Georgian Academy of Sciences
Arn. Chikobava Institute of Linguistics

Varlam Topuria, Maksime Kaldani

SVAN DICTIONARY

„KARTULI ENA“
Tbilisi
2000

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

ვარლამ თოფურია, მაქსიმე ქალდანი

სვანური ლექსიკონი

„ქართული ენა“
თბილისი
2000

წინამდებარე დოკუმენტირებული ლექსიკონი მოიცავს სვანური ენის ოთხივე დიალექტის (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურისა და ლენტეხურის) ძირითად ლექსიკურ ფონდს — 16000-მდე სიტყვას. წმინდა ლექსიკოლოგიურ კვალიფიკაციასთან ერთად, მასში მკითხველი ბევრ საინტერესო ცნობას იპოვის სვანთა ეთნოგრაფიული სინამდვილის შესახებაც.

ლექსიკონი გათვალისწინებულია ქართველოლოგთა ფართო წრისათვის.

სარედაქციო კოლეგია: **ლამარა ბაბლუანი, რუსუდან ბაბლუანი-ონიანი, კლარა გაგუა-მარგიანი, ელისაბედ გაზდელიანი, ქეთევან ლომთათიძე, ქეთევან მარგიანი, მაქსიმე ქალდანი** (მთავარი რედაქტორი), **თინათინ შარაძენიძე, იზა ჩანტლაძე, როენა ჭკადუა**

რეცენზენტები: **ზურაბ ჭუმბურიძე, ივანე ქავთარაძე**

© არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, 2000

ISBN 99928-825-0-6

წინასიტყვაობა

ქართული ენის სტრუქტურისა თუ ისტორიის კვლევისათვის თხუთმეტსაუკუნოვან წერილობით ძეგლებთან და დიალექტებთან ერთად უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება უმწერლობო ქართველურ ენათა მონაცემებს. „სვანური ენა, ისევე, როგორც მეგრულ-ჭანური, მართალია, პერგამენტზე არაა წარმოდგენილი, მაგრამ ეს არც მას და არც მეგრულ-ჭანურს არ უშლის ხელს, შეინარჩუნოს უძველესი თვისებები, რომლებიც, შესაძლოა, ოდესღაც საერთო იყო ქართველურ ენათა ჯგუფის ყველა წარმომადგენლისათვის, მაგრამ სრულიადაც არ ასახულა წერილობითს ძეგლებში" (კარპეზ დონდუა).

დიდია არქაიზმებით გამორჩეული სვანური ენის მონაცემთა როლი ქართველური ენების ისტორიულ-შედარებითი კვლევისა და არქეტიპთა რეკონსტრუქციისათვის, რადგანაც, როგორც ცნობილია, სტრუქტურულად სვანური საკმაოდ ახლოს დგას საერთო-ქართველურ ფუძეენასთან. მისი რთული ფონეტიკური სისტემა, გრამატიკული თავისებურებანი და დიალექტური ნაირგვარობა განსაკუთრებით ფასეულია ზოგადლინგვისტური თვალსაზრისით.

სრულიად ბუნებრივია, რომ უმდიდრესი ლექსიკის მქონე ენით დაინტერესდნენ კარგა ხნის წინ არა მხოლოდ ჩვენში, არამედ საზღვარგარეთაც. სვანური მასალა ამა თუ იმ სახით წარმოდგენილია ი. გიულდენშტედტის (1787-1791 წ.), პ. პალასის (1786-1789 წ.), ჯ. ედვარსის (1788 წ.), ი. კლაპროთის (1807-1808 წ.), გ. როზენის (1845-1847 წ.), ფ. ბოპის (1846-1847 წ.), ი. ბართოლომეს (1855-1876 წ.), პ. უსლარის (1863-1887 წ.), ფრ. მიულერის (1864 წ.), ალ. ცაგარლის (1872-1880 წ.), დ. პიკოკის (1887 წ.), ჰ. შუხარდტის (1895 წ.), რ. ერკერტის (1895 წ.), მ. ჯანაშვილის (1895-1925 წ.), ა. სტოიანოვის, მ. ზავადსკის, ა. გრენის (1890-1902 წ.), ო. უორდროპის (1911 წ.), ბ. ნიჟარაძის (1913 წ.), ა. დირის (1928 წ.) და სხვათა ნაშრომებში.

ფასდაუდებელია აკადემიკოს ნიკო მარის მოღვაწეობა სვანური ენის ფონეტიკურ-მორფოლოგიური თუ ლექსიკოლოგიურ-ეტიმოლოგიური თვალსაზრისით შესწავლის საქმეში. მან პეტერბურგში საგანგებოდ დააარსა სერია „Материалы по яфетическому языкознанию", რომლის VIII, IX და X ტომებში გამოაქვეყნა სვანეთში ოთხი სამეცნიერო მივლინების შედეგები, გამოკვლევები, ტექსტები, ლაშხეთის მკვიდრის — არსენ ონიანის ხეთა და ბალახთა სახელწოდებების კრებული და სვანურ-რუსული ლექსიკონის საცდელი მონაკვეთი ("Извлечение из сванско-русского словаря"). სამწუხაროდ, ნ. მარს არ დასცალდა ბოლომდე მიეყვანა სვანური ლექსიკონის შედგენისა და პუბლიკაციის საქმე, რაც ღირსეულად განაგრძო მისმა მოწაფემ — პროფესორმა კარპეზ დონდუამ. 1917 წელს პეტროგრადში გამოცემული ლაშხური ტექსტების მიხედვით მან შეადგინა სვანურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი ("Материалы для сванского словаря"), მაგრამ ვერც სვანური ენის ეს შესანიშნავი მკვლევარი მოესწრო თავისი ნაღვაწის გამოცემას.

1910 წელს უშგულელმა ივანე ნიჟარაძემ თბილისში გამოაქვეყნა რუსულ-სვანური ლექსიკონი (520 გვ. მოცულობისა). მას შემდეგ არაერთ ენათმეცნიერსა

თუ არაენათმეცნიერს (ო. უორდროპი, ჩ. გუჯეჯიანი, ლ. პალმაიტისი, ა. ლიპარტელიანი, ა. ავალიანი...) უცდია სვანური ლექსიკონის გამოცემა.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების შემდეგ დაიწყო სრულიად ახალი ეტაპი სვანური ენის შესწავლის საქმეში — აკადემიკოსების აკაკი შანიძის, გიორგი ახვლედიანის, სიმონ ჯანაშიას, არნოლდ ჩიქობავას და ვარლამ თოფურიას მოღვაწეობამ, ერთი მხრივ, და პროფესორ გერჰარდტ დეეტერსის ფუნდამენტურმა შრომებმა, მეორე მხრივ, საფუძველი ჩაუყარეს ქართველურ ენათა კვლევა-ძიების მაღალმეცნიერულ დონეს. დაარსდა სპეციალური სერია — „მასალები ქართველურ ენათა შესწავლისათვის“, რომელშიც 1939-1979 წლებში გამოქვეყნდა სვანური ხალხური პოეზიის ერთი და პროზაული ტექსტების ხუთი წიგნი (მათ შორის ერთ-ერთი ქრესტომათიაა) ბალსზემოურ, ბალსქვემოურ, ლენტეხურ და ლაშხურ დიალექტებზე, აგრეთვე, ანდაზები, ოღონდ სამწუხარო ისაა, რომ ბევრ მათგანს (გარდა ხალხური სიმღერების ტექსტებისა და ანდაზებისა) არ ახლავს არც ლექსიკონი და არც სიტყვასიტყვითი, ე. წ. პწკარედული თარგმანი, რაც მათ გამოყენებას აძნელებს.

ვარლამ თოფურია „სვანურ ზმნაში“ (ქართველოლოგთა სამაგიდო წიგნში) ჯერ კიდევ 1931 წელს აღნიშნავდა: „სვანურ-ქართულ ლექსიკონში შევეცდებით ვრცლად წარმოვადგინოთ ყველა თავისებური ზმნა ყველა დიალექტის მიხედვით“ (გვ. 260); ეს თვალსაზრისი დაედო საფუძვლად შემდგომ ლექსიკონის შედგენას. რაც შეეხება „სვანურ პოეზიას“ (1939 წ.), მისი წინასიტყვაობის ავტორები აკაკი შანიძე და ვარლამ თოფურია საგანგებოდ უსვამდნენ ხაზს იმ გარემოებს, რომ „პირველი ტომი, მასალების სიმრავლის გამო, გაიყო ორ წიგნად... II ტომში მოთავსდება აქ დაბეჭდილი სიმღერების ვარიანტები, დამატებითი მასალა, სიმღერათა მოკლე შინაარსი, იშვიათ სიტყვათა და ეთნოგრაფიულ ტერმინთა ახსნა-განმარტება და, ალბათ, ანდაზა-გამოცანები, შელოცვები, ენის გასატეხი, ასოთსამღერალი და სხვა“ (გვ. XV). ავტორებს ნავარაუდევი ჰქონდათ სვანური პროზაული ტექსტების პირველი ნაწილის (ბალსზემოური კილო) მიხედვით ზნე-ჩვეულებათა და ზოგიერთი საინტერესო გადმოცემის ქართული თარგმანებისა თუ ზღაპრების მოკლე შინაარსის პუბლიკაცია ცალკე ტომად. სამწუხაროდ, არათუ ზემოაღნიშნულ ნაღვაწს ეღირსა გამოცემა, არამედ დღემდე არ დაბეჭდილა ჯერ კიდევ 1965 წელს ვარლამ თოფურიას მიერ სასტამბოდ გამზადებული სახელმძღვანელო სვანური ენისა, რომელსაც არა მხოლოდ ქართველურ და კავკასიურ ენათა სპეციალობების სტუდენტთათვის ექნება დიდი მნიშვნელობა, ხრამედ ეს წიგნი დააინტერესებდა ყველას — ქართველსა თუ უცხოელს, ვინც საქართველოს ამ ულამაზესი კუთხის ენას, ეთნოგრაფიას, ფოლკლორსა და ისტორიას სწავლობს. დასანანია, რომ ქართველოლოგები დღემდე ვერ გაეცნენ სვანური ენის გრამატიკულ მიმოხილვას, სასაუბროთა ტიპებს, ტექსტებსა და ლექსიკონს, რაც აღნიშნულ სახელმძღვანელოშია წარმოდგენილი.

ვარლამ თოფურიამ შეიმუშავა სვანური სალექსიკონო მასალის მოპოვებისა და სამტომეული თარგმნითი ლექსიკონის შედგენის ძირითადი პრინციპები, ამასთანავე, სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის აკად. ნიკო მარის სახ. ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტში სვანურ ლექსიკონზე სამუშაოდ იმთავითვე (1936 წ.) მოიწვია შესაბამისი დიალექტების წარმომადგენლები — არსენ ონია-

ნი (ლაშხურისთვის), მერი გუჯეჯიანი (ბალსზემოურისთვის), ალი დავითიანი, მოგვიანებით მაქსიმე ქალდანი (ბალსქვემოურისთვის). იმავდროულად ლენტეხური მასალის მოპოვებაზე ხელშეკრულების წესით მუშაობდნენ ალექსანდრე ქურასბედიანი და სპირიდონ ტვილდიანი.

ვარლამ თოფურიას ხელმძღვანელობით მეტად მძიმე პირობებში (მეორე მსოფლიო ომის წინა წლებში, ომის დროს და მომდევნო პერიოდში) შეგროვდა და სათანადო მეცნიერული კვალიფიკაცია მიეცა დიდძალ მასალას — 67000-ზე მეტ სალექსიკონო ერთეულს.

1967 წლიდან, ვარლამ თოფურიას გარდაცვალების შემდეგ, სიცოცხლის უკანასკნელ დღემდე მასწავლებლის მიერ წამოწყებული უაღრესად რთული, ძალზე შრომატევადი, მაგრამ დიდი საქმე საოცარი კეთილსინდისიერებითა და რუდუნებით გააგრძელა პროფესორმა მაქსიმე ქალდანმა. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სვანურ ლექსიკონზე მომუშავე ჯგუფს კარგა ხანს მხოლოდ ეს ერთადერთი ადამიანი წარმოადგენდა. მან შეადგინა სამტომეულის სიტყვანი, რომელიც მოიცავდა 50000 ლექსემას. როცა ყველა დიალექტის მასალა გაიწყო ანბანთრიგზე, გაირკვა, რომ ბევრი რამ აკლდა ლენტეხურ სიტყვანს და ამიტომ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მაშინდელი ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებით ამ დიალექტის მასალის შესავსებად და შესაბამისი გრამატიკული კვალიფიკაციების გასაკეთებლად უმცროსი მეცნიერ თანამშრომლის თანამდებობაზე მოიწვიეს ელისაბედ გაზდელიანი. საქმე წინ წავიდა, მაგრამ არასაკმარისად, რადგანაც ინტერპრეტატორთა ჯანმრთელობის გაუარესების, შემდეგ კი გარდაცვალების გამო, სვანურ ლექსიკონზე მომუშავე ჯგუფი ფაქტობრივ იშლებოდა. ისევ ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექციის ძალისხმევით მაქსიმე ქალდანსა და ელისაბედ გაზდელიანს შეუერთდნენ სვანური ენის სპეციალისტები: იზა ჩანტლაძე (1967 წ.), კლარა გაგუა (1973 წ.), როენა ჭკადუა (1976 წ.) და რუსუდან ბაბლუანი (1980 წ.), თუმცა გარკვეული პრობლემები მაინც დარჩა — მერი გუჯეჯიანის გარდაცვალების შემდეგ (თითქმის ორი ათეული წლის მანძილზე) სვანურ ლექსიკონზე მომუშავე ჯგუფს არ ჰყავდა იმ დიალექტის (ბალსზემოურის) წარმომადგენელი, რომელზედაც გაწყობილი იყო მეთაური სიტყვა-სტატიები.

ძალზე მნიშვნელოვანი სამუშაო შეასრულა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, პროფესორმა თინათინ შარაძენიძემ, რომელიც მოგვიანებით (1978 წ.) დაუკავშირდა სვანურ ლექსიკონს ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს გადაწყვეტილებით. მანვე ჩამოაყალიბა სახელთა სალექსიკონო ერთეულების წარმოდგენის წესები ვარლამ თოფურიას მიერ შემუშავებული პრინციპების მიხედვით და პირველადი რედაქცია გაუკეთა ლექსიკონის ა—კ მონაკვეთის სახელად ნაწილს. რაც შეეხება ზმნას, იმავე საბჭოს 1968 წლის გადაწყვეტილებით, შესაბამისი პროსპექტის წარმოდგენა დაევალა მაქსიმე ქალდანს, ოღონდ ქართული ენის რვატომეული განმარტებითი ლექსიკონის (მთავარი რედაქტორი არნოლდ ჩიქობავა) შედგენის პრინციპების გათვალისწინებით. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ მასდარზე გაწყობილი ლექსიკონი (მიუხედავად იმისა, რომ ფრჩხილებში იყო მითითებული ყოველი ზმნის აწმყოს, აორისტისა და მყოფადსრულის მხოლობითი რიცხვის მესამე პირის ფორმები) ძირეულად უნდა გარდაქმნილიყო, რაც დიდ დროს მოითხოვდა. ამიტომაც გავითვალისწინეთ ცნობილ უცხოელ ქართველოლოგთა (პროფესორები:

ჰანს ფოგტი, რენე ლაფონი, კარლ შმიდტი, იან ბრაუნი, ჰაინც ფენრიხი, ვინფრიდ ბოედერი, იოსტ გიპერტი, კევინ ტუიტი,...) გაცხოველებული ინტერესიც სვანური ენის შესწავლისადმი და გადავწყვიტეთ შეგვექმნა არა სამტომეული, არამედ ერთტომეული ლექსიკონი, ოღონდ მაღალმეცნიერულ დონეზე გამოცემული ყველა მაშინდელი ტექსტის დოკუმენტაციის ილუსტრირებით. რასაკვირველია, არც ეს საქმე იყო იოლი და კვლავ განვაგრძეთ მუშაობა, მართალია, უფრო რთული სისტემის მიხედვით, მაგრამ, სამაგიეროდ, ზმნათა პირიანი ფორმების შემცველი დოკუმენტირებული კონტექსტები უფრო რეალურად ასახავდნენ პოლიპერსონალიზმის ბუნებას და სვანური ზმნის ურთულეს მორფოლოგიურ-სინტაქსურ თავისებურებებს.

აკადემიურ სვანურ ლექსიკონს და მასზე მომუშავე ჯგუფს არ სწყალობდა ბედი... — უკურნებელმა სენმა ხელიდან გამოგვაცალა მაქსიმე ქალდანი, თინათინ შარაძენიძე, კლარა გაგუა. ყველაფერი ძალზე გართულდა, მაგრამ აკადემიკოს ქეთევან ლომთათიძის დიდი გულმოდგინების წყალობით კვლავ მივუბრუნდით სვანურ ლექსიკონს, რომლის საბოლოო რედაქტირება მისმა ავტორებმა ვეღარ მოასწრეს. ქალბატონი ქეთევანის მეტად მნიშვნელოვანმა შენიშვნებმა და რჩევებმა დიდად შეუწყო ხელი ლექსიკონის გაუმჯობესებას.

საკმაოდ გაართულა საქმე სტატიკურობა-დინამიკურობის პრობლემამაც, რომლის შესახებ სპეციალურ ლიტერატურაში დღემდე აზრთა დიდი სხვადსხვაობა არსებობს. ქართული ენის რვატომეულ ლექსიკონში გამოყენებულმა პრინციპმა (სტატიკური ზმნების დრო-კილოთა მეორე და მესამე ჯგუფის ნაკლული პარადიგმატული ერთეულების იმავე ძირის დინამიკური სახეობით შევსებამ შემოკლებით იყენ.) სვანურ მასალაზე ხშირ შემთხვევაში არ გაამართლა. ამ სირთულეს, უწინარეს ყოვლისა, განაპირობებს ის ფაქტი, რომ, ჯერ ერთი, აქამდე სვანური სტატიკური ზმნების (და დეპონენსების) სტრუქტურის შესახებ მხოლოდ ზოგადი მონახაზი არსებობდა (მათი სპეციფიკის კვლევის შედეგები საკვალიფიკაციო ნაშრომის სახით მხოლოდ ახლახან წარმოგვიდგინა წინამდებარე ლექსიკონის სარედაქციო კოლეგიის წევრმა, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის უფროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა როენა ჭკადუამ) და, მეორეც, ვარლამ თოფურიას აზრით, სტატიკურია მხოლოდ მდგომარეობის აღმნიშვნელი ზმნა, ხოლო დინამიკური — მოქმედებისა (იხ. „სვანური ენა, I, ზმნა", გვ. 264). ამის მიხედვით, აყჱრე („წევს") და ლგჷ („დგას") სტატიკური ფორმებია, ხოლო ტეხნი („ბრუნდება"), ანღრი („მოდის"), ტჷლი („ყვირის, იძახის") — დინამიკური. ამ ფუნდამენტური ნაშრომის პირველივე გვერდზე ხაზგასმულია: „ვინც ზმნა იცის, მან ენაში თითქმის ყველაფერი იცის" (ჰ. შუხარდტი) — თუკი ეს საერთოდ ენის შესახებ ითქმის, მით უმეტეს უნდა ითქვას ქართველურ ენათა შესახებ, რომელთა „მორფოლოგიის ყველაზე ძნელი ნაწილი ზმნა არის" (ნ. მარი). ქართულ-ზანურთან შედარებით სვანური ზმნა კიდევ უფრო რთულია. ამიტომაც არაერთი გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად წინამდებარე ლექსიკონში ზმნათა კლასიფიკაციის შედარებით მარტივი პრინციპი ავირჩიეთ და გადამწყვეტი მნიშვნელობა მივანიჭეთ გარდამავლობა-გარდაუვლობის მიხედვით დაპირისპირებას, ოღონდ ამ ოპოზიციაში გვაქვს ქვესისტემაც, კერძოდ: უღლების მიხედვით სრული პარადიგმატული სისტემის მქონე ზმნებთან ძირითად ფორმებად მითითებულია აორისტის I-III პირი (ე.წ. ორთა და ხუთთა ფორმების საილუსტრაციოდ) და მყო-

ფადსრულის III პირი (სულ ერთია ზმნა გარდამავალია თუ გარდაუვალი), ხოლო ნაკლულოვანი პარადიგმატული სისტემის შემთხვევაში (რაც მხოლოდ გარდაუვალ ზმნებთან დასტურდება) წარმოდგენილია დრო-კილოთა პირველი ჯგუფის ნამყო უსრულის I-III პირი და I კონიუნქტივის (ვარლამ თოფურიას ტერმინოლოგიით) III პირი. ამით თავიდან ავიცილეთ იყენ. შემოკლებით კვალიფიცირებულ ფორმათა განმეორება (რამაც, თავის დროზე, ძალიან გაზარდა ლექსიკონის მოცულობა) და აღნიშნული აბრევიატურა მხოლოდ ძირმონაცვლე ზმნებთან გამოვიყენეთ.

სვანურ ლექსიკონში იმთავითვე ივარაუდებოდა ზმნაში, მასდარსა და მიმღეობაში მრავალგზისობის კატეგორიისა და ობიექტის სიმრავლის აღნიშვნა, რაც -ა̈ლ, -ა̈ლ||-იე̄ლი (-იე̄ლა̈ლი), -გრ (-გრა̈ლი) მორფემებით გამოიხატება (თუმცა ხლმ. შემოკლების გამოყენება ობიექტის სიმრავლის აღსანიშნავად რამდენადმე გვეხამუშებოდა). იგივე აფიქსები, ვარლამ თოფურიას მიხედვით, მოქმედების ჩვეულებრივობასაც (აქტიურ ზმნათაგან საშუალ-ვნებითთა წარმოების დროს) გადმოგვცემს (იხ. „სვანური ენა, I, ზმნა“, გვ. 231-232), ამიტომაც ზოგჯერ გაგვიჭირდა ზღვრის გავლება და შესაბამისი შემოკლებისათვის (ხლმ.) ზუსტი ფუნქციის მინიჭება.

პრაქტიკულმა საქმიანობამ ისეთი საკითხებისთვისაც მიგვაქცევინა ყურადღება, რაც თეორიული მუშაობის დროს შესაძლოა არ წამოწეულიყო წინა პლანზე — ზოგი მათგანის შესახებ არც სპეციალურ ლიტერატურაშია მსჯელობა. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ მხოლოდ ერთ მაგალითს: ცნობილია, რომ ფუძედრეკად ზმნებს სვანურში ახასიათებთ ძირისეული ხმოვნის აბლაუტი, რითაც გარჩეულია მოქმედებითი და ვნებითი გვარის ფორმები. სალექსიკონო მასალაზე (განსაკუთრებით მასდარისეულ მონაცემებზე) დაკვირვებამ ცხადყო, რომ თანდათანობით ისპობა ეს დაპირისპირება თანამედროვე ცოცხალ მეტყველებაში (მეტწილად ქვემოსვანურში — ალბათ ქართულ ენასთან მჭიდრო კონტაქტის გამო):

ბზ. ლახჳა̈რთე მუს გჳიან გარ იბნე ლიჩჳეფს||ლიჩჳფეს — „მთებისკენ თოვლი გვიანლა იწყებს დნობას“;

ბქ. მუსდ ლიჩჳეფ||ლიჩჳფე ა̈დბინე — „თოვლმა დნობა დაიწყო“;

ლშხ. ხოშე̄ლს დაბარისა მუსი ლიჩჳეფ||ლიჩჳფე ხაკგლდალა̈ხ — „⌈ასაკით⌉ უფროსებს ყანებში თოვლის ⌈და⌉დნობა ეჩქარებათ“;

ლნტ. მუსი ლიჩჳფეს||ლიჩჳეფეს ხოღელდახ – „თოვლის ⌈და⌉დნობას ელოდებოდნენ“;

ბზ. დიაკჳენდ ლა̈ჲბინე ლიჭჳმე (სვ. პროზ. ტ. I, გვ. 431) — „დიაკონმა დაიწყო სირბილი“, შდრ. ლნტ. გელა ჟი ლაპარ ი ლიჭჳემ ა̈ნბინე (სვ. პროზ. ტ., III, გვ. 72) — „გელა წამოხტა და სირბილი დაიწყო“;

ბქ. ლოხბინახ ეჯჲა̈რს ხამრე ლიჭეფ (სვ. პროზ. ტ., II, გვ. 221) — „იმათ დაუწყიათ ღორების კბენა“ (მოსალოდნელი იყო ლიჭფე);

ბზ. ჭარყი ლიშთხეს მი მაბრა̈ლიხ — „არაყის გათავებას მე მაბრალებენ“, შდრ. ლშხ. არყი ლიშთხეს ხოღლიხ — „არაყის გამოლევას ელოდებიან“ (ერთი მხრივ) და ალ თოჲა ლიშდეხს ხოღლიხ ზურალე̄ლ — „ამ თვის დამთავრებას ელოდებიან ქალები“ (მეორე მხრივ).

დასანანია, რომ ამჯერად ვერ მოვახერხეთ ყველა ზმნის შესაძლო პრევერბიანი ფორმების აღნიშვნა ისე, როგორც ვარლამ თოფურიას ჰქონდა ჩაფიქრებული (იხ. დანართი, გვ. 904) — ეს შრომატევადი სამუშაო აუცილებლად უნდა შესრულდეს

სამტომეულ ლექსიკონში მაინც.

ურედაქტორობამ არაერთი სიძნელის წინაშე დააყენა სვანური ენის ლექსიკონზე მომუშავე, უკვე საკმაოდ შემცირებული, ჯგუფი, ამიტომაც, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექციის გადაწყვეტილებით, 1996 წლიდან ჯგუფს შემოუერთდა ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი ლამარა ბაბლუანი, რომელმაც საბოლოო რედაქცია გაუკეთა ა, ე, ი, ო მონაკვეთს (ფაქტობრივ ყველა გარდამავალ და ვნებითი გვარის ზმნებს), თავიდან ბოლომდე წაიკითხა ლექსიკონის II-III-IV კორექტურა და მნიშვნელოვანი შენიშვნები მოგვაწოდა.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატმა, უფროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა ელისაბედ გაზდელიანმა ჩაასწორა მთელი ლექსიკონის ლენტეხური დიალექტის მასალა, საბოლოო რედაქცია გაუკეთა ე, ლუ, ს, ქ, შ, ც, ჰ მონაკვეთს და წაიკითხა ყველა კორექტურა.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატმა, უფროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა როენა ჭკადუამ შეადგინა უღლების ნაკლულოვან ერთეულთა მქონე ზმნების ნამყოუსრულისა (I-III პ.) და I კონიუნქტივის (III პ.) ფორმები (სვან ინფორმატორებთან ერთად), საბოლოო რედაქცია გაუკეთა დ, ლა, მა, მე, მო, ნ, ჲ, ჟ, უ, ჳ, ყ მონაკვეთს და წაიკითხა II-III-IV კორექტურა.

უმცროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა რუსუდან ბაბლუანმა-ონიანმა საბოლოო რედაქცია გაუკეთა ჩ, ძ, წ, ჭ, ჯ, ჰ მონაკვეთს და წაიკითხა II-III-IV კორექტურა.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა, მთავარმა მეცნიერ თანამშრომელმა, პროფესორმა იზა ჩანტლაძემ საბოლოო რედაქცია გაუკეთა ბ, კ, ლგ, ლი (მასდარი მთლიანად), რ, ტ, ფ, ღ მონაკვეთს, წაიკითხა ყველა კორექტურა და პროფესორ მაქსიმე ქალდანის გარდაცვალების შემდეგ უხელმძღვანელა სვანურ ლექსიკონზე მომუშავე ჯგუფს.

ბალსზემოური მასალა თავიდან ბოლომდე გადაამოწმეს და ახალი მონაცემებით შეავსეს ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატებმა ქეთევან მარგიანმა (წარმოშობით მულახელი, მდ. კოდორის ხეობიდან) და ლია გულედანმა (ლენჯერელი), აგრეთვე ნინო იოსელიანმა (მესტიელი).

დეტალური ცნობები ინგლისურ-სვანური და სვანურ-ინგლისური ლექსიკონების შესახებ მოგვაწოდა უმცროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა ქეთევან გენებაშვილმა, რომელმაც უმცროს მეცნიერ თანამშრომელ ლელა მარგიანთან ერთად შეამოწმა და ჩაასწორა ძირითად სალექსიკონო ერთეულთა ფონეტიკური ვარიანტები. მთელი ლექსიკონის დოკუმენტური ილუსტრაცია წყაროებს შეუდარა ლელა მარგიანმა.

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის, უფროსი მეცნიერ თანამშრომლის კლარა გაგუა-მარგიანის მიერ სარედაქციოდ გამზადებული მასალა (გ, ზ, თ, ლე, მუ, მგ, პ, ჟ, ხ მონაკვეთი) მისი გარდაცვალების შემდეგ გადაიკითხეს ლამარა ბაბლუანმა და ელისაბედ გაზდელიანმა.

ლექსიკონის შესახებ რეცენზიები თავის დროზე წარმოადგინეს პროფესორებმა ივანე ქავთარაძემ და ზურაბ ჭუმბურიძემ, რომელთა მეტად ფასეული შენიშვნები მაშინვე იქნა გათვალისწინებული.

ტექნიკური სამუშაოების შესრულებაში გვეხმარებოდნენ ენათმეცნიერების ინ-

სტიტუტის ქართველურ ენათა განყოფილების (აგრეთვე სხვა განყოფილებათა) თანამშრომლები, რისთვისაც მათ მადლობას მოვახსენებთ.

ლექსიკონის საილუსტრაციო ფონდის შევსებაზე, მასალების ამოწერაზე, ტექსტებისა და თარგმანების შემოწმებაზე სხვადასხვა დროს მუშაობდნენ ინფორმატორები და ხელშეკრულებით მოწვეული პირები:

სები გულედანი (ლენჯერი); დაჯილ ჩართოლანი (მესტია); პადუ, გვედო, ჯემალ მარგიანები (მულახი); დავით ხვისტანი, არსენ კორძაია (იფარი); დავით ფარჯიანი (ლატალი); შერმადინ ქალდანი (პადიში); სეით მილდიანი (ცხუმარი); ეთერ ვიბლიანი, ქეთევან მარგიანი (ჭუბერი); ავრორა ქალდანი, უჩა ცინდელიანი (ნაკრა); ამბაკო ჭკადუა (ლახამულა); თამარ, შერმადინ, ოთარ, თალიკო, მანანა, ნაილი ონიანები (სასაში); დარეჯან, სპირიდონ, ჯუნის ონიანები (ჟახუნდერი); ელენე ონიანი (ჩიხარეში); თამარ ჯინჭარაძე (ჩუკული); სერაპიონ, ჯოკია, ნორა გუგავები (ლასკადურა); მარიამ, სპირიდონ ტვილდიანები (რცხმელური); ლია ლიპარტელიანი (კახურა); სეფო ლიპარტელიანი (ყვედრეში); დავით პირველი (ლექსურა); ბაჯა, გულნაზ, ჟინვერ, მაყვალა გაზდელიანები (ლესემა); მარადი გაზდელიანი, ლიუდმილა ბაბლუანი (ლენტეხი); ალექსანდრე, ნათელა ქურასბედიანები (გულიდი).

მადლობას იმსახურებენ ისინიც, ვინც წარმატებით გაართვა თავი ამ წიგნის პოლიგრაფიული ხორცშესხმის ბევრ სირთულეს, განსაკუთრებით, აღნიშნული სამუშოს ფაქტობრივი ხელმძღვანელი ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი ლევან ჩხაიძე, რომელსაც მხარში ამოუდგნენ და საკმაოდ შრომატევადი შემოქმედებითი სამუშაო შეასრულეს: ზურაბ ბოლქვაძემ, ოთარ რუხაძემ, ზაზა კალანდარიშვილმა, ჯემალ აბუაშვილმა, ნინო ტყეშელაშვილმა, ევგენი ოხრიცმა, ვლადიმერ კიკნაძემ, ქეთევან ჭეხანმა, ალექსანდრე და ირინე ჩხაიძეებმა, რუსუდან პაპიაშვილმა. განსაკუთრებული მადლობის ღირსია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის 41-ე კათედრა, სადაც არსებითად მომზადდა ლექსიკონის კომპიუტერული ვარიანტი.

მეცნიერული, ლექსიკოგრაფიული თუ ტექნიკური თვალსაზრისით ეს ურთულესი წიგნი, ცხადია, ხარვეზებს ვერ ასცდებოდა, მაგრამ, როგორც დიდი საბა ბრძანებდა, „ერთისა და ორის კლებისათვის ნუ დაიწუნებთ, სრული გვიან საპოვნელია“...

პროფ. იზა ჩანტლაძე

სიტყვა-სტატიის აგებულება და ლექსიკონით სარგებლობის წესები

სვანური ლექსიკონის ერთტომეულში შევიდა თანამედროვე ცოცხალი მეტყველების ძირითადი ლექსიკური ერთეულები (16000-მდე სიტყვა). ესაა ყველა მეტყველების ნაწილი ბალსზემოურ, ბალსქვემოურ, ლაშხურსა და ლენტეხურ დიალექტებზე (ჩოლურული ცალკე არაა გამოყოფილი), აგრეთვე აფიქსთა მეტი წილი. ენობრივი მასალა უმრავლეს შემთხვევაში დოკუმენტირებულია.

სალექსიკონო სტატია, ძირითადად, შემდეგი სახისაა: სვანური სიტყვა + მისი მთავარი გრამატიკული ფორმები + დიალექტებში (ზოგჯერ კილოკავებში) გავრცელებულობის აღნიშვნა + გრამატიკული ან კონტექსტურ-სტილური დახასიათება + ქართული თარგმანი + სათანადო ილუსტრაციები (დამოწმებულ წყაროზე მითითებით) ქართული თარგმანითურთ + ზმნისართები (სახელებთან) და ფრაზეოლოგიზმები (საკუთარი ილუსტრაციებითა და თარგმანითურთ) + კნინობითის ფორმები (ზოგჯერ ილუსტრაციებითა და მათი თარგმანითურთ).

1. არსებითი სახელი ლექსიკონში შეტანილია სახელობითი ბრუნვის ფორმით, რომელსაც ფრჩხილებში მიწერილი აქვს ნათესაობითი ბრუნვისა და მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებლები.

2. ზედსართავ სახელთან, ჩვეულებრივ, წარმოდგენილია ხარისხის შესაძლო ფორმები.

3. რიცხვით სახელთან, ბუნებრივია, არ არის მითითება მრავლობითის წარმოებაზე.

4. ნაცვალსახელებთან, რაკილა, ძირითადად, სუპლეტივიზმთან გვაქვს საქმე, აღნიშნულია ორივე ფუძე — ერთი მხრივ, სახელობითისა, ხოლო, მეორე მხრივ, ყველა დანარჩენ პარადიგმატულ ერთეულში გამოყენებული მონაცემი. იგივე ვითარებაა ორფუძიანი ბრუნების მქონე არსებით, ზედსართავ და რიცხვით სახელებთანაც.

5. ზმნა სვანურ ლექსიკონში შეტანილია როგორც პირიანი, ისე უპირო (მასდარი, მიმღეობა) ფორმით. ძირითად სალექსიკონო ერთეულად აღებულია აწმყოს მწკრივის მხ. რ. მესამე პირის ფორმა, რომელსაც ფრჩხილებში მითითებული აქვს სამ-სამი ერთეული: უღლების მიხედვით სრული პარადიგმატული სისტემის მქონე (როგორც გარდამავალ, ისე გარდაუვალ) ზმნებთან — აორისტის I, III პირისა და მყოფადსრულის III პირის ფორმები (I პირი აღნიშნული არ იქნება მაშინ, როცა ე. წ. „ორთა" და „ხუთთა" ფორმები არ უპირისპირდება ერთმანეთს), ხოლო ნაკლულოვანი პარადიგმატული სისტემის შემთხვევაში (რაც მხოლოდ გარდაუვალ ზმნებთან დასტურდება) — უწყვეტლისა და აწმყოს კავშირებითის შესაბამისი ფორმები. პირველი პირის ფორმა ლექსიკონში, თავისთავად ცხადია, მაშინაც იქნება გამოტოვებული, როდესაც ცოცხალ მეტყველებაში ზმნის სემანტიკა მოსაუბრე პირის რეალიზაციის საშუალებას არ იძლევა (**კჳარჩხა̄ლი** — ქაფქაფებს, **კჳე̄თხე** — წვეთავს...). რაც შეეხება დეფექტურ ზმნებს, ლექსიკონში შეტანილია ყველა ის ფუძე, რომელიც საუღლებელ პარადიგმატულ ერთეულადაა გამოყენებული, რასაკვირველია, სხვადასხვა ფონეტიკურ თუ მორფოლოგიურ ვარიანტთა ერთმანეთზე მითითებით.

სამწუხაროდ, ყველა პრევერბიანი ფორმა ერთტომეულში ვერ აისახა., თავდაპირველად კი, აკადემიკოს ვარლამ თოფურიას წინადადებით, მასდარებთან გათვალისწინებული იყო ყველა შესაძლო ზმნისწინის მიწერა. ამ ნაკლის რამდენადმე შესავსებად, სადაც კი მოხერხდა, განსამარტავ სალექსიკონო ერთეულთან ითარგმნა მხოლოდ ფუძის (ან ძირის) მნიშვნელობა, ხოლო სხვადასხვა კონტექსტში საგულვებელი პრევერბები ჩაისვა ფრჩხილებში (მაგ. ლგბრი̄ნგუ̂ე — ⌜და⌝ფშენილი, მაგრამ ილუსტრაციაში შეიძლება იყოს ქა ლგბრი̄ნგუ̂ე — გამოფშენილი). სხვაგვარად არაერთი პირიანი ფორმა, მასდარი თუ მიმღეობა ანბანთრიგში ცალკე იქნებოდა წარმოდგენილი ყველა შესაძლო წინდებულ-თანდებულის ანლაუტურ თანხმოვანზე (ჟ<ჟი „ა⌜ღ⌝-, ზე-“, ჩ<ჩუ „ქ⌜უ̂⌝ე, ჩა-, და-“, ქ<ქა „გა⌜ნ⌝-, წა⌜რ⌝“, ს<სგა „შე-, შთა-/ჩა-“), რაც ძალზე გაზრდიდა ისედაც ვრცელი მოცულობის წიგნს. ამიტომაც მარტივი თუ რთული პრევერბების მრავალი შესაძლო ვარიანტიდან ლექსიკონში, ზმნის საუღლებელ ერთეულთა საჩვენებლად, ძირითადად, გამოყენებულია ან-, ად-, ეს- და აგრეთვე ლა- (შედარებით იშვიათად) წინდებულები.

6. მასდარებთან არ არის მითითებული გრამატიკული ფორმები, რადგანაც ისინი, როგორც წესი, მრავლობითს არ აწარმოებენ, ხოლო ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა, ძირითადად, ერთ სტრუქტურას გვიჩვენებს (-ი⌜შ⌝ ყველა დიალექტში ან ლნტ. -ჲ⌜შ⌝, ბზ., ლშხ. -ე⌜შ⌝||-ე̄მი⌜შ⌝, ბქ. -ემ). მასდარი განმარტებულია ამოსავალი — ბალსზემოური — კილოს პირიანი ფორმის (აწმყოს III პ.) ნეიტრალური ვერსიის ჩვენებით, თუმცა ზოგჯერ სხვა მონაცემიც შეიძლება შეგვხვდეს.

7. მიმღეობებთან მითითებულია ნათესაობითი ბრუნვისა და მრავლობითი რიცხვის მორფემები, მიუხედავად იმისა, რომ ხანდახან ხელოვნურობის შთაბეჭდილებაც იქმნება. ამასთანავე, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ისევე, როგორც სხვა სახელთა შემთხვევაში, ბრუნვის მაწარმოებლის თანხმოვნითი ელემენტი -შ (← -იშ, -ა̈შ, -ეშ, -ე̄მიშ) პრეპოზიციურ მსაზღვრელად გამოყენებისას თანამედროვე ცოცხალ მეტყველებაში (ბალსქვემოური დიალექტის გამოკლებით), ჩვეულებრივ, არ არის წარმოდგენილი.

8. თუ ზმნისართი წარმოქმნილია სახელის რომელიმე ბრუნვის ფორმისაგან, მაშინ ის მოთავსებულია ამ სახელის განმარტების ბოლოს, თუმცა ზოგჯერ შესაძლოა შეგვხვდეს დამოუკიდებელ სალექსიკონო ერთეულადაც. იგივე ვითარებაა კნინობითის ფორმებთანაც, რომლებიც დანარჩენ ქართველურ ენათაგან განსხვავებით (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქართული ენის რაჭულ დიალექტს), ძალზე გავრცელებულია სვანურში.

9. არასრულმნიშვნელოვანი (დამხმარე) სიტყვები და აფიქსები ლექსიკონში შეტანილია სათანადო გრამატიკული კვალიფიკაციისა და ფუნქციების აღნიშვნით.

ომონიმები ცალ-ცალკე სიტყვა-სტატიებად არის წარმოდგენილი შესაბამისი ლიტერებით (1, 2, 3 და ა. შ.) ლექსემათა თავზე, პოლისემიურ ფორმებს იგივე ლიტერები გვერდით მიეთითება ერთი კონკრეტული სტატიის შიგნით, ხოლო იდიომატური გამოთქმები და, საერთოდ, ფრაზეოლოგიზმები შეგვხვდება მათი ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტის განსამარტავ სიტყვა-სტატიებში ან იშვიათად — დამოუკიდებლადაც. აქვე ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ ბოლომდე ვერ მოხერხდა მთელ სვანურში გავრცელებულ აქტიურ მიმღეობებთან ომონიმური თვალსაზრისით დაპირისპირებულ აწმყოსეულ მონაცემთა ჩვენება ლენტეხურ დიალექტში: მგთრე[1] — მსმელი, ერთი მხრივ, მგთრე[2] ლნტ. — ვსვამ, მეორე მხრივ. რაკილა აღნიშნული

სემანტიკური ოპოზიციის მეორე კომპონენტთა ხმარება გარკვეულწილად შეზღუდულია — მხოლოდ ერთ დიალექტში გამოიყენება და ისიც მარტოოდენ გ- ხმოვნით დაწყებულ ზმნებთან, ამიტომ ანალოგიური მონაცემები ლექსიკონში აქა-იქ აღინიშნება.

ლექსიკონში არსებული მასალა ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს თანამედროვე სვანური ენის მორფონოლოგიური კანონების, მორფოლოგიური სტრუქტურისა თუ სინტაქსური თავისებურებების შესახებ [უმლაუტი, ხმოვანთა სიგრძე, რედუქცია, აბლაუტი, ორფუძიანი ბრუნება, მყოფადისა და თურმეობითთა ორგვარი წარმოება, ორთა და ხუთთა ფორმები აორისტში მხ. რ. I-II პირისა, ერთი მხრივ, და მხ. რ. III პირის, აგრეთვე მრ. რ. ოთხივე ფორმის (ინკლუზივი, ექსკლუზივი, II-III პირები) დაპირისპირებიდან ამოსვლით, მეორე მხრივ, სხვათა სიტყვის ესერ და როქ'ჵ'/ლოქ'ჵ' ნაწილაკების შემცველი მესამე პირისეული კონსტრუქცია და ა. შ.]; ამიტომ, ბუნებრივია, საკმაოდ დაგროვდა ძირითად განსამარტავ ერთეულთა ვარიანტები, რომლებიც წარმოდგენილია მითითებით **იგივეა, რაც;** შემოკლებები **იხ.** და **შდრ.** მიუთითებენ ერთი და იმავე მნიშვნელობის მქონე, მაგრამ სხვადასხვაგვარად გაფორმებულ ლექსემებზე. შემოკლება **ხლმ.** მიანიშნებს პირიან ზმნათა, მასდართა თუ მიმღეობათა მრავალგზის ფორმებს ან პირდაპირი ობიექტის სიმრავლეს.

ყოველ სალექსიკონო ერთეულს, გარდა არსებითი სახელისა და ზმნისა, უწერია, თუ რომელ მეტყველების ნაწილს განეკუთვნება იგი.

იმ სიტყვასა თუ აფიქსს, რომელიც დასტურდება მთელ სვანურში, წარმომავლობის აღნიშვნა არ უკეთდება, სხვა შემთხვევაში კი დიალექტური ფორმები დასახელებულია ასეთი თანამიმდევრობით: ბალსზემოური, ბალსქვემოური, ლაშხური, ლენტეხური. თუ აუცილებლობა მოითხოვს, მაშინ მითითებები შეიძლება გადაადგილდეს ან გამოყენებულ იქნეს შემოკლებები **ზს.** (ზემოსვანური = ბზ.+ბქ.), **ქს.** (ქვემოსვანური = ლშხ.+ლნტ.). შესაძლებლობის ფარგლებში ნაჩვენებია კილოკაური სახესხვაობანიც.

როცა სიტყვას განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს სხვადასხვა დიალექტში, მისი გრამატიკული ფორმები მოყვანილია მხოლოდ ერთხელ — ერთ მნიშვნელობასთან: **ბალ**^{1} (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ უშგ., ქს., -არ ლშხ.) — ბალი. **ბალ**^{2} ზს., ლნტ. — ბეღელი, პურეულის შესანახი დიდი კიდობანი.

სიტყვათა, იდიომატურ გამოთქმათა და ილუსტრაციათა ქართულად თარგმნისას, თუ სალიტერატურო ენაში არ მოგვეპოვება შესატყვისი, მაშინ მივმართავთ დიალექტურ (ჩვეულებრივ, დასავლური ქართულის) ლექსიკასაც. როცა ქართული ფრაზების ლექსიკური შედგენილობა ან გრამატიკული ფორმები ძალზე განსხვავდება შესაბამისი სვანურისაგან, ფრჩხილებსა და ზოგჯერ ბრჭყალებშიც მოცემულია სიტყვასიტყვითი თარგმანი. განსაკუთრებით ეს ეხება სხვათა სიტყვის ნაწილაკის შემცველ კონსტრუქციებსა და კნინობითის ფორმებს.

წინამდებარე ლექსიკონში გასწორდა ნაბეჭდ ტექსტებში გაპარული კორექტურული შეცდომები, შემოტანილ იქნა, აგრეთვე, ჵ გრაფემა, რომლის ნაცვლად ადრე იხმარებოდა ალსანიშნი ბგერის არაადეკვატური ვ ასო.

მესამე ობიექტური პირის ნიშანი **-ხ-** სიტყვა-სტატიაში განსხვავებულადაა წარმოდგენილი, რადგანაც იგი ანბანთრიგში არ არის გათვალისწინებული.

სარედაქციო კოლეგია

შემოკლებათა განმარტება

ანატ. — ანატომიური
ანდ. — ანდაზა
აღმატ. — აღმატებითი ხარისხი
ბეჩ. — ბეჩოური
ბზ. — ბალსზემოური დიალექტი
ბოტ. — ბოტანიკური
ბრ. — ბრუნვა
ბქ. — ბალსქვემოური დიალექტი
გადატ. — გადატანითი, გადატანით
განუსაზღვრ. — განუსაზღვრელობითი
გრდმ. — გარდამავალი
გრდუვ. — გარდაუვალი
დამცირ. — დამცირებითი
დაცინ. — დაცინვითი
ეთნ. — ეთნოგრაფიული
ეც. — ეცერული
ვულგ. — ვულგარული
ზედმიწ. — ზედმიწევნითი
ზმნს. — ზმნისართი
ზოოლ. — ზოოლოგიური
ზს. — ზემოსვანური
თანდ. — თანდებული
იყენ. — იყენებს
იხ. — იხილე
კავშ. — კავშირი
კავშირ. — კავშირებითი
კითხ. ზმნს. — კითხვითი ზმნისართი
კნინ. — კნინობითი
ლატ. — ლატალური
ლნტ. — ლენტეხური დიალექტი
ლნჯ. — ლენჯერული
ლშხ. — ლაშხური დიალექტი

ლშხ., ხორ. — ა. ონიანი, მეგმარეშ ი ბალხარე ჟახჵლე ხორაჾ.

ლხმ. — ლახამულური

მიმღ. — მიმღეობა

მიც. — მიცემითი ბრუნვა

მოთხ. — მოთხრობითი ბრუნვა

მრ. — მრავლობითი რიცხვი

მხ. — მხოლობითი რიცხვი

ნათ. — ნათესაობითი ბრუნვა

ნასესხ. — ნასესხები

ნაცვალსახ. — ნაცვალსახელი

ნ. უწყვეტ. — ნამყო უწყვეტელი

ოდნაობ. — ოდნაობითი

პოეზ. — პოეზია

რელიგ. — რელიგიური

სახ. — სახელობითი ბრუნვა

სიტყვასიტყ. — სიტყვასიტყვით

ტოპ. — ტოპონიმი

უარყ. — უარყოფითი

უშგ. — უშგულური

ქს. — ქვემოსვანური

შდრ. — შეადარე

შემოკ. — შემოკლებით, შემოკლებული

შორისდ. — შორისდებული

ჩართ. — ჩართული სიტყვა

ჩბხ. — ჩუბეხეური

ჩვენებ. — ჩვენებითი (ნაცვალსახელი)

წინს. — წინსართი

წყევ. — წყევლა

შენიშვნა. თუ დიალექტურ აღნიშვნებთან მიწერილია რიცხობრივი მაჩვენებელი, ეს იმას ნიშნავს, რომ მასალა ამოღებულია სვანური პროზაული ტექსტებიდან ან ანდაზებისა თუ პოეზიის შესაბამისი გამოცემებიდან (**1978 წლამდე**).

დამოწმებული ტექსტები

დავითიანი ალექსი, სვანური ანდაზები, ა. შანიძისა და მ. ქალდანის რედაქციით, თბილისი, 1973.

ონიანი არსენა (არსენა ჲონჲა̄ნ), მეგმარეშ ი ბალ̣ხარე ჟახჷლე ხორაჳ, МЯЯ, VIII, Петроград, 1917.

ონიანი არსენა, ლუშნუ ამბჳარ ლგლა̄შხუ შუმი ნინშჳ, МЯЯ, IX, Петроград, 1917.

სვანური პოეზია, I, სიმღერები შეკრიბეს და ქართულად თარგმნეს ა. შანიძემ, ვ. თოფურიამ, მ. გუჯეჯიანმა, თბილისი, 1939.

სვანური პროზაულ ტექსტები, I, ბალსზემოური კილო, ტექსტები შეკრიბეს ა. შანიძემ და ვ. თოფურიამ, თბილისი, 1939.

სვანური პროზაული ტექსტები, II, ბალსქვემოური კილო, ტექსტები შეკრიბეს ა. დავითიანმა, მ. ქალდანმა და ვ. თოფურიამ, თბილისი, 1959.

სვანური პროზაულ ტექსტები, III, ლენტეხური კილო, ტექსტები შეკრიბეს ვ. თოფურიამ და მ. ქალდანმა, თბილისი, 1967.

ანბანთრიგი

ა	ნ	ფ
ა̈	ჲ	ქ
ა̄	ო	ღ
ა̈̄	ო̈	ყ
ბ	ო̄	შ
გ	ო̈̄	ჩ
დ	პ	ც
ე	ჟ	ძ
ე̄	რ	წ
ზ	ს	ჭ
თ	ტ	ხ
ი	უ	ჴ
ი̄	უ̈	ჯ
კ	უ̄	ჰ
ლ	უ̈̄	ჷ
მ	უ̂	ჷ̄

ა

ა[1] — გამარტივებული ჩვენებითი ნაცვალსახელი **ალა, ალი, ალე** — ეს. ა მაროლ ჩუ ლემბა̈ნი ხადხ (ბქ. 294) — ეს კაცები უნდა დაეფიცებინათ. ა(||ალ) მჷლეგჳერი ხენწიფს ხეჴვრა̈ლ (ლნტ. 163) — ეს მეწისქვილე ხელმწიფეს ეხვეწება.

-ა[2] — მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებელი სუფიქსი **მჷ-, მე-, მო-, ნა-** თავსართიან მიმღეობებში. მჷლცას (ბზ. 402) — წყლის მომტანებს. მჷჴვლმახად (ბქ. 33) — მეთევზეებმა. მეთხჳჲარა (ლშხ. 28) — მონადირეები. ნათხჳიარას (ლშხ. 28) — არჩევებს. მოსაფლაჳა (ლნტ. 55) — მესაფლავეები.

ა[3] იგივეა, რაც **ად-**.

-ა[4] — განყენებულ სახელთა მაწარმოებელი სუფიქსი (უმთავრესად ფუძედრეკად ზმნათა საშუალ-ვნებითის ფორმებთან). ხჳა̈ტა (ბზ. 29), ხჳეტა (ბქ. 81) — წყვეტა, ჭრეტა. კჳა̈შა (ბზ.), კჳეშა (ბქ. 292) — ტყდომა. ბა̈რა (ბზ.), ბერა (ლნტ.) — კლება. გა̈რგლა (ბზ.), გარგლა (ლშხ.), გარგალა (ლნტ.) — ლაპარაკი.

ა-[5], **ა̈-** — სავრცობო ქცევის აღმნიშვნელი პრეფიქსი. ადგა̈რი (ბზ.) — კლავს. ა̈სყი (ზს.) — აკეთებს. ა̈ბემ (ზს.) — აბამს. აბდაჳი (ლშხ.) — ბედავს. ა̈ჭემე (ლნტ.) — თიბავს.

ა-[6], **ა̈-** — ზედაობის აღმნიშვნელი პრეფიქსი. ხ-ადგა̈რი (ზს.) — აკლავს. ხ-აჲრა (ლშხ.) — აწერია. ხ-ა̈გემ (ლნტ.) — ადგამს.

ა[7] იგივეა, რაც **ჰა**[1].

ა[8] იგივეა, რაც **ა̄**.

ა-ხ-ად იგივეა, რაც **ათ-ხ-ა̄დ**[1].

აანწა̈ლი იგივეა, რაც **აჰგნწა̈ლი**.

აანწე იგივეა, რაც **აჰგნწე**.

აარაკი იგივეა, რაც **აჰრა̈კი**.

აარა̈ყი იგივეა, რაც **აჰრა̈ყი**.

აარე იგივეა, რაც **აჰრე**.

აასჳრე იგივეა, რაც **ა̈ჲსჳრე**.

ა-ხ-აყა იგივეა, რაც **ა-ხ-ყა**.

ააწოლი (ათჳააწოლ, ადააწოლე; ადააწოლი) ლნტ., გ რ დ მ. — მეინს ადგამს ხემეჩალს ჩუ ხჳაქაჩად ი ხჳააწოლდად (ლნტ. 25) — ჩალას მოვჭრიდით და მეინად ედგამდით ხემე.

⌜ა⌝-ხ-აჭიმ იგივეა, რაც **ა-ხ-ჭიმ**.

ა-ხ-ა̈ზი იგივეა, რაც **ა-ხ-ა̄ზი**.

აა̈ყრე იგივეა, რაც **ა̄ჲყრე**.

ა-ხ-ა̄დ⌜და⌝ იგივეა, რაც **ათ-ხ-ა̄დ**[1].

ა-ხ-ა̄ზი (ამა̄ზდა, ახა̄ზდა; ახა̄ზდეს ბზ., ლშხ.), **ა-ხ-ა̈ზი** (ამა̈ზიჳ, ახა̈ზიჳ; ახა̈ზიდეს ბქ., ამაზდა, ახაზდა; ახაზდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ⌜მო⌝სდის, მოუდის. ალჲა̈რს ახა̄ზიხ ლგჯე̄მი სარაგ (ბზ. 264) — ამათ რძის წყარო მოუდით. მეზჳბელა̈რს ლიც ახა̈ზინახ ქორისგა (ბქ. 199) — მეზობლებს თურმე სახლში წყალი მოსდიოდათ. ბაბაშე̄რალს ჩილადელ მახე-მახე მუშგჳრალ ახა̄ზიხ (ლშხ.) — დედულებს ყოველდღე ახალ-ახალი სტუმრები მოსდით.

აბაბა̈ჲ ბზ., **აბაბაჲა** ბქ., **აბაბაჲ** ლშხ., **აბაბა̈ჲ, აპაპა̈ჲ** ლნტ., შ ო რ ი ს დ. — ვაი, ვაიმე, ავაიმე. აბაბა̈ჲ, მაჲ ხოლა გჳეშ ალჩჳემნე̄ლი! (ბზ.), აბაბა̈ჲ||აპაპა̈ჲ, მაკა̈ლი ხოლა გჳეშ ალჩჳემნელი! (ლნტ.) — ვაი, რა ცუდი საქმე მომხდარა! აბაბაჲა, მა ხოლა ხი! (ბქ.) — ვაი, რა ცუდი ხარ! აბაბაჲ, გეგის მაჲ თეურ კუმატ ათლაკჷნა! (ლშხ.) — ვაი, გეგის რა ბრმა შემთხვევა შეხვედრია!

აბაბე იგივეა, რაც **აბა̄ბე**.

ხ-აბადაჳა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბდაჳა**.

აბანგუ̂ე იგივეა, რაც **აბჷნგაუ̂ი.**

აბანდა̈ლი იგივეა, რაც **აბა̈ნდა̈ლი.**

აბანდე იგივეა, რაც **აბა̈ნდე.**

აბანო (-ნო̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ნოშ, -ნოლ||-ა̈რ ბქ., -ნო̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ღშ, -ა̈რ ლნტ.) — აბანო. ჯ̈ესერ ადი̄ნე აბანოთე (ბზ. 368) — მე წავიყვან აბანოშიო. ჯუ̂ინელ აბანო ქ̈ახხუ̂ირხ (ბქ.) — ძველი აბანო დაანგრიეს. ლენტეხას აბანოდ ხოჩა შენობა ლჷგ (ლნტ. 10) — ლენტეხში აბანოს კარგი შენობა დგას.

ხ-აბაჟა იგივეა, რაც **ხ-აბჟა.**

აბაჟნა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ბჟინა̈ლი.**

ხ-აბაჟნე იგივეა, რაც **ხ-აბჟინე.**

აბარა̈ლი იგივეა, რაც **აბრა̈ლი.**

აბარგე იგივეა, რაც **აბა̈რგე.**

აბარჯე იგივეა, რაც **აბჷრჯე.**

აბაქე იგივეა, რაც **აბა̈ქე.**

აბაყა იგივეა, რაც **ჰაყბა.**

აბაჩა̈უ̂ი (ათუ̂აბაჩა̈უ̂, ადაბაჩაუ̂ე; ადაბაჩა̈უ̂ი) ლნტ., გრდმ. — აქვავებს. [დადა] ჩუ ლოქ ადაბაჩა̈უ̂ი წეუ̂ა̈რ-მა̈ძებარა̈ლს (ლნტ. 235) — დედაბერი მწევარ-მეძებრებს გააქვავებსო.

აბა̈ზ (-იშ||აბზიშ, აბზა̈რ ზს., -იშ, აბაზა̈რ ლნტ.), **აბაზ** (-არ) ლშხ. — აბაზი. მიჩა აბა̈ზ მიჩნე̄მუ ადღე (ბზ.) — შენი აბაზი შენ წაიღეო. ცხინკ ესერ აბა̈ზდ ხაჯონა ი აბა̈ზიშ სა̈რგებს ჩილა̈დეელ ლჷმჩემ (ანდ.) — კალათა აბაზი ღირდაო და აბაზის საღირალს ყოველდღე აკეთებდაო. აბაზდ ღუ̂ოდიხ... ლჷჯმარას (ლშხ. 8) — აბაზად ყიდიან სულგუნს. ყაფლანს აბა̈ზ ახა̈ხუ̂ია შუკუ̂ისკა (ლნტ.) — ყაფლანს აბაზი უპოვია გზაში.

აბა̈ჟი̄ნე, ა̈ბჟი̄ნე (ოთბა̈ჟი̄ნ, ადბა̈ჟინე; ადბა̈ჟი̄ნი) ბზ., **აბა̈ჟინე, ა̈ბჟინე** (ოთბა̈ჟინ, ადბა̈ჟინე; ადბა̈ჟინისგ) ბქ., **აბჟი̄ნე** (ოთბაჟი̄ნ, ადბაჟი̄ნე; ადბაჟი̄ნნე) ლშხ., **აბა̈ჟნე** (ათუ̂აბა̈ჟინ, ადაბა̈ჟნე; ადაბა̈ჟნი) ლნტ., გრდმ. — ატყობინებს. სოფელს ქ̈ათბა̈ჟინეხ ამბაუ̂ (ბქ.) — სოფელს შეატყობინეს ამბავი.

ხ-აბა̈რიესˊკˊ იგივეა, რაც **ხ-აბრა̈ი.**

აბა̈რჯე იგივეა, რაც **აბჷრჯე.**

აბა̈ბე (ოთბა̈ბ, ადბა̈ბე; ადბა̈ბნე ბზ., ოთბა̈ბ. ადბა̈ბე; ადბა̈ბნე ლშხ.), **აბაბე** (ოთუ̂ბა̈ბ, ადბაბე; ადბა̈ბისგ ბქ., ათუ̂აბა̈ბ, ადაბაბე; ადაბა̈ბი ლნტ.), გრდმ. — ანიავებს. ჩუ სˊათბა̈ბ ი ითქს ი უ̂ეჴს მˊრ̄ოთხუ̂ი̄ნე (ბზ. 432) — შენ გაანიავე და მარცვალსა და ბზეს მე წავიღებ. მა̈გ როქუ̂ აბა̈ბი, მინდი ქოლ ადბაბეხ (ბქ. 91) — ყველა ანიავებს, ჩვენც გავანიავეთო. კალისკა ზურელა̈ლ აბაბახ (ლნტ. 25) — კალოში ქალები ანიავებდნენ. შდრ. **ბჷბე.**

აბა̈ნდა̈ლი (ოხუ̂ბა̈ნდა̈ლ, ანბა̈ნდა̈ლე; ანბა̈ნდა̈ლნე) ბზ., **აბანდა̈ლი** (ოხუ̂ბანდა̈ლ, ანბანდალე; ანბანდა̈ლისგ) ბქ., **აბა̈ნდა̈ლი** (ოხბა̈ნდა̈ლ, ანბა̈ნდა̈ლე; ანბა̈ნდა̈ლნე) ლშხ., **აბანდალი** (ახუ̂აბანდა̈ლ, ანაბანდალე; ანაბანდა̈ლი) ლნტ., ხლმ., გრდმ. — კერავს, ბლანდავს (ძველმანებს). ბებე აბა̈ნდა̈ლი (ლშხ.) — ბებია კერავს. დუ̂ეშტილა̈დეელ დემ აბანდალიხ (ლნტ. 44) — ორშაბათობით არ კერავენ.

აბა̈ნდე (ოხუ̂ბა̈ნდ, ანბა̈ნდე; ანბა̈ნდნე ბზ., ოხბა̈ნდ, ანბა̈ნდე; ანბა̈ნდნე ლშხ.), **აბანდე** (ოხუ̂ბა̈ნდ, ანბანდე; ანბა̈ნდისგ ბქ., ახუ̂აბა̈ნდ, ანაბანდე; ანაბანდი ლნტ.), გრდმ. — კერავს, ბლანდავს (ძველმანებს), აკერებს. დადა ლერქუ̂ა̈რს აბანდე (ბქ.) — დედაბერი ტანსაცმელს ბლანდავს.

აბა̈რგე (ოთუ̂ბა̈რგ, ადბა̈რგე; ადბა̈რგნე ბზ., ოთბა̈რგ, ადბა̈რგე; ადბა̈რგნე ლშხ.), **აბარგე** (ოთბა̈რგ, ადბარგე; ადბა̈რგისგ) ბქ., გრდმ. — ˊგაˊისტუმრებს (აბარგებს). როსტომდ და̈უ̂ ქა̈დბა̈რგე (ბზ. 241) — როსტომმა დევი გაისტუმრა.

აბა̈ქე (ოთბა̈ქ, ადბა̈ქე; ადბა̈ქნე ბზ., ოთბა̈ქ, ადბა̈ქე; ადბა̈ქნე ლშხ.), **აბაქე** (ოთუ̂ბა̈ქ, ადბაქე; ადბა̈ქისგ ბქ., ათუ̂აბა̈ქ, ადაბაქე; ადაბაქი ლნტ.), გრდმ. 1. ფანტავს, აბნევს, ანიავებს. ჯიჯუ̂ა̈რ ნო̄სა ათბა̈ქა (ბზ. 327) — ძვლები არ დაფანტოთ. გელად მიჩა მუეშ ქონება ჩუ̂ადბაქე (ბქ.) — გელამ მამამისის ქონება გაანიავა. 2. ˊგაˊაქარწყლებს, ˊგაˊაბათილებს. ამნემ მიშგუ̂ი ნაქუ̂ მა̈გ ჩუ̂ˊადბაქე (ბქ.) — ამან ჩემი ნათქვამი სულ გააბათილა.

ხ-აბჷხჷნე, ხ-აბჷფხჷნე (ესუ̂ბჷფხინ, ესბჷფხნე; ესბჷფხნი ბზ., ესბჷფხნისგ ბქ., ასუ̂ა-

ბგბხინ, ასაბგბხნე; ასაბგბხნი ლნტ.), **ხ-აბფხორე** (ოსბიფხორ, ესბიფხორე; ესბიფხორნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აპკურებს, ასხურებს. [ზისხ] ჟიჷ ესბგფხნე მიჩა მუხჷბა (ბზ. 400) — შენს ძმას სისხლი დააპკურეთ. დინასი ჷკჷდაჷებიშ ლიც ესბგფხნეხ (ბქ.) — ქალიშვილსაც უკედავების წყალი დააპკურეს.

აბგა (-გა̈შ, -გა̈ლ, ბზ., -გა̈შ, -გოლ ბქ., -გა̄შ, -გე̄ლ ლშხ., -გა̈ჲშ, -გა̈ლ ლნტ.) — აბგა, ხურჯინი. [ნალჷჟურდ] აბგოლ ჟ'ოსრეკ ჰინგირს (ბქ.) — ვაქმა ხურჯინები გადაჰკიდა უნაგირს. კ ნ ი ნ. **აბგი̄ლ.** ზურა̄ლს ხუღჷა კოტო̄ლ აბგი̄ლ (ლშხ.) — ქალს პაგარა აბგა აქვს.

აბგე (ოხჷბგგ, ანბგგე; ანბგგნე ბზ., ოთბგგ, ადბგგე; ადბგგნე ლშხ., ანბგგისგ ბქ.), **ამბგგე** (ათჷამბგგ, ადამბგგე; ადამბგგი) ლნტ., კ რ დ მ. — 1. ამაგრებს. ქორა̈ ჰჷადს აბგეხ (ბზ.) — სახლის კედელს ამაგრებენ. 2. ამხნევებს. [ბაბად] გჷი ჩჷადბგგე (ბზ. 421) — პაპამ გული გაიმაგრა (გაამაგრა). გაჰირებაისგა ჰირისუფალს მა̈გ აბგე (ბქ.) — გაჭირვებისას ჭირისუფალს ყველა ამხნევებს.

აბგი̄ლ იგივეა, რაც **აბგა.**

აბგუნე (ოთჷბუგჷინ, ადბუგჷნე; ადბუგჷნი ბზ., ოთბუგუნ ლშხ., ადბუგჷნისგ ბქ., ათჷაბუგჷინ, ადაბუგჷნე; ადაბუგჷნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ბეჯვავს, ცეხვავს. ლებიას აბგუნეხ კალჷისგა (ბქ. 231) — ლობიოს კალოზე ბეჯვავენ. [ალეს] ჩჷაბგუნეხ ბგგიდ (ლშხ., ხორ. 1) — ამას მაგრად დაბეჯვავენ.

ხ-აბდაჷა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბდაჷა.**

აბდა̈ჷი (ოთბადა̈ჷ, ადბა̈დჷე; ადბა̈დჷი) ბზ., **ა̈ბდა̈ჷი** (ოთბედა̈ჷ, ადბედაჷე; ადბედა̈ჷისგ ბქ.), **აბდაჷი** (ოთბედაჷ, ადბედჷე; ადბედჷი) ლშხ., **ა̈ბედა̈ჷი** (ათჷა̈ბედა̈ჷ, ადა̈ბედა̈ჷე; ადა̈ბედა̈ჷი ლნტ.), გ რ დ მ. — ბედავს. მგლხირს დეშ ოთბა̈დჷა თათრა̈ლცახა̈ნ [ლიშია̈ლ] (ბზ. 1) — ლახირელს ვერ გაუბედავს თათრებთან შებრძოლება. ჺიმჟ'ესერ ოთბედაჷახ მინე ჰა̈ზჷთეჲსგა ლიჯედ? (ბქ. 67) — როგორ გაბედეთ ჩვენს ეზოში შემოსვლაო? სგა ლოქ დეშერს ოხბედჷა ლიჯედ (ლშხ. 64) — შემოსვლა ვერავის გაუბედავსო. დემის მოშ ა̈ბედა̈ჷიხ ა̈ლექსიი მაყალშჷ (ლნტ. 179) — ვერაფერს ბედავენ ალექსის შიშით.

ხ-აბდინე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბდინე.**

აბედ იგივეა, რაც **ჰაბედ.**

ხ-აბეკნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბიკნე.**

ხ-აბემ (ოთაბ, ათბე, ათბემნე) ზს., **ხ-ა̈ბემ/ნ** (ასჷა̈ბ, ასაბე; ასაბემ) ლნტ., **ხ-აბემ/ნ** (ოთაბ, ათბე, ათბემ⌈ნე⌉) ლშხ. გ რ დ მ. — აბამს. [ხელწიფი ხეხჷს] თა̈კჷ ათბეხ (ბზ. 344) — ხელმწიფის ცოლს თოკი შეაბეს. პრატგლდ ოთაბ კინჩხს (ბქ. 204) — კისერზე ღვედი შევაბი. ჩა̈ჟ მიჩემ ჩჷასაბე (ლნტ. 226) — თეითონ ცხენი დააბა.

ხ-აბემ/ნ იგივეა, რაც **ხ-აბემ.**

აბერგე იგივეა, რაც **აბე̄რგე.**

აბერკლე იგივეა, რაც **აბურკლე.**

აბე̄ლე (ოთჷბე̄ლ, ადბე̄ლე; ადბე̄ლი ბზ., ოთბე̄ლ, ადბე̄ლე; ადბე̄ლნე ლშხ.), **ა̈ბელე** (ოთბელ, ადბელე; ადბელისგ ბქ., ათჷაბელ, ადაბელე; ადაბელი ლნტ.), კ რ დ მ. — ბერავს. კოპეშიად მუშგჷრი ქ'ადბელე (ბქ.) — კვახმა სტუმარი გაბერა. სგიმ და̄ს მგრე̄ს აბე̄ლე (ლშხ. 4) — ვეძა, ალბათ, არავის ბერავს.

აბე̄ნგჷე იგივეა, რაც **ა̈ბე̄ნგჷე.**

აბე̄რგე (ოთბე̄რგ, ადბე̄რგე; ადბე̄რგნე) ბზ., ლშხ., **ა̈ბერგი** (ოთბერგ, ადბერგე; ადბერგისგ) ბქ. კ რ დ მ. — თოხნის. ბალისგა მეჩი ბაბა აბე̄რგა (ბზ. 391) — ბაღში მოხუცი კაცი თოხნიდა. შდრ. **აბგრჯე.**

აბზე იგივეა, რაც **ა̈ბზე.**

აბზინდა̈ჲ (-იშ, -დაჲა̈რ) ბზ., **აბზინდაჲ** (-და̄ჲშ, -დე̄ლ) ლშხ., **აფსინდ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ა̈ბზინდ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ., ბ ო ტ. — აბზინდა. მგნთი̄ლ აბზინდა̄ჲ მაჯონ ლი (ლშხ. ხორ. 21) — მენთილი აბზინდას მსგავსია. იმე ხითხ ალ ა̈ბზინდ? (ლნტ.) — სად იშოვე ეს აბზინდა?

ხ-აბთქი[1] (ესჷებთქ, ესბეთქა̈ნ; ესბეთქნი) ზს., კ რ დ უ გ. — 'და'ახტება. მა̄ლდ ჷეჯჷონ ესბეთქ (ბზ. 432) — მელა ბზეზე დახტა. ჟინღგლდდ ითქჷი ხა̈ბეთქ (ბქ. 91) — ბაყაყი მარცვალზე დახტა.

ხ-აბთქი[2] (ესჷა̈ბთქ, ესბეთქ; ესბეთქნე ბზ., ოსბეთქ, ესბეთქე; ესბეთქნე ლშხ.), **ხ-ა̈ბ-**

თქჷე (ესჷაბთქჷ, ესბითქჷ; ესბითქჷე) ბქ., ლნტ., გ რ დ მ. — ახეთქებს, ანარცხებს. მა̈ლდ გიმე̄ჲნ ესბეთქ ეჯა (ბზ.) — მელამ ის მიწაზე დაანარცხა. მეშხე და̈ჷს ესერ ჩჷიბ ყი ხა̈ბთქჷე (ბქ.) — შავ დევს ძირს დაეანარცხებო.

აბინტჷლაჷი იგივეა, რაც **ა̈ბგნტჷლა̈ჷი.**

ხ-აბიც (ხჷა̈ბიცდა̈ს, ხა̈ბიცდა; ხა̈ბიცდეს||ხა̈ბიცდე̄ლს ბზ., ხჷებც, ხებაც; ხებაცეს ბქ.), გ რ დ უ ვ. — ეხვეწება, ემუდარება, „შეევედრებულია“. ჯაბიც, ერე ჷეშგდ ლამტგხა (ბზ. 392) — გევედრები, რომ უკან დამიბრუნო.

ხ-აბკა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბკა.**

ხ-აბკინე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბკინე.**

აბლაჷი (ოთბგლაჷ, ადბგლჷე; ადბგლჷი) ლშხ., **აბლა̈ჷი** (ათჷაბგლა̈ჷ, ადაბგლა̈ჷე; ადაბგლა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — ანგრევს. ალე ჩი̄ს ჷცებ აბლაჷი (ლშხ.) — ეს ყველაფერს უცებ ანგრევს. და̈ჷდ ადაბგლა̈ჷე კჷბ (ლნტ. 319) — დევმა კუბო დაანგრია.

ხ-აბოგე იგივეა, რაც **ხ-აბო̈გე.**

აბოდნაჷი (ოხბოდნაჷ, ანბოდნაჷე; ანბოდნაჷნე) ლშხ., **აბოდნა̈ჷი** (ახჷაბოდნა̈ჷ, ანბოდნა̈ჷე; ანაბოდნა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — აგროვებს. [და̈ჷითდ] ყა̈ნბოდნა̈ჷე ეჯმინ (ლნტ. 155) — დაკითმა ისინი შეაგროვა.

ხ-აბოლა იგივეა, რაც **ხ-აბო̈ლა.**

ხ-აბორგა იგივეა, რაც **ხ-აბჷრგა.**

ხ-აბორგნე (ლჷხჷბორგინ, ლახბორგნე; ლახბორგნისგ ბქ., ლახჷაბორგინ, ლახაბორგნე: ლახაბორგნი ლნტ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ხელს აკიდებინებს. [ლეგმერდა ლეტჷრეს] ისგა ხაბორგჷნახ. (ბქ. 296) — ავადმყოფს სანთელს ხელს მოაკიდებინებდნენ.

აბორკილე იგივეა, რაც **აბჷრკილე.**

აბორკლე იგივეა, რაც **აბჷრკილე.**

აბოშე იგივეა, რაც **აბო̈შე.**

ხ-აბო̈გე (ოთჷბჷე̄გ, ათბო̈გე; ათბო̈გნე ბზ., ოთბო̈გ, ადბო̈გე; ადბო̈გნე ლშხ.), **ხ-აბოგე** (ოთბეგ, ადბოგე; ათბეგისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ბოგირად დებს. [ნაღჷერდ] ყიქაქა ესბოგალე ფონჩხა̈რ (ბქ. 87) — ვაემა ზემოდან ბოგირად დადო ფიჩხები.

ხ-აბო̈ლა (ხჷებო̈ლა̈ნდა̈ს, ხებო̈ლა̈ნდა; ხებო̈ლა̈ნდე̄ლს ბზ., ხჷებო̈ლენ, ხებო̈ლა̈ნ; ხებო̈ლე̄ნს ლშხ.), **ხ-აბოლა** (ხჷებოლენ, ხებოლან, ხებოლენეს ბქ., ხჷაბოლგნდა̈ს, ხაბოლგნდა; ხაბოლგნდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. მიხოხებულია, აცოცებულია. მგტ ხაბო̈ლა ბალას (ლშხ.) — მატლი აცოცებულია ფოთოლზე. 2. ქს. აცხია. ზისხ ხაბოლა დენას ტჷეტყი (ლნტ.) — ქალიშვილს ხელზე სისხლი აცხია.

აბო̈შე (ოხბო̈შ, ანბო̈შე; ანბო̈შნე) ლშხ., **აბოშე** (ახჷაბოშ, ანაბოშე; ანაბოში) ლნტ. — ამზადებს, 'გამო'აწყობს. ბობშ ანბო̈შე (ლშხ.) — ბაეშვი გამოაწყო. ჲეხჷ ხოჩამდ ანაბოშე (ლნტ. 227) — ცოლი კარგად გამოაწყო.

ხ-აბჷა (მებყა̈ნ'და', ხებყა̈ნ'და'; ხებყა̈ნდეს ბზ., მებყგნ, ხებყგნ; ხებყგნეს ბქ., მებყა̈ნ'და', ხებყა̈ნ'და'; ხებყე̄ნდეს ლშხ.), **ხ-აბაჷა** (მაბაყგნ'და', ხაბაყგნ'და'; ხაბაყგნდეს) ლნტ., ა ო რ. (ლამბაყგნ, ლახბაყგნ ზს., ლამბაყა̈ნ, ლახბაყა̈ნ ლშხ., ლამაბაყგნდა, ლახაბაყგნდა ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. ეჩვენება, ჰგონია. ხელწი̄ფი დი̄ნას ეზა̈რ ლახბაყგნ გოჭა̈რ (ბზ. 349) — ხელმწიფის ქალიშვილს მოეწონა (კარგად მოეჩვენა) გოჭები. ალ გარდატყუად ზჷრა̈ლ ხაბყახ ალდარს (ლშხ. 77) — ეს გარდატყუა ამათ ქალი ჰგონიათ. მგხა̈რ, მი მაბაყა, ერე გრილ ი̄რა (ლნტ. 18) — ხვალ, მე მგონია, რომ გრილი ამინდი იქნება. 2. ემადლიერება, მადლობელია. გჷნ მაბყა, ერე ამზჷ ჯედიათე ყ'ა̈მკგმა̈რ (ბქ.) — ძალიან მადლობელი ვარ, რომ ასე შორს მყოფი მინახულე.

აბყინა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ბყინა̈ლი.**

ხ-აბყინე (ოთბა̈ყინ, ათბა̈ყნე; ათბა̈ყნი ბზ., ათბა̈ყნისგ ბქ.), **ხ-აბყი̄ნე** (ოთბაყი̄ნ, ადბაყი̄ნე; ადბაყი̄ნნე) ლშხ., **ხ-აბა̈ყნე** (ათჷაბა̈ყინ, ადაბა̈ყნე; ადაბა̈ყნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ატყობინებს. შიშდ... ხა̈ბყინეხ როსტომს (ბზ. 237) — მაშინვე შეატყობინეს როსტომს. ქახაბყი̄ნე ზითჷნახაჷდ ბელხანჯარს და̈ჷა ლიჲედ (ლშხ. 70) — შეატყობინა მზეთუნახავმა ბელხანჯარს დევის მოსვლა.

აბრაგ იგივეა, რაც **ა̈ბრეგ.**

ხ-აბრალი იგივეა, რაც **ხ-აბრა̈ლი.**

აბრა̈გ იგივეა, რაც **ა̈ბრეგ.**

ხ-აბრა̈ი/ჲ (ლოხჷბარა̈ჲ, ლახბა̈რჲე; ლახბა̈რჲი) ბზ., **ხ-ა̈ბრეჷი** (ლოხჷბერაჷ, ლახბერჷე; ლახბერჷისგ) ბქ., **ხ-აბრაი** (ლოხბარაჲ, ლახბარჲე; ლახბარჲი) ლშხ., **ხ-აბა̈რიეს'კ'** (ლახჷაბა̈რი, ლახაბა̈რიე, ლახაბა̈რინე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მი'აბარებს; ატანს. ლჷაჰა̈რდ... ლა̈ირ ქა̄თბა̈რჲე მიჩა ხეხჷთე (ბზ. 333) — ეაჭარმა თავის ცოლთან წერილი გაატანა. კოლეფ [ჰყინტდ] სგა̄დ ლახბა̈რჲე ქა̈ჯა̈ დაჩჷირს (ბზ. 277) — ეაქმა კოლოფი კვლავ ქაჯის დას მიაბარა. ჷარჩხილ მიჩა დის ლახბერჷე (ბქ.) — ფული დედამისს მიაბარა. ნებოზს ალ მარე ანგა̈რიშს სკა ხაბა̈რიეს მეზგა̈ჲ ხოშას (ლნტ. 53) — საღამოს ეს კაცი ანგარიშს აბარებს ოჯახის უფროსს. მი ერ ხანჯა̈რ ლაჯაბა̈რი, ხიჴმა̈რი ა დეშ? (ლნტ. 299) — მე რომ ხანჯალი მოგაბარე, ხმარობ თუ ვერა?

ხ-აბრა̈ლი (ლოხჷბგრა̈ლ, ლახბგრლე; ლახბგრლი ბზ., ლახბგრლისგ ბქ. ათჷაბრა̈ლ, ათაბრა̈ლე; ათაბრა̈ლი ლნტ.), **ხ-აბრალი** (ლოხბგრალ, ლახბგრლე; ლახბგრლი) ლშხ., გ რ დ მ. — აბრალებს. ზურა̄ლდ... გეზლი̄რე ლიქდენი ლოხჷბგრლახ (ბზ. 346) — ქალისთვის შვილების ცდუნება დაუბრალებიათ. ხოლა დარა̈რს ყჷიყიშ ნაუჲსენის ხაბრა̈ლიხ (ბქ. 7) — ცუდ ამინდს მვარაკის დაუკვლელობას აბრალებენ. სკარხალს ელიას ხაბრა̈ლდახ (ლნტ. 78) — სეტყვას ელიას აბრალებდნენ.

აბრა̈ლი იგივეა, რაც **აბრა̈̄ლი**.

აბრა̈̄ლი (ოთბარა̈̄ლ, ადბარა̄ლე; ადბარა̈̄ლნე) ბზ., **აბრა̈ლი** (ოთჷბარა̈ლ, ადბარალე; ადბარა̈ლისგ) ბქ., **აბრა̄ლი** (ოთბარა̄ლ, ადბარა̄ლე; ადბარა̄ლნე) ლშხ., **აბარა̈ლი** (ათჷაბარა̈ლ, ადაბარალე, ადაბარალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ბანს. ლგჯაჷშ ჩუ ლგმბარა̄ლინ (ლშხ. 55) — რძით ბანდა თურმე. [შაჷჩიტ] ჩჷადაბარალეხ (ლნტ. 203) — შაქრიტი დაბანეს.

ხ-აბრე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ბრე**.

აბრეგ იგივეა, რაც **ა̈ბრეგ**.

ხ-აბურგა (ხჷებურგენ, ხებურგან; ხებურგენეს) ბქ., **ხ-აბორგა** (ხჷაბორგგნდა̈ს, ხაბორგგნდა; ხაბორგგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ. — ხელი უკიდია. ლეჷან ჰჷილს ხაბურგა (ბქ.) — ლევანს ჯორისთვის უკიდია ხელი.

აბურდე იგივეა, რაც **აბჷრდე**.

აბურკილე (ოხჷბურკილ, ანბურკილე; ანბგრკილი) ბზ., **ა̈ბერკლე, აბურკჷლა̈ნი** (ოხჷბერკილ, ანბერკლე; ანბერკლისგ‖ოხჷბურკლან, ანბურკჷლანე; ანბურკჷლა̈ნისგ) ბქ., **აბორკილე** (ოხბორკილ, ანბორკილე; ანბორკილნე) ლშხ., **აბერკლე, აბორკლე** (ახჷაბერკილ, ანაბერკლე; ანაბერკლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ბორკავს, ბორკილს ადებს. წემა̈შშჷ ჟი ჯა̈ბურკილე (ბზ. 361) — ჭაპნით შევბორკავ. მეშხე მარე ჟ'ანბერკლეხ (ბქ. 41) — შავი კაცი შებორკეს. და̈ჷ ჟ'ანბურკჷლანეხ (ბქ.) — დევი შებორკეს.

აბურლჷე იგივეა, რაც **აბჷრლჷე**.

აბულჷირე იგივეა, რაც **აბჷრლჷე**.

აბჷრდე (ოხბი̄რდჷ, ანბჷრდე; ანბი̄რდჷნე ბზ., ოხბჷრდ, ანბჷრდე; ანბჷრდნე ლშხ.) **აბურდე** (ოხბირდჷ, ანბურდე; ანბურდისგ ბქ., ახჷაბურდ, ანაბურდე; ანაბურდი ლნტ.) გ რ დ მ. 1. ბურდავს, 'ა'რევს. ციცჷლ ქიპარს აბჷრდე (ლშხ.) — ფისო ძაფებს ბურდავს. 2. ჭმუხნის. ჩიჟედ ნიქეჰა̈რ ჟ'ანაბურდე (ლნტ. 226) — სიძემ წარბები შეჭმუხნა.

აბჷრლჷე (ოხბი̄რლჷ, ანბჷრლჷე; ანბჷრლჷი) ბზ., **აბლჷი̄რე** (ოხბულჷი̄რ, ანბულჷი̄რე; ანბულჷი̄რნე) ლშხ., **აბურლჷე** (ოხბირლჷ, ანბურლჷე; ანბურლჷისგ) ბქ., **აბულჷირე** (ახჷაბულჷირ, ანაბულჷირე; ანაბულჷირი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამტვერებს, აბუქებს. ბოფშა̈რ... ტგტს აბჷრლჷეხ (ბზ., 14) — ბავშვები ნაცარს აბუქებენ (ამტვერებენ).

ხ-აბფხორე იგივეა, რაც **ხ-აბბხგნე**.

ხ-აბფხგნე იგივეა, რაც **ხ-აბბხგნე**.

აბქჷე (ოთბიქჷ, ადბუქჷე; ადბუქჷი ბზ., ადბუქჷისგ ბქ., ოთბუქჷ, ადბუქჷე; ადბუქჷნე ლშხ., ათჷაბუქჷ, ადაბუქჷე, ადაბუქჷი ლნტ.) გ რ დ მ. — ალბობს. ლერექჷ ჩჷადბუქჷე ნიცისა (ლშხ.) — ტანსაცმელი წყალში ჩაალბო. ჩუ ხჷაბქჷედ ლგჯიმ თა̈შს (ლნტ. 35) — მარილიან ყველს 'და'ვალბობთ.

ხ-აბშე იგივეა რაც **ხ-ა̈ბშე**.

აბძლგნე (ოთბგძლგნ, ადბგძლნე; ადბგძლნი ბზ., ლშხ., ადბგძლნისგ ბქ., ათჷაბგძლინ, ადაბგძლნე; ადაბგძლნი ლნტ.) გ რ დ მ. — წე-

წაჲს. ეჩქანღჳე სერ ჩჷაბძღგნეხ ხოჩამდ [მა̈ტყს] (ბქ. 305) — შემდეგ კი კარგად გაწეწაეენ მაგყლს.

აბჭკჳრე (ოთბუჭკჳ̄ირ, ადბუჭკჳრე; ადბუჭკჳ̄ირნე ბზ., ოთბუჭკჳ̄ირ, ადბუჭკჳრე; ადბუჭკჳრნე ლშხ.), **აბჭკურე** (ოთჷბუჭკჳირ, ადბუჭკურე; ადბუჭკურისგ ბქ., ათჷაბუჭკურ, ადაბუჭკურე; ადაბუჭკური ლნტ.) გ რ დ მ. — აპობს, ხეთქს. [ა̈მირა̈ნ] ჰაყრა̈რს... აბჭკჳრე (ბზ.) — ამირანი აყიროებს ხეთქს. [და̈ჳდ] ბიკ ჩჷადბუჭკურე (ბქ. 114) — დეემა ჯირკი დააპო.

ხ-აბჭკჳე (ოსჷაბჭკჳ, ესბიჭკჳ; ესბიჭკჳე ბზ., ოსაბჭკჳ ლშხ., ესჷაბჭკჳ, ესბიჭკჳ; ესბიჭკჳე ბქ.), **ხ-ა̈ბჭკჳე**(ასჷა̈ბჭკჳ, ასაბიჭკჳ; ასაბიჭკჳე) ლნტ. გ რ დ მ. — 'და'ახეთქებს. ჷობურ დადა'ს' ჷედრა ყიდ ესბიჭკჳ (ბქ. 43) — კუდიან დედაბერს ვედრო დაახეთქა კიდეც.

აბპჳრე (ოთჷბუპჳ̄ირ, ადბუპჳრე; ადბუპჳრი ბზ., ოთბუპჳრ, ადბუპჳრე; ადბუპჳრნე ლშხ.), **აბპურე** (ოთჷბუპჳირ, ადბუპურე; ადბუპურისგ ბქ., ათჷაბუპურ, ადაბუპურე; ადაბუპური ლნტ.) გ რ დ მ. — აპობს, ჩეხავს. ნებოზს კუდჷრა̈რ ჩჷ'ოთბუპჳირ (ბქ.) — საღამოს მორები დავაპე. ზექ ხოჩა̄მდ ადბუპჳრე (ლშხ.) — შეშა კარგად დაჩეხა. დემოშ ბიკ ადაბუპურეხ ი დემოშ ნა̈თხჷერე ადატუფურეხ (ლნტ. 155) — ვერც ჯირკი დააპეს და ვერც ნანადირევი გაატყავეს.

აბჯა̈რ იგივეა, რაც **ჰაბჯა̈რ.**

აბგნგა̈ჷი, აბგნგჷე, აბანგჷე (ოთბგნგა̈ჷ, ადბგნგაჷე; ადბგნგა̈ჷნე) ბზ., **აბგნგაჷი** (ოთბანგაჷ, ადბანგაჷე; ადბანგაჷნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ბანგავს, ბანგით ათრობს. ჷა̈ზრა̈ლდ... ბა̈ნგ ჩუ ლახა̈̄შხ დი̄ნა̈̄ლს ი ჩჷადბა̈ნგჷეხ (ბზ. 344) — ვეზირებმა ბანგი დაალევინეს ქალიშვილებს და დაათვრეს. ციჷოყ აჯალ ჩჷდ ადბანგჷეხ (ბოეზ. 122) — ციოყი კვლავ დაათვრეს ბანგით.

აბგრდა̈გი (ოთბგრდა̈გ, ადბგრდაგე; ადბგრდა̈გისგ) ბქ., გ რ დ მ. — 'გა'აცილებს. ხოშა მუხჷბემ ქადბგრდაგე ხოხრა ლახჷბა (ბქ. 82) — უფროსმა ძმამ გააცილა უმცროსი ძმები.

აბგრჯე (ოთბირჯ, ადბგრჯე; ადბირჯნე ბზ., ადბგრჯისგ ბქ. ოთბგრჯ, ადბგრჯე; ადბგრჯნე ლშხ.), **აბარჯე** (ოთბა̈რჯ, ადბარჯე; ადბა̈რჯისგ) ბქ., **აბა̈რჯე** (ათჷაბა̈რჯ, ადაბა̈რჯე; ადაბა̈რჯნე) ლნტ. 1. ზს., გ რ დ მ. — თხრის. ეშდჲორი საჯენ ჩუჷ ადბგრჯეხ გიმ (ბზ. 437) — მიწა თურმეტ საქენზე ჩაითხარეთო. ჷისგ ჩუქან ჩჷადბგრჯე... ფათქ (ბქ. 48) — ვაშლის ქვეშ ორმო გაითხარა. 2. ბჯ., ლნტ. თოხნის. ლარტამს ხჷაბა̈რჯედ (ლნტ.) — ბოსტანს ეთოხნით. შ დ რ. **აშთხრი; აბე̄რგე.**

ხ-აგ იგივეა, რაც **ხ-ა̄გ.**

ხ-აგად იგივეა, რაც **ხ-აგა̈დ.**

აგათჷე იგივეა, რაც **აგა̄თჷე.**

აგამ იგივეა, რაც **ჰაგა̈̄მ.**

ხ-აგარჯ იგივეა, რაც **ხ-აგა̈რჯ.**

აგაწყობლე იგივეა, რაც **აგა̈̄წყობლე.**

აგაწყობლი იგივეა, რაც **აგა̈̄წყობლე.**

ხ-აგა̈დ (მაგდგნ'და', ხაგდგნ'და'; ხაგდგნდე̄დს ბზ., მაგდგნ'და', ხაგდგნ'და'; ხაგდგნდეს ბქ., მაგადგნ'და', ხაგადგნ'და'; ხაგადგნდეს ლნტ.), **ხ-აგად** (მაგდგ̄ნ'და', ხაგდგ̄ნ'და'; ხაგდგ̄ნდეს) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — მართებს, ვალად ადევს. აშხჷ მა̄რა ჷა̈ლ ხაგდგნდა ხჷა̈დ (ბზ. 288) — ერთ კაცს ბევრი ვალი ემართა. ჯჷინალგნდრინ ნა̈გდენა ეშხუ ნამპა̈რ ყა̈ჰიშ ნაშხა (ბქ. 196) — ძველთაგანვე გვემართა თურმე ბვაეის სახელზე ერთი ლამპარი. მი ეჯმინე ზისხ მაგადგნდა (ლნტ.) — მე მათი სისხლი მემართა.

აგა̈ზდილე, აგა̈ზდილი იგივეა, რაც **აგა̈̄ზდილე.**

ხ-აგა̈რჯ (ლამგარჯგნ, ლახგარჯგნ; ლა̈ხგა̈რჯი ზს., ლამაგარჯგნ, ლახაგარჯგნ; ლახეგა̈რჯი ლნტ.), **ხ-აგგრჯ** (ლამგარჯგ̄ნ, ლახგარჯგ̄ნ; ლეხგგრჯი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ეძნელება, უძნელდება, უჭირს. ფა̈რშმა̈გს ლახგა̈რჯლგ̄ნგნ. მარე ჷარ დეშ ხა̈̄ქჷ (ბზ. 247) — ფარშევანგს ემძიმა, მაგრამ უარი ვერ უთხრა. ალე მა ჯაგა̈რჯ! (ლნტ. 302) — ეს რა გეძნელება!

აგა̄ზდილე იგივეა, რაც **აგა̈̄ზდილე.**

აგა̄თჷე (ოთგა̄თა̈ჷ, ადგა̄თჷე; ადგა̈̄თჷი ბზ., ოთგა̄თჷ, ადგა̄თჷე; ადგა̄თჷნე ლშხ.),

აგთაჷი (ოთგათა̈ჷ, ადგათჷე; ადგათჷისგ) ბქ., **აგათჷე** (ათჷაგათჷ, ადაგათჷე; ადაგათჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამთავრებს, ათავებს, ასრულებს. [სამთილდ] ლა̈ჩჷ ქა̄დგა̄თჷე ხია̈̄რ (ბზ. 399) — სამთილმა ირემი კინაღამ გაათავა. ნოჷედ ქა̄დგა̄თჷე ლიმშაჲე (ლშხ.) — ნოემ დაამთავრა მუშაობა. ქადაგათჷე არა კლას (ლნტ. 176) — რეა კლასი დაამთავრა. ქა ლოხგათჷედ მურყჷმა̈შ ლიგემ (ჰოჯ. 188) — კოშკის აშენება დაავამთავრეთ.

აგა̈̄ზდილე (ოთგა̈̄ზდილ, ადგა̈̄ზდილე; ადგა̈̄ზდილი||ადგა̈̄ზდილნე) ბზ., **აგა̈ზდილე** (ოთგა̈ზდილ, ადგა̈ზდილე; ადგა̈ზდილისგ) ბქ., **აგა̄ზდილე** (ოხგა̄ზდილ, ანგა̄ზდილე; ანგა̄ზდილნე) ლშხ., **აგაზდილი** (ახჷაგაზდილ, ანაგაზდილე; ანაგაზდილი) ლნტ., გ რ დ მ. — წვრთნის, ზრდის, წაფავს. გიმსი ლოქ ხაგა̄ზდილე (ლშხ. 69) — მიწასაც წვრთნით.

აგა̈̄წყობლე (ოხჷგა̈̄წყობილ, ანგა̈̄წყობლე; ანგა̈̄წყობლი) ბზ., **აგაწყობლე** (ოხგაწყობილ, ანგაწყობლე, ანგაწყობლი) ლშხ., **აგაწყობლი** (ახჷაგაწყობილ, ანაგაწყობლე; ანგაწყობლი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გამო'აწყობს, ალაგებს. დაჷითდ ანგაწყობლე ქორო̄ლ (ლშხ.) — დავითმა გააწყო სახლი. ხენწიფდ ყ'ანაგანწყობლე ხოჩამდ ალ ლახჷბა (ლნტ. 245) — ხელმწიფემ კარგად გამოაწყო ეს ძმები.

აგგ̈ნე (ოთგგ̈გინ, ადგგ̈გნე; ადგგ̈გნი ბზ., ადგგ̈გნისგ ბქ., ოთგგ̈გ̈ნ, ადგგ̈გნე; ადგგ̈გნი ლშხ.) გ რ დ მ. — 'გა'აშეშებს, 'და'აშრობს. [თედ] დო̄სა ლოქ ადგგ̈გნას ფურალ (ლშხ. 7) — ავმა თვალმა ძროხები არ დააშროსო.

ხ-აგდი იგივეა, რაც **ხ-ა̈გდი.**

ხ-აგემ (ოსჷაგ, ესგე; ესგემნე ბზ., ესჷაგ ბქ., ოსაგ ლშხ.), **ხ-ა̈გემ** (ასჷაგ, ასა̈გე; ასა̈გემ) ლნტ., გ რ დ მ. — ადგამს. ჩინჩჷილს ფაყჷ ყ'ესჷაგ (ბქ.) — ბავშვს ქუდი დაეახურე (დავადგი).

აგემ იგივეა, რაც **ჲგგემ.**

აგენ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ა̈გენ** (-ა̈რ) ლნტ., **ა̈გემ, ა̈გიმ** (-გმიშ, -არ) ბქ. — სიღრმე, სიმაღლე. ზითუნახაჷს ხუღჷა ბობში აგენ კერახს (ლშხ.) — მზეთუნახავს აქვს ბავშვის სიღრმე სანთელი. მარემი ა̈გენ კირენ ახჷასყედ (ლნტ.) — კაცის სიმაღლე სანთელი გაეაკეთეთ.

აგენა̈̄ლი იგივეა, რაც **ა̈გნა̈̄ლი.**

აგეჭ იგივეა, რაც **აგჷეჭ.**

აგთაჷი იგივეა, რაც **აგა̄თჷე.**

აგთხგნე (ოთჷგგთხინ, ადგგთხნე; ადგგთხნი ბზ., ოთგგთხინ, ადგგთხნე; ადგგთხნისგ ბქ., ოთგგთხგნ, ადგგთხნე; ადგგთხნი ლშხ., ათჷაგგთხინ, ადაგგთხნე; ადაგგთხნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ჭიმავს. [ეჯი] აბურშჷიმიშ ქიპს აგთხგნა ეიქაქა (ბქ. 301) — ის აბრეშუმის ძაფს ჭიმავდა მემოდან. ნომა ხაგთხგნე! (ლშხ.) — ნუ ჭიმავ!

აგი იგივეა, რაც **ა̈გი.**

აგი̄შარ იგივეა, რაც **ა̈გი̄შა̈რ.**

აგი̄წა̄ლი იგივეა, რაც **ა̈გი̄წა̈̄ლი.**

ხ-აგლე იგივეა, რაც **ხ-ა̈გლე.**

აგლგ̄რე (ოთჷგგლი̄რ, ადგგლგ̄რე; ადგგლი̄რნე ბზ., ოთგგლგ̄რ, ადგგლგ̄რე; ადგგლგ̄რნე ლშხ.), **აგლგრე** (ოთგგლირ, ადგგლგრე; ადგგლგრისგ ბქ., ათჷაგგლგრ, ადაგგლგრე; ადაგგლგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ხევს, გლეჯს, ფლეთს. ეჩქა ლალ თელდ ყოხგგლგ̄რა მაგ ჭიშხარ (ლშხ. 74) — მაშინ კი მთლად ამოუგლეჯია ყველა ფეხი.

ხ-აგონაჷა იგივეა, რაც **ხ-აგჷნებ.**

აგორა̈ (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საქონლის ბაკი. ლუნჷა̈რს აგორა̈ჲსა ა̈ჭებდახ (ლნტ.) — ხბორებს საქონლის ბაკში ამწყვდევდნენ. შდრ. **დორყუ, დურყუ.**

აგორშლე იგივეა, რაც **აგჷშილე.**

აგოშალი იგივეა, რაც **ა̈გჷშა̈̄ლი.**

აგოშლე იგივეა, რაც **აგჷშილე.**

აგრა̈ჲ ბქ., ნ ა წ ი ლ. — მართლაც, მართლა; თუმცა. აგრა̈ჲ და̈ჷა̈რ ესერ ლიხ (ბქ. 26) — მართლაც დევები ხართო.

აგრე̄ჷს, არე̄ჷას ბზ., **ა̈გრეჷას, ა̈რეჷას, ა̈ჷერას** ბქ., ზ მ ნ ზ. — სიახლოვეს, ახლოს. აგრე̄ჷს ნო̄მე ხარდე̄დ მიშგჷა! (ბზ.) — ჩემს სიახლოვეს ნუ ხართ! მგჲცერს ბუზჷ-

ლი დჷ̄სა ხოხნა დჷ̈ჳჷ̈ არჷ̄ჳათე (ბზ.) — ეცე- რელს ბუზიც არ გაუჭაჭანებია დევის სიახლო- ვეს. [როსტომ] იზელალ [სიმაქჷ̈შ] ჷ̈გრეჳას (ბქ. 301) — როსტომი დადიოდა ქალიშვილის ახლოს. ჷ̈ჳერას მიჩა ტელ დემეგ არდ (ბქ. 330) — სიახლოვეს მისი ბადალი არსად იყო.

აგრჷ̄ჲ ბზ., ლშხ., **აგრი** ლნტ. ნაწილ. — ნეტავი, ნეტამც, აგრემც. აგრჷ̄ ამჟჷ̄ჳ ლჷ̈სჳ! (ბზ.) — ნეტამც ასე იყოს! აგრჷ̄ჲ, ამჟჷ̄ჳ ლი! (ლშხ.) — ნეტავ, ასე იყოს! აგრი მჷ̈გ ხოჩაჳ ჯჷ̈- ყერა! (ლნტ.) — აგრემც ყველაფერი კარგი და- გემართოს! აგრი ჟიჳ ჷ̈ჯსყა გჳეშ! (ლნტ.) — ნეტამც გაგეკეთებინოს საქმე!

აგურგჳნე, აგურგუნე იგივეა, რაც **აგ- ჳირგჳინე.**

აგჳ იგივეა, რაც **ჰაგჳ.**

აგჳანე იგივეა, რაც **აგჳჷ̈ნე.**

ხ-აგჳარა იგივეა, რაც **ხ-აგჳრა.**

აგჳჷ̄ნე იგივეა, რაც **აგჳჷ̈ნე.**

აგჳჷ̈ნე (ქ'ოხგჳჷ̈ნ, ქ'ანგჳჷ̈ნე; ქ'ან- გჳჷ̈ნნი) ბზ., **აგჳანე** (ოხგჳჷ̈ნ, ანგჳანე; ან- გჳჷ̈ნისგ ბქ., ახჳაგჳან, ანაგჳანე; ანაგჳანი ლნტ.), **აგჳჷ̄ნე** (ოხგჳჷ̄ნ, ანგჳჷ̄ნე; ანგჳჷ̄ნნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ატირებს. ჲჷ̈ს ხგრ ესერ აგჳა- ნე. ჲჷ̈ს — მაჟგრ (ანდ.) — ვის ჯაერი ატირებს, ვის — სიბრალულიო. დედე დჷ̄მ ანგჳჷ̄ნნე მი- ჩა გეზალს (ლშხ.) — დედა არ აატირებს თავის შვილს.

აგჳჷ̈ჳი (ლოხჳგჳჷ̈ჳ, ადგჳჷ̈ჳე, ად- გჳჷ̈ჳნე) ბზ., **აგჳჷ̈ჳი** (ლოხჳგჳაჳ, ლახგჳა- ჳე; ლახგჳჷ̈ჳისგ) ბქ., **აგჳჷ̄ჳი** (ოთგჳჷ̄ჳ, ადგჳჷ̄ჳე; ადგჳჷ̄ჳნე) ლშხ., **აგჳაჳი** (ლახ- ჳაგჳჷ̈ჳ, ლახაგჳაჳე; ლახაგჳაჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'აყენებს, ასვენებს, თავს ანებებს. ზითუნახაჳ... [ბელხანჯარს] დჷ̄მ აგჳჷ̄ჳა (ლშხ. 73) — მზეთუნახავი ბელხანჯარს არ ას- ვენებდა. [ეჯი] დემ ლოქ გჳაგჳაჳი (ლნტ. 94) — ის არ გვაყენებსო. **ამგჳჷ̄ჳ!** (ლშხ.) — თავი დამანებე!

აგჳეჰ (ონგოჰ, ანგჳეჰ; ანგჳეჰნე) ბზ., **აგეჰ** (ონგოჰ, ანგჳეჰ||ანგეჰ; ანგეჰნე) ბქ., **აგჳეჲ** (ოხგჳეჲ, ანგჳეჲე; ანგჳეჲნე ლშხ., ახჳაგჳეჳ, ჷ̈ნგჳე; ანაგჳენე ლნტ.) გ რ დ მ. — ფქვავს, ნაყავს. ქამიზჷ̈ლქა ლექჳრჷ̈რ ხოჩამ აგეჰხ (ბქ.) — გამაფსულობისა წისქვილები კარგად ფქვავენ. ქა ლოქ ჷ̈ლგჳად ალ ფეტჳ (ლნტ. 308) — ეს ფეტვი დაეფქვათო. ალეს ლოქ ქჷ̈ლგჳეჳნედ, ეჩანლო მა ლოქ გჳელჳენი (ლნტ. 308) — ამას რომ დაეფქვავთ, მერე რა გვექნებაო.

აგჳირგჳინე, აგურგუნე, აგურ- გჳნე (ოთგჳირგჳინ, ადგჳირგჳინე; ად- გჳირგჳინნე ბზ., ოთგურგჳინ, ადგურგჳნე; ადგურგჳნი ლშხ., ადგჳირგჳინისგ ბქ.), **ჷ̈გ- ჳირგჳინე** (ათჳაგჳირგჳინ, ადაგჳირგჳი- ნე; ადაგჳირგჳინი) ლ ნ ტ., გ რ დ მ. — აქორ- წინებს, ჯვარს სწერს, აგვირგვინებს. ალჲჷ̈რ ჩჳადგურგჳნე ლჳაჰრი ხეხჳდ (ბზ. 333) — ვაჟრის ცოლმა ესენი დააქორწინა. მუგჳარს ჩოთგჳირგჳნახ ჲერქდა (ლშხ. 72) — მტრე- დებს ორივე დაუქორწინებიათ. მერბა ლჷ̈დეღ ლაჯჳჷ̈მისკა ჩჳჷ̈გჳირგჳინდახ (ლნტ. 43) — მეორე დღეს ეკლესიაში ჯვარს დასწერდნენ (დააგვირგვინებდნენ).

ხ-აგჳნებ (მჷ̈გჳნჷ̈ბგნ'და', ხჷ̈გჳნჷ̈- ბგნ'და'; ხჷ̈გჳნჷ̈ბგნდჷ̄ლს ბზ., მაგჳნებგნ'და', ხაგჳნებგნ'და'; ხაგჳნებგნდეს ბქ., მაგჳნე- ბგ̄ნ'და', ხაგჳნებგ̄ნ'და'; ხაგჳნებგ̄ნდეს ლშხ.), **ხ-აგონაჳა** (მაგონაუნ'და', ხაგონა- უნ'და'; ხაგონაუნდეს) ლნტ., გ რ დ უ. — ედარდება, დარდობს. დის გეზლირ ხაგჳნე- ბგნ (ბქ.) — დედას შვილები ედარდებოდა (და- რდი ჰქონდა).

ხ-აგჳრა (ხჳეგჳრჷ̈ნდჷ̈ს, ხეგჳრჷ̈ნდა; ხეგჳრჷ̈ნდჷ̄ლს ბზ., ხჳეგჳრ, ხეგჳარ; ხეგჳა- რეს ბქ., ხჳეგჳრენ, ხეგჳრჷ̄ნ; ხეგჳრჷ̄ნს ლშხ.), **ხ-აგჳარა** (ხჳაგჳარგნდჷ̈ს, ხაგჳარგნ- და; ხაგჳარგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ. — მიმდევა- რია, მისდევომია. ლანაჳ ზურალჷ̈შ დიჷ̈რს ჲო- რი ესერ ხაგჳრა (ანდ.) — ორსული ქალის პურს ორი დაწავეებია (მისდევომია). სგა ხაგ- ჳრა ი იჳრე (ლშხ.) — მისდევომია და ხრავს.

აგჳრჷ̈ნი (ოთჳგურჷ̈ნ, ადგურნე; ად- გურნი ბზ., ადგურნისგ ბქ., ათჳაგურჷ̈ნ, ადა- გურჷ̈ნე; ადაგურ'ჷ̈'ნი ლნტ.), **აგჳრანი** (ოთ- გურან, ადგურნე; ადგურნი) ლშხ., გ რ დ მ. — აგორებს. ჰყინტდ ალაჲ კოჯს ადგურნე (ბზ.) — ვაჟმა ესეც კლდეზე დააგორა. [ბეფშჳდ] მურგჳჷ̈ლ ბჷ̈ჩ ადაგურნე (ლნტ. 43) — ბავშვ-

მა მრავალი ქვა დააგორა.

აგჷრიზე იგივეა, რაც **ა̈გჷრიზი.**

აგჷრიმბე, აგჷრი̄მბე იგივეა, რაც **ა̈გ-ჷრი̄მბე.**

აგჷშა̄ლი იგივეა, რაც **ა̈გჷშა̈̄ლი.**

ხ-აგჷშე იგივეა, რაც **ხ-ა̈გჷშე.**

აგჷშილე (ოხგჷეშილ, ანგჷეშლე; ან-გჷეშლი ბზ., ოხგოშილ, ანგოშლე; ანგოშლი ლშ.), **ა̈გჷერშლე, აგორშლე** (ოხგჷერ-შილ, ანგჷერშლე; ანგორშლისგ ბქ.), **აგოშ-ლე** (ახჷაგოშილ, ანაგოშლე; ანაგოშლი) ლნტ., გ რ დ მ. — აევსებს. კჷა̈̄ბი̄ლდ ჟ'ანგჷეშ-ლე გუდრა ჷოქჷრშ (ბზ.) — კვაბოლმა ხალ-თა ოქროთი აავსო. საჷ-ჩაჷ ჟ'აჷ ანგორშლე! (ბქ. 11) — მარხილი და ჩეო აავსეო! ჩუ ჷბი̄-ბად ანგოშლე მიჩა ლეძხჷრიდ (ლშ. 78) — მისმა საცოლემ ეს დაუღერელად აავსო.

აგცხა̈დი (ოხგაცხა̈დ, ანგაცხდე; ანგა-ცხდი ბზ., ანგაცხდისგ ბქ.), **აგცხადი** (ოხ-გაცხდ, ანგაცხდე; ანგაცხდი) ლშ., გ რ დ მ. — აცხადებს. ხელწიფდ ქა̄ნგაცხდე [ალა] (ბზ. 311) — ხელმწიფემ გამოაცხადა ეს. ხელწიფხდ ანგაცხდე [ამ დინა̈შ ლითხელი] (ბქ. 33) — ხელმწიფემ ამ ქალიშვილის ძებნა გამოაცხადა.

ხ-აგჭე იგივეა, რაც **ხ-ა̈გჭე.**

ხ-აგგრგა̈ლი (ლოხჷგგრგა̈ლ, ლახგგრ-გლე‖ლახგა̈რგლე; ლახგგრგლი) ბზ., **ხ-აგგრ-გალი** (ლოხგგრგალ, ლახგგრგალე; ლახ-გგრგალნე) ლშ., გ რ დ მ. — ელაპარაკება. მი ლოხგგრგა̈ლ [ეჯძა̈რს] (ბზ. 40) — მე დაველა-პარაკე მათ. ხოჩა̄მდ ლახგგრგლე (ლშ.) — კარგად დაელაპარაკა. იხ. **ხ-არგა̈დი.**

ად-, ა̈დ-, ათ-, ა̈თ-, ა-, ა̈- ზმნისწი-ნი — უჩვენებს იქითა მიმართულებას და გამოხატავს ზმნის სრულ სახეს: მი-, გა-, წა-, და-. ჭჷნირს ადიჷსგიხ (ბზ. 9) — ჭიანურს წაიღებენ. მე-თხჷიარა ადჭადხ ეჯ ლიცნჷნ (ლშ.) — მონა-დირეები მივიდნენ იმ წყლამდე (მდინარემდე). ადაუზეხ ჭყინტილდ (ლნტ. 247) — გაგზავნეს ბიჭუნა. ა̈თჷშიხა̈ნ (ბზ.) — დაიწყე, ა̈დშიხა̈̄ნ (ბზ.) — დაიწვა, ა̈ხით (ბზ.) — მოიმკე.

ხ-ადაკლებ იგივეა, რაც **ხ-ატკლებ.**

-ადან იგივეა, რაც **-ადა̈ნ.**

ადანწყე, ადაწყე იგივეა, რაც **ადა̄წყე.**

ადაძდ, ადა̈იდ იგივეა, რაც **აჯად.**

ადაჷშე იგივეა, რაც **ადა̄ჷშე.**

-ადა̈ნ ზს., **-ადან** ლნტ. — აორისტის მხ. რ. III პირის ფორმა იხმარება გამოთქმაში **მა̈̄და̈ნ?** — რა იქნა? სად წაეიდა? რა მოუვიდა? სად გაქრა? ქვლა̈რ მ'ა̄და̈ნხ (ბზ.) — ვასალები რა იქნა? მ'ადანხ ეჯმინ? (ლნტ.) — სად წავიდნენ ისინი?

ადა̄ჷშე (ოთდა̈̄ჷშ, ადდა̄ჷშე; ადდა̈̄ჷ-შნე ბზ., ოთდა̄ჷშ, ადდა̄ჷშე; ადდა̄ჷშნე ლშ.), **ადჷა̈ში** (ოთდაჷა̈შ, ადდაჷშე; ად-დაჷშისგ ბქ.), **ადაჷშე** (ათჷადა̈ჷშ, ადა-დაჷშე; ადადაჷში) ლნტ., გ რ დ მ. — აფუჭებს, ღუპავს. [მგლტეხდ] ლექჷე̄რ ჩჷადდა̄ჷშე (ბზ. 57) — ლენტეხელმა წისქვილი გააფუჭა. [ჩა̈̄ჟს] ჯაძ ესერ ჩუ ჷეთ ოთდა̄ჷშა (ბზ. 53) — ცხენ-მა კინაღამ მეც გამაფუჭაო (დამღუპაო). [ალ ლეგლირდე] ჩჷადა̄ჷშე ამსჷა̄ლდს (ლშ. 59) — ეს ავადმყოფობა ღუპავს ადამიანს. მუს... მოსაჷა̈ლს ჩჷადაჷშა (ლნტ. 108) — თოვლი მოსავალს აფუჭებდა.

ადა̄წყე (ოთდა̈̄წყ, ადდა̄წყე; ადდა̈̄წყი ბზ., ოთდა̄წყ, ადდა̄წყე; ადდა̄წყნე ლშ.), **ადაწყე** (ოთდა̈წყ, ადდაწყე; ადდა̈წყისგ) ბქ., **ადანწყე** (ათჷადა̈ნწყ, ადადანწყე; ადა-დანწყი) ლნტ., გ რ დ მ. — ალაგებს, აწყობს, წესრიგში მოჰყავს. ტაბა̈გ ლეჟა ადაწყეხ სა̈-ჷიჭმ ლეყი-ნაყუნს (ბქ. 75) — ტაბლაზე სამარ-ხულო საჭმელს ალაგებენ. ჟი ნაშგნდობუნ-ღჷე ლასგჷროლს ადაწყახ (ბქ. 300) — სუფ-რის კურთხევის შემდეგ სკამებს ალაგებდნენ.

ადგა̈რი (ოდაგრ. ადგა̈რ; ადდაგრი ბზ., ადდაგრისგ ბქ., ადჷაგრ, ადაგა̈რ; ადადაგა̈რ-ნე ლნტ.), **ადგარი** (ოდაგრ, ადგარ; ადგარ-ნე) ლშ., გ რ დ მ. — კლავს. ალას... ესერ ჩჷად-გა̈რი ბა̄ზი (ბზ. 351) — ამას ამაღამ მოვკლავთ. მიჩ როქჷ ამეჩუ ადგა̈რიხ და̈დიანშერ (ბქ. 200) — შენ აქ მოგკლავენ დადიანებიო. ალ ზურა̄ლ ლეგლირდედ ადგარ (ლშ.) — ეს ქა-ლი ავადმყოფობამ მოკლა. და̈ჷი დედე ლა̈ძ ჩჷადაგა̈რ (ლნტ. 274) — დევის დედაც მოკლა.

ხ-ადგა̈რი (ლოხჷადგრ, ლახდაგა̈რ; ლახდაგრი ბზ., ლახდაგრისგ ბქ.), **ხ-ადგარი** (ლოხდაგარ, ლახდაგარ; ლახდაგრი) ლშ.,

გ რ დ მ. — აკლავს. ლა̈დ'ესერ მგჷა̈ლჲუ̂ა̈რს ლახდაგრიხ მინე თხუ̂იმს (ბზ. 22) — დღეს მუ-ქალელებს შევაკლავთ თავსო.

ადგილ იგივეა, რაც **ა̈დგილ.**

ადგომ (-იშ, —) ზს., ლნტ — მძიმე მარხვა და უქმე ნათლისღების წინა დღე. განცხდა̈ბ სგუ̂ებ-ნე ლადა̈ღ ადგომს ხუ̂აყლედ (ბზ. 11) — გამოცხადების (ნათლისღების) წინა დღეს "ად-გომს" ეძახით. ადგომ ლადეღ ქა დემის ირ-ბიელხ (ბქ. 5) — "ადგომა" დღეს არაფერს აცხობენ. ადგომ ლა̈დეღ ლიმეზრალი გუ̂ა̈მ-თქუ̂ა (ლნტ.) — "ადგომა" დღეს ელოცულობთ (ლოცვები გვჩვევია).

ადე'რ' ზს., ლშხ., **ადე** ბქ., ლნტ., **ადი** ლნტ., ბ რ ძ ა ნ. **ესღრი ზმნისა.** — **წადი!** ადერ ძინა̈რს! (ბზ. 59) — **წადი დილას!** ადე ისგუ̂ა შუკუ̂ს! (ბქ.) — **წადი შენს გზაზე!** ჩუ ლოქ ადერ ამეჩუ (ლშხ. 64) — ჩადი აქაო. ადე, იმა̈ჲ-ხო ჯიცხენს! (ლნტ.) — წადი, საითაც გენებოს!

ადე̄ს იგივეა, რაც **ადე̄სგი.**

ადე̄სგა̈ლი (ოთდე̄სგა̈ლ, ადდე̄სგა̈ლე; ადდე̄სგა̈ლნე) ბზ., **ა̈დისგა̈ლი** (ოთდისგა̈ლ, ათდისგალე; ათდისგა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ მ. — 'ჩამო'არიგებს. მელეღუ̂ მაზუს ადისგალნიუ̂, ეჯიცა̈ლ ლაღუ̂ სგა ხა̈ქმოლნა (ბქ.) — მზარეუ-ლი რამდენსაც ჩამოარიგებდა, ხორცს იმდენი შეემატებოდა თურმე.

ადე̄სგი (ესუ̂ად, ესდე; ესდინე) ბზ., **ა̈დისგ** (ოსუ̂ა̈დ, ესდე; ესდისგ) ბქ., **ადე̄ს** (ოსად, ესდე; ესდე̄ს) ლშხ., **ა̈დესკ** (ასუ̂ა̈დ, ასადე; ასადესკ) ლნტ., გ რ დ მ. — დებს. მიჯნე̄მ ჩუ ლგჲსუ̂რე ჲა̈ნ ესდე ცხუ̂ადთე (ბზ. 247) — მან აქნილი ხარი ჩადო ქვაბში. გარდატყუაჲდ ჩუ̂ესდე გაკ უნგირი კოტოტუი (ლშხ. 78) — გარდატყუამ დადო კაკალი უნაგირის ტახტზე. ლინთუ̂ისა... მა̈რჯილი ჰიშხა̈რს ცხუ̂ენქა ხუ̂ა̈დესდ (ლნტ. 22) — ჩამთრობით მარხილის ფეხებს სხვენზე ედებთ.

ადი იგივეა, რაც **ადე'რ'.**

ადიარუ̂ნე იგივეა, რაც **ა̈დჲა̈რნე.**

ხ-ადია̈ნი (ლოხუ̂დია̈ნ, ლახდია̈ნე; ლახ-დია̈ნნე) ბზ., **ხ-ადია̈ნე** (ლოხდია̈ნ, ლახდია̈-ნე; ლახდია̈ნნე) ლშხ., **ხ-ა̈დია̈ნი** (ლახუ̂ადია̈ნ, ლახადია̈ნე; ლახადია̈ნი) ლნტ. — აძლევს, ათხოვებს. აშხუ̂ რა̈ჴს ესერ დაშნა̈ჲუ̂ ლახდი-ა̈ნე (ბზ. 352) — ერთ წამს ხმალი მათხოვეო. მამუ̂ა̈რდ ხოჩა ჲა̈ნ ლანდია̈ნეხ (ბზ. 27) — მა-მუაანთ კარგი ხარი გეათხოვეს.

ადიე, ადჲე იხ. **ესყა.**

ადინე იხ. **ესღრი, ესხრი.**

ადო იგივეა, რაც **ედო.**

ადრა იგივეა, რაც **ჰადრა.**

ადრექილაჲ (-ლა̈შ, —) ლშხ. — ფალო-ხის საკულტო ფერხული და სიმღერა ლაშხეთში. ალე ლი ლგლა̈შხუ̂ ადრექილაჲ (ლშხ. 21) — ეს არის ლაშხური „ადრექილა".

ადრი იხ. **ესღრი, ესხრი.**

ადრინე იხ. **ესღრი, ესხრი.**

ადტკცა̈უ̂ი (ოთგმტკიცა̈უ̂, ა̈დმტკიცა-უ̂ე; ადმტკიცა̈უ̂ისგ) ბქ., **ატკცე** (ოთტკიც, ადტკიცე; ადტკიცნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ამტკი-ცებს. [ჰიტი] ჩუ̂ადტკიცეხ ხელწიფდ (ლშხ. 68) — ჭიტი ხელმწიფედ დაამტკიცეს.

ადუ̂ იგივეა, რაც **ა̈დუ̂.**

ადუ̂წე (ოთდუ̂ი̄წ, ადდუ̂წე; ადდუ̂ი̄წნე ბზ., ოთდუ̂წ, ადდუ̂წე; ადდუ̂წნე ლშხ.), **ადუ̂-წე** (ოთდუ̂იწ, ადდუწე, ადდუწისგ ბქ., ათ-უ̂ადუწ, ადადუწე, ადადუწი ლნტ.) გ რ დ მ. — წელავს, ჭიმავს. ლეცუ̂მა̈რ ქადდუწეხ ტაბაგ-ლეჟა (ბქ.) — ელარჯი გაწელეს ტაბლაზე.

ადუ̂ იგივეა, რაც **ა̈დუ̂.**

ადუ̂ა̈ში იგივეა, რაც **ადა̈უ̂შე.**

ადუ̂ირ იხ. **ესღრი, ესხრი.**

ადღმე (—, ლაჲდღგმე; ლაჲდღგმი ბზ., ლაჲდღგმისგ ბქ.), **ადღგუ̂ე** (ადდღგუ̂ე; ად-დღგუ̂ისგ) ბქ., **ადღიუ̂ე** (ათუ̂ადღიუ̂, ადა-დღიუ̂ე; ადადღიუ̂ი) ლნტ., გ რ დ უ. — კია-ფობს; კამკამებს. ალ დი̄ნად ხოშა ლამა̈ზ და̈რ არდა, ეშ ადღმა (ბზ. 380) — ამ ქალიშ-ვილზე ლამაზი არავინ იყო, კამკამებდა. ეჯ-გუ̂ა̈რს ადღგუ̂ა თე, ერე ეჩხაუ̂-ამხაუ̂... ანარ-ჰა (ბქ. 262) — თვალი ისე კიაფობდა, რომ აქეთ-იქით ანათებდა.

ადღული̄ნე (ჩოხუ̂დღუ̂ი̄ლინ, ან-დღუ̂ი̄ლინე; ანდღუ̂ი̄ლინნე) ბზ., **ადღული-ნე** (ოხუ̂დღულინ, ანდღულინე; ანდღული-

ნისგ) ბქ., გრდმ. — აჭენებს. [სოსლანდ ი და̈ჳდ] ანდღულინეხ რაშა̈რ ეშხჳა̈რთე (ბქ. 170) — სოსლანმა და დევმა გამოაჭენეს ცხენები ერთმანეთისაკენ.

ადღგჳე იგივეა, რაც **ადღმე**.

აერალნე იგივეა, რაც **ა̈ჭერალნე**.

აზარე იგივეა, რაც **აზა̄რე**.

აზაჳე იგივეა, რაც **აზჳი**.

აზა̈დ (-იშ, აზადა̈რ) ლხმ., **აზატ** (-არ) ლშხ., **აზა̈ტ** (აზატა̈რ) ლნტ. — თავისუფალი გლეხი, აზატი. ჯჳინელდ აზატ გლეხარ ლგმა̄რე̄ლიხ (ლშხ. 4) — ძველად აზატი გლეხები ყოფილან. გადატ. განებივრებული. ძერხის გეზალ აზა̈დდ მეფშჳდე ხარ (ლხმ.) — მოხუცის შვილი განებივრებულად ჰყავს გაზრდილი.

აზა̈ტ იგივეა, რაც **აზა̈დ**.

აზა̈ჳე, აზა̈ჳი იგივეა, რაც **აზჳი**.

აზა̄რე (ოთზა̈̄რ, ადზა̄რე; ადზა̈̄რნე ბზ., ოთზა̄რ, ადზა̄რე; ადზა̄რნე ლშხ.), **აზარე** (ოთზა̈რ, ადზა̈რე; ადზა̈რისგ ბქ., ათჳაზა̈რ, ადაზარე; ადაზარი ლნტ.) გრდმ. — მოგავს. გეზლი̄რე გჳლა დე̄მგჳაშ აზა̄რეხ (ბზ. 391) — შვილებისათვის არაფერს მოგავენ. და̈შდჳ ლეცრგლად და̈ს აზარე (ბქ. 236) — დათვი დასავლეჯად არავის მოგავს. ეჯ ლე̄თიშდ დე̄მამ მოშ აზა̄რეხ (ლშხ. 19) — იმ ღამისათვის არაფერს მოგავენ. ამახჳ ისგჳეძ მამ ჯიზარახ (ჰოეზ. 66) — თქვენი მტერი არ დაგვიმოგავეთ.

აზგრე იგივეა, რაც **აზგგრე**.

აზგუნე იგივეა, რაც **ა̈ზგუნე**.

ხ-აზგუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ზგუნე**.

აზგგრე, აზგრე (ოთზგგირ, ადზგგრე; ადზგგრი‖ადზგგრი̄ნე ბზ., ადზგგრისგ ბქ., ქო̄თზგგგრ, ქა̄დზგგრე; ქა̄დზგგრი ლშხ., ათჳაძგგგრ, ადაძგგგრე; ადაძგგრი ლნტ.), გრდმ. — ამთავრებს, ასრულებს. ჭყინტდ აშხჳ რა̈ქს ქა̄დზგგრე მა̈გ (ბზ. 276) — ბიჭმა ერთ წამში შეასრულა (დაამთავრა) ყველაფერი. ლიზჳრის ხჳიბნად გულხენ ი ხჳაზგგრად თაჳრა̈რ (ბქ. 3) — შეჯიბრებას ვიწყებდით გულში (ტოპ.) და ვამთავრებდით თავრალში. ჭყინტდ იმჳა̄ძ ლას ქა̄დზგგრე კლას (ლშხ.) — ბიჭმა, როგორც იქნა, დაამთავრა სკოლა.

აზეთჳნე იგივეა, რაც **ა̈ზთუნე**.

ხ-აზელა̄ლჳნე (ოთზელა̄ლჳინ, ადზელა̄ლჳნე; ადზელა̄ლჳნი ბზ., ლოხზელა̄ლუნ, ლახზელა̄ლჳნე; ლახზელა̄ლჳნი ლშხ.), **ხ-აზელა̈ლჳნე** (ოთზელალჳინ, ათზელალჳნე; ათზელალჳნი ბქ., ლახჳაზელა̈ლინ, ლახაზელა̈ლნე; ლახაზელა̈ლჳნი) ლნტ., გრდმ. — ასეირნებს, 'და'ატარებს. გიო ხაზელა̄ლჳნე ჩა̈̄ყს (ბზ.) — გიო 'და'ატარებს ცხენს. ფაუს ხასგჳრეხ ბეფშჳს ი ეჯჲი ხაზელალ'ჳ'ნეხ (ბქ. 6) — ჯოხზე შესვამენ ბავშვს და ისე დაატარებენ. ჳოქრე ფატანს ხაზელა̄ლჳნე ზურა̄ლო̄ლ (ლშხ. 73) — ოქროს პერანგს დაატარებს ქალი.

ხ-აზემა̈ლი იგივეა, რაც **ხ-აზმა̈̄ლი**.

აზზი (ოთზიზ, ადზგზე; ადზიზნე‖ადზგზი ბზ., ოთზგზ, ადზგზე; ადზგზნე ლშხ.). **აჳზე** (ოთჳიზ, ადჳზე: ადჳზისგ) ბქ., **აჳზი** (ათჳაუზ, ადაუზე; ადაუზი) ლნტ., გრდმ. — 'ა'გზავნის. ლჳაჭა̈რდ ადზგზე [მა̄რე] (ბზ. 334) — ვაჭარმა კაცი გაგზავნა. მგჳალჳა̈რს ოთზგზახ კჳეცნემ ფექ (ბქ. 13) — მუქალელებს გაუგზავნიათ პურის ფქვილი. ჩოხზგზახ ღერთალს ღომელ (ლშხ. 59) — ჩამოუგზავნიათ ღმერთებს ყორანი. ადაუზე მგწია̈ლი სოფელხო (ლნტ. 158) — დამპატიჟებლები სოფელში გაგზავნა.

აზთუნე იგივეა, რაც **ა̈ზთუნე**.

ხ-აზმა̄ლი (ლოხჳზგმა̈̄ლ. ლახზგმა̄ლე; ლახზგმა̈̄ლი‖ლახზგმა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-აზმა̈ლი** (ლოხზგმა̈ლ, ლახზგმალე, ლახზგმა̈ლისგ) ბქ., **ხ-აზმა̄ლი** (ლოხზგმა̄ლ, ლახზგმა̄ლე; ლახზგმა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ა̈ზემალი** (ლახჳაზემალ. ლახაზემალე; ლახაზემალი) ლნტ., გრდმ., ხლმ. — აზომებს. დი ბოფშა̈რს ჩაფლა̈რს ხაზმა̈̄ლი (ბზ.) — დედა ბავშვებს ფეხსაცმელებს აზომებს. კაბძაქს ეი მა̈ზემალიხ (ლნტ. 30) — საკაბეს მომაზომებენ.

ხ-აზმე (ოთზიმ, ათზგმე; ათზიმნე ბზ., ლოხჳაზმ, ლახზგმე; ლახზიმნე ბქ., ლოხზგმ. ლახზგმე; ლახზგმნე ლშხ.), **ხ-ა̈ზემე** (ლახჳაზემ, ლახაზემე: ლახაზემი) ლნტ., გრდმ. — აზომებს. ჩაფგლ შგნ ხულჳე-ძ ჩი̄ ალას ხაზმე (ბზ. 325) — ფეხსაცმელი ხელთაა აქვს და ყველას ამას აზომებს. ტუფ... ჯიმლადს ფაყჳძ-

აქდ ლახზგმე (ბქ. 27) — ტყავი ძმას ქუდად მიაგომა. ლახაზემეხ ჩაფულ გეზალუთრას (ლნტ. 175) — მოაგომეს ფეხსაცმელი ცერს. გ ა დ ა ტ. ეშხუ კათხგლ მა̄ ლამზგმეხ (ლშხ. 85) — ერთი კათხა არ მალირსეს (არ მომაგომეს).

ხ-აზნა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ზნა.**

ხ-აზნუნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈̄ზნუნი.**

აზჲენი იგივეა, რაც **ა̈ძჭენი.**

აზრ (-იშ, -ა̈ლ, ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — აზრი, მოსაზრება. მა̄ჲ ლახთგრის მიჩა აზრშჳ, ეჯი ადმო̄რჳას (ლშხ. 45) — რაც განსაჯოს თავისი აზრით, ის გადაწყვიტოს. [ეჯმინე] აზრშჳ, ალ სკიმ ესენდჳკიშ ი ბორჯომი ლიცა̈რდ ხოჩილ ლი (ლნტ. 10) — იმათი აზრით, ეს მჟავე წყალი ესენტუკისა და ბორჯომის წყლებზე უკეთესია.

აზსკე (ოხზგსკ, ანზგსკე; ანზგსკნე) ბზ., ლშხ., გ რ დ მ. — აშრობს. ბიქჳ ლერქჳა̈ლს შიშდ აზსკე (ბზ.) — ქარი ტანსაცმელს სწრაფად აშრობს. შიშდ ოხზგსკ ლერექჳ (ლშხ.) — სწრაფად გააშრე ტანსაცმელი. მახე თორნს ხჳაზსკედ (ლნტ.) — ახალ თონეს ეაშრობი. იხ. **აფკჳე** ლნტ.

აზჳენი იგივეა, რაც **აზჳი.**

აზჳი (ოთზა̈ჳ, ადზაჳე; ადზა̈ჳნე) ბზ., **აზა̈ჳი, აზაჳე** (ოთზა̈ჳ, ადზაჳე; ადზა̈ჳისგ) ბქ., **აზჳენი** (ოთზაჳ, ადზაჳე; ადზაჳნე) ლშხ., **აზა̈ჳე** (ათჳაზა̈ჳ, ადაზა̈ჳე; ადაზა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — აგავებს, აშეელებს. ჳა̈ზრა̈ლ აზჳიხ კჷსა̈რს (ბზ. 13) — ვეზირები აშეელებენ კეისარს. მეცჳალა ჳედნიშ ადაზა̈ჳეხ (ლნტ.) — მოჩხუბრები ძლივს გააშველეს.

ხ-აზჳიბ (—, ხაზჳიბდა; ხაზჳიბდჷდს ბზ., —, ხეზჳაბ; ხეზჳებეს ბქ., —, ხაზჳიბდა; ხაზჳიბდეს ქს.) გ რ დ უ ვ. — აღმოცენებულია; ამოსულია, 'გა'მოდის (წყარო). ნენსგა სოფელისგა ხაზჳიბ სგიმ (ბქ. 69) — შუა სოფელში ამოდის ვეძა. ლახჳე სარაგ ჩიაგ ხაზჳიბ (ჩოლ. 332) — მთის წყარო ყველგან ამოდის.

ხ-აზჳნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈̄ზნუნი.**

აზგნგლა̈გი (ოთზგნგლა̈გ, ადზგნგლაგე; ადზგნგლა̈გნე) ბზ., **აზგნდლა̈გი** (ოთზგნდლა̈გ, ადზგნდლაგე; ადზგნდლა̈გისგ) ბქ., გ რ დ მ. — მარს რეკს. [მა̄ლ] აზგნგლა̈გი, და̈შდჳ ესჭიმ ჳეშგიმ (ბზ. 360) — მელა მარს რეკს, დათვი უკან მიჰყვება.

აზგრგგნა̄ლი (ლოხჳზგრგგნა̄ლ, ლა̈ჲზგრგნა̄ლე; ლა̈ჲზგრგნა̄ლნე) ბზ., გ რ დ მ. — ამანძარებს. ესზგრგნა̄ლე მა̄ლდ ჭჳეკ (ბზ. 31) — დაამანძარა მელამ ჭოკის ხიდი.

ხ-აზგრზე (ლოხჳზირზ||ლოხჳზგრიზ, ლახზგრზე; ლახზგრზი ბზ., ლახზგრზისგ ბქ.) გ რ დ მ. — ემუქრება. და̄ჳ... ჭიტის ხა̈ზგრზა (ბზ. 310) — დეეი ჭიტის ემუქრებოდა.

ათ- იგივეა, რაც **ად-.**

ათ-ხ-ად იგივეა, რაც **ათ-ხ-ა̄დ**[1].

ათ-ხ-ადა იგივეა, რაც **ათ-ხ-ა̄დ.**

ათადა იგივეა, რაც **ათ-ხ-ა̄დ.**

ხ-ათალა (—, ხეთალან; ხეთალენეს ბქ., —, ხათალგნდა; ხათალგნდეს ლნტ), გ რ დ უ ვ. — განაწილებულია. დიეშ გჳი გეზლირს ესერ ხათალახ (ანდ.) — დედის გული შვილებზე განაწილებულიო.

ათასქესალა იგივეა, რაც **ათა̈სქესალა.**

ათაჳე იგივეა, რაც **ათჳე.**

ათა̈ლი იგივეა, რაც **ა̄თა̈̄ლი.**

ათა̈ს (ათსიშ, ათსა̈რ) ბზ., (-იშ, ათასა̈რ) ბქ., ლნტ., **ათას** (-იშ, -არ) ლშხ. — ათასი. ონკჳა̈დდ აშირ ი ჳსგჳა̈̄შდ ათა̈ს სალდა̈თ (ბზ. 45) — მოეედით ას სამოცი ათასი ჯარისკაცი. ათა̈ს ესერ აშხჳთეისგა ომტეხ ი ეშხუ ათა̈სდ ოლგენ (ბქ.) — ათასი ერთად იქცა და ერთი ათასადო. ხენწიფდ ლახო̄მ ჳოშთხჳ ათას მანათ კელჳანარს (ლშხ. 4) — ხელმწიფემ მისცა ოთხი ათასი მანეთი კალატოზებს. ათა̈ს ჩხარა აშირ ჲერბეშტიეშხუ ზა̈ისკა თელ ჩუბე შჳა̈ნ სემი სტუდენტ გარ არდახ (ლნტ. 9) — ათას ცხრაას ოცდაერთ წელს მთელ ქვემო სვანეთში მხოლოდ სამი სტუდენტი იყო.

ათა̈სქესალა ბქ., **ათასქესალა** ლშხ. ზმნიწ. — ათასი ქისისთვისაც კი, არაფრის გულისათვის. ყაფლან ათასქესალა მად' აჩა̈დ (ბქ.) — ყაფლანი არაფრის გულისათვის არ წავიდა. ბაპ ათასქესალა ლიზის დემ იჩო (ლშხ.) — მღვდელი არაფრის გულისათვის არ მიდის (წასვლას არ შერება).

ათა̈ჷე იგივეა, რაც **ათჷე**.

ათ-ხ-ა̄დ[1], **ა-ხ-ა̄დ\`და\`** ბზ., **ათ-ხ-ად**, **ა-ხ-ად** ბქ., იხმარება, მირითადად, ნაცვალსახელთა მეორე და მესამე წყობაში. გ რ დ უ ვ. 1. ჰქონდა, ჰყაედა, შეექნა, მოუვიდა, მოუხდა, დაყო; ჰერიაჷ ათხარა ჰყინტგლდას (ჰოჯზ.) — კუდიანიმც ჰყოლია (შეჰყრია) ბიჭუნას. 2. გაედინა, მოედინა. კჷთხჷას მიშგჷა გგრმგნ ათხად (ჰოჯზ. 86.) — ჩემმა კუთხეამ დაიგრიალა (ხმა გაედინა). 3. მოუვიდა, მოუხდა.

ათ-ხ-ა̄დ[2], **ათ-ხ-ა̄დდა** ბზ., **ათ-ხ-ად\`და\`** ბქ., **ათა̄და** ლშხ., **ათ-ხ-ადა**, **ათადა** ლნტ. გ რ დ უ ვ. — თქვა. აშხჷ ლჷაჭარს ათხა̄დ (ბზ. 335) — ერთმა ეაჭარმა თქვა. ალი ეჯა̈რე ზჷრალს ათხადდა (ბქ. 15) — ეს იმათმა ქალმა თქვა.

ხ-ათგი იგივეა, რაც **ხ-ათგგნე**.

ხ-ათგგნე (ლოხჷთგგინ, ლახთგგნე; ლახთგგნი ბზ., ათთგგნისგ ბქ., ლოხთგგგნ, ლახთგგნე; ლახთგგნი ლშხ.), **ხ-ათგი** (ლახჷათგგინ, ლახა̈თგგნე; ლახა̈თგგნი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. არჭობს, ასობს. ბაბად კა̄და მეგა̈მჷი̄ნ ათთგგნე (ბზ.) — პაპამ ნაჯახი ხეში მიარჭო. გეჩ ლოხთგგგნ ჰჷედს (ლშხ.) — დანა კედელს მიეარჭვე. 2. (ჩოთთგგინ, ჩჷათთგგნე, ჩათთგგნისგ ბქ.) — ნისკარტით ჩხვლეტს. ნა̈პჷრა̈რ მგჰი ყუნზელს ჩჷათგგნეხ ი ჩჷადჷა̈შიხ (ბქ.) — ჩიტები მწიფე ყურძენს ნისკარტით ჩხვლეტენ და აფუჭებენ. 3. ბზ. ამწკრივებს. ღუმირ ჩჷათგგ ნა̈თხჷიარა̄ლშჷ (ბზ. 258) — ნაძვი ნანადირევით გაავსო (ტოტებზე ნანადირევი ჩამოჰკიდა, ჩამოამწკრივა).

ხ-ათენე იგივეა, რაც **ხ-ა̈თნე**.

ათენე იგივეა, რაც **ა̈თნე**.

ხ-ათერ (ლო̄ხჷათრ, ლახთირ; ლახთერნე ბზ., ლახთერ ლშხ.), **ხ-ა̈თერ** (ლოხჷათრ, ლახთირ; ლახთერ ბქ., ლახჷა̈თრ, ლახათირ; ლახათერ\`ნე\` ლნტ.), გ რ დ მ. — ატყობს. ალა ჟი ლახთირხ დიდ-ი-მუდ (ბზ. 349) — ეს შეატყვეს დედამ და მამამ. იმ როქჷ ხა̈თერ, ნეპოლ (ბქ. 235) — რას ატყობო, ჩიტო. მა̄დ ლახთგრის მიჩა აზრშჷ... ეჯი ადმო̄რჷას (ლშხ. 46) — რაც შეატყოს თავისი აზრით, ის გადაწყვიტოს.

ათერნე იხ. **თერ**.

ათეჷრა̄ლი იგივეა, რაც **ათე̄ჷრა̈̄ლი**.

ათე̄ჷრა̈̄ლი (ოთთე̄ჷრა̈̄ლ, ადთე̄ჷრა̄ლე; ადთეჷრა̈̄ლი) ბზ., **ათე̄ჷრა̄ლი** (ოთთე̄ჷრა̄ლ, ადთე̄ჷრა̄ლე; ადთეჷრა̄ლნე) ლშხ., **ა̈თეჷრალი** (ათჷათეჷრა̈ლ, ადათეჷრალე; ადათეჷრალი) ლნტ., გ რ დ მ. — თვალყურს ადევნებს, უკვირდება, ათვალიერებს. იმ ათე̄ჷრა̈̄ლი ალა̄, ნიშგჷეძ ჩი̄ჟე? (ბზ. 316) — რას ათვალიერებს ეს, ჩვენი სიძე? მეთხჷიარ კოჯარს ჯოდიახენ ათეჷრა̄ლი (ლშხ.) — მონადირე კლდეებს შორიდან ათვალიერებს. დენად მა̈გ ხოჩამდ ადათეჷრალე (ლნტ.) — გოგომ ყველაფერი კარგად დაათვალიერა.

ხ-ათილ (ხჷათილდა̈ს, ხათილდა: ხათილდე̄დს ბზ., ხჷეთლ, ხეთალ; ხეთელეს ბქ., ხჷათილდას, ხათილდა; ხათილდეს ლშხ., ხჷათილდა̈ს, ხათილდა; ხათილდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — მიკარებულია. ძერხი მარე ქათლა̈შ ლალჷ დემ ხათილ (ბქ.) — მგლის ადამიანი ქათმის ხორცს არ ეკარება (ჭამს). [ეჯძარ] თაშო̄რას გარ ხათილხ (ლშხ. 30) — ისინი მხოლოდ ყველეულს ეკარებიან (ჭამენ).

ათი̄ (ოხჷა̈თ, ანთე, ანთი̄‖ანთი̄ნე ბზ., ოხთი̄, ანთიე; ანთი̄ნე ლშხ.) **ა̈თი** (ოხჷა̈თ, ანთე; ანთინე) ბქ., **ა̈თიი** (ახჷა̈თი, ანა̈თიე: ანა̈თინე) ლნტ., გ რ დ მ. — მკის. კჷაკჷაშად აშხჷ ლა̈დღი და̈ბ ჟა̈ნთიე (ბზ.) — კაკკაშმა ერთი დღიური ყანა მომკა. ჟინღგლდდ ჟ\`ანთე [დაბ] (ბქ. 91) — ბატკანმა მომკა ყანა. ტა̈ხ ლგმა̈სგპნა̈ლლი [დაბისა] ი ჟ\`ახოთია თელდ (ლნტ. 309) — ტახი თურმე ტრიალებდა ყანაში და მთლიანად მოუმკია.

ათლა ბქ., ზ მ ნ ზ. — როგორც ჩანს, ეტყობა. ა̈მირმს ათლა ჩიქი მა̈ხელჷა̈ჟ მადმა ხეწჷენი (ბქ. 266) — ამირანს, ეტყობა, ჯერ ვაჟკაცი არ უნახავს.

ხ-ათლე იგივეა, რაც **ხ-ა̈თლე**.

ათლო̄ნ იხ. **ხ-ალა**.

ათლგ̄რე (ოხთგლი̄რ, ანთგლგ̄რე: ანთგლი̄რნე ბზ., ოხთგლირ, ანთგლგრე; ანთგლგრისგ ბქ., ოხთგლგ̄რ, ონთგლგ̄რე: ონთგლგ̄რნე ლშხ., ახჷათგლგრ, ანათგლგრე: ანათგლგრი ლნტ.) გ რ დ მ. — კრავს, უჭერს (თო-

კით რამეს). ბაჯუ ჰემი სა̈ჷს ათლჷრე (ბზ.) — ბაჯუ თივის მარხილს კრავს. [ლახჷბას] გუ- რებ ქოხთგლგრაჴ (ბქ. 198) — ძმებს გორგალი გამოუკრავთ.

ათმე (ოთთიმ, ადთგმე; ადთიმნე ბზ., ოთთგმ, ადთგმე; ადთგმნე ლშ., ადთგმისგ ბქ.), გ რ დ მ. — შოულობს. ადთგმე ლგდგა̈რი მგსე̄ლჷე ლიც (ბზ. 400) — იშოვა მიცვალებუ- ლის გამაცოცხლებელი წყალი. როგჷ... ჩუ ოთთგმაჴ (ჰოჲზ. 48) — ცერცვი უშოვიათ.

ათნე იგივეა, რაც **ა̈თნე**.

ჴ-ათონე იგივეა, რაც **ჴ-ათო̄ნე**.

ათოჯიდ იხ. **ჴ-ოჯდე**.

ჴ-ათო̄ნე (ლოხჷთო̄ნ, ლახთჷე̄ნ; ლახ- თჷე̄ნნე ბზ., ოხთო̄ნ, ახთო̄ნე; ახთო̄ნნე ლშ.), **ჴ-ათონე** (ლოხთენ‖ლოხჷთენ, ლახთჷენ; ლოხთენისგ‖ლოხთჷენისგ ბქ., ხჷათონ, ხა- თონე; ხათონი ლნტ.) გ რ დ მ. — ასწავლის, მი- ასწავლის, უჩვენებს. იმჷა̈ღჷი̄ნ ძიძა̈ღ ლახ- თო̄ნე, ჰაბიგჷდ ეჯჷი ჩჷემინ (ბზ. 266) — რო- გორც ძიძამ ასწავლა, ჭაბუკმა ისე გააკეთა. ამის ლაყჷრა ლახთონეჴ (ბქ.) — ამას საწო- ლი მიასწავლეს. ღეხჷდ ქა ხათონე ეჯმინე ნასკურ (ლნტ. 183) — ცოლმა უჩვენა (ასწავ- ლა) იმათი დანაჯდომი. თჷეფიშ ლისყი მა̄დ მათო̄ნედ (ჰოჲზ. 122) — თოფის გაკეთება (გა- ტენა) არ მასწავლეთ.

ჴ-ათრე (იჟნ. ლო̄ხჷაშ, ლახა̈შ; ლახთგ- რე ბზ., ლოხჷაშ, ლახა̈შ; ლახთგრე ბქ., ლო̄ხ- ჷაშ‖ლოხთუნ, ლახა̈შ‖ლახთუნე; ლახთუნნე ლშ., ლახჷა̈შ, ლახაშე; ლახათგრე ლნტ.) გ რ დ მ. — ასმევს. ჷა̈ზრა̄ლდ... ბა̈ნგ ჩუ ლა- ხა̈შჴ დი̄ნა̄ლს (ბზ. 344) — ვეზირებმა ბანგი და- ალევინეს ქალიშვილებს. ბეჷა, ა̈ღრა̈ყოლჷ ლახა̈შ (ბქ. 197) — ბევა, არაყი დამალევინეო. ზურა̄ლს ლეთრე ლოხთუნა (ლშ. 73) — ქალს სასმელი დაულევინებია. ჰყინტ ჩა̈ყს ლიცს ხათრა (ლნტ. 242) — ბიჭი ცხენს წყალს ასმევდა.

ათრინე იგივეა, რაც **ესთგრი**.

ჴ-ათრუნე იგივეა, რაც **ჴ-ა̈თრუნე**.

ათურ იხ. **თერ**. '

ათჷე, ათჷენი, ათაჷე (ოხთა̈ჷ, ან- თაჷე, ანთა̈ჷი ბზ., ანთა̈ჷისგ ბქ., ოხთაჷ, ან- თაჷე; ანთაჷნე ლშ.), **ათა̈ჷე** (ახჷათა̈ჷ, ან- თა̈ჷე; ანათა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — შობს, ბა- დებს, აჩენს, იგებს; [ზურა̄ლდ] ანთაჷე ღორი გეზალ (ბზ. 284) — ქალმა ორი შვილი შობა. მაჰჷრე̄ნე̄მ ქა̄ნთაჷე კისდ გეზლი̄რ (ბზ. 303) — უმცროსმა მართლაც გააჩინა შვილები. კე- სარდ რაქჷე: ჩჷ'ესერ იქქჷი ი ქ'ესერ ათაჷე (ბქ. 90) — კეისარმა თქვა: დაეცუცქდები და და- ვაგდებო (გავაჩენო). ჩა̄ყემ ანთაჷე სა̄ბელ (ლშ. 68) — ცხენმა კვიცი მოიგო.

ათჷეიდ იხ. **ჴ-ეჰო̄ლი**.

ათჷენი იგივეა, რაც **ათჷე**.

ჴ-ათჷერი იგივეა, რაც **ჴ-ათჷრი**.

ათჷი იგივეა, რაც **ა̈თჷ**.

ათჷიარ⌈ა⌉ იგივეა, რაც **ა̈თჷა̄რა**.

ათჷია̄როჲ იგივეა, რაც **ა̈თჷა̄როჲ**.

ათჷნა̈̄ლი (ოხთუნა̄ლ, ადთუნა̄ლე; ად- თუნა̈̄ლნე) ბზ., **ათჷნა̈ლი** (ოხთუნა̈ლ, ან- თუნალე; ანთუნა̈ლისგ ბქ., ახჷათუნა̈ლ, ანა- თუნალე; ანათუნალი ლნტ.), **ათჷნა̄ლი** (ოხ- თუნა̄ლ, ანთუნა̄ლე; ანთუნა̄ლნე) ლშ., გ რ დ მ. ზ ლ მ. — ასმევს, არწყულებს. ალღა̈რ ჰარა̈ყს ათჷნა̈̄ლიჴ... (ბზ. 331) — ესენი არაყს ასმევენ. ლინთჷისგა ჷეთხმა̈ლს ჩილადელ აშხუნ ათჷნა̈ლიჴ (ბქ.) — ზამთარში საქო- ნელს დღეში (ყოველდღე) ერთხელ არწყუ- ლებენ.

ათჷნე (ოთთჷინ, ადთუნე; ადთჷინნე ბზ., ადთუნისგ ბქ., ოთთუნ, ადთუნე; ადთუნ- ნე ლშ; ათჷათუნ, ადათუნე; ადათუნნი ლნტ.) გ რ დ მ. — ასმევს, არწყულებს. გოგი ჩა̈̄ყს ათჷნე (ბზ.) — გოგი ცხენს არწყულებს. ბაბა კუმაშს ღელა̄ღსა ათჷნე (ლშ.) — პაპა საქონელს ღელეში არწყულებს.

ათჷოჯდ იხ. **ჴ-ოჯდე**.

ჴ-ათჷრი (ოხჷთონ, ახთო̄ნე; ახთო̄ნნე- ‖ოხჷათჷრ, ახთჷერ; ახთჷერნე ბზ., ოხ- ჷთენ, ახთონე; ახთენისგ ბქ., ოხთო̄ნ, ახთო̄- ნე; ახთო̄ნნე ლშ.), **ჴ-ათჷერი** (ახჷა̈თჷრ, ახათჷერ; ახათჷერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ასწავ- ლის. გჷეშილდა̈რს იმის ხათჷრინი, ეჯ'ე̄სერ ხაწგჴ (ბზ. 280) — საქმეებს თუ მასწავლი, ის მჭირდებაო. შა̈მა̈შ ლიჩემს ყ'ე ხათჷრი, მაჭ- ჷმა̈რ ირიჴ (ბქ. 252) — ლომის გაკეთებას თუ

გეასწაელი, მადლობელი ვიქნებითო. ეჯäარს ხათუ̂რი მეცარ... (ლშ. 12) — იმათ ასწაელის მკითხავი. ეჩემ ლიქუ̂თერäლ ახათუ̂ერ ბეფშს (ლნტ. 171) — იმან ქურდობა ასწაელა ბავშვს.

ხ-ათქე იგივეა, რაც **ხ-äთქე.**

ათყერ იხ. **ხ-ერჩო, ხ-äჩო.**

ხ-ათში იგივეა, რაც **ხ-äთში.**

ათში იგივეა, რაც **äთში.**

ათშორი, ათშო̄რე იგივეა, რაც **ათშგ̄რი**

ხ-ათშუნე იგივეა, რაც **ხ-äთშუნე.**

ათშგ̄რი (ოთთგში̄რ, ადთგშგ̄რე; ადთგში̄რნე) ბზ., **äთშურე, äთშერი** (ოთთიშუ̂ირ||ოთთიშურ, ადთიშურე; ადთიშურისგ) ბქ., **ათშო̄რე** (ოთთიშო̄რ, ადთიშო̄რე; ადთიშო̄რნე) ლშ., **äთშორი** (ათუ̂ათიშორ, ადათიშორე; ადათიშორი) ლნტ., გ რ დ მ. — ერთმანეთისაგან ˹გამო˺არჩევს. გეზლი̄რს დǟრ äთშუ̂რე (ბზ.) — შვილებს (ერთმანეთისაგან) არავინ არჩევს. ნებოზს ანდაუ̂ა უ̂ეთრხმალს ჩუ̂äთშურეხ (ბქ.) — საღამოს მწყემსები ნახირს გამოარჩევენ ერთმანეთისაგან. ლაბძღგნაყინ მäტყს ჩუ ხუ̂ათშორედ (ლნტ. 29) — გაწეწვის დროს მატყლს გა˹მო˺ვარჩევთ.

ათჩო იხ. **ხ-ერჩო, ხ-äჩო.**

ათხა იგივეა, რაც **ათხე.**

ათხად ბზ., ქს., **ათხალდ** ბქ., ლნტ., **ათხელდ** ბქ. ზ მ ნ ზ. — აქამდე, ამ დრომდე. ალის ათხად უ̂არჩხილ დე̄სა ხოწ˹უ̂˺ა (ბზ. 446) — ამას აქამდე ფული არ უნახავს. დä̈უ̂ს ათხადი̄ ხორდა გეზალ (ბზ. 441) — დევს აქამდისაც ჰყავდა შვილი. ათხელდ დäრმოშ წუ̂ანდა გუ̂იშგე მენწირ (ბქ. 107) — აქამდე არავინ ჩანდა ჩვენი მჯობი. ათხად დǟრ უ̂ოდდა ლგჯას (ლშ 8) — აქამდე არავინ ყიდდა რძეს. ამეჩუ კლäს ათხალდ არდა (ლნტ.) — აქ სკოლა აქამდე იყო.

ათხადიშშǟლ ბზ., **ათხე˹ლ˺დიშშალ** ბქ., ლნტ., **ათხადაშშǟლ** ლშ., **ამოხოქää-შალ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — უწინდებურად, ადრინდებურად. ბაბას დეშ ხäმäედა ათხადიშშǟლ ლიხგლწიფზ (ბზ. 441) — ბაბუას არ ძალუძს უწინდებურად ხელმწიფობა. ამოხოქääშალ მäდ მäიმედა ლიმშაუ̂ (ლნტ.) — წინანდებურად არ შემიძლია მუშაობა.

ათხალდ იგივეა, რაც **ათხად.**

ხ-ათხამ იგივეა, რაც **ხ-ათხäმ.**

ათხანეშ ბზ., ქს., **ათხენდგრ** ბქ., ზ მ ნ ზ. — ამიერიდან, ამ დროიდან, ამის შემდეგ. ათხანეშ ალას ჴამშა ხულუ̂ა (ბზ. 99) — ამიერიდან ამას ძალა აქვს. ათხანეშუ ხიშდ ლგმზგრე! (ბზ.) — ამიერიდან დალოცვილი ყოფილიყავით! ლებტკ̈გრისი̄ ათხანეშ ǟნშყეხ (ლშ. 39) — საბატკესაც (მრგვლად შესაწვავ გოჭს) ამ დროიდან ასუქებენ. იხ. **ამგნლონ.**

ათხäი (ოთთხäნ, ადთხანე; ადთხäნისგ ბქ., ადთხაäე, ადთხäისგ ლხმ.), გ რ დ მ. — ახვედრებს, აპოვნინებს, თავს უყრის. ქუ̂äხიäშ მგცხი ციცუ̂ს ი კენს ესერ ათხäი (ანდ.) — იანვრის სიცივე კატასა და კვერნას ერთად უყრის თავსო.

ხ-ათხäმ (მათხმგნ˹და˺, ხათხმგნ˹და˺; ხათხმგნდედს ბზ., მათხამგნ˹და˺, ხათხამგნ˹და˺; ხათხამგნდეს ლნტ.), **ხ-ათხამ** (მათხმგ̄ნ, ხათხმგ̄ნ; ხეთხმე̄ნს) ლშ., ა ო რ. (ლამთხამგ̄ნ, ლახთხამგ̄ნ ბზ., ლშ., ლამათხამგნ˹და˺. ლახათხამგნ˹და˺ ლნტ.), გ რ დ უ კ. — შურს, ეხარბება. მეზუ̂ბელäრს ლახთხამგ̄ნხ... (ბზ. 313) — მეზობლებს შეშურდათ. äერხის მაგ ხათხამ მე̄რმე̄მიშდ (ლშ.) — ზოგიერთს სხვისი ყველაფერი შურს. ლაუ̂დილას ლახათხამუნდახ მინე უდლäშ (ლნტ. 166) — დებს შეშურდათ თავიანთი დის.

ხ-ათხäპი იგივეა, რაც **ხ-äთხპინე.**

ათხე ზს., ლშ., **äთხე** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ახლა. ქǟჩäდ ათხე როსტომ (ბზ. 233) — გავიდა ახლა როსტომი. ათხა სოფელდი ჩუ̂äდჯგრუ̂ე (ბზ. 33) — ახლა სოფელმაც დაიჯერა. ათხე ბესიდ მიჩა მუხუ̂ბა ხäქუ̂ე (ბქ. 201) — ახლა ბესიმ თავის ძმას უთხრა. ათხე ლǟშხ ეჩა ხგნსგა დეშ ლი (ლშ. 1) — ახლა ლაშხეთი იმის ნახევარი ვერაა. ლენტეხა äთხე ჩუბე შუ̂äნი ცენტრ ლი (ლნტ. 3) — ლენტეხი ახლა ქვემო სვანეთის ცენტრია.

ათხელდ იგივეა, რაც **ათხად.**

ათხე˹ლ˺დიშშალ იგივეა, რაც **ათხადიშშǟლ.**

ათხელხი იგივეა, რაც **ათხჷხი.**

ათხენდგრ იგივეა, რაც **ათხანეშ.**

ათხეშ, ათხეჲშ იგივეა, რაც **ათხჷშ.**

ათხეხი იგივეა, რაც **ათხჷხი.**

ათხჷშ (-იშ, -ǟრ ბზ., -არ ლშ.), **ათხეშ** (-იშ, -ǟრ) ბქ., **ǟთხეჲშ** (-იშ, -ǟრ) ლნტ. — ახლანდელი. ათხეშ თაჳრობუნლჷე სგჳირს ქǟთყäჩ მäგ (ბქ. 308) — ახლანდელი მთავრობის შემდეგ ხამ ტილოს ყველა შეეშვა. ლირდე ǟთხეჲშ ლი ხოჩა (ლნტ.) — ცხოვრება ახლანდელია კარგი. ჳოჲ ლექჳნიაქ ათხეშ გზაჳრობ! (ჭოჲზ. 12) — ო, დასაქცევო ახლანდელო მგზავრობავ!

ათხჷხი ბზ., ლშ., **ათხეხი, ათხელხი** ბქ., **ǟთხელხი** ლნტ., **ზმნს.** — ახლახან. ეჯა ათხჷხი ანტǟხ ჯǟრხǟნ (ბზ.) — ის ახლახან დაბრუნდა ჯარიდან. ბადო ათხეხი არდა ამეჩუ (ბქ.) — ბადო ახლახან იყო აქ. ალმინ ǟთხელხი ნაჰადჳ ლიხ სოფელხო (ლნტ.) — ესენი ახლახან არიან მოსული სოფელში.

ხ-ათხიფ (მათხიფ˹და˺, ხათხიფ˹და˺; ხათხიფდჷდს ბზ., ხ-ათხიფდეს ლნტ., მეთხაფ, ხეთხაფ; ხეთხეფეს ბქ., ლშ.), **გ რ დ უ ვ.** — ჰკიდია, გადაკიდებული, გადაფენილი აქვს. დედბერს ლუსჳǟრ ქა ხათხიფ ბარჯǟლქა (ბზ. 28) — დედაბერს ტუტუები მხრებზე ჰკიდია (აქვს გადაფენილი). ზურǟლს ლაჩǟქ მეჯǟრყი ხათხიფდა (ლნტ.) — ქალს ლეჩაქი მკლავზე ჰქონდა გადაფენილი.

ხ-ათხპინე იგივეა, რაც **ხ-ǟთხპინე.**

ათხპგნე (ოთთხგპინ, ადთხგპნე; ადთხგპნი ბზ., ადთხგპნისგ ბქ.) **გ რ დ მ.** — აპარტყუნებს (ყურებს) აქნევს (თავს...). დǟჳდ ადთხგპნე თხჳიმ ი ჳარ ხǟქჳე (ბქ. 212) — დევმა გააქნია თავი და უარი უთხრა.

ათხრგლე (ოთთხგრჷილ, ადთხგრჷგლე; ადთხგრჷილნე ბზ., ადთხგრჷგლნე ლშ., ოთთხგრილ, ადთხგრგლე; ადთხგრგლისგ ბქ., ათჳათხგლგრ, ადათხგლგრე; ადათხგლგრი ლნტ.) **გ რ დ მ.** — ფლეთს, გლეჯს; ჩხვლეტს. ჟǟნგგǟნ ი ხოშა მუხჳბე ჩჳადთხგრგლე (ბქ. 168) — ადგა და უფროსი ძმა დაფლითა. ბოფშǟრდ ბǟლიშ ადათხგლგრეხ (ლნტ.) — ბავშვებმა ბალიში დაგლიჯეს.

ათხჳა იხ. **ესყა.**

ხ-ათხფე იგივეა, რაც **ხ-ǟთხფე.**

ათჴიდჳნისგ იხ. **ხ-ǟჴდჳნე.**

ხ-ათგმ (მათმგნ˹და˺, ხათმგნ˹და˺; ხათმგნდჷდს ბზ., ხათმგნდეს ბქ., ლნტ., მათმჷგნ˹და˺, ხათმჷგნ˹და˺; ხათმჷგნდეს ლშ.), **გ რ დ უ ვ.** — სჭირს. ქǟჳ ესერ ლǟჲკჳიშ, მǟღენჳǟჲ ხათგმ (ბზ. 300) — გამოტყდი (თქვი), რა გჭირსო. ამჟი ლოქ ერ მი მაყრჷნ, ალეს ლოქ ერ ხათგმ... (ლშ. 46) — მე რომ ასე დამმართოდა, რაც ამას სჭირსო... ალექსის ლოქ მǟდმა ხათგმ (ლნტ. 182) — ალექსის არაფერი სჭირსო.

ხ-ათგრა იგივეა, რაც **თირ.**

ხ-ათგქე იგივეა, რაც **ხ-ǟთქე.**

ხ-აიდ იგივეა, რაც **ხ-ǟიდ.**

აკალǟჳი იგივეა, რაც **აკლǟჳი.**

აკალდამ იგივეა, რაც **აკგლდამ.**

აკარზე იგივეა, რაც **აკǟრზე.**

აკაჳან იგივეა, რაც **ჰაკჳǟნ.**

ხ-აკაფ იგივეა, რაც **ხ-აკǟფ.**

ხ-აკაფნე იგივეა, რაც **ხ-აკფუნე.**

აკǟდი იგივეა, რაც **აკǟდი.**

აკǟრე იგივეა, რაც **აკრე.**

აკǟრძე იგივეა, რაც **აკǟრზე.**

ხ-აკǟფ (მაკფგნ˹და˺, ხაკფგნ˹და˺; ხაკფგნდჷდს ბზ., ხაკფგნდეს ბქ., მაკǟფგნ˹და˺, ხაკǟფგნ˹და˺; ხაკǟფგნდეს ლნტ.), **ხ-აკაფ** (მაკფჷგნ˹და˺, ხაკფჷგნ˹და˺; ხაკფჷგნდეს) ლშ., **ა ო რ.** (ლამკაფგნ˹და˺, ლახკაფგნ˹და˺ ზს., ლშ., ლამაკაფგნ˹და˺, ლახაკაფგნ˹და˺ ლნტ.), **გ რ დ უ ვ.** — სწადია, ნებავს, სურს; მიმანშეწონილად მიაჩნია. ერჳǟჲ ხაკǟფხ, ეჯას ქǟწსიხ (ბზ. 3) — ვინც სურთ, იმას ეპატიჟებიან (გადმოიპატიჟებენ). მი მაკǟფ, ლერსგჳენ მეჯრǟრ ქოლქუცურად ალǟრს (ბქ. 62) — მე მიმანშეწონილად მიმაჩნია, ამათ მარჯვენა მკლავები დაეჭრათ. აღჳე ლოქ ამშა ჩუ ლიძიენი ხაკǟფ, ეჯჟიჳ ადალუგუჳǟრეხ, ერე თერǟლქა... ღჳესე ლოქ ერ ახოჩეს (ლნტ. 126) — რაკი ამის დაკელა გწადია, ისე გავასუქოთ, რომ თვალებიდან ბადექონი გამოუვიდესო.

აკა̈ფე იგივეა, რაც **აკა̈̄ფი.**

აკა̈ჩე იგივეა, რაც **აკჩე.**

აკა̄დი იგივეა, რაც **აკა̈̄დი.**

აკა̄რზე (ოთკა̈̄რზ, ადკა̄რზე; ადკა̈̄რზი) ბზ., **აკარზე** (ოთკა̈რზ, ადკარზე; ადკა̈რზისგ) ბქ., **აკა̄რძე** (ოთკა̄რძ, ადკა̄რძე; ადკა̄რძნე) ლშხ., **აკა̈რძე** (ახუ̂აკა̈რძ, ანაკარძე; ანაკარძი) ლნტ., გ რ დ მ. — ბანდავს. [და̈უ̂] მე̄რმა ჴაბირ'ს' ლგმკა̄რზინ (ბზ. 30) — დევი თურმე მეორე ბანდულს ბანდავდა. ლინთუ̂ისა ნა̈ ტუფი ჩაფლა̈რს ხუ̂აკარძედ (ლნტ.) — მამთარში ჩვენ ტყავის ფეხსაცმელს (ქალამანს) ვბანდავთ.

აკა̄რძე იგივეა, რაც **აკა̄რზე.**

აკა̄ფე იგივეა, რაც **აკა̈̄ფი.**

აკა̈̄დი (ჩოთუ̂კა̈დ, ჩუ̂ადკა̄დე; ჩუ̂ადკა̈̄დნე) ბზ., **აკჰა̈დი** (ლოხკაჰა̈დ, ლახკაჰდე; ლახკაჰდისგ) ბქ., **აკა̄დი** (ოთკა̄დ, ადკა̄დე; ადკა̄დნე) ლშხ., **აკადი** (ლახუ̂კად, ლახოკადე; ლახოკადი) ლნტ., გ რ დ მ. — ჭრის (ნაჯახით). ჯა̈ნი ნა̈ძიჰუ̂ნლო ლელუ̂ს აკა̈დიხ (ბზ.) — ხარის დაკვლის შემდეგ ხორცს (ნაჯახით) ჭრიან.

აკა̈̄ფი (ოთკა̈ფ, ადკა̄ფე; ადკა̄ფი||ადკა̈̄ფნე) ბზ., **აკა̄ფე** (ოთკა̄ფ, ადკა̄ფე; ადკა̄ფნე) ლშხ., **აკაფე** (ათუ̂აკაფ, ადაკაფე; ადაკაფი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'წა'აქცევს. ათხე როქ ჩ'ე̄ აკა̈ფის, ბეგა̈რ სგაუ̂ ლახცუ̂ირ (ბზ. 435) — ახლა თუ წაგაქციო, ბევრა შემარჩინეო. ჲეს ლეჟა̄ მგლა̄შხ აკა̄ფე ლექუ̂ა̄შს (ლშხ. 21) — მოვჯერ შემოლაშხელი აქცევს ქვემოს (ქვემოურს). ტა̈ხს... ჩუ̂აკაფდახ ფიცა̈რჟი (ლნტ. 58) — ტახს ფიცარზე წააქცევდნენ. იხ. ა̈სპე.

ხ-აკდუ̂ნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈კდუ̂ნე.**

ხ-აკდგრე იგივეა, რაც **ხ-აკდგ̄რე.**

ხ-აკდგ̄რე (ოთკჳდი̄რ, ათკჳდგ̄რე; ათკჳდი̄რნე ბზ., ოთკჳდგ̄რ, ათკჳდგ̄რნე ლშხ.), **ხ-აკდგრე** (ოთკჳდირ, ათკჳდგრე; ათკჳდგრისგ ბქ., ათუ̂აკჳდირ, ათაკჳდგრე; ათაკჳდგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ხდის (ის მას მას). ზურალ მაფშა̄რ გეზალს ჩაფლარს ხაკდგ̄რე (ლშხ.) — ქალი დაღლილ შვილს ფეხსაცმელებს ხდის.

აკდგ̄რე (ოთკჳდი̄რ, ადკჳდგ̄რე; ადკჳდგ̄რი ბზ., ოთკჳდგ̄რ, ადკჳდგ̄რე; ადკჳდგ̄რნე ლშხ.), **აკდგრე** (ოთკჳდირ, ადკჳდგრე; ადკჳდგრისგ ბქ., ათუ̂აკჳდგრ, ადაკჳდგრე; ადაკჳდგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ხდის (ფეხსაცმელს). დი̄ნად ადკჳდგ̄რე ჯგმილ (ბზ.) — გოგომ ძმას (ფეხთ) გახადა. მაჰრენე დინა აკდგრე მუს (ბქ. 48) — უმცროსი გოგო მამას (ფეხთ) ხდის.

ხ-აკედ (ოთაკდ, ათკიდ; ათკედნე ბზ., ოთაკ, ათკედ ლშხ.), **ხ-ა̈კედ** (ოთუ̂კდ, ადკიდ: ადკიდე ბქ., ათუ̂ა̈კ, ათაკიდ; ათაკიდნე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. ხდის (ფეხზე–), აძრობს (ბეჭედს–). [დინა] ზგთჯა̈რს ხაკედდა (ბქ. 45) — გოგო პაჭიჭს ხდიდა. ჩაფლა̈რ ათკიდხ (ჰოჟ. 36) — ქალამნები გახადეს. 2. (ოხუ̂აკდ, ახკიდ; ახკიდე||ახკედნე ბზ., ლშხ., ახკედ ბქ., ა̈ხუ̂ა̈კდ, ახა̈კიდ; ახა̈კედნე ლნტ.) — ართმევს, ახდევინებს (ფულს–). [ზურა̄ლდ] ნა̈ჲქიმი̄რუ̂... ეშხუ̂ თეტე̄ნ ახკიდ (ბზ. 421) — ქალმა ექიმობისათვის ერთი სადგისი გამოართვა. ძაძუდ ფაქუ̂ემ მჷქაფ მეზბელს ქ̈ახკიდ (ბქ.) — ძაძუმ მეზობელს ფქვილის სამაგიერო გამოართვა. 3. (არ) ეშვება (იხმარება ჰაჯ||აჯ სიტყვასთან ერთად). მა̄ლდ ეში̄ მა̄დ ახკიდ ჰაჯ (ბზ.) — მელა მაინც არ მოეშვა. [ზურალ] ჰაჯს დემ ხა̈კედ (ბქ. 315) — ქალი არ ეშვება (საშველს არ აძლევს). [ბელხანჯარდ] აჯ მა̄დ ახკიდ ეჯჲარს (ლშხ. 75) — ბელხანჯარი იმათ არ მოეშვა.

აკეტაუ̂ი (ოთკეტაუ̂, ადკეტაუ̂ე, ადკეტაუ̂ნე) ლშხ., **ა̈კეტა̈უ̂ი** (ათუ̂ა̈კეტა̈უ̂, ადა̈კეტა̈უ̂ე; ადა̈კეტა̈უ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — კეტავს. [დენად]... ყორუ̂ალ ჩუ̂ადაკეტა̈უ̂ე (ლნტ. 243) — გოგომ კარები დაკეტა. იხ. აკლი.

აკე̄ნე (ოხკე̄ნ, ანკე̄ნე: ანკე̄ნნე) ლშხ., **ა̈კენე** (ახუ̂ა̈კენ, ანა̈კენე; ანა̈კენი) ლნტ., გ რ დ მ. — კონავს. ლაბისა ჩალს აკე̄ნეხ (ლშხ.) — ყანაში ჩალას კონავენ. ჩალს ჩუ̂ ხუ̂აქაჩად, ჟი ხუ̂ა̈კენად (ლნტ. 25) — ჩალას მოვჭრიდით, შევკონავდით.

აკთგნე (ა̈ხუ̂კჳთინ, ა̈ნკჳთნე; ა̈ნკჳთნი ბზ., ოხკჳთინ, ანკჳთნე; ანკჳთნისგ ბქ., ოხკჳთგნ, ანკჳთნე; ანკჳთნი ლშხ.), გ რ დ მ. — 'შე'მართავს, ალმართავს. [ჰა̈შდ] ჟი ლა̈ჲკჳთნე ქარა̈ხს (ბზ. 348) — ქშარმა ყანწი შემართა.

ხ-აკიჩი იგივეა, რაც **ხ-ა̈კჩე.**

აკი̄მბე იგივეა, რაც **ა̈კი̄მბი.**

აკლა̈ჳი (ოთკალა̈ჳ, ადკალჳე; ადკალჳი ბზ., ადკალჳისგ ბქ.), **აკლაჳი** (ოთკალაჳ, ადკალჳე; ადკალჳი) ლშხ., **აკალა̈ჳი** (ათჳაკალა̈ჳ, ადაკალა̈ჳე; ადაკალა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — ლეწავს. ჩჳ ს'ათკალა̈ჳ ი ჩჳ მ'ოთბა̈̄ბნე! (ბზ. 432) — შენ გალეწე და მე გავანიავებ!. ყინღგლდდ ჩჳადკალჳე [კჳეცენ] (ბქ. 91) — კრავმა ხორბალი გალეწა. კჳეცენს შჳანა̈რ ჩი ზაჳ აკალა̈ჳიხ (ლნტ.) — სვანები ხორბალს ყოველ წელს ლეწავენ.

აკლდამ იგივეა, რაც **აკგლდამ**.

ჴ-აკლი (მაკა̈ლდა, ჴაკა̈ლდა; ჴაკლი̄ნდე̄ლს ბზ., მაკლიჳ, ჴაკლიჳ; ჴაკლიდეს ბქ., მაკლგ̄ნ˹და˺, ჴაკლგ̄ნ˹და˺; ჴაკლგნდეს ლშხ., მაკლიდა, ჴაკლიდა; ჴაკლიდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — აკლია. [მურყჳამს] ლგყა̈რგნქა დე̄სამა ჴაკლი (ბზ. 2) — კოშკს სახურავის გარდა არაფერი აკლია. ნა̈პჳრა̈შ ლგჯე მადმაიდ ჴა̈კლინახ (ბქ. 218) — ჩიტის რძეც არ აკლებიათ.

აკლი (ოკჷლ, აკილ, აკლი̄ნე ზს., ოთკჷლ ადკჷლე; ადკჷლნე ლშხ., აკულ, აკილ, ˹ად˺აკილნე ლნტ.) გ რ დ მ. — კეტავს. ამნე̄მ კოლეფ ქა̈̄ნკილ (ბზ. 277) — ამან კოლოფი დაკეტა. [ჴა̈ჯი დაუთს] ყო̄რა̈ლ ესერ ჩოთკჷლა (ბზ. 327) — ხაჯი დაუთს კარები დაუკეტავსო. კჳიციანდ ლაჭჳმია̈შ ყორა̈რ სგაშხენქა ჩჳაკილ (ბქ. 9) — კვიციანმა ეკლესიის კარები შიგნიდან ჩაკეტა. ალ მგკა̈ჩხჳი და̈ჳ ლჳკურთხა̈ნდ შკაფისა ლახოკჷლა (ლნტ. 186) — ეს კოჭლი დევი შებოჭილი (დაბორკილად) კარადაში ჩაუკეტავს.

ჴ-აკმარნე (ოჴკჷმრაჳინ, აჴკჷმრაჳნე; აჴკჷმრაჳნისგ ბქ., აჴჳაკჷმარინ, აჴაკჷმარნე; აჴაკჷმარნი ლნტ.) გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — ასინჯვინებს. დო ესერ ჴაკმარჳნე? (ბქ. 323) — რატომ არ 'გა'მასინჯვინებო?

აკოცანა̈ლი იგივეა, რაც **აკჳცანა̈̄ლი**.

აკოცა̈ნი იგივეა, რაც **აკჳცა̈̄ნი**.

აკპგნე (ოთკჷპინ, ადკჷპნე; ადკჷპნი ბზ., ადკჷპნისგ ბქ., ოთკჷპგნ, ადკჷპნე; ადკჷპნი ლშხ., ათჳაკჷპინ, ადაკჷპნე; ადაკჷპნი ლნტ.) გ რ დ მ. — კეპავს. სამთი̄ლდ... ჩჳადკჷპნე [და̈̄ჳ] (ბზ. 396) — სამთილმა დევი აკეპა. კუბადიაქ ლელჳს ნეწჳიდდ ჩჳაკპგნეხ (ბქ.) — საკუპატე ხორცს წვრილად დაკეპავენ. ზურალდ ჩჳადაკჷპნე ლელჳ (ლნტ.) — ქალმა ხორცი დაკეპა.

აკრა̄ნკე (ოხჳკრა̈̄ნკ, ანკრა̈̄ნკე; ანკრა̈̄ნკნე ბზ., ოხკრა̄ნკ, ანკრა̄ნკე; ანკრა̄ნკნე ლშხ.), **აკრა̈ნკი** (ოხჳკჷრა̈ნკ, ანკჷრანკე; ანკჷრა̈ნკისგ) ბქ., **აკრანკე** (ახჳაკრა̈ნკ, ანაკრანკე; ანაკრანკი) ლნტ., გ რ დ მ. — აგორებს, 'წა'აქცევს. ბაჩა̈რ... ჩუჳ ანკჷრანკე (ბქ.) — ქვები დააგორეთ. მიჩო მუდ დირა̈რ ჩჳადკჷრანკე (ბქ.) — მამამისმა პურები ჩააგორა. ხაჯიდ ი ყანკრა̄ნკე (ლშხ.) — დაარტყა და წააქცია.

აკრე (ოთკა̈რ, ადკარე; ადკა̈რნე ბზ., ადკა̈რისგ ბქ.), **აკრენი** (ოთკარ, ადკარე; ადკარნე) ლშხ., **აკა̈რე** (აკჳარ‖ათჳაკა̈რ, აკა̈რ‖ადაკა̈რე; აკა̈რნე‖ადაკა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — აღებს. კოლეფ ნო̄სა ათკარა! (ბზ. 85) — კოლოფი არ გააღო! ჭაბიგჳდ ლაჯჳრა ჩჳადკარე (ბქ.) — ჭაბუკმა სარკმელი გააღო. ეჯ სადგომ მო̄დ ადკარას მიჯნე̄მ (ლშხ. 72) — შენ ის სადგომი არ გააღო. მეა̈რე ჳოთა̈ხ ნომაჳ აკა̈რ (ლნტ. 138) — მერვე ოთახი არ გააღო.

ჴ-აკტა (ჴჳეკტა̈̄ნ˹და̈ს˺, ჴეკტა̈̄ნ˹და˺; ჴეკტა̈̄ნდე̄ლს ბზ., ჴჳეკტენ, ჴეკტა̄ნ; ჴეკტე̄ნს ლშხ.), **ჴ-ა̈კეტა** (ჴჳეკეტგნ‖ჴჳა̈კეტგნდა̈ს, ჴეკეტან; ჴეკეტგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აბჯენია. ესრენ ყიამოყ მიჩა მეკჳეშე ჭიშხ ჴა̈კეტა (ლნტ. 81) — ყელთან თურმე მისი მოტეხილი ფეხი აბჯენია. გ ა დ ა ტ. გადამტერება. შდრ. **ჴა̈ბკა, ჴაკგლტაჳა**.

აკულთხა̈ნი (ოხკულთხა̈ნ, ანკულთხანე; ანკულთხა̈ნნე) ბზ., **აკჳლთხანი** (ოხკჳლთხან, ანკჳლთხ˹ა˺ნე; ანკჳლ[illegible]ხნნე) ლშხ., **აკურთხა̈ნი** (ოჴკურთხა̈ნ, ანკურთხნე; ანკურთხნისგ ბქ., ახჳაკურთხა̈ნ, ანაკურთხა̈ნე; ანაკურთხა̈ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'შე'ბორკავს, ხელ-ფეხს უკრავს. დი̄ნად რა̈ჭჳ ყანკულთხნე (ბზ. 389) — გოგომ კურდღელი შებორკა. აშირ მარეს ლოქ აკურთხა̈ნი (ლნტ. 147) — ას კაცს ვბორკავთ.

აკულინე იგივეა, რაც **ა̈კჳლი̄ნე**.

ჴ-აკუნკჳა იგივეა, რაც **ჴ-აკჳნკჳა**.

აკურთხა̈ნი იგივეა, რაც **აკულთხა̈ნი**.

ჴ-აკუ˹ჩ˺ (მეკჳა̈დ˹და˺, ჴეკჳა̈დ˹და˺;

ხეკჳა̈დდე̄ს ბზ., მეკჳად, ხეკჳად; ხეკჳეს ბქ., მეკჳად⌈და⌉, ხეკჳად⌈და⌉; ხეკჳეს ლშ., ხეკჳადდეს ლნტ.) გრდუკ. — უნდა, სურს. ბეფშჳ ესერ მიჩ ხაკუ (ბზ. 262) — ბავშვი მე მინდაო. მიჩ ესერ ამზჳ მამა ხაკუ (ბქ. 12) — მე ამდენი არ მინდაო. ამგნ ხოჩა ლიმა̄რ მაჲ ლოქ ხაკუ სერ (ლშ. 69) — ამაზე უკეთესი ადამიანობა რაღა გინდაო. ჰამა̈ ძინა̈რს ლიზი მაკუჩ (ჰოეზ. 100) — დილაადრიან წასვლა მინდა. 2. უნდა. დამხმარე სიტყვა, იხმარება კავშირებითის ფორმასთან. [ალა] აშხჳ გარ ხეკჳეს ოთხჳაჲენს ლეშდერთექა (ბქ. 196) — ღეშდერამდე ეს მარტო ერთს უნდა წაეღო.

აკჳლთხანი იგივეა, რაც **აკულთხა̈ნი.**

ხ-აკჳნკჳა (ხჳეკჳნკჳა̈̄ნ⌈და̈ს⌉, ხეკჳნკჳა̈̄ნ[და]; ხეკჳნკჳე̄ნს ბზ., ხჳეკჳნკჳენ, ხეკჳნკჳა̄ნ; ხეკჳნკჳე̄ნდეს ლშ.), **ხ-აკუნკჳა** (ხჳეკუნკჳენ, ხეკუნკჳან; ხეკუნკენეს ბქ., ხჳაკუნკუნდა̈ს, ხაკუნკუნდა; ხაკუნკუნდეს ლნტ.) გრდუკ. — კუნტია („აკუნტია“), დაკუნტულია. მინე ჩუქჳა̈ნ საცჳდილებელ მა̄რე ხაკჳნკჳა (ბზ. 282) — მათ ქვემოთ საცოდავი კაცი კუნტია. დი-გეზალ გარ ხაკუნკჳა უშხჳა̈რ (ბქ.) — დედა-შვილიღა „აკუნტია“ ერთმანეთს. ჰყინტ ლიცმოყ ხაკუნკჳა (ლნტ.) — ბიჭი წყალთან კუნტია (არის მოკუნტული).

აკჳანე იგივეა, რაც **აკჳა̄ნე.**

ხ-აკჳარა იგივეა, რაც **ხ-აკჳა̄რა.**

ხ-აკჳარნე იგივეა, რაც **ხ-აკჳრუნე.**

აკჳატ იგივეა, რაც **ჰაკჳა̈დ.**

აკჳა̈რემი იგივეა, რაც **ა̈კჳრემი.**

აკჳა̄ნე (ოთაკჳრ, ადკჳა̈რ; ადკჳა̄ნნე ბზ., ოთაკჳ, ადკჳა̄რ; ადკჳა̄ნნე ლშ.), **აკჳანე** (ოთაკჳრ, ადკჳა̈რ; ადკჳანე ბქ., ათჳა̈კჳრ, ადაკჳა̈რ; ადაკჳანე ლნტ.), გრდმ. 1. აგდებს. [მა̄ლ] ჯიჯჳს ქა̄მენთე აკჳა̄ნე (ბზ. 360) — მელა ძვალს გარეთ აგდებს. ნალჳყურ... ხოლა ტჳიბისგა ათაკჳრ! (ბქ. 29) — ბიჭი მიუვალ ხეობაში დააგდე! ისგჳი დაშნაჲ ძულჳათე ოთკჳა̄რა (ლშ. 74) — შენი ხმალი ბლვაში ჩაუგდია. 2. ისვრის (თოფს). თჳეფს დე̄მ ხჳაკჳა̄ნედ (ბზ. 40) — თოფს არ ვისვრით. თეფ ქოთაკჳრ (ბქ. 16) — თოფი გავისროლე. [მექჳერწილა̈ლ] თჳეფს აკჳანახ (ლნტ. 47) — მაყრები თოფს ისროდნენ. ღალუს თეფი ქა ხოკჳარა (ჰოეზ. 60) — ღალუს თოფიც გაუსვრია.

ხ-აკჳა̄რა (ხჳეკჳრა̈̄ნდა̈ს, ხეკჳრა̈̄ნდა; ხეკჳრა̈̄ნდედს ბზ., ხჳეკჳა̄რენ, ხეკჳა̄რა̄ნ; ხეკჳა̄რე̄ნს ლშ.), **ხ-აკჳრა** (ხჳეკჳარენ, ხეკჳარან; ხეკჳარენეს) ბქ., **ხ-აკჳარა** (ხჳაკჳარგნდა̈ს, ხაკჳარგნდა; ხაკჳარგნდეს) ლნტ., გრდუკ. — აგდია. ლე̄თ˙ ესერ [ბეფშჳ] მგჳირ ხაკჳა̄რე̄ნა ბალკონ ჩუქჳა̄ნ (ბზ. 263) — წუხელ ბავშვი აივნის ქვეშ სველი გდებულაო. დაბისგა ხოშა ბა̈ჩ ხეკჳრან (ბქ.) — ყანაში დიდი ქვა ეგდო. ეშხუ ლგდგა̈რ თხერე ხაკჳარა შუკჳისკა (ლნტ. 121) — გზაზე ერთი მკვდარი მგელი აგდია.

ხ-აკჳდუნე იხ. **ხ-ა̈კლი̄ნე.**

აკჳედ, აკჳეტ იგივეა, რაც **ჰაკჳა̈დ.**

აკჳეცა̈ნი იგივეა, რაც **აკჳცა̈̄ნი.**

ხ-აკჳია̄ლჳნე... იგივეა, რაც **ხ-ა̈კჳჰე.**

აკჳია̄ლჳნე, აკჳჲა̄ლჳნე (ოთკჳია̄ლუნ‖ოთკჳჲა̄ლუნ, ადკჳია̄ლე‖ადკჳჲა̄ლე; ადკჳია̄ლნი‖ადკჳჲა̄ლნი) ლშ., **აკჳიალჳნე** (ათჳაკჳიალინ, ადაკჳიალნე; ადაკჳიალნი) ლნტ., გრდმ. — ცდის, ამოწმებს. ჳიჯი ყაგარ... დუდიშა გიორგის ოთკჳჲა̄ლჳნა (ლშ., ხორ. 4) — გველის წამალი დუდაანთ გიორგის გამოუცდია. მი ათჳაკჳიალჳინ თჳეფ (ლნტ. 85) — მე თოფი შევამოწმე. იხ. **აკჳჰჳრე.**

ხ-აკჳიჰ (ხჳეკჳჰენდა̈ს, ხეკჳჰენდა: ხეკჳჰენდე̄დს ბზ., ხჳეკჳჰ, ხეკჳაჰ; ხეკჳჰენიდეს ბქ.), გრდუკ. — 'მე'ეცდება: ცდილობს. ბებშ რაგა̈დს ხაკჳიჰ (ბქ.) — ბავშვი ლაპარაკს ცდილობს.

აკჳლი̄ნე იგივეა, რაც **ა̈კჳლი̄ნე.**

აკჳჲალჳნე იგივეა, რაც **აკჳია̄ლჳნე.**

ხ-აკჳოცა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-აკჳცა̈̄ნი.**

ხ-აკჳპიტე (ოხკჳეპიტ, ახკჳეპტე; ახკჳეპტი) ლშ., **ხ-ა̈კჳეპტე** (ახჳაკჳეპტ, ახაკჳეპტე; ახაკჳეპტი) ლნტ. გრდმ. — აჭრის, ასხეპავს. ალ ლახჳბას ქა ხა̈კჳეპტე... თხუმა̈რს (ლნტ. 262) — ამ ძმებს თავებს აჭრის. ალჳე დემ ანჲეცხენიხი, ეჩქა თხჳიმს ჯა̈კჳეპტეხ (ლნტ. 236) — თუ არ გამოიღვიძებ, მაშინ

თაეს 'მო'გაჭრიანო.

ხ-აკჳრა იგივეა, რაც **ხ-აკჳა̈რა.**

აკჳრემი იგივეა, რაც **ა̈კჳრემი.**

ხ-აკჳრუნე (ოთკჳარინ, ათკჳარნე; ათკჳარნი ბზ., ათკჳარნისგ ბქ.), **ხ-აკჳრანნე** (ოთკჳარუნ, ათკჳარჳნე; ათკჳარჳნი) ლშ., **ხ-აკჳარნე** (ათჳანკჳარინ, ათანკჳარნე; ათანკჳარნი) ლნტ., გრდმ., კაუზატ. 1. აგდებინებს. [ფაკა̈ნს]როქ უშხჳა̈რ ხედჳა̈ჲ ჩათკჳარნიხ, ეჯი ლოქ ლგნწჳირ ი̈რიხ (ბზ. 435) — ერთმანეთს ჯამს ვინც დააგდებინებს, ის დამარცხებული (ძლეული) იქნებაო. მარემ ჰყინტს ხანჯა̈რ შიხენჩუ ათკჳარნე (ბქ.) — კაცმა ბიჭს ხანჯალი ხელიდან გააგდებინა. [დაკოფდ] ხაჯიდ ხმალ ი ქა̈თკჳარჳნე თხუმ (ლშ. 63) — იაკობმა ხმალი დაჰკრა (დაარტყა) და თავი გააგდებინა. ჳისკ ტჳეტხენქა ათჳანკჳარინ (ლნტ.) — ვაშლი ხელიდან გავაგდებინე. 2. იხმარება გამოთქმაში: **ფათჳს დეშ ხაკჳრანნე** (ლშ.) — ვერაფერს აკლებს. [დაკოფდ] ფათჳ დეშსა ათკჳარჳნე [რაშს] (ლშ. 61) — იაკობმა რაშს ვერაფერი დააკლო (თმის ბეწვი ვერ დააგდებინა). 3. ზს. ატარებინებს (დროს). ლა̈დიშ ლადეღს ესერ ქაიდ ხაკჳრუნეხ (ბქ. 214) — დღევანდელ დღესაც გავატარებინებთო.

ხ-აკჳშე (ესჳაკჳშ, ესკჳიშ; ესკჳიშ˘ნ˘ე ბზ., ოსაკჳშ, ესკჳიშ; ესკჳიშე ლშ.), **ხ-ა̈კჳშე** (ოსაკჳშ, ესკჳიშ: ესკჳიშე ბქ., ასჳა̈კჳშ, ასა̈კჳიშ; ასა̈კჳიშე ლნტ.), გრდმ. 1. 'და'ატეხს (მეეიდან რალაცას). ლგხრინე მა̈რად თხუმეი სა̈ინ ესკჳიშ (ბზ.) — გაბრაზებულმა კაცმა თავზე თეფში დაატეხა. 2. 'მო'ატეხს.

ხ-აკჳშუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈კჳშუნე.**

ხ-აკჳშურე იგივეა, რაც **ხ-აკჳშჳრე.**

ხ-აკჳშჳრე (ესჳკუში̈რ, ესკუშჳრე; ესკუშჳრი||ესკუში̈რნე) ბზ., **ხ-აკჳშურე** (ესჳკუშირ, ესკუშურე; ესკუშურისგ) ბქ., **ხ-აკჳშჳრე** (ოსკუშჳრ., ესკუშჳრე; ესკუშჳრნე) ლშ., **ხ-აკჳშურე** (ასჳაკუშურ, ასაკუშურე; ასაკუშური) ლნტ., გრდმ. — ამტერევს (შედ). ზურა̈ლდ ლგგრე თხჳიმეი ესკუშჳრე (ბზ.) — ქალმა კვერცხი თავზე დაამტვრია. ტაბაგეი ასჳაკუშურ მიჩა ნა̈ჯიდ სა̈ინა̈რ (ლნტ.) — მისი მოტანილი (მონატანი) თეფშები ტაბაკზე დავამსხვრიე (დავამტვრიე).

აკჳშჳრე (ოთკუში̈რ, ადკუშჳრე; ადკუში̈რნე ბზ., ოთკუშჳრ, ადკუშჳრე; ადკუშჳრნე ლშ.), **აკჳშურე** (ოთკუშირ, ადკუშურე; ადკუშურისგ ბქ., ათჳაკუშურ, ადაკუშურე; ადაკუშური ლნტ.) გრდმ. — ამტვრევს. ზურა̈ლ აკჳშჳრე [ლგგრა̈ლს] (ბზ. 343) — ქალი კვერცხებს ამტვრევს. რიყიშ ბა̈ჩა̈რ ბერყემ კჳერშჳ ჩუ ჳენდ გარ ადკუშურე (ბქ.) — რიყის ქვები რკინის უროთი ძლივს დაამტვრია.

აკჳცანა̈ლი (ოთკჳეცა̈ნა̈ლ, ადკჳეცა̈ნა̈ლე; ადკჳეცა̈ნა̈ლნე) ბზ., **აკჳცანა̈ლი** (ოთკჳეცნა̈ლ, ადკჳეცნა̈ლე; ადკჳეცნა̈ლისგ) ბქ., **აკჳცანა̄ლი** (ოთკჳეცნა̄ლ, ადკჳეცნა̄ლე; ადკჳეცნა̄ლნე) ლშ. **აკოცანა̈ლი** (ათჳაკოცანა̈ლ, ადაკოცანა̈ლე; ადაკოცანა̈ლი) ლნტ., გრდმ. — წმენდს, ამშრალებს. ჳოქრე პლატჳკშ ლოქ ჩჳჳ ადკჳეცნა̄ლე (ლშ. 75) — ოქროს ცხვირსახოცით გაწმინდეო.

ხ-აკჳცა̈ნი, ხ-აკჳცა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-აკჳცა̈ნი.**

ხ-აკჳცა̈ნი (ლოხჳკჳეცა̈ნ, ლახკჳეცა̈ნე; ლახკჳეცა̈ნნე) ბზ., **ხ-აკჳცა̈ნი** (ლოხკჳეცა̈ნ, ლახკჳეცნე; ლახკჳეცნისგ) ბქ., **ხ-აკჳცა̄ნი** (ლოხკჳეცა̄ნ, ლახკჳეცა̄ნე; ლახკჳეცა̄ნნე) ლშ., **ხ-აკოცა̈ნი** (ლახჳაკოცა̈ნ, ლახაკოცა̈ნე; ლახაკოცა̈ნი) ლნტ., გრდმ. ' — 'შე'აწმენდს. ყორისგა მეჯედ მარემ ესერ ჩინემ ჰგშხა̈რ ესერჳ ლახკჳეცნე (ბქ. 49) — კარში შემომსვლელმა კაცმა ყველამ ფეხები შეაწმინდოსო.

აკჳცა̈ნი (ოთკჳეცა̈ნ, ადკჳეცა̈ნე; ადკჳეცა̈ნნე) ბზ., **აკჳცა̈ნი** (ოთკჳეცა̈ნ, ადკჳეცნე; ადკჳეცნისგ) ბქ, **აკჳცა̄ნე** (ოთკჳეცა̄ნ, ადკჳეცა̄ნე; ადკჳეცა̄ნნე) ლშ., **აკოცა̈ნი** (ათჳაკოცა̈ნ, ადაკოცა̈ნე; ადაკოცა̈ნი), **აკჳეცა̈ნი** (ათჳაკჳეცა̈ნ, ადაკჳეცა̈ნე; ადაკჳეცა̈ნი) ლნტ., გრდმ. — წმენდს, ამშრალებს. მგმჷა̈ლდ ი მიჩა აფხნეგა̈რდ ...გაჩა̈რ ადკჳეცა̈ნეხ (ბზ. 22) — მუჟალელმა და მისმა ამხანაგებმა დანები გაწმინდეს. ბობშს ნიჩჳ ოთკჳეცა̈ნ (ლშ.) — ბავშვს პირი მოვწმინდე. თელღერად ბეფშ ჩჳადაბარალე ი ჩჳადაკჳეცა̈ნე (ლნტ.) — რძალმა ბავშვი დაბანა და შე-

ამშრალა (გაწმინდა).

აკ˹უ˺შურე (ოთკუშირ‖უირ, ადკუშუ-რე; ადკუშური) ბზ., **აკუშურე** (ოთკუშუირ, ადკუშურე; ადკუშურისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ცდის, სინჯავს. ბეფშუ მუსყი ჩäრხს აკუშურე (ბზ.) — ბავშვი თოვლზე ციგას სინჯავს. მიჩა დაჩუირ ჴყინტს ჩუ ოთკუშურა (ბზ. 342) — ბიჭს თავისი და გამოუცდია. მახელუაჟäრ ადკუშურე ეჯ მარემ (ბქ. 27) — იმ კაცმა ახალგაზრდები გამოცადა. იხ. **აკუიäლუნე, აკუაალუნე.**

ხ-აკფუნე (ლოხუკაფუინ, ლახკაფუნე; ლახკაფუნი ბზ., ლახკაფნისგ ბქ.), **ხ-აკფგნე** (ლოხკაფგნ, ლახკაფნე; ლახკაფნი) ლშ., **ხ-აკაფნე** (ლახუაკაფინ, ლახაკაფნე; ლახაკაფნი) ლნტ., გ რ დ მ. — სთავამობს, ურჩევს; ˹შე˺პკადრებს. [დიკუენდ] ზურäლს განთე ლინჴრი ლახკაფნე (ბზ. 86) — დიაკვანმა ქალს განზე გაყოლა შესთავაზა. ალäრ უშდილ ალ მარა ამხენჴა ლიზის ხაკფუნახ (ბქ. 26) — ესენი ამ კაცს ჩუმად წასვლას ურჩევდნენ. [ლაშხარ] ხაკფგნეხ (ლშ. 29) — ლაშხელები სთავაზობენ. ხორუა გეზალს ლითუერის ხაკაფნეხ (ლნტ.) — უმცროს შვილს სწავლას ურჩევენ.

ხ-აკფგნე იგივეა, რაც **ხ-აკფუნე.**

ხ-აკშურე იგივეა, რაც **ხ-აკუშურე.**

ხ-აკჩე იგივეა, რაც **ხ-äკჩე.**

აკჩე (ქოხკäჩ, ჟანკაჩე, ჟანკäჩნე ბზ., ოხკäჩ, ანკაჩე; ანკäჩისგ ბქ.), **აკჩენი** (ოხკაჩ, ანკაჩე; ანკაჩნე) ლშ., **აკäჩე** (ახუაკäჩ, ანაკäჩე; ანაკäჩი) ლნტ., გ რ დ მ. — ˹აღ˺მართავს, ˹შე˺აყენებს (ჩახმახს ფეხზე...). გიორგიდ თუეფ ჟäნაკäჩე (ლნტ. 180) — გიორგიმ თოფი შეაყენა (ჩახმახი ფეხზე შეაყენა).

აკჩენი იგივეა, რაც **აკჩე.**

აკჩგრე (äხუკგჩīრ, äნკგჩგრე; äნკგჩīრნე ბზ., ოხკგჩგრ, ანკგჩგრე; ანკგჩგრნე ლშ.), **აკჩგრე** (ოხკგჩირ, äნკგჩგრე; äნკგჩგრისგ ბქ. ახუაკგჩგრ, ანაკგჩგრე; ანაკგჩგრი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. კრეჭს, წყვეტს. აკჩგრეხ ამის ი იზბიხ მგჯაბს (ლშ., ხორ. 8) — კრეჭენ ამას და მოხარშულს ჭამენ. ახუაკგჩგრ ეშხუ-ძერბი უისკუ (ლნტ.) — ერთი-ორი ვაშლი მოეწყვიტე. 2. წიწკნის.

აკჰäდი იგივეა, რაც **აკäდი.**

აკგლდამ (-იშ ბზ., ლშ., -äრ ბზ., -არ ლშ.), **ლაკგლდäმ** (-იშ, -äრ) ბქ., **აკალდამ** (-იშ, -äრ) ლნტ. — აკლდამა. ლახუბას დīნა ოთჴებდახ აკგლდäმთე (ბზ. 28) — ძმებს გოგო დაუმწყვდევიათ აკლდამაში. კატის აკალდამისა ლგდგäრ ხამგგნენა (ლნტ.) — კატის აკლდამაში მიცვალებული ეგულებოდა (თურმე).

ხ-აკგლტაუა (ხუეკგლტაუენ, ხეკგლტაუან; ხეკგლტäუი) ბქ., გ რ დ უ. — აბჯენია.

აკგრცხე (ოთკგრიცხ, ადკგრცხე; ადკგრცხი) ბზ., **äკირცხე** (ათუäკირცხ, ადäკირცხე; ადäკირცხი) ლნტ., გ რ დ მ. — ბელავს: სხეპავს. უოფრინდომ... აკგრცხე ღუმირს კäცხმგყ (ბზ. 60) — ვოფრიდონი ნაძვს კენწერომდე ბელავს. ჴყინტ მეგამს äკირცხე (ლნტ.) — ბიჭი ხეს ბელავს.

-ალ[1] იგივეა, რაც **-äრ.**

ალ[2] ბოლოხმოვანმოკვეცილი **ალა, ალი, ალე** ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — ეს; იხმარება მხოლოდ მსაზღვრელად ნებისმიერ ბრუნვასა და რიცხვში დასმულ საზღვრულთან. ალ უისგუ ჩუ ლალēმ დედბერīლდ (ბზ. 249) — ეს ვაშლი შეჭამა დედაბერმა. დინად ჩოსეგ ალ ლეზუებ ლაჯმილას (ბქ. 66) — ქალიშვილმა დაუდგა ეს საჭმელი ძმებს. ალ დäუ ჩიდ ხოშა ლგმäრ (ლშ. 71) — ეს დევი ყველაზე დიდი ყოფილა. ალ ლიცს ლაშხუირ ხაჲახა (ლნტ. 3) — ამ წყალს ლაშურა ეწოდება. ალ დäუäრს იმჲ ოხსედნი?! (პოეზ. 32) — ამ დევებს როგორ გადაეურჩები?!

ალ[3] იგივეა, რაც **ჰელ.**

ალ[4] (-იშ, ალარ) ლშ. — ალი. ლახუს ხაყლუნიხ ალიშდ (ლშ. 12) — მთაში ეშინიათ ალის˹ა˺ (ზედმიწ. ალის˹ა˺დ).

ხ-ალა (მალუნ˹და˺, ხალუნ˹და˺; ხალუნდēდს ბზ., ლშ., მალონ˹და˺, ხალონ˹და˺; ხალონდეს ბქ., ლნტ.), ა ო რ. (ამლუნ˹და˺, ათლუნ˹და˺ ბზ., ლშ., ამლონ˹და˺, ათლონ˹და˺ ბქ., ˹ლა˺მალონდა, ˹ლა˺ხალონდა ლნტ.). გ რ დ უ. — სწყინს. მეუäრ ათლუნ ჴყინტს (ბზ. 336) — ვაჟს ძალიან ეწყინა. ფäყს ი წანäშს ხალონდახ ალე (ლნტ. 14) — ფაყს და წანაშს (გოპ.) სწყინდათ ეს.

ალა ბზ. (მალზე იშვიათად ლშხ.), **ალი** ბქ., **ალე** ქს. (მიც. ალას ბზ., ალის ბქ., ალეს ქს.-||ამის ბზ., ლშხ., ა̈მის ბქ., ლნტ., იშვიათად ამგნ-||ამუნ ზს., ლშხ., ამან ბქ., ლნტ.) — იხმარება გაქვავებულ და თანდებულდართულ გამოთქმებში, აგრეთვე შედარებისას; მოთხ. ამნჷმ˹დ˺ ბზ., ლშხ., ამნემ˹დ˺ ბქ., ლნტ.|ამემდ ლნტ.; მოქმ. ამნოშ ზს., ლნტ., ამნოჳშ˹ჳ˺ ქს.; ვითარ. ამნა̈რ˹დ˺ ზს., ლნტ., ამიდ-||ამნა̈რილდ ბქ., ამდ ქს., ნათ. ამი̄˹შ˺, ამნჷმი˹შ˺, ამშა..., მრ. რ. ალ˹ი˺ა̈რ||ალ˹ჲ˺ა̈რ ზს., ალჲარ ლშხ., ალმინ||ამნილ ლნტ. — მ ი თ ი თ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ ე ლ ი; აღნიშნავს ახლოსმყოფს, იხმარება აგრეთვე მესამე პირის ნაცვალსახელად — ეს, ეგ. ალა ლეგდ ლახბაყგნ მეფჷ გეზალს (ბზ. 31) — ეს არ მოეწონა (ცუდად მოეჩვენა) მეფის შვილს. ნიშგე უსმართულ-სამგრთალ ალი ლი (ბქ. 63) — ეს არის ჩვენი უსამართლო სამართალი. ალე კოჯარისა ხოხალ (ლშხ. ხორ. 16) — ეს (ბალახი) კლდეებში იცის. ლეგ ლემბეცჷ ლი ალე მეზგჷმიშდ (ლშხ.) — ეს ოჯახისთვის ცუდი გასაკეთებელია (შესაძლებია). ალე გუშკუე ნა̈თი ლი (ლნტ.) — ეს ჩვენი წილია... ჩიქ' ჷსერ ალას იზბი (ბზ. 267) — ჯერ ამას შევჭამო. ხელწიფხ ხგნსგა ზა̈ ა̈მის ა̈ხკუად (ბქ. 263) — ამას ხელმწიფე ნახევარი წელი მოუნდა. ალეს ხუა̈ჲ ხაკუჩ (ლშხ. 46) — ამას ბევრი უნდა. არაყდ ასყიხ ამის (ლშხ. ხორ. 9) — ამას არყად ხდიან. ლა̈ჩყა ა̈მის ჩუ იჩოხ (ლნტ. 281) — ამას გააკეთებენ სიძეები. ალას მია̈ჲ ჩუ ა̈თუყიდნე (ჰოეზ. 8) — ამას მეც ვიყიდი. კჷსა̈რს ამგნ ხოჩა ღა̈̈ რ ხოწუა (ბზ. 118) — კეისარს ამაზე კარგი არავინ უნახავს. ამან˹დ˺ ხოჩა ზურალ ღესა ა̈რი ჰურია̈შ (ლნტ.) — ამაზე კარგი ქალი არ არის ჭურიაში (ლენტეხში). ამან ლეჟა იბნი სოფელ (ლნტ. 13) — ამას ზევით იწყება სოფელი... ამნჷმ ჯა̈ნ ა̈ძიჰ (ბზ. 31) — ამან ხარი დაკლა. ამნემ ქათობა̈ცე ღენა̈ჲ ლიჰდე (ლნტ. 196) — ამან აღუთქვა ქალიშვილის მოყვანა. ამემდ ა̈ნბინე მეგამა̈ ლიმაჯე (ლნტ. 26) — ამან დაიწყო ხის ზიდვა. ამნოშ ნაბორდ მა̈დ მაკუ (ბზ. 246) — ამით მოზელილი არ მინდა. ამნოჳშ ილფენიხ ზურალჷლ ნიქჰა̈რს (ლშხ. 31) — ამით ილებავენ ქალები წარბებს. თა̈კუა̈რ ამნოჳშჳ ესუიჭკუჷრ (ჰოეზ. 2) — თოკები ამით დაეიწყვიტე... ა̈მირმს ამნა̈რ ხოქუა (ბქ. 322) — ამირანს ამისთვის უთქვამს. ნა̈ზუი ამნა̈რდ ღეშ ხოტიხახ (ჰოეზ. 96) — ამის კვალისთვის ვერ მიუსწრიათ (კვალი ამად ვერ უბრუნებიათ). დაუთს ათხი̄დგნ ამი̄ ლიჰედ (ბზ. 371) — დავითს გაუხარდა ამის მოსვლა. ამიშ აფხნეგდ ლიზი მადე ჩუემინ (ბქ.) — ამისმა ამხანაგმა წასვლა არ ქნა. ამი̄ მუხუბჷჲ ქჷმჰედ (ლშხ. 56) — ამისი ძმაც გამოსულა. ქა ლოქუ ხა̈ქუ ამშა პასუიხუ (ლნტ. 287) — მითხარი ამის პასუხიო. პასხუი მგტხე ალჲა̈რ ლიხ (ბზ. 13) — პასუხის გამცემი ესენი არიან. ახარახ ლიმცოქულ ალჲა̈რს (ბქ. 198) — ამათ მოციქულობა დაუწყიათ. ალა̈რდ მა̈გ ქოხუმბაუეხ მალუს (ბქ. 19) — ამათ ყველაფერი უამბეს მელას. ალმინს ღედე ჩუათადაგარახ (ლნტ. 264) — ამათ დედა გარდაცვლიათ.

ალაბ იგივეა, რაც **ალა̈ბ.**

ალაგ იგივეა, რაც **ჰალა̈გ.**

ალაგუენი იგივეა, რაც **ალგუენი.**

ალალ იგივეა, რაც **ჰალა̈ლ.**

ალამა̈გ ბზ., **ალიმა̈გ** ბქ., **ალემაგ, ალმაგ** ლშხ., **ალ˹ე˺მა̈გ** ლნტ. (-იშ) მითითებითი ნაცვალსახ. — ამხელა, ამდენი. ამნჷმ ალამა̈გ ზექ ყ'ა̈ნყიდ (ბზ. 235) — ამან ამდენი შეშა იყიდა. ალიმაგ მახელუა̈ყს იმთე ოთჩედნ' ესერ? (ბქ. 14) — ამდენ ვაჟკაცს სად გაექცევიო? ალემაგ ამბაუ მაჲ ჯა̈რ სჷრ? (ლშხ.) — ამდენი ამბავი რა საჭიროა (რათ გინდა)? იმე ლოქ ხითხ ალემა̈გ ქონა̈ბ? (ლნტ. 293) — სად იშოვე ამდენი სიმდიდრეო? იმეხნ ლოქ ახოჰიდა ალმა̈გ ჩხგტ? (ლნტ. 270) — საიდან მოიტანე ამდენი კენჭიო?

ხ-ალატ იგივეა, რაც **ხ-ალა̈ტ.**

ხ-ალაფარა იგივეა, რაც **ხ-ალფარა.**

ხ-ალაფა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ალფა̈რი.**

ალაფა̈რი იგივეა, რაც **ალფა̈რი.**

ალალა̈ჲ იგივეა, რაც **ალღა̈ჰი.**

ალაშთხორი იგივეა, რაც **აშდღუჷრე.**

ალახ იგივეა, რაც **ლახ.**

ალახა̈უი (ათუალახა̈უ, ადალახა̈უე; ადალახა̈უი) ლნტ., გ რ დ მ. — სცემს, არტყამს. ჩუათუალახა̈უ ბეფშ (ლნტ.) — ბავშვი გალახე.

ალახორი იგივეა, რაც **ალხერი.**

ალა̈ბ (ა̈ლბიშ‖-იშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.) **ალაბ** (-იშ, —) ლშხ. — ალაბი, ადლი, არშინი. პეტრედ სემი ალა̈ბ ბარდან ა̈ნყიდ (ბქ.) — პეტრემ სამი ადლი ფარჩიალი იყიდა. ღუმჳრს ეშხუ ალაბდ ხოშა ხჷრი კელ (ლშხ. ხორ. 3) — ნაძეს ერთ ადლზე მეტი ექნება ღერო. და̈ჳს ქილა̈რ ხარ ჲერბი ალა̈ბ (ლნტ. 220) — დევს ორი ადლი ეშვები აქვს.

ალა̈ბი იგივეა, რაც **ალა̈̄ბი**.

ალა̈რ იხ. **ალა**.

ხ-ალა̈ტ (მალტჷნ˹და˺, ხალტჷნ˹და˺; ხალტჷნდჷდს ბზ., ხალტჷნეს ბქ., მალა̈ტჷნ˹და˺, ხალა̈ტჷნ˹და˺; ხალა̈ტჷნდეს ლნტ.), **ხ-ალატ** (მალტჷ̄ნ˹და˺, ხალტჷ̄ნ˹და˺; ხალტჷ̄ნდეს) ლშხ., აირ. (ლამლატჷნ˹და˺, ლახლატჷნ˹და˺ ზს., ლამლატჷ̄ნ, ლახლატჷ̄ნ ლშხ., ლამალა̈ტჷნ˹და˺, ლახალა̈ტჷნ˹და˺ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — უყვარს. მი ალა მალა̈ტ (ბზ. 376) — მე ეს მიყვარს. ამიშ ლიშდრა̈ლ ბოფშა̈რს მასა̈რდ ხალტჷნხ (ბქ. 118) — ბავშვებს ძალიან უყვარდათ ამის თამაში. მი ისგჳაზუმ ჲარ ღალ მელტჷ̄?! (ლშხ.) — მე შენსავით (შენხელა) ვინ მეყვარება?! დენას მა̈დ ხალა̈ტჷნ ეჯი (ლნტ.) — ქალიშვილს არ უყვარდა ის.

ალა̈ში იგივეა, რაც **ალა̈̄ში**.

ხ-ალა̈ჯი იგივეა, რაც **ხ-ალჯი**.

ალა̄ში იგივეა, რაც **ალა̈̄ში**.

ალა̈̄ბი (ოთლა̈̄ბ, ადლა̈̄ბ; ადლა̈̄ბი) ბზ., **ალა̈ბი** (ოთლაბ, ალა̈ბ; ალა̈ბნე ბქ., ათჳალა̈ბ, ადალა̈ბე; ადალა̈ბი ლნტ.), **ალა̄ბე** (ოთლა̄ბ, ადლა̄ბე; ადლა̄ბნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ტვირთავს. ჩა̈̄ჟს ესერ აშხჳხა̈ნჩუ გარ და̈̄რ ალა̈̄ბი (ბზ.) — ცხენს მხოლოდ ცალ მხარეზე არავინ ტვირთავსო. ჲერბი ჩა̈ჟ ათოლაბა კეთილშჳ (ლნტ. 243) — ორი ცხენი ქონებით დატვირთავს.

ალა̈̄ში (ოთლა̈̄შ, ადლა̈̄შ; ადლა̈̄შნე) ბზ., **ალა̈ში** (ოლაშ, ალა̈შ; ადლა̈შისგ ბქ., ათჳალა̈შ, ადალა̈შე; ადალა̈ში ლნტ.), **ალა̄ში** (ოთლა̄შ, ადლა̄შე; ადლა̄შნე) ლშხ., გ რ დ მ. — თესავს. მიჩა მუ ესერ ღედა̈რს ალა̈̄ში (ბზ. 412) — მამაჩემი ცერცვს თესავსო. კჳეცენს, სიმინდს, კარტოფილს... ალა̈შიხ (ბქ. 2) — ხორბალს, სიმინდს, კარტოფილს თესავენ. ხოშა ნაღალდ ქერს ი კჳეცენს... ალა̄შიხ (ლშხ. 3) — მეტწილად ქერსა და ხორბალს თესავენ. ლეჟაჳ ლოქ მა̈გ მიჩ ათოლაშა (ლნტ. 8) — ზემოთ სულ მე დავთესეო.

ალგჳა̈რი (ოთლუგჳა̈რ, ადლუგჳრე; ადლუგჳრი ბზ., ადლუგჳრისგ ბქ., ათჳალუგჳა̈რ, ადალუგჳა̈რე, ადალუგჳა̈რი ლნტ.), **ალგჳარი** (ოთლუგჳარ, ადლუგჳრე; ადლუგჳრი) ლშხ., გ რ დ მ. — ასუქებს. სამ ზაჳისგა ალჲა̈რ ჩჳადლუგჳრე (ბზ. 30) — ესენი სამ წელიწადში დაასუქა. ხოჩა̄მდ ადლუგჳრე ხამ (ლშხ.) — კარგად გაასუქა ღორი. ჩჳათოლუგჳარახ ეჯ დაჴლგდ (ლნტ. 124) — ის თხა გაუსუქებიათ.

ალგჳენი (ოხჳლა̈გჳენ, ანლა̈გჳნე: ანლა̈გჳნი ბზ., ანლაგჳნისგ ბქ.), **ალგონი** (ოხლაგონ, ანლაგჳნე: ანლაგჳნი) ლშხ., **ალაგჳენი** (ახჳალაგონ, ანალაგონე; ანალაგონი) ლნტ., გ რ დ მ. — აფასებს, ფასს ადებს. მა̈რე ხოჩამ დეშ ალგენი (ბქ.) — ადამიანი კარგს ვერ აფასებს. ზურა̄ლდ ქორ ანლაგჳნე (ლშხ.) — ქალმა სახლი შეაფასა.

ალე იგივეა, რაც **ალა**.

ალეთე იგივეა, რაც **ა̈ლთე**.

ალემაგ იგივეა, რაც **ალამა̈გ**.

ალ˹ე˺მა̈გ იგივეა, რაც **ალამა̈გ**.

ალეს იხ. **ალა**.

ალე̄თე (ოთჳლე̄თ, ადლე̄თე; ადლე̄თნე ბზ., ოთლე̄თ, ადლე̄თე; ადლე̄თნე ლშხ.). **ა̈ლეთე** (ოთლეთ, ადლეთე; ადლეთისგ ბქ., ათჳალეთ, ადალეთე; ადალეთი ლნტ.). გ რ დ მ. ღამეს ათევს, აღამებს. იმგჳა ჩხვრშტა̈გილდ ადლეთე, ეჩხაჳ აჩად (ბქ. 104) — სადაც ჩხირშტაგილმა (ღამე) გაათია, იქით წავიდა.

ალთე იგივეა, რაც **ა̈ლთე**.

ალი იგივეა, რაც **ალა**.

ალია̈რ იხ. **ალა**.

ალიმა̈გ იგივეა, რაც **ალამა̈გ**.

ალის იხ. **ალა**.

ხ-ალკუჰა̈̄ჳნე (ა̈ხულკუჰა̈ჳინ, ახულკუჰა̈ჳნე; ახულკუჰა̈̄ჳნი) ბზ., გ რ დ მ., გ ა უ ხ ა ტ. — აარჩევინებს. ზურალა̈̄რ... ყ̓ახვლკუჰა̈̄ჳნე [ყაბათგრდ] მიჩა ლახჳბას (ბზ. 261)

— ყაბათირმა თაეის ძმებს აარჩევინა ქალები.

ალმაგ იგივეა, რაც **ალამა̈გ.**

ალმა̈ს (-იშ, -მასა̈რ||ალსმიშ, ალსმა̈რ ზს., -იშ, -მასა̈რ ლნტ.), **ალმას** (-არ) ლშხ. — ალმასი. ნაღჳყურდ ა̈ნყიდ ალსმი კა̈დო̄ლ (ბზ. 277) — ვაჟმა იყიდა ალმასის ნაჯახი. ამნემ ალსმიშ წირგლდ ახშაკდჳნე მგშკიდს (ბქ. 148) — ამან ალმასის ურო გამოაჭედეინა მჭედელს. ჲაკოფს ალმასი თე ხა̄რა (ლშხ. 66) — იაკობს ალმასის თვალი ჰქონია. ყჳიჩს ახოთხა ალმა̈სი თე (ლნტ. 260) — მამალს უპოვია ალმასის თვალი.

ალმესგი იგივეა, რაც **ა̈ლმესგი.**

ალმინ, ალჲა̈რ იხ. **ალა.**

ხ-ალოკე იგივეა, რაც **ხ-ალო̄კე.**

ხ-ალოკნე იგივეა, რაც **ხ-ალო̄კნე.**

ხ-ალო̄კე (ოხლე̄კ, ახლო̄კე; ახლე̄კნე ბზ., ოხლო̄კ, ახლო̄კე; ახლო̄კნე ლშხ.), **ხ-ალოკე** (ოხჳლეკ. ახლოკე; ახლეკისგ ბქ., ახჳალოკ, ახალოკე; ახალოკი ლნტ.), გრდმ. — ლოკავს, ალოკავს. მა̄ლდ ქა̄ხლო̄კე (ბზ. 315) — მელამ გამოლოკა. ყურჩა̈ ა̈მირმიშ ლაბამ ნაჭა̈ს ხალოკე (ბქ.) — ყურშა ამირანის დასაბმელ ჯაჭვს ლოკავს.

ხ-ალო̄კნე (ლოხჳლო̄კინ, ლახლო̄კნე; ლახლო̄კნი ბზ., ლოხლო̄კუნ ლშხ.), **ხ-ალოკნე** (ლოხჳლოკ.ნ, ლახლოკნე; ლახლოკნი ბქ., ახჳალოკინ, ახალოკნე; ახალოკნი ლნტ.), გრდმ., კაუზატ. — ალოკვინებს. [ბა̈ჩ] ლახლო̄კჳნეხ მემსახჳირ დი̄ნას (ბზ. 255) — მოსამსახურე გოგოს ქეა აალოკვინეს. ფხულეჳშ ქა ხალოკნა თჳის მიჩა გეზალს (ლნტ. 47) — თაეის შვილს თითით გაალოკვინებდა თაფლს.

ალსჳემი (ოთლუსჳემ, ადლუსმე; ადლუსმი) ბზ., **ალსჳმა̈რი** (ოთულსჳმა̈რ, ადლუსმრე; ადლურსმისგ) ბქ., **ალურსმანი** (ოთლურსმან, ადლურსმანე; ადლურსმანნე) ლშხ., გრდმ. — ლურსმავს. კუბ ჩჳადლუსმე ჰიტიდ (ბზ. 311) — ჭიგიმ კუბო დალურსმა.

ალტგნე (ოთლგტინ, ადლგტნე; ადლგტნი ბზ., ადლგტნისგ ბქ., ოთლგტგნ, ადლგტნე; ადლგტნი ლშხ., ათჳალგტინ, ადალგტნე; ადალგტნი ლნტ.), გრდმ. — ჭყლეტს. ზურუბხანს დოლბიშ შირა ჩჳ'ესერ ადლგტნისგ (ბქ. 221) — მურუბხანს დოლაბის ქვა გაჭყლეტსო. უსკჳს ხოჩა̄მდ ჩჳალტგნეხ (ლშხ.) — ვაშლს კარგად ჭყლეტენ. ალტგნეხ ჳიცხს, ჳისკჳს ედ იშკენ ხილს (ლნტ.) — ჭყლეტენ მსხალს, ვაშლს ან სხვა ხილს.

ალუარი იგივეა, რაც **ალჳარი.**

ალურსმანი იგივეა, რაც **ალსჳემი.**

ალჳარი (ოხლუჳარ, ანლუჳარე; ანლუჳარნე) ლშხ., **ალჳა̈რი, ალუა̈რი** (ახჳალუა̈რ, ანალუა̈რე; ანალუა̈რი) ლნტ., გრდმ. — აცოცხლებს. ქ'ანულჳარე მაგ ეჯჲარ (ლშხ. 71) — ისინი ყველა გააცოცხლა. ალმინ... ქ'ახოლუარა (ლნტ. 313) — ისინი გაუცოცხლებია.

ხ-ალფარა (ხჳელფარა̈ნდა̈ს, ხელფარა̈ნდა; ხელფარა̈ნდე̄დს ბზ., ხჳელფარენ, ხელფარან; ხელფარენეს ბქ., ხელფარა̈ნ; ხელფარე̄ნს ლშხ.), **ხ-ალაფარა** (ხჳალაფარგნდა̈ს, ხალაფარგნდა; ხალაფარგნდეს) ლნტ., გრდუვ. — აფარია. [ყიქა̈ნ˹ქა˺] ჯალფარა კოჯ (ბზ. 1) — მეეიდან გაფარია კლდე. დინილს ჰგრელ ლაკჳცა̈ნი ხელფარან (ბქ.) — გოგონას ჭრელი თაესაფარი ეფარა.

ხ-ალფარი იგივეა, რაც **ხ-ალფა̈რი.**

ხ-ალფა̈რი (ესჳლაფა̈რ, ესლაფრე; ესლაფრი̄ნე ბზ., ოთლაფა̈რ, ათლაფრე; ათლაფრისგ ბქ.), **ხ-ალფარი** (ოსლაფარ, ესლაფრე; ესლაფრი) ლშხ., **ხ-ალაფა̈რი** (ათჳალაფა̈რ, ადალაფა̈რე; ადალაფა̈რი) ლნტ., გრდმ. — 'და'აფარებს, 'და'ახურავს. მიჯნე̄მ ჩალგლდა̈რგდ გარ ესლაფრე (ბზ. 325) — თეითონ კვლავ ჩალის ღეროებილა დააფარა. ეჯნემ ფათქს ჟიქაქა მოლა̈რ ესლაფრე (ბქ. 48) — მან ორმოს ზემოდან ბალახი დააფარა. ჩულგ̄შგგნლო კალთაჲს ესლაფრიხ სეგდას (ლშხ. 7) — ჩამოწველის შემდეგ ხის ვედროს კალთას გადააფარებენ.

ალფა̈რი (ოთჳლაფა̈რ, ადლაფრე; ადლაფრი ბზ., ადლაფრისგ ბქ.), **ალფარი** (ოთლაფარ, ადლაფრე; ადლაფრი) ლშხ., **ალაფა̈რი** (ათჳალაფა̈რ, ადალაფა̈რე; ადალაფა̈რი) ლნტ., გრდმ. — ფარავს. ნიც ჰიშხს დეშ ალფარი (ლშხ.) — წყალი ფეხს ვერ ფარავს. ჩაფგლდ ჰიშხ თელდ ხეკჳეს ადალა-

ფარას (ლნტ. 7) — ფეხსაცმელმა ფეხი მთლიანად უნდა დაფაროს.

ალღა̈ჰი (ოხჳღალა̈ჰ, ანღალჰე; ანღალჰი ბზ., ოთღალა̈ჰ, ადღალჰე; ადღალჰისგ ბქ.), **ალღად** (ოხლაღად, ანლაღდე; ანლაღი̄) ლშხ., **ალაღა̈დ** (ახჳალაღა̈დ, ანალაღა̈დე, ანალაღა̈დ) ლნტ., გრდმ. — 'გადმო'თოვლავს, სახურავიდან თოვლს ყრის. ღჳაჲ-მა̄რე ემო̄დ ი̄რდი აგის, დარ ღალ ანლაღი̄ (ლშხ. 24) — მამაკაცი თუ არ იქნება სახლში, ვინლა გადმოთოველავს.

ხ-ალღჳაჟა̈ლნე, ხ-ალღჳაჟა̄ლნე იგივეა, რაც **ხ-ალჳჟა̄ლჳნე**.

ალშა̈ნი იგივეა, რაც **ა̈ნშა̈ნი**.

ალცუნე (ოთლუცჳინ, ადლუცჳნე; ადლუცჳნი ბზ., ადლუცჳნისგ ბქ., ოთლუცუნ, ადლუცჳნე; ადლუცჳნი ლშხ., ახჳალუცჳინ, ანალუცჳნე; ანალუცჳნი ლნტ.), გრდმ. — რწყავს. ამნოშ ლაროლს ი დაბა̈რს ალცუნეხ (ბქ. 70) — ამით სათიბებსა და ყანებს რწყავენ. ხჳალცუნედ ი ხოჩა ლელარტა̈მ ჰედენი (ლნტ.) — ერწყავეთ და კარგი ბოსტნეული მოდის.

ხ-ალწენი იგივეა, რაც **ხ-ალწი**.

ხ-ალწი, ხ-ალწენი (ოთალწ, ათგლწე; ათგლწინე ბზ., ოთგლწ, ლახლა̈წ; ლახლა̈წნე ბქ., ლოხგლწ, ლახგლწე; ლახგლწნე ლშხ.), **ხ-ა̈ლწი** (ლახჳა̈ლწ, ლახა̈ლწე; ლახა̈ლწინე ლნტ.), გრდმ. — აწებებს. ჰა̈ნს ლა̈მზგრჲი მუჰჳა̈რჲი̄ნ ლეტჳრა̈̄ლს ხალწენიხ (ბზ.) — ლოცვისას ხარის რქებზე სანთლებს აწებებენ. ყორა̈რჲი ლეტჳროლს ხალწიხ ეჩხაჳ-ამხაჳ (ბქ. 76) — კარებს აქეთ-იქით სანთლებს აწებებენ.

ალწი (ოთგლწ, ადგლწე; ადგლწი̄ნე ბზ., ადგლწნე ლშხ.), **გლწი** (ოთგლწ, ადგლწე; ადგლწინე ბქ., ამგლწ ლნტ.), გრდმ. — 'შე'ლესავს. [კეცს] ჩუ გლწიხ ოყალა̈ ჳერშჳ (ლნტ. 28) — ქვევრს აყალო მიწით შელესავენ.

ალხერი, ალხჳერი (ოთლახჳერ, ადლახჳრე; ადლახჳრი ბზ., ოხლახერ, ანლახჳრე; ანგლხერისგ ბქ.), **ალახორი** (ახჳალახორ, ანალახორე; ანალახორი) ლნტ., გრდმ. — 'გან'სჯის. [ქუნა̈რ] ესერ ეჯაბასჳდ ალხჳერიხ ხოჩამ ი ხოლამ (ბქ. 76) — სულები კარგსაც და ცუდსაც საიქიოში განსჯიანო.

ხ-ალჯენი იგივეა, რაც **ხ-ალჯი**.

ხ-ალჯი, ხ-ალჯენი (ლო̄ხჳალჯ, ლახლა̈ჯ; ლახლა̈ჯნე ბზ., ლოხჳალჯ, ლახლაჯ; ლახლაჯნე ბქ., ჟ'ოსლაჯ, ჟ'ესლაჯე; ჟ'ესლაჯნე ლშხ.), **ხ-ალა̈ჯი** (ასჳა̈ლჯ, ასალა̈ჯ; ასალა̈ჯნე) ლნტ., გრდმ. — აბამს, ამაგრებს. ეჯას ესერ ჟი ხალჯენიხ ბანდა̈რჲი (ბზ. 411) — იმას გრძელ სკამზე დააბამენო. ხამემ თხჳიმ თხჳიმჟი ესლა̈ჯ (ბქ. 46) — ღორის თავი თავზე დააბა (მიაბა).

ალჯი (ოლაჯ, ალა̈ჯ; ალჯი̄ნე) ზს., **ალჯენი** (ოთლაჯ, ადლაჯე; ადლაჯნე) ლშხ., **გლჯი** (ათულჯ, ადგლჯე; ადგლჯინე) ლნტ., გრდმ. — რგავს, თესავს. დესჳა̈ს ფათრეკდ გჳი ხა̈დეს, შუკჳა̈შ ძგიდს ხილოჳ ალა̈ჯ (ანდ.) — ვისაც ფათერაკი უნდოდეს, გზის პირას ხეხილი დარგოსო.

ამ ალ ნაცვალსახ. მონაცვლე ფუძე იხმარება მსაზღვრულად ყველა ბრუნვაში, გარდა სახელობითისა; მის პარალელურად გამოიყენება აგრეთვე **ალ=ამ.** ჰჳედნი ამ ლადელ (ბზ. 28) — მოვალ ამ დღეს. ამ მარემ გეზალ ათერ (ბქ.) — ამ კაცმა შვილს განათლება მისცა (გაანათლა). ძღვდლი ამ დჳრეს ლეთ (ლნტ. 6) — დიდია ამ დროს ღამე.

ამაბ'ჳ'ასდ იგივეა, რაც **ამაბჳა̄სდ**.

ამაბჳა̄სდ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ამაბ'ჳ'ასდ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ამაბჳა̄სდ** (-აშ, —) ლშხ., **ამაბჳას'ტ'** (-იშ, —) ლნტ. — ეს ქვეყანა, სააქაოში. ლგდგარჳს ამაბჳასდა̈შ შჳიდბასი ხეჰჳდალხ (ბქ. 297) — მიცვალებულებს სააქაოს მშვიდობასაც ეკითხებოდნენ. სი ამაბჳა̄სდს ლირდე ეჯთჳაფ (ლშხ. 35) — შენ სააქაო ცხოვრება დაგეკარგა. ხა̈რი ლოქ ესა ამაბჳას? (ლნტ.) — ხარ თუ არა სააქაოსო?

ამათრა̈ხი იგივეა, რაც **ამგდრა̈ჰი**.

ხ-ამამ იგივეა, რაც **ხ-ამა̈მ**.

ამან იხ. **ალა**.

ამანქა იგივეა, რაც **ამგნქა**.

ამანლო იგივეა, რაც **ამგნლო'ნ'**.

ამარა იგივეა, რაც **ჰამა̈რ**.

ამარე იგივეა, რაც **ამა̄რე.**

ამარცხე იგივეა, რაც **ამგრცხე.**

ამაჷ, ამოჷ ბზ., **ამოგჷ, ამუგჷ** ბქ., **ამაჷ** ქს., **ამოხოქა** ლნტ. ზმნს. — აქამდე. ალას ოთფაშჷდა და̄ჷა̈ ამაჷ ლიჭდე (ბზ. 311) — ამას დაუტრაბახებია დევის აქამდე მოყვანა. მეთხჷა̈რა ამოგჷ ომჯედელიხ (ბქ. 25) — მონადირეები აქამდე მოსულან. დალ ამსჷა̄ლდს ამაჷ ანჭდე (ლშხ.) — დალი ადამიანს აქამდე მოიყვანს. ლარე ამაჷ მიშკჷი ლი (ლნტ.) — სათიბი აქამდე ჩემია.

ამალა იგივეა, რაც **ამლა.**

ამაშა̈რი იგივეა, რაც **ამშა̈რი.**

ამაშჷამ, ამაშომ იგივეა, რაც **ამა̄შჷა̈მ.**

ამახჷ (ამხჷა̈შ||-იშ, ამხჷა̈რ ზს., ამხჷაშ, ამხჷარ ლშხ., ამა̈ხჷიშ, -ა̈რ ლნტ.) — მტერი. მათხჷმის ამხჷა̈რ ოხჷნა̈ზო̄რა (ბზ.) — წინამძღოლს (მეთაურს) მტრები შეუკრებია. თამარ დედფა̈ლს ლიპანტა̈ლ ოხჷსყა ამხჷა̈რდ (ბქ. 309) — თამარ დედოფალს მტერი გაუფანტავს (მტრებისთვის გაფანტვა გაუკეთებია). თეს ამახჷსუ ათგენე̄ნა! (ლშხ.) — თვალი მტერსამც დასდგომია! ამახჷა̈ ლეხიადდ ნომ ლოქ ხოსყეძ გჷეშს (ლნტ.) — მტრის გასახარ'ად' საქმეს ნუ მიკეთებო. ამახჷ მამ ჯიზარახ (პოეზ. 56) — მტერი არ დაგიშოვაევი.

ამახჷობ (-აშ, —) ზს., ლნტ., **ამხობ** ბზ., **ამხჷობ** ლშხ. — მტრობა. ლახჷბა̄ ნე̄სგა ამხჷობ ემშყედ (ლშხ.) — ძმებს შორის მტრობა ჩამოვარდნილა. ეჩქა ლენტეხას ამახობ ლგმა̈რ (ლნტ. 4) — მაშინ ლენტეხში მტრობა ყოფილა.

ხ-ამაჯონი იგივეა, რაც **ხ-ამჯო̄ნე.**

ხ-ამა̈მ (ლოხმა̈მ, ლახმა̈მ||ლახმამე; ლახმა̈მნე ზს., ლახჷამა̈მ, ლახამა̈მე; ლახამა̈მნე ლნტ.), **ხ-ამამ** (ლოხმამ, ლახმამე; ლახმამნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უჭამს. [მა̈რჷენე მუხჷბეს] ჩა̈ჷ თხერემ სკა ლახამა̈მ (ლნტ. 168) — მცელმა უმცროს ძმას ცხენი შეუჭამა.

ამა̈რცხე იგივეა, რაც **ამგრცხე.**

ხ-ამა̈ჭირ იგივეა, რაც **ხ-ამჭირ.**

ამა̄რე (ოხჷმა̈რ, ანმა̄რე; ანმა̈რი||ანმა̈რნე ბზ., ოხმა̈რ, ანმა̄რე; ანმა̄რნე ლშხ.), **ამარე** (ოხჷმა̈რ, ანმარე; ანმა̈რისგ ბქ., ახჷამა̈რ, ანამარე; ანამარი ლნტ.), გ რ დ მ. — ამზადებს. ძალჷ, ე̄სერ ათხე ლეზჷებ-ლეთრე̄ჷ ანმა̄რე (ბზ. 281) — აბა, ახლა სასმელ-საჭმელი გაამზადეო. ლეჷიზ ანმარეხ თჷით ქაფ (ბქ.) — თითო ტვირთი საგზალი გაამზადეს. სადილ ანმა̄რე და̄ჷემ (ლშხ. 80) — დევმა სადილი გაამზადა. კუმა̈შიშჷდ ლელინთჷდ ამარეხ ჭემს (ლნტ.) — საზამთროდ საქონლისათვის თივას ამზადებენ.

ამა̄შჷა̈მ (-იშ, —) ბზ., **ამაშჷამ** (-ჷმაშ, —) ბქ., ლნტ., **ამა̄შომ** (-იშ, —) ლშხ., **ამაშომ** ლნტ. — მოსვენება, მშვიდი ცხოვრება, სიმშვიდე, შვება. მი ამა̄შჷა̈მ მეშდხე მა̄რ (ბზ.) — მე მოსვენება მაქვს დაკარგული. ლეგმერდა ამაშჷამ ხად (ბქ.) — ავადმყოფს შვება მიეცა. ჷჸ ი ამა̄შომ ემშდახ (ლშხ.) — ძილი და მოსვენება გამომელია. ბეფშჷდ ამაშჷამ||ამაშომ მა̈დ ამჭიდ (ლნტ.) — ბავშვმა მოსვენება (შვება) არ მომცა.

ხ-ამბაჸ, ხ-ანბაჸ (მამბჸგნ'და', ხამბჸგნ'და'; ხამბჸგნდე̄დს ბზ., ხამბჸგნეს ბქ.), **ხ-ანაბაჸ** (მანაბაჸგნ'და', ხანაბაჸგნ'და'; ხანაბაჸგნდეს) ლნტ., ა ო რ. (ამგნბაჸგნ'და', ათგმბაჸგნ'და' ზს., ამანაბაჸგნ'და', ათანაბაჸგნ'და' ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უკვირს, „კვირობს“. ალი ხა̈ლხს [ძღჷდ] ხამბაჸ (ბზ. 440) — ეს ხალხს ძალიან უკვირს. ნეი ხოჩოჷ ხამბაჸ, ნეი ხოლა (ანდ.) — ნურც კარგი გიკვირს, ნურც ავიო. ძღჷდ ათანაბაჸენახ დაჷა̈რს (ლნტ. 208) — დევებს დიდად გაპკვირეებიათ.

ამბაჷ იგივეა, რაც **ამბა̈ჷ.**

ამბა̈ჷ (ამბჷიშ, ამბჷა̈რ ზს., -იშ, -ბაჷა̈რ ლნტ.), **ამბა̈** (ამბიშ, ამბა̈რ) ბქ., **ამბაჷ** (ამბიშ, ამბჷარ) ლშხ. — ამბავი. ხელწიფდ მა̄მა ა̈დჯირჷე ალ ამბა̈ჷ (ბზ. 175) — ხელმწიფემ არ დაიჯერა ეს ამბავი. ჭეჷს ესერ ოხთონა ამბჷიშ ლა̈ცხრად (ბქ. 26) — ხევს გამოვუგზავნივარ ამბის გასარკვევადო. ალე ლი ლინჩა̄ლი ამბაჷ (ლშხ. 24) — ეს არის მარხვის ამბავი. მ' ამბა̈ჷ ლი? (ლნტ. 291) — რა ამბავია? ალ ამბა̈ჷჲი ჶუშჷნიდ თჷეფ ჸ'ა̈ნკაჩე (პოეზ. 66) — ამ ამბავზე სვანმა თოფი (ფეხზე) შეაყენა.

ხ-ამბე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მბე.**

ამბგბე იგივეა, რაც **აბგე.**

ამგზაჳრე იგივეა, რაც **ანგზა̄ჳრე.**

ამგიშ იგივეა, რაც **ამსგიშ.**

ამგჳა̈ჲ (-ჳა̈იშ, -ჳაჲა̈რ) ბზ., **ამგჳა̈'რ'** (-იშ, -ჳარა̈რ) ბქ., **ამგჳარ** (-ალ) ლშხ., **ამგჳა̈რ** (-ჳარა̈ლ) ლნტ. — ამგვარი, ამნაირი, ამისთანა, ასეთი; რაგინდ. ჰელჳა̈ნ ჩია̈̄გ ამგჳა̈ჲ ქორს ჲგგემ (ბზ. 279) — ხელოსანი ყველგან ასეთ სახლს აშენებს. იმღა ჯარჴ ლგბერკილ ამგჳა̈რ ამსჳალდ? (ბქ. 13) — რატომ გვყავთ დაბორკილი ასეთი ადამიანი? ამგჳარ მაჲ ათჳი ლე̄სეს, სგიმმგყ ეში̄ გრილდ არი მა̄რე (ლშხ. 3) — რაგინდ სიცხეც უნდა იყოს, მჟავე წყალთან მაინც გრილადაა კაცი. ამგჳა̈რ ლირდეს მა ხოჩა?! (ლნტ.) — ასეთ ცხოვრებას რა სჯობს?!

ამდ იხ. **ალა.**

ხ-ამდუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მდუნე.**

ამე ბზ., ქს., **ამე'გ'** ბქ., **ზმნს.** — აქ. ამე მაჩე̄ნე ლა̈ლზიგა ეჯჲა̈რს ხალჳე̄ნაჴ (ბზ. 23) — აქ ყველაზე კარგი (საუკეთესო) სამოსახლო იმათ ჰქონიათ. ყურძენს იხჳერიჴ ამე ჲენკენობა̈ჲ თჳეჲსკა (ლნტ. 18) — ყურძენს აქ სექტემბრის თვეში კრეფენ. ჩიესგიშ და̈̄ჳ ამე ა̈რი (ჰოეზ. 32) — ყველა მხრის დევი აქ არის. სი ამეგ დემის აჯცჳირე (ჰოეზ. 14) — შენ აქ არ დაგტოვებ.

ამელეჲა იგივეა, რაც **ამელეჟა.**

ამელეჟა ზმნს. — აქეთ (ქვემოდან ზემოთ). ამელეჟა სე̄მი მა̄რე ანღრიჴ (ბზ. 63) — აქეთ სამი კაცი მოდის. ჳოშა მა̄რე ლოქ ამელეჟა იზელა̄ლ? (ლშხ. 53) — რამდენი კაცი დადისო აქეთ? ამელეჟა მა̈რჰილს ხოლა ლეზი ხადა (ლნტ.) — ამაზე მარხილი ძნელი ასათრევი იყო (აქეთ მარხილს ცუდი ასასვლელი ჰქონდა). **ამელეჲა** ლნტ. ზურალ ამელეჲა ადინე (ლნტ. 256) — ქალი აქეთ წავა.

ამელექჳა ზმნს. — აქეთ (ზემოდან ქვემოთ). ამელექჳა ანღრიჴ ზურლა̈̄რ (ბზ. 362) — აქეთ ჩამოდიან ქალები. ამელექჳა ემშყედ ფურ (ლშხ.) — აქეთ ჩავარდნილა ძროხა. მიჩანდ ხოჩილ მარე ლოქ ანღრი ამელექჳა (ლნტ. 250) — შენზე კარგი კაცი მოდის აქეთო.

ამემდ იხ. **ალა.**

ამენ იგივეა, რაც **ამე̄ნ.**

ამენშგჳე იგივეა, რაც **ა̈ნშგჳე.**

ამეჲსა, ამეჲსგა, ამეჲს'კ'ა იგივეა, რაც **ამე̄სგა.**

ამეჟი̄ნ ბზ., **ამეჟი** ბქ., ქს. **ჟი'ნ'** თანდებულდართული **ამე-** — ამაზე. დედბერილდ ყ̈ესდე მა̈გ ამეჟი (ბზ 282) — დედაბერმა ყველაფერი ამაზე დაადო. ჯი ამეჟი ესერ ლგრი (ბქ. 203) — მე ამაზე აეალო. ამეჟი ნეფეს ჩჳათჩო̄ნდა (ლშხ. 51) — ამაზე მეფეს გაეცინა. ამეჟი აბოჰადჴ ლიცუა̈ლ (ლნტ. 313) — ამაზე მოუეიდათ ჩხუბი.

ამეჟურა იხ. **ამსგიშ.**

ამექა ზმნს. — აქ, ამაზე, ამის გავლით. ანღრი ამექა ეშხუ მა̄რე (ბზ. 299) — აქ მოდის ერთი კაცი. ჯი ესერ ამექა ბოგდ ხედი (ბქ. 19) — მე ამაზე ხიდად გაეედებით. ამექა ნეპოლსი̄ დე̄მ აპე̄ნე და̄ჳ (ლშხ.) — აქ ჩიტსაც არ აფრენს დევი. ამექა ანღრი მეშეხე ჯორ (ლნტ. 253) — ამაზე მოდის შავი ჯორი.

ამეჩუ, ამეჩჳნენ ბზ., ლშხ., **ამეჩუ'ნ'** ბქ., ლნტ. **ზმნს.** — აქ. ამეჩჳნ ჩა̄ჸა̈რ ენხჳიეჴ (ბზ. 40) — აქ ცხენები დაგვახვედრეს. ჩჳა̈ნკიდ ამნე̄მ ამეჩუ ალჲა̈რ (ბზ. 20) — ამან აქ ესენი ჩამოიღო. ამეჩუ ლეჳანს ნოდა̈რ ხაწა (ბქ. 201) — აქ ლევანს ნადი ეხმარება. ჩუჳ ლოქ ესდე ამეჩუ პირობ (ლშხ. 79) — დადევი აქ პირობაო. მიხეილ ამეჩუნ ირდა (ლნტ. 209) — მიხეილი აქ იქნება. ფუსტობ ამეჩუ და̈რს ხაშყიდ (ლნტ. 4) — ბატონობა აქ არავის ახსოვს. ღერბათ ჩოთმა̈ზგრად ამეჩუნა̈შ მერდე მარე! (ჰოეზ. 78) — ღმერთს დაულოცნიხართ აქ მყოფი ხალხი!

ამეჴ იგივეა, რაც **ამჴა̄ჳ.**

ამეჴენ იგივეა, რაც **ამჴა̈ნ.**

ამეჴენჟი იგივეა, რაც **ამჴა̈ნჟი.**

ამეჴენქა იგივეა, რაც **ამჴა̈ნქა.**

ამეჴენჩუ იგივეა, რაც **ამჴა̈ნჩუ.**

ამეჴენჴო იგივეა, რაც **ამჴა̈ნთე.**

ამე̄ნ ბზ., ლშხ., **ამენ, ამინ, ჰამენ** ბქ., **ამენ** ლნტ. — ამინ! ჯგგრა̈̄გ, ალ ქორა̈ ხოშა̄მ ხოჩა ლიმარჳ ხა̈ყრ — ამენ! (ბზ. 12) — წმინდა გიორგი, ამ სახლის უფროსს კარგი სიბერე მიეცი — ამინ! მგლზონა ამე̄ნ-ამე̄ნს ტჳლიჴ

(ლშხ. 29) — მონაზვნები ამინ-ამინს იძახიან. ამენს ჲერჷა̈ჲ დემ ხექნეხ, ჩუ აჭათჷნეხ (ლნტ.) — ამინს ეინც არ იტყვის, დასწყეელიან.

ამე̄ნშგჷე იგივეა, რაც **ა̈ნშგჷე.**

ამე̄სგა ბზ., **ამე˹ჲ˺სგა** ბქ., **ამეჲსა** ლშხ., **ა̈მეისკა, ა̈მეჲსა** ლნტ. — ამაში. ამე̄სგა ა̈რიხ სე̄მი შდაჷალ (ბზ. 279) — ამაში სამი მერცხალია. და̈შდჷს ამეჲსგა ლარდა ხარენა (ბქ. 17) — დათვს ამაში ბუნაგი (სამყოფი) ჰქონია. ამე̄ჲსა̄ჲ ხეყე̄და და̄ჷს ზითუნახაჷ (ლშხ. 71) — ამაშიც ჰყავდა დევს მზეთუნახავი. ა̈მეჲსა ლოქ მეთხჷარა ხაყა (ლნტ. 234) — ამაში მონადირეები მყავსო.

ამე̄˹შ˺ჷრა იგივეა, რაც **ამსგიშ.**

ამზაჷ ზ მ ნ ს. 1. წელს. ამზაჷ ყ̈ოხქგრთახ დაბა̈რ (ბზ. 298) — წელს შემოუღობავთ ყანები. ამზაჷ უჩხობ ლასჷ (ბქ.) — წელს წვიმიანობა იყო. ლამოქშალას ამზაჷ ხაკუხ ქორა̈ ლიგემ (ლნტ.) — ქვისლებს წელს უნდათ სახლის აშენება. 2. ჩზხ. ზაფხული. შჷა̈ნს ხა̈მთქჷა ქეირ ამზაჷ (ბქ. 224) — სვანეთში ზაფხული გრილია (იცის გრილი ზაფხული).

ამზჷმ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ||-ჷარ ლშხ., -ა̈რ/ლ ლნტ.), **ამზჷ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ამშაშზჷმ** ლშხ., ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — ამოდენა, ამხელა, ამდენი. იმე ესერ ხოჩდა ამზჷმ ხა̈ნს? (ბზ. 257) — სად ყოფილხარ ამდენ ხანსო? მიჩ ესერ ამზჷ მამა ხაკუ (ბქ. 12) — მე ამდენი არ მინდაო. ამზჷმ ეჩგნ ლეჟა ლგმა̄რელი (ლშხ.) — ამდენი იმის ზემოთ ყოფილა. ამშაშზჷმ ქიჷარ ოხყე̄ლახ მინს! (ლშხ.) — ამოდენა (ამისოდენა) ყველის კვერები ამოუყვანიათ მათ! ამზჷმ ხა̈ჲმედა მაყალს (ლნტ. 89) — ამდენი ძალუძს შიშს. შდრ. **ამშელდ.**

ამზჷქა, ამზგქა ბქ. ზ მ ნ ს. — ამასობაში; ამდენ ხანს. ამზჷქა ჩჷა̈დრგჰა̈ნ (ბქ. 202) — ამასობაში გათენდა. იმ ესერ ხელლინიხ ამზგქა (ბქ. 337) — რას უნდა ელოდნენ ამდენ ხანსო.

ამზგრი იგივეა, რაც **ა̈მზგრი.**

ამთა̄ნ იგივეა, რაც **ამი̄შთა̄ნ.**

ხ-ამთქჷა, ხ-ამთქჷე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მთქჷა.**

ამიდ იხ. **ალა.**

ამინ იგივეა, რაც **ამე̄ნ.**

ამის იხ. **ალა.**

ამილა იგივეა, რაც **ამლა.**

ამი̄თან იგივეა, რაც **ამი̄შთა̄ნ.**

ამი̄ჲდა იხ. **ხ-ეჰო̄ლი.**

ამი̄˹შ˺ იხ. **ალა.**

ამი̄შთა̄ნ, ამი̄თა̄ნ, ამთა̄ნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ამთა̄ნ** (-არ) ლშხ., **ამშათან** (-თა̈ნიშ, -ა̈რ) ლნტ. — ამისთანა, ამნაირი. ამი̄შთა̄ნ კუმა̈შ ხამა ამაბრ? (ბზ. 62) — ამისთანა საქონელი როგორ დამაკელი? ქალა̈ქისგა ამი̄თა̄ნ დუქა̈ნ დე̄სა ლგ̄გ (ბზ.) — ქალაქში ამისთანა დუქანი არ დგას. ამთა̄ნ ზურა̄ლ მა̄ მიწჷა (ლშხ.) — ამისთანა ქალი არ მინახავს. 2. ლნტ. ამხელა.

ამკალიბ, ამკაჲ იგივეა, რაც **ამკა̈ლი˹ბ˺.**

ამკა̈ლი˹ბ˺ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ამკაჲ, ამკალიბ, ამყალიბ** (-არ) ლშხ., ჩ ვ ე ნ ე ბ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — ასეთი, ამნაირი. მა̈ჲ ჯე̄ქჷხ ამკა̈ლი? (ბზ. 275) — რა გითხრეს ამისთანა?' ლახრი ფე̄დიას ლგგხ ამკა̈ლიბ მურყჷმა̈ლ (ბზ. 1) — ლახირის ახლოს დგანან ასეთი კოშკები. ამკა̈ლიბ ლგნტყარჷე ნენჩა ლგმა̈რელი (ბქ. 226) — ასეთი უღაბური ტყე ყოფილა. მა̄ ხოცხახ თე̄მი ლითხპინე ამკალიბარე ლაშდაბჟი (ლშხ. 7) — არ სიამოვნებთ (სხვისი) თვალის მოკვრა ასეთების კვეთებისას. ამყალიბდ ჩოთგჷირგჷნახ მუგჷარს ჲერქდა (ლშხ. 72) — მტრედებს ამნაირად ჯვარი დაუწერიათ ორივესათვის. მა ლოქ ჯუღჷე ეჩა ლემნუნე ამკა̈ლი? (ლნტ. 302) — რა გაქვს იმის საჭმელი ასეთიო?

ამლა̈კ (-იშ, -ლაკა̈რ) ბზ., **ამლაკ** (-ა̈რ ბქ., -ლაკა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.) — ამლაყი. ნაგჰურს ამლა̈კ ქა ოხჯიდხ (ჰოეზ. 106) — ნაგჭურს ამლაყი გამოუყვანეს.

ამლო̄ნ იხ. **ხ-ალა.**

ამნარ იხ. **ალა.**

ამნა̈ლიდ იგივეა, რაც **ამნია̄̈ნიდ.**

ამნა̈რ˹დ˺ იხ. **ალა.**

ხ-ამნე იგივეა, რაც **ხ-ა̄მნე.**

ამნემ'დ' იხ. **ალა.**

ამნეშკუ̂ე იგივეა, რაც **ა̈ნშკუ̂ე.**

ამნე̄მი'შ' იხ. **ალა.**

ამნია̈̄ნიდ ბზ., **ამნა̈ლიდ** ბქ., **ამნია̄ნიდ** ლშხ., **ამნია̈ნიდ** ლნტ. ზ მ ნ ს. — ამისათვის. ქ'ა̄ლერ ამნია̈̄ნიდ (ბზ. 360) — გამოდი ამისთუ̂ის. ამნია̈ნიდ ალეს ჯასაჩქუ̂ა̈რი (ლნტ.) — ამისათვის ამას გაჩუქებ. შდრ. **ამნა̈რ.**

ამნილ, ამნოუ̂შ'უ̂', ამნოშ იხ. **ალა.**

ამნჷრ, ამნჷრაჲ იგივეა, რაც **ამჷრ.**

ამოგუ̂, ამოუ̂ იგივეა, რაც **ამოუ̂.**

ამოლე (ოთმელ, ადმოლე; ადმოლისგ ბქ., ოთმოლ, ადმოლე; ადმოლნე ლშხ., ათუ̂ამოლ, ადამოლე; ადამოლი ლნტ.), გ რ დ მ. — ძირკვავს, ახოს ტეხაუ̂ს. ამნილდ ჩუ̂ადამოლეხ ცაგა̈რ (ლნტ.) — ამათ ამოძირკეეს ეკალები.

ამორა̈უ̂ი, ამორუ̂ე იგივეა, რაც **ამო̄რუ̂ე.**

ამოხ'აუ̂' იგივეა, რაც **ამხა̄უ̂.**

ამოხოისა იგივეა, რაც **ამხა̄უ̂თე̄სგა.**

ამოხოქა იგივეა, რაც **ა̈მაუ̂.**

ამოხოქა̈ჲშალ იხ. **ათხადიშშა̄ლ.**

ამოხშალიდ იგივეა, რაც **ამხა̄უ̂შა̈̄ლიდ.**

ამო̄რუ̂ე (ოთმო̄რეუ̂, ადმო̄რუ̂ე; ადმო̄რუ̂ი ბზ., ოთმო̄რაუ̂ ლშხ.), **ამორუ̂ე** (ოთმორეუ̂, ადმორუ̂ე; ადმორუ̂ისგ) ბქ., **ამორა̈უ̂ი** (ათუ̂ამორა̈უ̂, ადამორა̈უ̂ე; ადამორა̈უ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — ასამართლებს, განსჯის. ჩუ̂ამო̄რუ̂ეხ ეჲჷი (ლშხ. 48) — ისე განსჯიან.

ხ-ამჷელი იგივეა, რაც **ხ-აჷლუნე.**

ამჷი̄ნ, ამჷი ბზ., **ამჷი'ნ'** ბქ., ლნტ., **ამჷი̄'ნენ'** ლშხ. ზ მ ნ ს. — ასე, ამგვარად. ჰყინტდ მა̈გ ამჷი̄ნ ჩო̄მინ (ბზ. 266) — ბიჭმა ყველაფერი ასე გააკეთა. ეჩა შთამომაუ̂ლობა ათხე ამჷი ა̈რი (ბქ.) — მისი შთამომავლობა ახლაც ასეა. წესარ ჩჲაგ ამჷი ლიხ (ლშხ. 27) — წესები ყველგან ამგვარადაა. ამნილ ჩიჲს ამჷინ ხაშყიდხ (ლნტ. 109) — ესენი ყველას ასე ახსოვს.

ამსგიშ ბზ., ლშხ., **ამგიშ** ბქ., **ამე̄'შ'ურა** ლშხ., **ამეურა** (-რა̈ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — აქაური. ალ ბეფშუ̂ ამსგიშ ლი (ბზ.) — ეს ბავშვი აქაურია. ეჩგიშ ხოჩა ამეგ ი ამგიშ ხოლა ეჩეგ! (ბქ. 63) — იქაური კარგი აქ და აქაური ცუდი იქ! ალ გუ̂ეშ ეჩანღო ხოჩამდ ა̈ნთუ̂ერხ ამეურა̈ლდი (ლნტ. 26) — ეს საქმე შემდეგში კარგად ისწავლეს აქაურებმაც.

ამსგუ̂ენა̈̄ლი (ოთმესგუ̂ნა̈̄ლ, ადმესგუ̂ნა̄ლე; ადმესგუ̂ნა̈̄ლნე) ბზ., **ამსგუ̂ენა̈ლი** (ოთმესგუ̂ნა̈ლ, ადმესგუ̂ნალე: ადმესგუ̂ნა̈ლისგ) ბქ., **ამსგუ̂ენა̄ლი** (ოთმესგუ̂ნა̄ლ, ადმესგუ̂ნა̄ლე; ადმესგუ̂ნა̄ლნე) ლშხ., **ამსკუ̂ენალი** (ათუ̂ამსკუ̂ენა̈ლ. ადამსკუ̂ენალე: ადამსკუ̂ენალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ალამაზებს; ასწორებს. ქაუ̂ ესერ ანჴა̈დ, ჩუ̂'ესერ ესმესგუ̂ნა̈̄ლი (ბზ. 355) — გამოდი, გაგალამაზებო. დედედ ადმესგუ̂ნა̄ლე დი̄ნო̄ლ (ლშხ.) — დედამ გაალამაზა გოგონა.

ამსერ ქს., ზ მ ნ ზ. — ამის გარდა. ამსერ მა̈დმაბედიგუ̂ეშ მა̈დ ხაბადაუ̂ენახ (ლნტ. 125) — ამის გარდა არაფერი ებადათ თურმე.

ამსკუ̂ენა̈ლი იგივეა, რაც **ამსგუ̂ენა̈̄ლი.**

ამსოლდ, ამსუალდ იგივეა, რაც **ამსუ̂ა̄ლდ.**

ამსუ̂ა̄ლდ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ამსუ̂ალდ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ამსოლდ** ლხმ., **ამსუალდ** ლნტ. — ადამიანი. ლა̈დ' ე̄სერ ეშხუ ამსუ̂ა̄ლდ ა̈მჴედ (ბზ. 263) — დღეს ერთი ადამიანი მოსულაო. ალ ნაღუ̂ჷურ ლგთნ' ამსუ̂ალდ ლი (ბქ. 95) — ეს ვაჟი გამორჩენილი ადამიანია. სარა̈ჯ გუნ მაშედ ხარ ამსოლდს (ბქ. 308) — სარაჯი (ფიჭა) ძალიან რგებს ადამიანს. და̄უ̂ ჩუ̂ადა̄უ̂შე ამსუ̂ა̄ლდს (ლშხ. 59) — დევი დაამშავებს ადამიანს. ამსუ̂ალდა̈ ქუ̂ინ ლოქ ხოჴან (ლნტ. 212) — ადამიანის სული მცემსო. ალ ჰყინტ ხოჩა ამსუალდდ ირდი (ლნტ.) — ეს ბიჭი კარგ ადამიანად იზრდება.

ამტრაკ იგივეა, რაც **სამტრა̈კ.**

ამტყუ̂ა̈სგ, ანტყუ̂ა̈სგ (-იშ, -უ̂სგა̈რ) ზს., **ანტყუ̂ასგ** (-არ) ლშხ., **ანტყუ̂ა̈სკ, ამტყუ̂ა̈სკ** (-უ̂ასკა̈რ) ლნტ. 1. ვარსკვლავი. ანტყუ̂სგა̈რშუ̂ ლგჰრელე ლი დეც (ბზ. 361) — ვარსკვლავებით მოჭედილია (აჭრელებულია) ცა. ამტყუ̂ასგა̈რ ჷა̄ხწა̈დხ (ბქ. 206) — ვარსკვლავები გამოჩნდა. ბელხანჯარ ანტყუ̂ას-

გარს ხეცჷა̄ლდა (ლშხ. 69) — ბელხანჯარი ვარსკვლავებს ეჩხუბებოდა. აჷდარისა ან-ტყუჷა̈სკ დესა ა̈რი დეცჲი (ლნტ.) — ავდარში ვარსკვლავი არაა ცაზე. 2. ქს. ნაპერწკალი. ან-ტყუჷა̈სკს მგლა̈მ ხეფასი (ლნტ.) — ნაპერ-წკლიდან ალი აინთება (ნაპერწკალი ალად იქ-ცევა).

ამუგჷ იგივეა, რაც **ამაჷ.**

ამუნ იხ. **ალა.**

ამუნლო, ამუნლჷე, ამუნლო̄ნენ იგი-ვეა, რაც **ამგნლო⌜ნ⌝.**

ამურ ზს., **ამნურ** ბქ., ლნტ., **ამნურაჲ** ლშხ. **ამშაურ** ლნტ. — უამისოდ, ამის გარეშე. ამურ [თხე̄რე] დემ იჭრელი (ბზ. 362) — ამის გარეშე მჟელი არ აჭრელდება. ამურ ესერ დემ იგნი (ბქ.) — უამისოდ არ გავჩერდებით. ამნურ (ამშაურ) დემ ღური ა̈გიხო (ლნტ.) — უამისოდ შინ არ წავალ.

ამფხჷ იგივეა, რაც **აფხჷ.**

ამქა̈ხი იგივეა, რაც **ამხა̄ჷხი⌜დ⌝.**

ამლა ზს., ლშხ., **ამილა** ბქ., **ამალა** ლნტ., ზ მ ნ ს. — ამიტომ, ამის გამო, ამისთვის. ამლა მა̄მ აფა̈შ ჭყინტ (ბზ. 233) — ამის გამო არ ინაღელა ბიჭმა. ამლა ალ ა̈დგილს ა̈თყახან ჷიმფა (ბქ. 8) — ამისათვის ამ ადგილს დაერ-ქვა კვიმფა. ა̈მილა ჭეციშ ხეხჷ კილს აფა̈შგ (ბქ. 216) — ამის გამო დევის ცოლი აკივლდა (კივილით გასკდა). ამლა მა̄ შიდ ზომხა ლა-დელ ჷარა ლი̄ქჷი̄ს (ლშხ. 17) — ამიტომ არ შეიძლება ახალ წელს უარის თქმა. ამალა გი-ოს ქა ლექაბი ხა̈რენა სოფელხენქა (ლნტ. 106) — ამის გამო გიო იძულებული გამხდარა, სოფლიდან წასულიყო (მოსაცილებელი ჰქონია სოფლიდან).

ამყალიბ იგივეა, რაც **ამკა̈ლი⌜ბ⌝.**

ამშა გუთვნ. ნაცვალსახ. ალა ხე̄ქჷხ ამშა ლა̈თლა̈ღრად (ბზ.) — ეს უთხრეს ამისმა რძლებმა. ამშა ძირ მა̄რე̄მი ტოტს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 7) — ამისი ძირი კაცის ხელს ჰგავს. ქა ლოქუ ხაქჷ ამშა პასუხჷ (ლნტ. 287) — მი-თხარი ამის პასუხიო. იხ. **ალა.**

ამშათან იგივეა, რაც **ამი̄შთა̄ნ.**

ამშარი იგივეა, რაც **ამშა̈რი.**

ამშაურ იგივეა, რაც **ამურ.**

ამშაშზუმ იგივეა, რაც **ამზუმ,** ამოსავალია ნაცვალსახ. ნანათესაობითარი ფუძე.

ამშა̈ი, ამშაჲე, ამშა̈ჲე იგივეა, რაც **ამ-შჲე.**

ამშა̈რი (ოთმაშა̈რ, ადმაშრე; ადმაშრი ბზ., ადმაშრისგ ბქ.), **ამშარი** (ოთმაშარ, ად-მაშრე; ადმაშრი) ლშხ., **ამაშა̈რი** (ათჷამა-შა̈რ, ადამაშა̈რე; ადამაშა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — აფართოებს. ქათჷამაშა̈რედ ლალაში გიმა̈რ (ლნტ. 108) — სათესი მიწები გაავაფართოვეთ.

ამშელდ (-იშ, —) — ამდენი, ამ რაოდე-ნობისა. ჩ ვ ე ნ ე ბ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. ქორს ამშელდ ყო̄რ-ლაჭჷრა ხა̈ყრ (ბზ. 275) — სახლს ამდენი კარ-ფანჯარა გაუკეთე. ამეჩუ ა̈რიხ ამშელდ მახელჷა̈ჲ (ბქ. 232) — აქ არის ამდენი ახალ-გაზრდა.

ამშჲე (ოთმგშა̈ჲ, ადმგშიე; ადმგშჲი) ბზ., **ამშა̈ი** (ოთჷმიშ, ადმგშე; ადმგშისგ) ბქ., **ამშაჲე** (ოთმგშაჲ, ადმგშჲე; ადმგშჲი) ლშხ., **ამშა̈ჲე** (ათჷამგშა̈ჲ, ადამგშა̈ჲე; ადამგშა̈ჲი) ლნტ. — 'და'ამუშავებს, მუშაობს. [და̈ბ] მა̈გ ჩუ ოთმგშა̈ჲ (ბზ. 339) — ყანა სულ დაეამუშავე. ჭა̈შ ეშიჲ დემ ამშაჲა (ლნტ. 130) — ქმარი მა-ინც არ მუშაობდა.

ამშხე იგივეა, რაც **ა̈მშხე.**

ამჩა̈ლ იხ. **ესო̄ზი.**

ამჩა̈მჟი ბქ. **ამჩემჟი** ქს. 1. ამის შესახებ, ამის თაობაზე. ამჩა̈მჟი სერ ლეტახდ დემის ჯისყი (ბქ.) — ამის თაობაზე მეტად არ მოვიყ-ვან ჩემთან. 2. ლშხ. ზ მ ნ ს. — ამგვარად, ამნაი-რად. ამჩემჟი ლგდგარს მაგ ჩოსშგნდობნეხ (ლშხ. 36) — ამგვარად მიცვალებულს ყველა შენდობას შეუთვლის.

ამჩიქქა ზს., **ამჩიქა** ლშხ., **ამჩიქას, ამ-ჩიქს** ბქ., ლნტ., **ამ დჷრეჟი, დჷრეს** ლნტ., ზ მ ნ ს. — ამ დროს, ამ დროზე. ამჩიქქა ხელ-წიფს ლა̈ირ ოხჭა̈დ (ბზ. 302) — ამ დროს ხელ-მწიფეს წერილი მოუვიდა. ამჩიქს ა̈გითე ანჭა̈დ ანზორ (ბზ. 285) — ამ დროს შინ მოვიდა ანზო-რი. ამჩიქა ნეპო̄ლი̄ლდ ლახტჷლე მა̄რას (ლშხ. 66) — ამ დროს ჩიტუნამ დაუძახა კაცს.

ხ-ამჭირ (მამჭირგნ⌜და⌝, ხამჭირგნ⌜და⌝; ხამჭირგნდე̄დს ბზ., მამჭირგნ, ხამჭირგნ; ხამ-

ჰირჷნეს ბქ., მამჰირჷნ, ხამჰირჷნ; ხამჰირჷნდეს ლშხ.), **ხ-ამა̈ჰირ** (მამა̈ჰინ'და', ხამა̈ჰინ'და'; ხამა̈ჰინდეს) ლნტ., **ა ო რ.** (ამმა̈ჰრჷნ'და', ათმა̈ჰრჷნ'და' ზს., ამმაჰი̄ნდა, ათმაჰი̄ნდა ლშხ., ამამა̈ჰინ'და', ათამა̈ჰინ'და' ლნტ.), **გ რ დ უ ვ.** — ეზარება, ეძნელება. ხამჰირ მეჳარ დარჯელია̈ნს ამი̄ ლიბჟჳე (ბზ. 64) — დარჯელიანს ძალიან ეძნელება ამის გაკეთება. მექნოჳა̈ლს ხამჰინდ რაგა̈დ (ბქ. 297) — მომაკვდავს ლაპარაკი ეძნელებოდა. რაში ლიდგარი ღალ მე̄ჳარ ხამჰი̄ნდა ჲაკოფს (ლშხ. 63) — იაკობს რაშის მოყვლა ძალიან ეძნელებოდა.

ამხაჳ იგივეა, რაც **ამხა̄ჳ.**

ამხაჳთექა იგივეა, რაც **ამხა̄ჳთექა.**

ამხაჳშა̈ლიდ, ამხა̈ლიდ იგივეა, რაც **ამხა̄ჳშა̈ლიდ.**

ამხა̈ნ ბზ., **ამხენ** ბქ., ლშხ., **ამეხენ** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქეთ, აქედან, ამ მხრიდან. ეჩხა̈ნი̄ აჯქჳიცე ი ამხა̈ნი̄ (ბზ. 363) — იქიდანაც მოვაჭრი და აქედანაც. ამხენ... ქა ხჳიყჳფად შალა̈ფს (ბქ. 14) — აქედან გამოვაძრობდით ლურსმანს. ამხენ ალჲარ ხეძგარხ (ლშხ. 65) — აქედან ესენი ეძგერნენ. ამეხენ ისმი ლიტეჳე (ლნტ.) — აქედან იმის აყალმაყალი. ყაფსუყ ამხა̈ნ ქა ხაჩედახ (ჰოეზ. 96) — ყაფსუყი აქედან გაიქცეიათ.

ამხა̈ნთე ბზ., **ამხენთე** ბქ., ლშხ., **ამეხენხო** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქეთ'კენ'. ჰყინტ ამხა̈ნთე ი ეჩხა̈ნთე იზელა̈ლ (ბზ.) — ბიჭი აქეთ-იქით (გაღმა-გამოღმა) დადის. ქა̄ნჴად და̄ჳ ამხენთე (ლშხ. 60) — გამოვიდა დევი აქეთ მხარეს (აქეთკენ).

ამხა̈ნისგა ბზ., **ამხენისგა** ბქ., **ამხენისა** ლშხ., **ამეხენისა** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქედან (რისამე შიგნიდან). ნა̈ჲ ამხა̈ნისგა ლოხჳა̄გა̈ნდ ჰალა̈ჲს (ბზ.) — ჩვენ აქედან მივადევნით მდინარეს. ალჲარ ამხენისა ანტახხ მინე აგითე (ლშხ. 52) — ესენი აქედან დაბრუნდნენ თავიანთ სახლში. ამეხენისა ანლედ (ლნტ.) — აქედან წამოდი.

ამხა̈ნჟი ბზ., **ამხენჟი** ბქ., ლშხ., **ამეხენჟი** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქედან [ზევით]. ამხა̈ნჟი ყ'ანჴა̈დ ჩინჳკჳი ლერექჳ (ბზ. 326) — აქედან ამოვიდა ყოველგვარი ტანისამოსი. ამეხენჟი ღჳინალს იკედხ (ლნტ.) — აქედან ღვინოს იღებენ.

ამხა̈ნქა ბზ., **ამხენქა** ბქ., ლშხ., **ამეხენქა** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქედან [გარეთ]. ამხა̈ნქა ხჳა̈ჲ ხა̈ლხ ქა̄ნჴა̈დ (ბზ. 328) — აქედან ბევრი ხალხი გამოვიდა. ამეხენქა მა̈დმა თერე (ლნტ.) — აქედან არაფერი ჩანს.

ამხა̈ნჩუ ბზ., **ამხენჩუ** ბქ., ლშხ., **ამეხენჩუ** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქედან [ქვევით]. ჯოკი ამეხენჩუ ანჴად (ლნტ.) — ჯოკი აქედან ჩამოვიდა.

ამხა̄ჳ ბზ., ლშხ., **ამხაჳ** ბქ., **ამეხ, ამოხ, ამოხაჳ** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქეთ, აქ. ამხა̄ჳ ანღრი მა̄რე (ბზ. 249) — აქეთ მოდის კაცი. მა̈ჲ ქა̈ჯდ ანჴიდ მურყჳამ ამხაჳ? (ბქ. 16) — რა ეშმაკმა მოიტანა კოშკი აქეთ? ეშხჳინ ემჴედე̄ლი ამხა̄ჳ თამარ დედჳფალ (ლშხ. 50) — ერთხელ მოსულა აქეთ თამარ დედოფალი. ამოხ მა ლოქ ხა̈კჳედა? (ლნტ. 292) — აქეთ რა გინდოდაო? იხ. **ამხა̈ნ.**

ამხა̄ჳთექა ბზ., ლშხ., **ამხაჳთექა** ბქ. **ზ მ ნ ზ.** — აქამდე, აქ. და̄ჳ ანჴა̈დ ამხა̄ჳთექა (ბზ. 235) — დევი მოვიდა აქამდე. ზურალ ამხაჳთექა ქაუჴიდა ლასჳ (ბქ.) — ქალი აქამდე არ იყო გამოსული. მა̈გ ქაჳ მაშგდახ ამხაჳთექა (ჰოეზ. 140) — ყველანი მომცვივდნენ (გამომცვივნიან) აქ'ამდე'.

ამხა̄ჳთე̄სგა ბზ., **ამხა̄ჳთე̄ისა** ლშხ., **ამოხოჲსა** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** აქეთ, შიგნით, ამაში. სგა̄ჩა̈დ ქა̈ჯ ამხა̄ჳთე̄სგა (ბზ. 274) — შევიდა ქაჯი ამაში. ამხა̄ჳთე̄ისა ნიც ადგოშე (ლშხ.) — ამაში წყალი ჩაასხა.

ამხა̄ჳშა̈ლიდ ბზ., **ამხაჳშა̈ლიდ, ამხა̈ლიდ** ბქ., **ამხა̄ჳშა̄ლ** ლშხ., **ამოხშალიდ** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქეთობას, აქეთობისას. ამხა̄ჳშა̈ლიდ მინჴერდახ მიშგუ მეხჳბარა̈ლ (ბზ.) — აქეთობას მახლდნენ ჩემი მოძმეები. ამხა̄ჳშა̄ლ ქე̄მლაკენ (ლშხ.) — აქეთობისას გამომიარე. კატის ამოხშალიდ ნაჳმეჴერი ქაფჳშ ახოჴიდა (ლნტ. 115) — კატის აქეთობისას ტომრით (ტვირთით) მოუტანია უბედურობა.

ამხა̄ჳხიდ, ამხიდ ბზ., **ამქა̈ხი** ბქ., **ამხი** ლშხ., ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — აქეთკენ, უფრო ახ-

ლოს, ოდნავ აქეთ. ხემა ამქა̈ხი, ეჯყი ხოცხემ [ლჷინალს] მა̈გ ფასს (ბქ. 282) — რაც უფრო აქეთკენ (მოყდივართ), მით უფრო უმატებს ფასს ღვინოს ყველა. მამად ბოფშ ქა̈ნტიხ ამხი (ლშხ.) — მამამ შვილი უფრო აქეთ გამოსწია (მოაბრუნა). ზურალ ამხი ანჩად (ლნტ. 230) — ქალი აქეთკენ წამოვიდა.

ამხენ იგივეა, რაც **ამხა̈ნ.**

ამხენთე იგივეა, რაც **ამხა̈ნთე.**

ამხენისა, ამხენისგა იგივეა, რაც **ამხა̈ნისგა.**

ამხენჟი იგივეა, რაც **ამხა̈ნჟი.**

ამხენქა იგივეა, რაც **ამხა̈ნქა.**

ამხენჩუ იგივეა, რაც **ამხა̈ნჩუ.**

ამხი⌈დ⌉ იგივეა, რაც **ამხა̄ჷხიდ.**

ამხობ იგივეა, რაც **ამახჷობ.**

ამხჷა̈ჲ ლნტ. — ამდენი. იმეჷ ლოქ ახოჰიდა ამხჷა̈ჲ ბინტყილ? (ლნტ. 236) — საიდან მოგიტანია ამდენი ბურტყლიო? იხ. **ამშელდ, ხჷა̈ჲ.**

ამხჷობ იგივეა, რაც **ამახჷობ.**

ხ-ამჯე (ლო̄ხჷმა̈ჯ, ლახმაჯე; ლახმა̈ჯნე ბზ., ლოხჷმა̈ჯ. ლახმაჯე; ლახმა̈ჯისგ ბქ.), **ხ-ემჯე** (ლოხმაჯ, ლახმაჯე; ლახმაჯნე) ლშხ., გ რ დ მ.— უსაყვედურებს, უწყრება; ლშხ. ესაყვედურება. ლჷაჭა̈რდ ახმაჯე მიჩა ხეხჷს (ბზ. 334) — ეაჭარმა თავის ცოლს უსაყვედურა.

ხ-ამჯენი იგივეა, რაც **ხ-ამჯო̄ნე.**

ხ-ამჯო̄ნე (ლოხჷმა̈ჯჷე̄ნ, ლახმა̈ჯო̄ნე; ლახმა̈ჯჷე̄ნნე ბზ., ლოხმაჯო̄ნ, ლახმაჯო̄ნე; ლახმაჯო̄ნნე ლშხ.), **ხ-ამჯენი** (ლოხმაჯენ, ლახმაჯჷნე; ლახმაჯჷნისგ) ბქ., **ხ-ამაჯონი** (ლახჷამაჯონ. ლახამაჯონე; ლახამაჯონი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მი'ამსგავსებს. ჰყინტდ ⌈ალა⌉ლახმა̈ჯო̄ნე მიჩა დაჩჷირს (ბზ. 345) — ეაემა ეს თავის დას მიამსგავსა. [ეჯის] ლანაჷ ზურალს ხამჯენიხ (ბქ. 233) — იმას ფეხმძიმე ქალს ამსგავსებენ. ცხეკისა ბიკ მარას ლახჷმაჯონ (ლნტ.) — ტყეში კუნძი კაცს მივამსგავსე.

ამჰე იგივეა, რაც **ა̈ჰი.**

ამგდრა̈ჯი (ოთმგდრა̈ჯ, ადმგდრაჯე; ადმგდრა̈ჯნე ბზ., ადმგდრა̈ჯისგ ბქ.), **ამგდრაჯი** (ოთმგდრაჯ, ადმგდრაჯე; ადმგდრაჯი) ლშხ., **ამათრა̈ხი** (ათჷამათრა̈ხ, ადამათრა̈ხე; ადამათრა̈ხი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამათრახებს. [ხენწიფდ] ჩჷადმგდრაჯე ბლუჷჷლ (ლშხ. 78) — ხელმწიფემ გაამათრახა ბრიყვი.

ამგე იგივეა, რაც **ა̈ჰი.**

ამგნ იხ. **ალა.**

ხ-ამგნკა (მემგნკა̈ნ, ხემგნკი; ხემგნკა̈ნდე̄დს ბზ., ხემგნკან, ხემგნკი; ხემგნკენეს ბქ.), გ რ დ უ ვ. — სჩვევია. ალ ქესას მა̈ჲ ხამგნკა? (ბზ. 29) — ამ ქისას რა სჩვევია?

ამგნქა. ზ მ ნ ს. — ამის მეტი, ამას გარდა. ამგნქა გიე̄რგს ხა̈ბდაჷა დე̄სამა (ბზ. 316) — ამის მეტი გიორგის არაფერი აბადია. ამგნქა ცხგმა̈რს ხოჩამდ იცხემ წიფრა (ბქ. 70) — გარდა ამისა, ცხუმარში კარგად იზრდება წიფელა. ამგნქა დე̄სამა ლი ლეჩომ (ლშხ. 43) — ამას გარდა არაფერია გასაკეთებელი. ამგნქა ლექჷსირს ხარდ` ესა? (ლნტ.) — ამის მეტად ლექსურაში ყოფილხარ?

ამგნლო⌈ნ⌉, ამჷნლჷე ზს., **ამჷნლო** ზს., ლშხ., **ამჷნლო̄ნენ** ლშხ., **ამანლო** ლნტ., ზ მ ნ ს. — შემდეგში, ამიერიდან, ამის შემდეგ. აწი. ამგნლო̄ნ ესერ ლეზჷებს დე̄შა იზბი (ბზ. 283) — ამის შემდეგ საჭმელს ვერაფერს შეეჭამო. ამჷნლო ნო̄საჷ იქგრთეხ და̈ბს! (ბზ.) — ამის შემდეგ ნუ შეიღობავენ ყანას! ამჷნლჷ` ე̄სერ მიჩა ლირდე მა̄მა ლი (ბზ. 392) — ამიერიდან ჩემი ცხოვრება არაფერიაო. ამჷნლჷე მიჩეშურდ დემთ'ესერ ლგრი (ბქ.) — აწი უშენოდ არსად წავალო. ამგნლო ქენკიდ დი̄კონ ჰიქ (ლშხ. 38) — ამის შემდეგ აილო დიაკვანმა ჭიქა. ამანლო ნომა ლა̈ჯექა̈დენს სიგლახე (ლნტ. 318) — ამის შემდეგ არ დაგემართოს (შეგცდეს) სიგლახე.

ამგჲე იგივეა, რაც **ა̈ჰი.**

ხ-ამგრგიე (ლოხმგრგი̄, ლახმგრგიე; ლახმგრგი̄ნე) ლშხ., **ხ-ა̈რგიეს** (ლახჷარგი, ლახარგიე; ლახარგინე ლნტ.) გ რ დ მ. — 'ჩა'აგომებს. ეჯ ზურა̄ლო̄ლ... ხამგრგიე ჩი̄ს [ჷოქრე ფატანს] (ლშხ. 73) — ის ქალი ყველას ოქროს პერანგს აგომებს.

ამგრცხე (ოთმა̈რცხ, ადმგრცხე; ად-

მგრცხი ბზ., ოთმგრცხ, ადმგრცხე; ადმგრცხნე ლშხ.), **ამარცხე** (ოთმა̈რცხ, ადმარცხე; ადმა̈რცხისგ) ბქ., **ამა̈რცხე** (ათჷამა̈რცხ, ადამა̈რცხე; ადამა̈რცხი) ლნტ. გ რ დ მ. — ამარცხებს. ჭყინტდ ადმგრცხე დეშდჷ (ლშხ.) — ბიჭმა დაამარცხა დათვი. ნა̈ ეჩეჩუ ჩუ გჷამა̈რცხეხ (ლნტ. 221) — ჩვენ იქ დაგვამარცხებენ.

ან-, ა̈ნ- ზ მ ნ ი ს წ ი ნ ი (ქვევის, ვნებითი გვარის ან ფუძისეული ი, ე ხმოვნების გავლენით უმლაუტდება) — მო-. **ანჴა̈დ** (ბზ. 69) — მოვიდა. ა̈ნჴდენიხ (ბზ. 110) — მოვლენ. ა̈ნჴიდ (ბქ. 174) — მოიყვანა, მოიტანა. **ანღრგდეს** (ლშხ. 55) — მოდიოდეს. **ანა̈ძე** (ლნტ. 24) — წამოიღო. ა̈ნბინან (ლნტ. 291) — დაიწყო.

ანაბ იგივეა, რაც **ნა̈ბ**.

ხ-ანაბაჟ იგივეა, რაც **ხ-ამბაჟ**.

ანაგებ ლშხ., **ანა̈გებ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — ბუნებრივად, თავისთავად; განგებ. ანაგებ ჰედნი ამკალიბ მა̄რე (ლშხ.) — ბუნებრივად იბადება (მოდის) ასეთი ადამიანი. ანა̈გებ ლი ეჯი ხოჩა თჷალა̈შ (ლნტ.) — ბუნებრივად არის ის ლამაზი (კარგი თვალის). სასო ალს ანა̈გებ ა̈სყეძ (ლნტ.) — სასო ამას განგებ აკეთებს.

ხ-ანანცოლი იგივეა, რაც **ხ-ანცო̄ლი**.

ანარჭე იგივეა, რაც **არჭე**.

ანასტრაშდ, ანაშტრაშდ ლშხ., **ანასტრა̈შდ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — ნაჩქარევად, უხარისხოდ. და̄ჷდ ქა̄ხხჷირ ანაშტრაშდ ნაგემ ქორ (ლშხ.) — დევმა გამოარღვია ნაჩქარევად აგებული სახლი. ზჷრალს გჷეშ ანასტრა̈შდ ახოსყა ჲი (ლნტ.) — ქალს საქმე უსარისხოდ (ნაჩქარევად) გაუკეთებია.

ანაცოლი იგივეა, რაც **ანცო̄ლი**.

ანაჭომე იგივეა, რაც **ანჭომე**.

ანა̈გებ იგივეა, რაც **ანაგებ**.

ანა̈ყალი იგივეა, რაც **ანყა̄ლი**.

ანა̈ყე იგივეა, რაც **ანყე**.

ხ-ანა̈ჩდე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ნჩგდე**.

ანბა̈ნი (ოთნაბა̈ნ, ადნაბნე; ადნაბნი ბზ., ოთნაბა̈ნ, ადნაბნე; ადნაბნისგ ბქ.), გ რ დ მ. — ხატზე აფიცებს. ჩჷადნაბნისგჷხ ა დემ, ეჯი მინე გეშ ლასჷ (ბქ. 289) — დააფიცებდნენ თუ არა, ეს მათი საქმე იყო.

ხ-ანბა̈ჟ იგივეა, რაც **ხ-ამბაჟ**.

ხ-ანბე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მბე**.

ანგა̈რიშ იგივეა, რაც **ანგრიშ**.

ანგზა̄ჷრე, ამგზა̄ჷრე (ოთგნგზა̄ჷრ, ადგნგზა̄ჷრე; ადგნგზა̄ჷრი) ბზ., **ანგზა⌈ჷ⌉რე** (ოთგნგზა̈რ, ადგნგზარე; ადგნგზა̈რისგ ბქ.), **ანგზა̈ჷრე** (ათჷანგზა̈რ, ადანგზარე; ადანგზარი) ლნტ., **ანგზა̄რჷე** (ოთგნგზა̄რჷ, ადგნგზა̄რჷე; ადგნგზა̄რჷნე) ლშხ., გ რ დ მ. — 'გა'ამგზავრებს. ხელწიფს მიჩა ხეხჷ ლამჷართე ოთგნგზა̄ჷრა (ბზ. 346) — ხელმწიფეს თავის ცოლი მამისეულ სახლში გაუმგზავრებია. ღჷაჭა̈რ ესერ ეჯაბასდთ' ოთგნგზარჷა (ბქ. 251) — ვაჭარი საიქიოს გაეამგზავრეთ. ჯო̄დიათე ნომა ხანგზა̄რჷე (ლშხ.) — შორს ნუ გაამგზავრებ.

ანგლოზ იგივეა, რაც **ა̈ნგჷლეზ**.

ანგრე (ოთგნგირ, ადგნგგრე; ადგნგგრი ბზ., ადგნგგრისგ ბქ., ოთგნგგრ, ადგნგგრე; ადგნგგრნე ლშხ.), **გნგრე** (ათჷანგგრ, ადანგგრე; ადანგგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — კვერცხს დებს. ჩჷათგნგგრ, ედო კინჩხს ჲი ჯა̈ქჷცე (ბქ. 24) — დადე კვერცხი, თორემ კისერს მოგაჭრი. [დედე ბუზულ] კა̈ცხეში გნგრე მუშა̈ ბუზულა̈ლძაქს (ლნტ. 23) — დედა ფუტკარი პირველად მუშა ფუტკრის გამოსაჩეკ კვერცხებს დებს.

ანგრიშ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ანგა̈რიშ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ანგარიში. ანგრიშ შიშდ ჩჷ მე̄შდნი (ბზ. 155) — ანგარიში უცებ მავიწყდება. ეჩა ანგრიშ დეშ ხოხალხ (ლშხ. 8) — იმის ანგარიში აღარ (ველარ) იციან. ეჩა ანგრიშჟი ანმა̄რნეხ სეფსკჷერს (ლშხ. 34) — იმის ანგარიშზე მოამზადებენ სეფისკვერს. კოსტას ანგა̈რიშ ხოჩამდ ხოხალ (ლნტ.) — კოსტამ ანგარიში კარგად იცის.

ანგჷმე (ოთგჷა̈მი̄ნ, ადგჷა̈მი̄ნე; ადგჷა̈მინი) ბზ., **ა̈ნგჷმინე** (ოთგნგჷა̈მინ, ადგნგჷა̈მნე; ადგნგჷა̈მისგ) ბქ., **ანგჷმი̄ნე** (ოთგნგჷამი̄ნ, ადგნგჷამი̄ნე: ადგნგჷამი̄ნნე) ლშხ., **ანგჷა̈მინე** (ათჷანგჷა̈მინ, ადანგჷა̈მინე; ადანგჷა̈მინი) ლნტ. I. გ რ დ მ. — ამძიმებს. ჷჩხად ჭემ მასა̈რდ ადგჷა̈მი̄ნე (ბზ.) — წვიმამ თივა ძლიერ დაამძიმა. მუხთა̈ლ ეჯგჷა̈რიშ

ლი, ერე გიმს ა̈ნგჷმინე (ბქ. 321) — მუხთალი ისეთია, რომ მიწას ამძიმებს. 2. (ოთუნგჷა̈მ, ადუნგჷამე; ადუნგჷა̈მი ბზ., ოთგნგჷამ, ადგნგჷამე: ადგნგჷამნე ლშხ.) — გმობს. ღე̄რბათ ნუმ ხა̈ნგჷმე (ბზ.) — ღმერთს ნუ გმობ.

ანდაჷ (-ა̈შ. -ა̈რ) ბქ. — მწყემსი. მინეშხენქა ჯოდიას ხამრე ანდაჷ' ესერ ა̈რიხ (ბქ. 45) — მათგან შორს მეღორეები (ღორების მწყემსები) არიანო. იხ. **მგლდელ.**

ხ-ანდუნა̄ჷლე, ხ-ანდუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ნდუნა̈̄ჷნე.**

ხ-ანებე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მბე.**

ხ-ანე̄ნე (ლოხჷნე̄ნ, ლახნე̄ნე, ლახნე̄ნნე) ბზ., **ხა̈ნნი** (ლოხა̈ნნ, ახნენ, ახნენნე) ბქ., გრდმ. — ასწრებს. [რა̈შს] ესერ... ახნე̄ნის ჟი ლისგჷრეს (ბზ. 282) — რაშზე შეჯდომას მოასწრებსო.

ანზ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ანს** ბქ. — ანძა, წვეტიანი ადგილი. მინდჷერისგა ანზუ ადჴალე (ბზ. 166) — მინდორში ანძა ჩაარჭვეო. გადატ. ანზს ესერ ნომ'ოლჷ ოხჷრექ (ბქ.) — ნუ ჩამომახრჩვეთ (ანძაზე ნუ ჩამომკიდეთ). ანსს ჯირკინე (ბქ.) — წვეტიან ადგილას ჩამოგკიდებ.

ანზერი, ანზჷერი იგივეა, რაც **ანზო̄რე.**

ანზო̄რე (ოხჷნა̈ზო̄̈რ, ანნა̈ზო̄რე; ანნა̈ზო̄̈რი ბზ., ოხნაზო̄რ, ანნაზო̄რე; ანნაზო̄რნე ლშხ.), **ანზჷერი, ანზერი** (ა̈ხუნზერ‖ოხუნზერ, ანგნზორე; ანგნზჷერისგ) ბქ., **ანაზორი** (ახჷანაზორ, ანანაზორე; ანანაზორი) ლნტ., გრდმ. — კრებს, თავს უყრის, აგროვებს. უფლიშერიშდ სგჷებნაჷ ანზჷერიხ ნამშა̈ჲს (ბქ. 6) — უფლის დღესასწაულის წინ აგროვებენ მოსავალს. ხენწიფს ყ'ახონაზორა თელ ქჷეყანა (ლნტ. 192) — ხელმწიფეს მოუგროვებია მთელი ქვეყანა. ჷედშჷ ოხნაზო̄რ ალ თეთრ (ლშხ.) — ძლივს შევაგროვე ეს ფული.

ანთენა̈̄ნ იხ. **თერა, თერე.**

ანთროლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ა̈ნთრელ** ლხმ., **ანთრო** (-რო̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — მსხვილი ვაშლი. მეზგოლს ბაღა̈რისგა ხოლჯახ ა̈ნთროლ (ბქ. 2) — მოსახლეებს ბაღებში უდგათ ნამყენი ვაშლი. ჯგგრა̈გდ ა̈ნთრელ ქა ლახემ ხელწიფს (ბქ. 318) — წმინდა გიორგიმ ნამყენი ვაშლი მისცა ხელმწიფეს. ანთრო უსკჷ ლი მენგრე (ლშხ. ხორ. 1) — ნამყენი ვაშლი მსხვილი ვაშლია.

ანიგებს იგივეა, რაც **ა̈ნიგებას.**

ანკე̄ლე (ლა̈ხჷნა̈კე̄ლ, ლა̈ხნა̈კე̄ლე; ლა̈ხნა̈კე̄ლნე ბზ., ლოხნაკე̄ლ, ლახნაკე̄ლე; ლახნაკე̄ლნე ლშხ.), **ა̈ნკელე** (ოთგნკილ, ადგნკილე; ადგნკილნე ბქ., ლახჷანკელ, ლახანკელე; ლახანკელი ლნტ.), გრდმ. — ამწყვდევს. თელღგრად ჩჷადგნკილე ალჲა̈რ (ბქ. 141) — რძალმა ესენი დაამწყვდია.

ანკრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.), **ა̈ნკრ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — 1. ეჭვი, გუმანი. ალას ეჩქა ანკრ ახა̄რა (ბზ. 133) — ამას მაშინ ეჭვი შეპპარეია. ფირდ და̈შტჷი ანკრ ა̈ნკიდ (ლნტ.) — ძროხამ დაითვის მოახლოება იგრძნო. ალე ა̈ნკრშჷ ყ'ა̈ხჷმეჴერ (ლნტ.) — ამას (ეს) გუმანით მივხვდი. 2. ბზ. მობეზრება. ხოსია̈ჲდ ჰარა̈ყი ლაშგომს ანკრს ლანგენე (ბზ.) — ხოსიამ არყის მაითხოვრობით თავი მოგვაბეზრა. 3. **ანკრდ** ზმნს. — ყურმოკრულად. ანკრდ მასმა ალ ამბა̈ჷ (ლნტ.) — ყურმოკრულად მსმენია ეს ამბავი.

ანკჷშდე (ოხუნკჷეშდ, ანგნკოშდე; ანგნკჷეშდნე ბზ., ოხგნკეშდ, ანგნკოშდე; ანგნკეშდისგ ბქ., ოხგნკოშდ, ანგნკოშდე; ანგნკოშდნე ლშხ.), **ანკჷეშტე** (ახჷანკჷეშტ, ანანკჷეშტე; ანანკჷეშტი) ლნტ., გრდმ. — ამოკლებს. ალ გჷირა̈ბ შუკჷს ა̈ნკჷშდე (ბზ.) — ეს ვეირაბი გზას ამოკლებს. დედე კაბს ანკჷეშდე (ლშხ.) — დედა კაბას ამოკლებს. გადატ. 'და'ადუღებს. [მიშგჷა დი] ჰერა̈მს ჩჷა̈ნკჷშდე (ბქ.) — დედაჩემი ნაცარწყალს დაადუღებს.

ანს იგივეა, რაც **ანზ.**

ანტყჷასგ, ანტყჷა̈სგ, ანტყჷა̈სკ იგივეა, რაც **ამტყჷა̈სგ.**

ანტყჷი იგივეა, რაც **არტყჷი.**

ანქინე (ოხქინ, ანქინე; ანქინნე) ლშხ. — მორბის. დი̄ნა შუკჷეჲ ანქინე (ლშხ.) — გოგო გზაზე მორბის. შდრ. **ანჭომე.**

ანღელს ბზ., ქს. ზმნს. — მოსალოდნელი. ლა̈ღი მუე ლიჴედ ლი ანღელს (ბზ.) — დღეს მამის მოსვლაა მოსალოდნელი. მაგ ხო-

ჩე̄რება ჯა̈რ ანღელს ამგნღო (ლშხ.) — ყველაფერი საუკეთესო მოველის (გაქვს მოსალოდნელი) ამიერიდან.

ანღლა̈ბ (-იშ, —) ზს., **ანღლაბ** ლნტ., **ანღლებ** ლშხ. რელიგ. — ამაღლება. ლგდგარა პატრონს საკურთხალ ხა̈რ ლეჰდე ანღლებს (ლშხ. 42) — მიცვალებულის პატრონს საკურთხი აქვს მისატანი ამაღლებას. ჰყინტს ანღლაბს ცხულა̈ჰვემატ ათოკუ̄არა (ლნტ. 160) ბიჭს ამაღლებას მშვილდ-ისარი უსერია.

ანღრი (იუჟ. ოღუ̄ე[რ]||ონჰუ̄[ე]დ, ანჰა̈დ; ა̈ნჰდენი ზს., ონჰუ̄ედ, ანჰად; ანჰდენი ლშხ., ანჰუ̄ედ, ანჰად; ანჰედენი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — მოდის. შუკუ̄ს ანღრიხ ზურლა̈̄რ (ბზ. 362) — გზაზე მოდიან ქალები. დი̄ნა ანღგრდა ქორთე (ბზ. 270) — ქალიშვილი მოდიოდა სახლისაკენ. ანჰა̈დხ უ̄ა̈ზრა̈ლი̄ (ბზ. 302) — მოვიდნენ ვეჰირებიც. კონჩხა̈რთე სოფლიშ მა̈გ ანღგრდ (ბქ. 303) — მიცვალებულის წლისთავზე ყველა სოფლელი მოდიოდა. ნაცლგრთე ღემალ ჩხარა ლადღიშს ესერ ანღრი (ანდ.) — ნადირის დაგლეჯილ მძორთან ყორანი ცხრა დღის (საელიდან) მოდისო. შგედხენ ანღრი ცხენშურ (ლშხ. 2) — შველიდან (შვლის მხრიდან) მოდის ცხენშური. ანღრი ხოჩა გუქი საწყა̈ლ მარე (ლნტ. 298) — საწყალი კაცი კარგ გუნებაზე მოდის. ლატლი ლექან ოღუ̄ერ (ჰოეზ. 86) — ლატალის ზემოთ ავედი.

ხ-ანყა (მენყგნ, ხენყგნ; ხენყგნეს) ბქ., გ რ დ უ კ. — ზედ აქვს. ლეზუ̄რა̈ლ გა̈ნზ მა̈ ირიუ̄... მა̈გ ისგა ხენყან (ბქ. 303) — საქალებო სამკაული რაც იქნებოდა, ყველაფერი ზედ ჰქონდა.

ანყა̈ლი (ოხუ̄ნაყა̈̄ლ, ანნაყალე; ანნაყა̈̄ლნე ბზ., ოხნაყა̄ლ, ანნაყა̄ლე; ანნაყა̄ლნე ლშხ.), **ანყა̈ლი** (ოხუ̄ნაყა̈ლ, ანნაყალე; ანნაყა̈ლისგ) ბქ., **ანაყალი** (ახუ̄ანაყა̈ლ, ანანაყალე; ანანაყალი) ლნტ., გ რ დ მ. — აცხობს (ბევრს). ტაბლე̄ლარსი̄ ეჩეჩუ ანყა̄ლიხ (ლშხ. 8) — ტაბლებსაც იქ აცხობენ ხოლმე.

ანყე (ოხუ̄ნა̈ყ, ანნაყე; ანნა̈ყი ბზ., ანნა̈ყისგ ბქ., ოხნაყ, ანნაყე; ანნაყნე ლშხ.), **ანა̈ყე** (ახუ̄ანა̈ყ, ანანა̈ყე; ანანა̈ყი) ლნტ., გ რ დ მ. — აცხობს. ეჯ ლე̄თ ხუ̄ა̈ჲ გომიჯს ანყეხ (ბზ. 12) — იმ ღამეს ბევრ კვერს აცხობენ. [ჲეხუ̄ა̈რდ] ლემზგრა̈რ ანნაყეხ (ბქ. 9) — ქალებმა სეფისკვერები გამოაცხვეს. სიმინდი ფექხენქა ხუ̄ანა̈ყედ კუ̄აშის (ლნტ. 32) — სიმინდის ფქვილისაგან ეაცხობთ მჭადს.

ანშანი იგივეა, რაც **ა̈ნშა̈ნი**.

ანჩრე (ოხუნჩერ, ანგნჩრე; ანგნჩერნე ზს., ოხგნჩგრ, ადგნჩრე; ადგნჩრინე ლშხ., ახუ̄ანჩგრ, ანანჩგრე; ანანჩგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ძაფს ძახავს. თანფა̈ ცა̈̄შ ეშხუ ზურა̄ლ... ქიპს ჟ'ანჩრე (ბზ. 19) — აღდგომის ხუთშაბათს ერთი ქალი ძაფს დაძახავს. ჯეჲ ლოქ მატყს ანჩრე (ლშხ. 76) — მე მატყლს ეძახავო.

ხ-ანჩგდე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ნჩგდე**.

ხ-ანცელი იგივეა, რაც **ხ-ანცო̄ლე**.

ანცელი იგივეა, რაც **ანცო̄ლე**.

ხ-ანცო̄ლე (ჟ'ოსნაცო̄ლ, ჟ'ესნაცო̄ლე, ჟ'ესნაცო̄ლნე) ბზ., ლშხ. **ხ-ანცელი** (ესუ̄გნცელ, ესგნცელე, ესგნცელისგ) ბქ. **ხ-ანანცოლი** (ახუ̄ანანცოლ, ანანანცოლე, ანანანცოლი) ლნტ. გ რ დ მ. — აგებს, აცვამს (ერთმანეთზე). ჟი ხანცო̄ლნახ ფგრი ტუფს ძღგდ ჯო̄დი ფაუს (ლშხ. 8) — წამოაგებდნენ თურმე გამხმარ ტყავს ძალიან გრძელ ჯოხზე. თხუმეი ხანცო̄ლნახ მა̄რას ცხიკო̄ლი̄ლს (ლშხ. 23) — თავზე ჩამოაცვამდნენ კაცს პატარა გოდორს.

ანცო̄ლე (ოხუ̄ნა̈ცო̈̄ლ, ანნა̈ცო̄ლე; ანნა̈ცო̈̄ლი ბზ., ოხნაცო̄ლ, ანნაცო̄ლე; ანნაცო̄ლნე ლშხ.), **ანცელი** (ოხგნცელ, ანგნცოლე; ანგნცელისგ) ბქ., **ანაცოლი** (ახუ̄ანა̈ნცოლ, ანანა̈ცოლე, ანანა̈ცოლი) ლნტ., გ რ დ მ. — აგებს, 'წამო'აცვამს, აასხამს. ჟი ლოქ ანცო̄ლე ამეჟი მიჩ (ლშხ. 81) — ავაგებ ამაზე შენო. ზურელა̄ლდ ხუ̄ა̈ჲ კერკ ანასყეხ ი ჟანანა̈ნცოლეხ (ლნტ.) — ქალებმა ბევრი ჩირი გააკეთეს და ძაფზე აასხეს.

ხ-ანცრუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ცუ̄რუნე**.

ანცუ̄ნე იგივეა, რაც **ა̄ცუ̄ნე**.

ანძუ̄რე იგივეა, რაც **აძუ̄რე**.

ანძლუ̄ი̄ლე იგივეა, რაც **ა̈ნძლუ̄ი̄ლე**.

ხ-ა[ნ]წამ იგივეა, რაც **ხ-ანწა̈მ**.

ხ-ანწა̈მ (მანწმგნ[და], ხანწმგნ[და]; ხანწმგნდე̄დს) ზს., **ხ-ა[ნ]წამ** (მანწამგ̄ნ, ხანწამგ̄ნ; ხენწმე̄ნს) ლშხ., **ხ-ა̈წა̈მ** (მაწამგნდა, ხა-

წამგნდა; ხაწამგნდეს) ლნტ. ა ო რ. (ლამგნწამგნ˹და˺, ლახგნწამგნ˹და˺ ჩს., ლამწამგ̄ნ˹და˺, ლახწამგ̄ნ˹და˺ ლშხ., ლამაწამგნ˹და˺, ლახაწამგნ˹და˺ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — სწამს. გიოს ხანწამ ხოშა ღერთაშ (ლშხ.) — გიოს სწამს დიდი ღმერთისა. ჯჳინალდ ხაწამგნდახ ლგნა̄რ (ლნტ. 22) — ძველად სწამდათ რელიგიური დღესასწაულები. ა̈ლ ხოჩა გჳეშუნლო ხოშა მეწა̈მიხი (ლნტ.) — ამ კარგი საქმის (გაკეთების) შემდეგ უფრო ვიწამებ (მეწამები).

ხ-ანწყჳი (ლო̄ხჳანწყჳ, ლა̄ხანწყჳ; ლახგნწყჳი ბზ., ლოხუნწყჳ, ლახუნწყჳე; ლახუნწყჳნე ლშხ., ლოხჳანწყჳ, ლახუნწყჳე; ლახუნწყჳისგ ბქ.), **ხ-ა̈ნწყჳე** (ლახჳა̈ნწყჳ, ლახანწყჳე; ლახანწყჳინე) ლნტ., გ რ დ მ. — ˹მი˺აწყვეტს, ანგრევს (ერთმანეთს). [და̈ჳდ] ქოყანა უშხჳა̄რ ლახა̈ნწყჳ (ბზ. 376) — დევმა ქვეყანა ერთმანეთს შეაწყვიტა. ეჯნე̄მ უშხჳა̄რ ლახუნწყჳე მეზჳბელარ (ლშხ.) — მან ერთმანეთს შეაწყვიტა მეზობლები. ძღჳილნა ზურალდ უშხჳა̈რ ლახანწყჳე ლახჳბა (ლნტ.) — ენატანია ქალმა ძმები ერთმანეთს მიაწყვიტა.

ხ-ანწგრნე იგივეა, რაც **ხ-ანწგ̄რჳნე.**

ანწგ̄რე (ოთგნწი̄რ, ადგნწგ̄რე; ადგნწი̄რნე ბზ., ოთგნწგ̄რ, ადგნწგ̄რე; ადგნწგ̄რნე ლშხ.), **ანწგრე** (ოთგნწირ, ადგნწგრე; ადგნწგრისგ ბქ., ˹ჩჳ˺ათჳანწგრ, ˹ჩჳ˺ადანწგრე; ˹ჩჳ˺ადანწგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ˹გადა˺წურავს; წრეტს. დიჳო̄ლ ლგჯა ანწგ̄რე (ბზ.) — გოგონა რძეს წურავს. ნაღჟურდ მგჟირ ლერქჳა̈რ ქადგნწგრე (ბქ.) — ეაკმა სველი ტანსაცმელი გაწურა. ქა̄დგნწგ̄რე სტამა̄ნ (ლშხ.) — გადაწურა დოქი. მარე ღჳინალს ჩჳადანწგრი (ლნტ.) — კაცი ღვინოს გადაწურავს.

ხ-ანწგ̄რჳნე (ოხუნწგ̄რა̄ლუნ, ახგნწგ̄რა̄ლჳნე; ახგნწგ̄რა̄ლჳნი ბზ., ოხუნწჳ̄რუნ ლშხ.), **ხ-ანწგრნე** (ოთგნწგრინ, ადგნწგრნე; ადგნწგრისგ ბქ., ახჳანწგრინ, ახანწგრნე; ახანწგრნი ლნტ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. 1. აწურვინებს. მიშგჳა დის ნაშყჳდელა̈რ ქოთგნწგრინ (ბქ.) — დედაჩემს სარეცხი გავაწურვინე. 2. ბოლომდე აცლევინებს. მუგჳარ ქა დე̄მ ხანწგ̄რჳნინახ ლათრა̄ლს (ლშხ. 72) — მტრედები სასმისებს ბოლომდე არ აცლევინებდნენ (თურმე).

ხ-ანჭკგრა იგივეა, რაც **ხ-აჭკგ̄რა.**

ანჭომე (ოხჳჭომინ, ა̈ნჭომნე; ა̈ნჭომნი) **ანჭჳემი** (ოხჭჳემინ‖ოთჳჭომინ, ადჭომე; ადჭომი) ბზ., **ანჭომი** (ოხჭომდ, ანჭმგდ; ანჭემი) ბქ., **ანაჭომე** (ახჳ˹ა˺ჭომ, ან˹ა˺ჭომე; ანაჭომნე) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მორბის. ა̈ხჭჳემინ პირდაპირ... (ბზ. 286) — პირდაპირ გამოიქეცი. [გელას] ჩჳათოჭომნა ლაშხჳირი პილხო (ლნტ. 73) — გელას ჩაურბენია ცხენისწყლის ნაპირთან. შდრ. **ანქინე.**

ანჭჳ̄რე (ოხუნჭჳი̄რ, ანგნჭჳ̄რე; ანგნჭჳ̄რი ბზ.), **ანჭჳრე** (ოხუნჭჳირ, ანგნჭჳრე; ანგნჭჳრისგ) ბქ., გ რ დ მ. — აგროვებს, თავს უყრის. სოფლა̈რ უშხჳა̈რთე ანჭჳრეხ კირს (ბქ. 227) — სოფლები ერთად აგროვებენ კირს.

ანჭჳემი იგივეა, რაც **ანჭომე.**

ანჴა̈დ, ანჴდენი იხ. **ანღრი.**

ანჴედენი იგივეა, რაც **ანჴდენი.** იხ. **ანღრი.**

ანჴიდ იხ. **ჴიდე, ო-ხ-ღჳე, ა-ხ-ჟა, ა-ხ-ღჳა.**

ანჴჳ̄რე (ოხუნჴჳი̄რ, ანგნჴჳ̄რე; ანგნჴჳი̄რნე) ბზ., **ანჴჳრე** (ოხუნჴჳირ, ანგნჴჳრე, ანგნჴჳრისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ˹და˺ახურავს, ˹და˺აფარებს. [ბოჭკას] ჩუ ხჳანჴჳრად ლა̈იდ გუნ ლუნკჳლად (ბქ. 3) — კასრს დაეხურავდით ძალიან მჭიდროდ.

ხ-ანჴჳე იგივეა, რაც **ხ-ა̄ნჴჳემ.**

ანჴჳედ იგივეა, რაც **ონჴჳედ.** იხ. **ანღრი.**

-ად იგივეა, რაც **-ა̈დ**

ადა[1] (ადა̄შ, —) ლშხ. — ბზობის წინა კვირა. ადა გჳიხალ ლინჩა̄ლისა (ლშხ.) — ბზობის წინა კვირა ეიცით დიდი მარხვის დროს.

ადა[2] ბქ. 1. იგივეა, რაც **ა**[7] 2. ნ ა წ ი ლ ა კ ი — აჰა. ადა, ა̈ლი ჯადეს! (ბქ.) — აჰა, ეს გქონდეს!

ადასჳ̄რე იგივეა, რაც **ა̈დსჳ̄რე.**

ადალ/ხ იგივეა, რაც **აჯალ.**

ხ-ადა̈სკჳნე, ხ-ადა̄სგჳნე იგივეა, რაც **ხ-აჰა̈სგჳნე.**

ხ-ადა̈სგჳნე (ოთხჳია̈სგჳინ, ათხია̈ს-

გჷ̑ნე; ათხია̈̄სგჷ̑ნი) ბზ., **ხ-ა̈ისგუნე** (ოთხჷ̑ა̈-ისგჷ̑ინ, ათხა̈ისგუნე; ათხაისგჷ̑ნისგ) ბქ., **ხ-ადესჷ̑ნე** (ოთდესუნ, ათდესჷ̑ნე; ათდესჷ̑-ნი) ლშხ., **ხ-ა̈დესკჷ̑ნე** (ათჷ̑ა̈დესკჷ̑ინ, ათა̈დ-ესკჷ̑ნე; ათა̈დესკჷ̑ნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ამიდევინებს, 'ა'ატანინებს. ლოხზახლეხოლჷ̑ ჯანჷ̑ ი კჷ̑არემ ლეჟა ლეჟ' ესერ ხა̈ისგუნე ჯი (ბქ. 200) — შეუძახეთ ხარს და მე ყინულზე აგა-ტანინებთო. ნიც ქორთე ოთდესუნ (ლშხ.) — წყალი სახლში შეეატანინე. ბა̈რგ მი ათჷ̑ა̈დეს-კჷ̑ინ (ლნტ.) — ბარგი მე წაეალებინე.

ხ-ადე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჰიესგ'ი'.**

ხ-ადეს იგივეა, რაც **ხ-აჰი.**

ადეს იგივეა, რაც **ა̈ი.**

ხ-ადესჷ̑ნე იგივეა, რაც **ხ-ადა̈̄სგუნე.**

ადეხჷ̑ჰაში (ოთდეხჷ̑ჰაშ, ადდეხჷ̑ჰაშე; ადდეხჷ̑ჰაშნე) ლშხ., **ადეხჷ̑ჰა̈ში** (ათჷ̑ადეხ-ჷ̑ჰა̈შ, ადაეხჷ̑ჰა̈შე; ადაეხჷ̑ჰა̈ში) ლნტ., გ რ დ მ. — აქორწინებს, („აცოლქმარებს“). ზურა̄ლდ ჩჷ̑ადდეხჷ̑ჰაშე ალიარ (ლშხ.) — ქალმა დაა-ქორწინა ესენი. სკა̈ ჩუ ლოქ აჯადეხჷ̑ჰა̈ში (ლნტ. 307) — თქვენ დაგაქორწინებთო.

ხ-ადუხა იგივეა, რაც **ხ-აუხა.**

ადრაკი იგივეა, რაც **აჰრა̈კი.**

ადრა̈უ იგივეა, რაც **ჰარა̈უ.**

ადსჷ̑რე იგივეა, რაც **ა̈დსჷ̑რე.**

ხ-ადშხა იგივეა, რაც **ხ-აუხა.**

ხ-ადშხენი იგივეა:, რაც **ხ-აუხენი.**

აოდა̈ლი იგივეა, რაც **აჰჷ̑და̄ლი.**

ა-ხ-ოზი იგივეა, რაც **ო-ხ-ო̄ზი.**

ა-ხ-ოჯდ იხ. **ჯიდე, ხ-ოჯდე.**

ა-ხ-ოჯიდე იხ. **ჯიდე, ხ-ოჯდე.**

აპანტე იგივეა, რაც **აპა̄ნტე.**

ხ-აპანწკჷ̑რე (ოხპანწკჷ̑ი̄რ, ახპანწკჷ̑-რე; ახპანწკჷ̑ი̄რნე) ბზ., გ რ დ უ კ. — პწკენს. ერ იმხა̈ნ მაპანწკჷ̑რეხ ი ერ იმხა̈ნ (ბზ. 423) — ზოგი საიდან მპწკენს და ზოგი საიდან.

აპაპა̈დ იგივეა, რაც **აბაბა̈̄დ.**

ხ-აპა̈ტიჷ̑ე (ლოხჷ̑პა̈ტიჷ̑, ლახპა̈ტიჷ̑ე; ლახპა̈ტიჷ̑ნე ბზ., ლახპა̈ტიჷ̑ისგ ბქ., ლახჷ̑ა-პა̈ტიჷ̑, ლახაპა̈ტიჷ̑ე; ლახაპა̈ტიჷ̑ი ლნტ.), **ხ-აპატიჷ̑ე** (ლოხპატიჷ̑, ლახპატიჷ̑ე; ლახ-პატიჷ̑ნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აპატიებს. ხაპა̈ტი-ჷ̑ეჷ̑ ესერ, მა̈̄დ ესერ ნაქადჷ̑ ლე̄სჷ̑ (ბზ. 14) — მაპატიე, თუ რამე შემეშალაო. ლედიატ-ჷ̑ერდ ერ გჷ̑ეშ ისყი, უშხჷ̑ა̈რ დემის ხაპა̈-ტიჷ̑იხ (ლნტ.) — სამედიატოროდ რომ საქმე გახდება, ერთმანეთს არაფერს არ აპატიებენ.

აპა̄ნტე (ოთპა̈̄ნტ, ადპა̄ნტე; ადპა̈̄ნტი) ბზ., **აპანტე** (ოთპა̈ნტ, ადპანტე; ადპა̈ნტისგ) ბქ., **აპი̄ნტე** (ოთპი̄ნტ, ადპი̄ნტე; ადპი̄ნტნე) ლშხ., **ა̈პინტე** (ათჷ̑ა̈პინტ, ადა̈პინტე; ადა̈-პინტი) ლნტ., გ რ დ მ. — ფანტავს, აბნევს. [გლეხ] ა̈ნწს ქა̈პინტე ი მახან ჩჷ̑აჯა̈ნი (ლნტ. 26) — გლეხი ნაკელს გაფანტავს და ხელახლა დახნავს. ლერექჷ̑ ეშია̄შ ადპი̄ნტე (ლშხ.) — განსაცმელი აქეთ-იქეთ გაფანტა.

აპეხდ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მამხი. აპოხტი. მა̈გ ხაქჷ̑ცა კერიშ აპეხდიშ ლესგიშ ქიპს (ბქ. 232) — ყველა ჭრიდა ტახის მამხის ნეკნს. იხ. **ლო̈რ.**

აპე̄ნე იგივეა, რაც **ა̈პენე.**

ხ-აპიყ (ხჷ̑აპიყდა̈ს, ხაპიყდა; ხაპიყ-დე̄დს ბზ., ხჷ̑ეპყ, ხეპაყ; ხეპეყეს ბქ.), **ხ-აპიყჷ̑** (ხჷ̑ეპყჷ̑, ხეპაყჷ̑; ხეპყჷ̑ე̄ნს ლშხ., ხჷ̑აპიყჷ̑და̈ს, ხაპიყჷ̑და; ხაპიყჷ̑დეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — დამალულია, ამოფარებულია. მიჩა ჰა̈შ ყორ სგა̈̄ნჩუ ჩუ ხაპიყ (ბზ. 344) — მისი ქმარი კარს შიგნითაა დამალული. თხერე ბო-გა̈შ ხუნყი ხა̈პყენა (ბქ. 219) — მველი ხიდის ჯებირთან ყოფილა დამალული. გიორგი შუ-კუნ ყიბაჷ̑ ჩუ ხაპიყჷ̑ (ლშხ.) — გიორგი ვმის ზემოთაა დამალული.

აპი̄ნტე იგივეა, რაც **აპა̄ნტე.**

ხ-აპი̄რე იგივეა, რაც **ხ-ა̈პი̄რე.**

აპუუნე იგივეა, რაც **ა̈პუუნე.**

აპრისდე, აპრისდი იგივეა, რაც **ა̈პ-რისდე.**

აპუტრაკ იგივეა, რაც **სამტრა̈კ.**

ხ-აუარ იგივეა, რაც **ხ-აუა̈რ.**

ხ-აუახ (მაყხგნ'და', ხაყხგნ'და': ხაყხგნ-დე̄დს ბზ., ხაყხგნეს ბქ., მაყხგ̄ნ'და', ხაყ-ხგ̄ნ'და'; ხაყხგ̄ნდეს ლშხ.), **ხ-აუა̈ხ** (მაყახგნ. ხაყახგნ; ხაყახგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ესახე-

ლება, ამაყობს. ძესჳას ჸახე დემეგ ხაჸა̈ხ, ეჯის შგჳირ ესერ დემეგ ხოშგურ (ანდ.) — ვისაც სახელი არ ესახელება, იმას სირცხვილიც არ ერცხვინება.

ხ-აჸახა იგივეა, რაც **ხ-აჸხა.**

ხ-აჸა̈გნე იგივეა, რაც **ხ-აჸგენი.**

ხ-აჸა̈რ (მაჸა̈რ⌈და⌉, ხაჸა̈რ⌈და⌉; ხაჸა̈რდე̄დს ბზ., მაჸან⌈და⌉, ხაჸან⌈და⌉; ხაჸანდეს ლნტ.), **ხ-აჸარ** (მაჸანდ. ხაჸანდ; ხაჸანდეს ბქ., მაჸა̄ნდა, ხაჸა̄ნდა; ხაჸა̄ნდეს ლშხ.), აორ. (ამჸანდა, ახჸანდა ბზ., ამაჸანდა, ახაჸანდა ლნტ., ამჸანდ, ახჸანდ ბქ., ამჸა̄ნდა, ახჸა̄ნდა ლშხ.), გრდუვ. — მოწყენილია, „სწყინდება“. მიჩა დის თჳელი ლაზობს გარ ჸ'ახჸანდა (ბზ. 258) — **დედამისს მხოლოდ ტვინის ჭამა მოსწყინდა.** ა̈მირმს ახჸანდა ამჸი ლირდე (ბქ. 263) — **ამირანს მოსწყინდა ასე ყოფნა.**

ხ-აჸა̈ხნე იგივეა, რაც **ხ-აჸხენი.**

ხ-აჸგენი (ოთაჸგ, ათჸა̈გ; ათჸა̈გნე ბზ., ოთჸაგ, ათჸაგე; ათჸაგნე ლშხ.), **ხ-აჸა̈გნე** (ათჳა̈ჸგ. ათაჸა̈გე; ათაჸა̈გნე) ლნტ., გრდმ. — ურჩენს, უმრთელებს, „უწამლებს“. დენად ქათოჸაგახ ეძ მასტუნ (ლნტ. 311) — **ქალიშვილისთვის მოურჩენიათ ის ტკივილი.** მახიადდ ქა̄თჸაგე თხუმე ლიზგე (ლშხ.) — **სიხარულმა თავის ტკივილი მოურჩინა.** მანგურს ეშხუ ლალიდ ლახთხეპ, ნაქაჩჳარე ქაჳ ხოჸაგა (ჰოეზ. 278) — **მანგურს ერთი ფრთა გაპკრა, ჭრილობები მოურჩინა.**

აჸგჷნე (ოთჸჷგინ, ადჸჷგნე; ადჸჷგნი ბზ., ადჸჷგნისგ ბქ., ოთჸჷგჷნ, ადჸჷგნე; ადჸჷგნი ლშხ., ათჳაჸჷგინ, ადაჸჷგნე; ადაჸჷგნი ლნტ.), გრდმ. — მარგლავს; ლშხ. თოხნის. მა̈გ როქჳ აჸგჷნე, მინდი ქოლ ადჸჷგნეხ (ბქ. 91) — **ყველა მარგლავს, ჩვენც გავმარგლოთო.** სიმინდს ხჳაჸგჷნედ ეშხუდ, ლო მერბად (ლნტ. 25) — **სიმინდს ემარგლავთ ერთხელ, მერე მეორედ.**

აჸგჷ̄რე (ოთჸაგარ, ადჸაგრე; ადჸაგრი) ბზ., **აჸგჷრი** (ოთჸჷგირ, ადჸჷგრე; ადჸჷგრისგ) ბქ., გრდმ. — წამლავს. მალჳა̈რს ი თხეროლს ტირხინოშჳ აჸგჷრიხ (ბქ. 237) — **მელიებსა და მგლებს სტრიხნინით წამლავენ.**

ხ-აჸოღნე იგივეა, რაც **ხ-აჸღუნე.**

აჸჸჷნე (ოთჸჷყინ, ადჸჷყნე; ადჸჷყნი ბზ., ადჸჷყნისგ ბქ., ოთჸჷყჷნ, ადჸჷყნე; ადჸჷყნი ლშხ., ათჳაჸჷყინ, ადაჸჷყნე; ადაჸჷყნი ლნტ.), გრდმ. — ბეჟავს, ჟეჟავს, ბეჟვავს, ჩეჩქავს. ლა̈ლჩა ლადეღ ნამპრა̈რს ჩჳაჸჷყნეხ (ბქ. 77) — **დიდმარხვის დღეს ხის ლამპრებს დაჩეჩქავენ.** ბალახ ხოჩა̄მდ ადჸჷყნე (ლშხ.) — **ბალახი კარგად დაჩეჩქა.**

აჸჳმე (ოხჳჸო̈მ, ანჸომე; ანჸო̈მნე ბზ., ოხჳჸემ, ანჸომე; ანჸემისგ ბქ., ოხჸომ, ანჸომე; ანჸომნე ლშხ.), **აჸომე** (ახჳაჸომ, ანაჸომე; ანაჸომი) ლნტ., გრდმ. — შლის, რევს, არღვევს. ალ წესს დეშერ აჸჳმა (ლშხ. 10) — **ამ წესს ვერავინ არღვევდა.** ლა̈დი ლითხჳძარს დემის ხჳაჸჳმე (ჰოეზ. 282) — **დღეს ნადირობას არ ჩავშლი.**

აჸლპგნე (ოთჸლგპინ, ადჸლგპნე; ადჸლგპნი ბზ., ადჸლგპნისგ ბქ., ოთჸლგპგნ, ადჸლგპნე; ადაჸლგპნი ლშხ., ათჳაჸლგპინ, ადაჸლგპნე; ადაჸლგპნი ლნტ.), გრდმ. — ჭყლეტს. სი თა̈შს ჩუ ხაჸლპგნე (ბზ. 360) — **შენ ყველს დაჭყლეტ.** სასოშა გჳეჭ მანქანას ჩჳათოჸლგპნა (ლნტ.) — **სასოანთ გოჭი მანქანას გაუჭყლეტია.**

ხ-აჸღუნე (ოხჸოღჳინ, ახჸოღჳნე; ახჸოღჳნი ბზ., ოხჸუღუნ, ახჸუღჳნე; ახჸუღჳნი ლშხ.), **ხ-ამჸელი** (ოხმაჸღჳირ, ახმაჸღჳრე; ახმაჸღჳრისგ) ბქ., **ხ-აჸოღნე** (ახჳაჸოღინ, ახაჸოღნე; ახაჸოღნი) ლნტ., გრდმ., კაუზატ. — ამყოფინებს, მოამარაგებს. ლეზჳებსი̄ ჩი̄ ჸი ხაჸღუნე-ძ ლეთრაი̄ (ბზ. 279) — **საჭმელსაც ყველას ამყოფინებს და სასმელსაც.**

ხ-აჸხა, ხ-აძჸხა, ხ-აშხა (მეჸხა̈ნ, ხეჸხა̈ნ; ხეძჸხა̈ნდე̄დს ბზ., მეჸხგნ, ხეჸხგნ; ხეჸხგნეს ბქ.), **ხ-ა̄ძშხა** (მეძშხა̄ნ, ხეძშხა̄ნ, ხეძშხე̄ნს) ლშხ., **ხ-აჸახა** (მაჸახგნდა, ხაჸახგნდა, ხაჸახგნდეს) ლნტ., გრდუვ. — ჰქვია. მაჰჳრე̄ნამ ხაჸხა ყალაჩჳყლა̄ნ (ბზ. 245) — **უმცროსს ყალაჩუყლანი ჰქვია.** მინე დის ხეძჸხა̈ნ თა̈მი (ბზ. 24) — **მათ დედას თამი ერქვა.** ლეჩყან ქართჳა̈ნის, დოლს ი ჭკიდანა̈რს ეშხუდ ხაშხახ (ბქ. 3) — **ქართვანის, დოლსა და ჭკიდანარს ერთად ლეჩყანი ჰქვია.** ეჯ გიმს ხა̄ძშხა ჸახად მუა̄შ (ლშხ. 1) — **იმ ადგილს (მიწას) სახელად ჰქვია მუაში.** ალ ლიცს ცანა̈ ლიც ხა-

ყახა (ლნტ. 3) — ამ წყალს ცანის წყალი ჰქვია.

ხ-აყხენი (ოთაღშხ, ათყა̈ხ; ათყა̈ხნე) ბზ., **ხ-აღშხენი** (ოსყახ, ესყახე; ესყახნე) ლშხ., **ხ-აყა̈ხნე** (ასუ̄ა̈ყხ, ასაყა̈ხ; ასაყა̈ხნე) ლნტ., გ რ დ მ. — არქმევს. ყახად ათყა̈ხ ზურაბ (ბზ. 237) — სახელად ზურაბი დაარქვა. სა̈ბელს ყესყახეხ შაუ̄ჩიტ (ლშხ. 68) — კვიცს შაჩიტი დაარქვეს. ეშხუს ასაყა̈ხხ სასხუ̄ისო, მერბეს — სათაუ̄ისო (ლნტ. 293) — ერთს დაარქვეს სასხვისო, მეორეს — სათავისო.

-არ იგივეა, რაც **-ა̈რ.**

არ იგივეა, რაც **ღა̈რ.**

ხ-არ იგივეა, რაც **ხ-ა̈რ.**

არა[1] (არე̄მიშ, — ბზ., ლშხ., არემ, — ბქ., არა̈ღშ, — ლნტ.) — რვა. არა ღუ̄აშს ხოსგდიდ (ბქ. 205) — რვა ჯიხვს ვუყურებთ. არა მა̈რე ემჴედ (ლშხ.) — რვა კაცი მოსულა. ღუ̄ინალ არა ზა̈ კეცისა ლგმა̈რდელი (ლნტ. 296) — ღვინო რვა წელიწადი ყოფილა ქვევრში. მირანგულას არა-ჩხარა ქა ხოკუ̄არა (ჰოეზ. 5) — მირანგულას რვა-ცხრა-ჯერ (თოფი) უსვრია.

არა[2] (არა̈შ, არე̄ლ) ლშხ. — ენა, მითქმამოთქმა. ქუ̄ეყნი არა ბეჩს ლოქ ბუ̄ჰკუ̄ე (ლშხ.) — ხალხის (ქვეყნის) ენა ქვას გახეთქსო.

არაბარა (-რა̈შ, — ზს., -რა̈ღშ, — ლნტ.) — არაფერი, ერთი და იგივე, სულ ერთი. ეჩეშდ მა̈გ არაბარა ლი (ბქ.) — იმისთვის ყველაფერი სულ ერთია. ალე არაბარად ხაბაყა სასოს (ლნტ.) — ეს არაფრად მიაჩნია სასოს.

არაბულე ლშხ., **არაბულა** ლნტ., **ზ მ ნ ზ.** — სრულებით, სავსებით. არაბულე დე̄სამა მიმჴერა ამშა (ლშხ.) — ამისი სრულებით არაფერი გამევება. არაბულა მა̈დმა მიხალ (ლნტ.) — სრულებით არაფერი ვიცი.

ხ-არაგა̈დი იგივეა, რაც **ხ-არგა̈დი.**

ხ-არაგუ̄ნე იგივეა, რაც **ხ-არა̈გუ̄ნე.**

არაეშტ იგივეა, რაც **არა̈შდ.**

არაზაღან იგივეა, რაც **არაზა̈ღა̈ნ.**

არაზა̈ღა̈ნ (-იშ, -ღანა̈რ) ზს., ლნტ., **არაზაღან** (-იშ, -არ) ლშხ. — რვაწლიანი. ფა̈რს ლგგ არაზა̈ღა̈ნ კლა̈ს (ბქ. 195) — ფარში არის (დგას) რვაწლიანი სკოლა.

არაკ იგივეა, რაც **ჰარა̈კ.**

ხ-არა̈გუ̄ნე (ოთრა̈გუ̄ინ, ათრა̈გუ̄ნე; ათრა̈გუ̄ნი ბზ., ოთრა̈გუნ, ათრა̈გუ̄ნე; ათრა̈გუ̄ნი ლშხ.), **ხ-არაგუ̄ნე** (ოთრაგუ̄ინ, ათრაგუ̄ნე; ათრაგუ̄ნისგ ბქ., ათუ̄არაგუ̄ინ, ათარაგუ̄ნე; ათარაგუ̄ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — აგვიანებს, აყოვნებს. დ'ესერ ხოკგლდინეხ ი დ'ესერ ხარაგუ̄ნეხ (ბქ. 76) — არც გაჩქარებთ და არც გაყოვნებთო. ხორგისკა ხუ̄არაგუ̄ნედ ყურძენს სემი ლეთ ი ლა̈დეღ (ლნტ. 28) — ყურძენს საწნახელში სამ დღე-ღამეს ვაყოვნებთ. ეშხუ̄ი ზა̈ღ ქა ლახრაგუნეხ, ჰელუ̄ა̈ნ მინეშ ჩუ ადგრმეხ (ჰოეზ. 190) — ერთი წელი დააყოვნეს, ოსტატი მათი დაიჭირეს.

არა̈შდ (-იშ) ბზ., **არე̄შდ** ლშხ., **არაეშტ** ლნტ. — ოთხმოცი. ლა̈ზგა არა̈შდდ ა̈ნყიდხ (ბზ.) — სამოსახლო ოთხმოც (მანეთ)ად იყიდეს.

არბ იხ. **ღორი.**

არგაუ̄ა̈ლი, არგაუ̄ა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈რგიუ̄ა̈ლი.**

არგაუ̄ი იგივეა, რაც **ა̈რგიუ̄ე.**

ხ-არგა̈დი (ლოხუ̄რაგდინ, ლახრაგდინე; ლახრაგდინისგ) ბქ., **ხ-არაგა̈დი** (ლახუ̄არაგა̈დინ, ლახარაგა̈დნე; ლახარაგა̈დნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ელაპარაკება, ესაუბრება. ეღ დრეუ̄ქა სასო მიჩა დის ხარგა̈დიუ̄ (ბქ.) — იმ დროს სასო დედამისს ელაპარაკებოდა. მგმეზრე ზურალდ და̈რს ხეკუ̄ეს ლახარაგა̈დნას (ლნტ. 65) — მლოცველი ქალი არავის არ უნდა დაელაპარაკოს. იხ. **ხ-აგგრგალი.**

არგებს იგივეა, რაც **ა̈ნიგებას.**

არგი იგივეა, რაც **ა̈გი.**

ხ-არგიეს იგივეა, რაც **ხ-ამგრგიე.**

არდალ იგივეა, რაც **ჰარდალ.**

არდუ̄ნე (ოთურდუ̄ნ, ადურდუნე; ადურდუ̄ინნე ბზ., ოთურდუ̄ინ, ადურდუ̄ნე; ადურდუ̄ნისგ ბქ., ხუ̄არდუ̄ინ, არდუ̄ინ; არდუ̄ნი ლშხ., ათუ̄ირდინ, ა̈დირდუ̄ნე; ა̈დირდუ̄ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ამყოფებს. უ̄ა̈ზრი გეზალდ მიჩა მუღ მიჩაცახა̈ნ ადურდუნე (ბზ. 284) — ვეზირის შვილმა მამამისიც თავისთან ამყოფა. კეთილიშ მგჭმა̈რიდ ნა̈ გუ̄არდუ̄ინ (ლნტ. 57) — კეთილის (ქონების) მომხმარებლად ჩვენ გვამყოფე.

არეკა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈რკა̈ლი.**

არე̄ჳას იგივეა, რაც **აგრე̄ჳს.**

არე̄შდ იგივეა, რაც **არა̈̆შდ.**

ართქჳილ, ერთგჳილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ძერდგულ** (-არ) ლშხ., **ერთგჳილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ერთგული. ალ მა̄რე მუგჳდა̈ძ მინე ა̈რთქჳილ ლა̈სჳ (ბზ. 1) — ეს კაცი თითქოს მათი ერთგული იყო. ხჳა̄ძ მაყა ძერდგულ (ლშხ.) — ბევრი მყავს ერთგული. ალძა̈რს ა̈რთქჳილდ მეჴედ ხეხლიხ მარშანია (ჰოეზ. 62) — ამათ ერთგულად მომსვლელი ეგონებათ მარშანია.

არიგებას, არიგებს იგივეა, რაც **ა̈ნიგებას.**

არი̄ნქე (ოთრი̄ნქ, ადრი̄ნქე; ადრი̄ნქნე) ლშხ., **ა̈რინქე** (ათჳარინქ, ადარინქე; ადარინქნე) ლნტ., გრდმ. — 'მიმო'აბნევს. დაჴლა̈ ა̈ნწს ჩუ ხჳა̈რინქედ ფიწა̈ლშჳ (ლნტ. 15) — თხის ნაკელს ფიწლით მიმოვაბნევთ. გადატ. იმნარ ხარი̄ნქე ამზჳმ თეთრს? (ლშხ.) — რატომ აბნევ ამდენ ფულს?

არკალი იგივეა, რაც **ა̈რკა̈ლი.**

ხ-არკინე (თე ლოხჳრეკ, თე ლახრეკე; თეს ლახრეკნე) ლშხ., **ხ-არეკნე** (თე ლახჳა̈რკ, თე ლახარეკ, თეს ლახარეკნე) ლნტ., გრდმ. — თვალს 'მო'პკრავს; თვალს, თვალყურს ადევნებს. ყორქა მეზის თე ლახჳა̈რკ (ლნტ.) — კარში მიმავალს თვალი მოვკარი. იხ **ხ-ა̈ხჳტ'ინ'ე.**

ხ-არკი̄ნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈რკი̄ნე.**

არმა̈ლი (ოთგრმა̄ლ, ადგრმა̄ლე; ადგრმა̄ლი) ბზ., **არმა̄ლი** (ოთგრმა̄ლ, ადგრმა̄ლე; ადგრმა̄ლნე) ლშხ., **არმა̈ლი** (ათჳრმა̈ლ, ადგრმა̈ლე; ადგრმა̈ლი) ლნტ., გრდმ. — იჭერს. ჳა̈რგდ მუ-გეზალ ჩჳადგრმა̄ლე (ბზ. 416) — თავადმა მამა-შვილი დაიჭირა. ეჯძა̈რ სა̈ჳა̈რს ჩოთგრმალახ (ჰოეზ. 10) — ისინი საევებს დაუჭერიათ. ჩძაგ ნეპა̄ლარს არმა̄ლი (ლშხ.) — ყველგან ჩიტებს იჭერს.

არსგჳე იგივეა, რაც **ა̈რსგჳე.**

არსკგნე (ლოხჳრგსკინ, ლაძრგსკნე; ლაძრგსკნე ბზ., ლა̈ძრგსკნისგ ბქ.), გრდმ. — აწკარუნებს. მალმაზონს ხჳარსკგნად (ბქ. 3.) — განმალაკს ეაწკარუნებდით.

არტამ იგივეა, რაც **ლარტამ.**

არტაჳაზ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **არტაოზ** (-ა̈ლ) ლშხ., ლნტ. — კუდიანი, ტარტაროზი. ალ ზჳრა̄ლ არტაჳაზი ნა̈ხჳნსა̈რ კაპრა̈ძს მა̄მ ხა̈თლე ჳშხჳა̄რ (ბზ.) — ეს ქალი ტარტაროზივით ყბედობს (პირს არ მოკუმავს, ყბებს ერთმანეთის არ აკარებს). ძეშა ლი ალ არტაჳოზ (ლშხ.) — ვისია ეს ტარტაროზი.

არტყჳი, გჳრტყჳი, ძრტყჳი (ოთჳრტყჳ, ადჳრტყჳე; ადჳრტყჳი̄ნე) ბზ., **გრტყჳი, ჳრტყჳი** (ოთგრტყჳ, ადირტყჳ; ადგრტყჳინე ბქ., ათჳჳრტყჳ, ადჳრტყჳე; ადჳრტყჳინე ლნტ.), **ინტყჳი, ანტყჳი** (ოთჳნტყჳ, ადჳნტყჳე; ადჳნტყჳნე) ლშხ. — ყლაპავს, შთანთქავს. მარე აჴნი, კიცხს ჩი̄ ჩჳ გჳრტყჳი (ბზ. 404) — კაცი ხნავს, ბელტებს ერთიანად ყლაპავს. მიჩ ლჳქორდ ჩჳ ლოქ ჳრტყჳი (ლნტ. 263) — შენ სახლიანად გადაგყლაპავო. ეჯ მარე ბელტა̈რს გრტყჳიდა (ლნტ. 200) — ის კაცი ბელტებს ყლაპავდა.

არჳე იგივეა, რაც **არჭე.**

ხ-არჳნე იგივეა, რაც **ხ-ა̄რჳნე.**

არქჳა̈ლი, არქჳა̄ლი იგივეა, რაც **ა̈რქჳა̈ლი.**

არქჳი იგივეა, რაც **ა̈რქჳი.**

ხ-არლჳე იგივეა, რაც **ხ-ა̈რლჳე.**

არყაძ (-ყა̄ძშ, -ყელ) ლშხ., **არყა̈** (-იშ, -ყა̈ლ) ლნტ. — ბოტ. თეთრი სოკო, არყა სოკო. არყაძ სოკს მგტყაბს იზბიხ (ლშხ. ხორ. 26) — არყა სოკოს შემწვარს ჭამენ.

არში, გრში (ოთგრშ, ადგრშე; ადგრშინე ზს., ადგრშე, ადგრშნე ლშხ., ათჳრშ, ადგრშე; ადგრშნე ლნტ.), გრდმ. — შლის (ლოგინს), აფენს, 'და'აგებს. მოლაგჳაშ გრშიხ მა̈ტყიშ ლა̈დისგდ (ბქ. 305) — მატყლის დასადებად რამეს დააგებენ. ლაყჳრა ადგრშე (ლშხ.) — საწოლი გაშალა. გიორგიი აფხა̈ნიკა̈რდ ღა̈რთ ასგრშეხ (ლნტ. 182) — გიორგის ამხანაგებმა ნაბადი დააგეს.

არშჳლ იგივეა, რაც **არშჳილ.**

არშჳენი იგივეა, რაც **არშჳნი.**

არშჳილ (-ჳლიშ‖-ჳლა̈შ, -ჳლა̈რ) ზს., (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., **არშულ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) 1. ქვედა საცვალი, ნიფხავი. მიჩ ესერ არშჳილ ხა̈̄ზ (ბზ. 389) — მე ნიფხავი მაცვიაო. მა̈გ ფატა̈ნშჳ ი არშჳილშჳ გარ ასა̈დ (ბქ. 202) — ყველა პერანგის'ა' და ნიფხვის ამარადა დარჩა. ეშხუ მა̄რას ჩჳათკედხ არშულს (ლშხ. 21) — ერთ კაცს ჩახდიან ნიფხავს. ნასო არშჳილ-ფატა̈ნი ამარა ა̈მეჴედ ქა̈მხო (ლნტ.) — ნასო ნიფხავ-პერანგის ამარა გამოსულა გარეთ. 2. ბქ. შარვალი (ბამბისა და არა შალისა). ლჳაყმარემ ლერექჳ ხა̈მთქჳახ არშჳილ (ბქ. 238) — მამაკაცის ტანისამოსად სჩვევიათ შარვალი.

არშჳნი (ოხურშჳენ, ანგრშჳენ‖ანგრშჳენე; ანგრშჳენნე ბზ., ოხურშჳნ, ანგრშენ; ანგრშენისგ ბქ., ოხურშონ, ანგრშონე; ანგრშონნე ლშხ.), **არშჳენი** (ახჳარშჳენ, ანარშჳენე; ანარშჳენნე) ლნტ., გრდმ. — ახსენებს. მიჩა ჟახა ჟ'ანურშჳენნე, იმჳა̈ჲ ესერ ესჳა̈დნ, ჩინა̈რ ბაცჳ ხა̄რ (ბზ. 409) — ჩემს სახელს თუ ახსენებ, რასაც ინატრებ, ყველაფერი აგისრულდებაო. ხოლა ლიმა̄რს და̄რ არშჳნი ლარჰა̄ლჟი (ლშხ. 36) — ცუდ კაცობას დატირებისას არავინ ახსენებს. ა̈მირა̈ნდ ღერბეთ ანარშჳენ (ლნტ. 275) — ამირანმა ღმერთი ახსენა.

არშხალ, არჩხალ, არჩხილ იგივეა, რაც **აშხალ.**

არწჳნე იგივეა, რაც **არწჳლე.**

არწჳლე (ოთრუწჳი̄ლ, ადრუწჳლე; ადრუწჳლი ბზ., ათჳარუწულ, ადარუწულე; ადარუწული ლნტ.), **არწჳნე** (ოთრუწჳინ, ადრუწჳნე; ადრუწჳნისგ ბქ., ოთრუწუნ, ადრუწნე; ადრუწნი ლშხ.), გრდმ. — ჭიმავს, წელავს. ჰანა̈როლჳ ოხჳებხ ი ქოლჳ ადრუწჳნეხ დგრ (ბქ. 250) — ხარები შეაბათ და ისე გაეწიოთ დირეო.

ხ-არხი (ლოხჳარხ, ლახგრხე; ლახგრხი ბზ., ლშხ., ლოხჳარხ, ლახა̈რხ; ლახარხისგ ბქ., ლახჳა̈რხ, ლა̈ხარხე; ლახარგხნე ლნტ.), გრდმ. — ახლის, ახეთქებს (ერთმანეთს). ეჯგჳა̈რ ბიქჳ ანჰად, გიმ-მეგემ ლეთ ლახა̈რხ (ბქ. 104) — ისეთი ქარი ამოვარდა, ხე და მიწა ერთმანეთს კინაღამ მიახეთქა. მაგ უშხჳა̄რთე ათგრხე (ლშხ.) — ყველაფერი ერთმანეთს მიახალა.

არხი იგივეა, რაც **გრხი.**

არხგნე (ოხრგხინ, ანრგხნე; ანრგხნი ბზ., ადრგხნე, ადრგხნისგ ბქ., ოთრგხგნ, ადრგხნე; ადრგხნი ლშხ., ასჳარგხინ, ასარგხნე; ასარგხნი ლნტ.), გრდმ. — ანჯღრევს, არყევს, ძირს აყრევინებს. ყარაბახგლდდ ჳისგჳ მა̈გ ჩუქჳა̄ნთ' ა̄ნრგხნე (ბზ. 402) — ყარაბახმა ვაშლი სულ ძირს ჩამოყარა.

არჰე (ოხჳ̈რიჰ, ანრგჰე; ანრგჰი) ბზ., **ანარჰე** (ოხჳნა̈რჰ, ანნარჰე; ანნა̈რჰისგ) ბქ., **არჳე** (ოთრუჳ, ადრუჳე; ადრუჳნე ლშხ., ათჳარუჳ, ადარუე; ადარუი ლნტ.), გრდმ. 1. ზს. ანათებს. დი̄ნა მგჷშა̄ლ არჰა (ბზ. 381) — ქალიშვილი მზესავით ანათებდა. 2. ქს. ათენებს. თა̈თია ლაშტხჳმა̈გის არჳიდა (ლნტ. 71) — თათია ღამეს სასაფლაოზე ათევდა. ქა ჳედშუ არჳე მეჩი ზურა̄ლ (ლშხ.) — მოხუცი ქალი ძლივს ათენებს.

ას- იგივეა, რაც **ეს-.**

ასაბია (-ბია̈̄შ, -ბია̄ლ) ბზ., **ასაბია'ჲ'** (-ბია̄შ, -ბიე̄ლ) ლშხ., **ასაბია̈** (-ჲშ, -ბია̈რ) ლნტ. — ჭირისუფალი, ასაბია. ასაბია სგა ხასგურ ლგდგარა კუბს (ლშხ. 36) — ჭირისუფალი უზის მიცვალებულის კუბოს. ალეს ქა ხოჰრიდახ ასაბია̈ს (ლნტ. 5) — ამას შეუთვლიდნენ ჭირისუფალს.

ხ-ასაკჳრელ იგივეა, რაც **ხ-ასკჳრელ.**

ასალ (-სლა̈შ, -სლა̈რ/ლ) ბზ. **ასა̈ლ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სატეხი. ჳოხჳიშდ ფუთ ასალ ა̈მჴიდდ (ბზ. 81) — ხუთი ფუთი სატეხი მომიტანეთ. მეთხჳია̈რ ჟი ხალაკა მერბე-მერბე ასალა̈ლს (ლნტ. 101) — მონადირე წასწყდომია სხვადასხვაგვარ სატეხებს.

ასაყა იგივეა, რაც **ესყა.**

ხ-ასაჩქჳა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ასჩქჳა̈რი.**

ასაჩქჳა̈რი იგივეა, რაც **ასჩქჳა̈რი.**

ასაჰომე იგივეა, რაც **ესჰომე.**

ასახჳათი იგივეა, რაც **ასხა̈თი.**

ხ-ასა̈̄რჳინე (ლოხჳსა̈̄რჳინ, ლახსა̈̄რჳინე; ლახსა̈̄რჳინი) ბზ., **ხ-ასა̈რინე** (ლოხჳსარინ, ლახსა̈რინე; ლახსა̈რინისგ ბქ.)

გ რ დ მ. — აპატიებს, შეუნდობს; შეაეედრებს. ალ ეშხუ̈ინ ქა ლამსӓრუ̈ინ (ბზ.) — ამ ერთხელ მაპატიე. ქალდან მაცხუ̈ӓრდ მისӓრუ̈ინა (ჰოეზ. 222) — ქალდანი მაცხოვრისათვის მიპატიებია. ქ'ესეროღუ̈ ლახსӓრინე ლӓდიშ ლადეღ (ბქ. 214) — შეგვინდე დღევანდელი დღე. ღერბეთ, ქა ლოქ ხასӓრინე ალ ლიც (ლნტ. 232) — ღმერთო, შეგვინდე (გვაპატიე) ეს წყალიო.

ხ-ასგდინӓლუ̈ნე იგივეა, რაც **ხ-ӓსგდინӓუ̈ნე.**

ასგდინე იგივეა, რაც **ӓსგდინე.**

ხ-ასგემ (ლოხუ̈ასგ, ლახსგე; ლახსგემნე ბზ., ლახსგე; ლახსგემ ბქ.), **ხ-ასგემ** (ლოხუ̈ასგ, ლახასგ; ლახსგემნე) ლშხ. გ რ დ მ. — 'შე'აქცევს (ზურგს). დინად შიყ ლახსგე მორუ̈ӓლს (ბზ.) — ქალიშვილმა ზურგი შეაქცია შუამავლებს. [ეჯნემ] ლახӓსგ შიყ ლუმურყუ̈ӓმ ქორს (ბქ. 101) — მან კოშკიან სახლს ზურგი შეაქცია. მი შიყ ლოხუ̈ასგ გეზალს (ლშხ.) — მე ზურგი შევაქციე შვილს.

ხ-ასგმუნე იგივეა, რაც **ხ-ӓსგმუნე.**

ხ-ასგურ (ხუ̈ასგურდӓს, ხასგურდა; ხასგურდე̄დს ბზ., ხუ̈ასგურდ, ხასგურდ; ხასგურდეს ბქ., ხუ̈ასგურდას, ხასგურდა; ხასგურდეს ლშხ.), **ხ-ასკურ** (ხუ̈ასკურდӓს; ხასკურდა; ხასკურდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აზის. თუ̈ეთუ̈ნე დӓუ̈ თუ̈ეთუ̈ნა რӓშს ყი ხასგურ (ბზ. 256) — თეთრი დევი თეთრ რაშს აზის. ქრისტე... ჯორს ხӓსკუ̈რენა (ლნტ. 7) — ქრისტე ჯორზე მჯდარა.

ასგუ̈რე (ესსგუ̈ირ, ესსგურე; ესსგური ბზ., ოსსგუ̈ირ, ესსგურე; ესსგურისგ ბქ., ოსსგურ, ესსგურე; ესსგურნე ლშხ.), **ასკუ̈რე** (ასუ̈ასკურ, ასასკურე; ასასკური) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'სვამს ('და'სხამს). კეისӓრს ი მიჩა უ̈ӓზრӓლს ჩუ̈ასგუ̈რეჲ აშხუდ (ბზ.) — კეისარს და მის ვეზირებს ერთად დასხამენ. [ეჯდარს] ჩუ̈ესსგურნეჲ ქორს ტაბაგუ̈ი (ლშხ. 30) — ამათ დასხამენ სახლში სუფრასთან. ნებოზს ჩიდს ჩუ̈ასკუ̈რაჲ (ლნტ. 48) — საღამოს ყველას დასხამდნენ.

ხ-ასგუ̈რე (ოხუ̈სგუ̈ირ, ახსგურე; ახსგუ̈რი ბზ., ოხუ̈სგუ̈ირ, ახსგურე; ახსგურისგ ბქ., ლოხსგურ, ლახსგურე; ლახსგურნე ლშხ.), **ხ-ასკუ̈რე** (ლახუ̈ასკურ, ლახასკურე; ლახასკური) ლნტ. გ რ დ მ. — 'და'სვამს (რაიმეზე). ლაჲ ჟ'ӓნცხას, ჩӓჟს ყი ლახსგურ! (ბზ.) — როცა გაიზარდოს, ცხენზე შემოსვი! უცხრაშ ზგსყი ფაუს ხასგუ̈რეჲ ბეფშუ̈ს (ბქ. 6) — ბავშვს მსხლის ნედლ ჯოხზე შემოსვამენ. ხენწიფს ყი ლოხსგურა შაუ̈ჩიტთეჟი ზითუნახაუ̈ (ლშხ. 76) — ხელმწიფეს შავჩიტზე შემოუსვამს მზეთუნახავი. ლახუ̈ასკურ ჩӓჟი მიშკუ̈ი გეზალ (ლნტ.) — ჩემი შვილი ცხენზე შევსვი. მგმლაჲ ჰუ̈ილოდს ლახასგურე (ჰოეზ. 70) — მუდლახელი ჯორზე შემოსვა.

ასგუ̈ჯინე იგივეა, რაც **ӓსგუ̈ჯინე.**

ხ-ასდიკ (მასდიკჲნ˹და˺, ხასდიკჲნ˹და˺; ხასდიკჲნდე̄დს ბზ., მასდიკჲნ˹და˺, ხასდიკჲნ˹და˺; ხასდიკჲნდეს ბქ., მასდიკჲნ˹და˺, ხასდიკჲნ˹და˺; ხასდიკჲნდეს ლშხ.), ა ო რ. (ამსასტკჲნ˹და˺, ათსასტკჲნ˹და˺ ჩს., ამსასდკჲნ, ათსასდკჲნ ლშხ.) გ რ დ უ ვ. — სწყინს, უკმაყოფილოა. ალა მიჩა დის გუნ ხასდიკ (ბზ. 378) — ეს დედამისს ძალიან სწყინს. ლიჰთე ჩი ხასდიკ (ბქ.) — წყეველა ყველას სწყინს. უმლӓშს ლიბერგ ციცუ̈ს ესერი ხასდიკ (ანდ.) — ულვაშზე ხელის წავლება კატასაც სწყინსო. ეჯი ლოქ მიშგუ̈ა მუს ხესდიკი (ლშხ. 59) — ის (საქმე) მამაჩემს ეწყინებაო. იხ. **ხამჯარӓუ̈.**

ასე̄ლუ̈ე (ოხსე̄ლӓუ̈||ოხსე̄ლუ̈, ანსე̄ლუ̈ე; ანსე̄ლუ̈ი) ბზ., **ӓსელუ̈ე** (ოხსელӓუ̈, ანსელუ̈ე; ანსელუ̈ისგ) ბქ., **ასე̄ლუ̈ე** (ოხსე̄ლუ̈, ანსე̄ლუ̈ე; ანსე̄ლუ̈ნე) ლშხ., გ რ დ მ. 1. ასულიერებს; აღონიერებს. [ჰყინტდ] ჟ'ӓნსე̄ლუ̈ე მიჩა მუხუ̈ბე (ბზ. 400) — ბიჭმა თავისი ძმა მოასულიერა. 2. (ოთსე̄ლӓუ̈, ადსე̄ლუ̈ე; ადსე̄ლუ̈ი ბზ., ოთსელӓუ̈; ადსელუ̈ე; ადსელუ̈ისგ ბქ.), **ასე̄ლუ̈ე** (ოთსე̄ლუ̈, ადსე̄ლუ̈ე; ადსე̄ლუ̈ი) ლშხ., **ӓსელე** (ათუ̈ასელ, ადასელე; ადასელი) ლნტ., გ რ დ მ. — დაარჩენს. უ̈ოჯრიӓლ ბიძӓდ ადსე̄ლუ̈ე (ბზ.) — ობლები ბიძამ 'და'არჩინა. კუმӓშს ხუ̈ასე̄ლუ̈ე (ლშხ.) — საქონელს ვკვებავ.

ხ-ასიდ (მესӓდ, ხესӓდ; ხესდი ბზ., ხესად ბქ.), გ რ დ უ ვ. — 'და'რჩენილი აქვს. ნინოლს ეჯ თეთრხӓნ მӓმგუ̈ეშ ხასიდ (ბზ.) — ნინოლს იმ ფულიდან არაფერი აქვს დარჩენილი. [კოჯს]

ათხეი ალ ყახე ხასიდ ყი (ბქ. 242) — კლდეს ახლაც ეს სახელი აქვს შერჩენილი. თჷით ჲერჷ ლაზმა̈რ ყა̈გ გჷასიდდა (ჰოჸ. 78) — ორ-ორი საწყაო წამალი დარჩენილი გვქონდა.

ასინჯა̈ჷი, ასგნჯა̈ჷი (ოთსგნჯა̈ჷ, ადსგნჯჷე; ადსინჯჷი̄ნე) ბზ., **ასგნჯა̈ჷი** (ლოხსგნჯა̈ჷ, ლაჲსგნჯაჷე; ლაჲსგნჯა̈ჷისგ) ბქ., **ასი̄ნჯაჷი** (ოთსი̄ნჯაჷ, ადსი̄ნჯაჷე; ადსი̄ნჯჷი) ლშხ., **ა̈სინჯა̈ჷი** (ათჷა̈სინჯა̈ჷ, ადასინჯა̈ჷე; ადასინჯა̈ჷი) ლნტ. გ რ დ მ. — სინჯავს, ათვალიერებს. მჷლგუჰე̄რდ... ადსგნჯჷე კიბდჷენ (ბზ. 59) — მეწისქვილემ კიდობანი გასინჯა. ამნემ ლახტიხ, ერე ჩჷ'ესერჷ ადსგნჯაჷეხ (ბქ. 45) — ამან უპასუხა, რომ გასინჯეთო. [ალჲარდ] ადსი̄ნჯჷეხ სადგომ (ლშხ. 62) — ამათ სადგომი გასინჯეს. ფეკჷნა̈რ ლიცს ერ გთრეხ, ეჩქა მინე დი ა̈სინჯა̈ჷი (ლნტ. 80) — ლეკვები წყალს (რომ) სვამენ, მაშინ მათი დედა სინჯავს.

ხ-ასიპ იგივეა, რაც **ხ-ა̈სიპ.**

ხ-ასისგ იგივეა, რაც **ხ-ა̈სისგ.**

ასი̄ნჯაჷი იგივეა, რაც **ასინჯა̈ჷი.**

ასკამ (-კმა̈შ, -კმა̈რ) ბქ. — სავარძელი. ბეჩჷის ა̈სყიხ ასკმა̈რს (ბქ. 2) — ბეჩოში აკეთებენ სავარძლებს. შდრ. **ლგრგიმ.**

ხ-ასკდა (ხჷასკჳ̄დდა̈ს, ხასკჳ̄დდა; ხასკჳ̄დდე̄დს ბზ., ხჷასკჳდ, ხასკჳდ; ხასკჳდდეს ბქ., ხჷასკჳ̄დ⌈დას⌉, ხასკჳ̄და; ხასკჳ̄დდეს ლშხ., ხჷასკჳდდა̈ს, ხასკჳდდა; ხასკჳდდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეტევა („ატევია“). მოჯმა̈გირ დეშ ხასკდა ყორისგა (ბზ.) — მოჯამაგირე ვერ ეტევა კარებში. ლარდა ეზერ ლი, ხალხ ემოშ ხასკდა ეჰე (ბქ.) — ოთახი კარგია, ხალხი თუკი ეტევა.

ხ-ასკიბ (ხჷასკიბდა̈ს, ხასკიბდა; ხასკიბდე̄დს ბზ., ხჷესკბ, ხესკაბ; ხესკებეს ბქ., ხჷასკიბდა̈ს, ხასკიბდა; ხასკიბდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — სჯერდება; ⌈და⌉ყაბულდება. დედბერ ალას გარ მა̄დ ხასკიბ (ბზ.) — დედაბერი მარტო ამას არ სჯერდება. მეთხჷა̈რ ეშხუ ლჷაშს გარ მადე ხესკაბ (ბქ.) — მონადირე მხოლოდ ერთ ჯიხვს არ სჯერდებოდა.

ასკიბნაჷი იგივეა, რაც **ა̈სკირბი.**

ასკიდნე იგივეა, რაც **ა̈სგდინე.**

ხ-ასკნა̄ლჷნე იგივეა, რაც **ხ-ასკნა̈̄ჷნე.**

ხ-ასკნა̈̄ჷნე (ოთსკინა̈̄ჷინ, ათსკინა̈̄ჷნე; ათსკინა̈̄ჷნი) ბზ., **ხ-ა̈სკნაჷნე** (ოთსკინაჷინ, ათსკინაჷნე; ათსკინაჷნისგ) ბქ., **ხ-ასკნა̄ლჷნე** (ოთსკინა̄ლუნ, ათსკინა̄ლჷნე; ათსკინა̄ლჷნი) ლშხ., **ხ-ა̈სკნალნე** (ათჷასკინალინ, ათასკინალნე; ათასკინალნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ახტუნებს. [ჰა̈შდ მიჩა რა̈შ] ხა̈ლხ ყიქა̄ნქა ათსკინა̈̄ჷნე (ბზ. 393) — ქმარმა თავისი რაში ხალხ⌈ი⌉ს შემოდან გადაახტუნა. დჷდად ქახსკინაჷნე ჩაყჷ (ბქ. 18) — დუდამ ცხენი გადმოახტუნა. კოჯქა ათსკინა̄ლჷნე (ლშხ.) — კლდეზე გადაახტუნა. ბეფშს ხჷა̈სკნალნე (ლნტ.) — ბავშვს ახტუნებ.

ასკნე იგივეა, რაც **ა̈სკნე.**

ხ-ასკჷრ იგივეა, რაც **ხ-ასგჷრ.**

ასკჷრფა̈ნი (ოხჷსკჷრფა̈ნ, ანსკჷრფნე; ანსკჷრფნი ბზ., ოხსკჷრფა̈ნ, ანსკჷრფანე; ანსკჷრფა̈ნისგ ბქ., ახჷასკჷრფა̈ნ, ანასკჷრფა̈ნე; ანასკჷრფა̈ნი ლნტ.), **ასკჷრფანი** (ოხსკჳრფან, ანსკჳრფნე; ანსკჳრფნი) ლშხ. გ რ დ მ. — გრეხს; ძახავს (მკვრივად). ლესკჷერიაქდ ქანს ყ'ასკჷრფა̈ნიხ (ბქ.) — ბაწრისათვის კანაფს დაგრეხენ (მკვრივად). ლოზა̈რ ხოჩამდ ანასკჷრფა̈ნე ჰყინტდ (ლნტ.) — ბიჭმა თოკი კარგად დაგრიხა.

ასკჷრე იგივეა, რაც **ასგჷრე.**

ხ-ასკჷრე იგივეა, რაც **ხ-ასგჷრე.**

ხ-ასკჷრელ (მასკჷრა̈ლგნ⌈და⌉, ხასკჷრა̈ლგნ⌈და⌉; ხასკჷრა̈ლგნდე̄დს ბზ., მასკჷრელგნ, ხასკჷრელგნ: ხასკჷრელგნეს ბქ., მასკჷრელგ̄ნ, ხასკჷრელგ̄ნ; ხასკჷრელგ̄ნდეს ლშხ.), **ხ-ასაკჷრელ** (მასაკჷრელგნ⌈და⌉. ხასაკჷრელგნ⌈და⌉; ხასაკჷრელგნდეს) ლნტ. ა ო რ. (ამსაკჷრა̈ლგნ⌈და⌉, ათსაკჷრა̈ლგნ⌈და⌉ ზს., ამსაკჷრელგ̄ნ, ათსაკჷრელგ̄ნ ლშხ., ლამასა̈კჷრელგნ⌈და⌉, ლახასა̈კჷრელგნ⌈და⌉ ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უკვირს. გიე̄რგს ალა ეშ ხასკჷრელ (ბზ. 321) — გიორგის ეს უკვირს. გუნ მასკჷრელ ალ გჷეშ (ბქ.) — ეს საქმე ძალიან მიკვირს.

ასმა (-მა̄შ, -მე̄ლ ლშხ., -მა̈ჲშ, -მა̈ლ ლნტ.) — შენობა, ნაგებობა. ამნოჷშ ა̄ნშგიხ ასმე̄ლს (ხორ. 39) — ამით ხურავენ შენობებს. ასმას

და̈რ ხეკუეს ლახაჯგდდეს (ლნტ. 54) — ნაგე-ბობას არავინ უნდა მიეყრდნოს.

ხ-ასდამ იგივეა, რაც **ხ-ა̈სია̈მ.**

ასოზი იგივეა, რაც **ესოზი.**

ასოყე (ოთსო̄ყ, ადსოყე; ადსოყი ბზ., ოთსოყ, ადსოყე; ადსოყნე ლშხ.), **ასოყე** (ოთსეყ, ადსოყე; ადსეყისგ ბქ., ათუასოყ, ადასოყე; ადასოყი ლნტ.) გ რ დ მ. — აგიყებს. დინა მა̈ხიადდ ხია̈რ ჩუადსოყე (ბქ.) — გოგო სიხარულმა კინაღამ გააგიჟა. ჩუ ლოქ ასოყე დალ მა̈რას (ლშხ. 13) — დალი კაცს აგიყებსო. და̈უ ადასოყე ა̈მირა̈ნდ (ლნტ.) — ამირანმა დევი გააგიჟა.

ასპე იგივეა, რაც **ა̈სპე.**

ასპგნე იგივეა, რაც **ა̈სიპანე.**

ხ-ასრე იგივეა, რაც **ხ-ა̈სრე.**

ასრულე (ოთსურილ, ადსურლე; ად-სურლი ბზ., ოთუსურილ, ადსრულე; ად-სრულისგ ბქ., ოთსრულ, ადსრულე; ად-სრულნე ლშხ.), გ რ დ მ. — ასრულებს, ამთავ-რებს. იმუა̈ჲყა̈ნ სი მექა, ეჯყა̈ნ ოთსურილ მა̈გ (ბზ. 276) — როგორც შენ მითხარი, ყველა-ფერი ისე შევასრულე. მიჩა ნაქუ ოდო ქად-სრულე, ეჯურ მად ადგგან (ბქ.) — თავისი ნათქვამი ვიდრე არ შეასრულა, ისე არ გა-ჩერდა.

ხ-ასსგე იგივეა, რაც **ხ-ა̈სსგე.**

ასსგნე იგივეა, რაც **ა̈სსგნე.**

ასტამ (-ტმიშ, -ტმა̈რ ბზ., -ტმარ ლშხ., -ტა̈მიშ, -ა̈რ ლნტ.) — ასტამი. ბოფშა̈რ ასტამს იკედხ (ბზ. 19) — ბავშვები ასტამს იღებენ. ჩუუ ლოქ ადშგთნე ასტამ (ლშხ. 58) — გაავარვა-რე ასტამიო. მა̈გ ა̈ესკხ ასტამშუ ღგრჩა̈ლს (ლნტ.) — ყველას მიაქვს ასტამით ნაღვერ-დალი.

ასულუა იგივეა, რაც **ესლუა.**

ასუშ იგივეა, რაც **ჰასუიშ.**

ასუ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — ასო, სხეულის ნაწილი. ფა̈რშმა̈გს ბა̈ჭი შე-ლდყი თუთ ასუ ხაკუ ლედიდ (ბზ. 247) — ფარშევანეს თითო ნაბიჯზე თითო ასო უნდა პირში ჩასადებად. მა̈ხელუა̈ჲს მოლე ასუ აშ ხეფრიუ (ბქ. 290) — ახალგაზრდას სხეულის რომელიმე ნაწილი გაუხმებოდა. ალ ლეგ-ლირდე ჩუ ხოდპუშე მა̈რას ასუს (ლშხ. 89) — ეს ავადმყოფობა ადამიანს სხეულის ნაწილს 'და'უზიანებს.

ასუეტე (ოთსუეტ, ადსუეტე; ად-სუეტნე) ლშხ., **ასუეტე** (ახუასუეტ, ანასუე-ტე; ანასუეტნე) ლნტ. გ რ დ მ. — 'და'ცეხავს. თხერედ ი მაულდ ქანასუეტეხ [ფა̈ტუ] (ლნტ. 123) — მგელმა და მელამ ფეტვი გაცეხეს.

ასუიშ იგივეა, რაც **ჰასუიშ.**

ასყენე, ასყი იგივეა, რაც **ა̈სყი.**

ასჩუქუარი, ასჩუქური იგივეა, რაც **ას-ჩქუა̈რი.**

ხ-ასჩუქური იგივეა, რაც **ხ-ასჩქუა̈რი.**

ხ-ასჩქუა̈რი, ხ-აშჩუქუა̈რი (ლოხ-სჩუქუა̈რ, ლახსჩუქურე; ლახსჩუქური ბზ., ლოხსაჩქუა̈რ, ლახსაჩქურე; ლახსაჩქურისგ ბქ.), **ხ-ასჩუქური** (ხუასჩუქუარ, ხასჩუქურე; ხასჩუქური) ლშხ., **ხ-ასაჩქუა̈რი** (ლახუასაჩ-ქუა̈რ, ლახასაჩქუა̈რე; ლახასაჩქუა̈რი) ლნტ. გ რ დ მ. — ასაჩუქრებს, აჩუქებს. ხელწიფ'დ' ი მიჩა ხეხუ'დ' ქა ხასჩუქურეხ მინე სა̈ხგლ-წიფუი ხგნსგა (ბზ. 284) — ხელმწიფემ და მის-მა ცოლმა აჩუქეს თავიანთი სახელმწიფოს ნა-ხევარი. ემის ლოქ ხასაჩქუა̈რი მიჩა ნამის-უყი, ხოჩა ლოქ ირა (ლნტ. 298) — თუ შენს ნა-მუსზე რამეს მაჩუქებ, კარგი იქნებაო.

ასჩქუა̈რი, ასჩუქური (ოთსუჩქუა̈რ-‖ოთუსაჩქუირ, ადსუჩქურე; ადსუჩქური ბზ., ოთსაჩქუა̈რ, ადსაჩქურე; ადსაჩქურისგ ბქ.), **ხ-ასჩუქუარი** (ოთსაჩქუარ, ადსაჩქურე; ად-საჩქური) ლშხ., **ასაჩქუა̈რი** (ათუასაჩქუა̈რ, ადასაჩქუა̈რე; ადასაჩქუა̈რი) ლნტ. გ რ დ მ. — ასაჩუქრებს. ხელწიფდ [უა̈ზრი] მგკეთ ჩუად-სუჩქურე (ბზ. 413) — ხელმწიფემ ვეზირის მო-კეთე დაასაჩუქრა. ნეფე ი მიჩა ჯარ ლიზა̈ლს ჩოთსაჩქურა მეზგას (ლშხ. 51) — წასვლისას მეფე და მისი ჯარი ოჯახს დაუსაჩუქრებია. [ზურალდ] ალ მეთხუია̈რ ხოჩამდ ადასაჩ-ქუა̈რე ჩუ (ლნტ. 162) — ქალმა ეს მონადირე კარგად დაასაჩუქრა.

ასწუა̈მ იგივეა, რაც **აშხუწა̈მ.**

ასხა̈თი (ოხუსახა̈თ, ანსახთე; ანსახთი ბზ., ანსახთისგ) ბქ., **ასახუათი** (ოხსახუათ,

ანსახჷათე; ანსახჷათნე) ლშხ. გ რ დ მ. — ახერხებს. ჯი როქ ჟ'ასხა̈თი ამ̄ ლიჰედს (ბზ. 437) — შენ მოახერხებ ამის მოყვანასო (მოსელასო). იშგენ მამაგჷეშმოშ ანსახთე (ბქ. 81) — სხვა ვერაფერი მოახერხა. ახსახჷათ ე̄სამა! (ლშხ.) — მოახერხე რამე!

ასხრი იგივეა, რაც **ესღრი**.

ასგნჯა̈ჷი იგივეა, რაც **ასინჯაჷი**.

ატ იგივეა, რაც **ჰატ, ჰა̈დტ**.

ატაბა̈ლი, ატაბა̄ლი იგივეა, რაც **ატა̄ბა̈ლი**.

ატაბე იგივეა, რაც **ატა̄ბე**.

ხ-ატაბნე (ოხჷტაბჷინ, ახტა̄ბჷნე; ახტაბჷნი ბზ., ოხჷტაბინ, ახტაბნე; ახტაბნისგ ბქ.), **ხ-ატა̄ბჷნე** (ოხტა̄ბუნ, ახტა̄ბჷნე; ახტა̄ბჷნი) ლშხ., **ხ-ატაბჷნე** (ახჷატაბინ, ახატაბნე; ახატაბნი) ლნტ. გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ათლევინებს. [ამნემ] კუბ ახტაბნე მერმა ლადელ (ბქ. 162) — მეორე დღეს ამან კუბო გაათლევინა. ლადა̄რე ამტა̄ბნე (ლშხ.) — ტარი გამათლევინა.

ხ-ატაბჷნე იგივეა, რაც **ხ-ატაბნე**.

ატამა (-მა̈შ, -მოლ), **ატა̈მ** (ატმიშ‖ატმა̈, ატმა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ატამ** (ატმიშ, ატმარ ლშხ.) — ატამი. ალ მეზგა ფიშირ ხოგ ატამა (ბქ. 282) — ამ ოჯახს ბევრი უდგას ატამი. ხილ მა̈გ იმა̈რგ : გაკ, ჷისკჷ, ჷიცხ, ატა̈მ (ლნტ.) — ხეხილი ყველაფერი ხარობს: კაკალი, ვაშლი, მსხალი, ატამი.

ატარაჷი[2] (ოთტარაჷ, ადტარჷე; ადტარაჷნე) ლშხ. — ტეხს (სიმინდის ტაროს). სიმინდს ხჷატარაჷი (ლშხ.) — სიმინდს ეტეხ.

ატარა̈ჷი[1] (ათჷატარა̈ჷ, ადატარა̈ჷე; ადატარა̈ჷი) ლნტ. გ რ დ მ.— ატარებს (დროს, ცხოვრებას...) ამჟი ადატარა̈ჷე... ლირდე (ლნტ. 22) — ასე გაატარა ცხოვრება.

ხ-ატარხა̈ნი იხ. **ხ-ოტგრხნე**.

ატა̈მ იგივეა, რაც **ატამ**.

ხ-ატა̈ტი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ტტი**.

ატა̄ბა̈ლი (ოხჷტა̄ბა̈ლ, ანტა̄ბა̄ლე; ანტა̄ბა̈ლი) ბზ., **ატაბა̈ლი** (ოთტაბალ, ადტაბალე; ადტაბა̈ლისგ) ბქ., **ატა̄ბა̄ლი** (ოთტა̄ბა̄ლ, ადტა̄ბა̄ლე; ადტა̄ბა̄ლნე) ლშხ., **ატაბალი** (ახჷატაბა̈ლ, ანატაბალე; ანატაბალი) ლნტ. გ რ დ მ. — თლის. მახჷა̈ძს ატა̄ბა̈ლი ალ მა̄რე?! (ბზ.) — ეს კაცი რამდენს თლის?! ჯ'ესერ... ფაუს ატაბა̈ლი (ბქ. 87) — მე ჯოხს ვთლიო. ჰყინტ თელ ლა̈დელ ატაბალდა (ლნტ.) — ბიჭი მთელი დღე თლიდა.

ატა̄ბე (ოხჷტა̈ბ, ანტა̄ბე; ანტა̈ბი ბზ., ოხტა̄ბ, ანტა̄ბე; ანტა̄ბნე ლშხ.), **ატაბე** (ოხჷტა̈ბ, ანტაბე; ანტა̈ბისგ ბქ., ახჷატა̈ბ, ანატაბე; ანატაბი ლნტ.) გ რ დ მ. — თლის. მა̄ლ ფაუს ატა̄ბე (ბზ. 320) — მელა ჯოხს თლის. ზექს ატა̄ბე (ლშხ.) — ხეს თლის. ალ დაჷდ ჟ'ანატაბე ხოშა ულჷა (ლნტ. 219) — ამ დევმა დიდი ულელი გამოთალა.

ხ-ატა̄ბჷნე იგივეა, რაც **ხ-ატაბნე**.

ატბიდე იგივეა, რაც **ა̈ტბიდე**.

ატბგნა̈ლი (ოთტგბნა̈ლ, ადტგბნა̄ლე; ადტგბნა̈ლი) ბზ., **ატბგნალი** (ოთტგბნა̈ლ. ადტგბნალე; ადტგბნა̈ლისგ ბქ., ათჷატგბნა̈ლ, ადატგბნალე; ადატგბნალი ლნტ.), **ატბგნა̄ლი** (ოთტგბნა̄ლ, ადტგბნა̄ლე; ადტგბნა̄ლნე) ლშხ. გ რ დ მ. — აფურთხებს. ხლმ. როსტომდ ქა̄დტგბნა̄ლე (ბზ. 236) — როსტომმა გადააფურთხა. ამეჩუ ძა̈რდ ადტგბნალე? (ბქ.) — აქ ვინ დააფურთხა? ზურელა̈ლ ატბგნა̈ლიხ (ლნტ.) — ქალები აფურთხებენ.

ხ-ატბგნე (ლოხჷტგბინ, ლახტგბნე; ლახტგბნი ბზ., ლახტგბნისგ ბქ., ლოხტგბგნ, ლახტგბნე; ლახტგბნი ლშხ., ლახჷატგბინ, ლახატგბნე; ლახატგბნი ლნტ.) გ რ დ მ. — აფურთხებს. მა̈გ ეჯას ხატბგნე (ბზ.) — ყველა იმას აფურთხებს. ლოხტგბნ' ესერ და̈ჷს მურყჷმა̈შ ყორდ (ბქ. 222) — დევს კოშკის კარისათვის მიუფურთხებიაო. მეჩდან ხატბგნეხ ეჯის (ლშხ.) — წასვლის შემდეგ იმას აფურთხებენ. ჰყინტს სასა̈ხლდ ლახოტგბნა (ლნტ. 26) — ბიჭს სასახლისათვის მიუფურთხებია.

ხ-ატკლებ (მატკლა̈ბგნ˹და˺, ხატკლა̈ბგნ˹და˺; ხატკლა̈ბგნდე̄დს ბზ., მატკლებგნ˹და˺, ხატკლებგნ˹და˺, ხატკლებგნეს ბქ., მატკლებგ̄ნ˹და˺, ხატკლებგ̄ნ˹და˺; ხატკლებგ̄ნდეს ლშხ.), **ხ-ადაკლებ** (მადაკლებგნ˹და˺, ხადაკლებგნ˹და˺; ხადაკლებგნდეს) ლნტ. ა ო რ. (ამტკლა̈ბგნ˹და˺, ათტკლა̈ბგნ˹და˺ ზს., ლამტკლებგ̄ნ, ლახტკლაბგ̄ნ ლშხ., ამადაკლე-

ბგნ˹და˺, ათადაკლებგნ˹და˺ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ენანება. თხუ̈იმ მჰმ მატკლებ (ბზ.) — თავი არ მენანება. ეჯჲა̈რ დემ˹ეგ˺ მატკლებხ (ბქ. 186) — ისინი არ მენანებიან. ნომა̈უ̈ ლოქ ხატკლებ ჯეჲ (ლშხ. 63) — მე ნუ გენანებიო. მადაკლებ მესნა̈უ̈ა̈ ლითუ̈ეფ (ლნტ.) — დეკეულის დაკარგვა მენანება.

ატკცე იგივეა, რაც **ადტკცა̈უ̈ი.**

ატლას, ატლა̈ს (-იშ, -ლასა̈რ) ზს., ლნტ., **ატლას** (-არ) ლშხ. — ატლასი. დედედ ბობშს ატლასი ქესა̈ჲ ყ'ესდე გუჟი (ლშხ. 63) — დედამ ბავშვს ატლასის ქისა დაადო გულზე. ბეჩუ̈ის ა̈სყიხ ატლა̈სიშ შართქუ̈ნა̈რს (ბქ.) — ბეჩოში აკეთებენ ატლასის საბნებს. სგაშხან ჯაქუდა ატლასე (ჰოეზ. 2) — შიგნით გესვა ატლასი.

ხ-ატმე (ოხუ̈ატმ, ახტიმ; ახტიმე ბზ., ოთატმ, ათტიმ; ათტიმე ლშხ.), **ხ-ატუ̈მე** (ოხუ̈ატუ̈მ, ახტუ̈იმ; ახტუ̈იმე) ბქ. გ რ დ მ. — ატყავებს, აძრობს. ტუფ ქჷთატმ (ბზ.) — ტყავი გაეაძვრე (გავატყავე). უ̈ოდშუ̈ ათტიმ ტუფ (ლშხ.) — ძლივს გააძრო ტყავი.

ატმურე იგივეა, რაც **ატმჷრე.**

ატმჷრე (ოთტუმჷრ‖ოთტუმუ̈რ‖ოთტგმჷრ, ადტუმუ̈რე‖ადტმჷრე; ადტუმუ̈რი‖ადტმჷრნე ზს., ოთტგმჷრ, ადტგმჷრე; ადტგმჷრნე ლშხ.), **ატმურე** (ოთტუმირ, ადტუმურე; ადტუმურისგ) ბქ., **ატმგრე** (ათუ̈ატგმგრ, ადატგმგრე; ადატგმგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — ატყავებს. და̈უ̈ [ჴა̈ნს] ატმჷრე (ბზ. 320) — დევი ხარს ატყავებს. და̈უ̈დ ლა̈ჩუ̈ ქადტუმურე (ბქ. 215) — დევმა ირემი გაატყავა. აჯატგმგრე მაცხუ̈ა̈რდ, სი ჴა̈ნ! (ლნტ.) — შენ, ხარო, მაცხოვარმა გაგატყაოს! (წყევლაა). იხ. **ატფუ̈რე.**

ატრჷნტე (ოხუ̈ტრჷნტ, ანტრჷნტე; ანტრჷნტნე ბზ., ოთტრჷნტ, ადტრჷნტე; ადტრჷნტნე ლშხ.), **ატრონტე** (ათუ̈ატრონტ, ადატრონტე; ადატრონტი) ლნტ. გ რ დ მ. — ატორტმანებს. ზითუნახაუ̈... კოჯს ატრჷნტე (ლშხ. 61) — მზეთუნახავი კლდეს ატორტმანებს.

ხ-ატსი იგივეა, რაც **ხ-ატყცი.**

ხ-ატტი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ტტი.**

ხ-ატუ̈ლი (ლოხუ̈ტუ̈ლ, ლახტუ̈ილ‖ლახტუ̈ლ; ლახტუ̈ილნე‖ლახტუ̈ლნე ბზ., ლოხტუ̈ლ, ლახტუ̈ლე; ლახტუ̈ლნე ლშხ.), **ხ-ატული** (ლოხუ̈ტულ, ლახტუ̈ილ; ლახტუ̈ილნე ბქ., ლახუ̈ატულ, ლახატულე; ლახატული ლნტ.) გ რ დ მ. 1. ეძახის. და̈უ̈ ხატუ̈ლი ჯუ̈ჷდიანეშ [უ̈აშლიშუ̈ილს] (ბზ. 243) — დევი შორიდან ეძახის ეაშლიშვილს. ზითუნახაუ̈დ ლახტუ̈ლე ჲაკოფს (ლშხ. 61) — მზეთუნახავმა იაკობს დაუძახა. 2. უწოდებს. ალ ა̈დგილს ხა̈ლხ ხატული ნაქალაქეუ̈ს (ლნტ. 101) — ხალხი ამ ადგილს ნაქალაქევს უწოდებს. 3. ეუბნება. ეზარქა მა̈ხე ამბა̈უ̈ს ქა დემ ხატულიუ̈ (ბქ.) — კარგა ხანს ახალ ამბავს არ ეუბნებოდა.

ატუ̈არალი იგივეა, რაც **ატუ̈რა̈ლი.**

ატუ̈ა̈რე იგივეა, რაც **ატუ̈რე.**

ხ-ატუ̈მე იგივეა, რაც **ხ-ატმე.**

ატუ̈რა̈ლი (ოხუ̈ტუ̈არა̈ლ, ანტუ̈არა̈ლე; ანტუ̈არა̈ლნე) ბზ., **ატუ̈რა̈ლი** (ოხუ̈ტუ̈არა̈ლ, ანტუ̈არა̈ლე; ანტუ̈არა̈ლისგ) ბქ., **ატუ̈რა̈ლი** (ოხტუ̈არა̈ლ, ანტუ̈არა̈ლე; ანტუ̈არა̈ლნე) ლშხ., **ატუ̈არალი** (ახუ̈ატუ̈არა̈ლ, ანატუ̈არალე; ანატუ̈არალი) ლნტ. გ რ დ მ. — ანთებს (ბევრს ან მრავალგზის). [ეჯ-ნემ] ანტუ̈არა̈ლე ყი ბაღისგა სანთლა̈რ (ბზ. 264) — იმან ბაღში სანთლები აანთო. მუტ-უ̈რალს ატუ̈რა̈ლიხ (ლშხ.) — სანთლებს ანთებენ. მუტუ̈არა̈ლს ატუ̈არალიხ ი ეჯყი იმგგნეხ შუკუ̈ს (ლნტ.) — სანთლებს ანთებენ და გზას ისე იკვლევენ (იგნებენ).

ატუ̈რე (ოხტუ̈ა̈რ, ანტუ̈არე; ანტუ̈ა̈რი‖ანტუ̈ა̈რნე ბზ., ანტუ̈არისგ ბქ., ოხტუ̈არ, ანტუ̈არე; ანტუ̈არნე ლშხ.), **ატუ̈ა̈რე** (ახუ̈ატუ̈ა̈რ, ანატუ̈ა̈რე; ანატუ̈ა̈რი) ლნტ. გ რ დ მ. — ანთებს. [ბეფშუ̈დ] ყ'ანტუ̈არე სანთელ (ბზ. 262) — ბავშვმა სანთელი აანთო. ხოხრა ნამპა̈რს ყ'ატუ̈რეხ (ბქ. 77) — პატარა ლამპრებს აანთებენ. ზურალდ... ლამფა მა̈დ ანატუ̈ა̈რე (ლნტ. 184) — ქალმა ლამფა არ აანთო.

ატფუ̈რე (ოთტუფუ̈ჷრ, ადტუფუ̈რე; ადტუფუ̈რი ბზ., ოთტუფუ̈რ, ადტუფუ̈რე; ადტუფუ̈რნე ლშხ.), **ატფურე** (ოთტუფირ, ადტუფურე; ადტუფურისგ ბქ., ათუ̈ატუფურ, ადატუფურე; ადატუფური ლნტ.)

გ რ დ მ. — აგყავებს. [ალდა̈რდ] ჯა̈ნ ჩუ̂ადტუ-ფუ̂რეხ (ბზ. 367) — ამათ ხარი გააგყავეს. ბელხანჯარ ატფუ̂რდა ნადირს (ლშხ. 69) — ბელხანჯარი ნადირს აგყავებდა. [ალმინდ] დემოშ ნა̈თხუ̂ერე ადატუფურეხ (ლნტ. 155) — ამათ ვერც ნანადირევი გააგყავეს. იხ. **ატ-მგ̄რე.**

ატყა̈ბე/ი იგივეა, რაც **ატყბე.**

ხ-ატყა̈ცი იგივეა, რაც **ხ-ატყცი.**

ატყბე (ოხუ̂ტყა̈ბ, ანტყაბე; ანტყა̈ბნე-‖ანტყა̈ბი ბზ., ანტყა̈ბისგ ბქ.), **ატყბი** (ოხ-ტყაბ, ანტყაბე; ანტყაბნე) ლშხ., **ატყა̈ბე/ი** (ანუ̂ტყაბ, ანატყა̈ბე; ანატყა̈ბი‖ანატყა̈ბნე) ლნტ. გ რ დ მ. — წვავს. ჯა̈ნს ბა̈ტკდ ატყბეხ (ბზ. 81) — ხარს მთლიანად წვავენ. [ეჯა̈რდ] ყუ̂იყე ი გუ̂ი ყ̇ანტყაბეხ (ბქ. 9) — [იმათ] გულ-ღვიძ-ლი შეწვეს. ყი ლოქ ატყბი ლემესყი (ლშხ. 81) — ცეცხლზე შეეწვაეო. მერაბ წუ̂ადა̈რს ატყა̈-ბე (ლნტ. 188) — მერაბი მწვადებს წვავს.

ატყრიშე იგივეა, რაც **ატყგრშე.**

ხ-ატყუბე (ლოხუ̂ტყუ̂იბ, ლახტყუბე; ლახტყუ̂იბნე ბზ., ლახტყუბისგ ბქ.), **ხ-ატყუ̂ბე** (ლოხტყუბ, ლახტყუბე; ლახ-ტყუბნე ლშხ., ლახუ̂ატყუბ, ლახატყუბე; ლა-ხატყუბი ლნტ.), გ რ დ მ. — უერთებს, უმატებს; უამხანაგებს. მა̈ ხეკუთნიუ̂ხ ალა̈რს ნამშაუ̂, [ხელწიფხედ] მერმ' ეჯიცა̈ლ სგა ლოხტყუ-ბეხ ადა̈იდ (ბქ. 63) — რაც ეკუთვნოდათ ამათ ნამუშევარი, ხელმწიფემ ერთი იმდენი კიდევ მიუმატა. სკალახუ̂ატყუბედ გუშკუ̂ე გეზე-ლილ (ლნტ.) — ჩვენი შვილები ერთმანეთს შე-ვუამხანაგეთ.

ხ-ატყუ̂ა̈ფი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ტყუ̂ფე.**

ხ-ატყუ̂ბე იგივეა, რაც **ხ-ატყუბე.**

ხ-ატყუ̂ფე (ოხუ̂ატყუ̂ფ, ახტყუ̂იფ; ახ-ტყუ̂იფე) ბზ, ლშხ., **ხ-ა̈ტყუ̂ფე** (ოხუ̂ატყუ̂ფ, ახტყუ̂იფ, ახტყუ̂იფე) ბქ., **ხ-ატყუ̂ა̈ფი** (ახ-უ̂ა̈ტყუ̂ფ, ახა̈ტყუ̂ეფ, ახა̈ტყუ̂ეფნე) გ რ დ მ. — აგლეჯს. ჰაბუ̂გუ̂დ... ბარჯ ქა̈ხტყუ̂იფ [ბულ-უ̂ას] (ბზ. 436) — ჭაბუკმა ბულას მხარი მოაგ-ლიჯა. იხ. **ხ-ატყცე.**

ატყცა̈ნი, ატყცა̄ნი იგივეა, რაც **ა̈ტყცა̄ნი.**

ხ-ატყცე (ოხუ̂ატყც, ახტყიც; ახტყიცე) ბზ., ლშხ., **ხ-ა̈ტყცე** (ოხუ̂ატყც, ახტყიც; ახ-ტყიცე ბქ., ახუ̂ა̈ტყც, ახატყიც; ახატყიცე) ლნტ., გ რ დ მ. — აგლეჯს, ახლეჩს. [ჰა̈შდ] ახ-ტყიც ყი ლაფრი (ბზ. 281) — ქმარმა სახურა-ვი ააგლიჯა. ბუქუ̂დ ლგყა̄რ ახტყიც (ლშხ.) — ქარმა სახურავი ააგლიჯა.

ხ-ატყცი (ხუ̂აჴდ, ხაჴიდ; ხა̈ჴდე) ზს., **ხ-ატცი, ხ-ატსი** (ხუ̂აჴ, ხაჴიდ; ხაჴდე) ლშხ., **ხ-ატყა̈ცი** (ხუ̂აჴდ, ხაჴიდ; ხაჴდე) ლნტ., გ რ დ მ. — სცემს, არგყამს, ახეედრებს. [მეც-ქუ̂ილ] ფაუს ხატყცი ქორა̈ ყუ̂რა̈ლს (ბზ. 14) — მოციქული სახლის კარებს ჯოხს არგყამს. [ლეუ̂ანდ] ხაჴიდ ფაუ ჯანუ̂ ჰაჰა̈რქა (ბქ. 200) — ლევანმა ხარს ზურგზე ჯოხი დაარგყა. ია-კოფდ ხაჴიდ ხმალ რაშს (ლშხ. 63) — იაკობმა რაშს ხმალი დაარგყა. და̈შტუ̂ მატყა̈ცდა ტო-რა̈ლს (ლნტ. 84) — დათვი გორებს მარგყამდა.

ატყცგ̄რე (ოთტყგცი̄რ, ადტყგცგ̄რე: ადტყგცი̄რნე ბზ; ოთტყგცგ̄რ, ადტყგცგ̄რე; ადტყგცგ̄რნე ლშხ.), **ატყცგრე** (ოთტყგცირ, ადტყგცგრე; ადტყგცგრისგ ბქ., ათუ̂ატყგ-ცგრ, ადატყგცგრე; ადატყგცგრი ლნტ.) გ რ დ მ. — ხსნის, აპობს, არღვევს. [დაჩუ̂ირდ] ადტყგცგრე ჩუ კანუ̂ერტ (ბქ. 200) — დამ კონვერტი გახსნა. დადა ჯუ̂ინელ ლერექუ̂ს ატყცგრე (ლნტ.) — ბებია ძველ ტანსაცმელს არღვევს.

ატყგრშე (ოთტყგრიშ, ადტყგრშე; ად-ტყგრში ბზ., ა̈დტყგრშისგ ბქ.), **ატყრიშე** (ოთტყირშ, ადტყირშე; ადტყირში) ლშხ., გ რ დ მ. — 'ჩა'ძირავს. [სამთი̄ლ] ძუღუ̂ად ჩუ მა̈დ ა̈დტყგრშე (ბზ. 398) — სამთილი ზღვაში არ ჩაძირა. ჩუ̂ადტყირშე ბეჩ (ლშხ.) — ჩაძირა ქვა.

ხ-ატცი იგივეა, რაც **ხ-ატყცი.**

ხ-ატხე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ტხე.**

ატხუნე იგივეა, რაც **ა̈ტხუნე.**

აუდაუშ ბზ., ქს., ზ მ ნ ზ. — ნაჩქარევად. მეთერ ანჯა̈დ აუდაუშ (ბზ.) — მკითხავი ნაჩ-ქარევად მოვიდა. აუდაუშ ნასყეძ ლეზობ (ლშხ.) — ნაჩქარევად გაკეთებული საჭმელი. ნასო აუდაუშ ა̈სყეი ჩიძს (ლნტ.) — ნასო ნაჩ-ქარევად აკეთებს ყველაფერს.

აუზე იგივეა, რაც **აზზი.**

აუნა̈გირი, აუნგრე იგივეა, რაც **აჰგნ-გრე.**

ხ-აურკა̈ჳ (მაჳრკაჳუნ, ხაურკაჳუნ; ხაურკაჳუნეს) ბქ., გ რ დ უ კ. — იჭვობს. ეჩქასი ამჟი მაურკაჳუნ ალ გჳეშ (ბქ.) — ეს საქმე მაშინაც ასე მეეჭვებოდა.

ა-ხ-ულჳა/ე იგივეა, რაც **ა-ხ-ლჳა/ე,** იხ. **ჭიდე.**

ხ-აუშხე, ხ-აუშხი იგივეა, რაც **ხ-აჳშხე.**

აუშხე იგივეა, რაც **აჳშხე.**

ხ-აუჩხე იგივეა, რაც **ხ-აჳჩხე.**

ხ-აჳშხე (ათჳჳშხ, ათჳშხე; ათჳჳშხი) ბზ. **ხ-აუშხე** (ოხჳიშხ, ახუშხე; ახუშხისგ) ბქ., **ხ-აუშხი, ხ-აჳშხი** (ოთუშხ, ათუშხე; ათუშ-ხნე) ლშ., **ხ-აჳშხი** (ათჳა̈ჳშხ, ათაჳიშხ; ათაჳიშხნე) ლნტ. გ რ დ მ. — ამხელს, ამჟღავ-ნებს, გასცემს (მას, მათ). ალა ესერ ქოთჳშხი ალას (ბზ. 28) — ეს გაამხელს (გასცემს) ამასო. მაგ ქა̄თუშხე (ლშ.) — ყველაფერი გაამხილა. ქათაჳიშხ იმა̈ჲ ქა ხოქჳა მიჩა უდილს (ლნტ.) — რაც კი თავის დას უთქეამს, ყველაფერი გა-ამხილა.

აჳშხე (ოთჳ̈შხ, ადჳშხე; ადჳ̈შხნე) ბზ; **აუშხე** (ოთუშხ, ადუშხე; ადუშხისგ) ბქ., **აჳშხი** (ოთუშხ, ადუშხე; ადუშხნე ლშ., ათ-ჳა̈ჳუშხ, ათაჳიშხ; ათაჳიშხნე ლნტ.) გ რ დ მ. — ამხელს, ამჟღავნებს. ეჯა ლახ ჩი̄ს ქა̄დჳი̄შ-ხნე, ეჩქა იმ ლიჩოდ? (ბზ.) — ის თუ ყველა-ფერს გაამხელს, მაშინ რას ვიზამთ? დე̄მ აჳ-შხიხ ხოჩა ლა̄შგობს იშგნაცახან (ლშ. 8) — არ ამხელენ კარგ წველადობას სხვასთან. ხე-ჴჷრალხ. ალჳე ლოქ დემ ათაჳიშხნე (ლნტ. 140) — ემუდარებიან, (იქნებ) არ გაგვცეო.

აჳდა̄ლი იგივეა, რაც **აჰჳდა̈̄ლი.**

ხ-აჳდი იგივეა, რაც **ხ-აჰჳდი.**

აჳდრობ იგივეა, რაც **ჰაჳდრობ.**

აჳე იხ. **ჲალო.**

ხ-აჳედი იგივეა, რაც **ხ-აჰჳდი.**

აჳენე იგივეა, რაც **აჰე̄ნი.**

აჳერე იგივეა, რაც **ა̈ჳრე.**

აჳეჯ იგივეა, რაც **ჰაჳეჯ.**

აჳე̄ნე იგივეა, რაც **აჰე̄ნი/ე.**

აჳე̄რე იგივეა, რაც **ა̈ჳრე.**

აჳზი იგივეა, რაც **აზზი.**

აჳჟა̈ნდ (-იშ, -ჟანდა̈რ) ბზ., ლნტ., **აჳ-ჟენდ** (-ა̈რ) ბქ., **აჳჟანდ** (-არ) ლშ. 1. უზანგი. აჳჟა̈ნდთეჟი̄ნ ესერ ჯა ჰიშხს ჟ'ესგემ (ბზ. 277) — მე უზანგზე ფეხს შემოედგამო. აჳჟანდა̈რდ იმ ლა̈მბემნე? (ჰოვზ. 260) — უზანგებად რას გამომიბამ? 2. შარელის ან პაიჭის პაჭანაკი. [შარჳა̈ლს] მაქასარა̈ლქა აჳჟანდა̈რ ხეკჳეს ა̈სეგემენს (ლნტ. 31) — შარვალს კოჭებთან პა-ჭანაკები უნდა მიეკეროს.

აჳჟა̈შნე იგივეა, რაც **აჳჟა̈̄შინე.**

აჳჟა̈̄შინე (ოხუჳჟა̈̄შინ, ანუჳჟა̈̄შნე; ანჳუჟა̈̄შნი) ბზ., **აჳჟა̈შნე** (ოხუჟა̈შინ, ანუ-ჟა̈შნე; ანუჟაშნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — აწუხებს. [ბოფშა̈რდ] რა̈შ ჟ'ანუჟა̈შნეხ (ბქ. 38) — ბავ-შვებმა რაში შეაწუხეს. ღერმეთ ი მა̈რე მა̈გ ჟ'ანუჟა̈შნეხ (ბქ. 337) — ღმერთი და კაცი ყვე-ლა შეაწუხეს. შდრ. **აწხჳა̈ჳი.**

ხ-აჳჟე (ხჳაჳჟა̈ს, ხაჳჟა; ხაჳჟე̄დს ბზ., ხჳეჳჟ, ხაჳჟა; ხაჳჟგდეს ბქ., ხჳეჳჟის, ხეჳ-ჟუდა; ხეჳჟუდეს ლშ.), **ხ-ეჳჟე** (ხჳეჳჟა̈ს, ხეჳჟედა; ხეჳჟედეს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — სძი-ნავს, ზედ არის მიძინებული, სძინავს რამეზე. ბოფშა̈რ ეშხუ აშხჳხა̈ნი ლუსჳჟი ხაჳჟე ი მე̄რმე — მე̄რმახა̈ნ (ბზ. 301) — ბავშვები ერთი ერთ ძუძუზეა მიძინებული და მეორე — მეორე-ზე.

აჳჟენდ იგივეა, რაც **აჳჟა̈ნდ.**

აჳჟუნე (ოთჳჟინ, ადჳჟნე; ადჳჟნი ბზ., ოთუჟინ, ადუჟნე, ადუჟნისგ ბქ., ოთჳ-ჟუნ, ადჳჟნე; ადჳჟნი ლშ., ათჳაუჟინ, ადა-უჟნე; ადაუჟნი ლნტ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აძინებს. ბეფშს ისგლადელქა ჩჳაჳჟუნეხ (ბქ.) — ბავშვს შუადღეზე 'და'აძინებენ. ბობშ შიშდ ადჳჟნე ბებედ (ლშ.) — ბავშვი სწრაფად დაა-ძინა ბებიამ. იმემდ მა̈დ ლაჯაუჟნე? (ლნტ. 30) — რამ არ დაგაძინა?

აჳუნაგრე იგივეა, რაც **აჰგნგრე.**

აჳლუნა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ჳლჳინა̈̄ლი.**

აჳლუნე იგივეა, რაც **აჳლჳინე.**

აჳლჳინა̈ლი, აჳლჳინა̄ლი იგივეა, რაც **ა̈ჳლჳინა̈̄ლი.**

აჳლჳინე (ოხჳი̄ლჳინ, ანჳი̄ლჳნე; ანჳი̄ლჳნი ბზ., ოხულჳი̄ნ, ანულჳი̄ნე; ანულჳი̄ნნე ლშხ.), **ა̈ჳლჳინე** (ოხულჳინ, ანულჳნე; ანჳილჳნისგ) ლხმ., **აჳლჳნე** (ოხულჳინ, ანულჳნე; ანულჳნისგ ბჟ., ჩბხ., ათჳაულჳინ, ადაულჳნე; ადაულჳნი ლნტ.) გრდმ. — ულელში აბამს. სემი ულჳა ჯანა̈რ ანჳილჳნეხ (ბქ. 311) — სამი ულელი ხარი შეაბეს ულელში. ანულჳი̄ნეხ ჯანარ ი ადიეხ ლეგმერდე (ლშხ.) — შეაბეს ხარები ულელში და წაიყვანეს აეადმყოფი. ჩუ ლოქ ათოულჳნახ ბუზულ (ლნტ. 309) — ულელში ბუში შეუბამთო.

ხ-აჳშგედ (მაჳშგა̈დგნ˹და˺, ხაჳშგა̈დგნ˹და˺; ხაჳშგა̈დგნდე̄დს ბზ., მაჳშგედგნ, ხაჳშგედგნ; ხაჳშგედგნეს ბქ., მაჳშგედგ̄ნ, ხაჳშგედგ̄ნ; ხაჳშგედგ̄ნდეს ლშხ.), **ხ-აჳშკედ** (მაჳშკედგნ˹და˺, ხაჳშკედგნ˹და˺; ხაჳშკედგნდეს) ლნტ., აორ. (ამჳა̈შგდგ̄ნ˹და˺, ათჳა̈შგდგ̄ნ˹და˺ ბზ., ამჳა̈შგდგნ˹და˺, ათჳა̈შგდგნ˹და˺ ბქ., ლამგჳშგედგ̄ნ, ლახგჳშგედგ̄ნ ლშხ., ლამაუშკედგნ˹და˺, ლახაუშკედგნ˹და˺ ლნტ.) გრდუჳ. — უკადრისობს, თაკილობს. ალა ა̈თჳა̈შგდგ̄ნ და̈̄ჳს (ბზ. 311) — ეს იუკადრისა (იწყინა) დევმა. [კე̄სა̈რს] ხაჳშგედ ი ფაუს ხატყცი ქორა̈ ყორა̈ლს (ბზ. 14) — კეისარი უკადრისობს (კეისარს სწყინს) და ჯოხს ურტყამს სახლის კარს. მინს მად ხაჳშგედხ, ნა̈ტიალ ხა̈ქჳა˹ხ˺ (ჰოჲზ. 80) — ისინი არ უკადრისობენ, ნეტაეი მათ.

ხ-აჳშკედ იგივეა, რაც **ხ-აჳშგედ**.

აჳშხი იგივეა, რაც **აჳშხე**.

ხ-აჳშხი იგივეა, რაც **ხ-აჳშხე**.

ხ-აჳჩხე (ამუჩხე, ახუჩხე; ახუჩხი‖-ი̄ნე ბზ., ახუჩხისგ ბქ.), **ხ-აუჩხე** (ჟემუჩხე, ჟესუჩხე; ჟესუჩხნე ლშხ., ამსაუჩხე, ასაუჩხე; ასაუჩხი ლნტ.) — აწვიმს. ჟ'ესუჩხე გუშგჳე ლარტამს (ლშხ.) — დააწვიმა ჩვენს ბოსტანს. ბამბა̈ს ლოქუ ხაშტუე, ზეთს ლოქუ ხაუჩხე (ლნტ. 55) — ბამბა ათოვოსო, ზეთი აწვიმოსო.

აჳჯარ იგივეა, რაც **ჰაჳჯა̈რ**.

ხ-აფაშგჳე იგივეა, რაც **ხ-აფა̈̄შგჳე**.

ხ-აფა̈სნე იგივეა, რაც **ხ-აფსე**.

ხ-აფა̈̄შგჳე (ოხჳფა̄შგჳ, ახფა̄შგჳე; ახფა̄შგჳნე/ი) ბზ., **ხ-აფაშგჳე** (ლოხფა̈შგჳ, ლახფაშჳგჳე; ლახფა̈შგჳისგ) ბქ., **ხ-აფა̄შგჳე** (ოხფა̄შგჳ, ახფა̄შგჳე; ახფა̄შგჳნე) ლშხ., **ხ-აფა̈შკჳე** (ახჳაფა̈შკჳ, ახაფა̈შკჳე; ახაფა̈შკჳი) ლნტ. — ეფერება, ხელს უსვამს. ახფა̄შგჳე ჩა̄ჲს (ლშხ.) — მოეფერა ცხენს. ა̈რწიჳი გეზელილ... ლალა̈ლშჳ ხაფა̈შკჳნახ (ლნტ. 212) — არწივის შვილები ფრთებით ეფერებოდნენ თურმე.

აფთხვნა̈̄ლი (ოთფვთხნა̈ლ, ადფვთხნა̄ლე; ადფვთხნა̈ლნე) ბზ., **აფთხვნა̈ლი** (ოსფვთხნალ, ესფვთხნალე; ესფვთხნა̈ლისგ) ბქ., **აფთხვნა̄ლი** (ოთფვთხნა̄ლ, ადფვთხნა̄ლე; ადფვთხნა̄ლნე) ლშხ., **აფთხვნა̈ლი** (ათჳაფვთხნა̈ლ, ადაფვთხნალე; ადაფვთხნალი) ლნტ., გრდმ. — ბერტყავს. შომა̈ დ ალა̈რ ლა̈რქ' ანლგრდახ, ეჩქას ესფვთხნალე (ბქ. 38) — ესენი როდესაც ხეებე გადმოდიოდნენ, მაშინ დაბერტყა. დედედ ლერექჳ ჩჳადფვთხნა̈ლე (ლშხ.) — დედამ ტანსაცმელი გაფერთხა. ნომ აფთხვნა̈ლი ჩიილა! (ლნტ.) — ყოველთვის ნუ ბერტყავს!

აფთხვნე (ოთფვთხინ, ადფვთხნე; ადფვთხნი ბზ., ოხფვთხინ, ანფვთხნე; ანფვთხნისგ ბქ., ოთფვთხვნ, ადფვთხნე; ადფვთხნი ლშხ., ათჳაფვთხინ, ადაფვთხნე; ადაფვთხნი ლნტ.) გრდმ. — ბერტყავს. ბირლჳ მა̈გ ამხა̄ჳ ანფვთხნე (ბზ.) — მტვერი სულ აქეთ გადმობერტყა. [მუ] ჟ'აჩად ჳისგთეჟი ი ჩჳანფვთხნე (ბქ. 48) — მამა ვაშლის ხეზე აეიდა და ჩამობერტყა. ჩჳახჳაფვთხინ ბიჟოლა (ლნტ.) — თუთა ჩამოებერტყე.

ხ-აფიშ (მაფიშდა, ხაფიშდა; ხაფიშდე̄დს ბზ., ხაფიშდეს ქს., მეფაშ, ხეფაშ; ხეფეშეს ბქ.) გრდუჳ. — დაღლილია. [შჳანა̈რს] ხაფიშხ ძღგდ (ლნტ. 97) — სვანები ძალიან დაღლილები არიან.

აფი̄ნე იგივეა, რაც **ა̈ფჳ̈ნე**.

ხ-აფი̄ნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფჳ̈ნე**.

აფკჳე იგივეა, რაც **ა̈ფკჳე**.

ხ-აფო̄ნთა (მეფო̄ნთა̈̄ნ, ხეფო̄ნთა̈̄ნ; ხაფო̄ნთა̈̄ნდე̄დს ბზ., მეფო̄ნთა̄ნ, ხეფო̄ნთა̄ნ; ხეფო̄ნთე̄ნს ლშხ.), **ხ-აფონთა** (მეფონთან, ხეფონთან; ხეფონთენეს ბქ., მეფონთგნ˹და˺, ხეფონთგნდა; ხაფონთგნდეს ლნტ.) გრდუჳ.

— პკიდია, მოდებული აქვს, აკრავს. შალბა̈რს ცაგა̈რ ხეფო̄ნთა̈ნ (ბზ.) — შარვალს ეკლები ეკრა. იმალე ხაფონთა მეგამს (ლნტ.) — ხეს რაღაცა მოდებული აქვს.

აფრე[1] (ოფირ, ადფგრე; ადფირნე ბზ., ოთფირ, ადფგრე; ადფგრისგ ბქ., ოთფგრ, ადფგრე; ადფგრნე ლშხ., ახუ̂აფგრ, ადაფგრე; ადაფგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — ახმობს. ამის ა̈ჰმეჯ [ი] აფრეჯ... ლეზობდ (ბქ. 70) — ამას თიბავენ და ახმობენ საკვებად. [კუ̂ეცენს] ჩუ̂აფრე (ლშხ. 89) — ხორბალს გაახმობს.

აფრე[2] (ოხფირ, ანფგრე; ანფგრი ბზ., ადფგრისგ ბქ.) გ რ დ მ. — ჭედავს, კერავს. [მგ̃შკიდ] ეშდგორი მგკრას ესერ აფრე (ბქ. 36) — მჭედელი თორმეტ სახნისს ჭედავსო.

აფსა̈სდ (-იშ, —) ბზ., **აფსათ, აფხზათ** (-იშ||-ა̈შ, —) ბქ., **აფსა̄თ** (-იშ, —) ლშხ. — გარეულ ნადირთა ღმერთი. ოხურშუ̂ენ აფსა̈სდ — გარეული მგლდელ (ბზ. 40) — ვახსენე აფსასდი — გარეული ნადირის მწყემსი. აფხზათს ხეჯგრა̈ლხ (ბქ. 235) — ნადირთა ღმერთს ევედრებიან. აფსათა̈შ ჯეგ ლგშიდმუნად ა̈რი (ბქ. 312) — აფსათის ჯოგი მშვიდადაა. ნებოზს აფსათ ანსგოჯინე (ჰოფ. 274) — საღამოს აფსათი მობრძანდება. გ ა დ ა ტ. მამაცი, მარჯვე, მოხერხებული. გეგი აფსა̄თ მა̈რე ლი (ლშხ.) — გეგი მოხერხებული კაცია.

აფსგგნე (ახუ̂ფგსგნა̈ნ, ა̈ნფგსგნა̈ნ; ა̈ნფგსგნი ბზ., ახუ̂ფგსგნენ||ოსფგსგინ, ესფგსგნე; ესფგსგნისგ ბქ.), **აფსკგნე** (ათუ̂აფგსკინ, ადაფგსკნე; ადაფგსკნი) ლნტ. გ რ დ უ გ. 1. კანკალებს, ძაგძაგებს. დი̄ნა მგცხუ̂შ ეშ აფსგგნე (ბზ.) — გოგო სიცივისაგან კანკალებს. 2. ლნტ. შეშდება.

ხ-აფსე (ოხფა̈ს, ახფასე; ახფა̈სნე ზს., ოხფას, ახფასე; ახფასნე ლშხ.), **ხ-აფა̈სნე** (ახუ̂აფა̈ს, ახაფა̈სე; ახაფა̈სნე) ლნტ. გ რ დ მ. 1. აქცევს, გამოჰყავს. [ამნე̄მ] უსგუ̂ა ჩაფგლ ახფასე (ბზ. 427) — ამან ექვსი ფეხსაცმელი გამოიყვანა. მა̈რე ახფასე გეზალს (ლშხ.) — კაცად აქცია შვილი. ნაპჳუ̂ა̈რხენქა კაბ ახაფა̈სე ზურალდ (ლნტ.) — ქალმა ნაკუწებისაგან (ნაჭრებისაგან) კაბა გამოიყვანა. 2. 'მო'აყოლებს. ალ გუ̂ეშს ხუ̂ა̈ჲს ნომა ხაფსე (ლშხ.) — ამ საქმეს ბევრს ნუ მოაყოლებ.

აფსინდ იგივეა, რაც **აბზინდა̈ჲ.**

აფსკგნე იგივეა, რაც **აფსგგნე.**

ხ-აფსტუ̂ა იგივეა, რაც **ხ-აფსუ̂ნა.**

ხ-აფსუ̂ნა (ხუ̂ეფსნა̈ნ'და̈ს', ხეფსუ̂ნა̈ნ'და'; ხეფსუ̂ნა̈ნდე̄დს ბზ., ხუ̂ეფსუ̂ნენ, ხეფსუ̂ნა̈ნ; ხეფსუ̂ნენს ლშხ.), **ხ-აფსუ̂და** (ხუ̂ეფუსუ̂დენ, ხეფუსუ̂დან; ხეფუსუ̂დენს) ბქ., **ხ-აფსტუ̂ა** (ხუ̂აფსტუნდა̈ს, ხაფსტუნდა; ხაფსტუნდეს) ლნტ. გ რ დ უ გ. — დაუფლებულია, დაპატრონებულია (ფლობს, პატრონობს). და̈ჲუ̂ა̈რ ესერ ხაფსუ̂ნახ ალ ქალა̈ქს (ბზ. 255) — დევები დაპატრონებიან ამ ქალაქს. დადია̈ნ ქი ხაფსტუნდა ალ დაბს ი ლარეს (ლნტ.) — ამ სახნავ-სათიბს დადიანი დაპატრონებოდა.

აფტგ̄რე (ოთფგტი̄რ, ადფგტგ̄რე; ადფგტგ̄რი ბზ., ოთფგტგ̄რ, ადფგტგ̄რე; ადფგტგ̄რნე ლშხ.), **აფტგრე** (ოთფგტირ, ადფგტგრე; ადფგტგრისგ ბქ., ათუ̂აფგტგრ, ადაფგტგრე; ადაფგტგრი ლნტ.) გ რ დ მ. — ხვრეტს. [შუ̂ანა̈რს] ში̄რა̈ლე გუ̂ა̈რდ ოთფგტგ̄რახ ბაჩა̈რ (ბზ. 3) — სვანებს ქვები წისქვილის დოლაბების მსგავსად დაუხვრეტიათ. შტუგუ̂დ ჩუ̂ადაფგტგრე ზიჯა̈რ (ლნტ.) — თაგვმა ტომრები დახვრიტა.

აფუინე იგივეა, რაც **ა̈ფუ̂ი̄ნე.**

ხ-აფშგე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფშგე.**

აფშგ̄რე (ოხუ̂ფგშგი̄რ, ანფგშგ̄რე; ა̈ნფგშგ̄რი ბზ., ოხფგშგ̄რ, ანფგშგ̄რე; ანფგშგ̄რნე ლშხ.), **აფშგგრე** (ოხფგშგირ, ანფგშგგრე; ანფგშგგრისგ) ბქ., **აფშკგრე** (ახუ̂აფგშკგრ, ანაფგშკგრე; ანაფგშკგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — ხსნის. [მა̈ლდ გუდრას] თხუ̂იმ ჟ'ოხფგშგ̄რე (ბზ. 433) — მელამ გუდას თავი მოხსნა. [გუ̂ერა ქორთე] ლიჯდა̈ლდ ჩუ ნომეგ ათფგშგგრად! (ბქ. 25) — სახლში მოსვლამდე ტყავი არ გახსნათ! თა̈კუ̂ ლგცხპა̈ნიელელას ი ჩუ̂ათუ̂აფგშკგრ (ლნტ.) — თოკი გადახლართული იყო და გავხსენი.

აფშდუ̂რე (ოხუ̂ფუშდი̄რ, ანფუშდუ̂რე; ა̈ნფუშუ̂დი̄რნე||ანფუშდუ̂რი ბზ., ოხფუშდუ̂რ, ანფუშდუ̂რე; ანფუშდუ̂რნე ლშხ.), **აფშდურე** (ოხფუშდირ, ანფუშდურე; ანფუშდურისგ) ბქ., **აფშტურე** (ახუ̂აფუშტურ, ანაფუშტურე; ანაფუშტური) ლნტ.

გრდმ. — უშვებს. აშხუ ლადელ ანფუშდურეხ ქა ანტყუსგა̈რ (ბზ. 300) — ერთ დღეს ვარსკვლავები გამოუშვეს. მინს ესერ ეჯღა̈ჲოუ ლოხქინდახ ი ყოუ ანფუშდურეხ (ბქ. 14) — თქვენ მაინც შემიბრალეთ და ამიშვითო. კუმაშს აფშდურეხ (ლშხ.) — საქონელს 'ა'უშვებენ. ქახუაფუშტურ ბეფშ ი ქახუარექუ (ლნტ.) — ბავშვს (აკვანში) ხელ-ფეხი შევუხსენი (ავუშვი) და ჩავაცვი.

ხ-აფშდუე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფშუდე.**

აფშკგრე იგივეა, რაც **აფშგგრე.**

აფშტურე იგივეა, რაც **აფშდურე.**

ხ-აფშუდუნე (ოხუფიშდუინ, ახფიშუდნე; ახფიშდუნი ბზ., ახფიშდუნისგ ბქ., ოხფიშდუნ, ახფიშდუნე; ახფიშდუნი ლშხ.) **ხ-ა̈ფშტუუნე** (ახუაფიშტუინ, ახაფიშტუნე; ახაფიშტუნი) ლნტ., გრდმ., კაუზატ. — აშვებინებს; ადენს (ადენინებს). [გუა] მუქუხუს ჰიშხს ხა̈ძგრინე-ჲ ბირღუს ახფიშდუნი (ბზ. 364) — გუა რიყის ქვას ფეხს ჰკრავს და მტვერს აადენს. ძაძუდ ჯგმილ ქახფიშდუნე ნაუბაქუხენქა (ბქ.) — ძაძუმ ძმა ციხიდან გამოაშვებინა.

აფხა̈ნიკ იგივეა, რაც **აფხნეგ.**

აფხა̈ნიკობ იგივეა, რაც **აფხნეგობ.**

ხ-აფხა̈ჰი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფხჰი.**

აფხზათ იგივეა, რაც **აფსა̈სდ.**

აფხნეგ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **აფხნიკ** (-არ) ლშხ., **აფხა̈ნიკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ამხანაგი. ალას მიჩა აფხნეგ ხოხალ (ბზ. 348) — ამას თავისი ამხანაგი ჰგონია. მიჩა აფხნეგა̈რდ ხა̈ქუხ (ბზ. 349) — თავისმა ამხანაგებმა უთხრეს. ჩუაცუირ მეჩი მა̈რად მიჩა აფხნიკ ლგჲეხუდ (ლშხ. 53) — მოხუცმა კაცმა თავისი ამხანაგი ცოლიანად დატოვა. ამნილ აფხა̈ნიკა̈რ ლგმა̈რხ (ლნტ. 296) — ესენი ამხანაგები ყოფილან.

აფხნეგობ (-ა̈შ, —) ზს., **აფხნიკობ** (-იშ, -არ) ლშხ., **აფხა̈ნიკობ** (-ა̈რ) ლნტ. — ამხანაგობა. ალჲა̈რ აფხნეგობს იღე̄შგა̈ლხ (ჰოჯზ. 98) — ესენი ამხანაგობაში ეცილებიან ერთმანეთს (ცილაობენ).

აფხნიკ იგივეა, რაც **აფხნეგ.**

აფხნიკობ იგივეა, რაც **აფხნეგობ.**

აფხუ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ამფხუ** ბქ. — ბაყაყი. მაჰურე̄ნემ აფხუს ხაჰიდ ცხემა̈დ (ბზ. 304) — უმცროსმა ბაყაყს მოარტყა ისარი. ამფხუ ჰთღუაჰ მუხუბა (ბქ. 50) — ბაყაყი დაედევნა ძმას. კადრი აფხუ მაყა (ჰოჯზ. 256) — ხმელეთის ბაყაყი მყავს. კნინ. **აფხულდ** ბზ., **ამფხულდ** ბქ. ალას აფხულდ ათხუე̄დ (ბზ. 304) — ამას ბაყაყი შეხვდა. იხ. **ბაყაყ.**

ხ-აფხჰი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფხჰი.**

ხ-აფგნ (მაფგნდა, ხაფგნდა; ხაფგნდე̄ს ბზ.), **ხ-აფგნდეს** ქკ., **ხ-აფგრ** (მაფგნდ. ხაფგნდ; ხაფგნდეს) ბქ., გრდუკ. — სწყურია. ს'ემა ჯაფგნ, ეჯას იმღადო ხეფნი? (ბზ.) — შენ თუ გწყურია, იმას რატომ არ ეწყურება? ეჯის მასარდ ხაფგრ (ბქ.) — იმას ძალზე სწყურია.

ხ-აფგრ იგივეა, რაც **ხ-აფგნ.**

ხ-აქაბუნე იგივეა, რაც **ხ-აქა̈ბუნე.**

აქადუნე იგივეა, რაც **აქდუნე.**

აქანი იგივეა, რაც **აქა̈ნი.**

აქარა̈უი იგივეა, რაც **აქრა̈უი.**

აქარგა̈უი იგივეა, რაც **აქგრგა̈უი.**

ხ-აქა̈დნე იგივეა, რაც **ხ-აქდენი.**

აქა̈ნი იგივეა, რაც **აქა̈ნი.**

აქა̈ფი იგივეა, რაც **აქფი.**

აქა̈ჩე იგივეა, რაც **აქჩე.**

ხ-აქა̈ბუნე (ოთქა̈ბუნ, ათქა̈ბუნე; ათქა̈ბუნნი) ბზ., **ხ-აქაბუნე** (ოთქაბუინ, ათქაბუნე; ათქაბუნისგ) ბქ., **ხ-აქაბუნე** (ოთქა̈ბუნ. ათქა̈ბუნე; ათქა̈ბუნი ლშხ., ათუაქაბინ. ათაქაბნეხ; ათაქაბნი ლნტ.) გრდმ., კაუზატ. — არიდებს. ამგნღოუე ლოქ ოთქა̈ბუნა ისგუეუ ღერთალს ქაჯ ი ჲეშმაჲ (ლშხ. 49) — ამის შემდეგ ღმერთებს ქაჯი და ეშმაკი აერიდებინოთ თქვენთვის. ლგდგა̈რი ქორხენქა ქათაქაბნეხ ბოფშა̈რ (ლნტ.) — მიცვალებულის სახლიდან ბავშვები გაარიდეს (მოაცილეს).

ხ-აქაბუნე იგივეა, რაც **ხ-აქა̈ბუნე.**

აქა̈ნი ბზ., **აქა̈ნი** ბქ., **აქანი** ლშხ., **აქანი** ლნტ. იხმარება გამოთქმაში **აქა̈ნი ლიკედ** — მისალმება. მგხმგ̄რიდ აქა̈ნი მა̈მ ოხკიდ [ა̈ფიცარს] (ბზ. 350) — მელორე არ მიესალმა ოფი-

ცერს. ნაქამა̈რს აქა̈ნი ოხკიდხ (ბქ. 26) — სტუმრებს მიესალმნენ. ძაძუდ აქა̈ნი ოხკიდ (ლშხ.) — ძაძუ მიესალმა. ბაპდ ჰყინტს აქანი ახოკიდ (ლნტ. 178) — მღვდელმა ვაჟს სალამი მისცა. აქანის თოფარშჳ გჳიკდგრეხ (ჰოეზ. 14) — სალამს თოფებით გვაძლევენ.

ხ-აქდენი (ოთაქდ, ათქა̈დ; ათქა̈დნე ბზ., ოთქად, ათქადე; ათქადნე ლშხ.), **ხ-აქა̈დნე** (ათჳა̈ქდ, ათაქა̈დე; ათაქა̈დნე) ლნტ. გრდმ. — 'ა'აცდენს. [ეჯნე̄მ] ბა̈ჩ ქა̄თქა̈დ მურყჳამს (ბზ. 239) — იმან ქვა ააცდინა კოშკს. ადკჳა̈რ მაშენემ ი ქათქა̈დ ტობს (ბქ. 60) — უფროსმა ისროლა და ტბას ააცდინა. ჭაშ ხჳა̈ჲ გოშს ხაქდენი ზჳრა̄ლს (ლშხ.) — ქმარი ბევრ საქმეს ააცდენს ცოლს. ჰყინტდ ახაფიშტჳ მა̈ცჳი, მარე ქათაქა̈დ (ლნტ.) — ბიჭმა მუგუზალი ესროლა, მაგრამ ააცდინა.

აქდუნე (ოთქადჳნ, ადქადჳნე; ადქადჳნი ბზ., ოთქადუნ ლშხ., ოთჳქადჳინ, ადქადჳნისგ ბქ.), **აქადჳნე** (ათჳაქადჳინ, ადაქადჳნე; ადაქადჳნი) ლნტ., გრდმ. — 'შე'აცდენს, ატყუებს, აბრიყვებს. ჳეზირდ ჩჳა̈დქადჳნას ამი̄ ზჳრა̄ლ (ბზ. 292) — ვეზირმა ამის ქალი მოატყუოს. დეშ ადქადჳნეხ ჲაკოფ (ლშხ.) — იაკობი ვერ შეაცდინეს. ამჟი ხემა აჯაქადჳნეხ? (ლნტ.) — ასე როგორ შეგაცდინეს?

ხ-აქმე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქმე**.

აქრა̈ჳი (ოთჳქარა̈ჳ, ადქარჳე; ადქარჳი ბზ., ადქარჳისგ ბქ.), **აქრაჳი** (ოთქარაჳ, ადქარჳე; ადქარჳი) ლშხ., **აქარა̈ჳი** (ათჳაქარა̈ჳ, ადაქარა̈ჳე; ადაქარა̈ჳი) ლნტ., გრდმ. — კარგავს; მალავს. [შჳანა̈რ] ჩჳადქარჳეხ... ციმბილს (ბზ. 5) — სვანები ციმბირში 'გა'დაკარგეს. ჩი̄ს აქრაჳი (ლშხ.) — ყველაფერს კარგავს. და̈ჳს მერემიშ ი მეფხემი ნესკაქა ეშ ლახოქარაჳა [დენა] (ლნტ. 208) — დევს გოგო ღრუბელსა და ნათელს შორის გადაუკარგავს. იხ. **ა̈პეჟჳნე**.

ხ-აქჳემ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჳემ**.

აქჳთუნე (ოთქუთიინ, ადქუთჳნე; ადქუთჳნი ბზ., ადქუთჳნისგ ბქ., ოთქუთუნ ლშხ.), **აქჳთა̈ნი** (ათჳაქუთა̈ნ; ადაქუთნე; ადაქუთნი) ლნტ., გრდმ. — ანძრევს, არხევს. ჯ'ა̄ესერ ღალა̈რს ადქუთჳნი (ბზ. 398) — მე ფრთებს შევარხევო. დეშე̄რდ ადქუთჳნე იაკოფ (ლშხ.) — ვერაფრით გაანძრია იაკობი. ჰყინტდ ადაქუთანე ჳისკჳ (ლნტ.) — ბიჭმა ვაშლი(ს ხე) დაარხია.

ხ-აქჳნე, ხ-აქჳნუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჳი̄სგნე**.

ხ-აქჳცე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჳცე**.

ხ-აქჳცურე იგივეა, რაც **ხ-აქჳცჳრე**.

ხ-აქჳცჳრე (ოხჳქუცი̄რ, ახქუცჳრე; ახქუცჳრი ბზ., ოხქუცჳრ, ახქუცჳრე; ახქუცჳრნე ლშხ.), **ხ-აქცურე** (ოხქუცჳირ, ახქუცურე; ახქუცურისგ) ბქ., **ხ-აქჳცურე** (ახჳაქუცურ, ახაქუცურე; ახაქუცური) ლნტ., გრდმ. ხლმ. — აჭრის (მრავალს). როსტომდ ი მიჩა მუხჳბე[დ] თხუმა̈რ ჩი̄ ჷ'ახქუცჳრეხ (ბზ. 234) — როსტომმა და მისმა ძმამ ყველას თავები დააჭრეს. ეჯი ხაქცურე კინჩხა̈რს (ბქ. 212) — ის კისრებს აჭრის. ალჲარ... ხაქცჳრეხ თხუმჳარს (ლშხ. 65) — ესენი თავებს აჭრიან. ყელს შტგმარა̈ლ ახაქუცურე ჰყინტდ (ლნტ.) — ბიჭმა ძაღლს ყურები დააჭრა.

აქჳცჳრე (ოთქუცი̄რ, ადქუცჳრე; ადქუცჳ̈რნე ბზ., ოთქუცჳრ; ადქუცჳრნე ლშხ.), **აქჳცურე** (ოთქუცირ, ადქუცურე; ადქუცურისგ ბქ., ათჳაქუცურ, ადაქუცურე; ადაქუცური ლნტ.), გრდმ. — ჭრის. ჩუ ესერ ნო̄სა̄ჳ ადქუცჳრე (ბზ. 289) — არ დაჭრაო. [ფაუს] ჩჳაქჳცურეხ კუდა̈ჲ-კუდა̈ჲდ (ბქ. 6) — ჯოხს მოკლე-მოკლედ დაჭრიან. ზექ ოთქუცჳრ (ლშხ.) — შეშა დავჭერი.

აქჳჭე იგივეა, რაც **ა̈ქჳჭე**.

აქფი (ონქა̈ფ, ანქა̈ფ; ანქა̈ფნე ბზ., ანქფინე‖ანქა̈ფნე ბქ., ოხქაფ, ანქაფე; ანქაფნე ლშხ.), **აქა̈ფი** (ახჳქა̈ფ, ა̈ნქა̈ფ; ა̈ნქა̈ფნე) ლნტ., გრდმ. — ტვირთავს. [ეჯნე̄მ] მა̈გ ჩჳაქა̈ფ ნა̈თხჳიაროშ (ბზ. 269) — იმან ყველანი ნანადირევით დატვირთა. ლჳაშ სამ მარა გჳა̈მიდ ესერ აქფი (ბქ. 313) — ჯიხვი სამ კაცს მძიმედ დატვირთავსო.

აქჩე (ოქაჩ, აქა̈ჩ; აქჩი̄ნე ბზ., აქჩინე ბქ., ოხქაჩ, ანქაჩე; ანქაჩნე ლშხ.), **აქა̈ჩე** (ანჳქა̈ჩ, ა̈ნქა̈ჩ; ა̈ნქა̈ჩნე) ლნტ., გრდმ. — 'მო'ჭრის. [ეჯნე̄მ] ალ მეგმა̈რ ჷ'ანქა̈ჩ (ბზ. 31) — იმან ეს ხეები მოჭრა. ალი ჰანდა̈რ როქუ ჷ'ანქა̈ჩხ (ბქ.)

— ეს ჭადარი მოჭერითო. სიმინდ ოხქაჩედ (ლშხ.) — სიმინდი მოეჭერით. გეგიდ ა̈ნქა̈ჩე ამექა̈ჲ ცხეკა̈რ თელდ (ლნტ.) — გეგიმ აქაური ტყეები მთლიანად მოჭრა.

ხ-აქცურე იგივეა, რაც **ხ-აქუცუ̄რე.**

აქგნთრინე (ოთქგნთრინ, ადქგნთრინე; ადქგნთრი̄ნი||ადქგნთრინნე ბზ., ადქგნთრინისგ ბქ.), **აქგნთრი̄ნე** (ოთქგნთრი̄ნ, ადქგნთრი̄ნე; ადქგნთრი̄ნნე) ლშხ., **აქგრთინე** (ათუაქგრთინ, ადაქგრთინე; ადაქგრთინი) ლნტ., გრდმ. — ახურებს, აცხელებს. მგკრას იმღა ხაქგნთრინე? (ბზ. 361) — სახნისს რატომ ახურებ? მგშკიდ დეუეთილ აქგნთრინე მგკროლს (ბქ. 36) — მჭედელი დევეთი სახნისებს ახურებს. ქა̈ჯდ... ჩუადაქგრთინე შამფირ (ლნტ. 260) — ქაჯმა შამფური გაახურა.

აქგრგა̈ჳი (ოთხქგრგა̈ჳ, ანქგრგაჳე; ანქგრგა̈ჳნე ბზ., ადქგრგაჳისგ ბქ.), **აქგრგაჳი** (ოხქარგაჳ, ანქარგაჳე; ანქარგაჳნე) ლშხ., **აქარგა̈ჳი** (ახუაქარგა̈ჳ, ანაქარგა̈ჳე; ანაქარგა̈ჳი) ლნტ., გრდმ. — 'და'ქარგავს. მახა მიტკა̈შ ნა̈ქჳიცს ჩუაქგრგა̈ჳიხ (ბქ. 303) — ახალი მიტკლის ნაჭერს მოქარგავენ. დ̈ედ ანაქარგა̈ჳე საბა̈ნი ჩიხოლ (ლნტ.) — დედამ საბნის შალითა დაქარგა.

აქგრთინე იგივეა, რაც **აქგნთრინე.**

ალ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — მისავალი. დაბა̈რისგა ალ მეკდე ლი (ბზ.) — ყანებში მისავალი ალებულია.

ალ[2] (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. 1. სახურავის ლარტყა. ალ ხაშხა ყა̈რ ჩუქაქა ლენხი ჯუედი ნეცნა̈რ მეგამ (ბქ.) — ლარტყა ეწოდება ყავრის ქვეშ გასადებ გრძელ ვიწრო ძელს. 2. ლხმ. პურეული ნათესის ღერო.

ალაბ (ალბა̈შ ზს., ალბიშ ლშხ., ალა̈ბიშ ლნტ.) რცლიც. — ყველიერი, ალება. ლაშთხუერია̈რს... ხა̈მთქუახ... თა̈რინგ ზელი წირ ალბა̈ ცა̈ლადა̈ლ (ბზ. 16) — ლაშთხვერლებმა იციან მთავარანგელოზის წირვა ალების ხუთშაბათ დღეს. ალაბ ლე̄თ მანდს დე̄მშა იცუ̄რეხ გუ̄დსა (ლშხ. 19) — ალება ღამეს არაფრის სურვილს არ იტოვებენ გულში. ალაბ იმა̈ჲყი ხოშა ჯოდი ლი. ეჯყი თანაფ ხოგუიან პედენი (ლნტ. 64) — ყველიერი რამდენადაც უფრო ხანგრძლი-ვია, აღდგომა მით უფრო გვიან მოვა.

ალაბიერ იგივეა, რაც **ალბიე̄რ.**

ალ'ა'ლა̈ტი (ოთღალა̈ტ, ადღალტე, ადღალტი ბზ., ადღალტისგ ბქ.), გრდმ. 1. ბქ. დააღალატებს, უმტყუნებს. ეჯ თეფდ ოთღალტე (ბქ.) — იმ თოფმა უმტყუნა (დააღალატა). 2. ლუპავს. ანა̈დხუ ესერ ი ჩუუ ესერ ადღალტეხ [ეჯდა̈რ] (ბზ. 353) — წადით და დალუპეთ ისინიო. იხ. **ალუპა̈ჳი. ხოლალა̈ტი** ლნტ.

ალანე იგივეა, რაც **ალნა̈ჳი.**

ალაპ (-იშ, —) ლშხ., რცლიც. — ალაპი. ეჯდარ ლუჳარდ იჩმგდახ ალაპს (ლშხ. 42) — ისინი სიცოცხლეში იხდიდნენ ალაპს.

ალაფური იგივეა, რაც **ალფუ̄რე.**

ალა̈ფი იგივეა, რაც **ალფი.**

ალბა̈ბი (ოხლგბა̈ბ, ანლგბბე; ანლგბბისგ) ბქ., გრდმ. — ახვევს (ძაფს). [ქიპს] სერ ყ'ალბა̈ბიხ (ბქ. 305) — ძაფს დაახვევენ.

ალბერ იგივეა, რაც **ალბიე̄რ.**

ალბიე̄რ ბზ., ლშხ., **ალბერ** ბქ., **ალაბიერ** ლნტ. (-იშ, —) რცლიც. — ყველიერის დრო. ეჩას ალბიე̄რ ა̈ხჭა̈მ (ბზ. 27) — იმას ყველიერი მოჰყვა. ალბიერისა ლინყაუა̈ლ ხაზნახ (ლშხ. 18) — ყველიერში ერთად ყოფნა და გართობა სჩვევიათ.

ალნა̈ჳი (ოთღანა̈ჳ, ადღანჳე; ადღანჳი ბზ., ადღანჳისგ ბქ.), **ალნა̄ჳი** (ოთღა̄ნაჳ, ადღა̄ნჳე; ადღა̄ნჳი) ლშხ., **ალანე** (ათუალა̈ნ, ადალანე; ადალანი) ლნტ., გრდმ. — აორსულებს. სი ჲეხუ ჩათღა̄ნა̈ჳ! (ბზ. 63) — შენ ცოლი დააორსულე! ეჯას ზურალ ჩოთღანჳა (ბქ.) — იმას ქალი დაუორსულებია.

ალო იგივეა, რაც **ჲალო.**

ხ-ალორა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ალურეჳი.**

ალოჰე̄მოშ ბზ., **ალუემოშ** ბქ., ლნტ., **ელომოშ, ემოშ** ლშხ., ნაწილაკ. — თუ როგორმე. ემოშ ახსყენე გუეშს (ლშხ.) — თუ გააკეთებ საქმეს. უისკუა̈რს ალუემოშ ალატარხა̈ნიდ, ეჯი ლი ეჩა ყაგა̈რ (ლნტ. 206) — თუ როგორმე ვაშლებს ჩამოეყრითი, ისაა მისი წამალი.

ხ-ალრე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ლრე.**

ხ-ალროჳი იგივეა, რაც **ხ-ალჳრეჳი.**

ალუპა̈ჳი იგივეა, რაც **ალჳპა̈ჳი.**

ა-ხ-ლჳა/ე (ოხჳა̈დ, ანჴიდ; ა̈ნჴდე), **ო-ხ-ლჳე** (ონჴუ, ანჴიდ; ა̈ნჴდე) ზს., **ო-ხ-ლჳა** (ონჴუ, ანჴიდ; ანჴდე) ლშხ., **ა-ხ-ულჳა/ე** (ანჴუ, ანჴიდ; ანჴდე) ლნტ., **გრდუვ.** — მოაქვს. ლახჳხა̈ნ სა̈ჳშჳ ჰემ ამლჳა (ბზ.) — მთიდან მარხილით თივა მომაქვს. რაგა̈დ ჯადჳხენქა და̈ს ესერ ოხლჳე (ანდ.) — ლაპარაკი მუცლიდან არავის მოაქვსო. ქორა ლაგემ ბეჩი̄ ალეს ოხლჳა (ლშხ. 2) — სახლის საშენი ქვაც ამას მოაქვს. დედედ ხილ ანჴიდ (ლნტ.) — დედამ ხილი მოიტანა. ჳოთარ საკაცხჳშ აჯლჳახ (ჰოეზ. 104) — ოთხივე საკაცით მოგაქვთ.

ალჳე იგივეა, რაც **ჲალო.**

ალჳემოშ იგივეა, რაც **ალოჰე̄მოშ.**

ალჳირ იგივეა, რაც **ჰა̄ლჳირ.**

ხ-ალჳიჭ (ოთელჳჭ, ა̈თლჳა̈ჭ; ა̈თლჳეჭნი ბზ., ოთელჳჭ, ა̈თლჳაჭ; ა̈თლჳეჭნი ბქ. ოხჳელჳჭ, ეხლჳაჭ; ეხლჳეჭნი ლშხ.) **გრდუვ.** — მისდევს, 'გა'ეკიდება. ბეფშჳ მიჩა დის ხალჳიჭდა (ბზ.) — ბავშვი თავის დედას მისდევდა. [ჸელჳ] ტარიელს ხალჳიჭ (ბქ. 207) — ძაღლი ტარიელს მისდევს. იხ. **ხ-აჭიმ.**

ა-ხ-ლჳიჭ (ოხჳელჳჭ, ა̈ხლჳა̈ჭ; ა̈ხლჳეჭნი) ზს., **გრდუვ.** — მოსდევს. [ჸელა̈რ] ახლჳიჭხ რა̈ჭჳა̈რა̈ (ბზ. 431) — ძაღლები კურდღლებს მოსდევენ. იხ. **ხ-აჭიმ.**

ალჳპა̈ჳი (ოთლჳაპა̈ჳ, ადლჳაპჳე; ადლჳაპჳი‖-ნე ბზ., ათჳალუპა̈ჳ, ადალუპა̈ჳე; ადალუპა̈ჳი ლნტ.), **ალუპა̈ჳი** (ოთლუპა̈ჳ, ადლუპაჳე; ადლუპა̈ჳისგ) ბქ., **ალჳპაჳი** (ოთლუპაჳ, ადლუპჳე; ადლუპჳი) ლშხ., **გრდმ.** — ლუპავს. ლი̄ქჳე̄ ნაჳჩჳემიდ ადლჳაპჳე გოჯი (ბზ.) — გოჯი ნათქვამის გაუკეთებლობამ დაღუპა. იმნა̈რ ათლუპა̈ჳ გჳიშგე თხჳიმ? (ბქ. 33) — რატომ დაგვღუპე (დაღუპე ჩვენი თავი)? ადლუპჳე ნამშაჲ (ლშხ.) — დაღუპა ნამუშევარი. მიჩა გეზალ მიჩემდ ადალუპა̈ჳე (ლნტ.) — თავისი შვილი თვითონ დაღუპა.

ხ-ალჳყა̄ლჳნე (ოთლჳაყა̄ლჳინ, ადლჳაყა̄ლჳნე; ადლჳაყა̄ლჳნი) ბზ., **ა̈ლჳყალნე** (ოთლჳაყალინ, ადლჳაყალნე; ადლჳაყალნისგ) ბქ., **ხ-ალლჳაყა̄ლნე** (ოთგლლჳაყა̄ლგნ, ათგლლჳაყა̄ლნე; ათგლლჳაყა̄ლნი) ლშხ., **ხ-ალლჳა̈ყალნე** (ათჳალლჳა̈ყალინ, ათალლჳა̈ყალნე; ათალლჳა̈ყალნი) ლნტ., **გრდმ., კაუზატ.** — ამშობიარებს, მოალოგინებს. ხელწიფდ... ზჳრა̄ლ ჩჳადლჳაყა̄ლჳნე (ბზ. 296) — ხელმწიფემ ქალი მოალოგინა. [ჰა̈შდ] მიჩა ხეხჳ დარბა̈ზს ადლჳაყალნე (ბქ. 35) — ქმარმა თავისი ცოლი დარბაზში მოამშობიარა.

ხ-ალჳრეჳი (ოხლორეჳ, ახლორჳე; ახლორჳი ბზ., ოხლორა̈ჳ; ახლორჳისგ ბქ.), **ხ-ალროჳი** (ოხლორაჳ, ახლორჳე; ახლორჳი) ლშხ., **ხ-ალორა̈ჳი** (ახჳალორაჳ, ახალორაჳე; ახალორა̈ჳი) ლნტ., **გრდმ.** — გამოსტყუებს, დასტყუებს; დააცდენინებს. [ეჯჲა̈რდ] ახლორჳეხ სანთლა̈რ (ბზ. 263) — მათ გამოსტყუეს სანთლები. ჳარჩხილ ქახლორჳე ი ქა მად ლახტიხ (ბქ.) — ფული გამოსტყუა და არ დაუბრუნა. მიჩა დიე ნაქჳ ქახჳალორაჳ (ლნტ.) — დედამისის ნათქვამი გამოვსტყუე (დავაცდენინე).

ალფი (ოლაფ, ალა̈ფ; ალფი̄ნე ზს., ოთლაფ, ადლაფე; ადლაფნე ლშხ.), **ალა̈ფი** (ალჳა̈ფ, ალა̈ფ‖ადალა̈ფე; ალა̈ფნე‖ადალა̈ფი) ლნტ., **გრდმ.** — ღებავს. [ეჯჲა̈რდ] თეთნად ალა̈ფხ მა̈გ (ბზ. 440) — იმათ ყველაფერი თეთრად შეღებეს. ჩაფლა̈რიაქ ტუფს მეშხად ალფიხ (ბქ.) — საფეხსაცმლე ტყავს შავად ღებავენ. სკჳებ ლა̈დელ... ლგგრა̄ლს ჩუ ალა̈ფიხ წგრა̈ნიდ (ლნტ. 64) — წინადღით კვერცხებს წითლად 'შე'ღებავენ.

ალფჳრე (ოთლაფი̄რ‖ოთლაფჳ̈რ, ადლუფჳრე‖ადლაფჳრე; ადლუფჳრი‖ადლაფჳრი ბზ., ოთლაფჳრ, ადლაფჳრე; ადლაფჳრნე ლშხ.), **ალფგრე** (ოთლგფირ, ადლგფგრე; ადლგფგრისგ) ბქ., **ალაფური** (ათჳალაფურ, ადალაფურე; ადალაფური) ლნტ., **გრდმ.** — მაგრად მოსავს, ძაძებს აცმევს. ჩადლუფჳრეხ მახად მა̈გ (ბზ. 439) — ძაძები ყველას ხელახლად ჩააცვეს. ჲაკოფი მუს მიჩა სახენწიფ მაგ ჩოთლაფჳრა (ლშხ. 66) — იაკობის მამას თავისი სახელმწიფო ძაძებით შეუმოსავს. ნა̈დიენა̈რ მა̈გ მეშხად ადალაფურე (ლნტ.) — ქალიშვილები ყველა მაგრად შემოსა.

ალფგრე იგივეა, რაც **ალფურე**.

ხ-აყა (მეყäდდäს, ხეყäდდა; ხეყäდდეს ბზ., მეყად, ხეყად; ხეყეს ბქ., მეყედა, ხეყედა; ხეყედეს ლშ., მეყäდ'და', ხეყäდ'და'; ხეყäდდეს ლნტ.), **გ რ დ უ ვ**. 1. ჰყავს. ათäს რäჭუ მაყა (ბზ. 389) — ათასი კურდღელი ჰყავს. ალ მარე ამ äდგის ხაყახ ლუნტყოუნე (ბქ. 240) — ეს კაცი ამ ადგილას დატყვევებული ჰყავთ. ხენწიფს ხაყენა ზითუნახაუ (ლშ. 67) — ხელმწიფეს მზეთუნახავი ჰყოლია. დäუს ხეყად ჲერბეშტიჩხარა დენაგეზალ (ლნტ 30) — დევს ოცდაცხრა ქალიშვილი ჰყავდა. 2. აქვს; აბია. ზურäლს ნინ მäმ ხაყა (ბზ. 430) — ქალს ენა არა აქვს. ქორხენ ესერ ხäყენა მა თხუიმ? (ბქ. 17) — სახლიდან თუ გება თავიო? 3. ვარგა. ლეჩიჟად ესერä ჩუ ხაყა (ბზ. 238) — სასიძოდაც ვარგიხარო. ალ ბალახს ლეზობდ ხაყა (ლშ., ხორ., 7) — ეს ბალახი საჭმელად ვარგა. თäშ ხეკუეს იდუწალდეს, ეჯნურ მäდ ხაყა თäშმგჯäბიშუდ (ლნტ. 7) — ყველი უნდა იწელებოდეს, ისე თამშუჯაბისათვის არ ვარგა.

ა-ხ-ყა (იცნ. ონჴუ, ანჴიდ; äნჴდე ზს.), **ო-ხ-ყა** (ონჴუ, ანჴიდ; ანჴდე) ლშ., **ა-ხ-აყა** (ან'უ'ჴუ, ანჴიდ; ანჴდე) ლნტ., **გ რ დ უ ვ**. — მოჰყავს. ჭყინტს äგითე ახყენა ლოლääქäრ (ბზ. 389) — ბიჭს თურმე სახლში მოჰყავდა ცხვრები. ბაჯუდ ეჯგუäრ ანჴიდ თუალäშ ხეხუ, ერე მäგ ეჯიღა რაგდიუ (ბქ.) — ბაჯუმ ისეთი ლამაზი ცოლი მოიყვანა, რომ ყველა იმაზე ლაპარაკობდა. იმხენ ოხყა ალ დაჴგლ (ლშ.) — საიდან მოჰყავს ეს თხა. ჩი ლეთ მუშკუäრäლ ახაყა მიშკუა ჰäშს (ლნტ.) — ჩემს ქმარს ყოველ ღამე სტუმრები მოჰყავს.

აყალე იგივეა, რაც **აყäლუე**.

აყალუე იგივეა, რაც **აყäლუე**.

ხ-აყამნი იგივეა, რაც **ხ-აყლუნი**.

აყარ იგივეა, რაც **ჰაყäრ**.

აყäლ (ოყალ, აყäლ; აყლäნე ზს., აყუალ. აყäლ; ადაყäლნე ლნტ.), **აყლი** (ოთყალ. ადყალე; ადყალნე) ლშ., **გ რ დ მ**. — ნაყიას. ჩუუ ესერ აყäლხ ბäჩ (ბზ. 256) — ქვა დაზაყიათო. ლეყäლს ჩი ქუიჯისგა აყäლხ (ბქ.) — დასანაყს ყველაფერს როდინში ნაყავენ. ეჲ მარეჲ დენაგეზალ გაკს ლგმäყäლლი (ლნტ. 309) — იმ კაცის ქალიშვილი თურმე ნიგოზს ნაყავდა.

აყäლუე (ოთყäლäუ, ადყäლუე; ადყäლუი ბზ., ოთყäლუ, ადყäლუე; ადყäლუნე ლშ.), **აყალუე** (ოთყალäუ, ადყალუე; ადყალუისგ) ბქ., **აყალე** (ათუაყäლ, ადაყალე; ადაყალი) ლნტ., **გ რ დ მ**. — აშინებს. [კამნილდ] მეჯუეგ ჩუადყäლუე (ბზ. 335) — კამნილმა მეჯოგე შეაშინა. დადა მიჩ ესერ აყალუე (ბქ. 34) — დედაბერი შენ გაშინებსო. ციცუს ჩუათოყალა დენა (ლნტ.) — კატას გოგო შეუშინებია.

აყბა იგივეა, რაც **ჰäყბა**.

ხ-აყდი იგივეა, რაც **ხ-äყდი**.

ხ-აყდუნე იგივეა, რაც **ხ-äყდუნე**.

ხ-აყლე (იცნ. ხუექäრ', ხäქუ||ხäქუე|| ხექუ; ხäქუნინე ბზ., ხუექäრ, ხäქუ||ხäქუე; ხექინე ბქ., ხუექäრ, ხექუ; ხექუნე ლშ., ხუექäრ, ხäქუ; ხექნე ლნტ.), **გ რ დ მ**. — ეუბნება. მი ხუაყლე მიშგუ დის (ბზ.) — მე დედაჩემს ვეუბნები. მუ იმედს ხაყლე ლიჩიäლეშ (ლშ. 30) — მამა ცოლის მოყვანის იმედს ეუბნება. [დენა] მიჩა მუს ხაყლე (ლნტ. 300) — გოგო მამამისს ეუბნება.

აყლი იგივეა, რაც **აყäლ**.

ხ-აყლუნი (ამყალუნდა, ათყალუნდა; äთყალუნნი ბზ., ამყალუნდა. ახყალუნდა; ეხყალუნი ლშ.), **ხ-აყულუნი** (ლამყალუნიუ. ლახყალუნიუ; ლäხყალუნი) ბქ., **ხ-აყამნი** (ამაყამნიდა, ათაყამნიდა; äთეყამნინი) ლნტ., **გ რ დ უ ვ**. — ეშინია. ნუმაუ ესერ ხაყლუნი (ბზ. 262) — ნუ გეშინიაო. ეჯგუäრ ამყალუნიუ. ერე ტაფთ' ოთსკინ ქა (ბქ. 107) — ისე შემეშინდა, რომ გვერდზე გადავხტი. ბელხანჯარს მäმა ხაყლუნდა ეჩაშუდ (ლშ. 71) — ბელხანჯარს მისი არ ეშინოდა. ალ ჭყინტäრს ათაყამნიდახ (ლნტ. 304) — ამ ბიჭებს შეეშინდათ.

აყმე იგივეა, რაც **äყმე**.

აყჲენი იგივეა, რაც **äყჰე**.

აყურმäნჯი (ოხუყურმäნჯ, ანყურმანჯე; ანყურმäნჯნე ბზ., ახუაყურმäნჯ, ანაყურმäნჯე; ანაყურმäნჯი ლნტ.), **აყურმანჯი** (ოხყურმანჯ, ანყურმანჯე; ანყურმანჯნე) ლშ., **გ რ დ მ**. — აყრუებს. იმნეშ ანყურმანჯე ზურäლ? (ლშ.) — რამ დააყრუა ქალი? ანაყურმäნჯე

მაცხჳა̈რდ ხოლა მარე (ლნტ.) — მაცხოვარმა ცუდი კაცი დააყრუა.

ხ-აყჳა̈ნი (ოთყა̈ჳა̈ნ, ათყა̈ჳნე; ათყა̈ჳნი) ბზ., **ხ-ა̈ყეჳანი** (ოთყეჳა̈ნ, ათყეჳანე; ათყეჳა̈ნისგ) ბქ., **ხ-აყჳანი** (ოთყეჳან, ათყეჳნე; ათყეჳნი) ლშხ., **ხ-ა̈ყენე** (ათჳაყენ, ათაყენე; ათაყენი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'აყოლებს; 'გა'ატანს. ეჯჲა̈რს ეჩხა̄ჳ ოთყა̈ჳა̈ნ ჳოქჳრე სკა̈მი̄ლ (ბზ. 339) — ოქროს სკამი იმათ იქით გაეატანე. დი ალა̈რს ლეჳიზს ხა̈ყეჳანი (ბქ.) — დედა ამათ საგზალს ატანს. მგსკადს ლოქ აჯყეჳნი (ლშხ. 75) — ბეჭედს გაატანო.

აყჳგე (ოხყჳიგ, ანყუგე; ანყუგისგ) ბქ., გ რ დ მ. — აყრუებს. ფედილთე ლიზა̈ლდ ჩჳაყჳგახ მარა (ბქ. 259) — ახლოს მისვლამდე კაცს დააყრუებდნენ. იხ. **აყურმა̈ნჯი**.

ხ-აყჳლე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ყჳლე**.

ხ-აყჳლუნი იგივეა, რაც **ხ-აყლჳნი**.

აყჳნე იგივეა, რაც **ა̈ყჳნე**.

აყჳრე (ხჳაყჳრა̈ს, აყჳრა; აყჳრე̄დს ბზ., ხჳაყურდ, აყჳრა; აყჳრადეს ბქ., ხჳაყურდ, აყჳრდა; აყჳრდეს ლშხ., ხჳაყურდა̈ს, აყურდა; აყურდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — წევს. ტა̈ხტჷი̄ნ ნანჳლ აყჳრა (ბზ. 173) — ტახტზე ქალიშვილი იწვა. და̈შდჳ ფოქისგა ჩ'ჳაყჳრა (ბქ.) — დათვი ბუნაგში იწვა. გელა აყურდა (ლნტ. 73) — გელა იწვა.

ხ-აყჳფე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ყჳფე**.

ხ-აყჳჩე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ყჳჩე**.

აყჳჩჳრე (ოთყუჩჳი̄რ, ადყუჩჳრე; ადყუჩჳ̄რი ბზ., ოთყუჩჳრ, ადყუჩჳრე; ადყუჩჳრნე ლშხ.), **აყჳჩურე** (ოთყუჩჳირ, ადყუჩურე; ადყუჩურისგ ბქ., ათჳაყუჩურ, ადაყუჩურე; ადაყუჩური ლნტ.), გ რ დ მ. — 'ჩა'ამტვრევს, 'და'ამტვრევს. დი̄ნად ლაჯჳრა ჩჳადყუჩჳრე (ბზ. 342) — გოგომ ფანჯარა ჩაამტვრია. ჭყინტდ ყორა̈რ სგათყუჩურე (ბქ.) — ბიჭმა კარები შეამტვრია. ბობშ ჩი̄ს აყჩჳრე (ლშხ.) — ბავშვი ყველაფერს ამტვრევს. დენად ჩჳადაყუჩურე ჯჳინელ ყა̈რა̈ლ (ლნტ.) — გოგომ ძველი ყაერები დაამტვრია.

ხ-აყჩჳრე (ოხყუჩი̄რ, ახყუჩჳრე; ახყუჩჳრი ბზ., ოხყუჩჳრ, ახყუჩჳრე; ახყუჩჳრნე ლშხ.), **ხ-აყჩურე** (ოხყუჩირ, ახყუჩურე; ახყუჩურისგ ბქ., ახჳაყუჩურ, ახაყუჩურე; ახაყუჩური ლნტ.) გ რ დ მ. — ამტვრევს, ატეხს. სგა̄ხყუჩჳ̄რე მაგ (ლშხ.) — დაუმტვრია ყველაფერი. [ჯიჯჳ] შტიქა̈რს ხაყჩურე (ლნტ. 149) — ძაღლი კბილებს ამტვრევს. ჭყინტ გაკა̈რს აშხალა̈ლს ხაყჩურა (ლნტ. 103) — ბიჭი კაკლის ხეებს ტოტებს ამტვრევდა.

-აშ იგივეა, რაც **-ა̈̄შ**.

აშ ზ მ ნ ს. — 1. ისე, სხვათა შორის, ისე ამ დროს, სხვა მხრივ. აშ ალჲა̈რს ლჳაჭა̈რ ლახა̄გა̈̄ნხ ყორს (ბზ. 332) — სხვათა შორის ამათ ვაჭარი მიადგათ კარს. აშ ეჯკა̈ლიბ ლესგდი ჩუ ლი, ერე ჟი ხებიდ (ბზ. 370) — ისე იმნაირი შესახედავია, რომ ცეცხლი უკიდია. აშოლჳ აჯიდ ლაყარს, ერე ქუნ გარ იკადჳდეს (ბქ. 315) — ისე გახადე ცემით, რომ სულს ძლივს ითქვამდესო. აშ გჳასმა შჳანარს ამშა ჟახე (ხორ. 34) — ისე გვსმენია სვანებს ამისი სახელი. აშ ხოჩა ჭყინტ ლას მგრზა (ლნტ. 294) — ისე კარგი ბიჭი იყო მურზა. 2. ასე. აშ ლი იჳალადელ (ლშხ. 44) — ასეა მუდამ. ამიშ თერა̈ლ აშ დეშ იგნიხ (ჰოეს. 28) — ამის თვალები ასე ვერ გაჩერდება. 3. დადასტურებითი ნაწილაკი კი (ქე). ეჯი ხა̈ლხსი აშ ხოხალდა (ბქ. 4) — ის ხალხმაც კი იცოდა. აშ მიხალ (ბქ. 205) — ასე ვიცი. აშ ჯა̈მეზრახ ღერბეთდ (ლნტ. 279) — ისე (ასე) დაგვლოცოთ ღმერთმა! 4. ლშხ. ჩვეულებრივი. ჩა̄ჟი ნიჳრა აშ ნიჳრას ხაჯეშ (ლშხ. ხორ. 24) — ცხენის ნიორი ჩვეულებრივ ნიორს ჰგავს. 5. ბქ. წამოდი! აშ, ოლჩედ! (ბქ.) — წამოდი, წავიდეთ!

ხ-აშა (მაშო̄ნ⌈და⌉, ხაშო̄ნ⌈და⌉; ხაშო̄ნდე̄დს ბზ., ხაშო̄ნდეს ლშხ., მაშონ, ხაშონ; ხაშონეს ბქ., მაშონ⌈გნ⌉და, ხაშონ⌈გნ⌉და; ხაშონ⌈გნ⌉დეს ლნტ.) ა ო რ. (ლამშო̄ნ⌈და⌉, ლახშო̄ნ⌈და⌉ ბზ., ლშხ., ლამშონ, ლახშონ ბქ., ლამაშონ⌈და⌉, ლახაშონ⌈და⌉ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — შურს. მეზჳბელა̈რს ხაშო̄ნდახ ჭიტიკჳა̈ბრალა̈შდ (ბზ.) — მეზობლებს შურდათ ჭიტიკვაბოლის. დო̄სა ლოქ ლახშო̄ნდეხ ნა̈შგ (ლშხ. 7) — არ შემშურდეთ 'მო'ნაწეელიო.

აშამ იგივეა, რაც **ჰაშა̈მ**.

აშამა̈რ იგივეა, რაც **ჰაშმა̈̄რ**.

აშაქრაჳი, აშაქრა̈ჳი იგივეა, რაც

ა̈შქა̈რი.

აშაშე იგივეა, რაც **აშდა̄შე.**

აშა̄რდე (ოთშა̈̄რდ, ადშა̄რდე; ადშა̈̄რდნე ბზ., ოთშა̄რდ, ადშა̄რდე; ადშა̄რდნე ლშხ.), **აშარდე** (ოთშა̈რდ, ადშარდე; ადშა̈რდისგ ბქ., ათჳაშა̈რდ, ადაშარდე, ადაშა̈რდი ლნტ.) გ რ დ მ. 1. ამშეიდებს, აწყნარებს. მეცჳა̄ლა ჩოთშა̄რდედ (ბზ.) — მოჩხუბრები დავაწყნარეთ. ალექსანდრე˹დ˺... მუხჳბემ გეზალ ჩჳადშარდე (ბქ. 83) — ალექსანდრემ ძმისშვილი დაამშვიდა. ჩჳადშა̄რდე ჭა̈შ (ლშხ.) — დაამშვიდა ქმარი. 2. ბქ. მაგარ სასმელს აშაევებს. 3. ლშხ. უამებს. ყაგარ მასტჳნს ჯიშა̄რდე — წამალი ტკივილს დაგიამებს.

აშგარ ზ მ ნ ს. 1. ყოველთვის, მუდამ. შდგჰრიშა̈რს აშგარ ხეხელიხ [სტურა̈რ] (ბქ. 247) — შდიხრიშელები ყოველთვის პოულობენ მილებს. ნემ მიყჳმე აშგარ ისგჳათე ლისგდის (პოეზ. 338) — ნუ მიშლი მუდამ შენკენ ცქერას. 2. ბქ. ძლიესლა. ჲერხი ამსჳალდართე აშგარ ესერ ხაშელდა (ბქ.) — ზოგი ადამიანად ძლიესლა ჩაითვლებაო (ადამიანებში ძლივსლა ურევიაო). 3. ისე, უბრალოდ. ეჯის ალე აშგარ ხოჭჳა (ლშხ.) — მას ეს ისე უთქვამს.

ხ-აშგბე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შგბე.**

ხ-აშგბგ̄რე (ოხშგგბი̄რ, ა̈ნშგგბგ̄რე, ა̈ნშგგბგ̄რი ბზ., ოხშგგბგ̄რ, ახშგგბგ̄რე, ახშგგბგ̄რნე ლშხ.) **ხ-აშგბგრე** (ოხშგგბირ, ახშგგბგრე, ახშგგბგრისგ) ბქ., **ხ-აშკგბგრე** (ახჳაშკგბგრ, ახაშკგბგრე; ახაშკგბგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — აძრობს (ბევრს). შდგქა̈რს ხაშგბგ̄რეხ და̈ჳს (ბზ.) — კბილებს აძრობენ დევს. იმკაჲ უცეფ ახშგგბგრეხ ლაფრიალ (ლშხ.) — რა უცებ ააძრეს საფარებლები (სახურავები).

ხ-აშგდე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შგდე.**

აშგნე იგივეა, რაც **ა̈შგნი.**

აშგრე იგივეა, რაც **ა̈შგრე.**

აშგჳრა̄ნე, აშგჳრა̈̄ნი (ოთშგურა̈̄ნ, ადშგურა̄ნე; ადშგურა̈̄ნნე||ადშგურა̈̄ნი) ბზ., **აშგურა̈ნი, აშგურანე** (ოთშგურა̈ნ, ადშგურანე; ადშგურა̈ნისგ) ბქ., **აშგჳრა̄ნე** (ოთშგურა̄ნ, ადშგურა̄ნე; ადშგურა̄ნნე) ლშხ., **აშკურა̈ნე, აშკჳრა̈ნი** (ათჳაშკურა̈ნ, ადაშკურა̈ნე; ადაშკურა̈ნი) ლნტ. გ რ დ მ. — არიგებს, აბარებს, რჩევას აძლევს. ხეხჳდ ადშგურა̄ნე მიჩა ჭა̈შ (ბზ. 34) — ცოლმა დაარიგა თავისი ქმარი. მექნოჳა̈ლ ღეშდ მესედს აშგურანა (ბქ. 297) — სულთმობრძავი უკან დამრჩენს არიგებდა. გუსეინდ ჩჳა̈დ˹ა˺შკურანე მერაბ (ლნტ. 189) — გუსეინმა დაარიგა მერაბი.

აშგჳდი (ოთშგუდ, აშგჳიდ; აშგჳდი̄ნე ბზ., ოთშგჳიდ, ადშგუდე; ადშგუდისგ ბქ., ოთშგუდ, ადშგუდე; ადშგუდნე ლშხ.), **აშკჳდი** (ათჳაშკუდ, ადაშკუდე; ადაშკუდნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ახრჩობს. [ალ ჩუ ლოქ] აშგჳდი ამსჳა̄ლდს (ლშხ. 13) — ალი ადამიანს ახრჩობსო. ჩა̈ყ ათოშკუდა ჭელედურას (ლნტ.) — ხელედურას ცხენი დაუხრჩვია. იხ. ა̈ყმე.

აშგჳრა̄ნე იგივეა, რაც **აშგჳ̈რა̄ნე.**

აშგჳრა̈̄ნი იგივეა, რაც **აშგჳ̈რა̄ნე.**

აშდ იგივეა, რაც **შიშდ.**

აშდაბუნე იგივეა, რაც **აშდა̄მბუნე.**

აშდა̄მბუნე (ოთშდა̄მბჳინ, ადშდა̄მბუნე; ადშდა̈̄მბჳ̈ნე) ბზ., **აშდაბუნე** (ოთშდაბუნ, ადშდაბუნე; ადშდაბუნისგ) ბქ., **აშტარუნე** (ახჳაშტარუნ, ანაშტარუნე; ანაშტარუნი) ლნტ. გ რ დ მ. 1. თვალებს კარკლავს. მედგა̈რიდ თერა̈ლ ქანაშტარუნე (ლნტ.) — მომაკვდავემა თვალები გადმოკარკლა. 2. ლაყბობს, მიედ-მოედება. ეჯნე̄მი ხჳა̈ჲ მირ ადშდა̄მბუნე (ბზ.) — ისიც, რაღაც ბევრს მიედმოედეა.

ხ-აშდა̄რჳე (ლახჳშდა̄რაჳ, ლახშდა̄რჳე, ლახშდა̈̄რჳი ბზ., ლოხშდა̄რაჳ, ლახშდა̄რჳე; ლახშდა̄რჳი ლშხ.), გ რ დ მ. — აბრალებს. ნაგჳრას ხჳაშდა̄რჳე (ბზ.) — ორგულობას ვაბრალებ. თაში ლიქჳთერ ლახშდა̄რჳეხ უშხჳა̄რ (ლშხ.) — ყველის მოპარეა დააბრალეს ერთმანეთს.

ხ-აშდბა[1] (ლოხჳეშდბ, ლა̈ხშდაბ; ლა̈ხშდა̈ბი ბზ., ლოხჳეშდბ ბქ., ლოხშდაბენ, ლეხშდაბა̄ნ; ლეხშდაბი ლშხ.), **ხ-აშტაბა** (ლა̈ხჳეშტა̈ბენ, ლა̈ხეშტა̈ბან; ლა̈ხეშტა̈ბი) ლნტ., გ რ დ მ.— აკეთებს, შერება. ლეჩომ ხაშტბა (ბქ.) — საქმეს აკეთებს. [ჳებილა̈დელ] ხაშტაბახ... ლეშტა̈ბს (ლნტ. 45) — პარასკევ დღეს აკეთებენ საქმეს.

ხ-აშდბა² (ხუეშდაბდäს, ხეშდაბდა; ხეშდაბდე̄ლს ბზ., ხუეშდბ, ხეშდაბ; ხეშდებეს ბქ., ხუეშდაბდას, ხეშდაბდა; ხეშდაბდეს ლშხ.), **ხ-აშტაბა** (ხუეშტაბდäს, ხეშტაბდა; ხეშტაბდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. მუშაობს, აკეთებს. სემშდარ äგის ხაშდბა (ბზ. 306) — სემშდარი სახლში მუშაობს. ამ ლადეღ მäგ ხაშდბა (ბქ. 6) — ამ დღეს ყველა მუშაობს. სი ქოჩულა, იმ ხაშდბა? (ჰოჯ. 12) — შე ქოჩულა, რასა შერები? 2. ეპყრობა, ექცევა. ბოფშäრს ხოჩამდ ხაშდბახ (ბქ.) — ბავშვებს კარგად ექცევიან.

აშდბე (ოხშდäბ, ანშდაბ||-აბე; ანშდäბნე; ქოხუაშდბ, ქäნშდäბ; ქäნშდäბნე ბზ.) გ რ დ მ. — ატრიალებს, აბრუნებს; აქცევს. ხუäდ მეგმäრ ოხშდაბედ (ბზ.) — ბევრი ხე წავაქციეთ (მოვჭერით).

აშდბუნე (ოთშდაბუნ, ადშდაბუნე; ადშდაბუნი ბზ., ოთშდაბუნ, ადშდაბნე; ადშდაბუნი ლშხ., ადშდაბუნისგ ბქ.), გ რ დ მ. — 'და'ამუშავებს, ასუფთავებს. სემი ლäძჰა ოთშდაბუნედ (ბზ.) — სამი საკლავი დავამუშავეთ (გავასუფთავეთ). სადგუემ ხოჩამდ ადშდაბუნე (ბქ. 38) — სადგომი კარგად გააწყო (გაასუფთავა).

აშდე̄კუ იგივეა, რაც **ჰäშდäკუ**.

ხ-აშდირ (ლäხუეშდრ, ლäხშდირäნ; ლäხშდირი) ბზ., **ხ-äშდირ** (ლäხუშდირენ, ლäხშდირან; ლახშდირი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ერთობა. ბუბა ბოფშäრს ლäხშდირäნ (ბზ.) — ბიძია ბავშვებთან გაერთო.

ხ-აშდკუნე იგივეა, რაც **ხ-äშდკუნე**.

ხ-აშდკგნე (ოთშდგკინ, ათშდგკნე; ათშდგკნი ბზ., ათშდგკნისგ ბქ., ოთშდგკგნ, ათშდგკნე; ათშდგკნი ლშხ.), **ხ-აშტკგნე** (ლოხშტგკგნ, ლახშტგკნე; ლახშტგკნი ლშხ., ლახუაშტგკინ, ლახაშტგკნე; ლახაშტგკნი ლნტ.), გ რ დ მ. — არჭობს. დäუს თეტე̄ნ äთშდგკნე ჰიშხისგა (ბზ.) — დევს მახათი შეარჭო ფეხში. ლუსმäრს ჰუადხოდსკა ლახაშტგკნიხ (ლნტ.) — ლურსმანს კედელში შეარჭობენ.

აშდმე (ოთშდიმ, ადშდგმე; ადშდიმნე ბზ., ადშდგმისგ ბქ., ოთშდგმ, ადშდგმე; ადშდგმნე ლშხ.), **აშტმე** (ათუაშტგმ, ადაშტგმე; ადაშტგმი) ლნტ. გ რ დ მ. — ათრობს. [ჭყინტ] სგäწäჰეხ, ჩუადშდგმეხ (ბზ. 263) — ბიჭი დაპატიჟეს, დაათვრეს. აშდმეხ... [მგჭშხას] (ბქ. 74) — მეკვლეებს ათრობენ. ეჯის სგად ჩოთშდგმად ბგგი ლეთრაუშ (ლშხ. 74) — იმას თქვენ დაუთვრიხართ მაგარი სასმელით. [მეთხუარა] ჩუადაშტგმე დäუდ (ლნტ. 306) — მონადირეები დაათრო დევმა.

აშდნäნი იგივეა, რაც **აშდნი**.

აშდნი, აშდნäნი (ოშდენ, აშდენ; აშდნინე) ბქ. გ რ დ მ. — ერეკება (საქონელს...). მიჩ ცხეკთ' ესერ ოთშდენა დაჭäრ (ბქ. 323) — მე თხები ტყეში გავდენეო.

აშდრäნი (ოხშდგრäნ, ანშდგრნე; ანშდგრნი||ანშდგრäნნე ბზ., ანშდგრანისგ ბქ.), **აშტრანი** (ოხშტგრან, ანშტგრნე; ანშტგრნი) ლშხ., **აშტრäნი** (ახუაშტგრäნ, ანაშტგრäნე; ანაშტგრäნი) ლნტ., გ რ დ მ. — გრეხს. ქäნხäნქა ლობäრäლს აშდრäნიხ (ბზ.) — კანაფისაგან საბლებს გრეხენ. დäუდ ხäქუე: — ბäგირ ესერუ ანშდგრნე (ბქ. 52) — დევმა უთხრა: — ბაგირი დაგრიხეო. ყ'ახოშტგრანახ ძღგდ თäკუ (ლნტ. 92) — დიდი თოკი დაუგრიხავთ.

ხ-აშდუნე იგივეა, რაც **ხ-äშდუნე**.

ხ-აშდუე (ამშდუე, ათშდუე, ათშდუუნე ბზ., ათშდუისგ ბქ., ემშდუე, ესშდუე; ესშდუუნე ლშხ.), **ხ-აშტუე** (ამსაშტუე, ასაშტუე; ასაშტუუნე) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — ათოვს. კოჯს ი მინდუერს მეგუდ ხაშდუე (ბზ.) — კლდეს და მინდორს ერთნაირად ათოვს. მიჩ ლოქ თხუმჟი ხაშდუე (ლშხ.) — მე თავზე მათოვსო. ბამბäს ლოქუ ხაშტუე (ლნტ. 55) — ბამბას გათოვდესო (მიცვალებულს ეტყვიან).

აშდლუე̄რე (ოხშდულუე̄რ, äნშდულუე̄რე; äნშდულუე̄რნე) ბზ., **აშთხუე̄რე** (ოხშდუხორ, ანშდუხორე; ანშდუხორნე) ლშხ., **ალაშთხორი** (ახუალაშთხორ, ანალაშთხორე, ანალაშთხორი) ლნტ. გ რ დ მ. — 'ამო'თხრის (მიცვალებულს). ლგდგარ დეშ ანშდუხორეხ (ლშხ.) — მიცვალებული ვერ ამოთხარეს. ყ'ახოლაშთხორახ ლგდგარ (ლნტ.) — ამოუთხრიათ მიცვალებული.

აშდლუი იგივეა, რაც **აშთხუი**.

ხ-აშდხე (ლოხჳაშდხ, ლახშდიხ; ლახშდიხნე ზს., ლო̄ხჳაშდხ, ლახშდიხ; ლახშდიხე ლშხ.), **ხ-ა̈შტხე** (ლახჳა̈შტხ, ლახაშტიხ; ლახაშტიხ⌈ნე⌉) ლნტ. გრდმ. — ⌈შე⌉ალევს; ⌈მო⌉ახმარს. ხეხჳ-ჰა̈შდ მა̈გ სგა ლახშდიხხ [გეზლა̈] ლათჳერს (ბზ. 351) — ცოლ-ქმარმა ყველა̈ფერი შვილის სწავლას შეალია. ქორა ლიგემს ლო̄ხჳაშდხ ლირდე (ლშხ.) — სახლის აშენებას შევალიე ცხოვრება. ლეზჳებლეთრე მუშკჳარა̈ლს ლახაშტიხხ (ლნტ.) — საჭმელ-სასმელი სტუმრებს შეალიეს.

აშდხჳი იგივეა, რაც **აშთხჳი**.

აშეშაჳი, აშეშა̈ჳი იგივეა, რაც **აშშა̈ჳი**.

აშე̄რე (ოხჳშე̄რ, ანშე̄რე; ანშე̄რნე ბზ., ოხშე̄რ ლშხ.), **ა̈შერე** (ოხჳშერ, ანშერე; ანშერისგ ბქ., ახჳაშერ, ანაშერე; ანაშერნე ლნტ.) გრდმ. — ლესავს. გიე̄რგ კა̄დას აშე̄რე (ბზ. 25) — გიორგი ნაჯახს ლესავს. მალულდ ადა̈იდ ა̈შერე გა̈ჩს (ბქ. 23) — მელია ისევ ლესავს დანას. [მა̄რე] დაშნაჲს ლგმშე̄რინ (ლშხ. 23) — კაცი თურმე დაშნას ლესაედა. მამა გა̈ჩს ლგმა̈შერლი (ლნტ. 282) — მამა თურმე დანას ლესავდა.

აშთქე იგივეა, რაც **ჰა̈შდქე**.

აშთხა̈რ⌈ი⌉ იგივეა, რაც **აშთხრი**.

ხ-აშთხე (ო̄ხჳაშთხ, ახშდიხ; ახშდიხე) ბზ., ლშხ., **ხ-ა̈შდხე** (ოხჳაშდხ, ახშდიხ; ახშდიხე) ბქ., **ხ-ა̈შტხე** (ახჳა̈შტხ, ახაშტიხ; ახაშტიხნე) ლნტ. გრდმ. — გამოლევს, ⌈გამო⌉ათავებს, გამოულევს, ⌈გამო⌉უთავებს. ეჯიარე ქონაბს მაჲ ახშდიხე? (ლშხ.) — იმათ ქონებას რა გამოლევს? [ხოჩილდ] ლახაშტიხ ხოლდარას ლეზჳებ (ლნტ. 297) — უკეთესმა გამოულია (გამოუთავა) უფრო ცუდს საჭმელი.

აშთხრი (ოხშთხარ, ანშთხარე; ანშთხარნე) ლშხ., **აშთხა̈რ** (ანჳშთხარ, ა̈ნშთხა̈რ; ანაშთხა̈რნე) ლნტ. გრდმ. — თხრის. ძღვდჟი ოხშთხარედ გიმ (ლშხ.) — მიწა დიდმე ამოვთხარეთ. ამანღო დემ ხჳაშთხა̈რ გიმს (ლნტ.) — ამის შემდეგ მიწას ⌈აღ⌉არ ამოთხრი. იხ. **აბგრჯე**.

აშთხჳე̄რე იგივეა, რაც **აშდლჳე̄რე**.

აშთხჳი (ოშთუხ, აშთიღჳ; აშთხჳინე), **აშდლჳი** (ოშდულ, აშდჳიღჳ; აშდლჳინე ზს.), **აშდხჳი, აშთხჳი** (ოთდუხჳ, ადშდუხჳე; ადშდუხჳნე) ლშხ., **აშტხჳი** (აშჳტუხ, აშტჳიხჳ; აშტჳიხჳნე‖ადაშტჳიხჳნე) ლნტ. გრდმ. — მარხავს. [გეზლი̄რდ] ხელწიფ ჩჳაშდჳიღჳხ. (ბზ. 85) — შვილებმა ხელმწიფე დამარხეს. [გერგიდ] აფხნიკარ ჩჳადშდუხჳე ჳორმო̄ჲსა (ლშხ. 71) — გითრგიმ ამხანაგები ორმოში დამარხა. ლგდგა̈რს სემი ლა̈დელ დემ აშტხჳიხ (ლნტ. 51) — მიცვალებულს სამი დღე არ მარხავენ.

აში[1] იგივეა, რაც **ჰა̈ში**.

აში[2] იგივეა, რაც **ეში̄**.

აშ-ი-აშ ზს., ლნტ., ზმნზ. 1. ასე და ასე. აშ-ი-აშ ესერ ხოყრა მიჩა̈შდ გმირს (ბზ. 260) — ასე და ასე უქნია გმირს ჩემთვისო. 2. თანდათან, უფრო და უფრო. ხელწიფს ჩა̈ყა̈რ აშ-ი-აშ ხოჩხფვენიხ (ბზ. 302) — ხელმწიფეს ცხენები თანდათან უმჯლეევდება. აშ-ი-აშ გარ ხექმენი მიჩა ყახა (ბქ.) — თანდათანობითლა ემატება (დიდება) მის სახელს. და̈ჳდ ⌈ჲ⌉ერს აშ-ი-აშ ახოცხე (ლნტ.) — დევმა ხმას უფრო და უფრო მოუმატა.

აშია̄შე იგივეა, რაც **აშჲა̄შე**.

ხ-აშიდ[1] (ლო̄ხჳეშდ, ლახშა̈დ; ლახშედნი ბზ., ლოხჳეშდ ბქ., ლო̄ხჳეშდ, ლეხშად; ლეხშედნი ლშხ., ლა̈ხჳეშდ, ლა̈ხეშად; ლა̈ხეშედნი ლნტ.) გრდმ. — შველის. მექუნაჳა̈ლს დე̄მგჳაშ მოშ ლო̄ხჳეშდ (ბზ.) — სულთმობრძავს ვერაფრით ვუშველე. ლეგმერდეს იმგჳა ხოჩა ნინ ხაშიდ (ბქ.) — ავადმყოფს ხან კარგი სიტყვა (ენა) შველის.

ხ-აშიდ[2] (მაშიდდა, ხაშიდდა; ხაშიდდეს ბზ., ქხ., მეშად, ხეშად; ხეშგდეს ბქ.), გრდუვ. — აყრია. ჯჳინელ ლაჲრა̈რს პისჳ ხაშიდხ (ბქ.) — ძველ წიგნებს მტვერი აყრიათ.

აშიე (ოთში̄ჲ, ა̈დშიე; ადში̄ნე ბზ., ოთში, ადშიე; ადშიისგ ბქ.), **აშჲენი** (ოთში̄ჲ, ადში̄ე; ადში̄ჲნე) ლშხ., **აშიი** (ათჳაში, ადაშიე; ადაშიი) ლნტ., გრდმ. — ასივებს. ყაყბერ ყიას ქა̈შიე (ბქ.) — ყბაყურა ყელს ასივებს. ლგფხაჲ ჩჳაშჲენი ჰიშხს (ლშხ. 89) — დასუნთქული ფეხს გაასივებს.

აშირ (-იშ, —) — ასი. ფერმას ხორი

აშირ მეშგ ფუ̈რ (ბქ. 195) — ფერმას ასი მეწველი ძროხა ჰყავს. აშირ ზა̈დ მეტ ლი... (ლნტ. 5) — ას წელზე მეტია. ალას აშირ მარე ყი ხადგარახ (ჰოეზ. 85) — ამას ასი კაცი ბედ შეჰხოცია.

აშიშდ იგივეა, რაც **შიშდ.**

აშიშკა̈რი იგივეა, რაც **ა̈შიშგარე.**

აშიშტ იგივეა, რაც **შიშდ.**

აში̄რე იგივეა, რაც **ა̈ში̄რე.**

აშკ იგივეა, რაც **ჰა̈შკ.**

აშკა̈̄დი (ოხუ̂შკა̈̄დ, ანშკა̈̄დ; ანშკა̈̄დნე) ბზ., **აშკა̈დი** (ონშკად, ანშკა̈დ; ანშკა̈დნე) ბქ.,[1] **აშკა̄დი** (ოხშკა̄დ, ანშკა̄დე; ანშკა̄დნე) ლშხ., **აშკადი** (ახუ̂აშკა̈დ, ანაშკა̈დე, ანაშკადნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ჭედავს. დი̄ნად ანშკა̈̄დ ბერყა̈ ფაუ (ბზ. 417) — ქალიშვილმა რკინის ჯოხი გამოჭედა. მგშკიდ კაჰდას აშკა̈დი (ბქ.) — მჭედელი ნაჯახს ჭედავს. მგშკიდდ თხუმე ნაუ̂ბედუ̂რი ანშკა̄დე (ლშხ.) — მჭედელმა თავისი უბედურება გამოჭედა. მგშკდა̈რს ჟ'ახოშკადახ [ცხულა̈ჰემატ] (ლნტ. 207) — მჭედლებს გამოუჭედავთ მშვილდ-ისარი.

ხ-აშკბე იგივეა, რაც **ხა̈შგბე.**

ხ-აშკედე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შგდე.**

აშკრე იგივეა, რაც **ა̈შგრე.**

აშკურა̈ნე იგივეა, რაც **აშგურა̄ნე.**

აშკუ̂დი იგივეა, რაც **აშგუ̂დი.**

აშკუ̂ე̄მფე (ოთშკუ̂ე̄მფ, ადშკუ̂ე̄მფე; ადშკუ̂ე̄მფნე) ბზ., ლშხ., **ა̈შკუ̂ემფე** (ოთშკუ̂ემფ, ადშკუ̂ემფე; ადშკუ̂ემფისგ ბქ., ათუ̂აშკუ̂ემფ, ადაშკუ̂ემფე; ადაშკუ̂ემფი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'გა'ჯოხავს. ბეფშუ̂დ ფა̈კუ̂ნა ადშკუ̂ე̄მფე (ბზ.) — ბაეშვმა ლეკვი გაჯოხა. უშხუ̂ა̈რ ათოშკუ̂ემფახ ფაუა̈რშუ̂ (ლნტ.) — ერთმანეთი გაუჯოხავთ (ჯოხებით).

აშკუ̂რა̈ნი იგივეა, რაც **აშგურა̄ნე.**

აშკფგნა̈̄ლი (ოთშკჾფნა̈̄ლ, ადშკჾფნა̈̄ლე; ადშკჾფნა̈̄ლნე) ბზ., **აშკფგნა̈ლი** (ოთშკჾფნა̈ლ, ადშკჾფნალე; ადშკჾფნა̈ლისგ ბქ., ასუ̂აშკჾფნა̈ლ, ასაშკჾფნალე; ასაშკჾფნალი ლნტ.), **აშკფგნა̄ლი** (ოთშკჾფნა̄ლ, ადშკჾფნა̄ლე; ადშკჾფნა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — არახუნებს, აკაკუნებს. ალე მა̄რე იმა̄ჲლენა̄მ აშკფგნა̄ლი (ლშხ.) — ეს კაცი რაღაცას არახუნებს. ყორჟი ფაუუ̂შ ასუ̂აშკჾფნალედ ი ქა̈ნსკიდდახ (ლნტ.) — კარზე ჯოხით დავაკაკუნეთ და გამოიხედეს.

ხ-აშკგბგრე იგივეა, რაც **ხ-აშგბგ̄რე.**

აშლგნე (ესუ̂შგლინ, ესშგლნე; ესშგლნი ბზ., ესშგლნისგ ბქ., ოსშგლგნ, ესშგლნე; ესშგლნი ლშხ., ასუ̂აშგლინ, ასაშგლნე; ასაშგლნი ლნტ.) გ რ დ მ. — აძღებს. ჟესუ̂შგლინ ეჯია̈რ ლეზუ̂ებ-ლეთრა (ბზ.) — ისინი საჭმელ-სასმელით დაავაძღე (საჭმელ-სასმელს მიეაძღე). ხამა̈რს ქატოუ̂შ აშლგნეხ (ლნტ.) — ღორებს ქატოთი აძღებენ.

აშმა̄რ იგივეა, რაც **ჰაშმა̈̄რ.**

აშმე იგივეა, რაც **აშუ̂მე.**

აშმე'ჰ'იდ ბქ. ზ მ ნ ს. — წარამარა, ხშირად, განუწყვეტლივ. გუდმეცა̈რ აშმეიდ ხარგა̈დიუ̂ (ბქ. 136) — გულთმისანი განუწყვეტლივ ელაპარაკობდა ის. **მეჰად.**

აშმუნე იგივეა, რაც **აშუ̂მე.**

აშმგნე იგივეა, რაც **აშუ̂მე.**

აშნაუ̂ი იგივეა, რაც **ა̈შნა̈უ̂ი.**

აშჲა̄შე (ოთშია̈̄შ, ადშიჲა̄შე; ადშიჲა̈̄შნე) ბზ., **აშაშე** (ოთშა̈შ, ადშაშე; ადშა̈შისგ) ბქ., **აშია̄შე** (ოთშია̄შ, ადშია̄შე; ადშია̄შნე) ლშხ., **ა̈შია̈ში** (ათუ̂აშია̈შ, ადა̈შია̈შე; ადა̈შია̈ში) ლნტ. გ რ დ მ. — ხელს უხსნის (ტკბილად აბერებს). მახე ზაუ̂ა̈შ ჰამს ჩის მი ხუ̂აშა̈შ (ბქ.) — ახალი წლის დილას ყველას მე ვუხსნიდი ხელს (ტკბილად ვაბერებდი). ჩუ̂ადშია̄შნე მგჰშხი ქორს მერდე̄ლს (ლშხ. 16) — მეკვლე სახლში მყოფთ ხელს გაუხსნის (ტკბილად დააბერებს). [კალანდა ძინა̈რს] უშხუ̂ა̈რ ხუ̂ა̈შია̈შიდ (ლნტ.) — ახალი წლის დილას ერთმანეთს ხელს ვუხსნით.

აშჲენი იგივეა, რაც **აშიე.**

აშრა̈უ̂ი (ოთუ̂შარა̈უ̂, ადშარუ̂ე; ადშარუ̂ი ბზ., ადშარუ̂ისგ ბქ.) **აშრაუ̂ი** (ოთშერაუ̂, ადშერუ̂ე; ადშერუ̂ი) ლშხ; **ა̈შერა̈უ̂ი** (ათუ̂აშერა̈უ̂, ადაშერა̈უ̂ე; ადაშერა̈უ̂ი) ლნტ. გ რ დ მ. — სახსნილოს ჭამს. უ̂იჰმისგა მეჩია̈რ მა̄მ აშრა̈უ̂იხ (ბზ.) — მარხვაში მოხუცებულები სახსნილოს არ ჭამენ. ლიშრაუ̂ი̄ნა̄ლ ლუ̂ეთ

ჩჳადშარჳიხ ჩი̄ს (ლშხ. 41) — ხელის გახსნის ღამეს ყველას ხელს უხსნიან (სახსნილოს აჭმევენ). თანაფ ძინა̈რს უშხჳა̈რ ა̈შერა̈ჳიხ (ლნტ.) — აღდგომა დილით ერთმანეთს ხელს უხსნიან.

აშტ იგივეა, რაც **შიშდ.**

ხ-აშტაბა იგივეა, რაც **ხ-აშდბა.**

აშტაკჳ იგივეა, რაც **ჰა̈შდა̈კჳ.**

აშტარუნე იგივეა, რაც **აშდა̄მბუნე.**

აშტერაჳი, აშტერა̈ჳი იგივეა, რაც **აშტრა̈ჳი.**

აშტექე იგივეა, რაც **ჰა̈შდქე.**

ხ-აშტკგნე იგივეა, რაც **ხ-აშდკგნე.**

აშტმე იგივეა, რაც **აშდმე.**

ხ-აშტნე იგივეა, რაც **ხ-ა̄შდნე.**

აშტრანი იგივეა, რაც **აშდრანი.**

აშტრა̈ნი იგივეა, რაც **აშდრა̈ნი.**

აშტრა̈ჳი (ოხშტარა̈ჳ, ანშტარჳე; ანშტარჳი) ბზ; **აშტერაჳი** (ოხშტერაჳ; ანშტერჳე, ანშტერჳი) ლშხ., **ა̈შტერა̈ჳი** (ახჳაშტერა̈ჳ, ანაშტერა̈ჳე; ანაშტერა̈ჳი) ლნტ. გ რ დ მ. — აშტერებს (თვალებს). ზურა̄ლ თე̄რალს ქა̄შტრაჳი (ლშხ. 13) — ქალი თვალებს გამოაშტერებს (გადმოკარკლავს).

ხ-აშტუე იგივეა, რაც **ხ-აშდჳე.**

ხ-აშტხე იგივეა, რაც **ხ-აშთხე.**

აშტხჳი იგივეა, რაც **აშთხჳი.**

აშუნ იგივეა, რაც **აშხჳი̄ნ.**

აშუნლჳე იგივეა, რაც **აშხუნლო.**

აშჳ იგივეა, რაც **აშხჳ.**

აშჳე იგივეა, რაც **ა̄შჳე.**

აშჳი̄ნე (ოხშჳი̄ნ, ანშჳი̄ნე; ანშჳი̄ნნე ბზ., ოთშჳი̄ნ, ადშჳი̄ნე; ადშჳი̄ნნე ლშხ.), **აშჳიძნე** (ოთშჳიძნ, ადშჳიძნე; ადშჳიძნისგ) ბქ. გ რ დ მ. 1. ასუფთავებს. კეცს ესერ ჯ'ა̄თშჳი̄ — ნი (ბზ. 431) — ქვევრს მე გაეწმენდო. 2. ლშხ. ასუქებს; ალაღებს. ნატა მიჩა თერღლას სურუს ლოქ აშჳი̄ნე (ლშხ.) — ნატა თავის რძალს ძალიან ალაღებსო.

აშჳმე (ოთშჳიმ, ადშუმე; ადშჳიმნე ბზ.), **აშმე** (ოთშიმ, ადშგმე; ადშგმისგ) ბქ., **აშმგნე** (ოთშგმგნ, ადშგმნე; ადშგმნი) ლშხ., **აშმუნე** (ასჳაშუმინ, ასაშუმნე; ასაშუმნი) ლნტ., გ რ დ მ. — უკრავს. შუკჳქი̄ნ ჩა̈ნგს აშჳმეხ (ბზ. 9) — გზაზე ჩანგს უკრავენ. ქა̄ნ ლა̄შხხენ ნაკდჳარ ადშგმნიხ სამყურს... (ლშხ. 20) — ზედა ლაშხეთიდან მოსულები დაუკრავენ საყვირს. სა̈ნყჳირს ხჳაშმუნად (ლნტ. 66) — საყვირს ეუკრაედით.

აშჳქი̄ნ იგივეა, რაც **აშხჳქი.**

აშქა̈რი (ოთშაქა̈რ, ადშაქრე; ადშა̈ქრი ბზ., ოთშაქა̈რ, ადშაქრისგ ბქ.), **აშაქრაჳი** (ოთშაქრაჳ, ადშაქრაჳე; ადშაქრაჳნე) ლშხ., **აშაქრა̈ჳი** (ათჳაშაქრა̈ჳ, ადაშაქრა̈ჳე; ადაშაქრა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — მაქრავს, აგკბობს. სი̄მაქლ ჩა̈ი ადშაქრე (ბზ.) — ქალიშვილმა ჩაი დამაქრა. ყურძენს მიჟ ლოქ აშაქრა̈ჳი (ლნტ.) — ყურძენს მზე აგკბობსო.

ხ-აშყბი იგივეა, რაც **ხ-ა̈შყბი.**

ხ-აშყდუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შყდუნე.**

ხ-აშყედჳნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შყდუნე.**

ხ-აშყიდ (მაშყიდდა, ხაშყიდდა; ხაშყიდდე̄დს ბზ., ხაშყიდდეს ლშხ., ხაშყიდდეს ლნტ., მეშყად, ხეშყად; ხეშყეს ბქ., ლნტ.) გ რ დ უ კ. — ახსოვს. მიჩ როქ მა̄მგჳეშ ხაშყიდ (ბზ. 441) — მე არაფერი მახსოვსო. ჯჳინელ მა̄რე̄ლს გარ ხაშყიდხ კჳირიაძ (ლშხ. 22) — (სიმღერა) კვირიაძ მხოლოდ ძველ კაცებს ახსოვთ. ფუსტობ ამეჩუ და̈რს ხაშყიდ (ლნტ. 4) — ბატონობა აქ არავის ახსოვს.

აშყუურე იგივეა, რაც **აშყჳუჳრე.**

აშყჳდელი იგივეა, რაც **აშყჳდიე̄ლი.**

აშყჳდი (ოშჳყოდ, აშყჳედ, აშყჳდი̄ნე ბზ., აშყჳედნე ბქ., ოთშყოდ, ადშყოდე; ადშყოდნე ლშხ.), **აშყჳედი** (აშყუდ, აშყჳედ; ადა̈შყჳედნე) ლნტ. გ რ დ მ. — რეცხავს. შედმაკჳედს ტებდი ლგცშჳ აშყჳდიხ (ბქ. 5) — ჭურჭელს თბილი წყლით რეცხავენ. [წიკანტა̈რს]... ჩუ ხჳა̈შყჳედიდ ი ქიხჳაჯა̈ბდ (ლნტ. 39) — შიგანს გაურეცხავთ და მოეხარშეთ.

აშყჳდიე̄ლი (ოთშყჳედძე̄ლ, ადშყჳედძე̄ლე; ადშყჳედძე̄ლნე ბზ; ოთშყოდიე̄ლ, ადშყოდიელე, ადშყოდიე̄ლნე ლშხ.) **აშყჳდელი** (ოთშყოდელ, ადშყოდელე, ადშყოდელისგ) ბქ., **აშყჳედიელი** (ათჳაშ-

ყჳედიელ, ადაშყჳედიელე; ადაშყჳედიელი) ლნტ. გ რ დ მ. ზ ლ მ. — რეცხავს. ხენწიფი ხეხჳ აშყჳდიე̄ლდა (ბზ. 299) — ხელმწიფის ცოლი რეცხავდა. ზურალ აშყჳდელი ტჳიბრაძსგა (ბქ. 213) — ქალი ღელეში რეცხავს. ლადი ხჳა̈ძ ოთშყოდიელ (ლშხ.) — დღეს ბევრი ვერეცხე. ლეშყჳედი დეშ ადაშყჳედიელეხ (ლნტ.) — გასარეცხი ვერ გარეცხეს.

აშყჳედი იგივეა, რაც **აშყჳდი.**

აშყჳედიელი იგივეა, რაც **აშყჳდი-ე̄ლი.**

ხ-აშყჳჟე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შყჳჟე.**

აშყჳჟჳრე (ოთშყუჟი̄რ, ადშყუჟჳრე; ადშყუჟი̄რნე ბზ., ოთშყუჟჳრ, ათშყუჟჳრე; ათშყუჟჳრნე ლშხ.), **აშყუურე** (ოთშყუჟ-ჳირ, ადშყუჟურე; ადშყუჟურისგ ბქ., ათ-ჳაშყუჟურ, ადაშყუჟურე; ადაშყუჟური ლნტ.) გ რ დ მ. — ხდის (ტანსაცმელს). ელთუქ-ჳარდ და̈ჳს ლერქჳა̈რ ქათშყუჟურე (ბქ. 96) — ელიუქარმა დევს ტანსაცმელი გახადა. ბეფშს ლერექჳა̈ლ ათჳაშყუჟურ (ლნტ.) — ბავშეს ტანსაცმელი გავხადე.

ხ-აშყჳფე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შყჳფე.**

აშშა̈ჳი (ოთშაშაჳ, ადშაშჳე; ადშაშ-ჳი) ბზ., **აშეშაჳი** (ოთშეშაჳ, ადშეშჳე; ად-შეშჳი) ლშხ., **ა̈შეშა̈ჳი** (ათჳაშეშაჳ, ადაშე-შა̈ჳე; ადაშეშა̈ჳი) ლნტ. გ რ დ მ. — აშეშებს. სიჳ ოთშეშჳა̄ხი ღე̄რბათს! (ლშხ.) — შენამც გაუშეშებიხარ ღმერთს! მაყალდ ჩჳადაშეშა̈ჳე ზურალ (ლნტ.) — შიშმა გააშეშა ქალი.

აშშჳე (ოთშიშჳ, ადშუშე; ადშუში ბზ., ოთშუშ, ადშუშე; ადშუშნე ლშხ.), **ა̈შ-შჳე** (ათჳაშუშ, ადაშუშე; ადაშუში) ლნტ. გ რ დ მ. — 'ამო'აშრობს. ხოლა თედ ფურ ად-შუშე (ლშხ.) — ავმა თვალმა ძროხა დააშრო. მიჟს ბინილ ათოშუშა (ლნტ.) — მზეს წყარო დაუშრია. გ ა დ ა ტ. 'და'მალავს, 'გა'აქრობს. ნა̈ქჳით თეთრ ჩჳადშუშე გიოდ (ბზ.) — გი-ომ მოპარული ფული გააქრო.

ხ-აშჩუქრი იგივეა, რაც **ხ-ასჩქჳა̈რი.**

ხ-აშჩუქჳა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ასჩქჳა̈რი.**

ხ-აშხა იგივეა, რაც **ხ-აჟხა.**

აშხალ, არშხალ ბზ. (-ხლა̈შ, -ხლა̈რ ზს., -ხლიშ, -ხლარ ლშხ., -ხა̈ლიშ, -ა̈რ ლნტ.), **არშხალ, არჩხალ, არჩხილ** (-ხლიშ, -ხ῾ი῾ლა̈რ) ლშხ. 1. ტოტი, შტო, რტო. ამნე̄მ აშ-ხლა̈რ ჩჳახყუჩჳრე (ბზ. 189) — ამან შტოები ჩამოამტვრია. მეგა̈მს აშხალ გიმდ ხა̈ბკენა (ბქ. 208) — ხეს ტოტი მიწისთვის ჰქონდა მიბჯენი-ლი. მუსდ ძები აშხალ ჩჳახკჳიშ (ლშხ.) — თოვლმა ბლის ტოტი ჩამოტეხა. დენას აშხა-ლა̈ლ ქა ხეჴონი ყიაქა (ლნტ. 267) — გოგოს ტოტები 'შემო'ეხვევა ყელზე. და̈ლას... აშხალ შის ხალჳე̄ნა (ჰოეზ. 278) — დალს შტო ხელთ ჰქონია. ჯონჯოლ იშნე თოთ არჩხილარს (ლშხ.) — ჯონჯოლი ისხამს თოთო რტოებს. არჩხლარს ლგმჴიდინხ (ლშხ.) — თურმე შტო-ები მოჰქონდათ. 2. განაყარი, ოჯახის გამონა-ყოფი. კ ნ ი ნ. **აშხლი̄დ, აშხლგდ.**

ხ-აშხამა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-აშხმე.**

ხ-აშხატა იგივეა, რაც **ხ-აშხტა.**

აშხატა̈ლი იგივეა, რაც **აშხტა̈ნძე̄ლი.**

აშხა̈ტი იგივეა, რაც **ა̈შხტი.**

აშხბძელი იგივეა, რაც **ა̈შხბძე̄ლი.**

აშხბგრი იგივეა, რაც **ა̈შხბძე̄ლი.**

აშხები იგივეა, რაც **ა̈შხბი.**

აშხი იგივეა, რაც **ა̈შხი.**

აშხი̄ლნე იგივეა, რაც **ა̈შხი̄ლინე.**

ხ-აშხმე (ლოხშხა̈მ, ლახშხამე; ლახშხა̈მ-ნე ბზ., ლახშხა̈მისგ ბქ., ოთშხამ, ათშხამე; ათ-შხამნე ლშხ.), **ხ-აშხამა̈ჳი,** (ლახჳაშხამა̈ჳ, ლახაშხამა̈ჳე; ლახაშხამა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამხამებს. ეჯ ლე̄თი ლიხიადა̈ლ ლახშხამეხ (ბზ.) — იმ ღამის მხიარულება ჩაამხამეს. ლირდეს ხაშხმეხ უშხჳა̈რ (ლშხ.) — ცხოვრე-ბას უმხამაეენ ერთმანეთს. გ ა დ ა ტ. აყეედრის. ამადლის.

ხ-აშხტა (—, ხეშხტა̈ნ῾და῾; ხეშხტა̈ნ-დე̄ლს ბზ., —, ხეშხტგნ; ხეშხტგნეს ბქ., —. ხეშხტა̄ნ; ხეშხტე̄ნ῾დე῾ს ლშხ.), **ხ-აშხატა** (—, ხაშხატგნდა; ხაშხატგნდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — აკრავს ირგვლივ, ავლია, შემოელებულია (ლო-ბე). ეშდძორი ჳორკაცდ ჰჳიჯიშ ნაშხატ ესერ ხაშხტა (ბქ. 44) — თორმეტფად (თორმეტ ორკეცად) ვველის ლობე აკრავსო.

აშხტა̈ნძე̄ლი (ოხშხა̈ტნძე̄ლ, ანშხა̈ტ-

ნჲელე; ანშხატნჲელი) ბზ., **აშხტალი** (ოხ-ჵშხატალ; ანშხატალე; ანშხატალისგ) ბქ., **აშხტალი** (ოხშხატალ, ანშხატალე; ანშხა-ტალნე) ლშხ., **აშხატალი** (ახჵაშხატალ, ანაშხატალე; ანაშხატალი) ლნტ. გ რ დ მ. — წნავს, ლობავს. ბაბა ხოჩა კალათელალს აშ-ხტალდა (ლშხ.) — პაპა კარგ კალათებს წნავ-და. მი ი მიშკჳი ლახჳბა თელ ლადეღ ხჳაშ-ხატალდად (ლნტ.) — მე და ჩემი ძმები მთელი დღე ვლობავდით.

აშხტი (ონჳშხატ, ანშხატ; ანშხატნე ბზ., ანშხტინე ბქ.), **აშხტი** (ოხშხატ, ანშხა-ტე; ანშხატნე) ლშხ., **აშხატი** (ანჳშხატ, ანაშხატე; ანაშხატნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ლო-ბავს, წნავს. მიჯნემ ესერ... ქჳფჳ ანშხატ (ბზ. 247) — შენ ღრმა ჩეო დაწანიო. ჯაბჳრარს ჩჳ-ქა თასმოშ აშხტიხ (ბქ. 239) — ბანდულებს ქვეშ თასმით წნავენ. გიგო ხოჩა კალათს ან-შხატნე (ლშხ.) — გიგო კარგ კალათას მო-წნავს. დაბს ლადეღი აშხატიხ (ლნტ.) — ყა-ნას დღესაც ლობავენ (წნავენ).

აშხუ'მ'დ იგივეა, რაც **უხშჳიდ.** იხ. **ეშხუ.**

აშხუნ იგივეა, რაც **აშხჳან.**

აშხუნლონ ბზ., **აშხუნლჳე** ბქ., **აშუნ-ლჳე** ლხმ., **ეშხუნლო** ლშხ., **აშხუნლო** ლნტ. ზ მ ნ ს. — გარკვეული დროის შემდეგ, ბოლოს და ბოლოს, დასასრულ, ერთი ხნის შემდეგ. სერ აშხუნლონ ქჳერწლარ ჩჳადჳხაჲხ (ბზ. 321) — გარკვეული დროის შემდეგ მექორწი-ლენი დაიმალნენ. აშხუნლჳე ქეიფ ქადლიან (ბქ. 263) — ბოლოს და ბოლოს დამთავრდა ლხინი. ეშხუნლო ჩჳემთჳაფ ნაზჳ (ლშხ.) — ერთი ხნის შემდეგ კვალი დამეკარგა.

აშხუნლჳე იგივეა, რაც **აშხუნლო.**

აშხჳრე (ოთშუხჳარ, ადშუხჳრე; ად-შუხჳარნე ბზ., ოთშუხჳრ, ადშუხჳრე; ად-შუხჳრნე ლშხ.), **აშხურე** (ოთშიხჳირ, ადში-ხურე; ადშიხურისგ ბქ., ათჳაშიხურ, ადაში-ხურე, ადაშიხური ლნტ.) გ რ დ მ. — წვავს. ეჯ-კალი ლემესგ ჩის აშხჳრე (ბზ.) — ისეთი ცე-ცხლი ყველაფერს წვავს. მგჳდ ადშუხჳრე ლარტმალ (ლშხ.) — მზემ დაწვა ბოსტნები. მამფუა ლიცჳშ დო ლოშტ ადაშიხურეხ ზუ-რალ (ლნტ.) — ქალი კინაღამ ცხელი წყლით

დაწვეს.

აშხჳ იხ. **ეშხუ.**

აშხჳან ბზ., **აშხუნ, აშუნ** ბქ., **ეშ-ხჳინ** ლშხ., **ეშხუნ** ლნტ. ზმნს. — ერთხელ. აშ-ხჳან თათრალს ოთგრმახ ხჳაჲ მარე (ბზ.) — ერთხელ თათრებს დაუჭერიათ ბევრი კაცი. აშ-ხუნ მალულდს გჳი ლახადდა ნარჩჳდ (ბქ. 20) — ერთხელ მელას მოუნდა ჭყინტი ყველი. ეშხჳინ გარ ხჳარდ ლაჰმას (ლშხ.) — მხო-ლოდ ერთხელ ეიყავი სათიბად. ეშხუნ ამეჯედ მეთხჳიარიშხო დალ (ლნტ. 282) — ერთხელ მონადირესთან მოსულა დალი.

აშხჳნი (ოშხუნ, აშხჳინ; აშხჳნანე ბზ., აშხჳნინე ბქ., ოთშხუნ, ადშხუნე; ადშხუნნე ლშხ; ათჳაშხუნ, ადაშხუნე; ადაშხუნნე ლნტ.) გ რ დ მ. — ინახავს. [ჳიქრილდ] ჩჳაშხჳინ ლერქჳალ (ბზ. 325) — ობოლმა შეინახა გან-საცმელი. სგაშურჳმიშს კჲპლარს ანსყჳნნეჲ ი ჩჳადშხუნნეხ (ლშხ. 15) — შიგანისაგან კუპა-ტებს გააკეთებენ და შეინახავენ.

აშხჳეი, აშხჳეან, აშჳეან ბზ., **აშ-ხჳეინ** ხს., **ეშხუნ** ლნტ., **ეშხჳეი, ეშხჳეა-ნენ** ლშხ. ზ მ ნ ს. 1. ერთხელ. აშხჳეან მჲკჲლმა-ხიდ ალგრმე ჳოქჳრა კალმახ (ბზ.) — ერ-თხელ მეთევზემ დაიჭირა ოქროს თევზი. 2. (ლშხ.) ერთჯერი. ეშხჳეი ღეშ ხაიეს — ერ-თჯერში ვერ წაიღებ.

აშხჳშეშხჳილ (-აშ. —) ბზ., **ეშხუ-შეშხუ** (-ხჳიშ. — ბზ., -იშ. — ბქ.), **ეშხუჳ-შეშხუ** (-ხუშ. — ლშხ., -იშ. — ლნტ.) — ერთა-დერთი. ეჯ ჳისგჳილდა აშხჳშეშხჳილ გარ ანშენე (ბზ. 243) — იმ ვაშლმაც მხოლოდ ერ-თადერთი (ცალი) მოიბა.

აშხჳწამ ბზ., **ახწჳამ, ახჳწამ, ას-წჳამ** ბქ., **ახწამს** ლშხ., **ახწამ'ს'** ლნტ. ზ მ ნ ს. — ერთ წამს. ახლავე. ამ წჳთიში მეზჳბელდ აშხჳწამ ანჴიდ ლაჲირ (ბზ.) — მეზობელმა ერთ წამში მოიგანა წერილი. ასწჳამ ესერ ცხეკხენ ისჳანტხენი (ბქ. 315) — ერთ წამში დავბრუნდები ტყიდანო. ახწამს ოთტკუნ თე (ლშხ.) — ერთ წამს მოვხუჭე თვალი. ახწამს ლამმარჯჳ (ლნტ.) — ერთ წამს დამეხმარე.

აშხგლინე იგივეა, რაც **აშხილნე.**

ხ-აშგდენი-ხ იგივეა, რაც **ხ-აშგდნი-ხ.**

ხ-აშგ̈დნი-ხ (ოთშგ̈დდად, ათშგ̈დდახ; ათშგ̈დნიხ ბზ.; ლოხშგ̈დდად, ლახშგ̈დახ; ლახშგ̈დნიხ ლშ.), **ხ-აშგდნი-ხ** (ოხჳშგდდ, ა̈ხშგდხ; ახშგდიხ) ბქ., **ხ-აშგდენი-ხ** (ლახჳაშგდდად, ლახაშგდდახ; ლახაშგდენიხ) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — 'შემო'ესევიან. მა̈გ სგახშგდდა [ჩა̈ჴს] (ბქ. 38) — ყველა ცხენს 'შემო'ესია. ათშგდე̄ნახ ი ქოთქჳე̄ცახ თხუმ... (ლშ. 56) — შესევიან და თავი წაუჭრიათ... სკა ლახაშგდდახ ჩხარა და̈ჳ აწოლს (ლნტ. 316) — ცხრა დევი მვინს შემოესია. ქა ჯაშგდახ ეჩხან-ამხან (ჲოუზ. 84) — შემოგესევიან იქით-აქედან.

ხ-აჩა (მაჩო̄ნდა, ხაჩო̄ნდა; ხაჩო̄ნდე̄დს ბზ., ლშ., მაჩონ, ხაჩონ; ხაჩონეს ბქ., მაჩონდა, ხაჩონდა; ხაჩონდეს ლნტ.) ა ო რ. (ამჩო̄ნ⌈და⌉, ათჩო̄ნ⌈და⌉ ბზ., ლშ., ამჩონდ, ათჩონდ ბქ., ამაჩონდა, ათაჩონდა ლნტ.) გ რ დ უ ვ. 1. უხარია. ზს. დი̄ნას ესერ̄ი მე̄ჳარ ათჩო̄ნა (ბზ. 345) — გოგოსაც ძალიან გახარებია. მიჩა დის მამა ლახჩონ (ბქ. 243) — იმის დედას არ გახარებია. 2. ეცინება. და̈ჳს ეჯჲი ჩუ ხაჩ' ე̄რე შჳ̄იმ მა̈მა ხა̈რ (ბზ. 307) — დევს ისე ეცინება, რომ მეტი აღარ შეიძლება. ამეჲი ნეფეს ჩჳათჩო̄ნდა (ლშ. 51) — ამაზე მეფეს გაეცინა. დადია̈ნს გჳიჲსკა ჩჳათაჩონა (ლნტ. 115) — დადიანს გულში ჩასცინებია.

აჩაგჳ̄ნა̈ლი იგივეა, რაც **აჩგუნა̈ლი**.

აჩალაქჳა იგივეა, რაც **ეჩელექჳა**.

ხ-აჩამა̈თი იგივეან რაც **ხ-აჩმა̈თი**.

აჩაჩე (ოთჩა̈ჩ, ანჩაჩე, ანჩა̈ჩისგ) ბქ. გ რ დ მ. — ცეხავს. სიმინდს ლაჩაჩა̈რშჳ აჩაჩეხ (ბქ. 231) — სიმინდს საცეხველით ცეხავენ. იხ. **ლიცე̄ხჳე**.

აჩა̈დ იხ. **ესღრი, ესხრი**.

აჩგუნა̈ლი (ოთჩუგჳ̄ნა̈ლ, ადჩუგჳ̄ნა̈ლე; ადჩუგჳ̄ნა̈ლნე) ბზ., **აჩგუნა̈ლი** (ოთჩუგჳ̄ნა̈ლ, ადჩუგჳ̄ნალე, ადჩუგჳ̄ნა̈ლისგ) ბქ., **აჩგუნა̈ლი** (ოთჩუგჳ̄ნა̈ლ, ადჩუგჳ̄ნა̈ლე; ადჩუგჳ̄ნა̈ლი) ლშ., **აჩაგჳ̄ნა̈ლი** (ახჳაჩაგჳ̄ნა̈ლ, ანაჩაგჳ̄ნალე; ანაჩაგჳ̄ნალი) ლნტ. გ რ დ მ. — აწოვებს. ნა̈ბოზს ნეღშტა̈რ ადჩუგჳ̄ნა̈ლე სოზარდ (ბზ.) — საღამოს თიკნები მოაწოვა სოზარმა. ნიღაშტა̈რს ძინა̈რს დოსკ ხჳაჩაგჳ̄ნა̈ლიდ (ლნტ.) — თიკნებს დილით ადრე ვაწოვებთ.

აჩდი̄ნე იგივეა, რაც **ა̈ჩდი̄ნე**.

ხ-აჩეხჳ̄ნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჩხუნე**.

აჩლჳ̄რე იგივეა, რაც **აჩჩურე**.

ხ-აჩმა̈თი (ლოხჩამა̈თ, ლახჩამთე‖ათჩგმთე; ლახჩამთი‖ათჩგმთი) ბზ., **ხ-აჩმათი** (ლოხჩამათ, ლახჩამთე; ლახჩამთი) ლშ., **ხ-აჩამა̈თი** (ლახჳაჩამა̈თ, ლახაჩამა̈თე; ლახაჩამა̈თი) ლნტ. გ რ დ მ. — აჩერებს, 'შე'ატყუებს. ხოლა ფირჳ ლახჩგმთეხ დედეს (ბზ.) — დედას ცუდი ძროხა შეაჩერეს. სგა ლახჩამთე თხუმ ჭამშოშ (ლშ.) — თავი ძალით შეაჩერა. ლგცილ თეთრ ლახაჩამა̈თეხ გიგოს (ლნტ.) — დახეული ფული შეაჩერეს გიგოს.

ხ-აჩმუნე იგივეა, რაც **ხ-აჩჳმა̈ჳნე**.

ხ-აჩმჳ̄ნდნე იგივეა, რაც **ხ-აჩჳმა̈ჳნე**.

ხ-აჩომნე იგივეა, რაც **ხ-აჩჳმა̈ჳნე**.

აჩრა̈ჳი (ოთჩარა̈ჳ, ადჩარჳე; ადჩარჳი ბზ., ადჩარჳისგ ბქ.), **აჩრაჳი** (ოთჩერაჳ, ადჩერჳე; ადჩერჳი) ლშ., **ა̈ჩერა̈ჳი** (ათჳაჩერა̈ჳ, ადაჩერა̈ჳე; ადაჩერა̈ჳი) ლნტ. გ რ დ მ. — აჩერებს. მანქანა ოთჩარა̈ჳ (ბზ.) — მანქანა გააჩერე. მე̄ზი ჩა̈ჴს შიშდ ლოჴ ჩჳაჩრაჳი (ლშ. 6) — მიმავალ ცხენს უცებ 'გა'აჩერებსო. უჩხას ი ლიცს დეშ ა̈ჩერა̈ჳი ალ გიმ (ლნტ. 4) — წვიმას და წყალს ეს მიწა ვერ აჩერებს.

აჩუბე იგივეა, რაც **ა̈ჩჳი̄ბე**.

აჩუნლო̄ იგივეა, რაც **ეჩუნლო̄**.

აჩუნჩურე იგივეა, რაც **აჩჩურე**.

აჩურთი̄ნე (ოთჩურთჳი̄ნ, ადჩურთი̄ნე; ადჩურთი̄ნნე ბზ., ოხჩურთი̄ნ, ანჩურთი̄ნე; ანჩურთი̄ნნე ლშ.), **აჩურთინე** (ადჩურთინე; ადჩურთინისგ ბქ., ათჳაჩურთინ, ადაჩურთინე; ადაჩურთინი ლნტ.) გ რ დ მ. — თითხნის; 'აურ'დაურევს (ერთმანეთში). მა̈გ უშხჳა̈რ ადჩურთი̄ნე თინად (ბზ.) — ყველაფერი ერთმანეთში ათითხნა თინამ. აჩურთი̄ნე მგრა̈მ (ლშ.) — თითხნის რაღაცას. მა̈გ უშხჳა̈რ ლახაჩურთინეხ (ლნტ.) — ყველაფერი ერთმანეთში აურიეს.

აჩჳბე იგივეა, რაც **აჩჳი̄ბე**.

ხ-აჩჳმა̈ჳნე, ხ-ა̈ჩმუნე (ოთჩომა̈ჳინ, ათჩომა̈ჳნე; ათჩომა̈ჳნი) ბზ., **ხ-აჩმუნე**

(ხუაჩმუინ, ხაჩმუნე; ხაჩმუნისგ) ბქ., **ხ-აჩმუნდნე** (ხუაჩმუნდღუნ, ხაჩმუნდნე; ხაჩმუნდნი) ლშხ., **ხ-აჩომნე** (ხუაჩომინ, ხაჩომნე; ხაჩომნი) ლნტ., გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — აკეთებინებს. ეჯ გუეშ ჩუათჩომჷუინ გეგის (ბზ.) — ის საქმე გაეაკეთებინე გეგის. მ'ესერ ხეჩუმინიდეს, ბეფშს ეჯი ოღუ ხაჩმუნე (ბქ.) — რისი გაკეთებაც შეეძლოს, ბავშეს ის გააკეთებინეო. ხოლა გუეშ ხაჩმუნდღუნე (ლშხ.) — ცუდი საქმე გააკეთებინა.

აჩფე იგივეა, რაც **ჩიფე**.

აჩქლჷმი (ოთჩქჷლჷმ, ადჩქჷლმე; ადჩქჷლმი ბზ., ლახუაჩქალჷმ, ლახაჩქალჷმე; ლახაჩქალჷმი ლნტ.), **აჩქლამი** (ოთჩქჷლამ, ადჩქალმე; ადჩქალმი) ლშხ. გ რ დ მ. — ამხელს. სგა დēმგუაშ აჩქლჷმი გიორგი (ბზ.) — გიორგი არაფერს ამხელს. სგა ლახჩქალმეხ უშკუისა ჩīს (ლშხ.) — ყველა (პირში) ამხილეს.

აჩჩურე, აჩლურე (ოთჩუჩīრ, ადჩურე; ადჩუჩīრნე) ბზ., **აჩჩურე** (ოთჩუჩუირ, ადჩუჩურე; ადჩუჩურისგ) ბქ., **აჩლურე** (ოთჩულურ, ადჩულურე; ადჩულურნე) ლშხ., **აჩუნჩურე** (ათუაჩუნჩურ, ადაჩუნჩურე; ადაჩუნჩური) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'შლის, უშნოდ ამტვრევს (პურს...) კუაში კატიდ ადჩულურე (ლშხ.) — მჭადი კატამ ცუდად (უშნოდ) დაამტვრია. მახე თორნდ ჩუადაჩუნჩურე დიარჷლ (ლნტ.) — ახალმა თონემ პურები დაშალა (უშნოდ გამოაცხო).

ხ-აჩჩხუნე იგივეა, რაც **ხ-ჷჩჩხუნე**.

აჩხატი იგივეა, რაც **აცხტი**.

ხ-აჩხინა იგივეა, რაც **ხ-ჷჩხინა**.

ხ-აჩხინე იგივეა, რაც **ხ-ჷჩხინე**.

აჩხირკი იგივეა, რაც **ჷჩხრიკი**.

აჩხრიკე იგივეა, რაც **ჷჩხრიკი**.

ხ-აჩხუნე იგივეა, რაც **ხ-ჷჩხუნე**.

ხ-აჩხგნე იგივეა, რაც **ხ-ჷჩხინე**.

აჩგნგი (ოთჩგნგ, ადჩგნგე; ადჩგნგნე ბზ., ლშხ., ადჩგნგისგ ბქ.), გ რ დ მ. — ჩანგს უკრავს. მამაჭირჷდ აჩგნგი (ბზ. 365) — მამაჭირა (ნაცარქექია) ჩანგს უკრავს. მარე აჩგნგი, აშუპარი (ბქ. 167) — კაცი ჩანგს უკრავს, ცეკვავს.

აჩგნქა იგივეა რაც **ეჩგნქა**.

აცაბურე იგივეა, რაც **აცბურე**.

აცარცჷუი იგივეა, რაც **აცგრცჷუი**.

აცჷდი, ცჷდი (ოხუცჷდ, ჷნცჷდ; ჷნცჷდნე) ბზ., **აცჷდი** (ოცად, აცჷდ; აცჷდნე ბქ., ახუაცჷდ, ანაცჷდე; ანაცჷდნე ლნტ.), **აცჷდი** (ოხცჷდ, ანცჷდე; ანცჷდნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ცვლის. შიხლა უარჩხილს ჲჷრ ცჷდი? (ბზ. 428) — ნახშირში ვერცხლს ვინ ცვლის? ხოჩჷლს ესერ ჷნცჷდნეხ ლგდგარულა (ბზ. 314) — კარგებს მკვდრებზე გავცვლითო. ბეფშილდდ ჯუინელ ლერქუჷრ მახელ' აცჷდ (ბქ.) — ბავშვმა ძველი ტანისამოსი ახალზე გაცვალა. მადმაოშ ახუაცჷდ (ლნტ.) — ვერაფერი (ვერ) გავცვალე.

აცბურჷლი იგივეა, რაც **აცბურჷლი**.

აცბურე იგივეა, რაც **აცბურე**.

აცბურჷლი (ოთცუბურჷლ, ანცუბურჷლე; ანცუბურჷლნე||ანცუბურჷლი) ბზ., **აცბურჷლი** (ოხცუბურჷლ, ანცუბურალე; ანცუბურჷლისგ ბქ., ახუაცუბურჷლ, ანაცუბურალე; ანაცუბურალი ლნტ.), **აცბურალი** (ოხცუბურჷლ, ანცუბურჷლე; ანცუბურჷლნე) ლშხ., გ რ დ მ. ხ ლ მ. — ჭრის. მგზრიშდ ესერ ანცუბურჷლნე ალჲჷრს (ბზ.) — ამათ ხვალისთვის გამოვჭრიო. დინა ლერქუჷრს აცბურჷლი (ბქ.) — ქალიშვილი ტანისამოსს ჭრის. დედე ხოჩჷმდ აცბურალი (ლშხ.) — დედა კარგად ჭრის.

აცბურე (ოხცუბīრ, ანცუბურე; ანცუბīრნე ბზ., ოხცუბურ, ანცუბურე; ანცუბურნე ლშხ.), **აცბურე** (ოხცუბირ, ანცუბურე; ანცუბურისგ) ბქ., **აცბურე** (ახუაცუბურ, ანაცუბურე; ანაცუბური) ლნტ., გ რ დ მ. — ჭრის. მანოლდ აშხუ წჷმისგა ანცუბურე კაბ (ბქ.) — მანოლმა ერთ წამში გამოჭრა კაბა. ჩინთს მაგ ხოჩჷმდ აცბურე (ლშხ.) — ჩითს ყველა კარგად ჭრის. ხეკუეს ჷნცუბურენს ბარდანი ჲერბი ნაქუიც (ლნტ. 30) — უნდა გამოიჭრას ქსოვილის ორი ნაჭერი.

აცდაუი იგივეა, რაც **ჷცუდე**.

აცერუჷლი (ოხ'უ'ცერუჷლ, ანცერუჷლე; ანცერუჷლნე) ბზ., **აცერუჷლი** (ოხუცერუჷლ, ანცერუალე; ანცერუჷლისგ) ბქ., **აცერუალი** (ოხცერუჷლ, ანცერუჷლე; ან-

ცე̄რჷა̈ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ხალავს. ბეფშუ ჩი ლადა̈ლ აცე̄რჷა̈ლი ითქს (ბზ.) — ბავშვი ყოველდღე ხალავს მარცვალს.

აცე̄რჷე (ოხცე̄რჷ||ოხ˹ჷ˺ცე̄რა̈ჷ, ანცე̄რჷე; ანცე̄რჷი||ანცე̄რჷნე ბზ., ოხცე̄რაჷ, ანცე̄რჷე; ა̈ნცე̄რჷი ლშხ.), **ა̈ცერჷე** (ოხცერაჷ, ანცერჷე; ანცერჷისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ხალავს. მანო̄ლდ ფა̈ტჷ ანცე̄რჷე (ბზ.) — მანოლმა ფეტვი მოხალა. დი̄ნო̄ლ ფექს აცე̄რჷე (ლშხ.) — გოგონა ფქვილს ხალავს.

აცე̄ხჷე (ქ'ოხცე̄ხჷ, ქ'ა̈ნცე̄ხჷე; ქ'ა̈ნცეხჷნი ბზ., ქა̈ნცე̄ხჷნე ლშხ.), **ა̈ცეხჷე** (ახჷაცეხჷ, ანაცეხჷე; ანაცეხჷი) ლნტ. გ რ დ მ. — ცეხვავს. მეზობელა̈ლ ლობიოს ქა ლგმაცეხჷლიხ (ლნტ. 165) — თურმე მეზობლები ლობიოს ˹გამო˺ცეხვავდნენ.

აცინცო̄რე იგივეა, რაც **ა̈ცინცო̄რე.**

აცი̄რა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ცი̄რა̈ლი.**

აცი̄რე იგივეა, რაც **ა̈ცი̄რი/ე.**

აცლზ̄რე (ოთცზლი̄რ, ადცზლზ̄რე; ადცზლი̄რნე ბზ., ოთცზლზ̄რ, ადცზლზ̄რე; ადცზლზ̄რნე ლშხ.), **აცლზრე** (ოთცზლირ, ადცზლზრე, ადცზლზრისგ ბქ., ათჷაცზლზლ, ადაცზლზლე; ადაცზლზლი ლნტ.), **აცლზლე** (ათჷაცზლზლ, ადაცზლზლე, ადაცზლ˹ზლ˺ი) ლნტ., გ რ დ მ. — გლეჯს, ამტვრევს, ფხრეწს, ხევს. მა̈ლდ ჩჷადცზლზ̄რე ყჷიჩ (ბზ. 256) — მელამ დაგლიჯა მამალი. ათმგრზ' ესერ ოთცზლზრა და̈შდჷს (ბქ. 16) — ათმურზა დათვს დაუგლეჯიაო. ჯე ხორგს ჩუ ლოქ ადაცზლზლი (ლნტ. 143) — მე საწნახელს დავამტვრევო.

ხ-აცომა იგივეა, რაც **ხ-აცჷმა.**

აცომაჷი იხ. **ა̈ჰი̄ჰჷი.**

ხ-აცო̄ნცა (ხჷეცო̄ნცა̈ნდა̈ს, ხეცო̄ნცა̈ნდა; ხეცო̄ნცა̈ნდე̄დს ბზ., ხჷეცო̄ნცენ, ხეცო̄ნცა̈ნ; ხეცო̄ნცე̄ნს ლშხ.), **ხ-აცონცა** (ხჷეცონცენ, ხეცონცან; ხეცონცენეს ბქ., ხეცონცენს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 1. ძლივს ჰკიდია, აცოცებულია. ბა̈ლეჟი. მგტ ხაცონცა (ბქ.) — ფოთოლზე მატლია აცოცებული. ნო ხაცო̄ნცა ლოქ პილჟი, ოდო ქა შყედნი (ლშხ.) — წკიპზე (ნაპირზე, კიდეზე) ნუ ჰკიდიხარ, თორემ გადმოვარდებიო. 2. აკრავს (ძლივს, ოდნავ...). თაშა̈რს ჰიც ეშ გარ ხაცო̄ნცა (ლშხ.) — ხაჭაპურს კანი ძლივსღა აკრავს.

აცრზლე იგივეა, რაც **აცლზ̄რე.**

ხ-აცუა იგივეა, რაც **ხ-აცჷა.**

ხ-აცუე იგივეა, რაც **ხ-აცჷე.**

აცუე იგივეა, რაც **აცჷე.**

ხ-აცჷა (ხჷეცჷა̈ნდა̈ს, ხეცჷა̈ნ; ხეცჷა̈ნდე̄დს) ბზ., **ხ-აცუა** (ხჷეცუენ, ხეცუან; ხეცუენეს ბქ., ხეტუე̄ნს ლშხ., ხეცუენდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ჩამოცმულია, გაყრილია. მესე̄რჟი მა̈რემი თხჷიმ ხაცჷა (ბზ. 288) — ღობეზე კაცის თავია ჩამოცმული. ნესყეს ქიპ ქა დემეგ ხეცუან (ბქ.) — ნემსში ძაფი არ იყო გაყრილი. (ნემსს ძაფი არ ეყარა).

აცჷზე იგივეა, რაც **ცჷიზე.**

აცჷდა̈ჷი იგივეა, რაც **ა̈ცჷდე.**

აცჷდე იგივეა, რაც **ა̈ცჷდე.**

ხ-აცჷდილ (მაცჷდილდა, ხაცჷდილდა; ხაცჷდილდე̄დს ბზ., ხაცჷდილდეს ლშხ., მაცჷდილგნ, ხაცჷდილგნ; ხაცჷდილგნდეს ბქ.), **ხ-ა̈ცჷედილ** (მა̈ცჷედგლგნდა, ხა̈ცჷედგლგნდა; ხა̈ცჷედგლგნდეს ლნტ.) ა ო რ. (ლამცჷა̈დლგნ, ლახცჷა̈დლგნ ბზ., ლამცოდილგნ, ლახცოდილგნ ბქ., ლამცოდლგ̄ნ, ლახცოდლგ̄ნ ლშხ., ლამაცჷედგლგნ, ლახაცჷედგლგნ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ეცოდება, ენანება, ებრალება. ისგუ ლიძჰენი მაცჷდილ (ბზ. 325) — დასაკლავად მენანები (შენი დაკვლა მენანება). დადას ბეფშილდ ლახცჷიდლგნ (ბქ.) — დედაბერს ბავშვი შეეცოდა.

აცჷე (ოხცჷიჷ, ანცუ˹ჷ˺ე; ანცჷიჷნე) ბზ., **აცუე** (ოთცჷი˹ჷ˺. ადცუე; ადცუისგ ბქ., ოთოცჷ, ოთცუე; ოთცუემ ლშხ., ახჷაცუჷ, ანაცუე; ანაცუი ლნტ.), გ რ დ მ. — ააცვამს, ააგებს. დი ნე̄სყა ჟი აცჷე (ბზ.) — დედა ნემსს ააგებს. ნეჷან მახა̈თქა ოთცჷი (ბქ.) — კანაფის ძაფი მახათზე ავაგე. ქო̄თცუე ნე̄სყაქა ქიპ (ლშხ.) — გაუყარა ნემსში ძაფი.

ხ-აცჷე (ლოხცჷიჷ||ლოხჷციჷ, ლახცუჷე; ლახცჷიჷნე ზს., ოთც˹ჷ˺იჷ, ათცუჷე; ათცჷიჷნე ბზ., ოხცუი, ახცუე; ახცუი||ოთცჷი̄, ოთცჷიე; ოთცჷი̄ნე ლშხ.), **ხ-აცუე** (ახჷაცუჷ, ახაცუე; ახაცუი) ლნტ., გ რ დ მ. — ააცვამს, ააგებს, უყრის. ხოშა დედე ჩხირს ქა

ხაცჳე ლäწგნდäძäრს (ბზ.) — დიდედა ჩხირს 'გა'უყრის საწინდე საქსოვს. ეჯის მგზიდ მგხირ ლოხჳციჳ (ბქ. 203) — იმას ანთებული კვარი წამოეცავი. [მყინტდ] სკალახაცჳე დäჳ შამფჳრს (ლნტ. 221) — ბიჭმა ააგო დევი შამფურზე.

ხ-აცჳედილ იგივეა, რაც **ხ-აცჳდილ**.

ხ-აცჳემ (ოხჳაცჳ, ახცჳე; ახცჳემნე ბზ., ლშ., ახცჳემ ლშ., ახäცჳ, ახცჳემ ბქ.), **ხ-äცჳემ** (ახჳäცჳ, ახაცჳე; ახაცჳემ‖ახაცჳემნე) ლნტ., გ რ დ მ. — აჰკიდებს. [ყგრგმ-შაჳხანდ] გჳელდäშäპი ლეღჳäრ ჯ'ახცჳე ფäრშმäგს (ბზ. 253) — ყირიმ-შავხანმა გველეშაპის ხორც'ებ'ი აჰკიდა ფარშევანგს. ჯახცჳე მეგემ შიყჳი (ლშ.) — აჰკიდა ხე მურგზე. დაჳäრს ზექ ჯი ლოქჳ ახაცჳე! (ლნტ. 159) — დევებს შემა აჰკიდეო!

ხ-აცჳმა (მაცმუნ'და', ხäცმუნ'და'; ხäცმუნდეჳდს ბზ., მეცჳმუნ, ხეცჳმუნ; ხეცჳმუნეს ბქ., მეც'ჳ'მäნ, ხეც'ჳ'მäნ; ხეც'ჳ'მენს ლშ.), **ხ-აცომა** (მაცომუნდა, ხაცომუნდა; ხაცომუნდეს) ლნტ. გ რ დ უ. — უხვია, აცხია, მედ აკრავს. დინილს უშკჳი გუნა ხეცჳმუნ (ბქ.) — გოგონას სახეზე მური ეცხო. მად ლოქ ხაცჳმა ტოტჳი (ლშ.) — ხელზე რა გაცხიაო.

ხ-აცჳმენი იხ. **ხ-ოცჳმი**.

აცჳნე იგივეა, რაც **äცჳნე**.

ხ-აცჳრუნე იგივეა, რაც **ხ-äცჳრუნე**.

აცყäნი (ოთცჷყäნ, ადცჷყუნე ჩს., ადცჷყუნი ბზ., ადცჷყუნისგ ბქ., ათჳაცჷყäნ, ადაცჷყანე, ადაცჷყ'ä'ნი ლნტ.), **აცყანი** (ოთცჷყან, ადცჷყუნე; ადცჷყუნი) ლშ. გ რ დ მ. — კეტავს. ყორს ლეჯჳრäნიშჳ აცყäნიხ (ბქ.) — კარს ურდულით კეტავენ. ქოთცჷყან ალაგ (ლშ.) — დავკეტე ჭიშკარი.

ხ-აცყენი (ლოხჳაცყ ბზ., ლოხჳაცყ ბქ., ლახცäყ; ლახცäყნე ჩს.), **ხ-აცყე** (ლოხჳაცყ, ლახციყ; ლახციყე) ლშ., **ხ-äცყე** (ლახჳäცყ, ლახაციყ; ლახაციყნე) ლნტ., გ რ დ მ. — არჭობს, ასობს. დäჳითს შიშდ ხეშდნიჳ, იმდო იმეგ ხაცყენიჳ (ბქ.) — დავითს მაშინვე ავიწყებოდა, თუ სად რას მიარჭობდა. მäრე ბäდრახს ჩჳესციყე დგჷტისა (ლშ. 53) — კაცი დრომას ჩაარჭობს ნაცარში. [ქჳითილდდ დაპლä] თხჳიმ ჩჳäსაციყ ტგბäძსკა (ლნტ. 172) — ქურდმა თხის თავი გზაში ჩაასო. დაჯღლს მუჰ ლექჳა ასაცეყა ჳისკჳ (ლნტ. 149) — თხას რქაზე დარჭობია ვაშლი.

ხ-აცყერა იგივეა, რაც **ხ-აცყე̄რა**.

აცყერი იგივეა, რაც **აცყე̄რე**.

ხ-აცყე̄რა (ხჳეცყე̄რäნდäს, ხაცყე̄რäნდა; ხაცყე̄რäნდეჳდს ბზ., ხჳეცყე̄რე̄ნ, ხეცყე̄რäნ; ხეცყე̄რე̄ნს ლშ.), **ხ-აცყერა** (ხჳეცყერენ, ხეცყერან; ხეცყერენეს ბქ., ხჳაცყერგნდäს, ხაცყერგნდა; ხაცყერგნდეს ლნტ.) გ რ დ უ. — არჭვია, გაჩხერილია. დაჯღლს მუჰჟი ხაცყერგნდა ჳიცხ (ლნტ.) — თხას რქაზე ერჭო მხალი.

აცყე̄რე (ოთცჷყე̄რ, ადცჷყე̄რე; ადცჷყე̄რნე‖ადცჷყე̄რი) ბზ., ლშ., **აცყერი, აცგყერი** (ოთცჷყერ, ადცჷყერე; ადცჷყერისგ) ბქ., **აცყგრე** (ათჳაცჷყგრ, ადაცჷყგრე, ადაცჷყგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — არჭობს, ასობს, დებს; გაუჩხერს; ჩაჩრის; ჩაჩურთავს. დäკჳენდ ჩäჟი ჰაკჳäდ ჰჳიბჩუ ჩჳäთცჷყე̄რე (ბზ. 352) — დიაკვანმა ცხენის კუდი ჭაობში ჩაჩურთა. ჰურუდსგა დირიშ ნაკჳიშ ოთცჷყერა ძესჳალა (ბქ.) — ვიღაცას ხვრელში პურის ნატეხი შეურჭვია.

აცყგრე იგივეა, რაც **აცყე̄რე**.

აცხგნე (ოხცჷცხინ, ოხცჷცხნე ჩს., ოხცჷცხნი ბზ., ანცჷცხნისგ ბქ., ოხცჷცხგნ, ოხცჷცხნე; ოხცჷცხნი ლშ., ახჳაცჷცხნ, ანაცჷცხნე; ანაცჷცხნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'გამო'აცოცხლებს, 'გამო'აფხიზლებს; აქეზებს. დäნა გუნ ლეწხჳაჳე ლäსჳ ი ოთციჳდ, ჯ'ოხცჷცხინ ხოშელ (ბზ.) — ქალიშვილი ძალიან შეწუხებული იყო და გავუწყერი, ცოტათი (უფრო) გამოვაცოცხლე. ჯ'ახცჷცხინ მეჳჟე! (ბქ.) — გამოაფხიზლე მძინარე!

აცხამპე იგივეა, რაც **აცხäმპე**.

ხ-აცხატა იგივეა, რაც **ხ-აცხტა**.

ხ-აცხäნე იგივეა, რაც **ხ-აცხნე**.

ხ-აცხäტი იგივეა, რაც **ხ-აცხტე, ხ-აცხტენი**.

აცხäმპე, აცხäმპი (ოხ'ჳ'ცხäმპ, ან-

ცხ̄ამპე; ანცხ̈̄ამპი) ბზ., **აცხამპე** (ოთცხ̈ამპ, ადცხამპე; ადცხ̈ამპისგ) ბქ., **აცხ̄ამპე** (ოხცხ̄ამპ, ანცხ̄ამპე; ანცხ̄ამპნე) ლშხ., **აცხპ̈ანი** (ათჷაცხგპ̈ან, ადაცხაპნე; ადაცხგპნი) ლნტ., გ რ დ მ. — **სკვნის (თოკს).** [ამნემ] თ̈აკჷ ჩჷადცხამპე (ბქ.) — **ამან თოკი განასკვა. ფიგურ.** გიოდ ეზარ გჷეშ ანცხ̄ამპე (ლშხ.) — **გიომ კარგი საქმე გააკეთა (განასკვა).**

აცხ̄ენე (ოთცხ̄ენ, ადცხ̄ენე; ადცხ̄ენნე ბზ., ლშხ.), **აცხენი** (ოთცხენ, ადცხენე; ადცხენისგ) ბქ., **ა̈ცხენე** (ათჷაცხენ, ადაცხენე; ადაცხენი) ლნტ., გ რ დ მ. — **ვარცხნის.** [ალ ჰყინტდ] ჩჷადცხ̄ენე დ̄ინა (ბზ. 31) — **ამ ბიჭმა დავარცხნა ქალიშვილი.** დინოს ფ̈ათჷს დემ ხ̈აცხენნახ (ბქ. 195) — **თურმე გოგონას თმას არ ეარცხნიდნენ.** დედედ ჩჷადცხ̄ენე დ̄ინ̄ოლ (ლშხ.) — **დედამ დავარცხნა გოგონა.**

ხ-აცხიპ (ხჷაცხიპდ̈ას, ხაცხიპდა; ხაცხიპდ̄ედს ბზ., ხაცხიპდეს ლნტ., ხჷეცხპ, ხეცხაპ; ხეცხეპეს ბქ., ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — **გარს ავლია, არტყია, აკრავს.** [ქორს]· ჰ̈აზჷ ხაცხიპ (ბზ. 288) — **სახლს ეზო აკრავს.** ნ̈აჲ ჯ̈არ გჷაცხიპ (ბქ. 8) — **ჩვენ ჯარი გვარტყია (ირგვლივ).** ჷოდას ჷოქჷრე გალაჷ̈ან ხ̈აცხეპა (ლნტ. 207) — **ოდას ოქროს გალავანი ჰქონია შემოვლებული.** ლახჷბას ჷეფილდ ხეცხ̈აპხ ნებგჷას (ჰოჯ. 76) — **ძმებს ოფლი ესხათ (ერტყათ) შუბლზე.** ქა გჷაცხაპახ სამ ორტკეციდ საჷიარე (ჰოჯ. 14) — **ბალყარელები... სამკეცად შემოგვერტყმიან.**

ხ-აცხნე[1] (ოთცხანნ̈ან, ა̈თცხანნ̈ან; ათცხ̈ანნე) ბზ., გ რ დ უ ვ. — **ეჩვევა.** სგიმ̈არს ლჷაშ̈არ ხაცხნეხ (ბზ. 51) — **მჟავე წყლებს ჯიხვები ეჩვევიან.**

ხ-აცხნე[2] (ოთცხან, ათცხანე ბზ., ლშხ., ათცხ̈ანნე ბზ., ათცხანნე ლშხ.), **ხ-აცხ̈ანე** (ათჷ̈აცხ̈ან, ათ̈აცხ̈ანე; ათ̈აცხ̈ანი) ლნტ., გ რ დ მ. — **იჩემებს, აშეიადებს, აჭარბებს.** სი ისგჷა ნაგგრგალჷს გარ ხაცხნე (ბზ.) — **შენ მხოლოდ შენს ნათქვამს იჩემებ.**

ხ-აცხორპა იგივეა, რაც **ხ-აცხ̄ორპა.**

აცხორპე იგივეა, რაც **აცხ̄ორპე.**

ხ-აცხ̄ორპა (ხჷეცხ̄ორპ̈ანდ̈ას, ხეცხ̄ორპ̈ანდა; ხეცხ̄ორპ̈ანდ̄ედს ბზ., ხჷეცხ̄ორპენ, ხეცხ̄ორპ̄ან, ხეცხ̄ორპ̄ენს ლშხ.), **ხ-აცხორპა** (ხჷეცხორპენ, ხეცხორპან; ხეცხორპენეს ბქ., ხჷაცხორპგნდ̈ას, ხაცხორპგნდა; ხაცხორპგნდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — **'შემო'ხვევია.** გჷელეშ̈აპ მეგამ ისგა ხაცხორპა (ბქ. 219) — **ვეელეშაპი ხეს შემოხვევია.**

აცხ̄ორპე (ოთცხჷ̄ერპ, ადცხ̄ორპე; ადცხჷ̄ერპნე ბზ., ოხცხ̄ორპ, ახცხ̄ორპე; ახცხ̄ორპნე ლშხ.), **აცხორპე** (ოთცხერპ, ადცხორპე; ადცხორპნე ბქ., ათჷაცხორპ, ადაცხორპე; ადაცხორპი ლნტ.), გ რ დ მ. — **'შემო'ახვევს.** ბესი ლობიოს ადცხჷ̄ერპნე ჰარდანს (ბზ.) — **ბესი ლობიოს შემოახვევს ხარდანს.**

აცხპ̈ანი იგივეა, რაც **აცხ̈̄ამპე, ცხიპე.**

ხ-აცხპე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ცხპე.**

ხ-აცხპგნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ცხპუნე.**

აცხრე იგივეა, რაც **ა̈ცხრე.**

აცხრილე იგივეა, რაც **ა̈ცხრგლი.**

ხ-აცხტე⌈ნი⌉ (ოთაცხტ, ათცხ̈ატ‖ათცხატე; ათცხატნე) ბზ., **ხ-აცხტი** (ოთაცხტ, ათცხ̈ატ; ათცხ̈ატნე) ბქ., **ხ-აცხტე** (ოთცხატ, ათცხატე; ათცხატნე) ლშხ., **ხ-აცხ̈ატი** (ასჷაცხ̈ატ, ასაცხ̈ატე; ასაცხ̈ატნე) ლნტ., გ რ დ მ. — **აკვეხებს, აჩხერს.** ჯ'ესერ ლიცს ლაღრაჩუ ოთცხატა (ბზ. 301) — **მე წყალს ღარში გავუკვეხებივარო.** ნაღჷჟურდ ჰიშხ ჰურულექჷა ათცხ̈ატ (ბქ.) — **ვაჟმა ფეხი ხვრელში ჩაჩხირა.** ფ̄აჷ ყ̄ორისა ათცხატე (ლშხ.) — **ხელი კარში გაჩხირა.**

აცხტი[1] (ონცხატ, ანცხ̈ატ; ანცხ̈ატ⌈ი⌉ნე) ზს., გ რ დ მ. — **წნავს** (გოდორს, ჩეოს, ღობეს...). სები ლაშგყ̄აჲქს აცხტი (ბზ.) — **სები საგოდრეს წნავს.** იხ. **აშხტი.**

აცხტი[2] (ონცხატ, ანცხ̈ატ; ანცხ̈ატნე) ბქ. — **სწირავს.** დ̈აჷითს ლეტჷრე ლოხცხატა ჯგგრ̈აგდ (ბქ.) — **დავითს სანთელი შეუწირავს წმინდა გიორგისათვის.**

ხ-აცხტი იგივეა, რაც **ხ-აცხტე⌈ნი⌉.**

აცხჷრკჷ̄ინე (ოხცხჷრკჷ̄ინ, ანცხჷრკჷ̄ინე; ანცხჷრკჷ̄ინნე) . ბზ., ლშხ., **აცხჷრკჷინე** (ოხცხჷრკჷინ, ანცხჷრკჷინე; ანცხჷრკჷინისგ ბქ.) გ რ დ მ. — **ხრაკავს, ხრუკავს.** ბეფშჷ გ̈ალმეზჷს აცხჷრკჷ̄ინე (ბზ.) —

ბავშეი ღორის კანს ხრუკავს. სებიდ წკარა̈რ ჸანცხურკჷინე (ბქ.) — სებიმ გოგრის თესლი მოხრუკა. იხ. **ახრაკაჷი, აცხჷლე.**

აცხჷლა̈̄ლი (ოხ⌈ჷ⌉ცხულა̈̄ლ, ანცხულა̄ლე; ანცხულა̈̄ლი‖ანცხულა̈̄ლნე) ბზ., **აცხჷლა̈ლი** (ოხჷცხულა̈ლ, ანცხულალე; ანცხულა̈ლისგ ბქ., ახჷაცხულა̈ლ, ანაცხულალე; ანაცხულალი ლნტ.), **აცხჷლა̄ლი** (ოხცხულა̄ლ, ანცხულა̄ლე; ანცხულა̄ლნე) ლშხ., ხლმ. გ რ დ მ. — რუჯავს, ტრუსავს; ხრუკავს ზს. ნათხჷიარე̄მი თხუმა̈რს ხჷაცხჷლა̈̄ლი (ბზ. 244) — ნანადირევის თავებს ვრუჯავ.

აცხჷლე (ოხ⌈ჷ⌉ცხჷილ‖ოხჷაცხჷლ, ანცხულე; ანცხჷილნე ბზ., ოხცხულ; ანცხულისგ ბქ., ახჷაცხულ, ანაცხულე; ანაცხული ლნტ.), **აცხჷლი** (ოხცხულ, ანცხულე; ანცხულნე) ლშხ., გ რ დ მ. — რუჯავს, ტრუსავს; ზს. ხრუკავს. დეჷიშჷილ⌈დ⌉ ძაგულდ ჸანცხულე (ბზ. 244) — დევიშვილმა ჯაგარი შეტრუსა. ხამი თხუმ ოხცხულ ლემესჸი (ლშხ.) — ღორის თავი მოერუჯე ცეცხლზე. ღოლჲაქა̈ თხჷიმს ჸი დემ ხჷაცხჷლედ (ლნტ. 39) — ცხვრის თავს არ ვტრუსავთ.

ჴ-აცხ⌈ჷ⌉ტა (მაცხტგნ⌈და⌉, ხაცხტგნ⌈და⌉; ხაცხტგნდე̄დს ბზ., მეცხჷტან, ხეცხჷტან; ხეცხჷტენეს ბქ., მეცხტა̄ნ, ხეცხტა̄ნ; ხეცხტე̄ნს ლშხ.), **ჴ-აცხატა** (მაცხატგნდა, ხაცხატგნდა; ხაცხატგნდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — გაჩხერილი აქვს. თხე̄რა შდგქა̈რისგა ხაცხტა ჯიჯჷ (ბზ.) — მგელს კბილებში გაჩხერილი აქვს ძვალი.

აცგრცა̈ჷი, აძგრცა̈ჷი (ოთც/ძგრცა̈ჷ, ადც/ძგრც⌈ა̈⌉ჷე; ადც/ძგრც⌈ა̈⌉ჷი‖ადც/ძგრცა̈ჷნე ბზ., ადც/ძგრცა̈ჷისგ ბქ.), **აც/ძგრცაჷი** (ოთც/ძგრცაჷ, ადც/ძგრცაჷე; ადც/ძგრცაჷნე) ლშხ., **აც/ძარცა̈ჷი** (ათჷაც/ძარცა̈ჷ, ადაც/ძარცა̈ჷე; ადაც/ძარცა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — ძარცვავს. ა̈ბრეგდ გზა̈̄ჷრ ადძგრცჷე (ბზ.) — ყაჩაღმა მგზავრი გაძარცვა. ჰა̈შ მუშგჷრის ქადცგრცა̈ჷისგ (ბქ. 128) — ქმარი სტუმარს გაძარცვავს. მა̄რე აძგრცაჷი მეზჷბელს (ლშხ.) — კაცი ძარცვავს მეზობელს. ქჷით ქორს ადაძარცა̈ჷი (ლნტ.) — ქურდი სახლს გაძარცავს.

აცგყერი იგივეა, რაც **აცყე̄რე.**

აძარცა̈ჷი იგივეა, რაც **აცგრცა̈ჷი.**

ჴ-აძგა̈რი იგივეა, რაც **ჴ-ა̈ძგრი.**

ჴ-აძგა̈̄რჲე̄ლი (ლოხჷძგა̈̄რიე̄ლ, ლახძგა̈̄რჲე̄ლე; ლახძგა̈̄რჲე̄ლნე) ბზ., **ჴ-აძგა̄რიელ** (ლოხძგა̄რიელ, ლახძგა̄რიელე; ლახძგა̄რიელნე) ლშხ., **ჴ-აძგარიელი** (ლახჷაძგარიელ, ლახაძგარიელე; ლახაძგარიელი) ლნტ., გ რ დ მ. — აძგერებს. ჴა̈ნდ ბოფშა̈რს ლახაძგა̈რიელე მუჰჷა̈რ (ლნტ.) — ხარმა ბავშვებს აძგერა რქები.

ჴ-აძგბური იგივეა, რაც **ჴ-აძგჷბჷრე.**

ჴ-აძგერი იგივეა, რაც **ჴ-ა̈ძგრი.**

ჴ-აძგრი იგივეა, რაც **ჴ-ა̈ძგრი.**

აძგრგნე (ოჴ/თძგგრინ, ან/ოთძგგრნე; ან/ოთძგგრნი ბზ. ოჴ/თძგგრინ, ან/დძგგრნე; ან/დძგგრნისგ ბქ., ოხძგგრგნ, ანძგგრნე; ანძგგრნი ლშხ., ახჷაძგგრინ, ანაძგგრნე; ანაძგგრნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ტკეპნის, ტენის, ავსებს. ეჯნემდ ჴა̈დ ლეზობშჷ ჸანძგგრნე (ბქ.) — იმან მუცელი საჭმლით გაავსო (ამოყორა). ჸანძგგრნე კირაჷ ჰემშჷ (ლშხ.) — გატენა საბძელი თივით. ზიჴ ჸახჷაძგგრინ სიმინდშჷ (ლნტ.) — ტომარა გავავსე სიმინდით.

ჴ-აძგუბური იგივეა, რაც **ჴ-აძგჷბჷრე.**

ჴ-აძგჷბჷრე (ოხჷძგუბი̄რ, ახძგუბჷრე; ახძგუბი̄რნე ბზ., ოხძგუბჷრ, ახძგუბჷრე; ახძგუბჷრნე ლშხ.), **ჴ-აძგბურე** (ოხძგუბირ, ახძგუბურე; ახძგუბურნისგ) ბქ. **ჴ-აძგუბურე** (ახჷაძგუბურ, ახაძგუბურე; ახაძგუბური) ლნტ., გ რ დ მ. — აგლეჯს, აწყვეტს. მიჩ ესერ ჸახძგუბურისგ თერა̈რს (ბქ. 261) — შენ ამოგაგლეჯ თვალებსო. ჰაჷჯარ კაჩუშ ჯაძგუბურეხ (ჰოფ. 20) — იარალი ზეზეურად ჩამოაგლიჯეს. ფოლქარ ჸახძგუბჷრე ხალათს (ლშხ.) — ღილები ააგლიჯა ხალათს.

აძგ⌈ჷ⌉ბჷრე (ოთძგუბი̄რ‖ოთძგუბჷ̈რ, ადძგუბჷრე; ადძგუბჷრი‖ადძგუბი̄რნე ბზ., ოთძგუბჷრ, ადძგუბჷრე; ადძგუბჷრნე ლშხ.), **აძგ⌈ჷ⌉ბურე** (ოთძგუბირ, ადძგუბურე; ადძგუბურისგ ბქ., ათჷაძგუბურ, ადაძგუბურე; ადაძგუბურნე ლნტ.), გ რ დ მ. — მეგლეჯს, წყვეტს, ⌈და⌉ლეწავს, ამტვრევს. [ჩა̈ჷდ] ჩე̄ჷ ყჷრა̈ლ სგა̄თძგუბჷრე (ბზ. 331) — ცხენმა საპილენძის კარები შეგლიჯა. ყჷრ სგჷთგუბჷრ

(ლშხ.) — კარი შევამტვრიე. ხჷმდ ყორჷა̈ლ ადაძგუბურე (ლნტ.) — ღორმა კარები და- ლეწა.

აძგგრე იგივეა, რაც **აზგგრე**.

აძძენა̄ლი იგივეა, რაც **ა̈ძჵენა̈ლი**.

აძძენი იგივეა, რაც **ა̈ძჵენი**.

აძღრე (ოთძღირ, ადძღირე; ადძღირნე) ლშხ., **ა̈ძღრე** (ათჷაძღირ, ადაძღირე; ადაძღირი) ლნტ., გ რ დ მ. — ასველებს. ჷჩხად ჩჷამძღირე (ლშხ.) — წვიმამ დამასველა. ჷჩხად გიმ ადაძღირე (ლნტ.) — წვიმამ მიწა დაასველა. იხ. **ა̈ჟრე**.

ხ-აძღჷნი (ლოხჷა̈ძღჷნ, ლახძღჷენ; ლახძღჷენნე ზს., ლოხძღჷენ, ლოხძღჷენე; ლოხძღჷენნე ლშხ.), გ რ დ მ. — უძღვნის. ლეტჷროლს სგა ხჷა̈ძღჷნიდად პაპს (ბქ. 4) — სანთლებს მიეუძღვნიდით მღვდელს.

აძძგჷნე იგივეა, რაც **აჯჯგჷნე**.

აძგრცაჷი, აძგრცა̈ჷი იგივეა, რაც **აცგრცა̈ჷი**.

აძგრხანი იგივეა, რაც **აჯგრ⌈ქ⌉ხა̈ნი**.

ხ-აწა (ხჷეწა̈̄დდა̈ს, ხეწა̈̄დდა; ხეწა̈̄დდჷ̈ს ბზ., ხჷაწად⌈დას⌉, ხაწადდა; ხაწადეს ბქ., ხჷაწა̄დდა; ხაწა̄და; ხაწა̄დეს ლშხ., ხჷაწადდა̈ს, ხაწადდა; ხაწადდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — მხარს უჭერს, ეხმარება, შველის, ეწევა („აწევია“). ჯაძ ესერ ხაწა ლაქჩათე (ბზ. 334) — მეც გიშველით (ხის) ჭრაშიო. ლეჷანს გალდამ ხაწენა (ბქ. 199) — ლევანს ნადი პყოლია მოწვეული. ლადი მაგ მეზჷბელს ხაწა (ლშხ.) — დღეს ყველა მეზობელს ეხმარება. ლანხჷბა̈რ ხაწახ ლგდგა̈რი პატჷრენს (ლნტ. 51) — მოძმეები ეხმარებიან მიცვალებულის პატრონს.

აწაბჷრა̈ლი იგივეა, რაც **აწბჷ̄რა̈̄ლი**.

აწაბჷრე იგივეა, რაც **აწბჷ̄რე**.

აწალა̈ჷი იგივეა, რაც **აწლა̈ჷი**.

აწალდა̈ჷი იგივეა, რაც **აწგლდაჷი**.

აწბჷრე იგივეა, რაც **აწბჷ̄რე**.

აწბჷ̄რა̈̄ლი (ოთწჷბჷ̄რა̈̄ლ, ადწჷბჷ̄რა̄ლე; ადწჷბჷ̄რა̈̄ლი/ნე) ბზ., **აწბჷრა̈ლი** (ოთწაბჷრა̈ლ, ადწაბჷრალე; ადწაბჷრა̈ლისგ) ბქ., **აწბჷ̄რა̄ლი** (ოთწაბჷ̄რა̄ლ, ადწაბჷ̄რა̄ლე; ადწაბჷ̄რა̄ლნე) ლშხ., **აწაბჷრა́ლი** (ათჷაწაბჷრალ, ადაწაბჷრალე; ადაწაბჷრა̈ალი) ლნტ., გ რ დ მ., ხ ლ მ. — პარსავს (ბევრს ან ბევრჯერ). ყაბათგრდ მიჩა ლახჷბა ჩჷადწაბჷ̄რა̄ლე (ბზ. 261) — ყაბათურმა გაპარსა თავისი ძმები. და̈ჷითს ნაგზაისგა სჷმინ აწბჷრა̈ლიხ (ბქ.) — დავითის კვირაში სამჯერ პარსავენ.

აწბჷ̄რე (ოთწაბჷ̈̄რ||ოთწაბჷი̄რ||ოთწჷბი̄რ, ადწაბჷ̄რე||ა̈დწჷბჷ̄რე; ადწაბჷ̄რი||ათწაბჷი̄რნე||ა̈დწჷბირნე ბზ., ოთწაბჷ̄რ, ადწაბჷ̄რე; ადწაბჷ̄რნე ლშხ.), **აწბჷრე** (ოთწაბჷ̈რ, ადწაბჷრე; ადწაბჷრისგ) ბქ., **აწაბჷრე** (ათჷაწაბჷრ, ადაწაბჷრე; ადაწაბჷრი) ლნტ., გ რ დ მ. — პარსავს. გეზლირდ ქადწაბჷრეხ ხელწიფხ (ბქ. 262) — შვილებმა გაპარსეს ხელმწიფე. ჩაჩ ქა̈თწაბჷ̄რეხ (ლშხ.) — წვერი გაპარსეს. ფა̈თჷს ერე ქათაწაბჷრი, ეჩქა შიშტ ჩჷ იდგა̈რი (ლნტ. 223) — თმას რომ გაპარსავ, მაშინვე მოკვდება.

ხ-აწდჷნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈წდჷნი**.

ხ-აწედჷნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈წდჷნი**.

ხ-აწედჷნი, ხ-აწჷედნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈წდჷნი**[2].

ხ-აწეჷნე იგივეა, რაც **ხ-აწჷა̈ნი**.

ხ-აწექჷე იგივეა, რაც **ხ-აწქჷნე**.

ხ-აწე̄ქჷ⌈ნე⌉ იგივეა, რაც **ხ-აწქჷნე**.

ხ-აწიდ (მაწიდდა, ხაწიდდა, ხაწიდდე̄დს ბზ., ხაწიდდეს ლნტ., მეწად, ხეწად; ხაწგდეს ბქ., მაწგ̄და, ხაწგ̄და, ხაწგ̄დდეს ლშხ.) გ რ დ უ ვ. — ანათებს, („მინათებულია“ მზე). ლაბსყა̈ლდს მიჟ მა̄დხჷა̈ძ ხა̈ნს ხაწიდ (ბზ. 49) — ლაბსყალდში მზე მცირე (არაბევრ) ხანს ანათებს. სამგრთა̈ლ ქჷეყანას მგჷშალ ესერ ხაწიდ (ანდ.) — სამართალი ქვეყანას მზესავით ანათებსო.

აწი̄ძ იგივეა, რაც **ა̈წჵი**.

ხ-აწი̄რქჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈წი̄რქჷნე**.

ხ-აწკპჷ̄რე იგივეა, რაც **ხ-აჭკპჷ̄რე**.

ხ-აწკრე (ოხჷაწკრ, ახწკირ; ახწკირე ბზ., ლშხ., ახჷა̈წკრ, ახა̈წკირ; ახა̈ნწკირი ლნტ.,) გ რ დ მ. — ძრავს (ადგილიდან), აცილებს მიწას. ჷოსებდ შირა ჟი გარ ა̈ნწკირ ლჷ-

ლა̈ჲთეჲი (ბზ. 65) — იოსებმა დოლაბი მუხ-ლამდელა დაძრა. ბობშდ ბეჩ დეშ ახწკირ (ლშხ.) — ბავშმა ქვა ვერ დაძრა.

აწკტე (ოთწკა̈ტ, ადწკა̈ტ‖ადწკატე; ადწკა̈ტნე) ბზ., **აწკჷტე** (ოთწკიტ, ადწკჷტე; ადწკჷტისგ) ბქ., გ რ დ მ. — **აწყობს** (შეშას, ქვებს... ერთმანეთზე). ლელინთჳდ ჲაჴჳა̈რს მო̄შ აწკტეხ ი გგგიბს მო̄შ (ბზ.) — სამამ-თროდ არყის ხეს ცალკე აწყობენ და ფიჭვს — ცალკე. თხუმა̈რ აშხჳთ' ესწკა̈ტხ (ბზ. 234) — თავები ერთ მხარეს დააწყვეს. ხოსია̈ჲდ ზე-ქა̈რ უშხჳა̈რჲი ადწკჷტე (ბქ.) — ხოსიამ შეშა ერთმანეთზე დააწყო. ფიშირ დოლებს უშ-ხჳარჲი ლჷმწკჷტნელიხ (ბქ. 241) — ბევრ დო-ლაბს ერთმანეთზე აწყობდნენ თურმე.

აწკჷტე იგივეა, რაც **აწკტე**.

აწლა̈ჳი (ოხ'ჳ'წალა̈ჳ, ანწა/გლჳე; ანწა/გლჳი ბზ., ანწა̈ლჳისგ ბქ.), **აწლაჳი** (ოხწალაჳ, ანწალჳე; ანწალჳი) ლშხ., **აწა-ლა̈ჳი** (ახჳაწალა̈ჳ, ანაწალაჳე, ანაწალა̈-ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — **წალავს**, თუთქავს. ყჳიჲა ი პერშჳდას ჲი აწლა̈ჳიხ (ბქ. 77) — ღვიძლსა და ფილტვს მოთუთქავენ. წიკა̈ნტარს კეპი-ლიშჳდ ჲაწლაჳიხ (ლშხ.) — საკუპატე ნაწლა-ვებს წალავენ. დედე ლახანას ჲანაწალა̈ჳი (ლნტ.) — დედა კომბოსტოს მოწალავს.

აწმინდაჳი იგივეა, რაც **აწმჷნდა̈ჳი**.

აწმჷნდა̈ჳი (ოთწმჷნდა̈ჳ, ადწმჷნდა-ჳე; ადწმჷნდჳი) ბზ., **ა̈წმინდა̈'ჳ'ი** (ოთ-წმინდა̈ჳ, ადწმინდაჳე; ადწმინდა̈ჳისგ ბქ., ათჳაწმინდა̈ჳ, ადაწმინდა̈ჳე; ადაწმინდა̈ჳი ლნტ.), **აწმინდაჳი** (ოთწმინდაჳ, ადწმინდა-ჳე; ადწმინდაჳნე) ლშხ., გ რ დ მ. — **წმენდს**. ამ ლადეღ ჩიგჳაშ ა̈წმინდა̈ჳიხ (ბქ. 5) — ამ დღეს ყველაფერს წმენდენ. ზჳრა̈ლ აწმინდა-ჳი ჲეზჳს (ლშხ.) — ქალი წმენდს ემოს. ჳენა̈-ხჲაქს ქა̈წმინდა̈ჳიხ ბაჩა̈რხენქა (ლნტ. 26) — სავენახეს გაწმენდენ ქვებისაგან. ჰაჳეჯს ხა̈წ-მჷნდა̈ჳდა̈ს (ჵოეზ. 128) — იარაღს წმენდდი.

აწნაჳი, აწნა̈ჳი იგივეა, რაც **ა̈წნა̈ჳი**.

აწჲე იგივეა, რაც **ა̈წჰე**.

აწოლ იგივეა, რაც **ჰანწჳალ**.

აწრა̈ნი (ოთწჷრა̈ნ, ადწჷრნე; ადწჷრნი ბზ. ადწჷრნისგ ბქ., ათჳაწჷრა̈ნ, ადაწჷრა̈ნე; ადაწჷრა̈ნი ლნტ.), **აწრანი** (ოთწჷრან, ად-წჷრნე; ადწჷრნი) ლშხ., გ რ დ მ. — **აწითლებს**, **წითლად ღებავს**. ქიმ თეს ესერ აწრა̈ნი, გუ ა̈წყლა̈ნი (ანდ.) — ცრემლი თვალს აწითლებს, გულს (კი) წმენდსო. ლეთნაფდ ლჷგრე̄ლს აწ-რანიხ (ლშხ.) — სააღდგომოდ კვერცხებს წითლად ღებავს. წჷრა̈ნი ლალა̈ფია̈რ სა̈ინს აწრა̈ნი (ლნტ.) — წითელი საღებავები საინს აწითლებს.

აწრიხე იგივეა, რაც **აწჷრხე**.

აწურაჳი იგივეა, რაც **აწჳრაჳი**.

აწურინე (ოთწურინ, ადწურინე; ად-წურინისგ) ბქ., გ რ დ მ. — **წურავს** (ნაცარს), ნა-ცარწმენდილს ამზადებს (საპნისთვის), წმენდს. მიშგჳა დი ტგტს აწურინე (ბქ. 7) — დედაჩე-მი ნაცარს წურავს.

აწუხჳა̈ჳი იგივეა, რაც **აწხჳა̈ჳი**.

ხ-აწჳა (მაწჳა̈ნ, ხაწჳა̈ნ; ხაწჳა̈ნდე̄ლს ბზ., მაწჳანდ, ხაწჳანდა, ხაწჳანდეს ბქ., მეწ-ჳა̈ნ, ხეწჳა̈ნ; ხეწჳა̈ნდეს ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — გააჩნია, აბადია. რგდინ-გურო̄ლგნქა გჳაწჳა დე̄სამა (ბზ. 337) — როდინისა და ქვასანაყის გარდა არაფერი გაგვეაჩნია. და̈შდჳს... ლჳენი-ბედ ხაწჳა (ბქ.) — დათვს– ძალღონე აქვს (აბადია).

აწჳალ იგივეა, რაც **ჰანწჳალ**.

ხ-აწჳა̈ნი (ლოხ'ჳ'წაჳა̈ნ, ლახწა̈ჳნე; ლახწა̈ჳნი) ბზ., **ხ-აწჳანი**, **ხ-აწეჳნე** (ლოხ-წეჳან, ლახწეჳნე; ლახწეჳნი) ლშხ., **ხ-ა̈წეჳ-ნე** (ლოხწეჳა̈ნ, ლახწეჳნე; ლახწეჳნისგ), **ხ-ა̈წეჳა̈ნი** (ლოხჳწეჳა̈ნ, ლახწეჳანე; ლახ-წეჳანისგ ბქ., ლახჳაწეჳა̈ნ, ლახაწეჳა̈ნე; ლახაწეჳა̈ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მი'აშველებს, 'შე'აწევს, ახმარს. დახმარებას აღმოუჩენს, ხელს 'გა'უმართავს. მუხჳბა ნა̈წჳა̈რს ლოხ-წა̈ჳნი ქორა̈ ლაგა̈მჲი (ბზ.) — ძმას შესაწე-ვარს მიეახმარ სახლის აშენების დროს. თჳით ჯანჳ ლახწეჳნეხ ჩიემ (ლშხ. 76) — თითო ხა-რი ყველამ შემომაწიეთო. მა̈გ ხა̈წეჳა̈ნი ლჷდ-ჷა̈რი პატჳრენს (ლნტ. 53) — მიცვალებულის პატრონს ყველა შეეწევა (აწევს).

აწჳდე (ოთწჳიდ‖ოწოდ, ადწჳ/ოდე; აწჳდი̄ნე ბზ., ადწუდისგ ბქ., ოთწუდ, ადწუ-დე; ადწუდნე ლშხ., ათჳაწუდ, ადაწუდე;

ადა̈წუდი ლნ(ც.), გ რ დ მ. — წურავს (საწურში). დიდ ლგჯე ჩჷადწუდე (ბქ.) — დედამ რძე გაწურა. ნიცს ჲარ აწჷდე? (ლშხ.) — წყალს ვინ წურავს? ლგჯას ჩუ ხჷაწჷდიდ შედხოჲსა (ლნტ. 37) — რძეს ჩავწურავთ ჭურჭელში.

ხ-აწჷდჷნი იგივეა, რაც **ხ-ა̈წდჷნი.**

ხ-აწჷე̄ნე (ლოხწჷე̄ნ, ლახწჷე̄ნე; ლახწჷე̄ნნე) ბზ., ლშხ., **ხ-ა̈წენე** (ლოხწენ, ლახწენე; ლახწენისგ) ბქ., **ხ-ა̈წჷენე** (ხჷა̈წჷენ, ხა̈წჷენე; ხა̈წჷენი) ლნტ., გ რ დ მ. — აჩვენებს, უჩვენებს, ანახვებს. მგლხა̈რდ ლახწჷე̄ნეხ გაჩა̈რ კე̄სა̈რს (ბზ. 22) — მულახელებმა აჩვენეს დანები კეისარს. ეჯჲა̈რე ლიღლი ესერ ხეირს დემის ხაწონე (ბქ. 253) — იმათი ლოდინი ხეირს არ დაგვაყრისო (გვიჩვენებსო). ჲალჷ' ესერ ქოლჷ ლახწონე ლა̈ირ (ბქ. 200) — აბა, მიჩვენე წერილიო. ზითუნახაჷდ ქა ხაწჷე̄ნე კოშკ ამირანს (ლშხ. 71) — მზეთუნახავმა აჩვენა კოშკი ამირანს. ყაფლანს ქა ხოწჷენა მა̈შკ ა̈რწიჷიშდ (ლნტ. 147) — ყაფლანს უჩვენებია ბარძაყი არწივისათვის. დეცეშ ნარჰი ქა მაწჷენეხ (ჰოეზ. 30) — ცის სინათლე დამანახეს.

აწჷე̄ნე (ოხ˹ჷ˺წჷე̄ნ, ანწჷე̄ნე; ანწჷე̄ნნე) ბზ., ლშხ., **აწჷენე** (ოხწჷენ, ანწჷენე, ანწჷენისგ ბქ., ახჷაწჷენ, ანაწჷენე; ანაწჷენნი ლნტ.) გ რ დ მ. — აჩენს, ამხელს. ჷერბ კარდალს ქა̈ნწჷე̄ნი (ბზ. 398) — ორბი ქვაბს გამოაჩენს. ჰჷამა̈რხენქა მოლე მეშხემ ლაჲწჷენე თხჷიმ (ბქ. 205) — ჩირგვებიდან რაღაც შავმა გამოაჩინა თავი. დედედ ბოფშა̈რე ნა̈ირა̈ლ ქ'ანაწჷენე (ლნტ.) — დედამ ბავშვების ნაწერები გამოაჩინა.

ხ-აწჷი̄ლა იგივეა, რაც **ხ-ა̈წჷი̄ლა.**

აწჷი̄ლე იგივეა, რაც **ა̈წჷი̄ლე.**

აწჷრაჷი, აწურაჷი (ოთწურაჷ, ადწურაჷე; ადწურაჷნე) ლშხ., **აწჷრა̈ჷი** (ათჷაწურა̈ჷ, ადაწურა̈ჷე; ადაწურა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — წურავს. ყურძენს ხჷაწურა̈ჷიდ ხორგხო (ლნტ. 20) — ყურძენს ვწურავთ საწნახელში.

აწჷრემი (ოთწჷერა̈მ, ადწჷერმე ზს., ადწჷერმი[ნე] ბზ., ადწჷერმისგ ბქ.) გ რ დ მ. — ანიავებს. ნაფგრუნლჷე ითქს ქაიდ აწჷრემიხ (ბქ. 231) — გახმობის შემდეგ მარცვალს კელავ ანიავებენ.

ხ-აწჷსდა̈ნი (ოხწუსდა̈ნ, ახწუსდჷნე ზს., ახწუსდნი ბზ., ახწუსდნისგ ბქ.), **ხ-აწჷსტა̈ნ˹ი˺, ხ-ეწჷსტა̈ნ** (ახჷაწუსტა̈ნ, ახაწუსტა̈ნე; ახაწუსტა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ˹გამო˺სწუწნის, ˹გამო˺წოეს. ფოცხჷერ ჩუ იმჷა̈ჲ ადხჷიტლი, ეჩას ზისხს ქა ხაწჷსდა̈ნი (ბზ.) — ფოცხვერი რასაც დაკოდავს, იმას სისხლს გამოსწუწნის. კჷენდ ქათალს ზისხ ქა ახწუსდჷნე (ბქ.) — კვერნამ ქათამს სისხლი გამოსწუწნა.

ხ-აწფხგნე (ესჷწგფხინ, ესწგფხნე; ესწგფხნი‖ლოხწგფხინ, ლახწგფხნე; ლახწგფხნი ბზ., ოსწგფხინ, ესწგფხნე; ესწგფხნისგ ბქ., ასჷაწგფხინ, ასაწგფხნე; ასაწგფხნი ლნტ.), გ რ დ მ. — აწინწკლავს, ოდნავ აწვეთებს, აპკურებს, აშხეფებს. ეჯის ჲურდანიშ ლიც ესწგფხნედ (ბქ. 265) — იმას იორდანეს წყალი (აიაზმა) დააპკურეთ. იხ. **ხ-აწქუნე.**

ხ-აწქუნე (ესწუქჷინ‖ოთწუქჷინ, ესწუქჷნე‖ათწუქჷნე; ესწუქჷნი‖ათწუქჷნი ბზ., ოსწუქჷინ‖ოთწუქჷინ, ესწუქჷნე‖ადწუქჷნე; ესწუქჷნისგ‖ადწუქჷნისგ ბქ.), **ხ-აწე̄ქჷ˹ნ˺ე** (ოსწექ˹უნ˺, ესწე̄ქჷ˹ნე˺; ესწე̄ქჷნი/ე) ლშხ., **ხ-ა̈წექჷნე** (ასჷაწექჷინ, ასაწექჷნე; ასაწექჷნი) ლნტ., გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — აწვეთებს. მჷრისდ ნანკოშდ ყ'ესწიქჷ ტო̈ტყე̄ნ ბეფშჷს (ბზ. 31) — რუსმა დადუღებული (სითხე) დააწვეთა ხელზე ბავშვს. შაურდენდ ყ'ესწუქჷნე სიმაქს ლიცილდ (ბქ. 339) — შევარდენმა დააწვეთა ქალიშვილს წყალი. ბეთქილ ბეჩარს ლგდგარ ნათხჷიარე̄მი ზისხს ხაწე̄ქჷე (ლშხ.) — ბეთქილი ქვებს მკვდარი ჯიხვის სისხლს აწვეთებს. მანოლ რჷეულყი მელანს ყ'ასაწექჷნე (ლნტ.) — მანოლი რვეულზე მელანს დააწვეთებს. იხ. **ხ-აწფხგნე.**

აწყზა̈რი (ოთწყაზა̈რ, ადწყაზრე; ადწყაზა̈რი) ბზ., **აწყზარი** (ოთწყაზარ, ადწყაზრე; ადწყაზრი) ლშხ., **აწყაზა̈რი** (ათჷაწყაზა̈რ, ადაწყაზა̈რე; ადაწყაზა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ალაგებს, ასუფთავებს, კაზმავს, ˹გამო˺აწყობს. ალ ზურალს ახოწყაზარა ქორ (ლნტ. 163) — ამ ქალს დაულაგებია სახლი.

აწხჷა̈ჷი (ოხჷწახჷა̈ჷ, ანწახჷე; ან-

წახჳი) ბზ., **აწხჳა̈ჳი, აწუხჳა̈ჳი** (ოხწუხჳა̈ჳ, ანწუხჳაჳე; ანწუხჳა̈ჳისგ ბქ., ახჳაწუხჳა̈ჳ, ანაწუხჳაა̈ჳე; ანაწუხჳა̈ჳი ლნტ.), **აწ⌈ჳ⌉ხჳაჳი** (ოხწუხაჳ, ანწუხჳე; ანწუხჳი) ლშხ., გ რ დ მ. — აწუხებს. [ალდარს] ღერთალ ოხწუხჳაჳახ (ლშხ. 57) — ამათ ღმერთები შეუწუხებიათ. ბეთქილდ ღერთალ ანწუხჳაჳე (ლშხ.) — ბეთქილმა ღმერთები შეაწუხა. ლიცი ნაჳლჳენი ლოქ აწხჳა̈ჳი მიჩ (ლნტ. 297) — წყლის უქონლობა მაწუხებსო.

აწგლდა̈ჳი (ოხწგლდა̈ჳ, ანწგლდაჳე; ანწგლდა̈ჳნე ბზ., ოხწგლდაჳ; ანწგლდაჳნე ლშხ.), **აწალდა̈ჳი** (ახჳაწალდა̈ჳ, ანაწალდა̈ჳე; ანაწალდა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — კაფავს ახოს, წალდავს. ციოყ ცხეკს აწგლდაჳი (ლშხ.) — ციოყი ტყეს კაფავს. ლეცხჳმა̈რ ცხეკ ჯ̈ახოწალდაჳახ (ლნტ.) — რცხილის ტყე ამოუკაფაეთ (ამოუძირკვაეთ).

აწგრხე (ოხწგრიხ, ანწგრხე; ანწგრხნე) ბზ., **ა̈წირხე** (ოხჳწირხ, ანწირხე; ანწირხისგ ბქ., ახჳა̈წირხ, ანა̈წირხე; ანა̈წირხი ლნტ.), **აწრიხე** (ოხწირხ, ანწირხე; ანწირხი) ლშხ., გ რ დ მ. — გრეხს (ღელერჭს). ლელჭემა̄ლდ მახე სა̈ჳ ოხწგრიხ (ბზ.) — თიბვისთვის ახალი მარხილი დავგრიხე. საჳა̈რ ყაჳ ანწირხე (ბქ. 11) — მარხილები ღვლერჭებით დაგრიხეო (შეკარიო). ბაბა სეჳიშდ შდიხგნდრა̄ კჳედლარს აწრიხე (ლშხ.) — ბაბუა მარხილისთვის თხილის წნელებს გრეხს. პარაბოჳილს ახოწირხა წირხ (ლნტ. 213) — პარაბოვილს დაუგრეხია ღვლერჭი.

ხ-აწგხ (მაწხგ̄ნ⌈და⌉, ხაწხგ̄ნ⌈და⌉; ხაწხგნდე̄დს ბზ., ხაწხგნდეს ლშხ., მაწხგნ⌈და⌉, ხაწხგნ⌈და⌉; ხაწხგნდეს ბქ., ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — სჭირდება, სჭირია. მა̈ჲ ესერ ხაწხე̄ნა კე̄სრი ლიწჭი? (ბზ. 338) — რაში გჭირდებოდა კეისრის დაპატიჟებაო? ათხე ლოქ ხაწგხ̀ მინე თხუმ (ლშხ. 76) — ახლა მჭირია თქვენი თავიო. ჟაგა̈რ მა̈დ ლოქ ხაწგხ მიჩ (ლნტ. 137) — მე წამალი არ მჭირდებაო. ლახჳბოშ ლი̄ზი მამა ჯაწგხხ (ჳოჳზ. 120) — ძმებითურთ წასელა არ გვჭირდებათ.

ხ-აჭათე იგივეა, რაც **ხ-აჭთე**.

აჭათჳნე იგივეა, რაც **აჭთუნე**.

აჭამიელი იგივეა, რაც **აჭა̈̄მჲე̄ლი**.

ხ-აჭარა̈ჟი იგივეა, რაც **ხ-აჭრა̈ჟი**.

აჭარე იგივეა, რაც **აჭრენი**.

აჭაჭურე იგივეა, რაც **აჭჭჳ̄რე**.

აჭა̈დი იგივეა, რაც **აჭა̈̄დი**.

ხ-აჭა̈თე იგივეა, რაც **ხ-აჭთე**.

აჭა̈რიელი იგივეა, რაც **აჭგრიე̄ლი**.

ხ-აჭა̈რნე იგივეა, რაც **ხ-აჭრენი**.

აჭა̄დი იგივეა, რაც **აჭა̈̄დი**.

აჭა̄რუნე იგივეა, რაც **აჭგრიე̄ლი**.

აჭა̈̄დი (ოხჭა̈̄დ, ანჭა̄დე; ანჭა̈̄დნე) ბზ., **აჭა̈დი** (ოჭა̈დ, აჭად; აჭადნე ბქ., ახჳაჭა̈დ, ანაჭა̈დე; ანაჭა̈დი ლნტ.), **აჭა̄დი** (ოხჭა̄დ, ანჭა̄დე; ანჭა̄დნე) ლშხ. გ რ დ მ. — ფარცხავს. ჯი როქჳ... ქაჭა̈დინე (ბქ. 91) — მე დაეფარცხაო. ამ ზაჳ დაბა̈რ დე̄სა ხოჭა̄დახ (ლშხ.) — წელს ყანები არ დაუფარცხაეთ. სემი დაბ ეშხუ ლა̈დეღ ანაჭადეხ (ლნტ.) — სამი ყანა ერთ დღეს დაფარცხეს.

აჭა̈̄მჲე̄ლი (ოთჭა̈̄მჲე̄ლ, ადჭა̈̄მჲე̄ლე; ადჭა̈̄მჲელნე) ბზ., **აჭამიელი** (ასჳაჭამიელ, ასაჭამიელე; ასაჭამიელი) ლნტ. გ რ დ მ. — უსვამს (აქეთ-იქით). ლანგა̈ჳ ეჩხა̄ჳ-ამხა̄ჳ ოთჭა̈̄მჲე̄ლ (ბზ.) — ცოცხი აქეთ-იქით მოვუსვი (მივუს-მოვუსვი). კჳპრიელა̈ ასოჭამიელახ ტაბა̈გჟი (ლნტ. 133) — კუპრიელი (ტიკი) მიუსვ-მოუსვიათ ტაბლაზე.

ხ-აჭბიდა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჭბიდა**.

აჭბიდე იგივეა, რაც **ა̈ჭბიდე**.

ხ-აჭდე (ლო̄ხჳა̈ჭდ, ლახჭიდ; ლახჭიდე ბზ., ლო̄ხჳაჭდ ლშხ.), **ხ-ა̈ჭდე** (ლოხჳაჭდ ბქ., ლახჳა̈ჭდ, ლახა̈ჭიდ; ლახა̈ჭიდ⌈ნე⌉ ლნტ.), გ რ დ მ. — აყუდებს, აყრდნობს. ბერგ მუხურს ლო̄ხჳაჭდ (ლშხ.) — თოხი კუთხეში მივაყუდე. ლჳაჭა̈რდ სკანჭიდ ზიჭ... ი ჟი ლახაჭიდ ყორს (ლნტ. 299) — ვაჭარმა შემოიტანა ტომარა და კარზე მიაყუდა.

ხ-აჭებდა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჭბიდა**.

აჭებდე იგივეა, რაც **ა̈ჭბიდე**.

აჭემე იგივეა, რაც **ა̈ჭმე**.

ხ-აჭენი იგივეა, რაც **ხ-აჭჳე̄ნი**.

ხ-აჭთე (ლოხჭა̈თ, ლახჭათე; ლახჭა̈თნე ბზ., ლახჭა̈თისგ ბქ., ლოხჭათ, ლახჭათე; ლახ-

ჭათნე ლშ.), **ხ-აჭა̈თე** (ლახჳაჭა̈თ, ლახაჭათე; ლახაჭათნი) ლნტ. გ რ დ მ. — წყეელის. [ღერმეთ ყა̈ნხირნან], ჩჳაჭა̈თ ლჳემალ (ბქ. 106) — ღმერთი გაბრამდა, დაწყეელა ყორანი. ზურა̈ლს ოთჭათჳნა და̈ჳ (ლშ.) — ქალს დაუწყევლია დევი. [ზურალს ხოქჳა] ჩუ ლოქ ადაჭათჳნი ასლანბექს (ლნტ. 137) — ქალს უთქვამს, ასლანბეგს დავწყევლიო.

აჭთუნე (ოთჳჭათჳნ, ადჭათჳნე; ადჭათჳნი ბზ., ადჭათჳნისგ ბქ., ოთჭათუნ ლშ.), **აჭათჳნე** (ათჳაჭათჳინ, ადაჭათჳნე; ადაჭათჳნი) ლნტ. გ რ დ მ. — წყევლის. ღე̄რბათუ ესერ ოთჭათჳნა! (ბზ. 412) — ღმერთმა დაწყეელოსო! დიასახლი ლაჩრაჳ გიმ ჩოთჭათჳნახ (ლშ. 50) — დიასახლისის გასაჩერებელი მიწა დაუწყევლიათ. ზურალს ჩჳათოჭათჳნა ხენწიფი გეზალ (ლნტ. 145) — ქალს ხელმწიფის შვილი დაუწყევლია.

აჭი იგივეა, რაც **ა̈ჭი.**

ხ-აჭიდ (ხჳაჭიდდა̈ს, ხაჭიდდა; ხაჭიდდე̄დს ბზ., ხჳეჭდ, ხეჭად; ხეჭგდეს ბქ., ხჳაჭგ̄დდას, ხაჭგ̄დდა; ხაჭგ̄დდეს ლშ., ხჳაჭგდდა̈ს, ხაჭგდდა; ხაჭგდდეს ლნტ.) გ რ დ უ კ. — აყუდია; მიყუდებულია; მიყრდნობილია; მიწოლილია. გუშგჳე მურყჳამს ში̄რა ხაჭიდ (ბზ. 65) — ჩვენს კოშკზე წისქვილის ქვაა მიყუდებული. თოფა̈რ ხაჭიდდახ ნეზს (ლნტ. 97) — თოფები ნაძვზე იყო მიყუდებული.

ხ-აჭითხ იგივეა, რაც **ხ-აჭგთხ.**

ხ-აჭიმ (ოთეჭმ, ა̈თჭა̈მ; ა̈თჭემნი ბზ.‖ოხჳეჭმ, ა̈ხჭამ; ახჭემნი ზს., ათჭამ ბქ., ოთეჭმ, ეთჭამ; ეთჭემნი ლშ., ა̈თჳეჭმ, ა̈თეჭამ; ა̈თეჭემენი ლნტ.) გ რ დ უ კ. 1. მიჰყვება, მისდევს. ზურა̄ლ ქა̄დ ა̈თჭა̈მ როსტომს (ბზ. 236) — ქალი კვლავ გაჰყვა როსტომს. ხჳეჭმ, ხჳეჭმ ი აშხუნლჳე ჩჳა̈მთჳა̈ფ ნაზჳ (ბქ. 203) — მივყვებოდი, მივყვებოდი და ერთი ხნის შემდეგ კვალი დამეკარგა. ათჭემე̄ნა ეჯ კჳახნესჳლა ბარდს (ლშ. 67) — გაჰყოლია იმ გოგრის ბარდს. დაჩჳირ ხეკჳეს ათაჭემან ლგშიდ ნათა̈რს (ლნტ. 277) — და უნდა გაჰყოლოდა დაყრილ ნაფოტებს. 2. (ლოხჳეჭმ, ლა̈ხჭა̈მ; ლახჭემნი ზს., ოხჳეჭმ, ეხჭამ; ეხჭემნი ლშ., ა̈ხჳეჭმ, ა̈ხეჭამ; ა̈ხეჭემენი ლნტ.) — ჯერს მიჰყვება, რიგს მიჰყვება.

ა-ხ-ჭიმ (ოხჳეჭმ, ა̈ხჭა̈მ; ა̈ხჭემნი ბზ., ახჭამ ბქ., ეხჭამ, ეხჭემნი ლშ.), **⌈ა⌉-ხ-აჭიმ** (ა̈ხჳეჭმ, ა̈ხეჭამ; ა̈ხეჭემენი) ლნტ. გ რ დ უ კ. — უკან მოჰყვება, მოსდევს. ალძა̈რს ჳეშგინ ახჭიმხ ჯა̈რ (ბზ. 235) — ამათ ჯარი უკან მოჰყვებათ. [ჯჳეგს] ლჳეშგიმ ახჭიმ მეშხე და̈ჳ (ბქ. 51) — ჯოგს უკან შავი დევი მოჰყვება. ყახა ფაშდ ესერ ახჭიმ ი შგურ — სა̈ყჳდირ (ანდ.) — სახელს ქება მოსდევს და სირცხვილს — საყვედურიო. ლატლი ფადასგ გჳა̈მიდ ახჭიმ (პოეზ. 86) — ლატალის მდევარი მძიმედ მოსდევს.

აჭი̄რხი (ოხჳჭი̄რხ, ა̈ნჭი̄რხე; ა̈ნჭი̄რხნე) ბზ., **აჭი̄რხე** (ოხჭი̄რხ, ანჭი̄რხე; ანჭი̄რხნე) ლშ., **ა̈ჭირხი** (ოხჳჭირხ, ანა̈ჭირხე; ანჭირხისგ) ბქ., **ა̈ჭირხე** (ახჳჭირხ, ანჭირხე; ანჭირხი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ამო'ტვიფრავს, 'ამო'ღრუტნის; 'ამო'ძირკვავს. და̈ჳ'დ' ჩირთ ყა̈ნჭი̄რხე ლგძირდ (ბზ. 235) — დევმა ჩირგვი ძირიანად ამოძირკვა. ქჳითდ ყა̈ნჭი̄რხე ლგყა̈რ ძღ̄ვდყი (ლშ.) — ქურდმა სახურავი დიდზე ამოღრუტნა. ლელარტამ თელდ ყახოჭირხახ ქათალა̈რს (ლნტ.) — ბოსტნეული მთლად ამოუძირკვაეთ ქათმებს.

აჭკი̄ჳანე იგივეა, რაც **ა̈ჭკი̄ჳანე.**

ხ-აჭკპჳრე (ოხჳჭკუპი̄რ, ახჭკუპჳრე; ახჭკუპჳრი) ბზ., **ხ-აჭკპურე** (ოხჭკუპჳირ, ახჭკუპურე; ახჭკუპურისგ ბქ., ახჳაჭკუპურ, ახაჭკუპურე; ახაჭკუპური ლნტ.), **ხ-აწკპჳრე** (ოხწკუპჳრ, ახწკუპჳრე; ახწკუპჳრნე) ლშ., გ რ დ მ. — 'წა'აჭრის, 'წა'აწყვეტს. ხაჴიდ დაშნა̈ძ ი თხუმა̈რ მა̈გ ყი ახჭკუპურე და̈ჳს (ბქ. 41) — დაარტყა ხმალი და ყველა თავი წააწყვეტა დევს.

ხ-აჭკრჳლე (ოხჭკური̄ლ, ახჭკურჳლე; ახჭკური̄ლნე ბზ., ოხჭკურჳლ, ახჭკურჳლე; ახჭკურჳლნე ლშ.), **ხ-აჭკრულე** (ახჳაჭკურულ, ახაჭკურულე; ახაჭკურული) ლნტ. — 'მო'აჭრის, 'და'ჭრის. მამად მეგემს აშხლარ ახჭკურჳლე (ლშ.) — მამამ ხეს ტოტები მოაჭრა. ჩიძს თხუმა̈რს ჯაჭკრულე... (ლნტ. 271) — ყველას თავებს დაგაჭრით.

აჭკუარი, აჭკუა̈რი იგივეა, რაც **აჭკჳრე.**

ა-ხ-ჭკუნე (ოთხუჭკჳინ, ადხუჭკჳნე;

ადხუჰკუნი ბზ., ადხუჰკუნისგ ბქ.), გრდმ. — აკნატუნებს; ახრამუნებს. გუეჰ ლახანას ახჰკუნე (ბზ.) — გოჭი კომბოსტოს ახრამუნებს. დӓუდ ოხცӓდ [ამირმს]: ჩუესერ ადხუჰკნისგ მიჩ ი მიჩა ლახჳბილӓრს (ბქ. 261) — დევმა მიუგო ამირანს: შენ და შენს ძმებს ჩაგახრამუნებთო. გადატ. ფიცს ტეხს. დӓჳითდ ნაბӓნ ადხუჰკნე (ბქ.) — დაეითმა ფიცი გატეხა.

აჰკჳრე (ოთჰკუӓრ, ადჰკჳრე; ადჰკჳრნე||აჰკჳӓრი, ლადჰკჳრე, ლადჰკჳრი) ბზ., **აჰკუӓრი** (ოთჰკუӓრ, ადჰკუარე; ადჰკუარისგ ბქ., ათჳაჰკუӓრ, ადაჰკუӓრე; ადაჰკუӓრი ლნტ.), **აჰკუარი, აჰკჳარი** (ოთჰკუარ, ადჰკუარე; ადჰკუარნე) ლშ., გრდმ. — ფიქრობს. ზურӓლӓ ჭӓშდ ლӓდჰკჳრე (ბზ. 295) — ქალის ქმარმა გაიფიქრა. ოთჰკუარა ნალჳეურს... (ბქ. 213) — უფიქრია ვაჟს. ათხად მაგ აშ აჰკუარდა (ლშ. 10) — აქამდე ყველა ასე ფიქრობდა. ალ მარე აჰკუӓრი (ლნტ. 164) — ეს კაცი ფიქრობს.

აჰკჳარი, აჰკჳӓრი იგივეა, რაც **აჰკჳრე**.

ხ-აჰკჳერი იგივეა, რაც **ხ-აჰკჳრე**.

აჰკჳერი იგივეა, რაც **აჰკჳრე**.

ხ-აჰკჳრე (ოთაჰკჳრ, ათჰკჳერ; ათჰკჳერნე ბზ., ათჰკერ, ათჰკერნე ბქ.), **ხ-აჰკჳრი** (ოხჰკორ, ახჰკორე; ახჰკორნე) ლშ., **ხ-ӓჰკჳერი** (ახჳӓჰკჳრ, ახაჰკჳერ; ახაჰკჳერნე) ლნტ. გრდმ. — აჭრის. [მუხჳბედ] თხუმӓრ მӓგ ქӓთჰკჳრ დӓჳს (ბზ. 269) — ძმამ დევს ყველა თავი მოაჭრა. ჩӓჳს ჰიშხარ ახჰკორეხ (ლშ.) — ცხენს ფეხები მოაჭრეს. ლӓზიას ქახაჰკჳერხ ბარჯӓლ (ლნტ.) — საკლავს ბეჭები მოაჭრეს.

აჰკჳრე (ოჰკორ, ადჰკჳერ, აჰკჳრӣნე) ზს., **აჰკჳრი** (ოთჰკორ, ადჰკორე; ადჰკორნე) ლშ., **ӓჰკჳერი** (აჰკურ, აჰკჳერ; აჰკჳერნე) ლნტ. გრდმ. — ჭრის, კეპავს. ანჴӓდ მურჳის ი ჳიჯ... ჩჳაჰკჳერ (ბზ. 31) — მოვიდა რუსი და ველი დაკეპა. მგნნი გოგლӓნდიშ ცილს ჩჳაჰკჳრე (ბქ. 78) — საკეების მიმწოდებელი ცირცელის კანს დაჭრის. ჩუ ხჳӓჰკჳერიდ ლეღჳს ნეცინდ (ლნტ. 34) — ხორცს წვრილად დაკეპავთ.

ხ-აჰკჷრა (მაჰკჷრგნ˹და˺, ხაჰკჷრგნ˹და˺; ხაჰკჷრგნდეჲდს ბზ., მეჰკჷრӓნ, ხეჰკჷრӓნ; ხეჰკჷრӓნს ლშ.), **ხ-ანჰკგრა** (მენჰკგრან, ხენჰკგრან; ხენჰკგრენეს) ბქ., **ხ-აჰკგრა** (მაჰკგრგნდა, ხაჰკგრგნდა; ხაჰკგრგნდეს) ლნტ. გრდუვ. — წუხს, ენაღვლება (შეწუხებულია, ფიქრობს). ალდӓრს ხაჰკჷრახ ლიჩიჲӓლ (ბზ. 252) — ამათ ცოლის თხოვაზე (ფიქრი) აწუხებთ. დეშა საქმე ხაჰკჷრა გეგის (ლშ.) — არავისი საქმე არ ენაღვლება გეგის. ეჯმინს სურჳ ხაჰკგრახ ბოფშარე გჳეშ (ლნტ.) — იმათ ბავშვების საქმე ძალიან აწუხებთ (ძალიან წუხან ბავშვების საქმეზე).

აჰმე იგივეა, რაც **ӓჰმე**.

ხ-აჰმინე იგივეა, რაც **ხ-ӓჰმინე**.

ხ-აჰმურიӓლჳნე (ლოხჰუმჳრიӓლჳინ, ლახჰმურიӓლჳნე; ლახჰმურიӓლჳნი) ბზ., **ხ-აჰმუნდჳნӓლჳნე** (ლოხჰმუნდნӓლუნ, ლახჰმუნდნӓლჳნე; ლახჰმუნდჳნӓლჳნი) ლშ., **ხ-აჰმურალჳნე** (ოთჰგმრალჳინ, ადჰუმრალნე; ადჰუმრალნისგ) ბქ., **ხ-აჰომურალჳნე** (ლახჳაჰომურალინ, ლახაჰომურალნე; ლახაჰომურალნი) ლნტ., გრდმ. კაუზატ. — არბენინებს; აჭენებინებს. ხაჰმურიӓლჳნეხ [მӓლს], ღო ესერ ӓხჴეჩნი (ბზ. 362) — არბენინებენ მელას, რომ მოინელოს. ჩӓჳს ეჯზუმ ლახჰმუნდნӓლჳნე. ერე ჩჳაფათქჳ (ლშ.) — ცხენი იმდენი არბენინა, რომ გასკდა.

ხ-აჰონა იგივეა, რაც **ხ-აჰჳნა**.

აჰონალი, აჰონӓლი იგივეა, რაც **აჰჳნӓლი**.

ხ-აჰონე იგივეა, რაც **ხ-აჰჳენი**.

ხ-აჰჳნა (მეჰჳნӓნ˹და˺, ხეჰჳნӓნ˹და˺; ხეჰჳნӓნდეჲდს ბზ., მეჰონӓნ, ხეჰჳნӓნ; ხეჰჳნენს ლშ.), **ხ-აჰონა** (მეჰონან, ხეჰონან; ხეჰონენეს ბქ., მაჰონგნდა, ხაჰონგნდა; ხაჰონგნდეს ლნტ.) გრდუვ. — ახვევია, შემოხვეული აქვს; გახვეულია. ლგჳკელუს სგჳირიშ ნეჳყჳ ხაჰონენახ (ბქ. 5) — ქალბატონებს ხამი ტილოს ურიბი ჰქონიათ შემოხვეული. თგრქӓდს ქა ხაჰონა ნӓპიჰჳ (ლნტ. 71) — მკრატელს მატერიის ნაკუწი ახვევია.

აჰჳნӓლი (ოხჰონӓლ, ანჰჳნӓლე; ანჰჳენӓლნე) ბზ., **აჰონალი** (ოხჰონალ, ანჰო-

ნალე; ანჭონალი) ბჟ., **აჭონა̈ლი** (ოხჭონა̈ლ, ანჭონალე; ანჭოლისგ) ბქ., **აჭო̄ნა̄ლი** (ოხ-ჭო̄ნა̄ლ, ანჭო̄ნა̄ლე; ანჭო̄ნა̄ლნე) ლშხ. **აჭონა-ლი** (ახჷაჭონა̈ლ, ანაჭონალე; ანაჭონალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ახვევს, 'გამო'კრავს. მიჩა ლე-ზიზ ქა̄ნჭო̄ნა̄ლე ი შუკჷს ათა̄გა̈ნ (ბზ.) — თავისი საგმალი შეახვია და გზას გაუდგა. დი-ნილდ ჯიმლა̈შ ლუკშურე ტა̈ნ ქანჭონალე (ბქ. 53) — გოგონამ ძმის დამტვრეული სხეული (ტანი) გაახვია.

ხ-აჭო̄ნე იგივეა, რაც **ხ-აჭჷე̄ნი.**

ხ-აჭრა̈ყი (ლოხჷჭარა̈ყ, ლახჭარყე; ლახჭარყი ბზ., ლახჭარყისგ ბქ.), **ხ-აჭრაყი** (ლოხჭარაყ, ლახჭარყე; ლახჭარყი) ლშხ., **ხ-აჭარა̈ყი** (ლახჷაჭარა̈ყ, ლახაჭარა̈ყე; ლა-ხაჭარა̈ყი) ლნტ. გ რ დ მ. — სთავაზობს; აძა-ლებს; მიართმევს. დი̄ნას ლჷინა̈ლ ლახჭარყეხ (ბზ. 288) — ქალიშვილს ღვინო შესთავაზეს. [დამაჭირაჲს] ჩი ხაჭრა̈ყიხ... (ბქ. 43) — დამა-ჭირას ყეელაფერს სთავაზობენ. უჭრაყა მერმა ნომოჷ ლახჭარყე (ანდ.) — შეუძლეველი სხვას არ შეაძლიოო. [ხორჷა მუხჷბეს] ლეზ-ჷებს ხაჭარა̈ყი მედუქნე (ლნტ. 161) — მედუქ-ნე უმცროს ძმას საჭმელს სთავაზობს. თჷით ლუღჷინ ფირჷს ხაჭრა̈ყიხ (ჰოეზ. 42) — თი-თო ხბოიან ძროხას სთავაზობენ.

აჭრელე იგივეა, რაც **ა̈ჭრე/გლი.**

ხ-აჭრენი (ლოხჷაჭრ, ლახჭა̈რ; ლახ-ჭა̈რნე ზს., ლოხჭარ, ლახჭარე; ლახჭარნე ლშხ.), **ხ-აჭა̈რნე** (ლახჷაჭა̈რ, ლახაჭა̈რე; ლა-ხაჭა̈რნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მი'აბამს, აკერებს. და̈ჷდ ხა̈ქჷე: — მიჩა ლუსდიგჷუ ლახჭა̈რ (ბქ. 53) — დედამ უთხრა: — შენი ნაწნავი გადა-აბიო. კაბს ჩუქჷა̄ნქა ქობაჲ ლოხჭარ (ლშხ.) — კაბას ქვემოდან ქობა მოაკერე (მოვაბი).

აჭრენი (ონჷჭარ, ანჭარე; ანჭა̈რნე ბზ., ოთჭარ, ადჭარე; ადჭარნე ლშხ.), **აჭრი** (ოთ-ჭარ, აჭა̈რ; აჭრინე) ბქ., **აჭარე** (ათჷაჭა̈რ, ადაჭა̈რე; ადაჭა̈რნე) ლნტ. გ რ დ მ. — ერთმა-ნეთზე აბამს, ამთელებს (გაწყვეტილ რამეს). ალ ბერყა̈რს ესერ ჩჷემოშ აჭრენი, მიჩეშ-რიგ ესერ და̈რ ირდი (ბქ. 248) — ამ რკინებს თუ ერთმანეთს გადააბამ, შენნაირი არავინ იქ-ნებაო. დი̄ნო̄ლდ ნაკიჭჷარ ადჭარე ი კაბ ენ-შხებე (ლშხ.) — გოგონამ ნაკუწები (ერთმა-ნეთს) მიაკერა და კაბა შეიკერა.

აჭრი[1] (ოთჭერ, ადჭერ; ადჭერნე) ბქ. გ რ დ მ. — ჭერს აკრავს. ქორ ჩოთჭერჷახ (ბქ.) — სახლისათვის ჭერი გაუკეთებიათ (ჭერი აუკ-რავთ).

აჭრი[2] იგივეა, რაც **აჭრენი.**

აჭჷრე (ოხჭჷრ, ანჭჷრე; ანჭჷრნე) ლშხ., **აჭურე** (ახჷჭურ, ანაჭურე; ანაჭური) ლნტ. გ რ დ მ. — ზელს. ჰჷიდედ ჷოყალს, ეჯის ყი ხჷაჭურედ გუნ ბჳგიდ (ლნტ. 22) — მოეი-ტანით აყალოს, იმას მოეზელთ ძალიან მაგრად. ჰიც ა̈ხჷჭურ (ლნტ.) — ცომი მოეზილე.

აჭჷბერე იგივეა, რაც **აჭჷბე̄რე.**

აჭჷბე̄რე (ოთჭუბე̄რ, ადჭუბე̄რე; ად-ჭუბე̄რნე) ბზ; ლშხ., **აჭჳბერი** (ოთჭჳბერ, ად-ჭჳბერე; ადჭჳბერისგ) ბქ., **აჭჷბერე** (ათჷა-ჭუბერ, ადაჭუბერე; ადაჭუბერი) ლნტ. გ რ დ მ. — აცობს, გმანავს. შდუგჷარე ლაჴა̈დ ჩჷად-ჭუბე̄რე (ბზ.) — თაგვების გამოსასელელი და-გმანა. ბოთლა̈ლ ჩჷადაჭუბერე (ლნტ.) — ბოთლები დაასცო.

ხ-აჭჷე̄ნი (ლოხჷჭონ, ლახჭჷე̄ნ; ლახ-ჭჷე̄ნნე) ბზ., **ხ-აჭჷენი**, **ხ-აჭენი** (ლოხჭˈჷˈენ, ლახჭˈჷˈენ; ლახჭˈჷˈენისგ) ბქ., **ხ-აჭო̄ნე** (ლოხჭო̄ნ, ლახჭო̄ნე; ლახჭო̄ნნე) ლშხ., **ხ-აჭონე** (ლახჷაჭონ, ლახაჭონე; ლახა-ჭონი) ლნტ. გ რ დ მ. — 'შე'ახვევს. ძერს ჩჷადა-სურეხ ი ცილს ქა̈მშხენ ხაჭენიხ (ბქ. 235) — ხორცს ასო-ასო დაჭრიან და გარედან ტყავს შემოახვევენ. ბეფშ ლერშიალისა ლახაჭონეხ (ლნტ.) — ბავშვი საფენებში გაახვიეს.

ხ-აჭყრენი (ოხჷაჭყრ, ახჭყა̈რ; ახჭყა̈რ-ნე ბზ., ლოხჷაჭყრ, ლახჭყა̈რ; ლახჭყა̈რნე ბქ., ლოხჭყარ, ლახჭყარე; ლახჭყარნე ლშხ.), **ხ-აჭყა̈რნე** (ლახჷაჭყა̈რ, ლახაჭყა̈რე; ლახა-ჭყა̈რნე) ლნტ. გ რ დ მ. 1. გადასდებს (ავადმყო-ფობას). ბოფშა̈რს ლეგლირდეს ქახაჭყრენი... (ბზ.) — ბავშვებს ავადმყოფობას გადასდებს. ბოფშარდ ყაყბერ ჷშხჷა̄რ ლახჭყარეხ (ლშხ.) — ბავშვებმა ყბა-ყურა ერთმანეთს გადასდეს. 2. ზს. აგრძელებს, 'გადა'აბამს. ქა ხა-ჭყრენი მგჯში ეჩქანლჷე ლიჯიშს... (ბქ. 306) — მქსოველი შემდეგ ქსოვას აგრძელებს.

აჭყტგნე (ოთჭყგტგნ, ადჭყგტნე; ად-

ჭყცტნი ლშ., ათჷაჭყცტინ, ადაჭყცტნე; ადაჭყცტნი ლნტ.) გრდმ. — ჭყლეტს. ლეარაჲ იცხ ჩოთჭყცტნედ (ლშ.) — საარაყე მსხალი დაეჭყლიტეთ. ღჷაჲა̈რ ჩჷაჭყტცნეხ ყურძენს (ლნტ. 28) — კაცები დაჭყლეტენ ყურძენს.

აჭშხე (ოთჭიშხ, ადჭგშხე; ადჭიშხნე ბზ., ადჭგშხისგ ბქ., ადჭიშხე; ადჭიშხნე ლშ., ათჷა̈ჭგშხ, ადა̈ჭგშხე; ადაჭგშხი ლნტ.), გრდმ. 1. ასწორებს; ყალიბში ათავსებს. ზურა̄ლ ფაყჷს აჭშხე (ბზ.) — ქალი ქუდს ყალიბში ათავსებს (ფორმას აძლევს). ცილს ქაჭშხეხ ფიცრიშ ნახა̈ზშჷ (ბქ. 237) — ტყავს ფიცრის ყალიბით ჭიმავენ (ფორმას აძლევენ). 2. მკვდრის გაპატიოსნება.

აჭჭჷრე, **აჯჭჷრე** (ოთჭუჭი̄რ, ადჭუჭჷრე; ადჭუქჷი̄რნე‖აჯჭჷრე ოთჯუჭი̄რ, ადჯუჭჷრე; ადჯუჭჷრი) ბზ., **აჭჭურე** (ოთჭუჭჷირ, ადჭუჭურე; ადჭუჭურისგ) ბქ., **აჯჭჷრე** (ოთჯაჭჷრ, ადჯაჭჷრე; ადჯაჭჷრნე) ლშ., **აჭაჭურე** (ათჷაჭაჭურ, ადაჭაჭურე; ადაჭაჭური) ლნტ. გრდმ. — წელს სწყვეტს (გაჭაჭავს). ჩა̈ჲ ჩუ ჷეთ ადჭუჭჷრე (ბზ.) — ცხენს ლამის წელი ჩასწყვეტა. მაგ ჩჷადჯაჭჷრე როსტომდ (ლშ. 60) — როსტომმა ყველას წელი მოსწყვიტა.

აჭგბერი იგივეა, რაც **აჭუბე̄რე**.

ს-აჭგთხ, **ს-აჭითხ** (მაჭგთხდა, ხაჭგთხდა; ხაჭგთხდე̄დს ბზ., ხაჭგთხდეს ლშ., მეჭთხგნ, ხეჭთხგნ; ხეჭთხგნეს ბქ., მაჭითხდა, ხაჭითხდა; ხაჭითხდეს ლნტ.) გრდუკ. — აყვანილი ჰყავს ხელში, ატატებული ჰყავს. ანჴა̄დ ეშხუ ზურა̄ლ, ბეფშჷილდ ჲი ხაჭგთხ (ბზ. 415) — მოვიდა ერთი ქალი, ბავშვი ხელში ჰყავს აყვანილი.

აჭგრიე̄ლი (ოთჭგრიე̄ლ, ადჭგრიე̄ლე; ადჭგრიე̄ლნე) ბზ., **აჭა̄რუნე** (ოთჭა̄რუნ, ადჭა̄რუნე; ადჭა̄რუნნე) ლშ., **აჭა̈რიელი** (ათჷაჭა̈რიელ, ადაჭა̈რიელე; ადაჭა̈რიელი) ლნტ. გრდმ. — 'გადა'აბამს. ბობშარ თეკჷარს აჭა̄რუნეხ (ლშ.) — ბავშვები თოკებს ერთმანეთზე აბამენ. დაჷა̈რ ჩუ ლოქ აჭა̈რიელიხ [ძუას] (ლნტ. 157) — დევები ძუას ერთმანეთზე გადააბამენო.

ს-აჭგ̄დნი (ლოხჷჭგ̄დ, ლახჭგ̄დ; ლახჭგ̄დნი ბზ., ლოხჭგ̄დ, ლახჭგ̄და ლშ.), **ს-აჭგდენი** (ლოხჷჭგდ, ლახჭგდ; ლახჭგდნი ბქ., ლახჷაჭგდ, ლახაჭგდდა; ლახაჭგდენი ლნტ.), გრდუკ. — 'მი'წევება; ეჯუდება. დი̄ნა გა̈ნთე ლახჭგ̄დ ლგჲი̄რე (ბზ.) — გოგო ვერდზე გადაწვა (გადავარდა) გულწასული. გოლდა̈თდ ჩუ ლალემ ი ჩჷასაჭგდდა ლაყჷრაჲი (ლნტ. 196) — გოლიათმა 'შე'ჭამა და წამოწვა საწოლზე. გადატ. გუმი ნაყცლს ესჭგდ (ბქ. 330) — გულისთქმას მიენდო.

ახ⸢ა⸣ იგივეა, რაც **ლახ**.

ახანახა (-ხა̈შ, -ხა̈ლ) ბზ., **ა̈ხენა̈ხე** (-ხემ, -ხოლ) ბქ., **ახენახე** (-ხე̄შ, -ხე̄ლ) ლშ.; **ახამახა** (-ხადშ, -ხა̈ლ) ლნტ. 1. თიბვის დაწყების დღე. ახანახა ხა̄დ ჩი̄ (ბზ. 289) — ყველა აღნიშნავდა თიბვის დაწყებას. 2. ლშ. ახალმოწეული ჭირნახულის გემოს გასინჯვა.

ახატა̈ჷი იგივეა, რაც **ახტა̈ჷი**.

ს-ახა̈რბ (მახგრბგნ⸢და⸣, ხახგრბგნ⸢და⸣; ხახგრბგნდე̄დს ბზ., მახა̈რბგნ⸢და⸣, ხახარბგნ⸢და⸣; ხახარბგნდეს ბქ., ლნტ.), **ს-ახგრბ** (მახგ̄რბგ̄ნ, ხახგ̄რბგ̄ნ; ხახგ̄რბგ̄ნდეს) ლშ. აორ. (ლამხგრბგნ⸢და⸣, ლახხგრბგნ⸢და⸣ ბზ., ლამხარბგნ⸢და⸣, ლახხარბგნ⸢და⸣ ბქ., ამხგრბგ̄ნ, ახხგრბგ̄ნ ლშ., ლამახარბგნ⸢და⸣, ლახახარბგნ⸢და⸣ ლნტ.) გრდუკ. — ეხარბება, შურს. ჩი̄ ალდა̈რდ ხახა̈რბ (ბზ. 250) — ყველას ამათი ეხარბება. ლახჷბას ლახხარბგნხ (ბქ. 159) — ძმებს შეშურდათ. ეშხუ ღჷაჲმარეს ლახახარბა… (ლნტ. 287) — ერთ კაცს შეშურებია.

ს-ახელე იგივეა, რაც **ს-ა̈ხლინე**.

ახენახე იგივეა, რაც **ახანახა**.

ს-ახერე იგივეა, რაც **ხახე̄რი**.

ს-ახეჩ იგივეა, რაც **ს-ახჷეჩ**.

ს-ახე̄ნე (ლოხჷხე̄ნ, ლახხე̄ნე; ლახხე̄ნი‖ლახხე̄ნნე ბზ., ლოხხე̄ნ ლშ.), **ს-ა̈ხენე** (ლოხჷხენ, ლახხენე; ლახხენისგ ბქ., ლახჷახენ. ⸢ლა⸣ხა̈ხენე; ⸢ლა⸣ხა̈ხენი ლნტ.), გრდმ. — 'მი'ახარებს (ამბავს_). მუსი ლიჭედ ბობშარს მი ხჷახე̄ნ (ლშ.) — თოვლის მოსვლა ბავშვებს მე ვახარე. თა̈თია̈ ამეჴედ გელაშერხო ი ქა ხოხენა (ლნტ. 72) — თათია მოსულა გელაანთსა და 'მი'უხარებია.

ს-ახე̄რი[1] (ოხჷხა̈რ, ახხე̄რე; ახხე̄რნე) ბზ., **ს-ა̈ხერი** (ოხჷხერ, ახხერე: ახხერისგ) ბქ.,

ხ-ახჷრე (ოხხჷრ, ახხჷრე; ახხჷრნე) ლშ. **ხ-ა̈ხერე** (ახუ̂ახერ, ახახერე; ახახერი) ლნტ., გ რ დ მ. — ფხანს. ლეგმერდეს შიყ ოხუ̂ხა̈რ (ბზ.) — ავადმყოფს მურგი მოეფხანე. დედედ ბობშს ჰიშხ ახხჷრე (ლშ.) — დედამ ბავშვს ფეხი მოფხანა.

ხ-ახჷრი² (ა̈მხჷრინა̈ნ||ა̈მხჷრა̈ნ, ახხერა̈ნ; ა̈ხხჷრი||ა̈ხხჷრნი ბზ., ემხჷრა̈ნ, ეხხჷრა̈ნ; ეხხჷრნი ლშ.), **ხ-ა̈ხერი** (ა̈მხერა̈ნ, ა̈ხხჷრა̈ნ; ა̈ხხერინი ბქ.; ა̈მეხერგნ, ა̈ხეხერა̈ნ; ა̈ხეხერი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეფხანება, ექავება. ბიძის ჰგშხ ხა̈ხერი (ბქ.) — სიმამრს ფეხი ეფხანება. ბეფშს თხუ̂იმ ხა̈ხერდა (ლნტ.) — ბავშვს თავი ექავებოდა.

ახიორრე იგივეა, რაც **ახუ̂ორრე.**

ახკუნე (ოთხუკუ̂ინ, ადხუკუ̂ნე; ადხუკუ̂ნი ბზ., ოთხუკუნ, ადხუკუ̂ნე; ადხუკუ̂ნი ლშ., ათუ̂ახუკუ̂ინ, ადახუკუ̂ნე; ადახუკუ̂ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — აკანტუნებს; ახრამუნებს. გუ̂ეჭ ითქს ახკუნე (ბზ.) — გოჭი მარცვალს ახრამუნებს.

ახკგნე (ოხხგკინ, ანხგკნე; ანხგკნი ბზ., ანხგკნისგ ბქ., ოხხგკგნ ლშ., ახუ̂ახგკინ, ანახგკნე, ანახგკნი ლნტ.) გ რ დ მ. — ფხეკს, ხეხავს, წმენდს. ბაბა გა̈ჩშუ̂ ჯიჯუ̂ს ახკგნე (ბზ.) — ბაბუა დანით ძვალს ფხეკს. შედ-მაკუ̂ედს ტებდი ლგცშუ̂ აშყუ̂დიხ ი ქახკგნეხ (ბქ. 5) — ჯამჭურჭელს თბილი წყლით რეცხავენ და 'გამო'ფხეკენ.

ხ-ახლა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხლა.**

ახლინწე (ახუ̂ახლინწ, ახახლინწე; ახახლინწი) ლნტ. გ რ დ მ. — ფხრეწს, აგლეჯს. ახოფიშტუ̂ა ცხულა̈ჰემატ ი აშხუ̂ენყი მა̈გ ქ'ათოხლინწა ი მერბახენჩუ ჩუ̂ახოხლინწა (ლნტ. 278) — უსერია მშვილდ-ისარი და ერთ მხარეს ყველაფერი აუგლეჯია (აუფხრეწია) და მეორე მხარეს — ჩამოუგლეჯია (ჩამოუფხრეწია).

ხ-ახძად იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხიად.**

ხ-ახონხა იგივეა, რაც **ხ-ახო̄ნხა.**

ახორიელა̈ლი იგივეა, რაც **ახურძჷლა̈ლი.**

ახორიელი იგივეა, რაც **ახურძჷლი.**

ხ-ახოჩ იგივეა, რაც **ხ-ახუ̂ეჩ.**

ახოჩა̈უ̂ი იგივეა, რაც **აჭჩოუ̂ი.**

ახოჭდ იხ. **ჭიდე, ხ-ოჭდე.**

ახოჭიდე იხ. **ჭიდე, ხ-ოჭდე.**

ხ-ახო̄ნხა (მახო̄ნხა̈ნ'და', ხახო̄ნხა̈ნ'და'; ხახო̄ნხა̈ნდჷდს ბზ., მეხო̄ნხა̈ნ, ხეხო̄ნხა̈ნ; ხეხო̄ნხჷნს ლშ.), **ხ-ახონხა** (მეხონხან, ხეხონხან; ხეხონხენეს ბქ., მახონხგნ'და', ხახონხგნ'და'; ხახონხგნდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ბლომად ასხია, დახუნძლულია, ასევეია. [უ̂ისგუ̂ს] ეჯყი ხეშან, ერე ეშ ხახო̄ნხა (ბზ. 307) — ვაშლს ისე ასხია, რომ მთლად დახუნძლულია. ეჯის ძეხუ̂ ი გეზა̈ლ ხახონხა (ლნტ.) — იმას ცოლ-შვილი ახვევია.

ხ-ახპე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხპე.**

ხ-ახპჷრე (ლოხუ̂ხგპჷრ, ლახხგპჷრე; ლახხგპჷრი||ლახხგპირნე ბზ., ლოხხგპჷრ, ლახხგპჷრე; ლახხგპჷრნე ლშ.), **ხ-ახპგრე** (ლოხუ̂ხგპირ, ლახხგპგრე; ლახხგპგრისგ ბქ., ლახუ̂ახგპგრ, ლახახგპგრე; ლახახგპგრი ლნტ.) გ რ დ მ. — ახეთქებს, ახლის (ზედ რამეს). როსტომდ ალძა̈რ უ̂შხუ̂ა̈რ..., სგა ლახხგპჷრე (ბზ. 238) — როსტომმა ესენი ერთმანეთს შეახეთქა.

ახტა̈უ̂ი (ოთხატა̈უ̂, ადხატუ̂ე; ადხატუ̂ი ბზ., ოთხგტაუ̂, ადხგტაუ̂ე; ადხგტა̈უ̂ისგ ბქ.), **ახტაუ̂ი** (ოთხატაუ̂, ადხატუ̂ე; ადხატუ̂ი) ლშ., **ახატა̈უ̂ი** (ათუ̂ახატა̈უ̂, ადახატა̈უ̂ე; ადახატა̈უ̂ი) ლნტ. გ რ დ მ. — ხატავს. ეკლესია̄ ჭუ̂ედ ქორონის ლოჭ ოთხატუ̂ა (ლშ.) — ეკლესიის კედელი ქორონის მოუხატავსო (დაუხატავსო). ა̈ლ სურა̈თ გუ̂შკუ̂ე ნაღა̈ლდ ადახატა̈უ̂ე (ლნტ.) — ეს სურათი ჩვენმა ნათესავმა დახატა.

ახტურე იგივეა, რაც **ახ'უ̂'ტურე.**

ახუპე იგივეა, რაც **ახუ̂პე.**

ახურძჷლა̈ლი (ოხხურძჷლა̈ლ, ა̈ნხურძჷლა̈ლე; ა̈ნხურძჷლა̈ლნე) ბზ., **ახურძელა̈ლი** (ოხხურძელა̈ლ, ანხურძელა̈ლე; ანხურძელა̈ლნე) ლშ., **ახორიელალი** (ახუ̂ახორიელა̈ლ, ანახორიელალე; ანახორიელალი) ლნტ. გ რ დ მ. — აგროვებს. ქართობლა̈რ უ̂შხუ̂ა̈რთე ოხხურძჷლა̈ლ (ბზ.) — კარტოფილები ერთად შეაგროვე. ლორი ჯიჯუ̂არს ახ-

ჷრძელა̈ლიხ (ლშხ. 6) — ღორის ძელებს აგროებენ. ქ'ახჷახორიელა̈ლ ხამა̈რ (ლნტ.) — ღორები შეაგროეე.

ახჷრძე̄ლი (ოხხჷრიე̄ლ, ა̈ნხჷრიე̄ლე; ა̈ნხჷრიე̄ლნე) ბზ., **ახჷრელი** (ოხხორელ, ანხორელე, ანხორელისგ) ბქ., **ახჷრძელი** (ოხხჷრძელ, ანხჷრძელე; ანხჷრძელნე) ლშხ., **ახორიელი** (ახჷახორიელ, ანახორიელე; ანახორიელი) ლნტ. გრდმ. — აგროებს. ზჷრა̈ლდ ქართოფილ ანხჷრიე̄ლე (ბზ.) — ქალმა კარტოფილი შეაგროვა. ძჷღჷა̈ძ ხელწიფდ ქანხჷრძელე კალმახ... მაგ (ლშხ. 74) — მღეის ხელმწიფემ შეაგროვა ყველა თევზი. [მამას] ქახოხორიელა ეშხუ კჷიდოლ სოკო (ლნტ. 196) — მამას ერთი გოდორი სოკო შეუგროვებია.

ახჷპე (ოხხჷი̄პ, ანხჷპე; ანხჷპი‖ანხჷი̄პნე ბზ., ოხხჷპ, ანხჷპე; ანხჷპნე ლშხ.), **ახუპე** (ოხხჷიპ, ანხუპე; ანხუპისგ ბქ., ახჷახუპ, ანახუპე: ანახუპი ლნტ.), გრდმ. 1. თავს უყრის, აქუჩებს. მჷსს ხჷახჷპედ ი ქი ხჷამჷრყჷა̈მიდ (ბზ. 10) — თოელს ვაგროვებთ და კომკად ვაგებთ. ნაჯე̄ლს ბერგჷშ ახჷპე დი̄ნა (ლშხ.) — ნავავს გოგო თოხით აქუჩებს. 2. ანაოჭებს, ნაოჭს ასხამს. მარო მიჩა კაბს ახუპე (ლნტ.) — მარო თავის კაბას ნაოჭს ასხამს.

ხ-ახჷეჩ (ლამხოჩგნ, ლახხოჩგნ; ლა̈ხხო̈ჩი‖ლა̈ხხო̈ჩი̄ნი) ბზ., **ხ-ახეჩ** (ლამხოჩგნ, ლახხოჩგნ; ლახხეჩი) ბქ., **ხ-ახოჩ** (ლამხოჩგ̄ნ, ლახხოჩგ̄ნ; ლეხხოჩი) ლშხ., **ხ-ახჷეჩ** (ლამახოჩგნ, ლახახოჩგნ; ლახეხოჩი) ლნტ., გრდუ. — უპირატესობას ანიჭებს, მიაჩნია (უმჯობესად), თვლის (საჭიროდ). გიოს მა̈მ ხახჷეჩ ალ გჷეშ (ბზ.) — გიოს არ მიაჩნია უმჯობესად ეს საქმე. ხოშოლჷს ამჟი ახხოჩჷნხ (ბქ.) — უფროსებმა ასე მიიჩნიეს უმჯობესად. მაძ ლოქ ჯახოჩხ ამშა? (ლშხ. 66) — ამისათვის რა მიგაჩნიათ საჭიროდო? ხოშა მჷხჷბედ ლახჷხოლიზი ახახჷეჩ (ლნტ.) — უფროსმა ძმამ მთაში წასვლა ამჯობინა.

ხ-ახჷიეზ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხჷიე**.

ხ-ახჷიეს იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხჷიე̄სგი**.

ახჷო̄რე (ოთხიჷე̄რ, ადხიჷო̄რე; ადხიჷე̄რნე) ბზ., **ახიო̄რე** (ოთხიო̄რ, ადხიო̄რე, ადხიო̄რნე) ლშხ., **ა̈ხიორი** (ათჷახიორ, ადახიორე; ადახიორი) ლნტ., გრდმ. — სიგრძეზე ხევს (ჭრის) ნაწლავებს (კარგად რომ გაირეცხოს). დედე ხამი წიკა̈ნტარს ახიო̄რდა (ლშხ.) — დედა ღორის ნაწლავებს სიგრძეზე ხევდა. წიკანტა̈რს ქა ხჷა̈ხიორიდ ი ჩუ ხჷაშყჷედიდ (ლნტ. 39) — ნაწლავებს სიგრძეზე ვჭრით და 'გა'ვრეცხავთ.

ახჷჟინ იგივეა, რაც **აშხჷჟი̄ნ**.

ახჷრელი იგივეა, რაც **ახჷრძე̄ლი**.

ახჷრძელა̈ლი იგივეა, რაც **ახჷრძე̄ლა̈̄ლი**.

ახჷრძელი იგივეა, რაც **ახჷრძე̄ლი**.

ხ-ახჷტე (ოხჷახჷტ, ახხჷიტ; ახხჷიტნე ზს., ახხჷიტე ლშხ., ახჷა̈ხჷტ, ახახჷიტ; ახახჷიტნე ლნტ.), გრდმ. — ათლის, აჭრის. კოტო̄ლ ესერ გჷისუ ლახხჷიტ (ბზ. 269) — ცოტა გულს მოათალეო (მოაჭერიო). მჷხჷბად ლეღჷს ახხჷიტ (ბქ.) — ძმამ ხორცს მოაჭრა. უხეიროდ ეშხუ ლაგა̈ფ ლეღჷ ახახჷიტ (ლნტ. 220) — უხეირომ ერთი ულუფა ხორცი მოაჭრა.

ხ-ახჷტჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ხჷტჷნე**.

ახ⌈ჷ⌉ტჷრე (ოთხუტი̄რ, ადხუტჷრე; ადხუტჷრი‖ადხუტი̄რნე ბზ., ოთხუტჷრ; ადხუტჷრნე ლშხ.), **ახტურე** (ოთხუტირ, ადხუტურე; ადხუტურისგ ბქ., ათჷახუტირ, ადახუტურე; ადახუტური ლნტ.), გრდმ. — კეპავს, წვრილად ჭრის. დედედ ქართჷებილ ლეტყბად ადხუტჷრე (ბზ.) — დედამ კარტოფილი მესაწვავად დაჭრა. კუბდა̈რიაქ ლეღჷს ჩჷახჷტურეხ (ბქ.) — საკუბდარე ხორცს დაკეპავენ. შიხს ახტჷრნიხ ლეგმერდე̄მი თხუმჟი (ლშხ. 93) — ნახშირს დაჭრიან ავადმყოფის თავზე

ახჷჩჷეჷი იგივეა, რაც **აჯჩო̈ჷი**.

ახჷწა̈მ იგივეა, რაც **აშხჷწა̈მ**.

ახჩოჷი იგივეა, რაც **აჯჩო̈ჷი**.

ახჩო̈ჷი იგივეა, რაც **აჯჩო̈ჷი**.

ახწამს იგივეა, რაც **აშხჷწა̈მ**.

ახწა̈მზ იგივეა, რაც **აშხჷწა̈მ**.

ახწჷა̈მ იგივეა, რაც **აშხჷწა̈მ**.

ახჯიდჷნი იხ. **ხ-ა̈ჯ⌈ჷ⌉დჷნე**.

ხ-ახგრა იგივეა, რაც **ხ-ახჷ̄რა.**

ხ-ახგრბ იგივეა, რაც **ხ-ახა̈რბ.**

ახგრჯე (ოთხა̈რჯ, ადხგრჯე; ადხგრჯნე ბზ., ოთხგრჯ ლშ.) გ რ დ მ. — **საჭმელს აჭმევს, აპურებს, ასადილებს.** ეჩაბუა̄სდა მა̄რე ყაბათგრდ ჩუ̂ადხგრჯე (ბზ. 260) — **საიქიოს (იმ ქვეყნის) კაცი ყაბათირმა დააპურა.**

ახჷ̄ნსგე (ოთხინსგ, ადხჷ̄ნსგე, ადხი̄ნსგი ბზ., ადხჷ̄ნსგნე ლშ.), **ა̈ხნისგი** (ოთხინისგ, ადხგნსგე, ადხგნსგისგ) ბქ., **ახნისკე** (ათუ̂ახნისკ, ადახგნსკე., ადახგნსკი) ლნტ., გ რ დ მ. — **არახევრებს.** აჩა̈დ მა̄ლ ი [თა̈შ] ჩუ̂ადხჷ̄ნსგე (ბზ. 433) — **წავიდა მელა და ყელი გაანახევრა.** ჩოთხგნსგახ კეცისა არაყ (ლშ.) — **ქვევრში არაყი გაუნახევრებიათ.** მიშკუ̂ი ლირდე ამემდ ადახნისკე (ლნტ.) — **ჩემი არსებობა (ყოფნა) ამან გაანახევრა.**

ხ-ახჷ̄რა (მახჷ̄რგნ῾და῾, ხახჷ̄რგნ῾და῾; ხახჷ̄რგნდე̄დს ბზ., ხახჷ̄რგნდეს ლშ.), **ხ-ახგრა** (მახგრგნ῾და῾, ხახგრგნ῾და῾ ხახგრგნეს ბქ., ხახგრგნდეს ლნტ.) ა ო რ. (ამხჷ̄რგნ῾და῾, ათხჷ̄რგნ῾და῾ ბზ., ლშ., ამხგრგნ, ათხგრგნ ბქ., ლამახგრგნ῾და῾, ლახახგრგნ῾და῾ ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — **სწყინს, ჯავრობს.** ალა ნიშგუ̂ეჲ ხოშა̈ლს ათხჷ̄რე̄ნახ (ბზ. 27) — **ეს ჩვენს უფროსებს სწყენიათ.** ალი მასა̈რდ ათხგრგნ ქათლადა̈შ ხგნსგილს (ბქ. 21) — **ეს ნახევარქათამას ძალიან ეწყინა.** გუნ მახჷ̄რა, ერ მერიელა̄ლხ (ლშ.) — **ძალიან მწყინს, რომ მლანძღავენ.**

აჰ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — **სარზე დადგმული ზვინი.** ბაპ სგა̄ჩა̈დ აჰთე̄სგა (ბზ. 432) — **მღვდელი შევიდა ზვინში.** დაბა̄რისა ლგპი̄ნტე ლიხ აჰარ (ლშ. 54) — **ყანებში მიმობნეულია ზვინები.** აჰს უ̂იჯ ქა ხაკგრსანენა (ლნტ. 266) — **ზვინს გველი შემოხვეოდა თურმე.**

ხ-აჰალუნე იგივეა, რაც **ხ-აჰლუნე, ხ-აჰლინე.**

ხ-აჰან (მაჰანდა, ხაჰანდა; ხაჰანდე̄დს ბზ., ხაჰანდეს ლშ., მაჰანდ, ხაჰანდ ბქ.), **ხ-ოჰან** (მიჰანდა, ხოჰანდა; ხოჰანდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — **სუნი სცემს.** ხაჰა̄ნდა ღე̄რბათ ამი̄ ქუ̂ინ (ბზ.) — **მისდიოდა ღმერთს ამისი სუნი.** ჩა̄ყა̈რს ქუ̂ინ მგრა̈მშა ხაჰანხ (ბზ.) — **ცხენებს რაღაცის სუნი სცემთ.** ყელა̈რს და̈შტუ̂ი ქუ̂ინ ხოჰანდახ (ლნტ.) — **ძაღლებს დათვის სუნი სცემდათ.**

ხ-აჰა̈ლე იგივეა, რაც **ხ-აჰლე.**

ხ-აჰა̈ლუ̂ნე იგივეა, რაც **ხ-აჰლუ̂ნე.**

აჰა̈ნი იგივეა, რაც **აჰნი.**

აჰა̈რ (-იშ, აჰარა̈რ) ბქ. — **საქსოვი დაზგის საყრდენი ნაწილი.** ჩუქა აჰა̈რ ლგგ (ბქ. 306) — **ქვევით საყრდენი დაზგა დგას.**

აჰა̈ცე იგივეა, რაც **აჰცე.**

ხ-აჰა̈ცე იგივეა, რაც **ხ-აჰცე.**

ხ-აჰდუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჰ῾უ̂῾დუნე.**

აჰეჩი იგივეა, რაც **აჰჩე/ი.**

ხ-აჰიდ იხ. **ხ-ატყცი.**

ხ-აჰლე, ხ-აჰლენი (ოთჰა̈ლ‖ოთაჰლ‖ლოხუ̂აჰლ, ათჰა̈ლ‖ათჰალე‖ლახჰა̈ლ; ათჰა̈ლი‖ათჰა̈ლნე‖ლახჰა̈ლნე ბზ., ოთჰა̈ლ, ადჰალე; ათჰა̈ლისგ ბქ.), **ხ-აჰლენი** (ოსაჰლ, ესჰალე; ესჰალნე) ლშ., **ხ-აჰა̈ლე** (ათუ̂აჰა̈ლ, ათაჰა̈ლე; ათაჰა̈ლი) ლნტ., — გ რ დ მ. — **ასობს, არჭობს.** ზურა̄ლ ჩი̄რხუ̂ა̈რმგყ ყი ხაჰლე ცა̈გს (ბზ. 19) — **ქალი ჩირგვებთან ჩაასობს ეკალს.** პა̈პიდ ათჰალე ფაუ კოჯჩუ (ბქ. 267) — **ნათლიამ ჩაასო ჯოხი კლდეში.** თალა̈ლ῾ე მგქაფ῾ ფხულა̈ლ ლოქუ ათაჰა̈ლეხ მეგამ ლექუ̂ა (ლნტ. 171) — **სოლების ნაცვლად თითები ჩააკვეხე (ჩაარჭვე) ხეშიო.**

ხ-აჰლინე იგივეა, რაც **ხ-აჰლუნე.**

ხ-აჰლუნე, ხ-აჰლინე (ოთჰალუ̂/უ̂ინ, ად/თჰალუ̂ნე‖ათჰალუ̂῾ი῾ნე; ათჰალუ̂ნი) ბზ., **ხ-აჰალუნე** (ოთჰალუ/უ̂ინ, ად/თჰალუნე; ად/თჰალუნის῾გ῾) ბქ., **ხ-აჰლუნე** (ოთჰალუნ, ათჰალუ̂ნე; ათჰალუ̂ნი) ლშ. **ხ-აჰალუ̂ნე** (ათუ̂აჰალინ, ათაჰალნე; ათაჰა̈ლნი) ლნტ., გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — **აძვრენინებს, არჭობინებს, ასობინებს.** ლა̈ჯშა̈რს მესგუ̂რე მარქუ̂ს ხაჰალუნე ეშ ი აშ (ბქ. 306) — **მქსოველი (საქსოვს მჯდომი) მაქოს აძვრენს აქეთ და იქით.**

ხ-აჰმა̈რი (ლოხჰგმა̈რ, ლახჰგმრე ზს., ლახჰგმრი ბზ., ლახჰგმრისგ ბქ., ლახუ̂აჰგმა̈რ, ლახაჰგმა̈რე; ლახაჰგმა̈რი ლნტ.), **ხ-აჰმარი** (ლოხჰგმარ, ლახჰგმრე; ლახჰგმრი) ლშ., გ რ დ მ. — **ახმარს.** ფატა̈ნ სგა ლახჰგმრე

ბეფშს და̈ლდ (ბქ. 211) — დალმა ბავშეს პერანგი მოახმარა. ჴანარ ლახჴგმრე (ლშ.) — ხარები მიახმარა. გ ა დ ა ტ. ლეგ ღალ სჳინდის ლამჴგმა̈რ ლო! (ბზ. 283) — უსინდისოდ მომექეცი (ცუდი სინდისი მომახმარე)!

აჴნი (ოჴან||ოთჴა̈ნ, აჴა̈ნ||ადჴანე; აჴნ̄ინე||ადჴა̈ნნე ბზ., ოჴან, აჴა̈ნ; აჴნინე ბქ., ოთჴან, ადჴანე; ადჴანნე ლშ.), **აჴა̈ნი** (აჴჳან, აჴა̈ნ; ადაჴა̈ნი) ლნტ. გ რ დ მ. — ხნავს. გუშგჳეჲ ლეჟა̈ნჩუ ბაპშა აჴნიხ (ბზ. 361) — ჩვენს ზემოთ მღედლისაანნი ხნავენ. მა̈გ როქჳ აჴნი ი მინ როქჳი დო აჴნიხ (ბქ. 91) — ყველა ხნავს და ჩვენც ხომ არ მოეხნათო. ნაცარქექიაჲ ლგმჴანინ ტგტს (ლშ. 80) — ნაცარქექია თურმე ნაცარს ხნავდა. გლეხ ჩჳაჴა̈ნი სკოდიდ ა̈ზჳს (ლნტ. 26) — გლეხი ღრმად მოხნავს ემოს.

აჴჳჩჳეჳი იგივეა, რაც **აჴჩო̈ჳი**.

აჴჩე (ოჴგჩ, აჴა̈ჩ; ა̈ნჴა̈ჩნი) ბზ., **აჴჩი** (ოხჴეჩ, ანჴეჩე; ა̈ნჴეჩნე ბქ., ოჴგჩ, აჴიჩ; აჴჩე ლშ.), **აჴეჩე** (ათჳაჴეჩ, ადაჴეჩე; ადაჴეჩი) ლნტ., გ რ დ მ. — აკვესებს. ა̈მიშ შდგქა̈რდ აშ ანჴეჩხ (ბქ. 204) — ამისმა კბილებმა დააკვესეს. მუხჳბეს გჳია̈ნდს ჩჳასოჴეჩა (ლნტ. 285) — ძმას მოგვიანებით დაუკვესებია.

ხ-აჴჩე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჴჩე**.

აჴჩო̈ჳი, აჴ⌈ჳ⌉ჩჳეჳი (ა/ოხჴოჩა̈/ეჳ, ანჴოჩჳე, ანჴოჩჳი) ბზ., **აჴჳჩჳეჳი** (ოხჴოჩჳეჳ, ანჴოჩჳე; ანჴოჩჳისგ) ბქ., **ახჩო̈ჳი** (ოხხოჩაჳ, ანხოჩჳე; ანხოჩჳი) ლშ., **ახოჩა̈ჳი** (ახჳახოჩა̈ჳ, ანახოჩა̈ჳე; ანახოჩა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — არჩენს, კურნავს, აცოცხლებს. ტარიელს ყ'ოხჴოჩჳი (ბზ. 61) — ტარიელს გავაცოცხლებ. ლეგმერდე ჟაგარდ ანხოჩჳე (ლშ.) — ავადმყოფი წამალმა მოარჩინა. [არწიჳს] ჟახოხოჩაჳა პარაბოჳილ (ლნტ. 213) — არწივს პარაბოვილი განუკურნავს.

აჴჩჳეჳი იგივეა, რაც **აჴჩო̈ჳი**.

აჴცე (ოთჴა̈ც, ადჴაცე; ადჴა̈ცნე ბზ., ადჴა̈ცისგ ბქ., ოთჴაც, ადჴაცე; ადჴაცნე ლშ.), **აჴა̈ცე** (ა̈თჳა̈ჴაც, ადაჴა̈ცე; ადაჴა̈ცი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ლუპავს, ამარცხებს, აქცევს. და̈ჳს ოთჴაცა მინე მუ (ბზ. 407) — დევს დაუმარცხებია მათი მამა. ეჯიი ჩჳადჴაცე ი მიჩა თხჳიმი (ბქ.) — ისიც დალუპა და თავისი თავიც. ნომ ათჴაცად ქორ ი ლირდე (ჰოჲზ. 126) — არ დააქციოთ სახლი და ცხოვრება. 2. გადაჰრის, წააქცევს.

ხ-აჴცე (ლო̄ხჳაჴც, ლახჴა̈ც; ლახჴა̈ცნე ბზ., ლოხჳჴა̈ც, ლახჴა̈ცისგ ბქ., ლო̄ხჳაჴც, ლახჴაცე; ლახჴაცნე ლშ.), **ხ-აჴა̈ცე** (ასჳაჴა̈ც, ასაჴა̈ცე; ასაჴა̈ცნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ზედ აწყვეტს, ლუპავს, სპობს, ქლეტს. ჟიბიშა̈რ ი ჩჳიბიშა̈რ მანძლჳილს ჳშხჳარ ესერ ლოხჴაცა (ანდ.) — ზემოურები და ქვემოურები (იგულისხმება დადეშქელიანთა ორი შტო) დასმენას ერთმანეთისთვის შეუქლეტიათ.

აჴგლტა̈რი (ოთჴგლტა̈რ, ადჴგლტარე; ადჴგლტა̈რნე/ი) ბზ., **აჴგლტარი** (ოთჴგლტარ, ადჴგლტარე; ადჴგლტარნე) ლშ., **ა̈ჴელტა̈რი** (ათჳაჴელტა̈რ, ადაჴელტა̈რე; ადაჴელტა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ქსოვს. ა̈შკს ჯჳინალდ შჳანა̈რ ა̈ჴგლტა̈რდახ ქორს (ლნტ. 7) — შალს ძველად სვანეთში შინ ქსოვდნენ.

ხ-აჴგრა იგივეა, რაც **ხ-აჴგ̄რა**.

ხ-აჴგრე იგივეა, რაც **ხ-აჴგ̄რა**.

აჴგრჴე, ა̈ჴერჴე (ოხჴირჴ||ოხჴგრიჴ||ოხ⌈ჳ⌉ჴერჴ||ოხჴერეჴ, ანჴგრჴე; ანჴგრჴი) ბზ., **ა̈ჴერჴე** (ოხჳჴერჴ, ანჴერჴე; ანჴერჴისგ ბქ., ახჳაჴერჴ, ანაჴერჴე; ანაჴერჴი ლნტ.), **აჴგრჴე** (ოხჴგრჴ, ანჴგრჴე; ანჴგრჴნე) ლშ., გ რ დ მ. — ახერხებს. მა̈ჲ ანჴერჴას ჳა̈ზირი გეზალდ? (ბზ. 283) — რა მოახერხოს ვეზირის შვილმა? ჩიქე დეშ̄ერს ოხჴგრჴა ეჩა ჩუ ლი̄ცჳნე (ბზ. 75) — ჯერ ვერავის მოუხერხებია იმის გაცინება. ალეს ესერ ანჴერჴას მოლე (ბქ. 342) — ეგების მოახერხო რამეო. ზჳრა̄ლე̄ლ ანჴგრჴნეხ კერჲაჲყი ლინყეს (ლშ. 15) — ქალები მოახერხებენ კერიაზე 'გამო'ცხობას. იმყი ანაჴერჴას დენა̈ჲ ლიწედ? (ლნტ. 49) — როგორ მოახერხოს ქალიშვილის ნახვა?

ხ-აჴგ̄რა (ხჳეჴგ̄რა̈ნდა̈ს, ხეჴგ̄რა̈ნდა: ხეჴგ̄რი ბზ., ხჳეჴგ̄რენ, ხეჴგ̄რა̄ნ; ხეჴგ̄რე̄ნს ლშ.), **ხ-აჴგრა** (ხჳეჴგრენ, ხეჴგრან, ხეჴგრენს ბქ., ხჳეჴგრგნდას, ხეჴგრგნდა; ხეჴგრგნდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — შევედრებულია. ალ კჳიტ მა̈რა და̈რ ხორი ი ბაპა̈რს ხაჴგ̄რა (ბზ.) — ამ ხეიბარ (კუტ) კაცს არავინ ჰყავს და მღვდლიაანნთ არის შევედრებული.

ხ-აჴგრე (ლოხ`ჴ`ჴირ, ლახჴგრე; ლახჴგ-რი||ლახჴირნე ბზ., ლოხჴგრ, ლახჴგრე; ლახ-ჴგრნე ლშ.), **ხ-აჴგრე** (ლოხჟჴირ, ლახჴგრე; ლახჴგრისგ ბქ., ლახჟაჴგრ, ლახაჴგრე; ლახა-ჴგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — აველრებს. ლირდეს ჲმის ხაჴგრეხ (ბქ.) — ცხოერებას ამას აეედ-რებენ.

აჯ[1] იგივეა, რაც **შაჯ.**

აჯ[2] იგივეა, რაც **-გჯ.**

აჯა იგივეა, რაც **ეჯა.**

აჯალ ბზ., ქს., **აჯახ, აძალ, აძახ** ლნტ., **ადჲიდ, ადაძდ** ბქ. ზ მ ნ ზ. — ისევ, კვლავ, კი-დევ მერმა ლადელ აჯალ ქჲდ ჲნგრბძელჲნ დი (ბზ. 245) — მეორე დღეს კვლავ გამოაცხო დე-დამ პური. დოლრათეძსგა ესღრიხ ადჲიდ ფიშირ ტჟიბროლ (ბქ. 2) — დოლრას კიდევ ერთეის ბევრი ღელე. ესზელჲლეხ აჯალ ჟობა ხანს (ლშ. 69) — იარეს კვლავ დიდხანს. ამშა-გნქა აჯალ ხაყახ ჩაყჲრ (ლნტ. 15) — ამის გარდა კიდევ ჰყავთ ცხენები. აჯახ ასოშიდხ ლეზჟებ ჩაყჲრს (ლნტ. 258) — კიდევ დაუყა-რეს საჭმელი ცხენებს. აძახ (||აჯახ/ლ) ალ დენა ქჲხეცხაპ ხჲლხს ი აჯალ (||აძალ) სკათოკჟჲრ მებატეს ჟისკჟ (ლნტ. 294) — ეს ქალიშვილი კვლავ შემოეცლო (ჩამოუარა) ხალხს გარშემო და კვლავ ჩაუგდო მებატეს ვამლი. [თჟე-თგლდ] მერმე გურნა ადჲძდ მჲჴიდ (ჰოეზ. 90) — თვეთულდისა კიდევ მომარტყა მეორე ქვა.

აჯჲბ (ონჯაბ, ანჯჲბ||ანჯაბე; ანჯჲბნე||ან-ჯბჲნე ბზ., ონჯაბ, ანჯაბე; ანჯბინე ბქ., ანჟჯჲბ, ანჯჲბ; ანაჯჲბნე ლნტ.), **აჯბი** (ოხჯაბ||ონჯაბ, ანჯაბე; ანჯაბნე) ლშ., გ რ დ მ. — ხარშავს. ლეღჟს ხჟაჯჲბდ (ბზ. 11) — ხორცს ეხარშავთ. სგჟირიშ ქიპ ჩჟაჯჲბხ (ბქ. 307) — ხამი ტილოს (თეის საჭირო) ძაფს 'მო'ხარშავენ. ნებოზს ზომხჲძ ხამი თხუმ-აყბას ჟანჯაბნეხ (ლშ. 15) — საღამოს საახალწლო ღორის თავ-ყბას მო-ხარშავენ. ქართს ლინთჟისკა ჟ'აჯჲბხ (ლნტ. 16) — ჭარხალს გამთარში ხარშავენ. ღჟაშჲშ თხჟიმ-კინჩხ ენასდ ოჯაბ (ჰოეზ. 144) — ჯიხვის თავ-კისერი სწრაფად მოეხარშე.

აჯბი იგივეა, რაც **აჯჲბ.**

აჯგრი[1] (ოჯგგრ, აჯგირ; აჯგრჲ/ინე ზზ., ოთჯგირ, ადჯგირე; ადჯგირნე ლშ; აჯგურ, აჯ-გირ; ადაჯგირი ლნტ.), გ რ დ მ. — აკურთხებს. ალ მარე ჩჟაჯგირხ ხენწიფედ (ბქ. 166) — ეს კაცი აკურთხეს ხელმწიფედ. ჩჟადჯგირნე ალდარს ბაპ (ლშ. 9) — აკურთხებს ამათ მღედელი. ლაფანაყი ბჲპ აჯგრიდა ტაბჲგს (ლნტ.) — სულის ხსენების დროს მღვდელი აკურთხებდა სუფრას. ღჟინჲლ ფარსჲგდ მი-ჯგრის (ჰოეზ. 286) — ღვინო ბლომად მიკურ-თხოს.

აჯგრი[2] (ოჯგგრ, აჯგირ; აჯგრჲნე ბზ., აჯ-გრინე ბქ., ოთჯგირ, ადჯგირე; ადჯგირნე ლშ., ანჯგურ, ანჯგირ; ანაჯგირი ლნტ.), გ რ დ მ. — არიგებს (ჭკუას), რჩევა-დარიგებას აძლევს. ბეფშს ჩილადელ აჯგრიხ ჟჩიტლჲრ (ბქ.) — ბავშვს ყოველდღე აძლევენ რჩევა-დარიგებას მასწავლებლები.

ხ-აჯგრჟნე (ოთჯგგრინ, ათჯგგრჲჟნე; ათჯგგრჲჟნი ბზ., ათჯგგრნე; ათჯგგრნისგ ბქ., ოთჯგირჟნ, ათჯგირჟნე; ათჯგირჟნი ლშ., ათჟაჯგირინ, ათაჯგირნე; ათაჯგირნი ლნტ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აკურთხებინებს. პაპს ჩუ ხაჯგრჟნახ ტაბჲგს (ბქ. 299) — მღვდელს აკურთხებინებდნენ სუფრას.

აჯელჲლი იგივეა, რაც **აჯჱლჟჲლი.**

ხ-აჯეშ[1] (ხჟაჯეშდჲს, ხაჯეშდა; ხაჯეშ-დჱდს ბზ., ხჟაჯონ`დას`, ხაჯონ`და`; ხაჯონ-დეს ლშ.), **ხ-ჲჯეშ** (ხჟაჯონდ, ხაჯონ; ხაჯონეს ბქ., ხჟაჯონდჲს, ხაჯონდა; ხაჯონდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ჰგავს. ძჱრე ჰადჟრდ ესერ მიჩ ხა-ჯეშ (ბზ. 239) — ვილაც სულ შენ გვავსო. ნჲძ ხჟაჯეშდ ჟშხჟარ (ბქ. 32) — ჩვენ ვგავართ ერთმანეთს. ალჱძ მჲმა ხაჯონდა მიჩა ლეძხჟ-რი[ს] (ლშ. 70) — ესეც არ ჰგავდა თავის სა-ცოლეს. ჟელი ჟლჟ ჟლჟს ხაჯეშ (ლშ. ხორ. 3) — ძაღლის მაყვალი მაყვალს ჰგავს. ჰიშხარე ნაგამ ხჲჯეშდა კერეტჲნი ჰიშხარს (ლნტ. 8) — ფეხების ნაკვალევი (ნადგამი) ჰგავდა კერა-ტის ფეხებს.

ხ-აჯეშ[2] (ხჟაჯონდჲს, ხაჯონდა; ხაჯონ-დჱდს ბზ., ხჟაჯონდას ლშ.), **ხ-ჲჯეშ** (ხჟა-ჯონდ, ხაჯონ; ხაჯონეს ბქ., ხჟაჯონდჲს, ხაჯონ-და; ხაჯონდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ღირს. ლით-ჟრი ჩუი ხაჯეშ ჭირდ (ბქ.) — სწავლა ღირს კიდეც შრომად (ჭირად). ალ ლჲძრალი მა-ზუმდ ხჲჯეშ? (ლნტ. 161) — ეს საწერ-კალამი

რა(მდენად) ღირს?

აჸე̄ლე იგივეა, რაც **აჸე̄ლჷე**.

აჸე̄ლჷა̈̈ლი (ოთჸე̄ლჷა̈ლ, ადჸე̄ლჷა̈ლე; ადჸე̄ლჷა̈ლი‖ადჸე̄ლჷა̈̈ლნე) ბზ., **აჸელჷა̈ლი** (ოთჸელჷა̈ლ, ადჸელჷალე; ადჸელჷა̈ლისგ) ბქ., **აჸე̄ლა̄ლი** (ოთჸე̄ლა̄ლ, ადჸე̄ლა̄ლე; ადჸე̄ლა̄ლნე) ლშხ., **ა̈ჸელალი** (ათჷაჸელა̈ლ, ადაჸელა̈ლე; ადაჸელა̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ვვის, ხვეტავს. დი̄ნად მა̈გ ქ'ა̄დჸე̄ლჷა̄ლე (ბზ. 379) — ქალიშვილმა ყველაფერი დაგავა. ბა̈ბი სკირის ქ'ადაჸელალი (ლნტ.) — ბაბი იატაკს დავვის.

აჸე̄ლჷე (ოთჸე̄ლა̈ჷ, ადჸე̄ლჷე; ადჸე̄ლჷი) ბზ., **ა̈ჸელჷე** (ოთჸელა̈ჷ, ადჸელჷე; ადჸელჷისგ) ბქ., **აჸე̄ლე** (ოთჸე̄ლ, ადჸე̄ლე; ადჸე̄ლნე) ლშხ., **ა̈ჸელე** (ათჷაჸელ, ადაჸელე; ადაჸელი) ლნტ., გ რ დ მ. — ვვის, ხვეტავს. ყერბ ქ'ესეროლჷ ადჸელჷე (ბქ. 214) — მაჩუბის იატაკი დახვეტეო. დი-გეზალს ქო̄თჸე̄ლახ ნამხორ (ლშხ. 55) — დედა-შვილს დაუგვია ნანგრევი. დენად ქადაჸელე კარაპა̈ნ (ლნტ.) — გოგომ დაგავა ცალმაგი (კარაპანი).

აჸიში იგივეა, რაც **ა̈ჸში**.

აჸმი (ოთჸიმ‖ოჸგმ, ადჸგმე‖აჸიმ; ადჸგმი‖ადჸიმნე‖აჸმი̄ნე ბზ., ოთჸიმ, ადჸიმე; ადჸგმისგ‖აჸმინე ბქ.), **აჸმე** (ოთჸიმ, ადჸიმე; ადჸიმნე) ლშხ., **აჸმგნე** (ათჷაჸგმინ, ადაჸგმნე; ადაჸიმნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამარილებს. ე̄რეს ლო̈რ ჩოთჸგმა (ბზ.) — ეილაცას ლორი დაუმარილებია. ეჩა მაჭკარს აჸმიხ ჩუ (ლშხ. 5) — იმის მაჭიკებს დაამარილებენ. დენა ჩჷაჸმუნა ლეზჷება̈რს (ლნტ. 198) — ქალიშვილი ამარილებდა საჭმელ'ებ'ს. დედე ადაჸგმნი ლეღჷს (ლნტ.) — დედა ხორცს დაამარილებს.

აჸმგ/უნე (ოთჸგ/უმ˹ჷ˺ინ, ადჸგ/უმ˹ჷ˺ნე; ადჸგ/უმჷნი ადჷაჸგ/უმნი) ბზ., ლნტ., **აჸმუნე** (ოთჸუმინ, ადჸუმნე; ადჸუმნისგ) ბქ., **აჸმგნე** (ათჷაჸგმინ, ადაჸგმნე; ადაჸგმნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 1. იგივეა, რაც **აჸმი**. 2. მარილს აძლევს საქონელს. მგლდელს ლახჷს ჯანა̈რ ჩოთჸგმნა (ბზ.) — მწყემსს მთაში მარილი მიუცია ხარებისათვის. ჰჷილოლჷ ადჸუმნეხ (ბქ. 199) — ჯორს მიეცით მარილიო.

აჸჟი იგივეა, რაც **ეჸჟი**.

ხ-აჸრაჷა (მეჸრაჷა̈̈ნ˹და˺, ხეჸრაჷა̈̈ნ˹და˺; ხეჸრაჷა̈ნდე̄დს ბზ., მეჸრაჷან, ხეჸრაჷან; ხეჸრაჷენეს ბქ.), **ხ-აჸრაჷ** (მაჸრაჷჵ̄ნ, ხაჸრაჷჵ̄ნ; ხეჸრაჷჵ̄ნდეს) ლშხ., **ხ-აჸრა̈ჷ** (მაჸრაუნდა, ხაჸრაუნდა; ხაჸრაუნდეს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — სჯერა, სწამს. ლჷაჭრიშ მა̄დ ხაჸრაჷახ (ბზ. 441) — ვაჭრისა არ სჯერათ.

ხ-აჸრა̈ჷი (ლოხ˹ჷ˺ჸგრა̈ჷ, ლახჸგრჷე ზს., ლახჸგრჷი ბზ., ლახჸგრჷისგ ბქ.), **აჸრა̈ჷი** (ოთჸგრა̈ჷ, ათჸგრჷე ზს., ათჸგრჷი ბზ., ათჸგრჷისგ ბქ., ათჷაჸირა̈ჷ, ადაჸირა̈ჷე; ადაჸირა̈ჷი ლნტ.), **აჸრაჷი** (ოთჸირაჷ, ადჸირჷე; ადჸირჷი) ლშხ., გ რ დ მ. — აჯერებს, არწმუნებს. ნარსაჷ ბებეს ტკიცს ი ბა̈ქს ჩი სგა ხაჸრა̈ჷი (ბზ.) — ნარსავი ბებიას ტყუილ'ს' და მართალს — ყველაფერს აჯერებს.

აჸლა იგივეა, რაც **ეჸლა**.

აჸში იგივეა, რაც **ა̈ჸში**.

აჸჭჷრე იგივეა, რაც **აჭჭჷრე**.

აჸჸგნე (ოთჸგჸგინ ზს., ადჸგჸგნე ზს., ლშხ., ადჸგჸგნი ბზ., ლშხ; ადჸგჸგნისგ ბქ., ოთჸგჸგგნ ლშხ.). **აძძგნე** (ასჷაძგძგინ, ასაძგძგნე; ასაძგძგნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — კანკალებს, ძაგძაგებს. დი̄ნად ეშჸეჸგ (ბზ. 441) — ქალიშვილს ვააკანკალა. ლარდად აშ ადჸგჸგნე (ბქ. 116) — ოთახმა ძაგძაგი დაიწყო. მგცხა̈ჲსა ქელდ ლა̈ჲდი ასაძგძგნე (ლნტ.) — სიცივეში ძაღლიც აძაგძაგდა (ძაღლმაც გააძაგძაგა).

აჸჸუნა̈̈ლი (ლოხჸუჸნა̈̈ლ; ლახჸუჸნა̈ლე/ესჸჷჸნა̄ლე; ლახჸუჸნა̈̈ლნე) ბზ., **აჸჸუნა̈ლი** (ლოხჸუჸნა̈ლ, ლაჲჸუჸნალე; ლაჲჸუჸნალისგ ბქ., ათჷაჸუჸნა̈ლ, ადაჸუჸნალე; ადაჸუჸნალი ლნტ.), **აჸჸუნა̄ლი** (ოთჸუჸნა̄ლ, ადჸუჸნა̄ლე; ადჸუჸნა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — არხევს, ანჯღრევს. ყარაბახგლდდ ესჸჷჸნა̄ლე მეგა̈მ (ბზ. 403) — ყარაბახულდმა შეანჯღრია ხე. და̈შტჷ ადაჸუჸნა̈ლი მეგა̈მს (ლნტ.) — დათვი შეარხევს ხეს.

აჸგრქა̈ნი იგივეა, რაც **აჸგრქხა̈ნი**.

აჸგრ˹ქ˺ხა̈ნი (ოხჸგრ˹ქ˺ხა̈ნ‖ახჷჸგრ˹ქ˺ხა̈ნ, ანჸგრ˹ქ˺ხნე; ანჸგრ˹ქ˺ხნი) ბზ., **აჸგრქა̈ნი** (ოხჸგრქა̈ნ. ანჸგრქნე; ანჸგრქა̈ნისგ) ბქ., **აძგრხანი** (ოხძგრხან. ანძგრხნე; ანძგრხნი) ლშხ., **აჸგრხა̈ნი** (ახჷაჸგრხა̈ნ. ანა-

ჯგრხანე: ანაჯგრხა̈ნი) ლნტ., გრდმ. — კოჭაეს, ბაწრაეს. მაგრად კრაეს; ხლართავს. მა̄ლდ მახანჭ̄დ ანკულთხნე (ანჯგრქნე) თხე̄რე (ბზ. 361) — მელიამ ხელმეორედ გაბაწრა მგელი. ანჯჭ̄რხნე ლო̄ბა̈̄რილდ მა̄რი̄ლ (ბზ.) — თოკმა შებოჭა კაცუნა. ბობშ უშხუ̄ა̄რთე აძგრხანი ქიპარს (ლშხ.) — ბავშვი ერთიმანეთში ხლართავს ძაფებს. ზურალ დაჰ̃გლს ანაჯგრხა̈ნი (ლნტ.) — ქალი თხას გაკოჭავს.

აჯგრხა̈ნი იგივეა, რაც **აჯგრქხა̈ნი.**

ხ-აჰა̈̄სგუ̂ნე (ოთჰა̈̄სგუ̂ინ, ათჰა̈̄სგუ̂ნე; ათჰა̈̄სგუ̂ნი), **ხ-ა̈ჰუ̂ნე** (ოთჰა̈უ̂ინ, ათჰა̈უ̂ნე; ათჰა̈უ̂ნი) ბზ., **ხ-ა̈ჰდასგუ̂ნე** (ოთჰდასგუ̂ინ, ოთჰდასგუ̂ნე; ათჰდასგუ̂ნისგ) ბქ., **ხ-ადესუ̂ნე** (ოთიესუნ, ათიესუ̂ნე; ათიესუ̂ნი) ლშხ., **ხ-აესკუ̂ნე** (ათუ̂აესკუ̂ინ, ათაესკუ̂ნე; ათაესკუ̂ნი) ლნტ., გრდმ., კაუზატ. — მიაღწევინებს. დი̄კუ̂ენდ მოკუ̂და̈̄ბია̈̄ ლიცილდსი̄ მა̄მ ა̄თჰა̈̄სგუ̂ნე ლაჰათე̄სგა (ბზ. 238) — დიაკვანმა უკვდავების წყალსაც არ მიაღწევინა დანიშნულების ადგილამდე. შდრ. **ხ-ადა̈̄სგუნე.**

აჰე̄ნი, აჰე̄ნე, აჰო̈̄ნი, ა̈ჰუ̂ე̄ნი (ოთჰე̄ნ‖ოთჰა̈ნ‖ოსჰუ̂ე̄ნ, ადჰე̄ნე‖ესჰუ̂ე̄ნ; ადჰე̄ნნე‖ესჰუ̂ე̄ნნე) ბზ., **ა̈ჰენი** (ოთჰენ, ადჰენე; ადჰენისგ) ბქ., **აუ̂ე̄ნე** (ოთუ̂ე̄ნ, ადუ̂ე̄ნე; ადუ̂ე̄ნნე) ლშხ., **აუ̂ენე** (ათუ̂აუ̂ენ, ადაუ̂ენე; ადაუ̂ენი) ლნტ. გრდმ. — არწევს. მა̈დუ ესერ ესუჰუ̈̄ნ? (ბზ. 257) — რა დავარწიოო? დეშდდერუ ნანუ̂ლ აჰო̈̄ნიხ სულასახა̈რს (ბზ. 85) — თორმეტი ქალიშვილი არწევს სულასახარს. ათხე ხოჩა̄მდ ესჰა̈ნ ალდა̈რ (ბზ.) — ახლა კარგად დაარწიე ესენი. ბეფშილდს ჰენწშუ̂ აჰენიუ̂ დი (ბქ.) — ბავშვს აკვანში (აკენით) არწევდა დედა. დი̄ნად ქა̄დუ̂ე̄ნე ბობშ (ლშხ.) — გოგონამ დაარწია ბავშვი.

აჰე̄სგი იგივეა, რაც **ა̈ჰი'ესგ'.**

ხ-აჰი (ოხუ̂აჰ‖ოხა̈ჰ, აჰჰე‖ახჰდე; აჰჰი̄ნე‖ახჰი̄ნე) ბზ., **ხ-ადეს** (ამდე, ახდე; ახდეს ლშხ., ამა̈დე, ახა̈დე; ახა̈დესკ ლნტ.), გრდმ. — სწევს (ბედს...). ხოჩა̄მ ლირდეს ესერ ხაჰი (ბზ. 272) — კარგ ცხოვრებას გწევო. ღე̄რბეთდ ხოჩა ბედ ამდე (ლშხ.) — ღმერთმა კარგ ბედს მწია.

აჰინგირი იგივეა, რაც **აჰგნგრე/ი.**

აჰო̈̄ნი იგივეა, რაც **აჰე̄ნი.**

ხ-აჰრა (ხუ̂ეჰრა̈̄ნდა̈ს, ხეჰრა̈̄ნდა; ხეჰრა̈̄ნდე̄დს ბზ., ხუ̂ეჰრგნ, ხეჰრგნ; ხეჰრგნეს ბქ.) გრდუკ. — ყრია. თავზე საყარია, ბლომადაა. ამჩუ ეშ ხაჰრახ ნა̈თხუ̂იარა̈̄ლ (ბზ. 258) — აქ ბლომადაა ნადირ'ებ'ი. ლეზუ̂ებ აშ ხაჰრა (ბქ.) — საჭმელი თავზე საყარადაა. ქორმგყ ქუ̂იშე ხეჰრან (ბქ.) — სახლთან ქეიშა ეყარა.

აჰრა̈კი (ოხუ̂ჰარა̈კ, ანჰარკე; ანჰა̈რკი ბზ., ანჰა̈რკისგ ბქ.), **ადრაკი** (ოთდარაკ, ადდარკე; ადდარკი) ლშხ., **აარაკი** (ა̈ხუ̂აარა̈კ, ა̈ნაარა̈კე; ა̈ნაარა̈კი) ლნტ., გრდმ. — არაკს (რაიმე სამაგალითო ამბავს) საქვეყნოდ აცხადებს, ამბობს. ეფენდიდ ქა̄ნჰარკე ეშხუ ჰარა̈კ (ბზ. 372) — ეფენდიმ თქვა ერთი არაკი. მა̈გ ეჩა ლიმხელუ̂აყს აჰრა̈კი (ბქ.) — ყველა იმის ეკკაცობას საქვეყნოდ აცხადებს (ნიმუშად ამბობს). ამნე̄მ ქა̄ნდარკე ალე ამბაუ̂ (ლშხ.) — ამან არაკად თქვა ეს ამბავი. იასონ მიჩა გუ̂ეშს ა̈ნაარა̈კი (ლნტ.) — იასონი თავის საქმის შესახებ მოჰყვება.

აჰრა̈ყი (ოთ‖ოხჰარა̈ყ, ად‖ანჰარყე; ად‖ანჰარყი) ბზ., **ა̈დრა̈ყი** (ადგდარყე, ადგდა̈რყისგ) ბქ., **ა̄დრაყი** (ოხიარაყ, ანდარყე, ანდარყი) ლშხ., **ა̈არა̈ყი** (ა̈ხუ̂აარა̈ყ, ა̈ნაარა̈ყე, ა̈ნაარა̈ყი) ლნტ., გრდმ. — არაყს ხდის. ხილს ჩი მუქლურ ჩუ̂ა̈დრაყიხ (ბქ.) — ხილისგან ყოველ შემოდგომაზე ხდიან არაყს. ჯუ̂ინალდ ა̄დრაყდახ ალ იცხს (ლშხ. 3) — ძველად არაყს ხდიდნენ ამ მსხლისაგან (არაყად ხდიდნენ ამ მსხალს).

აჰრე (ოთჰა̈რ, ადჰარე; ადჰა̈რნე ბზ., ადჰა̈რისგ ბქ.), **აარე** (ახუ̂აარ, ანადარე; ანადა̈რი) ლნტ., გრდმ. — ყრის, აცარიელებს. ამნე̄მდ ნგნქა ლექუ̂ისგ მა̈გ ესჰარე (ბზ. 419) — ამან ენით სათქმელი ყველაფერი გააჩინა (დაყარა). მალულდდ ითქა̈რ ყორქა ადჰარე (ბქ. 134) — მელამ მარცვლები კარში გადაყარა. ზიჭისა ყახუარა მოჯამა̈გირს ხიბა̈კ (ლნტ. 284) — ტომრიდან გამოუყრია (გამოუცარიელებია) მოჯამაგირეს ნივთები (ხაბაკი). შდრ. **შგდე.**

ხ-აჰრუ̂ნე (ოთჰარუ̂ნ, ათჰარუ̂ნე; ათჰარუ̂ნი ბზ., ათჰარუ̂ნისგ ბქ) გრდმ. კაუზატ. — აყრევინებს; აღერეეინებს. იმნა̈რ ოთჰარუ̂ნა ჩუ მოკუ̂და̈̄ბია̈̄ ლიცილდ დი̄კუ̂ენდ? (ბზ.

238) — რატომ დაუღვრეეინებია უქედაეების წყალი დიაკესისათეის? მუდ გეზალს უსგ ჩუ ახჰარჳნე (ბქ.) — მამამ შეილს მსხალი ჩამოაყრეეინა.

აჰუნწჳი იგივეა, რაც **აჰგნწე**.

აჰჳდჵ̈ლი (ოთჰოდჵ̈ლ, ადჰოდჵლე; ადჰოდჵ̈ლნე ბზ., ოთჰოდჵლ, ადჰოდალე; ადჰოდჵლისგ ბქ.), **აჳდჵ̄ლი** (ოთჳოდჵ̄ლ, ადჳოდჵ̄ლე; ადჳოდჵ̄ლნე) ლშხ., **აოდალი** (ათჳაოდალ, ადაოდალე; ადაოდალი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. არიგებს. ბეფშჳდ ჳსგჳჵ̈რ ქჵ̄დჰოდჵ̄ლე (ბზ.) — ბავშვმა ეამლები დაარიგა. ეჯღჵ̈რ ლეტჳრილჵ̈რს აჰჳდჵ̈ლიჳხ (ბქ. 299) — ისინი სანთლებს არიგებდნენ. ქორხენქა ღარჳ ტოტშჳ დჵ̈რ ესერ აჰჳდჵ̈ლი (ანდ.) — სახლიდან (ქონებას) ორივე ხელით არავინ არიგებსო. სალარეფ მუე ნაცჳირ ქონებას ეჩხჵ̄ჳ-ამხჵ̄ჳ აჳდჵ̄ლი (ლშხ.) — სალარეფი მამის დანატოვარ ქონებას იქით-აქეთ არიგებს. 2. ყიდის. ეჯი ჩიგარ აოდალი თჵ̈შს (ლნტ.) — ის ყოველთვის ყიდის ყველს.

ხ-აჰჳდი (ლო̄ხო, ლახჳე̄მ; ლახჰო̈დნე ბზ., ლოხო, ლახ˹ჳ˺ემ; ლაჰ˹ჳ˺ედნე ბქ.), **ხ-ჵ̄ჳდი** (ლო̄ხო, ლახო̄მ; ლახო̄დნე‖ლახო̄დი) ლშხ., **ხ-ა/ჵ̈ჳედი**, **ხ-აჳდი** (ლახუ, ლახჳემ: ლახიდნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. აძლევს. ჳჵ̈ზირ ხაჰჳდი იმედს ხელწიფს (ბზ. 272) — ევზირი აძლევს იმედს ხელმწიფეს. მედუქჵ̈ნდ დი̄რი ნჵ̈კჳიშ ლახჳე̄მ ბეფშჳს (ბზ. 262) — მედუქნემ პურის ნაჭეხი მისცა ბავშვს. ბიბუს ფხგტლჵ̈ნ ქა ლოჰოდა დალიშდ (ბქ. 12) — ბიბუს ბეჭი მიუცია დალისთვის. დაშნაჲს ხჵ̄ჳდინახ მჵ̄რას (ლშხ. 23) — დაშნას აძლევდნენ თურმე კაცს. ღერთალს ალე ლოხჳოდახ მინეშჳდ (ლშხ. 59) — ღმერთებს ეს მიუციათ მათთვის. დიარ ლო̄გო (ლშხ. 94) — პური მოგვეცი. ჭყინტს ქა ლახოჳოდა დენა დჵ̈ჳიშდ (ლნტ. 134) — ბიჭს მიუცია გოგო დევისთვის. მჵ̈ხე მამილ ხოჩა მაშანს გჳჵ̈ჳედი (ლნტ. 27) — ახალი ვენახი (მამული) კარგ მოსავალს გვაძლევს. 2. იხმარება გამოთქმაში **გჳის ხაჰჳდი** — ყურადღებას აქცევს, ყურადღებით აკვირდება. სორთმანს გჳი ლოჰოდა ამიშდ (ბქ. 13) — სორთმანს ყურადღება მიუქცევია (გული მიუცია) ამისთვის. ლოხო გჳი დჵ̈შდჳს (ბქ. 203) — ყურადღებით დააკვირდი დათვს.

აჰგნგრე, **აჰგნგგრი** (ოხჳჰგნგირ, ანჰგნგრე; ანჰგნგრი) ბზ., **აჰინგირი** (ოხჳჰინგირ, ანჰინგრე; ანჰინგრისგ) ბქ., **აუნგრე** (ოთუნგირ, ადუნგირე; ადუნგრინე) ლშხ., **აუნჵ̈გირი** (ახჳაუნჵ̈გირ, ანაუნჵ̈გრე; ანაუნჵ̈გრი‖ანაუნჵ̈გირი) ლნტ., გ რ დ მ. — ცხენს უნაგირს ადგამს, კაზმავს. ლახჳბად ჩჵ̄ყჵ̈რ ჵ̈ნჰგნგრეხ (ბზ. 444) — ძმებმა ცხენები შეკაზმეს. ჰამს ანჰინგრეხ ჩაყჵ̈რ (ბქ. 25) — დილას შეკაზმეს ცხენები. ბუბა ჩჵ̈ყს ანაუნჵ̈გირი (ლნტ.) — ბიძა ცხენს შეკაზმავს.

აჰგნწჵ̈ლი (ოთჰგნწჵ̈ლ, ადჰგნწჵლე; ადჰგნწჵ̈ლი) ბზ., **აჰგნწჵლი** (ოთჰგნწჵლ, ადჰგნწალე; ადჰგნწჵლისგ) ბქ., **ჵ̄ნწჵ̄ლი** (ოთგნწჵ̄ლ, ადგნწჵ̄ლე; ადგნწჵ̄ლნე) ლშხ., **აანწჵ̈ლი** (ათჳაჵ̈ნწალ, ადაჵ̈ნწალე; ადაჵ̈ნწჵ̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ნაკელს ყრის ბოსლიდან. მე̄რმე მუხჳბემ ადჰგნწჵ̄ლე (ბზ. 336) — მეორე ძმამ ნაკელი გადაყარა. ჳეთხჳმალრე ქა ნაფშდურუნლჳე ლამგნგჵ̈რს ქა აჰგნწჵ̈ლიხ (ბქ.) — საქონლის გამოშვების შემდეგ ბოსელს ნაკელისაგან ასუფთავებენ.

აჰგნწი (ოთჰჵ̈ნწჳ, ადჰიგნწ; ადჰინწნე) ბზ., **აჰუნწჳი** (ოთჰუნწჳ, ადჰუნწჳე; ადჰუნწჳისგ) ბქ., **ჵ̄ნწე** (ოთგ̄ნწ, ადგ̄ნწე; ადგ̄ნწნე) ლშხ., **აანწე** (ათჳაჵ̈ნწ, ადაჵ̈ნწე; ადაჵ̈ნწი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ზს., ლშხ. ნაკელი გააქვს ყანაში, მიწას ანოყიერებს. ლილუნთჳალდ დაბ ქ'ადჰუნწჳეხ (ბქ.) — ჩამოზამთრებამდე ყანაში ნაკელი გაიტანეს (ყანა გაანაკელიანეს). ბაბა დაბჵ̈რს ჩჳადაანწი (ლნტ.) — ბაბუა ყანებს გაანოყიერებს. 2. ბოსელს ასუფთავებს ნაკელისაგან. ზურელჵ̈ლ ქა აანწახ გჳალს (ლნტ. 5) — ქალები ნაკელისაგან ასუფთავებდნენ ბოსელს.

ა̈^{1} იგივეა, რაც **ა**^{5}.

ა̈^{2} იგივეა, რაც **ა**^{6}.

-ა̈^{3} იგივეა, რაც **-ა̈ჲ**^{1}.

ხ-ა̈ბ იგივეა, რაც **ხ-ა̄̈ბ**.

ხ-ა̈ბდაჳა (მებდაჳა̈̄ნ, ხებდაჳა̈̄ნ; ხებდაჳე̄ნს ბზ., მებდაჳა̈ნ, ხებდაჳა̈ნ; ხებდაჳენეს ბქ.), **ხ-აბდაჳა** (მებდაჳა̈ნ, ხებდაჳა̈ნ; ხებდაჳენს) ლშხ., **ხ-აბადაჳა** (მაბადაუნ˹და˺, ხაბადაუნ˹და˺; ხაბადაუნდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — აბადია, გააჩნია. ალჲა̈რს ხაწჳახ ი ხა̈ბდაჳახ დე̄სამა (ბზ. 328) — ამათ არაფერი გააჩნიათ და აბადიათ. ამსერ მა̈დმაბედიგჳეშ მა̈დ ხაბადაჳენახ (ლნტ. 125) — ამის გარდა არაფერი ებადაი თურმე.

ა̈ბდა̈ჳი იგივეა, რაც **აბდა̈ჳი**.

ხ-ა̈ბდინე (ოხჳბიდინ, ახბიდნე; ახბიდნი ბზ., ახბიდნისგ ბქ., ახჳაბიდინ, ახაბიდნე; ახაბიდნი ლნტ.), **ხ-აბდინე** (ოხბგდგნ, ოხბიდნე; ოხბიდნი) ლშხ. გ რ დ მ. — ცეცხლს უკიდებს. მა̈ლდ ჷ'ახბიდნე [ხორეჳს] (ბზ. 316) — მელამ ცეცხლი წაუკიდა გროეას. [მგზირს] ჷ'ოხბიდინ (ბქ. 204) — კვარს მოვუკიდე. ქორს ჷოხბიდნე ალჲარეშ (ლშხ. 52) — ამათ სახლს ცეცხლი წაუკიდა. აწოლს ლემესს ხა̈ბდინე (ლნტ. 316) — მგვინს ცეცხლს უკიდებს. კარაპა̈ნსჳ ახა̈ბიდნე˹ხ˺ (ლნტ. 151) — კარაპანს ცეცხლი წაუკიდეთო.

ა̈ბედა̈ჳი იგივეა, რაც **აბდა̈ჳი**.

ხ-ა̈ბეკა იგივეა, რაც **ხ-აბკა**.

ა̈ბელე იგივეა, რაც **აბე̄ლე**.

ხ-ა̈ბემ იგივეა, რაც **ხ-აბემ**.

ა̈ბენგჳე იგივეა, რაც **ა̈ბე̄ნგჳე**.

ა̈ბერგი იგივეა, რაც **აბე̄რგე**.

ა̈ბერკლე იგივეა, რაც **აბჳრკილე**.

ა̈ბე̄ნგჳე (ოთბე̄ნგჳ, ადბე̄ნგჳე; ადბე̄ნგჳი) ბზ., **ა̈ბენგჳე** (ოთბენგჳ, ადბენგჳე; ადბენგჳისგ ბქ., ათჳაბენგჳ, ადაბენგჳე, ადაბენგჳი ლნტ.), **აბე̄ნგჳე** (ოთბე̄ნგჳ, ადბე̄ნგჳე; ადბე̄ნგჳნე) ლშხ. გ რ დ მ. — ბევვავს. ეჯას ესერ ჯა ადბე̄ნგჳი (ბზ. 431) — იმას მე დავბევვავო.

ა̈ბზე (ოთჳბიზ, ადბიზე; ადბიზი ბზ. ადბიზისგ ბქ. ათჳაბიზ, ადაბიზე; ადაბიზი ლნტ.), **აბზე** (ოთბიზ, ადბიზე; ადბიზნე) ლშხ. გ რ დ მ. — აძლებს. ჩჳჳ ადბიზეხ ალ ბოფშა̈რ (ბზ. 413) — ეს ბავშვები გააძლეთო. ალ ჯა̈რ ჩჳადაბიზე არაფელა̈დ (ლნტ. 303) — არაფელამ გააძლო ეს ჯარი.

ა̈ბზინდ იგივეა, რაც **აბზინდა̈ჲ**.

ხ-ა̈ბთქჳე იგივეა, რაც **ხ-აბთქი**^{2}.

ა̈ბინტყჳლე იგივეა, რაც **ა̈ბგნტყლა̈ჳი**.

ა̈ბირგჳი ბქ. იგივეა, რაც **ა̈გჳრი̄მბე**.

ხ-ა̈ბკა (ხჳებკა̈̄ნ˹და̈ს˺, ხებკა̈̄ნ˹და˺; ხებკა̈̄ნდე̄ლს) ბზ., **ხ-აბკა** (ხჳებკ, ხებაკ; ხებკგნეს ბქ., ხჳებკენ, ხებკა̈ნ; ხებკე̄ნდეს) ლშხ., **ხ-ა̈ბეკა** (ხჳა̈ბეკგნდა̈ს, ხა̈ბეკგნდა; ხა̈ბეკგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აბჯენია, დაბჯენილია. ნიშგე ქორა̈რ ჳშხჳარ ხაბკახ (ბქ.) — ჩვენი სახლები ერთმანეთზეა მიბჯენილი. იხ. **ხ-აკტა**.

ხ-ა̈ბკი̄ნე (ლო̄ხჳაბკ, ლახბეკ; ლახბეკნე ბზ, ლოხჳაბკ, ლახბეკ; ლახბეკნე ბქ.), **ხ-აბკინე** (ოთბეკ, ათბეკე; ათბეკნე) ლშხ., **ხ-აბეკნე** (ლახჳა̈ბკ, ლახაბეკ; ლახაბეკნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ˹მი˺აბჯენს, ˹შე˺ახებს, ˹და˺აკარებს. მართა ლეჩომს შის დემ ხა̈ბკინე (ბქ.) — მართა საქმეს ხელს არ აკარებს.

ა̈ბჟინა̈̄ლი (ოთჳბა̈ჟნა̈̄ლ, ადბა̈ჟნა̈ლე, ადბა̈ჟნა̈̄ლი) ბზ., **ა̈ბჟინა̈ლი** (ოთჳბა̈ჟნა̈ლ,

ადბა̈ყნალე, ადბა̈ყნა̈ლისგ) ბქ., **აბყინა̈ლი** (ოთბაყნა̈ლ, ადბაყნა̈ლე; ადბაყნა̈ლნე) ლშხ., **აბა̈ყნა̈ლი** (ათუ̂აბა̈ყნა̈ლ, ადაბა̈ყნალე; ადაბა̈ყნა̈ლი) ლნტ. გ რ დ მ. — ატყობინებს. ნალუ̂ყურიშ ლითაუ̂ა̈ლს თეფიშ ჰერ ესერ ა̈ბყინა̈ლი (ანდ.) — ეაყის დაბადებას თოფის ხმა იტყობინებაო (ატყობინებსო). ეჲ და̈უ̂ აბა̈ყნალი და̈უა̈რს (ლნტ. 293) — ის დეეი ატყობინებს დეეებს.

ა̈ბყინე, ა̈ბყი̄ნე იგივეა, რაც **აბა̈ყი̄ნე.**

ხ-ა̈ბრე (ოხუ̂აბრ, ახბირ; ახბირე ზს., ახუ̂ა̈ბრ, ახაბირ; ახაბირე) ლნტ., **ხ-აბრე** (ოხუ̂აბრ, ახბირ; ახბირე) ლშხ., გ რ დ მ. — აკლებს. დემგუ̂აშ როქუ̂ ხა̈ბრე (ბზ. 441) — არაფერს მოგაკლებო. ამი̄შთა̈ნ კუმა̈შ ხამა ამაბრ? (ბზ. 62) — ამისთანა საქონელი როგორ დამაკელი? მაზუს ქ'ახბირახ, ეჯზუ როქ'უ̂' სგა ხექმენიუ̂ (ბქ. 242) — რამდენსაც გამოაკლებდნენ, იმდენი შეემატებოდა თურმე.

ა̈ბრეგ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **აბრეგ** (-ა̈რ) ბქ., **აბრაგ** (-ალ) ლშხ., **აბრა̈გ** (-რაგა̈ლ) ლნტ. — ყაჩაღი, აბრაგი. ალას... ა̈ბრეგა̈ლ ესხუ̂ი̄დხ (ბზ. 101) — ამას ყაჩაღები დახვდნენ. ამეჩუ მა̈გ აბრეგ... ლი (ბქ. 16) — აქ ყველა აბრაგია. [ისკუ̂ი] აფხა̈ნიკ აბრა̈გ ლგმა̈რ (ლნტ. 299) — შენი ამხანაგი ყაჩაღი ყოფილა.

ხ-ა̈ბრეუ̂ი იგივეა, რაც **ხ-აბრა̈ი/ჲ.**

ხ-ა̈ბშე (ლოხუ̂ბიშ, ლახბიშე; ლახბიშნე) ბზ., **ხ-აბშე** (ლოხბიშ, ლახბიშე; ლახბიშნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აწოლებს, აძლევს. უ̂ოჯრი̄ლდ ქა ლახბიშე სგუ̂ირ (ბზ. 324) — ობოლმა მისცა ხამი ტილო. ლუ̂აშა თხუ̂მილ ქა ლამბიშეხ (ლშხ. 83) — ჯიხვის თავი მომაწოდეს.

ხ-ა̈ბჭკუ̂ე იგივეა, რაც **ხ-აბჭკუ̂ე.**

ა̈ბგნტყლა̈უ̂ი (ოთბგნტყლა̈უ̂, ადბგნტყლაუ̂ე; ადბგნტყლა̈უ̂ი) ბზ., **ა̈პინტყლა̈უ̂ი** (ოთუ̂პინტყლა̈უ̂, ადპინტყლაუ̂ე; ადპინტყლა̈უ̂ისგ) ბქ., **აბინტყლაუ̂ი** (ოთბინტყლაუ̂, ადბინტყლაუ̂ე; ადბინტყლაუ̂ნე) ლშხ., **ა̈ბინტყუ̂ლე** (ათუ̂აბინტყუ̂ილ, ადაბინტყუ̂ლე; ადაბინტყუ̂ლი) ლნტ. გ რ დ მ. — პუტავს; ბდღვნის. ქათალ ქოუ̂ ადპინტყლაუ̂ეხ (ბქ. 151) — ქაიამი გაპუტეთო. ქათალს დეშ ა̈ბინტყუ̂ლე (ლნტ.) — ქათამს ვერ პუტავს.

ხ-ა̈გბე (ლახუ̂აგიბ, ლახაგიბე; ლახაგიბი) ლნტ. გ რ დ მ. — არჭობს, ასობს. ჰყინტდ... დაშნა̈ სკა ლახაგიბე გუ̂ელჲაშა̈პს (ლნტ. 253) — ეაქმა დაშნა შეარჭო გველეშაპს.

ხ-ა̈გდი (ამგა̈დი̄ნდა, ახგა̈დი̄ნდა; ა̈ხგა̈დი̄ნი ბზ., ამგიდგნ, ახგიდგნ; ა̈ხგიდნი ბქ.), **ხ-აგდი** (ამგე̄დდა, ათგე̄დდა; ეთგე̄დნი) ლშხ., **ხ-ა̈გედი** (ლამაგედდა, ლახაგედდა; ლა̈ხეგედნი) ლნტ. გ რ დ უ კ. 1. ეძინება. და̈უ̂ითს, ლეთიშ ნა̈გენუ̂, სურუ ხა̈გდი (ბქ.) — დაეითს, ღამის ნათევს, ძალიან ეძინება. ბობშს ლოქ ხაგდი (ლშხ.) — ბავშვს ეძინებაო. გიორგის მა̈დ ხა̈გედდა (ლნტ. 49) — გიორგის არ ეძინებოდა. 2. ქს. სძინავს. თელ ლადელ ხა̈გედი (ლნტ.) — მთელი დღე სძინავს.

ხ-ა̈გედი იგივეა, რაც **ხ-ა̈გდი.**

ა̈გემ იგივეა, რაც **აგენ.**

ა̈გენ იგივეა, რაც **აგენ.**

ა̈გენა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈გნა̈ლი.**

ა̈გი (-ი̄შ, -ა̈რ ბზ., ა̈გიშ ბქ., ლნტ.), **აგი** (აგი̄შ, -არ) ლშხ., **არგი** უ შკ. ზ მ ნ ზ., ჩვეულებრივ იხმარება ირიბ ბრუნვაში უთანდებულოდ ან თანდებულდართული. 1. შინ. ყ'ა̈ხუ̂იშმ ა̈გის (ბზ. 41) — მოვისეენე შინ. [ლახუ̂ბა] ა̈გიდ ანჴა̈ლხ გუნ ლუსჩუქუ̂ა̈რ (ბზ. 74) — ძმები შინ (შინამდე) მოვიდნენ ძალიან დასაჩუქრებულნი. ათხე სი ადერ არგითე (ბზ. 64) — ახლა შენ წადი შინ (ისკენ). ანტახ კე̄სარ აგითე (ლშხ. 65) — დაბრუნდა კეისარი შინ. ლინთუ̂ისკა ჲერეხი კუმა̈შ... ა̈გის გუ̂აყა (ლნტ. 15) — ზამთარში ზოგი საქონელი შინ გვყავს. 2. ადგილი. აშხუ̂ ა̈გის ილჭა̈ლხ, მე̄რმ' ა̈გის ილრა̈ლხ (ბზ. 247) — ერთ ადგილას მოთქვამდნენ, მეორე ადგილას მღეროდნენ. ლახაგანხ აშხუ̂ ა̈გის (ბქ. 19) — მიადევნენ ერთ ადგილს. ლეპეყუ̂ აგითე არკალიხ ფურალს (ლშხ. 7) — დასამალავი ადგილისაკენ გარეკავენ ძროხებს. იმალა ა̈გის მარე... ათოცხუ̂აპახ (ლნტ. 5) — სადღაც (რაღაც ადგილას) კაცი მოუტაცებიათ.

ა̈გიმ იგივეა, რაც **აგენ.**

ა̈გინწალნე იგივეა, რაც **ა̈გი̄ნწა̈ლი.**

ა̈გი̄შა̈რ, ა̈რგლი̄შა̈რ (-შრეშ) ბზ., **ა̈გიშა̈რ** (-შარეშ) ბქ., (-იშ) ლნტ., **აგი̄შარ**

(-ეშ) ლშხ. — შინაურები. ალა ა̈გი̄შა̈რდ ა̈დ-კჷიჰხ (ბზ.) — ეს შინაურებმა გაიგეს. ა̈რგლი-შა̈რ ხეთხა̈ლდახ [ხოსია̈ძს] (ბზ. 28) — შინაურები ეძებდნენ ხოსიას. ნაცარქექძად აგი̄შარ ეჩეჩუ ადჰიდ (ლშხ.) — ნაცარქექიამ შინაურები იქ მიიყვანა. ბლიჷს ა̈გიშა̈რ ხოჩამდ ასოხ-ჷიდახ (ლნტ.) — ბლუს შინაურები კარგად დაუხვდნენ.

ა̈გი̄წა̈ლი (ოთგი̄წა̈ლ, ადგი̄წა̈ლე, ად-გი̄წა̈ლნე) ბზ., **ა̈გინწალნე** (ოთგინწალინ, ადგინწალნე; ადგინწა̈ლისგ ბქ., ათჷაგინწა-ლინ, ადაგინწალნე; ადაგინწა̈ლი ლნტ.), **აგი̄წა̄ლი** (ოთგი̄წა̄ლ, ადგი̄წა̄ლე; ადგი̄წა̄ლ-ნე) ლშხ. გ რ დ მ. — არწევს, აქანავებს. ჩჷეინს ა̈გინწალნეხ ეჩოხ-ამოხ (ლნტ. 69) — ქვაბს აქანავებენ აქეთ-იქით.

ხ-ა̈გლე (ოხჷაგლ, ახგილ; ახგილნე ზს., ახჷა̈გლ, ახაგილ; ახაგილე ლნტ.), **ხ-აგლე** (ოხჷაგლ, ახგილ; ახგილე) ლშხ. გ რ დ მ — აგ-ლეჯს. კაბ ʼჩჷʼახგილ (ბზ. 67) — კაბა ჩამოგლიჯა. ეოხგი̄ლა ეშხუ ჰიშხ (ლშხ. 74) — აუგ-ლეჯია ერთი ფეხი.

ა̈გნალი იგივეა, რაც **ა̈გნა̈ლი**.

ა̈გნა̈ლი (ოთჷგენა̈ლ, ადგენა̈ლე; ადგე-ნა̈ლნე) ბზ., **ა̈გნალი** (ოთგენა̈ლ, ადგენალე; ადგენა̈ლისგ) ბქ., **აგნა̄ლი** (ოთგენა̄ლ, ადგე-ნა̄ლე; ადგენა̄ლნე) ლშხ., **ა̈გენა̈ლი** (ათჷა̈გე-ნა̈ლ, ადა̈გენა̈ლე; ადა̈გენა̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ʻშეʼრეკავს, ʻგაʼრეკავს, შეიყვანს. ჰყინტდ ალძა̈რ სგა̈დგენა̈ლე მიჩა ჷოთა̈ხთე (ბზ. 277) — ვაჟმა ესენი თავის ოთახში შერეკა. კუმაშ სგოთგენა̄ლედ ლაკჷმაშთე (ლშხ.) — საქონელი ბოსელში („სასაქონლეში") შეერეკეთ. 2. აცილებს. მუშგჷრა̈ლ ოთჷგენა̈ლ (ბზ.) — სტუმრები გავაცილე. ეჯიარს ქოთგენა̄ლახ მგლდღა (ლშხ.) — იმათ მწყემსები გაუცილებიათ. 3. (ოხჷგენა̈ლ, ანგენა̈ლე; ანგენა̈ლნე ბზ., ოხგენა̈ლ, ანგენალე; ანგენა̈ლისგ ბქ., ოხგე-ნა̄ლ, ანგენა̄ლე; ანგენა̄ლნე ლშხ., ახჷა̈გენა̈ლ, ანა̈გენალე; ანა̈გენა̈ლი ლნტ.) — ფეხზე აყენებს. ეოხგენა̄ლედ ბობშარ (ლშხ.) — ბავშვები ავაყენეთ.

ა̈გრეჷას იგივეა, რაც **აგრე̄ჷს**.

ა̈გჷერშლე იგივეა, რაც **ა̈გჷშილე**.

ხ-ა̈გჷეში იგივეა, რაც **ხ-ა̈გჷშე**.

ა̈გჷირგჷინე იგივეა, რაც **აგჷირ-გჷინე**.

ა̈გჷრიზი, აგჷრიზე (ოხგჷირიზ, ან-გჷირზე; ანგჷირზნე ბზ., ანგჷირზისგ ბქ.), **ა̈გჷრიზე** (ახჷაგჷრიზ, ანაგჷრიზე; ანაგ-ჷრიზი) ლნტ., გ რ დ მ. — ახვევს, გრაგნის. ფაყჷდ დაჰლა̈შ ტუფს ა̈გჷრიზიხ (ბქ. 233) — ქუდად თხის ტყავს გრაგნიან.

ა̈გჷრი̄მბე (ოხგჷრი̄მბ, ანგჷრი̄მბე; ან-გჷრი̄მბი) ბზ., **ა̈ბირგჷი** (ოთბირიგჷ, ად-ბირგჷე; ადბირგჷისგ) ბქ., **აგჷრი̄მბე** (ოთ-გჷრი̄მბ, ადგჷრი̄მბე; ადგჷრი̄მბნე) ლშხ., **ა̈გ-ჷრიმბე** (ათჷაგჷრიმბ, ადაგჷრიმბე; ადაგ-ჷრიმბი) ლნტ. გ რ დ მ. — თელავს, ბეგვავს (გასათელად). ფაჷეი ყ'ალსაჰონიდ ი ყ'ალაგ-ჷრიმბიდ (ლნტ. 32) — ჯოხზე დავახვიეთ და მოვთელავთ.

ა̈გჷშა̈ლი (ოთჷგოშა̈ლ, ადგოშა̈ლე; ადგოშა̈ლნე) ბზ., **ა̈გჷშა̈ლი** (ოსგოშა̈ლ, ეს-გოშალე; ესგოშა̈ლისგ) ბქ., **აგჷშა̄ლი** (ოს-გოშა̄ლ, ესგოშა̄ლე, ესგოშა̄ლნე) ლშხ., **აგო-შალ** (ასჷაგოშა̈ლ, ასაგოშალე; ასაგოშალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ასხამს. ქ'ესერ ესგოშა̈ლახ ღედერ... ფაკა̈ნთე (ბზ. 358) — ჩამოუსხამთ ცერცვის' (შეჭამანდი) ჯამებშიო.

ხ-ა̈გჷშე (ოსა̈გჷშ||ესჷა̈გჷშ, ესგჷეშ; ესგჷეშნე) ზს., **ხ-აგჷშე** (ოსგოშ, ესგოშე; ესგოშნე) ლშხ., **ხ-ა̈გჷეში** (ასჷა̈გჷშ, ასაგ-ჷეშ; ასაგჷეშნე) ლნტ. გ რ დ მ. — ასხამს. [ამ-ნემ] ლიც ანჰიდ ი... ხა̈გჷშე (ბქ. 214) — ამან წყალი მოიტანა და ასხამს. ნიორწყალჷ ესგო-შე ქამექჷცა თხუმჷარჷეი (ლშხ. 66) — მოჭრილ თავებზე ნიორწყალი დაასხიო. ხა̈გჷე-შიხ ჷეი ლგფინე თჷის (ლნტ. 25) — ადუღებულ თაფლს ასხამენ.

ხ-ა̈გჰე (ლოხჷაგჰ, ლახგიჰ; ლახგიჰე ზს., ლახჷა̈გჰ, ლახაგიჰ; ლახაგიჰე ლნტ.), **ხ-აგჰე** (ლოხჷაგჰ, ლახგიჰ; ლახგიჰე) ლშხ. გ რ დ მ. — უსწორებს (თვალს). [ბა̈ლს] თეს დეშ ხა̈გჰე [ეჯკა̈ლი თჷალა̈შ ლი] (ლნტ. 315) — ბაღს თვალს ვერ გაუსწორებ, ისეთი ლამაზია.

ა̈დგილ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.),

ა̈დგი ბქ., **ადგილ** (-აშ‖-იშ, -არ) ლშხ. — ადგილი. ნე̄სგაჩუ ნახწჳიდ ლოხცჳი̄რახ ა̈დგილ (ბზ. 3) — შუაში ეიწროდ დაუტოვებიათ ადგილი. ბიბუ ომჩედ... ამ ა̈დგითე (ბქ. 13) — ბიბუ წასულა ამ ადგილისაკენ. ბუქოლად ჭალად ადგილქი ხოხალ (ლშხ., ხორ. 6) — თუთა (ბქოლა) ეაკე (ჭალა) ადგილას ხარობს (იცის). ჭელედს ეჩეხ მა̈ნკჳი ა̈დგილს ჭუდიშ ხაქახა (ლნტ. 13) — ხელედის იქით პირველ ადგილს ხუდიში ეწოდება.

ა̈დესკ იგივეა, რაც **ადე̄სგი.**

ა̈დთირი იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ა̈დთგრ იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ხ-ა̈დია̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ადია̈̄ნი.**

ა̈დია̈რი იგივეა, რაც **ა̈დძა̈რნე.**

ა̈დია̈რნე იგივეა, რაც **ა̈დძა̈რნე.**

ა̈დისგ იგივეა, რაც **ადე̄სგი.**

ა̈დისგა̈ლი იგივეა, რაც **ადე̄სგა̈̄ლი.**

ა̈დძა̈რნე, ა̈დია̈რნე (ოთდი̄რ, ადდი̄რე; ადდი̄რნე) ბზ., **ა̈დია̈რი** (ოთდირ, ადდირე; ადდირისგ) ბქ., **ადიარჳნე** (ოთდიარუნ, ადდიარჳნე; ადდიარჳნი) ლშხ., **ა̈დია̈რჳნე** (ათჳადია̈რ, ადადია̈რე; ადადია̈რი) ლნტ., გრდმ. — აპურებს, აჭმევს. ზექბათგრდ ალ გმირ ჩჳადდი̄რე (ბზ. 260) — მექბათირმა ეს გმირი დააპურა. [ალძა̈რ] ჩუ... დემის ა̈და̈რჳიხ მერბელს (ბქ. 245) — ესენი საჭმელს არ აჭმევდნენ ხაბაშს. ჩუ ლოქ ადადია̈რნი (ლნტ. 174) — დავაპურებო.

ა̈დჳერ იხ. **ესლრი, ესხრი.**

ა̈დჭიდ იხ. **იჭდე.**

ა̈-ხ-⌈ე⌉ზინი იგივეა, რაც **ა-ხ-ა̄ზი.**

ა̈ეს იგივეა, რაც **ა̈ი.**

ა̈ეცხჳნე იგივეა, რაც **ა̈ძცხუნე.**

ა̈ე̄სგი იგივეა, რაც **ა̈ი.**

ხ-ა̈ზ იგივეა, რაც **ხ-ა̈̄ზ.**

ხ-ა̈ზგუნე (ოხზუგჳინ, ახზიგჳნე; ახზიგჳნი ბზ., ახჳზიგინ, ახზიგჳნე; ახზიგჳნისგ ბქ., ა̈ხჳაზიგჳინ, ა̈ხაზიგჳნე; ა̈ხაზიგჳნი ლნტ.), **ხ-აზგუნე** (ოხზიგუნ, ახზიგჳნე; ახზიგჳნი) ლშხ. გრდმ. — ატკივებს, სტკენს. ჩა̈ქდ ჭიშხ ახზიგჳნე (ბზ.) — ცხენმა ფეხი ატკინა. [მარე] მეზგა გუ დემ ოთზიგნისგ (ბქ. 292) — კაცი ოჯახს გულს არ ატკენს. [მენესკვრა მუხჳბეს] ლედერდ ჭა̈დ ახაზიგჳნე (ლნტ. 226) — შუათანა ძმას ცერცვმა მუცელი ატკინა.

ა̈ზგუნე (ოთზიგჳინ, ადზიგჳნე; ადზიგჳნი ბზ., ადზიგჳნისგ ბქ.), **აზგუნე** (ოთზიგ, ადზიგე; ადზიგნე) ლშხ., **ა̈ზგე** (ათჳაზიგ, ადაზიგე; ადაზიგი) ლნტ., გრდმ. — ასახლებს, აბინავებს. [ხელწიფ] ხაჭჳდი იმედს, ერე მიჩ ესერ ჩჳა̈ზგუნე (ბზ. 272) — ხელმწიფე აძლევს იმედს, რომ შენ დაგასახლებო. გეზლი̄რ მოშ-მოშ ოთზიგ (ლშხ.) — შვილები ცალ-ცალკე დავასახლე. ხოშა გეზა̈ლ ხოჩამდ ათჳაზიგედ (ლნტ.) — უფროსი შვილი კარგად დავასახლეთ.

ა̈ზეთჳნე იგივეა, რაც **ა̈ზთუნე.**

ხ-ა̈ზემალი იგივეა, რაც **ხ-აზმა̈̄ლი.**

ხ-ა̈ზემე იგივეა, რაც **ხ-აზმე.**

ა̈ზთუნე (ოთზუთჳინ, ადზუთჳნე; ადზუთჳნი ბზ., ოხზეთჳინ, ახზეთჳნე; ახზეთჳნისგ ბქ.), **აზთუნე** (ოხზეთუნ, ანზეთჳნე; ანზეთჳნი) ლშხ., **ა̈ზეთჳნე** (ახჳა̈ზეთჳინ, ანა̈ზეთჳნე; ანა̈ზეთჳნი) ლნტ. გრდმ. 1. მეთის ხდის. ლამა̈რია გიმბა̈შს ა̈ზთუნა (ბქ. 329) — ლამარია (მარიამ ღვთისმშობელი) კანაფისაგან მეთს ხდიდა. ნა̈ გინება̈შს ჩიგა̈რ ხჳა̈ზეთჳნედ (ლნტ.) — ჩვენ კანაფის თესლისაგან ყოველთვის ვხდით მეთს. 2. მეთავს, მეთს უსვამს. ლა̈შხბიე̄ლ მანქანას ხჳაზთუნე (ბზ.) — საკერავ მანქანას ეზეთავე.

ხ-ა̈ზნა (მეზნა̈̄ნ⌈და⌉, ხეზნა̈̄ნ⌈და⌉; ხეზნა̈̄ნდე̄დს ბზ., მეზნა̈ნ, ხეზნა̈ნ; ხეზნა̈ნდეს ბქ., მა̈ზნგნდა, ხა̈ზნგნდა; ხაზნგნდეს ლნტ.), **ხ-აზნა** (მეზნა̈ნ, ხეზნა̈ნ; ხეზნე̄ნს) ლშხ. გრდუკ. — მნედ აქვს, სჩვევია. ხალოს მა̈გ ხოჩა ხაზნა (ბზ. 305) — ხალოს ყველაფერი კარგი სჩვევია. ამკალიბ ლეგლირდე ლენტხე̄ლს ხაზნახ (ლშხ. 13) — ასეთი ავადმყოფობა ლენტეხლებს სჩვევიათ. ეჯის მა ზგნე ხა̈ზნა? (ლნტ. 222) — იმას რა მნე სჭირს (რა სჩვევია)?

ა̈ზძე̄ნი იგივეა, რაც **ა̈ძჭენი.**

ა̈ზჳ იგივეა, რაც **ჭა̈ზჳ.**

ა̈ზჭენა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ძჭენა̈̄ლი.**

ა̈ზჭენი იგივეა, რაც **ა̈ძჭენი.**

ა̈თეი იხ. **ხ-ეჭოლი.**

ხ-ა̈თენე იგივეა, რაც **ხ-ა̈თნე.**

ა̈თენე იგივეა, რაც **ა̈თნე.**

ხ-ა̈თერ იგივეა, რაც **ხ-ათერ.**

ა̈თეჳრალი იგივეა, რაც **ათეჳრა̈ლი.**

ა̈თი, ა̈თიი იგივეა, რაც **ათი̄.**

ხ-ა̈თირჳნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈თრუნე.**

ხ-ა̈თი̄რ (ესჳთგრა̈ნ, ესთგრა̈ნ; ესთგ̄რი) ბზ., **ხ-ათრგნა** (ოთთგრ, ა̈დთგრ; ადთგრი||ა̈დთირი) ბქ., **ხ-ათგ̄რა** (ოთთგ̄რენ, ედთგ̄რა̈ნ; ედთგ̄რი) ლშ., **ხ-ათგრა** (ასჳˈეˈთგრენ, ა̈სˈეˈთგრა̈ნ; ა̈სეთგრი) ლნტ., გ რ დ უ. — ˈაˈგდია, ეთრევა. სგა̈ჳ ა̈ნთგ̄რ... ნაჴეცჳრა! (ბზ. 396) — შემოეთრიე, მხეცო! სი იმთჳა̈ძთე ჴეკჳეს, ეჩხაჳ ათთგრ! (ბქ. 31) — შენ საითაც გინდოდეს, იქით წაეთრიე! ხენწიფს ასოჴუგლა „ჩუჳ ასთგრდა ა̈გის!" (ლნტ. 190) — ხელმწიფეს დაუყვირია: „სახლში დაეგდეო"!

ხ-ა̈თლე (ლჷხჳათალ, ლახთილ; ლახთილე ბზ., ლოხჳათლ ბქ., ლა̈ხჳათილ, ლახა̈თილ; ლახათილნე ლნტ.), **ხ-ათლე** (ლჷხჳათლ, ლახთილ; ლახთილნე) ლშ. გ რ დ მ. 1. აკარებს. მიჩა ფა̈თჳა̈რ სგა̈ჳ ლახთილ კინჩხა̈რქა (ბზ. 399) — ჩემი თმები მიაკარე [მიადე] კისერზეო. ამნემ კა̈ნჭოლგნქა სგა მამაგჳეშ ლახთილ [მუხჳზემიშ ხეხჳს] (ბქ. 47) — ამან მხოლოდ ნეკათითი მიაკარა ძმის ცოლს. 2. ზედ აკრავს, აჭერს. ჰანტოს სკელდ ლოხჳთილა მაცლა̈ნ (ბზ. 30) — ჰანტოს წვივზე მიუკრავს (მიუჭერია) მუგუზალი.

ა̈თლჷნი იხ. **ხ-ალა.**

ხ-ა̈თნე (ესჳთენ, ესთენე; ესთენი||ესთენნე ბზ., ესთენისგ ბქ.), **ხ-ათნე** (ოსთენ, ესთენე; ესთენნე) ლშ., **ხ-ა̈თენე** (ასჳა̈თენ, ასა̈თენე, ასათენნე) ლნტ. გ რ დ მ. — აჩნევს, 'და'ატყობს (კვალს). მუსჲი ნაზელა̈ლს ჟ'ესთენნე (ლშ.) — თოვლმე კვალს (ნავალს) დაატყობს. მიჩა ნარდჳს შიშტ ხა̈თენე ქორს (ლნტ.) — თავის ნამყოფს მაშინვე დაამჩნევს სახლს.

ა̈თნე (ოხჳთენ, ანთენე; ანთენი||ანთენნე ბზ., ანთენისგ ბქ.), **ათნე** (ოხთენ, ანთენე; ანთენნე) ლშ., **ა̈თენე** (ახჳა̈თენ, ანათენე; ანათენი) ლნტ. გ რ დ მ. 1. აჩენს, ბადებს. ა̈დღჳაჟ ზურა̈ლ ი ჭყინტ ანთენე (ბზ. 329) — იმშობიარა ქალმა და ვაჟი გააჩინა (დაბადა). 2. ამჟღავნებს, ამხელს. თხუმ ქა დემ ა̈თნე (ბქ. 37) — თავს არ ამჟღავნებს (აჩენს). ლგპეჳნე ხეყად ბეფშ ი ქანათენე (ლნტ.) — დამალული ჰყავდა ბავშვი და გამოაჩინა.

ხ-ა̈თრუნე (ოთთირჳინ, ათთირჳნე; ათთირჳნი ბზ., ათთირჳნისგ ბქ.), **ხ-ათრუნე** (ოთთირუნ, ათთირჳნე; ათთირჳნი) ლშ., **ხ-ა̈თირჳნე, ხ-ა̈თრუნე** (ათჳა̈თირინ, ათა̈თირჳნე; ათა̈თირჳნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აცნობს (თავს). თხუმ ხჳა̈თრუნე მუშგჳრია̈რს (ბქ.) — თავს ვაცნობ სტუმრებს. ხოჩა̈მდ ოთთირუნ ეჯიარს თხუმ (ლშ.) — კარგად გავაცანი იმათ თავი. ქანჩეს ი ეჩქა თხჳიმს ჩჳათჳა̈თირჳნი (ლნტ. 219) — გამოვიდეს და მაშინ თავს გავაცნობ.

ა̈თუ ზს., **ათჳი** ლშ., **ა̈თჳი** ლნტ. (ხოძთჳა, მაძთჳე ზს., ათჳიარა ბქ., ლნტ., ხოˈძˈათჳა ლნტ., ხოითჳა, ათჳია̈რა ლშ.) — ცხელი. ბეფშჳდ ა̈თუ დია̈რ ლახტყიპ მიჩა დის (ბზ. 390) — ბავშვმა ცხელი პური მიაკრა დედამისს. ლაჴჳფუნოშ ანღრი ა̈თუ ჳერთქ (ბქ. 263) — ბოლქვებად (ბოლქვებით) მოდის ცხელი ორთქლი. ა̈თჳიჟი დაგრობს სგებინ მოდმაგეშ ხოგან (ბქ. 291) — ცხელ გულზე მკვლელობას წინ არაფერი ედგა. ზურა̈ლს ათჳი ლიცთე ხადჷსჳნეხ ჭიშხარს (ლშ. 91) — ქალს ცხელ წყალში ადებინებენ ფეხებს. ალეს თხჳიმ სკასოყიჳნა ლუნეშˈდˈ ა̈თჳი ლიცხოძსა (ლნტ. 246) — ამას ხბოსთვის ცხელ წყალში ჩაუყოფინებია თავი. ა̈თუ ლამა̈დ ფხულა̈რს (ჰოჳ. 112) — დამცხა თითებში. ზ მ ნ ს. **ათჳიდ** — ცხლად. თამროზილად თჳეფ ხატყჳეფი თხა̈როლს ათჳიათჳიდ (ჰოჳ. 214) — თამროზილამ მჷელს ცხელ-ცხელად დაახალა თოფი.

ა̈თუა̈რობ, ა̈თჳა̈რობ (-ა̈შ) ბზ., **ა̈თჳარობ, ა̈თუარობ** (-ა̈შ) ბქ., **ათჳია̈რობ** (-ა̈შ) ლშ., **ა̈თჳიარობ** (-ა̈შ) ლნტ. — სიცხიანობა, სიცხე, გვალვა. ამზაჳ გუნ ა̈თჳა̈რობ ლი (ბზ.) — წელს დიდი სიცხიანობაა. ჯჳინალდ გჳა̈მიდ ა̈თუარობ ხა̈მთქჳენა (ბქ.) — ძველად მეტისმეტი გვალვა იცოდა თურმე. მა̈დ

მაშყიდ ამჭა̈ ა̈თჳიარობ (ლნტ.) — არ მახსოვს ასეთი სიცხიანობა.

ა̈თჳარობ, ა̈თჳა̈რობ იგივეა, რაც **ა̈თჳა̈რობ.**

ა̈თჳი იგივეა, რაც **ა̈თჳ.**

ა̈თჳიჯდ იხ. **იჯდე.**

ხ-ა̈თქე (ლოხჳათქ, ლახთიქ; ლახთიქე) ზს., **ხ-ათგქე** (ლახჳათგქ, ლახათგქე, ლახათგქი) ლნტ., **ხ-ათქე** (ლოხჳათქ, ლახთიქ; ლახთიქე) ლშხ., გრდმ. 1. საარაყეს („თხიადს") აყენებს. გა̈ნჭჳს... რაყა̈რთეჲსგა ისგა ხა̈თქეხ (ბქ. 228) — ანწლს კასრებში საარაყედ ჩააყენებენ. მა̈ნკჳ სგა ლა̈თქედ ლაჳრაშთეჲსგა (ბქ. 196) — პირეელად საარაყე თხიადს ჩავაყენებთ კასრში. 2. ბზ., ლნტ. აფურთხებს, ასხამს. მოღლატს ხჳა̈ჲ ნატბგნ ლახთიქხ (ბზ.) — მოღალატეს ბევრი (ფურთხი) მიაფურთხეს.

ა̈თშერი იგივეა, რაც **ათშჷრი.**

ა̈თში (ოთგშ, ა̈თიშ; ა̈თშჷნე‖ადთიშნე ბზ., ა̈თშინე ბქ., ათჳშ, ათიშ; ადათიშნე ლნტ.), **ათში** (ოთთიშ, ადთიშე; ადთიშნე) ლშხ., გრდმ. — არჩევს. ხოლა̈მ ი ხოჩა̈მ მჷჲ ჩჳ ხჳა̈თში (ბზ.) — ცუდს და კარგს მეც ვარჩევ. ზურალჷლ ლა̈შის ათშიხ (ლშხ.) — ქალები თესლს არჩევენ. დჷნად ლობიო ადთიშე (ლშხ.) — გოგონამ ლობიო გაარჩია. [დენა] სა̈ინისკა ლობიოს ა̈თში (ლნტ. 37) — გოგო თეფშში ლობიოს არჩევს. იხ. **ხ-ა̈თში.**

ხ-ა̈თში (ოხჳა̈თშ, ახთიშ; ახთიშნე ზს., ახჳა̈თშ, ახათიშ; ახათიშნე ლნტ.), **ხ-ათში** (ოხთიშ, ახთიშე; ახთიშნე) ლშხ. გრდმ.— გამოარჩევს, გამოყოფს; არჩევს. ხოჩა ჩა̄ყარ ახთიშეხ ი ადიეხ (ლშხ.) — კარგი ცხენები გამოარჩიეს და წაიყვანეს. [მა̈გ] ხოჩა მელა̈ხჳიჳს ხა̈თში (ლნტ. 75) — ყველა კარგ შემსვლელს არჩევს.

ა̈თშორი იგივეა, რაც **ათშჷრი.**

ხ-ა̈თშჳნე (ოხჳთიშჳინ, ახთიშჳნე; ახთიშჳნი ბზ., ახთიშჳნისგ ბქ., ახჳა̈თიშჳინ, ახა̈თიშჳნე; ახა̈თიშჳნი ლნტ.), **ხ-ათშჳნე** (ოხთიშჳნ, ახთიშჳნე; ახთიშჳნი) ლშხ., გრდმ., კაუზატ. — არჩევინებს. კჷსა̈რდ ქა̈ხთიშჳნე დჷნა [ჰიტის] (ბზ. 313) — კეისარმა 'გა'მოარჩევინა ქალიშვილი ჰიტის. მიჩა ნა̈თი [ჯეგ] ახყახ ი აშ ესერ ხა̈თშჳნეხ (ბქ. 314) — ჩემი წილი ჯოგი მოჰყავთ და მე ამომარჩევინებენო. ახა̈თიშჳნეხ მჳშკჳა̈რის მაჩენე ჩა̈ყ (ლნტ.) — ამოარჩევინეს სტუმარს საუკეთესო ცხენი.

ა̈თშჳრე იგივეა, რაც **ათშჷრი.**

ა̈თხე იგივეა, რაც **ათხე.**

ა̈თხელხი იგივეა, რაც **ათხჷხი.**

ხ-ა̈თხპინე (ლოხჳათხპ, ლახთხეპ; ლახთხეპნე ბზ., ლოხჳა̈თხპ ბქ.), **ხ-ათხპინე** (ლოხთხეპ, ლახთხეპე; ლახთხეპნე) ლშხ., **ხ-ათხა̈პი** (ლახჳა̈თხპ, ლახათხეპ; ლახათხეპნე) ლნტ. გრდმ. 1. 'გა'პკრავს (ფრთას, ცელს...). უსვამს. შდჳგჳლდ ალ მახელჳა̈ყს ლახთხეპ ჰაკჳა̈დ (ბზ. 446) — თავგმა ამ (ახალგაზრდა) ვაჟს კუდი მოუსვა. [და̈ლდ] მანგჳრს ეშხჳ ღალიდ ლახთხეპ (ჰოფზ. 275) — დალმა მანგურს ერთი ფრთა მოუსვა. 2. ბქ., ქს. თვალს მოჰკრავს. თეჳრ გოგად თე ლამთხეპე (ლშხ. 86) — უთვალო გოგამ თვალი მომკრა.

ხ-ა̈თხფე (ოხჳათხფ, ათთხიფ; ათთხიფე ზს., ოხჳათხფ, ახთხიფ; ახთხიფე‖ესჳათხფ, ესთხიფ; ესთხიფნე ბქ., ასჳა̈თხფ, ასათხიფ; ასათხიფნე ლნტ.), **ხ-ათხფე** (ოსათხფ, ესთხიფ; ესთხიფე) ლშხ. გრდმ. — აფარებს, 'მო'ახურავს; გადააკიდებს. [ჩა̈ყს] ტომარა̈ჲ ესთხიფ ჯაჰა̈რყი (ბზ. 444) — ცხენს გავამე ტომარა დააფარა. ჯინემ თერა̈რ უშხჳარყი ესთხიფ (ბქ. 312) — თვითონ მან თვალები დახუჭა (ქუთუთოები ერთმანეთს დააფარა). ყიქან ალსათხიფედ ეჯ ლგსყე მა̈ტყს (ლნტ. 32) — ზემოდან დაწყობილ (გამზადებულ) მატყლს 'გა'დაეაფარებთ.

ა̈'თ'ჰჷდ იხ. **ხ-ეჰოლი.**

-ა̈ი[1] ბზ., **-ა̈'ჲ'** ბქ., ლნტ., **-აჲ** ლშხ. — რაიმე თვისებების მაწარმოებელი სუფიქსი. მა̈ჲ ფისრა̈ჲ ხი! (ბზ. 244) — რა დაწყევლილი (ფისიანი) ხარ! ზობა̈ჲს კარქა̈ჲ ესერ ხოჩა (ანდ. 40) — მჟამელს (ჭამიას) მწვანელი სჯობია. არაყ ხოშა შდგმაჲ ჷრი (ლშხ. 32) — არაყი უფრო მათრობელა იქნება. შურა̈ჲ თჳი ხეფა̈სი ადრა მჳლჳა̈ხენქა (ლნტ. 24) — მაწყინარი თაფლი გამოდის იელის ყვავილისაგან.

ა̈ი[2], **ა̈'ჲ'ჷსგი** (ოთხჳა̈ჲ, ადჲე; ადჲჷნე-

||ადჲე̄სგი) ბზ., **ა̈ჲნე** ზს., **ა̈ჲსგ** (ოთხჳა̈, ადჲე||ადაე; ადჲესგ||ადა̈ჲსგ) ბქ., **აჲეს** (ოთაჲ, ადჲე: ადჲეს) ლშხ., **ა̈ეს˹კ˺, ა̈ჲესკ, ა̈ეს** (ათ˹ხ˺ჳა̈, ადა̈˹ჲ˺ე; ადა̈ეს˹კ˺||ადაჲესკ) ლნტ., გ რ დ მ. 1. მიაქვს, მიჰყავს. ამნე̄მ სგა̈ლჲე ქორთე ა̈შიკ (ბზ. 343) — ამან შეიტანა სახლში ყუთი. ლამპრა̈ლს ა̈გიხა̈ნ ა̈ჲე̄სგიხ (ბზ. 13) — ლამპრებს შინიდან წაიღებენ. მი ოთხჳა̈ ლაშგა̈რ ლამახჳალთე (ბქ.) — მე წავიყვანე ლაშქარი სამტროდ. ლუფხჳისა ფურალს ლახჳთე აჲესხ (ლშხ. 8) — ბაფხულში ძროხები მთაში მიჰყავთ. ზურა̄ლს ზითუნახაჳ ოთჲა (ლშხ. 75) — ქალს მზეთუნახავი წაუყვანია. ადჲესნახ ხატს (ლშხ. 8) — წაიღებდნენ ხატს. და̈ჳს ათხოჲა ცხეკხო ლახჳბა (ლნტ. 135) — დევს წაუყვანია ძმები ტყეში. არა̈ყს ათხა̈ესხი (ლნტ. 29) — არაყს წაიღებ. ჯჳეგ ა̈გხო ადა̈ჲეხ (ლნტ. 306) — ჯოგი შინ წაიყვანეს. ჰანა̈რ მიიდ ოთხჳა̈ჲ (პოეზ. 90) — ხარები ისეე მე წავიყვანე. სგა ოთხჳია სოფელთესგა (პოეზ. 26) — შეუყვანიხარ სოფელში. 2. ბზ. ატარებს. ლგფკე̄ლდ ი ჰყინტდ ხოჩა ლირდე̄-ლიზგე ადჲეხ (ბზ. 264) — ქალბატონმა და ბიჭმა კარგი დრო (ყოფა-ცხოვრება) გაატარეს.

ხ-ა̈იდ (მა̈იდგნ˹და˺, ხა̈იდგნ˹და˺; ხა̈იდგნდე̄დს ბზ., მა̈ჲდგნ, ხა̈ჲდგნ; ხა̈ჲდგნეს ბქ., მა̈ჲდგნდა, ხა̈ჲდგნდა; ხა̈ჲდგნდეს ლნტ.), **ხ-აიდ** (მაიდგ̄ნდა, ხაიდგ̄ნდა; ხაიდგ̄ნდეს) ლშხ. გ რ დ უ ვ. — შია. შომჳა̈ჲ ესერ ხა̈იდგნდე̄დს, ეჩქა ა̈მხჳ ჩჳჳ იზობდა (ბზ.) — როცა გშიოდეს, (მაშინ) ერთი შეჭამეო. ნალჳქურს გჳა̈მიდ ხა̈იდგნ (ბქ.) — ეაქს ძალიან შიოდა. ხა̈ჲიდგნდა ბჳბას (ლნტ.) — შიოდა ბიძას.

ხ-ა̈იმედა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჲმედა.**

ა̈ინე იგივეა, რაც **ა̈ჰნე.**

ა̈ირე იგივეა, რაც **ა̈ჲრი.**

ხ-ა̈ისგუნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჲასგუნე.**

ა̈იცენი იგივეა, რაც **ა̈ძჰენი.**

ხ-ა̈კდუნე (ოხ˹ჳ˺კიდჳინ, ახკიდჳნე; ახკიდჳნი ბზ., ახკიდჳნისგ ბქ., ახჳაკიდჳინ, ახაკიდჳნე; ახაკიდჳნი ლნტ.), **ხ-აკდუნე** (ოხკიდუნ, ახკიდჳნე; ახკიდჳნი) ლშხ. გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — ˹ამო˺ალებინებს. ქჳინ ნო̄სა ახკიდჳნა (ბზ. 286) — ხმა (სული) არ ამოალებინო. ჰა̈შ ქჳინს დემ ხა̈კდუნე მიჩა ჲეხჳს (ლნტ.) — ქმარი ხმას (სულს) არ აღებინებს თავის ცოლს. ხანგა̈რ მიშგუ ნომ ამკიდჳნად (პოეზ. 44) — ჩემი ხანჯარი არ ამომაღებინოთ!

ხ-ა̈კედ იგივეა, რაც **ხ-აკედ.**

ა̈კეთლე იგივეა, რაც **ა̈კთილე.**

ა̈კენე იგივეა, რაც **აკე̄ნე.**

ა̈კეპლე იგივეა, რაც **აკპგნე.**

ხ-ა̈კეტა იგივეა, რაც **ხ-აკტა.**

ა̈კეტა̈ჳი იგივეა, რაც **აკეტაჳი.**

ა̈კთილე (ოთჳკეთილ, ადკეთლე; ადკეთლი) ბზ., **ა̈კთილი** (ოთკეთილ, ადკეთლე; ადკეთლისგ) ბქ., **აკთილე** (ოთკეთილ, ადკეთლე; ადკეთლი) ლშხ., **ა̈კეთლე** (ახჳაკეთილ, ანაკეთლე; ანაკეთლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამდიდრებს; ავსებს; აბედნიერებს. მიჩ ესერ ჩოთკეთლა (ბზ. 263) — მე გავამდიდრეო. [ჲაკოფდ] ჩჳადკეთლე ეჯ ზურა̄ლო̄ლ (ლშხ. 63) — იაკობმა ის ქალი გააბედნიერა. ახჳაკეთილ, ეჯკა̈ ხოჩა გჳეშ ახოსყ (ლნტ.) — გავაბედნიერე, ისეთი კარგი საქმე გავუკეთე.

ხ-ა̈კიკ (ხჳა̈კიკდა̈ს, ხა̈კიკდა; ხა̈კიკდე̄დს ბზ., ხჳა̈კიკდ, ხა̈კკგდ ბქ.), გ რ დ უ ვ. — 1. ელის. ხჳა̈კიკ ეჩო̄ ლიჲედს (ბზ.) — მის მოსვლას ელი. ა̈ლი ჩუ ლიბჳრეს აშ ხა̈კიკ (ბქ. 215) — ეს მოუთმენლად ელის დაღამებას. 2. ობიექტური წყობით (მა̈კიკდა, ხა̈კიკდა; ხა̈კიკდეს ბზ., მაკიკდა, ხაკიკდა; ხაკიკდეს ლშხ., მა̈კიკდა, ხა̈კიკდა; ხა̈კიკდეს ლნტ.) — ეძნელება, ენანება; ეეჭვება. ამის მა̄მ ხა̈კიკ მა̄რე̄მი დაგრა (ბზ.) — ამას ადამიანის სიკვდილი არ ენანება. ხა̈კიკდა ამშა ლისყეი (ლნტ.) — ეეჭვებოდა ამის გაკეთება.

ა̈კიმბე იგივეა, რაც **ა̈კი̄მბი.**

ა̈კიმბი იგივეა, რაც **ა̈კი̄მბი.**

ა̈კირცხე იგივეა, რაც **აკგრცხე.**

ხ-ა̈კიჩი იგივეა, რაც **ხ-ა̈კჩე.**

ა̈კი̄მბი (ოთკი̄მბ, ადკი̄მბე; ადკი̄მბნე) ბზ., **ა̈კიმბი** (ოთკიმბ, ადკიმბე; ადკიმბისგ) ბქ., **აკი̄მბე** (ოთკი̄მბ, ადკი̄მბე; ადკი̄მბნე) ლშხ., **ა̈კიმბე** (ათჳა̈კიმბ, ადაკიმბე; ადაკიმბი) ლნტ. გ რ დ მ. — ტენის, ტკეპნის. ლაშგყთე ნახა̈რხჳ ოთკი̄მბ (ბზ.) — გოდორში ნახერხი

ჩაჲტჲრე. ზურალდ კიბდენ ფაქჷშჷ ანკიმბე (ბქ.) — ქალმა კიდობანი ფქვილით ამოტენა. წმინდ ჷერს სკა ხოშდეხ ლერწი ძირა̈ლისკა ი ჩჷა̈კიმბეხ ბგგიდ (ლნტ. 26) — სუფთა მიწას ლერწს ძირებში მიაყრიან და მაგრად დატკეპნიან.

ხ-ა̈კლი̄ნე (ოთკა̈ლი̄ნ, ათკა̈ლი̄ნე; ათკა̈ლი̄ნნე) ბზ., **ხ-ა̈კლინე** (ოთკა̈ლინ, ათკა̈ლნე; ათკა̈ლნისგ) ბქ., **ხ-აკჷდჷნე** (ოსკჷედჷნ, ესკჷედნე; ესკჷედნი) ლშხ., **ხ-ა̈კჷედნე** (ასჷაკჷედინ, ასაკჷედნე; ასაკჷედნი) ლნტ. გ რ დ მ. — აკლებს. [ხელწიფხდ] მამაგჷეშ ათკა̈ლნე (ბქ. 263) — ხელმწიფემ არაფერი დააკლო. ლჷა̈რ ლარდოშ მა̈დმა ასჷაკჷედა̈ნ (ლნტ.) — სიცოცხლეში არაფერი დაეკელი.

ა̈კჷა̈რემი იგივეა, რაც **ა̈კჷრემი**.

ხ-ა̈კჷდჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈კლინე**.

ხ-ა̈კჷედნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈კლინე**.

ხ-ა̈კჷეპტე იგივეა, რაც **ხ-აკჷპიტე**.

ხ-ა̈კჷიჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈კჷჰჷნე**.

ა̈კჷლი̄ნე (ოთკჷლი̄ნ, ადკჷლი̄ნე; ადკჷლი̄ნნე) ბზ., **აკჷლინე** (ოთკჷლინ, ადკჷლინე; ადკჷლინისგ) ბქ., **აკჷლი̄ნე** (ოთკჷლი̄ნ, ადკჷლი̄ნე; ადკჷლი̄ნნე) ლშხ., **ა̈კჷლინე** (ათჷა̈კჷლინ, ადაკჷლინე; ადაკჷლინი) ლნტ. გ რ დ მ. — თელავს (შალს, ქუდს...). მა̈ნიჲე ლჷშნჷ ფაყჷს ა̈კჷლი̄ნე (ბზ.) — მანიჲე სვანურ ქუდს თელავს. მჷკჷლინე ჰაგა̈რ ლი, ეჯჲი აკჷლინე (ბქ. 306) — მთელავი ფეხშიშველაა. (და) ისე თელავს შალს. [მა̈ტყ]... ტებედი ლიცშჷ ჩა̈ჷყინ ჩჷადაკჷლინახ (ლნტ. 30) — შატყლი თბილი წყლით ჩეოშე მოთელონ.

ა̈კჷრემი (ოთკჷარა̈მ, ადკჷარმე; ადკჷარმი ბზ., ოთკჷერა̈მ, ადკჷერმე; ადკჷერმისგ ბქ.), **აკჷრემი** (ოთკჷარემ, ადკჷერმე; ადკჷერმი) ლშხ., **ა̈კჷა̈რემი** (ათჷაკჷა̈რემ, ადაკჷა̈რემე; ადაკჷა̈რემი) ლნტ. გ რ დ მ. — ყრის (რაღაცას). ეჯნე̄მდ ქა̈მ ლაღელს ადკჷერმე ბეფშჷ (ბზ.) — იმან ვარეთ ცდაში გაყარა ბავშვი. შაჷა̈ǯ ლიცს ჩჷაკჷრემი (ბქ. 36) — შავაი წყალს გაყინავს.

ხ-ა̈კჷშე იგივეა, რაც **ხ-აკჷშე**.

ხ-ა̈კჷშჷნე (ოხკჷიშინ, ახკჷიშნე; ახკჷიშნი ბზ., ახკჷიშნისგ ბქ., ახჷაკჷიშინ, ახაკჷიშნე; ახაკჷიშნი ლნტ.), **ხ-აკჷშჷნე** (ოხკჷიშჷნ, ახკჷიშჷნე: ახკჷიშჷნი) ლშხ. გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. 1. აჯეხინებს. ქა მასარ გჷა̈მის ჰანჷდ ჷლჷ'ესერ ახოკჷიშნა (ანდ.) — ბომაზე მეტ სიმძიმეს ხარისათვის უღელი გაუჯეხინებიათ. 2. ამხელინებს. ქაჷ ახკჷიშნე. იმეჲსგა ესერ ხოგ ტჷრას ქჷინ (ბქ. 58) — ათქმევინე (გამოატეხინე), რაში უდგას ტურის სული. 3. აჩეკინებს. ქათალს წინწლა̈რს ხაკჷშჷნე (ბქ.) — ქათამს წიწილებს აჩეკინებს.

ხ-ა̈კჷჰჷნე (ოთკჷიჰინ, ათკჷიჰნა̈ჷნე: ათკჷიჰნა̈ჷნი ბზ., ათკჷიჰნისგ ბქ.). **ხ-ა̈კჷიჷნე** (ათჷა̈კჷიჷინ. ათაკჷიჷნე: ათაკჷიჷნი) ლნტ. გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. 1. აცუბინებს. ატყობინებს. ალა ხელწიფსი̄ ჩჷათკჷიჰჷნეხ (ბზ. 304) — ეს ხელმწიფესაც შეატყობინეს. მჷს გეზლა̈შ ქჷერწილ ქ'ათკჷიჰნეხ (ბქ.) — მამას შვილის ქორწილი შეატყობინეს. ალე დეშ ამაკჷიჷნხეს ხოჩა გჷეშ (ლნტ.) — ეს ვერ შემატყობინე კარგი საქმე. 2. ასინჯვინებს. ხარბუზს ლა̈ყდიჲი გა̈მდი ჲი ხა̈კჷჰჷნეხ (ბქ.) — ყიდვისას საზამთროს გემოთიც გაასინჯვინეს.

ხ-ა̈კჩე (ოხჷაკჩ. ახკიჩ: ახკიჩნე ბზ., ახჷა̈კჩ, ახა̈კიჩ; ახა̈კიჩე ლნტ.), **ხ-აკიჩი** (ოხჷკიჩ. ახკიჩე; ახკიჩისგ) ბქ., **ხ-აკჩე** (ოხჷაკჩ. ახკიჩ: ახკიჩე) ლშხ., გ რ დ მ. — წყვეტს. აძრობს. ა̈მეჩედ ალე ი ყ'ახოკიჩა ღერქედა (ლნტ. 244) — წასულა ეს და ორივე მოუწყვეტია. [ბაბას] ახოკიჩა [ნესჷ] (ლნტ. 309) — პაპას ნესვი მოუწყვეტია.

ხ-ა̈კჰე (ჩოთ'ჷ'კიჰ. ჩჷადკიჰე: ჩჷადკიჰნე ბზ., ოთკიჰ. ადკიჰე: ადკიჰისგ ბქ.) გ რ დ მ. — კარგავს. ბეფშჷდ ფაყჷ ჩჷ მგრა̈მ ადკიჰე (ბზ.) — ბავშვმა ქუდი სადღაც დაკარგა. გ ა დ ა ტ. აქრობს ('ვა'აქანებს). [მა̈ლდ] მა̈ჷ ეშ ლახკიჰე გიე̄რგიშთე (ბზ. 318) — მელამ ყველაფერი გიორგისკენ გააქანა (გააქრო).

-ა̈ლ[1] იგივეა, რაც **-ა̈̈ლ**.

ა̈ლ[2] იგივეა, რაც **ჰა̈ლჷა**.

-ა̈ლ[3] იგივეა, რაც **-ა̈რ**.

ა̈ლეთე იგივეა რაც **ალე̄თე**.

ა̈ლთე (ოხჷა̈ლთ, ანლეთე: ანლეთნე) ზს., **ალთე** (ოხლეთ. ანლეთე: ანლეთნე) ლშხ., **ალეთე** (ახჷალეთ. ანალეთე: ანალეთ-

ნე) ლნტ., გ რ დ მ. — რთავს. ალ'ესერ ყიჲ ან-ლეთ (ბზ. 323) — ეს დაართეო. ხოჩამდ ანლე-თე (ლშხ.) — კარგად დაართო.

ჲლმესგი (ოთლემესგ, ადლემსგე; ად-ლემსგი'ნე' ბზ., ადგლმესგისგ ბქ.), **ალმესგი** (ოთგლმესგ, ადგლმესგე; ადგლმესგნე) ლშხ., **ჲლმესკი** (ჲხჲილმესკ, ჲნილმესკე; ჲნილმეს-კი) ლნტ., გ რ დ მ. — ცეცხლს ანთებს. ბაბა ჰამდ ჲლმესგიჲ ცხეკისგა (ბქ.) — პაპა დილამდე ცეცხლს ანთებდა ტყეში.

ხ-ჲლწი იგივეა, რაც **ხ-ალწი**.

ხ-ჲმბე, ხ-ჲნბე (ოთნებ, ათნებე; ათნებ-ნე ბზ., ათნებისგ ბქ.), **ხ-ამბე, ხ-ანბე** (ოთ-ნებ, ათნებე; ათნებნე) ლშხ., **ხ-ჲნებე** (ათჲა-ნებ, ათანებე; ათანები) ლნტ., გ რ დ მ. — ან-ბებს. ჲჲზრჲლ დემ ხჲმბეხ ლიყერს (ბზ. 13) — ვეჲირები არ ანებებენ ცემას. გეზლირს ესერ ემა ხჲმბე, მაჰჲმჲრ ესერ ირი (ბქ. 263) — შვი-ლებს თუ დამანებებ, მადლობელი ვიქნებით. ბელხანჯარს ლიც მჲდ ოთნება [ზურჲლაშდ] (ლშხ. 68) — ბელხანჯარს წყალი არ დაუნებე-ბია ქალისათვის. ლიცს ჲეშჲპ... ლოქ დემ ხჲ-ნებე (ლნტ. 146) — წყალს ვეშაპი არ ანებებსო.

ხ-ჲმდჲნე (ლოხმჲდჲნ, ლახმჲდჲნე; ლახმჲდჲნი ბზ., ლოხმედჲინ, ლახმედჲნე; ლახმედჲნისგ ბქ.), **ხ-ამდჲნე** (ლოხმედჲნ, ლახმედჲნე; ლახმედჲნი) ლშხ., **ხ-ჲმედჲნე** (ასჲამედჲინ, ასამედჲნე; ასამედჲნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამაღლის. ლგჯე ნომჲჲ ათმჲდჲნეხ (ბზ.) — რძეს ნუ დამამაღლითო. თხუმ ესერ დემ ათმედჲნისგ (ბქ. 25) — თავს არ დაგა-მაღლითო. ჭირ მარემ თხუმოჲ ლახმედჲნე (ანდ.) — ჭირი კაცმა თავის თავს დაამაღლოსო.

ხ-ჲმედა იგივეა, რაც **ხ-ჲჲმედა**.

ხ-ჲმედჲნე იგივეა, რაც **ხ-ჲმდჲნე**.

ჲმეზრე იგივეა, რაც **ჲმზგრი**.

ჲმზგრი (ოთჲმჲზირ, ადმჲზრე; ადმჲზ-რი ბზ., ოთმეზირ, ადმეზრე; ადმეზრისგ ბქ.), **ამზგრი** (ოთმეზგრ, ადმეზრე; ადმეზრი) ლშხ., **ჲმეზრე** (ათჲამეზირ, ადამეზრე; ადა-მეზრი) ლნტ., გ რ დ მ. — ლოცავს, ადღეგრძე-ლებს. ჯჲმზგრახ ღერთემ! (ბზ. 337) — დავლო-ცოთ ღმერთმა! ჩჲადმჲზრეხ მაჰჲრჲნე მუხ-ჲბე (ბზ. 291) — დალოცეს უმცროსი ძმა. ჩჲადმჲზრე ალ ქორ (ბქ. 257) — დალოცა ეს სახლი. გზაჲროჲ ალჲარდ ჩუ ემგმეზრეხ (ლშხ. 83) — მგზავრობა ამათ დამილოცეს. ით-რეხ არაყს ი ამზგრიხ ჲშხჲჲრ (ლშხ. 16) — სვამენ არაყს და ადღეგრძელებენ ერთმანეთს. სარაჲ ი აბრამჲ ეჯ მარედ ჩჲადამეზრე (ლნტ. 296) — სარა და აბრამი იმ კაცმა დალო-ცა. აჲსამეზრას ღერთემ! (ლნტ. 296) — და-გლოცოს ღმერთმა!

ხ-ჲმთქჲა (მემთქჲჲნ'და', ხემ-თქჲჲნ'და'; ხემთქჲჲნდეჲდს ბზ., მემთქუნ, ხემთქუნ; ხემთქუნეს ბქ., მჲმთქუნდა, ხჲმ-თქუნდა; ხჲმთქუნდეს ლნტ.), **ხ-ამთქჲა** (მემ-თქჲჲნ, ხემთქჲჲნ; ხემთქჲჲნს) ლშხ., გ რ დ უ. — სჩვევია, მიჩვეულია, დაჩვეულია. ჯჲმთქჲ' ეჯჲჲნ ჲენასდ ყი მოშ ლახსგუ! (ბზ. 278) — შენ რომ გჩვევია, ისე სწრაფად შეაჯექი. ა ბებშ სგა ხჲმთქჲა ცერიშ ლჲჩიგს (ბქ.) — ეს ბავშვი დაჩვეულია ცერის წოვას. ჲგის ი გჲემ-თქუნ ლიმეზირ ეჯ ლჲდელ (ლნტ. 66) — იმ დღეს შინაც ლოცვა გჩვეოდა.

ხ-ჲმთქჲე (ლოხჲმითქჲ, ლახმითქჲე; ლჲხმითქჲი ბზ., ოთმითქჲ, ადმითქჲე; ად-მითქჲისგ ბქ., ლახჲამითქჲ, ლახამითქჲე; ლახამითქჲი ლნტ.), **ხ-ამთქჲე** (ლოხმითქჲ, ლახმითქჲე; ლახმითქჲნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აჩ-ვევს. სურჲ მალატს გეზალ ჲმთქჲათ' ესერ ოთმითქჲა (ანდ.) — შვილებ სიყვარულს შვი-ლი უჩვეულოსთვის მიუჩვევიაო. მიშკჲა ბუბა ჯოკიჲდ ამამითქჲე ეჩოხ ლიზის (ლნტ. 98) — ბიძაჩემმა ჯოკიამ მიმაჩვია იქ სიარულს.

ჲმნეშკჲე იგივეა, რაც **ჲნშგჲე**.

ხ-ჲმჲედა იგივეა, რაც **ხ-ჲჲმედა**.

ჲმპერნე იგივეა, რაც **ჲპენე**.

ჲმშხე (ოთმეშხ, ადმეშხე; ადმეშხი ბზ., ადმეშხისგ ბქ.), **ამშხე** (ოთმეშხ, ადმეშხე; ადმეშხნე) ლშხ., **ჲმშეხე** (ათჲამეშეხ, ადამე-შეხე; ადამეშეხი) ლნტ., გ რ დ მ. — აშავებს. [ალ ბალახ] ნაზობგნლო პილარს ჩჲამშხე (ლშხ. ხორ. 6) — ეს ბალახი ჭამის შემდეგ ტუ-ჩებს აშავებს.

ჲმჩად იხ. **ხ-ოზი**.

ჲნ- იგივეა, რაც **ან-**.

ჲნაზორი იგივეა, რაც **ანზორე**.

ხ-ა̈ნბე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მბე**.

ა̈ნგუ̈ა̈მინე იგივეა, რაც **ანგუ̈მე**.

ა̈ნგუ̈ლეზ, ა̈ნგლო̈ზ ბზ. (-იშ; -ა̈რ, -ოზა̈რ ბზ., ლნტ.), **ა̈ნგლეზ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ანგლოზ** (-არ) ლშხ. — ანგელოზი. ფუსნა̈ბუ̈ასდდ ჩუ̈ანზგზე ა̈ნგუ̈ლეზ დეცხა̈ნჩუ̈ნ (ბზ. 172) — უფალმა (უშენაესმა) ციდან ჩამოგზავნა ანგელოზი. ხელწიფს ქა̈ხვაცხდა̈ნ ა̈ნგლო̈ზ (ბზ. 298) — ხელმწიფეს გამოეცხადა ანგელოზი. ზურა̈ლ ა̈ნგლოზა̈რს ხონჯერდა (ბზ. 290) — ქალი ანგელოზებს ახლდა. ა̈ნგლეზ მაყა მოსიპდ (ბქ. 33) — ანგელოზი მყავს მოსამსახურედ (მოგრიალედ). ანგლოზი ნასგოჯ ამბაუ̈ ადგა̈თუ̈ე ღერთემ (ლშხ. 66) — ანგელოზის საბრძანები ამბავი დაათავა ღმერთმა. მგლდეღ ა̈ნგუ̈ლეზს ხა̈ჯეშ (ლნტ. 158) — მწყემსი ანგელოზს ჰგავს.

ა̈ნგუ̈მინე იგივეა, რაც **ანგუ̈მე**.

ხ-ა̈ნდუ̈ნა̈უ̈ნე (ოხუ̈ნდუ̈ნა̈უ̈ინ. ახუ̈ნდუ̈ნა̈უ̈ნე, ახუ̈ნდუ̈ნა̈უ̈ნი) ბზ., **ხ-ანდუ̈ნე** (ახუნდუნაუ̈ინ, ახუნდუნაუ̈ნე; ახუნდუნისგ) ბქ., **ხ-ანდუ̈ნა̈ლუ̈ნე** (ოხუ̈ნდუ̈ნა̈ლუ̈ნ, ახუ̈ნდუ̈ნა̈ლუ̈ნე; ახუ̈ნდუ̈ნა̈ლუ̈ნი) ლშხ., გ რ დ მ. კ ა უ ზ ა ტ. — მოანდომებინებს. დიმთილდ ჰაჯ მამა ახკიდ. უ̈ოდ ყი დო ახგნდუ̈ნა̈სგუ̈ნე (ბზ. 292) — დედამთილი არ მოეშვა, სანამ არ მოანდომებინა. დი̄ნას ერ ყახუ̈ნდუ̈ნა̈ლუ̈ნიხ ჩუ̈ასკბეხ... სახლინახობს (ლშხ. 29) — ქალიშვილს როცა მოანდომებინებენ, დაადგენენ „სახლინახობის" დღეს.

ხ-ა̈ნებე იგივეა, რაც **ხ-ა̈მბე**.

ა̈ნეშყე იგივეა, რაც **ანშყე**.

ა̈ნთენი იხ. **თერა, თერე**.

ა̈ნთრელ იგივეა, რაც **ანთროლ**.

ა̈ნიგება̈ს, არიგებას, არგებს ბზ., **ანიგებს** ბქ., **არ'ი'გებს** ქხ., ზ ე ნ ხ. — ევების, იქნებ, შეიძლება. ა̈ნიგება̈ს ესერ მიჩ ათსკდდეს კაბ (ბზ.) — ევების შენ მოგერგოს კაბაო. არიგებს ყ̈ახყანდე̄დხ ზურალა̈რს ლიშია̈ლ (ბზ. 331) — ევების მოისწყინდეთ ქალებს ჩხუბი. არგებს ესერ ლა̈დი მო̄დ ახქუცეხ თხუ̈იმ (ბზ. 241) — ევების დღეს არ მომჭრათ თავიო. ანიგებას ლა̈დი მიშგო მუ ანჴეს! (ბქ.) — ევების დღეს მამაჩემი მოვიდეს! ჩი̈ყე არგებს ანჴეს ლამთილართე (ლშხ.) — სიძე შეიძლება მოვიდეს ცოლეურებიან. არიგებს ქა ოგფუ̈შდურა̈ს ჴელუ̈ა̈ნიშ ხეხუ̈დ (ჩოჯნ. 192) — ევების გამოგეიშვას ხელოსნის ცოლმა. იხ. **იგებს**.

ა̈ნკლე იგივეა, რაც **ანკე̄ლე**.

ა̈ნკრ იგივეა, რაც **ანკრ**.

ა̈ნკუ̈ლე (ოთუნკუ̈ილ, ადუნკუ̈ილე; ადგნკუ̈ილისგ) ბქ. გ რ დ მ. — გმანავს. ყორ ი ლაჭურა... ქადუნკუ̈ილე (ბქ. 257) — კარ-ფანჯარა დაგმანა.

ხ-ა̈ნნი იგივეა, რაც **ხ-ანე̄ნე**.

ა̈ნშა̈ნი (ოთნიშა̈ნ. ადნიშნე; ადნიშნი ბზ., ადნიშნისგ ბქ.), **ანშანი** (ოთნიშან. ადნიშნე; ადნიშნი) ლშხ., **ალშა̈ნი** (ათუ̈ალგშა̈ნ, ადალგშა̈ნე; ადალგშა̈ნი) ლნტ. გ რ დ მ. — ნიშნავს. [გიე̄რგდ] ჩუ̈ადნიშნე მაჰურე̄ნე დი̄ნა-გეზალ (ბზ. 317) — გიორგიმ დანიშნა უმცროსი ასული. [უ̈არგა̈რს] ლადეღ ოთნიშნახ (ბქ. 198) — თავადებს დღე დაუნიშნავთ (დაუთქვამთ).

ა̈ნშგუ̈ე (ოთნეშგუ̈. ადნეშგუ̈ე; ადნეშგუ̈ნე ბზ., ადნეშგუ̈ისგ ბქ.). **ამე̄ნშგუ̈ე** (ოთმე̄ნშგუ̈. ადმე̄ნშგუ̈ე; ადმე̄ნშგუ̈ნე) ლშხ., **ა̈მნეშკუ̈ე** (ათუ̈ამნეშკუ̈. ადამნეშკუ̈ე; ადამნეშკუ̈ი) ლნტ. გ რ დ მ. — არბილებს. ლუშნუ საპენ... ფა̈თუ̈ს ა̈ნშგუ̈ე (ბქ. 7) — სვანური საპონი თმას არბილებს.

ა̈ნშყე (ოთნეშყ. ადნეშყე; ადნეშყნე ბზ., ადნეშყისგ ბქ.), **ანშყე** (ოთნე̄შყ. ადნე̄შყე; ადნე̄შყნე) ლშხ., **ა̈ნეშყე** (ათუ̈ა̈ნეშყ. ადა̈ნეშყე; ადა̈ნეშყი) ლნტ., გ რ დ მ. — ასუქებს. ლეიდღა̈ბდ კერა̈რს ა̈ნშყე მა̈გ (ბქ. 77) — სააღაპოდ ყველა კერატს ასუქებს. ნე̄ნა ხამ გუ̈ნ ოთნე̄შყედ (ლშხ.) — შარშან ღორი ძალიან გაასუქეთ. ლეკალანდ ხამს ა̈ნეშყეხ (ლნტ.) — საკალანდოდ ღორს ასუქებენ.

ა̈ნჩუ̈რი (ოხუ̈ნჩუ̈ერ, ანუ̈ნჩუ̈ერე; ანუ̈ნჩუ̈ერნე) ზზ. გ რ დ მ. — ძნებად კრავს, კონავს. ყინღგლდდ ყ̈ანუ̈ნჩუ̈ერ [ნამშა] (ბქ. 91) — კრაემა შეკონა მოსავალი.

ხ-ა̈ნჩგდე (ლოხუ̈ნა̈ჩიდ. ლახნა̈ჩდე; ლახნა̈ჩდი) ბზ., **ხ-ა̈ჩდინე** (ლოხუ̈ჩიდინ. ლახჩიდნე; ლახჩიდნისგ) ბქ., **ხ-ანჩგდე** (ლოხნეჩგდ, ლახნეჩდე; ლახნეჩდი) ლშხ.,

ხ-ანäჩდე (ლახჷანäჩდ, ლახანäჩდე; ლახანäჩდი) ლნტ. გრდმ. — 'შე'ურევს. გიმ-მეგäმს ესერ ჩი̄ ჷშხჷäრ ხäნჩგდე (ბზ.) — მიწასა და ხეს (ყველაფერს) ერთმანეთში 'უ'რევს. ლექსურäლდ დიäრს ისკაშხენ ფექ ლახანäჩდეხ (ლნტ. 90) — ლექსურელებმა პურს (შიგნით) ფქვილი შეურიეს.

äნძჷ⌜ი⌝რე იგივეა, რაც **აძჷრე**.

äნძლჷი̄ლე (ოხუნძლჷი̄ლ, ანგნძლჷი̄ლე: ანგნძლჷი̄ლი) ბზ., **äნძლჷილე** (ოხუნძლჷილ, ანგნძლჷილე; ანგნძლჷილისგ) ბქ., **ანძლჷი̄ლე** (ოთგნძლჷი̄ლ, ადგნძლჷი̄ლე; ადგნძლჷი̄ლნე) ლშხ., **äნძლჷილნე** (ათჷანძლჷილ, ადანძლჷილე; ადანძლჷილნი) ლნტ. გრდმ. — აბეზღებს; შესჩივის. ალეს ყ'ახონძლჷილნა მიჩა ჯუმილ (ლნტ. 91) — მას შეუჩივლია თავის ძმისათვის.

äნწ იგივეა, რაც **ჰäნწ**.

ხ-äნწყჷე იგივეა, რაც **ხ-ანწყჷი**.

äნჰირ (ონჰინდäს, äნჰირდა; äნმäჰრინი ბზ., ონჰჷინდ, äნჰინდ; äნმäჰრინი ბქ.), გრდუკ. — მოელის, ფიქრობს, ვარაუდობს. ეჯი äნჰირ, ერე ალი ჩუ თეფნი ბäზი (ბზ. 440) — ის მოელის (ფიქრობს), რომ ეს დაიკარგება ამაღამ. ჯი` სერ, დემ äნმäჰრინიხ, ეჩქას ესერ ჰედნი (ბქ. 39) — მე, მოლოდინი რომ არ გექნებათ, მაშინ მოვალთ.

äნჯდე იხ. **ჯიდე**.

äნჯიდ იხ. **ჯიდე**.

ხ-äნჯჷე იგივეა, რაც **ხ-äნჯჷემ**.

ხ-äჲესკ იგივეა, რაც **ხ-äჰიესგ**.

äჲესკ იგივეა, რაც **äი²**.

ხ-äჲესკჷნე იგივეა, რაც **ხ-აჲä̈სგუნე**.

äჲე̄სგი იგივეა, რაც **äი²**.

ხ-äჲმედა, ხ-äმჲე̄და (მäმჲედǟნ⌜და⌝, ხäმჲედǟნ⌜და⌝; ხäმჲედǟნდე̄დს) ბზ., **ხ-äმედა** (მემედგნ, ხემედგნ; ხემედგნეს) ბქ., **ხ-ა̄ჲმედა** (მემჲედა̄ნ⌜და⌝, ხემჲედა̄ნ⌜და⌝; ხეჲმედე̄ნს) ლშხ., **ხ-äიმედა** (მäჲმედგნდა, ხäჲმედგნდა; ხäჲმედგნდეს) ლნტ. გრდუკ. — შეუძლია, ძალუძს. მი მäმჲედა ისგუ ლიშედ (ბზ. 347) — მე შემიძლია შენი შველა. მა̄მა ჯäჲმედახ ლიბგრგიე̄ლ (ბზ.) — არ შეგიძლიათ ჭიდაობა. ყ'äხმეჯრი, მäჲ ხეჲმედი ალ კოლეფს (ბზ. 85) — მიხვდები, რაც შეეძლება ამ კოლოფს. ითხას ეშთა̄ნ ჷოსტატ, ერე ალე ლოქ ხე̄ჲმედენს (ლშხ. 69) — მოძებნოს ისეთი ოსტატი, რომ ეს შეეძლოსო. იმäჲ ხäჲმედგნდახ, ხოჩამდ ხოზნäნდახ თელეღრას (ლნტ. 239) — როგორც (რაც) შეეძლოთ, კარგად უვლიდნენ რძალს. ჰყინტს ხäმედგნდა დენäჲ ფედიას ლირდე (ლნტ. 46) — ვაჟს შეეძლო (უფლება ჰქონდა) ქალიშვილის სიახლოვეს ყოფნა. ალეს ლიყული ხäჲმედენა (ლნტ. 81) — ამას ყვირილი შესძლებია. იმäჲყიმოშ ხäმჲედენა (||ხäჲმედენა), ეჯყი ალსგჰომლი (ლნტ. 310) — როგორც შეეძლო (შესძლებია), ისე გარბოდა თურმე.

äჲნე იხ. **äი**.

ხ-äჲრა (მეჲრä̈ნ⌜და⌝, ხეჲრä̈ნ⌜და⌝; ხეჲრä̈ნდე̄დს ბზ., მეჲრგნ, ხეჲრგნ; ხეჲრგნეს ბქ., მიირგნ, ხეჲრგნ; ხერგნდეს ლნტ.), **ხ-ა̄ჲრა** (მე̄ჲრა̄ნ, ხე̄ჲრა̄ნ; ხე̄ჲრე̄ნს) ლშხ. გრდუკ. — აწერია, სწერია. ალა აშხჷ ჰალäგს ხäჲრა (ბზ. 255) — ეს ერთ ადგილას აწერია. ქალალთისგა ხე̄ჲრა̄ნ მაგ (ლშხ.) — ქაღალდში ეწერა ყველაფერი. ეჩეჲსა ამყინ ხäჲრგნდა (ლნტ. 239) — იმაში ასე ეწერა.

äჲრაყ იგივეა, რაც **ჰარäყ**.

äჲრäყი იგივეა, რაც **აჰრäყი**.

ხ-äჲრი (ესჷäჲრ, ესი̄რე; ესი̄რნე ბზ., ოთäჲრ, ათäჲრე; ათäჲრისგ ბქ.), **ხ-ა̄ჲრი, ხ-ა̄ჲრენი** (ოსა̄ჲრ, ესა̄ჲრე; ესა̄ჲრნე) ლშხ., **ხ-äჲრე** (ასჷაირ, ასაირე; ასაირნე) ლნტ., გრდმ. — აწერს. საფლäჷი ბäჩს ყი ხäჲრიხ ლგდგäრი გჷäრს ი ყახა (ბზ.) — საფლავის ქვას დააწერენ (ხოლმე) მკვდრის გვარს'ა' და სახელს. ნალჷყურდ ლäჲრს ათäჲრე მიჩა ყახე (ბქ.) — ვაჟმა წიგნს დააწერა თავისი სახელი. მაგ ოსა̄ჲრ ბეჩყი (ლშხ.) — ყველაფერი დავწერე ქვაზე.

äჲრი (ოთიჲრ, ადიჲრე; ადიჲრნე ბზ., ოირ, äირ; äჲრინე ბქ.), **ა̄ჲრე, ა̄ჲრენი** (ოთა̄ჲრ, ადა̄ჲრე; ადა̄ჲრნე) ლშხ., **äირე** (ათჷაირ, ადაირე; ადაირი) ლნტ., გრდმ. — წერს. ეფენდიდ ჩჷäირ ლäირ (ბზ. 333) — ეფენდიმ დაწერა წერილი. პირობ ჩოთიჲრედ (ბქ. 17) — პირობა დავწერეთ. ალ ამბაჷ სგე̄-

დჱრჷნდეს (ლშხ. 82) — ეს ამბავი (უნდა) ჩაიწეროს. ჲეხუს ჩუათოჲრა ლäირ (ლნტ. 238) — ცოლს დაუწერია წერილი.

äჲსგ იგივეა, რაც **äი.**

äჲსენი იგივეა, რაც **äძჵენი.**

äჲსჷრე (ოთჲäსჷრ, ადჲäსჷრე; ადჲäსჷრი||ადჲäსჷრნე) ბზ., **აჲასურე** (ოთჲასჷირ, ადჲასურე; ადჲასურისგ) ბქ., **აჲსჷრე** (ოთჲასჷრ, ადჲასჷრე; ადჲასჷრნე) ლშხ., **აასურე** (ათუაასურ, ადაასურე; ადაასური) ლნტ., გ რ დ მ. — (ასო-ასო) აქნის. ნოე ღუნს აჲსჷრე (ლშხ.) — ნოე ხბოს 'ა'ქნის (ასო-ასო). კუიცრა ჩუათუასურა [შაუყანს] (ლნტ. 288) — შაეყანს შუნი აუქნია (ასო-ასო).

-äჲშ იგივეა, რაც **-ǟშ.**

äჲცხუნე (ოხ'უ'ჲäცხუინ, ანჲäცხუნე; ანჲäცხუნი ბზ., ოხუჲეცხუინ, ანჲეცხუნე; ანჲეცხუნის'გ' ბქ.), **ǟჲცხუნე, ǟეცხუნე** (ოხჲეცხუნ, ანჲეცხუნე; ანჲეცხუნი) ლშხ., **äეცხუნე** (äხუაეცხუინ, äნაეცხუნე; äნაეცხუნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ალეიძებს. მუს მიჩა გეზალ ეი დეშ ოხუჲäცხუნა (ბზ. 382) — მამას თავისი შვილი ვერ გაუღვიძებია. ჩი ლადეღ დოსდ ეი ჯäჲცხუნე (ბქ. 23) — ყოველ დილით ადრე გაგაღვიძებ. ისგუა ბედყი იმყი ოხუეჲცხუნის მიშგუა დინას? (ბქ. 31) — შენი გულისთვის როგორ გავაღვიძებდი ჩემს ქალიშვილს? ნაღუეურდ დეშ ანეცხუნე დინა (ბქ. 46) — ვაჟმა ვერ გააღვიძა გოგო. ჲაკოფდ ქäნჲეცხუნე ალ მäრე (ლშხ. 62) — იაკობმა გამოაღვიძა ეს კაცი. მი ყ'ახუაჲეცხუინ იუანä (ლნტ. 85) — მე გაეაღვიძე ივანე. [ლახუბა] ყი ლაჲäცხუნეხ ლემსგიშ მგლäმდ (ჰოეზ. 82) — ძმები გააღვიძა ცეცხლის ალმა.

äჲჵუე იგივეა, რაც **äჵჱჵუი.**

äპენე (ოთპენ, ადპენე; ადპენისგ) ბქ., **აპჷნე** (ოთპჷნ, ადპჷნე; ადპჷნნე) ლშხ., **äმპერნე** (ათუამპერინ, ადამპერნე; ადამპერნი) ლნტ. — 'ა'აფრენს (ჩიტს_). ამექა ნეპჷლსჷ დჷმ ლოქ აპჷნე ამეჩუნა დäუ (ლშხ. 70) — აქ ჩიტსაც არ გადააფრენს აქაური დევიო. გ ა დ ა ტ. აფრთხობს. დაუითდ ეჯგუäრ ესჵყგლალე, მäგ აშ ადპენე (ბქ.) — დავითმა ისეთი დასჭყიელა, ყველა დააფრთხო.

äპეყუნე იგივეა, რაც **äპყუნე.**

äპინტე იგივეა, რაც **აპäნტე.**

äპინტყლäუი იგივეა, რაც **äბგნტყლäუი.**

ხ-äპჷრე (ოთპჷრ, ადპჷრე; ადპჷრი) ბზ., **ხ-äპირე** (ოთპირ, ათპირე; ათპირისგ) ბქ., **ხ-აპჷრე** (ოთპჷრ, ადპჷრე; ადპჷრნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აპირებს, ბედავს. ალჲäრდ ქäდპჷრეხ ლიჵუდჲელ (ბზ. 337) — ამათ კითხვა დააპირეს. მäხელუäყ... სგა ლიზის დეშ ხäპირე (ბქ. 108) — ვაჟკაცი შესვლას ვერ ბედავს. ხუäჲს აპჷრე, მარა დესამამ ასყი (ლშხ.) — ბევრს აპირებს, მაგრამ ვერაფერს აკეთებს.

äპყუნე (ოთუპäყუინ, ადპäყუნე; ადპäყუნი ბზ., ოთპეყუინ, ადპეყუნე; ადპეყუნისგ ბქ.), **აპყუნე** (ოთპეყუნ, ადპეყუნე; ადპეყუნი) ლშხ., **äპეყუნე** (ათუაპეყუინ, ადაპეყუნე; ადაპეყუნი) ლნტ. გ რ დ მ. — მალავს. ნäპჷლდ მäლ ჩუათპäყუნე საყდäრისგა (ბზ. 362) — ჩიგმა მელია საყდარში დამალა. დადა დäუს ლეთშუ ჩუ äპყუნე (ბქ. 53) — დედაბერი დევს ღამით მალავს. ჵყინტს მაურენე დენäჲშ ლერექუäლ ჩუათოპეყუნა (ლნტ. 253) — ვაჟს უმცროსი ქალიშვილის განსაცმელი დაუმალავს.

äპრისდე (ოხუპირისდ, äნპირსდე; ანპრისდი) ბზ., **აპრისდი** (ოხუპირისდ, ანპირსდე; ანპირსდისგ) ბქ., **აპრისდე** (ოხპრისდ, ანპრისდე; ანპრისდნე) ლშხ., **äპრისტე** (ახუაპრისტ, ანაპრისტე; ანაპრისტი) ლნტ. გ რ დ მ. — ნათლავს. ჯგგრäგდ ყ'äნპირსდე [ბეფშუ] (ბზ. 64) — წმინდა გიორგიმ მონათლა ბავშვი. ხენწიფდ ყ'ანაპრისტე ალ ლახუბა (ლნტ. 245) — ხელმწიფემ მონათლა ეს ძმები. მäრად ბობშ ანპრისდე (ლშხ.) — კაცმა ბავშვი მონათლა.

ხ-äყახ იგივეა, რაც **ხ-აყახ.**

-äრ[1] ბზ., ლნტ., **-არ** ლშხ. დისიმილაციით **-äლ** ბზ., ლნტ., **-ალ** ლშხ. — სახელთა მრ. რიცხვის მაწარმოებელი თანხმოვანფუძიანებთან, **-ǟრ** ბზ., **-ǟრ**[1] ლშხ. დისიმილაციით **-ǟლ** ბზ., ა, ე ხმოვანფუძიანებთან. **-ǟლ** ლშხ., ა ხმოვანფუძიანებთან. **-ჷლ** ლშხ. ე ხმოვანფუძიანებთან. დაჵ-äრს ჩუ ლოხმამახ მელუ (ბზ. 309) — თიხებს შეუჭა-

მიათ ბალასი. ამიშ მგზჲდა̈რ არდახ ბეჩჳის (ბქ. 81) — ამის მჴედლები იყვნენ ბეჩოში. ჩაფლარ შიყისა ხოჩხინა მეცარს (ლშხ. 11) — ფეხსაცმელები ზურგში აქეს გაჩრილი (გასჩრია) მკითხავს. ფეკჳნა̈რ ლიცს ითრეხ (ლნტ. 50) — ლეკვები წყალს სვამენ. თათრა̈ლს (ბზ. 3) — თათრებს; ქორალისა (ლშხ. 17) — სახლებში; ჩაფლა̈ლე (ლნტ. 31) — ფეხსაცმლის. მარა̈̄ლ (ბზ.) — კაცები, ლა̄რა̈̄ლ (ბზ.) — მღვლოები. კადა̄ლ (ლშხ.) — ნაჯახები, ლარდა̄ლ (ლშხ.) — ოთახები. ლა̄რე̄ლ (ლშხ.) — მღვლოები.

-ა̈რ² იგივეა, რაც **ა̈̄რ.**

ა̈რგა̈ჳი იგივეა, რაც **ა̈რგიჳე.**

ხ-ა̈რგიეს იგივეა, რაც **ხ-ამგრგიე.**

ა̈რგილ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სალოცავი ადგილი. სოფელ ა̈რგილს ა̈ხელე ქრისტეს (ლნტ.) — სოფელი სალოცავს სწირავს ქრისტეს.

ა̈რგიჳა̈̄ლი (ოთრიგჳა̈̄ლ, ადრიგჳა̈̄ლე; ადრიგჳა̈̄ლი) ბზ., **არგაჳა̈ლი** (ოთრიგჳა̈ლ, ადრიგჳალე; ადრიგჳა̈ლისგ) ბქ., **არგაჳა̄ლი** (ოთრიგჳა̄ლ, ადრიგჳა̄ლე; ადრიგჳა̄ლნე) ლშხ., **არგა̈ჳალი** (ათჳარიგაჳა̈ლ, ადარიგაჳალე; ადარიგაჳალი) ლნტ. გრდმ. — არიგებს, ანაწილებს. ლეტჳრა̈̄ლს ჩუ ა̈რგიჳა̈̄ლიხ (ბზ. 14) — სანთლებს ჩამოარიგებენ. ქადა̈რიგაჳალეხ ლეზჳებ-ლეთრე (ლნტ.) — დაარიგეს საჭმელ-სასმელი.

ა̈რგიჳე (ოთრიგა̈ჳ, ადრიგჳე; ადრიგჳი) ბზ., **ა̈რგა̈ჳი** (ოთრიგა̈ჳ, ადრიგაჳე; ადრიგა̈ჳისგ ბქ., ათჳარიგა̈ჳ, ადარიგა̈ჳე; ადარიგა̈ჳი ლნტ.), **არგაჳი** (ოთრიგაჳ, ადრიგჳე; ადრიგჳი) ლშხ., გრდმ. — არიგებს, ანაწილებს. მეგნა̈̄ლ დია̈რს ი ნა̈ყუნს ა̈რგიჳეხ ტაბგა̈რყი̄ნ (ბზ. 7) — ფეხზე მდგომნი პურსა და შექამანდს არიგებენ სუფრებზე. ხჳა̄ჲ ხილს არგაჳი ბესი (ლშხ.) — ბევრ ხილს არიგებს ბესი. ეშხუ მოსამსახჳირ თჳით ტჳეტ ლეზჳებურას ა̈რგა̈ჳი (ლნტ. 53) — ერთი მოსამსახურე თითო მუჭა საჭმელს არიგებს.

ა̈რგლი̄შა̈რ იგივეა, რაც **ა̈გი̄შა̈რ.**

ხ-ა̈რეკნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈რკი̄ნე.**

ა̈რენსკჳე იგივეა, რაც **ა̈რსგჳე.**

ა̈რეჳას იგივეა, რაც **აგრე̄ჳს.**

ა̈რექჳა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈რქჳა̈̄ლი.**

ა̈რექჳე იგივეა, რაც **ა̈რქჳი.**

ხ-ა̈რეყნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈რყი̄ნე.**

ა̈რინქე იგივეა, რაც **არი̄ნქე.**

ა̈რკა̈ლი (ოთრეკა̈ლ, ადრეკლე; ადრეკლი ბზ., ადრეკლისგ ბქ.), **არკალი** (ოთრეკალ, ადრეკლე; ადრეკლი) ლშხ., **ა̈რეკა̈ლი** (ა̈თჳარეკა̈ლ, ა̈დარეკა̈ლე; ა̈დარეკა̈ლი) ლნტ., გრდმ. — 'გა'რეკავს, 'გა'დენის. ჰიტიდ ადრეკლე დაჴა̈რ ლალდა̈ლთე (ბზ. 312) — ჭიგიმ თხები მოსამწყემსად გარეკა. ლაპეყჳ აგითე არკალიხ ფურალს (ლშხ. 7) — ძროხებს დასამალ ალაგას გარეკავენ. ხა̈ლხ ამოხაჳ ა̈რეკა̈ლდა კუმა̈შს (ლნტ. 305) — ხალხი აქეთ ერეკებოდა საქონელს.

ხ-ა̈რკი̄ნე (ოხჳა̈რკ, ახრეკ; ახრეკნე) ბზ., **ხ-ა̈რკინე** (ოხჳარკ, ახრეკ; ახრეკნე) ბქ., **ხ-არკი̄ნე** (ლოხჳრეკ, ლახრეკე; ლახრეკნე) ლშხ., **ხ-ა̈რეკნე** (ლა̈ხჳა̈რკ; ლახარეკ, ლახარეკნე) ლნტ., გრდმ. — თვალს ჰკიდებს. თვალს მოჰკრავს. იხმარება გამოთქმაში: **თე̄მი ლირკი̄ნე** — თვალის მოკვრა. ჰოლში სჳიმრად თე ჯირეკა (ჰოეზ. 154) — ჰოლაშის ფიხონისათვის თვალი მოეკრავს. ჯო̄დიათე ლოხრეკ თე (ლშხ.) — შორს მოეკარი თვალი.

ა̈რსგჳე (ოთრესგჳ, ადრესგჳე‖ანრესგჳე; ადრესგჳნე‖ანრესგჳი ბზ., ადრესგჳისგ ბქ.), **არსგჳე** (ოთრესგჳ, ადრესგჳე; ადრესგჳი) ლშხ., **ა̈რენსკჳე** (ახჳარენსკჳ, ანარენსკჳე; ანარენსკჳი) ლნტ., გრდმ. 1. სცემს, 'გა'ლახავს. გმირდ ზექბათგრი̄ ლეგდ ადრესგჳე (ბზ. 260) — გმირმა ზექბათირიც მაგრად გალახა. 2. გამოჰირავს, გამოკვეთავს. ლჳაჭა̈რდ დაშნა̈ჲ ყ'ანრესგჳე (ბზ. 441) — ვაჭარმა დაშნა გამოჰირა. 3. კერას წმენდს. კას ხეხჳა̈რ ა̈რსგჳეხ (ბქ.) — კერას ქალები გადაწმენდენ.

ა̈რქჳა̈̄ლი (ოთრექჳა̈̄ლ, ადრექჳა̈ლე; ადრექჳა̈̄ლი‖ადრექჳა̈̄ლნე) ბზ., **არქჳა̈ლი** (ოთჳრექჳა̈ლ, ადრექჳალე; ადრექჳა̈ლისგ) ბქ., **არქჳა̄ლი** (ოთრექჳა̄ლ, ადრექჳა̄ლე; ადრექჳა̄ლნე) ლშხ., **ა̈რექჳალი** (ათჳარექჳა̈ლ, ადარექჳალე; ადარექჳალი) ლნტ.,

გ რ დ მ. — ახურაეს, ფუთინის. ალ ხეხჳ-ქა̈შს გა̈გო ჩოთრექჳა̄ლახ ხოჩა̄მდ (ბზ. 31) — ამ ცოლ-ქმარს კუკული თბილად დაუფუთნიათ. თორნს ჩუ ხჳა̈რექჳალიდ (ლნტ. 33) — თორნეს დაეფუიჩით.

ა̈რქჳი (ოხჳრექჳ, ანრექჳე; ანრექჳნე ბზ., ანრექჳისგ ბქ.), **არქჳი** (ოხრექჳ, ანრექჳე; ანრექჳნე) ლშხ., **ა̈რექჳე** (ახჳარექჳ, ანარექჳე; ანარექჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — აცმევს, 'შე'მოსავს. ლგდგა̈რ ხოჩა̄მდ ანრექჳეხ (ბზ.) — მიცვალებული კარგად შემოსეს. ბობშარ ტებდიდ ოხრექჳ (ლშხ.) — ბავშვები თბილად შეემოსე. ალ ჰყინტდ ქ'ანარექჳე დენა ლგჰყინტუდ (ლნტ. 243) — ამ ეაქმა ქალიშვილი ეაქურად შემოსა.

ხ-ა̈რლჳე (ოხჳარლჳ, ახრილჳ; ახრილჳე ზს., ახჳა̈რლჳ, ახარილჳ; ახარილჳე ლნტ.), **ხ-არლჳე** (ოხჳარლჳ, ახრილჳ; ახრილჳე) ლშხ., გ რ დ მ. 1. 'მო'ანგრევს, 'მო'არღვევს. სეგზს ბოგდ ჰერა̈რ ქა ოხრილჳა (ბქ. 11) — სეგმს ხიდისათვის ფიცრები მოურღვევია. 2. (ესჳარლჳ, ესრილჳ, ესრილჳე ზს., ოსარლჳ ლშხ., ასჳა̈რლჳ, ასარილჳ, ასარილჳე ლნტ.) გ რ დ მ. — ახეთქებს, ახლის. და̄ჳჳლდ ხმალ ქესრილჳ ტოტყი ძაკოფს (ლშხ. 62) — დევმა ხმალი დაარტყა (დაახეთქა) იაკობს ხელზე.

ხ-ა̈რყი̄ნე (ლოხჳა̈რყ, ლახრეყ; ლახრეყნე) ბზ., **ხ-ა̈რყინე** (ლოხჳა̈რყ, ლახრეყ; ლახრეყნე) ბქ., **ხ-ორყინე** (ლოხრეყ, ლახრეყე; ლახრეყნე) ლშხ., **ხ-ა̈რეყნე** (ლახჳა̈რყ, ლახარეყ; ლახარეყნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'წა'ჰკრავს. ეჯკა̈ლიბ ლახრეყ, ერე ქ'ანგურნე (ბზ.) — ისე წაჰკრა, რომ გააგორა. ლეჳარიშ ნა̈ლეჳა̈რიდ მართა̈ლს ესერ ჰიშხ ლოხრეყა (ანდ.) — დამნაშავის დანაშაულისათვის მართალს ფეხი წაუკრავსო.

ა̈რშჳენი იგივეა, რაც **არშჳნი**.

ხ-ა̈სგდინა̈ჳნე (ლოხჳსგიდნა̈ჳინ, ლახსგიდნა̈ჳნე; ლახსგიდნა̈ჳნი) ბზ., **ხ-ა̈სგდინაჳნე** (ოხსგიდნაჳინ, ახსგიდნაჳნე; ახსგიდნაჳნისგ) ბქ., **ხ-ასგდინა̄ლჳნე** (ლოხსგიდნა̄ლუნ, ლახსგიდნა̄ლჳნე; ლახსგიდნა̄ლჳნი) ლშხ., **ხ-ა̈სკდინნე** (ლახჳასკიდინ, ლახასკიდნე; ლახასკიდნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აყურებინებს, 'შე'ახედებს. ეშხუ ქა ლამსგიდნა̈ჳინ დეცთე (ბზ. 361) — ერთხელ შემახედე ცას. ლიგჳნის ი ქიმს... მექნოჳა̈ლს ეჯღა̈ი დემ ხა̈სგდინჳნახ (ბქ. 297) — სულთმობრძავს გიჟილსა და ცრემლს მაინც არ აყურებინებდნენ. მაძ ახსგიდნა̄ლუნ მუშგჳრის? (ლშხ.) — რა აყურებინე სტუმარს? ნომ ხა̈სკდინნედ ალეს ბეფშს (ლნტ.) — ამას ბავშვს ნუ აყურებინებთ.

ა̈სგდინე (ოთსგიდინ, ადსგიდნე; ადსგიდნი) ბზ., **ასგდინე** (ოთსგიდინ, ადსგიდნე; ადსგიდნისგ ბქ., ოთსგიდუნ, ადსგიდჳნე; ადსგიდჳნი ლშხ.), **ასკიდნე** (ათჳასკიდინ, ათასკიდნე; ათასკიდნი) ლნტ. გ რ დ მ. 1. ახედებს. [ჰყინტდ] ქა̄დსგიდნე სა̈რკჱა თინა̈თინ (ბზ. 286) — ბიჭმა თინათინი სარკეში გაახედა. დინად დემლადმოშ ადსგიდნე ჰყინტ ქორ-ლალალთე (ბქ.) — გოგომ ვერაფრით გაახედა ბიჭი სახლისაკენ. ათჳასკიდინ ბეფშ კოჯხო (ლნტ.) — ბავშვი კლდისაკენ მიახედე. 2. ბქ. უელის, 'მი'ხედავს (სახლს...). ზურალდ ქორ ხოჩამდ ადსგიდნე (ბქ.) — ქალმა სახლს კარგად მოუარა (მიხედა).

ხ-ა̈სგმუნე (ლოხსგემჳინ, ლახსგემჳნე||ლა̈ხსგა̈მჳნე; ლახსგემჳნისგ||ლახსგა̈მჳნისგ) ბქ., **ხ-ასგმუნე** (ლოხჳსგემუნ, ლახსგემჳნე; ლახსგემჳნი) ლშხ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — 'შე'აქცევინებს (ზურგს). გეზალს შიყ ოხსგემჳნა მიჩო მუეშდ (ბქ. 35) — შვილს ზურგი შეუქცევინებია თავისი მამისათვის. თათრიშ ლაშგა̈რს შიყ ლახსგა̈მჳნეხ (პოუზ. 56) — თათრის ლაშქარს ზურგი შეაქცევინეს.

ხ-ა̈სგჳჰი (ხჳა̈სგჳჰ, ხასგჳეჰ||ესსგჳეჰ; ხა̈სგჳჰინე||ესსგჳეჰნე) ზს. გ რ დ მ. — არტყამს, უკაკუნებს (თავში). ბაბა თხუმჩუ ხა̈სგჳჰინე თჳეფი მგფჰა̈ჳი ჰყინტს (ბზ.) — ბაბუა თავში ჩაუკაკუნებს თითის გამფუჭებელ ბიჭს. [ზურალდ] ესსგჳეჰ თხუმჩუ [ალ მარა] (ბქ. 145) — ამ კაცს ქალმა თავში ჩაარტყა.

ა̈სგჳჯინე (ოხჳსგჳეჯინ, ანსგჳეჯნე; ანსგჳეჯნი ბზ., ანსგჳეჯნისგ ბქ.), **ასგჳჯინე** (ოხსგოჯინ, ანსგოჯნე; ანსგოჯნი) ლშხ., **ა̈სკჳეჯნე** (ახჳასკჳეჯინ, ანასკჳეჯნე; ანასკჳეჯნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'წა'აქცევინებს, 'წა'აბრძანებს; 'ჩა'აქცევინებს, 'გა'აქცევინებს. [ალ მარემ] კუბთეძსგა სგესსგჳეჯნე ზურალ (ბქ.

152) — ამ კაცმა ქალი კუბოში ჩაასვენა. ჩუანსგოჯნეხ ხატარს მგლზონა ულიშხენ (ლშ. 29) — მონაწენები ულიშიდან (ულეხიის სახელია) ხატებს ჩამოასვენებენ. ქორხენქა ერ ქასკუეჯნეხ ლგდგარს, ყორუალს მგკარს დემ ცუირეხ (ლნტ.) — მკვდარს სახლიდან რომ გამოასვენებენ (გამოაბრძანებენ), კარებს ღიას არ ტოვებენ.

ასეთგრან იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ასეთგრი იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ხ-ასერე იგივეა, რაც **ხ-ასრე.**

ხ-ასიამ (მასიამგნ'და', ხასიამგნ'და'; ხასიამგნდედს ბზ., მასიამგნ'და', ხასიამგნ'და' ხასიამგნდეს ბქ., ლნტ.), **ხ-ასჲამ** (მასჲამგნ'და', ხასჲამგნ'და'; ხასჲამგნდეს) ლშ. აორ. (ლამსიამგნ'და', ლახსიამგნ'და' ზს., ლამსჲამგნ, ლახსჲამგნ ლშ., ლამასიამგნ'და', ლახასიამგნ'და' ლნტ.) გრდუვ. — სიამოვნებს. მამ ლამსიამგნ ეჩრ ლიჳედ (ბზ.) — არ მესიამოვნა მისი მოსვლა. ამირმს მადმა ხასიამგდ (ბქ. 266) — ამირანს არ სიამოვნებდა. მეუარ მასჲამგნ ლიბრიალე ლიუნარი (ლშ.) — ძალიან მსიამოვნებდა სიმღერის მოსმენა. მად ხასიამ თათიას (ლნტ. 74) — თათიას არ სიამოვნებს.

ასინჯაუი იგივეა, რაც **ასინჯაუი.**

ხ-ასიპ (ხუასიპდას, ხასიპდა; ხასიპდედს ბზ., ხასიპდეს ლნტ., ხუესპ, ხასპგდ; ხასპგდეს ბქ.), **ხ-ასიპ** (ხუესაპ, ხესაპ; ხასიპდეს) ლშ., გრდუვ. — 1. დასტრიალებს (თავს). ქუინი პარპალდ ლეტურა ხასიპ (ბზ.) — ფარვანა სანთელს დასტრიალებს. 2. დადის. [ხენწიფი გეზალს] ხასიპ ქაჯ (ლნტ. 199) — ქაჯი ხელმწიფის შვილთან დადის. გადატ. უვლის, ზრუნავს. მიშგუა გეზალს მი ხუასიპ (ბქ.) — ჩემს შვილს მე ვუვლი.

ასიპანე, ასიპანე იგივეა, რაც **ასრპანე.**

ხ-ასისგ (მასსგგნ'და', ხასსგგნ'და'; ხასსგგნდედს) ზს., **ხ-ასისგ** (მასსგგნ'და' ხასგგნ'და'; ხასსგგნდეს) ლშ., **ხ-ასისკ** (მასსკგნ'და', ხასსკგნ'და'; ხასსკგნდეს) ლნტ. აორ. (ლამსისგგნ'და', ლახსისგგნ'და' ზს., ლამსისგგნ, ლახსისგგნ ლშ., ლამასისკგნ'და', ლახასისკგნ'და' ლნტ.) გრდუვ. — სძულს. ჰიტი მიჩა ლახუბას ხასსგგნდახ (ბზ. 310) — ჭიტი თავის ძმებს სძულდათ. ამახუ ჩი ხასისგდა (ბქ.) — მტერი ყველას სძულდა. რუკაპს ხასისკ ბზითუნახაუ (ლნტ. 157) — როკაპს მზეთუნახავი სძულს.

ასრპანე (ოხუსიპან, ესსრპანე; ესსრპანი) ბზ., **ასიპანე** (ოსსიპან, ესსიპანე; ესსიპანისგ) ბქ., **ასპგნე** (ოხსიპგნ, ანსიპნე; ანსიპნი) ლშ., **ასიპანე** (ასუასიპან, ასასიპანე; ასასიპანი) ლნტ., გრდმ. — ატრიალებს, აბრუნებს. [ეჯნემ] ესსრპანე ჯაყუ (ბზ. 287) — იმან ჯაყვა დაატრიალა. კერიაჟი დიარალს ჩქარჩქარდ ასიპანეხ (ლნტ.) — კერიაზე პურებს ჩქარ-ჩქარა აბრუნებენ.

ხ-ასკდინნე იგივეა, რაც **ხ-ასგდინაუნე.**

ასკეთე (ოთსიკეთ, ადსიკთე; ადსიკთი ბზ., ოთსიკთ ლშ.), **ასკეთი** (ოთსიკეთ, ადსიკთე; ადსიკთისგ ბქ., ათუასიკეთ, ადასიკეთე; ადასიკეთი ლნტ.) გრდმ. 1. აკეთებს; აგვარებს. ალ გუეშ ლათ ოთსიკეთ (ბზ.) — ეს საქმე გუშინ მოვაგვარე. ეჲნემ აშუწამ ადსიკთე მაგ (ბქ. 327) — იმან ერთ წამში ყველაფერი მოაგვარა. ეში ი მა ადასიკეთე ეჯნემდ? (ლნტ.) — იმან მაინც რა გააკეთა? 2. აუმჯობესებს. ლიშხბგრი ქოთსიკეთ (ბქ.) — კარგა უკეთესად ვისწავლე (გავაუმჯობესე).

ასკეთი იგივეა, რაც **ასკეთე.**

ასკიდნე იგივეა, რაც **ასგდინე.**

ასკირბი (ოთსკირბ, ადსკირბე; ადსკირბისგ) ბქ., **ასკიბნაუი** (ოთსკიბნაუ, ადსკიბნაუე; ადსკიბნაუნე) ლშ., გრდმ. — ტკეპნის, ტენის. ზურალდ კიბდენისგა ფექ ჩუადსკირბე შიუშუ (ბქ.) — ქალმა კიდობანში ფქვილი ხელით დატენა. ნეფეს ი მიჩა ჯარს ლაჭგშხაშჲი ჩოთსკიბნაუახ კალ (ლშ. 51) — მეფეს და მის ჯარს ფერხულის შესრულებისას კალო დაუტკეპნიათ. იხ. **აკრმბი.**

ხ-ასკნალნე იგივეა, რაც **ხ-ასკნაუნე.**

ხ-ასკნაუნე იგივეა, რაც **ხ-ასკნაუნე.**

ასკნე (ოთსკინ, ადსკინე; ადსკინნე ბზ., ოთუსკინ, ადსკინე; ადსკინისგ ბქ., ათუასკი, ადასკინე; ადასკინი ლნტ.), **ასკნე** (ოთსკინ, ადსკინე; ადსკინნე) ლშ., გრდუვ. — ხტება. დრნად ადსკინე (ბზ. 296) — გოგო გადახტა.

მალჳლდდ ხოხჳრა ჭურუქ' ადსკინე (ბქ. 21) — მელია პატარა ხვრელში გახტა. ქა̈ნსკინე სადგომხენქა ჳოქრე ფატანდ (ლშხ. 73) — სადგომიდან ოქროს პერანგი გამოხტა. ალ ღჳაყმარე ჲეშტ მეტრს ა̈სკნა (ლნტ. 201) — ეს ვაჟკაცი ათ მეტრზე ხტებოდა.

ა̈სკჳეჯნე იგივეა, რაც **ა̈სგჳჯინე**.

ა̈სპე (ოთსიპ, ადსიპე; ადსიპი ბზ., ადსიპისგ ბქ., ასჳასიპ, ასასიპე; ასასიპი ლნტ.), **ასპე** (ოთსიპ, ადსიპე; ადსიპნე) ლშხ., გ რ დ მ. — 'გადა'აქცევს, 'გამო'ცვლის, 'გადა'აბრუნებს. დედბერდ ჭყინტ ბეჩდ ადსიპე (ლშხ.) — დედაბერმა ბიჭი ქვად გადააქცია. ალე ბა̈ჩდ ა̈სპა ხა̈ლხს (ლნტ. 313) — ეს ხალხს ქვად აქცევდა. გ ა დ ა ტ. ალ ზურა̈ლ იმნე̄მდ ანსიპე ამჟი? (ბზ.) — ეს ქალი ასე რამ გამოცვალა?

ხ-ა̈სრე (ოხჳა̈სრ‖ოთა̈სრ, ახსერ‖ათსერ; ახსერნე‖ათსერნე) ზს., **ხ-ასრე** (ოხსერ‖ოთსერ, ახსერე‖ათსერე; ახსერნე‖ათსერნე). ლშხ., **ხ-ა̈სერე** (ახჳა̈სრ‖ათჳა̈სრ ახასერ‖ათასერ; ახასერნე‖ათასერნე) ლნტ., გ რ დ უ ბ. — ამეტებს, სჯობნის; უგებს. მინს ესერ ჩიგარ ქა ხა̈სრეხ (ბზ. 246) — თქვენ ყოველთვის გაჯობებთო. [მახელჳაყა̈რ] მინე ლაცლას ხა̈სრახ (ბქ. 25) — ახალგამრდები თავიანთ ტოლებს სჯობნიდნენ. ეჯი ხასრინა ჩი̄ს ლაბგრგიელისა (ლშხ. 21) — ყველას ის სჯობნიდა თურმე ჭიდაობაში. ეჲ ჭყინტდ ყ'ახასერ (ლნტ. 312) — იმ ვაჟმა აჯობა.

ხ-ა̈სსგე (ლოხჳსისგ, ლახსისგე; ლახსისგნე ბზ., ლახსისგისგ ბქ.), **ხ-ასსგე** (ლოხსისგ, ლახსისგე; ლახსისგნე) ლშხ., **ხ-ა̈სსკე** (ლახჳასისკ, ლახასისკე; ლახასისკი) ლნტ., გ რ დ მ. — აძულებს. ხოლა̄მ მეზჳბელდ ჩი̄ს თხჳიმ ლახსისგე (ბზ.) — ცუდმა მეზობელმა ყველას თავი შეაძულა. [დენას] ამჟი ლირდედ თხჳიმ ლახასისკე (ლნტ. 227) — გოგოს ასეთმა ცხოვრებამ თავი შეაძულა.

ხ-ა̈სსკე იგივეა, რაც **ხ-ა̈სსგე**.

ა̈სსგნე (ოთსგსინ, ადსგსნე; ადსგსნი) ბზ., **ასსგნე** (ოთსგსგნ, ადსგსნე; ადსგსნი ლშხ., ათჳასგსინ, ადასგსნე; ადასგსნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ბერტყავს (ხილს_). ჭიტიდ ჩჳანსგსნე ჳისგჳ (ბზ. 309) — ჭიტამ ჩამობერტყა ვაშლი. ჳედშჳ ოთსგსგნ ალ იცხ (ლშხ.) — ძლიერ დავბერტყე ეს მსხალი.

ხ-ა̈სტიკ იგივეა, რაც **ხ-ასდიკ**.

ა̈სყეი/ჲ იგივეა, რაც **ა̈სყი**.

ა̈სყი, ასყე̄ნე (ოხჳა̈სყ, ანსყე; ანსყეჲნე ბზ., ანსყენნე ბქ.), **ასყი** (ოხჳასყ, ანსყე; ანსყე̄ნნე) ლშხ., **ა̈სყეი/ჲ** (ახჳა̈სყ, ანასყე; ანასყენე) ლნტ., გ რ დ მ. — აკეთებს. მაჰრე̄ნე მუხჳბე... დე̄მგჳაშ ა̈სყი ლეშდა̈ბს (ბზ. 443) — უმცროსი ძმა საქმეს არაფერს აკეთებს. ა̈სყიხ შკაფა̈რს, სტოლა̈რს, სკამა̈რს (ბქ. 2) — აკეთებენ კარადებს, მაგიდებს, სკამებს. ეჯჟი ლოქ ახსყედ, იმჟი̄ ეჩქად ლას! (ლშხ. 74) — ისე გააკეთე, როგორც მანამდე იყო! ჟანასყე მიჩა ლესყეი მა̈გ (ლნტ.) — თავისი გასაკეთებელი ყველაფერი გააკეთა.

ა̈ტბიდე (ოხჳტებიდ, ანტებდე; ანტებდი ბზ., ანტებდისგ ბქ.), **ატბიდე** (ოხტებიდ, ანტებდე; ანტებდი) ლშხ., **ა̈ტებდე** (ახჳატებ'ი'დ, ანატებდე; ანატებდი) ლნტ., გ რ დ მ. — ათბობს. ლიცჳ ანტებდე! (ბზ. 251) — წყალი გაათბეო! ხოჩა̄მდ ოხტებიდ ტოტარ (ლშხ.) — კარგად გავითბე ხელები. ახჳატებიდ ლიც ი ჩჳათჳაბარა̈ლ ბეფშ (ლნტ.) — წყალი გავათბე და ბავშვი დავბანე.

ა̈ტებდე იგივეა, რაც **ა̈ტბიდე**.

ხ-ა̈ტტი (ოხჳტიტ‖ხჳა̈ტიტ, ახტიტე‖ხატეტ; ახტიტნე‖ხა̈ტტი̄ნე) ბზ., **ხ-ატტი** (ხჳა̈ტტ, ხა̈ტეტ; ხა̈ტტინე) ბქ., **ხ-ატა̈ტი** (ასჳატა̈ტ, ასატა̈ტე; ასატა̈ტი) ლნტ., გ რ დ მ. — ავლებს, სტაცებს (ხელს). [ბეჟანდ] ესტიტე ბა̈ჩს (ბზ. 235) — ბეჟანმა ქვას ხელი დაავლო.

ხ-ა̈ტყჳფე იგივეა, რაც **ხ-ატყჳფე**.

ხ-ა̈ტყჳფი (ხჳა̈ტყჳფ, ხატყჳეფ; ხა̈ტყჳფინე) ზს., **ხ-ატყჳფი** (ლოხტყჳეფ, ლახტყჳეფე; ლახტყჳეფნე) ლშხ., **ხ-ატყჳა̈ფი** (ლახჳა̈ტყჳფ, ლახატყჳიფ; ლახატყჳიფნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'აწნავს (სილას), სცემს; არტყამს (მათრახს_). [ჭყინტდ] ხა̈ტყჳეფ რაშა̈რს (ბქ. 167) — ბიჭმა რაშებს მათრახი გადაარტყა. მამად ლახტყჳეფე დი̄ნას (ლშხ.) — მამამ სილა გააწნა გოგოს. ლახჳა̈ტყჳფ ეშხუ, ალე ერ ლა̈ქჳ (ლნტ.) — ეს რომ თქვა, ერთი სილა გაეაწნა.

ა̈ტყცა̈ნი (ოთტყეცა̈ნ, ადტყეცა̈ნე; ად-

ტყეცნი) ბზ., **ატყცა̈ნი** (ოთტყეცა̈ნ, ად-ტყეცნე; ადტყეცნისგ) ბქ., **ატყცა̄̈ნი** (ოთ-ტყეცა̄̈ნ, ადტყეცა̄̈ნე; ადტყეცა̄̈ნნე) ლშხ., გ რ დ მ. — სცემს, ურტყამს. ალ მა̈რე ლა̈თ ად-ტყეცა̈ნეხ (ბზ.) — გუშინ ამ კაცს სცემეს. გლე-ხა̈რს ა̈ტყცა̈ნიხ (ბქ. 83) — გლეხებს სცემენ. იმ-ნარ ლოქ ატყცა̄̈ნი? (ლშხ.) — რატომ სცემო? იხ. **ალახა̈უი**.

ხ-ა̈ტყცე იგივეა, რაც **ხ-ატყცე**.

ხ-ა̈ტხე (ლოხუ̂ატხ, ლახტიხ; ლახტიხე ბზ., ლოხუ̂ატხ ბქ., ლახუ̂ა̈ტხ, ლახატიხ; ლახა-ტიხე ლნტ.), **ხ-ატხე** (ლოხუ̂ატხ, ლახტიხ; ლახტიხე) ლშხ., გ რ დ მ. 1. უბრუნებს, უხდის. ამი̄ მგჷაფდ როქუ̂ ჯი ხა̈ტხე გადანს (ბზ. 438) — ამის მაგიერ მე გადაგიხდი ვალსო. ეჯ̈ემ ქა ლახატიხ გოჯა̈რ (ლნტ.) — იმან გოჯები დაუბ-რუნა. 2. უპასუხებს. [დი] ხა̈ტხე მიჩა გეზალს (ბზ. 378) — დედა თაეის შეილს უპასუხებს. გი-მე ხელწიფდ ლახტიხ, ერე ხოჩა მა̈რე ბელ-ხანჯარ ლოქ ლი (ლშხ. 69) — მიწის ხელმწი-ფემ უპასუხა, რომ კარგი კაცი ბელხანჯარიაო. და̈უ̂ს ერ და̈რდ ლახატიხ (ლნტ. 308) — დევს არავინ უპასუხა (ხმა არავინ დაუბრუნა).

ა̈ტხუ̂ნე (ოხუ̂ტუ̂იხუ̂ინ, ანტიხუ̂ნე; ან-ტიხუ̂ნი ბზ., ოხუ̂ტიხუ̂ინ, ანტიხუ̂ნე; ანტიხ-უ̂ნისგ ბქ., ახუ̂ატუხუ̂ინ, ანატუხუ̂ნე; ახა-ტუხუ̂ნი ლნტ.), **ატხუ̂ნე** (ოხტიხუნ, ანტიხ-უ̂ნე; ანტიხუ̂ნი) ლშხ., გ რ დ მ. — აღებინებს, არწყევს. [ჭყინტ] ატხუნე (ლშხ. 90) — ბიჭი აღებინებს. ლეგმერდე თელ ლა̈დელ ატხუნა (ლნტ.) — ავადმყოფი მთელ დღეს აღებინებდა.

ა̈უ̂დაროშ იგივეა, რაც **ჰაუ̂დროშ**.

ხ-ა̈უ̂ედი იგივეა, რაც **ხ-აჰუ̂დი**.

ა̈უ̂ერას იგივეა, რაც **არე̄უ̂ას**.

ა̈უ̂ზი იგივეა, რაც **აზზი**.

ა̈უ̂რე (ოთუ̂ე̄რ, ადუ̂ე̄რე; ადუ̂ერი‖ად-უ̂ერნე ბზ., ათუ̂ერ, ადუ̂ერე; ადუ̂ერისგ ბქ.), **აუ̂ე̄რე** (ოთუ̂ე̄რ, ადუ̂ე̄რე; ადუ̂ე̄რნე) ლშხ., **ა̈უ̂ერე** (ათუ̂აუ̂ერ, ადაუ̂ერე; ადაუ̂ერი) ლნტ. გ რ დ მ. 1. აბლაგვებს (დანას..) ბოშ გეჩ̈ს ბეჩ̈ეი ხატცი ი აუ̂ე̄რე (ლშხ.) — ბავშვი დანას ქვაზე ურტყამს და აბლაგვებს. გიგო კადას ლიშერეჲ მა̈გიერ აუ̂ერე (ლნტ.) — გიგო ნა-ჯახს გალესვის მაგივრად აბლაგვებს. 2. ზს.,

ლნტ. წაახდენს, აშიანებს, აფუჭებს ნათესს. და̈შ-დუ̂ა̈რ სიმინდს სუროს აუ̂რეხ (ბქ. 236) — და-თვები სიმინდის ნათესებს ძალიან აფუჭებენ. 3. (ოხუ̂ე̄რ, ანუ̂ე̄რე; ა̈ნუ̂ე̄რი‖ანუ̂ე̄რნე ბზ., ოხ-უ̂ერ, ანუ̂ერე; ანუ̂ერნე ლშხ., ახუ̂აუ̂ერ, ანა-უ̂ერე; ანაუ̂ერი ლნტ.) — მუცელს 'წა'უხდენს (იტყვიან მხოლოდ ცხოველებზე). აშთქე ფირუ̂ს მო̄შ ხაკუ ლიბემ, ქა დო̄სა ანუ̂ე̄რახ კუმაშდ. (ბზ.) — მაკე ძროხას ცალკე უნდა დაბმა, რომ საქონელმა მუცელი არ „წაუხდინოს".

ა̈უ̂ღუ̂ინა̈ლი (ოხუ̂ი̄ღუ̂ნა̈ლ, ა̈ნუ̂იღ-უ̂ნა̈ლე; ა̈ნუ̂იღუ̂ნა̈ლი‖ა̈ნუ̂იღუ̂ნა̈ლნე) ბზ., **აუ̂ღუ̂ინა̈ლი** (ოხუ̂იღუ̂ნა̈ლ, ანუ̂იღუ̂ნალე; ანუ̂იღუ̂ნა̈ლისგ) ლხმ., **აუ̂ღუნა̈ლი** (ოხუღ-უ̂ნა̈ლ, ანუღუ̂ნალე; ანუღუ̂ნალისგ) ბჟ., ჩბხ., **აუ̂ღუ̂ინალი** (ოხუღუ̂ნა̈ლ, ანუღუ̂ნა̈ლე; ანუღუ̂ნა̈ლნე) ლშხ., **აუ̂ღუნალი** (ათუ̂აუღ-უ̂ნა̈ლ, ადაუღუ̂ნალე; ადაუღუ̂ნალი) ლნტ., გ რ დ მ. — უღელში აბამს. ა̈ნუ̂იღუ̂ნა̈ლე ყაბა-თგრდ წგრნი-ჲ მეშხე დღ̄უ̂ (ბზ. 258) — შეაბა უღელში ყაბათირმა წითელი და შავი დევი. ჭყინტდ ჟანაუღუ̂ნალე ჯანა̈რ (ლნტ.) — ბიჭ-მა შეაბა უღელში ხარები.

ა̈უ̂ღუ̂ინე იგივეა, რაც **აუ̂ღუ̂ინე**.

ხ-ა̈ფინე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფუ̂̄ნე**.

ა̈ფინე იგივეა, რაც **ა̈ფუ̂̄ნე**.

ა̈ფკუ̂ე (ოხუ̂ფუ̂კუ̂, ანფუ̂/იკუ̂ე; ან-ფუ̂/იკუ̂ი ბზ., ოთფიკუ̂, ადფიკუ̂ე; ადფიკ-უ̂ისგ ბქ.), **აფკუ̂ე** (ახუ̂აფუკუ̂, ანაფუკუ̂ე; ანაფუკუ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — აშრობს. ქა ლგშ-ყედს [მა̈ტყს] მგჷ ხოდისგხ ი ჩუ̂ა̈ფკუ̂ეხ (ბქ. 305) — გარეცხილ მატყლს მზეზე დადებენ და გააშრობენ. ჯარჷს ათუ̂აკა̈რი, ძუღუ̂ას ჟ'ახუ̂ა-ფუკუ̂ი (ლნტ. 223) — პირს დავაღებ, მღვა ამოვაშრობ.

ა̈ფუინე იგივეა, რაც **ა̈ფუ̂̄ნე**.

ხ-ა̈ფუ̂̄ნე (ოხფუ̂ი̄ნ, ა̈ნფუ̂ი̄ნე; ა̈ნფუ̂ი̄ნ-ნე) ბზ., **ხ-აფი̄ნე** (ოსფი̄ნ, ესფი̄ნე; ესფი̄ნნე) ლშხ., **ხ-ა̈ფინე** (ათუ̂აფინ, ათაფინე; ათაფი-ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'ადუღებს (რაღაცას რა-ღაცაში). ბერჟალ უ̂შხუ̂ა̈რყი ესფი̄ნე (ლშხ.) — რკინები ერთმანეთს მიადუღა. გ ა დ ა ტ. [გი-ე̄რგ] ბაჩუ̂ყი ბა̈ჩს ხა̈ფუ̂̄ნე (ბზ. 320) — გიერგი ქვას ქვაზე ადუღებს.

ა̈ფჷ̈ნე, ა̈ფჷი̄ნე (ოხ˹ჷ˺ფჷ̈ნ-||ოხ˹ჷ˺ფჷი̄ნ, ანფჷ̈ნე||ანფჷი̄ნე; ანფჷ̈ნნე||ანფჷი̄ნნე) ბზ., **ა̈ფჷინე** (ოხ˹ჷ˺ფჷინ, ანფჷინე: ანფჷინისგ) ბქ., **აფი̄ნე** (ოხფი̄ნ, ანფი̄ნე; ანფი̄ნნე) ლშხ., **ა̈ფინე** (ახჷაფინ, ანაფინე; ანაფინი) ლნტ., გ რ დ მ. — ადუღებს. [სემშდა̈რდ ლგჯე] ჟი ლიტბიდე̄ მგქაფ ჟ'ანფჷ̈ნე (ბზ. 308) — სემშდარმა რძე გათბობის ნაცვლად აადუღა. მახე ნა̈შგეჷ ლგჯე ჟ'ანფჷინე (ბქ.) — ახალმოწველილი რძე აადუღა. იმნე̄მ ანფი̄ნე ამჟი ჷცებდ? (ლშხ.) — რამ აადუღა ასე უცებ? ჟი ხჷა̈ფინედ ლიცს (ლნტ. 35) — წყალს ავადუღებთ.

ა̈ფჷი̄ნე იგივეა, რაც **ა̈ფჷ̈ნე**.

ხ-ა̈ფშგე (ოხჷაფშგ, ახფიშგ; ახფიშგე) ზს., **ხ-აფშგე** (ოთაფშგ, ათფიშგ; ათფიშგნე) ლშხ., **ხ-ა̈ფშკე** (ახჷა̈ფშკ, ახაფიშკ: ახაფიშკე) ლნტ., გ რ დ მ. — ა'ხსნის. [ეჯდა̈რდ] ხელწიფი თელღგრას ლება̈რ ქახფიშგხ (ბზ. 287) — იმათ ხელმწიფის რძალს მძივები შეახსნეს. თა̈კჷ ქოხჷაფშგ ჩაჟჷ (ბქ.) — ცხენს თოკი მოეხსენი. ჟი ერ ახოფიშკახ ჟიქან, ჟ'ა̈მეჴედელი მოჯამგირ (ლნტ. 284) — შემოდან რომ აუხსნიათ, ამოსულა მოჯამაგირე.

ხ-ა̈ფშკე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფშგე**.

ხ-ა̈ფშტჷე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფშჷდე**.

ხ-ა̈ფშტჷნე იგივეა, რაც **ხ-აფშჷდჷნე**.

ხ-ა̈ფშჷდე (ოხჷაფშჷდ, ახფჷშჷდ||ახფიშჷდ; ახფჷშჷდე||ახფიშჷდე) ბზ., **ხ-ეფშჷდე** (ახჷეფშჷდ, ა̈ხფიშჷდ; ა̈ხფიშჷდე) ბქ., **ხ-აფშდჷე** (ოხჷაფშდჷ, ახფიშდჷ: ახფიშდჷე) ლშხ., **ხ-ა̈ფშტჷე** (ახჷა̈ფშტჷ, ახაფიშტჷ; ახაფიშტჷე) ლნტ., გ რ დ მ. — ესვრის. ახფიშჷდ როსტომდ ცხემა̈დ [და̈ჷს] (ბზ. 240) — როსტომმა დევს ისარი ესროლა. თჷეფს დემ ხჷეფშჷდად (ბქ. 4) — თოფს ვერ ესროდით. ჟღლს ბეჩს ნუმა ხაფშჷდე (ლშხ.) — ძაღლს ქვას ნუ ესვრი. ჰჷინტ ნეპლოდს თჷეფს ხა̈ფშტჷე (ლნტ.) — ბიჭი ჩიტს თოფს ესვრის.

ხ-ა̈ფხეჭ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფხჭი**.

ა̈ფხრიჭჷი (ა̈ხჷფხირიჭჷ, ა̈ნფხირჭჷე; ა̈ნფხირჭჷი) ბზ., **ა̈ფხრიჭი** (ოხფხირიჭ, ა̈ნფხირჭე: ა̈ნფხირჭისგ) ბქ., გ რ დ მ. — თხრის. ა̈ფხრიჭიხ. ა̈ფხრიჭიხ ი ჩჷ ჷედდ გარ ადჭიეხ (ბქ. 243) — თხრიან, თხრიან და ძლივს ჩააღწიეს. იხ. **აშთხა̈რ.**

ხ-ა̈ფხჭი (ხჷა̈ფხჭ||ესჷფხიჭ. ხაფხეჭ||ესფხიჭე: ხა̈ფხჭი̄ნე) ბზ., **ხ-აფხჭი** (ხჷა̈ფხჭ||ოსჷა̈ფხჭ. ხაფხეჭ||ესფხეჭ: ხაფხჭინე||ესფხეჭნე ბქ., ხჷაფხიჭ. ხაფხიჭ: ხაფხიჭნე ლშხ.), **ხ-აფხა̈ჭი** (ხჷა̈ფხჭ. ხა̈ფხეჭ: ხა̈ფხეჭნე) ლნტ., გ რ დ მ. — სტაცებს, აცლებს (ხელს, პირს). სვა̈ფ ხაფხეჭ მა̈ლდ (ბზ. 363) — მელამ (პირი) სტაცა ბეჩჷილა̈რდ... მგმჟა̈ლს სგა ხა̈ფხეჭხ (ბქ. 14) — ბეჩოელებმა მეკალმეს (ხელი) სტაცეს ერ ლოქ ლახაფხეჭნე. სკა ლოქ ადაკჷანე ჭალახოისა (ლნტ.) — (ხელს) რომ სტაცებ, მდინარეში ჩავაგდებთ.

ა̈ქიმ, ექიმ (-ქმიშ. -ქმა̈რ) ზს., **ჲექიმ** (-იშ, -ქმარ) ლშხ., **˹ჲ˺ექიმ** (-ა̈რ) ლნტ. — ექიმი. ა̈ქმა̈რთ ჲსერ ხოზნა (ბზ. 409) — ექიმებთან ვყოფილვართ. ჲექიმ ახაყახ (ლნტ.) — ექიმი მოიყვანეთ.

ა̈ქიჷა̈ნი/ე იგივეა, რაც **ა̈ქი̄ჷანე**.

ა̈ქი̄ჷანე (ოთჷქი̄ჷა̈ნ. ადქი̄ჷანე: ადქი̄ჷა̈ნნე) ბზ., **ა̈ქიჷა̈ნი/ე** (ასჷა̈ქიჷა̈ნ. ასა̈ქიჷა̈ნე; ასა̈ქიჷა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — აქნევს (თავს). ხა̈ლხ თხჷმა̈რს ა̈ქიჷა̈ნეხ (ლნტ. 167) — ხალხი თავს აქნევს. მაჷლჷლდ აკჷატ ასა̈ქიჷა̈ნე (ლნტ. 129) — მელიამ კუდი გააქნია.

ხ-ა̈ქმე (ლოხჷაქმ. ლახქიმ: ლახქიმე ბზ., ლოხჷაქმ ბქ., ლახჷა̈ქმ. ლახაქიმ: ლახაქიმე ლნტ.), **ხ-აქმე** (ლოხჷაქმ. ლახქიმ: ლახქიმე) ლშხ., გ რ დ მ. — ასხამს. [ლეზჷეჲს] ლიცს ხჷა̈ქმედ (ლნტ. 37) — საქმელს წყალს ვასხამთ. ლირტყჷელა̈ლს ლირტყჷელა̈ლჟი ხაქმე (ლშხ.) — ტუჩილს ტუჩილზე ასხამს.

ხ-ა̈ქჷ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჷ**.

ხ-ა̈ქჷემ (ლოხჷაქჷ. ლახქჷე: ლახქჷემნე ზს., ლახჷა̈ქჷ, ლახაქჷე; ლახაქჷემ ლნტ.). **ხ-აქჷემ** (ლოხჷაქჷ. ლახქჷე: ლახქჷემ) ლშხ., გ რ დ მ. — აცმევს. [დი̄ნად] მიჩა ლერქჷა̈ლ ლახქჷე (ბზ. 343) — გოგომ თავისი ტანსაცმელ'ებ'ი ჩააცვა. ტანჷ ნა̈თხჷრა̈შ ტჷეფს ხა̈ქჷემხ (ბქ. 233) — ტანი ნაჩალდრებს ტყავს აცმევენ. დინოლს ლერექჷ ლახქჷე (ლშხ.) —

გოგოს განსაცემელი ჩააცვა. ხოშა მუხჷბედ... ლახჷბას სკა ლახაქჷე დაჯäრე ტუფäრ (ლნტ. 306) — უფროსმა ძმამ ძმებს იხის ტყავები ჩააცვა.

ხ-äქჷცე (ოხჷაქჷც, ახქჷიც; ახქჷიცე ზს., ახჷäქჷც, ახაქჷიც; ახაქჷიცე ლნტ.), **ხ-აქჷცე** (ოხჷაქჷც, ახქჷიც; ახქჷიცე) ლშხ., გ რ დ მ. — აჭრის. ჷეშგინპილს [მეთხჷიäრდ] ქäთქჷიც თხჷიმ (ბზ. 332) — ბოლოს მონადირემ თავი მოაჭრა. [მარა] შდგმ ხäქჷცახ, თეს ხოხპახ (ბქ. 290) — კაცს ყურს აჭრიდნენ, თვალს სთხრიდნენ. ქōთქჷīცახ თხუმ (ლშხ. 56) — თავი მოუჭრიათ. ალეს დაშნäჷშ ქათოქჷიცა თხჷიმ (ლნტ. 286) — ამას დაშნით თავი მოუჭრია.

äქჷჵე (ოხქჷიჵ, ანქჷიჵე; ანქჷიჵნე ბზ., ანქჷიჵისგ ბქ.), **აქჷჵე** (ოხქჷიჵ, ანქჷიჵე; ანქჷიჵნე) ლშხ., **äქჷლეჵნე** (ახჷაქჷლეჵინ, ანაქჷლეჵნე; ანაქჷლეჵნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გამო'ყოფს. დäჷდ ტöტ ანქჷიჵე (ბზ. 241) — დევმა ხელი გამოყო. [ბეფშდ] ანქჷიჵე ნინ (ბქ. 41) — ბავშვმა ენა გამოყო. ქāნქჷიჵე ლაყჷრახენქა ტოტ (ლშხ.) — გამოყო საწოლიდან ხელი. დენა ჩი წäმ-წუთისა äქჷლეჵნე ნინს (ლნტ.) — გოგო წამდაუწუმ ენას ყოფს.

ხ-äლრე (ოხჷალრ, ახლირ; ახლირე ზს., ათჷäლრ, ათალირ; ათალირე ლნტ.), **ხ-ალრე** (ოთალრ, ათლირ; ათლირე) ლშხ., გ რ დ მ. — აშორებს, აცილებს. [ზურალäრ] ლებäრს ქა ხäლრეხ (ბქ. 305) — ქალები თასმებს აშორებენ (ერთმანეთს). ბობშს ქāთლირ ტიშარ (ლშხ.) — ბავშვს კბილები მოაცილა.

äლჷჟალნე იგივეა, რაც **ხ-ალჷჟāლჷნე**.

äლჷრა იგივეა, რაც **ჵäლჷრა**.

ხ-äყდი (ოთäყდ, ათყიდ; ათყიდნე ზს., ათჷäყდ, ათაყიდ; ათაყიდნე ლნტ.), **ხ-აყდი** (ოთყიდ. ათყიდე; ათყიდნე) ლშხ., გ რ დ მ. — 'მი'ჰყიდის. ალ ბეფშჷ მურჷისს ათყიდხ (ბზ. 30) — ეს ბავშვი რუსს მიჰყიდეს. მიჩა ლäზგალარდა მუხჷბა ათყიდ (ბქ.) — თავისი საცხოვრებელი ძმას მიჰყიდა. ხოჩა ჩāყ იშგენს ათყიდე (ლშხ.) — კარგი ცხენი სხვას მიჰყიდა. ეჯ ქორ იშკენს ათაყიდ (ლნტ.) — ის სახლი სხვას მიჰყიდა.

ხ-äყდუნე (ოხყიდჷინ, ახყიდჷნე; ახყიდჷნი ბზ., ახყიდჷნისგ ბქ., ახჷაყიდინ, ახაყიდჷნე; ახაყიდჷნი ლნტ.), **ხ-აყდუნე** (ოხყიდუნ, ახყიდჷნე; ახყიდჷნი) ლშხ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აყიდვინებს. (დīნად) მეჩი მāრა ჟ'ახყიდჷნე თე (ბზ. 287) — გოგომ მოხუც კაცს თვალი აყიდვინა. მიჩა დი დემ ხäყდუნე ქორს (ბქ.) — დედამისი სახლს არ აყიდვინებს. ხოჩა ლერექჷ ოხყიდუნ (ლშხ.) — კარგი ტანსაცმელი ვაყიდვინე.

ხ-äყერ იხ. **ხ-ეჩო, ხ-აჩო.**

ხ-äყეჷანი იგივეა, რაც **ხ-აყჷäნი.**

äყიესგ იგივეა, რაც **äყჵე.**

äყიესკ იგივეა, რაც **äყჵე.**

äყმე (ოთყიმ, ადყიმე; ადყიმი ბზ., ადყიმისგ ბქ., ათჷაყიმ, ადაყიმე; ადაყიმი ლნტ.), **აყმე** (ოთყიმ, ადყიმე; ადყიმნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ასრჩობს. äყმახ... ხელწიფი გეზალს (ბზ. 254) — ხელმწიფის შვილს ახრჩობდნენ. ეშხუ შდაჷალ ჩჷადყიმეხ (ბქ. 59) — ერთი მერცხალი დაახრჩვეს. იმნარ ლოქ აყმე ჟელს (ლშხ.) — რატომ ახრჩობო ძაღლს. მაულდ ქათალ ჩჷადაყიმე (ლნტ.) — მელამ ქათამი დაახრჩო.

ხ-äყჷლე (ოხჷაყჷლ, ახყჷილ; ახყჷილე ზს., ახჷäყჷლ, ახაყჷილ; ახაყჷილე ლნტ.), **ხ-აყჷლე** (ოხჷაყჷლ, ახყჷილ; ახყჷილე) ლშხ., გ რ დ მ. 1. აშორებს, აცილებს (თვალს). დინა ეჯგჷäრ ლესგდი ლი, ერე ჵყინტ თეს ქა დეშ ხäყჷლე (ბქ.) — გოგო ისეთი შესახედავია, რომ ბიჭი თვალს ვერ აშორებს. დენას თეს დეშ ხäყჷლე (ლნტ. 172) — გოგოს თვალს ვერ აცილებს (აშორებს). 2. აშორებს, აცლის (ძუძუს).

äყჷნე (ოთყჷინ, ადყჷინე; ადყჷინნე ბზ., ადყჷინისგ ბქ., ათჷაყჷინ, ადაყჷინე; ადაყჷინი ლნტ.), **აყჷნე** (ოთყჷინ, ადყჷინე; ადყჷინნე) ლშხ., გ რ დ მ. — აწვენს. თხēრე ჩჷადყჷინე მāლდ (ბზ. 361) — მელამ მგელი დააწვინა. [ზურāლდ ჵყინტ] ჩჷადყჷინე ლაყჷრāჵსა (ლშხ. 54) — ქალმა ბიჭი ლოგინში ჩააწვინა. ქäჯდ ჩჷადაყჷინე ალ სემი ლახჷბა (ლნტ. 260) — ქაჯმა ეს სამი ძმა დააწვინა.

ხ-äყჷფე (ოხჷაყჷფ, ახყჷიფ; ახყჷიფე ზს., ახჷäყჷფ, ახაყჷიფ; ახაყჷიფე ლნტ.),

ხ-აყჳფე (ოხჳაყჳფ, ახყჳიფ; ახყჳიფე) ლშხ., გ რ დ მ. — აძრობს. ბაბად თეტე̄ნ ჷ'ახყჳიფ (ბზ. 422) — პაპამ მახათი ამოაძრო. და̈შდჳდ ლჳბგჳნე ტოტა̈რ ჷ'ახყჳიფ (ბქ. 255) — დათვმა დაბეჟილი თათები ამოაძრო. ეჩემ ახაყჳიფ ბა̈ჩჩჳქანხენქა [ისა̈რ] (ლნტ. 125) — იმან ქვის ქვემოდან ისარი გამოაძრო.

ხ-ა̈ყჳჩე (ოხჳაყჳჩ, ახყჳიჩ; ახყჳიჩე ბზ., ოთაყჳჩ, ათყჳიჩ; ათყჳიჩე ბქ., ახჳაყჳჩ, ახაყჳიჩ; ახაყჳიჩნე ლნტ.), **ხ-აყჳჩე** (ოხჳაყჳჩ, ახყჳიჩ; ახყჳიჩე) ლშხ., გ რ დ მ. — ატეხს. [ამნე̄მ] მამასახლს კინჩხ ქა̄თყჳიჩ (ბზ. 306) — ამან მამასახლისს კისერი მოსტეხა. ჩჳ ესერ დემ ესგენე, მერმე ჴიშხსი ქათყჳიჩე (ბქ.) — თუ არ გაჩერდები, მეორე ფეხსაც მოგატეხო. ლაბგრგიელჟი მეჴერ ქა̄თყჳიჩ (ლშხ.) — ჭიდაობისას მკლავი მოსტეხა. [უხეიროდ] ჳიცხს აშხალ ქათაყჳიჩ (ლნტ. 221) — უხეიროდ მსხალს ტოტი მოატეხა.

ა̈ყჴე (ოთჳყიჴ, ადყიჴე; ადყიჴნე) ბზ., **ა̈ყიესგ** (ოსყი, ესყიე; ესყიესგ) ბქ., **აყძენი** (ოთყი̄, ადყიე; ადყი̄ნე) ლშხ., **ა̈ყიესკ** (ასჳაყი, ასაყიე; ასაყინე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'ყოფს. ჯა გარ ჴე̄მოშ ადყიჴნე ტჳეტს ლა̈ცგნდაჳთე (ბზ.) — მარტო თვითონ თუ ჩაყოფს ბუდეში ხელს. დიდ ესყიე ლიცთეისგა ში (ბქ.) — დედამ წყალში ხელი ჩაყო. ლო̈მდ სკასაყიე ნა̈ბიჴჳისა სკჳებნე ჴიშხა̈რ (ლნტ. 195) — ლომმა ხის ნაპობში წინა ფეხები ჩაყო.

-ა̈შ იგივეა, რაც **-ა̄შ.**

ხ-ა̈შგბე (ოხჳაშგბ, ახშგიბ; ახშგიბე) ზს., **ხ-აშგბე** (ოხჳაშგბ, ახშგიბ; ახშგიბე) ლშხ., **ხ-ა̈შკბე** (ახჳა̈შკბ, ახაშკიბ; ახაშკიბე) ლნტ., კ რ დ მ. — 1. აძრობს, აგლეჯს. [ხალოს] კინჩხ ქო̄თშგი̄ბა [მამასახლდ] (ბზ. 306) — ხალოს კისერი წაუძვრია მამასახლისისათვის. წიწლო̄ლ ქო̄ხჳაშგბ ციცჳს ჴარჴხენქა (ლშხ.) — წიწილა გამოგლიჯე კატას პირიდან. ლა̈ბენას ჷ'ახაშკიბ [ქჳითილდ] ბარჯ (ლნტ. 172) — ქურდმა მოწვერს ბეჭი მოაძრო (მოაგლიჯა). 2. ზს. გააჩენს, სწრაფად მოაქვს. შიშდ ლახშგიბხ ლეზჳებ-ლეთირე (ბზ.) — საჭმელ-სასმელი გააჩინეს (სწრაფად მოიტანეს).

ხ-ა̈შგდე (ლო̄ხჳაშგდ, ლახშგედ; ლახშგედნე ბზ., ლოხჳაშგდ ბქ.), **ხ-აშგდე** (ლო̄ხჳაშგდ, ლახშგედე; ლახშგედნე) ლშხ., **ხ-ა̈შკედე** (ლახჳა̈შკდ, ლახაშკედ; ლახაშკედნე) ლნტ., გ რ დ მ. — აკადრებს. ხამა ლახშგედდ ალ ლერქჳა̈ლ? (ბზ. 318) — ეს ტანსაცმელი როგორ აკადრეთ? თელელრას ლიბა̈რჯეს დემ ხა̈შკედეხ (ლნტ.) — რძალს თოხნას არ აკადრებენ.

ა̈შგნი (ოშგა̈ნ, აშგენ; ა̈შგნი̄ნე) ბზ., **აშგნი** (ა̈/ოხჳიშგნ, ა̈ნშგენ; ანშგენნე) ბქ., **აშგნე** (ოთშგენ, ადშგენე; ადშგენნე) ლშხ., **ა̈შკენე** (ათჳა̈შკენ, ადაშკენე: ადაშკენი) ლნტ., გ რ დ მ. — სინჯავს (გემოს). ზჳრალა̄̈ლდ დე̄მჟი აშგა̈ნხ ხა̈მი ლელჳ (ბზ.) — ქალებმა არ გასინჯეს ღორის ხორცი. ლეგმერდედ მა̄დ ადშგენე ნა̄პჳ (ლშხ.) — ავადმყოფმა ლუკმა არ გასინჯა. მადმაგჳეშ ხოშკენა ბეფშს (ლნტ.) — არაფერი გაუსინჯავს (უჭამია) ბავშვს.

ა̈შგრე (ოთშგირ, ადშგირე: ადშგირნე ბზ., ადშგირისგ ბქ.), **აშგრე** (ოთშგირ. ადშგირე; ადშგირნე) ლშხ., **აშკრე** (ათჳაშკირ. ადაშკირე; ადაშკირი) ლნტ., გ რ დ მ. — კლავს უცებ. ჷა̈გ მა̄რას ჩჳაშგრე (ბზ.) — საწამლავი ადამიანს (უცებ) კლავს. ჴირდ ადშგირე ფჳრ (ლშხ.) — ჭირმა უცებ მოკლა ძროხა. იმემდ ადაშკირე ამჟი ჳცებ? (ლნტ.) — რამ მოკლა ასე უცებ?

ხ-ა̈შდირ იგივეა, რაც **ხ-აშდირ.**

ხ-ა̈შდკჳნე (ამშდა̈კჳნე, ახშდა̈კჳნე; ახშდა̈კჳნი ბზ., ემშდეკჳნე, ლახშდეკჳნე; ლახშდეკჳნისგ ბქ.), **ხ-აშდკჳნე** (ამშდეკჳნე, ადშდეკჳნე; ადშდეკჳნი) ლშხ., **ხ-ა̈შტეკჳნე** (ამსაშტეკჳნე, ასაშტეკჳნე; ასაშტეკჳნი) ლნტ., კ რ დ მ. — ასლოკინებს. ანშდა̈კჳნე ეშხჳ ი ჩჳადგან (ბზ.) — დაასლოკინა ერთი და მოკვდა. ბობშს გჳნ ხაშდკჳნე (ლშხ.) — ბავშვს ძალიან ასლოკინებს. და̈ჳს ასოშტეკჳნა ი ჷ'ამეცხ (ლნტ.) — დევს დაუსლოკინებია და გალევიძებია.

ხ-ა̈შდნე იგივეა, რაც **ხ-ა̄შდნე.**

ხ-ა̈შდრა̄ლჳნე (ოთშდირა̄ლჳნ, ათშდირა̄ლჳნე; ათშდირა̄ლჳნი) ბზ., **ხ-ა̈შდრალნე** (ოთშდირალინ, ათშდირალნე: ათშდირალჳნისგ) ბქ., კ რ დ მ. — ათამაშებს. მიშგჳა რაშს... მინდჳერისგა ქე̄სშდირა̄ლჳნ

(ბზ. 2) — ჩემი რაში მინდორში გაათამაშე.

ხ-ა̈შდჷნე (ოთშიდჷინ, ათშიდჷნე; ათშიდჷნი ბზ., ათშიდჷნისგ ბქ., ათჷაშიდჷინ, ათაშიდჷნე, ათაშიდჷნი ლნტ.), **ხ-აშდჷნე** (ოთშიდუნ, ათშიდჷნე; ათშიდჷნი) ლშხ., გრდმ., კაუზატ. — აყრევინებს. ოსცჷიე ტოტ ი ღულა̄ჲ თხუმჷარ ესშიდჷნე (ლშხ. 60) — მოუსვა ხელი და მუხლის თავები დააყრევინა. დედეს ქათალა̈ლეშდ სიმინდ ათჷაშიდჷინ (ლნტ.) — დედას ქათმებისათვის სიმინდი დაეაყრევინე.

ხ-ა̈შდხე იგივეა, რაც **ხ-აშთხე.**

ა̈შერა̈ჷი იგივეა, რაც **აშრა̈ჷი.**

ა̈შერე იგივეა, რაც **აშე̄რე.**

ა̈შეშა̈ჷი იგივეა, რაც **აშშა̈ჷი.**

ა̈შია̈ში/ე იგივეა, რაც **აშჲა̈შე.**

ა̈შირე იგივეა, რაც **ა̈ში̄რე.**

ა̈შიშგარე, შიშგარე (—, ანშიშგარე; ანშიშგა̈რისგ) ბქ., **შიშგა̄რე** (—, ანშიშგა̄რე; ანშიშგა̄რი) ლშხ., **ა̈შიშკარი** (—, ანაშიშკარე, ანაშიშკარი) ლნტ., გრდუვ. — კუკუნა წვიმა მოდის. ლადეღი თელ ლა̄დეღ ა̈შიშკარი (ლნტ.) — დღეს მთელი დღე კუკუნა წვიმა მოდის. იხ. **შიშგარი.**

ა̈ში̄რე (ოთში̄რ, ადში̄რე; ადში̄რნე) ბზ., **ა̈შირე** (ოხშირ, ანშირე; ანშირისგ ბქ., ახჷაშირ, ანაშირე; ანაშირი ლნტ.), **აში̄რე** (ოხში̄რ, ანში̄რე; ანში̄რნე) ლშხ., გრდმ. — ფქვავს. ისგჷეი ლექჷე̄რ მაგჷა̈ჲდ ა̈ში̄რე? (ბზ.) — თქვენი წისქვილი როგორ ფქვავს? ეჩქად ჯიმს ხჷაშირად (ლნტ.) — მანამდე (ძველად) მარილს ეფქვაედით. გადატ. აღიარებს, ამბობს. ქა̈ნში̄რე მა̄ჲ გჷჲსა ხუღჷა̈ნ (ლშხ.) — აღიარა (დაფქვა), რაც გულში ჰქონდა. იხ. **ალეგჷერი.**

ხ-ა̈შკბე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შგბე.**

ა̈შკენე იგივეა, რაც **ა̈შგნი.**

ა̈შკჷემფე იგივეა, რაც **აშკჷე̄მფე.**

ა̈შნა̈ჷი (ოთშანა̈ჷ, ადშანჷე; ადშა̈ნჷი ბზ., ოთშენა̈ჷ, ადშენჷე; ადშენჷისგ ბქ.), **აშნაჷი** (ოხშენაჷ, ანშენჷე; ანშენჷი ლშხ.), **ა̈შენა̈ჷი** (ახჷა̈შენაჷ, ანა̈შენაჷე; ანა̈შენა̈ჷი) ლნტ., გრდმ. — აშენებს. ქალა̈ქ ადშა̈ნჷეხ ალ სახელწიფისგა (ბზ. 439) — ამ სახელმწიფოში ქალაქი 'გა'აშენეს. ბაბად ულტეხჷ ცხეკისგა ადშენჷე ლა̈ჰჷმი (ბქ. 111) — პაპამ გაუვალ ტყეში ეკლესია ააშენა. ლერწს ხჷაშენა̈ჷიდ (ლნტ.) — ეენახს ვაშენებთ.

ხ-ა̈შტეკჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈შდკჷნე.**

ა̈შტერაჷი იგივეა, რაც **აშტრაჷი.**

ხ-ა̈შტნე იგივეა, რაც **ხ-ა̄შდნე.**

ხ-ა̈შტხე იგივეა, რაც **ხ-აშდხე.**

ხ-ა̈შყბი (ლო̄ხჷა̈შყბ, ლახშყებ, ლახშყებნე) ბზ., **ხ-აშყბი** (ლოხჷაშყბ, ლახშყებ; ლახშყებნე ბქ., ლოხშყებ, ლახშყებე; ლახშყებნე ლშხ.), გრდმ. — ურტყამს, დაჰკრავს. [ლჷაჰა̈რდ] ყი ხაშყებ კა̄და [და̈შდჷს] (ბზ. 336) — ვაჰარმა დათვს ნაჯახი ჩაარტყა. თხუმ ლოხშყებ ყო̄რს (ლშხ.) — კარს თავი მივარტყი.

ხ-ა̈შყდჷნე (ლოხჷშყა̈დჷნ, ლახშყა̈დჷნე; ლახშყა̈დჷნი ბზ., ლოხშყედჷინ, ლახშყედჷნე; ლახშყედჷნისგ ბქ.), **ხ-აშყდჷნე** (ლოხშყედუნ, ლახშყედჷნე; ლახშყედჷნი) ლშხ., **ხ-ა̈შყედჷნე** (ლახჷაშყედჷინ, ლახაშყედჷნე; ლახაშყედჷნი) ლნტ., გრდმ., კაუზატ. — 'მო'აგონებს, ასსენებს. ალას ქა ჯა̈შყდუნე შომჷა̄ლე (ბზ.) — ამას მოაგონებ როდისმე. მაგ ქალახშყედჷნეხ უშხჷა̈რ (ლშხ.) — ყველაფერი მოაგონეს ერთმანეთს.

ხ-ა̈შყჷჟე (ოთჷაშყჷჟ, ათშყჷიჟ; ათშყჷიჟე ზს., ათჷა̈შყჷჟ, ათაშყჷიჟ; ათაშყჷიჟე ლნტ.), **ხ-აშყჷჟე** (ოთაშყჷჟ, ათშყჷიჟ; ათშყჷიჟე) ლშხ., გრდმ. — აძრობს, 'გა'ხდის. თჷეფს ბიდს ქახა̈შყჷჟეხ (ბზ.) — თოფს ბუდეს გააძრობენ. ყ'ახაშყჷიჟ და̈შტჷდ ლაფა̈რი [კეცს] (ლნტ. 318) — დათვმა ქვევრს სარქველი მოხადა.

ხ-ა̈შყჷფე (ოთაშყჷფ, ათშყჷიფ; ათშყჷიფ⌈ნე⌉ ბზ., ოთა̈შყჷფ; ათშყჷიფე ბქ., ათჷა̈შყჷფ, ათაშყჷიფ, ათაშყჷიფ⌈ნ⌉ე ლნტ.), **ხ-აშყჷფე** (ოთჷაშყჷფ, ათშყჷიფ; ათშყჷიფე) ლშხ., გრდმ. — 'გადა'აძრობს. 'გა'სდის. ბიქჷდ მურყჷამს ლგყა̄რ ქა̄თშყჷიფ (ბზ.) — ქარმა კოშკს სახურავი გადააძრო. ჩა̈ჯს უნა̈გირდ ტუფ ათა̈შყჷიფ (ლნტ.) — უნაგირმა ცხენს ტყავი ააძრო. ათხე ჩიემ

თჷეფს ბიდ ათშყჷიფდ (ჰოჲზ. 48) — ახლა ყველამ თოფს ბუდე გახადეთ.

ა̈შშჷი იგივეა, რაც **აშშჷე**.

ა̈შხბი (ოხჷა̈შხბ, ანშხებ; ანშხებნე ბზ., ონშხებ, ანშხებ; ანშხბინე ბქ.), **აშხბი** (ოხშხებ, ანშხებე; ანშხებნე) ლშხ., **ა̈შხები** (ანჷშხებ, ანშხებ; ანაშხებნე) ლნტ., გრდმ. — კერავს. დი̄ნად მიჩა კაბ ანშხებ (ბზ.) — გოგომ თავისი კაბა შეკერა. ლინთჷიშდ ა̈შხბიხ ჷოსა̈რს... (ბქ. 239) — გამთრისათვის ჩოხას კერავენ. ჰყინტ გობრანჯთე სგაჩად ი ყ'ანშხებე (ლშხ. 63) — ბიჭი ფაშეში შევიდა და ამოკერა. დენა კაბს ა̈შხები (ლნტ.) — გოგო კაბას კერავს.

ა̈შხბჲე̄ლი (ოხშხებიე̄ლ, ანშხებიე̄ლე; ანშხებიე̄ლნე ბზ.), **აშხბგრი** (ოხშხგბირ, ანშხგბგრე; ანშხგბგრისგ) ბქ., **აშხბჲელი** (ოხშხებიელ, ანშხებიელე; ანშხებიელნე) ლშხ., **ა̈შხებიელი** (ახჷაშხებიელ, ანაშხებიელე; ანაშხებიელი) ლნტ., გრდმ. — კერავს. გუშგჷეჲ ზურლა̈̈რ ლერქჷა̈ლს ა̈შხბჲე̄ლიხ (ბზ.) — ჩვენი ქალები ტანსაცმელს კერავენ ხოლმე. თინა თელ ლადელ აშხბჲელი (ლშხ.) — თინა მთელი დღე კერავს. დენა ჩუ ისკჷრი ი იმალეს ა̈შხებიელი (ლნტ.) — გოგო ჯდება და რაღაცას კერავს.

ა̈შხები იგივეა, რაც **ა̈შხბი**.

ა̈შხებიელი იგივეა, რაც **ა̈შხბჲე̄ლი**.

ა̈შხი (ა̈შჷხ‖ოშგხ, აშიხ; ა̈შხი̄ნე‖ადში̄ხნე ბზ., ოშიხ; აშხინე ბქ., აშუხ, აშიხ; ადაშიხნე ლნტ.), **აშხი** (ოთშიხ, ადშიხე; ადშიხნე) ლშხ., გრდმ. — წვავს. ბეფჷშდ ქörჩუ ღეთ ა̈შიხ (ბზ.) — ბავშვმა სახლი კინაღამ დაწვა. ზურა̈ლდ ჩჷადშიხე დიარ (ლშხ.) — ქალმა დაწვა პური. პეტრე ზა̈ჲშდ ლა̈კირს ადაშიხნე (ლნტ.) — პეტრე გაისად საკირეს გამოწვავს (დაწვავს).

ა̈შხი̄ლინე (ოხჷშხი̄ლინ, ანშხი̄ლინე; ანშხი̄ლინნე) ბზ., **აშხგლინე** (ოხშხგლინ, ანშხგლინე, ანშხგლინისგ) ბქ., **აშხი̄ლნე** (ოხშხგლი̄ნ, ანშხგ̄ლი̄ნე; ანშხგ̄ლი̄ნნე) ლშხ., **ა̈შხილჷნე** (ახჷაშხილინ, ანაშხილინე; ანაშხილინი) ლნტ., გრდმ. — ამიშხინებს. ლემესგჷი წჷა̈დჷა̈რს ა̈შხი̄ლინეხ (ბზ.) — ცეცხლზე მწვადებს აშიშხინებენ. ლემესყი ღჷესე ანშხგ̄ლი̄ნეხ (ლშხ.) — ცეცხლზე ბადექონი აამიშხინეს. იმალეს ა̈შხილჷნეხ ლემესკჷი (ლნტ.) — ცეცხლზე რაღაცას აშიშხინებენ.

ხ-ა̈ჩდინე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ნჩგდე**.

ა̈ჩდი̄ნე (ოხჷჩგდი̄ნ, ანჩგდი̄ნე; ანჩგდი̄ნნე) ბზ., **ა̈ჩდინე** (ოხჷჩიდინ, ანჩიდნე; ანჩიდნისგ ბქ., ახჷაჩგდინ, ანაჩგდნე; ანაჩგდნი ლნტ.), **აჩდი̄ნე** (ოხჩგდი̄ნ, ანჩგდი̄ნე; ანჩგდი̄ნნე) ლშხ., გრდმ. — 'უ'რევს. ანჩგდი̄ნე ზურა̈ლდ შა̈მ (ბზ.) — მოურია ქალმა ღომს. თაშს ი სიმინდი ფექს ეშხუდ აჩდი̄ნეხ (ლშხ.) — ყველს და სიმინდის ფქვილს ერთად ურევენ. თა̈შმგჯა̈ბს ბგგიდ ხჷაჩდინედ (ლნტ.) — "თაშმგჯაბს" (მოხარშულ ყველს) მაგრად ვურევთ.

ა̈ჩერა̈ჷი იგივეა, რაც **აჩრა̈ჷი**.

ხ-ა̈ჩეჩხჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჩჩხუნე**.

ხ-ა̈ჩეხჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჩხუნე**.

ა̈ჩიჟე იგივეა, რაც **ა̈ჩი̄ჟე**.

ა̈ჩი̄ჟე (ოთჩი̄ჟ, ადჩი̄ჟე; ადჩი̄ჟნე ბზ., ადჩი̄ჟნე ლშხ.), **ა̈ჩიჟე** (ოთჩიჟ, ადჩიჟე; ადჩიჟისგ ბქ., ათჷა̈ჩიჟ; ადა̈ჩიჟე; ადა̈ჩიჟი ლნტ.) გრდმ. — ცოლს შერთავს ('გა'ასიძებს). ეშხუ ლგგრი̄ლ ქა̈მიკჷრ, ღო ქა ჯა̈ჩი̄ჟე (ბზ. 314) — ერთი კვერცხი გადმომიგდე და ცოლს შეგრთავო. ბესიდ ქადა̈ჩიჟე ხოშა გეზალ (ლნტ.) — ბესიმ უფროს შვილს ცოლი შერთო (გაასიძა).

ხ-ა̈ჩმუნე იგივეა, რაც **ხ-აჩჷმა̈ჷნე**.

ხ-ა̈ჩო (ოჷნ. ხჷა̈ყრ, ხაყერ; ხა̈ყრინე) ბზ., **ხ-ეჩო** (ხჷა̈ყრ, ხა̈ყერ; ხეჩო ბქ., ლნტ., ხჷაყრ, ხაყერ; ხეჩო ლშხ.), გრდმ. — უკეთებს, უშერება. მა̈ჲ ჯიცხა̈ნდე̄დს, ეჯა ხა̈ყრ (ბზ. 378) — რაც გერჩიოს, ის უქენი. მიშგჷა დი ჰერამს ხეჩო ჰყანს (ბქ. 7) — დედაჩემი ნაცარწმენდილს ქონს უშერება. დეშმა ხაყერხ ზითუნახჷარე მუს (ლშხ. 79) — მზეთუნახავების მამას ვერაფერი უყვეს. სკა ხჷეჩოდ ძირს ჯიმს (ლნტ. 33) — საფუარს (ძირს) მარილს ვუშერებით.

ა̈ჩჷი̄ბე (ოთჩჷი̄ბ, ადჩჷი̄ბე; ადჩჷი̄ბნე) ბზ., **აჩუბე** (ოთჩჷიბ, ადჩუბე; ადჩუბისგ) ბქ., **აჩჷ̄ბე** (ოთჩჷ̄ბ, ადჩჷ̄ბე; ადჩჷ̄ბნე) ლშხ. გრდმ. — ამცირებს; დასცინის. ხოლა მა̈რე ჩი̄ს ა̈ჩჷი̄ბე (ბზ.) — ცუდი კაცი ყველას ამცირებს.

დადა მაჰენ გეზალს აჩუბე გარ (ბქ.) — დე-დაბერი უმცრის შვილს ამცირებს (დასცინის).

ხ-ა̈ჩჩხუნე (ამჩა̈ჩხჷნე, ახჩა̈ჩხჷნე; ახჩა̈-ჩხჷნი ბზ., ახჩეჩხჷნე; ახჩეჩხჷნისგ ბქ.), **ხ-აჩ-ჩხუნე** (ამჩუჩხჷნე, ათჩუჩხჷნე; ათჩუჩხჷნი) ლშხ., **ხ-ა̈ჩეჩხჷნე** (ამსაჩეჩხჷნე, ასაჩეჩხჷნე; ასაჩეჩხჷნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ., კ ა უ ზ ა ტ. — ცხვირს აცემინებს. მახელჷა̈ყდ ესჩა̈ჩხჷნე (ბზ. 446) — ვაჟმა ცხვირი დააცემინა. ბეფშს ბგ-გიდ ასაჩეჩხჷნე (ლნტ.) — ბავშვს მაგრად დააცემინა.

ხ-ა̈ჩხინა (ხჷა̈ჩხინა̈ნდა̈ს, ხა̈ჩხინა̈ნდა; ხა̈ჩხინა̈ნდე̄დს ბზ., ხჷეჩხინენ, ხეჩხინან; ხე-ჩხინენეს ბქ.), **ხ-აჩხინა** (ხჷეჩხინენ, ხეჩხინა̈ნ; ხეჩხინე̄ნ⌈დე⌉ს) ლშხ., **ხ-ა̈ჩხგნა** (ხჷაჩხგნგნ-და̈ს, ხაჩხგნგნდა; ხაჩხგნგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გარჭობილია, გაჩხერილია. მურყჷამისგა ხა̈ჩხინახ ცხჷია̈რ (ბზ.) — კოშკში ისრებია გა-რჭობილი. ჭჷა̈და̈შ ჰურუძსგა ხანჯრიშ ნა̈კ-ჷიშ ხაჩხინა (ბქ.) — კედლის ხვრელში ხან-ჯლის ნატეხია გარჭობილი. ჭყინტს ჩაფლარ შიყისა ხაჩხინა (ლშხ.) — ბიჭს ფეხსაცმელი ქა-მარში (ზურგში) აქვს ჩაჩრილი.

ხ-ა̈ჩხინე (ლოხჷჩიხინ, ლახჩიხნე; ლახ-ჩიხნი ბზ., ლახჩიხნისგ ბქ.), **ხ-ა̈ჩხგნე** (ლახჷა-ჩგხინ, ლახაჩგხნე; ლახაჩგხნი) ლნტ., **ხ-აჩხი-ნე** (ლოხჩიხინ, ლახჩიხნე; ლახჩიხნი) ლშხ., გ რ დ მ. — არჭობს. მა̈ლ⌈დ⌉ ხორეჷს ნა̈ჰჩულ ლახჩიხნე (ბზ. 320) — მელამ (შეშის) ხორას ჩალა შეურჭო. [დაჩჷირდ ლა̈ცხნირ] ჭედს ლახჩიხნე (ბქ. 326) — დამ სავარცხელი კედელ-ში გაარჭო. ნე̄სყას ჭჷედთე ხაჩხინე (ლშხ.) — ნემსს კედელში არჭობს. თჷეფ ლაყჷრა ჩუ-ქან ლახოჩგხნახ (ლნტ.) — თოფი საწოლქვეშ შეურჭვიათ.

ა̈ჩხრიკი (ოხჩხირიკ, ა̈ნჩხირკე; ანჩხირ-კი ბზ., ანჩხირკისგ ბქ.), **აჩხრიკე** (ოხჩხირიკ, ანჩხირკე; ანჩხირკი) ლშხ., **ა̈ჩხირკე** (ახჷა-ჩხირკ, ანაჩხირკე; ანაჩხირკი) ლნტ., გ რ დ მ. — ჩხრეკს, ქექავს. ქათალდ მიჩა ლაძჰენ გა̈ჩ ან-ჩხირკე (ბზ.) — ქათამმა თავისი დასაკლავი დანა გამოჩხრიკა. ბებშილდ ტგტს აჩხრიკი (ბქ.) — ბავშვი ნაცარს ქექავს. იმ აჩხრიკე ალ ზჷრა̄ლ? (ლშხ.) — რას ქექავს ეს ქალი? ქათა-ლა̈ლს ლარტამ ქახოჩხირკახ (ლნტ.) — ქათ-მებს ბოსტანი გადაუქექავთ (გადმოუქექავთ).

ხ-ა̈ჩხუნე (ოხჩა̈ხჷინ, ახჩა̈ხჷნე; ახჩა̈ხჷ-ნი) ბზ., **ხ-აჩხუნე** (ოხჩახჷინ, ახჩახჷნე; ახ-ჩახჷნისგ) ბქ., **ხ-ა̈ჩეხჷნე** (ახჷა̈ჩეხჷინ, ახა-ჩეხჷნე; ახაჩეხჷნი) ლნტ., გ რ დ მ. — აძოვებს. ფჷრჷლდ ლა̈ხჭჷედდა [დინილს], ჭაფჷრს ესერ ახჩა̈ხჷნი მა̄? (ბზ. 323) — ძროხამ ჰკი-თხა გოგონას, ფამფარას თუ მომაძოვებო? ბეფშდ ლუნს მა̈ხე ნაჰედ კჷეცენ ახაჩეხჷნე (ლნტ.) — ბავშვმა ხბოს ჯეჯილი მოაძოვა.

ხ-ა̈ჩხგნა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჩხინა.**

ა̈ცერჷე იგივეა, რაც **აცე̄რჷე.**

ა̈ცეხჷე იგვეა, რაც **აცე̄ხჷე.**

ა̈ცინცო̄რე (ოთცინცჷე̄რ, ადცინცო̄-რე; ადცინცჷე̄რნე‖⌈ჩჷ⌉ადცინცო̄რი) ბზ., **ა̈ცინცორე** (ოთცინცერ, ადცინცორე; ად-ცინცორისგ ბქ., ათჷაცინცორ, ადაცინცორე; ადაცინცორი ლნტ.), **აცინცო̄რე** (ოთცინ-ცო̄რ, ადცინცო̄რე; ადცინცო̄რნე) ლშხ., გ რ დ მ. — გლეჯს, ხლეჩს, ფხრეწს, ფლეთს, ციც-ქნის, ნაკუწებად აქცევს. და̈ჷდ ნა̈თხჷიარე ადცინცო̄რე (ბზ.) — დევმა ნანადირევი და-გლიჯა. ბოფშს როულ ჩ’ოთცინცო̄რა (ლშხ.) — ბავშვს რვეული დაუფლეთია.

ა̈ცირე იგივეა, რაც **ა̈ცი̄რი/ე.**

ა̈ცირი იგივეა, რაც **ა̈ცი̄რი/ე.**

ა̈ცი̄რა̈̄ლი (ოთცი̄რა̈̄ლ, ადცი̄რა̈ლე; ად-ცი̄რა̈̄ლნე/ი) ბზ., **ა̈ცირა̈ლი** (ოთცირა̈ლ, ად-ცირალე; ადცირა̈ლისგ) ბქ., **აცი̄რა̄ლი** (ოთ-ცი̄რა̄ლ, ადცი̄რა̄ლე; ადცი̄რა̄ლნე) ლშხ., **ა̈ცი-რალი** (ათჷაცირა̈ლ, ადაცირალე; ადაცი-რალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ფცქვნის (ბევრს ან ბევ-რჯერ). დინილ ქართებილს ა̈ცირალდა (ბქ.) — გოგონა კარტოფილს ფცქვნიდა.

ა̈ცი̄რი/ე (ოთცი̄რ, ადცი̄რე; ადცი̄რნე) ბზ., **ა̈ცირი** (ოთცირ, ადცირე; ადცირისგ) ბქ., **აცი̄რე** (ოთცი̄რ, ადცი̄რე; ადცი̄რნე) ლშხ., **ა̈ცირე** (ათჷაცირ, ადაცირე; ადაცი-რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ფცქვნის. ღეძს ჩჷაცი̄რეხ (ლშხ. 6) — დუცს ფცქვნიან. ხილს ხჷა̈ცირედ (ლნტ. 20) — ხილს ვფცქვნით.

ა̈ცჷდ⌈და⌉ იხ. **იცჷა̈̄ლ.**

ხ-ა̈ცჷ იგივეა, რაც **ხ-ა̈̄ცჷ.**

ა̈ცჳდე (ოთცჳიდ, ადცჳი/უდე; ად-ცჳიდნე), **აცჳდა̈ჳი** (ოთცუდეჳ, ადცუდ-ჳე; ადცუდჳინე) ბზ., **აცჳდე** (ოთცჳიდ, ადცუდე; ადცუდისგ) ბქ., **აცდაჳი** (ოთცუ-დაჳ, ადცუდჳე, ადცუდჳი) ლშ., გ რ დ მ. 1. აფუჭებს, უსარგებლოს ხდის. ჩუ ნოსამა ათ-ცჳიდა! (ბზ. 326) — არაფერი გააფუჭო (უსარ-გებლო არ გახადო)! ნომოლ ადცუდე ბეფშ! (ბქ.) — ნუ გააფუჭებ ბავშვსო! 2. ამარცხებს, აშავებს. ჩჳჳ ლოქ ადცუდჳე დეჳთაკ (ლშ. 56) — დეეთაკი დაამარცხეო. იხ. **აფჭა̈ჳი.**

ჴ-ა̈ცჳემ იგივეა, რაც **ჴ-აცჳემ.**

ჴ-ა̈ცჳრე (ლოხჳაცჳრ, ლახცჳირ; ლახცჳირე ბზ., ოთაცჳრ, ათცჳირ; ათცჳი-რე ბქ., ლახჳა̈ცჳრ, ლახაცჳირ; ლახაცჳირე ლნტ.), **ჴ-აცჳრე** (ლოხჳაცჳრ, ლახცჳირ; ლახცჳირე) ლშ., გ რ დ მ. —ქ'ა'ტოვებს, არ-ჩენს. მამაჭირა̈ჲ ქა ლახცჳირხ ქა̈მაჳ (ბზ. 364) — მარმაცი გარეთ მიატოვეს. დინილა̈რ კჳირ-კჳილდს დემ ხა̈ცჳრეხ მა̈ტყს (ბქ. 305) — გო-გონები კურკუშელას არ არჩენენ მატყლს. ხჳა̈ჲ ლალ ხაცჳრე მიჩა ქორს (ლშ. 12) — ბევრი 'ა'ტოვებს თავის სახლს. კინჩხს როქჳ აშჳ დემ ხაცჳრე (ჰოეზ. 134) — კისერს არც ერთს 'შე'გარჩენთო. კოჯას ფიჳერს დემ ხაცური (ჰოეზ. 102) — კლდეს ნადირს არ 'შე'არჩენ.

ჴ-ა̈ცჳრჳნე (ოთცჳირჳ/ინ, ათცჳირ-ნე; ათცჳ/ჳირჳნი ბზ., ოთცჳირინ, ათცჳირ-ნე; ათცჳირნისგ ბქ.), **ჴ-აცჳრჳნე** (ოთცჳი-რუნ, ათცჳირნე; ათცჳირნი) ლშ., **ჴ-ა̈ნ-ცრჳნე** (ათჳანცჳირინ, ათანცჳირნე; ათან-ცჳირნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ატოვები-ნებს. ტუფ ჩ'ოთცჳირჳნ (ბზ. 261) — ტყავი დავატოვებინე. ხოჩა ჟეღ თხერა ღოლა̈ქს ჩუ ხაცჳრუნე (ბქ.) — კარგი ძაღლი მგელს ცხვარს დაატოვებინებს. თხჳიმ უწჳრად მად ამცჳირინ (ჰოეზ. 108) — თავი უსისხლებლად არ დამატოვებინე.

ჴ-ა̈ცყე იგივეა, რაც **ჴ-აცყენი.**

ა̈ცხენე იგივეა, რაც **აცხე̄ნე.**

ა̈ცხირე იგივეა, რაც **ა̈ცხრე.**

ჴ-ა̈ცხპე (ოხჳა̈ცხპ, ახცხიპ; ახცხიპე‖ახ-ცხიპნე ზს., ახჳა̈ცხპ, ახაცხიპ; ახაცხიპე ლნტ.), **ჴ-აცხპე** (ოხჳაცხპ, ახცხიპ; ახცხიპე) ლშ., გ რ დ მ. — გარშემო ავლებს, 'შემო'არტყამს. ქა̈-მენქა ახცხიპხ მარგალიტი ჰა̈ზჳ (ბზ. 287) — გარედან შემოავლეს მარგალიტის ეშო. ჲეზჳს გალჳან ახცხიპხ (ლშ.) — ეშოს გალავანი შემოავლეს. თორნს ყა̈რს ხა̈ცხპეხ (ლნტ. 22) — თონეს ყავარს ავლებენ.

ჴ-ა̈ცხპჳნე (ოხცხიპჳინ, ახცხიპჳნე; ახ-ცხიპჳნი ბზ., ახცხიპჳნისგ ბქ., ახჳაცხიპჳინ, ახაცხიპჳნე; ახაცხიპჳნი ლნტ.), **ჴ-აცხპგნე** (ოხცხიპგნ, ახცხიპჳნე; ახცხიპჳნი) ლშ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. 1. გარს ავლებინებს (შემოა-ტარებს). ფჳრდ ქა̈ხცხიპჳნე [დი̄ნას] მეჰად ცხეკ (ბზ. 327) — ძროხამ შემოატარა გოგოს მთელი ტყე [თერღლას] გირგტანდ ახცხიპ-ჳნიხ კერჲაჲს (ლშ. 32) — რძალს კერიის ირ-გვლივ შემოატარებენ. 2. აკვანძინებს. ქიპ ჟ'ოხ˹ჳ˺ცხიპჳინ (ბქ.) — ძაფი შევაკვანძინე.

ა̈ცხრე (ოთცხირ, ადცხირე; ადცხირნე) ბზ., **ა̈ცხრი** (ოცხირ, ა̈ცხირე; ა̈ცხრინე) ბქ., **აცხრე** (ოთცხირ, ადცხირე; ადცხირნე) ლშ., ˹ა̈˺**ცხირე** (ათჳაცხირ, ადაცხირე; ადა-ცხირი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. არკვევს. [ლახჳბად] ალაი̄ ჩჳადცხირეხ (ბზ. 260) — ძმებმა ესეც გაარკვიეს. [ზურალა̈̄რ] დეშ ა̈ცხრეხ [ჩი̄ს] (ბზ. 362) — ქალები ვერ არკვევენ ყველაფერს. ხეხჳ უცხრას ა̈ცხრი მიჩა ჭაშჳხენქა (ბქ. 315) — ცოლი გაურკვეველს არკვევს თავისი ქმრი-საგან. 2. ბქ. გებულობს. ისგჳი ამბა̈ჳ ლათ ოცხირ (ბქ.) — შენი ამბავი გუშინ გავიგე.

ა̈ცხრგლი (ოთცხგრილ, აცხგრლე ზს., ადცხგრლი ბზ.), **ა̈ცხრილი** (ოთცხირილ, ადცხრილე; ა̈დცხირლისგ) ბქ., **აცხრილე** (ოთცხრილ, ადცხრილე; ადცხრილნე) ლშ., **აცხრგლე** (ათჳაცხგრგლ, ადაცხგრგლე; ადაცხგრგლი) ლნტ. გ რ დ მ. 1. ცხრილავს, ცრის. მაშდს ხეხჳა̈რ ა̈ცხრილიხ (ბქ. 230) — მოსა-ვალს (მარცვლეულს) ქალები ცხრილავენ. ბებე სიმინდს აცხრილე (ლშ.) — ბებია სიმინდს ცხრილავს. **ა̈ცხრილი** (ოთცხირილ, ადცხირ-ლე; ადცხირლისგ) ბქ. — ცრის (ფქვილს). 2. ცვეთს, ცრეცს. ბეფშდ ჩა̈ფლა̈ლ ადაცხგრგლე (ლნტ.) — ბავშვმა ფეხსაცმელები გაცრიცა (და-ცხრილა).

ჴ-ა̈ძგრი (ხჳა̈ძგრ, ხაძგერ‖ლახძგერ-

‖ლახძგრნე; ხა̈ძგრინე) ბზ., **ხ-აძგრი** (ხჷა̈ძგრ, ხაძგერ; ხა̈ძგრინე ბქ., ხჷაძგრ, ხაძგერ; ხაძგარნე ლშხ.), **ხ-აძგა̈რი** (ხჷა̈ძგრ‖ლახჷაძგრ, ხა̈ძგერ; ხა̈ძგერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'უყრის, აძგერებს, ჩხვლეტს. ზურა̄ლდ თჷით ჯაყჷ ჩი̄ სგა ხაძგერ (ბზ. 344) — ქალმა თითო ჯაყვა ყველას აძგერა. ეჯნე̄მ გუდრას ლახძგერ გა̈ჩ (ბზ.) — იმან გუდას აძგერა დანა. დაჰჭლს ხოძგრა თხერა̈შდ მგჭა̈რ (ბქ. 255) — თხას დაუძგერებია რქები მგლისათვის. ნაცარქექიაჲდ ხაძგერ მახათ და̄ჷს (ლშხ.) — ნაცარქექიამ აძგერა მახათი დევს. ყანსაჷდ გჷიისა ხა̈ძგერ ამახჷს დაშნა (ლნტ.) — ყანსავმა გულში აძგერა მტერს დაშნა.

ა̈ძენი იგივეა, რაც **ა̈ძჰენი.**

ა̈ძჲენა̈ლი იგივეა, რაც **ა̈ძჰე/ინა̈ლი.**

ა̈ძჲენი იგივეა, რაც **ა̈ძჰენი.**

ა̈ძსენი იგივეა, რაც **ა̈ძჰენი.**

ა̈ძჷრე (ოხძჷირ, ანძჷირე; ანძჷირნე ბზ., ანძჷირისგ ბქ.), **ანძჷრე** (ოხუნძჷირ, ანგნძჷირე; ანგნძჷირნე) ლშხ., **ა̈ნძჷ'ი'რე** (ახჷანძჷირ, ანანძჷირე; ანანძჷირი) ლნტ., გ რ დ მ. — აძვირებს. ნოქა̈რ ა̈ნძჷირდა შაქა̈რს (ლნტ.) — ნოქარი აძვირებდა შაქარს.

ა̈ძჰე/ინა̈ლი (ოთძა̈/იჰნიე̄ლ, ადძა̈/იჰნიე̄ლე; ადძა̈/იჰნიე̄ლნე) ბზ., **ა̈ზჰენა̈ლი** (ოთზეჰნა̈ლ, ა̈დზეჰნალე; ადზეჰნა̈ლისგ) ბქ., **აძჲენა̄ლი** (ოთძიენა̄ლ, ადძიენა̄ლე; ადძიენა̄ლნე) ლშხ., **ა̈ძჲენალი** (ათჷაძიენა̈ლ, ადაძიენალე; ადაძიენალი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'კლავს (ბევრს ან ბევრჯერ). ღოლჲა̄ქა̈რ ესერ [ჩუჷ ადძიჰნიე̄ლეხ] (ბზ. 371) — ცხერები დავკლათო. მეთხჷია̈რს ხჷა̈ჲ ნათხუარე ათოძიენალა (ლნტ.) — მონადირეს ბევრი ნადირი დაუხოცავს.

ა̈ძჰენი, ა̈იცენი (ოძი/გჰ, ჳ/აძიჰ; ჳ/აძჰი/ი̄ნე‖ადძი̄ჰნე‖ა̈ცჰი̄ნე‖ა̈იცი̄ნე‖ა̈ისი̄ნე), **ა̈ძსენი** (ოძიჰ, ა̈ძიჰ; ა̈ძსი̄ნე) ბზ., **ა̈ზჰენი** ზს., **ა̈ზჲენი** ბქ., (ოზიჰ, ა̈ზიჰ; ა̈ზჰინე‖ა̈ზჰენი), **ა̈ჲსენი** (ოთგჲსენ‖ოთჲესინ, ადგჲსნე; ადგჲსენი‖ადგჲსენნე‖ადიესნი̄ნე ბზ., ოთგჲსენ, ადგჲსენე‖ადჲესნე; ადჲესნი, ადგჲსენის'გ' ბქ.), **აძჲენი** (ოთძი̄ჲ, ადძიე; ადძი̄ნე) ლშხ., **ა̈ზჲენი, ა̈ძჲენი, ა̈ძიენი** (ათჷაზი, ადაზჲე‖ადაძიე; ადაზიჲნე‖ადაძინე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'კლავს. ლა̈ძჰა̈ლს ა̈ძჰენიხ (ბზ. 12) — საკლავ'ებ'ს დაკლავენ. ჰეცრა̈რ გჷეჭს ჩჷა̈ზჰენიხ (ბქ.) — ეცერლები გოჭს დაკლავენ. ჷლჷა ჰანარს აძჲენდახ (ლშხ. 42) — ულელ ხარს 'და'კლავდნენ. გიორგი დაჰჭლს ჩჷადა̈ძინე (ლნტ.) — გიორგი თხას დაკლავს. წგრნი შხა̈რის ჩუ ხჷა̈სენი (პოეზ. 140) — წითელ ნიშა (ხარს) დავკლავ.

ხ-ა̈წა̈მ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ნწა̈მ.**

ხ-ა̈წდუნე (ოთ/ხწა̈დჷინ, ათ/ხწა̈დჷნე; ათ/ხწა̈დჷნი ბზ., ოთწედჷინ, ათწედჷნე; ათწედჷნისგ ბქ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ანახვებს, აჩვენებს. დის გეზალს დემ ხა̈წდუნეხ (ბქ.) — დედას შვილს არ აჩვენებენ. გ ა დ ა ტ. ანათებს. დი̄ნა ჰჷა̈დჷა̈რს მიყს ხა̈წდუნე (ბზ. 304) — გოგო მზესავით ანათებს (კედლებს მზეს ანახვებს).

ხ-ა̈წდუნი (მა̈წჷდინ'და', ხა̈წჷდინ'და'; ხა̈წჷდინდე̄დს ბზ., მა̈წდუნიჷ, ხა̈წდუნიჷ; ხა̈წჷდუნიდეს ბქ.), **ხ-აწ'ჷ'დუნი** (მაწდუნდა, ხაწდუნდა; ხაწდუნდეს) ლშხ., **ხ-ა̈წედჷნი, ხ-ა̈წ'ჷ'ედნი** (მა̈წჷედნიდა, ხა̈წჷედნიდა; ხა̈წჷედნიდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — ნახვა სურს, ენატრება. მიჩა დის ესერ ხა̈წდუნი (ბზ. 382) — დედაშენს ენატრებიო. ისგოჷ სურუ მა̈წდუნიჷ (ბქ.) — ძალიან მინდოდა შენი ნახვა. დედეს გეზლი̄რეშდ ჩიგარ ხაწდუნი (ლშხ.) — დედას შვილები ყოველთვის ენატრება. ტარიელს ხა̈წჷედნიდა დედეჲშდ (ლნტ. 150) — ტარიელს ენატრებოდა დედა. ჯა̈წჷედნი (‖ჯა̈წედჷნი) ესა ისკჷი დედეჲშდ? (ლნტ. 242) — გენატრება თუ არა დედა?

ხ-ა̈წენე იგივეა, რაც **ხ-აწჷე̄ნე.**

ა̈წენე (ოთწენ, ადწენე; ადწენისგ) ბქ., გ რ დ მ. 1. ასწორებს, აწესრიგებს. ნაგჭურდ ჰინგირ ჩუ ადწენე (პოეზ. 106) — ნაგჭურმა უნაგირი გაასწორა. 2. იგივეა, რაც **აწჷე̄ნე.**

ხ-ა̈წეჷა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-აწჷა̈ნი.**

ხ-ა̈წეჷნე იგივეა, რაც **ხ-აწჷა̈ნი.**

ა̈წიი იგივეა, რაც **ა̈წჰი.**

ა̈წირჷელი იგივეა, რაც **ა̈წგრჷელი.**

ხ-ა̈წირქჷნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈წი̄რქჷნე.**

ა̈წირხე იგივეა, რაც **აწგრხე.**

ხ-ა̈წი̄რქჷნე (ოხწი̄რქჷნ, ახწი̄რქჷნე-||ახწი̄რქჷნე; ახწი̄რქჷნი||ახწი̄რქჷნა̈ჷნი) ბზ., **ხ-აწი̄რქჷნე** (ოხწი̄რქჷნ, ახწი̄რქჷნე; ახწი̄რქჷნი) ლშხ., **ხ-ა̈წირქჷნე** (ახჷაწირქჷინ, ახაწირქჷნე; ახაწირქჷნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ - ზ ა ტ. — დაიყოლიებს, იძულებულს ხდის, გამოსძალავს. რამეს აღიარებინებს. ეჯნე̄მ გელჷა̈ნს იორი მანა̈თ ჟი̄დ ახწი̄რქჷნე (ბზ.) — იმან ვაჟლოვანს ორი მანეთი კიდევ გამოსძალა. ხოშა უდილს ჯ'ახოწირქჷნა ხორჷა ლაჷდილა̈ღშჷდ (ლნტ. 225) — უფროს დას იძულებული გაუხდია (დაუთანხმებია, დაუყოლიებია) უმცროსი დები.

ხ-ა̈წკრე[1] (ლოხჷაწკრ, ლახწკირ; ლახწკირე ბზ., ლახჷაწკრ, ლახაწკირ; ლახაწკგრნე ლნტ.), გ რ დ მ. — აკლავს, ახეთქს (თავს). ჩი სა̈ქმეს ალე ხა̈წკრე თხჷიმს (ლნტ.) — ეს ყველა საქმეს აკლავს თავს.

ხ-ა̈წკრე[2] იგივეა, რაც **ხ-აწკრე.**

ა̈წმინდა̈ჷი იგივეა, რაც **აწმგნდა̈ჷი.**

ა̈წნა̈ჷი (ოთწინა̈ჷ, ადწინჷე; ადწინჷი||ადწგნა̈ჷნე) ბზ., **აწნა̈ჷი** (ოთწგნა̈ჷ, ადწგნჷე; ადწგნჷისგ ბქ., ათჷაწინა̈ჷ, ადაწინა̈ჷე; ადაწინა̈ჷი ლნტ.), **აწნაჷი** (ოთწინაჷ, ედწინჷე; ედწინჷი) ლშხ., გ რ დ მ. — იწუნებს. დედბერდ ლეზრბ ადწინჷე (ბზ. 341) — დედაბერმა საჭმელი დაიწუნა. მიჩა პატრონს როქ ჯი ჩოთწგნჷა (ბქ 143) — თვითონ თავის პატრონს დაუწუნებიაო. ჯე ლოქ ჩჷადაწინაჷას დარად (ლნტ. 100) — დარამ მე დამიწუნოსო.

ხ-ა̈წრე (ოხჷწინდ, ახწინდა; ა̈ხწინი) ზს., **ხ-ემწირ** (ოხწი̄ნდ, ახწი̄ნდა; ეხწინი ლშხ., ა̈ხჷეწინდ, ა̈ხეწინდა; ა̈ხეწინი ლნტ.), გ რ დ უ. — სჯობნის, ერევა. ალას ჯ'ახწინდახ ჰჷგნტა̈რ (ბზ. 330) — ამას აჯობეს ბიჭებმა. გჷირკისგა̈შ მიჷ ხაწრე გიმს (ბქ. 237) — იელისის (კეირიკობის) მზე სჯობნის მიწას. და̈ჷ დეშ ახწი̄ნდა ნაცარქექიას (ლშხ.) — დევი ვერ მოერია ნაცარქექიას. თუმჯა̈ყიანას ჟი ა̈ლწინიდ (ჰოჷზ. 64) — თიუმჯაყიანს მოვერევით.

ა̈წსი იგივეა, რაც **ა̈წჰი.**

ხ-ა̈წჷენე იგივეა, რაც **ხ-აწჷე̄ნე.**

ა̈წჷილე იგივეა, რაც **ა̈წჷი̄ლე.**

ხ-ა̈წჷი̄ლა (ხჷა̈წჷილა̈ნდა̈ს, ხა̈წჷილა̈ნდა; ხა̈წჷი̄ლა̈ნდე̄ს) ბზ., **ხ-ა̈წჷილა** (ხჷეწჷილენ, ხეწჷილან; ხეწჷილენეს ბქ., ხჷა̈წჷილგნდა̈ს, ხა̈წჷილგნდა; ხა̈წჷილგნდეს ლნტ.), **ხ-აწჷი̄ლა** (ხჷეწჷი̄ლენ, ხეწჷი̄ლა̈ნ; ხეწჷი̄ლე̄ნდე̄ს) ლშხ. გ რ დ უ გ. — გათხოვილია. ეჩე ჯა ხეწჷი̄ლა̈ნ (ბზ. 294) — იქ თვითონ იყო გათხოვილი. მიშგჷი დაჩჷრ მებეცს ხაწჷი̄ლა (ლშხ.) — ჩემი და მებეცშია გათხოვილი.

ა̈წჷი̄ლე (ოთწჷი̄ლ, ადწჷი̄ლე; ადწჷი̄ლი||ადწჷი̄ლნე) ბზ., **ა̈წჷილე** (ოთწჷილ, ადწჷილე; ადწჷილისგ ბქ., ათჷაწჷილ, ადაწჷილე; ადაწჷილი ლნტ.), **აწჷი̄ლე** (ოთწჷი̄ლ, ადწჷი̄ლე; ადწჷი̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ათხოვებს (ქალიშვილს). ხელწიფდ თინა̈თ ქა̈დწჷი̄ლე მე̄რმათე (ბზ. 286) — ხელმწიფემ თინათინ სხვაზე გაათხოვა. კამინჩირხა̈დ დინოლ ქადწჷილე (ბქ.) — კამინჩირხამ გოგოები გაათხოვა. ჯჷინელდ აწჷი̄ლნახ დი̄ნა̈ ჷჷჷდიელად (ლშხ. 33) — ძველად 'გა'ათხოვებდნენ (თურმე) გოგოს უკითხავად. ეჯმინს გეზალ ათოწჷილახ (ლნტ. 112) — იმათ შვილი გაუთხოვებიათ.

ა̈წჰი/ე (ხჷა̈წიჰ||ოხწიჰ, ან/დწიჰე; ან/დწიჰნე), **ა̈წსი** (ოხწის, ანწისე; ანწისნე) ზს., **აწი̄ღ**, **აწიე** (ოთწი̄ღ, აწიე; აწი̄ღნე) ლშხ., **აწიი**, **აწიე** (ხჷა̈წი||ა̈თჷა̈წი, ა̈წიე||ა̈დაწიე; ა̈წინე||ადაწიი) ლნტ., გ რ დ მ. — პატიჟებს, იწვევს. ეჯღა̈რდ ა̈წჰეხ ხელწიფ (ბზ. 287) — იმათ დაპატიჟეს ხელმწიფე. სოფელ ჰასჷშა̈რს ა̈წჰიჷხ (ბქ. 296) — სოფელი ასულებს პატიჟებდა. ბაჰ ლგჯგირ ტაბაგთე აწი̄ნე მესჷფელას (ლშხ. 25) — მღვდელი ნაკურთხ სუფრასთან 'მო'იწვევს სოფლელებს. ლეგმერდას ცხეკთე აწი̄ თანუშიაღ (ლშხ. 94) — ავადმყოფს ტყეში ეპატიჟება თანუშია. გაცხა̈დ ჩჷა̈წიეხ ხა̈ლხ (ლნტ. 153) — მართლაც დაპატიჟეს ხალხი. ჩუ ლა̈წიად გუშკჷე ხენწიფ (ლნტ. 302) — დავპატიჟოთ ჩვენი ხელმწიფე. თჷით სოფელს ისგ ესერ ა̈წჰი (ჰოჷზ. 244) — თითო სოფელს შევიპატიჟებო. ლიჰრისდა̈ლთე გჷა̈წჰიხ (ბზ. 359) — ნათლობაში ვეპატიჟებით. კესა̈რშერ ეჩხაჷ მა̈წსიდახ (ბქ. 20) — კეისრიან-

ნი იქ მპატიჟებდნენ. ხელწიფხდ თელ სა̈ხელწიფხს ხა̈წეპ (ბქ. 263) — ხელმწიფემ მთელი სახელმწიფო დაპატიჟა. ოთარდ მა̈წჰე, ხჷეწჰა̈ნ (ჰოჯზ. 94) — ოთარმა დამპატიჟა, ვეწვიე.

ა̈წგრჷელი (ოხწგრჷელ‖ლოხჷწირჷალ, ა̈დწგრჷლე‖ანწგრჷელე; ა̈დწგრჷლინე‖ანწგრჷელნე) ბზ., **ა̈წირჷელი, წირჷელი** (ლაჲწირჷელე, ლაჲწირჷელისგ) ბქ., გრდუვ. — გალობს. საყდა̈რისგა ა̈წგრჷე̄ლიხ ეშდჲორი ბერ (ბზ. 362) — საყდარში გალობს თორმეტი ბერი. ნატლაჷ მემპერ მგწირჷელი მა̈გ ამეჩუ ა̈წირჷელიდეს! (ბქ. 146) — ნეტავ მგალობელი ფრინველი ყველა აქ გალობდეს!

ხ-ა̈ჭბიდა (ხჷა̈ჭბიდა̈ნდა̈ს, ხა̈ჭბიდა̈ნდა ხა̈ჭბიდა̈ნდე̄დს ბზ., ხჷეჭბიდენ, ხეჭბიდან; ხეჭბიდენეს ბქ.), **ხ-აჭბიდა** (ხჷეჭბიდენ, ხეჭბიდა̄ნ; ხეჭბიდე̄ნს) ლშხ., **ხ-ა̈ჭებდა** (ხჷა̈ჭებდგნდა̈ს, ხა̈ჭებდგნდა; ხა̈ჭებდგნდეს) ლნტ. გრდუვ. — ამწყვდეეია, დამწყვდეულია. ბერჯა ბაგისგა როქ ხა̈ჭბიდა [როსტომ] (ბზ. 436) — როსტომი რკინის ბაგაშია დამწყვდეულიო. [ჷოთახისგა] ბერჯა̈შტურა ხა̈ჭბიდა (ბქ. 57) — ოთახში ბერჯამტურა ამწყვდეეია. ბერეჟი და̈ჷ ხა̈ჭებდგნდა ლგჷილისა (ლნტ.) — რკინის დევი დაკეტილში იყო დამწყვდეული.

ა̈ჭბიდე (ოთჭებიდ, ადჭებდე; ადჭებდი ბზ., ადჭებდისგ ბქ.), **აჭბიდე** (ოთჭებიდ, ადჭებდე; ადჭებდი) ლშხ., **ა̈ჭებდე** (ათჷაჭებ⌈ი⌉დ, ადაჭებდე; ადაჭებდი) ლნტ., გრდმ. — ამწყვდევს: ატყვევებს. [თელღგრად] ალჲა̈რ... ჩჷადჭებდე (ბზ. 416) — რძალმა ესენი დაამწყვდია. სგა ხა̈ფხეჭხ ქათლადა̈შ ნა̈ბჭულს ი ჩჷადჭებდეხ (ბქ. 22) — სტაცეს ხელი ნახევარწიწილას (ქათმის ნაგლეჯს) და დაამწყვდიეს. გოჭარ ლახამისა ადჭებდე (ლშხ.) — გოჭები სალორეში დაამწყვდია. ჭა̈შდ ზურელა̈ლ ჩჷადაჭებდე (ლნტ. 282) — ქმარმა ქალები დაატყვევა.

ხ-ა̈ჭდე (ლოხჷაჭდ, ლახჭიდ; ლახჭიდე ზს., ლახჷა̈ჭდ, ლახა̈ჭიდ; ლახა̈ჭიდე ლნტ.), **ხ-აჭდე** (ლოხჷაჭდ, ლახჭიდ; ლახჭიდნე) ლშხ., გრდმ. — აყუდებს. ამნემ ყარა̈რ ლახჭიდ ყორყი (ბქ. 103) — ამან ყავრები მიაყუდა კარმე. მა̈რჯილი ჭიშხა̈რს ლემიჟ ა̈დგილს ხჷა̈ჭდედ (ლნტ. 22) — მარხილის ფეხებს მზიან (სამზეო) ადგილას ვაყუდებთ.

ხ-ა̈ჭებდა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჭბიდა.**

ა̈ჭებდე იგივეა, რაც **ა̈ჭბიდე.**

ა̈ჭემე იგივეა, რაც **ა̈ჭმე.**

ა̈ჭი (ოხჷა̈ჭ, ანჭე; ანჭეჲნე ბზ., ანჭინე ბქ.), **აჭი** (ოხჷაჭ, ანჭე; ანჭე̄ჲნე) ლშხ., **ა̈ჭეჲ** (ახჷაჭ, ანაჭე; ანაჭინე) ლნტ., გრდმ. — აცხობს. ამის კათეჟი ხადისგხ ი ქა ა̈ჭიხ (ბქ.) — ამას კერიაზე დებენ და გამოაცხობენ. დედე დიარალს აჭი (ლშხ.) — დედა პურებს აცხობს. თაშარა̈ლს ქახჷა̈ჭეჲდ, მგჭეს ხჷიზბიდ (ლნტ. 34) — ხაჭაპურებს გამოვაცხობთ, გამომცხვარს ვჭამთ.

ა̈ჭირხე იგივეა, რაც **აჭი̄რხი.**

ა̈ჭირხი იგივეა, რაც **აჭი̄რხი.**

ა̈ჭკი̄ჷანე (ოთჭკი̄ჷა̈ნ, ადჭკი̄ჷანე; ადჭკი̄ჷა̈ნნე) ბზ., **ა̈ჭკიჷანე** (ოსჭკიჷა̈ნ, ესჭკიჷანე; ესჭკიჷა̈ნისგ) ბქ., **აჭკი̄ჷანე** (ოთჭკი̄ჷან, ადჭკი̄ჷანე; ადჭკი̄ჷანნე) ლშხ., **ა̈ჭკიჷა̈ნე** (ათჷაჭკიჷა̈ნ, ადაჭკიჷა̈ნე; ადაჭკიჷა̈ნი) ლნტ., გრდუვ. — ბჟუტავს, („აბჟუტებს“), ციმციმებს (აციმციმებს). ეჩხენ მგჭკამე̄ლარშა̄ლ აჭკი̄ჷანეხ (ლშხ. 15) — იქით (გაღმა) ციცინათელებიეით ციმციმებენ. კიბმოყ იმალე ა̈ჭკიჷა̈ნე (ლნტ.) — კიბესთან რაღაც ბჟუტავს.

ხ-ა̈ჭკჷერი იგივეა, რაც **ხ-აჭკჷრე.**

ა̈ჭკჷერი იგივეა, რაც **აჭკჷრე.**

ა̈ჭმე (ოთჭემ, ადჭემე; ადჭემნე ბზ., ა̈დჭემისგ ბქ.), **აჭმე** (ოთჭემ, ადჭემე; ადჭემნე) ლშხ., **ა̈ჭემე** (ათჷაჭემ, ადაჭემე; ადაჭემი) ლნტ., გრდმ. — თიბავს. დიაკჷენ... მიჩა ლა̄რას ა̈ჭმა (ბზ. 43) — დიაკვანი თავის სათიბს თიბავდა. ნოდა̈რ... ბესილადა̈შ ლაროლს აჭმე (ბქ. 201) — ნოდარი ბესილადის სათიბს თიბავს. აჭმეხ ლახჷს (ლშხ. 6) — მთაში თიბავენ. თელ ლადელ ხჷა̈ჭემად (ლნტ.) — მთელი დღე ვთიბავდით.

ხ-ა̈ჭმინე (ლოხჭემინ, ლახჭემ⌈ნე⌉; ლახჭემინე) ბზ., **ხ-ა̈ჭმინე** (ოხჷაჭმ, ახჭემ; ახჭემნე) ბქ., **ხ-აჭმინე** (ოხჭემ, ახჭემე; ახჭემნე) ლშხ., **ხ-ა̈ჭემნე** (ახჷა̈ჭ⌈ე⌉მ, ახაჭემ; ახაჭემნე) ლნტ., გრდმ. 1. ⌈გამო⌉უსვამს. ლახჭემ ფარშმა̈გდ ლალე-ჲ ქჷინ ლახტიხ [ხჷთისაჷარს]

(ბზ. 252) — წაუსეა ფარშეეანემა ფრთა და გააცოცხლა (სული დაუბრუნა) ხეთისავარს. გა̈ჩ ქა ლოხუაჭმ ყიაქა [ლუაშს] (ბქ. 205) — ჯიხეს დანა ყელში გამოვუსვი. 2. აყოლებს; 'ჩამო'ატარებს. თუითო̄ლაყი ქა̈ხჭემნეჴ ჩი̄ს ჭიქ არაყს (ლშხ. 38) — სათითაოდ ჩამოატარებენ ჭიქა არაყს. ფა̈დვა̈ს ლახჭემ ჭურ ეცრიშე (ჰოეზ. 92) — ეცერის მდევარი დაადევნა (გააყოლა).

ა̈ჭრე/გლი (ოთჭგრელ, ადჭგრლე; ადჭგრლი ბზ., ადჭერლისგ ბქ., ათუაჭგრელ, ადაჭგრელე; ადაჭგრელი ლნტ.), **აჭრელე** (ოთჭგრელ, ადჭგრლე; ადჭგრლი) ლშხ., გ რ დ მ. — აჭრელებს. ამი̄თა̈ნდ ე მოშ მა̈ჭრელე, დე̄მის ჯიზბი (ბზ. 361) — ასე თუ ამაჭრელებ, არ შევჭამო. ისკაშხენ ჩუა̈ჭრელეჴ ჯუინელ ხანჯარშუ [თორნს] (ლნტ. 22) — თონეს შიგნიდან ძეელი ხანჯლით აჭრელებენ.

ჴ-ა̈ჭყბე (ოთჭყა̈ბ, ათჭყაბე; ათჭყა̈ბნე‖ათჭყიბნე ბზ., ახჭყიბე; ახჭიბისგ ბქ.), გ რ დ უ ვ. — ეტანება. ბეფშუდ ლახჭყაბე ლა̈ძრს (ბზ.) — ბავშვი წერილს წაეტანა. საბრალ სგა̈დს მგჭფია ხოშამ ესერ ხაჭყიბე (ანდ.) — დასუსტებულ მოზარდს (ყლორტს) მზიანი უფრო ეტანება.

ჴ-ა̈ხელა იგივეა, რაც **ჴ-ა̈ხლა.**

ა̈ხენა̈ხე იგივეა, რაც **ახანახა.**

ჴ-ა̈ხენე იგივეა, რაც **ჴ-ახე̄ნე.**

ჴ-ა̈ხერე იგივეა, რაც **ჴ-ახე̄რი[1].**

ჴ-ა̈ხერი იგივეა, რაც **ჴ-ახე̄რი.**

ჴ-ა̈ხიად (მა̈ხძა̈დგნ⌈და⌉, ხა̈ხძა̈დგნ⌈და⌉; ხა̈ხძადდე̄დს ბზ., მა̈ხდგნ, ხა̈ხდგნ; ხა̈ხდგნეს ბქ., მა̈ხიადგნ⌈და⌉, ხა̈ხიადგნ⌈და⌉; ხა̈ხიადგნდეს ლნტ.), **ჴ-ახძად** (მახძადგ̄ნ⌈და⌉, ხახძადგ̄ნ⌈და⌉; ხახძადგ̄ნდეს) ლშხ. ა ო რ. (ამხი̄დგნ⌈და⌉, ათხი̄დგნ⌈და⌉ ბზ., ლშხ., ამხიდგნ, ათხიდგნ ბქ., ამა̈ხიადგნ⌈და⌉, ათა̈ხიადგნ⌈და⌉ ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — უხარია. ალი მე̄უარ ათხი̄დგნ ბეფშუს (ბზ. 262) — ეს ბავშვს ძალიან გაუხარდა. სორთმანს გუა̈მიდ ათხიდენა (ბქ. 14) — სორთმანს ძალიან გახარებია. სურუ ათხე̄დე̄ნახ ეჯძარს (ლშხ. 69) — იმათ ძალიან გახარებიათ. ლაუდილას ...ხა̈ხიადგნხ მინე ლაჭშა̈ძ ლიმა̈რგ (ლნტ. 280) — დებს თავიანთი ქმრების მამაცობა უხაროდათ. ალა ოთარს გუნ ათხი̄დგნ (ჰოეზ. 100) — ეს ოთარს ძალიან გაუხარდა.

ა̈ხია̈დი იგივეა, რაც **ა̈ხი̄დე.**

ა̈ხიორი იგივეა, რაც **ახუო̄რე.**

ა̈ხი̄დე (ოთხი̄დ, ადხი̄დე; ადხი̄დნე) ბზ., **ა̈ხიდე** (ოთხიდ, ა̈დხიდე; ა̈დხიდისგ) ბქ., **ახი̄დე** (ოთხი̄დ, ადხი̄დე; ადხი̄დნე) ლშხ., **ა̈ხია̈დი** (ათუახია̈დ, ადა̈ხია̈დე; ადა̈ხია̈დი) ლნტ., გ რ დ მ. — ახარებს. გიო მიჩა გუის გარ ა̈ხი̄დე (ბზ.) — გიო მხოლოდ თავის გულს ახარებს. მიშგუა ლიჴედშუ გუნ ოთხიდ დადა (ბქ.) — ჩემი მოსვლით ძალიან გაეახარე ბებია. ღერბეთ ადა̈ხია̈დი გუშკუე უოჯა̈ხს (ლნტ.) — ღმერთი გაახარებს ჩვენს ოჯახს.

ჴ-ა̈ხლა (ხუეხლა̈̄ნდა̈ს, ხეხლა̈̄ნდა; ხეხლა̈̄ნდე̄ს ბზ., ხუეხლგნ, ხეხლგნ; ხეხლგნეს ბქ.), **ჴ-ახლა** (ხუეხლენ, ხეხლან; ხეხლენს) ლშხ., **ჴ-ა̈ხელა** (ხუა̈ხელგნდას, ხა̈ხელგნდა: ხა̈ხელგნდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. 1. მიმიზნებული, მიშვერილი, მიშვებული, აქვს; მიფიცხებულია. ეჯის ჭალა̈ძ ჴარჭჩუ ხა̈ხლა (ბზ. 242) — იმას მდინარე ხახაში აქვს მიშვებული. მეთხუიარ ლემესს ხახლა (ლშხ.) — მონადირე ცეცხლსაა მიფიცხებული. 2. ექცევა, ეპყრობა (ცუდად, კარგად–). ჯაბა ხოჩამდ ხახლა გეზლი̄რს (ლშხ.) — ჯაბა კარგად ექცევა შვილებს. მუშკუა̈რის მა̈გ ხოჩამდ ხა̈ხელა (ლნტ.) — სტუმარს ყველა კარგად ეპყრობა.

ჴ-ა̈ხლინე (ლოხუა̈ხლ, ლახხელ: ლახხელნე) ზს., **ჴ-ოხლი̄ნე** (ლო̄ხოხლ, ლოხხელ: ლოხხელნე ბზ., ოსხელ, ესხელე; ეხხელნე ლშხ.), **ჴ-ოხლინე** (ლოხოხლ, ლოხხელ: ლოხხელნე) ბქ., **ჴ-ა̈ხელე** (ლახუახელ, ლახახელე; ლახახელი) ლნტ., გ რ დ მ. — უშვერს. 'მი'აპყრობს, უმიზნებს. [ალექსიდ] მა̈̄ლს თუეფ ესხელ (ბზ. 256) — ალექსიმ მელას თოფი დაუმიზნა. [და̈უ] ჴა̈დს ხა̈ხლინე ლემასგუ (ბქ. 104) — დევი ცეცხლს მუცელს უშვერს. [ჭყინტს] ასოხელა ცხულა̈ჴემატ დაუარეშუდ (ლნტ. 209) — ბიჭს დევებისათვის მშვილდისარი დაუმიზნებია (მიუშვერია). მერმე შდიმლიდ ლექა ლახხელ (ჰოეზ. 52) — მეორე ყური ზემოთკენ მიაპყრო.

ა̈ხნისგი იგივეა, რაც **ახგ̄ნსგე.**

ჴხნისკე იგივეა, რაც **ახჷნსგე.**

ხ-ჴხპე (ლოხუახპ, ლახხიპ; ლახხიპე ბზ., ლოხუახპ ბქ., ლახუახპ, ლახახიპ; ლახახიპნე ლნტ.), **ხ-ახპე** (ლოხუახპ, ლახხიპ; ლახხიპე) ლშხ., გ რ დ მ. — ახეთქებს; ახლის. ჰყინტლ ლეგრალ უშხუარ ლახხიპ (ბზ.) — ბიჭმა კვერცხები ერთმანეთს მიახალა. თხუიმს სგა ხუახპე ბაჩარს (ბქ. 24) — თავს ქვებს მივახლი. რაშემ ხექუ ჲაკოფს: ჩუბოუ ლახხიპე ლოქ (ლშხ. 61) — რამმა უთხრა იაკობს: ძირს (ქვემოთ) დავახეთქებო. თხუიმ ლახუახპ (ლნტ.) — თავი მივახეთქე.

ჴხუთენჴნ იხ. **თერა, თერე.**

ჴხუთენენ იხ. **თერა, თერე.**

ხ-ჴხუია იგივეა, რაც **ხ-ეხუა.**

ხ-ჴხუიე (ოხხუიჲ, ახხუიე; ახხუიჲნე ბზ., ახხუიესგ ბქ.), **ხ-ახუიე**ს (ოხხუი, ახხუიე; ახხუინე) ლშხ., **ხ-ჴხუიესკ** (ათუახუი, ათახუიე; ათახუინე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ახვედრებს (ტყვიას_). [როსტომდ] შუბუარ ჰადუჟინ ახხუიე (ბზ. 233) — როსტომმა შუბები მუცელზე მოახვედრა. 2. (ოსხუი, ესხუიე; ესხუინე ლშხ., ასუახუი, ასახუიე; ასახუინე ლნტ.) — 'და'ახვედრებს. ქორ ხოჩამდ ოსხუი (ლშხ.) — სახლი კარგად დავახვედრე. [მებატედ] ჩუასახუიე მიჩა ლამოქმალას ლიც (ლნტ. 235) — მებატემ თავის ქვისლებს დაახვედრა წყალი.

ხ-ჴხუიესგი[1] (ესუხუიჲ, ახხუიე; ახხუესგნე||ახხუინე) ბზ., **ხ-ახუიეს** (ოთხუი, ათხუიე; ათხუინე) ლშხ., **ხ-ჴხუიესკ** (ათუახუი, ათახუიე; ათახუიესკ) ლნტ., გ რ დ მ. — ახვედრებს (თოფს: წილს_). ხეჲშუდე მაგ, მარე დჷრმოშ ხახუიესგ (ბქ. 54) — ესვრის ყველა, მაგრამ ვერავინ ახვედრებს. თუით ნინჩორ ჩის ქათხუჲე [მეჩიდ] (ლშხ. 63) — თითო ძნა ყველას შეახვედრა მოხუცმა. ეშხუ მუხუბეს ლექმეთ ხახუიეხ (ლნტ. 112) — ერთ ძმას ლექმეთი შეახვედრეს წილად.

ხ-ჴხუიესგი[2] (ლოხხუი, ლახხუიე; ლახხუიესგ) ბქ. — თავს ანებებს, მოეშვება. [პეტრედ] ნათხურას ლახხუიე ი თეფ ლადმურჯუინე (ბქ. 210) — პეტრემ ნანადირევს თავი ანება და თოფი მოიმარჯვა. ლამხუი! (ლშხ.) — თავი დამანებე!

ხ-ჴხუტ'ინ'ე (თეს) (თე ლოხუახუტ, თე ლახხუეტ; თეს ლახხუეტნე ბზ., თე ლოხუახუტ, თე ლახხუეტ; თეს ლახხუეტნე) ბქ., გ რ დ მ. — თვალს 'მო'ჰკრავს; თვალს, თვალყურს ადევნებს. დი ერ აჩად, ბოფშარს მი ლოხუახუტ თე (ბზ.) — დედა რომ წავიდა, ბავშვებს თვალ-ყური მე ვადევნე. თე დემეგ ლოხხუეტა [დინაშდ] (ბქ. 87) — გოგოსათვის თვალი არ უდევნებია. იხ. **ხ-არკინე, ხ-არეკნე.**

ხ-ჴხუტუნე (ოხხუიტუნ, ახხუიტუნე; ახხუიტუნი ბზ., ახხუიტნისგ ბქ., ახუახუიტინ||ახუახუიტუნ, ახახუიტნე; ახახუიტნი ლნტ.), **ხ-ახუტუნე** (ოხხუიტუნ, ახხუიტუნე; ახხუიტნი) ლშხ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აყლეჯინებს, აწყვეტინებს. ამხუარ მიჩა ლახუბას ყახხუიტნალუნე ბესიდ (ბზ.) — ბესიმ თავისი მგრები ძმებს ამოაწყვეტინა. [ეჯის] იაკოფიშდ ლოქ ოხხუიტუნა დაუარ (ლშხ. 64) — იმას იაკობისათვის ამოუწყვეტინებია დევები. დაუარ ახახუიტნეხ ჰყინტს (ლნტ.) — დევები ამოაწყვეტინეს ბიჭს.

ჴჯდე იხ. **ჯიდე.**

ხ-ჴჯდე იხ. **ხ-ატყცი.**

ჴჯელტარი იგივეა, რაც **აჯგლტარი.**

ჴჯერჯე იგივეა, რაც **აჯგრჯე.**

ხ-ჴჯ'უ'დუნე, ხ-აჯდუნე (ოხ'უ'ჯიდუინ||ოხჯუდინ ბზ., ოხჯიდუნ ლშხ., ახჯიდუნე; ახჯიდუნი ბზ., ლშხ., ოხჯიდუინ||ოთუჯიდუინ. ახჯიდუნე||ათჯიდუნე; ახჯიდუნისგ||ათჯიდუნისგ ბქ., ახუაჯიდუინ, ახაჯიდუნე; ახაჯიდუნი ლნტ.), გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. 1. 'მო'აგანინებს, 'მო'აყვანინებს. ხელწიფდ ქახჯიდუნე ლაუდილაჲ (ბზ. 302) — ხელმწიფემ გამოაყვანინა დები. ალ ზურალ მიჩა გეზლაშდ მახე ლერექუს ხაჯდუნე (ლშხ.) — ეს ქალი თავისი შვილისთვის ახალ ტანსაცმელს 'მო'აგანინებს. მეჩი მარე ალეს ყურძენს ახჯიდუნი (ლშხ. 52) — მოხუცი კაცი ამას ყურძენს მოაგანინებს. მგლეჩხუიმდ ჲეხუს გუებ ახაჯიდუნე (ლნტ. 228) — ლეჩხუმელმა ცოლს ვობი მოაგანინა. 2. ზს. ართმევს, დასტყუებს (რაღაცას). ქამ მერდა თაში ოხჯუდნა ბიბუშდ (ბქ. 12) — გარეთ მყოფს

ყეელიც წაურთმეეია ბიბუსთვის. 3. ასდევინებს (გადასახადს). გიმა̈რისა დადიან ნა̈დელს გუ̈ა̈ჴდუნა (ლნტ. 89) — მიწებში დადიანი ნადელს გეასდევინებდა.

ხ-ა̈ჴჩე (ლოხუ̈აჴჩ||ესუ̈აჴჩ, ლახჴიჩ||ესჴიჩ; ლახჴიჩე||ესჴიჩე ბზ., ოსაჴჩ, ესჴიჩ; ესჴიჩე ბქ.), **ხ-აჴჩე** (ოსაჴჩ, ესჴიჩ; ესჴიჩე) ლშხ., გ რ დ მ. — შედ აცვეთს, ალეეს რამეს. ლახუ̈ბად შია̈რ ჟ'ესჴიჩხ ნატგრხანა̈ლ (ბზ. 401) — ძმებმა ხელები მიალიეს (მიაცვითეს) ჯოხის სროლას. ბაბად მადრაჴ ჟ'ესჴიჩ ჩაჟუ̈ (ბქ.) — ბაბუამ ცხენს მათრახი დააცეითა.

ა̈ჯელე იგივეა, რაც **აჯე̄ლუ̈ე**.

ა̈ჯელუ̈ე იგივეა, რაც **აჯე̄ლუ̈ე**.

ხ-ა̈ჯეშ იგივეა, რაც **ხ-აჯეშ**.

ა̈ჯში (ოხუ̈ა̈ჯშ||ოხჯიშ, ანჯიშ; ანჯიშნე) ზს., **აჯში** (ოხჯიშ, ანჯიშე; ანჯიშნე) ლშხ., **ა̈ჯში** (ანჯუშ, ანჯიშ; ანაჯიში) ლნტ., გ რ დ მ. — ქსოვს. მიჩა დი კულის ა̈ჯიშდა (ბზ.) — დედამისი შალს ქსოვდა. ბებე ხოჩა წინდა̈რს აჯში (ლშხ) — ბებია კარგ წინდებს ქსოვს.

ა̈ჰელუ̈ე იგივეა, რაც **ა̈ჰე̄ლუ̈ე**.

ა̈ჰენი იგივეა, რაც **აჰე̄ნი**.

ა̈ჰერალნე (ოთჰერალინ, ადჰერალნე; ადჰერალნისგ) ბქ., **ხ-ა̈ერალნე** (ლახუ̈ა̈ერალინ, ლახაერა̈ლნე; ლახაერა̈ლნი) ლნტ., კ ა უ ზ ა ტ. — ახმაურებინებს, აძახებინებს. დადა ბეფშს დედეიშხო ლა̈ხაერა̈ლნი (ლნტ.) — ბებია ბავშვს დედას დააძახებინებს.

ა̈ჰე̄ლუ̈ე (ოთჰე̄ლა̈უ̈, ადჰე̄ლუ̈ე; ადჰე̄ლუ̈ნე||ადჰე̄ლუ̈ი) ბზ., **ა̈ჰელუ̈ე** (ოთჰელა̈უ̈, ადჰელუ̈ე; ადჰელუ̈ისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ალში აველებს, ასევადებს. ჩაბრასტა̈რ ჩუ̈ადჰელუ̈ეხ უ̈არჩხლიშ მგშკდა̈რდ (ბქ.) — ჩაფრასტები ალში ამოავლეს ვერცხლის მჭედლებმა.

ა̈ჰი¹, ა̈ჰიესგ, აჰე̄სგი (ოთჰი||ოთა̈ჰ, ად/ნჰე; ად/ნჰინე) ბზ., **ა̈ჰიესგი** (ოთჰი, ად/ნჰიე; ად/ნჰიესგ) ბქ., გ რ დ მ. — აღწევს (დანიშნულ ადგილამდე). მუ-გეზალდ ადჰეხ ძუღუ̈ა̈ პილთეჟუ̈ნ (ბზ. 274) — მამა-შვილმა მიაღწია ზღვის ნაპირამდე. ნებოზს აშხუ̈ სოფელთეჲსგ' ოჰიახ (ბქ. 251) — საღამოს ერთ სოფელში მოუღწევიათ. მუხუ̈ბემ ისგანჰიე ამთეჲსგა (ბქ. 41) — ძმამ შემოაღწია აქამდე. ტკიც ესერ მა̈გ ტკიცთე ა̈ჰიესგ (ანდ.) — ყველაფერი მართალი სიმართლეს მიაღწევსო. ეჯა̈ა̈რს სგა ხოჰეჰახ დალა̈შ კოჯთე (ჰოუზ. 292) — იმათ მიუღწევიათ დალის კლდემდე.

ა̈ჰი² (ოთა̈ჰ||ოთჰიდ, ადჰ'ი'ე; ადჰიდნე) ბზ., **ამჰე** (ოთმიჰ, ადმგჰე; ადმგჰისგ) ბქ., **ამგდე** (ოთმგდ, ადმგდე; ადმგდნე ლშხ., ათუ̈ამგი, ადამგე; ადამგი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამწიფებს. მიჟ სიგა̈დს ხუნკუ̈იდ ადჰიდნე (ბზ.) — მზე ჭირნახულს უფრო ადრე დაამწიფებს. მისას უჩხოლდ ხილ მოდე ადმგჰე (ბქ.) — წვიმებმა ხილი არ დაამწიფა. ხოჩა ამინდ შიშდ ამგდე ხილს (ლშხ.) — კარგი ამინდი მალე ამწიფებს ხილს.

ხ-ა̈ჰიესგ'ი' (ესუ̈ჰე̄სგი, ესჰე; ესჰე̄ნე/ესჰე̄სგნე ბზ., ოსჰი/ლოხუ̈ჰი, ესჰიე||ლახჰიე; ესჰიესგ||ლახჰიესგ ბქ.), **ხ-ადეს** (ოთი̄, ადი̄ე; ადი̄ნე) ლშხ., **ხ-ა̈დესკ** (ახოდე; ახოდესკ) ლნტ., გ რ დ მ. 1. მიაღწევს; რამე მომენტამდე მიუსწრებს. ჩუ ლიშთხუ̈ა̈ლდ ესერ ჩუ ხა̈ჰიესგ ლგცე სიმაქს (ბქ. 339) — დამარხვამდე მოუსწრებ ქალიშვილს წყალსო. ეჯნემ ქორთე მუბირჟი გარ ადჰიე (ბქ.) — იმან შინ ღამითღა მიაღწია. 2. (ლოხუ̈ა̈ჰ, ლახჰე: ლახჰე̄ნე ბზ., ოჰი, ადჰიე, ლაჰიე; ადჰიესგ ბქ.) — 'და'აწევს (უკან). და̈ლდ ლეშგიმხენ ლაჰიე ჰერ (ბქ. 210) — დალმა უკნიდან დააწია ხმა. 3. (ოხუ̈ად, ახდე, ახდეს) ლშხ., (ახუ̈ა̈დ, ახადე; ახადეს) ლნტ. მოაწევს, აყრის (შავ დღეს—). ალ მარა ხოლა ლე̄თს ლოქ ახდეს (ლშხ. 62) — ამ კაცს ცუდ ღამეს მოეაწევო. ხოლა ლა̈დელს ლოქ ხა̈დესკ მიჩ (ლნტ. 100) — შავ დღეს დაგაყრიო მენ.

ა̈'ჰ'ინკა̈რი (ოსჰინკა̈რი||ოსინკა̈რ; ესჰინკარე||ესინკარე; ესჰინკა̈რისგ||ესინკა̈რისგ) ბქ., გ რ დ მ. — 'და'აწყობს. მიჩა ბიძიშ ლგტცე მა̈გ ჩუ̈ადგა̈რ, უშხუ̈არჟი ჟ'ესინკარე (ბქ. 149) — თავისი სიმამრის დაპატიჟებული ყველა დახოცა, ერთმანეთზე დააწყო.

ა̈ჰი̄ჰუ̈ი (ოთჰი̄ჰუ̈, ადჰი̄ჰუ̈ე; ადჰი̄ჰუ̈ნე) ბზ., **ა̈ჰუ̈იჰი** (ოთჰუ̈იჰ, ადჰუ̈იჰე; ადჰუ̈იჰისგ) ბქ., **ა̈დჰუ̈ე** (ოთი̄ჰუ̈, ადი̄ჰუ̈ე; ადი̄ჰუ̈ნე) ლშხ., **ა̈დჰუ̈ე** (ახუ̈აიჰუ̈, ანაჲჰუ̈ე; ანაიჰუ̈ი) ლნტ., გ რ დ მ. — ზელს; ჭყლეტს. იმ ხა̈ჰი̄ჰუ̈ი

ალამა̈გ ხა̈ნს? (ბზ.) — რას მელ ამდენ ხანს? გა̈ნჴუშ' ჩუა̈ჰუიჰიხ ჸიშხოლშუ (ბქ. 228) — ანწლს მოჭყლეტენ ციცხვებით. ჭიცს ხოჩა̄მდ ხუაი̄ჭუედ (ლშხ.) — ცომს კარგად ვზელთ.

ა̈ჰნე (ოთჰინ, ადჰინე ზს., ადჰინი ბზ., ადჰინისგ ბქ.), **ა̄ძნე** (ოთი̄ნ, ადი̄ნე; ადი̄ნნე) ლშხ., **ა̈ინე** (ათუაინ, ადაინე; ადაინი) ლნტ., ქრდმ. — ალხობს, ადნობს. ქონ ოთი̄ნ (ლშხ.) — ქონი დაავადნე. კუა̈რემს ხუა̈ძნად (ლნტ. 98) — ყინულს ვალხობდით.

ხ-ა̈ჰძასგუნე იგივეა, რაც **ხ-აჰა̈̄სგუნე**.

ხ-ა̈ჰუნე იგივეა, რაც **ხ-აჰა̈̄სგუნე**.

ა̈ჰუე̄ნი იგივეა, რაც **აჰე̄ნი/ე**.

ა̈ჰუიჭი იგივეა, რაც **ა̈ჰი̄ჭუი**.

ა̄[1] ბზ., ლშხ., **ა, აჲა** ბქ., **ა** ლნტ. მითითებითი ნაწილაკი — აი, ა. ალა მა̈ჲ ლ'ა̄, ტუ̂ეტისგა ერ ჯუღუ̂ა? (ბზ. 169) — ეს რა არის, აი, ხელში რომ გაქვს? ღეშდ ესტა̈ხ ბესი ი ა, ხედა ჯან დეშ ხობიდ, ალეს უღუ̂ა ყ'ოხკიდ (ბქ. 200) — უკან მიუბრუნდა ბესი და აი, რომელი ხარიც ვერ ეწევა, ამას უღელი მოხადა. აჲა, ამეჩუ ლგმზიგხ ალჲა̈რ (ბქ.) — აი, აქ სახლებულან ესენი. ა̄, ბატო, აჯალღუ ლოქ ლეხპარ (ლშხ. 77) — აი, ბატონო, კიდევ შეახტით. ალე მა ლოქ ლი, ა, ყიბ ლოქ ერ თერე (ლნტ.) — ეს რა არისო, აი, გეეით რომ ჩანსო. შდრ. **აჲა.**

ა̄[2] ბზ., ლშხ., **ა** ბქ., ლნტ. შორისდ. — ეჰ, აჰ, ო, ვიშ, ოი, არიქა! ა̄, ლგკჩე, მა̄მა̄ნყუ̂ს (დევის მეტყვ.) ხუ̂ი ნა̈კუ̂იდ (ბზ. 234) — ო, მადლობა ღმერთს, არა ვარ მოკლებული. ა, მა̈დილა! (ბქ.) — ვიშ, რა კარგია! ა, სერ ლუცხუ̂ლე ნიშგე ბედ! (ბქ. 206) — აჰ, დამწვარო ჩვენო ბედო! ა̄, მიჩა მუგუ̂ლ, ჯეჲ ლოქ გარ გარგლი ტკიცს (ლშხ. 57) — ეჰ, ჩემო მტრედო, შენლა ლაპარაკობ მართალსო.

-ა̄[3] ბზ., ლშხ., **-ა** ბქ., **-გ, -უ** ლნტ. — კითხვითი ნაწილაკი. დეშ ესერ ოთღორუ̂აჲა̄ ა̈მირან? (ბზ. 99) — ვერ მოატყუე ამირანიო? ქორთ'ესერ დემის იხნია? (ბქ. 42) — სახლში არ შემიშვებო? მინს ლოქ დჷსამა ხომჯერახა̄? (ლშხ. 76) — თქვენ არაფერი გაგიგიათო? ზურალს ბეფშ მა̈ჩ ლოქ ლახოუყნაუ? (ლნტ.) — ქალს ბავშვი ვერ დაუძინებიაო?

ხ-ა̄ბ იგივეა, რაც **ხ-ა̄̈ბ.**

ხ-ა̄გ (მა̄გა̄̈ნ||მა̄გდა, ხა̄გა̄̈ნ||ხა̄გდა; ხა̄გა̄̈ნდე̄დს ბზ., მა̄გა̄ნ||მა̄გდა, ხა̄გა̄ნ||ხა̄გდა; ხა̄გდეს ლშხ.), **ხ-აგ** (მაგან, ხაგან; ხაგანეს ბქ., მაგგდა, ხაგგდა; ხაგგდეს ლნტ.) კრდუვ. 1. ადგას. კე̄სა̈რს ყორს ხა̄გ ხა̈ლხ (ბზ.) — კეისარს კარზე ხალხი ადგას. 2. ახურავს. თხუმყი ჭგრელ ფაყუ̂ ხაგან (ბქ.) — თავზე ჭრელი ქუდი ეხურა. 3. აქვს; ადევს. [ალ დჷნას] ჩქიმ ხა̄გ (ბზ. 339) — ამ ქალიშვილს შნო აქვს. ხოლა ჩქიმ ჯა̄გ (ლშხ.) — ცუდი ფერი გაქვს.

ა̄დუ, ა̄დუ̂ ბზ., ლშხ., **ადუ, ადუ̂** ბქ., **ადუ̂** ლნტ. მიგებითი ნაწილ. — ჰო, კი, დიახ. ა̄დუ, ჩუ ესერ ოთძიჰა [რა̈ჭუ̂] (ბზ. 369) — დიახ, დაეკალი კურდღელიო. ა̄დუ̂ ლოქ. მინდორისა ქა იუ̂ყე (ლშხ.) — დიახ, მინდორში გამოვიძინებო.

ა̄ეცხუ̂ნე იგივეა, რაც **ა̈ჲცხუნე.**

ხ-ა̄ზ იგივეა, რაც **ხ-ა̄̈ზ.**

ხ-ა̄ზნუნი იგივეა, რაც **ხ-ა̄̈ზნუნი.**

ხ-ა̄ზუ̂ნი იგივეა, რაც **ხ-ა̄̈ზნუნი.**

ა̄თა̄̈ლი (ოთგ̄თა̄̈ლ, ადგ̄თა̄ლე; ადგ̄თა̄̈ლნე) ბზ., **ათა̈ლი** (ოთგთა̈ლ, ადგთალე: ადგთალისგ) ბქ., **ათალი** (ათუ̂უთა̈ლ, ადგთალე; ადგთალნე) ლნტ., **ა̄თა̄ლი** (ოთგ̄თა̄ლ, ადგ̄თა̄ლე; ადგ̄თა̄ლნე) ლშხ., კრდმ. — ანაწილებს, ყოფს. დიდ ლეზუ̂ებ მეგუდ ოთგ̄თა̄ლე ბოფშა̈რს (ბზ.) — დედამ საჭმელი თანაბრად გაუნაწილა ბავშვებს. ჲალუ̂, ესერ ალა̈რს ჯი ჩუ̂ადგთა̈ლისგ (ბქ. 39) — აბა, ამათ მე გავანაწილებო. ანჯა̈დ ლაშგა̈რ, ჩუ̂ადგ̄თა̄ლეხ (ჰოეზ. 50) — მოვიდა ლაშქარი, გაანაწილეს (დაყვეს). დაბარ ტოლდ ადგ̄თა̄ლე (ლშხ.) — ყანები ტოლად გაანაწილა.

-ა̄ლ[1] იგივეა, რაც **-ა̈რ.**

-ა̄ლ[2] იგივეა, რაც **-ა̄̈ლ.**

ხ-ა̄მნე (ხუ̂ა̄მინ, ხა̄მნე; ხა̄მნჷნე ბზ., ხუ̂ა̄მგნ, ხა̄მნე; ხა̄მნი ლშხ.), **ხ-ამნე** (ხუ̂ამინ, ხამნე; ხამნინე ბქ., ხუ̂ამინ, ხამნე; ხამნი ლნტ.), კრდმ. — აჭმევს. ნატა ხამა̈რს ლეზუ̂ებს ხა̄მნე (ბზ.) — ნატა ღორებს საჭმელს აჭმევს. იმ ხამნედ კუმა̈შს? (ბქ.) — რას აჭმევთ საქო-

ნელს? იმ ლოქ ხა̄მნე მუშგჷრალს? (ლშ.) — რას აჭმევო სტუმრებს? ბოფშა̈რს ლეზუებ ხჷამინ (ლნტ.) — ბავშვებს საჭმელი ეაჭამე.

ა̄ნწა̄ლი იგივეა, რაც **აჰგნწა̄ლი.**

ა̄ნწე იგივეა, რაც **აჰგნწი.**

ხ-ა̄ნჯჷემ (ოხჷანჯჷ, ახგნჯჷე; ახგნჯჷემ/ნე ბზ., ოსგნჯჷ, ესგნჯჷე; ესგნჯჷნე ლშ.), **ხ-ანჯჷე** (ოსანჯჷ, ესნა̈ჯჷ; ესნა̈ჯჷისგ) ბქ., **ხ-ა̈ნჯჷე** (ასჷა̈ნჯჷ, ასანჯჷე; ასანჯჷინე) ლნტ., გ რ დ მ. — აპირქავებს, 'გადა'აბრუნებს. და̈ჷდ სემშდა̈რს ყჷ'ä ოხუნჯჷე ნა̈ყუნჷა̈რ (ბზ. 308) — დევმა სემშდარს გადმოუპირქავა შეჭამანდი.

ნუნლჷე ყიიდ ხანჯჷეხ ტაბა̈გს ბანდა̈რყი (ბქ. 76) — საკურთხის გაკეთების შემდეგ ტაბაკს კვლავ გრძელ სკამზე დააპირქავებენ.

ხ-ა̄ძმედა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ძმედა.**

ა̄ძნე იგივეა, რაც **ა̈ჰნე.**

ხ-ა̄ძრა იგივეა, რაც **ხ-ა̈ძრა.**

ა̄ძრაყი იგივეა, რაც **აჰრა̈ყი.**

ა̄ძრე იგივეა, რაც **ა̈ძრი.**

ხ-ა̄ძრენი იგივეა, რაც **ხ-ა̈ძრი.**

ა̄ძრენი იგივეა, რაც **ა̈ძრი.**

ა̄ძყრე (ოხჷძაყრ, ანძაყრე; ანძაყრი) ლშ., **ა̈ა̈ყრე** (ხჷა̈'ძ'ა̈ყრ, ანა'ძ'ა̈ყრე; ანა'ძ'ა̈ყრი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გადა'ასახლებს, 'ა'ყრის, დააქცევს. ჟ'ახოაყრა დადიანს პაპუნა (ლნტ. 90) — დადიანს პაპუნა აუყრია (გადაუსახლებია).

ხ-ა̄ძშხა იგივეა, რაც **ხ-აჟხა.**

ა̄ძცხუნე იგივეა, რაც **ა̈ძცხუნე.**

ა̄ძჭჷე იგივეა, რაც **ა̈ჰი̄ჭჷი.**

ხ-ა̄რ[1] (მა̄დ'და', ხა̄დ'და'; ხა̄დდეს ბზ., მა̄და, ხა̄და; ხა̄დეს ლშ.), **ხ-არ** (მად, ხად; ხადეს ბქ., მადა, ხადა; ხადეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — აქვს. ალე და̈ჷს გჷნ ძღჷდ თხუმ ხა̄და (ლშ.) — ამ დევს ძალიან დიდი თავი ჰქონდა. ალ ჰა̈ნს თხუმჟი ნიშა̈ნ ხარ (ლნტ.) — ამ ხარს თავზე ნიშანი აქვს. იხ. ათ-ხ-ა̄დ[1].

ხ-ა̄რ[2] (ლოხჷა̄დ, ლახა̄დ; ლა̈ხე̄რი ბზ., ლოხჷა̄დენ, ლახა̄და; ლეხე̄რი ლშ.), **ხ-არ** (ლოხჷად, ლახად; ლა̈ხერი ბქ., ლახჷა̈დ, ლახადა; ლა̈ხერი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — საქმეს იწყებს, 'შე'უდგება, თადარიგს იჭერს. ბაჲა გჷალა̈შ ლაშდბუნას ლახად (ბქ.) — ბაჲა ბოსლის გაწმენდას შეუდგა. მაულდ ლახადა ლაზობს (ლნტ. 317) — მელა ჭამას შეუდგა.

-ა̄რ[1] იგივეა, რაც **-ა̈რ.**

ა̄რ[2] იგივეა, რაც **ა̈რ.**

ხ-ა̄რჷნე[1] (ლოხჷა̄რჷინ, ლახა̄რჷნე; ლახა̄რჷნი ბზ., ლოხჷა̄რჷნ, ლახა̄რჷნე; ლახა̄რჷნი ლშ.), **ხ-არჷნე** (ლახჷარინ, ლახარჷნე; ლახარჷნისგ ბქ., ლახარჷნი ლნტ.) გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — აწყებინებს, საქმეს შეუყენებს. გიერგდ მიჩა ჰყინტ ზექი ლამა̄რას ლახა̄რჷნე (ბზ.) — გიორგიმ თავის ვაჟს შემის დამზადება დააწყებინა. მგხარ ლოქ ჩუქანყიჷ ლახარჷნეხ ლიბა̈რჯეს (ლნტ. 97) — ხეალ თოხნა(ს) ქვემოდან დააწყებინეო (შეუყენეო).

ხ-ა̄რჷნე[2] (ოხჷა̄რუნ, ახა̄რჷნე; ახა̄რჷნი) ბზ., ლშ., **ხ-არჷნე** (ახჷარინ, ახარჷნე; ახარჷნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ამყოფინებს, აკმარებს. ამნე̄მდ ეშხუ შდიხე გუგჷ ჩხარა ლახჷბას ახა̄რჷნე (ლშ.) — ამან ერთი თხილის გული ცხრა ძმას ამყოფინა. ეშხუ წყჷილ ჩაფლა̈ლს დედე ბეფშს ეშხუ ზა̈ს ქ'ახარჷნე (ლნტ.) — ერთ წყვილ ფეხსაცმელ'ებ'ს დედა ბავშვს ერთ წელს აკმარებს.

ა̄ჷდარ იგივეა, რაც **ჰა̄ჷდა̈რ.**

ხ-ა̄ჷდი იგივეა, რაც **ხ-აჰჷდი.**

ა̄ჷე, აჷე, ა̈ჷე იგივეა, რაც **ჰა̄ჷე.**

ხ-ა̄ქჷ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჷ.**

ხ-ა̄ქჷი̄სნე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჷი̄სგნე.**

-ა̄შ იგივეა, რაც **-ა̈შ.**

ხ-ა̄შდნე (ოთა̈შდინ, ათა̈შდგნე; ათა̈შდინნე ბზ., ოთა̄შდგნ, ათა̄შდნე; ათა̄შდნი ლშ.), **ხ-ა̈შდნე** (ოთჷაშდინ, ათა̈შდინე; ათა̈შდინისგ) ბქ., **ხ-ა̈შტნე** (ათჷა̈შტინ, ათა̈შტნე; ათა̈შტნი) ლნტ., გ რ დ მ., კ ა უ ზ ა ტ. — ავიწყებს. ნა̈ღრიბის ლიდდარ ჩუ ხა̄შდნე (ბზ. 299) — სიღარიბეს სიმდიდრე ავიწყებს. ყაგარდ მაზიგ შიშდ ამა̄შდნე (ლშ.) — წამალმა ტკივილი მალე დამავიწყა. ალჷე ალეს ლოქ ჩჷათა̈შტნი ჯე (ლნტ. 199) — აბა, ამას მე დაგავიწყებო.

ა̄შჳე (ოხჳა̈შჳ, ანა̄შჳე; ანა̈შჳინე ბზ., ოხჳა̄შჳ, ანა̄შჳე; ანა̄შჳნე ლშხ.), **აშჳე** (ოხ-ჳა̈შჳ, ანაშჳე; ანა̈შჳისგ||ანშჳემ ბქ., ახ-ჳა̈შჳ, ანაშჳე; ანა̈შჳინე ლნტ.), გრდმ. — ან-თებს. ანა̄შჳეხ ლემესგ საფლა̈ჳჲი (ბზ. 235) — დაანთეს ცეცხლი საფლავზე. დინად ჟ'ანაშ-ჳე ლემესგ (ბქ. 66) — გოგომ ცეცხლი დაანთო. მუდ ჩჳადაშჳე ძღუდ ლემესკ (ლნტ. 300) — მამამ დიდი ცეცხლი დაანთო.

ხ-ა̄ცჳ იგივეა, რაც **ხ-ა̈̄ცჳ**.

ა̄ცჳნე (ოთჷ̄ცჳინ, ადა̄ცჳ/უნე; ადა̄ცჳნი||ადა̄ცუნნე ბზ., ოთა̄ცუნ, ადა̄ცჳნე; ადა̄ცჳნი ლშხ.), **აცჳნე** (ოთცჳინ, ადცუნე; ადცუნისგ) ბქ., **ანცჳნე** (ათჳანცჳინ, ადან-ცჳნე; ადანცჳნი) ლნტ., გრდმ. — აცინებს. და̈̄რდ მოშ ადა̄ცუნე დი̄ნა (ბზ. 444) — ვერა-ვინ გააცინა ქალიშვილი. ზითუნახა̈ჳს ჩუ ლოქ ათა̄ცჳნი სი (ლშხ. 75) — მზეთუნახავს შენ გააცინებო. დეშერს ოთჷ̄ცჳნახ დი̄ნა (ლშხ. 75) — ვერავის გაუცინებია ქალიშვილი.

ა̄̈

ხ-ა̄̈ბ (ხჳა̈ბდა̈ს, ხა̈ბდა; ხა̈ბდე̄დს) ბზ., **ხ-ა̈ბ** (ხჳაბგდ, ხაბგდ; ხაბგდეს ბქ., ხჳაბგდა̈ს, ხაბგდა, ხაბგდეს ლნტ.), **ხ-ა̄ბ** (ხჳა̄ბდას, ხა̄ბდა; ხა̄ბდეს) ლშხ. გ რ დ უ კ. — აბია. ამი̄ მეძბარა̈ლ ბერყა̈ ნა̄ჭოშ ხა̄̈ბხ (ბზ. 244) — ამის მეძებრები რკინის ჯაჭვით არიან დაბმული. ისკჳი მუხჳბე წიფი კა̈ცხყი ხა̈ბ (ლნტ. 219) — შენი ძმა წიფლის კენწეროზე აბია.

ხ-ა̄̈ზ[1] (—, ხა̄̈ზდა̈ნდა; ხა̄̈ზდა̈ნდეს) ბზ., **ხ-ა̈ზ** (—, ხაზდა; ხაზდეს ბქ., მაზგდა, ხაზგდა; ხაზდეს) ლნტ., **ხ-ა̄ზ** (მა̄ზდა, ხა̄ზდა; ხა̄ზდეს) ლშხ. გ რ დ უ კ. — ადევს, აძევს. თეთნულდყი მუს მეჭად ყი ხა̄̈ზ (ბზ.) — თეთნულდზე თოვლი მუდამ ʻა̈ʼდევს. ლახჳა̈რქა ლიმრიეუნლჳე მახე მუს ხა̈ზ (ბქ.) — მთებზე მარიამობის შემდეგ ახალი თოვლი ʻა̈ʼდევს. [ლგდგარს] ატლასი ქესა ყი ხა̄ზ მუჭოდყი (ლშხ. 63) — მიცვალებულს მკერდზე ატლასის ქისა ადევს.

ხ-ა̄̈ზ[2] (მა̄̈ზდა, ხა̄̈ზდა; ხა̄̈ზდნდე̄დს) ბზ., **ხ-ა̈ზ** (მასდ, ხასდ; ხასდეს ბქ., მაზდა, ხაზდა; ხაზდეს ლნტ.). **ხ-ა̄ზ** (მა̄ზდა, ხა̄ზდა, ხა̄ზდეს) ლშხ. გ რ დ უ კ. — აცვია (ფეხსაცმელი, წინდა...) სალდათა̈რს ჩექმა̄̈ლ ხა̄̈ზდახ (ბზ.) — ჯარისკაცებს ჩექმები ეცვათ. ჩაფჷლ დემეგ ხასდ (ბქ.) — ფეხსაცმელი არ ეცვა. მახე ჩაფლარ მა̄ზდა (ლშხ.) — ახალი ფეხსაცმელი მეცვა. ჯჳინელ ჩაფლა̈რ ხაზდა (ლნტ.) — ძველი ფეხსაცმელები ეცვა.

ხ-ა̄̈ზნუნი, ხ-ა̄ზჳნი (მა̄̈ზნჳნდა, ხა̄̈ზნჳნდა; ხა̄̈ზჳნდე̄დს) ბზ., **ხ-აზნუნი, ხ-აზჳნი** (მაზნუნიჳ||მაზჳნიჳ, ხაზნუნიჳ||ხაზჳნიჳ, ხაზნუნიდეს) ბქ., **ხ-ა̄ზნუნი** (მა̄ზნუნდა, ხა̄ზნუნდა; ხა̄ზნუნდეს) ლშხ., **ხ-აზნუნი** (მაზნუნდა, ხაზნუნდა, ხაზნუნდეს) ლნტ. გ რ დ უ კ. — წასვლა უნდა, სურს. ა̈გითე მა̄̈ზნუნი (ბზ. 68) — შინ წასვლა მსურს. მი ლოქ მეჳარ მა̄ზნუნი ბაბა̄შთე (ლშხ. 63) — მე ძალიან მინდა პაპასთან წასვლაო. ეჩანღო ხოშა მაზნუნდა ლახჳა̈რხო (ლნტ. 98) — შემდეგ უფრო მინდოდა მთებში სიარული.

-ა̄̈ლ[1] იგივეა, რაც **-ა̈რ.**

-ა̄̈ლ[2] ბზ., **-ა̈ლ**[1] ბქ., ლნტ., **-ა̄ლ** ლშხ., **-იე̄ლ** ბზ., ლშხ., **-იელ** ბქ., ლნტ., **-ე̄რ** ბზ., ლშხ., **-ერ** ბქ., ლნტ. — 1. ხოლმეობითობის, მრავალჯერადობის, განმეორებული მოქმედების აღმნიშვნელი ინფიქსი. სი ჯიწჳი̄ლა̄ლა (ბზ. 69) — შენ ბევრჯერ გათხოვილხარ. 2. პირდაპირი ობიექტის სიმრავლის გადმომცემი ინფიქსი. ეჯა ლამპრა̈ლს ატჳრა̄̈ლი (ბზ.) — ის ლამპრებს ანთებს.

-ა̄̈რ[1] იგივეა, რაც **-ა̈რ.**

-ა̄̈რ[2] ბზ., **-ა̈რ**[2] ბქ., ლნტ., **-ა̄რ**[2] ლშხ., — კუთვნილების, თვისების აღმნიშვნელი სუფიქსი. ტგტა̄̈რ გიე̄რგდ ანჭე ჭალა̈ძთეჩუ (ბზ. 317) — ნაცარქექია (ნაცრიანმა) გიორგიმ მოაღწია მდინარემდე. ბაჩა̄რ გიმ (ლშხ.) — ქვიანი მიწა. ტიშა̄რ ფატან (ლშხ.) — ტილიანი პერანგი.

ხ-ა̄̈ქჳ (მა̄̈ქუდʻა̈ʼ, ხა̄̈ქუდʻა̈ʼ; ხა̄̈ქჳდე̄დს) ბზ., **ხ-ა̈ქჳ** (მა̈ქუდ, ხა̈ქუდ; ხა̈ქუდეს ბქ., მაქჳდა||მაქუდა, ხაქჳდა||ხაქუდა; ხაქუდეს ლნტ.), **ხ-ა̄ქჳ** (მა̄ქჳდა, ხა̄ქჳდა; ხა̄ქჳდეს) ლშხ., გ რ დ უ კ. — აცვია. [ჭყინტა̈რს] კაბა̈რ ხა̄̈ქუდხ (ბზ. 310) — ბიჭებს კაბები ეცვათ. ალის ძაძა̈რ ხა̈ქუდა (ბქ. 47) — ამას ძაძები ეცვა. ჩი̄ს ხეკჳეს ლეთნაფ ლერექჳ მახე ხა̄ქჳდეს (ლშხ. 24) — სააღდგომოდ ყველას ახალი ტანსაცმელი უნდა ეცვას. ეჯის ხაქჳდა ხოლა ლერექჳა̈ლ (ლნტ. 294) — იმას ცუდი ტანსაცმელი ეცვა.

ხ-ა̄̈ქჳი̄სგნე, ხ-ა̄̈ქჳნე (ოხჳა̄̈ქჳისგინ||ოხჳა̄̈ქჳნ, ახა̄̈ქჳი̄სგნე||ახა̄̈ქუნე; ახა̄̈ქჳი̄სგნი||ახა̄̈ქჳინი) ბზ., **ხ-აქჳნე** (ოხჳა̈ქჳინ, ახა̈ქჳინე; ახა̈ქჳისგნისგ) ბქ., **ხ-ა̄ქჳი̄სნე** (ოხჳაქჳი̄-

სჷნ, ახაქჷისჷნე; ახაქჷისჷნი) ლშ., ხ-აქ-ჷნჷნე (ახჷაქჷინ, ახაქჷნე; ახაქჷნი) ლნტ., გრდმ. კაუზატ. — ათქმევინებს. ეშხუ-ჲერუ ამბა̈ჷ ესერ ქა̄ჷ ახა̈ქჷისგჷნეხ (ბზ. 302) — ერთი-ორი ამბავი მათქმევინეთო. ქახაქჷნე, ერ მიჩა მუხჷბეს თჷეფ ხუღჷან (ლნტ.) — ათქმევინა, რომ მის ძმას თოფი ჰქონდა.

ხ-ა̈ქჷნე იგივეა, რაც ხ-ა̈ქჷ̄ისგნე.

ხ-ა̈ცჷ (მა̈ცჷდა, ხა̈ცჷდა; ხა̈ცჷდეს||ხა̈ც-ჷდჷ̄დს) ბზ., ხ-ა̈ცჷ (მაცუდ, ხაცუდ; ხაცუ-დეს ბქ., მაცუდა, ხაცუდა ლნტ.), ხ-ა̄ცჷ (მა̄ც-ჷდა, ხა̄ცჷდა; ხა̄ცჷდეს) ლშ. გრდუკ. — ჰკი-დია. ზურალა̈რს ლალა̄შა̈რ ყი ხა̈ცჷხ (ბზ. 362) — ქალებს გოდრები ჰკიდიათ. და̈ჷს ბიკ აშხჷხენჩუ ხა̈ცუდა (ბქ. 26) — დევს კუნძი ერთ მხარეს ეკიდა. ეშხუ მარას ლაჴჷა̈მ ხა̈ც-ჷემენა (ლნტ. 138) — ერთ კაცს ეკლესია ჰქო-ნია მოკიდებული. რიგს ხაცუდა წერქჷა ქა-ფარ (ჰოუზ. 24) — მოგს ეკიდა თომის ტვირთ(ებ)ი. კადატ. მინე ცოდ ლოქ ხა̄ცჷ (ლშ. 63) — ჩვენი ცოდვა ჰკიდიაო.

ბ

ბაბა (-ბა̈შ, -ბა̄ლ||-ბა̄ლა̈რ||-ბა̄ლუ̂ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ||-ბლა̈რ ბქ., -ბა̄შ, -ბა̄ლ˹არ˺ ლშხ., -ბა̈̄ჲშ, -ბა̈ლ ლნტ.) — 1. პაპა, ბაბუა; მოხუცი მამაკაცი. ბაბას ლა̈ხჴ̌რა̈ნხ ლახუ̂ბა (ბზ. 391) — პაპას შეეხ:ყეწნენ ძმები. ჲედაუ̂ ი ნიშგე ბაბა მგკთა̈რ ლგმა̈რხ (ბქ. 18) — იედავი და ჩვენი პაპა მოკეთეები ყოფილან. მიჩა ბაბა̄ რაშ ლოქ ხა̄ბ უ̂ორმო̄ჲსა (ლშხ. 60) — ბაბუაჩემის („მისი ბაბუის") რაში აბია ორმოშიო. ბაბას ათონერგაუ̂ა ნესუ̂ (ლნტ. 308) — ბაბუას დაურგავს ნესვი. 2. მამა. მი ბაბა მირ' ე̄სა? (ბზ. 232) — მე მამა მყავს თუ არა? ალჲა̈რს დედე ი ბაბა ათდაგანხ (ბქ.) — ამათ დედ-მამა („დედა და მამა") ვარდაეცვალათ. ბაბა ლადეღ ეჯქამ (ბჩ.) — მამის დღე შეგვემატოს! იხმარება გამოთქმებში: **ბაბა̈̄ თე** (ბზ.), **ბაბა̄ თუ̂ალ** (ლშხ.) — მამის თვალი. **ბაბა̄ლუ̂არა** (ბზ., ლშხ.), **ბაბაჯუ̂არა** (ლნტ.) — პაპისავ, მამისავ! ბაბალუ̂არა ხი (ბზ.) — მამის (||პაპის) საფიცარი (სათაყვანებელი) ხარ. იმოხ ლოქ ასხრი, ბაბაჯუ̂არა? (ლნტ. 256) — სად მიდიხარო, პაპისავ?

ბაბანიკ (-იშ, —) ქს. — ძერა, განძრევა. ბეჲანს ბაბანიკ მა̄ ხა̄ჲმედა (ლშხ.) — ბეჟანს ძვრა არ შეუძლია. ზურალდ დეშ ჩუ̂ემინ ბაბანიკ (ლნტ.) — ქალი ვერ გაინძრა (ქალმა ძვრა ვერ ქნა — დამბლადაცემულზე იტყვიან).

ბაბა̈ნი (-აშ, -ა̈რ) ბჩ., **ბა̈ბა̈ნი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ჩბს., **ბება̈ნი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ., ბოტ. — მსხლის საადრეო ჯიში. ბალა̈რისგა ხოლჯახ... ბაბა̈ნი (ბქ. 2) — ბაღებში უდგათ ბაბანი. ათხე ხოლჯახ ამეჩუ ა̈ნთროლ ი ბა̈ბა̈ნი (ბქ. 228) — ახლა უდგათ (ურგიათ) აქ ვაშლი და ბაბანი. უცხრე ჟახოლდ სიდხ: ...ბება̈ნი, ლგლყინ (ბქ. 282) — მსხლების სახელებად დარჩენილია (დარჩენილი არიან)... ბებანი, ნამყენი.

ბაბგა̈ნ იგივეა, რაც **ბაბნა̈გ**.

ბაბნა̈გ (-იშ, -ნაგა̈რ) ბზ., **ბაბგა̈ნ** (-განა̈რ) ლნტ., **ბაბგან** (-ა̈რ ლხმ., -არ ლშხ.) — დავრდომილი, მოდუნებული, დონდლო; უსუსური, უძლური (ადამიანი). სგა̈ჲ ბაბნაგა̈რ, იმაუ̂ ა̈მჩედნიდ? (ბზ.) — თქვე უძლურნო, საით გამექცევით?

ბაბსირია̈̄ნ, ბაპსირია̈̄ნ (-იშ, -იანა̈რ-||-იანა̈ლ) ბზ., **ბაბსგრია̈ნ** (-იანა̈რ) ბქ., **ბაფსირია̈ნ** ბქ., ლნტ., **ბაბსი̄რიან** (-ე̄ლ) ლშხ. — ცისტიტით დაავადებული. ჰანტო ბაბსირია̈̄ნ ლა̈̄სუ̂ (ბზ.) — ჰანტო ცისტიტიანი იყო.

ბაბსი̄რ, ბაპსი̄რ ბზ., ლშხ., **ბაბსირ, ბაფსირ** ბქ., ლნტ., **ბაბსგ˹რ˺** ლხმ. (-იშ||-აშ) — 1. ცისტიტი. ბაბსი̄რ მა̄მ ჯერაჲ? (ბზ.) — ცისტიტი ხომ არ გაქვს? (იტყვიან მოუსვენარ ადამიანზე). ბაბას ლიმეჩუ̂ეჲი ბაფსირ ხეყარ (ბქ.) — ბაბუას სიბერეში ცისტიტი დაემართა. 2. სისხლიანი ფალარათი. ფირუ̂ ბაფსირს ათოდაგარა (ლნტ.) — ძროხა სისხლიან ფალარათს მოუკლავს.

ბაბსგ˹რ˺ იგივეა, რაც **ბაბსი̄რ**.

ბაბსგრია̈ნ იგივეა, რაც **ბაბსირია̈̄ნ**.

ბაბუშტელაჲ (-ლა̄ჲშ, -ლე̄ლ) ლშხ., **ბაბუშტელა̈** (-ჲშ, -ლა̈ლ) ლნტ. ბოტ. — ონთქოფა, ონტკოფა. ბაბუშტელაჲ თელდ ლობიო̄ ბარდს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 5) — ბაბუშტელა მთლად ლობიოს ბარდს ჰგავს. გ ა დ ა ტ. ლშხ., გაბერილი, ლოყებგასიევებული (სალანძღავი სიტყვაა).

ბაგ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — 1. პირუტყვის სადგომად გამოყოფილი ადგილი ბოსელში, თაველაში ან ძველ სვანურ სახლში. ბაგისგა ტყგრა̈̄ლ ფაშტი̄ლ ჯი̄ბხ (ბზ. 210) — თაველაში მწვირიანი (ფალარათიანი, ფუნიანი) ფაშატი გიბიათ. 2. ქს. ბაგა. მსხვილფეხა საქონლისათვის საკვების ჩასაყრელი. ბაგთე ჰემ

ოთოშდ ფურს (ლშხ.) — ბაგაში თიეა ჩაეუყარე ძროხას. ბაგ ჟი უზნანად ა̈მსა̈დ (ლნტ.) — ბაგა დაუსუფთავებელი (მოუელელი) დამრჩა. შდრ. **ლა̈ლდიარ.**

ბაგირ იგივეა, რაც **ბა̈გირ.**

ბაგურ, ბაგჳირ (-ჳრა̈შ, -ჳრა̈ლ/რ) ბზ., **ბაგურ** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), **ბადჳირ** (-ა̈რ) ბქ., **ბა̈გჳრა̈**[1] (-ᲓᲨ, -რა̈ლ) ლნტ. 1. ქურდი. ბაგურ მა̄რე ჩი̄ს ხა̈სისგ (ბზ.) — ქურდი კაცი ყველას სძულს. ალ მარე ძღგდ ბა̈გჳრა̈ ლი (ლნტ.) — ეს კაცი (ძალიან) ქურდია. 2. უსინდისო. ეშხუ ბაგურ ზურა̈ლ არდა გუშკჳეშმოყ (ლნტ.) — ერთი უსინდისო ქალი იყო ჩვენთან.

ბაგჳნდ იგივეა, რაც **ბაგჳი̄ნდ.**

ბაგჳირ იგივეა, რაც **ბაგურ.**

ბაგჳი̄ნდ (-იშ, -ა̈რ/ლ), **ბა̈̄გჳრა**[2] (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ), **ბაგუნდი** (-დი̄შ, -დᲓა̈რ) ბზ., **ბა̈გჳრა**[2] (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ბაგჳ̄ნდ** (-არ) ლშხ., ბოტ. — მდგნალი. ბაგჳინდს‖ბაგუნდის და̈̄რ იქჩე ლეშხიდ (ბზ.) — მდგნალს არავინ ჭრის შემად (საწვავად). ჯ'ესერ ბა̈გჳრაშ ფაუს ატაბა̈ლი (ბქ. 87) — მე (თვითონ) მდგნალის ჯოხს ვთლიო (თლისო). ამშა კელ ბაგჳნდი კჳედელს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 3) — ამის ღეროს მდგნალის წნელს ჰგავს.

ბად იგივეა, რაც **ბა̈დ.**

ბადჳ ზს., **ბა̈დჳ** ლნტ. (-ა̈შ, -ა̈რ), **ბიდ**[1] (-იშ, -არ) ლშხ. — ფეტვის, კანაფის, სელისა და მისთანათა ჩენჩო. ალე ლი ქანა ბიდ (ლშხ.) — ეს კანაფის ჩენჩოა.

ბადჳირ იგივეა, რაც **ბაგჳირ.**

ბადლ⌈ჳ⌉ (-ა̈/იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ბადლუს** (-ლჳსიშ, -ლჳსარ) ლშხ. 1. ფუტურო, დამპალი (ხე). გეგიდ ანქა̈ჩ ბადლჳ მეგა̈მ (ბზ.) — გეგიმ მოჭრა ფუტურო ხე. ბადლჳდ პურსან ლა̈Ძფიშჳდ (ბქ. 44) — ფუტურომ ბოლი აუშვა. ბადლუს [ლი] მეჳარ მექჳრე მეგემ, მგძლირა̄ლა (ლშხ., ხორ. 5) — ფუტურო არის ძალიან დამპალი ხე, დანოტიოებული („მოსველო"). 2. ფუღურო. დი გა̈ტს ბადლჳთეᲫსგა შიდა (ბქ. 44) — დედა ქატოს ფუღუროში ყრიდა. იხ. **ბა̄რლჳ.** 3. ლნტ. უნაყოფო დიდი ტარო.

ბადშჳ იხ. **ბედ**[2].

ბაზი იგივეა, რაც **ბა̄ზი.**

ბაი ლხმ. — უ ა რ ყ. ნ ა წ ი ლ ა კ ი არა. დინას ლერექჳ ბაი ხა̈ქჳ (ბქ. 340) — გოგოს ტანისამოსი არ აცვია. შდრ. **მა̄მ, დე̄სა.**

ბალაჳერ იგივეა, რაც **ბალჳერ⌈დ⌉.**

ბალა̈ხ (-ლხიშ, -ლხა̈რ ზს., -იშ, -ლახა̈რ ლნტ.), **ბალახ** (-იშ‖-ლხიშ, -ლხარ) ლშხ., ბ ო ტ. — ბალახი. ალა ბალა̈ხისგა ლი ლგღა̈ფ (ბზ.) — ეს ბალახით (ბალახში) არის შეღებილი. ალ ბალახ ლგქაჩი ჟაგარ ლი (ლშხ., ხორ. 5) — ეს ბალახი ჭრილობის („დაჭრილის") წამალია. წერაქჳ ეშხუნა̈ირ ბალა̈ხ ლი (ლნტ. 7) — თომი ერთგვარი ბალახია.

ბალდა̈Ძ იგივეა, რაც **ფალთა̈Ძ.**

ბალდუმ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. სამუე. დეშდჳე ბალდუმ [ლიხ] დათჳᲫაᲫშერალ (ჭოჯ. 206) — დათვის სამუე არიან დათეიასანები. 2. ლნტ. მოკლე პალტო, ჯუბის მაგვარი ტანსაცმელი. სასოს ბალდუმ ხა̈ქჳ (ლნტ.) — სასოს მოკლე პალტო აცვია. 3. ქს. დაბებკილი (დაკერებული) ტანსაცმელი.

ბალე[1] (-ლე̄მიშ ბზ., ლშხ., -ლა̈რ ბზ., -ლემ, -ლოლ ბქ., -ლა̄შ, -ლარ ლშხ., -Ძშ. -ლა̈ლ ლნტ.), **ბა̈ლე**[1] ლხმ., ლნტ., ბ ო ტ. — ფოთოლი. ლამგნჩა̈ლდ ბალე მუღჳა̈̄ნდა̈ (ბზ. 163) — საჩრდილობლად ფოთოლი მქონდა. მგჭა̈რშჳ ესერ ბალა ხოჯდე (ბქ. 255) — რქებით ფოთოლს მოვიტანო. მანანაᲫ ბალარს ხა̈ბჷდნი ძინრჳშ (ლშხ., ხორ. 13) — ნამი („მანანა") ფოთლებს დილაობით ეპკურება (ესხმება). კ ნ ი ნ. **ბალი̄დ, ბალო̄დ** ბზ., **ბალე̄დ** უშგ., **ბა̈ლიდ** ბქ., **ბალო̄ლ** ლშხ., **ბალოდ** ლნტ. ეჯის მურგჳალ ბალო̄ლარ ხა̄რ (ლშხ.) — იმას პატარა მრგვალი ფოთლები აქვს. წიფი ბალოდ ჩუ ლოქ ათოშიხა (ლნტ.) — წიფლის პაწია ფოთოლი დავწვიო.

ბალე[2] ბქ. — ბეწვი. სემუნდ ა̈ხფიშჳდ ცულუჯემდ და̈ჳს, მარე ბალე დეშ ოხკიჩე (ბქ. 114) — ცოლისძმამ ესროლა მშვილდ-ისარი დევს, მაგრამ ვერაფერი დაუშავა (ბეწვი ვერ გააგდებინა).

ბალე[3] ბზ., ლშხ., **ბა̈ლე**[2] ლნტ. 1. ღორის დამარილებული და გამხმარი კუჭი, რომელსაც იყენებენ კვეთის შესამზადებლად. მეზჳბელდ

ლალდგრა̈ ხოჩა ბალა̈რ ლამე̄მ (ბზ.) — მეზობელმა საკვეთის კარგი მასალა („მკვეთები") მომცა. 2. დვრიტა, მაჭიკი — ჩვილი მცოხნავი საქონლის შიგნეულის ერთი ნაწილი. ლა̈ძჲას ჯადისა ხუღჳე: ფაშჳ, ...ჭაჭა̈რ ი ბა̈ლე (ლნტ. 39) — საკლავს მუცელში აქვს: ფაშვი, თირკმლები და მაჭიკი. შდრ. **დგრ.**

ბალიშ (-ლშიშ, -ლშა̈რ ბზ., -იშ||-ლშიშ, -არ||-ლშარ ლშხ.), **ბა̈ლიშ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ.) — ბალიში. გიგად ხჳა̈ჲ ბალშა̈რ ა̈ნყიდ (ბზ.) — დეიდამ (მამიდამ) ბევრი ბალიშ'ებ'ი იყიდა. ჰინგრიშ ბა̈ლიშს ხჳეთხელი (ბქ.) — უნაგირის ბალიშს ვეძებ. ნადჲენა̈რს ხოყდიდახ ბა̈ლიშა̈რს (ლნტ. 46) — ქალიშვილებს უყიდდნენ ბალიშებს. შდრ. **ოთილ.**

ბალჳერ'დ' (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.), **ბალაჳერ** (-არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ბზ. ბალავარი, საძირკველი. ალ ქორს ბგგი ბალჳერდ ხა̈რ (ბზ.) — ამ სახლს მაგარი საძირკველი აქვს. ეჩა ბალჳერ ოთჟაგა მეზჳბელს (ლშხ. 11) — იმის საძირკველი მოუწამლავს მეზობელს. 2. ბზ., ლხმ., ლშხ. თახჩა, ნიში (კარის ან ფანჯრის თავზე, ქვითკირის კედელში). ყო̄რ ჟიქა̈ნ, ბალჳერდთეჟი̄ნ, ოდრინე (ბზ. 366) — კარის თავზე, თახჩაზე, ავალ. კ ნ ი ნ. **ბალჳერდილ** ზს. წირო̄ლ ანშყა̈დ ბალჳერდილხა̈ნჩუ (ბზ. 367) — ურო ჩამოვარდა პატარა თახჩიდან.

ბალყა̈ჩ, ბელყა̈ჩ ბზ., **ბალყეჩ, ბელყეჩ** ბქ. (-ყჩიშ, -ყჩა̈რ), **ბელყეჩ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ბელყაჩ** (-ა̈რ) ლნტ., ბ ო ტ. — მურყანი, თხმელა. ბალყჩი ნამქაჩჳეჲ ჟ'ანჴა̈დ მა̄რე (ბზ. 289) — მურყნის ძირკეიდან (გადანაჭერზე) ამოვიდა კაცი. ბელყა̈ჩ ხოჩა ლექჩე ლი (ბზ.) — მურყანი კარგი მოსაჭრელია. ამეჩუ ხოჩამდ იცხემ ბალყეჩ (ბქ. 70) — აქ კარგად იზრდება თხმელა. ჭგშხურ ლუშდჳილს ქუნა̈რ ბელყჩიშ ჭგშხ ესერ ხა̈გმუნახ (ანდ.) — უფეხოდ დამარხულს სულები თურმე თხმელის ფეხს უდგამდნენო. ბელყეჩი ლგსკელ [ლიხ] ნესგა შგედარ (პოეზ. 206) — თხმელის წვივეანი არიან შუა შკედელები.

ბალყჩი̄ერ, ბალყჩგ̄რა (-რა̈შ, —) ბზ. **ბელყჩგრა** (-რა̄შ, —) ლშხ. 1. მურყნარი. ბალყჩგ̄რათე̄სგა ა̈მჴა̈დგ̄ნ (ბზ.) — მურყნარში მომიხდა შესვლა. 2. ლშხ. მურყანი, თხმელა.

ბამბა̈ იგივეა, რაც **ბამბა̈ჲ.**

ბამბა̈ჲ, ბანბა̈ჲ (-ბიშ, -ბაუ||-ბაჲა̈რ) ბზ., **ბამბა̈** (-ბიშ, -ბაუ უშგ., ბქ., -ჲშ, -ბა̈რ ლნტ.), **ბამბაჲ** (-ბა̄ჲშ, -ბე̄ლ) ლშხ. — ბამბა. ბამბი კალს 'ჲ'ა̈რ ლამედნე (||ლამჭო̈დნე)? (ბზ. 143) — ბამბის ფთილას ვინ მომცემს? თჳით თულუყჳ ბამბ' ათხაჲედ (ბქ. 260) — თითო გუდა ბამბა წაიღეთ. დედე ბობშს ბამბაჲს სგა ხაჭო̄ნნა (ლშხ. 55) — დედა ბავშვს ბამბაში ახვევდა თურმე. ბამბა̈ს ლოქუ ხაშტჳე (ლნტ. 66) — ბამბა ათოვდესო (მიცვალებულზე იტყვიან). ფანაგა გჳეში ლგმა̈̄რ ბანბი კარაჳშჳ (პოეზ. 44) — ფანაგა სავსე ყოფილა ბამბის კარვ'ებ'ით. იხმარება გამოთქმაში: **ბამბა̄ჲ ფიც||ფიჩ** (ლშხ.) — მძინარა. ბამბა̄ჲ ფიცისა||ფიჩისა ხარია? (ლშხ.) — ხომ არ გძინავს? [ბურანში (ბამბის ქულაში) ხარ?] კ ნ ი ნ. **ბამბილ** (ბზ.) — ბამბილა̈რ ქა ლახჭჳე̄ნ ქა̄მენქა (ბზ. 308) — ბამბები შემოახვიე გარედან.

ბან იგივეა, რაც **ბა̈ნ.**

ბანბა̈ჲ იგივეა, რაც **ბამბა̈ჲ.**

ბანგ იგივეა, რაც **ბა̈ნგ.**

ბანდა̈რ (დრიშ ზს., -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ., -იშ, -დარა̈ლ ლნტ.) — სკამლოგინი, გრძელი უზურგო სკამი. ალჲა̈რდ ჟ'ესლა̈ჯხ ბანდა̈რჟი̄ნ მინე გეზალ (ბზ. 331) — ამათ დააკრეს სკამლოგინზე თავიანთი შვილი. ტაბა̈გს ლასგჳრა ბანდა̈რს სგა ხაგემხ (ბქ. 75) — ტაბლას დასაჯდომ სკამლოგინს მიუდგამენ. კ ნ ი ნ. **ბანდრი̄ლ** (ბზ.) — მურყჳამისგა ათხეი ჩუ ა̈რი ბანდრი̄ლ (ბზ. 2) — კოშკში ახლაც არის პატარა სკამლოგინი.

ბანდლჳალ ზს., ლნტ., **ბანდლჳალაჲ** ლშხ. (ხობგნდლჳალა, მაბგნდლჳალე/ა ზს., ხობანდლჳალა ლნტ.) — რბილი, ფუმფულა. მი მუღჳა ბანდლჳალ ლაყჳრა (ბზ.) — მე მაქვს რბილი საწოლი.

ბანძა̈ჲ (-იშ, -ძაუ) ბზ., **ბანძა̈რ** (-ძარუ) ბქ., **ბანძა̈** (-ჲშ, -ძა̈ლ) ლნტ., **ბანძაჲ** (-ძა̄ჲშ, -არ||-ძე̄ლ) ლშხ. — გრძელბეწვა, ბანჯგვლიანი. და̈ჳ ლი ძღუდ ლგფა̈თჳ, ბანძა̈ (ლნტ. 70) — დევი დიდთმიანია, გრძელბეწვიანი.

ბანჭ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — პაიჭი.

ჯჷინალდ ხჷიქჷემდად ბანჭა̈რს (ლნტ. 6) — ძველად ეიცვამდით პაიჭებს.

ბაპ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -აშ, -არ ლშხ.), **პაპ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მღვდელი. ლჷაჭა̈რ ბაპთ' ა̈ჩა̈დ (ბზ. 337) — ეაჭარი მღვდელთან წავიდა. ბაპა̈რ წეს-აგებას ხა̈ჩოხ ლგდგა̈რს (ბზ. 8) — მღვდლები მიცვალებულს წესს აუგებენ (წესს'ის' აგებას უშერებიან). ბაპ ჩჷაჯგრი ტაბაგს (ლშხ. 35) — მღვდელი აკურთხებს სუფრას. ჩხარა ლახჷბა ლასჷხ ბაპა̈რ (ლნტ. 277) — ცხრა ძმანი იყვნენ მღვდლები. ბაპა̈რ მალყა̈რს არდახ (ჰოეზ. 10) — მღვდლები ბალყარეთში იყვნენ. იხმარება გამოთქმაში: **ბაპა ჟაგ** (ლშხ.), **ბაპა ჟაგა̈რ** (ლნტ.) — მიარება („მღვდლის წამალი"). ბაპ მარეს იმალე ჟაგა̈რს ხათრა, ხედჷა̈ჲს ხაყახა ბაპა̈ ჟაგა̈რ (ლნტ. 54) — მღვდელი კაცს რაღაც წამალს ასმევდა, რომელსაც ეწოდება მიარება. გადატ. ალე ბაპა ჟაგდ ლეთხჷლი ლი (ლშხ.) — ეს ძვირი საშოვარია („მღვდლის წამალივით საძებნია"). ამეჩუ პაპ ი მიჩა ხეხჷ ლგმზიგხ (ბქ. 8) — აქ თურმე მღვდელი და მისი ცოლი ცხოვრობდნენ (სახლობდნენ). ჯჷინელდ მუშჷან პაპ ხაყჷნახ (ლშხ. 4) — ძველად სვანი მღვდელი ჰყოლიათ. კნინ. **ბაპჷლდ** (ბზ., ლნტ.), **ბაპჷლ** (ლშხ.).

ბაპე (ლა̈ხჷბა̈პ, ლა̈ჲბაპე, ლა̈ჲბა̈პნე ზს., ლნტ., ლოხჷბაპ, ლეჲბაპე, ლეჲბაპნე ლშხ.), გრდმ. — ქადაგებს. ეჯნემ ნა̈ლდეჷი ლა̈ჲბაპე (ბქ.) — იმან სისულელე იქადაგა. ბაპ ბოგჟი ბაპე (ლნტ. 119) — მღვდელი ხიდზე ქადაგებს.

ბაპსირ იგივეა, რაც **ბაბსჷრ.**

ბაპსირია̈ნ იგივეა, რაც **ბაბსირია̈ნ.**

ბაჟ[1] (-ა̈შ ზს., ლნტ., -აშ||-იშ ლშხ.) — ჭკუა, გონება, გონიერება; გონი (გრძნობა), ცნობა, ცნობიერება. ხელწიფი გეზალ ბაჟთექა ქა̈ნჯა̈დ (ბზ. 444) — ხელმწიფის შვილი ჭკუაში ჩაერდა (ჭკუამდე მოვიდა). ალჲა̈რს ბაჟ ქოხკა̈დხ (ბზ. 282) — ამათ გონი დაეკარგათ. ღანაჷ ზურალს ბაჟ ოთკა̈დ (ბზ.) — ფეხმძიმე ქალს გრძნობა დაეკარგა. ლაყარშჷ ბაჟ ესერ ბაც ლესეს, წელ მაშენ ლგბა̈ჟ ირი (ანდ.) — გონება რომ ცემით შეიძინებოდეს (შესაძლებელი იყოს), ვირი ყველაზე ჭკვიანი იქნებაო. ხენწიფს ბაჟ ათაჩედა (ლნტ. 233) — ხელმწიფეს გული (გონი) წასვლია. **ბაჟ ი თჷელ** (ზს., ლნტ.). — ჭკუა-გონება. **ბაჟდ ლიჷედ** — გონს მოსვლა. **ბაჟდ მგჷდე** — გონს მომყვანი. **ბაჟხენქა მეჩდე** — გონდაკარგული, გადარეული.

ბაჟ[2] იხ. **ბა̈ჟ.**

ბაჟა (-ჟა̈შ ბზ., -ჟა̈შ ბქ., ლნტ., -ჟაჲშ ლნტ., -ჟაშ ლშხ.) — მადლიერება, მადლობა. ხოჩჷმი ლიჩჷმეს ბაჟა ხჷღჷა (ბზ.) — კარგის კეთებას მადლიერება ახლავს (აქვს). ბაჟაჟი ჯაჷდი ფურს (ლშხ.) — მადლობის ნიშნად („მადლობაზე") გაძლევ ძროხას.

ბაჟია̈ნ (-იშ, -იანა̈რ) ბზ., **ბაჟჲა̈ნ** (-ჲანა̈რ) ბქ., ლნტ., **ბაჟიან** (-არ) ლშხ. — გონიერი, ჭკვიანი, დაკვირვებული. ბაჟიან ზურა̈ლს ლარიბდ ხა̈რა (ლშხ.) — გონიერ ქალს სიღარიბეში უცხოვრია (ღარიბად ჰქონია).

ბაჟჷნ იგივეა, რაც **ბა̈ჟინ.**

ბაჟურ (-იშ, —) — უჭკუო, უგონო. ეჯნჷმ ბაჟურ გა̈რგლა ა̈დბინე (ბზ.) — იმან აბდაუბდა (უჭკუო) ლაპარაკი დაიწყო.

ბარაქ (-იშ, —) ბზ., ქს., **ბარა̈ქ** ბქ. — ბარაქა. ხვაეი. ნა̈ჲყიდჷს ბარაქ მა̈მ ხჷღჷა (ბზ.) — ნაყიდს ბარაქა არ აქვს. ნაშონს ბარა̈ქ ესერ ქა ხოზი (ანდ.) — დამადლებულს ბარაქა ეკარგებაო („გაუდისო"). ა̈მჟი ლგჷშჷნშა ზადსუ ლოხგენჷნად ცხემაჷშ, ქემაჷშ, ბედჷშ ი ბარაქჷშ (ლშხ. 16) — ასე დახუნძლული წელი დაგვედგომოდეს (წელს მივდგომოდეთ) ზრდით, მატებით, ბედითა და ბარაქით.

ბარბელ იგივეა, რაც **ბარბჷლდ.**

ბარბილ იგივეა, რაც **ბარბჷლდ.**

ბარბლა̈შ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ბარბჷლა̈შ** ბქ., **ბარბლაშ** ლშხ. — ბარბალობა (წმინდა ბარბალეს დღესასწაული 17 დეკემბერს). გიერგ ანჯა̈დ ბარბლა̈შ მგიშს (ბქ.) — გიორგი მოვიდა ბარბალობის კვირას. ბარბლაშგნლო ლადეღ იცხემ (ლშხ.) — ბარბალობის შემდეგ დღე მატულობს. **ბარბლა̈ში თჷე** (ბზ.) — დეკემბერი (ბარბალობის თვე).

ბარბლა̈შჲა̈რ (-ი/-ეშ, —) ბზ. — ბარბალობის დღეები. ბარბლა̈შჲა̈რ შდჷუა (ბზ.) — ბარბალობის დღეებში თიოდა.

ბარბო̄ლდ, ბარბე̄ლდ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ბარბ˹ჷ˺ელდ** (-ა̈რ) ბზ., **ბარბჷლდ** (-ა̈შ, -ა̈რ) უშგ., **ბარბჷილ** (-ჷლიშ, -ჷლა̈რ), **ბარბილ** (-ბლიშ, -ბლა̈რ) ბქ. **ბარბოლდ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქჩ., **ბარბელ** (-ა̈რ) ლნტ., ლხმ. — ბორბალი, თვალი. ურემს ბარბელდა̈რ ჩჷა̈თფაჰჷა̈̄ნ (ბზ.) — ურემს თვლები გაუფუჭდა. ბარბელს ლჷც იმჴენ ლოხფიშჷდე, ლექერს ეჯთ' ესერ ასპუნე (ანდ). — ბორბალს წყალს საიდანაც მიუშვებ, წისქვილს იქით დააგრიალებსო. თხერე ანჩად ბარბელმოყ (ლნტ. 297) — მგელი მოვიდა ბორბალთან.

ბარბ˹ჷ˺ელდ იგივეა, რაც **ბარბო̄ლდ.**

ბარბჷილ იგივეა, რაც **ბარბო̄ლდ.**

ბარბ˹ჷ˺ლა̈შ იგივეა, რაც **ბარბლა̈შ.**

ბარბჷლდ იგივეა, რაც **ბარბო̄ლდ.**

ბარგ იგივეა, რაც **ბა̈რგ.**

ბარდან (-დნა̈შ, -დნა̈ლ ბზ., -დნა̈რ ბქ., -იშ, -დნალ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈ლ ლნტ.) — ფართალი. ბარდნა̈ მგჯიშდ ლახტიხ ხარა̈ზს (ბზ. 323) — ფართლის მქსოველმა უპასუხა („დაუბრუნა") ხარამს. ჯჷინალდ ბარდან დო̄სა ლჷმთხო̄ლ (ლშხ. 30) — ძველად თურმე ფართალი არ იშოვებოდა. მა̈გ ხჷიქჷემდად ბარდანა̈ ფატა̈ნს (ლნტ. 7) — ყველანი ვიცვამდით ფართლის პერანგს.

ბარობ იგივეა, რაც **ბა̈რობ.**

ბარლჷ იგივეა, რაც **ბა̄რლჷ.**

ბარყჷენ იგივეა, რაც **ბარყჷენდ.**

ბარყჷენდ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ბა̈რყჷენ** (-ყჷნიშ, -ყჷნა̈რ) ჩბხ., **ბა̈რყენ** (-ყნიშ, -ყნა̈რ) ლხმ., **ბარყჷენ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — ტყემალი. სოზარდ ყ˙ა̈ნქა̈ჩ ბარყჷენდი ზექ (ბზ.) — სოზარმა მოჭრა ტყემლის ხე. მეზგა ფიშირს ხოგ ბა̈რყენ (ბქ. 282) — მოსახლეს ბევრს უდგას ტყემალი. ჭანჭურ ბარყჷენდ ხონგრა ქილდაჷ ლი (ლშხ., ხორ. 39) — ჭანჭური ტყემალზე უფრო მსხვილი ქლიავია.

ბარძიმ, ბა̈რძიმ (-იშ ზს., ლნტ., -ა̈ლ, ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.) — 1. ბარძიმი. ბაპდ ბა̈რძიმ ანჴიდ (ლნტ.) — მღვდელმა ბარძიმი მოიტანა. 2. შხამი, საწამლავი. ალ ჟაგა̈რ ბარძიმდჷ აჯსიპე̄ნა (ბზ.) — ეს წამალი შხამად გექცეოდესო. გ ა დ ა ტ. **ბა̈რძიმ მარე** (ბქ.) — გესლიანი კაცი.

ბარჯ (-ა̈შ ზს., -იშ ლნტ., -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ა̄ლ ლშხ.) — ბეჭი, მხარი. ამნე̄მ ჯანრე ბარჯა̈ლ სგა̄თჰჷე̄ნ გჷა̈რა̈̄ლს (ბზ. 193) — ამან ხარების ბეჭები შეახეია ტყავებში (ტყავებს). თა̈კჷ ქოთიბ ბარჯა̈რქა (ბქ. 16) — თოკი შევიბი მხრებზე. ჟი ლოხსგურა დეჷთაკ ცხეტაკს ბარჯჟი (ლშხ. 55) — შემოუსვამს დევთაკი ცხეტაკს მხარზე. და̈ჷს ეშხუ ბარჯჟი ხაზგდა ბიკ, მერბა ბარჯჟი — ნათხუარე (ლნტ. 278) — დევს ერთ მხარზე ედო ჯირკი, მეორე მხარზე — ნანადირევი. კ ნ ი ნ. **ბარჯჷლდ** ზს., ლნტ., **ბარჯი̄ლ** ლშხ.

ბასყი იგივეა, რაც **ბა̈სყ.**

ბატკ იგივეა, რაც **ბა̈ტკ.**

ბაჷ იგივეა, რაც **ბა̄ჷ.**

ბაფსირ იგივეა, რაც **ბაბსი̄რ.**

ბაფსირია̈ნ იგივეა, რაც **ბაბსირია̈̄ნ.**

ბაქ იგივეა, რაც **ბა̈ქ.**

ბაქა̈ჲ, ბაქარა̈ჲ (-ა̈იშ, -ქაჷ, -რა̈ლ‖-რაჲა̈ლ) ბზ., **ბაქარა̈, ბაქრა̈** (-იშ, -ჷ/რაჷ) ბქ., **ბაქაჲ** (-ქა̄იშ, -ქაჷ‖-ქიე̄ლ) ლშხ. 1. მატყუარა, ცრუპენტელა. ბაქარა̈ ბა̈ქდ ესერ ომთეფლი (ანდ.) — მატყუარა უკვალოდ (ტყუილად) გამქრალაო. 2. ტრაბახა, მკვეხარა. იმჟი ბაქარა̈ჲ ხი! (ბზ.) — როგორი ტრაბახა ხარ!

ბაქრა̈ იგივეა, რაც **ბაქა̈ჲ.**

ბალ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ უშგ., ქს., -არ ლშხ.) — ბალი. ზჷრაბს ა̈თჴა̈ლდჷ̄ნ ბალთე̄სგა (ბზ. 237) — ზურაბს მოუხდა ბალში შესვლა. ბალა̈რისგა ხოლჯახ ნა̈ლყინ ხილა̈რ (ბქ. 2) — ბალებში უდგათ (ურგიათ) ნამყენი ხეხილი. ხოჩა ბალ-ლარტამ ახოსყახ (ლნტ.) — კარგი ბალ-ბოსტანი გაუკეთებიათ.

ბალ[2] ზს., ლნტ. — ბეღელი; პურეულის შესანახი დიდი კიდობანი. კჷეცე̄ნ ბალისგა ნირი (ბზ.) — ხორბალი ბეღელში გვაქვს.

ბაშლაყ იგივეა, რაც **ბაშლჷყ.**

ბაშლოყ˹ჷ˺ იგივეა, რაც **ბაშლჷყ.**

ბაშლჷყ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ბაშლაყ** (-არ) ლშხ., **ბაშლოყ˹ჷ˺** (-ა̈რ) ლნტ. — ყაბალახი.

მა̄რე̄მ ლგღგა̈რ ჷიჯ ბაშლგყთ' ე̄სდე (ბზ. 409) — კაცმა მოკლული გეელი ყაბალახში ჩადო. თხუმჟი ლეგემ გუღჷან გუშკჷეურა ფაყჷ ედ ბაშლოყ (ლნტ. 6) — თავზე დასახურავად (დასადგამი) გვქონდა ჩვენებური ქუდი ან ყაბალახი. კნინ. **ბაშლგყგლ** ზს., **ბაშლოყულ** ლნტ.

ბაც[1], **ბაცა**[1] (-ციშ, -ცა̈შ ზს., -ცა̄შ ლშხ.) — შეძლება. პა̄ჷ როქ დო̄სამა ხათმგნხ, ბაც მა̄დ ლი (ბზ. 334) — რომ არაფერი სჭირდეთ, არ შეიძლებაო. ჷუდ ბაც დე̄სა ხა̄რ ლეგმერდას (ლშხ. 89) — ძილი არ შეუძლია (ძილად შეძლება არ აქვს) ავადმყოფს. შდრ. **მაბა̈ც**.

ბაც[2] (-იშ, —) — მოსალოდნელობა, რაღაცის მოლოდინი. ხოლა ლადა̈ღ გჷა̄რ ბაც (ბზ. 432) — ცუდი დღე მოგველის (მოლოდინი გვაქვს). ილბა̈ლ ესერ ბაც ხარ მიჩ (ბქ. 210) — იღბალი მოგელის შენო. მა̈ ბაც ხარ მარა, ეჯი უქადჷ ესერ ხარ (ანდ. 67) — რაც მოელის (რა მოლოდინი აქვს) კაცს, ის არ ასცდებაო. მინე დი ლოქ ლი ბაც (ლნტ. 212) — მოსალოდნელიაო დედაჩვენი (მოვიდეს).

ბაც[3] (-იშ. —) ლშხ. — იმედი. ბაც დე̄სა ჯა̄რ — იმედი ნუ გაქვს.

ბაცა[1] იგივეა, რაც **ბაც**[1].

ბაცა[2] (-ცა̈შ ბზ., -ცა̄შ ლშხ., -ცა̈ჲშ ლნტ.) — დაპირება, შეპირება. ცჷიდდ მირ ჯიხა ჩო̄მი ბაცა (ბზ.) — რაღაც ტყუილად (ცუდად) იცი ყველაფრის შეპირება. ბაცა̄ნქა დე'ჲ' მა̄მგჷეშ ჯა̈მჲედა (ბზ.) — დაპირების გარდა არც არაფერი შეგიძლია. ამჟი ბაცი-ბაციო̄ჲსა დროჲყამ ესღრი (ლშხ.) — ასე დაპირება-დაპირებაში დრო-ჟამი გადის. შდრ. **ლიბცე**.

ბაძგ იგივეა, რაც **ბა̈რცხილ**.

ბაჯგ იგივეა, რაც **ბა̈ჯგ**.

ბაჯჷარა̈, **ბაჯჷა̄რ** იგივეა, რაც **ბა̈ჯჷა̈̄რ**.

ბა̈ბა̈ნი იგივეა, რაც **ბაბა̈ნი**.

ბა̈გირ (-გრიშ ზს., ბაგრა̈ლ ბზ., ბაგრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ბაგირ** (-გრიშ, -გრალ) ლშხ. — ბაგირი, მსხვილი თოკი. დადად ფათქჩუ აფიშჷდ ბა̈გირ (ბქ. 63) — ბებიამ ორმოში ჩაუშვა ბაგირი.

ბა̈გჷრა̈[1] იგივეა, რაც **ბაგჷრ**.

ბა̈გჷრა[2] იგივეა, რაც **ბაგჷო̄ნდ**.

ბა̈დ (-იშ, ბადა̈რ) ზს., ლნტ., **ბად** (-არ) ლშხ. 1. ბადე. მამად ძუღჷათე̄სგა ბა̈დ ადქჷიჰე (ბზ. 81) — მამამ ზღვაში ბადე ჩაყო. შგნ ლახირმდ აბრეშუმიშ ბა̈დ (ბქ. 257) — ხელში დაიჭირეთ აბრეშუმის ბადე. 2. ბქ., ქს. ბადექონი. ტაბლარს სგა̄შურე̄მი ბადი ნაგილჷლს ლოხკჷანნეჸ (ლშხ. 15) — ტაბლებს შიგნეულის ბადექონის ნაგლეჯებს ჩააგანენ. 3. ბქ. არამჭიდრო ქსოვილი.

ბა̈დჷ იგივეა, რაც **ბადჷ**.

ბა̈დშჷ იხ. **ბედ**[2].

ბა̈ზი იგივეა, რაც **ბა̄ზი**.

ბა̈ი (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ბა̈ჲ** (ბა̈იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — მდიდარი, შეძლებული. ბა̈ჲ ხეხჷ-ჰა̈შს ჰყინტგეზალ ხოჲრიჸ (ბზ. 40) — მდიდარ ცოლ-ქმარს ვაჟიშვილი ჰყავთ. ცხგმრიშ ფერმა ბა̈ჲ ფერმა ლი (ბქ. 70) — ცხუმარის ფერმა მდიდარი ფერმაა. საბრალს ესერ ათშყედა ი ბა̈ის ახხჷია (ანდ.) — ღარიბს (საბრალოს) დავარდნია და მდიდარს უპოვიაო.

ბა̈იგეშ ლხმ., ვ ა რ ე. ნ ა წ ი ლ ა კ ი — არაფერი, ვერაფერი. ქეყანა ქა̈დზელალეჸ, მარე ბა̈იგეშ ა̈ნმეჴრეჸ (ბქ. 340) — ქვეყანა შემოიარეს, მაგრამ ვერაფერი გაიგეს. ქორგნქა ბა̈იგეშ მუღჷე — სახლს გარდა არაფერი მაქვს.

ბა̈ირა̈ლ იგივეა, რაც **ბა̈ჲრა̈ხ**.

ბა̈ლ იხმარება გამოთქმებში: **ბა̈ლდ ლიგნე** (ზს.), **ბა̈ლდ ლიგენე** (ლნტ.), **ბა̈ლდ ლიჩედ** — დაფლეთა, ნაფლეთებად ქცევა, დახევა. ამნემ მიჩა მუხჷბე ბა̈ლდ ადგენე (ბქ. 169) — ამან თავისი ძმა ნაფლეთებად აქცია. ბა̈ლდ ერ აჩეს! (ბზ.) — გასკდეს (დაიფლითოს)! (წყევლაა).

ბა̈ლე[1] იგივეა, რაც **ბალე**[1].

ბა̈ლე[2] იგივეა, რაც **ბალე**[3].

ბა̈ლიშ იგივეა, რაც **ბალიშ**.

ბა̈ნ (-იშ, ბანა̈რ) ზს., ლნტ., **ბან** (-არ) ლშხ. — ბანი (ხმა). ლაღრალს||ლიღრა̈ლს ხაკჷ: მგჷეღ (წინამძღოლი), მეჰემ ი ბა̈ნ (ბქ.) — სიმღერას სჭირდება (უნდა): დამწყები, მოძახილი და ბანი. ბანი მჷქჷო̄სდ [ლას] თაფჷ (ლშხ. 22) — ბანის მთქმელად იყო თაფუ-

გ ა დ ა ტ. **ბӓნ** (ბქ.), **ბან** (ლშ.) **მეფხუე** სხვადასხვა თვალსაჩრისის ქონა, ჩვენების არევა. **ბӓნ ი კიჩӓნ ჩუ მეყ̈ულე ხӓრხ** (ბზ.) — სიმღერა აუწყობელი (ბანი და მოძახილი გაყოფილი) აქვთ, გ ა დ ა ტ. ერთმანეთის ვერ უგებენ.

ბӓნგ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ბანგ** ლშ. — ბანვი. ჟӓზრӓლდ ბӓნგ ჩი ჩუ ლახӓშხ (ბზ. 344) — ევშირებმა ბანვი ყველას დაალევინეს. ეშჟი ბოთლიკ ბანგ ისგოლჟ ესჟდეხ (ბქ. 335) — ერთი ბოთლი ბანვი ჩაუდევითო. მӓრას ბანგს ლახთუნნეხ (ლშ.) — კაცს ბანვს დაალევინებენ. ზურალს ჯიბӓდსა ხӓღუენა ბӓნგ (ლნტ. 201) — ქალს ჯიბეში ჰქონია ბანვი. მერმამ კათხას ბანგას ჯათრეხ (ჩოჲზ. 126) — მეორე კათხას ბანვს გასმევენ.

ბӓნკʼირʼ იგივეა, რაც **ბრიკ.**

ბӓდ იგივეა, რაც **ბӓი.**

ბӓდა (-დӓშ, -დӓლ) ბზ., **ბადა** (-დაშ, -დელ) ლშ. — ბზობა. ბӓდӓ მიშლადӓლ ӓმჴედელიხ მუშგუჲრӓლ (ბზ.) — ბზობის კვირას მოსულან სტუმრები. ლინჩӓლისა გუიხალ უქმ: ბადა ი ურდალე ჟობიშ (ლშ. 24) — დიდმარხვაში ვიცით უქმე: ბზობა და ებრაელთა პარასკევი.

ბӓდრӓხ (-იშ, -რახӓლ ბზ., -რახӓრ ბქ.), **ბӓირӓღ, ბӓდრӓღ** (-იშ, -რაღӓლ ბზ., ლნტ., -რაღӓრ ბქ.), **ბӓდრახ, ბӓრახ** (-ალ) ლშ. — ბაირაღი, დროშა. რუსӓლდ ჟӓნკაჩეხ ბӓდრӓხ/ღ (ბზ.) — რუსებმა აღმართეს ბაირაღი. ხელწიფხედ ენკიდ ბӓირӓხ (ბქ. 106) — ხელმწიფემ აიღო დროშა. ეჩეჩუ ესციყეხ ბӓდრახს (ლშ. 20)||ბӓრახს (ლშ. 25) — იქ დაასობენ დროშას. მგლზონა ანსგოჯნიხ ბӓდრახალს (ლშ. 26) — სალოცავის მსახურნი (მამაკაცი „მონამენები“) ʼგაʼმოაბრძანებენ დროშებს.

ბӓჲ (-იშ, -არ) ზს., ლნტ., **ბაჲ** (-არ) ლშ. — ბაჟი, გადასახადი, ბეგარა. ფუსდს ხალტგნʼდაʼ ბӓჲი ლიკედ (ბზ.) — ბატონს უყვარდა ბაჟის აღება. იმის ӓდნე დӓჟ ბӓჲს? (ბქ. 51) — საით წაიღებს დევი ბეგარას? შდრ. **ბეგӓრ.**

ბӓჲინ (-იშ, —) ზს., **მგბӓჲნე** (-დაშ, -ნალა) ლნტ., **ბაჲჳნ** ლშ. 1. მაცნე, შიკრიკი, ამბის შემტყობინებელი. [ალდӓრდ] სგუებინ ბӓჲინ ადზგზეხ (ბზ. 182) — ამათ წინ შიკრიკი გაგზავნეს. ჯგგრӓგდ ადზგზე ბაჲინ მიჩა კერძӓრთე (ლშ. 54) — წმინდა გიორგიმ გააგზავნა მაცნე მოკეთესთან. ოთარს ბӓჲინ სგუებინ ოთჲӓდ (ჩოჲზ. 100) — ოთარს მაცნე წინდაწინ მოუვიდა. იხ. **მგბӓჲნე.** 2. ცნობა, შეტყობინება. გუგჩას ოთჲად ბӓჲინ (ბქ. 82) — გუგჩას მოუვიდა ცნობა.

ბӓრ[1] (-იშ, ბარӓლ ბზ., ლნტ., ბარӓრ ბქ.), **ბარ** (-ალ) ლშ. — ბარი; ნიჩაბი. მურზაბეგს ბӓრ ჩოთყუӓჩ (ბზ.) — მურზაბეგს ბარი გატყდა. ბარӓრშუ მუსს შიდეხ (ბქ. 5) — ბარებით თოვლს ყრიან. გიუიდ ბარ ენყიდე (ლშ.) — გივიმ ბარი იყიდა.

ბӓრ[2] — ბარი, დაბლობი. ბӓრსი იშდუჟინიӓ? (ბზ.) — ბარშიც თოვს ნეტავ? ბӓრ ӓდგითე სიმინდს ხჟალӓშიდ (ბქ. 229) — დაბლობ ადგილში სიმინდს ეთესავთ. ბӓრ მӓნკჟი ესერ ირქჟӓლ ი ლახჟ მӓნკჟი იშჟჟჟურӓლ (ანდ.) — ბარი ადრე (პირველი) იმოსება და მთა ადრე (პირველი) იხდის ტანსაცმელსო.

ბӓრა (ბარӓშ, —) ბზ., **ბერა** (-რӓშ, — ბქ., -რაშ, — ლშ., -რӓდშ, — ლნტ.) — კლება, დანაკლისი, ზარალი. ქӓმӓჟ გარ ლი ი ბӓრა ზუმშჟ გარ! (ბზ.) — მატება იყოს („მატებამც არის“) მხოლოდ და ზარალი ნაკლებად! მიშგუა მეზჟბელს ქა ბერა ისგა ქემად ხესპიჟ (ბქ. 314) — ჩემს მეზობელს დანაკლისი მატებად ექცეოდა. კუმში ბერაჟშ [ლეუწხჟაჟე] ღგრიხ მეცართე (ლშ. 12) — საქონლის ზარალით შეწუხებულʼნʼი მიდიან მკითხავთან.

ბӓრგ[1] (-იშ, ბარგӓლ ბზ., ლნტ., ბარგӓრ ბქ.), **ბარგ** (-ალ) ლშ. — ბარგი; მოძრავი ქონება (ქვეშაგები, ავეჯი...), წასაღებად მომზადებული ტვირთი. ღჟაჭӓრს ბӓრგ ხულჟӓნ (ბზ. 380) — ვაჭარს ბარგი ჰქონდა. მეთხჟӓრდ ჟӓნკიდ ბარგӓრ (ბქ. 84) — მონადირემ აიღო ნივთები (ტვირთʼებʼი). დეხჟდ ახოჯიდ ცულӓჴემანტ ჰӓშს ბӓრგცӓხენ (ლნტ. 314) — ცოლმა მოუტანა ქმარს მზითევ-ისარი ბარგთან ერთად. გ ა დ ა ტ. მზითევად გატანებული ქვეშაგები, ტანისამოსი, ავეჯი. ხელმწიფხედ ეჯის ბӓრგ ლახჟემ (ბქ. 41) — ხელმწიფემ იმას მზითევი მისცა. ზურӓლს ჟʼოხლაჯა ბარგ (ლშ. 59) — ქალს შეუკრავს მზითევი. კ ნ ი ნ. **ბӓრგილდ** ზს. ბӓრგილდӓრს ესერი ჩუ ოთშხჟინნე (ბზ. 280)

— ბარგ(ებ)საც შეგინახავო.

ბა̈რგ² ზს., ლნტ., **ბარგ** ლშ. — ნადირის (ჯიხვი, არჩვი) ჯგუფი. ბა̈რგ ლგმა̈რდ ლალოკაჟილა (ბქ. 12) — ნადირი ყოფილა მჟავე წყალთან (სალოკზე).

ბა̈რგ³ ზს., ლნტ., **ბარგ** ლშ. — მოკეთე, ახლო ნათესავი გვარში. ხოჩა̄მდუ ხა̈რიდ, მიშგუ ბარგა̈ლ! (ბზ.) — კარგად იყავით, ჩემო მოკეთეებო!

ბა̈რგნაბა̈რგ (-იშ, -ბარგა̈ლ) ზს., ლნტ. — ბარგი-ბარხანა. თელღგრად ადჲე მიჩა ბა̈რგნაბა̈რგ (ბზ.) — რძალმა წაიღო თავისი ბარგი-ბარხანა. მახელუ̂აყა̈რ, ბა̈რგნაბა̈რგშუ̂ ყი ლგქა̈ფ, მეზგათე ტეხნიხ (ბქ. 233) — ახალგამრდები, ბარგი-ბარხანით დატვირთულ'ნ'ი, ოჯახში (მოსახლესთან) ბრუნდებიან.

ბა̈რდ (-იშ, ბარდა̈რ ბქ., ბარდა̈ლ ლნტ.), **ბა̄რდ** (-ალ) ლშ., ბოტ. — ბარდი; ხეიარა მცენარის ღერო. მგლდერი̄ლს ბა̄რდ ხა̄რ (ლშ., ხორ. 22) — ცერცველას ხეიარა ღერო აქვს.

ბა̈როშ (-ა̈შ, —) ზს., **ბარობ** (-იშ, —) ლნტ. — ბარობა (ადგილობრივ მკვიდრთა განმარტებით, ძველისძველი პერიოდი, როდესაც ბამთარი საერთოდ არ არსებობდა). ჯუ̂ინლიშ ჯუ̂ინალდ, ბა̈რობა̈შ დრეუ̂ჟი, ჩუ̂იბეჴეუ̂ს ეშხუ ლგჲმედ მეზგე ლგშზიგ (ბქ. 247) — ძველისძველად, ბარობის დროს, ჩუბეხევში ერთი შეძლებული მოსახლე ცხოვრობდა თურმე.

ბა̈რყ'უ̂'ენ იგივეა, რაც **ბარყუ̂ენდ.**

ბა̈რცხილ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ბაძგ** (-არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — ბოტ. ბაძგი, ირმისსაკენტელა, ჰყორი. ნენჩას ხაგ ბა̈რცხილ (ბქ. 228) — ულრან წიწვიან ტყეში ხარობს (ტყეს ადგას) ბაძგი. ბაძგს ლგცაგ ბალარ ხა̄რ (ლშ., ხორ. 5) — ბაძგს ეკლიანი ფოთლები აქვს.

ბა̈რძიმ იგივეა, რაც **ბარძიმ.**

ბა̈სრ (ხომბასრა, მამბასრე) ზს. 1. ბასრი. მა̈ ბერეჟ ჰეჩი, ბა̈სრ ესერ ეჯი ლი (ანდ.) — რომელი რკინა'ც' კვესავს, ბასრი (ფოლადი) ისაო. გადატ. მარჯვე, მოხერხებული. ყანსაუ̂ ბა̈სრ მა̄რე ლი (ბზ.) — ყანსავი მარჯვე კაცია. 2. ლნტ. სანაშენო, დაუკოდავი (ვირი, ცხენი).

ბა̈სყ (-იშ, ბასყა̈რ) ზს., **ბა̈სყი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — მარწყვი. მგჰი ბა̈სყ მუჰხუ̂ი ლი (ბზ.) — მწიფე მარწყვი ტკბილია. ჰუბერ მასა̈რდ წუ̂ა ბა̈სყ (ბქ. 228) — ჭუბერში ბლომადაა ('მო'იპოვება) მარწყვი. შდრ. **მაჲო̄ლ.**

ბა̈ტკ (-იშ, ბატკა̈რ) ზს., ლნტ., **ბატკ** (-არ) ლშ. — მრგვლად (მთლიანად) შემწვარი გოჭი (ან: თხა, ცხვარი, მოზვერი, ხარი.). კამბეჩ ლაჯაბდ ხორიხ, ჴა̈ნს ბა̈ტკდ ატყბეხ (ბზ. 81) — კამეჩი მოსახარშავად აქვთ, ხარს მრგვლად წვავენ. ხოშა ნალალდ ბატკარს ხამრა̄შს ხაყლეხ (ლშ. 32) — მეტწილად „ბატკებს" ღორისას ეძახიან.

ბა̈ქ (-იშ, ბაქა̈რ) ზს., **ბაქ** (-არ) ლშ. 1. სიცრუე, ტყუილი. ალა ბა̈ქ ლი, ჰა ტკიც? (ბზ. 113) — ეს ტყუილია თუ მართალი? ბა̈ქიშ მუქუ̂ისგს ტკიცს ესერი და̈რ ხეჯრა̈უ̂ (ანდ.) — მატყუარას (ტყუილის მთქმელს) მართალსაც აღარავინ უჯერებსო. იხმარება გამოთქმაში: **ბა̈ქი ლიდე̄სგი** (ბზ.), **ბაქა̈ ლიდისგ** (ზს.) — ცილისწამება. 2. ბაქიბუქი, კვეხნა, ტრაბახი. მაი ჯა̄რ ალემაგ ბაქ? (ლშ.) — რად გინდა ამდენი ტრაბახი?

ბა̈ჩ (-ა̈შ, ბაჩა̈რ ბზ., ლნტ., მიც. ბა̈ჩს|| ბაჩუ̂ ზს., ბაჩუ̂ემ, ბაჩა̈რ ბქ.), **ბეჩ** (-იშ, -არ) ლშ. — ქვა. ხელწიფ ბა̈ჩდ ესსიპდა (ბზ. 272) — ხელმწიფე გაქვავდა (ქვად იქცა). და̄̈უ̂ ბა̈ჩუ̂ეჟი ბაჩუ̂ ხა̈ფუ̂̈ნე (ბზ. 320) — დევი ქვაზე ქვას ადუღებს. მალულდ'დ' თხუ̂იმ ბაჩა̈რს ლახხიპ (ბქ. 24) — მელამ თავი ქვებს მიახეთქა. ბაჩუ̂ ბა̈ჩ ესერ ანგუ̂ჰე (ანდ.) — ქვას ქვა ამაგრებსო. რიყ ბა̈ჩშუ̂ ლგმა̈რელი გუ̂ეში (ლნტ. 264) — რიყე ქვით ყოფილა სავსე. დი̄ნა ბეჩდ ლგსპა მა̄რას ეთლაკა̄ნდა (ლშ. 72) — ქალიშვილი გაქვავებულ (ქვად ქცეულ) კაცს წააწყდა. იხმარება გამოთქმაში: **ბა̈ჩა̈ ჩა̄̈ჟ** (ბზ.) — ამტანი, გამძლე, ფეხმაგარი (ქვის) ცხენი.

ბა̈ჩა̈̈რ (-იშ, —) ბზ., **ბაჩა̈რ** ბქ., ლნტ., **ბეჩა̄რ** ლშ. — ქვიანი. გუშგუ̂ეჲმგყ ხუ̂ა̈ჲ ა̈რი ბა̈ჩა̈̈რ ა̈დგი (ბზ.) — ჩვენში ბევრია ქვიანი ადგილი. შდრ. **ლგბა̈ჩ.**

ბა̈ცხ (-იშ, ბაცხა̈რ) ზს., **ბეცხ** (-არ) ლშ. 1. დიდი ლხინი, რომელსაც იხდიდნენ მტერზე მნიშვნელოვანი გამარჯვების შემთხვევაში ან ეპიშვილის (ვაჟიშვილის) (ვადამენების სამიშროების

წინაშე მდგარი ვეარის გამგრძელებლის) დაბადებისას. მგლხäრს ბäცხ ოთჩჷემნახ (ბზ.) — მელახლებს საგანგებო ლხინი გადაუხდიათ. 2. ქილეხი, რიგი. კ ნ ი ნ. **ბäცხილდ** ზს. გჷიჰდ-ანშერ ბäცხილდ ხერიხ (ჰოგზ. 212) — გვიჭიანით (მკვდარზე) რიგი აქვით (ექნებათ).

ბäწკ იგივეა, რაც **პაწკე̄რ.**

ბäჯ იგივეა, რაც **ბǟჯ.**

ბäჯგ ზს., ლნტ., **ბეჯგ** ზს. (-äშ||-იშ, ბაჯ-გäრ), **ბაჯგ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მარგილი; ბიგა, სარი, ბიჯგი, ბოძი. ბäჯგდ||ბეჯგდ სგალოხოგ ქორს ყაჰჷრä ნäქჷიც (ბზ.) — ბიჯგად სახლს შეყუდებული არყის ხის ნაჭერი. მარა მარ˙ ე̄სერ ხობჯგი ი ჰალäგს — ბäჯგ (ანდ.) — კაცს კაცი უფროსობა („ბიჯგება") და ლობეს — სარიო. ცხეტაკს ჯიჯჷარ ბაჯგარდ ლოხგა (ლშხ. 56) — ცხეტაკს ძელები ბოძებად შეუდგამს. ფედიას ლჷგ ჷოშთხჷ ბäჯგჷი ნäლია (ლნტ. 21) — ახლოს დგას სასიმინდე (ნალია) ოთხ ბოძზე. კ ნ ი ნ. **ბაჯგილდ.** ბაჯგილდ ლოქ ასაციყ კალისა (ლნტ. 89) — მარგილი დაარჭვე ეზოში.

ბäჯჷ (-äშ||-იშ, -ბაჯჷäრ) ზს., **ბა̄ჯჷ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ჩიყვი. ბესის ხოშე̄რება ბäჯჷ ხäდ-და (ბზ.) — ბესის ქეება ჩიყვი ჰქონდა. 2. თიაქარი, გრიჟი. დაჩის ბäჯჷ ხეყად (ბქ.) — დაჩის გრიჟი ჰქონდა. 3. ლშხ., ლხმ. ხორცმეტი, სიმსივნე. ალ მა̈̄რეს ძღჷდ ბäჯჷ ხა̄რ (ლშხ.) — ამ კაცს დიდი ხორცმეტი აქვს. 4. თათი (დათვისა); ტერფი. შდრ. **ფჷყჷ, ყჷიყჷ, ყჷიჩ.**

ბäჯჷა̈̄რ (-იშ, ბäჯჷა̄რäლ), **ბაჯჷა̈̄რ** ბზ., **ბäჯჷäრ** (ბäჯჷარäრ||-äლ) ბქ., **ბაჯჷარä** ლხმ., **ბაჯჷა̄რ** (-ალ) ლშხ. 1. ჩიყვიანი. ეჯდარ ბაჯჷა̄-რჷ ლიხ (ლშხ.) — ისინი ჩიყვიანები არიან. 2. თიაქრიანი. 3. ხორცმეტიანი.

ბა̄ზი ბზ., ლშხ., **ბაზი** ბქ., ლნტ., **ბäზი** ბქ., ზ მ ნ ზ. — ამაღამ. ბა̄ზი ქორთე ლი̄ზი მაკჷ (ბზ. 40) — ამაღამ შინ წასვლა მინდა. ბäზი ჩჷ ხჷäრიდ სადგემისგა (ბქ. 205) — ამაღამ ვიმყოფებით კარავში (სადგომში). ქორწილ ბა̄ზი ლოქ ხა̄რხ (ლშხ. 62) — ქორწილი ამაღამ გვაქვსო. ბაზი ჯäრ გჷეფეშტჷენი (ლნტ. 93) — ამაღამ ჯარი დაგვესხმის თავს.

ბა̄ღრახ, ბა̄რახ იგივეა, რაც **ბäღრäხ, ბäღრäლ.**

ბა̄რდ იგივეა, რაც **ბäრდ.**

ბა̄რღჷ (-äშ, -äლ ბზ., -აშ, -ალ ლშხ.), **ბარღჷ** (-იშ, -äლ) ლნტ., **ბოღრო** (-რჷე̄შ, -რǟლ) ბზ. — ფუღურო, ღრუ. ბა̄რღჷისგა ნäპო̄ლს||ნäპრგლს ლäცჷნდაჷ ოხსყა (ბზ.) — ფუღუროში ჩიტს ბუდე („საბარტყე") გაუკეთებია. ირემდ ყ˙ადღე ზეთუნახაჷ ბოღროთე̄სგა (ბზ. 82) — ირემმა აიყვანა მზეთუნახავი ფუღუროში. ჩა̄ყი ცაგ'ს' კელ ბა̄რღჷ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 35) — ცხენის ეკალ'ს' (მცენარეა) ღრუ ღეროები აქვს. მეზგე äთელაკან ღჷებს მეგამä ბარღჷისა (ლნტ. 23) — მოსახლე წააწყდა სკას ხის ფუღუროში. შდრ. **ბადღ'ჷ'.**

ბა̄ტო, ბატო̄ლჷ ლშხ. მიმართვის ფორმა — ბატონო! მაღ ჯაკჷ, ბა̄ტო, მიშგჷǟხენ? — რა გინდა, ბატონო, ჩემგან?

ბა̄ჷ (-äშ||-იშ, -äრ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ბაჷ** (-äშ, -äრ) ბქ., **ლაბაჷ** ლნტ. — დროებითი საცხოვრებელი (ღამის სათევი) იალაღებზე, ყანასა ან ტყეში. ამეჩჷნ ეშხუ ბა̄ჷ ნიცხგნ (ლშხ.) — აქ ერთი ღამისსათევი გვეგულებოდა.

ბა̄ჯ იგივეა, რაც **ბǟჯ.**

ბა̄ჯჷ იგივეა, რაც **ბäჯჷ.**

ბǟგჷრა იგივეა, რაც **ბაგჷი̄ნდ.**

ბǟლ (-იშ, ბა̄ლäრ) ბზ., **ბელ**[2] (-äრ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — საბერველი (სამჭედლოს იარაღი). ბǟლ ჩჷäთფაჰჷǟნ მგშკიდს (ბზ.) — მჭედელს გაუფუჭდა საბერველი. ხახჷ ბელ-ლექჷა ქჷიშ ოთჰარა (ბქ. 218) — ცოლს საბერველში ქვიშა ჩაუყრია.

ბǟმბლჷ ბზ., **ბე̄მბლჷ** (-ლჷშ, —) ბზ., ლშხ., **ბომბლა** (-ლäშ, —) ბქ. — მოსავლიანობასთან დაკავშირებული რიტუალი, სრულდება ახალი წლის ღამეს შესაბამისი წამოძახილებით: **ჯიშინ-ჯიშინ ბǟმბლჷ** (ბზ. 10). ნებოზს ხეჰმენიხ ბომბლას (ბქ. 4) — საღამოს ჩამოუვლიან ბომბლის შესასრულებლად („გამოჰყვებიან ბომბლას"): მსხვილ ჯოხს მხრებზე გაიდებს ორი ვაჟი. ჯოხზე ახალგამომცხვარ შესვამენ და კერას შემოუვლიან. ჯოხზე მჯდომს მარჯვნიდ ჩქმეტენ, ძირს ექაჩებიან; თუ ჩამოაგდეს, ამბობენ: კარგი წელი დაგვიდგებაო.

ბǟრჯ იგივეა., რაც **ბǟჯ.**

ბა̈ჯ (-იშ, ბა̈ჯა̈რ) ბზ., **ბა̈ჯ** (ბაჯა̈რ) ბქ., ლნტ., **ბრა̈ჯ¹** (ბრაჯა̈რ ბქ.), **ბა̄ჯ** (-არ) ლშხ., **ბა̈რჯ** (ბა̈რჯა̈რ) უშგ. 1. ნაბიჯი. ბაბას ბა̈ჯი ლიცა̈დი მა̈მა ხა̈მჲედა (ბზ. 148) — პაპას ნაბიჯის გადადგმა (შენაცვლება, მონაცვლება) არ შეუძლია. და̈შდუ̂დ ბა̈ჯ ქა ლაიგ მიშგუ̂ათე (ბქ. 16) — დათვმა ნაბიჯი გადმოდგა ჩემკენ. ბობშ ბა̈ჯს დეშ იგემ (ლშხ. 6) — ბავშვი ნაბიჯს ვერ დგამს. დაჯგლ ბა̈ჯს დეშ იცადი ქა (ლნტ. 125) — თხა ნაბიჯს ველარ დგამს ('გა'იცელის). სემი ბრა̈ჯს ადრინა დაჯგლ (ბქ. 159) — სამ ნაბიჯზე წაეიდოდა თხა. **ბა̈ჯ-ბა̈ჯჲი** ზმნზ. — ნაბიჯ-ნაბიჯ: ბა̈ჯ-ბა̈ჯჲი შუკუ̂ ესერ ჩუ ომშდეხ (ანდ.) — ნაბიჯ-ნაბიჯ გზა გაილიაო. შდრ. **ბრიკ, ბლა̈ნკუ̂.** იხმარება გამოთქმებში: **ბა̈ჯიშ ლგდგა̈რ** (ბქ.) — შარმაცი, მცონარა. **აჯს-ბაჯს** — ალთა-ბალთას: ეშუ̂ი აჯს ესერ ლგმრა̈გდინ, მერმე — ბაჯს (ანდ.) — თურმე ერთი ალთას ლაპარაკობდა, მეორე — ბალთასო. 2. სიგრძის საზომი ერთეული (მამაკაცის ერთი ნაბიჯი).

ბებანი იგივეა, რაც **ბაბა̈ნი.**

ბებე იხ. **დადა.**

ბებრეხ იგივეა, რაც **გაბრა̈ხ.**

ბებშ იგივეა, რაც **ბეფშუ̂.**

ბეგა̈რ (-გრა̈შ||-იშ, -გარა̈ლ||-გარა̈რ) ზს., **ბეგარა** (-რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — ბეგარა, გადასახადი. დადიან ბეგარაუ̂შ გუფშტუ̂ა (ლნტ.) — დადიანი ბეგრით გვიშვებდა. ბეგა̈რ ყ'ალგა̈დდ გალფხა̈ნშერას (ჰოეზ. 60) — ბეგარა დავადევით გარიდაფხაძეებს („გალფხასიანებს"). შდრ. **ბა̈ჟ.**

ბეგო იგივეა, რაც **ბეგუ̂ა.**

ბეგუ̂ა (-უ̂ა̈შ, — ბზ., -უ̂ა̈შ, — ბქ., -უ̂ა̄შ, — ლშხ.), **ბეგო** (-გო̄შ, —) ბზ. ბოტ. — ჩვეულებრივი ბარდა. ბეგუ̂ახა̈ნქა ეზარ ნა̈ყუნ ისყი (ბზ.) — ჩვეულებრივი ბარდისაგან კარგი შეჭამადი კეთდება. ლახმგლა̈რს ხოლაშახ ბეგუ̂ა (ბქ. 281) — ლახამულელებს უთესიათ ჩვეულებრივი ბარდა. ბეგუ̂ა მუხუდოს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 5) — ჩვეულებრივი ბარდა მუხუდოს ჰგავს.

ბედ¹ (-იშ, —) — 1. ბედი, იღბალი. ბედუ ჯა̈ცხ (ბზ. 168) — ბედი გექნებათ (ბედიმც გქონდეთ). ა'სერ ლუცხუ̂ლე ნიშგე ბედ! (ბქ. 206) — ვაი ჩვენს დამწვარ ბედს („შეგრუსული ჩვენი ბედი")! ალ დინა აშმა̈რ ლი ბედიშ (ლშხ. 12) — ეს გოგო მადლიერია ბედის'ა'. ბედს ლოქ დაგწეუ̂ (ლნტ. 314) — ბედს გწევო. ოდ, ლგკჩეუ̂ ლი ბედი მიშგუ! (ჰოეზ. 30) — ოი, ნეტავ ჩემს ბედს (ნეტარი არის ბედი ჩემი)! იხმარება გამოთქმებში: **ბედინაწერ** (ლშხ.) — ბედისწერა. ბედიშ [ი] ნაწერი თხუ̂მთე ლიზი (ლშხ.) — ბედისწერის შესრულება. **ბედიგუ̂ეშ** — ბედი, საქმე. ამჟი ლი მიშგუ ბედიგუ̂ეშ (ბზ.) — ასეა ჩემი საქმე. 2. პირობები, ყოფა, საკვები, კვება, მოვლა. ხოჩა ბედ გუ̂ა̈რ (ბზ. 375) — კარგი კვება გვაქვს. მაგუ̂ა̈რ ბედ ხარხ ლახუ̂ს უ̂ეთხუ̂მალს? (ბქ.) — როგორი პირობები აქვს (აქვთ) მთაში საქონელს?

ბედ² — მიზეზი, ბრალი. მა̈გ ნაქჲიუ̂ი ბედ ხა̈რ (ბზ. 446) — ყველაფერი ქვიფის ბრალია. **ბადშუ̂, ბა̈დშუ̂** ბზ., ლნტ., **ბედშუ̂** ბქ., ლშხ., ზმნზ.— **ბედ** სახელის მოქ. ბრუნვის ფორმა: 1. მიზეზით, გამო. ლარდა მა̈მა გუ̂ა̈დ მოხელა̈ ბა̈დშუ̂ (ბზ. 306) — არ გვედგომებოდა (საშყოფი არ გვქონდა) მოხელის მიზეზით. ამიშ ბედშუ̂ დიარს ჩუ დეშ ლგმზუ̂ებხ (ბქ. 13) — ამის მიზეზით პურს ველარ ჭამდნენ თურმე. მარხუ̂ი ბედშუ̂ დე̄მ იჩოხ ალეს (ლშხ. 7) — მარხვის გამო არ აკეთებენ ამას. ამშა ბადშუ̂ გიმ ჩიგარ ფუკუ̂ი ლი (ლნტ. 4) — ამის გამო ნიადაგი მუდამ მშრალია. 2. **ბედშუ̂, ბედუშ** უშგ., ლშხ. — თავის დროზე, დროულად. ბედუშ დე̄სამა ირი ი აჩუ̂ნლო ხონ ლეს ი ხონ — ნომა (უშგ.) — დროულად არაფერი იქნება და მერე გინდ იყოს და გინდ — არა. 3. **ბედჟი** — **ბედ** სახელის მიც. ბრუნვის -ჟი თანდებულიანი ფორმა: — შესახებ, თაობაზე, გულისთვის. ბესიდ ხეხუ̂ ჩუ დე̄სა ადშგურა̈ნე სა̈დილი ბედჟი (ბზ.) — ბესიმ ცოლი არ დაარიგა სადილის თაობაზე. ისგუ̂ა ბედჟი იმჟი ოხუ̂ეჲცხუ̂ნის დინას?! (ბქ. 31) — შენი გულისთვის როგორ გაელევიძებ ქალიშვილს? ჟი ხამზგრიხ ჯგგრა̈გს ნამშაუ̂ი ბედჟი (ლშხ. 24) — შესწირავენ წმინდა გიორგის მოსავლის („ნამუშევრის") თაობაზე. ძაძარ ჩუ̂აჯიჩხ ეჩა ბედჟი (ლნტ. 300) — ძაძები დაცვითეს იმისთვის. ფირუ̂ი ბედჟუ̂ნ ლახ ანდაგრი̄სდ? (ჰოეზ. 72) — ძროხის გულისთვის თუ დაგეხოცავდით?

ბედნიე̄რ, ბედნია̈̄რ ბზ., **ბედნიერ** ბქ., ლნტ., **ბედნია̈რ** ლნტ., **ბედნჲერ** ლშხ. (ხობ'გ'დნიე̄რა, მა̈ბ'გ'დნიე̄რე ბზ., ხობენარა, მა̈ბნერე ბქ., ხობდნჲე̄რა, მაბედნიე̄რე ლშხ., ხობედნიერა, მა̈ბედნიერე ლნტ.) — ბედნიერი. ბედნია̈̄რ ზაჳუ ლახგენე̄ნად! (ბზ.) — ბედნიერ წელს შეხვედროდეთ (მისდგომოდეთ)! ბედნიერს დეცე ესერ ლაჯჳრა ხოფტენი (ანდ.) — ბედნიერს ცის სარკმელი გაეხსნებაო (ეხერიგებაო). ყო̄რ მგკარ, ბედნჲერ! (ლშხ. 16) — კარი ღიაა. ბედნიერო! მინს ბედნიერ ლირდე ათოჯიდახ (ლნტ. 252) — მათ ბედნიერი ცხოვრება გაუტარებიათ. მა̈ბგდნიე̄რა̄მდუ აჯმარჯჳახ ისგჳეჲ ქჳერწილ! (ბზ.) — უბედნიერესი იყოს (უბედნიერესადმცა გაგმარჯვებოდეთ) თქვენი ქორწილი! ალე ხობედნიერა ლი ეჩანდ (ლნტ.) — ეს უფრო ბედნიერია იმაზე.

ბედჟი იხ. **ბედ**[2].

ბედუშ იხ. **ბედ**[2].

ბედშჳ იხ. **ბედ**[2].

ბექა იგივეა, რაც **ბექარობ**.

ბექარობ (-აშ, —) ზს., **ბექა** ბქ., ლშხ., **ბექა̈** ლნტ. — შინაამლილობა, არეულობა. აშხჳ დრეჳქა შჳა̈ნს ლგმა̈რ ბექარობ (ბქ. 240) — ოდესღაც (ერთ დროს) სეანეთში ყოფილა შინაამლილობა.

ბექა̈ იგივეა, რაც **ბექარობ**.

ბეკრა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ||-ა̈ლ) ბზ., **ბეკრა̈** (-ჲშ, -ჳ||-რაჳ ბქ., -რა̈ლ ლნტ.), **ბეკრაჲ** (-აიშ, -რე̄ლ||-აჳ) ლშხ. — ენაბლუ. გეგი ბეკრა̈ჲ მა̄რე ლა̈სჳ (ბზ.) — გეგი ენაბლუ კაცი იყო. იმჟი ბეკრაჲ ლი! (ლშხ.) — რა ენაბლუა! კ ნ ი ნ. **ბეკრა̈ილ** ზს., ლნტ., **ბეკრაი̄ლ** ლშხ.

ბელ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.), ზ ო ო ლ. — ბელი. ამეჩუ ა̈რიხ და̈შდჳ ი მიჩა ბელა̈რ (ბზ. 434) — აქ არიან დათვი და მისი ბელები. ჩჳა̈ჯ ათხგრმ ბელ (ბქ. 206) — დაიჭირე-მეთქი ბელი. ბელარ იშდრა̄ლხ (ლშხ.) — ბელები თამაშობენ. კ ნ ი ნ. **ბელო̄დ** (ბზ.), **ბელილდ** (ბქ.), **ბელოდილ** (ლნტ.) ბელო̄და̈რდ ლიგჳნი ლა̈ჲბინეხ (ბზ. 434) — ბელებმა ტირილი დაიწყეს.

ბელ[2] იგივეა, რაც **ბა̄̈ლ**.

ბელყეჩ, ბელყაჩ, ბელყა̈ჩ იგივეა, რაც **ბალყა̈ჩ**.

ბელყჩგ̄რა იგივეა, რაც **ბალყჩგ̄რა**.

ბემბეც (ხობგმბეცა, მაბგმბეცე ბზ., ბემბეცარა ლნტ.), **ბგმბე̄თ'ა'** ბზ., **ბემბე̄ც** ლშხ. — ბნელი, წყვდიადი. ლე̄თი ლა̈სჳ ბემბეც ლე̄თ (ბზ.) — წუხელ იყო წყვდიადი ღამე. ბგმბე̄თისგა დე̄სამა იწჳა̈̄ნო̄ლ (ბზ.) — წყვდიადში არაფერი ჩანდა. შდრ. **ბგნლე̄თ**.

ბერ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ, -არ ლშხ.) — ბერი. ამჩიქქა ანღრი ბერ (ბზ. 294) — ამ დროს მოდის ბერი. მეშხა ძუღჳას ბერა̈ლ ხეზგეხ (პოეზ. 10) — შავ ზღვასთან ბერები სახლობენ (ზღვას ესახლებიან).

ბერ[2] 1. წინდა. ღჳაჴმარემ ლელდისგდ ხა̈მთქჳახ ბერა̈რ (ბქ. 238) — მამაკაცის ჩასაცმელად იყენებენ წინდებს (სჩვევიათ წინდები). **შო̄მი||ტჳეტი ბერა̈ლ** ბზ. — ხელთათმანი. **შიმი ბერ||შემბერ** ბქ. — ხელისგული, ნები. **ჭიშხი ბერ** ზს. — ფეხისგული. 2. ფრთებიანი ფიცარი. ღა̈ნწჳში ბერ (ბზ.) — კავის ფრთებიანი ფიცარი. ზუჰა ჩუქამშხენ ბერს ხოსგჳრედ (ბქ. 229) — კავის მოხრილ მხარს ქვემოდან ფრთებიან ფიცარს ვუკეთებთ (ვუსვამთ).

ბერა იგივეა, რაც **ბა̈რა**.

ბერგ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — თოხი. ბაჰს მგბე̄რგად ბერგა̈ლ თხუმჟი ესფუთქჳრა (ბზ. 160) — მღვდელს მთოხნელებისათვის თოხები თავზე დაუხეთქებია. ჳორემ კიცხს ბერგ ხაკუ (ბქ.) — მიწის ბელტს თოხი სჭირდება. ბერგ გარჯუშ ქუცე ამშა ძირს (ლშხ., ხორ. 39) — თოხი ძნელად (გარჯით) ჭრის ამის ძირს. ეჲმინს ასოჳადახ: ტჳეტ ბერგა̈ლდ ლოქუ გჳესყოლდა (ლნტ. 307) — იმათ უნატრიათ: ხელ'ებ'ი თოხებად გადაგვექცეოდესო. ბარჯას ბერგა ჟი ჯასდა̈ნდა (პოეზ. 36) — მხარზე თოხი გედო. **ბერგი ჭჳემ** (ბზ.) — თოხის ტარი. კ ნ ი ნ. **ბერგილდ** (ბქ.), **ბერგო̄ლ** (ლშხ.).

ბერდანა̈ იგივეა, რაც **ბერდენა̈ჲ**.

ბერდენა̈ჲ (-ა̈იშ||-ნა̄̈შ, -ნაჳ) ბზ., **ბერდანა̈** (-ნაჳ) ბქ., **ბერდენაჲ** (-ნა̄იშ, -ნე̄ლ) ლშხ., **ბერდენა, ბერდენა̈** (-ჲშ, -ნა̈ლ) ლნტ. — ბერდანა, ერთლულიანი თოფი. ბერდენაჳშ (||ბერდენოშ) ეზერდ (||ეზა̈რდ) ხჳით'ჳ'ეფ

(ბზ.) — ბერდანით კარგად ვისერი. შუა̈ნს ხალა̈ტჷ ბერდენა̈ლ (ლნტ. 7) — სვანეთში უყვართ ბერდანები.

ბერეჟ (-რჟა̈შ/-რჟიშ‖-რჯა̈შ, -რჟა̈ლ ბზ., -რჟემ‖-რჯა̈შ, -ა̈რ; მიც. ბერაჟუ ბქ., -რჟიშ, -რჟალ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — რკინა. ბერჟი ჩაფლა̈რ ი ბერჟა̈ ფაჸა̈რ ჩაჴიჩხ (ბზ. 72 ‖ ჩ°ჷ°აჴიჩხ) — რკინის ფეხსაცმელები და რკინის ჯოხები დაცვითეს. დიაკუენდ (‖დი̄კუენდ) ბერჯა̈ შა̈ნთ ჟიქა̈ნ ესდე როსტომს (ბზ. 438) — დიაკონმა რკინის შანთი მემოდან დაადო როსტომს. მჱშკიდდ ბერჟემ ცჷჴემდ ოხშკად ნალუჟურს (ბქ. 160) — მჭედელმა რკინის მშეილდი გამოუჭედა ვაჟს. ბერაჟუ გა̈ნჯუ ესერ იზბი ი ამსოლდა̈შ გუ — გონა̈ბ (ანდ.) — რკინას ჟანგი ჭამს და ადამიანის გულს — დარდიო. სანდალ მეგემ ბერეჟშა̄ლ ბჱგი ლი (ლშხ., ხორ. 25) — სანდალომის ხე რკინასავით მაგარია. და̈რს მოშ ახოჴიდახ ბერეჟ (ლნტ. 147) — ეერაეის მოუტანია რკინა. **ბერჟა̈ ქიპ** (ბზ.) — მავთული (რკინის ძაფი).

ბერკილ (-კლიშ, -კლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ბერუკილ, ბერკუილ, ბუერკილ** (ბო̈რკლარ‖-კლა̈რ) ბზ., **ბორკილ** (-ალ) ლშხ. — ბორკილი. ჩუამზჱზეჷ ქუთა̈შთე ბერკლა̈რშუ (ბზ. 23) — ქუთაისში ბორკილებით გამაგზავნეს. ჰჲინტს ბერეჟემი ბერკილ ხოშიდ (ლნტ. 160) — ბიჭს რკინის ბორკილი ადევს (უყრია). ბერკულა̈რ მია̈ ჩუ მიქუი̄ცა (ჰოჟზ. 38) — ბორკილები მეც გამიწყვეტია.

ბერუკილ, ბერკუილ იგივეა, რაც **ბერკილ**.

ბეტკ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — სალტე. ნელარს ბეტკ ხოთილ (ზს.) — კასრს სალტე უჭერს. რაყს ბეტკა̈რ ჩოთშიდა (ბქ.) — კასრს სალტეები დასცვენია (დაუყრია).

ბეტკ[2] ზს., **ბეტკი** ქს. 1. რძის ან მაწვნის ნალები. მა̈რწუნიშ ბეტკ დემეგ მალა̈ტ (ბქ.) — მაწვნის ნალები არ მიყვარს. ლჱჯემი ბეტკი გუალა̈ტ (ლნტ.) — რძის ნალები გვიყვარს. 2. ლნტ. ხორცის ნახარშის ცხიმიანი ქაფი.

ბეტკი იგივეა, რაც **ბეტკ**[2].

ბეუო იგივეა, რაც **ბეჰ**[1].

ბეფშ°უ° (-იშ, ბოფშა̈რ) ზს., ლნტ., **ბებშ** (ბობშა̈რ) ლხმ., **ბობშ** (-არ) ლშხ. 1. ბავშვი. სოფლიშ ბეფშუ მა̈გ სგახშჱდდა რა̈შს (ბქ. 38) — სოფლის ბავშვი ყველა შემოესია რაშს. ბეფშიშ ბეფშს ხოშ' ესერ ხესმი (ანდ.) — ბავშვის'ა' ბავშვს უფრო ესმისო. ბებშდ ესერ ლახა ანხირნას, მიჩ'ოუ ლიბოფშ ლა̈ხშყად (ანდ.) — ბავშვმა რომ გაგაჯავროს, შენი ბავშვობა გაიხსენეო. ბობშარს ყა̄რი დაშნა̄რ ხულუახ (ლშხ. 28) — ბავშვებს ყავრის ხმლები აქეთ. ბეფშს ლირაგა̈დი ლახობინა (ლნტ. 310) — ბავშვს ლაპარაკი დაუწყია. ბეფშ უეშგიმ მალუიჴ (ჰოჟზ. 30) — ბავშვი უკან მომდევს. 2. შვილი. მეჯო̈გს ხა̈ქუ ხელწიფი ბეფშუდ (ბზ. 300) — მეჯოგეს უთხრა ხელმწიფის შვილმა. კნინ. **ბეფშუილდ** ბზ., **ბეფშილდ** ბქ., ლნტ., **ბობში̄ლ** ლშხ. ხელწიფ ლა̈ხჴუედდა მიჩა ბეფშუილდა̈რს (ბზ. 300) — ხელმწიფე შეეკითხა თავის შვილებს. იმეგ ა̈რი ოჴა̈რ ბეფშილდ (ბქ. 210) — სადღაც (სად) არის ობოლი ბავშვი (იყო ერთი ობოლი ბავშვი — ზღაპრის დასაწყისი). და̄უულ ასსიპე̄ნა ბობში̄ლდ (ლშხ. 62) — დევი გადაქცეულა ბავშვად. ქუთა̈შთე ქათოუზახ ბეფშილდ (ლნტ. 265) — ქუთაისში გაუგზავნიათ ბავშვი.

ბეღელ (-ღლიშ, -ღლა̈რ ბზ., -ღლარ ლშხ. -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ბეღელი. სგე̄სუდეჷ მა̈გ ბეღლა̈რთე̄სგა (ბზ. 338) — ყველაფერი ჩაუდეს ბეღლებში. ბეღელ ლჱმა̈რ გუეში (ლნტ.) — ბეღელი სავსე ყოფილა. 2. ლხმ. ახმახი, ვეებერთელა. ყორქა ხოშა ბეღელ ზურალ ისგდიუ — კარში ვეებერთელა ქალი იცქირებოდა. 3. ბზ. ყავრის წყობა, შდრ. ჭოჟ.

ბეყუ (-იშ. ბოყუა̈რ) ზს., **ბოყ°უ°** (-ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ბეყუილ** (-ულარ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ხოკერა, ხის ქერქისაგან გაკეთებული ჭურჭელი ხორბლისათვის (საერთოდ, მარცვლეულისა ან ფქვილისათვის). ფოხალ ხოხრა ლი ბოყუნ (ლშხ., ხორ. 29) — ფოხალი (ფხვიერი ნივთიერების საზომი ერთეული) ხოკერაზე პატარაა. კნინ. **ბეყუი̄ლ** ბზ., **ბოყუილდ** უშგ., **ბოყჱლდ** ბქ., **ბოყუი̄ლ, ბეყუილო̄ლ** ლშხ., **ბეყუილოდ, ბოყუილოდ** ლნტ. ჭა̈შ ჩუალსუსკურელი ბეყუილისა (ლნტ. 148) — ქმარი ჩამჯდარა ხოკერაში.

ბეყუილ იგივეა, რაც **ბეყუ**.

ბეჩ იგივეა, რაც **ბა̈ჩ.**

ბეჩა̄რ იგივეა, რაც **ბა̈ჩა̈̄რ.**

ბეცხ იგივეა, რაც **ბა̈ცხ.**

ბეწჷ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ბეწვი. ბეწჷიშ ამგრდან მადმა მიგა̈დ ამთეჲსგა (ბქ.) — ბეწვის საღირალი წილი არა მაქვს („მივალია“= იმას აქვს ჩემი ვალი) ამაში. კ ა დ ა ტ. **ბეწჷჲი ლისედ** — ბეწვზე შერჩენა. ბეწჷჲი̄ნ გარ ა̈მსა̈დ ქჷინ (ბზ.), ბე̄წუშ გარ ემსად ქუნ (ლშხ.) — სული ბეწვზელა შემრჩა. ბეწჷჲი ა̈თჷესელენ (ლნტ.) — ბეწვზე გადაერჩი.

ბეწჷ[2] ზს., ლნტ., ზ ო ო ლ. — პატარა ფურჯიხვი; ნეზვი, ნერბი (თხა, ცხვარი). ლჷა̈შს ეშხუ ბეწჷ ხეჭა̈მ (ბზ.) — ჯიხვს ერთი პატარა ფური ახლდა. ნეხშდა̈რს ჭგრელ ბეწჷ ხეჩგდ (ბქ.) — თიკნებს ჭრელი ნერბი ერია.

ბეჭედ (-ჭდიშ, -ჭდა̈რ) ზს., **ბეჭეტ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — 1. ბეჭედი (თითის სამკაული). მა̄რეს ოქრე ბეჭეტ ოხჴი̄და ჲეხჷეშდ (ლშხ.) — კაცს ოქროს ბეჭედი მოუტანია ცოლისთვის. შდრ. **მგსკა̈დ, მგსკა̈ტ.** 2. ოფიციალური ნიშანი საბუთებზე. ბეჭდი ლიყერ (ბზ.) — ბეჭდის დასმა. მინე ქორს ბეჭედ ხაგ (ბქ. 170) — მათ სახლს ბეჭედი აზის (დალუქულია). 3. ნიშანი. ეჲს ხა̈ლჷენა ნიგობაჲი ბეჭეტ (ლნტ. 302) — იმას შუბლზე ნიშანი ჰქონია. კ ნ ი ნ. **ბეჭდილ** ბქ., **ბეჭეტი̄ლ** ლშხ., **ბეჭედილ** ლნტ.

ბეჭეტ იგივეა, რაც **ბეჭედ.**

ბეჭკჷენი იგივეა, რაც **ბეჭკჷნი.**

ბეჭკჷნი (ა̈ბ˹ჷ˺ჭკჷ ბზ., აბა̈ჭკჷ; ა̈ბჭკჷენი ზს., ობეჭკჷ ბზ., ლშხ., აბაჭკჷ; აბჭკჷენი ლშხ.), **ბეჭკჷენი** (აბეჭკჷ, აბაჭკჷ; აბეჭკჷენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — სკდება. თჷეთნე ჩი̄რხა ჩჷ ბეჭკჷნი (ბზ. 282) — თეთრი სიპი ქვა ˹გა˺სკდება. ბიშტილდ ჩჷაბაჭკჷ (ბქ. 19) — ბუშტუკი გასკდა. ჩჷა̈მებეჭკჷ კარა̈ჷისკა გიმ (ლნტ. 145) — კარაეში მიწა გამსკდარა. შდრ. **ბეჭჷნი.**

ბეხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), ზ ო ო ლ. 1. დედალი ცხვარი; ჩზს., ლნტ. ჯიშიანი, დიდდუმიანი ცხვარი, ნერბი. რიყ ჩჷალსგსიპელი ბეხა̈რდ (ლნტ. 264) — რიყე გადაქცეულა დიდდუმიან ცხვრებად. შდრ. **ბეწჷ**[2]. 2. ლშხ. გადაბერებული, ჯაგლაგი ცხენი. კ ნ ი ნ. **ბეხი̄ლ** ბზ., ლშხ.

ბეჭჷენი იგივეა, რაც **ბეჭჷნი.**

ბეჭჷნი (ობჭჷ||ა̈ბჭჷ ბზ., ობეჭჷ ბქ., ლშხ., აბა̈ჭჷ ბქ., ა̈ბჭჷენი ბზ., აბაჭჷ ბქ., ლშხ., აბჭჷენი ბქ., ლშხ.), **ბეჭჷენი** (აბეჭჷ, აბაჭჷ; აბეჭჷენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იპობა, სკდება, იხლიჩება. ჷისგ ისგდ აბაჭჷ (ბქ.) — ვაშლი შუაზე გაიხლიჩა. ხამ ჭადჲი აბაჭჷ (ლშხ.) — ღორი მუცელზე გასკდა. შდრ. **ბეჭკჷნი.**

ბეჯგ იგივეა, რაც **ბა̈ჯგ.**

ბეჰ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ბეჷო** (-ჷო̄შ, -ჷო̄ლარ) ლშხ. — ბე. მეზჷბელს ბეჰ ქა ლო̄ხო (ბზ.) — მეზობელს ბე მივეცი.

ბეჰ[2] ზს. — ბუკი, გეჯა, როგო. ამნე̄მ ჟ'ახტყიც ყიბე ბეჰ (ბზ.) — ამან ამოგლიჯა ბუკის ზემო ნაწილი. ნა̈შგერჷს ბეჰთელისგა ლა̈გნედ (ბქ. 308) — ფუტკრის ნაყარს გეჯაში ვათავსებთ.

ბე̄მბლჷ იგივეა, რაც **ბა̈̄მბლჷ.**

ბზით˹ეჷ˺ იგივეა, რაც **მზითეჷ.**

ბზითჷ იგივეა, რაც **მზითეჷ.**

ბზგთ იგივეა, რაც **მზითეჷ.**

ბიბილ იგივეა, რაც **ბიმბილ**[1].

ბიდ[1] იგივეა, რაც **ბადჷ.**

ბიდ[2] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — პირი (ბალიშისა, ლეიბისა...); ბუდე (თოფისა...); შალითა. ბა̈ლში ბიდ ქ'ო̄ხჷცად (ბზ.) — ბალიშის პირი გამოეცვალე. რაჷა̈ზდ თჷეფ ბიდხა̈ნქა ქა̈ნკიდ (ბზ.) — რევაზმა თოფი ბუდიდან გამოიღო. ა̈მჲა̈რს ბიდა̈რ ხა̈ზხ (ბქ. 213) — ამათ ბუდეები აკრავთ. კჷახნესოლ ქანჩად მიჩა ბიდხენქა (ლნტ. 291) — გოგრა (კვახუნა) გამოეიდა თავისი ბუდიდან. თჷეფს ბიდ ათშყჷიფდ (მოეზ. 48) — თოფს ბუდე გააძვრეთ. **თე̄რლე ბიდ** (ბზ.) — თვალ(ებ)ის ბუდე. კ ნ ი ნ. **ბიდგლდ** (ბზ.), **ბიდილდ** (ბქ., ლნტ.). მა̄დ ხეყა̈̄დ ბიდგლდა̈ ლიშხის (ბზ. 305) — შალითის დაწვა არ შეიძლებოდა.

ბიდე (ობგდ, აბიდ; ა̈ბდე) ზს., ლნტ., **ბგდე** (ობგდ, აბიდ; აბდე) ლშხ., გ რ დ მ. — ღვრის, ასხამს, აქცევს. ზჷრა̄ლდ ხარშჷ ჩჷა-

ბიდ (ბზ. 322) — ქალმა ნახარში (წვენი) დაღვარა. ლიც ესერ ნომოჷ აბიდ (ბქ. 59) — წყალი არ დააქციოო. ქა ბგდეხ ტაბაგჟი არაყს (ლშხ. 36) — გადაასხამენ ტაბაკზე არაყს.

ბიდირ (-დრიშ ზს., ლშხ., -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ., -დრალ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — 1. კანაფის ჩენჩო, კანი; კანაფის თესლის ბუსუსები. ალ ლა̈ირ ლი ბიდრიშ ფერიშ (ბქ.) — ეს წიგნი კანაფის ჩენჩოს ფერისაა (მუქი მწვანეა). ბიდირ [ლი] ქანაშ ი გიმბაში ქა̈მე ტეფ (ლშხ., ხორ. 5) — "ბიდირი" არის კანაფისა და კანაფის თესლის ჩენჩო („გარეკანი"). 2. სათესლე კანაფი. და̈ბისგა ლგგ ბიდირ (ბზ.) — ყანაში არის (დევს) სათესლე კანაფი. კნინ. — **ბიდრგლ** (ზს.), **ბიდირე̄ლ** (ლშხ.).

ბიზ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ბი̄ზ** ლშხ. — საქმარისი, საძლომი. ამ ბედჟი მგრგა̈დიდ სემი მა̈რე ბიზ ლასჷ (ბქ. 289) — ამ საქმეზე მოსალაპარაკებლად სამი კაცი კმაროდა (საკმარისი იყო). ლგთერ მარა მალჷანდ მახალ ესერ ბიზ ხარ (ანდ.) — ნასწავლი კაცის ქონებად ცოდნაც კმარაო. (ნასწავლ კაცს ქონებად ცოდნა საკმარისი აქვსო). **ბი̄ზ ჯა̄რ** (ლშხ.) — გაყოფა. კერძ-მა̄რას ჷარ შგურდი̄ ბი̄ზ ხე̄რი (ლშხ. 44) — მოკეთეს უარი სირცხვილადაც ეყოფა (საკმარისი ექნება).

ბიზა (-ზა̈შ ბზ., -ზა̈შ ბქ., -ზა̈ჲშ ლნტ., -ზა̄შ ლშხ.) — ძლომა. და̄ჷ ბიზას მა̄მა ანღელდა (ბზ.) — დევი გაძლომას არ მოელოდა. მალჷანშჷ ბიზა დემ ესერ იქჷი (ანდ.) — ქონებით ძლომა არ ითქმისო.

ბიზიკ (-ზკიშ||-იშ, -ზკა̈რ||-ა̈რ) ბზ., **ბზიკ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) ზოოლ. — ბზიკი. ბობშს ბზიკ ხეჴფი (ლშხ.) — ბავშვს ბზიკი კბენს. იხმარება გამოთქმაში **ბიზიკდ ლგგ** (ბზ.) ჩქარია, მოხერხებულია, ყოჩაღია.

ბიკ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), **ბიკინჩ** ლნტ. — კუნძი, ჯირკი. ბიკ ჯიცხახა̄? (ბზ.) — კუნძი გირჩევნიათ? ბიკს ესერ იმხენ დე ა̈ხსიპი, ჩიხენ ბიკ ლი (ანდ.) — კუნძს საიდანაც (არ) უნდა ჰკოუაროო, ყოველმხრივ კუნძიაო. ჲერხიდ ბიკა̈რ ადფენყურეხ (ბქ. 26) — ზოგმა ჯირკები გააპო (გააპეს). და̄ჷს ჩა̄ყიშდ ბიკ ხო̄ცუდა (ლშხ. 70) — დევს ცხენზე (ცხენისთვის) კუნძი ეკიდა. ბუბას ეშხუ ბარჯჟი ხაზგდა ბიკ (ლნტ. 278) — ბიძას ერთ მხარზე ედო კუნძი. რიგს ხაცუდა მუგჷლი ბიკარ (ჰოჯზ. 24) — მოგს ეკიდა კვარის კუნძები. გადატ. ზარმაცი: შეუგნებელი, უჯიათი, გაუგებარი ადამიანი. იმჟი ბიკ ხი? (ბზ.) — რა გაუგებარი ხარ?

ბიკენჩხა̈ლ (-იშ, -ხალა̈რ) ბზ., **ბიკენჩხალ, ბიკუნჩხალ, ბიკგნჩხალ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ბიკინჩხა̈ლ** (-იშ, -ხალა̈ლ ლნტ.) — ნეკერჩხალი. ბიკენჩხალ ხოჩა მეგემ ლი (ლშხ., ხორ. 5) — ნეკერჩხალი კარგი ხეა. შდრ. **ნაკჷერცხ.**

ბიკინჩ იგივეა, რაც **ბიკ.**

ბიკინჩხალ იგივეა, რაც **ბიკენჩხა̈ლ.**

ბიკუნჩხალ იგივეა, რაც **ბიკენჩხა̈ლ.**

ბიკგნჩხალ იგივეა, რაც **ბიკენჩხა̈ლ.**

ბილ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ბგ̄ლ**[1] ბზ., **ბგლ**[1] ბქ., ლნტ. — მძიმე რამის დარტყმის ხმა — ბრახვანი, ბრაგვანი. ბესიდ კუდურს ბილ გარ ახკიდჷნე (ბზ.) — ბესიმ მორს ბრაგვანით მოადენინა (აალებინა). ყა̈ჰდ ბილ ათღანე (ბქ.) — ზვავმა დაიგრიალა (ბრახვანი გაადინა).

ბილჷა იგივეა, რაც **ბირჷა.**

ბიმბილ[1] (-ბლიშ, -ბლა̈რ ზს., -აშ, -არ ლშხ. -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ბიმბი̄ლ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ბიბილ** (-აშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. ბიბილო. შდიმი ბიმბილ ა̈მსტჷი̄ნდა (ბზ.) — ყურის ბიბილო ამტკიოდა. 2. ბქ. კოტიტი (თხისა). თეთნე დაჴჷლს მეშხე ბიმბლა̈რ ხად (ბქ.) — თეთრ თხას შავი კოტიტები ჰქონდა.

ბიმბილ[2] (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. მარცვალი (ყურძნისა ან რომელიმე მცენარისა). ურთხლა მეგემს ხეშან წგრნი ბიმბილარ (ლშხ., ხორ. 3) — ურთხლის ხესასხია წითელი მარცვლები. ლერწ ბიმბილს ქა ისრულე (ლნტ. 27) — ყურძენი (ლერწი) მარცვალს გაიმსხვილებს (დაისრულებს). 2. მძივები, სათამაშოები (ბავშვის ენაზე). დედე̄ ბიმბი̄ლა̈რ ლიხ ალ ლება̈რ (ბზ. 289) — დედის მძივებია ეს მძივები.

ბიმბი̄ლ იგივეა, რაც **ბიმბილ**[1].

ბინ იგივეა, რაც **ბირჷე̄თა.**

ბინა[1] (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — ბინა, სადგომი. ბა̄ზი ბინა ამჩუ გჷერა (ჰოჯზ.) — ამაღამ სადგომი აქ

გვექნება.

ბინა² — დაწყება. ამი̄ ბინა მი მა̄მ მიხალ (ბზ.) — ამის დაწყება მე არ ვიცი. შდრ. **ლიბნე.**

ბინილ იგივეა, რაც **ბინჷლ.**

ბინტჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ნისლი, ბურუსი. ზაგრა̈ლს ბინტჷ ა̈ხლაფრა̈̄ნ (ბზ.) — ქედებს (ზეგნებს) ნისლი გადაეფარა. ა̈ლჲა̈რს ფაქჷემ ბინტჷ ოთგენახ (ბქ. 309) — ამათ ფქვილის მტვერი (ბურუსი) დაუყენებიათ. ბინტჷ ახსგურდა (ჰოფ. 24) — ნისლი ჩამოწვა (ჩამოჯდა). კნინ. **ბინტჷილდ.** შდრ. **ბჷრი.**

ბინტყილ (-ყლიშ, -ყლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ბურტყლი. ალას ბინტყილ ხა̈̄დ (ბზ. 264) — ამას ბურტყლი ჰქონდა. მარად ბინტყილშჷ ქორ ჩჷადგლშკე (ლნტ. 236) — კაცმა ბურტყლით გადახურა სახლი. 2. ბუმბული. ბინტყილ ალჲა̈რს დეშ ათკჷარნედ (ჰოფ. 182) — ამათ ბუმბული ვერ გააყრევინეთ. კნინ. **ბინტყლიდ.**

ბინჷლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ბინილ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — წყარო. ბინილი ლიც ჩჷალშუშელი (ლნტ. 287) — წყაროს წყალი დამშრალა. შდრ. **სარაგ.**

ბირდჷ იგივეა, რაც **ბჷრდა̈ლ.**

ბირთჷ იგივეა, რაც **ბჷლთ⌜ჷ⌝.**

ბირჷა, ბილჷა (-ჷა̈̄შ, -ჷა̈̄ლ) ბზ., **ბი̄რჷა** (-ჷა̄შ, -ჷე̄ლ) ლშხ., **ბირჷა** (-ჷა̈ჲშ, -ჷა̈ლ) ლნტ. — ცეცხლის ალი. ბი̄რჷაუ ლეჯმამა! (ლშხ.) — ცეცხლი შეგეჭამოს! ბირჷასჷ ლახაჷოდა (ლნტ.) — ცეცხლს შთაუნთქიხარ (მისცემიხარ)! გადატ. მარჯვე, მამაცი. ციოყ **ბირჷად||ბილჷად ლგჷ** (ბზ.) — ციოყი ძალზე მამაცია (ცეცხლის ალად დგას). ალ ზურა̄ლ ბი̄რჷა ლი მგჷშაჲდ (ლშხ.) — ეს ქალი მარჯვეა შრომაში („ცეცხლის ალია მუშად").

ბირჷე̄თა (-თა̈̄შ, —), **ბჷნ** ლშხ., **ბინ** (-იშ, —) ლნტ. — წყება, რიგი, ჯგუფი. მახელჷაჲრე ბირჷე̄თა სგურხ კალ⌜ჷ⌝ისგა (ბზ.) — ახალგაზრდების ჯგუფი ზის („ზიან") კალოში. ზარს ყვლეხ მოზარა ჲერჷ ბჷნდ (ლშხ. 37) — მოზარეები ორ რიგად ამბობენ ზარს.

ბირლჷ¹ (-იშ ზს., ლშხ., -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.), **ბილჷ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ბჷლჷი̄რ** (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ბჷლჷირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბუღი, ბდღვირი, ნაგავი, მტვერი. მამაჰირა̈ჲდ ჰაყრი̄ლ ბირლჷდ აფიშგ (ბზ. 365) — მცონარამ (ზარმაცამ) აყირო მტვრად აქცია (ახადა). ნაღჷყურს მიჩა ლაცლა ბირლჷდ ესლჷა (ბქ. 55) — ვაჟი თავის ტოლებს ბდღვირს ადენს (ვაჟს თავისი ტოლები მტვრად მიაქვს). მერდია ბილჷისგ' ესერ ყ'ოლგრდელი (ანდ.) — გასაზრდელი ნაგავშიც გაზრდილაო. ალ სოკ ბირლჷდ ლგრი (ლშხ., ხორ. 27) — ეს სოკო მტვრად იქცევა (მიდის). ზგსკი გიმ ბჷლჷი̄რს ფჷშდე (ლშხ. 17) — მშრალი მიწა ბუღს 'ა'უშვებს. ქორს ლოქ ბჷლჷირდ ა̈გენე (ლნტ. 179) — სახლს მტვრად ვაქცევო („დააყენებსო"). იხ. **ბჷრლჷან.**

ბირლჷ² ბზ., **ბჷრლჷ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ბურღი. როსტომდ სა̈ჷა̈ ჰჷშხა̈რ ბურლჷშ ადფჷტჷ̄რე (ბზ.) — როსტომმა მარხილის ფეხები ბურღით გახერიტა. შდრ. **სიფრჷთ.**

ბირლჷ³ იგივეა, რაც **ბჷ̄რლჷი.**

ბირწა̈ლ (-წლიშ, -წლა̈რ) უშგ., **ბიწა̈ლ, ფიწა̈ლ** ბზ., **ბიწა̈რ** (-წრიშ, -წრა̈რ) ბქ., **ფირწალ** (-წლიშ, -წლალ) ლშხ., **ფიწა̈ლ** (-იშ, -წალა̈ლ) ლნტ. — ფიწალი. ჰგმინს ბიწრა̈რშჷ აწჷრემიხ (ბქ. 230) — ქერს ფიწლებით ანიავებენ. ფირწალ გჷალთე სგა̄დჲე (ლშხ.) — ფიწალი ბოსელში შეიტანა.

ბირჯჷ (-იშ, ბჷრჯა̈ლ) ბზ. — ბურჯი (ხიდისა). დი̄ნას ბოგა̈ ბირჯჷ ჩჷქჷა̄ნ ჩესდარჯე ჰყინტდ (ბზ. 222) — ბიჭმა ხიდის ბურჯქვეშ დაუდარაჯა გოგოს.

ბიჷ იგივეა, რაც **ბიჭჷ**¹.

ბიჷბა̈̄ჷ (-იშ, —) ბზ., **ბიჷბაჷ** ბქ., ქს. 1. ბაიბური, ჩამიჩუმი, ამბავი. იმშა ბიჷბა̈̄ჷ ჯა̄რხ? (ბზ.) — რა ამბავი გაქვთ? ეჩა ბიჷბაჷ მადმაგჷეშ ისმი (ბქ.) — იმის ბაიბური არაფერი ისმის. ზჷრა̄ლდ ბიჷბაჷ ენმეჴრე (ლშხ.) — ქალმა ამბავი გაიგო. ქჷერწილი ლიმარა̈ლიჲ ბიჷბაჷ მა̈დმაგჷეშ ლი (ლნტ. 180) — ქორწილის სამზადისის ჩამიჩუმი არაა. შდრ. **ამბა̈ჷ.** 2. ალიაქოთი, ხმაური. ხოხჷროლჷს ეშჷი ბიჷბაჷ ხადხ (ლხმ.) — პატარებს (ბავშვებს) ერთი ალიაქოთი ჰქონდათ.

ბიჷილ (-აშ, -არ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.)

— ფრინველის ან წერილფეხათა გუნდი; ფარა. ნეპო̄ლი ბიჷილ ლამხჷი̄დ (ლშხ.) — ფრინველის გუნდი შემხვდა. ხამი ბიჷილ — კოლტი (ღორის ჯოგი). **ბიჷილდ არიხ** — ბლომად არიან. შდრ. **ჴგჰკ, ჴჷეგ.**

ბიფხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) 1. ნამი, ცვარი, წვეთი. ფჷირდ (‖ფირჷდ) ლგჯე̄მი ბიფხ მა̄დ ანფიშჷდ (ბზ.) — ძროხამ რძის წვეთი არ ჩამოუშვა. ბიფხიშ ნამატჷ ზულჷას ესერ ლახდენა (ანდ.) — ნამის'გან' გაქცეული მღვას მიადგაო. შდრ. **კჷიფხ.** 2. იხმარება გამოთქმაში **ბიფხდ ლიგნე** — სწრაფად განკურნება; დასუფთავება. ლეგმერდე ბიფხდ ადგ̄გა̈ნ (ბზ.) — ავადმყოფი უცებ მორჩა. ქორ ბიფხდ ლგგ (ბზ.) — სახლი კარგადაა დალაგებულ-დასუფთავებული. ბეჷად ლეჩემ მა̈გ ბიფხდ ადგენე (ბქ.) — ბეამ ყველაფერი (ყველა გასაკეთებელი) კარგად გააკეთა („ცვარად დააყენა").

ბიქჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ბჷქ'ჷ'** ბზ., **ბუქ'ჷ'** (-იშ, -არ) ლშხ. — ქარი. ბიქჷ დაბა̈რს აქჷთუნე ციჷა̄ლდობყე̄ნ (ბზ. 49) — ქარი ყანებს არისევს ჯეჯილობისას. ანჴა̈დ ხოლა ბჷქჷ (ბზ. 103) — ამოვარდა (მოვიდა) ცუდი ქარი. ეჯგჷა̈რ ბიქჷ ანჴად, გიმ-მეგემ ლეთ ლახა̈რხ (ბქ. 104) — ისეთი ქარი ამოვარდა (მოვიდა), მიწა და ხე კინაღამ გააერთიანა (გაქრა). ბიქჷიშ ნა̈ჴიდჷს ბიქჷ ესერ ა̈ისგ (ანდ.) — ქარის მოტანილს ქარი წაიღებსო. ბუქს ლოქ ანკაჩნე (ლშხ. 64) — ქარს დაეაყენებო. კნინ. **ბიქულდ.** თანღიშ ბიქულდ მეგჰად მია̈ხ (ჰოეზ. 226) — მთის (უღელტეხილის) ქარი მაგრად მეცა (მეტაკა).

ბილჷ იგივე, რაც **ბირლჷ.**

ბიყრონჩა̈დ (-იშ, -ჩა̈ლ) ბზ. — ვეებერთელა. გეგის ხორი ბიყრონჩა̈დ ჴა̈ნ (ბზ.) — გეგის ჰყავს ვეება (დიდრონრქებიანი) ხარი. გადატ. ძლიერი, ჩასკვნილი.

ბიყრჷნჩ იგივე, რაც **ბიყჷრე̄ნჩ.**

ბიყჷრე̄ნჩ, ბიყრო̄̈ნჩ (-იშ, -რო̄ნჩა̈ლ) ბზ., **ბუყჷინჩ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ბიყრჷნჩ** (-ალ) ლშხ. — კორძებიანი ჯირკი. ბიყრო̄ნჩა̈ლ ხოლა ლეცლ̄გრე ლიხ (ბზ.) — კორძებიანი ჯირკები ცუდი დასახეთქია (დასაპობია). ბიყრჷნჩ მექჷრე ბიკი ნაქჷიც ლი (ლშხ., ხორ. 6) — კორძებიანი ჯირკი დამპალი კუნძის ნაჭერია. კნინ. **ბიყრუნჩე̄ლ** ლშხ.

ბიშტჷ იგივე, რაც **ბჷშტ.**

ბიცა̄ნგი იგივე, რაც **ცა̄ნცი.**

ბიწა̈ლ, ბიწა̈რ იგივე, რაც **ბირწა̈ლ.**

ბიჰკჷე (ობუჰკჷ ზს., აბიჰკჷ; ა̈ბჰკჷე ზს., ლნტ.), **ბუჰკჷე** (ობუჰკჷ, აბუჰკჷ; აბჰკჷე) ლშხ., გრდმ. — ხეთქს, აპობს. ალას ლგგრაშა̄ლ ჩ'ობჰკჷე (ბზ. 59) — ამას კვერცხივით გახეთქ. სოფლიშ ჰერს მუქჷიხ ბა̈ჩ ესერ ჩჷოთბიჰკჷა (ანდ.) — სოფლის ხმას სიპი ქვა გაუხეთქიაო. ჰიმკა̄რ ჩა̄რს ჩუ ლოქ ბუჰკჷეხ ნაჰმჷნდჷნა̄ლ (ლშხ. 14) — ჭინკები ცხენებს გახეთქენ ჭენებითო. შდრ. **ბიჴჷე.**

ბიჴჷე (ობუჴჷ ზს., აბიჴჷ; ა̈ბჴჷე ზს., ლნტ.), **ბუჴჷე** (ობუჴჷ, აბუჴჷ, აბჴჷე) ლშხ., გრდმ. — აპობს, კვეთს, შუაზე ჭრის. ეჯას დაშნაჷშ ჩუ როქჷ ბიჴჷე (ბზ. 289) — იმას დაშნით გავაპობო. ნალჷყურდ ჯიპრა ისვდ აბიჴჷ (ბქ. 37) — ვაჟმა მუხა შუაზე გააპო. ჩ'ოთბიჴჷა ღეხჷ-ჰაშს ჷსკჷ (ლშხ. 60) — ცოლ-ქმარს შუაზე გაუჭრია ვამლი. ჩუ ბიჴჷედ ეჯის ჴა̈დ ლექჷა (ლნტ. 61) — იმას მუცელზე გაჭრით. შდრ. **ბიჰკჷე.**

ბიჰჷ[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ბიჷ** (-ა̈რ) ლნტ., **ბი̄ჷ** (-არ) ლშხ. — ობი. ჯჷინელ დია̈რდ ბიჰჷ ა̈ნგენე (ბზ.) — ძველმა პურმა ობი მოიკიდა (დაიყენა). მარწჷენს ბიჷ ხა̄და (ლშხ.) — მაწონს ობი ჰქონდა. და̈შტჷ ხეწად კეცისა ბიჷს (ლნტ. 318) — დათვმა ქვევრში ობი დაინახა (ობს მეხედა).

ბიჰჷ[2] (-იშ, —) ჟმკ. — ნალები (რძისა). მიშგუ ფირჷი ლგჯა ხოჩა ბიჰჷ ხა̄რ (ჟმკ.) — ჩემი ძროხის რძეს კარგი ნალები აქვს. შდრ. **ბეტკ**[2].

ბი̄ზ იგივე, რაც **ბიზ.**

ბი̄რჷა იგივე, რაც **ბირჷა.**

ბი̄ჷ იგივე, რაც **ბიჰჷ**[1].

ბლიჷ იგივე, რაც **ბლუჷ.**

ბლუჷ, ბლიჷ (-იშ, -'ჷ'ა̈რ ზს., ‖ბლუა̈რ ლნტ., **ბლუჷ** (-'ჷ'არ) ლშხ. — ბლუ. მუნჯი. ალ ბეფშჷ ბლიჷ ლი (ბზ.) — ეს ბავშვი ბლუა. ალეს ხეწად ბლუჷ (ლშხ. 78) — ამას

შეხედა (ეს დაინახა) ბლუმ. გ ა დ ა ტ. ჩლუნეი, კრეტინი. ეჯძა̈რ მა̈გ ბლუჟა̈რ ლიხ (ბზ.) — ისინი ყველა'ნი' კრეტინები არიან. კ ნ ი ნ. **ბლიჟულდ** ბზ., **ბლუჟუ̈ლდ** ლშ. ბლუჟულდ ქაუდ ხაბყინე ტოტარშუ ხენწიფს (ლშ. 78) — ბლუმ ისე ხელებით გააგებინა (რაღაც) ხელმწიფეს.

ბობშ იგივეა, რაც **ბეფშ'ჟ'**.

ბოგ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ. -იშ, -არ ლშ.) — ხიდი. ბოგ [illegible] (ბზ. 314) — ხიდი ჩაგვიწყდა. [illegible] ბოგდ ჰერა̈რ ქა ოხრიღუა (ბქ. 11) — [illegible] ხიდისთვის ჭერ(ებ)ი აურღვევია. [illegible] ნაჩომლა ბოგს ამხენ ესერ [illegible] (ანდ.) — ხიდს იქით ჩადენილისთვის ხიდს აქეთ აგინებდნენო. მური ბოგჳნ [illegible] სოფელ მა̄ ხეჩდა (ლშ. 3) — მურის ხიდს ზევით სასამისთანა სოფელი არ არის (ურევია). გეზალ ჩუ̈ათეპაჟუ ბოგ ჩუქან (ლნტ.) — შვილი დაემალა ხიდქვეშ. ჩუ ლუზ[illegible]ხ ბა̈ჩა̈ ბოგჟი̄ნ (ჰოჟ. 58) — შეკრებილან ქვის ხიდზე. კ ნ ი ნ. **ბოგო̄ლ** ბზ., **ბოგი̄ლ** ლშ., **ბოგჳლდ** ბქ., ლნტ., ზურა̄ლა̈რ ნა̈ჯჩულა̈ ბოგო̄ლს ა̈სყიხ (ბზ. 19) — ქალები კანაფის ღეროს ხიდს აკეთებენ.

ბოგირ[1] იგივეა, რაც **ბუგჟირ**.

ბოგირ[2] (-გრიშ, -გრა̈ლ უშგ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ბოგირი, ხის პატარა ხიდი. ჰალა̈ძქა მახე ბოგირ ათდეხ (უშგ.) — მდინარეზე ახალი ბოგირი გადეს. იხ. **ბოგ**.

ბოლეკ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ბოლოკ** (-არ) ლშ., ბ ო ტ. — ბოლოკი. ბოლჳკ ნაღუ̈ელისგა ჩხეტა̈რს ჯიჩე (ბზ.) — ბოლოკი ნალეველში კენჭებს შლის (ცვეთს). გ ა დ ა ტ. ალა **კიტრი-ბოლეკდ** მა̄მ მიჯეშ (ბზ.) — ეს არაფრად მიმაჩნია (კიტრად 'და' ბოლოკად არ მიღირს). იხმარება გამოთქმაში **ბოლეკდ ლიკედ** (ზს.) — ძირფესვიანად ამოგდება.

ბომბლა იგივეა, რაც **ბა̈მბლუ**.

ბორგა იგივეა, რაც **ბგრგძა̈**.

ბორკილ იგივეა, რაც **ბერკილ**.

ბოტა (-ტა̈შ, -ტა̈ლ ბზ., -ტა̈შ, -ტოლ ბქ.), **ბოტ** (-იშ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.), ზ ო ო ლ. — ბოტი, ვაცი. ალ ჯუეგს ბოტა ხონჯრი (ბზ. 414) — ამ ჯოგს ბოტი ახლავს. კ ნ ი ნ. **ბოტილ** ბქ., **ბოტჳლდ** ლნტ., **ბოტილდ** უშგ., ბქ.

ბოფშ იგივეა, რაც **ბეფშუ**.

ბოღრო იგივეა, რაც **ბა̄რღუ**.

ბოყ'უ' იგივეა, რაც **ბეყუ**.

ბოჭოჭ (-იშ, -ელ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.), **ბოჭოჭუა** (-ელ) ლშ. — ბ ო ტ. ყვავილი. ბოჭოჭოელ ანჭადხ (ლშ.) — ყვავილები (=ბავშვები) მოვიდნენ. კ ნ ი ნ. **ბოჭოჭო̄ლ** ლშ., **ბოჭოჭოლ** ლნტ. მიჩ ლოქ ეშხუ ბოჭოჭოლ (‖ყუ̈ტუ̈ილ) ლოქ ახოყიდ (ლნტ. 262) — ერთი ყვავილი მიყიდეო. შდრ. **მუღუ̈ა̈ძ**.

ბოჯ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშ.) — პურის ნატეხი, ლუკმა. ბუბად ჟღლა̈რს ბოჯა̈რ ოთშიდ (ბზ.) — ბიძამ ძაღლებს პურის ნატეხები დაუყარა. დირიშ ბოჯს უ̈ობა̈შ ესერ ხოსკეთა (ანდ.) — პურის ლუკმას ბევრი (საქმე) მოუგვარებიაო („გაუკეთებიაო"). **ჟაღუ̈ემ ბოჯ** (ბქ.) — ძაღლის ლუკმა. კ ნ ი ნ. **ბოჯჳლდ** ბქ., ლნტ. შდრ. **ბრიგ**[2].

ბოჯგერ (-იშ, —) ბზ., **ბოჯგ** ბქ. ბ ო ტ. — ქუჩი. კოჯაშა̈რს ლა̈კუ̈ცურია̈რე ბოჯგჳნჭა̈შ მამაგუ̈ეშ ხაწუ̈ახ (ბქ. 234) — კლდის ნადირს ჭიუხების (საჯიხვეების) ქუჩის მეტი არაფერი გააჩნიათ („აბადიათ").

ბუ̈ღერ (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ჩვილი, ყრმა. ბეფშ ლა̈იდ ბუ̈ღერ ირიუ̈ (ბქ. 302) — ბავშვი მთლად ჩვილი იქნებოდა.

ბუ̈გ̄ლმაბუ̈გ̄ლ ბზ., **ბუ̈გლმაბუ̈გლ** ბქ., ლნტ (-იშ, —) — მუშუნი, ბზუილი, ქიქინი. ჩუ ლგ̄გდა ეშხუ ბუ̈გ̄ლმაბუ̈გ̄ლ (ბზ.) — იდგა ერთი მუშუნი. მერა̈რ იკადუ̈ხ ბუ̈გლმაბუ̈გლს (ბქ. 259) — ბუზები ბზუილს იწყებდნენ (იღებდნენ).

ბრაზიან იგივეა, რაც **ბრა̈ზია̈ნ**.

ბრატ იგივეა, რაც **პრატ**.

ბრა̈ზ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ბრაზ** ლშ. — ცოფი, ბრაზი. ეჯა ბრა̈ზდ ლგგ (ბზ.) — ის ცოფიანს ჰგავს (ბრაზად დგას). ამის ბრაზი ჟაგარდ იჯმარიხ (ლშ., ხორ. 1) — ამას ცოფის წამლად ხმარობენ.

ბრა̈ზია̈ნ, ბრაზძა̈ნ (-იშ, -ანა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ბრაზიან** (-იშ, -არ) ლშ. — ცოფიანი; ბრაზიანი. ბრა̈ზია̈ნ მა̄მ ხი̄რად? (ბზ.) — ბრაზიანი ხომ არ ხარ? ბრა̈ზია̈ნ ჟღლ ქორა̈შს

ესერი დემ აზარე (ანდ.) — ცოფიანი ძაღლი ოჯახის წევრსაც („სახლის'ა'ს'") არ მოგაესო. ბობშ ბრაზიან ჟელდ ანყა̈ლჟე (ლშხ.) — ბავშვი ცოფიანმა ძაღლმა შეაშინა.

ბრა̈ჯ[1] იგივეა, რაც **ბა̈ჯ**.

ბრა̈ჯ[2] იგივეა, რაც **ბრო̈ჯ**.

ბრიგ[1], **ბრიგჷ** (-იშ, —) ზს., ლნტ. — ბრაგვანი, ბრეგვა; ტყაპანი. მენშგჷა ბრიგჷ ესერ ხოშდბა ი მეგჰა — ტჷრიმ (ანდ.) — რბილს ბრაგვანი გაუდის და მაგარს — ტკაცანიო. ბრიგ ლაჯსგმდა სოფელხა̈ნქა (პოეზ. 156) — ხმაური (ბრაგვანი) მოგვესმა სოფლიდან. გადატ. **ბრიგ ა̈ნკიდ** — მოკვდა (უეცრად). ბესიდ ბრიგ გარ ა̈ნკიდ (ბზ.) — ბესი უცებ მოკვდა („ბრაგვანიდა გაიღო").

ბრიგ[2] (-იშ, -ალ) ლშხ. — ნატეხი. ქა ლამო დიარი ბრიგ! (ლშხ.) — მომეცი პურის ნატეხი! შდრ. **ბოჯ**.

ბრიკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.), **ბა̈ნკ'ირ'** ბქ., **ბლა̈ნკ**[1] (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაბიჯი. ეჯა ბრიკს დე̄მ ჲგგემ (ბზ.) — ის ნაბიჯს არ დგამს. იხმარება გამოთქმაში: **ბრიკს||ბა̈ნკირს ლიგნე** (ბქ.) — ურჩობა, ოჩნობა, ფეხის მიდგმა ერთ ადგილას. ეჩა ქჷერწილთე ბა̈ნკირს დემის ხუგემ (ბქ.) — იმის ქორწილში არ წავალ (ნაბიჯს არ გავადგამ). შდრ. **ბა̈ჯ**, **ბლა̈ნკჷ**.

ბრო̈ჯ (-იშ, ბროჯა̈ლ ბზ., ლნტ.), **ბრუჯჷ** (-ა̈რ) ბქ., **ბროჯ** (-ალ) ლშხ., **ბრა̈ჯ**[2] (ბრაჯა̈ლ) ლნტ. — ორკაპა, ბოძალი; ტყუპი. დაჴლი̄დს ესნა̈ცჷლა̈ნ ბროჯ ჷისგჷილდა̈რ ჲარჷ მუჭჷ ნე̄სგარუ (ბზ. 307) — თხას ტყუპი ვაშლ(ებ)ი ჩაერჭო ორ რქას შუა. ხოშას ბრუჯჷ (როკ) მეგამქ' ესერ ოთსკინა ქა (ბქ. 131) — უფროსი ორკაპა ხეზე გადამხტარაო (უფროსს– უსკუპიაო). ალ ბალახს ფირწალშა̈ლ ბროჯ ხა̈რ თხუმისა (ლშხ., ხორ. 29) — ამ ბალახს ფიწალიეით ორკაპი აქვს თავში. ბელტ ჟი ლახასედა ბრა̈ჯყი (ლნტ. 309) — ბელტი შერჩენია ორკაპა ტოტზე. შდრ. **როკ**.

ბრუჯჷ იგივეა, რაც **ბრო̈ჯ**.

ბუა (ბუა̈შ, —) ბქ. — მამა. მიჩ' ესერ ბუაშ მუქჷისგ ჲა̈რ ირი? (ბქ. 35) — მე მამას ვინ დამიძახებსო (ჩემთვის მამის მთქმელი ვინ იქნებაო)? ლანან ესერ-ქორა̈შ ბუას, ჯარ ი კიბდენ — ქორა̈შ დიას (ანდ.) — საბძელი — სახლის მამასო, გობი და კიდობანი — სახლის დედასო. შდრ. **მუ**; **ბაბა**[2], **მამა**.

-ბუა̄სდ (-ა̈შ ბზ., -აშ ლშხ.||-ბუა̄ს, -ბუასდჲა), **-ბუასდ** (-ა̈შ, —) ბქ., **-ბუა̈ს'ტ'** (-იშ, —) ლნტ. რთული ფუძის (**ამაბუა̄სდ**, **ეჩაბუა̄სდ**, **ჩუბებუა̄სდ**, **ფუსნა̈ბუა̄სდ**, **ბურსნაბუა̄სდჲა**) მეორე შემადგენელი ნაწილი. — სამყარო, ქვეყანა.

ბუბა (-ბა̈შ ბზ., -ბა̈შ ბქ., -ბა̈ჲშ ლნტ., -ბა̄შ ლშხ., -ბა̄ლა̈რ ბზ., -ბალა̈რ ბქ., -ბა̄ლარ ლშხ., -ბალა̈ლ ლნტ.|| ლაბბაჷა ზს., ლშხ., ლაბძა̈ჲა ლნტ.) — ბიძა. მუე მუხჷბეს ი დიე ჯუმილს ბუბა ხაყახა (ლნტ. 19) — მამის ძმას და დედის ძმას ბიძა ჰქვია. ეშხუ კათხგლდს ჩუ ლა̈ჲთგრე ბუბა (პოეზ. 246) — ერთ კაცხას შესვამს ბიძა. **ბუბა̈'შ' გეზალ** (ბზ.) — ბიძაშვილი. **ბუბა̄ ლჷარა** (ლშხ.) — ბიძას გეფიცები.

ბუგჷირ (-ჷრიშ, -ჷრა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ბოგირ**[2] (-გრიშ, -გრა̈რ) ბქ. — ყვავილი, დიდბატონები, ყვავილბატონები. ესნა̈რ ა̈ლი ლგმა̈რ ბოგირ (ბქ. 219) — თურმე ეს ყვავილი ყოფილა. **ბოგრიშ ბედიშ!** (ბქ.) — დიდბატონების ბედისა! (წყევლაა). შდრ. **ყჷაჷილ**.

ბუზჷლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ბუზულ** (-ა̈შ ბქ., -იშ ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), ზოოლ. — ბუჩი, ფუტკარი. ბუზულა̈რდ ცხჷი მაჯიდხ (ბზ.) — ფუტკრებმა ნესტარი მიჩხვლიტეს (მკრეს). ბუზჷლი ლი̄ზისი̄ ჟი ლოქ იმჯერი და̄ჷ (ლშხ. 71) — ბუზის გაფრენასაც (სვლასაც) გაიგებსო დევი. ხაყენა ბაბას ეშხუ ლჷებ ბუზულ (ლნტ. 309) — ბაბუას ჰყოლია ერთი სკა ფუტკარი. **ლჷები ბუზჷლ, ლალჷბა̈ მე̄რ** (ბზ.) — ფუტკარი („სკის ბუზი, სასკე მწერი"). მუ ლჷები ბუზჷლს ლგშგლდნინ (ბზ. 160) — მამა ფუტკარს ითვლიდა თურმე.

ბულთ იგივეა, რაც **ბჷლთ'ჷ'**.

ბუმბულ იგივეა, რაც **ბუმბილ**.

ბუმბ'ჷ'ილ (-ბ'ჷ'ლიშ, -ბ'ჷ'ლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) **ბუმბულ** (-ბლიშ, -ბლარ) ლშხ. 1. ბუმბული. შდუგჷს ბუმბჷილყი ლუმ-

ყჷინნელიხ (ბქ.) — თურმე თავეს ბუმბულზე აწვენდნენ. 2. ბუმბულის ლეიბი. სი ბუმბილყი გარ ხაყჷრე (ბზ.) — შენ მხოლოდ ბუმბულის ლეიბზე წევხარ.

ბუნ შდრ. **ბირჷეთა.**

ბურ იგივეა, რაც **ბური.**

ბურაჷანტ (-იშ, —) ლშხ., **ბურაჷა̈ნტ** ლნტ. — ბევრი. ბურაჷანტ არი მა̈რე ხოშა ჯა̈რა̈ ჩუქჷა̈ნ (ლშხ.) — ბევრი ხალხია (კაცია) დიდი მუხის ქვეშ. შდრ. **ხჷა̈ჲ.**

ბურა̈ნ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ბურან** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ბურა̈ნ** (-ა̈ლ) ლნტ. — წვრილფეხა საქონლის სკორე. ბურა̈ნდ გჷეში ლი ლაღულია̈ქა̈რ (||ლაუღგა̈ქა̈რ) (ბზ.) — სკორეთი საესეა ფარეხი (საცხვრე).

ბურგა̈ იგივეა, რაც **ბგრგჲა̈ჲ.**

ბურდალ იგივეა, რაც **ბურდა̈ლ.**

ბურდან (-დნაშ, — ბქ., -იშ, ლნტ.) — თოვლიანი ქარბუქი. ბურდნა̈შ ჰელ ჩუ ლგგან (ბქ.) — თოვლიანი ქარბუქი იყო (იდგა).

ბურდა̈ლ (-ეშ ბზ., -იშ ლნტ., -დ[ა]ლა̈ლ), **ბირდჷ** (-ა̈რ) ბქ., **ბურდალ** (-არ) ლშხ., ბ ო ტ. — ბურდო, ჩალაბულა, კანაფის ნაჭენძი. ფაყჷ ა̈მშყა̈დ ბურდა̈ლთეჲსგა (ბზ.) — ქუდი გადამივარდა ბურდოში. მიჰ'ესერ ჲესჷ ბირდჷა̈რყიოჷ ლაჲყჷინე (ბქ. 329) — შენი ცოლი დააწვინე ჩალაბულაზეო. ეჯ მა̈რას ბურდალ ხეჭა̈ნრლ თხუმქა (ლშხ. 23) — იმ კაცს თავზე ბურდო ექნებოდა მოხვეული. გ ა დ ა ტ. მოტყუება. გიერგს ბურდალ ოხცჷიეხ ჰარჯისა (ლშხ.) — გიორგი მოატყუეს (ჩალა გამოაცლეს ხახაში). კ ნ ი ნ. **ბურდ[ა̈]ლოლ** ბზ., **ბირდჷილდ** ბქ. მალჷდ ბირდჷილდ ესირშ (ბქ. 19) — მელამ ბურდო დაიგო.

ბურთი იგივეა, რაც **ბჷლთ[ჷ].**

ბურთქჷნი (ბურთქჷნიდა̈ს||ბურთქჷინდა̈ს, ბურთქჷნიდა; ბურთქჷნიდე̈ს||ბურთქჷინდე̈ლს ბზ., ბურთქჷნიდეს ლნტ., ბურთქჷინ, ბურთქჷნიჷ; ბურთქჷნიდეს ბქ., ბურთქჷნის, ბურთქჷნუდა; ბურთქჷნუდეს ლშხ.), **ბგრთქნი** (ბგრთქნიდა̈ს, ბგრთქნიდა; ბგრთქნიდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბაკუნობს, ბრახუნობს. ცაჯა̈რ ესერ იმღა მა̈მა ბურთქჷნიხ? (ბზ. 309) — თხები რატომ არ ბაკუნობენო?

ბური (-იშ||-ა̈შ, —) ზს., **ბურ** ლშხ., **ბგრი** ლნტ. — ბნელი; ბური; ნისლი. ბური ლა̈თ (ბზ.) — ბნელი ღამე. რგჰი ი ბური ჩილა̈დეღ ესერ ითხა̈ლხ ი იყჷლურა̈ლხ (ანდ.) — ნათელი და ბნელი ყოველდღე 'შე'იყრებიან და 'გა'იყრებიანო. ლა̈ჷ ბგრიდ ა̈სსიპან (ლნტ. 143) — დევი მტვრად (ბურად) იქცა. შდრ. **მუბირ, ბინტჷ.**

ბურსნაბუა̈სდჲა იგივეა, რაც **ფუსნა̈ბუა̈სდ.**

ბურღჷან (-ა̈შ, — ზს., -იშ, — ლნტ.) — მტვერი, კორიანტელი, ბუღი; ნამქერი. ლა̈ფიშჷდ ბურღჷა̈ნ მჷჷშგჷილი თოქალთჷდ (ბზ. 53) — უშგულელის თოქალთომ მტვერი აუშვა. ოლგენ პისჷიშ ბურღჷან (ბქ. 309) — მტერის კორიანტელი დამდგარა. გ ა დ ა ტ. კვამლი. ბურღჷან ადგ̈გა̈ნ (ბზ.) — კვამლი დადგა. შდრ. **ბირღჷ.**

ბურღჷა̈ლ (-აშ, —) ბზ., **ბურღჷა̈ლ, ბუღჷრა̈ლ** (-ა̈შ, —) ლშხ., **ბუღჷრა̈ლ** (-იშ, —) ლნტ. — მტვრიანი. ლა̈თი ბურღჷა̈ლ ლერექჷ ჯა̈ქჷდა (ბზ.) — წუხელ მტვრიანი ტანსაცმელი გეცვა.

ბურძგჷლა̈რ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ბურძგჷლა̈რ** (-ალ) ლშხ., **ბურძგჷლა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბურძგლიანი. იმჟი ბურძგჷლა̈რ ხი?! (ბზ.) — როგორი ბურძგლიანი ხარ?!

ბუქ[ჷ] იგივეა, რაც **ბიქჷ.**

ბუღჷლ, მუღჷლ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **მუღულ** (-ა̈რ) ბქ., **ბუღულ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — ხოჭო. ბუღჷლა̈რ იბა̈მბღა̈ლხ (ბზ.) — ხოჭოები დაბობღავენ. კ ნ ი ნ. **ბუღჷლგ̈დ** ბზ., **ბუღლუდ** ლნტ. ლგმა̈რდელიხ მგშკგლდ ი ბუღლუდ (ლნტ. 121) — ყოფილან ჭიანჭველა და ხოჭო.

ბუღჷა (-ჷა̈შ, -ჷა̈ლ ბზ., -ჷა̈შ, -ჷოლ ბქ., -ჷა̄შ, -ჷე̄ლ ლშხ., -ჷა̈ჲშ, -ჷა̈რ ლნტ.), ზ ო ო ლ. — ბუღა, კურო. ძღუჷას ამხა̈ნთე ბუღჷა ლგ̈გ (ბზ. 415) — ზღვას აქეთ დგას ბუღა. უყროჷა ბუღჷა ჩოჷ ოთგჲსენე ალა̈რს (ბქ. 8) — ამათ დაუკოდავი ბუღა დაუკალიო.

ბჷლჷდა̈ნ (-იშ, -დანა̈რ) ლნტ. — ნოყიერი. ბჷლჷდა̈ნ გიმ (ლნტ.) — ნოყიერი ნიადაგი. შდრ. **დილჷა̈მ.**

ბჷლჷირ, ბჷლჷი̄რ იგივეა, რაც **ბირლჷ**[1].

ბჷლჷრა̈ლ, ბჷლჷრა̄ლ იგივეა, რაც **ბჷრლჷა̄ლ.**

ბჷყჷინჩ იგივეა, რაც **ბიყჷრე̄ნჩ.**

ბჷცა̄̈ნცი იგივეა, რაც **ცა̄ნცი.**

ბჷძგ'ჷ' (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), ბ ო ტ. — ბუძგი, მცენარის ნაყოფის ეკლიანი საფარი. ბჷძგჷარ ბარყჷენი კურკაჲზუმ ცაგი̄ლარ ლიხ (ლშხ., ხორ. 6) — ბუძგები ტყემლის კურკისოდენა ეკლებია (არიან). ალ ბალახს ბჷძგჷა̈რ ხარ (ლნტ.) — ამ ბალახს ბუძგები აქვს. კ ნ ი ნ. **ბჷძგჷ̄ლ** ლშხ., **ბჷძგჷლდ** ლნტ.

ბჷჭკჷე იგივეა, რაც **ბიჭკჷე.**

ბჷჯჷე იგივეა, რაც **ბიჯჷე.**

ბჷჯერ (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), **ბგჯერ** ლნტ. — განჯინა, ჭურჭლის დასაწყობი თარო. გრო̄ნჭას ჩჷესდე̄სხ ბჷჯერჟი (ლშხ. 6) — რიყის ქვას დადებენ განჯინაზე. ლაჷა̈შს ჟი ხჷა̈სყეჲდ ბჷჯერჟი (ლნტ. 34) — ლავაშს დავალაგებთ (გავაკეთებთ) განჯინაზე.

ბჷ̈ლთ'ჷ', ბირთჷ (-იშ, -ა̈რ‖ბურთა̈ლ) ბზ., **ბჷრთი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ბჷ̄ლთ** (-ჷარ) ლშხ., **ბჷლთ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბურთი. ლახჷბას ხჷლჷა̄̈ნხ ჷოქჷრა ბჷ̈ლთ (ბზ. 102) — ძმებს ჰქონდათ ოქროს ბურთი. იხმარება გამოთქმაში: **ჷშკჷთე ბჷ̈ლთი ლიყჷბე** (ბზ.) — პირში ბურთის ჩაჩრა (ჩატენა).

ბჷ̈ქ'ჷ' იგივეა, რაც **ბიქჷ.**

ბჷ̈შტ, ბიშტჷ (-იშ, ბუშტა̈რ‖ბიშტჷა̈რ) ზს., **ბჷშტ'ჷ'** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ბუშტი. დადას ნალჷლი ბიშტჷი მა̈ზიგ ა̈ხმითქჷა̄̈ნ (ბზ.) — ბებიას ნაღვლის ბუშტის ტკივილი შე'მო'ეჩვეია. ლა̈ზჲენის ჴა̈დისა ხჷლჷე ბჷშტ (ლნტ. 39) — საკლავს მუცელში აქვს ბუშტი. კ ნ ი ნ. **ბჷშტჷ̄ლ** ლშხ. ტკიცს იკედ ბჷშტჷ̄ლარ (ლშხ. 26) — ბუშტები ტკაცანს 'გა'იღებენ.

ბჷ̄ლთ იგივეა, რაც **ბჷ̈ლთ'ჷ'.**

ბჷ̄რლჷი (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ბჷრლჷი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ბირლჷ**[3] (-იშ, -ა̈რ) ლხმ., **ბჷ̄რლჷ** (-ლჷ̄შ, -ალ) ლშხ., **ბჷრლჷ** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ., ბ ო ტ. — ბუერა. დი̄ნა ბჷ̄რლჷითე აჩა̈დ (ბზ.) — გოგო ბუერისკენ წავიდა. ალჲა̈რს მელშჷ (ბჷრლჷიშჷ) ლოხშჷახ ლიც (ბქ. 209) — ამათ ბალახით (ბუერით) დაულევიათ წყალი. ბირლჷ ლეზობდ იმა̈რგ (ბქ. 282) — ბუერა საჭმელად ვარგა. დეშდჷე ბჷ̄რლჷ აშ ბჷ̄რლჷს ხაჯეშ, მარა ლეზობ მა̄ ლი (ლშხ., ხორ. 6) — დათვის ბუერა (ჩვეულებრივ) ბუერას ჰგავს, მაგრამ საჭმელი არაა.

ბჷერკილ იგივეა, რაც **ბერკილ.**

ბლა̈ნკ[1] იგივეა, რაც **ბრიკ.**

ბლა̈ნკ[2] იგივეა, რაც **ბლა̄̈ნკჷ.**

ბლა̄̈ნკჷ (-იშ, —) ბზ., **ბლანკ** ლშხ. **ბლა̈ნკ**[2] ლნტ. — ბიჯი. ეჯ ბეფშჷს ბლა̈ნკჷდ და̄̈რმოშ ქიხე (ბზ.) — იმ ბავშვს ვერავინ მოაცილევინებს ფეხს (ბიჯს). **ბლანკი ლიჩუმ** (ლშხ.) — 'ნა'ბიჯის გადადგმა (ქმნა). ბლა̈ნკ მა̈დ ხამჲედა (ლნტ.) — განძრევა (ბიჯი) არ შეუძლია. შდრ. **ბა̄̈ჴ, ბრიკ.**

ბლე (ბლე̄მიშ, -ა̄̈რ‖-ა̈რ), **ბლეჭ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ბლე** (-ი/ჲშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ბლეჲ** (ბლეი̄შ, ბლეა̄რ) ლშხ. — ნაპრალი (მყინვარისა). ბლეხა̈ნქა ლჷაშ ქა̄̈ხჷთჷ̈რნედ (ბზ. 40) — ნაპრალიდან ჯიხვი გამოვათრიეთ. ჲერსკა̈ნ ბლეჭთე ა̈ნშყა̈დ (ბზ.) — არჩვი ნაპრალში ჩავარდა. ზჷრალს ფეკჷნა ბლე ლექჷ' ოთგენა (ბქ. 36) — ქალს ლეკვი ნაპრალში ჩაუსვამს (ჩაუყენებია): სამსონს ათოჭკჷარა ბლექა ქა ლისკნე (ლნტ. 87) — სამსონს მოუსამრებია ნაპრალზე გადახტომა. ჲორი ნაგზი ბლეისგა ჯად (ჰოჯზ. 18) — ორი კვირა ნაპრალში დაყავი (ვქონდა). ბგლე ბაჩჷან ხოგჷაშილახ (ჰოჯზ. 18) — ნაპრალი ქვით აუვსიათ.

ბლეჭ იგივეა, რაც **ბლე.**

ბლე̄ლი (ბლე̄ლიდა̈ს ბზ., ბლე̄ლის ლშხ., ბლე̄ლდა; ბლე̄ლდეს‖ბლე̄ლდე̄ს), ‖**ბლჷ̄ლი** ბზ., ლშხ., **ბლჷლი** (ბ'ჷ'ლილ, ბლჷლიჷ; ბლჷლიდეს) ბქ., **ბლელი** (ბლჷელდა̈ს, ბლელდა; ბლელდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბლავის (წვრილფეხა საქონელი, ცხვარი, თხა...). ნეხშდ ლა̈ნლეშდა̈რილისგა ბლჷლიჷ (ბქ.) — თიკანი სათიკნეში ბლაოდა.

ბლჷ̂ლი (ბლჷ̂ი̄ლდა̈ს, ბლჷ̂ი̄ლდა; ბლჷ̂ი̄ლდე̄დს ბზ., ბლჷ̂ლის, ბლჷ̂ლდა; ბლჷ̂ლდეს ლხ.), ||**ბლგ̄ლი** ბზ., ლშხ., **ბლჷლი** (ბლჷ̂ილ, ბლჷლიჷ̂; ბლჷლიდეს ბქ., ბ˹ჷ̂˺ლჷლდა̈ს, ბლჷლდა; ბლჷლდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ბღუის (მსხვილფეხა საქონელი: ხარი, კამეჩი, ძროხა.., აგრეთვე, დათვი..). დეშდჷ̂ ბლჷ̂ლდა ცჴკისა (ლშხ.) — დათვი ბღუოდა ტყეში.

ბლგლი, ბლგ̄ლი იხ. **ბლე̄ლი, ბლჷ̂ლი.**

ბგბე (ობგბ, აბიბ; აბბე) ლშხ., გ რ დ მ. — ყრის. ლეგჷ̂ე̄ჲ ეშ ბგბე ფექს (ლშხ.) — წისქვილი ბლომად ყრის ფქვილს. შდრ. **შიდე, აბა̄ბე.**

ბგგი (ხიობგა ზს., ლშხ.||ხომბგა ლშხ., ხომბგგა ლნტ.; მაბგე ზს., მამბგე ლხმ., ბგგია̄რა ლშხ., ბგგიარა ლნტ.) — მაგარი. ალას ბგგი კეხ ათაგ (ბზ. 70) — ამას მაგარი კეხი დაადგი. მი ბგგი მარე ხჷ̂ი (ბქ. 16) — მე მაგარი კაცი ვარ. მეგმარს ხოჴდენი ჩუ ლგკა̄ფას ბგგი სოკ (ლშხ., ხორ. 1) — წაქცეულ ხეებს (ხეებს.. წაქცეულს) ამოსდის მაგარი სოკო. ალ ლჷ̂ინალ ბგგი შტგმა̈ ლი (ლნტ. 18) — ეს ღვინო ძალიან მათრობელაა. ეჩგნ ხობგა ჩუ ლა̄̈ რ არდა (ბზ.) — იმაზე მაგარი არავინ იყო. ეჯ ბეფშს ხომბგგა ხეთირი (ლნტ.) — ის ბავშვი უფრო მაგარი ჩანს (ბავშვს.. ეტყობა). **ბგგიდ** ზ მ ნ ზ. მაგრად, **ბგგი-ბგგიდ** მაგრა-მაგრად, კარგა მაგრად. ყორა̈ლ ესერ ბგგიდჷ ოთდა̄ლე ჯგმილდ (ბზ. 346) — ძმამ კარები მაგრად დაკეტოსო. მიჩო მუ ესერ ბგგიდ ნახჷ̂წი ზგთჴარრე ლა̈დისგს სგ᾿ ესერ ხა̈ფშოლნა (ბქ. 53) — მამაჩემს თურმე მაგრად მოჭერილი პაიჭების ჩაცმა ღლიდაო (მამაჩემი პაიჭების ჩაცმას მიჰღლიაო). მაფშა̄რს ბგგიდ ხაგდგდა (ლშხ. 62) — დაღლილს მაგრად ეძინა. ჷ̂ოყალს ყი ხჷ̂აჭურედ გუნ ბგგიდ (ლნტ. 22) — აყალო მიწას ვზელთ ძალიან მაგრად. ნაცარქექიად და̄ჷ̂ს ხაძგა̄რდელ თეტე̄ნს ბგგი-ბგგიდ (ლშხ. 77) — ნაცარქექია დევს კარგა მაგრად (მაგრა-მაგრად) აძვერებს სადგისს.

ბგდე იგივეა, რაც **ბიდე.**

ბგდნი იგივეა, რაც **ბგ̄დნი.**

ბგლ[1] იგივეა, რაც **ბილ.**

ბგლ[2] იგივეა, რაც **ბგ̄ლ**[2].

ბგლა̈დ (-ა̈ი̄შ, —) ბზ., **ბგლა̈** (-იშ ბქ., -დშ ლნტ.), **ბგლად** (-ა̄დშ, —) ლშხ. — ლიბრი, ბისტი. ჩა̈ყს აშხჷ̂ თეს ბგლა̈დ ხა̄დ (ბზ.) — ცხენს ცალ (ერთ) თვალზე ლიბრი ჰქონდა. იხმარება გამოთქმებში **ბგლა̈დდ ლიგნე; ბგ̄ლა̈დდ ლიჩედ** (ბზ.) — დაფლეთა, დაგლეჯა; დამსხვრევა, დამტვრევა. ა̈მირანდ გჷ̂ელდა̈რშა̈პი ჴა̈დ ბგლა̈დდ ადგენე (ბზ. 95) — ამირანმა ვეშაპის მუცელი ნაფლეთებად აქცია. ბგლადდ. აჩად (ლშხ.) — დაიმსხვრა.

ბგლდგ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ჩაჩანაკი. მა̈გ ბგლდგდ მგსყე ლიხ (ბქ. 38) — ყველა ჩაჩანაკადაა ქცეული (გაკეთებული არიან).

ბგლნე̄თ იგივეა, რაც **ბგნლე̄თ.**

ბგმბე̄თ˹ა˺ იგივეა, რაც **ბემბეც.**

ბგნალე̄თ იგივეა, რაც **ბგნლე̄თ.**

ბგნა̈ბ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ბგნაბ** ლშხ. 1. ბუნება, ხასიათი. ჩინჩჷ̂ილ ბგნა̈ბს ნაგზალისგ᾿ ესერ იცა̈დი (ანდ.) — ჩეილი ხასიათის (ყოველ) კვირაში იცვლისო. 2. აეი ზნე, ბნედა. ბგნა̈ბ მა̄მ ჯე̄რი̄? (ბზ.) — ბნედა ხომ არ გაქვს (გექნება)? ლეჷ̂ანიშ დაჩჷ̂ირდ ბგნა̈ბ ლა̈დმიზზე (ბქ. 201) — ლევანის დამ აეი ზნე მოიმიზეზა.

ბგნლე̄თ, ბგლნე̄თ (-იშ, —) ბზ., **ბგნალე̄თ** ლშხ., **ბგნლეთ, ბგნალეთ** ლნტ. — ბნელი ღამე. ეჯყი ბგნლე̄თ ლ˹ე̄˺||ლი, ჰე თანჷ̂თე ფჴულე მა̄მ იძგი̄რი (ბზ.) — ისეთი უკუნი ღამეა, რომ თითს ვერ მიიტან (თითი არ იტაკება) თვალთან. ბგნალე̄თისა ოსლჷ̂რდად აგითე (ლშხ.) — ბნელ ღამეში მივდიოდით შინისაკენ. შდრ. **ბემბეც.**

ბგრბგ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ, **ბგრბგნ** ბქ., **ბგრგგნ** ლნტ. — ბათქაბუთქი. მახა ზა̈დს ჩუ ხოგდახ თოფა̈რს ბგრბგ̄ნ (ბზ.) — ახალ წელს თოფებს ბათქაბუთქი გაჰქონდათ („ედგათ"). **ბგრბგ̄ნშჷ̂** ზ მ ნ ზ. — ჩქარა. როსტომ ბგრბგ̄ნ-ბგრბგ̄ნშჷ̂ ესლორი (ლშხ.) — როსტომი ჩქარ-ჩქარა მიდის. შდრ. **ბგრთქგ̄ნ.**

ბგრგგნ იგივეა, რაც **ბგრბგ̄ნ.**

ბგრგდა̈დ ბზ., **ბჷრგა̈** ბქ., **ბორგა̈** (-დშ, -გაჷ) ლნტ., **ბგრგად** (-აიშ, -აჷ) ლშხ. — მოჭიდავე. ალ მა̄რე ხოჩა ბგრგდა̈დ ლი (ბზ.) —

ეს კაცი კარგი მოჭიდავეა. ხოლა ბურგა̈ გიმს ესერ და̈ს ხა̈ჲბე (ა̈ნდ.) — ცუდი მოჭიდავე მიწას არაფის ანებებსო. ეჩთა̄ნ||ეშთა̄ნ ბგრგაშ და̄რ ლი (ლშხ.) — ისეთი მოჭიდავე არაფინაა.

ბგრთქნი იგივეა, რაც **ბურთქუნი.**

ბგრთქგ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ბგრთქგნ** ბქ., ლნტ. — ბრაგუნი, ბაკუნი, ბათქუნი, ბათქაბუთქი. დაჭა̈რ სგა̄დ ახშგ̄ლხ სემშლა̈რს ბგრთქგ̄ნშუ (ბზ. 307) — თხები შემოესიენენ სემშლარს (ფესების) ბაკუნით. ბგრთქგნ ისმი (ბქ., ლნტ.) — ბრაკაბრუგი ისმის. შდრ. **ბგრბგ̄ნ.**

ბგრი იგივეა, რაც **ბური.**

ბგლე (ხალხური პოეზ. ფ.) იგივეა, რაც **ბლე.**

ბგცა̈ნცი იგივეა, რაც **ცა̈ნცი.**

ბგხგ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ბოტ. — სტაფილო. რა̈ჭუს სურუე ხალა̈ტ ბგხგ (ბქ.) — კურდღელს ძალიან უყვარს სტაფილო. კნინ. **ბგხგლ** ბქ., **ბგხგნილ** ბქ.

ბგჯერ იგივეა, რაც **ბუჯერ.**

ბგ̄დნი (აბგ̄დდა, აბგ̄დნი) ბზ., ლშხ., **ბგდნი** (ა̈დბგდან, ა̈დბგდნი) ბქ., გრძუკ. — ილვრება. უედრახენქა ლიც ბგდნი (ბქ.) — ვედროდან წყალი ილვრება.

ბგ̄ლ[1] იგივეა, რაც **ბილ.**

ბგ̄ლ[2] (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ბგლ**[2] (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ერთად შეწყობილი მონოტონური ხმაური, მაგ. ფრინველთა გუნდის ერთად აფრენისას გაღებული ხმა; ფრთების მოქნევის ხმა. ბგ̄ლუ ხოლნა მიჩა ლალა̈რს (ბზ. 395) — აფრენის ხმა გაელოს შენს ფრთებს. ბგლ ამასგმდა (ლნტ.) — ფრთების მოქნევის ხმა მომესმა. შდრ. **ბილ.**

ბგ̄ლ[3] ბზ. — უეცრად დამწვარი. ამხუა̈რდ ქორს ბგ̄ლ გარ ახლა̄მუნეხ (ბზ.) — მტრებმა სახლი უცებ გადაწვეს (სახლს ბოლის გამომვებაც არ დააცადეს, ბოლიდა დააყოვნეს).

გ

გაბ იგივეა, რაც **გა̈ბ.**

გაბჵრა̈, გაბჵ̄რ(ა) იგივეა, რაც **გაბჵრაჲ.**

გაბრა̈ჴ[1] (-იშ, -რაჴა̈რ‖-ა̈ლ) ბზ., **გჷბრჷჴ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **გაბრეჴ** (-იშ. -ა̈ლ) ლნტ. — ჯაგლაგი, ბებერი (ცხენი‒). ეშხუ გაბრა̈ჴ ჩა̄ჟ მირი (ბზ.) — ერთი ჯაგლაგი ცხენი მყავს. იხ. **ბებრეჴ.**

გაბრა̈ჴ[2] (-იშ, -რაჴა̈რ‖-ა̈ლ) ბზ. — ხის დიდი ციგა; მარხილი. ლა̈დი გაბრა̈ჴშჵ ლა̈ლ-ჩჷ̄რჴა̄ლად (ბზ.) — დღეს დიდი ციგით ვისრიალოთ (ვიციგაოთ).

გაბრეჴ იგივეა, რაც **გაბრა̈ჴ**[1].

გაბჵრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — იგივეა, რაც **გა̄ბჵ** (მნიშვ. 2). ლშხ., გ ა დ ა ტ. ქურდი. გაბჵრ მა̄რე ანჳად (ლშხ.) — ქურდი კაცი მოვიდა.

გაბჵ იგივეა, რაც **გა̄ბჵ.**

გაბჵრ იგივეა, რაც **გა̈ბჵრ.**

გაბჵრა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **გაბჵრა̈** (-ჲა̈შ, -რაჵ) ბქ., **გაბჵ̄რ(ა)** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. **გა̄ბჵ** (მნიშვ. 2). **გაბჵ̄რ ჳან** (ლშხ.) — გადაბერებული ხარი. შდრ. **გა̄ბჵმა.**

გაგ იგივეა, რაც **ქაქ.**

გაგადა იგივეა, რაც **გაგდა.**

გაგა̈ (-გა̄შ, -გა̈ჵ‖-გაჵ) ბქ. — ფაფის მოყვარული. გუნ გაგა̈ ბეფშ ლი (ბქ.) — ძალიან ფაფისმოყვარული ბავშვია. გ ა დ ა ტ. მშიშარა, გაუბედავი. **გაგა̈შ გჵი** იხ. **ქაქა̈ჲ.**

გაგა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **გაგაფ** ბქ., **გაგებ** ლშხ., **გაგაბ** ლნტ. — ყოფა, დღე. იხმარება გამოთქმაში **გაგა̈ბ ლიგნე.** ჯგმილდ ლეგ გაგა̈ბ ესგენე (ბზ.) — ძმამ ცუდი დღე დააყენა. ქჵითს მეშხე გაგებ ოსგენ (ლშხ.) — ქურდს შავი დღე დაუაყენე. დიდ ხოლა გაგაბ ახა̈ჲე (ლნტ.) — დედამ ცუდი დღე დააყენა (მოასწრო).

გაგა̈ზ (-გზიშ, —) ბზ., **გაგაზ** (-იშ, —) ლშხ. — ლაყბობა; ერთსა და იმავეზე ლაპარაკი. **გაგა̈ზდ** ზ მ ნ ზ. გაგა̈ზდ ლირდე (ბზ.) — ქადაგად დავარდნა (ყოფნა). გაგა̈ზდ ლჷგ (ბზ.) — ქადაგებს; ყბედობს.

გაგა̄მჵბ (-იშ, -არ) ლშხ. — გვალვა. მე̄ჵარ გაგა̄მჵბ ლი (ლშხ.) — დიდი გვალვაა. იხ. **გჵა̄ლჲანჵბ.**

გაგდა (-და̄ჲშ, -და̄რ) ლშხ., **გაგადა** (-და̈ჲშ, -და̈რ) ლნტ. — ნიკაპი; ქვედა ყბა. ჩჵათგენ გაგდაჲ! (ლშხ.) — გაჩუმდი! (ნიკაპი გააჩერე!) თხჵიმს ხჵლჵე ჩუქანა̈. გაგადა... (ლნტ. 39) — თავს აქვს ქვედა ყბა.

გაგდა̈ჲ, გაგზა̈ჲ (-იშ, -დაჲა̈რ, -ზაჲა̈რ) ბზ., **გაგზაჲ** (-ზა̄ჲშ, -არ) ლშხ., **გაგდა̈** (-ჲშ, -ჲა̈რ) ლნტ. — ყბედი, მოლაყბე. გაგდა̈ჲ მა̄რე გუნ მა̈სისგ (ბზ.) — ყბედი კაცი ძალიან მძულს. ეჯი გაგზაჲ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ის ყბედი კაცია.

გაგებ იგივეა, რაც **გაგა̈ბ.**

გაგიაჲ იგივეა, რაც **გა̈გია̈ჲ.**

გაგფჷ̄რ (-იშ‖-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **გჷგფირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — გამჭრიახი, გონიერი, წინდახედული. ბიჯჵ̄ლ გაგფჷ̄რ მა̄რე ლი (ბზ.) — ბიჯოლი წინდახედული კაცია. **გაგფჷ̄რიანდ** ლშხ. ზ მ ნ ზ. — წინდახედულად, აზრიანად. [ეჯჲარ] გაგფჷ̄რიანდ ესჰემნიხ მინე კჷ̄ნჩხთეჲი ლგჳჷ̄დ გჵეშს (ლშხ. 39) — ისინი წინდახედულად მიჰყვებიან მათზე დაკისრებულ საქმეს.

გად (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ვალი (ფულადი‒, ზნეობრივი). მუხჵბე̄მი გად მაგა̈დ (ბზ.) — ძმის ვალი მმართებს. გ ა დ ა ტ.

გადდ ზმნს. — ჯიშად მოსდგამს; წესად აქვს. ათმგრზაშე̄რს გადდ ოხგა̈დხ ლიფშირჭ (ბზ.) — ათიმირზანებს გამრავლება მოსდგამთ (მოდგმით მოსდგამთ). იხ. **გადან.**

გადან (-დნა̈შ‖-დნიშ, -დნა̈რ ზს., -დნიშ, -არ ლშხ.) — ვალი, სესხი. ამი̄ მგქაფდ როქჭ ჯი ხა̈ტხე გადანს (ბზ. 438) — ამის მაგიერ მე დავიბრუნებ ვალსო. გადან ჭყისგა ესერ იცხემ (ბქ.) — ვალი ძილში იზრდებაო. გადანისა ლოქ შიხს ი ტგტს ქა̈ჲესხ (ლშხ.) — ვალში ნახშირი და ნაცარიც მიაქვთო. **გადნა̈შ ლიმსგჭა̈ნი** (ბქ.) — ვალის გასტუმრება.

გადო (-დო̄შ, -დოარ) ლშხ., **გადო‖-ჭ** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. გადია, გამზრდელი. ძაძუ მიშგჭი გადო ლი (ლშხ.) — ძაძუ ჩემი გამზრდელია. 2. ბებიაქალი. მესემე ლა̈დელ სკა̈ხეჩგდი გადო ზჭრალ [ლალღჭაკქი] (ლნტ. 50) — ბებიაქალი მესამე დღეს ჩაერევა მშობიარობის პროცესში.

გადრაზ (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — ხის დიდი ყუთი, კიდობანი. დი̄ნას ეშხჭ გადრაზ ხჭღჭა̈ნ (ბზ.) — გოგოს ერთი კიდობანი ჰქონდა. გადატ. — დიდმუცელა, ღიპიანი. გადრაზ ზჭრა̈ლ ანჴა̈დ (ბზ.) — დიდმუცელა ქალი მოვიდა.

გაზიმდ ზმნს. — გასწვრივ, პარალელურად. მეშხე [ჩა̈ჟ] ლექჭ' ანჴიდ [რიენ] გაზიმდ (ბქ. 82) — შავი ცხენი ქვემოთ წამოიღო მდინარის გასწვრივ. მა̈რე ქორა გაზიმდ იზელა̈ლდა (ლშხ.) — კაცი სახლის გასწვრივ დადიოდა.

გაკ (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.), **კაკ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. ბოტ. 1. ნიგოზი, კაკალი. ეშხჭ კოტო̄ლ გაკა̈ გჭიგჭილდ მეღჭე̄ნი (ბზ. 302) — ერთი პატარა კაკლის გული მექნება. დადად [წალჭყჭრს] კაკ ლახჭემ (ბქ. 31) — დედაბერმა ვაჟს კაკალი მისცა. გარდატყჭაჲდ ჩჭესდე კაკ ჭნგირი კოტოტყი (ლშხ. 78) — გარდატყუამ კაკალი უნაგირის კესზე დადო. [ხელმწიფს მოჯამა̈გირიშჭდ] ქა ლახოჭოდა ეშხჭ ფოხა̈ლ გაკ (ლნტ. 259) — ხელმწიფეს მოჯამაგირისათვის ერთი ფოხალი კაკალი მიუცია. 2. კაკლის ხე. ჰა̈ზჭისგა ანჴა̈დ გაკ (ბზ. 381) — ეზოში კაკლის ხე ამოვიდა. გაკა სოკ მჭყჭთელ ფერიშ ლი (ლშხ., ხორ. 26) — კაკლის ხის სოკო მოყვითალო ფერისაა. ყი ლოქ ახაჴედა გაკ კინჩხყი (ლნტ. 309) — ამოსულიაო კაკლის ხე კისერზე. კნინ. **გაკგლდ** ბზ., ლნტ., **გაკი̄ლ** ლშხ. ეშხჭ გაკგლდ ლოქ ლამო! (ლნტ. 309) — ერთი კაკალი მომეციო!

გაკრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — კაკლის ხე (მოჭრილი). გაკრა გარ ხორდახ ლელინთჭდ (ბზ.) — მხოლოდ მოჭრილი კაკლის ხე ჰქონდათ ზამთრისათვის (საზამთროდ). გაკრა̈ ყორ ანასყეხ (ლნტ.) — კაკლის ხის კარი გააკეთეს.

გალა̈მ იგივეა, რაც **გგლამ.**

გალჭა̈ნ (-იშ, -ჭანა̈რ) ზს., **გალჭან, გალაჭან** (-არ) ლშხ., **გალაჭა̈ნ** (-ჭანა̈რ) ლნტ. — გალავანი. [ქორს] ჩეჲ̄ გალჭა̈ნ ქა ხაცხიპ (ბზ. 307) — სახლს სპილენძის გალავანი არტყია. გალჭანისა ჩჭედბგგა̈ნ ჩა̈ჟ (ლშხ. 71) — ცხენი გალავანში გაჯიქდა („გამაგრდა"). [ქორს] ბერეჟი გალაჭა̈ნ ხაცხიპ (ლნტ. 128) — სახლს რკინის გალავანი აკრავს.

გამ იგივეა, რაც **გა̄მ.**

გამარჯჭ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **გამჭრჯობ** (-ალ) ლშხ. — გამარჯვება. [ალას] ეშდორი სა̈ხელწიფხ ხეშიალ. მარე ჩიცახა̈ნ გამარჯჭ ენკიდ (ბქ. 106) — ამას თორმეტი სახელმწიფო ეომებოდა, მაგრამ ყველასთან გამარჯვება მოიპოვა. იმა̈ჲხო ქაჩეხი, ჩია̈გ ხოჩემი... გამარჯჭ ლაჯაოდა! (ლნტ. 57) — საითაც წახვიდე, ყველგან კარგის გამარჯვება მოგეპოვებინოს (გამარჯვებამც მოგცემოდეს)!

გამა̄ნ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.) — მარჯვე. დადჭ მე̄ჭარ გამა̄ნ ზჭრა̄ლ ლი (ბზ.) — დადუ ძალიან მარჯვე ქალია.

გამდროჭა̈ლ ბზ., **გამდრჭალ** ლშხ. ზმნს. — მიწურულს, მიწურულზე. გამდრჭალ მჭქლორ ჲ̄რი ქორწილ (ლშხ. 32) — ქორწილი შემოდგომის მიწურულს იქნება. იხ. **გა̈კჭეთ.**

გამთაჭ (-იშ, -არ) ლშხ. — მსუქანი, სრული. დეჭეთ გამთაჭ ყაზა̄ყ ლი (ლშხ.) — დევეთი მსუქანი კაცია.

გამკჭეთ (-იშ, —) ბზ., **გა̈მკჭეთ** ბქ., ლნტ. — ღონიერი, გამჭრიახი. ძაძუ გჭნ გამკჭეთ ზჭრა̄ლ ლი (ბზ.) — ძაძუ ძალზე გამჭრიახი ქალია.

გამნანქრეჭ იგივეა, რაც **განქრეჭილ.**

გამნა̈ლ (-იშ, —) ბქ. — არაქათი, ქანცი. ჰყინტს გამნა̈ლ ხარ მეჩდე (ბქ.) — ბიჭს ქანცი აქვს გამოცლილი (ბიჭს ქანცი აქვს წასული).

გამნა̈ლია̈ნ (-იშ, -ლიანა̈რ) ბქ. — გავლენიანი; დოვლათიანი. ლეჳა̈ნ გამნა̈ლია̈ნ მა-რე ლი (ბქ.) — ლევანი გავლენიანი კაცია.

გამურჯობ იგივეა, რაც **გამარჯჳ**.

გან იგივეა, რაც **გა̈ნ**.

განალ ქხ. კითხვის, გაკვირვების გამომხატველი ნაწილაკი. — განა. განალ მი მა̄დ მეკჳად? (ლშხ.) — განა მე არ მინდოდა?

განგალ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გა̄ნგალ** (-არ) ლშხ., **განგა̈ლ** (-გალა̈ლ) ლნტ. 1. დიდებული. ალა განგალ ჰაბჳგიშ ი̄რა (ბზ. 69) — ეს დიდებული ჭაბუკისა იქნება. 2. დიდი, ვეებერთელა. ძღჳდ გა̄ნგალ უქმ ლადეღ ლი ლა̄შხისა ლიმჳრყჳამა̄ლ (ლშხ. 20) — ლაშხეთში „კომკაობა" ძალიან დიდი უქმე დღეა. მეჩი ფურა — ლახჳათეჲ, განგალ ქიჳა — ზერდათეჲ (ჰოეზ. 264) — ბებერი ძროხა — საძოვარ მთაზე, ვეებერთელა ყველის კვერი — ზერდაში (ჩეჩოში).

განგდ იგივეა, რაც **გა̈ნგდ**.

განზ (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — ძარღვი (წვივის). დო̄ჳ ესერ ეჯა იქჳნაჳა̈ლ ი ეჯღ'ე̄სერ ახქჳეცა განზა̈რ (ბზ. 21) — ვაითუ ის სულს ლაფავს და იმიტომ მომეკვეთა მუხლით (დამაწყდა ძარღვებით). განზა̈რ ლექჳცურიაქ! (ბქ.) — წვივის ძარღვდასაწყვეტო! (წყევლა).

განთე იგივეა, რაც **გა̈ნთე**.

განთხ იგივეა, რაც **გა̈ნთხ**.

განქრეჳილ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **გამნანქრეჳ** (-ალ) ლშხ. — გარყვნილი; შერცხვენილი. ეჯა გუნ განქრეჳილ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ის ძალზე გარყვნილი ქალია. ჲერხი განქრეჳილ ზურალ ლარდას დემ იჩო (ბქ.) — ზოგი გარყვნილი ქალი არ გვაყენებს (სამყოფს არ შერება).

განცხადაბ იგივეა, რაც **განცხდა̈ბ**.

განცხდა̈ბ (-იშ, —) ზს., **განცხდებ** ლშხ., **განცხადაბ** ლნტ. — ნათლისღება, გამოცხადება. განცხდა̈ბ სგჳებნე ლადეღ ადგომს ხჳაყლედ (ბზ. 11) — ნათლისღების წინა დღეს „ადგომს" ვუწოდებთ. მერმა ლადეღ განცხდა̈ბ ლი (ბქ. 76) — მეორე დღეს ნათლისღებაა.

განცხდებ იგივეა, რაც **განცხდა̈ბ**.

განძ იგივეა, რაც **გა̈ნზ**.

განწეს (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. — განაწესი; წესი; ჩვეულება. ალა განწეს მა̄მა ლი (ბზ.) — ეს წესი არ არის. **განწესდ** ზს., ლნტ., **ზმნს.** — წესისამებრ, ჩვეულებრისამებრ. ეჩთელისგა ლჳაყა̈რ დემ ხეჩიდიჳხ გა̈ნწესდ (ბქ. 296) — წესისამებრ იმაში მამაკაცები არ ერეოდნენ.

განჰობ იგივეა, რაც **გა̈ნჰჳობ**.

განჰჳ იგივეა, რაც **გა̈ნჰჳ**.

განჯ იგივეა, რაც **გა̈ნჯ'ჳ'**.

განჯა̄რ იგივეა, რაც **განჯა̈̄რ**.

განჯა̈̄რ (-იშ, -ჯა̄რა̈ლ) ბზ., **განჯჳა̈რ** (-ჳარიშ, -ჳარა̈ლ) ლხმ., **განჯა̈რ** (-იშ, -ჯარა̈ლ) ლნტ., **განჯა̄რ** (-ალ) ლშხ., **გა̈ნჯჳია̈ნ** (-ჳიანა̈რ) ბქ. — ქანგიანი. ეჯას განჯა̈̄რ მგკრა ა̈ხბა̈გჳ (ბზ.) — იმან ქანგიანი სახნისი იპოვა. განჯა̄რ გეჩ (ლშხ.) — ქანგიანი დანა.

განჯჳა̈რ იგივეა, რაც **განჯა̈̄რ**.

გაჲერ (-იშ, —) ლშხ. — სუნი. დაჳდ ენყირ მა̄რემი გაჲერ (ლშხ.) — დევმა კაცის სუნი იგრძნო.

გაჟჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მუქი, ბუნდოვანი, მკრთალი. **გაჟჳდ ზმნს.** — მკრთალად. მიჟ გაჟჳდ ხაწიდ (ბქ.) — მზე მკრთალად ანათებს.

გარ 1. ნაწილაკი -ღა. [მურყჳამ] კოტო̄ლ გარ ცჳირ (ბზ. 2) — კოშკი ცოტაღაა დარჩენილი. ლა̈შიალყი ბაბა ბეჳა გარ ომსედელი ჩუ (ბქ. 197) — ბრძოლაში ბაბუა ბევაღა 'გა'დარჩენილა. ლენტეხას... ჯჳინელ ლუშჳანუ დარბაზა̈ლ მეჩია̈რს გარ ხაშყიდხ (ლნტ. 10) — ლენტეხში ძველი სვანური დარბაზები მოხუცებსღა ახსოვთ. დედეს ისგჳა სი გარ ხორდა̈ს (ბოეზ. 6) — დედამენს შენღა ჰყავდი. 2. **ზმნს.** მხოლოდ, მარტო. ეჯჲა̈რს ჩი̄ ხოლა̄მ გარ ხა̈ჩჳმინახ თათრა̈ლ (ბზ. 1) — იმათ თათრები მხოლოდ (ყველაფერს) ცუდს უშვრებოდნენ თურმე. გეზლა̈შ ლითაჳე ჩი დის ესერ აშ ხოხალ, ლირდი — მერხალდს

გარ (ანდ.) — შვილის გაჩენა ყველა დედამ იცის, აღზრდა კი — მხოლოდ ზოგმა. ხოჩა მა̈რე ეჯი გარ ლი (ლშხ. 69) — კარგი კაცი მხოლოდ ისაა.

გარა̄შა (-შა̈შ, -შა̈ლ) ბზ., **გარაშა** (-შა̈შ, -შოლ) ბქ., **გარჵა̄შა** (-შა̄შ, -შე̄ლ) ლშხ., **გარჵაშა** (-შა̈ჲშ, -შა̈ლ) ლნტ. — ჭარი, ცხვრის პერანგი. პერწემს გარაშა ქ'ოთშყჵი-ყა, გჵი ესერ ჰერწმიშ ესსედა (ანდ.) — ცხვრს პერანგი გაუხდია (გაუძვრია), გული კი ცხვრისა დარჩენიაო. ჵიჯი გარჵა̄შას ჲერხი ჵიჯი ფატანს ხაყლეხ (ლშხ. 6) — ცხვრის კანს მოგიერთები ცხვრის პერანგს უწოდებენ.

გარგალა იგივეა, რაც **გა̈რგლა.**

გარგას (-გსიშ, — ბზ., -იშ, — ბქ.) — ჯოჯოხეთი, საიქიოში კუპრით საგანჯველი, წარსაწყმედელი. გარგასთე̄ჵ ა̈ჯსკინა ჰი! (ბზ.) — ჯოჯოხეთშიც ჩამხტარხარ! ფისე გარგაშთეოლჵ ლოხჵსიპა! (ბქ.) — მდუღარე ფისშიც მოხვედრილა! (წყევლა).

გარგაჭ იგივეა, რაც **გჷრგჷჭ.**

გარგლა იგივეა, რაც **გა̈რგლა.**

გარგლი იგივეა, რაც **გა̈რგლი.**

გარგლობ იგივეა, რაც **გა̈რგლობ.**

გარდანაკაფ (-იშ, -ალ||-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — გადანაკაფი. მეგემს ერ ხაქჵცეხ ყი, ჩჵ ნამსედჵს გარდანაკაფ ხაყხა (ლშხ., ხორ. 7) — ხეს როცა მოჭრიან, დარჩენილს გადანაკაფი ჰქვია.

გარდჵიშ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. ბოტ. — კარტოფილი. ლეჰიაცახა̈ნ [ხოლაშახ] გარდჵიშ, კოპეშია... (ბქ. 281) — ლობიოსიან უთესიათ კარტოფილი, კოგრა. იხ. **კა̈რთობილ.**

გარეჸლ იგივეა, რაც **გარეჵილ.**

გარეჵილ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **გა̈რა̈ჵილ** უშგ., **გარეჸლ** (-არ) ლშხ. — გარეული. მიჯნე̄მ ესერ იშგენ გარეჵილჵ მა ადგა̈რ (ბზ. 249) — შენ სხვა რამ გარეული მოკალიო. [მეთხჵია̈რდ] ჩჵადგა̈რ გარეჵილ ჰილჵ (ბზ. 249) — მონადირემ გარეული შველი მოკლა. გარეჵილ ბა̈ტ (ბზ.) — გარეული ბატი. ცხეკისა გარეულ ხამს ხჵეწდ (ლშხ.) — ტყეში გარეული ღორი ვნახე.

გარმოლიაჲ (-ია̄ჲშ, —) ლშხ., **გარჵა̈ლ** (-იშ, -ჵალა̈ლ) ლნტ. — დიდი ცეცხლი, კოცონი. გარმოლიაჲ ლემეს (ლშხ.) — დიდი ცეცხლი. [და̈ჵს] ყ'ახოშჵა გარჵა̈ლ ლემესკ (ლნტ. 125) — დევს დიდი ცეცხლი დაუნთია.

გარს ბქ., ლნტ. — იხმარება გამოთქმაში **გარს ლიჭემ** — ხეტიალი, სოფელ-სოფელ მათხოვარიეით სიარული.

გარჵ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. 1. კრიჭა (წისქვილისა). 2. როფი, ვეჯა. ხამა̈რს გარჵთეჲსგა შელ ესჵგეშხ (ბქ.) — ღორებს ვეჯაში სვილი ჩაუსხეს. კნინ. **გარჸლდ.**

გარჵა̈ლ იგივეა, რაც **გარმოლიაჲ.**

გარჵა̄შა იგივეა, რაც **გარა̄შა.**

გარცა̈მ იგივეა, რაც **გჷრცა̈მ.**

გარცემ იგივეა, რაც **გჷრცა̈მ.**

გარცხაპ იგივეა, რაც **გაცხა̈პ.**

გარჯ (-ა̈შ||-იშ, — ზს., ლნტ., -აშ||-იშ, —, ლშხ.) 1. გაჭირვება; ძნელი. ალა მა̄მა ლი გარჯ (ბზ. 304) — ეს ძნელი არ არის. მასა̈რდ გარჯ ნად მუსყი ლიზი (ბქ. 84) — თითქმის სიარული ძალიან გვეძნელებოდა (ძნელი გვქონდა). ლე̄თი ძღგდ გარჯ ლოქ ხა̄რა და̄ჵარე ლიხჵტე (ლშხ. 62) — წუხელის ძალიან გამიძნელდა დევების ამოწყვეტაო. გარჯ ლას თჵეფი ლიტყა̈ცი (ლნტ. 84) — თოფის მოხვედრება (მორტყმა) ძნელი იყო. 2. გარჯა, ჯაფა. ლალის მეჵარ გარჯ ხა̄რ ოჯახისა (ლშხ.) — ლალი ოჯახში დიდ ჯაფაშია.

გარჯობ (-ა̈შ, —, ზს., -იშ, —, ლშხ., ლნტ.) 1. სიძნელე; ძნელი. გარჯობ ლი ზექჵრ ლინთჵისგა (ბზ.) — უშემოდ ზამთარში ძნელია. 2. გასაჭირი. ამირმს გარჯობ ოხჴად (ბქ. 261) — ამირანს გასაჭირი დაადგა (მოუვიდა).

გარჯჸლ ბზ., ლნტ., **გარჯჸრ** ბქ., ლშხ., ზმნზ. — გაუჭირვებლად, გაურჯელად. ხოჩა ლირდე ხოჩა ლი, მარე გარჯჸლ ი მა̄მა ხეფსი (ბზ.) — კარგი ცხოვრება კარგია, მაგრამ გაუჭირვებლადაც არ გამოდის. გარჯჸრ ხოჩა დე̄სამა ხეფსი (ლშხ.) — გაურჯელად კარგი არაფერი გამოვა.

გარჯლა̈რ (-იშ, -ლარა̈რ) ბქ., **გჷჯლა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **გჷჯლა̈რ** (-იშ, -ლარა̈ლ) ლნტ.

— ტკიპიანი. გარჯღა̈რ გეჭილდ (ლხმ.) — ტკიპიანი გოჭი.

გარჯღ''ნ' იგივეა, რაც **ღგჯგ**.

გას (-ა̈შ, —) ზს. **გა̄სრ, გასა̄რ** (-იშ, —) ლშხ., **გასარ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. 1. გოგმანი. გა̄სრუ̂შ იზელა̈ლ დი̄ნა (ბზ.) — გოგო გოგმანით დადის გასარშუ̂ ლიზელა̈ლ (ბქ.) — გოგმანით სიარული. 2. გასმა (ცეკვის ილეთი).

გასა̄რ იგივეა, რაც **გას**.

გასკად[1] (-იშ, —) ლშხ. — ვიწრო, ჩაკეტილი (ადგილი). მე̄უ̂არ გასკად ლი (ლშხ.) — ძალიან ვიწრო ადგილია.

გასკად[2] (-იშ, -არ) ლშხ. — კვერნის ხაფანგი.

გატ იგივეა, რაც **გა̈ტ**.

გატაილ იგივეა, რაც **გატა̈ჲ**.

გატა̈ჲ (-ტა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **გატაილ** (-აშ, -არ) ლშხ. — ქატოჭამია. გატაილარ ბეჟნაჲშე̄რალ (ჟოუზ. 210) — ქატოჭამია ბეჟანასანებო.

გატა̈̄რ (-ტა̄რა̈შ||-იშ, -ტა̄რა̈ლ) ბზ., **გატა̈რ** (-იშ, -ტარა̈ლ) ბქ., ლნტ., **გატა̄რ** (-ეშ||-იშ, -ალ) ლშხ. — ქატოიანი. თა̈მბიდ გატა̈̄რ ტომარა̈ჲ გა̈ნთე ადკუ̂ა̈რ (ბზ.) — თამბიმ ქატოიანი ტომარა გვერდზე მიაგდო. კაბ გატა̄რ ჯა̄რ (ლშხ.) — კაბა ქატოიანი გაქვს.

გაუ̂ა (-უ̂ა̈̄შ, —, ბზ., -უ̂ა̈ჲშ, —, ბქ., ლნტ., -უ̂ა̄შ, —, ლშხ.) 1. ძალა, ღონე. გმირს გაუ̂ა აშ-ი-აშ ხოკუ̂დე (ბზ. 261) — გმირს ღონე თანდათან ელევა (უკლებს). გაუ̂' ე̄მჩად (ლშხ.) — ძალა წამერთვა (წამივიდა). 2. ბზ., ლშხ. — გაველენა. ზურა̄ლს გაუ̂ა მა̄მა ხა̄რ (ლშხ.) — ქალს გავლენა არა აქვს.

გაუ̂ა̈(-იშ, -ა̈რ) ბქ., **გაუ̂ა** (-უ̂ა̄შ, -უ̂ა̄რ ლშხ., -უ̂ა̈ჲშ, -უ̂ა̈რ ლნტ.) — გავა. ყუ̂არილ ჩაჟს გაუ̂ა̈ ლუგუ̂არ ხარ (ბქ.) — ლაფშა ცხენს გავა მსუქანი აქვს.

გაუ̂ა̈ლ იგივეა, რაც **გა̈უ̂**[1].

გაფა (-ფა̈̄შ, -ფა̈̄ლ) ბზ. — მშვილდის ბუნი, ტარი. ლოხუ̂რეკ ა̈მირანდ ცჳემდი გაფა (ბზ. 98) — ამირანმა მშვილდის ბუნი გამოსდო.

გალა̈ბ (-ლბიშ||-ლა̈ბიშ, —) ბზ., ჩხბ., **გალაბ** (-ლბა̈შ, — ლხმ., -ლა̈ბიშ ლნტ.) **გალებ** (-აშ||-იშ, —) ლშხ. — აზრი, ჭკუა, გაგება; ცნობიერება, განცდა. მიჩ ესერ მა̄რე̄მი გალა̈ბ მა̄მა ხა̄რ (ბზ. 254) — მე მამაკაცთან არ მიცხოვრია (გაგება არ მაქვსო). გალბა̈შ ლიკუ̂ჰე მა̈ მაუ̂ინ ირი! (ბქ.) — ამბის გაგებით რა უნდა დამავდეს! ბობშ გალებთე̄ჲსა ანტახ (ლშხ.) — ბავშვი გონს მოვიდა. გელას მიჩაუ̂შ სკა ლა̈ხეტახ გალაბ (ლნტ. 72) — გელას ცნობიერება თავისით დაუბრუნდა.

გალა̈ბია̈ნ (-იშ, -იანა̈რ) ზს., **გალბიან** (-არ) ლშხ., **გალებია̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჭკვიანი, გონიერი; გამგებიანი. მანე̄სგრე მუხუ̂ბე გალა̈ბია̈ნ ლა̈სუ̂ (ბზ.) — შუათანა ძმა ჭკვიანი იყო. **გალბია̈ნდ** ბზ., **გალებია̈ნდ** ლნტ. ზმნზ. — ჭკვიანად, გონივრულად, აზრიანად. ზურა̄ლ ჩიგარ გალბიანდ ხაშდბა (ლშხ.) — ქალი ყოველთვის გონივრულად მოქმედებს.

გალბიან იგივეა, რაც **გალა̈ბია̈ნ**.

გალებ იგივეა, რაც **გალა̈ბ**.

გალებია̈ნ იგივეა, რაც **გალა̈ბია̈ნ**.

გაშკა̈ფ (-ა̈შ||-იშ, -აფა̈რ) ბზ., ლნტ., **გაშკაფ** (-იშ||-აშ, -არ) ბქ., ლშხ. 1. წყალზე გამართული ნადირის საფრთხობელა. ხის ბორბლის ტრიალის შედეგად განზე გაშვერილი რკინის ან ხის მუშტა იქვე ჩამოკიდებულ რკინაზე ან ხის ფიცარზე ურტყამს და ხმაურს გამოსცემს. 2. ზს., გ ა დ ა ტ. დიდთავა; გაუგებელი (ლნტ.). ლაჴუ̂რა̈ჲსგა გაშკა̈ფ მა̄რე ა̈ნთენა̈ნ (ბზ.) — სარკმელში დიდთავა კაცი გამოჩნდა.

გაჩუ̂ იხ. **გა̈ჩ**.

გაცხაპ იგივეა, რაც **გაცხა̈პ**.

გაცხა̈ჲდ ბზ., **გაცხაჲდ** ლშხ., **გაცხა̈დ** უშგ., ლხმ., ლნტ. 1. ზ მ ნ ზ. ცხადად, ნამდვილად; მართლაც, მართლა. ალა, გაცხა̈ჲდ, ამჟე̄ნ ჩუ̂ემინხ (ბზ. 398) — ეს, მართლაც, ასე ქნეს. ეჯ'ი'... ლოქ ღერთალე ლგგნე ლი გაცხაჲდ (ლშხ. 11) — ის, ნამდვილად, ღმერთების რჩეულიაო. ეჩეჩუ, გაცხა̈დ, ქუ̂ერწილ ლგმა̈რელი (ლნტ. 251) — იქ მართლა, ქორწილი ყოფილა. 2. ბზ., ლშხ. კარგი, ნამდვილი. გაცხაჲდ სგიმ ლი სასა̄ში სგიმ (ლშხ. 3) — სასაშის ვეძა ნამდვილი (კარგი) ვეძაა.

გაცხა̈პ (-იშ, —) ზს., ბქ., **გა̈ცხეპ** ლხმ., **გაცხაპ, გარცხაპ, გაცხეპ** (-იშ, —) ლშხ. — სრული, მთელი. გაცხა̈პ ნაგზი (ბქ.) — გა̈ცხეპ

ნაგზი (ლხმ.) გაცხეპ ნაგზი (ლშხ.) — მთელი, სრული კვირა. იხ. **გაწკა̈პ**.

გაცხეპ იგივეა, რაც **გაცხა̈პ**.

გაწკა̈მ იგივეა, რაც **გაწკა̈პ**.

გაწკა̈პ (-იშ, —) ბზ., **გაწკა̈მ** (-იშ, —) ბქ., **გაწკეპ** (-იშ, —) ლშხ. — მთელი, სრული (კვირა, თვე...). გაწკა̈პ თჳე ამა̄დ გზა̈̄ჳრს (ბზ.) — მოგზაურობაში სრული თვე დაყავი. გაწკეპ ჲერუ თოჲ ლი (ლშხ.) — სრული ორი თვეა.

გაწკეპ იგივეა, რაც **გაწკა̈პ**.

გაწრ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — წვივი. ჩაფლა̈რს ლგბარა̈რშჳ... ითლგრეხ გაწრა̈რქა (ბქ. 238) — ფეხსაცმელის საბმელით მიიკრავენ წვივზე. იხ. **სკელ**, **კაწარ**.

გაჭირება (-ბა̈̄შ||-ბა̈შ, — ბზ., -ბა̈შ ბქ.), **გა̈ჭირობ** (-ა̈შ, —) ლხმ., **გაჭირჳება** (-ბა̈̄შ, — ბზ., -ა̈ჲშ ლნტ.) **გაჭიჳრება** (-ბა̄შ, —) ლშხ. — გაჭირვება. ჳოდე ხოლა გაჭირება დო ა̈ჯჭეს, ეჩქად ალა ჩუ ნო̄სა ათკარა (ბზ. 85) — ვიდრე ძალიან არ გაუჭირდეს, ეს მანამდე არ გააღო.

გაჭიჳრება იგივეა, რაც **გაჭირება**.

გახჳ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **გახ** ბქ., **გოხ** ლნტ. 1. ჯერ სველი და შემდეგ გაყინული (მიწა, თოვლი). გახჳ გიმ (ლშხ.) — გაყინული მიწა. გახჳ მუსჳ (ბზ.) — გაყინული თოვლი. 2. ლნტ. დიდი სიცხისაგან გამხმარი მიწა. გოხ გიმ (ლნტ.) — გამხმარი მიწა.

გახჳობ (-აშ, —) ზს., ლშხ. — დიდი ყინვების ან დიდი გვალვების დრო.

გაჴნალა̈̄რ (-იშ, —) ბზ. — გამხდარი, დავარდნილი. მგლდელდ გაჴნალა̈̄რ ლოლჲა̄ქ ქა̈̄მ აცჳირ (ბზ.) — მწყემსმა დავარდნილი ცხვარი გარეთ დატოვა.

გაჰარ იგივეა, რაც **დაჰარ**.

გაჰგლ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — გვალვა. ჲერხი ა̈დგის მგხ ესერ ხოსგუ, ჲერხის — გაჰგლ (ანდ.) — ზოგ ადგილს ავდარი უხდება, ზოგს — გვალვაო. იხ. **გჷჰგლ**.

გაჰგლ[2] იგივეა, რაც **გჷჰგლ**.

გაჰგლობ (-ა̈შ, —) ბქ., **გჳალჳობ** (-იშ, —) ქს. — გვალვების დრო. ათხე ძღგდ გჳალჳობ ლი (ლნტ.) — ახლა დიდი გვალვაა.

გა̈ბ[1] (-იშ, —) ბზ., **გაბ** ლშხ. — ლიპი, სრიალა; მოლიპული. ალა კჳარემყი გა̈ბ ლი (ბზ.) — ეს ყინულზე ლიპია.

გა̈ბ[2] იგივეა, რაც **გა̈ბჳ**.

გა̈ბა (-ბა̈̄შ, —) ბზ., **გება** (-ბა̄შ, — ლშხ., -ბა̈ჲშ ლნტ.) — გასვრა, დასვრა (ტანისამოსისა). ჭყინტს ლერქჳლე გა̈ბა მა̄მ ხეკჳა̈დ (ბზ.) — ბიჭს ტანისამოსის გასვრა არ უნდოდა.

გა̈ბა̈ჲ, **გება̈ჲ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გება̈** (-აუ ლხმ., -ჲშ, -ბა̈ლ ლნტ.), **გებაჲ** (-ბა̄ჲშ, -არ) ლშხ. 1. ადვილად სვრადი (ტანსაცმელი...) 2. სრიალა (ფეხსაცმელი...). გებაჲ ჩაფლა̈რ მა̈̄ზდახ (ბზ.) — სრიალა ფეხსაცმელები მაცვია.

გა̈ბრო̄ლ, **გა̈ბჳრ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გა̈ბჳრ**, **გაბჳრ**, **გა̈ბჳრა** (-იშ||-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **გჲაბრ** (-იშ, -ალ) ლშხ. ბოტ. — ჯიჯლაყა. დადად გა̈ბრა̈შ ქუთა̈რ ანნაყე (ბქ.) — ბებიამ ჯიჯლაყის ფხლოვანები გამოაცხო. ფეტჳისგა ხეხჳა̈რდ გაბჳრ ჟ'ანჟჷგნეხ (ბქ.) — ქალებმა ფეტვის ნათესში ჯიჯლაყა ამოთხარეს. გჲაბრ: ალ ბალახს ნა̄ყუნდ ხაყა (ლშხ., ხორ. 6) — ჯიჯლაყა: ეს ბალახი შეჭამანდად ევარგა.

გა̈ბჳ, **გა̈ბ** (გაბა̈შ, გაბა̈რ) ბქ. — ხის კასრი. ნებჳზაშა̈რს ჲარჳ-ჲარჳ გა̈ბშჳ როქჳ ხეკჳეს ღგრდე მაზჳაბთეჩუ (ბქ. 250) — სალამოობით ორ-ორი ხის კასრით უნდა ჩადიოდე წყაროზეო. კნინ. **გაბგლდ** (ბქ.). იხ. **სეგდა**.

გა̈გია̈ჲ (-გია̈იშ, -იაჲა̈რ) ბზ., **გაგიაჲ** (-გია̄ჲშ, -გიე̄ლ) ლშხ. — დიდი, უშველებელი. მა̈რედ ქენკიდ ძღგდ გაგიაჲ თოფ (ლშხ.) — კაცმა უშველებელი თოფი აიღო.

გა̈გო (-გჳე̄შ, გა̈გჳა̈̄ლ) ბზ., **გა̈̄გო** (-გჳეშ, -გჳა̈ლ) უშგ., **გიგუ** (-გჳიშ, -გუა̈რ) ბქ., **გეგო** (-გო̄შ, -გეგო̄ლარ ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **ზოოლ.** — გუგული. გა̈გო ქა̈̄მპერჳლი (ბზ. 31) — გუგული გაფრენილა. ისგანჭად გიგუ (ბქ. 197) — გუგული შემოფრინდა (შემოვიდა). [ალ ბალახ] გეგო̄სკელი მაჯო̄ნ ლი (ლშხ., ხორ. 7) — ეს ბალახი „გუგულის წვივას" მსგავსია. **გიგუშ ლინწირ** (ჩბხ.), **გიგჳიშ ლინწირ** (ლხმ.), **გეგოჲ ლინწირ** (ლნტ.) — ეთნ. გუგულის მორევა (ძლევა). ძველი ჩვეულებით თუ ამაღლებამდე უზმოზე გუგულის ხმას გაი-

გონებდა კაცი, ის ძლეული იყო. თუ ნასაუზმევი გაიგონებდა, მაშინ გუგული იყო ძლეული. ამაღლება დილას ყველით ხდებოდა ძლევა. თუ კაცი გაიმარჯვებდა, მაშინ მთელი წლის განმავლობაში უძლეველი იქნებოდა.

გა̈თე იგივეა, რაც **გა̈ნთე**.

გა̈კჷირ იგივეა, რაც **გჷა̈კჷირ**.

გა̈მ[1] (გამა̈შ||-იშ, —) ზს., ლნტ., **გემ** (-აშ) ლშხ. — გემო. მა̈ჲ ეზერ გა̈მა̈შ ლი... ლეღჷ! (ბზ. 102) — რა კარგი გემოსია ხორცი! (ქიმს) ტკისდ ჯიმმიშ გა̈მ ხად (ბქ. 60) — ცრემლს, მარილაც, მარილის გემო ჰქონდა. ალი ხოჩა ქუნს ი გემს ხა̄ჷდი (ლშხ. ხორ. 7) — ეს კარგ სუნსა და გემოს აძლევს. [და̈ჷს] ახოკჲმარა ი ხოჩა გა̈მიშ ახარა (ლნტ. 141) — დევს გაუსინჯავს და ეგემრიელა. („ჰგემრიელებია“).

გა̈მ[2] (გაჰა̈შ||-იშ, გამა̈რ) ზს. — სოჭის ან ფიჭვის ქერქისაგან გაკეთებული საგმანავი.

გა̈მია̈ნ იგივეა, რაც **გა̈მჷა̈ნ**.

გა̈მია̈ნდ იგივეა, რაც **გა̈მჷა̈ნდ**.

გა̈მკჷეთ იგივეა, რაც **გამკჷეთ**.

გა̈მჷა̈ნ (-იშ) ბზ., **გა̈მია̈ნ** ბქ., ლნტ., **გემუან** ლშხ. — გემრიელი. დედე ჩიგარ გა̈მჷა̈ნ ქუთჷა̈რს ანცა (ბზ.) — დედა ყოველთვის გემრიელ ხაჭაპურებს აცხობდა. მაშდაშალისგა გა̈მიან ნაპუ დემ ესერ იმი (ანდ.) — მარტოობაში გემრიელი ლუკმა არ შეიჭმევაო. **ზმნზ.** **გა̈მჷა̈ნდ** ბზ., **გა̈მია̈ნდ** ბქ., ლნტ., **გემუანდ** ლშხ. — გემრიელად, ტკბილად. ქორისგა გა̈მჷა̈ნდ ხაკუ ლირდე (ბზ.) — ოჯახში ტკბილად ყოფნაა სასურველი (უნდა ყოფნა).

გა̈ნ (გა̈ნიშ, განა̈რ) ზს., ლნტ., **გან** (-იშ, -არ) ლშხ. — განი, სიგანე (ქსოვილის). ალ ლაკჷცა̈ნს ეშხუ გა̈ნ ხა̄რ (ბზ.) — ამ პირსახოცს ერთი განი აქვს. [კულის] განა̈რ ლექჷა ჟა̈შხბიხ ლასასდაშალ (ბქ. 306) — ხამ შალს განზე შეკერავენ უკუსვლით. გა̈ნი ნა̈სიპ (ლნტ.) — ფართლის განით და სიგრძით ტოლად გამოჭრა. იხმარება გამოთქმაში: **გა̈ნი ლიქჷცე** (ლშხ.) — გზის მოჭრა. და̈ჷითდ **გა̈ნ ლოხქჷიც** [დი̄ნა̈ჲ] (ბზ. 270) — დავითმა გოგოს გზა მოუჭრა. [გარდატყუაჲდ] **გან ლოხქჷიც** (ლშხ. 79) — გარდატყუამ გზა მოუჭრა. ჷეზდენს გა̈ნ ლოხქჷიცა (ჰოეზ. 8) — ევზდენს გზა მოუჭრია.

გა̈ნგდ ბზ., **გა̈ნგჷდ** ბქ., **განგდ** ლშხ., **ზმნზ.** 1. განგებ, განზრახ. ლეჷა̈ნ გა̈ნგდ დე̄მ ღგრი ცხეკი ლამშჲათე (ბზ.) — ლეეანი განგებ არ მიდის ტყის სამუშაოზე. 2. ბქ. უგულოდ. ეჯის გა̈ნგჷდ ლიმშაჷ ხამთქჷა. — იმას უგულოდ მუშაობა სჩვევია. 3. ლშხ. გადაკრულად. ასლანბექ განგდ იმბჷა̄ლ (ლშხ.) — ასლანბექი გადაკრულად ლაპარაკობს.

გა̈ნგჷდ იგივეა, რაც **გა̈ნგდ**.

გა̈ნზ (-იშ, განზა̈რ) ზს., **განძ** (-არ) ლშხ., **გა̈ნძ** (განძა̈რ) ლნტ. — განძი. ბარბალისგა ესერ ხჷა̈ჲ გა̈ნზ ა̈რი (ბზ. 28) — წმ. ბარბალეს ეკლესიაში ბევრი განძიაო. ხოჩა ჟა̈ხე მა̈რემიშჷ სურუ ესერ გა̈ნზ ლი (ანდ.) — კარგი სახელი კაცისთვის დიდი განძიაო. ტყჷიბტყჷიბი მიშგჷა განძარეშ (ჰოეზ.12) — წყვილ-წყვილი ჩემი განძებისა.

გა̈ნზ-ნაგა̈ნზ (-იშ, -ანზა̈რ) ბქ. — განძეულობა. გა̈ნზ-ნაგა̈ნზ [ლი]: ჩაბრა̈სტ, ლეგმა̈რ... (ბქ. 294) — განძეულობაა: ჩაფრასტი, სამკაულები...

გა̈ნთე, **გა̈თე** ზს., **განთე** ლშხ., **განხო** ლნტ., **ზმნზ.** — განზე; იქით, შორს. [ალ მა̄რა] თხჷიმ გა̈ნთე ხულჷა (ბზ. 101) — ამ კაცს თავი განზე აქვს. ლარგა̈დილისგა ლეჩემ ესერ გა̈ნთე̈ ხესდენი (ანდ.) — ლაპარაკში საქმე განზე რჩებაო. განთე ადე! (ლშხ.) — განზე გადი!

გა̈ნთხ (განთხა̈შ, განთხა̈რ) ბზ., **განთხ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., ლნტ. -იშ, -არ ლშხ.) 1. უკანა ფეხები (ცხოველისა). გეზელირ კერეტა̈ნი განთხა̈რს ლახალა̈ჯ (ლნტ. 170) — შვილები ტახის უკანა ფეხებს მიაბა. 2. ადამიანის კუჭის უკანა ნაწილი მყესიანად. იხმარება გამოთქმაში: **განთხა̈ ლიქჷეც** — „მუხლის მოკვეთა“.

გა̈ნკა̈ფხჷ იგივეა, რაც **გა̈ნკჷა̈ფხჷ**.

გა̈ნკეთ იგივეა, რაც **გა̈ნკჷა̈ფხჷ**.

გა̈ნკითხ იგივეა, რაც **გა̈ნკჷა̈ფხჷ**.

გა̈ნკჷა̈ფხჷ, **გა̈ნკა̈ფხჷ** (-ა̈შ, —), **გა̈ნკითხ** (-იშ, —) ბზ., **გა̈კჷეთ** (-იშ, —) ბქ., **გა̈ნკეთ** ლნტ. — გვიანი, მიწურული. გა̈ნკა̈ფხჷდ ლუფხჷს ხოჩა დარა̈ლ ლიხ (ბზ.) — გაზაფხულის მიწურულს (გვიან გაზაფხულზე)

კარგი დარებია. გა̈ნკითხ მუყლუ̄ერ (ბზ.) — გვიანი შემოდგომა. გა̈კუ̄ეთ მუყლუ̄ერ ლასუ̄ (ბქ.) — გვიანი შემოდგომა იდგა (იყო). იხ. **გამდროუ̄ა̈ლ.**

გა̈ნძ იგივეა, რაც **გა̈ნზ.**

გა̈ნჭუ̄ (-აშ, განჭუ̄ა̈რ ბზ., ლნტ., -იშ, -ა̈რ ბქ.), **განჭუ̄** (-არ) ლშხ., ზოტ. — ანწლი. [სუსუდ] დორა̈დ გა̈ნჭუ̄ა̈ ნატხანუ̄ ანჴიდ (ბზ. 27) — სუსუმ კოკა ორნახადი (გადაბრუნებული) ანწლის არაყი მოიტანა. გა̈ნჭუ̄ მასა̈რდ წუ̄ა ამეჩუ (ბქ. 228) — აქ ანწლი ბლომადაა. კაკლარ ხა̈რ განჭუ̄ი კაკლარე მაჯა̈ნ (ლშხ. ხორ. 37) — ანწლის მარცვლების მსგავსი კაკლები აქვს. განჭუ̄ი ტუსად ჯაჰუნდერალ (ჰოჯ. 206) — ანწლის მასრჩოლებელო ქახუნდერელებო.

გა̈ნჭუ̄ობ (-ა̈შ, —, ზს., -იშ, —, ლნტ.), **განჭობ** (-აშ, —) ლშხ. — ანწლის მწიფობის დრო („ანწლობა"). გა̈ნჭუ̄ს გა̈ნჭობქა აჯა̈ბხ (ბქ. 282) — ანწლს ანწლის მწიფობის დროს ხარშავენ.

გა̈ნჯ'უ̄' (-იშ, განჯა̈რ) ზს., ლნტ., **განჯ** (-არ) ლშხ. — ქანცი. ბერაჟუ̄ გა̈ნჯუ̄ ესერ იზბი ი ამსოლდა̈შ გუ-გონა̈ბ (ანდ.) — რკინას ქანცი ჭამს და ადამიანის გულს — დარდიო. თუ̄ეფ ი ჰაუ̄ეჯ გა̈ნჯი ლეზობდ! (ჰოჯ. 293) — თოფი და იარაღი ქანცის შესაჭმელი! გადატ. ჯაერი.

გა̈ნჯუ̄ია̈ნ იგივეა, რაც **განჯა̈რ.**

გა̈რა̈უ̄ილ იგივეა, რაც **გარეუ̄ილ.**

გა̈რგალობ იგივეა, რაც **გა̈რგლობ.**

გა̈რგლა (გარგლა̈შ, —) ბზ., **გარგლა** (-ლა̈შ, —) ლშხ., **გარგალა** (-ლა̈დშ, —) ლნტ. — ლაპარაკი. გა̈რგლა̈ ლიქუ̄ცუნე — ლაპარაკის გაწყვეტინება. [ბოფშა̈რს] გა̈რგლა ხასმა̈ლნახ საყდა̈რხა̈ნქა (ბზ. 28) — ბავშვებს საყდრიდან თურმე ლაპარაკი ესმოდათ. სერ მა̈ შიდ გარგლა (ლშხ. 5) — ლაპარაკი მეტი აღარ შეიძლება. ლენტეხალ ი იშკენ შუ̄ანა̈რ ხამეჰერნეხ უ̄შხუ̄ა̈რ გარგალას (ლნტ. 9) — ლენტეხელები და სხვა სვანები ერთმანეთს ლაპარაკს აგებინებენ. ლუ̄შუ̄ნუ̄ გა̈რგლა ჰურ ხესმოლდა (ჰოჯ. 16) — თითქოს სვანური ლაპარაკი ესმოდა. გა̈რგლა მეჩდე (ბზ.) — მუნჯი იხ. **რაგა̈დ.**

გა̈რგლი (ლა̈ხუ̄გგრგა̈ლ, ლა̈დგგრგლე; ლა̈დგგრგლი) ბზ., **გარგლი** (ლოხგგრგალ, ლედგგრგლე; ლედგგრგლი) ლშხ., გრდუ̄გ. — ლაპარაკობს. დი̄ნა ქა დე̄მ გა̈რგლი (ბზ. 370) — ქალიშვილი არ ლაპარაკობს. ჯედ ლოქ გარ გარგლი ტკიცს (ლშხ. 57) — შენდა ლაპარაკობ მართალსო. იხ. **რაგდი.**

გა̈რგლობ (-ა̈შ, —) ბზ., **გარგლობ** (-აშ||-იშ, —) ლშხ., **გა̈რგალობ** (-იშ, —) ლნტ. 1. ლაპარაკი; მოლაპარაკება. ეჯდა̈რს გა̈რგლობ ხა̈რხ (ბზ.) იმათ მოლაპარაკება აქვთ. 2. ბზ., ლშხ. — შელაპარაკება. გა̈რგლობს ხუ̄ა̈დ მა̈მ ხაკუ (ბზ.) — შელაპარაკებას ბევრი არ უნდა.

გა̈ტ (გა̈ტა̈შ, —, ბზ., -აშ||-იშ, —, ბქ., -იშ, —, ლნტ.), **გატ** (-იშ, —) ლშხ. — ქატო. დი̄რი მგჭაფ გა̈ტა̈ დია̈რ ხულუ̄ა̈ნხ (ბზ. 289) — პურის ნაცვლად ქატოს პური ჰქონდათ. ამეჩუ ფექ, ეჩეჩუ გა̈ტ (ბქ. 339) — ფქვილი აქა, ქატო — იქა. მე̄რმა მა̈რას ლაფექუ̄შ კუ̄ეცნა გატ ხოყდა̈ნა შ̄ისა (ლშხ. 43) — მეორე კაცს „საფქვილეთი" ხორბლის ქატო ხელში უკავია. ზურალდ ალ ლუ̄აყმარეს გა̈ტ ასაშიდ თხუ̄იმ ლექუ̄ა (ლნტ. 201) — ქალმა ამ კაცს ქატო დააყარა თავზე. გადატ. ფერფლი. გა̈ტდ ადგენე (ბზ.) — ფერფლად აქცია. ლა̈ზგა-ლარდას ესერ... გა̈ტდ ოთგენის (ბქ. 261) — სახლ-კარს ფერფლად გიქცევდიო. გა̈ტდოლუ̄ ხგგ! (ლხმ.) — ფერფლადამც ქცეულხარ! (წყევლა). გატდ ადგენე (ლშხ.) — ფერფლად აქცია.

გა̈უ̄[1] (გაუ̄ა̈შ, გაუ̄ა̈რ) ზს., **გაუ̄ა̈ლ** (გაუ̄იშ, გაუ̄ა̈რ) ბქ. 1. ნატეხი. დი̄რიშ გა̈უ̄ (ბქ.) — პურის ნატეხი. 2. მთვარის ნახევარი რკალი. დეცჟი დოშდლა̈შ გა̈უ̄ წუ̄ა (ბზ.) — ცაზე მთვარის ნახევარი რკალი ჩანს.

გა̈უ̄[2] (გაუ̄ა̈შ, —) ლხმ. — ზარალი (ნათესისა). ხამა̈რდ მასა̈რდ გა̈უ̄ ახდეხ და̈უ̄ითიშ დაბზ (ბქ.) — ლორებმა დავითის ყანას დიდი ზარალი მიაყენეს.

გა̈ჩ (გა̈ჩა̈შ||-იშ, გაჩა̈რ) ზს., ლნტ. ნათ. გა̈ჩიშ, მიც. გა̈ჩს||გაჩუ̄ ზს., **გეჩ** (-იშ, -არ) ლშხ. — დანა. [ეჯდა̈რდ როსტომს] ქა̈ხჴიდხ გა̈ჩ (ბზ. 239) — იმათ როსტომს დანა გამოუტანეს. გაჩშუ̄ ლექუ̄ცე კაჰდოშუ̄ ესერ ლექჩად ოხსყა (ანდ.) — დანით საჭრელი ნაჯახით საჩეხი

გაუხდიაო. ლამზგრჷი მეშხე ლუმუჭ გეჩ ტოტისა ხელჷე̄ნიხ (ლშხ. 93) — ლოცვისას შავტარიანი დანა ხელში ექნებათ. [ჭყინტ] გა̈ჩი ლა̈შერას ლახადა (ლნტ. 274) — ბიჭი დანის ლესვას შეუდგა. ფიგურ. **ესგე გა̈ჩა̈ კა̈ცხ მიჩა კეთილს** (ბზ. 202) — თავისი ქონება გაანიავა (თავის ქონებას დანის წვერი დაასვა). გა̈ჩა̈ კა̈ცხ (ბზ.) — დანის წვერი. გა̈ჩა̈ მიჭჷ (ბზ.) — დანის ტარი. გა̈ჩა̈შ გენიჯი ხაგ (ბქ.) — ძალიან უჭირს (დანის წვერზე დგას).

გა̈ცხეპ იგივეა, რაც **გაცხა̈პ.**

გა̈ჭ იგივეა, რაც **გა̈ჭა.**

გა̈ჭა (გაჭა̈შ, —) ბზ., **გა̈ჭ, გეჭა** (გაჭა̈შ, —) ბქ., **გეჭა** (-ჭა̄შ, —, ლშხ., -ჭა̈ჲშ, —, ლნტ.) — გაძლება, გამძლეობა, ამტანობა. ჟახა გა̈ჭ ჯედიდ ესერ ხულჷე (ანდ.) — სახელს დიდი გამძლეობა აქვსო. მა̈დ ლოქ ხა̈ჲმედახ გეჭა ამშა გუნლა (ლნტ. 90) — ამის გამო გაძლება არ შეუძლიათო.

გა̈ჭა̈ჲ (-ჭა̈ჲშ, -ჭაჲა̈რ) ბზ., **გეჭა̈ჲ** (-ჭა̈იშ, -ჭა̈ჷ) ბქ., **გეჭაჲ** (-ჭა̄ჲშ, -ჭელ) ლშხ., **გეჭა̈** (-ჲშ, -ჭა̈ლ) — გამძლე, ამტანი. ციოყ გუნ გა̈ჭა̈ჲ ბეფშჷ ლი (ბზ.) — ციოყი ძალიან ამტანი ბავშვია.

გა̈ჭიროპ იგივეა, რაც **გაჭირება.**

გა̄ბჷ (-ბჷი̄შ, -ბჷა̈რ ბზ., -ბჷშ, -ა̄რ ლშხ.), **გაბჷ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ურქო თხა, დოლა. ამჩუ ა̈რი გა̄ბჷ (ბზ.) — აქ არის ურქო თხა. გადატ. — უკბილო, ბებერი; გადაბერებული. აჩად გა̄ბჷ ზურა̄ლ ლათხე̄ლითე (ლშხ. 73) — ბებერი ქალი საძებნელად წავიდა. კნინ. **გა̄ბჷლ** ბზ., ლშხ. ეშხუ გა̄ბჷლ ნირდა (ბზ. 306) — ერთი ურქო პატარა თხა გვყავდა. იხ. **გაბჷრა̈ჲ.**

გა̄გა ბზ., **ლაგა** ბქ. ლშხ. 1. კალაპოტი. იხმარება გამოთქმაში: **გა̄გას ლიგნე; ლაგას ლიგნე** (ზს.) — კალაპოტში ჩადება, ჩაყენება. გადატ. დარიგება. სერ დრო̈ჷ ლი ი გა̄გას ახა̈̄გნ (ბზ.) — უკვე დრო არის და კალაპოტში ჩადექი. დიდ გეზალ ლაგას ესგენე (ბქ.) — დედამ შვილი დაარიგა. 2. ლხმ. **გაგას ლიგნე** — ამოკვდება, ამოეარდნამდე მიყვანა (ოჯახისა...).

გა̄ლ იგივეა, რაც **გა̈̄ლ.**

გა̄მ (-იშ‖-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **გამ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **გა̄ნ** (-იშ, -არ) ლშხ. — სამაგიერო, სანაცვლო. ჭყინტდ გა̄მ ლახტიხ (ბზ.) — ბიჭმა სამაგიერო მიუზღო. გამა̈შ ლიტხე (ბქ.) — სამაგიეროს მიზღვა. გა̄ნ ათტიხ (ლშხ.) — სამაგიერო გადაუხადა (დაუბრუნა).

გა̄ნ იგივეა, რაც **გა̄მ.**

გა̄სრ იგივეა, რაც **გას.**

გა̈̄გო იგივეა, რაც **გა̈გო.**

გა̈̄ლ (-ა̈შ‖-იშ, გა̈ლა̈რ) ბზ., **გა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. მოდგმა, თაობა. ღჷა̈ყმა̄რე̄მი გა̈̄ლ (ბზ.) — ვაჟკაცის მოდგმა. ხოშე̄მი გა̈̄ლ (ბზ.) — უფროსი თაობა. 2. ლშხ. ძალ-ღონე; არაქათი. ბოფშს გა̄ლ ხა̄რ მეჩდე (ლშხ.) — ბავშვს არაქათი გამოელია (აქვს გამოლეული).

გებ იგივეა, რაც **გა̈ბ**[1].

გება იგივეა, რაც **გა̈ბა.**

გებაჲ იგივეა, რაც **გა̈ბა̈ჲ.**

გება̈ იგივეა, რაც **გა̈ბა̈ჲ.**

გებრჷინჩ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ოთხ წელზე მეტი ხნის ტახი (დიდი ტახი). ჯა̈ნჩიკა̈რდ ხოშა გებრჷინჩ ა̈ზიჭხ (ბქ.) — ჯანჩიკაანთ დიდი ტახი დაკლეს.

გეგო იგივეა, რაც **გა̈გო.**

გეგოჲშალჷარ იგივეა, რაც **გეგო̄შალჷარ.**

გეგო̄სკელ (-იშ, -არ,) ლშხ., ბოტ. — „გუგულის წვივა". [ალეს] ღე̄რ ხა̄რ გეგო̄სკელ მაჯო̄ნ (ლშხ., ხორ.) — ამას ღერო აქვს „გუგულის წვივას" მსგავსი.

გეგო̄შალჷარ (-იშ, -ალ) ლშხ., **გეგოჲშალჷარ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — „გუგულის შარვალა". გეგო̄შალჷარ ნიჷრა̄ მაჯო̄ნ ჭრელ ბალახ ლი (ლშხ., ხორ.) — „გუგულის შარვალა" ნივრის მსგავსი ჭრელი ბალახია.

გეზალ (-ზლა̈შ, -ზლი̄რ ბზ., -ზლირ ბქ., -ზლაშ, -ზლი̄რ ლშხ., -ზალა̈შ, -ზელილ ლნტ.) — შვილი. გეზალდ ლიგჷნი ა̈დბინე (ბზ. 370) — შვილმა ტირილი დაიწყო. ჯი ესერ მიჩა დიეშ ი მუეშ ლოშგმე გეზალ ლი (ბქ. 206) — მე ჩემი დედ-მამის ნაბოლარა (ბოლო შვილი) ვარო. ლოშგმა̄ჷ მა̄მა ხოსდენიხ გეზლი̄რ

(ლშხ. 42) — ეკან არ რჩებათ (ურჩებათ) შეილები. ეეხუ-ქაშს მა̈დ ლახაუოდახ გეზალ (ლნტ. 291) — ცოლ-ქმარს შვილი არ მისცემია. კნინ. **გეზლიდ‖ოდ** ბზ., **გეზლგდ** ბქ., **გეზალე̄ლ** ლშხ., **გეზლიდ** ლნტ.

გეზალდინა იგივეა, რაც **დინაგეზალ**.

გეზალდლგგნე (-ნემიშ, -ნა̈ლ ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **გეზალდ ლგგენე** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — შვილობილი („შვილად დაყენებული"). ძიხა̈შ გეზალდლგგნე ანჭა̈დ (ბზ.) — ძიხას შვილობილი მოეიდა.

გეზალუთრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -რა̈რ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ეშ, -რა̈ლ ლნტ.) — გერი. ალეა̈რს ეშხუ გეზალუთრა ხორდახ (ბზ.) — ამათ ერთი გერი ჰყაედათ. ლალის გეზალუთრე̄ლ ხაყა (ლშხ.) — ლალის გერები ჰყაეს.

გეზლა̈ გეზალ (-ზლა̈შ, -ზლირ) ბზ., **გეზლა̈შ გეზალ** (-ზლა̈შ, -ზლირ) ბქ., **გეზლა გეზალ** (-ზლაშ, -ზლირ) ლშხ., **გეზალა̈ გეზალ** (-ა̈შ, -ზელილ) ლნტ. — შვილიშვილი. ზურა̈ლ ეჯჟი ა̈დმეჩა̈ნ, ერე გეზლა̈ გეზლირსი ყა̈ჰჰიდ (ბზ.) — ქალი ისე დაბერდა, რომ შვილიშვილებსაც მოესწრო.

გელა̈რშა̈პ იგივეა, რაც **გუელეა̈რშა̈პ**.

გემ¹ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — გემი. ძღლუაისგა გემ თერინ (ბზ.) — ზღვაში გემი ჩანდა. ძღლუაისგა გემ ჩუაძგუაბ (ბქ.) — გემი ზღვაში ჩაიძირა.

გემ² იგივეა, რაც **გა̈მ**¹.

გემ³ იგივეა, რაც **გუემ**.

გემუან იგივეა, რაც **გა̈მუა̈ნ**.

გენა (-ნა̈შ, —, ბქ., -ნა̄შ, —, ლშხ., -ნა̈ეშ ლნტ.) — დგომა; დგმა; შეჩერება. იხმარება გამოთქმაში: **ქუნე გენა** — სულისდგმა. ლიც მეზია̈შ გენა დემ ესერ ჰედნი (ანდ.) — მდინარი წყლის შეჩერება არ შეიძლებაო. ბოფშს გენა მა̈დ ოხჰად (ლშხ.) — ბავშვი ვერ გაჩერდა.

გერა̈ნგ ბქ. იხმარება გამოთქმაში: **გერა̈ნგს ლიჰემ** — სოფელ-სოფელ ხეტიალი, კარდაკარ სამათხოვროდ სიარული. იხ. **გარს**.

გერე იგივეა, რაც **გუერე**.

გესნიგესნ ზს., ზმნზ. — შედიშედ. მეთხუიარდ ცჳემა̈დ ხაჯიდ ნა̈პრს გესნიგესნ (ბზ.) — მონადირემ შედიშედ მოარტყა ფრინველს ისარი. თხერა გესნიგესნ ა̈ხფიშუდხ თოფა̈რ (ბქ.) — მგელს თოფები შედიშედ დაახალეს (ესროლეს).

გესგმფეუირ, გა̈სგმფეუილ (-იშ, —) ბზ. — ვეებერთელა. ეჯეა̈რდ გესგმფეუირ ჴა̈ნ ა̈ძიჰხ ქუერწილქი (ბზ.) — იმათ ქორწილზე ვეებერთელა ხარი დაკლეს.

გეტკეცაე (-ცა̈ეშ, -ცე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — ერთგვარი მხალია. გეტკეცაეს სგელ ბალე ხა̈რ (ლშხ., ხორ. 7) — გეტკეცას (მხალს) სქელი ფოთლები აქვს.

გეყრუა̈ე (-ა̈იშ‖-რუა̈შ, -უე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — დიდგულა. გეყრუა̈ე ზექს კუამ ლოქ მა̈მ ხა̈რ (ლშხ.) — დიდგულას შეშას კვამლი არა აქვსო.

გეჩ იგივეა, რაც **გა̈ჩ**.

გეჰ იგივეა, რაც **გუეჰ**.

გეჰა იგივეა, რაც **გა̈ჰა**.

გეჰაე იგივეა, რაც **გა̈ჰა̈ე**.

გეჰა̈ იგივეა, რაც **გა̈ჰა̈ე**.

გეჰა̈ე იგივეა, რაც **გა̈ჰა̈ე**.

გეხ (-იშ, —) ზს., **გოხ** ქს. — მწირი, გამოფიტული (მიწა). გეხ გიმ (ბქ.), გოხ გიმ (ლნტ.) — მწირი მიწა. გადატ. — მკვახე, უმური. გეხ მა̈რე (ბზ.) — უმური კაცი.

გეჯ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — თოხი (წისქვილის ბორბლის საგრიალებელი რკინა). ლექერს გეჯ ხულუა (ბქ.) — წისქვილს თოხი აქვს. კნინ. **გეჯილდ**.

გზაროშ იგივეა, რაც **გზაუროშ**.

გზაუროშ (-ა̈შ‖-იშ, —) ბზ., **გზაროშ** (-აშ, — ბქ., -იშ ლნტ.), **გზა̄როშ** (-აშ, —) ლშხ. — მგზავრობა. ხოჩა̈უ გზა̈უროშ ჯა̈რ! (ბზ.) — კეთილი მგზავრობა! (მგზავრობამც გაქვს!). მაგუა̈რ ესერ გზაროშ ხარენა? (ბქ. 12) — როგორ იმგზავრეო (მგზავრობა გქონდაო)?

გზა̈რ იგივეა, რაც **გზა̈უარ**.

გზა̈უარ იგივეა, რაც **გზა̈უარ**.

გზა̄როშ იგივეა, რაც **გზაუროშ**.

გზა̄ჳრ იგივეა, რაც **გზა̈̄ჳრ**.

გზა̈̄ჳრ (გზა̄ჳრა̈ლ) ბზ., **გზა̄ჳრ** (-ალ) ლშხ., **ˊგზა̈ჳრ** (გზაჳრა̈ლ) ბქ., ლნტ., **გზა̈რ** (-იშ, გზარა̈რ) ბქ. — მგზავრი; მოგზაური. გზა̄ჳრა̈ლ ესღგრდახ ჯჳე̄დია შუკჳს (ბზ. 101) — მგზავრები შორ (გრძელ) გზაზე მიდიოდნენ. ლეჳზიშ უზარა გზა̈რს ლეჳიზ უდრეჳდ ესერ ათშდეჴა (ანდ.) — საგზლის დაუზოგავ მგზავრს საგზალი უდროოდ შემოლევიაო. ჯეჲ გზაჳრ ლოქ ლი (ლშხ. 53) — მე მგზავ-რი ვარო.

გიბე (ოჸგჷბ, ა̈ნგიბ; ა̈ნგბე ბზ., ანგუბ, ანგიბ; ანგბე ლნტ.), **გჷბე** (ონგჷბ, ანგიბ; ან-გბე) ლშხ., გ რ დ მ. — სვრის, თითხნის. გოგად ფა̈თჳა̈რ მა̄მ ა̈ნგიბ (ბზ. 29) — გოგამ თმები არ დაისვარა. ჟი ჯჷგბე ჰა̈დურდ (ბზ. 23) — მთლიანად დაგსვრი.

გიგა (-გა̈̄შ, -გა̄ლა̈რ||-გა̄ლუ||გიგა̈̄ლ ბზ., -გა̈შ, -გალა̈რ ბქ., -გა̄შ, -გა̄ლარ||-გა̄ლუ ლშხ., -გა̈ჲშ, -გიგალა̈ლ ლნტ.) 1. დეიდა; მამიდა; ბი-ცოლა. ეჯჲა̈რა გიგა̄ლა̈რ გუნ ხალა̈ტხ (ბზ.) — იმათ დეიდები ძალიან უყვართ. ამნემ ჩჳა̈-დღჳენე გიგა̈შ ქჳინ (ბქ. 46) — ამან დეიდის სული დაიფიცა. 2. ბქ. სიდედრი; დედამთილი. ხოჩა თელღჷრა გიგას დინაგეზალდ ესერ ხესპი (ანდ.) — კარგი რძალი დედამთილს სა-კუთარ ქალიშვილად გადაექცევაო.

გიგა̈ჲგეზალ იგივეა, რაც **გიგა̈̄გეზალ**.

გიგა̈შგეზალ იგივეა, რაც **გიგა̈̄გეზალ**.

გიგა̄გეზალ იგივეა, რაც **გიგა̈̄გეზალ**.

გიგა̈̄გეზალ (-ზლიშ||-ზლა̈შ, -ზლა̈რ-||-ზლუ) ბზ., **გიგა̈შგეზალ** (-ზლა̈შ, -ზლირ) ბქ., **გიგა̄გეზალ** (-ზლაშ, -ზლი̄რ) ლშხ., **გი-გა̈ჲგეზალ** (-ა̈შ||-იშ, -ზელილ) ლნტ. — დეი-დაშვილი, მამიდაშვილი.

გიგიბ იგივეა, რაც **გჷგიბ**.

გიგიმურგჳა̈ლდ იგივეა, რაც **გირი-მურგჳალდ**.

გიგუ იგივეა, რაც **გა̈გო**.

გილე (ოგჷლ, აგილ; ა̈გლე ზს., აგლე ლშხ., აგულ, აგილ; აგლე ლნტ.) გ რ დ მ. — გლეჯს, ფხრეწს, ხევს. ბობშა̈რ ჩაფლა̈რს შიშდ გილეხ (ბქ.) — ბავშვები ფეხსაცმელს უცებ გლეჯენ. აბრაგა̈ლს ჩჳათოგილახ ყაჴა̈რ (ლნტ. 105) — ყაჩაღებს დაუგლეჯიათ ტიკები.

გიმ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ. გჷმა̈რ ზს., -არ ლშხ.) 1. მიწა. ეჯჲი̄ნ ჩჳა̈დგჳა̈̄ნე, ერე გიმს ი მეგა̈მს... ქიმ ოხწურე (ბზ. 164) — ისე დაიტი-რა, რომ მიწასა და ხეს ცრემლი 'და'ადინა. გიმ ჩუქჳან ალ ჰერწემ ხოჩა სიმაქდ ოლსიპელი (ბქ. 28) — ეს ველი მიწის ქვეშ კარგ ქალიშვი-ლად გადაქცეულა. სასა̄შთან სოფელ მა̄დ არი ლა̄შხე გიმჲი (ლშხ. 3) — სასაშისთანა სოფელი ლაშხეთის მიწაზე არ არის. [ჰყინტს] მა̈ხ-ალშჳ გიმჲი ჰგშხა̈რ დესა ხოგ (ლნტ. 228) — ბიჭს სიხარულით მიწაზე ფეხები არ უდგას. 2. ადგილი. ეჯ გიმს ხა̄ჲშხა ყახალ მუა̄შ (ლშხ. 1) — იმ ადგილს სახელად მუაში ჰქვია. გიმი ლიქჳთუნა̄ლ (ბზ.), გიმი ლიქჳთუნა̄ლ (ლშხ.) — მიწისძვრა. გიმ ლა̈გნა (ბქ.) — დასაყრდენი, საფუძველი. **გიმი-ჴურუ** (-ჳი̄შ, -ჴურჳა̈ლ) ბზ., — ხვრელი („მიწის ხვრელი"). ეჩი შგურშჳ გიმი-ჴურუჩუ ლი̄ზიდ გუ მა̄რ (ბზ.) — მისი სირცხვილით მიწაში (ხვრელში) ჩა-ძვრომა მსურს.

გიმბაშ იგივეა, რაც **გიმბა̈შ**.

გიმბა̈შ, გინბა̈შ (-მბˊა̈ˋშიშ, -მბა̈შა̈რ) ზს., **გიმბაშ** (-იშ||-მბშიშ, -მბშარ) ლშხ., **გი-ნება̈შ** (-იშ, -ბაშა̈რ) ლნტ. — ბ ო ტ. კანაფის თესლი. გიმბში ზეთ (ბზ.), გიმბˊაˋში ზეთ (ლშხ.), გიმბაშიშ ზეთ (ბქ.) გინება̈ში ზეთ (ლნტ.) — კანაფის ზეთი. გიმბში ხჷრხჷტა̈ჲ (ბქ.) — კანაფის ზეთის შეჭამანდი. გიმბა̈შს ნა-ყუნდ იჴმა̈რიხ (ბქ. 282) — კანაფის თესლს შე-ჭამანდად ხმარობენ. კაკლარ გიმბაშს ხაჯეშხ ამშა (ლშხ.) — ამისი მარცვლები კანაფის თესლს ჰგავს. ხა̈ლჳენახ ეშხუ ფაკა̈ნ გინება̈შ (ლნტ. 133) — ერთი ჯამი კანაფის თესლი ჰქო-ნიათ.

გიმბშა̈̄რ, გინბშა̈̄რ (-იშ, -შა̄რა̈ლ) ბზ., **გიმბაშა̄რ** (-ალ) ლშხ. **გიმბაშა̈რ** (-შარა̈ლ) ლნტ. — კანაფის თესლისგულიანი პური. გიმ-ბშა̈̄რ გუნ ხალა̈ტხ შჳანა̈რს (ბზ.) — სვანებს ძალიან უყვართ კანაფის თესლშერეული ყვე-ლისაგან გამომცხვარი ხაჭაპური. გიმბშა̄რს თაშურაჲ ხჳანყედ (ლშხ.) — კანაფის თესლის-გულიან პურს ყველის გარეშეც ეაცხობთ.

გიმურˊდˋ ბზ., ქს. ზ მ ნ ს. — უმიწოდ. გი-

მურდ ლირდე გუნ გარჯ ლი (ბზ.) — უმიწოდ ყოფნა ძალზე ძნელია.

გინბა̈შ იგივეა, რაც **გიმბა̈შ.**

გინბშა̈̄რ იგივეა, რაც **გიმბშა̈̄რ.**

გინდერ იგივეა, რაც **გინდორ.**

გინდორ, გინდერ (-იშ, —) ბქ. — ჩათელემა; ჩაქინდრეა.

გინდო̈რ (-დუ̂რიშ, -დუ̂რა̈ლ) ბზ. — მინდორი. გინდუ̂რიშ და̈შდუ̂ — „მინდვრის დაიჟი" (ლექსის სახელწოდებაა). შდრ. **მინდო̈რ.**

გინება̈შ იგივეა, რაც **გინბა̈შ.**

გინჯილ (-ჯლიშ, -ჯლა̈რ) ზს., **გგნჯილ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ისმარება გამოთქმაში: **გინჯილდ ლიგნე** (ზს.), **გგნჯილდ ლიგნე** (ლშხ.) — დაფლეთა, დაგლეჯა. [ყელა̈რ] სგა̈̄ჰი̄დხ ი გინჯილდ ადგენეხ [რა̈ჭუ̂] (ბზ. 363) — ძაღლები დაეწივნენ და კურდღელი ნაფლეთებად აქციეს.

გირ იგივეა, რაც **გირგუ̂ელდ.**

გირგედ იგივეა, რაც **გირგუ̂ელდ.**

გირგიმურგუ̂ალდ იგივეა, რაც **გირიმურგუ̂ალდ.**

გირგოლდაჲ იგივეა, რაც **გირგუ̂და̈ჲ.**

გირგო̄ლდ იგივეა, რაც **გირგუ̂ელდ.**

გირგტანდ იგივეა, რაც **გირკიდ.**

გირგუ̂და̈ჲ (-და̈იშ, -დაუ) ბზ., **გირგუ̂და̈** (-და̈ჲშ, -დაუ) ბქ., ლნტ., **გირგოდა̈** (-ჲშ, -და̈ლ) ჩბხ., **გირგოლდაჲ, გირგოდაჲ** (-და̄ჲშ, -დე̄ლ) ლშხ. — მოხრილრქიანი, რქებგადაგრეხილი (ხარი...). [უ̂ობურ დადას] ხაყა გირგუ̂და̈ჲ გიცა̈რ (ბზ. 197) — კუდიან დედაბერს რქებგადაგრეხილი ვერძი ჰყავს.

გირგუ̂ედ იგივეა, რაც **გირგუ̂ელდ.**

გირგუ̂ელდ (-იშ, -გოლდა̈რ), **გირ** (-ა̈ლ) ბზ., **გირგედ** (-გუ̂დიშ, -გუ̂და̈რ) ბქ., **გირგო̄დ** (-იშ, -არ) ლშხ., **გირგუ̂ედ, გორგუ̂ედ** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. რგოლი, რკალი, წრე. გირგუ̂და̈რქა ესერ ქუნა̈რ ისგუ̂რიხ (ბქ.) — რგოლებზე სულები სხდებიანო. ქა ჯაცხიპდახ გირიშ მგრგუ̂ალდ (ჰოეზ. 10) — ვეხვეივნენ ირგვლივ (რკალად). 2. ჩბხ. — რკალისებური პური (აცხობდნენ დღესასწაულებზე ან პირველი ხვნისას და ხარებს ჩამოაცვამდნენ რქებზე ბარაქის ნიშნად). — 3. ლხმ. — უძველესი სასოფლო ხატის სახელწოდება.

გირიმურგუ̂ალდ ბზ., **გირიმურგუ̂ა̈ლდ** უშგ., **გიგიმურგუ̂ა̈ლდ** ლხმ., **გირგიმურგუ̂ალდ** ლშხ., ლნტ. ზმნზ. — გარშემო, ირგვლივ, გარს. მიჩა გეზლი̄რ [ტაბაგს] სგა ხატურფახ გირიმურგუ̂ალდ (ბზ. 235) — მისი შვილები ტაბლას გარს უსხედან. ეჯის ქე̄ხცხაპხ გირგიმურგუ̂ალდ (ლშხ.) — იმას გარს შემოერტყნენ. გირგიმურგუ̂ალდ ა̈ხეცხაპხ (ლნტ. 243) — ირგვლივ შემოერტყნენ. გირიმურგუ̂ალდ ქა ხაცხეპახ (ჰოეზ. 94) — გარს შემორტყმიან.

გირკიდ ბზ., **გგრკა̈ნდ** ბქ. (ჩბხ.), **გგრკადდ, გგრვა̈დდ** ბქ. (ლხმ.), **გირგტანდ** ლშხ., **გირტა̈ნ** ლნტ., ზმნზ. — გარშემო, ირგვლივ. [ქორს] გირკიდ ჯა̈რ ლა̈ხცხა̈პ (ბზ. 231) — სახლს ირგვლივ ჯარი შემოერტყა. კალუ̂ს გგრკა̈ნდ ხეჭმენი ეშხუ მაშენამთეშ (ბქ. 230) — ერთი უფროსთაგანი კალოს ირგვლივ შემოუვლის. ეჯის ლოქ და̄უ̂არ ხაცხიპ გირგტანდ (ლშხ. 69) — იმას ირგვლივ დევები ახვევიაო (არტყიაო). მაჟ̂ლ ქა̈ხცხაპ აწოლს გირტა̈ნ (ლნტ. 316) — მელამ ზვინს გარს შემოუარა (შემოერტყა).

გირტა̈ნ იგივეა, რაც **გირკიდ.**

გირტა̈ნ იგივეა, რაც **გგრკიდ.**

გირწყა̈ლ (-წყლიშ. -წყლა̈რ ბზ., ჩბხ., -იშ, -წყალა̈რ ლხმ., ლნტ.), **გირწყალ** (-წყლიშ, -წყლარ) ლშხ. — კირწყალი, კირხსნარი, დუღაბი. ჩიქე ეშხუ მეტრიშ ნაკლა̈თხი ფიტკრიშ ჭუ̂ედს გგემხ ი ეჩქანდუ̂ე ნენსგალექუ̂ა გირწყა̈ლს ხა̈გუ̂შეხ (ბქ.) — ჯერ ერთი მეტრის სიმაღლეზე კედელს აშენებენ და მერე შუაში კირის ხსნარს ასხამენ.

გიცა̈რ (-ცრიშ, ცრა̈ლ ბზ., -ცრა̈რ ბქ., -ცარიშ. -ცარა̈ლ ლნტ.), **გიცარ** (-ცრიშ, -ცრალ) ლშხ., ზოოლ. — ვერძი. დეცხა̈ნჩუ გიცა̈რ ანშყა̈დ (ბზ. 473) — ციდან ვერძი ჩამოვარდა. ხოჭდეხ ...ჲერ ლალგენა... გიცრალს, ჲერ ჰანარს (ლშხ. 26) — მოჰყავს ვის შეწირული ვერძები, ვის — ხარები. თაუ̂ლა̈ჲსკა სემი გიცა̈რ ლოქ ა̈რიხ (ლნტ. 146) — თაველაში სამი ვერძი არისო. კნინ. **გიცლა̈̄დ** ბზ. **გიცრილ**

ბქ., **გიცარე̄ლ||-ი̄ლ** ლშხ., **გიცლäდ** ლნტ.

გიცრულ იგივეა, რაც **გიცჳრილ.**

გიცჳრილ (-იშ, -äრ) ბზ., **გიცრულ** (-äშ, -äრ ბქ., -იშ, -არ ლშხ., -äლ ლნტ.) ბოტ. — კვლიავი. ლეჴმე ლაროლისგა ჭედნი გიცრულ, ჩიჩჳლა... (ბქ. 70) — სათიბში მოდის კვლიავი, დიყი.

გლაჯ იგივეა, რაც **გგლäჯ.**

გლäჯ იგივეა, რაც **გგლäჯ.**

გმირ იგივეა, რაც **გგმრ.**

გძაბრ იგივეა, რაც **გäბჳრ.**

გობ იგივეა, რაც **გჳებ.**

გობრანჯäძ (-ჯäიშ, -ჯაუ) ბზ., **გობრანჯაძ** (-ჯა̄ძშ, -ჯე̄ლ) ლშხ. — დიდ გულმკერდიანი, ღიპიანი. ეჯა გობრანჯäძ მა̄რე ლი (ბზ.) — ის ღიპიანი კაცია.

გობრäნჯ (-იშ, -რანჯäლ) ბზ., ლნტ., **გობრანჯ** (-ალ) ლშხ. 1. გულ-ღვიძლი; გულმკერდი. [ჭყინტდ] თხჳიმ აშხჳთე ოთკჳäრ, გობრäნჯ მე̄რჳათე (ბზ. 128) — ბიჭმა თავი ერთ მხარეს გადაუგდო, გულ-ღვიძლი — მეორე (მხარეს). არწიჳ'დ' ესწჳე̄ნე რაში გობრანჯ (ლშხ. 63) — არწივმა რაშის გულ-ღვიძლი დაინახა. 2. ღიპი.

გოგლანდ იგივეა, რაც **გოგლäნდ.**

გოგლäნდ (-იშ, -ლანდäრ) ზს., **გოგლანდ** (-არ ლშხ., -äრ ლნტ.), ბოტ. — ცირცელი. ა'მ' ლადეღ ჭიდე მäგ გოგლäნდი'შ' მეგამ (ბქ. 78) — ამ დღეს ყველას ცირცელის ხე მოაქვს. ალე გოგლანდი კალიბ მეგემ ლი (ლშხ., ხორ. 19) — ეს ცირცელის მსგავსი ხეა. ლäტფäრი ცხეკს გოგლäნდს ხეშäნ (ჭოეზ. 228) — ლატფარის ტყეში ცირცელს ასხია.

გოგო[1] (-გჳე̄შ, -გჳäრ) ბზ. — უჯიშო, უჯილაგო; ბოგანო, მაწანწალა. მაგ [ეჯიäრ] გოგო (ჭოეზ. 206) — ყველა (ისინი) უჯიშო.

გოგო[2] ბქ. — ფუნა (ბავშვის ენაზე).

გოგჳერ[1] (-იშ, -äლ) ბზ. — გრძნეული, კუდიანი. გოგჳერ დედბერ ძეხჳდ ხაყა დარჯელიäნს (ბზ. 64) — კუდიანი დედაბერი დარჯელიანს ჰყავს ცოლად.

გოგჳერ[2] (-იშ, გოგორäლ) ლნტ. — ურმის თვალი.

გოდერ (-დრიშ, -დრäლ ბზ., -დრäრ ბქ., ლნტ.), **გოდორ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — გოდორი. მამად მინეშ გოდერ ანსყე (ბზ. 75) — მათმა მამამ გოდორი გააკეთა. ნäკლაჳს ღჳაყäრ იმაჯეჴ გოდრäრშჳ დარბäზთე (ბქ. 230) — მამაკაცები ბზეს გოდრებით ეზიდებიან დარბაზში.

გოდორ იგივეა, რაც **გოდერ.**

გოზäპ (-იშ, -ზაპäრ) ბქ. — ზურგის კანი. ეჯნემ ლაყარს გოზäპ ოჴკჳäრ ჭყინტს (ბქ.) — იმან ბიჭს ცემით ზურგზე ტყავი ააცალა (აუგდო).

გოლäძ (-იშ, -ლაძäრ) ბზ., **გოლაძ** (-ლა̄ძშ, -ლიარ) ლშხ., **გოლä** (-ძშ, -ლაძäლ) ლნტ. 1. ციცაბო (ადგილი). 2. ლნტ. ალპური საძოვარი. იბნიჴ გოლä ლაჴჳäრ (ლნტ. 4) — იწყება ალპური მთები. იხ. **გურო.**

გოლერშäპ იგივეა, რაც **გჳელძäრშäპ.**

გოლძაშäპ იგივეა, რაც **გჳელძäრშäპ.**

გომეჯ იგივეა, რაც **გომიჯ.**

გომინჯ იგივეა, რაც **გომიჯ.**

გომიჯ, გომეჯ (-იშ, -äრ ბზ., -მჯარäლ ლნტ.), **გომინჯ** (-არ) ლშხ. 1. სეფისკვერი. ეჯ ლე̄თ ხჳäძ გომიჯს ანყეჴ (ბზ. 12) — იმ ღამეს ბევრ სეფისკვერს აცხობენ. 2. მრგვალი პური. გომიჯ: ალეი მურგჳäლ დიäრ ლი (ლნტ. 34) — გომიჯი — ესეც მრგვალი პურია.

გონäბ იგივეა, რაც **გუნäბ.**

გონებ იგივეა, რაც **გუნäბ.**

გორეჳ (-იშ, -რჳäლ) ზს. — რიყე; (ქვის) გროვა. ჳიცჴ ჩუქა გორეჳშალ ზგსდ (ბქ.) — მსხლის ძირას ნაყოფი (ქვის) გროვასავით ეყარა.

გორმეჴ[1] (-იშ, -ალ) ლშხ. 1. არასწორი ზედაპირი ან კანი. 2. მსხვილი უფოთლო ბალახი. გორმეჴ მენგრე ბალაჴ ლი ბალარულ (ლშხ., ხორ. 7) — გორმეხი მსხვილი უფოთლო ბალახია.

გორმეჴ[2] (-იშ, —) ლნტ. — ღორის ავადმყოფობა.

გოჳäრ (-ჳრიშ, -ჳრäლ ბზ., -ჳრიშ, -ჳრäრ ბქ., -იშ, -äლ ლნტ.), **გო̄ჳარ** (-იშ,

-ალ) ლშხ. — ბადალი, ტოლი, მაგვარი, -ნაირი, -დარი. ლჷარდ დაგრა ურინ დაგრა̈შ ესერ გოჳა̈რ ლი (ანდ.) — ცოცხლად სიკვდილი ორჯერ სიკვდილის მაგვარიაო. დაგრა̈ გოჳა̈რ ქაჩობ ისგუ (პოეზ. 156) — სიკვდილისნაირი შენი დაჭრა. **გოჳა̈რდ** ზს., ლნტ., **გო̄ჳარდ** ლშხ., **ზმნს.** — მსგავსად, -დარად. ნა̈დირი გოჳა̈რდ (ბზ.) — ნადირის მსგავსად. ლირდემი გოჳა̈რდ მიჯეშ (ლნტ.) — სიცოცხლის დარად მიღირს.

გოში იგივეა, რაც **გჳეში.**

გოშიბედ იგივეა, რაც **გჳეშიბედ.**

გოწ (-იშ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ბოტ.** — ერთგვარი ბალახი (ფეტვს ჰგავს). გოწ... ფეტჳს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 7) — გოწი ფეტვს ჰგავს.

გოწხირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -არ ბქ., -ალ ლშხ.), **ბოტ.** — კოწახური. შჳა̈ნს ხჳა̈ჲ გოწხირ წჳა (ბზ.) — სვანეთში ბევრი კოწახურია. ცხეკისგა მგნწირდ ხაგ გოწხირ (ბქ. 70) — ტყეში ბლომადაა კოწახური. გოწხირ (ლშხ., ხორ. 7) — კოწახური.

გოჭ იგივეა, რაც **გჳეჭ.**

გოხ იგივეა, რაც **გეხ.**

გოჯ[1] ბქ. — გროვა. ბაჩრე გოჯ (ბქ.) — ქვების გროვა.

გოჯ[2] იგივეა, რაც **გო̄ჯ.**

გო̄ჳარ იგივეა, რაც **გოჳა̈რ.**

გო̄ჯ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გოჯ**[2] (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **გო̄ჯა** (-ა̄შ, -ა̄ლ) ლშხ. — გოჯი. ეშხუ გოჯ გიმ დესა გულჳა (ლნტ.) — ერთი გოჯი მიწა არ გვაქვს.

გო̄ჯა იგივეა, რაც **გო̄ჯ.**

გრა̈მ[1] (-იშ, გრამა̈რ ზს., გრამა̈ლ ლნტ.), **გრამ** (-ალ) ლშხ. — გრამი. ეშხუ გრამ ჳოქრ მა̄ მულჳა (ლშხ.) — ერთი გრამი ოქრო არა მაქვს.

გრა̈მ[2] იხმარება გამოთქმაში **გრა̈მდ ლიგნე** — ფერფლად ქცევა. დედბერ შიშდ გრა̈მდ ადჷ̄გა̈ნ (ბზ. 418) — დედაბერი წამში ფერფლად იქცა. ჭყინტდ გრა̈მდ ადგენე ქორ (ბქ.) — ბიჭმა სახლი ფერფლად აქცია (გადაბუგა). გრა̈მდ ხოგენა ლა̈ზგა მინეშ (პოეზ. 124) — ფერფლად უქცევია თავიანთი სამოსახლო.

გრილ (ხოგრილა ზს., ლშხ., ხონგრილა ლნტ.) — გრილი. ზაჳლა̈დელ გრილ ლასჳ (ბქ. 308) — ზაფხული გრილი იყო. ამეჩუ ხონგრილა ლარდა ლი (ლნტ.) — აქ უფრო გრილი სამყოფია. **გრილდ ზმნს.** — გრილად. სგიმმჷყ ეშნ̄ მეჲად გრილდ არი მა̄რე (ლშხ. 4) — ეზოსთან (ახლოს) კაცი მაინც მუდამ გრილადაა.

გრო̄ნჭა იგივეა, რაც **გურე̄ჭ.**

გრძნეჳილ იგივეა, რაც **გჷრზნეჳილ.**

გუ იგივეა, რაც **გჳი.**

გუბანდ[2] (-იშ, -არ) ლნტ. — პირუტყვის გულ-ღვიძლის არე.

გუბა̈ნდ (-იშ, -ბანდა̈რ) ზს., **გუპანდ**[1] (-არ) ქს. სვანური სახლის ზედა ნაწილი ან ამავე სახლზე მიდგმული შენობა საზაფხულო საცხოვრებლად. ზურა̄ლ ჟ'აჩა̈დ გუბა̈ნდთე (ბზ. 161) — ქალი გუბანდში ავიდა.

გუგუფ იგივეა, რაც **გუფ.**

გუგჳ იგივეა, რაც **გჳიგჳ.**

გუდმეცარ იგივეა, რაც **გუდმეცა̈რ.**

გუდმეცა̈რ/ა̈ლ (-ცრიშ, -ცრა̈ლ ბზ., -ცრა̈რ ბქ.), **გუდმეცარ** (-იშ, -ცრალ‖-ცარალ) ლშხ., **გუდმეცა̈რ, გულთმეცა̈რ** (-ცარა̈ლ) ლნტ. — გულთმისანი. მკითხავი. მარჩიელი. და̈ჳთა̈გნ გუდმეცა̈რ ლი (ბზ. 375) — დავითაგნი გულთმისანია. და̈ჳა̈შ გეზალ გუდმეცა̈რ ლა̈სჳ (ბქ. 45) — დევის შვილი გულთმისანი იყო. მინე ბუბა გულთმეცა̈რ ლჷმა̈რ (ლნტ. 94) — მათი ბიძა გულთმისანი ყოფილა. ქურდან გუდმეცარ იროლე (პოეზ. 148) — ქურდანი გულთმისანი იქნებოდა.

გუდმეცრობ (-იშ, —) ზს. — გულთმისნობა, მკითხაობა. მარჩიელობა.

გუდრა, გჳიდრა (-რა̄შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ.), **გუდრა** (-რა̄შ, -რა̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — გუდა. [ეჯჲა̈რდ] ეშხუ გუდრა ტგტ ლა̄ჲეხ (ბზ. 360) — იმათ ერთი გუდა ნაცარი წაიღეს. ჭგრელ გუდრა̄ლ არაჩჲანშა (პოეზ. 200) — ჭრელი გუდები არაჩიანთა.

გუზ იგივეა, რაც **გჳიზ.**

გუთან იგივეა, რაც **გუთა̈ნ.**

გუთა̈ნ (-თნიშ, -თნა̈რ ბქ., -იშ, -თანა̈რ ლნტ.), **გუთან** (-არ) ლშხ. — გუთანი. გუთნა̈რე ლიჴდა̈ლდ... ლაჴნიდ ღენწუ̂შა̈რ ნუღუ̂ანდა (ბქ. 229) — გუთნების შემოსვლამდე სახნავად კავები გვქონდა. შდრ. **ღა̈ნწუ̂იშ.**

გულთმეცა̈რ იგივეა, რაც **გუდმეცა̈რ.**

გული იგივეა, რაც **გუ̂ლი.**

გულიბ იგივეა, რაც **გუ̂ალიბ.**

გულიბდ ლიგნე იგივეა, რაც **გუ̂ალიბდ ლიგნე.**

გულდან იგივეა, რაც **გულუ̂ა̈ნ.**

გულუ̂ა̈ნ (-იშ, —) ბზ., **გულდან** ლშხ., **გულდა̈ნ** ლნტ. — გულიანი, გულდადებული. ლეუ̂ანს გულუ̂ა̈ნ მა̈რე ხეფსი (ბზ.) — ლევანი გულიანი კაცი დადგება. **გულუ̂ა̈ნდ** ბზ., **გულდანდ** ლშხ., **ზმნს.** — გულიანად, გულდაგულ, ძალიან. სგაუ̂ როქ ა̈თკუ̂იშა̈ნ ი გულუ̂ანდ ქიუ̂ ა̈ნმეჴრე (ბზ. 111) — ჩაეძიე და გულდაგულ გაიგეო. უ̂რბა ხანს ლი ძინრი ხეუ̂სობ, უ̂ოდ გულდანდ ჩუ დო ედშდგმიხ მაგ (ლშხ. 36) — დიდხანს გაგრძელდება დილის ხემსობა, სანამ ყველანი ძალმე („გულიანად") არ დათვრებიან. ჩოთჳუ̂ერაუ̂ა გულდანდ (ლშხ. 60) — გულიანად უცემია (ქვერით).

გულჩონჩხ იგივეა, რაც **გულჩუ̂ენჩხ.**

გულ-ჩუ̂ენჩხ, გუ̂იდჩუ̂ენჩხ (-იშ, -ჩონჩხა̈რ) ბზ., **გუ-ჩენჩხ** (-ა̈ლ||-ა̈რ) ბქ., **გულ-ჩონჩხ** (-არ) ლშხ., **გუ-ჩენჩხ** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. გულ-ღვიძლი. მა̈რიამ გულ-ჩუ̂ენჩხს ჟი ძგდი ლა̈ჯუ̂შუნას (ბზ.) — მარიამს ხვეღებისას გულ-ღვიძლი ამოაქვს. [ზურა̈ლდ] გულ-ჩონჩხ ქოხკიდ ხამს (ლშხ. 77) — ქალმა ღორს გულ-ღვიძლი გამოაცალა (გამოუღო). [ეჯის] გუ-ჩენჩხ ჴ'ახოტყაბა (ლნტ. 288) — იმას გულ-ღვიძლი შეუწვავს. 2. გულ-მკერდი. გულ-ჩონჩხ მეზგი (ლშხ.) — გულ-მკერდი მტკივა.

გულგმუ̂ოდ იგივეა, რაც **გუ̂ილგჰუ̂ედ.**

გუმ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) 1. ხის საცობი. 2. ფიჭვის ქერქი კასრის ძირის ამოსაგმანად. 3. სუთი. [გეზალდ] გუმ ანტა̈ბე (ბზ. 446) — შვილმა სუთი გამოთალა. ფექ ესერ ლი... ჩუ ლეჯები გუმშუ̂ (ბქ. 252) — ფქვილი სუთით უნდა ჩაიშილოს (სუთით ჩასაშელია).

გუმაზგა̈რ იგივეა, რაც **გუ̂იმაზგა̈რ.**

გუმა̈რა იგივეა, რაც **გუ̂იმა̈რა.**

გუმბათ იგივეა, რაც **გუმბა̈თ.**

გუმბა̈დ იგივეა, რაც **გუმბა̈თ.**

გუმბა̈თ (-იშ, -ბათა̈რ) ზს., ლნტ. **გუმბათ** (-არ) ლშხ., **გუმბა̈დ** (-ბადა̈რ) ლხმ. — გუმბათი. ჰყინტ გუმბა̈თჟი ლგგ (ლნტ.) — ბიჭი გუმბათზე დგას.

გუმეკუ̂შე იგივეა, რაც **გუ̂იმა̈კუ̂შუ̂ა̈რ.**

გუნ ზს., ლნტ., **გუ̂ნ** ლშხ., **ზმნს.** — ძალიან, ძლიერ. უ̂ა̈ზირ გუნ ხალა̈ტ ხელწიფს (ბზ. 272) — ხელმწიფეს ვეზირი ძალიან უყვარს. ნაკა̈შ ტუ̂იბს გუნ ნენჩა ხარ (ბქ. 225) — ნაკის ხევი ძალიან ტყიანია. უდგარუ̂ა იფხ გუ̂ნ წუ̂ანილ ლი ლუნთისა (ლშხ., ხორ. 2) — უკვდავა გვიმრა ზამთარში'ც' ძალიან მწვანეა. ალა ოთარს გუნ ათხიდგნ (ჰოეზ. 100) — ოთარს ეს ძალიან გაუხარდა.

გუნაი იგივეა, რაც **გუნა̈ჲ.**

გუნა̈ იგივეა, რაც **გუნა̈ჲ.**

გუნა̈ბ, გონა̈ბ (-იშ, —) ზს., **გონებ** ლშხ., **გონაბ** ლნტ. — ჯავრი, დარდი; ფიქრი; შიში. გონა̈ბ ახა̈დ მიჩა დაჩუ̂ირს ჯგმლა̈შ (ბზ. 110) — (მის) დას ძმის დარდი მიეცა (შეექმნა). ლექუ̂რიშ ესერ გონა̈ბ (||გუნა̈ბ) ხარ (ბქ. 310) — წისქვილის დარდი მაქვსო. გონებ მა̈რ (ლშხ.) — შიში მაქვს.

გუნა̈ჲ (-ნა̈ჲშ, —) ბზ., **გუნა̈** (-ნა̈ჲშ, —) ბქ., ლნტ., **გუნაჲ** (-ნაჲშ, —) ლშხ. — მური, ჭვარტლი. კჷსა̈რს... ჩია̈გ ხაცუ̂მენიხ გუნა̈ჲს (ბზ. 13) — კეისარს ყველგან მურს უსვამენ. ულზიგალა̈შ კას გუნა̈ დემ ესერ ხეცუ̂მი (ანდ.) — უქნარას კერიას მური არ მოეცხებაო. ქუნა̈რე ქალიზა̈ლ ლეთ ბოზშა̈რს გუნა̈ს ხა̈ცუ̂ემიხ (ლნტ.) — სულების წასვლის ღამეს ბავშვებს მურს უსვამენ.

გუნდა̈ჲ (-ა̈იშ, -დაჲა̈რ) ბზ., **გუნდა̈ჲ** (-ა̈ჲშ, -დჷლ) ლშხ. — გუნდის ხის გირჩა ან მისგან დამზადებული სალებავი. შაუ̂ბალახად წუ̂ენაუ̂შ ლგშიხ გუნდაჲს აძღრეხ (ლშხ., ხორ. 33) — შავბალახას წვენით დამწვარ გუნდას აზელებენ. გუნდა̈ჲ მეგემ მურგუ̂ალრ̈ლ ლი

(ლშ., ხორ. 8) — გუნდის ხე მრავალია.

გუნდა̈ დ იგივეა, რაც **გუნდა̈ დ.**

გუნეზერ ზს., ლნტ., **გუნეზა̈ რ** უშგ., **გუ̂ნეზარ** ლშ. 1. ძალიან კარგი. მანოლს გუნეზერ დი ი მუ ხაყა (ლნტ.) — მანოლს ძალიან კარგი დედ-მამა ჰყავს. 2. არა უშავს რა. ზურალს გუნეზერ ნამშა̈ ხუღუ̂ე (ლნტ.) — ქალს არა უშავს რა ნამუშევარი აქვს.

გუნკუ̂აშრია̈ ნ (-იშ, -იანა̈ რ) ბქ. — გულგატეხილი, ნაღვლიანი, დარდიანი.

გუნლუ̂ა იგივეა, რაც **გუ̂ნლა.**

გურ (-იშ, -ა̈ რ) ზს. 1. ბლაგვი, უწვეტო. 2. უფხო (შემოდგომის პური). [ლახმგლს] ხოლაშახ კეცენ (ლგფხა̈ ი გურ) (ბქ. 281) — ლახამულაში ხორბალი (ფხიანი და უფხო) უთესიათ. კულ ჲორი შუ̂იმიშ წუ̂ა: გურ ი ლგფხა̈ (ბქ. 229) — ხორბლის თავთავი ორი სახისაა: უფხო და ფხიანი.

გურან[1] (-იშ, -ა̈ რ ზს., -ა̈ ლ ლნტ., -არ ლშ.) 1. გორება, წაკოტრიალება; 2. ჭიდაობის ერთ-ერთი ფანდი. გადატ. დათმობა. იმგუ̂ა̈-იმგუ̂ა̈ მარა გურან ესერ ხა̈ რ ხოჩა (ა̈ ნდ.) — მოგ-მოგან კაცს დათმობა უჯობსო.

გურან[2] ლშ., ზმნს. — ძალიან, ძლიერ. ბოფშ გურან უხლა ლი (ლშ.) — ბავშვი ძლიერ უცოდინარია.

გურანა იგივეა, რაც **გურნა.**

გურგუ̂ინ (-იშ, -ა̈ ლ) ბზ., **გუ̂ირგუ̂ინ** (-ა̈ ლ) ლნტ. — გვირგვინი. ლა̈ დი გურგუ̂ინ მიჩა̈ შვი [ესერ] ხა̈ რ ლგგვე (ბზ. 295) — დღეს გვირგვინი შენ გამო მადგასო. ხა̈ ლხს ასოგა მიჩაშდუ̂ გუ̂ირგუ̂ინ (ლნტ.) — ხალხს მისთვის გვირგვინი დაუდგამს.

გურებ (-იშ, -ა̈ რ) ბქ. — გუდურა (შემის, თივის). [ალჲა̈ რს] გურებ ქოხთგრგლახ (ბქ. 198) — ამათ გუდურა შეუკრავთ.

გურე̄ჭ (-იშ, -ა̈ ლ) ბზ., **კურეჭ** (-იშ, -ა̈ რ) ბქ., **გრო̄ნჭა** (-ჭა̈ შ, -ჭე̄ლ) ლშ. — რიყის ქვა. ა̈ ნკიდ დჲუ̂დ გურე̄ჭ (ბზ.) — დევმა რიყის ქვა აიღო. [მურყუ̂ამ] კურეჭშუ̂ გეში ლი (ბქ. 342) — კოშკი რიყის ქვით სავსეა. ხოშა გრო̄ნჭას... ჩუ̂ესდე̄სხ ბუჯერჟი (ლშ. 6) — დიდ რიყის ქვას თაროზე დადებენ.

გურმუხო (-ხოშ, -ხოალ) ლშ. 1. მკვახე, უმწიფარი. გურმუხო იცხ (ლშ.) — მკვახე მსხალი. 2. ბოტ. ბალახია ერთგვარი. გურმუხო: ალ ბალახ ჩუ დე̄მ იმჲი ჩიგარ (ლშ., ხორ. 8) — გურმუხო: ეს ბალახი ყოველთვის არ მწიფდება.

გურნა (-ნა̈ შ, -ნა̈ ლ ბზ., -ნა̈ შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈ შ, -ნე̄ლ ლშ.), **გურანა** (-ნა̈ ჲშ, -ნა̈ ლ) ლნტ. 1. რიყის ქვა; სიპი ქვა. [ციცუ̂] გურნაჟინ ესგ̄ვა̈ ნ (ბზ. 220) — კატა სიპ ქვაზე დადგა. მაგ გურნა̈ ლს ხოცა̈ დუნეხ (ლშ. 86) — ყველანი რიყის ქვებს ესვრიან (უნაცვლებენ). თუ̂ითეჟი გურნა ჟი ხოყირახ (ჰოჯ. 26) — სათითაოდ ქვა (ყველას) დაურტყამს. 2. ქს. ქვასანაყი. ალჲა̈ რნ̄ დე̄სამა ხუღუ̂ახ ქონა̈ ბ რგდინ-გურნა̄ ძუჰე̄რანქა (ბზ. 152) — ამათ ქონება არაფერი აქეთ როდინ-ქვასანაყისა და საცრის გარდა. ზურალდ ყუ̂ა̈ ნკიდ ლა̈ ცხენირ, გურანა... (ლნტ. 258) — ქალმა აიღო სავარცხელი, ქვასანაყი.

გურო (-ჲშ, -ა̈ ლ) ლნტ. — ურქო თხა. სემი გურო დაჴელ გუ̂აყა (ლნტ.) — სამი ურქო თხა გვყავს. იხ. **გოლა̈ ჲ.**

გურხუნ იგივეა, რაც **გურჰუ̂ნ.**

გურჰუნ იგივეა, რაც **გურჰუ̂ნ.**

გურჰუ̂ნ, გგრჰგნ, გგრხგნ, უშგ., **გგრმგნ** (-იშ, —) ბზ., **გურჰუნ, გგრჰგნ, გგრხგნ** ბქ., **გგრმგნ, გგრხგნ** ლშ., **გგრხგნ, გურხუნ** ლნტ. 1. გრიალი, მათქი, გრგვინვა. თეფდ ...გურჰუნ ენკიდ (ბქ. 105) — თოფმა დაიგრიალა (მათქი გაიღო). ჩუ ლგგ ჩჲა̈ გ თოფრე გგრმგნ (ლშ. 29) — ყველგან თოფების გრიალია (დგას). კუთხუ̂ას მიშგუ̂ა გგრმგნ ათხად (ჰოჯ. 36) — ჩემმა თოფმა დაიგრიალა. 2. ხარხარი, ხორხოცი. ხახუ̂ემ ლი̄ცუ̂ი გგრჰგ̄ნს ხაჯიდ (ბზ. 399) — ცოლმა ხარხარი ატეხა. ლიცუ̂მიშ გურჰუნ ლექუ̂ა ისმი (ჰოჯ. 76) — სიცილ-ხარხარი (ხორხოცი) ქვევით ისმის. 3. ერთად მოთქმით ტირილი. მე̄რმე ზურალა̈ რ გურჰუ̂ნს ხაყლეხ (ბზ. 7) — სხვა ქალები ერთად მოთქმით მიატირებენ.

გუფ/ჵ (-იშ, -ა̈ რ), **გუფრა** (-რა̈ შ, -რა̈ ლ) ბზ., **გუგუფ** (-გუ̂ფა̈ შ, -გუ̂ფა̈ რ ზს., -იშ, -ა̈ რ ლნტ.) **გგგგფ** (-არ) ლშ. 1. მკერდი. ალ ჩა̈ ჲს ეზა̈ რ გუფ ხა̈ რ (ბზ.) — ამ ცხენს

ძლიერი (კარგი) მკერდი აქვს. ქათლა̈ გუჵ (ბზ.) — ქათმის გულ-მკერდი. ჯი ძღჳიდს გუგუფს ესერ ხა̈ძგრინე (ბქ. 334) — მე მკერდს მღუდეს ვატაკებო. გიცრიშ გუფრა შჳანაშ ჳარგარ (ჰოჯ. 44) — ვერძისმკერდა სვანეთის აზნაურები. 2. ლხმ. ხარის მკერდის თავზე დაგროვილი ქონი.

გუფრა იგივეა, რაც **გუფ**.

გუღა იგივეა, რაც **გჳნღა**.

გუშა̈ჰრია̈ნ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — ალალი. გუშა̈ჰრია̈ნ ნა̈პუ ხოზზ ეჯღა̈რს (ბზ.) — იმათ ალალი ლუკმა აქეთ. **გუშაჰრიანდ** ზ მ ნ ზ. — ალალად. გუშაჰრია̈ნდ ხაკუ ლირდე (ბზ.) — ყოფნა ალალად უნდა.

გუშგე იგივეა, რაც **გჳიშგჳე**.

გუშგჳეღ იგივეა, რაც **გჳიშგჳეღ**.

გუშგჳეურ ზს., ლშხ., **გუშკჳეურ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — უჩვენოდ. დენა გუშკჳეურ დეშ გეჰენი (ლნტ.) — გოგო უჩვენოდ ვერ ძლებს.

გუშგჳეურა იგივეა რაც **გჳიშგჳეურა**.

გუ-ჩენჩხ იგივეა, რაც **გუ-ლჩჳენჩხ**.

გუჩჳენჩხ იგივეა, რაც **გულჩჳენჩხ**.

გუწყგლიან იგივეა, რაც **გჳიწყილღა̈ნ**.

გუხოლა იგივეა, რაც **გჳიხოლა**.

გუჯ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გუჯუ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **გუჯი** (-იიშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ხელი (ბავშვის ენაზე). კ ნ ი ნ. **გუჯი̄ლ, გუჯულ** ბზ., **გუჯილ** ლნტ., ალ ჰყინტს ხოლა გუჯი̄ლა̈რ ხა̄რ (ბზ.) — ამ ბიჭს მრუდე (ცუდი) ხელები აქეს (იტყვიან ქურდზე). ისკჳი გუჯილა̈რშჳ ა̈ხისყ ლესყეი (ლნტ.) — გასაკეთებელი შენი ხელებით გააკეთე.

გუჯ[2] ზს. — ბლაგვი, თავმომრგვალებული. გუჯ მგკრა (ბქ.) — ბლაგვი სახნისი.

გუჯ[3] ლხმ. **გუჯ ჰითხ** — სიგრძის საზომი, წყრთა (ნიდაყვიდან თითის დაწყებამდე). იხ. **ჰი̱თხ**.

გუჯი იგივეა, რაც **გუჯ**[1].

გუჯუ — 1. იგივეა, რაც **გუჯ**[1]. 2. — წვერმოტეხილი, თავმომრგვალებული (მაგალითად, ნემსი).

გუჯულ იგივეა, რაც **გუჯ**[1].

გუჵ იგივეა, რაც **გუფ**.

გჳლი (გჳი̄ლდა̈ს, გჳი̄ლდა; გჳი̄ლდე̄ლს ბზ., გჳლის, გჳლდა; გჳლდეს ლშხ.), **გული** (გ˹ჳ˺ილ, გულიჳ; გულიდეს ბქ., გ˹ჳ˺ულდა̈ს, გულდა, გულდეს; ლნტ.), ჰ რ დ უ ჯ. — ყმუის. თხეროლა̈ლ გულდახ (ლნტ. 128) — მგლები ყმუოდნენ.

გჳლმაგჳლ (-ა̈შ, —, ბზ., -აშ, —, ლშხ.), **გგლმაგულ** (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.) — გაბმული ყმუილი; დიდი ხმაური. თხეროლე გულმაგულ ლაჳყას დემ იჩო (ბქ.) — მგლების გაბმული ყმუილი ძილს არ გვანებებს (არ შერება). გჳლმაგჳლ ისმ̣ოლ ყაიშ (ლშხ.) — მვაეის (დიდი) ხმაური ისმოდა.

გჳმი˹შ˺ ბზ., **გუმი˹შ˺** იხ. **გჳი**.

გჳნ იგივეა, რაც **გუნ**.

გჳნეზერ იგივეა, რაც **გუნეზერ**.

გჳნღა ბზ., ლშხ., **გჳღა** ბზ., **გუღა** ბქ., **გუნღა** ლნტ. — გულისათვის; თ ა ნ დ. — გამო. [დი-ღ მუ] გეზლი̄რე ხოჩა̄მდ ლირდი̄ გჳღა დე̄მგჳაშ აზა̄რეხ (ბზ. 391) — დედა და მამა შვილების კარგად გასაზრდელად (გაზრდის გულისათვის) არაფერს მოგაევენ. ეჯღარე მორდები გჳნღა იჩოხ (ლშხ. 34) — იმათი რიდის გამო აკეთებენ. ალე მა̈გ ისკჳი გუნღჳა მეყარ (ლნტ.) — ეს ყველაფერი შენს გამო მოიმივიდა.

გჳრ (-იშ, -ალ) ლშხ. — შინაყმა.

გჳღა იგივეა, რაც **გჳნღა**.

გჳა, გჳაჵ! ზს., ლნტ. 1. წადი!, გასწი! სი გჳა ისგჳა შუკჳს! (ბზ.) — შენ შენს გზაზე წადი! 2. ბქ., ლნტ. წავიდეთ! გჳა ქორთე! — სახლში წავიდეთ! 3. **გჳა̈ჵ, გჳა̈ჵ** ზს., **გჳაგჳა** ქს., შ ო რ ი ს დ. — შეძახილი მსხვილფეხა საქონლის გასარეკად.

გჳაკჳრებ იგივეა, რაც **გჳა̈კჳირ**.

გჳალ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ბოსელი. გჳალა̈ თხუმ ლო̈ბი̄ლ ლი (ბზ. 325) — ბოსლის თავში ხვრელია. მაჩე̄ნე [ჴან] ხებნი გჳალა თხუმს (ლშხ. 31) — საუკეთესო ხარი ბოსლის თავში იბმება. კუმა̈შ გჳალისკა ხაბდახ (ლნტ. 5) — საქონელი ბოსელში

ება. იმე მასგჳრედ? — გჳალა ჳოკერს (ჰოჳ. 258) — სად დამსვამთ? — ბოსლის ბოლოს. 2. ბოსელში საქონლის დასაბმელი ადგილი. იხ. **ბაგ.**

გჳალი იგივეა, რაც **გჳა̈̄ლი.**

გჳალიობ იგივეა, რაც **გჳა̈̄ლჲანობ.**

გჳალჳობ იგივეა, რაც **გაჰგლობ.**

გჳამ იგივეა, რაც **გჳა̈მ.**

გჳამი იგივეა, რაც **გჳა̈მი.**

გჳანაჲ იგივეა, რაც **გჳანა̈ჲ.**

გჳანა̈ჲ (-ნა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **გჳანა̈** (-ნა̈იშ, -ნა̈ჳ ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **გჳანაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ე̄ლ) ლშხ. — მტირალა. ჲერხი ბოფშა̈რ სურჳ გჳანა̈ჲ ლიხ (ბქ.) — ზოგი ბავშვი მეტისმეტად მტირალაა.

გჳანც (-იშ, -ა̈რ) ზს., **გჳანცჳ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ., **გჳა̈წინა̈ჲ** (-იშ, -ნაჲა̈რ) ბზ., **გჳაწაჲ** (-წა̄ჲშ, -წე̄ლ) ლშხ., **გჳა̈წ** (-იშ, გჳაწა̈რ) ლნტ. ზ ო ო ლ. — ჭინჭრაქა. გჳანცა̈რ ჰალგა̈რისგა ი ჩირთა̈რისგა გარ ა̈რიხ (ბქ.) — ჭინჭრაქები მხოლოდ ღობეებსა და ჩირგვებშილა არიან. კ ნ ი ნ. ბქ. **გჳანცგლდ.**

გჳანცჳ იგივეა, რაც **გჳანც.**

გჳარ იგივეა, რაც **გჳა̈რ.**

გჳარნაჲ იგივეა, რაც **გჳა̈რნა̈ჲ.**

გჳაწაჲ იგივეა, რაც **გჳანც.**

გჳახდ ლიგნე იგივეა, რაც **გჳა̈ჰდ ლიგნე.**

გჳა̈კჳირ (-იშ) ბზ., **გა̈კჳირ** (-იშ) ბქ., **გჳაკჳრებ** (-იშ) ლშხ.‖**გჳაკჳრაბ** (-იშ) ლნტ. — ყურადღება. გჳა̈კჳირ ხა̈ყრ ბოფშა̈რს! (ბზ.) — ბავშვებს ყურადღება მიაქციე! **გა̈კჳირიშ ლიჩემ** (ბქ.), **გჳაკჳრები ლიჩომ‖ლიგჳაკჳრები** (ლშხ.), **გჳაკჳრები ლიჩჳემ** (ლნტ.) — მიხედვა, ყურისგდება. ცხეკი გჳაკჳრი მგყრინე (უშგ.) — ტყის მცველი.

გჳა̈ლ! ბზ. — წადი!, გასწი! იხ. **გჳა˹ჰ˺.**

გჳა̈ლი იგივეა, რაც **გჳა̈̄ლი.**

გჳა̈ლიბ ბზ., **გჳლიბ** ლშხ., **გჳლა̈ბდ** ლნტ. იხმარება გამოთქმაში: **გჳა̈ლიბდ ლიგნე** (ბზ.), **გჳლიბდ ლიგნე** (ლშხ.), **გჳლა̈ბდ ლიგენე** (ლნტ.) 1. დაბლაგვება. ციოყდ ლჷ-შე̄რე კა̄და გჳა̈ლიბდ ადგენე (ბზ.) — ციოყმა გალესილი ნაჯახი დააბლაგვა. 2. დალეწვა, დამსხვრევა; მუსრის გავლება. [ბეჳად] და̄ჳარ გჳლიბდ ადგენა̄ლე (ლშხ. 61) — ბევამ დევებს მუსრი გაავლო.

გჳა̈ლიობ იგივეა, რაც **გჳა̈̄ლჲანობ.**

გჳა̈მ (-იშ, გჳამა̈რ) ზს., ლნტ., **გჳამ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. მკერდი, გულ-მკერდი, გულმუცელი. გჳა̈მ ი მუჰჳედჳ აჯძგჳება! (ბზ.) — გულ-მუცელი ჩაგწყვეტოდეს! (წყევლა). [ჰყინტ] ჯიჯჳა̈რს და̈̄ჳს ხატყა̈ცდა გჳამა̈რისგა (ბზ. 189) — ბიჭი დევს გულ-მკერდში ძვლებს არტყამდა. ესფხეჰ თეფს... გჳა̈მისგა ხაჴიდ (ბქ. 128) — თოფს ხელი სტაცა — მკერდში მოარტყა. გ ა დ ა ტ. მა̈ გჳა̈მ ა̈ჲქჳაც?! (ბქ.) — რა ილაჯი გაგიწყდა, რას დაუძლურდი?! 2. გვამი, ცხედარი.

გჳა̈მი (ხონგჳმა ზს., ხონგჳამა, გჳა̈მიარა ლნტ.), **გჳამი** (ხონგჳმა, გჳამია̄რა) ლშხ. — მძიმე. გჳა̈მი ქაფ (ზს.) — მძიმე ტვირთი. [და̈ლს] აშხჳხა̈ნჩჳნ გჳა̈მი ლახა̄დ თხჳიმ (ბზ. 91) — დალს თავი ცალ მხარეს დაუმძიმდა (მძიმე გაუხდა). ჲა̈რ ესერ გიმს ხარ გჳა̈მი, ჲა̈ს გიმ ხარ გჳა̈მი (ანდ.) — ზოგი მიწას ემძიმება, ზოგს კი მიწა ემძიმებაო. გჳამი გჳეშჳი სემი მჷრაჳს და̄რ ხაგიჰ (ლშხ. 47) — (მოსარიგებელ) მძიმე საქმეზე სამ მედიატორს არავინ სჯერდება. მა̈რჴილ გჳა̈მი ბა̈რგი... ლა̈ჲასდ სა̈ჰიროლ ლი (ლნტ. 22) — მარხილი მძიმე ბარგის წასაღებად საჭიროა. ხონგჳმა ჰე ხჳე̄რი, ეჩქა [ბოგ] მი ჩჳა̈მძგჳებნი (ბზ. 361) — უფრო მძიმე თუ ვიქნები, ხიდი (მე) ჩამიწყდებაო. **გჳა̈მიდ** ზს., ლნტ., **გჳამიდ** ლშხ., ზ მ ნ ზ. 1. მძიმედ; ძნელად; ძალიან. ნალჳქურს გჳა̈მიდ ახჲიდგნ (ბქ. 31) — ბიჭს ძალიან მოშივდა. 2. ბლომად.

გჳა̈რ (-იშ, გჳარა̈ლ ზს., ლნტ.), **გჳარ** (-ალ) ლშხ. 1. გვარი. იშა გეზალ როქჳ ხი, ჲედ მა̈ჲ გჳა̈რიშ? (ბზ. 338) — ვისი შვილი ხარ ან რა გვარისაო? ეჩქას გჳარა̈რ ოთირახ (ბქ. 281) — მაშინ გვარები დაუწერიათ. სი მაჲ გჳარიშ ხი? (ლშხ.) — შენ რა გვარისა ხარ? ეშხუ მეზგეჲ გჳა̈რ ლი მეგრელიშჳილ (ლნტ. 16) — ერთი მოსახლის გვარია მეგრელიშვი-

ლი. 2. საგვარეულო. გჳა̈რს ი გჳა̈რს ჟშხჳა̈რ ნენსგა ლიმახჳ ხა̈რენახ (ბქ. 240) — გვარსა და გვარს (საგვარეულოს) ერთმანეთში მტრობა ჰქონია. 3. ჯიში; მოდგმა. კჳეცენ ძერუ გჳარიშ [ლი] (ლშხ. 4) — ხორბალი ორი ჯიშისაა. **გჳა̈რდ** ზს. — **ზმნზ.** -გვარად, -ნაირად, მსგავსად. მეპჳ̈რი გჳა̈რდ ქა̈ლპჳ̈რლი [მა̈რე] (ბზ. 1) — კაცი ფრინველის მსგავსად გაფრენილა. 2. ბქ., ქს., **ზმნზ.** — მაინც. გჳა̈რდ მა̈ ჯეყარ? (ბქ.) — მაინც რა მოგივიდა? გჳარდ ამჟი ლი (ლშხ.) — მაინც ასეა.

გჳა̈რე იგივეა, რაც **გჳერე.**

გჳა̈რნა̈ძ (-იშ, -ნაძა̈ლ) ბზ. **გჳირნა̈** (-ნაუ) ბქ., **გჳარნაძ** (-ნა̄ძიშ, -ნე̄ლ) ლშხ., **გჳარნა̈** (-ძიშ, -ნა̈ლ) ლნტ. 1. ბუგია. ჯაჯუ გჳა̈რნა̈ძ ბეფშჳ ლი (ბზ.) — ჯაჯუ ბუგია ბაეშეია. 2. წუნია. მაგ ლოქ გჳარნაძ ტაიშერალ (ჰოჟ. 210) — ყველა წუნია ტაისანები.

გჳა̈რჯილ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სულგუნი. სკა ხჳაცყჳრედ თა̈შს ძედ გჳა̈რჯილს ლუხტჳრეს (ლნტ. 35) — ყველს ან სულგუნს დაჭრილს ჩაეარჭობთ.

გჳა̈სპ ზს. იხმარება გამოთქმაში: **გჳა̈სპდ ლიგნე** ბზ., **გჳა̈სპდ ლიგენე** ლნტ. — დახრუკვა, დაწვა, ფერფლად ქცევა, ცეცხლში შთანთქმა. დია̈რ გჳა̈სპდ ლგგ (ბქ.) — პური დამწვარია. [ჰელდ] ხია̈რილდა̈შ ღეთ მა̈გ გჳა̈სპდ ადგენე (ბქ. 263) — ალმა კიჩაღამ ყველაფერი ფერფლად აქცია. იხ. **გჳა̈ჰდ.**

გჳა̈წ, გჳა̈წინა̈ძ იგივეა, რაც **გჳანც.**

გჳა̈ჰდ ზს., **გჳახდ** ქს. — იხმარება გამოთქმაში: **გჳა̈ჰდ ლიგნე, გჳახდ ლიგნე** (ზს.) 1. დამსხვრევა, მოსპობა, დამტვრევა; დაბევვა. 2. დაწვა. გადაბუგვა. გჳა̈ჰდ მგგნ' ესერ (ბზ. 324) — მოსპობაო (მომსპობიო). თეფ... გჳა̈ჰდ ლგგნ' ენხჳიდ (ბქ. 207) — თოფი დამწვარი დავეხვდა. 3. გადაღლეტა, გადაყელეფა. ჩაჟჳდ ჰაჭა̈რ გჳა̈ჰდ ლოხგენახ (ბქ.) — ცხენისათვის მურგი მთლად გადაულღეტიათ. 4. უშგ. **შესანსჳლა.**

გჳა̈̄ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., **გჳა̈ლი** (-ა̈შ, —, ბქ., -ლიიშ, —, ლნტ.), **გჳალი** (-ლი̄შ, —) ლშხ. 1. გვალვა. ლიჭმა̈ლისგა მეჳარ გჳა̈̄ლი ლა̈სჳ (ბზ.) — თიბვის დროს დიდი გვალვა იყო. ლგჭყა̈რ მგჰს ლგჭყა̈რ ესერ გჳა̈ლი ხაჭიმ (ანდ.) — გაბმულ აედარს გაბმული გვალვა მოსდევსო. შომა̈ს გჳა̈ლი ლი, ეჩქა ლიცს ხჳა̈გჳეშიდ ლელარტა̈მს (ლნტ. 15) — როცა გვალვა არის, მაშინ ბოსტნეულს წყალს ვასხამთ. 2. ბქ. მოწმენდილი ცა. გჳა̈ლი დეც სა̈რკდ ესერ ლგგ (ბქ.) — მოწმენდილი ცა სარკესავითაა. (სარკედ დგას).

გჳა̈ლძანობ (-ა̈შ) ბზ., **გჳა̈ლიობ** (-იშ) ბქ., ლნტ., **გჳალიობ** ლშხ. — გვალვიანობა. ლგჭყა̈რ გჳა̈ლიობ... სჳრუ ზარა̈ლს იჩო (ბქ. 237) — გაბმული გვალვიანობა დიდ ზარალს იწვევს (აკეთებს). ალცჳნეხ გჳა̈ლიობჟი დაბა̈რს (ბქ. 227) — გვალვიანობისას ყანებს რწყავენ. იხ. **გაგა̈მობ.**

გჳებ (-იშ, გობა̈რ) ბზ., ლნტ., **გობ** (-არ) ლშხ. — გობი. გჳებ ლიცშჳ გჳეში ლი (ბზ.) — გობი წყლით სავსეა. ჟი იდჳ̄სხ გობარშჳ ლეღჳარს (ლშხ. 38) — გობით ხორცს (გობებით ხორცებს) დაიდგამენ. [ჭყინტდ] ჟა̈ნკიდ ჳოქჳრე გჳებ (ლნტ. 247) — ბიჭმა ოქროს გობი აიღო.

გჳელეშაპ იგივეა, რაც **გჳელძა̈რშა̈პ.**

გჳელიე'რ'შა̈პ იგივეა, რაც **გჳელძა̈რშა̈პ.**

გჳელძაშა̈პ იგივეა, რაც **გჳელძა̈რშა̈პ.**

გჳელძა̈რშა̈პ (-იშ, -შაპა̈რ) ბზ., **გჳელეშაპ, გელა̈რშა̈პ, გოლერშა̈პ** (-შაპა̈რ) ბქ., **გოლიერშაპ** (-არ) ლშხ., **გჳელძაშა̈პ, გჳელიე'რ'შა̈პ** (-შაპა̈რ) ლნტ. — გველეშაპი. ა̈მირან გჳელძა̈შა̈პს ოთჳრტყჳა (ბზ. 16) — ამირანი გველეშაპს ჩაუყლაპავს. გჳელეშა̈პ მეგამისგა ხაცხორპა ჰაკჳა̈დხენ (ბქ. 219) — გველეშაპი კუდით ხეს შემოხვეოდა. ანჭად გოლერშა̈პ ლეთშჳ (ბქ. 11) — გველეშაპი ღამით მოვიდა. გჳელძაშა̈პ ლიცს დემ ხა̈ნებე ხა̈ლხს (ლნტ. 276) — გველეშაპი ხალხს წყალს არ ანებებს.

გჳემ (-იშ, გომა̈რ) ბზ., ლნტ., **გემ**[3] (-ა̈რ) ბქ., — გომური; მაჩვიბის ქვედა ნაწილი; სარდაფი. გჳემისგა ლიყჳნა̈ლ ესერ ხოცხაძ-ა ლაყჳრაისგა? (ბზ. 403) — სარდაფში წოლა გირჩევნია თუ საწოლში? ჯი ესერ გემიშ

ყორჷი დოლბიშ შირად ა̈დსიპი (ბქ. 222) — მე გომურის კარზე დოლაბის ქეად გადაეიქცევიო. კნინ. **გჳემო̄ლ** ბზ. ეშხჳი ლეთი ლეგ ჯამგჷნა მიჩჳფაილშერ გჳემოლისგა (ჰოჯზ. 20) — ერთი ღამე ცუდი გახსოეს მიჩეფაილაანთ გომურში.

გჳერე, გჳა̈რე (-რე̄მიშ, გჳარა̈ლ) ბზ., **გჳერე** (-რემ, -როლ) ბქ., **გერე** ლხმ., **გჳე̄რე** (-რე̄მიშ, -რე̄ლ) ლშხ., **გჳერე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ტყავი. მა̄რა მურყჳამს ეშხუ ხაზნა̈ გჳა̈რე ხალჳე̄ნა (ბზ. 1) — კაცს კოშკში ერთი მოზერის ტყავი ჰქონია. დედედ ჩუქჳა̈ნ გჳე̄რე ოთგჷრშე (ლშხ.) — დედამ ქვეშ ტყავი დაუფინა. [ჰყინტდ] ადა̈ჲე... კა̈მზეჩი გჳერე (ლნტ. 15) — ბიჭმა კამეჩის ტყავი წაიღო. შიყიშ გჳა̈რე მად ხოცჳირახ (ჰოჯზ. 26) — ზურგის ტყავი არ შეურჩენიათ. გადატ. **გჳერად ლიგნე, გჳერემ ლიკჳანე** (ბქ.) — ტყავის აძრობამდე ცემა; დაბეგვა. კნინ. **გჳე̄რო̄ლ** ლშხ., **გჳერილ** ბქ.

გჳეფ (-იშ, გოფა̈რ ზს., გჳეფა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.) — ეშმაკი, ქაჯი; კუდიანი; ჯადოქარი. ფუჲ ლოქ გჳეფს! (ლშხ. 7) — ფუი, ეშმაკსო! ალეს ლოქ გჳეფი თე ხა̈რ (ლშხ. 6) — ამას კუდიანის თვალი აქვსო.

გჳეშ (-იშ, გოშა̈რ ზს., გჳეშა̈რ ლნტ.), **გოშ** (-იშ, -არ) ლშხ. — საქმე. დი̄ნად ქო̄ხო̄მბჳე,... იმჳა̈ჲყი ლა̈სჳ მიჩა გჳეშ (ბზ. 30) — გოგომ უამბო, როგორც იყო მისი საქმე. მიშგჳა დის ლუშნუ გჳეშ მა̈გ ხოხალ ლეზჳრა̈ლ (ბქ. 7) — დედაჩემმა სვანური საქალო საქმე ყველაფერი იცის. ეჲყი ლი გჳეშ (ლშხ. 65) — ისეა საქმე. მა მიჩა გჳეშ ლოქ ლი (ლნტ. 274) — რა მისი საქმეაო. მა̈ჲ ისგუ გჳეშ ლი, ოჲ, აზნაურ! (ჰოჯზ. 42) — რა შენი საქმეაო, ო, აზნაურო!

გჳეში (მაგჳშილე, ხოგჳშილა, გჳეშა̈რა ბზ., ხოგჳეშლა, გჳეშიარა ლნტ.), **გეში**||**გჳეში** ბქ., **გოში** (ხოგჳშილა, გოშიარა,) ლშხ. — სავსე. [სემშდა̈რდ] ესგე ლემასგჳეი ეშხუ ხოშე̄მიშთა̈ნ ლგჷლღენ, ლგჯოშ გჳეში (ბზ. 309) — სემშდარმა რძით სავსე უზარმაზარი ქვაბი ცეცხლზე შემოდგა. მადილ ლოქ ჯე̄რიხ, მადილშჳ გოში ღერთალ! (ლშხ. 5) — მადლი გექნებათ, მადლით სავსე ღმერთებო! გჳეში ლგმა̈რ ბეღელ ფექშჳ (ლნტ.296) — ბეღელი ფქვილით სავსე ყოფილა. მა̈ჩჳი̄ბ მოღლა̈ტინ გჳეში ხა̄რხ (ჰოჯზ.120) — მაჩუბი მოღალატეებით სავსეა.

გჳეშიბედ (-იშ) ზს., ლნტ., **გოშიბედ** ლშხ. — ბედ-იღბალი (საქმე-ბედი). ამჲი ლი მიშგუ გჳეშიბედ (ბზ.) — ასეა ჩემი ბედ-იღბალი.

გჳეშობ (-აშ) ლშხ. — საქმე (საქმის გარჩევა). ოგჳა̄დეს ლოქ ეჩქა გჳეშობ (ლშხ. 47) — მაშინ საქმის გარჩევა დავიწყოთო.

გჳეშურ (-იშ ზს., ლნტ., ლშხ.) — უსაქმო. გჳეშურ ლირდე მა̄მ მა̈მჲედა (ბზ.) — უსაქმოდ ყოფნა არ შემიძლია.

გჳეწნაჲ იგივეა, რაც **გჳა̈წინა̈ჲ**.

გჳეჰ (-იშ, გოჰა̈რ) ზს., ლნტ., **გეჰ** (გოჰა̈რ) ბქ., **გოჰ** (-არ) ლშხ. — გოჭი. ქა̄ჳ ესერ ლახჳე̄მ ეშხუ გჳეჰ (ბზ. 387) — ერთი გოჭი მომეციო. ეშხჳა̈მ ლადელ ლეკლა̈ნდ გჳეჰს ა̈ჲსენი მა̈გ (ბქ. 71) — ახალი წლის წინადღეს ყველა საახალწლო გოჭს კლავს. ეჯ ლადელ ნებოზთე... გოჰს ათძი̄ნეხ (ლშხ. 19) — იმ დღეს, საღამოხანს, გოჭს 'და'კლავენ. [ზურელა̈ლს] ხაყახ [ხჳაჲ] გოჰა̈რ (ლნტ. 68) — ქალებს ბევრი გოჭი ჰყავთ. კნინ. **გჳეჰილდ** (ზს., ლნტ.), **გეჰილდ** (ლხმ.), **გოჰი̄ლ** (ლშხ).

გჳე̄რე იგივეა, რაც **გჳერე**.

გჳი (გჳი̄მიშ||გუე̄შ, -ა̈რ ბზ., გუემ||გუეშ, გუა̈რ ბქ., გჳიეშ, გუა̈რ ლნტ.) **გუ** (გჳმიშ, გუ'ჳ'არ) ლშხ. — გული. [ჰყინტს] გჳი ა̈ხწახჳა̈ნ (ბზ. 109) — ბიჭს გული შეუწუხდა. ბეჳად გიცა̈რ ჩჳა̈ზიჰ ი გჳი ჟ'ანტყაბე (ბქ. 9) — ბევამ ვერძი დაკლა და გული შეწვა. ალ სკიმ ეზერ ლოქ ხარ გჳიეშ... ლეგლირდას (ლნტ. 10) — ეს ვეძა გულის დაავადებას ძალიან უხდებაო (კარგად აქვსო). ოთარს გუჲი გუნ ხაჩონდა (ჰოჯზ. 86) — ოთარს გულში ძალიან ეცინებოდა. გჳი̄მიმა̈ზიგ (ბზ.) — გულისტკივილი. იხმარება გამოთქმებში: **გუ ხა̈რ** — უნდა, სურს (გული აქვს). ლახე გუ ჯა̄რხ ამი̄ ლიცხრედ, ქა̈ჯი̄მბჳნე (ბზ. 93) — რაკი ამის გაგება გინდათ (გული გაქვთ), გიამბობთ. ხოჩა̄მ (ხოლა̄მ) გუჲი ა̈რი (ბზ.) — კარგ (ცუდ) გუნებაზეა. მე̄ჳარ ხოლა გუჲი ღალ ადჷგა̈ნ ჲა-

კოფ (ლშხ. 63) — იაკობი ძალიან ცუდ გუნებაზე დადგა. **გჳის ხაჰჳდი** — აკვირდება, ამჩნევს (გულს ადევს). აშხუნლო სორთმანს გჳი ლოჰოდა (ბქ. 13) — ბოლოს და ბოლოს სორომანი დააკვირდებოდა. **გუდ ანჴა̈დ** — მიხედა. ლჳაჰა̈რ გუდ ანჴა̈დ (ბზ. 333) — ვაჟკაცი მიხვდა (გულად მოვიდა). **გუ ლგმჳოდად** (ლშხ.) — გულიანად, გულდადებით. კნინ. **გჳილდ** ბზ., **გჳიილდ** ბქ., **გჳილიდ** ლნტ., **გჳლჷლ**, **გულჳლ** ლშხ. ლაშგა̈რს გჳი̄ლდ ქაჳ ხაჭჳეცა (ჰოჲზ. 82) — ლაშქარს გული დასწყვეტია. **გუჳშჳ** ზს., ლნტ., ზმნზ. — გულით, გულიანად; მონდომებით. ლევანს გუჳშჳ ლიშუა̈ბ ხა̈მთჭჳა (ბზ.) — ლევანმა გულიანად (გულით) მუშაობა იცის (ლევანს სჩვევია).

გჳიან იგივეა, რაც **გჳია̈ნ**.

გჳიანა̄რა იხ. **გჳია̈ნ**.

გჳია̈ნ (ხოვჳიანა. მა̈ვჳიანე ზს., ხოგჳია̈ნა. გჳიანარა ლნტ.), **გჳიან** (ხოგჳიანა, გჳიანა̄რა) ლშხ. — გვიანი. გჳია̈ნ დრეჳ (ზს.) — გვიანი დრო. გჳია̈ნ გჳა̄რ (ბზ. 53) — გვიანდება. **გჳია̈ნდ** ბზ., **გჳია̈ნდ**, **გჳიანდ** ბქ., **გჳია̄ნდს** ლშხ., **გჳია̄ნდს** ლნტ., ზმნზ. — გვიან. ლჳაჰა̈რ გჳია̈ნდ ანჭგა̈ნ (ბზ. 440) — ვაჟკაცი გვიან ადგა. ნაფანუნლო გჳია̈ნდ გარ იყჳნალხ (ბქ. 6) — სულის ხსენების მერე გვიან წვებიან. [დი̄ნა] გჳია̄ნდს ანტახ (ლშხ. 53) — გოგო გვიან დაბრუნდა.

გჳი-ბგნა̈ბ იგივეა, რაც **გჳიჲ-ბგნა̈ბ**.

გჳიგჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **გუგჳ** (-არ) ლშხ. — გული (კვერცხის...). ლგგრე̄მი გჳიგჳ (ბზ.) — კვერცხის გული. მა̄ლ [ქუთი] გჳიგჳს იზბი (ბზ. 362) — მელია ხაჭაპურის გულს ჭამს. კნინ. **გჳიგჳილდ** ზს., ლნტ. მი ეშხუ... გაკა̈ გჳიგჳილდ მელჳე̄ნი (ბზ. 302) — მე ერთი კაკლის გული მექნება.

გჳიდა̈მ[1] (-იშ, -დამა̈რ) ზს., ლნტ. — მიდამო. ისგაშხან ისგჳი გჳიდამი ჳოქჳრე-ჳარჩხილინ გოშია (ჰოჲზ. 22) — შიგნით შენი მიდამო ოქრო-ვერცხლით სავსე.

გჳიდა̈მ[2] ბქ. — ეკლესიაში ხალხის დასადგომი ადგილი.

გჳიდა̈მ[3] ზს. 1. მთავარი, ძირითადი. გჳიდა̈მ ტაბა̈გ — მთავარი სუფრა. ხოხჳრა ლაგჳანა, ლახა გჳიდა̈მ ლაგჳანა ქა ქეხნიჳ... ეჲნა̈რ ხოშხონხ (ბქ. 300) — მცირე სატირალი, თუ ძირითადი ტირილი გადაიდებოდა, იმას ერქვა. 2. ახლო ნათესავი. ნინო̄ლ მიშგუ გჳიდა̈მ ნა̈თი ლი (ბზ.) — ნინოლი ჩემი ახლო ნათესავია. 3. ძირითადი, მკვიდრი (განსხვავებით ახლად ჩამოსახლებულისა). გჳიდა̈მ მგჷალჳა̈რ (ბზ.) — მკვიდრი მუქალელები.

გჳიდრა იგივეა, რაც **გუდრა**.

გჳიემაზგა̈რ იგივეა, რაც **გჳიმაზგა̈̄რ**.

გჳიზ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **გუზ** (-არ) ლშხ. 1. ბოტ. მჟავა სოკო. [და̈შდჳ]... გჳიზს ლგმზებ (ბქ. 204) — დათვი თურმე მჟავა სოკოს ჭამდა. 2. ჩიჩილაკი. [ზურალ ლემზგრს] ყიქაქა გჳიზს ხა̈ქჳემ (ბქ. 73) — ქალი სეფისკვერს ჩიჩილაკს ჩამოაცვამს (აფარებს). 3. ბზ. შეწირული ხორბლის ფქვილი, რომლისგან დამზადებული ნამცხვარი უცხო პირს არ ეჭმევა. 4. დღეობისათვის წინასწარ მომარაგებული საუკეთესო ხორბალი ან ფქვილი.

გჳილგჰჳედ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **გჳილგჰოდ**, **გჳილგჰედ** ბქ., **გჳილუჳედ** ლნტ., **გულგმჳოდ** (-არ) ლშხ. — მიხვედრილი, დაკვირვებული; გამოცდილი. ეჯშელდ კჳიდოლ [ითქ] ლი ქა ლეგემ ლელინთჳ ი ლენზა̈ჳ გჳილგჰოდდ (ბქ. 7) — საზამთროდ და საზაფხულოდ იმდენი კოდი (მარცვალი) არის დაკვირვებულად გამოსაყოფი. თამარ გულგმჳოდ ზურა̄ლ ლი (ლშხ.) — თამარი დაკვირვებული ქალია.

გჳიმაკჳეშა̈რ იგივეა, რაც **გჳიმაკჳშჳა̈̄რ**.

გჳიმარა იგივეა, რაც **გჳიმა̄რა**.

გჳიმა̈ზგა̈̄რ, **გუმა̈ზგა̈̄რ** (-იშ, -გარა̈ლ) ბზ., **გჳიმა̈ზგა̈რ** (-რუ) ბქ., **გუმაზგა̄რ** (-ა̄ლ) ლშხ. **გჳიემაზგა̈რ** (-გარა̈ლ) ლნტ., — გულნატკენი, განაწყენებული. ციოყ გჳიმაზგა̈̄რ აჩა̈დ (ბზ.) — ციოყი გულნატკენი წავიდა.

გჳიმა̈კჳშჳა̈̄რ (-იშ, -ჳა̄რა̈ლ) ბზ., **გჳიმა̈კჳშოჳა̈რ** (-ჳარა̈რ), **გჳიმეკჳშე**, **გუმეკჳშე** (-ემიშ, -შოლ) ბქ., **გჳიმეკჳშე** (-შე̄მიშ, -შე̄ლ) ლშხ., **გჳიმაკჳეშა̈რ** (-იშ,

-შარა̈ლ), **გჳიმეკჳეშე** (-შეჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — გულგატეხილი; უიმედო; ნაღვლიანი. [ალჲა̈რ] მესმა ლეთ გჳიმა̈კჳშოჳა̈რ ანტა̈ხხ ქორთე (ბქ. 256) — მესამე ღამეს ესენი გულგატეხილი დაბრუნდნენ სახლში. მეჳარ გჳიმეკჳეშე ლი მიშკჳი ჯუმილჲი მიშკჳი დი (ლნტ.) — დედაჩემი ჩემს ძმაზე მეტად გულგატეხილია. იხ. **გუნკჳაშა̈რ.**

გჳიმა̄რა, გუმა̄რა (-რა̄შ||-რე̄მიშ, —) ბზ., **გჳიმარა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ ლნტ.), **გუმა̄რა** (-რა̄შ, —) ლშხ. — სურვილი, ნდომა, წყურვილი. აშხჳ ლადა̈ლ მა̄ლს ნაფეტჳი გუმა̄რ' ჸხჴა̈დ (ბზ. 433) — ერთ დღეს მელას ფეტვის სურვილი აღეძრა (მოუვიდა).

გჳიმბრა იგივეა, რაც **გჳიმრა.**

გჳიმეკჳეშე იგივეა, რაც **გჳიმა̈კჳშჳა̈რ.**

გჳიმეკჳშე იგივეა, რაც **გჳიმა̈კჳშჳა̈რ.**

გჳიმორ იგივეა, რაც **გჳიმრა.**

გჳიმრა, გჳიმბრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რაშ, -როლ ბქ.), **გჳიმორ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **გჳიმრა, გჳრიმბ** (-ალ ლშხ. -ა̈ლ ლნტ.) — გვიმრა. ალ ბალახ თელდ გჳრიმბს ხაჯეშ (ლშხ. 11) — ეს ბალახი მთლად გვიმრას ჰგავს.

გჳიჲ-ბგნა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **გჳი-ბგნა̈ბ** ბქ., ლნტ., **გუ ი გუნებ** ლშხ. — გუნება-განწყობა (გული და ბუნება|გუნება).

გჳიჲჩჳენჩხ იგივეა, რაც **გულჩჳენჩხ.**

გჳირგჳინ იგივეა, რაც **გურგჳინ.**

გჳირკ (-იშ) ზს. — იელისი, კვირიკობა (მკათათვე). ლითელ გჳირკისგა იბნი (ბქ. 230) — მკა იელისში იწყება. იხ. **ლიგურკე.**

გჳირნა̈ იგივეა, რაც **გჳა̈რნა̈ჲ.**

გჳიუჩიდად ბქ., ლნტ. — უგულოდ. გჳიუჩიდად ლეჩემ დემ ესერ ისკეთი (ანდ.) — უგულოდ საქმე არ მოგვარდებაო.

გჳიშგჳეჲ, გუშგჳეჲ (-ჳეჲშ||-ჳე̄მიშ, -ა̈რ) ბზ., **გჳიშგჳე, გუშგე** (-ჳემ||-გემ,||-ჳოლ||-გოლ) ბქ., **გუშგჳე** (-ჳე̄შ, -ჳე̄ლ) ლშხ., **გუშკჳე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. პირის კუთვნილებითი ნაცვალსახელი, **ინკლუზ.** (ჩემი და შენი, ჩემი და თქვენი) — ჩვენი. გჳიშგჳეჲ მურყჳამ სგჳებინ დოლებში̄რა... ა̈რი (ბზ. 93) — ჩვენი კოშკის წინ დოლაბის ქვა ძევს (არის). ეჯგჳა̈ გჳიშგ' ამახჳს! (ბქ. 207) — ისეთი ჩვენს მტერს! ალე გუშკჳე ნათი ლი (ლნტ. 24) — ეს ჩვენი წილია. ლიშიალე გჳიშგჳე ხოჩან (პოეზ. 14) — ბრძოლა ჩვენი სჯობდა. შდრ. **ნიშგჳეჲ.**

გჳიშგჳეურა, გუშგჳეურა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ.), **გუშგჳეურა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **გჳიშგჳეურა, გუშგეურ** (-ა̈შ, -ოლ) ბქ., **გუშკჳეურა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ., **ინკლუზ.** — ჩვენებური. ხჳა̄ჲ ა̄მბჳი გუშგჳეურა (ლშხ. 14) — ბევრი ჩვენებური ყვება. მგმეგრელს გუშკჳეურა მა̈დ ხახალა (ლნტ. 114) — მეგრელს ჩვენი ენა (ჩვენებური) არ სცოდნია.

გჳიშკჳე იგივეა, რაც **გჳიშგჳე.**

გჳიშკჳეურა იგივეა, რაც **გჳიშგჳეურა.**

გჳიწყილჲა̈ნ, გჳიწყგლჲა̈ნ (-ანა̈შ||-იშ, -ჲანა̈რ) ბზ., **გჳიწყილია̈ნ** (-იშ, -იანა̈რ) ბქ., **გუწყგლიან** (-არ) ლშხ., **გჳიწყლია̈ნ** (-ლიანა̈რ) ლნტ. — გულწრფელი („გულწყლიანი"). გჳიწყგლჲა̈ნ დე̄მთე ჯულჳე (ბზ.) — არაფერში გულწრფელი არა ხარ.

გჳიხოლა, გუხოლა (-ლა̈შ, —) ზს., **გუხოლა** (-ლა̄შ, —, ლშხ., -ლა̈ჲშ, —, ლნტ.) — წყენა („გულცუდი"). გჳიხოლა ამა̄დ (ბზ.) — მეწყინა. გუხოლა ათხად (ბქ.) — ეწყინა. გუხოლა̈შ ლიდისგ (ბქ.) — დამდურება, გაბუტვა. გუხოლა ნო̄მ ჯა̄რ (ლშხ.) გუხოლა ნომა ლაჯადეს (ლნტ.) — არ გეწყინოს. **გჳიხოლიან** (ბქ.) — ბუტია.

გჳიჯ[1] (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ. გუჯა̈რ ბზ. -იშ, -არ ლშხ.), **ბოტ.** — წაბლი. ნალჳყურს ეშხუ გჳიჯ გარ ესსად (ბქ. 32) — ვაკეს ერთი წაბლიღა დარჩა. შდიხიშ ი გჳიჯი ლგნჩგდე ქაჳზაჲშერალ (პოეზ. 206) — თხილისა და წაბლის ნარევი ქავთასანები.

გჳიჯ[2], **გუჯ** (-იშ, გუჯა̈რ) ზს. — კინკრიხო, თხემი. კუნჰილ თხუმე გუჯჳე̄ნ ესალჯ ფაყჳს! (ბზ. 232) — კუწუბი თავის კინკრიხოზე დაკარ ქუდს!

გჳიჯრა (-რა̈შ, რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ. -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) —

წაბლის ხე. ცხეკისგა ხაგ გუ̂იჯრა ი იშგენ (ბქ. 70) — ტყეში დგას წაბლი და სხვა (ხე).

გუ̂რიმბ იგივეა, რაც **გუ̂იმრა.**

გჳბე იგივეა, რაც **გიბე.**

გჳბრგხ იგივეა, რაც **გაბრა̈ხ.**

გჳგიბ, გიგიბ (-გბა̈შ||-იშ, -გბა̈რ) ზს., **გჳგიბ** (-იშ, -გბა̈რ) ლნტ., **გჳგჳბ** (-გბარ) ლშხ., ბოტ. — ფიჭვი. გჳგბი აშხალ (ბზ.) — ფიჭვის ტოტი. ცხეკისგა ხაგ ხოშა გჳგიბ (ბქ. 70) — ტყეში დიდი ფიჭვი დგას. მუგუ̂ალ ...ღუ̂-მუ̂რს ხოხალ ი გჳგჳბსი̄ (ლშხ., ხორ. 17) — კვარი ნაძვმა იცის და ფიჭვმაც. შდიქმიშ ყუ̂ირი მა̄დ მასედა, ამ გჳგბარეშ ნა̈ჴჳნშდორალუ̂ (პოეზ. 232) — კბილის ძირები არ შემრჩენია ამ ფიჭვების ხერის გამო.

გჳგჳბ იგივეა, რაც **გჳგიბ.**

გჳგჳფ იგივეა, რაც **გუფ.**

გჳლამ (-იშ, —) ბზ., ქს., **გჳლა̈მ, გალა̈მ** ბქ., **გლა̈მ** ლნტ. — დატუქსვა, გაწყრომა. ბოფშა̈რს ხუ̂ა̈დ გჳლამ ხა̄რხ დიხა̈ნქად, ლახ იქჯარა̈̄ლხ (ბზ.) — ბავშვებს დედისაგანაც ბევრი გაწყრომა ხვდებათ, როცა ეშმაკობენ. შხამ ი გჳლამ მი მა̄რ (ლშხ.) — შხამი და დატუქსვა მე მივიღე (მაქვს).

გჳლა̈მ იგივეა, რაც **გჳლამ.**

გჳლა̈ჯ ბზ., **გლა̈ჯ** ბქ., ლნტ. იხმარება გამოთქმაში **გჳლა̈ჯდ ლიგნე** ბზ., **გლა̈ჯდ ლიგნე** ბქ., **გლაჯდ ლიგნე** ლშხ., **გლა̈ჯდ ლიგენე** ლნტ. — დაგლეჯა, დაფლეთა. გჳლა̈ჯდ ესერ ხა̈გნა̈̄უ̂ნე მიჩა თხუმ (ბზ. 400) — შენს თავს დავაგლეჯინებო.

გჳლმაგუ̂ლ იგივეა, რაც **გუ̂ლმაგუ̂ლ.**

გჳმა̈რ იხ. **გიმ.**

გჳმრ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **გმირ** (-ა̈ლ ლნტ., -ალ ლშხ.) — გმირი. გადატ. — ძლიერი, ღონიერი. ეჯგუ̂ა̈რ ლასუ̂ გუ̂ა̈მი, ერე სამ გჳმ-რა̈რდ სგა უ̂ენდ გარ ანჴიდხ (ბქ. 257) — ისეთი მძიმე იყო, რომ სამმა ძლიერმა (ვაჟკაცმა) ძლივს შემოიტანა. სი ჩუ ხი გმირ (ლნტ.) — შენ კი ხარ გმირი.

გჳმროვ (-ა̈შ) ბქ. 1. გმირობა. 2. გმირობის ხანა.

გჳმჷხ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) — ძუნწი. ეჯი გუნ გჳმჷხ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ის ძალიან ძუნწი კაცია.

გჳნწიშ (-ნწშიშ, -ნწშა̈რ) ბქ. — ბოტ. ტირიფი.

გჳნჯილ იგივეა, რაც **გინჯილ.**

გჳრგა̈დდ იგივეა, რაც **გირკიდ.**

გჳრგჳჭ, გარგაჭ (-ა̈შ||-იშ, —) ზს. 1. ჯოჯოხეთი. გჳრგჳჭთე ლისკნე! (ბქ.) — ჯოჯოხეთში ჩახტომა! (წყევლა). 2. ლხმ. გაძეალტყავებული (ცხენი_).

გჳრდლაბ იგივეა, რაც **გჳრდლა̈ბ.**

გჳრდლა̈ბ (-იშ, -დლაბა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **გჳრდლაბ** (-ალ) ლშხ. — ბაღლინჯო. შუ̂ა̈ნს გჳრდლა̈ბ ეჩეგ-ამეგ გარ ა̈რი (ბქ.) — ბაღლინჯო სვანეთში აქა-იქაა არის. შდრ. **კიტინტელად.**

გჳრზნა̈უ̂ილ იგივეა, რაც **გჳრზნეუ̂ილ.**

გჳრზნეუ̂ილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., უშგ. **გჳრზნა̈უ̂ილ, გჳრძნა̈უ̂ილ** უშგ., **გჳრძნეულ** (-არ) ლშხ., **გრძნეუ̂ილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — გრძნეული. ძაძუ გჳრზნეუ̂ილ ზურა̄ლ... ლი (ბზ.) — ძაძუ გრძნეული ქალია.

გჳრი იგივეა, რაც **გჳრი̄ლ.**

გჳრილ იგივეა, რაც **გჳრი̄ლ.**

გჳრი̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **გჳრილ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **გჳრი** (-რი̄შ, -ალ) ლშხ. — კვერცხი (ბავშვის ენაზე). გჳრი̄ლს ხიზბი მო? (ბზ.) — კვერცხს შეჭამ?

გჳრკანდ იგივეა, რაც **გჳრკიდ.**

გჳრკა̈ნდ იგივეა, რაც **გირკიდ, გჳრკიდ.**

გჳრკიდ ბზ., **გჳრკა̈ნდ, კჳრკა̈ნდ** ბქ., **გჳრკანდ** ლშხ., **გირტა̈ნ** ლნტ., ზმნზ. — ირგვლივ, გარშემო. კალუ̂ს გჳრკა̈ნდ ხეჭმენი ეშხუ მაშენამთეშ (ბქ. 230) — ერთი უფროსთავანი კალოს ირგვლივ შემოუვლის. გოლერშა̈პ კა-კერა̈დს კჳრკა̈ნდ ეშდდორი ორკა̈ცდ ქახცხეპა (ბქ. 11) — გველეშაპი კერიას ირგვლივ თორმეტჯერ ორკეცად შემორტყმია.

გჳრმჷ̄ნ იგივეა, რაც **გურჭუ̂ნ.**

გჳრცა̈მ (-ცმიშ) ზს., **გარცა̈მ** (-იშ) ბქ., **გარცემ** (-იშ) ლშხ., **გჳრცა̈მ, გარცა̈მ** ლნტ.

— ხაგზე გადაცემა, ხაგზე დაფიცება. ამჷ̄ გარცა̈მს მი ქა ტჳლი (ბზ.) — ამის ხაგზე გადაცემის (სიტყვების) მე ვიტყვი.

გჷრძნა̈ჳილ იგივეა, რაც **გჷრზნეჳილ.**

გჷრძნეულ იგივეა, რაც **გჷრზნეჳილ.**

გჷრხჷ̄ნ იგივეა, რაც **გურჰჳნ.**

გჷრჯა̈ბ (-რჯბიშ, -რჯბა̈რ) ბქ. — სამფეხა მრგვალი მაგიდა. გჷრჯა̈ბთეჟი მჷჯა̈ბ ლალჳ იკედ მელელჳ (ბქ.) — ხორცის გამნაწილებელი სამფეხა მრგვალ მაგიდაზე მოხარშულ ხორცს (ამო)ილებს. იხ. **ფიჩქ.**

გჷრჯლ იგივეა, რაც **ლჷჯგ.**

გჷრჰჷ̄ნ იგივეა, რაც **გურჰჳნ.**

გჷჯლა̈რ იგივეა, რაც **გარჯლა̈რ.**

გჷჯლა̄რ იგივეა, რაც **გარჯლა̈რ.**

გჷჰჷლ (-იშ) ბზ., **გაჰჷლ**[2] (-იშ) ბქ. — ბული; ალმური. ლა̈ღი ნა̈ღთოშჳ გჷჰჷლ ლჷგ (ბზ.) — დღეს სიცხისაგან (სიცხით) ბული დგას.

დ

-დ[1] I და II ხუბ. პირის მრ. რიცხვის ნიშანი ზმნაში. ხჷატჷრედ [ლეტჷრა] (ბზ. 14) — ვანთებთ სანთელს. ჩჷამდაგა̈რდ (ბქ). — მომკალით. მაჲ ლაყრიდ? (ლშხ. 65) — რა ეუქნათ? ხჷიბნედ (ლნტ. 25) — ვიწყებთ.

-დ[2] მოთხ. ბრ-ის ნიშანი. ა̈ნკიდ ა̈მირანდ თეტე̄ნ (ბზ. 65) — ამირანმა მახათი აიღო. ჩოთკარე დედედ ყორჷალ (ლშხ. 83) — დედამ კარები გაუღო.

-დ[3] ვით. ბრ-ის ნიშანი. დი̄ნა ლუდჷეჲმა̄რუდ ლგრექჷ ლა̈სჷ (ბზ. 271) — ქალი მამაკაცურად იყო ჩაცმული. ჲეხჷდ [მაკუ] (ლნტ. 198) — ცოლად მინდა.

დაარ იგივეა, რაც **დაჰა̈̄რ.**

დაბ, და̈ბ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ.), **დაბ** (-აშ, -არ) ლშხ. — ყანა, ნათესი. ბიქჷ დაბა̈რს აქჷთუნე ციჷა̄ლდობჲი̄ნ (ბზ. 49) — ქარი ყანებს არხევს ჯეჯილობისას. მგჭაფ ქაჷ ლახჷემხ მიჩა დაბა̈შ (ბქ. 21) — სანაცელო მომეცით ჩემი ყანისაო. ჲერჷალე ხოლა ნენცალ დაბს ესერ ხაბრალნა (ანდ.) — ვიღაცა პურის უხარისხობას ყანას აბრალებდაო. ჩი̄მი დაბარ ლგდა̄ჷშე ლიხ (ლშხ. 54) — ყველას ყანები გაფუჭებულია. ჲეხჷ-ჰა̈შ ქერს ალაშდახ დაბისა (ლნტ. 265) — ცოლ-ქმარი ქერს თესავდა ყანაში. ყიფჲანდ ჰილჷ და̈ბთე სგა̄ფიშჷდ (ჰოეზ. 72) — ყიფიანმა ჯორი ყანაში შეუშვა.

დაბ-ლა̄რე, და̈ბ-ლა̄რე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **დაბ-ლა̈რე** (-რემიშ, -როლ ლხმ.), **დაბილარე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სახნავ-სათიბი, ადგილ-მამული. გჷირკიშ ყაყაჩ დაბ-ლა̈რემ მგტყაბან ესერ ლი (ანდ.) — იელისის პაპანაქება სახნავ-სათესის დამწველიაო. ხჷაჲ დაბ-ლა̄რე ხუღჷა დაჷითს (ლშხ.) — ბევრი სახნავ-სათესი აქვს დავითს. ლიყჷელ მამჰირ და̈ბ-ლარემიშ (ჰოეზ. 110) — მოშორება მეძნელება ადგილ-მამულისა.

დაგარ ზს., ლშხ. — სიკედილი. იხმარება მხოლოდ მოქ. ბრ-ში **დაგარშჷ.** დაგარშჷ დაგრა მამ'ა̈მხელიჷ ისგჷახენქა (ბქ.) — სიკვდილით სიკედილი (მთლად სიკედილი) არ მეკუთვნოდა შენგან. დაგარშჷ ეში ნომ'ამდაგრე (ჰოეზ. 154) — სიკვდილით მაინც არ მომკლა.

დაგრა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ ლშხ., -რა̈ჲშ ლნტ.) — სიკედილი; მოკვლა. ალჲა̈რდ ა̈დი̄თა̄ლეხ ამშა დაგრა (ბზ. 63) — ამათ გაინაწილეს ამისი მოკვლა. ლგარდ დაგრა ურინ დაგრა̈შ ესერ გოჷა̈რ ლი (ანდ.) — ცოცხლად სიკვდილი ორჯერ სიკედილის ტოლიაო. ჲედ დაგრა, ჲედ ამშა ლითხე̄ლი (ლშხ. 69) — ან სიკედილი, ან ამისი მოძებნა. იშკჷნ ხა̈ლხს დაგრა ქა ლოქ ა̈თექა̈დიხ (ლნტ. 50) — სხეებს (სხვა ხალხს) სიკვდილი ასცდებათო. აჰ, **დაგრაჲა!** — ოჰ, (ჩემი) სიკვდილი! **დაგრა̈̄შ მგლლი** (ბზ.) — მომაკვდავი (სიკედილის მომლოდინე).

დაგრობ (-ა̈შ, —, ზს., ლნტ., -აშ, —, ლშხ.) — მკელელობა; სიკედილიანობა. სალდათა̈რს ი ეჯჲა̈რს დაგრობ ოხჩჷდდახ (ბზ. 4) — ჯარისკაცებს და იმათ მკვლელობა მოუვიდათ (ერთმანეთში). დაგრობჲი მეზგა [მა̈გ] შის ხა̈დისგჷ (ბქ. 298) — სიკედილიანობისას ოჯახს დახმარების ხელს ყველა უწვდიდა. ალეს ლო დაგრობ ხეფსი ხჷაჲდინ (ლშხ. 31) — ამას ბევრჯერ მკელელობა მოსდევს. ხოშა ნალალდ დაგრობ ალეს ხეფა̈სი (ლნტ. 48) — მეტწილად მკელელობა ამას მოსდევს.

დად იგივეა, რაც **და̈დ⌈ჷ⌉**[1].

დადა (-და̈̄შ, -და̄ლა̈რ||-და̈̄ლ ბზ., -ა̈შ, -დოლ ბქ., -და̈ჲშ, -დალა̈რ/ლ ლნტ.), **ბებე** (-ბე̄შ, -ბე̄ლარ) ლშხ. 1. ბებია. დადად ჰყინტს

ლეზუებ ოთჰიდ (ბზ.) — ბებიამ ეაქს საჭმელი წაუღო. მეჩი ბაბა ეჯაბუასდთე მეჩი დადას ესერ ხäღლინა (ანდ.) — მოხუცი პაპა საიქიოსკენ მოხუც ბებიას უცდიდაო. დი̄ნრ̄ლ ბებეს ხატ̄ული (ლშ.) — გოგონა ბებიას ეძახის. გეზელილ დიეშ ი მუე დედეს დადას ხატულიხ (ლნტ. 19) — შვილები დედისა და მამის დედას ბებიას ეძახიან. **დადǟშ!** ბზ., **ბებე̄შ!** ლშ., **დადǟშ** ლნტ. — ბებიისავ! (ბებიის მიმართვაა შვილიშვილებისადმი.) 2. დედაბერი. ჟობურ დადად დäლ ხელწიფს ოთჰიდ (ბზ. 393) — კუდიანმა დედაბერმა დალი ხელმწიფეს მიუყვანა. ალ ქორხენქა ეშხუ მეჩი დადა äნსგიდდა (ბქ. 31) — ამ სახლიდან ერთმა მოხუცმა დედაბერმა გამოიხედა. კნინ. **დადილ, დადალად.**

დადალ (-დლäშ, -დლäრ ზს., -აშ, -äლ ლნტ.) — 1. უთესლო. დადალ ქან (ზს., ლნტ.) — უთესლო კანაფი. დადალ ქან ქიპდ ი ლგბäრდ ხამკäხხ (ბქ. 282) — უთესლო კანაფი მაფად და წვრილ თოკად უნდათ. 2. დაკოდილი. დადალ ჰäნ (ზს., ლნტ.) — დაკოდილი ხარი. დადალ ფიკუ — დაკოდილი ეაცი.

დადი̄ლ იგივეა, რაც **დäდი̄ლ.**

დალ იგივეა, რაც **დäლ.**

დალისუ (-იშ, -ლსუäრ) ბზ., **დალუს** (-იშ, -არ) ლშ. ზოოლ. — დიდდუმიანი ცხვარი. [ჰყინტდ] ეშხუ დალისუ ჟäნგრმე (ბზ. 382) — ვაჟმა ერთი დიდდუმიანი ცხვარი დაიჭირა.

დამ[1] (-äშ, —, ბზ., -აშ, —, ლშ.) — იძულება; გაჭირვება; გასაჭირი. დამ მäდ ადო, ქუäხნ̄სგა ჲäრ ადრინა ლäქმათე? (ბზ.) — იძულებული ვიყავი, თორემ იანვარში ვინ წავიდოდა საშოვარზე? დამჟი მäრა მäგ ხäრ ლეჩუმე (ბზ.) — გაჭირვებისას ადამიანმა ყველაფერი უნდა გააკეთოს (ადამიანს ყველაფერი აქვს გასაკეთებელი). ჟ'ანშგურინეხ ეჯ კალიბდ, ერე დამაშ ხäრ (ლშ. 12) — შეარცხვინეს ისეთნაირად, რომ გასაჭირშია („გასაჭირი აქვს").

დამ[2] (-აშ, -არ) ლშ. — გარეცხილი ხორბლის საწური.

დამ[3] ბზ., ლშ., ნაწილაკ. — კი არ, ხომ. ლოხსგიდა ი ტკისდ ბეფშუ დამ აჸურე? (ბზ. 257) — შეხედა და, მართლაც, ბავშვი არ წევს („აკი ბავშვი წევს")?! დი̄რäრ დე̄სა დამ ახფრი̄ნთედ? (ბზ. 376) — პურები ხომ არ აურიეთ? ატკორ ლუნჸäრშ გოში დამ ლი! (ლშ. 85) — აგკორი აკი ხბოებითაა სავსე! აშ დამ ჴე̄ქა უგუäრ'უ' ჟეგმäრს? (ჰოჭ. 38) — ხომ გითხარით, უჯიშო ჩვეგამელებო? (უგვარო ჩვეგამელებს).

დამბäლ ზს., ლნტ., **დამბალ** ლშ. (ხოდგმბალა‖ხოდამბალა, მგდამბäლ‖მადამბლე ზს., ხოდგმბალა, დამბლäრა ლშ., ხოდამბäლ, მგდამბäლ ლნტ.) — დაბალი. ჴე̄ლთხი მäრა დამბäლ ჟი დეშ ხეჰა (ბზ.) — მაღალ კაცს დაბალი ვერ ასწვდება. მეგამ ძერეხი კლäთხი ლი, ძერეხი-დამბäლ (ლნტ. 18) — ხე ზოგი მაღალია, ზოგი-დაბალი.

დამორდ ლშ., **დამგრ** ლნტ., ზმნზ. 1. ლშ. თანაბრად. დამორდ ხäრ ნაყირ ჩäჲგ (ლშ. 3) — თანაბრად აქვს ნარგავი ყველგან. 2. ლნტ. ერთიანად; ერთად. დამგრ ჩემემ ჟ'ანასყე (ლნტ.) — ყველამ ერთად გააკეთა. დამგრ მäგ ჟ'ანქäჩ (ლნტ.) — ერთიანად მოჰკრა ყველაფერი.

დამწäრ იგივეა, რაც **დამწäრäჸ.**

დამწäრäჸ (-იშ, —) ბზ., **დამწäრ, დამწäრაჸ** (-იშ, —) ლშ., **დამწარა** (-რäძშ, —) ლნტ. — მონატრებული, მონდომებული, მოსურვებული, „გამწარებული". äგითე ლი̄ზი დამწäრäჸ მäმ'რთზäრ თხუიმ თანäღქა (ბზ.) — შინ მისვლას დანატრებულმა, არ დავმოგე თავი უღელტეხილზე. გეზლა დამწäრაჸ აჩად (ლშ.) — შვილის მონატრებული წავიდა.

დამწäრებულ (-იშ, -äრ ბზ., -არ ლშ.), **დანწარებილ** (-იშ, -äრ) ლნტ. — გამწარებული. დამწäრებულ გლეხäრ ეშ ლäხქäრჸäნხ ლäქმათე (ბზ.) — გამწარებული გლეხები გაცვივდნენ საშოვარზე.

დანწარებილ იგივეა, რაც **დამწäრებულ.**

დაძ იგივეა, რაც **დäძ.**

დარ იგივეა, რაც **დäრ.**

დარბäზ (-ბზიშ, -ბზäლ, ბზ., -ბზარ ბქ., -იშ, -ბაზäლ ლნტ.), **დარბაზ** (-ალ) ლშ. 1. და-

რბაში. სგა̈ნჴედგნ თეთნე ხოშა დარბა̈ზთე (ბქ.) — შევედით დიდ თეთრ დარბაზში. 2. სვანური სახლის ან ბოსელის ზედა სართული, სადაც ინახავენ პირუტყვის საკვებს (ჩალას, თივას, ბზეს...). სემი ლგზა̈ჲ გიცა̈რ ხა̈რდე̄ნახ დარბა̈ზს (ბზ. 29) — სამი წლის ვერძი ჰყოლიათ დარბაზში. ნა̈ყლაჷს ლჷაქა̈რ იმაჯეხ გოდრა̈რშჷ დარბა̈ზთე (ბქ. 230) — ბზეს მამაკაცები გოდრებით ეზიდებიან დარბაზში. ჯჷინალდ ლენტეხას მაჩუბჷა̈რ ი დარბაზა̈ლ გარ ხოხალდახ (ლნტ. 5) — ძველად ლენტეხში მაჩუბები და დარბაზები იცოდნენ მხოლოდ. კ ნ ი ნ. **დარბაზი̄ლ, დარბზჷ̄ლ** ბზ., **დარბზჷლ** ბქ., **დარბაზე̄ლ** ლშხ., **დარბა̈ზილ** ლნტ.

დარგ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.) ზ ო ო ლ. — წალი თხა (რომელსაც ჯერ თიკანი არ მოუგია). ეშხუ დარგ ჩუაძიჰხ ეჯ ლე̄თ (ბზ.) — ერთი წალი თხა დაკლეს იმ ღამეს.

დარობ (-ა̈შ, —, ბზ., -აშ, —, ლშხ.), **და̈რობ** (-ა̈შ, —) ბქ., **დარიანობ** ლნტ. — ჯვალევა, დარიანობა. დარობ ლოქ ი̄რი ჷო̄ბა ხანს (ლშხ. 15) — ჯვალევა იქნება დიდ ხანსო.

დასაფას იგივეა, რაც **და̈სიფასელ.**

დატკცურ იგივეა, რაც **და̈ტკცჷირ.**

დაჷშა იგივეა, რაც **და̄ჷშა.**

დაყჷენცილ, დაყჷინცილ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დახუნძლული, დატვირთული. ანღრი საწყა̈ლ მარე ქონა̈ზშჷ დაყჷენცილ (ლნტ.) — მოდის საწყალი კაცი ქონებით დატვირთული.

დაშნა̈ჲ (-იშ, -ნაჲა̈რ) ბზ., **დაშნა̈** (-იშ, -ნა̈ჷ ბქ., -ჲშ, -ნა̈რ ლნტ.), **დაშნაჲ** (-ნე̄ლ) ლშხ. — დაშნა. [როსტომდ] ხაჴიდ დაშნა̈ჲ დი̄კჷნულს (ბზ. 234) — როსტომმა დაარტყა დაშნა დიაკვანს. ალ მახელჷა̈ჷდ დაშნა̈ჲ ა̈ნშგჷინ (ბქ. 30) — ამ ვაჟკაცმა იმიშვლა დაშნა. ისგჷი დაშნაჲ ძჷღჷათე ოთკჷა̄რა (ლშხ. 74) — შენი დაშნა ზღვაში გადაუგდია. და̈ჷდ ჷა̈ნაშერე დაშნა̈ (ლნტ. 307) — დევმა გალესა დაშნა.

დაჩჷირ (-ჷრე̄მიშ, ლადჩურა ბზ., დაჩჷრემ ბქ., -ჷრა̈შ, ლადაჩურა ლნტ.), **დაჩურ** (დაჩჷრიშ, ლადჩურა) ლშხ. — და (ძმისათვის). და̈ჷა̈რს ხორდახ ეშხუ დაჩჷირ (ბზ. 256) — დევებს ჰყავდათ ერთი და. დაჩჷირდ მად'ოთჯგრჷე [ბესილა̈დს] (ბქ. 200) — დამ არ დაუჯერა ბესილადს. მჷე დაჩჷირს ი დიე ჷდილს გიგა ხაჷახა (ლნტ. 19) — მამის დას და დედის დას „გიგა" ჰქვია. კ ნ ი ნ. **დაჩჷრილ** ზს., ლნტ. **დაჩჷრე̄ლ** ლშხ.

დაცმულ იგივეა, რაც **და̈ცმჷ̈ლ.**

დაცხ იგივეა, რაც **და̈ცხ'ჷ'.**

დახჷდე̄ჲ ბზ., **ჯოხ'თ'ე, დოხჷდე** ბქ., **დოხდო, დოხდო̄ჲ** ლშხ., **დოხდო, დოხოჲ** ლნტ. — (იმისი) არ იყოს, (შენი) თქმისა არ იყოს. დახჷდე̄ჲ ისგჷ, მეჩი მა̈გ ლეჷრილი (ბზ.) — შენი თქმისა არ იყოს, მოხუცებული ყველა შესაბრალისია. ჯოხთე დაჷითიშ, დემიაქ შჷკჷა̈რ ლგმა̈რხ ამხაჷ (ბქ.) — დაეითისა არ იყოს, ძალიან ცუდი გზები ყოფილა აქეთ. ნუმ გააჰიჷრე ყოფა, დოხოჲ ეჲმინე (ლნტ. 317) — ნუ გააჭირეე ყოფა, იმათი არ იყოს.

დაჴგლ (-ჴლა̈შ, -ჴა̈რ ზს., ლნტ., -ჴლაშ, -ჴლარ ლშხ.) — თხა. დაჴგლ ჩჷა̈ზიჰხ (ბზ. 427) ზ ო ო ლ. — თხა დაკლეს; დაჴა̈რ ადაე ლალდაღთე (ბქ. 199) — თხები წაიყვანა სამწყემსურში. დაჴგლს ნელშტარ ოხოთაჷა (ლშხ. 84) — თხას თიკნები მოუგია. ალ მეზგას დაჴლა̈ ჯჷეგ ხა̈ყენა (ლნტ. 8) — ამ მოსახლეს თხის ჯოგი ჰყოლია. დაჴლა̈შ ქჷირქჷილდ (ბზ.) — თხის ქურქი. **დაჴგლ კჷიცრა** (ბზ.) — დედალი ჯიხვი. **დაჴგლ ზჷრაჲ** (ლშხ.) — დედალი თხა. კ ნ ი ნ. **დაჴლი̄დ** ბზ., **დაჴლგდ** ბქ., **დაჴლე̄ლ** ლშხ., **დაჴგლდ** ლნტ.

დაჰა̈̈რ (-იშ, —) ბზ., **დაჰარ, გაჰარ** ბქ., **დაარ** ლნტ. — სუფთა. დაჰარ ჯიმ (ბქ.) — სუფთა მარილი. დაჰარ ჷოქრ (ბქ.) — ბაჯაღლო ოქრო.

და̈ იგივეა, რაც **და̈ჲ.**

და̈ბ იგივეა, რაც **დაბ.**

და̈ბდა̈ბ (-იშ, —) ზს., **დაბდებ** ლშხ., **დაბდებ** ლნტ. — დაბადება, ბედი. მა̈̈ჲ და̈ბდა̈ბს ხეჲრი მა̄რა, ეჯა ესერ ხეყრენი (ბზ.) — რაც დაბადებით უწერია კაცს, ის ემართებაო. მახან და̈ბდა̈ბ ამჩუ მადდა (ბოეზ. 32) — ხელახლა აქ დავიბადე (ხელახალი დაბადება აქ მქონდა).

და̈ბ-ლა̄რე იგივეა, რაც **დაბ-ლა̄რე.**

და̈დილ იგივეა, რაც **და̈დი̄ლ.**

და̈დიფხ, იგივეა, რაც **და̈დიხა̈ჲ.**

და̈დიხა̈ჲ (-იშ, -ხაჲა̈რ) ბზ., **და̈დიხა** (-ხა̈შ, -ხოლ) ბქ., **და̈დიფხ** (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — წარმოსადეგი. მოყვანილი. მა̈ინო და̈დიხა̈ჲ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — მაინო წარმოსადეგი ქალია.

და̈დი̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **და̈დილ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **დადი̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ. 1. ბზ. ლამაზი, მშვენიერი. მამა̈̄ დადილ, ჩჳ ლა̈̄ხიშხჳნ ალ ჳისგჳ (ბზ. 75) — მამის მშვენიერო, შეინახე ეს ვაშლი. და̈დი̄ლ სი, მა̈ჲ ხოჩა დი̄ნო̄ლ ხი! (ბზ.) — მშვენიერო, რა კარგი გოგონა ხარ! 2. დარბაისელი. ეშხუ და̈დი̄ლ მა̄რე ანჯა̈დ (ბზ.) — ერთი დარბაისელი კაცი მოვიდა. 3. ლშხ. ყვავილი. 4. ზს. სათამაშო (ბავშვის ენაზე).

და̈დ⌈ჳ⌉[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **დად** (-არ) ლშხ. — მდადე. დად ზურა̄ლს ხაჟხა დედფალი მგნჯრის (ლშხ. 33) — მდადე ქალს ჰქვია პატარძლის მხლებელს. [თელეღრას] ლესკხენ ხოსკურდა და̈დ (ლნტ. 47) — მდადე რძალს გვერდით ეჯდა.

და̈დჳ[2] (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **დედჳ** (-არ) ლშხ. — დედალი. არდა⌈ხ⌉ ეშხუ და̈დჳ ი მამილ (ბქ. 22) — იყვნენ ერთი დედალი და მამალი. ქათალა̈ლ ლიხ: და̈დჳ, ყჳიჩ, წიწილ ი ჰონტო (ლნტ. 39) — ქათმები არიან: დედალი, მამალი, წიწილა და ვარია.

და̈ლ (-იშ) ზს., ლნტ. **დალ** ლშხ. — 1. დალი (ნადირობის ქალღმერთი). ოქჳრა̈ ტა̈ხტჳე̄ნ ჩჳაყჳრე და̈ლ (ბზ. 94) — დალი ოქროს ტახტზე წევს. და̈ლ ილჳქა̈ლ კოჯლისგა (ბქ. 210) — დალი კლდეში მშობიარობს. დალ ლოქ ზურა̄ლა სახდ ხეწჳე̄ნი მა̄რას (ლშხ. 13) — დალი ადამიანს ქალის სახით ეჩვენებაო. 2. ზს. დედოფალა, თოჯინა (იხმარება მეტწილად კნინობითის ფორმით). **და̈ლულდ** ბქ., **დალგლ** ლშხ. დინილს მიჩა და̈ლგლდ ჟი ხეჭთხგნ (ბქ.) — გოგონას თავისი თოჯინა ატატებული ჰყავდა.

და̈ჲ (-იშ||და̈ჲშ, -ა̈რ||ლა̈დაჲა) ბზ., **დაჲ** (დაჲშ, ლადაჲა||-არ) ლშხ., **და̈** (-იშ, ლადა̈ჲა) ლნტ. — მული. ჩჳადყჳრდა დადცახან ეჯ ლე̄თ გარდატყუაჲ (ლშხ. 78) — გარდატყუა იმ ღამეს მულთან დაწვა. ჰა̈ში დაჩჳირ და̈ ლი (ლნტ. 19) — ქმრის და მულია.

და̈რ (-იშ, დარა̈ლ ბზ., ლნტ., დარა̈რ ბქ.), **დარ** (-ალ) ლშხ. — დარი, ამინდი. აშხჳ ლადა̈ლ ხოჩა და̈რ ლა̈სჳ (ბზ. 363) — ერთ დღეს კარგი დარი იყო. ანჯად ხოჩა და̈რ, ქჳეყანა იშხი (ბქ. 98) — დადგა კარგი ამინდი, ქვეყანა იწვის.

და̈რკეც იგივეა, რაც **და̈ტკცჳირ.**

და̈რმოშ იგივეა, რაც **დეშჲა̈რ.**

და̈რობ იგივეა, რაც **დარობ.**

და̈სიფასელ (-იშ, —) ბზ., **დასაფასელ, დასაფას** ბქ. — ძვირფასეულობა, საფასე, განძი, სიმდიდრე. და̈სიფასელ მა̈გ ეშ ესჰარა̈̄ნ (ბზ. 337) — სიმდიდრე (წინ) დაეყარა (ბლომად მიეცა). ხეხელიხ ძიჳა̈რ ი იშგენ დასაფას (ბქ. 227) — მძივებს და სხვა ძვირფას რამეებს პოულობენ (ხვდებათ მძივები და სხვა ძვირფასი რამეები).

და̈ტკცჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **და̈რკჳიც, და̈რკეც** (-ა̈რ) ბქ., **დატკცურ** (-ალ) ლშხ., **და̈ტკჳეც** (-ა̈რ) ლნტ. — ხელკეტი, სახრე. ჰყინტდ ჟ'ა̈ნკიდ და̈ტკჳცირ (ბზ.) — ვაჟმა აიღო ხელკეტი. ლახჳბად ახფიშდჳხ ა̈მის და̈რკეც (ბქ. 326) — ძმებმა ესროლეს ამას ხელკეტი.

და̈ჳ იგივეა, რაც **და̈̄ჳ.**

და̈ჳბედნიერ იგივეა, რაც **და̈̄ჳბედნიე̄რ.**

და̈ფ (-იშ, დაფა̈რ) ზს., ლნტ., **დაფ** (-არ) ლშხ. — ლაფათინი. ლა̈ჯშა̄რი და̈ფ მაწგხ (ბზ.) — საქსოვის ლაფათინი მჭირდება.

და̈შდჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **დეშდჳ** (-იშ, -არ) ლშხ., **და̈შტჳ** (-ა̈რ) ლნტ. ზოოლ. — დათვი. და̈შდჳ ა̈თლჳა̈ჰ ქა მა̄ლს (ბზ. 434) — დათვი გაეკიდა მელას. მაროლს ახხჳენახ და̈შდჳა̈შ ნაზჳ (ბქ. 17) — კაცებს უპოვიათ (დახვედრიათ) დათვის ნაკვალევი. ალ ბალახ დეშდჳს ხალატ (ლშხ. ხორ. 34) — ეს ბალახი დათვს უყვარს. ალ ლეჷჳერი პატჳრენ და̈შტჳ ლგმა̈რ (ლნტ. 29) — ამ წისქვილის პატრონი დათვი ყოფილა. კნინ. **და̈შდულდ** ზს., **დეშდჳლ** ლშხ., **და̈შტულდ** ლნტ.

და̈ცმჳ̈ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დაცმჳლ** (-არ) ლშხ. — სუსტი, გამხდარი, დაცემული. და̈ცმჳ̈ლ კუმა̈შ (ბზ.) — გამხდარი საქონელი. ალ ბალახს ლუნთიჲა ხა̈მნეხ კუმაშს დაცმჳლს, მე̄ჳარ ლგღრიბას ი შიშდ ყ'ახჩოჳი (ლშხ. ხორ. 40) — ამ ბალახს ზამთარში აჭმევენ გამხდარსა და ძალიან დასუსტებულ საქონელს და ხელად გამოაჯანსაღებს.

და̈ცხ'ჳ' (-იშ, -ა̈რ) ზს., **დაცხ** (-არ) ლშხ. 1. ბზ., ლშხ. სუსტი, ნაზი, გამხდარი. და̈ცხჳ დი̄ნა (ბზ.) — სუსტი ქალიშვილი. 2. ბქ. კარგი ელფერი, სიმსუქნე. და̈ცხ ბედს ესერ ხოხალ (ანდ.) — სიმსუქნე მოვლამ იცისო.

და̄ჳ იგივეა, რაც **და̈̄ჳ.**

და̄ჳშა (-შა̈̄შ, — ბზ., -შა̄შ, —, ლშხ), **დაჳშა** (-შაშ, —) ბქ. — გაფუჭება; დაღუპვა, დაშავება. ნა̈ჲ ჩუ ნიხალდა გზა̄ჳრალე და̄ჳშა თანა̈ლყი (ბზ.) — ჩვენ ვიცოდით უღელტეხილზე მგზავრების დაღუპვის ამბავი. მეჯრა̈შ დაჳშა მაშენ ხასდიკჳნხ (ბქ.) — მელავის დაშავება (გაფუჭება) ყველაზე მეტად სწყინდათ.

და̈̄რ (მიც. და̄ს, ნათ. დე̄შა) ბზ., **და̈რ** (და̈ს, დეჲშა ბქ., და̈რს, დეშა ლნტ.), **და̄რ** (და̄ს, დე̄შა) ლშხ., უარყ. ნაცვალსახ. — არავინ. ეჯ გზა̄ჳრობყი̄ნ... ეჯგჳა̈რდ და̈̄რ ალმა̈რგლიზ (ბზ. 21) — იმ მგზავრობისას იმგვარად არავინ იყოჩაღა თურმე. ჯამლეთს ლა̈თხჳართე და̈რ ოთჯერიჳ (ბქ.) — ჯამლეთს სანადიროდ არავინ წაჰყვა. ეშხუ ი ჲერუ ჰიმკაჲდ და̄ს ხაყლჳნი (ლშხ. 14) — ერთი და ორი ჭინკისა არავის ეშინია. ალ გჳეშ ლა̈დელი და̈რს ხაშყიდ (ლნტ.) — ეს საქმე დღეს არავის ახსოვს.

და̈̄ჳ (და̄ჳა̈შ, და̄ჳა̈რ) ბზ., **და̈ჳ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., დაუა̈რ, დაჳა̈რ ლნტ.), **და̄ჳ** (-აშ, -არ) ლშხ. 1. დევი. სგა ლახხჳი̄დ წჳრნი და̈̄ჳ (ბზ. 233) — შემოიხვდა წითელი დევი. ისგლეთქა და̈ჳ გა̈ჩიშ ლა̈შერას ახად (ბქ. 94) — შუაღამისას დევი დანის ლესვას შეუდგა. და̄ჳს დეშ ოთსერა მიჩა გეზალ (ლშხ. 55) — დევს ვერ გაუმეტებია თავისი შვილი. ჩხარა თანა̈ლს ეჩეხენჩუ ლოქ ა̈რი თჳეთჳენე და̈ჳ (ლნტ. 292) — ცხრა მთას იქით არის თეთრი დევიო. 2. ბრიყვი, სულელი. და̈ჳს ნალდეჳი ესერ ხოჰირ (ანდ.) — ბრიყვს სიბრიყვე სჭირსო (უჭირს). ჳა̄ჲ მინ და̄ჳარ, ალე ლოქ მა̄ ლი ისგჳე გეზალ (ლშხ. 59) — ვაი, თქვე ბრიყვებო, ეს არაა თქვენი შვილიო. **და̄ჳა̈ ლა̈ფთირ** (ბზ.) — თმაგაწეწილი. **და̄ჳა̈ ლალბაბი̄რ** (ბზ.) — ერთგვარი ბალახია. კნინ. **და̈̄ჳლდ** ბზ., **და̈ჳლდ** ბქ., ლნტ., **და̄ჳჳ̄ლ** ლშხ.

და̈̄ჳბედნიე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **და̈ჳბედნიერ** (-ა̈რ) ბქ. — გულუბრყვილო, უწყინარი (დევბედნიერი) სგა̄ნსგჳეჯდ, და̈̄ჳბედნიერ! (ბზ.) — შემობრძანდი, დევბედნიერო!

დე უარყ. ნაწილაკ. — არ, არც. მა̄დ ხეკჳა̈ლხ... დე იშგენ მახჳში (ბზ. 3) — არ უნდოდათ არც სხვა პატრონი. შუკჳყი ლიცად წეს დე ნად (ბქ. 196) — გზაზე შენაცვლება წესად არ გვქონდა. მა̈იდს ესერ დე ნა̈თი ხოთრა, დე სა̈ხსამგრთა̈ლ (ანდ.) — შიმშილმა არც ნათესავი იცის, არც სამართალიო. ალი დე ბალახ ლი ი დე მეგემ (ლშხ. 3) — ეს არც ბალახია და არც ხე. დემის ხა̈ყდინა დე ლერექჳს ი დე — ჩაფულს (ლნტ. 268) — არ ყიდულობდა (იმისთვის) თურმე არც ტანსაცმელს და არც ფეხსაცმელს.

დეგენი იგივეა, რაც **დეგნი.**

დეგნი (ოდჳეგ, ადა̈გ; ა̈დგენი ზს., ოდეგ, ადაგ; ადგენი ლშხ.), **დეგენი** (ადჳეგ, ადაგ; ა̈დეგენი) ლნტ., გრდუვ. — ქრება. ლამპრა̈ლ ჩუ დეგნიხ (ბზ. 13) — ლამპრები ჩაქრებიან. მუგჳა̈ლ ჩჳადა̈გ (ბქ. 16) — კვარი ჩაქრა. ჩჳა̈მედეგ ლემესკ (ლნტ.) — ცეცხლი ჩამქრალა.

დედბერ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — დედაბერი. დედბერ აჩა̈დ დი̄ნათე (ბზ. 368) — დედაბერი წავიდა ქალიშვილთან. ხოლა მეშხე დედბერს კალჳ ხარ ქა მექჳცე (ბქ. 264) — ბოროტ შავ დედაბერს კალო აქვს გაშლილი. დედბერალ ლოქ იკჳლიზა̄ლხ (ლშხ. 57) — დედაბრები შფოთავენ. კნინ. **დედბერილ** ზს., ლნტ., **დედბერი̄ლ** ლშხ. დედბერილდ ხა̈̄ქჳ მიჩა გეზალს (ბზ. 337) — დედაბერმა უთხრა თავის შვილს.

დედე (-დე̄შ, -დე̄ლა̈რ ბზ., -დეშ, -დელა̈რ ბქ., -ჲშ ლნტ., -დე̄შ, -დე̄ლარ ლშხ.) — დედა. დედე̄, მი ბაბა მირ'ესა? (ბზ. 232) — დედა. მე მამა მყავს თუ არა? მიჩა დედეს ი ბაბას დემეგ ლოხცხონხ ალი (ბქ. 28) — მის დედას

და მამას არ მოეწონათ ეს. ჩოთკარე დედედ ყორჳალ (ლშხ. 83) — გაუღო დედამ კარები. ეღმინს ხაყენახ მეჩი დედე(‖დი) (ლნტ. 303) — იმათ ჰყოლიათ მოხუცი დედა. **დედელჳარა** (ბზ., ქს.,) — დედაშეილობამ. იხ. **დი**.

დედოფა̈ლ იგივეა, რაც **დედფა̈ლ**.

დედჳ იგივეა, რაც **და̈დჳ**[2].

დედჳფალ იგივეა, რაც **დედფა̈ლ**.

დედფა̈ლ (-იშ, -ფალა̈რ) ზს., **დედ⌈ჳ⌉ფალ** (-არ) ლშხ., **დედოფა̈ლ** (-ფალა̈რ) ლნტ. 1. დედოფალი. თამარ დედფა̈ლ შჳა̈ნთე... ამჭედჷლი (ბზ. 16) — თამარ დედოფალი სვანეთში მოსულა. არდა ეშხუ დედფა̈ლ (ბქ. 22) — იყო ერთი დედოფალი. ეშხჳინ ემჭედჷლი ამხა̄ჳ ლამზგრდ თამარ დედჳფალ (ლშხ. 60) — ერთხელ მოსულა აქეთ სალოცავად თამარ დედოფალი. 2. პატარძალი. დედფალს ხონჭრი ლამჳორხენ დად (ლშხ. 33) — პატარძალს მამის ოჯახიდან ახლავს მდადე.

დეთა̄ღ ლშხ., **დეთა̈ღ** ლნტ. უარყ. კავშირი. — არც, ვერც. ჩუ და̄ს ხოწჳა ამ კალიბ მეგემ ი დეთა̄ღ ჩუ მოშერდ ათირხ (ლშხ., ხორ. 14) — არავის უნახავს ასეთი ხე და ვერც ვერავინ იცნო. ეჩქა დეთა̈ღ თაჳრობ არდა, დეთა̈ღ სამართა̈ლ (ლნტ. 29) — მაშინ არც მთავრობა იყო, არც სამართალი.

დეკა̈ჳილ (-ჳლიშ, -ჳლა̈რ) ბზ., **დეკეულ** (-იშ, -არ) ლშხ., **დეკეჳილ** (-ა̈რ) ლნტ. ზოოლ. — დეკეული. წგრნი დეკა̈ჳილ ლუფხს ჩუ ლიეძჰენი ლი (ბზ.) — წითელი დეკეული გაზაფხულზე უნდა დაიკლას (დასაკლაეია).

დელფა̈ნ იგივეა, რაც **დჷფა̈ნ**.

დემ იგივეა, რაც **დო̄მ⌈ა⌉**.

დემალა იგივეა, რაც **დჷმლა**.

დემგჳაშჳ იგივეა, რაც **დჷმგჳაშ⌈ჳ⌉**.

დემე იგივეა, რაც **დჷმე**.

დემე⌈გ⌉ იგივეა, რაც **დჷმე**.

დემეგ-იმეგ ბქ., უარყ., ზმნს. — არსად. ლიც დემეგ-იმეგ ახა̄ზი ნა̈ფდიას (ბქ. 247) — წყალი არსად მოუდის სიახლოვეს.

დემეხ⌈ენ⌉ იგივეა, რაც **დო̄მხა̈ნ**.

დემთე იგივეა, რაც **დჷმთე**.

დემნა̄რ იგივეა, რაც **დჷმნა̄რ**.

დემნოჳშ იგივეა, რაც **დო̄მნოჳშ**.

დემნოშ იგივეა, რაც **დო̄მნოჳშ**.

დემოჳშ იგივეა, რაც **დემშჳ**.

დემოშ იგივეა, რაც **დეღმოშ**.

დემოხ იგივეა, რაც **დჷმთე**.

დემჟი იგივეა, რაც **დჷმჟი⌈ნ⌉**.

დემლა იგივეა, რაც **დჷმლა**.

დემშა იგივეა, რაც **დჷმშა**

დემშჳ ბქ., **დემოჳშ** ლნტ., უარყ., ზმნს. — არაფრით. და̈შდჳ დემშჳ ანჭა̈დ ქა (ბქ. 203) — დათვი არაფრით გარეთ არ გამოვიდა. თა̈თია̈ დემოჳშ (დემჟი მოშ) აჩა̈დ (ლნტ.) — თათია არაფრით არ წავიდა.

დენა იგივეა, რაც **დი̄ნა**.

დენაგეზალ იგივეა, რაც **დი̄ნაგეზალ**.

დეღ, დე უარყ. ნაწილაკი — არც, ვერც. დეღ მოშ ჩალისიმე ათწინდა, დეღ ალა (ბზ. 123) — ვერც ჩალისიმე მოერია, ვერც ეს. ლგჳფკელუს დეღ სგჳირიშ ნეფყუ ხაჰონენახ (ბქ. 5) — ქალბატონებს არც ხამის ტილოს მანდილი ებურათ თურმე. ბესილა̈დდ დეღ ხოჩა ხა̈ქჳე ი დეღ ხოლა (ბქ. 200) — ბესილადმა არც კარგი უთხრა და არც ავი. მზეთუნახა̈ჳდ ხა̈ქჳ: — „დეღ ეჩის ლოქ იჩო, დეღ ამის“ (ლნტ. 169) — მზეთუნახავმა უთხრა: — „არც იმას ვიზამ, არც ამასო“.

დეღმოშ ზს., **დემოშ** ქს., უარყ. ნაწილაკი — ვერც. დეღმოშ ტარიელ ანჷგა̈ნ (ბზ. 59) — ვერც ტარიელი ადგა. ლეჟა̄ ლა̄შხს დემოშ მაჭედ ხოჭდენი სასა̄შთა̄ნ (ლშხ. 3) — ზემო ლაშხეთში ვერც მოსავალი მოდის სასამისთანა. დემოშ ბიკ ადაბუჭურეხ ი დემოშ ნა̈თხჳერე ადატუფურეხ (ლნტ. 155) — ვერც ჯირკი დააპეს და ვერც ნანადირევი გაატყავეს.

დერ ლხმ., ლნტ. 1. ლხმ., უარყ. ნაწილაკი — არ. მუბჳირ ჭადჳთე მ'ესერ დერ ა̈დშიდი (ლხმ.) — ბნელ მუცელში რა არ ჩაიყრებაო. 2. ლხმ. არა. მალატ ე დერ, გეზალს მ'ესერ ა̈ნგრდინე (ანდ.) — სიყვარული რომ არა, შვილს რა გაზრდიდაო. ზურალ ე დერ, ფათ-

რეკ ხოხუ̂რა ირი (ლხმ.) — ქალი რომ არა, ფაიერაკი ნაკლები იქნებოდა. 3. ლნტ., დადახტ. ნაწილაკი — ხომ, აკი. ბეჭეტ ლოქ დერ გუდუ̂ა? (ლნტ. 302) — ბეჭედი ხომ გვაქვსო? ლუ̂ერდ ლოქ მა ათოყერა, მიჩა̈შუ̂ ლოქ დერ ათოცუ̂ირა? (ლნტ.) — ლორს რა უყავი, აკი შენ დაგიტოვეო? 4. ლშხ. კავშ. — ან, ხან, არც. დე̄რ ესერ ეჲყი, დე̄რ ესერ ამყი (ლშხ.) — არც ისე, არც ასე.

დერა იგივეა, რაც **დე̄რა**.

დერე იგივეა, რაც **დე̄რა**.

დერი ბქ., უარყ. ნაწილაკი — კი არა'და'. მალუ̂ლდ კესა̈რშერთე დერი, ნა̈რჩუ̂იშ ლაზობთ'აჩად (ბქ. 20) — მელა, კეისარიანის კი არა, კასრის ყველის საჭმელად წაეიდა. გეზალს ლითაუ̂ე გარ დერი, ლირდი ესერი ხაკუ̂ (ანდ.) — შვილს მარტო გაჩენა კი არა, აღზრდაც უნდაო.

დერუ̂ა იგივეა, რაც **დე̄რუ̂ა**.

დესა იგივეა, რაც **დე̄სა**.

დესმაგუ̂ეშ იგივეა, რაც **დეშმაგუ̂ეშ**.

დეშ უარყ. ნაწილაკი — ვერ. თათრა̈ლ შუ̂ა̈ნთე ლიჴედს დეშ აბდა̈უ̂დახ (ბზ. 3) — თათრები სვანეთში მოსვლას ვერ ბედავდნენ. ნგნ რაგა̈დ დეშ ესერ ჴიჩე (ანდ.) — ენას ლაპარაკი ვერ გაცეეთსო. ალ ზითუნახაუ̂ დეშ ლას ეჩთა̈ნ თუ̂ალაშ (ლშხ. 71) — ეს მზეთუნახავი ვერ იყო იმისთანა ლამაზი. დეშ ლოქ ერ ახახოჩაუ̂ი, თხუ̂იმს ლოქ ჯაქუ̂ცე ყი (ლნტ. 289) — თუ ვერ მოარჩენ, თავს მოგჭრიო.

დეშდიშ იგივეა, რაც **დო̈შდიშ**.

დეშდუ̂ იგივეა, რაც **და̈შდუ̂**.

დეშერ იგივეა, რაც **დეშჲა̈რ**.

დეშე̄რ იგივეა, რაც **დეშჲა̈რ**.

დეშმა ხს., ლშხ., **დესამა** ლნტ. 1. უარყ. ნაცვალსახ. — ვერაფერი. მიჩა მუს ესერ დეშმა ხოქუ̂ა (ბზ. 301) — მამაჩემს ვერაფერი უთქვამსო. იშგენ დეშმა ადბა̈დუ̂ე (ბზ. 280) — სხვა ვერაფერი გაბედა. 2. ლშხ. უარყ. ნაწილაკი — ვერ. და̄უ̂ს დეშმა ხოყი̄რა ყიქა̈ნჩუ̂ დოლობშირა (ლშხ. 55) — დევს ვერ დაურტყამს ბევიდან წისქვილის ქვა.

დედუ̂ იგივეა, რაც **და̈დუ̂**[2].

დეშმაგუ̂ეშ ბზ., **დეშმაგეშ** ბქ., **დესმაგუ̂ეშ** ქს. უარყ. ნაცვალსახ. — ვერაფერი (საქმე). ნართა̈ლდ დეშმაგუ̂ეშ ხაყერხ (ბზ. 394) — ნართებმა ვერაფერი უყვეს. დეშმა̈გეშ მოშ ჩემინ (ლხმ.) — ვერაფერი ქნა.

დეშმამ, დესამამ ლშხ. 1. უარყ. ნაცვალსახ. — ვერაფერს. ნაჲ ლოქ დეშმამ გუ̂იშუ̂რინე (ლშხ. 6) — ჩვენ ვერაფერს დაგვაკლებსო (გვაწყენსო). 2. უარყ. ნაცვალსახ. — ვერ. ჯეჲ ლოქ დეშმამ აჲეს ამექა (ლშხ. 80) — მე აქ ვერ გაგიყვანო.

დეშჲა̈რ (მიც. დეშჲა̈ს, მოთხ. დეშჲა̈რდ) ბზ., **და̈რმოშ** (მიც. დასმოშ, მოთხ. დარდმოშ ბქ., მიც. და̈რსმოშ, მოთხ. და̈რდმოშ ლნტ.), **დეშე̄რ** (დეშე̄რს, დეშე̄რდ) ლშხ., (უარყ. ნაცვალსახ.) — ვერავინ. ამზუ̂მ ხა̈ნს ესერ ამი̄ ზუ̂რა̈ლს დეშჲა̈რ ა̈დქადუ̂ნისა? (ბზ. 292) — ამდენ ხანს ამის ქალს ვერავინ შეაცდენდაო? ჰა̈ნდრა̈ლომიშდ დეშჲა̈ს ოთგა ისგა ჭიშხ კუ̂ბთეჲსგა? (ბზ. 67) — პადრალომისთვის ვერავის ჩაუდებინებია ფეხი კუბოში. ნაყირს ყი დეშე̄რ იზმე (ლშხ. 46) — მოქნეულს ვერავინ ზომავს. ჩუ̂ დეშე̄რს ოთგ̄რმა ჩა̄ყ (ლშხ. 74) — ცხენი ვერავის დაუჭერია. ალე დეშერდ ჩომინ იშგენდ (ლშხ. 62) — ეს სხვამ ვერავინ გააკეთა.

დეშჲა̈ს იხ. **დეშჲა̈რ**.

დეშომა უარყ. ზმნს. — არასდროს. ზუ̂რალ არა̈ყს დემეგ გთრა დეშომა (ბქ. 4) — ქალი არაყს არ სვამდა არასოდეს. ბაყ დეშომ'ესერ ოლგთალელი (ანდ.) — ჭკუა არასდროს განაწილებულაო. მარემი გუ̂ი დეშომას დემ ლოქ იბზი (ლნტ. 116) — ადამიანის გული არასდროს არ ძლებაო.

დეც (-ეშ, — ზს., ლნტ., -იშ, — ლშხ.) 1. ცა. აშხუ̂ ლადა̈ლ სა̈რკდ ლგ̄გა̈ნ დეც (ბზ. 363) — ერთ დღეს სარკესავით (მოწმენდილი) იყო (სარკედ იდგა) ცა. ათხე გარ ესერ ხოწუ̂ა დეცე რგჰი (ბქ. 215) — მხოლოდ ახლა ენახე ცის სინათლეო. ნენა ანღლაბს ლოქ ცხულა̈ჴემატ ათოკუ̂არა დეცხო (ლნტ. 160) — შარშან ამაღლება დღეს მშეილდ-ისარი ვისროლე ცისკენო. **დეცეფეკუ̂ნა** (ბქ.) — მეავდრია, კეირიონი. **დეცე მგრჰი** — ცის მნათობი. **დეცე ნამფე̄უ̂რაქა** (ბზ., ლშხ.) — ცის კიდურზე. 2. ბქ., ლშხ. სასა.

დეცე-გიმ (-იშ, -ა̈რ‖-გმა̈რ ზს.), **დეცი-გიმ** (-იშ, -არ) ქს. 1. ცა და მიწა, მთელი სამყარო; მიწა-წყალი. დეცე-გიმდ ლიქუთუნე ა̈დბინე (ბქ. 261) — ცა და ქვეყანა შეიძრა (ცამ და მიწამ 'გა'ნძრევა დაიწყო). 2. სახნავ-სათესი ადგილი, ადგილ-მამული, დეცე-გიმიშ მუჰუდი ჯიჰრა̈შ ფოთელს ესერ ლახგუა̈რენა (ანდ.) — სახნავ-სათესი ადგილის გამყიდველი მუხის ფოთოლს მისდგომიაო. დეცე-გიმს დემ აჯბირე (ჰოჯ. 14) — ადგილ-მამულს („ცა მიწას") არ ჩამოგაკლებ.

დეხდა (-და̈შ, — ბზ., -და̈შ ბქ., -და̈შ ლშხ.), **დეხედა** (-შიშ, — ბქ., -ა̈დშ — ლნტ.) უარყ. ნაცვალსახ. — არც ერთი, ვერც ერთი. ჩუ დეხდა მოშ იდესგიხ უშხუა̈რ (ბზ. 398) — ვერც ერთი ვერ აქცევს ერთმანეთს. ჩხგრშტა̈გილს ი დაუთა̈გილს დეხდას ხარხ ჩუ ლათარ (ბქ. 104) — ჩხირშგაგილს და დაუთაგილს ვერც ერთს ვერ იცნობ (არცერთს არ აქვს საცნობი). სასა̈შზუმ დეც ი გიმ დეხდა სოფელს ესა ხუღლუა (ლშხ. 3) — სასამისოდეცა-მიწა-წყალი არც ერთ სოფელს არა აქვსო. ამეხენქა ლიზი დეხედად მოშ ა̈ნმეჴერეხ (ლნტ. 178) — აქედან გასვლა ვერც ერთმა ვერ მოიფიქრა.

დეხედა იგივეა, რაც **დეხდა**.

დეჯიკ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ჯიუტი, ურჩი. დეჯიკ მიჩა ნაქუს გარ ხა̈ტხენა (ანდ. 27) — ურჩი მხოლოდ თავის ნათქვამს იმეორებდაო. **დეჯიკდ ლიგნე** (ბქ.) — გაჯიუტება. **დეჯიკდ ლგსპე** (ბქ.) — გაჯიუტებული.

დე̄მ, დო̄მ'ა' ბზ., ლშხ., **დემ** ბქ., ლნტ. 1. უარყ. ნაწილ. — არ. ზურაბ დე̄მ ხებგრგა̈ლ (ბზ. 233) — მურაბი არ ეჭიდავებოდა. ქა̈უ ხეწა̈დ მიჩა თანშუ, ჰე მინს დო̄მ ხოჯრა̈უი (ბზ. 259) — შენი თვალით ნახე, თუ ჩვენ არ გეიჯერებო. ხელწიფხეს გეზალ დემ ხეთნი (ბქ. 55) — ხელმწიფეს შვილი არ უჩნდება. მა̈გ მახუშიდ ქორლისგა დემ ესერ იმა̈რგ (ანდ.) — ოჯახში ყველა უფროსად არ გამოდგებაო. მი ღალ ცანას დე̄მ ხუიგენი (ლშხ. 85) — მე ცანაში ვერ დავდგები. ალ ბალახ კუეცენს ჩუაშგუდე ჩუ ე დო̄მ იუგგნი (ლშხ. ხორ. 14) — ეს ბალახი ხორბალს დაახრჩობს, თუ არ გაიმარგლა. ისკუი ილბა̈ლ ეში დემ ჯითუეფენი (ლნტ. 268) — შენი იღბალი მაინც არ დაგეკარგება. 2. იგივეა, რაც **შდო̄მ**. 3. ლხმ. დამბლა. **დემოუ ჯა̈უხა!** — დამბლამც დაგცემოდეს!

დე̄მა ბზ., ლშხ., **დემა** ლნტ., უარყ. ნაწილ. — არა, არ. ათხ'ესერ ხაჰუდიხ მუ? — ეჯჲა̈რდ ხა̈ქუხ, ერე-ათხე ესერ დე̄მა (ბზ. 290) — ახლა მომცემთო? — მათ უთხრეს, რომ — ახლა არაო. ეჯა ჰერს ქა დე̄მა ხა̈ტხა (ბზ. 106) — ის ხმას არ სცემდა. ეჯის ალუე ქა ხასაჩქუა̈რნე, ეჩქა ქა ლოქ ფიშტუე, ე დომა̈დ დემა (ლნტ.) — იმას თუ მაჩუქებ, მაშინ გაგიშვებ, თუ არადა — არაო.

დე̄მამ ლშხ. 1. უარყ. ნაწილაკი. — არ. ათხე ძღჳდ ლხინს დე̄მამ იჩოხ (ლშხ. 20) — ახლა დიდ ლხინს არ მართავენ. 2. უარყ. ნაცვალსახელის მიც. ბრ. ფორმა — არაფერს. ეჯ ლე̄თიშდ დე̄მამ მოშ აზა̈რეხ (ლშხ. 19) — იმ ღამისათვის არაფერს არ მოგავენ.

დე̄მე ბზ., ლშხ., **დემეგ** ბქ., **დემე** ლნტ., უარყ. ზმნს. 1. არსად, ვერსად. აშხუ თო̄ს ესღგრდა, ერე სოფელს დე̄მე ხეწა̈დ (ბზ. 255) — ერთ თვეს მიდიოდა (ისე), რომ სოფელი ვერსად ნახა. სასა̈შთა̈ნ სგიმარ დე̄მე არიხ (ლშხ. 3) — სასამისთანა მჟავე წყლები არსადაა. ალ დენა დემე თერა (ლნტ. 239) — ეს ქალიშვილი არსად ჩანს. 2. ბქ. არ. ზურალ ი ლუაყმარე ალ ლგნთექა არა̈ყს დემეგ გთრა (ბქ. 4) — ქალი და კაცი ამ დღეობამდე არაყს არ სვამდნენ. დემეგ ესერ ხულუე მიჩ ა̈ძრა̈ყ (ბქ. 197) — არ მაქვს მე არაყიო.

დე̄მ'ე'გუაშ'უ' ბზ., **დემგუაშუ** ბქ., ლნტ., **დე̄მგუეშ, დე̄სამ** ლშხ., უარყ. ნაცვალსახ. — არაფერს. გიმ-მეგა̈მს უფი̄თქუად დე̄მგუაშუ ცუირე (ბზ. 320) — მიწასა და ხეს. გაუხეთქავად არაფერს ტოვებს. მო̄რუალ ქა უცხრად დე̄სამ ცურეხ (ლშხ. 43) — მეღიაგორები გაურკვევლად არაფერს ტოვებენ. დემგუაშუ ხა̈ძმედა ეჩქა ლიჰედ (ლნტ. 157) — არაფერს შეუძლია იქ გამოსვლა.

დე̄მთე, დო̄მთე ბზ. ლშხ., **დემთე** ბქ., **დემოხ** ლნტ., უარყ. ზმნს. — არსაით, არსად. ათხე შუკუ დე̄მთე გუა̈რ (ბზ. 117) — ახლა გზა არსაით გვაქვს. დო̄მთე ლეჩი̄ჯად მაყა (ბზ. 316) — არსად გასასხლებლად არ ვვარგვარ.

ლაჩად დემთე ლა̈სჷ (ბქ. 17) — გასაქცევი არსაით იყო. ამზა̈ჷ დემოხ ღური (ლნტ.) — წელს არსად წავალ.

დე̄მის ბზ., **დემის** ბქ., ლნტ., **დე̄სამამ** ლშხ., უარყ. ნაწილაკი. 1. არ. ჩუ ლახე ამთერნე ხოჩა̄მდ, ამჟი̄ნ დე̄მის ლა̈ქჷნინე (ბზ. 170) — კარგად რომ გამიცნობ, ასე არ იტყვი. ამ ტაბგილჟი ლეღჷ დემის ლგმშდეხოლნელი ჩუ (ბქ. 193) — ამ ტაბაკზე ხორცი არ ილეოდა თურმე. მი ისკჷაცახენ დემის ხჷიგენი (ლნტ.) — მე შენთან არ დაედგები. 2. არა. ყი̄ჷ ესერ ანჴა̈დ! — ჟ̈ესერ დე̄მის! (ბზ. 137) — ამოდით! — შევით არაო! 3. არაფერს. გჷელდა̈რშაპა̈რ დე̄მის გჷა̈ჩოხ (ბზ. 118) — ვეელეშაპები არაფერს ვეიზამენ. მი სი დემის ჯექნე (ლნტ.) — მე შენ არაფერს გეტყეი.

დე̄მნა̈რ ბზ., **დემნა̈რ˹დ˺** ბქ., ლნტ., **დე̄მნარ** ლშხ., უარყ. ზმნზ. — არაფრად, არარად. მიჩა სა̈ხგლწიფჷ მი დე̄მნა̈რ მაწგხ (ბზ. 284) — მისი სახელმწიფო მე არაფრად მჭირდება. კჷარემ ჩჷადჷა̈ში ი დემნა̈რ ხაყა ეჩქანლჷე (ბქ. 231) — ყინული გააფუჭებს და არაფრად ეარგა შემდეგ.

დე̄მჟი˹ნ˺ ბზ., ლშხ., **დემჟი** ბქ., ლნტ., უარყ. ზმნზ. — არასგზით, არაფრითაც. სჷრა̄სა̈ხი ლიტხე დე̄მჟი მა̈მჲედა (ბზ. 129) — სურასახის დაბრუნება არაფრით არ შემიძლია. ალას დე̄მჟი̄ნ ხეკჷა̈დ ამი̄ ქა ლიტხე (ბზ. 281) — ამას არასგზით არ უნდოდა ამის დაბრუნება.

დე̄მლა ბზ., ლშხ., **დემლა** ბქ., **დემალა** ლნტ., უარყ. ზმნზ. — არაფრის გულისათვის, არასგზით. იშგანლა მგხმჷ̄რიდ დე̄მლა ლახჷე̄მ გჷეჰ (ბზ. 387) — მეღორემ სხვა რამისთვის არასგზით არ მისცა გოჭი. ეჯი მიჩა თოფს დე̄მლა ხელი̄ (ლშხ.) — ის თავის თოფს არასგზით არ ელევა.

დე̄მშა ბზ., ლშხ., **დემშა** ბქ., ლნტ., უარყ. ნაცვალსახ. — არაფრის. დი̄ნას დე̄მშა ქჷინ ხაჴან (ბზ. 268) — გოგოს არაფრის სუნი არ სცემს. ზომხა ლადეღ ჷარ დე̄მშა შიდ (ლშხ. 17) — ახალ წელს უარის თქმა არაფრის არ შეიძლება. ალე დემშა მგჴდე ლოქ ლგმა̈რელი (ლნტ. 233) — ეს არაფრის მომტანი არ ყოფილაო.

დე̄მხენ იგივეა, რაც **დო̄მხა̈ნ.**

დე̄რა (-რა̈შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̄შ, -რა̄ლ ლშხ.), **დერე** (-რემ, -როლ) ბქ., **დერა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — (ხევში ჩაწოლილი) გაყინული თოელი. ლა̈ჲჩიჩხიე̄ლე რა̈შდ ი დე̄რა ათდე (ბზ. 105) — რაშმა დაიფრუტუნა და (ზღვაზე) ყინული გადო. ჰერსკნ ჩუ ედკჷრანკან დერათეჩჷ (ბქ. 85) — არჩვი ჩაგორდა გაყინულ თოელამდე.

დე̄რჷა, დე̄რაჷ ბზ., ლშხ., **დერჷა** ბქ. — უარი. ზჷრა̄ლ დე̄რჷას ტჷ̄ლი (ბზ. 326) — ქალი უარს ამბობს.

დე̄სა ბზ., ლშხ., **დესა** ლნტ., უარყ. ნაწილ. 1. არ. ალჲარე დი დე̄ს'ა̈რი ამჩჷ (ბზ. 261) — ამათი დედა არ არის აქ. ეჯჲარს დე̄სა ხაყჷ̄ნახ გეზალ (ლშხ. 68) — მათ არ ჰყოლიათ შვილი. ნაფთს ეჩქა დესა იჴმა̈რდახ (ლნტ. 5) — მაშინ ნავთს არ ხმარობდნენ. 2. არა. მიშგჷ დაჴა̈რ ჯიწჷ'ე̄სა? — დე̄სა (ბზ. 156) — ჩემი თხები თუ გინახავს? — არა. ალ ბალახს თხუმისა გარ ხა̄რ ბალო̄ლა̈რ ი იშგნა̄გ დე̄სა (ლშხ. 30) — ამ ბალახს თავშილა აქვს ფოთლები, სხვაგან — არა. შდრ. **დო̄სა.**

დე̄სამ იგივეა, რაც **დე̄მ˹ე˺გჷა̈შ˹ჷ˺.**

დე̄სამა, დე̄სმა ბზ., ლშხ., **დესამა, დესამამა** ლნტ., უარყ. ნაცვალსახ. — არაფერი, არარა. ალჲა̈რს ლჷყჷჩჷრა ჯა̈რ-ძჷჰე̄რა̈ნქა დე̄სამა ხჷლჷა̈ნხ (ბზ. 368) — ამათ დამტვრეული ვარცლ-საცრის გარდა არაფერი ჰქონდათ. ალჲარგნქა დე̄სამა ხეყე̄და მინე დის (ლშხ. 54) — ამათ გარდა არაფერი ჰყავდა მათ დედას. იჷალა̈დეღ დესამა მათჷეფა მი (ლნტ.) — არასოდეს („თავის დღეში") არაფერი დამკარგვია.

დე̄სამაგჷეშ ბზ., **დე̄სმაგჷეშ** ლშხ., **დესამამაგჷეშ** ლნტ., უარყ. ნაცვალსახ. — არაფერი (არაფერი საქმე). დე̄სამაგჷეშ ესერ ახჴედახ (ბზ. 297) — არაფერი მოგვსვლიათო.

დე̄სამამ იგივეა, რაც **დე̄მის.**

დე̄სამამ იგივეა, რაც **დე̄მის.**

დე̄ფა̈ნ (-ფნიშ, -ფნა̈რ) ბზ., **ტელა̈ფ** (-ლფა̈შ, -ლფა̈რ) ბქ., **დე̄ფან** (-იშ, -არ) ლშხ., **დელფა̈ნ** (-ანა̈რ) ლნტ. — აივანი. ა̈მირან ჟ'აჩა̈დ დე̄ფა̈ნთეჟი (ბზ. 89) — ამირანი ავიდა აივანზე. ითქს ტელაფქა მგჷ ხოდისგხ (ბქ.) —

მარცვალს აიეანჩე მზეს დაუდებენ. მუ̂ნარი ჩუ̂ანშყად დე̄ფანხენჩუ (ლშხ. 69) — მოყურადე ჩამოეარდა აიენიდან. ყ'ა̈მჩედელი დელფა̈ნხოყი დენა (ლნტ. 272) — ასულა აიეანზე ქალიშვილი.

დე̄შა, დეჲშა, დეშა იხ. **და̈̄რ.**

დი (-ე̄შ. დილა̄რუ‖ლა̈დია ბზ., -ეშ, ლა̈დია ბქ., ლადია‖დილა̄რუ ლშხ., ლადია ლნტ.), **დია** (დია̈შ ბზ., დია̈შ ბქ.) — დედა. მიშგუ̂ა დი მიშგუ̂აყი ლანაუ̂ ლა̈სუ̂ (ბზ. 23) — დედაჩემი ჩემზე ორსულად იყო. მიშგუ̂ა დის ლუშნუ გუ̂ეშ მა̈გ ხოხალ ლეზუ̂რა̈ლ (ბქ. 7) — დედაჩემმა სვანური საქალო საქმე ყველაფერი იცის. მე̄რმა ლადეღ დედფალი დიე ლაჴდათე აზზიხ მა̄რას მგწი̄ს (ლშხ. 33) — მეორე დღეს პატარძლის დედის მოსაყვანად აგზავნიან დამპატიჟებელ კაცს. ალ დენაგეზალს ჩუ̂ათადაგარა დი (ლნტ. 300) — ამ ქალიშვილს მოჰკლდომია დედა. ისგუ დია, ისგუ ბუა ბოგს ხოწიბხ (ჰოეზ. 260) — შენი დედა, შენი მამა ხიდზე ჰკიდიან. **დი-მუთუ̂ენი** (ბზ., ლშხ.) — დედა-მშობელი. **დი-მეზგე** — დედა-ოჯახი. იხ. **დედე.**

დიაკუ̂ენ, დიაკენ იგივეა, რაც **დი̄კუ̂ენ.**

დიარობ იგივეა, რაც **დი̄რობ.**

დიარობ იგივეა, რაც **დი̄რობ.**

დიასახლ იგივეა, რაც **დიხსა̈ჲ.**

დია̈რ (დი̄რიშ, დი̄რა̈ლ ბზ., დირიშ, დირა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **დიარ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — პური. დია̈რუ ესერ ხა̄მნეხ (ბზ. 289) — პური მაჭამეთო. მერმა ლადეღ ოხნაყეხ თუ̂ით დია̈რ (ბქ. 39) — მეორე დღეს გამოუცხვეს თითო პური. ზურალდ ლუ̂აყმარეს ქა ლახუ̂ემ დია̈რ (ლნტ. 201) — ქალმა მისცა პური კაცს. კნინ. **დი̄რილ** ბზ., **დირილდ** ბქ., **დიარე̄ლ** ლშხ., **დია̈რილ** ლნტ.

დიგე (ოდჷგ, ადიგ, ა̈დგე ზს., ადუგ, ადიგ; ადგე ლნტ.), **დჷგე** (ოდჷგ, ადიგ, ადგე) ლშხ., გრდმ. — აქრობს. ლეტუ̂რე ესერ ჩუუ̂ ადიგ (ბზ. 262) — სანთელი ჩააქრეთ. ლემესგ როჴ ნომეგ ადჷგეს (ბქ. 66) — ცეცხლი არ ჩააქროსო. კუ̂ეჭოლ ლემესკილ ჩუ̂ათოდიგა ზისხს (ლნტ. 128) — პატარა ცეცხლი ჩაუქრია სისხლს.

დი-გეზალ (-ზლა̈შ, -ზლი̄რ ბზ., -ზლირ ბქ., -ზლაშ, -ზლი̄რ ლშხ., -ა̈შ, -ზელილ ლნტ.) — დედა-შვილი. დი-გეზალ ქა̄თა̄გა̈̄ნხ შუკუ̂ს (ბზ.) — დედა-შვილი გზას გაუდგა. ლჷმა̄რდე̄ლიხ ეშხუ̂ დი-გეზალ (ლშხ. 55) — ყოფილა ერთი დედა-შვილი.

დიდა̈ბ (-იშ, —) ზს., **დიდებ** ლშხ., **დიდაბ** ლნტ. — დიდება. დიდა̈ბ ხუ̂ე̄ქა ხოშა̄მ ღე̄რბათუ̂ (ბზ. 40) — დიდება ვუთხარი დიდ ღმერთს. დიდებ-დიდებ თარიგძელარს (ლშხ. 22) — დიდებ-დიდება მთავარანგელოზებს. დიდაბ ა̈ჯჲად ზა̈ჲ მა̈ხე ბედნიერს! (ლნტ. 57) — დიდება შენ, ბედნიერო ახალო წელო (დიდება მოვსელოდეს ბედნიერ ახალ წელს)!.

დიდა̈რ (-დრიშ, -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ., -იშ, -დარა̈ლ ლნტ.). **დიდარ** (-დრიშ, -დრალ) ლშხ. 1. მდიდარი. აშხუ̂ ლადეღ ანჴა̈დ ხელწიფთე დიდა̈რ მა̄რე (ბზ. 300) — ერთ დღეს მდიდარი კაცი მოვიდა ხელმწიფესთან. სი დიდა̈რ ოჯახი გეზალ ხი (ლნტ. 239) — შენ მდიდარი ოჯახის შვილი ხარ. 2. ბქ. ამპარტავანი. **დიდა̈რდ** ზმნზ. — მედიდურად, ამაყად. იმჟი დიდა̈რდ ხიზელა̈ლ (ბქ.) — რა მედიდურად დადიხარ.

დიდებ იგივეა, რაც **დიდა̈ბ.**

დიეუთუ̂რა იგივეა, რაც **დიუთუ̂რა.**

დიე̄ნაცა̈̄დ (-იშ, -ცა̄და̈რ) ბზ., **დიენაცა̄დ** (-არ) ლშხ., **დიენაცა̈დ, დინაცა̈დ** (-ცადა̈რ) ლნტ. — დედინაცვალი. დიენაცა̈დ გეზალუთრას ხოლამ ხა̈ხელნა (ლნტ. 174) — დედინაცვალი გერს ცუდად ექცეოდა. ა̈გის ფირუ̂ დინაცა̈დდ ჩუ̂ადაჭებდე (ლნტ. 128) — დედინაცვალმა ძროხა შინ დაამწყვდია. იხ. **დიუთუ̂რა.**

დიმეთილ იგივეა, რაც **დიმთილ.**

დიმთილ (-ა̈შ, -ა̈რ‖ლა̈დჷმეთლა ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **დიმეთილ** (ლა̈დმეთლა) ლნტ. — დედამთილი. ა̈რიხ ეშხუ დიმთილ ი თელლჷრა (ბზ. 332) — არიან ერთი დედამთილი და რძალი. თელელრა̈ჲშუ̂დ ჭა̈ში დი ი მუ დიმეთილ ი მუმეთილ ლიხ (ლნტ. 19) — რძლისათვის ქმრის დედა და მამა დედამთილი და მამამთილი არიან.

დინა იგივეა, რაც **დი̄ნა.**

დინაგეზალ იგივეა, რაც **დი̄ნაგეზალ.**

დინაცად იგივეა, რაც **დიჷნაცა̈̄დ.**

-დირ[3] ბქ., თანდ. -გან. ლახუნდირ ქორთეჩუ ჰგშხშჳ ონჯჳადდ — მთიდან სახლამდე ფეხით ჩამოვედით.

დირ იგივეა, რაც **დი̄რ**[1].

დიჳთჳრა, დიჳითრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ) ბზ., **დიეჳთჳრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — დედინაცვალი. დი̄ნას დიჳთჳრა ათდაგან (ბზ.) — ქალიშვილს დედინაცვალი მოუკვდა. ჳოჯრი̄ლ ლაშგყ ჩჳქჳა̈̄ნთესგ' ა̈̄დჭებდე მიჩა დიჳითრად (ბზ. 325) — ობოლი გოდორქვეშ დაამწყვდია მისმა დედინაცვალმა. იხ. **დიჷნაცა̈̄დ.**

დიჳითრა იგივეა, რაც **დიჳთჳრა.**

დიჳო იგივეა, რაც **დი̄ნა.**

დიხსა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დიხსა̈ლ** (-სალა̈რ) ბქ., **დიასახლ** (-არ) ლშხ. — დიასახლისი. დიხსა̈ლ ქშხუ ლემზგრს ანყე (ბქ. 71) — დიასახლისი ქრით სეფისკვერს აცხობს. ეჩხა̈̄ჳ ელმა̄ზინ ლაჰზგრდ მგლა̄შხ დიასახლ (ლშხ. 50) — იქით მიდიოდა სალოცავად ლაშხელი დიასახლისი.

დი̄კონ იგივეა, რაც **დი̄კჳენ.**

დი̄კჳენ (-კჳნიშ, -ა̈რ) ბზ., **დიაკენ** (-იშ, -არ) ბქ., **დი̄კონ** (-კჳნიშ, -ალ) ლშხ., **დიაკჳენ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — დიაკვანი. მა̈̄რე ქა̈̄დზგზე დი̄კჳენდ (ბზ. 352) — კაცი გაგზავნა დიაკვანმა. დი̄კონს ბობშ აგითე ოთჲა (ლშხ. 58) — დიაკვანს ბავშვი სახლში წაუყვანია.

დი̄ნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **დიჳო** (-ჳე̄შ, -ჳო̄ლა̈̄რ) ბზ., **დინა** (-ნაშ, -ნოლ) ბქ., **დენა** (-ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ‖ნა̈დ'ჲ'ენა̈რ) ლნტ. — ქალიშვილი, გოგო. ხელწიფს ხორდა სემი დი̄ნა (ბზ. 252) — ხელმწიფეს ჰყავდა სამი ქალიშვილი. ალი ხოჩა დიჳო ლი (ბზ.) — ეს კარგი გოგოა. დინა ი ნალჳყურ ქჷრდ'ესერ გეზალ ლიხ (ანდ.) — ქალიშვილი და ვაჟიშვილი ორივე შვილიაო. ალ დი̄ნა ხოჩა მეზგემიშ ლოქ ლი (ლშხ. 29) — ეს ქალიშვილი კარგი ოჯახიდანააო. ალ დენა ხოჩა თჳალა̈შ ლას (ლნტ. 247) — ეს ქალიშვილი ლამაზი იყო. კნინ. **დი̄ნოლ,** ბზ., **დინილ** ბქ., **დი̄ნო̄ლ** ლშხ., **დენოლ** ლნტ.

დი̄ნაგეზალ (-ზლა̈შ, -ზლი̄რ ბზ., -აშ, -ზლი̄რ ლშხ.), **დინაგეზალ** (-ზლა̈შ, -ზლირ) ბქ., **დენაგეზალ** (-ზლა̈შ, -ზელილ) ლნტ. — ქალიშვილი, ასული. ხელწიფს ეშხუ დი̄ნაგეზალ ხორი (ბზ. 280) — ხელმწიფეს ერთი ქალიშვილი ჰყავს. დინაგეზალს დიხენქა ყი ლეთჳრი ხარ ლეზჳრა̈ლ გეშ (ბქ. 23) — ქალიშვილმა დედისაგან უნდა ისწავლოს საქალებო საქმე.

დი̄რ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **დირ** (-იშ -ა̈ლ) ბქ., ლნტ., **დგრ** ბქ. — დირე. ბაბა დი̄რს ხებლა̈̄ნჭუნა̈̄ლ (ბზ. 422) — ბაბუა დირეს ებღაუჭება. ქორა დი̄რ ლოქ ხაკუჩ შამფურდ (ლშხ. 81) — სახლის დირე მინდა შამფურადო.

დი̄რ[2] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **დირ** ბქ. — კუჭი. დი̄რ მეზგი (ბზ., ლშხ.) — კუჭი მტკივა.

დი̄რობ (-ა̈შ, —, ბზ., -აშ, —, ლშხ.), **დიროб** (-ა̈შ, —) ბქ., **დიარობ** (-ა̈შ, —) ლნტ. — ჭამის დრო, პურის ჭამა, პურობის დრო. მეუსგჳა ლადეღ დირობჟი ბინტჳიდ ა̈ხუნჯჳა̈ნ (ბქ. 219) — მეექვსე დღეს ჭამის დროს ისევ ბურუსი ჩამოწვა. დირობჟი ყორქა ჟაღჳ ესერი და̈რ აკჳანე (ანდ.) — ჭამისას კარში ძაღლსაც არავინ აგდებსო. აჯალ ჩუ უდ ისგჳრიხ დი̄რობდ (ლშხ. 37) — კვლავ სხდებიან პურის საჭმელად.

დო 1. უარყოფ. ნაწილაკი — არ. მა̈̄ნკუ ოხთჳე̄ნ, ეჩქას სგა იმღა დო აღე? (ბზ. 442) — პირველად (რომ) გამოეგზავნე, მაშინ რატომ არ შემოხედედი? 2. ბზ., ლშხ. — არც. ლა̈კირთესგა სგაჳ ადკჳა̈რხ, ეჯყი̄ნ ერე დო იშჳ ა̈ნმეჯრე̄ნს, დო ჯიჯჳ! (ბზ. 151) — საკირეში ჩააგდეთ ისე, რომ არც რბილი მოიძებნოს (იქნეს გაგებული), არც ძვალი. ეჯკალიბ ქორა ლიგემ ჯა̄ჲმედა ლოქ მოშ, ერე დო გიმს ხეთილეს ი დო დეცს (ლშხ. 59) — ისეთი სახლის აგება თუ შეგიძლია, რომ არც მიწას ეხებოდეს და არც ცასო. 3. ნაწილაკი, რომელიც მეტწილად არ ითარგმნება, ზოგჯერ გამოხატავს წაქეზებას, თხოვნა-რჩევას — დაე, მოდი, ხომ არ. ეშხუ ამბა̈ჳ ქორს მი ა̈მსა̈დ, ჳეშგდ ტჳეხნი, ყი დო მიღე̄ლჳე! (ბზ. 203) — ერთი ამბავი მე შინ დამრჩა, უკან დავბრუნდები, მოდი, დამიცადე (ხომ არ დამიცდი)! ბათგრ ათჯგრენა, ჩუ ესერ დო ხაგჳა̈ჳიხ, მა̈დილ ესერ ხერიხ (ბქ.) —

ბათირი შეხეჲწნია: ღამის გასათევად ხომ არ დამაყენებთ, ჲადლი შეჲეყაროთ (გექნებათო). დო ლოქ ა̈ჲესკ მიჩა ლგპრისტე გიორგის ქალა̈ქხო ი ხეყენი ლოქ მიჩაცა̈ხენ (ლნტ.) — ხომ არ წაიყვან შენს ნათლულ გიორგის ქალაქში და (ხომ არ) გეყოლება შენთანო.

დოლებ (დოლბიშ, დოლბა̈რ) ზს., **დოლობ** (-იშ, -არ) ლშხ., **დოლა̈ბ** (-იშ, -ლაბა̈რ) ლნტ. — დოლაბი. ჟიქან ხოშა დოლებ ათლაფრე (ბქ. 52) — ზემოდან დიდი დოლაბი დააფარა. ა̈მირა̈ნდ დოლა̈ბ ქადაკჷა̈რ ეჩეხენხო (ლნტ. 248) — ამირანმა დოლაბი გადააგდო იქით. იხ. **ში̄რა.**

დოლებში̄რა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **დოლებშირა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **დოლობში̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **დოლა̈ბშირა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — წისქვილის ქვა. გჷიშგჷეჲ მურყჷამ სგჷებინ დოლებში̄რა ა̈რი (ბზ. 93) — ჩვენი კოშკის წინ წისქვილის ქვა არის. და̄ჷს დეშმა ხოყი̄რა ჟიქა̄ნჩუ დოლობში̄რა (ლშხ. 65) — დევს ეღარ დაურტყამს ზემოდან წისქვილის ქვა.

დოლობ იგივეა, რაც **დოლებ.**

დოლობში̄რა იგივეა, რაც **დოლებში̄რა.**

დოლფაჸნა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დოლფანა** (-იშ, -ნა̈უ) ბქ. — ბერიკა, ყეენი. ამ მარად დოლფანა̈ ხოჟხახ (ბქ. 233) — ამ კაცს ყეენს (ბერიკების მეთაურს) უწოდებენ.

დომა̈ჲ ლნტ. — არადა. ე ლოქ იქჷცე ალეს (მეგამს), დომა̈ჲ ჯე ლოქ ღგრი ამეხენქა (ლნტ. 267) — თუ მოიჭრი ამას (ხეს), არადა მე წაველო აქედან.

დომბა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დომბა̈** (-ბა̈ჲშ, -ბაუ) ბქ., **დომბაჲ** (-ჲშ, -ბე̄ლ) ლშხ. — დომბა. ხოშა ლახჷა̈რს დომბა̈ჲ ლგმა̈რდ (ბქ. 226) — დიდ მთებში დომბა ყოფილა. აშხჷ ლადეღ ყათლან ხეწაჲ დომბა̈ს (ბქ. 118) — ერთ დღეს ყათლანმა ნახა დომბა. გადატ. **დომბა̈ჲ ჴა̈ნ** ბზ. — დიდტანა ხარი.

დომეყ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დუმეყ** ბქ., **ნადმოყ** ქს. — ბერწი. უშგჷლა̈რს დომეყ ამე ხორიხ (ჰოჲზ. 232) — უმზეულებს ბერწი (საქონელი) აქ ჰყავთ.

დორ ბქ., უარყ. ნაწილაკი. მეტწილად არ ითარგმნება. დემეგ მიხალ იმთე დორ აჩა̈დ (ბქ.) — არ ვიცი, თუ საით წავიდა. მა̈ დორ ფოყს ლი, მა̈ თერა ი ეშხუ ლგფკელ როქჷ ხაშთხჷა ოქრეშ კჷბშ (ბქ. 195) — ვინ იცის, რა მხარეს არის და ერთი ქალბატონი მარხია თურმე ოქროს კუბოთი.

დორა̈ჲ (-იშ, -რა̈ლ ბზ., -რაუ ბქ.), **დორაჲ** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **დორა̈** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — დორა. დედბერდ ეშხუ დორა̈ჲ რა̈ნჷ ანჴიდ (ბზ. 17) — დედაბერმა ერთი დორა თაფლუჭი მოიტანა. ნაწჷარდ ოხლჷახ დორაჲ არაყ (ლშხ. 37) — შესაწევრად მოაქეთ დორა არაყი. ზურალს ლიცშჷ გჷეში დორა̈ ასაღჷენა (ლნტ. 185) — ქალს თურმე წყლით სავსე დორა მიჰქონდა.

დორიჲ იგივეა, რაც **დო̄რი.**

დოსა იგივეა, რაც **დო̄სა.**

დოსდ იგივეა, რაც **დო̄სგ[დ].**

დოსკ იგივეა, რაც **დო̄სგდ.**

დოჷ იგივეა, რაც **დო̄ჷ[ე].**

დოჷ̂ იგივეა, რაც **დო̄ჷ̂.**

დოშ ბზ., ლშხ., **დეშ** ბქ., ქს., უარყ. ნაწილ. — ვერ, ვერა. იმღა ესერ დოშ ოთხჷია? (ბზ. 298) — რატომ ვერ წაიღეო? როსტომ გეზალს დეშ ლა̈ხშად (ბქ.) — როსტომმა შვილს ვერ უშველა.

დოშდიშ იგივეა, რაც **დო̈შდიშ.**

დოშდუღ (-დჷღა̈შ ზს., -დჷღაშ ლშხ.), **დოშტუღ** (-ტჷღა̈შ) ლნტ. — მთვარე. მი მაკუჩ დოშდჷღა̈ ლიწედ (ბზ. 368) — მე მინდა მთვარის ნახვა. მიჟ ი დოშდუღ ჯიმილდაჩჷირ ლგმა̈რხ (ბქ. 309) — მზე და მთვარე და-ძმა ყოფილან. ბოლოკს ჯჷინელ დოშდუღჟი ლოქ ალა̄შიხ (ლშხ. ხორ. 6) — ბოლოკს ძველ მთვარეზე თესავენო.

დოხდო, დოხდოჲ იგივეა, რაც **დახდჷე̄ჲ.**

დოხოჲ იგივეა, რაც **დახჷდე̄ჲ.**

დოხჷდე იგივეა, რაც **დახ?დე̄ჲ.**

დო̈შდიშ, დჷეშდიშ (-დშიშ) ბზ., **დეშდიშ** (-დშიშ) ბქ., **დოშდიშ** (-იშ) ლშხ., **დჷეშტიშ** ლნტ. — ორშაბათი. დჷეშდიშ

ცაგა̈რს იქჩე მა̈გ (ბზ. 18) — ორშაბაის ეკლებს 'ი'ჭრის ყველა. მი დე̄შდიშ ოდჸი ქალა̈ქთე (ბქ.) — მე ორშაბაის წაველი ქალაქში. ალაბგნლო დოშდი ძინარს ხა̈ჲშხა თჸეთჸნე დოშდიშ (ლშხ. 20) — ალების მომდევნო ორშაბათის დილას თეთრი ორშაბათი ეწოდება.

დო̄მ'ა' იგივეა, რაც **დე̄მ.**

დო̄მთე იგივეა, რაც **დე̄მთე.**

დო̄მნოჸშ ბზ., ლშხ., **დემნოშ** ბქ., **დემნოჸშ** ლნტ., უ ა რ ყ. ზ მ ნ ზ. — არაფრით. ალის საშჸელ დო̄მნოჸშ ხოჴდენი (ლშხ. 10) — ამას არაფერი შველის (საშველი არაფრით არ მოსდის).

დო̄მხა̈ნ ბზ., **დემხენ** ბქ., **დო̄მხენ დე̄მხენ** ლშხ., **დემეხ'ენ'** ლნტ., უ ა რ ყ. ზ მ ნ ზ. — არსაიდან. ამსჸა̄ლდა̈ ლაჴა̈დ დო̄მხა̈ნ ლესჸ (ბზ. 281) — ადამიანის მოსასვლელი არსაიდან იყოს.

დო̄რ ბზ., ლშხ., უ ა რ ყ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — არავინ. მიჩ დედე̄ მე̄ქჸე̄სგ დო̄რ ხაყა (ბზ. 407) — მე დედის მთქმელი (დედა რომ მითხრას) არავინ მყავსო. ქა ლოქ დო̄რ ხეწეს ნა̄შგეჲს სეგდა̄ჲსა (ლშხ. 7) — არავინ ნახოს კასრში ნაწველიო. იხ. **და̈̄რ.**

დო̄რი̄ ლშხ., **დორიჲ** ლნტ. — თუ არა, არადა. დო̄რი̄ ქა̄ჸ ეთყაჩხ (ლშხ. 59) — თუ არადა მოემეთო. მახჸში ლი ბაბა, ალჸე ეჯი ჩჸა̈რი ლჸჸა̈რ, დორიჲ-მამა (ლნტ. 19) — უფროსი არის ბაბუა, თუ ის ცოცხალია, თუ არა და მამა.

დო̄სა ბზ., ლშხ., **დოსა** ლნტ., უ ა რ ყ. ნ ა წ ი ლ. — არა. არ. იმღა დო̄სა მირი ლეღჸნე ჯგმილ? (ბზ. 378) — რატომ არა მყავს საფიცარი ძმა? ლა̄შჴჸრ ლოქ დო̄სა იშჸში ჩჸ იჸალადეღ (ლშხ. 5) — ცხენისწყალი („ლაშხურა“) არ შრება არასოდესო. შდრ. **დე̄სა.**

დო̄სამა ბზ., ლშხ., უ ა რ ყ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — არაფერი. ხა̄ჸყიდხ... ერ დო̄სამა ლგმთხო̄ლ ჲადჸრდ (ლშხ. 30) — ახსოვთ, სულ რომ არაფერი იმოვებოდა.

დო̄სგ'დ', **დო̄სდ** ბზ., ლშხ., **დოსდ** ბქ., **დოსკ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ადრე. თანფა̈ ცა̈̄შ ეშხჸ ზჸრა̄ლ დო̄სგ იგნა̈̄ლ (ბზ. 19) — აღდგომის ხუთშაბათს ერთი ქალი ადრე დგება. ჰამს დო̄სდ ანჴა̈დ ხელწიფხ (ბზ. 445) — დილას ადრე მოვიდა ხელმწიფე. ლიჴნი დოსდ ა̈ხჸბინედ (ბქ.) — ხვნა ადრე დავიწყეთ. მე̄ჸარ დო̄სგ იგნა̄ლხ ზჸრა̄ლე̄ლ (ლშხ. 5) — ქალები ძალიან ადრე დგებიან. ა̈მეჴედ ძინა̈რს დოსკ ალ ჰყინტ (ლნტ. 246) — ეს ვაჟი დილას ადრე მოსულა.

დო̄სდ იგივეა, რაც **დო̄სგდ.**

დო̄ჸ'ე' ბზ., **დო̄ჸ** ლშხ., **დო'ღ'ჸე** ბქ., **დოჸ** ლნტ. — ვაითუ, იქნებ. საბლჸ ბჸზჸლა̈რ, დო̄ჸე ჯა̈იდგნდახ (ბზ. 181) — საბრალო ფუტკრებო, იქნებ გშიათ. დოღჸე მოლეგეშ ოლჩემნელასჸნ სოფელისგა (ბქ.) — ვაითუ რაღაცა მოხდა სოფელშიო. დო̄ჸ ლოქ ლგდგარ ე̄სა ლესეს ი ამშა ღედ ხა̄და (ლშხ. 69) — ვაითუ მკვდარი იყოსო და ამისი დარდი ჰქონდა. დოჸ ლოქ ეს მიჩა ჰა̈შდ ა̈ნგა̈ილებე ი ეჩქას ჩჸ ლოქ ადგა̈რი (ლნტ.) — ვაითუ ჩემმა ქმარმა გაიგოს და მაშინ მომკლავსო.

დრამ ბზ., **დრამდ** ბქ., ზ მ ნ ზ. 1. ბზ. ერთიანად. როსტომ შიშდ ჩჸესფიშჸდ დრამ ზჸრაბდ (ბზ. 233) — როსტომი მალე ერთიანად წააქცია ზურაბმა. 2. ბქ. მუდა̈მ, განუწყვეტლივ. დრამდ იწრა̈ლ (ბქ.) — განუწყვეტლივ ივინება.

დრეჸ იგივეა, რაც **დჸრეჸ.**

დროჲ იგივეა, რაც **დჸრეჸ.**

დრო̈ჸ იგივეა, რაც **დჸრეჸ.**

დუმა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **დუმა̈** (-იშ, -მაუ ბქ., -ჲშ, -ჲა̈რ ლნტ.), **დუმაჲ** (-მა̄ჲშ, -არ) ლშხ. — დუმა. თჸეთნე ლოლჲაქს ხოშა დუმა̈ჲ ხა̄დ (ბზ. 57) — თეთრ ცხვარს დიდი დუმა ჰქონდა. ალის თხერად ქა ლოხკჸარა დუმა̈ (ბქ. 66) — ამას მგლისათვის დუმა მიუგდია.

დუმეყ იგივეა, რაც **დომეყ.**

დუსა̈რ იგივეა, რაც **დჸისჸ.**

დუხჸ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **დუხ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ყოჩი, ერკემალი. ლოლჲა̄ქა̈რს დუხურ მა̄მ ხაყახ, ადო ჰა̈რიდ სედნიხ (ბზ.) — ცხერები უყოჩოდ არ ვარგა, თორემ ბერწად (ცარიელად) დარჩებიან.

დჸ̈ს იგივეა, რაც **დჸისჸ.**

დჸერი (-ჲშ, —) ლნტ. — მდორე. დჸე-

რიდ ა̈სღრი ლიც (ლნტ.) — მდორედ მიდის წყალი.

დჳეშდიშ იგივეა, რაც **დო̈შდიშ.**

დჳეშტიშ იგივეა, რაც **დო̈შდიშ.**

დჳისჳ, დჳ̈ს, დუსა̈რ (-იშ, —) ზს, **დუსჳრ** ლშ., ლნტ. — თირთეილი, ჭირხლი. დაბს დჳისჳ ხასდ (ბქ.) — ყანას თირთეილი ედო. დუსორ ესდე ჩჲა̄გ (ლშხ.) — ჭირხლი დადო ყველგან.

დჳრეჳ, დრო̈ჳ, დრეჳ (-იშ, —) ზს., **დროჲ** (-იშ, —) ლშხ., **დროჸ, დჳრე, დრო̈** ლნტ. — დრო. ამ დჳრეჳს მა̈ნკჳი̄ ხეხჳმი ჯგმილდ მიშგჷა მუ ჩჳადგა̈რ (ბზ. 23) — ამ დროს პირველი ცოლის ძმამ მამაჩემი მოკლა. ამ დრო̈ჳყი ჩჳაქჳა̈ც ლიშია̈ლ (ბზ. 119) — ამ დროს შეწყდა ომი. ამ დრეჳყი̄ნ ანჴა̈დ ლჳაჭრი გეზალ (ბზ. 444) — ამ დროს მოვიდა ვაჭრის შვილი. ბეჩჳია̈შ ფუსდ ლგმა̈რლი აშხჳ დრო̈ჳყი სორთმან (ბქ. 13) — ბეჩოს ბატონი ერთ დროს სორთმანი ყოფილა. ჯჳინელ დროჲყი ხოჭვშირა ხახლჷნა ნადირ (ლშხ. 8) — ძველ დროის უფრო მეტი ნადირი სცოდნია. ა̈მეჩედ დრო̈ (ლნტ. 278) — გასულა დრო. ზა̈ ყჳელენი ჳოშთხჳ დჳრედ (ლნტ. 40) — წელიწადი იყოფა ოთხ დროდ.

დღჳლ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **დღულ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — შხუილი (რძისა...). ლა̄შგეჲყი̄ნ ესერ დღჳლ ნო̄სა̄ჳ ლახსიმნე (ბზ. 250) — მოწველისას შხუილი არ მომასმენინოო. დღჳლ-დღჳლ ნო̄სა ახკიდჳნა (ბზ. 140) — შხუილ-შხუილი არ გააღებინო.

დგბჷი იგივეა, რაც **დგბჷგ.**

დგბჷგ (-ი̄შ, -ა̈რ) ბზ., (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **დგბჷი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ. 1. მდარე. დგბჷგ ჰარა̈ყ (ბზ.) — მდარე არაყი. 2. გამოლენჩებული, უსიცოცხლო, მოუქნელი ადამიანი. დგბჷი ამსოლდ ჳეთხმა̈ლშალ ლეზხა̈ლი ესერ ლი (ანდ.) — მოუქნელი ადამიანი პირუტყვივით გასადენიაო.

დჷგე იგივეა, რაც **დიგე.**

დგთხელ (ხოდთხელა, მა̈დთხელე ბზ., ხოდგთხელა ლნტ.) — თხელი. დადად დგთხელ გაგ ანჩჳმინ (ბქ.) — დედაბერმა თხელი ფაფა გააკეთა. მეჩხფა ქჳინლგმგენა დგთხელ ესერ ზისხ ხოგ (ბქ.) — გამხდარ საქონელს თხელი სისხლი აქვსო (უდგასო). ალას დგთხელ ბალარ ხა̄რ (ლშხ. ხორ. 23) — ამას თხელი ფოთლები აქვს. ლაჳა̈შ დგთხელ დია̈რ ლი (ლნტ. 33) — ლავაში თხელი პურია. მიშგუ მუდ ხოდთხელა ფიცა̈რ ა̈ნყიდ (ბზ.) — მამაჩემმა უფრო თხელი ფიცარი იყიდა.

დგრ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **დგ̆რ** (-ალ) ლშხ. — დერიტა, კვეთი (ლორის ან ხბოს დამარილებული და გამხმარი მაჭიკი, რომელსაც იყენებენ კვეთის დასამზადებლად). დგრ ლაფრას მისდ (ბქ.) — მაჭიკი გასახმობად მქონდა. ეჯის ხოჩა დგ̆რ ხაწგხ (ლშხ.) — იმას კარგი დერიტა სჭირდება. შდრ. **ბალე**[3]

დგრ[2] იგივეა, რაც **დი̄რ**[1].

დგტ იგივეა, რაც **ტგტ.**

დგ̆რ იგივეა, რაც **დგრ**[1]

ე

ე[1] იგივეა, რაც ჱე[1].

ე[2] ბქ., ლნტ., გამარტივებული **ერ(ე)** — რომ. კალუ მიჩეუშუ ჩუ ე იკლაუიდეს, ეჩქას მა გუიჰინდა (ბქ.) — კალო თავისით რომ ილეწებოდეს, მაშინ რა გვიჭირდა. მა ლოქ ხოცხა ე(ერ) ჰსეუჰდენს? (ლნტ. 264) — რა ურჩევნიაო, რომ დაებედოს? იხ. **ერე**

-ე-[3] ორპირიანი ზმნების ვნებითი გვარის პრეფიქსი, დაისმის ზმნის ფუძის წინ, პირის ნიშნის შემდეგ. ხელჟირიჲლ ი ხეფრებჲლ... (ბზ. 311) — ეცოდება და ეფერება. მჲდილუ ხერიხ (ბქ. 8) — მადლიმც გექნებათ. ლახ ჱს ხეზგუნი მჲლე... (ლშხ. 15) — თუ ვინმეს რამე ეტკინება. ეჯმინს ხელჲტიხ უშხუჲრე თხუიმ (ლნტ. 48) — იმათ უყვარდებათ ერთმანეთი.

-ე[4] ზმნის თემის ნიშანი აწმყოში (ჩვეულებრივ, გარდამავალ ზმნებთან). გიერგი კჲდას აშერე (ბზ. 25) — გიორგი ნაჯახს ლესავს. შიყს ხჲხლინე [ლემასგუ]... (ბქ. 14) — ცეცხლს მურგს უშვერს. ზურჲლ აჭთუნე ამხუარს (ლშხ.) — ქალი მგრებს წყველის. დედე ლაყურას აფთხგნე (ლნტ.) — დედა ლოგინს (საწოლს) ფერთხავს.

-ე[5] ნამყო ძირითადის სუფიქსი ერთი ტიპის ზმნებში. ალექსანდრედ ქჲნთირნე რჲშ (ბზ. 9) — ალექსანდრემ რაში გამოათრია. სეგზდ უცხჲრ... ანფგთხნე (ბზ. 11) — სევმა მსხლები დაბერტყა. დჲნად ნეპჲლ ედგრმე (ლშხ.) — გოგომ ჩიტი დაიჭირა. კუაპად ადარიკჲლე დაჰჲრ (ლნტ. 129) — კეაპამ თხები გარეკა.

ე[6] ბქ., ლნტ. გამარტივებული **ეჯი** ნაცვალსახ., — ის. ე მუწური მიჩა თხუმ ეჲნური ქჲთნა (ბქ. 288) — ის შურისმაძიებელი თავის თავს უიმისოდაც გამოაჩენდა. ე ლამოქშალად ათოჰიდხ რჲშუი გეზალ ხენწიფს (ლნტ. 295) — იმ ქეისლებმა ხელმწიფეს მიუყვანეს რაშის შვილი.

ე იგივეა, რაც ჱე[2]

ხ-ეაუდარ იგივეა, რაც **ხ-ეჱჲუდჲრ.**

ხ-ეაფხჲნიკ იგივეა, რაც **ხ-ემფხჲნგი**

ხ-ეჲლ იგივეა, რაც **ხ-ეჱოლი.**

ებ იგივეა, რაც **ჱებ.**

ხ-ებჲთქი იგივეა, რაც **ხ-აბთქი.**

ხ-ებგუენი, ხ-ეგუბენი (ჲმბჲგუ||ჲმგუჲბ, ჲხბჲგუ||ჲხგუჲბ; ჲხბეგუნი||ჲხგუებნი) ბზ., გრდუვ. — წა'აწყდება („ეპოვება"). ჰყინტს ჲხბჲგუ კჲლ (ბზ. 392) — ბიჭი გასაღებს წააწყდა („ბიჭს გასაღები ეპოვა"). ლემესგ ესერ დჱსა ახგუება (ბზ. 348) — ცეცხლს ეერ წაეაწყდიო.

ხ-ებდინი (ჲმბიდდა, ჲხბგდ; ჲხბიდნი ბზ., ემბიდდა, ეხბიდდა; ეხბიდნი ლშხ., ჲმებიდდა, ჲხებიდდა, ჲხებიდნი ლნტ.) გრდუვ. — ცეცხლი ეკიდება. ზექი ხორეუს ყჲხბგდდა (ბზ. 321) — შეშის გროვას ცეცხლი წაეკიდა. ყჲხებიდნან აწოლს (ლნტ. 316) — მეინც ცეცხლი წაეკიდა.

ხ-ებენდი იგვეა, რაც **ხ-ებონდი.**

ხ-ებერგი (ლოხბურგენ, ლჲხბურგან., ლჲხბურგი) ბქ., **ხ-ებორგი** (ლოხბორგენ, ლეხბორგჲნ; ლეხბორგი ლშხ., ლჲხუებორგენ, ლჲხებორგან; ლჲხებორგი ლნტ.), გრდუვ. — ხელს ჰკიდებს, ხელს აელებს. ლჲხბგრგან [ალი] უოქრჲშ ლუსდგუჲრს (ბქ. 46) — ამან ჩაავლო ხელი ოქროს ნაწნავებს. მჲგ სკა ხებორგიხ ლჲრტყისა (ლნტ. 44) — ყველანი ქამარში ჩაავლებენ ხელს.

ხ-ებერენი იგივეა, რაც **ხ-ებრენი**

ხ-ებზი (ესუბიზჲნ, ესბიზჲნ; ესბიზი ბზ., ესუბიზენ, ესბიზან; ბქ., ოსბიზენ, ესბიზჲნ; ესბიზი ლშხ., ჲსუებიზენ, ჲსებიზან; ჲსე-

ბიზი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — 'და'აძლება, 'მი'აძლება. ალღა̈რ ყიღ ესბიზა̈̄ნხ [ფა̈ტჷს] (ბზ. 285) — ესენი დააძლნენ კიდეც ფეტვს. საბრალ, შომ'ესერ ხაკვრქა, ეჩქას ესბიზენა (ანდ.) — საბრალო, როცა ეშოვა, მაშინ მისძლომიაო. მაულ თა̈'შს ყ'ა̈სებიზან (ლნტ. 192) — მელა ყველს დააძლა.

ხ-ებიდ (მებიდდა, ხებგდდა; ხები̄დ-დე̄დს ბზ., ხებიდდა, ხებიდდეს ქს., მებგდ, ხებგდ; ხებგდეს ბქ.) გ რ დ უ ვ. — ცეცხლი უკიდია. ხებიდ ქჷეყანას (ბქ. 98) — ქვეყანას ცეცხლი უკიდია.

ხ-ებირგიელ იგივეა, რაც **ხებგრგღე̄ლ.**

ხ-ებიშდი[1] იგივეა, რაც **ხ-ები̄ში**[1].

ხ-ებიშდი[2] იგივეა, რაც **ხ-ებში.**

ხ-ები̄შდი იგივეა, რაც **ხ-ებში**[1].

ხ-ები̄ში (ა̈მბიშა̈̄ნ, ა̈ხბიშა̈̄ნ, ა̈ხბი̄ში) ბზ., **ხ-ებიშდი**[1] (ა̈მბიშდან, ა̈ხბიშდან; ა̈ხბიშდი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — 'წა'ერთმევა. მახე კალონშჷ კულაკა̈რს გგმა̈̄რს ჩჷა̈ხბიშა̈̄ნხ (ბზ.) — ახალი კანონით კულაკებს მიწა ჩამოერთმევათ (წაერთმევათ).

ხ-ებლაჯი იგივეა, რაც **ხ-ებლა̄ნჯი**

ხ-ებლა̄ჯი (ოთბლა̄ჯა̈ნ, ა̈თბლა̄ჯა̈̄ნ; ა̈თბლა̈̄ჯი ბზ., ოთბლა̄ჯენ, ეთბლა̄ჯა̈ნ; ეთბლა̄ჯი ლშხ.), **ხ-ებლაჯი** (ა̈თჷებლაჯენ, ა̈თებლაჯან; ა̈თებლაჯი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'ჩა'აციელდება. დენა სკა̈თებლაჯან, ერე მოჯამა̈გირდ ასოგენანხ (ლნტ. 243) — ქალიშვილი ჩააციედა, რომ მოჯამაგირედ დაეყენებინათ.

ხ-ებონდი იგივეა, რაც **ხ-ებო̄ნდი.**

ხ-ებორგი იგივეა, რაც **ხ-ებერგი.**

ხ-ებორგიელ იგივეა, რაც **ხ-ებგრგღე̄ლ.**

ხ-ებო̄ნდი (ა̈მბო̄ნდა̈̄ნ, ა̈ხბონდა̈̄ნ; ა̈ხბო̈̄ნდი ბზ., ლემბო̄ნდა̄ნ, ლეხბო̄ნდა̄ნ; ლეხბო̄ნდი ლშხ.), **ხ-ებენდი, ხ-ებონდი** (ლა̈მბონდან, ლა̈ხბონდან; ლა̈ხბენდი ბქ., ა̈მებონდან, ა̈ხებონდან; ა̈ხებონდი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეწვება, ეკვრება. [ალი] ყი ხებო̄ნდი მა̄რას ლერქჷალყი (ლშხ. ხორ. 6) — ეს კაცი მიეკვრება განსაცმელზე. ხოლამდ ლა̈მებონდან ჰიშხარყი (ლნტ.) — ცუდად მომეწება ფეხებზე.

ებრა იგივეა, რაც **ჰებრა.**

ხ-ებრენი (ა̈მბა̈რ, ა̈ხბა̈რ; ა̈ხბერნი ბზ., ა̈ხბარ ბქ., ემბარ, ეხბარ; ეხბერნი ლშხ.), **ხ-ებერენი** (ა̈მებარ, ა̈ხებარ; ა̈ხებერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აკლდება. ეშხუ კაკლი̄დი̄ დო̄სა ა̈თბერს (ბზ. 338) — ერთი მარცვალიც არ დააკლდეს. ჩილა̈დლიშ ნამშაჷს ჩილა̈დლიშ დია̈რ ესერ ხებრენი (ანდ.) — ყოველი დღის ნაშრომს ყოველი დღის პური აკლდებაო.

ხ-ებჷრლჷი (ა̈მბჷრლჷან, ა̈ხბჷრლჷან: ა̈ხბჷრლჷი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'მოსდის. 'გა'მოედინება. სი ეჩექა ჯებჷრლჷი ზისხ (ბქ. 101) — შენ იქიდან სისხლი 'გა'მოგდის.

ხ-ებჷრჯიე̄ლ (—, ლახბჷრჯიელე; ლახბჷრჯიელნე) ლშხ. **ხ-ებჷრჯიელ** (—, ლახაბჷრჯიელე; ლახაბჷრჯიელი) ლნტ. — რქენს. ჯანარ ჷშხჷა̄რ ხებჷრჯიე̄ლხ (ლშხ.) — ხარები ერთმანეთს რქენენ. გჷშკჷე ჯა̈ნ დემ ხებჷრჯიელ ჯანა̈რს (ლნტ.) — ჩვენი ხარი არ რქენს ხარებს. იხ. **ხ-ეჩი̄შდღე̄ლ.**

ხ-ებჷ̄რი (ა̈მბჷრა̈̄ნ, ა̈თბჷრა̈̄ნ., ა̈თბჷრი ბზ., ამბჷრან, ათბჷრან; ა̈თბჷრი ბქ., ემბჷრა̄ნ, ეთბჷრა̄ნ; ეთბჷრი ლშხ.), **ხ-ებრელი** (ა̈მებრელან, ა̈სებრელან; ა̈სებრელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უღამდება, უბნელდება. შჷკჷყი ჩჷა̈თბჷრა̈̄ნხ (ბზ. 370) — გზაზე შემოაღამდათ. იხ. **ხ-ელე̄თი.**

ხ-ებლა̄ნჭჷნა̈̄ლ (ლახჷბლანჭჷნა̈̄ლ. ლახბლა̄ნჭჷნა̈̄ლე; ლახბლანჭჷნა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ებლა̄ნჭჷნა̄ლ** (ლოხბლა̄ნჭჷნა̄ლ, ლახბლა̄ნჭჷნა̄ლე; ლახბლა̄ნჭჷნა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ებლანჭჷნა̈ლ** (ლახჷაბლანჭჷნა̈ლ, ლახაბლანჭჷნალე; ლახაბლანჭჷნალი) ბქ., ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ებღაუჭება. ბაბა დი̄რს ხებლა̄ნჭჷნა̈̄ლ (ბზ. 422) — პაპა დირეს ებღაუჭება.

ხ-ებში[1] (ა̈ხჷბიშდ, ა̈ხბი̄შდდა; ა̈ხბიში) ბზ., **ხ-ებიშდი**[2] (ა̈ხჷბიშდ, ა̈ხბიშდიჷ, ა̈ხბიშდი) ბქ., **ხ-ები̄შდი** (ოხბი̄შდ, ეხბი̄შდდა. ეხბი̄შდი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ართმევს. ეჯა ბეფშს ა̈ხბი̄შდდა ჷისგჷს (ბზ.) — მან ბავშვს ვამლი გამოართვა. თხერე დინილს ყინღგლდს ქა ლა̈ხბიშდიჷ (ბქ. 230) — მგელი გოგონას კრავს ართმევდა.

ხ-ებში[2] (ლა̈მბიშა̈̄ნ, ლა̈ხბიშა̈̄ნ; ლა̈ხბიში ბზ., ემბიშა̄ნ, ეხბიშა̄ნ; ეხბიში ლშხ.). გ რ დ უ ვ. — 'მი'ეწოდება, ეძლევა (ხელებში).

გჳიზ ლა̈მბიშა̈ნ შია̈რთექა (ბზ.) — ჩიჩილაკი მოპაწოდეს (მომეწოდა) ხელებში.

ხ-ებგრგჲე̄ლ (ლა̈ხჳბგრგჲე̄ლ, ლა̈ჲ-ბგრგჲე̄ლე; ლა̈ჲბგრგიე̄ლნე) ბზ., **ხ-ებურ-გელ** (ა̈ხჳბურგალ, ახბურგალ; ა̈ხბურგა̈ლი) ბქ., **ხ-ებგრგიელ** (ლოხბგრგიელ, ლახბგრ-გიელე; ლახბგრგიელნე) ლშხ., **ხ-ებორგიელ** (ლახჳაბორგიელ, ლახაბორგიელე; ლახა-ბორგიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეჭიდავება. ჲალ-ჳე ქოლჳ ა̈ხბურგალ! (ბქ. 254) — აბა, დაეჭი-დეო! ჭყინტა̈რ უშხჳა̈რ ხებორგიელხ (ლნტ.) — ბიჭები ერთიმანეთს ეჭიდავებიან.

ხ-ეგანგა̈ჩიელ იგივეა, რაც **ხ-ეგგნგა̈̄ჩჲე̄ლ.**

ხ-ეგბენი (ა̈მგა̈ბ, ოთგა̈ბ‖ა̈თგა̈ბ; ა̈თგებ-ნი ბზ., ემგაბ, ეთგაბ; ეთგებნი ლშხ.), **ხ-ეგე-ბენი** (ა̈მეგაბ, ა̈თეგაბ; ა̈თეგებენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ელრძობა. ფოყ ქა̈თგა̈ბ [მგლგნ-ტეხს] (ბზ. 5) — ლენტეხელს თვეში ელრძო. კო-ლონს... გაგადა ქა̈თეგაბ (ლნტ. 120) — კოლოს ყბა ელრძო.

ხ-ეგდანი იგივეა, რაც **ხ-ეგდა̈̄ნი.**

ხ-ეგდა̈̄ნი (ლა̈მგადა̈ნა̈ნ, ლა̈ხგადა̈ნა̈ნ; ლა̈ხგადა̈̄ნი) ბზ., **ხ-ეგდანი** (ლა̈მგადნან, ლახგადნან; ლა̈ხგადნი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ეალში ვარდება, ეალი ედება. ხჳა̈ჲ გადან ლახგადა̄-ნენა [მა̄რა] (ბზ. 439) — კაცს ბევრი ეალი და-სდებია.

ხ-ეგებენი იგივეა, რაც **ხ-ეგბენი.**

ეგებს იგივეა, რაც **ა̈ნიგებას.**

ხ-ეგენი იგივეა, რაც **ხ-ჷგნი.**

ხ-ეგერშლი იგივეა, რაც **ხ-ეგჳშილი.**

ხ-ეგნი იგივეა, რაც **ხ-ჷგნი.**

ხ-ეგოშლი იგივეა, რაც **ხ-ეგჳშილი.**

ხ-ეგჳა̈̄ნე (ესჳგჳა̈̄ნ, ესგჳა̈̄ნე; ესგჳა̈̄ნ-ნე) ბზ., **ხ-ეგჳანე** (ესჳგჳა̈ნ, ესგჳანე; ეს-გჳანნე) ბქ., **ხ-ეგჳა̄ნე** (ოსგჳა̄ნ, ესგჳა̄ნე; ესგჳა̄ნნე) ლშხ., გ რ დ მ. — დასტირის. ალ ბაჩ-ჳეი ჩი ლადელ ხელწიფხეშ... ხეხჳ ხეგჳანე (ბქ. 60) — ამ ქვას (ქვაზე) ყოველდღე ხელმწი-ფის ცოლი დასტირის.

ხ-ეგჳბენი იგივეა, რაც **ხ-ებგჳენი.**

ხ-ეგჳერშლი იგივეა, რაც **ხ-ეგჳშილი.**

ხ-ეგჳეწენი იგივეა, რაც **ხ-ეგჳწენი.**

ხ-ეგჳიანი (ა̈მგჳიანა̈ნ, ა̈თგჳიანა̈ნ; ა̈თ-გჳია̈ნი ბზ., ა̈მგჳიანან, ა̈თგჳიანან; ათგჳია̈-ნი ბქ., ემგჳიანა̄ნ, ეთგჳიანა̄ნ; ეთგჳიანი ლშხ.), **ხ-ეგჳია̈ნი** (ა̈მეგჳიანან, ა̈თეგჳიანან; ა̈თეგჳია̈ნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უგვიანდება. ლა-ხორ'ს' ლოქ ხეგჳია̈ნიხ (ლნტ. 59) — საკრე-ბულოში აგვიანდებაო (უგვიანდებათო).

ხ-ეგჳშილი (ა̈მგო̈შლა̈̄ნ, ა̈ხგო̈შლა̈̄ნ; ა̈ხგო̈შლი ბზ., ემგოშლა̄ნ, ეხგოშლა̄ნ; ეხგოშ-ლი ლშხ.), **ხ-ეგჳერშლი, ხ-ეგორშლი, ხ-ეგერშლი** (ამგჳერშლან, ა̈ხგჳერშლან‖ახგორშლან; ახგჳერშლი) ბქ., **ხ-ეგოშლი** (ა̈მეგოშლან, ა̈ხეგოშლან; ა̈ხეგოშლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ევსება. ლა̈შდჳს ჳიშკჳ ყ'ა̈ხგორ-შლან (ბქ.) — დათვს პირი გაევსო.

ხ-ეგჳწენი (ოთეგჳწ, ა̈თგჳა̈წ; ა̈თ-გჳეწნი ბზ., ოთჳეგჳწ, ა̈თგჳაწ; ათგეწნი ბქ., ოთეგჳწ, ეთგჳაწ; ეთგჳეწნი ლშხ.), **ხ-ეგჳეწენი** (ა̈თჳეგჳწ, ა̈თეგჳაწ; ა̈თეგჳე-წენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'უ'ძვრება. მარე სკა-თაგჳეწა შტიმხენ რა̈შჳს (ლნტ. 280) — კაცი შესძრომია რაშს ყურიდან.

ხ-ეგცხადი იგივეა, რაც **ხ-ეგცხა̈დი.**

ხ-ეგცხა̈დი (ა̈მგაცხდა̈̄ნ, ა̈ხგაცხდა̈̄ნ; ა̈ხ-გაცხდი ბზ., ამგაცხდან, ახგაცხდან; ახგაცხდი ბქ.), **ხ-ეგცხადი** (ემგაცხდა̄ნ, ეხგაცხდა̄ნ; ეხ-გაცხდი) ლშხ., **ხ-ეცხა̈დი** (ა̈მეცხადან, ა̈ხეცხა-დან; ა̈ხეცხადი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეცხადება (გამოეცხადება). ხელწიფს ქა̈ხგაცხდა̈̄ნ ა̈ნ-გლო̈ზ (ბზ. 299) — ხელმწიფეს ანგელოზი გამოეცხადა.

ხ-ეგგნგა̄ჩჲელ იგივეა, რაც **ხ-ეგგნგა̈̄-ჩჲელ.**

ხ-ეგგნგა̈̄ჩჲე̄ლ (ლახჳგგნგა̈̄ჩჲელ, ლახ-გგნგა̈̄ჩჲე̄ლე; ლახგგნგა̈̄ჩჲე̄ლი) ბზ., **ხ-ეგგნგა-ჩელ** (ლა̈ხჳგგნგაჩელ, ლახგგნგაჩელე; ლახ-გგნგაჩელისგ) ბქ., **ხ-ეგგნგა̄ჩჲელ** (ლოხგგნ-გა̄ჩჲელ, ლახგგნგა̄ჩჲელე; ლახგგნგა̄ჩჲელნე) ლშხ., **ხ-ეგანგა̈ჩიელ** (ლახჳაგანგა̈ჩიელ, ლა-ხაგანგა̈ჩიელე; ლახაგანგა̈ჩიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეჩიჩინება. მა̄რა̈̄ლ ხეგგნგა̈̄ჩჲე̄ლხ [ალ ზურა̄ლს] (ბზ. 313) — კაცები ეჩიჩინებიან ამ ქალს. ხჳა̄ჲხან ლახგგნგა̄ჩჲელე დედელ

ბოგშარს (ლშ.) — დიდხანს ეჩიჩინა დედა ბავშვებს.

ხ-ეგჷნცელ იგივეა, რაც **ხ-ეგჷნცა̈ლ.**

ხ-ეგჷნძა̄ლ იხ. **ხ-ოძგნძა̈ლი.**

ხ-ეგჷრხა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ეძგრხა̈ნი.**

ხ-ეგჷნცა̈ლ (ლოხუგჷნცა̄ლ, ლახგჷნცა̄ლე; ლახგჷნცა̈ლი) ბზ., **ხ-ეგჷნცა̈ლ, ხ-ეგჷნცელ** (ლოხუგგჷნცა̈ლ, ლახგჷნცალე; ლა̈ხგჷნცა̈ლი) ბქ., **ხ-ეგჷნძა̄ლ** (ლოხგჷნძა̄ლ, ლახგჷნძა̄ლე; ლახგჷნძა̄ლნე) ლშ., **ხ-ეგჷნძა̈ლ** (ლახუაგგჷნძა̈ლ, ლახაგგჷნძალე; ლახაგგჷნძალი) ლნტ., გრდუვ. — ექაჩება, ეწევა, ემიდება; ეჯაჯგურება. და̈უ ხეგჷნცა̈ლ ცხემა̈ლს (ბზ. 249) — დევი მშვილდს ემიდება. ხეგჷნძა̈ლ ჟეღ მაულს (ლნტ.) — ექაჩება ძაღლი მელას.

ხ-ეგჷნძა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეგჷნცა̄ლ.**

ედ იგივეა, რაც **ჰედ.**

ხ-ედარა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ედრა̈ლ.**

ხ-ედა̄უში იგივეა, რაც **ხ-ედა̈უში.**

ხ-ედა̈უში (ა̈მდა̄უშა̈ნ, ა̈თდა̄უშა̈ნ; ა̈თდა̈უში) ბზ., **ხ-ედა̄უში** (ემდა̄უშა̄ნ, ეთდა̄უშა̄ნ; ეთდა̄უში) ლშ., **ხ-ედუა̈ში** (ა̈მდაუშან, ა̈თდაუშან; ა̈თდაუში) ბქ., **ხ-ედაუში** (ა̈მედაუშან, ა̈თედაუშან; ა̈თედაუში) ლნტ., გრდუვ. — უფუჩდება, უშავდება. ჭანარს [ესერ] კი̄ნჩხარ ხედა̄უშიხ (ლშ. ხორ. 7) — ხარებს კისრები უფუჩდებათო. [ბუზულს] ჩუათადაუშა კინჩხ (ლნტ. 309) — ბუმს კისერი გაფუჩებია. იხ. **ხ-ეცუდი.**

ხ-ედგარი იგივეა, რაც **ხ-ედგა̈რი.**

ხ-ედგა̈რი[1] (ამდაგან, ათდაგან; ა̈თდაგრი ბზ., ამდაგან, ათდაგან; ა̈თდაგრი ზს., ამადაგან, ათადაგან; ა̈თედაგა̈რი ლნტ.), **ხ-ედგარი** (ამდაგა̄ნ, ათდაგა̄ნ; ეთდაგრი) ლშ., გრდუვ. — უკვდება. დი ლეგდ ოთგრდახ ი ჩუათდაგანხ (ბზ. 302) — დედა აეად გაუხდათ და მოუკვდათ. ეშხუ ზა̄ჲსა ეშხუ... ეთდაგრი... (ლშ. 11) — ერთ წელიწადში ერთი მოუკვდება. ალ დენაგეზალს ჩუათადაგარა დი (ლნტ. 300) — ამ ქალიშვილს დედა მოჰკვდომია.

ხ-ედგა̈რი[2] (ლამდაგა̈ნ, ლახდაგა̈ნ; ლა̈ხდაგრი ბზ., ლამდაგან, ლახდაგა̈ნ; ლა̈ხდაგრი ბქ., ლამადაგან, ლახადაგან; ლა̈ხედაგა̈რი ლნტ.), **ხ-ედგარი** (ლამდაგა̄ნ, ლახდაგა̄ნ; ლეხდაგრი) ლშ. — 'შემო'აკვდება. გეზალ ესერ ლახდაგრა (ბზ. 237) — შვილი შემოჰკვდომიაო (შემომაკვდაო). ეჯჲარ ლოქ ლახდაგრახ უშხუა̈რ (ლშ. 57) — ისინი ერთმანეთს შეჰკვდომიანო. ხელმწიფობა̈ ლა̈ღეშკალჟი უშხუა̈რ ლახადაგანხ (ლნტ. 227) — ხელმწიფობისათვის ცილაობაში ერთმანეთს შეაკვდნენ.

ხ-ედგენი (ლა̈მდა̈გ, ლა̈ხდა̈გ; ლა̈ხდეგნი ზს., ლემდაგ, ლეხდაგ; ლეხდეგნი ლშ.), **ხ-ედეგენი** (ლა̈მედაგ, ლა̈ხედაგ; ლა̈ხედეგენი) ლნტ., გრდუვ. — 'ა'ქრება. ამტყუა̈სგ ეჯ კოჯს ესერ ლახდეგა ისგა (ბქ. 311) — ვარსკვლავი იმ კლდეს მიაქრაო.

ედე ბქ., კავშ. — თუ არ, თუ არა. ამსოლდგდ ესერ ედე ა̈დმა̈დლი, მიჩ ესერ მაშედ მა̈ ხობცა (ბქ. 312) — ისე ადამიანმა თუ [არ] გაილო მადლი, თორემ მე რა შემიძლიაო.

ხ-ედეგენი იგივეა, რაც **ხ-ედგენი.**

ედთგრი იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ედთგ̄რან იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ედო, ადო ზს., **ოდო** ბქ., **ჲედო, ოდო** ლშ., **ედო** ლნტ., კავშ. — თორემ. ქაუ ხა̈ქუე. ედო ქა როქუ ხა̈შხი ლუსუა̈რს (ბზ. 436) — მიიხარი, თორემ ძუძუებს გამოგწევაო. ნოშ ამხირნა, ოდო ღური (ბქ.) — არ გამაბრაზო, თორემ წავალ. ქა ლოქუ ანჴიდხ, ედო შკურა̈ლ ლოქ ლი (ლნტ. 164) — გამოიყვანეთ, თორემ მორცხვიაო.

ედომ იგივეა, რაც **ჰედო̄მ.**

ედორი იგივეა, რაც **ჰედო̄რი.**

ედო̄მ იგივეა, რაც **ჰედო̄მ.**

ედო̄მა̄ჲ იგივეა, რაც **ჰედო̄რი.**

ედო̄რლუა̄ჲ იგივეა, რაც **ჰედო̄რი.**

ხ-ედრა̈ლ (ესუდარა̈ლ, ესდარა̄ლე; ესდარა̈ლ'ნე') ბზ., **ხ-ედრა̈ლ** (ოსდარალ, ესდარალე; ესდარა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ედარა̈ლ** (ა̈სუედარალენ, ა̈სედარალან; ა̈სედარალი) ლნტ., გრდუვ. — უთვალთვალებს, უდარაჯებს. ლუაჰა̈რ ხედრა̈ლ ლედგა̈რიდ კამნი̄ლს (ბზ.

335) — ვაჟკაცი კამბილს მოსაკლავად უდარაჯებს.

ედჷრ იგივეა, რაც **ჰა̈დჷრ.**

ხ-ედჷწი (ა̈მდჷწა̈ნ, ა̈ხდჷწა̈ნ; ა̈ხდჷწი ბზ., ემდჷწა̈ნ, ეხდჷწა̈ნ; ეხდჷწი ლშ.), **ხ-ედუწი** (ა̈მდუწან, ა̈ხდუწან; ახდუწი ბქ., ა̈მედუწან, ა̈ხედუწან; ა̈ხედუწი ლნტ.), გრდუვ. — ეწელება, „'შე'ეძურწება". ათჷი ლეცჷმარ ტაბა̈გლეჟა ხოჩამდ ხედუწი (ბქ.) — ცხელი ელარჯი მაგიდაზე კარგად იწელება (ეწელება). ჯგლჸგთეჲსგა მოლე თეთნე ლახდუწან (ბქ. 30) — რემაში რაღაც შემოიძურწა („შემოეწელა").

ხ-ედჷა̈ში იგივეა, რაც **ხ-ედა̈̄ჷში.**

ედჳიდ იხ. **იჳდე.**

ხ-ეზა̈ზ (ლო̄ხჷეზზ||ლოხჷზაზა̈ნ, ლა̈ხზაზ||ლა̈ხზაზა̈̆ნ; ლა̈ხზა̈ზი) ბზ., **ხ-ეზზჷენი** (ლა̈ხჷეზზ, ლა̈ხზაზ; ლახზეზნი) ბქ., **ხ-ეზაზ'ი'** (ლოხზაზენ, ლეხზაზა̄ნ; ლეხზაზი) ლშ., **ხ-ეზა̈ზი** (ლა̈ხჷეზა̈ზენ, ლა̈ხეზაზან; ლა̈ხეზა̈ზი) ლნტ., გრდუვ. — ევებება. ხალო̄დ... ქა ლა̈ხზაზ დაჳა̈რს (ბზ. 307) — ხალოდი მიევება თხებს. ჟელ ბეჟანს ქა ლა̈ხზაზ (ბქ. 164) — ძაღლი ბეჟანს მიევება. [ჰჸინტს] ქა ლეხზაზა̄ნ მიჩა ჩა̄ჟ (ლშ. 75) — ბიჭს თავისი ცხენი მიევება.

ხ-ეზა̈ზი იგივეა, რაც **ხ-ეზა̈ზ.**

ეზა̈რქა, ეზა̈რხა̈ნს ზს., **ეზარხანს** ლშ., **ეზერხოქა** ლნტ., ზმნზ. 1. კარგა ხანს; დიდხანს. ეზა̈რქა იშდრა̈̄ლხ ბოფშა̈რ (ბზ.) — ბავშვები დიდხანს თამაშობდნენ. ეზერხოქა ხოღელდად ბაბას (ლნტ.) — პაპას კარგა ხანს ველოდით. 2. საკმაოდ კარგად; საკმაოდ შორს. ბარჭალშერს ეზა̈რქა ხადხ ეჩქას (ბქ.) — ბარჭალაანთ საკმაოდ კარგი მდგომარეობა ჰქონდათ მაშინ. ეზერხოქა ა̈მეჩედხ (ლნტ.) — საკმაოდ შორს წასულან. — 3. დროზე, კარგ დროს. ეზარქა ანჳადხ მექორწილ (ლშ.) — მექორწილენი დროზე მოვიდნენ.

ხ-ეზგე (ლოხჷზიგა̈ნ, ლა̈ხზიგა̈̆ნ; ლა̈ხზიგი ბზ., ლოხჷზიგენ, ლა̈ხზიგან; ლახზიგი ბქ., ოსზიგენ, ესზიგა̄ნ; ესზიგი ლშ., ა̈სჷეზიგენ, ა̈სეზიგან; ა̈სეზიგი ლნტ.), გრდუვ. — სახლობს (ასახლია), ცხოვრობს. ალ მარე გიოშერს ხეზგე გა̈ნხენ (ბქ.) — ეს კაცი გიოაანთ გვერდზე სახლობს (გვერდზე ასახლია). პატაშა მიხე ხეზგე ალ ა̈დგილს (ლნტ. 5) — პატაანთ მიხეილი ამ ადგილზე სახლობს. მეშხა ძჷღჷას ბერა̈ლ ხეზგეხ (პოეზ. 10) — შავ ზღვაზე ბერები სახლობენ („შავ ზღვას ბერები ასახლია").

ხ-ეზგი (მეზგიდა, ხეზგიდა; ხეზგიდე̄დს ბზ., მეზგიჷ, ხეზგიჷ; ხეზგიდეს ბქ., მეზგო̄ლ, ხეზგო̄ლ; ხეზგო̄ლდეს ლშ., მეზგოლ'და', ხეზგოლ'და'; ხეზგოლდეს ლნტ.) გრდუვ. — სტკივა. ჟაღჷშა̄ლჷ ესერ ხეზგი ჩიგარ გჷი (ბზ. 416) — გული მუდამ ძალიერ სტკიოდესო. ბაბას თხჷიმ ხეზგიჷ ლეთიშ ლეთ (ბქ.) — პაპას მთელი ღამე თავი სტკიოდა. დეჷთაჲს ხო̄ქჷა, ერე ჳადარ ლოქ ხეზგი (ლშ. 57) — დევთაც უთქვამს, მუცელი მტკივაო.

ეზერ, ეზა̈რ (-იშ||ეზრიშ, -ალ||ეზრა̈ლ ბზ., -რჷ; -ა̈ლ, ეზარა̈ლ ლნტ.), **ეზერ, ეზარ** (-იშ, -ალ) ლშ. — კარგი. ა̈მირანს ეზერ მახელჷა̈ჟ ა̈ხფას (ბზ. 333) — ამირანი კარგი ვაჟკაცი დადგა. დი̄ნა ეზა̈რ ლესგდი ლა̈̄სჷ (ბზ. 368) — ქალიშვილი კარგი შესახედავი იყო. ჷშხჷანა̈რ ეზარ ჳედნი კჷეცენ (ბქ. 1) — უშხვანარში კარგი ხორბალი მოდის. ჩჷ ლისყა̈ლ ეზარ გჷეშ ლი (ლშ. 75) — შერიგება კარგი საქმეა. შჷანა̈რს იარა̈ლი ლიზნა̈ნი ეზერ ხოხალდახ (ლნტ. 7) სვანებმა იარაღის კარგი მოვლა იცოდნენ. **ეზა̈რდ, ეზერდ** ბზ., ლნტ., **ეზარდ** ბქ., ლშ., ზმნზ. — კარგად. შჷკჷს ეზერდ ოთხჷიდ (ბზ. 39) — გზას კარგად გავაგენი. გარდატჸუაჲდ სგა ხაფხიჭე ეზარდ (ლშ. 77) — გარდატყუამ ხელი კარგად სტაცა. ალ გეზალ ლა̈ჲდი ეზარდ ითჷერი (ლნტ. 176) — ეს შვილიც კარგად სწავლობს.

ეზერმა̄რე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშ., -ემიშ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — 1. მოყვარე, მოკეთე. ბეჷას ეზერმარე მასა̈რდ ხორდა (ბქ.) — ბევრს მოკეთე ბევრი ჰყავდა. ეზერმარე მაგ ოხჳიდახ (პოეზ. 89) — მოკეთე ყველა მოუყვანიათ. — 2. კარგი კაცი. ადამოშა სასო ეზერმარე ლას (ლნტ.) — ადამაანთ სასო კარგი კაცი იყო.

ეზრისგ ბზ., ლშ., **ეზრისკ** ლნტ., ზმნზ. — კარგაძალი, საკმაოდ. ქართო̈ბილს ეზრისგს ხა̈ნჩგდიხ თა̈შს (ბზ.) — კარტოფილს

ყველს საკმაოდ ურევენ. ბეფშდ ეზრისკ ა̈ნცხე (ლნტ.) — ბავშვი საკმაოდ გაიზარდა (ბავშვმა საკმაოდ მოიმატა).

ეზრი̄სგა̄ლა (-ლა̈̄შ ბზ., -ლა̄შ ლშხ.), **ეზრისკალა** (-ლა̈ჲშ) ლნტ. — (საკმაოდ) მოზრდილი, მოდიდო. ნოდარ ეზრი̄სგა̄ლა ჰყინტ ლი (ბზ.) — ნოდარი საკმაოდ მოზრდილი ბიჭია. ეჩქა ეზრისკალა დენა ხუ̂ას (ლნტ.) — მაშინ მოზრდილი გოგო ვიყავი.

ხ-ეზუ̂რიელ (ლოხზურიე̄ლ, ლახზურია̄ლე; ლა̈ხზურია̈̄ლი) ბზ., **ხ-ეზუ̂რელ** (ლოხზურელ, ლა̈ხზურიალ; ლა̈ხზურიელი) ბქ., **ხ-ეზუ̂რიელ** (ლოხზურიელ, ლახზურიელე; ლახზურიელნე ლშხ., ლახუ̂აზურიელ, ლახაზურიელე; ლახაზურიელი ლნტ.), გრდუკ. — მიიწევს, იწევს საჩხუბრად. კე̄სა̈რ ხეზურიელ ეჯია̈რს (ბზ.) — კეისარი იმათკენ საჩხუბრად მიიწევს. მეცუალა უშხუ̂ა̈რ ხეზუ̂რიელხ (ლნტ.) — მოჩხუბრები ერთმანეთისაკენ (საჩხუბრად) მიიწევენ.

ხ-ეზუ̂რიელ იგივეა, რაც **ხ-ეზურიელ.**

ხ-ეთა̈უ̂ი (ა̈მთაუ̂ა̈̄ნ, ა̈ხთაუ̂ა̈̄ნ; ა̈ხთა̈უ̂ი ბზ., ა̈მთაუ̂ან, ა̈ხთაუ̂ან; ა̈ხთა̈უ̂ი ბქ.), **ხ-ეთაუ̂ი** (ემთაუ̂ა̄ნ, ეხთაუ̂ა̄ნ; ეხთაუ̂ი) ლშხ., **ხ-ეთენი** (ა̈მეთენან, ა̈ხეთენან; ა̈ხეთენი) ლნტ., გრდუკ. — ებადება. როსტომი ხეხუ̂ს ჰყინტ ა̈ხთა̈უ̂ი (ბზ.) — როსტომის ცოლს ვაჟი დაებადება. მაჰრენე უ̂იდილს ა̈ხთაუ̂ან ჲორი ნაღუ̂ჟურგეზალ (ბქ. 40) — უმცროს დას ორი ვაჟიშვილი დაებადა. ეჯ ზაუ̂ ბეფშ ა̈მეთენან (ლნტ.) — იმ წელს ბავშვი გამიჩნდა.

ხ-ეთელლენი იგივეა, რაც **ხ-ეთლენი.**

ხ-ეთენი იგივეა, რაც **ხ-ეთა̈უ̂ი.**

ხ-ეთერე/ა იგივეა, რაც **ხ-ეთრა.**

ხ-ეთეუ̂რა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეთე̄უ̂რა̈̄ლ.**

ხ-ეთეფ იგივეა, რაც **ხ-ეთო̈ფ.**

ხ-ეთე̄უ̂რა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეთე̄უ̂რა̈̄ლ.**

ხ-ეთე̄უ̂რა̈̄ლ (ლოხთე̄უ̂რა̄ლ, ლახთე̄უ̂რა̄ლე; ლახთე̄უ̂რა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ეთეუ̂რა̄ლ** (ლოხთეუ̂რა̄ლ, ლახთეუ̂რა̄ლე; ლახთეუ̂რა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ეთეუ̂რა̈ლ** (ლახუ̂ათეუ̂რა̈ლ, ლახათეუ̂რალე; ლახათეუ̂რალი) ლნტ., გრდუკ. — თვალყურს ადევნებს, ათვალიერებს. ჯაბა̄ დედე̂ ლეთრელღ̄რის ხეთეუ̂რა̄ლ (ლშხ.) — ჯაბას დედა სარძლოს დაეძებს (ათვალიერებს). ოჯა̈ხ ჩიგარ ხეთეუ̂რალდა... დენას (ლნტ. 46) — ოჯახი ქალიშვილს ყოველთვის თვალყურს ადევნებდა.

ხ-ეთირი იგივეა, რაც **ხ-ეთღ̄რი.**

ხ-ეთი̄რი იგივეა, რაც **ხ-ეთღ̄რი.**

ხ-ეთლენი (ლო̄ხუ̂ეთლ, ლა̈ხთა̈ლ; ლა̈ხთელნი ბზ., ლოხუ̂ეთლ, ლახთალ ბქ., ლოხუ̂ეთლ, ლეხთალ; ლეხთელნი ლშხ.) **ხ-ეთელლენი** (ლა̈ხუ̂ეთლ, ლა̈ხეთალ; ლა̈ხეთელენი) ლნტ., გრდუკ. — ეკარება, ეხება. ჯ'ე̄სერ ზურა̄ლს დე̄სა ხა̈თლა იუ̂ალადა̈ლ (ბზ. 236) — მე ქალს არასდროს გავეკარებიარო. დო ლოქ გიმს ხეთილეს ი დო დეცს ხება̄ჯგე̄ნს (ლშხ. 56) — არც მიწას ეკარებოდეს (იყოს მიკარებული) და არც ცას იყოს მიბჯენილიო.

ეთლო̄ნი იხ. **ხ-ალა.**

ხ-ეთნი (ემთენა̈ნ, ესთენა̈ნ; ესთენი ბზ., ემთენა̈ნ, ესთენა̈ნ; ესთენი ბქ., ემთენა̄ნ, ესთენა̄ნ; ესთენი ლშხ.), **ხ-ეთენი** (ა̈მსეთენან, ა̈სეთენან; ა̈სეთენი) ლნტ., გრდუკ. — 'და'ეტყობა, ემჩნევა. ისგუ̂ი ქორხენქა̈შ ლიზი ქორს ჟ'ესთენა̈ნ (ბქ.) — შენი სახლიდან წასვლა სახლს დაეტყო. ტოტი ნაყირ ჟ'ესთენა̄ნ აყბაყი (ლშხ.) — ხელის 'მო'ნარტყამი დაეტყო ლოყაზე. ჟ'ა̈სეთენან ჰა̈დ ზურალს (ლნტ. 293) — ქალს მუცელი დაეტყო.

ხ-ეთოფ იგივეა, რაც **ხ-ეთო̈ფ.**

ხ-ეთო̈ფ (ოხუ̂თუ̂ეფ, ახთოფე||ახთუ̂ეფ; ახთუ̂ეფნე) ბზ., **ხ-ეთეფ** (ოხთეფ, ახთოფე; ახთეფისგ) ბქ., **ხ-ეთოფ** (ოხთოფ, ახთოფე; ახთოფნე) ლშხ., **ხ-ეთუ̂ეფ** (ახუ̂ათუ̂ეფ, ახათუ̂ეფ; ახათუ̂ეფნე) ლნტ. გრდუკ. — თოფს ესვრის. ლაჩა̈ლჟი ახთოფეხ მასა̈რდ (ბზ. 23) — გაქცევისას თოფი ბევრჯერ ესროლეს. ოხთოფედ ი ქ'აშყა̈დ დერათეჩუ (ბქ. 206) — თოფი ვესროლეთ და გაყინულ თოვლზე გადმოვარდა. ოხთოფახ უშხუ̂ა̄რდ (ლშხ. 57) — ერთმანეთისათვის თოფი უსვრიათ. ქა ხა̈წედა ჲერსკნს ი ახოთოფა (ლნტ. 286) — დაუნახავს არჩვი და თოფი უსვრია. თუ̂ეფ ქა ესკიდ ი ხეთოფდა (ჰოეზ. 72) —

თოფი აილოძა ესროლდა ცთ ... ნნი

... ხ-ეთრა (მეთრო̄ნდა? ხეთრო̄ნდა; ხეთ-რო̄ნდე̄ს ბზ., მეთნე̄ნ, ხეთნე̄ნ; ხეთნე̄ნდეს ბქ., მეთრო̄ნ. ხეთრო̄ნ; ხეთრო̄ნდა ლშ.), **ხ-ეთერე** (მეთერგნდა; ხეთერგნდა; ხეთე-რგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ატყვია, ჰჩნია, აჩნე-ვია. მიჩა ნახუ̄ჩი მიჩა ქორს ხეთრა (ბზ.) — მისი სიკარგე მის სახლს ეტყობა. ამ ღოლა̈ქს პაშთქე ხეთრა (ბქ.) — ეს ცხვარი მაკე უნდა იყოს (ამ ცხვარს მაკეობა ეტყობა). კოტროლუ̄ლ ნიშანჷლ ლოქ ეი ხეთრა მიჩ (ლშ.) — მე პა-ტარა ნიშანი მეტყობაო.

ხ-ეთრინა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეთრინა̈ლ.**

ხ-ეთრინა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეთრინა̈ლ.**

ხ-ეთრინა̈ლ (ლოხუ̄თირნა̈ლ, ლახთირ-ნა̈ლე; ლახთირნა̈ლი) ბზ., **ხ-ეთრინალ** (ლოხუ̄თირნალ, ლახთირნალე; ლახთირნა̈-ლისგ||ლახთირნა̈ლი ბქ., ლახუ̄ა̈თირნა̈ლ, ლა-ხა̈თირნალე; ლახათირნა̈ლი ლნტ.), **ხ-ეთრი-ნა̄ლ** (ლოხთირნა̄ლ, ლახთირნა̄ლე; ლახ-თირნა̄ლნე) ლშ., გ რ დ მ. — 'და'ათრევს. ლუსდგუ̄ა̈რს... გიმჟი ხეთრინა̈ლ (ბზ. 272) — ნაწნავებს მიწაზე დაათრევს. ჩია̈ჯ ეჯის ხეთ-რინა̈ლ (ბქ.) — ყველგან იმას დაათრევს. ამჟი ხეთრინა̈ლ მიჩა კაბს (ლნტ.) — ასე დაათრევს თავის კაბას.

ხ-ეთუ̄ეფ იგივეა, რაც **ხ-ეთო̄ფ.**

ხ-ეთუ̄ფენი (ლოხუ̄ეთუ̄ფ, ლა̈ხთუ̄ა̈ფ; ლა̈ხთუ̄ეფნი ზს., ლეხთუ̄აფ; ლეხთუ̄ეფნი ლშ.), **ხ-ეთუ̄ეფენი** (ლა̈ხუ̄ეთუ̄ფ, ლა̈ხეთ-უ̄აფ; ლა̈ხეთუ̄ეფენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — 'მი'ეფარება, ('მი'ეკარგება რაღაცას). შიშდ ლა̈ხთუ̄ა̈ფს თანუ̄ (ბზ.) — თვალს უცებ მიე-ფარნენ. ალა̈რ ლა̈წუ̄ეს სგა̈ჲ ლა̈ხთუ̄აფს... (ბქ. 97) — ესენი თვალს როგორც კი მოეფარ-ნენ... ჲერსკნა̈ლ კოჯა̈რს ლა̈ხეთუ̄აფს (ლნტ.) — არჩვები კლდეებს მოეფარნენ (მიეკარგნენ). იხ. ხ-ექრა̈უ̄ი.

ხ-ეთხა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ეთხნი.**

ხ-ეთხეკენი იგივეა, რაც **ხ-ეთხკენი.**

ხ-ეთხელი იგივეა, რაც **ხ-ეთხე̄ლი.**

ხ-ეთხეფენი იგივეა, რაც **ხ-ეთხფენი.**

ხ-ეთხე̄ლი ('ლ'ა̈ხუ̄თხალ, 'ლ'ა̈ხთხა̈ლ; ლა̈ხთხელნი ბზ., ოხთხე̄ლ, 'ენთხე̄ლე; ენ-თხე̄ლნე ლშ.), **ხ-ეთხელი** (ოხუ̄თხელ, ახ-თხელიუ̄; ახთხელნი ბქ., ა̈ხუ̄ეთხელ, ა̈ხე-თხელდა; ა̈ხეთხელნი, ლნტ.) გ რ დ მ. — ეძებს. უ̄ა̈ზრა̈რ თუ̄ეთნა გიცრა̈რს ხეთხე̄ლიხ (ბზ. 411) — ეშმირები თეთრ ვერძებს ეძებენ. ჰას-უ̄იშ ლამუ̄არს ხეზგეჯგდ ი სამგრთა̈ლს ხე-თხელიუ̄ (ბქ. 293) — ასული მამის ოჯახს ემ-დუროდა და სამართალს ეძებდა. ჲერუ̄ალე ლგგრემ გულისგა ფა̈თუ̄ს ესერ ხათხელინა (ანდ.) — ვიღაც კვერცხის გულში ბეწვს ეძებ-დაო. ეჩქა [ეჯჲარ] რანგს ხეთხე̄ლიხ (ლშ. 19) — მაშინ ისინი თაფლუჭს ეძებენ. თელ სოფელ ხა̈თხელნა ბიტუ̄ს (ლნტ. 74) — თურმე მთელი სოფელი ბიჭუს ეძებდა.

ხ-ეთხე̄ლუ̄ა̈ლ (ლა̈ხუ̄თხე̄ლუ̄ა̈ლ, ლახ-თხე̄ლუ̄ა̈ლე; ლა̈ხთხე̄ლუ̄ა̈ლი) ბზ., გ რ დ უ კ. — დაეძებს. თამბილ მარას ხეთხელუ̄ალე (ჰოუზ. 148) — თამბილი კაცს 'და'ეძებს.

ხ-ეთხი (მეთხა̈ნ, ხეთხა̈ნ; ხეთხი ბზ., ა̈მ-თხან, ა̈ხთხან; ახთხი ბქ., მეთხა̈ნ, ხეთხა̈ნ; ხე-თხი ლშ., მეთხან, ხეთხან; ხეთხი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ეშოვება, 'მო'ეპოვება, ეძლევა, შე-ძინება. ლეზუ̄ებჷ ჩუ ხეთხი [ჰყინტს] (ბზ. 283) — ბიჭს საჭმელიც ეშოვება. ქა̈ლზელალად ი... ლეზუ̄ებ გუ̄ეთხი (ლნტ. 161) — გავიაროთ და საჭმელს ვიშოვეით (საჭმელი გვეშოვება). კუ̄ა-ჩხა̈ჲ ქათლა̈დგნქა მამგუ̄ეშ ჯეთხა̈ნ (ჰოუზ. 24) — კოჭლი ქათმის გარდა არაფერი იშოვე (გა-შოვა).

ხ-ეთხკენი (ესუ̄ეთხკ, ესთხა̈კ; ესთხეკნი ბზ., ოსეთხკ, ესთხაკ; ესთხეკნი ბქ., ლშ.), **ხ-ეთხეკენი** (ა̈სუ̄ეთხკ, ა̈სეთხაკ, ა̈სეთხეკე-ნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ელევენთება, ესხმება, ეწვე-თება. ეჩქა ყორა̈ ლაგა̈გიჟინ ესუ̄ეთხეკნი (ბზ. 366) — მაშინ კარის ზღურბლზე დაველევენთები. ათუ̄ი ქაქ ესთხაკ ტოტლექუ̄ა (ლშ.) — ხელ-ზე ცხელი ფაფა დაესხა.

ხ-ეთხნი (ლოხუ̄ეთხნ||ლოხუ̄თხანა̈ნ, ლა̈ხთხანა̈ნ; ლა̈ხთხა̈ნი ბზ., ლოხთხანენ, ლეხ-თხანა̈ნ; ლეხთხანი ლშ.), **ხ-ეთხა̈ნი** (ოთთხა̈-ნენ, ა̈თთხანან; ა̈თთხა̈ნი ბქ., ა̈თუ̄ეთხა̈ნენ, ა̈თეთხანან; ა̈თეთხა̈ნი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ხვდება, 'შე'ეყრება, აწყდება. ამჷ დის და̈უ̄ ლა̈ხთხანა̈ნ (ბზ. 243) — ამის დედას დევი შე-

ყარა. ბეჳა... ღჳაშა̈შ ჯეგს ათხანენა (ბქ. 312) — ბევა ჯიხვის ჯოგს შეჰყრია (წასწყდომია). ჩიქე მა̄ ხათხნე̄ნახ ეჯკალიბ მეცარს (ლშხ. 12) — იმისთანა მკითხაეს ჯერ არ შეხვედრიან.

ხ-ეთხფენი (ლო̄ხჳეთხფ, ლა̈ხთხა̈ფ; ლა̈ხთხეფნი ბზ., ლოხჳეთხფ, ლახთხაფ; ლახთხეფნი ბქ., ლოხჳეთხფ, ლეხთხაფ; ლეხთხეფნი ლშხ.), **ხ-ეთხეფენი** (ლა̈ხჳეთხფ, ლა̈ხეთხაფ; ლა̈ხეთხეფენი) ლნტ., გრდუვ. 1. 'გადა'ეკიდება. ჰალა̈გს ოსეთხფ (ბქ.) — ღობეს გადაევეკიდე. ლეგმერდე ჳედნიშ ლა̈ხეთხაფ ლაყჳრაყი (ლნტ.) — ავადმყოფი ძლივს 'გა'დაწვა (გადაეკიდა) საწოლზე. 2. ბზ., ქს. — იხმარება გამოთქმაში. **მათხა̈ფ ლა̈ხთხა̈ფ** (ბზ.) — **მათხეფ ლეხთხაფ** (ლშხ.) — **მათხაფ ლა̈ხეთხაფ** (ლნტ.) — მონადები, აყოლილი (მიწიდან...) მოედეა (აჰყვა). ბიკგნჩხალ'ი'... ფაუ ლახ ჯელჳე̄ნი, მათხეფ ლოქ დეშ ხეთხფენი (ლშხ., ხორ. 5) — ნეკერჩხლის ჯოხი თუ 'გ'ექნება, მონადები (აყოლილი) არ მო'გ'ედებაო. 3. ბქ. — გადაედება (ავადმყოფობა). ლეგლირდე ხეთხფენი ნაღქურს (ბქ.) — ბავშვს ავადმყოფობა 'გადა'ედება.

ხ-ეთჵ̄რი (ლა̈მთჵ̄რა̈ნ, ლა̈ხთჵ̄რა̈ნ; ლა̈ხთჵ̄რი) ბზ., **ხ-ეთირი** (ლა̈მთირან, ლა̈ხთირან; ლა̈ხთირი ბქ., ლა̈მეთირან, ლა̈ხეთირან; ლა̈ხეთირი ლნტ.), **ხ-ეთი̄რი** (ლემთი̄რა̄ნ, ლეხთი̄რა̄ნ; ლეხთი̄რი) ლშხ., გრდუვ. — ეტყობა. ძერ ილროჳა̈ლ, ყი ლა̈ხთჵ̄რა̈ნ (ბზ.) — რომ იტყუებოდა, შეეტყო. მისა̈ს ხოჩა მოსაჳა̈ლ ხეთირი (ბქ.) — წელს ეტყობა კარგი მოსავალი იქნება. ეჯის ყილეხთი̄რა̄ნ, ერე მა̄ ხაკფჵ̄ნ ალ საქმე (ლშხ.) — იმას შეეტყო, რომ არ სურდა ეს საქმე.

ხ-ეია̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეჰო̄ლი.**

ხ-ეისნა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ე̄სნა̈ჳ.**

ხ-ეი̄დჳნი (ამი̄დჵ̄ნ, ახი̄დჵ̄ნ; ა̈ხი̄დუნი‖ა̈ხძი̄დი ბზ., ეხი̄დუნი ლშხ.), **ხ-ეიდგნი** (ამა̈ძდგნ, ახა̈ძდგნ; ა̈ხეძდგნი) ბქ., **ხ-ეძდუნი** (ამა̈ძდგნდა, ახა̈ძდგნდა; ა̈ხეძდჳნი) ლნტ., გრდუვ. — 'მო'შივდება. წინწლა̈რს მჳჳა̈რ ახი̄დჵ̄ნხ (ბზ. 24) — წიწილებს ძალიან მოშივდათ. თამის სუროუ ახა̈ძდგნ (ბქ.) — თამის ძალიან მოშივდა.

ხ-ეი̄სნაჳი იგივეა, რაც **ხ-ე̄სნა̈ჳ.**

ხ-ეკაბალ იგივეა რაც **ხ-ეკბა̈̄ლ.**

ხ-ეკაბა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეკბა̈̄ლ.**

ხ-ეკარქი, ხ-ეკჵრქი (მეკარქიჳ, ხეკარქიჳ; ხეკჵრქი ბქ.) გრდუვ. — ეშოვება (ჰყავს). ილყაფალ, მელყაფა̈ლ ეშაჳ ხეკჵრქიჳ (ბქ. 288) — ხუმრობდა, თუ სახუმარო ვინმე ჰყავდა (ეშოვებოდა). ნალკჳიჰ ღჳაშა ჩუ ხაკჵრქა (ჰოეზ. 138) — საუკეთესო ჯიხვი ჰშოვებია. იხ. **ხ-ეთხი.**

ეკა̈ლი იგივეა, რაც **ეჯკა̈ლი'ბ'.**

ხ-ეკა̄რჩხი იგივეა, რაც **ხ-ეკა̈̄რჩხი.**

ხ-ეკა̈̄რჩხი (ა̈თჳკა̄რჩხა̈ნ, ა̈თკა̄რჩხა̈̄ნ; ა̈თკა̈̄რჩხი) ბზ., **ხ-ეკა̈რჩხი** (ოთკარჩხენ, ა̈თკარჩხან‖ეთკარჩხან; ა̈თკა̈რჩხი‖ეთკა̈რჩხი) ბქ., **ხ-ეკა̄რჩხი** (ოთკა̄რჩხენ, ეთკა̄რჩხა̄ნ; ეთკა̄რჩხი) ლშხ., **ხ-ეკორჩხი** (ა̈თჳეკორჩხენ, ა̈თეკორჩხან; ა̈თეკორჩხი) ლნტ., გრდუვ. — 'ა'ცოცდება (ხეზე, კლდეზე...). ცეროდინა მეგამ ეთკარჩხან (ბქ. 93) — ცეროდენა ხეზე აცოცდა (ხეს ააცოცდა).

ხ-ეკბა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეკბა̈̄ლ.**

ხ-ეკბა̈̄ლ (ლოხკაბა̈̄ლ, ლახკაბა̈̄ლე; ლახკაბა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ეკბა̈ლ** (ლოხკაბა̈ლ, ლახკაბალე; ლახკაბა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეკაბა̄ლ** (ლოხკაბა̄ლ, ლახკაბა̄ლე; ლახკაბა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ეკაბა̈ლ** (ლა̈ხჳეკაბალენ, ლახეკაბალან; ლა̈ხეკაბალი) ლნტ., გრდუვ. — ეფერება. ბეგი ყ'ახაკაბალა ლახჳბას (ლნტ. 94) — ბეგი ძმებს მოჰფერებია.

ხ-ეკდენი-ხ (ლა̈ხჳკა̈დდ, ლა̈ხკა̈დხ; ლა̈ხკედნიხ ბზ., ლა̈ხჳკადდ, ლა̈ხკადხ; ლა̈ხკედნიხ ბქ., ლოხკადდ, ლეხკადხ; ლეხკედნიხ ლშხ.), **ხ-ეკედენი-ხ** (ლა̈ხჳეკადდ, ლა̈ხეკადხ, ლა̈ხეკედენიხ) ლნტ., გრდუვ. — ერთმანეთს აწყდებიან. უშხჳა̄რ ხეკდენიხ ლაყა̈̄რია̄ლს (ბზ.) — ჩხუბით ერთმანეთს აწყდებიან. ალე მა̈გ სა̈ხენწიფ სკა ლა̈ხჳეკადდ (ლნტ. 223) — მთელი ეს სახელმწიფო ერთმანეთს მივაწყდით.

ხ-ეკედენი-ხ იგივეა, რაც **ხ-ეკდენიხ.**

ეკენობ იგივეა, რაც **ძენკანობ.**

ხ-ეკი̄დი (ა̈მკი̄და̈̄ნ, ა̈ხკი̄და̈̄ნ; ა̈ხკი̄დი) ბზ., **ხ-ეკიდი** (ა̈მკიდან, ა̈ხკიდან; ა̈ხკიდი) ბქ.

გ რ დ უ ვ. 1. 'მი'ილება (მხედველობაში); 'ჩა'ეთიშება. ამშელდ მიზეზა̈რხა̈ნქა ეშხუ მა̄მ ა̈მკი̄და̈ნ (ბზ.) — ამდენი მიზეზიდან ერთიც არ მიიღეს ჩემგან. 2. 'გა'დახდება. მუქჷთერს ნა̈ქჷთერიშ თხჷიმ ა̈ხკიდჷი (ბქ. 293) — ქურდს მოპარულის თავი უნდა გადაეხადა (გადახდებოდა).

ხ-ეკლი (ა̈მკჷლა̈ნ, ა̈თკჷლა̈ნ; ა̈თკჷლი ბზ., ა̈მკჷლა̈ნ||-ან, ა̈ხკჷლა̈ნ||-ან; ა̈ხკჷლი ბქ., ემკჷლა̄ნ, ეთკჷლა̄ნ; ეთკჷლი ლშხ., ა̈მეკჷლან, ა̈თეკჷლან; ა̈თეკჷლი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეკეტება, ეჭედება. ცენტრა ქა̈მკჷლა̈ნ (ბქ. 204) — შამხანა გამეჭედა.

ხ-ეკჷთჷნი (მეკუთჷნო̄ლ'და', ხეკუთჷნო̄ლ'და'; ხეკუთჷნო̄ლნი ბზ., მეკუთჷნიჷ, ხეკუთჷნიჷ; ხეკუთჷნოლნი ბქ.), გ რ დ უ ვ. 1. ეკუთვნის. ალ ზურა̄ლა̈ ხჷნსგა მიჩ როქჷ ხეკუთჷნი (ბზ. 441) — ამ ქალის ნახევარი მე მეკუთვნისო. მა̈ ხეკუთნიჷხ ალა̈რს ნამშაჷ, მერმ' ეჯიცა̈ლ სგა ლოხტყუბეხ ადა̈იდ (ბქ. 63) — ამათ ნამუშევარი რაც ეკუთვნოდათ, მეორე იმდენი კიდევ დაუმატეს. 2. 'მი'ეკუთვნება. (ლა̈მკუთჷნა̈ნ; ლა̈ხკუთჷნა̈ნ; ლა̈ხკუთჷნი ბზ., ლამკუთჷნან, ლახკუთჷნა̈ნ; ლა̈ხკუთჷნი ბქ.) ქორ მი ლა̈მკუთჷნა̈ნ (ბზ.) — სახლი მე მომეკუთვნა.

ხ-ეკჷდენი იგივეა, რაც **ხ-ეკჷდუნი.**

ხ-ეკჷდუნი (ა̈მკჷა̈დნა̈ნ, ა̈თკჷა̈დნა̈ნ; ა̈თკჷა̈დნი) ბზ., **ხ-ეკჷდნი** (ემკჷედჷნა̈ნ, ესკჷედნა̄ნ: ესკჷედნი) ლშხ., **ხ-ეკჷედენი** (ა̈მსეკჷედნან, ა̈სეკჷედნან; ა̈სეკჷედნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აკლდება. მგლა̄შხ ძჷირდ, ე̄რ ესკჷედნი ლიმჷრყჷამა̄ლს (ლშხ. 20) — ლაშქარი ძვირად, რომ დააკლდეს კოშკაობას. მი მერბე თანრიგმოყ ა̈მსეკჷედნან ჲერბი მჭჷერჷა̈ლ (ლნტ. 99) — მეორე თანრიგამდე ორი მწვერვალი დამაკლდა.

ხ-ეკჷედენი იგივეა, რაც **ხ-ეკჷდუნი.**

ხ-ეკჷეჷენი[1] (ა̈მკჷაჷ, ა̈თეკჷაჷ; ა̈თეკჷეჷენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გამოჩნდება (გამოიცდება). აჷე ა̈ჲკჷეჷენეხ (||აჰკჷეჷენეხ), მაგჷა̈რდ ახოზნიდ მიშკჷა ჲეხჷს ი გეზელილს (ლნტ. 239) — აბა თქვენ იცით (აბა გამოჩნდება), თუ როგორ მოუვლით ჩემს ცოლსა და შვილებს.

ხ-ეკჷეჷენი[2] იგივეა, რაც **ხ-ეკჷჰენი.**

ხ-ეკჷეშენი იგივეა, რაც **ხ-ეკჷშენი**[1].

ხ-ეკჷია̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეკჷჰირიე̄ლ.**

ხ-ეკჷიშა̈ლ იხ. **იკჷიშა̈ლ.**

ხ-ეკჷიში იგივეა, რაც **ხ-ეკჷი̄ში** (1. მნიშვ).

ხ-ეკჷი̄ში (ა̈თჷკჷი̄შა̈ნ, ა̈თკჷი̄შა̈ნ; ა̈თკჷი̄ში ბზ., ოთკჷი̄შენ, ეთკჷი̄შა̄ნ; ეთკჷი̄ში ლშხ.), **ხ-ეკჷიში** (ა̈თჷეკჷიშენ, ა̈თეკჷიშან; ა̈თეკჷიში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. 'ჩა'აცივდება, არ ეშვება, არ ეხსნება. დი̄კონს ხეხჷ... სგა̄თკჷი̄შენა (ლშხ. 58) — დიაკვანს ცოლი ჩასციებია. სკათაკჷიშა და̈ჷ მიჩა დის (ლნტ. 272) — დევი თავის დედას ჩასციებია. 2. (ა̈მკჷი̄შა̈ნ, ა̈თკჷი̄შა̈ნ; ა̈თკჷი̄ში) — 'გა'ემქლავნება. 3. ბზ. (იხმარება მხოლოდ III პირში. —, ა̈ხკჷა̈შ; ა̈ხკჷეშნი) — 'მო'ემტვრევა, 'მო'სტყდება. კჷა̈ში ეჯჷი ფჷრილი, მა̄მ ხეკჷი̄ში (ბზ.) — მჭადი ისე ხმელია, რომ ვერ მოტეხ (არ 'მო'ეტეხება).

ხ-ეკჷჲ/იენი იგივეა, რაც **ხ-ეკჷჰენი.**

ხ-ეკჷრი იხ. **იკჷა̈რი**[2].

ხ-ეკჷფხენი (ლო̄ხჷეკჷფხჷ, ლა̈ხკჷა̈ფხ; ლა̈ხკჷეფხნი ბზ., ლოხჷეკჷფხ, ლა̈ხკჷაფხ; ლა̈ხკჷეფხნი ბქ., ლო̄ხჷეკჷფხ, ლეხკჷაფხ; ლეხკჷეფხნი ლშხ.), **ხ-ეკჷეფხენი** (ლა̈ხჷეკჷფხ, ლა̈ხეკჷაფხ; ლა̈ხეკჷეფხენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მი'ახტება. და̈შდჷ შიშდ ჟი ლა̈ხკჷა̈ფხ ლალთაშას (ბზ. 360) — დათვი ხელად მიახტა ყელის ჭურჭელს („საყელეს"). ლახაკჷეფხა ლა̈ჩჷ (ლნტ. 188) — მიხტომია ირემი.

ხ-ეკჷშენი[1] (ლო̄ხჷეკჷშ, ლა̈ხკჷა̈შ||-აშ; ლა̈ხკჷეშნი ბზ., ლო̄ხჷეკჷშ, ლეხკჷაშ; ლეხკჷეშნი ლშხ.), **ხ-ოკჷეშენი** (ლა̈ხჷუკჷშ, ლა̈ხოკჷაშ; ლა̈ხოკჷეშენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გამო'უტყდება, 'გა'უმხელს. ხოლა კა̈ფიშ ხი ი ქა დეშ ლა̈ჯეკჷშ (ბზ. 359) — ცუდი ხასიათისა ხარ და ვერ გამოგიტყდი. ბეჷა ჰამს ქა ხეკჷშენი... ზურალს ლეჷშდედილს (ბქ. 315) — დილას ბევა საიდუმლოს გაუმხელს ქალს.

ხ-ეკჷშენი[2] (ა̈მკჷაშ, ა̈თკჷაშ; ა̈თკჷეშნი ბქ., ემკჷაშ, ეთკჷაშ; ეთკჷეშნი ლშხ., ამკჷაშ, ათოკჷაშ, ათოკჷეშენი ლნტ.) — 1. უტყდება. მი ლადი კოკაჲ ემკჷაშ (ლშხ.) — მე

დღეს კოკა გამიტყდა. 2. უტყდება გული. ალა̈რს გჷ'ეთკჷაშხ (ბქ. 93) — ამათ გული გაუტყდათ.

ხ-ეკჷჰენი (ლო̄ხჷეკჷჰ, ლა̈ხკჷა̈ჰ; ლა̈ხკჷეჰნი ბზ., ლახჷეკჷჰ ბქ.), **ხ-ეკჷდენი**[2] (ლოხკჷედენ, ლეხკჷედან; ლეხკჷედნი) ლშხ., **ხ-ეკჷეჷენი** (ლა̈ხჷეკჷ, ლა̈ხეკჷაჷ; ლა̈ხეკჷეჷენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ეცდება. ეჯა ლა̈ხკჷა̈ჰ ქა ლა̈ზხს (ბზ.) — ის გასელას შეეცადა. მახელჷაყა̈რ ჩიხენ ხეკჷჰენიჷხ ისგა ლიზის (ბქ. 232) — ვაჟკაცები ყოველი მხრიდან ეცდებოდნენ შესვლას. 2. ბზ. (ლა̈მკჷა̈ჰ, ლა̈ხკჷა̈ჰ; ლა̈ხკჷეჰნი) — ეცნობება. ეჯას ლა̈ხკჷა̈ჰ გეზლა̈ ლიჰედ (ბზ.) — იმას შვილის მოსვლა ეცნობა.

ხ-ეკჷჰირიე̄ლ (ლა̈ხჷკჰირიე̄ლ, ლა̈ხკჰირი̄ელე; ლა̈ხკჰირი̄ელნე) ბზ., **ხ-ეკჷია̈ლ** (ლა̈ხჷეკჷიალიენ, ლა̈ხეკჷიალან; ლა̈ხეკჷიალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ცდილობს, ეცდება. [ეჯდა̈რ] ცხემა̈დს ხეკჷჰირიე̄ლხ ლიბჷცეს (ბზ. 252) — ისინი მშვილდის მომზიდვას ცდილობენ. ჰყინტ ხჷა̈ის ხეკჷია̈ლ ამშა ლისყეის (ლნტ.) — ბიჭი ბევრს 'ცდილობს ამის გაკეთებას.

ხ-ეკგრქი იგივეა, რაც **ხ-ეკარქი.**

ხ-ელაფვა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ელფვა̈რი.**

ხ-ელა̈კი იგივეა, რაც **ხ-ელკი.**

ხ-ელა̈ნდ'ი' (ლა̈მლანდ, ლა̈ხლანდ; ლა̈ხლა̈ნდი‖ლა̈ხლგნდი ბზ., ლა̈ხლანდა̈ნ, ლა̈ხლა̈ნდი ბქ., ლა̈მელანდან, ლა̈ხელანდან; ლა̈ხელანდი ლნტ.), **ხ-ელგნდი** (ლემლგნდა̄ნ, ლეხლგნდა̄ნ; ლეხლგნდი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ელანდება, ეჩვენება. ზურა̄ლს ქა მირ ლეხლგნდა̈ნ მა̈ძღენა (ბზ.) — ქალს რაღაც მოელანდა. თა̈თიას ლგდგარუ ხალანდოლნა (ლნტ.) — თათიას თურმე მიცვალებულები ელანდებოდა.

ხ-ელა̈ჟრიელ იგივეა, რაც **ხ-ელჟირიე̄ლ.**

ხ-ელგაცა̈̄ლ (ლოხჷლგაცა̈̄ლ, ლახლაგცა̈ლე; ლახლაგცა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ელგაცა̈ლ** (ლოხლაგა̈ც, ლახლაგცე; ლახლაგცისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ეხუმრება, ემასხრება. ნეჰნა̈შ ნაჩომს მისიშ ესერ აშ ხა̈ლგაცალა (ანდ.) — შარშანდელ ნაქნარს წლევანდელი დასცინოდაო. იხ. **ხ-ელყაფვა̈ლ, ხ-ეხჷმარა̄ლ.**

ხ-ელდელ (ოხულდელ, ა̈ნგლდელე; ანგლდელნე ბზ., ა̈ნგლდელისგ ბქ., ოხულდელ, ენგლდელე, ენგლდელნე ლშხ., ა̈ხჷილდელ, ა̈ნილდელე; ა̈ნილდელი ლნტ.) გ რ დ მ. — მწყემსავს. ბაჰ ხამა̈რს ხელდელ (ბზ. 404) — მღვდელი ღორებს მწყემსავს. მება̈ტე მინდჷერისა ბატა̈რს ხელდელ (ლნტ. 232) — მებატე მინდორში ბატებს მწყემსავს.

ხ-ელეთი იგივეა, რაც **ხ-ელე̄თი.**

ხ-ელე̄თი (ა̈მლე̄თა̈̄ნ, ა̈თლე̄თა̈̄ნ; ა̈თლე̄თი ბზ., ემლე̄თა̄ნ, ეთლე̄თა̄ნ; ეთლე̄თი ლშხ.), **ხ-ელეთი** (ა̈მლეთან, ა̈თლეთან; ა̈თლეთი ბქ., ა̈მსელეთან, ა̈სელეთან; ა̈სელეთი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უღამდება. ხჷა̈დ შუკჷს ერ ადჰალხ, ჟ'ა̈სელეთანხ (ლნტ. 243) — დიდი გზა რომ გაიარეს, დაუღამდათ (შემოაღამდათ). იხ. **ხ-ებჷრი.**

ხ-ელკი (ოთელკ, ა̈თლაკ; ა̈თლა̈კი ბზ., ოთლაკენ, ეთლაკა̄ნ; ეთლაკი ლშხ.), **ხ-ელა̈კი** (ათჷლაკენ. ათლაკან; ა̈თლა̈კი ბქ., ა̈თჷელა̈კენ, ა̈თელეკან; ა̈თელა̈კი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. 'შე'ხვდება, 'წა'აწყდება. ჰყინტ ა̈თლაკ რა̈ჭჷს (ბზ. 328) — ბიჭი კურდღელს წააწყდა. ხოლა ერ დო̄სამა ხალკე̄ნა... (ლშხ. 12) — ცუდი რომ არაფერი შეხვედრია— ჷისკჷს ბეფშ ა̈თელაკან (ლნტ. 152) — ვაშლს ბავშვი წააწყდა. 2. ქხ. 'გა'უვლის. ჰყინტ ქეთლაკა̄ნ აფხნიკარს (ლშხ.) — ბიჭმა გაუარა ამხანაგებს. მი დეშ ა̈თჷელა̈კენ ქორა̈მარას (ლნტ.) — მე სახლიკაცებს ვერ გავუარე.

ელდა, დელდა (-ა̄შ, — ბზ., -ლდა̈შ, —, ბქ., -ლდა̈დშ, —, ლნტ.), **დელდა** (-ა̄შ, —) ლშხ. 1. ელია. სკარხალს ელდას ხაბრა̄ლდახ (ლნტ. 78) — სეტყვას ელიას აბრალებდნენ. 2. წმ. ელიას ეკლესია. თურქჷა̈რ ა̈ხკჷა̈ჰხ დელდა̈ ლატფე̄რას (ბზ.) — თურქებმა წმინდა ელიას ეკლესიის გაძარცვა სცადეს. **ელდა̈-მგლა̈მ, დელდა̈-მგლა̈მ** (-იშ, —) ზს; ლნტ; **დელია̄-მგლამ** ლშხ; — ელიას ალი, ელიას ცეცხლი. ელდა̈-მგლა̈მ სგჷებინ ხოჟელჷ (ბზ. 59) — ელიას ალი წინ უძღვის. და̈ჷ მა̈ყმა̈ყს ყიაყი დელა̈შ მგლა̈მ ოხჷეზი (ბქ. 260) — ბაყბაყდევს ყელიდან ელიას ალი ამოსდის.

ხ-ელჟირიე̄ლ (ლოხგლჟირიელ, ლა̈ხგლჟირიელე; ლახგლჟგრიელი) ბზ., **ხ-ელჟგრელ** (ლოხულჟირა̈ლ, ლა̈ხგლჟირიალ;

ლახჳლჷქირიალისგ) ბქ., **ხ-ელჷგ̄რიელ** (ლოხჳლჷგრიელ, ლახჳ̄ლჷგრიელე; ლახჳ̄ლჷგრიელნე) ლშხ., **ხ-ელა̈ჷრიელ** (ლახჵალა̈ჷრიელ, ლახალა̈ჷრიელე; ლახალა̈ჷრიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ებრალება, ეცოდება. ჭიტი ხელჷრიე̄ლ... და̈ჵს (ბზ. 311) — ჭიტის ეცოდება დევი. მა̈გ ხელა̈ჷრიელ ეჯ ოჯახს (ლნტ.) — ის ოჯახი ყველას ეცოდება.

ხ-ელჷგ̄რიელ იგივეა, რაც **ხ-ელჷრიე̄ლ**

ხ-ელფა̈რი (ა̈თჵლაფრა̈ნ, ა̈თლაფრა̈̄ნ; ა̈თლაფრი ბზ., ოთლაფრენ, ა̈თლაფრან; ა̈თლაფრი ბქ.), **ხ-ელფარი** (ოთლაფრენ, ეთლაფრა̄ნ; ეთლაფრი) ლშხ., **ხ-ელაფა̈რი** (ა̈სჵელაფა̈რენ, ა̈სელაფარან; ა̈სელაფა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გადა'ეფარება. მგლქჵერია̈შ ნალჵჷურ ჷიქან ა̈თლაფრან (ბქ. 60) — მეწისქვილის ვაკე ზემოდან გადაეფარა.

ხ-ელყაფა̈ლ (ლოხლაყა̈ფ, ლახლაყფე; ლახლაყფისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ეხუმრება. ლა̈დი ესერ აშგარ ხელყაფა̈ლ (ბქ. 321) — დღეს მთელი დღე ეხუმრებაო. იხ. **ხ-ეხჵმარა̄ლ, ხ-ემასხარა̈ლ.**

ხ-ელჩე (ხჵელჩა̈ს, ხელჩა; ხელჩე̄დს ბზ., ხჵელჩ, ხელაჩ; ხელეჩეს ბქ., ხჵელჩის, ხელჩგდა; ხელჩგდეს ლშხ.), **ხ-ელეჩე** (ხჵელეჩა̈ს, ხელეჩა; ხელეჩეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დარაჯობს. მიჩა მჷ ესერ ყორჷი ხელჩე (ბქ.) — მამაჩემი კარებთან დარაჯობსო.

ელწესდ, ძელწესდ ბქ., **ზმნზ.** — ჩვეულებად, წესად. ამსჵალდა̈შ ლინტყოჵნე ალძა̈რსი ძელწესდ‖ელწესდ ხა̈ლჵენახ (ბქ. 241) — კაცის დატყვევება ამათაც წესად ჰქონიათ.

ხ-ელჭა̈̈ლ (ა̈თჵილჭ, ა̈დლეჭე; ა̈დლეჭნე) ბზ., **ხ-ელჭა̈ლ** (ა̈თჵლეჭ, ა̈დლეჭე; ა̈დლეჭისგ) ბქ., **ხ-ერჭა̄ლ** (ლოხრეჭა̄ლ, ლახრე̄ჭა̄ლე; ლახრეჭა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ერეჭა̈ლ** (ლახჵარეჭა̈ლ, ლახარეჭა̈ლე; ლახარეჭა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დასტირის (მოთქმით). ზჵრალ ხელჭა̈ლ ლეთნილადელ (ბქ. 152) — ქალი დასტირის დღე და ღამე. ეშხუ ზჵრა̄ლ ქჷ̄ლთხიდ ხერჭა̄ლ ლგდგარჷ (ლშხ. 39) — ერთი ქალი ხმამაღლა დასტირის მიცვალებულს.

ხ-ელგნდი იგივეა, რაც **ხ-ელა̈ნდი.**

ემად იგივეა, რაც **ჰემო̄მ.**

ხ-ემასხარა̈ლ (ლახჵამასხარა̈ლ, ლახამასხარალე; ლახამასხარალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეხუმრება, ემასხრება. ჩიის ამჷი ხემასხარა̈ლ ნასო (ლნტ.) — ყველას ასე ეხუმრება ნასო. იხ. **ხ-ელგაცა̈̄ლ; ხ-ეხჵმარა̄ლ.**

ხ-ემა̈რგ (ოხჵმარგა̈ნ, ა̈ხმარგ'ა̈ნ'; ა̈ხმა̈რგი ბზ., ა̈ხჵმარგ, ა̈ხმარგ; ა̈ხმა̈რგი ბქ., ა̈ხჵემა̈რგენ, ა̈ხემარგან; ა̈ხემა̈რგი ლნტ.), **ხ-ემარგ** (ოხმგრგენ, ეხმგრგა̄ნ; ეხმგრგი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — 'გამო'ადგება. ჯიეძ როქჵ ა̈ხმა̈რგი (ბზ. 443) — მეც გამოგადგებით.

ხ-ემა̈რჯჵ'ი' (ამმარჯუნ, ათმარჯუნ; ა̈თმა̈რჯჵი ბზ., ათმარჯუნ ბქ., ა̈მემარჯჵან, ა̈თემარჯჵან; ა̈თემა̈რჯჵი ლნტ.), **ხ-ემარჯჵ** (ემმურჯა̄ნ, ეთმურჯა̄ნ; ეთმურჯი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. 1. უმართლებს, 'გამო'ადგება. ხოლა თელლგრა ათმარჯჵახ (ბზ. 415) — ცუდი რძალი გამოსდგომიათ. ლამშიად ხოჩა ამინდ ოგჵმურჯა̄ნ (ლშხ.) — სამუშაოდ კარგი ამინდი დაგვიდგა („ამინდმა გაგვიმართლა"). 2. გ ა დ ა ტ. — ხელში მოხვდება, ხელში მოჰყვება. მეზგე ქა ჰიდა... მა̈თმარჯოლ (ბქ. 3) — ოჯახი ყველაფერს გამოიტანდა, რაც ხელში მოჰყვებოდა.

ხ-ემა̈შედა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ემშედა̈̄ლ.**

ხ-ემბოზი იგივეა, რაც **ხ-ენბჵეზი.**

ემგჵაშჵ იგივეა, რაც **ჰე̄მგჵაშ.**

ემეგ იგივეა, რაც **ჰე̄მა.**

ემეხენ იგივეა, რაც **ჰე̄მხა̈ნ.**

ხ-ემთქჵი (ა̈ხჵმითქჵა̈ნ, ა̈ხმითქჵა̈̄ნ; ა̈ხმითქჵი ბზ., ოხმითქჵენ, ა̈ხმითქჵან; ა̈ხმითქჵი ბქ., ლოხმითქჵენ; ლეხმითქჵა̈ნ; ლეხმითქჵი ლშხ., ლა̈ხჵემითქჵენ, ლა̈ხემითქჵან; ლა̈ხემითქჵი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეჩვევა. ა̈ხმითქჵა̈̄ნ ამის მა̄ლ (ბზ. 415) — ამას შემოეჩვია მელა. დენა კაბა̈ ი ლაცადძა̈რი ლიცბჵრეს ხეკჵეს ლახამითქჵან (ლნტ. 51) — ქალიშვილი კაბისა და საცვლების გამოჭრას უნდა მისჩვეოდა.

ხ-ემინდი იგივეა, რაც **ხ-ემუნდი.**

ემის იგივეა, რაც **ჰე̄მის.**

ემოშ იგივეა, რაც **ჰე̄მოშ.**

ემოშ იგივეა, რაც **ალოჰემოშ.**

ხ-ემოწმი (ესუ̂მოწმა̈ნ, ესმოწმა̈ნ; ესმოწმი ბზ., ოსმოწმენ, ესმოწმან; ესმოწმი ბქ., ესმოწმა̄ნ ლშ., ა̈სუ̂ემოწმენ, ა̈სემოწმან, ა̈სემოწმი ლნტ.), გრდუვ. — ემოწმება. მგლხა̈რ ესმოწმა̈ნხ მგჟა̈ლუ̂ა̈რს (ბზ. 22) — მულახელები მუყალელებს დაემოწმენ. ალეს იშკენი ჟ'ა̈სემოწმანხ (ლნტ. 194) — ამას სხვებიც დაემოწმენ.

ემო̄'დ' იგივეა, რაც **ჰემო̄მ.**

ემო̄შ იგივეა, რაც **ჰე̄მოშ.**

ხ-ემსახუ̂ირ (ლოხუ̂მსახუ̂ირ, ლახგმსახუ̂რე; ლახგმსახუ̂რი ბზ., ლახგმსახუ̂რისგ ბქ., ლა̈ხუ̂ამსახურ, ლა̈ხამსახურე; ლა̈ხამსახური ლნტ.). **ხ-ემსახურ** (ლოხუმსახურ, ლახმსახურე; ლახმსახურნე) ლშ., გრდუვ. — ემსახურება. ქორისგა ხემსახუ̂ირხ ქუნა̈რუ̂ს (ბზ. 12) — სახლში სულებს ემსახურებიან. მუშკუ̂ა̈რის მა̈გ ხემსახუ̂ირ წესჟი (ლნტ.) — სტუმარს ყველა წესის მიხედვით ემსახურება.

ემსგე იგივეა, რაც **სგედ.**

ემსედე იგივეა, რაც **ესგმსედა.**

ხ-ემუნდი (ოთმუნდა̈ნ, ა̈თმუნდა̈ნ; ა̈თმუნდი ბზ., ოთმუნდენ, ეთმუნდა̄ნ; ეთმუნდი ლშ.), **ხ-ემინდუ̂** (ა̈თუ̂მუნდ, ა̈თმუნდ; ა̈თმინდუ̂ი) ბქ., **ხ-ემინდი** (ა̈თუ̂ემინდენ, ა̈თემინდან; ა̈თემინდი) ლნტ., გრდუვ. — ენდობა. აბურშუ̂იმიშ ქიპქა ქუ̂ინ ქ'ესერ ხემინდუ̂ (ბქ. 301) — აბრეშუმის ძაფზე გაყოლას სული ენდობაო.

ხ-ემფხა̈ნგი (ოთფხანგა̈ნ, ა̈თფხანგა̈ნ; ა̈თფხა̈ნგი ბზ., ა̈თუ̂ფხანგენ, ა̈თფხანგან; ა̈თფხა̈ნგი ბქ.), **ხ-ეიფხნიკი** (ოთიაფხნიკენ, ეთიაფხნიკა̄ნ; ეთიაფხნიკი) ლშ., **ხ-ეაფხა̈ნიკ** (ა̈თუ̂ეაფხა̈ნიკენ, ა̈თეაფხა̈ნიკან; ა̈თეაფხა̈ნიკი) ლნტ., გრდუვ. — უამხანაგდება. ალ მა̈რე სგა ლა̈ხფხანგა̈ნ ალას (ბზ. 283) — ეს კაცი ამას შეუამხანაგდა. ავთანდილ ა̈თეაფხა̈ნიკან ყაფლანს (ლნტ.) — ავთანდილი ყაფლანს დაუამხანაგდა.

ხ-ემქარა̈ლ (ა̈ხუ̂მგქრან, ა̈ხმგქრა̈ნ; ა̈ხმგქრი) ბზ., **ხ-ემქარელ** (ოხმგქრენ, ა̈ხმგქრან; ა̈ხმგქრი) ბქ., **ხ-ემქარა̈ლ** (ა̈ხუ̂ემგქა̈რენ, ა̈ხემგქარან; ა̈ხემგქა̈რი) ლნტ., **ხ-ემქარა̄ლ** (ოხმგქრენ, ეხმგქრა̄ნ; ეხმგქრი) ლშ., გრდუვ. — ეჯიბრება. ლათოფისგ' ესერუ ა̈ხმგქრან (ბქ. 44) — თოფის სროლაში შეეჯიბრეო. ხოლემ მგქაფდ ხოჩამოუ̂ ლახმგქრალ (ანდ.) — ცუდის მაგიერ კარგს გაეჯიბრეო. ათხე ჯე ლოქუ ა̈ხემუქარან (ლნტ. 200) — აბა, ახლა შენ შეეჯიბრეო.

ხ-ემშგუ̂ა̈რ (ლა̈ხუ̂მუშგუ̂რა̈ნ, ლა̈ხმუშგუ̂რა̈ნ; ლა̈ხმუშგუ̂რი ბზ., ლოხმუშგუ̂რენ, ლა̈ხმუშგუ̂რან; ლა̈ხმუშგუ̂რი ბქ.), **ხ-ემშგუ̂არ** (ლოხმუშგუ̂რენ, ლეხმუშგუ̂რა̄ნ; ლეხმუშგუ̂რი) ლშ., **ხ-ემშკუ̂ა̈რი** (ლა̈ხუ̂ემუშკუ̂ა̈რენ, ლა̈ხემუშკუ̂არან; ლა̈ხემუშკუ̂ა̈რი) ლნტ., გრდუვ. — ესტუმრება. დედბერა̈ლ სგა ლა̈ხმუშგუ̂რა̈ნ ზურა̈ლს (ბზ. 341) — დედაბერი ესტუმრა ქალს. კუ̂იციან ბეუ̂ას სგა ლა̈ხმუშგუ̂რან (ბქ. 8) — კვიციანი ბევას ესტუმრა.

ხ-ემშედა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ემშედა̄ლ.**

ხ-ემშედა̄ლ (ლოხუ̂მეშდა̄ლ, ლახმეშდა̄ლე; ლახმეშდა̄ლი) ბზ., **ხ-ემშედა̈ლ** (ლა̈ხუ̂მეშდალ, ლა̈ხმეშდალ; ლა̈ხმეშდა̈ლი) ბქ., **ხ-ემშედა̄ლ** (ლოხუმშედა̄ლ, ლახგმშედა̄ლე; ლახგმშედა̄ლნე) ლშ., **ხ-ემა̈შედა̈ლ** (ლა̈ხუ̂ემაშედალენ, ლა̈ხემაშედალან; ლა̈ხემაშედალი) ლნტ., გრდუვ. — შველის, ეხმარება. ლახუ̂ბა უშხუ̂არ ლა̈ხმეშდა̄ლიხ (ბქ. 45) — ძმები ერთმანეთს დაეხმარებიან. გუსეინს ძღუ̂ა̈ჲ ცხოუ̂ელა̈ლ ხემა̈შედა̈ლხ (ლნტ. 187) — გუსეინს ზღვის ცხოველები ეხმარებიან.

ხ-ემშერა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ემშერა̄ლ.**

ხ-ემშერა̄ლ (ლოხმეშრა̄ლ, ლახმეშრა̄ლე; ლახმეშრა̄ლი) ბზ., **ხ-ემშერა̈ლ** (ლოხუ̂მეშრა̈ლ, ლახმეშრა̈ლე; ლახმეშრალისგ ბქ.), გრდუვ. ხლმ. — შესჩივის. და̈შდუ̂ მა̈ლს ხემშერა̈ლ (ბზ. 359) — დათვი მელას შესჩივის. დინად მიჩა დის ლახმეშრალე... (ბქ.) — ქალიშვილმა დედას შესჩივლა.

ხ-ემშკუ̂ა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ემშგუ̂ა̈რ.**

ემჩად იხ. **ესო̄ზი, ხ-ოზი.**

ხ-ემწა̈უ̂რიელ იგივეა, რაც **ხ-ემწა̄რუ̂იელ.**

ხ-ემწა̄რუ̂იელ (ლოხუ̂მწა̄რუ̂იელ, ლა-

ხგმწა̈რჟიელე; ლახგმწარჟიელნე) ლშხ., **ხ-ემწაჟრიელ** (ლახჟამწაჟრიელ, ლახამწაჟრიელე; ლახამწა̈ჟრიელი) ლნტ., გრდუვ. — ეხვეწება (შეელას სთხოვს). ბეფშ მიჩა დის ხემწაჟრიელ (ლნტ.) — ბავშვი დედას შეელას სთხოვს. იხ. **ხ-ესე̄მწა̈ლ.**

ხ-ემწირ იგივეა, რაც **ხ-ენწირ.**

ემხენ იგივეა, რაც **ჰე̄მხა̈ნ.**

ხ-ემჯა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ემჯა̈ლ.**

ხ-ემჯა̄რჟი იხ. **ხ-ეხრინი.**

ხ-ემჯა̈ლ (ლოხგმჯა̈ლ, ლახგმჯა̈ლე; ლახგმჯა̈ლნე) ბზ., **ხ-ემჯა̄ლ** (ლოხმეჯა̄ლ, ლახმეჯა̄ლე; ლახმეჯა̄ლნე) ლშხ., გრდუვ. — უსაყვედურებს. ჰყინტ მე̄ჟარ ხემჯა̈ლ დედბერილს (ბზ. 339) — ეაჟი ძალიან საყვედურობს დედაბერს.

ხ-ემჯე იგივეა, რაც **ხ-ამჯე.**

ხ-ემგრხელდი (ა̈მმგრხელდა̈ნ, ახმგრხელდა̈ნ, ა̈ხმგრხელდი ზს., ემმგრხელდა̄ნ, ეხმგრხელდა̄ნ; ეხმგრხელდი ლშხ.), გრდუვ. — უმეჩხერდება; უმცირდება, უცოტავდება (რიცხობრივად). აშ-ი-აშ გარ ხემგრხელდიხ ლემგა̈მ (ბზ. 284) — ტყე (ხეები) თანდათანობით უმეჩხერდებათ (უმცირდებათ).

ხ-ენაზორი იგივეა, რაც **ხ-ენზჟე̄რი.**

ხ-ენანცოლი იგივეა, რაც **ხ-ენცო̈̄ლი.**

ენას იგივეა, რაც **ძენა̈ს.**

ხ-ენა̈ჩდი იგივეა, რაც **ხ-ენჩგდი.**

ხ-ენა̈ხი იგივეა, რაც **ხ-ენხი.**

ხ-ენბანა̈ლ (ლა̈ხჟნაბნა̈ნ, ლა̈ხნაბნა̈ნ; ლა̈ხნაბნი) ბზ., **ხ-ენბანელ** (ლა̈ხჟნაბნენ, ლა̈ხნაბნან; ლა̈ხნაბნი) ბქ., გრდუვ. — ეფიცება. ალძა̈რ ჟშხჟა̈რ სგა ლა̈ხნაბნა̈ნხ ნა̈ძრთგულიხა̈ნ (ბზ.) — ესენი ერთმანეთს ერთგულებაში შეეფიცნენ (ერთგულების ფიცი მისცეს). ნა̈ძ ჟშხჟარ ხეკჟეს ლოხჟნაბნენედ (ბქ. 32) — ჩვენ ერთმანეთს უნდა შევეფიცოთ.

ხ-ენბანი (ლოხნაბნა̈ნ, ლა̈ხნაბნა̈ნ; ლა̈ხნაბნი ბზ., ლა̈ხჟნაბნენ||ლოხჟნაბნენ, ლა̈ხნაბნან; ლა̈ხნაბნი ბქ.), გრდუვ. — ეფიცება. ძერდგჟილეჲ ჟშხჟარ ხეკჟეს ა̈თნაბნენეხ (ბქ. 198) — ერთგულებაზე ერთმანეთს უნდა შეეფიცონ.

ხ-ენბოზი იგივეა რაც, **ხ-ენბჟეზი.**

ხ-ენბჟეზი (ა̈მნა̈ბჟზა̈ნ, ა̈თნა̈ბჟზა̈ნ; ა̈თნა̈ბჟზი) ბზ., **ხ-ემბოზი** (ა̈მგნბოზან, ა̈თგნბოზან; ა̈თგნბოზი) ბქ., **ხ-ენბოზი** (ემნებჟზა̄ნ, ეთნებჟზა̄ნ; ეთნებჟზი) ლშხ., **ხ-ენებოზი** (ა̈მსენებოზან, ა̈სენებოზან; ა̈სენებოზი) ლნტ. — უსაღამოვდება, უღამდება. სერ ჩჟა̈თნა̈ბჟზა̈ნხ (ბზ.) — უკვე დაუღამდათ (მოუსაღამოვდათ).

ხ-ენდრო̈ჟ (ლოხჟნდრო̈ჟ, ლახგნდრო̈ჟე; ლახგნდრო̈ჟი) ბზ., **ხ-ენდრეჟ** (ლოხჟნდრეჟ, ლახგნდროოჟე; ლახგნდრეჟი) ბქ., **ხ-ენდროოჟ** (ლოხჟნდროოჟ, ლახჟნდროოჟე; ლახჟნდროოჟნე) ლშხ., **ხ-ენდჟრა̈ჟ** (ა̈თჟენდჟრა̈ჟენ, ა̈თენდჟრაჟან; ა̈თენდჟრა̈ჟი) ლნტ., გრდუვ. — ემდურის. ნოჟ ესერ ხენდრო̈ჟხ, მა̈დილჟ ხე̄რახ (ბზ. 11) — ნუ მემდურით, მადლიმც გექნებათო. ამ ზა̈ძ მოსაჟა̈ლს მა̈გ ხენდჟრა̈ჟ (ლნტ.) — ამ წლის მოსავალს ყველა ემდურის.

ხ-ენებოზი იგივეა, რაც **ხ-ენბჟეზი.**

ხ-ენეკჟენი იგივეა, რაც **ხ-ენკჟენი.**

ხ-ენზო̄რი იგივეა, რაც **ხ-ენზჟე̄რი.**

ხ-ენზ'ჟ'ერი იგივეა, რაც **ხ-ენზჟე̄რი.**

ხ-ენზჟე̄რი (ა̈მნა̈ზო̄რა̈ნ, ა̈ხნა̈ზო̄რა̈ნ; ა̈ხნა̈ზჟე̄რი) ბზ., **ხ-ენზ'ჟ'ერი** (ა̈მგნზორან, ა̈ხგნზორან; ა̈ხგნზერი) ბქ., **ხ-ენზო̄რი** (ემნაზო̄რა̄ნ, ეხნაზო̄რა̄ნ; ეხნაზო̄რი) ლშხ., **ხ-ენაზორი** (ა̈მენაზორან, ა̈ხენაზორან; ა̈ხენაზორი) ლნტ., გრდუვ. — უგროვდება. მეზგა ქჟერწილჟი ხჟა̈ძ ქონა̈ბ ხენზჟე̄რი (ბზ.) — ოჯახს ქორწილში ბევრი ქონება უგროვდება. ძერხი მეზგას ძერჟეშდთექა ხენზო̄რი ბატკარ (ლშხ. 32) — ზოგ ოჯახს ოცამდე უგროვდება შესაწვავი ვოჭი...

ენთენან იხ. **თერა, თერე.**

ხ-ენთხლა̈ლ (ლოხჟნთხილა̈ლ, ლახგნთხილა̈ლე; ლახგნთხილა̈ლი) ბზ., **ხ-ენთხლა̈ლ** (ლახჟნთხილალ, ლა̈ხგნთხილალ; ლა̈ხგნთხილა̈ლი) ბქ., გრდუვ. — უფრთხილდება. თხუმ როქ ხენთხლალხ (ბქ. 161) — თავს გაუფრთხილდითო.

ხ-ენკელი იგივეა, რაც **ხ-ენკე̄ლი.**

ხ-ენკე̄ლი (ა̈თუ̂გნკე̄ლა̈ნ, ა̈თგნკე̄ლა̈̄ნ; ა̈თგნკე̄ლი ბზ., ლოხნაკე̄ლენ, ლეხნაკე̄ლა̈ნ; ლეხნაკე̄ლი ლშ.), **ხ-ენკლი** (ა̈თუნკილენ, ა̈დგნკილან; ა̈დგნკილი) ბქ., **ხ-ენკელი** (ლა̈ხუ̂ენკელენ, ლა̈ხენკელან; ლა̈ხენკელი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — ემწყვდევა. ბეფშ ლა̈რხოჲსკა ათანკელა (ლნტ.) — ბავშვი ღარში მომწყვდეულა.

ხ-ენკლი იგივეა, რაც **ხ-ენკე̄ლი.**

ხ-ენკუ̂ენი (ესუ̂ენკუ̂, ესნა̈კუ̂; ესნეკუ̂ნი ზს., ოსენკუ̂, ესნაკუ̂; ესნეკუ̂ნი ლშ.), **ხ-ენეკუ̂ენი** (ა̈სუ̂ენკუ̂, ა̈სენაკუ̂; ა̈სენეკუ̂ენი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — ისრება, („ესრება“), 'და'სწვდება. ყ'ოსენკუ̂ ი ლოხციქუ̂ა̈რ დაშდუ̂ს (ბქ.) — დაეისარე და დათვს შეეუჭერიტე.

ხ-ენტყი (ლოხგნტყენ, ლა̈ხგნტყან; ლახგნტყი ბქ.), გ რ დ უ ჯ. — ეწებება. ლეტუ̂რილ ჰედს ლა̈ხგნტყან (ბქ. 338) — სანთელი კედელს მიეწება.

ხ-ენყა̈უ̂ (ლოხუნყა̈უ̂, ლახგნყაუ̂ე; ლახგნყა̈უ̂ი ბზ., ლახგნყა̈უ̂ისგ ბქ.), **ხ-ენყაუ̂** (ლოხნაყაუ̂, ლახნაყუ̂ე; ლახნაყუ̂ი) ლშ., **ხ-ენაყაუ̂ა̈ლ** (ლახუ̂ანაყაუ̂ა̈ლ, ლახანაყაუ̂ალე; ლახანაყაუ̂ალი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — ესაუბრება, ემასლაათება; ერთობა (მასლაათით, ბაასით). ჯიგარ მერდე ქორა̈შ ჰოდა̈რს ესერ ხა̈ნყაუ̂ა (ანდ.) — მარტოდ მყოფი სახლის კედლებს ესაუბრებოდაო.

ხ-ენშტორი იგივეა, რაც **ხ-ეშდო̄̈რი.**

ხ-ენჩგდი (ლოხნა̈ჩდა̈̄ნ, ლა̈ხნა̈ჩდა̈̄ნ; ლა̈ხნა̈ჩდი ბზ., ლოხნეჩდენ, ლეხნეჩდა̈ნ; ლეხნეჩდი ლშ.), **ხ-ერჩდინი** (ოთჩგდ, ა̈თჩგდ; ა̈თჩიდი) ბქ., **ხ-ენა̈ჩდი** (ა̈თუ̂ენა̈ჩდენ, ა̈თენაჩდან; ა̈თენა̈ჩდი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — 'შე'ერევა, შეუერთდება, ერთვის. მიშგუ ეშხუ ულჲა̈ქ მეზუ̂ბელი ულჲაა̈ქა̈რს ლა̈ხნა̈ჩდა̈̄ნ (ბზ.) — ჩემი ერთი ცხვარი მეზობლის ცხვრებს შეერია. ალ ტუ̂იბროლ ხეჩდინი ჰალა̈ რიენს [ენგურს] (ბქ. 70) — ეს პატარა მდინარე ერთვის მდინარე რიონს (აქ: ენგურს). ალ გუ̂ეშისა მელიცია ა̈თენაჩდან (ლნტ. 60) — ამ საქმეში (საქმეს) მილიცია ჩაერია.

ხ-ენცელი იგივეა, რაც **ხ-ენცო̈̄ლი.**

ხ-ენცო̈̄ლი (ოსნა̈ცო̄ლა̈ნ, ესნა̈ცო̄ლა̈̄ნ; ესნა̈ცო̄ლი) ბზ., **ხ-ენცო̄ლი** (ოსნაცო̄ლენ, ესნაცო̄ლა̈ნ; ესნაცო̄ლი) ლშ., **ხ-ენცელი** (ესუ̂გნცოლენ, ესგნცოლან; ესგნცელი) ბქ., **ხ-ენანცოლი** (ა̈სუ̂ენანცოლენ, ა̈სენანცოლან; ა̈სენანცოლი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — 'წამო'ეგება, ეცმება. ყ'ესნა̈ცო̄ლა̈̄ნ უ̂ისგუ̂ილდა̈რ ჲარუ̂ მუჰუ̂ ნე̄სგაჩუ (ბზ. 307) — პატარა ეამლები ორ რქას შუა წამოეგო.

ხ-ენცუ̂ იგივეა, რაც **ხ-ე̄ცუ̂.**

ხ-ენწირ (ოხუ̂წინდ, ახწინდა; ა̈ხწინი ზს., ა̈ხუ̂ენწირდ, ა̈ხენწირდა; ა̈ხენწინი ლნტ.), **ხ-ემწირ** (ოხწინდ, ახწი̄ნდა; ეხწინი) ლშ., გ რ დ უ ჯ. — სჯობნის, ერევა; ამარცხებს. ლაბურგა̈ლისგა ჩის ოხუ̂წინდ (ბქ.) — ჭიდაობაში ყველას მოვერიე. მა̈გ... ხენწროლდახ ხენწიფს (ლნტ. 295) — ყველა სჯობნიდა (ამარცხებდა) ხელმწიფეს.

ხ-ენხი (ოთ⌈უ̂⌉ნახა̈ნ, ა̈თნახა̈̄ნ; ა̈თნა̈ხი ბზ., ოთუ̂ნახენ, ათნახან; ა̈თნა̈ხი ბქ., ოთნახენ, ეთნახა̈ნ; ეთნახი ლშ.), **ხ-ენა̈ხი** (ა̈თუ̂ენა̈ხენ, ა̈თენახან; ა̈თენა̈ხი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — 'და'ეტანება, ჩაეტანება, მოჰყვება, მოექცევა ქვეშ. ლემესგს ესერ დემ ხენხიხ (ბზ. 4) — ცეცხლს არ ჩაეეტანებითო. და̈უ̂ა̈შ ხეხუ̂ ჩუქალისგა ლახნახენა... (ბქ. 218) — დევის ცოლი ქვეშ მოჰყოლია. სკიმ ლასკადგრას ხანახენა (ლნტ. 10) — თურმე ვეძა ლასკადურას (მდინარეა) ქვეშ ყოფილა მოქცეული.

ხ-ენჯრენი (ოთუ̂ჯე, ოთჯერდა; ა̈თჯერნი ბზ., ოთუ̂ჯერდ, ოთჯერიუ̂; ა̈თჯერნი ბქ.), **ხ-ენჯე̄რნი** (ოთგნჯერდ, ოთგნჯერდა; ოთგნჯერნი) ლშ., **ხ-ერჯენი** (ათორჯენ, ათორჯენდა; ა̈თერჯენი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — მიჰყვება. 'გა'ჰყვება. ზურა̈ლ ოთჯერდა ალჲა̈რს (ბზ. 294) — ქალი ამათ გაჰყვა. და̈რ ა̈მჯერიუ̂ ლა̈ზელალთე (ბქ. 205) — სანადიროდ არავინ წამყვა. მიჩ იმნა̈რ ლოქ ა̈თერჯენი? (ლნტ. 100) — შენ რისთვის წამოგყვებიო?

ხ-ენჯუ̂ი (ესუ̂ენჯუ̂, ესგნჯუ̂ა̈̄ნ; ესგნჯუ̂ი ბზ., ოსენჯუ̂, ასუნჯუ̂ან; ა̈სუნჯუ̂ი ბქ., ოსუნჯუ̂ენ, ესუნჯუ̂ა̈ნ; ესუნჯუ̂ი ლშ., ა̈სუ̂ენჯუ̂ენ, ა̈სენჯუ̂ან; ა̈სენჯუ̂ი ლნტ.), გ რ დ უ ჯ. — 'ჩამო'ემხობა; 'ჩამო'წვება. ბინტუ̂ ა̈ხუნჯუ̂ა̈ნ კგნჯა̈ბჩუ (ბქ. 219) — კლდეზე ნისლი ჩამოწვა. ცხუ̂ა̈დ თხუმყი ლოშტ ა̈სენჯუ̂ან ზურალს

(ლნტ.) — საარაყე ქვაბი ქალს კინაღამ თავზე ჩამოემხო.

ედ იხ. ეჯა.

ხ-ედაჸ იგივეა, რაც **ხ-ედაჸქი**.

ხ-ედა̈ლ, **ხ-ედა** იგივეა, რაც **ხ-ეჭოლი**.

ხ-ედაჸქი იგივეა, რაც **ხ-ედაჸქი**.

ხ-ედაჸქი (ლოხდაჸქან, ლახდაჸქან; ლახდაჸქი) ბზ., **ხ-ედაჸ** (ოთდაქენ, ათდაქ; ათდაჸქი) ბქ., **ხ-ედაჸქი** (ოთდაჸქენ, ეთდაჸქან; ეთდაჸქი) ლშხ., გრდუვ. — უმოყვრდება. მუ ჩუეთდაჸქან მერმა ხენწიცს (ლშხ.) — მამა დაუმოყვრდა სხვა (მეორე) ხელმწიფეს.

ხ-ედღუნი იგივეა, რაც **ხ-ედღჳნი**.

ხ-ედღჳნი, **ხ-ედღუნი** (ამდაღჳნ||ამდაღჳნ, ახდაღჳნ||ახდაღჳნ; ახდაღჳნი||ახდაღუნი) ბზ., **ხ-ედღჳნი** (ამედღჳნ, ახედღჳნ; ახედღჳნი) ბქ., **ხ-ედღუნი** (ამიდღჳნ, ახიდღჳნ; ეხიდღუნი) ლშხ., **ხ-ედღუნი** (ამადღჳნდა, ახადღჳნდა; ახედღნი) ლნტ., გრდუვ. — მიედება. ეჯზუმ მიქიზანალა, ერე ჷამიდღჳნ (ბზ. 362) — იმდენი მიცინია, რომ მომშივდა. ჭყინტს ჷახადღჳნდა ლეზუებ (ლნტ.) — ბიჭს მოშივდა (საჭმელი).

ედზუმ იგივეა, რაც **ეჯზუმ**.

ედნურ იგივეა, რაც **ეჯნურ**.

ედჟი იგივეა, რაც **ეჯჟინ**.

ხ-ედცხენი იგივეა, რაც **ხ-ედცხჳნი**.

ხ-ედცხჳნი (ამდაცხჳნან, ახდაცხჳნან; ახდაცხჳნი)||**ხ-ედცხენი** (ამდაცხ, ან||ახდაცხ; ანცხენი||ოხდეცხნი) ბზ., **ხ-ედცხჳნი** (ამედცხჳნ, ახედცხჳნ; ახედცხჳნი) ბქ., **ხ-ედცხენი** (ემდეცხუნან, ეხდეცხუნან; ეხდეცხუნი) ლშხ., **ხ-ოეცხენი**, **დეცხენი** (ანუეცხ, ანიაცხ; ანიეცხენი) ლნტ., გრდუვ. — ელვიძება. დინასი ჷახდაცხჳნ (ბზ. 418) — ქალიშვილსაც გაეღვიძა. შიშდ ჷამედცხჳნ (ბქ. 205) — ხელად გაიღვიძა. ბეჲას ჷახედცხჳნენა უცხ ჩუქაჰა (ბქ. 19) — ბევას გაღვიძებია მხლის ქვეშ. ლიტეჲედსა ზურალს ქანიაცხ (ლნტ.) — ხმაურში ქალს გამოეღვიძა.

ხ-ეპატრონი (ოსპატრონენ, ესპატრონან; ესპატრონი ბზ., ესპატრონან ბქ., ესპატრონან ლშხ., ასუეპატრონენ, ასეპატრონან; ასეპატრონი ლნტ.), გრდუვ. — 'და'ეპატრონება. მიჩა ლახუბა̈ ქონებას ჷესპატრონან (ბზ. 429) — თავისი ძმების ქონებას დაეპატრონა. დაუა̈რე ქონაბს ჷასეპატრონან (ლნტ. 188) — დევების ქონებას დაეპატრონა.

ხ-ეპენი იგივეა, რაც **ხ-ეპნი**.

ხ-ეპენტყი იგივეა, რაც **ხ-ეპო̈ნტყი**.

ხ-ეპეჟუენი იგივეა, რაც **ხ-ეპჟენი**.

ხ-ეპერენი იგივეა, რაც **ხ-ეპრენი**.

ხ-ეპირი (ახუეპირენ, ახეპირან; ახეპირი) ლნტ., გრდუვ. — პირდება. დენა̈დ ქორა̈მარალ ჷახეპირანხ და̈უითშერს (ლნტ. 49) — ქალის სახლიკაცები შეპირდნენ დავითაანს.

ხ-ეპნი (ოხუპ, ახა̈პ; ახპენი ბზ., ოხუეპ ბქ., ოხეპ; ახპენი ლშხ.), **ხ-ეპენი** (ახუეპ, ახა̈პ; ახეპენი) ლნტ., გრდუვ. — სკდება. ჩუ უეთ ახა̈პხ ჭყჳნტარ (ბზ.) — კინაღამ გასკდნენ ბიჭები. კუახნეს ჩუა̈მეხეპ ნესკალექუა (ლნტ.) — გოგრა შუაზე გამსკდარა.

ხ-ეპო̈ნტყი იგივეა, რაც **ხ-ეპო̈ნტყი**.

ხ-ეპო̈ნტყი (ლახუპო̈ნტყან, ლახპო̈ნტყან; ლახპო̈ნტყი) ბზ., **ხ-ეპენტყი** (ლახუპონტყენ, ლახპონტყან; ლახპენტყი) ბქ., **ხ-ეპო̈ნტყი** (ლოხპო̈ნტყენ, ლეხპო̈ნტყან; ლეხპო̈ნტყი) ლშხ., **ხ-ეპონტყი** (ლახუეპონტყენ, ლახეპონტყან; ლახეპონტყი) ლნტ., გრდუვ. — ეწებება, ეკვრება, ეტყუება. იშულდარ უშხუარ ლახპო̈ნტყანხ (ბზ. 234) — ხორცები ერთმანეთს მიეკრა.

ხ-ეპჟენი (ათუეპჟ, ათპა̈ჟ; ათპჟენი ბზ., ოსეპჟუ, ესპაჟუ; ესპეჟუნი ლშხ.), **ხ-ეპეჟუენი** (ათუეპჟუ, ათეპაჟუ; ათეპეჟუენი) ლნტ., გრდუვ. — ემალება. ნა̈ბოზს და̈უ ჩუ ხეპჟენი (ბზ. 250) — საღამოს დევი 'და'ემალება. აჯალ ჩუდ ესპაჟუ (ლშხ. 66) — კვლავ დაემალა. და̈უ ათაპეჟუა კიდაბენისკა (ლნტ. 142) — დევი კიდობანში დამალვია.

ხ-ეპრენი (ლოხუეპრ, ლახპარ; ლახპერნი ბზ., ლოხუეპრ, ლახპარ; ლახპერნი ბქ., ლოხუეპრ, ლეხპარ; ლეხპერნი ლშხ.), **ხ-ეპერენი** (ლახუეპრ, ლახეპარ; ლახეპერენი) ლნტ., გრდუვ. 1. 'მი'აფრინდება. 2. გადატ. 'მი'ახტება, 'მი'ვარდება. სემი და̈უარ დეცს ხეპრენიხ (ბზ. 68) — სამი დევი ცას ახტება.

ლეხპარ მესმა̈დ გარდატყუა (ლშხ.) — მიახტა მესამედ გარდატყუა. უხეირო ქა ლა̈ხეპარ ხმელადს (ლნტ. 222) — უხეირო მიახტა ხმელეთს.

ხ-ეყახი იგივეა, რაც **ხ-ეყხი.**

ხ-ეყა̈გი იგივეა, რაც **ხ-ეყგი.**

ხ-ეყგი (ა̈მყაგ, ა̈თყაგ; ა̈თყა̈გი ზს., ემყაგა̈ნ, ეთყაგა̈ნ: ეთყაგი ლშხ.), **ხ-ეყა̈გი** (ა̈მეყაგან, ა̈თეყაგან; ა̈თეყაგი) ლნტ., გრდუვ. — ურჩება, უმთელდება. და̈ჷს კინჩხიშ მა̈ზიგ ქ'ესერ ათყაგა (ბქ. 36) — დევს კისრის ტკივილი მორჩენია.

ხ-ეყომი იგივეა, რაც **ხ-ეყჷმი.**

ხ-ეყრი[1] (ა̈მყირა̈ნ, ა̈თყირა̈ნ; ა̈თყირი ბზ., ა̈მყირან, ა̈თყირან ბქ.), გრდუვ. — უსველდება. მახეღჷა̈ყს ჰიშხა̈რ ა̈თყირა̈ნ (ბზ. 279) — ვაჟს ფეხები დაუსველდა. [სი] ჰიშხა̈რ დემის ჯეყრიჷ ჩუ (ბქ. 196) — შენ ფეხები არ დაგისველდებოდა. იხ. **ხ-ეძღრი.**

ხ-ეყრი[2] იხმარება მხოლოდ გამოთქმაში: **ღე̄რბეთ ხეყრი** (ბზ.), **ღერმეთ ხეყრი** (ბქ.) — ღმერთი სწყალობს. ესჷა̈ჲს ესერ ღე̄რბეთ ხეყრი, ეჯა ლიდდარ ლი (ბზ. 299) — ვისაც ღმერთი სწყალობს, ის სიმდიდრეაო.

ხ-ეყჷმი (ა̈მყომა̈ნ, ა̈თყომა̈ნ; ა̈თყჷემი ბზ., ამყომან, ა̈ხყომან; ახყჷემი ბქ., ემყომა̈ნ, ეხყომა̈ნ; ეხყომი ლშხ.), **ხ-ეყომი** (ა̈მეყომან, ა̈ხეყომან; ა̈ხეყომი) ლნტ., გრდუვ. — 'ჩა'ეშლება. კჷსა̈რს ქჷერწილ ჩუ ხეყჷმი (ბზ. 318) — კეისარს ქორწილი ჩაეშლება.

ხ-ეყხი (ა̈მყახა̈ნ, ათყახა̈ნ; ა̈თყა̈ხი ბზ., ა̈მყახან, ა̈თყახან; ათყა̈ხი ბქ., ემყახა̈ნ, ესყახა̈ნ; ესყახი ლშხ.), **ხ-ეყა̈ხი** (ა̈მსეყახან, ა̈სეყახან; ა̈სეყა̈ხი) ლნტ. გრდუვ. — ერქმევა. ალ ა̈დგილს ა̈თყახან ჰჷიმფა (ბქ. 8) — ამ ადგილს ჰუიმფა დაერქვა. ეჯმინე ნაქჷყი ა̈სეყახან ალ ა̈დგილს „ჰჷრია̈შ" (ლნტ. 5) — მათი ნათქვამის მიხედვით ამ ადგილს ჭურიაში დაერქვა.

ხ-ეყჰენი (—, ა̈ხყაჰა̈ნ; ა̈ხყა̈ჰი) ბზ., **ა̈ხყაჰან** ბქ., **ხ-ეყჷეჷნი** (ეხყჷაჷა̈ნ; ეხყჷაჷი) ლშხ., გრდუვ. — მეავე 'ს'წყდება. ა̈ხყაჰან ქა ი ალა̈რ მა̈გ ყა̈ჰს ა̈ხნაჩდანხ (ბქ. 38) — მეავე მოწყდა და ესენი ყველანი მეავეს შეერივნენ.

ერ იგივეა, რაც **ერე.**

ერამ იგივეა, რაც **ჰერა̈მ.**

ხ-ერა̈გი იგივეა, რაც **ხ-ერა̄გი.**

ხ-ერა̄გი (ამრა̄გჳნ, ათრა̄გჳნ; ა̈თრა̈გი) ბზ., **ხ-ერა̈გი** (ამრაგჳნ, ათრაგჳნ; ა̈თრა̈გი ბქ., ამარაგჳნ, ათარაგჳნ; ა̈თერა̈გი ლნტ.), **ხ-ერა̄გი** (ემრა̄გჳ̄ნ, ეთრა̄გჳ̄ნ; ეთრა̄გ̄ი) ლშხ., გრდუვ. — უგვიანდება, ყოვნდება. მიშგუ მუს ჩხარა ზა̈ჲ ათრა̄გჳნ ციმბილს (ბზ. 5) — მამაჩემი ცხრა წელი დაყოვნდა ციმბირში. მგლდეღს ათარაგჳნ ეშხუ ნაგა̈ზი (ლნტ. 157) — მწყემსს დააგვიანდა ერთი კვირა.

ხ-ერგაჷა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ერგიჷა̈̄ლ.**

ხ-ერგაჷა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ერგიჷა̈̄ლ.**

ხ-ერგიჷა̈̄ლ (ოთრიგჷა̈ნ, ა̈თრიგჷა̈ნ: ა̈თრიგჷი) ბზ., **ხ-ერგაჷა̈ლ** (ა̈თჷრიგჷენ, ა̈თრიგჷან; ა̈თრიგჷი ბქ., ა̈თჷერიგა̈ჷენ, ა̈თერიგაჷან; ა̈თერიგაჷი ლნტ.), **ხ-ერგაჷა̄ლ** (ოთრიგჷენ, ეთრიგჷა̈ნ; ეთრიგჷი) ლშხ., გრდუვ. — 'მო'ურიგდება; 'გა'ურიგდება. ხელწიფ სგა ლა̈ხრიგჷა̈̄ნ ჷა̈ზრი გეზალს (ბზ. 283) — ხელმწიფე მოურიგდა ვეზირის შვილს. ქორა̈შ მგგმას სგა̈ხჷრიგჷენ ათა̈ს მანა̈თდ (ბქ.) — სახლის ამშენებლებს ათას მანეთად გაუურიგდი.

ხ-ერგიჷი (ოთრიგჷა̈ნ, ა̈თრიგჷა̈̄ნ; ა̈თრიგჷი) ბზ., **ხ-ერგა̈ჷი** (ა̈ხჷრიგჷენ, ა̈ხრიგჷან; ახრიგჷი ბქ., ა̈თჷერიგა̈ჷენ, ა̈თერიგაჷან; ა̈თერიგა̈ჷი ლნტ.), **ხ-ერგაჷი** (ოთრიგჷენ, ეთრიგჷა̈ნ: ეთრიგჷი) ლშხ., გრდუვ. — 'მო'ურიგდება. ბაპ ამნილს ჩჷა̈თერიგაჷან თჷიურ[დ] (ლნტ. 228) — მღვდელი ამათ თეიურად მოურიგდა.

ხ-ერდჷნი (ა̈მგრდა, ოთგრდა; ა̈თგრდი ზს., ემურდჷნა̈ნ. ეთურდჷნა̈ნ; ეთურდჷნი ლშხ.), გრდუვ. — 'გა'უხდება; 'გა'უჩნდება. ლაჷდილას დი ლეგდ ოთგრდახ (ბზ. 302) — დებს დედა აეად გაუხდათ. ჷისვჷს მგტ ოთგრდა (ბზ.) — ვაშლს ჭია გაუჩნდა.

ერე, ერ ბზ., ლშხ., ლნტ., **ძერ** ლნტ., კაჟ. — რომ. ხოშა̈ლდ ხა̈ქჷხ მგლხა̈რს, ერე ხოჩა თოფა̈რჷ ესერ ლახდია̈ნეხ (ბზ. 22) — უფროსებმა უთხრეს მულახელებს, რომ კარგი თოფები გვაიხოვეთო. გუდ აჴა̈დ, ერე მიჩა ლახჷბა ლგდგა̈რ ლიხ (ბქ. 201) — მიხვდა, რომ მისი

ძმები მჴედრები იყვნენ. ეჯ ნაგზაჲსა ერ ცა̈შ ჰედნი, ეჩქა ლი განცხდაბ (ლშხ. 5) — იმ კვირაში რომ დიდი ხუთშაბათი მოდის, მაშინ არის გაცხადება (გაცხადება, ნათლიღება, წყალკურთხევა).

ხ-ერელჷენი იგივეა, რაც **ხ-ერლჷენი.**

ხ-ერეწჷენი იგივეა, რაც **ხ-ერწჷენი.**

ჷრეხი იგივეა, რაც **ჲერხი, ერხი.**

ერთგჷილ იგივეა, რაც **ა̈რთქჷილ.**

ხ-ერკინი (ოხჷერკ, ოხრა̈კ; ოხრეკნი ‖ოთერკ, ოთრა̈კ; ა̈თრეკი ზს., ოხრეკენ, ეხრეკან; ეხრეკი ლშხ.), **ხ-ერეკი** (ა̈ხჷერეკენ, ა̈ხერეკან; ა̈ხერეკი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'ჩამო'ეკიდება, 'და'ეკიდება. ჯი ესერ მჷრყჷამს ა̈თრეკი (ბქ. 223) — მე კოშკს დავეკიდებით. აშხჷ ლა̈დეღ ა̈ხერეკან დეცლექჷა ჷოქრე ლეშტმარა̈ლ (ლნტ. 149) — ერთ დღეს ცაზე ოქროს საყურეები ჩამოეკიდა.

ხ-ერმი (ლა̈ხჷრმა̈ნ, ლა̈ხგრმა̈ნ; ლა̈ხგრმი ბზ., ლოხჷრმენ, ლა̈ხგრმან; ლა̈ხგრმი ბქ., ლოხჷრმენ, ლეხგრმა̄ნ; ლეხგრმი ლშხ., ლა̈ხჷერმენ, ლა̈ხერმან; ლა̈ხერმი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'გა'ებმება. კიბდჷენ ბა̈დს ა̈თგრმა̈ნ (ბზ. 59) — კიდობანი ბადეში გაება. ჰერსკნ ყჷრყჷს ისგა ლა̈ხგრმა̈ნ (ბქ. 205) — არჩვი მარყუჟში გაება. დეშდჷ ხაფანგს ლეხგრმა̄ნ (ლშხ.) — დათვი ხაფანგში გაება.

ხ-ერმინა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ერმინა̈̄ლ.**

ხ-ერმინა̈̄ლ (ლა̈ხჷრმინა̈ლ, ლახგრმინა̄ლე; ლახგრმინა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ემგრმისგა̈ლ, ხ-ერმისგა̈ლ** (ახჷგრმისგალ, ა̈ხგრმისგალ; ა̈ხგრმისგა̈ლი) ბქ., **ხ-ერმინა̄ლ** (ლოხჷრმინა̄ლ, ლახგრმინა̄ლე; ლახგრმინა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ერმისკა̈ლ** (ლა̈ხჷერმისკალენ, ლა̈ხერმისკალან; ლა̈ხერმისკალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დასაჭერად დასდევს. ხემგრმისგალხ სამ ლადეღ ჩაჲს (ბქ. 256) — სამი დღე დასდევდნენ ცხენს დასაჭერად.

ხ-ერმისგა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ერმინა̈̄ლ.**

ხ-ერმისკა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ერმინა̈̄ლ.**

ერსკნ იგივეა, რაც **ჰერსკნ.**

ერჷა̄ლე იგივეა, რაც **ჲერჷა̄ლე.**

ერჷა̈̄ჲ, ჲერჷა̈ჲ (მოთხ. ერჷა̈̄ჲდ‖ჲერჷა̈̄ჲდ ‖ჲერდჷა̈̄ჲდ, მიც. ესჷა̈̄ჲ‖ჲესჷა̈̄ჲ‖ჲეშჷა̈̄ჲ, ნათ. ესჷა̈̄ჲშ‖ჲესჷა̈̄ჲშ) ბზ., **ერჷა̈ჲ, ჲერჷა̈ჲ** (მოთხ. ჲერჷა̈დ, მიც. ესჷა‖ჲესჷა̈ს, ნათ. ესჷაიშ‖ჲესჷა̈ჲშ ბქ., მოთხ. ჲერჷა̈ჲდ, მიც. ეშჷა̈ჲ ლნტ.), **ჲერჷა̄ჲ** (მიც. ჲესჷა̄ჲ‖ჲეშჷა̄ჲ) ლშხ. მ ი მ ა რ თ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — ვინც. ლეტჷრა̈̄ლს ხაჰჷდიხ, ერჷა̈̄ჲ საყდა̈რს ნარდჷ ლი (ბზ. 14) — ვინც საყდარშია ნამყოფი, სანთლებს აძლევენ. ქა და̈̄რ მეტხე̄ლი, ჲერჷა̈̄ჲ ქა მეჩდე̄ლი (ბზ.) — ვინც წასულა, არავინ დაბრუნებულა. ჰარა̈ყს ხათრეხ ჩი̄, ესჷა̈̄ჲ ხაკჷჩ (ბზ.) — ვისაც უნდა, ყველას ასმევენ არაყს. ჲერჷა̈ჲ ნათჷნ ლი, ქორთე დემეგ იჰია̈ლ (ბქ.) — ვინც ნასვამია, სახლში არ ჩქარობს. ლეზჷებ ჲესჷას ხეშგდი, ლეჩემოჷი ლა̈ჲშგედ (ბქ.) — ჭამა ვისაც ეკადრება, შრომაც იკადროსო. ჲერჷა̄ჲ ლოქ ყჷრძენს ანჴდე, ზჷრა̄ლი̄ ეჩისჷ ხა̄და (ლშხ. 52) — ვინც ყურძენს მოიტანს, ქალიც იმისი იყოსო. და̄ჷარ ჲესჷა̄ჲ ლოქ ხეწდენიხ, ბეჩდ ლოქ ასპეხ (ლშხ.) — დევები, ვისაც დაინახავენ, ქვად აქცევენო. ერჷა̈ჲ ხოლამ იჩომდა, ამეჲსკა ა̈ჭებდახ (ლნტ. 4) — ვინც ცუდ საქმეს გააკეთებდა, ამაში ამწყვდევდნენ.

ერჷეშდ იგივეა, რაც **ჲერჷეშდ.**

ხ-ერჷი ქს. იგივეა, რაც **ხ-ერჰი.**

ერქედა იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ერქგდა, ექგრდა, ჲექგრდა, ჲერქგდა (-და̈შიშ ბზ., -და̈შ ბქ.), **ჲექდა, ექდა, ლექდა** (-ა̈შ) ბქ., **ჲერქე̄და, ჲერქდა** (-და̄შ) ლშხ., **ერქედა, ჲერქედა** (-და̈ჲშ) ლნტ. — ორივე. ბა̄ზი ერქგდა ჩჷა̈დლჷაჲხ (ბზ. 395) — ამაღამ ორივემ იმშობიარა. ჰერყლია̈ნჷ ლიხ ჲერქგდა (ბქ. 253) — ორივე ღორმუცელაა. ეჯა̈რდ ლექდად ქაიდ ოსდერჷეხ (ბქ. 64) — იმათ ორივემ კვლავ უარი უთხრეს. ლგთიშ გჷაყა მა̄რე̄ლ მო̄რჷალდ, ჲერქე̄და მხარეს (ლშხ. 47) — ორივე მხარეს არჩეული გვყავს კაცები შუამავლებად (მედიატორებად). ერქედა ჩჷალდაგა̈რლიხ (ლნტ. 170) — ორივენი გარდაცვლილან.

ხ-ერლჷენი (ა̈მრა̈ლჷ, ა̈თრა̈ლჷ; ა̈თრელჷნი ბზ., ემრალჷ, ესრალჷ; ესრელჷნი ბქ., ემრალჷ, ესრალჷ; ესრელჷნი ლშხ.), **ხ-ერელჷენი** (ა̈მსერალჷ, ა̈სერალჷ; ა̈სე-

რეღუ̈ენი) ლ̈ნტ., გ რ დ უ ჯ. 1. ერღეევა, ეშლება, 'შემო'ეხსნება. ლობ̈არილ, ქა̈უ̈ ა̈ხრა̈ღუ̈! (ბზ. 420) — თოკო, შემოეხსენიო!.. (ესუ̈ერღუ̈, ეს-რა̈ღუ̈; ესრეღუ̈ნი ბზ., ოსერღუ̈, ესრაღუ̈; ეს-რეღუ̈ნი ლშ., ასუ̈ერღუ̈, ა̈სერაღუ̈; ა̈ს-რეღუ̈ნი ლნტ.) 2. 'და'ეცემა, 'და'ეხეთქება. ბა-ბა გიმეი ესრაღუ̈ (ბქ.) — ბაბუა მიწამე დაეცა.

ერყანიან, ერყალიან იგივეა, რაც **ჰერ-ყლიან.**

ხ-ერყგნი (ა̈მრგყნა̈ნ, ა̈ხრგყნა̈ნ; ა̈ხრგყ-ნი ბზ., ახრგყნან, ახრგყნი ბქ., ემრგყნა̈ნ, ეხ-რგყნა̈ნ; ეხრგყნი ლშ., ა̈მერგყნან, ა̈ხერგყნან; ა̈ხერგყნი ლნტ.), გ რ დ უ ჯ. — ერყევა, ენძრევა, ენჯღრევა; ამოსცვივა. თხე̄რა̈ლს შდგქა̈რ ყ'ა̈ხ-რგყნა̈ნხ (ბზ. 385) — მგლებს (მოენჯღრათ) მო-ერყაათ კბილები.

ხ-ერში (ა̈მგრშა̈ნ, ა̈თგრშა̈ნ; ა̈თგრში ბზ., ემგრშან, ესგრშან; ესგრში ბქ., ემგრშა̈ნ, ესგრშა̈ნ; ესგრში ლშ., ა̈მსერშან, ა̈სერშან; ა̈სერში ლნტ.), გ რ დ უ ჯ. — ეფინება, ეგება. ჩიმ-თილდ სტოლქ' ესგრშან (ბქ. 337) — ჩითი მა-გიდამე დაეფინა.

ხ-ერშუ̈ნა̈ლ (ლოხურშონა̈ლ, ლახურ-შონა̈ლე; ლახურშონა̈ლნე) ლშ. იხ. **ხ-ეწ-რა̈ლ.**

ხ-ერწუ̈ენი (ესუ̈ერწუ̈, ესრა̈წუ̈; ეს-რეწუ̈ნი ბზ., ესრაწუ̈; ესრეწუ̈ნი ბქ., ოსერწუ̈, ესრაწუ̈; ესრეწუ̈ნი ლშ.), **ხ-ერეწუ̈ენი** (ა̈ს-უ̈ერწუ̈, ა̈სერაწუ̈; ა̈სერეწუ̈ენი) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — 'და'სწვდება, ეპოტინება. ბეფშუ̈ ესრა̈წუ̈ ბა̈ჩს (ბზ.) — ბავშვი დასწვდა ქვას. ალმა̈სგირ ბა̈ჩს ესრეწუ̈ა (ბქ. 242) — ალმასგი-რი ქვას დასწვდომია. ლიცთე მეშყდეს ყ'ეს-რაწუ̈ (ლშ.) — წყალში ჩავარდნილს ხელი გა-უწოდა (ჩასწვდა).

ხ-ერხი (ლა̈მგრხა̈ნ, ლა̈ხგრხა̈ნ; ლა̈ხგრ-ხი ბზ., ლა̈მგრხან, ლა̈ხგრხან; ლა̈ხგრხი ბქ., ლემგრხა̈ნ, ლეხგრხა̈ნ; ლეხგრხი ლშ., ლა̈მე-რახ, ლა̈ხერახ; ლა̈ხერეხენი ლნტ.), გ რ დ უ ჯ. — ეხლება, ესეთქება, ეთქეიფება. კოჯა̈რ ხერხიხ უშხუ̈არ (ბქ.) — კლდეები ერთმანეთს ეხეთქე-ბიან.

ერხი იგივეა, რაც **ძერხი.**

ერხუ̈, ერხუ̈ლა იგივეა, რაც **ძერხუ̈.**

ერხუ̈ლა, ერხუ̈ იგივეა, რაც **ძერხუ̈, ძერხუ̈ლა.**

ხ-ერჯენი იგივეა, რაც **ხ-ენჯრენი.**

ხ-ერჯუ̈ენი (ა̈მრაჯუ̈, ა̈ხრაჯუ̈; ა̈ხრეჯუ̈-ნი) ბქ., **ხ-ელეჯუ̈ენი** (ა̈მელაჯუ̈, ა̈ხელაჯუ̈; ა̈ხელეჯუ̈ენი) ლნტ.; გ რ დ უ ჯ. — 'ჩა'მოეცლება, 'ჩა'მოერეცხება. მა̈ტყს წიღ ქა ხერჯუ̈ენი (ბქ. 305) — მაგყლს ჭუჭყი ჩამოეცლება.

ხ-ერჰი (ა̈მრგჰა̈ნ, ათრგჰა̈ნ; ა̈თრგჰი ბზ., ემრგჰან, ესრგჰან; ესრგჰი ბქ.), **ხ-ერუ̈ი** (ემ-რუ̈ა̈ნ, ეთრუ̈ა̈ნ, ეთრუ̈ი ლშ., ა̈მსერუან, ა̈სერუან; ა̈სერუ̈ი ლნტ.), გ რ დ უ ჯ. — ათენდე-ბა. დე̄ნას... ყ'ესრგჰიხ ამეი, ეჯეი ხოცხა (ბზ. 440) — გოგოს ის ურჩევნია, ასე რომ შემოა-თენდეთ.

ეს- ბზ., ლშ., **ას-** ლნტ., **ზმნისწინი** — ა-, და-, მი-, წა-. ტარიელ ი ავთა̈ნდ ესღრიხ (ბზ. 59) — ტარიელი და ავთანდილი მიდიან. ეშხუ̈ი მა̈რე ესხუ̈ე̄დდა (ბზ. 59) — ერთი კაცი და-ხედა. ესხრიხ ეჯი მურყუ̈ამთე (ბქ. 163) — ადი-ან კოშკზე. ბოგქა ზურალ ასღრი (ლნტ.) — ხიდზე ქალი მიდის. ასოგოშა თხუმეი ლიც (ლნტ.) — თავზე წყალი დაუსხამს.

ესამა იგივეა, რაც **ჰესამა.**

ხ-ესამწელ იგივეა, რაც **ხ-ესე̄მწა̈ლ.**

ხ-ესაყუ̈ედირ იგივეა, რაც **ხ-ესყუ̈ა̈-დუ̈რ.**

ხ-ესგი (ოხუ̈სგენ, ა̈ხსგა̈ნ; ა̈ხსგი) ბქ., გ რ დ უ ჯ. — 'წა'იქცევა. მა̈გ აშხუ̈ეი ა̈ხსგა̈ნ (ბქ. 202) — ყველა ერთად წაიქცა.

ხ-ესგუ̈'უ̈' (ემსგუუ̈და, ესსგუუ̈და; ეს-სგუუ̈ი ბზ., ესსგუ̈ი ლშ.), **ხ-ესგუ̈იშ** (ემ-სგუუ̈დ, ესსგუუ̈დ; ესსგუ̈ი) ბქ., **ხ-ესკუ̈იშ** (ა̈მსესკუ̈იშდა, ა̈სესკუ̈იშდა; ა̈სესკუ̈იში) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. — შვენის, უხდება. ზურა̈ლს კაბ ხესგუუ̈და (ბზ.) — ქალს კაბა შვენოდა.

ხ-ესგუ̈რი (ოხუ̈სგუ'რ', ახსგურდა; ა̈ხ-სგური ბზ., ოხსგურდ, ახსგურდა; ა̈ხსგუ̈რირი ბქ., ლოხსგუ, ლახსგუ̈რდა; ლეხსგური ლშ.), **ხ-ესკუ̈რი** (ლახუ̈ასკურდ, ლახასკურდა; ლა̈ხესკური) ლნტ., გ რ დ უ ჯ. 1. აჯდება. ჯ'ე̄სერ ჰეგნგირეი ხესგუ̈რი (ბზ. 277) — შენ უნაგირზე შეჯდებიო. ახსგურდახ ჩაყა̈რს (ბქ. 25) — ცხე-ნებს მოასხდნენ. ბელხანჯარი̄ ეჯი ლახსგურე̄ნა

[ჩაჟს] ეჩაცახან (ლშხ. 76) — ბელხანჯარიც მასთან ერთად ცხენზე შემომჯდარა. ეჩქად ჩაჟილს ჟი დემ ხესგჷრიხ (ჰოეზ. 70) — მანამდე ცხენზე არ სხდებიან. 2. მიუჯდება. ბეფშ დედეს ლესკხენ ლაჰასკურდა (ლნტ.) — ბავშვი დედას გვერდით მიუჯდა.

ხ-ესდენი (ლოხჷესდ, ლა̈ხსა̈დ; ლა̈ხსედნი ბზ., ლოხჷესდ ბქ., ლოხჷესდ, ლეხსად; ლეხსედნი ლშხ.), **ხ-ესედენი** (ლა̈ხჷესდ, ლა̈ხესად; ლა̈ხესედენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. 'შე'რჩება, 'და'რჩება. ალ და̈ჷს სგა ლახსედა ეშხუ თხჷიმ (ბზ. 250) — ამ დევს ერთი თავი შერჩენია. ბეფშჷ ლაშდრა̄ლს ლა̈ხსა̈დ (ბზ.) — ბავშვი თამაშს შერჩა. ჷობა̈შს ტა̈ლ ხესდენიჷ [ლატყაცალჟი] (ბქ. 290) — ჩხუბის დროს ბევრს დალი რჩებოდა. 2. ქს. გამორჩება რაიმეს. რეზო მიჩა ნა̈კჷეთი ხილა̈ლს ზგმშ ხასიდ (ლნტ.) — რეზო თავისი ნაკვეთის ხილეულს ცოტას გამორჩება. იხ. **ხ-აცჷირ.**

ხ-ესედენი იგივეა, რაც **ხ-ესდენი.**

ხ-ესელი იგივეა, რაც **ხ-ესე̄ლჷი.**

ესერ ზს. — სხვათა სიტყვის ნაწილ. -ო. ბეჟან ესერ მა̈ჲ ა̈მდენლი? (ბზ. 238) — ბექანი რა იქნაო? დემეგ ესერ ხულჷე მიჩ აჲრა̈ყ (ბქ. 197) — არაყი მე არ მაქვსო. შდრ. **ლოქ.**

ხ-ესჷდა̈ლ (ლოხსეჷდალ, ლა̈ხსეჷდალ; ლახსეჷდა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ენატრება, ნატრულობს („ესევდიანება“). ზურალს მიჩა გეზალ ხესეჷდა̈ლ (ბქ.) — ქალს თავისი შვილი ენატრება („ესევდიანება“).

ხ-ესე̄ლჷი (ა̈თჷსე̄ლჷა̈ნ, ათსე̄ლჷა̈̄ნ; ა̈თსე̄ლჷი) ბზ., **ხ-ესელი** (ა̈თჷესელენ, ა̈თესელან; ა̈თესელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გადაურჩება (ხიფათს). ბიტუ [მეხს] ქა ათასელა (ლნტ. 75) — ბიჭუ მეხს გადარჩენია.

ხ-ესე̄მწა̈̄ლ (ლოხჷსე̄მწა̄ლ, ლახსე̄მწა̄ლე: ლახსე̄მწა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ესამწელ** (ლოხჷსამწალ, ლა̈ხსამწალ; ლა̈ხსამწალი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ეხვეწება (შველას სთხოვს). ხჷა̈ჲ ლოხჷსე̄მწა̈̄ლ, მარე ცჷიდდ გარ (ბზ.) — ბევრი ვეხვეწე, მაგრამ ტყუილად. ჩი ჯი ხესამწელ (ბქ.) — ყველას თეითონ ეხვეწება. იხ. **ხ-ემწა̄რჷიელ.**

ესთური იგივეა, რაც **ესთგრი.**

ესთგრა̈̄ნ იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ესთგრი, ესთური (ა̈თჷთირინ, ა̈დთირნე; ა̈დთირნი) ბზ., **ოსთირი, ესჷთირი** (ოთთირინ‖ათჷთირინ, ა̈დთირნე; ა̈დთირნისგ) ბქ., **ათრინე** (ოთთირინ, ადთირნე; ადთირნი) ლშხ., **ა̈თრინე** (ა̈თჷთირინ, ადათირნე; ა̈დთირნი) ლნტ., გ რ დ ჷ. — მიათრევს. ათბეხ წირხ ი ესთგრიხ (ბზ. 288) — ჩააბეს ღელერჭი და მიათრევენ. და̈ჷს ხოშა ბიკ ესჷთირი (ბქ.) — დევი დიდ კუნძს მიათრევს. ლგდგარ ჭან ჭალაჲთე ოთთირნახ (ლშხ.) — მკვდარი ხარი ჭალაში ჩაუთრევიათ.

ესი-ესინ იგივეა, რაც **ჲეს-ჲესინ.**

ხ-ესკეთი (ა̈მსიკთა̈̄ნ, ა̈თსიკთა̈̄ნ; ა̈თსიკთი ბზ., ა̈მსიკთან, ა̈თსიკთან; ა̈თსიკთი ბქ., ემსიკთა̄ნ, ეთსიკთა̄ნ; ეთსიკთი ლშხ., ა̈მესიკეთან, ა̈თესიკეთან; ა̈თესიკეთი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. უკეთდება. ეჯჲა̈რს გჷეშ... ჩჷა̈თსიკთა̈̄ნხ (ბზ. 287) — იმათ საქმე გაუკეთდათ. მამჭირჷა̈ს გჷეშ ჩუ მამაგჷეშ ხესკეთი (ბქ.) — მარმაცს საქმე არაფერი უკეთდება. ჭყინტს მა ა̈თესიკეთან ეჩოხ ლიზიჷშ? (ლნტ.) ბიჭს იქ წასვლით რა გაუკეთდა? 2. უუმჯობესდება. ჭყინტს ხასია̈თ ხესკეთი (ბზ.) — ბიჭს ხასიათი უუმჯობესდება.

ხ-ესკიცხა̈ჷ (ა̈ხჷსიკცხა̈ჷ, ა̈ხსიკცხაჷ; ა̈ხსიკცხა̈ჷი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — პატივს სცემს. და̈ჷა̈რ ალ მარა ხესკიცხაჷდახ (ბქ. 26) — დევები ამ კაცს პატივს სცემდნენ.

ხ-ესკჷი"შ" იგივეა, რაც **ხ-ესგუჷ.**

ხ-ესკჷრი იგივეა, რაც **ხ-ესგჷრი.**

ხ-ესმი (ლამსგმდა, ლახსგმდა; ლა̈ხსგმი ბზ., ლამსგმგდ, ლახსგმგდ; ლა̈ხსიმი ბქ., ლამსგმდა, ლახსგმდა; ლეხსგმი ლშხ., ლამასგმდა, ლახასგმდა; ლა̈ხესგმი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ესმის. [ყაბათგრს] მიჩა მუჷე̄ ლიყჷლი აშ ხესმი (ბზ. 259) — ყაბათირს თავისი მამის ყვირილი ესმის. ალა ქა ლახსგმდა ჷოჭრი̄ლს (ბზ. 327) — ობოლს ეს მოესმა. ჲეხჷდ ესერ ეჯი ხოჩა, ჲესჷა̈ს ნათორ ხესმი (ანდ.) — ცოლად ის ჯობია, ვისაც დარიგება ესმისო. ბობშს... მა̄მა ლოქ ხესმი (ლშხ. 68) — ბავშვს არ ესმისო. ჩჷანჭადხ ალ ყაჩალა̈რ, თჷეფი ჲერ ერ ათასგმდახ (ლნტ. 312) — თოფის ხმა რომ მოეს-

მაი, ეს ყაჩაღები ჩამოვიდნენ.

ესნäრი, ეცნäრ, ესნäრილდäშ ზს., **ესრენ, ესრენიშ** ქს. ნაწილ. — თურმე. ესნäრ ალა ღანაჴ ლგმäრ (ბზ. 273) — თურმე ეს ფესმძიმე იყო. ჭäშს ეცნäრ დäჳდ შდიმრäლ ყ'ოხქჳიცა (ბზ. 355) — ქმარს თურმე დევისთვის ყურები მოუჭრია. მგვალჳäრს ესნäრ კჳეცნემ ფაქჳდ კირ ოთნäჩდახ (ბქ. 13) — მეცალელებს პურის ფქვილისათვის თურმე კირი შეურევიათ. ესრენ ლეგჳერი პატჳრენ დäშტჳ ლგმäრ (ლნტ. 297) — წისქვილის პატრონი თურმე დათვი ყოფილა.

ესოზი (ემიზდა, ესოზდა; ესოზდედს) ბზ., **ესჳეზი** (ემიზიჳ, ესჳეზიჳ; ესჳეზიდეს) ბქ., **ოსოზი** (ემიზდა, ოსოზდა; ოსოზდეს) ლშხ., **ასოზი** (ამიზდა, ასოზდა; ასოზდეს) ლნტ., გრდუვ. 1. გაურბის ('გა'ექცევა). დინილ ესჳეზი მიჩა დადას (ბქ.) — გოგონა გაურბის თავის ბებიას. 2. 'გა'სდის (სისხლი, წყალი...). გუშკჳე კეცს ასოზი ღჳინალ (ლნტ.) — ჩვენს ქვევრს გასდის ღვინო. ზისხ ესოზი წჳრნი-ყჳითელ (ჰოფ. 78) — სისხლი სდის წითელ-ყვითელი.

ხ-ესპი (äხჳსიპდ, ახსიპდა; äხსიპი ბზ., ახსიპგდ ბქ.), გრდუვ. 1. ეწრდება, იქცევა. ქახსიპგდ ა დäშჳდჳ (ბქ. 20) — ეს დათვი გადმოვარდა. 2. (ემსიპäნ, ედსიპäნ; ედსიპი) ლშხ. — 'წა'ექცევა, 'გადა'უბრუნდება. ცხიკრლ ქ'ემსიპäნ (ლშხ.) — გოდორი გადამიბრუნდა.

ესრენ იგივეა, რაც **ესნäრ**.

ესრენიშ იგივეა, რაც **ესნäრ**.

ხ-ესსგი (ლäმსისგჳნ, ლäხსისგჳნ; ლäხსისგი ზს., ლამსისგჳნ, ლახსისგჳნ; ლეხსისგი ლშხ.), **ხ-ესსკი** (ლამასისკჳნ, ლახასისკჳნ; ლäხესისკი) ლნტ., გრდუვ. — 'შე'სძულდება. ათხე ყი ლახსისგჳნხ მინე ხოხრა მუხჳბე (ბქ. 158) — ახლა თავიანთი უმცროსი ძმა შესძულდათ.

ხ-ესსკი იგივეა, რაც **ხ-ესსგი**.

ხ-ესსტჳი (äმსუსტäნ, äხსუსტäნ; äხსუსტი ბზ., äმესუსტან, äხესუსტან; äხესუსტი ლნტ.). **ხ-ესუსტი** (äმსუსტან, äხსუსტან; äხსუსტი ბქ., ემსუსტäნ, ეხსუსტäნ; ეხსუსტი) ლშხ., გრდუვ. — უსუსტდება, ულონდება, უწუხდება. დინäს გჳი ლäხსუსტäნ (ბზ.) — გოგოს გული შეუღონდა. äმესუსტან გჳი (ლნტ.) — გული შემიწუხდა.

ხ-ესუსტი იგივეა, რაც **ხ-ესსტჳი**.

ესჳეზი იგივეა, რაც **ესოზი**.

ესჳთგრäნ იხ. **თირ, ხ-ათირ**.

ესქინე (ოთქინ, ადქინე; ადქინნე) ლშხ. — გარბის, მიიჩქარის. ბობშäრ კლასთე ესქინეხ (ლშხ.) — ბავშვები სკოლაში გარბიან. იხ. **ესჭომე**.

ესღრი, ესხრი (ოღერ. აჩäდ: აღრი ბზ., აღრინე ბქ., ოღერ, აჩად; აღრი ლშხ.). **ასხრი** (äღჳერ||აღჳირ, აჩäდ: äღინე) ლნტ., გრდუვ. — მიდის. ჭაბიგჳ ესღრი (ბზ. 265) — ჭაბუკი მიდის. სოფელ ესღრი ლამზგრთე (ბქ. 6) — სოფელი სალოცავად მიდის. ქäმჩედäლი დäლგლ ნიჳრä ლაჴდათე (ლშხ. 57) — დედიკო ნიერის მოსატანად გასულა. აჩად ალ მარე ლეჩხუმხო (ლნტ. 194) — წავიდა ეს კაცი ლეჩხუმში.

ესღჳა (ემღჳäნ'და, ესღჳäნ'და; ესღჳäნდედს ბზ., ემღჳანდ. ესღჳანდ: ესღჳანდეს ბქ., ემღჳäნ, ოსღჳäნ: ოსღჳäნდეს ლშხ.), **ასჳღჳა** (ამჳღჳანდა, ასჳღჳანდა; ასჳღჳანდეს) ლნტ., გრდუვ. — მიაქვს. ეშხუ კაკლიდ ესღჳäნ მგრäშკჳლდს (ბზ. 339) — ერთი მარცვალი („კაკალი") მიჰქონდა ჭიანჭველას. დაჩჳირს ქესა ესღჳäნდა (ბზ.) — დას ქისა მიჰქონდა. ღჳარს ესღჳანდა მäგ (ბქ. 60) — ნიაღვარს მიჰქონდა ყველაფერი. ბოფშäრხო ლეზჳებ ამსუღჳა (ლნტ. 196) — ბავშვებთან საჭმელი მიმაქვს. ეჲ მარას ზიჯ ასაღჳენა (ლნტ. 284) — იმ კაცს ტომარა მიჰქონდა თურმე. ალე როქჳი საკაცხჳშ ესღჳახ (ჰოფ. 104) — ესეც საკაცით მიაქვთ.

ესღჳიჭ (ოთეღჳჭ, äთღჳäჭ; äთღჳეჭნი) ზს., გრდუვ. — 'გა'ეკიდა. მგჳნა ამის äთღჳäჭხ (ბზ. 361) — მხნელები ამას გაეკიდნენ. ამფხჳ äთღჳაჭ ხოხრა მუხჳბა (ბქ. 50) — ბაყაყი უმცროს ძმას გაეკიდა.

ესყა (ოთხჳäდ, ადიე||ადდე; ადäნე ბზ., ოთხჳä, ადაე||ადäე; ადäდსგ ბქ., ოთად. ადდე; ადდეს ლშხ.), **ასაყა** (ათხჳა. ადäდ; ადäდესკ) ლნტ., გრდუვ. — მიჰყავს. ესყა ჳოჴრäლ კჳს-

რი გეზალს ხახჷდ (ბზ. 326) — კეისრის შვილს ობოლი ცოლად მიჰყავს. მერმა ლადეღ ეს-ყადდახ დინა (ბქ 41) — მეორე დღეს ქალიშვილი მიჰყავდათ. ჯ̈ესერ დემის ა̈ჲსგ ამის ხახჷდ (ბქ.) — მე ამას ცოლად არ წავიყვანო. ალეს ძინა̈რს ასაყენა ფჷრ (ლნტ. 174) — ამას ძროხა დილით მიჰყავდა თურმე. იმთე ეჯ̈ყახ მა̈რა̈ლ მიშგუ? (ჰოჯზ. 42) — საით მიგყავთ ჩემი კაცები?

ხ-ესყოდჷირ იგივეა, რაც **ხ-ესყჷა̈დჷ̈რ.**

ხ-ესყჷადირ იგივეა, რაც **ხ-ესყჷა̈დჷ̈რ.**

ხ-ესყჷა̈დჷ̈რ, ხ-ესყჷადირ (ხჷესყჷა̈დჷ̈რდა̈ს, ხესყჷა̈დჷ̈რდა; ხესყჷა̈დჷ̈რინი) ბზ., **ხ-ესყოდჷირ** (ხჷესყოდურ, ხესყოდურ; ხესყოდურნი) ბქ., **ხ-ესყჷედურ** (ხჷესყჷედურდას, ხესყჷედურდა; ხესყჷედურნი) ლშ., **ხ-ესაყჷედირ** (ხჷესაყჷედირდა̈ს, ხესაყჷედირდა; ხესაყჷედირდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ესაყვედურება. ზურა̈ლს გეზალ ხესყჷა̈დჷ̈რდა (ბზ.) — ქალს შვილი ესაყვედურებოდა. 2. (ლოხჷსა̈ყჷადჷ̈რ||ლოხსაყჷდირ, ლახსა̈ყდჷრე||ლახსაყჷდრე; ლახსა̈ყდჷრი ბზ., ლოხჷსაყჷდირ, ლახსაყდურე; ლახსაყდურისგ ბქ., ლოხსაყჷდურ, ლახსაყჷდრე; ლახსაყჷდრი ლშ., ლახჷასა̈ყჷედირ, ლახასა̈ყჷედრე; ლახასა̈ყჷედრი ლნტ.) — უსაყვედურებს, წამოაძახებს. [ამნემ] მიჩა დის ლახსა̈ყჷდურე (ბქ. 45) — ამან თავის დედას უსაყვედურა (წამოაძახა).

ხ-ესყჷედურ იგივეა, რაც **ხ-ესყჷა̈დჷ̈რ.**

ესჰიმ, ეშჰიმ. (ოთეჰმ, ა̈თჰა̈მ; ა̈თჰემნი ბზ., ათჰამ ბქ., ეთჰამ; ეთჰემნი ლშ.), გ რ დ უ ვ. — მიჰყვება, მისდევს. ესჰიმ ჷეშგინ ფჷრულდს ჷოჰრილ (ბზ. 323) — ობოლი ძროხას უკან მიჰყვება. მაქჷცა̈ი ეჯ̈ის ესჰიმ (ბქ. 292) — (შუაკაცების) გადაწყვეტილებაც იმას მიჰყვება.

ესჰომე (ოთჷჰომინ, ა̈დჰომნე; ა̈დჰომნი) ბზ., **ესჰემი** (ესჷჰომგდ, ესჰომგდ; ესჰომნი) ბქ., **ასაჰომე** (ა̈თჷჰომინ, ა̈დჰომნე; ა̈დჰომნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გარბის. ჷოდ-იჷოდ ესჰომახ (ბზ. 363) — ერთ ხანს გარბოდნენ. შჷანა̈რ ლეჩხუმთ' ესჰომგდხ (ბქ. 252) — სვანები ლეჩხუმისაკენ გარბოდნენ. დენა... ასაჰომე (ლნტ. 310) — გოგო გარბის. იხ. **ესქინე.**

ესხრი იგივეა, რაც **ესღრი.**

ესგმსედა, სგმსედა (-და̈შ, —) ბზ., **ემსედე** (-ემ, —) ბქ, **მესედ** (-იშ, მესდე̄ლ) ლშ, **მესედე** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — შთამომავლობა, დამრჩენი. ისგუ სგმსედა მა̈გ ლგმზგრე̄ჷ ლიხ (ბზ.) — შენი შთამომავალი ყველა დალოცვილი იყოს. როსტომი ემსედე იზგე (ბქ.) — როსტომის შთამომავლობა ცხოვრობს.

ხ-ეტარხანა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეტგრხანა̈̈ლ.**

ხ-ეტეხენი იგივეა, რაც **ხ-ეტხენი.**

ხ-ეტრელა̈̈ლ (ლახჷატრელა̈ნ, ლახატრელა̈ლე; ლახატრელა̈ლი) ლნტ. — ეთამაშება. ამჟი ხჷეტრელალდ უშხჷარ (ლნტ.) — ასე ვეთამაშებით ერთმანეთს. იხ. **ხ-ეშდრა̈̈ლ.**

ხ-ეტუშა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეტგშა̈̈ლ.**

ხ-ეტუში იგივეა, რაც **ხ-ეტჷში.**

ხ-ეტჷშა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეტგ̄შა̈̈ლ.**

ხ-ეტჷში, ხ-ეტგ̄ში (ლა̈ხჷტჷშა̈ნ||-ტგ̄შა̈ნ, ლა̈ხტჷშა̈̈ნ||-ტგ̄შა̈̈ნ; ლა̈ხტჷში||-ტგ̄ში) ბზ., **ხ-ეტგში** (ლოხტგშენ, ლა̈ხტგშენ; ლა̈ხტგში) ბქ., **ხ-ეტჷში** (ლოხტჷშენ, ლეხტჷშა̈ნ; ლეხტჷში) ლშ., **ხ-ეტუში** (ა̈თჷეტუშენ, ა̈თეტუშან; ა̈თეტუში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეხუტება, ეხვევა. [ლახჷბა] ქა̈თტგ̄შა̈̈ნხ უშხჷა̈რ (ბზ. 301) — ძმები ერთმანეთს გადაეხვივნენ. ბეფშილდ ხეტგში დის (ბქ.) — ბავშვი დედას ეხუტება. ნომ ხეტუში ჟეღს! (ლნტ.) — ძაღლს ნუ ეხუტები!

ხ-ეტჷ იგივეა, რაც **ხ-ე̄ტჷ.**

ხ-ეტყუბი (ლოხჷტყუბა̈ნ, ლა̈ხტყუბა̈̈ნ; ლა̈ხტყუბი ბზ., ლოხჷტყუბენ, ლა̈ხტყუბან; ლა̈ხტყუბი ბქ.), **ხ-ეტყჷბი** (ლოხტყუბენ, ლეხტყუბა̈ნ; ლეხტყუბი ლშ., ლა̈ხჷეტყუბენ, ლა̈ხეტყუბან; ლა̈ხეტყუბი ლნტ.). გ რ დ უ ვ. — უერთდება („ეტყუპება"); უამხანაგდება. და̈̈რ როქ ლახტყუბე̄ნა (ბზ. 439) — არავინ შემიამხანაგდაო (შემიერთდაო). ჰყინტ ეჩა მუხჷბოლს ლა̈ხეტყუბან (ლნტ.) — ბიჭი იმის ძმას შეუამხანაგდა.

ხ-ეტყჷბა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეტყჷბა̈̈ლ.**

ხ-ეტყჷბა̄ლ'ხ' იგივეა, რაც **ხ-ეტყჷბა̈̈ლ'ხ'.**

ხ-ეტყჷბა̈ლ-⌈ხ⌉ (ა̈თჷტყჷბა̄ლა̈ნ⌈დ⌉, ა̈დტყჷბა̄ლა̈ნ⌈ხ⌉; ა̈დტყჷბა̈ლი⌈ხ⌉) ბზ., **ხ-ეტყჷბა̈ლ-⌈ხ⌉** (ოთტყჷბა̈ლ⌈დ⌉, ადტყჷბა̈ლან⌈ხ⌉; ადტყჷბა̈ლი⌈ხ⌉) ბქ., **ხ-ეტყჷბა̄ლ-⌈ხ⌉** (ლოხჷტყჷბა̄ლან⌈დ⌉, ლეხტყჷბა̄ლან⌈ხ⌉; ლეხტყჷბა̄ლი⌈ხ⌉) ლშხ., **ხ-ეტყჷბა̈ლ-⌈ხ⌉** (ა̈თჷტყჷბალან⌈დ⌉, ა̈თეტყჷბალან⌈ხ⌉; ა̈თეტყჷბალი⌈ხ⌉) ლნტ., გრდუვ. — ეერთდებიან (ეტყუპებიან), უამხანაგდებიან. ჷეშთხჷ-ჷოხჷშდ მეზგე... ხეტყჷბალხ უშხჷა̈რ (ბქ. 6) — ოთხი-ხუთი ოჯახი ერთმანეთს უამხანაგდება. ციცჷ ი ფეკჷნა უშხჷა̈რ ლა̈ხეტყჷბა⌈ლა⌉ნხ (ლნტ.) — კნუტი და ლეკვი ერთმანეთს შეუამხანაგდნენ.

ხ-ეტყჷბი იგივეა, რაც **ხ-ეტყჷბი.**

ხ-ეტყჷესკენი იგივეა, რაც **ხ-ეტყჷსგენი.**

ხ-ეტყჷეფენი იგივეა, რაც **ხ-ეტყჷფენი.**

ხ-ეტყჷსგენი (ემტყჷა̈სგ, ესტყჷა̈სგ; ესტყჷესგნი) ბზ., **ხ-ეტყჷესკენი** (ა̈მეტყჷასკ, ა̈თეტყჷასკ; ა̈თეტყჷესკენი) ლნტ., გრდუვ. — 'და'ეცემა, უვარდება (ნაპერწკალი). მჷტყჷა̈სგ თინას ესტყჷა̈სგ კალთა̈ძთე̄სგა (ბზ. 322) — ნაპერწკალი თინას კალთაში ჩაუვარდა.

ხ-ეტყჷფენი (ა̈მტყჷა̈ფ, ა̈ხტყჷა̈ფ, ა̈ხტყჷეფნი ზს., ემტყჷაფ, ეხტყჷაფ; ეხტყჷეფნი ლშხ.), **ხ-ეტყჷეფენი** (ა̈მეტყჷაფ, ა̈ხეტყჷაფ; ა̈ხეტყჷეფენი) ლნტ., გრდუვ. — სძერება (ტყავი, კანი). ტოტჷი კან ემტყჷაფ (ლშხ.) — ხელზე კანი გადამძვრა. [ჩაჷს] კა̈ნ ჷა̈ხეტყჷაფ (ლნტ. 295) — ცხენს ტყავი (კანი) ასძვრა.

ხ-ეტხელ იგივეა, რაც **ხ-ეტხიე̄ლ.**

ხ-ეტხენი (ლოხჷეტხ, ლა̈ხტა̈ხ; ლა̈ხტეხნი ბზ., ლიხჷეტხ ბქ., ლოხჷეტხ, ლეხტახ; ლეხტეხნი ლშხ.), **ხ-ეტეხენი** (ლა̈ხჷეტხ, ლა̈ხეტახ; ლა̈ხეტეხნი) ლნტ., გრდუვ. — უბრუნდება. [მა̄ლ] მე̄რმა ლე̄თ სგა̄დ ლა̈ხტა̈ხ [ქათალს] (ბზ. 316) — მელა მეორე ღამეს ქათამთან დაბრუნდა (ქათამს დაუბრუნდა). მა̄მ ლეხტახ თხჷმჷარ და̄ჷს (ლშხ. 66) — დევს თავები არ ამოუვიდა (დაუბრუნდა). და̈შტჷ სკა ლა̈მეტახ (ლნტ. 84) — დათვი ისევ მეწვია (დამიბრუნდა).

ხ-ეტხიე̄ლ (ა̈ხჷტიხძე̄ლა̈ნ, ა̈ხტიხძე̄ლა̈ნ; ა̈ხტიხძე̄ლი) ბზ., **ხ-ეტხელ** (ოხტგხალ, ა̈ხტგხალ, ა̈ხტგხა̈ლი) ბქ., **ხ-ეტხძე̄ლ** (ლოხტგხძე̄ლენ, ლეხტგხძელა̄ნ; ლახტგხძე̄ლნე) ლშხ., **ხ-ეტხიელ** (ლა̈ხჷეტგხიელენ, ლა̈ხეტგხიელან; ლა̈ხეტგხიელი) ლნტ., გრდუვ. — ეკამათება, პასუხს უბრუნებს; ეპასუხება; ებრძვის. კე̄სა̈რს ქა და̈რ მოშ ხეტხიე̄ლ (ბზ. 13) — კეისარს ვერავინ ეპასუხება. მიჩა ბაბას როქ... ხეტხიელ (ბქ. 14) — მამაჩემს ეკამათებოდაო.

ხ-ეტხძე̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეტხიე̄ლ.**

ხ-ეტხუნი (ა̈მტიხჷნა̈ნ, ა̈ხტიხჷნა̈ნ; ა̈ხტიხჷნი) ბზ., გრდუვ. — ერთმევა. ალ ჯაყულდ... ჩჷ' ე̄სერ ნომა̄ჷ ათჷიფ, ადო ილბა̈ლ ესერ ქა ხეტხუნი (ბზ. 409) — ეს პაგარა ჯაყვა არ დაკარგო, თორემ იღბალი წაგერთმევაო.

ხ-ეტგრხანა̈ლ (ლოხჷტგრხანა̈ლ, ლახტგრხანა̄ლე; ლახტგრხანა̈ლი) ბზ., **ხ-ეტგრხანელ** (ლახჷატგრხანალ, ლა̈ხტგრხანალ; ლა̈ხტგრხანა̈ლი) ბქ., **ხ-ეტგრხანძელ** (ლოხტგრხანძელ, ლახტგა̈ხანძელე; ლახტგრხანძელნე) ლშხ., **ხ-ეტარხანა̈ლ** (ლახჷატარხანა̈ლ, ლახატარხანალე; ლახატარხანალი) ლნტ., გრდუვ. — ესვრის (ხელკეტს, ჯოხს). შია̈რ მინოშ ხეტგრხანა̈ლხ ჷისგჷს (ბზ. 424) — ხელები თავისით ესვრიან ვამლს ხელკეტს.

ხ-ეტგში იგივეა, რაც **ხ-ეტჷში.**

ხ-ეტგ̄შა̈ლ (ლა̈ხჷტგ̄შა̄ლა̈ნ, ლა̈ხტგ̄შა̄ლა̈ნ; ლა̈ხტგ̄შა̈ლი/-ნი) ბზ., **ხ-ეტჷ̄შა̄ლ** (ლოხტჷ̄შა̄ლ, ლეხტჷ̄შა̄ლა̈ნ; ლეხტჷ̄შა̄ლი) ლშხ., **ხ-ეტუშა̈ლ** (ლა̈ხჷეტუშენ, ლა̈ხეტუშან; ლა̈ხეტუში) ლნტ., გრდუვ. — ეხუტება. კე̄სა̈რ ლა̈ხხჷას ხეტგ̄შა̈ლ (ბზ. 14) — კეისარი ცოლებს ეხუტება. ქა̈თჷეტუშენ მიშკჷი დის (ლნტ.) — დედაჩემს ჩაეხუტე. იხ. **ხ-ეტჷში.**

ხ-ეჷა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეჰოლი.**

ხ-ეჷდი იგივეა, რაც **ხ-ეჰჷდი.**

ხ-ეჷედი იგივეა, რაც **ხ-ეჰჷდი.**

ხ-ეჷერენი იგივეა, რაც **ხ-ეჰჷრენი.**

ხ-ეჳკაფა̈̄ლ (ლოხგლკაფა̈̄ლ, ლახგლკაფა̄ლე; ლახგლკაფა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ელკაფელ** (ლოხგლკაფალ, ლა̈ხგლკაფალ; ლა̈ხგლკაფა̈ლი‖ლახგლკაფა̈ლისგ) ბქ., გრდუკ. — ერიდება, რიდი აქვს; ეფერება. საფლა̈ს ლა̈ხგლკაფალოჳ, ჯი ესერი ეჯიჳქ ლი (ანდ.) — საფლავს მიეფერე, მენც მისი ხვედრი (საიმისო) ხარო.

ხ-ეჳოლი იგივეა, რაც **ხ-ეჰო̄ლი.**

ხ-ეჳჳე (მეჳყა, ხე̄ჳყა; ხე̄ჳყე̄დს ბზ., ხეჳყა; ხეჳყდეს ბქ., მეჳყა̈ნ, ხეჳყა̈ნ; ხეჳყე̄ნს ლშხ., მეჳყან, ხეჳყან; ხეჳყენს ლნტ.) გრდუკ. — სძინავს („ძიძინებულია"). ბეფშს ჩუ ხეჳყე მიჩა დიცახა̈ნ (ბზ.) — ბავშვს სძინავს თავის დედასთან. დინას ჩუ ხეჳყა (ბქ.) — გოგოს ეძინა.

ხ-ეჳრენი იგივეა, რაც **ხ-ეჰჳრენი.**

ხ-ეფა̈სი იგივეა, რაც **ხ-ეფსი.**

ხ-ეფდა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფდა̈̄ლ.**

ხ-ეფდა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფდა̈̄ლ.**

ხ-ეფდა̈̄ლ (ლა̈ხჳფედა̈ნ, ლა̈ხფედა̈̄ნ; ლა̈ხფედი) ბზ., **ხ-ეფდა̈ლ** (ლოხჳფედა̈ლ, ლახფედალე; ლახფედა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეფდა̄ლ** (ლოხფედენ, ლეხფედა̄ნ; ლეხფედი) ლშხ., **ხ-ეფედა̈ლ** (ლა̈ხჳეფედენ, ლა̈ხეფედან; ლა̈ხეფედი) ლნტ., გრდუკ. — 'შე'ეხება. ჯ'ე̄სერ ღერთა̈ მუხჳბე ლი ი ზურა̄ლა̈ ტა̈ნს ესერ დე̄მ ხეფდა̈̄ლ (ბზ. 232) — მე ღმერთის ძმა ვარ და ქალის ტანს არ შევეხებიო.

ხ-ეფედა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფდა̈̄ლ.**

ხ-ეფენთი იგივეა, რაც **ხ-ეფჳე̄ნთი.**

ხ-ეფერება̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფრება̈̄ლ.**

ხ-ეფეშტჳენი იგივეა, რაც **ხ-ეფშჳდენი.**

ხ-ეფეცხენი იგივეა, რაც **ხ-ეფცხენი.**

ხ-ეფონთხი იგივეა, რაც **ხ-ეფჳე̄ნთი.**

ხ-ეფო̄ნთხი იგივეა, რაც **ხ-ეფჳე̄ნთი.**

ხ-ეფრება̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფრება̈̄ლ.**

ხ-ეფრება̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეფრება̈̄ლ.**

ხ-ეფრება̈̄ლ (ლოხჳფერბა̈̄ლ, ლახფერბა̄ლე; ლა̈ხფერბა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ეფრება̈ლ** (ლოხჳფერბა̈ლ, ლახფერბალე; ლახფერბა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეფრება̄ლ** (ლოხფერბა̄ლ, ლახფერბა̄ლე; ლახფერბა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ეფერება̈ლ** (ა̈ხჳეფერებ'ალ'ენ, ა̈ხეფერებ'ალ'ან; ა̈ხეფერებ'ალ'ი) ლნტ., გრდუკ. — ეფერება. ხეფრება̈̄ლ და̈ჳს ჰიტი (ბზ. 310) — ჭიტი დევს ეფერება. ხჳა̈ჲ ა̈ხჳეფერებალენ, მარე მა̈ჩ ათჳაშარდ (ლნტ.) — ბევრი ვეფერე, მაგრამ ვერ დავამშვიდე.

ხ-ეფსი (ა̈მფას, ა̈ხფას; ა̈ხფა̈სი ზს., ემფასა̄ნ, ეხფასა̄ნ; ეხფასი ლშხ.), **ხ-ეფა̈სი** (ა̈მეფასან, ა̈ხეფასან; ა̈ხეფასი) ლნტ., გრდუკ. — 'და'დგება, 'გა'ხდება, გამოდის. [ჰყინტს] ჲარჳ ლადა̈ლისგა მახელჳა̈ყ ა̈ხფას (ბზ. 395) — ბიჭი ორ დღეში ვაჟკაცი დადგა. ალის მეთხჳა̈რ მარე ა̈ხფას (ბქ. 101) — ეს მონადირე კაცი დადგა. აბედ ხეფსი (ლშხ., ხორ. 1) — აბედი გამოდის. [ჰყგნტა̈რს] ხოჩა მეზგალ ა̈ხეფასანხ (ლნტ. 305) — ბიჭები კარგი მაცხოვრებლები დადგნენ.

ხ-ეფსტჳი იგივეა, რაც **ხ-ეფსჳდი.**

ხ-ეფსჳდი (ესჳფუსდნა̈ნ, ესფუსდნა̈̄ნ; ესფუსდნი ბზ., ესჳფუსდენ, ესფუსდან; ესფუსდი ბქ., ოსფუსდნენ, ესფუსდნა̄ნ; ესფუსდნი ლშხ.), **ხ-ეფსტჳი** (ა̈სჳეფუსტენ, ა̈სეფუსტან; ა̈სეფუსტი) ლნტ., გრდუკ. — ეპატრონება. ეშხუ ხოჩა მა̈ხელჳა̈ყს... და̈ლ ლოქ ასაფუსტა (ლნტ. 72) — ერთ კარგ ვაჟკაცს დალი დაპატრონებია.

ხ-ეფურთინი იგივეა, რაც **ხ-ეფურთჳ̈ნი.**

ხ-ეფურთი̄ნი იგივეა, რაც **ხ-ეფურთჳ̈ნი.**

ხ-ეფურთჳ̈ნი (ლოხჳფურთჳ̈ნა̈ნ, ლა̈ხფურთჳ̈ნა̈ნ; ლა̈ხფურთჳ̈ნი) ბზ., **ხ-ეფურთინი** (ოხფურთინენ, ა̈ხფურთინან. ა̈ხფურთინი) ბქ., **ხ-ეფურთი̄ნი** (ოთფურთი̄ნენ, ეთფურთი̄ნან; ეთფურთი̄ნი) ლშხ., **ხ-ეფურთჳინი** (ა̈თჳეფურთჳინენ, ა̈თეფურთჳინან; ა̈თეფურთჳინი) ლნტ., გრდუკ. — 'და'ერევა, 'შე'ერევა; ესევა. მესმა̈მინ [ხა̈ლხ] სგა ხეფურთჳ̈ნიხ ჳშხჳა̄რ (ბზ. 14) — ხალხი მესამეჯერ აირევა ერთმანეთში. მაჰრენე მუხჳბე ახფურთინენა ისგა ჯა̈რს (ბქ.) — უმცროსი ძმა ჯარს შერევია. ა̈თეფურთ'ჳ'ინან თხერე დაჴა̈რს (ლნტ.) — მგელი თხებს დაერია.

ხ-ეფურშგჷ̄ნი (ა̈მფურშგჷ̄ნა̈ნ, ა̈ხფურშგჷ̄ნა̈ნ; ა̈ხფურშგჷ̄ნი ბზ., ემფურშგჷ̄ნა̈ნ, ეთფურშგჷინა̈ნ; ეთფურშგჷ̄ნი ლშხ.), **ხ-ეფურშგჷინი** (ა̈მფურშგჷინან, ა̈ხფურშგჷინან; ა̈ხფურშგჷინი) ბქ., **ხ-ეფურშკჷინი** (ა̈მეფურშკჷინან, ა̈თეფურშკჷინან; ა̈თეფურშკჷინი) ლნტ., გრდუვ. — ეფშენება. [ფეტჷს] შიშდ ქა ხეფურშგჷინი [ითქ] (ბქ. 231) — ფეტვს მარცვალი ხელად ეფშენება. შიშტ ხეფურშკჷინი ქინძს კაკალა̈ლ (ლნტ.) — ქინძის მარცვლები უცებ ეფშენება.

ხ-ეფურშკჷინი იგივეა, რაც **ხ-ეფურშგჷ̄ნი.**

ხ-ეფჷ̄ნთი (ლა̈ხჷფჷ̄ნთა̈ნ, ლა̈ხფჷ̄ნთა̈̄ნ; ლა̈ხჷფჷ̄ნთი) ბზ., **ხ-ეფენთი** (ლოხჷფონთენ, ლა̈ხფონთან; ლა̈ხფენთი) ბქ., **ხ-ეფო̄ნთხი** (ლოხფო̄ნთხენ, ლეხფო̄ნთხა̈ნ; ლეხფო̄ნთხი) ლშხ., **ხ-ეფონთხი** (ლა̈ხჷეფონთხენ, ლა̈ხეფონთხან; ლა̈ხეფონთხი) ლნტ., გრდუვ. — 'გამო'ედება, ეკერება. ალ ბალახ ლერქჷალს ხეფო̄ნთხი (ლშხ., ხორ. 6) — ეს ბალახი ტანსაცმელს ედება (ეკერება). კა̈ბ ჟი ლა̈ხეფონთხან ლგკაფე მეგამს (ლნტ.) — კაბა წაქცეულ ხეს გამოედო.

ხ-ეფშჷდე იგივეა, რაც **ხ-ა̈ფშჷდე.**

ხ-ეფშჷდენი (ესჷეფშჷდ, ესფა̈შჷდ; ესფეშჷდნი ბზ., ესფაშჷდ ბქ., ოსფეშდჷენ, ესფაშდჷ; ესფეშდჷნი ლშხ.), **ხ-ეფეშტჷენი** (ა̈სჷეფშტჷ, ა̈სეფაშტჷ; ა̈სეფეშტჷენი) ლნტ., გრდუვ. 1. 'და'ეცემა, 'და'ვარდება. ალა მა̈გ ჩუქჷა̈ნ ესფა̈შჷდ (ბზ. 307) — ეს ყველაფერი ძირს დაეცა. ჩჷა̈სჷეფშტჷ ჷჷა̈რემჟი (ლნტ.) — ყინულზე დავეცი. 2. 'და'ესხმის, 'და'ეცხრება. ალ მარა... ამახჷა̈რ ა̈სეფაშტჷხ (ლნტ 89) — ამ კაცს მტრები თავს დაესხნენ.

ხ-ეფცხენი (ოხჷეფცხ, ა̈ხფა̈ცხ; ა̈ხფეცხნი ზს., ოხეფცხ, ეხეფცხ; ეხფეცხნი ლშხ.), **ხ-ეფეცხენი** (ა̈თჷეფცხ, ა̈თეფაცხ; ა̈თეფეცხენი) ლნტ., გრდუვ. — სცილდება. თ' ესერ ჟი ხეფცხენი სა̈ინს (ბქ. 262) — თეფში თვალი სცილდებაო. ჭყინტ დემ ხეფეცხენი მიჩა დის (ლნტ.) — ბიჭი არ სცილდება დედამისს.

ხ-ექა̄ბნიელ იგივეა, რაც **ხ-ექა̄ბუნა̈̄ლ.**

ხ-ექა̈დი იგივეა, რაც **ხ-ექდი.**

ხ-ექა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ექა̈̄ლი.**

ხ-ექა̈ლი იგივეა, რაც **ხ-ექა̈̄ლი.**

ხ-ექა̈ჩი იგივეა, რაც **ხ-ექჩი.**

ხ-ექა̄ბუნა̈̄ლ (ლა̈ხჷქა̄ბუნა̈̄ლ, ლა̈ჲქა̄ბუნა̄ლე; ლა̈ჲქა̄ბუნა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ექაბუნა̈ლ** (ოსქაბუნალ, ესქაბუნალ; ესქაბუნა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ექა̄ბუნა̄ლ** (ლოხქა̄ბუნა̄ლ, ლახქა̄ბუნა̄ლე; ლახქა̄ბუნა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ექაბნიელ** (ლა̈ხჷექაბნიელენ, ლა̈ხექაბნიელან; ლა̈ხექაბნიელი) ლნტ., გრდუვ. — არიდებს (თავს), „პრიდობს". დინა ხექაბუნალ (ბქ. 41) — გოგო თავს არიდებდა. ზურალ ხექაბნიელდა მიჩა მოჷა̈ლს (ლნტ.) — ქალი თავის მოყვარეს თავს არიდებდა.

ხ-ექა̄ლი იგივეა, რაც **ხ-ექა̈̄ლი.**

ხ-ექა̈̄ლ-ი (ლა̈ხჷქა̄ლა̈ნ, ლა̈ხქა̄ლა̈̄ნ; ლა̈ხქა̈̄ლი) ბზ., **ხ-ექა̈ლ** (ლოხჷექალენ, ლა̈ხქალან; ლა̈ხქა̈ლი) ბქ., **ხ-ექა̄ლი** (ლოხქა̄ლენ, ლეხქა̄ლან; ლეხქა̄ლი) ლშხ., **ხ-ექა̈ლი** (ლა̈ხჷექალენ, ლა̈ხექალან; ლა̈ხექალი) ლნტ., გრდუვ. — ეპარება. ლა̈ხქა̄ლ ცოცულდ [კალმახს] (ბზ. 410) — კატა თევზს მიეპარა. [ჭყინტ] ლა̈ხექალან ალ დენას (ლნტ. 301) — ბიჭი ამ გოგოს მიეპარა.

ექდა იგივეა, რაც **ერქდა.**

ხ-ექდი (ა̈თჷქადა̈ნ, ა̈თქადა̈̄ნ; ა̈თქა̈დი ბზ., ათჷექდ, ა̈თქად ბქ., ოთქადენ, ეთქადა̈ნ; ეთქადი ლშხ.), **ხ-ექა̈დი** (ა̈თჷექა̈დენ, ა̈თექადან; ა̈თექა̈დი) ლნტ., გრდუვ. — სცდება; ასცდება. მა̈ჲ ესერ ლახქადა ალ მა̄რა? (ბზ. 413) — ამ კაცს რა შესცდაო? (შესცდენიაო?). ქა ლოქ ხექა̈დიხ მინს ეჩა დაგრა (ლნტ. 95) — ჩვენ იმისი მოკვლა აგვცდებაო.

ხ-ექემენი იგივეა, რაც **ხ-ექმენი.**

ექიმ იგივეა, რაც **ა̈ქიმ.**

ხ-ექირდაჷა̄ლ (ლოხქირდაჷა̄ლ, ლახქირდაჷა̄ლე; ლახქირდაჷა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ექირდაჷა̈ლ** (ლახჷა̈ქირდაჷა̈ლ, ლახა̈ქირდაჷა̈ლე; ლახა̈ქირდაჷა̈ლი) ლნტ., გრდუვ. — დასცინის, ქირდავს. ამჟი ხექირდაჷა̄ლ ჩა̄ს (ლშხ.) — ასე ქირდავს ყველას. ბოფშა̈რდ ლახა̈ქირდაჷა̈ლეხ [ჭყინტს] (ლნტ.) — ბავშვებმა ბიჭს დასცინეს.

ხ-ექმენი (ლა̈მქა̈მ, ლა̈ხქა̈მ; ლა̈ხქემნი ბზ., ლა̈მქამ, ლა̈ხქამ; ლა̈ხქემნი ბქ., ლემქამ, ლეხქამ; ლეხქემნი ლშხ.), **ხ-ექემენი** (ლა̈მექამ, ლა̈ხექამ; ლა̈ხექემენი) ლნტ., გრდუვ. — 'შე'ემატება. [დაჩჷირს] მა̄მგჷეშ ლა̈ხქა̈მ (ბზ. 403) — დას არაფერი შეემატა. ეშდოხუშდ ზაჷ სგჷებიჩუ ბეჩჷის ლა̈ხქამ ეშხუ სოფელ (ბქ. 1) — თხუთმეტი წლის წინ ბეჩოს ერთი სოფელი შეემატა. მა ლა̈ჯექამ ეჩოხ ლიზიჷშ? (ლნტ.) — იქ წასვლით რა მოგემატა?

ხ-ექოცი იგივეა, რაც **ხ-ექჷ̂ე̄ცი**.

ხ-ექო̄ცი იგივეა, რაც **ხ-ექჷ̂ე̄ცი**.

ხ-ექრაჷი იგივეა, რაც **ხ-ექრა̈ჷი**.

ხ-ექრა̈ჷი (ა̈მქარჷა̈̄ნ, ა̈თქარჷა̈̄ნ; ა̈თქარჷი ბზ., ამქარჷან, ა̈თქარჷან; ა̈თქარჷი ბქ.), **ხ-ექრაჷი** (ემქარჷა̄ნ, ეთქარჷა̄ნ; ეთქარჷი) ლშხ., გრდუვ. — ეკარგება. მინს ესერ გეზალ ჩჷათქარჷე̄ნახ (ბზ. 384) — ჩვენ შვილი დაგვკარგვიაო. [ჰაშს] ეთქარჷა̄ნ ზითუნახჷ იჷალაღლიშდ (ლშხ. 63) — ქმარს მზეთუნახავი სამუდამოდ დაეკარგა. იხ. **ხ-ეთჷფენი**.

ხ-ექჷ̂ე̄ცი (ლა̈ხჷქჷე̄ცა̈ნ, ლა̈ხქჷეცა̈̄ნ; ლა̈ხქჷ̂ე̄ცი) ბზ., **ხ-ექო̄ცი** (ოხქო̄ცენ, ეხქო̄ცა̄ნ; ეხქო̄ცი) ლშხ., **ხ-ექოცი** (ლა̈ხჷექოცენ, ლა̈ხექოცან; ლა̈ხექოცი) ლნტ., გრდუვ. — ეკიდება (ზურგზე). ცხეტაკს... ჟი ლახქო̄ცე̄ნა შიჟყი [დეჷთაკ] (ლშხ. 55) — ცსეტაკს ზურგზე წამოჰკიდებია დევთაკი. ბეფშ მიჩა დის ლახაქოცა (ლნტ.) — ბავშვი დედამისს მოკიდებია ზურგზე.

ხ-ექჩი (ა̈მქაჩა̈̄ნ, ა̈თქაჩა̈̄ნ; ა̈თქა̈ჩი ბზ., ა̈მქაჩან, ა̈თქაჩან; ა̈თქა̈ჩი ბქ., ემქაჩა̄ნ, ეთქაჩა̄ნ; ეთქაჩი ლშხ.), **ხ-ექა̈ჩი** (ა̈მექაჩან, ა̈თექაჩან; ა̈თექა̈ჩი) ლნტ., გრდუვ. — ეჭრება. ჩჷა̈თექაჩან მებატეს ფხული ლა̈შიალყი (ლნტ. 295) — მებატეს ომში თითი გაეჭრა.

ექგრდა იგივეა, რაც **ერქგდა**.

ხ-ელანი იგივეა, რაც **ხ-ელნა̈̄ჷი**.

ხ-ელა̈ფი იგივეა, რაც **ხ-ელფი**.

ხ-ელნა̈̄ჷი (ლა̈მლანჷა̈̄ნ, ლა̈ხლანჷა̈̄ნ; ლა̈ხლა̄ნჷი) ბზ., **ხ-ელნა̈ჷი** (ლა̈მლანჷან, ლა̈ხლანჷან; ლა̈ხლანჷი) ბქ., **ხ-ელნაჷი** (ლემლა̄ნჷა̄ნ, ლეხლა̄ნჷა̄ნ; ლეხლა̄ნჷი) ლშხ., **ხ-ელანი** (ლა̈მელანან, ლა̈ხელანან; ლა̈ხელანი) ლნტ., გრდუვ. — 'შემო'აორსულდება. [ჰყინტს] სგა ლა̈ხლანჷა̈̄ნ დი̄ნა (ბზ. 287) — ბიჭს გოგო შემოაორსულდა. სკა ლა̈ხელანან დენა უმბილდ (ლნტ.) — გოგო უნებურად შემოაორსულდა.

ელომოშ იგივეა, რაც **ალოჰე̄მოშ**.

ხ-ელორაჷა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ელროჷა̈̄ლ**.

ხ-ელრა̄ლ (ლოხლარა̄ლ, ლახლარა̄ლე; ლახლარა̄ლნე) ლშხ., ბობშარ უშხჷა̄რ ხელრა̄ლხ (ლშხ.) — ბავშვები ერთმანეთს ეთამაშებიან. იხ. **ხ-ეშდრა̈̄ლ**.

ხ-ელროჷალ იგივეა, რაც **ხ-ელროჷა̈̄ლ**.

ხ-ელროჷა̈̄ლ (ოთჷლორჷა̈̄ლ, ა̈დლორჷა̄ლე; ა̈დლორჷა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ელროჷა̈ლ** (ოთლორა̈ჷ, ოთლორჷე; ოთლორჷისგ) ბქ., **ხ-ელროჷა̄ლ** (ოთლორჷა̄ლ, ოთლორჷა̄ლე; ოთლორჷა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ელორაჷა̈ლ** (ათოლორა̈ჷ, ათოლორა̈ჷე; ათოლორა̈ჷი) ლნტ., გრდუვ. — ატყუებს. მიჩა დი ესერ ხელჷროჷა̈̄ლ (ბზ.) — დედაშენი გატყუებსო. ამნე̄მ ლჷაჰა̈რს ჩჷოთლორჷე (ბზ. 380) — ამან ვაჭარი (ვაჭარს) მოატყუა. ალა̈რს ესერ მინეშდ ოთლორჷახ (ბქ. 27) — ამათ ჩვენ მოგვატყუესო.

ხ-ელჷაჰარა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ელჷჰარა̈̄ლ**.

ელჷე იგივეა, რაც **ძალო**.

ხ-ელჷერი იგივეა, რაც **ხ-ელჷრენი**.

ხ-ელჷეჰინა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ელჷჰინა̈̄ლ**.

ხ-ელჷრენი (ლა̈ხჷლჷერა̈ნ; ლა̈ხლჷერა̈̄ნ; ლა̈ხლჷერი) ბზ., **ხ-ელჷრი** (ლოხლჷერენ, ლა̈ხლჷერან; ლა̈ხლჷერი ბქ., ლოხლჷერენ, ლეხლჷერა̄ნ; ლეხლჷერი ლშხ.), **ხ-ელჷერი** (ლა̈ხჷელორენ, ლა̈ხელჷერან; ლა̈ხელჷერი) ლნტ., გრდუვ. — ეფიცება. [შჷანე მუთხჷმია̈რ] უშხჷა̄რ ლახლჷერე̄ნახ (ბზ. 4) — სვანეთის მოთავეები ერთმანეთს შეჰფიცვიან. [ალი] გეზალდ ლეხლჷერან [ზურალს] (ბქ. 99) — ამან შეილობა შეჰფიცა ქალს (ეს შვილად შეეფიცა ქალს).

ხ-ელჷრი იგივეა, რაც **ხ-ელჷრენი**.

ხ-ელჷჰარა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ელჷჰარა̈̄ლ**.

ხ-ელჷჭარა̈ლ (ლოხჷლჷაჭრა̈ლ, ლახლჷაჭრალე||ლა̈ხლჷაჭრა̈ნ; ლახლჷაჭრა̈ლი) ბზ., **ხ-ელჷჭარელ** (ლოხლჷაჭრენ, ლა̈ხლჷაჭრან; ლა̈ხლჷაჭრი) ბქ., **ხ-ელჷჭარალ** (ლოხლჷაჭრა̈ლ, ლახლჷაჭრალე; ლახლჷაჭრალნე) ლშხ., **ხ-ელჷაჭარა̈ლ** (ლა̈ხჷელჷაჭარ˹ალ˺ენ, ლა̈ხელჷაჭარ˹ალ˺ან; ლა̈ხელჷაჭარალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეეაჭრება. დīნა... ლა̈ხლჷაჭრა̈ნ მგზმგრის (ბზ. 349) — გოგო შეევაჭრა მელორეს. იმ დორ ლა̈ხლჷაჭრი, ფასჷ ეჯლა̈ჲ დემის ხოკჷდეხ (ბქ.) — რაც უნდა შევაჭრო, ფასს ძაინც არ დაუკლებენ. ხჷა̈ი ლა̈ხჷელჷაჭარალენ (ლნტ.) — ბევრი ვეეაჭრე.

ხ-ელჷჭარელ იგივეა, რაც **ხ-ელჷჭარა̈ლ.**

ხ-ელჷჭინა̈ლ (ლა̈ხლჷეჭნა̈ლ, ლახლჷეჭნალე; ლახლჷეჭნა̈ლი) ბზ., **ხ-ელჷეჭინა̈ლ** (ლოხლჷეჭინალ, ლა̈ხლჷეჭინალე; ლა̈ხლჷეჭინა̈ლი) ბქ., **ხ-ელჷჭინალ** (ლოხლჷეჭნალ, ლახლჷეჭნალე; ლახლჷეჭნალნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — დასდევს. [ეჯა] ჷა̈ზრა̈ლგნქა ჩī ხელჷჭინა̈ლ (ბზ. 13) — ვეზირების გარდა ის ყველას დასდევს. ჩია̈გ ეჯის ხელჷეჭინა̈ლ (ბქ.) — ყველგან იმას დასდევს.

ხ-ელფი (ა̈მლაფა̈ნ, ა̈თლაფა̈ნ; ა̈თლა̈ფი ბზ., ა̈მლაფან, ა̈თლაფან; ა̈თლა̈ფი ბქ., ემლაფა̈ნ, ეთლაფა̈ნ; ეთლაფი ლშხ.), **ხ-ელა̈ფი** (ა̈მელაფან, ა̈თელაფან; ა̈თელა̈ფი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ელებება. ჷოდ ოსრი კალთა̈ჲ ჩუ დ'ა̈ჯლაფენს, ეჩქად... ეჯა ნომა ა̈თჯგრჷა (ბზ. 347) — სანამ ჩოხის კალთა არ შეეელებოს, მანამ ის არ დაიჯეროს. ერხის ფა̈თჷ დემ ხელფი (ბქ.) — მოვს თმა არ ელებება. ჩჷამელაფან წგრა̈ნიდ ტოტა̈რ (ლნტ.) — ხელები წითლად შემელება.

ხ-ეყა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეყჰა̈ლ.**

ხ-ეყალ იგივეა, რაც **ხ-ეყჰა̈ლ.**

ხ-ეყერენი იგივეა, რაც **ხ-ეყრენი.**

ხ-ეყრენი (მეყა̈რ, ხეყა̈რ; ხეყრენი ბზ., მეყარ, ხეყარ: ხეყრენი ბქ., ლშხ.), **ხ-ეყერენი** (ხეყერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ემართება, მოსდის. მა̈ჲ დო ხეყრენი ჰა̈შს, და̈რ იმის იმჯერი (ბზ. 439) — ქმარს რა ემართება, ვერავინ იგებს. ალე ხეყრენიხ ხოშა ნალალდ ჰიშხჷი... (ლშხ. 88) — ეს მეტწილად ყეხზე ემართებათ. მა ხეყარ გელას? (ლნტ. 72) — გელას რა დაემართა?

ხ-ეყჷელენი იგივეა, რაც **ხ-ეყჷლენი.**

ხ-ეყჷეფენი იგივეა, რაც **ხ-ეყჷფენი.**

ხ-ეყჷლენი (ოთეყჷლ, ა̈თყჷა̈ლ; ა̈თყჷელნი ბზ., ა̈თყჷალ ბქ., ოთეყჷლ, ეთყჷალ; ეთყჷელნი ლშხ.), **ხ-ეყჷელენი** ([illegible], ა̈თეყჷალ; ა̈თეყჷელნი) ლნტ., [illegible] — სცილდება, შორდება. ეშხუ ფინია̈ჲ [illegible] დე̄მთე ხეყჷლენი (ბზ. 255) — ერთი ფინია ალექსის არსად შორდება. ლეშგმე [ჰერ] ჩჷა̈ხყჷალ მიჩა დის (ბქ. 312) — უკანა ყორანი ჩამოსცილდა თავის დედას. [მათხეფ] ქა ლოქ ეთყჷელნი ლეგმერდას (ლშხ. 90) — უქმური (აყოლილი) ავადმყოფს მოშორდებათ.

ხ-ეყჷნა̈ლ (ლოხჷყუ, ლოხყურდა: ლა̈ხყჷინი) ბზ., **ხ-ეყჷნა̈ლ** (ლოხჷყურდ, ლოხყურდა; ლა̈ხყჷინი ბქ., ლახოყურდ [ხჷეს], ლახოყურდა; ლა̈ხეყჷინი ლნტ.), **ხ-ეყჷნალ** (ლოხყჷინენ||ლოხყუ, ლოხყჷრდა; ლეხყჷინი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — უწევება. [ზურა̈ლ] სგა ლოხყურდა როსტომს (ბზ. 232) — ქალი როსტომს მიუწეა. დი გეზლირს ლოხყურდა ნენსგალეჟა (ბქ.) — დედა შვილებს შუაში ჩაუწეა. [ალ ზურა̈ლს] სგა ლოხყურდა ჰაშ (ლშხ. 78) — ამ ქალს ქმარი მიუწეა. დი სკა ლახოყურდა მიჩა გეზალს (ლნტ.) — დედა თავის შვილს მიუწვა.

ხ-ეყჷფენი (ა̈მყჷა̈ფ, ა̈ხყჷა̈ფ; ა̈ხყჷეფნი ბზ., ა̈მყჷაფ, ა̈ხყჷაფ ბქ., ემყჷაფ, ეხყჷაფ; ეხყჷეფნი ლშხ.), **ხ-ეყჷეფენი** (ა̈მეყჷაფ, ა̈თეყჷაფ; ა̈თეყჷეფენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. სძვრება (კანი—). [მა̈ლა̈რს] ჲერს ქა̈ხყჷა̈ფხ ჰაკჷდა̈რ (ბზ. 361) — მოვ მელას კუდი მოსძვრა (მელიებს მოსძვრათ კუდები). ჰყინტს ლუკჷრემე ფხულე ქ'ა̈ხყჷაფ (ბქ.) — ბიჭს გაყინული თითი მოსძვრა. ქათალს შიშტ ა̈თეყჷაფ ბინტყილ (ლნტ.) — ქათამს ბურტყლი სწრაფად გასძვრა. 2. (ოხჷეყჷფ ბზ., ლშხ., ახჷეყჷფ ლნტ.) — 'გამო'ძვრება. [ხა̈მა̈რ] ჩჷალხენქა ქა ხეყჷფენიჷხ (ბქ. 202) — ლორები მეწყერიდან გამოძვრებოდნენ.

ხ-ეყჩენი (ოთეყჩ, ა̈თყა̈ჩ; ა̈ლყეჩნი ბზ., ოთეყჩ, ეთყაჩ; ეთყეჩნი ლშხ.), **ხ-ეყეჩენი** (ა̈თჷეყჩ, ა̈თეყაჩ; ა̈თეყეჩენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ.

— ემვება, ეხსნება (თავს ანებებს). ეჯᲓა̈რ ქა ხეყჩენიხ ლაბჸნძგჸა̈ლს (ბზ. 14) — ისინი ძიძგილაობას შეეშვებიან. დინა მად ა̈თყა̈ჩ მიჩა ჯიმილს (ბქ. 200) — და არ მოეშვა თავის ძმას. ალე ლიქა̈ჩეს მა̈დ ა̈თეყაჩ (ლნტ. 219) — ამან ჭრას თავი არ დაანება (არ შეეშვა).

ხ-ეყხა̈̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეყჰა̈̈ლ.**

ხ-ეყჰა̈̈ლ, ხ-ეყხა̈̈ლ (ლა̈ჰჸყაჰა̈ნ||ლოხჸყახა̈ნ, ლა̈ჰყაჰა̈̈ნ||ლა̈ხყახა̈̈ნ, ლა̈ჰყა̈ჰი||ლა̈ხყა̈ხი) ბზ., **ხ-ეყჰა̈ლ** (ლოხყაჰენ, ლა̈ხყაჰან; ლა̈ხყა̈ჰი) ბქ., **ხ-ეყა̄ლ** (ლოხყაᲓენ, ლეხყაᲓა̄ნ; ლეხყაი) ლშხ., **ხ-ეყა̈ლ** (ლა̈ხჸეყა̈Ძენ, ლა̈ხეყა̈Ძან; ლა̈ხეყა̈ი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — კოცნის. ზჸრა̄ლ... ხეყჰა̈̈ლ დი̄ნას (ბზ. 381) — ქალი გოგოს კოცნის. ვ̄ალჸქურგეზალ ქა̈თყაჰა̈ნ მიჩა დის ი მუს (ბქ. 213) — ვაჟიშვილმა თავისი დედ-მამა გადაკოცნა. [გეზალ] ი მიჩა მუ ქა̈თეტუშანხ უშხჸა̈რ ი ქა ლა̈ხეყა̈Ძანხ (ლნტ. 259) — მამა და შვილი ერთმანეთს გადაეხვივნენ და გადაკოცნეს.

ეშ ზმნზ. — ისე. მარე ეშ სა̈ჭირო ესერ მა̄მა ხა̄რ (ბზ. 251) — მაგრამ ისე არ გესაჭიროებაო. ალას ეშ ხაშდეხ ლგქაჩს (ლშხ. 11) — ამას ისე აყრიან ჭრილობას.

ეშა იგივეა, რაც **იშა.**

ხ-ეშან იგივეა, რაც **ხ-ეშა̈ნ.**

ხ-ეშანა̈̈ლ (ლოხშანა̈ლ, ლახშა̈ნა̈̈ლე; ლახშანა̈̈ლი) ბზ., **ხ-ეშანა̈ლ** (ლოხშანა̈ლ, ლახშანა̈ლე; ლახშანა̈ლისგ ბქ., ლახჸაშანალ, ლახაშანალე; ლახაშანალი ლნტ.), **ხ-ეშე̄ნა̄ლ** (ლოხშე̄ნა̄ლ, ლახშე̄ნა̄ლე; ლახშე̄ნა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — ნიშნს უგებს. უშხჸა̄რ ლახშანა̈ლეხ (ბზ.) — ერთმანეთს ნიშნი მოუგეს. ამკაᲫ გჸეში მჸჩომს მა̄გ ხეშე̄ნა̄ლ (ლშხ.) — ასეთი საქმის გამკეთებელს ყველა ნიშნს უგებს. ხეშანალდა ცჩის, Ძერჸა̈Ძ ჩჸადაგა̈რ (ლნტ. 134) — ნიშნს უგებდა იმას, ვინც მოკლა.

ხ-ეშა̈ნ (—, ხეშა̈ნდა; ხეშა̈ნდე̄დს ბზ., —, ხეშანდა; ხეშანდეს ლნტ.), **ხ-ეშ⸢Ძ⸣ა̈ნ** (—, ხეშიანდ; ხეშიანდეს) ბქ., **ხ-ეშან** (—, ხეშანდა; ხეშანდეს) ლშხ., გ რ დ უ კ. — ასხია. ჸისკჸს ეჯჸი ხეშა̈ნ, ერ;) ეშ ხახონხა (ბზ. 307) — ეაშლს ისე ასხია, რომ მთლად დახუნძლულია. მეგემ(ს)... ჸისგ ხეშა̈ნ (ბქ. 55) — ხეს ეაშლი ასხია. ხილი̄ მასარდ ხეშან მეგმარს (ლშხ. 4) — ხეებს ხილიც ბლომად ასხია. მუშრა̈ ტჸიბჟი მა̈ნცხგლდს ხეშა̈ნ (პოეზ. 228) — მუშურის ხეობაში მოცხარს ასხია.

ხ-ეშა̄რდი (ა̈მშა̄რდა̈̈ნ, ა̈თშა̄რდა̈̈ნ; ა̈თშა̈̈რდი ბზ., ემშა̄რდა̄ნ, ეთშარდა̄ნ; ეთშა̄რდი ლშხ.), **ხ-ეშარდი** (ა̈მშარდან, ათშარდა̈ნ; ა̈თშა̈რდი ბქ., ა̈მეშარდან, ა̈თეშარდან; ა̈თეშარდი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უმშვიდდება, უამდება. თხუმე ლიზგე ეთშა̄რდა̄ნ ბებეს (ლშხ.) — ბებიას თავის ტკივილი დაუამდა. გჸი მა̈დ ა̈მსეშარდან თელ ლა̈დელ (ლნტ.) — გული მთელი დღე არ დამიმშვიდდა.

ხ-ეშგბენი (ა̈მშგა̈ბ, ა̈ხშგა̈ბ; ა̈ხშგებნი ზს., ემშგაბ, ეხშგაბ; ეხშგებნი ლშხ.), **ხ-ეშკებენი** (ა̈მეშკაბ, ა̈ხეშკაბ; ა̈ხეშკებენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — სძერება. ლუსჸემ ქა̈̈ხშგა̈ბ ფიცარს (ბზ.) — ფიცარს ლურსმანი გამოსძერა. ბეფშს შარჸა̈ლ (შალჸა̈რ) ა̈თაშკება (ლნტ.) — ბავშვს შარვალი ჩასძრობია.

ხ-ეშგდი (ლა̈მშგედა̈̈ნ, ლა̈ხშგედა̈̈ნ; ლა̈ხშგედი ბზ., ლა̈მშგედან, ლახშგედან; ლა̈ხშგედი ბქ., ლემშგედა̄ნ, ლეხშგედა̄ნ; ლეხშგედი ლშხ.), **ხ-ეშკედი** (⸢ლ⸣ა̈მეშკედან, ⸢ლ⸣ა̈ხეშკედან; ⸢ლ⸣ა̈ხეშკედი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ეკადრება. ეჯჸი ა̈ჯსყი̄ნე, იმჸა̈Ძყი ჯეშგდო̄ლნი (ბზ.) — ისე გაგიკეთებ, როგორც გეკადრება. მა̄ ხეშგდო̄ლდა ამჟი ეჯიარე ოჯახს (ლშხ.) — არ ეკადრებოდა ასე იმათ ოჯახს. ხოლა გარგალა და̈რს ხეშკედი (ლნტ.) — ცუდი ლაპარაკი არავის ეკადრება.

ხ-ეშგი იგივეა, რაც **ხ-ე̄შგი.**

ხ-ეშგო იგივეა, რაც **ხ-ეშგჸემ.**

ხ-ეშგრი (ა̈მშგირა̈̈ნ, ა̈თშგირა̈̈ნ; ა̈თშგირი ბზ., ა̈მშგირან, ა̈თშგირან; ა̈თშგირი ბქ., ემშგირა̄ნ, ეთშგირა̄ნ; ეთშგირი ლშხ.), **ხ-ეშკრი** (ა̈მეშკირან, ა̈თეშკირან; ა̈თეშკირი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უკვდება, უწყდება (უცებ). აშხუ ლადა̈ლისგა ლუნ ჩჸა̈მშგირა̈̈ნ (ბზ.) — ხბო ერთ დღეში მომიკვდა. წინწლა̈რ მა̈გ ჩჸამშგირანხ (ბქ.) — ყველა წიწილა გამოწყდა.

ხ-ეშგჸდი (ა̈მშგუდა̈̈ნ, ა̈თშგუდა̈̈ნ; ა̈თშგუდი ბზ., ამშგუდა̈ნ, ათშგუდა̈ნ; ა̈თშგუდი

ბქ., ემშგუდა̈ნ, ეთშგუდა̈ნ; ეთშგუდი ლშხ.), **ხ-ეშკუ̂დი** (ა̈მეშკუდან, ა̈თეშკუდან; ა̈თეშკუდი) ლნტ., გრდუკ. — ევუდება, ეხრჩობა. ჯან ლაშხურისა ლოთ ეთშგუდა̈ნხ (ლშხ.) — ხარი კინაღამ ცხენისწყალში დაეხრჩოთ. ნილაშტ ა̈თეშკუდან კაცისა (ლნტ.) — ქვევრში თიკანი დაეხრჩო.

ხ-ეშგუ̂ემ (ხუ̂აშგუ̂ემნ, ხაშგუ̂მინ; ხაშგუ̂მინნე) ზს., **ხ-ეშგო** (ხუ̂აშგომ, ხაშგმინ; ხაშგმინნე) ლშხ; **ხ-ეშკუ̂ემ** (ხუ̂აშკომ, ხაშკონნე‖ხაშკუ̂ემნე; ხაშკომნი‖ხაშკუ̂ემნი) ლნტ., გრდმ. — სთხოვს. მა̈ლ ხეშგუ̂ემ გე̄რგი̇ლს [ლეზუ̂ებს] (ბზ. 321) — მელა გიორგის საჭმელს სთხოვს. ჯგგრა̈გდ ლაგნა ხაშგმინ მა̈რეს (ლშხ.) — წმინდა გიორგიმ კაცს ღამის გასათევი სთხოვა. ბლიუ̂დ თეთრ ხაშკუ̂ემნე ბაპს (ლნტ.) — მუნჯმა მღვდელს ფული სთხოვა.

ეშდ იგივეა, რაც **ჲეშდ**.

ეშდარა, ჲეშდარა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̈შ, — ლშხ.), **ეშტარა** (-ჲშ, —) ლნტ. — თვრამეტი. და̈ვითს ეშდარა ღოლა̈ქ ხორდა (ბქ.) — დავითს თვრამეტი ცხვარი ჰყაედა. ეჯ დენა ეშტარა ლგზა̈ ლი (ლნტ.) — ის ქალიშვილი თვრამეტი წლის არის.

ხ-ეშდბი (ა̈მშდაბა̈ნ, ა̈ხშდაბა̈ნ; ა̈ხშდა̈ბი) ბზ., გრდუკ. 1. უბრუნდება, უტრიალდება. სა̈უ̂ ა̈ხშდაბა̈ჩხ (ბზ.) — მარხილი გადაუბრუნდათ. 2. გადატ. მოუკვდება. ეჯისი̇ დოსგ ა̈ხშდა̈ბი ბაბა (ბზ.) — იმასაც ადრე მოუკვდება („გადაუბრუნდება") პაპა.

ეშდეშხუ, ჲეშდეშხუ (-ხუ̂ი̇შ) ბზ., (-ხუ̂შ) ლშხ., **ჲეშდეშხუ̂ი** ბქ., **ˈჲˈეშტეშხუ** (-ჲშ) ლნტ. — თერთმეტი. ეშდეშხუ ჯა̈ნ ა̈ნკუ̂ა̈დ (ბზ. 27) — თერთმეტი ხარი დაგვჭირდა. ეშტეშხუ გეზალ მაყა (ლნტ.) — თერთმეტი შვილი მყავს.

ხ-ეშდკგნი (ა̈მშდგკნა̈ნ, ა̈თშდგკნა̈ნ; ა̈თშდგკნი ბზ., ლა̈მშდგკნან, ლა̈ხშდგკნან; ლა̈ხშდგკნი ბქ., ლემშდგკნა̈ნ, ლეხშდგკნა̈ნ; ლეხშდგკნი ლშხ.), **ხ-ეშტკგნი** (ლა̈მეშტგკნან, ლა̈ხეშტგკნან; ლა̈ხეშტგკნი) ლნტ., გრდუკ. — ერჭობა, ესობა. მარეს თეტენ ყა̈თშდგკნა̈ნ ჰაჰა̈რყინ (ბზ. 366) — კაცს მახათი ბურგში შეერჭო (აერჭო). ცხუ̂ი-ცგჰემდ ჰუ̂ედს ლა̈ხშდგკნან (ბქ. 60) — ისარი კედელს შეერჭო.

ხ-ეშდნი (ამა̈შდგნ; ათა̈შდგნ; ა̈თე̄შდგნი ბზ., ა̈მეშდგნ, ა̈თეშდგნ; ა̈თეშდგნი ბქ.), **ხ-ე̄შდნი** (ემე̄შდგ̄ნ, ეთე̄შდგ̄ნ ეთე̄შდნი ლშხ.), **ხ-ეშტნი** (ა̈მეშტგნდა, ა̈თეშტგნდა; ა̈თეშტნი) ლნტ., გრდუკ.— ავიწყდება. ბეფშუ̂ ხა̈დუ̂რდ სგა ლახა̈შდგ̄ნხ (ბზ. 262) — ბავშვი სულ დაავიწყდათ (შემოავიწყდათ). ჯიმ ლოქნოსა ოგუ̂ე̄შდგ̄ნდეს (ლშხ. 38) — მარილი არ დაგვავიწყდესო. გეზალჲ ნაქუ̂... ჩუ̂ათა̈შტნა მამას (ლნტ. 263) — შვილის ნათქვამი დაევიწყებია მამას.

ეშდდორი იგივეა, რაც **ˈჲˈეშდდორი**.

ეშდოხუ̂იშდ (-იშ) ბზ., **ჲეშდოხუშდ** ბქ., ლშხ., **ეშტოხუ̂იშტ** ლნტ. — თხუთმეტი. ჩუ̂ამხგზეხ ქუთა̈შთე ბერკლა̈რშუ̂ ეშდოხუ̂იშდ ეკენითუ̂ეჟი (ბზ. 23) — გამაგზავნეს ქუთაისში ბორკილებით თხუთმეტ ენკენისთვეს. მეთხუ̂არა ეშდოხუშდ ლგმა̈რდელიხ (ბქ.) — მონადირეები თხუთმეტნი ყოფილან.

ხ-ეშდო̄რი იგივეა, რაც **ხ-ეშდო̈̄რი**.

ხ-ეშდო̈̄რი (ლა̈ხუ̂შდორრა̈ნ, ლა̈ხშდორრა̈ნ; ლა̈ხშდო̈̄რი) ბზ., **ხ-ეშდუ̂რი, ხ-ეშდუ̂რენი** (ლოხშდორენ‖ლახუ̂ეშდუ̂რ, ლა̈ხშდორან‖ლა̈ხშდუ̂არ; ლა̈ხშდერი‖ლახშდერნი) ბქ., **ხ-ეშდო̄რი** (ლოხშდო̄რენ, ლეხშდო̄რა̈ნ; ლეხშდო̄რი) ლშხ., **ხ-ენშტორი** (ა̈თუ̂ენშტორენ, ა̈თენშტორან; ა̈თენშტორი) ლნტ., გრდუკ. — ეხვევა; აცხრება. ლა̈ხუ̂შდო̄რა̈ნ ლაყხა̈ლთე (ბზ.) — საკვირველად მოეხვია. ბობშ ბგგიდ ლეხშდო̄რა̈ნ მიჩა დის (ლშხ.) — ბავშვი დედას მაგრად ჩაეხვია. და̈შტუ̂ ა̈სენშტორან ფირუ̂ს (ლნტ.) — დათვი ძროხას დააცხრა.

ხ-ეშდრა̈ლ (ლოხუ̂შდირა̈ლ, ლახშდირა̈ლე; ლახშდირა̈ლი‖ლახშდირა̈ლნე) ბზ., **ხ-ეშდრა̈ლ** (ლოხშდირალ, ლა̈ხშდირალ; ლახშდირა̈ლი) ბქ., გრდუკ. — ეთამაშება. ჰა̈შ ხეხუ̂მი ფათუ̂ა̈რს ხეშდრა̈ლ (ბზ. 392) — ქმარი ცოლის თმებს ეთამაშება. ნაღუ̂ეურ დინას ხეშდრა̈ლდა (ბქ. 131) — ბიჭი გოგოს ეთამაშებოდა. იხ. **ხ-ელრა̈ლ**.

ეშდსემი, ჲეშდსემი (-ი̇შ) ბზ., (-იშ)

ბქ., **ღეშდსემი** (-ჲშ) ლშხ., **ღეშტსემი** (-ღშ) ლნტ. — ცამეტი. ფერმას ხორი ეშდსემი ღუენდელ (ბქ. 195) — ფერმას ცამეტი მოზარდი (საქონელი) ჰყავს. ღეხუ-ჰäს ღეშტსემი გეზალ ხეყად (ლნტ.) — ცოლ-ქმარს ცამეტი შვილი ჰყავდა.

ხ-ეშდუჲრ ̈ენ ̈ი იგივეა, რაც **ხ-ეშდჲრი.**

ხ-ეშდლუჲ (äმშდუღäნ, äთშდუღäნ; äთშდუღუი ბზ., ამშდუღუäნ, ათშდუღუäნ; ათშდუღუი ბქ.), **ხ-ეშთხუჲ** (ემშდუხუäნ, ეთშდუხუäნ; ეთშდუხუი) ლშხ., **ხ-ეშტხუჲ** (äმეშტუხუäნ, äთეშტუხუäნ; äთეშტუხუი) ლნტ., გრდუვ. — ემარხება. მენწყერ ჩუქäნ კირაუ äთეშტუხუäნხ (ლნტ.) — მეწყრის ქვეშ საბძელი დაემარხათ.

ხ-ეშდხენი (äმშდäხ, ოთშდäხ; ოთშდეხნი ზს., ემშდახ, ოთშდახ; ოთშდეხნი ლშხ.), **ხ-ეშტეხენი** (ლ äმეშტახ, ლ äხეშტახ; ლ äხეშტეხენი) ლნტ., გრდუვ. — ელევა, უთავდება. ფარშმაგს ჩუ ოთშდäხ ლეღუ (ბზ. 253) — ფარშევანგს (აქ: ფასკუნჯს) ხორცი შემოელია. ფათრეკიშ მეთიäლს ფათრეკ მოდმ' ესერ ათშდეხა (ანდ.) — ფათერაკის მაძებარს ფათერაკი არ გამოლევიაო. ლეზუებ სკა ლახაშტეხა ხäლხს (ლნტ. 98) — ხალხს საჭმელი შემოლევია. ცოდუა მიშგუ ნოუ ხაშდეხახ (ჰოეზ. 130) — ჩემი ცოდვა ნუმც დალევიათ.

ხ-ეშეშäუჲ იგივეა, რაც **ხ-ეშშäუჲ.**

ხ-ეშენäლ იგივეა, რაც **ხ-ეშანäლ.**

ეშთäნ იგივეა, რაც **ეჩჲთäნ.**

ხ-ეშთხუჲ იგივეა, რაც **ხ-ეშდლუჲ.**

ეშ-ი-აშ ზმნს. — აქეთ-იქით. უäზი კუადლäრ ეშ-ი-აშ ოთშჲდა (ბზ. 237) — ვაზის ტოტები აქეთ-იქით გადაუყრია. ყäრს... ეშ-ი-აშ ადისგუხ (ბქ. 297) — ყავარს აქეთ-იქით დებდნენ. [ხალხ] ჰუაფხჲენიხ ეშ-ი-აშ (ლშხ. 29) — ხალხი აქეთ-იქით გაიფანტება.

ხ-ეშიäლ იგივეა, რაც **ხ-ეშიäლ.**

ხ-ეშიäლ იგივეა, რაც **ხ-ეშიäლ.**

ხ-ეშიäლ (ოხუშიäლäნ, äხშიäლäნ; äხშიäლი) ბზ., **ხ-ეშიäლ** (äხუშიäლ‖ოხუშიალ, äხშიალ; äხშიäლი ბქ., äხუეშიალენ; äხეშიალან; äხეშიალი ლნტ.), **ხ-ეშიäლ** (ოხშიäლ, ახშიäლე; ახშიäლნე) ლშხ., გრდუვ. — ებრძვის, ეომება. ეჯღäრ ხეშიäლხ თათრი ჯäრს (ბზ. 330) — ისინი თათრის ჯარს ეომებიან. [თეთნე ხელწიფხს] ეშდორი სäხელწიფხ ხეშიალ (ბქ. 106) — თეთრ ხელმწიფეს თორმეტი სახელმწიფო ეომებოდა. ხეშიäლ ღაკოფ დäუს (ლშხ.) — ებრძვის იაკობი დევს.

ეში-ეშჲ, ეშჲღეშჲ ბზ., **ეშიეში** ბქ., ლნტ., **ეშჲ-ეშჲ** ლშხ., ზმნს. — მაინცდამაინც, აუცილებლად. ჯ'ჲსერ ჩუახäშგუნი თხუმ, მარე ეშჲ-ეშჲ გუნ საჰირო მäმა ხäრ (ბზ. 250) — მე ჩამოვაწველინებ თავს, მაგრამ მაინცდამაინც ძალიან არ გჭირდებაო. ალე ხოხალხ ეშჲ-ეშჲ ზითუნახაუი სასახ (ლშხ. 70) — ეს ჰგონიათ მაინცდამაინც მზეთუნახავის სასახლე. ეშიეში ხამარჯუიხ ლიზის (ლნტ.) — აუცილებლად აპირებენ წასვლას.

ეშჲ ბზ., ლშხ., **ეში** ლნტ., ზმნს. — მაინც. ყალაჩუყლანდ ეშჲ ჩუადგäრ დäუ (ბზ. 246) — ყალაჩუყლანმა მაინც მოკლა დევი. მეცართე ეშჲ ლგრიხ (ლშხ. 11) — მკითხავთან მაინც მიდიან. დაჩუირდ ეში ჩუ ლäიშ ლიც (ლნტ. 311) — დამ წყალი მაინც დალია.

ხ-ეშკებენი იგივეა, რაც **ხ-ეშგბენი.**

ხ-ეშკედი იგივეა, რაც **ხ-ეშგდი.**

ხ-ეშგი იგივეა, რაც **ხ-ჲშგი.**

ხ-ეშკი იგივეა, რაც **ხ-ჲშგი.**

ხ-ეშკიფი იგივეა, რაც **ხ-ეშკფი.**

ხ-ეშკრი იგივეა, რაც **ხ-ეშგრი.**

ხ-ეშკუდი იგივეა, რაც **ხ-ეშგუდი.**

ხ-ეშკუემ იგივეა, რაც **ხ-ეშგუემ.**

ხ-ეშკფი (ლოხშკიფäნ, ლäხშკიფäნ; ლäხშკიფი ბზ., ლäხუშკიფენ‖ლოხშკიფენ, ლäხშკიფან; ლäხშკიფი ბქ., ლოხშკიფენ, ლეხშკიფäნ; ლეხშკიფი ლშხ.), **ხ-ეშკიფი** (ლäხუეშკიფენ, ლäხეშკიფან; ლäხეშკიფი) ლნტ., გრდუვ. — 1. მოულოდნელად შეხვდება, 'მი'ადგება; 'შე'ეჩეხება. ღორი მäრე ლäხშკიფäნხ უშხუäრ (ბზ.) — ორი კაცი ერთმანეთს შეეჩეხა. ნასო ლამაშკიფდა ხუნკუილეთ (ლნტ.) — წინაღამეს მოულოდნელად ნასო მომადგა. 2. ბქ. 'მი'აშტერდება.

დინა ქალახშ̈კიფან მარას (ბქ.) — ქალიშვილი კაცს მიაშტერდა.

ეშმა იგივეა, რაც **ძეშმა̈კ.**

ხ-ეშმი (ლოხჳეშმ, ლა̈ხშგმ; ლა̈ხშგმი) ზს., **ხ-ეშჳმი** (ოხშუმენ, ეხშუმა̄ნ; ეხშუმი ლშხ., ა̈ხჳეშუმენ, ა̈ხეშუმან; ა̈ხეშუმი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ეძახის, ეხმიანება; ეხმაურება. სგა ლა̈ხშგმ მეჭედს ქორთე (ბქ.) — შინ შეიხმო მოსული. სოფელდ ადშგმ ალ ჭა̈ნ სემი ათა̈ს მანა̈თდ ესერ ხაჯეშ (ბქ.) — სოფელმა თქვა (დაიძახა) — ეს ხარი სამი ათასი მანეთი ღირსო. ხოლამდ ა̈ხეშუმან დიმეთილს თელეღრა (ლნტ.) — ცუდად გამოეპასუხა (გამოეხმაურა) რძალი დედამთილს. მაღლაჳ ლა̈ხშგმ გა̈გიშხა̈ნქა (ჰოეზ. 3:4) — მამამა შემოსძახა გაგიშიდან.

ხ-ეშძა̈ნ იგივეა, რაც **ხ-ეშა̈ნ.**

ხ-ეშძი (ა̈მშიძა̈ნ, ა̈თშიძა̈ნ; ა̈თში̄ძ) ბზ., **ხ-ეში̄** (ემშიან, ეთშია̄ნ; ეთში̄) ლშხ., **ხ-ეშიძ** (ამშიძა̈ნ, ა̈თშიძა̈ნ; ათშიძ ბქ., ა̈მეშიან, ა̈თეშიან; ა̈თეშიი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უსიედება. მა̄რა სკელ ქა̈თშძა̈ნ (ბზ. 406) — კაცს წვივი გაუსივდა. შტიმრა̄ლ ხეში̄ხ (ლშხ.) — ყურები უსივდებათ. ფხულე ათაშია (ლნტ.) — თითი გასიებია. გ ა დ ა ტ. გიორგის ჯაჳრშჳ თხჳიმ ჩჳა̈თეშიან (ლნტ. 49) — გიორგის ჯავრით თავი გაუსივდა.

ხ-ეშო̄ნა̈ლ (ლოხშონა̈ლ, ლახშო̄ნა̄ლე; ლახშონა̈ლი) ბზ., **ხ-ეშონა̈ლ** (ლოხშონალ, ლახშონალ||ლა̈ხშონალე; ლახშონა̈ლისგ ბქ., ლახჳაშონა̈ლ, ლახაშონალე; ლახაშონალი ლნტ.), **ხ-ეშო̄ნა̄ლ** (ლოხშო̄ნა̄ლ, ლახშო̄ნა̄ლე; ლახშო̄ნალნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — შურს. ხენწიფი ბედა ლახშონა̄ლეხ (ბზ.) — ხელმწიფის ბედი შეშურდათ. ხეშონალდახ გიგოს (ლნტ.) — შურდათ გიგოსი.

ხ-ეშტერა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ეშტრა̈ჳი.**

ეშტერბი იგივეა, რაც **ძეშდძორი.**

ხ-ეშტეხენი იგივეა, რაც **ხ-ეშდხენი.**

ხ-ეშტკგნი იგივეა, რაც **ხ-ეშდკგნი.**

ხ-ეშტნი იგივეა, რაც **ხ-ეშდნი.**

ეშტოხჳიშტ იგივეა, რაც **ეშდოხჳიშდ.**

ხ-ეშტრა̈ჳი (ლოხშტარჳა̈ნ, ლა̈ხშტარჳა̄ნ; ლა̈ხშტარჳი) ბზ., **ხ-ეშტრაჳი** (ლოხშტერჳენ, ლეხშტერჳა̄ნ; ლეხშტერჳი) ლშხ., **ხ-ეშტერა̈ჳი** (ლა̈ხჳეშტერა̈ჳენ, ლა̈ხეშტერაჳან; ლა̈ხეშტერა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ამტერდება. ხჳა̈ძ ხა̈ნს ლა̈ხშტარჳა̈ნხ უშხჳა̄რ (ბზ.) — დიდხანს მიაშტერდნენ ერთმანეთს. ლეხშტერჳა̄ნხ უშხჳა̄რ (ლშხ.) — მიაშტერდნენ ერთმანეთს. მი სკალახჳეშტერაჳენ ზურალს (ლნტ.) — მე ქალს მივაშტერდი.

ხ-ეშტხჳი იგივეა, რაც **ხ-ეშდღჳი**

ხ-ეშჳა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ეშჳრი**[2].

ხ-ეშჳდები (ოხჳეშჳიდბა̈ნ, ა̈ხშჳიდბა̈ნ; ა̈ხშჳიდბი) ბზ., გ რ დ უ კ. — ემშვიდობება. ქა̈ხშჳიდბა̈ნ და̈ჳით მიჩა დი̄ნას (ბზ. 271) — დავითი თავის ქალიშვილს გამოემშვიდობა.

ეშჳი იგივეა, რაც **ეშხჳ.**

ხ-ეშჳმი იგივეა, რაც **ხ-ეშმი.**

ხ-ეშჳრი[1] (ესჳშურა̈ნ, ესშურა̈ნ; ესშური ბზ., ოსშურენ, ესშურან; ესშური ბქ., ესშურა̄ნ; ლშხ., ა̈სჳეშურენ, ა̈სეშურან, ა̈სეშური ლნტ.), გ რ დ უ კ. — საჭმელს გაუმაძღრისად ასკდება, ნაყროვნებისაგან ცუდად ხდება. ლეზჳებს ერე ყ'ესშურა̈ნ (ბზ.) — ვიღაც საჭმელს გაუმაძღრისად დაასკდა. გოჭა̈რ ყ'ესშურა̈ნხ შჳელს (ბზ.) — გოჭები შრატს დაასკდნენ.

ხ-ეშჳრი[2] (ა̈მშჳარა̈ნ, ა̈ხშჳარა̈ნ; ა̈ხშჳა̈რი ბზ., ემშჳარა̄ნ, ეთშჳარა̄ნ; ეთშჳარი ლშხ.), **ხ-ეშჳა̈რი** (ამშჳარან, ა̈თშჳარან; ა̈თშჳარი) ბქ., გ რ დ უ კ. — ჭრილობა ურთულდება, უმიზეზდება. ყელი ნაჭა̈ფ ბეფჳშს მგცხი̄სგა ყ'ა̈ხშჳარა̈ნ (ბზ.) — ძაღლის ნაკბენი ბავშვს სიციეში გაუმიზეზდა. ყ'ახშჳარენა ლგქაჩ ჰყინტს (ლშხ.) — ბიჭს ჭრილობა გამიზეზებია.

ხ-ეშშა̈ჳი (ჩჳა̈მშეშჳა̈ნ, ჩჳა̈თშაშჳა̈ნ; ჩჳა̈თშეშჳი) ბზ., **ხ-ეშშაჳი** (ემშეშჳა̄ნ, ეთშეშჳა̄ნ; ეთშეშჳი) ლშხ., **ხ-ეშეშა̈ჳი** (ა̈მეშეშაჳან, ა̈თეშეშაჳან; ა̈თეშეშა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უშეშდება. მაყალშჳ ჩჳემშეშჳა̈ნ მაგ (ლშხ.) — შიშით ყველაფერი გამიშეშდა. მგცხაუშ ტოტა̈რ ა̈თეშეშაჳანხ (ლნტ.) — სიცივისაგან ხელები გაუშეშდათ.

ეშჭიმ იგივეა, რაც **ესჭიმ.**

ეშჭომე იგივეა, რაც **ესჭომე.**

ეშხუ, ეშხჷი (მიც. აშხჷ, მოთხ. აშხჷემ, ნათ. აშხჷმიშ, მოქ. აშხჷშ"ჷ", ვით. აშხუდ) ზს., **ეშხუ** (მიც. ეშხუს, მოთხ. ეშხუდ, ნათ. ეშხუმიშ‖ეშხჷშ, მოქ. ეშხუჷშ ვით. ეშხუდ ლშხ., ნათ. ეშხუჲშ ლნტ.), **ეშჷი** (მიც. აშჷ, მოთხ. აშხჷემ) ლხმ. 1. ერთი. ბებშჷდ ეშხუ რჷეულ ენყიდე (ლშხ.) — ბაეშვმა ერთი რვეული იყიდა. ამ ლეთ ეშხუ ლა̈ჲსას აჲსენიხ (ბქ. 6) — ამ ღამეს ერთ საკლავს კლავენ. ეშხუ ზურა̄ლ ჩჷესსგური ტაბგი თხუმისა (ლშხ. 39) — ერთი ქალი სუფრის თავში დაჯდება. 2. ერთი განუსაზღვრელი ნაცვალსახელი. ეშხჷი‖ეშხუ მა̄რე ა̈რდა (ბზ. 59) — იყო ერთი კაცი. სგა ლა̈ხვა̈დგე̄ხ აშხჷ სოფელთე̄სგა (ბზ. 366) — მიაღწიეს ერთ(ს) სოფლამდე. **აშხუდ** ზს., **ეშხუდ** ლშხ., **აშხუმდ** ლნტ., ზმნს. — ერთად. კე̄სა̈რს ი ჷა̈ზრა̈ლს ჩჷასგჷრეხ აშხუდ (ბზ. 14) — კეისარსა და ვეზირებს ერთად დასხამენ. ჩი ლა̈დელ აშხუმდ არიხ (ლნტ.) — ყოველდღე ერთად არიან.

ეშხუდ იხ. **ეშხუ.**

ეშხუნ[1] იგივეა, რაც **აშხჷი̄ნ.**

ეშხუნ[2] იგივეა, რაც **აშხჷყინ.**

ეშხუნარდ, ეშხუნა̈ირდ, ეშხუნაირდ ზმნს. — ერთნაირად. ეშხუნაირდ ხე̄ქჷხ (ლშხ.) — ერთნაირად უთხრეს. ქართობილი დია̈რ ი ლობიოჲ დია̈რ ეშხუნა̈ირდ ინა̈ყიხ (ლნტ. 35) — კარტოფილიანი და ლობიანი პური ერთნაირად ცხვება.

ეშხუნა̈ირ (-იშ) ბზ., ლნტ., **ეშხჷინა̈ირ** ბქ., **ეშხუნაირ** ლშხ. — ერთნაირი. ჩილადალ ეშხჷინა̈ირ ლეზობ ამარახ (ბქ.) — ყოველდღე ერთნაირ საჭმელს ამზადებდნენ. ქორალ ეშხუნაირ ლჷგხ (ლშხ.) — ერთნაირი სახლები დგას. ნა̈დენა̈რს ეშხუნა̈ირ კაბა̈რ ხაქჷხ (ლნტ.) — გოგონებს ერთნაირი კაბები აცვიათ.

ეშხუნლო იგივეა, რაც **აშხუნლო.**

ეშხუს იხ. **ეშხუ.**

ეშხუშ-ეშხუ (-იშ, —) ბზ., **ეშხუჷშ-ეშხუ** ქს. — ერთადერთი. ეშხუშ-ეშხუ ფირჷილდ მირდა (ბზ.) — ერთადერთი ძროხა მყავდა. ეშხუჷშ-ეშხუ კაბ ხულჷა (ლშხ.) — ერთადერთი კაბა აქვს. ხალჷენახ ეშხუჷშ-ეშხუ აჴგლ (ლნტ. 268) — ერთადერთი ვაჟი ჰქონიათ. იხ. **აშხჷშ-ეშხჷილ.**

ეშხჷინ[1] იგივეა, რაც **აშხჷი̄ნ.**

ეშხჷინ[2] იგივეა, რაც **აშხჷყინ.**

ეშხჷინა̈ირ იგივეა, რაც **ეშხუნა̈ირ.**

ეშხჷყი იგივეა, რაც **აშხჷყინ.**

ეშხჷყი̄ნენ იგივეა, რაც **აშხჷყინ.**

ხ-ეშჷ̄დნი (ემშჷ̄დდა, ესშჷ̄დდა; ესშჷ̄დნი) ლშხ., **ხ-აშგდენი** (ამსაშგდდა, ასაშგდდა; ა̈სეშგდნი) ლნტ. — ეყრება. ლგრჩალ თხუმჟი ესშჷ̄დდა (ლშხ.) — ნაკვერცხლები თავზე დაეყარა იხ. **ხ-ეჭრი**[1].

ეჩაბუა̄სდ (-აშ, —, ბზ., -იშ, —, ლშხ.), **ეჯაბუასდ, ეჯაბასჷდ, ეჯაბასდჷ** ბქ., **ეჩაბუასტ** ლნტ.— საიქიო. ჩჷადკჷა̈რხ ყალაჩჷყლან ეჩაბუა̄სდთე (ბზ. 246) — ჩააგდეს ყალაჩუყლანი საიქიოში. ლჷაჭა̈რ ესერ ეჯაბასდთ' ოთგნგზაჷრა (ბქ. 251) — ვაჭარი საიქიოს გაუმგზავრებიაო. ეჯაბუასდხენ და̈რ ესერ ლი მეტხე (ანდ.) — საიქიოდან არავინ დაბრუნებულაო. ქუნა̈რ ესერ ეჯაბასჷდ ალხჷერიხ ხოჩამ ი ხოლამ (ბქ. 76) — სულები საიქიოში ბჭობენ კარგსა და ავსო. ეჯი ლოქ ღე̄რბათს ეჩაბუა̄სდ ლოხტი̄ხა (ლშხ. 35) — ივი ღმერთს საიქიოში მიუბრუნებიაო. მიჩ ეჩაბუასტხო დემ ლოქ იხნეხ (ლნტ. 71) — მე საიქიოში არ მიშვებენო.

ეჩათან იგივეა, რაც **ეჩი̄თა̄ნ.**

ეჩან იგივეა, რაც **ეჩგნ.**

ეჩანქა იგივეა, რაც **ეჯგნქა.**

ეჩანლო იგივეა, რაც **ეჩქანლო.**

ეჩაჷ ბზ., ქს., **ეჩხაჷ**[1] ბქ., ზმნს. — 1. იქით. ლადელჷშ ეჩაჷ ლგრი, ამბა̈ჷს იკჷჰა̄ლი (ბზ. 72) — დღისით იქით მიდის, ამბავს გებულობს. ათხე ერ ეჩაჷ ლი ლა̄შხ, ეჯზუმ ამხაჷ ლგმა̄რე̄ლი (ლშხ. 1) — ახლა რომ იქითაა ლაშხეთი, იმხელა აქეთ ყოფილა. 2. იქამდე. ეჩაჷ ხო̄ზი აშირ ჷერს (ბზ.) — იქამდე ასი ვერსია. ეჩაჷ ერ ადჴჷადდ, ეჩქა გარ ლა̈გჷეიდახ (ლნტ.) — იქამდე რომ მივედით, მხოლოდ მაშინ დაგვეწიენ.

ეჩალაჲ იგივეა, რაც **ეჯლა̈ჲ.**

ეჩგიˆშˆ, ეჩგიäშ ზს., **ეჯგიშ, ეჯგიäშ** ბქ., **ეჯსგიშ, ეჩეგიშ, ეჩეურა, ეჩეშ** ლშ., **ეჩეჲშ** ლნტ. — იქაური. ეჩგიˆშˆ ხოჩა ამეგ, ამეგი ხოლა ეჩეგ (ბზ. 442) — იქაური კარგი აქ, აქაური ცუდი — იქ. ეჩეჲˆშˆ მარე ამეჩუ დეშ იმარგ (ლნტ.) — იქაური კაცი აქ ვერ ივარგებს. ეჩეურა თუ გუ̈ნ ხოჩა ლეზობ ლი (ლშ.) — იქაური თაფლი ძალიან კარგი საჭმელია.

ხ-ეჩდა (ხუ̈ეჩ̈გდდäს, ხეჩ̈გდდა; ხეჩ̈გდდე̄დს ბზ., ხუ̈ეჩგდ, ხეჩგდ; ხეჩგდეს ბქ., ხუ̈ეჩ̈გდენ, ხეჩ̈გდäნ: ხეჩ̈გდე̄ნს ლშ., ხუ̈ეჩ̈გდდას, ხეჩგდდა; ხეჩგოდეს ლნტ.) გრდუვ. — ურევია. ხენწიფი კაზარმაისგა ეშხუ უ̈ეზირ ხეჩ̈გდ (ბზ. 292) — ხელმწიფის ყაზარმაში ერთი ვეზირი ერია. ნენკერას... ხილმäხილ ცხეკსი ხეჩდა (ბქ. 282) — ნენკერაში ხეხილი ტყესაც ურევია. უ̈რბაშ ხეჩდახ ეჯკალიბარ, ერე ჟი ლგფრე ხäრხ ასუ̈არ (ლშ. 89) — ბევრი ურევიათ ისეთები, სხეულის ნაწილები გამხმარი რომ აქვთ.

ხ-ეჩდინი იგივეა, რაც **ხ-ენჩგდი.**

ხ-ეჩდი̄ნი (äმჩგდი̄ნäნ, äხჩგდი̄ნäნ, äხჩგდი̄ნი ბზ., ემჩგდი̄ნäნ, ეხჩგდი̄ნäნ; ეხჩგდი̄ნი ლშ.), **ხ-ეჩდინი** (äმჩიდნäნ, äხჩიდნäნ; äხჩიდნი ბქ., äმეჩგდნäნ, äხეჩგდნäნ; äხეჩგდნი ლნტ.), გრდუვ. — ˈმოˈერევა. ცხუ̈ადუ̈ს ერ ხოჩäმდ ხეჩდი̄ნი, ეჩქა ჟი დემ იჟჩე (ბზ.) — საარაყე ქვაბს თუ კარგად მოერევა, მაშინ არ მიიწვავს. თაშმგჯაბს ბგგიდ ხეკუ̈ეს ეხჩგდი̄ნე̄ნს (ლშ.) — თაშმგჯაბს (მოხარშულ ყველს) მაგრად უნდა მორევა (მიერიოს).

ეჩე ბზ., ქს., **ზმნს.** — იქ. ჟი ლგრი მადლიäნთე ი ეჩე იმზირ (ბზ. 13) — ადის მადლიანთან და იქ ლოცულობს. ეჩე ესხუ̈ი̄დახ ბელხანჯარ (ლშ. 70) — იქ დახვდათ ბელხანჯარი. ეჩე ერ ადჯადდ, დäუ̈ დესა არდა äგის (ლნტ. 292) — იქ რომ მიეიდა, დევი შინ არ იყო.

ეჩეგ-ამეგ ბქ., **ეჩე-ამე** ქს., **ზმნს.** — აქა-იქ. ეჩეგ-ამეგ ჩუ იმიხ (ბქ. 238) — აქა-იქ (იქა-აქ) გააცხედება. ჩოლირს ეჩე-ამე გარ ხოგხ მურყუ̈ამäლ (ლნტ.) — ჩოლურში მხოლოდ აქა-იქ უდგათ კოშკები.

ეჩელეჟა ზმნს. — იქით, ქვემოდან ზემოთ, ზემოთკენ. იმთე ესღრი ეჩელეჟა? (ბზ.) — იქით, ზემოით, საით მიდიხარ? ეჩელეჟა ეშხუ ჯიმილ-დაჩუ̈ირ ახასდახ (ბქ. 27) — იქით (ზემოთ) ერთი და-ძმა შემოეყარათ. ამ დუ̈რეს ეჩელეჟა ალმäზლი მარე (ლნტ. 239) — ამ დროს იქით, ზემოთკენ, თურმე კაცი მოდიოდა.

ეჩელექუ̈ა ზმნს. — იქით, ზემოდან ქვემოთ. ეჩელექუ̈ა ჩუ̈äთჰäმ ალäი... (ბზ. 305) — ესეც ქვემოთ ჩაჰყვა. ჲერუ̈äჲ ალმäზლი ეჩელექუ̈ა, ჩიჲს ლგმააშამუ̈ნლი (ლნტ. 283) — ვინც ქვემოთ მოდიოდა, ყველას იმადლიერებდა.

ხ-ეჩემაუ̈äლ (ოსჩემაუ̈äლ, ესჩემაუ̈äლე; ესჩემაუ̈äლნე) ლშ., **ხ-ეჩემაუ̈äლ** (äსუ̈ეჩემაუ̈ˈალˈენ, äსეჩემაუ̈äˈლაˈნ; äსეჩემäუ̈ˈალˈი) ლნტ., გრდუვ. — ექადნება, ემუქრება. მეცუ̈ალა უ̈შხუ̈äრ ხეჩემაუ̈äლხ (ლშ.) — მოჩხუბრები ერთმანეთს ექადნებიან. დიენაცäდ... ჟäსეჩემაუ̈äნ გეზალუ̈თრას (ლნტ. 175) — დედინაცვალი დაექადნა გერს.

ეჩეჲსგა იგივეა, რაც **ეჩე̄სგა.**

ეჩეჟი ზმნს. — იმაზე. ეჩეჟი ნომˈ äსსგურდე̄დდ (ბზ. 162) — იმაზე არ დასხდეთ. ეჩეჟი ლგგäნ ხოშა ნეკშდ (ბქ. 205) — იმაზე დიდი თიკანი იდგა. ჟი იდე̄სხ ეჩეჟი გობარშუ̈ ლეღუ̈არს (ლშ. 38) — იმაზე გობებით ხორცს დებენ. ეჩეჟი მი მადმა მიქუ̈ა (ლნტ.) — იმაზე მე არაფერი მითქვამს.

ეჩექა ზმნს. — იქ, იმაზე. ლადäლშუ̈ი გარჯ ლი ეჩექა ლიჰედ (ბზ. 36) — დღისითაც ძნელია იმაზე გამოსვლა. ეჩექა მანქანა დეშ ლგრი (ბზ.) — იქ (იმაზე) მანქანა ვერ გავა. ქაუ̈ აჩადხ ეჩექა (ბქ. 19) — იმაზე (იქ) გაიარეთო. ეჩექა ანღრი (ლნტ.) — იმაზე მოდის.

ხ-ეჩეშენი იგივეა, რაც **ხ-ეჩშენი.**

ეჩეჩუ, ეჩჩუ ზს., **ეჩჩუ̈ნ** ბზ., ლშ., **ეჩეჩუ, ეჩეჩუ̈ნენ, ეშჩუ̈ნ** ლშ., **ეჩეჩუˈნˈ** ლნტ., **ზმნს.** — იქ. ჩუ სგურხ ეჩჩუ ხუ̈äჲ ხäნს (ბზ. 12) — იქ დიდხანს სხედან. ეჩჩუ̈ნ ლäჲბინიხ ლიჰნურის (ბზ. 9) — იქ დაიწყებენ ჭიდილს (ჭიდაობას). ეჩეჩუ პაპ ლგმზიგ (ბქ. 4) — იქ თურმე მღვდელი ცხოვრობდა. ეჩეჩუ ენბინი ლიბგრგიელ (ლშ. 21) — იქ დაიწყება ჭიდაობა. ეჩეჩუ დäრ äგუ̈სიხუ̈იდა (ლნტ.) — იქ არავინ დაგვხვდა

ეჩეხ იგივეა, რაც **ეჩხäნ.**

ეჩეხენ იგივეა, რაც **ეჩხა̈ნ.**

ეჩეხენ-ამეხენ იგივეა, რაც **ეჩხა̈ნ-ამხა̈ნ.**

ხ-ეჩე̄დურა̈̄ლ (ლოხჩე̄დურა̈̄ლ, ლახჩე̄დურა̈̄ლე; ლახჩე̄დურა̈̄ლნე ბზ.), **ხ-ეჩედურალ** (ლოხჩედურალ, ლა̈ხჩედურალ; ლა̈ხჩედურა̈ლი) ბქ., **ხ-ეჩე̄დურა̈̄ლ** (ლოხჩედურა̈̄ლ, ლახჩე̄დურა̈̄ლე; ლახჩე̄დურა̈̄ლნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. 1. გაურბის, ʻგაʼექცევა. გიგოს ხეხუ ხეჩე̄დურა̈̄ლ (ბზ.) — გიგოს ცოლი ეყრება (გაურბის). 2. სული ʻამოʼჰხდება. სორთმანს ქჷინილდ ხეჩე̄დურა̈̄ლ (ჰოეზ. 82) — სორთმანს სული ჰხდება.

ეჩე̄სგა ბზ., **ეჩეჲსგა** ბქ., **ეჩეჲსა** ქს., **ეჩეჲსკა** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — იმაში. ეჩე̄სგა ეშხუ ლგდგა̈რ არდა (ბზ. 296) — იმაში ერთი მიცვალებული იყო. ეჩეჲსგა დია̈რ ხოსდ (ბქ.) — იმაში პური ედო. ეჩეჲსკა სემი დია̈რ ლგმა̈რდ (ლნტ. 297) — იმაში სამი პური ყოფილა.

ეჩზუმ იგივეა, რაც **ეჯზუმ.**

ეჩთა̈ნ იგივეა, რაც **ეჩი̄თა̈ნ.**

ეჩი̄ზუმ იგივეა, რაც **ეჯზუმ.**

ეჩი̄თა̈ნ, ეჩთა̈ნ ბზ., ლშ., **ეშთა̈ნ** ლშ. — იმისთანა. ეჩი̄თა̈ნ ა̈გის ხჷა̈რდად, მა̈გ ჩუ ხჷიდაჷშრლდ (ბზ. 34) — იმისთანა ადგილას ვიყავით, ყველანი დავიღუპებოდით. ალ ზითუნახაჷ დეშ ლას ეჩთა̈ნ თჷალაშ (ლშ. 71) — ეს მზეთუნახავი ვერ იყო იმისთანა ლამაზი (თვალადი).

ხ-ეჩი̄შდჲე̄ლ (—, ლახჩი̄შდჲელე; ლახჩი̄შდჲელნე) ბზ., **ხ-ეჩიშტიელ** (ლა̈ხჷაჩიშტიელ, ლა̈ხაჩიშტიელე; ლა̈ხაჩიშტიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — რქენს. ნალუნთ ჯანა̈რ უშხჷა̈რ ხეჩი̄შდიე̄ლხ (ბზ.) — ნამამთრი ხარები ერთმანეთს რქენენ („ერქინებიან“). იხ. **ხ-ებურჯი̄ელ.**

ეჩი̄ცა̈ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ეჯიცა̈ლ** ბქ. — იმოდენა, იმხელა. მელეჷ მაზუს იდისგალნიჷ, ეჯიცა̈ლ ლაღჷ სგა ხა̈ქმოლნა (ბქ. 198) — მზარეული (მეხორცე) რამდენსაც ანაწილებდა ხორცს, იმდენი ემატებოდა თურმე. იხ. **ეჯზუმ.**

ეჩნურ იგივეა, რაც **ეჯნურ.**

ხ-ეჩო იგივეა, რაც **ხ-ა̈ჩო.**

ხ-ეჩოქაჷა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეჩქოჷა̈ლ.**

ხ-ეჩოქა̈ნიელ იგივეა, რაც **ხ-ეჩქოჷა̈ლ.**

ეჩოხ იგივეა, რაც **ეჩხა̈ჷ.**

ეჩოხ-ამოხ იგივეა, რაც **ეჩხა̈ჷ-ამხა̈ჷ.**

ეჩოხშა̈ლიდ იგივეა, რაც **ეჩხა̈ჷშა̈ლიდ.**

ეჩჷინ იგივეა, რაც **ეჯჷი̄ნ.**

ეჩჷი̄ʻნʼ იგივეა, რაც **ეჯჷი̄ნ.**

ეჩსერ ლშ., **ეჯსერ, ეჩსერ** ლნტ. — იმის გარდა, იმის მეტი. ეჩსერ გეზალ დე̄სა ხაყე̄ნახ (ლშ.) — იმის მეტი შვილი არ ჰყოლიათ. ეჯსერ მა̈დმაბედიგჷეშ ხა̈ღჷენახ (ლნტ.) — იმის მეტი არაფერი ჰქონიათ.

ეჩურ იგივეა, რაც **ეჯნურ.**

ხ-ეჩფენი (ლა̈მჩა̈ფ, ლა̈ხჩა̈ფ; ლა̈ხჩეფნი ზს., ლემჩაფ, ლეხჩაფ; ლეხჩეფნი ლშ.), გ რ დ უ ვ. — შეეყრება, ედება ავადმყოფობა. მაჲ ლოქ ლა̈ჯჩა̈ფ? (ბზ.) — რა შეგეყარაო? ჩუ მესგჷრა მა̈ზიგ ხოშამ ესერ ხეჩფენი (ანდ.) — მჯდომარეს ჭირი მეტად შეეყრებაო.

ეჩქად ზ მ ნ ზ. — მანამდე. ეჩქად მა̈დ ა̈ნკიდ ნა̈პუ ე ჷოდე დი̄ნა მიჩაცახა̈ნ დო ესსგურეხ (ბზ. 287) — მანამდე არ აიღო ლუკმა, ვიდრე გოგო მასთან არ დასვეს. ეჯჷი ლოქ ახსყედ, იმჷი̄ ეჩქად ლას (ლშ. 74) — ისე გააკეთეთ, როგორც მანამდე იყოო. ეჩქად ტეჷრ ლას ეჩეჩუ (ლნტ. 14) — მანამდე იქ ტევრი იყო.

ეჩქანღო, ეჩქანღჷე ზს., **ეჩანღო, ეჩქანღო** ქს., ზ მ ნ ზ. — მას შემდეგ. ეჩქანღო ლიმციქჷლიე̄ლ ხა̈რხ უშხჷა̈რ ნე̄სგა (ბზ. 6) — მას შემდეგ მოციქულობა აქვთ ერთმანეთში. ეჩქანღო ტაბგობ ხეჭმენიჷ (ბქ. 4) — შემდეგ პურის ჭამა მოჰყვებოდა. ალე ბალახ ეჩანღო ჷი იცხემ (ლშ. 40) — შემდეგ ეს ბალახი გაიზრდება. ეჩანღო ქა ხოჴრიდახ ამშა ასაბია̈ს (ლნტ. 5) — შემდეგ შეუთვლიდნენ ამის ოჯახს.

ეჩქაʻსʼ ზ მ ნ ზ. — მაშინ. სი̄მაქ ეჩქას, ქა̈ნტჷახ ძღუღჷახა̈ნქა (ბზ. 274) — ქალიშვილი მაშინ გამობრუნდა ზღვიდან. ეჩქა დი̄ნა ლა̈ჲსგიდდა მეგა̈მხა̈ნჩუ (ბზ. 370) — მაშინ გოგომ ჩამოიხედა ხიდან. ეჩქა ლა̈ხჴჷეედდა დინა (ბქ. 20) — მაშინაა გოგომ ჰკითხა. ეჩქას ლი ლეჷ-

დი ლეთრე̄მი მუჷდი̄შდ თეთრ (ლშ. 19) — მაშინ სასმლის გამყიდველისათვის ფული მისაცემი. ეჩქა ლიცს ხჷა̈გჷეშიდ ლელარტა̈მს (ლნტ. 15) — მაშინ ბოსტნეულს წყალს ვასხამთ.

ეჩქა̈შიშ, ეჩქა̈შია̈შ ბზ., **ეჩქა̈შიშ, ეჩქა̈იშ** ბქ., **ეჩქა̄შიშ** ლშ., **ეჩქა̈შია, ეჩქაშიშ** ლნტ. — მამინდელი. ეჩქა̈შიშ დრო̈ჷ ათხე ჲა̈ს ხაჴყიდ? (ბზ.) — მამინდელი დრო ახლა ვისლა ახსოვს? ეჩქა̈შიშ დრეჷჲი სკარ ჩი შჷა̈ნს ხად (ბქ.) — მამინდელ დროს დღეობა მთელ სვანეთს ჰქონდა (დღეობას მთელი სვანეთი იხდიდა). ა̈თხე ლა̈ჲდი ჩჷა̈რი ეჩქა̈შია მურყჷამა̈ლე ნამხჷიროჷა̈ლ (ლნტ. 14) — მამინდელი ციხეების ნანგრევები ახლაც არის.

ხ-ეჩქოჷა̈ლ (ლოხჩოქჷა̈ლ, ლახჩოქჷა̄ლე; ლახჩოქჷა̈ლნე) ბზ., **ხ-ეჩქოჷა̈ლ** (ლოხჩოქჷალენ, ლახჩოქჷალან; ლახჩოქჷა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეჩქოჷა̄ლ** (ლოხჩოქჷა̄ლ, ლახჩოქჷა̄ლე; ლახჩოქჷა̄ლნე) ლშ., **ხ-ეჩოქა̈ნიელ** (ლა̈ხჷაჩოქა̈ნიელ, ლა̈ხაჩოქა̈ნიელე; ლა̈ხაჩოქა̈ნიელი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უჩოქებს („ეჩოქება“). ჯეჳჭრა̈ლ ი ჯეჩქოჷა̈ლ, გჷა̈კჷირ ხა̈ყრ მიშგუ გეზალს (ბზ.) — გევედრები და გიჩოქებ, ყურადღება მიაქციე ჩემს შვილს. ხჷა̈ჲ ლა̈ხაჩოქა̈ნიელეჲ ღერბეთს (ლნტ.) — ბევრჯერ დაუჩოქეს („დაეჩოქნენ“) ღმერთს.

ხ-ეჩქჷნი (ოთჩქჷანა̈ნ, ა̈თჩქჷანა̈ნ; ა̈თჩქჷა̈ნი) ბზ., გ რ დ უ კ. — ეჩვევა (ძალიან). ბოფშა̈რ ჩიგარ მინე დის ხეჩქჷნიხ (ბზ.) — ბავშვები ყოველთვის თავიანთ დედას ეჩვევიან.

ეჩშელდ იგივეა, რაც **ეჯშელდ**.

ეჩშელდინ, ეჩშელდგნ, ეჯშელდგნ, ეჯშელდინ ზ მ ნ ს. — იმდენჯერ. ჷოშელდ ეჯი ლა̈მზგროთე ღგრდა, ეჩშელდგნ ქორ ქა ლგჯელჷე ხეხოლიდა (ბქ. 76) — რამდენჯერ ის სალოცავად წავიდოდა, იმდენჯერ სახლი დაგვილი ხვდებოდა. ჷოშა მარქჷ ადინე ლეჯიშქა, ეჩშელდინ ლა̈ჯიში ქიპს ხეკჷეს ქა ხაჳგდეს დაფა̈რ (ლნტ. 30) — რამდენჯერ მაქო გავა საქსოვში, იმდენჯერ საქსოვის ძაფს უნდა ლაფათინი მიარტყას.

ხ-ეჩშენი (ოხჷეჩშ, ა̈ხჩა̈შ; ა̈ხჩეშნი ბზ., ლოხჷეჩშ, ლეხჩაშ; ლეხჩეშნი ლშ.), **ხ-ეჩეშენი** (ლახჷეჩშ, ლა̈ხეჩაშ; ლა̈ხეჩეშენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. 1. ეფარება. მი ზექს ოხჷეჩშ (ბზ.) — მე შენის გროვას მოვეფარე. ბეფშ ლა̈ხეჩაშ ქორს (ლნტ.) — ბავშვი სახლს მოეფარა. 2. მოასწრებს, დაასწრებს.

ეჩხაჷ[1] იგივეა, რაც **ეჩაჷ**.

ეჩხა̈ნ ზს., **ეჩხენ** ბქ., ლშ., **ეჩეხ, ეჩეხენ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — იქით; იქიდან; გაღმა. ძუღჷა ეჩხა̈ნ ლახჷბა იბჷლთა̄ლდახ (ბზ.) — მღვის იქით ძმები ბურთაობდნენ. ზორგეთ ხაშხა აშხჷ ლარას ნიშგე ეჩხენ (ბქ. 197) — ზორგეთი ჰქვია ერთ მინდორს ჩვენს იქით. მე̄რმე მუხჷბას ლე̄ზი ხა̄რა ძუღჷა̄ ეჩხენთე (ლშ. 51) — მეორე ძმა უნდა გასულიყო მღვის გაღმა (იქით). ეჩეხენ ყ'ასაცილ ბურთშალ (ლნტ. 319) — იქით (გაღმა) დაახეთქა ბურთიერთ.

ეჩხა̈ნ-ამხა̈ნ ბზ., **ეჩხენ-ამხენ** ბქ., ლშ., **ეჩეხენ-ამეხენ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — აქედან-იქიდან (იქიდან-აქედან), აქეთ-იქით. ჲეშდჲეროჷ ნანჷლ სგა ხასგურ ეჩხა̈ნ-ამხა̈ნ (ბზ. 85) — თორმეტი ქალწული აქეთ-იქით უმის.

ეჩხა̄ჷ ბზ., ლშ., **ეჩხაჷ**[2] ბქ., **ეჩოხ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — იქ, იქით. სოფელხა̈ნ ჩიგარ ეჩხა̄ჷ ესღგრდახ ლეზჷები ლა̈ყიდთე (ბზ.) — სოფლიდან ყოველთვის იქ მიდიოდნენ საჭმლის საყიდლად. ხედჷა̈ჲ ა̈დგილს თეფნიხ, ეჩხაჷ ადჲე ჷეთხმალ (ბქ. 10) — რომელ ადგილზეც იკარგებოდნენ, იქით გარეკა საქონელი. იმთე̄ჲ იკა̄ფო̄ლნი კე̄სარ, ეჩხა̄ჷ აკა̄ფნიხ მჷრყჷამსი̄ (ლშ. 21) — საითაც წაიქცევა კეისარი, იქით წააქცევენ კომკასაც. იმა̈ჲხო ჯეკჷადდეს, ეჩოხ ადერ! (ლნტ. 240) — საითაც გინდოდეს, იქით წადი!

ეჩხა̄ჷ-ამხა̄ჷ ბზ., **ეჩხაჷ-ამხაჷ** ბქ., **ეჩხა̄ჷ-ამხა̄ჷ** ლშ., **ეჩოხ-ამოხ, ეჩეხ-ამეხ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — აქეთ-იქით, აქედან-იქიდან (იქიდან-აქედან). [ჰყინტდ] კჷადლა̈რ ქა̄შიდ ეჩხაჷ-ამხა̄ჷ (ბზ. 233) — ბიჭმა წნელები აქეთ-იქით გადაყარა. ეჩხა̄ჷ-ამხაჷ მეზელალა ლახჰედნახ (ბქ. 253) — აქეთ-იქით მოსიარულეებს უკითხავთ. ჲალო ლოქ ჩჷ ესჭგა̈ნხ ეჩხენ-ამხენ (ლშ. 57) — აბა დადექით აქეთ-იქითო. ისკიდარი [ჰყინტ] ეჩოხ-ამოხ (ლნტ. 163) — ბიჭი აქეთ-იქით იხედება.

ეჩხა̄ჷშა̈ლიდ ბზ., **ეჩხა̈ლიდ** ბქ., **ეჩხა̄ჷშა̄ლიდ** ლშ., **ეჩოხშა̈ლიდ** ლნტ.,

ზმნზ. — იქითობას. ეჩხა̈ჳშა̈ლიდ ქა̈მა̈სდ (ბზ.) — იქითობისას გამომიარე. ეჩხა̈ლიდ თა̈ჳითალჸი თჳით ბა̈ჩ ოხკიდახ (ბქ. 197) — იქითობას სათითაოდ თითო ქვა აუღიათ.

ეჩხიდ ქს., ზმნზ. — იქით, მოშორებით. კჷჩოლ ეჩხიდ ხა̈გენახ ჳისკჳ (ლნტ. 141) — ცოტა მოშორებით ვაშლი სდგმიათ.

ხ-ეჩხინი (ლოხჩიხნა̈ნ, ლა̈ხჩიხნა̈ნ; ლა̈ხჩიხნი ბზ., ლოხჩიხნენ, ლა̈ხჩიხნან; ლახჩიხნი ბქ., ლოხჩიხნენ, ლეხჩიხნა̈ნ; ლეხჩიხნი ლშ.), **ხ-ეჩხჷნი** (ლა̈ხჳეჩჷხნენ, ლა̈ხეჩჷხნა̈ნ; ლა̈ხეჩჷხნი) ლნტ., გრდუვ. — ერჭობა, ეჩხირება; ძვრება. გეგი ხოლა̄მდ ხეჩხინი ჩი საქმე̄ჲსა (ლშ.) — გეგი ყველა საქმეში ცუდად ეჩხირება. ჯე ამ ჰემ ჩუქანქა სკაჳ ლა̈ხეჩჷხნან (ლნტ. 156) — შენ ამ თივის ქვეშ შეძვერიო.

ეჩგნ იხ. ეჯა.

ეჩგნქა იგივეა, რაც **ეჯგნქა**.

ეჩგნლო̄⌈ნ⌉, ეჩუნლო̄⌈ნ⌉ ბზ., ლშ., **ეჩან-ლო** ლშ., **ეჩუნლო, ეჯგნლჳე, ეჯქანლჳე** ბქ., **ეჩანლო** ლნტ., ზმნზ. — შემდეგ, იმის შემდეგ. ეჩგნლო̄ნ სგა̈ნტა̈ხ ზურაბ მელთერთე (ბზ 238) — შემდეგ 'შე'მობრუნდა ზურაბი მკითხავთან. ეჩუნლო ხჳა̈ჲ ხა̈ნ აჩად (ბქ. 10) — მას შემდეგ დიდი ხანი გავიდა. ეჯქანლჳე მა̈გ ქ'ანჴა̈დხ ყორქა (ბქ.) — შემდეგ ყველა გარეთ (კარში) გამოვიდა. ეჩგნლო მინს ხოჩა ლირდე ოთჴი̄დახ (ლშ. 57) — შემდეგ მათ კარგი ცხოვრება გაუტარებიათ.

ხ-ეცა̈̄დ⌈ი⌉[1] (⌈ლ⌉ა̈ხჳცა̄და̈ნ, ⌈ლ⌉ა̈ხცა̄დ⌈ა̈ნ⌉; ⌈ლ⌉ა̈ხცა̈̄დი) ბზ., **ხ-ეცა̈დ⌈ი⌉** (ლა̈ხჳცადენ, ლა̈ხცადან. ლა̈ხცა̈დი) ბქ., **ხ-ეცა̄დი** (ლოხცა̄დენ, ლეხცა̄და̄ნ; ლეხცა̄დი) ლშ., **ხ-ეცა̈დი** (ლა̈ხჳეცადენ, ლა̈ხეცადან; ლა̈ხეცადი) ლნტ., კრდუვ. — გზას უჭრის, ზემოდან ექცევა, ზემოდან 'მო'უვლის, თავს 'და'უვლის; 'მი'ეპარება. ლახცა̈̄დ ჰა̈შ ხეხჳს (ბზ. 304) — ქმარი მიეპარა ცოლს. ქორა̈შს ქა̈მე ქორხენ ესერ ახცადა (ანდ.) — შინაურს გარეშე შინიდან მოსდგომია (მოქცევიაო). ჲაკოფ მე̄რმა ლესგხენ ეხცა̄და̄ნ რაშს (ლშ. 61) — იაკობი მეორე მხრიდან მოექცა რაშს.

ხ-ეცა̈̄დ⌈ი⌉[2] (ესჳცა̄და̈ნ, ესცა̄დ⌈ა̈ნ⌉; ესცა̈̄დი) ბზ., **ხ-ეცა̈დი** (ესჳცადენ, ესცადან; ესცა̈დი) ბქ., **ხ-ეცა̄დი** (ოსცა̄დენ, ესცა̄და̄ნ; ესცა̄დი) ლშ. **ხ-ეცა̈დი** (ა̈სჳეცადენ, ა̈სეცადან; ა̈სეცადი) ლნტ., — ჩაენაცვლება, შეენაცვლება. გაგო იშგენ ნა̈პო̄ლს ესცა̄დ ლა̈ცჷნდაჳთე (ბზ.) — გუგული სხვა ჩიტს ჩაუჯდა (ჩაენაცვლა) ბუდეში. აშხჳ ლახა ხეფშენიჳ, მერმე ხეცა̈დიჳ (ბქ. 307) — ერთი რომ დაიღლებოდა, მეორე შეენაცვლებოდა.

ხ-ეცა̈̄დ⌈ი⌉[3] (ა̈თჳ/ოთცად⌈ა̈ნ⌉, ა̈თცა̄დ⌈ა̈̄ნ⌉; ა̈თცა̈̄დი) ბზ., **ხ-ეცა̈დი** (ოთცად, ა̈თცად; ა̈თცა̈დი ბქ., ა̈თჳეცადენ, ა̈თეცადან; ა̈თეცადი ლნტ.), **ხ-ეცა̄დი** (ოოცა̄დენ, ეთცა̄და̄ნ; ეთცა̄დი) ლშ. — 'გა'ეგმაენება. ბეფშჳ ა̈თცა̈̄დ დის მე̄რმა სოფელთე (ბზ.) — ბავშვი გაეგმაენა დედას მეორე სოფელში.

ხ-ეცდაჳი იგივეა რაც **ხ-ეცჳდი**.

ხ-ეცელენი იგივეა, რაც **ხ-ეცლენი**.

ხ-ეცეყენი იგივეა, რაც **ხ-ეცყენი**.

ხ-ეცირი იგივეა, რაც **ხ-ეცი̄რი**.

ხ-ეცი̄რი (ა̈მცი̄რა̈ნ, ა̈თცი̄რა̈̄ნ; ა̈თცი̄რი ბზ., ემცი̄რა̄ნ, ეთცი̄რა̄ნ; ეთცი̄რი ლშ.), **ხ-ეცირი** (ა̈მცირან, ა̈ხცირან; ა̈ხცირი ბქ., ა̈მეცირან, ა̈თეცირან; ა̈თეცირი ლნტ.), გრდუვ. — ეფიცხება, 'გადა'სძერება. ტჳეტი ტუფ ჸ'ა̈მცი̄რა̈ნ (ბზ.) — ხელის თყავი ამძვრა.

ხ-ეცლენი (ესჳეცლ/ოსეცლ, ესცა̈ლ; ესცელნი ზს., ოსეცლ, ესცალ; ესცელნი ლშ.), **ხ-ეცელენი** (ა̈სჳეცლ, ა̈სეცალ; ა̈სეცელენი) ლნტ., გრდუვ. — 'და'ასკდება, 'მი'ასკდება. ყა̈̄რაშ ხჳეცლენი ჩუქჳა̈ნ! (ბზ. 234) — ყავარზე (სახურავზე) ძირს დავასკდები. გადატ. ბუბა ხია̈რ ჸ'ესცალ ლეზობ (ბქ.) — ბიძა კინაღამ დაასკდა საჭმელს.

ეცნა̈რ იგივეა, რაც **ესნა̈⌈რ⌉**.

ხ-ეცუ⌈ჳ⌉ა̈ლ იგივეა, რაც **ხეცჳა̈̄ლ**.

ხ-ეცჳა̈̄ლ (ა̈თჳცუდ||ა̈ხჳცუდ||ოხცუდ, ა̈თცჳდ||ა̈ხცჳდ; ა̈თცო̄ლი||ა̈ხცო̄ლა) ბზ., **ხ-ეცჳა̈ლ||ხ-ეცუა̈ლ** (ა̈ხჳცუალ||ოთცუდ. ა̈ხცუალ||ა̈თცუდ⌈და⌉; ა̈ხცუა̈ლი||ა̈თცუჲ) ბქ., **ხ-ეცჳა̄ლ** (ოხცუდ, ეხცჳდა; ეხცო̄ლი) ლშ., **ხ-ეცუა̈ლ** (ა̈თჳეცუდ, ა̈თეცუდა; ა̈თეცუი) ლნტ., გრდუვ. — უწყრება, ეჩხუბება. ა̈თცჳდ როსტომ ბეჟანს (ბზ. 239) — როსტომი ბეჟანს გაუწყრა. ხოშა მუხჳბე ა̈თცუდდა [მაჰრენას]

(ბქ. 67) — უფროსი ძმა წაეჩხუბა უმცროსს. მი და̈ს ხუ̂აცუ̂აღ̄ა ი სი იმღა ა̈ჯცუ̂იუ̂ი? (ბქ. 258) — მე არავის გავწყრომივარ და შენ რატომ წაგეჩხუბები? [ძუღუ̂ა̄ ხელწიფ] კალხმარს ხეცუ̂ა̄ლდა (ლშ. 69) — ზღვის ხელმწიფე თევზებს ეჩხუბებოდა. ესცუ̂და ფუსნაბუა̄სდჲა ჯგგრა̄გს (ლშ. 54) — წაეჩხუბა უზენაესი წმინდა გიორგის. ლაუ̂დილა ათაცუახ [მეზა̈ტეს] (ლნტ. 231) — დები წასჩხუბებიან მეზატეს.

ხ-ეცუ̂დი (ა̈მცუდა̈ნ, ა̈თცუდა̄̈ნ ბზ., ა̈მცუდან, ა̈თცუდან ბქ., ა̈თცუდი ზს.), **ხ-ეცდაუ̂ი** (ემცუდუ̂ან, ეთცუდუ̂ა̄ნ; ეთცუდუ̂ი) ლშ., გრდუვ., — უფუჭდება. ჲეცერს ნამშაუ̂ ხეცუ̂დი (ბქ.) — ჲცერს მოსავალი უფუჭდება. სი გუ̂ეშ ეჯცუდუ̂ი (ლშ.) — შენ საქმე გაგიფუჭდება. იხ. **ხ-ედა̄̈უ̂ში.**

ხ-ეცუ̂დილა̄̈ლ (ლოხუ̂ცუ̂ედლა̈ლ, ლახცუ̂ედლა̄ლე; ლა̈ხცუ̂ედლა̈ლი) ბზ., **ხ-ეცუ̂დილა̈ლ** (ლოხუ̂ცუ̂იდლალ, ლა̈ხცუ̂იდლალ; ლა̈ხცუ̂იდლა̈ლი) ბქ., **ხ-ეცუ̂დილა̄ლ** (ლოხცოდლა̄ლ, ლახცოდლა̄ლე; ლახცოდლა̄ლნე) ლშ., **ხ-ეცუ̂ედლა̈ლ** (ლა̈ხუ̂ეცუ̂ედლენ, ლა̈ხეცუ̂ედლან; ლა̈ხეცუ̂ედლი) ლნტ., გრდუვ. — ჲყოღვილება, ეწვალება; ცოდვილობს. გეგი ხოშა̄მ ბაჩა̈რს ხეცუ̂დილა̄̈ლდა (ბზ.) — გეგი დიდ ქვებს ეყოღვილებოდა.

ˇ**ხ-ეცუ̂ედლა̈ლ** იგივეა, რაც **ხ-ეცუ̂დილა̄̈ლ.**

ხ-ეცუ̂ემი იგივეა, რაც **ხ-ეცუ̂მი.**

ხ-ეცუ̂მი (ა̈მცომა̈ნ, ა̈ხცომა̄̈ნ; ა̈ხცო̈მი ბზ., ა̈მცომან, ა̈ხცომან; ა̈ხცემი ბქ., ემცომა̄ნ, ეხცომა̄ნ; ეხცომი ლშ.), **ხ-ეცუ̂ემი** (ა̈მეცომან, ა̈ხეცომან, ახეცომი) ლნტ., გრდუვ. — ეცხება, ესმება. ა̈ფიცარს ულმაშა̈რს ყ'ახცომა̄̈ნ ნაცმუნ (ბზ. 351) — ოფიცერს ულვაშებზე მოეცხო ქონი. ულზიგალა̈შ კას გუნა̈ დემ ესერ ხეცუ̂მი (ანდ.) — უქნარას კერიას მური არ მოეცხებაო. ბეფშს ნინჩუ̂ა̈რყი ყ'ახეცომან ლობიო (ლნტ.) — ბავშვს სახეზე მოეცხო ლობიო.

ეცქე ზს. — გაიწი! ეცქე, ეჩქახი ესიგნ! (ბქ.) — გაიწი. იქით დადექი!

ხ-ეცყენი (ესუ̂ეცყ, ე/ასცა̈ყ, ე/ასცეყნი ზს., ოსეცყ, ესცაყ; ესცეყნი ლშ.), **ხ-ეცეყენი** (ა̈სუ̂ეცყ, ა̈სეცაყ; ა̈სეცეყენი) ლნტ., გრდუვ. — ერჭობა. მერჩილ ტა̈ხს ლახაცეყა სკა (ლნტ. 309) — ცელი ტახს შერჭობია. შდრ. **ხ-ეცყე̄რი.**

ხ-ეცყე̄რი (ლოხცგყე̄რა̈ნ, ლა̈ხცგყე̄რა̄̈ნ; ლა̈ხცგყე̄რი ბზ., ლოხცგყე̄რე̄ნ, ლეხცგყე̄რა̄ნ; ლეხცგყე̄რი ლშ.), **ხ-ეცყერი** (ლა̈ხუ̂ცგყერენ, ლა̈ხცგყერან; ლა̈ხცგყერი) ბქ., **ხ-ეცყგრი** (ლა̈ხუ̂ეცგყერენ, ლა̈ხეცგყერან; ლა̈ხეცგყერი) ლნტ., გრდუვ. — ერჭობა, ეჩრება, ეჩხირება, ძვრება. და̄̈უ̂ ბუხუ̂ა̈რყი̄ნ ათცგყე̄რე̄ნა (ბზ. 404) — დევი ბუხარში ამძვრალა [ბეფშუ̂ ჰურუ̂ჲსგა] ქა̄̈თცგყე̄რა̄̈ნ (ბზ. 262) — ბავშვი ხვრელში გაძვრა. ლეო მეშხე პოლიშ ი ლამფაშ უშხუ̂არ ნენსგა ლექუ̂' ა̈თცგყერან (ბქ. 18) — ლეო შაე იატაკსა და ჭერს შუა გაეჩხირა.

ხ-ეცყგრი იგივეა, რაც **ხ-ეცყე̄რი.**

ხ-ეცხადი იგივეა, რაც **ხ-ეგცხადი.**

ხ-ეცხა̈ტი იგივეა, რაც **ხ-ეცხტი.**

ხ-ეცხა̄̈მპი (ა̈მცხა̄მპა̈ნ, ⌜ლ⌝ა̈ხცხა̄მპა̄̈ნ; ⌜ლ⌝ა̈ხცხა̄̈მპი) ბზ., **ხ-ეცხა̈მპი** (ა̈მცხამპან, ა̈ხცხამპან; ა̈ხცხა̈მპი) ბქ., **ხ-ეცხა̄მპი** (ემცხა̄მპა̄ნ, ეხცხა̄მპა̄ნ, ეხცხა̄მპი) ლშ., **ხ-ეცხპა̈ნი** (ა̈მეცხგპანა̈ნ, ა̈თეცხგპანა̈ნ; ა̈თეცხგპა̈ნი) ლნტ., გრდუვ. — ესკვნება. ეჯ მა̄რა ჰინჭილ ა̈ხცხა̄მპა̄̈ნ (ბზ.) — იმ კაცს ნაწლავი გაენასკვა. ძა̈ფ ერ ჩუ̂ა̈ჯეცხგპა̈ნი, ლექნეხ: ხოლა ბედ ლოქ ხეთხა̈ნი (ლნტ.) — ძაფი რომ გაგენასკვება. იტყვიან: ცუდი ბედი ექნებაო (შეხვდებაო).

ხ-ეცხემ, ხ-ოცხემ (ა̈მცხე, ოხცხე; ოხცხემნე ბზ., ა̈მიცხ, ოთეცხ; ოთცხემ ბქ., ემცხე, ოხცხე; ოხცხემ ლშ., ა̈მცხე, ახოცხე; ახოცხემნე ლნტ.), გრდუვ. — ემრდება, ემატება. და̄̈უ̂ს ფა̄̈თუ̂დ მე̄უ̂არ ოხცხე (ბზ. 310) — დევს თმა ძალიან გაეზარდა. ზაუ̂ლადეღ ჭალა̈ჲს ლიც ა̈ხცხან (ბქ.) — გაზაფხულზე მდინარეს წყალი მოემატა. აშხუ̂ ზაუ̂ისგა ისლამს ხოშალსუ̂ახუ̂იშ ცხარა̈რ ახცხენა (ბქ.) — ერთ წელიწადში ისლამს უზარმაზარი ფრჩხილები გაზრდია.

ხ-ეცხენი იგივეა, რაც **ხ-ეცხე̄ნი.**

ხ-ეცხეპენი იგივეა, რაც **ხ-ეცხპენი.**

ხ-ეცხერპი იგივეა, რაც **ხ-ეცხე̄̈რპი.**

ხ-ეცხე̄ნი (ა̈მცხე̄ნა̈ნ, ა̈თცხე̄ნა̄̈ნ; ა̈თ/ა̈ხცხე̄ნი ბზ., ემცხე̄ნან, ეთცხე̄ნა̄ნ; ეთცხე̄ნი

ლშ.), **ხ-ეცხენი** (ა̈მცხენან, ა̈თცხენან; ა̈თცხენი ბქ., ა̈მეცხენან, ა̈თცხენან; ა̈თცხენი ლნტ.), გრდუვ. — ევარცხნება. თხუ̈იმ მიჩოუ̈შ და̈ს ხეცხენი (ბზ.) — თმა (თაეი) თავისით არაეის ევარცხნება. ლუბურდე ფა̈თუ̈ა̈რ ჩუ მადე ა̈მცხენანხ (ბქ.) — აბურდული თმები არ ჩამომევარცხნა.

ხ-ეცხი̄და̈ლ (ლოხ'უ̈'ცხი̄და̈ლ, ლახცხიდა̈ლე; ლახცხი̄და̈ლნე) ბზ., **ხ-ეცხიდა̈ლ** (ლოხუ̈ცხიდალ, ლა̈ხცხიდალ; ლა̈ხცხიდა̈ლი ბქ., ლახუ̈აცხიდა̈ლ, ლახაცხიდალე; ლახაცხიდალი ლნტ.). **ხ-ეცხი̄და̈ლ** (ლოხცხი̄და̈ლ, ლახცხი̄და̈ლე; ლახცხი̄და̈ლნე) ლშ., გრდუვ., — წუნს (მიზეზს) უდებს. [თაფუ] გუ̈ეშ ხეცხი̄და̈ლ [უ̈ა̈რგს] (ბზ.) — თაფუ საქმეს უწუნებს ამნაურს. [ლახუ̈ბა] ხეცხიდა̈ლდახ ჰელუ̈ა̈ნს მურყუ̈ამს (პოეზ. 188) — ძმები უწუნებდნენ კალატოშს კოშკს. იმ მეცხიდა̈ლდ? (პოეზ. 188) — რას მიწუნებთ?

ხ-ეცხნი (ოთცხანა̈ნ, ა̈თცხანა̈ნ; ა̈თცხა̈ნი ბზ., ოთცხან'ენ', ეთცხანან; ეთცხანი ლშ.), გრდუვ. — 'მი'აჩემდება, ეჩვევა. ა̈თცხანა̈ნ გიერგ ა̈'ჩხუ̈ ლა̈თხუ̈იარს (ბზ.) — გიორგი მიეჩვია ერთ სანადირო ადგილს.

ხ-ეცხო̄რპი (ლა̈ხუ̈/ოთცხო̄რპა̈ნ, ლა̈ხ/ა̈თცხო̄რპა̈ნ; ლა̈ხ/ა̈თცხო̄რპი‖ლოხცხუ̈ე̄რპი) ბზ., **ხ-ეცხერპი** (ოხცხორპენ, ა̈ხცხორპან; ა̈ხცხერპი) ბქ., **ხ-ეცხო̄რპი** (ლოხ/ოთცხორპენ, ლეხ/ეთცხო̄რპა̈ნ; ლეხ/ ეთცხო̄რპი) ლშ., **ხ-ეცხორპი** (ა̈თუ̈ეცხორპენ, ა̈თეცხორპან; ა̈თეცხორპი) ლნტ., გრდუვ. — ეხვევა. უ̈იჯ მეგა̈მს ლა̈ხცხო̄რპა̈ნ (ბზ. 31) — გველი ხეს შემოეხვია. ალი დინა ქა ლა̈ხცხორპან [ხელწიფხეს] (ბქ. 11) — ეს გოგო გადაეხვია ხელმწიფეს. [ლეხუ̈-ჰა̈შ] ქა̈თეცხორპანხ უ̈შხუ̈ა̈რ (ლნტ. 224) — ცოლ-ქმარი გადაეხვეია ერთმანეთს.

ხ-ეცხპა̈ნი იხ. **ხ-ეცხა̈მპი.**

ხ-ეცხპენი (ოხუ̈ეცხპ, ა̈ხცხა̈პ; ა̈ხცხეპნი ზს., ეხცხაპ; ეხცხეპნი ლშ.), **ხ-ეცხეპენი** (ა̈ხუ̈ეცხპ, ა̈ხეცხაპ; ა̈ხეცხეპენი) ლნტ., გრდუვ. — გარს ევლება. ერტყმება, 'შე'მოეხვევა. ლა̈ლმესგს სამინ ქა ხეცხპენიხ (ბზ. 14) — კერიას სამჯერ შემოუვლიან. ა̈ხცხა̈პხ ესნა̈რ ქა მგლხა̈რ [თათრა̈რს] (ბზ.) — გარს შემოერტყნენ თურმე მულახელები თათრებს. გოლერშა̈პ ქახაცხპენა კა-კერა̈დს (ბქ. 11) — გველეშაპი შემორტყმია კერიას. უ̈ეზირს გირგიმურგუ̈ალდ ა̈ხეცხაპხ იშკენ (ლნტ. 243) — ვეზირს ირგვლივ შემოერტყნენ სხვები.

ხ-ეცხტენი იგივეა, რაც **ხ-ეცხტი.**

ხ-ეცხტი (ა̈მცხატ'ა̈ნ', ა̈თცხატ'ა̈ნ'; ა̈თცხა̈ტი) ბზ., **ხ-ეცხტენი** (ა̈მცხატან, ათცხატან; ათცხა̈ტი ბქ., ემცხატან, ეთცხატა̈ნ; ეთცხატი ლშ.), **ხ-ეცხა̈ტი** (ა̈მსეცხატან, ა̈სეცხატან; ა̈სეცხატი) ლნტ., გრდუვ. — ეჩხირება. უსმართუ̈ილ ნაპუ ყიალისგ' ესერ ათცხოტენა'ხ' (ანდ.) — უსამართლო ლუკმა ყელში გასჩხერიათო. თხერეს ჯიჯუ̈ ყია̈დსა ყ'ა̈სეცხატან (ლნტ.) — მგელს ძვალი ყელში გაეჩხირა. შდრ. **ხ-ეცყე̄რი.**

ხ-ეცხუ̈დენი (ა̈მცხუ̈ა̈დ, ოთცხუ̈ა̈დ; ო/ა̈თცხუ̈ედნი ბზ., ემცხუ̈ად, ოთცხუ̈ად; ოთცხუ̈ედნი ლშ.), **ხ-ეცხუ̈ედენი** (ა̈მცხუ̈ად ათოცხუ̈ად; ათოცხუ̈ედენი) ლნტ., გრდუვ. — 'შე'უწყდება, უთავდება, უშრება. ხოჩა ლირდე დოსგ ა̈მცხუ̈ა̈დ (ბზ.) — კარგი ყოფა(-ცხოვრება) ადრე შემიწყდა. და̈უ̈არს თუმი სარაგ ჩ'ოთცხუ̈ადხ (ლშ.) — დევებს თაფლის წყარო დაუშრათ.

ხ-ეცხუ̈ედენი იგივეა, რაც **ხ-ეცხუ̈დენი.**

ხ-ეცხუ̈ლი (ა̈მცხულა̈ნ, ა̈ხცხულა̈ნ; ა̈ხცხუ̈ლი ბზ., ა̈მცხულან, ა̈ხცხულან; ა̈ხეცხული ბქ., ემცხულა̈ნ, ეხცხულა̈ნ; ეხცხუ̈ლი ლშ., ა̈მეცხულან, ა̈ხეცხულან; ა̈ხეცხული ლნტ.), გრდუვ. — ეტრუსება. ლემასგუ̈ხენქა თანაფგლა̈რ ყ'ა̈მცხულანხ (ბქ.) — ცეცხლისაგან წამწამები შემეტრუსა. დენას ფათუ̈ ა̈ხეცხულან (ლნტ.) — გოგოს თმა შეეტრუსა.

ხ-ეძგა̈̄რდელ (ლახუ̈ძგა̈̄რდელ, ლახძგა̈̄რდელე; ლახძგა̈̄რდელნე) ბზ., **ხ-ეძგარელ** (ლახუ̈ძგარალ, ლა̈ხძგარალ; ლახძგარა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეძგა̄რიელ** (ლოხძგა̄რიელ, ლახძგა̄რიელე; ლახძგა̄რიელნე) ლშ., **ხ-ეძგა̈̄რიელ**, **ხ-ეძგერიელ** (ლა̈ხუ̈ეძგარიელენ, ლა̈ხეძგარიელან; ლა̈ხეძგარიელი) ლნტ., გრდუვ. — ეძგერება, ერქინება. ჰა̈ნ ხეძგარიელდა კოჯს (ლნტ.) — ხარი ერქინებოდა კლდეს.

ხ-ეძგერენი იგივეა, რაც **ხ-ოძგრენი.**

ხ-ეძგერიელ იგივეა, რაც **ხ-ეძგჳრძელ.**

ხ-ეძგრჷნი, ხ-ოძგრენი (ხჷეძგრ, ხეძ-გჳრ||ხოძგჳრ; ხეძგრენი) ბზ., **ხ-ეძგრჷნი** (ლოხძგერჷგნ, ლახძგერჷგნ; ლჳხძგერნი ბქ., ხჷეძგრ, ხეძგარ; ხეძგრენი ლშ.), **ხ-ეძგერენი** (ლჳხჷეძგრ, ლჳხეძგარ; ლჳხეძგერი) ლნტ., გ რ დ უ. — ეტაკება, ეძგერება, ერჭობა, ეჯახება. სუმინ ხეძკჳრ დჳჷ როსტომს (ბზ. 435) — სამჯერ ეძგერა დევი როსტომს. ჷობურ დადა კოჯს ხოძგჳრ (ბზ. 392) — კუდიანი დედაბერი კლდეს დაეჯახა. ბელხანჯარ ი დჳჷ სგაჲ ხეძ-გჳრხ ჷშხჷჳრ (ლშ. 71) — ბელხანჯარი და დევი ეძგერნენ ერთმანეთს. ალ გეჩ ხოჩჳმდ ლეხძგერნი ჵჷედთე (ლშ.) — ეს დანა კარგად ჩაერჭობა კედელში.

ხ-ეძგჷბენი (ჳმძგჷჳბ, ჳხძგჷჳბ; ჳხ-ძგჷებნი ზს., ემძგჷაბ, ეხძგჷაბ; ეხძგჷებნი ლშ.), **ხ-ეძგჷებენი** (ჳმძგჷჳბ, ჳხეძგჷჳბ; ჳხეძგჷებენი) ლნტ., გ რ დ უ. — სწყდება, ენგრევა. ჩჳჷს ჵჳღჷირ ჳხძგჷჳბ (ბზ.) — ცხენს ალვირი მოსწყდა. ჭიშკჳრ ქჳხეძგჷაბ გალაჷჳნს (ლნტ. 221) — ჭიშკარი მოსწყდა გალავანს. გ ა დ ა ტ. გჷჳმი-მუჭედ ჩჷჳმძგჷჳბ (ბქ.) — გულ-მკერდი ჩამწყდა.

ხ-ეძგჷებენი იგივეა, რაც **ხ-ეძგჷბენი.**

ხ-ეძღრი (ემძღირჳნ, ეთძღირჳნ; ეთძღირი ლშ., ჳმეძღირან, ჳთეძღირან; ჳთეძღირი ლნტ.) — უსველდება. ლჳრაისა ჵემ ხეძღრიხ (ლშ.) — მინდორში თივა უსველდებათ. იხ. **ხ-ეჟრი.**

ხ-ეძხილჳლ (ლოხჷძიხლჳლ, ლჳხძიხლჳლ; ლჳხძიჵლჳლ˹ნე˺) ბზ., გ რ დ უ. — დასძახის, დასჭყივის. ყანსაჷ ქოჩულს ხეძხილალე (ჵოჟ. 14) — ყანსავი ქოჩულს დასძახის.

ხ-ეძჷნძჳლ იხ. **ხ-ოძჷნძჳლი.**

ხ-ეძგრხჳნი, ხ-ეხგრზჳნი (ჳმძგრხნჳნ, ჳხძგრხანჳნ; ჳხძგრხჳნი) ბზ., **ხ-ეძგრხანი** (ემძგრხნჳნ, ეხძგრხნჳნ; ეხძგრხნი) ლშ., **ხ-ეწგრხჳნი, ხ-ეგგრხჳნი** (ჳმეწ/გგრხანან, ჳხეწ/გგრხანან, ჳხეწ/გგრხჳნი) ლნტ., გ რ დ უ. — ეხლართება, ებურდება. ლიგჷრგჷ თოჷსა ჩჳრს ფაფალ ხეძგრხანი უშხჷჳრთე (ლშ. 14) — გიორგობის თვეში ცხენებს ფაფარი ეხლართებათ ერთმანეთში. ბეფშს ძაფჳრ ქჳსეწგრხანან (ლნტ.) — ბავშვს მაუთულები გაეხლართა.

ხ-ეწად იხ. **ხ-ოსგდი.**

ხ-ეწჳდ˹ი˺ (ჳხ˹ჷ˺წად, ˹ლ˺ჳხწჳდ; ˹ლ˺ჳხწჳდი||ჳხწოლა) ბზ., **ხ-ეწჳდი** (ლოხ-ჷწად, ლჳხწად; ლჳხწჳდი) ბქ., **ხ-ეწჷნი** (ლოხწჳდ, ლახწჳდა; ლეხწჷნი) ლშ., **ხ-ეწენი** (ახჷაწად, ახაწად˹და˺; ჳხეწენი) ლნტ., გ რ დ უ. — მხარს უმაგრებს, ეშველება, ეხმარება. ხოწად ისგჷა თხჷიმ! (ბზ. 315) — უშველე შენს თავს! მიჩა წეჷარ-მეძბარ, ხოწჳდხჷ! (ლშ. 56) — ჩემო მწევარ-მეძებრებო, მიშველეთო! ეჯმინს მი ხჷეწენი ლაჯჳნიჟი (ლნტ.) — იმათ მე ეეხმარები ხენაში.

ხ-ეწდენი[1] (ჳმწჳდ, ჳხწჳდ; ჳხწედნი ზს., ემწად, ეხწად; ეხწედნი ლშ.), **ხ-ეწედენი** (ჳმეწად, ჳხეწად; ჳხეწედენი) ლნტ., გ რ დ უ. — ამოდის (ენახება) მზე. ლაბსყალდჳრს მიჟ ჳხწჳდხ ლაჯჷრაისგა (ბზ. 49) — ლაბსყალდებს მზემ შემოუნათა სარკმელში (მზე დაენახათ). ამტყჷასგჳრ ქჳხწჳდხ (ბქ. 206) — ვარსკვლავებმა ამოანათეს. (ვარსკვლავები ამოვიდნენ). ლუფხჷისა ხოშა დოსგ ხეწდენი მგჷ (ლშ.) — გაზაფხულზე უფრო ადრე ამოდის მზე. მიჟ ჳხეწად (ლნტ.) — მზე ამოვიდა.

ხ-ეწდენი[2] იხ. **ხ-ოსგდი.**

ხ-ეწედენი იგივეა, რაც **ხ-ეწდენი.**

ხ-ეწენი იგივეა, რაც **ხ-ეწჳდი**

ხ-ეწენი იგივეა, რაც **ხ-ეწჳდი.**

ხ-ეწერჳლ იგივეა, რაც **ხ-ეწრჳლ.**

ხ-ეწესი იგივეა, რაც **ხ-ეწსი.**

ხ-ეწეჷანჳლ იგივეა, რაც **ხ-ეწჷნჳლ.**

ხ-ეწეფხენი იგივეა, რაც **ხ-ეწფხენი.**

ხ-ეწექჷენი იგივეა, რაც **ხ-ეწქჷენი.**

ხ-ეწჷნჳლ (ლოხ˹ჷ˺წჷნჳლ, ლჳხწჷნჳლ/ლახწჷნჳლე; ლჳხწჷნჳლი/ლახწჷნჳლნე) ბზ., **ხ-ეწენჳლ** (˹ლ˺ოხ˹ჷ˺წენალ, ˹ლ˺ჳხწენალ; ˹ლ˺ჳხწენჳლი), **ხ-ეწეჷანჳლ** (ლოხჷწეჷანალ, ლახწეჷანალე; ლახწეჷანჳლისგა) ბქ., **ხ-ეწჷნჳლ** (ლოხ˹ჷ˺წჷნჳლ, ლახწჷნჳლე; ლახწენჳლნე) ლშ., **ხ-ეწენჳლ** (ჳხჷეწენალენ, ჳხეწენალან; ჳხეწენჳლი) ლნტ., გ რ დ უ. — ემხრობა, მხარში უდგება. ˹შე˺ეწჷ-

ვა, 'და'ეხმარება, ეშველება, ექომაგება. ჳა̈ზრა̈ლ კჷსა̈რს ხეწჷნა̈ლხ (ბზ. 13) — ევმირები კეისარს ემხრობიან. ლახუბა უშხუარ ა̈ხწჷნალხ||ა̈ხწადხ (ბქ.) — ძმები ერთმანეთს მხარში ამოუდგნენ. გეგის ლოხწჷნალ (ლშხ.) — გეგის მიეხმარე. ალე მინს ლოქ ხეწენა̈ლხ?! (ლნტ. 295) — ეს ჩვენ გვემხრობაო?!

ხ-ეწჷნი იგივეა, რაც **ხ-ეწა̈̄დი.**

ხ-ეწჷფხნი იგივეა, რაც **ხ-ეწფხენი.**

ხ-ეწჷქუნი იგივეა, რაც **ხ-ეწქუნი.**

ხ-ეწიი იგივეა, რაც **ხ-ეწჲი.**

ხ-ეწიდ იგივეა, რაც **ხ-ეწჲი.**

ხ-ეწრა̈ლ (ლოხ'უ'წერა̈ლ, ლახწერა̄ლე; ლახწერა̈ლი) ბზ., **ხ-ეწრა̈ლ** (ლოხუწერა̈ლ, ლახწერალე; ლახწერა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეწრა̄ლ** (ლოხუწერა̄ლ, ლახწერა̄ლე; ლახწერა̄ლნე), **ხ-ეწერა̈ლ** (ლახუაწერა̈ლ ლახაწერალე; ლახაწერალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აგინებს, ლანძღავს. ეჯჲარ ხეწრა̄ლდახ ჰალდჷშა̈რს (ბზ. 4) — ისინი აგინებდნენ ხალდელებს. ლახუბად მეჯეგ ჩუადწერალეხ (ბქ. 159) — ძმებმა მეჯოგე გალანძღეს. ყუგს ესერ ხა̈წრალახ ი ჯი ლჷუმცუნალ (ანდ.) — თურმე ყრუს აგინებდნენ და ის კი იცინოდაო. იხ. **ხ-ერშუნა̈ლ.**

ხ-ეწსი (ა̈მწესა̈ნ, ა̈/ეხწესა̈ნ; ა̈ხწესი ბზ., ა̈მწესან, ახწესან; ა̈ხწესი ბქ., ემწესა̈ნ, ეხწესა̈ნ; ეხწესი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — უჩნდება, ებადება, 'შე'ეძინება. ალას სჷმი გეზალ ა̈ხწესა̈ნ (ბზ.) — ამას სამი შვილი შეეძინა. ეჯა̈რს ეხწესანხ ნაღუჟურ (ბქ. 63) — იმათ გაუჩნდათ ვაჟიშვილი.

ხ-ეწუდი (ლოხუწუედა̈ნ, ლა̈ხწოდა̈ნ; ლა̈ხწუედი ბზ., ლოხწოდენ, ლა̈ხწოდან; ლა̈ხწედი ბქ., ლეხწოდა̈ნ, ლეხწოდი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — 'შე'უდგება, 'და'ეწყება. კჷსრი'ში' გეზალ ლაქუნაუა̈ლს ლა̈ხწოდა̈ნ (ბზ. 87) — კეისრის შვილს სიკვდილის პირას მივიდა (სულის ამოსვლა დაეწყო).

ხ-ეწუჷნი (ლოხუწუჷნა̈ნ, ლა̈ხწუჷნა̈ნ; ლა̈ხწუჷნი ბზ., ლოხწუჷნენ, ლეხწუჷნა̈ნ, ლეხწუჷნი ლშხ.), **ხ-ეწუენი** (ლოხწუენენ, ლა̈ხწუენან; ლა̈ხწუენი ბქ., ლა̈ხუეწუენენ, ლა̈ხეწუენან; ლა̈ხეწუენი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ჩნდება, ეჩვენება, ენახვება. ქაუ ესერ ლა̈ხწუჷნა̈ნ (ბზ. 250) — დამენახეო. ბარგა̈რ ქა ხეწუჷნიუხ (ბქ. 202) — ნივთები (ბარგები) გამოჩნდებოდა. ჲაკოფს ქა ლეხწუჷნა̈ნ ზითუნახაუ (ლშხ. 66) — იაკობს ეჩვენა მზეთუნახავი. მიჩ ღერთა̈ლ ლოქ ხეწუენიხ (ლნტ. 71) — მას ღმერთები ეჩვენებაო.

ხ-ეწურენი იგივეა, რაც **ხ-ეწური.**

ხ-ეწური (ა̈მწურდა||ა̈მწურა̈ნ'და', ა̈ხწურა̈ნ'და'; ა̈ხწური||ა̈ხწუირი ბზ., ა̈მწურან, ა̈ხწურან||ოხწუნდა||ა̈ხწურიუ; ახწური ბქ.), **ხ-ეწურენი** (ემწურნან, ეხწურნა̈ნ; ეხწურნი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — დასდინდება, გამოუვა. ფხულაქა ზისხ ა̈მწურდა (ბზ.) — თითიდან სისხლი გამომდინდა. და̈უს ზისხ ოხწუნდა (ბქ. 101) — დევს სისხლი გამოუვიდა. მარა თხუმ ზისხ ა̈ხწურიუ (ბქ.) — კაცს თავში სისხლი გამოუვიდა.

ხ-ეწუსტა̈ნ იხ. **ხ-აწუსდა̈ნი.**

ხ-ეწფხენი (ლა̈მწა̈ფხ, ლა̈ხწა̈ფხ||ესწა̈ფხ; ლა̈ხ/ესწეფხნი) ზს., **ხ-ეწფხგნი** (ლა̈მწგფხნან||ლა̈მწაფხ, ლა̈ხწგფხნან||ლა̈ხწაფხ; ლა̈ხწგფხნი) ბქ., **ხ-ეწჷფხნი** (ემწჷფხ'ნ'ან, ესწჷფხ'ნ'ა̈ნ; ესწჷფხი) ლშხ., **ხ-ეწეფხენი** (ა̈მსეწეფხან, ა̈სეწეფხან; ა̈სეწეფხენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწვეთება. ნაჰა̈ნდგრ ლა̈მწა̈ფხ (ბზ.) — სახურავიდან ჩამონადენი წვიმის წყალი ჩამომეწვეთა. ა̈მირა̈ნს ქჷმარა̈ლ ა̈სეწეფხან აბაყა̈რჟი (ლნტ. 276) — ამირანს ცრემლები დაეწვეთა ლოყებზე. და̈უს ხა̈წეფხოლნა უიშკუჟი ლიც (ლნტ. 261) — თურმე დევს პირისახეზე წყალი ეწვეთებოდა. იხ. **ხ-ეწქუნი.**

ხ-ეწქუნი, ხ-ეწქუენი (ა̈/ემწჷქუნა̈ნ||ა̈/ემწა̈ქუ, ეს/ა̈თწჷქუნა̈ნ ეს||ა̈თწა̈ქუ; ეს||ა̈თწჷქუნი||ეს/ ა̈თწჷქუნი) ბზ., **ხ-ეწქუნი** (ემწუქუნან, ესწუქუნან; ესწუქუნი) ბქ., **ხ-ეწჷქუნი** (ემწჷქუნან, ესწჷქუნა̈ნ; ესწჷქუნი) ლშხ., **ხ-ეწექუენი** (ა̈მსეწექუან, ა̈სეწექუან; ა̈სეწექუენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწვეთება, ელევენთება. მა̈რიამგლს ლაღფია̈რ ხეწქუნო̈ლ ლერქუა̈ლჟი (ბზ.) — მარიამს სალებავი ეწვეთებოდა განსაცმელზე. ლეტურე ჟი ესწუქუნი ტაბლას (ბქ.) — სანთელი დაელევენთება ტაბლას. გუელიაშა̈პს ქჷმარა̈ლ ასაწექუნა (ლნტ. 211) — გველეშაპს ცრემლები დასწვეთებია.

ხ-ეწქუ̈ენი იგივეა, რაც **ხ-ეწქუნი.**

ხ-ეწხი (ამწგხჷ̄ნ‖ემწგხჷ̄ნ, ახწგხჷნ‖ესწგ-ხჷ̄ნ; ახწგხა‖ესწგხი/ა ბზ., ემწგხჷ̄ნ, ესწგხჷ̄ნ; ესწგხი ლშ., ამსაწგხჷნ, ასაწგხჷნდა; ა̈სეწგხი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — 'და'სჭირდება, ესაჭიროება. შომუ̈ა̈ჲ როქუ̈ ესწგხჷნეს მიჩა ში, ქა̄უ̈ ხა̈ბ-ყინე (ბზ. 443) — როცა დაგჭირდეს ჩემი ხელი, შემატყობინეო.

ხ-ეწჰი (ხუ̈ეწჰა̈ნ, ხეწჰა̈̄ნ ბზ., ხუ̈ეწჰენ, ლა̈ხწიჰან; ხეწჰან ბქ., ლა̈ხწიჰი ზს.), **ხ-ეწი̄ჲ** (ხუ̈ეწიჲენ, ხეწიჲან; ხეწი̄) ლშ., **ხ-ეწიი** (ა̈თ-უ̈ეწიენ, ა̈თეწიან; ა̈თეწიი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწევა. მახელუ̈ა̈ყს ლა̈ხხუ̈ა მა̄ლ ხეწჰა̈̄ნხ (ბზ. 331) — ახალგაზრდას ცოლები არ ეწვიენ. მი-ჩოუ̈ ხეწჰან (ბქ. 343) — მე მეწვიეო. ყაფსუყს ხეწიან მა̈ნესკჳრე მუხუ̈ბე (ლნტ. 226) — ყაფ-სუყს ეწვია შუათანა ძმა. ბეთქილს აფხა̈ნიკ ხე-წიი (ლნტ.) — ბეთქილს ამხანაგი ეწევა.

ხ-ეწგრხა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ეძგრხა̈ნი.**

ხ-ეჭარ...ყი იგივეა, რაც **ხ-ეჭრა̈ყი.**

ხ-ეჭა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ეჭრი.**

ხ-ეჭემინა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეჭმინა̈̄ლ.**

ხ-ეჭემნა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეჭმინა̈̄ლ.**

ეჭკა̈ლი'ბ' იგივეა, რაც **ეჩკა̈ლი'ბ'.**

ხ-ეჭკნი (ემჭკჳნა̄ნ, ეთჭკჳნა̄ნ; ეთჭკჳნი ლშ., ა̈მეჭკჳნან, ა̈თეჭკჳნან; ა̈თეჭკჳნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უჭკნება. ლა̄თა ნაჭიდ სოკ თელდ ჩუ̈ემჭკჳნა̄ნ (ლშ.) — გუშინ მოტანილი სოკო მთლად დამიჭკნა. მესემე მუხუ̈ბეს ლა̈ჲდი ჩუ̈ათაჭკჳნა ბოჭოჭოლ (ლნტ. 235) — მესამე ძმასაც დასჭკნობია ყვავილი.

ხ-ეჭკუ̈ერი იგივეა, რაც **ხ-ეჭკუ̈რი.**

ხ-ეჭკუ̈რი (ა̈მჭკორა̈̄ნ, ა̈ხჭკორა̈̄ნ; ა̈ხ-ჭკუ̈ერი ბზ., ა̈მჭკორან, ა̈ხჭკორან; ა̈ხჭკუ̈ერი ბქ., ემჭკორა̄ნ, ეთჭკორა̄ნ; ეთჭკორი ლშ.), **ხ-ეჭკუ̈ერი** (ა̈მეჭკორან, ა̈თეჭკორან; ა̈თეჭ-კორი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეჭრება, ეკვეთება. ჭიშხა̈რ სგა̄ხჭკორა̈̄ნ [ლეჭშგრის] (ბზ. 290) — საქმროს ფეხები მოეჭრა. შია̈რ ხეჭკუ̈რიხ მგ-ცხიუ̈შ (ბქ.) — ხელები ეკვეთებათ [ეჭრებათ] სიცივისაგან. და̄უ̈არს თხუმუ̈არ ლოქ ხეჭ-კრო̄ლნიხ (ლშ. 62) — დევებს თავები მოეჭრე-ბათო.

ხ-ეჭმინა̈̄ლ (ლოხუ̈ჭემნა̈̄ლ, ლახჭემნა̄-ლე; ლახჭემნა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ეჭემინა̈ლ** (ლოხ-უ̈ჭემინალ, ლა̈ხჭემინალ; ლა̈ხჭემინა̈ლი) ბქ., **ხ-ეჭმინა̄ლ** (ლოხჭემნა̄ლ, ლახჭემნა̄ლე; ლახ-ჭემნა̄ლნე) ლშ., **ხ-ეჭემნა̈ლ** (ლახუ̈აჭემნა̈ლ, დახაჭემნალე; ლახაჭემნალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მიჰყვება-მოჰყვება, დასდევს. ზანგლა̈გი... ჰერს ხეჭმინა̄ლდა̈ს (ბზ. 360) — ზარის ხმას გამოჰყევი (მიჰყევ-მოჰყევი). და̈შდუ̈ს მუე-ღურ... ხეჭემინა̈ლხ (ბქ. 234) — დათვს შემო-დგომაზე დასდევენ. სგა̈ჲ და̈̄უ̈არე, იმ მეჭმი-ნა̈ლდ? (ჰოუზ. 92) — თქვე სულელებო, რას მო-მდევთ?

ხ-ეჭო̄ნი იგივეა, რაც **ხ-ეჭუ̈ე̄ნი.**

ხ-ეჭრა̈ყი (ლა̈მჭარყა̈ნ, ლა̈ხჭარყა̈̄ნ; ლა̈ხჭარყი ბზ., ლა̈მჭარყან, ლა̈ხჭარყან; ლახ-ჭა̈რყი) ბქ., **ხ-ეჭრაყი** (ლემჭარყა̈ნ, ლეხჭარ-ყა̄ნ; ლეხჭარყი) ლშ., **ხ-ეჭარა̈ყი** (ლა̈მეჭარა-ყან, ლა̈ხეჭარაყან; ლა̈ხეჭარაყი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეძლევა, ეძალება. ლეგმერდა ჰა̈ში ლეზუ̈ებ გარ ხეჭრა̈ყი (ბზ.) — ავადმყოფს მხოლოდ მსუბუქი საჭმელი ეძლევა. მეზგა ლა-ხა დინა ხეჭრაყიუ̈... (ბქ. 298) — ოჯახს თუ ქა-ლიშვილი შეეძლეოდა. ჰყინტს ხუ̈აჲ ხოჩა დი̄-ნა ხეჭრაყა̄ლდა (ლშ.) — ბიჭს ბევრი კარგი გოგო ეძლეოდა.

ხ-ეჭრი, ხ-ეჭრენი (ლა̈მჭარა̈̄ნ, ლა̈ხჭა-რა̈̄ნ; ლა̈ხჭა̈რი ბზ., ლა̈მჭარა̈ნ, ლა̈ხჭარან; ლა̈ხჭა̈რი ბქ.), **ხ-ეჭრენი** (ლემჭარა̄ნ. ლეხჭა-რა̄ნ; ლეხჭარი) ლშ., **ხ-ეჭა̈რი** (ლა̈მეჭარან, ლა̈ხეჭარან; ლა̈ხეჭა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მი'ებმის. თხუ̈იმ სგა ლა̈ხჭარა̈̄ნ ი ყა̈ნსელ-უ̈ა̈̄ნ ზურა̄ლ (ბზ. 86) — თავი 'გა'მოება და გა-ცოცხლდა ქალი. შურა̄შ ი დანიელი ლაზგე̄ლ უშხუ̈ა̄რ ლეხჭარიხ (ლშ.) — შურას და დანიე-ლის სამოსახლოები ერთმანეთს გადაებმება. ალ დენას ტოტა̈რ სკა ლახაჭარა (ლნტ. 240) — ამ ქალიშვილს ხელები გამობმია.

ხ-ეჭუ̈ა̈̄ლ-'ხ' (ოხჭუ̈ა̄ლდ, ა̈ხჭუ̈ა̄ლხ; ა̈ხ-ჭუ̈ა̈̄ლიხ) ბზ., **ხ-ეჭუ̈ა̈ლი-ხ** (ა̈ხჭუ̈ალანდ, ა̈ხ-ჭუ̈ალანხ; ახჭუ̈ა̈ლიხ ბქ., ა̈ხუ̈ეჭუ̈ალანდ, ა̈ხეჭ-უ̈ალანხ; ა̈ხეჭუ̈ალიხ ლნტ.), **ხ-ეჭუ̈ა̄ლი-ხ** (ოხ-ჭუ̈ალა̄ნდ; ეხჭუ̈ალა̄ნხ; ეხჭუ̈ა̄ლიხ) ლშ., გ რ დ უ ვ. — 'შემო'ესევიან. ახჭუ̈ა̄ლა სგა ეშხუ სოფელ მურგუ̈ალდ (ბზ. 415) — შესევია ერ-

თი სოფელი მთლიანად. მა̈გ როქჷ გგრკდიშგნ ხეჴჷა̈დიხ (ბქ. 304) — ყველა ირგვლივ შემოესევაო. ეჯჲარ ფიშირ ლოქ ხეჴჷა̈დიხ მა̄რას (ლშხ. 14) — ისინი ბევრნი შემოსევიან ადამიანსო. ბოფშა̈რ ახაჴჷადახ (ლნტ. 118) — ბავშვები შემოსევიან.

ხ-ეჴჷბე̄რი (ლა̈ხჷჴუბე̄რა̈ნ, ლახჴუბე̄რა̈ნ; ლა̈ხჴუბე̄რი ბზ., ლოხჴუბე̄რენ, ლეხჴუბე̄რა̈ნ; ლეხჴუბე̄რი ლშხ.), **ხ-ეჴჷბერი** (ლა̈ხჷეჴუბერენ, ლა̈ხეჴუბერან; ლა̈ხეჴუბერი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ეტენება, 'შე'ძვრება; ერჭობა. ციცჷ სკიჷრ ჩუქა̈ნ ლეხჴუბერა̈ნ (ლშხ.) — კატა სკივრის ქვეშ შეძვრა. ჴყინტ მაყალშჷ აწოლხოჲსა ათაჴუბერა (ლნტ. 246) — ბიჭი შიშით ბეინში შემძვრალა.

ხ-ეჴჷდელ იგივეა, რაც **ხ-ეჴჷდიელ.**

ხ-ეჴჷდელა̈ლ (ლოხჷჴოდრალ, ლა̈ხჴოდრალ; ლახჴოდრა̈ლი) ბქ., **ხ-ეჴჷდჲელა̄ლ** (ოხჴოდიელა̄ლ, ახჴოდჲელა̄ლე; ახჴოდიელა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ეჴჷედიელ'ა̈ლ'** (ა̈ხჷჴჷედიე'ლა'ლ, ა̈ნჴჷედიე'ლა'ლე; ა̈ნჴჷედიე'ლა̈'ლი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ეკითხება; მიიკითხ-მოიკითხავს, 'გა'იკითხავს. ხეჴჷდჲელა̄ლხ ლეგმერდას (ლშხ.) — ეკითხებიან ხოლმე ავადმყოფს. ახჷჴჷედიელალი, ჲა̈რს ხელჷენი ღჷინალ (ლნტ.) — 'გა'ვიკითხავ, ვის ექნება ღვინო.

ხ-ეჴჷდიელ, ხ-ეჴჷდჲელ (ლოხჷჴედ, ლა̈ხჴჷედდა; ლა̈ხჴჷედნი ბზ., ბქ., ლოხჴოდ, ლეხჴოდდა; ლეხჴოდნი ლშხ.), **ხ-ეჴჷდელ** (ლახჷჴედ, ლახჴედიჷ; ლა̈ხჴედნი) ბქ., **ხ-ეჴჷედიელ** (ლა̈ხჷეჴჷედ, ლა̈ხეჴჷედდა; ლა̈ხეჴჷედნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ეკითხება. და̈მდჷ ლი̄ზა̈ლს ლა̈ხჴჷედდა მა̄ლს (ბზ. 369) — დათვი წასვლისას შეეკითხა მელას. ეშხუ მარე ლახჴჷედნენა [ბედანს] (ბქ. 10) — ერთ კაცს უკითხავს ბედანისათვის. მგმეგრელს ლა̈ხეჴჷედდა მგლეჩხჷიმ (ლნტ. 227) — მეგრელს შეეკითხა ლეჩხუმელი. დედეს მია ქა ლა̈ხჷეჴჷედნი (მოკ. 42) — მე დედას შეეკითხები.

ხ-ეჴჷედიელ იგივეა, რაც **ხ-ეჴჷდიელ.**

ხ-ეჴჷედიელ'ა̈ლ' იგივეა, რაც **ხ-ეჴჷდელა̈ლ.**

ხ-ეჴჷე̄ნი (ა̈ხჷჴონა̈ნ, ა̈ხჴონა̈ნ, ა̈ხჴჷე̄ნი) ბზ., **ხ-ეჴჷენი** (ახჷჴონენ, ა̈ხჴონან; ა̈ხჴჷენი) ბქ., **ხ-ეჴო̄ნი** (ოხჴო̄ნენ, ეხჴო̄ნა̈ნ; ეხჴო̄ნი) ლშხ., გ რ დ უ კ — ეხევა. ლობის ხარდანს ხეჴო̄ნი (ლშხ.) — ლობიო სარს ეხვევა.

ხ-ეხა̈რბიელ იგივეა, რაც **ხ-ეხგრბა̈ლ.**

ხ-ეხელი იგივეა, რაც **ხ-ეხო̄ლი.**

ხ-ეხერსა̈ლ იგივეა, რაც **ხ-ეხრესიე̄ლ.**

ხ-ეხიადა̈ლ (ლოხჷხიადა̄ლ, ლახხიადა̄ლე; ლახხიადა̈ლნე) ბზ., **ხ-ეხიადა̈ლ** (ლოხჷხიადალ, ლა̈ხხიადალ; ლა̈ხიადა̈ლი ბქ., ლახჷახიადა̈ლ, ლახახიადალე; ლახახიადალი ლნტ.), **ხ-ეხჲადა̄ლ** (ლოხხჲადა̄ლ, ლახხჲადა̄ლე; ლახხჲადა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — შეპხარის. გეზლა̈ ლიჲედს ხეხიადა̈ლ დი (ბზ.) — დედა შვილის მოსვლას შეპხარის. ქამლიზა̈ლიშ ლიგნა̈ლს გიმ-მეგემ ესერ ხეხჲადა̈ლხ (ანდ.) — გაზაფხულის დადგომას მიწა და მცენარეც შეპხარიანო. თანაფი ლიჲედს ხეხჲადა̄ლხ (ლშხ.) — აღდგომის მოსვლას შეპხარიან.

ხ-ეხმი (ამხგმან, ახხგმან; ახხგმი ბქ., ემხგმა̈ნ, ეხხგმა̈ნ; ეხხგმი ლშხ., ა̈მეხგმან, ა̈ხეხგმან; ა̈ხეხგმი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ფხიზლდება (ნამთვრალევი). ლადი გარ ეხხგმა̈ნ დაჷითს (ლშხ.) — დავითი მხოლოდ დღეს გამოფხიზლდა. ლირჷალხო ალ ჴყინტს ქა̈ხეხგმან ნამაშტგმ (ლნტ. 301) — განთიადისას ეს ვაჟი გამოფხიზლდა.

ხ-ეხჲადა̄ლ იგივეა, რაც **ხ-ეხიადა̈ლ.**

ხ-ეხოჩა̈ჷი იგივეა, რაც **ხ-ეჴჷჩჷეჷი.**

ხ-ეხო̄ლი, ხ-ეხჷა (ლამხჷი̄დ, ლახხჷი̄დ; ლა̈ხხოლი) ბზ., **ხ-ეხოლი, ხ-ეხელი** (ლამხჷიდდა, ლახხჷიდდა; ლა̈ხხოლი) ბქ., **ხ-ეხო̄ლი, ხ-ეხჷი** (ლამხჷი̄და, ლახხჷი̄და; ლეხხო̄ლი) ლშხ., **ხ-ეხოლი** (ლამახჷიდა, ლახახჷიდა; ლა̈ხეხოლი) ლნტ., გ რ დ უ კ. 1. 'შე'ხვდება. აჩა̈დ მა̄ლ ი სგა ლახხჷი̄დ მეჯო̈გ (ბზ. 315) — წავიდა მელა და მეჯოგე შეხვდა. ლჷაყა̈რ სგა ლამხჷიდდახ (ბქ. 15) — კაცები შემომხვდნენ. ესღრი და̄ჷ ი ლახხჷი̄და მა̄ლგ̄ლ (ლშხ. 81) — მიდის დევი და შეხვდა მელა. [დენას] ლახახჷია ხოჩა ჴყინტ (ლნტ. 300) — ქალიშვილს კარგი ვაჟი შეხვედრია. 2. (ემხჷი̄დ, ესხჷი̄დ; ესხო̄ლა ბზ., ემხჷიდ, ესხჷიდ;

ესხელი ბქ., ეჰხჷი̄და, ესხჷი̄და; ესხო̄ლი ლშხ., ა̈მსიხჷიდა, ასოხჷიდა; ა̈სეხოლი ლნტ.) — ʼდაʼხვდება. ღა̈ჷით ჩჷესხჷი̄დ [დი̄ნას] მი-ნდო̈რისგა (ბზ. 270) — დავითი გოგოს მი-ნდორში დახვდა. [ზურებხანს] მიჩა დი ლეგ-მერდʼ ესხჷიდ (ბქ. 221) — მურაბხანს დედა ავადმყოფი დახვდა. ეჯიარს ეჩე ესხჷი̄დახ ბელხანჯარ (ლშხ. 70) — იმათ ბელხანჯარი იქ დასვდათ. ეჩეჩუნ ლახჷბას ასახჷიახ ეშხუ ფიკჷ (ლნტ. 304) — იქ ძმებს ერთი ვაცი და-ხვედრიათ. 3. (ამხჷი̄დʼდაʼ, ახხჷი̄დʼდაʼ; ა̈ხ-ხო̄ლა ბზ., აჰხჷიდდა, ახხჷიდდა; ახხჷელი ბქ., ამხჷი̄და, ახხჷი̄და; ეხხო̄ლი ლშხ., ამახჷი-და, ახახჷიდა; ა̈ხეხოლი ლნტ.) — პოულობს, ნახულობს. კჷსა̈რს ჯაყულდ ყʼახხჷი̄დ (ბზ. 410) — კეისარმა ჯაყვა იპოვა. ზურა̈ლს ყʼახ-ხჷე̄ნა ფექ კიდბონისა (ლშხ. 59) — ქალს უპო-ვია ფქვილი კიდობანში. ჰყინტს ახახჷია ჩა-ფულ (ლნტ. 268) — ბიჭს ფეხსაცმელი უპოვია. 4. (ამხჷი̄დ||მა̈ხჷი̄დ, ათხჷი̄დ||ხა̈ხჷი̄დ; ა̈თხო̄-ლა ბზ., ემხჷიდ||მახჷიდ, ესხჷიდა||ხახჷიდ; ესხოლი ბქ., მახჷი̄და, ხახჷი̄და; ეთხო̄ლი ლშხ., ამა̈ხჷიდა, ათახჷიდა; ა̈თეხოლი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — წილი ʼმეʼხვდება, ერგება. ხოხჷრა მუხჷბა სემი ჰა̈ნ ხა̈ხჷი̄დ (ბზ. 443) — უმცროს ძმას სამი ხარი ხვდა წილად. ეესჷა̈ეს ხეხოლ-და, ეჯი ლა̈სჷ მეჭემ (ბქ. 3) — ვისაც რიგი შე-ხვდებოდა, ის იყო ჩამომყოლი. ლახჷბა ჩჷა̈-დითანხ ი ა̈ჰის მა̈დმაგჷეშ ხა̈ხჷიდა (ლნტ. 149) — ძმები გაიყარნენ და ამას არაფერი შე-ხვდა. 5. (ოთხჷიდ, ათხჷიდ; ა̈თხო̄ლი ბზ., ოთხჷიდ, ათხჷიდ; ათხელი ბქ., ოთხჷი̄დ, ათხჷი̄და; ეთხო̄ლი ლშხ., ათჷახჷიდ, ათახჷი-და; ა̈თეხოლი ლნტ.) — ʼმიʼხვდება, ალღოს ʼაʼულებს, გამოიცნობს; გაიგნებს (გზას). შუკჷს ეზერდ ოთხჷი̄დ (ბზ. 39) — გზაʼსʼ კარგად გა-ვაგენი. ჷერზმეკ... ლატჷთე ჷენდ ათხჷიდ-და (ბქ. 37) — ვერმმეკმა გასაქცევ გზას ძლივს მიაგნო. ეჲ მარე მა̈ჩ ათახჷია [დენა̈ჲ] ჟა̈ხეს (ლნტ. 127) — იმ კაცს ქალიშვილის სახელი ვერ გამოუცვნია. 6. (ამხჷიდ, ათხჷიდ; ა̈თხო̄ლი ბზ., ამხჷი̄და. ათხჷი̄და; ეხხო̄ლი ლშხ.) — ʼმოʼხვდება. ცხემა̈დ ქორს ათხჷი̄დ (ბზ. 249) — ისარი სახლს მოხვდა. ახფიშჷდ მერმე, ბარჯას ხეხჷა (პოეზ. 64) — ესროლა მეორე, ბეჭში ხვდება. 7. (ათხჷი̄დ, ა̈თხო̄ლი ბზ., ათხჷი̄და; ეთხო̄ლი ლშხ., ათახჷიდა; ა̈თეხო-ლი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უწევს (დრო), ხვდება (ამ დროს). ალ ჷიქმ... ხეხჷა ლჷნთჷისგა (ბზ. 12) — ეს უქმე ზამთარში ხვდება. ფუსტა̈ლი-ტაბლიელ მა̈ისი თჷეისა ხეხოლი (ლნტ. 67) — უფლის ტაბლობა (დღეობაა) მაისის თვეში ხვდება. 8. ქს. — ეკუთვნის. მა ლოქ ხეხოლი ამკა̈ლიჲ მუჩჷემს? (ლნტ. 163) — რა ეკუთვნის ამის [ამისთანას] გამკეთებელს? 9. (ა̈მჰიდ, ა̈ხ-ჰიდ; ეხჰოლი) ბჩ. — სწვდება. ეჯის ჩა̈რჩ ჰგშ-ხა̈რთეჩუ ხეხოლიდა (ბქ. 47) — იმას წვერი ფეხებამდე სწვდებოდა. 10. **ხ-ეხელი** (მა̈ხჷიდ, ხა̈ხჷიდ; ა̈ხხელი) ბქ., გ რ დ უ კ. — იხელთებს; დასცალდება; ʼმოʼასწრებს. ეშხუ ქა ხა̈ხჷიდ ლითლე (ბქ. 16) — ერთი მოასწრო მოსხლეტა (თოფის სასხლეტისა).

ხ-ეხპ̄გ̄რი (ა̈მხგპ̄გ̄რა̈ნ, ა̈თხგპ̄გ̄რა̈ნ; ა̈თხგპ̄გ̄რი ბზ., ემხგპ̄გ̄რა̄ნ, ეთხგპ̄გ̄რა̄ნ: ეთხგ-პ̄გ̄რი ლშხ.), **ხ-ეხპგრი** (ამხგპგრან. ათხგპგ-რან; ათხგპგრი ბქ., ა̈მეხგპგრან, ა̈თეხგპგრან; ა̈თეხგპგრი ლნტ.), გ რ დ უ კ. 1. უსკდება, უტყდე-ბა (კვერცხი–). ქათალს ლგგრა̈ლ ათხგპ̄გ̄რა̈ნ (ბზ.) — ქათამს კვერცხები გაუტყდა (დაუსკდა). 2. (ა̈მხგპ̄გ̄რა̈ნ, ა̈ხხგპ̄გ̄რა̈ნ; ა̈ხხგპ̄გ̄რი ბზ., ემხგ-პ̄გ̄რა̄ნ, ეხხგპ̄გ̄რა̄ნ; ეხხგპ̄გ̄რი ლშხ., ა̈მეხგპგ-რან, ა̈ხეხგპგრან; ა̈ხეხგპგრი ლნტ.) — ʼდაʼეუ-სება (ʼდაʼეთხრება თვალები), ბრმავდება. და̈შდჷს თერა̈ლ ქა̈ხხგპ̄გ̄რა̈ნ (ბზ. 360) — დათვს თვალები დაევსო. თერალ ლოქ ა̈ხეხგ-პგრი (ლნტ.) — თვალები დაეესებაო (დაუს-კდებაო).

ხ-ეხრესიე̄ლ (ლოხჷხრესიე̄ლ, ლახ-ხრესია̈ლე; ლა̈ხხრესიე̄ლნე) ბზ., **ხ-ეხრე-სა̈ლ, ხ-ეხერსა̈ლ** (ლოხჷხრესალ, ლახხრე-სალ; ლა̈ხხრესა̈ლი) ბქ., გ რ დ უ კ. — მორიგეო-ბით ასრულებს, რიგრიგობით აკეთებს. ჰყინტ ხეხრესიე̄ლ და̈ჷა̈რს ი ყʼანხჷიტ მა̈გ (ბზ. 249) — ბიჭი რიგრიგობით ესხმის თავს დევებს და ყველა ამოწყვიტა.

ხ-ეხრინი (ესჷხირნა̈ნ, ესხირნა̈ნ; ეს-ხირნი ბზ., ოსხირნენ, ესხირნან; ესხირნი ბქ., ოხხირნენ, ეხხირნა̄ნ; ეხხირნი ლშხ., ა̈ხჷეხირ-ნენ, ა̈ხეხირნან; ა̈ხეხირნი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უბრაზდება, უჯავრდება. დედე გეზალს ესხირ-ნა̈ნ (ბზ.) — დედა შვილს გაუბრაზდა. ეჯ ლა-

დეღ სურუ ოხხირნენ ეჯიართე (ლშხ.) — იმ დღეს იმათზე ძალიან გავბრაზდი. ბაპ ყ'ახახირნა მიჩა ჲეხჷს (ლნტ. 142) — მღვდელი თავის ცოლს გასჯავრებია.

ხ-ეხჷა იგივეა, რაც **ხ-ეხო̄ლი.**

ხ-ეხჷერენი იგივეა, რაც **ხ-ეხჷრენი.**

ხ-ეხჷეტენი იგივეა, რაც **ხ-ეხჷტენი.**

ხ-ეხჷეტენიხ იგივეა, რაც **ხ-ეხჷტენიხ.**

ხ-ეხჷი იგივეა, რაც **ხ-ეხო̄ლი.**

ხ-ეხჷმარა̄ლ (ლოხხუმრა̄ლ, ლახხუმრა̄ლე; ლახხუმრა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ეხუმრება. გიგო თელ ლე̄თ ხეხჷმარა̄ლდა მიჩა დი̄ნე̄ლს (ლშხ.) — გიგო მთელი ღამე ეხუმრებოდა თავის გოგოებს (ქალიშვილებს). შდრ. **ხ-ელგაცა̈̄ლ; ხ-ემასხარა̈ლ.**

ხ-ეხჷრენი (ა̈მხჷა̈რ, ა̈ხხჷა̈რ, ა̈ხხჷერნი ზს., ემხჷარ, ეხხჷარ, ეხხჷერნი ლშხ.), **ხ-ეხჷერენი** (ა̈ჲეხჷარ, ა̈ხეხჷარ; ა̈ხეხჷერენი) ლნტ. გ რ დ უ ვ. 1. 'გამო'ენგრევა. გუშკჷე ქორს ჰჷედ ეხხჷარ (ლშხ.) — ჩვენს სახლს კედელი გამოენგრა. კოჯს ძღგდ ახახჷერა (ლნტ.) — კლდეს დიდზე გამონგრევია. ეჯმინს ქორ თხჷიმჟი ხეხჷერენიხ (ლნტ.) — იმათ სახლი თავზე 'და'ენგრევათ. 2. ბქ. გარს ერტყმის. ისგა ა̈ხხჷარ მა̈გ ამ ჯგმემ ფხიტს (ბქ. 322) — გარს შემოერტყა ყველა ამ მარილის კვნიტს. 3. (ა̈მხჷა̈რ, ესხჷა̈რ; ესხჷერნი ზს., ემხჷარ, ეთხჷარ; ეთხჷერნი ლშხ., ა̈მხჷარ, ათოხჷარ; ათოხჷერენი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეკეცება; ეკვეთება; ძირს ვარდება. ღულა̈ჲ ამხჷა̈რ (ბზ.) — მუხლი მომეკვეთა.

ხ-ეხჷტენი (ა̈მხჷა̈ტ, ა̈თხჷა̈ტ; ა̈თხჷეტნი ზს., ემხჷატ, ეთხჷატ; ეთხჷეტნი ლშხ.), **ხ-ეხჷეტენი** (ა̈მეხჷატ, ა̈თეხჷატ; ა̈თეხჷეტენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'ეჭრება (ხელი...). ჰჷიჯს მერჩილ ათხჷეტა (ბქ. 197) — ვეელი ცელით დაჭრილა. გეჩჷშ ეთხჷატ ჰიშხ (ლშხ.) — ფეხი დანით გაეჭრა. იმნოჷშ ათახჷეტა ტჷეტ? (ლნტ.) — რით გასჭრია ხელი?

ხ-ეხჷტენი-ხ (ლოხხჷა̈ტდ, ლახხჷა̈ტხ; ლა̈ხხჷეტნიხ ზს., ლოხხჷატდ, ლეხხჷატხ; ლეხხჷეტნიხ ლშხ.), **ხ-ეხჷეტენი-ხ** (ლა̈ხჷეხჷატდ, ლა̈ხეხჷატხ; ლა̈ხეხჷეტენიხ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აკვდებიან, აწყდებიან, 'შე'ეხოცებიან (ერთმანეთს). ჰყგნტა̈რ ლა̈ღი ბა̈ჩი ლანზო̄რა̄ს სგა ლა̈ხხჷა̈ტხ (ბზ.) — ბიჭები დღეს ქვის შეგროვებას მიაკვდნენ. ჲერბი გჷა̈რ ნაჷმეჴერიჷშ უშხჷა̈რ ერმა̈დ ლახახჷეტანხ... (ლნტ. 50) — ორი გვარი უგუნურობით ერთმანეთს რომ არ მისწყდომოდა...

ხ-ეხჩოჷი იგივეა, რაც **ხ-ეჴჷჩჷეჷი.**

ხ-ეხგრბა̈̄ლ (ლახჷხგრბა̈ლ, ლახხგრბა̄ლე; ლახხგრბა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ეხგრბა̈ლ** (ლოხჷხარბალ, ლახხარბალე; ლა̈ხხარბა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ეხგრბა̄ლ** (ლოხხგრბა̄ლ, ლახხგრბა̄ლე; ლახხგრბა̄ლნე) ლშხ., **ხეხა̈რბიელ** (ლახჷახა̈რბიელ, ლახახა̈რბიელე; ლახახა̈რბიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — შურს, ეხარბება. აფხნეგ მა̈გ მი მეხარბალხ (ბქ. 205) — ყველა ამხნავს ჩემი შურს. ჰგშხა̈რუჷრ აშჷ ლგჭიშხს ესერ ხა̈ხარბალა (ანდ.) — უფეხოს ცალფეხიანისა შურდაო.

ხ-ეხგრზა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ეძგრხა̈ნი.**

ხ-ეჴაფელ იგივეა, რაც **ხ-ეჴა̈̄ფჲე̄ლ.**

ხ-ეჴა̈ლი იგივეა, რაც **ხ-ეჴლი.**

ხ-ეჴა̈ცი იგივეა, რაც **ხ-ეჴცი.**

ხ-ეჴა̈̄ნი (ა̈მჴა̄ნა̈ნ, ა̄თჴა̄ნა̈̄ნ; ა̄თჴა̈ნი) ბზ., **ხ-ეჴნი** (ლამჴანდა, ლახჴანდა; ლა̈ხჴა̈ნი) ბქ., **ხ-ეჴა̄ნი** (ლამჴა̄ნდა, ლახჴა̄ნდა; ლეხჴა̄ნი) ლშხ., **ხ-ეჴა̈ნი** (ლამჴანდა, ლახოჴანდა; ლა̈ხეჴა̈ნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — აუდის, ეცემა (ხუნი). ხამა̈რს ქჷინ ლახჴანდახ (ბზ. 312) — ღორებს სუნი ეცათ. ა̈რყიშ ქჷინ ხეჴნი ალისი (ბქ. 196) — არყის სუნი უდის ამასაც. თაჷბექილას თუთნიშ ქჷინ ლახჴანდა (ბზ.) — თაებექილას თამბაქოს სუნი ეცა.

ხ-ეჴა̈̄ფჲელ (ლოხჴა̈̄ფჲელ, ლახ/ათჴა̈̄ფჲე̄ლე; ლა/ა̈ხჴა̈̄ფჲე̄ლი||ათჴა̈̄ფჲე̄ლნე) ბზ., **ხ-ეჴაფელ** (ლოხჷჴაფალ, ლა̈ხჴაფალ; ლა̈ხჴაფა̈ლი) ბქ., **ხ-ეჴფჲელ** (ლოხჴეფჲელ, ლახჴეფჲელე; ლახჴეფჲელნე) ლშხ., **ხ-ეჴეფჲელ** (ლახჷაჴეფჲელ, ლახაჴეფჲელე; ლახაჴეფჲელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კბენს. შდიქ მა̈კჷშოჷა̈რ და̈შჷდ მეგმა̈რს ესერ ხეჴაფელ (ანდ.) — კბილ-ატკიებული დათვი ხეებს კბენსო. ჟელ დაჴა̈რს ხეჴეფიელ (ლნტ.) — ძაღლი თხებს კბენს.

ხ-ეჴდგ̄ნი (ა̈მჴა̈დგ̄ნ̆ა̈ნ̆, ა̈თ/ხჴა̈დგ̄ნ̆ა̈̄ნ̆;

ა̈თ/ხჴა̈დჷგნი) ბზ., **ხ-ეჴდგნი** (ა̈მჴედგნ, ა̈თჴედგნ; ა̈თჴედგნი) ბქ., **ხ-ეჴე̄დჳნი** (ლემჴე̄დჳნან, ლეხჴე̄დჳნა̈ნ; ლეხჴე̄დჳნი) ლშხ., **ხ-ეჴედჳნი** (ლა̈მეჴედჳნან, ლა̈ხეჴედჳნან; ლა̈ხეჴედჳნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მი'აღწევს რომელიმე პუნქტამდე, 'მო'ხედება რომელიმე პუნქტში (უნებლიეთ, შემთხვევით). მა̈ლს სგა ლა̈ხჴა̈დჷგნ მიჩდჳერთე̄სგა (ბზ. 320) — მელამ მიაღწია მინდვრამდე. მახეღჳაყა̈რს სგა̈თჴედგნხ უდუნჵურ ტჳიბთეისგა (ბქ. 25) — ახალგაზრდებმა მიაღწიეს დაბურულ ხევამდე. დენას და̈ჳხოჲსკა ლა̈ხეჴედუნან (ლნტ. 164) — ქალიშვილი დეეთან მოხვდა. ნაგჭურს ჟი ლახჴედგნ თჷტლა̈ნითე (ჰოეზ. 106) — ნაგჭურმა მიაღწია თჷტლანამდე.

ხ-ეჴერჴი იგივეა, რაც **ხ-ეჴგრჴი**.

ხ-ეჴეფი იგივეა, რაც **ხ-ეჴფი**.

ხ-ეჴეფიელ იგივეა, რაც **ხ-ეჴა̈̄ფჲელ**.

ხ-ეჴეჩენი იგივეა, რაც **ხ-ეჴჩენი**.

ხ-ეჴე̄დჳნი იგივეა, რაც **ხ-ეჴდჷ̄გნი**.

ხ-ეჴლი, ხ-ეჴლენი (ა/ოთ˹ჳ˺ჴალა̈ნ, ა̈თჴალა̈̄ნ; ა̈თჴა̈/ალი ბზ., ოთჴალენ, ა̈თჴალან; ა̈თჴა̈ლი ბქ., ოთჴალენ, ეთჴალა̈̄ნ; ეთჴალი ლშხ.), **ხ-ეჴა̈ლი** (ა̈თჳეჴა̈ლენ, ა̈თეჴალან; ა̈თეჴა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეფლობა, ერჭობა, ესობა. ყიამუჷჳ ჳერისგ' ა̈̄თჳჴალა̈ნ (ბზ. 423) — ყელამდე მიწაში ჩავეფალი. ბეფშს ცა̈გ ა̈თეჴალან ფხულეჲსა (ლნტ.) — ბავშვს ეკალი შეერჭო თითში.

ხ-ეჴნი იგივეა, რაც **ხ-ეჴა̈̄ნი**.

ხ-ეჴჳესკენი იგივეა, რაც **ხ-ეჴჳსგენი**.

ხ-ეჴჳსგენი (ლო̄ხჳეჴჳსგ, ˹ლ˺ა̈ხჴჳა̈სგ; ლა̈ხჴჳესგნი ბზ., ოხეჴჳს˹გ˺, ა̈თჴჳასგ; ა̈თჴესგნი ბქ., ლოხჳეჴჳსგ, ლეხჴჳასგ; ლეხჴჳესგნი ლშხ.), **ხ-ეჴჳესკენი** (ა̈თჳეჴჳსკ, ა̈თეჴჳასკ; ა̈ჲეჴჳესკენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მი'ეპარება, 'გა'ეპარება. ჰყინტ ქა̈ხჴჳა̈სგ სი̄მაქს (ბზ. 274) — ვაჟი მიეპარა ქალიშვილს. ბეჳა ათჴესგა ლჳაშა̈რს (ბქ. 312) — ბევა მიპპარვია ჯიხეებს. უქობოშ ქა̈თჳეჴჳსკ˹ხჳეს˺ დედეს (ლნტ. 83) — ჩუმად გაეპარე დედას. ქალა̈ჲ სგა ხაჴჳესგა ლჳაშა̈ ჯჳეგილდს (ჰოეზ. 302) — ქალა მიპპარეია ჯიხეის ჯოგს.

ხ-ეჴჳჩენი (ესჳ/ოს/ლოხჳეჴჳჩ, ეს/ლა̈ხჴჳა̈ჩ; ეს/ლა̈ხჴჳეჩნი ზს., ოსეჴჳჩ, ესჴჳაჩ; ესჴჳეჩნი ლშხ., ა̈სჳეჴჳჩ, ა̈სეჴჳაჩ; ა̈სეჴჳეჩენი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ცუცქდება, ჩაწოლით ემალება. რეჭჳლ ბეჩმგყ ესჴჳაჩ (ლშხ.) — კურდღელი ქვასთან ჩაცუცქდა.

ხ-ეჴჳჩჳეჳი (ა̈მჴოჩჳა̈ნ, ა̈ხჴოჩჳა̈̄ნ; ა̈ხჴოჩჳი) ბზ., **ხ-ეჴჩოჳი** (ა̈მჴოჩჳან, ა̈ხჴოჩჳან; ა̈ხჴოჩჳი) ბქ., **ხ-ეხჩოჳი** (ემხოჩჳა̈ნ, ეხხოჩჳა̈ნ; ეხხოჩჳი) ლშხ., **ხ-ეხოჩა̈ჳი** (ა̈მეხოჩაჳან, ა̈ხეხოჩაჳან; ა̈ხეხოჩაჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ურჩება (აეადმყოფი). როსტომს ჟ'ა̈ხჴოჩჳი გეზალ (ბზ. 234) — როსტომს მოურჩება შვილი.

ხ-ეჴფი (ათჳეჴფ, ა̈თჴა̈ფ; ა̈თჴეფნი ზს., ლოხჳეჴფ, ლეხჴაფ; ლეხჴეფნი ლშხ.), **ხ-ეჴეფი** (ა̈თჳეჴფ, ა̈თეჴაფ; ა̈თეჴეფენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კბეჩს, კბენს, სუსხავს. [უდილ] ლა̈ხჴა̈ფ ჳისგჳს (ბზ. 75) — დამ უკბინა ეამლს. მერხლა̈რ დემის ჯეჴფიხა? (ბქ. 58) — ჭინჭრები არ გსუსხავენ? ქამლიზალსოჳ ჩუ ლაჲყურა ი ლჳე ლინთჳ ჰოდა̈რს ესერ ლახჴა̈ფი (ანდ.) — გაზაფხულზე დაწექი და ზამთარში კედლებს უკბენო. დესა ლოქ ხოჴეფახგ ზგსყა̈რს? (ლნტ. 274) — არ უკბენიათ რწყილებსო?

ხ-ეჴფიელ იგივეა, რაც **ხ-ეჴა̈̄ფჲელ**.

ხ-ეჴჩენი (ა̈მჴა̈ჩ, ა̈ხჴა̈ჩ; ა̈ხჴეჩნი ზს., ემჴაჩ, ეხჴაჩ; ეხჴეჩნი ლშხ.), **ხ-ეჴეჩენი** (ა̈მეჴაჩ, ა̈ხეჴაჩ; ა̈ხეჴეჩენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. 'გამო'უნელდება (საჭმელი, სასმელი). გაგოს ჰარა̈ყ ქა̈ხჴეჩა (ბზ. 31) — გაგოს არაყი გამონელებია. მახეღჳაყა̈რს ქახჴეჩახ ლგჴმა̈შ ა̈რა̈ყ (ბქ. 209) — ახალგაზრდებს გამონელებიათ მაგარი არაყი. 2. (ოსეჴჩ, ესჴა̈/აჩ; ესჴეჩნი ზს., ოსეჴჩ, ესჴაჩ; ესჴეჩნი ლშხ., ა̈სჳეჴჩ, ა̈სეჴაჩ; ა̈სეჴეჩენი ლნტ.) — აცვდება (ზედ). შდიქ ესერ ლალძგგნას ესჴეჩა (ანდ). — კბილი ღეჭვას დააცვდაო. 3. გ ა დ ა ტ. 'და'დუღდება. ლიც ჟი ხეჴეჩენი (ლნტ.) — წყალი დადუღდება.

ხ-ეჴჩოჳი იგივეა, რაც **ხ-ეჴჳჩჳეჳი**.

ხ-ეჴცი[1] (ა̈მჴაცდა, ა̈თჴაცა̈̄ნ˹და˺; ა̈თჴა̈ცი ბზ., ა̈მჴაცა̈ნ, ა̈თჴაცა̈ნ; ა̈თჴა̈ცი ბქ., ემჴაცა̈ნ, ეთჴაცა̈̄ნ; ეთჴაცი ლშხ.), **ხეჴა̈ცი** (ა̈მეჴაცან, ა̈თეჴაცან; ა̈თეჴა̈ცი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ეწირება, ეღუპება. ციოყი ლიდგარის ესჴაცა̈ნ თელდ

ოჯახ (ლშ.) — ციოყის სიკედილს შეეწირა (თან გადაჰყვა) მთელი ოჯახი. 2. უწყრება. ლახუბას ლაშრიაჲ ხეჴცი! (ჩოჯ. 40) — ძმებს გასწყრომოდეს წმინდა მარიამი!

ხ-ეჴცი[2] (ამჴაცჴ̈ნ᾽და᾽, ახჴცჴ̈ნ᾽და᾽; ახჴაცი ბზ., ამჴაცჴ̈ნ, ახჴაცჴ̈ნ; ახჴა̈ცი ბქ., ემჴაცჴ̈ნ, ეხჴაცჴ̈ნ; ეხჴაცი ლშ.), **ხ-ეჴა̈ცი** (ამეჴაცჴან, ათეჴაცჴან; ათეჴა̈ცი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეხრება. მგზ̈ადს სუეტ ჟა̈ხჴაცჴ̈ნ (ბზ.) — მუშას სვეტი გადაეხარა.

ხ-ეჴგრჴი (ამჴგრჴა̈ნ, ახჴგრჴა̈ნ; ახჴგრჴი ბზ., ემჴგრჴა̈ნ, ეხჴგრჴა̈ნ; ეხჴგრჴი ლშ.), **ხე-ჴერჴი** (ამჴერჴან, ახჴერჴან; ახჴერჴი ბქ., ამე-ჴერჴან, ახეჴერჴან; ახეჴერჴი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უხერხდება. ხენწიფს ალე ჟა̈ხეჴერჴან ჩინა̈რდ (ლნტ. 173) — ეს ხელმწიფეს ყოველმხრივ მოუხერხდა.

ხ-ეჴგრა̈ლ (ლოხჴგრა̈ლ, ლახჴგრა̈ლე; ლახჴგრა̈ლნე) ბზ., **ხ-ეჴგრა̄ლ** (ლოხჴგრალ, ლა̈ხჴგრალ; ლა̈ხჴგრა̄ლი ბქ., ლახუაჴგრა̄ლ, ლახაჴგრალე; ლახაჴგრა̄ლი ლნტ.), **ხ-ეჴგრა̈ლ** (ლოხჴგრა̈ლ, ლახჴგრა̈ლე; ლახჴგრა̈ლნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ეხვეწება, ევედრება, ემუდარება (ბევრს). ჯეჴგრა̈ლ, ლემსგილ ლა̈მო (ბზ. 379) — გეხვეწები, ცეცხლი მომეცი. ალი ღერმათ ი მჷრა გეზლა̈შ ლითნეს ხეჴგრალ (ბქ. 51) — ეს ღმერთისა და კაცს შვილის გაჩენას ემუდარებოდა. მი ჯგგრაგის ხუელჴგრალე (ჩოჯ. 238) — მე წმინდა გიორგის ვევედრები.

ხ-ეჴგრი (ოთჴგრა̈ნ, ა̈თჴგრა̈ნ; ა̈თჴგრი ბზ., ოთჴგრენ, ეთჴგრა̈ნ; ეთჴგრი ლშ.), **ხ-ეჴგრი** (ოთჴგრენ, ა̈თჴგრან; ა̈თჴგრი ბქ., ა̈თუეჴგრენ, ა̈თეჴგრან; ა̈თეჴგრი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ევედრება, ეხვეწება. ა̈ლჴგრიდ გუშგუეჲ ხოშა̈ლე ქუნა̈რუს (ბზ. 338) — შევევედრებით ჩვენი უფროსების სულებს. დათას ათაჴგრა მეზობელ (ლნტ. 108) — დათას შეხვეწნია მეზობელი.

ეჯ ბოლოხმოვანმოკვეცილი **ეჯა** ან **ეჯი**, იხმარება მსაზღვრელად ყველა ბრუნვასა და რიცხვში დასმულ საზღვრულთან — ის. **ეჯ** ზურა̈ლ (ბზ. 371) — ის ქალი. **ეჯ** ზაჲსა (ლშ. 19) — იმ წელს. **ეჯ** თეთრუშ (ლშ.)— იმ ფულით. **ეჯ** ბეფშდ (ლნტ.) — იმ ბავშვმა. **ეჯ** დურეჟი (ლნტ. 6) — იმ დროს.

ეჯა (მოთხ. ეჯნე̄მ‖ეჩნე̄მ, მიც. ეჯას‖ეჩას იმეიათად ეჩგნ, მოქ. ეჯნოშ‖ეჩნოშ; ვით. ეჯნა̈რ᾽დ᾽‖ეჩნა̈რ; ნათ. ეჩე̄შ; მრ. ეჯჲა̈რ‖ეჩა̈რ) ბზ., **ეჯი** (მიც. ეჯის, მოქ. ეჯნოუშ‖ეჲნოუშ; ვით. ეჯნა̈რდ‖ეჯდ‖ეჲნარ; ნათ. ეჩა, მრ. ეჯია̈რ, ბქ., მიც. ეჯის‖ეჩის; მოქ. ეჯნოუშ; ვით. ეჯნარ; ნათ. ეჩა; მრ. ეჯჲარ ლშ., მიც. ეჯის, მოქ. ეჯნოუშ‖ეჩოუშ, ვით. ეჯნა̈რ‖ეჲნა̈რ, ნათ. ეჩა მრ. ეჯმინ‖ეჲმინ ლნტ.), **აჯა** უმკ.III პირის ნაცვალსახელი — ის. ეჯა შიშტ ჟი ტეხენდა (ბზ.) — ის მალე ᾽ამო᾽ბრუნდებოდა. ეჩგნ ხოჩა მა̈რე მა̈მ ა̈რი (ბზ. 317) — იმაზე უკეთესი კაცი არავინაა. ეჯჲა̈რ მინე შუკუს აჩა̈დხ (ბზ. 317) — ისინი თავიანთი გზით წავიდნენ. ეჯჲა̈რ სგა ლახყუინენახ გურებს (ბქ. 198) — ისინი მისწოლიან დიდ ქვას. ეჯი ქათერა (ლშ.) — ის ჩანს. ეჯის გეზალ დესა ხაყენა (ლნტ.) — იმას შვილი არ ჰყოლია.

ეჯაბუასდ, ეჯაბასუდ იგივეა, რაც **ეჩაბუა̈სდ.**

ეჯამა̈გ ბზ., **ეჯიმა̈გ** ბქ., **ეჯიმაგ, ეჯმაგ** ლშ., **ეჯმა̈გ, ეჲმა̈გ** ლნტ. — იმდენი. ეჯამა̈გ ხა̈ლხ ანჴა̈დ, ერე შუიმ მა̈მა ხა̈რ (ბზ. 328) — იმდენი ხალხი მოვიდა, რომ თვლა (საშღვარი) არა აქვს. ჩუადლა̈ბეხ ეჯიმაგ ჩა̈ჟ (ლშ.) — დატვირთეს იმდენი ცხენი. ლელინთუდ ეჯმა̈გ ზეჲ გუდუა, ერე ქა გუარ (ლნტ.) — ზამთრისათვის იმდენი შეშა გვაქვს, რომ გვეყოფა. მა̈დმა გუდუა ეჲმა̈გ ლემშაუ (ლნტ. 243) — იმდენი სამუშაო არა გვაქვს.

ეჯგუა̈რ, ეჯგუა̈ჲ (-იშ, -იშა̈რ ზს., ეჯგუა̈რ, -ა̈ლ ლნტ.), **ეჯგუარ** (-ალ) ლშ. — ისეთი, იმისთანა, იმგვარი, იმნაირი. ეჯგუა̈ჲ ჩუ მა̈მ᾽ ა̈რი (ბზ. 314) — ისეთი არავინაა. ეჯგუა̈რ ხაჴიდ ფაუ, ერე ჴა̈ნ ჩუადგან (ბქ. 200) — იმნაირად (იმგვარად) დაარტყა ჯოხი, რომ ხარი მოკვდა. დეთაჲ ხენწიფს ხოგ ეჯგუარ ქორ (ლშ. 173) — ხელმწიფესაც არ უდგას იმისთანა სახლი. იხ. **ეჯკა̈ლიბ.**

ეჯზუმ, ეჩე̄ზუმ, ეჩზუმ ბზ., **ეჯზუ, ეჯზგ** ბქ., **ეჯზუმ, ეჲზუმ, ეჩზუმ** ქს., — იმდენი, იმოდენა, იმხელა. ეჯზუმ ა̈დთხუერე. ერე ჯიჯუიშ კარა̈უ ადგე (ბზ. 63) — იმდენი ᾽მო᾽ინადირა, რომ ძელის კარავი დადგა. ეჯზგ კეცნემ ფეჲ ხა̈ლენახ, ჩის ქ᾽ათხარახ (ბქ. 309)

— იმდენი ხორბლის ფქვილი ჰქონიათ, თურმე ყველას ეყო. ძერუ ეძზუმ ნალჰმაში ლეხჳო-და̈ნ... (ლშხ. 64) — ორი იმდენი ძალა (სიძლიე-რე) მიეცა.

ეჯი იგივეა, რაც **ეჯა.**

ეჯიცა̈ლ იგივეა, რაც **ეჩი̄ცა̈ლ.**

ეჯკალიბ იგივეა, რაც **ეჯკა̈ლი˹ბ˺.**

ეჯკა̈ლი˹ბ˺, ეჭკა̈ლი˹ბ˺ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ეჯკალიბ** (-არ) ლშხ., **ეკა̈, ეკა̈ლი** (-ა̈რ) ლნტ. — ისეთი, იმისთანა, იმგვარი, იმნაი-რი. ალ ზურა̄ლს ეჯკა̈ლიბ გეზალ ა̈ხთენა̈ნ, ერე ხოჩა მა̄მ ხაკუ (ბზ. 287) — ამ ქალს ისეთი შვილი ეყოლა, რომ უკეთესი არ შეიძლება. ეჯ-კალიბ [ლეგმერდე] ყი̄ დე̄მ იხჩოჳი (ლშხ. 94) — ისეთი ავადმყოფი არც კი 'მო'რჩება. ეჯკა̈-ლი თჳის ხჳაყლედ მანზა̈ჳია̈ნს (ლნტ. 24) — იმისთანა თაფლს მათრობელას ეუწოდებთ.

ეჯნძა̈ნიდ ბზ., **ეჯნა̈ნიდ, ეჯნალიდ** ბქ., **ეჯნია̄ნიდ** ლშხ., **ეჯნია̈ნიდ** ლნტ. — იმიტომ, იმის გამო. მე̄სმე დედბერს ხაჰიდ: „ეჯნძა̈ნიდ-ე ქ'ე̄სერ დე̄სამა ლოხკჳი̄შა" (ბზ. 252) — მე-სამე დედაბერს მოარტყა: „იმიტომ, რომ არაფე-რი გაამხილაო". მა̈ყმა̈ყიშ ლა̈ზგა-ლარდ'ოხ-ხჳიტა ეჯნა̈ნიდ, ერე მიჩა ბაბა̈შ ხჳეტ' ოთ-და გუთე ქეშეკ და̈ჳს (ბქ. 269) — ბაყბაყდევის სახლკარი ამოუწყვეტია იმიტომ, რომ ბაბუამი-სის ამოწყვეტა ჩაუდევს გულში ქეშეკ დევს.

ეჯნურ, ეჯურ ბზ., **ეძნურ, ეჩურ** ბქ., **ეჯნურ, ეძნურ, ეჩნურ** ქს. — უიმისოდ, იმის გარეშე. ეჯნურ||ეჯურ იმყი ხჳიჩო ლა̈ხი-ადა̄ლს (ბზ.) — უიმისოდ როგორ გადავიხდი (ეიბამ) ლხინს. ეჩურ და̈რ იზელალხ (ბქ. 125) — უიმისოდ არავინ დადის. თა̈შ ხეკჳეს იდუ-წალდეს, ეჯნურ (||ეძნურ) მა̈დ ხაყა (ლნტ.) — ყველი უნდა იწელებოდეს, უიმისოდ არ ვარგა.

ეჯყი̄˹ნ˺, ეჩყი̄˹ნ˺ ბზ., **ეჯყი, ეჩყი, ეძყი** ბქ., ლნტ., **ეჯყი̄˹ნ˺, ეჯყი, ეძყი** ლშხ., ზ მ ნ ს. — ისე. ეჯყი̄ნ იგჳნი, ერე გჳიმინა̈-ხიპჳს ყი დე̄სგი (ბზ. 221) — ისე ტირის, რომ გულს აგდებს (გულის ნახეთქს ზემოთ აგდებს). ძა̈რ ესერ ადგრნე ეჩყი ჯჳედიათე? (ბქ.) — ისე შორს ვინ წავაო? ეჯყი ლოქ ახსყედ, იმყი̄ ეჩქად ლას (ლშხ. 74) — ისე გააკეთეთ, რო-გორც მანამდე იყოო. ჩხარა თჳე ეჯყი ანჩად, ერე ქა̈მხო დესა ხოსკდინა (ლნტ. 273) — ცხრა თვე ისე გავიდა რომ გარეთ არ გამოუხედავს.

ხ-ეჯრაჳი იგივეა, რაც **ხ-ეჯრა̈ჳი.**

ხ-ეჯრა̈ჳი (ლა̈მჯგრჳა̈ნ, ლა̈ხჯგრჳა̈ნ; ლა̈ხჯგრჳი ბზ., ესჯგრჳენ, ესჯგრჳან; ესჯგრ-ჳი ბქ., ა̈მსეჯირაჳან, ა̈სეჯირაჳან; ა̈სეჯირა̈ჳი ლნტ.), **ხ-ეჯრაჳი** (ემჯირჳან, ეთჯირჳა̄ნ; ეთ-ჯირჳი) ლშხ., გ რ დ უ კ. 1. სჯერდება. მიშგჳა ნა̈-ჰიდ ლეზჳებს დეშ ხეჯრა̈ჳი ლეგმერდე (ლნტ.) — ჩემს მიტანილ საჭმელს ვერ სჯერდე-ბა ავადმყოფი. 2. უჯერებს. ალე მა̄რეს მაგ ჩუ ხეჯრაჳო̄ლ (ლშხ.) — ამ კაცს ყველაფერი დაე-ჯერებოდა. 3. ერწმუნება (რწმუნდება), უმტკიც-დება, უდასტურდება. ალა სგა ლა̈ხჯგრჳა̈ნ ჳოჰრი̄ლს (ბზ. 326) — ამაში დარწმუნდა ობო-ლი (ეს ერწმუნა ობოლს).

ეჯსერ იგივეა, რაც **ეჩსერ.**

ეჯუგჳ ბქ. — იქამდე. ეჯუგჳ დემლამოშ ოთჰი (ბქ.) — იქამდე ვერაფრით მივაღწიე.

ხ-ეჯჳა̈რ (ა̈მჯჳარ˹ა̈ნ˺, ა̈თჯჳარ˹ა̈ნ˺; ა̈თ-ჯჳა̈რი ბზ., ა̈მჯჳარან, ა̈თჯჳარან; ა̈თჯჳა̈რი ბქ.), **ხ-ეჯჳარ** (ემჯჳარა̄ნ, ეთჯჳარა̄ნ; ეთჯჳა-რი) ლშხ., **ხ-ეჯჳა̈რი** (ა̈მეჯჳარან, ა̈თეჯჳარან; ა̈თეჯჳა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უმართლებს, ყვე-ლაფერი კარგად გამოსდის, ჯვარი სწერია ამ საქმეს. მინს ესეროლჳ ათჯჳარახ [ნამზურ] (ბქ. 80) — ლოცვა გაგმართლებოდეთო. მგყ-დის ა̈თეჯჳა̈რი კუმა̈შ (ლნტ.) — მყიდველს სა-ქონელი გაუმართლებს.

ეჯქანდჳე იგივეა, რაც **ეჩუნდო̄˹ნ˺.**

ეჯლა ზ მ ნ ს. — იმიტომ, იმისთვის. ნო̄-თაჳ ლა̄ლშა̈დდ ი ეჯლა ჯეჭჳდიე̄ლ (ბზ. 93) — იქნებ ვუშველოთ და იმიტომ გეკითხები. ეჯლა ერე ქა ლოქ ხაყა შის ბარაქ (ლშხ.) — იმიტომ რომ ბარაქა ხელს გაჰყვებაო.

ეჯლაძ-ამლაი̄ ბზ., **ეჯლა̈ი-ამლა̈ი** ბქ., **ეჯლაძ-ამლაი̄** ლშხ., **ეჩალა̈˹ძ˺-ამალა̈** ლნტ. — მაინცდამაინც; უთუოდ, აუცილებლად. ეჯყი ლგმე̄რე ლი დეც, ერე ეჯლაძ-ამლაი̄ იჰა̄ჳდა̈რ (ბზ.) — ისე მოღრუბლულია ცა, რომ უთუოდ გააწვიმს. ეჩალა̈ძ-ამალა̈ ლუ̄რი მგხარ (ლნტ.) — ხვალ აუცილებლად წავალ.

ეჯლა̈ძ ზს., **ეჯლა̄ძ** ლშხ., **ეჩალა̈ძ** ლნტ. 1.

მაინც. ეჯღაჲ||ეშჵ მი გარ ჰსუდ ლაშდაბს (ბზ.) — მაინც მელა დაერჩი სამუშაოდ. სემი აშირიშ ლიჰუდი ეჯღაჲ ჩი ქა ხაკფგნ (ბქ. 291) — სამასის მიცემა, მაინც ყველას მართებულად მიაჩნდა. 2. იმიტომაც. თეთრ ჩუ აფჰჳუი მჰრა ი ეჯღა დემ ჯაჰუდი ეჯღაჲე, ჩუ დჵსა ჰჯქარუენს (ბზ.) — ფული აფუჭებს ადამიანს და იმიტომ არ გაძლევ და იმიტომაც, რომ არ დაკარგო.

ეჯშელდ, ეჩშელდ — იმდენი. თხუმეი უოშუჲ ფჰთაუ ხჳგჰნ, ეჩშელდ ლუმირ ოხჴჰდ (ბზ. 283) — თავზე რამდენიც თმა ჰქონდა, იმდენი ნაძვი ამოუვიდა. ჩუ უოშა ბჰჩ ჰსდენიუ, ეჩშელდ ლგდგჰრ ირიუხ (ბქ. 197) — რამდენი ქვაც დარჩებოდა, იმდენი მკვდარი იქნებოდა. მარე უოშა ბელტს ქანაკუანე, ეჩშელდს ჩუ ურტყუი (ლნტ. 275) — კაცი რამდენ ბელტსაც 'გადმო'აგდებს, იმდენს ჩაყლაპავს.

ეჯშელდინ იგივეა, რაც **ეჩშელდინ.**

ეჯგნ იგივეა, რაც **ეჩგნ.**

ეჯგნქა, ეჩგნქა ბზ., **ეჩჵგნქა, ეჩგნქა** ლშ., **ეჩგნქა** ბქ., ლნტ., **ეჩანქა** ლნტ. — იმის გარდა. ეჩგნქა დჵრ მაკუ ხეხუდ (ბზ. 32) — იმის გარდა არავინ მინდა ცოლად. ნამჵრაუულ ეჩგნქა აჯალ ხაკუხ (ლშ. 46) — იმის გარდა შუაკაცობის საფასური კიდევ უნდათ. ეჩგნქა დჵრ მითრა (ლნტ.) — იმის გარდა არავის ვიცნობ.

ეჯგნდუე, ეჯქანდუე იგივეა, რაც **ეჩუნდო'ნ'.**

ხ-ეჰა'რ' იგივეა, რაც **ხ-ეჰჵლი.**

ხ-ეჰჰუდჰრ (ჰ/ემჰჰუდრჰნ, ჰთჰაუდრჰნ||ჰთჰჰუდარ; ჰთჰაუდრი) ბზ., **ხ-ეჰაუდჰრ** (ჰმჰაუდრან, ჰთჰაუდრან; ჰთჰაუდრი) ბქ., **ხ-ეაუდარ** (ემჲაუდრჰნ, ეთჲაუდრჰნ; ეთჲაუდრი) ლშ., **ხ-ეჰუდჰრი** (ჰმეაუდარან, ჰთეაუდარან; ჰთეაუდჰრი) ლნტ., გრდუ. — უავდრდება, ეწვიმდება. აშხუ ლადელ ჩუჰთჰჰუდრჰნ||ჩუჰთჰჰუდარ ფჰრშმჳგს (ბზ.) — ერთ დღეს გაუავდრდა ფარშევანეს.

ეჰე ბქ., მორიხდ. — ეჰე. მჰრე მჳგ ესერ აშ არდეს, ეჰე ლასკიდ იმეგ ირი (ანდ.) — კაცი ყველა ცოცხალი რომ იყოს, ეჰე, დასატევი სად იქნებაო.

ხ-ეჰელი იგივეა, რაც **ხ-ეჰჵლი.**

ეჰეჟი ზს. — პირისპირ, გაბედულად; მაინცდამაინც. ეჰეჟი თემი ნჰხპუირ წორჰშ ხგნსგამთეჟი ქიშალ ჰჰიასგუ (ბქ. 291) — პირისპირ (შებმისას) თვალის გამოთხრა თითქმის სისხლის ნახევარ საფასურს უდრიდა.

ხ-ეჰისტჰმ იგივეა, რაც **ხ-ესნჰუ.**

ხ-ეჰნი (ესუჰინჰნ, ესჰინჰნ; ესჰინი ბზ., ესუჰინენ, ესჰინან; ესჰინი ბქ.), **ხ-ედნი** (ოსჵნენ, ესჵნჰნ; ესჵნი) ლშ., **ხ-ედნი** (ჰსუედნენ, ჰსედნან; ჰსეინი) ლნტ., გრდუ. — ადნება. მუს სგა ჰმჰინჰნ ტჵტყი (ბზ.) — თოვლი დამადნა ხელზე. გადატ. თან ჰყვება, ადნება. დჵნა ჰჰდურდ ყი ხეჰნი ბეფშუს (ბზ. 418) — ქალიშვილი სულ ზედ ადნება ბავშვს. ძაძუ მიჩო მუს ყი ღეთ ესჰინან (ბქ.) — ძაძუ მამამისს კინაღამ დაადნა (თან გადაჰყვა).

ხ-ეჰჵლი (ოჰიდ, ჰჰიდ; აჰჵლი||ესუჰიდ, ესჰჵდ; ესჰჵლი)||**ხ-ეჰა'რ'** ('ლ'ოხჰიდ, 'ლ'ჰხჰჵდ'და'; 'ლ'ჰხჰჵლა/ი||ო'თ'ჰიდ, ჰ'თ'ჰჵდ; ჰ'თ'ჰჵლა/ი) ბზ., **ხ-ეჰელი** (ოთჰიდ, ჰთჰიდ; ჰთჰელი||'ლ'ოჰიდ, 'ლ'ჰჰიდ; 'ლ'ჰჰელი) ბქ., **ხ-ედჲლ, ხ-ედა** (ლოხუჵდენ, ლეხჵდა; ლეხდა/ი||ამჵჲდა, ახჵჲდა; ეხია) ლშ., **ხ-ეუჰლ, ხ-ე'ი'ჰლ, ხ-ეუოლი** (ჰთუეიდ, ჰთეიდა; ჰთეი||'ლ'ჰხუეჲდ, 'ლ'ჰხეჲდა; 'ლ'ჰხეჲდი||'ლ'ჰხეუოლი) ლნტ., გრდუ. 1. 'და'ეწევა. მუხუბე ისგა ხეჰჵლი ხელწიფს (ბზ. 444) — ძმა 'და'ეწევა ხელმწიფეს. ბესილჰდ ისგა ლჰჰიდ ლეუანს (ბქ. 199) — ბესია დაეწია ლევანს. ბეთქილ ლეხჵდა ზურჵლს (ლშ.) — ბეთქილი დაეწია ქალს. ხოლა მუთუერი ხოჩა მუთუერის ლჰხეოლი ლჰთუერიისა (ლნტ.) — ცუდი მოსწავლე კარგ მოსწავლეს სწავლაში დაეწევა. ჲეხუ-ჰჰშს სკჰხეჲდახ ლგჩჰჟ მარე (ლნტ. 301) — ცოლ-ქმარს დაეწია ცხენოსანი (ცხენიანი კაცი). 2. ასწრებს, 'მი'უსწრებს, ესწრება. ჟეღ ესჰჵდ ციცულდს (ბზ. 410) — ძაღლმა მიუსწრო კატას. ალა დჵსა ჰგუჰჵდს ნჰჲ! (ბზ. 363) — ეს არ მოგვესწროს ჩვენ! მიჩა კინჩხიშ ესერ ლაქუცას ყუჰოლი (ბქ. 37) — შენი კისრის მოკვეთას მოვესწრებით. ეშხუ ისგუი ხოჩა ამჲე! (ლშ. 83) — ერთი შენი სიკეთე მომასწრო! ალ გაკჰრ ნჰ დესა

გჷეოლი (ლნტ.) — ეს კაკლები ჩვენ არ მოგვესწრება. — 3. უწევს, სწვდება. ლჷსდგჷა̈რ გიმმგყ ა̈ჰი̄დხ (ბზ. 370) — ნაწნავები მიწამდე მოსწვდნენ. დგრ ქა დეშ ხეჰელი სგირის (ბქ. 250) — დირე ველარ სწედება სოხანეს. ჯიმლადს ფაყჷძაქ ისგთექა დეშ ა̈ჰიდდა (ბქ. 27) — ძამიკოს საქუდე შუამდე ვერ გასწვდა. დეშ ლეხი̄და ყი (ლშხ. 77) — ვერ ასწვდა ზევით. მარას ფა̈თჷ ჰიანირი ძა̈ფდ ათაძა ქა (ლნტ. 56) — კაცს თმა ჭიანურის ძაფად გასწვდომია.

ხ-ეჰრი[1] (ა̈მჰარა̈/ან, ა̈ხ/თჰარა̈̈ნ ბზ., ა̈ხ/თჰარა̈ნ ბქ., ა̈ხ/თჰა̈რი ჩს.), გ რ დ უ ვ. — 'და'ეყრება. ჰგრთხ დიაკჷენს ა̈ჰარა̈̈ნ ყი თხუმჷი̄ნ (ბზ. 431) — ნაპერწკალი დიაკვანს დაეყარა თავზე. ალ ჰყინტს ბილჷ ლერქჷა̈რყი ლა̈ხჰარან (ბქ.) — ამ ბიჭს მტვერი ტანისამოსზე დაეყარა. იხ. **ხ-ეშგ̄დნი.**

ხ-ეჰრი[2] (ხჷა̈ჰრ, ხა̈ჰერ; ხა̈ჰრინე) ბქ., გ რ დ უ ვ. — სიხოვს. დუდალ ხოშამ ხაჰერ ჩა̈ყ (ბქ. 18) — დუდამ უფროსს სთხოვა ცხენი.

ხ-ეჰჷდი (⌈ლ⌉ა̈მჰოდა̈ნ, ლა̈ხ/ა̈თჰოდა̈ნ; ლა̈ხ/ა̈თჰო̈დი ბზ., ⌈ლ⌉ა̈მჰოდან, ლა̈ხ/ა̈თჰოდან; ლა̈ხ/ა̈თჰედი ბქ.), **ხ-ეჷდი** (ლემჷოდან, ლეხ/ეთჷოდა̈ნ; ლეხ/ეთჷოდი) ლშხ., **ხ-ეჷედი** (ლა̈მეჷოდან, ლა̈ხეჷოდან; ლა̈ხეჷედი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ეძლევა. მიჩ ესერ ეშჷი კარჷა ფექ ქა ლა̈ჰედი (ბქ. 340) — მე ერთი ჯამი ფქვილი მომეცემათ. ეჯის სურჷ ლესკორე ხეჰჷდიჷ (ბქ. 290) — მას დიდი საფიქრალი (სადარდებელი) ეძლეოდა. ურინ მახელჷაყობ ი სიმაქობ და̈ს ესერ ხა̈ჰჷდენა (ანდ.) — ორჯერ ახალგაზრდობა და ქალიშვილობა არავის მისცემიათ. ძაკოფს ძერჷ ეძზუმ ნალჰმაში ლეხჷოდა̈ნ (ლშხ. 64) — იაკობს ორი იმოდენა ძალა მიეცა. მიჩა ძეხჷს ი მიჩ ქა ლახაჷოდახ ჰყინტგეზალ (ლნტ. 137) — მის ცოლსა და მას მისცემიათ (შესძენიათ) ვაჟიშვილი. 2. (ამჰოდა̈ნ, ათჰოდა̈ნ; ათჰო̈დი ბზ., ათჰედი ბქ., ემჷოდა̈ნ, ეთჷოდა̈ნ; ეთჷოდი ლშხ., ა̈მეჷოდან, ა̈თეჷოდან; ა̈თეჷედი ლნტ.) — ეყიდება. შჷანა̈რს ქართებილ შიშდ ქა ხეჰჷდიხ (ბქ.) — სვანებს კარტოფილი სწრაფად (ხელად) ეყიდებათ.

ხ-ეჰჷრენი (—, ა̈თჰჷა̈რ ბზ., —, ა̈თჰჷარ ბქ., ა̈თჰჷერნი ჩს.), **ხ-ეჷრენი** (—, ეთჷარ, ეთჷერნი) ლშხ., **ხ-ეჷერენი** (—, ა̈თეჷარ, ა̈თეჷერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ჩადის (მზე). მიჟ ჩუ ა̈თჰჷა̈რ (ბზ. 40) — მზე ჩავიდა. ლინთჷისგა მიჟ ჷოხუშდ სალა̈თყი ხეჰჷრენი (ბქ.) — ზამთარში მზე ხუთ საათზე ჩადის. მიჟ ერ ხეჷერენი, ლინაშყე მა̈დ შიდ (ლნტ. 44) — მზე რომ ჩადის, (კევის) ღეჭვა არ შეიძლება.

ე̄

ე̄ იგივეა, რაც **ჰე**[1].

ხ-ე̄გნი — 1. (ლოხჳა̈̄გნ, ლახა̄გა̈̄ნ; ლა̈ხგენი) ბზ., **ხ-ეგნი** (ლოხჳა̈გნ, ლახაგან; ლა̈ხგენი ბქ., ლოხჳა̄გენ, ლახა̄გა̈ნ; ლეხგენი ლშხ.), **ხ-ეგენი** (ლახჳაგენ, ლახაგან; ლა̈ხეგენი) ლნტ., გრდუკ. — 'მი'ადგება. ალჲა̈რს ლჳაჭა̈რ ლახა̄გა̈ნხ ყო̄რს (ბზ. 332) — ამათ ვაჭარი მიადგათ კარს. სგა ლეხგენი ქორა ყო̄რალს (ლშხ. 16) — სახლის კარებს მიადგება. დეჳჳირი მჳრყჳამს ლაშთხარდ ლახაგენახ... თათრა̈ლ (ლხტ. 102) — თათრები დეხვირის კომკს ძირის გამოსათხრელად მისდგომიან. 2. (ოთა̈̄გნ, ათა̈̄გა̈̄ნ; ა̈თგენი ბზ., ათაგან ბქ., ოთო̄გენ, ოთო̄გა̈ნ; ეთგენი ლშხ.) — 'გა'უდგება (გზას). მა̈ლ ათა̄გა̈ნ შჳკჳს (ბზ. 317) — მელა გზას გაუდგა. 3. (ესჳიგნ, ესო̄გა̈̄ნ; ესგენი ბზ., ესოგან ბქ., ოსო̄გენ, ოსო̄გა̈ნ; ესგენი ლშხ., ასოგენ, ასოგან; ა̈სეგენი ლნტ.) — 'და'უდგება. ა̈შჳ ქორლისგა ფამლიდ ესჳიგნ (ბქ.) — ერთ ოჯახში მოსამსახურედ დავდექი. ჰყინტ... ეშხუ ზურალს გეზალდ ათოგან (ლნტ. 169) — ვაჟი ერთ ქალს ეშვილა (შვილად დაუდგა). 4. 'გა'დაექცევა. შდგმრა̈ლ გრა̈მდ ლახა̄გა̈ნხ ჳა̈ზრა̈ლს (ბზ. 319) — ვეშირებს ყურები ფერფლად ექცათ. 5. (ოხჳა̄გნ; ოხო̄გა̈ნ, ა̈ხგენი ბზ., ლოხჳაგნ, ოხოგან; ახგენი ბქ., ლოხჳა̄გენ, ლახაგა̄ნ; ლეხგენი ლშხ., ლახჳა̈გენ, ლახაგან; ლა̈ხეგნი ლნტ.) — 'შე'უდგება. მოლა დუქნიშ ლაცჷრცა̈ჳის ახგენა (ბქ. 253) — მოლა დუქნის გაძარცვას შესდგომია. 6. (—, ახა̄გა̈̄ნ; ა̈ხგენი ბზ., ახაგან ბქ., ჸახაგა̄ნ, ჸეხგენი ლშხ., ჸახავან, ჸა̈ხეგენი ლნტ.) — ამოდის, აღმოცენდება. ითქილდ ჸ'ახაგან (ბქ. 21) — მარცვალი აღმოცენდა. ხოჩა ფათჳ ა̈ხაგენა (ლნტ.) — კარგი თმა ამოსულია.

-ელ იგივეა, რაც **-ა̈რ**.

-ე̄მ ბზ., **-ემ** ბქ., მოთხ. ბრ-ის ნიშანი ე ბოლოხმოვნიან და ზოგ ბოლოთანხმოვნიან სახელთან. თხა̈̄რე̄მ ბზ. — მგელმა. ჯანჳემ ბზ. — ხარმა. მუხჳბემ ბქ. — ძმამ. 2. გამოყენებულია ნათ. ბრუნვაშიც. (ორფუძიან ბრუნებაში) მეგმემ ქორ ბქ. — ხის სახლი.

ე̄მამ იგივეა, რაც **ჰე̄მგჳაშ**.

ე̄მე იგივეა, რაც **ჰე̄მე**.

ე̄მოშ იგივეა, რაც **ჰე̄მოშ**.

ხ-ე̄ძნი იგივეა, რაც **ხ-ეჰნი**.

ე̄რე, ძე̄რე (მიც. ერე̄ს, მოთხ. ერე̄[მ]დ, ნათ. ერე̄მიშ) ბზ., ლშხ., **ერე** (მიც. ერეს, მოთხ. ერე[მ]დ, ნათ. ერემიშ, მოქ. ერემჳშ) ლნტ., განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელი — ვილაცა. ჳოქჳრ ჸი ერე̄ს||ძერეს ოხკი̄და (ბზ. 312) — ოქრო ვილაცას აუღია. ეჩა ბალაჳერ ე̄რეს ოთყაგა (ლშხ. 11) — იმის საძირკველი ვილაცას მოუწამლავს: დენა ერემიშ ა̈მეჯედ ქორხო (ლნტ. 211) — სახლში ვილაცის გოგო მოსულა. იხ. **ძერჳა̄ლე**.

ე̄სა იგივეა, რაც **ჰე̄სა**.

ე̄სმა იგივეა, რაც **ჰე̄მის**.

ხ-ე̄სნა̈ჳ (ლა̈მი̄სნაჳ[ა̈ნ], ლა̈ხი̄სნაჳ[ა̈ნ]; ლა̈ხი̄სნაჳი) ბზ., **ხ-[ეჰ]ისტა̈მ, ხ-[ეჰ]ისტმი** (ლა̈მ[ჰ]/ხისტამ, ლა̈[ჰ]/ხისტამ; ლა̈[ჰ]/ხისტმი) ბქ., **ხ-ეი̄სნაჳი** (ლემი̄სნაჳა̄ნ, ლეხი̄სნაჳა̄ნ; ლეხი̄სნაჳი) ლშხ., **ხ-ეისნა̈ჳი** (ლა̈მეისნაჳა̈ნ, ლა̈ხეისნაჳან; ლა̈ხეისნა̈ჳი) ლნტ., გრდუკ. — ესიზმრება. ბა̄ზი მიჩ... ი̄სნაჳ ლახი̄სნაჳა (ბზ. 333) — ამაღამ მას სიზმარი დასიზმრებია. მეთხჳა̈რს ჰისტამ ლა̈ჰისტამ (ბქ. 83) — მონადირეს სიზმარი დაესიზმრა. ხოლა ისნა̈ჳ ლა̈მეისნაჳა̈ნ ლეთი (ლნტ.) — წუხელ ცუდი სიზმარი დამესიზმრა.

ხ-ე̄ტჳ (ა̈თჳე̄ტჳა̈ნ, ა̈თეტჳა̈̄ნ; ა̈თე̄ტჳი

ბზ., ოთე̄ტჳენ, ეთე̄ტჳა̈ნ; ეთე̄ტჳი ლშხ.), **ხ-ეტჳ** (ა̈თჳეტჳენ, ა̈თეტჳან; ა̈თეტჳი ბქ., ა̈თჳეტჳენ, ა̈თეტჳან; ა̈თეტჳი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — გაურბის; უფრთხის. ჲა̈რ ნაჳლენის ესერ ხა̈ტჳა, ჲა̈რ — მალჳანს (ანდ.) — ზოგი უქონლობას გაჰქცევია, ზოგი კი ქონებასო.

ხ-ე̄ქჳ იგივეა, რაც **ხ-ა̈ქჳ**[1].

ე̄ქხენ იგივეა, რაც **ხ-ე̄ქხენ.**

ხ-ე̄შგი (ამეშგა̈ნ, ა̈ხე̄შგა̈ნ; ა̈ხე̄შგი ბზ., ემე̄შგა̈ნ, ეხე̄შგა̈ნ; ეხე̄შგი ლშხ.), **ხ-ეშგი** (ა̈ხჷშგან; ახჷშგი) ბქ., **ხ-ეშკი** (ა̈მეშკა̈ნ, ა̈ხეშკა̈ნ; ა̈ხეშკი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწეველება. გიგას ეშხუ ფიირჳ გარ ხე̄შგი (ბზ.) — ბიცოლას მხოლოდ ერთი ძროხა ეწეველება. ალ ფურს დე̄სმა ეხე̄შგა̈ნ (ლშხ.) — ამ ძროხამ არ მოიწველა (ამ ძროხას არაფერი მოეწველა).

ხ-ე̄შდნი იგივეა, რაც **ხ-ეშდნი.**

ხ-ე̄ცჳ (იხ. ლოხჳე̄ცჳ, ლახე̄ცჳ; ლახე̄ცჳნი ბზ., მხოლოდ ნაკვთთა ამწყობ წყებაში: ხჳეცჳის, ხე̄ცჳდა; ხე̄ცჳდეს ლშხ.), **ხ-ენცჳ** (ა̈სჳენცჳ||ა̈სჳენცჳდ, ა̈სენცჳდა; ა̈სენცჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დასცინის. დედე ხენცჳდა ბეფშჳს (ლნტ.) — დედა დასცინოდა ბავშვს. ნომ მე̄ცჳ! (ჰოჯ. 154) — ნუ დამცინი!

ხ-ე̄ცჳნა̈ლ (ლოხჳეცჳნა̈ლ, ლახე̄ცჳნა̈ლე; ლახე̄ცჳნა̈ლი) ბზ., **ხ-ეცჳნა̈ლ** (ლა̈ხჳ/ლოხცუნალ, ლა̈ხცუნალ[ე]; ლახცუნა̈ლისგ ბქ., ლახჳანცუნა̈ლ, ლახანცუნა̈ლე; ლახანცუნალი ლნტ.), **ხ-ე̄ცჳნა̈ლ** (ლოხჳაცჳნა̈ლ, ლახაცჳნა̈ლე; ლახაცჳნა̈ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — 1. დასცინის. ბაბას გუნ ესერ ხაცჳნალა (ბქ. 10) — პაპას ძალიან დასცინოდიო. იმ მეცუნა̈ლდ? (ჰოჯ. 106) — რას დამცინით? 2. უცინის. ზურა̈ლ ხე̄ცჳნა̈ლდა ბობშარს (ლშხ.) — ქალი უცინოდა ბავშვებს. იხ. **ხ-ო̄ცჳნე.**

ზ

ზაბაკიან, ზაბაკჲან (-იშ, -არ) ლშხ., **ზაბა̈კია̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნაკლის მქონე, ნაკლოვანი.

ზაგა̈რ (-გრიშ, -გარა̈ლ ზს., -იშ ლნტ.), **ზაგარ** (-ალ) ლშხ. — მევანი; ქედი; გადასასვლელი. ბა̈ლ ზაგა̈რგნ ლეყა̈ შჳანა̈რ... აშხჳთე ლა̈სჳჴ (ბზ. 4) — ბალსზემოელი (ბალის მევნის ზემოთა) სვანები — ერთ მხარეზე იყვნენ. ზაგარყი ლჯ̈გა̈ნ საყდარ (ლშხ. 50) — მევანზე საყდარი იდგა. ლაკლა̈ჳ ხა̈დახ ატკჳერ ზაგა̈რ (ჰოჯზ. 10) — სალეწი (კალო) ჰქონდათ ატკვერის მევანწვ. კნინ. — **ზაგრი̄ლ** ბზ., **ზაგლგდ** ბქ., **ზაგრე̄ლ** ლშხ., **ზაგა̈რილ** ლნტ.

ზად (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.) — ალაო, საფუარი. ხოჩა ზად მუღჳე (ბზ.) — კარგი საფუარი მაქვს.

ზანა̈რ იხ. **მგზან.**

ზანგლა̈გ (-იშ, -ლაგა̈რ) ბზ., **ზანდლა̈გ** (-იშ, -ლაგა̈რ) ბქ. — განზალაკი, ზარი. მი ზანგლა̈გს ლა̈ხჳყედა̈ნი ი სი ეჩი̄ ჰერს ხეჰმინა̈ლდა̈ს (ბზ. 60) — მე ზარს დავიკავებ და შენ იმის ხმას გამოჰყევი (სდიე).

ზანდიკჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ზანდუკ** (-არ) ლშხ., **ზანდჳიკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ზანდუკი. ციოყდ ეშხუ ზანდიკჳ ჩუხი ესგე (ბზ.) — ციოყმა ერთი ზანდუკი ქვემოთ დადვა. ზანდუკ თეთრშჳ [გჳეში] ლას (ლშხ. 16) — ზანდუკი ფულით სავსე იყო. ჩჳა̈ნკიდხ ლორა̈ლ ი ზანდჳიკისა ჩუ ლა̈ჲშხჳინხ (ლნტ. 183) — ჩამოიღეს ლორები და ზანდუკში შეინახეს.

ზანდლა̈გ იგივეა, რაც **ზანგლა̈გ.**

ზანდუკ იგივეა, რაც **ზანდიკჳ.**

ზანდჳიკ იგივეა, რაც **ზანდიკჳ.**

ზაჲ იგივეა, რაც **ზა̈ჲ.**

ზაჲმახე იგივეა, რაც **ზა̈ჲმახე.**

ზარ იგივეა, რაც **ზა̈რ.**

ზარა̈ლ (-რლიშ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლნტ.), **ზარალ** ლშხ. — ზარალი. ლიღჳჰარისგა როქჳ ზარა̈ლს დემგჳაშ ათდე̄სგი (ბზ. 439) — ვაჭრობისას ზარალში არ ჩავაგდებო. და̈შდჳ... ზარა̈ლსი მასა̈რდ იჩო (ბქ. 236) — დათვი ზარალსაც ბევრს იქმს.

ზარუელ იგივეა, რაც **ზარჳილ.**

ზარჳილ (-იშ, -ჳლა̈რ) ბზ., **ზარუელ** (ზარჳლარ) ლშხ., **ზა̈რეჳილ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — მზარეული. [დი̄ნა] ეჩქა ზარჳილთე აჩა̈დ (ბზ. 141) — გოგო მაშინ მზარეულთან წავიდა. სერ მასძელი შგურ ი ყახე მაგ ზარჳლარე გჳეშ ლი (ლშხ. 39) — ამის შემდეგ მასპინძლის სირცხვილი და სახელი — ყველაფერი მზარეულების საქმეა.

ზაჳ იხ. **ზა̈ჲ.**

ზაჳლადა̈ლ (-ა̈დლიშ, -ა̈რ) ბზ., **ზაჳლადელ** (-დლიშ, — ბქ., -არ ლშხ.,) **ზაჳლა̈დელ** ლნტ. — ზაფხული. ზაჳლა̈დელ შჳა̈ნს ხოჩა ლარდა ლი (ბქ.) — ზაფხულობით სვანეთში კარგი სამყოფია. ზაჳლადელ ლიკლავჲერ... ქე̄დგათჳი (ლშხ. 19) — ზაფხულში ლეწვა (კალოობა) გათავდება. ზა̈ ყჳელენი ჳოშთხჳ დჳრედ: მალთჳხ, ზაჳლა̈დელ, მუქოლირ ი ლინთჳ (ლნტ. 40) — წელიწადი იყოფა ოთხ დროდ: გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი.

ზაქჳ იხ. **ზექ.**

ზა̈ იგივეა, რაც **ზა̈ჲ.**

ზა̈მ (-იშ, ზამა̈რ) ზს., **ზამ** (-იშ, -არ) ლშხ. — საარაყე ქვაბი; დიდი ქვაბი. მიშგუ მუდ ისგლადა̈ლჳ ჲორი ზა̈მ ანჰარყე (ბზ.) — მამაჩემმა შუაღლემდე ორი ქვაბი არაყი გამოხადა. ზურალდ ზა̈მ ყ'ესგე ლიცშჳ გჳეში

(ბქ. 23) — ქალმა წყლით სავსე ქვაბი დაადგა. იხ. **ცხჷად.**

ზა̈მახე იგივეა, რაც **ზა̈ჲმახე.**

ზა̈ნ (-იშ) ზს. — სამეგრელო.

ზა̈ჲ (-ა̈შ||ზა̈იშ, ზაჲა̈რ, მიც. ზა̈ჲს||ზაჷ) ბზ., ბჟ., **ზაჲ** (-აშ||-ჲშ, -არ) ლშხ., **ზა̈** (-იშ, ზაჲა̈რ; მიც. ზაჷ ბქ., -ზა̈ჲშ, -ზა̈ჲა̈რ ლნტ.) — 1. წელი, წელიწადი. ხჷა̈ჲ ზა̈ჲ აჩა̈დ (ბზ. 120) — მრავალი წელი გავიდა. ქაჩად ეშხუ ზა̈ჲ (ბქ. 49) — ერთი წელი გავიდა. ეჩოხ ეშხუ ზა̈ჲა̈ ლეზი ლოქ ხოზი (ლნტ. 251) — იქამდე ერთი წლის სავალი უძევსო. ქა ლოხჷგა̄თა̈ჷ ეშდჲორი ზა̈ჲ (ჰოჲს. 112) — გაეათავე თორმეტი წელი. 2. ბქ. მაფხული. ზაჷ ესერ ლა̈თიალ ლი ე ლინთჷ — ლაზობ (ანდ.) — მაფხული შრომისაა, მამთარი — ჭამისაო.

ზა̈ჲმახე (-ხე̄მიშ, —) ბზ., **ზა̈მა̈ხე** (-ხემ, —) ბქ., **ზაჲმახე** (-ხე̄შ, —) ლშხ., **ზა̈ჲმა̈ხე** (-ჲშ, —) ლნტ. — ახალი წელი. ზა̈ჲმახეს ა̈გის ხჷარდა̈ს (ბზ.) — ახალ წელს სახლში ვიყავი. ხოჩა ზა̈ჲმა̈ხეჷ აჯსაცადახ! (ლნტ. 57) — კარგი ახალი წელი დაგდგომოდეთ (გამოგცელოდეთო)! იხ. **ზომხა.**

ზა̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ზარ** (-ა̈ლ) ლშხ. 1. ზარი. ზარ ოხყიდდ (ლშხ.) — ზარი ვიყიდეთ. ლაჰჷამს მა̈ხე ზა̈რ ლახჷაბედ (ლნტ.) — ეკლესიას ახალი ზარი შევაბით. 2. ზარი (სამგლოვიარო ჰიმნი). ნიშგჷეჲ გჷა̈რიშ ზა̈რურ და̈̄რ ლუშდლჷე̄ლი-ჲ ზა̈რ ხე̄ქა! (ბზ. 364) — ჩვენი გვარისა უზაროდ არავინ დამარხულა და ზარი უთხარი! ლასგჷჯინაჲი ზარ უქჷე̄ცად ხეკჷეს ლე̄სეს (ლშხ. 37) — გამოსვენებისას ზარი უწყვეტად უნდა იყოს.

ზა̈რეჷილ იგივეა, რაც **ზარჷილ.**

ზა̈სხჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ზესხ** (-ა̈რ), **ზესხრა** (-ა̈შ, -როლ) ბქ., ბოტ. — ცაცხვი. ნენჩას... ხაგ ადა̈იდ... ზესხრა... (ბქ. 228) — ტყეში დგას კიდევ ცაცხვი... იხ. **ცა̈ცხჷ.**

ზა̄რ (-იშ, —) ბზ., **ზა̄რა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **ზარ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — 'გამო'ზოგვა. კოტო̄ლ ზა̄რ ესერ ლიცსჴ ხაკუ ქორისგა (ბზ.) — ცოტა დაზოგვა წყალსაც კი უნდა ოჯახშიო. ლიზებ ესერ ი ზარ მითქჷშჷლი (ანდ.) — ჭამა და გამოზოგვა 'მი'ჩვევითაო. იხ. **ლიზა̄რე.**

ზეგირ იგივეა, რაც **ზგგრ.**

ზეგგრ იგივეა, რაც **ზგგრ.**

ზედა̈შ (-დშიშ. -დშა̈რ ზს., -იშ, -დაშა̈რ ლნტ.), **ზედაშ** (-დშიშ, -დშარ) ლშხ. — ზედაშე. [ეჯჲა̈რ] დია̈რს ყი ხა̈მზგრიხ ი ზედა̈შსჴ (ბზ. 13) — ისინი პურს შესწირავენ და ზედაშესაც. მიშგუ აფხნეგდ ყი ლახმეზრე ზედა̈შ (ბქ. 85) — ჩემმა ამხანაგმა ზედაშით დაილოცა. ღჷინა̈ლ-ზედა̈შ ეჩხა̈ნ იშგჷმინ (ჰოჲზ. 10) — ღვინო-ზედაშე იქიდან მოითხოვა.

ზეთ (-იშ, —) — ზეთი. ჩა̈ყს ხა̈ცჷმე̄ნა აშხჷხა̈ნჩუ ზეთ... (ბზ. 103) — ცხენს ერთ მხარეს თურმე ზეთი ესხო. ეჯის გაკი ზეთს ლოქ ხა̈ცჷემნინა მიჩა ბაბა ჩიჲლად (ლნტ. 309) — იმას მისი პაპა თურმე ყოველთვის კაკლის ზეთს უსვამდა.

ზეთა̈̄რ (-იშ. —) ბზ., **ზეთა̈რ** ბქ., ლნტ., **ზეთა̄რ** ლშხ. — ზეთიანი. მიშგუ დიდ ზეთა̈̄რ ლეზჷებ ანსყე (ბზ.) — დედაჩემმა ზეთიანი საჭმელი გააკეთა.

ზეთუნახა̈ჷ, ზითუნახა̈ჷ (-იშ. -ხაჷა̈რ) ზს., ლნტ., **ზეთუნახაჷ, ზითუნახაჷ** (-არ) ლშხ. — მზეთუნახავი. ზეთუნახა̈ჷ... მო̄ზნა̈ნდ ესგენეხ (ბზ. 234) — მზეთუნახავი მოზელელად დააყენეს. კოჯყი სგურ ზითუნახაჷ (ლშხ. 61) — კლდეზე მზეთუნახავი ზის.

ზეთჴა̈რ, ზითჴა̈რ (-იშ||-ჴრიშ -ჴარა̈ლ) ბზ., **ზგთჴა̈რ** (-ჴრიშ, -ჴრა̈რ) ბქ., **ზეთჴარ** (-იშ, -ა̄ლ) ლშხ. — პაჭიჭი. [ამანდ] მიჩა ხეხჷს ჩაფლა̈რ ი ზეთჴარა̈ლ ათკგდგ̄რჷნე (ბზ. 92) — ამანმა თავის ცოლს ფეხსაცმელები და პაჭიჭები დაახდევინა. ისგა ლუკჷრემე მად... ზგთჴა̈რ ი სახშჷირ (ბქ. 204) — პაჭიჭი და შარვალი შემოყინული მქონდა.

ზერდ (-იშ. -ა̈ლ ბზ., ლნტ. -იშ, -ა̈რ ეშკ., ბქ.), **ზე̄რდ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ყველის საწური, ჩეჩო. მგ̄შგიდ ზერდ ა̈ნკიდ (ბზ.) — მწველავმა ჩეჩო აიღო. მეჩი ფურა ლახჷათეე. განგალ ქიჷა ზერდათეე (ჰოჲზ. 264) — ბებერი ძროხა — სამოვარ მიაბი. ვეებერთელა ყველის კვერი — ზერდაში (ჩეჩოში). კნინ. **ზერდო̄ლ** ბზ., **ზე̄რდო̄ლ** ლშხ., **ზერდილდ** ბქ. ლნტ. ზე̄რდო̄ლ შდიხგ̄ნდი კჷედ-

ლი ტკიცარხენქა ისყი (ლშ. 7) — ჩერო თხილის წნელის ტკეჩისაგან კეთდება.

ზესხ, ზესხრა იგივეა, რაც **ზäსხუ.**

ზექ (-იშ, -äრ; მრ. ზექს||ზაქუ ბზ., ზაქუემ. ზექäრ; მრ. ზექს||ზაქუ ბქ., -იშ, -არ ლშხ., -იშ, -äრ ლნტ.) — 1. შემა. დäუს ზექი ხორეუ ხოგ ყორყენ (ბზ. 320) — დევს კარზე შემის გროვა უდგას. მახაყი ნაქაჩუ ზაქუ ხოჩამ ესერ ხებიდ (ანდ.) — ახალ მოვარეზე მოჭრილ შემას კარგად ეკიდებაო. ზექდ ხუიჯმარიდ წიფრას (ლშ. 2) — შემად წიფელას ვხმარობთ. ეშხუ ლäდეღ დენა ადაუზებ ზექხო (ლნტ. 247) — ერთ დღეს გოგო შემამე გააგმავრეს. ხორეუს ხაგäმდახ ზექმიშე (ჰოეზ. 76) — გროვას ადგამდნენ შემისა. 2. ბზ., ლშხ. — ხე. [ეჯნემდ] ჩუ ხაძგერ ყიაჩუ ქაქუშ გუეში ზექი ყოშ (ბზ. 308) — იმან ყელში ფაფით სავსე ხის კოვზი აძგერა.

ზექäდ (-იშ, -ქადäრ) ბზ., **ზექä** (-ქäშ, -ქოლ) ბქ. — სითხის საწყაო შვიდლიტრიანი კოკა. ეშხუ ზექä არäყს [äდასგუნ] (ბქ. 123) — ერთი შვიდლიტრიან კოკა არაყს წაიღებდნენ.

ზექ-მგხირ (-ხრიშ, -რäრ) ბქ. — შემაკვარი. ეჩქად ზექ-მგხრიშ მგმარე მიჩას ხეშდაბ (ბქ. 300) — მანამდე შემა-კვარის დამამზადებელი თავისას აკეთებდა.

ზექრა (-რäშ. -რäლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ., -რäშ, -რელ ლშხ., -რäდშ, -რäლ ლნტ.) — ძელური. დäუდ ჟäხბიდნე ზექრას (ბზ. 312) — დევმა ძელურს (ცეცხლი) წაუკიდა. კნინ. — **ზექრäლ** ბზ., **ზექრგლდ** ლნტ. მäდილ ჯერახ. ზექრäლ ნოსäშშიხად! (ბზ. 166) — მადლიმც გექნებათ, ძელური არ დამიწვათ!

ზეწარ, ზეწäრ იგივეა, რაც **ძეწäრ.**

ზერდ იგივეა, რაც **ზერდ.**

ზი (—, ზგსდäნ||ზგსდäნდა; ზგსდäნდედს ბზ., —, ზგსდäნ||ზგსდäნ; ზუგსდეს ბქ.), **ლგზ, ლგდ** (—, ლგზდა||ლგდდა; ზგსდეს) ლნტ., გრდუვ. — ძევს, დევს. სგäთჯედგნხ იმგäა ბეჟან ზგსდა (ბქ. 164) — მივიდნენ, სადაც (მჭედარი) ბეჟანი იდეა. დაბისგა ზი ხოშა ბäჩ (ბქ.) — ყანაში დიდი ქვა დევს. ხოლა ლუაყარე ტუბას ზგსდäნდახ (ჰოეზ. 6) — ცუდი ვაჟები ხევში ეყარნენ (იდვნენ).

ზითუნახäუ იგივეა, რაც **ზეთუნახäუ.**

ზითუნახäუ იგივეა, რაც **ზეთუნახäუ.**

ზითჯäრ იგივეა, რაც **ზეთჯäრ.**

ზირäბ (-იშ, —) ზს., **ზირაბ** ლნტ., **ზირებ** ლშხ. — მიარება. ლეგმერდა ზირäბ ხაკუჩდა (ბზ.) — ავადმყოფს მიარება უნდოდა. გადატ. ლეზობ ზირäბდუ აჯჩგდა (ბზ.) — საჭმელი მიარებადამც გაგხდომოდეს! (წყევლაა).

ზისყ იგივეა, რაც **ზგსყ.**

ზისხ (-იშ, —) — სისხლი. ლიც ზისხდ ესსიპდა (ბზ. 399) — წყალი სისხლად იქცა. ლუäშäრს... თუეფიშ ნäყირქა ზისხ ყი ხალფახ (ბქ. 84) — ჯიხვებს თოფის მონარტყამზე სისხლი აცხიათ. დäუდ ლახობინე ზისხს ლითრე (ლნტ. 305) — დევმა სისხლს სმა დაუწყო. ზისხ ესოზი წგრნი-ყუითელ (ჰოეზ. 78) — სისხლი სდის წითელ-ყვითელი.

ზისხäრ (-იშ, -ხäრäლ) ბზ., **ზისხäრ** (-ხარუ ბქ., -ხარäლ ლნტ.), **ზისხäრ** (-იშ||-აშ, -ალ) ლშხ. — სისხლიანი. [ჭყინტს] ჩოთბარäლა ზისხäრ... ტოტარ (ლშხ. 72) — ბიჭს სისხლიანი ხელები დაუბანია. [დედედ] ჟäნკიდ ზისხäრ პლატუკ ი ქა ხäწუენე (ლნტ. 242) — დედამ სისხლიანი ცხვირსახოცი აიღო და უჩვენა.

ზისხორა (-რäშ, -რäლ ბზ., -რäშ, -რელ ლშხ.), **ზისხორა** (-რäშ, -როლ ბქ., -რäდშ. -რäლ ლნტ.) — მისხორა (ღორის სისხლისა და ბადექონისაგან დამზადებული ძეხვი). [ეჯნემდ] მიჩა ხახუ მäნკუი ზისხორა ათბე (ბზ. 335) — იმან თავის ცოლს ჯერ მისხორა შეაბა. ჭიდიშ სგäშირს ზისხორად äსყიხ (ბქ. 77) — ბურვაკის მივნეულობას მისხორად აკეთებენ. ზისხორა ლოქ ლäდბე ყიაქა (ლნტ. 236) — მისხორა შეიბი ყელმეო.

ზიჯ (-იშ, -არ ლშხ., -იშ||-ეშ, -äრ ლნტ.) — ტომარა. სკასოსყახ ეშმინს მინე ხიბäკ ზიჯისა (ლნტ. 284) — იმათ თავიანთი ბარგი ტომარაში ჩაუწყვიათ. ალ მარე ზიჯხოისკა äმეჩედლი სკა (ლნტ. 80) — ეს კაცი ტომარაში ჩამძვრალა (ჩასულა). იხ. ჟäჯ.

ზირებ იგივეა, რაც **ზირäბ.**

ზობäდ (-ბäიშ, -äრ||-ბäრ) ბზ., **ზობად**

(-ბა̄ჲშ, -არ||-ბე̄ლ) ლშხ., **ზობა̈** (-ჲშ, -ბა̈უ ბქ., -ბა̈რ ლნტ.) — ღორმუცელა („ჭამია"). ეჯა ზობა̈ჲ მა̄რე ლი (ბზ.) — ის ღორმუცელა კაცია. ზობა̈ს კარქა̈ ესერ ხოჩა (ანდ.) — მჭამელს („ჭამიას") მშოენელი სჯობიაო. **შიხი ზობაჲ!** (ლშხ.) — ნახშირის მჭამელო! ბზ. გადატ. — მფლანგველი. იმჟი თეთრი ზობა̈ჲ მა̄რე ხი! (ბზ.) — ფულის როგორი მფლანგველი კაცი ხარ!

ზომხა (-ხა̈შ, — ბზ., -ხა̄ჲშ, — ლშხ.) — ახალი წელი. ზომხა ა̈გის ა̈თჳრგჰედ (ბზ.) — ახალი წელი შინ გაეითენეთ. მგლა̄შხ მა̄რე ზომხა̄შდ მუჷღორნეშ ხემა̄რა̄ლ (ლშხ.) — ლაშხელი კაცი საახალწლოდ შემოდგომიდანვე ემზადება. იხ. **ზა̈ჲმახე.**

ზომხჲე̄რ (-იშ, —) ბზ., ლშხ. — ახალი წლის დღეები. ხოჩა ზომხჲე̄რ გჳა̄დ (ბზ.) — კარგი ახალი წლის დღეები გქონდა. ჩიგარ ხოჩა გჳჟი ხეკჳეს ხა̄რდე ზომხჲერ (ლშხ. 17) — ახალი წლის დღეებში ყოველითვის კარგ გუნებაზე უნდა იყო. საციქჳჲ ლიჳდი̄ მა̄ შიდ ზომხჲერ (ლშხ. 17) — საციქველის მიცემაც არ შეიძლება ახალი წლის დღეებში.

ზუგჳ, ზჳიგჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ.), **ზუგჳ** (-არ) ლშხ. — ბორცვი, ბექობი. როსტომდ ჟა̈ნშჳემ აშხჳ ზუგჳჟი̄ნ (ბზ. 240) — როსტომმა ერთ ბორცვზე შეისვენა. ალე მაგ მა̄რე̄მი ნადე̄ს ბეჩს ძღგდ ქჵლთხი ზუგჳ ახფასე̄ნა (ლშხ. 50) — ამდენი ადამიანის მიერ დადებული ქვისაგან ძალზე მაღალი ბორცვი ვამოსულა.

ზუმ-ზუმშჳ იგივეა, რაც **ზგმ-ზგმშჳ.**

ზუმშჳ იგივეა, რაც **ზგმშჳ.**

ზუნტი იგივეა, რაც **ზჳნტუ.**

ზუნტუ იგივეა, რაც **ზჳნტუ.**

ზურა̈ჲ (-რა̈იშ, -რჲა̈ლ) ბზ., **ზურაჲ** (-რა̄ჲშ, -რიალ) ლშხ., **ზურა̈** (-რა̈იშ, -რა̈უ ბქ., -ჲშ, -რაა̈ლ ლნტ.) — ნერბი (დედალი ცხვარი ან თხა). გიერგს ზურჲა̈ლ თჳეთნა̈ლ ხორი (ბზ.) — გიორგის თეთრი ნერბები ჰყავს.

ზურა̄ლ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ||-ელა̈ლ ბზ., -აშ||იშ, -ე̄ლ ლშხ.), **ზურალ** (-ა̈შ||-იშ, -რელა̈ლ) ლნტ. — ქალი. მეჩი ზურა̄ლს ლუღჳინ ფირჳ ხაყა (ბზ. 413) — მოხუც ქალს ხბოიანი ძროხა ჰყავს. ბეფშს ი ზურალს ხოჩა ჟეღ დემ ესერ ხეჰეჳ (ანდ.) — ბავშვსა და ქალს კარგი ძაღლი არ შეუყვესო. ჰყინტდ ჩა̈სწჳენე მუგჳანი ზურალ (ლნტ.) — ბიჭმა მტირალი ქალი დაიჩახა. ეშხჳი ზურა̄ლ მო̄ზნა̈ნდ ემცჳირხ (ჰოჳ. 30) — ერთი ქალი მიმელელად დამიტოვეს. კნინ. **ზურა̄ლგდ, ზურა̄ლიდ** ბზ., **ზურა̄ლო̄ლ** ლშხ., **ზურლიდ** ბქ., **ზურალგდ** ლნტ. ეჯ ზურა̄ლო̄ლა ჲეზჳმგყ ლჷგა̄ნდა საყდარ (ლშხ. 63) — იმ ქალის ეზოსთან ეკლესია იდგა. [ჯე] ქჳრიჳ ზურალგდს ლოქ ახოყიდა (ლნტ. 289) — ის ქვრივ ქალს უყიდიაო.

ზურა̄ლმა̄რე (-რე̄შ||-რე̄მიშ. -რა̈̄ლ ბზ.. -რე̄შ||-რე̄მიშ, -რა̄ლ||-რე̄ლ ლშხ.), **ზურალმარე/მა̈რე** ლხმ. (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ||-რემიშ. -რა̈ლ ლნტ.) — დედაკაცი. ზურა̄ლმა̄რა̈̄ლ ლაფა̈ცხს ესფხა̈ჟხ (ბზ.) — დედაკაცები საფარცხავს მოედენენ. [ძაძუ] ხოჩა მჷთი ზურალმარე ლი (ბქ. 230) — ძალიან კარგი მომკელი დედაკაცია.

ზურგელ იგივეა, რაც **ზურგჳეჳილ.**

ზურგეჳილ იგივეა, რაც **ზურგჳეჳილ.**

ზურგიელ იგივეა, რაც **ზურგჳეჳილ.**

ზურგჳეჳილ (-ა̈შ||-იშ. -ლა̈რ) ბზ., **ზურგელ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ზურგიელ** (-იშ. -ლარ) ლშხ., **ზურგეჳილ** (-ა̈შ||-იშ. ა̈რ||-ა̈ლ) ლნტ. — ხერხემალი. ზურგჳეჳილი ჯიჯჳ (ბზ.) — ხერხემლის ძვალი. იხ. **შიყრა.**

ზურჩია (-ჩია̈̄შ, -ჩია̈̄ლ ბზ., -ჩია̄შ. -ჩიე̄ლ ლშხ.) — ვუჩი, მუზარადი. თხუმას ესჳგემნე ზურჩიას (ჰოჳ. 136) — თავზე დაეხურაე (დაეიდგამ) ვუჩს.

ზულჳა იგივეა, რაც **ძულჳა.**

ზუჰე (-ჰემ. -ჰოლ ბქ., -ჲშ, -ჰა̈რ ლნტ.) — კაცის მოხრილი მხარი. ა̈მის ხოჩამდ ქატაპეხ ი ზუჰე ხაშხა (ბქ. 229) — ამას კარგად გაუღლიან და „ზუჰე" ეწოდება.

ზჳნტუ (-ჳე̄შ, -ა̈რ ბზ., -ტჳშ. -არ ლშხ.). **ზუნტი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ზუნტუ** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — ვლმარტლი. მიშგუ მუდ იცხი გა̈ნჟი ზჳნტუ ალა̈ჯ (ბზ.) — მამაჩემმა მხლის ჯვერდით ვლმარტლი დარგო.

ზჳერ (-იშ) — ლნტ. სამსხვერპლო შე-

საწირი (სასმელ-საჭმელი...). ჰყჷნტა̈რს... აჷზის ა̈გიხო ზჷერი ლა̈ზჷერიდ — ალეს ზორობ ხაჯახა (ლნტ. 65) — ბიჭებს აგზავნიან სახლებში შესაწირავის შესაკრებად — ამას მორობას ეძახიან.

ზჷიგჷ იგივეა, რაც **ზჷგჷ**.

ზჷგჷრ (-გრიშ, -გრა̈ლ) ბზ., **ზეგჷრ** (-გრიშ, -გრა̈რ) ბქ., **ზეგირ** (-გრიშ, -გრა̈რ) ლხმ. — სახურავის თავი. ალის ყა̈რა̈შ ზეგჷრეჲ ესერ ოხსკინა (ბქ. 311) — ის სახურავის თავზე ამომხტარაო.

ზჷთ იგივეა, რაც **ბზით**.

ზჷთჯა̈რ იგივეა, რაც **ზეთჯარ**.

ზჷმა̈რ იგივეა, რაც **ზჷმრა̈̄ლ**.

ზჷმა̄რ იგივეა, რაც **ზჷმრა̈̄ლ**.

ზჷმ-ზჷმშჷ, ზჷმ-ზჷმშჷ ბზ., **ზჷმ-ზჷმჟი** ბქ., ლნტ., **ზჷმ-ზჷმშჷ** ბქ., **ზჷმ-ზჷმშ** ლშხ., ლნტ., ზმნს. — ცოტ-ცოტათი, თანდათანობით. [ალჲა̈რს] ოხბინახ ზჷმ-ზჷმჟი ნენჩა̈შ ლიქჩე (ბქ. 226) — ამათ ცოტ-ცოტათი ტყის ჭრა დაუწყიათ.

ზჷმრა̈̄ლ (-იშ, -რა̄ლა̈რ) ბზ., **ზჷმა̈რ** (-იშ, -მარა̈ლ) ბქ., ლნტ., **ზჷმა̄რ** (-იშ‖-აშ, -ალ) ლშხ. 1. ზომიერი. ქოქო̄დილარ ხოჩა ლიხ. ზჷმა̄რ ტანად (ლშხ.) — სოკოები კარგები არიან, ტანად ზომიერი. 2. მომცრო. აშხჷ ლა̈დღი ნაჭა̈მჷს ჲო̄რი ზჷმრა̈̄ლ სა̈ჷ გარ ახფასე (ბზ.) — ერთი დღის ნაიბი მხოლოდ ორი მომცრო მარხილი გამოუვიდა. **ზჷმა̈̄რდ** ბზ., **ზჷმა̈რდ** ბქ., ლნტ., **ზჷმა̄რდ** ლშხ., ზმნს. — ზომიერად. [ფექს] სკა ხჷეჩოდ ზჷმა̈რდ ჯიმს (ლნტ. 33) — ფქვილს ზომიერად ვუკეთებთ მარილს.

ზჷმშ⌈ჷ⌉ ბზ., ქს., **ზჷმშჷ** ჩს., ზმნს. — ოდნავ, ცოტათი. ლჷფხჷთე კუმა̈შს ზჷმშჷ გარ ა̈დჲა̈რნეხ (ბზ.) — გაზაფხულისაკენ საქონელს ცოტათიღა აჭმევენ. დეშდჷე ნიჷრა... ზჷმშჷ ხოშჷლჷელ ლი (ლშხ., ხორ. 24) — დათვის ნიორი ოდნავ უფრო დიდია. ლიცს სკა ხჷეჩოდ ზჷმშ ჯიმს (ლნტ. 35) — წყალს ცოტა'თი' მარილს ვუზამთ.

ზჷნე[1] (-ნე̄მიშ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — ზნე, ჩვეულება. თა̈̄მბის ჩიგარ ხოჩა ზჷნე̄მი ჩა̈̄ჲ ხეყა̈̄დ (ბზ.) — თამბის ყოველთვის კარგი ზნის ცხენი ჰყავდა.

ზჷნე[2] (-ნემ, -ნოლ) ბქ. — წვენი. ლებია̈შ ზჷნე ჩჷ ნომ' აზგდეს! (ბქ.) — ლობიოს წვენი არ დალევაროს!

ზჷნთხ (-იშ -ა̈რ ჩს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — შვრია. ზჷნთხს აკლა̈ჷიხ (ბზ. 54) — შვრიას ლეწავენ. ლალა̈შიდ: კჷეცან, ზჷნთხს (ბქ. 225) — ვთესავთ: პურს, შვრიას. შალჷა ზჷნთხისგა̈ ა̈თპაჲ (ბქ. 18) — შალვა შვრიის ნათესებში დაიმალა. [ზჷნთხს] არაყდ ასყიხ (ლშხ., ხორ. 9) — შვრიას არყად ხდიან (აკეთებენ).

ზჷსდა̈ნ იხ. **ზი**.

ზჷსდა̈ნდა იხ. **ზი**.

ზჷსკი (ხოზჷსკა, მაზჷსკე ჩს., ზჷსკია̄რა ლშხ., ზჷსკიარა ლნტ.) — მშრალი. ლალიდ ბეფშჷს ზჷსკი ლერქჷა̈ლ სგა ლახქჷა̄ლე (ბზ.) — ლალიმ ბავშვს მშრალი სამოსი ჩააცვა. ზჷსკი გიმარ... ბჷლჷი̄რს ფჷშჷდე⌈ხ⌉ (ლშხ. ხორ. 17) — მშრალი მიწა მტვერს უშვებს. გადატ. **ზჷსკი-ფჷკჷიდ დაგრა** (ბზ.) — ჯავრით შეწუხება, ჯავრისაგან სიკვდილი („მშრალად" სიკვდილი).

ზჷსყ (-იშ, -ა̈რ) ჩს., ლნტ., **ზისყ** (-არ) ლშხ. — რწყილი. ზჷსყა̈რ ესერ ა̈რიხ მა̄ მინეშმჷყ? (ბზ. 29) — რწყილები არიან თუ არა თქვენთანო? დესა ლოქ ხოჯეფახჷ მიჩა̈შჷდ ზჷსყა̈რს? (ლნტ. 274) — შენთვის რწყილებს არ უკბენიათო? გადატ. **ზჷსყიშ თერა̈რ!** (ლხმ.) — წვრილთვალება! (ლანძღვაა!).

ზჷსყარა იხ. **ზჷსყი**.

ზჷსყა̈̄რ (-იშ, -ყა̄რა̈ლ) ბზ., **ზჷსყა̈რ** (-ყარა̈რ) ბქ., **ზჷსყა̄რ** (-ალ) ლშხ. — რწყილიანი. ...მაგ ზჷსყარჷ! (პოეზ. 204) — ყველა რწყილიანები!

ზჷსყი (ხოზჷსყა, მა̈ზჷსყე ჩს., ხოზჷსყა, ზჷსყია̄რა ლშხ., ხოზჷსყა, ზჷსყარა, ზჷსყიარა ლნტ.) — ნედლი. ზჷსყი ზექს ხოლა̄მდ ხებდინი (ბზ.) — ნედლ შეშას ცუდად ეკიდება. [ბეფშჷს] უცხრაშ ზჷსყი ფაჷს ხასგჷრეხ (ბქ. 6) — ბავშვს მსხლის ნედლ ჯოხზე შესვამენ. ალ ბალახს... ზჷსყის მა̄ჲთჷა̄ ჟაგარდ იჯმარიხ (ლშხ., ხორ. 34) — ამ ბალახს ნედლს სისხლის წამლად ხმარობენ. ზჷსყიჟი მა̈რჯილი

ლისყედს მӓდ ხაყა (ლნტ. 22) — ნედლი მასალისაგან (ნედლზე) მარხილის გაკეთება არ შეიძლება. ხოზგსყა ფიცӓრ ჩუ ლეფრე ლი (ლნტ.) — უფრო ნედლი ფიცარი გასახმობია.

ზგსყˁიˀარა იხ. **ზგსყი.**

თ

-თ იხ. **-თე**[1]

თაბჷ იგივეა, რაც **თა̄ბჷ.**

თაგ-თაგდ ბქ., ლნტ., ზ მ ნ ზ. — აქა-იქ; მე-ჩხრად. ითქა̈რ თაგ-თაგდ ზიჴ ლგჷა̈ნისგა (ბქ.) — ხნულში მარცვლები აქა-იქაა.

თათრჷლაჲ (-ლა̄ჲშ, -ლე̄ლ) ლშხ., **თათრჷლა** (-ლა̈ჲშ, -ლა̈ლ) ლნტ. — თათრუ-ლა (გოგრის ჯიშია). თათრჷლაჲ დეცე ფერი მჷრგჷალ კჷახნესჷ ლი (ლშხ., ხორ. 9) — თათრულა ცისფერი მრგვალი გოგრაა.

თალ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -აშ||-იშ, -არ ლშხ.) — სოლი. [ამირდ] თალ ოთსჷე (ბზ. 189) — ამირმა სოლი ჩაურჭო. [ნაღჷჟურდ] ნა̈ბიჭკჷ ლექჷა თალ ხაჭიდ (ბქ. 254) — ბიჭმა ნახეთქში სოლი ჩაარჭო (ჩაარტყა). თალა̈ლ ლოქ მა̈დ ხჷღჷა (ლნტ. 171) — სოლები არ მაქვსო

თალა̄ფვა (-ფვა̈შ, -ფვა̈ლ ბზ., -ფვა̄შ, -ფვე̄ლ ლშხ.), **თანაფვა** (-ფვა̈შ, -ფვოლ) ბქ., **თალაფვა** (-ფვა̈ჲშ, -ფვა̈ლ) ლნტ. — წამწამი. ეჯ დი̄ნას მეშხე თალა̄ფვა̈ლ ხა̄რ (ბზ.) — იმ გოგოს შავი წამწამები აქვს. ლერთენ თალაფვა ლიფარ-თხალის ლა̈ჯბინე (ლნტ. 78) — მარცხენა თვა-ლი (წამწამი) თამაშს დაგიწყებს. კ ნ ი ნ. **თა-ლა̄ფვოლ** ბზ., **თანაფვოლ** ბქ., **თალა̄ფვო̄ლ** ლშხ., **თალაფვოლ** ლნტ.

თამა̈შდ იგივეა, რაც **თა̄მა̈შდ.**

თამ-თამა̈შდ იგივეა, რაც **თა̄მა̈შდ.**

თამფვა ცა̄შ იგივეა, რაც **თანფვა̈ ცა̈შ.**

თამფვერ იგივეა, რაც **თანფვიე̄რ.**

თამფვიერ იგივეა, რაც **თანფვიე̄რ.**

თამფვჲერ იგივეა, რაც **თანფვიე̄რ.**

თან[1] (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ. — ჯიში. ხოლა-შახ... ლებია ფიშირ თანა̈შ (ბქ. 281) — ბევრი ჯიშის ლობიო უთესიათ. ჷეთხმა̈ლ თანს ესერ ესჭიმ (ანდ.) — კვიცი გვარზე ხტისო (საქონელი ჯიშს მიჰყვებაო). **თან ლიკედ** — გადაშენება, მოდგმის მოსპობა.

თან[2] იხ. **თე.**

თანაფვ (-ა̈შ||-ნფვა̈შ, — ზს., -ნფვაშ, — ლშხ., -ა̈შ, — ლნტ.) — აღდგომა. თანაფვ სგჷებ-ნე ლადა̈ლ მიჩა დი ლა̈ხჭჷედდა [ჭყინტს] (ბზ. 407) — აღდგომის წინა დღეს დედამისი ბიჭს შეეკითხა. ანჭად თანაფვ (ბქ. 10) — მოვი-და აღდგომა. ამის ჭჷდეჴ ლა̄შხარ... თამფვა ცა̄შ (ლშხ., ხორ. 6) — ლაშხელებს ეს აღდგომის ხუთშაბათს მოაქვთ. თანფვა̈ დო̈შდიშ (ზს., ლნტ.) — აღდგომის ორშაბათი.

თანაფვა იგივეა, რაც **თალა̄ფვა.**

თანაფვიერ იგივეა, რაც **თანფვიე̄რ.**

თანაფვო̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **თანფვჷლ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ეთნ. — შალის ძაფი (იბამდნენ მაჯაზე ან წვივზე აღდგომის ხუთშა-ბათს). ჲერხი ალ თანაფვო̄ლა̈რს ზაჷ ქა დე̄მ იფვშგეჴ (ბზ. 19) — ზოგი ამ შალის ძაფს წლის მანძილზე არ შეიხსნის.

თანაფვჷლ იგივეა, რაც **თანაფვო̄ლ.**

თანა̈ლ (-იშ||-ნლიშ, -ნლა̈რ ბზ., ბჟ. -იშ. -ნალა̈რ ლნტ.), **თანლი** (ა̈შ, -ლა̈რ) ბქ., **თანალ** (-იშ||-ნლიშ, -ნლარ) ლშხ., — უღელტეხილი. აშხჷეინ ესნა̈რ ჷშგჷლა̈რ თანა̈ლს ანღრიჴ (ბზ. 53) — უშგულელები ერთხელ თურმე უღელტეხილზე მოდიან. [ალჲა̈რ] აჩადხ ჷეგ-მა̈შ თანა̈ლს (ბქ. 14) — ესენი ქეგემის უღელტე-ხილზე წავიდნენ. ათხე სტა̄რჷნი̄ში თანალს ლეჩხჷმარ ჯჷარი თანალს ხაჴლეჴ (ლშხ. 50) — ახლა სტარვნიშის უღელტეხილს ლეჩხუმლე-ბი ჯერის უღელტეხილს ეძახიან. ჩჷბე შჷა̈ნხო ჷიბე შჷა̈ნხენქა ჭედენდახ ლატფა̈რი თანა̈ლ-ხენ (ლნტ. 6) — ქვემო სვანეთში ზემო სვანეთი-

დან ლატფარის უღელტეხილით გადმოდიოდნენ.

თანნა̈თსაჳ (-იშ, —) ბქ. — ჯიში და ნათესაობა. მალატ ესერ ლაშყჳაყშჳ ლგმარ ი თანნა̈თსა̈ჳ — ლა̈ფირიშჳ (ანდ.) — სიყვარული მიეიწყებით ყოფილა და ჯიშ-ნათესაობა — დაშლითო. იხ. **ნა̄̈თი-ნათესაჳ**.

თანჳ იხ. **თე**.

თანფა̈ (ხოშა) ცა̄̈შ (-იშ, —) ბზ., **თანფა̈ ცა̈შ** ბქ., ლნტ., **თამფა ცა̄შ** ლშხ. — აღდგომის (დიდი) ხუთშაბათი. თანფა̈ ცა̄̈ლადღი ნა̈მზგრ ესერჳ ლი მინე მაშედ (ბზ.) — დიდი ხუთშაბათის დღის ლოცვა შეგვეწიოთო (იყოს თქვენი მაშველიო). ზურალე̄ლ თამფა ცა̄შ უშკუბარდ ჰგდეხ ნიცს (ლშხ.) — ქალებს აღდგომის ხუთშაბათს ხმაამოუღებლად მოაქვთ წყალი.

თანფიე̄რ, თანფჷე̄რ (-იშ, —) ბზ., **თანფიერ, თამფიერ, თამფერ** ბქ., **თამფიერ, თამფჷერ** ლშხ., **თანაფიერ** ლნტ. — აღდგომის კვირა (შეიდი დღე). სკარობჟი თამფიერ ჩიგარ ხოშა ნაღალდ „ქრისტე ადგას" ყჷლეხ (ლშხ. 25) — აღდგომის დღეობის ერთად გადახდისას ყოველივის „ქრისტე აღდგას" ამბობენ.

თანლი იგივეა, რაც **თანა̈ლ**.

თას იგივეა, რაც **თა̈ს**.

თასმა იგივეა, რაც **თა̄სმა**.

თაჳა̈რ[1] (-ჳრიშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **თაჳარ** (-იშ, —) ლშხ. — მთავარი. თაჳა̈რ დი̄კჳენ (ბზ.) — მთავარდიაკონი.

თაჳა̈რ[2] (-ჳრიშ, -ჳრა̈რ ზს., -იშ, -ჳარა̈ლ) ლნტ., **თაჳარ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — მოზრდილი. ეჯჷა̈რდ თაჳა̈რ ყინალ ოთძიჰხ ნაქა̄მჳა̈რს (ბზ.) — იმათ სტუმრებს მოზრდილი ბატკანი დაუკლეს.

თაჳკა̈ც[1] (-იშ, -კაცა̈რ) ზს., ლნტ., **თაჳკაც** (-იშ, -არ) ლშხ. — თავკაცი, წინამძღოლი. თაჳკა̈ც ჲა̈რ ჯაყახ? (ლნტ.) — თავკაცი ვინ გყავთ?

თაჳკა̈ც[2] (-იშ, -კაცა̈რ) ზს. — უშვილო. ელისა თაჳკა̈ც ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ელისა უშვილო ქალია.

თაშ იგივეა, რაც **თა̈შ**.

თაშა̄̈რ (-იშ, -შა̄რა̄̈ლ) ბზ., **თაშა̄რ** (-იშ, -ა̄ლ) ლშხ., **თაშა̈რ** (-იშ, -შარა̈ლ) ლნტ. — ყველიანი პური, ხაჭაპური. თაშა̄̈რ გუნ მალა̈ტ (ბზ.) — ხაჭაპური ძალიან მიყვარს. ზურა̄ლე̄ლს მგნაყ ხელჳე̄ნიხ... თაშა̄რალ (ლშხ. 28) — ქალებს ხაჭაპურები გამომცხვარი ექნებათ. [დედედ] ქანანა̈ყე თაშა̈რ... (ლნტ. 312) — დედამ ხაჭაპური გამოაცხო. იხ. **ქუთ**.

თაშმგჯაბ იგივეა, რაც **თა̈შმგჯა̈ბ**.

თაშორა იგივეა, რაც **თაშგ̄რა**.

თაშო̄რა იგივეა, რაც **თაშგ̄რა**.

თაშგ̄რა (-რა̄̈შ, —) ბზ., **თა̈შგრა** (-რა̈შ, —) ბქ., **თაშო̄რა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **თაშორა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — ყველეული. ამჟი გარგლა ხაზნახ ზურა̄ლე̄ლს... თაშო̄რა̄ ლაღჳჭარა̄ლჟი (ლშხ. 8) — ყველეულით ვაჭრობისას ქალებს ასეთი ლაპარაკი სჩვევიათ.

თახა̈შ (-იშ‖-ხშიშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **თახაშ** (-იშ, —) ლშხ. — სამშაბათი. განცხდა̈ბ ლიზ... თახა̈ ლადელ (ბზ. 12) — გაცხადება (რელიგ. დღესასწ.) არის სამშაბათ დღეს. თახა ლადელ ლირჰა̈ლდ ჟი მეჩდე ხჳა̈სჳდ ლა̈კცურია̈შ თხუმთეჟი (ბქ. 206) — სამშაბათ დღეს გათენებამდე ჭიუხის თავამდე ვიყავით ასული. თახაშ ლოქ იმლა მო̄დ ემჰედე̄ლი? (ლშხ. 60) — სამშაბათს რატომ არ მოხველიო?

თა̈კჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **თეკჳ** (-იშ, -არ) ლშხ. — თოკი. მა̄რე ჩილადელ თა̈კჳს აშდრა̈ნდა (ბზ. 170) — კაცი ყოველდღე თოკს გრეხდა. დაგრას ჯედი თა̈კჳ მოდმ' ესერ ხა̈ბ (ანდ.) — სიკვდილს გრძელი თოკი არ აბიაო. ჲესი-ჲეს თეკჳშ ლებემდ ჰედნი მა̄რე (ლშხ. 93) — ადამიანი ზოგჯერ თოკით დასაბმელი ხდება. თა̈კჳ ლახობახ ბერიბეჟანა̈ჲშდ (ლნტ. 138) — ბერიბეჟანისათვის თოკი შეუბამთ. თა̈კჳა̈რ ამნოჳშჳ ესჳიჰკჳერ ბა̄ზი (ჰოჯზ. 92) — ამალამ თოკები ამით დავიწყვიტე. კნინ. **თეკჳლ, თეკჳლი̄ლ** (ლშხ.). ეჯის ხაბ ბგგი ნეცინ თეკჳლი̄ლ (ლშხ. 6) — იმას მაგარი წვრილი თოკი აბია.

თა̈მნ, თა̈მ იგივეა, რაც **თა̄̈ჳნ**.

თა̈რ იგივეა, რაც **თა̄̈რ**.

თა̈რგლეზერ იგივეა, რაც **თა̄რინგზელ**.

თა̈რიგლეზერ იგივეა, რაც **თა̄რინგზელ.**

თა̈ს (-იშ, -თასა̈რ) ზს., ლნტ., **თას** (-არ) ლშხ. — თასი. [ეჯჲა̈რს] ქოხჴიდხ... ჲორი თასა̈რ (ბზ. 217) — იმათ გამოუტანეს ორი თასი. ჟერს ხეჩდახ... ჟარჩხლიშ ი ოქრეშ თასა̈რ (ბქ. 195) — მიწას ურევია ვერცხლისა და ოქროს თასები. ჩხერჲალაჲ მიჩა თასარე (ლშხ. 27) — ჩხრიალა მისი თასები.

თა̈ჟდებ იგივეა, რაც **თა̄სდჟებ.**

თა̈ჟითალ'ჟი' იგივეა, რაც **თითო̄ლაჟი.**

თა̈ჟირ, თეჟრ (-იშ||-ჟრიშ, -ა̈ლ||-ჟრა̈ლ) ზს., **თა̈ჟრა̈ჲ** (-რა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **თეჟრ** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ბრმა, უსინათლო, უთვალო. თა̈ჟირ მა̈რე ანჭომე (ბზ. 423) — ბრმა კაცი მორბის. თეჟრიშჟ ლა̈დეღი ლეთ ესერ ლი (ანდ.) — ბრმისათვის დღეც ღამე არისო. გადატ. ზურა̈ლს თეჟრ იღბალ ეთთხანა̈ნ (ლშხ.) — ქალს ცუდი (უთვალო) ბედი შეხვდა.

თა̈ჟნ იგივეა, რაც **თა̄ჟნ.**

თა̈ჟრა̈ჲ იგივეა, რაც **თა̈ჟირ.**

თა̈ჟსდებ იგივეა, რაც **თა̄სდჟებ.**

თა̈შ (-იშ ბქ., თაშჟემ, თაშა̈რ) ზს., ლნტ., **თაშ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ყველი. [კესა̈რდ] მიჩა ჟა̈ზრა̈ლს... ჟ'ახტყაბჟნე ფხულა̈რჟი თა̈შ (ბზ. 319) — კეისარმა თავის ვეზირებს თითებზე ყველი შეაწვეეინა. გაგა̈ს გაგ ესერ ხა̈შყდენა ი თაშა̈ს — თა̈შ (ანდ.) — ფაფის მოყვარულს ფაფა ახსოვდა და ყველისას — ყველიო. ჩუ ინწჷგრდი თაშ (ლშხ.) — ყველი დაიწურება. თა̈შს მგჷელა̈დელ გარ ჰჟიდედ (ლნტ. 36) — ყველი მხოლოდ კვირას მოგვაქვს. კნინ. **თა̈შილდ** ზს., ლნტ., **თაშილ** ლშხ.

თა̈შმგჯა̈ბ (-იშ, -ჯაბა̈რ) ბზ., ლნტ., **თაშმგჯაბ** (-იშ, -არ) ლშხ. — თაშმუჯაბი („ყველმოხარშული") (ქერის, პურის ან სიმინდის ფქვილთან ერთად მოხარშული ახალი ყველი). თა̈შმგჯა̈ბდ ესერ გუხა̈რ (ბზ. 319) — თაშმუჯაბი მინდაო. ლეზჟებხენქა მეჟარ ხალა̈ტხ თა̈შმგჯა̈ბ (ლნტ. 7) — საჭმელებიდან ძალიან უყვართ თაშმუჯაბი.

თა̈შგრა იგივეა, რაც **თაშგრა.**

თა̄ბჟ (-ბჟიშ, — ბზ., -ბჟშ, — ლშხ.), **თაბჟ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. 1. ბოდიში. თა̄ბჟ ახა̄ქჟისჟნეხ (ლშხ.) — ბოდიში მოახდევინეს (ათქმევინეს). დენას თაბჟ ხადა ლექჟისკ (ლნტ.) — გოგოს ბოდიში უნდა მოეხადა (ჰქონდა სათქმელი). 2. თანხმობა. ეჯა ჩიმი თა̄ბჟს ხაყლე მა̈რა (ბზ.) — ის ყველაფრის თანხმობას ეუბნება კაცს.

თა̄მა̈შდ ბზ., **თამა̈შდ** ბქ., ლნტ., **თა̄მაშდ** ლშხ., ზმნს. — წყნარად, ნელა. **თა̄მა̈შ-თა̄მა̈შდ** ბზ., **თამ-თამა̈შდ** ბქ. — ნელ-ნელა. [ბეფშჟს] თა̄მა̈შდ ა̈ძცხჟნეხ (ბზ. 231) — ბავშვს ნელა აღვიძებენ. თამა̈შდ... რაგდი მა̈გ (ბქ. 75) — ყველა წყნარად ლაპარაკობს.

თა̄მა̈შ-თა̄მა̈შდ იგივეა, რაც **თა̄მა̈შდ.**

თა̄ჲსდობ იგივეა, რაც **თა̄სდჟებ.**

თა̄ჲსდობ იგივეა, რაც **თა̄სდჟებ.**

თა̄რიგზელ იგივეა, რაც **თა̄რინგზელ.**

თა̄რინგზელ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **თა̈რგლეზერ** ზს., **თა̄რი'ნ'გზელ, თა̄რინძელ** (-იშ||-აშ, -არ) ლშხ., **თა̈რიგზელ, თა̈რიგლეზერ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მთავარანგელოზი. ანჭა̈დხ... ჯგგრა̈გ, ბარბალ ი თა̄რინგზელ (ბზ. 332) — მოვიდნენ წმ. გიორგი, წმ. ბარბალე და მთავარანგელოზი. ხოშა ნაღალდ ღოლჲა̈ქარს ხოლგენიხ თა̄რინძელს (ლშხ. 10) — მთავარანგელოზს მეტწილად (შესაწირავად) ცხვრებს აღუთქვამენ. თარიგზელი ლაჴჟშ ლახჟს ლგგ (ლნტ. 95) — მთავარანგელოზის (სახელობის) ეკლესია მთაზე დგას.

თა̄სმა (-მა̈შ, -მა̈ლ) ბზ., **თასმა** (-მა̈შ, -მოლ ბქ., -მაშ, -მელ ლშხ., -მა̈ჲშ, -მა̈ლ ლნტ.) — თასმა. ბაჯჷდ თა̈კჟა̈ მგქაფ თა̄სმა ლახბე (ბზ.) — ბაჯუმ თოკის ნაცვლად თასმა შეაბა. [ჯაბჟრა̈რს] ჩუქა თასმოშჟ აშხტიხ (ბქ. 239) — ბანდულებს ქვემოდან თასმით წნავენ. კნინ. **თა̄სმო̄ლ** ბზ., **თასმო̄ლ** ლშხ. ეჯის ხაბ თასმო̄ლ (ლშხ. 6) — იმას თასმა აბია.

თა̄რ (-იშ, —) ბზ., **თა̈რ** ბქ., ლნტ., **თა̄რ** ლშხ. — ჩირქი, ბალღამი. ზურა̈ლს ლისჟხა̈ნქა თა̄რ ოხჴა̈დ (ბზ.) — ქალს ძუძუდან ჩირქი გამოუვიდა. ჰჟინტს თა̈რ ახოზი (ლნტ.) — ბიჭს ჩირქი სდის.

თა̄სდობ იგივეა, რაც **თა̄სდჟებ.**

თჳსდჳებ, თჳსჳდებ, თჳსდჵბ (-ჳბჲშ|| -ჳბიშ, —) ბზ., **თჲძსდებ** (-იშ, —) ბქ., **თჰძსდობ, თჰჳსდობ** ლშხ., **თჰჳსდებ, თჰჳდებ** ლნტ. — ფიცი, პირობის მიცემა (ხელის ჩამორთმევით); თაედები. ისგჳი მგჷრე ნჷრჳ ჰრი, ჳოდე სუმინ ქრისდჷ თჳსდჳებ დ'ჰკუში (ბზ. 64) — შენი მომრევი არავინ იყოს, ვიდრე სამჯერ ქრისტეს ფიცი არ გატეხოო. ალის თჲძსდებ ხარ ლუჰედ (ბქ. 104) — ამას პირობა აქვს მიცემული.

თჳსჳდებ იგივეა, რაც **თჳსდჳებ**.

თჰჳნ (-იშ, —) ბზ., **თჰმნ, თჰმ** ბქ., **თჰჳნ** ლშხ., **თჰჳნ** ლნტ. 1. თავნი. თჰჳნ ქალჰმო (ბზ.) — თავნი მომეცი. 2. მოგება. სი მჰმ ჯჰრ ლითჰლ თჰჳნ (ბზ.) — შენთვის გაყრა ხელსაყრელი არაა (მოგება არაა). თჰმნს ი კჳჰდს ლეშგიმ ესერ ხარ გჳილაჰჳდი (ანდ.) — მოგება და ზარალი ბოლოს გაივლებაო.

-თე (-თ) 1. თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი -ზე. ხჰლხ ...ხოსპახ ლიცს გჰნთე (ბზ. 33) — ხალხი წყალს გვერდზე აგდებდა (უგდებდა). 2. თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი -ში. სგაჳ მეჩდელხი არცხელათე (ჰოჲზ. 126) — შესულხარ არცხელში. 3. თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი -თან. ასლამაზ ბაპთე ჰმჩედლი (ჰოჲზ. 134) — ასლამაზი მღვდელთან წასულა. 4. თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი -კენ. ლჰხჳსგიდად ლახჳჰრთე (ბზ. 33) — გავიხედეთ მთებისაკენ. ყარაბახგლდდ ჳისგჳ ჩუქჳჰნთ' ჰნრგხნე (ბზ. 402) — ყარაბახულმა ვაშლი ძირს ჩამობერტყა.

თე (თჷმიშ, თჷრჰლ; მიც. თეს||თანჳ|| თან ბზ., თემიშ, თერჰრ ბქ., თჷმიშ, თჷრალ ლშხ., თემიშ||თეჲშ, თერჰლ ლნტ.) 1. თვალი (მხედველობის ორგანო). დჰშდჳს თჷრჰლ ქჰხხგჰგრჰნ (ბზ. 360) — დათვს თვალები დაევსო. მეჯჳეგს თე ლოხბურგჳინა (ბქ. 26) — მეჯოგეს თვალი მოუფშვნეტია. ხოლა თეს... ძღგდს ხოკჳიბხ ლჰშხისა (ლშხ. 90) — ავ თვალს ძალზე ერიდებიან ლაშხეთში. [დჰჳს] ნიგობაყი ეშხუ თე ხადა (ლნტ. 260) — დევს შუბლზე ერთი თვალი ჰქონდა. **თემი კოკ** — თვალის გუგა. **თემი ნჰრჰჲ** — თვალის ჩინი (სინათლე). **თჷმი რჰბ** (ბზ.) — თვალის დახამხამება; წამი. **თჷმი ლიდჷს** (ლშხ) — თვალის დევნება. **თჷმი მუხჳტჲნე** (ლშხ.) — მეთვალყურე. **თჷმი ლიგნე** (ბზ.) — თვალის დაყენება. **თჷმი ჳჰჰ** (ბზ.) — თვალუწვდენელი. **თეთე ლისკნე** (ბქ.) — მეტისმეტი საყვარელი („თვალში ჩახტომა"). 2. რაიმეს თვალი. ალმჰსი თე — ალმასის თვალი. კ ნ ი ნ. **თეილდ** ზს., **თეჳჲლ** ბზ. — თუეჳ ხატყოფი თეილდისგა (ჰოჲზ. 138) — თოფი მოარტყა თვალში.

თეთნე იგივეა, რაც **თჳეთჳნე**.

თეთრ (-იშ, -ჰლ ბზ., ლნტ. -ალ ლშხ.) — ფული; „თეთრი". ჩჷ სგა ლჰხშდჰხ თეთრ (ბზ. 291) — ფული ყველას შემოელია. მჷჳარ მამჰირჳჰლდ იჳდეხ თეთრს (ლშხ. 33) — ფულის გადახდა ძალიან ემარებათ (დანანებით იხდიან). ეჲ მარას ჟ'ახოთორა თეთრი ლიქმე (ლნტ. 284) — ამ კაცს ფულის შოვნა (მომატება) უსწავლია. კ ნ ი ნ. **თეთრილდ** ბზ., **თეთრჲლ** ლშხ. იხ. **ჳარჩხილ**.

თეთჳნე იგივეა, რაც **თჳეთჳნე**.

თეკჷრ იგივეა, რაც **თეკრა**.

თეკრა (-რჰშ, -რჰლ ბზ., -რჰჲშ, -როლ ბქ., ლნტ., -რჰშ, -ჷლ ლშხ.), **თეკჷრ** (-იშ, -ალ) ლშხ., ბოტ. — ბოკვი; ნეკერჩხალი. ყანსაჳდ თეკრჰ ტყენ ჰნქაჩე (ბზ.) — ყანსავმა ბოკვის კეტი მოჭრა. ნენჩას... ხაგ ადჰიდ თეკრა (ბქ. 228) — ტყეში დგას (ადგას) აგრეთვე ბოკვი.

თეკჳ იგივეა, რაც **თჰკჳ**.

თელ[1] (-იშ, —) — მთელი. თელ შჳჰნ ლგმჰრდ ეშხუ ამბჰჳყი (ბზ. 4) — მთელი სვანეთი ერთ სიტყვაზე (ამბავზე) მდგარა. თელ ბეჩჳიჲსგა ჲორ აშირთეყი მეზგე იზგე (ბქ. 1) — მთელ ბეჩოში ორასამდე ოჯახი სახლობს. ჩჳალ... თელ ჰუბერს ხამჷელი კირს (ბქ. 22) — შავები მთელ ჭუბერს კირით ამარაგებს (კირს ამყოფინებს). ლენტეხა... თელ ჩუბე შჳჰნჲჰ რჰიონი ცენტრ ლი (ლნტ. 9) — ლენტეხი მთელი ქვემო სვანეთის რაიონის ცენტრია. **თელდ** ზ მ ნ ხ. — მთლად. თელდ... [ბჰჩდ] ოთსყჷნე ტარიელს (ბზ. 61) — ტარიელს მთლად ქვად გადააქცევს. თელდ წელი შტიმს ხაჯეშ ალ ბალახ (ლშხ., ხორ. 37) — ეს ბალახი მთლად ვირის ყურს ჰგავს.

თელ[2] იგივეა, რაც **თჳელ**.

თელაწჳოჳ[1] (-იშ, —) ბზ., **თელჰწჳე** ბქ., **თელჰწჷ** ლხმ. — თვალადი („თვალსახე").

მამულა̈შთა̈ნ თელაწრჷ და̈რ არდა (ბზ.) — მამულასთანა თვალადი არავინ იყო.

თელაწრჷ² (-იშ, —) ბზ., **თელა̈წჷე** ბქ., **თელა̈წე** ლხმ., **თელა̈წა** ლნტ. — თვალთახედვა. [და̈მდჷ] ლაკლი-ლაკლიშჷ თელა̈წჷეს ათჷაფ (ბქ. 255) — დათვი თვალთახედვიდან კოჭლობ-კოჭლობით დაიკარგა.

თელა̈წა იგივეა, რაც **თელაწრჷ**².

თელა̈წე იგივეა, რაც **თელაწრჷ**[1, 2].

თელა̈წჷე იგივეა, რაც **თელაწრჷ**[1, 2].

თელედრა იგივეა, რაც **თელდგრა**.

თელიან იგივეა, რაც **თჷელია̈ნ**.

თელდგრა, თელდრა (-რა̈შ, -რა̈ლ-||ლა̈თლა̈ორა ბზ., -რა̈შ, -როლ||ლა̈თლეორა ბქ.), **თერდლა** (-ლა̈შ, -ლა̈ლ||ლათრეღლა) ლშხ., **თელედრა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ||ლა̈თელედრა) ლნტ. — რძალი. თელდგრას ლგლჷაგრგლე თგრქა̈ტ ხულჷა̈ნ (ბზ. 292) — რძალს მოწამლული მაკრატელი ჰქონდა. ხოლა თელდგრას ლახჷბა ეშიაშ ესერ ესქჷქჷა (ანდ.) — ავმა რძალმა ძმები აქეთ-იქით დასვაო (დააცუცქაო). თერღლასჲ ადჲესხ (ლშხ. 32) — რძალსაც წაიყვანენ. თელედრა̈ჲშჷდ ჭა̈ში დი ი მუ დიმეთილ ი მუმეთილ ლიხ (ლნტ. 19) — რძლისათვის ქმრის დედა და მამა დედამთილ-მამამთილია.

თემ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — თემი. ჟიბე თემა̈რს ხუნკჷიდ ალჷნთჷე (ბზ.) — უფრო ადრე ზემო თემებში გამთრდება. ჭუბერ მერმე თემ ლი (ბქ. 226) — ჭუბერი მეორე (სხვა) თემია. ალ თემა̈რს ჩჲს მე̈რმე-მე̈რმე გჷა̈რ ხა̈რ (ლშხ. 2) — ამ თემებს (თემების მცხოვრებთ) ყველას სხვადასხვა გვარი აქვს.

თე-ნექჭა (-ჭა̈შ, -ჭა̈ლ ბზ., -ჭა̈შ, -ჭოლ ბქ.), **თე-ნიქჭა** (-ჭა̈შ||-ჭა̈მიშ, -ჭე̈ლ) ლშხ., **თე-ნიქეჭა** (-ჭა̈ჲშ, -ჭა̈რ) ლნტ. — თვალ-წარბი. ალ ზჷრალს თე-ნექჭა ლჷმირდ ესერ ხოგ (ბქ.) — ამ ქალს ლამაზი თვალ-წარბი აქვს (ნაძვად უდგას). დენა თენიქეჭა̈ჲსა მიჩა დის ხაჯჷეშ (ლნტ.) — გოგონა თვალ-წარბით დედასა ჰგავს.

თენტერ იგივეა, რაც **ტენტერ**.

-თეჟი́ნ რთული თანდებული (**-თე** + **-ჟი**) — -მე. კახგრ ზაგართეჟინ ემჷედხ (პოეზ. 148) — კახირის მთამე ასულან.

თერ (ოთგრ, ათირ; ათერნე ბზ., ოთგრ, ათირ; ათერ ბქ., ლშხ.), **გთერ, თირე** (ათჷრ, ათირ; ა̈თერნე) ლნტ., გრდმ. — ცნობს. ჟეღა̈რდ სიმონი მგსკა̈დ ჩჷათირხ (ბზ. 296) — ძაღლებმა სიმონის ბეჭედი იცნეს. იმჟი ესერ ათგრეს ჯინემ ჯი? (ბქ. 215) — როგორ გიცნო მე შენო? ათხე გარ ათირ ზითჷნახაჷდ ჲაკოფ (ლშხ. 66) — ახლაღა იცნო მშეთუნახავმა იაკობი.

თერა, თერე (თჷერო̈ნდა̈ს, თერო̈ნდა; თერო̈ნდე̄ს ბზ., თჷერგნ, თერგნდა; თერგნდეს ბქ., თერო̄ნდას, თერო̄ნდა; თერო̄ნდეს ლშხ., თჷერონდა̈ს, თერონდა; თერონდეს ლნტ.) გრდუ. — ჩანს. მიჩა ნაზჷ ქა თერგნ (ბქ. 203) — მისი ნაკვალევი ჩანდა. მიჩა ჯგმილ დემე თერა (ლნტ. 248) — მისი ძმა არსად ჩანს.

თერღლა იგივეა, რაც **თელდგრა**.

თესლ (-იშ, -ა̈რ) უმკ., ბქ. — წანდილი, კოლიო.

თეტე̄ნ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **თეტენ** (-ტნიშ, -ტნა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — სადგისი. [ჭყინტს] მინდჷერისგა ლახხჷე̄დდა თეტე̄ნ (ბზ. 365) — ბიჭს მინდორში სადგისი შეხვდა. ეშხუ თეტენოღჷ ოხშკა̈დ ამხენქა (ბქ. 244) — აქედან ერთი სადგისი გამომიჭედე. ყ'ალაშხებნედ ქანა̈ ნეონშჷ ი თეტენშჷ (ლნტ. 31) — კანაფის ძაფით და სადგისით შევკერავთ.

თეჷრ იგივეა, რაც **თა̈ჷირ**.

თეფ იგივეა, რაც **თჷეფ**.

თეფნი იგივეა, რაც **თჷეფნი**.

-თექა რთული თანდებული (**-თე** + **-ქა**) — მდის. აშ მეჭდელხი ულჷირთექა (პოეზ. 154) — ასე მოსულხარ ულვირამდე.

თე̄მიშ იგივეა, რაც **თე**.

თე̄რა̈ლ იხ. **თე**.

თითბერ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ბრიშ, -ბრალ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — თითბერი. [ჭყინტს] თითბრიშ ეშდგორი რეჟენ ახხჷია (ბქ. 227) — ბიჭს თითბრის თორმეტი ვევანი უპოვია.

თითოლობჟი იგივეა, რაც **თჷითო̄-**

ლობჷინ.

თითო̄ლაჲი, თჷითო̄ლ, თჷითო̄ლაჲი ბზ., ლშხ., **თითოლაჲი, თა̈ჷითალჲი** ბქ., **თითოლაჲი** ლნტ. ზმნზ. — თითოეულად, სათითაოდ. ჩოჩადდ სემი მარე თა̈ჷითალჲი (ბქ. 16) — სამი ადამიანი სათითაოდ ჩავედით.

თითო̄ლობჲი იგივეა, რაც **თჷითო̄ლობჲი.**

თიკ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ. -არ ლშხ.) — წილი (მკბენარის კვერცხი). ბეფშჷს თიკა̈რ ხო̄რდა (ბზ.) — ბავშვს წილები ჰყავდა.

თიკა̈̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **თიკა̈რ, თიკრა̈** (-კა̈რიშ‖-კრა̈იშ, თიკარჷ‖თიკრაჷ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **თიკა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — წილიანი. ეჯჲა̈რს ეშხუ თიკა̈̄რ ბეფშჷლდ ხო̄რდახ (ბზ.) — იმათ ერთი წილიანი ბავშვი ჰყავდათ.

თიკრა̈ იგივეა, რაც **თიკა̈̄რ.**

თირ, ხ-ა̈თი̄რ (ხჷითჷ̄რდა̈ს, ითჷ̄რდა; ითჷ̄რდე̄დს ბზ., ხჷეთგრენ, ითგრ; ითგრეს ბქ.,) **თირ** (ხჷეთჷ̄რენ, ხეთჷ̄რა̄ნ; ხეთჷ̄რე̄ნს ლშხ., ხჷეთგრენ, თირდა, თირდეს ლნტ.) გ რ დ უ კ. — ʻა̕გდია, ეთრევა. მეგა̈მ ჩუქჷა̄ნ ეშხუ ნაჯე̄ცურა ითჷ̄რდა (ბზ.) — ხის ქვეშ ერთი მჴეცი ეგდო. ტამდ კაჷლისგა ხჷეთგრენ (ბქ.) — დილამდე ეზოში ვეგდე.

თირე იგივეა, რაც **თერ.**

თოდ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — შულო. ქიპი თოდ ხორიკ დე̄ფა̈ნჲი (ბზ.) — აივანზე ძაფის შულო ჰკიდია. თოდა̈რს ჰა̈კფა̈რდ ა̈სყიხ (ბქ. 305) — შულოებს გრეხილებად აკეთებენ.

თოთ (-იშ, -ა̈რ) ზს., -არ ლშხ., **თოთობა̈ჲ** (-იშ, -ბაჷ) ბზ., **თოთʻობაჲʼ** (-ბა̄ჲშ, -ბე̄ლ) ლშხ., **თოთʻობა̈ʼ** (-ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — თოთო, ჩვილი; ჭყინტი. თოთ ბეფშჷ (ბზ.) — თოთ ბობშ (ლშხ.) — თოთო ბავშვი. თოთ ღუნ (ლნტ.) — თოთო ხბო. თოთ თა̈შ (ბქ., ლნტ.) — ჭყინტი ყველი. ოხჯიდ თოთობაჲ ბობშემ ლიც (ლშხ. 63) — ჩვილმა ბავშვმა წყალი მოუტანა.

თოთბაჲ იგივეა, რაც **თოთ.**

თოთობ (-ა̈შ, — ზს., -იშ, — ქს.) — ჩვილობა, თოთოობა. თოთობს, ეზა̈რ ხა̈ნ ლი, ქ'ე̄რ ოთქა̈̄ბ მიშგუ ბეფშჷდ (ბზ.) — ჩვილობას ჩემი ბავშვი დიდი ხანია (რომ) გასცდა (ჩვილობიდან გამოვიდა).

თოთობა̈ იგივეა, რაც **თოთ.**

თოთობა̈ჲ იგივეა, რაც **თოთ.**

თოლა̈შ იგივეა, რაც **თჷალა̈შ.**

თომირ (-მრიშ, -მრა̈ლ ბზ., -მრიშ, -მრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **თომჷრ** (-აშ, -ალ) ლშხ. 1. ბურვაკი. ჲორი თომირ ოთგენედ ლა̈ნშყას (ბზ.) — ორ ბურვაკს გასუქება დააწყეთ (გასასუქებლად „დააყენეთ“). 2. ბჭ. ცხვარი (ერთ წლამდე).

თომჷრ იგივეა, რაც **თომირ.**

თოჲ იგივეა, რაც **თჷე.**

თოფ იგივეა, რაც **თჷეფ.**

თოფრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **თოფრაჲ** (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ. — თოფრა (ტომარა). სე̄მი თოფრა ითქ ოხჷშყჷედდ ლა̈დი ტჷბრაჲე̄ნ (ბზ.) — ღელეზე დღეს სამი თოფრა მარცვლეული გავრეცხეთ.

თოქალთჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **თოქალდ** (-იშ‖-ა̈შ, -ა̈რ) ლნტ. — თოქალთო. ილარიონდ მგბიდ ჰაბედ ჲ'ესდე მჷჷშგჷილი თოქალთჷჲე̄ნ (ბზ. 53) — ილარიონმა ცეცხლმოკიდებული აბედი დადო უშგულელის თოქალთოზე.

თო̈ იგივეა, რაც **თჷე.**

თო̈ლ იგივეა, რაც **თჷელ.**

თო̈ფ იგივეა, რაც **თჷეფ.**

თრა̈ჷ, თგრა̈ჷ (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **თრაჷ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — უშნო, ვლახაკი. ჩჷესგუ, სი თრა̈ჷ! (ბზ.) — დაჯექი, შე ვლახაკო!

თუ იგივეა რაც **თჷი.**

თუთინ (-თნიშ, -თნა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **თუთუნ** (-არ) ლშხ., ბოტ. — თუთუნი. ილარიონდ... თუთინს ჲ'ახბიდნე (ბზ. 53) — ილარიონმა თუთუნს მოუკიდა. ალ ბალახ თელდ თუთჷნი ბალას ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 10) — ეს ბალახი მთლად თუთუნის ფოთოლს ჰგავს.

თულუყჳ (-ლყჳიშ, -ლყჳა̈რ) ზს., ლნტ. — გუდა. თჳით თულუყჳ ბამბ' ათხაძედ (ბქ. 260) — თითო გუდა ბამბა წაიღეთ. კ ნ ი ნ. **თულყუდ** (ზს.). თულყუდშჳ ლეზიზ შგყჟი ამცჳე (ჰოეზ. 30) — გუდით საგზალი ზურგზე ამკიდა.

თუნგჳ იგივეა, რაც **თჳინგ**.

თურქა̈დ, თურქა̈ტ იგივეა, რაც **თგრქა̈დ**.

თუფე იგივეა, რაც **თჳიფე**.

თუხრიკ იგივეა, რაც **თუხჳრიკ**.

თუხჳრიკ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **თუხჳა̈რიკ** ბქ., **თუხრიკ** ლშხ., **თუხა̈რიკ** ლნტ. — თოხარიკი. მა̈გ ჩა̈ჲ თუხჳა̈რიკ ესერ დემ ჰედნი (ანდ.) — ყველა ცხენი თოხარიკი არ გამოვაო.

თუჯ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — თუჯი. [ქორს] ძეშდძორჳ ლაკილ თუჯი ყჷრ ჰორიკ (ბზ. 79) — სახლს თორმეტსაკეტიანი თუჯის კარი ჰკიდია.

თჳ იგივეა, რაც **თჳი**.

თჳთ იგივეა, რაც **თჳით**.

თჳნგ იგივეა, რაც **თჳინგ**.

თჳრ იგივეა, რაც **თჳīრ**.

თჳალ იგივეა, რაც **თჳა̈ლ**.

თჳალა̈შ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **თჳალაშ** ლშხ. — თვალადი, ლამაზი; შესახედავი. **ხოჩა თჳალა̈შ** (ზს., ლნტ.) — ლამაზი. **ხოლა თჳალა̈შ** (ზს., ლნტ.), **ხოლა თჳალაშ** (ლშხ.) — უშნო, ულამაზო. ალ ზითუნახაჳ დეშ ლას ეჩთა̄ნ თჳალაშ (ლშხ. 71) — ეს მზეთუნახავი ვერ იყო იმისთანა ლამაზი. მინე დაბისა ყ̈ა̈მეჭედ ხოჩა თჳალა̈შ მეგამ (ლნტ. 267) — მათ ყანაში ლამაზი ხე ამოსულა.

თჳა̈ლ[1] (-იშ, თჳა̈ლჳა̈რ) ბზ., ლნტ., **თჳალ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ძვირფასი თვალი. მიჩ ესერ ეშხუ თჳა̈ლ ხორი (ბზ. 383) — მე ერთი ძვირფასი თვალი მაქვსო.

თჳა̈ლ[2] (-იშ, თჳა̈ლჳა̈რ) ლნტ. — ფქვილის კიდობანი. ფექს თჳა̈ლისგა შჳიდედ (ლნტ.) — ფქვილს კიდობანში ეყრით.

თჳე, თჷ (-ძა̈შ||-ჳმიშ, -ძა̈რ||თოძა̈რ ბზ., -ძშ, -ა̈რ ლნტ.), **თოძ** (-აშ, -არ) ლშხ. — თვე. ალას... აშხჳ თჳეისგა მახელჳა̈ჲ ა̈ხჳას (ბზ. 267) — ეს ერთ თვეში ვაჟკაცი დალევა. [ალძარ] მაშე̄ნე ლიგე̄რგ̄ი თჷძსა ხოხალ (ლშხ. ხორ. 6) — ესენი ყველაზე მეტად გიორგობის თვეში იცის. ჩხარა თჳე ანჩად (ლნტ. 273) — ცხრა თვე გავიდა (გამოვიდა).

თჳეთჳენე იგივეა, რაც **თჳეთჳნე**.

თჳეთჳნე, თეთჳნე (ხოთთჳენა-||ხოთთჳა̈ნა, მა̈თთჳენე||მათთჳა̈ნე) ბზ., **თჳეთჳნე** (ხოთთჳენა, მგთთჳენ) ლშხ., **თეთნე** (ხოთთენა, მათთენე) ბქ., **თჳეთჳენე** (ხოთეთჳენა, მუთთჳან) ლნტ. — თეთრი. ანჴა̈დ თჳეთჳნე და̈ჳ, თჳეთჳნა რა̈შს ყი ხასგურ (ბზ. 256) — მოვიდა თეთრი დევი, თეთრ რაშზე ზის. წიფი მეგმარს ხოწიბ ჯჷდი თჳეთჳნე ჩაჩ ხაჳსშა̈ლ (ლშხ., ხორ. 38) — წიფლის ხეებს ხავსის მსგავსი გრძელი თეთრი წვერი ჰკიდია. ბოგქა ანღრი თჳეთჳენე ჯორ (ლნტ. 252) — ხიდზე თეთრი ჯორი მოდის. თჳეთნა ყჳა̈რილს ყი ხასგურდა̈ს (ჰოეზ. 150) — თეთრ ლაფშაზე იჯდა.

თჳელ, თჷლ (-იშ, თოლა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **თჳელ** (-არ) ლშხ., **თელ** ლხმ. 1. ტვინი. [და̈ჳ] თჳელს მიჩა ხეხჳს ხა̄მნე (ბზ. 187) — დევი ტვინს თავის ცოლს აჭმევს. [დაჩჳირს] ნა̈თხჳრაშ თჳელს გარ ხამნე (ბქ. 51) — დას მხოლოდ ნანადირევის ტვინს აჭმევს. 2. ჭკუა. დიკჳნგლა̈ თჳელს ღალ ძა̈რ ა̈ხჭემნი? (ბზ. 234) — დიაკვნის ჭკუას ვინ (საბრალო) აჰყვება? [ზურალს] მოშ თჳელ ი ბაყ ხა̈ლჳენა (ბქ. 242) — ქალს სხვაგვარი ჭკუა და გონება ჰქონია. კ ნ ი ნ. **თჳელილდ, თჷლილდ** ზს., ლნტ., **თჳელīლ** ლშხ. თხჳიმიშ თჳელილდ გა̈ნთე ლა̈ხთხა̈კ (ჰოეზ. 122) — თავის ტვინი იქით შეესხა.

თჳელია̈ნ, თჳელძა̈ნ (-იშ, -ლძანა̈რ) ზს., ლნტ., **თელიან** (-ა̈რ) ლხმ. **თჳელიან** (-არ) ლშხ. — ჭკვიანი (ტვინიანი). სი გარ ხი თჳელია̈ნ (ბზ. 307) — მარტო შენა ხარ ჭკვიანი.

თჳელძა̈ნ იგივეა, რაც **თჳელია̈ნ**.

თჳეფ[1], **თჷფ** (-იშ, თოფა̈რ) ზს., ლნტ., **თეფ** ლხმ., **თოფ** (-არ) ლშხ. — თოფი. თჳეფს ი ძარა̈ლს მა̈ძ ხჳა̈ყრი? (ბზ. 245) — თოფს და იარაღს რა ვუყო? [მანესგრე მუხჳბედ] სგა

ლა̈იბ დაშნა̈დ ი თუ̂ეფ (ბქ. 30) — შუათანა ძმამ ხმალი და თოფი აისხა. ჩიჯემი ოჯა̈ხხო ერ ანჯედენდახ, თუ̂ეფს აკუ̂ანახ (ლნტ. 47) — სიძის ოჯახში რომ მოვიდოდნენ, თოფს ისროდნენ. ბარჯას ხასდა̈ნდახ ნამცა თოფარე (ჰოუზ. 6) — მხარზე ედვათ ნამცას თოფები.

თუ̂ეფ², **თო̄ფ** (-იშ, თოფა̈რ) ზს., ლნტ., **თეფ** ლხმ., **თოფ** (-არ) ლშ. — თოფი (ფართლისა). ეშხუ თუ̂ეფ ჩინთ ანჴუ (ლნტ.)— ერთი თოფი ჩითი მოვიტანე.

თუ̂ეფენი იგივეა, რაც **თუ̂ეფნი**.

თუ̂ეფნი (ოთუ̂ეფ, ათუ̂ა̈ფ; ა̈თუ̂ფენი ბზ., ოთუ̂ეფ, ათუ̂აფ; ათუ̂ფენი ლშ.), **თეფნი** (ოთუ̂ეფ, ათუ̂აფ; ათუ̂ფენი ბქ.), **თუ̂ეფენი** (ათუეფ, ათუ̂ა̈ფ; ა̈თუ̂ეფენი) ლნტ., გრძუკ. — იკარგება. აშხუ̂ჟჷნ ესნა̈რ ალ განზა̈რ ჩუ̂ათუ̂ა̈ფხ (ბზ. 26) — ერთხელ თურმე ეს განძები დაიკარგა. ათუ̂აფ ნაზუ̂ (ბქ.) — დაიკარგა კვალი (ნავალი). მიჩა ჭა̈შ ჲედ ლოქ ჩუ̂ათუ̂ეფენი, ჲედ ლოქ ქა̈შყედენი (ლნტ. 232) — ჩემი ქმარი ან დაიკარგება, ან გადავარდებაო.

თუ̂ი (თუ̂ი̄მიშ, — ბზ., თუმი̄შ||თუემ, — ბქ.), **თუ** (თუ̂მიშ||-ეშ, —) ლშ., **თუ̂ი**, **თუ̂** (-დშ, —) ლნტ. — თაფლი. [ზურა̈ლდ] ეშხუ ფაკა̈ნ თუ̂ი ოხჴიდ (ბზ. 29) — ქალმა ერთი ჯამი თაფლი მოუტანა. თუ̂ი გუნ მა̈შედ ხარ ამსოლდს (ბქ. 303) — თაფლი ადამიანს ძალიან რგებს. ჲერხი იყდიხ ლენჴერას თუს (ლშ. 19) — ზოგი თაფლს ლენხერაში ყიდულობს— შურა̈ თუ̂ი ლოქ ხეფა̈სი ადრა ედ შკერიჲ მეულუ̂ა̈ხენქა (ლნტ. 24) — მაწყინარი თაფლი იელის ან მქერის ყვავილიდან (კეთდებაო) გამოდისო.

თუ̂ით, **თუ̂თ** (-იშ, —) ზს., **თუ̂ით** ლშ., ლნტ. — თითო. [ალჲა̈რს] თუ̂ით ღუ̂აშ ახღოხ, თუ̂ით ბიკ ზექ (ბზ. 77) — ამათ თითო ჯიხვი მოაქეთ, თითო ჯირკი შემა. თუ̂ით სემი ლგზა̈უ მეულუ̂შირა̈რ [არდახ] (ბქ. 206) — თითო სამწლიანი ჯიხვები იყო. **თუ̂ითჟი** ზმნზ. — (თითო-) თითოდ (თითოზე). მუგუ̂ა̈ნა̈ლა ანღრიხ თუ̂ითჟი (ლშ. 37) — მოტირალნი თითო-თითოდ მოდიან.

თუ̂ითო̄ლ იგივეა, რაც **თითო̄ლაჟი**.

თუ̂ითო̄ლაჟი იგივეა, რაც **თითო̄ლაჟი**.

თუ̂ითო̄ლობჟინ ბზ., **თითოლობჟი** ბქ., **თითო̄ლობჟი̄ნ** ლშ., **თუ̂ითოლობჟი** ლნტ., ზმნზ. — თითოეულად, სათითაოდ. ისგ'ათა̈ბხ ჰა̈კედს თუ̂ითილობჟი ლაუ̂დილა (ბქ. 343) — დები სათითაოდ კუდზე შეაბეს. აჩეხ ლოქ ლათხუ̂არხო თუ̂ითოლობჟი (ლნტ. 286) — სანადიროდ სათითაოდ წავიდეთო.

თუ̂ინგ, **თუ̂ნგ** (-იშ, -ა̈რ||თუნგა̈რ) ზს., ლნტ., **თუნგუ̂** (-იშ, -არ) ლშ. — თუნგი. ა̈ნკიდ ეჯნე̄მ თუ̂ინგ (ბზ. 273) — მან თუნგი აიღო. მგსკა̈დ ქაჲ ანშყად თუ̂ინგხენქა (ბქ. 58) — თუნგიდან ბეჭედი გადმოვარდა. კნინ. **თუ̂ინგილდ** ზს., ლნტ. **თუნგუ̂ლ** ლშ.

თუ̂იფე (ოთუ̂ფ, ათუ̂იფ; ა̈თუ̂ფე ზს., ათუ̂უფ, ათუ̂იფ; ათუ̂ფე ლნტ.) **თუ̂ფე** (ოთუ̂ფ, ათუ̂იფ; ათუ̂ფე) ლშ., გრძმ. — კარგავს. ბოფშემ ბუ̂ლთ ათუ̂იფ (ლშ.) — ბავშვმა ბურთი დაკარგა. მიჩა ლეჲეხურის ლოქ ათოთუ̂იფა ეჲ დენა (ლნტ. 198) — ჩემს საცოლეს ის ქალიშვილი დაუკარგავსო.

თუ̂ი̄რ (-იშ, —) ბზ., **თუ̂ირ** ბქ., ლნტ., **თუ̂რ** ლშ. 1. ორთქლი, ოხშივარი. ცხუ̂ადს თუ̂ი̄რ ოხო̄ზი (ბზ.) — საარაყე ქვაბს ორთქლი ასდის. 2. ნათავედი. ეშხუ ლგგრე̄ს, ეშხუ ბოთლიკ თუ̂ირს ი ალის ჩი კუ̂ი̄თოლთეჲსგა ა̈დისგხ (ბქ. 71) — ერთ კვერცხს, ერთ ბოთლ ნათავედს და ამათ ყველას კალათაში აწყობენ.

თქუ̂იმე (ოთქუმ, ათქუ̂იმ; ა̈თქუ̂მე) ზს., **თქუმე** (ოთქუმ, ადთქუმე; ადთქუმნე) ლშ., გრძმ. — აქრობს. [დინას] ჩოთთქუ̂იმა ლემესგ (ბქ. 208) — გოგოს ცეცხლი ჩაუქრია.

თხალია̈ნ იგივეა, რაც **თხანა̈ჲ**.

თხამ იგივეა, რაც **თხა̈მ**.

თხამიან იგივეა, რაც **თხა̈მია̈ნ**.

თხამოლ იგივეა, რაც **თხამუ̂ლ**.

თხამუ̂ლ (-უ̂ლა̈შ, -უ̂ლა̈რ) ბქ., **თხამგლ**, **თხამოლ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ლნტ. — ბუზანკალი.

თხამგლ იგივეა, რაც **თხამუ̂ლ**.

თხანა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **თხალია̈ნ** ლნტ. — ფეთიანი. თხანა̈ჲ ჩა̈ჟ გუნ ხოლა ლი (ბზ.)

— ფეთიანი ცხენი ძალიან ცუდია.

თხაპ იგივეა, რაც **თხუპ.**

თხარსკ (-იშ, —) ბქ. — სეტყვა. ბგგი თხარსკ ანჴად (ბქ.) — ძლიერი სეტყვა მოვიდა. იხ. **სკარხალ.**

თხäმ (-იშ, —) ზს., **თხამ** ქს. — შური. [ზურäლ] თხამშუ ჩუ უეთ აბäჴკუ (ბზ. 327) — ქალი შურით კინაღამ გასკდა.

თხäმიäნ (-იშ, -იანäრ ზს., -მიანäრ ლნტ.), **თხამიან** (-არ) ლშ. — შურიანი. თხäმიäნ ესერ დესა ლი მიშგუ გეზალ (ბზ.) — ჩემი შვილი შურიანი არ არისო. თხამიäზ ზურალ ლი (ლნტ.) — შურიანი ქალია.

თხäნ, თხä ბქ., **ზმნს.** — ახლა, აწი. თხäნგნლო ნომოუ äთქადხ (ბქ. 152) — აწი არ შეცდეთო.

თხäრა (-რäშ, —) ბზ., **თხერა** (-იშ, — ბქ., -რäეშ ლნტ., -რäშ ლშ.) — გახეთქვა; წასკდომა (სიცილის, ტირილის...). ფუჴუიშ თხერა (ბქ.) — მუწუკის გასკდომა. **ლიგუნიäშ თხერა** (ბქ.) — ტირილის წასკდომა. ვაი, სიი თხერა (ლნტ.) — ვაი, შენ და გასკდომა. (წყევლა)

თხäფ (-იშ, თხაფäრ) ჩბხ., **თხაფ** (-äშ, -äრ ლხმ., ლნტ., -იშ, -არ ლშ.) — ქონგური. მურყუმäრე ხოშა ლალäლს თხუმჟი თხäფ ხაჴიმ გგრკäნდ (ბქ. 241) — კოშკების მეტწილს თავზე ირგვლივ ქონგურები გასდევს.

თხǟრე იგივეა, რაც **თხე̄რე.**

თხეპ იგივეა, რაც **თხუპ.**

თხერა იგივეა, რაც **თხäრა.**

თხერე იგივეა, რაც **თხე̄რე.**

თხერენი იგივეა, რაც **თხერნი.**

თხერნი (ოთხრ, ათხäრ; äთხრენი ბზ., ოთხერ, ათხარ; äთხრენი ბქ., ათხრენი ლშ.), **თხერენი** (ათუხერ, ათხარ; äთხერენი) ლნტ., **გრდუვ.** — სკდება (გუდა; მუწუკი...) აძრäყშუ გუეში ყäჴ ჩუ თხერნი (ბქ.) — არყით სავსე ტიკი გასკდება. ნანლუელს ქა ხოკäდხ ეჯჲინ, ერე ჟიმäდ äსეთხერს (ლნტ. 61) — ნალველს ისე გამოუღებენ, რომ არ გასკდეს (დაასკდეს).

თხე̄რე (-რე̄მიშ, -რე̄ლ ბზ., -რემიშ, -რე̄ლ ლშ.), **თხǟრე** (-რäლ) უშგ., **თხერე** (-რემ, -როლ ბქ. -äშ, -რäლ ლნტ.) **ზოოლ.** — მგელი. ამჩუ [ეჯääრს] ლახხუიდხ უსგუა თხე̄რე (ბზ. 104) — აქ მათ შეხვდათ ექვსი მგელი. თხერე ბოგäშ ხუნჟი ხäპჟენა (ბქ. 219) — მგელი ხიდის ბურჯთან ყოფილა დამალული. ესრენ ალ ლეგუერი პატურენ დäშტუ, თხერე ი მäულ ლგმäრხ (ლნტ. 297) — ამ წისქვილის მეპატრონენი თურმე დათვი, მგელი და მელა ყოფილან. **თხერემი ბედიშ** (ბქ.) — მგლის წერა. **თხერემ გუერაჟი ლგპრისდე** (ბქ.) — მგლის ტყავზე მონათლული. **გადატ.** შეუბრალებელი, უკუღმართი. **კნინ. თხე̄რილ** ბზ., **თხერილ** ბქ., **თხე̄როლ** ლშ., **თხეროლ** ლნტ. თხე̄როლ ძიძäდ ოხჴიდა (ლშ. 84) — მგელი ძიძად მოუყვანია.

თხილმäრ (-იშ, -მარäლ ბზ., -მარäრ ბქ., -ეშ, -მარäლ ლნტ.), **თხილმარ** (-იშ, -äლ) ლშ. — თხილამური. თხილმარäლშუ მუსყი ხოჩა ლეზელäლ ლი (ბზ.) — თხილამურებით თოვლზე კარგი სასიარულოა. [დäშდუს] თხილმäრიშ ლესკუერ ოთაბ ისგა (ბქ.) — დათვს თხილამურის ბაწარი შეებაბი.

თხიპ იგივეა, რაც **თხუპ.**

თხირე (ოთხგრ, ათხირ; äთხრე ზს., ათხურ, ათხირ; ათხრე ლნტ.), **თხგრე** (ოთხგრ, ათხირ; ათხრე) ლშ., **გრდმ.** — ხეთქს. ქäდგე ტკისდ ალა... ი ჩუათხირ (ბზ. 335) — გაიტანა მართლაც ეს და გახეთქა. ზურალს ხოჯირა ლაფათქა ი ჩუათოთხირა (ლნტ. 28) — ქალს დაურტყამს ნიჩაბი და გაუხეთქავს.

თხისäრ იგივეა, რაც **თხისǟრ.**

თხისäრ იგივეა, რაც **თხისǟრ,.**

თხისǟრ (-იშ, -სäრäლ) ბზ., **თხისუäრ** (-იშ, -äლ) ბქ., **თხისäრ** (-ალ) ლშ., **თხისäრ** (-სარäლ) ლნტ., — ქინქლიანი, ღინღლიანი. ზურäლს თხისǟრ ჴყინტ ლახხუიდდა შუკუäინ (ბზ.) — ქალს ქინქლიანი ბიჭი შეხვდა გზაზე. ეშა ლი ალე თხისäრ დიäნოლ? (ლშ.) — ვისია ეს ქინქლიანი გოგონა?

თხის'უ' იგივეა, რაც **თხუას, თხუაშ²**.

თხისუäრ იგივეა, რაც **თხისǟრ.**

თხიშე (ოთხგშ, ათხიშ; äთხშე ზს., ათხუშ, ათხიშ; äთხშე ლნტ.), **თხგშე** (ოთხგშ,

ათხიშ; ათხშე) ლშხ., გ რ დ მ. 1. ჩა'მლის, 'გა'ქნის (შედმეგად მოხარშულს..). სურუ აჯაბ ლობიი, ჰადურდ ჩუ ათხიშ (ბზ.) — ძალიან მოხარშა ლობიო, მთლად ჩაშალა. 2. თქეეფს. ლგგრეს ჟი თხუიშედ (ლნტ. 34) — კვერცხს აეთქვეფთ (გაექნით).

თხოპ იხ. **თხუპ.**

თხუმ იგივეა, რაც **თხუიმ.**

თხუმრäშ, თხურმäშ (-იშ, -მäშäლ) ბზ., **თხუმრäშ** (-ალ) ლშხ., **თხუმრäშ** (-რაშäრ) ბქ. 1. სასთუმალი. აფხნეგდ ჩოთდარჯე თხურმäშ (ბზ. 288) — ამხანაგმა სასთუმალთან დაუდარაჯა. ალსმიშ ჯაყულდა მიზ თხურმäშ (ბქ. 101) — ალმასის დანა სასთუმალთან მიძევს. ეშხუ მუტუარ თხუმრäშ ხატურენა (ლშხ. 72) — ერთი სანთელი სასთუმალთან ენთო თურმე. ოთარის დაშნილ თხუმრაშ ხორაკდა (ჰოფ. 86) — ოთარის ხმალი სასთუმალთან ეკიდა. იხ. **ლეთხუმარäშ.** 2. (ბქ.) ბალიში.

თხუმცხენურ (-იშ, -ალ) ლშხ., **თხუიმცხენურ** (-äლ) ლნტ. — თავშიშველი. დინელ თხუმცხენურ ანჯადხ (ლშხ.) — გოგონები თავშიშველი მოეიდნენ. თხუმცხენურ ეკლეიახო დემ ღგრიხ (ლნტ.) — თავშიშველი ეკლესიაში არ მიდიან.

თხუპ (-იშ, -äრ) ბზ., **თხუეპ, თხეპ** (თხოპäრ) ბქ., **თხეპ** (-არ) ლშხ., **თხიპ, თხაპ** (იშ, -äრ) ლნტ. — აპეური. თხუპ ჩუäმძგუიბ აშხუ ჴäნდ (ბზ.) — ერთმა ხარმა აპეური გამოწყვიტა.

თხურმäშ იგივეა, რაც **თხუმრäშ.**

თხუას[1], **თხუაშ**[1] (-äშ, -äრ ზს., ლნტ., -აშ, -არ ლშხ.) — წყლის ხავსი. ლუგუბე ლიც თხუაშს იგნე (ბზ.) — დაგუბებული წყალი ხავსს იკიდებს.

თხუას[2], **თხუაშ**[2] (-äშ, -äრ), **თხის'უ'** (-იშ, -äრ ზს., ლნტ., -აშ, -არ) ლშხ. 1. ბუსუსი, ქინქლი, ღინღლი. მახელუäყს ჩიქე თხუას გარ ხäრ მეჴდე (ბზ.) — ახალგამრდას სახეზე ჯერ მხოლოდ ქინქლი აქვს ამოსული. 2. **თხის'უ'** — თხისური, თითიკი.

თხუეპ იგივეა, რაც **თხუპ.**

თხუიმ (-იშ, თხუმäრ ბზ., -äრ ლნტ., თხუმემ, -äრ ბქ.), **თხუმ** (-არ) ლშხ. 1. თავი. ალ დäუს სგა ლახსედა ეშხუ თხუიმ (ბზ. 250) — ამ დევს ერთი თავი შერჩენია. დäშდუდ ალის თხუიმ ქა ახქუიც (ბქ. 17) — დათვმა ამას თავი მოსჭრა. ლäშხე თხუმს ლგგ ჯუინელ მურყუამ (ლშხ. 1) — ლაშხეთის თავში ძველი კოშკი დგას. ტäხი თხუიმისა სემი შტაუäლ ლოქ äრი (ლნტ. 279) — ტახის თავში სამი მერცხალიაო. 2. მეთაური. ჩოთლორუეხ ძერხი თხუიმ მäრäლს (ბზ. 4) — ზოგი მეთაური კაცი მოაგყუეს. ლილთხუმი ესერ ჩი ხოხალდეს ეჴე, მäგ თხუიმ ირი (ანდ.) — მეთაურობა ყველამ რომ იცოდეს, ყველა მეთაური იქნებაო. 3. მთავარი, ძირითადი. თხუიმ მოსაუäლ ალ სოფელს ლი კუეცäნ ი სიმინდ (ბქ. 1) — ამ სოფელში ძირითადი მოსავალი პური და სიმინდია. თხუმ მäრაუä ეჯი äრი (ლშხ. 47) — მთავარი მედიატორიც ის იქნება. 4. ჰ ი რ ი ხ ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ ე ლ ი — თავი. ჯäსერ ჟი ხოჰäუäნი ი თხუიმს ამეჩუ იჳუäრი (ბზ. 4) — მე უკან დავბრუნდები და სისხლს აქ აეიღებო (თავს აქ „ვისისხლებო"). ღემის ესერ ხაცრგლნე მიჩა თხუმ დäშდუäრს (ბქ. 206) — ჩემს თავს დათვებს არ დავაფლეთინებო. ლახასისკäნ თხუიმ ალ დენას (ლნტ. 300) — ამ გოგოს თავი შესძულდა. 5. თხემი, კენწერო; მწვერვალი. გოგუäრ დედბäრ ქäმჩედäლი კოჯä თხუმთäძსგა (ბზ. 64) — კუდიანი დედაბერი კლდის თხემამდე (თავამდე) ასულა. ლირჰäლდ ჟი მეჩდე ხუäსუდ ლäკცურიäშ თხუმთეჟი (ბქ. 206) — გაიგენებამდე ჭიუხის თხემზე ავედით (ასული ვიყავით). 6. თავნი. მარა თხუიმ... ხად ლეჭდე (ბქ. 292) — კაცს თავნი ჰქონდა მოსაგანი. 7. ზ მ ნ ს. — წინ, თავში. თხუმ მი ხუი (ბქ. 207) — თავში (წინ) მე ვარ. კ ნ ი ნ. **თხუიმილდ** ზს., ლნტ., **თხუმულ** ლშხ.

თხუიმუცხäნა (-ნäშ, -ნäლ ბზ., -ნäშ, -ნელ ლშხ.), **თხუიმუცხენა** (-ნäშ, -ნაუ ბქ., -ნäძშ, -ნäლ ლნტ.) — თავდაუვარცხნელი. ალ ბეფშუ ჩი ლადეღ თხუიმუცხäნა ლი (ბზ.) — ეს ბავშვი ყოველდღე თავდაუვარცხნელია.

თხგრე იგივეა, რაც **თხირე.**

თხგშე იგივეა, რაც **თხიშე.**

თგგ იგივეა, რაც **თგგირ.**

თგგირ (-იშ, -გრäლ ბზ., -გრიშ, -გრäრ

ბქ.),თგგ (-არ) ლშხ., **თგგჷრ** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. წვეტიანი ჩხირი; წკირი. ჰყინტდ ხჵა̈ჲ თგგრა̈ლ ანტა̈ბე (ბზ.) — ბიჭმა ბევრი წვეტიანი ჩხირი გათალა. ალი თგგირს ქა ხოსჵემ (ბქ.) — ეს წვეტიან წკირს უყრის. 2. ზს. სადგისი.

თგგჷრ იგივეა, რაც **თგგირ.**

თგმი (-მი̄შ, — ბზ., ლშხ., -მიშ, — უშგ., ლნტ., -ა̈შ, — ბქ.) — გაჭირვება; გასაჭირი; ტანჯვა. თგმი ლახ ა̈ჯჳედნი, ეჩქას მი მა̈მჲედა ისგუ ლიშედ (ბზ. 347) — გაჭირვება თუ დაგადგება, მაშინ მე შემიძლია შენი შველა. მეზგემ მაბაც თგმიყი ესერ იწენი (ანდ.) — ოჯახის შეძლება გასაჭირში გამოჩნდებაო. ლე̄თი ძღგდ თგმი ხა̄რე̄ნა (ლშხ. 62) — წუხელ დიდი გაჭირვება ჰქონია. ახაჳედახ თგმი ალ ლახჵბას (ლნტ. 95) — ამ ძმებს გასჭირვებიათ (გაჭირვება მოსვლიათ).

თგმი-წგხი — გაჭირვება, გასაჭირი. თგმი-წგხისჵ ლახლა̈ჴხ! (ბზ.) — გასაჭირიმც შეემთხვეთ! ღეშდ ნაზარჵ თგმი-წგხის ესერ ახხჵია (ანდ.) — დაზოგილი გაჭირვებას უპოვნიაო.

თგრა̈ჵ იგივეა, რაც **თრა̈ჵ.**

თგრტგნ (-იშ||-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ., ბქ., ლნტ.) — ჭიხვინი. ყ'ა̈ნკიდ რა̈შდ თგრტგნ (ბზ. 90) — რაშმა ჭიხვინი დაიწყო.

თგრქა̈დ, თგრქა̈ტ (-რქდიშ||-რქტიშ, -ქდა̈რ||-ქტა̈ლ ზს., -იშ, -ქატა̈რ ლნტ.), **თგრქატ** (-ქტიშ, -ქტარ) ლშხ. — მაკრატელი. და̈ჵდ. ქო̄ხჳიდ თგრქა̈ტ ჰიტის (ბზ. 310) — დევმა ჭიტის მაკრატელი გამოუტანა. დადოლ თგრქდა̈რე ლამარათ' აჩა̈დხ (ბქ. 337) — დედაბრები მაკრატლების მოსამზადებლად წავიდნენ. თგრქატ ოთნებ (ლშხ. 86) — მაკრატელი დავანებე. ხენწიფედ ქა ლახჵემ თგრქა̈დ ბლიულდს შიისგა (ლნტ. 473) — ხელმწიფემ მუნჯს (დებილს) ხელში მაკრატელი მისცა.

ი

ი[1] კავშ. — და. ანჴა̈ლხ ოთარშა თათარყან **ი** ლეჳან (ბზ. 23) — ოთარაანთ თათარყანი და ლევანი მოვიდნენ. ესხრი, ესხრი **ი** ლახჳიდა თხერე (ბქ. 21) — მიდის, მიდის და შემოხვდა მგელი.

ი-[2] ერთპირიანი ვნებითი გვარის პრეფიქსი. **ი**შხი — იწვის. **ი**მა̈̄რი (ბზ.) — მზადდება.

ი-[3] სათავისო ქცევის პრეფიქსი. **ი**ქჩე — იჭრის. **ი**სყი — იკეთებს.

ი-[4] სასხვისო ქცევის პრეფიქსი ობიექტური წყობის ზმნათა I და II პირებთან. მ**ი**შხი — მიწვავს. ჯ**ი**შხი — გიწვავს. მ**ი**შხჳნი — მინახავს. ჯ**ი**შხჳნი — გინახავს

-ი[5] სუფიქსი ი ან ე პრეფიქსით ნაწარმოებ ვნებითი გვარის ზმნებთან აწმყოში. იშხ**ი** — იწვის. ხეშხ**ი** — ეწვის.

-ი[6] მყოფადსრულის საწარმოებელი სუფიქსი. ადხატჳ**ი** — დახატავს. ადმეჩ**ი** — დააბერებს.

იამ (-იშ, —) ლშხ. — წყლის ხავსი. იამ[ს] ლიცისა იდე̄ს ბეჩ (ლშხ. ხორ. 2) — (წყლის) ხავსი ქვას წყალში ეკიდება. მაგ ჩუ ილღვარი იამშჳ (ლშხ. ხორ. 2) — ყველაფერი იფარება წყლის ხავსით.

იამბაჳა̈ლ იგივეა, რაც **იმბჳა̈̄ლ**.

იანგა̈რიში, იანგრიში იგივეა, რაც **ინგრიშე**.

იარა̈ლ, ჲარა̈ლ (-იშ, -ალა̈ლ ბზ., -ალა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **იარალ, ჲარალ** (-ალ) ლშხ. — იარაღი. მახეღჳა̈ჲს ჲარა̈ლ ხესგჳჳ (ბზ.) — ვაჟკაცს იარაღი შვენის. იარა̈ლჳლ ეჩქა ლამშაჳხო ქა და̈რმოშ ლგმა̈ზლი (ლნტ. 4) — იარაღის გარეშე მაშინ თურმე სამუშაოდ ვერავინ გადიოდა.

იარი იგივეა, რაც **იჰრი**[1].

იაჳდარ, იაჳდა̈რ იგივეა, რაც **იჰა̈̄ჳდა̈რ**.

ია̈შტექი იგივეა, რაც **ინშდექი**.

იბა̈ჟნე იგივეა, რაც **იბჟენი**.

იბა̈რ (ა̈თჳიბრ, ა̈დბა̈რ; ა̈დბა̈რნე ზს., ა̈თჳიბ, ა̈დბა̈რე; ა̈დბა̈რი ლნტ.), **იბარ** (ოთბარ, ედბარე; ედბარნე) ლშხ., გ რ დ მ. — იბანს. დეჳიშჳილდ შია̈რ ქა̈̄დბა̈რ (ბზ. 244) — დეიშვილმა ხელები დაიბანა.

იბა̈რიესკ იგივეა, რაც **იბრა̈ჲ**.

იბა̈ჯგი იგივეა, რაც **იბჯგი**.

იბა̈̄ნდე (ა̈ხჳბა̈̄ნდ, ა̈ნბა̈̄ნდე; ა̈̄ნბა̈̄ნდნე ბზ., ოხბა̈̄ნდ, ენბა̈̄ნდე; ენბა̈̄ნდნე ლშხ.), **იბანდე** (ა̈ხჳბანდ, ა̈ნბანდე; ა̈ნბა̈̄ნდისგ ბქ., ა̈ხჳბანდ, ა̈ნბანდე; ა̈ნბანდი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'იკერავს. ალა ჟი ა̈ნბა̈̄ნდე აფხჳდ (ბზ. 304) — ბაყაყმა ეს შეიკერა (დაიკერა). დინა კაბს იბანდე (ბქ.) — ქალიშვილი კაბას იკერავს.

იბა̈̄ჯგე, იგივეა, რაც **იბჯგი**.

იბა̈̄ჴი (ლა̈ხჳბა̈̄ჴ, ლა̈ჲბა̈̄ჴ; ლა̈ჲბა̈̄ჴნე) ბზ., **იბა̈ჴი** (ლა̈ხჳბაჴ, ლა̈ჲბა̈ჴ; ლა̈ჲბა̈ჴნე ბქ., ა̈თჳბაჴ, ა̈დბაჴე; ა̈დბაჴი ლნტ.), **იბა̄ჴი** (ლოხბა̄ჴ, ლეჲბა̄ჴე; ლეჲბა̄ჴნე) ლშხ., გ რ დ უ. — დადის, 'და'აბიჯებს. დინილ ქა ჳენდ გარ იბა̈ჴი (ბქ.) — გოგონა ძლივს დადის.

იბგა̈̄ლ (ა̈ხჳბგგა̈ნ, ა̈ნბგგა̈̄ნ; ა̈ნბგგი) ბზ., **იბგა̈ლ** (ოხჳბგგენ, ა̈ნბგგან; ა̈ნბგგი) ბქ., **იბგა̄ლ** (ოხბგგენ, ენბგგა̄ნ; ენბგგი) ლშხ., **იმბგგა̈ლ** (ა̈ხჳბგგენ, ა̈ნბგგან; ა̈ნბგგი) ლნტ., გ რ დ უ. — 1. მხნეობს, მაგრდება (გაჭირვებაში). ეზარღალგედ ა̈ხბგგენ, ისგჳი ცოდ! (ბქ.) — კიდევ კარგად გამხნეედი, შე საცოდავო! 2. ლშხ. ჯიუტობს. იმ ლოქ ხიბგა̄ლ, ისგჳი ლირდელჳარა (ლშხ. 70) — რას ჯიუტობ, შენმა სიცოცხლემ.

იბგი (ოხჷბგგა̈ნ, ა̈ნბგგა̈̄ნ; ა̈ნბგგი ბზ., ა̈ნბგგან; ა̈ნბგგი ბქ., ოხბგგენ, ენბგგა̄ნ; ენბგ-გი ლშხ.), **იმბგგი** (ა̈თჷბგგენ, ა̈დბგგან; ა̈დ-ბგგი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. მაგრდება. გჷა̄ლიაროპქა გიმ სურუს იბგი ი ხოლა ლებერგი ლი (ბქ.) — ვეალეიანობაში მიწა ძალიან მაგრდება და ძნელი სათოხნელია. გ ა დ ა ტ. მხნევდება. აშ-ხუნლჷე ჭირისუფალი ჟი იბგი (ბქ.) — ბო-ლოს ჭირისუფალიც მხნევდება. გ ა დ ა ტ. ჯიუტ-დება, ჯიქდება. გალჷანისა ჩჷედბგგა̄ნ ჩა̄ჟ (ლშხ. 71) — ცხენი გალავანში გაჯიუტდა.

იბგუნა̄ლი *იგივეა, რაც* **იბგუნა̈̄ლი.**

იბგუნა̈̄ლი (ლა̈ხჷბუგჷნა̈̄ლ, ლა̈ჳბუგ-ჷნა̄ლე; ლა̈ჳბუგჷნა̈̄ლი ბზ., ლა̈ხჷბუგჷნალ, ლა̈ჳბუგჷნა̈ლი; ლა̈ჳბუგჷნა̈ლისგ ბქ.), **იბ-გუნა̄ლი** (ლოხბუგჷნა̄ლ, ლეჳბუგჷნა̄ლე; ლეჳბუგჷნა̄ლნე) ლშხ., **იბგჷანალი** (ლა̈ხ-ჷბუგჷანა̈ლ, ლა̈ჳბუგჷანალე; ლა̈ჳბუგჷანა-ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხელებს აფათურებს, ხე-ლებით ისინჯავს. ზურალ იბგჷანალი მეგამა̈ ძირს (ლნტ. 162) — ქალი ხელებს აფათურებს ხის ძირას. ბობშ ჯიბაჳს იბგუნა̄ლი (ლშხ.) — ბავშვი ჯიბეს ისინჯავს.

იბგუნე (ა̈ხჷბუგჷინ, ა̈ნბუგჷნე; ა̈ნ-ბუგჷნი ბზ., ლნტ., ოხჷბუგუნ, ენბუგჷნე; ენ-ბუგჷნი ლშხ.), **იბგჷა̈ნი** (ა̈ნბუგჷნე; ა̈ნბუგ-ჷნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — 1. ხელით 'მო'ისინჯავს. ბეფშჷდ ლა̈ჳბუგჷნე ჰჷენეჟ (ბზ. 262) — ბავ-შვმა უბე მოისინჯა. 2. (ა̈თჷბუგჷინ, ა̈დბუგ-ჷნე; ა̈დბუგჷნი) ლნტ. — იბევავს.

იბდე (ლო̄ხჷიბდ, ლა̈ჳბიდ; ლა̈ჳბიდე ბზ., ლახჷიბდ, ლა̈ჳბიდ; ლა̈ჳბიდე ბქ., ლო̄ხ-ჷიბდ, ლეჳბიდ; ლეჳბიდე ლშხ., ლა̈ხჷიბდ, ლა̈ჳბიდ; ლა̈ჳბიდე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'შე'ის-ხამს, 'გადა'ივლებს. ლახ ა̈თუ ხა̈̄ც, ეჩქა ესერ იბდაჷ ლიცს (ბზ. 256) — თუ დაცხეს, მაშინ ისხი წყალით. იხ. **იგჷშე.**

იბდერ (ოსბგდ, ოსბგდდა; ოსბგდნი ლშხ., ა̈სჷიბდ, ა̈სბიდ; ა̈სბიდნე ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იწევს, იქაჩება. ლგსო̄ყე მარე იბდერ ქა ლაჩედდ ყო̄რქა (ლშხ. 13) — გაგიჟებული კაცი კარში გასაქცევად იწევს.

იბემ (ლა̈̄ხჷიბ, ლა̈ჳბე; ლა̈ჳბემნე ბზ., ლა̈ხჷიბ ბქ., ლნტ.), **იბენ/მ** (ლო̄ხჷიბ, ლეჳბე; ლეჳბემ'ნე') ლშხ., გ რ დ მ. — იბამს, ირტყამს. სასო დე ლა̄რტყს იბენ (ლშხ. 63) — სასო არც ქამარს 'შემო'ირტყამს.

იბე̄ლი (ა̈თჷბე̄ლა̈ნ, ა̈დბე̄ლა̈̄ნ; ა̈დბე̄ლი ბზ., ოთბე̄ლენ, ედბე̄ლა̄ნ; ედბე̄ლი ლშხ.), **იბელი** (ოთბელენ, ა̈დბელან; ა̈დბელი ბქ., ა̈თჷბელენ, ა̈დბელან; ა̈დბელი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იბერება. ალა ქა̈̄დბე̄ლა̈̄ნ ი ჩუ ჷეთ აბა̈ჭკჷ (ბზ. 61) — ეს გაიბერა და კინაღამ გასკდა.

იბზი (ა̈თჷბიზა̈ნ, ა̈დბიზა̈̄ნ; ა̈დბიზი ბზ., ათჷბიზენ, ა̈დბიზა̈ნ ბქ., ა̈თჷბიზენ, ა̈დბიზან ლნტ., ოთბიზენ, ედბიზა̄ნ; ედბიზი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — ძღება. ჳერჷ' ესერ იზბი, ჩუი ეჯი იბზი (ანდ.) — ვინც ჭამს, გაძღომითაც ის ძღე-ბათ. რა̈შჷ ჩჷა̈დბიზან (ლნტ. 156) — რაში გა-ძღა. ეშხუ მარე ლაშხჷირს გთრა ი დეშ იბ-ზოლდა (ლნტ. 200) — ერთი კაცი „ლაშხვირს" (ცხენისწყალს) სვამდა და ვერ ძღებოდა.

იბინა̈ჷი (ა̈თჷბინაჷა̈ნ, ა̈დბინაჷა̈ნ; ა̈დბინა̈ჷი ბზ., ა̈თჷბინაჷენ ლნტ., ოთბინა-ჷენ, ა̈დბინაჷან; ა̈დბინაჷი ბქ.), **იბინაჷი** (ოთბინაჷენ, ედბინაჷა̄ნ; ედბინაჷი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ბინავდება. ჩჷა̈დბინაჷა̈ნ ლექა ფოყას (ჰოეზ. 82) — ზემო მხარეს დაბინავდა.

იბი̄რღჷიე̄ლ *იგივეა, რაც* **იბჷ̈̄რ-ღჷიე̄ლ.**

იბნე (ა̈ხჷბინ, ა̈ნბინე; ა̈ნბინნე ბზ., ა̈ნ-ბინისგ ბქ., ოხბინ, ენბინე; ენბინნე ლშხ., ლა̈ხჷბინ, ლა̈ჳბინე; ლა̈ჳბინნე ლნტ.), გ რ დ მ. — იწყებს. გეზალდ ლითხჷია̈რ ა̈დბინე (ბზ. 375) — შვილმა ნადირობა დაიწყო. ჟ'ენბინე მე̄რმემი̄ ლი̄მბჷი (ლშხ. 67) — მეორემაც დაი-წყო მოყოლა. სკიჷრე ყორ ლიკილის იბნე (ლნტ. 238) — სკივრის კარი ჭრიალს (კივილს) იწყებს.

იბორგიელ *იგივეა, რაც* **იბგრგე̄ლ, იბგრგჳე̄ლ.**

იბოცე (ა̈ხჷბოც, ა̈ნბოცე; ა̈ნბეცისგ ბქ., ა̈ნბოცი ლნტ.), გ რ დ მ. — ზურგზე იკიდებს. ჰყინტს ლახობოცა დენა (ლნტ. 136) — ეაქს ზურგზე აუკიდია გოგო.

იბო̈̄ზი *იგივეა, რაც* **ინბო̈̄ზი.**

იბო̄გი (—, ა̈თბოგა̈̄ნ; ა̈თბო̈̄გი) ბზ., გ რ დ უ ვ. — ხიდად იდება. ტჷიბს ჟ'ა̈თბო̄გი ღუმირ (ბზ. 60) — ნაძვი ღელეზე ხიდად გა-

დება.

იბო̄ში (ოხბო̄შენ, ენბო̄შა̈ნ; ენბო̄ში) ლშხ., **იბოში** (ა̈ხუ̂ებოშენ, ა̈ნბოშან; ა̈ნბოში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწყობა, ემზადება. ხორუ̂ა მუხუ̂ბე ყ'ა̈ხებოშან (ლნტ. 258) — უმცროსი ძმა გაემზადა.

იბყენი (ა̈ხუ̂იბყ, ა̈ნბა̈ყ; ა̈ნბა̈ყნე ზს., ოხბაყ, ენბაყე; ენბაყნე ლშხ.), **იბა̈ყნე** (ა̈ხუ̂ბა̈ყ'ინ', ა̈ნბა̈ყ; ა̈ნბა̈ყნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იტყობს, იგებს. ჲედაუ̂იშ ხახუ̂ემ ყ'ა̈ნბა̈ყ [მუქუ̂თერიშ ლიჯედ] (ბქ. 18) — იედავის ცოლმა შეიტყო ქურდის მოსვლა. ხოლამ ი ხოჩამ გუ̂ი ესერ ქა იბყენი (ანდ.) — ავსა და კარგს გული იგრძნობსო. შუ̂ანა̈რდ ყი მა̈დშ ა̈ნბა̈ყხ (ლნტ. 97) — სვანებმა ველარ შეიტყვეს.

იბრა̈ი (ლოხუ̂ბარა̈ჲ, ლა̈ჲბა̈რჲე; ლა̈ჲბა̈რიჲ) ბზ., **იბრეუ̂ი** (ლოხუ̂ბერა̈უ̂, ლა̈ჲბერუ̂ე; ლა̈ჲბერუ̂ისგ) ბქ., **იბრჲეს** (ლოხბარიჲ, ლეჲბარიე; ლეჲბარიჲ) ლშხ., **იბა̈რიესკ** (ლა̈ხუ̂ბა̈რი, ლა̈ჲბა̈რიე; ლა̈ჲბა̈რიჲ) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'იბარებს. სი სა̈ხელწიფხიშ ლითხუ̂მი სგა ლა̈ხბერა̈უ̂ (ბქ. 106) — შენ სახელმწიფოს მეთაურობა ჩაიბარე.

იბრა̈̄ლ (ა̈თუ̂ბარა̈ნ, ა̈დბარა̈̄ნ; ა̈დბა̈რი) ბზ., **იბრა̈ლ** (ა̈თუ̂ბარენ, ა̈დბარან; ა̈დბა̈რი) ბქ., **იბრა̄ლ** (ოთბარენ, ედბარა̄ნ; ედბარი) ლშხ., **იბარა̈ლ** (ა̈თუ̂ბა̈რენ, ა̈დბარან; ა̈დბა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იბანს. მეცა̈რ ჩი ჰამს ი ნებოზს იბრა̈ლ (ბქ.) — მისანი ყოველ დილასაღამოს იბანს (ბანაობს).

იბრელა̈ლ იგივეა, რაც **იბუ̂რი.**

იბრეუ̂ი იგივეა, რაც **იბრა̈ჲ.**

იბრიალ (ლოხბრიალ, ლეჲბრიალე, ლეჲბრიალნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — მღერის. ბობშს ხუ̂ა̈ჲ ლოხბრიალა (ლშხ) — ბავშვს ბევრი უმღერია. იხ. **ილრა̈̄ლ.**

იბრი̄ნგუ̂ე იგივეა, რაც **იბურგუ̂ი̄ნე.**

იბურგელ იგივეა, რაც **იბგრგე̄ლ.**

იბურგუ̂ი̄ნე, იბრი̄ნგუ̂ე (ა̈ხბურგუ̂ი̄ნ, ა̈ნბურგუ̂ი̄ნე; ანბურგუ̂ი̄ნნე||ა̈ხუ̂ბრი̄ნგუ̂, ა̈ნბრი̄ნგუ̂ე; ა̈ნბრი̄ნგუ̂ნე ბზ., ოხბურგუ̂ი̄ნ, ენბურგუ̂ი̄ნე; ენბურგუ̂ი̄ნე||ოხბრი̄ნგუ̂, ენბრი̄ნგუ̂ე; ენბრი̄ნგუ̂ნე ლშხ.), **იბურგუ̂ინე** (ახუ̂ბურგუ̂ინ, ა̈ნბურგუ̂ინე; ა̈ნბურგუ̂ინისგ) ბქ., გ რ დ მ. — იფშენტს, ისრესს (თვალებს). მეჯუ̂ეგს თე ლოხბურგუ̂ი̄ნა (ბზ.) — მეჯოგეს თვალი მოუფშვნეტია. სამთი̄ლდ ლა̈ჲბრი̄ნგუ̂ე თე̄რა̈რ (ბზ. 400) — სამთილმა თვალები მოიფშვნიტა.

იბურდენი (ოხბურდენ, ა̈ნბურდენე; ა̈ნბურდენნე) ბზ., **იბურდი** (ოხბო̈რდ, ა̈ნბერდ; ა̈ნბერდნე) ბქ., **იბურდი̄ნე** (ოხბურდი̄ნ, ენბურდი̄ნე; ენბურდი̄ნნე) ლშხ., **იბურდ'უ̂'ინე** (ა̈სუ̂ბურდ'უ̂'ინ, ა̈სბურდ'უ̂'ინე; ა̈სბურდ'უ̂'ინი) ლნტ. გ რ დ მ. — 1. ზს., ცომსზელს. ლგცშუ̂ იბურდენი ფექს (ბზ. 253) — წყლით ზელს ცომს. ჯიცა̈რს ყი იბურდიუ̂ხ (ბქ. 300) — ცომებს მოზელდნენ. 2. ქს. იფშვნის (პურს, მჭადს...). ლგჯეჲსა დია̈რ ა̈სუ̂ბურდინედ (ლნტ.) — რძეში პური ჩაეფშვნებინა.

იბურჯიელ (ლოხუ̂ბურჯიელ, ლეჲბურჯიელე; ლეჲბურჯიელნე ლშხ., ლა̈ხუ̂ბურჯიელ, ლა̈ჲბურჯიელე; ლა̈იბურჯიელი ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ირქინება. იბურჯიელხ... კუ̂იცრელ ჯოგარისა (პოეზ. 334) — შუნები ჯოგებში ირქინებიან.

იბუწე იგივეა, რაც **იბუ̂წე.**

იბუ̂ნძგუ̂ა̈̄ლ, იბუ̂ნძგუ̂ელ (ლა̈ხუ̂ბუ̂ნძგუ̂ა̈̄ლ, ლა̈ჲბუნძგუ̂ა̈ლე; ლა̈ჲბუ̂ნძგუ̂ა̈̄ლნე) ბზ., **იბუნძგუ̂ელ** (ლოხბუნძგუ̂ალ, ლა̈ჲბუნძგუ̂ალე; ლა̈ჲბუნძგუ̂ა̈ლისგ) ბქ., **იბუ̂ნძგუ̂ა̄ლ** (ლოხბუ̂ნძგუ̂ა̄ლ, ლეჲბუ̂ნძგუ̂ა̄ლე; ლეჲბუ̂ნძგუ̂ა̄ლნე) ლშხ., **იბუნძგუ̂ა̈ლ** (ლახუ̂ბუნძგუ̂ა̈ლ, ლა̈ჲბუნძგუ̂ალე; ლა̈ჲბუნძგუ̂ალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ჭიდაობს, (ბღლარძუნობს). კე̄სა̈რი̄ იბუ̂ნძგუ̂ა̈̄ლ ი მიჩა უ̂ა̈ზრა̈ლი̄ (ბზ. 13) — კეისარიც ჭიდაობს და მისი ვეზირებიც. ჰეც ი და̈უ̂ იბუნძგუ̂ელხ ჰამუნლუ̂ე (ბქ. 136) — მზეცი და დევი დილიდან ჭიდაობენ (ბღლარძუნობენ). 2. ქს., იბუზება. ბოფშ მაყალშუ̂ იბუ̂ნძგუ̂ა̄ლ (ლშხ.) — ბავშვი შიშისაგან იბუზება.

იბუ̂წ/ცე (ა̈ხუ̂ბი̄წუ̂, ა̈ნბუ̂წე; ა̈ნბუ̂̈წნე ბზ., ოხბუ̂წ, ენბუ̂წე: ენბუ̂წნე ლშხ.), **იბუწე** (ოხუ̂ბიწუ̂, ა̈ნბუწე; ა̈ნბუწისგ ბქ., ა̈ხუ̂ბუწ, ა̈ნბუწე; ანბუწი ლნტ.), გ რ დ მ. — მშვილდს 'მო'ზიდავს, მოსწევს. ა̈ნბუ̂წე დეუ̂იშუ̂ილდ ცხემა̈დ (ბზ. 244) — დევიშვილმა მოზიდა

მშვილდი.

იბჳ̈რღჳიე̄ლ, იბი̄რღჳიე̄ლ (ა̈თ-ჳბჳ̈რღჳიე̄ლ, ა̈დბჳ̈რღჳიე̄ლე; ა̈დბჳ̈რღჳი-ე̄ლნე) ბზ., **იბურღჳელ** (ლოხჳბურღჳალ, ლა̈ძბურღჳალ; ლა̈ძბურღჳალისგ) ბქ., **იბჳ̄რღჳიე̄ლ** (ლოხბჳ̄რღჳიელ, ლეძბჳ̄რ-ღჳიელე; ლეძბჳ̄რღჳიე̄ლნე) ლშხ. გ რ დ უ ვ. — ბუღრაობს. ჴა̈ნ იბჳ̈რღჳიე̄ლ (ბზ.) — ხარი ბუღრაობს.

იბჳ̄რი (—, ა̈დბურა̈̄ნ, ა̈დბური ბზ., ა̈დ-ბურან, ა̈დბური ბქ., ედბჳ̄რა̄ნ, ედბური ლშხ.), **იბრელა̈ლ** (ა̈დბრელან; ა̈დბრელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ღამდება. ჩჳა̈დბურან (ბქ. 197) — დაღამდა. ჩჳედბურა̄ნდა (ლშხ. 62) — დაღამდა.

იბღჳი̄ლძელ (ლოხბღჳი̄ლძელ, ლა̈ძ-ბღჳი̄ლძელე, ლა̈იბღჳი̄ლძე̄ლნე) ბზ. **იბღუ-ლელ** (ლოხბღულალ, ლა̈იბღულალ, ლა̈ი-ბღულა̈ლისგ) ბქ., **იბღჳ̄ლძელ** (ლოხბღჳ̄-ლიელ, ლეძბღჳ̄ლძელე, ლეძბღჳ̄ლძელნე) ლშხ. **იბღულიელ** (ლა̈ხჳბღულიელ, ლა̈ძ-ბღულიელე, ლა̈ძბღულიელი) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — ბღავის. იბღულელ მა̈გ (ბქ. 106) — ყველა ბღავის.

იბჯგი (ესჳიბჯგ, ესბეჯგ; ესბეჯგნე) ზს., **იბა̄ჯგე** (ოსბა̄ჯგ, ესბა̄ჯგე; ესბა̄ჯგნე) ლშხ., **იბა̈ჯგი** (ლა̈ხჳბა̈ჯგ, ლა̈ძბა̈ჯგე; ლა̈ძბა̈ჯგი) ლნტ., გ რ დ მ. — იბჯენს. მგჯრა სგებინჩუ ოსიბჯგ (ბქ. 205) — მუჯურო (რკინის ბუნიკიანი ჯოხი) წინ დავიბჯინე. სარჩელი მჳქჳი̄ს ფაუს ჩუ იბა̄ჯგე (ლშხ. 48) — განაჩენის მთქმელი (წინ) ჯოხს დაიბჯენს.

იბგრგე̄ლ, იბგრგძე̄ლ (ოთბგრგძე̄ლ, ა̈დბგრგძე̄ლე; ა̈დბგრგძე̄ლნე) ბზ., **იბურ-გელ** (ლოხჳბურგალ, ლა̈ძბურგალე; ლა̈ძ-ბურგა̈ლისგ) ბქ., **იბგრგიელ** (ლოხბგრგი-ელ, ლეძბგრგიელე; ლეძბგრგიელნე) ლშხ., **იბორგიელ** (ლახჳბორგიელ, ლა̈ძბორგიე-ლე; ლა̈ძბორგიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ჭიდაობს. იბგრგიე̄ლხ ლა̈დი̄ ლადა̈ლ (ბზ. 398) — მთელი დღე ჭიდაობენ. მახელჳაჟარ იბგრგი-ელხ (ლშხ. 19) — ვაჟკაცები ჭიდაობენ. ჩჳა̈ლ-ბორგენიდ ი ქა ლეწედენიდ, ხედჳა̈ძ ირა ღონიერ (ლნტ. 194) — ვიჭიდაოთ და დავინახავთ, რომელი უფრო ღონიერი იქნება.

იბგრცა̈ნძე̄ლ (ესჳბგრცა̈ნძე̄ლ, ეს-ბგრცა̈ნძე̄ლე, ესბგრცა̈ნიე̄ლნე) ბზ., **იბგრ-ცანელ** (ა̈თჳბგრცანალ, ა̈დბგრცანალე; ა̈დ-ბგრცანა̈ლისგ) ბქ., **იბგრცანძელ** (ოთბგრ-ცანიელენ, ედბგრცანიელა̄ნ; ედბგრცანიე-ლი) ლშხ., **იბგრცა̈ნძელ** (ხჳიბგრცა̈ნიელ, ა̈სბგრცა̈ნიელე, ა̈სბგრცა̈ნიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბარბაცებს. იბგრცანძელხ ნამშდგ-მოშ (ლშხ. 31) — სიმთვრალით ბარბაცებენ. .

იგარჯე, იგა̈რჯე იგივეა, რაც **იგგრჯე**.

იგა̈ძლები იგივეა, რაც **იგლები**.

იგა̈̄წბული (ოხჳგა̈̄წბულა̈ნ, ა̈ნგა̈̄წბუ-ლა̈̄ნ; ა̈ნგა̈̄წბული) ბზ., **იგა̈წბული** (ოთგაწ-ბულენ, ა̈დგაწბულან; ა̈დგაწბული ბქ., ა̈ხ-ჳგა̈წბულენ, ა̈ნგა̈წბულან; ა̈ნგა̈წბული ლნტ.), **იგა̄წბული** (ოთგა̄წბულენ, ედგა̄წ-ბულა̄ნ; ედგა̄წბული) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'წბილდება. მესმა̄მდ ლაგჳირგჳნა̄ლყი აჯალუდ ჩჳეთგა̄წბულა̄ნდახ (ლშხ. 63) — მესამედ ჯვრისწერისას კვლავ გაწბილდნენ.

იგა̈̄წყობლი (ოხჳგა̄წყობლა̈ნ, ა̈ნგა̄-წყობლა̈̄ნ; ა̈ნგა̄წყობლი) ბზ., **იგა̄წყობლი** (ოხგა̄წყობილენ, ენგა̄წყობლა̄ნ; ენგა̄წყობ-ლი) ლშხ., **იგაწყობლი** (ა̈ხჳგაა̈წყობლენ, ა̈ნგა̈წყობლან; ა̈ნგა̈წყობლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'ა'ეწყობა; 'გამო'ეწყობა. ალე ხეკჳეს ა̈ნ-გაწყობლენს ფა̈ჴყინ (ლნტ. 30) — ეს უნდა აიწყოს დამგის ორკაპა ჯოხზე. ალე ჟა̈ხეგა-წყობლან (ლნტ. 158) — ეს გამოეწყო.

იგბე (ა̈თჳიგბ, ა̈დგიბ; ა̈დგიბე ბზ., ოთიგბ, ედგიბ; ედგიბე ლშხ., ა̈თჳიგბ, ა̈დგიბ; ა̈დგიბე ლნტ.), გ რ დ მ. — ილრძობს. მგლგნ-ტეხდ ფოყ ქა̈̄დგიბ (ბზ. 57) — ლენტეხელმა თეძო ილრძო.

იგგჷნი (ა̈თჳგჷგნა̈ნ, ა̈დგჷგნა̈̄ნ; ა̈დგჷგ-ნი ბზ., ოთგჷგნენ, ედგჷგნა̄ნ; ედგჷგნი ლშხ., ა̈თჳგჷგნენ, ა̈დგჷგნან; ა̈დგჷგნი ბქ., ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. ჯიუტდება. დაჳით ხოლა̄მდ ედგჷგ-ნა̄ნ (ლშხ.) — დავითი ცუდად გაჯიუტდა. 2. ქვაედება, ხმება. ა̈თჳგჷგნენ ისგჳა ლა̈ღლის (ბქ.) — ჩამოვხმი შენს მოლოდინში.

იგებს ზს. ნაწილ. — ეგებ, ეგების. იგებს ესერ პა̈ტიოსა̈ნ ზურა̄ლ ლი! (ბზ. 292) — ეგებ პატიოსანი ქალი არისო! იხ. **არგებს** (ქს.)

იგემ (ა̈თჳიგ, ა̈დგე; ა̈დგემნე ზს., ოთიგ, ედგე; ედგემ ლშ., ა̈თჳიგ, ა̈დგე; ა̈დგემ ლნტ.), გ რ დ მ. 1. იშენებს, იდგამს. ეშხუ ტეჳრისა ჩჳა̈დგე ქორ (ლნტ. 150) — ერთ ტეერში აიშენა სახლი. 2. 'და'იხურავს. დე ფაყჳს იგემხ (ლშ. 63) — არც ქუდს იხურავენ. 3. იდგამს. ეჩჳნლო ტაბა̈გს იგემხ (ბზ. 13) — შემდეგ ტაბლას იდგამენ. [ჰყინტდ] მერმე თე სგა̄დ ა̈დგე (ბზ. 287) — ვაჟმა მეორე თეალი კვლავ ჩაიდგა. 4. იკრავს (ღილებს). ჳოსა̈რს ღირკლა̈რშჳ იგემხ სგებინჟი (ბქ. 239) — ჩოხას წინ ღილკილოებით იკრავენ.

იგენა̈ლ იგივეა, რაც **იგნა̈ლ.**

იგენე იგივეა, რაც **იგნე.**

იგენი იგივეა, რაც **იგნი.**

იგთჴგნი (ოთგგთჴნა̈ნ, ა̈დგგთჴნა̈ნ; ა̈დგგთჴნი ბზ., ოთგგთჴნენ, ა̈დგგთჴნან; ა̈დგგთჴნი ბქ., ოთგგთჴნენ, ედგგთჴნა̈ნ; ედგგთჴნი ლშ., ა̈თჳგგთჴნენ, ა̈დგგთჴნან; ა̈დგგთჴნი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — იჭიმება. თაკჳ ქა̈დგგთჴნან, ი ჩჳაქჳაც (ბქ.) — თოკი დაიჭიმა და გაწყდა.

იგი̄წა̈ლ (ლა̈ჴჳგიწა̈ლ, ლა̈ჲგიწა̈ლე; ლა̈ჲგიწა̈ლნე) ბზ., **იგინწა̈ლ** (ლოჴგინწა̈ლ, ლა̈ჲგინწალ; ლა̈ჲგინწა̈ლისგ ბქ., ლა̈ჴჳგინწა̈ლ, ლა̈ჲგინწა̈ლე; ლა̈ჲგინწა̈ლი ლნტ.), **იგი̄წა̄ლ** (ლოჴგი̄წა̄ლ, ლეჲგი̄წა̄ლე; ლეჲგი̄წა̄ლნე) ლშ; გ რ დ უ კ. — ირწევა, ქანაობს. მეგა̈მ იგი̄წა̈ლ ი ლიკა̈ფის ჴამურჯი (ბზ.) — ხე ქანაობს და წაქცევას აპირებს.

იგნა̈ლ (ოჴგე, ანგ̄გა̈ნ; ა̈ნგენი) ბზ., **იგნა̈ლ** (ოჴჳიგნ, ანგგან; ა̈ნგენი) ბქ., **იგნა̄ლ** (ოჴგე, ანგა̄ნ; ენგენი) ლშ., **იგენა̈ლ** (ახჳგი, ანგან; ა̈ნგენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — დგება. მე̄რმა ლადელ ყი იგნა̈ლხ (ბზ. 12) — მეორე დღეს ადგებიან. ანგ̄გა̈ნ ალ ჰყინტ ი აჩა̈დ (ბზ. 250) — ადგა ეს ვაჟი და წავიდა. ჰამს დოსდ ოჴუგა̈ნდ (ბქ. 203) — დილით ადრე ავდექით. მეჳარ დო̄სგ იგნა̄ლხ ზჳრა̄ლე̄ლ (ლშ. 5) — ქალები ძალიან ადრე დგებიან.

იგნე (ა̈თჳგენ, ა̈დგენე; ა̈დგენნე ბზ., ა̈დგენისგ ბქ., ოთგენ, ედგენე; ედგენნე ლშ.), **იგენე** (ა̈სჳგენ, ა̈სგენე; ა̈სგენი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. 'და'იყენებს. ზჳრა̄ლდ მუდ ა̈დგენე მულგუჰე̄რი (ბზ. 294) — ქალმა მამად დაიყენა (მეფიცა) მეწისქვილე. ეჯჲარე ლა̈ჴჴჳა ფა̈მლია̈რდ ა̈დგენე (ბზ.) — იმათი ცოლები მოსამსახურეებად დაიყენა. პეპიდ ედგენეხ ჯგგრა̄გ (ლშ. 60) — ნათლიად წმ. გიორგი დაიყენეს. 2. ჩასმა (უბეში_). ნაღჳქურდ შდაჳლა̈რ ჰენაჟთე ა̈დგენე (ბქ. 341) — ვაჟმა მერცხლები უბეში ჩაისვა.

იგნეჳი იგივეა, რაც **იგჳნეჳი.**

იგნი (ოთი̄გნ, ადგ̄გა̈ნ; ა̈დგენი ბზ., ოთიგნ ადგგან; ა̈დგენი ბქ., ოთ̄გგენ, ადგ̄გა̄ნ; ედგენი ლშ.), **იგენი** (ა̈თჳიგ, ადგგან; ა̈დგენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. 1. 'და'დგება. გჲერგი̄ლ ჩჳესგ̄გა̈ნ ბოგჟი̄ნ (ბზ. 314) — გიერგილი ხიდზე დადგა. მინ აშჴჳენ ესერ იგნიხ, ეჯჲა̈რ მერმაჴენ (ბქ. 198) — ჩვენ ერთ მხარეს დაედგებით, ისინი მეორე (მხარესო). მათჴეფ მეთჴფე მა̄რე ჴოლა გუჟი იგნი (ლშ. 90) — მოარულ ავადმყოფობა შეყრილი კაცი ცუდ გუნებაზე დგება. 2. იდგება. იხ. ლგგ.

იგნოჳი იგივეა, რაც **იგჳნეჳი.**

იგონა̈ჳი იგივეა, რაც **იგჳნეჳი.**

იგორშლე იგივეა, რაც **იგჳშილე.**

იგოშლე იგივეა, რაც **იგჳშილე.**

იგოშლი იგივეა, რაც **იგჳშილი.**

იგურგჳინი (ა̈თჳგურგჳინა̈ნ, ა̈დგურგჳინა̈ნ; ა̈დგჳირგჳინი ბზ., ოთგურგჳინენ, ა̈დგურგჳინან; ა̈დგჳირგჳინი ბქ.), **იგჳირგჳინი** (ოთგჳირგჳინენ, ედგჳირგჳინა̈ნ; ედგჳირგჳინი ლშ., ა̈თჳგჳირგჳინენ, ა̈დგჳირგჳინა̈ნ; ა̈დგჳირგჳინი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ქორწინდება, გვირგვინს იდგამს. ალჲა̈რ ჩჳა̈დგურგჳინა̈ნხ (ბზ.) — ესენი დაქორწინდნენ.

იგჳერშლე იგივეა, რაც **იგჳშილე.**

იგჳერშლი იგივეა, რაც **იგჳშილი.**

იგჳეში იგივეა, რაც **იგჳში.**

იგჳეჰ (ა̈ხჳიგჳჰ, ა̈ნგჳეჰ; ა̈ნგჳეჰნე) ბზ., **იგეჰ, იგჳეჰ** (ახჳიგჳჰ, ა̈ნგეჰ; ა̈ნგეჰნე) ბქ., **იგჳეჲ** (ოჴგჳეჲ, ენგჳეჲე; ენგჳეჲნე) ლშ., **იგჳეჳ** (ა̈ხჳიგჳ, ა̈ნგჳე; ა̈ნგჳენე) ლნტ., გ რ დ მ. — იფქვავს. და̈ჳითდ კჳეცენ მა̈გ ქა̈ნგეჰ (ბქ.) — დაეითმა ხორბალი სულ დაიფქვა. სიმინდ ლეგჳერჴო აგჳსულჳან ი ეჩე ქა

ხჷიგოჷდად (||ხჷიგჷეჷდად) (ლნტ. 25) — სიმინდი წისქვილში მივქონდა და იქ ვიფქვავდით.

იგჷია̈ნი (—, ა̈დგჷიანა̈ნ; ა̈დგჷია̈ნი ბზ., ადგჷიანან; ა̈დგჷიანი ბქ., ა̈დგჷიანა̈ნ; ა̈დგჷია̈ნი ლნტ.), **იგჷიანი** (ედგჷიანა̈ნ; ედგჷიანი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — 'და'გვიანდება. ალ გეშ სურუს ა̈დგჷიანან (ბქ.) — ეს საქმე ძალიან დაგვიანდა.

იგჷირგჷინი იგივეა, რაც **იგურგჷინი**.

იგჷნეჷი, იგნეჷი (ა̈ხჷგონეჷ, ა̈ნგონჷე; ა̈ნგონჷი ბზ., ა̈ნგონჷისგ ბქ.), **იგნოჷი** (ოხგონაჷ, ენგონჷე; ენგონჷი) ლშ., **იგონა̈ჷი** (ა̈ხჷგონა̈ჷ, ა̈ნგონა̈ჷე; ა̈ნგონა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გამო'იგონებს. მა̈დ ა̈ნგონჷას საბრალდ? (ბზ. 417) — რა მოიგონოს საბრალომ? ბაბად თხუმე ლამწჷედის ბა̈ქ ა̈ნგონჷე (ბქ.) — მოხუცმა თავის გასამართლებლად ტყუილი მოიგონა. მა ხეკჷეს ა̈ნგონაჷას, ერე ქა̈დღგრის ალმინ (ლნტ. 165) — რა უნდა მოიგონოს, რომ ესენი მოიშოროს.

იგჷრანა̈ლ (ლა̈ხჷგურნა̈ლ, ლა̈დგურნა̈ლე; ლა̈დგურნა̈ლნე) ბზ., **იგჷრანელ** (ლოხჷგურნალ, ლა̈დგურნალე; ლა̈დგურნა̈ლისგ) ბქ., **იგჷრანა̈ლ** (ლოხგურნა̈ლ, ლედგურნა̈ლე; ლედგურნა̈ლნე) ლშ., **იგჷრანა̈ლ** (ლა̈ხჷგურნა̈ლ, ლა̈დგურნალე; ლა̈დგურნალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გორაობს, კოტრიალობს. იგჷრანა̈ლდახ დაბა̈რ ლექჷა (ბზ.) — ყანებში გორაობდნენ. ბეფშჷ კა̈ცხა̈შმგჷ იგჷრანალ (ბქ. 74) — ბავშვი კერიის წინ გორავს.

იგჷში (—, ა̈ნგოშა̈ნ; ა̈ნგჷეში ბზ., —, ანგოშან; ანგჷეში ბქ., —, ენგოშა̈ნ; ენგოში ლშ.), **იგჷეში** (—, ა̈ნგოშან; ა̈ნგჷეში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იღვრება, ისხმება. ჩჷა̈ნგოშანხ ქჷმრა̈ლ ძირხო (ლნტ. 201) — ცრემლები ძირს ჩამოიღვარა.

იგჷშილე (ა̈ხჷგჷეშილ, ა̈ნგჷეშლე; ა̈ნგჷეშლი ბზ., ოხგოშილ, ენგოშლე; ენგოშლი'ნე'ლშ.), **იგჷერშლე, იგორშლე** (ოხგჷერშილ, ა̈ნგჷერშლე||ა̈ნგორშლე; ა̈ნგჷერშლისგ||ანგორშლისგ) ბქ., **იგოშლე** (ა̈ხჷგოშილ, ა̈ნგოშლე; ა̈ნგოშლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ივსებს. ჷა̈ნგოშლე მგლეჩხჷიმდ ჯიბა̈რ თეთრშჷ (ლნტ. 229) — ლეჩხუმელმა ჯიბეები ფულით გაივსო.

იგჷშილი (ა̈ხჷგჷეშლა̈ნ, ა̈ნგჷეშლა̈ნ; ა̈ნგჷეშლი) ბზ., **იგჷერშლი** (ამგჷერშლან, ანგჷერშლან; ანგჷერშლი) ბქ., **იგჷშილი** (ოხგოშლენ, ენგოშლა̈ნ; ენგოშლი) ლშ., **იგოშლი** (ა̈ხჷგოშლენ, ა̈ნგოშლან; ა̈ნგოშლი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ივსება. მა̈გ ჟი იგჷშილოლ ლეზობშჷ (ბზ. 287) — ყველაფერი საჭმლით ივსებოდა. ხემ'ეჯჟი ლაჰადშჷ ქორ ჟი იგერშლიჷ (ბქ. 298) — თანდათან მოსელით (მომსვლელით) სახლი აივსებოდა.

იგჷხოლე (ოხჷგოხელ, ა̈ნგოხლე; ა̈ნგოხლი ბზ., ოხგუხოლ, ენგოხლე; ენგოხლი ლშ.), **იგჷხელი** (ოხგუხელ, ა̈ნგუხელე; ა̈ნგუხელისგ) ბქ., გ რ დ მ. — საწყენად იღებს. ცერას ჟი იგჷხელიჷ ზურალა̈შ მარდ (ბქ. 294) — ქალის ჭირისუფალი (ქალის) მიტოვებას საწყენად იღებდა.

იგლები (ოხგალა̈ბ, ა̈ნგალბე; ა̈ნგალბი ბზ., ა̈ნგა̈ლბისგ ბქ.), **იგა̈დლები** (ა̈ხჷგა̈დღებ, ა̈ნგა̈დღებე; ა̈ნგა̈დღები) ლნტ., გ რ დ მ. — შეიტყობს, 'გა'იგებს, 'გა'იკითხავს. დრეჷნიდრეჷნ ქორა̈შ ამბა̈ჷს ესეროლჷი იგლებიჷხ (ბქ. 263) — დროდადრო ოჯახის ამბავიც გაიკითხეთო. დაშტჷდ ჷა̈ნგა̈დღებე მიშკჷი ეჩეჩუ ლირდე (ლნტ. 82) — დათვმა შეიტყო ჩემი იქ ყოფნა. იხ. **იშჯერი**.

იგჭე (ა̈თჷიგჭ, ა̈დგიჭ; ა̈დგიჭე ზს., ლნტ., ოთიგჭ, ედგიჭ; ედგიჭე ლშ.), გ რ დ მ. 1. აკავებს. [დინას] ესერ ჩუ დეშ იგჭეხ (ბზ. 411) — ქალიშვილს ვერ აკავებენო. ჲაკოფ დეშ ედგიჭხ მჷრყჷამისა (ლშ. 60) — იაკობი კოშკში ვერ დააკავეს. 2. 'შე'იკავებს. ლიგჷნის ი ქიმს... იგჭახ (ბქ. 297) — ტირილსა და ცრემლს იკავებდნენ. 3. 'და'იცავს, 'შე'ინარჩუნებს. ნაჲ ხეკჷეს ერე ჩჷელგჭიდ ჯჷინელ ჩოულობ (ლშ. 28) — ჩვენც უნდა შევინარჩუნოთ ძველი ჩვეულება.

იგრჯე (ოხჷგა̈რჯ, ა̈ნგგრჯე; ა̈ნგა̈რჯნე ბზ., ოხგგრჯ, ენგგრჯე; ენგგრჯნე ლშ.), **იგარჯე** (ოხჷგა̈რჯ, ა̈ნგარჯე; ა̈ნგგრჯისგ) ბქ., **იგა̈რჯე** (ა̈ხჷგა̈რჯ, ა̈ნგა̈რჯე; ა̈ნგა̈რჯი) ლნტ., გ რ დ მ. — ირჯება, იჭირვებს. ჲერჷა̈ იგარჯე ეჯი ესერ იკარჭე (ბქ.) — ეინც ირჯება, ის შოულობსო.

-იდ იხ. **-ილდ.**

იდა̄ჳ̈ში იგივეა, რაც **იდჳ̈ა̈ში.**

იდგა̈რი (ოდაგნ, ადგან; ა̈დდაგრი ბზ., ადგა̈ნ ბქ., ადჳ̈აგენ, ადაგან; ადდაგა̈რი ლნტ.), **იდგარი** (ოდგანდ, ადგა̈ნ; ედდაგრი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — კვდება. ალ ქჳ̈ეყნი ხელწ̄იფ ჩჳ̈ადგან (ბზ. 300) — ამ ქვეყნის ხელმწიფე მოკვდა. ამკალიბ ლეგმერდე ჩუ იდგარი (ლშხ. 12) — ასეთი ავადმყოფი კვდება. მიჩა მუ ჩჳ̈ა̈დქაჩან ი ჩჳ̈ადაგან (ლნტ. 300) — მამამისი დაიჭრა და მოკვდა.

იდი იხ. **ზი.**

იდიარა̈ლ, იდიარე̄ლ, იდჲარა̈ლ (ა̈თჳ̈დი̄რა̈ნ, ა̈დდი̄რა̈ნ; ა̈დდი̄რი) ბზ., **იდიარა̈ლ, იდჲარა̈ლ** (ა̈თჳ̈დირენ, ა̈დდირან; ა̈დდირი ბქ., ა̈თჳ̈დია̈რენ, ა̈დდიარან; ადდია̈რი ლნტ.), **იდიარა̄ლ** (ოთდი̄რენ, ედდი̄რა̈ნ; ედდი̄რი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — პურს ჭამს, ნაყრდება; ბალახობს. ეჩუნლო ტაბა̈გს იგემხ ი ჩუ იდიარა̈ლხ (ბზ. 13) — მერე ტაბლას იდგამენ და პურს ჭამენ. ბაპ ჩჳ̈ა̈დდირა̈ნ (ბზ. 358) — მღვდელი დანაყრდა. ალ ღჳ̈აშ იდიარა̈ლ ესრენიშ (ლნტ. 286) — ეს ჯიხვი თურმე ბალახობს.

იდია̈ნი (ოხჳ̈დია̈ნ, ა̈ნდია̈ნე; ა̈ნდია̈ნნე) ბზ., **იდია̄ნი** (ოხდია̈ნ, ენდია̄ნე; ენდია̈ნნე) ლშხ., **იდია̈ნი** (ა̈ხჳ̈დია̈ნ, ა̈ნდია̈ნე; ა̈ნდია̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ნათხოვრობს, ითხოვებს. მესმა ლადა̈ლ ხელწ̄იფდ ა̈დდია̈ნე ცხჳ̈ადჳ̈ლ (ბზ. 420) — მესამე დღეს ხელმწიფემ ქვაბი ინათხოვრა. ქ'ენდია̄ნე ხოშა მუხჳ̈ბე̄მიშხენ ჩა̈ჟ (ლშხ. 51) — უფროსი ძმისაგან ცხენი ინათხოვრა. ჲეხჳ̈დ ქ'ა̈ნდიანე ჩა̈ჟ (ლნტ. 131) — ცოლმა ცხენი ინათხოვრა.

იდჳ̈წ̄ი (ოთდჳ̈წ̄ა̈ნ, ა̈დდჳ̈წ̄ა̈ნ; ა̈დდჳ̈წ̄ი ბზ., ოთდჳ̈წ̄ენ, ედდჳ̈წ̄ა̈ნ, ედდჳ̈წ̄ი ლშხ.), **იდუწ̄ი** (ა̈თჳ̈დუწ̄ენ, ა̈დდუწ̄ან; ა̈დდუწ̄ი) ბქ., ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'იწელება. თაშ ხოჩა̈მდ ედდჳ̈წ̄ა̈ნ (ლშხ.) — ყველი კარგად გაიწელა. ეჯი ჩუბაჳ̈ ფოყხო ჩუ იდუწ̄ი (ლნტ. 34) — ის ქვევითკენ ჩამოიწელება.

იდჳ̈ა̈ში (ოთდა̄ჳ̈შა̈ნ, ა̈დდა̄ჳ̈შა̈ნ; ა̈დდა̄ჳ̈ში) ბზ., **იდჳ̈ა̈ში** (ოთდაჳ̈შენ, ა̈დდაჳ̈შან; ა̈დდაჳ̈ში) ბქ., **იდა̄ჳ̈ში** (ოთდა̄ჳ̈შენ, ედდა̄ჳ̈შა̈ნ; ედდა̄ჳ̈ში) ლშხ., **იდა̈ჳ̈ში** (ა̈თჳ̈დაჳ̈შენ, ა̈დდაჳ̈შა̈ნ; ა̈დდაჳ̈ში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ფუჭდება, ილუპება, 'და'შაედება. ჩჳ̈ანშყა̈დ და̈ჳ̈, ჩ'ა̈დდა̄ჳ̈შა̈ნ (ბზ. 81) — დევი ჩამოვარდა, დაილუპა. ამნოჳ̈შ გჳ̈ეშ მა̄მ იდა̄ჳ̈ში (ლშხ. 32) — ამით საქმე არ ფუჭდება.

იედჳ̈რე იგივეა, რაც **იჰდგრე.**

იერა̈ლ იგივეა, რაც **იჰერა̈ლ.**

იერი იგივეა, რაც **იჰრი, იჰრი̄'ნე'.**

-იე̄ლ იგივეა, რაც **-ა̈ლ**[1].

იზა̈ლ (—, ა̈დზა̈ნ; ა̈დზრ̄ლი) ბზ., **იზა̈ლ** (—, ედზან; ედზი‖ადზან; ადზი) ბქ., **იზა̄ლ** (—, ედზა̄ლა̈ნ; ედზა̄ლი) ლშხ., **ილმაზა̈ლ** (—, ა̈დილმაზალა̈ნ; ა̈დილმაზა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მო'იგებს, დაყრის (ნაშიერს). ჯ'ესერ ზაჳ̈ისგა იზა̄ლჳ̈ნი (ბზ. 382) — მე ყოველ წელს მოვიგებ (ნაშიერსო). ჯუაი ჩჳ̈ედზან... (ბქ. 95) — ძუმაც დაყარა (ლეკვები). გჳ̈შგკჳ̈ე ფირჳ̈ ლეთი ა̈დილმაზალა̈ნ (ლნტ.) — ჩვენმა ძროხამ წუხელ (ხბო) მოიგო.

იზბი (ოჳ̈ნ. ლო̄ხჳ̈ა̈მ, ლალე̄მ; ლა̈ჲზჳ̈ებნე ბზ., ლოხჳ̈ემ‖ლახჳ̈ემ, ლა̈ჲემ‖ლალემ; ლა̈ჲზებნე ბქ., ლო̄ხჳ̈ემ, ლალე̄მ; ლეჲზობი ლშხ., ლახჳ̈ემ, ლალემ; ლა̈ჲზჳ̈ებნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ჭამს. იზბი თინა ჳ̈ისგჳ̈ს (ბზ. 322) — თინა ვაშლს ჭამს. მალჳ̈დ... ტჳ̈ეფ ლა̈ჲემ (ბქ. 19) — მელამ ტყავი შეჭამა. 'მ'ზითუნახაჳ̈... დე̄მ ლგმზობინ (ლშხ. 73) — მზეთუნახავი თურმე არ ჭამდა. მოჯამაგირს დია̈რი ნა̈კჳ̈შჳ̈ა̈რ ლახომა (ლნტ. 213) — მოჯამაგირეს პურის ნატეხები შეუჭამია. ტებდი დია̈რ დესა გჳ̈იმა (პოეზ. 78) — თბილი პური არ ვეიჭამია.

იზგა̈ლ, ილზიგა̈ლ (ოჳ̈ნ. ოთ'ჳ̈'ზიგა̈ნ, ა̈დზიგა̈ნ; ა̈დზიგი) ბზ., **იზგა̈ლ** (ოთზიგენ, ა̈დზიგა̈ნ; ა̈დზიგი ბქ., ა̈თჳ̈ზიგენ ლნტ.), **იზგა̄ლ** (ოთზიგენ, ედზიგა̈ნ; ედზიგი) ლშხ., გ რ დ უ ვ., — ესახლება, სახლდება. სგა̈დკოკჳ̈ე მა̈ჲ ალ ქორთეჳ̈სგა — ჲ ჩჳ̈ა̈დზიგა̈ნხ ამჩუ (ბზ. 249) — მელალა ყველა ამ სახლში და აქ დასახლდნენ. ალ ფხგტლა̈ნჟი ეშხუ სოფელ ესზიგენა (ბქ. 27) — ამ ბეჭზე ერთი სოფელი დასახლებულა. ყი ი̄ყრა̈ლ ი ქა იზგა̄ლ მე̄რმა აგითე (ლშხ. 12) — აიყრება და 'გადა'სახლდება სხვა ადგილზე.

იზგე (ხჳიზგა̈ს, იზგა; იზგე̄დს ბზ., ხჳიზგ, იზგა: იზგადეს ბქ., ხჳიზგის, იზგა; იზგჷდეს ლშხ., ხჳიზგედა̈ს, იზგედა; იზგედეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — სახლობს, ცხოვრობს. ჯჳედია მინდჳერისგა კე̄სა̈რ იზგე (ბზ. 306) — შორს მინდორში კეისარი ცხოვრობს. ჰელედს ფაყხენ ნა̈ზჳ ხა̈ლხ იზგეხ (ლნტ. 11) — ხელედში ფაყიდან წასული ხალხი ცხოვრობს. ალ მარე ბედნიერდ იზგა (ლნტ. 313) — ის კაცი ბედნიერად ცხოვრობდა.

იზგჷრი (ოთზგჷრა̈ნ, ა̈დზგჷრა̈̄ნ, ა̈დზჷ̄გრი ბზ.), **იზგჷრი** (ა̈თჳზგჷრენ, ა̈დზგჷრან, ა̈დზგჷრი) ბქ. გრდუვ. — თავდება, სრულდება. ქა̈̄დზგჷრა̈̄ნ ტკისდ წირჳ (ბზ. 283) — მართლაც, წირვა დამთავრდა. ლიჭნი ქედზგჷრა̈ნ (ლშხ.) — ხვნა დამთავრდა. შდრ. **იგა̄თჳი.**

იზდო̈რ (-იშ, —) — ბზ. ავადმყოფობა, რომელიც მაკე ძროხას ემართება (ფიბრომის მსგავსი). ფირჳ ლე̄თი ჩუ ალზე̄ლი ი იზდო̈რ ოხკჳარა (ბზ.) — ძროხას წუხელ მოუგია და იზდორი დაუცდია. გ ა დ ა ტ. ბქ. გაუმაძღრობის გამომწვევი რამ. მაჲსოხჳს ხიზბი, იზდორ ჯირია ჰადჳისგა? (ბქ.) — რამდენს ჭამ, გაუმაძღრობა გჭირს (გაუმაძღრობის ჭია გყავს მუცელში)?

იზელა̈̄ლ (ლოხჳზელა̈̄ლ‖ოთჳზელა̈ლ, ა̈დზელა̄ლე; ა̈დზელა̈̄ლნე) ბზ., **იზელა̈ლ** (ლოხჳზელა̈ლ, ლა̈ჲზელალე; ლა̈ჲზელა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳზელა̈ლ, ლა̈ჲზელალე; ლა̈ჲზელალი ლნტ.), **იზელა̄ლ** (ლოხზელა̄ლ, ლეჲზელა̄ლე: ლეჲზელა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — დადის. გიმქა მგრშკ დეშ იზელა̈̄ლ... (ბზ. 396) — მიწაზე ჭიანჭველა ვერ დადის. ქაჳ ა̈დზელალე ბეჩჳიჲსგა (ბქ. 9) — ბეჩოში გაიარეო. სამგრთა̈ლ ურემშჳ ესერ იზელა̈ლ (ანდ.) — სამართალი ურმით დადისო. ალჲარ იზელა̄ლხ... ცხეკარისა (ლშხ. 13) — ესენი ტყეში დადიან. მარე იზელა̈ლ ლათხჳიარხო (ლნტ. 306) — კაცი სანადიროდ დადის.

იზემე იგივეა, რაც **იზმე.**

იზმე (ლო̄ხჳიზმ‖ლა̈ხჳზიმ, ლა̈ჲზგმე‖ა̈დზგმე; ა̈დზიმნე ბზ., ოთზიმ, ა̈დზჷ̄მე, ა̈დზიმისგ ბქ., ლოხზგმ, ლეჲზგმე; ლეჲზგმნე ლშხ.), **იზემე** (ლა̈ხჳზემ, ლა̈ჲზემე; ლა̈ჲზემნე) ლნტ. გ რ დ მ. — იზომავს. მოჯმა̈გი̄რდ [კაბ] ლა̈ჲზგმე (ბზ. 42) — მოჯამაგირემ კაბა მიიზომა. მახე ლერქჳალ ლეჲზგმეხ (ლშხ.) — ახალი ტანსაცმელი მოიზომეს. მინე-მინეშდ ლა̈ჲზემეხ გიმ (ლნტ.) — თავ-თავისთვის მიიზომეს მიწა.

იზნე (ოთი̄ზინ, ა̈დი̄ზნე; ა̈დი̄ზინნე ბზ., ოთი̄ზინ, ედი̄ზინე; ედი̄ზინნე ლშხ., ა̈თჳიზინ, ა̈დიზნე; ა̈დიზნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'ივლის. კუმში ლათხე̄ლის ჩჳედი̄ზნეხ მაგ (ლშხ.) — საქონლის ძებნაში მოიარეს ყველაფერი. უხეიროდ ა̈დიზნე სემი აშირ ჳოთა̈ხ (ლნტ. 221) — უხეიროდ მოიარა სამასი ოთახი.

იზრი̄ნჯა̈̄ლ (ლოხჳზრი̄ნჯა̈̄ლ, ლა̈ჲზრი̄ნჯა̄ლე; ლა̈ჲზრი̄ნჯა̈̄ლი) ბზ., **იზრი̄ნჯა̄ლ** (ლოხზრი̄ნჯა̄ლ, ლეჲზრი̄ნჯა̄ლე; ლეჲზრი̄ნჯა̄ლნე) ლშხ., **იზრინჯა̈ლ** (ლახჳზრინჯა̈ლ, ლა̈ჲზრინჯალე; ლა̈ჲზრინჯა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხელ-ფეხს აქნევს; გაიწ-გამოიწევა. და̈̄ჳდ ლა̈ჲზრინჯა̄ლე ი დეშმა ჩჳემინ (ბზ. 311) — დევი გაიწ-გამოიწია და ვერაფერს გახდა. ესზრი̄ნჯა̄ლე თხე̄რემ (ბზ. 361) — მგელი გაიწ-გამოიწია.

იზსკე (ოხზგსკ, ენზგსკე; ენზგსკი) ლშხ., — იშრობს, იხმობს. ზურა̄ლდ ლერექჳ ენზგსკე (ლშხ.) — ქალმა ტანსაცმელი გაიშრო.

იზსკი (ა̈თჳზგსკა̈ნ, ა̈დზგსკა̈̄ნ; ა̈დზგსკი ბზ., ოხზგსკენ, ენზგსკა̄ნ; ენზგსკი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — შრება, ხმება. გიმ მგძღირ ლას ი ჟ'ენზგსკა̄ნ (ლშხ. 52) — მიწა სველი იყო და გაშრა. იხ. **იფკჳე.**

იზურიე̄ლ (ოთზურიე̄ლ, ა̈დზურიე̄ლე; ა̈დზურიე̄ლნე) ბზ., **იზჳრელ** (ოთზურალ, ა̈დზურალ; ა̈დზურალისგ) ბქ., **იზჳრიელ** (ოთზურიელენ, ედზურიელა̄ნ; ედზურიელი ლშხ., ა̈თჳზურიელ, ა̈დზურიელე; ა̈დზურიელი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'გა'იწევს (საჩხუბრად, წასასვლელად). კე̄სა̈რ... იზურიე̄ლ (ბზ. 14) — კეისარი (საჩხუბრად) იწევს. მგრზა... ლათხჳართ' ოლზჳირ (ბქ. 243) — მირზას სანადიროდ გაუწევია (გაწეულა). გიგო ლაცუალხო იზჳრიელდა (ლნტ.) — გიგო საჩხუბრად იწეოდა.

იზჳერი იგივეა, რაც **იზჳრი.**

იზჳრელ იგივეა, რაც **იზურიე̄ლ.**

იზჵრი (ოხჵიზჵრ, ა̈ნზჵერ; ა̈ნზჵერნე ბზ., ბჟ., ოხჵიზჵრ, ა̈ნზერ; ანზერნე ბქ.), **ინზო̄რე** (ოხ˹ნ˺აზო̄რ, ენნაზო̄რე; ენნაზო̄რნე) ლშხ., **იზჵერი** (ა̈ხჵნაზორ, ა̈ნნაზორე; ა̈ნნაზორი) ლნტ. გ რ დ მ. — იგროვებს, იკრებს, თავს უყრის. ხელწიფ ჩუ იზჵერდა ხა̈ლხს (ბზ. 252) — ხელმწიფე ხალხს ˹ი˺კრებდა. მახელჵა̈ყ ლეძრა̈ყი სიმინდს... იზჵრი˹ჵ˺ (ბქ.) — ვაჟი საარაყე სიმინდს აგროვებდა (იგროვებდა). ჟ'ოჵ ხოზორა ეშხუ ფაყულდ.. [ლიც] (ჰოეზ. 108) — შეუგროვებია ერთი ქუდი წყალი.

იზჵრიელ იგივეა, რაც **იზურიე̄ლ.**

იზჰენი იგივეა, რაც **იძჰენი.**

ითანა̈ლი იგივეა, რაც **ითნა̈ლი.**

ითა̈ლხ იგივეა, რაც **ი̅თა̄̈ლხ.**

ითა̄̈ლი-ხ (ა̈თჵითა̄ლედ, ა̈დითა̄ლეჴ; ა̈დითა̈ლნეჴ) ბზ., **ითა̈ლი-ხ** (ოთგთალედ, ა̈დგთალეჴ; ა̈დგთა̈ლისგჴ) ბქ., **ი̅თა̄ლი-ხ** (ოთი̅თა̄ლედ, ედი̅თა̄ლეჴ; ედი̅თა̄ლნეჴ) ლშხ., **ითალი-ხ** (ა̈თჵით˹ალ˺ედ, ა̈დით˹ალ˺ეჴ; ა̈დით˹ალ˺იჴ) ლნტ., გ რ დ მ. — ინაწილებენ, იყოფენ. ჩაჵემ ჯგლყგ ანჴიდხ, მარე ჩუ დეშ ითა̈ლიჴ (ბქ. 98) — ცხენის ჯოგი მოიყვანეს, მაგრამ ვერ ინაწილებენ. იშგენს მინ ი̅თა̄ლიჴ მგლზონა (ლშხ. 29) — სხვას თვითონ ინაწილებენ მონაპოვრებს. კაკალს გთეჴ, მარე მა̈ჩ ა̈დგთეჴ (ლნტ. 123) — მარცვალს იყოფენ, მაგრამ ვერ გაიყვეს.

ითე იგივეა, რაც **ი̅თე.**

ითენე, ითენა̈ნი იგივეა, რაც **ითნე.**

ითენი იგივეა, რაც **ითნი.**

ითი/ძა̄̈ლ (ოთთია̄̈ლ, ა̈დთია̄ლე; ა̈დთია̄̈ლნე) ბზ., **ითია̈ლ** (ოთთიალ, ა̈დთიალე; ადთიალისგ ბქ., ა̈სჵთია̈ლ, ა̈სთიალე; ა̈სთია̈ლი ლნტ.), **ითი/ძა̄ლ** (ოსთია̄ლ, ესთია̄ლე; ესთია̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — ცდილობს, ინდომებს. ქუნემ სედალა მა̈რემ მაგოჵ ადთიალე (ანდ.) — სულის შენარჩუნებისათვის (არსებობისათვის) კაცი ყველაფერს ეცადოსო. მეცართე მაგ მუგჵიდ ითძა̄ლ ლი̅ზის (ლშხ. 11) — მკითხავთან ყველა თანაბრად ცდილობს წასვლას. ხჵა̈ძ ასთია̈ლეჴ მარე, მადმა მოშ ანასყეჴ (ლნტ.) — ბევრს ეცადნენ, მაგრამ ვერაფერი გააკეთეს. ხჵითია̈ლ, ერ მიშგჵი ხესე (ჰოეზ. 344) — ვცდილობ, რომ ჩემი იყო.

ითი (ოხჵით, ა̈ნთე; ა̈ნთი̅ნე ბზ., ა̈ნთინე ბქ.), **ითი̅** (ოხთი̅, ენთიე; ენთი̅ძნე) ლშხ., **ითიი** (ა̈ხჵთიი, ა̈ნთიე; ა̈ნთინე) ლნტ., გ რ დ მ. — იმკის. ჟი ს˹ა̈ხლა̄შ ი ჟი მ˹ა̈ხჵთი̅ნე (ბზ. 432) — შენ დათესე და მე მოვ˹ი˺მკი. მინადორს კჵეცნა დაბ ჟ'ოხთიია (ლშხ.) — მინადორას პურის ყანა მოუმკია. კჵეცენს ნაშტაქჵშ ხჵთიიდ (ლნტ. 25) — პურს ნამგლით ვიმკით.

ითირი იგივეა, რაც **ითი̅რი.**

ითი̅რი (ათჵთგ̆რა̈ნ, ა̈დთგ̆რა̄̈ნ; ა̈დთგ̆რი) ბზ., **ითირი** (ოთთგრენ, ა̈დთგრან; ადთგრი) ბქ., **ითი̅რი** (ოთთი̅რენ, ედთი̅რან; ედთი̅რი) ლშხ., **ითირი** (ა̈თჵთირენ, ა̈დთირან; ა̈დთირი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იცნობა. [ალექსი ი მიჩა] მუხჵბე ჩუ მა̄მა ითი̅რიხ (ბზ. 25) — ალექსის და მის ძმას ვერ იცნობდა კაცი (არ იცნობიან). ხოჩა მა̄რე შიშდ ითი̅რი (ლშხ.) — კარგი ადამიანი მალე იცნობა.

ითლე[1] (ლოხჵითლ, ლა̈ძთილ; ლა̈ძთილე ზს., ლეძთილ, ლეძთილე ლშხ., ლა̈ხჵითლ, ლა̈ძთილ; ლა̈ძთილე ლნტ.), გ რ დ მ. — იკარებს. [დი̅ნას] ნა̈ფდიათე̄ძ მა̆დ ლოხჵთი̅ლა [ეფენდი] (ბზ. 345) — გოგოს ახლოსაც არ მიუკარებია ეფენდი. ქორა̈ მარა მია̈რედ მა̈დ ლახოთილა [ასლანბექს] (ლნტ. 140) — ოჯახის წევრები სიახლოვეს არ გაუკარებია ასლანბეგს.

ითლე[2] (ა̈თჵითლ, ა̈დთილ; ა̈დთილე ბზ., ა̈ხჵითლ, ა̈ნთილ; ა̈ნთილნე ბქ., ლნტ., ოხჵითლ, ენთილ; ენთილე ლშხ.) — იჭერს, იკრავს. ზურაბდ ჵოსა̈რქა ლა̄̈რტყ ა̈დთილ (ბზ.) — ზურაბმა ჩოხაზე ქამარი შემოიჭირა. ჩაფლა̈რქა ლგბარა̈რს ითლეჴ (ბქ.) — ფეხსაცმელებზე წვრილ თოკს იჭერენ. ინა̈ხნეჴ წერაქჵს ი ქა ითლეჴ ლობარალშჵ (ლნტ. 31) — თომს (ჩაიტანებენ) ჩაიფენენ (ფეხსაცმელში) და წვრილი თოკით შეიკრავენ.

ითლგ̆რე (ოხჵთგლი̅რ, ა̈ნთგლგ̆რე; ა̈ნთგლი̅რნე ბზ., ოხთგლგ̆რ, ენთგლგ̆რე; ენთგლგ̆რნე ლშხ.), **ითლგრე, ითრგლე** (ოხთგლირ||ოხჵთგლირ, ა̈ნთგრგლე||ა̈ნთგლგრე; ა̈ნთგრგლისგ||ანთგლგრისგ ბქ., ა̈ხჵთგლგრ, ა̈ნთგლგრე; ა̈ნთგლგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — იკ-

რავს; 'მო'იჭ:ჷრს. ყიჷ ესერ ა̈ნთგლჷ̄რეხ ი სგა̄ჷ ადკჷა̈რხ (ბზ. 286) — შევკრათ და ჩავაგდოთო. ნესგაქა ლა̈რტყს ითლგრეხ (ბქ. 238) — შუაზე სარცყელს იკრავენ (იჭერენ).

ითმე (ა̈თჷთიმ, ადთგმე; ა̈დთიმნე ბზ., ოთჷთიმ, ადთგმი; ადთგმისგ ბქ., ოთთგმ, ადთგმე; ადთგმნე ლშ.), გ რ დ მ. — იძენს, მოულობს. ლეზობურას ჰე მოშ მითმე (ბზ. 362) — საჭმელს თუ მიშოვი.

ითმჷ̄ნე (ოხთგმჷ̄ნ, ა̈ნთგმჷ̄ნე; ა̈ნთგმჷ̄ნნე ბზ., ენთგმჷ̄ნე; ენთგმჷ̄ნნე ლშ.), **ითმინე** (ა̈ხჷთიმინ, ა̈ნთიმინე; ანთიმინისგ ბქ., ა̈ხჷთგმინ, ა̈ნთგმინე; ა̈ნთგმინი ლნტ.), გ რ დ მ. — ითმენს. ეჩქ' ე̄სერ ქა̈ჯჷ̄ ყ'ა̈ნთგმჷ̄ნნე (ბზ.) — მაშინ ქაჯიც მოითმენსო. ე ლოქ... ეხთგმჷ̄ნნე... (ლშ. 62) — თუ მოითმენო– მასტუნს ხჷითმინა̈ს (ლნტ. 84) — ტკივილს ვითმენდი.

ითნა̈ლი (ოთჷთანა̈ლ, ა̈დთანლე; ადთანლი ბზ., ადთანლისგ ბქ.), **ითნალი** (ოთთანალ, ედთანლე; ედთანლი) ლშ., **ითანა̈ლი** (ათჷათანა̈ლ, ადათანა̈ლე; ადათანა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უღელტეხილზე გადადის. ადთანლეხ [მუ-გეზალდ] (ბზ. 415) — მამა-შვილი უღელტეხილზე გადავიდა. ჷოხუშდ სა̄თისა ქო̄თთანალ (ლშ.) — ხუთ საათში გადავიარე უღელტეხილი. გიორგიდ ქა̈დათანა̈ლე, ჩჷადჰად ძირს (ლნტ. 182) — გიორგიმ გადაიარა უღელტეხილი და ჩავიდა ძირს.

ითნე (ლოხჷთენ, ლა̈ჲთენე; ლა̈ჲთენნე ბზ., ლოხ'ჷ'თენ; ლა̈ჲთენისგ ბქ., ლოხთენ, ლეჲთენე; ლეჲთენნე ლშ.), **ითენე** (ა̈სჷთენ, ა̈სთენე; ა̈სეთენი‖ა̈სთენა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — იმჩნევს. ჰყინტდ ალა̄ჲ ჩჷათირ, მარე ქა მა̄მ ლა̈ჲთენე (ბზ. 426) — ვაჟმა ესეც იცნო, მაგრამ არ შეიმჩნია. ზურა̄ლდ ლიმჯა̄რჷ მა̄დ ესთენე (ლშ.) — ქალმა წყენა არ შეიმჩნია.

ითნი (ოხჷთენა̈ნ, ა̈ნთენა̄ნ; ა̈ნთენი ბზ., ოხჷთენენ, ა̈ნთენან; ანთენი ბქ., ოხთენენ, ენთენა̄ნ; ენთენი ლშ.), **ითენი** (ა̈ხჷთენენ, ა̈ნთენან; ა̈ნთენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ჩნდება, იბადება. ბეფშჷ ქა̈̄ნთენა̄ნ (ბზ. 329) — ბავშვი დაიბადა. მიჩა მონწირ მამაგჷეშ ა̈ნთენან (ბქ. 266) — მისი მომრევი არაფერი გამოჩნდა. დეცე ნამფა̄რჷაქა ენთენა̄ნ ჲაკოფ (ლშ. 66) — ცის ტატნობზე იაკობი გამოჩნდა.

ითოლდა̈ლ იგივეა, რაც **ითჷე̄დიე̄ლ**.

ითოლდიელ იგივეა, რაც **ითჷე̄დიე̄ლ**.

ითოფ იგივეა, რაც **ითჷეფ**.

ითრე იგივეა, რაც **გთრე**.

ითრინე (ოთჷთირინ, ა̈დთირნე; ა̈დთირნი ბზ., ა̈თჷთირინ ლნტ., ა̈დთირნისგ ბქ., ოთთირინ, ედთირნე; ედთირნი ლშ.), გ რ დ მ. — 'გა'ათრევს, ითრევს. ჷო̄შთხჷ მა̄რე̄მ ბლეხხა̈ნქა ლჷაშ ქა̈ხჷთჷრნედ (ბზ. 40) — ოთხმა კაცმა ნაპრალიდან ჯიხვი გამოვათრიეთ. ქედთირნე კოჯა̈შ თხუმთექა ი ჩჷადკჷა̈რ კოჯჩუ (ბქ. 101) — გაათრია კლდის თავამდე და გადააგდო კლდეზე. ა̈დთირნე მაულ კოჯა̈ თხუმხო (ლნტ. 316) — მიათრია მელია კლდის თავამდე.

ითრგლე იგივეა, რაც **ითლჷ̄რე**.

ითჷდი (ოხჷითჷდ, ა̈ნთო̈დ; ა̈ნთო̈დნე ბზ., ოხჷითჷდ, ანთედ; ანთედნე ბქ., ოხთჷად, ენთჷადე; ენთჷადნე ლშ.), გ რ დ მ. — იქსელავს (დართულ ბაფს). ლგლეთ ქიპს... ჩერია̈რხენქა ქა ითჷდიხ (ბქ. 305) — დართულ ბაფს თითისტარებიდან გამო'ი'ქსელავენ. ეჯიარდ ხჷა̄ჲ ქიპ ენთჷადეხ (ლშ.) — მათ ბევრი ბაფი გამო'ი'ქსელეს.

ითჷერი იგივეა, რაც **ითჷრი**.

· **ითჷეფ** (ლოხთჷეფ, ახთოფჷ; ახთჷეფნე ბზ., ხჷითეფდას ბქ.), **ითოფ** (ოხთოფ, ახთოფე; ახთოფნე ლშ., ახჷათჷეფ, ახათოფე; ახათოფი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ისერის თოფს („თოფობს"). მექჷრწილა ითოფდახ (ბზ.) — მექორწილენი თოფებს ისროდნენ. ჲერჷალე ლეთი ჰამდ ითოფ (ბქ.) — ვილაც წუხელ დილამდე თოფს ისროდა. ლა̈შიალხო ანლრიხ ი ითჷეფხ (ლნტ. 316) — საომრად მოდიან და თოფს ისერიან.

ითჷე̄დიე̄ლ (ოთთჷე̄დიე̄ლ, ა̈დთჷე̄დიე̄ლე; ა̈დთჷედიე̄ლნე) ბზ., **ითოლდა̈ლ** (ოსთოლდალ, ესთოლდალე; ესთოლდა̈ლისგ) ბქ., **ითო̄დიელ** (ლოხთო̄დიელ, ლეჲთო̄დიელე; ლეჲთო̄დიელნე) ლშ., **ითჷედიელ** (ა̈სჷთჷედიელ, ა̈სთჷედიელე; ა̈სთჷედიელნე) ლნტ. — აქეთ-იქით დადის, უქმად დაყიალობს. ეჯი... ლეჟა-ლექჷა ითჷე̄დიე̄ლ (ბზ. 385) — ის ალმა-დალმა დაყიალობს. ჰყინტ ცჷიდდ ითჷედიელ (ლნტ.) — ბიჭი უქმად დაყიალებს.

ითჳრი (ოხჳითჳრ, ა̈ნთჳერ, ა̈ნთჳერ-ნე ბზ., ა̈ნთერ, ა̈ნთერნე ბქ., ოხთო̄ნ, ენთო̄ნე; ენთო̄ნნე ლშხ.), **ითჳერი** (ა̈ხჳითჳრ, ა̈ნ-თჳერ; ა̈ნთჳერნე, ლნტ.), გ რ დ მ. — სწავ-ლობს. ჲალო, მა̈ჲ ესერ ოხჳთორა? (ბზ. 351) — აბა, რა ისწავლეო? და̈ჳითიშ გეზალ ეზარდ როქჳ ითჳრი მისა̈ს (ბქ.) — დავითის შვილი კარგად სწავლობს წელსო. ეჩხენქა ოხ-თო̄ნახ ამშა ლიჯმარი ჟაგდ (ლშხ. ხორ. 5) — იმისგან უსწავლიათ ამის წამლად გამოყენება. ალ გჳეშ ეჩანლო ხოჩამდ ა̈ნთჳერხ ამეუ-რა̈ლდი (ლნტ. 26) — ეს საქმე შემდეგ აქაურებ-მაც კარგად ისწავლეს.

ითქ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. მარცვალი. ითქს ი ჳეჯს მ'ოთხჳი̄ნე დარბა̈ზ-თე (ბზ. 432) — მარცვალსა და ბზეს მე შევიტან დარბაზშიო. ეშხუ კჳეცნემ ითქ ახხჳიდდა (ბქ. 21) — ხორბლის ერთი მარცვალი იპოვა. 2. ბქ. ლობიოიანი სიმინდის შეჭამანდი. მიშგჳა დიდ ნებოზს ითქ ენხჳიე (ბქ.) — დედაჩემმა საღამოს სიმინდ-ლობიოს შეჭამანდი დაგვახ-ვედრა.

ითქბჳნე, ითქმჳნე (ლოხთქა̈ბჳნ, ლა̈ჲთქა̈ბჳნე; ლა̈ჲთქა̈ბჳნი) ბზ., ლშხ., გ რ დ მ. — შემოისვამს (ცხენზე). ჟი ლოქ ლემთქებნენ ჩა̄ჟჟი (ლშხ. 70) — ცხენზე შემომიჯექიო.

ითქ-ფითქ (-იშ, —) ზს. — მარცლეულ-ფქვილეული. ითქ-ფითქ მა̈გ ჩუ ლუკურჯალე გჳა̄რ (ბზ.) — მთელი მარცვლეულ-ფქვილეუ-ლი შენახული გვაქეს. ზურალს ხეკჳეს ხო-ხალდეს ითქიშ-ფითქიშ გოშა̈რ (ბქ.) — ქალ-მა უნდა იცოდეს მარცვლეულ-ფქვილეულის საქმე.

ითში[1] (ოხჳითშ, ა̈ნთიშ; ა̈ნთიშნე ზს., ოხთიშ, ენთიშე; ენთიშნე ლშხ., ა̈ხჳითშ ა̈ნ-თიშ; ა̈ნთიშნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ირჩევს. ხელ-წიფი გეზალ ითში ლეხხჳრის (ბზ. 325) — ხელმწიფის შვილი ირჩევს საცოლეს. სემი... შდუგჳ ქა̈ნთიშ (ბქ. 30) — სამი თავვი გამო-ირჩია. მო̄რჳალს ენთიშნეხ თემნ ი თემნ (ლშხ. 47) — მედიატორებს ამოირჩევენ თემე-ბიდან. ჟა̈ნთიშხ ჲეშტერბი ჰკჳია̈ნ მარე (ლნტ. 50) — აირჩიეს თორმეტი ჭკვიანი კაცი.

ითში[2] (ა̈ხჳთიშა̈ნ, ა̈ნთიშა̈̄ნ; ა̈ნთიში ბზ., ახჳთიშენ, ა̈ნთიშან; ა̈ნთიში ბქ., ოხთი-შენ, ენთიშა̄ნ; ენთიში ლშხ., ა̈ხჳთიშენ, ა̈ნთი-შან; ა̈ნთიში ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'ა'ირჩევა. მი-შგჳი ბუბა თანლიქა ლაზჟი მგჟელდ ა̈ნთი-შან (ბქ.) — ჩემი ბიძა უღელტეხილზე გადა-სვლისას წინამძღოლად იქნა არჩეული (აირჩა).

ითხა̈ლ-ხ (ა̈თჳთხანანდ, ა̈დთხანანხ; ა̈დთხა̈ნიხ) ლხმ., **ითხნა̄ლ-ხ** (ოთთხანა̈ნდ, ედთხანა̄ნხ; ედთხანიხ) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ერ-თმანეთს შეეყრებიან. რგჲი ი ბური ჩილადეღ ესერ ითხა̈ლხ ი იყჳლურა̈ლხ (ანდ.) — სი-ნათლე და სიბნელე ყოველდღე შეიყრებიან და გაიყრებიანო. იხ. **ხ-ეთხნი-ხ**.

ითხე̄ლი (ოხჳითხ, ა̈ნთხე; ა̈ნთხე̄ლნე ბზ., ოხთხე̄ლ, ენთხე̄ლე; ენთხე̄ლნე ლშხ.), **ითხელი** (ა̈ხჳითხ, ა̈ნთხე; ა̈ნთხენე), ლნტ., გ რ დ მ. — ეძებს, ძებნის; მოულობს. მიჩა ჯიჯჳს ესერ ეში̄ ჟი ითხე̄ლიხ (ბზ. 235) — ჩემს ძვალს მაინც მოძებნიანო. ითხე̄ლიხ ჳორა ყჳიჟიშდ ჟინალს (ლშხ. 38) — მიწის მვარაკად ბატკანს მოულობენ.

ითხი[1] (—, ა̈ნთხა̈ნ; ა̈ნთხინე ბზ., —, ა̈ნ-თხან; ა̈ნთხი ბქ., —, ენთხა̄ნ; ენთხი ლშხ., —, ა̈ნთხან; ა̈ნთხი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იპოვება, იპოვება. თჳეთნა კოჯა̈რხა̈ნ მა̈მგჳეშ ითხი (ბზ. 266) — თეთრ კლდეებში არაფერი იპოვე-ბა. ლა̄შხს ხჳა̈ჲ მერხელ ითხო̄ლდა (ლშხ.) — ლაშხეთში ბევრი ჭინჭარი იპოვებოდა. ეჩქა ლეზჳებ დესა ითხოლდა (ლნტ.) — მაშინ საჭ-მელი არ იპოვებოდა.

ითხი[2] (ოხჳითხ, ა̈ნთხე; ა̈ნთხინე) ზს., **ითხე̄ლი** (ოხთხე̄ლ, ენთხე̄ლე; ენთხე̄ლნე) ლშხ., **ითხელი** (ა̈ხჳითხ; ა̈ნთხე; ა̈ნთხენე) ლნტ., გ რ დ მ. — პოულობს; პოულობს (დაკარ-გულ რამეს). კუმა̈შ შიშდ ა̈ნთხეხ (ბზ.) — სა-ქონელი მალე იპოვეს. მიჩა ქორ ჳედნიშ ა̈ნ-თხე (ლნტ.) — თავისი სახლი ძლივს იპოვა. ეჯი ხჳა̈ჲ კეთილს ითხელი (ლნტ.) — ის ბევრ ქო-ნებას (სიმდიდრეს) პოულობს.

ითხმჳლ იგივეა, რაც **ჳთხმჳლ**.

ითხნა̄ლხ იგივეა, რაც **ითხა̈ლხ**.

ითხჳია̈რ (ო̈თჳთხჳია̈რ, ა̈დთხჳი̄რე; ა̈დთხჳია̈რნე ბზ., ათჳთხჳთია̈რ, ა̈დთხჳიარე ბზ., ლნტ., ა̈დთხჳია̈რნე ლნტ.), **ითხჳა̈რ** (ოხ-თხჳა̈რ, ა̈ნთხჳარე; ა̈ნთხჳა̈რნე||ა̈ნთხჳა̈-

რისგ) ბქ., **ითხჷჲარ** (ოხთხჷიარ, ენთხჷიარე; ენთხჷიარნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ნადირობს. ქად ა̈დთხჷი̄რე ყაბათგრდ (ბზ. 258) — კვლავ ინადირა ყაბათირმა. ეჩე ხჷაჲ ოსთხჷჲარახ (ლშხ. 56) — იქ ბევრი უნადირიათ.

ითგრანა̈̄ლ (ოთთჷგრანა̈̄ლ, ა̈დთგრანა̄ლე; ა̈დთგრანა̈̄ლი) ბზ., **ითგრანელ, ითგრანა̈ლ** (ოთთგრანალ, ადთგრანალ; ა̈დთგრანა̈ლისგ) ბქ., **ითჷგრანა̄ლ** (ოსთჷგრანა̄ლ, ესთჷგრანა̄ლე; ესთჷგრანა̄ლნე) ლშხ., **ითგრანა̈ლ** (ა̈სჷთგრანა̈ლ, ა̈სთგრანალე; ა̈სთგრანალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დაეთრევა. ჲერხი ამსჷალდ სოფელისგა ლელშგჷირდ ითგრანელ (ბქ.) — ზოგი ადამიანი სოფელში სამარცხვინოდ დაეთრევა. ჷოშა მეთჷგრანა̄ლ მა̄რო̄ლარ ითჷგრანა̄ლნიხ... (ლშხ. 53) — რამდენი მაწანწალა ადამიანი დაეთრევა...

ითჷგრი (ოხჷთჷგრ, ა̈ნთჷგრ; ა̈ნთჷგრი ბზ., ა̈ნთგრ, ა̈ნთგრი||ანთირი ბქ.), **ითჷგრი** (ოხთჷგრენ, ენთჷგრა̄ნ; ენთჷგრი) ლშხ., **ითგრი** (ა̈ხჷთგრენ, ა̈ნთგრან; ა̈ნთგრი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მო'ეთრევა. ჲა̈რ ესერ ალთი̄რლი მიჩა ქორთე̄სგა (ბზ. 396) — ვინ მოთრეულა ჩემს სახლშიო. ნებოზს ა̈ნთგრდა წგრა̈ნი და̈ჷ (ლნტ.) — საღამოს მოეთრია წითელი დევი.

იკაკა̈ლი იგივეა, რაც **იკკა̈ლი.**

იკანჭჷრა̈̄ლ (ა̈თჷკანჭჷრალა̈ნ, ა̈დკანჭჷრალა̈̄ნ; ა̈დკანჭჷრა̈̄ლი) ბზ., **იკანჭჷრა̄ლ** (ოთკანჭჷრა̄ლენ, ედკანჭჷრა̄ლა̄ნ; ედკანჭჷრა̄ლი) ლშხ., **იკანჭურალ** (ოთკანჭურალენ, ა̈დკანჭურალა̈ნ; ადკანჭურა̈ლი) ბქ., **იკანჭურა̈ლ** (ა̈თჷკანჭურალენ, ა̈დკანჭურალან; ა̈დკანჭურალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იკაწრება, „იხოკება". ზურალა̈̄რ იკანჭჷრა̈ლხ (ბზ. 8) — ქალები იხოკებიან. ციცულდა̈რ იკანჭურა̈ლხ (ბქ.) — კატები იკაწრებიან. იკანჭურა̈ლ ალ ზურალ (ლნტ.) — ეს ქალი იკაწრება.

იკანჭურე (ა̈თჷკანჭჷი̄რ, ა̈დკანჭჷრე; ა̈დკანჭჷრი ბზ., ოთკანჭჷრ, ედკანჭჷრე; ედკანჭჷრნე ლშხ.), **იკანჭურე** (ოთკანჭჷირ, ა̈დკანჭურე; ა̈დკანჭურისგ ბქ., ა̈თჷკანჭურ, ა̈დკანჭურე; ა̈დკანჭური ლნტ.), გ რ დ მ. — იკაწრავს, იხოკავს. ზურალა̈̄რ... ჭა̈ყბა̈̄რს იკანჭჷრეხ (ბზ. 8) — ქალები ლოყებს იკაწრავენ. ხგრშჷ მა̈გ ჩ'ჷა̈ნკანჭურე (ბქ.) — ბრაზისაგან ყველაფერი ჩამოიკაწრა. იმჟი ა̈დკანჭურე აბაყა̈რ! (ლნტ.) — ლოყები როგორ დაიკაწრა!

იკარძა̈ლი იგივეა, რაც **იკა̄რძა̈ლე.**

იკაფი იგივეა, რაც **იკა̈̄ფი.**

იკა̈რი იგივეა, რაც **იკრი.**

იკა̈ჷე იგივეა, რაც **იკჷენი.**

იკა̈ფ (—, იკფგნ; იკფოლნი ზს., იკაფგნ, იკაფოლნი ლნტ.), **იკაფ** (იკფო̄ლნი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — სასურველია, მიზანშეწონილია. ყორქა ქა ლიჭედ ჩუ იკფგნ (ბქ.) — კარში გამოსვლა მიზანშეწონილი იყო.

იკა̈ჩი იგივეა, რაც **იკჩი.**

იკა̄რზა̈̄ლი, იკა̄რძა̈̄ლი (ა̈ხჷკა̄რზა̈̄ლ||ა̈ხჷკა̄რძა̈̄ლ, ა̈ნკა̄რზა̄ლე||ა̈ნკა̄რძა̄ლე; ა̈ნკა̄რზა̈̄ლი||ა̈ნკა̄რძა̈̄ლი) ბზ., **იკარზა̈ლი** (ოხჷკარზა̈ლ, ა̈ნკარზალე; ა̈ნკარზა̈ლისგ) ბქ., **იკა̄რძა̄ლი** (ოხკა̄რძა̄ლ, ენკა̄რძა̄ლე; ენკა̄რძა̄ლნე) ლშხ., **იკარძა̈ლი** (ა̈ხჷკარძა̈ლ, ანკარძალე; ა̈ნკარძალი) ლნტ., გ რ დ მ. — იბანდავს. [ბაპ] ჯაბრა̈რს იკა̄რზა̈̄ლი (ბზ. 404) — მღვდელი ბანდულებს იბანდავს. (ბეფშჷდ) ჯაბრა̈რ ჟ'ა̈ნკა̄რზა̄ლე (ბზ. 54) — ბავშვმა ბანდულები დაიბანდა. ბეთგილ ჯაბრა̈რს იკარზალე (ჰოეზ. 280) — ბეთქილი ბანდულებს იბანდავს.

იკა̄რძა̈̄ლი იგივეა, რაც **იკა̄რზა̈̄ლი.**

იკა̈̄ფი (ა̈თჷკა̄ფა̈ნ, ა̈დკა̄ფა̈̄ნ; ა̈დკა̈̄ფი) ბზ., **იკა̄ფი** (ოთკა̄ფენ, ედკა̄ფა̄ნ; ედკა̄ფი) ლშხ., **იკაფი** (ა̈თჷკაფენ, ა̈დკაფან; ა̈დკაფი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'წა'იქცევა, ეარდება. ხელწიფ... დი̄ნა̈ მალატშჷ ჷეშგინჩჷნ ა̈დკა̄ფ (ბზ. 285) — ხელმწიფე ქალიშვილის სიყვარულით უკან გადავარდა (გადაიქცა). მჷრყჷამ იმთე̄ჲ იკა̄ფი, ხოჩა ზაჲობ ლოქ ლი ეჩხა̄ჷ ნალალდ ეჯ ზა̄ჲსა (ლშხ. 21) — კოშკი საითაც 'წა'იქცევა, იმ წელიწადს კარგი მოსავლიანობა არის იმ მხარესო. ეჯ ზჷრალ სკა̈მ ლოშკინჩუ ქა̈დკაფან (ლნტ. 236) — ის ქალი სკამსუკან გადავარდა.

იკჲდჷგრე (ა̈თჷკჲდი̄რ, ა̈დკჲდჷგრე; ა̈დკჲდი̄რნე ბზ., ოთკჲდჷგრ, ედკჲდჷგრე; ედკჲდჷგრნე ლშხ.), **იკჲდგრე** (ოთკჲდირ, ა̈დკჲდგრე; ა̈დკჲდგრისგ ბქ., ა̈თჷკჲდგრ; ა̈დკჲდგრე; ა̈დკჲდგრი ლნტ.), გ რ დ მ. 1. იხდის (ფეხსაცმელს...).

ქა̈თჷკჵდჷრ ჩაფლა̈ლ (ლნტ.) — ფეხსაცმელები გაეიხადე. 2. 'ჩამო'იღებს. მა̄ლდ ი ტჷტა̈რ გი̄ერგდ ჩჷა̈ნკჵდჷ̄რეჴ გუდრა̈̄ლ (ბზ. 31) — მელიამ და ნაცარქექია გიორგიმ გუდები ჩამოიღეს.

იკედ[1] (ა̈ხჷიკ‖ა̈ხჷიკდ, ა̈ნკიდ; ა̈ნკედნე ბზ., ოხჷკიდ, ა̈ნკიდ; ა̈ნკედ ბქ., ოხჷიკ, ენკიდ; ენკედ ლშხ., ა̈ხჷიკ, ა̈ნკიდ; ა̈ნკედ ლნტ.), გ რ დ მ. 1. იღებს (ნივთს; ხმას) ა̈ნკიდ ა̈მირანდ თეტე̄ნ (ბზ. 65) — ამირანმა მახათი აიღო. [ჭა̈შს] ოხკი̄და ხოშა ტყენ (ლშხ. 60) — ქმარს დიდი ჯოხი აუღია. ცხემა̈დ მიჩა ჟი ხოკიდა (ჵოჳზ. 54) — თავისი მშვილდი აუღია. ეჯნემ ძღჷდ ჰერ ა̈ნკიდ (ბზ. 376) — მან ძლიერი ხმა გაიღო. ქორისგა კჵლთხი ჰერს და̈რმოშ იკედ (ბქ. 6) — სახლში ხმამაღლა ვერავინ ლაპარაკობს. 2. 'ა'იგდებს, იღებს (სასაცილოდ). ჩიემ [ჭიტი] ლა̄ცჷდ ა̈ნკიდხ (ბზ. 313) — ჭიტი ყველამ სასაცილოდ აიგდო. 3. ყიდულობს (აიღებს). ჲესჷა̄ჲ ხჷჭგნა ლჷინელ სგა̄ნ ქანაჴიდ, ჟენკედხ ეჩა̄შხენ (ლშხ. 19) — ვისაც შიდამხრიდან (ლეჩხუმიდან) მოტანილი ღვინო ექნება, იმისგან იყიდიან (აიღებენ).

იკედ[2] (ა̈თჷიკდ, ა̈დკიდ; ა̈დკიდნე ბზ., ა̈თჷიკ᾿დ᾿, ა̈დკიდ; ა̈დკედ ბქ., ლნტ., ოთიკ, ედკიდ; ედკიდნე ლშხ.) — იხდის, იძრობს. [აფხულდდ] ბიდჷლდ ქ'ა̄დ ა̈დკიდ (ბზ. 304) — ბაყაყმა ბუდე კვლავ გაიძრო. თხილმარა̈რი დეშ ოთკიდახ ქა (ბქ. 15) — თხილამურებიც ვერ გაუხდიათ. [ლა̈ჩყას] ათოკიდახ ხელთათმანა̈რ (ლნტ. 233) — სიძეებს ხელთათმანები გაუძვრიათ.

იკერძი-ხ (ა̈თჷკერძა̈ნდ, ა̈დკერძა̈ნხ; ა̈დკერძიხ ბზ., ოთკერძა̄ნდ, ედკერძა̄ნხ; ედკერძიხ ლშხ., ა̈თჷკერძანდ, ა̈დკერძანხ; ა̈დკერძიხ ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ნათესავდებიან, მოყვრდებიან. ჩუ ლოქ ა̈ლკერძენდ! (ლნტ. 204) — დავნათესავდეთო! იხ. **იმკეთა̄ლხ.**

იკე̄ნე (ა̈ხჷკე̄ნ, ა̈ნკე̄ნე; ა̈ნკე̄ნნე) ბზ., გ რ დ მ. 1. აგროვებს (იგროვებს, იკონავს). ბოფშა̈რ მახე ნათა̈ჷ და̈ბს იკე̄ნეხ (ბზ.) — ბავშვები ახლად მომკილ ყანას კონავენ. 2. ქს. (ოხკე̄ნ, ენკე̄ნე; ენკე̄ნნე ლშხ., ა̈ხჷკენ, ა̈ნკენე; ა̈ნკენი ლნტ.) — იხვევს. ტოტს იკე̄ნე (ლშხ.) — ხელს იხვევს. გ ა დ ა ტ. გამორჩება (ცემას, ლანძღვას). დე̄მჟი ა̈თყა̈ჩ, ჷოდ ნა̈ყირ დო ა̈ნკე̄ნე (ბზ.) — არ მოეშვა, სანამ ცემას არ გამორჩა.

იკთხი (ოთკითხა̈ნ, ა̈დკითხა̈ნ; ა̈დკითხი ბზ., ოთჷკითხენ, ა̈დკითხან; ა̈დკითხი ბქ.), **იკთხჷნი** (ოთკჵთხნენ, ედკჵთხნა̄ნ; ედკჵთხნი ლშხ., ა̈თჷკჵთხნენ, ა̈დკჵთხნან; ა̈დკჵთხნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — კვდება (სირცხვილით, შიშით...). ზურა̄ლ იკთხი შგურშჷ (ბზ. 446) — ქალი სირცხვილით კვდება.

იკთხჷნი იგივეა, რაც **იკთხი.**

იკიი იგივეა, რაც **იკჵი.**

იკიჩი იგივეა, რაც **იკჩე.**

იკი̄ იგივეა, რაც **იკჵი.**

იკი̄დი (—, ა̈ნკი̄და̈ნ; ა̈ნკი̄დი ბზ., —, ენკი̄დან; ენკი̄დი ლშხ.), **იკიდი** (—, ა̈ნკიდა̈ნ‖-ან; ანკიდი) ბქ., გ რ დ უ ვ. 1. 'ა'იღება; 'მი'იღება (მხედველობაში). მა̈ჲჷა̈ჲ მო̄მ იკი̄დი, ნო̄მის ხეფდა̈̄ლ (ბზ.) — რის აღებაც არ შეიძლება (არ აიღება), ნუ შეეხები. უნდულობჟი ნაპუ დემ ესერ იკიდი (ანდ.) — უნდობლობაში ლუკმა არ აიღებაო. 2. 'მი'იღება (მხედველობაში). მიჩა ნაზიმჟი მა̈ჷ ჟი იკიდიჷ (ბქ. 291) — თავის ზომაზე ყველაფერი (მხედველობაში) მიიღებოდა.

იკი̄თხანა̈̄ლ (ლა̈ხჷკი̄თხანა̈̄ლ, ლა̈ჲკი̄თხანა̄ლე; ლა̈ჲკი̄თხანა̈̄ლნე) ბზ., **იკითხანა̈ლ** (ლოხჷკითხანალ, ლა̈ჲკითხანალე; ლაჲკითხანა̈ლისგ) ბქ., **იკი̄თხანა̄ლ** (ლოხკი̄თხანა̄ლ, ლეჲკი̄თხანა̄ლე; ლეჲკი̄თხანა̄ლნე) ლშხ., **იკჵთხანა̈ლ** (ლა̈ხჷკჵთხანა̈ლ, ლა̈ჲკჵთხანალე; ლა̈ჲკჵთხანა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კვდება (სიკვდილის პირასაა). ალ დი̄ნა იკი̄თხანა̈̄ლ (ბზ. 446) — ეს გოგო სიკვდილის პირასაა. იკითხანა̈ლ, ეჯგჷა̈რ ხოლამდ ა̈რი (ბქ.) — კვდება, ისე ცუდადაა. იკჵთხანა̈ლ ალ წიწილ (ლნტ.) — ეს წიწილა კვდება.

იკკა̈ლი (ლა̈ხჷკაკა̈ლ, ლა̈ჲკაკლე; ლა̈ჲკაკლი ბზ., ლოხკაკა̈ლ, ლა̈ჲკაკლე; ლა̈ჲკაკლისგ ბქ.), **იკკალი** (ლოხკაკალ, ლეჲკაკლე; ლეჲკაკლი) ლშხ., **იკაკა̈ლი** (ლახჷკაკა̈ლ, ლა̈ჲკაკა̈ლე; ლა̈ჲკაკა̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'ისმენს („შეიკაკლავს"). და̈̄ჷა̈ გეზალს ესერ დო ა̈დყედა̈̄ნი, ეჩქად ესერ დე̄მგჷაშ იკკა̈ლი (ბზ. 414) — სანამ დევის შვილს არ შე-

ეირთაჲ, მანაჲდე არ შეჲასმენო („მეჲიაკლა-ჲო").

იკლი (ოხჳკლჷნ, ჷდკჷლჷნ; ჷდკლი ბზ., ოხკლენ, ადკჷლან; ჷდკჷლი ბქ., ოთკჷ-ლენ, ედკჷლჷნ; ედკჷლი ლშ., ჷთჳკჷლენ, ჷდ-კჷლან; ჷდკჷლი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. 1. იკეტება. [ყორ] ჩუდ ჷდკჷლჷნ (ბზ. 296) — კარი კელავ დაიკეტა. ყორ მიჩაუშ ჷდკჷლან (ლნტ.) — კა-რი თავისით დაიკეტა. 2. (ქ'ოხკჷლჷნ, ქ'ჷნკჷ-ლჷნ; ქ'ჷნკჷლი ბზ., ენკელჷნ; ენკჷლი ლშ.) მუნჯდება. ზურჷლ ქიდ ჷნკჷლჷნ (ბზ. 344) — ქალი კვლავ დამუნჯდა. დინა მაყალშუ ქ'ჷნ-კჷლან (ბქ.) — გოგო შიშით დამუნჯდა.

იკმჷრი (ჷხჳკმჷრ, ჷნკმრე; ჷნკმრი ბზ., ჷნკმრისგ ბქ., ჷხჳკმჷრ, ჷნკმჷრე; ჷნკჷ-მჷრი ლნტ.), გ რ დ მ. — 1. ისინჯავს. ჷნკმრე... ლუსდგუჷრ დჷსა ხჷრ (ბზ. 64) — გაისინჯა, ნაწნავები არა აქვს. 2. ბქ., ლნტ. — მოინახუ-ლებს. ნაღუაჲ ზურალს სგჷხიშარ ქი იკმჷ-რიხ (ბქ.) — ახლობლები ნამშობიარევ ქალს მოინახულებენ.

იკონკჷლ იგივეა, რაც **იკონკჷლ.**

იკოცჷნი იგივეა, რაც **იკუცჷნი.**

იკოდე (ჷხჳკუჷდ, ჷნკოდე; ჷნკუჷდნე ბზ., ოხკუედ, ენკოდე; ენკოდნე ლშ.), **იკოდე** (ოხკუედ, ჷნკოდე; ჷნკუედისგ ბქ., ჷხჳკოდ, ჷნკოდე; ჷნკოდი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'ა'სწევს. კუბს ქი იკოდეხ მახეღუაქჷრ (ბზ. 8) — ახალ-გაზრდები კუბოს ასწევენ. მგლქუერიჷშ გე-ზალ'დ' ალ ხეხუჭაშ... ქი ლჷდკოდე (ბქ. 60) — მეწისქვილის შეილმა ის ცოლ-ქმარი მაღლა ასწია. კუმაშ აკუედს ქი იკოდეხ (ლშ., ხორ. 1) — საქონელი კუდს ასწევს. ქ'ჷნკოდეხ ლგდ-გჷრ (ლნტ.) — მკვდარი ასწიეს.

იკონკჷლ (ჷთჳკონკჷლ, ჷდკონკალე; ჷდკონკჷლი) ბზ., **იკონკჷლ** (ოთკონკალ, ჷდ-კონკალ, ჷდკონკჷლი ბქ., ლჷხჳკონკჷლ, ლჷდ-კონკალე; ლჷდკონკალი ლნტ.), **იკონკჷლ** (ლოხკონკჷლ, ლედკონკჷლე; ლედკონკჷლნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ძლივს (ვაი-ვაგლახით) დადის. ზურალ ნჷმჩოშ უენდ გარ იკონკჷლ (ბქ.) — ქალი სიბერისაგან ძლივსღა დადის. [დენა] უედნიბედნიშ იკონკალდა (ლნტ. 227) — გო-გო რის ვაივაგლახით დადიოდა.

იკრჷნკი (ჷთჳკრანკჷნ, ჷდკრანკჷნ; ჷდ-კრჷნკი ბზ., ოხკრჷნკენ, ენკრჷნკან; ენკრჷნკი ლშ., ოთკჷრანკენ, ჷდ||ედკჷრანკან; ჷდკჷრჷნ-კი ბქ., ჷთჳკრანკენ, ჷდკრანკან; ჷდკრანკი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — გორდება. ჰერსკნ კოჯხენ-ქა... ჩუ ედკჷრანკან (ბქ. 85) — არჩვი კლდი-დან დაგორდა.

იკრჷნკჷლ (ჷთჳკრჷნკჷლ, ჷდკრანკჷ-ლე; ჷდკრჷნკჷლი) ბზ., **იკრანკელ** (ოთკჷ-რანკალ, ჷდკჷრანკალ; ჷდკჷრანკჷლისგ) ბქ., **იკრჷნკჷლ** (ლოხკრჷნკჷლ, ლედკრჷნკჷლე; ლედკრჷნკჷლნე) ლშ., **იკრანკჷლ** (ლჷხ-ჳკრანკჷლ, ლჷდკრანკჷლე; ლჷდკრანკჷლნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — გორავს. იკრჷნკჷლ გარ, სერ დემგუაშ იჩო (ბზ.) — მხოლოდ გორავს, სხვას არაფერს აკეთებს. ალ გუერე მჷ ლეჟაუ იკრანკელ, მჷ ლექუაუ (ბქ. 256) — ეს ტყავი ხან მზეით გორავს, ხან ქვევით.

იკრი (—, ჷდკარჷნ; ჷდკჷრი ბზ., —, ჷდ-კარან; ჷდკჷრი ბქ., —, ედკარჷნ; ედკარი ლშ.), **იკჷრი** (—, ჷდკარან; ჷდკჷრი) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — 'გა'იღება, 'გა'იხსნება. [ქორჷ] ყორ ჩუჷდ-კარჷნ (ბზ. 296) — სახლის კარი გაიღო. ლაჴ-უმიჷშ ყორ მად ჷდკარან (ბქ. 9) — ეკლესიის კარი არ გაიღო. კოჯ ჩუალკჷრელი (ლნტ. 234) — კლდე გახსნილა (გაღებულა).

იკუნკუჷლ (ლჷხჳკუნკუჷლ, ლჷდკუნ-კუჷლე; ლჷდკუნკუჷლნე) ბზ., **იკუნკუჷლ** (ლოხკუნკუჷლ, ლედკუნკუჷლე; ლედკუნ-კუჷლნე) ლშ., **იკუნკუჷლ** (ლახუკუნკუჷლ. ლჷდკუნკუალე; ლჷდკუნკ[illegible]) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იკუნტება („კუნტაობს"); მოხრილი დადის. ბეფშუ მგცხიშუ აშ იკუნკუჷლ (ბზ.) — ბავშვი სიცივისაგან იკუნტება. ხოლამდ ხი-კუნკუჷლხი (ლნტ) — ცუდად იკუნტები.

იკუაჩხჲელ იგივეა, რაც **იკუჩხიელ.**

იკუჷრემი იგივეა, რაც **იკურემი.**

იკუჷრი იგივეა, რაც **იკუჷრი.**

იკუჷნე (ჷთუიკურ, ჷდკუჷრ; ჷდკუჷნნე ბზ., ოთიკუ, ედკუჷრ; ედკუჷნნე ლშ.), **იკუა-ნე** (ოთიკურ, ჷდკუჷრ; ჷდკუანე ბქ., ჷთ-უიკურ, ჷდკუჷრ; ჷდკუანე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. 'ჩა'იგდებს. ეჯა... ამსუჷლდს ოთკუჷრა შგნ-თესგა (ბზ. 264) — ის ადამიანს ჩაუგდია ხელ-

მი. 2. 'გა'იგდებს, 'გა'ირეკავს (წინ). ლა̈ჲკჳა̈რ კჳაპად მერმა ლა̈დელ მიჩა დაჴა̈რ (ბქ. 323) — მეორე დღეს კვაპამ წინ გაირეკა თავისი თხები. თათრიშ ლაშგა̈რ სგჳებნაჳ ა̈ნკჳა̈რხ (ჱო-ეზ. 64) — თათრის ლაშქარი წინ გამოიგდეს. 3. თავს უყრის, აგროვებს. მგჷემ ნა̈ჲთჳის ნახჳწი ტუბა̈რ უშხჳა̈რთე იკჳანეხ (ბქ. 237) — ვიწრო ხევები მზის მხურვალებას იგროვებენ.

იკჳა̈̄რი (ა̈თჳკჳა̄რა̈ნ, ა̈დკჳა̄რა̈̄ნ; ა̈დკჳა̈̄რი) ბზ., **იკჳა̄რი** (ოთკჳა̄რენ, ედკჳა̄რა̄ნ; ედკჳა̄რი) ლშხ., **იკჳარი** (ა̈თჳკჳარენ, ა̈დკჳარან; ა̈დკჳარი) ბქ., ლნტ., გ რ დ უ კ. — 'მი'ეთრევა. იმთე ა̈დკჳა̄რა̈̄ნ? (ბზ.) — საით წაეთრია?– ცალთე ქა̄ჳ ედკჳა̄რა̄ნ ჯეჲ (ლშხ. 75) — შენ განზე გაეთრიეო.

იკჳიდე (ა̈თჳიკჳიდ, ა̈დკჳიდ; ა̈დკჳიდე ბზ., ოთიკჳიდ, ა̈დკჳიდ; ა̈დკჳიდე ბქ., ოთიკჳიდ, ედკჳიდ; ედკჳიდნე ლშხ., ა̈თჳიკჳიდ, ა̈დკჳიდ; ა̈დკჳიდნე ლნტ.), გ რ დ უ კ. — იკლებს. ლიმა̈ჩჳთე აშ გარ იკჳიდე მა̄რე (ბზ.) — მოხუცებულობის ჟამს კაცი იკლებს. ლინთჳისგა რიენ ჩუ იკჳიდა (ბქ. 242) — ზამთარში მდინარე (აქ: რიონი) იკლებდა. ხოჩა თუობ იბნი იჳანობა̈ თჳეჲსა... ეჩანლო სერ იკჳიდე (ლნტ. 24) — კარგი თაფლიანობა (თაფლის დაგროვება, თაფლიანობა) ივნისში იწყება, მერე უკვე იკლებს.

იკჳიდუნე (ლა̈ხჳკჳა̈დინ||ხჳიკჳიდუნ, ლა̈ჲკჳა̈დნე||იკჳიდუნნი; ლა̈ჲკჳა̈დნი||იკჳიდუნნე ბზ., ლოხკუდინ||ხჳიკდუნ, ლა̈ჲკუდ-ნე||იკდუნე; ლა̈ჲკუდნისგ ბქ.), **იკჳედნე**[1] (ხჳიკჳედინ, იკჳედნე; იკჳედნე) ლნტ., გ რ დ მ. ინდომებს, ისურვებს. ალა მა̄ლდ მა̄დგდ იკჳიდუნე (ბზ. 318) — ეს მელამ ისევ არ ინდომა. ძიულდგნქა მამაგჳეშ იკჳიდუნე დამაჴირა̈ჲდ (ბქ. 43) — დამაჭირამ მძივის მეტი არაფერი ისურვა. [ალ მარად] მეგამა̈ ტაბა̈გ ჩუ იკჳედნე (ლნტ. 205) — ამ კაცმა ხის ტაბლა ისურვა.

იკდჳნე (ა̈თჳკჳა̈დინ, ა̈დკჳა̈დნე; ა̈დკჳა̈დნი ბზ., ოთკჳედჳუნ, ედკჳედჳნე; ედკჳედჳნი ლშხ., ა̈თჳკჳედან, ა̈დკჳედნე; ა̈დკჳედნი ლნტ.) **იკჳედნე**[2] ლნტ. — იკლებს (თავის წილს). დე̄მგჳაშ იკჳიდუნე, ეჯკა̈ლიბ ლი ეჯა (ბზ.) — ის ისეთია, არაფერს იკლებს.

იკჳედნე[1] იგივეა, რაც **იკჳიდუნე**.

იკჳ̈ენ̈ი (ა̈ხჳკა̈ჳ, ა̈ნკა̈ჳ||ა̈ნკაჳე; ა̈ნკა̈ჳნე ზს., ოხკაჳ, ენკაჳე; ენკაჳნე ლშხ.), **იკა̈ჳე** (ა̈ხჳკა̈ჳ, ანკა̈ჳე; ანკა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — იკრძალავს. [დი̄ნად] ჟა̈ნკა̈ჳ გა̈რგლა ეშდჲარჳ ზაჳჲა̈ ჳა̄დოშ (ბზ. 343) — გოგომ თორმეტი წლით ლაპარაკი აიკრძალა. იმს ხიკა̈ჳე გარგალას? (ლნტ.) — ლაპარაკს რას იკრძალავ?

იკჳეჰა̈ლი იგივეა, რაც **იკჳჰა̈̄ლი**.

იკჳია̈ლი იგივეა, რაც **იკჳჲა̄ლჲელ**.

იკჳიე იგივეა, რაც **იკჳჰე**.

იკჳიესკ იგივეა, რაც **იკჳჰე**.

იკჳილზა̈ლ იგივეა, რაც **იკჳლიზა̈̄ლ**.

იკჳიჲა̄ლი იგივეა, რაც **იკჳჰა̈̄ლი**.

იკჳიშა̈̄ლ (ლა̈ხჳკჳი̄შა̈ლ. ლა̈ჲკჳი̄შა̈ლე; ლა̈ჲკჳი̄შა̈̄ლნე) ბზ., **იკჳიშა̈ლ** (ლოხკჳიშალ, ლა̈ჲკჳიშალე; ლა̈ჲკჳიშა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳკჳიშა̈ლ, ლა̈ჲკჳიშალე; ლა̈ჲკჳიშალი ლნტ.), **იკჳი̄შა̄ლ** (ლოხკჳი̄შა̄ლ, ლეჲკჳი̄შა̄ლე; ლეჲკჳი̄შა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — 'ჩა'აცივდება, იჩემებს. [ქრუჳ ზურა̄ლ] ეშჲეში̄ ალეს იკჳი̄შა̄ლდა (ლშხ. 75) — ქერიფა ქალი მაინცდამაინც ამას იჩემებდა.

იკჳი̄ში (ა̈კჳშჳ, აკჳა̈შ; ა̈კჳშენი ბზ., ოკჳეშ, აკჳაშ; აკჳშენი ლშხ.), **იკჳიში** (ოკჳეშ, აკჳაშ; ა̈კჳშენი ბქ., ა̈კჳეშ, აკჳაშ: აკჳეშენი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — 'გა'ტყდება. შირე უქჳთუნად დია̈რ დემ ესერ იკჳიში (ჩქ.) — ხელგაუნძრევლად პური არ გატყდებაო.

იკჳლიზა̈̄ლ (ესჳკჳლზა̈ლ, ესკჳლიზა̄ლე; ესკჳლიზა̈̄ლი) ბზ., **იკჳლიზა̄ლ** (ოსკჳლიზა̄ლ, ესკჳლიზა̄ლე; ესკჳლიზა̄ლნე) ლშხ., **იკჳილზა̈ლ** (ა̈სჳკჳილზა̈ლ, ა̈სკჳილზალე; ა̈სკჳილზალი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — დაძვრება, დაცუნცრუკობს. იმ ხიკჳლიზა̈̄ლ ალამა̈გს? (ბზ.) — ამდენს რას დაძვრები? დედბერალ ლოქ იკჳლიზა̄ლხ (ლშხ. 57) — დედაბრები დაცუნცრუკობენო.

იკჳჲა̄ლჲელ (ოხკჳჲა̄ლ, ენკჳჲა̄ლე; ენკჳჲა̄ლნე) ლშხ., **იკჳია̈ლი** (ა̈ხჳკჳია̈ლ, ა̈ნკჳიალე; ა̈ნკჳიალი) ლნტ., გ რ დ მ. — მოიკითხავს, მოიძიებს– რანგს ლგლობ მეზგე̄ლცახან... იკჳჲა̄ლჲელხ (ლშხ. 19) — თაფლუჭს სკიან მოსახლესთან 'მო'იძიებენ.

იკჷრემი (ა̈ხჷკჷარმა̈ნ, ა̈ნკჷარმა̈̄ნ; ჟ'ა̈ნკჷარმი ბზ., ოთკჷერმენ, ა̈ნკჷერმა̈ნ; ა̈ნკჷერმი ბქ., ოხკჷერმენ, ენკჷერმა̄ნ; ენკჷერმი ლშხ.), **იკჷა̈რემი** (ა̈თჷკჷა̈რემენ, ა̈დკჷა̈რემა̈ნ; ა̈დკჷა̈რემი) ლნტ., გრდუვ. — იყინება. ლიც ესერ ჟ'ა̈ნკჷერმი (ბზ. 361) — წყალი გაიყინებაო. [ლიც] ჩჷ ხეკჷეს ნომ' ა̈დკჷერმენეს (ბქ. 231) — წყალი არ უნდა გაიყინოს. ძღლჷა ჩჷა̈დკჷა̈რემი (ლნტ. 302) — მღვა გაიყინება.

იკჷშე (ა̈ხჷიკჷშ, ა̈ნკჷიშ; ა̈ნკჷიშე ბზ., ლნტ., ოხჷიკჷშ, ა̈ნკჷიშ; ა̈ნკჷიშე ბქ., ოხჷიკჷშ, ენკჷიშ; ენკჷიშე ლშხ.), გრდმ. 1. იტეხს (პურს_). ბეფშჷ დია̈რს იკჷშე (ლნტ.) — ბავშვი პურს იტეხს. 2. 'გამო'ჩეკს („იჩეკს"). [ჭჷე̄რდ] ნაგზა ლადალჷ ქა̈ნკჷიშ სემი ლგფა̈თრლ (ბზ. 363) — ყვავმა კვირამდე სამი ბარტყი („ბუ[ი]ბულიანი") გამოჩეკა. ქათალდ ეშდოხუშდ წინწილ ა̈ნკჷიშ (ბქ.) — ქათამმა თხუთმეტი წიწილა გამოჩეკა. ქათალს წიწლარ ოხკჷი̄შა (ლშხ. 84) — ქათამს წიწილები გამოუჩეკავს. 3. (ლა̈ხჷიკჷშ, ლა̈ძკჷიშ; ლა̈ძკჷიშე ბზ., ლნტ., ლოხჷიკჷშ ბქ., ლოხჷიკჷშ, ლეძკჷიშ; ლეძკჷიშე ლშხ.) — 'გამო'ტყდება, 'გა'ამხელს. ქა̄ჷ ესერ ლა̈ძკჷიშ, მა̈ღენჷა̈̄ძ ხათგმ (ბზ. 330) — გამოტყდი, რა გჭირსო. (გეზლირდ) ქორს მამაგჷეშ ლა̈ძკჷიშხ (ბქ. 256) — შვილებმა შინ არაფერი გაამხილეს. დიენაცა̈დდ ქა მა̈დ ლა̈ძკჷიშ, ერე მიჩა გეზალჷთრას [ჩაფულ] სკახარგიგნდა (ლნტ. 175) — დედინაცვალმა არ გაამხილა, რომ მის გერს ფეხსაცმელი მოერგო. 4. გამოთქვამს (აზრს). სოფელ ქა გჷიანდ ესერ იკჷშე, მარე ქა ნა̈კჷიშ ხოლ'ესერ ხარ (ანდ.) — სოფელი გვიან გამოთქვამს აზრს, მაგრამ ნათქვამი სასტიკი აქვსო. 5. ლნტ. ტეხს (ყამირს), კაფავს (ტყეს საყანედ). ლეჟაშხენ ნაჰადჷ ლენტეხალს ჟ'ახოკჷიშახ ალ ცხეკ (ლნტ. 11) — ზემოდან ჩამოსულ ლენტეხელებს ეს ტყე გაუკაფავთ. გადატ. (ჟ'ა̈ხჷიკჷშ, ჟ'ა̈ნკჷიშ; ჟ'ა̈ნკჷიშე) ბზ. — ითანხმებს, 'და'იყოლიებს („მოტეხს"). მა̈ ხა̈ტ-ნაბა̈ნშჷ ი მა̈ იშგანშჷ ჟი იკჷშახ (ბქ. 291) — ხან ხატ-ფიცით და ხან სხვა რამით დაითანხმებდნენ.

იკჷჩხელ იგივეა, რაც **იკჷჩხიე̄ლ**.

იკჷჩხიე̄ლ (ლა̈ხჷკჷა̈ჩხიე̄ლ, ლა̈ძკჷა̈ჩხიე̄ლე; ლა̈იკჷა̈ჩხიე̄ლნე ბზ., ლოხკჷაჩხიელ, ლეძკჷაჩხიელე; ლეძკჷაჩხიელნე ლშხ.), **იკჷჩხელ** (ლოხჷკაჩხალ, ლა̈ძკჷაჩხელე; ლა̈ძკჷაჩხელისგ) ბქ., **იკჷაჩხძელ** (ლახჷკჷაჩხძელ, ლა̈ძკჷაჩხძელე; ლა̈ძკჷაჩხძელი) ლნტ., გრდუვ. — ბზ. კოჭლობს; კუნტრუშობს. ზაგნი-ზაგა̈რ ესერი̄ ქა̈̄დკჷა̈ჩხიე̄ლი (ბზ. 324) — გორაკებზეც გავიკუნტრუშებო. ქს. — კუნტრუშობს. იმჟი იკჷა̈ჩხძელ ალ დენა? (ლნტ.) — ეს გოგო როგორ კუნტრუშობს?

იკჷჩხძელ იგივეა, რაც **იკჷჩხიე̄ლ**.

იკჷცა̈̄ნი (ა̈თჷკოცა̈ნ, ა̈დკოცა̈ნე; ა̈დკოცა̈̄ნნე) ბზ., **იკჷცა̈ნი** (ოთკჷეცა̈ნ, ა̈დკჷეცნე; ა̈დკჷეცნისგ) ბქ., **იკჷცა̄ნე** (ოთკჷეცა̄ნ, ედკჷეცა̄ნე; ედკჷეცა̄ნნე) ლშხ., **იკოცა̈ნი** (ა̈თჷკოცა̈ნ, ა̈დკოცა̈ნე; ა̈დკოცა̈ნი) ლნტ., გრდმ. — იწმენდს. მა̈გ ლა̄ცჷს ქჷმრა̈რს ხჷიკჷცა̈̄ნდად (ბზ. 55) — სიცილისაგან ყველანი ცრემლებს ეიწმენდდით. შია̈რ ქა̈დკჷეცნე ი დია̈რ ა̈ნკიდ (ბქ.) — ხელები გაიწმინდა და პური აიღო. ზჷრალდ ტოტა̈რ კაბჟი ა̈სკოცა̈ნე (ლნტ.) — ქალმა ხელები კაბაზე შეიწმინდა.

იკჷჰა̈̄ლი (ა̈ხჷკჷიჰა̈̄ლ, ა̈ნკჷიჰა̄ლე; ა̈ნკჷიჰა̈̄ლნე) ბზ., **იკჷჰა̈ლი‖იკჷეჰა̈ლი** (ოხკოჰა̈ლ, ა̈ნკჷეჰალე‖ა̈ნკოჰალე; ა̈ნკჷეჰა̈ლისგ‖ა̈ნკოჰალისგ) ბქ., **იკჷიძა̄ლი** (ოხკჷიძა̄ლ, ენკჷიძა̈ლე; ენკჷია̄ლი) ლშხ., **იკჷია̈ლ** (ა̈ხჷკჷია̈ლ, ა̈ნკჷიალე; ა̈ნკჷიალნე) ლნტ., გრდმ. — მიიკითხ-მოიკითხავს. ლადელშჷ. ამბა̈ჷს იკჷჰა̈̄ლი (ბზ. 72) — დღისით ამბავს მიიკითხ-მოიკითხავს. ლეყდიდ ხოჩა ფჷრს იკოჰა̈ლიხ (ბქ.) — საყიდლად კარგ ძროხას მიიკითხ-მოიკითხავენ.

იკჷჰე (ოთიკჷჰ, ა̈დკჷიჰ; ა̈დკჷიჰე) ზს., **იკჷიეს** (ოთკჷი̄ძ, ედკჷიე; ედკჷი̄ძნე) ლშხ., **იკჷიეს'კ'** (ა̈თჷკჷიძ, ა̈დკჷიე; ა̈დკჷინე) ლნტ., გრდმ. — იტყობს, იგებს. ალე ა̈დკჷიე ჩჷ ეჩე დადიანდ (ლნტ. 89) — დადიანმა ეს იქ შეიტყო. ათოკჷია ალეს, არბ კოჯ ნესკა ლოჯ ქა̈ჯ ა̈რი (ლნტ. 306) — ამას გაუგია, ორ კლდეს შუა ქაჯი არისო.

იკჩე (ა̈ხჷიკჩ, ა̈ნკიჩ; ა̈ნკიჩე ბზ., ოხჷიკჩ, ენკიჩ; ენკიჩე ლშხ., ახჷიკჩ, ა̈ნკიჩ; ა̈ნკიჩე

ლნტ.), **იკიჩი** (ოხუ̂კიჩ, ა̈ნკიჩე; ა̈ნკიჩისგ) ბქ., გრდმ. — **იწყვეტს, იძრობს; იკრეფს.** ბეფშ მერხელს იკიჩი (ბქ. 230) — **ბავშვი ჭინჭარს იკრეფს.** ზურა̈ლდ უსგუ̂ ენკიჩ (ლშხ.) — **ქალმა ეამლი მოწყვიტა.**

იკჩენი იგივეა, რაც **იკჩი.**

იკჩი (ა̈ხუ̂კაჩა̈ნ, ა̈ნკაჩა̈ნ; ა̈ნკა̈ჩი ბზ., ოხკაჩენ, ა̈ნკაჩან; ა̈ნკა̈ჩი ბქ.), **იკჩენი** (ოხკაჩენ, ენკაჩა̈ნ; ენკაჩი) ლშხ., **იკა̈ჩი** (ა̈ხუ̂კა̈ჩენ, ა̈ნკაჩა̈ნ; ა̈ნკა̈ჩი) ლნტ., გრდუვ. — '**წამო**'**იმართება, წამოდგება.** ჟ'ოხკაჩენ სგებინხენ (ბქ. 205) — **წინიდან წამოვიმართე.** ა̈ნკაჩან მო ისკუ̂ე ლეგმერდე? (ლნტ.) — **წამოდგა ფეხზე თქვენი ავადმყოფი?** ბოფშ ჟი დეშ იკჩენი (ლშხ.) — **ბავშვი ვერ დგება.**

იკცენი (ჩუ̂ა̈თუ̂იკც, ჩუ̂ა̈დკა̈ც; ჩუ̂ა̈დკა̈ცნე ბზ., ოთიკც, ა̈დკა̈ც; ა̈დკა̈ცნე ბქ.), გრდმ. — **იხოკავს.** ლაგუ̂ანა ლა̈დეღ ძერუ̂ა̈ ჰაჯბა̈რს ჩუ იკცენიუ̂… ლგდგა̈რს კონჩხა̈რს ეჯი ხეჩმუდ (ბქ. 302) — **ტირილის დღეს ვინც ლოყებს ჩამოიხოკავდა**— **მიცვალებულს წლისთავს ის უხდიდა.**

იკჰი (ა̈თუ̂კიჰა̈ნ, ა̈დკიჰა̈ნ; ა̈დკიჰი ბზ., ოთკიჰა̈ნ/-ენ, ა̈დკიჰა̈ნ/-ან; ა̈დკიჰი ბქ.), **იკი̄** (ოთკიენ, ედკია̈ნ; ედკი̄) ლშხ., **იკიი** (ა̈თუ̂კიენ, ა̈დკიან; ა̈დკიი) ლნტ., გრდუვ. — **ქრება, იკარგება; უჩინარდება.** ჰიტი… ეშ ლა̈ხკიჰა̈ნ (ბზ. 310) — **ჭიგი გაქრა.** ჰყინტ იმალაგხო ა̈დკიან (ლნტ.) — **ბიჭი სადღაც გაუჩინარდა.**

იკგთხანა̈ლ იგივეა, რაც **იკი̄თხანა̈ლ.**

იკგლდა̈ლ (ა̈თუ̂კგლდა̈ლ, ა̈დკგლდა̈ლე; ა̈დკგლდა̈ლი) ბზ., **იკგლდა̈ლ** (ოთკგლდა̈ლ, ა̈დკგლდა̈ლე; ა̈დკგლდა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხუ̂კგლდა̈ლ, ლა̈დკგლდალე; ლა̈დკგლდალი ლნტ.), **იკგლდა̈ლ** (ლოხკგლდა̈ლ, ლედკგლდა̈ლე; ლედკგლდა̈ლნე) ლშხ., გრდუვ. — **ჩქარობს.** ეფენდიდ ლი̄ზი ლა̈დკგლდა̈ლე (ბზ. 345) — **ეფენდიმ წასვლა იჩქარა.** [ღუ̂აჰა̈რ] იკგლდა̈ლ (ბქ. 166) — **ვაჭარი ჩქარობს.** ნომუ იკგლდა̈ლხ (ლნტ. 94) — **ნუ ჩქარობთო.** იხ. **იჰია̈ლ.**

იკგნჩუ იგივეა, რაც **ისგგნჩუ.**

ილ იხ. **-ილდ.**

ილატუნა̈ლხ, ილა̈ტუნა̈ლხ იგივეა, რაც **ილმატა̈რხ.**

ილაფვა̈რი იგივეა, რაც **ილფვა̈რი.**

ილაშთხორი იგივეა, რაც **იშდღუ̂ე̄რე.**

ილა̈გუ̂ენი იგივეა, რაც **ილგუ̂ენი.**

ილგემა̈ლ იგივეა, რაც **ილგიმა̈ლ.**

ილგენი იგივეა, რაც **ილგუ̂ენი**

ილგიმა̈ლ (ოთგლგიმალა̈ნ, ა̈დგლგიმალა̈ნ; ა̈დგლგიმა̈ლი) ბზ., **ილგიმა̈ლ** (ა̈თულგიმენ, ადგლგიმან; ა̈დგლგიმა̈ლი) ბქ., **ილგმა̈ლ** (ოთგლგმა̈ლ, ადგლგმა̈ლე; ადგლგმა̈ლნე) ლშხ., **ილგემა̈ლ** (ა̈თუ̂ილგემა̈ლ, ა̈დილგემალე; ა̈დილგემა̈ლი) ლნტ., გრდუვ. 1. **მშენებლობას ეწევა** (**მშენებლობს**). მიჩა მუ ესერ სოფელს ილგიმა̈ლ (ბქ.) — **მამამისი სოფელში სახლს იშენებსო** (**მშენებლობს**). 2. **მკვიდრდება.** ალ კალო̄ნ ა̈დგლგიმა̈ნ (ბზ.) — **ეს კანონი დამკვიდრდა.**

ილგონი იგივეა, რაც **ილგუ̂ენი.**

ილგუ̂ა̈რი (ა̈თუ̂ლუგუ̂რა̈ნ, ა̈დლუგუ̂რა̈ნ; ა̈დლუგუ̂რი ბზ., ა̈თუ̂ლუგუ̂რენ, ა̈დლუგუ̂რან; ა̈დლუგუ̂რი ბქ., ოთლუგუ̂რენ, ედლუგუ̂რა̈ნ; ედლუგუ̂რი ლშხ., ა̈თუ̂ლუგუ̂ა̈რენ, ა̈დლუგუ̂არა̈ნ; ა̈დლუგუ̂ა̈რი ლნტ.), გრდუვ. — **სუქდება.** ძერუ̂ა̈ც სგიმს ითრე, ეშხუ თრ̈ესა ჩუ ილგუ̂არი (ლშხ. 4) — **ვინც ცხოვრება, ერთ ოვეში სუქდება.**

ილგუ̂ენი (ა̈ხუ̂ლა̈გუ̂ენა̈ნ, ა̈ნლა̈გუ̂ენა̈ნ; ა̈ნლა̈გუ̂ენი) ბზ., **ილგენი** (ოხულაგუ̂ენენ, ა̈ნლაგუ̂ენან; ა̈ნლაგუ̂ენი) ბქ., **ილგონი** (ოხლაგუ̂ენენ, ენლაგუ̂ენა̈ნ; ენლაგუ̂ენი) ლშხ., **ილა̈გუ̂ენი** (ა̈ხუ̂ლაგონენ, ა̈ნლაგონა̈ნ; ა̈ნლაგონი) ლნტ., გრდუვ. — '**შე**'**ფასდება.** '**და**'**ფასდება.** ალ ე̄სერ ჟიუ̂ ა̈ნლაგუ̂ენა̈ნ (ბზ. 387) — **ეს შეფასდესო.** მა̈რე ბაჟშუ̂ ესერ ილგენი (ბქ.) — **კაცი ჭკუით ფასდებაო.**

ილგუ̂ე̄რი იგივეა, რაც **ილქუ̂ე̄რი.**

-ილდ, -უდ, -ულდ, -გდ, -გლ, -გლდ, -ი̄ლ, -ი̄ლდ, -ო̄ლ, -ო̄ლდ, -უ̄ლ, -უ̄ლდ, -გ̄ლ ბზ., **-ილ, -ი̄ლ, -ო̄ლ, -უ̄ლ** ლშხ., **-იდ, -ილ, -ილდ, -გ̂ლ, -გლდ, -ულ, -ულდ** ბქ., ლნტ., კნინობითი ფორმის მაწარმოებელი. ჰყინტგლდ (ბზ.) — **ბიჭუნა.** და̈შდულდ (ბზ.) — **პატარა და-**

თეი. მა̈ლგლდ (ბზ.) — პატარა მელა. გჷეჭი̄ლ (ბზ.) — პატარა გოჭი. მურჭჷლი̄დ (ბზ.) — მეკურდღლე. ციცჷლდ (ბქ.) — ფისო. დინილ (ბქ.) — გოგონა. ჭყინტილდ (ბქ.) — ბიჭუნა. კოლფიდ (ბქ.) — კოლოფი, ბა̈ლიდ, ქათლიდ ბქ. — ქათამი, ქათლი̄დ (ბზ.) — ქათამი, სტჷირილდ (ბზ.) — სტვირი, დირი̄ლ (ბზ.) — პური, ლემსგი̄ლ (ბზ.) — ცეცხლი. დეშდჷლ (ლშხ.) — დათვი. დი̄ნო̄ლ (ლშხ.) — გოგონა. ლემესი̄ლ (ლშხ.) — ცეცხლი.

ილდე̄სგა̈̄ლ (ა̈ხჷგლდე̄სგა̈ნ, ა̈ნგლდე̄სგა̈̄ნ; ა̈ნგლდე̄სგი) ბზ., **ილდესგა̈ლ** (ახჷგლდესგენ, ა̈ნგლდესგან; ა̈ნგლდესგი) ბქ., **ილდესგა̄ლ** (ოხულდე̄სგენ, ენგლდე̄სგა̈ნ; ენგლდე̄სგი) ლშხ., **ილდესკა̈ლ** (ა̈ხჷილდესკენ, ა̈ნილდესკა̈ნ; ა̈ნილდესკი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ფეხზე იცვამს. მა̈გ ჸ'ალჰლდე̄სგე̄ლიხ (ბზ. 415) — ყველას ჩაუცვამს ფეხზე. ამეჩჷ მახად ოხგლდესგანდ (ბქ. 84) — აქ ხელმეორედ ჩავიცვით ფეხზე. მგლენტეხ ძი̄ნა̈რს ლგმა̈ლდესკა̈ლლი (ლნტ. 131) — ლენტეხელი დილას ფეხზე იცვამდა თურმე.

ილეგჷე̄რი *იგივეა, რაც* **ილქჷერი.**

ილეჩე *იგივეა, რაც* **ილჩე.**

ილე̄თი (—, ა̈დლეთა̈̄ნ, ა̈დლე̄თი ბზ., ა̈დლეთა̈ნ, ა̈დლეთი ბქ., ლნტ., ედლე̄თან; ედლე̄თი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — ღამდება. ჩჷა̈დლე̄თან (ლნტ. 291) — დაღამდა. ათხე დო̄სგ ილე̄თი (ლშხ.) — ეხლა ადრე ღამდება.

ილზიგა̈̄ლ *იგივეა, რაც* **იზგა̈ლ.**

ილკჷჰე (ა̈ხულკჷიჰ, ა̈ნგლკჷჰე; ა̈ნულკჷჰნე ბზ., ოხულკჷიჰ, ა̈ნულკუჰე; ა̈ნულკუჰისგ ბქ.), გ რ დ მ. — 'ამო'ირჩევს. ნალჷეურს ხა̈ქჷე: — ათხე ქ'ესეროლჷ ა̈ნულკუჰე (ბქ. 215) — ვაჟს უთხრა: — ახლა ამოირჩიეო.

ილმაზა̈ლ *იგივეა, რაც* **იზა̈̄ლ.**

ილმატა̈რხ (ოთულმატარანდ, ა̈დგლმატარანხ; ა̈დგლმატა̈რიხ) ბქ., **ილა̄ტუნა̄ლხ** (ხჷილატუნა̄ლდად, ილატუნა̄ლდახ; ილატუნა̄ლნიხ) ლშხ., **ილატუნალხ** (ხჷილატუნა̈ლდად, ილატუნა̈ლდახ; ილატუნა̈ლნიხ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ერთმანეთი უყვართ. ალი და̈ჷ ი დადა ჩუ ა̈დგლმატარანხ (ბქ. 53) — ამ დევმა და დედაბერმა ერთმანეთი შეიყვარეს.

ილო̄კე (ა̈ხჷლე̄კ, ა̈ნლო̄კე; ა̈ნლო̄̈კნე ბზ., ოხლო̄კ, ენლო̄კე; ენლო̄კნე ლშხ.), **ილოკე** (ლოხჷლეკ, ლა̈ჲლოკე; ლა̈ჲლეკისგ ბქ., ლა̈ხჷლოკ, ლა̈ჲლოკე; ლა̈ჲლოკი ლნტ.), გ რ დ მ. — ლოკავს. ლა̈ჲლო̄კე ბა̈ჩ დი̄ნად (ბზ. 254) — გოგომ ქვა ალოკა. ჟეღს ტუნუჲსა ქაქ ჸ'ახოლოკა (ლნტ.) — ძაღლს ქოთანში ფაფა ამოულოკავს.

ილტხჷე (ოხჷილტხჷ, ა̈ნულტხჷე; ა̈ნულტხჷი̄ნე) ბზ., **ილტა̄ხჷე** (ოხგლტა̄ხჷ, ენგლტა̄ხჷე; ენგლტა̄ხჷნე) ლშხ., **ილტა̈ხჷე** (ა̈ხჷილტახჷ, ა̈ნილტა̈ხჷე; ა̈ნილტა̈ხჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — სულს ითქვამს. და̈̄ჷ სგა ილტხჷე ქჷინს... (ბზ. 235) — დევი სულს ითქვამს.

ილტგნი (ოთლგტნა̈ნ, ა̈დლგტნა̈̄ნ; ა̈დლგტნი ბზ., ათჷლგტნენ, ა̈დლგტნა̈ნ; ა̈დლგტნი ბქ., ოთლგტნენ, ედლგტნა̈ნ; ედლგტნი ლშხ., ა̈თჷლგტნენ, ა̈დლგტნა̈ნ, ა̈დლგტნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იჭყლიტება. ეშხჷი ზგსყ ჩჷალლგტნე̄ლი (ბზ. 29) — ერთი რწყილი გაჭყლეტილა.

ილჷ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — შველი. ანსკინე ცხეკხენ თჷეთჷნე ილჷდ (ლშხ. 61) — ტყიდან თეთრი შველი გამოხტა.

ილჷარი (ოხლუარენ, ენლუარა̈ნ; ენლუარი) ლშხ., **ილჷა̈რი** (ა̈ხჷლუა̈რენ, ა̈ნლუარან; ა̈ნლუჷა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ცოცხლდება. დეჷთაკ ი ცხეტაკ ჸ'ანლჷარე̄ლიხ (ლშხ. 67) — დევთაკი და ცხეთაკი გაცოცხლებულან. გჷელჲაშა̈პ ჸ'ა̈ნლუჷარან (ლნტ. 304) — გველეშაპი გაცოცხლდა.

ილფა̈რი (ა̈თჷლაფრა̈ნ, ა̈დლაფრა̈̄ნ, ა̈დლაფრი ბზ., ა̈თჷლაფრენ, ა̈დლაფრან; ა̈დლაფრი ბქ.), **ილფარი** (ოთლაფრენ, ედლაფრა̈ნ, ედლაფრი) ლშხ., **ილაფა̈რი** (ა̈თჷლაფა̈რენ, ა̈დლაფარან; ა̈დლაფა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იფარება. ყო̄რ... ჩჷა̈დლაფრა̈̄ნ [იამშჷ] (ბზ. 262) — კარი დაიფარა ხავსით. მაგ ჩუ ილფარი იამშჷ (ლშხ. ხორ. 2) — ყველაფერი ხავსით იფარება.

ილქჷერი (ოთგლქჷერ, ა̈დგლქჷერე; ა̈დგლქჷერნე ბზ., ოხლექჷერ, ა̈ნლექჷერე;

ა̈ნლექუ̂რისგ ბქ.), **ილგუ̂ე̄რი** (ოხგლგუ̂ე̄რ, ენგლგგუ̂ე̄რე, ენგლგუ̂ე̄რნე) ლშხ., **ილეგუ̂ე-რი** (ა̈ხუ̂ლეგუ̂ერ, ანლეგუ̂ერე; ანლეგუ̂ერი) ლნტ., გრდმ. — იფქევს. [როგს] ქა როქუ̂ ილქუ̂ერიხ (ბქ. 229) — ცერცვს დაიფქვავენო.

ილღედი (ოხულღედ, ა̈ნგლღედე; ა̈ნგლღედნე ბზ., ა̈ნგლღედისგ ბქ., ოხგლღედ, ენგლღედე; ენგლღედნე ლშხ.), გრდმ. 1. განსჯის. ლახუ̂ბად ა̈ნგლღედეხ ჰელუ̂ანრე დილეგთე̄სგა ლიგნე (ბზ.) — ძმებმა განსაჯეს ხელოსნების დილეგში ჩამწყვდევა. 2. გრდუვ. (ა̈ნგლღედა̈ნ, ა̈ნგლღედი) ბზ. — 'შე'ფასდება. მა̈ მაჰენ აშუ̂ თუ̂იმენდ ყი ილღედიუ̂ (ბქ. 291) — ყველაზე მცირე ერთ თუმნად შეფასდებოდა.

ილღუ̂აყა̈ლ იგივეა, რაც **ილღუ̂ყა̈̄ლ**.

ილჩე (ა̈ხუ̂ლეჩ, ა̈ნლეჩე; ა̈ნლეჩნე ბზ., ა̈ნლეჩისგ ბქ., ოხლეჩ, ენლეჩე; ენლეჩნე ლშხ.), **ილეჩე** (ა̈ხუ̂ლეჩ, ა̈ნლეჩე; ა̈ნლეჩნე) ლნტ., გრდმ. — ყარაულობს, იცავს. ალექსანდრე ისგლათ̣ილ ილჩა ჩაჟემ ჯგლყვს (ბქ. 30) — ალექსანდრე შუაღამემდე ყარაულობდა რემას.

ილცგმე (ლა̈ხუ̂ილცგმ, ლა̈ღგლცგმე; ლა̈ილცგმი) ლნტ., გრდმ. — აფარებს თავს. ეშხუ ძღგდ გაკ ჩუქან ლა̈ხუ̂ილცგმ (ლნტ.) — ერთი დიდი კაკლის ქვეშ შევაფარე თავი. იხ. **ისგ̄მე**.

ილჭა̈̄ლ (ოთლეჭა̈̄ლ, ა̈დლეჭა̈ლე; ა̈დლეჭა̈̄ლნე) ბზ., **ილჭა̈ლ** (ოთლეჭა̈ლ, ა̈დლეჭალ; ა̈დლეჭა̈ლისგ) ბქ., **ირჭა̄ლ** (ლოხრე̄ჭა̄ლ, ლეღრე̄ჭა̄ლე; ლეღრე̄ჭა̄ლნე) ლშხ., **ირეჭა̈ლ** (ლა̈ხუ̂რეჭა̈ლ, ლა̈ღრეჭა̈ლე; ლა̈ღრეჭა̈ლი) ლნტ., გრდუვ. — მოთქვამს, ტირის. აშხუ̂ ა̈გის ილჭა̈̄ლხ (ბზ. 247) — ერთ ადგილას მოთქვამენ. ეშხუ დენა ლგმა̈რეჭა̈ლლი (ლნტ. 139) — ერთი ქალიშვილი მოთქვამდა თურმე.

იმალა̈გხო იგივეა, რაც **იმუ̂ა̄ლე**.

იმარა̈ლ იგივეა, რაც **იმა̄რა̈̄ლ**.

იმარგე იგივეა, რაც **იმგრგე**.

იმარი იგივეა, რაც **იმა̈̄რი**.

იმალა იგივეა, რაც **იმლა**.

იმა̈ღჟინ იგივეა, რაც **იმუ̂ა̈̄ღჟი̄ნ**.

იმა̈რგ (ოხუ̂მარგა̈ნ, ა̈ნმარგა̈̄ნ; ა̈ნმა̈რგი ბზ., ა̈ხუ̂მარგ, ა̈ნმარგ; ა̈ნმა̈რგი ბქ., ა̈ხუ̂მა̈რგენ, ა̈ნმარგან; ა̈ნმარგი ლნტ.), **იმარგ** (ოხმგრგენ, ენმგრგა̈ნ; ენმგრგი) ლშხ., გრდუვ. — 1. იჟარგებს. ხმელე̂თს ესერ ჯაღ ყ'ა̈ნმა̈რგი (ბზ. 240) — ხმელეთზე მეც ვივარგებო. ლამარგ მა̈რე ყი იმარგ (ლშხ. 14) — მამაცი კაცი ივარგებს. 2. ხარობს. მაჩენამდ ამეჩუ სიმინდ იმა̈რგ (ბქ. 22) — ყველაზე უკეთ აქ სიმინდი ხარობს. ლერწ ლა̈ღდი მა̈გ იმარგ, იმა̈ღ ლეჩხუმს ჰედენი (ლნტ. 7) — ვაზი ყველა (ჯიშის) ხარობს, რაც კი ლეჩხუმში მოდის.

იმა̈რი იგივეა, რაც **იმა̈̄რე**.

იმა̈რცხი იგივეა, რაც **იმგრცხი**.

იმა̈რჯუ̂ინე იგივეა, რაც **იმურჯუ̂ინე**.

იმა̈შ იგივეა, რაც **იმშა**.

იმა̈ხი იგივეა, რაც **იმხი**[1].

იმა̄რა̈̄ლ (ოხუ̂მა̄რა̈ნ; ა̈ნმა̄რა̈̄ნ; ა̈ნმა̈̄რი) ბზ., **იმარა̈ლ** (ახუ̂მარენ, ა̈ნმარან; ა̈ნმარი ბქ., ა̈ხუ̂ემარენ, ა̈ხემარან; ა̈ხემარი ლნტ.), **იმა̄რა̄ლ** (ოხმა̄რენ, ენმა̄რა̄ნ; ენმა̄რი) ლშხ., გრდუვ. — ემზადება. ყ'ა̈ნმა̄რა̈̄ნ უ̂ოჯრი̄ლ (ბზ. 325) — ობოლი გაემზადა. მეხელი მეზგე ლინთუ̂იშ ლიგნა̈ლუნლუ̂ე იმარალ (ბქ. 232) — დამხვედრი ოჯახი გამთრის დადგომიდანვე ემზადებოდა. 2. ბქ. პურს აცხობს, ხაბაზობს. მიშგუ̂ა დი ნებოზდ იმარალ (ბქ.) — დედაჩემი საღამომდე პურს აცხობდა.

იმა̄ჯე (ა̈ხუ̂მა̈ჯ, ა̈ნმა̈ჯე; ა̈ნმა̈ჯნე ბზ., ოხმა̄ჯ, ენმა̄ჯე; ენმა̄ჯნე ლშხ.), **იმაჯე** (ა̈ხუ̂მაჯ, ა̈ნმაჯე; ანმაჯისგ ბქ., ა̈ნმაჯი ლნტ.), გრდმ. — ზიდავს. შდას მალაზათეჟი იმაჯეხ (ბქ.) — ტაროს სასიმინდეში ზიდავენ. ამნე̄მ აჯარ აგითე ენმა̄ჯე (ლშხ. 64) — ამან ზვინები სახლში მოზიდა. კუ̂ეცენს ჰანშუ̂ ა̈გხო ხუ̂იმაჯედ (ლნტ. 25) — ხორბალს ხარებით შინ ვზიდავთ.

იმა̈̄რი (—, ა̈ნმა̈̄რა̈̄ნ; ა̈ნმა̈̄რი) ბზ., **იმა̈-რი** (—, ა̈ნმარან; ა̈ნმა̈რი) ბქ., **იმა̄რი** (—, ენმა̄რა̄ნ; ენმა̄რი) ლშხ., **იმარი** (—. ა̈ნმარან; ა̈ნმარი) ლნტ., გრდუვ. 1. მზადდება. ლეზო̈ბლეთრე მასა̈რდ იმა̈̄რი (ბზ. 264) — საჭმელ-სასმელი ბევრი მზადდება. ამეჩუ ხუ̂ა̈ღ ნენი იმა̈რი (ბქ.) — აქ ბევრი თივა მზადდება. — 2. ცხვება. ლაგუ̂ანაღსგა სურუ დია̈რ იმა̈რი

(ბქ.) — საგირალში ბევრი პური ცხვება (მზადდება).

იმბანა̈ლ (ა̈თჷნაბნა̈ნ, ა̈ღნაბნა̈ნ; ა̈ღნაბნი) ბზ., **იმბანა̈ლ** (ა̈თჷნაბნენ, ა̈ღნაბნან; ა̈ღნაბნი) ბქ., გ რ დ უ კ. — იფიცება. ბაჰ იმბანა̈ლ (ბზ. 432) — მღვდელი იფიცება. და̈ჷით ა̈ღნაბნან, ბა̈ზი ესერ და̈შდჷს ჩუ ადგა̈რი (ბქ.) — დავითმა დაიფიცა, ამაღამ დათვს მოვკლავო.

იმბაჟა̄ლ იგივეა, რაც **იმბჟა̄ლ**.

იმბეზი იგივეა, რაც **ინბო̈ზი**.

იმბჟა̈ლ (ოთგმბაჟა̈ლ, ა̈ღგმბაჟა̄ლე; ა̈ღგმბაჟა̈ლნე ბზ., ადგმბაჟალ; ადგმბაჟა̈ლისგ ბქ.), **იმბაჟა̄ლ** (ოთგნბაჟა̄ლ, ეღგნბაჟა̄ლე; ეღგნბაჟა̄ლნე) ლშ., **ინაბაჟა̈ლ** (ა̈თჷნაბა̈ჟენ, ადნაბაჟან; ა̈ღნაბა̈ჟი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — კვირობს, უკვირს. ალჲა̈რ იმბჟა̈ლხ, იმხენ ესერ ომჴედხ ამეჩუ თათრა̈რ (ბქ.) — ამათ უკვირთ, საიდან მოეიდნენ აქ თათრებიო. ჩჷალნაბა̈ჟელიხ ხა̈ლხ (ლნტ. 264) — ხალხი გაკვირვებულა.

იმბჟი (ოთგნბაჟა̈ნ, ა̈ღგნბაჟა̈ნ; ა̈ღგნბა̈ჟი ბზ., ა̈ღგნბაჟან, ა̈ღგნბა̈ჟი ბქ.), **ინბაჟი** (ოთგნბაჟენ, ეღგნბაჟა̄ნ; ეღგნბაჟი) ლშ., **ინაბა̈ჟი** (ა̈თჷნაბა̈ჟენ, ა̈ღნაბაჟან; ა̈ღნაბა̈ჟი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — 'გან'ცვიფრდება, 'გა'ოცდება, გაკვირდება. ალას ე̄რ ქა ხეწა̈დ, მგლდელ ჩ'ა̈ღგნბაჟა̈ნ (ბზ.) — ეს რომ დაინახა, მწყემსი გაოცდა. ალმინ ჩუ ინაბა̈ჟიხ: — იმეხენ ანჴედ ლოქ (ლნტ. 253) — ესენი გაოცდებიან: — საიდან მოხვედიო.

იმბუა̈ლ, ი̄მბჷა̈ლ (ოთგმბუა̈ლ, ა̈ღგმბუა̄ლე; ა̈ღგმბუა̈ლნე) ბზ., **იმბჷა̈ლ, იმბუა̈ლ** (ოთგმბაჷა̈ლ, ადგმბაჷალე; ა̈ღგმბაჷა̈ლისგ) ბქ., **იმბჷა̄ლ** (ლოხჷმბჷა̄ლ, ლეიმბჷა̄ლე; ლეიმბჷა̄ლნე) ლშ., **იამბაჷა̈ლ** (ლა̈ხჷიმბაჷა̈ლ, ლა̈ჲამბაჷალე; ლა̈ჲამბაჷა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — საუბრობს, ლაპარაკობს. ლახორს ი̄მბჷა̈ლხ ქუნარუ (ბზ. 12) — სულები საკრებულოში საუბრობენ. ლახჷბად მასა̈რდ ადგმბაჷალეხ (ბქ.) — ძმებმა ბევრი ილაპარაკეს. ეშხუ ხოჩა მარე ა̈სიამბაჷალი (ლნტ. 55) — ერთი კარგი კაცი ისაუბრებს.

იმბგგა̈ლ იგივეა, რაც **იბგა̈ლ**.

იმბგგი იგივეა, რაც **იბგი**.

იმგა̈შ იგივეა, რაც **იმსგი̄შ**.

იმგიაშ იგივეა, რაც **იმსგი̄შ**.

იმგჷალეგ იგივეა, რაც **იმჷა̄ლე**.

იმგჷა̈ იგივეა, რაც **იმჷა̄ჲ**.

იმგჷა̈-იმგჷა̈ იგივეა, რაც **იმგჷა̈̄ჲ-იმგჷა̈̄ჲ**.

იმგჷა̈ჲ იგივეა, რაც **იმჷა̈̄ჲ**.

იმგჷა̈ჲჟი იგივეა, რაც **იმჷა̄ჲჟინ**.

იმგჷა̈ჟი იგივეა, რაც **იმჷა̈̄ჲჟი̄ნ**.

იმგგნე (ა̈ხჷმგგინ, ა̈ნმგგნე; ა̈ნმგგნი ბზ., ლნტ., ა̈ნმგგნისგ ბქ., ოხმგგგნ, ენმგგნე; ენმგგნი ლშ.), გ რ დ მ. — ალღოს უღებს, ივარაუდებს, დაიგულებს. ნა̈ბოზს და̈ჷ ე̄რ იმგგნე ხჷთისაჷარი ლიჴედს, ეჩქა ჩუ ხეპჟენი (ბზ. 250) — საღამოს დევი რომ ალღოს აუღებს ღვთისავარის მოსვლას, დაიმალება. მებატედ ერ ლა̈ჲმგგნე, ძღუდ შუკჷს იროლხ მეჩედე, ა̈ხეჭამ (ლნტ. 294) — მებატემ როცა ივარაუდა, კარგა გზა ექნებათ გავლილიო, უკან გაჰყვა.

იმე, იმეგ, იმე-იმე ბზ., **იმგჷა̈-იმგჷა̈** ბქ., **იმე-იმე** ქს., ზ მ ნ ს. — სად, აქა-იქ, ზოგან. იმე-იმე ჟი იშჷმინეხ (ბზ. 9) — აქა-იქ შეისვენებენ. ზურაბ ესერ იმ'ა̈̄რი (ბზ. 322) — ზურაბი სად არისო? იმგჷა̈-იმგჷა̈ მასარდ ჰედნი კეცენ (ბქ.) — ზოგან ბევრი ხორბალი მოდის. იმე-იმე ხეჩდა ხოჩა ყა̄რ (ლშ.) — ზოგან კარგი ყავარი ურევია. ისგჷი მუ ლოქ იმე ა̄რი? (ლშ. 59) — მამაშენი სად არისო? იმე ლოქ ხულჷახ მინს დაბ? (ლნტ. 272) — თქვენ ყანა სად გაქვთო?

იმედ (-იშ, —) — იმედი. ღერთემ იმედშჷ ქ'ოხჷეჩდ ქა̈̄მთე (ბზ. 68) — ღმერთის იმედით გარეთ გამოვექეცი. იმედ ხა̄რხ ჟი ლიწნე̄მიშ (ლშ. 14) — ჯობნის იმედი აქვთ.

იმეზრე იგივეა, რაც **იმზირ**.

იმეჲ იგივეა, რაც **იმჷა̈̄ჲ**.

იმესკია იგივეა, რაც **იმსგი̄შ**.

იმეჩი იგივეა, რაც **იმჩი**.

იმეხ იგივეა, რაც **იმხა̈ნ**.

იმეხენ, იმხენ იგივეა, რაც **იმხა̈ნ**.

იმეჰერი იგივეა, რაც **იმჰერი**.

იმეჯა̈რი იგივეა, რაც **იმჯე̄რი.**

იმე̄რა̈̄ლ (—, ა̈ნმე̄რა̈̄ნ; ა̈ნმე̄რი) ბზ., **იმერა̈ლ** (—, ა̈ნმერან; ა̈ნმერი) ბქ; ლნტ., **იმერა̄ლ** (—, ენმერა̄ნ; ენმე̄რი) ლშხ., გრდუვ. — იღრუბლება. ალმე̄რე̄ლი ჟიქა̈ნხენჩუ (ლშხ. 56) — მევიდან მოღრუბლულა. ჟ'ალმერელი ი ჟ'ახობინა შიშტ ლიშტუე (ლნტ. 101) — მოღრუბლულა და მაშინვე თოვა დაუწყია.

იმე̄შ იგივეა, რაც **იმსგი̄შ.**

იმზეზი (ა̈ხჷმიზეზ, ა̈ნმეზზე; ა̈ნმეზზი ბზ., ა̈ნმეზზისგ ბქ., ოხმიზეზ, ენმიზზე; ენმიზზი ლშხ., ა̈ჴჷმიზეზ, ა̈ნმიზეზე; ა̈ნმიზეზი ლნტ.), გრდმ. — იმიზეზებს. ლეგლირდე ლა̈ხმიზეზ (ბზ. 245) — ავადმყოფობა მოიმიზეზე. ლეჷანიშ დაჩჷირდ ბგნა̈ბ ლა̈ჲმიზზე (ბქ. 201) — ლევანის დამ ბნედა მოიმიზეზა. სი ა̈ხმიზეზ ლიმაშტგმ (ლნტ. 238) — შენ სიმთვრალე მოიმიზეზე.

იმზირ (ხჷიმზირდა̈ს, იმზგრდა; იმზგრდე̄ლს ბზ., ხჷიმზგრ, იმზგრ; იმზგრდეს ბქ.), **იმზგრ'ი'** (ხჷიმზგრის, იმზგრდა; იმზგრდეს) ლშხ., **იმეზრე** (ხჷიმზგრალდა̈ს, იმზგრალდა; იმზგრალდეს) ლნტ., გრდუვ. — ლოცულობს. ტაბგიშ მგჷდე იმზირ (ბქ. 299) — ტაბლის მომტანი ლოცულობს. უმზგრა მეზგემ ლაჴჷრაქა ქა̈ჯა̈რ ესერ იმზირხ (ანდ.) — ულოცავი ოჯახის ფანჯარაში ქაჯები ლოცულობენო.

იმზუ'მ', იმზგ ზს., **იმზუმ** ქს., ზმნზ. 1. როგორ; რაგვარ. იმზუმ ამხი̄დგნ ისგუ ლიჴედ! (ბზ.) — როგორ გამიხარდა შენი მოსვლა! 2. რამოდენა, რამხელა. იმზუმ ოხცხა სიმინდს ეშხუ ნაგზა̈̄ჲსა (ლშხ.) — რამოდენა გამრდილა სიმინდი ერთ კვირაში. 3. რა, რამდენი, რამხელა. იმზუმ ჴოზი ჟიბე ფა̈ყხო? (ლნტ.) — რა (რამდენი) მანძილია ზემო ფაყამდე?

იმზგრ'ი' იგივეა, რაც **იმზირ.**

იმთე ზს., ლშხ., **იმოხ** ლნტ., ზმნზ. — საით, საითკენ. იმთ'ე̄სღრი, იმთე? (ბზ. 365) — საით მიდიხარ, საით? იმთე ლოქ ესღჷრი̄ — მიშგჷა ღერთა ლათხე̄ლითე (ლშხ. 68) — საით მიველვარ და — ჩემი ღმერთის საძებნელად. იმოხ ლოქ ასხრი? (ლნტ. 287) — საით მიდიხარო?

იმთე̄ჲ იგივეა, რაც **იმთჷა̈̄ჲ.**

იმთჷა̈̄ჲ ბზ., **იმთჷა̈ჲ** ბქ., **იმთე̄ჲ** ლშხ., **იმოხაჷი** ლნტ., ზმნზ. — საითაც, საითკენაც. ჯა̄ჷ ესერ ლგჷჰა̈თ ლიზ, იმთჷა̈̄ჲ ალ ცხჷი ადრი̄ნე, ჯა̄ჲ ეჩეჩჷნ მი̄დ ა̈დზიგე̄ნს (ბზ.) — დაწყევლილი ვიყო, საითაც ეს ისარი წავა, მეც იქ თუ არ დავსახლდეო. სი იმთჷა̈ჲ ჯეკჷეს, ეჩხაჷ ათთგრ! (ბქ.) — შენ საითაც გინდოდეს, იქით წაეთრიე! მჷრყჷამ იმთე̄ჲ იკა̄ფი, ხოჩა ზაჲობ ეჩხა̄ჷ ლოქ ლი (ლშხ. 21) — კომში საითაც წაიქცევა, კარგი (მოსავლიანი) წელი იქ'ით' იქნებაო. იმოხაჷ ხოშა ჯიცხახ ლიზი. ეჩოხ აჩადდ (ლნტ.) — საითაც უფრო გირჩევნიათ წასვლა, იქით წადით.

იმიხ იგივეა, რაც **იმხი**[2].

იმკეთა̈̄ლხ (ოთმგკთა̈̄ნდ, ა̈დმგკთა̈̄ნხ; ა̈დმგკთიხ) ბზ., **იმკეთა̈ლხ** (ა̈თჷმგკთანდ. ა̈დმგკთანხ; ა̈დმგკთიხ) ბქ., გრდუვ. — მოყვრდებიან, მეგობრდებიან. ეშხუ მუჩბეჴეჷ ი მჷჷშგჷილ ალმგკთე̄ლიხ (ბზ. 51) — ერთი ჩუბეხეველი და უშგულელი დამეგობრებულან. იხ. **იკერძიხ.**

იმნარი იგივეა, რაც **იჰჷნა̈რი.**

იმნა̈რ ზს., ლნტ., **იმნარ** ლშხ., ზმნზ. — რად, რატომ, რისთვის. იმნა̈რ ესერ იგჷნი? (ბზ. 245) — რად ტირიო? იმნა̈რ ათლუპა̈ჷ გჷიშგე თხჷიმ? (ბქ. 33) — რად დაგვღუპე? (დაღუპე ჩვენი თავი?) იმნარ ლოქ ალძლირე̄ლი ამჟი? (ლშხ. 52) — რად დასვრილდი ასეო? იმნა̈რ ლოქ ხებრეცა̈ჷი მგლეგჷერი ლერექჷა̈ლს? (ლნტ. 315) — რად მიშტერებიხა მეწისქვილე ტასსაცმელსო?

იმნე̄მ ბზ., ლშხ., **იმნემ** ბქ., ლნტ. იხ. **მა̈ჲ.**

იმნოჷშ იხ. **მა̈ჲ.**

იმჲი იგივეა, რაც **იმჰი.**

იმორდება̄ლ იგივეა, რაც **იგრდება̈̄ლ.**

იმორიდება̈ლ იგივეა, რაც **იგრდება̈̄ლ.**

იმორჩილე (ოთმორჩილ, ედმორჩილე; ედმორჩილი) ლშხ., გრდმ. — იმორჩილებს. და̄ჷ ჩჷესმორჩილეხ (ლშხ. 66) — დევი დაიმორჩილეს.

იმოხ იგივეა, რაც **იმთე, იმხა̄ჷ.**

იმოხაჷი იგივეა, რაც **იმთჷა̈̄ჲ.**

იმოხა̈ჸ იგივეა, რაც **იმხა̈ჸ**.

იმჟი˙ნ˙, იმჟი̄˙ნ˙ ბზ., ლშხ., **იმჟი** ბქ., ქს., კ ი თ ხ ვ., ზ მ ნ ხ. — როგორ? ალ ბეფშუ ესერ იმჟი̄ნ ი̄რა მიჩა კეთილი პატრონ? (ბზ. 332) — ეს ბავშვი როგორ იქნება ჩემი სიმდიდრის პატრონიო? ჯ˙ესერ იმჟი ლა̈ხშედნი? (ბზ. 284) — შენ როგორ უშველიო? იმჟი ლი ისგე გეშ? (ბქ.) — როგორია თქვენი საქმე? ეჯჟი ახსყედ, იმჟი̄ ეჩქად ლას! (ლშხ. 74) — ისე გააკეთეთ, როგორც მანამდე იყო! იმჟი ლოქ უ̄ედი ალ ღოლდაქს? (ლნტ. 285) — როგორ ყიდი ამ ცხვარსო?

იმსგი̄შ ბზ., ლშხ., **იმგიაშ, იმსგია, იმგა̈შ** ბქ., **იმე̄შ** ლშხ., **იმესკია̈** ლნტ. 1. სადაური. იმსგი̄შ ლი ალ ზურა̈ლ? (ბზ.) — სადაურია ეს ქალი? იმგიაშ ლგსოყე მინ ლიხ? (ბქ. 325) — სადაური გიქები ხართო? იმესკია̈ მა̈რე ლოქ ლი ალე? (ლნტ.) — სადაურია ეს კაციო? 2. ბქ., ლნტ., ნ ა წ ი ლ. — განა. უ̄ჟირა იმსგია ხოშილს ესერ გეჭნი? (ბქ.) — გაუჭირეველი განა უფრო ძლებსო? იმესკია̈ ჟეღ ლოქ ლი, ერე ჯიჯუ̄ჭა̈რ ლოქ ლალემეს? (ლნტ.) — განა ძაღლი ვარ, რომ ძელები შეეჭამოო?

იმუგჸ ბქ., ზ მ ნ ხ. — სად, სანამდე. მეჩი თხეროლ, იმუგჸ ესერ ოთჩედნიხ! (ბქ. 209) — ბებერო მგლებო, სად წამიხვალთო!

იმურჯუ̄ი̄ნე (ლა̈ხუ̄მურჯუ̄ი̄ნ, ლა̈დმურჯუ̄ი̄ნე; ლა̈დმურჯუ̄ი̄ნი) ბზ., **იმურჯუ̄ინე** (ლა̈ხუ̄მურჯუ̄ინ, ლა̈დმურჯუ̄ინე; ლა̈დმურჯუ̄ინისგ) ბქ., **იმურჯი̄ნე** (ლოხმურჯი̄ნ, ლედმურჯი̄ნე; ლედმურჯი̄ნნე) ლშხ., **იმა̈რჯუ̄ინე** (ლა̈ხუ̄მა̈რჯუ̄ინ, ლა̈დმარჯუ̄ნე; ლა̈დმარჯუ̄ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მო'იმარჯვებს. ჯამა̈ხგრსად თეფ ლა̈დმურჯუ̄ინე (ბქ. 210) — ჯამახირსამ თოფი მოიმარჯვა.

იმუ̄ა̈ლე, იმუ̄ა̈ლა ბზ., ლშხ., **იმგუ̄ალეგ** ბქ., **იმალა̈გხო** ლნტ., ზ მ ნ ხ. 1. სადღაც, სადმე. იმუ̄ა̈ლე მგეეშ უ̄წდუნა ნანუ̄ლ ა̈რი (ბზ. 265) — სადღაც მზეთუნახავი ქალიშვილი არისო. იმუ̄ა̈ლა მინდუ̄ერისგა კესა̈რ იზგე (ბზ. 306) — სადღაც მინდორში კეისარი ცხოვრობს. ნაღუ̄ჟურ იმგუ̄ალეგ ხოლა ტუ̄იბისგა ათაკუ̄რ! (ბქ. 29) — ვაჟი სადმე უდაბურ (ცუდ) ხევში დააგდე! ღე̄რბეთ, გარდატყუადსუ ათთხანე სგა იმუ̄ა̈ლე (ლშხ. 79) — ღმერთო, სადმე გარდაგყუას შემახვედრეო. ხორუ̄ა ჭყინტ მეჩედე ლგმა̈რ იმალა̈გხო (ლნტ. 246) — უმცროსი ვაჟი სადღაც ყოფილა წასული. 2. ბზ. როდისმე. ონჯუ̄დენი იმუ̄ა̈ლე (ბზ.) — როდისმე მოვალ.

იმუ̄ა̈დ ბზ., **იმგუ̄ა̈დ, იმგუ̄ა̈** ბქ., **იმუ̄ა̈დ, იმედ** ლშხ., **იმა̈დ, იმედ** ლნტ., ზ მ ნ ხ. 1. სადაც. მი სგ̄ოთსკი ბღეთედსგა, იმუ̄ა̈დ არდა ღუ̄აშ (ბზ. 40) — მე ჩავხტი ნაპრალში, სადაც ჯიხვი იყო. ადპეხ, იმუ̄ა̈დ ზურა̈ლს იშგომდა, ეჩხა̈ჸ (ბზ. 288) — მიაღწიეს იქ, სადაც ქალს თხოულობდა. იმუ̄ა̈დ ტოტ ოსცუ̄დე, მაგ ჩუ̄ადჯაპუ̄რე (ლშხ. 60) — სადაც ხელი მოუსვა, ყველაფერი დაამტვრია. 2. რასაც. იმუ̄ა̈დ ესერ ხა̈ჩო, ეჩის ესერ ხა̈ჩო (ბზ. 236) — რასაც მიმამს, იმას მიმამსო. ბარგი ფასდ იმუ̄ა̈დ ედჭიდეხ, ეჯნოუ̄შ ბარგ ხეკუ̄ეს ენყიდე̄ნდეს (ლშხ. 32) — მშითვის საფასურს რასაც გადაიხდიან, იმით მშითევი უნდა იყიდონ.

იმუ̄ა̈დჟი̄˙ნ˙ ბზ., **იმგუ̄ა̈ჟი, იმგუ̄ა̈დჟი** ბქ., **იმუ̄ა̈დჟი** ლშხ., **იმა̈დჟი** ლნტ., ზ მ ნ ხ. — როგორც. იმუ̄ა̈დჟი ძიძა̈დ ლახთო̄ნე, ჭაბიგუ̄დ ეჯჟი ჩუ̄ემინ (ბზ. 266) — როგორც ძიძამ ასწავლა, ჭაბუკმა ისე გააკეთა. ელწესდ იმუ̄ა̈დჟი ხემთქუნხ, ამჟი ჩუ̄ემინხ (ბქ. 25) — წესად როგორც ჰქონდათ, ისე გააკეთეს. მიჩა მუდ ქა ხა̈ქუ̄ მა̈გ, იმა̈დჟი ხენწიფდ ხა̈ქუ̄ (ლნტ. 291) — მამამისმა უთხრა ყველაფერი, როგორც ხელმწიფემ უთხრა.

იმქას ბქ., ზ მ ნ ხ. — როცა. იმქას მაჟარ ხა̈ჯდოლნა, ლგმაზ ქორთე (ბქ. 260) — როცა მოიწყენდა თურმე, სახლში მიდიოდა.

იმქგრა̈ლ, იმქარა̈ლ (ოთმგქრა̈ნ, ა̈დმგქრა̈ნ; ა̈დმგქრი) ბზ., **იმქარა̈ლ** (ოთმგქრან, ა̈დმგქრან; ა̈დმგქრა̈ლი ბქ., ა̈თუ̄ემგქარენ, ა̈თემგქარან, ა̈თემგქა̈რი ლნტ.), **იმქარა̈ლ** (ოთმგქრენ, ედმგქრა̈ნ; ედმგქრი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ეჯიბრება. ბაპ ი სალდა̈თ ჩუ̄ა̈დმგქრა̈ნხ (ბზ. 347) — მღვდელი და ჯარისკაცი ერთმანეთს შეეჯიბრნენ. ხედუ̄ა̈დ ესერ ხონკი ადტუ̄მურისხ ნა̈თხუ̄რას, ჩუ̄ა̈ჸ ა̈დმგქრა̈ნხ (ბქ. 57) — შევეჯიბროთ ერთმანეთს, რომელი ადრე გავატყავებთ ნანადირევსო.

იმღა ზს., ლშხ., **იმაღა** ლნტ., კ ი თ ხ ვ. ზ მ ნ ხ. — რატომ, რისთვის. იმღა ესერ ხი ამჟი

ლგწხჷაჷე? (ბზ. 270) — რატომ ხარ ასე შეწუხებულიო? იმღა როქ ჯარჴ ლგბერკილ ამგჷა̈რ ამსჷალდ? (ბქ. 13) — რატომ გყავთ შებორკილი ასეთი ადამიანიო? იმღა ლოქ მო̄დ ემჳედე̄ლი დი̂შდიშ? (ლშხ. 60) — რატომ არ მოხვედი ორშაბათსო? იმალა ღენ ხეჭაჴგნდა სკიმა̈რ, და̈რს ხოჴალდა (ლნტ. 10) — რატომ ერქვა მჟავე წყლები (მჟავეწყლიანი), არავინ იცოდა.

იმშა იხ. **მა̈დ.**

იმშა ბზ., **იმა̈შ** ბქ., **იმშა̄დ** ლშხ., **იმშა** ლნტ., კ ი თ ხ ვ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — რისა. იმშა̄ჷ ტა̈რ ლესჷ ალა̄? (ბზ. 339) — რისი ბრალი უნდა იყოს ეს?

იმშა̈დღენ იგივეა, რაც **იმშა̄დღენ.**

იმშა̄დღენ ლშხ., **იმშა̈დღენ** ლნტ., ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — რაღაცის, რისი. იმშა̄დღენ ტარშჷ გოშ დეშ ოხსყა (ლშხ.) — რაღაცის ბრალით საქმე ვერ გაუკეთებია. იმშა̈დღენ ტარ ირი, ჟი ლოქ ა̈ნმეჴერი (ლნტ.) — რისი ბრალიც იქნება, გაეიგებთ.

იმშგჷა̄ნე (ა̈თჷმუშგჷა̈ნ, ა̈დმუშგჷა̄ნე; ა̈დმუშგჷა̈ნი ბზ., ოთმუშგჷა̄ნ, ედმუშგჷა̄ნე; ედმუშგჷა̄ნნე ლშხ.), **იმშგჷანე** (ოთმუშგჷა̈ნ, ა̈დმუშკჷანე; ა̈დმუშგჷა̈ნისგ) ბქ., **იმშკჷანე** (ა̈თჷმუშკჷან, ა̈დმუშკჷანე; ა̈დმუშკჷანი) ლნტ., კ რ დ მ. — 'გა'ისტუმრებს. ხელწიფხი გეზალდ [მოგდა̄ნა] ქა̈დმუშგჷა̄ნე (ბზ. 439) — ხელმწიფის შვილმა მოვალენი გაისტუმრა. გადასახადს დეშ ლალ იმშგჷა̄ნეჴ (ლშხ. 24) — გადასახადს ვერ ისტუმრებენ. [მეზგა ნეფე] ოთმუშგჷა̄ნა მიჩა ქორხენ (ლშხ. 51) — ოჯახს მეფე გაუსტუმრებია თავისი სახლიდან. ამკალიბდ ხჷი̂მშგჷა̄ნედ ლა̄შხარ ზომხ̄ერალს (ლშხ. 17) — ასე ვისტუმრებთ ლაშხელები ახალ წელს.

იმშერა̈ლ (ა̈თჷმეშრა̈ლ, ა̈დმეშრა̄ლე; ა̈დმეშრა̈ლი) ბზ., **იმშერა̈ლ** (ა̈თჷმეშრალ, ა̈დმეშრალე; ა̈დმეშრა̈ლისგ) ბქ., კ რ დ უ ვ. — ჩივის, გასაჭირზე წუხს. [ზურალ] იმშერა̈ლ, იკჷცელ (ბქ. 233) — ქალი ჩივის, კვნესის.

იმშკჷანე იგივეა, რაც **იმშგჷა̄ნე.**

იმჩი (ოთმეჩა̄ნ, ა̈დმეჩა̈ნ; ა̈დმეჩი ბზ., ოთმეჩენ, ა̈დმეჩა̈ნ; ა̈დმეჩი ბქ., ოთმეჩენ, ედმეჩა̄ნ; ედმეჩი ლშხ.), **იმეჩი** (ა̈თჷმეჩენ, ა̈დმეჩან; ა̈დმეჩი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბერდება. და̈ჷით ძღჷდ ა̈დმეჩა̈ნ (ბზ. 270) — დავითი ძალიან დაბერდა. ჯი ესერი ჩოლმეჩელი ი ლაჳჷმიდ ჩჷათმეჩენა (ბქ. 217) — მეც დავბერდი და ეკლესიაც დამიბერდაო. მგლეგჷერი ჩჷალმეჩელი (ლნტ.) — მეწისქვილე დაბერებულა.

იმჭირა̈ლ (ლა̈ხჷმაჭრა̈ლ, ლა̈დმაჭრა̄ლე; ლა̈დმაჭრა̈ლნე) ბზ., **იმჭირა̈ლ** (ა̈დჷმა̈ჭრალ, ა̈დმა̈ჭრალე; ა̈დმა̈ჭრა̈ლისგ) ბქ., **იმჭინა̄ლ** (ლოხმაჭნა̄ლ, ლედმაჭნა̄ლე; ლედმაჭნა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ყოყმანობს, ეზარება. ხოშა ლახჷბად ა̈დმაჭრალეჴ (ბქ. 213) — უფროსი ძმები შეყოყმანდნენ. დი̄ნად ლედმაჭნა̄ლე ამშა ლი̄ქჷი̄ს (ლშხ.) — გოგომ დაიზარა ამის თქმა.

იმხა̈ნ ბზ., **იმხენ** ბქ., ლშხ., **იმეხ, იმეხენ, იმეხნ** ლნტ., კ ი თ ხ ვ. ზ მ ნ ს. — საიდან. იმხა̈ნ ნაჳა̈დჷ ესერ ლი? (ბზ.) — საიდან ხარ მოსულიო? იმხენ ესერ ოხჳიდა ალი? (ბქ. 59) — საიდან მოგიტანია ესო? იმხენ ანშყად ალ ბობშ (ლშხ.) — საიდან ჩამოვარდა ეს ბავშვი. იმეხ ლოქ ახოჳიდა ოქრუჷა̈ლ? (ლნტ. 270) — საიდან მოიტანე ოქროებიო?

იმხა̄ჷ ბზ., ლშხ., **იმხაჷ** ბქ., **იმოხა̈ჷ, იმოხ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — საით, საითკენ. იმხა̄ჷ ესღრი? (ბზ.) — საით მიდიხარ? იმხაჷ ოთთენ ისგჷა მუს? (ბქ.) — საით გააგზავნე მამაშენი? იმხა̄ჷ აჩად ისგჷი მუ? (ლშხ.) — საით წავიდა მამაშენი? იმოხ აჩადხ ნადენა̈რ (ლნტ.) — საით წავიდნენ გოგონები.

იმხენ იგივეა, რაც **იმხა̈ნ.**

იმხი[1] (ა̈თჷმახა̈ნ, ა̈დმახ; ა̈დმა̈ხი ბზ., ა̈დმახან ბქ., ოთმახენ, ედმახა̄ნ; ედმახი ლშხ.), **იმა̈ხი** (ა̈თჷმა̈ხენ, ა̈დმახან; ა̈დმახი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გან'ახლდება; ახალგაზრდავდება. ალ მა̄რე აშგარ იმხი (ბზ.) — ეს კაცი თანდათან ახალგაზრდავდება. ეჯი ჩუ იმა̈ხი, მერბა ზაჷ ეჯ ლერწ მა̈ხე ლი (ლნტ. 29) — ის განახლდება, მეორე წელს ის ვაზი ახალია.

იმხი[2], **იმიხ** (—, ა̈დმჷხ; ა̈დმჷხი) ზს., გ რ დ უ ვ. — აელდება. ეჯგჷა̈რ ა̈დმჷხ, ერე დეცე ნა̈კჷიშ გიმთ̂ანჳად (ბქ. 105) — ისე გაელდა, რომ ცის ნატეხი მიწაზე ჩამოვიდა.

იმჴერი (ახუმეჴერ, ა̈ნმეჴრე; ა̈ნმეჴრი ბზ., ა̈ნმეჴრისგ ბქ., ოხმეჴერ, ენმეჴრე; ენმეჴ-რი ლშ.), **იმეჴერი** (ა̈ხუმეჴერ, ა̈ნმეჴერე; ა̈ნ-მეჴერი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'იტყობს, 'გა'იგებს. ალა კესა̈რდ ქ'ა̈ნმეჴრე მა̈გ (ბზ. 319) — კეისარმა შეიტყო ეს ყველაფერი. დეშმა ახუმეჴერ (ბზ. 378) — ვერაფერი გავიგე. ბერჯა̈ტურად ქ'ა̈ნმეჴრე, ერე მიჩა ჴა̈ნს ესერ მოლე ხა̈ყრა (ბქ. 69) — ბერჯატურამ შეიტყო, რომ მის ხარს რაღაც დაემართა. ხელწფარს ოხმეჴრახ და̈-უარე ხუეტა (ლშ. 74) — ხელმწიფეებს გაუგიათ დევების ამოწყვეტა. ხენწიფდ ქ'ა̈ნმეჴერე ალ ქეღი ამბა̈უ (ლნტ. 199) — ხელმწიფემ შეიტყო ამ ძაღლის ამბავი. იხ. **იგდები**.

იმჯარუა̈ლ (ლოხგმჯა̈რუა̈ლ, ლეძმჯა̈რ-უა̈ლე; ლეძმჯა̈რუა̈ლნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ბრაზობს, ჯავრობს. სურუს იმჯარუა̈ლხ ბექოშა ზურალე̄ლ (ლშ.) — ბექოაანთ ქალები ძალიან ჯავრობენ. იხ. **იხრინა̈ლ**.

იმჯაური იგივეა, რაც **იმჯა̈რუი**.

იმჯა̈რუი (ოთგმჯა̈რუენ, ედგმჯა̈რუა̈ნ; ედგმჯა̈რუი) ლშ., **იმჯაური** (ა̈თუიმჯაურენ, ა̈დიმჯაურა̈ნ; ა̈დიმჯაური) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბრაზობს, ჯავრობს. სურუ ოთგმჯა̈რუა̈ნდ ი ქრნჴუადდ ქამთე (ლშ.) — ძალიან გავბრაზდით და გარეთ გამოვედით. იხ. **იხრინი**.

იმჯე̄რი (—, ა̈დმეჯრა̈ნ; ა̈დმეჯრი) ბზ., **იმჯერი** (—, ა̈დმეჯრან; ა̈დმეჯრი ბქ., —, ედ-მეჯრა̈ნ; ედმეჯრი ლშ.), **იმეჯა̈რი** (—, ა̈ნმეჯა-რან; ა̈ნმეჯა̈რი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იყინება. ძღლუა ქ'ა̈ნმეჯრა̈ნ (ბზ. 274) — მღვა გაიყინა. მუსუ ქ'იმეჯა̈რი ლინთუისა (ლნტ.) — მაგ-თარში თოვლი იყინება.

იმჰი, იჰი (—, ა̈დმგჰა̈ნ; ა̈დმგჰი ბზ., ა̈დ-მგჰა̈ნ ბქ.), **იმძი** (—, ედმგძა̈ნ; ედმგძი) ლშ., **იმგი** (—, ა̈დმგძა̈ნ, ა̈დმგი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მწიფდება. ალ ბალახ ჩუ დე̄მ იმძი ჩიგარ (ლშ., ხორ. 8) — ეს ბალახი ყოველთვის არ მწიფდება. გუ'მკუეურა ლერწა̈ლ ხუნკუი იმგ-იხ (ლნტ. 27) — ჩვენებური ვაზი (ვენახი) ადრე მწიფდება. მოსაუა̈ლ დურეჟი ა̈დმგძა̈ნ (ლნტ. 40) — მოსავალი დრომდე დამწიფდა.

იმგი იგივეა, რაც **იმჰი**.

იმგრგე (ოხუმა̈რგ, ა̈ნმგრგე; ა̈ნმა̈რგნე) ბზ., **იმარგე** (ახუმა̈რგ, ა̈ნმარგე; ა̈ნმა̈რგისგ ბქ., ოხმარგ, ენმარგე; ენმგრგნე ლშ.), გ რ დ მ. — იყენებს, ირგებს. მა̈გდოუა̈რ თხერა თხუიმ დემთემოშ ოხმარგა (ბქ. 255) — ნამძინარევ მგელს თავი ვერ გამოუყენებიაო.

იმგრცხი (ოთმგრცხა̈ნ, ა̈დმგრცხა̈ნ; ა̈დ-მგრცხი ბზ., ოთმგრცხენ, ედმგრცხა̈ნ; ედმგრ-ცხი ლშ.), **იმა̈რცხი** (ოთმარცხენ, ა̈დმარ-ცხან; ა̈დმა̈რცხი ბქ., ა̈თუმა̈რცხენ, ა̈დმარ-ცხან; ა̈დმა̈რცხი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — მარცხდება, იღუპება. ყორქა ნომოუ ღგრიხ, ოდო ჩუ როქუ იმა̈რცხიხ (ბქ.) — კარში ნუ გახვალთ, თორემ დაიღუპებითო. ლახუს ხუა̈ძ კუმა̈შ იმა̈რცხი (ლნტ.) — მთაში ბევრი საქონელი იღუპება.

იმგრხდი, იმგრხელდი (—, ა̈ნმგრ-ხდა̈ნ‖ა̈ნმგრხელდა̈ნ, ა̈ნმგრხდი‖ა̈ნმგრხელდი ბზ., —, ა̈ნმგრხელდან, ა̈ნმგრხელდი ბქ.), **იმგრხელდი** (—, ენმგრხელდა̈ნ; ენმგრხელ-დი ლშ.), გ რ დ უ ვ. — მცირდება, იშვიათდება. [შუა̈ნს კუიცრა̈ლ] ქ'ალმგრხდე̄ლიხ (ბზ. 51) — სვანეთში შუნი შემცირებულა.

ინაბაყა̈ლ იგივეა, რაც **იმბყა̈ლ**.

ინაბა̈ყი იგივეა, რაც **იმბყი**.

ინაზორი იგივეა, რაც **ინზო̄რი**.

ინაყა̈რი იგივეა, რაც **ინყა̈რი**.

ინარე̄ იგივეა, რაც **ინგრჰი**.

ინატლა̈უა̈ლ იგივეა, რაც **ინტძალ**.

ინაქუა̈ლ იგივეა, რაც **ინა̈ქუა̈ლ**.

ინალა იგივეა, რაც **ინლა**.

ინაყაუა̈ლ იგივეა, რაც **ინყაუა̈ლ**.

ინახუწი იგივეა, რაც **ინხუწი**.

ინა̈ზორი იგივეა, რაც **ინზორე**.

ინა̈რიი იგივეა, რაც **ინგრჰი**.

ინა̈რჰი (—, ა̈დნარჰა̈ნ; ა̈დნა̈რჰი ბზ., —, ა̈დნა̈რჰან; ა̈დნა̈რჰი ბქ.), **ინარე̄** (—, ედნარი-ა̈ნ; ედნარე̄) ლშ., **ინა̈რიძ** (—, ა̈დნა̈რიან; ა̈დნა̈რიძ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ნათდება. ლეტ-ურეს ატურეხ ი ლარდა ქა ინა̈რჰი (ბქ.) — სანთელს ანთებენ და ოთახი განათდება. დეც შომას ხოჩა მეფხე ლი... ძღუდ'ს' ინა̈რიძ (ლნტ. 76) — როცა ცა კარგად არის მოწმენდი-

ლი, ძლიერ ნათლება.

ინა̈ყი იგივეა, რაც **ინყი.**

ინა̈ჩდე იგივეა, რაც **ინჩგდე.**

ინა̈ჩდიხ იგივეა, რაც **ინჩგდიხ.**

ინა̈ცხე იგივეა, რაც **ინცგხე.**

ინა̈წ˹ი˺ლე (ლა̈ხჳნა̈წილ, ლა̈ჲნა̈წლე; ლა̈ჲნა̈წლი) ლნტ., გრდმ. — მიირთმევს (წაიჭამს ცოტა რაღაცას). ბაგისკა ლოქ ბუზლა̈ლ ა̈რიხ ი ეჯმინე ლა̈ჲნა̈წლე! (ლნტ. 165) — ბაგაში ბუზები არიან და ისინი მიირთვით (წაიჭამეთ)!.

ინა̈ჭთხე იგივეა, რაც **იჭთხე.**

ინა̈ხნე იგივეა, რაც **ინხი.**

ინა̈̄ქჳა̈̄ლ (ა̈თჳნაქჳა̈ნ, ა̈დნაქჳა̈̄ნ; ა̈დნა̈̄ქჳი) ბზ., **ინა̈̄ქჳა̄ლ** (ოთნა̈̄ქჳენ, ედნა̈̄ქჳა̈ნ; ედნა̈̄ქჳი) ლშ., **ინაქჳა̈ლ** (ა̈თჳნაქჳენ, ა̈დნაქჳა̈ნ; ა̈დნაქჳი) ლნტ., გრდუვ. — 'გა'ოცდება, უკვირს. ლახჳბა ინაქჳა̈ლხ ალეს (ლნტ. 286) — ძმებს უკვირთ ეს.

ინბანა̈̄ლ (ა̈თჳნაბნა̈ნ, ა̈დნაბნა̈̄ნ; ა̈დნაბნი) ბზ., **ინბანა̈ლ** (ა̈დჳნაბნენ, ა̈დნაბნან; ა̈დნაბნი) ბქ., გრდუვ. — იფიცება. ჲალო ესერ ჩჳუ ა̈დნაბნა̈̄ნ˹ხ˺! (ბზ. 312) — აბა, დაიფიცეთო!

ინბაყი იგივეა, რაც **იმბყი.**

ინბო̈ზი, ინბუზი, იმბო̈ზი (—, ა̈დნა̈ბზჳა̈̄ნ; ა̈დნა̈ბჳზი) ბზ., **ინბეზი, იმბეზი** (—, ა̈დნაბზჳან; ა̈დნაბჳზი) ბქ., **ინბოზი** (—, ედნებჳზა̈ნ; ედნებჳზი) ლშ., **ინებოზი** (—, ა̈დნებოზა̈ნ; ა̈დნებოზი) ლნტ., გრდუვ. — საღამოვდება. ედნებზჳა̄ნდა (ლშ. 61) — მოსაღამოვდა.

ინბუზი იგივეა, რაც **ინბო̈ზი.**

ინბჳლდ ლშ., **ინბულდ** ლნტ., ზმნს. — თავდაყირა, პირქვე. კაკოდ მაგ ინბულდ ასანჭჳე (ლნტ.) — კაკომ ყველაფერი პირქვე დაამხო.

ინგა̈რიშე იგივეა, რაც **ინგრიშე.**

ინგზარა̈̄ჳ, ინგზა̈̄ჳრი (ა̈თუნგზა̄ჳრა̈ნ, ა̈დგნგზა̄რჳა̈̄ნ||ა̈დგნგზა̄ჳრა̈̄ნ; ა̈დგნგზა̈̄ჳრი ბზ.), **ინგზა̄რაჳ** (ოთგნგზა̄რჳენ, ედგნგზა̄რჳა̄ნ; ედგნგზა̄რჳი) ლშ., **ინგზა̈რი** (ა̈თჳინგზარენ, ა̈დგნგზარან; ა̈დგნგზარი) ლნტ., გრდუვ. — მეგზაურობს. ჰყინტ ქა̈ნგნგზა̄რჳა̈̄ნ (ბზ. 342) — ვაჟი გამოემგზავრა. ენგნგზა̄რჳა̄ნ ნაცარქექჲა (ლშ. 80) — ნაცარქექია გამოემგზავრა.

ინგზა̄რჳა̈̄ლ (ოთგნგზა̄ჳრა̈̄ლ, ა̈დგნგზა̄რჳა̄ლე; ა̈დგნგზა̄რჳა̈̄ლი) ბზ., **ინგზარჳა̈ლ** (ა̈თუნგზარჳალ, ა̈დგნგზარჳალე; ა̈დგნგზარჳა̈ლისგ) ბქ., **ინგზა̄რჳა̄ლ** (ოთგნგზა̄რჳა̄ლ, ედგნგზა̄რჳა̄ლე; ედგნგზა̄რჳა̄ლნე) ლშ., **ინგზარა̈ლ** (ა̈თჳენგზარენ, ა̈თენგზარან; ა̈თენგზარი) ლნტ., გრდუვ. — მეგზაურობს, მოგზაურობს, დადის. ხინგზარჳა̄ლე ცანა̈ ტუბას (ჰოყზ. 130) — დადიხარ ცენას ხეობაში.

ინგრიშე (ოხგნგრიშ, ა̈ნგნგრიშე; ა̈ნგნგრიშნე) ბზ., **ინგა̈რიშე** (ახუნგა̈რიშინ, ა̈ნგნგა̈რიშნე; ა̈ნგნგა̈რიშნისგ) ბქ., **იანგრიში** (ოხჲანგრიშ, ენჲანგრიშე; ენჲანგრიშნე) ლშ., **იანგა̈რიში** (ახჳიანგა̈რიშ, ა̈ნიანგა̈რიშე; ა̈ნიანგა̈რიში) ლნტ., გრდმ. — ანგარიშობს, ითვლის. ეჩქას ლგჲა̈რს ი ლგდგა̈რს ხჳინგრიშა̈ს (ბზ. 442) — მაშინ ცოცხალსა და მკვდარს ვითვლიდი. ზურალდ ხეკჳეს ქორისგაშ მარემ ქჳინ ქა̈ნგნგარშას (ბქ. 7) — ქალმა შინ მყოფი ადამიანების სულადობა უნდა გამოიანგარიშოს.

ინგჳმი̄ნი (ა̈ხჳნგჳმინა̈ნ, ა̈ნუნგჳმი̄ნა̈̄ნ; ანუნგჳმი̄ნი ბზ., ოთგნგჳამი̄ნენ, ედგნგჳამი̄ნა̈ნ; ედგნგჳამი̄ნი ლშ.), **ინგჳმინი** (ა̈დგნგჳა̈მინან; ა̈დგნგჳა̈მინი) ბქ., **ინგჳა̈მი** (ა̈თჳინგჳა̈მენ, ა̈დინგჳამან, ა̈დინგჳა̈მი) ლნტ., გრდუვ. — მძიმდება. ჩუ ლგყრა̈ნლო ნენი მასა̈რდს ინგჳმი̄ნი (ბზ.) — თივა დასველების შემდეგ ძალიან მძიმდება. იაკოფ ეჲჟი ენგნგჳამი̄ნა̈ნ, ერე გიმს ხა̈და გჳამი (ლშ. 64) — იაკობი ისე დამძიმდა, რომ მიწას ემძიმებოდა.

ინდბანდ ლშ., **ინდბა̈ნდ** (-იშ, —) ლნტ., — ბინდბუნდი, გარიჟრაჟი, გამთენია. ბახსო ინდბანდჟი ანჴგა̄ნ (ლშ.) — ბახსო გარიჟრაჟზე ადგა. მერბა ძინა̈რს ჰიტი ინდბა̈ნდჟი აჩად (ლნტ. 129) — მეორე დილით ჭიტი გამთენიას წავიდა.

ინდი (ოთინდ, ა̈დნა̈დ; ა̈დნა̈დნე ბზ., ოხნად, ენნადე; ენნადნე ლშ.), გრდმ. —

ნადს იწვევს. კამნი̄ლდ ა̈დნა̈დ ლაქჩათე (ბზ. 334) — მტკაველამ ნადი მოიწვია (ხის) საჭრელად.

ინდუნე იგივეა, რაც **ინდჷნე**.

ინდჷნე (ა̈ხუნდჷინ, ა̈ნუნდუნე; ა̈ნუნდჷი̄ნნე ბზ., ა̈ხჷინდუნ, ა̈ნინდუნე; ა̈ნინდუნი ლნტ.), **ინდუნე** (ოხუნდჷინ, ანუნდუნე; ა̈ნუნდუნისგ ბქ., ოხუნდუნ, ენუნდუნე; ენუნდუნნე ლშხ.), გ რ დ მ. — 'მო'ინდომებს, 'მო'ისურვებს. ბეფშჷდ მიჩა დითე ლი̄ზი ა̈ნგნდუნე (ბზ. 288) — ბავშვმა თავის დედასთან წასვლა მოისურვა. დი̄ლგ̄ლს ცხეტაკი ლიდგარი ოხუნდუნა (ლშხ. 55) — დედას ცხეტაკის მოკვლა მოუნდომებია. [გიორგიდ] სოფელხო ლიზი̄ ა̈ნინდუნე (ლნტ. 177) — გიორგიმ სოფელში წასვლა მოისურვა.

ინებოზი იგივეა, რაც **ინბო̈ზი**.

ინელი (—, ა̈დნელან; ა̈დნელი) ლნტ., გ რ დ უ. — გრილდება, ნელდება. ჩჷა̈დნელან თორნ (ლნტ.) — თორნე განელდა. იხ. **იქჷე̄ლი**.

ინენცლა̈̄ლ (ოთნენცლა̈̄ნ, ა̈დნენცლა̄ლე; ა̈დნენცლა̈̄ლნე) ბზ., **ინცელა̈ლ, ინენცლა̈ლ** (ა̈თჷნენცლენ, ა̈დნენცლან ა̈დნენცლი) ბქ., გ რ დ უ. — საუზმობს. და̈ჷით ჰამს დოსდ ინენცლა̈ლ (ბქ.) — დავითი დილით ადრე საუზმობს.

ინზერი იგივეა, რაც **ინზო̄რე**.

ინზო̄რა̈̄ლხ (ა̈ხჷნა̈ზჷრა̈ნდ, ა̈ნნა̈ზჷრა̈̄ნხ; ა̈ნნა̈ზჷრიხ) ბზ., **ინზორა̈ლხ** (ანხჷგნზორანდ, ა̈ნგნზორანხ; ა̈ნგნზორიხ) ბქ., **ინზო̄რა̄ლხ** (ოხნაზო̄რა̄ნდ, ენნაზო̄რა̄ნხ; ენნაზო̄რიხ) ლშხ., **ინაზორა̈ლხ** (ა̈ხჷნაზორანდ, ა̈ნნაზორანხ; ა̈ნნაზორიხ) ლნტ., გ რ დ უ. — იკრიბებიან. სოფლი ბოფშა̈რ მა̈გ ჟი ინზო̄რა̈̄ლხ (ბზ. 11) — სოფლის ბავშვი ყველა იკრიბება. ხალხ ჩხალჷა̈რს ინაზორა̈ლხ (ლნტ.) — ხალხი ჩხალვარში (ტოპ.) იკრიბება.

ინზო̄რე (ა̈ხჷნა̈ზჷე̄რ, ა̈ნნა̈ზო̄რე; ა̈ნნა̈ზჷე̄რნე ბზ., ოხნაზო̄რ, ენნაზო̄რე; ენნაზო̄რნე ლშხ.). **ინზჷერი, ინზერი** (ოხუნზერ, ანგნზორე; ანგნზჷერისგ) ბქ., **ინა̈ზორი** (ა̈ხჷნაზორ, ა̈ნანაზორე; ანანაზორი) ლნტ., გ რ დ მ. — იკრებს, იგროვებს. ამე̄სგა თა̈შს ინზო̄რეხ (ბზ. 350) — ამაში ყველს იგროვებენ. მალჷ ი და̈შდჷ თა̈შს ინზერიჷხ (ბქ.) — მელა და დათვი ყველს იგროვებდნენ.

ინზო̈̄რი, ინზჷერი (—, ა̈ნნა̈ზო̄რა̈̄ნ; ა̈ნნა̈ზო̈̄რი) ბზ., **ინზჷერი, ინზერი** (—, ა̈ნზორან||ა̈ნგნზორან; ა̈ნგნზერი) ბქ., **ინზო̄რი** (—, ენნაზო̄რა̄ნ; ენნაზო̄რი) ლშხ., **ინაზორი** (—, ა̈ნნაზორან; ა̈ნნაზორი) ლნტ., გ რ დ უ. — იკრიბება, გროვდება. ხა̈ლხ ჟ'ა̈ნნა̈ზო̄რა̈̄ნ (ბზ. 311) — ხალხი შეიკრიბა. მგჷალჷა̈რ ჟ'ა̈ნზორანხ (ბქ. 14) — მუქალელები შეგროვდნენ. დაჯარ მეგამ ჩჷქა ჟი ინზერიხ (ბქ.) — თხები ხის ქვეშ მოგროვდებიან. ლეჷლი̄შალ ლა̄შხთე ხჷაჲ ინზორიხ (ლშხ. 28) — საულიშოდ (დღესასწაულია) ლაშხეთში ბევრნი იკრიბებიან. ზჷრალე̄ლ მო̄შ ენნაზო̄რა̄ნხ (ლშხ.) — ქალები ცალკე მოგროვდნენ.

ინთხამულ იგივეა, რაც **ჷთხმჷლ**.

ინთხლა̈̄ლ (ლოხუნთხილა̈̄ლ, ლა̈ჲგნთხილა̄ლე; ლა̈ჲგნთხილა̈̄ლნე) ბზ., **ინთხლა̈ლ** (ლა̈ხუნთხილალ, ლა̈ჲნთხილალე; ლა̈ჲნთხილა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ უ. — ფრთხილობს, ერიდება. კჷლთხი რაგა̈დს მა̈გ ინთხლა̈ლ (ბქ. 300) — ხმამაღალ ლაპარაკს ყველა ერიდება.

ინკჷრე (ლოხჷნუკჷი̄რ, ლა̈ჲნუკჷრე; ლა̈ჲნუკჷრი ბზ., ლოხნუკჷრ, ლეჲნუკჷრე; ლეჲნუკჷრნე ლშხ.), **ინკურე** (ლა̈ხჷნუკურ, ლა̈ჲნუკურე; ლა̈ჲნუკურისგ ბქ., ლა̈ხჷნუკურ, ლა̈ჲნუკურე; ლა̈ჲნუკურნე ლნტ.), გ რ დ მ. — იხრის, იღუნავს. ზურაბდ ლა̈ჲნუკჷრე ქუთჷლა̈რ (ბზ. 233) — ზურაბმა მუხლები მოხარა.

ინკჷე (ა̈ხჷინკჷ, ა̈ნნიკჷ; ა̈ნნიკჷე ზს., ა̈ნნიკჷნე ლნტ., ონნუკჷ, ენნიკჷ; ენნიკჷე ლშხ.), გ რ დ მ. — ღუნავს, ხრის. ბერდ თხჷიმ ესნიკჷ (ბზ. 86) — ბერმა თავი დახარა. თხუმ დეჲშა სგებინჩუ ინკჷა (ბქ.) — თავს არაეის წინაშე არ იხრიდა.

ინჟა̈რი (ა̈ხჷნაჟა̈რ, ა̈ნნაჟრე; ა̈ნნაჟრი ბზ., ა̈ნნაჟრისგ ბქ.), **ინჟარი** (ოხნაჟარ, ენნაჟრე; ენნაჟრი) ლშხ., **ინაჟა̈რი** (ა̈ხჷნაჟა̈რ, ა̈ნნაჟა̈რე; ა̈ნნაჟა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ითმენს. [მაჰენ მუხჷბეს] დეშ ოხნაჟრა ტგტისგა ლიყჷრე (ბქ. 96) — უმცროს ძმას ვერ მოუთმე-

ნია ნაცარში წოლა.

ინსგლი (ოთჷნსგელა̈ნ, ა̈დჷნსგელა̈̄ნ; ა̈დჷნსგელი ბზ., ოთჷნსგელენ, ა̈დჷნსგელან; ადჷნსგელი ბქ., ოჴჷნსგელენ, ენჷნსგელა̄ნ; ენჷნსგელი ლშხ.), **ინსკელი** (ა̈თჳინსკელენ, ა̈დინსკელან; ა̈დინსკელი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — სქელდება. შიდე ფექს, მარე ჩუ დემ ინსგლი (ბქ. 253) — (ცომს) ფქვილს ყრის, მაგრამ მაინც არ სქელდება.

ინტჲე̄ლ (ლა̈ხჳნტჲე̄ლ, ლა̈ჲნტჲე̄ლე; ლა̈ჲნტჲე̄ლნე ბზ., ოსნატჲელ, ესნატჲელე; ესნატჲელნე ლშხ.), **ინატლა̈ჳა̈ლ** (ლა̈ხჳნატლაჳა̈ლ. ლა̈ჲნატლაჳალე; ლა̈ჲნატლაჳა̈ლი) ლნტ., კ რ დ უ კ. — ნატრულობს. ლემჳრ̄დე̄ნს ლოქ ისგჳეჳ... მა̈ჲ ლოქ სგაჲ ესნატჲელედ (ლშხ. 52) — მომიცია თქვენთვის, რაც თქვენ ინატრეთო.

ინტყჳი იგივეა, რაც **არტყჳი**.

ინლა (-ა̈̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ა̈შ, — ლშხ.), **ინალა** (-ა̈ჲშ, —) ლნტ. — ქოლო. მი ინლა-ცი̄ნყა̈ ლალო̄ფა̄ლთე ლური (ბზ. 434) — მე ქოლოსა და მოცვის საჭმელად (სათქელეფად) წავალ. ინალა ლიმა̈რიეს იმგჲ (ლნტ.) — ქოლო მარიამობის თვეში მწიფდება.

ინყაჳა̈ლ იგივეა, რაც **ინყაჳა̈̄ლ**.

ინყაჳა̈̄ლ (ოთჷნყაჳა̈̄ლ, ა̈დჷნყაჳა̄ლე; ა̈დჷნყაჳა̈̄ლი) ბზ., **ინყაჳა̈ლ** (ოთჷნყაჳა̈ლ, ა̈დჷნყაჳალე; ა̈დჷნყაჳა̈ლისგ) ბქ., **ინყაჳა̄ლ** (ლოჴნაყჳა̄ლ, ლეჲნაყჳა̄ლე; ლეჲნაყჳა̄ლნე) ლშხ., **ინაყაჳა̈ლ** (ლა̈ხჳნაყაჳა̈ლ, ლა̈ჲნაყაჳალე; ლა̈ჲნაყაჳა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — საუბრობს, მასლაათობს, ბაასობს, თავს იქცევს. ლადელჳშ ქი იხჳრჲელიხ სოფელისა ი ინყაჳა̈ლხ (ლშხ. 18) — დღისით სოფელში მოგროვდებიან და თავს იქცევენ. დჳეშტილადალჳ იშჳემხ ი ინაყაჳა̈ლხ (ლნტ. 45) — ორშაბათამდე ისვენებენ და თავს იქცევენ.

ინყა̈ჳ (ლა̈ხჳნყა̈ჳ, ლა̈ჲნყაჳე; ლა̈ჲნყა̈ჳნე) ზს., **ინყაჳ** (ლოჴნაყაჳ, ლეჲნაყჳე; ლეჲნაყჳნე) ლშხ., კ რ დ უ კ. — მასლაათობს, საუბრობს, თავს იქცევს. გრიშა ხა̈ნიერ ინყა̈ჳ მეზჳბელარმიყ (ბქ.) — გრიშა დიდხანს მასლაათობს მეზობლებთან. დი̄ნა აფხნეგმოყ ინყაჳ (ლშხ.) — გოგონა ამხანაგთან თავს იქცევს.

ინყი (—, ა̈ნნაყა̈̄ნ; ა̈ნნა̈ყი ბზ., —, ა̈ნნაყან; ა̈ნნა̈ყი ბქ., —, ენნაყა̄ნ; ენნაყი ლშხ.), **ინა̈ყი** (—, ა̈ნნაყან; ა̈ნნა̈ყი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ცხვება. ალ დიარ ინა̈ყი ჭირეჲ გარ (ლნტ. 34) — ეს პური მხოლოდ ჭირის (დღეს) ცხვება.

ინშდექი (—, ა̈დჷნშდექა̈̄ნ; ა̈დჷნშდექი ბზ., ადჷნშდექან; ადჷნშდექი ბქ., ედჲაშთქა̄ნ; ედჲაშთქი ლშხ.), **ია̈შტექი** (ა̈დია̈შტექან; ა̈დია̈შტექი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — მალდება. ჩა̈̄ჟ ჩჳა̈დჷნშდექა̈̄ნ (ბზ. 329) — ცხენი დამალდა.

ინჩჷდე (ლოხჳნა̈ჩიდ, ლა̈ჲნა̈ჩდე; ლა̈ჲნა̈ჩდი/ი̄ნე ბზ., ლა̈ჲნაჩდისგ ბქ., ლოჴნეჩჷდ. ლეჲნეჩდე; ლეჲნეჩდი ლშხ.), **იჩდინე** (ლა̈ხჳჩიდინ, ლა̈ჲჩიდნე; ლა̈ჲჩიდნისგ) ბქ., **ინა̈ჩდე** (ლა̈ხჳნა̈ჩდ, ლა̈ჲნა̈ჩდე; ლა̈ჲნა̈ჩდი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'ირევს, 'შე'იერთებს. მი ლოქ ლა̈ჲდი სკა ლოქ ა̈მნა̈ჩდედ (ლნტ. 108) — იქნება მეც გამირიოთო („შემიერთოთო").

ინჩჷდი-ხ (ა̈თჳნა̈ჩდი̄ნა̈̄ნდ, ა̈დნა̈ჩდი̄ნა̈̄ნხ; ა̈დნა̈ჩდი̄ნიხ ბზ., ა̈დჳჩიდნანდ, ა̈დჩიდნანხ; ა̈დჩიდნიხ ბქ., ოთნაჩდა̄ნდ, ედნაჩდა̄ნხ; ედნაჩდიხ ლშხ.) **ინა̈ჩდი-ხ** (ა̈თჳნაჩდანდ, ა̈დნაჩდანხ; ა̈დნა̈ჩდიხ) ლნტ., კ რ დ უ კ. — 'შე'იყრება, 'შე'იკრიბება, ერთდება. სკარობთეჲსგა ხჳა̈ჲჷნ ეშდოხუშდ მეზგათეჟი ინჩჷდი (ბქ. 232) — დღეობაზე ხშირად თხუთმეტამდე ოჯახი იკრიბება (ერთდება). ალ ჲერბი ჩჳა̈დნაჩდანხ ი აჩადხ შუკჳს (ლნტ. 121) — ეს ორნი შეიყარნენ და წაეიდნენ გზაზე.

ინცჳლა̈ლ იგივეა, რაც **ინეცლა̈̄ლ**.

ინცჳნა̈ლ იგივეა, რაც **ი̄ცჳნა̈̄ლ**.

ინცჷხე (ა̈თჳნა̈ციხ, ა̈დნა̈ცხე; ა̈დნა̈ცხი ბზ., ა̈დნა̈ცხისგ ბქ., ოსნაცჷხ, ესნაცხე; ესნაცხი ლშხ.), **ინა̈ცხე** (ა̈სჳნა̈ცხ, ა̈სნა̈ცხე; ა̈სნა̈ცხი) ლნტ., გ რ დ მ. — იმახსოვრებს. ალა მჷხმჷ̄რიდ ჩჳა̈დნა̈ცხე (ბზ. 387) — ეს მელორემ დაიმახსოვრა. ბაბას ეჯმინ ჩჳასონაცხა (ლნტ. 105) — პაპას ესენი დაუმახსოვრებია.

ინწირა̈ლ (ოთჷნწირალ, ა̈დჷნწირალე; ა̈დჷნწირა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ უ კ. — ძალმომრეობს. ჲა̈რ ესერ მალჳანშჳ ინწირა̈ლ ი ჲა̈რ — ჯამშოშჳ (ანდ.) — ვინ ქონებით ძალმომრეობს, ვინ კი — ძალითო.

ინწჷ̄რე (ა̈ხჷგნწჷ̄რ, ა̈ნგნწჷ̄რე; ა̈ნგნწჷ̄რნე ბზ., ოხგნწჷ̄რ, ენგნწჷ̄რე; ენგნწჷ̄რნე ლშ.), **ინწგრე** (ლოხუნწირ, ლა̈ჲგნწგრე, ლა̈ჲგწგრისგ ბქ., ახჷინწგრ, ა̈ნინწგრე; ა̈ნინწგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'იცლის, იწურავს, იწრუპავს. ყერილდ ზულჷა ჟი ლეჲგნწგრე. (ბქ. 99) — ნემემა მღვა ამოწრუპა (ამოიწრუპა). ქჷერწილისა მა̈ნკჷიი ლა̈მეზრა̈ლს მა̈გ ინწგრე (ლნტ.) — ქორწილში პირველ სადღეგრძელოს ყველა ბოლომდე ცლის (იცლის).

ინჭითხე იგივეა, რაც **იჭთხე**.

ინჭრე იგივეა, რაც **იჭი̄რი**.

ინჭჷრე (ოხუნჭჷირ, ა̈ნგნჭჷრე; ა̈ნუნჭჷრი ბზ., ოხუნჭჷრ, ენნუჭჷრე; ენნუჭჷრნე ლშ.), **ინჭურე** (ოხუნჭჷირ, ა̈ნგნჭურე; ა̈ნუნჭურისგ) ბქ., გ რ დ მ. — იკრებს, იგროვებს. [ცჷიცჷ̂დ] იმგჷა̈ჲ შდუგჷ არდა, მა̈გ ჟ'ა̈ნგნჭურე (ბქ. 30) — კატამ, სადმე თაგვი თუ იყო, ყველა შეაგროვა (შეიგროვა).

ინჭჷრი (—, ა̈ნგნჭჷრა̈ნ; ა̈ნგნჭური ბზ., ენუნჭჷრა̄ნ; ენუნჭჷრი ლშ.), **ინჭური** (ა̈ნგნჭურან; ა̈ნგნჭური) ბქ., გ რ დ უ ვ. — გროვდება, 'შე'იყრება. სოფელ ისგა ინჭურიჷ (ბქ. 296) — სოფელი შეგროვდებოდა.

ინხი, ინხენი (ოთინხ, ა̈დნა̈ხ; ა̈დნა̈ხნე ზს., ოთნახ, ედნახე; ედნახნე ლშ.), **ინა̈ხნე** (ა̈თჷინხ, ა̈დნახ; ა̈დნახნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. 'ჩა'იტანიებს; ჩაიფენს. ჩაფგლისკა ლინთჷისკა წერაქჷს ინა̈ა̈ნახ (ლნტ. 7) — გამთარში ფეხსაცმელში თომს იტანიებდნენ (ჩაიფენდნენ). 2. 'წა'აქცევს, (ქვეშ) მოიყოლიებს. [ა̈მირმდ მაბურგა] ა̈დნა̈ა (ბქ. 318) — ამირანმა მოჭიდავე წააქცია (ქვეშ მოიქცია). ჟეღდ ქა̈ჯ ჩჷა̈დნა̈ხ (ლნტ. 199) — ძაღლმა ქაჯი წააქცია. ალ სკიმ ლიცს ათონაჴა (ლნტ. 10) — მდინარეს ეს ვეძა ქვეშ მოუქცევია.

ინხუწი (ოთნახუწა̈ნ, ა̈დნახწუა̈ნ; ა̈დნახწჷი ბზ., ა̈ხჷნახჷწენ, ა̈ნნახჷწან; ა̈ნნახჷწი ბქ.), **ინახჷწი** (ოხნახჷწენ, ედნახჷწა̄ნ; ედნახჷწი ლშ., ა̈თჷნახჷწენ, ა̈ნნახჷწან; ა̈ნნახჷწი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ვიწროვდება. სა̈ნცხჷრა̈რ... ქ:მშხენ ჟი ინხუწიხ (ბქ. 241) — სათოფურები გარედან ვიწროვდება.

ინჴრა̄ნე იგივეა, რაც **ინჴრი̄ნე**.

ინჴრი̄ნე (ა̈თჷჴერინ, ა̈დჴერნე; ა̈დჴერნი ბზ., ა̈დჴერნისგ ბქ.), **ინჴრა̄ნე** (ოთგნჴერა̄ნ, ედგნჴერა̄ნე; ედგნჴერა̄ნნე ლშ.), **ირჴენე** (ა̈თჷირჴენ, ა̈დირჴენე; ა̈დირჴენი ლნტ.), გ რ დ მ. — თან მიჰყავს, იახლებს. როსტომ ხეხჷს ინჴრინე (ბზ. 235) — როსტომს ცოლი მიჰყავს. ჭაბიგჷდ სგა ლა̈ჲჴერნე აფხნეგ (ბზ. 269) — ჭაბუკმა თან იახლა ამხანაგი. სგოხჴერნედ ტებდითე [მეთხჷა̈რ] (ბქ. 15) — მონადირე სითბოში შემოეიყვანეთ. [ძახლარ] მინე მეხჷბარალსი̄ ინჴრა̄ნეხ (ლშ 30) — მძახლები თავიანთი სამმოს ხალხსაც იახლებენ. ალეს ლაჷდილა დემოხ ირჴენდახ (ლნტ. 227) — ამას დები არსად იახლებდნენ.

ინჴჷი (ოხუნჴჷა̈ნ, ა̈ნუნჴჷა̈ნ; ა̈ნუნჴჷი ბზ., ა̈ხუნჴჷენ, ა̈ნგნჴჷან; ა̈ნგნჴჷი ბქ., ოხუნჴჷენ, ენუნჴჷა̄ნ; ენუნჴჷი ლშ., ა̈ხჷინჴჷენ, ა̈ნინჴჷა̈ნ; ა̈ნინჴჷი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'წა'იქცევა, ემხობა. ბაპ ჟ'ა̈ნუნჴჷა̈ნ (ბზ. 354) — მღვდელი წაიქცა (დაემხო). და̈ჷ ჟ'ალუნჴჷელი ი ჩჷალდაგა̈რ (ლნტ. 279) — დევი წაქცეულა (დამხობილა) და მომკვდარა.

ინჯარა (-ა̈ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — იჯარა. გიმ გულჷან ინჯარაჷშ ჟი ლგკიდ (ლნტ. 109) — მიწა იჯარით გვქონდა აღებული.

ინჯა̈რ (-იშ, —) ბქ. — ჯაერი. ინჯა̈რს შდგქმი ლელგჷი ესერ ოხყჷიფა (ანდ.) — ჯაერს ძირი კბილი (საძირის კბილი) ამოუძვრიაო.

იჲა̄ლ იგივეა, რაც **იჰია̈̄ლ**.

იჲზენი იგივეა, რაც **იძჰენი**.

იჲნი იგივეა, რაც **იჰნი**.

იჲსენი იგივეა, რაც **იძჰენი**.

იპა̈ნტი იგივეა, რაც **იპა̈̄ნტი**.

იპა̈ტიჷე (ლა̈ხჷპა̈ტიჷ, ლა̈ჲპა̈ტიჷე; ლა̈ჲპა̈ტიჷნე ბზ., ლა̈ჲპატიჷისგ ბქ., ლოხპატიჷ, ლეჲპატიჷე; ლეჲპატიჷნე ლშ.), გ რ დ მ. — პატიებს (იპატიებს). ბა̄ზი ლოქ ქა მიპატიჷ ჭაშცახან ლიყჷნეხენ (ლშ. 78) — ამაღამ მაპატიე (მიპატიე) ქმართან არ დაწოლა.

იპა̄ნტა̈̄ლ-ხ (ა̈თჷპა̄ნტა̄ლა̈ნდ, ა̈დპა̄ნტა̄ლა̈̄ნხ; ა̈დპანტა̈̄ლიხ ბზ., ა̈თჷპანტალდ, ა̈დპანტალხ; ა̈დპანტა̈ლიხ ბქ.), **იპი̄ნტა̄ლ-ხ** (ოთპი̄ნტა̄ლა̄ნდ, ედპი̄ნტა̄ლა̄ნხ; ედპი̄ნტა̄-

ლიხ) ლშ., **იპინტა̈ლხ** (ა̈თჳპინტალანდ, ა̈დპინტალანს; ა̈დპინტალიხ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იფანტებიან. ხა̈ლხ იპინტა̈ლხ ეჩოხ-ამოხ (ლნტ. 178) — ხალხი აქეთ-იქით იფანტება.

იპა̈̄ნტი (—, ა̈დპა̈̄ნტა̈ნ; ა̈დპა̈̄ნტი) ბზ., **იპა̈ნტი** (ა̈დპანტან; ა̈დპა̈ნტი) ბქ., **იპი̄ნტი** (—, ედპი̄ნტა̄ნ, ედპი̄ნტი) ლშ., **იპინტი** (—, ა̈დპინტან; ა̈დპინტი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იფანტება, იმლება. ხა̈ლხ ქა̈დპანტან ნებოზს (ბქ.) — ხალხი საღამოს დაიფანტა. ლახორ ჩჳა̈დპინტან (ლნტ. 280) — საკრებულო დაიმალა.

იპინტა̄ლ-ხ იგივეა, რაც **იპა̄ნტა̈̄ლ-ხ**.

იპინტი იგივეა, რაც **იპა̈̄ნტი**.

იპი̄ნტა̄ლ-ხ იგივეა, რაც **იპა̄ნტა̈̄ლ-ხ**.

იპი̄ნტი იგივეა, რაც **იპა̈̄ნტი**.

იპო̈̄რჷელ, იპჳჷრიჷლ (ლა̈ხჳპო̈̄რჷჷლ, ლა̈ჷპო̈̄რჷჷლე; ლა̈ჷპო̈̄რჷჷლი) ბზ., **იპორელ** (ლა̈ხჳპორალ, ლა̈ჷპორალ; ლა̈ჷპორალისგ) ბქ., **იპჷნა̄ლ** (ლოხპჷნა̄ლ, ლეჷპჷნა̄ლე; ლეჷპჷნა̄ლნე) ლშ., **იპერიელ** (ლახჳპერიელ, ლა̈ჷპერიელე; ლა̈ჷპერიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დაფრინავს. დეცქა ნა̈პო̄ლ დეშ იპჳჷრიჷლ (ბზ. 396) — ცაში ჩიტი ვერ დაფრინავს. ჳერბ ყიქაქა გარ იპორელ (ბქ.) — ორბი მხოლოდ მეეით დაფრინავს.

იპრისდი (ოხჳპირსდა̈ნ, ა̈ნპირსდა̈̄ნ; ა̈ნპირსდი ბზ., ა̈ნპრისდან; ანპირსდი ბქ., ოხპრისდენ, ენპრისდა̄ნ; ენპრისდი ლშ.), **იპრისტი** (ა̈ხჳპრისტენ, ა̈ნპრისტან; ა̈ნპრისტი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ინათლება. მი ძღვდ ხჳა̈სჳ ეჩქჷ, ;ყი ჷჷრ ოხჳპრისდა̈ნ (ბზ.) — მე დიდი ვიყავი მაშინ, როცა მოვინათლე.

იჟახჳრა̈̄ლ (ლა̈ხჳჟა̈ხჳრა̈̄ლ, ლა̈ჷჟახჳრა̄ლე; ლა̈ჷჟახჳრა̈̄ლნე ბზ., ლოხჳჟახჳრალ, ლა̈ჷჟახჳრალ; ლა̈ჷჟახჳრა̈ლისგ ბქ.), **იჟხჷელ** (ლოხჟახჷელ, ლეჷჟახჷელე; ლეჷჟახჷელნე) ლშ., **იჟახჷელ** (ლახჳჟახჷელ, ლა̈ჷჟა̈ხჷელე; ლა̈ჷჟახჷელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ტრაბახობს. ქა̈მ შგჳრა̈რ ქორს ესერ ლგმჟახჳრა̈ლ (ანდ. 148) — გარეთ შერცხვენილი შინ ტრაბახობდა.

იჟა̈გნე იგივეა, რაც **იჟგენი**.

იჟგენი (ა̈თჳიჟგ, ა̈დჟა̈გ; ა̈დჟა̈გნე ზზ., ოთჟაგ, ედჟაგე; ედჟაგნე ლშ.), **იჟა̈გნე** (ქა̈თჳიჟგ, ქა̈დჟა̈გ; ქა̈დჟა̈გნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მო'ირჩენს, იმთელებს. ჟეღ ლალჳკოშ იჟგენი ლგქა̈ჩს (ბზ.) — ძაღლი ლოკვით ირჩენს ჭრილობას.

იჟომე იგივეა, რაც **იჟჳმე**.

იჟომი იგივეა, რაც **იჟჳმი**.

იჟოღნე იგივეა, რაც **იჟღჳა̈ნე, იჟღუნე**.

იჟრი (ა̈თჳჟირა̈ნ, ა̈დჟირა̈̄ნ; ა̈დჟირი ბზ., ათჳჟირენ, ა̈დჟირან; ა̈დჟირი ბქ.), გ რ დ უ ვ. — სველდება. ლათ უჩხაისგა ა̈თჳჟირენ (ბქ.) — გუშინ წვიმაში დავსველდი. შდრ. **იძღრი**.

იჟჳ̈ლინი (ოთჟულინა̈ნ, ა̈დჟჳ̈ლინა̈ნ; ა̈დჟჳ̈ლინი) ბზ., **იჟულინი** (ა̈თჳჟულინენ, ა̈დჟულინან; ადჟულინი) ბქ., **იჟჳლინი** (ოთჟჳლი̄ნენ, ედჟჳლი̄ნა̄ნ; ედჟჳლი̄ნი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — 'გამო'ეჭანება, გაჭენდება. ჰეც ქა̈დჟულინა̈ნ ყორქა (ბქ. 136) — მხეცი გაქანდა გარეთ.

იჟჳმე (ა̈ხჳჟო̈მ, ა̈ნჟომე; ა̈ნჟო̈მნე ბზ., ა̈ხჳჟემ, ა̈ნჟომე; ა̈ნჟემისგ ბქ., ოხჟომ, ენჟომე; ენჟომნე ლშ.), **იჟომე** (ა̈ხჳჟომ, ა̈ნჟომე; ა̈ნჟომი) ლნტ., გ რ დ მ. — იმლის. დი̄ნა დჷმ იჟჳმე მიჩა ლი̄ქჳს (ბზ. 379) — გოგო არ იმლის თავის ნათქვამს. გიორგიდ მა̈დ ა̈ნჟომე ლიზი (ლნტ. 178) — გიორგიმ არ დაიმალა წასვლა.

იჟჳმი (ოხჟომა̈ნ, ა̈ნჟომა̈̄ნ; ა̈ნჟჳემი ბზ., ა̈ხჳჟომენ, ა̈ნჟომან; ა̈ნჟემი ბქ., ოხჟომენ, ენჟომა̄ნ; ენჟომი ლშ.), **იჟომი** (ა̈ხჳჟომენ, ა̈ნჟომან; ა̈ნჟომი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იმლება, ირევა. ჰასჳიშ ი ლამჳარ ჳშხჳართე ჟი იჟჳმიხ (ბქ. 233) — ასული და მამული (მამის სახლი) ერთმანეთში აირევიან.

იჟღამჳრა̈ლ იგივეა, რაც **იჟღგრო̈̄ლჷელ**.

იჟღრე იგივეა, რაც **იშხრე**.

იჟღუნე (ოთჟოღჳინ, ა̈დჟოღ˹ჳ˺ნე; ა̈დჟოღ˹ჳ˺ნი) ბზ., **იჟღჳა̈ნე** (ოხჟოღუნ, ენჟოღჳნე; ენჟოღჳნი) ლშ., **იჟოღნე** (ა̈ხჳჟოღან, ა̈ნჟოღნე; ა̈ნჟოღნი) ლნტ., გ რ დ მ. — იმარაგებს, იმყოფინებს. ალ მა̄რე ზექიშჳ ნაფა̈სშჳ დია̈რს იჟღუნა (ბზ. 299) — ეს კაცი შემის საფასურით პურს იმარაგებდა.

იჷღჳა̈ნე (ოთჷოლა̈ნ, ა̈დჷოლა̈ნე; ა̈დჷოლა̈̄ნნე ბზ., ლოხჷოლჳა̈ნ, ლეჲჷოლჳა̈ნე; ლეჲჷოლჳა̈ნნე ლშ.), **იჷღჳანი** (ა̈დჳჷელნ, ა̈დჷელნე; ა̈დჷელნისგ) ბქ., **იჷოლნე** (ა̈თჳჷოლა̈ნ, ა̈დჷოლნე; ა̈დჷოლნი) ლნტ., გ რ დ მ. — თან „წაიძლჷანიებს“, წაიღებს, გაიყოლებს. გრიშად ლაჰშათე ლეჳიზ მოდ' ა̈დჷელნე (ბქ.) — გრიშამ სამუშაოზე საგზალი არ „წაიძლევანა“. ამჷი ხოჩა ლელდელ ერ ხახალან ფჳირ, კრაჳა̈ტს ლოქ ა̈დჷოლჳნოლ ლალდაღხო (ლნტ. 228) — ძროხა ასე კარგი მოსამწყემსი რომ მგონებოდა, საწოლს წავიღებდი (წავიძლევანიებდი) სამწყემსავშიო.

იჷღჳი̄ნე (ა̈თჳიჷღჳ, ა̈დჷჳელჳ; ა̈დჷჳელჳნე) ბზ., **იჷღჳა̈ნე** (ლოხჷოლჳა̈ნ, ლეჲჷოლჳა̈ნე; ლეჲჷოლჳნი ლშ.), **იჷღჳინე** (ლა̈ხჳჷელჳინ, ლა̈ჲჷელნე; ლაჲჷელნისგ) ბქ., **იჷჳელნე, იჷოლნე** (ლა̈ხჳიჷღჳ, ლა̈ჲჷჳელ; ლა̈ჲჷჳელნე‖ა̈თჳჷოლა̈ნ, ა̈დჷოლნე; ა̈დჷოლნი) ლნტ., გ რ დ მ. — წინ იმძღვარებს. ჳოქჳრე კჳიკჳა̈̄ლ სგჳებინ ესჷოლა̈ნე (ბზ. 340) — ოქროს გორგალი წინ წაიმძღვარა.

იჷღგრო̈̄ლჲე̄ლ (ოთჷღგრო̈̄ლჲე̄ლ, ა̈დჷღგრო̈̄ლჲე̄ლე; ა̈დჷღგრო̈̄ლჲე̄ლნე) ბზ., **იჷღამურა̈ლ** (ლოხჳჷღამურა̈ლ, ლეჲჷღამურა̈ლე; ლეჲჷღამურა̈ლისგ) ბქ., **იჷღჟ̄რჲელ** (ლოხჷღჟ̄რჲელ, ლეჲჷღჟ̄რჲელე; ლეჲჷღჟ̄რჲელნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ღნავის. ციცჳ იჷღამურა̈ლ (ბქ. 315) — კატა ღნავის.

იჷხჲელ იგივეა, რაც **იჷახჳრა̈̄ლ.**

ირაგე, ირა̄გე იგივეა, რაც **ი̄რგე.**

ირბიე̄ლ (ა̈ხურბჲე̄ლა̈ნ, ა̈ნგრბიე̄ლა̈̄ნ; ა̈ნგრბიე̄ლი) ბზ., **ირბიელ** (ოხურბიელ, ა̈ნგრბიელე; ა̈ნგრბიელისგ ბქ., ოხურბიელ, ანგრბიელე; ანგრბიელნე ლშ., ა̈ხჳირბიელ, ა̈ნირბიელე; ა̈ნირბიელი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — აცხობს (პურს), ხაბაზობს. ლემესგს ხჳა̈შჳედ, ქა ხჳირბიე̄ლდ (ბზ. 11) — ცეცხლს ეანთებთ, პურს ეაცხობთ. მე̄რმა ლადელ აჯალ ა̈ნგრბიე̄ლა̈̄ნ მინე დი (ბზ. 245) — მეორე დღეს კვლავ გამოაცხო პური მათმა დედამ. ნებოზს, ჩუ იბჳრი ეჩქას, ქა ირბიელხ (ბქ. 5) — საღამოს რომ დაბნელდება, პურს გამოაცხობენ. ხოშა ლამზგრ ბეჩჰგყ ქა ირბიელხ ტაბლარს, თაშა̄რალს (ლშ. 28) — დიდ სალოცავ ქვასთან გამოაცხობენ ტაბლებს, ხაჭაპურებს. ლინთჳისა თორნქა დემ ხჳირბიელდ (ლნტ.) — ზამთარში თონეში არ ვაცხობთ.

ირგიჳა̈ლ-ხ (ოთრიგჳა̄ლა̈̄ნდ, ა̈დრიგჳა̄ლა̈̄ნხ; ა̈დრიგჳა̈̄ლიხ) ბზ., **ირგაჳა̈ლ-ხ** (ჩჳა̈თრიგჳალანდ, ჩჳა̈თრიგჳალანხ; ჩჳა̈თრიგჳა̈ლიხ ბქ., ჩჳა̈თჳრიგაჳალანდ, ჩჳა̈დრიგაჳალანხ; ჩჳა̈თრიგაჳალიხ ლნტ.), **ირგაჳა̄ლ-ხ** (ოთრიგჳა̄ლა̄ნდ, ედრიგჳა̄ლა̈̄ნხ; ედრიგჳა̄ლიხ) ლშ., გ რ დ უ ვ. — რიგდებიან, თანხმდებიან. ა̄ლჲა̈რ ჩჳა̈დრიგჳა̄ლა̈̄ნხ (ბზ. 390) — ესენი მორიგდნენ.

ირდა̈̄ლი (ოხურდა̈̄ლ, ა̈ნგრდა̄ლე; ა̈ნგრდა̈̄ლნე) ბზ., **ირდა̈ლი** (ოხურდა̈ლ, ანგრდალე; ა̈ნგრდა̈ლისგ ბქ., ა̈ხჳირდა̈ლ, ა̈ნირდალე; ა̈ნირდალი ლნტ.), **ირდა̄ლი** (ოხურდა̄ლ, ენგრდა̄ლე; ენგრდა̄ლნე) ლშ., გ რ დ მ. — 'და'ზრდის. ჰყინტდ ფა̈კჳნა̈რ ჷა̈ნგრდა̄ლე (ბზ. 395) — ვაჟმა ლეკვები დაზარდა.

ირდი[1] (ოხჳირდ, ა̈ნირდ‖ა̈ნგრდე; ა̈ნგრდი̄ნე ბზ., ა̈ხჳირდ, ა̈ნირდ; ა̈ნგრდინე ბქ., ოხურდ, ენგრდე; ენგრდნე ლშ., ა̈ხჳირდ, ა̈ნგრდე; ა̈ნგრდინე ლნტ.) — 1. გ რ დ მ. — 'ი'ზრდის. ალ ბეფშჳ ლა̈ჩჳ'დ' ჷა̈ნგრდე (ბზ. 333) — ეს ბავშვი ირემმა გაზარდა. ზურალს ეჯია̈ჲ ჷ'ოხორდა (ბქ. 316) — ქალს ისიც გაუზრდია.

ირდი[2] (ა̈ხჳგრდა̈ნ, ა̈ნგრდა̈̄ნ; ა̈ნგრდი ბზ., ა̈ნგრდან; ა̈ნგრდი ბქ., ოხგრდენ, ენგრდა̄ნ; ენგრდი ლშ., ა̈ხჳირდენ, ა̈ნირდან; ა̈ნირდი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იზრდება. კალმახ კჳეცანშჳ ჷ'ალგრდე̄ლი (ბზ. 414) — თევზი ხორბლით გაზრდილა. ამეჩუ ცხეკ დემ ირდი (ლნტ. 4) — აქ ტყე არ იზრდება. ალ ბოფშა̈რ ჷ'ა̈ნირდანხ (ლნტ 242) — ეს ბავშვები გაიზარდნენ.

ირდჳნე (ა̈თურდჳინ, ა̈დურდუნე; ა̈დურდჳინნე ბზ., ა̈დურდუნისგ ბქ., ოთურდუნ, ედურდუნე; ედურდუნნე ლშ., ა̈თჳირდჳინ, ა̈დირდჳნე; ა̈დირდჳნი ლნტ.), გ რ დ მ. — იყოლიებს. გიორგიდ კუმა̈შ მეჳარ ა̈დირდჳნე (ლნტ. 177) — გიორგიმ საქონელი ბლომად იყოლია. მაგ ეჩა მოთჲა̄ლ ლი, ხოფშირა ფურალ ედურდუნას (ლშ. 5) — ყველა იმას

ცდილობს, მეტი ძროხა იყოლიოს.

ირეკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ირკალ ლშ.) — ნივნივი (მდრ. დიალ. კავი, კაკვი). ქორა̈ ირეკ მა̈გ მეჭდე მა̈რ ა̈გითე (ბზ.) — სახლის სახურავის ნივნივი სულ ჩოტანილი მაქვს შიგ.

ირეკა̈ნი იგივეა, რაც **ირკა̈ლი.**

ირეკნე იგივეა, რაც **ირკი̄ნე.**

ირექჳა̈ლ იგივეა, რაც **ირქჳა̈ლ.**

ირეყნე იგივეა, რაც **ირყი̄ნე.**

ირეჭა̈ლ იგივეა, რაც **ილჭა̈ლ.**

ირთხინ, ძერთხილ (-იშ, —) ზს., **ირთხინ** (-იშ, —) ქს. — ციდა. კამინს ლადეღჳშ იცხემ, ირთხინს — ლეთჳშ (ბზ. 375) — დღისით მტკაველს იზრდება, ღამით — ციდას.

ირკა̈ლი (ლა̈ხჳრეკა̈ლ, ლა̈ძრეკლე; ლა̈ძრეკლი ბზ., ლა̈ძრეკლისგ ბქ.), **ირკალი** (ლოხრეკალ, ლეძრეკლე; ლეძრეკლი) ლშ., **ირეკა̈ნი** (ლა̈ხჳრეკა̈ნ, ლა̈ძრეკანე; ლა̈ძრეკა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'ირეკავს, წინ გაიგდებს. მა̈ლდ ლა̈ძრეკლე ჯოგ (ბზ. 315) — მელამ წინ გაიგდო ჯოგი. სეგზდ ჳეთხმალ სგებნაჳ ლა̈ძრეკლე (ბქ. 11) — სეგზმა პირუტყვი წინ გაიგდო. [მელდეღს] ლახორეკნა ხამა̈რე ჯჳეგ (ლნტ. 213) — მწყემსს გაურეკავს ღორების კოლტი.

ირკი̄ნე (ოხჳირკ, ა̈დრეკ; ა̈დრეკნე ბზ., ოხრეკ, ენრეკ; ენრეკნე ლშ.), **ირკინე** (ა̈ხჳირკ, ა̈ნრეკ; ა̈ნრეკნე) ბქ., **ირეკნე** (ა̈ხჳირკ, ა̈ნრეკ; ა̈ნრეკნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იკიდებს. ბერდ ა̈დრეკ ჳოლა̈რ (ბზ. 86) — ბერმა გადაიკიდა ოლარი. 2. იხვედრებს, იკარებს. ალ დეი ცჷჭემდს ირკინე ისგა̈ხი (ბქ. 256) — ის არც მშვილდ-ისარს იკარებს ახლოს.

ირმი იგივეა, რაც **გრმი.**

ირო̄ცი (ოთრო̄ცენ, ედრო̄ცა̈ნ; ედრო̄ცი) ლშ., **იროცი** (ა̈თჳროცენ, ა̈დროცა̈ნ; ა̈დროცი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'ოცდება, გიჟდება, ჭკუაზე იშლება. ეჯდარ ჩუ ღოთ ედროცა̈ნდახ (ლშ. 52) — ისინი კინაღამ გაგიჟდნენ.

ირჳი იგივეა, რაც **ირჭი.**

ირქჳა̈ლ (ოხჳრექჳა̈ნ, ა̈ნრექჳა̈ნ; ა̈ნრექჳი) ბზ., **ირქჳა̈ლ** (ა̈ხჳრექჳენ, ა̈ნრექჳან; ა̈ნრექჳი) ბქ., **ირქჳა̄ლ** (ოხრექჳენ, ენრექჳან; ენრექჳი) ლშ., **ირექჳა̈ლ** (ა̈ხჳრექჳენ, ა̈ნრექჳან; ა̈ნრექჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იცვამს, იმოსება, 'გამო'ეწყობა. ყგრემ-შაჳხან ქი ლა̈ძრექჳა̈ნ ხოჩა̈მდ (ბზ. 252) — ყორიმაზახანი კარგად შეიმოსა (გამოეწყო). ლახჳბა მესმად ა̈ნრექჳა̈ნხ (ბქ. 150) — ძმები მესამედ შეიმოსნენ. სახრებთე მეზი ქ'ენრექჳი მაგ მახე ლერქჳალშჳ (ლშ. 25) — წირვაზე წამსვლელი ყველა ახალ ტანსაცმელში გამოეწყობა. სეგზ ქ'ა̈ნრექჳან ეჩეჩუ (ლნტ. 162) — სეგზი იქ შეიმოსა.

ირყი̄ნე (ლა̈ხჳირყ, ლა̈ძრეყ; ლა̈ძრეყნე ბზ., ლოხჳრეყ, ლეძრეყ; ლეძრეყნე ლშ.), **ირყინე** (ლა̈ხჳირყ, ლა̈ძრეყ; ლა̈ძრეყნე) ბქ., **ირეყნე** (ლა̈ხჳირყ, ლა̈ძრეყ; ლა̈ძრეყნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'მოიკრავს. მეწჳრი ლაგჳანა ლა̈დეღ ტეტს დემის ირყინა (ბქ. 289) — სისხლის ამღები ტირილის დღეს ხელს არ შემოიკრავდა.

ირშგი̄ნე (—, ა̈ნრეშგ; ა̈ნრეშგნე) ბზ., **იშგრინე** (—, ანშგერ; ა̈ნშგერნე ბქ., —, ენშგერე; ენშგერნე ლშ.), **იშკერე** (—, ა̈ნშკერ; ანშკერნე) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იყრის ფუტკარი, მრავლდება. ლჳებდ ა̈ნრეშგ (ბზ.) — ფუტკარმა (სკამ) იყარა. გუშგჳე ლალღობად ქენშგერე (ლშ.) — ჩვენმა ფუტკარმა („სასკემ") იყარა. სემი ლჳებდ ეშხუ ლა̈დეღ ა̈ნშკერ (ლნტ.) — ფუტკარის სამმა სკამ ერთ დღეს იყარა.

ირში[1] (ოთჳირშ, ა̈დგრშე||ა̈დირშ; ა̈დგრში̄ნე ბზ., ა̈თჳირშ, ადგრშე; ა̈დირშნე ბქ., ოთგრშ, ედგრშე; ედგრშნე ლშ., ა̈სჳირშ, ა̈სირშე; ა̈სირშინე ლნტ.), გ რ დ მ. — ქვეშ იფენს, იშლის. მიჯნემ ღა̈რთ ა̈დირშ (ბზ. 237) — თვითონ ნაბადი გაიშალა. ჩუქა ირშიხ ტჳფს (ბქ. 236) — ქვეშ ტყავს იფენენ.

ირში[2] (—, ა̈დგრშა̈ნ; ა̈დგრში ბზ., —, ა̈დირშან; ა̈დირში ბქ., —, ედგრშა̈ნ; ედგრში ლშ., —, ა̈დგრშან; ა̈დგრში ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იშლება, იგება ქვეშ. ლაყჳრა მიჩეჳშ ჩჳა̈დირშან (ბქ.) — ლოგინი თავისით გაიშალა.

ირშჳენი იგივეა, რაც **ირშჳნი.**

ირშჳნი (ა̈ხჳგრშონა̈ნ, ა̈ნგრშონა̈ნ; ა̈ნგრშონი ბზ., ა̈ნგრშონან; ა̈ნგრშონი ბქ., ოხურშონენ, ენგრშონა̈ნ; ენგრშონი ლშ.),

ირშჳენი (ახჳირშჳენ˹ენ˺, ა̈ნირშონა̈ნ; ა̈ნირშონი) ლნტ., გრდუვ. — იხსენება. ღერმეთ დეცჳი ცსერ ირშჳნი ი ქჳინ ეჯაბუასდთე (ანდ.) — ღმერთი ცაზე იხსენება, სული — საიქიოში. ეჩანღო ალ კეც უწმინდურდ ირშჳენდა (ლნტ. 5) — იმის შემდეგ ეს ქვევრი უწმინდურად იხსენებოდა.

ირჩხგნე (ა̈ხჳრგჩხინ, ლა̈ჲრგჩხნე; ლა̈ჲრგჩხნი ბზ., ა̈ნრგჩხნე; ა̈ნრგჩხნი ლნტ., ა̈ნრგჩხნისგ ბქ., ოთრგჩხგნ, ედრგჩხნე; ედრგჩხნი ლშხ.), გრდმ. — ირეცხავს, იელებს. ჭყინტდ თე̄რა̈ლ ლა̈ჲრგჩხნე (ბზ. 331) — ვაჟმა თვალები გამოიბანა (გამოირეცხა).

ირწჳლა̈̄ლ (ოთრუწჳლა̈ნ, ა̈დრუწჳლა̈̄ნ; ა̈დრუწჳლი) ბზ., **ირწჳელ** (ლა̈ხჳრეწჳალ, ლა̈ჲრეწჳალე; ლა̈ჲრეწჳა̈ლისგ) ბქ., **ირწჳლა̄ლ** (ოთრუწჳლენ, ედრუწჳლა̈ნ; ედრუწჳლი) ლშხ., **ირწულა̈ლ** (ა̈თჳრუწულენ, ა̈დრუწულან; ადრუწული) ლნტ., გრდუვ. — იჭიმება, იმმორება, სწორდება, იმართება. მერმა ფად ლა̈ჲრეწჳალე (ბქ. 313) — მეორედ გაიმმორა.

ირწყჳეჳი, იურწყჳეჳი (ა̈თურწყჳეჳ, ა̈დურწყოჳე; ა̈დურწყჳეჳნე ბზ., ა̈თჳურწყოჳ, ა̈დურწყოჳე; ადგრწყოჳი ლნტ.), **იურწყ˹ო˺ჳი** (ოთურწყოჳ, ედურწყჳე; ედურწყჳნე) ლშხ., რელიგ., გრდუვ. — იმარხულებს (მარხვას შეინახავს). სოფელ ღალ ჩჳალურწყჳლე̄ლი (ბზ. 26) — სოფელს უმარხულებია (მარხვა დაუცავს).

ირჭა̄ლ იგივეა, რაც **ილჭა̈̄ლ.**

ირჯენე იგივეა, რაც **ინჯრინე.**

ირჭი (—, ა̈დრგჭა̈ნ; ა̈დრგჭი ბზ., —, ა̈დრგჭა̈ნ ბქ.), **ირჳი** (—, ედრუა̄ნ˹და˺; ედრუჳი ლშხ., —, ა̈დრუჳან; ა̈დრუჳი ლნტ.), გრდუვ. — თენდება. მე̄რჳა ლადა̈ღ ჩ'ა̈დრგჭა̈̄ნ (ბზ. 440) — მეორე დღეს გათენდა. ჩუ ერ ედრუა̄ნდა, ლაგა̄გიჟი ეშ მგრ კი̄ჳა (ლშხ. 61) — რომ გათენდა, ბლურბლზე რაღაც კიაფობდა. ჩჳალრუჳელი (ლნტ. 254) — გათენებულა.

ისაბრა̈ლი იგივეა, რაც **ისბრა̈̄ლ.**

ისა̈რგებლი იგივეა, რაც **ისგრგებლე.**

ისბრა̈̄ლ (ოთსგბრალა̈ნ, ა̈დსგბრალა̈̄ნ; ა̈დსგბრა̈ლი) ბზ., **ისბრა̈ლ** (ოთსგბრალენ, ა̈დსაბრალან||ა̈დსგბრალან; ა̈დსაბრა̈ლი||ა̈დსგბრა̈ლი) ბქ., **ისაბრა̈ლი** (ათჳსაბრა̈ლენ, ა̈დსაბრალან; ა̈დსაბრა̈ლი) ლნტ., გრდუვ. — ღატაკდება, ღარიბდება; 'გა'საწყლდება, უძლურდება („საბრალდება"). ჲერხი მეზგე მასა̈რდ ისბრა̈ლ (ბზ.) — ზოგიერთი ოჯახი ძალზე ღარიბდება. ჩჳედსაბრალან ალ ნა̈შიალ სა̈ხელწიფხ (ბქ. 106) — ეს ნაომარი სახელმწიფო დაუძლურდა. ისკჳა მეჩედან ა̈თჳსაბრა̈ლენ (ლნტ.) — შენი წასვლის მერე გავღატაკდი.

-ისგ, -ჲსგა ზს., **-ის˹გ˺ა, -ჲს˹გ˺ა** ლშხ., **-ის˹კ˺ა, -ჲს˹კ˺ა** ლნტ., თანდ. — -ში. მინდჳერი**სგა** ჩუ ლუზჳერ ლი ჯა̈რ (ბზ.) — მინდორში ჯარია შეგროვილი. ზურა̄ლს ქახხჳე̄ნა ფექ კიდბონი**სა** (ლშხ. 59) — ქალს კიდობანში ფქვილი უპოვია. სოფელი ხა̈ლხ მურყჳამი**სკა** ლგმარდხ (ლნტ.) — სოფლის ხალხი კოშკში ყოფილა.

ისგ ზს., ლშხ., **ისკ** ლნტ. — შუა. მანა̈თ ისგ შუკჳისგა ადკჳა̈რ (ბზ. 428) — მანეთი შუა გზაში დააგდო. კაბ ი იჳკა ჯჳედია̈რ ხა̈მთქჳახ, ისგ სკელთეჩუ ეჯღაჲ (ბქ. 239) — კაბა და ქვედატანი გრძელი იციან (სჩვევიათ) შუა წვივამდე მაინც. ისგ დი̄რობჟი ანჭად (ლშხ.) — შუა პურობისას მოვიდა. ლინგრეს იბნე ისკ თებერჳა̈ლუნღო (ლნტ. 23) — კვერცხის დებას იწყებს შუა თებერვლიდან.

ისგან იგივეა, რაც **ისგა̈̄ნ.**

ისგანჩუ იგივეა, რაც **სგა̈̄ნჩუ.**

ისგაშხენ იგივეა, რაც **სგა̈̄შხა̈ნ.**

ისგა̈ხი იგივეა, რაც **სგა̈ხი.**

ისგდ ზს., ლშხ., **ისკდ** ლნტ., ზმნზ. — შუაზე. ძულჳას ესერ ისგდ ა̈ყჳლე (ბზ. 398) — ზღვას შუაზე გაეყოფო. შჳა̈ნეშ ფადა̈ს ისგდ აყჳა̈ლ (ბქ. 209) — სვანეთის ლაშქარი (მდევარი) შუაზე გაიყო.

ისგდი (ა̈თჳსგი, ა̈დსგიდდა; ა̈დსგიდნი ბზ., ადსგიდიჳ ბქ., ოხსგი, ენსგიდდა; ენსგიდნი ლშხ.), **ისკიდი** (ა̈თჳსკი, ლა̈ჲსკიდდ; ლა̈ჲსკიდნი) ლნტ., გრდუვ. — იყურება. დი̄ნა ლაჯჳრაქა ისგიდდა (ბზ.) — ქალიშვილი სარკმელში იყურებოდა. და̈შტჳ ისკიდი მიშკჳა̈შხო (ლნტ. 82) — დათვი ჩემკენ იყურება.

ისგდინე (ა̈ხჳსგიდინ, ა̈ნსგიდნე; ა̈ნსგიდნი ბზ., ა̈ნსგიდნისგ ბქ., ოხსგიდინ, ენსგიდნე; ენსგიდნი ლშხ.), **ისკდინე** (ა̈ხჳსკიდინ, ა̈ნსკიდნე; ა̈ნსკიდნი) ლნტ., გ რ დ მ. — უყურებს (მომსწრე ხდება), ნახავს. ჰემის ღერთა̈ ნაჰოდს... ხა̄მნინე, ეჩის ესერ ჷ'ა̈ნსგიდნი (ბზ. 369) — თუ ღეთის ნაბოძებს_ შეეგაჭმევ, იმას ნახავო. ჩა̈გ მიჩა თეჳშ ა̈ნსგიდნე (ბქ.) — ყველაფერი თავისი თვალით ნახა. იმ ლოქ ხისგდინე, ბატო?! (ლშხ. 12) — რას უყურებ (რის მომსწრე ხდები), ბატონოო?! ბაჯუდ ჷა̈ნსკიდნე მიჩა მუე დაგრა (ლნტ.) — ბაჯუმ უყურა (მომსწრე გახდა) თავის მამის სიკვდილს.

ისგდი̄რობ ბზ., ლშხ., **ისგდირობ** ბქ., **ისკდიარობ** ლნტ. — შუა პურობა. ა̈რჩილ ისგდი̄რობუნღო ჷ'ანჷგა̈ნ (ბზ.) — არჩილი შუა პურობის შემდეგ ადგა. ხაჰიმხ ისგდი̄რობგნღო ლიღრა̄ლს (ლშხ. 42) — შუა პურობის შემდეგ სიმღერას მოჰყვებიან. ისგდი̄რობ ლას (ლშხ.) — შუა პურობა იყო.

ისგე იგივეა, რაც **ისგჳედ.**

ისგთექა (-ა̈შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ა̄შ, — ლშხ.), **ისკხოქა** (-ა̈ძშ,—) ლნტ., ზ მ ნ ზ. — შუამდე. ისგთექა ქა ჰედნიხ, ეჩქას ჩუ იჩქჳეჳიხ ზურა̄ლა̈რ (ბზ.) — შუამდე რომ გამოვლენ, მაშინ ქალები დაიჩოქებენ. ისგთექა სი ანჰედ, ისგთექა მი ჰჳედნი (ბქ.) — შუამდე შენ მოდი, შუამდე მე მოვალ.

ისგი̄დრა̈ლ (ა̈თჳსგი̄დრა̈ლ, ა̈დსგი̄დრა̄ლე; ა̈დსგი̄დრა̈ლნე) ბზ., **ისგიდრა̈ლ** (ოთჳსგიდრა̈ლ, ა̈დსგიდრალე; ა̈დსგიდრა̈ლისგ) ბქ., **ისგი̄დრა̄ლ** (ოთსგი̄დრა̄ლ, ედსგი̄დრა̄ლე; ედსგი̄დრა̄ლნე) ლშხ., **ისკიდარა̈ლ** (ა̈თჳსიკიდარა̈ლ, ა̈დსკიდარა̈ლე; ა̈დსკიდარალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იყურება, იხედება (აქეთ-იქით). მიმილ ქჷლთხი ბაჩჳეი ლჷ̄გდა ი ისგი̄დრა̄ლ (ბზ.) — მიმინო მაღალ ქვაზე იდგა და (აქეთ-იქით) იხედებოდა. ეჩოხამოხ ათჳსკიდარა̈ლ (ლნტ.) — (აქეთ-იქით) მიმოიხედე.

ისგლადა̈ლ (-დლიშ, —) ბზ., **ისგლადელ** (-დლიშ, —) ბქ., ლშხ., **ისკლა̈დელ** (-იშ, —) ლნტ. — შუადღე. ალძა̈რ ესერ ისგლა̈დლი ჳონაქა̈შ ლეზო̈ბ ლიხ (ბზ. 247) — ესენი შუადღეზე შესაჭმელიაო. ისგლადელქა ხა̈რჯ ოხჰიდ ლეჳანდ მგჰმას (ბქ. 201) — ლევანმა შუადღისას სადილი მოუტანა მთიბავებს. მერბე ჳისკჳ ისკლა̈დელი დჳრექა ხამნე (ლნტ. 293) — მეორე ვაშლი შუადღისას აჭამა.

ისგლე̄თ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლშხ., **ისგლეთ** ბქ., **ისკლეთ** ლნტ. — შუაღამე. ჰიტი ისგლე̄თი ჳონაქა ჷ'ანჷგა̈ნ უფვგოშ (ბზ. 313) — ჭიტი შუაღამისას მალულად ადგა. ისგლეთქა და̈ჳ გა̈ჩიშ ლა̈შერას ახად (ბქ. 94) — დევი შუაღამისას დანის გალესვას შეუდგა. ისგლე̄თი ჳონაქა მაცხჳა̄რ მგლხაშ ემჰედე̄ლი (ლშხ.) — შუაღამისას მულახის მაცხოვარი მოსულა. გელა ერ ა̈მეძეცხ, ისკლეთ ლგმარ (ლნტ.) — გელას რომ გაღვიძებია, შუაღამე ყოფილა.

ისგლინ/ლჩა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ისგლინჩა̈ლ** ბქ., **ისგლინჩა̄ლ** ლშხ., **ისკლილეჩა̈ლ** ლნტ., რელიგ. — შუა დიდი მარხვა. ისგლინჩა̈ლისგა მეჳარ ა̈ნმჷცხა̄ნა̈ნ (ბზ.) — შუა დიდმარხვაში ძალიან აცივდა. გჳიხალ ჳქმ ისგლინჩა̄ლისა (ლშხ. 24) — უქმე შუა დიდმარხვაში ვიცით.

ისგუ, ისგჳი ზს., **ისგჳი** ლშხ., **ისკჳი** ლნტ., კ უ თ ვ ნ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — შენი. ისგუ ქესა მასჩუქჳა̈რ (ბზ. 278) — შენი ქისა მაჩუქე. ისგუ ლერქჳა̈ლ მი ლა̄მო (ბზ. 254) — შენი ტანსაცმელი მე მომეცი. ისგჳი თხჳიმოლჳ მირი მასარდ ხანს (ბქ.) — შენი თავი მიცოცხლოს დიდხანს. ისგჳა თხუმ და̈ს ხჳა̈მბე (ბქ.) — შენს თავს არავის დავანებებ. მი ხჳი ისგუ გეზალ თაჳბედილე (ლშხ. 83) — მე ვარ შენი შვილი თავბედილე. მი ხჳი ისკჳი ჩიჟე კჳაჰუნია (ლნტ. 307) — მე ვარ შენი სიძე კვაჭუნია.

ისგჳა ზს., ლშხ., **ისკჳა** ლნტ. იხ. **ისგუ.**

ისგჳედ ბზ., **ისგჳე** ლშხ., **ისგე** ბქ., **ისკჳე** ლნტ. კ უ თ ვ ნ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. — თქვენი. ისგჳედ ქორ ხოჩა ლი (ბზ.) — თქვენი სახლი კარგია. ისგე ყორ (ბქ.) — თქვენი კარი. ანჴადხე̄სა ისგჳე ლჳაჟარ? (ლშხ.) — მოვიდნენ თქვენი კაცები?

ისგჳრე (ლა̈ხჳსგჳირ, ლა̈ძსგურე; ლა̈ძსგჳირნე ბზ., ლა̈ძსგურისგ ბქ., ლოხსგურ, ლეძსგურე; ლეძსგურნე ლშხ.), **ისკჳრე** (ლა̈ხჳსკურ, ლა̈ძსკურე; ლა̈ძსკურნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ისვამს (მხარზე), ჩაისვამს.

და̈ჷდ მამაჭირა̈ჲ ბარჯა̈ლყი ესსგურე (ბზ. 364) — დეემა ბარმაცი მხრებზე შეისეა. ნე̄სგა ესერ სგა ლა̈ჲსგურიხ (ბზ. 266) — შუაში ჩაგისვამენო. უსგჷა მუყალჷა̈რ ლუჩხჷტურად ლა̈ჲსგურეჲ (ბქ. 14) — ექესი მუყალელი შერევით ჩაისვეს. ყი ლოხსგურა დეჷთაკ ცხეტაკს ბარჯყი (ლშხ. 55) — ცხეტაკს დეეთაკი მხარზე შემოუსვამს.

ისგჷრი (ესსჷგუ˹რდ˺, ესსგურდა; ესსგური ბზ., ოსსგურდ, ესსგურდა; ესსგჷირი ბქ., ოსსგუ, ესსგჷრდა; ესსგური ლშხ.), **ისკჷრი** (ასკუ˹რდ˺, ასკურდა; ა̈სსკური) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ჯდება. [კე̄სა̈რ] ჩუ ჰა̄ლ ესსგურდა სკა̈მი̄ლყი, ქა̈მილდა̈რ გარ ასა̈დ (ბზ. 341) — კეისარი როგორც კი სკამზე დაჯდა, ფერფლიდა დარჩა. სოფლიშ მეცხირურა̈ლ ლაზჷრიოჷ ლგცყი ესსგურა (ანდ.) — სოფლის აუკარგის გაცეების მოსურნე წყაროს თაეთან დაჯდესო. ჩუ ისგჷრიხ ზიარებგნლო ეშხუდ (ლშხ. 23) — ზიარების შემდეგ ერთად დასხდებიან. და̈ჷ ჩუ ისკჷროლდა კოჯყინ (ლნტ. 305) — დეეი კლდეზე დაჯდებოდა (ხოლმე).

ისგგნყი ზს., ლშხ., **ისკგნყი** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — წელზემოთ, ზემოთ („შუას ზემო"). ალჲა̈რ ისგგნყი ჷოქჷრ ლა̈სჷხ (ბზ. 303) — ესენი წელზევით ოქროსი იყვნენ. ჲაკოფ ისგგნჩუ ჷერცხლ ი ისგგნყი ჷოქრ ლას (ლშხ. 61) — იაკობი წელქვევით ვერცხლი, წელზევით ოქრო იყო. ისკგნყი ფა̈თჷ ყიბაჷ ლოქ ხარ ლგცხენე (ლნტ. 70) — ნახევრის ზემოთ თმა ზეეით აქვს ავარცხნილი.

ისგგნჩუ ზს., ლშხ., **ისკგნჩუ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — წელქვემოთ („შუას ქვემო"). ჲაკოფ ისგგნჩუ ჷერცხლ ლას (ლშხ. 61) — იაკობი წელქვემოთ ვერცხლისა იყო.

ისდგომი იგივეა, რაც **ისდგჷემი.**

ისდგჷემი (ა̈თჷსადგჷმა̈ნ, ა̈დსადგჷმა̈̄ნ; ა̈დსადგჷმი) ბზ., **ისდგ˹ჷ˺ემ** (ა̈თჷსადგმენ, ა̈დსადგჷმან; ა̈დსადგჷმი) ბქ., **ისდგომი** (ოთსადგჷმენ, ედსადგჷმა̈ნ; ედსადგჷმი) ლშხ., გ რ დ უ კ. — 'და'ისადგურებს (დაბინავდება). თათირა̈რ ულჷირ ზაგა̈რ ჩჷა̈დსადგჷმა̈̄ნხ (ბზ. 2) — თათრები ულვირის გადასასვლელზე დაბინავდნენ. [ჩხგრშტა̈გილ] ჩუ ედსადგჷმან (ბქ. 104) — ჩხირშტაგილი დაბინავ-

და. ბაზი ამჩუ ჩუ ხოსდგომახ (ჰოეზ. 94) — ამაღამ აქ დამდგარან (დაბინავებულან).

ისემწა̈ლ იგივეა, რაც **ისე̄მწა̈̄ლ.**

ისერე იგივეა, რაც **ისრე.**

ისე̄ლჷი (ა̈ხჷსე̄ლჷა̈ნ, ა̈ნსე̄ლჷა̈̄ნ; ა̈ნსე̄ლჷი ბზ., ოხსე̄ლჷენ, ენსე̄ლჷა̄ნ; ენსე̄ლჷი ლშხ.), **ისელჷი** (ოხსელჷენ, ა̈ნსელჷან; ა̈ნსელჷი) ბქ., **ისელი** (ა̈თჷსელენ, ა̈დსელან; ა̈დსელი) ლნტ., გ რ დ უ კ. 1. თავს ირჩენს [ნალჷყურ] ნანა̈დირშჷ ისელჷიდა (ბქ. 44) — ვაქი ნანადირევით ირჩენდა თავს. 2. მოსულიერდება. [ზურა̄ლ] ყი ისე̄ლჷი (ბზ. 257) — ქალი მოსულიერდება.

ისე̄მწა̈̄ლ (ა̈თჷსე̄მწა̄ლ, ა̈დსე̄მწა̄ლე; ა̈დსე̄მწა̈̄ლი) ბზ., **ისემწა̈ლ** (ოთსგმწალ, ა̈დსგმწალე; ა̈დსგმწა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ უ კ. — იხვეწება (შემწეობას ითხოვს). ჭყინტ ...ისე̄მწა̈̄ლ (ბზ. 21) — ბიჭი იხვეწება (შემწეობას ითხოვს).

ისკ იგივეა, რაც **ისგ.**

ისკა, ჲსკა იგივეა, რაც **ისგა.**

ისკდ იგივეა, რაც **ისგდ.**

ისკდიარობჷნ იგივეა, რაც **ისგდი̄რობჷნ.**

ისკდინე იგივეა, რაც **ისგდინე.**

ისკეთი (ა̈თჷსიკთა̈ნ, ა̈დსიკთა̈̄ნ; ა̈დსიკთი ბზ., ოთსიკთენ,. ა̈დსიკთან; ა̈დსიკთი ბქ., ოთსიკთენ, ედსიკთა̄ნ; ედსიკთი ლშხ., ა̈თჷსიკეთენ, ა̈დსიკეთან; ა̈დსიკეთი ლნტ.), გ რ დ უ კ. 1. კეთდება. შომჷა̄ლე გჷეშ ჩუ ისკეთი (ბზ. 6) — ოდესმე საქმე გაკეთდება. ჷშდაბდ გჷეშ დემის ისკეთი (ბქ.) — უშრომლად საქმე არ კეთდება. ა̈დსიკეთან მამა ლა̈დელი ისკჷა ქორს? (ლნტ.) — დღეს შენს სახლში რამე გაკეთდა? 2. უკეთესი ხდება, უმჯობესდება. ალ დინა ხემ'ეჯყი ისკეთი (ბქ.) — ეს გოგო თანდათან უკეთესი ხდება.

ისკიდარა̈̄ლ იგივეა, რაც **ისგი̄დრა̈̄ლ.**

ისკიდი იგივეა, რაც **ისგდი.**

ისკლა̈დელ იგივეა, რაც **ისგლადა̈ლ.**

ისკლეთ იგივეა, რაც **ისგლეთ.**

ისკლილეჩა̈ლ იგივეა, რაც **ისგლინჩა̈̄ლ.**

ისკო̄რე (ა̈ხჳსკჳე̄რ, ა̈ნსკო̄რე; ა̈ნსკჳე̄რნე ბზ., ოთსკო̄რ, ედსკო̄რე; ედსკო̄რნე ლშხ.), **ისკორე** (ა̈ხსკერ, ა̈ნსკორე; ა̈ნსკერისგ ბქ., ა̈ხჳსკორ, ლა̈ჲსკორე; ლა̈ჲსკორნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'იფიქრებს. იმხა̈ნდო ალა ა̈ნსკო̄რე, მა̈მა მიხა (ბზ.)— ეს საიდან მოიფიქრა, არ ვიცი. [ბესილა̈დ] ისკორე მიჩა გუისგა (ბქ. 201) — ბესილი იფიქრებს თავის გულში. ა̈თხე მაულდდ ლა̈ჲსკორე (ლნტ.) — ახლა მელამ გაიფიქრა.

ისკჳა იგივეა, რაც **ისგჳა**.

ისკჳე იგივეა, რაც **ისგჳეჲ**.

ისკჳეჯნი იხ. **სგჳეჯნი**.

ისკჳი იგივეა, რაც **ისგჳ**.

ისკჳრე იგივეა, რაც **ისგჳრე**.

ისკჳრი იგივეა, რაც **ისგჳრი**.

ისკხოქა იგივეა, რაც **ისგთექა**.

ისკგთი იგივეა, რაც **ისკეთი**.

ისკგნჟი იგივეა, რაც **ისგგნჟი**.

ისმი (—, ანსგმ⌈დ⌉ა; ა̈ნსგმი ბზ., —, ანსგმდ; ა̈ნსგმი ბქ., —, ანსგმდა; ენსგმი ლშხ., —, ა̈ნსგმდა; ა̈ნსგმი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ისმის. ამეჩუ ამ დრო̈ჳს ისმი და̈ჳა̈ ჰერ (ბზ. 244) — აქ ამ დროს დევის ხმა ისმის. ლიკილი ისმი (ლნტ.) — კივილი ისმის.

ისმინე (ლა̈ხჳსიმინ, ლა̈ჲსიმნე; ლა̈ჲსიმნი ბზ., ლოხსიმინ, ლა̈ჲსიმნე; ლა̈ჲსიმნისგ ბქ., ოხსგმინ, ენსგმნე; ენსგმნი ლშხ., ლა̈ხჳსგმინ, ლა̈ჲსგმნე; ლა̈ჲსგმნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'შე'ისმენს. [მა̈დ] ლა̈ჲსიმნე ნა̈ქჳ სემშდა̈რდ (ბზ. 307) — სემშდარმა ნათქვამი არ შეისმინა.

ისნაჳ იგივეა, რაც **ი̄სნაჳ**.

ისრ̈ყი (ა̈თჳსრ̈ყა̈ნ, ა̈დსრ̈ყა̈ნ; ა̈დსჳე̄ყი) ბზ., **ისრ̈ყი** (ოთსრ̈ყენ, ედსრ̈ყა̈ნ; ედსრ̈ყი) ლშხ., **ისოყი** (ა̈თჳსოყენ, ა̈დსოყან; ა̈დსოყი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'გიჟდება, 'გა'დაირევა. ჳეზირ ჩჳა̈დსრ̈ყა̈ნ (ბზ. 293) — ვეზირი გაგიჟდა. და̈ჳ ჩუ ლეთ ა̈დსოყან ამჲა̈რე ხგრშჳ (ბქ. 261) — დევი ამათი ჯავრით კინაღამ გაგიჟდა. მა̈რე ჩუ ისრ̈ყი მაყალშჳ (ლშხ. 13) — კაცი შიშისაგან გიჟდება. ზურალ ჩჳალსოყელი (ლნტ. 185) — ქალი გაგიჟებულა.

ისპი (ა̈თჳსიპა̈ნ, ა̈დსიპა̈ნ; ა̈დსიპი ბზ., ოთსიპენ, ა̈დსიპან; ა̈დსიპი ბქ, ოთსიპენ, ედსიპა̈ნ; ედსიპი ლშხ., ა̈თჳსიპენ, ა̈დსიპან; ა̈დსიპი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'გადა'იქცევა. წირდ ესჳსიპი (ბზ. 375) — უროდ გადაიქცევი. ალი ხოშა და̈ჳდ ესსიპან (ბქ. 47) — ეს დიდ დევად 'გადა'იქცა. ჩა̈ჲ მარედ ერ ა̈სსიპი, მა̈დ ჯიცხაუ? (ლნტ.) — ცხენი კაცად რომ გადაიქცევა, არ გირჩევნია?

ისრე (ა̈თჳსრ, ა̈დსერ; ა̈დსერნე ბზ., ოთისრ, ა̈დსერ; ა̈დსერნე ბქ., ოთსერ, ედსერე; ედსერნე ლშხ.), **ისერე** (ა̈თჳისრ, ა̈დსერ; ა̈დსერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იმეტებს. იშგანთე ლეჰჳდიდ გროშს ესერი დემის ისრე (ბქ. 132) — სხვის მისაცემად გროშსაც არ იმეტებსო. ბოფშ დე̄მ ისრე [ჩაფჳლს] შუკყი ლედე̄სდ (ლშხ. 11) — ბავშვი ფეხსაცმელს არ იმეტებს გზაზე ჩასაცმელად. მანაბაჲ, იმჟი ისერეხ მარეს ლედგა̈რიდ? (ლნტ.) — მიკვირს, კაცს როგორ იმეტებენ მოსაკლავად?

ისრული (—, ა̈დსურლა̈ნ; ა̈დსურლი ბზ., —, ა̈დსრულა̈ნ; ა̈დსრული ბქ., ა̈დსრულან ლნტ., —, ედსრულა̈ნ; ედსრული ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — სრულდება, მთავრდება. სემი ზა̈ ქა̈დსრულა̈ნ (ბქ. 212) — სამი წელი შესრულდა.

ისსგე (ლა̈ხჳსისგ, ლა̈ჲსისგე; ლა̈ჲსისგნე ბზ., ლოხჳსისგ, ლა̈ჲსისგე; ლა̈ჲსისგი ბქ., ლოხსისგ, ლეჲსისგე; ლეჲსისგნე ლშხ.), **ისსკე** (ლა̈ხჳსისკ, ლა̈ჲსისკე; ლა̈ჲსისკნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'იძულებს. ლახჳბად ჟი ლა̈ჲსისგეხ მაჰრე̄ნე მუხჳბე (ბზ. 427) — ძმებმა უმცროსი ძმა შეიძულეს. დინად ამ გჳაშუნლჳე თელეწადდ ლა̈ჲსისგე ჟი ჰყინტ (ბქ.) — გოგომ ამ საქმის შემდეგ თვალის დასანახად შეიძულა ბიჭი. ალ მარე ძღუდ ლა̈ხჳსისკ (ლნტ.) — ეს კაცი დიდად შევიძულე.

ისსკე იგივეა, რაც **ისსგე**.

ისსტჳი (ა̈თჳსუსტა̈ნ, ა̈დსუსტა̈ნ; ა̈დსუსტი ბზ., ოხსუსტენ, ენსუსტა̈ნ; ენსუსტი ლშხ., ა̈ხჳსუსტენ, ა̈ნსუსტან; ა̈ნსუსტი ლნტ.), **ისუსდი** (ლოხსუსდენ, ლა̈ისუსდან; ლა̈ისუსდი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — სუსტდება. და̈ჳ ჩუ ლა̈ისუსდან (ბქ. 321) — დევი დასუსტდა. ძღჳდ ა̈თჳსუსტენ ლეგლარდაჲი (ლნტ.) — ავადმყოფობის დროს ძალიან დავსუსტდი.

ისტამ იგივეა, რაც **ისნაჭ.**

ისტუმა̈რი (ა̈თუსტუმა̈რ, ა̈დსტუმრე; ა̈დსტუმრი ზს., ა̈თუსტუმა̈რ, ა̈დსტუმა̈რე; ა̈დსტუმა̈რი ლნტ.), **ისტუმარი** (ოთსტუმარ, ედსტუმრე; ედსტუმრი) ლშ., გ რ დ მ. გაისტუმრებს. ეჯა ქა̈დსტუმრეხ (ბზ. 241) — ის გაისტუმრეს. მუშკუარა̈ლ ხორჩამდ ადსტუმა̈რე (ლნტ.) — სტუმრები კარგად გაისტუმრა. ბზ., გ ა დ ა ტ. (ა̈თუსტუმრა̈ნ, ა̈დსტუმრა̈ნ; ა̈დსტუმა̈რი), გ რ დ უ ვ. — კვდება (იქანცება). ზურა̈ლ ისტუმა̈რი ალამა̈გ ლეგმერდე̄მი ლა̈ზნა̈ნს (ბზ.) — ქალი კვდება ამდენი ავადმყოფის მოვლით.

ისტღუნა̈ლ (ლა̈ხუსტუღნა̈ლ, ლა̈ჲსტუღნა̈ლე; ლა̈ჲსტუღნა̈ლი) ბზ., **ისტღუნა̈ლ** (ლოხსტუღუნალ, ლა̈ჲსტუღუნალე; ლა̈ჲსტუღუნა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — ბანაობს. სგა ხა̈გ მა̈ლ ძღუჸათე̄სგა-ჲ ისტღუნა̈ლ (ბზ. 363) — მელა ზღვაში ჩამდგარა და ბანაობს. ის. **იბრა̈ლ.**

ისუსდი იგივეა, რაც **ისსტუი.**

ისუ იგივეა, რაც **იშუ.**

ისუბი, სუბი (ლა̈ხუსუიბინ, ლა̈ჲსუიბნე; ლა̈ჲსუიბნი) ბზ., გ რ დ უ ვ. — ცეკვავს. დი̄ნა ხორჩა̈მდ ისუბი (ბზ.) — გოგო კარგად ცეკვავს. ის. **იშუპარა̈ლ.**

ისყა̈ლ-ხ (ა̈თუსყა̈ნდ, ა̈დსყა̈ნხ; ა̈დსყიხ) ბზ., **ისყა̈ლ-ხ** (ა̈თუსყა̈ნდ, ა̈დსყა̈ნხ; ა̈დსყიხ ბქ., ა̈თუსყანდ, ა̈დსყანხ ლნტ.), **ისყა̈ლ-ხ** (ოთსყა̈ნდ, ედსყა̈ნხ; ედსყიხ) ლშ., გ რ დ უ ვ. — 'შე'რიგდებიან. ჩუა̈დსყა̈ნხ (ბზ. 24)— შერიგდნენ. ეჯმინ, იმა̈ჲუშ ლას, ჩუა̈დსყა̈ნხ (ლნტ.) — ისინი, როგორც იქნა, შერიგდნენ.

ისყეჲ იგივეა, რაც **ისყი.**

ისყი[1] (ა̈ხუსყა̈ნ, ა̈ნსყა̈ნ; ა̈ნსყი ბზ., ოხუსყენ; ა̈ნსყან; ა̈ნსყი ბქ., ა̈ხუსყენ ლნტ., ოხსყენ, ენსყა̈ნ; ენსყი ლშ.), გ რ დ უ ვ. — კეთდება. უჲუაშნალად გეშ დეშ ესერ ისყი (ანდ.) — შეუწუხებლად საქმე არ გაკეთდებაო. ეჯი მეშხა ფექშა̈ლ ისყი (ლშ., ხორ. 27) — ის შავი ფქვილიეით კეთდება. ალე მა̈გ ჸი ისყი ნებოზხოქა (ლნტ.) — ეს ყველაფერი საღამომდე გაკეთდება.

ისყი[2] (ოხუისყ, ა̈ნსყე; ა̈ნსყე̄ნნე/ა̈ნე ზს., ოხუისყ, ენსყე; ენსყე̄ნე ლშ.), **ისყეი** (ა̈ხუისყ, ა̈ნსყე; ა̈ნსყენე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იკეთებს. ჸოშდხ-ჸოხუშდ მეზგე ისყიხ უფლიშიერს (ბქ. 6) — ოთხი-ხუთი ოჯახი საუფლოს იხდის (იკეთებს). ჲეხუ ლეზუებს მიჩა̈შუდ გარ ისყეი (ლნტ.) — ცოლი მხოლოდ თავისთვის იკეთებს საჭმელს. 2. 'შე'ირიგებს. ბესილა̈დ ისგა̈ნსყეხ ოთარშერდ (ბქ. 201) — ოთარაანთ ბესილადი შეირიგეს. ქა ისყეი ჩიჲს, ჲერუა̈ჲ ხენდურაუდა (ლნტ.) — ყველას ირიგებს, ვინც ემდუროდა.

ისგმე იგივეა, რაც **ისგმე.**

ისგრგებლე (ა̈ხუსგრგებილ, ა̈ნსგრგებლე; ა̈ნსგრგებლნე ბზ., ლოხსგრგებლ, ლეჲსგრგებლე; ლეჲსგრგებლნე ლშ.), **ისგრგები** (ლოხსგრგებ, ლა̈ჲსგრგებე; ლაჲსგრგები) ბქ., **ისა̈რგებლი** (ლა̈ხუსა̈რგებილ, ლა̈ჲსა̈რგებლე; ლა̈ჲსა̈რგებლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ისარგებლებს, იყენებს. ალის ისგრგებიხ დაბრე ი ლაროლე ლალცუნად (ბქ. 70) — ამას ყანებისა და მინდვრების მოსარწყავად იყენებენ.

ისგმე (ლა̈ხუსიმ, ლა̈ჲსგმე; ლა̈ჲსიმნე) ბზ., **ისგმე** (ლახუსიმ, ლა̈ჲსგმე; ლა̈ჲსგმისგ) ბქ., **ილცგმე** (ლახუილცგმ, ლა̈ჲლცგმე; ლა̈ჲლცგმი) ლნტ. გ რ დ მ. — 'შე'აფარებს (თავს). მეჯუეგ ჰაუდა̈რჸე̄ნ ჩუქუა̈ნისგა სგა ისგმე (ბზ. 415) — ავდრის დროს მეჯოგე ქვეშ თავს შეაფარებს.

იტა̈მე იგივეა, რაც **იტმე.**

იტა̈ნტუე (ა̈ხუტა̈ნტუ, ა̈ნტა̈ნტუე; ა̈ნტა̈ნტუნე ბზ., ოხტა̈ნტუ, ენტა̈ნტუე; ენტა̈ნტუნე ლშ.), **იტანტუე** (ოხტა̈ნტუ, ა̈ნტანტუე; ა̈ნტანტუისგ ბქ., ახუტანტუ, ა̈ნტანტუე; ა̈ნტანტუი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'ბღუჯავს, 'და'იკავებს. წესდ დეშ ხუიტანტუე ისგა (ბქ.) — წესიერად ვერ ვიკავებ. ბეფშ ლეზუებს იტანტუე (ლნტ.) — ბავშვი საჭმელს იბღუჯავს.

იტბიდი (ა̈ხუტებდა̈ნ, ა̈ნტებდა̈ნ; ა̈ნტებდი ბზ., ა̈თუტებდენ, ა̈დტებდან; ა̈დტებდი ბქ., ოხტებდენ, ენტებდა̈ნ; ენტებდი ლშ.), **იტებდი** (ა̈ხუტებდენ, ა̈ნტებდან; ა̈ნტებდი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — თბება. ჩუ [ესერ] ანვა̈დ ი ჸუ ა̈ნტებდა̈ნ (ბზ. 400) — ჩამოდი და გა-

თბიო. ზურა̈ლ ლემესყი̄ ყენტებდა̄ნ (ლშ. 52) — ქალი ცეცხლზე გათბა. ლიც ყა̈ნტებდან (ლნტ.) — წყალი გათბა.

იტებდი იგივეა, რაც **იტბიდი.**

იტკჷნე (ა̈თჷტკუნ, ა̈დტკჷი̄ნ; ა̈დტკჷი̄ნნე ბზ., ოთტკჷნ, ედტკჷნე; ედტკჷნნე ლშ.), **იტკჷნე** (ა̈თჷტკუნ, ა̈დტკუნე; ა̈დტკუნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ხუჭავს. დენად ჩჷა̈დტკუნე თერა̈ლ (ლნტ. 294) — გოგომ თვალები დახუჭა.

იტკჷნე იგივეა, რაც **იტკჷნე.**

იტმე (ა̈თჷიტმ, ა̈ნტგმე; ა̈ნტგმი ზს., ოთტგმ, ედტგმე; ედტგმნე ლშ.), **იტა̈მე** (ა̈ხჷტა̈მ, ა̈ნტა̈მე; ა̈ნტა̈მი) ლნტ., რელიგ. — მარხულობს, შიმშილობს. ესჷა̈ჲს ქჷინ ჩჷ ხანწა̈მ, მა̈გ იტმეხ (ბზ. 11) — ვისაც სული სწამს, ყველა მარხულობს. ლა̈დეღიჲ ლა̈დეღს იტა̈მეხ ნა̈დიენა̈რ (ლნტ.) — დღეეანდელ დღეს გოგოები მარხულობენ.

იტო̄ტე (ა̈ხჷტჷე̄ტ, ა̈ნტჷე̄ტე; ა̈ნტჷე̄ტნე ბზ., ოხტო̄ტ, ენტო̄ტე; ენტო̄ტნე ლშ.), **იტოტე** (ოხტეტ, ა̈ნტოტე; ა̈ნტოტისგ ბქ., ა̈ხჷტოტ, ა̈ნტოტე; ა̈ნტოტი ლნტ.), გ რ დ მ. — იტაცებს, ხელში აპყავს. ბაპდ ყი ლა̈ჲტოტე ბეფშ (ლნტ. 158) — მღვდელმა ბავშვი აიტაცა.

იტრელა̈ლ (ლა̈ხჷტრელა̈ლ, ლა̈ჲტრელალე; ლა̈ჲტრელალი) ლნტ. — თამაშობს. ლა̈ხტს... ხჷიტრელა̈ლდ (ლნტ. 43) — ლახტს ვთამაშობთ. შდრ. **იშდრა̈ლ, იღრა̈ლ.**

იტრო̄̈ნტი (ა̈თჷტრო̄ნტა̈ნ, ა̈დტრონტა̈ნ; ა̈დტრო̄̈ნტი) ბზ., **იტრო̄ნტი** (ოთტრო̄ნტენ, ედტრო̄ნტა̄ნ; ედტრო̄ნტი) ლშ., **იტრონტი** (ა̈თჷტრონტენ, ა̈დტრონტან; ა̈დტრონტი) ბქ., ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'ა'ტორტმანდება. მაშტმა̈რ მარე ა̈დტრონტან (ლნტ.) — მთვრალი კაცი შეტორტმანდა.

იტტჷელი (ა̈თჷტჷეტლა̈ნ, ა̈დტჷეტლა̈̄ნ; ა̈დტჷეტლი ბზ., ა̈თჷტიტჷლენ, ა̈დტიტჷლან; ა̈დტიტჷლი ბქ., ოთტიტჷლენ, ედტიტჷლა̄ნ; ედტიტჷლი ლშ., ა̈თჷტჷიტჷელენ, ა̈დტჷიტჷელან; ა̈დტიტჷელი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ტიტვლდება, შიშვლდება. ლა̄რტყათეყი̄ნ ესერ ქა̄ჷ ა̈დტჷეტლა̈̄ნ (ბზ. 424) — წელამდე („სარტყლამდე“) გაშიშვლდიო. ბეფშ ჩჷა̈დტიტჷელა̈ნ ი სკაჩად ლიცხოჲსა (ლნტ.) — ბავშვი გატიტვლდა და წყალში შევიდა.

იტტგნი (ა̈ხჷტგტნა̈ნ, ა̈ნტგტნა̈̄ნ; ა̈ნტგტნი ბზ., ახჷტგტნენ, ა̈ნტგტნან; ა̈ნტგტნი ბქ., ოხტგტნენ, ენტგტნა̄ნ; ენტგტნი ლშ., ა̈ხჷტგტნენ, ა̈ნტგტნან; ა̈ნტგტნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ივსება. ბეფშჷ კეთილშჷ ყა̈ნტგტნა̈̄ნ (ბზ. 31) — ბავშვი სიმდიდრით („სიკეთით“) აივსო. ჷედრა ფექჷშ ყა̈ნტგტნან (ლნტ.) — ეედრო ფქვილით აივსო.

იტუშე იგივეა, რაც **იტგშე.**

იტჷ იგივეა, რაც **ი̄ტჷ.**

იტყა̈ბე იგივეა, რაც **იტყბე.**

იტყა̈ბი იგივეა, რაც **იტყბი.**

იტყბე (ა̈ხჷტყა̈ბ, ა̈ნტყაბე; ა̈ნტყა̈ბნე ბზ., ა̈ხჷტყაბ, ა̈ნტყაბე; ა̈ნტყაბისგ ბქ., ოხტყაბ, ენტყაბე; ენტყაბნე ლშ.), **იტყა̈ბე** (ა̈ხჷიტყბ, ა̈ნტყა̈ბე; ა̈ნტყა̈ბნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იწევს. ჴაბიგჷ იტყბე ლეზო̈ბს (ბზ. 26) — ჭაბუკი საჭმელს იწევს. ჴყინტდ ყა̈ნტყა̈ბე წჷადა̈რ (ლნტ.) — ბიჭმა მწვადები შეწვა.

იტყბი (ოხჷტყაბა̈ნ, ა̈ნტყაბა̈̄ნ; ა̈ნტყა̈ბი ბზ., ოხტყაბენ; ანტყაბან; ა̈ნტყა̈ბი ბქ., ოხტყაბენ, ენტყაბა̄ნ; ენტყაბი ლშ.), **იტყა̈ბი** (ა̈ხჷტყა̈ბენ, ა̈ნტყაბან; ა̈ნტყა̈ბი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იწვება. ალი ჩჷა̈დტყაბან (ბქ. 39) — ეს შეიწვა. ყა̈ხჷტყა̈ბენ ლა̈დეღი (ლნტ.) — დღეს დაიწვი.

იტხალი იგივეა, რაც **იტხიე̄ლი.**

იტხე (ა̈ხჷიტხ, ა̈ნტიხ: ა̈ნტიხე ბზ., ა̈ნტხე ლნტ., ოხჷიტხ ბქ., ენტიხ; ენტიხე ლშ.), გ რ დ მ. 1. იბრუნებს. [ეჯჲა̈რ] ჩა̄ყა̈რს იტხახ ა̈გითე (ბზ. 253) — ისინი ცხენებს შინ იბრუნებდნენ. ქა ლეჳკჷა̈რ ცხჷ ღეშდ და̈რ ესერ მოშ იტხე (ანდ.) — გასროლილ ისარს უკან ვერავინ დაიბრუნებსო. [ჷეზირდ] ჲერქედა ბოფშა̈რ ლოშტ ა̈ნტიხ (ლნტ. 244) — ევმირმა ორიეე ბავშვი უკან დაიბრუნა. 2. გამოჰყავს, გამოაქვს. მულგუჰე̄რიდ ყა̈ნტიხ ზურა̄ლ [ჴალა̈ჲხა̈ნყი] (ბზ. 294) — მეწისქვილემ ქალი მდინარიდან ამოიყვანა. 3. ბზ. ამჟავებს, ამწნილებს. დახანას იტხე (ბზ.) — კომბოსტოს ამჟავებს.

იტხიე̄ლი (ახჷტიხიე̄ლ, ა̈ნტიხიე̄ლე;

ანტიხიე̄ლი‖ანტიხიე̄ლნე) ბზ., **იტხელი** (ოხტჷხელ, ა̈ნტჷხელე; ა̈ნტჷხელისგ) ბქ., **იტხალი** (ა̈ხჷტჷხა̈ლ, ა̈ნტჷხალე; ა̈ნტჷხალი) ლნტ., გ რ დ მ. — 1. (ლოხტჷხიე̄ლ, ლახტჷხიე̄ლე; ლახტჷხიე̄ლნე) ლშხ. იძიებს (შურს), უხდის (სამაგიეროს). ეჯი... ქა იტხელიჷ (ბქ. 290) — ის შურს იძიებდა. 2. ქს. იხსენებს. ნომ ხიტხალი ეშხუნ ლგჩჷემნე გჷეშს ჩიგარ (ლნტ.) — ერთხელ მომხდარ საქმეს მუდამ ნუ იხსენებ.

იტჷშე (ლა̈ხჷტი̄შ, ლა̈დტჷშე; ლა̈დტი̄შნე) ბზ., **იტჷშე** (ლოხჷტიშ, ლა̈დტჷშე; ლა̈დტჷშისგ) ბქ., **იტჷშე** (ლოხტჷშ, ლედტჷშე; ლედტჷშნე) ლშხ., **იტუშე** (ლა̈ხჷტუშ, ლა̈დტუშე; ლა̈დტუში) ლნტ., გ რ დ მ. — იხუტებს. მიჩა დი ჩინჩჷილს იტჷშე (ბქ.) — დედამისი ჩვილ ბავშვს იხუტებს. სკა ლა̈ხჷტუშ მიშკჷი გეზალ (ლნტ.) — ჩემი შვილი ჩავიხუტე.

იურწყჷეჷი, იურწყ'ო'ჷი იგივეა, რაც **ირწყჷეჷი.**

იჷალადა̈ლ (-იშ) ზს., **იჷალა̈დელ** ბქ., ლნტ., **იჷალადელ** ლშხ. — სამუდამოდ, მარადის, დიდხანს, ევას დრომდე. უარყოფით ნაწილაკებთან ითარგმნება როგორც არასდროს, ვერასდროს. ისგჷი ხოჩემ ნაჩომ იჷალა̈დელ მეშყდი (ბქ.) — შენი სიკეთე (კარგი ნაქმნარი) სამუდამოდ მემახსოვრება. ჯედ ლოქ სერ იჷალადელ დეშსა ხეთხნი მიჩ (ლშხ. 63) — მე შენ ვერასოდეს ველარ შეგხვდებით.

იჷალგნდი̄რ, იჷანდგრ ბზ., **იჷაგნდირ** ბქ., **იჷანდჷრან** ლშხ., **იჷანდგრან** ლნტ. — მუდამ, ყოველთვის; უძველესი დროიდან, ძველთაგან, ევასდროიდან. იჷალგნდი̄რ ჩიგარ ყა̈ხი̄რ ისგჷედ სოფელ (ბზ.) — ძველთაგანვე სახელოვანი თქვენი სოფელი. ნა̈ქჷი̄ს ლი იჷანდჷრან ალ არაკ (ლშხ. 46) — ეს არაკი უძველესი დროიდან არის ნათქვამი.

იჷანდგრ იგივეა, რაც **იჷალგნდი̄რ.**

იჷანდჷრან იგივეა, რაც **იჷალგნდი̄რ.**

იჷას ზ მ ნ ზ. — საუკუნოდ, სამუდამოდ, დიდხანს, მუდამ. იჷასჷ ხა̈რი (ბზ., ლნტ.) — დიდ ხანს იცოცხლეო (ევას ხნისამც იყავ!) და̈რ ესერ ლი ლა̈იდ იჷას მეგჰე (ანდ.) — სამუდამოდ ვერავის გაუძლიაო.

იჷასიდამს ბქ., **იჷა̈სიდამს** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ოდითგან (ევას და ადამის დროიდან). ჷოქრეშ ლითხელი იჷასიდამს ლგმა̈რელი (ბქ. 241) — ოქროს ძებნა ოდითგან (ევას და ადამის დროიდან) ყოფილა.

იჷასგნლო ქს. ზ მ ნ ზ. — ადრიდანვე, ევას დროიდან (ევას შემდეგ). ამჟი ნასგმ იჷასგნლო... ხაჯრაჷახ (ლშხ. 15) — ეს ძველი დროიდან ასე განაგონი... სჯერათ.

იჷახშმა̈̄ლ, იჷხშმა̈̄ლ, იჷოხშმა̈̄ლ (იჷჷ. ლა̈ხჷახშმა̈ლ, ლა̈დჷახშმა̄ლე; ლა̈დჷახშმა̈̄ლი ბზ.), **იჷახშმა̄ლ** (ლოხჷახშმა̄ლ, ლედჷახშმა̄ლე; ლედჷახშმა̄ლი) ლშხ., **იჷახშამა̈ლ** (ლახჷახშამალ, ლა̈დჷახშამალე; ლა̈დჷახშამალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ვახშმობს. ალდა̈რდ ლა̈დჷახშამალე̄ხ (ბზ.) — ამათ ივახშმეს. ლჷაყარ იჷახშმა̄ლხ (ლშხ.) — კაცები ვახშმობენ. ბოფშა̈რდ ლა̈დჷახშამალეხ (ლნტ.) — ბავშვებმა ივახშმეს.

იჷაგნდირ იგივეა, რაც **იჷალგნდგრ.**

იჷა̈დი იგივეა, რაც **იჷდი.**

იჷა̈ზრე იგივეა, რაც **იჷზირი.**

იჷა̈სიდამს იგივეა, რაც **იჷასიდამს.**

იჷა̈̆ში'შ' ბზ., **იჷა̈შ** ბქ., **იჷა̆შიშ** ლშხ., **იჷა̈შდა̈** ლნტ. — ძველისძველი, დიდი ხნის; უკვდავი; ევას დროის. ალ მა̄რე იჷა̈̆შიშ ლი (ბზ.) — ეს კაცი დიდი ხნისაა. თხჷიმ იჷა̈შიშ ესერ ხა̈ხლენა ი ნა̈წერ ყორს ხა̈გნენა (ანდ.) — თავი უკვდავი ეგონა და ბელისწერა კარს ადგაო. იჷა̄ში გჷეშ ლი (ლშხ.) — ძველისძველი საქმეა.

იჷდი[1] (ესჷიჷდ, ესჷადე; ესჷა̈დნე ბზ., ოსიჷდ, ესჷა̈დ; ესჷა̈დნე ბქ., ოსჷად, ესჷადე; ესჷადნე ლშხ.), **იჷა̈დი,** (ა̈სჷა̈დ, ა̈სჷა̈დე; ა̈სჷა̈დნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ნატრობს (ინატრის). იმჷა̈დ ქა იჷდი, მა̈გ ჩჷ ხეფდგი (ბზ. 410) — რასაც კი ინატრებს, ყველაფერი აუსრულდება. ალ ბობში̄ლს ხაჷდო̄ლნა ჷად, იმჷად ესჷადნა (ლშხ. 58) — ამ ბავშვს აუსრულდებოდა ნატვრა, რასაც ინატრებდა.

იჷდი[2] იგივეა, რაც **იჰჷდი.**

იჷდდა̈̆რა̈̆ლ, იჷდდე̄რა̈̆ლ (ესჷიდდე̄რა̈̆ლ, ესჷიდდე̄რა̄ლე, ესჷიდდე̄რა̈̆ლი) ბზ., **იჷდდე̄რა̄ლ** (ოსჷდდე̄რა̄ლ, ესჷდდე̄რა̄ლე,

ესჷდღე̄რა̈ლნე) ლშ. **იჷდღერა̈ლ** (ა̈სჷიჷდღერა̈ლ, ა̈სიჷდღერა̈ლე; ა̈სიჷდღერა̈ლი) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — უდიერად (თვითნებურად) იქცევა. ალღარ ძღგდს იჷდღერა̈ლხ (ლშ. 31) — ესენი უდიერად იქცევიან.

იჷედი იგივეა, რაც **იჰჷდი**.

იჷერი იგივეა, რაც **იჷე̄რი**.

იჷე̄ლიე̄ლ (ლა̈ხჷელიე̄ლ, ლა̈ღჷე̄ლიე̄ლე; ლა̈ღჷელიე̄ლნე ბზ., ლოხჷე̄ლიელ, ლეღჷე̄ლიელე; ლეღჷე̄ლიელნე ლშ.), **იჷელიელ** (ლა̈ხჷელიელ, ლა̈ღჷელიელე; ლა̈ღჷელიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კნავის, ღნავის. ქჷითრა̈ლ იჷე̄ლიე̄ლხ ციცჷი გჷა̈რდ (ბზ. 348) — ქურდ;ები კატასავით კნავიან.

იჷე̄რი (—, ა̈დჷე̄რა̈ნ; ადჷერი ბზ., —, ადჷერან‖ადჷერა̈ნ; ადჷერი ბქ., —, ედჷე̄რა̈ნ, ედჷე̄რი ლშ.), **იჷერი** (—, ა̈დჷერან; ა̈დჷერი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ბლაგვდება. დაშნა ა̈დჷერა̈ნ (ბქ. 169) — ხმალი დაბლაგვდა. ხოლა ლიჯმა̈რიჷშ კადა შიშტ იჷერი (ლნტ.) — ცუდი ხმარებისაგან ნაჯახი მალე ბლაგვდება. 2. ზს. (ნათესავი) გიანდება, ფუჭდება. ნეჰნა დაბა̈რ დემეგ ადჷერანხ (ბქ.) — შარშან ყანები არ დაგიანებულა.

იჷზირი (ოხჷა̈ზირ, ანჷა̈ზრე; ანჷა̈ზრი ბზ., ა̈ნჷაზრე, ა̈ნჷა̈ზრისგ ბქ.), **იჷა̈ზრე** (ა̈ხჷა̈ზირ, ა̈ნჷა̈ზრე, ა̈ნჷა̈ზრი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — თათბირობს. ხელწიფდ ი თინა̈თდ ანჷა̈ზრეხ (ბზ. 286) — ხელმწიფემ და თინათინმა მოითათბირეს. იმ ხიჷა̈ზრედ ამხჷა̈ღს (ლნტ.) — რას თათბირობთ ამდენს.

იჷნარი იგივეა, რაც **იჰჷნა̈რი**.

იჷყა̈შინა̈ლ (ყ̈ა̈ხჷყა̈შჷინა̈ნ, ყ̈ა̈ნჷყა̈შჷინა̈ნ; ყ̈ა̈ნჷყა̈შჷინი) ბზ., **იჷყაშნა̈ლ** (ოხჷუყაშნენ, ა̈ნუჷყა̈შნან; ა̈ნუყა̈შნი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — წუხს, წუხდება. იმნა̈რ ესერ იჷყა̈შნა̈ლხ ალამა̈გს? (ბზ. 433) — რატომ წუხხართ ამდენსო?

იჷყა̈შნი (ოხუჷყა̈შნა̈ნ, ა̈ნუჷყა̈შნა̈ნ; ა̈ნუჷყა̈შნი) ბზ., **იჷყა̈შნი** (ოხუჷყა̈შნენ, ა̈ნუჷყა̈შნან; ა̈ნუჷყა̈შნი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — წუხდება. მუშგჷრა̈ლე ლიჰედჷშ დემ იჷყა̈შნი ჷოჯა̈ხ (ბზ.) — სტუმრების მოსვლით ოჯახი არ წუხდება. ღერმეთ ყ̈ენუჷყა̈შნან (ბქ. 106) — ღმერთი მეწუხდა.

იჷყე (ხჷიჷყა̈ს, იჷყა; იჷყე̄დს ბზ., იჷყედეს ლნტ. ხჷიუყდ, იჷუყდ; იჷყადეს ბქ., ხჷიჷყის, იჷყა; იჷყუდეს., ლშ.), გ რ დ უ ვ. — სძინავს. ნებოზდ ხჷიუყდ (ბქ.) — საღამომდე მეძინა. გუშგჷე ყელო̄ლ ჩიგარ კიჩხჩუქჷა̈ნ იჷყე (ლშ.) — ჩვენს ძაღლს ყოველთვის კიბის ქვეშ სძინავს.

იჷყუნი (ოთჷყ, ა̈დჷყ; ა̈დჷყნი ბზ., ოთუყდ, ა̈დუყდა; ადუყნი ბქ., ოთუყ, ედუყე; ედუყნე ლშ., ა̈თჷუყ, ა̈დჷუყე; ა̈დჷუყნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — 'და'იძინებს. ჩჷა̈დჷყდახ ლჷაყა̈რ (ბზ.) — კაცებმა დაიძინეს. დოშდულ ბუმბლა̈რლეყა ოლყჷინ ი ბგგიდ ათ'ჷ'უყნენა (ბქ. 309) — მთვარე ბუმბულებზე დაწოლილა და მაგრად დასძინებია. დეშ ა̈თჷუყ თელ ლეთ (ლნტ.) — მთელი ღამე ვერ დავიძინე

იჷშგედე (ოთუჷშგედ, ა̈დჷა̈შგდე; ა̈დჷა̈შგდი ბზ., ოთუჷშგედ, ედუჷშგედე; ედუჷშგედნე ლშ.), **იჷშგედნე** (ა̈დჷაშგდისგ) ბქ., **იჷშკედე** (ა̈თჷიჷშკედ, ა̈დიჷშკედე; ა̈დიჷშკედი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'თაკილებს, იუკადრისებს. ალა დი̄ნად ა̈დჷა̈შგდე (ბზ. 387) — ეს ქალიშვილმა იუკადრისა. ალ ამბა̈ჷ ლა̈ღჷშკედეხ ხენწიფდ ი მიჩა ადჷხანიკა̈რდ (ლნტ.) — ეს ამბავი იუკადრისეს ხელმწიფემ და მისმა ამხანაგებმა.

იჷშკედე იგივეა, რაც **იჷშგედი**.

იჷშხმა̈ლ იგივეა, რაც **იჷახშმა̈ლ**.

იჷჩი (ოთიჷჩ, ა̈დჷეჩ; ა̈დჷეჩნე ზს., ოთჷუჩ, ედუჩე; ედუჩნე ლშ., ა̈თჷიჷჩ ა̈დჷიჩ; ა̈დჷიჩნე ლნტ.), გ რ დ მ. — იჯერებს. ამნოშ ლგმჷიჩნელიხ მემახჷელას (ბქ. 241) — თურმე ამით მგრებს იჯერებდნენ.

იფა̈შტჷიელ იგივეა, რაც **იფშჷდიე̄ლ**.

იფთჷი (ა̈ხჷიფთჷ, ა̈ნფო̈თ; ა̈ნფო̈თნე) ზს., გ რ დ მ. — ნთქავს, ყლაპავს. ეჯა ჰამა̈ ტგტს ჰამს იფთჷი, ნა̈ბზჷა̈შს — ნა̈ბოზს (ბზ. 316) — ის დილის ნაცარს დილით ნთქავს, საღამოსას — საღამოს.

იფთხგნა̈ლ (ლა̈ხჷფგთხნა̈ლ, ლა̈ღფგთხნა̈ლე; ლა̈ღფგთხნა̈ლი) ბზ., **იფთხგნა̈ლ** (ლოხჷფგთხნა̈ლ, ლა̈ღფგთხნალე; ლა̈ღფგ-

თხნა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳფჷთხნა̈ლ, ლა̈ჲფჷთხნა̈ლე; ლა̈ჲფჷთხნალი) ლნტ., **იფთხჷნა̄ლ** (ლოხფჷთხნა̄ლ, ლეჲფჷთხნა̄ლე; ლეჲფჷთხნა̄ლნე) ლშხ., გრდუვ. — იბერტყება (იფერთხება). ბეფშჳდ ლა̈ჲფჷთხნა̄ლე (ბზ.) — ბავშვი დაიბერტყა. ჩუ იფთხჷნალდა ი ქორხო ეჯჲი ღჷრდა (ლნტ.) — დაიბერტყებოდა და სახლში ისე შედიოდა.

იფკჳე (ა̈ხჳფიკჳ, ა̈ნფუკჳე; ა̈ნფიკჳნე ზს., ა̈ხჳფუკჳ, ა̈ნფუკჳე; ა̈ნფუკჳი ლნტ.), გრდმ. — იშრობს. [და̈ლ] ქჷმრა̈ლს დე̄მის იფკჳე (ბზ. 392) — დალი ცრემლებს არ იშრობს. ყა̈ხჳფუკჳ მჷძღირ ლერექჳა̈ლ (ლნტ.) — დასველებული ტანისამოსი გაეშრე. შდრ. **იზსკე.**

იფრი (ა̈თჳფჷრა̈ნ, ა̈დფჷრა̈̄ნ; ა̈დფჷრი ბზ., ა̈თჳფჷრენ, ა̈დფჷრან; ა̈დფჷრი ბქ., ლნტ., ოთფჷრენ, ედფჷრა̈̄ნ; ედფჷრი ლშხ.), გრდუვ. — ხმება. [ჳომბალო] ჩუ ერ იფრი, სჳრნელდ იჳმარიხ (ლშხ., ხორ. 4) — ომბალო, რომელსაც გახმება, სუნელად ხმარობენ. [კაკა̈ლ] ჩუ იფროლ ი ჩჳაშხჳნიდახ (ლნტ. 25) — მარცვალი გახმებოდა და ინახავდნენ.

იფშგე (ოხჳიფშგ, ა̈ნფიშგ; ა̈ნფიშგე ბზ., ა̈ხჳიფშგ; ა̈ნფიშგ; ა̈ნფიშგე ბქ., ოხჳიფშგ, ენფიშგ; ენფიშგე ლშხ.), **იფშკე** (ა̈ხჳიფშკ, ა̈ნფიშკ; ა̈ნფიშკე) ლნტ., გრდმ. — იხსნის; იძრობს. ჲერხი ალ თანაფჳლა̈რს ზაჳ ქა დე̄მ იფშგეხ (ბზ. 19) — მოგვი ამ შალის ძაფს (აღდგომის ხუთშაბათს შებმულს) წლის მანძილზე არ 'შე'იხსნის. [ზჳრალდ] ქა̈დფიშკ მჷსკა̈ტ (ლნტ. 250) — ქალმა ბეჭედი წაიძრო.

იფშდელ იგივეა, რაც **იფშჳდიე̄ლ.**

იფშირი (ა̈თჳფიშრა̈ნ, ა̈დფიშრა̈̄ნ; ა̈დფიშრი ბზ., ა̈თჳფიშრენ, ა̈დფიშრან, ა̈დფიშრი ბქ., ოთფიშრენ, ედფიშრა̈̄ნ; ედფიშრი ლშხ., ა̈თჳფშირენ, ა̈დფშირან; ა̈დფშირი ლნტ.), გრდუვ. — მრავლდება. ა̈მეჯედხ... მეზგალ ი ჩჳა̈დფშირანხ (ლნტ. 14) — მოსულან ოჯახები და გამრავლებულან.

იფშკე იგივეა, რაც **იფშგე.**

იფშჳდიე̄ლ, იფშჳდჲე̄ლ (ა̈თჳფა̈შჳდი/ჲე̄ლ, ა̈დფა̈შდჳი/ჲე̄ლე; ა̈დფა̈შჳდი/ჲე̄ლი) ბზ., **იფშდელ** (ა̈თჳფეშდალ, ა̈დფეშდალე; ა̈დფეშდა̈ლისგ) ბქ., **იფშჳდჲე̄ლ** (ლოხფაშდჳჲელ, ლეჲფაშდჳჲელე; ლეჲფაშდჳჲელნე) ლშხ., **იფა̈შტჳიელ** (ლა̈ხჳფა̈შტჳიელ, ლა̈ჲფა̈შტჳიელე; ლა̈ჲფა̈შტჳიელი) ლნტ., გრდუვ. — ტრაბახობს, იკვეხნის. იფა̈შტჳიელ, ერ ხოჩა გეზელირ ლოქ ხაყა (ლნტ.) — ტრაბახობს, (რომ) კარგი შვილები მყავსო.

იფშჳდჲე̄ლ იგივეა, რაც **იფშჳდიე̄ლ.**

იფჭა̈ჳი (ათჳფაჭჳან, ა̈დფაჭჳა̈ნ; ადფაჭჳი ბზ., ა̈თჳფუჭაჳენ, ა̈დფუჭაჳან; ა̈დფუჭა̈ჳი) ლნტ., **იფჭაჳი** (ოთფუჭჳენ, ედფუჭჳა̈̄ნ; ედფუჭჳი) ლშხ., გრდუვ. — ფუჭდება. შდრ. **იცჳდი.**

იფხ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ვეიმრა. იფხ გჳნ წჳანილ ლი... (ლშხ. 2) — ვეიმრა ძალიან მწვანეა. იფხ მეჳა̈რ ა̈რი ლენტეხას (ლნტ.) — ლენტეხში ვეიმრა ბევრია.

იქა̈დნე იგივეა, რაც **იქდენი.**

იქა̈ჩე იგივეა, რაც **იქჩე.**

იქა̈ჩი იგივეა, რაც **იქჩენი.**

იქდენი (ა̈თჳიქდ, ა̈დქა̈დ; ა̈დქა̈დნე ზს., ოთქად, ედქადე; ედქადნე ლშხ.), **იქა̈დნე** (ა̈თჳიქდ, ა̈დქა̈დ; ა̈დქა̈დნე) ლნტ., გრდმ. — იცილებს, 'ა'იცდენს. [ჭაბიგჳ] და̈ჳს იქდენი (ბქ. 117) — ჭაბუკი დევს იცილებს. იმყი იქა̈დნე ამხჳა̈ჲ ლეშტა̈ბს? (ლნტ.) — როგორ იცდენს ამდენ სამუშაოს?

იქეინი (—, ა̈დქეინან; ა̈დქეინი) ბქ., გრდუვ. — გრილდება, ნელდება. [ბაჩა̈რ] ჩჳა̈დქეინიხ, ეჩქას ყი ლა̈თშიდ (ბქ. 196) — ქვები (როცა) გაგრილდება, ამოეარჩევთ. იხ. **იქჳე̄ლი.**

იქზი (ოთქიზა̈ნ, ა̈დქიზა̈̄ნ; ა̈დქიზი) ბზ., **იქიზი** (ა̈თჳქიზენ, ა̈დქიზან; ა̈დქიზი) ლნტ., გრდუვ. — იცინის. დი̄ნა ჩჳა̈დქიზა̈ნ (ბზ. 287) — გოგომ გაიცინა. ა̈დქიზან ჭყინტ, ალე ერ ხა̈ქჳხ (ლნტ.) — ეს რომ უთხრეს, ბიჭმა გაიცინა.

იქიზი იგივეა, რაც **იქზი.**

იქნალ (ოთქინალ, ა̈დქინალ; ა̈დქინა̈ლი) ბქ., გრდუვ. — ბანაობს. ლჳაყმარე იქნალ სგიმშჳ (ბქ. 79) — ეაკკაცი ეეძაში („ეჳ

ძით") ბანაობს.

იქნა̈ლ (ოთქინა̈ლ, ესქინა̈ლე; ესქინა̈ლ-ნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ., — 'და'რბის. ბოფშა̈რ ლე-ჟა-ლექჷა იქნა̈ლხ (ლშხ.) — ბავშვები მეეითქეეით დარბიან.

იქრა̈ი (ა̈ხჷქირა̈დ, ა̈ნქირდე; ა̈ნქირდი ბზ., ა̈ხჷქირაჲ, ა̈ნქირე; ა̈ნქირისგ ბქ.), **იქრაი** (ოხქირაი, ენქგრიე; ენქგრადნე) ლშხ., **იქრა̈დ** (ა̈ხჷქირა̈დ, ა̈ნქირა̈დე; ა̈ნქირა̈დ) ლნტ., გ რ დ მ. — ქირაობს. დი̄ნად ქალქი ჰოკერ ლარდო̄ლ ა̈ნქირდე (ბზ. 341) — გოგომ ქალაქის ბოლოს პატარა ოთახი (სადგომი) იქირავა. ჰყინტდ ჩჷა̈დქირა̈დე ეშხუ ოთა̈ხ (ლნტ.) — ბიჭმა ერთი ოთახი დაიქირავა.

იქრა̈ჷი (ა̈თჷქარჷა̈ნ, ა̈დქარჷა̈ნ; ა̈დქარჷი) ბზ., **იქრაჷი** (ოთქარჷენ, ედქარჷა̈ნ; ედქარჷი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — იკარგება, ქრება, უჩინარდება. ჯა ეშ ლა̈ხქარჷა̈ნ (ბზ. 336) — თვითონ გაუჩინარდა.

იქრთამა̈ჷი იგივეა, რაც **იქგრთა̈მი.**

იქრთამი იგივეა, რაც **იქგრთა̈მი.**

იქჷნცა̈ლი (ა̈ხჷქჷნცა̈ლ, ა̈ნქჷნცა̈ლე; ა̈ნქჷნცა̈ლი) ბზ., **იქუნცა̈ლი** (ოხქუნცა̈ლ, ანქუნცალე; ა̈ნქუნცა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჷქუნცა̈ლ, ლა̈დქუნცალე; ლა̈დქუნცალი ლნტ.), **იქჷნცა̄ლი** (ოხქჷნცა̄ლ, ენქჷნცა̄ლე; ენქჷნცა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — კრეფს. ბოფშა̈რ ჷეთხმალე ლალდია̈რ ლექჷა... ითქა̈რს იქუნცა̈ლიხ (ბქ. 71) — ბავშვები საქონლის ბაგაში მარცვლებს კრეფენ (აგროვებენ).

იქჷემ (ლოხჷიქჷ, ლა̈დქჷე; ლა̈დქჷემ-ნე ბზ., ლოხჷიქჷ‖ლა̈ხჷიქჷ, ლა̈იქჷე; ლა̈დქჷემ ბქ., ლნტ., ლო̄ხჷიქჷ, ლედქჷე; ლედქჷემ ლშხ.), გ რ დ მ. — იცვამს. ამნე̄მი მე̄რმე ლერექჷ ლა̈დქჷე (ბზ. 426) — ამანაც სხვა ტანსაცმელი ჩაიცვა. ეჯნემ სგა ლა̈იქჷ მიჩა ჯიმლა̈შ ლერქჷა̈რ (ბქ. 53) — იმან თავისი ძმის ტანსაცმელი ჩაიცვა. გარდატყუადდ სგა ლე̄დქჷე მიჩა დეხჷე ლერქჷალ (ლშხ. 76) — გარდატყუამ თავისი ცოლის ტანსაცმელი ჩაიცვა. ჰყინტ ხოჩა ლერექჷა̈ლს იქომდა (ლნტ. 294) — ბიჭი კარგ ტანსაცმელს იცვამდა.

იქჷე̄ლი (—, ა̈დქჷე̄ლა̈ნ; ა̈დქჷე̄ლი ბზ., ოთქჷე̄ლენ, ედქჷე̄ლა̈ნ; ედქჷე̄ლი ლშხ.), **იქჷელი** (ა̈თჷქჷელენ, ა̈დქჷელან; ა̈დქჷელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'გრილდება, 'გა'ცივდება. [ჩეი̄ ლარდა] ჩჷა̈დქჷე̄ლა̈ნ (ბზ. 243) — სპილენძის სახლი გაგრილდა. ასტამ ჩჷალქჷე̄ლე̄ლი (ლშხ. 58) — ასტამი გაგრილებულა. მგცხა̈დსა თორნ ხელათ იქჷელი (ლნტ. 35) — სიცივეში თორნე ხელად გრილდება.

იქჷთერ (ა̈თჷიქჷთ, ა̈დქჷით; ა̈დქჷითნე ზს., ა̈დქჷითე ლნტ., ოთქჷით, ედქჷითე; ედქჷითნე ლშხ.), გ რ დ მ. — იპარავს. აფხნეგდ ქა̈დქჷით ეშხუ ლა̈ძჰა (ბზ. 347) — ამხანაგმა ერთი საკლავი მოიპარა. ცეროდენად ჩაფლა̈რ ქა̈თქჷით (ბქ. 95) — ცეროდენამ ფეხსაცმელები მოიპარა. ქო̄თქჷითა ალ დი̄კონს გეზალ (ლშხ.) — ამ დიაკვანს შვილი მოუპარავს. ქათოქჷითახ ალ ხა̈ტ (ლნტ. 95) — ეს ხატი მოუპარავთ.

იქჷთუნა̈ლ (ა̈თჷქუთჷნა̈ლ, ა̈დქუთჷნალა̈ნ; ა̈დქუთჷნა̈ლი) ბზ., **იქჷთუნალ** (ესჷქუთნალ‖ოსქუთნალ, ესქუთნალ; ესქუთნა̈ლისგ) ბქ., **იქჷთუნა̄ლ** (ოთქუთნენ, ენქუთნა̄ნ; ენქუთნი) ლშხ., **იქჷთუნა̈ლ** (ა̈თჷქუთნალენ, ა̈დქუთნალან; ა̈დქუთნალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ინძრევა. მიჩა მაყალშჷ ესერ ლგცისგა კალმახ დეშ იქჷთუნალ (ბქ. 52) — ჩემი შიშით წყალში კალმახი ვერ ინძრევაო.

იქჷთუნი (ა̈თჷქუთჷნა̈ნ, ა̈დქუთნა̈ნ; ა̈დქუთნი ბზ., ოთქუთნენ, ა̈დქუთნან; ა̈დქუთნი ბქ., ედქუთნა̈ნ; ედქუთნი ლშხ., ა̈თჷქუთნენ, ა̈დქუთნან; ა̈დქუთნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ინძრევა. ამ დრო̈ს გჷელიაშა̈პ ა̈დქუთნან (ლნტ. 211) — ამ დროს გველეშაპი გაინძრა.

იქჷი იგივეა, რაც **ი̄ქჷი.**

იქჷქჷი იგივეა, რაც **იქქჷი.**

იქჷცე (ოთჷიქჷც, ა̈დქჷიც; ა̈დქჷიცნე ბზ., ა̈დქჷიცე ბქ., ოთიქჷც, ედქჷიც; ედქჷიცე ლშხ., ა̈თჷიქჷც, ა̈დქჷიც; ა̈დქჷიცე ლნტ.), გ რ დ მ. — იჭერს. მინდი̄ ესერ ქა̄ჷ ა̈დქჷიცხ ჰაკჷდა̈რ (ბზ. 360) — თქვენც მოიჭერით კუდებიო. კა̈ნჰს მა̈ხდადა̈რ ლოქ ა̈დქჷიცეხ (ლნტ. 294) — ნეკს სიხარულით მოვიჭრითო.

იქქჷი (ესჷქუქჷა̈ნ, ესქუქჷა̈ნ; ესქუქჷი ბზ., ოსქუქჷენ, ესქუქჷა̈ნ; ესქუქჷი ლშხ.),

იქუ̂ქუ̂ი (ესუ̂ქუქდ, ესქუქუდ; ესქუ̂იქუ̂ი ბქ., ა̈სუ̂ქუქუ̂ენ, ა̈სქუქუ̂ან; ა̈სქუქუ̂ი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ცუცქდება. ხეხუ̂ა̈რ ჩუ იქქუ̂იხ (ბქ. 76) — ქალები ჩაცუცქდებიან. ჩუ̂ა̈სექუქუ̂ანხ ზურელა̈ლ (ლნტ.) — ჩაცუცქდნენ ქალები.

იქჩე (ოხუ̂იქჩ, ა̈ნქა̈ჩ; ა̈ნქა̈ჩნე ზს., ოხუ̂იქჩ, ენქაჩე; ენქაჩნე ლშ.), **იქა̈ჩე** (ა̈ხუ̂იქჩ, ა̈ნქა̈ჩ; ა̈ნქა̈ჩნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მო'იჭრის. დუ̂ეშდი ლადა̈ლ ცაგა̈რს იქჩე მა̈გ მუჲუ̂ა̈̄რიშ (ბზ. 18) — ორშაბათ დღეს ყველა ასკილის ეკლებს იჭრის. ხუ̂ატ ოხუ̂იქჩ (ბქ. 203) — შოლტი მოეჭერი.

იქჩენი, იქჩი (ა̈თუ̂ქაჩა̈ნ, ა̈დქაჩა̈ნ; ა̈დქა̈ჩი) ბზ., **იქჩენი** (ოთქაჩენ, ა̈დქაჩან; ა̈დქა̈ჩი) ბქ., **იქჩი** (ოთქაჩენ, ედქაჩა̄ნ; ედქაჩი) ლშ., **იქა̈ჩი** (ა̈თუ̂ქა̈ჩენ, ა̈დქაჩან; ა̈დქა̈ჩი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იჭრება. მინე აფხნეგ იქჩენი (ბქ. 235) — მათი ამხანაგი იჭრება. კადაუ̂შ ა̈დქაჩან ჰყინტ (ლნტ.) — ბიჭი ნაჯახით დაიჭრა.

იქგრთა̈მი (ა̈თუ̂ქგრთა̈მ, ა̈დქგრთამე; ა̈დქგრთა̈მი||-ა̈მნე) ბზ., **იქრთა̈მი** (ოთქგრთამ, ადქგრთამე; ა̈დქგრთა̈მისგ) ბქ., **იქრთამი** (ოთქრთამ, ადქრთამე; ადქრთამნე) ლშ., **იქრთამა̈უ̂ი** (ა̈ხუ̂ქრთამა̈უ̂, ა̈ნქრთამა̈უ̂ე; ა̈ნქრთამა̈უ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — იქრთამავს. ოთარს ჩოთქგრთამა ეჯი (ბქ. 81) — ოთარს ის მოუქრთამავს. ბობშა̈რ ა̈ხუ̂ქრთამა̈უ̂ (ლნტ.) — ბავშვები მოვიქრთამე.

იქგრთე (ა̈ხუ̂ქირთ, ა̈ნქგრთე; ა̈ნქგრთი ბზ., ოხქგრთ, ენქგრთე; ენქგრთნე ლშ.), გ რ დ მ. — ილობავს. ამუნღო ნოსაუ̂ იქგრთეხ და̈ბს (ბზ. 298) — ამის შემდეგ ყანას ნუ 'შე'ილობავთო.

ილანი იგივეა, რაც **ილნა̈უ̂ი.**

ილარა̈ლ იგივეა, რაც **ილრა̈̄ლ.**

ილა̈რბი იგივეა, რაც **ილრიბი.**

ილბა̈ლ (ილბლიშ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლნტ.), **ილბალ** ლშ. — ილბალი, ბედი. ილბა̈ლ ესერ ქა ხეტხუნი (ბზ. 409) — ილბალი წაერთმევაო. ლახუ̂ბას ხახგრგნხ ხოხრა მუხუ̂ბემ ხოჩა ილბალ (ბქ. 50) — ძმებს შურდათ უმცროსი ძმის კარგი ბედი. ილბა̈ლ ეშიჲ დემ ლოქ ჯითუ̂ეფენი (ლნტ. 268) — ბედი მაინც არ დაგეკარგებაო.

ილელი იგივეა, რაც **ილლი.**

ილეშგა̈̄ლ-ხ (ოთღეშგალა̈ნდ, ა̈დღეშგა̄ლა̈̄ნხ; ა̈დღეშგა̈̄ლიხ) ბზ., **ილეშგა̈ლ-ხ** (ოთღეშგალდ, ა̈დღეშგალხ; ა̈დღეშგა̈ლისგხ) ბქ., **ილე̄შა̄ლ-ხ** (ოთღე̄შა̄ლა̄ნდ, ედღე̄შა̄ლა̄ნხ; ედღე̄შა̄ლიხ) ლშ., **ილეშკა̈ლ-ხ** (ა̈თუ̂ღეშკალანდ, ა̈დღეშკალანხ; ა̈დღეშკალიხ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დაობენ, ეცილებიან. შიურა̈ ი ჰგშხურა̈ ლეღუ̂ს ილეშგა̈ლხ (ბქ. 31) — უხელო და უფეხო (ერთმანეთს) ხორცს ეცილებიან. ჩუ̂ა̈დღეშკალანხ და̈შტუ̂ ი თხერე ლეღუ̂ჟი (ლნტ.) — დათვი და მგელი ერთმანეთს ხორცზე შეეცილნენ.

ილეშგა̈ლ-ხ იგივეა, რაც **ილეშგა̈̄ლ-ხ.**

ილე̄შა̄ლ-ხ იგივეა, რაც **ილეშგა̈̄ლ-ხ.**

ილლი (ა̈ხუ̂ღე̄ლაუ̂, ა̈ნღე̄ლუ̂ე; ა̈ნღე̄ლუ̂ი ბზ., ახუ̂ღელაუ̂, ა̈ნღელუ̂ე; ა̈ნღელუ̂ისგ ბქ., ოხღე̄ლ, ენღე̄ლე; ენღე̄ლნე ლშ.), **ილელი** (ა̈ხუ̂ღელ, ა̈ნღელე; ა̈ნღელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იცდის. [თინად] ჟ'ა̈ნღე̄ლუ̂ე (ბზ. 323) — თინამ მოიცადა. ქორს მერდალა ილელიხ-ილელიხ (ლნტ. 79) — სახლში მყოფნი იცდიან-იცდიან.

ილლია̈ იგივეა, რაც **ნა̈ღლია̈შ.**

ილნა̈უ̂ი (ა̈თუ̂ღანუ̂ა̈ნ, ა̈დღანუ̂ა̈̄ნ; ა̈დღანუ̂ი ბზ., ოთღანუ̂ენ, ა̈დღანუ̂ან; ა̈დღანუ̂ი ბქ.), **ილნა̄უ̂ი** (ოთღა̄ნუ̂ენ, ედღა̄ნუ̂ა̄ნ; ედღა̄ნუ̂ი) ლშ., **ილანი** (ა̈თუ̂ღანენ, ა̈დღანან; ა̈დღანი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ორსულდება. ზურა̄ლ ჩუ̂ა̈დღანუ̂ა̈̄ნ (ბზ. 284) — ქალი დაორსულდა. დადა ჩუ ადღანუ̂ან (ბქ. 51) — დედაბერი დაორსულდა. ალ დენა ჩუ̂ა̈დღანან (ლნტ. 239) — ეს გოგო დაორსულდა.

ილორა̈უ̂ი იგივეა, რაც **ილუ̂რეუ̂ი**[1].

ილრა̈̄ლ (ლა̈ხუ̂ღირა̄ლ, ლა̈ძღირა̄ლე; ლა̈ძღირა̈̄ლი) ბზ., **ილრა̈ლ** (ლა̈ხუ̂ღარალ, ლა̈ძღარალე; ლა̈ძღარა̈ლისგ) ბქ., **ილრა̄ლ** (ლოხღარა̄ლ, ლეძღარა̄ლე; ლეძღარა̄ლნე) ლშ., **ილარა̈ლ** (ლა̈ხუ̂ღარა̈ლ, ლა̈ძღარალე; ლა̈ძღარალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ზს., ლნტ. მღერის. მეჰად ხიღრა̈̄ლ (ბზ. 69) — განუწყვეტლივ მღერიხარ. ამნემ ესღირალე (ბქ. 38) — ამან დამიმღერა. 2. ლშ. თამაშობს. ჰყინტ ძეზუ̂ისა ილრა̄ლ (ლშ.) — ბიჭი ეზოში თამაშობს. იხ.

იშდრა̈̄ლ.

ილრე (ა̈თჷილრ, ა̈დლირ; ა̈დლირე ზს., ლნტ., ოთილრ, ედლირ; ედლირე ლშხ.), გ რ დ მ. — იმორებს. ხახჷემ წიდ ქა̈დლირ (ბქ.) — ცოლმა ჭუჭყი მოიშორა. ბელხანჯარდ და̄ჷ ქე̄დლირ (ლშხ. 71) — ბელხანჯარმა დევი მოიშორა. ა̈დლირ მაულდ და̈შტჷ (ლნტ. 318) — მელამ დათვი მოიშორა.

ილრეჷი იგივეა, რაც **ილჷრეჷი**[1].

ილრიბი (ოთლირბა̈ნ/ა̈თჷლირბა̈ნ, ა̈დლირბა̈̄ნ; ა̈დლირბი ბზ., ა̈თჷლირბენ, ა̈დლირბან; ა̈დლირბი ბქ., ოთლარბენ/-ლირბენ, ედლარბა̄ნ/-ლირბა̄ნ; ედლარბი‖-ლირბი ლშხ.), **ილა̈რბი** (ა̈თჷლა̈რბენ, ა̈დლა̈რბან; ა̈დლა̈რბი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ღარიბდება. მაშენე მუხჷბე ჩჷა̈დლირბა̈̄ნ (ბზ. 290) — უფროსი ძმა გაღარიბდა. მულქჷერილ სურჷ ა̈დლირბან (ბქ.) — მეწისქვილე მეტისმეტად გაღარიბდა. ალჲარ ჩჷედლირბა̄ნდახ (ლშხ. 63) — ესენი გაღარიბდნენ. ჲეხჷ-ჭაშ ჩჷა̈დლა̈რიბანხ (ლნტ.) — ცოლ-ქმარი გაღარიბდა.

ილროჷი იგივეა, რაც **ილჷრეჷი**.

ილუპაჷი, **ილუპა̈ჷი** იგივეა, რაც **ილჷპა̈ჷი**.

ილჷაჭა̈რ იგივეა, რაც **ილჷჭა̈რ**.

ილჷერი იგივეა, რაც **ილჷნე**.

ილჷნე (ოთლჷენ, ა̈დლჷენე; ა̈დლჷენნე ბზ., ა̈დლჷენისგ ბქ.), **ილჷრინე** (ოთლჷენ, ედლჷენე; ედლჷენნე) ლშხ., **ილჷერი** (ა̈თჷილჷერ, ა̈დლჷერ; ა̈დლჷერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იფიცავს. მა̈გ ლაჯმილას ილჷნე (ბზ. 378) — ყველა ძმებს იფიცავს. ამნემ ჩჷა̈დლჷენე მიჩა გიგაშ ქჷინ (ბქ. 46) — ამან თავისი დეიდის სული დაიფიცა. მიშკჷი ჯუმილს ხჷილჷერი ჩიჲლა (ლნტ.) — ყოველთვის ჩემს ძმას ვიფიცავ.

ილჷპა̈ჷი (ოთლჷაპჷა̈ნ, ა̈დლჷაპჷა̈̄ნ; ა̈დლჷაპჷი ბზ., ოთლჷაპჷენ, ა̈დლჷაპჷან; ა̈დლჷაპჷი ბქ.), **ილუპაჷი** (ოთლუპჷენ, ედლუპჷა̄ნ; ედლუპჷი) ლშხ., **ილუპა̈ჷი** (ა̈თჷლუპა̈ჷენ, ა̈დლუპაჷან; ა̈დლუპა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ილუპება. ეჯას აშ ხოხალ, ერე ჩ'ა̈დლჷაპჷა̈̄ნ (ბზ. 445) — იმან ასე იცის, რომ დაიღუპა. ა̈დლუპაჷან ზურალ (ლნტ.) — ქალი დაიღუპა.

ილჷყა̈̄ლ (ა̈თჷლჷაყა̈ნ, ა̈დლჷაყა̈̄ნ; ა̈დლჷა̈ყი) ბზ., **ილჷყა̈ლ** (ათჷლჷაყა̈ლ, ა̈დლჷაყალე; ა̈დლჷაყა̈ლისგ) ბქ., **ილლჷაყა̄ლ** (ოთგლლჷაყენ, ედგლლჷაყა̄ნ; ედგლლჷაყი) ლშხ., **ილლჷაყა̈ლ** (ა̈თჷილლჷა̈ყენ, ა̈დილლჷაყან; ა̈დილლჷა̈ყი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მშობიარობს. ზურა̄ლ... ილჷყა̈̄ლ (ბზ. 332) — ქალი მშობიარობს. და̈ლ ილჷყა̈ლ კოჯისგა (ბქ. 210) — კლდეში დალი მშობიარობს. დენად ჲერბი ლა̈დეღ ლა̈ჲლლჷაყა̈ლე (ლნტ.) — გოგომ ორი დღე იმშობიარა.

ილჷრეჷი[1] (ა̈თჷლორეჷ; ა̈დლორჷე; ა̈დლორჷი⌈ნე⌉) ბზ., **ილრეჷი** (ოთლორა̈ჷ, ა̈დლორჷე; ა̈დლორჷისგ) ბქ., **ილროჷი** (ოთლორაჷ, ედლორჷე; ედლორჷი) ლშხ., **ილორა̈ჷი** (ა̈ხჷლორა̈ჷ, ა̈ნლორა̈ჷე; ა̈ნლორა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — იტყუებს. ეჯ დი̄ნას სგა ხჷილჷრეჷი (ბზ. 341) — იმ გოგოს შეიტყუებ. ჰყინტდ ფეკჷნა სგა̈დლორჷე ქორთეისგა (ბქ.) — ბიჭმა ლეკვი სახლში შეიტყუა. ქა̈ხჷლორა̈ჷ ბეფშ მიშკჷა̈შხო (ლნტ.) — ბავშვი ჩემთან მოეიტყუე.

ილჷრეჷი[2] (ა̈თჷლორჷა̈ნ, ა̈დლორჷა̈̄ნ; ა̈დლორჷი) ბზ., გ რ დ უ ვ. — ტყუვდება. ჷთოლ მა̄რე შიშდ ილჷრეჷი (ბზ.) — უტვინო კაცი ხელად ტყუვდება.

ილჷრინე იგივეა, რაც **ილჷნე**.

ილჷჭა̈რ (ა̈ხჷლჷაჭა̈რ, ა̈ნლჷაჭრე; ა̈ნლჷაჭრი ბზ., ა̈ხლჷაჭა̈რ, ა̈ნლჷაჭრე; ა̈ნლჷაჭრისგ ბქ.), **ილჷჭარ** (ოხლჷაჭარ, ენლჷაჭრე; ენლჷაჭრი) ლშხ., **ილჷაჭა̈რ** (ა̈ხჷლჷაჭა̈რ, ა̈ნლჷაჭა̈რე; ა̈ნლჷაჭა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ევაჭრობს. მა̈ჲ ახლჷაჭა̈რ აშირ მანა̈თლა? (ბქ. 28) — ას მანეთად რა ივაჭრე? ხოჩამდ ა̈ხჷლჷაჭა̈რ ლაა̈დეღი (ლნტ.) — დღეს კარგად ევაჭრე.

ილჷ̄ნჯა̈̄ლ (ლა̈ხჷლჷ̄ნჯა̈̄ლ, ლა̈ჲლჷ̄ნჯა̄ლე; ლა̈ჲლჷ̄ნჯა̈ლნე) ბზ., **ილგნჯელ** (ოხჷლგნჯალ, ლა̈ჲლგნჯალე; ლა̈ჲლგნჯალი) ბქ., **ილჷ̄ნჯა̄ლ** (ლოხლჷ̄ნჯა̄ლ, ლეჲლჷ̄ნჯა̄ლე; ლეჲლჷ̄ნჯა̄ლნე) ლშხ., **ილგნჯა̈ლ** (ლა̈ხჷლგნჯა̈ლ, ლა̈ჲლგნჯა̈ლე; ლა̈ჲლგნჯა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დაობს; ჯიჯღინებს. ალჲა̈რ ილგნჯელხ (ბქ. 206) — ესენი დაობენ. ჲეხჷ-ჭა̈შ

იღვნჯა̈ლხ ძინა̈რნეშ (ლნტ.) — ცოლ-ქმარი დილიდან ჯიჯღინებს.

იყდა̈̄ნი (ესჳყედა̈̄ნ, ესყედა̈ნე; ესყედა̈̄-ნი) ბზ., **იყდა̈ნი** (ოსყედა̈ნ, ესყედნე; ესყედ-ნისგ) ბქ., **იყდა̄ნი** (ოსყედა̄ნ, ესყედ˹ა̄˺ნე; ეს-ყედ˹ა̄ნ˺ნე) ლშხ., **იყედნე**, **იყედა̈ნი** (ა̈სჳყე-და̈ნ, ა̈სყედნე; ა̈სყედნი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იჭერს, იკავებს. ლეტჳრა̈̄ლს ჩჳ იყდა̈̄ნიხ ტო̈ტისგა (ბზ. 14) — სანთლებს დაიჭერენ ხელში. შიისგა დეშ ესყედნე (ბქ.) — ხელში ვერ დაიკავა. სამ ლეთ-ლადეღ მუშგჳრიდ იყდა̈ნდახ მარა (ბქ. 25) — სამ დღე-ღამეს კაცს სტუმრად იტოვებდნენ. 2. (ა̈თჳყედა̈̄ნ, ა̈დყედა̈̄ნნე; ა̈დყედა̈ნი ბზ., ა̈თჳყედან, ა̈დყედნე; ა̈დყედნისგ ბქ., ა̈დ-ყედა̈ნე; ა̈დყედა̈ნი ლნტ.) — 'და'ნიშნავს (ქალს). [ჰყინტდ] ზჳრა̄ლ ა̈დყედა̈ნე (ბზ. 23) — ბიჭმა ქალი დანიშნა.

იყდი (ა̈ხჳიყდ‖ოხჳიყდ, ა̈ნყიდ; ა̈ნყიდ-ნე ზს., ა̈ხჳიყდ ლნტ., ოხიყდ, ენყიდე; ენყიდნე ლშხ.), გ რ დ მ. — ყიდულობს. დჷნად მჷრმე თე ჟჷდ ენყიდ (ბზ. 287) — გოგომ მეორე თვალიც იყიდა. ლახჳბად ზა̈ნს სიმინდ ჟ˺ა̈ნყიდხ (ბქ. 262) — ძმებმა სამეგრელოში სიმინდი იყიდეს. ამშა თჷრალს და̄რ მოშ იყდი (ლშხ. 82) — ამის თვალებს ვერვინ იყიდის. ჰყინტდ ღჳი-ნალ ჟ˺ა̈ნყიდ (ლნტ. 104) — ბიჭმა ღვინო იყიდა.

იყედა̈̄ნი იგივეა, რაც **იყდა̈̄ნი**.

იყედნე იგივეა, რაც **იყდა̈̄ნი**.

იყჷლი (ა̈ხჳყა̈ლ, ა̈ნყჷლ˹ე˺; ა̈ნყჷლნე ბზ., ოხყჷლ, ენყჷლე; ენყჷლნე ლშხ.), **იყელი** (ა̈ხჳყელ‖ოხყელ, ანყელ; ა̈ნყელნე/ისგ) ბქ., **იყელე** (ა̈ხჳყელ, ა̈ნყელე; ა̈ნყელი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამოჰყავს (ყველი). ზჳრალჷლ ჟენ-ყჷლნეხ (ლშხ. 7) — ქალები ყველს ამოიყვანენ. ძინა̈რს ჟა̈ხჳყელ (ლნტ.) — დილას ყველი ამოვიყვანე.

იყლჳლი-ხ იგივეა, რაც **იყჳლჳრი-ხ**.

იყლჳრი-ხ იგივეა, რაც **იყჳლჳრი-ხ**.

იყმი (ოთყიმა̈ნ, ა̈დყიმა̈̆ნ; ა̈დყიმი ბზ., ოთყიმენ, ა̈დყიმან; ა̈დყიმი ბქ., ა̈თჳყიმენ ლნტ., ოთყიმენ, ედყიმა̄ნ; ედყიმი ლშხ.), გ რ დ ჳ ვ. — იხრჩობა. ლიცი მაფვნშჳ ესერ იყმი (ბზ. 404) — წყლის წყურვილით ვიხრჩობით. კორკოცეი ბეფშ ჩჳ ღეთ იყმი (ბქ.) — ყიანახეელის დროს ბავშვი ლამის დაიხრჩოს. დაჳა̈რ სკაშგდდახ ლიცისკა ი ჩჳა̈დყიმანხ (ლნტ. 157) — დეეები წყალში ჩაცვივდნენ და დაიხრჩნენ.

იყჳრჳლი-ხ იგივეა, რაც **იყჳლჳრი-ხ**.

იყჳბი-ხ (ა̈ხჳყჳაბა̈ნდ, ა̈ნყჳაბა̈̆ნხ; ა̈ნ-ყჳა̈ბიხ) ბზ., გ რ დ ჳ ვ. — იკრიბებიან. შჳანა̈რ კა̄ლს ა̈ნყჳაბა̈̆ნხ ჟი (ბზ. 4) — სვანები კალამი შეიკრიბნენ.

იყჳლჳრი-ხ (ა̈თჳყჳლჳრა̈ნდ, ა̈დყჳ-ლჳრა̈̆ნხ; ა̈დყჳლჳრიხ) ბზ., **იყჳრჳლი-ხ**, **იყჳლჳრი-ხ** (ოთყჳრჳლანდ/ოთჳყჳლჳ-რანდ, ა̈დყჳრჳლანხ/ა̈დყჳლჳრანხ; ა̈დყჳ-რჳლიხ/ა̈დყჳლჳრიხ) ბქ., **იყლჳრი-ხ** (ოთ-ყჳლჳრა̄ნდ, ედყჳლჳრა̄ნხ; ედყჳლჳრიხ) ლშხ., **იყლჳლი-ხ** (ა̈თჳყჳლჳლანდ, ა̈დყჳ-ლჳლანხ; ა̈დყჳლჳლიხ) ლნტ., გ რ დ ჳ ვ. — იყრებიან, შორდებიან. ხეხჳ-ჭა̈შ ჩჳა̈დყჳლჳ-რა̈̆ნხ (ბზ. 32) — ცოლ-ქმარი გაიყარა. ისკლე-თისა ა̈თჳყჳლჳლანდ (ლნტ.) — შუაღამისას ერთმანეთს დავშორდით.

იყჳნა̈̄ლ (ოთყჳ, ადყჳრდა; ა̈დყჳინი) ბზ., **იყჳნა̈ლ** (ოთჳყჳრდ, ადყჳრდ; ა̈დყჳი-ნი ბქ., ათჳაყჳრდ, ადაყჳრდა; ა̈დყჳინი ლნტ.), **იყჳნა̄ლ** (ოთყჳ, ადყჳრდა; ედყჳი-ნი) ლშხ., გ რ დ ჳ ვ. — წვება. მედჳქა̈ნ ჩჳად-ყჳრდა (ბზ. 262) — მედუქნე დაწვა. დოშდჳლ ბჳმბლა̈რ ლეჷა ოლყჳინ (ბქ. 309) — მთვარე ბუმბულზე დაწოლილა. მა̈ნკჳი ჯეჲ ადყჳრდა ლაყჳრა̄ჴსა (ლშხ. 78) — ლოგინში ჯერ თეთონ ჩაწვა. ჩჳადაყჳრდა რა̈შჳ (ლნტ. 157) — რაში დაწვა.

იყჳნე (ლა̈ხჳყჳინ, ლა̈ჴყჳინე; ლა̈ჴყ-ჳინნე ბზ., ლოხჳყჳინ, ლა̈ჴყჳინე; ლა̈ჴყჳი-ნისგ ბქ., ლოხჳყჳინ, ლეჴყჳინე; ლეჴყჳინნე ლშხ., ლა̈ხჳყჳინ, ლა̈ჴყჳინე; ლა̈ჴყჳინი ლნტ.) გ რ დ მ. — იწვენს. სგა̄ჳ ესერ ლა̈ჴყჳინე, ადო მიჩა გეზალს ესერ ჩჳ ხოძჰენიხ (ბზ. 344) — დამიწვინე, თორემ შენს შვილს დაგიკლავთო. დიდ ბეფშ სგალა̈ჴყჳინე (ბქ.) — დედამ ბავშვი ჩაიწვინა. ზჳრა̄ლდ სგა ლჷჴყჳინე მიჩა-ცახან გეზალ (ლშხ. 78) — ქალმა შვილი თავისთან ჩაიწვინა.

იყჳფე (ა̈ხჳიყჳფ, ა̈ნყჳიფ; ა̈ნყჳიფე ბზ., ლნტ., ოხჳიყჳფ, ა̈ნყჳიფ; ა̈ნყჳიფე ბქ.,

ოხჷიყჷფ, ენყჷიფ; ენყჷიფე ლშხ.), გრდმ. — იძრობს. ეჯნე̄მ მეგა̈მ ყ'ა̈ნყჷიფ (ბზ. 403) — იმან ხე ამოაძრო (ამოიძრო). ლა̈ჲყჷიფ დინილდ ჯიბხენჲი ჯიჯჷ (ბქ. 220) — გოგონამ ჯიბიდან ძვალი „დაიძრო“. დენად აბაყაჲი ფა̈თულდ ქა̈ნყჷიფ (ლნტ.) — გოგონამ ლოყაზე ბეწვი ამოიძრო.

იყჷჩე (ოთიყჷჩ, ა̈დყჷიჩ; ა̈დყჷიჩე ზს., ოთიყჷჩ, ედყჷიჩ; ედყჷიჩე ლშხ., ა̈თჷიყჷჩ, ა̈დყჷიჩ; ა̈დყჷიჩე ლნტ.), გრდმ. — იტეხს. ჰყინტდ ფოყ ა̈დყჷიჩ (ბზ. 390) — ბიჭმა გვერდი (თეძო) მიიტეხა. ბეფშდ ლაქინას კინჩხ ღეთ ა̈დყჷიჩ (ბქ.) — ბავშვმა სირბილის დროს კინაღამ კისერი მოიტეხა. ჩჷანშყჷედ კიბხენჩუ ი ქა̈თჷიყჷჩ ჰიშხ (ლნტ.) — კიბიდან ჩამოევარდი და ფეხი მოიტეხე.

-იშ ნათ. ბრუნვის ნიშანი თანხმოვანფუძიანებთან, **-ი̄შ** ი ხმოვანფუძიანებთან; **-ა̈შ** ზს., ლნტ., **-აშ** ლშხ., **-ა̈̄შ** ბზ., **-ა̄შ** ლშხ., ა ხმოვანფუძიანებთან და ზოგ თანხმოვანფუძიან სახელთან; მუსი**შ** — თოვლის. გჷელეშა̈პი**შ** — გველეშაპის. ჯიმლა̈**შ** (ბქ.) — ძმის. ქორა̈**შ** (ბზ.) — სახლის. დინა̈̄**შ** (ბზ.) — ქალიშვილის. ლაზნა̄**შ** (ლშხ.) — მოზერის, გეზლია**შ** (ლშხ.) — შვილის. ლაზნა̈̄**შ** (ბზ.) — მოზერის. ზურალა̈**შ** (ლნტ.) — ქალის. ლაზნა̄**შ** (ლშხ.) — მოზერის. დინა̈**შ** (ლნტ.) — გოგონას.

იშა ზს., **ჲეშა** ლშხ., **ეშა** ლნტ., კითხ.-კუთვნ. ნაცვალსახ. — ვისი. იშა გეზალ როქჷ ხი? (ბზ. 333) — ვისი შვილი ხარო? ეშა ში ლოქ ჯიცხა? (ლნტ. 57) — ვისი ხელი გირჩევნიაო?

იშაქრაჷი, იშაქრა̈ჷი იგივეა, რაც **იშქა̈რი**.

იშა̄ნგუნა̈̄ლ (ლოხშა̄ნგუნა̈̄ლ, ლა̈ჲშა̄ნგუნა̄ლე; ლა̈ჲშა̄ნგუნა̈̄ლნე) ბზ., **იშანგუნა̈ლ** (ოსშანგუნა̈ლ, ესშანგუნალ; ესშანგუნა̈ლისგ ბქ., ა̈სჷშანგუნა̈ლ, ა̈სშანგუნალე; ა̈სშანგუნალი ლნტ.), **იშა̄ნგუნა̄ლ** (ოსშა̄ნგუნა̄ლ, ესშა̄ნგუნა̄ლე; ესშა̄ნგუნა̄ლნე) ლშხ., გრდუკ. 1. დააბოტებს, დაბლაყუნობს. იმჲი ყა̈ნჩჷშა̄ლ იშა̄ნგუნა̈̄ლ (ბზ.) — როგორ ყანჩასავით დადის (დააბოტებს). 2. როხროხებს. ამჲი იშანგურა̈ლ ჩიგარ მარო (ლნტ.) — მარო ყოველთვის ასე როსროხებს.

იშა̄რდე (ა̈თჷშა̈̄რდ, ა̈დშა̄რდე; ა̈დშა̈̄რდნე ბზ., ოთშა̄რდ, ედშა̄რდე; ედშა̄რდნე ლშხ.), **იშარდე** (ოთშა̈რდ, ა̈დშარდე; ა̈დშა̈რდისგ ბქ., ა̈თჷშარდ, ა̈დშარდე; ა̈დშარდნე ლნტ.), გრდმ. — იმშვიდებს (თავს, გულს). ზურა̄ლ თხჷიმს იშა̄რდე (ბზ.) — ქალი თავს იმშვიდებს. დეშ ედშა̄რდეხ გუ (ლშხ.) — ვერ დაიმშვიდეს გული. იშარდეხ თხჷიმს (ლნტ.) — თავს იმშვიდებენ.

იშა̈̄რდი (ოთშა̄რდა̈ნ, ა̈დშა̄რდა̈̄ნ; ა̈დშა̈̄რდი) ბზ., **იშა̄რდი** (ოთშა̄რდენ, ედშა̄რდა̄ნ; ედშა̄რდი) ლშხ., **იშარდი** (ა̈თჷშარდენ, ა̈დშარდან; ა̈დშარდი ბქ., ლნტ.), გრდუკ. — მშვიდდება, წყნარდება. ბეფშჷ გჷიანდ ა̈დშა̄რდა̈̄ნ (ბზ.) — ბავშვი ძალიან დამშვიდდა. ლეგმერდე დეშ იშარდი (ლნტ.) — ავადმყოფი ვერ მშვიდდება.

იშგა̈ლი იგივეა, რაც **ი̄შგა̈̄ლი**.

იშგზე (ა̈ხჷიშგზ‖ოხჷიშგზ, ა̈ნშგიზ; ა̈ნშგიზე ზს., ოხჷიშგზ, ენშგიზ; ენშგიზე ლშხ.), **იშკზე** (ა̈ხჷიშკზ, ა̈ნშკიზ, ა̈ნშკიზე) ლნტ., გრდმ. — იძრობს. ჰიტიდ ყ'ა̈ნშგიზ მეგა̈მ (ბზ. 309) — ჰიტმ ხე ამოაძრო („ამოიძრო“). ჩჷენშგიზ და̈ჷემ ფაყჷ (ლშხ. 81) — დევმა ქუდი მოიძრო. ბეფშდ დეშ ა̈ნშკიზ შტიქ (ლნტ.) — ბავშვმა კბილი ვერ ამოიძრო.

იშგდე (ლა̈ხჷიშგდ, ლა̈ჲშგედ; ლა̈ჲშგედნე ბზ., ლა̈ხჷიშგდ ბქ., ლოხშგედ, ლეჲშგედე; ლეჲშგედნე ლშხ.), **იშკედე** (ლა̈ხჷიშკდ, ლა̈ჲშკედ; ლა̈ჲშკედნე) ლნტ., გრდმ. — კადრულობს. [დი̄ნად] მა̄დ ლა̈ჲშგედ ქალიჰედ (ბზ. 259) — გოგომ არ იკადრა გამოსვლა. მიჩა ლა̈ნჴრინათ' ესერ ომჰედხ ი ქორთე ლიტეხოლჷ იშგედ (ბქ. 301) — შენს წასაყვანად მოვედით და სახლში დაბრუნება იკადრეო. გეგიდ მად იშგედ ჩულიპეჲჷ (ლშხ.) — გეგიმ არ იკადრა დამალვა. ალე დენა̈ჲ ჯგმილდ მა̈დ იშკედ (ლნტ. 226) — ეს ქალიშვილის ძმამ არ იკადრა.

იშგემ იგივეა, რაც **იშგჷემ**.

იშგენ (-იშ‖იშგნემ, იშგენა̈რ ბზ., იშგნა̈რ ზს., იშგნაშ, იშგნარ ლშხ.), **იშკენ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — სხვა. ისგუ დაჩჷირ ლა̄მოხახჷდ ი იშგენ დე̄სამა (ბზ. 278) — შენი და მომეცი ცოლად და სხვა არაფერი (მინდა). იშ-

გნემ მასტუნ იშგან დემ ესერ ხოსტუნი (ანდ. 45) — სხვისი სატკივარი სხვას არ სტკივაო. იშგენ ლოქ დეშერ ლგმდაგრინ ჩხარალუ-თხუმ და̈ჳს (ლშხ. 65) — სხვა ვერავინ მო-კლავდა ცხრათავიან დევსო. იშკენ მა̈გ ანჴადხ (ლნტ.) — სხვა ყველა მოვიდა.

იშგი იგივეა, რაც **ი̄შგი.**

იʼშʼგი̄ჳანა̈ლ, (ლა̈ხჳʼშʼგი̄ჳანა̈ლ, ლა̈ჲʼშʼგი̄ჳანალე; ლა̈ჲʼშʼგი̄ჳანა̈ლნე) ბზ., **იშგიჳანელ** (ლოხშგიჳანალ, ლა̈ჲშგიჳანალ; ლა̈ჲშგიჳანა̈ლისგ) ბქ., **იშგი̄ჳანა̄ლ** (ლოხშგი̄ჳანა̄ლ, ლეჲშგი̄ჳანა̄ლე; ლეჲშგი̄ჳანა̄ლნე) ლშხ., **იშკიჳანა̈ლ** (ლა̈ხჳშკიჳანა̈ლ, ლა̈ჲშკიჳანალე; ლა̈ჲშკიჳანალი) ლნტ. გ რ დ უ კ. — იბლვირება; ცუდად, ბოროტად იხე-დება. ეჯა სგა̈ნთჴრდა ი იშგი̄ჳანა̄ლდა (ბზ.) — ის შემოეთრა და იბლვირებოდა. იმ ხიშგი-ჳანა̄ლ? (ლშხ.) — რას იბლვირები?

იშგმი̄ნა̄ლ იგივეა, რაც **იშგჳმა̄ნა̈ლი.**

იშგნა̈გ ბზ., **იშგნა̈გ** ბქ., **იშგნა̄გ** ლშხ., **იშკანა̈გ** ლნტ., **ზ მ ნ ს.** — სხვაგან. მურყჳამ ლგგ ჩია̈გ, კოჯა̈რყი ი იშგნა̈გ ა̈გის (ბზ. 1) — კოშკი დგას ყველგან — კლდეებზე და სხვა ად-გილას. ალ ბალახს თხუმისა გარ ხა̄რ ბალი̄-ლარ ი იშგნა̄გ დე̄სა (ლშხ. 30) — ამ ბალახს მხოლოდ კენწეროში (თავში) აქვს ფოთლები — და სხვაგან არა.

იშგნი იგივეა, რაც **ა̈შგნი.**

იშგოʼმʼ იგივეა, რაც **იშგჳემ.**

იშგრი (ა̈თჳშგირა̈ნ‖ოთშგირა̈ნ, ა̈დ-შგირა̈ნ; ა̈დშგირი ბზ., ათჳშგირენ/ოთშგი-რენ, ა̈დშგირან; ა̈დშგირი ბქ., ოთშგირენ, ედშგირა̄ნ; ედშგირი ლშხ.), **იშკრი** (ა̈თჳშკი-რენ, ა̈დშკირან; ა̈დშკირი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — კვდება (უცბად, უეცრად). ეჯა̄ი ეჯჩიქქა ა̈დშგი-რა̈ნ (ბზ.) — ისიც იმ დროს (უცებ) მოკვდა. შიშდ ჩჳალშგირე̄ლი [დი̄ნა] (ლშხ. 57) — გო-გო უცებ მომკვდარა. და̈ჳ ქათალშალ ა̈დშკი-რან (ლნტ. 227) — დედი ქათამივით უცებ მო-კვდა.

იშგრინე იგივეა, რაც **ირშგი̄ნე.**

იშგურდენი (ა̈ხჳშგურდენ, ა̈ნშგურ-დენე; ა̈ნშგურდენნე) ბზ., გ რ დ მ. — ʼიʼზელს (ცომს). სა̈დილიაქ ყʼა̈ხჳშგურდენ (ბზ.) — სა-დილისათვის (ცომი) მოეʼიʼზილე. იხ. **იცო-მაჳი, იჭურე.**

იშგჳდი (ა̈თჳშგუდა̈ნ, ა̈დშგუდა̈ნ; ა̈დ-შგუდი ბზ., ოთშგუდენ, ა̈დშგუდან; ა̈დშგუ-დი ბქ., ოთშგუდენ, ედშგუდა̄ნ; ედშგუდი ლშხ.), **იშკჳდი** (ა̈თჳშკუდენ, ა̈დშკუდან; ა̈დშკუდი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იხრჩობა, იგუდე-ბა. ჩუ ლეთ ა̈თჳშგუდა̈ნ (ბზ.) — კინაღამ გა-ვიგუდე. ჩჳედშგუდა̄ლა̄ნხ ჭყინტი̄ლარ (ლშხ. 53) — ბიჭები დაიხრჩნენ. კაცოლშა ხოშა ლიცისა ალშკუდელი (ლნტ.) — კაცოაანთ უფროსი წყალში დამხრჩვალა.

იშგჳემ (ხჳიშგჳემ, იშგჳმინ; იშ-გჳმინნე) ბზ., **იშგემ** (ხჳიშგემ/ხჳიშგჳემ, იშგემ; იშგემნნე) ბქ., **იშგოʼმʼ** (ხჳიშგომ, იშგმინ; იგმინნე) ლშხ., **იშკჳემ** (ხჳიშკომინ, იშკომინ/იშკომნე; იშკომნნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ʼმოʼითხოვს, თხოულობს. მუშგჳრიდ ცხემა̈დ იშგჳმინ (ბზ. 254) — სტუმარმა მშეილდ-ისარი ʼმოʼითხოვა. სოზარდ ხოჩა ლეზობ იშგმინ (ლშხ. 73) — სოზარმა კარგი საჭმელი მოითხო-ვა. ეჯ დენას მა̈გ იშკომდა (ლნტ. 227) — იმ ქა-ლიშვილს ყველა თხოულობდა (ცოლად).

იშგჳიდ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **იშკჳიდ** ლნტ. — შეიდი. ისგა̈შხენ იშგჳიდ მარე ჩუ სკჴდა (ბქ. 206) — შიგნით შვიდი კაცი ეტევა. იშკჳიდ ნაგა̈ზი ცხეკისა არდახ (ლნტ. 312) — შვიდი კვირა ტყეში იყვნენ.

იშგჳმა̄ნა̈ლი, იშგჳმა̈ნი (ა̈ხჳშგჳმა̄-ნა̈ლ, ა̈ნშგჳმა̄ნა̄ლე; ა̈ნშგჳმა̄ნა̈ლნე) ბზ., **იშ-გმი̄ნა̄ლ** (ოხშგომნა̄ლ, ენშგომნა̄ლე; ენ-შგომნა̄ლნე) ლშხ., **იშკომა̈ლი, იშკჳემა̈-ლი** (ა̈ხჳშკომა̈ლ, ა̈ნშკომალე; ა̈ნშკომა̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. — ითხოვს, იმათხოერებს. მა̄მ ხოშგურხ, ეჯყი იშგჳმა̄ნა̈ლიხ ჩი ფი̄რმიშს (ბზ.) — არ რცხვენიათ, ისე ითხოვენ ყველა-ფერს. დენად ა̈ნშკომალე დია̈რ ი ჩჳა̈დდია-რან (ლნტ.) — გოგომ ითხოვა (იმათხოვრა) პური და დაპურდა.

იშგჳმა̈ნი იგივეა, რაც **იშგჳმა̄ნა̈ლი.**

იშგჴნი (ოთშგჴნა̈ნ, ა̈დშგჴნა̈ნ; ა̈დშგჴ-ნი ბზ., ოთშგჴნენ, ედშგჴნა̄ნ; ედშგჴნი ლშხ.), **იშჯგნი** (ა̈თჳსგჯნენ, ა̈დსგჯნან; ა̈დსგჯნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ჯიქდება; ჯიუტობს. ედშგჴ-ნა̄ნ ი ჲერ მა̄ ლამტიხ (ლშხ.) — გაჯიუტდა და

ხმა არ გამცა. ჯორ ჩუ̂ა̈დსგჯნან ი ბა̈ჯ მა̈დშ ასუ̂ა̈გემინ (ლნტ.) — ჯორი გაჯიუტდა და ნაბიჯი ვერ გადაევადგმევინე.

იშდა̈ბ (ოხშდაბა̈ნ, ა̈ნშდაბა̈̄ნ, ა̈ნშდა̈ბი ბზ., ოხუ̂შდაბა̈ნ, ანშდაბან; ანშდა̈ბი ბქ.), **იშდაბ** (ოხშდაბენ, ენშდაბა̄ნ; ენშდაბი) ლშხ., **იშტა̈ბ** (ა̈ხუ̂შტა̈ბენ, ა̈ნშტაბან; ა̈ნშტა̈ბი) ლნტ., გრდუვ. — იქცევა. ლეგდ იშდა̈ბ ბესი (ბქ.) — ბესი ცუდად იქცევა. სურუ ხოლა̄მდ ოხშდაბა̄ნდ (ლშხ.) — ძალიან ცუდად მოეიქეცით.

იშდბი[1] (ოხშდაბა̈ნ, ა̈ნშდაბ'ა̈ნ'; ა̈ნშდა̈ბი‖ოთშდაბა̈ნ, ა̈დშდაბ; ა̈დშდა̈ბი) ბზ., გრდუვ. — 1. გადაბრუნდება, გადატრიალდება, ეცემა. სა̈უ̂ ქა̈̄ნშდაბა̈̄ნ (ბზ.) — მარხილი გადმობრუნდა. მა̄რე ა̈დშდაბ უ̂ეშგინჩუ̂ნ (ბზ. 366) — კაცი უკან გადავარდა (გადაბრუნდა). ღუ̂ა̈შ აშხუ̂ ნაჰეჯიუ̂ი ქ'ანშდაბ (ბქ.) — ჯიხვი ერთი სროლით გადმოვარდა. 2. აფუება (ლობიოსი, ბრინჯისა ხარშვაში). ლაჯაბუ̂ი ლაიზის ქა̈ნშდაბა̈̄ნ (ბზ.) — ხარშვაში ლობიო აფუვდა.

იშდბი[2] (ოხუ̂იშდბ, ა̈ნშდებ; ა̈ნშდებნე ზს., ოხშდებ, ენშდებე; ენშდებნე ლშხ.), **იშტები** (ა̈ხუ̂ი'შტბ, ა̈ნშტებ; ა̈ნშტებნე) ლნტ., გრდმ. — ისესხებს (სესხულობს). კე̄სა̈რდ კუ̂ეცენ ტკისდ ყ'ა̈ნშდებ (ბზ. 259) — კეისარმა ხორბალი მართლა ისესხა. ეშხუ̂ ესერ ნაყუნ ჯიმოლუ̂ ლახშდებ (ბქ. 245) — ერთი ულუფა მარილი მასესხეთო. ლე̄თი მართა̄შხენ დიარ ოხშდებ (ლშხ.) — წუხელ მართასაგან პური ვისესხე.

იშდბგნე (ლოხშდაბგნ, ლეჲშდაბნე; ლეჲშდაბნი) ლშხ., **იშტაბნე** (ლა̈ხუ̂შტაბინ, ლა̈ჲშტაბნე; ლა̈ჲშტაბნი) ლნტ., გრდმ. — ირთობს, 'შე'იყოლიებს, იქცევს (თავს...). თხუმს იშდბგნეხ ლიგგრგალიუ̂შ (ლშხ.) — თავს ირთობენ ლაპარაკით. ეჯი ჩიგა̈რ მიჩა თხუ̂იმს იშტაბნე (ლნტ.) — ის ყოველთვის თავს ირთობს.

იშდბგრა̈̄ლი (ოხშდგბგ̄რა̈̄ლ, ა̈ნშდგბგ̄რა̈̄ლე; ა̈ნშდგბგ̄რა̈̄ლნე ბზ.), **იშდბგრა̈ლი** (ოხშდგბგრა̈ლ, ა̈ნშდგბგრალე; ა̈ნშდგბგრა̈ლისგ ბქ.), **იშდბგრა̄ლი** (ოხშდგბგრა̄ლ, ენშდგბგრა̄ლე; ენშდგბგრა̄ლნე) ლშხ., **იშტებგრა̈ლი** (ა̈ხუ̂შტებგრა̈ლ, ა̈ნშტებგრალე; ა̈ნშტებრალი) ლნტ., გრდმ. — სესხულობს. აჯალ ანშდგბგ̄რა̈̄ლნე სოზარ თეთრს (ბზ.) — სოზარი კიდევ ისესხებს ფულს. ზურელა̈ლდ ა̈ნშტებრალეხ ჯუ̂იდ (ლნტ.) — ქალებმა ისესხეს სანთელი.

იშდმე (ა̈თუ̂შდიმ, ა̈დშდგმე; ა̈დშდიმნე ბზ., ოთშდგმ, ედშდგმე; ედშდგმნე ლშხ.), **იშტმე** (ა̈თუ̂შტგმ, ა̈დშტგმე; ა̈დშტგმი) ლნტ., გრდმ. — ითრობს (თავს). ჲერხი თხუ̂იმს ძალოშ იშდმე (ბზ.) — ზოგი თავს ძალით ითრობს. გაბოდ თხუ̂იმ ჩუ̂ა̈დშტგმე ი ჩუ̂ადაყურდა (ლნტ.) — გაბომ თავი დაითრო და დაწვა.

იშდმი (ოთშდგმა̈ნ, ა̈დშდგმა̈̄ნ; ა̈დშდგმი ბზ., ოთშდგმენ, ა̈დშდგმან; ადშდგმი ბქ., ოთშდგმენ, ედშდგმა̄ნ; ედშდგმი ლშხ.), **იშტმი** (ა̈თუ̂შტგმენ, ა̈დშტგმან; ა̈დშტგმი) ლნტ., გრდუვ. — თვრება. ჩუ იშდმი მა̈გ (ბზ. 8) — ყველა დათვრება. ედშდგმიხ ბაპ ი ჲერ მაგ (ლშხ. 10) — დათვრება მღვდელი და ერი — ყველა. [და̈უ̂] ჩუ̂ა̈დშტგმან (ლნტ. 305) — დევი დათვრა.

იშდნე იგივეა, რაც **ი̅შდნე**.

იშდრა̈̄ლ (ა̈თუ̂შდირა̄ლ, ა̈დშდირა̄ლე; ა̈დშდირა̈̄ლნე) ბზ., **იშდრა̈ლ** (ლოხუ̂შდირა̈ლ, ლა̈ჲშდირალ; ლა̈ჲშდირა̈ლისგ) ბქ., გრდუვ. — თამაშობს. დი̅ნა̈̄ლ ჩუ სგურხ ი იშდრა̈̄ლხ (ბზ. 231) — გოგოები სხედან და თამაშობენ. ნალუ̂ყურ ტობისგა იშდრალდა (ბქ. 47) — ვაჟი ტბაში თამაშობდა. შდრ. **იტრელა̈ლ, იღრა̈ლ.**

იშდუ̂ იგივეა, რაც **უ̂იშდ.**

იშდლუ̂ე̄რე (ოხშდულუ̂ე̄რ, ა̈ნშდულუ̂ე̄რე; ა̈ნშდულუ̂ე̄რნე) ბზ., **იშდლუ̂ერი** (ოხშდულუ̂ერ, ა̈ნშდულუ̂ერე; ანშდულუ̂ერისგ) ბქ., **იშთხუ̂ე̄რე** (ოხშდუხუ̂ე̄რ, ენშდუხუ̂ე̄რე; ენშდუხუ̂ე̄რნე) ლშხ., **ილაშთხორი** (ა̈ხუ̂ლაშთხორ, ა̈ნლაშთხორე; ა̈ნლაშთხორი) ლნტ., გრდმ. — 'ამო'ითხრის, 'ამო'იღებს (მიცვალებულს). ეჯია̈რ ლგდგა̈რს იშდლუ̂ე̄რეხ (ბზ.) — ისინი მიცვალებულს 'ი'თხრიან. დემ ლოქ ილაშთხორიხ (ლნტ.) — არ ამოეთხრით (ამოეითხრით) მიცვალებულსო.

იშდლუ̂ი (ა̈თუ̂შდულუ̂ა̈ნ, ა̈დშდულუ̂ა̈̄ნ;

ა̈დშდუღჷი ბზ., ოთშდუღჷენ, ა̈დშდუღჷან; ა̈დშდუღჷი ბქ.), **იშთხჷი** (ოთშდუხჷენ, ედშდუხჷა̈ნ; ედშდუხჷი) ლშხ., **იშტხჷი** (ა̈თჷშტუხჷენ, ა̈დშტუხჷან; ა̈დშტუხჷი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იმარხება. [როსტომდ] ადბარჯე ჷორმო, ჩჷა̈დშდუღჷა̈ნ (ბზ. 74) — როსტომმა გათხარა ორმო, დაიმარხა. ქორ გიმჩუქჷა̈ნ ალშდუხჷე̄ლი (ლშხ.) — სახლი მიწის ქვეშ დამარხულა. ყა̈ ჩუქჷან დოლოშტ ა̈თჷშტუხჷენ (ლნტ.) — კინაღამ ზვავის ქვეშ დავიმარხე.

იშდხე (ოხჷიშდხ, ა̈ნშდიხ; ა̈ნშდიხე ბზ., ენშდიხ; ენშდიხე ლშხ.), **იშტხე** (ა̈ხჷიშტხ, ა̈დშტიხ; ა̈დშტიხე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'ითაევბს, 'შემო'ილევს. ლა̄შხარ ფექს დე̄მ იშდხეჴ (ლშხ.) — ლაშხელები ფქვილს არ შემოილევენ. ლემჯაჷრიელს დემ იშტხე გიგო (ლნტ.) — გიგო სადარდებელს („საჯაეროს") არ 'შემო'ილევს.

იშელდა̈ნი იგივეა, რაც **იშგლდა̈ნი**.

იშენა̈ჷი იგივეა, რაც **იშნა̈ჷი**.

იშენე იგივეა, რაც **იშნე**.

იშეშა̈ჷი იგივეა, რაც **იშშა̈ჷი**.

იშე̄რე (ა̈ხჷშე̄რ, ა̈ნშე̄რე; ა̈ნშე̄რნე ბზ., ოხშე̄რ, ენშე̄რე; ენშე̄რნე ლშხ.), **იშერე** (ოხჷშერ, ა̈ნშერე; ანშერნე/ანშერისგ ბქ., ა̈ხჷშერ, ა̈ნშერე; ა̈ნშერნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ილესავს. და̈ჷით გა̈ჩს იშე̄რა (ბზ.) — დავითი დანას ილესავდა. გიგოდ კა̄დე ენშე̄რე (ლშხ.) — გიგომ ნაჯახი გაილესა. ხოჩამდ დეშ ა̈ხჷშერედ გაჩა̈რ (ლნტ.) — დანები კარგად ვერ გავილესეთ.

იშთხჷ იგივეა, რაც **ჷიშდ**.

იშთხჷე̄რე იგივეა, რაც **იშდღჷე̄რე**.

იშთხჷი იგივეა, რაც **იშდღჷი**.

იშია̈̄ლ (ლა̈ხჷშია̈̄ლ, ლა̈ღშია̄ლე; ლა̈ღშია̈̄ლი) ბზ., **იშია̈ლ** (ოთშია̈ლ‖ათჷშია̈ლ, ა̈დშიალე; ა̈დშიალისგ ბქ., ლა̈ხჷშია̈ლ, ლა̈ღშიალე; ლა̈ღშიალი ლნტ.), **იშია̄ლ** (ლოხში-ა̄ლ, ლეღშია̄ლე; ლეღშია̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — იბრძვის, ომობს; ჩხუბობს. იშია̈̄ლხ ჰყინტ ი მიჩა ყჷა̈რჷლ̣ (ბზ. 330) — იბრძვიან ბიჭი და მისი ლაფშა (იაბო). მერა̈რ... იშია̈ლხ (ბქ. 308) — ბუშები ჩხუბობენ. ჰყინტ იშია̈ლ (ლნტ. 291) — ბიჭი იბრძვის. ძღვდს იშღალდაჴ ჰალდეშ ღჷაყა̈რ (ჰოჯზ. 62) — სასტიკად (დიდს) იბრძოდნენ ხალდეს ვაჟები.

იშიღ (ა̈თჷშია̈ნ‖ოთ⌈ჷ⌉შია̈ნ, ა̈დშია̈̄ნ; ა̈დში̄ ბზ., ათჷშიენ, ა̈დშიან; ა̈დშიი ბქ.), **იში̄ღ** (ოთშიენ, ედშია̄ნ; ედში̄ღ) ლშხ., **იშიი** (ა̈თჷშიენ, ა̈დშია̈ნ; ა̈დშიი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — სივდება. სჷრჷ ადშია̈̄ნ (ბზ.) — ძალიან გასივდა. ჩჷ იში̄ღ... მა̄რე (ლშხ. 88) — გასივდება კაცი. თელდ ჩჷალშიეხჷი ჷიშკჷეი (ლნტ.) — სახეზე მთლად გაესივებულეარ.

იში̄რე (ა̈თჷში̄რ‖ა̈ხჷში̄რ, ა̈დში̄რე; ა̈დში̄რნე ბზ., ოთში̄რ, ედში̄რე; ედში̄რნე ლშხ.), **იშირე** (ა̈ხჷშირ, ა̈ნშირე; ა̈ნშირი) ლნტ., გ რ დ მ. — იფქვავს. ქორშალდ ლელუნთე̄რდ ჯიმ მასარდ ედში̄რეჴ (ლშხ.) — ოჯახის წევრებმა ზამთრისათვის მარილი ბლომად დაიფქვეს. ჯიმ მი ა̈ხჷშირ (ლნტ.) — მარილი მე დავიფქვი.

იში̄რი (—, ა̈ნში̄რა̈̄ნ; ა̈ნში̄რი ბზ., —, ედშირა̄ნ; ედში̄რი ლშხ.), **იშირი** (—, ა̈დშირან, ა̈დშირი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იფქვება. ალ ითქ ქა̈̄ნში̄რი (ბზ.) — ეს მარცვალი დაიფქვება. ჯიმ მიჩაჷშ დე̄მ იში̄რი (ლშხ.) — მარილი თავისთავად არ იფქვება. ლათა ლეშირე ლა̈დელი ა̈დშირან (ლნტ.) — გუშინდელი დასაფქვავი დღეს დაიფქვა.

იშკანა̈გ იგივეა, რაც **იშგნა̈̄გ**.

იშკა̈ლი იგივეა, რაც **ი̄შგა̈̄ლი**.

იშკბე იგივეა, რაც **იშგბე**.

იშკედე იგივეა, რაც **იშგდე**.

იშკენ იგივეა, რაც **იშგენ**.

იშკერე იგივეა, რაც **იშგრინე**.

იშკი იგივეა, რაც **ი̄შგი**.

იშკიჷანა̈ლ იგივეა, რაც **იშგი̄ჷანა̈̄ლ**.

იშკომა̈ლი იგივეა, რაც **იშგჷმა̄ნა̈̄ლი**.

იშკრი იგივეა, რაც **იშგრი**.

იშკჷნთე (ლა̈ხჷშკჷი̄ნთ, ლა̈ღშკჷნთე; ლა̈ღშკჷ̈̄ნთნე) ბზ., **იშკუნთე** (ლა̈ხჷშკუნთ, ლა̈ღშკუნთე; ლა̈ღშკუნთნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'იფარებს. ბეფშჷ დედედ ლა̈ღშკჷნთე (ბზ.) — ბავშვი დედამ შეიფარა (ჩაიკრა).

იშკჷდი იგივეა, რაც **იშგჷდი**.

იშკჷემ იგივეა, რაც **იშგჷემ.**

იშკჷემა̈ლი იგივეა, რაც **იშგჷმა̄̈ნა̄̈ლი.**

იშკჷიდ იგივეა, რაც **იშგჷიდ.**

იშლგნი (ა̈ხჷშგლნა̈ნ, ა̈ნშგლნა̄̈ნ; ა̈ნშგლნი ბზ., ოთშგლნენ, ა̈დშგლნან; ა̈დშგლნი ბქ., ოთშგლნენ, ედშგლნა̄ნ; ედშგლნი ლშხ., ა̈თჷშგლნენ, ა̈დშგლნან; ა̈დშგლნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ძღება. ხა̈მ ჷორა̄̈შშჷ ა̈ნშგლნა̄̈ნ (ბზ.) — ღორი ბუგალაყით გაძღა. მადდა̈რ ქეღა̈რ ჩჷა̈დშგლნანხ (ლნტ.) — მშიერი ძაღლები გაძღნენ.

იშმინე იგივეა, რაც **იშჷმინე.**

იშნა̈რი იგივეა, რაც **იშნა̈ჷრე.**

იშნა̈ჷი (ოთშანჷა̈ნ, ა̈დშანჷა̈ნ; ა̈დშანჷი ბზ., ოთშენჷენ, ა̈დშენჷან; ა̈დშენჷი ბქ.), **იშნაჷი** (ოხშენჷენ, ენშენჷა̄ნ; ენშენჷი) ლშხ., **იშენა̈ჷი** (ა̈ხჷშენა̈ჷენ, ა̈ნშენაჷან; ა̈ნშენა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — შენდება. ამჩუ ჩჷესშა̈ნჷა̈ნ ტკიცდ დიდა̈რ ქალა̈ქ (ბზ. 294) — აქ მართლა 'დ'აშენდა მდიდარი ქალაქი. ქორჷა̈ლ მიჩაჷშ დემ იშენა̈ჷი (ლნტ.) — სახლები თავისთავად არ შენდება.

იშნა̈ჷრე (ა̈ხჷშინა̈ჷრ, ა̈ნშინა̈ჷრე; ა̈ნშინა̄̈ჷრი) ბზ., **იშნა̈რი** (ოხჷშინა̈რ, ა̈ნშინრე; ა̈ნშინრისგ) ბქ., **იშნაური** (ოხშინაურ, ენშინაურე; ენშინაურნე ლშხ., ა̈ხჷშინაურ, ა̈ნშინაურე; ა̈ნშინაური ლნტ.), გ რ დ მ. — იშინაურებს, იჩვევს. ამნე̄მ ბეჲჷშ სგა̄̈დშინა̈ჷრე (ბზ. 393) — ამან ბავშვი მოიშინაურა (შეიჩვია). ჟალჷ ბოჯ ესერ იშნა̈რი (ანდ.) — ძაღლს ლუკმა იშინაურებსო. გეგი ქ'ახაკაბალა ლახჷბას ი სკახოშინაურა (ლნტ. 94) — გეგი მოფერებია ძმებს და მოუშინაურებია.

იშნე (ოხჷშენ/ა̈ხჷშენ, ა̈ნშენე; ა̈ნშენნე ბზ., ოხჷშენ/ა̈ხჷშენ, ანშენე; ა̈ნშენნე/ა̈ნშენისგ ბქ., ოხშენ, ენშენე; ენშენნე ლშხ.), **იშენე** (ა̈ხჷშენ, ა̈ნშენე; ა̈ნშენი/ა̈ნშენნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მო'ისხამს (ნაყოფს_). ჷისგჷდ ლიმლჷა̈ძე ა̈დბიჲე ი ქა̈ნშენე (ბზ. 85) — ვაშლმა ყვავილობა დაიწყო და მოისხა. ლეხლერა̈რ... ეზარ იშნეხ (ბქ. 282) — ხეხილი კარგად ისხამს. ადრა მეღჷადს იშნე (ლშხ. 1) — იელი ყვავილს ისხამს. მეგამდ ჷისკჷა̈რ ა̈ნშენე (ლნტ.) — ხემ ვაშლები მოისხა.

იშჷნში (ოთშჷნშა̈ნ, ა̈დშჷნშა̄̈ნ; ა̈დშჷნში) ბზ., **იშჷნში** (ოთშჷნშენ, ედშჷნშა̈ნ; ედშჷნში) ლშხ., **იშონში** (ა̈თჷშონშენ, ა̈დშონშან; ა̈დშონში) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'და'იხუნძლება. გუშგჷე იცხ სურჷ იშჷნში მაშანჷშ (ლშხ.) — ჩვენი მსხალი ძალიან იხუნძლება ნაყოფით. ხილა̈რ მაშანშჷ ა̈დშონშანხ (ლნტ.) — ხეხილი ნაყოფით დაიხუნძლა.

იშტაბნე იგივეა, რაც **იშდბგნე.**

იშტაულ ლნტ., ზ მ ნ ს. — თავდაღმა, თავდაყირა. და̈ჷ იშტაულ ანშყად (ლნტ. 306) — დევი თავდაყირა ჩამოვარდა.

იშტა̈ბ იგივეა, რაც **იშდა̈ბ.**

იშტები იგივეა, რაც **იშდბი**[2]**.**

იშტებგრა̈ლი იგივეა, რაც **იშდბგრა̄̈ლი.**

იშტმე იგივეა, რაც **იშდმე.**

იშტმი იგივეა, რაც **იშდმი.**

იშტნე იგივეა, რაც **ი̄შდნე.**

იშტხე იგივეა, რაც **იშდხე.**

იშტხჷი იგივეა, რაც **იშდღჷი.**

იშუნშხჷი იგივეა, რაც **შუნშხჷე.**

იშუშპარა̈ლ იგივეა, რაც **იშჷპარა̈ლ.**

იშჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **ისჷ** (-არ) ლშხ. — რბილეული, რბილი (ხორცი). ჩუ ნოსმა ათცჷიდა: ნო იშჷ, ნო ჯიჯჷ (ბზ. 325) — არაფერი გააფუჭო: არც რბილი, არც ძვალი. იშჷს ჩიჲე იზობდა ი ჯიჯჷს სემუნს ხა̈ჷედდა (ლნტ. 226) — რბილს სიძე ჭამდა და ძვლებს ცოლისძმას აძლევდა.

იშჷა̈ლ იგივეა, რაც **ი̄შჷა̄̈ლ.**

იშჷა̈რიელ იგივეა, რაც **იშჷრძელა̄̈ლ.**

იშჷე იგივეა, რაც **ი̄შჷე.**

იშჷემ იგივეა, რაც **იშჷმინე.**

იშჷი იგივეა, რაც **ი̄შჷი.**

იშჷი̄ნი (ა̈ხჷშჷი̄ნა̈ნ, ა̈ნშჷი̄ნა̄̈ნ; ა̈ნშჷი̄ნი ბზ., ოთშჷი̄ნენ, ედშჷი̄ნა̄ნ; ედშჷი̄ნი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. 1. სუფთავდება. ეჯაი შომჷა̈ლე ა̈ნშჷი̄ნი (ბზ.) — ისიც როდისმე გასუფთავდება. 2. ლშხ. სუქდება. მე̄ჷარ ალშჷი̄ნელი კესო (ლშხ.) — ძალიან გასუქებულა კესო.

იშჷმი̄ნე, იშჷემ (ა̈ხჷიშმ, ა̈ნშჷემ; ა̈ნშჷემნე ბზ.), **იშჷმინე** (ოხჷიშჷმ, ა̈ნშჷემ; ა̈ნშჷემნე ბქ.), **იშმინე** (ოხშომ, ენშომე; ენშომნე) ლშხ., **იშჷემ** (ა̈ხჷიშმ, ა̈ნშჷემ; ა̈ნშჷემნე) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ისვენებს. ეჩეჩუ ჲა̈ნშჷმ [ხელწიფხი გეზალდ] (ბზ. 439) — იქ ხელმწიფის შვილმა დაისვენა. როსტომდ ა̈ნშჷემ (ბქ.) — როსტომმა დაისვენა. დეშ ა̈ნშჷემ ბაპდ (ლნტ. 183) — მღვდელმა ვერ მოისვენა.

იშჷპარა̈ლ (ლახჷშჷიშპარა̈ლ/ლოხჷშჷიშპრალ, ლა̈ღშჷიშპრალე; ლაღშჷიშპრა̈ლისგ) ბქ., **იშუშპარა̄ლ** (ლოხშუშპრა̄ლ, ლეღშუშპრა̄ლე; ლეღშუშპრა̄ლნე) ლშხ., **იშუშპარა̈ლ** (ლა̈ხჷშუშპარა̈ლ, ლა̈ღშუშპარალე; ლა̈ღშუშპარალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ცეკვავს. ჰყინტდ ხოჩა̄მდ ლეღშუშპრა̄ლე (ლშხ.) — ბიჭმა კარგად იცეკვა. ლგმა̈შუშპარა̈ლლი ეღ დენა (ლნტ. 311) — ის გოგო თურმე ცეკვავდა. იხ. **სჷიბ.**

იშჷრღელა̈ლ, იშურღე̄ლ (ლა̈ხჷშურიე̄ლ, ლა̈ღჭურიე̄ლე; ლა̈ღშურიე̄ლნე) ბზ., **იშჷრელ** (ლოხშურალ, ლა̈ღშორალ; ლა̈ღშორალისგ) ბქ., **იშჷრღელ** (ლოხშურიელ, ლეღშურიელე; ლეღშურიელნე) ლშხ., **იშჷა̈რიელ** (ა̈ხჷშჷა̈რიელ, ა̈ნშჷა̈რიელე; ა̈ნშჷა̈რიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხვნეშის, ოხრავს. ეჯნე̄მ თუმუშ ჲა̈ნშურიე̄ლე (ბზ.) — იმან სიმწრით ამოიოხრა. ოხშურღე̄ლა ბობშს (ლშხ. 58) — ბავშვს ამოუხვნეშია. [მარეს] ჲ'ახოშჷა̈რიელა ი ხოქჷა (ლნტ. 114) — კაცს ამოუხვნეშია და უთქვამს.

იშქა̈რი (ა̈თჷშაქა̈რ, ა̈დშაქრე; ა̈დშაქრი ბზ., ოთშაქა̈რ, ა̈დშაქრე; ა̈დშაქრისგ ბქ.), **იშაქრაჷი** (ოთშაქარ, ედშაქრე; ედშაქრი ლშხ.), **იშაქრა̈ჷი** (ა̈თჷშაქრა̈ჷ, ა̈დშაქრა̈ჷე; ა̈დშაქრა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — იშაქრავს. ბუბა ლიცს იშქა̈რი (ბზ.) — ბიძია წყალს იშაქრავს. ჩა̈ი მი ა̈თჷაშაქრა̈ჷ (ლნტ.) — ჩაი მე დავიშაქრე.

იშყბი (ლოხჷიშყბ, ლა̈ღშყებ; ლა̈ღშყებნე ბზ., ლოხშყებ, ლეღშყებე; ლეღშყებნე ლშხ.), **იშყჷბი** (ლოხჷიშყჷბ, ლა̈ღშყჷებ; ლა̈ღშყჷებნე) ბქ., გ რ დ მ. — ირტყამს. ლა̈ღშყებ ჰყინტდ ჯუგმა̈რდ თხუმჩუ (ბზ.) — ბიჭმა მუშტი თავში ჩაირტყა.

იშყდუნე (ლოხჷშყა̈დჷინ, ლა̈ღშყა̈დჷნე; ლა̈ღშყა̈დჷნი ბზ., ლოხშყედჷინ, ლაღშყედჷნე; ლა̈ღშყედჷნისგ ბქ., ლოხშყედუნ, ლეღშყედჷნე; ლეღშყედჷნი ლშხ.), **იშყედჷნე** (ლა̈ხჷშყედინ, ლა̈ღშყედჷნე; ლა̈ღშყედჷნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'იხსენებს. ბუბად ჩინუკჷიშ ხოჩა̄მდ ლა̈ღშყა̈დჷნე (ბზ.) — ბიძიამ ყველაფერი კარგად გაიხსენა. დეშ ლოხშყედჷნახ (ლშხ.) — ვერ გაუხსენებიათ. გჷიანდ ლა̈ღშყედჷნეხ ალ გჷეშ (ლნტ.) — ეს საქმე გვიან გაიხსენეს.

იშყედჷნე იგივეა, რაც **იშყდუნე.**

იშყჷბი იგივეა, რაც **იშყბი.**

იშყჷდი[1] (ოთშყოდა̈ნ, ა̈დშყოდა̆ნ; ა̈დშყო̈დი ბზ., ოთშყოდენ, ა̈დშყოდან; ა̈დშყედი ბქ., ოთშყოდენ, ედშყოდა̄ნ; ედშყოდი ლშხ.), **იშყჷედი** (ა̈თჷშყოდენ, ა̈დშყოდან; ა̈დშყჷედი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ირეცხება. ითქ ლიცისგა იშყჷდი (ბზ.) — მარცვალი წყალში ირეცხება. უჩხახენქა კიბა̈რ ჩჷა̈დშყოდან (ლნტ.) — წვიმისაგან კიბე გაირეცხა.

იშყჷდი[2] (ოთიშყჷდ, ა̈დშყჷედ; ა̈დშყჷედნე ბზ., ა̈დშყედ; ადშყედნე ბქ., ოთშყოდ, ედშყოდე; ედშყოდნე ლშხ.), **იშყჷედი** (ა̈თჷიშყჷდ, ა̈დშყჷედ; ა̈დშყჷედნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ირეცხავს. ტჷეტი ბერა̈ლ ოთიშყჷდ (ბზ.) — ხელთათმანები გაეირეცხე. ლერექჷს ნაღ ხჷიშყჷდუდად (ლშხ.) — ტანსაცმელს ჩვენ ვირეცხავდით. კაბ დეშ ა̈თჷიშყჷდ (ლნტ.) — კაბა ვერ გაეირეცხე.

იშყჷედი იგივეა, რაც **იშყჷდი.**

იშყჷჟე (ოთიშყჷჟ, ა̈დშყჷიჟ; ა̈დშყჷიჟე ბზ., ა̈თჷიშყჷჟ||ოთიშყჷჟ ბქ., ოთიშყჷჟ, ედშყჷიჟ; ედშყჷიჟე ლშხ., ა̈თჷიშყჷჟ, ა̈დშყჷიჟ; ა̈დშყჷიჟე ლნტ.), გ რ დ მ. — იხდის, იძრობს (ტანსაცმელს). გულაზარდ კაბ ქა̈დშყჷიჟ (ბზ. 149) — გულამარმა კაბა გაიხადა. ჰყინტ ქა იშყჷჟა... ლერექჷა̈ლს (ლნტ. 294) — ბიჭი ტანსაცმელს 'გა'იხდიდა.

იშყჷჟჷრე (ოთშყუჟი̄რ, ა̈დშყუჟჷრე; ა̈დშყუჟი̄რნე ბზ., ოთშყუჟჷრ; ედშყუჟჷრე; ედშყუჟჷრნე ლშხ.), **იშყჟურე** (ოთშყუჟირ, ა̈დშყუჟურე; ადშყუჟურისგ ბქ., ა̈თჷშყუჟუ-

რენ, ა̈დშყუჷურა̈ნ; ა̈დშყუჷური ლნტ.), გ რ დ მ. — იხდის, იძრობს (ტანსაცმელს). ლერქჳა̈ლ ქოთშყუჷჷრ (ბზ.) — ტანსაცმელი გაეიხადე. ბეფშ მიჩაჳშ ა̈დშყუჷურა̈ნ (ლნტ.) — ბავშვმა ტანსაცმელი თვითონ გაიხადა.

იშშა̈ჳი (ოთშაშჳა̈ნ, ა̈დშაშჳა̈ნ; ა̈დშაშჳი) ბზ., **იშშაჳი** (ოთშეშჳენ, ედშეშჳა̈ნ; ედშეშჳი) ლშხ., **იშეშა̈ჳი** (ა̈თჳშეშა̈ჳენ, ა̈დშეშაჳან; ა̈დშეშა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — შემდება. ჩა̈ჲ ჩჳედშეშჳა̈ნ მაყალჳშ (ლშხ.) — ცხენი შიშისაგან (შიშით) გაშემდა. ჩჳა̈თჳშეშაჳანდ ძა̈გ მგცხა̈იჳშ (ლნტ.) — სიციესაგან ყველანი გავშემდით.

იშშჳი (—, ა̈დშუშა̈ნ, ა̈დშუში ბზ., ოთშუშენ, ედშუშა̈ნ; ედშუში ლშხ., ა̈დშუშან; ა̈დშუში ლნტ.), გ რ დ უ კ. 1. შრება (წყარო). ლა̈შხურ დე̄სა იშშჳი (ლშხ. 6) — ცხენისწყალი არ შრება. ბინილი ლიც ჩუ ლოქ ალშუშელი (ლნტ. 287) — წყაროს წყალი დამშრალათ. 2. ბზ. 'გა'ქრება, 'გადა'შენდება. ეჯია̈რ ლემსისგდ ა̈დშუშა̈ნხ (ბზ.) — ისინი სამიმღრად გადაშენდნენ (ამოწყდნენ). ედშუშა̈ნ გუშგჳე ლირდე (ლშხ.) — გაქრა ჩვენი ცხოვრება.

იშხამა̈ჳი იგივეა, რაც **იშხმე**.

იშხატა̈ლი იგივეა, რაც **იშხტა̈ნძე̄ლი**.

იშხა̈ტი იგივეა, რაც **იშხტი**.

იშხბი[1] (ოხჳიშხბ, ა̈ნშხებ; ა̈ნშხებნე ზს., ოხშხებ, ენშხებე; ენშხებნე ლშხ.), **იშხები** (ა̈ხჳიშხბ, ა̈ნშხებ; ა̈ნშხებნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იკერავს. ლჳაჰრი გეზალდ სამეგჳ ლა̈ძშხებ ჳეშგიმჟი (ბზ. 446) — ვაჰრის შვილმა ტყავი მიიკერა უკნიდან. შჳანს ტუფი ჩაფულს მაგ მიჩაჳშ იშხბი (ლშხ.) — სვანეთში ქალამანს ყველა თვითონ იკერავს. დენა ჩინთი კაბს იშხები (ლნტ.) — გოგო ჩითის კაბას იკერავს.

იშხბი[2] (—, ა̈ნშხება̈ნ; ა̈ნშხები ბზ., ა̈ნშხებან, ა̈ნშხები ბქ., ენშხება̈ნ; ენშხები ლშხ., ა̈ნშხებან, ა̈ნშხები ლნტ., ბქ.) — იკერება. კაბ მიჩაჳშ დე̄მ იშხბი (ლშხ.) — კაბა თავისით არ იკერება.

იშხები იგივეა, რაც **იშხბი**[1].

იშხი[1] (ა̈ხჳიშხ||ოხჳიშხ, ანშიხ; ანშიხნე ბზ., ოხჳიშხ, ა̈ნშიხ; ა̈ნშიხნე ბქ., ოთიშხ, ედშიხე; ედშიხნე ლშხ., ა̈თჳიშხ, ა̈დშიხ; ა̈დშიხნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'ი'წვავს. კირს ქა იშხიხ ლა̈კირა̈რისგა (ბქ. 227) — კირს საკირეებში 'გამო'იწვავენ. დედედ ლარბიელჟი ტოტ ედშიხე (ლშხ.) — დედამ ცხობის დროს ხელი დაიწვა. ჰიშხ ა̈დშიხ მამფუა ლიცჳშ (ლნტ.) — ფეხი დაიწვა მდუღარე წყლით.

იშხი[2] (ოთშიხა̈ნ, ა̈დშიხა̈ნ; ა̈დშიხი ბზ., ოთჳშიხენ, ა̈დშიხან; ა̈დშიხი ბქ., ოთშიხენ, ედშიხა̈ნ; ედშიხი ლშხ., ა̈თჳშიხენ, ა̈დშიხან; ა̈დშიხი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — იწვის. და̈ჳ ჩჳა̈დშიხა̈ნ (ბზ. 316) — დევი დაიწვა. ქორ ა̈დშიხან (ლნტ.) — სახლი დაიწვა. გ ა დ ა ტ. ქჳეყანა იშხი... (ბქ. 98) — ქვეყანა იწვის.

იშხმე (ოთიშხმ, ა̈დშხამე; ა̈დშხა̈მნე) ბზ., **იშხამაჳი** (ოთშხამაჳ, ედშხამაჳე; ედშხამაჳნე ლშხ.), **იშხამა̈ჳი** (ა̈თჳშხამაჳ, ა̈დშხამა̈ჳე; ა̈დშხამა̈ჳი ლნტ.), გ რ დ მ. — იწამლავს, იშხამავს. მიშგუ ლირდე ჩოთიშხმ (ბზ.) — ჩემი ცხოვრება მოიშხამე. დენა თხჳიმს იშხამა̈ჳი (ლნტ.) — ქალიშვილი თავს იწამლავს.

იშხმი (ოთხშხამა̈ნ, ა̈დშხამა̈ნ; ა̈დშხა̈მი ბზ., ათჳშხამენ, ა̈დშხამან; ა̈დშხამი ბქ.), **იშხამაჳი** (ოთშხამაჳენ, ედშხამაჳა̈ნ, ედშხამაჳი) ლშხ., **იშხამა̈ჳი** (ა̈თჳშხამა̈ჳენ, ა̈დშხამაჳან; ა̈დშხამა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იშხამება, იწამლება. ტყუბულა̈ ნაზობუნლო ჩოთშხამა̈ნ (ბზ.) — სოკოს ჭამის შემდეგ მოიწამლე. ეჯიარ ალშხამაჳე̄ლიხ (ლშხ.) — ისინი მოწამლულან. იშხამა̈ჳიხ მა იმოჳშ, მა იმოჳშ (ლნტ.) — იწამლებიან ხან რით და ხან რით.

იშხრე (ოთიშხრ, ა̈დშხირ; ა̈დშხირნე ბზ., ა̈დშხირისგ ბქ., ოთიშხრ, ედშხირ; ედშხირე ლშხ.), **იჟღრე** (ა̈თჳიჟღრ, ა̈დჟღირ; ა̈დჟღირე) ლნტ., გ რ დ მ. — იხეთქს, იპობს. ლგსოყედ თხჳიმ ა̈დშხირ (ბზ.) — გიემა თავი გაიხეთქა. ნიკოდ კაჰდოშ თხჳიმ ჩჳა̈დშხირ (ბქ.) — ნიკომ თავი ნაჯახით გაიპო. გ ა დ ა ტ. ჯა̈ჳრშჳ იჟღრე გჳის (ლნტ.) — გულს ჯავრით იხეთქს.

იშხტა̈ნძე̄ლი (ოხჳშხა̈ტნიე̄ლ, ანშხა̈ტნიე̄ლე; ანშხა̈ტნიე̄ლნე) ბზ., **იშხტა̈ლი** (ოხშხატა̈ლ, ანშხატალე; ანშხტინე) ბქ., იშ-

ხტა̄ლი (ოხშხატა̄ლ, ენშხატა̄ლე; ენშხატა̄ლნე) ლშ., **იშხატა̈ლი** (ა̈ხჳშხატა̈ლ, ა̈ნშხატალე; ა̈ნშხატალი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'ლობავს. გიო... დაბა̈რს იშხტა̈ნჟე̄ლი (ბზ.) — გიო ყანებს 'ი'ლობავს. ნაშხატს იშხტა̄ლიხ (ლშ.) — ლობეებს 'ი'ლობავენ. სასო მიჩანიად იშხატალი (ლნტ.) — სასო თაეის ნებამე ილობავს.

იშხტი (ა̈ხჳიშხტ‖ოხჳიშხტ, ა̈ნშხა̈ტ; ა̈ნშხა̈ტნე ზს., ოხშხატ, ენშხატე; ენშხატნე ლშ.), **იშხა̈ტი** (ა̈ხჳიშხტ, ა̈ნშხა̈ტ; ა̈ნშხა̈ტე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ილობავს. მიშგჳაჳ ოხშხატ ხოჩა ნაშხატ (ლშ.) — ჩემთვის კარგი ღობე შევ'ი'ლობე. მიშგუ გიმ მა̈გ სგოხჳიშხტ (ბქ.) — ჩემი მიწა სულ შემოვილობე. 2. იწნავს (კალათს_). ბაბად ლაშგყ ა̈ნშხა̈ტ (ბზ.) — პაპამ გოდორი მოიწნა. კალა̈თ ა̈ხჳიშხტ მიშკჳა̈შდ (ლნტ.) — ჩემთვის კალათი მოვიწანი.

იშხჳრი (ა̈თჳშიხჳრა̈ნ, ა̈დშიხჳრა̈ნ; ა̈დშიხჳრი ბზ., ოთშიხჳრენ, ედშიხჳრა̈ნ; ედშიხური ლშ.), **იშხური** (ა̈თჳშიხურენ, ა̈დშიხურან; ა̈დშიხური ბქ., ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იწევება (ითქმის მხოლოდ ადამიანის სხეულის ნაწილზე). იჳანე̄ ხეხჳ ალშიხჳრე̄ლი (ბზ.) — ივანეს მეუღლე დამწვარა. მა̄რე მუცხუშე̄ ჩუ იშხჳრი (ბზ.) — ადამიანი სიცივითაც დაიწევა (მოიყინება). დო ლოშტ ა̈თჳშიხურანდ (ლნტ.) — კინაღამ დავიწვეით.

იშხჳნი (ა̈თჳიშხჳნ‖ოთიშხჳნ, ა̈დშხჳინ; ა̈დშხჳინნე ზს., ოთშხუნ, ედშხუნე; ედშხუნნე ლშ., ლა̈ხჳიშხჳნ, ლა̈ჟშხჳინ; ლა̈ჟშხჳინნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ინახავს. ხოხჳრა უდილ მიჩა ნა̄თის ჩუ იშხჳნიდა (ბზ. 302) — უმცროსი და თავის წილს ინახავდა. მელს იშხჳნიხ ქჳინლგმგენემ ლეზობდ (ბქ. 70) — ბალახს საქონლის საჭმელად ინახავენ. ლორი ჯიჯჳარს... იშხჳნიხ (ლშ. 6) — ლორის ძვლებს ინახავენ. წერაქჳს... იწანეხ ი იშხჳნიხ (ლნტ. 7) — თომს მოგლეჯენ (მოიგლეჯენ) და ინახავენ.

იშჯგნი იგივეა, რაც **იშგგნი.**

იშგლდა̈ნი (ოხშგლდა̈ნ, ა̈ნშგლდანე; ა̈ნშგლდა̈ნნე ბზ., ა̈ხჳშგლდა̈ნ, ანშგლდანე; ა̈ნშგლდა̈ნისგ ბქ.), **იშგლდანი** (ოხშგლდან, ენშგლდნე; ენშგლდნი) ლშ., **იშელდა̈ნი** (ა̈ხჳშელდა̈ნ, ა̈ნშელდა̈ნე; ა̈ნშელდა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ითვლის. [ჭყინტდ] ქე̄სშელდნე ჟეშდ ათა̈ს (ბზ. 445) — ბიჭმა გადათვალა ათი ათასი. ჯჳეგ დემეგმოშ ოთშგლდანახ (ბქ. 14) — ჯოგი ვერაფრით ვერ დაუთვლიათ. მგჭშხი ქა ენშელდანნე ჩე̄ს (ლშ. 16) — მეკვლე ყველას ჩამოთვლის. ლაშხა̈რ მერბენა̈ირდ იშელდა̈ნიხ (ლნტ. 40) — ლამხელები სხვანაირად („მეორენაირად“) ითვლიან.

იჩახჳ იგივეა, რაც **იჩეხჳ.**

იჩხჳი იგივეა, რაც **იჩეხჳ.**

იჩა̄ნგუნა̈̄ლ (ოთჩა̄ნგუნა̄ლ, ა̈დჩა̄ნგუნა̄ლე; ა̈დჩა̄ნგუნა̈̄ლი‖ა̈დჩა̄ნგუნა̈̄ლნე) ბზ., **იჩანგუნა̈ლ, იჩანგუნელ** (ოთჩანგუნა̈ლ, ა̈დჩანგუნალ; ა̈დჩანგუნა̈ლისგ) ბქ., **იჩა̄ნგუნა̄ლ** (ლოხჩა̄ნგუნა̄ლ, ლეჟჩანგუნა̄ლე; ლეჟჩანგუნა̄ლნე) ლშ., **იჩანგუნა̈ლ** (ლახჳჩანგუნა̈ლ, ლა̈ჟჩანგუნა̄ლე; ლა̈ჟჩანგუნა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კოჭლობს, ჩლახუნობს, ჩანჩალებს. იჩა̄ნგუნა̈̄ლ ზჳრა̄ლ (ბზ.) — ქალი ჩანჩალებს. ჩიგარ ამეი იჩა̄ნგუნა̄ლდა პეტრე (ლშ.) — პეტრე ყოველთვის ასე კოჭლობდა.

იჩა̈̄ჩხჟელ (ლა̈ხჳჩა̈̄ჩხჟელ, ლა̈ჟჩა̈̄ჩხჟე̄ლე; ლა̈ჟჩა̈̄ჩხჟე̄ლნე) ბზ., **იჩაჩხელ** (ლოხჩაჩხელ, ლა̈ჟჩაჩხალ; ლა̈ჟჩაჩხა̈ლისგ) ბქ., **იჩა̄ჩხჟელ** (ლოხჩა̄ჩხიელ, ლეჟჩა̄ჩხიე̄ლე; ლეჟჩა̄ჩხჟელნე) ლშ., **იჩა̈̄ჩხიელ** (ლა̈ხჳჩაჩხიელ, ლა̈ჟჩაჩხიელე; ლა̈ჟჩაჩხიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — სცემს (იცემება). ლოხჩა̄ჩხიელედ ი ჩოთჩერჳა̄ნდ (ლშ.) — ვიჩხუბეთ („ვიცემეთ“) და გავჩერდით. სოზარ, ლანგჳარშჳ ხიჩა̈ჩხჟელე (პოეზ. 128) — სოზარ, ცოცხებით იცემები (სცემ).

იჩერა̈ჳი იგივეა, რაც **იჩრა̈ჳი.**

იჩეხჳ (ოხჳიჩხჳ‖ა̈ხჳიჩხჳ, ა̈ნჩეხჳ; ა̈ნჩეხჳნე ბზ., ა̈ხჳჩეხჳ, ა̈ნჩეხჳ; ა̈ნჩეხჳნე ლნტ.), **იჩახჳ** (ახჳიჩხჳ, ა̈ნჩეხჳ; ა̈ნჩეხჳნე) ბქ., **იჩხჳი** (ოხჩეხჳ, ენჩეხჳე; ენჩეხჳნე) ლშ., გ რ დ მ. — ძოვს. ფჳრჳლდდ ხა̈ქჳ: — ჯ'ე̄სერ სგიმსი ლა̈ჟთგრე, ჭაფჳრს ესერე̄ ყ'ა̈ნჩეხჳნე (ბზ. 324) — ძროხამ უთხრა: — მე ეეძასაც დაელევ, ფამფარასაც მოეძოვო. კჳეცენ ყახოჩეხჳახ ფურა̈ლს (ლნტ.) — ძროხებს ჯეჯილი გადაუძოვეიათ.

იჩთხგნა̈̄ლი (ოთჩგთხნა̈̄ლ, ა̈დჩგთხნა̄-

ლე; ა̈დჩგთხნა̈̄ლნე) ბზ., **იჩთხინა̄ლი** (ლოხჩითხნა̄ლ, ლეჲჩითხნა̄ლე; ლეჲჩითხნა̄ლნე) ლშ., **იჩთხგნა̈ლი** (ლა̈ხჳჩგთხნა̈ლ, ლა̈ჲჩგთხნალე; ლა̈ჲჩგთხნალი) ლნტ., გ რ დ მ. — წამოიცვამს, წაყოფს (ფეხს ფეხსაცმელში). ბობშემ მიჩა დიე ჩაფლარ ლეჲჩითხნა̄ლე (ლშ.) — ბავშვმა დ:ედის ფეხსაცმელები წამოიცვა. მარო იშკენა ჩაფლა̈რს იჩთხგნა̈ლი (ლნტ.) — მარო სხვის ფეხსაცმელს 'წამო'იცვამს.

იჩი̄ყა̈̄ლ (ო̄თჩი̄ყა̈ნ, ა̈დჩი̄ყა̈̄ნ; ა̈დჩი̄ყი) ბზ., **იჩიყა̈ლ** (ა̈თჳჩიყენ, ა̈დჩიყან; ა̈დჩიყი) ბქ., ლნტ., **იჩი̄ყა̄ლ** (ოთჩი̄ყენ, ედჩი̄ყა̄ნ; ედჩი̄ყი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ცოლს ირთავს, სიძე ხდება („სიძევდება"). იმთე ესერ იჩი̄ყა̈̄ლ, ჯა ჰაბჳკ? (ბზ. 265) — საიდან უნდა მოიყვანო ცოლი, ჭაბუკო? („საით სიძევდები")? მა̈გ ქოლჩიყელიხ (ბქ. 34) — ყველას ცოლი შეურთავს („გასიძევებულან"). ქაჳზა̈ჲ წჳირმითე ა̈დჩი̄ყა̈̄ნ (ჰოჯზ. 72) — ქავზა წვირმელების სიძე გახდა.

იჩი̄ყი იგივეა, რაც **იჩი̄ყა̈̄ლ.**

იჩმინი იგივეა, რაც **იჩჳმინი.**

იჩო (ჩჳემნ, ჩჳემინ; იჩო ბზ., ჩჳემ, ჩემინ; იჩო ბქ., ჩომ, ჩომინ; იჩო ლშ., ჩჳემ, ჩჳემინ; იჩო ლნტ.), გ რ დ მ. — იქმს, შერება, აკეთებს. ჰგშხა̈შს იჩოხ (ბზ. 13) — ფერხულს მართავენ („შერებიან"). მიშგჳა დი ლჳშნჳ საპენს იჩო (ბქ. 7) — დედაჩემი სვანურ საპონს აკეთებს. ალე დეშე̄რდ ჩომინ იშგენდ (ლშ. 52) — ეს სხ:ამ ვერავინ გააკეთა (ქნა). ლეჩჳმე-უჩმა მა̈გ ხოჩჳმინა (ჰოჯზ. 154) — საქნარუქნარი ყველაფერი უქნია.

იჩოქა̈ჳი იგივეა, რაც **იჩქჳეჳი.**

იჩო̄ნთე (ლოხჩჳე̄ნთ, ლა̈ჲჩო̄ნთე; ლა̈ჲჩჳენთნე ბზ., ოხჩო̄ნთ, ენჩო̄ნთე; ენჩონთნე ლშ.), **იჩონთე** (ოხჳჩონთ, ა̈ნჩონთე; ანჩონთისგ ბქ., ა̈ხჳჩონთ, ა̈ნჩონთე; ა̈ნჩონთნე ლნტ.), გ რ დ მ. — მეღ იკრავს (ტალახს_), იკიდებს; იკრებს; იხვევს. ბუბა ბოფშა̈რს იჩო̄ნთე (ბზ.) — ძია ბავშვებს იკრებს. ნეწჳიდ მა̈ ირი, ეჯის ლგბა̈რ მოლა-მოლაყი იჩონთე (ბქ. 305) — ძალიან წ:ვრილი რაც იქნება, იმას მონარი მეღ დაიხვევს (მიიკრავს).

იჩრა̈ჳი (ოთჩა̈რჳენ||ოთჩარჳა̈ნ, ა̈დჩარჳა̈̄ნ; ა̈დჩარჳი) ბზ., **იჩრეჳი** (ოთჩერჳენ, ა̈დჩერჳა̈ნ; ადჩერჳი) ბქ., **იჩრაჳი** (ოთჩერჳენ, ედჩერჳა̄ნ; ედჩერჳი) ლშ., **იჩერა̈ჳი** (ა̈თჳჩერა̈ჳენ, ა̈დჩერაჳან; ა̈დჩერა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ჩერდება. ლახჳბა ჩჳა̈დჩარჳა̈̄ნხ (ბზ.) — ძმები გაჩერდნენ. ხეხჳა̈რ დემის იჩრეჳიხ (ბქ. 98) — ცოლები არ ჩერდებიან. ჰყინტ ჩჳედჩერჳა̄ნ (ლშ. 66) — ბიჭი გაჩერდა. ბეფშ ჩჳა̈დჩერა̈ჳი (ლნტ. 44) — ბავშვი გაჩერდება.

იჩრეჳი იგივეა, რაც **იჩრა̈ჳი.**

იჩჳმინი (—, ა̈დჩო̈მნა̈ნ; ა̈დჩო̈მნი ბზ., ადჩომნან, ადჩემნი ბქ.), **იჩმი̄ნი** (—, ედჩმი̄ნა̄ნ||ედჩომნა̄ნ; ედჩმი̄ნი||ედჩომნი) ლშ., **იჩჳემნი** (—, ა̈დჩომნან, ა̈დჩომნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კეთდება, ხდება. მა̈ჲ ა̈დჩო̈მნა̈̄ნ, კი̄ლ მირ ისმი (ბზ.) — რა მოხდა, რაღაც კივილი ისმის. ხემწიფდ მა̄ჲმა... ედჩომნა̄ნ, ენმეჯრე (ლშ. 75) — ხელმწიფემ, რაც მოხდა, გაიგო. ლეთი ხოლა გჳეშ ალჩომნელი (ლნტ.) — წუხელ ცუდი საქმე მომხდარა.

იჩ'ჳ'ფი (—, ა̈დჩუფა̈̄ნ, ა̈დჩუფი ბზ., —, ადჩუფა̈ნ ბქ., —, ედჩუფა̄ნ; ედჩუფი ლშ., —, ა̈დჩუფა̈ნ; ა̈დჩუფი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — თოვლი დნება, ქრება. დო̄სგ ა̈დჩუფა̈̄ნხ ლახჳა̈რ (ბზ.) — მთებზე თოვლი ადრე დადნა. ედჩუფი მუს ი ოდინედ (ლშ.) — გადნება თოვლი და წავალთ. ჳოდ მუს მა̈დ ა̈დჩუფა̈ნ, დემოხ მოშ აჩჳადდ (ლნტ.) — სანამ თოვლი არ დადნა, ვერსად წაველით.

იჩქეჳი იგივეა, რაც **იჩქჳეჳი.**

იჩქოჳი იგივეა, რაც **იჩქჳეჳი.**

იჩქჳეჳი, იჩქოჳი (ა̈თჳჩოქჳეჳ, ა̈დჩოქჳე; ა̈დჩოქჳი) ბზ., **იჩქოჳი** (ოსჩოქაჳ, ესჩოქჳე; ესჩოქჳი) ლშ., **იჩოქა̈ჳი** (ა̈თჳჩოქა̈ჳ, ა̈დჩოქა̈ჳე; ა̈დჩოქა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იჩოქებს („იჩოქება"). ზურა̄ლდ ჩჳა̈დჩოქჳე მინდო̈რისგა (ბზ. 294) — ქალმა მინდორში დაიჩოქა. დენად ჩჳა̈დჩოქა̈ჳე (ლნტ.) — ქალიშვილმა დაიჩოქა.

იჩქჳნე (ოთიჩქჳნ||ლო̄ხჳიჩქჳნ, ლა̈ჲჩქჳანე||ლა̈ჲჩქუნე; ლა̈ჲჩქჳა̈ნნე ბზ., ლა̈ჲჩქუნ; ლაჲჩქუნისგ ბქ.), გ რ დ მ. — იჩვევს. ლეჳანდ სგა ლა̈ჲჩქუნე ბესილად (ბქ. 200) — ლევანმა

შეიჩეია ბესილადი.

იჩხინე (ლოხჳჩიხინ, ლა̈ჲჩიხნე; ლა̈ჲჩიხნი ბზ., ლოხჳჩიხინ, ლა̈ჲჩიხნე; ლა̈ჲჩიხნისგ ბქ., ლოხჩიხინ, ლეჲჩიხნე; ლეჲჩიხნი ლშხ.), **იჩხგნე** (ლა̈ხჳჩგხინ, ლა̈ჲჩგხნე; ლა̈ჲჩგხნი) ლნტ., გრდმ. — 'ამო'იჩრის, 'ამო'ირჩობს. [ქჳინი მგტხე] მამილჳს ლაღლია̈შ იჩხინე (ბზ. 9) — სულის მომყვანი მამალს ილლიაში 'ამო'იჩრის. აჳთანდ ეჯ მარე ნანღლა̈ში ლა̈ჲჩიხნე (ბქ. 87) — ის კაცი ავთანდილმა ილლიაში ამოიჩარა. თხე̄რე̄მი ტუფ ფოყს ლა̈ჲჩიხნე (ჰ.-ეზ. 286) — მგლის ტყავი წელზე ამოიჩარა.

იჩხკგნი (ოთჩხგკნა̈ნ, ა̈დჩხგკნა̈̄ნ; ა̈დჩხგკნი ბზ., ა̈დჩხგკნან ბქ., ოთჩხგკნენ, ედჩხგკნა̈ნ; ედჩხგკნი ლშხ., ა̈თჳჩხგკნენ, ა̈დჩხგკნან; ა̈დჩხგკნი ლნტ.), გრდუკ. — ხმება („'გა'ჩხიკინდება“). ლუბჳელე ქა̈დჩხგკნა̈̄ნ (ბზ.) — ჩირი გახმა („გაჩხიკინდა“). ლებია ჩჳადჩხგკნან (ბქ.) — ლობიო გახმა. ტუფ მიჟეი იჩხკგნი (ლნტ.) — ტყავი მზეზე ხმება.

იჩხრიკი (ოხჳჩხირიკ, ა̈ნჩხირკე; ა̈ნჩხირკი ბზ., აჺჩხირკისგ ბქ., ენჩხირკე; ენჩხირკნე ლშხ., ა̈ხჳჩხირკ, ა̈ნჩხირკე; ა̈ნჩხირკი ლნტ.), გრდმ. — 'ი'ჩხრეკს, 'ი'ქექავს (ილებს). ტგტს ხჳიჩხრიკე ფეჩხა̈ნქა (ბზ.) — ღუმელიდან ნაცარს ვილებ (ვქექავ). ქათლარდ ქე̄ნჩხირკეხ ლარტამ (ლშხ.) — ქათმებმა ბოსტანი გადაქექეს („გამოიქექეს“). კატო მიჩა იჳალა̈დელ იშკენა̈ გჳეშს იჩხირკე (ლნტ.) — კატო თავის დღე და მოსწრება სხვის საქმეს ქექავს (იჩხრეკს).

იჩხჳი იგივეა, რაც **იჩეხჳ**.

იჩხგნე იგივეა, რაც **იჩხინე**.

იცა̈დი იგივეა, რაც **იცა̈̄დი**.

იცა̄ნგუნა̈̄ლ (ოთცა̄ნგუნა̈̄ლ, ა̈დცა̄ნგუნა̈ლე; ა̈დცა̄ნგუნა̈̄ლნე) ბზ., **იცანგუნა̈ლ** (ესჳცანგუნა̈ლ, ესცანგუნალ; ესცანგუნა̈ლისგ) ბქ., **იცა̄ნგუნა̄ლ** (ოსცა̄ნგუნა̄ლ, ესცა̄ნგუნა̄ლე; ესცა̄ნგუნა̄ლნე) ლშხ., გრდუკ. — ფეხაკრეფით დადის; დაცუნცულობს. ჰაგა̈რ ბეფშილდ ჳენდგარ ი̇ცანგუნა̈ლ (ბქ.) — ფეხშიშველა ბავშვი ძლივსღა დაცუნცულობს.

იცა̈̄დი (ოხჳცად, ა̈ნცა̈̄დ; ა̈ნცა̈̄დნე) ბზ., **იცა̈დი** (ახჳცა̈დ/ოხცად, ა̈ნცა̈დ'ე'; ა̈ნცა̈დნე ბქ., ა̈ხჳაცად, ა̈ნაცადე; ა̈ნაცადი ლნტ.), **იცა̄დი** (ოხცა̄დ, ენცა̄დე; ენცა̄დნე) ლშხ., გრდმ. — იცელის. ჰყინტდ ხოჩა ლერქჳა̈ლ ქა̈̄ნცა̈̄დ (ბზ. 388) — ბიჭმა კარგი ტანსაცმელი გამოიცვალა. მა̈რემ ლა̈ლზიგალ ა̈დგი ქა̈ნცა̈დ (ბქ.) — კაცმა სამოსახლო ადგილი გამოიცვალა. ჩინჩჳილ ბგნა̈ბს ნაგზალისგ' ესერ იცა̈დი (ანდ.) — ბავშვი ხასიათს (გუნებას) ყოველ კვირა იცვლისო.

იცბჳრა̈̄ლი (ყ'ა̈ხჳცუბურა̈̄ლ, ყ'ა̈ნცუბჳრა̄ლე; ყ'ა̈ნცუბურა̈̄ლნე) ბზ., **იცბურა̈ლი** (ოხცუბურა̈ლ, ა̈ნცუბურალე; ა̈ნცუბურა̈ლისგ ბქ., ა̈ხჳცუბურა̈ლ, ა̈ნცუბურალე; ა̈ნცუბურალი ლნტ.), გრდმ. — იჭრის (ტანსაცმელს.). ყაფსუყ მგხარ ჳოსა̈რჲაქს ა̈ნცუბურა̈ლისგ (ბქ.) — ყაფსუყი ხვალ დაიჭრის საჩოხეს.

იცბჳრე (ოხჳცუბი̄რ, ა̈ნცუბჳრე; ა̈ნცუბჳ̈რნე ბზ., ოხცუბჳრ, ენცუბჳრე; ენცუბჳრნე ლშხ.), **იცბურე** (ოხჳცუბირ, ა̈ნცუბურე; ა̈ნცუბურისგ ბქ., ა̈ხჳცუბურ, ა̈ნცუბურე; ა̈ნცუბური ლნტ.), გრდმ. — იჭრის (კაბას.) დენად კაბ ყ'ა̈ნცუბურე (ლნტ.) — გოგომ კაბა 'გამო'იჭრა.

იცდაჳი, იცდა̈ჳი იგივეა, რაც **იცჳდი**.

იცერჳი იგივეა, რაც **იცე̄რჳი**.

იცე̄ნცქჳა̈̄ლ, იცი̄ნცქჳა̈̄ლ (ლოხჳცე̄/ი̄ნცქჳა̈̄ლ, ლა̈ჲცე̄/ი̄ნცქჳა̄ლე; ლა̈ჲცე̄/ი̄ნცქჳა̈̄ლნე) ბზ., **იცენცქჳა̈ლ** (ლა̈ხჳცენცქჳა̈ლ, ლა̈ჲცენცქჳალე; ლა̈ჲცენცქჳალი) ბქ., ლნტ., **იცონცქა̈ლ** (ლოხცონცქალ, ლა̈ჲცონცქალე; ლა̈ჲცონცქა̈ლისგ) ბქ., გრდუკ. — იციცქნება. ხოლა მედარელ ბოფშა̈რ აშგარ იცენცქჳა̈ლხ (ბქ.) — ცუდი მჭამელი ბავშვები მხოლოდღა იციცქნებიან.

იცე̄რჳე (ოხჳცე̄რჳ‖ა̈ხჳცერა̈ჳ, ა̈ნცე̄რჳე; ა̈ნცე̄რჳინე‖ა̈ნცე̄რჳნე) ბზ., **იცერჳე** (ოხჳცერა̈ჳ, ა̈ნცერჳე, ა̈ნცერჳისგ) ბქ., გრდმ. — იხალავს. მეთხჳა̈რ ფაქჳ იცერჳე (ბქ.) — მონადირე ფქვილს იხალავს.

იცე̄რჳი (ოხცე̄რჳა̈ნ, ა̈ნცე̄რჳა̈̄ნ; ა̈ნცე̄რჳი) ბზ., **იცერჳი** (—, ა̈ნცერჳან; ა̈ნცერჳი) ბქ., გრდუკ. — იხალება. ითქ ჩჳეი-

ნისგა ხოჩამ იცერჷი (ბქ.) — მარცვალი თუჯის ქვაბში კარგად იხალება.

იცინცო̈რი (—, ა̈დცინცო̄რა̈ნ, ა̈დცინცო̄რი) ბზ., **იცინცო̄რი** (—, ჩჷედცინცო̄რა̄ნ, ჩჷედცინცო̄რი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — იცრიცება, ცედება, იხევა. ჩაფჴლ ჩჷა̈დცინცო̄რა̈ნ (ბზ.) — ფეხსაცმელი გაცედა.

იცი̄ნცქჷა̈ლ იგივეა, რაც **იცე̄ნცქჷა̈ლ**.

იცი̄რი[1] (ა̈თჷცი̄რ, ა̈დცი̄რე; ა̈დცი̄რნე) ბზ., **იცირი** (ოთცირ, ა̈დცირე; ა̈დცირისგ) ბქ., **იცი̄რე** (ოთცი̄რ, ედცი̄რე; ედცი̄რნე) ლშხ., **იცირე** (ა̈თჷცირ, ა̈დცირე; ა̈დცირნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იფცქვნის (რამეს თავისთვის). ეჯი ქართებილს მიჩეშდ იცირი (ბქ.) — ის კარტოფილს თავისთვის იფცქვნის.

იცი̄რი[2] (ოთცი̄რა̈ნ, ა̈დცი̄რა̈ნ; ა̈დცი̄რი ბზ., ოთცი̄რენ, ედცი̄რა̄ნ; ედცი̄რი ლშხ.), **იცირი** (ოთცირენ, ა̈დცირან; ა̈დცირი ბქ., ა̈თჷცირენ, ა̈დცირან; ა̈დცირი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იფცქვნება. მგჯა̈ბ ქართობილ ხოჩა̄მდ იცი̄რი (ბზ.) — მოხარშული კარტოფილი კარგად იფცქვნება.

იცლაჷა̈ლ (ლა̈ხჷცილჷა̈ლ, ლა̈ძცილჷა̄ლე; ლა̈ძცილჷა̄ლი/ნე) ბზ., **იცლაჷიელ**, **იცლაჷა̈ლ** (ლოხჷცილჷა̈ლ, ლა̈ხცილჷალე; ლა̈ხცილჷა̈ლისგ ბქ., ლახჷაცილა̈ჷ, ლახაცილა̈ჷე; ლახაცილა̈ჷი ლნტ.), **იცლაჷა̄ლ** (ოთცილჷა̄ლ, ადცილჷა̄ლე; ადცილჷა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — კამათობს, დაობს, ცილ'ა'ობს. ალძა̈რ რიჰდ იცლაჷა̈ლხ (ბზ.) — ესენი დილამდე კამათობენ. ლაჰმაყი̄ნენ ლჷაყარს ლა̄რე ოთცილჷა̄ლახ (ლშხ.) — თიბვის დროს კაცებს სათიბზე უდავიათ. ლახჷბა მალჷანს იცლაჷა̈ლხ (ლნც.) — ძმები ქონებას ცილ'ა'ობენ.

იცლე (ა̈/ოხჷიცლ ზს., ა̈ხჷიცლ ლნტ., ა̈ნცილ; ა̈ნცილე ზს., ლნტ.), გ რ დ მ. — იხევს, იფხრეწს, იგლეჯს. დინად კაბიაქდ ა̈ნცილ ძორი მეტრ ჩიმთ (ბქ.) — გოგომ საკაბედ მოიხია ორი მეტრი ჩითი. დოლფანა̈ ხგრშჷ ჩიგჷაშჷ იცლე (ბქ.) — დოლფანა ბრაზისაგან ყველაფერს იგლეჯს.

იცლჷ̄რე (ოთცჷლი̄რ; ა̈დცჷლჷ̄რე; ა̈დცჷლი̄რნე ბზ., ოთცჷლჷ̄რ, ედცჷლჷ̄რე; ედცჷლჷ̄რნე ლშხ.), **იცრგლე** (ა̈თჷცჷლირ, ა̈თცჷლგრე; ა̈თცჷლგრისგ) ბქ., **იცლგრე**, **იცლგლე** (ა̈თჷცჷლგრ, ა̈დცჷლგრე; ა̈დცჷლგრი), ლნტ., გ რ დ მ. — იხევს, იფხრეწს, იგლეჯს. მეთხჷია̈რდ ჯაბრა̈ლ ა̈დცჷლჷ̄რე (ბზ.) — მონადირემ ბანდულები და'ი'ხია.

იცომაჷი (ოხცომაჷ, ენცომაჷე; ენცომაჷნე) ლშხ., **იცომა̈ჷი** (ახჷაცომა̈ჷ, ანაცომა̈ჷე; ანაცომა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — იზელს (ცომს). ძინარს ჰიც ოხცომაჷ (ლშხ.)— დილით ცომი მოეცომე. იხ. **იშგურდენი**.

იცომა̈ჷი იგივეა, რაც. **იცომაჷი**.

იცონცქა̈ლ იგივეა, რაც **იცე̄ნცქჷა̈ლ**.

იცრგლე იგივეა, რაც **იცლჷ̄რე**.

იცუა̈ლ იგივეა, რაც **იცჷა̈ლ**.

იცუა̈̄ლ იგივეა, რაც **იცჷა̈ლ**.

იცუე იგივეა, რაც **იცჷე**.

იცჷა̈ლ, **იცუა̈ლ** (ლა̈ხჷცუჷა̈ლ/ოთცუა̈ლ, ა̈დცუა̄ლე/ლა̈ძცუჷა̄ლე/ლა̈ხ/ლა̈ძცუა̈ლნე/ა̈დცუჷა̈ლნე) ბზ., **იცუა̈ლ** (ოთცუალ, ა̈დცუალე/აცუდ; ა̈დცუა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჷცუა̈ლ, ლა̈ძცუალე; ლა̈ძცუალი ლნტ.), **იცჷა̄ლ**, **იცუა̄ლ** (ლოხცჷა̄ლ, ლეძცუჷა̄ლე; ლეძცუჷა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ჩხუბობს („ცილ'ა'ობს“). მუ-გეზალ აცუდხ (ბქ. 140) — მამა-შვილი წაჩხუბდნენ. მეზჷებელარ ალცჷე̄ლიხ (ლშხ.) — მეზობლები წაჩხუბებულან. ეჯის ათხალია ხჷა̄ძდინ ხოცჷა̄ლა (ლშხ.) — იმას აქამდეც ბევრჯერ უჩხუბია. იცუა̈ლხ ლახჷბა (ლნტ. 169) — ძმები ჩხუბობენ. ესრენ აცუდახ მეზგე ი მეზგე (ლნტ. 89) — თურმე წაჩხუბდნენ ოჯახები (მოსახლე და მოსახლე).

იცჷბე[1] (ა̈თჷიცბ, ა̈დცჷიბ; ა̈დცჷიბე ბზ., ოხჷიცბ, ა̈ნცჷიბ; ა̈ნცჷიბე ბქ., ა̈ხჷიცჷბ ლნტ.), გ რ დ მ. — იჭრის. დი̄ნა ლეჯა̈ბს იცჷბე თგრქა̈დშჷ (ბზ.) — ქალიშვილი საკაბეს მაკრატლით იჭრის.

იცჷბე[2] (ა̈თჷიცბ, ა̈დცჷიბ; ა̈დცჷიბე ბზ., ოხჷიცბ, ა̈ნცჷიბ; ა̈ნცჷიბე ბქ.) — 'მო'იკლებს, 'გამო'იმეტებს, 'მო'ირჩენს. მოლიდილ ლეზჷბილს ესერ დეშ იცჷბეა? (ბქ.) — ცოტა საჭმელს ვერ 'მო'იკლებო? შდრ. **იცბჷრე**, **იცბჷრა̈̄ლი**.

იცჷდი (ოთცუდა̈ნ, ა̈დცუდა̈̄ნ: ა̈დცუ-

დი), **იცდა̈ჳი** (ოთცუდჳა̈ნ, ადცუდჳა̈ნ; ად-ცუდჳი) ბზ., **იცჳდი** (ა̈თჳცუდენ, ა̈დცუ-დან; ა̈დცუდი) ბქ., **იცდაჳი** (ოთცუდჳენ, ედცუდჳა̈ნ; ედცუდჳი) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ფუჭ-დება. ჲერხია̈შ ნამშაჳ მეჳარ იცჳდი (ბქ.,) — ბოგის ნამუშევარი ტყუილუბრალოდ ფუჭდე-ბა („ცუდდება“). იხ. **იდა̈ჳში, იფჭა̈ჳი.**

იცჳდილა̈ლ (ა̈თჳცჳედლა̈ლ, ა̈დ-ცჳედლა̈ლე; ა̈დცჳედლა̈ლნე) ბზ., **იცჳდი-ლა̈ლ** (ოთცჳიდლალ, ლა̈ჲცჳიდლალ; ლაჲცჳიდლა̈ლისგ) ბქ., **იცჳდილა̄ლ** (ლოხ-ცოდლა̄ლ, ლეჲცოდლა̄ლე, ლეჲცოდლა̄ლ-ნე) ლშხ., **იცჳედლიელ** (ლახჳცჳედლა̈ლ, ლა̈ჲცჳედლალე; ლა̈ჲცჳედლა̈ლი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წვალობს, ცოდვილობს. ზურალ ლგცჲი იცჳდილა̈ლ (ბქ. 329) — ქალი წყალზე წვალობს.

იცჳე[1] (ა̈ხჳცჳიჳ, ა̈ნცუჳე; ა̈ნცჳიჳნე) ბზ., **იცუე**[1] (ოხჳცჳიჳ, ა̈ნცუე; ა̈ნცუისგ) ბქ., გ რ დ მ. — იცვამს.

იცჳე[2] (ა̈ხჳცჳიჳ, ა̈ნცუჳე; ა̈ნცჳიჳნე) ბზ., **იცუე**[2] (ოხჳცჳიჳ, ა̈ნცუე; ა̈ნცუისგ) ბქ. — იყრის (ძაფს ნემსში). დადად ნესყე ქ'ა̈ნცუე (ბქ.) — დედაბერმა ნემს'ში' (ძაფი) გაუყარა (გაიყარა).

იცჳედლიელ იგივეა, რაც **იცჳდი-ლა̈ლ.**

იცჳემ (ა̈ხჳიცჳ/ოხჳიცჳ, ა̈ნცჳე; ა̈ნ-ცჳემნე ბზ., 'ლ'ოხჳიცჳ, ლა̈ჲცჳ'ე'/ა̈ნიცჳ; ლა̈ჲცჳემ/ა̈ნცჳემ ბქ., ოხჳიცჳ, ენცჳე; ენ-ცჳემ ლშხ., ა̈ხჳიცჳ, ა̈ნიცჳე/ა̈ნცჳე; ა̈ნ-ცჳე'მ'||ა̈ნცჳემნე ლნტ.), გ რ დ მ. — იკიდებს. აშხჳ გჳიდრას დეშ ხჳიცჳემ (ბზ. 242) — ერთ გუდურას ვერ ავიკიდებ. ქ'ა̈ხიცჳ და̈ჳ! (ბზ. 243) — მოიკიდე დევი! ქ'ოხჳიცჳდ სემი ლჳაშ (ბქ. 203) — მოვიკიდეთ სამი ჯიხვი. დი-გეზლა̈შ ცოდს ჲა̈რ ლა̈ჲცჳემ? (ბქ.) — დედა-შვილის ცოდვას ვინ აიკიდებს? სეფერას ცხი-კა̄ლ ოხცჳა (ლშხ.) — სეფერას გოდორი მოუ-კიდებია. ბაპდ ა̈ნიცჳე ბერეჟი კრაჳა̈ტ (ლნტ. 228) — მღვდელმა მოიკიდა რკინის საწოლი. ხოშა ქაფჳლდ ჟი ლახჳიცჳ (ჰოჯ. 142) — დიდი ტვირთი მოეკიდე.

იცჳემი იგივეა, რაც **იცჳმი.**

იცჳენი, იცჳიენი იგივეა, რაც **იცჳმი.**

იცჳმი (ო/ა̈ხჳიცჳმ, ა̈ნცჳემ; ა̈ნცჳემ-ნე), **იცჳმენი** (ა̈თჳიცმ, ა̈დცჳემ; ა̈დცჳემ-ნე) ბზ., (ესჳიცმ||ა̈თჳიცჳმ, ესცჳემ||ა̈დცჳემ; ესცჳემნე||ადცჳემნე||ადცჳემისგ ბქ.), **იცჳ'ი'ენი** (ოსცომ, ესცჳიე; ესცჳი'ჲ'ნე) ლშხ., **იცჳემი** (ა̈სჳიცმ, ა̈სცჳემ; ა̈სცჳემნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ისვამს. ზითუნახაჳ იცჳენი ლაცხნი̄რს (ლშხ. 61) — მზეთუნახავი ისვამს საყარცხელს. ბეფშდ ცხარა̈ლქა შიხ ქ'ა̈სცჳემ (ლნტ.) — ბავშვმა ფრჩხილებზე მური (ნახშირი) წაისვა.

იცჳნა̈ლ იგივეა, რაც **ი̄ცჳნა̈ლ.**

იცჳრე (ეს/ოთიცჳრ, ეს/ა̈დცჳირ; ეს/ა̈დცჳირე ბზ., ოს/ესჳიცჳრ, ესცჳირ; ეს-ცჳირე ბქ., ოსიცჳრ, ესცჳირ; ესცჳირე ლშხ., ა̈სჳიცჳრ, ა̈სცჳირ; ა̈სცჳირე ლნტ.), გ რ დ მ. — 1. იტოვებს, 'შე'ირჩენს. როსტომდ დი̄ნას ჩესცჳირ ჰეშმ (ბზ. 436) — როსტომმა ქალიშ-ვილს დაუტოვა ავგაროზი. აფხნეგდ ფაყჳ ის-გა ლა̈ჲცჳირ (ბქ. 16) — ამხანაგმა ქუდი შეირჩინა. ალაბ ლე̄თ მანდს დემშა იცჳრეხ გჳეჲსა (ლშხ.) — ალების ღამეს არაფრის სურ-ვილს არ იტოვებენ გულში. ნა̈ფჳექუნს ჩუ ხჳიცჳრედ (ლნტ. 33) — ფქვილის საფენს ვი-ტოვებთ. მამასახლისს ლჳაშ მიჩა̈შჳდ ასოც-ჳირა (ლნტ. 304) — მამასახლისს ჯიხვი თავის-თვის დაუტოვებია. 2. ირჩენს (თავს). ხეხჳ-ჭა̈შ კალხმა̈რშჳ იცჳრახ ქჳინს (ბზ. 36) — ცოლ-ქმარი თევზებით ირჩენდნენ თავს (სულს).

იცყა̈ნი (ქა̈თ'ჳ'ცჲყინ, ქა̈დცჲყნე; ქა̈დ-ცჲყნი ბზ., ოხცჲყინ, ა̈ნცჲყნე; ა̈ნცჲყნისგ ბქ., ა̈ხჳცჲყა̈ნ, ა̈ნცჲყნე; ა̈ნცჲყნი ლნტ.), **იცყანი** (ოხცჲყან, ენცჲყნე; ენცჲყნი) ლშხ., გ რ დ მ. — იკეტავს, იგმანავს. ყორს ი ლაჭჳრას მეგჭად იცყა̈ნიხ (ბქ.) — კარსა და ფანჯარას მაგრად 'ი'გმანავენ.

იცყერე იგივეა, რაც **იცყე̄რე.**

იცყერი იგივეა, რაც **იცყე̄რე.**

იცყე̄რა̈ლ (ლა̈ხჳცჲყე̄რა̈ლ, ლა̈ჲცჲყე̄-რა̄ლე; ლა̈ჲცჲყე̄რა̈ლნე ბზ., ლოხცჲყერალ, ლა̈ჲცჲყერალ; ლა̈ჲცჲყერა̈ლისგ ბქ.), გ რ დ უ ვ. — ძვრება. ჲერხი ბოფშა̈რ ჩჲა̈გ იცყერა̈ლხ (ბქ.) — ბოგი ბავშვი ყველგან ძვრება (ბავშვე-

ბი ძერებიან).

იცყე̄რე (ა̈თუ̂ცჷყე̄რ, ა̈დცჷყე̄რე; ა̈დცჷყე̄რნე‖ლა̈ჲცჷყე̄რი) ბზ., **იცყერი** (ა̈თუ̂ცჷყერ, ა̈დცჷყჷრე; ა̈დცჷყერისგ) ბქ., **იცყე̄რე** (ლოხცჷყე̄რ, ლეჲცჷყე̄რე; ლეჲცჷყე̄რნე) ლშ., **იცყერე** (ლა̈ხუ̂ცჷყერ, ლა̈ჲცჷყერე; ლა̈ჲცჷყერი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'ირჭობს, 'გა'იყრის, 'გა'ყოფს, 'შე'იდებს. ლანგუ̂ლიქა თხუ̂იმს ესერ ჯა ლა̈ჲცჷყე̄რი (ბზ. 427) — სანეხეე სარკმელში თავს მე გაეყოფო. ნეფხუ̂ნაჟი ბამბა̈ჲ ა̈თუ̂ცჷყე̄რ ზისხი ლაჩრა̈უ̂დ (ბზ.) — ცხვირში ბამბა შეიდე სისხლის გასაჩერებლად. საბგრწ̈ძა̈რჩუ ლაზმარა̈რს იცყერიხ (ბქ. 239) — საპირისწამლეში მასრებს ირჭობენ.

იცხ (-იშ, -ა̈რ, ბზ., -არ ლშ.), **უ̂იცხ** (-იშ‖უცხემ, უცხა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — მსხალი. თხე̄რიედ ჩუ̂ესგე იცხ ჩუქუ̂ა̈ნ ჰაკუ̂ნა̈რ (ბზ. 138) — მგელმა მსხლის ქვეშ დადგა აკვნები. ნამშა̈გნქა უცხემ ა̈რა̈ყსი ლაჯა̈ბდ (ბქ. 196) — პურ;ულის გარდა მსხლის არაყსაც ეხდით (ეხარშაეთ). ხილი მა̈გ იმა̈რგ: გაკ, უ̂ისკუ̂, უ̂იცხ (ლნტ.) — ხილიც ყველაფერი ხარობს (ვარგოა̈ს): ნიგოზი, ვაშლი, მსხალი.

იცხა̈̄მპი (ოხუ̂ცხა̄მპა̈ნ, ა̈ნცხა̄მპა̈ნ; ა̈ნცხა̈̄მპი) ბზ., **იცხა̈მპი** (ოხცუ̂ხამპენ, ა̈ნცხამპან; ა̈ნცხა̈მპი) ბქ., გ რ დ უ კ. — ისკვნება. ქიპ ეჯჟი ა̈ნცხამპა̈ნ, ერე ჩუ და̈რდმოშ აფიშგ (ბქ.) — ძაფი ისე გაისკვნა, რომ ვერაფრით გახსნა.

იცხემ (ა̈ხუ̂იცხ‖ოხუ̂იცხ, ა̈ნცხე; ა̈ნცხემნე ზს., ოხუ̂იცხ, ენცხე; ენცხემ ლშ., ა̈ხუ̂იცხ, ა̈ნცხე; ანცხემ ლნტ.), გ რ დ უ კ. — იზრდება, მატულობს. ლაჲ ჟ'ა̈ნცხას, ჩა̈ჟს ჟი ლახსგუ̂რ (ბზ. 232) — რომ გაიზარდოს, ცხენზე შესვი. ბოფშა̈რ ლადეღისგა ეშხუ კამინს ესერ ლგმცხემინხ (ბქ. 49) — თურმე ბავშვები დღეში ერთ მტკაველს იმატებდნენ. შდიმ ესერ ეჯღა დემ იცხემ, ერე ჩიგარ მერმე-მერმ' ესერ ხესმი (ანდ.) — ყური იმიტომ არ იზრდება, რომ ყოველთვის სხვადასხვა ესმისო. ბობშ ლე̄თშუ̂ ირთხინს იცხმგდა (ლშ. 60) — ბავშვი ღამით ციდას იმატებდა. კუ̂ახნესოლდ ჟ'ა̈ნცხე (ლნტ. 291) — გოგრა გაიზარდა. გაკ ალცხელი (ლნტ. 309) — კაკალი გაზრდილა.

იცხე̄მდა̈̄ლ იგივეა, რაც **იცპე̄მდა̈̄ლ**.

იცხე̄ნე (ა̈ხუ̂ცხენ‖ოხცხე̄ნ‖ა̈თუ̂ცხე̄ნ‖ოთცხენ, ა̈ნ/ა̈დცხე̄ნე; ა̈ნ/ა̈დცხე̄ნნე ბზ., ოთცხე̄ნ, ედცხე̄ნე; ედცხე̄ნნე ლშ.), **იცხენე** (ა̈ხუ̂ცხენ, ანცხენე; ანცხენისგ ბქ., ა̈ხუ̂ცხენ, ა̈დცხენე; ა̈დცხენი ლნტ.), გ რ დ მ. — ივარცხნის. და̈ლ ფა̈თუ̂ა̈რს ხოჩა̄მდ იცხე̄ნე (ბზ.) — დალი თმებს კარგად ივარცხნის.

იცხე̄ნიელ (ა̈თუ̂ცხე̄ნიე̄ლ, ა̈დცხე̄ნიელე; ა̈დცხე̄ნიე̄ლი) ბზ., **იცხენა̈ლ** (ოთცხენალ, ესცხენალ‖ა̈დცხენალ; ესცხენალისგ‖ა̈დცხენა̈ლი ბქ., ა̈თუ̂ცხენა̈ლ, ლა̈ჲცხენალე; ლა̈ჲცხენალი ლნტ.), **იცხე̄ნჲელ** (ოხცხე̄ნჲელ, ესცხე̄ნიელე; ესცხე̄ნიელნე) ლშ., გ რ დ უ კ. — ივარცხნება. ზურალა̈რ იცხე̄ნიე̄ლხ (ბზ.) — ქალები ივარცხნებიან. ზითუნახაუ̂ იცხე̄ნჲელდა (ლშ. 61) — მზეთუნახავი ივარცხნებოდა.

იცხი̄და̈̄ლ (ლა̈ხუ̂ცხი̄და̄ლ, ლა̈ჲცხი̄და̄ლე; ლა̈ჲცხი̄და̈̄ლნე) ბზ., **იცხიდა̈ლ** (ლა̈ხცხიდა̈ლ, ლა̈ჲცხიდალე; ლა̈ჲცხიდა̈ლისგ ბქ., ლახუ̂აცხიდა̈ლ, ლახაცხიდალე; ლახაცხიდალი ლნტ.), **იცხი̄და̄ლ** (ლოხცხი̄და̄ლ, ლეჲცხი̄და̄ლე; ლეჲცხი̄და̄ლნე) ლშ., გ რ დ უ კ. — წუნს უდებს, იწუნებს („წუნობს"). იმ იცხი̄და̈̄ლ ალამა̈გს? (ბზ.) — რას იწუნებს ამდენს?

იცხკე (ოხუ̂იცხკ, ენცხიკ; ენცხიკე ლშ., ა̈ხუ̂იცხკ, ა̈ნცხიკ; ა̈ნცხიკე ლნტ.), გ რ დ მ. — ითხრის (თვალს). ქა ლოქუ ა̈ნცხგკეს ეშხუ თე! (ლნტ. 269) — გამოითხაროს ერთი თვალი! გ ა დ ა ტ. გიერგ თეს იცხკე ეჩა გუ̂ნლა (ლშ.) — გიორგი თვალს ითხრის იმის გულისთვის.

იცხკჷ̄რე (ა̈ხუ̂ცხგკი̄რ, ა̈ნცხგკჷ̄რე; ა̈ნცხგკი̄რნე ბზ., ოხცხგკჷ̄რ, ენცხგკჷ̄რე; ენცხგკჷ̄რნე ლშ.), **იცხკჷრე** (ა̈ხუ̂ცხგკჷრ. ა̈ნცხგკჷრე; ა̈ნცხგკჷრი) ლნტ., გ რ დ მ. — ითხრის (თვალებს). თერა̈ლს იცხკჷრახ ლაუ̂დილა (ლნტ. 227) — დები თვალებს ითხრიდნენ. იხ. **იხპჷრე**.

იცხო̄რპე (ოთცხუ̂ე̄რპ‖ა̈თცხუ̂ე̄რპ, ა̈დცხო̄რპე; ა̈დცხუ̂ე̄რპნე ბზ., ოხცხო̄რპ, ენცხო̄რპე; ენცხო̄რპნე ლშ.), **იცხორპე** (ოხცხერპ, ა̈ნცხორპე; ა̈ნცხერპისგ ბქ., ა̈ხუ̂ცხორპ, ა̈ნცხორპე; ა̈ნცხორპანე ლნტ.), გ რ დ მ. — იხვევს. დინად ლება̈რ ა̈ნცხორპე ყიაქა (ბქ.) — გოგომ მძივები შემოიხვია

ყელშე.

იცხპე (ოხჳიცხპ, ა̈ნცხიპ; ა̈ნცხიპე ზს., ოხჳიცხპ, ენცხიპ; ენცხიპე ლშ., ა̈ხჳიცხპ ა̈ნცხიპ; ა̈ნცხიპჷ ლნტ.), გ რ დ მ. 1. დაიელის, შემოიელის. [ზურა̈ლ] ქა იცხპე დაბა̈რს (ბზ. 19) — ქალი შემოიელის ყანებს. ცა და ქჳეყანა ქა̈ნცხიპხ (ბქ. 56) — ცა და ქვეყანა შემოიარეს. 2. იელებს; იკრავს; ინასკვავს. ლაჩა̈ქ კინჩხჷი ოხჳიცხპ (ბზ.) — ლეჩაქი კისერზე გავინასკვე. 3. დრო გაჰყავს, ატარებს, ასრულებს, ამთავრებს, გარკვეულ ხანს დაყოფს, მოესწრება. სემი ლადეღ ნოჳჷ ჷჯცხი̄პა! (ლშ.) — სამი დღე არ გვცოცხლოს (დაგვეყოს)! ამჩუ ძორი ზაილდ ქა როქჳ ა̈ხჳიცხპ (ჰოეზ. 112) — აქ ორი წელი შევასრულეთ.

იცხჳტე[1] (ლა̈ხჳცხჳი̄ტ, ლა̈ძცხჳი̄ტ; ლა̈ძცხჳი̄ტნე ბზ., ოხცხჳტ, ენცხჳტე; ენცხჳტ⌈ი̄⌉ნე ლშ.), **იცხჳტე**[1] (ა̈ხჳცხჳტ, ა̈ნცხჳტე; ა̈ნცხჳტი) ლნტ., გ რ დ მ. — აჭენებს. წჷრნი რაშემ ენცხჳტი̄ნე [ძაკოფ] (ლშ. 65) — წითელმა რაშმა გააჭენა იაკობი.

• **იცხჳტე**[2] (ა̈ხჳცხჳი̄ტ, ლა̈ძცხჳი̄ტ; ლა̈ძცხჳი̄ტნე ბზ., ოხცხჳტ, ენცხჳტე; ენცხჳტნე ლშ.), **იცხჳტე**[2] (ა̈ხჳცხჳტ, ა̈ნცხჳტე; ა̈ნცხჳტი) ლნტ., გ რ დ მ. — მოზიდავს (მშვილდს). [პარაბოჳილს] ჯ̈ა̈ხოცხჳტა თელდ (ლნტ. 214) — პარაბოვილს (მშვილდი) მთლიანად მოუზიდავს.

იცხჳტი (ა̈თჳცხჳტა̈ნ, ა̈დცხჳტა̈ნ; ა̈დცხჳტი) ბზ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'ქანდება; 'გა'ჭენდება. ჰამს, ლირჰა̈ლთე, ა̈თჳცხჳტა̈ნ ლაშდაბთე (ბზ.) — დილას, გათენებისას, გავქანდი სამსახურში.

იცხჳა̈პი იგივეა, რაც **იცხჳპი**.

იცხჳდე[1] (ა̈თჳიცხჳდ, ა̈დცხჳიდ; ა̈დცხჳიდე ბზ., ოხჳიცხჳდ, ენცხჳიდ; ენცხჳიდნე ლშ., ა̈ხჳიცხჳდ, ა̈ნცხჳიდ; ა̈ნცხჳიდე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. იწყვეტს, 'გადა'იწურავს. ლა̄რე̄მი პატჳრენს ძე̄რ ლილცე̄რე ქა ხაბჷა, ეჩქა ჩუ იცხჳდე ლიცს (ბზ.) — სათიბის პატრონს მორწყვა რომ საკმარისი ჰგონია, მაშინ (იგი) 'ი'წყვეტს წყალს. 2. ილადრავს, იჭრის. ალე მა̄რე ყიას იცხჳდე (ლშ.) — ეს კაცი ყელს ილადრავს. 3.

იცხჳდე[2] (ოხჳიცხჳდ, ენცხჳიდ; ენცხჳიდნე) ლშ., გ რ დ მ. — ამოვარდება, აიბრეცს. ჟი დე̄მ იცხჳდე ნახჳწი ყა̄რ (ლშ.) — ვიწრო ყავარი არ აიბრეცს.

იცხჳლე (ოხ⌈ჳ⌉ცხჳილ‖ა̈ხჳიცხჳლ, ა̈ნცხჳილ, ა̈ნცხჳლე‖ა̈ნცხჳილნე ზს., ა̈ნცხჳლისგ ბქ., ა̈ხჳიცხჳლ, ა̈ნცხჳლე; ა̈ნცხჳლი‖ა̈ნცხჳლი ლნტ., ოხცხჳლ, ენცხჳლე; ენცხჳლნე ლშ.), გ რ დ მ. — 'ი'ტრუსავს. ქა ლჷპინტყლაჳე ქათალს ჯ̈იცხჳლეხ (ბქ.) — გაპუტულ ქათამს ტრუსავენ.

იცხჳლი (ა̈ხჳ/ოხცხჳლა̈ნ, ა̈ნცხჳლა̈̄ნ; ა̈ნცხჳლი ბზ., ოხცხჳლენ, ა̈ნცხჳლან; ა̈ნცხჳლი ბქ., ოხცხჳლენ, ენცხჳლა̄ნ; ენცხჳლი ლშ., ა̈ხჳცხჳლენ, ა̈ნცხჳლან; ა̈ნცხჳლი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იტრუსება. ხია̈რ ჯ̈ოხცხჳლენ ლემასგჳმგჷ (ბქ.) — კინაღამ შევიტრუსე ცეცხლთან.

იცხჳპი (ა̈/ოხჳიცხჳპ‖ოთიცხჳპ, ა̈დცხჳა̈პ; ა̈დცხჳა̈პნე ბზ., ოხჳიცხჳპ, ა̈ნცხჳა̈პ; ა̈ნცხჳა̈პნე ბქ.), **იცხჳპენი** (ოთცხჳაპ, ედცხჳაპე; ედცხჳაპნე) ლშ., **იცხჳა̈პი** (ა̈ხჳიცხჳპ, ად/ანცხჳა̈პ; ად/ანცხჳა̈პნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იტაცებს. მინე დი ქა ძერეს ოთცხჳაპა (ბზ. 301) — მათი დედა ვილაცას გაუტაცებია. ნალჳჷურდ ქაიდ ა̈ნცხჳა̈პ დინა (ბქ. 58) — ვაჟმა ისევ მოიტაცა ქალიშვილი. ალექსიი ძეხჳ ამნილს ათოცხჳაპახ (ლნტ. 181) — ალექსის ცოლი ამათ მოუტაცებიათ. 2. იშიშვლებს (ხმალს, ხანჯალს). თაფუდ ლეძცხჳაპე ხანჯარ (ლშ.) — თაფუმ იშიშვლა ხანჯალი.

იცჰე̄მდა̈̄ლ, იცხე̄მდა̈̄ლ (ოთჳცჰ/ხემდა̈̄ლ‖ლა̈ხჳცჰემდა̈ლ, ა̈დცჰ/ხემდა̈ლე‖ლა̈ძცჰემდა̈ლე; ა̈დცჰ/ხემდა̈̄ლნე‖ლა̈ძცჰემდა̈̄ლნე) ბზ., **იცჰომდა̈ლ** (ოსცჰემდალ, ესცჰემდალ; ესცჰომდა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ მ. — მშვილდ-ისარს ისერის. როსტომ ა̈დცხემდა̈̄ლნე (ბზ.) — როსტომი მშვილდ-ისრის სროლას გამართავს.

იცჰომდა̈ლ იგივეა, რაც **იცჰე̄მდა̈̄ლ**.

იძგა̈̄რძე̄ლ (ა̈/ოთძგა̈̄რძე̄ლ, ა̈დძგა̈̄რძე̄ლე; ა̈დძგა̈̄რძე̄ლნე) ბზ., **იძგარელ** (ლა̈ხჳძგარალ, ლა̈ხძგარალ; ლახძგარა̈ლისგ) ბქ., **იძგარიელ** (ლახჳძგარიელ, ლა̈ძძგარიელე; ლა̈ძძგარიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ., — იცემება,

ჩხუ̄ბობს, იძჷრება. როსტომ ჯუგმა̈რდშუ̄ იძგა̈̄რჲე̄ლ (ბზ.) — როსტომი მუშტებით იცემება.

იძგერი იგივეა, რაც **იძგრი**.

იძგრი (ხუ̄იძგრ, იძგერ; ლა̈ჲძგერნე ზს., იძგრინე ლშხ.), **იძგერი** (ლა̈ხუ̄იძგრ, ლა̈ჲძგერ'ე'; ლა̈ჲძგერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ირჭობს, იძჷრებს. ბეჸშდ ბა̈წკ ლა̈ჲძგერ ფხულეჲსა (ლნტ.) — ბავშვმა ხიწვი შეირჭო თითში.

იძგრგნი (ათუ̄ძგგრნენ, ა̈დძგგრნან; ა̈დძგგრნი ბქ., ოხძგგრნენ, ენძგგრნა̈ნ; ენძგგრნი ლშხ., ა̈ხუ̄ძგგრნენ, ა̈ნძგგრნან; ა̈ნძგგრნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ძლება, იტენება. კოტო̄ლ მა̄რო̄ლ შიშდ ჸ'ენძგგრნი (ლშხ.) — პატარა კაცი ხელად გაძღება (ამოიყორება). ამნე̄მდ ხოჩა̄მდ ენძგგრნე ჰადარ ლეზობუ̄შ (ლშხ.) — ამან კარგად გამოიტენა მუცელი საჭმლით. გ ა დ ა ტ. ლნტ. ბრაზდება.

იძგუ̄მბა̈̄ლ (ლა̈ხუ̄/ლოხ/ოთძგუ̄მბა̄ლ, ლა̈ჲ/ა̈დძგუ̄მბა̄ლე; ლა̈ჲ/ა̈დძგუ̄მბა̈̄ლნე) ბზ., **იძგუმბა̈ლ** (ოსძგუმბა̈ლ, ესძგუმბალე; ესძგუმბა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხუ̄ძგუმბა̈ლ, ლა̈ჲძგუმბალე; ლა̈ჲძგუმბალი ლნტ.), **იძგუ̄მბა̄ლ** (ლოხძგუ̄მბა̄ლ, ლეჲძგუ̄მბა̄ლე; ლეჲძგუ̄მბა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — 1. მძიმე ჯაფას ეწევა. ლა̈გმა̄ლჸი ხუ̄ა̈ჲს იძგუ̄მბა̈̄ლ მა̄რე (ბზ.) — მშენებლობისას კაცი მძიმე ჯაფას ეწევა. 2. იქაჩება, იწევს; აქეთ-იქით ეწევა, ჯაჯგურობს. ფუსნლი̄თად ოხძგუმბა̈ლა (ლშხ.) — ბატონი გაყოფაზე გაქაჩულა. ბეჸან ჯუ̄ეგხო იძგუმბა̈ლ (ლნტ. 198) — ბეჲანი ჯოგისკენ იწევს.

იძგუ̄ბე (ა̈/ოხუ̄იძგუ̄ბ, ა̈ნძგუ̄იბ; ა̈ნძგუ̄იბე ზს., ოხუ̄იძგუ̄ბ, ენძგუ̄იბ; ენძგუ̄იბე ლშხ., ა̈ხუ̄იძგუ̄ბ, ა̈ნძგუ̄იბ; ა̈ნძგუ̄იბე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'ა'იწყვეტს. ჰეცდ ჸა̈ნძგუ̄იბ (ბქ. 136) — მხეცმა აიწყვიტა. უ̄ოშელდინი̄ ხუ̄აბემდ, ეჲშელდინ იძგუ̄ბე ალ წყეულ ჰან (ლშხ.) — რამდენჯერაც ევაბამთ, იმდენჯერ იწყვეტს ეს წყეული ხარი.

იძჲენი იგივეა, რაც **იძჰენი**.

იძუ̄ირი იგივეა, რაც **იძუ̄რი**.

იძუ̄რი (—, ა̈ნძუ̄ირა̈̄ნ; ა̈ნძუ̄ირი ბზ., —, ა̈ნძუ̄ირა̈/ან; ა̈ნძუ̄ირი ბქ., —, ენძუ̄ირა̄ნ; ენძუ̄ირი ლშხ.), **იძუ̄ირი** (—, ა̈ნძუ̄ირან; ა̈ნძუ̄ირი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ძეირდება. ლეღუ̄ ა̈დძუ̄ირა̈̄ნ (ბზ. 375) — ხორცი გაძეირდა. ლეჩხუმს ჸენძუ̄ირა̄ნ ლუ̄ინელ (ლშხ. 38) — ლეჩხუმში ღვინო გაძეირდა.

იძლრი[1] (ოთძლირა̈ნ, ა̈დძლირა̈̄ნ; ა̈დძლირი) ბზ., გ რ დ უ ვ. — ნაპრალები, ბზარი ჩნდება, სკდება (იტყვიან უწყლობის გამო გახმობის პირას მისულ ხის ჭურჭელზე). ნეღარ ჩუ̄ა̈დძლირა̈̄ნ ი სგა ლეგემ მა̄რ ლიცდ (ბზ.) — ხის კასრი დასკდა და წყალს უნდა შევუდგა (შესადგმელი მაქვს წყლისათვის).

იძლრი[2] (ოთძლირენ, ედძლირა̄ნ; ედძლირი ლშხ., ა̈თუ̄ძლირენ, ა̈დძლირან; ა̈დძლირი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — სველდება. იმნარ ლოქ ალძლირე̄ლი ამჸი? (ლშხ. 52) — ასე რატომ დასველებულხარო? გიმ იძლრი უჩხა̈ისა (ლნტ.) — მიწა სველდება წვიმაში. შდრ. **იჟრი**.

იძჰენი (ა̈თუ̄იძჰ, ა̈დძიჰ; ა̈დძიჰნე) ბზ., **იზჰენი** (ოთიზჰ, ა̈დზიჰ; ა̈დზიჰნე||იჲზენი||იჲსენი) ბქ., **იძჲენი** (ოთძი̄ჲ, ედძიე; ედძი̄ჲნე ლშხ., ა̈თუ̄ძი, ა̈დძიე; ა̈დძინე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'იკლავს. ბალათურდ ქათალ ა̈დძიჰ (ბზ.) — ბალათურმა ქათამი და'ი'კლა.

იწაბურე იგივეა, რაც **იწბუ̄რე**.

იწაბური იგივეა, რაც **იწბუ̄რი**.

იწა̄ნე (ა̈/ოხ'უ̄'წან||ოხწა̈ნ, ა̈ნწა̄ნე; ა̈ნწა̈̄ნნე ბზ., ოხწა̄ნ, ენწა̄ნე; ენწა̄ნნე ლშხ.), **იწანე** (ა̈ხუ̄წა̈ნ; ა̈ნწანე; ა̈ნწა̈ნისგ ბქ., ა̈ხუ̄წან, ა̈ნწანე, ა̈ნწა̈ნი ლნტ.), გ რ დ მ. — იწიწკნის, იგლეჯს. ზურალა̈̄რ ფა̈თუ̄ა̈რს იწა̄ნეხ (ბზ. 8) — ქალები თმებს იგლეჯენ. ლედა̈რს მა̈გ იწა̄ნუნი (ბზ. 412) — მუხუდოს ყველა მოიგლეჯს (მოიგლეჯდეს იქნება). იწა̄ნნიხ ლოქ ლედერს (ლშხ. 69) — მუხუდოს მოვიგლეჯთო. [წერაქუ̄ს] მუჸოლირს იწანეხ (ლნტ. 7) — თომს შემოდგომაზე 'ი'გლეჯენ.

იწბინე (ლოხუ̄იწბ, ლა̈ჲწებ; ლა̈ჲწებნე ზს., ოხუ̄იწბ, ა̈ნწებ; ა̈ნწებნე ბქ., ოხწებ, ენწებე; ენწებნე ლშხ.), **იწებნე** (ა̈ხუ̄წებ. ა̈ნწებე; ა̈ნწები) ლნტ., გ რ დ მ. — იკიდებს. წერქუ̄ა̈რს ქა̈შმხენჩუ იწბინეხ (ბქ. 73) — თომ'ებ'ს გარეთ 'გადმო'იკიდებენ.

იწბუ̄რე (ოთწუბი̄რ||ოთწა̈ბუ̄ი̄რ, ა̈დწუბუ̄რე||ა̈დწაბუ̄რე; ა̈დწუბი̄რნე||ა̈დწაბუ̄ი̄რნე ბზ., ოთწაბუ̄რ, ედწაბუ̄რე; ედწაბუ̄რნე

ლშ.), **იწაბურე** (ოთწაბურ, ა̈/ედწაბურე; ა̈/ედწაბურისგ ბქ., ა̈თუწაბურ, ა̈დწაბურე; ა̈დწაბური ლნტ.), გრდმ. — იპარსავს. გეგიდ ჩა̈ჩ ქა̈დწუბურე (ბზ.) — გეგიმ წვერი გაიპარსა. ბაბა, ქეთწაბურენ! (ბქ. 101) — ბაბუა, გაიპარსე!

იწბური (ოთწაბურა̈ნ, ა̈დწაბურა̈ნ; ა̈დწაბური ბზ., ოთწაბურენ, ედწაბურა̈ნ; ედწაბური ლშ.), **იწბური** (ˈქˈოთწაბურენ, ˈქˈა̈დწაბურან; ˈქˈა̈დწაბური) ბქ., **იწაბური** (ა̈თუწაბურენ, ა̈დწაბურან; ა̈დწაბური) ლნტ., გრდუ. — იპარსება. ყაფსუყ ქა̈დწაბურან (ბქ.) — ყაფსუყი გაიპარსა. ქურდოლ ჩუ იწაბური (ლნტ. 262) — ქურდოლი (საკ. სახ.) გაიპარსება.

იწენე[1] იგივეა, რაც **იწჷნე**.

იწენე[2] იგივეა, რაც **იწუ̂ჷნე**.

იწეუ̂ა̈ნი იგივეა, რაც **იწჷნე**.

იწეუ̂ნე იგივეა, რაც **იწჷნე**.

იწექუ̂ე, იწჷქუ̂ი იგივეა, რაც **იწქუ̂ე**.

იწჷნე (ა̈ხუ̂წჷნ; ა̈ნწჷნე; ა̈ნწჷნი) ბზ., **იწეუ̂ა̈ნი** (ლოხწეუ̂ა̈ნ, ლა̈ჲწეუ̂ანე; ლა̈ჲწეუ̂ა̈ნისგ) ბქ., **იწეუ̂ნე, იწუ̂ანი** (ლოხწეუ̂ან, ლეჲწეუ̂ნე; ლეჲწეუ̂ნი) ლშ., **იწენე**[1] (ა̈ხუ̂წენ, ა̈ნწენე; ა̈ნწენი) ლნტ., გრდმ. — იშეელიებს, იხმარს, იყენებს, შეიწევს. ალ სა̈ხენწიფდ თელ ეუ̂როპა ჟა̈ნწენე (ლნტ. 222) — ამ სახელმწიფომ მთელი ევროპა დაიხმარა. ბეთქილდ ჭყგნტა̈რ ლა̈ჲწენე ლაბარჯა̈ისა (ლნტ.) — ბეთქილმა ბიჭები დაიხმარა თოხნაში. ლაკუ̂ლიხაჲი ლეთსი იწეუ̂ა̈ნიხ (ბქ. 307) — მოთელვისას ღამესაც იშეელიებენ. მგრგა̈დი ხა̈ტ-ნაბა̈ნს იწეუ̂ა̈ნიუ̂ (ბქ. 291) — მოლაპარაკე ფიცსა და ხატს იშეელიებდა. ხოწა̈დაუ̂ ი ნადუ̂ ლეჲწეუ̂ნე (ლშ. 54) — უშველე და ნადი მოიწვიეო.

იწნა̈უ̂ი (ოთწგნა̈უ̂, ა̈დწგნუ̂ე; ა̈დწგნუ̂ი ბზ., ოთწგნა̈უ̂, ა̈დწგნუ̂ე; ა̈დწგნუ̂ისგ ბქ., ა̈თუ̂წინა̈უ̂, ადაწინა̈უ̂ე; ადაწინა̈უ̂ი ლნტ.), **იწნაუ̂ი** (ოთწინაუ̂, ედწინუ̂ე; ედწინუ̂ი) ლშ., გრდმ. — იწუნებს. ალეს მინეშდი დჷმ იწნაუ̂იხ (ლშ. 41) — ამას თავისთვისაც არ იწუნებენ.

იწნი (ოხუ̂იწნ, ა̈ნწინ; ა̈ნწინნე) ზს., **იწუ̂ნი** (ოხწონ, ენწონე, ენწონნე) ლშ., **იწუ̂ენი** (ა̈ხუ̂იწუ̂ნ, ა̈ნწუ̂ენ, ა̈ნწუ̂ენი) ლნტ., გრდმ. — ˈიˈწონის. ალას ჩიგარ ჟი იწნიხ (ბზ. 280) — ამას ყოველთვის წონიან. სჷმაქ ა̈ნწინხ მჷრმა ლადა̈ღ (ბზ. 280) — ქალიშვილი აწონეს მეორე დღეს. ცხუ̂ი-ცჷჳემდ სამ ფუ̂თს იწნიუ̂ (ბქ. 160) — მშვილდ-ისარი სამ ფუთს იწონიდა. მა̈ლ მიჩაშდ ხოშას იწუ̂ნუდა (ლშ.) — მელა თავისთვის მეტს იწონიდა. ძინა̈რს ა̈ნწუ̂ენხ გოჭა̈რ (ლნტ. 199) — დილას აწონეს გოჭები. ნოქა̈რ შაქა̈რს ჟა̈ნწუ̂ენი (ლნტ.) — ნოქარი შაქარს ა'ი'წონის.

იწრა̈ნი (ოთწგრნა̈ნ, ა̈დწგრნა̈ნ; ა̈დწგრნი ბზ., ოთწგრნენ ბქ., ა̈თუ̂წგრნენ ლნტ., ა̈დწგრნა̈/ან; ა̈დწგრნი ბქ., ლნტ.), **იწრანი** (ოთწგრნენ, ედწგრნა̈ნ; ედწგრნი) ლშ., გრდუ. — წითლდება. ზისხუ̂შ გიმ ჩუ̂ალწგრნჷლი (ბზ. 2) — სისხლით მიწა გაწითლებულა.

იწსუ̂და̈ნˈიˈ (ოხწუ̂სდა̈ნ/ინ, ა̈ნწუ̂სდნე, ა̈ნწუ̂ს[უ̂]დნი‖ა̈ნწუ̂სდა̈ნნე ბზ., ოხწუ̂სდან‖ახწუ̂სდა̈ნ, ა̈ნწუ̂სდნე; ა̈ნწუ̂სდნისგ ბქ.), **იწუ̂თან** (ოხწუ̂თან, ენწუ̂თუ̂ნე; ენწუ̂თუ̂ნი) ლშ., **იწუ̂თა̈ნი, იწუ̂სტა̈ნˈიˈ** (ა̈ხუ̂წუ̂სტინ, ა̈ნწუ̂სტნე; ა̈ნწუ̂სტუ̂ნი) ლნტ., გრდმ. — ˈიˈწუწნის, წოვს. ბეფშუ̂ ფხულა იწუ̂სდა̈ნი (ბქ.) — ბავშვი თითს იწუწნის. ჭიმკა̈რ ქა ლოქ იწუ̂თა̈ნიხ [იწუ̂სტა̈ნი] ზისხს (ლნტ. 70) — ჭინკები სისხლს გამოწუწნიანო.

იწულინი (ოხწულინენ, ა̈ნწულინან; ა̈ნწულინი) ბქ., გრდუ. — ჭკნება, 'გა'ქანდება. ჭერდ ჩუ̂ა̈ნწულინე (ბქ. 312) — ყვავი ჩამოჭკნა (ჩამოქანდა). შდრ. **იცხუ̂ტი**.

იწუხუ̂ა̈უ̂ი იგივეა, რაც **იწხუ̂ა̈უ̂ი**.

იწუხუ̂ე, იხუწე იგივეა, რაც **იწუ̂ხუ̂ე**.

იწუ̂ხუ̂ე (ლა̈ხწუ̂ჷხუ̂, ლა̈ჲწუ̂ხე; ლა̈ჲწუ̂ხნე) ბზ., **იხუწე** (ა̈ხუ̂ხუ̂იწ, ლა̈ჲხუწე; ლა̈ჲხუწისგ) ბქ., **იწუ̂ხუ̂ე** (ოხწუ̂ხუ̂, ლეჲწუ̂ხუ̂ე; ლეჲწუ̂ხუ̂ნე) ლშ., **იწუხუ̂ე** (ა̈ხუ̂წუხუ̂, ლა̈ჲწუხუ̂ე; ლა̈ჲწუხუ̂ი) ლნტ., გრდმ. — ისრუტავს (სვამს); ყლაპავს. ეჯჷრდ მირ ხიწუ̂ხე ლიცს, ერე ჩუ̂დ ხაჰა̈უ̂დრე (ბზ.) — ისე ისრუტავე წყალს, რომ კვლავ გააღვრებ. ქათლადა̈შ ნა̈ბჴულდ ძღლუ̂ა მა̈გ ჟი ლა̈ჲხუწე (ბქ. 22) — ნახევარწიწილამ (ქათმის ნაგლეჯმა)

გლეა მთლიანად შესვა. ნაგუ̈ალინ გიმ ლიცს იწუხუ̈ე (ლნტ.) — ნაგევალაჲი მიწა წყალს ისრუტავს.

იწუ̈ანი იგივეა, რაც **იწუ̈ენე**.

იწუ̈დი (ოხუ̈იწუ̈დ, ა̈ნწუ̈ედ; ა̈ნწუ̈ედნე ბზ., ლა̈ჲწუ̈ედ, ლა̈ჲწუ̈ედნე ჩს., ოხწოდ, ენწოდე; ენწოდნე ლშ.), **იწუ̈ედი** (ახუ̈იწუ̈დ, ა̈ნწუ̈ედ; ა̈ნწუ̈ედნე) ლნტ., *გრდმ.* — აპირებს, ა'იტეხს, იწყებს. მუდ ლეგლირდე ლეჲწუ̈ედ (ბქ. 113) — მამამ ავადმყოფობა დაიწყო. ეჯჲა̈რს ა̈გის ყარყა̈შ ახოწოდახ (ლნტ. 277) — იმათ შინ აუტეხიათ ყაყანი. ლიცუ̈ა̈ლ იწუ̈ედი ხანჯარა̈ლიშუ̈ (ლნტ. 67) — ჩხუბი იწყება ხანჯლებით. ხოხუ̈რა მუხუ̈ბად დაგრობ ლა̈ჲწუ̈ედ (ჰოეზ. 192) — უმცროსმა ძმამ თავის მოკვლა დააპირა.

იწუ̈ედი იგივეა, რაც **იწუ̈დი**.

იწუ̈ენი იგივეა, რაც **იწნი**.

იწუ̈ერი იგივეა, რაც **იწუ̈რი**.

იწუ̈ე̄ნე (ოხუ̈წუ̈ე̄ნ||ოხწუ̈ე̄ნ||ოსწუ̈ე̄ნ, ა̈ნწუ̈ე̄ნე||ესწუ̈ე̄ნე; ა̈ნწუ̈ე̄ნი||ა̈ნწუ̈ე̄ნნე||ესწუ̈ე̄ნნე ბზ., ოხწუ̈ე̄ნ, ენწუ̈ე̄ნე; ენწუ̈ე̄ნნე ლშ.), **იწუ̈ენე, იწენე**[2] (ოხწუ̈ენ||ოსწენ, ა̈ნწონე||ესწონე; ა̈ნწენისგ||ესწენისგ) ბქ., **იწუ̈ენე** (ა̈სუ̈წუ̈ენ, ა̈სწუ̈ენე; ა̈სწუ̈ენი) ლნტ., *გრდმ.* — ნახულობს, ხედავს. ობა̈შგნ ნესყა ჩუ ლიწონედ, ობა̈შგნ და̈შდუ̈სი დეშ (ბქ.) — ხშირად ნემსს ეხედავთ, ხშირად დათვსაც — ვერა. სოფლიშ თე ჩიგუ̈აშუ̈ ესერ ქა იწენე (ანდ.) — სოფლის თეალი ყველაფერს ხედავსო. ღა̈რიბდ ა̈ნწუ̈ე̄ნე გუდრა (ბზ. 313) — ღარიბმა ნახა (მოიძახულა) გუდა. ალჲა̈რ'დ' ჩუ̈ესწუ̈ე̄ნეხ ქორ (ბზ. 330) — ამათ დაინახეს სახლი. ჰედურდ ესერ მიჩ ესუ̈წენა (ბქ. 317) — სულაც მე დავინახეო. ბელხანჯარდ ესწუ̈ე̄ნე და̈უ̈ა სასახ (ლშ. 70) — ბელხანჯარმა დაინახა დევის სასახლე. არაფელა̈'ს' მარე ჩუ დეშ იწუ̈ენე (ლნტ. 303) — არაფელას ადამიანი ვერ დაინახავს. ამგუ̈ა̈რ მურყუ̈ამ დე̄მ' ესწუ̈ე̄ნეხ (ჰოეზ. 188) — ასეთი კოშკი ვერსად დაინახეს.

იწუ̈ე̄ნი (ოხუ̈წუ̈ე̄ნა̈ნ, ა̈ნწუ̈ე̄ნა̈ნ; ა̈ნწუ̈ე̄ნი ბზ., ოხწუ̈ე̄ნენ, ენწუ̈ე̄ნა̈ნ; ენწუ̈ე̄ნი ლშ.), **იწუ̈ენი** (ოხუ̈წუ̈ენენ, ა̈ნწუ̈ენან; ა̈ნწუ̈ენი ბქ., ა̈ხუ̈წუ̈ენენ, ა̈ნწუ̈ენან; ა̈ნწუ̈ენი ლნტ.), *გრდუ.* — ჩნდება, ჩანს, შეიმჩნევა, დაინახება. სოფელ ქიქაქა ლგხეკ იწუ̈ენი (ბქ. 202) — სოფელს მემოთ ჩამონაშევაჲი მოჩანს (ჩნდება). მუქუ̈ნი ხეკუ̈ეს ენწუ̈ე̄ნე̄ნდეს ლიცისა (ლშ. 80) — დამსუნთქაჲი (იგულისხმება ქვეწარმავალი, ბაყაყი.) წყალში უნდა გამოჩნდეს. ჩუ უ̈ედნაშ იწუ̈ენი მარე (ლნტ.) — ძლივს შეიმჩნევა (დაინახება) კაცი.

იწუ̈თან იგივეა, რაც **იწსუ̈და̈ნი**.

იწუ̈თა̈ნი იგივეა, რაც **იწსუ̈და̈ნი**.

იწუ̈ი̄ლა̈ლ (ოთუ̈წუ̈ი̄ლა̈ლა̈ნ/ოთწუ̈ი̄ლა̈ნ, ა̈დწუ̈ი̄ლა̈ლა̈ნ/ა̈დწუ̈ი̄ლა̈ნ; ა̈დწუ̈ი̄ლა̈ლნე/ ა̈დწუ̈ი̄ლი) ბზ., **იწუ̈ილა̈ლ** (ოთწუ̈ილენ, ა̈დწუ̈ილან; ა̈დწუ̈ილი ბქ., ა̈თუ̈წუ̈ილენ, ა̈დწუ̈ილან; ა̈დწუ̈ილი ლნტ.), **იწუ̈ი̄ლა̄ლ** (ოთწუ̈ი̄ლენ, ედწუ̈ი̄ლა̄ნ; ედწუ̈ი̄ლი) ლშ., *გრდუ.* — თხოვდება. ალ ზურალ ქა იწუ̈ილა̈ლ (ბქ.) — ეს ქალი გათხოვდება.

იწუ̈ი̄ლი (ოთწუ̈ი̄ლა̈ნ, ა̈დწუ̈ი̄ლა̈ნ; ა̈დწუ̈ი̄ლი ბზ., ოთწუ̈ი̄ლენ, ედწუ̈ი̄ლა̄ნ; ედწუ̈ი̄ლი ლშ.), **იწუ̈ილი** (ოთწუ̈ილენ, ა̈დწუ̈ილან; ა̈დწუ̈ილი ბქ., ა̈თუ̈წუ̈ილენ, ა̈დწუ̈ილან; ა̈დწუ̈ილი) ლნტ., *გრდუ.* — თხოვდება. ლახ მირ ქა ა̈თუ̈წუ̈ი̄ლი, ოხუ̈თენი ჰყინტს (ბზ. 303,3) — თუკი გავთხოვდი, გავაჩენ ბიჭს. ალ დინა ქა̈დწუ̈ილან (ბქ.) — ეს გოგო გათხოვდა.

იწუ̈ნი იგივეა, რაც **იწნი**.

იწუ̈რი (ა̈თუ̈იწუ̈რ ბზ., ოთიწუ̈რ ბქ., ა̈დწუ̈ერ; ა̈დწუ̈ერნე ჩს., ოთწორ, ედწორე; ედწორნე ლშ.), **იწუ̈ერი** (ა̈თუ̈წორ, ა̈დწორე; ა̈დწორი) ლნტ., *გრდმ.* — შურს იძიებს, სისხლს აიღებს. *გადატ.* და̈უ̈ითდ ჩუ̈ა̈დწუ̈ერ მიჩა ლახუ̈ბა (ბზ.) — დავითმა თავისი ძმების სისხლი აიღო. ჲერხი მაროლ ა̈ჲრა̈ყცახა̈ნ თხუმ ესერ იწუ̈რიხ (ანდ.) — ზოგი კაცი სახმელს თავს შესწირავსო (სასმელთან თავს ისისხლებსო).

იწქუ̈ე (ოხუ̈იწქუ̈, ა̈ნწიქუ̈; ა̈ნწიქუ̈ე ჩს., ოსიწქუ̈, ესწიქუ̈; ესწიქუ̈ე ბქ.), **იწე̄ქუ̈ე** (ოსწე̄ქუ̈, ესწე̄ქუ̈ე; ესწე̄ქუ̈ნე) ლშ., **იწექუ̈ე** (ა̈სუ̈წექუ̈ინ, ა̈სწექუ̈ნე; ა̈სწექუ̈ნი) ლნტ., *გრდმ.* — იწვეთებს; ოფლს იწურავს, ოფლად იღვრება. და̈უ̈ უ̈ეფს აშ იწქუ̈ა (ბქ. 53) — დე-

ეი ოფლად (იღვრებოდა). ჟაგარს თეთე ესწე̄ქჷნე (ლშხ.) — **წამალს თეალში ჩაიწვეთებს.**

იწყლა̈ნი იგივეა, რაც **იწყჷლდა̈ნი.**

იწყჷლდა̈ნი (ოხწყჷლდანა̈ნ, ა̈ნწყჷლდანა̈̄ნ; ა̈ნწყჷლდა̈̄ნი) ბზ., **იწყლა̈ნი** (ოხწყილანენ, ა̈ნწყილანან‖ანწყჷლდანან; ა̈ნწყილა̈ნი‖ა̈ნწყჷლდა̈ნნი) ბქ., **იწყჷლიანი** (ოთწყჷლიანენ, ედწყჷლიანა̄ნ; ედწყჷლიანი) ლშხ., გრდუვ. — სჳფთავდება. ალა სერ ქა̈̄ნწყჷლდანა̈̄ნ (ბზ. 289) — **ეს უკვე გასუფთავდა.**

იწხჷაჷა̈̄ლ (ოსწუხჷაჷა̈̄ლ, ესწუხჷაჷა̈̄ლე; ესწუხჷაჷა̈̄ლნე) ბზ., **იწუხჷაჷა̄ლ** (ლოხწუხჷაჷა̄ლ, ლედწუხჷაჷა̄ლე; ლედწუხჷაჷა̄ლნე) ლშხ., **იწხჷაჷა̈ლ** (ა̈სჷწუხჷაჷა̈ლ, ა̈სწუხჷაჷალე; ა̈სწუხჷაჷალი) ლნტ., გრდუვ. — **წუხს.** ამღა ესერ ნომაჷ იწხჷაჷა̈̄ლხ (ბზ. 355) — **ამისათვის ნუღარ წუხხართო.** ჰა̈შ ლჷმა̈წხჷაჷა̈ლლი (ლნტ. 299) — **თურმე ქმარი წუხდა.**

იწხჷა̈ჷი (ა̈/ოხჷწახჷა̈ნ‖ოხწუხჷა̈ნ, ა̈ნწახჷა̈̄ნ‖ა̈ნწუხჷა̈̄ნ; ა̈ნწახჷი‖ა̈ნწუხჷი) ბზ., **იწუხჷა̈ჷი** (ოხწუხჷაჷენ‖ა̈ხწუხჷა̈ჷენ, ა̈ნწუხჷაჷან; ა̈ნწუხჷა̈ჷი) ბქ., ლნტ., **იწუხჷაჷი** (ოხწუხჷენ, ენწუხჷა̄ნ; ენწუხჷი) ლშხ., გრდუვ. — **წჳხს, წუხდება.** და̈ჷით ჟა̈ნწახჷა̈̄ნ მე̄ჷარ (ბზ. 270) — **დავითი ძალიან შეწუხდა.** ეჯდარ ენწუხჷა̈̄ნხ (ლშხ. 74) — **ისინი შეწუხდნენ.** ჟა̈ნწუხჷაჷან თჷითან ხენწიფ (ლნტ. 219) — **თვით ხელმწიფე შეწუხდა.** დოჷ ლოქ მუშკჷა̈რი ა̈წუხჷაჷან (ლნტ. 265) — **ვაითუ სტუმარი შეწუხდესო.**

იწგრდი იგივეა, რაც **ინწჷ̄გრდი.**

იჰარა̈ლ-ხ (ოლჰარალდ, ა̈დჰარალხ; ადჰარა̈ლისგა̈ ბქ., ა̈თჷჰარანდ, ა̈დჰარანხ; ა̈დჰა̈რიხ ლნტ.), გრდუვ. — **ფერხულს ასრულებენ.** ეჩქა როქჷ იჰარა̈ლხ ლაღრალ-ლაშჷპარალშჷ (ბქ. 304) — **მაშინ ცეკვა-სიმღერით ფერხულს ვასრულებთ.**

იჰა̈ბი იგივეა, რაც **იჰბი[1].**

იჰა̈დი იგივეა, რაც **იჰა̈̄დი.**

იჰა̈რე იგივეა, რაც **იჰრენი.**

იჰა̄ნჰე (ა̈ხჷჰა̈̄ნჰ, ა̈ნჰანჰე; ა̈ნჰა̈̄ნჰი) ბზ., **იჰანჰე** (ა̈ხჷჰა̈ნჰ, ა̈ნჰანჰე; ა̈ნჰანჰისგ ბქ., ა̈ხჷჰა̈ნჰ, ა̈ნჰა̈ნჰე; ა̈ნჰა̈ნჰი ლნტ.), **იჰა̄ნჰ'ჷ'ე** (ოხჰა̄ნჰჷ, ენჰა̄ნჰჷე; ენჰა̄ნჰჷნე) ლშხ., გრდმ. — 1. **აისხამს, აიგებს, აიცვამს** (თავისთვის). წჷრნი ძიჷა̈რ ჟა̈ხჷჰანჰ (ბქ.) — **წითელი მძივები ავისხი.** 2. **'ჩა'აბამს** (ფერხულს). ეჩანღო ლაჰშხა̈შ ა̈ხჷჰა̄ნჰედ (ბზ. 423) — **შემდეგ ფერხული ჩავაბით („გავაბით").**

იჰა̈̄დი (ა̈ხჷჰად‖ოხჷჰა̈̄დ, ა̈ნჰა̈̄დ; ა̈ნჰა̈̄დნე) ბზ., **იჰა̈დი** (ა̈ნჰა̈დ; ა̈ნჰა̈დნე) ბქ., **იჰა̈დი** (ა̈ხჷჰად, ა̈ნჰა̈დე; ა̈ნჰა̈დნე) ლნტ., **იჰა̄დი** (ოხჰა̄დ, ენჰა̄დე; ენჰა̄დნე) ლშხ., გრდმ. — **იფარცხავს.** და̈ბ ქად აჴა̈ნხ, ჟი̄დ ა̈ნჰა̈̄დხ (ბზ. 338) — **ყანა კიდეც მოხნეს, კიდეც და'ი'ფარცხეს.** ეჩანღო ჩუ ხჷალაშიდ ი ჟი ხჷიჰადიდ (ლნტ. 25) — **შემდეგ დავთესავთ და დავ'ი'ფარცხავთ.**

იჰბერე იგივეა, რაც **იჰჷბე̄რე.**

იჰბი[1] (ა̈თჷიჰბ, ა̈დჰაბე; ა̈დჰა̈ბნე ბზ., ოთჰაბ, ედჰაბე; ედჰაბნე ლშხ.), **იჰა̈ბი** (ოთჰა̈ბ, ა̈დჰა̈ბ; ადჰაბნე ბქ., ა̈თჷიჰბ, ა̈დჰა̈ბე; ა̈დჰა̈ბნე ლნტ.), გრდმ. — **იკვალავს** (გზას თოვლში). ბოფშა̈რდ შუკჷ ა̈დჰა̈ბხ კლასთე ლაზელა̄ლდ (ბზ.) — **ბავშვებმა სკოლაში სასიარულოდ გზა გაიკვალეს.** ლაკჷმაშნუნ ჷედჷშჷ ოთჰაბ შუკჷ (ლშხ.) — **ბოსლამდე ძლივს გავიკვალე გზა.** ეჯზუმ მუს ა̈მეჴედ, ერე შუკჷ მა̈დშ ათოჰაბახ (ლნტ.) — **იმხელა თოვლი მოსულა, რომ გზა ვერ გაუკვალავთ.**

იჰბი[2] (ოთჰა̈ბ, ა̈დჰა̈ბ; ა̈დჰა̈ბნე) ბქ. — **იბარებს** (ამბავს_) ნაგჰურდ ჩუ ა̈დჰა̈ბ (ბქ. 9) — **ნაჭყურმა დაიბარა.**

იჰბუნე იგივეა, რაც **იჰბგნე.**

იჰბგნე (ლა̈ხჷჰგბინ, ლა̈დჰგბნე; ლა̈დჰგბნი̄ნე ბზ., ლა̈დჰგბნისგ ბქ.), **იჰბუნე** (ლოხჰუბუნ, ლედჰუბნე; ლედჰუბნი ლშხ., ლა̈ხჷჰუბინ, ლა̈დჰუბნე; ლა̈დჰუბნი ლნტ.), გრდმ. — **'ი'ტენის, იტანიებს.** საბა̈ნ ხოჩა̄მდ ლა̈დჰგბნე ლესგა̈რისგა, ბიქჷ დე მო̄დ ახჴედა̈̄ნ (ბზ.) — **საბანი კარგად მოიხეია (დაიტანია) გვერდებში, ქარი რომ არ შესვლოდა.** ჰყინტდ ლა̈ქჷ: — მა̈დსი ნა̈ტებდის ლოქ იჰბუნე (ლნტ. 226) — **ბიჭმა თქვა: — მაისის სითბოს ვიკრებ (ვიტენიო).**

იჰემნე იგივეა, რაც **იჰმი̄ნე.**

იჰენი იგივეა, რაც **იჰჷე̄ნი.**

იჴე̄ნე (ოთჴე̄ნ, ა̈დჴე̄ნე; ა̈დჴე̄ნი ბზ., ედჴე̄ნე, ედჴე̄ნნე ლშ.), გ რ დ მ. — ხელმოკიდებული მიჰყავს. ჭგრნი ი თჷეთჷნე [ჩა̈ჷ] მარქაფდჷ ედჴე̄ნე (ლშ. 65) — წითელი და თეთრი ცხენი მარქაფად წაიყვანეო (ხელმოკიდებით წაიყვანეო).

იჴთხე (ლოხჷჴითხ, ლა̈ჲჴგთხე; ლა̈ჲჴგთხი ბზ., ლა̈ჲჴგთხისგ ბქ.), **ინჴითხე** (ლოხჷინჴითხ, ლეჲგნჴითხე; ლეჲგნჴითხნე) ლშ., **ინა̈ჴთხე** (ლა̈ხჷინჴითხ, ლა̈ჲგნჴითხე; ლა̈ჲგნჴითხნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 1. 'ა'იყვანს (ხელში). ხელჭითხეშ გეზალდ... ბეფშჷ ქ'ენჴგთხე (ბქ. 112) — ხელმწიფის შეილმა ბავშვი ხელში აიყვანა. და̈ლა̈შ გეზალ ქი ლა̈ჲჴგთხე (ჰოეზ. 268) — დალის შეილი (ხელში) აიყვანა. 2. (ოხნაჴთხ, ეჩნაჴთხე; ენნაჴთხი ლშ., ლა̈ხჷნა̈ჴთხ, ლა̈ჲნაჴთხე; ლა̈ჲნაჴთხი ლნტ.) — 'ა'იღებს (ხელში). ზჷრალე̄ლდ ფიჩხარ ენნაჴთხეხ (ლშ.) — ქალებმა ფიჩხი ხელში აიღეს. ჴემი ნა̈ჴთხე ქი ლა̈ჲნაჴთხე ბესიდ (ლნტ.) — თიეის ბულული ბესიმ ხელში აიღო.

იჴი[1] (—, ა̈ნჴა̈ნ; ა̈ნჴოლა ბზ., —, ა̈ნჴა̈ნ; ა̈ნჴი ბქ., —, ქე̄ნჴა̈ნ; ქე̄ნჴი ლშ., —, ა̈ნიჴან, ა̈ნიჴი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ცხვება. აშხუნლჷე ჷოჴრიშ დია̈რი ქა̈ნჴა̈ნ (ბქ.) — ბოლოს ობლის კვერიც გამოცხვა. ლაჷა̈შ ხელათ იჴი (ლნტ. 33) — ღვავაში სწრაფად ცხვება.

იჴი[2] (ა̈სჷიჴ, ა̈ნჴე; ა̈ნჴი̄ნე ბზ., ოხჷიჴ, ენჴე; ენჴე̄ნე ლშ., ა̈ხჷიჴ, ა̈ნ'ი'ჴე; ა̈ნჴინე ლნტ.), გ რ დ მ. — იცხობს. მიჩა̈შდ მა̈ნკჷი̄ დია̈რ ა̈ნჴე (ბზ.) — პირველი პური თავისთვის გამოიცხო. დეშ ოსჷიჴ დიარ (ლშ.) — ვერ გამოვიცხვე პური.

იჴი̄რე (ა̈ხჷჴი̄რ, ა̈ნჴი̄რე; ა̈ნჴი̄რნე ბზ., ოთჴი̄რ'ჷ', ენჴი̄რე; ენჴი̄რნე ლშ.), **იჴირე** (ოხჷჴირ, ა̈ნჴირე; ა̈ნჴირისგ ბქ.), **ინჴრე** (ა̈ხჷინჴირ, ა̈დინჴირე; ა̈დინჴირნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იჭირვებს; შრომობს, ჯაფას ეწევა. მიჩა მალატჷშ ამზჷმ [ესერ] ოხჷჴი̄რა (ბზ. 418) — შენი სიყვარულით ამდენი ჯაფა გავწიეო. ქიჷ ანგგან ი ლა̈ჲჴირე, ჩჷოჷ ესგურდა ი ლა̈ჲჴე̄მრე (ანდ.) — ადექი და იშრომე, დაჯექი და მოიხმარეო. გეზელილე გუნლა ხჷინჴრე ამზუმს (ლნტ.) — ამდენს შეილებისთვის („შეილების გულისათვის") ეიჭირეებ.

იჴი̄რი (ა̈თჷჴი̄რა̈ნ, ა̈დჴი̄რა̈ნ; ა̈დჴი̄რი ბზ., ოთჴი̄რენ, ედჴი̄რა̈ნ; ედჴი̄რი ლშ.), **იჴირი** (ოთჴირენ, ა̈დჴირან; ადჴირი) ბქ., **ინჴირე** (ა̈თჷინჴირენ, ა̈დინჴირან; ა̈დინჴირი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წუხდება, წვალდება. ხიჴი̄როლდა̈ს სი... (ბზ. 305) — შენ მეწუხებოდი. შუკჷეი გუნ ა̈დჴირან სოზა̈რ (ბქ.) — სოზარი ვზაში ძალიან გაწვალდა. მალფხს შჷა̈ნს სურუს ინჴრე ხა̈ლხ (ლნტ.) — გამაფხულზე სვანეთში ძალიან წუხდება ხალხი (მეტისმეტი შრომისაგან).

იჴკნი (ა̈თჷჴკჷნა̈ნ, ა̈დჴკჷნა̈ნ; ა̈დჴკჷნი ბზ., ა̈თჷჴკჷნენ, ა̈დჴკჷნან; ა̈დჴკჷნი ლნტ., ოთჴკჷნენ, ედჴკჷნა̈ნ; ედჴკჷნი ლშ.), გ რ დ უ ვ. — ჭკნება. ათხე̄ გჷალიობქი სიმინდა̈რ თელდ ჩჷედჴკჷნა̈ნხ (ლშ.) — ახლანდელ გვალვიანობაზე სიმინდები მთლად დაჭკნა. ჩჷა̈დჴკჷნან ყჷა̈ჷილ (ლნტ. 255) — ყვავილი დაჭკნა.

იჴკჷრე (ესჷიჴკჷრ, ესჴკჷერ; ესჴკჷერნე ბზ., ოსიჴკჷრ ბქ., ოსჴკორ, ესჴკორე; ესჴკორნე ლშ., ა̈სჷიჴკჷრ, ა̈სჴკჷერ; ა̈სჴკჷერნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'იჭერს. ლეზობთეჲსგა ძაფანა ოსიჴკჷრ (ბქ.) — საჭმელში წიწაკა ჩავიჭერი. თა̈კჷა̈რ ამნოჷშ ესჷიჴკჷრ ბა̄ზი (ჰოეზ. 92) — ამალამ თოკები ამით დავ'ი'ჭერი (დავიწყვიტე).

იჴმი̄ნე (ოთჴემინ, ა̈დჴემი̄ნე; ა̈დჴემი̄ნნე) ბზ., **იჴმინე** (ლა̈ხჷიჴმ‖ა̈თჷიჴმ, ლა̈ჲჴემ‖ა̈დჴემ; ა̈დჴემნე ზხ., ოთჴემ, ედჴემე; ედჴემნე ლშ.), **იჴემნე** (ლა̈ხჷიჴმ, ლა̈ჲჴემნე; ლა̈ჲჴემნი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. გაიყოლებს, დაიდევნებს. ჯგმილდ ფინია̈ლი სგა̈ ლა̈ჲჴემ ჷეშგინ (ბზ. 342) — ძმამ ფინიებიც გაიყოლია (უკან). სკა ლა̈ხჷიჴმ ბოფშა̈რ ი აჩჷადდ (ლნტ.) — გავიყოლიე ბავშვები და წავედით. 2. 'გადა'ისვამს (ხელს–). ალმა̈სგირს... მა̈შკა ლოხჴემა ხანგა̈რ (ბქ. 244) — ალმასგირს ბარძაყზე ხმალი გადაუსვამს. კანჴა̈რს იჴემნე აბაყა̈რ ლექჷა (ლნტ. 52) — ფრჩხილებს ლოყებზე ისვამს (ლოყებზე იყოლიებს). თჷითქი ულმა̈შს ტჷეტ ქა ლა̈ჲჴემხ (ჰოეზ. 192) — სათითაოდ ულვაშზე ხელი გადაისვეს.

იჴმურიე̄ლ (ლა̈ხჷჴმურიე̄ლ, ლა̈ჲჴმურიე̄ლე; ლა̈ჲჴმურიე̄ლნე) ბზ., **იჴმურელ** (ლა̈ხჷჴუმრალ, ლა̈ჲჴუმრალე; ლა̈ჲჴუმრა̈-

ლისგ) ბქ., **იჭჷმარა̄ლ** (ლოხჭმარა̄ლ, ლეჲჭმარა̄ლე; ლეჲჭმრა̄ლნე) ლშხ., **იჭომურა̈ლ** (ლა̈ხჷჭომურა̈ლ, ლა̈ჲჭომურალე; ლა̈ჲჭომურალი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — 'და'რბის, გარბიგამორბის. ბჷფჷშ იჭმურიე̄ლ ლეჟა-ლექჷა (ბზ.) — ბავშვი შევით-ქვევით დარბის. ბოფშარდ ლეჲჭომრა̄ლეხ ჭალა̄ჲსა (ლშხ.) — ბავშვებმა ჭალაში ირბინეს. ფჷირ იჭომურა̈ლ (ლნტ. 228) — ძროხა 'და'რბის.

იჭომურა̈ლ იგივეა, რაც **იჭმურიე̄ლ.**

იჭონე, იჭო̄ნე იგივეა, რაც **იჭჷე̄ნი.**

იჭრელი (ა̈თჷჭერლა̈ნ, ა̈დჭერლა̈ნ; ა̈დჭერლი ბზ., ოთჭგრლენ, ა̈დჭგრლა̈ნ; ა̈დჭგრლი ბქ., ოხჭგრლენ, ენჭგრლა̄ნ; ენჭგრლი ლშხ., ა̈ხჷჭგრელენ, ა̈ნჭგრელან; ა̈ნჭგრელი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ჭრელდება. ამჷრ ესერ დემ იჭრელი თხერ̃ე (ბზ. 363) — მგელი ამის გარეშე არ 'გა'ჭრელდებაო. ლეგმერდე ჟალჭგრელელი ტა̈ნჟი (ლნტ.) — ავადმყოფი ტანზე აჭრელებულა. გ ა დ ა ტ. ფერს იცვლის. ზჷრა̄ლ ჟენჭგრლა̄ნ ჯა̄ჷრშჷ (ლშხ.) — ქალს ჯავრით ფერი ეცვალა (აჭრელდა).

იჭრენი (ა̈ხჷიჭრ||ლა̈ხჷიჭრ, ა̈ნჭა̈რ|| ლა̈ჲჭა̈რ; ა̈ნჭა̈რნე||ლა̈ჲჭა̈რნე ბზ., ლოხჭარ, ლეჲჭარე; ლეჲჭარნე ლშხ.), **იჭა̈რე** (ლა̈ხჷიჭრ, ლა̈ჲჭარ; ლა̈ჲჭა̈რნე) ლნტ., გ რ დ მ. — იბამს; იკავშირებს. შიარ... სგა ლა̈ხჷიჭრ (ბზ. 424) — ხელები მოვიბი. სგა ლა̈ხჷიჭრ ჭგშხა̈რ ი ოდერ... (ბზ. 424) — შევიბი ფეხები და წავედი. ხოჩა თემ ლა̈ჲჭა̈რ ლაწჷილალშჷ სოფიდ (ბქ.) — კარგი თემი დაიკავშირა (დაინათესავა) გათხოვებით სოფიმ. მი თა̈კჷს სკა ლახჷჭა̈რნე (ლნტ.) — მე თოკს შევიბამ. გ ა დ ა ტ. იმიჟღლებს. ჟელდ მეყჷჩე ჭიშხ ჟ'ა̈ნჭარე (ბზ.) — ძაღლმა მოტეხილი ფეხი გაიმთელა.

იჭურე (ა̈ხჷჭურ, ა̈ნჭურე; ა̈ნჭური) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'მელს (ცომს). ჟი ხჷიჭურედ კჷეცნა ფექჷ (ლნტ. 35) — მოვმელთ პურის (ხორბლის) ფქვილს იხ. **იცომაჷი, იშგურდენი.**

იჭჷბერე იგივეა, რაც **იჭჷბე̄რე.**

იჭჷბე̄რე (ა̈თჷჭუბე̄რ, ა̈დჭუბე̄რე; ა̈დჭუბე̄რნე) ბზ., **იჭბერი** (ა̈თჷჭუბერ, ა̈დჭგბერე; ა̈დჭგბერისგ) ბქ., **იჭჷბე̄რე** (ლოხჭუბე̄რ, ლეჲჭუბე̄რე; ლეჲჭუბე̄რნე) ლშხ., **იჭბერე, იჭჷბერე** (ლა̈ხჷჭუბერ, ლა̈ჲჭუბერე; ლა̈ჲჭუბერი) ლნტ., გ რ დ მ. — იტენის, ირჭობს, იცობს. ქჷით ჰჷენეჟთე იჭჷბე̄რე ნაქჷთერს (ლშხ.) — ქურდი ნაქურდალს უბეში იტენის. გიო აბედს სკა̈ იჭბერე ტყჷიე ნაზჷისკა (ლნტ. 106) — გიო ნატყვიარში აბედს 'შე'იტენის.

იჭჷდა̈ნი (ოთჭოდა̈ნ, ა̈დჭოდნე||ა̈დჭოდა̄ნე, ა̈დჭოდნი||ა̈დჭოდა̈ნნე) ბზ., **იჭჷდი** (ა̈ხჷიჭჷდ, ა̈ნჭედ; ანჭჷედნე) ბქ., **იჭჷდა̄ნე** (ოთჭოდა̄ნ, ედჭოდა̄ნე; ედჭოდა̄ნნე) ლშხ., **იჭჷედნე** (ა̈თჷჭჷედა̈ნ, ა̈დჭჷედნე; ა̈დჭჷედნი) ლნტ., გ რ დ მ. — კითხულობს (წერილს_). დი̄ნად ლა̈ირ ქა̈დჭოდა̄ნე (ბზ. 416) — ქალიშვილმა წერილი გადაიკითხა. ალ ლა̈ჲრ ქა̈ნჭედ მიჩა დაჩჷირდ (ბქ. 200) — ეს წერილი წაიკითხა მისმა დამ. ჭყინტდ ჩჷესჭოდა̄ნე ქალალთ (ლშხ. 63) — ბიჭმა წაიკითხა წერილი (ქაღალდი). ხეკჷეს ა̈დჭჷედნახ... (ლნტ. 53) — უნდა წაიკითხონ.

იჭჷდი იგივეა, რაც **იჭჷდა̈ნი.**

იჭჷდიე̄ლ, იჭჷდჲე̄ლ (ლა̈ხჷჭჷედიე̄ლ, ლა̈ჲჭჷედიე̄ლე; ლა̈ჲჭჷედიე̄ლნე ბზ., ოხჭოდიელ, ენჭოდიელე; ენჭოდიელნე ლშხ.), **იჭჷდელ** (ოსჭოდრალ, ესჭოდრალე; ესჭოდრა̈ლისგ) ბქ., **იჭჷედიელ** (ა̈ხჷჭჷედიელ, ა̈ნჭჷედიელე; ა̈ნჭჷედიელი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გამო'იკითხავს, კითხულობს (ამბავს). ბებედ ბობშარე ამბაჷ ენჭოდიელე (ლშხ.) — ბებიამ ბავშვების ამბავი 'გამო'იკითხა. ჭყინტდ ა̈ნჭჷედიელე... (ლნტ. 169) — ბიჭმა იკითხა.. მაგ მინეშ-მინეშს იჭჷდჲე̄ლეხ (ჰოჟ. 104) — ყველა თავ-თავისას კითხულობს.

იჭჷედიელ იგივეა, რაც **იჭჷდიე̄ლ.**

იჭჷედნე იგივეა, რაც **იჭჷდა̈ნი.**

იჭჷემ იგივეა, რაც **იჭჷმე.**

იჭჷე̄ნი/ე, იჭო̄ნე (ა̈თჷჭონ, ა̈დჭჷე̄ნ|| ა̈დჭო̄ნე; ა̈დჭჷენნე) ბზ., **იჭენი** (ა̈თჷჭენ, ა̈დჭენ; ა̈დჭენნე) ბქ., **იჭო̄ნე** (ოხჭო̄ნ, ენჭო̄ნე; ენჭო̄ნნე) ლშხ., **იჭონე** (ა̈ხჷჭონ, ა̈ნჭონე; ა̈ნჭონე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'შე'იხვევს. ბჷბად თხჷიმ ა̈დჭჷე̄ნ/ე (ბზ.) — ბიძამ თავი შეიხვია.

ნალჳქურდ ჲვხულე ჩჳა̈დჭენ (ბქ. 136) — ბიჭ-მა თითი შეიხეია. თხუმქა ლაჩაქ ოხჭო̄ნ (ლშხ.) — თავზე ლეჩაქი მოეიხვია. მასტუნა̈რ ჭიშხ ა̈თჳჭონ (ლნტ.) — მტკივანი ფეხი შევიხვიე.

იჭჳმარა̄ლ იგივეა, რაც **იჭმურიე̄ლ**.

იჭჳმე (ა̈თჳჭომინ||ოთჭომინ, ა̈დჭომნე; ა̈დჭომნი) ბზ., **იჭჳემ** (ა̈თჳჭომ, ა̈დჭომე; ა̈დ-ჭომი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'მო'რბის. სგა̈ღ აჩა̈დდ ი ქა̈ხჭჳემნედ||ქა̈ხჭომნედ (ბზ. 279) — თქეენ წადით და გამოიქეცით. შდრ. **ესქიმე**.

იჭყი̄ლღე̄ლ (ა̈თჳჭყი̄ლღე̄ლ, ა̈დჭყი̄ლღე̄ლე; ა̈დჭყილღე̄ლნე) ბზ., **იჭყგლა̈ლ**, **იჭყგლელ** (ოსჭყგლალ, ესჭყგლალე; ესჭყგლა̈ლისგ) ბქ., **იჭყგ̄ლღელ** (ოსჭყგ̄ლღელ, ესჭყგ̄ლღელე; ესჭყგ̄ლღელნე) ლშხ., **იჭყგლა̈ნიელ** (ა̈სჳჭყგლა̈ნიელ, ა̈სჭყგლა̈ნიელე; ა̈სჭყგლა̈ნიელი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ყვირის, ჭყივის. ეშხუ მეჰაჭად ქოლ ესჭყგლალე (ბქ. 211) — ერთი მაგრად იჭყივლეთ. ხამ ღეზჳისა იჭყი̄ლღელ (ლშხ.) — ღორი ემოში ჭყივის. დელფა̈ნეი ჯჷმილდ ა̈სჭყგლა̈ნიელე (ლნტ.) — აივანზე ძმამ დაიჭყივლა.

იჭყგლა̈ნიელ იგივეა, რაც **იჭყი̄ლღე̄ლ**.

იჭყგლელ იგივეა, რაც **იჭყი̄ლღე̄ლ**.

იჭგნჭა̈ლ-ხ (ლა̈ხჳჭგნჭალედ, ლა̈ღჭგნჭალეხ; ლა̈ღჭგნჭა̈ლნეხ) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — დაობენ. ლა̈ღჭგნჭალეხ ი აჩადხ (ლნტ.) — იდაეეს და წავიდნენ.

იხარჯა̈ჳი იგივეა, რაც **იხგრჯა̈ჳი**.

იხეხჳჭა̈ში-ხ (ა̈თჳხეხჳჭაშა̈̄ნდ||ოთხეხჳჭაშა̈̄ნდ, ა̈დხეხჳჭაშა̈̄ნხ; ა̈დხეხჳჭა̈შიხ) ბზ., **იეხჳჭა̈შიხ** (ა̈თჳიეხჳჭაშანდ, ა̈დიეხჳჭაშანხ; ა̈დიეხჳჭა̈შიხ) ბქ., ლნტ., **იეხჳჭაშიხ** (ოთიეხჳჭაშა̄ნდ, ედიეხჳჭაშა̄ნხ; ედიეხჳჭაშიხ) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — 'და'ქორწინდებიან (ცოლქმარდებიან). ჩჳა̈დხეხჳჭაშა̈̄ნხ სიმონ ი დი̄ნა (ბზ. 296) — სიმონი და ქალიშვილი დაქორწინდნენ. ეჯმინ მუქოლირ ა̈დიეხჳჭაშიხ (ლნტ.) — ისინი შემოდგომაზე დაქორწინდებიან.

იხიადა̄ლ იგივეა, რაც **იხიადა̈̄ლ**.

იხიადა̈̄ლ (ეთჳხიადა̈̄ლ, ა̈დხიადა̄ლე; ა̈დხიადა̈̄ლნე) ბზ., **იხიადა̈ლ** (ოსხიადალ, ესხიადალე; ესხიადა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳხიადა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳხიადა̈ლ, ლა̈ღხიადალე; ლა̈ღხიადალი ლნტ.), **იხიადა̄ლ** (ლოხხიადა̄ლ, ლეღხიადა̄ლე; ლეღხიადა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ილხენს, ხარობს, მხიარულობს. გიგო იხიადა̈̄ლ (ბზ.) — გიგო ხარობს. მეთხუ'ი'ა̈რ გუნ იხიადა̈ლ (ბქ.) — მონადირე ძალიან ხარობს. ბოფშა̈რ იხიადა̈ლხ (ლნტ. 66) — ბავშვები მხიარულობენ.

იხიადე იგივეა, რაც **იხი̄დე**.

იხიდე იგივეა, რაც **იხი̄დე**.

იხინჭლა̈ჳი (ოხჳხინჭლაჳა̈ნ, ა̈ნხინჭლაჳა̈̄ნ; ა̈ნხინჭლა̈ჳი ბზ., ოხხინჭლა̈ჳ, ა̈ნხინჭლაჳე; ა̈ნხიჭლა̈ჳისგ ბქ., ა̈ხჳხინჭლა̈ჳენ, ა̈ნხინჭლაჳან; ა̈ნხინჭლა̈ჳი ლნტ.), **იხინჭლაჳი** (ოხხინჭლაჳენ, ენხინჭლაჳა̈ნ; ენხინჭლაჳი) ლშხ. გ რ დ უ ვ. 1. იკრუჭავს უსწორმასწოროდ, ილიჯნის თმას. ბეფშუ ხოლა̄მდ ა̈ნხინჭლაჳა̈̄ნ (ბზ.) — ბავშვი ცუდად გაიკრიჭა. ა̈ხჳხინჭლა̈ჳენ ი ქანჭჳედ (ლნტ.) — გაეილიჯნე თმა და გამოვედი. 2. ბქ. 'შემო'იკრავს (მაგრად). ლა̈რტყ ბგგიდ ქა̈ხჳხინჭლა̈ჳ (ბქ.) — ქამარი მაგრად შემოვიკარი.

იხი̄დე (ა̈თჳხი̄დ, ა̈დხი̄დე; ა̈დხი̄დნე ბზ., ოთხი̄დ, ედხი̄დე; ედხი̄დნე ლშხ.), **იხიდე** (ოთხიდ, ა̈დხიდე; ა̈დხიდისგ) ბქ., **იხიადე** (ა̈თჳახია̈დ, ა̈დახია̈დე; ა̈დახია̈დი) ლნტ., გ რ დ მ. — იხარებს (გულს—). კე̄სა̈რდ მე̄ჳარ ა̈დხი̄დე (ბზ. 317) — კეისარმა ძალიან გაიხარა. გიგად მიჩა თხუმ ადხი̄დე (ლშხ.) — ბიცოლამ თავისი თავი გაიხარა. გჳის იხია̈დე, ალჳე მა ჩომნას (ლნტ.) — გულს იხარებს აბა რა ქნას.

იხი̄ლწი (ა̈თჳხი̄ლწ, ა̈დხი̄ლწე; ა̈დხი̄ლწნე) ბზ., **იხლიწი** (ლოხჳხილწ, ლეღხილწე; ლეღხილწისგ) ბქ., **იხი̄ლწე** (ლოხხი̄ლწ. ლეღხი̄ლწე; ლეღხი̄ლწნე) ლშხ., **იხლინწე** (ლა̈ხჳხლინწ, ლა̈ღხლინწე; ლა̈ღხლინწი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იკაპიწებს. და̈ჳდ სგა ლეღხილწე... (ბქ. 104) — დევმა აიკაპიწა. ბუბად შარჳა̈ლ ყილა̈ღხლინწე (ლნტ.) — ბიძიამ შარვალი აიკაპიწა. 2. ზს. იწურავს (ოფლს). დაჳით ჳეფს იხლიწიჳ (ბქ.) — დავითი ოფლს იწურავდა.

იხლინწე იგივეა, რაც **იხი̄ლწი**.

იხლიწი იგივეა, რაც **იხჷლწი**.

იხნი (ა̈ხჳიხნ, ა̈ნხინ; ა̈ნხინნე) ზს., **იხნე** (ოთხინ, ედხინე; ედხინნე ლშ., ა̈თჳიხნ, ა̈დხინ; ა̈დხინნე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. 'შე'უშვებს („შეიშვებს"), 'მი'იღებს. მაშენა̈მ მუხბემ მა̈დ ა̈დხინ [ჯგგრა̈გ] (ბზ. 290) — უფროსმა ძმამ (შინ) არ შეუშვა („შეიშვა") წმინდა გიორგი. ქრისტე და̈რდიდ იხინ (ბქ. 150) — ქრისტე კვლავ არავინ შეუშვა („შეიშვა"). ნაქა̈მ მა̈რას დე̄მ იხნეხ სოფელთექსა (ლშ. 28) — გარეშე კაცს არ უშვებენ სოფელში. მიჩა მუ ქორხო დემ იხნე [დენას] (ლნტ. 300) — თავისი მამა სახლში არ უშვებს გოგოს. ლენჯარა̈ლდ მა̈დ ა̈მხინხ (მოყზ. 212) — ლენჯერლებმა არ შემიშვეს. 2. (ოხხინ, ენხინე; ენხინნე ლშ., ა̈ხჳიხნ, ა̈ნხინ; ა̈ნხინე ბქ., ლნტ.) — იღებს, იშვებს (სისხლს, არაყს). ჯგმილდ ქა̈ნხინ ზისხ (ბზ. 342) — ძმამ გამოიდინა (გამოუშვა) სისხლი. ხოლჵმაშა ლახა გჳიცხა (ა̈ჲრაყ), სგა ლა̈ტხედ ი ნატხანს ლიხნიდ (ბქ. 196) — უფრო მაგარი თუ გვინდა (გვირჩევნია) არაყი, ჩავაბრუნებთ, გადაბრუნებულს ვხდით. არა̈ყს ხჳიხნედ ხილხენქა (ლნტ. 15) — არაყს ვხდით ხილისაგან.

იხორიელ იგივეა, რაც **იხჳრიელე**.

იხორიელი იგივეა, რაც **იხჳრიელ**.

იხოჩაჳა̈ლ იგივეა, რაც **იხჩოჳა̈ლ**.

იხოჩა̈ჳი იგივეა, რაც **იჯჩოჳი**.

იხრესი (ოხჳხერეს||ქა̈ხჳხერსა̈ნ, ანხერსე||ქა̈ნხერსა̈ნ; ა̈ნხერსი) ბზ., **იხრესე** (ოხხგრეს, ანხგრსე; ანხგრსი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — მორიგეობს, მორიგეობას ასრულებს. მაგ ქა̈ნხერსა̈ნხ (ბზ. 252) — ყველამ იმორიგევა (მორიგეობა შეასრულა).

იხრინა̈ლ (ლა̈ხჳხირნა̈ლ, ლა̈ჲხირნა̈ლე; ლა̈ჲხირნა̈ლნე) ბზ., **იხრინა̈ლ** (ლოხჳხირნალ, ლა̈ჲხირნალ; ლა̈ჲხირნა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჳხირნა̈ლ, ლა̈ჲხირნალე; ლა̈ჲხირნალი ლნტ.), **იხრინა̄ლ** (ლოხჳხირნა̄ლ, ლეჲხირნა̄ლე; ლეჲხირნა̄ლნე) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ბრაზობს, ჯავრობს. ისგუ მუ გუნ იხრინა̈ლ ისგჳა ლითრეჲა (ბზ.) — მამაშენი ძალიან ჯავრობს შენი სმის გამო. სურუს იხრინა̈ლხ ქორა̈ მარალ (ლნტ.) — ძალიან ბრაზობენ ოჯახის წევრები.

იხრინი (ა̈ხჳხირნა̈ნ, ა̈ნხირნა̈ნ; ა̈ნხირნი ბზ., ოხჳხირნენ, ა̈ნხირნან; ა̈ნხირნი ბქ., ა̈ხჳხირნენ, ა̈ნხირნან; ა̈ნხირნი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ბრაზდება. ა̈ნხირნა̈ნ ზურაბი მუ (ბზ. 322) — ზურაბის მამა გაბრაზდა. მალუდ სურუ ა̈ნხირნან (ბქ. 24) — მელა ძალიან გაბრაზდა. ჟა̈ნხირნან ხორჳა მუხჳბე (ლნტ. 226) — უმცროსი ძმა გაბრაზდა. იხ. **იმჯა̈რჳი**.

იხჳლი (ლა̈ხჳხჳლ||ლოხხჳლ, ლა̈ჲხჳი̄ლ; ლა̈ჲხჳი̄ლნე ბზ., ლოხხჳლ, ლეჲხჳლე; ლეჲხჳლნე ლშ.), **იხული** (ლოხხულ, ლა̈ჲხჳილ; ლა̈ჲხულისგ||ლა̈ჲხჳილნე ბქ., ლა̈ხჳხულ, ლა̈ჲხულე; ლა̈ჲხული ლნტ.), გ რ დ მ. — ხვრეპს („იხვრეპს"), სვამს. ლეგმერდედ ეშხუ ხჳლ ლიც ლა̈ჲხჳი̄ლ (ბზ.) — ავადმყოფმა ერთი ყლუპი წყალი მოსვა. ლგც იხჳლი (ბზ.), ლგც იხული (ბქ.) — წყალს სვამს ('ი'ხვრეპს). ქა ლეჲხჳლნეხ კოჭოლს... არა̈ყელს (ლშ. 38) — ცოტა არაყს მოსვამენ.

იხჳერი იგივეა, რაც **იხჳრი**.

იხჳნა̈ლ (ოსხუნა̈ლ, ესხუნა̈ლე; ესხუნა̈ლნე) ბზ., **იხჳნა̄ლ** (ოსხუნა̄ლ, ესხუნა̄ლე; ესხუნა̄ლნე) ლშ., **იხჳნა̈ლ** (ესჳხუნა̈ლ, ესხუნალე; ესხუნა̈ლისგ ბქ., ა̈სჳხუნა̈ლ, ა̈სხუნალე; ა̈სხუნალი ლნტ.), გ რ დ მ. — იმუქრება. ეჯი დაგრას იხჳნა̄ლ (ლშ.) — ის სიკვდილს იმუქრება. ხჳა̈ჲ ასჳხუნა̈ლ, მა̈რე მა მა̈ჲმედა? (ლნტ.) — ბევრი 'და'ვიმუქრე, მაგრამ რა შემიძლია?

იხჳრე (ოთიხჳრ, ა̈დხჳირ; ა̈დხჳირე ზს., ოთიხჳრ, ედხჳირ; ედხჳირე ლშ., ა̈თჳიხჳრ, ა̈დხჳირ; ა̈დხჳირნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ინგრევს; იშლის (თმებს...). კეშარს ქა ისპახ, ფათჳა̈რს ჩუ იხჳრახ (ბქ. 298) — ქურქებს გადაიბრუნებდნენ, თმებს ჩამოიშლიდნენ. ჯჳინელ ჰჳედს იხჳრეხ (ბქ.) — ძველ კედელს ანგრევენ („ინგრევენ"). ხა̈მ ლახა̈მს თხჳიმჲი იხჳრე (ლნტ.) — ღორი საღორეს თავზე ინგრევს.

იხჳრელი იგივეა, რაც **იხჳრიელი**.

იხჳრი (ა̈ხჳიხჳრ||ოხჳიხჳრ, ა̈ნხჳერ; ა̈ნხჳერნე ბზ., ანხერ; ა̈ნხერნე ბქ., ოხხორ, ენხორე; ენხორნე ლშ.), **იხჳერი** (ა̈ხჳიხჳრ, ა̈ნხჳერ; ა̈ნხჳერნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'კრეფს. მგჳი გა̈ნჭჳს ქა იხჳრიხ (ბქ. 228) — მწიფე ანწლს კრეფენ. ცხეკისა ცინჯას ხჳიხჳრიდ

(ლშხ.) — ტყეში მოცეს ეკრეფთ. ყურძენს იხ-ჳერიხ ჲენკ̌ნობა̈ჲ თჳეჲსკა (ლნტ. 18) — ყურძენს ენკენისთვეში კრეფენ.

იხჳრიელ, იხურიე̄ლ (—, ა̈ნხურიე̄-ლა̈ნ; ა̈ნხურიე̄ლი ბზ., —, ენხურიელა̈ნ; ენხუ-რიელი ლშხ.) **იხჳრელი** (ა̈ნხორელან, ა̈ნ-ხორელი) ბქ., **იხორიელი** (—, ა̈ნხორიელან; ა̈ნხორიელი) ლნტ. გრდუვ. — გროვდება, იკ-რიბება. ჩუ ლგბიდ ლიც ჟი დემ ესერ იხ-ჳრელი (ანდ.) — დაღვრილი წყალი ახლად არ შეგროვდებაო. ჟი იხჳრჲელიხ [ი] ინყაჳა̈ლხ (ლშხ. 18) — შეიკრიბებიან და ერთობიან. ჟ'ა̈ხ-ჳხორიელანღ მა̈გ ქორ სკჳებინ (ლნტ.) — ყველანი სახლის წინ შეგროვდით.

იხჳრიე̄ლე, იხურიე̄ლი (ა̈ხჳხური-ე̄ლ‖ოხხურიე̄ლ, ა̈ნხურიე̄ლე; ა̈ნხურიე̄ლნე ბზ., ოხხურიელ, ენხურიელე; ენხურიელნე ლშხ.), **იხჳრელი** (ოხხორელ, ა̈ნხორელე; ა̈ნხორელისგ) ბქ., **იხორიელი** (ა̈ხჳხორი-ელ, ა̈ნხორიელე; ა̈ნხორიელი) ლნტ., გრდმ. — იგროვებს. იკრებს, თავს უყრის. უსგჳა̈რ ჟ'ა̈ხჳხურიე̄ლ (ბზ. 424) — ვაშლები შევიგრო-ვე. ნათელად უცხა̈რ ა̈ნხორელე (ბქ. 11) — ნათელამ მსხლები შეიგროვა. [ხილს] შჳიდედ ი ხჳიხორიელიდ (ლნტ. 15) — ხილს ჩამო-ებერტყაეთ (ჩამოეყრით) და შევიგროვებთ.

იხჳტე (ოთიხჳტ, ა̈დხჳიტ; ა̈დხჳიტნე ბზ., ოხჳიხჳტ, ა̈ნხჳიტ; ანხჳიტე ბქ., ოთიხჳტ, ეჲდხჳიტ; ედხჳიტე ლშხ., ა̈თ-ჳიხჳტ, ა̈დხჳიტ; ა̈დხჳიტე ლნტ.), გრდმ. — 'ჩამო'ითლის; იჭრის. ყალაჩუყლანდ ქა ლა̈ჲხ-ჳიტ მაყჳშდა̈გს (ბზ. 247) — ყალაჩუყლანმა ჩამოითალა ბარძაყი. ნალჳყურს გა̈ჩ ოთხჳი-ტა ფხულაქა (ბქ.) — ბიჭუნას დანით თითი გა-უჭრია. შაჳყანს გუჩენჩხ ყახოტყაბა, ლგმა̈ხ-ჳიტლი ი ლგმა̈ზჳებლი (ლნტ. 288) — შაეყანს გულ-ღვიძლი შეუწვავს. თურმე იჭრიდა და ჭამ-და.

იხჩოჳა̈ლ (ა̈ხჳხოჩჳა̈ნ, ა̈ნხოჩჳა̈ნ, ა̈ნ-ხოჩჳი) ბზ., **იხჩოჳა̈ლ** (ახხოჩჳენ, ანხოჩ-ჳა̈ნ; ანხოჩჳი) ბქ., **იხჩოჳა̄ლ** (ოხხოჩჳენ, ენხოჩჳა̄ნ, ეჲხოჩჳი) ლშხ., **იხოჩაჳა̈ლ** (ა̈ხ-ჳხოჩა̈ჳენ, ა̈ნხოჩაჳან; ა̈ნხოჩა̈ჳი) ლნტ., გრდუვ. — იკურნება, რჩება, 'მო'კეთდება (ავადმყოფი). ლეგმერდე იხჩოჳა̈ლ (ბზ. 7) — ავადმყოფი იკურნება. ჲესი-ჲესინ ჟი იხოჩა-ჳა̈ლ (ლნტ.) — ხანდახან მოკეთდება.

იხჩოჳი იგივეა, რაც **იჭჩოჳი**.

იხჩჳეჳი იგივეა, რაც **იჭჩოჳი**.

იხგრჯა̈ჳი (ა̈თჳხგრჯჳა̈ნ, ა̈დ-ხგრჯ'ა'ჳა̈ნ; ა̈დხგრჯ'ა̈'ჳი ბზ., ადხგრჯაჳა̈ნ; ა̈დხგრჯაჳი ბქ.), **იხგრჯაჳი** (ოთხგრჯჳენ, ედხგრჯჳა̄ნ; ედხგრჯჳი) ლშხ., **იხარჯა̈ჳი** (ა̈თჳხარჯა̈ჳენ, ა̈დხარჯაჳან; ა̈დხარჯა̈ჳი) ლნტ., გრდუვ. — იხარჯება. მედუქნი სანთელ ესერ მა̈მ ა̈დხარჯჳი (ბზ. 262) — მედუქნის სან-თელი არ დაიხარჯებაო. ლაქორწილჟი ხჳა̈ჲ არაყ იხგრჯაჳი (ლშხ.) — ქორწილში ბევრი არაყი იხარჯება. ამ ლინთჳ ხჳა̈ჲ ზექ ა̈დხარ-ჯაჳან (ლნტ.) — ამ ზამთარს ბევრი შეშა დაი-ხარჯა.

იჭა̈ცი იგივეა, რაც **იჭცი**[1].

იჭა̈ნე (ლა̈ხჳჭა̈ნ‖ლოხ'ჳ'ჭა̈ნ, ლა̈ჲჭა̈ნ‖ ლა̈ჲჭა̈ნე; ლა̈ჲჭა̈ნნე‖ლა̈ჲჭა̈ნი ბზ., ლოხჭა̈ნ. ლეჲჭა̄ნე; ლეჲჭა̄ნნე ლშხ.), **იჭანე** (ლა̈ხჳჭა̈ნ, ლა̈ჲჭანე; ლა̈ჲჭა̈ნნე ბქ., ლა̈ჲჭანნე‖ლა̈ჲჭანი ლნტ.), გრდმ. 1. 'ი'ყნოსავს. დი̄ნა იჭა̈ნე მიჩა შია̈რს (ბზ. 369) — გოგო 'ი'ყნოსავს თავის ხე-ლებს. 2. იდენს, გამოსცემს (სუნს). ლეზჳებ ქჳინს იჭა̈ნე (ბზ.) — საჭმელი სუნს გამოსცემს.

იჭდე[1] (ოთიჭდ‖ოთჳიჭ‖ა̈თჳიჭდ, ა̈დ-ჭიდ; ა̈დჭიდე ზს., ოთიჭდ, ედჭიდ; ედჭიდე ლშხ., ა̈თჳიჭდ, ა̈დჭიდ; ა̈დჭიდ'ნ'ე ლნტ.), გრდმ. 1 'გა'ატარებს დროის გარკვეულ მო-ნაკვეთს. მგხმჷრიდ ი დი̄ნად ხოჩა ლირდე̄-ლიზგე ა̈დჭიდხ (ბზ. 351) — მელორემ და ქა-ლიშვილმა კარგი ცხოვრება გაატარეს. ჭყინ-ტა̈რს ხოჩა ლირდე ათოჭიდახ (ლნტ. 305) — ბიჭებს კარგი დრო გაუტარებიათ. 2 (ოთიჭდ, ა̈დჭიდ; ა̈დჭიდე ზს., ოთიჭ, ედჭიდ; ედჭიდე ლშხ., ა̈თჳიჭდ, ა̈დჭიდ; ა̈დჭიდე ლნტ.) — იხდის (ქეიფს, ფასს, სახსარს...). ხელწიფხდ ლახედალ ადჭიდ (ბქ. 263) — ხელმწიფემ ქეიფი გადაიხა-და. ალმინ დროჲა̈ნდ ქა̈დჭიდახ საჭსა̈რს (ლნტ. 104) — ესენი დროზე გადიხდიდნენ სახ-სარს.

იჭდე[2] (ოხჳიჭდ‖ა̈ხჳიჭდ, ა̈ნჭიდ; ა̈ნჭიდე ზს., ა̈ხჳიჭდ, ა̈ნჭდე ლნტ.) 1. მოჰყავს, მოაქვს. მუდ ლელინთჳდ ზექ მასა̈რდ ა̈ნჭიდ (ბქ.) —

მამამ საზამთროდ შემა ბლომად მოიტანა. ლახჳბას ლა̈ჲ სკახოჯიდახ ლა̈ეხჳა (ლნტ. 235) — ძმებსაც მოუყვანიათ ცოლები. 2. 'გამო'იღებს, 'გამო'იტანს (ნაყოფს, ფოთოლს, კვირტს). ბა̈რჷჳენდ მუღჳა ქანჯიდ (ბქ.) ტყემალმა ყვავილი გამოიტანა. თხუმჳარს იჯდე ალ ბალახ (ლშხ., ხორ. 6) — თავებს გამოიღებს (იკეთებს) ეს ბალახი.

იჯერჯი იგივეა, რაც **იჯგრჯი.**

იჯეჩი იგივეა, რაც **იჯჩი, იჯჩე.**

იჯე̄დურა̈ლ იგივეა, რაც **იჯე̄დჳრიე̄ლ.**

იჯე̄დჳრიე̄ლ (ხჳიჯე̄დჳრიე̄ლდა̈ს, იჯე̄დჳრიე̄ლდა; იჯე̄დჳრიე̄ლნი), **იჯე̄დურა̈ლ** (ხჳიჯე̄დურალდა̈ს, იჯე̄დურა̈ლდა; იჯე̄დურა̈ლჳნი) ბზ., **იჯე̄დურა̈ლ** (ხჳიჯე̄დურალის, იჯე̄დურა̈ლდა; იჯე̄დურა̈ლნი) ლშხ., **იჯედჳრიელ** (ხჳიჯედჳრიელდა̈ს, იჯედჳრიელდა; იჯედჳრიელნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხშირ-ხშირად მიდის, დაიარება, აღწევს რომელიმე ადგილას, უახლოედება ბოლო პუნქტს, მიდი-მოდის. იჯე̄დჳრია̈ლხ ლა̈თხჳიართე̄სგა (ბზ.) — ცოტალა უკლდათ საჯიხვე (სანადირო) ადგილამდე. ხჳიჯედჳრიელდა̈ს ჩულუქჳ ა̈დგილმოყ (ლნტ.) — ვაღწევდი დათქმულ ადგილამდე.

იჯმა̈რი (ა̈თჳ/ოხჯგმა̈რ, ა̈ნ/დჯგმრე ზს., ლა̈ძჯგმრე; ლა̈ძჯგმრი ბზ., ა̈ნ/დჯგმრისგ ბქ., ა̈ხჳჯგმა̈რ, ლა̈ძჯგმა̈რე; ლა̈ძჯგმა̈რი ლნტ.), **იჯმარი** (ოხჯგმარ, ენჯგმრე; ენჯგმრი) ლშხ., გ რ დ მ. — 'გა'იხმარს, ხმარობს, იყენებს. ხოჩა̄მდჳ ოხჯგმრახ მიშგუ ნალღ̄რდი ბოფშა̈რს! (ბზ. 340) — კარგად მოეხმაროთ ჩემი ამაგი ბავშვებს! და̈ჳა̈რდ მინე ძალა ლა̈ძჯგმრეხ (ბზ. 290) — დევებმა გამოიყენეს თავიანთი ძალა. ნინოჳ ლა̈ძჯგმრე, მარეოჳ ლა̈ძსგრგებე (ანდ.) — ენა მოიხმარე, ადამიანი დაიხმარეო (ისარგებლეო). ენდროს ნაღფენუნდ იჯმარიხ ზურა̄ლე̄ლ (ლშხ. ხორ. 2) — ენდროს სადღესასწაულოდ ხმარობენ ქალები. თა̈შმგჯა̈ბს ხჳიჯმა̈რიდ ნა̈ყეუნდ (ლნტ. 36) — თამშგჯაბს ვიყენებთ საჭმელად. ნა̈ფთს ეჩქა დესა იჯმა̈რდახ (ლნტ. 5) — ნავთს მაშინ არ ხმარობდნენ.

იჯშდა̈ნი (ა̈ხჳ||ოხჯეშდა̈ნ, ა̈ნჯეშდ'ა̈'ნე; ა̈ნჯეშდა̈ნი||ა̈ნჯეშდა̈ნნე) ბზ., **იჯშდა̈ნი** (ოხჯეშდა̈ნ, ა̈ნჯეშდნე; ა̈ნჯეშდნისგ) ბქ., **იჯშდა̄ნე** (ოხჯეშდა̄ნ, ენჯეშდა̄ნე; ენჯეშდა̄ნნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ხრავს, ღრღნის. ჳერბდ ქა̈ნჯეშდნე [ჯიჯჳ] (ბქ. 139) — ორბმა გამოხრა ძვალი. იხ. **იურე.**

იჯჩე (ოხჳიჯჩ||ა̈ხჳიჯჩ, ა̈ნჯიჩ; ა̈ნჯიჩე ზს., ოხჳიჯჩ, ენჯიჩ; ენჯიჩე ლშხ., ა̈ხჳიჯჩ, ა̈ნჯიჩ; ა̈ნჯიჩე ლნტ.) გ რ დ მ. — ინელებს. იმჟი ა̈ნჯიჩხ ალამა̈გ ქჳიშე?! (ბზ. 316) — როგორ მოინელეს ამდენი ქვიშა?! მიშგუ ნა̈ნჭირჳ ხოლა̄მდჳ ოხჯი̅ჩა (ბზ. 340) — ჩემი ნაჯაფი ცუდად მოენელებინოსო. თოყიშ დაგრას დეშ ა̈ხჯიჩედ (პოეზ. 18) — თოყის სიკვდილს ვერ მოინელებთ.

იჯჩი (ა̈/ოხჳიჯჩ, ა̈ნჯეჩ; ა̈ნჯეჩნე) ზს., **იჯჩე** (ა̈ხჳიჯჩ, ა̈ნჯიჩ; ა̈ნჯიჩე) ბზ., **იჯჩი** (ოხჯეჩ, ენჯიჩ; ენჯიჩე) ლშხ., **იჯეჩი** (ა̈ხჳაჯეჩ, ადაჯეჩე; ადაჯეჩი) ლნტ., გ რ დ მ. — იკვესებს, კვეს-აბედით აჩენს ცეცხლს. ილა̈რიონდ ჟ'ა̈ნჯეჩ (ბზ. 53) — ილარიონმა კვესით ცეცხლი გაიჩინა. ძერჳალე ლა̈კრიშ ესერ ყორჟი ლგმჯეჩოჳნელი (ანდ.) — ვიღაცა საკირის კარზე ცეცხლს იკვესავდა.

იჯჩოჳი (ა̈ხჳ/ოხჯოჩჳა̈ნ, ა̈ნჯოჩჳა̈ნ; ა̈ნჯოჩჳი), **იხჩჳეჳი** (ოხხოჩჳა̈ნ, ანხოჩჳა̈ნ; ა̈ნხოჩჳი ბზ., ოხჯ/ხოჩჳენ, ა̈ნჯ/ხოჩჳან; ა̈ნჯ/ხოჩჳი ბქ.), **იხოჩჳი** (ოხხოჩჳენ, ენხოჩჳა̈ნ; ენხოჩჳი) ლშხ., **იხჩოჳი** (ა̈ხჳხოჩა̈ჳენ, ა̈ნხოჩაჳან; ა̈ნხოჩა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იკურნება, რჩება, 'მო'კეთდება. თინა̈თ ეშე̄ ჟი მა̈მა̄დ ა̈ნხოჩჳა̈ნ (ბზ. 286) — თინათინი მაინც არ მორჩა (გამოკეთდა). ხენწიფი გეზალ ჟა̈ნხოჩაჳა̈ნ (ლნტ. 298) — ხელმწიფის შვილი გამოკეთდა. გ ა დ ა ტ. ცოცხლდება. ფჷრი კალმახ ჟ'ა̈ნხოჩჳა̈ნ (ბზ. 74) — ხმელი თევზი გაცოცხლდა.

იჯცი[1] (ოთ'ჳ'ჯაცა̈ნ/ოხჯაცა̈ნ, ა̈დ/ნჯაცა̈ნ; ა̈დ/ნჯა/ა̈ცი ბზ., ოთჯაცენ, ა̈დჯაცან; ა̈დჯაცი ბქ., ოთჯაცენ, ედჯაცა̄ნ; ედჯაცი ლშხ.), **იჯა̈ცი** (ა̈თჳჯა̈ცენ, ა̈დჯაცან; ა̈დჯა̈ცი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ილუპება. ლეგმერდე ღალ ჩჳა̈დჯაცა̈ნ (ბქ. 133) — საცოდავი ავადმყოფი დაილუპა. სოფლიშ ამახჳ სოფლიშ შინურ-ქუნურ ესერ ოლჯაცელი (ანდ.) — სოფლის მტერი სოფლის ჩაურეველად დაღუპულაო.

იჯცი[2] (ა̈/ოხ'ჳ'ჯაცა̈ნ, ა̈ნჯაცა̈ნ; ა̈ნჯა̈ცი

ბზ., ოხჷკაცენ, ა̈ნკა̈ცი ბქ., ოთკაცენ, ედკაცა̄ნ; ედკაცი ლშხ.), **იკა̈ცი** (ა̈თჷკაცენ, ა̈დკაცან; ადკა̈ცი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იხრება, მრუდდება (სვეტი). დე̄ფნი სოტა̈რ ჴა̈ნკაცა̈ნხ (ბზ.) — დერეფნის სვეტები გადაიხარა.

იკგრკი (—, ა̈ნკგრკა̈ნ, ა̈ნკგრკი ბზ., —, ენკგრკა̄ნ; ენკგრკი ლშხ.), **იკერკი** (—, ა̈ნკერკა/ა̈ნ; ა̈ნკერკი) ბქ., ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხერხდება. ჩიგარ დე̄შ იკგრკი ამშა ნამსყი (ლშხ. 31) — ყოველთვის ვერ ხერხდება ამის გაკეთება („ნაკეთები").

იკგ̄რა̈̄ლ (ლა̈ხჷკგ̄რა̄ლ, ლა̈ძკგ̄რა̄ლე; ლა̈ძკგ̄რა̈̄ლი‖ლა̈ძკგ̄რა̈̄ლნე) ბზ., **იკგრა̈ლ** (ლოხჷკგრალ, ლა̈ძკგრალ; ლა̈გკგრა̈ლისგ ბქ., ლა̈ხჷკგრა̈ლ, ლა̈ძკგრალე; ლა̈ძკგრალი ლნტ.), **იკგ̄რა̄ლ** (ლოხკგ̄რა̄ლ, ლეძკგ̄რა̄ლე; ლეძკგ̄რა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — იხვეწება. მეჩი მარე ლიგენეს იკგრა̈ლ (ლნტ. 296) — მოხუცი კაცი ბინაზე დაყენებას იხვეწება.

იკგ̄რე (ლოხჷკი̄რ, ლა̈ძკგ̄რე; ლა̈ძკგ̄რი‖ლა̈ძკი̄რნე ბზ., ლოკგ̄რგნ, ლეძკგ̄რე; ლეძკგ̄რნე ლშხ.), **იკგრე** (ლოხჷკირ, ლა̈ძკგრე; ლა̈ძკგრისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ივედრებს. ლა̈ხკგ̄რინ ალ ქორა̈ მეცლა̈ბი ქჷინ! (ბზ. 11) — შევედრე ამ ოჯახის მიცვალებულის სული!

-იჯ იგივეა, რაც **-გჯ.**

იჯა̈ბი იგივეა, რაც **იჯბი.**

იჯა̄რე (ა̈ხჷჯა̄რ‖ოხჯა̄რ, ა̈ნჯა̄რე; ა̈ნჯა̈̄რნე) ბზ., **იჯარე** (ოთჯა̈რ, ა̈დჯარე; ა̈დჯა̈რისგ) ბქ., გ რ დ მ. — იმწკრივებს, ილაგებს, იმარაგებს. ქათალ ათხე გარ იჯა̄რე ლგგრა̈̄ლს (ბზ.) — ქათამი ახლაღა ილაგებს კვერცხებს. ქათალ ლახ კარკცე, ლგგროლს ესერ იჯარე (ანდ.) — ქათამი თუ კაკანებს, [ამბობენ:] კვერცხებს ილაგებსო.

იჯბი[1] (ა̈/ოხ⌈ჷ⌉ჯაბა̈ნ, ა̈ნჯაბა̈̄ნ; ა̈ნჯა̈ბი ბზ., ოხჷჯაბა̈ნ, ა̈ნჯაბან; ა̈ნჯა̈ბი ბქ., ოხჯაბენ, ენჯაბა̄ნ; ენჯაბი ლშხ.), **იჯა̈ბი** (ა̈ხჷჯა̈ბენ, ა̈ნჯაბან; ა̈ნჯა̈ბი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იხარშება. და̈̄ჷა̈ დი ჴა̈ნჯაბა̈̄ნ ლგლღენისგა (ბზ. 308) — დევის დედა მოიხარშა დიდ ქვაბში. ჴა̈ნჯა̈ბი შა̈მ (ლნტ. 35) — მოიხარშება ლომი.

იჯბი[2] (ახჷიჯბ, ა̈ნჯაბ; ა̈ნჯაბნე ბზ., ოხჷიჯბ, ენჯაბე; ენჯაბნე ლშხ.) გ რ დ მ. — იხარშავს. მა̄რად ნა̄ყუნ ენჯაბე (ლშხ.)— კაცმა საჭმელი მოიხარშა.

იჯგრი (ა̈თჷ/ოთჯგგრა̈ნ, ა̈დჯგგრა̈̄ნ; ა̈დჯგგრი ბზ., ოთჯგგრენ, ა̈დჯგგრან; ა̈დჯგგრი ბქ., ოთჯგირენ, ედჯგირა̄ნ; ედჯგირი ლშხ., ა̈თჷჯგგრენ, ა̈დჯგგრან; ა̈დჯგგრი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იკურთხება. ეშხუ აფხა̈ნიკ ჩჷალჯგგრელი ბაპლ (ლნტ. 183) — ერთი ამხანაგი თურმე მღვდლად იკურთხა.

იჯიშ (ოხჷიჯშ ბზ., ა̈ხჷიჯშ, ა̈ნჯიშ; ა̈ნჯიშნე ჩს., ლნტ.), **იჯიში** (ოხჯიშ, ენჯიშე; ენჯიშნე) ლშხ., გ რ დ მ. — იქსოვს. ალ' ე̄სერ ქა̄ჷ ა̈ნჯიშ (ბზ. 323) — ეს მოქსოვეთ. ა̈შკს ჯჷინალდ იჯიშდახ ქორს (ლნტ. 7) — შალს ძველად სახლში 'ი'ქსოვდნენ.

იჯმი (—, ა̈დჯგმა̈ნ; ა̈დჯგმი ბზ., ა̈დჯგმან; ა̈დჯგმნი ბქ., ედჯიმა̄ნ; ედჯიმი ლშხ.), **იჯმგნი** (—, ა̈დჯგმნან; ა̈დჯგმნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მარილდება. ხოჩა̄მდ მგსყე წა̈თხისგა ხოჩა̄მდ იჯმიხ ლგჯმარა̈̄ლ (ბზ.) — კარგად გაკეთებულ წათხში სულგუნ'ებ'ი კარგად მარილდება. თა̈შ წა̈თხისა ჩჷ იჯმუნი (ლნტ. 38) — ყველი წათხში 'და'მარილდება.

იჯმუნი (—, ა̈დჯგ/უმნა̈̄ნ; ა̈დჯგ/უმნი ბზ., ა̈დჯუმნან; ა̈დჯუმნი ბქ., ედჯიმნა̄ნ, ედჯიმნი ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — საქონლისათვის მარილის მიცემა, ჭმევა. ლახჷს ლახ კუმა̈შ ფიშრა̄მინ იჯმუნიხ, ეჩქა ხოშა̄მ იღძარა̈̄ლხ (ბზ.) — თუ მთაში საქონელს ხშირად ეძლევა მარილი, მაშინ უფრო მეტს შეჭამს.

იჯრა̈ჷი (ოთჯგრა̈ჷ, ა̈დჯგრჷე ჩს., ა̈დჯგრჷი ბზ., ა̈დჯგრჷისგ ბქ., ა̈თჷჯირა̈ჷ, ა̈დჯირა̈ჷე; ა̈დჯირა̈ჷი ლნტ.), **იჯრაჷი** (ოთჯირაჷ, ედჯირჷე; ედჯირჷი) ლშხ., გ რ დ მ. — იჯერებს. ალა მჷჷშგჷილდ ჩჷა̈დჯგრჷე (ბზ. 53) — ეს უშვილელმა დაიჯერა. ა̈ლის თაჷრობ დემ იჯრა̈ჷიჷ (ბქ. 202) — ამას მთავრობა არ იჯერებდა. ეჩა ლუქჷს ჩჷ იჯრაჷი ჭა̄შ (ლშხ. 60) — იმის ნათქვამს იჯერებს ქმარი.

იჯში (ა̈ნჯიშა̈̄ნ ბზ., ა̈ნჯიშა̈ნ ბქ., ა̈ნჯიში ჩს., ა̈ნჯიშან, ანჯიში ლნტ., ენჯიშა̄ნ; ენჯიში ლშხ.), გ რ დ უ ვ. — იქსოვება. ალ ქიპშჷ ჷოსა̈რძა̄ქ ხოჩა̄მდ იჯში (ბზ.) — ამ ძაფით კარგად იქსოვება საჩოხე.

იჰაუ̂და̈რ იგივეა, რაც **იჰა̄უ̂და̈რ.**

იჰა̄უ̂და̈რ (—, ა̈დჰა̄უ̂დარ||ა̈დჰა̄უ̂დრა̈ნ; ა̈დჰა̄უ̂დრი) ბზ., **იჰაუ̂და̈რ** (—, ა̈დჰაუ̂დრან; ა̈დჰაუ̂დრი) ბქ., **იაუ̂დარ** (—, ედჲაუ̂დრა̈ნ; ედჲაუ̂დრი) ლშ., **იაუ̂და̈რ** (—, ა̈დჲაუ̂და-რან; ა̈დჲაუ̂და̈რი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — აედრდე-ბა, 'გა'წვიმდება. ჩუ̂ალჰა̄უ̂და̈რლი (ბზ. 382) — გააედრებულა. მარტი თოჲსა ედჲაუ̂დრა̄ნ ლა̄შხს (ლშ.) — მარტის თვეში გაავდრდა ლაშხეთში (ლაშხეთს).

იჰა̈̄ლ[1] (ოთჰა̈ნ, ა̈დჰა̈̄ნ; ა̈დჰო̄ლი) ბზ., **იჰა̈ლ** (ოთჰენ, ა̈დჰან; ა̈დჰი||იჰალნი) ბქ., გ რ დ უ კ. — მწიფდება. უ̂ა̈ზ ჩუ̂ჲ ა̈დჰა̈̄ნ (ბზ. 290) — ყურძენი (ვაზი) კიდეც შემწიფდა. შდრ. **იმგი.**

იჰა̈̄ლ[2] იგივეა, რაც **იჰია̈ლ.**

იჰდგრე (ოხუ̂ჰა̈დირ, ა̈ნჰა̈დრე; ა̈ნჰა̈დ-რი ბზ., ოხუ̂ჰგდირ, ა̈ნჰგდრე; ა̈ნჰგდრისგ ბქ.), **ი̄ჲდგრე** (ოხუ̂ჲედგრ, ენჲედრე; ენჲედრი) ლშ., **იედუ̂რე** (ა̈ხუ̂იედუ̂ირ, ა̈ნიედუ̂რე; ა̈ნიედუ̂რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ინანიებს, ნანობს. ტა̈რიელდ ა̈ნჰა̈დრე (ბზ. 69) — ტარიელმა ინა-ნა. ეჯჲა̈რ იჰდგრეხ გეზლა̈შ ქა ლიკუ̂ანეს (ბქ. 43) — ისინი ნანობენ შვილის გადაგდებას. ყი ჲესუ̂ა̈ს ლოხუ̂ნაყრა, დემეგ ესერ ოჰგდრა (ანდ.) — ვისაც მოუთმენია, არ უნანიაო. ისკუ̂ი დაგრა ყ̂ა̈ხუ̂იედუ̂ირ (ლნტ. 180) — შენი სიკ-ვდილი გადავიფიქრე ('მო'ვინანე).

იჰერა̈̄ლ (ლოხუ̂ჰერა̈̄ლ, ლა̈ჲჰერა̄ლე; ლა̈ჲჰერა̈̄ლი) ბზ., **იჰერა̈ლ** (ლოხუ̂ჰერა̈ლ, ლა̈ჲჰერალ; ლა̈ჲჰერა̈ლისგ) ბქ., **იერა̈ლ** (ლა̈ხუ̂იერა̈ლ, ლა̈ჲერალე; ლა̈ჲერალი) ლნტ., გ რ დ უ კ., გ რ დ უ კ. — ხმაურობს. ქუნა̈რქა ღა̈რ ესერ იჰერა̈ლ (ანდ.) — სულ(თა დღეობ)ებში არავინ ხმაურობსო.

იჰია̈̄ლ, იჰა̈̄ლ[2] (ოთ/ლოხუ̂ჰ'ი'ა̄ლ||ა̈თ-უ̂ჰა̈̄ლ, ა̈დჰია̈̄ლე; ა̈დჰია̄ლი||ა̈დჰა̈̄ლნე) ბზ., **იჰია̈ლ** (ლოხუ̂ჰიალ, ა̈დ/ლა̈ჲჰიალე; ა̈დ/ლა̈ჲჰია̈ლისგ) ბქ., **იჲა̄ლ** (ლოხუ̂ჲა̄ლ, ლეჲა̄ლე; ლეჲა̄ლნე) ლშ., გ რ დ უ კ. — იჩქა-რის, ისწრაფის. ლა̈ხხუ̂ა იჰა̈̄ლხ მინე ქორთეს-გა (ბზ. 331) — ცოლები ისწრაფიან თავიანთი სახლისკენ. ამნემდ ნებოზს ქორთე ა̈დჰჲალე (ბქ.) — ამან საღამოს სახლისკენ მოიჩქარა. ბიმურზოლა ქორთე იჰა̈̄ლ (ჰოუზ. 162) — ბი-მურზოლა შინ იჩქარის. იხ. **იკლგდა̈̄ლ.**

იჰლა̈მი (ოთჰალმა̈ნ; ა̈დჰალმა̈̄ნ ბზ., ოთჰალმენ; ა̈დჰალმან ბქ., ა̈დჰალმი ზს.), გ რ დ უ კ. — გრძნობა-გონებას კარგავს, იბნიდე-ბა. ალ დი̄ნა მაყალუ̂შ ჩუ̂ა̈დჰალმა̈̄ნ (ბზ.) — ეს გოგონა შიშისაგან დაიბნიდა.

იჰნი (ოთჰინა̈ნ, ა̈დჰინა̈̄ნ; ა̈დჰინი ბზ., ოთჰინენ, ა̈დჰინან; ადჰინი ბქ.), **ი̄ჲნი** (ოთი̄ჲნენ, ედი̄ჲნა̄ნ; ედი̄ჲნი) ლშ., **იჲნი** (ა̈თუ̂იჲნენ, ა̈დიჲნან; ა̈დიჲნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — დნება. ეჯი შიშდ ნაცმუნშალ ა̈დჰინან (ბქ. 41) — ის მაშინვე ქონივით დადნა. ლახუ̂არისა მუს გუ̂ია̈ნდ ი̄ჲნი (ლშ.) — მთიებში თოვლი გვიან დნება.

იჰრი[1] (ოთჰარა̈ნ; ა̈დჰარა̈̄ნ ბზ., ოთჰა-რენ; ა̈დჰარან ბქ., ა̈დჰა̈/არი ზს.), **იარი** (ა̈თ-უ̂იარენ, ა̈ნჲარა̈ნ; ა̈ნჲარი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იყრება, ხეავდება, ცვივა; იცლება. მა̈გ ეშ ესჰა-რა̈̄ნ (ბზ. 337) — ყველაფერი დახეავდა (დაიყა-რა). ეჯჲა̈რ სერ ქა დემის იჰრიუ̂ხ (ბქ. 307) — ისინი აღარ დაიცლებოდნენ. ქა̈ნჲარანხ დაუ̂ა̈რ ქორხენქა (ლნტ. 121) — გამოცვივდნენ დევები სახლიდან. იხ. **შგ̄დნი.**

იჰრი[2], **იჰრი̄ნე** (ა̈/ოხუ̂იჰრ, ა̈ნჰერ; ა̈ნ-ჰერნე ბზ., ოთიჰრ, ა̈დჰერ; ა̈დჰერნე ზს.), **ი̄'ჲ'რი** (ოხუ̂იერ, ენჲერე; ენჲერნე) ლშ., **იერი** (ა̈ხუ̂იერ, ა̈ნჲერ; ა̈ნჲერნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. იბარებს თავისთან, იძახებს. ალჲა̈რდ ბეფშუ̂ სგა̈̄დჰერხ ლარდათე (ბზ. 264) — ამათ ბავშვი დაიბარეს ოთახში. ხელწიფხდ სგა̈დ-ჰერ გეზლირ (ბქ. 258) — ხელმწიფემ თავის-თან დაიბარა შვილები. ბაპდ ა̈ნჲერ ეჯმინ მი-ჩა ქორხო (ლნტ. 127) — მღვდელმა დაიბარა ისინი თავის სახლში. 2. (ხუ̂იჰრ, იჰერ; იჰრი-ნე) ბქ. — ითხოვს, თხოულობს. და̈უ̂რე და-ჩუ̂ირს ლგმჰერინ ბერჯა̈შტურა (ბქ. 57) — თურმე დევების დას თხოულობდა ბერჯაშტუ-რა. ჩინჩუ̂ილ, მა̈თე იმთქუ̂ი, ეჯის ესერ იჰრი (ანდ.) — ჩვილი ბავშვი, რასაც მიეჩვევა, იმას 'მო'ითხოვსო.

იჰუ̂დი (ა̈თუ̂ჰოდა̈ნ, ა̈დჰოდა̈̄ნ; ა̈დჰუ̂ე-დი ბზ., ოთჰოდენ, ა̈დჰოდან; ა̈დჰედი ბქ.), **იუ̂დი** (ოთუ̂ოდენ, ედუ̂ოდა̄ნ; ედუ̂ოდი) ლშ., **იუ̂ედი** (ა̈თუ̂ოდენ, ა̈დუ̂ოდან; ა̈დუ̂ე-დი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იყიდება. ქა̈ლა̈ქლისგა

ქანა̈შ ესერ ნასანი ქა იჰჳდი (ანდ.) — ქალაქში კანაფის ნაძენძიც გაიყიდებაო. ალ მაღაზია̈ჲსა მა̈გ ხოჩა იჳდი (ლშხ.) — ამ მაღაზიაში ყველაფერი კარგი იყიდება.

იჰჳდჳრი, იჰჳდირი (ა̈/ოხჳჰა̈დჳრა̈ნ, ა̈ნჰა̈დჳრა̈ნ; ა̈ნჰა̈დჳრი ბზ., ოხჰედჳრენ, ა̈ნჰედჳრა/ა̈ნ; ა̈ნჰედჳრი ბქ.), გ რ დ უ კ. — იკურნება. ეჯ დინა ჟ'ა̈ნჰედჳრან (ბქ. 41) — ის გოგო განიკურნა. ეჯჳრ ესერ დეშ იჰჳდირი ლეგმერდე (ბქ. 57) — უმისოდ ავადმყოფი ვერ 'გან'იკურნება. შდრ. **იჭჩოჳი.**

იჰჳნა̈რი (ოხჰუნა̈რ; ა̈ნჰუნრე ზს., ა̈ნჰუნრი ბზ., ა̈ნჰუნრისგ ბქ.), **იჳ/მნარი** (ოხუჳ/მნარ, ენგმნარე; ენგმნარნე) ლშხ., **იმნა̈რი** (ა̈ხჳიმნა̈რ, ა̈ნიმნა̈რე; ა̈ნიმნა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — ისმენს. ამნე̄მ მა̄მ' ჷსჰურნე ხალჳდა̈ ნაგგრგალჳ (ბზ. 306) — ამან არ მოისმინა ხალის ნათქვამი. მარე ჩილადეღ იჰჳნა̈რიჳ მოლა̈შ ლილცოჳა̈ლს (ბქ. 131) — კაცი ყოველდღე ისმენდა მოლას ლოცვას. ტოტად ჟი ანჰურნე გა̈რგლა (ჰოჳზ. 52) — გოგამ მოისმინა ლაპარაკი.

იგრდება̈ლ (ლა̈ხურდება̈ლ, ლა̈ღგრდება̈ლე; ლა̈ღრდება̈ლნე) ბზ., **იგრდება̈ლ** (ლოხურდებალ, ლა̈გრდებალ; ლა̈გრდება̈ლისგ) ბქ., **იმორდება̄ლ** (ლოხმორდება̄ლ, ლეღმორდება̄ლე; ლეღმორდება̄ლნე) ლშხ., **იმორიდება̈ლ** (ლახჳმორიდება̈ლ, ლა̈ღმორიდებალე; ლა̈ღმორიდებალი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — მორიდებით არის. ნინ ესერ ლახა ლგლტგნე ხა̈დეს, ლა̈გრდებალოჳ ეჯღა̈ი (ბქ.) — შერცხვენილი თუ ხარ (ენა თუ დაჭეჭყილი გქონდეს), მორიდება მაინც იქონიეთ.

ი̄

-ი̄დ იხ. **-ილდ.**

ი̄დი იხ. **ზგ.**

ი̄თა̈̄ლ-ხ (ოთი̄თა̈̄ნდ‖ოთგ̄თა̈̄ნდ, ა̈დი̄თა̈̄ნხ‖ა̈დგ̄თა̈̄ნხ; ა̈დი̄თიხ‖ა̈დგ̄თიხ) ბზ., **ითა̈ლ-ხ** (ა̈თჳთანდ, ა̈დგთანხ; ა̈დგთიხ ბქ., ა̈თჳითანდ, ა̈დითანხ; ა̈დითიხ ლნტ.), **ი̄თა̄ლ-ხ** (ოთი̄თა̄ნდ, ედი̄თა̄ნხ; ედი̄თიხ) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — იყრებიან, იყოფიან. ბეჳა̈რ ათხე გარ ითა̈ლხ (ბქ.) — ბევასაანი ახლაღა იყრებიან. ლახჳბა ჩჳალგ̄თე̄ლიხ (ლშხ.) — ძმები გაყრილან. ლახჳბა ჩჳა̈დითანხ (ლნტ. 149) — ძმები გაიყარნენ.

ი̄თე (ა̈ჲჳი̄თ‖ოთი̄თ, ა̈დი̄თე; ა̈დი̄თნე ბზ., ოთი̄თ, ედი̄თე; ედი̄თნე ლშხ.), **ითე** (ოთით, ადითე; ა̈დითინე‖ა̈დითისგ‖ა̈თთინე ბქ., ა̈თჳით, ა̈დითე; ა̈დითინე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'გამო'იყოფს, 'გა'იყრის. მუხჳბე ქა̈̄დი̄თხ ი... ფირჳილდ გარ ლოხჳე̄თხ (ბზ. 427) — ძმა გამოიყვეს და მხოლოდ ძროხა მისცეს. მა̈ი ხამგნკახ ეჯგჳა̈რ ალდა̈რს, ე'ჩუ დოშ ხი̄თედ? (ბზ. 279) — რა სჭირთ ამათ ისეთი, რომ ვერ ინაწილებთ? ხოშა მუხბე ქა̈ითე ლახჳბას (ლნტ.) — უფროსი ძმა გაეყრება (გამოიყოფს) ძმებს.

-ი̄ლ იხ. **-ილდ.**

-ი̄ლდ იხ. **-ილდ.**

ი̄მბჳა̈̄ლ იგივეა, რაც **იმბჳა̈ლ.**

ი̄ძდგრე იგივეა, რაც **იჰდგრე.**

ი̄ძნი იგივეა, რაც **იჰნი.**

ი̄ძრი იგივეა, რაც **იჰრი²**, **იჰრი̄ნე.**

ი̄რა ბზ., **ირი** ბქ., **ი̄რი** ლშხ., **ირა** ლნტ. იხ. **ლი, ლიზ.**

ი̄რგე, ირა̄გე (ოთრა̈̄გ, ა̈დრა̄გე; ა̈დრა̈̄გი ბზ., ოთრა̄გ, ედრა̄გე; ედრა̄გნე ლშხ.), **ირაგე** (ა̈თჳრა̈გ, ა̈დრაგე; ა̈დრა̈გისგ ბქ., ა̈დრაგი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — იგვიანებს, ყოვნდება. ილარიონდ ა̈დრა̄გე ი ხჳა̈ძ მა̄მა (ბზ. 54) — ილარიონმა დაიგვიანა და არც ძალიან. ძესუნ ესრაგეოჳ, ძესუნ ესკჷლდე (ანდ.) — ზოგჯერ დაიგვიანე, ზოგჯერ იჩქარეო. ძერხი ეშხუ თოძ ირა̄გეხ სგიმარყი (ლშხ. 4) — ზოგი ერთ თვეს ყოვნდება მჟავე წყლებზე. ლჳაჰა̈რ ლგმა̈რა̈გლი თჳით თჳეს ქალა̈ქისკა (ლნტ. 176) — ეაჭარი თითო თვეს ყოვნდებოდა თურმე ქალაქში.

ი̄რი იხ. **ლი.**

ი̄სნაჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ჰისტამ, ისტამ** (-ტმაშ, -ტმა̈რ) ბქ., **ისნაჳ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — სიზმარი. დი̄ნას ი̄სნაჳ ლახი̄სნაჳა (ბზ. 394) — ქალიშვილს სიზმარი დასიზმრებია. მეთხჳია̈რს ჰისტამ ლაჰისტამ (ბზ. 83) — მონადირეს სიზმარი დაესიზმრა. ბაპს ქათასგმა ისნაჳშალ ლაჳქაძსა (ლნტ. 183) — მღვდელს სიზმრივით გაუგონია ძილში. გ ა დ ა ტ. საოცარი, საკვირველი. ლეჳან ისტამ მა̈რე ლი (ბქ.) — ლევანი საკვირველი კაცია.

ი̄ტჳ (ოთი̄ტჳ, ა̈დი̄ტჳ'და'; ა̈დი̄ტჳი ბზ., ოთი̄ტჳენ, ედი̄ტჳა̈ნ; ედი̄ტჳი ლშხ.), **იტჳ** (ა̈თჳიტჳ, ა̈დიტჳ; ა̈დიტჳი ბქ., ა̈თჳიტჳენ, ა̈დიტჳან; ა̈დიტჳი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — გარბის, ილტვის. მგლხა̈რ ჩჳა̈დი̄ტჳდახ (ბზ. 22) — მულახელები გაიქცნენ.

ი̄ქჳი (—, ა̈დი̄ქჳა̈̄ნ; ა̈დი̄ქჳი ბზ., —, ედი̄ქჳა̈ნ; ედი̄ქჳი ლშხ)., **იქჳი** (—, ა̈დიქჳან; ა̈დიქჳი ბქ., —, ა̈ნიქჳან; ა̈ნიქჳი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ითქმება. ტკიც კა̈ლჳნ უნბლა̈რ ესერ იქჳი (ანდ.) — სიმართლე ზოგჯერ უნებლიედაც ითქმისო. (ალ) ლიმზგრ კჳმაშყი ი̄ქჳი (ლშხ. 91) — ეს ლოცვა საქონელზე ითქმება.

ი̄ღა̈̄ლ (ოთი̄ღა̄ლა̈ნ‖ა̈თჳი̄ღა̄ლა̈ნ, ა̈დი̄-

ღა̈̄ლა̈ნ; ა̈დი̄ღა̈ლი) ბზ., ი̄ღა̄ლ (ოთი̄ღა̄ლენ, ედი̄ღა̄ლა̄ნ; ედი̄ღა̄ლი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — იხდის. ჯაჲ ქა̈დი̄ღა̄ლა̈ნ (ბზ. 325) — თვითონ გაიხადა. ჩჳედი̄ღა̄ლა̄ნ ჲაკოფ (ლშ. 61) — იაკობმა გაიხადა. შდრ. ი შყჳყჳრე.

ი̄ღე (ა̈თჳი̄ღ, ა̈დი̄ღე; ა̈დი̄ღნე||ა̈დი̄ღი ბზ., ოთი̄ღ, ედი̄ღე; ედი̄ღნე ლშ.), გ რ დ მ. — 'გა'იხდის. პალტო ქა ესერ ნოსა̈ჳ ა̈დი̄ღე (ბზ. 361) — პალტო არ გაიხადოო. შდრ. ი შყჳყე.

-ი̄შ იხ. -იშ.

ი̄შგა̈̄ლი (ოხჳი̄შგა̈ლ, ა̈ნი̄შგა̄ლე; ანიშგა̈̄ლნე) ბზ., იშგა̈ლი (ოხჳიშგა̈ლ, ა̈ნგშგალე; ანგშგა̈ლისგ) ბქ., ი̄შგა̄ლი (ოხჳიშგა̄ლ, ენი̄შგა̄ლე; ენი̄შგა̄ლნე) ლშ., იშკა̈ლი (ა̈ხჳიშკა̈ლ, ა̈ნიშკალე; ა̈ნიშკალი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'წველის. ზურალ ლგმგშგალინ. დაჴა̈რს (ბქ. 129) — ქალი თურმე თხებს წველიდა. ფურა̈ლ ჩჳა̈ხჳიშკალედ (ლნტ.) — ძროხები ჩამოეწველეთ.

ი̄შგი (ა̈ხჳიშგ||ოხჳი̄შგ, ა̈ნი̄შგე; ა̈ნიშგნე ბზ., ოხჳი̄შგ, ენი̄შგე; ენი̄შგნე ლშ.), იშგი (ოხჳიშგ, ა̈ნიშგე; ა̈ნიშგნე||ა̈ნიშგისგ) ბქ., იშკი (ა̈ხჳიშკ, ა̈ნიშკე; ა̈ნიშკინე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ი'წველის. ჴყინტდ ჩჳა̈ნი̄შგ ლა̈ჩჳ (ბზ. 250) — ბიჭმა მოწველა ირემი. [ქა̄მ] ი̄შგიხ ფჳრალს (ლშ. 7) — ძროხებს გარეთ წველიან. ეჩეჲსა დაჴჷლს ხჳიშკიდ (ლნტ. 20) — იმაში თხას ვწველით.

ი̄შდნე (ოთი̄შდინ||ა̈თჳი̄შდინ, ა̈დი̄შდგნე; ა̈დი̄შდნე||ა̈დი̄შდინნე ბზ., ოთი̄შდგნ, ედი̄შდნე; ედი̄შდნი ლშ.), იშდნე (ა̈თჳიშდინ||ოთგშდინ, ა̈დგშდინე; ა̈დგშდინისგ) ბქ., იშტნე (ა̈თჳიშტინ, ა̈დიშტნე; ა̈დიშტნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ივიწყებს. ლახჳბად კადა ა̈დი̄შდგნეხ (ბზ.) — ძმებმა ნაჯახი დაივიწყეს. წესარს დომ ეთი̄შდნი, ხოჩა [ი̄რი] (ლშ. 17) — წესებს თუ არ დაივიწყებ, კარგი იქნება.

ბეთგილს ჩუ ნომა ხიშდგნედ (ჰოჳზ. 282) — ბეთქილს ნუ დაივიწყებთ.

ი̄შჳა̈̄ლ (ოხჳი̄შჳა̈ნ, ა̈ნი̄შჳა̈̄ნ; ა̈ნი̄შჳი) ბზ., იშჳა̈ლ (ა̈ხჳიშჳენ||ოხჳიშჳენ, ა̈ნიშჳან; ა̈ნიშჳი ბქ., ა̈ხჳიშჳენ ლნტ.), ი̄შჳა̄ლ (ოხჳი̄შჳენ, ენი̄შჳა̄ნ; ენი̄შჳი) ლშ., გ რ დ უ ვ. — ინთება. (საცაა დაინთება). ლემესგ ჲენასდ ა̈ნი̄შჳა̈̄ნ (ბზ.) — ცეცხლი უცებ დაინთო. ლა̈დეღი ხოჩა ლემესკ ა̈ნიშჳი (ლნტ.) — დღეს კარგი ცეცხლი დაინთება.

ი̄შჳე (ოხჳი̄შჳ, ა̈ნი̄შჳე; ა̈ნი̄შჳნე ბზ., ოხჳი̄შჳ, ენი̄შჳე; ენი̄შჳნე ლშ.), იშჳემ (ოხჳიშჳ, ანიშჳე, ანიშჳისგ||ანშჳემ) ბქ., იშჳე (ა̈ხჳიშჳ, ა̈ნიშჳე; ა̈ნიშჳინე) ლნტ., გ რ დ მ. — ინთებს. მუხჳბედ ლემესგ ა̈დი̄შჳე (ბზ. 268) — ძმამ ცეცხლი დაინთო. ალა̈რ ლემასგჳ დეშ იშჳეხ (ბქ. 43) — ესენი ცეცხლს ვერ ინთებენ. ხოშა ლემსგი̄ლ ჟი როჴჳ ლა̈ხჳი̄შჳ (ჰოჳზ. 142) — დიდი ცეცხლი დავინთეთ.

ი̄შჳი (ოხჳი̄შჳა̈ნ, ა̈ნი̄შჳა̈ნ; ა̈ნი̄შჳი ბზ., ოხჳიშჳენ, ენი̄შჳა̄ნ; ენი̄შჳი ლშ.), იშჳი (ახჳიშჳენ||ოხჳიშჳენ, ა̈ნიშჳან; ანიშჳი ბქ., ა̈ხჳიშჳენ, ა̈ნიშჳან; ა̈ნიშჳი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ინთება. ხოჩა ლემესგ ა̈ნი̄შჳა̈̄ნ (ბზ.) — კარგი ცეცხლი დაინთო. ლემესკ მიჩაჳშ დემ იშჳი (ლნტ.) — ცეცხლი თავისთავად არ ინთება.

ი̄ცჳნა̈̄ლ (ლა̈ხჳ||ჩოთი̄ცჳნა̈̄ლ, ლა̈ჲ||ჩჳა̈დი̄ცჳნა̄ლე; ლა̈ჲ||ჩჳა̈დი̄ცჳნა̈ლი) ბზ., იცჳნა̈ლ (ოთცუნალ||ა̈თჳცუნალ, ა̈დცუნა̈ლ; ა̈დცუნა̈ლისგ) ბქ., ი̄ცჳნა̄ლ (ლოხცუნა̈ლ, ესი̄ცჳნა̄ლე; ესი̄ცჳნა̄ლნე) ლშ., ინცჳნა̈ლ (ლა̈ხჳინცუნა̈ლ, ლა̈ჲნცჳნალე; ლა̈ჲნცჳნალი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იცინის. მიშგუ ამხნეგ ი̄ცჳნა̈̄ლ (ბზ. 439) — ჩემი ამხანაგი იცინის.

კ

კა (კა̈̄შ, კა̄რა̈ლ ბზ., კა̄შ, კა̄რალ ლშხ., კა̈შ||კამი, -რა̈რ ბქ., კა̈ჲშ, კაა̈რ ლნტ.) — ფიქალი ქვა; კერია (გადატ. უწოდებენ რკინის თხელ ფილასაც; იყენებენ კეცის დანიშნულებითაც). დი̄რა̈რ კა̄ჲი ჟ̈ესსიპე ზურა̄ლდ (ბზ. 376) — ქალმა პურები ფიქალ ქვაზე გადააბრუნა. ულზიგალა̈შ კას გუნა̈ დემ ესერ ხეცუმი (ანდ.) — უქნარას კერიას მური არ მოეცხებაო. მეშხე კა̄რალი ალეს ოხლუა (ლშხ. 2) — შავი ფიქალი ქვებიც ამას მოაქვს. ლებსუყუდ მგრზილა̈შ თხუიმ კა̄ჲი ესუდე ოთარს (ჰოეზ. 92) — ლებსუყვმა მურზილას თავი ფიქალ ქვაზე დაუდო ოთარს. **კაუტბიდა** (ბზ.) — კერავაუმთბარი (წყევლა-გინებაა). შდრ. **კა-კერა̈ჲ, კალა̈კუინ.**

კაბ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — 1. კაბა. ზურალა̈შ ლერექუ ნა̈მთქუა კაბ (ბქ. 239) — ქალის განსაცმლად ეცვით (გეჩვეეია) კაბა. დაულდ'ს' ზურალა̈ კაბ ლახოქუემა (ლნტ. 288) — პატარა დეეს ქალის კაბა ჩაუცვამს. კნინ. **კაბგლდ** ზს., ლნტ. კაბგლდ ჯაქუდ ჩია̈შდ ხოჩა (ჰოეზ. 4) — კაბა გეცვა ყველაზე უკეთესი. 2. ახალუხი. მუგუა̈რ ზურაბს ესა̄გა̈ნხ კაბჟი (ჩზ. 67) — მგრეღები ზურაბს ახალუხზე დაასხდნენ. ლელუნთდ ლუაჟმარა კაბს ხოშხბის (ბქ. 239) — საზამთროდ მამაკაცს ახალუხს უკერავენ.

კაბა̈[1] (-იშ, -ბაუ) ლხმ. — ქეედა ყბა. მარა კაბა̈ს ხოჟუმახ თეფშუ (ბქ. 290) — კაცს ყბას უმახინჯებდნენ თოფით. შდრ. **ჰა̈ყბა.**

კაბა̈[2] იგივეა, რაც **კაბა̈ჲ.**

კაბა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **კაბა̈** (-აუ) ჩბხ., ზოოლ. — პირუტყვი (მეტწილად ხარი ან ძროხა, შეიძლება თხაც), რომელსაც წელზე ან ფეხზე თეთრი ზოლ(ებ)ი გაჰყვება; თეთრზოლება ფრინველი მუღუერ კაბა̈ჲ ჩოძიჰდ (ბზ.) — შემოდგომაზე თეთრზოლება ხარი დაეკალით. კნინ. **კაბა̈̄ლ** ბზ., **კაბა̈ილ** ბქ.

კაბჲა̄ქ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) **კაბჲაქ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — საკაბე. ლეჭშგრიდ ხაშჩქუარე დინას აბურშუემია̈შ კაბჲაქ (ბქ.) — საქმრომ ქალიშვილს აჩუქა აბრეშუმის საკაბე. კაბჲაქ ბარდანს ხუიყდიდ კოპერა̈ცია̈ისკა (ლნტ. 30) — საკაბე ქსოვილს (ფართალს) ვყიდულობთ მაღაზიაში (კოოპერატივში). კნინ. **კაბგლდჲა̄ქ** ბზ. კაბგლდჲა̄ქს ჯიკუა̄ნე (ბზ. 323) — საკაბეს გადმოგივლებ.

კაბორჯ, კაბურჯ, კაბგრჯ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ფრთა. სარა̈ჯ ჟ̈ახა̈ცუხ კაბურჯა̈რ ლგჰკერ მერა̈რს (ბქ. 259) — სარაჯი აჰკიდეს ფრთიებდაჭრილ ბუზებს. მიჩა კაბგრჯს სგოუ ლახლა̈ჯხ ლა̈ირ (ბქ. 339) — ჩემს ფრთას მიაბით წერილიო. კნინ **კაბურჯულ.** შდრ. **ლალე.**

კადა̈რ (-დრიშ ზს., -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ უშგ., ბქ., -იშ, -დარა̈ლ ლნტ.), **კადარ** (-დრიშ, -დრალ) ლშხ. — ხმელი, მშრალი ადგილი, ხმელეთი. ჰაბუგ ჩუესზ̄გა̈ნ კადა̈̄რისგა (ბზ. 148) — ჭაბუკი დადგა მშრალ ადგილას. კადა̈რისგ' ესერ ესგემ (ბქ.) — მშრალ ადგილში დაედგამო. კადრი ჰგრელ აფხუ მაყა აგის (ჰოეზ. 256) — ხმელეთის ჭრელი ბაყაყი მყავს შინ.

კათ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს.||-იშ ბქ.) — კრებული (ხალხისა), ხალხი; ნათესავების წრე; მოკეთეები. მა̈ნკუიშ ლეთ ქორთე ალრიხ ლემხელუაჟე ი ბეფშ კათ (ბქ. 232) — პირველ ღამეს სახლში მოდის (მოდიან) ახალგაზრდების'ა' და ბიჭების (ბაეშეების) ჯგუფი (წრე). შდრ. **მზ̄კეთ.**

კატაბა̈გ იგივეა, რაც **კათხტაბა̈გ.**

კათხ (-ა̈შ ბზ., -იშ ბქ., ლნტ., -ა̈რ ზს., ლნტ., -აშ, -არ ლშხ.) — კათხა, ხის ფეხიანი სასმისი. აშხუ კათხს ლოჟმა̄რე (||ლუაჟმა̄რე) იყდა̄ნი (ბზ. 10) — ერთ კათხას მამაკაცი 'და'იჭერს. კათხ შიჲსგა ხულუახ ჩი (ბქ. 72) — კა-

თხა ხელში უჭირავს (აქვთ) ყველას. კნინ. **კათხგლ, კათხგლდ** ზს., **კათხილ** ლშხ. ეოქ-ერეშ კათხგლდ სგუებინჩუ მიგ (ჰოჯ. 320) — ოქროს კათხა წინ მიდგას.

კათხტაბაგ (-ბგიშ, -ბგარ ზს., -ბგარ ლშხ., -იშ, -ბაგარ ლნტ.) — კათხაგაბლა, მიცვალებულთა სულის სახსენებელი სუფრა, ქელეხი. კათტაბაგს ხაჩომ (||ხაჩოხ) მაგ ლგდგარს (ბზ. 8) — მიცვალებულს ყველა უხდის (უკეთებს) ქელეხს. ეჯის ხოლა კათხტაბაგ ახჭემა (ბქ. 297) — იმას ღარიბული (ცუდი) ქელეხი ჰქონია (მოეყოლიდა).

კაკ იგივეა, რაც **გაკ**.

კაკალ (-კლიშ, -კლარ ბზ., -იშ, -კალარ ლნტ.), **კაკალ** (-კლიშ, -კლარ) ლშხ. 1. კაკალი, მარცვალი. ცინყას კაკლარ ნეცინოლარ ხარ (ლშხ., ხორ. 18) — მოცვს წვრილი მარცვლები აქვს. 2. ცალი, ერთეული. ბეფშუდ ყანკიდ შდიხი კაკალ (ბზ.) — ბავშვმა აიღო ერთი ცალი (კაკალი) თხილი. **ეშხუი კაკალ მარე** (ბქ.) — მარტოკაცი. კნინ. **კაკლიდ** ბზ., **კაკალელ** ლშხ., **კაკლიდ** ლნტ. კუეცენს ახჩედ ფატუა კაკლიდ (ბზ. 339) — ხორბალს გამოერია ფეტვის პატარა მარცვალი.

კაკაფ (-იშ||-კფიშ, -კფარ) ბზ., **კოკეფ** (-კფიშ, -კფარ) ბქ., **კეკეფად** (-ფადშ, -ფელ) ლშხ., **კეკეფა** (-ფადშ, -ფარ) ლნტ. — კეფა, თავის ქალა. სოზარს ფინდიხ ახხუიდ კაკფისგა (ბზ.) — სოზარს ტყვია მოხვდა კეფაში. იხ. **კაფ**.

კა-კერად (-აიშ, -ალ) ბზ., **კა-კერა** (-იშ, -ალ||-რიალ ზს., -რაუ ბქ.) — 1. კერა. კაკერადს დეშ ჩუაჟუმე (ბზ.) — კერას ვერ მოვშლი. 2. ფიქალი ქვის კერია. კა-კერაქა დირილდ ლახდეხ (ბქ. 310) — კერიაზე პური დადევს. კა-კერაიშ ლიმკუირი ლიზგეს დეშ ესერ ასყი (ანდ.) — კერიას რომ მიაჩერდე, ცხოვრებას ვერ მოაწყობო (კერიის მიჩერება ცხოვრებას ვერ გააკეთებსო). შდრ. **კა**.

კალ[1] (-აშ, -არ ზს., -ალ ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.), **კალ** (კალაშ, კალარ) ბქ. — ფთილა. ეოჯრილს ამხუ კალს მატყს ხაჰუედდახ (ბზ. 326) — ობოლს ერთ ფთილა მატყლს აძლევდნენ. კადატ. ეგათუ კალ-კალდ ახყუიფხ (ბქ.) — თმა ბღუჯა-ბღუჯად (ფთილა-ფთილად) გამოაძვრეს.

კალ[2] იგივეა, რაც **კალუ**.

კალაკონ იგივეა, რაც **კალაკუინ**.

კალანდა იგივეა, რაც **კანდა**.

კალათ (-ლთიშ, -ლთარ ზს., -იშ, -ლათარ ლნტ.), **კალათ** (-ლთიშ, -ლთარ) ლშხ. — კალათი. ბეფშუს ლგგროლ ოსლუანდ კალათშუ (ბქ.) — ბავშვს კვერცხები კალათით მიჰქონდა.

კალაკუინ (-იშ, -არ) ბქ., ლნტ., **კალაკონ** (-არ) ლშხ., **კალაკუენ** — ფიქალი ქვისაგან გაკეთებული პურის საცხობი. კალაკონს იგემხ ზურალელ (ლშხ. 8) — პურის საცხობს იშენებენ (იგებენ) ქალები. შდრ. **კა**.

კალდიმ (-დმიშ, -დმარ) ბქ. — ძელეუბური მახეილი (საომარი იარაღი), დიდი სატევარი, აფთი. ყიაჟი კალდიმ ესბეკდ (ბქ. 260) — ყელში მახეილი დაარტყით. შუანარს ლაშიალდ ხადუენახ კალდმარ (ბქ. 241) — სვანებს საომრად ჰქონიათ აფთები.

კალენ იგივეა, რაც **კალონ**.

კალთად (-თიშ, -თარ) ბზ., **კალთა** (-დშ, -თარ||-თაუ), **კალთ** ბქ., ლნტ., **კალთად** (-თაშ, -თარ) ლშხ. — კალთა (კაბისა, ახალუხისა). მუტყუასგ სგაშყად მაპურენამ უდლა კალთადთესგა (ბზ. 303) — ნაპერწკალი ჩავარდა უმცროსი დის კალთაში. ალექსანდრე კაბაშ კალთადს ლახბგრგან ხახუ (ბქ. 33) — ალექსანდრემ კაბის კალთაში ჩაავლო ხელი (ალექსანდრე კალთას მოეჭიდა) ცოლს. გოგას დირიშ ნაკუიშ კალთადს ხელუა (ლშხ. 86) — გოგას პურის ნატეხი კალთაში აქვს. გადატ. ზს. მუხლი. **კალთი ლობარ** (ბზ.) — კანაფისაგან დაგრეხილი წვრილი, მაგრამ გამძლე ბაწარი — ტყავის ფეხსაცმელზე შემოსახვევი; მუხლის შესაკრავი თასმა კანაფისა. კალთი ლობარ ამქუაც (ბზ.) — მუხლი მომეკვეთა, ღონე წამერთვა (მუხლის შესაკრავი კანაფის თასმები გამიწყდა). ალ ჟაგარ ესერ კალთი ლობარშალ ხოქუცე მაზიგს (ბზ. 55) — ეს წამალი მუხლის შესაკრავები(ს გახსნასა)ეით შეეწყვეტს ტკივილსო.

კალიბ იგივეა, რაც **კალიბ**.

კალმახ (-ლხმაშ, -ლხმარ ზს., ჩბხ., -იშ,

-არ ლშ.), **კალმäხ** (-მახäრ ლნტ.), **კალმახჷ** (-ლხჷმäშ, -ლხჷმäრ) ლხმ., ზოოლ. 1. კალმახი. ხჷäდ კალმäხ ითხი ჰელედურäდსა (ლნტ.) — ხელედურაში ბევრი კალმახი იცის (იშოვება). 2. ზს., ლშ. თევზი. მჷკჷლმäხიდ ადგრმე ჰალäდსგა კალჴმäრ (ბზ. 180) — მეთევზემ მდინარეში თევზები დაიჭირა. კალმახჷ ლგცთესგა დäს ესერ ხიყიდა (ანდ.) — თევზი წყალში არავის უყიდიაო. ამშა ჩუქჷäნ კალხმარ ხეპყჷენიხ (ლშ. 34) — ამის ქვეშ თევზები იმალებიან („ემალეპიან"). კ ნ ი ნ. **კალხმგლ, კალხმგდ** ზს., **კალმახე̄ლ** ლშ., **კალმäხილ** ლნტ. მაგ ამეჩუ არიხ, ეშხუ კოჰე̄ლ კალმახე̄ლგნქა (ლშ. 74) — ყველა აქ არის (არიან), ერთი პატარა თევზის გარდა.

კალონ იგივეა, რაც **კალöნ.**

კალöნ ბზ., **კალჷენ** (-იშ, -ლონäრ) უშგ., **კალონ** (-äრ ბქ., -არ ლშ.), **კალენ** (-äრ) ლხმ., ლნტ. — კანონი. ამჩიქქა ანჰე მეფე̄ კალöნდ (ბზ. 21) — ამ დროს მოაღწია მეფის კანონმა. ჰეჷიშ კალენ ჩუ მესკბე ლასჷ (ბქ. 292) — ხევის კანონი მტკიცედ იყო დადგენილი.

კალჷ (-äშ, -äრ) ბზ., **კაჷ**^{2} (-äშ, -äრ) ლხმ., **კალ**^{2} (-äშ, -äრ ბქ., -იშ, -არ ლშ., -äრ ლნტ.) — 1. კალო. გეზალდ ჩჷადკალჷე კალჷ (ბზ. 161) — შვილმა გალეწა კალო. აშჷ ფოყთე გარ კაჷ ესერ დემ იკლäჷი (ანდ.) — მარტო ერთ მხარეს (მხრისკენ) კალო არ გაილეწებაო. კალ სäრა ეჯ მეზგას მäდდანჟი (ლშ. 51) — კალო ჰქონია იმ ოჯახს (მოსახლეს) მოედანზე. გჷიწკე კალისა დოლäბ äრი (ლნტ. 248) — ჩვენს კალოში არის დოლაბი. 2. ეზო. მუნწჷარს ჩჷასგჷრეხ კალისა დედ მეზჷბელი ქორისა (ლშ. 3) — მოსაკითხის მომტანთ დასვამენ ეზოში ან მეზობლის სახლში. ჯინემ ქა ოხჰენ კაჷხენქა (პოეზ. 134) — თვითონ გამობრუნდა ეზოდან.

კალჷენ იგივეა, რაც **კალöნ.**

კამარა იგივეა, რაც **კამრäდ.**

კამილ იგივეა, რაც **კამინ.**

კამინ (-მნიშ, -მნäრ) ზს., **კამგლ** (-მლიშ, -მლარ) ლშ., **კამილ** (-იშ, -äრ) ლნტ. — მტკაველი. ბეფშჷ ლადელჷშ იცხემ კამინს (ბზ. 151) — ბავშვი დღ(ის)ით მტკაველს იზრდება. ღჷაშს სემი კამინ ხაგäნ მგჰäრ (ბქ. 203) — ჯიხეს სამი მტკაველი რქები ედგა. ჰყინტ ლეთშჷ ლგმäცხემლი კამილს (ლნტ. 28) — ბიჭი ღამით თურმე ერთ მტკაველს იზრდებოდა. კ ნ ი ნ. **კამნილ** ზს., **კამგლე̄ლ** ლშ., **კამლიდ** ლნტ. ალ ბალახ კამგლდ ხოშულს დეშ იცხემ (ლშ. 18) — ეს ბალახი მტკაველზე მეტს ვერ იზრდება.

კამრäდ (-äიშ, -äლ) ბზ., **კამრä** (-რǟშ, -რǟლ უშგ., -იშ, -რაუ ბქ.), **კამრად** (-äშ, -რე̄ლ) ლშ., **კამარა** (-რäდშ, -რäლ) ლნტ. — კამარა. დეცეშ კამრäდს ლოსგდიდ (პოეზ. 16) — ცის კამარას ეხედაეთ.

კამგლ იგივეა, რაც **კამინ.**

კან იგივეა, რაც **კäნ**[1].

კანǟრ (-იშ, -ნǟრäლ) ბზ. — ჭუჭყიანი. დი̄ნა ეჯას კანǟრ ფატäნს ქა ლახწჷე̄ნი‖ლახწჷე̄ნნე (ბზ.) — გოგო იმას დაანახვებს ჭუჭყიან პერანგს.

კანდა (-დäშ, -დოლ) ბქ., **კალანდა** (-დäდშ, -დäლ) ლნტ. — ახალი წელი, კალანდა. კანდა სგჷებნე ლეთ უცხრაშ ზგსყი ფაუს ხასგჷრეხ ბეფშჷს (ბქ. 6) — ახალი წლის წინა ღამეს მხლის ნედლ ჯოხზე დასვამენ ბავშვს. შდრ. **ზომხა.**

კანდრეჷ (-იშ, -არ ლშ., -äლ ლნტ.), ზოოლ. — არჩვის ნაშიერი. ბეთქილს ჩ'ოთდაგრა კანდრეჷ (ლშ.) — ბეთქილს არჩვის თიკანი მოუკლავს. შდრ. **ფგთ.** გ ა დ ა ტ. დედოფალა, თოჯინა. ალ დინო̄ლ იმკად კანდრეჷ ლი! (ლშ.) — ეს გოგონა როგორი ლამაზია (თოჯინაა)! შდრ. **ფოთრ.**

კანჩäბ იგივეა, რაც **კგნჯäბ.**

კანჭ'ჷ' იგივეა, რაც **კäნჭ'ჷ'.**

კაპ იგივეა, რაც **კäპ.**

კაპრäდ (-იშ, ზს., -äლ ბზ., -რაუ ბქ.), **კაპრä** (-დშ, -რǟლ უშგ., -იშ, -რაუ ბქ.), **კაპრად** (-რǟდშ, -რე̄ლ), **ნიკბა** (-ǟშ, -ბე̄ლ) ლშ., **ნიკპა** (-პäდშ, -პäლ) ლნტ. — ნიკაპი. კე̄სäრს კაპრäდეჟი ხაცჷმენიხ გუნäდს (ბზ. 13) — კეისარს ნიკაპზე უსვამენ მურს. მგბგრგიელდ ბესის კაპრä მერმათე ლახყენე (ბქ.) — მოჭიდავემ ბესის ნიკაპი გვერდზე (მეორე მხარეს) მოუქცია. კ ნ ი ნ. **კაპრäილ** ზს., შდრ. **გაგდა.**

კარა̈ნ (-იშ||-რნა̈შ, -რნა̈ლ) ბზ., ლნტ., **კარჳა** (-ჳა̈შ, ჳოლ) ბქ. — ჩანახი (მარცვლეულის საწყაო. ნახევარი ბათმანის მოცულობისა). თჳით კარა̈ნ ჴგმინს ყი ხოზჳრიხ ჰირისუფა̈ლს (ბზ. 7) — თითო ჩანახ ქერს უგროვებენ ჭირისუფალს.

კარა̈ჳ (-რჳიშ ზს., -რჳა̈ლ ბზ., -რჳა̈რ უშგ., ბქ., -იშ, -რაჳა̈ლ ლნტ.), **კარაჳ** (-რჳიშ, -რჳალ) ლშხ. — კარავი, ქოხი. ლახჳბა კარა̈ჳს ამა̄რეხ (ბზ. 61) — ძმები კარავს ამზადებენ. ალ კარა̈ჳ ლჷგ ლახჳს (ბქ. 84) — ეს კარავი დგას მთაში.

კარდალ (-დლა̈შ, -დლა̈რ), **კარდალა̈დ** ბზ., **კარდალ⌈ა̈⌉** (-დშ, -ლა̈ლ) ლნტ., **კარდალად** (-ლა̄შ, -ლე̄ლ) ლშხ. — კარდალა, სპილენძის დიდი საარაყე ქვაბი. ათხ'ე̄სერ ჩჳჳ ა̈დსტჳლჳნა̈ჸ კარდალისგა (ბზ. 396) — ახლა იბანაეთ კარდალაში. კარდალ (||კარდალა̈) ახოჭვდეს მოჯამა̈გირდ (ლნტ. 259) — დიდი ქვაბი მოუტანოს მოჯამაგირემ! კ ნ ი ნ. **კარდლო̄დ** ბზ., **კარდალო̄ლ** ლშხ., **კარდალოდ** ლნტ. [და̈ჳდ] ქა ადაკჳა̈რ კარდალოდ ქა̈მხო (ლნტ. 259) — დევმა პატარა კარდალა გარეთ ისროლა.

კარიკ იგივეა, რაც **კჷრჷკ**.

კარიკოჩხ იგივეა, რაც **კა̈ლიკოჩხ**.

კარკა̄ცე (კარ⌈ჳ⌉კა̄ცა̈ს, კარკა̄ც⌈დ⌉ა; კარკა̄ცდე̄დს||კარკა̄ცე̄დს ბზ., კარკა̄ცის, კარკა̄ცდა; კარკა̄ცდეს ლშხ.), **კარკცე** (კარ⌈ჳ⌉კაც, კარკცა; კარკცადეს) ბქ., **კარკა̈ცე** (კარჳკაჸდა̈ს, კარკაცდა; კარკაცდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — კაკანებს. ქათალ ლანგრა̄დსგა კარკა̄ცე (ბზ.) — ქათამი საბუდარში კაკანებს. ქათალ აჯალ კარკა̄ცდა (ლშხ.) — ქათამი კიდევ კაკანებდა.

კარჳა იგივეა, რაც **კარა̈ნ**.

კაჳ[1] იგივეა, რაც **კა̈ჳ**[1].

კაჳ[2] იგივეა, რაც **კალჳ**.

კაჩ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — აღმართი. ნიშგე ქორთეჲი კაჩ ლი (ბქ.) — ჩვენს სახლამდე აღმართია. ზ მ ნ ზ. — ზეზე, ფეხზე, ზეზეურად, მაღლა, აღმართ-აღმართ. დაშნა̈დ ჩჳესდეხ კაჩ (ბზ. 290) — დაშნა მაღლა აღმართეს (წვერით ზევით შეაყენეს). ბოფშა̈რ მა̈ხიადშჳ კაჩ-კაჩ ხანკჳეხ (ბქ. 144) — ბავშვები სიხარულისაგან მაღლა ხტოდნენ. ალა̈რ სგა ხეგნიხ ტაბა̈გს კაჩუშ (ბქ. 79) — ესენი ფეხზე დადგებიან ტაბაკთან. კაჩ-კაჩჲი ნა̈ჴედჳ მაფშა̈რ ხჳა̈სჳ (ბქ.) — აღმართ-აღმართ ნასიარულევი დაღლილი ვიყავი.

კაჩხჳად იგივეა, რაც **კჳარჩხა̈დ**.

კახჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — ყალიბში ჩამოსხმული საგნების (საპონი, ცვილი, თითბერი...) მოდი. ჰუბერ ხა̈ხჳიახ თითბრიშ კახჳა̈რ (ბქ. 227) — ჭუბერში უნახავთ (აღმოუჩენიათ) თითბრის მოდები.

კახჳრა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ. — სიდამწერისა და ჩირქოვანი წყლულების წამალი. კახჳრას მიჩა ჳადა ხჳლჳე (ბზ.) — სიდამწერისა და ჩირქოვანის წამალს თავისი ვადა აქვს.

კახგმბალ (-იშ, -არ) ლშხ., **კახგმბა̈ლ** (-ბალა̈რ) ლნტ., ბ ო ტ. — კახამბალი. კახგმბალ ლი მენგრე დებ (ლშხ. 10) — კახამბალი არის მსხვილი ბალი.

კაჰდა იგივეა, რაც **კა̄და**.

კა̈და (-და̈შ, —) ბზ., **კედა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈დშ ლნტ., -და̄შ, — ლშხ.) — ამოწყვეტა, მოსპობა. ეჯდარე კა̈და მასა̈რდ აგჳლო̄ნდა (ბზ.) — იმათი ამოწყვეტა ძალიან გვეწყინა. მეზგემ კედა სჳრუ ლესდიკ ლი (ბქ.) — ოჯახის ამოწყვეტა ძალზე საწყენია. ბოლა̈ კა̈და (ბზ.) — ძირფესვიანად ამოწყვეტა.

კა̈კჳ (-იშ, —) ბზ., **კეკჳ** ლშხ. — წაყვეფება, წაწკმუტუნება. ჟელ კა̈კჳს დეშ იკა̈დდა თხე̄რე̄მი მაყალშჳ (ბზ.) — ძაღლი წაყეფებას (წკმუტუნს) ვერ ბედავდა (იღებდა) მგლის შიშით.

კა̈ლ იგივეა, რაც **კალ**[1].

კა̈ლთ იგივეა, რაც **კალთა̈დ**.

კა̈ლი⌈ბ⌉, **ყა̈ლიბ** (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **კალიბ** (-არ) ლშხ. — ყალიბი, მსგავსი, -ნაირი, -ვვარი. ისგუ კა̈ლიბა̈რ ფიშირ მითრახ (ბქ.) — შენნაირებს ბევრს ვიცნობ (შენნაირიები ბევრი მიცნიან). კჳეცენს ხენჩგდი კაკლარ, ღედერი კალიბ (ლშხ., ხორ. 11) — ხორბალს გამოერევა ბარდის მსგავსი მარცვლები (ერევა მარცვლები, ბარდის მსგავსი).

კა̈ლიკოჩხ, კელიკაჩხ ბზ., **კა̈რიკოჩხ** ბქ., **კელკაჩხ, კერკაჩხ** ლშხ., ზმნს. — ასკინკილა. მა̄ლ კელიკაჩხუშ ანღგრდა (ბზ. 318) — მელა ასკინკილა(თი) მოდიოდა. ჰყინტო̄ლს ლეტეჴ ხა̈რა კერკაჩხუ̂შ (ლშხ. 67) — ბიჭუნა უკან უნდა დაბრუნებულიყო (ბიჭუნას უკან დასაბრუნებელი ჰქონია) ასკინკილა(თი).

კა̈ლუნ, კა̈ლ-კა̈ლუნ ლხმ., **კა̈ლგნ, კა̈ლკა̈ლგნ** ჩბხ., ზმნს. — ზოგჯერ, დროგამოშვებით, დროდადრო; აქა-იქ. მგჲრა̈ყის კა̈ლუნ მაჴუ̂ამში ხაყლახ (ბქ. 300) — არაყის გამომხდელს ზოგჯერ მადლობასაც ეუბნებოდნენ. მარემ მგ̣ქაფდ კა̈ლუნ მიჩა ნაჩომ ესერ რაგდი (ანდ.) — კაცის ნაცელად ზოგჯერ მისი ნამოქმედარი ლაპარაკობსო.

კა̈მბეჩ (-ბჩიშ, კამბჩა̈რ ბზ., -იშ, კამბეჩა̈რ ლნტ.), **კა̈მბეშ** (-ბშიშ, კამბშა̈რ) ზს., **კამბეჩ** (-ბჩიშ, -ბჩარ) ლშხ., ზოოლ. — კამეჩი. მინდო̂რისგა ჩუ̂აყუ̂რა კამბეჩ (ბზ. 297) — მინდორში იწვა კამეჩი. კა̈მბშიშ ლალუ̂ მეგჰე ხა̈მთქუ̂ა (ბქ.) — კამეჩის ხორცი მაგარია (ხორცს მაგარი სჩვევია). კა̈მბეჩი გუ̂ერე ყი ლოქუ ასაშკადე სკა̈მს (ლნტ.) — კამეჩის ტყავი დააჭედე სკამსო. კნინ. **კა̈მბჩილ, კა̈მბშილ** ზს., **კამბ˹ე˺ჩი̄ლ** ლშხ., **კა̈მბეჩილ** ლნტ.

კა̈მპ იგივეა, რაც **კა̈პ.**

კა̈ნ[1] (-იშ, კანა̈რ) ზს., ლნტ., **კან** (-არ) ლშხ. — კანი. კა̈ნ ჩუ̂ა̈მშიხ მიჟდ (ბზ.) — კანი დამიწვა მზემ. ძაძუ ხოჩა კა̈ნიშ ლი (ბქ.) — ძამუს კარგი (სახის) კანი აქვს (კარგი კანისაა).

კა̈ნ[2] (-იშ, კანა̈რ) ზს., **კე̄ნა** (-ნა̄შ, კენე̄ლ) ლშხ., **კენა** (-ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ) ლნტ. — შეკვრა, კონა. ქა ლა̄მო ეშხუ კა̈ნ გიმბა̈შ! (ბზ.) — მომეცი ერთი კონა კანაფი!

კა̈ნჭო̄ლ (-ა̈შ, კანჭო̄ლა̈რ), **კე̄ნჭა** (-ჭა̈შ, -ჭა̈ლ) ბზ., **კა̈ნჭოლ** (-ჭუ̂ლა̈შ, კანჭუ̂ლა̈რ) ბქ., **კა̈ნჭულ** (-ჭუ̂ლიშ, კანჭუ̂ლა̈რ) ლხმ., **კე̄ნჭა** (-ჭა̄შ, -ჭე̄ლ) ლშხ., **კენჭა** (-ჭა̈ჲშ, -ჭა̈ლ) ლნტ. — ნეკი. სამთი̄ლს ცხუ̂ი ჭიშხი კა̈ნჭო̄ლს ათხუ̂ი̄ღდა (ბზ. 400) — სამთილს ტყვია ფეხის ნეკზე მოხვდა. ამნემ კა̈ნჭოლგნქა სგა მამაგუ̂ეშ ლახთილ მუხუ̂ბემიშ ხეხუ̂ს (ბქ. 47) — ამან თითიც კი არ დააკარა (ნეკის მეტი არაფერი მიაკარა) ძმის ცოლს. ქაუ̂ ა̈დქუცუ̂რეჴ თუ̂ით კენჭა̈ლ (ლნტ. 280) — თითო ნეკი მოიჭერითო. კნინ. **კა̈ნჭლუდ** ზს.

კა̈ნჭ˹უ̂˺ (-იშ, კანჭუ̂ა̈რ), **კანჭუ̂** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **კანჭ** (-არ) ლშხ. 1. ფრჩხილი. კანჭუ̂ ოხრეკ (ბზ.) — ფრჩხილი გამოკრა. ძღგდ კანჭა̈რ ქათუ̂აკუ̂ეპტ ბეფშს (ლნტ.) — ბავშვს დიდი ფრჩხილები დაეაჭერი. 2. ბრჭყალი, კლანჭი. შაურდენს ბგგი კანჭუ̂ა̈რ ხა̈რ (ბზ.) — შევარდენს მაგარი ბრჭყალები აქვს. ცხეკუ̂ს კანჭარისა ხეყედ ჭუ̂ა̄ლ (ლშხ.) — ქორს კლანჭებში პყავდა ვარია. და̈შტუ̂ს კანჭა̈რ ჩუ̂ათაჴეჩა (ლნტ.) — დათვს ბრჭყალები გასცვეთია. იხ. **ცხა.**

კა̈ჲრ იგივეა, რაც **კეირ.**

კა̈პ, კა̈მპ (-იშ, კა˹მ˺პა̈რ) ბზ., **კა̈მპ** ბქ., **კაპ** (-არ) ლშხ., **კა̈პ** (კაპა̈რ) ლნტ. 1. ბოძი, საყრდენი. მუდ კა̈პ ლოხგე დე̄ფა̈ნს (ბზ.) — მამამ საყრდენი შეუდგა აივანს. ხოხუ̂რა მუხუ̂ბემ ბოგს კამპა̈რ ლოხგე (ბქ. 168) — უმცროსმა ძმამ ხიდს ბოძები შეუდგა. შდრ. **ბეჯგ.** 2. ტყავის გასაჭიმი ჯოხი. გუ̂ერა კამპა̈რშუ̂ აგჭგნეჴ (ბზ.) — ტყავს (საგანგებო) ჯოხებით ჭიმავენ.

კა̈ჟ იგივეა, რაც **კა̈ჭ.**

კა̈რა̈ იგივეა, რაც **კერა̈ჲ.**

კა̈რიკოჩხ იგივეა, რაც **კა̈ლიკოჩხ.**

კა̈ჳ[1] (-ა̈შ, კაჳა̈რ ზს., ლნტ.), **კაჳ**[1] (-იშ, -არ) ლშხ. — კავი, კაუჭი, ჩამოსაკიდი; ჩხა. ქუ̂ითდ ლელუ̂ ყ'ოთრეკ კაჳა̈რყი (ბზ. 347) — ქურდმა ხორცი ჩამოკიდა კავებზე. ზურალდ ქათალ კა̈ჳყი ლოხრეკ (ბქ. 39) — ქალმა ქათამი კაუჭზე ჩამოკიდა. კნინ. **კა̈ჳულდ** ბზ., **კაჳჳულ** ლშხ., **კა̈ჳულდ** ბქ., ლნტ., **კა̈ჳჳულდ** ლნტ.

კა̈ჳ[2] ზს. იხმარება გამოთქმაში: **კა̈ჳდ ლი̄ქუ̂ი̄სგ** — მიკიბულ-მოკიბულად, საეჭვოდ, გადაკვრით თქმა. ბესის ხა̈მთქუ̂ა კა̈ჳდ ლი̄ქუ̂ი̄სგ (ბზ.) — ბესის სჩვევია მიკიბულ-მოკიბულად ლაპარაკი. შდრ. **ლიკა̈ჳ.**

კა̈ჳირ (-ჳრიშ, კაჳრა̈ლ) ბზ., **კეჳირ** (-ჳრიშ, კაჳრა̈რ ლხმ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **კეჳრ** (-ა̈რ ჩბხ., -ალ ლშხ.) — კევრი. ლა̈ღი ჯანა̈რს ოხბეჴ კა̈ჳირ (ბზ.) — დღეს ხარებს მიუბეს კევრი. კეჳირ უჳრა კაჳს ესერ ესდაჳშენა

(ანდ.) — კეერი მიწამოუყრელ (უმიწო) კალოში გაფუჭებულაო (კალოს „დაპფუჭებიაო“). კ ნ ი ნ. **კა̈ჵრილ** ბზ., **კეჵრილ** ბქ., ლნტ., **კეჵრი̄ლ** ლშხ., **კეჵრჵლდ** ლნტ. ბაბად ყ'ოხსყე ბოფშა̈რს კა̈ჵრილა̈რ (ბზ.) — ბაბუამ გაუკეთა ბავშვებს პატარა კეერები.

კა̈ფ¹ (-იშ, კაფა̈რ) ზს. — კეფა. კა̈ფ მეზგი (ბზ.) — კეფა მტკივა. თხერა კა̈ფ სგა მეძგჵბე ხად (ბქ.) — მგელს კეფა ჩანგრეული ჰქონდა. იხ. **კაკა̈ფ.**

კა̈ფ² ზს., ლნტ. — ბნე, ხასიათი. სი ხოლა კა̈ფიშ ხი! (ბზ. 359) — შენ მძიმე (ცუდი) ხასიათისა ხარ!

კა̈ფ³ ზს. — მსგავსი, მაგვარი, ნაირი. გჵეშ ამეჲ კა̈ფდ ანსყეხ (ბზ.) — საქმე ასეთნაირად (ამგვარად) გააკეთეს. ამიშ კა̈ფიშ მამაგჵეშ მიწჵა (ბქ.) — ამისი მსგავსი არაფერი მინახავს.

კა̈ცხ (-იშ, კაცხა̈რ) ზს., ლნტ., **კეცხ** (-არ) ლშხ. — წვერო, კენწერო, (მედა) ბოლო, მწვერვალი, წვეტი. ალას მეგმი კა̈ცხეჲ ლა̈ცინდაჵ ხა̈რ მგსყე (ბზ. 363) — ამას ხის კენწეროზე ბუდე (საბარტყე) აქვს გაკეთებული. ფიკჵს მიჰჵ ეჲ მექჵცე ხარენა კა̈ცხთე (ბქ. 26) — ვაცს რქა წაჭრილი ჰქონია ბოლოში. მიშგუ აფხნიკლ ჩჵ ჩომინ შჵშპარ ხანჯრალე კეცხეჲ (ლშხ. 53) — ჩემმა ამხანაგმა იცეკვა (შუშპარი ქნა) ხანჯლების წვერზე. კ ნ ი ნ. **კა̈ცხჵლდ** ზს., ლნტ.

კა̈ცხა̈შ (-ხშიშ, კაცხშა̈რ) ზს., **კეცხა̈შ** (-ხშიშ, -ხშა̈რ) ლხმ., **კეცხაშ** (-იშ, -არ) ლშხ., **კა̈ცხეში** (-ა̈რ) ლნტ. 1. კერიის წინა ნაწილი. კა̈ცხა̈შ ლექჵა ლჵაყმარე გარ სგჵრ მა̈გ (ბქ. 79) — კერიის გასწვრივ მხოლოდ მამაკაცები სხედან (ყველა მამაკაცი ზის). ლგნინ ესერ კეცხა̈შჩჵ, ნგნჵრ — კალეშგიმჩჵ (ანდ.) — ენაგრძელი (მოენე, ენიანი) კერიის წინ (გასწვრივ), უენო — კერიის უკანო. 2. ქს., ზ მ ნ ზ. — პირველად. კა̈ცხეში მი ანჭჵედ (ლნტ.) — პირველად მე მოვედი.

კა̈ცხჵნდირ ზს., **კეცხანდგრან** ლშხ., **კა̈ცხენდგრა̈ნ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ძველთაგანვე, ოდითვე, თავიდანვე, პირველადვე, თავდაპირველად. ალ წეს ამეჲ ლი შჵანისა კეცხანდგ̄რან (ლშხ.) — ეს წესი ასეა სვანეთში ძველთაგანვე.

კა̈ჭ (-იშ, კაჭა̈რ) ბზ., **კაჟ** (-არ) ლშხ., **კა̈ჟ** (კაჟა̈რ) ლნტ. — კაჟი. მიჩა მჵხჵბემ თჵეფს კა̈ჭ ქოხკიდ (ჟოუზ. 72) — მისმა ძმამ თოფს კაჟი გამოუღო.

კა̄და (-და̈̄შ, -და̈̄ლ) ბზ., **კა⌈ჰ⌉და** (-აშ, -დოლ) ბქ., **კადა** (-და̈ჲშ, -და̈ლ) ლნტ., **კა̄დე** (-დე̄მიშ, -დე̄ლ) ლშხ. — ნაჯახი, ცული. ხეხჵჰა̈შ კა̄და̈̄ ლადა̈̄რეჲ აყჵრეხ (ბზ. 228) — ცოლქმარი ნაჯახის ტარზე წვანან. ამ ლადღა̈რეჲ მეჩია̈რ კაჰდასი დემ იკადჵხ შითეეჲ (ბქ. 195) — ამ დღეებში მოხუცები ნაჯახსაც არ ⌈ა⌉იღებდნენ ხელში. კადა ლოქ ლამო (ლნტ.) — ცული მომეცით. კ ნ ი ნ. **კა̄დჵლ** ბზ., ლშხ., **კა̄დოლ** უშგ., **კაჰდილ** ბქ., **კადლოდ** ლნტ. კა̄დჵლ ესერ ღა̈რთ სგა̈̄ნეჲჵ ლა̈ჲშხჵინ (ბზ. 277) — პატარა ცული ნაბადს შიგნით შეინახეო. ტარიელდ კაჰდილ ხაჲიდ და̈შდჵს (ბქ. 207) — ტარიელმა ნაჯახი დაარტყა დათვს. ალ კადლოდდ საათისა ადგე აშირ ქორ (ლნტ. 303) — ამ ნაჯახმა საათში ააგო ასი სახლი.

კა̄დე იგივეა, რაც **კა̄და.**

კა̈̄კი (-კი̄შ||-ა̈რ) ბზ., **კა̄კი** (-არ) ლშხ. — კევი (ბავშვის ენაზე). კა̈̄კი ჯაკჵმა? (ბზ.) — კევი გინდა? შდრ. **ნა̈̄შყი.**

კა̈̄სა̈რ იგივეა, რაც **კე̄სა̈რ.**

კედა იგივეა, რაც **კა̈და.**

კედალ იგივეა, რაც **კჵადა̈ლ.**

კედენი იგივეა, რაც **კედნი.**

კედნი (ა̈ნკჵდ ბზ., ონკედ||ონკდ ბქ., ანკა̈დ; ა̈ნკდენი ზს., ონკედ, ანკად; ანკდენი ლშხ.), **კედენი** (ანკჵედ, ანკად; ა̈ნკედენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წყდება (მუსრი ევლება); ა̈მკედე̄ლი ლიჲმახჵა̈̄ლ (ბზ. 3) — მტრობა შემწყდარა. მა̈ზიგშჵ ქჵინიმგენე ყ'ანკა̈დ (ბქ.) — საქონელი სენით ამოწყდა. ლჲიცჵრ ლოქ კედენიხ კჵმა̈შ ი მარე (ლნტ.) — საქონელი და ადამიანი უწყლოდ ეწყდებითო.

კეთილ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — სიკეთე, ქონება, სიმდიდრე, დოვლათი; პურ-მარილი. ქორ კეთილშჵ გჵეში ლი (ბზ. 381) — სახლი ქონებით არის სავსე. კეთილ დეცხენჩჵ დემ ესერ შგდნი (ანდ.) — ქონება ციდან არ ცვივაო. ხჵაჲ კეთილ ხა̈რხ ლემა̈რე (ლშხ. 43)

— ბევრი პურ-მარილი აქეთ მოსამზადებელი.

კეჲრ, კეჲარ, კა̈ჲარ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **კერ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), ზ ო ო ლ. — კერატი, ტახი. ალჲა̈რდ კა̈ჲარ ქა̈ნყორჳეჴ (ბზ.) — ამათ კერატი დაკოდეს. ლეჲღა̈ბდ კერა̈რს ა̈ნშყე მა̈გ (ბქ. 77) — ალებისთვის (რელიგ. დღ.) ყველა ასუქებს ტახებს. და̈ჳს ხაყა ეშხუ კერ (ლნტ. 249) — დევს ჰყავს ერთი ტახი. შდრ. **კერეტა̈ნ.**

კეისარ იგივეა, რაც **კე̄სა̈რ.**

კეკეფა იგივეა, რაც **კაკა̈ფ.**

კეკეფაჲ იგივეა, რაც **კაკა̈ფ.**

კეკჳ იგივეა, რაც **კა̈კჳ.**

კელ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), ბ ო ტ. 1. ღერო. ჩჳჩჳლა̈||ჩუჩჳლა||ჩიიჩჳლა კელა̈რ შგნ მუღჳა (ბზ.) — დიყის ღეროები ხელთ მაქვს. სიმინდიშ კელ ხჳიტა̈ ლი (ბქ.) — სიმინდის ღერო მჭრელია. ღეჲს მეჭერი ნანგრი̄ კელ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 31) — დუცს მკლავის სისხო ღერო აქვს. 2. სახელური, ტარი. ბერგს კელ ქა̈ხქჳაც (ბქ.) — თოხს ტარი მოსწყდა. 3. ყუნწი. ბანდა̈რეჲ ჰებიშ კელა̈რ ხეჰრანხ (ბქ.) — სკამლოგინზე ბლის ყუნწები ეყარა. კ ნ ი ნ. **კელილდ** ბქ., **კელი̄ლ** ლშხ. ამშა კელი̄ლარს ლგჯე ხო̄გ სგა (ლშხ.) — ამის ღეროებს შიგნით რძე უდგას.

კელიკაჩხ იგივეა, რაც **კა̈ლიკოჩხ.**

კენ იგივეა, რაც **კჳენ.**

კენა იგივეა, რაც **კა̈ნ.**

კენჩხ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მიცვალებულის სულის მოსახსენიებლად მომზადებული საკურთხი. კენჩხ სჷრუჳშჳ ხოშა ლგმა̈რ კონჩხა̈რიშ ნამსგიდჳინ (ბქ. 202) — საკურთხი ვაცილებით (ძალიან) დიდი ყოფილა წლისთავთან შედარებით.

კენჭა იგივეა, რაც **კა̈ნჭოლ.**

კენჭობ (-ა̈შ ზს., ლნტ., -იშ ლშხ.) — წილის, კენჭისყრა. ლახჳბას ახა̄რახ კენჭობ (ბზ.) — ძმებს წილი უყრიათ. კენჭობეჲ ისმა̈ ოთჰერახ (ბქ. 251) — კენჭისყრაზე ისმაილი მიუწვევიათ.

კეჲარ იგივეა, რაც **კეჲრ.**

კეპილ (-პლა̈შ, -პლა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ., -პლაშ, -პლარ ლშხ.) — ძეხვი, კუპატი. სგა̄შურე̄მიშს კეპლარს ანსყე̄ნნეჴ (ლშხ. 19) — შიგნეულობის(ა̄ს) კუპატებს გააკეთებენ. შდრ. **ზისხო̄რა.**

კერ[1] იგივეა, რაც **კეჲრ.**

კერ[2] იგივეა, რაც **კჳერ**[1].

კერა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **კერა̈** (-რაჳ) ბქ., **კერაჲ** (-აიშ, -ალ) ლშხ., **კერია̈** (-ია̈ლ) ლნტ., **კა̈რა̈** (-რიშ, კარია̈რ) უშკ. — კერა, კერია. ფაუს ხოჩდიხ კერა̈იშ კუთხჳისგა (ბქ. 6) — ჯოხს შეუნთებენ კერიის კუთხეში. იხ. **კა, კაკერა̈ჲ, კალა̈კჳინ.**

კერეტა̈ნ (-ტნიშ, -ტნა̈ლ ბზ., -იშ, -ტანა̈ლ ლნტ.) **კერა̈ტ** (-რატა̈რ) ბქ., **კერტან** (-ტნიშ, -ტნალ) ლშხ. 1. ზღაპრული ტახი. ეჲ ლახსგურდა დი̄ნა სამლგჰიშხ კერეტა̈ნს (ბზ. 330) — შეაჯდა გოგო სამფეხა ტახს. ეშმა̈ კერეტა̈ნს ხა̈სკჳრენა (ლნტ. 8) — ეშმაკი ზღაპრულ ტახზე მჯდარა. 2. ქს., ზ ო ო ლ. კერატი. შდრ. **კეჲრ.**

კერკაჩხ იგივეა, რაც **კა̈ლიკოჩხ.**

კერჲა იგივეა, რაც **კერა̈ჲ.**

კერტან იგივეა, რაც **კერეტა̈ნ.**

კერძ (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — მეგობარი, მოკეთე, მოყვარე, ნათესავი. ჯგჷრა̄გდ ოთზგზე ბაჲინ კერძალს (ლშხ. 54) — წმინდა გიორგიმ მაცნე გაუგზავნა მოკეთეებს. იხ. **კერძმა̄რე, კათ.**

კერძმა̄რე (-რე̄მიშ, -რე̄ლ ლშხ.), **კერძმარე** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — მოკეთე, მოყვარე, შეძენილი ნათესავი, მეგობარი. კერძმა̄რას ხაყლეჴ, მირჳნობ ერ ხე̄რიხ ჳშხჳა̄რისა (ლშხ. 43) — მოკეთეს უწოდებენ (იმას), ვისთანაც ნათელმირონობა აქეთ (ერთმანეთში ნათელმირონობა რომ ექნებათ). გუშკჳე ქორა̈მარა̈ლს ხჳა̈ჲ კერძმარა̈ლ ხაყახ (ლნტ.) — ჩვენი ოჯახის წევრებს („სახლიკაცებს") ბევრი მოყვარე (მოკეთე) ჰყავთ.

კერძობ (-აშ, — ლშხ., -ა̈შ, — ლნტ.) — დანათესავება, დამოყვრება. ჲერხის კერძობ თხუმე მოგები გჳნლა ხოხალხ (ლშხ. 43) — მოვიერთმა დანათესავება იცის (იციან) გამორჩენის მიზნით (თავის მოგების გულისთვის). შდრ. **ნა̈თი-ნა̈თსაჳ, ნა̈თი^ჳ^ობ.**

კეტ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — კეტი, ჯოხი. ბოჳშა̈რ კეტა̈რს იკედხ (ბზ. 14) — ბავშვები კეტებს იღებენ. ოხქჲრლე კე̄სარდ კეტ ჯგჷრა̄გს (ლშხ. 68) — კეისარმა მოუქნია კეტი წმინდა გიორგის.

კეჳრ იგივეა, რაც **კა̈ჳირ**.

კეჳირ იგივეა, რაც **კა̈ჳირ**.

კეშ იგივეა, რაც **კე̄შ**.

კეშა იგივეა, რაც **კჳა̈შა**.

კეც[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ქვევრი, ჭური. ბაპდ კეცთე̄სგა ადსკინე (ბზ. 354) — მღვდელი ქვევრში ჩახტა. კეც თუჳშჳ გჳეში ხა̈გნეა̄ახ (ბქ. 242) — თაფლით სავსე ქვევრი ედგათ თურმე (სდგმიათ). გა̈ნჭობქა კეც ესერ მა̈შდმა̈რ ლი (ანდ.) — ანწლობის დროს ქვევრიც მთვრალიაო. კეცარისა დე̄სამა არი (ლშხ. 59) — ქვევრებში არაფერია. კეცა̈რ ხოშა ნალალდ ა̈რიხ გიმისკა (ლნტ. 18) — ქვევრები მეტწილად მიწაშია.

კეც[2] იგივეა, რაც **ტკეც**[1-2].

კეც[3] იგივეა, რაც **კჷც**[2].

კეცენ იგივეა, რაც **კჳეცენ**.

კეცხ იგივეა, რაც **კა̈ცხ**.

კეცხანდჷრან იგივეა, რაც **კა̈ცხჷნდირ**.

კეცხა̈შ იგივეა, რაც **კა̈ცხა̈შ**.

კეჭოლ იგივეა, რაც **კოჭო̄ლ**.

კეხ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ქს.), **კეჰ** (-ა̈რ) უშგ. — კეხი. ჭყინტდ ბჷგი კეხ ათაგ (||ათგე) წელს (ბზ. 70) — ბიჭმა სახედარს მაგარი კეხი დაადგა.

კეჰ იგივეა, რაც **კეხ**.

კე̄ნა იგივეა, რაც **კა̈ნ**[2].

კე̄ნჭა იგივეა, რაც **კა̈ნჭო̄ლ**.

კე̄სა̈რ (-სრიშ, -სრა̈ლ) ბზ., **კა̈̄სა̈რ** (-სრიშ, -სრა̈რ) უშგ., **კესა̈რ** (-სრიშ, -სრა̈რ) ბქ., **კე̄სარ** (-სრიშ, -სრალ) ლშხ., **კეისა̈რ** (-იშ, -სარა̈ლ) ლნტ. — ხელმწიფე, კეისარი. ქჳერწილ ხა̄რხ ბა̄ზი კე̄სრიშ (ბზ. 14) — ამალამ კეისრის ქორწილი აქეთ. კა̈̄სა̈რს ხორი სემი გეზალ (ბზ. 67) — ხელმწიფეს ჰყავს სამი შვილი. ალ მა̈ზჳაბს კესრიშ ლიც ხაჸხა (ბქ.) — ამ წყაროს კეისრის წყალი ჰქვია. ლჷმა̄ზნ კე̄სარ ნადირი ლადგარდ (ლშხ. 69) — თურმე კეისარი ნადირის მოსაკლავად მიდიოდა. შდრ. **ხელწიფჳხ**.

კე̄შ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **კეშ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ტყაპუჭი, ტყავკაბა, ქურქი. ბაჯჳდ ქ'ა̄დი̄ლე კე̄შ (ბზ.) — ბავშვმა გაიძრო ტყაპუჭი. კჳიდრ კეშს ქა ისპა (ბქ. 304) — მკვდრის ნათესავი ქურქს გადმოიბრუნებდა (მიცვალებულის დაკრძალვის დღეს). კნინ. **კე̄შილდ** ბზ., **კეშჷლდ** ლნტ.

კიბ იხ. **კიჩხ**[1].

კიბდონ იგივეა, რაც **კიბდჳენ**.

კიბდჳენ (-ჳნიშ, -დონა̈რ) ზს., **კიბდენ** (-დონა̈რ) ლჩმ., ლნტ., **კიბდონ** (-ა̈რ) ბჩ., ფარ., **კიდბონ** (-არ) ლშხ. — კიდობანი. კიბდჳენს კიცხრე მურტყჳი ლახა̄გა̈ნ (ბზ. 405) — კიდობანს მიადგა ბელტიყლაპია (ბელტების მყლაპავი). ეჯჲა̈რს კიბდონისგა მჷსკა̈დ ხოსდახ (ბქ. 28) — იმათ კიდობანში ბეჭედი ედოთ. ლჷმარე დია̈რ კიბდენს დემ ესერ ხექმენი (ანდ.) — გამომცხვარი („დამზადებული") პური კიდობანს არ ემატებაო. კიდბონარისა ჳობობუა̄ჲ ფა̄ნთხარ სერ დე̄სამა არი (ლშხ. 59) — კიდობნებში ობობას ქსელ(ებ)ის მეტი არაფერია. კნინ. **კიბდჳენილ** ბზ., ლნტ., **კიბდენილ** ზს., **კიდბონი̄ლ** ლშხ.

კიდბონ იგივეა, რაც **კიბდჳენ**.

კიდე (ონკჷდ, ანკიდ; ა̈ნკდე ზს., ანჳკუდ, ანკიდ; ა̈ნკდე ლნტ.), **კჷდე** (ონკჷდ, ანკიდ; ანკდე) ლშხ., გრდმ. — წყვეტს, ელეტს, სპობს. ჯა̈რ ჷ'ანკიდხ (ბზ. 5) — ჯარი ამოწყვიტეს. ანკიდ... ხჳა̈ჲ ჯა̈რ ალ ზურალდ (ლნტ. 113) — ამ ქალმა ბევრი ჯარი გაწყვიტა.

კიზ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **კი̄ზ** (-არ) ლშხ. 1. კოვზი. ბაბად ჷ'ანტა̄ბე ჳისტა კი̄ზ (ბზ.) — ბაბუამ გათალა კოხტა კოვზი. 2. ნალვერდლის (ნახშირის) სარევი იარაღი სამჭედლოში. ლჷთნე მარა შიხიშ ლა̈ჩდინად კიზ ლახემხ (ბქ. 248) — 'გამო'რჩეულ კაცს ნახშირის მოსარევად რკინის კოვზი მისცეს. კნინ. **კი̄ზილდ**. შდრ. **ყო̄შ**.

კიკბერ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — გადაკეტილი კარის შესატეხი ხის მორი (ძველად); ძალა (ახლა). კიკბერი მაჯო̄ნ ლი მიშგუ მეზჳბელ

(ბზ.) — ჩამრჳვალებულია (მორის მსგავსია) ჩემი მეზობელი. **გადატ. კიკბერიშ ლიბკინე** (ბქ.) — კედელთან მიყუდება. ა̈მირმდ კიკბერ ახბეკ და̈ჳ მა̈ყმა̈ყს (ბქ. 261) — ამირანმა კედელთან მიაყუდა ბაყბაყდევი (ძალა მიაბჯინა ბაყბაყდევს).

კილ[1] (-იშ, —) ბქ. — ნაკლი, წუნი, ბადი, მიზეზი. ალ სიმაქს მამაგჳეშ კილ ხუღჳა (ბქ.) — ამ ქალწულს არავითარი ნაკლი არ აქვს. კილ ბა̈ჲ ხედენი, ეჯკა̈ლიბ და̈რ ლი (ბქ.) — უნაკლო არავინაა (ნაკლი არ ექნება, ისეთი არავინ არის).

კილ[2] იგივეა, რაც **კი̄ლ.**

კინტ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **კირტ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ჩვარი, ქსოვილის ნაკუწი, ნაფლეთი, ნაგლეჯი. დედბერილს კინტდ ლგგნე ლერქჳა̈რ ხა̈ქჳ (ბქ.) — დედაბერს ნაფლეთ'ებ'ად ქცეული ტანისამოს(ებ)ი აცვია. მა̈ხე ლგთენე ბეჲშ ქახოჳონეხ კირტისა (ლნტ. 258) — ჩვილი (ახალდაბადებული ბავშვი) გამოუხვევს ჩვარში. **კნინ. კინტილ** ზს., **კირტი̄ლ** ლნხ.

კინტაჳ იგივეა, რაც **კიტაჳ.**

კინტრ იგივეა, რაც **კგნტგრ.**

კინჩხ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **კი̄ნჩხ** (-არ) ლშხ. — კისერი, კინჩხი, ქეჩო, ქედი (ხარისა). და̈ჳდ მიჩა დის კინჩხ ახქჳიც (ბზ. 310) — დევმა დედამისს (თავის დედას) თავი (კისერი) მოაჭრა. ალის კინჩხიშ მა̈ზიგ ხა̈მთქჳენა (ბქ.) — ამას კისრის ტკივილი სჩვეოდა თურმე. ეშჳი კინჩხ შგურ ჩხარამუნ ესერ ოხქჳიცა (ანდ.) — ერთი კისერი სირცხვილს ცხრაჯერ მოუჭრიაო. ჯანარს კი̄ნჩხარ ხედა̄ჳშიხ (ლშხ., ხორ. 7) — ხარებს ქედ(ებ)ი 'და'უმაედებათ. ჰყინტდ დაშნა̈ ხაჴიდ გჳელდაშა̈პს კინჩხქა (ლნტ. 258) — ბიჭმა დამნა დაარტყა ვეელემაპს კისერზე.

კინჯაბ იგივეა, რაც **კგნჯა̈ბ.**

კინჯა̈ბ იგივეა, რაც **კგნჯა̈ბ.**

კირ[1] (-იშ, —) — კირი. მგეალჳა̈რს ფაქჳდ კირ ოთჩიდინახ (ბქ. 13) — მუჟალელებს ფქვილისთვის კირი შეურევიათ. კირჳფიშგას ჰედ ესერ ოთხჳირა (ანდ.) — გაუხსნელ კირს კედელი დაუნგრევიაო.

კირ[2] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — ჩლიქი. ჯა̈ნს კირა̈ლ ახზიგდა||ოხსტჳი̄ნდა (ბზ.) — ხარს ჩლიქები ასტკივდა.

კირ[3] ბზ. — ხის ქანჩი (თოკის გასაყრელი და მარხილზე დასამაგრებელი). კირს ბგგი ზექხა̈ნქა ატა̄ბეხ (ბზ.) — ქანჩს მაგარი ხისგან თლიან. მი ბგგიდ ლათლგრაყი̄ნ კირ ჩჳა̈მპა̈ჭყ (ბზ.) — მაგრად მოჭერისას ქანჩი გამეპო (გამეხლიჩა).

კირაჳ (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — საბძელი. სგა ანტხენიხ კირაჳხენ (ლშხ. 16) — მობრუნდებიან საბძლიდან. ჰყინტ კირაჳხოდსა ა̈მეჩედ (ლნტ. 246) — ბიჭი საბძელში შესულა.

კირონ იგივეა, რაც **კირჳენ.**

კირტ იგივეა, რაც **კინტ.**

კირჳენ (-იშ, -ჳონა̈რ) ზს., **კირონ** (-ალ) ლშხ., **კირენ** (-ა̈ლ) ლნტ. — კელაპტარი, ცვილის დიდი სანთელი (უნთებენ მიცვალებულს). თხჳრმა̈შ ხატჳარ კირჳენ (ბზ. 407) — სასთუმალთან ანთია კელაპტარი. ლგდგა̈რიშ კირჳენ ყი ხატჳანდ (ბქ. 299) — მკვდრის კელაპტარი ენთო. მუჟჳელს კირენ ხუჳა (ლნტ. 54) — წინამძღოლს კელაპტარი აქვს.

კისა იგივეა, რაც **ქესა, ქისა.**

კისდ იგივეა, რაც **ტკისდ, ტკიცდ.**

კიტა̈ჳ (-ტჳა̈შ, -ტჳა̈რ ბზ., -იშ, -ტაჳა̈რ ლნტ.) **კიტაჳ** (-არ) ლხმ., ლშხ., **კინტა̈ჳ** (-ტჳა̈შ, -ტჳა̈რ) ბქ., **ზოოლ.** — კნუტი, ცინდალი. ციცჳდ ჳოხჳიშდ კიტა̈ჳ ანთენე (ბზ.) — კატამ ხუთი კნუტი დაყარა (გააჩინა). **კნინ. კიტჳლ** ბზ., **კიტაჳლ** ლხმ., ლნტ. სემი კიტჳლა̈რ ა̈მჴედხ (ბზ. 99) — სამი კნუტ(ებ)ი მოსულა(ნ). **გადატ. კინატჳლ** ლშხ. — კრავი, ბატკანი (სუსტი, კნუტის მსგავსი). ღოლდა̈ქდ ეშხუ კინატჳლ გარ ანთენე (ლშხ.) — ცხვარმა მხოლოდ ერთი სუსტი ბატკანი მოიგო. **შდრ. ცინდა̈ჳ.**

კიჳა̈ნ (-იშ, -არ) ბზ., **კიჳან** (-არ) ლშხ. — მოძახილი, გამკივანი, წერილი ხმა. ერჳა̈ლე̄მ კიჳა̈ნი̄ ლა̈ქჳას (ბზ.) — ვინმემ მოძახილიც თქვას. დერ კიჳანს ყჳლე (ლშხ. 42) — ზოგი მოძახილს ამბობს.

კიჳე იგივეა, რაც **კი̄ჳე.**

კიჩხ[1] (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **კიბ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — კიბე. დეცს კიჩხ მა̄მ ხეგი (ბზ.) — ცას კიბე არ 'მი'ედგმება. და̈ჳა̈რდ ყ'ანშკა̈დხ კიბ (ბქ. 33) — დეეებმა გამოჭედეს კიბე. დეც-თეყი კიბ და̈სი ესერ ხოგა (ანდ.) — ცამდე კიბე ვერავის მიუდგამსო. დე̄ფანთეყი კიჩხ ლოხ-ჳგე (ლშხ.) — აიეანს კიბე მიეუდგი. ჭყინტდ ყი ლა̈ძგე კიბ ქორხოყი (ლნტ. 312) — ბიჭმა მიიდგა სახლზე კიბე. **კნინ. კიჩხგლდ** ბზ., ლშხ., **კიბგლ** ბქ., ლნტ.

კიჩხ[2], **ზოგ.** — პარკი (ცერცვისა, ლობიოსი, წიწაკისა...). ძაძუს ლებია̈შ კიჩხა̈რ ჩ'ოთშგდ (ბქ.) — ძაძუს ლობიოს პარკები დაუცვივდა.

კიც იგივეა, რაც **კჷც**[1].

კიცხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ბელტი. ალ მა̄რე კიცხს ჩუ ძურტყჳი (ბზ. 404) — ეს კაცი ბელტს ჩაყლაპავს. ალძა̈რ კიცხა̈რს რიღჳეხ (ბქ. 229) — ესენი ბელტებს ფშენიან (შლიან).

კი̄ზ იგივეა, რაც **კიზ.**

კი̄ლ ბზ., ლშხ., **კილ**[2] ბქ., ლნტ. (-იშ, —) 1. კივილი. ა̈ნკიდ კი̄ლ დედბერდ (ბზ. 399) — დედაბერმა კივილი დაიწყო (ამოიღო). ეჯი კილს იკედ (ბქ. 34) — ის შეჰკივლებს (კივილს იღებს). 2. ამბავი (ჩვეულებრივ, ცუდი).

კი̄ლი (კჳი̄ლდა̈ს, კი̄ლდა; კი̄ლდე̄დს ბზ., კი̄ლის, კი̄ლდა; კი̄ლდეს ლშხ.), **კილი** (კ'ჳ'ილ, კილიჳ, კილიდეს ბქ., კჳილდა̈ს, კილდა; კილდეს ლნტ.), **გრდუვ.** — კივის. ზუ-რალა̈̄რ კი̄ლიხ (ბზ. 8) — ქალები კივიან. ისგა̈-ხიშ ნა̈თი-ნა̈თისა̈ჳ ლეზჳრა̈ლ კილიჳ (ბქ. 297) — ახლო ნათესავი ქალები (საქალო) კიოდნენ (კიოდა). ამეძსა ჳიჯ კილი (ლნტ. 204) — ამაში ველი წივის („კივის").

კი̄ნჩხ იგივეა, რაც **კინჩხ.**

კი̄ჳე (—, ლა̈ძკი̄ჳე; ლა̈ძკი̄ჳნე ბზ., —, ლეძკი̄ჳე; ლეძკი̄ჳნე ლშხ.), **კიჳე** (—, ლა̈ძ-კიჳე ბქ., ლნტ., ლა̈ძკიჳნე ბქ., ლა̈ძკიჳი ლნტ.), **გრდუვ.** — ბრწყინავს, კიაფობს. ლაგა̄გიყი ეშ მგრ კი̄ჳა (ლშხ. 61) — მღურბლზე რაღაც კიაფობდა.

კლა̈თხი იგივეა, რაც **კჷლთხი.**

კლა̈ს (-იშ, კლასა̈რ) ზს., ლნტ., **კლას** (-ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) — სკოლა. ჭყინტგეზალს ხჳა̈ძ ხა̈ნ ხა̄რ კლასისგა (ბზ. 438) — ვაჟიშვილი დიდი ხანია სკოლაშია (ვაჟიშვილს დიდი ხანი აქვს სკოლაში). კლა̈სიშ ჰა̈ზჳისგა ლგმ-გენ ლაჯჳმი (ბქ. 195) — სკოლის ეზოში მდგარა ეკლესია.

კომ იგივეა, რაც **კო̄მ.**

კობეშია იხ. **კჳახნესგ.**

კოკეფ იგივეა, რაც **კაკა̈ფ.**

კოკორა̈ (-იშ, -რაუ) ზს., **კოკორ** (-აშ, -ალ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈ლ ლნტ.) — კვერი, კოკორი. სტოლყი ეშჳი კოკორა̈ ზგსდ (ლხმ.) — მაგიდაზე ერთი კვერი იდო. დია̈რი კოკორი დესა გუღჳა (ლნტ.) — პურის კვერიც არ გვაქვს. **კნინ. კოკორი̄ლ** ბზ., **კოკორგლ** ბქ., **კოკორო̄ლ** ლშხ., **კოკოროლ** ლნტ. ა̈მირა̈ნდ მიჩა დის ქახანაყჳნე კოკოროლ (ლნტ. 249) — ამირანმა დედამისს (თავის დედას) გამოაცხობინა კოკორი (პატარა კვერი). შდრ. **კჳერ**[2].

კოლეფ (-ლფიშ, -ლფა̈რ) ზს., ლნტ., **კოლოფ** (-იშ, -არ) ლშხ. — კოლოფი. კოლეფისგა შდაჳალ ჩჳადყიმეხ (ბქ. 59) — კოლოფში მერცხალი დაახრჩვეს. **კნინ. კოლფი̄დ** ბზ., **კოლფგდ** ბქ., **კოლოფო̄ლ** ლშხ., **კოლოფოლ** ლნტ. ნე̄სყო̄ლ ჩჳესგდ კოლფი̄დისგა (ბზ.) — ნემსი ჩადე პაწია კოლოფში.

კონჩხა̈რ (-ხრეშ ბზ., -ხრიშ ბქ.) — მიცვალებულის წლისთავზე გამართული საკურთხი დიდი წვეულებით. ლგდგა̈რს კონჩხა̈რს ქორშა̈რ ხეჩმუდხ (ბქ. 302) — მიცვალებულს წლისთავის საკურთხს უმზადებდნენ (უკეთებდნენ) ოჯახის წევრები („სახლისანი"). შდრ. **ნაკუნჩხენ.**

კოპეშია იხ. **კჳახნესგ.**

კოტოტ, კოტეტ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — კოტა, კეხის ან უნაგირის ტახტა. გარდატყუაძდ ჩჳესდე გაკ უნგირი კოტოტ-ყი (ლშხ. 78) — გარდატყუამ (მლაპრ. პერს.) კაკალი უნაგირის ტახტაზე დადო. შდრ. **ყჳიმბრ.**

კოტო̄ლ, კოჭო̄ლ ბზ., ლშხ., **კჳეტო̄ლ, კჳეჭო̄ლ** ბზ., **კჳეტოლ, კჳეჭოლ, კეჭოლ, კოტოლ, კოჭოლ** ბქ., ლნტ. (-ა̈შ, -აშ, —) — პატარა, ცოტა, მცირე. აჩა̈დ კოტო̄ლ ხა̈ნ (ბზ. 371) — გავიდა ცოტა ხანი.

მიჩ ესერუი ესცჷირ კჷეტო̄ლ წჷა̈დგლდ (ბზ. 399) — მ:ყე დამიტოვეო ცოტა მწვადი. დო̄ნა̄ ქორისა ჰაყრალ კოჭო̄ლს გარ ირა̄გეხ (ლშხ. 32) — გოვოს სახლში მაყრები მხოლოდ ცოტა ხანს დაყოვნდებიან. სკაშხენ არდა კოტოლ კოლოფოლ (ლნტ. 249) — შიგნით იყო პატარა კოლოფი. სკა ასაგეხ კჷეტოლ ლელჷ (ლნტ. 226) — ჩაადვეს ცოტა ხორცი. მაჩუბჷა̈რ კჷეჭოლ მა̈დ ლასხ (ლნტ. 5) — მაჩუბები პატარა არ იყო (იყვნენ). ჲეხჷ-ჭა̈შს მა̈დმა ხა̈ლჷენახ კეჭოლ ჩა̈კჷეთგნქა (ლნტ. 265) — ცოლქმარს არაფერი ჰქონიათ, პატარა ნაკვეთის გარდა.

კოლონ იგივეა, რაც **კულჷინ.**

კოლო̄ნ იგივეა, რაც **კულჷინ.**

კოჯ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.,) — კლდე. ალ კოჯ ძღვდ კჷლთხი ლი (ბზ. 1) — ეს კლდე ძალიან მაღალია. ბექანდ დადა კოჯა̈რ ლექჷა ადკჷა̈რ (ბქ. 161) — ბექანმა დედაბერი კლდე(ებ)ზე გადააგდო. უკჷიშა ზურალა̈შ ლიბ:ურგელს კოჯა̈შ ესერ ლიკჷშე ხოჩა (ანდ.) — ჯიუტი (უტეხი) ქალის შეჭიდებას კლდესთან შებმა (კლდის ტეხა) სჯობიაო. ზითუნახაჷ ყ'ა!'ად კოჯთე̄ჲსა (ლშხ. 61) — მზეთუნახავი ავიდა კლდეზე (კლდეში). ქა̈ჯდ სკადარეკნე ლოლჲაქა̈რ კოჯხოჲსა (ლნტ. 260) — ქაჯმა შერეკა ცხერები კლდეში.

კო̈რტ, კჷერტ (-იშ, კორტა̈ლ) ბზ., **კჷირკჷ** (-ა̈რ) ზს., **კჷირტ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. კვირტი — გამკვრივებული ნაწილი მატყლში. ზურალ მა̈ტყი კჷირკჷს ქაკჷანე (ბქ. 305) — ქალი მატყლის კვირტს გადმოაგდებს. 2. მურკლი, კურკუშელა (ფქვილისა). ქაქს კორტა̈ლ ხე!!და (ბზ.) — ფაფას მურკლები ურევია. გაგ კჷირკჷშჷ გჷეში ლა̈სჷ (ბქ.) — ფაფა კურკუშელ'ებ'ით იყო სავსე. შდრ. **კუკურ, ჭიჭკჷ.**

კო̄ბ (-ა̈შ, -'ჷ'ა̈რ) ბზ., **კობ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **კო̄პ** (-არ) ლშხ., **კოპ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. ხის სახელურიანი ჯამი, ხის დიდი კოვში, ჩამჩა. აფხნეგა̈!'ოდ ა̈ნგჷეშხ ლიც კო̄ბშჷ (ბზ. 162) — ამხანაგებმა დაისხეს წყალი ხის ჯამით. 2. ხის სასმისი. კობა̈რშჷ ა̈რყიშ ლითჷნა̈ლი ლი (ბქ. 79) — არაყის სმა ხდება (არის) ხის სასმისებით. კნინ. **კო̄ბო̄ლ, კო̄ბგლდ** ბზ., **კობგლ, კობლგდ** ბქ. ამეჩუ არი კო̄ბო̄ლ (ბზ. 389) — აქ არის ხის პაწია ჯამი. ბეფშჷდ კო̄ბგლდ ყ'ა̈ნკიდ (ბზ. 31) — ბავშვმა ჩამჩა აიღო.

კო̄პ იგივეა, რაც **კო̄ბ.**

კუბ (-იშ, -ჷა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — კუბო. საფლა̈ჷთეჲსგა სგა ლგგე ხა̄რხ კუბ (ბზ. 87) — საფლავში ჩადგმული აქვთ კუბო. ლგფკელ ხაშთხჷა ოქრეშ კუბშჷ (ბქ. 195) — ბანოევანი ოქროს კუბოთი მარხია. კუბ სგობინისა ჩჷაფო̄ნეხ ნაბადს (ლშხ. 34) — კუბოს წინ დააფენენ ნაბადს.

კუბად, კუბა̈დ იგივეა, რაც **კუბდა̄̈რ.**

კუბდა̄̈რ (-იშ, -და̄რა̈ლ) ბზ., **კუბად** ლხმ., **კუბა̈დ, კუბდა̈რ** (-ბდიშ, -და̈რ, -დარა̈რ) ბქ., **კუპტა̄რ** (-ალ) ლშხ., **კუპატა̈რ** (-ა̈რ), **კუპა̈ტი დია̈რ** ლნტ. — კუბდარი, ხორცის გულიანი პური. ზურა̄ლს ხოჲა̈ხ კუბდა̄̈რი'შ'ჷერთქლ (ბზ. 244) — ქალს ესა კუბდარის ორთქლი. ალა̈რდ კუბდა̈რ ანნაყეხ (ბქ. 19) — ამათ კუბდარი გამოაცხვეს. კუპა̈ტი დია̈რ ლგჭე ლი (ლნტ. 34) — კუბდარი („კუპატის პური") გამომცხვარია. კნინ. **კუბდილ** ბქ.

კუდა̈ჲ (-ა̈იშ, -დაუ) ბზ., ბჟ., **კუდა̈** (-იშ, -დაუ) ბქ., ლნტ. 1. მოკლე, ცოტა. კუდა̈დ ა̈ხხინნე ი ლგჴმა̈შ ჰედნი (ბქ. 196) — ცოტას გამოუშვებ და მაგარი გაჩნდება. 2. მოკლეკუდა. უკუდო (ხარი, მელა...). კუდა̈ჲ მა̈ლს ჩ'ოთძგჷა̈ბ ბოგ (ბზ. 361) — უკუდო მელას ხიდი ჩაუტყდა. 3. გადაჭრილი და დამოკლებული თოფი. მიშგჷა კუდა̈ჲს ჭერ ოთლ'ჷ'ჲა (ბეჩ. 66) — ჩემს კუდას ხმა გაედინა.

კუდურ ბზ., **კუდირ** ბქ. (-დრიშ. -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ.), **კუდჷირ** (-ჷრიშ. -ჷრა̈რ) ლხმ., **კუდურ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მორი, ძელი; კუდირს ესერ ჯი ბიჴჷე (ბქ. 254) — მორს თვითონ დაყაპობო. კნინ. **კუდლა̄̈დ, კუდრილ.**

კუდ'ჷ'ირ იგივეა, რაც **კუდურ.**

კუთხ'ჷ' (-იშ ბზ., ლშხ., -ა̈შ ბქ., -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **კჷითხ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. კუთხე. დიდ ბეფშჷ კუთხისგ' ე̄სგენე (ბზ.) — დედამ ბავშვი კუთხეში დააყენა. ზურალ ლგგ კუთხისგა (ბქ. [illegible]) — ქალი დგას კუთხეში. ფაუს სგა ხოჩ-

დიხ კერა̈იშ კუთხჳისგა (ბქ. 6) — ჯოხს შეუკეთებენ კერიის კუთხეში. 2. კაქიანი თოფი. კუთხჳას მიშგჲა გჷრმჷნ ათხად (ჰოჯ. 86) — ჩემმა კუთხვამ(!) დაიგრიალა (კუთხეას ჩემს გრიალი მოედინა). 3. ლნტ. **კუთხ ბა̈ჩ** — ოთხკუთხედი ქვა.

კუკუმ[1] (-იშ, —) ზს. — წვეთი. კუკუმ მა̄მ მეშყდე̄ლი ამ ლუფხს დეცხა̈ნჩუ (ბზ.) — ამ ზაფხულს წვეთი არ ჩამოვარდნილა ციდან. ჳობა̈შგჷნ ჲელი დეცეშ ეშხუ კუკუმს დემ აქჳანა დეცხე̄ჩუ (ბქ.) — ბევრჯერ ელია (ცის'ა') ერთ წვეთს არ ჩამოაგდებდა ციდან.

კუკუმ[2] (-კმიშ, — ბზ., -ჳშ, — ლშხ.), **კჷკჷ** (-ა̈შ, —) ბქ. — კრინტი. კჷკჷა̈შ ესერ მუქჳისგ მადე ლი (ბქ. 262) — კრინტის ამომღები (მთქმელი) არ ვარო. კუკუმ ნოსა ეხკჷდა (ლშხ.) — კრინტი არ დაძრა (ამოიღო).

კუკურ (-იშ, -ალ) ლშხ. — ხის კეირტი. უსკჳს ქა მეჴდე ხა̄რ კუკურ (ლშხ.) — ვაშლს გამოტანილი (გამოსული) აქვს კეირტი. შდრ. **კო̈რტ**.

კულ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — საგაზაფხულო წმინდა ხორბალი. კათხთეჲსგა ხჳა̈გჳშად კულა̈შ ზედა̈შს (ბქ. 4) — კათხაში ევსხამდით საგაზაფხულო წმინდა ხორბლის(გან გამოხდილ) ზედაშეს.

კულა̈რ იხ. **კჳილ**.

კული (-ლი̄შ ბზ., ლშხ.||-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — ხამი შალი. ჯოკიას ხუღჳა̈ნდა კული შალბა̈რ (ბზ.) — ჯოკიას ჰქონდა ხამი შალის შარვალი. კულიჲაქ მა̈ტყ მა̈ნკჳი ქა ლეშყჳდი ლი (ბქ. 305) — სამალე მატყლი ჯერ უნდა გაირეცხოს (გასარეცხია).

კუმა̈შ (-მშიშ, -მშა̈რ ზს., -იშ, -მაშა̈რ ლნტ.), **კუმაშ** (-მშიშ, -მშარ) ლშხ. — საქონელი. კუმში ჯჲეგ... ხობრა̈ჲახ ლახჳს (ბზ. 330) — საქონლის ჯოგი მთაში (მთას) მიუბარებიათ. ჰასჳიშს კუმა̈შს ხაჰჳდიჳხ (ბქ. 293) — (გათხოვილ) ასულს საქონელს აძლევდნენ. ალ ბალახს ლუნთისა ხა̄მნეხ კუმაშს (ლშხ. 40) — ამ ბალახს ზამთარში აჭმევენ საქონელს. ჯჳინალდ მარალ ი კუმა̈შ აშხუმდ არდახ (ლნტ. 6) — ძველად ხალხი და საქონელი ერთად იყენენ.

კუნკჳა̈ს (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — შულო, ნართი, გორგალი (ძაფისა). კუნკჳა̈სს ხჳა̈სყეიდ (ლნტ. 29) — შულოს ვაკეთებთ.

კუპატა̈რ, კუპტა̄რ იგივეა, რაც **კუბდა̈̄რ**.

კუპა̈ტი დია̈რ იგივეა, რაც **კუბდა̈̄რ**.

კუპრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.) — კუპრიელი, ტიკი, ტიკჭორა. ალჲა̈რდ ჩუ ლაი̄შხ ეშხუ კუპრ ჰარა̈ყ (ბზ.) — ამათ დალიეს ერთი ტიკჭორა არაყი. [ჰარა̈ყ] კუპრშჳ ხოწიბ (ბქ. 343) — არაყი კუპრიელით ჰქონდა.

კურენჭ იგივეა, რაც **გურე̄ჭ**.

კუტა̈ლ (-ტლიშ, -ტლა̈რ) ბზ., **კუტალ** (-ტლიშ, -ტლარ) ლშხ. — კულა, ღვინის სასმისი. ხენწიფს ოთხჷზეხ გოში კუტალ (ლშხ. 78) — ხელმწიფეს გაუგზავნეს სავსე კულა.

კუღუნ იგივეა, რაც **კუღჳინ**.

კუღჳინ, კუღუნ (-ჳნა̈შ, -ჳნა̈რ) ბზ., **კჷღჷნ** (-ღნიშ, -ღნა̈რ) ბქ., **კოღო̄ნ** (-იშ, -არ) ლშხ., **კოღონ** (-ა̈რ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — კოღო. ალას კუღჳინ ლახხჳი̄დ (ბზ. 443) — ამას შეხედა კოღო. კჷღნიშ ნა̈ჴეფს ხა̈მთქჳა მა̈ხერა (ბქ.) — კოღოს ნაკბენმა ქავილი იცის (ნაკბენს_ სჩვევია). ალმინდ ა̈სწჳენეხ კოღონა̈რზუმ იმალე (ლნტ. 157) — ამათ დაინახეს კოღო(ები)სხელა რაღაც.

კუშე იგივეა, რაც **კჳიშე**.

კუჭ იგივეა, რაც **კჳიჭ**.

კუხ'ჳ' (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **კჳიხჳ** (-ა̈რ) ლხმ. — მკვახე. კუხ ბარყჳენდს ხჳიზბი (ბზ.) — მკვახე ტყემალს ვჭამ. შუკჳლისგა კჳიხჳ ჳისგილდ ხეკჳრუნ (ლხმ.) — გზაში პატარა მკვახე ვაშლი ეგდო.

კჳად იგივეა, რაც **კჳადა̈ლ**.

კჳადა̈ლ (-დლიშ, -დლა̈რ) ზს., **კჳედალ** (-დლა̈შ, -დლა̈რ), **კჳად** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **კედალ** (-დლა̈შ, -დლა̈რ) ლხმ., **კჳედელ** (-დლიშ, -დლარ) ლშხ., **კჳედალ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ლნტ. — წნელი, შოლტი; წკეპლა, სახრე. ჳისიბ ჯანა̈რს კჳადა̈ლს დე̄მა ხოსპა (ბზ.) — უსუპი ხარებს სახრეს არ 'მო'უქნევდა. ნეწჳიდ კჳედალშჳ კჷლარს ა̈სყიხ (ბქ. 231) — წვრილი წნელით კონებს 'შე'კრავენ (აკეთებენ). სგობ-

ნე მა̈რას ტოტისა კჳედელ ხუღჳა (ლშხ. 22) — წინა კაცს ხელში წკეპლა უჭირავს (აქვს). ხაჴდ კჳედალ ძუღჳაჲი (ლნტ. 302) — დაარტყი მოლგი მღვას! კ ნ ი ნ. **კჳადლი̄დ** ბზ., **კჳედლგდ** ბქ., **კედლგდ** ლხმ., **კჳედელი̄ლ** ლშხ., **კჳედლილ** ლნტ.

კჳამ იგივეა, რაც **კჳა̈მ**.

კჳანჩხ˹ჳ˺ იგივეა, რაც **კჳა̄ნჩხჳ**.

კჳარდ˹ჳ˺იმ (-˹ჳ˺მიშ, -˹ჳ˺მა̈რ) ბქ. — ადამიანის ან ცხოველის ტანი, სხეული, ტორსი. და̈ჳდ ელთჳქჳარიშ კჳარდიმ ლგცთეჲსგა ადკჳა̈რ (ბქ. 36) — დეემა ელთუქვარის ტანი წყალში გადააგდო. ჭგშხურ ი შიურ მა̄რე კჳარდჳიმ გა̈რ ესერ ლი (ანდ.) — უფეხო და უხელო კაცი სხეულიდა არისო.

კჳარემ (-რმიშ ზს., ლშხ., -რმა̈ლ ბზ., -რმა̈რ ბქ., -რმალ ლშხ.), **კჳა̈რემ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ყინული. ლე̄თშჳ ლგყა̄რ კჳარმა̈ლს იწბი̄ნე (ბზ.) — ღამით სახურავი ყინულ(ებ)ს იკიდებს. ამნეჲ კჳარემ ჩჳადბუჭკურე (ბქ. 36) — ამან ყინული დახეთქა.

კჳა˹რ˺ჩხა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **კარჩხჳაჲ** (-ჳა̄ჲშ, -ჳა̄რ) ლშხ., **კარჩხჳა̈** (-ჲშ, -ჳა̈რ) ლნტ. — კოჭლი. ა̈გის ჩჳა̈მსედე̄ლი კჳაჩხა̈ჲ და̈ჳ (ბზ. 404) — შინ დარჩენილა კოჭლი დევი. კჳაჩხა̈ჲ ქათლა̈დგნქა მამგჳეშ ჯეთხა̈ნ (ჰოეზ. 24) — კოჭლი ქათმის მეტი არაფერი იშოვე (გეშოვა).

კჳარჩხა̈̄ლი (—, კჳარჩხა̈̄ლდა; კჳარჩხა̈̄ლდე̄ლს ბზ.), **კჳარჩხა̈ლი** (—, კჳარჩხა̈ლიჳ; კჳარჩხალიდეს ბქ., კჳარჩხა̄ლდა, კჳარჩხა̄ლდეს ლშხ., კჳარჩხა̈ლდა; კჳარჩხა̈ლდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — დუღს, ქაფქაფებს. ლიც ბგგიდ კჳარჩხა̈ლიჳ (ბქ.) — წყალი ძლიერ დუღდა.

კჳაში იგივეა, რაც **კჳა̈̄ში**.

კჳახ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ ჩბხ., ქს., -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — 1. სამარხვო საჭმელი. ხჳამა̄რედ კჳახს (ბზ. 10) — ვამზადებთ სამარხვო საჭმელს. 2. ხმელი პური, ხმიადი. ქა̈მე ქუთს ქორა̈შ კჳახ ესერ ხოჩა (ანდ.) — სხვის (გარე) ხაჭაპურს შინაური (სახლის) ხმიადი სჯობიაო.

კჳახნესგ, კჳახნეშ˹გ˺ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **კოპეშია** (-ია̈შ, -იოლ) ბქ., **კობეშია** (-ია̈შ, -იოლ) ბქ., **კჳახნესჳ** (-არ) ლშხ., **კჳახნეს** (-ა̈რ) ლნტ., ბ ო ტ. — გოგრა, კვახი. აშხჳ მგმსტიჳდ ა̈დქჳით ესნა̈რ კჳახნეშ (ბზ. 61) — ერთმა მესტიელმა თურმე კვახი მოიპარა. სიმინდდ ხოჩდინახ კოპეშია (ბქ. 281) — სიმინდ[ის ყანა]ში (სიმინდისთვის) შერეული აქვთ გოგრა. ალ ა̈დგილს ალა̈შიხ კობეშიას (ბქ. 2) — ამ ადგილას თესავენ კვახს. კ ნ ი ნ. **კჳახნესგი̄ლ** ბზ., **კჳახნესჳლ** ლშხ., **კჳახნესილ** ლნტ.

კჳა̈თხ იგივეა, რაც **კჳერ**[1].

კჳა̈მ[1] (-იშ/-ა̈შ, —) ზს., ლნტ., **კჳამ**[1] ლშხ. — კვამლი, ბოლი. ბუხარხა̈ნქა კჳა̈მ ანღგრდა (ბზ.) — ბუხრიდან კვამლი ამოდიოდა. მარე კჳა̈მს ხეწად ცხეკისგა (ბქ. 141) — კაცმა ტყეში კვამლი დაინახა (კვამლს შეხედა). კ ნ ი ნ. **კჳა̈მილდ** ზს., ლნტ., **კჳამილდ** ლშხ.

კჳა̈მ[2] (-იშ||-ა̈შ, კჳამა̈რ) ზს., ლნტ. **კჳამ**[2] (-არ) ლშხ. — კომლი, ოჯახი. ალი სოფელისგა სემი კჳა̈მ გარ ასად (ბქ.) — ამ სოფელში მხოლოდ სამი კომლი დარჩა. კ ნ ი ნ. **კჳა̈მილდ** ზს., ლნტ.

კჳა̈რემ იგივეა, რაც **კჳარემ**.

კჳა̈რთხ იგივეა, რაც **კჳერ**[1].

კჳა̈ფხ (-იშ, კჳაფხა̈რ) ზს., ლნტ., **კჳაფხ** (-არ) ლშხ., ბ ო ტ. 1. ნეკერი. თათაჳდ ხჳა̈̄ჲ კჳა̈ფხ ესჳდე კუმა̈შს (ბზ.) — თათავმა ბევრი ნეკერი დაუყარა (დაუდო) საქონელს. ალი შდგხგნდიშ კჳა̈ფხ ლი (ბქ. 71) — ეს თხილის ნეკერია. ზაჳ ჩუ მელყჳირ ლინთჳ კჳაფხსოჳ ლა̈ხგჳარან (ანდ.) — ზაფხულში მწოლიარემ ზამთარში ნეკერი მიირთვასო (მწოლიარე ნეკერს მიადგესო).

კჳა̈შა (-შა̈შ, —) ბზ., **კეშა** (-შა̈შ, —) ბქ., **კჳეშა** (-შა̄შ ლშხ., -შა̈ჲშ, — ლნტ.) — ˹გა˺ტეხა. ხა̈ტი კჳა̈შა მა̄დ შიდ (ბზ.) — ფიცის (ხატის) გატეხა არ შეიძლება. ქორა̈შ კეშალა სამგრთა̈ლ ხედიჳხ (ბქ. 292) — სახლის გატეხისათვის სამართალში მიეცემოდნენ (სამართალი დაედებოდათ).

კჳა̈ც (-კჳაცა̈შ, —) ზს., **კჳეც** (-აშ ლშხ., -იშ ლნტ., —) — კვნესა. კჳა̈ც მესმი (ბქ. 168) — კვნესა მესმის. გ ა დ ა ტ. ციოყდ კჳა̈ც ნოსაჳ ა̈ნკიდ! (ბზ.) — ციოყმა კრინტი არ და-

ძრას (კენესა არ აილოს)!

კჷა̈ნჩხჷ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშ.), **კჷანჩხ˹ჷ˺** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ხის სასმისი, კონჩხა. ალ კჷა̈ნჩხჷ იმთე მა̈რ? (ბზ.) — ეს სასმისი რას (საით) მეყოფა? კნინ. **კჷა̈ნჩხულდ, კჷა̈ნჩხილდ** ბზ., **კჷანჩხულ** ლშ. სემი კჷანჩხულ სგიმილ ლამა̈შხ (ლშ. 82) — სამი პატარა სასმისი ეემა დამალეეინეს.

კჷა̈ში (-შიშ, -შჲა̈რ) ბზ., **კჷაში** (-ჲშ, -შჲა̈რ) ლნტ., **კჷა̈ში** (-შიშ, -არ) ლშ. — მჭადი. კჷა̈ში ნა̈კჷიშ ხელმწიფს ჯიბთე ესჷდა (ბზ. 272) — მჭადის ნატეხი ხელმწიფეს ჯიბეში ჩაუდვია. სიმინდი ფექხენქა ხჷანა̈ყედ კჷაშის (ლნტ. 32) — სიმინდის ფქვილისგან ვაცხობთ მჭადს. შდრ. **ჭკიდ.**

კჷედალ იგივეა, რაც **კჷადა̈ლ.**

კჷედელ იგივეა, რაც **კჷადა̈ლ.**

კჷეთხ იგივეა, რაც **კჷერ**[1].

კჷეთხე იგივეა, რაც **კჷე̄თხე.**

კჷენ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ჩბხ., ლნტ., **კენ** (ა̈რ) ლხმ., **კჷენ, რკჷენ** (-არ||ალ) ლშ., ზოოლ. — კვერნა. კჷენს ი მალჷს ლინთჷლადელ ხეჭემინა̈ლხ (ბქ. 234) — კვერნას'ა' და მელიაზე მამთარში (ზამთრის დღეს) ნადირობენ (კვერნას და მელიას დასდევენ). კენ ჷრინ და̈ ესერ ხოტმჷრა (ანდ.) — კვერნა ორჯერ არაეის გაუტყავებიაო. ლა̈შხს ითხჷჲარხ რკჷენს (ლშ. 2) — ლაშხეთში ნადირობენ კვერნაზე (კვერნას). კნინ. **კჷენოლ** ბზ., **კჷენილდ** ბქ., **კენილდ** ლხმ. მეთხჷჲა̈რდ ჩჷადგა̈რ კჷენოლ (ბზ.) — მონადირემ მოკლა პატარა კვერნა.

კჷეჲნი იგივეა, რაც **კჷეჰნი.**

კჷერ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.), **კერ**[2] (-ა̈რ) ლხმ., **კჷერთხ** (-ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.), **კჷეთხ** (-არ ლშ. -ა̈რ ლნტ.), **კჷა̈˹რ˺თხ** (-ა̈რ) ბზ., ლნტ. — ჩაქუჩი, კვერი (მჭედლისა). ა̈მირანდ ხაჯიდ კჷერ ჰჷა̈ღს (ბზ.) — ამირანმა დაარტყა ჩაქუჩი კედელს. მჷშკიდიშ კჷერიშ ჰერ ისმი (ბქ. 99) — მჭედლის კვერის ხმა ისმის. თხჷიმს ესერ ჩჷ ხოხპე კერშჷ (ლხმ.) — თავს გაგიტეხ ჩაქუჩითო. კჷა̈თხ ჷიჷ ესერ ა̈ნმა̈რე (ბზ.) — ჩაქუჩი გაამზადეო. კნინ. **კჷა̈˹რ˺თხილდ** ბზ.

კჷერ[2] — კვერი (პურისა, ყველისა_). თაშა̈რი კჷერჷ ლოქ ახონა̈ყე (ლნტ. 156) — ყველიანი კვერი გამომიცხეო. შდრ. **კოკორა̈.**

კჷერთხ იგივეა, რაც **კჷერ.**

კჷერტ იგივეა, რაც **კორტ.**

კჷეტოლ იგივეა, რაც **კოტოლ.**

კჷეტოლ იგივეა, რაც **კოტოლ.**

კჷეჷენი იგივეა, რაც **კჷეჰნი.**

კჷეფხენი იგივეა, რაც **კჷეფხნი.**

კჷეფხნი (ონკჷეფხ ბზ., ონკჷეფხ ბქ., ანკჷა̈ფხ; ა̈ნკჷეფხენი ზს., ონკჷეფხ, ანკჷაფხ; ანკჷეფხენი ლშ.), **კჷეფხენი** (ანკჷეფხ, ანკჷაფხ; ა̈ნკჷეფხენი) ლნტ., გრდუ. — ხტება. ანკჷა̈ფხ ჟი ჩა̈ჷ (ბზ. 330) — ცხენი წამოხტა. [დალ] ნაბა̈ჯჷჟი ქორა̈შ ლაგენს კჷეფხნი (ჰოჟ. 294) — დალი (ერთ) ნაბიჯზე სახლის სიმაღლეს ხტება.

კჷეშა იგივეა, რაც **კჷა̈შა.**

კჷეშენი იგივეა, რაც **კჷეშნი.**

კჷეშნი (ა̈კჷშ˹ჷ˺ ბზ., ოკჷეშ ბქ., აკჷა̈შ; ა̈კჷშენი ზს., ოკჷეშ, აკჷაშ; აკჷშენი ლშ.), **კჷეშენი** (აკჷეშ, აკჷაშ; აკჷეშენი) ლნტ., გრდუ. — ტყდება. სტამან აკჷაშ (ლნტ.) — დოქი გატყდა. გადატ. მჷრყჷამ სგა̈შხენქა კჷეშნი (ბქ.) — ციხე შიგნიდან ტყდება.

კჷეც იგივეა, რაც **კჷა̈ც.**

კჷეცენ (-ცნა̈შ ბზ., -ცნემ ბქ., -ცნა̈რ ზს., -ცნაშ, -ცნარ ლშ., -ა̈შ, -ა̈რ ლნტ.), **კეცენ** (-ცნემ, -ცნა̈რ) ლხმ., ბოტ. 1. ხორბალი. კჷეცენისგა შყა̈ჷჷ ა̈რი (ბზ. 154) — პურის ყანაში მწყერი არის. თხჷიმ მოსაჷა̈ლ სოფელს ლი კჷეცენ (ბქ. 1) — სოფელში მთავარი (თავი) მოსავალია ხორბალი. კჷეცენს ხენჩგდი მეშხე კაკლარ (ლშ., ხორ. 11) — ხორბალს 'შე'ერევა შავი მარცვლები. 2. პურის ფქვილი. კჷეცენა̈ ფექ ქა ლეშდად ხა̈ლჷენახ (ლნტ. 103) — პურის ფქვილი ბლომად (გადასაყრელად) ჰქონიათ. **კჷეცნა̈** (ბზ.), **კჷეცნა̈** (ბქ.), **კჷეცენა̈** (ლნტ.), **დია̈რ, კჷეცნა̈ დიარ** (ლშ.) — პური.

კჷეჭოლ იგივეა, რაც **კოჭოლ.**

კჷეჭოლ იგივეა, რაც **კოჭოლ.**

კჳეჰნი (—, აკჳა̈ჰ; ა̈კჳჰენი) ბზ., **კჳეჲნი** (—, აკჳაჰ; ა̈კჳჰენი ბქ., —, აკჳაჲ; აკჳჲენი ლშხ.), **კჳეჳენი** (—, ანკჳაჳ; ანკჳეჳენი) ლნტ., გრდუკ. — ვრცელდება (ამბავი, ხმა...). ეერ ალა [ამბა̈ჳ] ქა̈კჳა̈ჰ ჩია̈ჳ (ბზ. 355) — ეს (ამბავი) უკვე ყველგან გავრცელდა. ქაკჳაჰ ჩჲა̈გ ამიშ ლიმარგ (ბქ. 35) — ამისი სიმამაცის ამბავი (სიმამაცე) ყველგან გავრცელდა. ამბა̈ჳ ანკჳაჳ (ლნტ.) — ამბავი გავრცელდა.

კჳე̄თხე[1] (—, ლა̈ჲკჳე̄თხე; ლა̈ჲკჳე̄თხი ბზ., —, ლეჲკჳე̄თხე; ლეჲკჳე̄თხნე ლშხ.), **კჳეთხე** (—, ლა̈ჲკჳეთხე; ლა̈ჲკჳეთხისგ ბქ., —, ლა̈ჲკჳეთხე; ლა̈ჲკჳეთხნი ლნტ.), გრდუკ. — წვეთავს (სახურავიდან...). ლგყა̄რხა̈ნჩუ კჳე̄თხე (ბზ.) — ყავრიდან წვეთავს. ჟაჴხენქა ა̈ჲრა̈ყ კჳეთხე (ბქ.) — ტიკიდან არაყი წვეთავს.

კჳე̄თხე[2] ბზ., ლშხ., **კჳეთხე** ლნტ. — იყრება (ხილი). ალ ხილა̈ლ... კჳეთხეხ (ლნტ. 315) — ეს ხილი იყრება („ხილები იყრებიან").

კჳიდო̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **კჳიდოლ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. 1. კოდი, მარცვლეულის საწყაო. ჲარჳ კჳიდო̄ლს ჰირისუფა̈ლი ქორ ა̄ჴყე (ბზ. 7) — ორ კოდს ჭირისუფლის ოჯახი აცხობს. 2. პატარა ზომის გოდორი („გორიცა"). კჳაპად ა̈ნიცჳ ჟი კჳიდოლშჳ შიხ (ბქ. 324) — კვაპამ პატარა გოდრით მოიკიდა ნახშირი. და̈ჳ ჩჳა̈თეპაჟ კჳიდოლ ჩუქან (ლნტ. 125) — დევი დაიმალა პატარა გოდორქვეშ. კნინ. **კჳიდო̄ლი̄დ** ბზ., **კჳიდლგდ** ბქ., **კჳიდოლდ** ბქ., **კჳიდო̄ლი̄ლ** ლშხ., **კჳიდოლიდ** ლნტ.

კჳიდრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ.) — მკვიდრი, ღვიძლი ნათესავი. მე̄ჳარ კჳიდრ (წა̈მ) ხჳიშდ უშხჳა̄რეშ (ბზ.) — ძალიან ახლობელი (მკვიდრი) ვართ ერთმანეთის'ა'. კჳიდრ კეშს ქა ისპა (ბქ. 304) — მკვიდრი (ნათესავი) ქურქი გადმოიბრუნებდა. კჳიდრ ესერ ლგწხაჟი, მეჭერ — ლგწჰაჟი (ანდ.) — ნათესავი გასაჭირში, გარეშე (არანათესავი) — წვეულებაშიო. შდრ. **წა̈მ, კერძ.**

· **კჳითხ** იგივეა, რაც **კუთხ'ჳ'.**

კჳიკჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. 1. ზს. განმარტოებით მჯდომი ან მყოფი პატარა ეინმე ან რამე. 2. ბზ., ლნტ. გორგალი. კჳიკჳ აშხჳ ა̈გიჩუ ჩჳაჩა̈დ (ბზ. 305) — გორგალი ერთ ადგილას ჩაგორდა (ჩავიდა).

კჳილ (-იშ, -ა̈რ||კულა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ჯირკი, კუნძი. კე̄სა̈რდ კჳილჟი ჰგშხა̈რ ესგას (ბზ. 305) — კეისარმა ჯირკზე ფეხები დაადგას. ალ მარე კჳილშალ ჩუ ზი (ბქ.) — ეს კაცი კუნძიეით დევს. 2. ხის დაბალი სკამი, ჯორკო. კნინ. **კჳილა̈̄დ** ბზ., **კჳილილდ** ბქ., ლნტ., **კჳილო̄ლ** ლშხ. ბაბას ჳოქჳრა̈ კჳილა̈̄დჟი ჰგშხა̈რ ხოგ (ბზ. 305) — ბაბუას ოქროს ჯორკოზე ფეხები უდგას.

კჳინჩ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სკჳინჩ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), ზოოლ. — სკვინჩა. შდუგჳ კჳინჩდ ესსიპდა (ბზ. 220) — თავეი სკვინჩად გადაიქცა. ხეხჳ-ჰა̈შს კჳინჩ ლა̈ხშგმ ლერსგჳან ბარჯხენ (ბქ. 93) — ცოლ-ქმარს დასძახა სკვინჩამ („სკვინჩა შეეხმიანა") მარჯვენა მხრიდან. კნინ. **კჳინჩგლდ** ბზ., **კჳინჩილდ** ბქ. აშხჳ ა̈გის მა̄რე სგა̈თლაკ კჳინჩგლდს (ბზ. 419) — ერთ ადგილას კაცი წააწყდა სკვინჩას.

· **კჳირია** (-ია̈შ, —) ბზ., **კჳირიაჲ**, **კჳირჲა** (-ჲა̄შ, —) ლშხ., **კჳირია̈** (-ჲშ, —) ლნტ. — კვირია, საღვთო სიმღერის სახელწოდება. ღჳაჟა̈რდ ა̈დბინეხ ლირჰა̈ლთე კჳირია (ბზ.) — კაცებმა გამთენიისას დაიწყეს „კვირია". კჳირიაჲ ლა̄ქჳი̄სჟი უშკჳს მაგ ლეჟა იჩო (ლშხ. 22) — „კვირიას" თქმის დროს ყველა ზევითკენ მიბრუნდება (პირს ზევით იზამს).

კჳირკჳ იგივეა, რაც **კო̈რტ.**

კჳირტ იგივეა, რაც **კო̈რტ.**

კჳიშე (ოკუშ, აკჳიშ; ა̈კჳშე ზს., აკუშ, აკჳიშ; აკჳშე ლნტ.), **კუშე** (ოკუშ, აკუშ; აკჳშე) ლშხ., გრდმ. — ტეხს (ჭურჭელს, ფიცს...). შდუგულდ ჩჳაკჳიშ სკიჳრა̈ლ (ბზ. 410) — თავვმა სკივრები გატეხა. [ნალჳეურდ] კაკ ჩაკჳიშ (ბქ. 31) — ვაჟმა კაკალი გატეხა. [გარდატყუაჲდ] ჩჳაკჳიშ გაკ (ლშხ. 78) — გარდატყუამ კაკალი გატეხა. აკჳიშ დადიანდ დია̈რ (ლნტ. 90) — დადიანმა პური გატეხა. მაღჳრას დე̄მ კუშეხ (ლშხ. 52) — ფიცს არ ტეხენ.

კჳიცრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), ზოოლ. — ფურჯიხვი, შუნი. კჳიცრა̈შ' საუდ ა̈მპა̈დ (ბზ.) — შუნი მომენატრა (შუნის სევდა მო-

მიეიდა). დი ღჳაშს კჳიცრა ხაშხა (ბქ. 236) — დედა ჯიხეს მუნი პქეია. დოშდულს მანკჳი კჳიცრა ი კალმახჳ ესერ ხეწდენიხ (ანდ.) — მთვარეს პირ;ცელად მუნი და თევზი შეამჩნევე-ნო (დაინახავენო, შეხედავენო). მიჩა ღოშკინ კჳიცრა ლგმა̈რდ (ლნტ. 288) — მის უკან მუნი ყოფილა. კნინ. **კჳიცრო̄ლ** ბზ., ლშ., **კჳიც-როლ** ლნტ., **კჳიცრილ** ბქ.

კჳიჭ (-იშ, -ა̈რ||კუჭა̈რ ზს., -ეშ, -ა̈რ ლნტ.), **კუჭ** (-არ) ლშ. — კუჭი. ალ მარა ხეზ-გი კჳიჭ (ბქ.) — ამ კაცს სტკივა კუჭი. სკიმ ეზერ ხარ კჳიჭე"შ"... ლეგლირდას (ლნტ. 10) — ვეშა უხდეჲა („კარგი აქვს") კუჭის ავადმყო-ფობას. კნინ. **კჳიჭილდ** ზს., ლნტ., **კუ-ჭულდ** ლხმ., **კუჭი̄ლ** ლშ.

კჳიხჳ იგივეა, რაც **კუხ**.

კჷკჷ იგივეა, რაც **კუკუმ²**.

კჷლ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშ.), **კჷლა̈რ** ზს., ლნტ. — კლიტე, გასაღები. ალ დი̄ნას ხუღჳა̈ნდა დარბზი კჷლ (ბზ.) — ამ ქალიშვილს ჰქონდა დარბაზის გასაღე-ბი. კჷლარ ჯიბაჲთე ესდე (ლშ.) — კლიტეე-ბი ჯიბეში ჩაიდო.

კჷნტჷრ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **კინტრ** (-ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — კიტრი. მა̈გ ესერ მგ-ჰი ხოჩა ი კჷნტჷრ — უჰა (ანდ.) — ყველაფე-რი მწიფე სჯობია და კიტრი — უმწიფარიო. გუშგჳე კინტრ ხოჩა გემაშ ლი (ლშ.) — ჩვენი კიტრი კარგი გემოსია. კნინ. **კჷნტჷ-რჷლ** ბზ.

კჷნჯა̈ბ (-ჯბიშ, -ჯბა̈რ), **კანჩა̈ბ** (-ჩბიშ, -ჩბა̈რ) ზს., **კინჯაბ** (-ჯბიშ, -ჯბარ) ლშ., **კინ-ჯა̈ბ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — კლდე, კლდის ქიმი. კჷნჯა̈ბს ფოქ ხა̈რ (ბზ. 203) — კლდეს გამოქვა-ბული აქვს. ამემ სკა ხაჭიდ ღა̈ჳ კინჯა̈ბს (ლნტ. 221) — ამან მიახეთქა დევი კლდის ქიმს.

კჷრკა̈ნდ იგივეა, რაც **გჷრკიდ**.

კჷრკნი (კურკინდა̈ს, კჷრკინდა; კჷრ-კინდე̄დს ბზ., კჷრკინ, კჷრკნიჳ; კჷრკნიდეს ბქ., კჷრკნის, კჷრკნიდა||კჷრკნჷდა; კჷრკნჷდეს ლნტ.), გრდუკ. 1. კისკისებს. იმ კჷრკნიდ?! (ბზ.) — რას კისკისებთ?! იმჟი კჷრკნი ალ დაღუ-პილ! (ლნტ.) — ეს ოხერი („დაღუპული") რო-გორ კისკისებს! 2. ლხმ. კვნესის; კრუსუნებს. მა-მილ... ჭუნემ ლა̈ტახჟი კჷრკნი (ბქ. 301) — მა-მალი (მიცვალებულის) სულის დაბრუნების დროს კვნესის. 3. რაკრაკებს.

კჷრჷკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **კარიკ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — შერეკილი, სულელი, კრე-ტინი. ბესი კჷრჷკ მა̈რე ლი (ბზ.) — ბესი სუ-ლელი კაცია.

კჷლჷნ იგივეა, რაც **კულუნ**.

კჷც¹ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ.), **კიც** (-ა̈რ) ბქ., ბოტ. — კენკეშა. კჷც ხჳა̈ჲ მი̄მა (ბზ.) — კენ-კეშა ბევრი მიჭამია. კიც ლეზებ მელ წჳა (ბქ. 228) — კენკეშა საჭმელი ბალახეული არის („ჩანს"). კნინ. **კჷცილდ, კიცილდ.**

კჷც², **კეც³** (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ქვის კეცი. დადად კჷცჳი̄ნ||კეცჳი̄ნ დია̈რ ესდე (ბზ.) — დედაბერმა კეცზე პური დადო.

კჷ̄ლთხი (ხოკლათხა, მაკლათხე) ბზ., ლშ., **კჷლთხი** (ხო"ნ"კლათხა, მაკლათხე) ბქ., **კლა̈თხი** (ხონკლათხა, მანკლათხე) ლნტ. — მაღალი. კოჯ ძლჷდ კჷ̄ლთხი ლი (ბზ. 1) — კლდე ძალიან მაღალია. კჷლთხი ჰერს ღა̈რ იკედ (ბქ. 76) — ხმამაღლა არავინ ლაპარა-კობს (მაღალ ხმას არავინ იღებს). კჷლთხის ყ'ოჳ ლა̈პჳაწ, დამბალს ყ'ოჳ ესნაკჳ (ანდ.) — მაღალს ასწვდი, დაბალს დასწვდიო. ალ ბა-ლახს კჷ̄ლთხი კელ ხა̈რ (ლშ. 32) — ამ ბალახს მაღალი ღერო აქვს.

ლ

ლა[1]**-** ზს., ქს., **ლა̈-** ზს., ლნტ. — მყოფადის მიმღეობის პრეფიქსი: **ლაშგომ** ბზ., ლშხ., **ლაშკომ** — ლნტ. — სათხოვარი. **ლა̈შდობ** ზს., **ლაშდობ** ლშხ., **ლანშტობ** ლნტ. — სამშვიდობო.

ლა[2]**-** ზს., ქს., **ლა̈-** ზს., ლნტ. — დანიშნულების მაწარმოებელი პრეფიქსი: **ლაბარგ** — საბარგე, ზს., ლნტ., **ლაკირ** ლშხ. — საკირე.

ლა- — -ა[1] ზს., ქს., **ლა̈- — -ა** ზს. — ნათესაობის აღმნიშვნელ სახელთა მრ. რიცხვის მაწარმოებელი კონფიქსი: **ლაჳდილა** — დები (დისათვის), **ლაჯმილა** — ძმები (დისათვის), **ლახჳბა** — ძმები, **ლა̈დია** ბქ. — დედები; **ლა̈დია** ბზ. — მულები.

ლა- — -ა[2] ზს., ქს., **ლა̈- — -ა** ზს., ლნტ., დანიშნულების მაწარმოებელი კონფიქსი: **ლარდა** — სამყოფი, ოდა სახლი, **ლაჰმა** ზს., **ლა̈ჰემა** ლნტ. — სათიბი.

ლა- — -ა̄ლ ბზ., ლშხ. **ლა- — -ა̈რ** ზს., ლნტ. **ლა̈- — -ა̄ლ** ბზ., **ლა̈- — -ალ** ბქ., ლნტ., **ლა- — -ა̄რ, ლა- — -ე̄ლ** ლშხ., დანიშნულების მაწარმოებელი კონფიქსი. **ლაბგრგია̄ლ** ბზ., **ლაბჳრგალ** ბქ., **ლაბგრგვე̄ლ** ლშხ., **ლაბორგია̈ლ** ლნტ. — საჭიდაო. **ლა̈ჳზირა̄ლ** ბზ., **ლა̈ჳზირალ** ბქ., **ლაჳზირა̄ლ** ლშხ., **ლა̈ჳეზრალ** ლნტ. — სავეზირო, სათათბირო.

ლა- — -ი̄რ ბზ., ლშხ., **ლა̈- — -ი̄რ** ბზ., **ლა- — -ირ** ბქ., ლნტ., **ლა̈- — -ირ** ბქ., ლნტ. — დანიშნულების მაწარმოებელი პრეფიქსი. **ლაჰა̄დი̄რ** ბზ., **ლაჰა̈დირ** ბქ., ლნტ. — ფარცი (საფარცხავი). **ლა̈გზელი̄რ** ბზ. — სამეილოსნო. **ლაცხნირ** ბქ., **ლა̈ცხენირ** ლნტ. — სავარცხელი (დასავარცხნი).

ლაარა იგივეა, რაც **ლაჰრა**.

ლაარაკ იგივეა, რაც **ლაჰრა̈კ**.

ლაარა̈კ იგივეა, რაც **ლაჰრა̈კ**.

ლაარა̈ყი იგივეა, რაც **ლაჰრა̈ყ**.

ლაბამ იგივეა, რაც **ლაბა̈მ**.

ლაბარ (-იშ, —) — დასაბანი. თხუმე ლაბარ ლიც ყ'ახტებიდ! (ბზ.) — თავის დასაბანი წყალი გაათბე! თხუმემ ლაბარდ ლუშნუ საპენ ხოჩა ლი (ბქ. 7) — თავის დასაბანად სვანური საპონი კარგია. ყ'ა̈ხმარენ თხუმე ლაბართე! (ბქ.) — გაემზადე თავის დასაბანად!

ლაბარალ იგივეა, რაც **ლაბრა̄ლ**.

ლაბარგ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ.) — საბარგე (ზანდუკი, სკივრი...) ლაბარგ მა̄მგჳეშ ემსა̈დ ჩჳ (ბზ.) — ბარგის ჩასაწყობი არაფერი დამრჩა. ა̈სყიხ ლა̈ითქ ი ლაბარგ კიბდონა̈რს (ბქ. 2) — სამარცვლე და ბარგის ჩასაწყობ კიდობნებს აკეთებენ.

ლაბა̈მ (-იშ, -ბმა̈რ) ბზ., **ლაბამ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლაბემ** (-ბმარ) ლშხ., — დასაბამი (თოკი, ჯაჭვი...). ჩი̄ აშხჳ ლაბა̈მყი ლება̈მდ მა̄მ ხაყა (ბზ.) — ყველა ერთ დასაბამზე არ დაიბმის (დასაბმელად არ ვარგა). ყალჳემ ლაბამ ჯაჰჳ დეშ ა̈ხჳითხ (ბქ.) — ძაღლის დასაბმელი ჯაჭვი ვერ ვიპოვე.

ლაბა̈რგ იგივეა, რაც **ლაბგრგი**.

ლაბა̈ტ იგივეა, რაც **ლაბტი̄რ**.

ლაბა̈ჳ იგივეა, რაც **ლაბა̈̄ჳ**.

ლაბა̈ჯგი იგივეა, რაც **ლაბეჯგ**.

ლაბა̈̄ჳ (-იშ, -ბა̄ჳა̈რ) ბზ., **ლაბა̄ჳი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაბა̄ჳ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლაბა̈ჳ** (-იშ, -ბაჳა̈რ) ლნტ. — თავშესაფარი ადგილი (მინდვრად, მთაში...) სადაც აშენებენ ჩარდახს, კარავს... ლაბა̈ჳი ადგის ბაჳს გგემხ (ბქ.) —საკარვე (თავშესაფარ) ადგილას კარავს დგამენ.

ლაბდინა იგივეა, რაც **ლა̈ბდინა.**

ლაბემ იგივეა, რაც **ლაბა̈მ.**

ლაბეჯგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈ბჯგი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაბჯგი** (-ი̄შ, არ) ლშხ., **ლაბა̈ჯგი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — საყრდენი, საბიჯგი. ლაბეჯგდ მა̄მგჳეშ მჷლჳა̈̄ნდა (ბზ.) — საყრდენად არაფერი მქონდა. ლა̈ბჯგია̈რს... მა̈რჯჳ ა̈დგის ჟი ხა̈ჭდეხ (ბქ. 235) — დასაბიჯგებელს (ჯოხებს) მარჯვე ადგილას მიაყუდებენ.

ლაბე̄ნგჳა (-ჳა̈̄შ, -ჳა̈̄ლ ბზ., -ჳა̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — დასაბეგვი, დასაცეხვი. [ეჯა̄ს] გჳერე̄მი ლაბე̄ნგჳათე ხა̄რა ლეჴედ (ბზ. 431) — ის ტყავის დასაბეგვად უნდა მოსულიყო (მას ტყავის დასაბეგვად ჰქონდა მოსასვლელი).

ლაბნა იგივეა, რაც **ლა̈ბნა.**

ლაბონდ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — სანავე. ლაბონდ კიბდო̄ლ (ბზ.) — სანავე ყუთი.

ლაბორგ, ლაბგრგ ბქ., **ლაბორგ** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ხელის მოსაკიდებელი. **ლაბგრგშჳ‖ლაბორგშჳ ლიჴდე** — ხელმოკიდებით შემოყვანა. ჩიქი მინ ანჴიდ ლაბგრგშჳ (ბქ. 26) — ჯერ ისინი შემოიყვანა ხელმოკიდებით.

ლაბორგია̈ლ იგივეა, რაც **ლაბგრგია̈̄ლ.**

ლაბრა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ლაბრალ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლაბარალ** (-ა̈ლ) ლნტ. — დასაბანი (წყალი, საპონი...). საბანაო, „ბანაობა". ლაბრა̄ლ ლიცს ხოგჳშე (ბზ.) — დასაბან წყალს უსხამს. ეჯი ლაბრა̄ლ სგიმ ლი (ლშხ. 3) — ის საბანაო ვეძაა. ლაბრალჟი ზისხდოლჳ ოგსიპენა ლიც! (ბქ. 103) — დაბანისას სისხლად გვქცეოდეს წყალი!

ლაბტი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლაბა̈ტ** (-ა̈რ) ლნტ. — საბატე. ლაბტი̄რისგა ჲო̄რჳ ბა̈ტ გარ ა̈რიხ (ბზ.) — საბატეში მხოლოდ ორი ბატია.

ლაბჳრგალ იგივეა, რაც **ლაბგრგია̈̄ლ.**

ლაბუქჳ (-იშ, —) — ქარიანი, „საქარე" ადგილი. ლაბუქ მინდჳერთე ა̈მჴა̈დჷ̄ნ (ბზ.) — ქარიან მინდორში მიეედი (შემთხვევით). დაჳით ლაბუქჳ ა̈დგიჟი ოლზიგელი (ბქ.) — დავითი ქარიან („საქარე") ადგილას დასახლებულა.

ლაბჯგი იგივეა, რაც **ლაბეჯგ.**

ლაბგრგ იგივეა, რაც **ლაბორგ.**

ლაბგრგი (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -აშ, -ალ ლშხ.), **ლაბა̈რგ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ტვირთსაზიდი, ტვირთმზიდი. ლაბგრგი მა̈გ ლახჳს მირდ (ბქ.) — ყველა ტვირთმზიდი მთაში მყავდა.

ლაბგრგია̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლაბჳრგალ** (-იშ, —) ბქ., **ლაბგრგჲე̄ლ** ლშხ., **ლაბორგია̈ლ** ლნტ. 1. საჭიდაო. ლაბგრგია̄ლს ხაფხეჴხ უშხჳა̄რ (ბზ.) — საჭიდაოდ სტაცეს ხელი ერთმანეთს. ლაბჳრგალ ა̈დგი დეშ ა̈ნთხეხ (ბქ.) — საჭიდაო ადგილი ვერ იპოვეს. ეჯი ხასრინა ჩი̄ს ლაბგრგჲე̄ლისა (ლშხ.) — ის სჯობნიდა ყველას ჭიდაობაში („საჭიდაოში"). 2. ჭიდაობა. ლაბჳრგალჟი ჴიშხ ა̈თსტჳინინ (ბქ.) — ჭიდაობისას ფეხი ვიტკინე.

ლაბგრცა̈ნჲე̄ლ ბზ., **ლაბგრცანალ** ბქ., **ლაბგრცანჲელ** ლშხ., **ლაბგრცა̈ნიელ** ლნტ. იხმარება ფორმით **ლაბგრცა̈ნჲე̄ლშჳ** ბზ. — ბარბაცით. მაშდმა̈რ მაროლ ლაბგრცანალშჳ ესღგრდხ (ბქ.) — მთვრალი კაცები ბარბაცით მიდიოდნენ. ედმჷშგჳა̈̄ნნეხ ლაბგრცანჲელჷშ ი ლატგრტანჲელჷშ მაშდმა̄რ მჷშგჳრალს (ლშხ. 34) — გაისტუმრებენ მთვრალ სტუმრებს ბარბაცითა და ტორტმანით.

ლაგა — გეზი, გზა, ორიენტაცია. იხმარება გამოთქმებში: **ლაგას ლიგნე** (ზს., ლშხ..), **ლაგას ლიგენე** (ლნტ.) — 1. დარიგება, რჩევის მიცემა. **ლაგას მჷგნე** — ჭკუის დამრიგებელი. ალ'ე̄სერ ეჩი̄ ლაგას ნაგა̈ნჳ ლიზ (ბზ. 416) — ეს იმის დარიგებული არისო. მეჩი ქორლისგა ლაგას მჷგნად ესერ ხოჩა ლი (ანდ. 93) — მოხუცი ოჯახში ჭკუის დამრიგებლად კარგიაო. 2. ზს. მოგვარება, მოწესრიგება, დადგენა. ლაგას დეშ ხოგნახ, ჲა̈რ დო ლიხ ხოშა (ბქ. 27) — ვერ დაუდგენიათ, ვინ არის უფროსი. თხჳიმ ლაგას ჷგნა მერმა დეშ ესერ ა̈გნე ლაგას (ანდ.) — თავად მოუწესრიგებელი სხვას ვერ მოაწესრიგებსო.

ლაგაგი იგივეა, რაც **ლაგა̈̄გი.**

ლაგამ იგივეა, რაც **ლაგა̈მ.**

ლაგაფ იგივეა, რაც **ლაგა̈ფ.**

ლაგაც იგივეა, რაც **ლაგა̈ც.**

ლაგა̈გი იგივეა, რაც **ლაგა̈̄გი.**

ლაგა̈მ[1] (-იშ, —) ბზ., **ლაგამ** ბქ., ლნტ., **ლაგემ** ლშხ. 1. — ასაგები (მასალა, ადგილი), საშენი. ქორა̈შ ლაგამ ბა̈ჩ (ბქ.) — სახლის საშენი ქვა. ლარდა̈შ ლაგამ ა̈დგი (ბქ.) — სადგომის (სახლის) ასაშენებელი ადგილი. 2. — დასადგამი. ჩუქჳან ხეკჳეს ახოსყა ჰიშხა̈რე ლაგამ (ლნტ. 30) — ქვევით უნდა გაუკეთოთ ფეხის დასადგამი. 3. აშენება, დადგმა. ქორა̈შ ლაგამჟი ცემენტ ამკა̈ლიჳ (ბქ.) — სახლის აშენებისას ცემენტი დამაკლდა.

ლაგა̈მ[2] (-გმიშ, -გმა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **ლაგამ** (-არ) ლშხ. — ლაგამი. მალონას ჩა̈ჟ ლაგა̈მს ესერ ხა̈ტხე (ანდ.) — ჯაერს ცხენი ლაგამზე იყრისო. სოფლიშ ლაგა̈მ ჯინემოლჳი ისგა ლა̈ჲდე (ბქ.) — სოფლის ლაგამი შენც ამოიდევიო (სოფლის ხმას შენც აჰყევიო).

ლაგა̈ფ (-გფიშ, -გფა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ლაგაფ** (-არ) ლშხ. — ულუფა, კერძი, წილი (ხორცის). ციცჳი თხჳიმს ჩჳესდჳნეხ ლაგა̈ფდ (ბზ. 14) — კატის თავს ულუფად დაუდებენ. კონჩხა̈რხენ სოფელ ლაგა̈ფს ქა̈ისგჳ (ბქ. 303) — წლისთავიდან სოფელი ულუფას წაიღებდა. [ლახო̄დნეხ] ეშხუ ლაგაფ მგჯაბ... ლელჳს (ლშხ. 10) — მისცემენ ერთ ულუფა მოხარშულ ხორცს. ეშხუ ლაგა̈ფ ლელჳ... ქა მადეს (ლნტ. 220) — ერთი ულუფა ხორცი მეყოს.

ლაგა̈ც ზს. — ხუმრობა, დაცინვა. ჟი ნ' ა̈ხხირნე̄ნ, ლაგა̈ც ჯე̄ქა (ბზ.) — არ გაბრაზდე, ხუმრობით გითხარი. უძგდაჳა და̈ბს კჳა̈დდ ხოშა ლაგა̈ც ესერ ხა̈ზი (ანდ.) — ძვიდეებდაუხენელ ყანას მარალზე მეტი დაცინვა ხვდებაო.

ლაგა̈̄გი (-გი̄შ, -გჲა̈რ) ბზ., **ლაგა̈გი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაგა̄გი** (-გი̄შ, -არ) ლშხ., **ლაგაგი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — მღურბლი. მიჩა ჯა̈რი-მა̄რა ჲეშდჲერუ ბერჟა̈ ლაგა̈̄გი ხოჴი̄ჩა ჰჱშხრე ნაგა̈მ (ბზ. 13) — მის ჯარისკაცებს თორმეტი რკინის მღურბლი აქვთ გაცვეთილი ფეხით (ფეხის ნადგამით). მიჩა ხეხჳ... ლაგა̈გიჟ' ესერუ ესგენეხ (ბქ. 49) — ჩემი ცოლი მღურბლზე დააყენეთო. იმნარ ლოქ ალკი̄ჳი̄ნე̄ლი ლაგა̄გიჟი? (ლშხ. 61) — რად აციმციმდი მღურბლზეო? ლაგაგიჟი ჩუ ხეხოლდა... დიმეთილ (ლნტ. 47) — მღურბლზე დახვდებოდა დედამთილი.

ლაგენა იგივეა, რაც **ლა̈გნა.**

ლაგეჭა იგივეა, რაც **ლა̈გჭა.**

ლაგზელა̄რ იგივეა, რაც **ლა̈გზელი̄რ.**

ლაგინწა̈ლ, ლაგი̄წა̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈გი̄წა̄ლ.**

ლაგნა იგივეა, რაც **ლა̈გნა.**

ლაგნა-ლარდა იგივეა, რაც **ლა̈გნა-ლარდა.**

ლაგუ, ლაგუჳ (-იშ, —) — საგულე გჳი ლაგუს ჩიგარ ესერ დემ სკჲდა (ანდ.) — გული საგულეში ყოველთვის არ ეტევაო.

ლაგჳან, ლაგჳანა იგივეა, რაც **ლაგჳა̈̄ნ.**

ლაგჳან-ლაშდხჳა̄ლ (-ეშ, —) ლშხ. — სატირალი, გასვენება (სატირალ-სამარხავი). ლაგჳან-ლაშდხჳა̄ლ ი მიჩა სახმახარ ქე̄დსრულა̄ნ (ლშხ. 42) — სატირალი და მისი ამბები დამთავრდა.

ლაგჳა̈ნი იგივეა, რაც **ლაგჳნი.**

ლაგჳა̈̄ნ, ლაგჳა̈̄ნა (-ნე̄მიშ, -ნა̈̄ლ) ბზ., **ლაგჳანა** (-ნა̈შ, -ნოლ) ბქ., **ლაგჳა̄ნა, ლაგჳან** (-იშ, -ე̄ლ) ლშხ., **ლაგჳა̈ნ** (-იშ, -ჳანა̈რ) ლნტ., — სატირალი (ტირილი). აჩა̈დ... ზურა̄ლ ბაპა̈ ლაგჳა̈̄ნათე (ბზ. 366) — ქალი მღვდლის სატირალში წავიდა. ლაგჳანა ხოშაი წეს ლასჳ... ი ხოხჳრაი (ბქ. 300) — სატირალი დიდიც იყო წესად და პატარაც. ჰირიშ ლა̈დეღ ლაგჳან' ესერ ლი (ანდ.) — ჭირის დღე სატირალიაო. ლაგჳანჱნლო მე̄სმა ჲედ მე̄ჳშთხჳა ლადეღ ბაპს წირს ხაჩმჳნდჳნეხ (ლშხ. 38) — სატირალის შემდეგ, მესამე ან მეოთხე დღეს მღვდელს აწირვინებენ. ეჩქა ყგლეხ, ერე ძღგდ ჟახი̄რიან ლაგჳან ლოქ ლას (ლშხ. 34) — მაშინ ამბობენ, რომ ფრიად დიდებული (სახელიანი) სატირალი იყოო. მარე ე́რ ჩუ იდგა̈რი ლენტეხას, ეჩქა́ ამკა̈ლი ლაგჳა̈ნს ხაშტაბახ (ლნტ. 6) — კაცი რომ მოკვდება ლენტეხში, მაშინ ასეთ ტირილს უხდიან.

ლაგჳბანდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ) ბზ. — სართული. მურყჳმა̈ ლაგჳბანდა̈̄ლ (ბზ.) — კოშკის სართულები.

ლაგჳდირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაგჳდურ**

(-ალ) ლშხ. 1. სახელური. 2. დასაკავებელი, ხელის მოსაკიდებელი. ჩა̄ყი ლაგჷდირდ მა̄მა მიყიბ (ბზ.) — ცხენის „დასაკავებლად" არ მცალია.

ლაგჷირკა იგივეა, რაც **ლა̈გურკა.**

ლაგჷნი (-ა̈შ — ზს., -აშ, — ლშხ.), **ლაგჷა̈ნი** (-ჲშ, —) ლნტ. 1. სატირალი, სავაგლახო. ეჯლადი̄ ლაგჷნია̈შდ გჷე̄რა გჷეშ (ბზ.) — ისედაც სატირლად გვექნება საქმე. მეგჷნის ჩი ლაგჷნია̈შ დემეგ ესერ ხარ (ანდ.) — მოტირალს ყველაფერი სატირლად არ აქვსო. 2. ტირილი. ლაგჷნიყი ქიმ დემ ხეგნიჷ (ბქ.) — ტირილისას ცრემლი არ ადგებოდა.

ლაგჷრიზ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈გჷრიზი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაგრუზა** (-ზა̄შ, -ზა̄ლ) ლშხ. — ჯარა. ლა̈გჷრიზის ემის მა̈წენე ეჰე, ეზერ ირი (ბქ.) — კარგი იქნება, თუ ჯარას მათხოვებ.

ლაგცია̈ნ (-იშ, -ანა̈რ) ზს. — ხუმარა, ოხუნჯი. მესტიალა̈̄რს ეშხუ ლაგცია̈ნ მა̄რე ხაჩჷ̄ლა (ბზ. 61) — მესტიელებს თურმე ერთი ხუმარა კაცი ერია.

ლაგჭა იგივეა, რაც **ლა̈გჭა.**

ლაგჷნწალ იგივეა, რაც **ლა̈გი̄წა̄ლ.**

ლაგჷრგა̈ლ (-იშ) ბზ., **ლარგა̈დი** ბქ., **ლაგჷრგალ** ლშხ. **ლარაგა̈დი** ლნტ. — სალაპარაკო. ხჷპა̄ჲ ლაგჷრგალ მა̄მ ხა̄რ (ლშხ.) — ბევრი სალაპარაკო არ აქვს. ზმნს. **ლაგჷრგა̈ლდ** ბზ., **ლაგჷრგალდ** ლშხ., **ლარაგა̈დიდ** ლნტ. — სალაპარაკოდ. ანჯა̈დ ლაჯჷრახა̈ნ ლაგჷრგა̈ლდ (ბზ. 386) — ფანჯრიდან მოვიდა სალაპარაკოდ.

ლად (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ურდული. ყორ ლადშჷ ოკჷლ (ბქ.) — კარი ურდულით ჩაკეტე.

ლადა (-და̈შ, —) ბქ. — წილში დასამატებელი მიწის ნაკვეთი, წილის გასათანაბრებელი. მიჩა-მიჩა ლადას ჩის ქა ხოდისგჷხ (ბქ.) — თავ-თავის დამატებით წილს ყველას უდებდნენ (აძლევდნენ).

ლადარა, ლადა̄რე იგივეა, რაც **ლა̄და̈̄რ.**

ლადარაჯა̈ლ იგივეა, რაც **ლადრა̈ჯ.**

ლადაშდჷ იგივეა, რაც **ლა̈დშდჷი̄რ.**

ლადაშტჷ იგივეა, რაც **ლა̈დშდჷი̄რ.**

ლადა̈ლ, ლადელ (-დლიშ, -დლა̈რ) ბზ., **ლადელ** (-დლარ) ლშხ., **ლა̈დელ** (-დლიშ, -დლა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — დღე. ამეჩუ ლა̈დელ ოთნიშნახ (ბქ.) — აქ დღე დაუნიშნავთ. თეურიშჷ ლა̈დელი ლეთ ესერ ლი (ანდ.) — ბრმისთვის დღეც ღამე არისო. მალჷრას მინ ჲერჷეშდინ ლოქ ეში̄ ჩუ კუშეხ ლადელისა (ლშხ. 62) — ფიცს თქვენ ოცჯერ მაინც 'გა'ტეხავთ დღეშიო. ზმნს.— დღეს. აჩა̈დხ მე̄რმა ლადელ ხელწიფთე (ბზ. 296) — წავიდნენ მეორე დღეს ხელმწიფესთან. ზურა̄ლ სემი ლადელ ა̄რდა ეჩე (ლშხ.) — ქალი სამი დღე იყო იქ. ეშხუ ლა̈დელ დენა ადაუზეხ ზექხო (ლნტ. 247) — ერთ დღეს გოგო გაგზავნეს შემისათვის.

ლადა̈შტჷ იგივეა, რაც **ლა̈დშდჷი̄რ.**

ლადა̈ჯ იგივეა, რაც **ლადჯი̄რ.**

ლადა̄რე იგივეა, რაც **ლა̄და̈̄რ.**

ლადა̈̄სგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈დისგ** (-ა̈რ) ბქ., **ლადე̄ს** (-არ) ლშხ., **ლადესკ** (-ა̈რ) ლნტ. — დასადები, დასაწყობი. ბა̈რგი ლადა̈̄სგ დე̄მე მა̄რ (ბზ.) — ბარგის დასადები არა მაქვს. ქათლა̈შ ლგჷროლე ლა̈დისგ ლანგჷრაისგა ლი (ბქ.) — ქათმის კვერცხების დასადები საბუდარშია.

ლადგა̈რ (-იშ, -გარა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈ლ) **ლადგა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლადგარ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — მოსაკლავი (იარაღი). თხუმე ლადგა̈რი ბაჲგეშ მულჷანდ (ბქ.) — თავის მოსაკლავი არაფერი მქონდა. ზმნს. მა̄ლს თჷეფ ესხელ ლადგა̈რდ (ბზ. 256) — მელას თოფი დაუმიზნა მოსაკლავად.

ლადესკ იგივეა, რაც **ლადა̈̄სგ.**

ლადელ იგივეა, რაც **ლადა̈ლ.**

ლადე̄ს იგივეა, რაც **ლადა̈̄სგ.**

ლადი იგივეა, რაც **ლა̈დი.**

ლადიარ, ლადია̈რ, ლადჲერ იგივეა, რაც **ლა̈დიარ.**

ლადრა̈ჯ (-იშ, -რაჯა̈რ) ბზ., **ლადრაჯა̈რ** (-ჯარა̈რ) ბქ., **ლადრაჯა̄ლ** (-არ) ლშხ., **ლადარაჯა̈ლ** (-ჯალა̈ლ) ლნტ. — სადარაჯო,

სათვალთვალო. ლადრა̈ჯდ ოთგვ ხოხრა ქოხვლდ (ბზ.) — სადარაჯოდ პატარა ქოხი დავდგი. მეთხჷარას ლადრაჯა̈რ ხარხ მგსყე (ბქ. 235) — მონადირეებს სათვალთვალოები აქვთ გაკეთებული.

ლადშდჷი̄რ იგივეა, რაც **ლა̈დშდჷი̄რ.**

ლადჯი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლადჯვლ** (-ა̈რ) ბქ., **ლადა̈ჯ** ლნტ. — სათხებო. ნელა̈შტ ლადჯი̄რთე̄ჷ ესერ ადგენე (ბზ.) — თიკანი სათხებოში შეამწყვდიეო. ლადა̈ჯ ახჷასყედ (ლნტ.) — სათხებო გაეაკეთეთ.

ლაზ იგივეა, რაც **ლა̄ზ.**

ლაზგა იგივეა, რაც **ლა̈ზგა.**

ლაზელა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ლა̈ზელალ** (-ა̈შ, -არ) ბქ., ლნტ. 1. სასიარულო. მამილს გიმ ლა̈ზელალდ ესერ ხალა (ანდ.) — მამალს მიწა სასიარულოდ ეთაკილებაო. ლელინთჷ ჩაფვლ მუსისკა ლა̈ზელალლი (ლნტ. 31) — ბამთრის ფეხსაცმელი თოვლში სასიარულოა. 2. ბქ., სანადირო. ჯამა̈ხვრსა̈ს... ხოპირა ლა̈ზელალთე ლიზი (ბქ. 210) — ჯამახირსა სანადიროდ აპირებს წასვლას.

ლაზემა იგივეა, რაც **ლაზმა̈̄რ.**

ლაზმა̈̄რ (-იშ, -მა̄რა̈ლ) ბზ., **ლაზმი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაზმა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლაზემა** (-მა̈ჲშ, -მა̈ლ) ლნტ. 1. 'გა'სამომი საშუალება (რითაც ზომავენ). 2. საწყაო. თჷით ჲერუ ლაზმა̈რ ჲა̈გ გჷასიდდა (პოეზ. 8) — ორორი საწყაო (თოფის) წამალი გექონდა დარჩენილი.

ლაზძა იგივეა, რაც **ლა̈ძჰა.**

ლაზძე̄ნი იგივეა, რაც **ლა̈ძჰენი.**

ლაზობ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 'შე'საჭმელი (ადგილი ან საშუალება). ამიშ ლაზობ... ა̈დგის ხა̈თხელინა (ბქ. 26) — ამის შესაჭმელ ადგილს ეძებდა თურმე. ლახა̄რა ტვტს ი შიხს ლაზობს (ლშხ. 56) — ნაცრისა და ნახშირის ჭამას მესდგომია. ა̈მეჸედ ეშხუ ნეპოლ ეჩა ლაზობხო (ლნტ. 236) — ერთი ჩიგი მოსულა იმის შესაჭმელად.

ლაზჷრი (-ი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **ლაზჷერი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. შესაგროვებელი. 2. წყლის ასაღები ჭურჭელი. ლგცემ ლაზჷრი მოდმაგეშ მულჷანდ (ბქ.) — წყლის ასაღები (ჭურჭელი) არაფერი მქონდა. გადატ. **ლაზჷრი ლიც** — ხალხის შესაკრებელი წყარო (ადგილი). სოფლიშ მეცხირურა̈ლ ლაზჷრიოჷ ლგცჲი ესსგურა (ანდ.) — სოფლის აქ-იქ მყოფი მცხოვრებნი წყაროს თავთან დაჯდესო. ჲი ანჯა̈დ ლაზჷრი ლგცთე (პოეზ. 132) — ამოვიდა სასოფლო წყაროზე.

ლაზვნგლა̈გ (-იშ, -ლა̄გა̈რ) ბზ., **ლაზვნდლაგა̈რ** (-გარა̈რ) ბქ. — სამრეკლო. ლაზვნგლაგა̈̄რცახან კაპა̈რ ლოხვე (ბზ. 364) — სამრეკლოსთან სვეტები შეუყენა.

ლათ იგივეა, რაც **ლა̄თ.**

ლათა̈ლი იგივეა, რაც **ლა̄თა̄ლ.**

ლათეჩხენ იგივეა, რაც **ლა̄თეჩხა̈ნ.**

ლათთუნა̈̄რ (-ნა̄რეშ||-ნა̈̄რიშ, -ნა̄ლა̈რ) ბზ., **ლათთუნა̈რ** (-იშ, -ნარა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლათთუნა̄რ** (-ალ) ლშხ. — სათუთუნე. მე̄რმა ზაჷ ეშხუ ლათთუნა̈̄რ ადძე (ბზ. 64) — მეორე წელს ერთი სათუთუნე წაიღო. თუთუნი ლათთუნა̄რი ჲი ხა̄ზ კუბს (ლშხ. 37) — თამბაქოს სათუთუნეც ადევს კუბოს.

ლათია̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈თია̄ლ.**

ლათიი, ლათი̄ იგივეა, რაც **ლა̈თი.**

ლათლჷ̄რა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̄შ, -რა̄ლ ლშხ.), **ლათლჷრა** (-რა̈შ, -რა̈ლ ბქ., -რა̈ჲშ ლნტ.) — მოსაჭერი, შესაკრავი. ბარგლე ლათლჷ̄რა ჯულჷე̄სმა? (ბზ.) — ბარგის შესაკრავი გაქვს რამე?

ლათორ იგივეა, რაც **ლათჷერ.**

ლათოფ — 1. სათოფე, თოფის სასროლი ადგილი. თოფის სროლა. ლათოფდ დეშ ხჷიდრენი (ბზ.) — სათოფედ ვერ ეიხელთებ. ჲიბ ლათოფ ხადხ მგსყე მა̈ხელჷაჲა̈რს (ბქ.) — კაცებს მეეით სათოფე ჰქონდათ გაკეთებული. ლათოფისგ' ესერუ ა̈ხმგქრან (ბქ. 44) — თოფის სროლაში შემეჯიბრეო. 2. საარაყე ვეჯის (როფის) მილი. ჰარყი ´ლათოფ სტჷი̄რ ლოხსგჷირ გჷებს (ბზ.) — არყის გამოსახდელი მილი ჩაედგი ვეჯაში (გობს).

ლათრა (-რა̈̄შ, -ა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -ოლ ბქ., -რა̈ჲშ ლნტ., -რა̄შ, -ელ ლშხ.) — 1. სასმისი, დასალევი (ღვინის, წყლის...). ლიცი ლათრა

როქჱ ხეღჷენი მალე (ბზ. 333) — წყლის და-სალევი გექნება რამეო. 2. სმა, დალევა. ისგ ლათრათექა ქა მეჴდე ლიხ (ბზ. 319) — შუა სმაში არიან (სმამდე არიან მისული). ბეფშს ლიც ლათრაჲი ესერ ხეშყდენი (ანდ.) — ბავშვს წყალი სმის დროს აგონდებაო.

ლათრა̈ლ (-იშ, ლათრა̄ლა̈რ) ბზ., **ლათრა̄ლ** (-აშ, -ა̄რ) ლშხ., **ლათრა̄ლ** (-იშ, ლათრალა̄რ) ლნტ. — 1. სასმისი. მიჩ ლიცი ლათრა̈ლ შუნ ხუღჷე (ბზ. 333) — მას (წყლის) სასმისი თანა აქვს. ლეთრას გოში ლათრა̄ლხენ მუგჷარ ჩიქე ზითუნახაჴს ხათჷნინახ (ლშხ. 72) — მგრეხები სასმელს სავსე სასმისიდან ჯერ მმეთუნახავს ასმევენ. 2. ყალიონი, ჩიბუხი. ლათრა̈ლ ჸანგჷეშ-ლე თუთინშჷ (ბზ.) — ჩიბუხი გაავსო თუთუნით.

ლათრინა იგივეა, რაც **ლა̈თრინა**.

ლათჷა̈ფ (-იშ, —) ბზ., **ლათჷაფ** ბქ., ლნტ. — დასაკარგავი. მიჩა ძეხჷ ა̈მეჩედლი ლათჷაფხო (ლნტ. 288) — მისი ცოლი დასაკარგავში წასულა.

ლათჷერ (-იშ, -თჷრია̈რ) ბზ., **ლათჷრი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლათოჲრ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლათჷერი** (-ძშ, -ა̈რ) ლნტ. — სასწავლო, სასწავლებელი. ეჯას ბეფშჷ ესყა ლათჷერთე (ბზ.) — იმას ბავშვი მიჰყავს სასწავლებლად. ქჷეყანა ბაყა̈შ-თელიშ ლათჷრი ესერ ლი (ანდ.) — ქვეყანა ჭკუა-გონების სასწავლიაო.

ლათჷეჲფ იგივეა, რაც **ლა̈თჷფა**.

ლათჷნა (-ნა̈შ, -ნა̄ლა̈რ ბზ., -ნა̄შ, -ნოლ ბქ., -ნა̄შ, -ნა̄ლ ლშხ., -ნა̈ძშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — დასალევინებელი, დასარწყულებელი. ამჩუ მა̈მ ლი კუმში ლათჷნა (ბზ.) — აქ არ არის საქონლის დასარწყულებელი ადგილი.

ლათჷრი იგივეა, რაც **ლათჷერ**.

ლათხჷლ (-იშ, —) ბზ., **ლა̈თხელი** (-ა̈შ, — ბქ., -ძშ, — ლნტ.) **ლათხე̄ლი** (-ლიშ, —) ლშხ. — საძებარი. ეჯა აჩა̈დ ლათხე̄ლთე (ბზ. 257) — ის საძებრად წავიდა. ეჩა ლათხე̄ლიდ მიჩი ლოქ ხჷა̈ძდინ ხოზნა (ლშხ. 69) — იმის საძებნელად მეც ბევრჯერ წავსულვარო. ჩი ფოყხო აჩადხ ლა̈თხელიდ (ლნტ. 50) — ყველა მხარეს წავიდნენ საძებნელად.

ლათხუმრა̈შ, ლათხურმა̈შ (-იშ, -მა̈შა̈ლ) ბზ., **ლათხურმა̈შ** (-მაშა̈რ) ბქ., **ლათხჷმარა̈შ** (-ალ) ლშხ., **ლათხჷმარა̈შ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სასთუმალი. [დედბერდ] ჰიშდჷარა̈ლ ჩჷესჷდე ლათხურმა̈შ ბოფშა̈რს (ბზ. 284) — დედაბერმა „ჭიმღვარები" დაუდო ბავშვებს სასთუმალთან. ინდიკოს თეფ ლათხურმა̈შმიჸ ხოჭად (ბქ.) — ინდიკოს თოფი სასთუმალთან ჰქონდა მიყუდებული.

ლათხჷარ, ლათხჷია̈რ იგივეა, რაც **ლა̈თხჷიარ**.

ლათხჷმარა̈შ, ლათხჷმარა̄შ იგივეა, რაც **ლათხუმრა̈შ**.

ლათხჷძარ, ლათხუა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈თხჷიარ**.

ლაიდ იგივეა, რაც **ლა̈იდ**.

ლაირ იგივეა, რაც **ლა̈ირ**.

ლაი̄შ იხ. **ითრე**.

ლაკა̈ჷი[1] (-აშ, -არ) ბქ., ლნტ. — საეჭვო (ეჭვი). ლაკა̈ჷი და̈ჷითიშთე ხადხ (ბქ.) — ეჭვი დავითზე (დავითისკენ) ჰქონდათ.

ლაკა̈ჷი[2] (-ძშ, -ა̈რ) ლნტ. — თავხე. მგ-გიჰ ლაკა̈ჷი ანაჭაჩე (ლნტ.) — გამძლე თავხე მოჭრა.

ლაკთილ იგივეა, რაც **ლა̈კთილა̈რ**.

ლაკირ იგივეა, რაც **ლა̈კირ**.

ლაკი̄და̈რ იგივეა, რაც **ლა̈კიდა̈რ**.

ლაკლა̈რ იგივეა, რაც **ლაკრა̈ლ**.

ლაკმა̈რი (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ძშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სანახავი, მოსანახულებელი. ლეჴან... ჩჷა-ჩა̈დ... ნაჴემიშ ლაკმა̈რითე (ბქ. 201) — ლევანი ჩავიდა ნათიბის სანახავად.

ლაკრანკ იგივეა, რაც **ლაკრა̈ნკ**.

ლაკრა̈რ იგივეა, რაც **ლაკრა̈ლ**.

ლაკრა̈ნკ ბზ., ლშხ., **ლაკრანკ** ბქ. 1. იხმარება გამოთქმაში: **ლაკრა̈ნკუშ ლი̄ზი** — კოტრიალით წასვლა, ჩაგორება. გჷგი ლაკრა̈ნკუშ აჩა̈დ (ბზ.) — გეგი კოტრიალით წავიდა. ლგბა̈ბ... ესღრი ლაკრანკშჷ (ბქ. 55) — გორგალი მიგორავს (მიდის კოტრიალით). 2. ქხ. საკოტრიალო (ადგილი).

ლაკრა̈ლ (-იშ, -რა̄ლა̈ლ) ბზ., **ლაკრა̈რ**

(-იშ, -არ) ბქ., **ლაკრა̄ლ** ლშ., **ლაკარა̈ლ** ლნტ. — გასალები. ქორა̈ ლაკრა̈̄ლ ჩუ̂ა̈მქარ-უ̂ა̈̄ნ (ბზ.) — სახლის გასალები დამეკარგა. კიბ-დენიშ ლაკრა̈რ... ა̈ნთხე (ბქ. 334) — კიდობნის გასალები იპოვა.

ლაკუ̂ანა იგივეა, რაც **ლაკუ̂ა̄ნა**.

ლაკუ̂ა̈ჩხირ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მუგუზა-ლი. რაჲდენ მეზუ̂ბელა̈რს ლაკუ̂ა̈ჩხირშუ̂ ახ-ღეჯა (ლხმ.) — რაჲდენი მეზობლებს მუგუზა-ლით გამოპკიდებია.

ლაკუ̂ა̄ნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშ.), **ლაკუ̂ანა** (-ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), 1. გადასაგდები (ადგილი; საშუალება...). ეშხუ̂ მარა ფეკუ̂ნა ლაკუ̂ანათე ესყენა (ბქ. 27) — ერთ კაცს ლეკვი გადასაგდებად მიჰყავ-და თურმე. 2. სასროლი (იარაღი). გუშგუ̂ე̄ჲ ქორისგა დე̄სამა ა̈რი ლაკუ̂ა̄ნა (ბზ.) — ჩვენს ოჯახში იარაღი (სასროლი) არაფერია.

ლაკუ̂მაშ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ლაკუ̂მაში̄რ** (-ალ) ლშ., **ლაკუ̂მა̈შ** (-ა̈ლ) ლნტ., — საქონ-ლის სადგომი, ბოსელი, სასაქონლე. ლაკუ̂მაშ მა̄დდა ლეგემ (ბზ.) — საქონლის სადგომი მქონდა ასაშენებელი. მაჩუ̂ბ ჩუ̂ ლგყუ̂ილ ლას ჲარბდ: აშხუ̂ხენ ლარდა ლას, მერბახენ — ლაკუ̂მა̈შ (ლნტ. 20) — მაჩუბი ორად იყო გაყო-ფილი — ერთ მხარეს ადამიანების სამყოფი იყო, მეორე მხარეს — საქონლისა. ლახუ̂ა̈რ ი ცხეკა̈რ... ხოჩა ლასხუ̂ ლაკუ̂მაშირდ (ლნტ. 6) — მთები და ტყეები კარგი იყო საქონლის სად-გომად.

ლაკუ̂მაშირ იგივეა, რაც **ლაკუ̂მაშ**.

ლაკუ̂ჲა̈ლ იგივეა, რაც **ლა̈კუ̂ჰა̄ლ**.

ლაკუ̂შა იგივეა, რაც **ლა̈კუ̂შა**.

ლაკუ̂ცა̈ნი, **ლაკუ̂ცა̄ნ** იგივეა, რაც **ლა̈კუ̂ცა̄ნ**.

ლაკუ̂ცი̄რ იგივეა, რაც **ლა̈კუ̂ცი̄რ**.

ლაკუ̂ჰურა იგივეა, რაც **ლაკუ̂ჰუ̄რა**.

ლაკუ̂ჰურა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაკ-უ̂ჰურალ** (-იშ, -არ) ბქ. — 'გამო'საცდელი; შეჯიბრება. [ლახუ̂ბა] ჩი ლაკუ̂ჰურალლისგა მინე ლა̈ცლას ხა̈სრახ (ბქ. 25) — ძმები ყველა შეჯიბრებაში სჯობნიდნენ თანატოლებს.

ლაკუ̂ჰუ̄რა (-რა̈̄შ, —) ბზ., **ლაკუ̂ჰუ-რა** (-რა̈შ, —) ბქ., — გამოსაცდელი, შესამოწ-მებელი. ამი̄ ლაკუ̂ჰუ̄რად ანჭა̈დ უ̂ა̈ზირ (ბზ. 412) — ამის გამოსაცდელად მოვიდა ვეზირი. მინე ლაკუ̂ჰურას ეჯი როქუ̂ ლახთონისგ (ბქ. 25) — თქვენს გამოსაცდელს ის გიჩვენებთო.

ლაკფი (-ა̈შ, —) ბქ. — მოსათმენი, ასა-ტანი. ზურალა̈შ ცერას ხოშაგდ ლაკფი ხად (ბქ. 294) — ქალის დატოვება (ქმრისგან) უფრო მოსათმენი იყო.

ლაკგლდა̈მ იგივეა, რაც **აკგლდამ**.

ლაკგლდა̄ლ (-ა̈შ, — ბზ., -ა̄შ, — ლშ.), **ლაკგლდალ** (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ. — საჩქარო. ღუ̂აჲა̈რდ მერჩლა̈რ ჩუ̂ ადკუ̂ა̈რხ ქორთე ლაკგლდალს (ბქ. 113) — კაცებმა ცელები და-ყარეს, ისე ჩქარობდნენ შინისკენ. ლაკგლდა̄ლ გუ̂ა̄რ (ლშ.) — უნდა ვიჩქაროთ (საჩქარო არ გვაქვს).

ლაკგლდი̄ნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̄შ ლშ.), **ლაკგლდინა** (-ნა̈ჲშ, —) ბქ., ლნტ. — დასაჩ-ქარებელი. ლაკგლდინათე ბოფშა̈რს ოთთო-ნეხ (ბქ.) — დასაჩქარებლად ბავშვები გაგზავ-ნეს. ქა̈მეჩედელი ალ ჰყინტე ჲეხუ̂ ლაკგლ-დინად ბოფშა̈რეშ (ლნტ. 265) — წასულა ამ ვაჟის ცოლი ბავშვების დასაჩქარებლად.

ლალარა იგივეა, რაც **ლალა̄რა**.

ლალარტყა იგივეა, რაც **ლა̄რტყა**.

ლალასკუ̂რა იგივეა, რაც **ლალსგურა**.

ლალაფა̈რი იგივეა, რაც **ლალფარი**.

ლალა̈ში იგივეა, რაც **ლალა̈̄შ**.

ლალა̄ბი იგივეა, რაც **ლალა̈̄ბ**.

ლალა̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშ.), **ლალარა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ ლნტ.) — საზია-რო. მე̄რმე̄მი ლალა̄რა მა̈გ ხოლა ლი (ბზ.) — სხვისი საზიარო ყველაფერი ცუდია.

ლალა̈̄ბ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლალა̈ბი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ ლნტ.), **ლალა̄ბი** (-აშ, -არ) ლშ. — ტვირთმზიდავი. მერმა ლადეღ ლალა̈ბია̈რ ლანზეზხ (ბქ. 203) — მეორე დღეს ტვირთმზი-დავები შეკვაგებეს. ლალა̈ბი ჩა̈ჲ გუ̂აყა (ლნტ.) — ტვირთმზიდი ცხენი გვყავს.

ლალა̈̄შ (-იშ, -ლა̄შა̈რ) ბზ., **ლალა̈ში** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ ლნტ.), **ლალა̄შ** (-იშ, -არ) ლშ. 1. დასათესი (ადგილი). ლალა̈̄შ დე̄შმა მა̄რ

(ბზ.) — დასათესი არაფრისა მაქეს. ლალა̈ში ა̈დგი ქ'ოთბა̈რჯ (ბქ.) — დასათესი ადგილი დავებარე. 2. სათესლე (ჭურჭელი); გუდა. ლალა̈შარ ჟი ხა̈ცუხ ქუთუა̈რშუ გუეში (ბზ. 362) — ხაჭაპურებით სავსე გუდები პკიდიათ მურგმე.

ლალგაცა̈ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლალგაცალ** ბქ. — სახუმარო, სამასხრო, აბუჩად ასაგდები. ჲარ ლი ისგუი ლალგაცალ? (ბქ.) — ვინ არის შენი აბუჩად ასაგდები? ლალგაცალდ დემეგ მიჟიბ (ბქ.) — სამასხროდ არ მცალია.

ლალგმა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈ლგმა̈რ.**

ლალდა̈ლ (-იშ, -დღა̈რ||-დღჲარ) ბზ., **ლალდალ** (-დღა̈რ ბქ., -ა̈რ ლნტ.), **ლალდელ** (-არ) ლშხ. — სამწყემსური. მგხა̈რ მი ღური ლალდა̈ლთე (ბზ. 307) — ხვალ მე წავალ სამწყემსურში. ჟინღგლდ ხა̈ყენა ლალდა̈ლს ეშხუ დინილს (ბქ. 219) — ერთ გოგონას კრავი ჰყოლია სამწყემსურში. უსკუა ზა̈უნღო ბოფშა̈რს ლალდალხო აუზიდახ (ლნტ. 8) — ექვსი წლის შემდეგ ბავშვებს სამწყემსურში აგზავნიდნენ.

ლალდესკა̈ლ იგივეა, რაც **ლალდე̄სგა̈ლ.**

ლალდელ იგივეა, რაც **ლალდა̈ლ.**

ლალდე̄სგა̈ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ლა̈ლდისგა̈რ** (-იშ, -არა̈რ) ბქ., **ლალდესკა̈ლ** (-იშ, -კალა̈რ) ლნტ. — მაშველი („საშველი, საცმელი"). მგხჭია ჩაფლა̈რე ლა̈დისგდ ლა̈ლდისგა̈რს იჯმა̈რიხ (ბქ.) — ვიწრო ფეხსაცმელის ჩასაცმელად მაშველს ხმარობენ.

ლალდია̈რ იგივეა, რაც **ლა̈ლდიარ.**

ლალდისგა̈რ იგივეა, რაც **ლალდე̄სგა̈ლ.**

ლალდე̄გრ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ), **ლალდეგრ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. კვეთი, დერიგა. სგა̈დგუე̄შხ ლგჯათე ლალდე̄გრ (ბზ.) — ჩაასხეს კვეთი რძეში. სგა ხუეჩოდ ლალდეგრს ლგმგგნად (ლნტ. 37) — კვეთს ჩაესხამთ გამოზომილად. 2. კვეთის ჭურჭელი. ლალდე̄გრ ლალდე̄გრისა გუღუა (ლშხ.) — კვეთი კვეთის ჭურჭელში გვაქვს. ლალდეგრ ტებე-დიდ გუიგ (ლნტ.), — კვეთის ჭურჭელი თბილად გვიდგას.

ლალემ ის. **იზბი.**

ლალეჩა იგივეა, რაც **ლა̈ლჩა.**

ლალე̄ზი (-ა̈შ, —) ბზ. — ყმაწვილობა, ახალგაზრდობა. ლალე̄ზი მა̈გ ეჩჩუნ არდახ (ბზ.) — ახალგაზრდობა სულ იქ იყო.

ლალე̄თა (-თა̈შ, -თა̈რ/ლ ბზ., -თა̈შ, -თა̈რ ლშხ.), **ლა̈ლეთა, ლა̈ლეთი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ღამის გასათევი. ბა̈ზი ლალე̄თა იმე გუე̄რი? (ბზ.) — ამაღამ ღამის გასათევი სად გვექნება? ა̈შუ ლეთ ხანსარჟი ესერი ლა̈ლეთი ლი (ანდ.) — ერთი ღამე მყინვარზეც გაითევაო.

ლალე̄მ ის. **იზბი.**

ლალზიგა̈ლ იგივეა, რაც **ლა̈ლზიგა̈ლ.**

ლალთა̈რ (-იშ, —) ბზ., **ლალთარ** ბქ., ლნტ., **ლალთერ** ლშხ. — წინათგრძნობა, ვარაუდი. მა̈ჲ ესერ ჱრა მინე ლალთა̈რ? (ბზ. 265) — რა იქნება თქვენი ვარაუდიო? მიჩ'ესერ ლალთარ ტკიც ლგმა̈რ (ბქ. 10) — ჩემი ვარაუდი სწორი ყოფილაო.

ლალთორ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — გასაგზავნი; მიკრიკი. ლგცთე ლალთორ და̈რ მირდ (ბქ.) — წყალზე გასაგზავნი არავინ მყავდა.

ლალმა̈გნა (-ნა̈შ, -ნოლ) ბქ. — დროული, ხანში შესული. ფაყუს და̈რ იგამ, აშ ლა̈იდ სურუ ლალმა̈გნა დე ირიუ (ბქ. 293) — ქუდს არავინ იხურავდა, თუ ძალიან ხანშიშესული არ იქნებოდა.

ლალმა̈ჭია — მოზარდი, ახალი თაობა. ალას ხოჩა ლალმა̈ჭია ხორი (ბზ.) — ამას კარგი მოზარდი თაობა ჰყავს. მერჩილს ისგა ხა̈ზორგოუნა, ეჯთექა მეჭდე ლალმა̈ჭია ლგმა̈რ (ბქ. 311) — ცელის ხელში დაჭერა შეეძლო, იმხელა მოზარდი ყოფილა.

ლალმესგ იგივეა, რაც **ლა̈ლმესგ.**

ლალოკა (-კა̈შ, -კა̈ლ ბზ., -კა̈შ, -კა̈ლ ლშხ.), **ლალოკა** (-კა̈შ, კოლ ბქ., -კა̈ჲშ, -კა̈ლ ლნტ.) — სალოკი. ღუა̈შარ უშხუდ ესხრიხ... მგჟირიშ ლალოკათე (ბქ. 234) — ჯიხვები ერთად მიდიან სისველის სალოკავად.

ლალსგურა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ლალსკურა, ლალასკჳრა** (-რა̈შ, -რა̈ლ) ლნტ. — დასაჯდომი (ცხენი, ჯორი...). ალა... ლახსგურდა მიჩა მუჳე̄ ლალსგურას (ბზ. 237) — ეს შეაჯდა მამამისის ცხენს. დენა... ჲეხჳდ ა̈სცჳირ, რა̈შჳ — მიჩა ლალასკურად (ლნტ. 282) — ქალიშვილი ცოლად დაიგოეა, რაში — თავის დასაჯდომად.

ლალფშარი, ლალფშა̈რ (-რი̄შ, —) ბზ., **ლალფშა̈რი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლალფშარი** (-რი̄შ, —) ლშხ., **ლალაფშა̈რი** (-ჲშ, —) ლნტ. — 1. 'გა'დასაფარებელი. უჩხაჲი ჯუღჳე ესა̄ჲა ქართობილი ლალფშა̈რ? (ბზ.) — წვიმაში კარტოფილის გადასაფარებელი თუ გაქვს? 2. თავშესაფარი. ლალფშა̈რ იმე ალსყად? (ბზ.) — თავშესაფარი სად გავაკეთოთ?

ლალფჷრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — მარცვლეულის საშრობი ადგილი. ქა ხო̄ზხ სიმინდ ლალფჷრას (ბზ.) — სიმინდი გასაშრობად უდევთ. იხ. **ლა̈̄ფჷრა.**

ლალქანა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — კანაფის დასათესი ადგილი, საკანაფე. ქანს ალა̈შიხ ლალქანაჲსგა (ბქ. 69) — კანაფს თესავენ საკანაფეში.

ლალღობ იგივეა, რაც **ლაღობ.**

ლალყაფალ (-ა̈შ, —) ბქ. — სახუმარო, სამასხრო. მოლად ხა̈ქჳე ი... მიჩ' ესერ... მეჳარ ლალყაფალდ ესერ დემეგ ხოჲიბ (ბქ. 132) — მოლამ უთხრა, რომ მე ტყუილად სამასხროდ არ მცალიაო.

ლალჩა იგივეა, რაც **ლა̈ლჩა.**

ლალცოჳა̄ლ ბზ., ლშხ., **ლალცოჳალ** ბქ., **ლალოცაჳალ** ლნტ. — 1. სალოცავი. 2. ლოცვა. ზურლა̈̄რ მგჱა̈რ ესღრიხ ლალცოჳა̄ლთე (ბზ.) — ქალები ხვალ სალოცავად მიდიან. ლალცოჳალ ა̈დგი ჯედიას ლასჳ (ბქ.) — სალოცავი ადგილი შორს იყო. მოლა... ლალცოჳალჲი... ღერმათ ათას ოქრს ხეჳრიჳ (ბქ. 131) — მოლა ლოცვისას ღმერთს ათას ოქროს სთხოვდა.

ლალცუნა (-ა̈̄შ, -ა̈̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̄შ, -ნა̄ლ ლშხ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — სარწყავი. ალის ისგრგებიხ დაბრე... ლალცუნად (ბქ. 70) — ამას იყენებენ ყანების სარწყავად.

ლალცგმ იგივეა, რაც **ლასი̄მ.**

ლალხინ იგივეა, რაც **ლა̈ლხინ.**

ლალხორ, ლალხორალ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ — ბქ.), **ლახორ** (-იშ) ლნტ. 1. საკრებულო. ეშხუ ლა̈დეღ ლახორ ლოქ ხარხ ქუნა̈რს (ლნტ. 26) — ერთი დღე საკრებულო (შეკრება) აქვთ სულებს. 2. საკრებულო ადგილი. ლალხორალისგა ქუნა̈რ ინზორა̈ლხ (ბქ.) — საკრებულოში სულები იკრიბებიან.

ლალგრტყა იგივეა, რაც **ლა̄რტყა.**

ლალჷ̄შ იხ. **ითრე.**

ლამარ იგივეა, რაც **ლამა̄რ.**

ლამარგ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — მარჯვე, ბეჯითი, მუყაითი. ხიადჳლ ეჯა, მა̈ჲ ლამარგ მა̄რე ლი! (ბზ. 314) — ნეტავი იმას, რა მარჯვე კაცია! ლამარგ მარე მა̈გ ა̈მეჩუ ა̈რი (ბქ. 37) — ყველა მარჯვე კაცი აქ არის. მგლდელა ჲი ითშიხ... ლამარგ ჰეჳნტა̈რს (ლნტ. 66) — მწყემსები ამოირჩევენ მარჯვე ბიჭებს.

ლამა̈რ იგივეა, რაც **ლამა̄რ.**

ლამა̈რია იგივეა, რაც **ლამა̈̄რია.**

ლამა̄რ (-იშ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ლამარ, ლამა̈რ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — 1. ადამიანისათვის განკუთვნილი ნივთი. 2. საგარეო. სერ ქა ლეჳდე ხა̄დხ ლამა̄რ ლერქჳა̈ლ (ბზ. 318) — გამოსატანი შეექნათ საგარეო ტანსაცმელი.

ლამა̈̄რია (-რია̈̄შ, —) ბზ., **ლამა̈რია** (-რია̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.), **ლამა̄რია, ლამა̄რჲა** (-რჲა̄შ, —) ლშხ. 1. ღვთისმშობელი. წმინდა მარიამი. ლამა̈რია ჳოქრე ტა̈ხდჲი ჩუ სგურდ (ბქ. 329) — წმინდა მარიამი ოქროს ტახტზე იჯდა. ლამა̄რიჲას ხო̄ქჳა (ლშხ. 68) — წმინდა მარიამს უთქვამს. 2. ღვთისმშობლის სახელზე აგებული ეკლესია (სამარიო).

ლამბ იგივეა, რაც **ლა̈მბ.**

ლამბაშლა იგივეა, რაც **ლა̈ნბა̈̄შნა.**

ლამეჳერი იგივეა, რაც **ლა̈მჳა̈რ.**

ლამე̄შხჳა (-ჳა̈შ, -ჳა̈ლ ბზ., -ჳაშ, -ჳე̄ლ ლშ.), **ლა̈მეშხჳა** (-ჳა̈შ, -ჳოლ ბქ., -ჳა̈ჲშ, -ჳა̈ლ ლნტ.) — ცალუღელა. ლამე̄შხჳა დეშ იტხე ამზუმ სა̈ჳს (ბზ.) — ცალუღელა ხარი ვერ მიდაეს ამოდენა მარხილს.

ლამზირ იგივე, რაც **ლა̈მზჷრ**.

ლამთილ იგივე, რაც **ლა̈მთილ**.

ლამპა̈რ, ლემპა̈რ (-პრიშ, -პრა̈ლ) ბზ., **ნამპარ** (-იშ, -არ) ბქ., **ლამპარ** (-ალ) ლშ. — ლამპარი, ჩირაღდანი. ლამპრა̈ლ ჩუ დეგნიხ ი ეჩქა ა̈გითე ჰედნიხ (ბზ. 16) — ლამპრები ჩაქრება და მამინ სახლში მოდიან. ქა ჰედნიხ ი ლამპრა̈ლს ატჳრა̈ლიხ (ბზ. 15) — გამოელენ და ლამპრებს აანთებენ.

ლამპრობ, ნამპრობ (-ა̈შ, — ზს., -აშ ლშ.) — ლამპრობა (რელიგიური დღესასწაული). ყაჰჳა̈რ ა̈ხჳიქჩ ლამპრობყე̄ნა̈შდ (ბზ.) — არყის ხეები მოვჭერი ლამპრობისათვის.

ლამტჳარა̈ლ (-რა̄ლა̈შ, -რა̄ლა̈რ) ბზ., **ლამტჳარა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშ., **ლამტჳარა̈ლ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — 1. საკვარე (კვარის დასანთები რკინის ან ქვის მოწყობილობა). მახე ლამტჳარა̈ლ გჳა̄რ ლეთმე (ბზ.) — ახალი საკვარე უნდა ვიშოვოთ. 2. ლნტ. გასანათებელი საშუალება.

ლამჳა იხ. მჳ.

ლამუარ იგივე, რაც **ლამჳარ**.

ლამჳ̄რყჳამა̄ლ ლშ. — კომკობანა (ბავშვების თამაშია).

ლამჳარ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ლამუარ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., ლამერა̈ლ ლნტ.), **ლამჳერ** (-იშ, -ალ) ლშ. — მამისეული ოჯახი გათხოვილი ქალისთვის. ლამჳარს ლირდე შგჳირ ლიზ, ლა̈მთილთე̄ჳ ადჲე სერ (ბზ. 384) — მამის სახლში ყოფნა სირცხვილია, ქმრის სახლში წამიყვანეთ. თეთნაჲსგა გარ ესეროლ ა̈რი ლა̈მთილა̈შ ი ლამჳარა̈შ ნენსგა! (ბქ. 73) — სულ თეთრებში ყოფილიყავი ქმრის სახლშიც და მამისეულ სახლშიც! დინას ლამუარხენქა შუკჳ მგსყე ესერ ხარ (ანდ.) — ქალიშვილს მამისეული სახლიდან გზა ხსნილი აქვსო. ჲეხჳ ლამჳე̄რთე ადზგზე (ლშ. 76) — ცოლი მამისეულ სახლში გაეგზავნა. მიშკჳა დიე ლამუარა̈ მარეს გეგე ხაყახენა (ლნტ. 96) — დედაჩემის მამისეულ სახლიკაცს გეგე რქმევია.

ლამშგჳარ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -აშ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშ.), **ლამშკჳარ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სასტუმრო. ლამშგჳარს ლირდე (ბზ.) — სტუმრად ყოფნა. თელდ მესემე სართულ ლამშკჳარდ ხუღჳახ (ლნტ. 21) — მთელი მესამე სართული სასტუმროდ აქვთ.

ლამცად (-იშ, -ა̈რ) ზს. 1. შიკრიკი. 2. სანაცვლო. შემცვლელი. მარა თხუმემ ლამცად მოდმაგეშ ესერ ხორი (ანდ.) — კაცს თავის სანაცვლო არაფერი ჰყავსო.

ლამცერ (-იშ, -ალ) ლშ. — სამკითხაო, სამარჩიელო. ლა̄შხხენ ხოშა ნაღალდ ურჲა̄ლთე იზელა̄ლდახ ლამცერთე (ლშ. 11) — ლაშხეთიდან ძირითადად ებრაელებთან დადიოდნენ სამკითხაოდ.

ლამხოშ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. — საუფროსო, საბატონო. ლამხოშ სკა̈მჟი ლისგჳრე ხალა̈ტ (ბქ. 102) — საუფროსო სკამზე ჯდომა უყვარს.

ლამჰერ, ლამჰერი იგივე, რაც **ლა̈მჰა̈რ**.

ლამგჷნგარ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ლამანგარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბოსელი. ჰანა̈რ სგა̄თგენ ლამგჷნგართე! (ბზ.) — ხარები შერეკე ბოსელში! ლამგჷნგარს ქორა̈შ ა̈ზჳისგა ჷგემხ მეგრე მანგრიშ ლარდად (ბქ.) — ბოსელს ეზოში დგამენ მსხვილფეხა საქონლის სამყოფად.

ლამგჷნჩა̈ლ (-იშ, -ჩალა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლამგჷნჩალ** (-არ) ბქ., ლშ. 1. საჩრდილობელი. ჩრდილი. ლიჰმა̄ლისგა ჰანა̈რ ლამგჷნჩა̈ლთე ითჲა̄ლხ (ბზ.) — თიბათვეში ხარები ჩრდილს ეძებენ (ჩრდილისკენ მიიწევენ). 2. ჩრდილოეთის მხარე (ჩრდილოეთი). ბეჩჳის ლამგჷნჩალხენ ლი უშბა (ბქ. 2) — ბეჩოში ჩრდილოეთიდან (ჩრდილოეთის მხრიდან) არის უშბა.

ლამგჷყ (-იშ, —) — მზიანი მხარე, სამზეო ადგილი. ლამგჷყ ა̈დგილ ხჳნკჳიდ იჩჳფი (ბზ.) — მზიან ადგილზე თოვლი უფრო ადრე დნება. ლამგჷყხენ კჷლთხი ლახჳა̈რ ხა̈ხლა უშგულს (ბქ.) — მზიანი მხრიდან მაღალი მთები აკრავს უშგულს.

ლანაზორალ იგივე, რაც **ლანზო̄რა̄ლ**.

ლანარღა იგივეა, რაც **ლარჰა.**

ლანარჰა იგივეა, რაც **ლარჰა.**

ლანაყაჷალ იგივეა, რაც **ლანყაჷ.**

· **ლანა̈გ, ნანა̈გ** (-ნაგა̈შ, -ნაგა̈რ) ბქ. — დედულეთი. ეშხუ [ბეფშჷ]... მიშგჷა ლანა̈გს (||ნანა̈გს) [ოსჲიდა ლერდიდ] (ბქ. 126) — ერთი ბავშვი ჩემს დედულებს წამოუყვანიათ გასაზრდელად.

ლანზა̄შლა იგივეა, რაც **ლა̈ნზა̈̄შნა.**

ლანგაჷ, ნანგა̈ჷ (-იშ, -ჷა̈რ) ზს., **ლანგაჷ** (-არ) ლშხ. — ცოცხი. ღერჷა̈̄ღ ცა̈გი ლანგა̈ჷს ეი ხა̈ჴჩე [წელს, ხა̈დია̈̄ნი ჩი̄] (ბზ. 378) — ვინც ქალის ცოცხს დააცვეთს (ცემით) სახედარს, ყველას ათხოვებს. ამიშ მუხჷბე ჩი ლადელ... ლა̈ნგა̈ჷს ხოჴდე (ბქ. 39) — ამის ძმას ყოველდღე ცოცხი მოაქვს. ნანგა̈ჷ ლამწენ მოლაქა (ბქ.) — ცოცხი მათხოვე ცოტა ხნით. იხ. **ლაჯერ.**

ლანგრა (-რა̈̄შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რჷლ ლშხ., -რა̈ღშ, -რა̈ლ ლნტ.) — საბუდარი. ქათალდ ლანგრა ჰემეი̄ნ ა̈ნსყე (ბზ.) — ქათამმა საბუდარი თივაზე გაიკეთა.

ლანგჷლი (-ლი̄შ, -ა̈რ ბზ., ჩბხ., -ღშ, -ა̈რ ლნტ.), **ნანგჷლი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ. — ნაკელის გადასაყრელი ხვრელი მაჩუბიდან ან ბოსლიდან. ჰა̈ნწს შიდეჴ ლანგჷლიქა (ბზ.) — ნაკელს სანეხვე ხვრელიდან ყრიან. მიჩა გეზალ ლანგჷლიქ' ადგენე (ბქ. 8) — მისი შვილი სანეხვე ხვრელიდან გადააძვრინა. ერეხი მაჩუბა̈რს გჷალხენქა ლანგჷლი ხულჷანხ მაჩუბ(ებ)ს (ლნტ. 6) — მოგ მაჩუბ(ებ)ს ბოსლიდან ნაკელის გადასაყრელი ჰქონდა.

ლანზაჷ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — საზაფხულო (სახლი, ადგილი, ტანისამოსი...). ლახჷ ლანზაჷ ლი, ბა̈რ ლალჷნთჷ (ბქ.) — მთა საზაფხულოა, ბარი — საზამთრო.

ლანზო̄რა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ლანზორალ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლანაზორალ** ლნტ. — საკრებულო, თავშესაყარი, შესაკრები ადგილი. ლანზო̄რა̄ლთექა შომჷა̄ლე ქა̄ლე (ბზ.) — როდესმე გამოდი საკრებულოში.

ლანკჷაჩხა (-ხა̈შ, -ხოლ) ბქ. — მსხვილი საცერი, ცხრილი. მაშდს ხეხჷა̈რ ა̈ცხრილიხ ლანკჷაჩხა̈შ ცხგრილშჷ (ბქ. 230) — ცოლები (ქალები) მარცვლეულს მსხვილი საცერით ცრიან.

ლანკჷრი იგივეა, რაც **ლენკჷრი.**

ლანნჷნა̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈ნნჷნა̈̄ლ.**

ლანყაჷ, ლანყაჷა̄ლ (-აშ, — ზს., -იშ, — ლშხ.), **ლანაყაჷალ** ლნტ. — ერთმანეთთან მისვლით დროის გატარება, თავშესაქცევი ადგილი. სი̄მაქ ლანყაჷა̄ლთ' აჩა̈დ (ბზ.) — ქალიშვილი დროის გასატარებლად (სასაუბროდ) წავიდა. ოდერ ლანყაჷთე ამ მეთხჷარაშ ქორთე (ბქ. 16) — წავედი თავშესაქცევად ამ მონადირის სახლში.

ლანჩრა იგივეა, რაც **ლა̈ნჩრა.**

ლანცჷ იგივეა, რაც **ლა̄ცჷ.**

ლანცჷნა̈რ იგივეა, რაც **ლა̄ცჷნა̈̄რ.**

ლანწჷარ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ჭაობიანი, ტალახიანი ადგილი. ნიშგე სოფლიშ ჰოკერ ლანწჷარ ა̈დგი ლი — ჩვენი სოფლის ბოლოს ჭაობიანი ადგილია.

ლაღასგ იგივეა, რაც **ლაღე̄სგი.**

ლაღდი̄'შ' იგივეა, რაც **ლა̈ღდი̄.**

ლაღე̄სგი (-გი̄შ, —) ბზ., **ლაღასგ** (-იშ, —) ბქ., **ლაღეს** ლშხ., **ლაღესკ** ლნტ. — წასაღები, წასაყვანი. ანჴალხ ზითუნახაჷი ლაღესთე (ლშხ. 78) — მზეთუნახავის წასაყვანად მოვიდნენ.

ლაღრ იგივეა, რაც **ლა̈ირ.**

ლაღრაკ იგივეა, რაც **ლაჰრა̈კ.**

ლაღრაყი იგივეა, რაც **ლაჰრა̈ყ.**

ლაღფი იგივეა, რაც **ლა̈ღფი.**

ლაპაყ იგივეა, რაც **ლაპა̈ყ.**

ლაპატრა (-რა̈̄შ, —) ბზ. — ღორების მფარველი ღმერთი.

ლაპა̈ყ (-იშ, -პაყა̈რ) ბზ., **ლაპაყ** (-ა̈რ) ბქ., **ლაპეყჷ** (-არ) ლშხ., **ლაპა̈ყჷ** (-ა̈რ) ლნტ. — დასამალავი, სამალავი. მეჯჷეგდ ტკისდ ჩოთჯგრჷე ი აჩა̈დ ლაპა̈ყთე (ბზ. 320) — მეჯოგემ, მართლაც, დაუჯერა და წავიდა დასამალავად. ქა̄ნსკინე ლაპა̈ყხა̈ნქა (ბზ. 370) — გამოხტა სამალავიდან. პაპ ხოჰჷნა̈რი ამა̈რს ლაპა̈ყხენქა (ბქ. 166) — მღვდელი უსმენს ამათ სამალავიდან. ქორ ლაპაყთე და̈ს

ესერ ხოჲა (ანდ.) — სახლი სამალავისკენ არაეის წაუღიაო. ქორ ამსოლდა̈შ ლაპაყ-ლანაკჳ ესერ ლი (ანდ.) — სახლი ადამიანის დასამალავ-მუხლმოსაყრელიაო.

ლაპეყჳ იგივეა, რაც **ლაპა̈ყ.**

ლაპონტყ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ჩიტის ბუდე. მეგამჟი შაურდენს ხარ ლაპონტყ (ბქ. 222) — შევარდენს ხეზე აქვს ბუდე.

ლაპო̄რ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლაპორ** (-იშ, —) ბქ., **ლაპერ** ქს. — საფრენი, გასაფრენი. ლაპო̄რ დე̄მთე ხა̄ლხ შდაჳლა̈რს (ბზ.) — გასაფრენი არსაით ჰქონდათ მერცხლებს.

ლაპრისდა̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈პრისდა̈ლ.**

ლაპტყგნა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლაპტყგნა̈რ** ბქ., ლნტ. — 1. გასაპენტი; საპენტელა. ყა̈ნკიდ ფაუ ლაპტყგნა̈̄რდ (ბზ.) — აიღო ჯოხი გასაპენტად. შილისგა ლაპტყგნა̈რ ხუღჳე (ბქ. 305) — ხელში საპენტელა უჭირავს. 2. ლნტ. გასაბრტყელებელი საშუალება.

ლაყაგარ იგივეა, რაც **ლაყგჲა̈რ.**

ლაყაჲ იგივეა, რაც **ლაყაჰ.**

ლაყარ (-აშ, — ბზ., ლშხ., -იშ, — ბქ., ლნტ.) — მოსაწყენი (ადგილი, საქმე). ამე მეჳარ ლაყარ ა̈დგილ ლი მა̄რე̄მიშდ (ბზ.) — აქ ძალიან მოსაწყენი ადგილია კაცისთვის.

ლაყაჳ იგივეა, რაც **ლაყაჰ.**

ლაყაჰ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ლაყაჲ** ლშხ., **ლაყაჳ** ლნტ. — საშეაეო ადგილი. ლაყაჰს ნო̄მ ათა̄სდე̄ცე (ბზ.) — საშეაეო ადგილს არ წააწყდეთ.

ლაყგჲა̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაყაგა̈რ** (-გა̈რუ) ბქ., **ლაყგიარ** (-ალ) ლშხ. — ბილწი, უწმინდური, ურჯულო. ლაყგჲა̈რ სი, იმ ხიჩო? (ბზ.) — შე ბილწო, რას შერები?

ლაყნალა̄̈რ (-იშ, -ღა̄რა̈ლ) ბზ., **ლაყნალ** (-ა̈რ) ბქ., **ლაყნალა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ლაყინალა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლნტ. — საბატკნე, პატარა ძარა, გამოიყენება ბატკნების ჩასამწყვდევად.

ლაყლჳა̄̈შ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაყლჳა̈შ** (-ჳაშა̈რ) ბქ., **ლაყლჳაშ** (-აშ -არ) ლშხ. — (გასაძღოლი) საღეთო სიმღერის ერთი სახე. მა̈ნკჳი ლაყლჳა̈შს ყგლახ ჲორი ღეთ (ბქ. 295) — ჯერ საღვთო სიმღერას იტყოდა ორი მაინც.

ლარაგა̈დი იგივეა, რაც **ლაგგრგა̈ლ.**

ლარგა̈დი იგივეა, რაც **ლაგგრგა̈ლ.**

ლარდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -და̄შ, -დე̄ლ ლშხ., -და̈ჲშ, -და̈ლ ლნტ.) — 1. სამყოფი (სახლი), საცხოვრებელი. ნა̈ჳიდჳ ზურალს ქორლისგა ესერ ლარდა ხაკუ (ანდ.) — მოყვანილ ქალს სახლში უნდა ედგომებოდეს (სადგომი უნდაო). ჩჳაჩად ზითუნახაჳი ლარდა სახელმწიფთე̄ჲსა (ლშხ. 63) — ჩავიდა მზეთუნახავის საცხოვრებელ სახელმწიფოში. 2. ოდა, ოდა-სახლი. მინდო̄რისგა ჩუ ლე̄გ ხოშა ლარდა (ბზ. 264) — მინდორში დგას დიდი ოდა. ადგეხ ჳოქჳრეშ ი ჳერცხლი ლარდა̈̄ლ (ბზ. 287) — ააშენეს ოქროს და ვერცხლის ოდები.

ლარდჳნა (-ა̈შ, —) ზს., ქს. — სამყოფი, მოსაშენებელი. ამე ხოჩა ლარდჳნა ლი ლაღობა̈შ (ლნტ. 17) — აქ ფუტკრისათვის კარგი სამყოფია.

ლარე იგივეა, რაც **ლა̄რე.**

ლარსჳმანდ იგივეა, რაც **ლასმა̈ნდ, ლასჳმა̈ნ.**

ლარტამ (-ტმა̈შ, -ტმა̈ლ ბზ., -ტმაშ, -ტმალ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ჰარტამ, არტამ** (-ტმა̈შ, -ტმა̈რ) ბქ. — ბოსტანი. [დე̄ნა] ესსგჳრდა ჩუ ლარტამისგა (ბზ. 427) — ქალიშვილი ბოსტანში დაჯდა. ჰარტმა̈რისგა [ანერგაჳიხ] ლახანას (ბქ. 69) — ბოსტნებში რგავენ კომბოსტოს. ჲეხჳა̈რს არტმა̈რე·ლისყი ხა̈მთქჳახ (ბქ. 282) — ქალებს ბოსტნების კეთება სჩვევიათ. ლარტამისა ლოქ ხაცხე̄ნა... კჳახნესჳლ (ლშხ. 67) — ბოსტანში მევულებოდაო გოვრა. ჳოჯახა̈რს ხუღჳეხ ლარტამა̈ლ (ლნტ. 18) — ოჯახებს აქეთ ბოსტნები.

ლარტყა იგივეა, რაც **ლა̄რტყა.**

ლარღჳა იგივეა, რაც **ლა̈რღჳა.**

ლარჰა (-ჰა̈̄შ, -ჰა̄ლ) ბზ., **ლანარჰა** (-ჰა̈შ, -ჰოლ) ბქ., **ლანარჲა** (-რჲა̄შ, -რჲა̄ლ ლშხ., -რჲა̈ჲშ, -რჲა̈ლ ლნტ.) — სანათი, გასანათებელი საშუალება. ლარჰა მა̈ჲ ჯუღჳა? (ბზ.) — გასანათებელი რა გაქვს? ლანარჰა ანჴგ!

(ბქ.) — სანათი მოიტანე!.

ლას იხ. **ლი.**

ლასაფლაჷ იგივეა, რაც **ლასფლა̈ჷ.**

ლასგა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈სსგა̈რ.**

ლასგიდ იგივეა, რაც **ლა̈სგიდ.**

ლასგჷრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ლასკჷრა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — დასაჯდომი, სკამი. ჟა̈ნსგურდა ლასგჷრათეჲ (ბზ. 87) — წამოჯდა სკამზე. ლასგჷრაჟი იგჷნუდხ, ილჭალხ ი იკილალხ (ბქ. 298) — სკამზე ტიროდნენ, მოთქვამდნენ და კიოდნენ. ეჩეჩუ ჟილგმა̈რე ლიხ ჩომიშუდ ლესჷფელად ლასგჷრე̄ლ (ლშხ. 36) — იქ ყველასთვის, მთელი სოფლისათვის, გამზადებულია დასაჯდომები.

ლასი̄მ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლასიმ, ლასგმ** ბქ., **ლალცგმ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — თავშესაფარი წვიმისას. ლასი̄მ დესა მა̈დ ი ჩჷესჷჭგნ ზაგა̈რჟი (ბზ. 39) — წვიმისაგან შესაფარებელი არ მქონდა და დავდექი ღორაკზე. ა̈ლი ესერ მიჩა მა̈ხეღჷაჟობქა̈შ ლასიმ ლგმა̈რ (ბქ. 336) — ეს ჩემი ახალგაზრდობის (ვაჟკაცობის) დროინდელი თავშესაფარი იყოო. მოღა̈ჷს ლასგმისგა ჟი ხაგემხ (ბქ. 230) — მოსავალს წვიმისაგან დაცულ ადგილას დაზვინავენ.

ლასკა̈რ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ლასკარ** ბქ. — თემის ან გვარის ერთობლივი ლხინი — დღეობა, დღესასწაული. ა ჷჷიჷს ჟი ხჷა̈მზგრიდ ლასკრიშ ნა̈შდობახენქა (ბქ. 79) — ამ გვარაკს შევავედრებთ ერთობლივი დღესასწაულის მშვიდობისათვის.

ლასკდა იგივეა, რაც **ლასკჷ̄დ.**

ლასკჷ̄რა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ლასკორა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — საფიქრალი, სადარდელი, საგონებელი. ალო, ეჩი ლასკჷ̄რას როქჷ ხჷა̈რ! (ბზ.) — აბა, იმის დარდს გადაჰყვები! (იმის საფიქრალს შეეუდგები). მიჩა ბაბა ლასკორას ათაგან (ბქ. 107) — ბაბუამისი საგონებელში ჩავარდა.

ლასკჷრა იგივეა, რაც **ლასგჷრა.**

ლასკჷ̄დ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ ლშხ.), **ლასკგდ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ლასკდა** (-და̈ჲშ, —) ლნტ. — დასატევი, ტევადობა. მა̈რე მა̈გ ესერ აშ არდეს ეჰე, ლასკგდ იმეგ ირი (ანდ.) — კაცი ყველა ცოცხალი რომ იყოს, დასატევი სად იქნებაო. ლენტხას ა̈რი ეშხუ... აშირ მარემი ლასკდა კულტსა̈ხლ (ლნტ. 9) — ლენტეხში არის ერთი ასი კაცის ტევადობის კულტსახლი.

ლასმან იგივეა, რაც **ლასმა̈ნდ, ლასჷმა̈ნ.**

ლასმა̈ნდ, ლასჷმა̈ნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლასმან** ბქ., **ლარსჷმანდ** (-იშ, -ა̄ლ) ლშხ. — ტაბიკი. ჰემი ლა̈ჴდაჟჷნ ჴა̈ნდ ეშხუ ლასმა̈ნდ ჩჷა̈ყჷიჩ (ბზ.) — თივის ზიდვისას ხარმა ერთი ტაბიკი გატეხა. ჷღჷას ჷოშთხჷ ლასმან ხაკუ (ბქ.) — უღელს ოთხი ტაბიკი უნდა.

ლასსგა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈სსგა̈რ.**

ლასჷ იხ. **ლი.**

ლასჷმა̈ნ იგივეა, რაც **ლასმა̈ნდ.**

ლასფაჷრი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ცომის ასაფუებელი ჭურჭელი. [დადად] ალი ლასფაჷრის ესლაფრე (ბქ. 67) — დედაბერმა ეს საფუერის ჭურჭელს დააფარა.

ლასფლა̈ჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლასფლაჷ** (-ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ლასაფლაჷ** (-ა̈რ) ლნტ. — სასაფლაო. ანტო ჟა̈ჩა̈დ ლასფლაჷთე (ბზ.) — ანტო ავიდა სასაფლაოზე. ეჩეჩუ ლასფლაჷა̈რი ხარხ ცალანა̈რს (ბქ. 195) — ცალანებს იქ სასაფლაოებიც აქვთ.

ლასგმ იგივეა, რაც **ლასი̄მ.**

ლასგრგებ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — სასარგებლო, გამოსაყენებელი. ა̈მზაჷ ქა̈ ლასგრგებ მა̈მგჷეშ ანჴა̈დ (ბზ.) — ამ წელს არაფერი სასარგებლო არ მოვიდა. მა̈გ ლასგრგებ მა̈რე დეშ ესერ ჴედნი (ანდ.) — ყველა კაცი სასარგებლო ვერ გამოვაო.

ლატახ იგივეა, რაც **ლა̈ტხა.**

ლატა̈ხ (-იშ, —) ბზ., **ლატახ** ბქ., **ლატეხ** ქს. — 1. უკან დასაბრუნებელი; დაბრუნება. ჷეშგდ ლატა̈ხჟჷნ თხე̄რეს ხჷეწა̈დდ (ბზ.) — უკან დაბრუნებისას მგელი ვნახეთ. ქორთე ლატახ ჷარჩხილ დემეგ ესსად (ბქ.) — სახლში დასაბრუნებელი ფული არ დარჩა. — 2. სამაგალითო, სანიმუშო, კარგი. ლატეხ გჷეშ ლი (ლშხ.) — დიდებული საქმეა. **ლატა̈ხდ**

ლისედ — სამაგალითოდ დარჩენა. **ხოჩე̄მი ლატა̈ხ** — კარგის მაგალითი. **ხოლე̄მი ლატა̈ხ** — ცუდის მაგალითი.

ლატბო̄რა იგივეა, რაც **ლატო̄მბა.**

ლატეხ იგივეა, რაც **ლატა̈ხ.**

ლატმურა იგივეა, რაც **ლატმჷ̄რა.**

ლატმჷ̄რა (-რა̈̄შ, —) ბზ., **ლატმურა** (-რა̈შ, —) ბქ., — გასატყაევებელი. დაჴლა̈̄შ ლატმჷ̄რას მა̄მ ხუ̂ა̄რ (ბზ.) — თხის გატყავებას არ [შე]ვუდგები. ლატმურას ახგენა (ბქ. 13) — გატყავებას შესდგომია.

ლატობა იგივეა, რაც **ლატო̄მბა.**

ლატო̄მბა (-ბა̈̄შ, -ბა̈̄ლ) ბზ., **ლატობა** (-ბა̈შ, -ბოლ ბქ., -ბა̈ჲშ, -ბა̈ლ ლნტ.), **ლატბო̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — საგუბარი; დასაგბორებელი (ადგილი). ამჩუ ლიცი ლატო̄მბა ლიზ (ბზ.) — აქ წყლის დასაგუბებელი ადგილია.

ლატუ̂ იგივეა, რაც **ლა̄ტუ̂.**

ლატყაბ, ლატყაბა იგივეა, რაც **ლატყბა.**

ლატყბა (-ბა̈̄შ, -ბა̈̄ლ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ ბქ.), **ლატყაბ** (-იშ, -არ ლშხ., -ბა̈ლ ლნტ.) — შესაწევავი. და̈̄უ̂ს ჴა̈ნ ლატყბას ხო̄ზ (ბზ. 365) — დევს ხარი შესაწვაევად უდევს.

ლატყცა იგივეა, რაც **ლა̈ტყცა.**

ლატხა იგივეა, რაც **ლა̈ტხა.**

ლაუ̂აშ იგივეა, რაც **ლაუ̂ა̈შ.**

ლაუ̂ა̈ზრა იგივეა, რაც **ლა̈უ̂ზირა̄ლ.**

ლაუ̂ა̈შ (-უ̂შიშ, -უ̂შა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **ლაუ̂აშ** (-არ) ლშხ. — ლავაში. ყა̈ნყიდხ სე̄მი ლაუ̂ა̈შ (ბზ.) — სამი ლავაში იყიდეს. ლაუ̂ა̈შ სელათ იჭი, დგთხელ დია̈რ ლი (ლნტ. 33) — ლავაში მალე ცხვება, თხელი პურია.

ლაუ̂დილა იხ. **უ̂დილ.**

ლაუ̂ედი იგივეა, რაც **ლაჭუ̂დი.**

ლაუ̂ზირა̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈უ̂ზირა̄ლ.**

ლაუ̂ოდ იგივეა, რაც **ლაჭუ̂დი.**

ლაუ̂ოფუნა̈ლ იგივეა, რაც **ლაუ̂ფუნა̄ლ.**

ლაუ̂ყა (-ყა̈შ, — ბზ., ლნტ. -ყა̄შ, — ლშხ.) — [და]საძინებელი; „ძილი". მიჩა დიე ლაშუ̂ნშხუ̂ას ესერ ლაუ̂ყა მა̄მა ლი (ბზ. 310) — დედამენის ქსუტუნის გამო დაძინების საშუალება არ არისო (ძილი არ არისო). მიშგუ̂ა ლაუ̂ყაჲ ეშხუ სადგომ ნო̄სა ლოქ ათკარა (ლშხ. 2) — ჩემი ძილის დროს ერთ სადგომში არ გაალოო. ლაუ̂ყაჲსა ლამსჷ̄მდა ისგუ̂ი ჲერ (ლშხ.) — შენი ხმა ძილში ჩამესმა.

ლაუ̂ყა̈̄შნა (-ა̈შ, —) ბზ., **ლაუ̂ყაშნა** ბქ., **ლაუ̂ყა̄შნა** (ნა̄შ) ლშხ., — მეწუხება (შესაწუხებელი). ისგუ̂ეჲ ლაუ̂ყა̈̄შნასი ქო̄თყიჩ ამუ̂ნლო (ბზ.) — თქვენ შეწუხებასაც თავს დავანებებ ამიერიდან. იმღ' ესერ ომჴედელიხ მიჩა ლაუ̂ყა̈შნათე? (ბქ. 25) — რატომ მოხვედითო ჩემს შესაწუხებლად?

ლაუ̂ულ[უ̂] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლაუ̂ლუ̂ი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — საუღლე, სამუშაო ხარები. ლაუ̂ულ ჴანრე ლიძბენი მე̄უ̂არ ცოდდ ხაბყა ჩი̄ს (ბზ.) — საუღლე ხარების დაკვლა დიდ ცოდვად მიაჩნია ყველას.

ლაუ̂ფუნა̄ლ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ლაუ̂ფუნალ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლაუ̂ოფუნა̈ლ** (-იშ, —) ლნტ. 1. სამკურნალო აბაზანა, საბაზანო. ოჩა̈დდ აშხუ̂ინ ლაუ̂ფუნა̄ლთე (ბზ.) — წაევედით ერთხელ სამკურნალო აბაზანის მისაღებად. ნაკს ლეთრე ი ლაუ̂ფუნალ სგიმა̈რ მასა̈რდ ანღრიხ (ბქ. 225) — ნაკში სასმელი და საბაზანო მჟავე წყლები ბლომად ამოდის. 2. ლნტ. საოფლე.

ლაუ̂ლუ̂ი იგივეა, რაც **ლაუ̂ულ[უ̂].**

ლაუ̂ხი იგივეა, რაც **ლა̈̄ხი̄რ.**

ლაფანა იგივეა, რაც **ლაფა̄ნა.**

ლაფაქ იგივეა, რაც **ლაფა̈ქ.**

ლაფა̈რი იგივეა, რაც **ლაფრი.**

ლაფა̈ქ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაფაქ** ბქ., ლნტ., **ლაფექ** (-არ) ლშხ. — ფქვილის კიდობანი, ჭურჭელიბ (საფქვილე). ხოშა ლაფა̈ქ ნი̄გა̈ნ (ბზ.) — ფქვილის დიდი კიდობანი გვედგა. ყი ხეკუ̂ეს ეხკჷდი ლაფექხენყი ეშხუ ფხა̈ნჭუ̂ა გატ (ლშხ. 43) — უნდა ამოიღო საფქვილედან ერთი მუჭა ქატო. ლშხ. ფქვილის პატარა ჭურჭელი.

ლაფა̈ცხირ იგივეა, რაც **ლა̈ფცხი̄რ.**

ლაფა̈ნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლაფანა** (-ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈დ̈შ, -ნა̈ლ ლნტ.) — სულის მოსახსენიებელი (სულის მოხსენება); საკურთხი. ტაბა̈გს ხუიგემდ ი ყი ხუამა̈რედ ლაფა̈ნას (ბზ. 10) — ტაბლას ვიდგამთ და ვამზადებთ საკურთხს. ლაფანაყი ლუაყა̈რ ფაყუს მა̈გ ჩუ იკედხ (ბქ. 76) — სულის კურთხევის დროს მამაკაცები ყველანი ქუდს იხდიან. ლაფანაყი ჩუ ხუიჩოქა̈უიდ (ლნტ. 58) — საკურთხის წადგმისას ვიჩოქებთ.

ლაფეთი̄რ იგივეა, რაც **ლა̈ფთი̄რ**.

ლაფექ იგივეა, რაც **ლაფა̈ქ**.

ლაფთი̄რ იგივეა, რაც **ლა̈ფთი̄რ**.

ლაფკუა (-უა̈შ, — ბზ., -უა̄შ, — ლშხ.), **ლა̈ფკუა** (-უა̈შ, — ბქ., -უა̈დ̈შ, — ლნტ.) — გასაშრობი ადგილი. ლერქუარე ლა̈ფკუა ა̈დგი დემეგმოშ ახუითხ (ბქ.) — ტანსაცმლის გასაშრობი ალაგი ვერსად ვიპოვე.

ლაფრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̄შ, -როლ ბქ., -რა̈დ̈შ, -რა̈ლ ლნტ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.) — გასახმობი. ჰეგმინ დე̄ფა̈ნქა ესდეხ ლაფრას (ბზ.) — ქერი დერეფანზე დაყარეს (დადეს) გასახმობად. ნაცპრა̈რს ლგკერა̈ქა ა̈დისგხ ლაფრად (ბქ. 77) — ლამპრებს (ჩირაღდნებს) კერიის თავზე დებენ გასახმობად (იგულისხმება ხის მსხვილი ჯოხები, რომლებსაც თავს უჩეჩქავენ და რელიგიურ რიტუალებში იყენებენ).

ლაფრი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რი̄შ, -ალ ლშხ.), **ლაფა̈რი** (-დ̈შ, -ა̈ლ) ლნტ. — სახურავი, ხუფი. ყიდ̈ ხაჴიდხ ყიქა̈ნჩუ ლაფრი (ბზ. 251) — დაადეს (დაარტყეს) ზევიდან სახურავი. ახტყიც ყი ლაფრი (ბზ. 281) — ახალა სახურავი. კიპდონს ეჯნოშუ ოხკიდ ლაფრი ყი (ბქ. 37) — კიდობანს იმით ახალე სახურავიო. ლაფა̈რი ხოჩა თუალა̈შ დენად ა̈დსიპან (ლნტ. 267) — სახურავი ლამაზ გოგოდ იქცა.

ლაფულა იგივეა, რაც **ლაფუ̈ლა**.

ლაფუსდ (-იშ, -ფუსდუა̈რ ბზ., -ფსდუარ ჩბხ.), **ლაფუსნ** (-ფსუნარ) ლშხ., **ლაფუსტ** (-ა̈რ) ლნტ. — საბატონო; სამფლობელო. ლადიიდ მიჩა ლაფუსნ ლას ალა (ლშხ. 4) — დღემდე მისი სამფლობელო იყო ეს. გიმა̈რ დადიანა̈ ლაფუსტ ლასხ (ლნტ.) — მიწები დადიანის საბატონო იყო.

ლაფუ̈ლა (-ლა̈შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლა̄შ, -ლა̄ლ ლშხ.), **ლაფულა** (-ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლა̈დ̈შ, -ლა̈ლ ლნტ.) — ჩასაბერი; ბუშტი. ლაფუ̈ლაშა̈ლუ ა̈მბეჴკუხი (ბზ.) — ბუშტივით გამსკდარიყავი.

ლაფუ̈რა̈ლ (-იშ, —) ლშხ. — ბოსელი (საძროხე). ლაჩა̈ყი̄რ ჩა̈რშუ გუა̈რ გოში... ლაფუ̈რა̈ლ — ფურალშუ (ლშხ. 16) — საჯინიბო (საცხენე) ცხენებით გვაქეს სავსე, ბოსელი — ძროხებით.

ლაფშგა იგივეა, რაც **ლა̈ფშგა**.

ლაფცხირ, ლაფცხი̄რ იგივეა, რაც **ლა̈ფცხი̄რ**.

ლაქათალ იგივეა, რაც **ლაქთალი̄რ**.

ლაქართ (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., ლნტ.) — 1. საკომბოსტო ადგილი, (ჯურჯული.) ლაქართისგა ქართს ლანგრგა̈უიდ (ბქ. 225) — საკომბოსტოში კომბოსტოს ვრგავთ. 2. ქს. საჭარხლე ადგილი.

ლაქაჩა იგივეა, რაც **ლაქჩა**.

ლაქთალი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლაქთალარ** (-ა̈რ) ბქ., **ლაქათალ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საქათმე. ლარტმი გა̈ნყი ჩუადგე ლაქთალი̄რ (ბზ.) — ბოსტნის გვერდით ააგო საქათმე. ლაქთალი̄რ ქათლარშუ... [გუა̈რ გოში] (ლშხ. 16) — საქათმე ქათმებით გვაქვს სავსე. ყ'ა̈ნჴიდხ ლაქთა̈ლხენყი ეჩა დ̈ეხუ (ლნტ. 296)—საქათმიდან ამოიყვანეს იმისი ცოლი.

ლაქთუნალ, ლაქთუნა̈ლ იგივეა, რაც **ლაქუთუნა̈ლ**.

ლაქმა იგივეა, რაც **ლა̈ქმა**.

ლაქნოუალ იგივეა, რაც **ლაქუნაუა̈ლ**.

ლაქონც (-იშ, -ა̈რ) ჩბხ. — თავშესაფარი; ღარიბული ბინა. მიჩა... ნეჴშდგლდა̈რშუ ამედ̈სგ'ოხსყა ლაქონც (ბქ. 255) — თავის თიკნებიანად ამაში გაუკეთებია თავშესაფარი.

ლაქუნ (-იშ, —) — საიქიო, სასუფეველი, სულეთი. ჯი ლაქუნხა̈ნ იესო ქრისდეს როქუ ოხფი̄შუდა (ბზ. 441) — მე საიქიოდან იესო ქრისტემ გამომიშვაო. მინე ქუნა̈რს ქრისტეცახა̈ნ ესერუ ხარხ ლაქუნ (ბქ. 6) — თქვენს სულებს ქრისტესთან ჰქონდეთ სასუფეველიო.

ლაქჳ̄ნაჳა̈̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლაქნოჳალ** (-აშ, —) ბქ., **ლაქჳნაჳალ** ქს. — სულთმობრძაობა. ლაქჳ̄ნაჳა̈̄ლჟი გეზლი̄რს ესჳირხ ამბა̈ჳ (ბჲ. 391) — სულთმობრძაობის ჟამს მეილებს დაუტოეეს ამბავი. მანდრე ლეტჳრე ლაქნოჳალა̈შ ესერ ხატჳარ (ანდ.) — ყველაზე ცუდი სანიშელი სულთმობრძაობის დროს ანთიაო.

ლაქჳთერ იგივეა, რაც **ლა̈ქჳთა̈რ.**

ლაქჳთუნა̄ლ, ლაქთუნა̄ლ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლაქთუნალ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — გასაქანი, გასანძრევი. ქა ლაქჳთუნა̄ლდ ესერ დე̄მთე ფჳ̈შჳდე (ბზ. 297) — გასანძრევად არსად მიშვებსო (გასაქანს არ მაძლევსო). ეჩქა ლაქთუნა̄ლ დო̄სა ჯა̈̄ც (ბზ. 361) — მაშინ გასაქანი (გასანძრევი) არ გქონდეს.

ლაქჳისკ იგივეა, რაც **ლა̈̄ქჳი̄სგ.**

ლაქჳცა იგივეა, რაც **ლა̈ქჳცა.**

ლაქჩა (-ჩა̈̄შ, -ჩა̈̄ლ ბზ., -ჩა̈შ, -ჩოლ ბქ., -ჩა̈შ, -ჩე̄ლ ლშხ.), **ლაქაჩა** (-ჩა̈ჲშ, -ჩა̈ლ) ლნტ. — მოსაჭრელი, საჭრელი. აჩა̈დხ მუ-გეზალ ლაქჩათე (ბზ.) — მამა-შვილი წავიდნენ (ხის) საჭრელად. ლაქჩაჟი ეშხუ როქ ნა̈თი ნომეგ ოთშყეხ გა̈ნთე (ბქ. 67) — მოჭრისას ერთი ნაფოტიც არ გადაგივარდეთ განზეო.

ლაქხი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლშხ., **ლაქხირ** (-ა̈რ) ბქ. — არნადი (ბზის ან ხორბლის სახვეტი ხის იარაღი კალოზე). ლაქხი̄რ ჷ'ანჴიდ კალჳთე (ბზ.) — არნადი ამოიტანა კალოზე. ნა̈კლაჳს... უშხჳართ' ანჭურეხ ლაქხირა̈რშჳ (ბქ. 230) — განალეწს ერთმანეთთან აგროვებენ არნადით.

ლალარალ იგივეა, რაც **ლალრა̄ლ.**

ლალაფია̈რ იგივეა, რაც **ლალფი, ლალჲა̈რ.**

ლალა̈ლ⌈დ⌉ ზს., **ნალალდ** ქს., იხმარება გამოთქმაში: ხოშა ლალა̈ლ⌈დ⌉... ზმნს. — მეტწილად. მგჷა̄ლს ხოშა ლალა̈ლ მგმლა̈ხ იზგე (ბზ. 22) — მუქალში მეტი წილი მულახელები ცხოვრობენ. ცხეკისგა ხაგ ხოშა ლალა̈ლდ ღუმირ, ნენზ ი გგგიბ (ბქ. 70) — ტყეში არის მეტწილად ფიჭვი, ნაძვი და სოჭი.

ლალე̄შგა̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈ლეშგალ** ბქ., **ლალე̄შა̄ლ** ლშხ., **ლა̈ლეშკალ** ლნტ. — წასართმევი, სადავო. ლასდი̄ლ ლალე̄შგა̄ლდ ოხშყა̈დხ უშგჳლა̈რს ი ლენტხა̈̄ლს (ბზ.) — ლასდილი (ტოპ.) სადავო გაუხდათ უშგულელებსა და ლენტეხლებს. ლა̈ლეშგალშჳ ა̈ისგხ... ლერქჳა̈რს (ბქ. 233) — ძალით (წართმეეით) წაიღებენ ტანსაცმელს.

ლალლიაშ იგივეა, რაც **ნა̈ლლია̈შ.**

ლალმ იგივეა, რაც **ლალუმ.**

ლალობ (-ლჳბა̈შ, -ლჳბა̈რ) ბზ., **ლალჳბური** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლალლობ, ლალობ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — საფუტკრე. ლენჴე̄რას ხჳა̈ჲ ა̈გის ლი ლალობ (ბზ.) — ლენჯერში მრავალგან არის საფუტკრე [ა̈ლჲა̈რს] ხოჩა ლალობა̈რ ხა̈რენახ (ბქ. 282) — ამათ კარგი საფუტკრეები ჰქონიათ. ლალჳბური ყჳიდ ა̈დგის ხარხ (ბქ.) — საფუტკრე მყუდრო ადგილას აქეთ. .

ლალოლია̈ქ იგივეა, რაც **ლალჳლჲა̄ქი̄რ.**

ლალრა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ლალრალ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლალარალ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. სიმღერა, საგალობელი. ციოყ ა̈ხჩგდ ლალრა̄ლს (ბზ.) — ციოყი ჩაერია სიმღერაში. ამჟი ლალრა̄ლუშ ქა̄ხჴიმხ ჩი̄ს (ლშხ. 42) — ასე სიმღერით ჩამოუვლიან ყველას. 2 ლშხ. სათამაშო.

ლალუმ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — ნაღმი. თათრა̈ლს... მურყჳამდ ჩუქჳა̄ნისგა ლალუმ ლოხდახ (ბზ. 1) — თათრებს კოშკის ქვეშ ნაღმი შეუდვიათ.

ლალუნჳა̈̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლალჳნა̈რი** (-აშ, -ა̈რ) ბქ. — სახბორე. ლუნჳა̈რ ესერ სგა̄ჳ ადგენეხ ლალუნჳა̈̄რთე (ბზ.) — ხბორები სახბორეში შეამწყვდიეთო.

ლალჳაჟალ იგივეა, რაც **ლალჳჟა̄ლ.**

ლალჳაჭარ იგივეა, რაც **ლალჳჭარ.**

ლალჳა̈̄ნირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლალჳა̈ნირ** ჩბხ. — ხის თოხი. ჯჳინალდ ბერგი მგქაფედ ლალჳა̈̄ნირ ხულჳა̈̄ნდახ (ბზ.) — ძველად (რკინის) თოხის ნაცვლად ხის თოხი ჰქონდათ.

ლალჳბური იგივეა, რაც **ლალობ.**

ლალჳერა იგივეა, რაც **ჭა̈ლჳერა.**

ლალჷ̂ლაქა̈რი იგივეა, რაც **ლალჷ̂ლძა̄ქი̄რ.**

ლალჷ̂ლძა̄ქი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლალჷ̂ლაქა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლალჷ̂ლძა̄ქ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლალოლია̈ქ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ფარეხი (საცხვარე). სგა̄დკჷ̂ა̈რხ ყინალ ლალჷ̂ლძა̄ქი̄რთესგა (ბზ.) — შეაგდეს ბატკანი ფარეხში. ლალჷ̂ლძა̄ქ ლოლძა̄ქჷ̂შ ხა̄რხ გოში (ლშხ.) — ფარეხი ცხერით აქვთ სავსე.

ლალჷ̂ნა̈რი იგივეა, რაც **ლალჷ̂ნა̈̄რ.**

ლალჷ̂ჟა̄ლ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ლალჷ̂ჟალ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლალჷ̂აჟალ** ლნტ. — მოსალოგინებელი (ადგილი, პირობები...). ლალჷ̂ჟა̄ლდ ზურალს ტებდითე ა̄იდახ (ბზ.) — მოსალოგინებლად ქალს სითბოში შეიყვანდნენ.

ლალჷ̂ჭა̈რ (-იშ, -ჭარა̈ლ ბზ., -ა̄ლ ლშხ.), **ლალჷ̂აჭა̈რ** (-ა̄ლ) ლნტ. — საეაჭრო. ამჩედხ ხეხუ-ჭა̈შ ლალჷ̂ჭა̈რთე (ბზ.) — ცოლ-ქმარი წასულა საეაჭროდ. ლალჷ̂ჭარდ ხასიპხ ქუთა̄ში ქალაქს (ლშხ. 2) — საეაჭროდ ქუთაის ქალაქს დადიან.

ლალფი, ლალფძა̈რ (-იშ, -არა̈ლ ბზ., -არა̈რ ბქ.), **ლალფძარ** (-ალ) ლშხ., **ლალაფია̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საღებავი. წჷ̂გრნი ლალფძა̈რს მაჭჷ̂დი მოშ მა̈დხჷ̂ა̈ძს? (ბზ.) — ცოტა წითელ საღებავს ხომ ვერ მომცემ?

ლაყალა̈რ, ლაყალჷ̂ა̈რ იგივეა, რაც **ლაყა̄ლჷ̂ა̈̄რ.**

ლაყა̈ლ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლაყა̈ლ** (-ა̈რ) ლნტ. — სანაყი. ჯიმე ლაყა̈ლ გურანა̈ძ შიძსა ლიჷ̂ედი მა̈დ ლოქ შიდ (ლნტ. 76) — მარილის სანაყი ქვის ხელში მიცემა არ შეიძლებაო.

ლაყა̈ფ (-ყფიშ, —) ზს. — ხუმრობა, მასხრობა. ქორს... ლაყა̈ფ ნად (ბქ. 4) — შინ ემასხრობდით (მასხრობა გვქონდა).

ლაყა̄ლჷ̂ა̈̄რ, ლაყა̄ლჷ̂ი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაყალჷ̂ა̈რ** (-ჷ̂არა̈რ) ბქ., **ლაყა̄ლჷ̂ა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ლაყალა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საფრთხობელა, საშიში, საშინელი. ქა̄ფხიკ ლაყა̄ლჷ̂ა̈̄რ ტუფ (ბზ.) — გამალა შიშის მომგვრელი ტყაპი. ჰედურდ ლაყალჷ̂ა̈რს ხა̈ჯეშ! (ბქ.) — მთლად საფრთხობელას ჰგავხარ!

ლაყო̄ყა̈̄რ (-იშ, -ყა̄რა̈ლ) ბზ., **ლაყოყა̈რ** (-ყარუ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლაყო̄ყა̄რ** (-ალ) ლშხ. — საზიზღარი, გულის ამრევი. იმჟი ლაყო̄ყა̈̄რ მირ ხი (ბზ.) — რა გულის ამრევი რამ ხარ.

ლაყჷ̂ლა იგივეა, რაც **ლა̈ყჷ̂ლა.**

ლაყჷ̂რა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ძშ, -რა̈ლ ლნტ.) — საწოლი, ლოგინი. ხოდრა̄მ ლაყჷ̂რაჟი̄ნ ესერ ჯა ოთყჷ̂ინახ (ბზ. 358) — უარეს ლოგინზე მე დამაწვინესო. სამ ლეთ-ლადეღ ლაყჷ̂რახენჟი მად ოლგენელი (ბქ. 13) — სამი დღე-ღამე ლოგინიდან არ ამდგარვარ. ლაყჷ̂რა ი ლალოგ ხამა̈რს ესერ ქა ხოთრახ (ანდ.) — საწოლი და საფუნე ლორებსაც გარჩეული აქვთ. ჟი ლამსკინჷ̂ნე ლაყჷ̂რახენჟი (ლშხ. 83) — წამომახტუნა ლოგინიდან. ჰყინტ ლაყჷ̂რა ჩუქან ჩჷ̂ა̈თეპაყჷ̂ (ლნტ. 257) — ბიჭი ლოგინქვეშ დაიმალა.

ლაყჷ̂ფა იგივეა, რაც **ლა̈ყჷ̂ფა.**

ლაშა̈დ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ლაშად** ბქ., **ლაშედ** ლშხ. — საშველი. მიშგჷ̂ი ლაშად დემხენ წჷ̂ა (ბქ.) — ჩემი საშველი არსაიდან ჩანს. იმჯერა̄ლიხ მინე... ამბაჷ̂ს, მა̈ძღენ ლაშედ ჷ̂მხენ ხე̄რი"ხ" (ლშხ. 12) — გაიკითხავენ თავიანთ ამბავს, საშველი თუ ექნებათ საიდანმე.

ლაშგ იგივეა, რაც **ლა̄შგ.**

ლაშგა̈რ, ლაშქა̈რ (-შგრიშ, -შგრა̈რ) ზს., **ლაშქა̈რ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ჯარი, ლაშქარი. აშხჷ̂ჟი̄ნ შჷ̂ანე ლაშგა̈რ ა̈მჩედე̄ლი... ლა̈შია̄ლთე (ბზ. 20) — ერთხელ სვანეთის ჯარი საომრად წასულა. ლამახჷ̂ალთ' ესხრიხ ჷ̂ერზმეკ ი მიჩა ლაშგა̈რ (ბქ. 37) — ვერმეკი და მისი ლაშქარი სამტროდ მიდიან.

ლაშგ-ლა̈ყელი იგივეა, რაც **ლა̄შგ-ლაყე̄ლი.**

ლაშგობ იგივეა, რაც **ლა̄შგობ.**

ლაშგჷ̂მა̈̄ნი (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈შგჷ̂მა̈̄ნი** ბქ. — სამათხოვრო, მათხოვრობა. ეშხუ ხეხჷ̂ჭა̈შ... ლა̈შგჷ̂მა̈̄ნიშ გარ არდახ (ბქ. 141) — ერთი ცოლ-ქმარი მათხოვრობითღა იყო (ცხოვრობდა).

ლაშდა იგივეა, რაც **ლა̈შდა.**

ლაშდაბ (-დბა̈შ, -დბა̈რ ზზ., -იშ, -არ ლშ.), **ლაშტაბ** (-ა̈რ) ლნტ. — სამუშაო, საქეთებელი; მუშაობა. ამზა̈ჳ ლაშდაბ მა̈მ ლა̈სჳ ჰაჳდრი ბა̈დშუ (ბზ.) — ამ წელს მუშაობის საშუალება არ იყო უამინდობის გამო. ოხოგანხ ალა̈რ ლაშდაბს (ბქ.) — შეუდგნენ ესენი მუშაობას (სამუშაოს).

ლაშდბა̈რ (-იშ, -ბა̈რა̈ლ) ბზ., **ლაშდბა̈რ** (-ბარა̈რ) ბქ. — 1. სამუშაო იარაღი. ლაშდბა̈რულ მეზგა მა̈მ ხაყა (ბზ.) — სამუშაო იარაღის გარეშე ოჯახი არ ვარგა. 2. ხაფანგი. ჰოკა̈რეჲ ლაშდბა̈რს გგემხ (ბქ. 237) — ძელის ხიდებზე ხაფანგს დგამენ.

ლაშდგჳა̈რ (-იშ, -ა̈რა̈ლ) ბზ., **ლაშდგჳა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაშდგჳა̈რ** (-იშ, -ალ) ლშ., **ლაშტჳუგჳა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ლნტ. — სათაგური. ჟიჳ ესერ ანტა̈ბე მახე ლაშდგჳა̈რ (ბზ.) — ახალი სათაგური გათალეო.

ლაშდობ იგივეა, რაც **ლა̈შდობ.**

ლაშდრა̈ლ იგივეა, რაც **ლა̈შდრა̈ლ.**

ლაშდღჳა̈ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლაშდღჳალ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლაშთხჳა̈ლ** (-აშ, -არ) ლშ., **ლაშთხჳალ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დასაფლავება, გასვენება. დი̅რი მგნყა ლაშდღჳა̈ლჳა̈ დია̈რს ანყეხ (ბზ. 7) — პურის მცხობლები გასვენების პურს აცხობენ. ალე ლას ლაშდხჳა̈ლჟი (ლშ. 42) — ეს იყო გასვენებაში.

ლაშედ იგივეა, რაც **ლაშა̈დ.**

ლაშერაჳალ იგივეა, რაც **ლაშრაჳა̈ლ.**

ლაშე̄რ, ლაშე̄რა (-იშ||-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -რე̄ლ ლშ.), **ლა̈შერა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ლა̈შერ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გასალესი, სალესი ქვა. ლაშე̄რ ესერ ათსედა ქორს (ბზ. 430) — სალესი დამრჩა სახლშიო. ისგლეთქა გა̈ჩიშ ლა̈შერა ახჳიკ (ბქ. 94) — შუაღამისას დანის სალესი ავიღე.

ლაშთქიარ, ლაშთქჷარ იგივეა, რაც **ლა̈შდქა.**

ლაშთხჳალ, ლაშთხჳა̈ლ იგივეა, რაც **ლაშდღჳა̈ლ.**

ლაში იგივეა, რაც **ლა̈ში.**

ლაშია̈ლ იგივეა, რაც **ლა̈შია̈ლ.**

ლაშიყ იგივეა, რაც **ლაშგყ**

ლაში̅რა იგივეა, რაც **ლა̈ში̅რა.**

ლაშკ იგივეა, რაც **ლა̈შგ.**

ლაშკარ იგივეა, რაც **ლაშგა̈რ, ლაშქა̈რ.**

ლაშკდაშ, ლაშკდა̈შ იგივეა, რაც **ლა̈შკდა̈შ.**

ლაშკ-ლა̈ყელა იგივეა, რაც **ლა̈შგ-ლაყე̄ლი.**

ლაშკობ იგივეა, რაც **ლა̈შგობ.**

ლაშონდობა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈შგნდობა̈̄რ.**

ლაშრაჳა̈ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშ.), **ლაშრაჳალ** ბქ., **ლაშერაჳალ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სახსნილო, ხსნილი (მარხვის გათავება). ლაშრაჳა̈ლს შომა იჩმუნიხ? (ბზ.) — ხსნილს როდის გააკეთებენ („იმამენ")? (როდის გაიხსნილებენ?)

ლაშტაბ იგივეა, რაც **ლაშდაბ.**

ლაშტჳუგჳა̈რი იგივეა, რაც **ლაშდგჳა̈რ.**

ლაშქა̈რ იგივეა, რაც **ლაშგა̈რ.**

ლაშყ იგივეა, რაც **ლაშგყ.**

ლაშყჳდიე̄ლ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ლაშყჳედელი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაშყჳედოელ'ი'** ლნტ. — სარეცხი. დი̅ნა ლაშყჳდიე̄ლთე აჩა̈დ (ბზ.) — ქალიშვილი სარეცხად წავიდა.

ლაშხბჷელი იგივეა, რაც **ლა̈შხბჷე̄ლი.**

ლაშხჳინ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაშხჳნი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ი̅შ, -არ ლშ., -ჷშ, -ა̈რ ლნტ.) — შესანახავი, საცავი. მურყჳამი ჩოთიშგდ ხატრე ლაშხჳნი (ბქ. 4) — კოშკიც გადაახურეთ ხატების შესანახი. მოლა̈ჳიშ ლაშხჳნი ცალმა̈გისგა ნარ (ბქ. 230) — მოსავლის შესანახი ცალმაგად გადახურულის ქვეშ გვაქვს.

ლაშგლდანა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლაშგლდანა̈რ** ბქ., ლნტ., **ლაშგლდანარ** ლშ. — დასათვლელი (ადგილი). ჯუეგ, ლაშგლდანა̈რთეჲსგა ლიჰდალდ, ჩუ დემეგმოშ ოთშგლდანახ (ბქ. 14) — ჯოგი, სანამ დასათვლელ ადგილამდე არ მისულა (დასათვლელ ადგილას

მოსელამდე), ;ჯერსად დაუთელიათ.

ლაშგნობა̈რ, ლაშგნდობა̄რ იგივეა, რაც **ლა̈შგნდობა̈̄რ.**

ლაშგყ (-იშ, -ლაშყა̈რ) ბზ., **ლაშყ** (-ა̈რ) ბქ., **ლაშიყ** (-არ) ლშხ. — საზურგე (ჩვეულებრივ, გოდორი). თამშუკდ ეშხუ ლაშგყ ქართობილ ანჴიდ (ბზ.) — თამშუკმა ერთი გოდორი კარტოფილი მოიტანა. ეშხუ ლაშყ ლგგრეს ესერ ხონგრე (ბქ.) — ერთ გოდორ კვერცხს დავიდებო.

ლაჩაჟ იგივეა, რაც **ლაჩა̄ჟ.**

ლაჩაქ იგივეა, რაც **ლაჩა̈ქ.**

ლაჩახჺ იგივეა, რაც **ლაჩა̈ხჺ.**

ლაჩა̈ქ (-ჩქიშ, -ჩქა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ლაჩაქ** (-ჩქიშ, -ჩქარ) ლშხ. — მანდილი, თავსაფარი. დი̄ნას ეჯკა̈ლიბ ქა̈ხფას, ერე ხოჩა და̈რ ა̈რი ლაჩქი მგფრენი (ბზ. 427) — იმისთანა გოგო დალევა, რომ უკეთესი მანდილოსანი (თავსაფრის დამფარებელი) არავინაა. ლაჩა̈ქს ჩუ ფიშტჺეხ (ლნტ. 52) — თავსაფარს ჩამოუშვებენ.

ლაჩა̈ხჺ (-ჩხჺიშ, -ჩხჺა̈რ) ბზ., **ლაჩახჺ** (-იშ, -ჩხჺა̈რ ბქ., -ა̈რ ლნტ.), **ლაჩეხჺ** (-არ) ლშხ. — საბალახო, საძოვარი. კუმა̈შ ჟი მი̄გ ხოჩა̄მ ლაჩა̈ხჺდ (ბზ. 339) — საქონელი მიშვებული მყავს (მიყენია) კარგ საძოვარზე. ჟაბე სოფლა̈რს... ლაჩახჺ მასა̈რდ წჺა (ბქ. 1) — ზემო სოფლებში საძოვარი ბევრია. ლა̈გზელიჟი ლაჩახჺოჺ ლა̈ჲსკორე (ანდ.) — შვილის ყოლისას საძოვარზეც (სარჩოზეც) იფიქრეო. ლა̈ჰემა-ლაჩახჺ ლახჺა̈რ ჟიქან კოჯა̈რ ი თანაღა̈რ იბნიხ (ლნტ. 4) — სათიბ-საბალახო მთებს ზემოთ კლდეები და მწვერვალები იწყება.

ლაჩა̄ჟ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ლაჩაჟ** ბქ., ლნტ. — ცხენის (საველი) გზა. ლინთჺისგა ლაჩა̄ჟ შუკჺ ჟი იჟჺმი (ბზ.) — ზამთარში ცხენის (საველი) გზა ფუჭდება. ლაჩაჟ მა̈ჲ ლასჺ ი მა̈ჲ ჺენდ (ბქ. 252) — ცხენის (საველი) გზა ძლივს იყო (იყო და არც იყო).

ლაჩა̄ჟი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — საჯინიბო, თაველა. ლიყრულ ღენ ოლბინად გუშგჺე̄ჲ ლაჩა̄ჟი̄რს (ბზ. 302) — ჩვენს საჯინიბოს დარაჯობა დაეუწყოთ.

ლაჩეხჺ იგივეა, რაც **ლაჩა̈ხჺ.**

ლაჩი̄ჟა̄შ იგივეა, რაც **ლა̈ჩი̄ჟა̈̄შ.**

ლაჩჺ იგივეა, რაც **ლა̈ჩჺ.**

ლაჩგ̆და̄ლ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ლაჩგდალ** (-ა̈შ, —) ბქ., ლშხ. — საზიარო. ლახმგლს ლაჩგდალ ხილა̈რ ათხეი ამჟი ლგგხ (ბქ. 282) — ლახამულაში საზიარო ხეხილი ახლაც ასე დგას.

ლაცალა იგივეა, რაც **ლაცლა.**

ლაცა̈̄დ (-ი̄შ, -ცა̄და̈რ) ბზ., **ლაცა̈დი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **ლაცა̄დ** (-იშ, -არ) ლშხ. — საცეალი. ქალა̈ქს ა̈ნყიდ თამარდ ბეფშჺიშ ლაცა̄და̈რ (ბზ.) — თამარმა ბავშვის საცელები ქალაქში იყიდა. დენა... კაბა̈ ი ლაცადჲა̈რი ლიცბურეს ხეკჺეს ლახამითქჺან (ლნტ. 61) — ქალიშვილი კაბისა და საცვლების გამოჭრას უნდა შესჩვეოდა.

ლაცინდულა იგივეა, რაც **ლა̈ცგნდაჺ.**

ლაცლა იხ. **ცა̈ლ.**

ლაცლა̈ჺია̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლაცლაჺალ** ბქ., **ლაცლაჺა̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ., **ლა̈ცლაჺალ** (-ჺა̈იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საცილობელი, სადაეო. ლა̄თა̄ლჟი ლაცლა̈ჺია̄ლდ ოხშყა̈დხ ლახჺბას მურყჺამ (ბზ.) — გაყრისას ძმებს კოშკი სადავო გაუხდათ. გიმიშ ლაცლაჺალს მეზჺბელარ უშხჺარ ლახდაგანხ (ბქ.) — მიწისათვის დავის გამო (ცილაობისას) მეზობლები ერთმანეთს შეაკვდნენ.

ლაცჺ იგივეა, რაც **ლა̄ცჺ.**

ლაცჺნა̈რ იგივეა, რაც **ლა̄ცჺნა̈̄რ.**

ლაცყა̈ნ (-იშ, -ყანა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლაცყან** (-იშ, -არ) ლშხ. — ურდული. ყო̄რა̈ლ ლაცყა̈ნშჺ ლგდე ესხჺი̄დ (ბზ. 285) — კარები ურდულით დაკეტილი დაუხვდა.

ლაცხნი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლა̈ცხნირ** (-ა̈რ) ბქ., **ლა̈ცხენირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სავარცხელი. დი̄ნას ლაცხნი̄რ ა̈თქარჺა̈̄ნ (ბზ.) — ქალიშვილს სავარცხელი დაეკარგა. ნაღჟურ ლა̈ცხნირდ ესსიპე დადად (ბქ. 326) — დედაბერმა ვაჟი სავარცხლად გადააქცია.

ლაძმა̈ჲა იხ. **ძმა̈ჲ.**

ლაძჲა იგივეა, რაც **ლა̈ძჰა.**

ლაწა̈დ (-იშ, —) ბზ., **ლაწად** (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ., **ლაწედ** (-იშ, —) ლშხ. — სანახავი; „დანახვა“. ოჩჾა̈დდ დინა̈შ ლაწადთე (ბქ.) — ქალიშვილის სანახავად წავედით. ნალჾჷურიშ ლაწადჷი დინა ჷ'ა̈ნტყუფნან (ბქ.) — ვაჟის დანახვისას ქალიშვილი წამოენთო (გაწითლდა). გადატ. **მგჷემ ლაწად** — აღმოსავლეთი.

ლაწდაჾ იგივეა, რაც **ლა̈წდაჾ**.

ლაწედ იგივეა, რაც **ლაწა̈დ**.

ლაწკი̄ჾან იგივეა, რაც **ლა̈წი̄კჾა̈რ**.

ლაწჾდა̈̄რ (-იშ, -და̄რა̈ლ) ბზ., **ლაწჾდა̈რ** (-დარა̈ლ) ბქ., ლნტ., **ლაწჾდა̄რ** (-ალ) ლშხ. — საწური (რძისა). ლაწჾდა̈რთეჲსა ლგშყედ წერქჾას ა̈დისგჼ ი ეჩეჩუ აწჾდიჼ ლგჯეს (ბქ.) — გარეცხილ თომს საწურში დებენ და იმაში წურავენ რძეს.

ლაწჾე (-ჾემ, —) ბზ., ჩბხ., **ლა̈წე** ბქ. — დასანახი, გასახედი, ჩასახედი. გუთე ბაჲ ი თელშჾ ლა̈წე ესერ ლი (ანდ.) — გულში ჩასახედი ჭკუა-გონებითააო.

ლაწჾეჾ, **ლა̈წჾა̈შ** ბზ., ჩბხ. — შესახედაობა, იერი. დი̄ნას... ხოჩა ლა̈წჾა̈შ ქა̈̄ხფას (ბზ. 427) — ქალიშვილი კარგი შესახედაობის დადგა.

ლაწჾე̄ნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ) ბზ., **ლა̈წჾენა** (-ნა̈შ, -ნოლ ჩბხ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), **ლაწჾე̄ნა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. — საჩვენებელი, სანახავი, თვალით დასანახი. მე̄რმა ლადელ ქა̄ნჴა̈დ მიჩა ხეხჾი ლაწჾე̄ნათე დიდა̈რ მა̄რე (ბზ. 301) — მეორე დღეს მდიდარი კაცი მოვიდა მისი ცოლის სანახავად.

ლაწჾი̄ლა̄შ იგივეა, რაც **ლა̈წჾი̄ლა̈̄შ**.

ლაწჾრემი (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — გასანიავებელი. [ითქს] უშხჾა̈რთ' ანჭურეჼ ლა̈წჾრემი... ა̈დგითეჲსგა (ბქ. 230) — მარცვალს გასანიავებელ ადგილას მოაგროვებენ.

ლაჭარ (-იშ, —) ზს. 1. გზაჯვარედინი. აშხჾ ლაჭარ შუკჾს ათა̄სდჼ (ბზ. 398) — ერთ გზაჯვარედინს წააწყდნენ. 2. მისაბმელი.

ლაჭაშა იხ. **ჭა̈შ**.

ლაჭა̈დირ იგივეა, რაც **ლაჭა̄დი̄რ**.

ლაჭა̈თა̈რ იგივეა, რაც **ლაჭთა̈̄რ**.

ლაჭა̄დი̄რ, **ლაჭა̈̄დი̄რ** (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაჭა̄დი̄რ** (-ალ) ლშხ., **ლაჭა̈დირ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ფარცხი. ჷესსგურეჼ ჲორუ ბეფშჾ ლაჭა̈დი̄რჷი̄ნ (ბზ.) — ორი ბავშვი ფარცხზე დასვეს. ნაჴანჾლისგა̈შ ჾორემ კიცხს... ლაჭა̈დირ ხაკუ... (ანდ.) — ნახნავის მიწის ბელტს ფარცხი უნდა.

ლაჭბიდა იგივეა, რაც **ლა̈ჭბიდა**.

ლაჭბუგჾა̄ლ (-ა̄შ, —) ბზ. — სათამაშო; გასართობი ადგილი (საჭაბუკო). ა̈მჩედე̄ლიჼ ლაჭბუგჾა̄ლთე (ბზ. 65) — წასულან სათამაშოდ (გასართობად).

ლაჭთა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლაჭთა̈რ** ბქ., **ლაჭთა̄რ** ლშხ., **ლაჭა̈თა̈რ** ლნტ. — საწყევარი. ლაჭთა̈̄რდ ნომ'აცჾრა ისგუ თხჾიმ! (ბზ.) — საწყევრად ნუ დატოვებ შენს თავს!

ლაჭირ იგივეა, რაც **ლა̈ჭირ**.

ლაჭკიჾა̈რი იგივეა, რაც **ლა̈წი̄კჾა̈რ**.

ლაჭმა იგივეა, რაც **ლა̈ჭმა**.

ლაჭმინა იგივეა, რაც **ლა̈ჭმი̄ნა**.

ლაჭონა̈ლი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — შესახვევი. ეჩა ლაჭონა̈ლი... ესეროლჾი ქადაე (ბქ. 261) — იმის შესახვევი წაიღეო.

ლაჭშა იხ. **ჭა̈შ**.

ლაჭშხა̈̄რ (-იშ, -ხა̄რა̈ლ) ბზ., **ლაჭშხა̈რ** (-ხარა̈რ ბქ., -ხარა̈ლ ლნტ.), **ლაჭშხა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ყალიბი; კალაპოტი. ლაჭშხა̈რჷი ხეკჾეს ჷ'ალსაჭგშხად [ტუფ] (ლნტ. 32) — ტყავი კალაპოტზე უნდა დაეკრათ.

ლაჭგშხ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ლაჭგშხაშ** (-არ) ლშხ. — ფეხის დასადგამი, საფეხური. მანკლათხდ ჩუ ლუცჾირ ლი ლაჭგშხ (ლნტ. 21) — ფეხის დასადგმელი მომალლოდაა დატოვებული.

ლაჭგშხრა̈̄შ იგივეა, რაც **ჭგშხრა̈̄შ**.

ლახ˹ა˺, **ლახე** ზს., **ახ˹ა˺** ბქ., **˹ა˺ლახ** ქს., კავშ. — რაკი, რადგანაც. ლახ ალ და̈̄ჾ ჩჾადგა̈რხ... მა̈გ ჷ'ანხჾიტხ (ბზ. 249) — რაკი ეს დევი მოკლეს, ყველა ამოწყვიტეს. ფა̈რშმა̈გდ გუნ ათჷლხინჷნ, ლახე წინწლა̈რ ლჷჲა̈რ ესხჾი̄დ (ბზ. 251) — ფარშევანგმა ერთობ გაიხარა, რაკი ბარტყები ცოცხალი და-

ჴედა. ლახე ჳა̈ზრი გეზალ ამჟი ლგჴრინე ლი ალდა̈რთე... სგჳთნა̈ჩდე ლეზობთე... მეშხე ლედჳ (ბზ. 283) — რადგანაც ვეზირის შვილი ასე გაბრაზებულია ამათზე, ჩაურია საჭმელში შაეი ხორცი. ახა იმჟი ხოჩჳმინა, ეჩქას გუდ ომჴედელიხ ხეხჳ-ჴაში (ბქ.) — რაკი ასე უქნია, ცოლ-ქმარიც მიმხვდარა. ხენწიფს... ათხი̄დჷნ, ალახ ჩუ უბი̄ბად ანგოშლე მიჩა ლედახჳრიდ კუტა̈ლ (ლშხ.78) — ხელმწიფეს გაუხარდა, რაკი ასე დაუღერელად გაავსო მისმა საცოლემ დოქი. 2. თუ. ფიკჳიდ ნეყირ ხეშხგნ, ზისხ ლახ დემ ოხჩედნიჳ (ბქ. 290) — მშრალად ნაცემი ერქვა, თუ სისხლი არ წამოუვიდოდა. ლედეჳ ლახ ესერ წჳა, მედეჳ ბაც ესერ ლი (ანდ.) — სადაურო თუ არის, მოდავე მოინახებაო.

ლახად იხ. **ათხა̄დ⌈და⌉.**

ლახამ იგივეა, რაც **ლახმი̄რ.**

ლახანა (-ნა̈შ, -ნა̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈დშ, -ნე̄ლ ლშხ., -ნა̈დშ, -ნა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — კომბოსტო. ქა̄ნჯიდ ნატად მეტხე ლახანა (ბზ.) — ნატომ გამოიტანა კომბოსტოს მწნილი. ჰარტმა̈რისგა ალა̈შიხ ლახანას (ბქ. 69) — ბოსტნებში თესავენ კომბოსტოს.

ლახე იგივეა, რაც **ლახ⌈ა⌉.**

ლახე̄რხა̈ლ (-იშ, -ხა̄ლა̈რ) ბზ., **ლა̈ხერხა̈რ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლახერხაჳი** (-ჳი̄შ, -იალ) ლშხ., **ლა̈ხერხა̈ჳი** (-ჳიშ, -ა̄ლ) ლნტ. — სახერხი. ეზა̈რ ლახე̄რხა̈ლ ათმარჯუნ ბექა̈ს (ბზ.) — ბექას კარგი სახერხი გამოადგა. ამეჩუ ლგგ... ლა̈ხერხა̈რ (ბქ. 228) — აქ სახერხი დგას.

ლახიდნე იხ. **ხ-აჰჳდი.**

ლახილ იგივეა, რაც **ლა̈ხილ.**

ლახი̄რჳლ იგივეა, რაც **ლა̈ხი̄რჳლ.**

ლახმი̄რ (-იშ, -ა̄ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლახმგრი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლახამ** (-ხმა̈შ, -ხმა̈რ ზს.; -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — სალორე. ლახმი̄რი ჴი̄რისგა დერს ლგდა̈რს აკჳა̄ნა, დერს — ლგდგა̈რს (ბზ. 248) — სალორის კარებში ზოგს ცოცხალს აგდებდა, ზოგს — მკვდარს. სგა̄დსკინე ჟელდ ლახამთე̄სგა (ბზ.) — ძაღლი შეხტა სალორეში. ხამა̈რს ჩი ლარდად ლახამ ესერ ხოცხაჲ (ანდ.) — ღორებს ყველანაირ სადგომს სალორე ურჩევნიათო. ხენწიფდ დენად მიჩა ჴა̈შ ლახამხოდსა აშიდ (ლნტ. 189) — ხელმწიფემ ქალიშვილი და მისი ქმარი სალორეში შეყარა.

ლახნისგ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლახნისგი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლახნისკ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — სითხის საწყაო (დაახლოებით სამ-ნახევარი ლიტრა), ხელადა. ეშხუ ლახნისგ ჰარა̈ყ ხჳგდა (ბზ.) — ერთი ხელადა არაყი ედგა. ქორხენ ესლჳანდხ.. ზედა̈შ ლა̈ხნისგიშჳ (ბქ. 3) — შინიდან ხელადით ზედაშე მიჰქონდათ.

ლახდადალ იგივეა, რაც **ლა̈ხიადა̄ლ.**

ლახუშ იხ. **ითრე.**

ლახჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — მთა. კუმში ჯჳეგ ესერ და̈ჳდ ხობრა̈დახ ლახჳს (ბზ. 330) — საქონლის ჯოგი დევისთეის ჰყავთ მიბარებული მთაშიო. ალ კარა̈ჳ ლგგ ლახჳს (ბქ. 84) — ეს კარავი მთაში დგას. მა̈გ ლახჳ აშჳ მელს ესერ დემ იგნე (ანდ. 68) — ყველა მთაზე ერთნაირი ბალახი არ იზრდებაო.. ისგჳა მუე ლახჳისა ლოქ... ნადირ ხამთქჳა (ლშხ. 68) — მამაშენის მთაში ნადირი იციხო. ფედიას ხარ ლახჳა̈რ ი ცხეკა̈რ (ლნტ. 17) — ახლოს აქვს მთები და ტყეები.

ლახჳა̈ნი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მთიანი. ჩჳიბეჴეჳ ლახჳა̈ნი ა̈დგი ლი (ბქ. 224) — ჩუბეხევი მთიანი ადგილია.

ლახჳბა იხ. **მუხჳბე.**

ლახჳე̄მ იხ. **ხ-აჰჳდი.**

ლახხჳა იხ. **ხეხჳ.**

ლახჰჳდნე იხ. **ხ-აჰჳდი.**

ლაჴად იგივეა, რაც **ლაჴა̈დ.**

ლაჴან იგივეა, რაც **ლაჴა̈ნ.**

ლაჴა̈დ (-იშ, —) ბზ., **ლაჴად** ბქ., ლნტ., **ლაჴედ** ლშხ. — მოსასვლელი. ამსჳა̄ლდა̈ ლაჴა̈დ დჳმხა̈ნ ლა̈სჳ (ბზ.) — ადამიანის მოსასვლელი არსაიდან იყო. ალ ზაჳლა̈დეე ლასჳ ხოჩა ლაჴად ჟიბე შჳა̈ნხენ (ლნტ. 6) — ამ ზაფხულს კარგი გზა (მოსასვლელი) იყო ზემო სვანეთიდან.

ლაჴა̈ნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაჴნი** ბქ., **ლაჴან** (-არ) ლშხ., **ლაჴა̈ნი** (-ა̈რ) ლნტ. — სახნა-

ეჲ. მერმა ლადელ დäუ ლაჯäნთე აჩäდ (ბზ. 310) — მეორე დღეს დევი სახნავად წავიდა. ტუიბäრე პილäრმოჷ ლაჯäნი გიმäრ ლიხ (ლნტ. 4) — ღელეების ნაპირებთან სახნავი მიწებია.

ლაჯდა იგივეა, რაც **ლäჯდა**.

ლაჯედ იგივეა, რაც **ლაჯäდ**.

ლაჯი̄რ (-იშ, —) ბზ. — შესავედრებელი, სამრუნავი, სამხვეწრო. ხოშა ღერთა ლაჯი̄რ (ბზ.) — დიდი ღვთის სამხვეწრო.

ლაჯნი იგივეა, რაც **ლაჯäნ**.

ლაჯნი̄რ (-იშ, -äლ ბზ., -ალ ლშხ.) — ხარების სადგომი. სგäჩäდ ბულა ლაჯნი̄რთე̄სგა (ბზ.) — შევიდა ბულა ხარების სადგომში. ლაჯნი̄რ ჯანარშჷ გჳäრ გოში (ლშხ. 16) — ხარების სადგომი ხარებით გვაქვს სავსე.

ლაჯჳამ იგივეა, რაც **ლაჯჳäმ**.

ლაჯჳäსგ (-იშ, -äრ) ბზ., **ლაჯჳäსგ** ბქ., **ლაჯჳäსკ** ლნტ. — მისაპარავი (პარვით მისასვლელი). ლაჯჳäსგ დე̄მხäნ მäდდა (ბზ.) — ვერსაიდან მიეეპარებოდი (მისაპარავი არსაიდან მქონდა).

ლაჯჳǟმ (-ჳმიშ, -ჳმäრ) ბზ., **ლაჯჳამ** (-იშ, -არ ლშხ., -äრ ლნტ.), **ლაჯჳმი** (-äშ, -äრ) ბქ., — ეკლესია. [თათრäლს] ხჳäდ ლაჯჳǟმ ოთტუფჳრახ (ბზ. 2) — თათრებს მრავალი ეკლესია გაუძარცვავთ. ლაჯჳäმს გირტäნ ხეცხეპოლდახ (ლნტ. 56) — ეკლესიას გარს უვლიდნენ.

ლაჯჳრა (-რǟშ, -რǟლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ., -რე̄შ -რე̄ლ ლშხ., -რäᲦშ, -რäლ ლნტ.) — ფანჯარა, სარკმელი. ციცულდდ ქეღ ლაჯჳრა სგჳებინჩუნ აცჳირ (ბზ. 410) — ფისომ ძაღლი ფანჯრის წინ დატოვა. ალსგიდნე̄ლი ლაჯჳრაქა ზითუნახაჳ (ლშხ. 72) — მზეთუნახავს ფანჯარაში გაუხედავს.

ლაჯჩიარ იგივეა, რაც **ლäჯჩიäრ**.

ლაჯაბ (-ჯბäშ, — ზს., -äშ, — ლნტ., -აშ, — ლშხ.) — 1. მოსახარშავი. ლეღჳ სგა ხოგ ლაჯაბს (ბზ. 328) — ხორცი უდგას მოსახარშავად. მäდ ესერ ხოგხ ლაჯაბს? (ბზ. 328) — რა გიდგათ მოსახარშავად? 2. ბქ. გამოსახდელი (არაყი_). შომა ლიფუეს ჩუ ქჳიცე, ეჩქას ლაჯბäშ ლი (ბქ. 196) — როცა დუღილს შეწყვეტს, მაშინ გამოსახდელია (მოსახარშავია).

ლაჯერ (-იშ, -äლ) ლნტ. — ცოცხი. იხ. **ლანგაჳ**.

ლაჯე̄ლჳა (-ჳǟშ, -ჳǟლ) ბზ., **ლäჯელჳა** (-ჳäშ -ჳოლ) ბქ., **ლაჯე̄ლა** (-ჳäშ, -ჳე̄ლ) ლშხ., **ლäჯელა** (-ჳäᲦშ, -ჳäლ) ლნტ. — დასაგველი, გამოსაგველი. დäჳითდ ლანგჳიაქäრ ჟäნქäჩ ჷოჩლე ლაჯე̄ლჳǟლდ (ბზ.) — დაეითმა საცოცხეები მოჭრა ჟმოს დასაგველად. ლäჯელჳა ნანგäჳ ესერ დემეგ ხუღჳე (ბქ. 89) — დასაგველი ცოცხი არა მაქვსო.

ლაჯმილა იხ. **ჯუმილ**.

ლაჯოგ (-იშ, -äრ ბზ., -ჯგჳäშ, -ჯგჳäრ ბქ., -იშ, -äრ ლნტ.), **ლაჯოგა** (-გäშ, -გე̄ლ) ლშხ. — საჯოგე. ნიშგჳეᲦ ლახჳ ეზäრ ლაჯოგ ლი (ბზ.) — ჩვენი მთა კარგი საჯოგეა. აჲ, ლაჯგჳäშ ესერ მეჩი თხეროლ! (ბქ. 209) — აჲიგ, თქვე საჯოგის ბებერო მგლებო!

ლაჯრäჳ (-äშ‖-იშ, —) ბზ., **ლაჯრაჳი** ბქ., **ლაჯრაჳ** ლშხ., **ლäჯერäჳი** ლნტ. — სარწმუნო, დასაჯერებელი. „ლაჯრäჳ შäლიäნი̄ ხäტ ლäსჳ (ბზ. 4) — შალიანის ხატი სარწმუნო იყო.

ლაჯუჳ, ლაჯუჰ, ლäჯჳიჰ (-იშ, -äრ) ზს., — ბუნაგი („სამუე“). დäშდჳä ლაჯუჰისგა ჩჳäთპäჷ ალ ჰყინტ (ბზ.) — ეს ვაცი დათვის ბუნაგში დაიმალა. ლაჯუჳხენქა მახე ნäჯედჳეჲ [დäშდჳს] ჰგშხäრ ხოსტუნი (ბქ. 236) — ბუნაგიდან ახლად გამოსულ დათვს ფეხები სტკივა.

ლაჯშǟრ, ლაჯშᲦäრ იგივეა, რაც **ლäჯშǟრ**.

ლაჰა ზს. — მოსასწრები. მიშგჳა თხჳიმი ლიქჳცეს ლაჰäს ხირდი (ბზ.) — ჩემი თავის მოკვეთას მოესწრებით.

ლაჰედნე იხ. **ხაჰჳდი**.

ლაჰრა (-რǟშ, -რǟლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ.), **ლაარა** (-რäᲦშ, -რäლ) ლნტ. — დასაცლელი, გადასაყრელი. ნაჯǟლჳä ლაჰრა დე̄სმა მეღჳა (ბზ.) — ნაგვის გადასაყრელი არაფერი მაქვს.

ლაჰრäკ (-იშ, —) ბზ., **ლაჰრაკ** ბქ.,

ლაჲრაკ ლშხ., **ლაარა̈კ** ლნტ. — საარაკო, სამავალითო. ლაჰრა̈კ ლა̈სუ̈ ჰალდე̄. ჰაცობ (ბზ.) — საარაკო იყო ხალდეს დალუპვა. შდუგუ̈იშ ნა̈ჟიშუ̈ კეცენ ლაჰრაკ ესერ ლი (ანდ.) — თავკის ნარჩევი ხორბალი სამავალითოაო. ზითუნახაუ̈ს უჟ ხამთქუ̈ე̄ნა ლაჲრაკი (ლშხ. 72) — მზეთუნახავს საარაკო ძილი სცოდნია.

ლაჰრა̈ყ (-იშ, -ჲა̈ლ) ბზ., **ლა̈ჲრა̈ყი** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლაჲრაყი** (-ი̄შ, -ალ) ლშხ., **ლაარა̈ყი** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საარაყე, არყის გამოსახდელი მოწყობილობა. ლაჰრა̈ყჲა̈ლ მა̈გ ჟა̈ნმა̄რე (ბზ.) — არყის გამოსახდელი ყველაფერი გაიმზადა. ლა̈ჲრა̈ყი ჰუ̈ედისგა ხადხ მგსყე (ბქ.) — არყის გამოსახდელი კედელში ჰქონდათ გაკეთებული.

ლაჰუ̈დი (-ა̈შ, —) ზს., **ლაუ̈ოდ** (-იშ, —) ლშხ., **ლა̈უ̈ედი** (-ჲშ, —) ლნტ. — გასაყიდი. ალი ფირუ̈ ლაჰუ̈დითე როქ ლანემ (ბქ. 14) — ეს ძროხა გასაყიდად გაგვეტანაო (მოგვცაო). კოკრალ ათხოჲახ ლა̈უ̈ედიხო (ლნტ. 246) — ჩოჩორი წაუყვანიათ გასაყიდად.

ლა̈- — -ა იგივეა, რაც **ლა- — -ა.**

ლა̈- — -ალ იგივეა, რაც **ლა- — -ა̄ლ.**

ლა̈- — -ა̄ლ იგივეა, რაც **ლა- — -ა̄ლ.**

ლა̈- — -ირ იგივეა, რაც **ლა- — -ი̄რ.**

ლა̈- — -ი̄რ იგივეა, რაც **ლა- — -ი̄რ.**

ლა̈- იგივეა, რაც **ლა-.**

ლა̈ბ იგივეა, რაც **ლა̈̄ბ.**

ლა̈ბდინა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), **ლაბდინა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ., — ცეცხლის მოსაკიდებელი. თუთნი ლა̈ბდინა მა̄მგუ̈ეშ ჯუ̈ლუ̈აჲა? (ბზ.) — თუთუნის მოსაკიდებელი არაფერი გაქვს? ცხგნდულ [როქ] ლახემ თუთნიშ ლა̈ბდინა (ბქ. 154) — თამბაქოს მოსაკიდებლად ნაკვერცხალი მომეციო.

ლა̈ბნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), **ლაბნა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. 1. დასაწყისი. ცგგნი ლა̈ბნა ჩუ̈ამა̈̄შდგნ (ბზ.) — ბლაპრის დასაწყისი დამავიწყდა. ლა̈ბნა ი ლა̈შდხა ჩიგუ̈აშუ̈ ესერ ქა ხოთრა (ანდ.) — დასაწყისი და დასასრული ყველაფერს აქვსო. 2. სათავე. ალ ლიცს ლა̈ბნა ცა̈ნს ხარ (ლნტ. 3) — ამ მდინარეს სათავე ცანაში აქვს.

ლა̈ბჯგი იგივეა, რაც **ლაბეჯგ.**

ლა̈გეზელი იგივეა, რაც **ლა̈გზელი̄რ.**

ლა̈გენა იგივეა, რაც **ლა̈გნა.**

ლა̈გენა-ლარდა იგივეა, რაც **ლა̈გნა-ლარდა.**

ლა̈გზელი̄რ (-იშ, -ალ) ბზ., **ლა̈გზელა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაგზელა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლა̈გზელი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საშეილოსნო. ლაზჰას ლა̈გზელა̈რის ქა ხოკედხ ი ქაკუ̈ანეხ (ბქ.) — საკლავს საშეილოსნოს გამოუღებენ და გადააგდებენ.

ლა̈გზია̈რ (-იშ, —) ბქ. — ახლად დაგრეხილი თოკის დასახვეწი იარაღი.

ლა̈გი̄წა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლაგგნწალ** ბქ., **ლაგი̄წა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლაგინწა̈ლ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საქანელა. კალუ̈ისგა ოხსყედ ლა̈გი̄წა̄ლ (ბზ.) — ეზოში გავაკეთეთ საქანელა. ბოფშა̈რ ასყიხ მოშ-მოშ ლაგგნწალა̈რს (ბქ.) — ბავშვები აკეთებენ სხვადასხვანაირ საქანელებს.

ლა̈გნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ.), **ლაგნა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ., **ლა̈გენა** (-ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ) ლნტ. — 1. გასაჩერებელი ადგილი, სადგომი, დასადგომი. ალჲა̈რ მა̈გ მინე-მინე ლა̈გნათეჟი̄ნ აჩა̈დხ (ბზ. 366) — ესენი ყველანი თავ-თავის დასადგომებზე ავიდნენ. ჲერხის გიმ ლა̈გნად ესერ ხალახ (ანდ.) — მოვს მიწა დასადგომად ეცოტავება (სწყინს). **ლა̈გნაჟი ლიგნე** — „ადგილზე დგომა". სვანური ხალხური სამართლის ტერმინია; იხმარება ფიცის მიღებისას. მოითხოვს ფიცით იმის გაგებას, თუ რას იმამდა დამნაშავე დაპარალებულის ადგილას რომ ყოფილიყო. 2. ბქ., იხმარება გამოთქმაში **ქუნემ ლა̈გნა.** სარჩო, საარსებო საშუალება ოჯახის გამოსაკვები. ქუნემ ლა̈გნა უ̈ენდ გარ ხოჴდენიუ̈ხ ჯუ̈ინალდ (ბქ.) — სულის შესარჩენი (ჩასადგმელი) ძლივსღა მოსდიოდათ ძველად.

ლა̈გნა-ლარდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ.), **ლაგნა-ლარდა** (-და̄შ, -დე̄ლ) ლშხ., **ლა̈გენა-ლარდა** (-და̈ჲშ, -და̈ლ) ლნტ. — დასადგომი, სადგომ-სამყოფი. ლა̈დი ლა̈გ-

ნა-ლარდა ჩიჲგ ჩუ ლ[illegible](ბზ.) — დღეს სადგომ-სამყოფი ყველგან არის. ზურალს ქორლისგა ლა̈გნა-ლარდ' ესერ ხაკუ (ბქ.) — ქალს სახლში სადგომ-სამყოფი უნდაო.

ლა̈გურკა (-კა̈შ, —) ბზ., **ლა̈გჳირკა** (-კა̈შ, — ბქ., -კა̈ჲშ ლნტ.), **ლაგჳირკა** (-კა̄შ, —) ლშხ. — სალოცავი. წმინდა კვირიკეს ეკლესია სოფ. კალაში. ლა̈გჳირკაისგა ლგგ შარლანი (ბქ.) — კვირიკეს ეკლესიაში დგას შალანის (შალიანის) ხატი.

ლა̈გჳირკა იგივეა, რაც **ლა̈გურკა.**

ლა̈გჳრიზი იგივეა, რაც **ლაგჳრიზი.**

ლა̈გჭა (-ჭა̈შ, — ბზ., -ჭა̈შ, — ბქ.), **ლაგეჭა** (-ჭა̈ჲშ, —) ლნტ., **ლაგჭა** (-ჭა̄შ, —) ლშხ. — დასაკავებელი, დასამაგრებელი, შესაჩერებელი. ჩა̈ჟი ლა̈გჭა მა̈მგჳეშ მეულჳა̈ნ (ბზ.) — ცხენის დასაკავებელი არაფერი მქონდა.

ლა̈დ-ბა̈ზი, ლა̈დი-ბაზი — დღე-ღამე, მალე, დღესხვალ. ტკიც ესერ მეჯედ ლი, ბა̈ქლა̈დი-ბა̈ზიშ (ანდ.) — სიმართლე გრძელეადიანია, სიცრუე დღე-ხვალისაო.

ლა̈დგა (-გა̈შ, -გა̈რ ბზ., -გა̈შ, -გოლ ბქ., -გა̈ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ლადგა** (-გა̄შ, -გე̄ლ) ლშხ. — ცეცხლის ჩასაქრობი. ლემესგი ლა̈დგა მა ანჴჷ ენასდ (ბზ.) — ცეცხლის ჩასაქრობი მოიტანე რამე ჩქარა. ლემესკი ლა̈დგა მადმა მეულჳან (ლნტ.) — ცეცხლის ჩასაქრობი არაფერი მქონდა.

ლა̈დელ იგივეა, რაც **ლადა̈ლ.**

ლა̈დი ზს., **ლადი** ლშხ., **ლა̈დელი** ლნტ. — დღეს. ლა̈დი ჰამს ესერ... უდიარად ა̈მჴედ (ბზ. 358) — დღეს დილით უჭმელი წამოვედიო. ლა̈დიშ დია̈რს ლა̈დი იკარქე (ბქ. 155) — დღეის პურს დღეს შოულობს. ლადი ალჲარს ხუეფურთინა̈ლ (ლშხ. 85) — დღეს ამათ დაეერევი. **ლა̈დიდ** ზს., **ზმნს.** — დღემდე, აქამდე. ლა̈დიდ იმე ჯიჩჳა? (ბზ.) — დღემდე სად იყავი (ყოფილხარ)?

ლა̈დია იხ. **დი.**

ლა̈დიარ, ლა̈დჲა̈რ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈დია̈რ, ლადია̈რ** (-იშ, -არა) ჩბხ., **ლადჲერ, ლადიარ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლა̈დიარ, ლა̈დჲერ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დედულეთი. დინოლ მიშგჳი ლადჲერს ჵრდი (ჰოეზ. 252) — ჩემი ქალიშვილი დედულეთში იქნება.

ლა̈დისგ იგივეა, რაც **ლადა̈სგ.**

ლა̈დჲა̈რ, ლა̈დჲერ იგივეა, რაც **ლა̈დიარ.**

ლა̈დშდჳჵრ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლადაშდჳ** ბქ., **ლადშდჳჵრ** ლშხ., **ლადა̈შტჳ** ლნტ. — სადათვე. ალ ცხეკ მეჭარ ლა̈დშდჳჵრ ლი (ბზ.) — ამ ტყეში ბევრი დათვია (სადათვეა).

ლა̈ზგა (-გა̈შ, -გა̈ლ ბზ., -გა̈შ, -გოლ ბქ., -გა̈ჲშ, -გა̈ლ ლნტ.), **ლაზგა** (-გა̄შ, -გე̄ლ) ლშხ. — საცხოვრებელი, სახლი. ხელწიფი ლა̈ზგა ი მალჳა̈ნ მა̈გ ჭიტის ესსა̈დ (ბზ. 312) — ხელმწიფის საცხოვრებელი და ქონება ყველაფერი ჭიტის დარჩა. სორთმანიშ ლა̈ზგაჲსგაჲ შა̈იდ ხა̈რენახ ფა̈მლის (ბქ. 13) — სორთმანის სახლშიც შიშშილობდნენ (შიმშილი ჰქონიათ) შინამოსამსახურეები. ლაზგა გიმ ლოქ ლი ლგდა̈ჳშე (ლშხ. 12) — საცხოვრებელი მიწა არის გაფუჭებულიო (გათვალული). ალე მინე ლა̈ზგა ლგმა̈რ (ლნტ. 4) — ეს მათი საცხოვრებელი ყოფილა.

ლა̈ზგა-ლარდა (-და̈შ, -და̈ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ.), **ლაზგა-ლარდა** (-ა̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — სახლ-კარი (სამოსახლო-სამყოფელი), საცხოვრებელი. ლა̈ზგა-ლარდას დეშ ცჳირე (ბზ.) — სახლ-კარს ვერ მივაგნოვებ. ძუღჳად ლა̈ზგა-ლარდა... ადჲე (ბქ. 22) — მღვამ სახლკარი წაიღო. ხოჩა ლაზგა-ლარდა ხუღჳა (ლშხ.) — კარგი საცხოვრებელი აქვს.

ლა̈ზელალ იგივეა, რაც **ლაზელა̈ლ.**

ლა̈ზჲა, ლა̈ზჭა იგივეა, რაც **ლა̈ძჭა.**

ლა̈ზჲენი იგივეა, რაც **ლა̈ძჭენი.**

ლა̈ზჭენი იგივეა, რაც **ლა̈ძჭენი.**

ლა̈თელღეგრა იხ. **თელღგრა.**

ლა̈თი (-ჵშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **ლათჵ** (-თჵშ, -არ) ლშხ., **ლათიი** (-თიიშ, -ა̈რ) ლნტ. — სამკალი, „მკა". აშხჳ ლადელ კესა̈რშერ ლა̈თითე ა̈ჩა̈დხ (ბქ.) — ერთ დღეს კეისრის სახლობა სამკალში წავიდა. ლაჴნიჟი მეთია̈ლს ლა̈თიჟი ხოჩ'ესერ გჳი ხოზ (ანდ.) — ხენაში მარჯვე მკაში კარგ გუნებაშეაო.

ლა̈თია̈ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈თიალ** ბქ.,

ლნტ., **ლათია̄ლ** ლშ. — შეძლება, შესაძლებელი. მა̈ჲ ლა̈თიჲა̄ლს მე̄რი, თხჳიმს მა̄მ ოთზა̈რნე (ბზ.) — რაც შემეძლება (შეძლება მექნება), თავს არ დავზოგავ. მა̈ ლა̈თიალს ხერიხ, ხოჩა ა̈ჲრა̈ყ ხეკჳეს აჯაბიხ (ბქ. 232) — რაც შეიძლება (შეძლება ექნებათ), კარგი არაყი უნდა გამოხადონო (მოხარშონო).

ლა̈თლა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈თლა̈̄რ**.

ლა̈თლა̈ღრა იხ. **თელღრა**.

ლა̈თლა̈̄რ (-იშ, -ლა̄რა̈ლ) ბზ., **ლა̈თლა̈რ** (-იშ, -ლარჳ) ბქ. — სასხლეტი. მიშგჳა თეფს ლა̈თლა̈̄რ ჩჳა̈თფაჰჳა̈̄ნ (ბზ.) — ჩემს თოფს სასხლეტი გაუფუჭდა. ფხჳლიდს ლა̈თლა̈რს ხაბორგჳნახ ლაკჳანაჟი (ბქ. 289) — გასროლისას თითს სასხლეტზე დაადებინებენ.

ლა̈თრინა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.), **ლათრინა** (-ნა̄შ, —) ლშ. — გასათრევი საშუალება. მეგმი ლა̈თრინად ჰანა̈რ ლამდია̈̄ (ბზ.) — ხის გასათრევად ხარები მათხოვე.

ლა̈თჳფა (-ფა̈შ, —) ზს., ლნტ., **ლათჳეფ** (-იშ, —) ქს. — დასაკარგავი. ეშხუ კილომეტრ ი ხ̈ჷნსგამ მეგმა̈რქა გარ ომჩედელი ნაზჳა̈შ ლა̈თჳფალა (ბქ. 203) — კილომეტრ-ნახევარი სულ ხეებზე უვლია კვალის დაკარგვის მიზნით.

ლა̈თქა (-ქა̈შ, —) ბქ. — საარაყე. ლა̈თქად მა̈გ იმა̈რგ (ბქ. 196) — საარაყედ ყველაფერი ვარგა.

ლა̈თხა (-ხა̈შ, -ხოლ) ბქ. — საქსოვი ძაფი. ლათხა̈შ ქიპ მა̈გ ულჳას ხაჯანგა ისგა (ბქ. 306) — საქსოვი ძაფი სულ უღელზეა შემოხვეული.

ლა̈თხე̄ლი იგივეა, რაც **ლათხე̄ლ**.

ლა̈თხჳიარ, ლა̈თხჳჲარ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლათხჳარ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლათხჳჲარ** (-იშ, -ალ) ლშ., **ლათხჳია̈რ, ლათხუა̈რ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სანადირო (ადგილი, იარაღი...). ხელწიფ ლა̈თხჳიართე იზელა̄ლ (ბზ. 298) — ხელმწიფე სანადიროდ დადიოდა. ოჩჳა̈ლდ სემი მა̈რე ლა̈თხჳართე (ბქ. 203) — სამი კაცი წავედით სანადიროდ. ედჷნჰერა̄ნეუ ლათხჳჲართე (ლშ. 56) — სანადიროდ წამიყვანეო. დადიანს ლათხუარ ჯოდიას ხარა (ლნტ. 110) — დადიანს სანადირო (ადგილი) შორს ჰქონია.

ლა̈იდ, ლა̈ჲდ ზს., **ლაიდ** ლშ., **ზმნზ.** — სულაც, სრულიად, სრულებით, მთლიანად, მთლად. ლა̈ჲდ ლოქ ეზერ (ბზ. 233) — მთლად კარგიო. იმგჳა̈-იმგჳა̈ ლა̈იდ ცხეკდ ლჷგ (ბქ. 282) — ზოგ-ზოგან მთლად ტყედ არის ქცეული.

ლა̈ირ, ლა̈ჲრ (ლა̈ჲრიშ, ლა̈ჲრა̈რ-‖ლა̈ჲრა̈ლ) ზს., ლნტ., **ლაირ, ლაჲრ** (-იშ, -ალ) ლშ. — 1. წერილი. ლჳაჰა̈რდ ჩჳა̈ირ ლა̈ირ (ბზ. 333) — ვაჟარმა დაწერა წერილი 2. წიგნი. ამეჩუ ლუშხჳინ ლა̈სჳხ ჯჳინელ ლა̈ჲრა̈რ (ბქ. 70) — აქ შენახული იყო ძველი წიგნები. 3. წიგნარა (საქონლის შიგნეულის ნაწილი). წიკანტა̈რს აჯალ ხაჰარახ: ფა̈შჳ, ლა̈ირ... (ლნტ. 61) — ნაწლავებს აგრეთვე ახლავს: ფაშვი, წიგნარა.

ლა̈კეთილ იგივეა, რაც **ლა̈კთილა̈̄რ**.

ლა̈კთილა̈̄რ (-იშ, -ლა̄რა̈ლ) ბზ., **ლა̈კთილა̈რ** (-ლარა̈რ) ბქ., **ლაკთილ** (-არ) ლშ., **ლა̈კეთილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სასიკეთო, საუცხოო. ლა̈კთილა̈̄რ ლჷჳზერე ა̈ხფას ალ დი̄ნას (ბზ.) — საუცხოო ბეჯითი დადგა ეს გოგო. თჷმიყი, მ' ესერ წჳა, ეჯი ლი ლა̈კთილა̈რ (ანდ.) — გაჭირვებისას რაც იშოვება (რასაც იპოვი), ის არის სასიკეთოო.

ლა̈კირ (-კრიშ, -კრა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლაკირ** (-ალ) ლშ. — საკირე. ჯჳიდ ი საკმეჳელ ა̈ნყიდხ ი ლა̈კირ ადგეხ ამი̄შ (ბზ. 329) — ცვილი და საკმეველი იყიდეს და ამისი საკირე დადგეს. ამ კირს ქა იშხიხ ლა̈კირა̈რისგა (ბქ. 227) — ამ კირს გამოწვავენ საკირეში. ჩოთო̄შჳახ ჯჳიდიშ ი საკმოჳელი ლაკირ (ლშ. 68) — დაუნთიათ სანთლისა და საკმეელის საკირე. ჩჳადაქჷრთინე ლა̈კირ (ლნტ. 203) — გაახურა საკირე.

ლა̈კი̄და̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლა̈კიდა̈რ** ბქ., ლნტ., **ლაკი̄და̄რ** ლშ. — ამომგდები, ბოროტი. დაჳითიშ დი ლა̈კიდა̈რ ზჳრალ ლასჳ (ბქ.) — დავითის დედა ბოროტი ქალი იყო.

ლა̈კჳინ (ლა̈კჳნიშ, ლა̈კჳნა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — უშეელებელი ქვა. დადეჩქელიანდ ყ'ახაცჳე ლა̈კჳინ ალ მარა (ლნტ.) — დადეშქელიანმა უშეელებელი ქვა აჰკიდა ამ კაცს.

ლა̈კჳშა (-შა̄̈შ, — ბზ., -შა̈შ, — ბქ., შა̈ჲშ ლნტ.), **ლაკჳშა** (-შა̄შ, —) ლშხ. — 1. გასატეხი, სატეხი. გაკა̈ ლა̈კჳშა დე̄სმა მუღჳა (ბზ.) — კაკლის სატეხი არაფერი მაქვს. კოჯი ლაკჳშა კჳე́რთხ ლოქ დე̄სა ხალჳე̄ნა (ლშხ. 67) — კლდის სატეხი ჩაქუჩი არ ჰქონიათ. 2. გასამხელი. ალ გჳეშ ქა ლა̈კჳშად ლჷმგჳირ ლი (ბქ.) — ეს საქმე გასამხელად სამარცხვინოა. — 3. გამოსაჩეკი. ქათლა̈რს ლჷგრა̄ლე ლა̈კჳშას ხასგჳრეხ (ბზ.) — ქათმებს კვერცხებზე (წიწილების) გამოსაჩეკად სვამენ.

ლა̈კჳცა̄̈ნ (-იშ, -ცა̄ნა̈რ) ბზ., **ლაკჳცა̈ნი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაკჳცა̈ნ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ., **ლაკჳცა̄ნ** (-იშ, -არ) ლშხ. — 1. პირსახოცი, შესაწმენდი, შესამშრალებელი. ჩჳესდჳნეხ... ციცჳი ჰაკჳა̈დს ულმაშა̈რ ლა̈კჳცა̄̈ნდ (ბზ. 14) — დაუდებენ კატის კუდს ულვაშების საწმენდად. მინე უჰირდ შია̈რ ქეთბარანხ, ლა̈კჳცანა̈რ ქოხჴადხ (ბქ. 96) — მათ დაუხმარებლად ხელები დაებანათ, პირსახოცები მოუვიდათ. მე̄სმას ლაკჳცა̄ნ ოხჴი̄და (ლშხ. 5) — მესამეს პირსახოცი მოუტანია. 2. მანდილი, თავსაფარი. ალ ლა̈კჳცა̈̄ნ ი ჯა̈ყულდ ესერ ჩჳჳ ადჲე (ბზ. 405) — ეს თავსაფარი და ჯაყვა ჩაიტანეო. ლაკჳცა̈ნი ესერ ზჳრალს ხესგჳიშ, ფაყჳ — ღჳაჸმარა (ანდ.) — მანდილი ქალს ამშვენებს, ქუდი კი — მამაკაცსო.

ლა̈კჳცი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈კჳცჳრი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაკჳცი̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლა̈კჳცირ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საჯიხვე. ჯჳინალდ [ძღვდ] ლა̈კჳცი̄რ ლჷმა̈რ უშგულს (ბზ. 51) — ძველად კარგი საჯიხვე ყოფილა უშგულში. კჳიცრა ი ღჳაშ ლა̈კჳცჳრის ა̈რიხ (ბქ. 234) — შუნი და ხარჯიხვი საჯიხვეში არიან.

ლა̈კჳცჳრი იგივეა, რაც **ლა̈კჳცი̄რ**.

ლა̈კჳჰა̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈კჳჰალ** ბქ., **ლაკჳჲა̈ლ** (-იშ, —) ლნტ. — 1. გამოსაცდელი, საჯილდაო (ქვა). ჟა̈ნგნზჷრა̈ნხ ლა̈კჳჰა̄ლ ბა̈ჩცახა̈ნ (ბზ.) — შეიკრიბნენ საჯილდაო ქვასთან. 2. გამოცანა. თამის ლა̈კჳჰალ ოსდა (ბქ.) — თამის გამოცანა უთქვამს (დაუდევია).

ლა̈ლგმა̈̄რ (-იშ, -მა̄რა̈ლ) ბზ., **ლალგმა̈რ** (-იშ, -მარა̈რ) ბქ. — სახლი; შენობა; ნაგებობა. სგა̄ლიე დედბერდ [დი̄ნა] ეფენდი̄ ლა̈ლგმა̈̄რმჷყ (ბზ. 368) — დედაბერმა შეიყვანა ქალიშვილი ეფენდის სახლში (ნაგებობაში).

ლა̈ლდიარ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. **ლალდია̈რ** (-არა̈რ) ბქ., — ბაგა. ნენი სგ'ოთჰა̈რ ლალდია̈რთეჲსგა (ბქ.) — თივა ჩაჰყარე ბაგაში.

ლა̈ლდისგა̈რ იგივეა, რაც **ლალდე̄სგა̄ლ**.

ლა̈ლეთა, ლა̈ლეთი იგივეა, რაც **ლალე̄თა**.

ლა̈ლზიგა (-გა̄̈შ, -გა̈̄რ ბზ., -ჲშ, -გა̈ლ ლნტ.) — სამოსახლო, დასასახლებელი. ლა̈ლზიგა ხუღჳახ ხოჩა (ბზ. 443) — სამოსახლო კარგი აქვთ.

ლა̈ლზიგა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈ლზიგალ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლალზიგა̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ. — საცხოვრებელი. აჩეხ იშგანთე ლა̈ლზიგა̄ლდ (ბზ. 391) — წავიდნენ სხვაგან საცხოვრებლად. ლა̈ლზიგალ ნაკჷლდ ა̈ლი ჩჳადაჲე (ბქ. 202) — ეს საცხოვრებელი ვაკე წალეკა. ლა̈ლზიგალა̈ ჳიშკჳ დეხედაშ... ხუღჳეხ (ლნტ. 228) — ცხოვრების თავი არც ერთს არა აქვს („საცხოვრებელი პირი არც ერთს არა აქვს").

ლა̈ლკა (-კა̄̈შ, -კა̄̈ლ ბზ., -კა̈შ, -კოლ ბქ.) — სახედრის კავებიანი კეხი. წელს ლა̈ლკა ჩოხშყა̈დ (ბქ.) — სახედარს კეხი ჩამოუვარდა.

ლა̈ლმესგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., უშგ., **ლა̈ლმესგი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლალმესგ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლა̈ლმესკ'ი'** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ცეცხლის დასანთები, კერა, შუაცეცხლი. ლა̈ლმესგს სამინ ქა ხეცხპენიხ გირკიდ ლალრა̄ლუშ (ბზ. 14) — შუაცეცხლს სამჯერ შემოუვლიან სიმღერით.

ლა̈ლჩა (-ჩა̄̈შ, -ჩა̄̈ლ ბზ., -ჩა̈შ, -ჩოლ ბქ.), **ლალჩა** (-ჩა̄შ, -ჩე̄ლ) ლშხ., **ლალეჩა** (-ჩა̈ჲშ, -ჩა̈ლ) ლნტ. — 1. დასაცავი, სადარაჯო. თხუმე ლა̈ლჩა მა̄მგჳეშ მუღჳა̄̈ნ (ბზ.) — თავის დასაცავი არაფერი მქონდა. თხუმემ ლა̈ლჩად ზარბუზან ხა̈გნენახ (ბქ. 81) — თავის დასაცავად ზარბაზანი ედგათ თურმე. 2. ხსნილის დასაწყისი. ნამპრობა̈შ მგჷეე́ლ მგშლადელს ხაშხა ლა̈ლჩა (ბქ. 77) — ლამპრობის წინა კვირა დღეს ჰქვია ლალჩა.

ლა̈ლწაბუ (-წბუიშ, -წბუა̈რ) ბზ. — სა-

ლოკავი კლდ;, მლაშე წყლიანი ადგილი (ჯიხ-ვები ეგანებიან). ჳებიშდ ეჩე ხოდრა̈ჯდა̈ს ლა̈ლწბჳეი (ბზ. 39) — პარასკევამდე იქ ედა-რაჯობდი სალოკავზე.

ლა̈ლხინ (-იშ, -არ) ზს., **ლალხინ** (-იშ, -არ) ლშხ. — 'მო'სალხენი. ჩჳესგურიხ ლალ-ხინდ (ლშხ. 44) — მოსალხენად დასხდებიან.

ლა̈მ (-იშ, ლამა̈რ) ბქ. — ჭანჭრობი. [ალჲა̈რ] ლა̈ხფედა̈ნხ ლამა̈რს (ბქ. 159) — ესე-ნი მიუახლოვდნენ ჭანჭრობს.

ლა̈მბ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლამბ** ლშხ. — ნესტი, ნესტიანი. ლა̈მბ ა̈დგის ლისგჳრე ი ლიყჳნა̈ლ ხოლა ლი (ბქ.) — ნესტიან ადგი-ლას ჯდომა და წოლა ცუდია.

ლა̈მეზგრ იგივეა, რაც **ლა̈მზგრ.**

ლა̈მეთილ იგივეა, რაც **ლა̈მთილ.**

ლა̈მენირ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნაძვის ძელი (ამაღლება დღეს ჭრიან, კანს აცლიან, აჭრელე-ბენ თავისებური ნიშნებით, პურის განიავების დროს მარცვალსა და ბზეს შუა არის გადებუ-ლი.) ლა̈მენირს ქა ხოდისგხ ლა̈წჳრემი ფოყ-ხენ (ბქ. 230) — ნაძვის გრძელ ძელს დაუდებენ განსანიავებელი მხრიდან.

ლა̈მეშხჳა იგივეა, რაც **ლამე̄შხჳა.**

ლა̈მზგრ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ.), **ლამ-ზგრ** (-იშ, —) ლშხ., **ლა̈მეზგრ** (-იშ, —) ლნტ. — სალოცავი. მიშგუ ლა̈მზგრჳ ჴეცჳა̈ლ! (ბზ. 360) — ჩემი სალოცავი გაგიწყრეს (გეჩხუბებოდესო)! ამ ლადეღ თელ სოფელ ესღრი ლა̈მზჳრთე (ბქ. 6) — ამ დღეს მთელი სოფელი მიდის სალოცავად.

ლა̈მთილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ლამთილ** (-აშ, -არ) ლშხ., **ლა̈მეთილ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ.— 1. ქმრის სახლი, სამამამთილო. ლამჳარს ლირდე შგჳირ ლიზ, ლა̈მთილთე̄ჳ ადჲე სერ (ბზ. 384) — მამისეულ სახლში ყოფნა სირ-ცხვილია, ქმრის სახლში წამიყვანეო. დინოლ მიშგჳი ლამთილს ირდი (ჰოეზ. 252) — გოგო-ნა ჩემი სამამამთილოს იქნება. 2. ცოლეურები. ა̈დზელალე აჰნემ მიჩა ლა̈მთილთე (ბქ. 38) — გაიარა ამან თავის ცოლეურებში. ჩი̄ქოლ ჩჳასდენი მიჰა ლამთილარმგყ (ლშხ. 30) — სიძე დარჩება თავის ცოლეურებში.

ლა̈მფიკჳ (-იშ, —) ზს. — მშრალი ად-გილი. ლა̈ნჟირს ლა̈მფიკჳ ა̈ნგლცხე̄ნეხ (ბზ.) — სველ ადგილს მშრალი ადგილი ამჯობინეს. ქართებილს... ლა̈მფიკჳ ა̈დგის ა̈დისგხ (ბქ. 231) — კარტოფილს მშრალ ადგილას დებენ.

ლა̈მჴა̈რ, ლა̈მჴერ (-იშ, —) ბზ., **ლამ-ჴერი** ბქ., **ლამჴერ** ლშხ., **ლამეჴერი** ლნტ. — მიხვედრა, გაგება, წინათგრძნობა. ამი̄ ლა̈მ-ჴერ ჰეკჳეს ჩუ ჯჳღჳე̄ნს (ბზ.) — ამის გაგება კი უნდა ჰქონდეს.

ლა̈ნბა̈̄შნა ბზ., **ლა̈ნბა̈შნა** ბქ., **ლან-ბა̄შლა** ლშხ., **ლამბაშლა** ლნტ., იხ. **ნიბა̈̄შინ.**

ლა̈ნეშყა იგივეა, რაც **ლა̈ნშყა.**

ლა̈ნნჳნა̈̄ლ (-ეშ, -ა̈რ) ბზ., **ლანნუნა̄ლ** ლშხ. — ბზე-თივის დასაყრელი კუთხე მაჩუბში. ლა̈ნნჳნა̈̄ლჟი ნა̈ჴჩულ ჩჳქჳა̈ნ ოთნა̈ხხ (ბზ. 27) — ბზე-თივის დასაყრელ ადგილას კანაფის ბურდი დაუტანეს.

ლა̈ნჟირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈მჟირ** (-არ) ბქ. 1. სველი, ნოტიო ადგილი. ნენის ლა̈მჟირ ა̈დგის დემის ა̈დისგხ (ბქ.) — თივას ნოტიო ადგილას არ დებენ. 2. საწეიმარი ღარი (ხისა). მახე ლა̈ნჟირ მა̄რ ლგყა̄რდ ლეგემ (ბზ.) — ახალი საწეიმარი ღარი უნდა გავუკეთო (შე-ვუდგა) სახურავს (საწეიმარი ღარი მაქვს შესადგმელი სახურავისთვის).

ლა̈ნტყჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ. — სა-პყრობილე, დილეგი. ალჲა̈რ სგა̈̄დჴერნე ლა̈ნ-ტყჳი̄რთე̄სგა (ბზ. 416) — ესენი შეიყვანა დი-ლეგში.

ლა̈ნშყა (-ყა̈̄შ, -ყა̈̄ლ ბზ., -ყა̈შ, -ყოლ ბქ.), **ლა̄ნშყა** (-ყა̄შ, -ყე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ნეშყა** (-ყა̈ჲშ, -ყა̈ლ) ლნტ. — გასასუქებელი. სგა̄დგე-ნეხ თომირ ლა̈ნშყათე (ბზ.) — ბურვაკი გასა-სუქებლად დაამწყვდიეს.

ლა̈ნჩრა (-რა̈̄შ, -რჲა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ლანჩრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — თითისტარი. ლა̈ნჩრა მა̄რ ლე-დია̈̄ნი (ბზ.) — თითისტარი უნდა ვინათხოვრო. იხ. **ჩე̄რი.**

ლა̈ჲდ იგივეა, რაც **ლა̈იდ.**

ლა̈ჲდი̄ ბზ., **ლა̈ჲდი** ბქ., **ლაჲდი̄ოშ** ლშხ., **ლა̈ჲდი** ლნტ. — ნ ა წ ი ლ ა კ. -ც. ლიზჳებ-ლითრე ლა̈ჲდი მერბე ნა̈ირ ლი ათხე (ლნტ. 11) — სმა-ჭამაც სულ სხვანაირია ახლა.

ლა̈ჲემ იხ. **იზბი.**

ლა̈ჲზებნე იხ. **იზბი.**

ლა̈ჲთგრე იხ. **ითრე.**

ლა̈ჲმოხლა იხ. **მოა̈ხლ.**

ლა̈ჲრ იგივეა, რაც **ლა̈ირ.**

ლა̈ჲრა̈ყი იგივეა, რაც **ლაჰრა̈ყ.**

ლა̈ჲსა იგივეა, რაც **ლა̈ძჰა.**

ლა̈ჲსენი იგივეა, რაც **ლა̈ძჰენი.**

ლა̈ჲფვი (-ფვი̄შ, -ა̄რ) ბზ., **ლაჲფვი** (-ფვი̄შ, -ა̄რ) ლშხ., **ლა̈ჲფვი** (-ფვიშ, -ა̈რ) ლნტ. — საქონლის გულ-ბოყვი; მუცელი. ჩა̈ჲს ლა̈ჲფვა̈რქა ხაჯიღ (ბზ. 240) — ცხენს მუცლის არეში დაარტყა.

ლა̈ჲშ იხ. **ითრე.**

ლა̈ჲხჷა იგივეა, რაც **ლა̈ხხჷა.**

ლა̈პრისდა̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈პრისდალ** (-იშ, —) ბქ., **ლაპრისდა̄ლ** (-აშ, —) ლშხ., **ლა̈პრისტალ** (-ა̈შ, —) ლნტ. — მოსანათლავი (ადგილი, საშუალება...), ნათლობა („სანათლო"). ლა̈პრისდა̄ლჷ გარ ჯა̄რხ! (ბზ.) — მხოლოდ ნათლობა გქონებოდეთ. ამშელდ მა̄რე... ისგჷ:ემგყ ლაქორწილდ ი ლაპრისდა̄ლდჷ ლოჴ ალხჷრჲელე̄ლი! (ლშხ. 35) — ამდენი კაცი იქვენსას მხოლოდ საქორწილოდ და ნათლობაში შეკრებილიყოსო!

ლა̈რტყ იგივეა, რაც **ლა̈̄რტყ.**

ლა̈რღჷა (-ჷა̈̄შ, -ჷა̈̄ლ ბზ., -ჷაშ, -ჷოლ ბქ.), **ლარღჷა** (-ჷა̄შ, -ჷე̄ლ) ლშხ. — დასარღვევი, დასამსხვრევი. ხეგნიხ მურყჷამს ლა̈რღჷას (ბზ. 17) — მიადგებიან კოშკს დასარღვევად.

ლა̈სგდი იგივეა, რაც **ლა̈სგიდ.**

ლა̈სგიდ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈სგდი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლასგიდ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლა̈სკიდ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — 1. გასახედი, ჩასახედი. ხოჩა ლა̈სგიდჷ ა̈ნსყე ჩიემ (ბზ. 441) — ყველამ კარგი გასახედი მოიწყოსო. ლა̈სგდი ანსყე ფათქთეჲსგა (ბქ. 52) — ორმოში ჩასახედი გაიკეთა. ჰალდე̄ ლახჷთე ლასგიდ მე̄რი (ლშხ. 85) — ხალდეს მთისკენ გასახედი მექნება. 2. მხედველობა. ლა̈სგიდ ესერ მა̄მ ხა̄რ (ბზ. 2) — მხედველობა არა მაქვსო.

ლა̈სია̈რ (-იშ, -არა̈რ) ბქ. — სალესი ქვა. მიჩა შდგმ ლექჷა ესერ ლა̈სია̈რ ზგ (ბქ.) — ჩემს ყურში სალესი ქვა ძევსო.

ლა̈სისკა̈რ იგივეა, რაც **ლა̈სსგა̈̄რ.**

ლა̈სკიდ იგივეა, რაც **ლა̈სგიდ.**

ლა̈სსგა̈̄რ ბზ., **ლა̈სსგა̈რ** ბქ., **ლასსგა̄რ** ლშხ., **ლა̈სისკა̈რ** ლნტ. — საშიშარი, დასაშინებელი, საძულველი. ა̄ლი ლა̈სსგა̈რდ.. აშ ხეკჷადხ (ბქ. 292) — ეს დასაშინებლად სჭირდებოდათ.

ლა̈სჷ იხ. **ლი.**

ლა̈ტრელა̄ლ იგივეა, რაც **ლა̈შდრა̄ლ.**

ლა̈ტყცა (-ცა̈̄შ, -ცა̈̄ლ ბზ., -ცოლ ბქ., -ცა̈ჲშ, -ცა̈ლ ლნტ.), **ლატყცა** (-ცა̄შ, -ცე̄ლ) ლშხ. — დასარღვევი, დასამსხვრევი. კაბი ლა̈ტყცას ლო̄ხჷად (ბზ.) — კაბის 'და'რღვევას შევუდექი.

ლა̈ტხა (-ხა̈̄შ, -ხა̈̄ლ ბზ., -ხა̈შ, -ხოლ ბქ.), **ლატხა** (-ხა̄შ, -ხა̄ლ) ლშხ., **ლატახ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — 1. უკან დასაბრუნებელი. ლა̈დეღს ლეშდ ლა̈ტხა დემეგ ესერ ხარ (ანდ.) — დღეს არა აქვს უკან დასაბრუნებელი (დღის უკან დაბრუნება არ შეიძლება) 2. საფუძვლის დედა.

ლა̈ჷედი იგივეა, რაც **ლაჰჷდი.**

ლა̈ჷეზრალ იგივეა, რაც **ლა̈ჷზირა̄ლ.**

ლა̈ჷზირა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈ჷზირალ** ბქ., **ლაჷზირა̄ლ** ლშხ., **ლა̈ჷეზრალ, ლაჷა̈ზრა** ლნტ. — სათათბირო (ადგილი და ის რამეც უნდა ითათბირონ). ლა̈ჷზირა̈̄ლს ყ'ესერ ნო̄რჷ ა̈თკჷა̈დნა̈ნხ (ბზ.) — სათათბიროს (ადგილს) არავინ დააკლდესო. ისკი ლაჷაზრა მა̈დ ლი ალე (ლნტ.) — შენი სათათბირო (საკითხავი) არ არის ეს.

ლა̈ფვთი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈ფვთირ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლაფვთი̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლაფვეთირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საჩეჩელი. ეჩი̄ ჰა̈ზჷს ლა̈ფვთი̄რი ყო̄რა̈ლ (‖ჰალა̈გ) ხორიკ (ბზ. 272) — იმის ეზოს საჩეჩლის კარები (ლობე) ჰკიდია. ჩჷ ლგპტყგნა მა̈ტყს ჩჷ ლიფვთი ხაკჷ ლა̈ფვთირშჷ (ბქ. 306) — გაპენტილ მატყლს გაჩეჩვა უნდა საჩეჩლით.

ლა̈ფვკჷა იგივეა, რაც **ლაფვკჷა.**

ლა̈ფვშგა (-გა̈̄შ, -გა̈̄ლ ბზ., -გა̈შ, -გოლ

ბქ.), **ლაფშგა** (-გა̈შ, -გე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ფშკა** (-კა̈ჲშ, -კა̈ლ) ლნტ. — 1. მოსახსნელი, გასახსნელი; კაბს ლაფშგა სგობინ ხარ (ლშხ.) — კაბას გასახსნელი წინ აქვს. 2. სახსარი. ჴა̈ნს ლა̈ფშგაქა აოხუ̄ი̄დ კა̄და (ბზ.) — ხარს სახსარში მოხვდა ნაჯახი.

ლა̈ფცხჷ̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაფცხირ** (-ა̈რ) ბქ., **ლაფცხჷ̄რ** (-ალ) ლშხ., **ლაფა̈ცხირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ფოცხი. ლაფცხირ ესერ — ზურალს ი მერჩილ — ღუაკმარა (ანდ.) — ფოცხი — დედაკაცს და ცელი — მამაკაცსო. ლარტამს... ჟი ხუ̈ა̈წმინდა̈უ̄იდ ლაფა̈ცხირშუ (ლნტ. 15) — ბოსტანს ვწმენდთ ფოცხით.

ლა̈ქმა (-მა̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̈შ, -მოლ ბქ., -მა̈ჲშ, -მა̈ლ ლნტ.), **ლაქმა** (-მაშ, -მე̄ლ) ლშხ. — სამოვარი; მოსავები, შესაძენი. აშხუ ლადა̈ლ აჩა̈დხ ლა̈ქმათე (ბზ. 411) — ერთ დღეს წავიდნენ სამოვარზე. მახალს ლა̈ქმ' ესერ ხარ ი ლა̈კუ̄დაი (ანდ.) — ცოდნის მომატებაც შეიძლება და დაკლებაცო. აჩად ეშხუ მარე ლა̈ქმახო (ლნტ. 301) — წავიდა ერთი კაცი სამოვარზე.

ლა̈ქუ̄ა იგივეა, რაც **ლექუ̄ა**.

ლა̈ქუ̄თა̈რ (-თარა̈შ, —) ბზ., **ლა̈ქუ̄თარ** (-იშ, —) ბქ., **ლაქუ̄თერ** (-იშ, —) ქს. — გასაქურდავი, მოსაპარავი. იმშა ლა̈ქუ̄თა̈რთე ადე? (ბზ.) — რის მოსაპარსავად მოხვედი? სიმაჭ [მგჷსკა̈დიშ] ლა̈ქუ̄თართე ჷ'აჩად (ბქ. 30) — ქალიშვილი ბავშვის მოსაპარავად ავიდა.

ლა̈ქუ̄ისგ იგივეა, რაც **ლჷ̄ქუ̄ისგ**.

ლა̈ქუ̄ცა (-ცა̈შ, -ცა̈ლ ბზ., -ცაშ, -ცოლ ბქ., -ცა̈ჲშ, -ცა̈ლ ლნტ.), **ლაქუ̄ცა** (-ცაშ, -ცე̄ლ) ლშხ. — გასაჭრელი, გასაწყვეტი. ლა̈ქუ̄ცა ჯოდლუ̄ე̄სმა? (ბზ.) — რამე საჭრელი გაქვს? ხოლა თეუ̄შ ლოხსინჯუ̄ა"ხ" ქორა ხუნი ლაქუ̄ცაჲე (ლშხ. 11) — ცუდი თვალით შეუხედავთ სახლის საძირკვლის გაჭრისას.

ლა̈ღერ იგივეა, რაც **ლა̈ხჷ̄რ**.

ლა̈ღეშგალ, ლა̈ღეშკალ იგივეა, რაც **ლაღეშგა̄ლ**.

ლა̈ღლია̈შ, ლა̈ღელია̈შ იგივეა, რაც **ნა̈ღლია̈შ**.

ლა̈ყუ̄ლა (-ლა̈შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლაშ, -ლოლ ბქ., -ლა̈ჲშ, -ლა̈რ ლნტ.), **ლაყუ̄ლა** (-ლაშ, -ლე̄ლ) ლშხ. — გასამიჯნი, გასაყოფი. კალუ̄ისგა̈ ლა̈ყუ̄ლას ჰიდეხ (ბზ. 19) — ემოს (კალოს) გასამიჯნებს მოიტანენ. უ̄ელიშ ი ცხეკიშ ლა̈ყუ̄ლათე ქამიზა̈ლს... ჰედნიხ (ბქ. 234) — ველისა და ტყის გასაყოფად გაზაფხულზე მოდიან.

ლა̈ყუ̄ფა (-ფა̈შ, -ფა̈რ ბზ., -ფა̈შ, -ფოლ ბქ., -ფა̈ჲშ, -ფა̈ლ ლნტ.), **ლაყუ̄ფა** (-ფაშ, -ფე̄ლ) ლშხ. 1. ამოსაძრობი. ლურსუ̄მა̈რიშ ლა̈ყუ̄ფა მაკუ (ბზ.) — ლურსმნის ამოსაძრობი მინდა. 2. გასაფუფქაეი. ლიცუ̄ ესერ ოხრეკ, გუ̄ეჭ ლა̈ყუ̄ფა (ბზ. 354) — წყალი დაადგი (ჩამოკიდე) გოჭის გასაფუფქავადო.

ლა̈შგუ̄მა̈ნი იგივეა, რაც **ლაშგუ̄მა̈ნი**.

ლა̈შდა (-და̈შ, -და̈ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ.), **ლაშდა** (-დაშ, -დე̄ლ ლშხ., -და̈ჲშ, -და̈ლ ლნტ.) — გადასაყრელი (ადგილი, საშუალება). ნაჯა̈ლუ̄ა̈ ლა̈შდა დე̄მთე მა̈რ (ბზ.) — ნავის გადასაყრელი არსაით მაქვს.

ლა̈შდობ, ლა̈შუ̄დობ ზს., **ლაშდობ** ქს. — სამშეიდობო. წჷგრნი კოჯა̈რხა̈ნ ლა̈შუ̄დობ ლი (ბზ. 268) — წითელი კლდეების მხარეს სამშეიდობოა. ქა ჰენწუ̄თექა ლაშდობთექა მეჲდ' ესერ ლი მა̈გ (ბქ. 202) — აკვანის ჩათვლით ყველა სამშეიდობოს არის გასულიო.

ლა̈შდრა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈შდრალ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლაშდრა̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ., **ლა̈ტრელა̈ლ** (-იშ, -ლალა̈ლ) ლნტ. — სათამაშო, გასართობი. ბოფშა̈რს ლა̈შდრა̄ლა̈რ ოხყიდხ (ბზ.) — ბავშვებს სათამაშოები უყიდეს.

ლა̈შდქა, ლა̈შთქა, ლაშთქჲარ (-ა̈შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლაშთქიარ** (-იშ, —) ქს. — თანატოლები. ნუგზარ ი მურმან ლა̈შდქა ლა̈სუ̄ხ (ბზ.) — ნუგზარი და მურმანი თანატოლები იყვნენ. ალ დჷ̄ნჷ̄რლარ ლაშთქიარ ლიხ (ლშხ.) — ეს გოგონები თანატოლები არიან.

ლა̈შერ, ლა̈შერა იგივეა, რაც **ლაშჷ̄რ**.

ლა̈შთქა იგივეა, რაც **ლა̈შდქა**.

ლა̈ში იგივეა, რაც **ლჷ̄ში**.

ლა̈შია̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈შიალ** ბქ., ლნტ., **ლაშია̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ. — საომარი, საბრძოლო. ლა̈შია̄ლთე... აჩა̈დ ხელწიფ (ბზ.

303) — საომრად წაეიდა ხელმწიფე. ამ ლა̈ში-ალჟი ბაბა ბე̄უა გარ ომსედელი (ბქ. 197) — ამ ბრძოლისას ბაბუა ბეჲა გადარჩენილა მხოლოდ. ლა̈შიალშუ ლესკეთი დემ ესერ ისკეთი (ანდ.) — იმით გასაკეთებელი არ გაკეთდებაო.

ლა̈ში̄რა (-რა̈̄შ, -რა̄ლ) ბზ., **ლა̈შირა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ლაში̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — ხელსაფქვავი. ლა̈ში̄რა ლამდია̈̄ნ (ბზ.) — ხელსაფქვავი მათხოვე.

ლა̈შკდა̈̄შ (-იშ, -დაშა̈რ) ზს., **ლაშკდაშ** (-არ) ლშხ., **ლაშკდა̈შ** (-ა̈რ) ლნტ. — სამჭედლო. შიშდ ლა̈შკდა̈შთ' ა̄ჩა̈დ (ბზ. 237) — მაშინვე სამჭედლოში წაეიდა. აჩად ალექსანდრე ლა̈შკდა̈შთეჲსგა (ბქ. 33) — ალექსანდრე სამჭედლოში შეეიდა. ალ უოქრ ლა̈შკდაშა̈რთე ესლუენახ (ბქ. 241) — ეს ოქრო სამჭედლოებში მიჰქონდათ თურმე. ეჩე ლოქ ლგმა̈რ უოქურე ლაშკდა̈შ (ლნტ. 101) — იქ ოქროს სამჭედლო ყოფილაო.

ლა̈შუდო̈ბ იგივეა, რაც **ლა̈შდობ**.

ლა̈შხბელი იგივეა, რაც **ლა̈შხბჲე̄ლი**.

ლა̈შხბჲე̄ლი (-ლი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈შხბელი**, **ლაშხბგრი** (-ა̈შ. -ა̈რ) ბქ., **ლაშხბჲელი** (-ლი̄შ, -არ) ლშხ., **ლა̈შხებიელი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საკერავი. ბალკონჟი სიმაქ სგურ ლა̈შხბელის (ბქ. 108) — ქალიშვილი აივანზე საკერავს უზის (მის).

ლა̈შგნდობა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლაშგნდობა̄რ** ბქ., **ლაშგნდობა̄რ** ლშხ., **ლაშონდობა̈რ** ლნტ. — შესანდობარი. ხოშა̄ლე ლა̈შგნდობა̈̄რ ქა̈უ ესერ ლა̈̄ქუ (ბზ.) — უფროსების შესანდობარი თქვიო. მა̈გ მიჩა-მიჩეშჟი რაგდიუ ლა̈შგნდობა̈რს (ბქ. 299) — ყველა თავ-თავისთვის ამბობდა შესანდობარს.

ლა̈ჩიჟალ იგივეა, რაც **ლა̈ჩიჟა̄ლ**.

ლა̈ჩიჟა̈შ იგივეა, რაც **ლა̈ჩი̄ჟა̈̄შ**.

ლა̈ჩიჟა̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლა̈ჩიჟალ** ბქ. — ცოლის თხოვა (სიძედ გახდომა). ალა ლა̈ჩი̄ჟა̄ლთე ესლგრდა (ბზ. 288) — ეს ცოლის სათხოვნელად (გასასიძებლად) მიდიოდა.

ლა̈ჩი̄ჟა̈̄შ (-იშ, -ჟა̄შა̈რ) ბზ., **ლა̈ჩიჟა̈შ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლაჩი̄ჟა̄შ** (-ა̄ლ) ლშხ. — ცოლსათხოვი, დასაცოლშვილებელი (ასაკით). ლა̈ჩი̄ჟა̈შ ჩუ ხი სერ (ბზ.) — უკვე ცოლსათხოვი ხარ.

ლა̈ჩუ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ლაჩუ** (-აშ, -არ) ლშხ. — ზ ო ო ლ. ირემი. ალ ბეფშუს ა̈თლაკ ლა̈ჩუ (ბზ. 333) — ამ ბავშვს წააწყდა ირემი. ჯა როქუ ლა̈ჩუა̈ ნარდა̈უ ლი (ბზ. 333) — მე ირმის გაზრდილი ვარო. ქა ხეწად ლა̈ჩუა̈რს ი ქოთმეწუნე თუეფ (ბქ. 66) — დაინახა ირმები და დაუმიზნა თოფი. ხოჩა ნგნჟი ლა̈ჩუ ესერი ჩ'ოლგშგელი (ანდ.) — ტკბილი ენით ირემიც მოიწველაო. ლა̈ჩუიშ ნანღუელ ლოქუ ახოჰიდ (ლნტ. 142) — ირმის ნაღველი მომიტანეო.

ლა̈ცინდაუ, **ლა̈ცინდოლა** იგივეა, რაც **ლა̈ცგნდაუ**.

ლა̈ცლაუალ იგივეა, რაც **ლაცლა̈უია̄ლ**.

ლა̈ცხენირ, **ლა̈ცხნირ** იგივეა, რაც **ლაცხნი̄რ**.

ლა̈ცჰუემა̈დ (-იშ, -მადა̈რ) ბზ. — სამშეილდისრე. ეჯ ლე̄თ მუშგურიდ იშგუმინ ყალაჩუყლა̄ნა̈ ლა̈ცჰუემა̈დ (ბზ. 248) — იმ ღამეს სტუმარმა მოითხოვა ყალაჩუყლანის სამშეილდისრე. ყალაჩუყლა̄ნდ ჟ'ა̈ნკიდ ლა̈ცჰუემა̈დ (ბზ. 246) — ყალაჩუყლანმა აიღო სამშეილდისრე.

ლა̈ცგნდაუ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლაცინდაუ** ბქ., **ლაცინდულა** (-ლა̄შ, -ლე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ცინდოლა** (-ლა̈ჲშ, -ლა̈ლ) ლნტ. — ბუდე. ამეჩუ კუინჩს ლა̈ცგნდაუ ხა̄რ (ბზ. 282) — აქ სკვინჩას ბუდე აქვს. კოჯისა ხა̈უენა ლა̈ცინდოლა ა̈რწიუს (ლნტ. 288) — არწივს კლდეში ჰქონია ბუდე.

ლა̈ძჲა იგივეა, რაც **ლა̈ძჰა**.

ლა̈ძჲენი იგივეა, რაც **ლა̈ძჰენი**.

ლა̈ძჰა (-ჰა̈̄შ, -ჰა̄ლ) ბზ., **ლა̈ზჰა**, **ლა̈ჲსა** (-სა̈შ -სოლ) ბქ., **ლაზჲა**, **ლაძჲა** (-ძჲა̄შ, -ძჲე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ზჲა**, **ლა̈ძჲა** (-ჲშ, -ძჲა̈ლ) ლნტ. — საკლავი. ეჯ ლე̄თ ჩოძი̄ჰდ ეშხუ ლა̈ძჰა (ბზ.) — იმ ღამეს დავკალით ერთი საკლავი. მუშგურის ლა̈ზჰას ხოზჰენიხ (ბქ.) — სტუმარს საკლავს უკლავენ. მეგრე ლა̈ზჰას ხოფშირა წუა̈დ ესერ ხეჯა̈თი (ანდ.) — მსხვილ საკლავს ბევრი მწვადი ჩამოეთლებაო. ლა̈ზჲა

ლოქუ ადაზჲეხ (ლნტ. 110) — საკლავი დაკალითო.

ლა̈ძჳენი (-ნი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈ძსენი, ლა̈ზჳენი** (-ა̈შ, -არ) ბქ., **ლაზძენი, ლაძიენი** (-ნი̄შ, -ა̄ლ) ლშხ., **ლა̈ზძენი, ლა̈ძძენი** (-ნიშ, -ა̈რ) ლნტ. — დასაკლავი (იარაღი, ადგილი...). ჰანჩუემ ლა̈ზჳენი გა̈ჩ ქ'ოხშერედ (ბქ.) — ხარის დასაკლავი დანა გაელესეთ. ლერსკუენ ტუეტუშუ ლა̈ზძენი გა̈ჩ ხულუა (ლნტ. 38) — მარჯვენა ხელით დასაკლავი დანა უჭირავს („აქვს“).

ლა̈წდაჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაწდაჳ** (-არ) ლშხ. — ბედაური. ჰადაჳჯუყუშა ლა̈წდაჳ ჩა̈ჲა̈რს ლათჳნათე ალ სარაგთე ჰიდახ (ბზ. 369) — ჰადავჯუყელებს ბედაური ცხენები წყლის სასმელად ამ წყაროსთან მოჰყაედათ.

ლა̈წე იგივეა, რაც **ლაწუე**.

ლა̈წი̄კუა̈რ (-იშ, -უარა̈ლ) ბზ., **ლა̈წიკუა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლაწკი̄უან** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლა̈ჭკიუა̈რი** (-ა̈ლ) ლნტ. — ჭუჭრუტანა, საჭვრეტი ადგილი, გასაჭვრეტი. ლა̈წი̄კუა̈რ დე̄მთე ხა̈დდახ (ბზ.) — გასაჭვრეტი არსად ჰქონდათ. ზურუბხანს ესერ ლა̈წიკუა̈რი ხა̈რენა (ბქ. 22) — ზურუბხანს საჭვრეტი ჰქონიაო.

ლა̈წმინდა̈ჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈წმინდა̈ჳი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — გასაწმენდი; გაწმენდა. ბიბუ [ლუაშა̈შ]... ლა̈წმინდა̈ჳის ლახარა (ბქ. 12) — ბიბუ ჯიხეის გაწმენდას (გამოშიგვნას) შესდგომია.

ლა̈წუა̈შ იგივეა, რაც **ლაწუეჳ**.

ლა̈წუენა იგივეა, რაც **ლაწუე̄ნა**.

ლა̈წუი̄ლა̈შ (-იშ, -ლა̈შა̈რ) ბზ., **ლა̈წუილა̈შ** (-ლა̈შა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლაწუი̄ლა̄შ** (-არ) ლშხ. — გასათხოვარი (ასაკით). ალ დი̄ნა ჩუ ლი სერ ლა̈წუი̄ლა̈შ (ბზ.) — ეს გოგო უკვე გასათხოვარია.

ლა̈ჭბიდა (-და̈შ, -და̈ლ ბზ., -ა̈შ, -დოლ ბქ.), **ლაჭბიდა** (-და̄შ, -დე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ჭებდა** (-და̈ჲშ, -და̈ლ) ლნტ. — 'ჩა'სამწყვდევი. ხელწიფი ხეხუ ქა̈ნტიხხ ლა̈ჭბიდახა̈ნქა (ბზ. 303) — ხელმწიფის ცოლი გამოიყვანეს 'ჩა'სამწყვდევიდან. ალ მურყუამისკა ეჯმინს მარალე ლა̈ჭებდა... ხულუანხ (ლნტ. 4) — ამ კოშკში იმათ კაცების 'ჩა'სამწყვდევი ჰქონიათ.

ლა̈ჭემა იგივეა, რაც **ლა̈ჭმა**.

ლა̈ჭემნა იგივეა, რაც **ლა̈ჭმი̄ნა**.

ლა̈ჭირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.), **ლაჭირ** (-ალ) ლშხ. — დასაბარებელი, დანაბარები. მა̈ჲ ესერ ხოჩმინა მინე ლა̈ჭირიშ? (ბზ. 298) — ჩვენი დანაბარების რა ქენიო? მიშგუ ლა̈ჭირ ოხუმბა̈ჲ მა ისგუა დის? (ბქ. 102) — ჩემი დანაბარები თუ უამბე დედაშენს?

ლა̈ჭკიუა̈რი იგივეა, რაც **ლა̈წი̄კუა̈რ**.

ლა̈ჭმა (-მა̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̈შ, -მოლ ბქ.), **ლაჭმა** (-მა̄შ, -მე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ჭემა** (-მა̈ჲშ, -მა̈ლ) ლნტ. — სათიბი. ბაპ... ლა̈ჭმათ'ა̈ჩად (ბზ. 430) — მღვდელი სათიბში წავიდა. კოლექტიუს გუღუე ლა̈ჭემალ სოფელისკა (ლნტ. 16) — კოლექტივს სოფელში სათიბები გვაქვს.

ლა̈ჭმი̄ნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ) ბზ., **ლა̈ჭმინა** (-ნა̈შ, -ნოლ) ბქ., **ლაჭმინა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ჭემნა** (-ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ) ლნტ. — გამოსასმელი. გა̈ჩ ქა ლა̈ჭმინათე ლუსუილ ხად მგძსენის (ბქ. 26) — დამჭელელს დანა მოქნეული ჰქონდა გამოსასმელად.

ლა̈ხედალ იგივეა, რაც **ლა̈ხიადა̄ლ**.

ლა̈ხერხაუი, ლა̈ხერხა̈რ იგივეა, რაც **ლახე̄რხა̄ლ**.

ლა̈ხიადა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ლა̈ხიადალ, ლა̈ხედალ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ლახძადალ** (-იშ, -ა̈რ) ლშხ. — ნადიმი, ქეიფი, ლხინი. ლა̈ხიადა̄ლთე მგწსა̈ნიე̄ლი მი ხუა̈სუ (ბზ. 422) — ქეიფში დამპატიჟებელი მე ვიყავი. სორთმანს... ლა̈ხედალ ოთჩუემნა (ბქ. 14) — სორთმანს ნადიმი გადაუხდია.

ლა̈ხილ (-იშ, -ხლძა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **ლახილ** (-არ) ლშხ. — ხილნარი, ბაღი. ეჯკა̈ლი ლა̈ხლძა̈რ ხოგგდა, ერე ხოჩა მა̈მ ხეკუა̈დ (ბზ. 243) — ამას ისეთი ბაღი აქვს, უკეთესი არ შეიძლება. ჭუბერ ხოჩა ლა̈ხილ ა̈დგი ლი (ბქ. 228) — ჭუბერი კარგი სახილე ადგილია.

ლა̈ხი̄რულ ბზ., **ლა̈ხირულ** ბქ., **ლახი̄რულ** ლშხ. — სამხიარულო, მხიარულება. მეჰად ლა̈ხი̄რულუ ჯა̈რხ! (ბზ.) — სულ სამხიარულო გქონდეთო! ლა̈ხირულშოლუ აჩა̈დ! (ბქ. 214) — გახარებული წადიო!

ლა̈ხლითა̈̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლა̈ხლითა̈რ** (-თარა̈რ) ბქ. — ტყავის გამოსაქნელი (გამოსაყვანი) იარაღი. ლა̈ხლითა̈რჟი ხეხჳა̈რ ტჳფა̈რს ახლითა̈ლიჳხ (ბქ.) — ტყავის გამოსაქნელზე ქალ:ები ტყავებს 'გამო'ქნიდნენ.

⌜ლ⌝ა̈ხჳეჲდ იხ. ხ-ეჰჵლი.

ლა̈ხჳტა̈რ (-იშ, -ტარა̈რ) ბქ. — 1. დასაჭრელი (საშუალება). 2. წყლის ჩასაკეტი წისქვილის ღარში. მგლქჳერი ლექჳერთე... ლა̈ხჳტა̈რმგჸ ხეწ'ად ჳისგს (ბქ. 66) — მეწისქვილემ წისქვილში წყლის გადასაკეტთან ვაშლი დაინახა.

ლა̈ხხჳა იხ. **ხეხჳ.**

⌜ლ⌝ა̈ხჰი̅დ⌜და⌝ იხ. ხ-ეჰჵლი.

ლა̈ჴდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -და̈ლ ლნ()), **ლაჴდა** (-და̄შ, -დე̄ლ) ლშხ. — მოსატანი, მოსაზიდი. ოჩა̈დდ ღჳაშრე ლა̈ჴდათე (ბზ. 40) — წაეედით ჯიხვების მოსაზიდად. ქა̄ჳ ად⌜ჴ⌝გზე ბობშარ ღჳინლა ლაჴდათე! (ლშხ. 53) — გაგზავნე ბავშვები ღვინის მოსატანად! ქათოჳზახ... ბეფშ ღჳინლა̈ ლა̈ჴდად (ლნტ. 265) — გაუგზავნიათ ბავშვი ღვინის მოსატანად.

ლა̈ჴედ იგივეა, რაც **ლაჴა̈დ.**

ლა̈ჴჩია̈რ (-იშ, -ჲარა̈ლ ბზ., -არა̈რ ბქ.), **ლაჴჩიარ** (-ალ) ლშხ. — საკვესი. ლა̈ჩჴიარლე ლიჸდა̈̄ნი ჩჳამა̈̄შდგნდა (ბზ.) — საკვესის წალება (დაკავება) დამავიწყდა. ჯჳინალდ მეშკჳიჳ მარა ლა̈ჴჩია̈რ შგნ ხჳლჳანდა (ბქ.) — ძველად მგზავრს საკვესი ხელთ ჰქონდა.

ლა̈ჯელა, ლა̈ჯელჳა იგივეა, რაც **ლაჯელჳა.**

ლა̈ჯერა̈ჳი იგივეა, რაც **ლაჯრა̈ჳ.**

ლა̈ჯჳიჰ იგივეა, რაც **ლაჯჳჳ.**

ლა̈ჯშა̈̄რ, ლაჯშჲა̈რ (-ეშ, -არა̈ლ ბზ., ლნტ., -იშ, -არჳ ბქ.), **ლაჯშა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლა̈ჯიშა̈რ** (-იშ, -შარალ) ლნტ. — საქსოვი დაზგა. და̈რჯგს ლაჯშჲა̈რ ჩჳა̈თფაჰჳა̈̄ნ (ბზ.) — დარჯის საქსოვი (დაზგა) გაუფუჭდა. ლა̈ჯშა̈რიშ მ(ე)სგჳრა ლა̈ჯშა̈რ ჟი ლჳჳლჳინე ხარ (ბქ. 306) — საქსოვ დაზგასთან მჯდომს დაზგა გამართული აქვს.

ლა̈ჰრი (-აშ, —) ბქ. — სათხოვნი, სათხოვნელი. გჳნტერ ადა̈იდ ლა̈ხტახ კჳე(ც)ნემ... ლა̈ჰრითე (ბქ. 21) — გუნტერი კვლავ მიადგა ხორბლის სათხოვნელად.

ლა̄ბ იგივეა, რაც **ლა̈̄ბ.**

ლა̄და̈̄რ (-იშ, -და̄რა̈ლ) ბზ., **ლადარა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ლადა̄რე** (-რე̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **ლადარე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ტარი. ჰიტიდ კა̄და̈̄ ლა̄და̈̄რ ადჸუჩჳრე (ბზ.) — ჰიტიმ ნაჯახის ტარი დაამტვრია. ჲესჳალა კაჰდა ლგ(ც)თე ათშყედა ი ლადარაი ისგ'ოთკჳარა (ბქ.) — ვიღაცას ნაჯახი წყალში ჩავარდნია და ტარიც ჩაუგდია. [ტჳფს] კადა̈ჲ ლადარეჳშ ჩჳალაფხგკნიდ (ლნტ. 31) — ტყავს ნაჯახის ტარით ჩავფხეკთ.

ლა̄ზ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ლაზ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — სავალი, მისასვლელი, შესასვლელი. ჩჳქჳა̄ნჟი ხა̈დჳრდ მა̄მ ლი ლა̄ზ (ბზ. 1) — ქვემოდან სულ არაა მისასვლელი. ობა̈შ ხა̈კჳჰა ჳშბათეჟი ლაზს (ბქ. 2) — მრავალს უცდია უმზამე ასვლა. ჩიხენ ოხ(ც)იქჳარეხ, მარე სგა ლაზ დემეგიმეგ⌜ლი⌝. (ბქ. 263) — ყველა მხრიდან უჭვრიტინეს, მაგრამ შესასვლელი არსაიდანაა. ხოშა მჳხჳბე... ქანჩად ყორჳა̈ლმოყ ქა ლაზდ ქა̈მხო (ლნტ. 306) — უფროსი ძმა მიეიდა კარებთან გარეთ გასასვლელად.

ლა̄თ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ლათ** (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ. — გუშინ. ქ'ესერ ხოქჳა ლა̄თ, ერე თჳეთჳნა კოჯა̈რხა̈ნ მა̄მა ა̈რიხ (ბზ. 268) — გუშინ გითხარი, რომ თეთრი კლდეებისაკენ არ არიან. ლათ მჳხჳბე ოხჴა̈დ (ბქ.) — გუშინ ძმა მოუვიდა. ლა̈დელი ტებედი ლი, ლათ მგ(ც)ხა̈ჲ ლას (ლნტ. 19) — დღეს თბილა, გუშინ სიცივე იყო.

ლა̄თა̈̄ლ (-იშ, —) ბზ., **ლათა̈ლი** (-ა̈შ, —) ბქ. — გასაყოფი, გაყოფა, განაწილება. ახალხ ნაშშაჳიშ ლათა̈ლის (ბქ. 134) — მოსავლის განაწილებას შეუდგნენ.

ლა̄თეჩხა̈ნ (-იშ, —) ბზ., **ლათეჩხენ** ბქ., **ლა̄თეჩხენ** ლშხ. — გუშინწინ. ლათეჩხენ ლიჴნი ქოთლიედ (ბქ.) — გუშინწინ ხვნა დავამთავრეთ.

ლა̄ნშყა იგივეა, რაც **ლა̈̄ნშყა.**

ლა̄რე (-რა̈̄შ, -რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რე̄შ,

-რēლ ლშ.), **ლარე** (-რäშ, -როლ ბქ., -ǟშ, -äლ ლნტ.) — სათიბი, მინდორი. დიაკუენ მინე ჩუქუäნ მიჩა ლäრას äჭმა (ბზ. 431) — დიაკვანი მათ ქვემოთ თავის სათიბს თიბავდა. გირგტანდ ხოჩა ლäრēლ ხაცხიპ (ლშ. 3) — ირგვლივ კარგი სათიბები აკრავს. ეშხუ ლი წმიდა ელიäǟ ლარე (ლნტ. 220) — ერთი წმინდა ელიას მინდორია.

ლäრტყ იგივეა, რაც **ლǟრტყ**.

ლäრტყა (-ყäშ, -ყäლ) ბზ., **ლარტყა**, **ლალგრტყა** (-ყაშ, -ყოლ) ბქ., **ლალარტყა** (-ყǟშ, -ყäლ) ლნტ. — წელი (ქამრის შემოსაკრავი ადგილი წელზე, საქამრე). ქäდბე თäკუ ლäრტყაქა (ბზ.) — წელზე თოკი შეიბა.

ლäტჵ (-იშ, -äრ ბზ., -არ, — ლშ.), **ლატჵ** (-äშ, -äრ ბქ., -იშ, ლატჵუäრ ლნტ.) — გასაქცევი. ქა ლäტჵ მი დēმთე მäრ (ბზ. 423) — გასაქცევი არსაით მაქვს. ტკიციშ მუქჵისგ ლატჵთე ლგმარ'ოჵ ლასჵ (ანდ.) — მართლის მთქმელი გასაქცევად მზად იყოსო.

ლäქჵīს იგივეა, რაც **ლǟქჵისგ**

ლäღīრ იგივეა, რაც **ლǟხīრ.**

ლäშგ (-äშ, — ბზ., -იშ, — ლშ.), **ლაშგ** (-იშ, —) ბქ., **ლაშკ** ლნტ. — წველადობა; მეწველი. ალǟäრა ხორიხ ლäშგ (ბზ. 359) — ამათ ჰყავთ მეწველი. [ლäშგემ] ლოქ დოსა... ედკუდის ჩუ (ლშ. 8) — წველადობამ არ დაიკლოსო.

ლäშგ-ლაყēლი (-ლīშ, — ბზ., ლშ.), **ლაშგ-ლäყელი** (-äშ, —) ბქ., **ლაშკ-ლäყელა** (-ლäǟშ, —) ლნტ. — წველადობა; მოსაწველ-ამოსაყვანი. ეჯǟრთäნ ლäშგ-ლაყēლი დäს ხäდდა (ბზ.) — იმათთანა წველადობა არავის ჰქონდა. ამჟი ლი ლäშხისა ლäშგ-ლაყēლი სახმახარ ი წესარ (ლშ. 8) — ასეთია ლაშხეთში წველადობის ამბები და წესები.

ლäშგობ (-äშ, — ბზ., -იშ, — ლშ.), **ლაშგობ** (-äშ, —) ბქ., **ლაშკობ** (-იშ, —) ლნტ. — წველადობა. მაǟ ძღგდ ლäშგობ [ხäრხ] (ლშ. 8) — რა კარგი (დიდი) წველადობა აქვთ.

ლäში იგივეა, რაც **ლǟში.**

ლäცჵ (-äშ, — ბზ., -იშ, — ლშ.), **ლაცჵ** ბქ., **ლანცჵ** ლნტ. — სასაცილო; სიცილი. მäრე ჩიემ ლäცჵდ äნკიდხ (ბზ. 313) — კაცი ყველამ სასაცილოდ აიგდო. ალ მარა ლაცჵ ოთთხარ (ბქ. 10) — ამ კაცს სიცილი წასკდა.

ლäცჵნäრ (-იშ, -ნäრäლ) ბზ., **ლაცჵნäრ** (-ნარäრ) ბქ., **ლäცჵნäრ** (-ალ) ლშ., **ლანცჵნäრ** (-ნäრäლ) ლნტ., — სასაცილო. ნესტორდ ლäცჵნäრ ცჳგინ ანგჵმბჵე (ბზ.) — ნესტორმა სასაცილო მღაპარი გვიამბო.

ლäბ (-იშ, ლäბäრ) ზს., **ლäბ** (ლაბäრ) ბქ., ლნტ., **ლäბ** (-არ) ლშ. — 1. ტვირთი, საპალნე. ხელწიფხდ ქა ლახჵēმ [მიჩა გეზალს] სამ ჰილი ლǟბ (ბზ. 439) — ხელმწიფემ მისცა თავის შვილს სამი ჯორის საპალნე. ოშთხ ჩაყჵემ ლäბ... ქა ლამო (ბქ. 10) — ოთხი ცხენის საპალნე მომეცი. 2. ლხმ. ხიდის ბურჯის გასამაგრებელი ტვირთი.

ლǟრტყ (-იშ, ლäრტყäლ) ბზ., **ლäრტყ** (ლარტყäრ ბქ., ლარტყäლ ლნტ.), **ლäრტყ** (-ალ) ლშ. — სარტყელი, ქამარი. ლǟრტყ ლახბე ჰäლჵრი მგქაფდ (ბზ. 444) — ქამარი შეაბა ალვირის ნაცვლად. ნენსგაქა ლäრტყს ითლგრეხ (ბქ. 238) — შუაზე ქამარს შემოიჭერენ. ლგშკäდ ხანჯäრს ლგშკäდ ლäრტყ ესერ ხეზგჵიშ (ანდ.) — მოჭედილ ხანჯალს მოჭედილი ქამარი უხდებაო. ჩაფლარ შიყისა ხოჩხინა ლäრტყლეჟჵა (ლშ. 11) — ფეხსაცმელები მურგზე აქვს ჩაგანებული ქამარში. ჵერცჵლი ხანჯäრ, ლäრტყ ი ჵერცხლი დაშნä ხუდჵäნ (ლნტ. 7) — ვერცხლის ხანჯალი, ქამარი და ვერცხლის დაშნა ჰქონდა.

ლǟქჵīსგ (-იშ, —) ბზ., **ლäქჵისგ** ბქ., **ლäქჵīს** ლშ., **ლაქჵისკ** ლნტ. — სათქმელი; თქმა. ჩიგარ ამī ლǟქჵīსგს ჟ'ახჟანდა კესäრს (ბზ. 303) — ყოველთვის ამისი თქმა მობეზრდა კეისარს. მäზიგიშ ლäქჵისგლა მäზიგ დäს ესერ ხäზგინა (ანდ.) — ჭირიმეს თქმისთვის ჭირი არავის შეჰყრიაო. გარგლäǟ ლჵშნჵ ლი ეჩა ლექსი ლäქჵīსჟი (ლშ. 84) — ლაპარაკიც სვანურია იმისი ლექსის თქმისას. ამშა ლაქჵისკჟი დäჵ ჩალდაგäრ (ლნტ. 142) — ამის თქმისას დევი მომკვდარა.

ლǟში (-შīშ, -შǟäრ) ბზ., **ლäში** (-äშ, -äრ) ბქ. **ლäში** (-შīშ, -არ) ლშ., **ლაში** (-იშ, -შǟäრ) ლნტ. — თესლი. ალი როქ ლǟში ჩუ

როქუ ალა̈შ (ბქ. 66) — ეს თესლი დათესეთ.

ლა̈ხი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლაჸხი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლა̄ლი̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლა̈ლერ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნიჩაბი. ბაპს ლა̈ხირთეჟი ჸერ ჟი მეკდე ხა̄რ (ბზ. 87) — მღვდელს მიწა ნიჩაბზე აქვს აღებული.

ლე[1] — დანიშნულების პრეფიქსი: **ლეკა̈ბ** ზს., ლნტ. — საკაბე. **ლეჩფულ** (ლშხ.), **ლეჩაფულ** (ლნტ.) — საფეხსაცმელე, საქალამნე (ტყავი).

ლე[2] — ერთგვარ მცენარეთა გავრცელების ადგილის აღმნიშვნელი პრეფიქსი: **ლებელყეჩ** (ბქ.), **ლებგლყეჩ** (ლშხ.) — მურყნარი. **ლეწფარ** (ლნტ.) — წიფლნარი.

ლე- — **-⌈ე⌉** ვნებითი გვარის მყოფადის მიმღეობის კონფიქსი. **ლემა̄რე** (ბზ., ლშხ.) — მოსამზადებელი. **ლეტა̄ბე** (ლშხ.) — გამოსათლელი. **ლებემ** (ბზ., ლშხ.) — დასაბმელი. **ლეგემ** (ქხ.) — ასაგები.

ლე- — **-ი** ვნებითი გვარის მიმღეობის კონფიქსი. **ლეშხჸნი** (ზს., ლშხ.) — შესანახი. **ლეშხბი** (ბზ., ლშხ.) -- შესაკერი. **ლებდა̈ჸი** (ბზ.), **ლებდა̈ჸი** (ბქ.) — გასაბედავი.

ლეანლლა̈ბ (-იშ, -არ) ბქ., **ლეა̄ნლლებ** (-არ) ლშხ., **ლეანლლაბ** (-ა̈რ) ლნტ. — ამაღლების დღესასწაულისათვის განკუთვნილი საკლავი, საამაღლებო. ლეა̄ნლლებ ღოლია̄ქ მა̄რ ლეძიენი (ლშხ.) — საამაღლებო ცხვარი უნდა დავკლა (დასაკლავი მყავს).

ლეარა̈ყი იგივეა, რაც **ლეჰრა̈ყი**.

ლეალაბ იგივეა, რაც **ლეღლა̈ბ**.

ლეა̈ნწე იგივეა, რაც **ლეჰგნწე**.

ლეა̄ნლლებ იგივეა, რაც **ლეანლლა̈ბ**.

ლებ[1] (-იშ) ზს., **ლობა̈რ** (-ა̈რ) ბქ., **ლებემ** (-არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.). 1. საბელი, დასაბმელი (საშუალება). ლებ მამაგჸეშ მუღჸა (ბქ. 104) — დასაბმელი (საშუალება) არაფერი მაქვს. ნინ ლებშჸ და̈ს ესერ ხობა (ანდ.) — ენა საბლით არავის დაუბამსო. მამად ლაბნას ლებ ლახბე (ლშხ.) — მამამ მოზვერს საბელი ჩააბა. 2. მძივი, ყელსაბამი. ალ დი̄ნას ყიაქა ხა̈ბდა ლება̈რ (ბზ.) — ამ გოგოს ყელზე ყელსაბამი ეკიდა. ყიად ჩქიმ ლება̈რს ესერ ლოხჸგენახ (ანდ.) — ყელი ყელსაბამს დაუმშვენებიაო. 3. ლშხ. დასაბმელი. ჯანარ ლებემ მა̄რხ (ლშხ.) — ხარები უნდა დავაბა.

ლებ[2] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), **ლიბ**[2] ბზ. — ლეიბი. დედედ ჟა̈ნმა̄რე ლიბ ი ბა̈ლიშ ლა̈ნბა̈შნა̈შდ (ბზ.) — ბებიამ გაამზადა ლეიბი და ბალიში შეილიშვილებისათვის. ლებარ ქა̄ნშიდხ ქა̄მთე (ლშხ.) — ლეიბები გარეთ გამოყარეს. [დენას] ხოყდიდახ... ბა̈ლიშა̈რს, ლება̈რს, საბანა̈რს (ლნტ. 46) — გოგოს უყიდნენ ბალიშებს, ლეიბებს, საბნებს.

ლებაბე იგივეა, რაც **ლება̄ბე**.

ლებამა̈რ იგივეა, რაც **ლებმა̈რ**.

ლებანდა̈ლი იგივეა, რაც **ლება̄ნდა̈̄ლი**.

ლებანდე იგივეა, რაც **ლება̄ნდე**.

ლებარ იგივეა, რაც **ლება̈რ**.

ლებარალი იგივეა, რაც **ლებრა̈̄ლი**.

ლებატკჳრი იგივეა, რაც **ლებტკჳ̄რი**.

ლება̈რ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლებარ** ლშხ., — დასაბანი. შია̈რ ქა ლება̈რ მარ (ბქ.) — ხელები უნდა დავიბანო (დასაბანი მაქვს). ბეფშს ჸიშკჸ ხარ ლება̈რ (ლნტ.) — ბავშვს პირი დასაბანი აქვს.

ლება̄ბე (-ბე̄მიშ, —) ბზ., ლშხ., **ლებაბე** (-ბემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — გასანიავებელი. ხჸაჲ ლება̄ბე ოთბა̄ბედ (ლშხ.) — ბევრი გასანიავებელი გავანიავეთ. გ ა დ ა ტ. — გასაფლანგავი (ქონება). მეჸარ ხუღჸან ლებაბე ი აბაბდა (ლნტ.) — ბევრი ჰქონდა გასაფლანგავი (ქონება) და ფლანგავდა.

ლება̄ნდა̈̄ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., **ლებანდა̈ლი** (-ლიშ, — ბქ., -ჲშ ლნტ.), **ლება̄ნდა̄ლი** (-ლი̄შ, —) ლშხ. — დასაკერებელი. ლა̈დი ბოფშრე ლერექჸ მარ ლებანდა̈ლი (ბქ.) — დღეს ბავშვების ტანისამოსი უნდა დავაკერო (დასაკერებელი მაქვს). ზჸრალ ეშხუ ლა̈დელ ლებანდალის აბანდალდა (ლნტ.) — ქალი ერთ დღეს დასაკერებელს აკერებდა.

ლება̄ნდე (-დე̄მიშ, -ა̄ლა ბზ., -ე̄ლ ლშხ.), **ლებანდე** (-დემ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — დასაკერებელი. ბოფშრე ლერქჸა̈რ ლებანდე ხად მინე დის (ბქ.) — მათ დედას ბავშვების ტანისამოსი უნდა დაეკერებინა (დასაკერებელი ჰქონდა). ბებეს შალჸარ ლება̄ნდე ხა̄და

(ლშხ.) — ბებიას შარვალი უნდა დაეკერებინა. მა̈ღმა ლოქ ხუღჷაუ ლებანდე აჯალ? (ლნტ.) — დასაკერებელი არაფერი გაქვსო კიდევ?

ლებდა̈ჷი (-ჷი̄შ, —) ბზ., **ლებდაჷი** ლშხ., **ლებედა̈ჷი** (-ჲშ ბქ., -ა̈შ ლნტ.) — გასაბედავი. ალა ლეგ ლებდა̈ჷი ლი (ბზ.) — ეს ძნელი (ცუდი) გასაბედავია. ალე ხოჩა ლებედა̈ჷი მგრეს ჯიხალ? (ლნტ.) — ეს ადვილი (კარგი) გასაბედავი გგონია ალბათ?

ლებდინე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — დასაწვავი (მოსაკიდებელი). ამნა̈რ ჟი ლებდინე ლი (ზს.) — ეს დასაწვავია. მგძღირ ზექარ ხოლა ლებდინე ლი (ლშხ.) — სველი შეშა ცუდი დასაწვავია (მოსაკიდებელია). ალ კირტა̈ლ მაგ ჟი ლებდინე ლიხ (ლნტ.) — ეს ძონძები ყველა დასაწვავია.

ლებედა̈ჷი იგივეა, რაც **ლებდა̈ჷი.**

ლებელყაჩ იგივეა, რაც **ლებგლტყა̈ჩ.**

ლებემ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. 'და'საბმელი. ჩა̈ჟ მარ ნა̈ხთალისგა ლებემ (ბქ.) — ცხენი ნაწვერალში უნდა დაებაა (მყავს დასაბმელი). ჲესი-ჲეს თეკჷშ ლებემდ ჰედნი მა̄რე (ლშხ. 93) — კაცი ზოგჯერ თოკით დასაბმელი ხდება. ზჷრალ ლებემდ ა̈ნსყან, ეჯჟი იშტა̈ბ (ლნტ.) — ქალი დასაბმელი გახდა, ისე იქცევა. 2. ყელსაბამი. [ჰაბჷგჷს] ზჷრა̄ლა̈ ლებემ როქ ხა̈ბ (ბზ. 436) — ჭაბუკს ქალის ყელსაბამი აბიაო. 3. შემოსარტყმელი. ჩჷემღელ, ლა̈რტყ მარ ლებემ (ბქ.) — დამაცადე, სარტყელი უნდა შემოვირტყა (მაქვს შემოსარტყმელი). იხ. **ლებ**[1].

ლებემა̈რ იგივეა, რაც **ლებმა̈რ.**

ლები იგივეა, რაც **ლე̄ბი.**

ლებია იგივეა, რაც **ლობიო.**

ლებმა̈რ (-იშ, -მარა̈ლ) ბზ., **ლებმარ** (-ა̄ლ) ლშხ., **ლებემა̈რ, ლებამა̈რ** (-მარა̈ლ) ლნტ. — საყურე (შესაბმელი). ღენა ლებემა̈რჷლ ღემ ღჷრდა მჷშკჷა̈რიდ (ლნტ.) — გოგო საყურეების გარეშე არ მიდიოდა სტუმრად. შდრ. **ლეშდმა̈რ.**

ლებრა̈ლი (-ლი̄შ, -ა̈̄ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ლებრალი** (-ი̄შ, -ლიარ) ლშხ. — დასაბრალებელი. ლებრა̈ლიდ მაჩენ ჩინჩჷილ ესერ ლი (ანდ.) — დასაბრალებლად ყველაზე კარგი ჩვილი ბავშვიაო. ლებრალი ხა̄და მიჩა მჷხჷბე̄მიშდ (ლშხ.) — თავისი ძმისათვის უნდა დაებრალებინა. ლებრა̈ლი ღა̈რ ხეყადდა (ლნტ.) — დასაბრალებელი არავინ ჰყავდა.

ლებრა̈ლი იგივეა, რაც **ლებრა̈̄ლი.**

ლებრა̈̄ლი (-ლი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლებრა̈ლი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლებრა̄ლი** (-ლი̄შ, -ლარ) ლშხ., **ლებარალი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დასაბანი. ჩი ნებოზს ლებრა̈ლი ხად ბოფშა̈რ მინე დის (ბქ.) — ყოველ საღამოს მათ დედას ბავშვები უნდა დაებანა (დასაბანი ჰყავდა).

ლებრე (-რე̄მიშ, — ბზ., ლშხ., -რემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — 'გამო'საკლები. მგრგა̈ღი მარა ნა̈ცჷრერხენჩჷ ჩჷ ლებრე ხად (ბქ. 294) — მომრიგებელ კაცს დატოვებულის მხარისათვის უნდა ჩამოეკლო (ჩამოსაკლები ჰქონდა). ჰიც ღემ ხასკჷდდა საფუარისა ი მგნა̈ყეს ქა ლებრე ხადა (ლნტ.) — ცომი საფუარში (ჭურჭელში) არ ეტეოდა და მცხობელს გამოსაკლები გაუხდა.

ლებტკჷ̄რი (-რი̄შ, -ალ) ლშხ., **ლებატკგრი** (-რიჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მრავალად შესაწვავი (საბატკე). ლებტკჷ̄რი გოჰ მა̈ყა (ლშხ.) — მრავალად შესაწვავი გოჭი მყავს.

ლებჷ̄რღჷე (-ჷე̄მიშ, — ბზ., -ჷე̄შ, — ლშხ.) **ლებჷრღჷე** (-ჷემ, —) ბქ. — ასაბოლებელი. ნებზჷაშა̈რს ლემესგ ლი ლებჷრღჷე ცხეკ ადგის ლარდაჟი ნა̈ღირიშ ლაყალჷად (ბქ.) — ნადირის დასაფრთხობად ტყიან ადგილას ყოფნისას საღამოობით ცეცხლია ასაბოლებელი.

ლებქჷე (-ჷე̄მიშ, — ბზ., -ჷემ, — ბქ., -ჷე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — დასალბობი. სალა̈ტჲაქ მა̈ნკჷ ჩჷ ლებქჷე ლი ტებდი ლგცთეჲსგა (ბქ. 196) — საარაყე მარცვალი ჯერ თბილ წყალში უნდა დალბეს (დასალბობია). თაშა̄რი ლანყიდ ლგჯიმ თაშ ლებქჷე მა̄და (ლშხ.) — ხაჭაპურის გამოსაცხობად მარილიანი ყველი დასალბობი გამიხდა (მქონდა). ლერექჷ ლებქჷე ლი (ლნტ.) — ტანსაცმელი დასალბობია.

ლებძღგნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, —

ბქ.,-ნე̄შ, — ლïხ., -ჲშ ლნტ.) — გასაწეწავი. ეჩის მა̈ტყ ხარ ლებძღგნე (ბქ.) — იმან მატყლი უნდა გაწეწოს (გასაწეწი აქვს). ცუგუს ფაყუ̂ი ლა̈სყეი მა̈ტყ ლოქ ხარ ლებძღგნე (ლნტ.) — ცუგუმ ქუდის გასაკეთებელი მატყლი უნდა გაწეწოს (გასაწ:ეწი აქვსო).

ლებჰკუ̂ე (-ჳე̄მიშ, — ბზ., -ჳემ, — ბქ., -ჳე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — გასახეთქი. ჩა̈ყ ლებჰკუ̂ე მა̄მა მა̄რ (ბზ.) — ცხენი გასახეთქად არ მინდა. ალ ლებჰკუ̂ე, მახუ̂ა̈ჲს ისკნა̈ლ (ლნტ.) — ეს გასახეთქი, რამდენს ხტის.

ლებპუ̂ე (-ჳე̄მიშ, — ბზ., -ჳემ, — ბქ., -ჳე̄შ, — ლშხ., -ჲშ ლნტ.) — გასაპობი, გასახეთქი. სანაფ ისგდ ლებპუ̂ე ლი (ბქ.) — სინაფი შუაზეა გასაპობი. ალე ფიცარ ნე̄სგაჩუ ლი ჩუ ლებპუ̂ე (ლშხ.) — ეს ფიცარი შუაზეა გასაპობი. ჩუ ლებპუ̂ე ხი სი (ლნტ.) — გასახეთქი ხარ შენ.

ლებგლტყა̈ჩ (-იშ, -ყაჩა̈̄რ) ბზ., **ლებგლყეჩ** (-ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ლებელყაჩ** (-ა̈რ) ლნტ., ზოტ. — მურყნარი. ლებგლყეჩა̈რისგა ცხეკიშ ქათლა̈რს ხა̈მთქუ̂ახ ლირდე ლინთუ̂ ლაღელ (ბქ.) — ზამთრობით ტყის ქათმებს მურყნარში სჩვევიათ ბინადრობა. ეჩე ძღე̄დ ლებგლყეჩ ლი (ლშხ.) — იქ დიდი მურყნარია.

ლეგ (-იშ, —) 1. ცუდი, უხეირო. ლეგ გუ̂ეი აჩად ზურ·ალ (ბქ.) — ქალი ცუდ გუნებაზე წავიდა. ალე ლეგ ლეუ̂დი ლოქ ოსუ̂ადა მიჩ (ლშხ. 52) — ეს შენ ცუდი ნატვრა ინატრეო. ეშხუ̂ი ლეთი ლ:ეგ ჯამგენა (ჰოეზ. 20) — ერთი ღამე ცუდი გახსოვს. **ლეგდ** ზმნზ. — ცუდად, ავად. კე̄სა̈რს ალა ლეგდ ლახბაჲჟნ (ბზ. 259) — კეისარს ეს ცუდად ეჩვენა. ლეგდ ლოქ ლი მინე გუ̂ეშ (ლშხ. 71) — ჩვენი საქმე ცუდად არისო. ჲეხუ̂ ლეგდ ა̈მეჯედელი (ლნტ. 299) — ცოლი ავად გამხდარა. გ ა დ ა ტ. — ადამიანის სისხლის სათაკილო, სამარცხვინო საფასური. იხ. **წორ.** 2. ზს., ლშხ. — განავალი. ჟელი ლეგ (ბზ.) — ძაღლის განავალი („ფინთი"). ლეგ მიჩა ქუნ ესერ აჯნე (ანდ.) — განავალი თავის სუნს უშვებსო.

ლეგაზდილე, ლეგაზდილი იგივეა, რაც **ლეგა̈̄ზდილე.**

ლეგა̈ზდილე, ლეგა̈ზდილი იგივეა, რაც **ლეგა̈̄ზდილე.**

ლეგა̈რჯ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლეგრჯ** ლშხ. — ძნელი, საძნელო (გასარჯელო). ისგუ გუ̂ეშ სურუ ლეგა̈რჯ ლი (ბზ. 320) — შენი საქმე ძალზე ძნელია. უშბა ...მასა̈რდ ლეგა̈რჯ ლაზ ლი (ბქ. 2) — უშბა ძალიან ძნელი ასასვლელია. ლიზი მეუ̂არ ლეგა̈რჯ გუ̂ეშ ლი (ლნტ.) — წასვლა მეტად საძნელო საქმეა. **ლეგა̈რჯდ** ზმნზ. — ძნელად; საძნელოდ. გუ̂ეში ლეგა̈რჯდ ლიჰედ (ბზ.) — საქმის გართულება (საძნელოდ გადაქცევა).

ლეგა̈̄ზდილე, ლეგა̈̄ზრდილე (-ლე̄მიშ, -ლა̈ლუ) ბზ., **ლეგა̈ზდილი, ლეგა̈ზდილე** (-ლემ, -ლოლ) ბქ., **ლეგა̄ზდილი, ლეგა̄ზდილე** (-ლე̄შ, -ლე̄ლ) ლშხ., **ლეგაზდილი, ლეგაზდილე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — აღსაზრდელი, გასაწვრთნელი, გამოსაზრდელი. ბეფშ დუ̂რეუ̂ყი ლი ლეგა̈̄ზდილე (ბზ.) — ბავშვი დროზეა აღსაზრდელი. ალ ბობშ სურუ ხოლა ლეგა̄ზდილე ლი (ლშხ.) — ეს ბავშვი ძალიან ძნელი აღსაზრდელია.

ლეგგიბ (-იშ, -გგბა̈რ||ლეგგგბრა) ბზ., **ლეგგგბ** (-ა̈რ ბქ., -არ||ლეგგგბა ლშხ.), **ლეგგგბ** (-ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — ფიჭვნარი. ლაფსყალდს ნა̈ნკდ ხა̈ზ ხოჩა ლეგგგბ (ბქ. 70) — ლაფსყალდს ცალკე ეკერის კარგი ფიჭვნარი. შუკუ̂ს ეჩხენ-ამხენჩუ თელდ ლეგგგბ ხაჰიმ (ლშხ.) — გზას აქეთ-იქიდან სულ ფიჭვნარი გასდევს.

ლეგგუფი (-ფა̈შ, -ა̈რ ზს., -ფიშ, -ფარ ლშხ.), **ლეგუგუფი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — სამკერდე, სამკერდული (ცხენისა). გუშგუ̂ე ჩა̈ყს ხოჩა ლეგგუფი ოხოსყ (ლშხ.) — ჩვენს ცხენს კარგი სამკერდული გაუკეთე.

ლეგგგბ იგივეა, რაც **ლეგგიბ.**

ლეგდა̈ნი (-აშ, -ა̈რ) ბქ. — მევალე. გადან ლეგდა̈ნის ქაფდ ესერ ხა̈ცუ̂ (ანდ.) — ვალი მოვალეს ტვირთად ჰკიდიაო.

ლეგდლირდე იგივეა, რაც **ლეგლირდე.**

ლეგ˹დ˺ლირდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დემ, — ბქ., -დე̄შ, — ლშხ., -ჲშ||-დემიშ ლნტ.) — ავადმყოფობა, სნეულება. ა̈ნმეზზე... ალ ზურა̄ლდ ლეგლირდე (ბზ. 250) — ამ ქალმა

ავადმყოფობა მოიმიზეზა. ლეგლირდე ხჷა̈შ-ჷიმიშ ესერ ლი, ნა̈ჰჷდჷრი — ეშჷი გარ (ანდ.) — ავადმყოფობა ბევრნაირია, ჯანმრთელობა კი — მხოლოდ ერთი. ამკალიბ ლეგლირდე ლენტხე̄ლს ხაზნახ ხოფშირე̄მინ (ლშხ. 13) — ასეთი ავადმყოფობა მეტწილად ლენტეხლებს სჩვევიათ. იმალე ხოლა ლეგლირდე ახაფურთჷინახ (ლნტ. 177) — რაღაც ცუდი ავადმყოფობა დარევიათ. ლეგდლირდე ჟი მიმზეზა (ჰოჯ. 30) — ავადმყოფობა მომიმიზეზებია.

ლეგემ[1] (-იშ, —) 1. ასაგები, ასაშენებელი. ბაჯჷს ქორ ლეგემ ხარ (ლნტ.) — ბავშვს სახლი აქვს ასაგები. 2. დასადგმელი. ნგნდ ქა̈ლჷნ შდიქ ესერ ლი ლეგემ (ანდ.) — ენაზე ბოგჯერ კბილია დასადგმელი. ჰჷა̈დმოყ ლაყჷრა მარ ლეგემ (ლნტ.) — კედელთან საწოლი მაქვს დასადგმელი. 3. ბქ., ქხ. შესაყენებელი, შესადგმელი. ალ მაზჷაბდ ღა̈რ ლი ლეგემ (ბქ.) — ამ წყაროსათვის ღარია შესაყენებელი.

ლეგემ[2] (-იშ, —) — დასახურავი (ქუდი). ბეფშჷს ფაყჷ ლეგემ დე̄სა ხჷღჷე (ბზ.) — ბავშვს დასახურავი ქუდი არ აქვს. თხუმჟი ლეგემ [გჷღჷა̈ნ] გჷშკჷეჷრა ფაყჷ (ლნტ. 6) — თავზე დასახურად ჩვენებური ქუდი გვქონდა.

ლეგემ[3] (-იშ, —) — საკერებელი. სახჷშირდ ტკეჩ ლეგემ ლი (ბქ.) — შარვალზე საკერებელია მიკერებული.

ლეგენე იგივეა, რაც **ლეგნე**[1].

ლეგეჰ იგივეა, რაც **ლეგჰე**.

ლეგეჰ იგივეა, რაც **ლეგჷეჰ**.

ლეგმერდე (-დე̄მიშ, -და̈ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̄შ, -დე̄ლ ლშხ., -ეშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ავადმყოფი, სნეული. ლეგმერდე ნაღჷჟჷრს ხა̈ქჷე მგლჭჷერია̈შ ნაღჷჟჷრდ (ბქ. 56) — ავადმყოფ ბიჭს უთხრა მეწისქვილის ბიჭმა. ანჰინხ, ენხოჩჷჷნდეს ლეგმერდე (ლშხ. 91) — ფიქრობენ, (იცნებ) მორჩეს ავადმყოფი. ჰყინტ ლოქ ლეგმერდე ლი (ლნტ.) — ბიჭი ავადმყოფიაო.

ლეგნე[1] (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლი ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლეგენე** (-ეშ||ემიშ, -ნალე) ლნტ. 1. ასაყენებელი. მგხა̈რ ბოფშა̈რ დოსდ ჯარ ლეგნე (ბქ.) — ბავშვები ხეალ ადრე უნდა ააყენო (გყავს ასაყენებელი). ბეფშ მიჩ ხადა ლეგენე (ლნტ.) — ბავშვი მას უნდა აეყენებინა (ჰყავდა ასაყენებელი). 2. დასაყენებელი. ჰგშხჟი ლეგნე (ბქ.) — ფეხზე დასაყენებელი. 3. დასადგომი, დასაბინავებელი. ეჯ ლეთ ბეჩჷის ნად ლეგნე (ბქ.) — იმ ღამეს ბეჩოში დავბინავდით (დასაბინავებელი გვქონდა). 4. გასაცილებელი. ალ დი̄ნა მა̈რ ლეგნე (ბზ.) — ეს გოგო გასაცილებელი მყავს. 5. მისაყენებელი. ნა̈შთქ ლეგნე მამ ხაწჷა (ბქ.) — სამკალი (ნამგალმისაყენებელი) არაფერი აბადია.

ლეგნე[2] — 1. ნიშანდასადები. ეჯ ა̈დგის მეგმა̈რდ ნიშა̈ნ ლი ლეგნე (ბქ.) — იმ ადგილას ხეებისათვის ნიშანია დასადები. 2. ხელმოსაწერი, დასასმელი. მარა საბუთჟი ში ხად ლეგნე (ბქ.) — კაცს საბუთზე ხელი უნდა მოეწერა (ხელმოსაწერი ჰქონდა).

ლეგონებ იგივეა, რაც **ლეგჷნებ**.

ლეგრეჷ იგივეა, რაც **ლეგჷრეჷ**.

ლეგუგუფი იგივეა, რაც **ლეგგუფი**.

ლეგურკი (-კი̄შ, —) ბზ., **ლეგჷირკე** (-ეშ, —) ლნტ. — საკვირიკო (დღეობა). ა̈ხჷმა̈რა̈ნ ლა̈თხჷიართე ლეგურკ ჯგმა̈ ლე̄თ (ბზ. 39) — კვირიკობის ოთხშაბათ ღამეს სანადიროდ (წასასვლელად) მოვემზადეთ. ლეგჷირკად ეზერ ლარდა ლი გჷშკჷეშმოყ (ლნტ.) — საკვირიკოდ ჩვენთან კარგი სამყოფია.

ლეგუჷშე (-შე̄მიშ, — ბზ., -შემ, — ბქ.), **ლეგჷშე** (-შე̄შ, —) ლშხ. — გულით მოსანდომებელი, მოსაწადინებელი. მაზგ ესერ გარჯ ლი, ლიმჴა̈დი ეჯზგ ლეგუჷშე ლი (ანდ.) — რამდენადაც უფრო ძნელია, გაკეთება იმდენად მეტად მოსანდომებელიაო. ლეგჷშე მა̈რ ალ გჷეშ, ეალო მაე ჩომნა (ლშხ.) — ეს საქმე უნდა მოვიწადინო (მოსაწადინებელი მაქვს), აბა რა ვქნა.

ლეგჷშე იგივეა, რაც **ლეგუჷშე**.

ლეგჷანე იგივეა, რაც **ლეგჷა̈ნე**.

ლეგჷა̈ნი იგივეა, რაც **ლეგჷნი**.

ლეგჷა̈ნე (-ჷა̈ნე̄მიშ, -ჷა̈ნა̈ლ) ბზ., **ლეგჷანე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -ნეეშ, -ნალი ლნტ.), **ლეგჷა̈ნე** (-ნე̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. — დასატირებელი. ლგარდ ლეგჷანე (ბქ.), ლჷჷარდ

ლეგჷა̈ნე (ლშ.) — ცოცხლად დასატირებელი.

ლეგჷე̄რ იგივეა, რაც **ლექჷე̄რ**.

ლეგჷეჰ (-იშ, —) ზს., **ლეგეჰ** ლხმ., **ლეგჷედ** ლჩხ., **ლეგჷეჷ** ლნტ. — 'და'საფქვავი. ლეგჷეჰ დესჷა ჩუ ხუღჷა, ლიგჷეჰ უგარჯჷ ესერ ლი (ბქ.) — საფქვავი ვისაც აქვს, დაფქვა ადვილიაო. ალ კაკალ ლეგჷედ მა̄რ (ლშხ.) — ეს მარცვალი დასაფქვავი მაქვს. ლეგჷეჷ სიმინდ ჩიილა მეჷარ მუღჷან (ლნტ.) — დასაფქვავი სიმინდი ყოველთვის ბევრი მქონდა.

ლეგჷე̄რ იგივეა, რაც **ლექჷე̄რ**.

ლეგჷირკე იგივეა, რაც **ლეგურკი**.

ლეგჷნებ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ლეგონებ** ლნტ. 1. სადარდებელი. დი̄ნაგეზალ ჩიგარ ლეგჷნებ ლი (ლშხ.) — ქალიშვილი ყოველთვის სადარდებელია. 2. მოსაფრთხილებელი, საშიში, სახიფათო. ეჯა ესერ ღურჩა̈ლს შიდე ყიაყი, ეჩქა ესერ ლიშხინ ლეგჷნებლი (ბზ. 256) — ის (რომ) ნაკვერჩხლებს ყრის ყელიდან, მაშინ დაწვის საშიშროებააო. ბეფშ თესგებინ ესერი ლი ლეგჷნებ (ანდ.) — ბავშვი თვალწინაც მოსაფრთხილებელიაო.

ლეგჷნი (-ა̈შ, — ზს., -აშ, — ლშხ.), **ლეგჷა̈ნი** (-დშ, —) ლნტ. — სატირალი. ლეგჷნი დემეგ წჷა, ეჯყი ლიგჷნი წეს დე ლი (ბქ.) — სატირალი რომ არ არსებობს, ისე ტირილი არ შეიძლება (წესი არაა). [ზურა̄ლდ] ენკიდ... ნახატ ლაწედდ ი ლეგჷნიდ (ლშხ. 69) — ქალმა აიღო ნახატი სანახავად და სატირლად. ჩუ ლი ლეგჷა̈ნი ისკჷი გჷეშ (ლნტ.) — სატირალია შენი საქმე. 2. ასატირებელი. ალ ნაღჷყურ გჷა̈მიდ ლეგჷანე ლი (ბქ.) — ეს ბიჭი მაგრად ასატირებელია (საცემია).

ლეგჷრეჷ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლეგრეჷ** (-იშ, -ა̈ლ) ბქ. — გროვა (ქვისა). ალ ნაკ ათხე ლეგრეჷდ ლი ლგსპე (ბქ. 245) — ეს ვაკე ახლა ქვის გროვადაა ქცეული. ეშდდარჷ ზაჷ ესერ ამყიიდ ლგმყგლინ მამჷილ ამ ლეგრეჷისგა (ბქ. 240) — თორმეტი წელი ასე ყოდა მამალი ამ ქვის გროვაში.

ლეგჰე (-ჰე̄მიშ, — ბზ., -ჰემ, — ბქ., -ჰე̄შ, — ლშხ.), **ლეგეჰ** (-ედშ, —) ლნტ. — დასაკავებელი; გასაჩერებელი. ლამარგ ლაჩომთე აშ ესერ ლეგჰე ლი ი მამჰირა̈ აშ — ლეჯჷირი (ანდ.) — ბეჯითი საქმისაგან დასაკავებელია და გარმაცი — დასაჯიკავებელიო. ლეგ ლეგჰე ლი ალ ბეფშ ქორს (ლნტ.) — ეს ბავშვი სახლში ცუდი გასაჩერებელია.

ლეგგგიბ იგივეა, რაც **ლეგგიბ**.

ლეგგრგა̈ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., **ლეგგრგალი** (-ლი̄შ, —) ლშხ., **ლერაგა̈დი** (-დშ, —) ლნტ. — სალაპარაკო. ეჩქ' ე̄სერ ქა ლეგგრგა̈ლი ხე̄რა (ბზ. 343) — მაშინ სალაპარაკო ექნებაო. ნინცას ლეგგრგალი დე̄მ ხოშთხენი (ლშხ.) — ნინცას სალაპარაკო არ ელევა. იხ. **ლერგა̈დი**.

ლეგგრჯ იგივეა, რაც **ლეგა̈რჯ**.

ლედაკლებ იგივეა, რაც **ლეტკლებე**.

ლედაჷშე იგივეა, რაც **ლედა̄ჷშე**.

ლედა̄ჷშე (-ე̄მიშ, — ბზ., -შე̄შ, — ლშხ.), **ლედჷა̈ში** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლედაჷშე** (-შედშ, -ა̈ლ) ლნტ., — გასაფუჭებელი. ბოფშ ცოდ ლი ლედა̄ჷშად (ლშხ.) — ბავშვი გასაფუჭებლად ცოდვაა. ალ ნა̈ყეჷნ მა̈დ ჯადა ლედაჷშე (ლნტ.) — ეს შეჭამადი არ უნდა გაგეფუჭებინა (გასაფუჭებელი არ გქონდა).

ლეედჷრე იგივეა, რაც **ლედდგრე**, **ლეჰდგრე**.

ლეეხური იგივეა, რაც **ლეხხჷრი**.

ლეზარე იგივეა, რაც **ლეზა̄რე**.

ლეზა̈დმახჷ იგივეა, რაც **ლეზომა̈ხ**.

ლეზა̄რე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რე̄შ, — ლშხ.), **ლეზარე** (-რემ, — ბქ., -დშ, — ლნტ.) — დასაშოვაი. მა̈დ ესერ ლეზა̄რე ხა̄რ სერ?! (ბზ. 283) — რად მოგვაეო?! (რა დასაშოვავი გაქვსო?!). დედედ ა̈მსიმახალე ერ თეთრ ლოქ ლეზარე ჯარ (ლნტ.) — დედამ დამიბარა, რომ ფული დაშოვეო (დასაშოვი გაქვსო.)

ლეზბჷრა იგივეა, რაც **ლეზჷბჷრა**.

ლეზებ იგივეა, რაც **ლეზჷებ**.

ლეზემალი იგივეა, რაც **ლეზმა̈ლი**.

ლეზი იგივეა, რაც **ლე̄ზი**.

ლეზიზ (-ზზიშ, -ა̈რ) ბზ., **ლეჷიზ** (-იშ||-ჷზიშ, -ა̈რ ბქ., -იშ ლნტ.), **ლეზგზ** (-არ) ლშხ. — საგზალი. ლეზიზ მა̈მ ესა̈დ ხელწი-

ფხი გეზალს (ბზ. 439) — ხელმწიფის შვილს საგზალი არ ღარჩა. ბეჳას მიჩა ლეჳიზ ჩოთკჳარა ბოგა̈შ ხუნჩუ (ბქ. 311) — ბევას თავისი საგზალი ხიდის ბურჯთან ჩაუგდია. უზარა̈შ ლეჳიზ დოსდ ესერ ომშდეხ (ანდ.) — 'და'უზოგველის საგზალი ადრე გამოლეულაო. ლეზჷზი ლიჸდე ემეშდჷ̄ნდა (ლშხ.) — საგზლის წამოღება დამავიწყდა. მარა ჲერბი ულჳა ჴა̈ნ ლეჳიზდ ახოჲა (ლნტ. 138) — კაცს ორი უღელი ხარი საგზლად წამოუღია.

ლეზმა̈̄ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., **ლეზმა̈ლი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლეზმა̄ლი** (-ლი̄შ, -არ) ლშხ., **ლეზემალი** (-ჲშ, —) ლნტ. — მოსაზომებელი; გასაზომი. ჩაფლა̈რ სგა ლეზმა̈̄ლი ჴა̄რ (ბზ.) — ფეხსაცმელები უნდა მოიზომო (მოსაზომებელი გაქვს). ლაცბურაყი ი ლა̈შხბიყი მგჷშხბის აშგარ ხარ ლეზმა̈ლი (ბქ.) — გამოჭრისას და კერვისას მკერავმა (პატრონს) ხშირად უნდა მიაზომოს (მისაზომებელი აქვს). [ჭყინტს] ძუღჳა-ჲ ხმელათ ლოქ ხა̄რა ლეზმა̄ლი (ლშხ. 60) — ბიჭს მღვა და ხმელეთი უნდა გაეზომაო (ჰქონდა გასაზომი). ნა̈კჳეთა̈რ ლეზემალი ლიხ (ლნტ.) — ნაკვეთები გასაზომია.

ლეზნე იგივეა, რაც **ლე̄ზნე**.

ლეზჲენი იგივეა, რაც **ლეძჰენი, ლეჲსენი**.

ლეზობ იგივეა, რაც **ლეზჳებ**.

ლეზობო̄რა იგივეა, რაც **ლეზჳბჳ̄რა**.

ლეზომა̈ხ (-იშ, —) ზს., **ლეზო̄მახ** ლშხ., **ლეზა̈ჲმახ⌈ჳ⌉** ლნტ. — საახალწლო. იბნეხ დო̄სგ მუქლორ ლეზო̄მახ ხამი ლინე̄შყეს (ლშხ. 15) — საახალწლო ღორის სუქებას ადრე შემოდგომაზე იწყებენ. ლეზა̈ჲმახჳ ხამა̈რე ლიზჲენი გჳა̈მთქჳა (ლნტ.) — საახალწლოდ ღორების დაკკლა გვჩეეეია.

ლეზჳბჳ̄რა, ლეზბჳ̄რა (-რა̈̄შ, —) ბზ., **ლეზჳბურა** (-რა̈შ, —) ბქ., **ლეზობო̄რა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **ლეზჳებურა, ლეზჳებორა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — საჭმელი (საჭმელეული; საჭმელად ვარგისი). [მანიქედ]... ა̈ნყიდ შაქა̈რ ი იშგენ მუჭხჳი ლეზბჳრა (ბზ. 350) — მანიქეს შაქარი და სხვა ტკბილი საჭმელი იყიდა. ლეზჳბურა მასა̈რდ წჳა (ბქ.) — საჭმელი ბლომად იშოვება. ა̈რგა̈ჳი... მოსამსახჳირ თჳით ტჳეტ ლეზჳებურას (ლნტ. 53) — (სუფრის) მომსახურე თითო მუჭა საჭმელს არიგებს.

ლეზჳებ (-იშ, -ზჳბა̈რ ზს., -ა̈რ ლნტ.), **ლეზობ** (-ზჳბარ) ლშხ. — საჭმელი, საკვები. დი̄ნას ესერ შიშდ ლეზჳებ ოხკი̄და (ბზ. 364) — ქალიშვილს მაშინვე საჭმელი მოუტანიაო. მეშკი კუმა̈ში ლეზჳებდ ფერმა იშხჳნი სილოსს სილოსი კოშკა̈რისკა (ლნტ. 16) — ფერმა მეწველი საქონლის საკვებად სილოსს ინახავს სილოსის კოშკებში.

ლეზჳებურა, ლეზჳებორა იგივეა, რაც **ლეზჳბჳ̄რა**.

ლეზჳრა̈̄ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეზჳრა̈ლ** ბქ., **ლეზჳრა̄ლ** ლშხ., **ლეზჳრალ** ლნტ. 1. საქალო (სადიაცო). მიშგჳა დის ლუშნუ გჳეშ მა̈გ ხოხალ ლეზჳრა̈ლ (ბქ. 7) — დედაჩემმა სვანური საქალო (სადიაცო) საქმე ყველაფერი იცის. [დი̄ნას] ლეზჳრა̄ლ ლერქჳალს ხოჯგრიხ (ლშხ. 42) — გოგოს საქალო ტანისამოსს უკურთხებენ. ლეზჳრალს ი ლელჳა̈ყმა̈რ ლეშტაბს ჩიის ეჯი ა̈სყეიდა (ლნტ.) — საქალო და საკაცო საქმეს — ყველაფერს ის აკეთებდა. 2. საქალეთი. ისგა̈ხიშ ნა̈თი-ნა̈თსა̈ჳ ლეზჳრა̈ლ კილიჳ (ბქ. 29) — ახლო ნათესავი საქალეთი კიოდა.

ლეზჳრიელ (-იშ) ბზ., ქს., **ლეზჳრელ** ბქ. — საჩხუბარი (გასაწევი). მეზჳრელ ლუმზურელ, ლეზჳრელ და̈რ ესერ ლგჷმწენ (ანდ.) — მოჩხუბარი იწვევდა, საჩხუბარი არავინ ჩანდაო.

ლეზხალი, ლეზხა̈ლი იგივეა, რაც **ლეძხა̈ლი**.

ლეზჰენი იგივეა, რაც **ლეძჰენი, ლეჲსენი**.

ლეზჷზ იგივეა, რაც **ლეზიზ**.

ლეთ იგივეა, რაც **ლე̄თ**.

ლეთალი იგივეა, რაც **ლე̄თა̈̄ლი**.

ლეთანა̈ფ იგივეა, რაც **ლეთნაფ**.

ლეთა̈ლი იგივეა, რაც **ლე̄თა̈̄ლი**.

ლეთე იგივეა, რაც **ლე̄თი**[2].

ლეთელელჷრი იგივეა, რაც **ლეთლელრჷ̄ლი**.

ლეთი იგივეა, რაც **ლე̄თი**[1].

ლეთი (-იშ, —) ზს., **ლეთი̄** (ი̄შ) ლშხ., **ლეთიი** (-თიიშ, —) ლნტ. — სამკალი. და̈ბ ი ლეთი ხუა̈შ ჩ'ულუა (ბზ.) — ყანა და სამკალი ბევრი მაქვს. ლეთიი მეუარ ხულუანდახ (ლნტ.) — სამკალიც ბევრი ჰქონდათ.

ლეთილადელ, ლეთილა̈დელ იგივეა, რაც **ლე̄თილადელ**.

ლეთ-ლადელ იგივეა, რაც **ლე̄თილადელ**.

ლეთლე, ლეთლგ̄რე (-ლ/რე̄მიშ, —) ბზ., ლშხ., **ლეთლე, ლეთლგრე** (-რემ, — ბქ., -იშ — ლნტ.) — 1. ზს. მისაკარებელი. ჩხირა̈რს გუერე ლოშგდ ხოკუფხე ი ლეთლად დემ ითლე ისგა̈ხი (ბქ. 256) — ისრებს გამხმარი ტყავი აირეკლავს და ახლოს არ იკარებს. 2. შესაკრავი, მოსაკრავი, მოსაჭერი. ძაძრა მარ ლეთლგრე (ბქ.) — ტომარას თავი უნდა მოეკრა (მაქვს მოსაკრავი). ზიჯა̈რ თხუმმოყ ხოჩამდ ლიხ ლეთლგრე (ლნტ.) — ტომრები თავთან კარგად უნდა შეიკრას (არის შესაკრავი).

ლეთლელრგ̄ლი (-ლი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლეთლელგრი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლეთრელლგ̄რი, ლეთლელგ̄რი** (-რი̄შ, -ალ) ლშხ., **ლეთელლელგრი** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სარძლო. [ალე] ქა̈ლინე მიჩა ლეთრელლგ̄რი დი̄ნათე (ლშხ. 30) — ეს თავის სარძლო გოგოსთან გავა. ლეთელლელგრი დესა გუაყა (ლნტ.) — სარძლო არ გვყავს.

ლეთლელგრი, ლეთლელგ̄რი იგივეა, რაც **ლეთლელრგ̄ლი**.

ლეთლგრე, ლეთლგ̄რე იგივეა, რაც **ლეთლე**.

ლეთმე (-მე̄მიშ, —) ბზ. — სამოვნელი. ალა გუნ ხოლა ლეთმე ლი (ბზ.) — ეს ძალიან ცუდი სამოვნელია.

ლეთნაფ (-იშ||-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ლეთნა̈ფ** (-იშ||-ა̈შ, —) ბქ., **ლეთანა̈ფ** (-იშ, —) ლნტ. — სააღდგომო. ლეთნა̈ფ ლგგროლს ჩუალფიხ (ბქ.) — სააღდგომო კვერცხებს შეღებავენ. ჩი̄ს ხეკუეს ლეთნაფ ლერექუ მახე ხა̈ქუდეს (ლშხ. 24) — სააღდგომო ტანისამოსი ყველას ახალი უნდა ეცვას. ლეთანა̈ფ ლგგრა̈ლ ლგლა̈ფ ლიხ (ლნტ.) — სააღდგომო კვერცხები შეღებილია.

ლეთრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სასმელი. [დი̄ნად] ქე̄სგუეშ ეშხუ ჭიქ ლეთრე (ბზ. 444) — გოგომ ერთი ჭიქა სასმელი დაასხა. [ჰყინტდ] ეშხუ ხულ ლეთრე დეშ ადირტყუ (ბქ. 144) — ბიჭმა ერთი ყლუპი სასმელი ვერ გადაყლაპა. მაშდმა̈რყი მარემ მგქაფდ ლეთრ'ესერ რაგდი (ანდ.) — სიმთვრალის დროს კაცის მაგიერ სასმელი ლაპარაკობსო. ლეთრე სგიმ მო̄შ ლი ი ლაბრა̄ლ მო̄შ (ლშხ. 3) — სასმელი ვეძა სხვაა და საბანაო — სხვა (ცალ-ცალკეა). ეჯ ლეთ ხოჩა ლეზუებურას ა̈სყედხ, ხოჩილ ლეთრეს ჰიდეხ (ლნტ. 45) — იმ ღამეს კარგ საჭმელებს აკეთებენ, უკეთესი სასმელი მოაქეთ.

ლეთრელლგ̄რი იგივეა, რაც **ლეთლელრგ̄ლი**.

ლეთრინე (-ნე̄მიშ, -ა̈რ ბზ., -ნემ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სათრევი. სა̈უ ლინთუისგა ხოჩილ ლეთრინე ლი (ბქ.) — მარხილი ზამთარში უკეთესი სათრევია.

ლეთუერი იგივეა, რაც **ლეთუ̈რი**[1,2].

ლეთუეფე იგივეა, რაც **ლეთუფე**.

ლეთუ̈რი[1] (-რი̄შ, — ბზ., ლშხ., ა̈შ, — ბქ.), **ლეთუერი** (-იშ, —) ლნტ. 1. 'შე'სასწავლი (რაც უნდა შეასწავლონ ან ისწავლონ). დინაგეზალს ყი ლეთუ̈რი ხარ, ლეზურა̈ლ მა̈ ირი (ბქ.) — ქალიშვილმა უნდა ისწავლოს (შესასწავლი აქვს), საქალო (საქმე) რაც იქნება. მახალ ჩილა̈დელ ესერ ლეთუ̈რი ლი (ანდ.) — ცოდნა ყოველდღე შესაძენიაო (შესასწავლიაო). ალ ამბაუ ხოჩა ლეთუ̈რი ლი (ლშხ.) — ეს ამბავი კარგი ჭკუის სასწავლია. ჰყინტს ყი ლეთუერი ხარ იმალე ხელობა (ლნტ.) — ბიჭმა რაიმე ხელობა უნდა შეისწავლოს (შესწავლილი აქვს). 2. პიროვნება, ვისაც უნდა ასწავლონ. ლეთუ̈რისი̄ ჩი̄ ქა ხეთუ̈რინი (ბზ. 280) — სასწავლსაც ყველას ვასწავლით. ჩიდლა ლეთუერი ნომ ხი (ლნტ.) — ყოველთვის სასწავლი ნუ ხარ (სწავლება ნუ გჭირდება).

ლეთუ̈რი[2] (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლეთუერი** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გასაგზავნი, მისაგზავნი (პი-

როენება), მოციქული. მარად ლეთუ̂რიდ ჩი ხოშა მარე ხოცხა (ბქ.) — მოციქულად (კაცად მისაგზავნად) ყველას ხნიერი (უფროსი) კაცი ურჩევნია. ლახუ̂თე ლეთუ̂რის ხუ̂ეთხელი (ბზ.) — მთაში გასაგზავნს ვეძებ.

ლეთუ̂ფე (-ფე̄მიშ, -ფა̈ლ ბზ., -ფემ, -ფოლ ბქ., -ფე̄შ, -ფე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — დასაკარგავი. ლეთუ̂ფე მადმა ლოქ ხუღუ̂ა (ლნტ.) — დასაკარგავი არაფერი მაქვსო.

ლეთში (-ში̄შ, — ბზ., ლშხ. -ა̈შ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — გამოსარჩევი, ასარჩევი. ეჩი̄ ა̈დგილჲი მა̄რე ხა̈დხ ლეთში (ბზ. 300) — იმის ადგილას კაცი უნდა აერჩიათ (ჰყავდათ ასარჩევი). ჩიმი ქა ნა̈თიშუ̂ ლეთშიდ ესერ ახქადა (ანდ.) — ყველას გამონარჩევი ასარჩევად წამხდარაო. აში გუ̂ეშჲი სემი მო̄რაუ̂ ლი ლეთში (ლშხ. 47) — მსუბუქ საქმეზე სამი მედიატორი უნდა აირჩიონ (მედიატორია ასარჩევი). გეგის ჲი ლეთში ხადა ხოჩილ დენა (ლნტ.) — გვების უკეთესი გოგო უნდა აერჩია (ასარჩევი ჰყავდა).

ლეთხანე იგივეა, რაც **ლეთხნე**.

ლეთხელი იგივეა, რაც **ლეთხე̄ლი**.

ლეთხენე იგივეა, რაც **ლეთხნე**.

ლეთხე̄ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ლეთხელი** (-ა̈შ. — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — საძებარი, საძებნი, საძებნელი. სი ნიშგუ̂ეჲცახა̈ნ მა̄მგუ̂ეშ ჯუ̂ღუ̂ე ლეთხე̄ლი (ბზ. 232) — შენ ჩვენთან არაფერი გაქვს საძებნი (სადაო). ეშხუ ფუ̂ერ ნებზხუ̂აშა̈რს ლეთხელი ლი (ბქ.) — ერთი ძროხა საღამოობით საძებარია. ეჩე ლოქ არი ისგუ̂ი ლეთხე̄ლი ლეჲხუ̂რი (ლშხ. 71) — შენი საძებარი საცოლე იქ არისო. ხა̈ლხს მა̈დ ხოხალ, მა ფოყხო ლიხ ლეთხელი მეთხუ̂ჲარა (ლნტ. 81) — ხალხმა არ იცის, მონადირეები რა მხარეს უნდა მოძებნონ (არიან საძებნელი).

ლეთხნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლ ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლეთხანე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — შესახვედრი. ლეთხნე ი მეთხნე ექდა ლგზხიადე ლა̈აუ̂ხ (ბქ.) — შესახვედრი და შემხვედრი ორივე გახარებული იყო. მუწუ̂რი ი მუწუ̂რი ამკალიბ ჩიქა ხედრა̄ლხ უშხუ̂ა̄რ ლეთხნად (ლშხ. 37) — შურისმაძიებლები ასეთ დროს უდარაჯებენ ერთმანეთს შესახვედრად.

ლეთხრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) 1. გასახეთქი, ძირმაგარა. მგსკი̄რ ლეთხრე ხა̄რ (ლშხ.) — ძირმაგარა (ჩირქგროვა) უნდა გახეთქოს. 2. მუწუკი. ჰა̈შს ლეთხრე ოხჴად ნანღლა̈შლისგა (ბქ.) — ქმარს იღლიაში მუწუკი (გასახეთქი) გამოუვიდა. გ ა დ ა ტ. იმე არდა ალ ლეთხრე ბობშ? (ლშხ.) — სად იყო ეს გასახეთქი ბავშვი?

ლეთხუ̂მრა̈შ იგივეა, რაც **ლათხუ̂რმა̈შ**.

ლეთხუ̂მარა̄შ იგივეა, რაც **ლათხუ̂რმა̈შ**.

ლეთხუ̂მა̈რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ., -ალ ლნტ.), **ლეთხუ̂მი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -მი̄შ, -არ ლშხ., -მიშ, -ა̈ლ ლნტ.), — ხარების რქებზე წამოსაცმელი საბელი, იხმარება მრავლობითი რიცხვის ფორმით, ბალსქვემოურსა და ქვემოსვანურში მხოლობითი რიცხვის ფორმით. ბაბად ჰა̈ნი ტუ̂ფე ლეთხუ̂მა̈რ ანსღუგუ̂ე (ბზ.) — ბაბუამ ხარის ტყავის(აგან) საბელი დაწნა. ბეფშდ ჰანა̈რს ლეთხუ̂მი ლახა̈ბ (ბქ.) — ბავშვმა ხარებს რქებზე საბელი შეაბა.

ლეთხუ̂მი იგივეა, რაც **ლეთხუ̂მა̈რ**.

ლეიესგი (-გი̄შ, —) ბზ., **ლეისგ** (-იშ, —) ბქ., **ლეჲეს** ლშხ., **ლეჲესკ** ლნტ. 1. წასაღები. ლეუ̂ანს ესერ ლოჰოდა ლა̈ირ ი ეჯი ესერ ხარ ლეისგ და̈დიანშერთე (ბქ. 200) — ლევანმა წერილი მომცა და ის მაქვს წასაღები დადიანებთანო. ჲი ლუცუ̂ ქაფ ლეისგ ესერ ლი (ანდ.) — აკიდებული ტვირთი წასაღებიაო. ლი̄ზა̄ლს ბაჰარს ჰანი ბარჯს ქა ლახო̄დნე აგითე ლეჲესდ (ლშხ. 10) — წასვლისას ხარის ბეჭს მღვდლებს მისცემს შინ წასაღებად. ლეჲესკ იმა̈ჲ ხუღუ̂ანდა, მა̈გ მი ათუ̂აჲესკუ̂ინ (ლნტ.) — წასაღები რაც ჰქონდათ, ყველაფერი მე წავაღებინე. 2. ზს. სარჩენი. ქორს უ̂ოშა ჯირი ლეისგ? (ბქ.) — შინ რამდენი გყავს სარჩენი?

ლეკაბ იგივეა, რაც **ლეკა̈ბ**.

ლეკალა̈ნდ იგივეა, რაც **ლეკლა̈ნდ**.

ლეკალა̈უ̂ი იგივეა, რაც **ლეკლა̈უ̂ი**.

ლეკარე იგივეა, რაც **ლეკა̄რე**.

ლეკარქე (-ქემ, — ბქ., -ქე̄შ, — ლშხ.) — სამოვნელი. უჰირ-უგგრჯილდ ლეკარქე და̈ს

ესერ ხოკარქა (ანდ.) — უშრომელ-გაუჭირვებლად საშოვარი ეერავის უშოვნიაო. იხ. ლეთმე.

ლეკა̈ბ (-იშ, -კბა̈რ ბზ., -კაბა̈რ ბქ., ლნტ.), **ლეკაბ** (-არ) ლშხ. — საკაბე. დინა̈შდ ლეკა̈ბ ბარდან ოხყრდახ (ბქ.) — გოგოსთვის საკაბე ფართალი უყიდიათ. ბუბად დეცე ფერი ლეკაბ ემყიდ ლაილაშს (ლშხ.) — ბიძამ ცისფერი საკაბე მიყიდა ლაილაშში. მიშკუი დიდ ლეკა̈ბ ა̈მყიდ (ლნტ.) — დედაჩემმა საკაბე მიყიდა.

ლეკა̈ნჭ (-იშ, —) ლნტ. — გაბრაზება, გაცოფება. ა̈ლექსის ერ ათასგმდა ლიღარა̈ლ, ლეკა̈ნჭ ასამანე (ლნტ. 182) — ალექსის სიმღერა რომ მოესმა, გაბრაზდა (ცოფი დეიმართა). იხმარება გამოთქმაში: **ლეკა̈ნჭ ხეყარ, ლეკა̈ნჭ ასამანე.**

ლეკა̈რე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რე̄შ, — ლშხ.), **ლეკარე** (-რემ, —) ბქ. 1. გამოსაფიქალებელი. კა ლასჷ ლეკარე (ბქ. 300) — ფიქალი იყო გამოსაფიქალებელი. ალე კოჯს ხოჩა ლეკა̈რე ბეჩა̈რ ხა̈რ (ლშხ.) — ამ კლდეს კარგი გამოსაფიქალებელი ლოდები (ქვები) აქვს. 2. საფიქალე (ადგილი). ხოჩა̈მ ლეკა̈რეს ოთლაკდად (ბზ.) — კარგ საფიქალე ადგილს წავაწყდით.

ლეკედ[1] (-იშ, —) 1. ახალები. [ბეჩუს] ბა̈ჩ ჟი ლეკედ ხარ (ბქ. 197) — ბევას ქვა უნდა აეღო (ახალები ჰქონდა). ბელხანჯარს ლიც მა̈დ ოთნება ლეკედდ (ლშხ. 68) — ბელხანჯარს წყლის აღება არ დაუნებებია. 2. ამოსაწყვეტი. ეჯღა̈რ მა̈გ ჟი ლეკედ ლიხ (ბზ.) — ისინი ყველანი ამოსაწყვეტი არიან. ლალარზიშ მერა̈რ ჟი ლეკედ ლიხ (ბქ.) — ბზიკები გასაწყვეტია (გასაწყვეტები არიან). 3. მისაღები. კლასთე ლეკედ ბეფშუ ლი (ბზ.) — სკოლაში მისაღები ბავშვია.

ლეკედ[2] (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — მოსაწონი (სამაგალითოდ, სანიმუშოდ ახალები). ამბაკოს ლეკედ მა̈რე ა̈ხფას (ბზ.) — ამბაკო მოსაწონი კაცი დადგა.

ლეკედი (-დიდშ, -ა̈რ) ლნტ. — ხელნა. ლეკედია̈რე ითხუმა̈რს ედ წირხშუ ი ედ სინაცუშუ ქა ხუთლედ (ლნტ. 23) — მარხილის ხელნების თავებს ღელეჭით ან მავთულით შეკრავთ.

ლეკერძგლი (-ლიშ, -არ) ლშხ. — ნათესავი; სანათესაო. [ბეჩუ] ჩოსჳუჲმნე არყი ჰიქს ლეკერძგლის (ლშხ. 44) — ბევა არყით სავსე ჭიქას ნათესავს გადაულოცავს. ხეყენი ლეკერძგლის ხოჩა ჰან (ლშხ. 43) — სანათესაოს კარგი ხარი ეყოლება.

ლეკე̄შგრი (-რიშ, -ა̈რ ბზ., -რიშ, -ალ ლშხ.), **ლეკეშგრი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რიშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სატყაპუჭე. მიშგუა დადა ლეკეშგრი ტუფა̈რს ა̈ჰუიჰიჳ (ბქ.) — ბებიაჩემი სატყაპუჭო ტყავებს ზელდა. დაჴლა̈ ტუფ ხოჩა ლეკეშგრი ლი (ლნტ.) — თხის ტყავი კარგი სატყაპუჭეა.

ლეკინჯა̈ბ იგივეა, რაც **ლეკგნჯა̈ბ.**

ლეკლა̈ნდ (-იშ, —) ბქ., **ლეკალა̈ნდ** ლნტ. — საახალწლო, საკალანდო. ნებოზს... ლეკლა̈ნდიშ მუჭდურას ი სგაშირს ყ̈აჯა̈ბხ (ბქ. 71) — საღამოს საახალწლო (ღორის) მკერდსა და შიგნეულობას მოხარშავენ. იბნეხ ლეკალა̈ნდ ხა̈მი ლინეშყეს (ლნტ. 60) — იწყებენ საკალანდო ღორის გამოკვებას (გასუქებას).

ლეკლა̈ჳი (-ჳიშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., ლნტ.), **ლეკლაჳი** (-ჳიშ, —) ლშხ., **ლეკალა̈ჳი** (-იშ, —) ლნტ. — გასალეწი, სალეწი. ლეკლა̈ჳიდ მა̈ნკუი წყილია̈ნს ხუაკლა̈ჳიდ (ბქ. 230) — ლეწვისას (სალეწად) პირველად წმინდა პურეულს ელეწავთ.

ლეკმა̈რი (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სანახავი, გასასინჯავი; მოსახმარი. ღა̈რ ნარ ლეკმა̈რი (ბქ. 207) — მურო უნდა ვნახოთ (გვაქვს სანახავი). დაბ გუა̈რ ლეკმა̈რი (ლნტ.) — ყანა უნდა ვნახოთ (ყანა გვაქვს სანახავი).

ლეკრენი (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლეკა̈რე** (-ეშ, —) ლნტ. — გასაღები (კარი). ყორ ჩუ ლეკა̈რე ლი (ლნტ.) — კარი გასაღებია.

ლეკჳა̈ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლეკჳანე** (-ნემ, — ბქ., -ეშ, — ლნტ.) 1. გადასაგდები, გასაგდები, ჩამოსაგდები. ჰეჩე̄რა̈ლს ეშხუ ლგფა̈თა̈ლ ჩუ ლეკჳა̈ნე ხა̈დ (ბზ. 363) — ყვავს ერთი ბარტყი („თმიანი", „ბუმბულიანი") ჩამოსაგდები გაუხდა. — ბეჩუს ბა̈ჩ ჟი ლეკედ ი ლგცთე ლეკჳანე ხად (ბქ. 197) — ბევას ქვა ახალები და წყალში გადასაგდები გა-

უხდა. 2. გასასროლი. ეშხუ ლეკჷა̈ნე თჷეფი ყა̈გ ქა ლა̄მო (ბზ.) — ერთი გასროლა (გასასროლი) თოფის წამალი მომეცი.

ლეკჷი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — დიდი ქვა. რიყ ლექჷა ლეკჷია̈რ აშ ხაჰრახ (ბქ.) — რიყეში დიდი ქვები ბევრია.

ლეკჷშე (-შე̄მიშ, — ბზ., -შემ, — ბქ., -შე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — 1. გასატეხი. ლეკჷშე მა̈ჲ მჷღჷა̈ნ? (ბზ.) — გასატეხი რა მქონდა? ალ გაკ ხოლა ლეკჷშე ლი (ლნტ.) — ეს კაკალი ცუდი გასატეხია. 2. გასამჟღავნებელი, გამოსატეხი (რაიმეში). ქა ლეკჷშე ესერ ე დეშ ლა̈ჲკუშეს, გუდოჷ ეჯღა̈ი აჴიდ (ანდ.) — გამოსატეხს თუ ვერ გაუტყდე, მიახეედრე მაინცო. 3. გამოსარჩევი. მოჭ ქათალს ლეკჷშე ლგგროლ ქოთქჷითხ (ბქ.) — კრუხს გამოსარჩევი კვერცხები მოჰპარეს. აშელდ ლგგრე ალ ქათალს დოჷ ჸოლა ლეკჷშე ხა̄და (ლშხ.) — ამ ქათამმა ამდენი კვერცხი ვაითუ ვერ გამოჩეკოს (ცუდი გამოსარჩევი ჰქონდეს). 4. მოსახნავი (გასატეხი; ყამირი). მახე ნამოლ ა̈დგილ ხოლა ლეკჷშე ლი (ბქ.) — ახალი ახო ძნელი მოსახნავია (გასატეხია).

ლეკჳნჯა̈ბ, ლეკჳნჩა̈ბ (-იშ, -ჯ/-ჩაბა̈რ) ბზ., **ლეკჳნჯა̈ბ** (-ჯაბა̈რ) ბქ., **ლეკინჯა̈ბ** (-ა̈რ) ლნტ. — კლდიანი, კლდოვანი. ოთჰედ ხოშა̄მ ლეკჳნჯა̈ბთე̄სგა (ბზ.) — მიეაღწიეთ დიდ კლდოვან ადგილს (კლდოვანს). ალჲა̈რ ა̈რიხ... ხოშა ლეკჳნჯა̈ბ ცხეკს (ბქ. 236) — ესენი დიდ კლდიან ტყეში არიან.

ლელაგჷენი იგივეა, რაც **ლელგენი²**.

ლელარტა̈მ იგივეა, რაც **ლერტა̈მ**.

ლელატ იგივეა, რაც **ლელა̈ტ**.

ლელაყჷირ იგივეა, რაც **ლელყჷირ**.

ლელაშგრი, ლელა̈ში იგივეა, რაც **ლელა̄შგ̄რი**.

ლელაჭჷა̈მ იგივეა, რაც **ლელჭჷა̈მ**.

ლელა̈გენი იგივეა, რაც **ლელგენი¹**.

ლელა̈კი იგივეა, რაც **ლელა̈̄კი**.

ლელა̈რტა̈მ იგივეა, რაც **ლერტა̈მ**.

ლელა̈ტ (-იშ, -ლატა̈რ) ზს., ლნტ., **ლელატ** (-არ) ლშხ. 1. საყვარელი (ვინც ან რაც უყვართ). ალე მა̄რე ხონჴრი ხენწიფს ლელატ ჲეხჷე ლაჲესყი (ლშხ.) — საყვარელი ცოლის წაყვანისას ეს კაცი ახლავს ხელმწიფეს. 2. სატრფო, შეყვარებული. ალ დი̅ნო̅ლ მიშგუ ლელა̈ტ ლი (ბზ.) — ეს გოგო ჩემი შეყვარებულია. 3. საყვარელი. ჷა̈ზირს სოფელისგა ლელა̈ტ ხორი (ბზ. 273) — ვეზირს სოფელში საყვარელი ჰყავს. ესრენიშ ალ ზურალს ლელა̈ტ ხა̈ყენა (ლნტ. 299) — ამ ქალს თურმე საყვარელი ჰყოლია.

ლელა̈̄კი (-კი̅შ, -ა̈რ) ბზ., **ლელა̈კი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — კეხდასადგმელი (სახედარი...). ჩიჟე ესერ წელ ლელა̈კი ლი (ანდ.) — სიძე კეხდასადგმელი სახედარიაო.

ლელა̈̄ში (ი̅შ) ბზ., **ლელა̄შგ̄რი** (-რი̅შ, —) ბზ., ლშხ., **ლელაშგრი** (-რა̈შ, —) ბქ., ლნტ., **ლელა̈ში** (-შიშ, —) ლნტ. — სათესლე. ლელა̄შგ̄რი სიმინდ ანჴიდხ (ლშხ.) — სათესლე სიმინდი მოიტანეს.

ლელგენი¹ (-ი̅შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლელა̈გენი** (-ნეჲშ, —) ლნტ. — ღამესათევი. ლეგმერდე ლჷლგენი ლასჷ (ბქ.) — ავადმყოფი ღამის გასათევი იყო.

ლელგენი² (-ა̈შ —) ბქ., **ლელგონი** (-იშ, —) ლშხ., **ლელაგჷენი** (-ჲშ, —) ლნტ. 1. შესაფასებელი. მედიატორა̈რს და̈ჷითიშ დაბ ხადხ ლელგენი (ბქ.) — მედიატორებს დაეითის ყანა უნდა შეეფასებინათ (შესაფასებელი ჰქონდათ). 2. დასაფასებელი. ბქ. მიხა̈ სჷრჷ ლელგენი მარე ლი (ბქ.) — მიხა დიდად ლასაფასებელი კაცია.

ლელგენი³ (-ნი̅შ, —) ლშხ., **ლელგენი/ე** (-ჲშ, —) ლნტ. — შესაწირი, საღვთო. ფუსნაჲ ლოქ ჯა̄რხ ლელგენი (ლშხ. 10) — ფუსნა (საუფლო, ხარის სახელია) უნდა შესწიროთო (შესაწირავი გაქვთო).

ლელგონი იგივეა, რაც **ლელგენი²**.

ლელგუჰე̄რი, ლელქჷია̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლელქჷერი, ლელქერი** (-ა̈შ, -არ) ბქ., **ლელგჷე̄რი** (-რიშ, -ალ) ლშხ., **ლელეგჷერი** (-რიშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საფქვავი. ლადი ცუცად ხჷა̄ჲ ლელგჷე̄რი ანჴიდ (ლშხ.) — დღეს ცუცამ ბევრი საფქვავი მოიტანა. [გეგის] ჲერბი ფოხა̈ლ ლელეგჷერი ახოჴიდა (ლნტ. 218) — გეგის ორი ფოხალი საფქვავი

მიუტანია.

ლელგჷა̈ნ (-იშ, —) ბზ., **ლელგჷან** ლშხ., **ლელგჷა̈ნ** ლნტ. — ქელეხისათვის გან-კუთვნილი სურსათ-სანოვაგე. იყდიხ ლელ-გჷან კეთილს (ლშხ. 34) — ქელეხისათვის სა-ჭირო სურსათ-სანოვაგეს ყიდულობენ. ლელ-გჷა̈ნ დია̈რ ლეჰდე ლი (ლნტ.) — ქელეხის პუ-რი მოსატანია.

ლელგჷე̄რი იგივეა, რაც **ლელგუჰე̄-რი.**

ლელგჷი[1] (-ჷი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — საძირე (ძირი) კბი-ლი. ლელგჷი ლეკჷა̈ნე მა̈რ (ბზ.) — საძირე კბილი ამოსაგდები მაქვს. ინჯა̈რს შდგჰმი ლელგჷი ესერ ოხყჷიფა (ანდ.) — ჯაერმა ძი-რი კბილი ამოაღებინაო (ჯაერს ძირი კბილი ამოუძვრიაო).

ლელგჷი[2] (-ა̈შ, —) ბქ., **ლელგი** (-გი̄შ, —) ლშხ. — საძაგებელი. ეჯა ლელგჷი მარე მამ ლი (ბქ.) — ის საძაგებელი კაცი არ არის.

ლელდესკი იგივეა, რაც **ლელდი̄სგ.**

ლელდელ (-იშ, —) — სამწყემსო, მო-სამწყემსი. მგლდიერთე ლელდელ ქაჷ ადჲე (ბქ. 11) — სამწყემსო მილდიერში აიყვანეო. დაჰლარ ლეგ ლელდელ ლიხ (ლშხ.) — თხები ძნელი მოსამწყემსია. ხოლა ლელდელ ლგმა̈რ ფჷირ (ლნტ. 228) — ძროხა ცუდი მოსამწყემსი ყოფილა. ფუთას ლელდელ ხეშკილ ხაყა (ჰო-ეზ. 98) — ფუთას სამწყემსო (საქონელი) ხეშ-კილში ჰყავს. სგჷებინ ლა̈ხჷიკჷრ იმჟი ლელ-დელ (ჰოეზ. 68) — წინ წავიდე, როგორც მოსამწყემსი.

ლელდი̄სგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლელდისგ** (-ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ლელდესკ(ი)** (-ა̈რ) 1. ჩასაცმელი. მიშკჷი ლელდესკი მა̈გ მუღჷა (ლნტ.) — ჩემი ჩასაცმელი ყველაფერი მაქვს. 2. ფეხსაცმელი. ლელდი̄სგს ნალიჩ შიშდ ჩუ-ხოჯჩენი (ბზ.) — ფეხსაცმელს ლანჩა ხელადვე გაუცვდება. ლენზა̈ჷდ ღჷაყმარემ ლერექჷ ი ლელდისგ ხა̈მთქჷახ... (ბქ. 238) — მამაკაცის საჰაფხულო ტანისამოსი და ფეხსაცმელი იციან. მეჯჩა ლელდისგს ჰიშხ ესერ იბჟენი (ანდ.) — გაცვეთილ ფეხსაცმელს ფეხი იგრძნობსო.

ლელეგჷერი იგივეა, რაც **ლელგუ-ჰე̄რი.**

ლელეთე[1] იგივეა, რაც **ლელე̄თე.**

ლელეთე[2] იგივეა, რაც **ლელთე.**

ლელეჩე იგივეა, რაც **ლელჩე.**

ლელე̄თე (-თე̄მიშ, — ბზ., -თე̄შ, — ლშხ.), **ლელეთე**[1] (-თემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — ღამის გასათევი; გამოსაღამებელი. ლა̈-თხჷია̈რს ქა̈მ ოსა̈დდ ი მა̈მ ნა̈დ ხოჩა ლელე̄-თე (ბზ.) — ნადირობისას გარეთ დავრჩით და ცუდი გამოსაღამებელი გვქონდა. ქა̈მ მად ლე-ლეთე (ბქ.) — გარეთ მომიხდა ღამის გათევა. **ზმნს. ლელე̄თად** ლშხ. — შეღამებისას; ღა-მით. ლელე̄თად ჰედნიხ მიჩა მეხჷბარალ (ლშხ. 89) — მისი მოყვარეები შეღამებისას მო-დიან. ბოფშს ლელე̄თად გარ ხა̈ჲთჷე (ლშხ.) — ბავშვს მხოლოდ ღამით აძლევს სიცხეს (ასი-ცხებს).

ლელთე (-თე̄მიშ, — ბზ., -თემ, — ბქ., -თე̄შ, — ლშხ.), **ლელეთე**[2] (-ჲშ, —) ლნტ. — დასართავი. ბექანიშ დის ლელთე მა̈ტყ მა-სა̈რდ ხუღჷე (ბქ.) — ბექანის დედას დასარ-თავი მატყლი ბლომად აქვს. ლეჟრი ზჷრა̈ლს ლელთე დე̄სმა ხუღჷა (ლშხ.) — საწყალ ქალს დასართავი არაფერი აქვს. დედეს მი-შკჷი წინდარა̈ლიაქ ჟი ლელეთე ხადა (ლნტ.) — დედას ჩემი საწინდე დასართავი ჰქონდა.

ლელთერ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ლემე-თერი** — სამარჩიელო, სამკითხაო; სარჩევი. მა̈გ ესერ მელთერ ე ლესეს, ლელთერ ჲა̈რ ირი (ანდ.) — ყველა რომ მარჩიელი იყოს, სა-მარჩიელო ვინღა იქნებაო. ლემეთერიდ მა̈დ ხეკჷეს ა̈ხსყა გჷეშ (ლნტ.) — საქმე სამკითხა-ოდ არ უნდა გაიხადო.

ლელინთჷ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლე-ლჷუნთ** ლშხ. — საზამთრო (მარაგი...). [შდუ-გულდს] შდარა̈ლ ესღჷა ლელინთჷდ (ბზ. 443) — თავეს ტაროები მიაქვს საზამთროდ. ეჯშელდ კჷიდოლ ლი ქა ლეგემ ლე-ლინთჷდ (ბქ.) — იმდენი გოდორია საზამ-თროდ შესანახი (გადასადგმელი). ლე-ლინთჷ ჩაფგლ მუსისკა ლა̈ზელალ ლი (ლნტ. 31) — საზამთრო ფეხსაცმელი თოვლ-ში სასიარულოა. **ლელინთჷდ ზმნს.** —

საზამთროდ. კუმაშს ლელუნთდ ხჷა̄ჲ ლიზობ ხაკუჲ (ლშხ.) — ზამთარში (საზამთროდ) საქონელს ბევრი ჭამა უნდა.

ლელმარა̈ჲ (-რა̈ჲშ, —) ბზ., **ლელმა̈რ, ლელმარჷ** (-იშ, —) ბქ., **ლელმარაჲ** (-რა̄ჲშ, —) ლშხ., **ლელმა̈რ** (-იშ, —) ლნტ. 1. სამარიამობო (საკლავი, სასმელი...). ლელმა̈რ ლა̈ზჰად ხეყადხ ღოლაქ (ბქ.) — სამარიამობო საკლავად ცხვარი ჰყავდათ. ლელმარჷდ ოდჷირ ლა̈თხჷართე ცხჷანდირისგა (ბქ. 205) — სამარიამობოდ ცხვანდირში სანადიროდ წავედი. ლელმარ ლა̈ზია გჷარ ლეთხელი (ლნტ.) — სამარიამობო საკლავი უნდა ვიშოვოთ. 2. ლშხ. მსხლის ჯიში, მწიფდება მარიამობის თვეში. გიგა̄ ჲეზჷისა ლელმარაჲ იცხ ლჷ̄გ (ლშხ.) — მამიდას ეზოში სამარიამობო მსხალი დგას.

ლელოკე იგივეა, რაც **ლელო̄კე**.

ლელონე იგივეა, რაც **ლელო̄ნე**.

ლელო̄კე (-კე̄მიშ, — ბზ., -კე̄შ, — ლშხ.), **ლელოკე** (-კემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — ასალოკი, გასალოკი. ციცჷს ოხთხა ლელოკე კონტ (ბქ.) — კატას გასალოკი ქოთანი უშოვია. ჟეღს ლელოკე ხეკჷად (ლნტ.) — ძაღლს ასალოკი უნდოდა.

ლელო̄ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლელონე** (-ნემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — საწყენი. ლელო̄ნე ჩი̄ს ხალა (ბზ.) — საწყენი ყველას სწყინს. დიეშ ი მუეშ ლელონე გჷეშ გეზალდ ხეკჷეს ნომ' ანსყას (ბქ.) — დედისა და მამის საწყენი საქმე შვილმა არ უნდა გააკეთოს. მა̈გ ლელონე მა̈დ ლი (ლნტ.) — ყველაფერი საწყენი არ არის.

ლელსერი (-რი̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ.) — საზრუნავი; პატივსაცემი. ჩი̄მი ლელსერი მა̄რე ხი (ბზ.) — ყველასათვის პატივსაცემი კაცი ხარ. ჩიმი ლელსერი ჷლსერდ ესერ ოლჭაცელი (ანდ.) — ყველას საზრუნავი უყურადღებობით დაღუპულაო.

ლელტჷგნე (-ნე̄მიშ, —, -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — გასაჭყლეტი, დასაჟეჟი, დასაჩეჩქვი. ჷიცხ ჩუ ლელტჷგნე ლი (ბქ. 196) — მსხალი უნდა დაიჟეჟოს (დასაჟეჟია). ლე̄ჲრაყიდ ხილ ლელტჷგნე ლი (ლშხ.) — არყის გამოსახდელად ხილს დაჩეჩქვა უნდა (დასაჩეჩქვია). ჷისკჷ ლელტჷგნე ლი (ლნტ.) — ვაშლი დასაჩეჩქვია.

ლელუნთ იგივეა, რაც **ლელინთჷ**.

ლელქერი, ლელქჷერი იგივეა, რაც **ლელგუჭე̄რი**.

ლელქჷია̈რ იგივეა, რაც **ლელგუჭე̄რი**.

ლელყჷირ (-იშ, —) ზს., **ლელყურ** ლშხ., **ლელაყჷირ** ლნტ. — 'და'საწოლი. ნეზჷა̈რ ჩუ ლიზა̄ლე ლელყჷირს იმა̄რეხ (ბზ.) — ნეზვები გოჭების დაყრისას დასაწოლს იმზადებენ. მიჩა ლელყჷირს ჟ'ოხბიდინ (ბქ. 203) — მის საწოლს ცეცხლი წაუკიდე. [ეჯი] ჟაბშიშ ხამარს ლელყურდ ხუღჷახ (ლშხ.) — იგი ვემოურების ღორებს საწოლად აქვთ. ჲეხჷ-ჭა̈შს ლელაყჷირდ ფიცარა̈ლ ხუღჷანხ (ლნტ.) — ცოლ-ქმარს დასაწოლად ფიცრები ჰქონდა'თ'. [ფათჷა̈რე] შდუგჷა̈რს ესღჷეხ ლელეყურიდ (ჩოეზ. 132) — თმები თავებს მიაქვთ საწოლად.

ლელშანი, ლელშა̈ნი იგივეა, რაც **ლენშა̈ნი**.

ლელშგჷირ (-იშ, —) ზს., **ლეჷშგჷირ** ლხმ., **ლელშგურ** ლშხ., **ლელშკჷირ**[1] ლნტ. — სამარცხვინო, დასაძრახი; სასირცხვილო. ჲერხი ამსჷალდ ნა̈თინა̈თსა̈ჷიშ ესერ ლელშგჷირ ლი (ბქ.) — ზოგი ადამიანი ნათესაობისათვის სამარცხვინოაო. ლელშგურ საქმე ლი, ჲალო მაჲ? (ლშხ.) — სამარცხვინო საქმეა, აბა რა? ჭყინტს მაკა̈ ლელშკჷირ გჷეშ ხოჩომნა? (ლნტ.) — ბიჭს რა სამარცხვინო საქმე ჩაუდენია?

ლელშკჷირ[1] იგივეა, რაც **ლელშგჷირ**.

ლელშკჷირ[2] იგივეა, რაც **ლეშგჷ̄რა̈ლ**.

ლელჩე (-ჩე̄მიშ, — ბზ., -ჩემ, — ბქ., -ჩე̄შ, — ლშხ.), **ლელეჩე** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასაცავი. ლელეჩე ხა̈რენახ ლგკიდ სიმინდ (ლნტ. 246) — აღებული სიმინდი უნდა დაიცვათ (დასაცავი ჰქონიათ).

ლელხინ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ლეჷხინ** ლხმ., **ლელხნე** (-ჲშ) ლნტ. — სალხინო, სასიამოვნო, მოსალხენი, მოსაწონი. ლელხინ გჷეშ მუღჷე (ბზ.) — სასიამოვნო საქმე მაქვს. ჩიმი

ლელხინ ღეჲ და̈ს ესერ ხოჴიდა (ანდ.) — ყველასათვის მოსაწონი (სალხინო) განაჩენი არავის გამოუტანიაო. მაგ ლელხინდუ აიკჳედახ! (ლშხ.) — ყველაფერი ლხინში (სალხინოდ) მოგხმარდეთო! ეჲმინს ლელხნე გჳეშ ხულჳახ (ლნტ.) — იმათ მოსალხენი საქმე აქვთ.

ლელხნე იგივეა, რაც **ლელხინ**.

ლელჭჳა̈მ (-იშ, —) ზს., **ლელაჭჳა̈მ** ლნტ. — საეკლესიო. ალ ქორ ლელჭჳა̈მდ ა̈მსედე̄ლი (ბზ. 27) — ეს სახლი საეკლესიოდ დარჩენილა. ლელაჭჳა̈მ გიმ ჟანჯგირხ (ლნტ.) — საეკლესიო მიწა აკურთხეს.

ლელჯომა̈რ (-იშ, -მარა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ლელჯჳმა̈რ** (-მარა̈რ) ბქ., **ლელჯჳმარ**, **ლელჯმარ** (-ალ) ლშხ. — დგიმი (საქსოვი დაზგის ნაწილი). ლეჯიშ მა̈ ხარ, ეჯი ლელჯჳმა̈რ-ლა̈ცხნირქა ქა ლუცუე ხარ (ბქ. 306) — რაც უნდა მოქსოვოს, ის დგიმ-სავარცხელშია გაყრილი. მა̈გ ა̈მჳ ლელჯჳმა̈რ-ლა̈ცხნირქა ლგყე დეშომ' ესერ ლგმა̈რ (ანდ.) — ყველა ერთი ხასიათის არ არისო (ყველა ერთ დგიმ-სავარცხელში არ გაეყრებაო). ლელჯმარი ლაჭანთე მგჲეს ადამოშე̄რალ (ჰოჷზ. 210) — საქსოვის სახნავში წამლები ადამოსანები.

ლელჯჳმა̈რ იგივეა, რაც **ლელჯომა̈რ**.

ლელგრტამ, ლელგრტა̈მი იგივეა, რაც **ლერტა̈მ**.

ლემაიდ იგივეა, რაც **ლემა̈̄დ**.

ლემანე (-ნეშ, —) ლხმ. — გასანიავებელი. ზურალს ითქ ხარ ლემანე (ლხმ.) — ქალს ხორბალი აქვს გასანიავებელი.

ლემარე იგივეა, რაც **ლემა̄რე**.

ლემასგჳ იხ. **ლემესგ**.

ლემაყა̈ლ იგივეა, რაც **ლემყა̈ლ**.

ლემაჯე იგივეა, რაც **ლემა̄ჯე**.

ლემა̈იდ იგივეა, რაც **ლემა̈̄დ**.

ლემა̈შედა̈ლ იგივეა, რაც **ლემშედა̈̄ლ**.

ლემა̈ხე იგივეა, რაც **ლემხე**.

ლემა̄რე (-რე̄მიშ, —) ბზ., ლშხ., **ლემარე** (-რემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — 'მო'სამზადებელი. ლეზჳებ მა̄რ ლემა̄რე (ბზ.) — საჭმელი მაქვს მოსამზადებელი. [ბეჳას] ხჳა̄ჲ კეთილ ხა̄რ ლემა̄რე (ლშხ. 42) — ბევას ბევრი პურ-მარილი აქვს მოსამზადებელი.

ლემა̄ჯე (-ჯე̄მიშ, — ბზ., -ჯე̄შ, — ლშხ.), **ლემაჯე** (-ჯემ, — ბქ., -ჯეჲშ, — ლნტ.) — მოსაზიდი. ჰემ ჯჳე̄დჲანეშ მა̄რ ლემა̄ჯე (ბზ.) — თივა შორიდან მაქვს მოსაზიდი. ქორა̈შ ლაგამ ზა̈ჩ მარ ლემაჯე (ბქ.) — სახლის საშენი ქვაა მოსაზიდი (მაქვს). ლახჳხენისა ჰემ გჳა̄რ ლემა̄ჯე (ლშხ.) — მთიდან თივაა (გვაქვს) მოსაზიდი. ალ ლინთჳიშჳდ ზექ ლემაჯე ლი ცხეკხენ (ლნტ.) — ამ ზამთრისთვის შეშაა ტყიდან მოსაზიდი.

ლემა̈̄დ (-იშ, —) ბზ., **ლემა̈იდ** ბქ., **ლემაიდ** ლშხ. — სამხარი („საშიმშილო"). ლემა̈̄დ ხოჩა ათმარჯუნხ (ბზ.) — სამხარი კარგი გამოუვიდათ.

ლემბაჟ იგივეა, რაც **ლემბა̈ჟ**.

ლემბა̈ნი (-ი̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — დასაფიცებელი. სოფელ მურგჳა̈ლ ლემბა̈ნი ანჭა̈დ (ბზ.) — მთელი სოფელი დასაფიცებელი გახდა (შეიქმნა).

ლემბა̈ჟ (-იშ, —) ზს., **ლემბაჟ** ლშხ., **ლენაბა̈ჟ** ლნტ. — საკვირველი (გასაკვირი), საოცარი. მი ეშხუ ლემბა̈ჟს ხჳეწდ (ბქ. 32) — მე ერთი საკვირველება (საკვირველი რამ) ვნახე. ალე გაცხაჲდ ლემბაჟ ლი (ლშხ.) — ეს მართლა გასაკვირია. ძღუდ ლენაბა̈ჟ ლი ისკჳი გჳეშ (ლნტ.) — დიდად საკვირველია შენი საქმე. ეჯანდ ხოშა ლემბა̈ჟს ჯექჳნე (ჰოჷზ. 159) — იმაზე უფრო გასაოცარს გეტყვი.

ლემგა̈მ (-იშ, —) ბზ., **ლემგემ** ბქ., ლშხ. — ტყე („სახეო"). მურჳისდ... აშხჳ ლემგა̈მისგა ჩჳა̈ნი̄ყე მა̈გ (ბზ. 31) — რუსმა ყველა ერთ ტყეში ჩამოიყვანა. ცხუმრიშ სოფლა̈რს კურკა̈ნდ ხაცხიპ მეშხე ლემგემ (ბქ. 70) — ცხუმარის სოფლებს ირგვლივ წიწვიანი (შავი) ტყე აკრავს.

ლემგემ იგივეა, რაც **ლემგა̈მ**.

ლემდუნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ., -ნემ, — ბქ.), **ლემედჳნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასამადლებელი. ჲერჳა თხუმ მედჳნე, ლემდუნეოჳ ხულჳანდ (ანდ.) — ვინც თავს გამადლის, დასამადლებელი უნდა ჰქონდესო. ამშა

ლისყი გაცხაჲდ ლემდჷნე ლი (ლშ.) — ამის გაკეთება, მართლა, დასამადლებელია. ლემედჷნე მა̈დ ჯადა (ლნტ.) — არ უნდა დაგემადლებინა (დასამადლებელი არ გქონდა).

ლემედჷნე იგივეა, რაც **ლემდჷნე**.

ლემეზირ იგივეა, რაც **ლემზირ**.

ლემეთერი იგივეა, რაც **ლელთერ**.

ლემერხელი იგივეა, რაც **ლემგრხელა**.

ლემესგ (-მსგა̈შ, -მსგა̈რ, მიც. ლემასგჷ ბზ., -მსგიშ, -მსგა̈რ ბქ.), **ლემეს** (-იშ, -არ) ლშ., **ლემესკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ცეცხლი. ალდა̈რდ ლეჲესგ ანჴიდხ (ბზ. 348) — ამათ ცეცხლი მოიტანესო. ხოშა ლემესგ ანაშვე (ბქ. 23) — დიდი ცეცხლი დაანთო. დი გეზლიშ ბედჟი ლემასგჷ ესერ ჟი ესჩიდი ე, გჷი დემის ხებზი (ანდ.) — დედა შვილისათვის ცეცხლში რომ დაიწვას, გული არ გაუძლებაო. ფათჷარს ლემესთე შგდეხ (ლშ. 58) — იმებს ცეცხლში ყრიან. ლარდა̈ჲსა ნესკაჩუ ლემესკ ხოშუდახ (ლნტ. 20) — სამყოფელის შუაში ცეცხლი ენთო'თ'. ჟი ლა̈ჯჷშჷა ხოშა ლემესგ (პოეზ. 276) — დაგინთია დიდი ცეცხლი. კნინ. **ლემსგჷლ** ბზ., **ლემესჷლ** ლშ., **ლემესკილ** ლნტ.

ლემეშხე იგივეა, რაც **ლემშხე**.

ლემეჩე იგივეა, რაც **ლემჩე**.

ლემზეზა̈ლ, ლემზეზა̄ლ იგივეა, რაც **ლემზგზა̈̄ლ**.

ლემზირ (-იშ, -ზგრა̈რ‖-ზგრა̈ლ) ზს., **ლემზგრ** (-ალ) ლშ., **ლემეზირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სეფისკვერი, შესაწირი (პური..). [ბოფშა̈რ] ლემზგრა̈ლს კარჷა̈ლშჷ ჟა̈ჲესგიხ მაცხჷა̈̄რთეჟჷნ (ბზ. 17) — ბავშვები სეფისკვერებს კალათებით აიტანენ მაცხოვრის ეკლესიამდე. ჲეხჷა̈რ მინე ლემზირს ჟია̈ მინ ა̈მზგრიჷხ (ბქ. 295) — ქალები თავიანთ სეფისკვერებს თვითონვე შესწირავდნენ. სოფლა̈რ ლემზგრა̈რს... ჰიდას (ბქ. 298) — სოფლებს სეფისკვერები მოჰქონდათ. ეჯჲარს თხუმჟი ხეკჷეს ხა̄ზდეხ ფუსა̄ ლემზგრ (ლშ. 16) — იმათ თავზე (ზემოდან) უნდა ედოთ უფლის სეფისკვერი. მგშია̈შის ჟი ხეკჷეს ახოკიდან ლემეზირ (ლნტ. 59) — ხელის გამხსნელს სეფისკვერი ხელში უნდა აელო.

ლემზგზა̈̄ლ (-იშ, —) ბზ., **ლემზეზა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლემზეზა̄ლ** ლშ. — სამიზეზო. მემზეზა̈ლს ლემზეზა̈ლ ესერ ჩიგარ ხეკჷრქი (ანდ.) — მიზეზიანს (მომიზეზეს) სამიზეზო ყოველთვის მოეძებნებაო. ლემზეზა̈ლს მა ახოშტიხე (ლნტ.) — სამიზეზოს რა გამოულევს.

ლემზგრ იგივეა, რაც **ლემზირ**.

ლემიჟ იგივეა, რაც **ლამგჟ**.

ლემკახე (-ხჷმიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხჷშ, — ლშ.), **ლემკა̈ხე** (-ჲშ, —) ლნტ. 1. საიმედო, სანუგეშო. ჲახჷემ მარდ ჲახჷდ ხოშა ლემკახ' ესერ ლი (ანდ.) — ცოლის ნათესაობა ცოლზე უფრო საიმედოა. 2. ქს. საჭირო, სასარგებლო. ლემკა̈ხე ხა̈ლხ მაყა (ლნტ.) — საიმედო ხალხი მყავს.

ლემნარი, ლემნა̈რი იგივეა, რაც **ლეჰჷნა̈რი**.

ლემნე, ლენუნე იგივეა, რაც **ლჷმნე**.

ლემო̄რჷე (-ჷემიშ, — ბზ., -ჷეშ, — ლშ.), **ლემორჷე** (-ჷემ, —) ბქ., **ლემორა̈ჷ** (-იშ, —) ლნტ. — გასარჩევი, სამედიატორო საქმე. მეწჷინ მორეჷ ლემორეჷს გუ ესერ ხაზმე (ანდ.) — ნამდვილი მომრიგებელი საქმეს გულით მოეკიდებაო (გულს მიაზომავსო). ჷოდ ჩუ დო ადმო̄რჷიხ ჩჷს, მაჲ ხაჰკჷრახ ლემო̄რჷე. (ლშ. 48) — ვიდრე არ გაარჩევენ, რა აქვთ სამედიატორო.

ლემპა̈რ იგივეა, რაც **ლამპა̈რ**.

ლემპროზ იგივეა, რაც **ლამპროზ**.

ლემჟელჷი, ლეჟლუნე (-ჷიშ/-ნჷმიშ, —) ბზ., **ლემჟელი** (-ლა̈შ, —) ბქ., **ლეჟოლნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — უზრუნველსაყოფი; მოსაპოვებელი; მოსამარაგებელი. ლინთჷ ი ზაჷ ლეგ ლეჟლუნე ლა̈სჷ ოხდრის (ბზ.) — ზამთარ-ზაფხულ სახსნილო საჭმელი ძნელი მოსამარაგებელი იყო. ჩილადელ ქჷთ სჷრჷ ხოლა ესერ ლემჟელი ლი (ანდ.) — ყოველდღე ხაჭაპური ძნელი მოსამარაგებელიაო. ალმა̈გ მარემიშდჷ ხოლა ლეჟოლნე ლი დია̈რ (ლნტ.) — ამდენი კაცისათვის პური ძნელი (ცუდი) მოსამარაგებელია.

ლემჟოლირ იგივეა, რაც **ლემჟლჷრეში**.

ლემჟლჷრეში (-შჷშ, —) ბზ., **ლემ-**

ყოლჳირ (-იშ‖-ყლჳრეშ, —) ბქ., **ლემყოლარ** (-იშ, —) ლშხ. ‖ **ლემყოლირ** ლნტ. — საშემოდგომო. ლემყლჳრეშ კჳეცჳენ (ბქ.) — საშემოდგომო ხორბალი. ეჩგნოლ ასკბეხ ლემყოლარდ ქორწილს (ლშხ. 32) — ამის შემდეგ საშემოდგომოდ დანიშნავენ (დაადგენენ) ქორწილს. ლემყოლირდ ქჳერწილ მარ ლეჩჳემ (ლნტ.) — საშემოდგომოდ ქორწილი უნდა გავმართო (მაქვს გასაკეთებელი).

ლემყა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლემყა̈ლ/ჳ** ბქ., **ლემყალ** ლხ., **ლემაყა̈ლ** ლნტ. — საშიში, საშიშარი, სახიფათო. კინტოლ მა̄მ ლი სერ ლემყა̈ლ (ბზ. 352) — კინტო უკვე საშიში არაა. გუნ ლემყა̈ლჳ ლი შდიქ მა̈კჳშოჳა̈რ და̈შდჳ (ბქ. 236) — კბილმტკივანი დათვი ძალიან საშიშია. დე ლიშჩიჳარიდ ლი ლემყალ სერ ი დე ლიყა̄რღელდ (ლშხ. 46) — არც ჩივილის საშიშროებაა უკვე და არც ჩხუბისა. ძღუდ ლემაყა̈ლ ლი ლეთნა̈შ ლიზელა̈ლ (ლნტ.) — ღამით სიარული მეტად საშიშია.

ლემშაღე იგივეა, რაც **ლემშაჳ**.

ლემშაჳ (-იშ, ა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლემშაღე** (-ღე̄მიშ, —) ბზ., **ლემშა̈ი** (-შაია̈შ, —), ბქ., **ლემშაღ** (-შაი̄შ/-ღე̄მიშ, —) ლშხ. — სამუშაო. ალის ლემშაჳ ლოხთოჳნეხ (ბზ. 444) — ამას სამუშაო მიუჩინეს. ლემშა̈ი ქამიზა̈ლს მასჭრდ წჳა (ბქ.) — გაზაფხულზე სამუშაო ბლომად არის. მა̈დ გჳიყიბ ცჳიდდ ლარდად, ხჳა̈ი ლემშაჳ გუდჳა (ლნტ.) — უსაქმოდ (ცუდად) სამყოფად არ გვცალია, ბევრი სამუშაო გვაქვს.

ლემშა̈ღ იგივეა, რაც **ლემშაჳ**.

ლემშედა̈ლ (-და̄ლა̈შ, -და̄ლა̈რ) ბზ., **ლემშედა̈ლ** (-დალა̈შ, -დალა̈რ) ბქ., **ლემშე̄და̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლემა̈შედა̈ლ** (-დალა̈რ) ლნტ. — დასახმარებელი, საშველი. გეზალ ჩიგარ ღედე̄შ ი მამა̄ ლემშე̄და̄ლ ლი (ლშხ.) — შვილი ყოველთვის დედ-მამის მოსახმარებელია. მჳს ხადა ეჯმინეშჳდ ლემა̈შედა̈ლ (ლნტ. 8) — მამას მათთვის უნდა ეშველა (საშველი ჰქონდა).

ლემშეხე იგივეა, რაც **ლემშხე**.

ლემშჳანიე̄რა (-რა̈შ, —) ბზ., **ლემშჳანღერა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **ლემშჳა̈ნიერა** (-რა̈ღშ, —) ლნტ. — მთელი სვანეთი („სასვანო"). ლემშჳანღერა̄ გიმჟი სა̄სა̄შთა̄ნ სოფელ მა̄ ხეჩდა (ლშხ. 3) — მთელს სვანეთში (სასვანოში) სასაშისთანა სოფელი არ ურევია. აშზუმ კეც ათხე ლემშჳა̈ნიერაღსკა დემე ა̈რი (ლნტ. 5) — ამოდენა ქვევრი ახლა მთელს სვანეთში (სასვანოში) არსად არის.

ლემშხე (-ხე̄მიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხე̄შ, — ლშხ.), **ლემშეხე** (-ღშ, —) ლნტ. — გასამაევებელი. ალღა̈რ ჩუ ლემშხე ლიხ (ბზ.) — ესენი გასამაევებელი არიან.

ლემჩე (-ჩე̄მიშ, — ბზ., -ჩემ, — ბქ., -ჩე̄შ, — ლშხ.), **ლემეჩე** (-ღშ, —) ლნტ. — დასაბერებელი. ლემჩე მა̄რე (ბზ.) — დასაბერებელი კაცი. ამგჳა̈ თჳალა̈შ ზჳრალ ლემჩად ცოდ ლი (ბქ.) — ასეთი თვალადი ქალი დასაბერებლად ცოდვაა. სი ლემეჩეაქ (ლემჩიაქ), ალე მაზუმ გჳეშ ა̈მისყხეს?! (ლნტ.) — შე დასაბერებელო, ეს რამოდენა საქმე გამიკეთე?!

ლემწირ იგივეა, რაც **ლენწირ**.

ლემხე (-ხე̄მიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხე̄შ, — ლშხ.), **ლემა̈ხე** (-ღშ, —) ლნტ. — გასაახლებელი. მიშგუ დის ლერქჳა̈ლ ლემხე ხა̄რ (ბზ.) — დედაჩემს გაძსაცმელი გასაახლებელი აქვს.

ლემხოშ იგივეა რაც **ლემხჳეშ**.

ლემხუბჳრი (-იშ, —) ბზ., **ლემხუბი**, **ლემხუბური** ბქ. — საძმო, საძმობილო, ძმადგასაფიცი. აჯა ლი ისგჳი ლემხუბჳრი (ბზ. 59) — ის არის შენი ძმადგასაფიცი.

ლემხჳეშ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ლემხეშ** ბქ., **ლემხოშ** ბქ., ლშხ. — საუფროსო. ლიმხოშს ლგმლეშგა̈ლხ, ლემხეშ ესერ დემეგ ლგმწენ (ანდ.) — უფროსობას ერთმანეთს ეცილებოდნენ, საუფროსო არ ჩანდაო. ეჩა ლემხოშ ღარ ხეკჳეს ლესეს? (ლშხ.) — იმის საუფროსო ვინ უნდა იყოს? ეჯი ჩუ ლას ლემხჳეშ მარე (ლნტ.) — ის კი იყო საუფროსო კაცი.

ლემჯა̈დი (-ა̈შ, —) ბქ. — დასაკმაყოფილებელი; შესასრულებელი. სოფლიშ ლილთხჳმი ჰა̈ში ესერ ლექჳისგ ლი ი გჳა̈მი ლემჯა̈დი (ანდ.) — სოფლის მეთაურობა ადვილი სათქმელია და ძნელი მოსაგვარებელი.

ლემგრხელა (-ლა̈შ, — ბზ., -ლა̄შ, — ლშხ.), **ლემგრხელ** (-იშ, —) ბქ., **ლემერხელი** (-ღშ, —) ლნტ. — ჭინჭრიანი (საჭინჭრე)

ადგილი. შუäს ხუäი ლემერხელი äრი (ლნტ.) — სვანეთში ბევრი ჭინჭრიანი ადგილია. იმ ხაშდბა ლემჷრხელაისგა? (ჰოჯ. 258) — რას აკეთებ ჭინჭრიანში?

ლენა იგივეა, რაც **ლეჰნა.**

ლენაბäყ იგივეა, რაც **ლემბäყ.**

ლენäყ, ლენäყე იგივეა, რაც **ლენყე.**

ლენäხნე იგივეა, რაც **ლენხენი.**

ლენბე (-ბემიშ, — ბზ., -ბემ, — ბქ., -ბეშ, — ლშხ.), **ლენებე** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასანებებელი, დასათმობი. ისგუ ხეხუ ჩუ ლენბე ჯäრ მიშგოუ (ბზ. 304) — შენი ცოლი უნდა დამითმო (დასანებებელი გაქვს ჩემთვის). გლეხäრს გჷმäრ გუნ ხატკლებჷნხ ლენბად (ბქ.) — გლეხებს ძალიან ენანებოდათ მიწები დასათმობად. დīნä ლაშგომდ ჷრ ანჴდენიხ, უცეფ მä ლი ლენბე (ლშხ.) — ქალიშვილის სათხოვნელად რომ მოელენ, უცებ არ უნდა დათმო (არ არის დასანებებელი).

ლენგეჭუ (-იშ, —) ზს., **ლენგეჭ** ქს. — 1. სიმაგრე. 2. საგვიანო (გამძლე ჯიშის ხილი). გეგის ლენგეჭუ ხილäრ ხოლჯჷრა (ბზ.) — გეგის საგვიანო (გამძლე) ხეხილი ურგია. ქახოლ ხაშხახ უსგäრსი: ლენგეჭუ, ქოშ... (ბქ. 282) — ეამლებსაც სახელები ჰქვიათ: ლენგეჭე, ქოშ.

ლენგზäურ´ე (-იშ, —) ბზ., **ლენგზäრ** ბქ., ლნტ. — სამგზავრო, გასამგზავრებელი. ჰამს ლენგზäურ გუäრ უქადდუ (ბზ.) — დილით უცილოდ უნდა გავემგზავროთ (გასამგზავრებელი გვაქვს). ლენგზäრის ლეუიზს ხომარეხ ბეფუშს (ბქ.) — ბავშვს სამგზავრო საგზალს უმზადებენ. ჰყინტდ ხäქუ: ჯოდია შუკუს ლენგზäრ ლოჯ ხარ (ლნტ. 168) — ბიჭმა უთხრა: შორ გზაზე გასამგზავრებელი ვარო.

ლენდროუნე იგივეა, რაც **ლენდრუეუīნე.**

ლენდრუეუīნე (-ნემიშ, —) ბზ., **ლენდროუნე** (-ნემ, —) ბქ., **ლენდროუīნე** (-ნეშ, —) ლშხ., **ლენდურაუნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — 'და'სამდურებელი. მეუäრ ლენდროუნე ჟეღ ესერი მოდე ლი (ანდ.) — ტყუილ-უბრალად მოსამდურებელი ძაღლიც არ არისო. ამკად კოჭოლ საქმოლა გუნლა ლენდროუīნე მä ჯäდა (ლშხ.) — ასეთი პატარა საქმის გამო (გულისათვის) არ უნდა დამდურებოდი. მäდ ჯადა ლენდურäუნე ალ მარე (ლნტ.) — ამ კაცს არ უნდა დამდურებოდი (არ გყავდა მოსამდურებელი ეს კაცი).

ლენდურაუნე იგივეა, რაც **ლენდრუეუīნე.**

ლენებე იგივეა, რაც **ლენბე.**

ლენეშყე იგივეა, რაც **ლენშყე.**

ლენზäდ (-ზäდშ, —) ბზ., **ლენზäუ** (-იშ, —) ბქ., **ლენზად, ლენზაუ** ლშხ. — საზაფხულო. ლენზäუ ლეზებ მერმე ლი ი ლელინთუ — მერმე (ბქ.) — საზაფხულო საჭმელი სხვაა და საზამთრო — სხვა.

ლენკჷრ, ლენკīრ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ლენკერ, ლენკირ** ბქ. — ალა (ალაჭი). [მაჭრენე მუხუბე] ჩუადყურდა ლენკīრისგა (ბზ. 411) — უმცროსი ძმა ალაჭში ჩაწვა.

ლენკირ, ლენკīრ იგივეა, რაც **ლენკჷრ.**

ლენკური (-რīშ, -äლ) ბზ., **ლანკური, ნანკური** (-äშ, -äრ ბქ., ლნტ., -რīშ, -ალ ლშხ.) — ფსკერი, ძირი. ცხუადს ლენკური ოთშყäდ (ბზ.) — სახრაყე ქვაბს ფსკერი გავარდა.

ლენსკუერ იგივეა, რაც **ლესკუერ.**

ლენყე (-ყემიშ, — ბზ., -ყემ, — ბქ., -ყეშ, — ლშხ.), **ლენäყე** (-ჲშ, —) ლნტ. — გამოსაცხობი. ესუäდ ლენყე ი ჰარäყ მოდ ხოჯ ქორისგა, ეჯა გიმს ჰოდი (ბზ. 7) — ვისაც გამოსაცხობი (პური) და არაყი არა აქვს სახლში, ის მიწას ყიდის. ლენყე დიäრდაქს ჟი ხუიზურიდ თუით ტურფäს მეზგახენქა (ბქ. 79) — გამოსაცხობ საპურეს შევაგროვებთ თითო კალათას ოჯახისაგან. ბäზი დიარ მäრ ლენყე (ლშხ.) — ამ საღამოს პური უნდა გამოვაცხო.

ლენშäნი (-ნīშ, —) ბზ., **ლენშäნი** (-ნäშ, —) ბქ., **ლელშäნი** (-ნīშ, —) ლშხ., **ლელშäნი** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასანიშნი. ლელშäნი დīნა მირი (ბზ.) — დასანიშნი გოგო მყავს. ლენშäნი ი მჷნშäნი — უშხუäრდ ხოჩა ლäსუხ (ბქ.) — დასანიშნი და დამნიშნავი ერთმანეთზე უკეთესი (კარგი) იყვნენ. ბäზი მიშგუი მუხუბას დīნა ხäრ ლელშäნი (ლშხ.) — ამაღამ ჩემმა ძმამ ქალი უნდა დანიშნოს (ჰყავს

დასანიშნი). ალ მალფხს მიშკუი გეზალს დენა ხარ ლელშäნი (ლნტ.) — ამ გაზაფხულზე ჩემმა შვილმა ქალი უნდა დანიშნოს.

ლენშყე (-ყēმიშ, — ბზ., -ყემ, — ბქ.), **ლēნშყე** (-ყēშ, -ყēლ) ლშხ., **ლენეშყე** (-ãშ, —) ლნტ. — გასასუქებელი. ამის ესერ ჯა ლენშყად მäმ' ēსყა-ã... (ბზ. 276) — ამას მე გასასუქებლად კი არ მივყავართ. ლეკლანდდ ხäმს სგ'äგნეხ ლენშყად (ბქ.) — საახალწლოდ ღორს დაამწყვდევენ გასასუქებლად. ლēნშყად ჯან ōრãõ ხამ, მäმ სერდე ლი (ლშხ. 17) — გასასუქებლად ხარი იქნება თუ ღორი, სულერთია. ლენეშყე ხამäრ ცხეკხო ლგფიშტუ მარ (ლნტ.) — გასასუქებელი ღორები ტყეში გაშვებული მყავს.

ლენჩა (-ჩäშ, -ჩäრ) ბზ., **ნენჩა** ლხმ. — ტყე. ლახუბა ხეწäდხ ლეჟოუ ლენჩათე ლემასგუ (ბქ. 136) — ძმებმა შემოთკენ ტყეში ცეცხლი დაინახეს.

ლენჩრე (-რēმიშ, — ბზ. -რემი, — ბქ., -რēშ — ლშხ., -ãშ, — ლნტ.) — დასაძახავი (ძაფი). ქიპ... ჩუ ლენჩრე [ლი] (ბქ. 306) — ძაფი დასაძახავია. ალ ქიპ თელდ მი მäრ ლენჩრე (ლშხ.) — ეს ძაფი სულ ჩემი დასაძახავია.

ლენცელ (-ცლიშ, -äრ) ბზ., **ნენცელ** (-იშ, -ცლäრ) ბქ. — საუბმე. დედე, ლენცელ ესერ დēსამა ხოცჯხა? (ბზ. 401) — დედა, საუზმე არაფერი გვეცულებათ? ნენცელ მად äნკიდ (ბზ. 446) — არ ისაუზმა (ხემსი არ აიღო).

ლენწäმ (-იშ, —) ზს., **ლენწამ** ლშხ., **ლეწäმ** ლნტ. — საწამებელი (ვინც გწამს), საყვარელი. სი იმღა äჯცუიუი, გეზლირისგა მაშენ ლენწäმს? (ბქ. 258) — შენ რატომ წაგეჩხუბები, შვილებში ყველაზე საყვარელს? ეშხუ ჯუმლēლ მაყა, ეჯი ლი მიშგუი ლელატ ი ლენწამ (ლშხ.) — ერთი ძმა მყავს, ის არის ჩემი საყვარელი და საწამებელი.

ლენწირ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლემწირ** ლშხ. — მოსარევი (ვისაც უნდა მოერიონ). მი ისგუ ლენწირ ხუია?! (ბზ.) — შენ მე მომერევი?! (მე შენი მოსარევი ვარ?!) ჩōმე ლემწირ ალ საცოდაუ ლი (ლშხ.) — ყველა ამას ერევა (ყველას მოსარევი ეს საცოდავია).

ლენწგრდე (-დēმიშ, —) ბზ., **ლენწგრე** (-რემ, — ბქ., -ãშ ლნტ.), **ლენწგრე** (-რēშ, —) ლშხ. 1. გამოსაწური. კოკაãხენქა არაყ ლი ლენწგრე (ლშხ.) — კოკიდან არაყი უნდა გამოიწუროს (გამოსაწურია). 2. გამოსაწრუპავი. ტობ ჩუ ლაიშ ზურალდ, მოლე ლენწგრე ოთსად, ეჯი ჯუად ჩუ ლაიშ (ბქ. 95) — ტბა ქალმა დალია, ცოტა მოსაწრუპავი რომ გადარჩა, ის ძუკნამ დალია.

ლენჭკგრე იგივეა, რაც **ლეჭკგრე**.

ლენჭყ (-იშ, -äრ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ჭაობი. ჭალაãსა ჩიäგ ლენჭყ ლგგ (ლშხ.) — ჭალაში ყველგან ჭაობი დგას.

ლენჭყი (-ყōშ, — ბზ., ლშხ., -ყäშ, — ბქ., ლნტ.) — გასახედნი. ხოლა ლენჭყი ჯანუ ხოჩ' ესერ ხეფსი (ანდ.) — ცუდი გასახედნი მომვერი (ხარი) კარგი (ხარი) დადგებაო. ალ საბელ ხოლა ლენჭყი ლი (ლნტ.) — ეს კვიცი ცუდი გასახედნია.

ლენხენი, ლენხი (-ნōშ, — ბზ., -ნäშ, — ბქ.), **ლēნხენი** (-ნōშ, —) ლშხ., **ლენäხნე** (-ãშ, —) ლნტ. — 1. წასაქცევი (ქვეშმოსაქცევი). ლაბურგალეჲ ლენხენი ეშუი ესერ ლი (ანდ.) — ჭიდაობაში წასაქცევი ერთი არისო. ალე ჰყინტ სურუ ხოლა ლēნხენი ლი (ლშხ.) — ეს ბიჭი ძნელი (ძალიან ცუდი) წასაქცევია. 2. ჩასატანებელი, ჩასაფენი (ფეხსაცმელში). ხäმთქუახ... ლგლანჩოლთეãსგა ლენხი წერქუა (ბქ. 238) — ლანჩიან ფეხსაცმელში თომს იფენენ (სჩვეულიათ ჩასატნევი თომი). ბაბად ჩაფლართე ლēნხენი წერექუ ანჯიდ (ლშხ.) — ბაბუამ ფეხსაცმელში ჩასაფენი თომი მოიტანა. წერაქუ ãედურ ხოჩა ლი ჩაფლäლისკა ლენäხნად (ლნტ.) — თომი ძალიან კარგია ფეხსაცმელში ჩასაფენად.

ლენხი იგივეა, რაც **ლენხენი**.

ლენჯრი (-რōშ, -რიäლ ბზ., -რäშ, -რäრ ბქ., -რōშ, -რიალ ლშხ.), **ლერჯენე** (-ნიშ, -äლ) ლნტ. — გასაყოლი (გაყოლა). მი დედēშდ მäრ ლენჯრი (ლშხ.) — მე დედას უნდა გავყვე (გასაყოლი მაქვს).

ლეãა იგივეა, რაც **ლეჟა**.

ლეãäლ, ლეãäლ იგივეა, რაც **ლეჭäლ**.

ლეãეს, ლეãესკ იგივეა, რაც **ლეიესგი**.

ლედე-უდა̈ იგივეა, რაც **ლეჰე-უჰა.**

ლედე̄სგი იგივეა, რაც **ლეი.**

ლედზერი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლედზერე** (-რე̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — სამოყვრო. მარა სგებინჩუ ჩუ ლითერ ესერ ხაკუ ლედზერიდ (ანდ.) — სამოყვროდ კაცს წინასწარ უნდა გაცნობაო.

ლედზობი იხ. **იზბი.**

ლედთგრე იხ. **ითრე.**

ლედრა̈ყი იგივეა, რაც **ლეჰრა̈ყი.**

ლედსენი (-ნი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეზჰენი** ლხმ., **ლეძდენი** (-ნი̄შ, —) ლშხ., **ლეზდენი** (-დშ, —) ლნტ. — დასაკლავი. ნა̈ბოზს ჭა̈ნ ჩუ ლედსენი გუ̂ა̄რ (ბზ.) — საღამოს ხარი უნდა დაეკლათ (დასაკლავი გვყავს). ლედსენი ხა̈ჩს ა̈ნშყეხ (ბქ.) — დასაკლავ ღორს ასუქებენ. თანაფს გუ̂ეჰ გუ̂არ ლეზდენი (ლნტ.) — აღდგომას გოჭი უნდა დაეკლათ.

ლედღა̈ბ (-იშ, —) ზს., **ლედღაბ** ლშხ., **ლეაღაბ** ლნტ. — სააღებო (აღების დღისათვის განკუთვნილი). ლეაღაბ ხა̈მს ხუ̂ალგუ̂ა̈რიდ (ლნტ.) — სააღებო ღორს ვასუქებთ.

ლედხური, ლედხუ̂რი იგივეა, რაც **ლეხხუ̂რი.**

ლეორა̈̄ში იგივეა, რაც **ლეუ̂რა̈̄ში.**

ლეპეჟ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ლეპეჟუ̂** ლნტ. — დასამალავი. ჩუ ლეპეჟ ჯე̄რი (ბზ. 320) — დაიმალები (დასამალავი გექნება). ლეპეჟუ̂ იმნა̈რ ხეკუ̂ეს ჯადეს? (ლნტ.) — რატომ უნდა იმალებოდე? (დასამალავი რატომ უნდა გქონდეს?)

ლეპეჟუ̂ნე იგივეა, რაც **ლეპჟუნე.**

ლეპჟუნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლეპეჟუ̂ნე** (-დშ, —) ლნტ. — დასამალავი. ა̈ეფშ ჩუ ლეპჟუნე ლი (ბქ.) — ბავშვი დასამალავია. ლეპჟუნე დე̄სამა არი (ლშხ. 30) — დასამალი არაფერია.

ლეპრისდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დე̄შ, — ლშხ.), **ლეპრისდი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლეპრისტე** (-ტედშ, —) ლნტ. — მოსანათლი. გეზალ ესერ ხარ ლეპრისდი (ბქ. 310) — შვილი მყავს მოსანათლიო. მიშკუ̂ი აფხნიკი გეზალ მა̄რ ლეპრისდე (ლშხ.) — ჩემი ამხანაგის შვილი უნდა მოვნათლო. მა̈გ ლეპრისტე ლიხ (ლნტ.) — ყველა მოსანათლია.

ლეჟა[1], **ლეჟა̄უ̂**[1] ბზ., ლშხ., **ლეჟა̈̄ნ**[1] ბზ., **ლეჟა̄ნ** ლშხ., **ლეჟაუ̂** ბქ., ლნტ., **ლედა** ლნტ., ზმნს. — ზევით, ზემოთ'კენ'; აღმა. ლეჟა ლოხციქუ̂ა̈რ (ბქ. 207) — ზემოთკენ გავიჭერიტე (გავუჭერიტე). ლეჟაუ̂ ლიც დემის ღგრი (ბქ.) — წყალი აღმა არ ადის. ლეჟა̈ნ იზგე (ლშხ.) — ზემოთ ცხოვრობს. ლეჟაუ̂ ლოქ ასხრი უ̂ა̈ზიშ ი იშკენ ხოჩემი ლალაშიდ (ლნტ. 8) — ზემოთკენ მივდივარ ვაზისა და სხვა სიკეთის დასათესადო. („უ̂აზნა") სოზარს ლეჟაუ̂უდ ჯიზგზეხ (ჰოეზ. 126) — ვაზნა სოზარს (კვლავ ზემოთ) ამოგივზავნეს.

ლეჟა[2], **ლეჟა̄უ̂**[2], **ლეჟა̈̄ნ**[2] ბზ., ზმნს. — აღმოსავლეთით. ყარჩა ლექუ̂ა̈̄ნ ლი ი ჩეგა̈მ — ლეჟა̈̄ნ (ბზ.) — ყარაჩა დასავლეთითაა და ჩეგემი — აღმოსავლეთით.

ლეჟა-ლექუ̂ა ზმნს. — ზევით-ქვევით; აღმა-დაღმა; აქეთ-იქით (ზევით-ქვევით). ლეჟა-ლექუ̂ა მე̄ზი მა̈გ ხატბგნნახ (ბზ.) — ამვლელ-ჩამვლელი (ზევით-ქვევით მიმავალი) თურმე ყველა აფურთხებდა. გირგტანდ ხოჩა ნაკ ხაცხიპ ლეჟა-ლექუ̂აყი (ლშხ. 3) — ირგვლივ (ზემოთ-ქვემოთ) კარგი ვაკე აკრავს.

ლეჟაუ̂ იგივეა, რაც **ლეჟა**[1].

ლეჟაუ̂იშ იგივეა, რაც **ლეჟა̄უ̂იშ.**

ლეჟა̄უ̂ იგივეა, რაც **ლეჟა.**

ლეჟა̄უ̂იშ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლეჟაუ̂იშ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ზემოური. ლეჟაუ̂იშა̈რ ლა̈მმუშგუ̂რანხ (ბქ.) — ზემოურები მესტუმრნენ. ლეჟა̄ ლა̄შხარს მა̄მ ხოგადხ ეჩხა̄უ̂ (ლშხ. 23) — ზემოლაშხელებს არ ევალებათ იქ (წასვლა). ლექუ̂ა̄უ̂იშარ ლგმრიდუ̂ინხ ლეჟა̄უ̂იშარს ლამუ̂რყუ̂ამა̄ლყი (ლშხ. 21) — ლამურყვამალის დროს ქვემოურები წააქცევდნენ თურმე ზემოურებს.

ლეჟა̈̄ნ[1] იგივეა, რაც **ლეჟა**[1].

ლეჟა̈̄ნ[2] იგივეა, რაც **ლეჟა**[2].

ლეჟოღნე იგივეა, რაც **ლეჟღუ̂ა̄ნე.**

ლეჟრი (-რი̄შ, -ა̈ლ||-ა̈რ ბზ., -რი̄შ, -ალ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -დშ, -ა̈ლ ლნტ.) — საცოდავი, საბრალო. აჰა, ჯა საბრალ ესერ ი ჯა ლეჟრი

(ბზ. 394) — აჰა, შე საბრალო და შე საცოდა-ვოო. მა̈მაშენ ლეჷრი ლგდგა̈რ გარ ესერ ლი (ანდ.) — ყველაზე საცოდავი მხოლოდ მკედა-რიაო. ამკაჲ ლეჷრი და̈რ არი ალ ქჳეყანაჲ (ლშხ.) — ამ ქვეყანაზე არავინ არის ასეთი საბ-რალო. მეჩი მარას ათხადა: „ჳაჲ ლეჷრი მიჲ!" (ლნტ. 182) — მოხუცმა კაცმა თქვა: „ვაი, საბრალო ჩემი თავი (საბრალო მე)". საბრალ ქაჳზა̈ჲ, ლეჷრი ქაჳზა̈ჲ (მოჷზ. 72) — საბრა-ლო ქავზა, საცოდავი ქავზა.

ლეჷლპჷ̄რე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რემ, — ბქ., -რე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — 'გა'საჭყლეტი, ამოსათხრელი, დასათხრელი (თვალები). მიჩ ესერ თე̄რა̈ლ ხაკუ ლეჷლპჷ̄რად (ბზ. 390) — მე თვალები მინდა დასათხრელადო.

ლეჷლუნე იგივეა, რაც **ლემჷელჳი**.

ლეჷლჳა̈ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლეჷლჳა̈ნი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლეჷოლნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — წასამძლეარებელი; გასაძლევა-ნებელი. ლეჷლჳა̈ნე, ემა ხეკფიხ, ქე̄ნჷოლჳა̈ნ-ნეხ (ლშხ. 48) — გამოსაძლევანებელს, თუ საჭი-როდ მიიჩნევენ, გამოიძლევანიებენ.

ლეჷპჳა̈რ (-იშ, —) ბზ., **ლეჷპჳერ** ბქ., ქს., ბოტ. — არყნარი. ნაკა̈შ ტჳიბს ლეჷპჳერ ლი (ბქ.) — ნაკის ხეობაში არის არყნარი.

ლერაგა̈დი იგივეა, რაც **ლეგჷრგა̈ლი**.

ლერაგა̈დი იგივე რაც **ლერგა̈დი**.

ლერა̈ყი იგივეა, რაც **ლეჭრაყი**.

ლერგა̈დი (-ა̈შ, —) ბქ., **ლერაგა̈დი** (-ჲშ, —) ლნტ. — სალაპარაკო. რაგა̈დ ახჭემა, ეჯცა̈ლ ლერგა̈დი ესერ დეშ ლგმა̈რ (ანდ.) — ლაპარაკი რომ მოჰყოლია, იმდენი სალაპარა-კო ვერ ყოფილაო. ლერაგა̈დი ხჳა̈ი მჷლჳა, მარე ჩიის დემ ტჷლი (ლნტ.) — სალაპარაკო ბევრი მაქვს, მაგრამ ყველაფერს არ ვამბობ. იხ. **ლეგჷრგა̈ლი**.

ლერდი (-დი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — აღსაზრდელი; გასაზ-რდელი. ალჲა̈რს ხორდახ ლერდი, ჳა̈რგ დეჳდარიჰა̈ნ, ხოსია̈ჲ (ბზ. 28) — ამათ ჰყავდათ აღსაზრდელი, თავადი დევდარიანი, ხოსია. ლერდიაქდ ხოჩა თანა̈შ ლუნა̈რს ითშიხ (ბქ.) — გასაზრდელად კარგი ჯიშის ხბოებს არჩე-ვენ. ჰყინტს ხოჩა ლერდი ბობშ ეხფასა̈ნ (ლშხ.) — ბიჭი კარგი აღსაზრდელი ბავშვი გამოდგა (გამოვიდა). **სი ლერდიაქ!** (ლნტ.) — შე გასაზრდელო!

ლერექჳ (-რქჳიშ, -ა̈რ‖-ა̈ლ ზს., -იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) 1. ტანსაცმელი, სამოსელი. დი̄ნად ჰყინტი ლერქჳა̈ლ ლა̈ჲქჳე (ბზ. 342) — გოგომ ვაჟის ტანსაცმელი ჩაიცვა. ლერექჳ თეს ესერ ხელროჳა̈ლ, ამბა̈ჳ — თელს (ანდ.) — ტანსაცმელი თვალს ატყუებს, სიტყვა — ჭკუ-ასო. [ბეჳად] სგა ლეჲქჳე მიჩა ჲეხჳე ლერ-ქჳალ (ლშხ. 76) — ბევამ თავისი ცოლის ტანი-სამოსი ჩაიცვა. ეჯ ლა̈დელიშჳდ იჷდიხ მა̈ხე ლერექჳა̈ლს (ლნტ. 64) — იმ დღისათვის ახალ ტანსაცმელს ყიდულობენ. 2. ზს. ქვეშაგები („სა-წოლის სამოსი"). ლაყჳრაშ... ლერექჳ ჯჳი-ნალდ (ბქ. 5) — ქვეშაგები (საწოლის სამოსი) ძველად. ტანემ ლერექჳ ესერ ლა̈დელჳშ ი ლაყჳრა̈შ (ლერექჳ) — ლეთშჳ (ანდ.) — ტანსაცმელი — დღისით და ქვეშაგები — ღა-მითო.

ლერექჳ-ლელდი̄სგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლერექჳ-ლელდისგ** ბქ., **ლერექჳ-ლელდე̄სგ** (-არ) ლშხ., **ლერექჳ-ლედესკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი. დი̄ნაგე-ზალდ ხოჩა ლერექჳ-ლელდი̄სგ ა̈მჴიდ (ბზ.) — ქალიშვილმა კარგი ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი მომიტანა. ჰყინტს ლერექჳ-ლელდისგ ისგა ლა̈ხჴაჩ (ბქ.) — ბიჭს ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი შემოაცვდა. ლერექჳ-ლედესკ ხაწგხ ბეფშს (ლნტ.) — ბავშვს ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი სჭირ-დება.

ლერთენ, მჷრთჳენ, მგრთენ ზს., **ლერთენ** (-იშ,-ალ) ბქ. ‖ **ლერთან** (-ა̈ლ) ლნტ. — მარცხენა. მიშგუ მჷს ლერთენ ჰიშხ მა̈მ ხჷლჳა (ბზ.) — მამაჩემს მარცხენა ფეხი არა აქვს. მ'ესერ ლერსგენ ში ლი ლასგრგებ, მა̈ — ლერთენ (ანდ.) — ხან მარჯვენა ხელია სასარგებლო, ხან — მარცხენაო. ლაშხირი ლერთან ფოყხენ ანღრი მორელ (ლნტ. 17) — ლაშურას (ცხენისწყლის) მარცხენა ნაპირზე ვეძა ამოდის (მოდის). ჰაჳიჩ ლახხჳიდ ლერ-თენ ფოყას (მოჷზ. 36) — ჩხიკვი შეხვდა მარ-ცხენა მხარეს. მჷრთჳენ ბარჯ მისტჳნი (ბზ.) — მარცხენა ბეჭი მტკივა. მგრთენ ბარჯჲ ხა̈გ

მეშხე ნიშა̈ნ სი̄მაქს (ბზ. 388) — ქალიშვილს მარცხენა ბეჭზე შავი ნიშანი აქვს.

ლერთნაჲ, ლერთნა̈ იგივეა, რაც **ლერთონა̈ჲ**.

ლერთონა̈ჲ (-ნა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლერთნა̈** (-ნა̈ჲშ, -ნაუ) ბქ., **ლერთნაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ნე̄ლ) ლშხ. **მგლერთენ** (-იშ, -ა̈ლ) — ცაცია („მემარცხენე“). მიშგუ მუ ლერთონა̈ჲ ლი (ბზ.) — მამაჩემი ცაციაა.

ლერსგჳენ, მურსგჳენ (-იშ, —) ზს., **ლერსგენ** ლხმ., **ლერსგჳენ** ლშხ., **ლერსკჳენ** ლნტ. — მარჯვენა. დი̄ნას ლერსგჳან ლუსჷ ყიქა̈ნ ნიშა̈ნ ხა̄გა̈ნ (ბზ. 387) — ქალიშვილს მარჯვენა ძუძუს ზემოთ ნიშანი ჰქონდა (ადგა). ლერსგჳენ მეჴრა̈რ ქოლქუცურად ალა̈რს (ბქ. 62) — ამათ მარჯვენა მკლავები დაეჭრათ. ეჩა კჷლარ ლერსგჳენ ლუსდგჳარს ლოქ ხა̄ბ (ლშხ. 72) — იმისი გასაღებები მარჯვენა ნაწნავს აბიაო. ბეთგილ კოჯას სგა ხასედა: ლერსგჳან შიმიშ ლაბგრგ ლა̈ხსად (ჰოფ. 280) — ბეთქილი კლდეს შერჩენია: მარჯვენა ხელის მოსაკიდი შერჩა. ლოხჳსგი მურსგჳენ მეჴა̈რთე (ბზ. 40) — ბიჭს მარჯვენა მკლავზე შეეხედ.

ლერსგჳნა̈ჲ (-ნა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლერსგნა̈** (-ნა̈ჲშ, -ნაუ) ბქ., **ლერსგჳნაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ნე̄ლ) ლშხ., **მელერსკჳენ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მარჯვენა ხელით მომუშავე. ლაშდაბისგა ლერსგჳენა̈ჲ ხა̈სრე ლერთონა̈ჲს (ბზ.) — მუშაობაში მარჯვენა ხელით მომუშავე („მემარჯვენე“) სჯობს ცაციას („მემარცხენეს“).

ლერსკჳენ იგივეა, რაც **ლერსგჳენ**.

ლერტა̈მ (-ტმიშ, -ტმა̈ლ), **ლელგრტა̈მი** (-მი̄შ, -მა̈ლ) ბზ., **ლეჭგრტა̈მ** (-იშ, -ტამა̈რ) ბქ., **ლელარტამ** (-ალ) ლშხ., **ლელარტა̈მ** (-ტამა̈ლ) ლნტ. — ბოსტნეული. ანჴა̈დ გუნ ეზა̈რ ლერტა̈მ (ბზ. 380) — ძალიან კარგი ბოსტნეული მოვიდა. ლელგრტა̈მ ეზერ ხოხალ შჳა̈ნს (ბქ.) — სვანეთში კარგი ბოსტნეული იცის. შომას გჳა̈ლი ლი, ეჩქა ლიცს ხჳა̈გჳეშიდ ლელარტა̈მს (ლნტ. 16) — როცა გვალვაა, ბოსტნეულს წყალს ესხამთ.

ლერში (-ში̄შ, -ა̈რ ბზ., -ალ ლშხ., -შიშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ლერშ** (-იშ, -არ) ბქ. 1. საგებელი, ქჳემაგებელი. [ხეხჳა̈რ] სგჳირიშ ლერშა̈რს ა̈სყიჳხ (ბქ. 308) — ქალები ხამი ტილოს საგებლებს აკეთებენ. თელელრას ყი ხოყდიდახ ეშხუ წყჳილ ლერში-ლექჳემს (ლნტ. 46) — რძალს ერთ წყვილ ქვეშაგებელს უყიდდნენ. ამსლეთიშ მიშგჳი ლერშ-ლექჳემ თოთანიშა ცაგ ი მერხელ (ჰოფ. 238) — ამაღამ ჩემი გობან-საბანი თოთანის ეკალი და ჭინჭარი'ა'. 2. ბქ. ლეიბი.

ლერცჳილ (-იშ, -არ ლშხ., -ჳლა̈ლ ლნტ.) — საცერი. ალეს ამყი ხჳანა̈ყედ: ფექს ჩუ მურცჳიდ ლერცჳი ლექჳა (ლნტ. 33) — ამას ასე ეაცხობთ: ფქვილს გაცრით საცერში. იხ. **ძუჭე̄რა**.

ლერწ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ლერწი; ვაზი. ლერწს ჩჳასხლა̈ჳიხ მერბე-მერბე ნა̈ირდ (ლნტ. 27) — ვაზს სხვადასხვანაირად სხლავენ.

ლერწა̈ლ (-იშ, —) ლნტ. — ვენახი. ლერწა̈ლისა ხილ ლა̈ჲდი გჳიგ — ვენახში ხეხილიც გვიდგას.

ლერჴენე იგივეა, რაც **ლენჴრი**.

ლესგ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლესკ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. ფერდი; გვერდი. ლესგ ჩუჷ ოთბიჴჷ ი [ეჯჲა̈რ როქ] ქა̄ჷ ა̈ნი̄ყე ჴა̈დხა̈ნქა (ბზ. 435) — ფერდი გამიჭერი და ისინი მუცლიდან გამოიყვანეო. ხოშა ღჳაშა̈შ ლესგს ესერ ლედოლ ხოზ (ბქ. 12) — დიდი ჯიხვის ფერდს თითისმა აქვსო (უძევსო). ზმნზ. — გვერდით, გვერდზე, გვერდში.. ლესგთე ლოქ ლახხიპე (ლშხ. 61) — გვერდზე (გვერდისკენ) მიგახვეთქაო. თელელრას ლესკხენ ხოსკურდა დენა̈ჲ და̈დ (ლნტ. 47) — რძალს გვერდით (გვერდიდან) ქალის მდადე ეჯდა. 2. ფერდობი. ეჩხე-ამხე ლესგა̈რთე ასგნჯა̈ჳიხ (ბქ. 234) — აქეთიქით ფერდობებისაკენ ათვალიერებენ.

ლესგდი (-დიშ, — ბზ., ბქ., -დი̄შ ლშხ., ბქ.), **ლესკდი, ლესკიდი** (-ჲშ, —) ლნტ. 1. შესახედავი, საყურებელი, სანახავი. დი̄ნა ეჯკა̈ლიბ ლესგდი ჩუ ლი, ერე ყი ხებიდ (ბზ. 370) — გოგო იმისთანა შესახედავია, რომ ცეცხლივით ანათებს (უკიდია). ზჳრალ ლეგ ლესგდი ლი (ბქ.) — ქალი ცუდი შესახედავია. შჳანჲა ლახჳარ ხოჩა ლესგდი ლიხ (ლშხ.) — სვანეთის მთები კარგი სანახავია. — 2. ბქ. მოსახედავი. უღენა მარა ღეშდ ლესგდი ხოხჳრ' ესერ

ხულუ̂ე (ანდ.) — უქონელ კაცს უკან მოსახედაეი ცოტა აქვსო.

ლესგ-ლგმჲერ (-იშ, —) ბზ. — გვერდი, ფერდი მხრიანად. თხე̄რემ ჩუ̂ესკრიჭა̈ლე ი ლესგ-ლგმჲერ შდგჭა̈რყი ხეცხტა̈̈ნ (ბზ. 312) — მგელმა [კბილები] დაკრიჭა და ფერდი მხრიანად კბილებში ჰქონდა გაჩხერილი („ეჩხირა").

ლესისგ (-იშ, ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლესისკ** ლნტ. — საძულველი. გუ̂შგუ̂ე კუთხისა ლესისგ და̈რ იზელა̈ლ (ლშხ.) — ჩვენს კუთხეში საძულეელი არავინ დადის.

ლესკ იგივეა, რაც **ლესგ**.

ლესკა̈რ (-კრიშ, -კარა̈რ ზს., -იშ, -კარა̈ლ ლნტ.), **ლესკარ** (-იშ, -ალ) ლშხ., ეთნ. — დიდი ხაჭაპური; სადღეობო პური. ლა̈მზგრთე თუ̂ით ლესკა̈რს ა̈ინე მა̈გ (ბქ.) — სალოცავში ყველა თითო ლესკარს წაიღებს. ბაპს წირს ხაჩუ̂მა̈ნდღუ̂ნახ, ტაბლარს ი ლესკარს ლგმჲიდინხ (ლშხ. 28) — მღვდელს წირვას გადაახდევინებდნენ, სეფისკვერებსა და სადღეობო პურებს მოიტანდნენ თურმე.

ლესკდი იგივეა, რაც **ლესგდი**.

ლესკეთე (-თე̄მიშ, — ბზ., -ძშ, — ლნტ.), **ლესკეთი** (-ა̈შ, — ბქ., -თი̄შ, — ლშხ.) — გასაკეთებელი, მოსაგვარებელი. ბაჯუს ამზაუ̂ ლესკეთე ხა̈რ ალ გუ̂ეშ (ბზ.) — ბავშვმ ეს საქმე წელს უნდა გააკეთოს. ლესკეთი ესერ ჩ'ოლსიკთელი ი მგრგა̈დის რაგა̈დგარ ლახსედა (ანდ.) — გასაკეთებელი გაკეთდა და მოლაპარაკეს ლაპარაკილა შერჩაო. დე̄სმა მა̈დ ლესკეთი (ლშხ.) — არაფერი მქონდა გასაკეთებელი.

ლესკიდი იგივეა, რაც **ლესგდი**.

ლესკო̄რე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რე̄შ, — ლშხ.), **ლესკორე** (-რემ, — ბქ., -ძშ ლნტ.) — საფიქრალი; სადარდებელი. ეჯის სურუ̂ ლესკორე ხეჰუ̂დიუ̂ (ბქ. 290) — მას დიდი საფიქრალი ეძლეოდა. თხუ̂იმ ესერ ლეტკლებ ლი, ძეხუ̂ ი გეზლირ — ლესკორე (ანდ.) — თავი სანანებელია, ცოლი და შვილები კი — სადარდებელიო. იხ. **ლეჭკე̄რე**.

ლესკუ̂ერ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლენსკუ̂ერ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბაწარი, საბელი. თხილმა̈რიშ ლესკუ̂ერ ოთაბ [და̈შდუ̂ს] (ბქ. 204) — დათვს თხილამურების ბაწარი შევაბი.

ლესუ̂ფელ (-იშ, —) ზს., ბქ., **ლესოფელ** ლნტ. — სასოფლო (სოფლისათვის განკუთვნილი). ლესუ̂ფელ ლახუ̂ (ბქ.) — სასოფლო მთა. ეჩეჩუ ყი ლგმა̄რე ლიხ ჩი̄მიშუ̂დ ლესუ̂ფელად ლასგუ̂რე̄ლ (ლშხ. 35) — იქ ყველასათვის სასოფლოდ („სოფლელებისად") დასაჯდომებია მომზადებული.

ლესხა̈თი (-თი̄შ, — ბზ., -ხათა̈შ, — ბქ.), **ლესგხლათი** (-თი̄შ, —) ლშხ. — მოსახერხებელი. მ'ესერ ირი ლესხა̈თი (ბქ. 199) — რა იქნება მოსახერხებელიო.

ლესგხლათი იგივეა, რაც **ლესხა̈თი**.

ლეტა̈ფვი (-ძშ, -ა̈რ) ლნტ. — განის ფიცარი. ფეკუ̂ნახენქა მერბა ფეკუ̂ნახო ლეტა̈ფია̈რს ხუ̂ა̈დესდ (ლნტ. 23) — (მარხილის) ჭალიდან ჭალამდე განის ფიცარს ვდებთ.

ლეტეუ̂რ იგივეა, რაც **ლეტე̄უ̂რ**.

ლეტეხ (-იშ, —) — დასაბრუნებელი. ხოშა უდილს... მგცხ' ახა̈დ ი ა̈გითე ლეტეხ ხა̈დ (ბზ. 295) — უფროს დას შესცივდა და შინ დაბრუნება მოუხდა. [ეჯის] ქა ლეტეხ... ხა̈რ (ლშხ. 67) — ის უნდა გამობრუნდეს (გამოსაბრუნებელი აქვს). დუ̂რეს ჯარ ლეტეხ (ლნტ.) — დროზე უნდა დაბრუნდე.

ლეტე̄უ̂რ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **ლეტეუ̂რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ხშირი, დაბურული ტყე, ტევრი. ჯგმილდ დი̄ნა ჩუ̂აცუ̂ირ ლეტე̄უ̂რისგა (ბზ. 342) — ძმამ გოგო დაბურულ ტყეში დატოვა. ხა̈მა̈რ ლეტეუ̂რისა ა̈დპინტანხ (ლნტ.) — ღორები ტევრში გაიფანტნენ.

ლეტკლებე (-ბე̄მიშ, — ბზ., -ბე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლეტკლებ** (-იშ, -ალი) ბქ., **ლედაკლებ** (-იშ, —) ლნტ. — დასანანი. ესუ̂ა̈̈ძ ლეტკლებე ლგდგა̈რ ხადგარა, ეჯა ხაშგურა̈ნე მახა ლგდგა̈რს (ბზ. 7) — ვისაც დასანანი ადამიანი მოკვდომია, ის ახალ მიცვალებულს აბარებს. თხუ̂იმ ესერ ლეტკლებ ლი, ძეხუ̂ ი გეზლირ — ლესკორე (ანდ.) — თავი დასანანია, ცოლი და შვილები კი — სადარდებელიო. ამსერ ლეტკლებე ნო̄მუ აჯდაგრა (ლშხ.) — ამის მეტი დასანანი არავინ მოკვდომოდეს. ძღუდ ლედაკლებ ლი ამკა̈ლი ხოჩა მარე

ლედგა̈რიდ (ლნტ.) — ასეთი კარგი კაცი სასიკუდილოდ ძალზე დასანანია.

ლეტჳ იგივეა, რაც **ლე̄ტჳ**.

ლეტჳა̈რე იგივეა, რაც **ლეტჳრე**.

ლეტჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ლეტჳა̈რე** (-ჲშ, -ჳარა̈ლი) ლნტ. — 1. ასანთები. მუგჳა̈ლ ქი ლეტჳრე მა̈რ (ბზ.) — კვარი უნდა ავანთო (ასანთები მაქეს). 2. სანთელი. მედუქა̈ნდ ლეტჳრე ოხტჳარე ბეფშჳს (ბზ. 262) — მედუქნემ ბავშვს სანთელი აუნთო. მადრე ლეტჳრე ლაქნოჳალა̈შ ესერ ხატჳარ (ანდ.) — ყველაზე ცუდი სანთელი სულთმობრძაობის დროს ანთიაო.

ლეტხანი, ლეტხა̈ნი იგივეა, რაც **ლეტგრხა̈ნი**.

ლეტხე (-ხე̄მიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხე̄შ, — ლშხ., -ხეჲშ, — ლნტ.) — დასაბრუნებელი. გადან ქა ლეტხე ლი (ბქ.) — ვალი დასაბრუნებელია. დაჳითიშდ მა̈რ მგხარ ლეტხე ჳალ (ლშხ.) — ხეალ დავითის ვალი უნდა დავუბრუნო (დასაბრუნებელი მაქვს). [ეჯ მაროლ] ქი ლეტხე ხა̈რენახ (ლნტ. 210) — ის კაცი უნდა 'დ'აებრუნებინათ (დასაბრუნებელი ჰქონდათ).

ლეტგრხა̈ნი (-ნი̄შ, —) ბზ., **ლეტხა̈ნი** (-ა̈შ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **ლეტხანი** (-ნი̄შ, —) ლშხ. 1. ხელმეორედ გასაკეთებელი. ჯჳინელ ნასყა̈ჳ ლეტგრხა̈ნი მა̈რ (ბზ.) — (ძველი) განაკეთები ხელახლა გასაკეთებელი მაქვს. ლა̈ჰიალშჳ ნაჩომ ხოშა ლაღა̈ლ ლეტხა̈ნი ესერ ლი (ანდ.) — აჩქარებით გაკეთებული მეტწილად ხელახლა გასაკეთებელიაო. 2. ხელმეორედ გამოსახდელი (არაყი). ჰარა̈ყ ლეტგრხა̈ნი მა̈რ (ბზ.) — არაყი ხელმეორედ გამოსახდელი მაქვს. 3. დასასმენი (მისატანი ამბავი). ტგხნა̈იშ ესერ მა̈დილ, ლახა ლეტხა̈ნი ხუღჳე (ანდ.) — დამსმენის მადლი, თუ დასასმენი აქვსო.

ლეუქმე იგივეა, რაც **ლეჳქმე**.

ლეულჳი იგივეა, რაც **ლეჳლჳი**.

ლეჳდი, ლეჳედი იგივეა, რაც **ლეჰჳდი**.

ლეჳიზ იგივეა, რაც **ლეზიზ**.

ლეჳნარი იგივეა, რაც **ლეჰჳნა̈რი**.

ლეჳქმე (-მე̄მიშ, — ბზ., -მემ, — ბქ., -მე̄შ, — ლშხ.), **ლეუქმე** (-ჲშ, —) ლნტ. — საუქმო, უქმე. ნადირხენ ხჳა̈ჲ ლადელ ლი ნაგად ლეჳქმად (ლშხ. 8) — ნადირის გამო ბევრი დღე არის უქმედ (საუქმოდ) გამოცხადებული. ლეუქმედ ა̈მესყან ლა̈დელიჲ ლა̈დელ (ლნტ.) — დღევანდელი დღე გამიცდა (საუქმედ გამიკეთდა).

ლეჳლჳი (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჳი̄შ, -არ ლშხ.), **ლეულჳი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — უღელში შესაბმელი (ხარი). ფჳირ ლეშგიდ ა̈რი ი ჴა̈ნ — ლეჳლჳიდ (ანდ.) — ფური საწველადაა და ხარი — უღელში შესაბმელად. უნჰყა ჴან ხოლა ლეჳლჳი ლი (ლშხ.) — გაუხედნავი ხარი უღელში ცუდი შესაბმელია.

ლეჳშგჳირ იგივეა, რაც **ლელშგჳირ**.

ლეჳშდედილ (-იშ, —) ბქ. — საიდუმლო, დასამალი. ბეჳა ჰამს ქა ხეკჳშენი ...ზურალს ლეჳშდედილს (ბქ. 315) — დილას ბეეა ქალს საიდუმლოს უმხელს. ქორა̈შ ლეჳშდედილ ყა̈რყი და̈ს ესერ ხოზ (ანდ.) — ოჯახის საიდუმლო სახურავზე არავის უძევსო.

ლეჳხინ იგივეა, რაც **ლელხინ**.

ლეფანე იგივეა, რაც **ლეფა̈ნე**.

ლეფანცხული იგივეა, რაც **ლეფა̈̄ნცხჳი**.

ლეფა̈ნცხჳი იგივეა, რაც **ლეფა̈̄ნცხჳი**.

ლეფა̈შტჳიელ იგივეა, რაც **ლეფშჳდიე̄ლ**.

ლეფა̈ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლეფანე** (-ნემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — საკურთხი. [ტაბა̈გყი̄ნ] ჩი̄ ჩუ დო̈სგიდ, მა̈̄ჲ ლეფა̄ნად ნეკჳდენი (ბზ. 11) — ტაბლაზე ყველაფერს ვდებთ, რაც საკურთხად გვინდა (გვენდომება).

ლეფა̈̄ნცხჳი (-ჳი̄შ, —) ბზ., **ლეფა̈ნცხჳი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლეფანცხული** (-ჲშ, —) ლნტ. — გასალიმიანებელი. ეჯნა̈რ ლეფა̈ნცხჳი მა̄მა ჯა̄დ (ბზ.) — ის არ უნდა გაგელიმიანებინა. ლალარზჳდ მოდ' ესერ ლი ლეფა̈ნცხჳი (ანდ.) — კრაზანის ბუდე გასალიმიანებელი არ არისო. მარე ლეფანცხულის ჩიილა ქი

ითხელი (ლნტ.) — კაცი გასალიშიანებელს სა-ჩხიკინებელს ყოველთვის პოულობს.

ლეფ̈ეთე იგივეა, რაც **ლეფ̈თი.**

ლეფ̈ეშტ̈უე იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈უდე**².

ლეფ̈თი (-თīშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -თīშ, — ლშ.), **ლეფ̈ეთე** (-ეშ, —) ლნტ. — 'გა'სა-ჩეჩი. ნაბძღვნლ̈უე მა̈ტყ ჩუ ლეფ̈თი ლი (ბქ.) — გაწეწვის შემდეგ მატყლი უნდა გაიჩეჩოს (გასაჩეჩია). [წმინდ მა̈ტყს] ჩუ ხაყა ლებძღვ-ნად ი ლეფ̈ეთად (ლნტ. 29) — სუფთა (წმინდა) მატყლი გასაწეწად და გასაჩეჩად ვარგა.

ლეფ̈რე (-რēმიშ, — ბზ., -რემ, — ბქ., -რēშ, — ლშ., -ეშ, — ლნტ.) 1. გასახმობი, გა-საშრობი. კ̈უეცენ ლეფ̈რად ოთოფ̈ხე (ბზ.) — ხორბალი გასახმობად გაშალე. კ̈ულ ჩიქი ჩუ ლესლა̈ტი ლა̈სუ, ეჩქანღო ჩუ ლეფ̈რე (ბქ. 3) — ხორბალი ჯერ გასალეიევებელი იყო, შემდეგ გასახმობი. [ალეს] ქა ხორკინეხ ცხ̈უენს ლეფ̈რად (ლშ. 6) — ამას გასაშრობად სხვენ-ზე აკიდებენ. მეჭ̈არ მადაკლებ ალ გაკ ლეფ̈-რად (ლნტ.) — ეს კაკლის ხე გასახმობად ძა-ლიან მენანება. 2. გამოსაწრთობი. და̈ვ̈ითდ მიჩა კაპდა ლეფ̈რად ადაგე ლა̈შკდა̈შთე (ბქ.) — დავითმა თავისი ნაჯახი გამოსაწრთობად სამჭედლოში წაიღო.

ლეფ̈სა̈რი (-რīშ, -სა̈რიჲლ) ბზ.; **ლეფ̈-სა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლეფ̈სა̈რი** (-რიშ, -რალ) ლშ., **ლეფ̈სარი** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — წასაწყმედი (ფისში მოსახვედრი). ლეფ̈სა̈რი დადად ბა̈ნგ ოხჭიდ (ბქ. 111) — წასაწყმედმა დედაბერმა ბანგი მიუტანა. ზურა̈ლ ლეფ̈სა̈-რიდ ენსყა̈ნ (ლშ.) — ქალი წასაწყმედი გა-ხდა. ეჯ ზურალ ლეფ̈სარი ლი (ლნტ.) — ის ქალი წასაწყმედია.

ლეფ̈შ̈გე (-გēმიშ, — ბზ., -გემ, — ბქ., -გēშ, — ლშ.), **ლეფ̈შ̈კე** (-ეშ, —) ლნტ. — 'გა'სახსნელი, 'მო'სახსნელი. ჩაჟ̈უდ თეკ̈უ ქა ლეფ̈შ̈გე ლი (ბქ.) — ცხენისათვის თოკი მო-სახსნელია. მა̈ჲ ხოლა ლეფ̈შ̈კე ლი ალ ზიჯ! (ლნტ.) — ეს ტომარა რა ცუდი გასახსნელია!

ლეფ̈შ̈და̈ლ, ლეფ̈შ̈დელ იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈უდიēლ.**

ლეფ̈შ̈დე იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈უდე**².

ლეფ̈შ̈დელ იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈უდი-ēლ.**

ლეფ̈შ̈კე იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈გე.**

ლეფ̈შ̈ტ̈უე იგივეა, რაც **ლეფ̈შ̈უდე**¹.

ლეფ̈შ̈უდე² (-დēმიშ, —) ბზ., ლშ., **ლეფ̈შ̈დე** (-დემ, —) ბქ., **ლეფ̈ეშ̈ტ̈უე** (-̈უეეშ, —) ლნტ. — გასაკრეჭი (თმა). ფა̈თ̈უ ქა ლეფ̈შ̈უდე მა̈რ (ბზ.) — თმა გასაკრეჭი მაქვს.

ლეფ̈შ̈უდე¹ (-დēმიშ, — ბზ., -დემ, — ბქ., -დēშ, -დēლ ლშ.), **ლეფ̈შ̈ტ̈უე** (-ეშ, —) ლნტ. — 1. გასაშვები, გასათავისუფლებელი. ეჯი მ̈უეშ̈უდაი აშ ხოხალდ ი ლეფ̈შ̈უდაი (ბქ. 289) — ის გამშვებმაც იცოდა და გასაშვებმაც. ნიც მა̈რ ლეფ̈შ̈უდე (ლშ.) — წყალი უნდა გამოვუშვა. 2. სასროლი. თეფ̈ მად ლეფ̈-შ̈უდე (ბქ.) — თოფი უნდა მესროლა (მქონ-და სასროლი).

ლეფ̈შ̈უდიēლ (-იშ, —) ბზ., **ლეფ̈-შ̈და̈ლ, ლეფ̈შ̈დელ** ბქ., **ლეფ̈შ̈უდეელ** ლშ., **ლეფ̈ა̈შ̈ტ̈უიელ** ლნტ. — საგრაბახო, საკვეხნი. დīნას ლეფ̈შ̈უდიēლ მა̈მგ̈უეშ ხოს-ყა (ბზ.) — გოგოს საგრაბახო არაფერი გაუკე-თებია. ლეფ̈შ̈დელს ყა̈რხენქა და̈რ ესერ იფ̈-შ̈დელ (ანდ.) — საგრაბახოს სახურავიდან (ყაერიდან) არავინ გრაბახობსო. ლეფ̈შ̈უდე-ელ დēსამა ხოსყა (ლშ.) — საგრაბახო არა-ფერი გაუკეთებია. ალე მა ძღ̈უდ ლეფ̈ა̈შ̈ტ̈უი-ელ ლი! (ლნტ.) — ეს რა ძალიან საგრაბახოა!

ლეფ̈შ̈უდეელ იგივეა, რაც **ლეფ̈-შ̈უდიēლ.**

ლეფ̈ხ̈უნა იგივეა, რაც **ნეფ̈ხ̈უნა.**

ლექაბი, ლექა̈ბი იგივეა, რაც **ლექა̈ბი.**

ლექა̈ჩე იგივეა, რაც **ლექჩე.**

ლექა̈ბი (-ბīშ, —) ბზ., **ლექა̈ბი** (-ბია̈შ, —) ბქ., **ლექა̈ბი** (-ბīშ, —) ლშ., **ლექაბი** (-ეშ, —) ლნტ. — 1. თავის ასარიდებელი, ვერ-დასაქცევი; ასაცდენი. ჰ̈ყინტს ლეთრად ლეგ ლექა̈ბი ხა̈რ (ბზ.) — ბიჭს სასმლისათვის თა-ვის არიდება უჭირს. 2. გასარიდებელი, გასახიზ-ნი. ბოგრიშ მაყალშ̈უ ქა ლექა̈ბი ხადხ ქორ-ხენქა (ბქ.) — ბატონების (ავადმყოფობა) შიშით სახლიდან გასარიდებელი გაუხდათ.

ლექდა იგივეა, რაც **ერქჳდა.**

ლექერ იგივეა, რაც **ლექ̈უēრ.**

ლექეჴ (-იშ, —) 1. ჩამოსასელელი (ცხენიდან); ძერჳალე ჩაჟჳ ოხკჳარა ი ლექეჴ ესერ ამეჩუ ჴა̈რენა (ანდ.) — ვიღაცა ცხენს ჩამოუგდია და ჩამოსასელელიც აქ მქონდაო. ბოფშს ჴოლა შუკჳქა ლექეჴ ჴა̄და ჩა̄ყჴენჩუ (ლშხ.) — ცუდ გზაზე ბავშვი ცხენიდან უნდა ჩამოსულიყო (ჩამოსასვლელი ჰქონდა). 2. გვერდზე გადასადგომი (გზის დათმობის მიზნით). ჯანა̈რ ამაყა, ლექეჴ ჯარ ლესკჴო! (ლნტ.) — ხარები მომყავს, გვერდზე უნდა გადადგე (გადასადგომი გაქვს)!

ლექთულა̈რ იგივეა, რაც **ლექჳთულა̈რ.**

ლექნუნე იგივეა, რაც **ლე̄ქჳნე.**

ლექორ (-იშ, —) — საოჯახო, საშინაო. ლექორ ი ლექა̈მ — მა̈გ ესერ ლექერქა ილქერი (ანდ.) — საშინაო და საგარეო — ყველაფერი წისქვილში იფქვებაო. ლექორ-ლემარ გჳეშ მა̈გ ძაძუს ჴა̈კინჩხა (ლნტ.) — საშიანო (და) საგარეო საქმე — ყველა ძაძუს აკისრია.

ლექორწილ იგივეა, რაც **ლექურწილ.**

ლექურწილ (-იშ, —) ბზ., **ლექორწილ** ბქ., ლშხ., **ლექჳერწილ** ბქ., ლნტ. — საქორწილო. ბაჯუს ლექურწილ ჯა̈ნ ლახჳს ხორი (ბზ.) — ბაჯუს ქორწილზე დასაკლავი (საქორწილო) ხარი მთაში ჰყავს. ლექორწილ კეთილი ლიმა̄რეს [იბნეჴ] (ლშხ. 31) — საქორწილო პურ-მარილის (კეთილს) მზადებას იწყებენ. ლექჳერწილ ღჳინალს ყა̈ხჳყიდნედ (ლნტ.) — საქორწილო ღვინოს ვიყიდით.

ლექჳა[1], **ლა̈ქჳა** ბზ., **ლექჳა̄ჳ, ლექჳა̈ნ**[1] ბზ., **ლექჳა̄ნ** ლშხ., **ლექჳა, ლექჳაჳ** ბქ., ლნტ. ზმნზ. — ქვევით, ქვემოთკენ; დაღმა. ლექჳა ოღჳე ჩჳა̄̈ზბია̄̈ნითე (ბზ. 40) — ქვემოთ ჩამოვედი ჩვაბიანში. ლექჳ' ოჩა̈დდ ნენსგერ ლექჳა (ბქ. 203) — ქვევითკენ წავედით ნენსკრის ხეობით. ლა̄შხ ლექჳა ანღრი ლიც ლა̄შხურ (ლშხ. 2) — ლაშხეთზე (ლაშხეთს ქვემოთ) მოედინება მდინარე ლაშხურა (ცხენისწყალი). ლიზი ესსყე ლექჳა ლადრერდ (ჰოჲზ. 108) — გზას გასდგომია ქვემოთ ლადრერისკენ.

ლექჳა[2], **ლექჳა̄ჳ, ლექჳა̈ნ**[2] ბზ., ზმნზ. — დასავლეთით. ყა̈რჩა ლექჳა̈ნ ლი (ბზ.) — ყარაჩა დასავლეთითაა.

ლექჳაჳ იგივეა, რაც **ლექჳა**[1].

ლექჳაჳიშ (-იშ, -ა̈რ ზს., -იში"შ", -ა̈რ ლნტ.), **ლექჳა̄ჳიშ** (-არ) ლშხ. — ქვემოური. ლექჳაჳიშა̈რ ამკა̈ლიბ ღგნა̈რს სურუს ხოკჷნჭგრიხ (ბქ.) — ქვემოურები ამგვარ დღესასწაულებს ძალიან მისდევენ („ებღაუჭებიან“).

ლექჳაშა̄̈ლიდ ბზ., **ლექჳაშა̄ლიდ** ლშხ., **ლექჳაშა̈ლიდ** ლნტ. — ქვემოთკენ წამოსვლისას, (ქვეითობას). ლექჳაშა̈ლიდ ალ მარეს ჩჳა̈სეყარულანხ ჳოხჳიშტ მარე (ლნტ. 104) — ამ კაცს ქვეითობას ხუთი კაცი დაუდარაჯდა.

ლექჳა̈ნ[1] იგივეა, რაც **ლექჳა**[1].

ლექჳა̈ნ[2] იგივეა, რაც **ლექჳა**[2].

ლექჳა̄ნ იგივეა, რაც **ლექჳა**[1].

ლექჳა̄ჳ იგივეა, რაც **ლექჳა**[1,2].

ლექჳა̄ჳიშ იგივეა, რაც **ლექჳაჳიშ.**

ლექჳერ იგივეა, რაც **ლექჳე̄რ.**

ლექჳერწილ იგივეა, რაც **ლექურწილ.**

ლექჳე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლექჳერ** (-ა̈რ) ბქ., **ლექერ** (-ქჳრიშ, -ქჳრა̈რ) ლხმ., **ლეგჳე̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლეგჳერ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — წისქვილი. [ეჯნე̄მ] დი̄ნა ლექჳე̄რი ლა̈რცახა̈ნ ესგენე (ბზ. 287) — იმან გოგო წისქვილის ღართან დააყენა. მგლქჳერი ლექჳერთე აჩად (ბქ. 56) — მეწისქვილე წისქვილში წავიდა. ლეგჳე̄რალისა მეგნა მულგჳე̄რა̄ლას [ხატჳლიხ] (ლშხ. 14) — წისქვილში მდგომ მეწისქვილეებს ეძახიან. მაჳლუდ ა̈მეჳედელი ლეგჳერხო (ლნტ. 120) — მელუკა წისქვილში მოსულა. კნინ. **ლექჳე̄რილ** ბზ., **ლექჳერილ** ბქ., **ლეგჳერილ** ბქ., ლნტ., **ლეგჳე̄რი̄ლ** ლშხ. ამგნ ჩუბაჳ ღელოლისგა ლეგჳერილა ქჳექჳენილა (ჰოჲზ. 188) — ამის ქვემოთ ღელეში წისქვილი „მოკუნტულა“.

ლექჳთერ (-იშ, —) — მოსაპარავი. მა̈გ მიჩას ჴა̈შდბენა ი მუქჳთერს ლექჳთერდ ჴა̈ჭმენა თე (ანდ.) — ყველა თავისას აკეთებდა და ქურდი მოსაპარავეს თვალს ადევნებდა თურმე. ლექჳთერ მა̈დმა მულჳა, მა ხეკჳეს ა̈მექუთიხ? (ლნტ.) — მოსაპარავი არა-

ფერი მაქვს, რა უნდა მომპარონ?

ლექჷთულა̈რ (-იშ, -არა̈რ) ბზ., **ლექ-თულა̈რ** ბქ. — სამუხლე. ლეღჷჟმა̈რს ა̈შ-ხბიხ... ლექთულარა̈რს (ბქ. 239) — მამაკაცე-ბისათვის სამუხლეებს კერავენ.

ლექჷისგ, ლექჷისკ იგივეა, რაც **ლე̄ქ-ჷი̄სგ.**

ლექჷნე იგივეა, რაც **ლე̄ქჷნე.**

ლექჷშერ (-იშ, —) ზს., **ლექჷშარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ქვიშრობი, ქვიშიანი ადგილი. ამეჩუშ გიმა̈რ ხოშა მგნწირ ლექჷშერ ლიხ (ბქ. 237) — აქაური ადგილები მეტწილად ქვიშ-რობია.

ლექჷცე (-ცე̄მიშ, — ბზ., -ცემ, — ბქ., -ცე̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — 1. გასაჭრელი, მოსაჭრელი, მოსაკვეთი. გა̈ჩშჷ ლექჷცე კაჰ-დოშჷ ესერ ლექჩად ოხსყა (ანდ.) — დანით გასაჭრელი ნაჯახით საჭრელი გაუხდიათ. ლორ მა̄რ ლექჷცე მუშგჷრალეშდ (ლშხ.) — სტუმრებისათვის ლორს უნდა ჩამოეჭრა. შტუხჷ თგრქა̈ტშჷ ჩუ ლექჷცე ლი (ლნტ. 50) — ჭიპი მაკრატლით უნდა მოიჭრას (არის მოსაჭრელი). 2. გასაკვალავი (თოვლი...). [მუს] ლექჷცე მად (ბქ. 203) — თოვლი უნდა გამეკ-ვალა (გასაკვალავი მქონდა). გ ა დ ა ტ. გადასა-წყვეტი, გადასაჭრელი (საქმე). გჷეშ დრეჷჟი ლი ქა ლექჷცე (ბქ.) — საქმე დროზე უნდა გადაწყდეს (არის გადასაჭრელი).

ლექჩე (-ჩე̄მიშ, — ბზ., -ჩემ, — ბქ., -ჩე̄შ, — ლშხ.), **ლექა̈ჩე** (-ჲშ, —) ლნტ. — მოსაჭრე-ლი (ხე...), გასაჭრელი. ლექჩე მეგემ ჩიქი მა-სა̈რდიდ წჷა (ბქ. 225) — მოსაჭრელი ხე ჯერ-ჯერობით ბლომადაა. გა̈ჩჷშ ლექჷცე კაჰ-დოშჷ ესერ ლექჩად ოხსყა (ანდ.) — დანით გასაჭრელი ნაჯახით საჭრელი გაუხდიათ. მგ-ხარ სიმინდ მა̄რ ლექჩე (ლშხ.) — ხვალ სიმინ-დი უნდა მოეჭრა. ჷერხჷ მარ ლექა̈ჩე (ლნტ.) — ვერხვი უნდა მოეჭრა.

ლეღა̈ფვი იგივეა, რაც **ლეღფვი.**

ლეღმჷ̄რა იგივეა, რაც **ლეღჷმირ.**

ლეღო̄ნე იგივეა, რაც **ლო̄ნე/ა.**

ლეღუმრა იგივეა, რაც **ლეღჷმირ.**

ლეღჷ (-იშ||ლაღჷემ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ხორცი. [ზჷრა̄ლდ] წინწლი ლეღჷ ჩუ ხა̄მნე თინა̈თს (ბზ. 286) — ქალმა წიწილის ხორცი შეაჭამა თინათინს. ყუერე ლეღჷს ჩჷათა̈ლიხ მეზგემ ქჷნჟი (ბქ. 7) — მვარაკის ხორცს ოჯახების რაოდენობაზე გაანაწილებენ. ლეღჷს ამ მი̄შ ღა̈რ იზბი (ლშხ. 20) — ხორცს ამ კერაში არავინ ჭამს. ღა̈ჷს ლეღჷ ხოგ ჩჷეინისა (ლნტ. 261) — დევს ქვაბში ხორცი უდგას.

ლეღჷაჟმა̄რ იგივეა, რაც **ლეღჷეჟმა̈̄რ.**

ლეღჷეჟმა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ლეღ-ჷჟმა̈რ** ბქ., **ლეღჷაჟმა̄რ** ლშხ., **ლეღჷაჟ-მა̈რ** ლნტ. — სამამაკაცო, საკაცო (საქმე, ტანი-სამოსი...). ლეღჷეჟმა̈̄რ გჷეშა̈რ მიშგუ გჷეშ ლე̄სჷ (ბზ.) — სამამაკაცო საქმეები ჩემი საქმე იყოს. ქორლისგა̈ ლეღჷჟმა̈რიშ (ლჷაჟმარემ) მგნჩალ ესერ ხოჩა ლი (ანდ.) — სახლისათვის მამაკაცის ჩრდილიც კარგიაო. ლეღჷაჟმა̄რ ლეჩომ მე̄რმე ლი, ლეზჷრა̄ლ — მე̄რმე (ლშხ.) — საკაცო საქმე სხვაა, საქალო — სხვა. ლეღჷაჟმა̈რ შარჷალა̈ლს ხაწგხ ეშხუ მეტრ ი ეშხუ გრთხინ ბარდან (ლნტ. 31) — მამაკა-ცის შარვლებს სჭირდება ერთი მეტრი და ერ-თი ციდა ნაჭერი.

ლეღჷმირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლეღჷმერ** (-ა̈რ) ბქ., **ლეღჷმჷ̄რ, ლეღმჷ̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **ლეღუმრა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. ბ ო ტ. — ნაძენარი. ლეღჷმირ ქა̄ჲ აშღა̈ხ (ბზ. 284) — ნაძენარიც გათავდა. ლეწფვერიშ ესერ ღა̈შღჷ ფა̈რჷ ლი, ლეღჷმერიშ — მეშხე (ანდ.) — წიფლნარის ღათვი რუხია, ნაძენარისა — შავიო. [ალ ბალახ] ლეღმჷ̄რა̄ჲსა ხოხალ (ლშხ., ხორ. 4) — ეს ბალახი ნაძენარში იცის. ა̈მეჴედელიხ ეშხუ ლეღუმრა̈ჲსა (ლნტ. 264) — ერთ ნაძენარში მოსულან.

ლეღჷორა, ლეღჷო̄რა იგივეა, რაც **ლეღჷჷ̄რა.**

ლეღჷჟმა̈რ იგივეა, რაც **ლეღჷეჟმა̈̄რ.**

ლეღჷჷ̄რა (-რა̈̄შ, —) ბზ., **ლეღჷგრ, ლეღჷურა** (-რა̈შ, —) ბქ., **ლეღჷო̄რა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **ლეღჷორა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — ხორცეული. ათხე ლეღჷჷ̄რა ხჷა̈ჲ ა̈რი (ბზ.) — ახლა ხორცეულობა ბევრია. ლეღჷჷ-რა ლჷაყა̈რს ხოშა ხალა̈ტხ (ბქ.) — ხორცეუ-ლობა კაცებს უფრო უყვართ. ლეღჷო̄რას იზ-

ბიხ მახძადა̄რ ჯიმაშ, ჷობიშ (ლშხ. 7) — ხორციელს სიამოვნებით ჭამენ ოთხშაბათობით, პარასკეობით. მა̈დ მალჲტ ლეღჷორა (ლნტ.) — , ხორციელი არ მიყვარს.

ლეღფი, ლეღფენი (-ნი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეღა̈ფი** (-ძშ, —) ლნტ. — შესალებავი. ყო̄რ მახად ლი ლეღფენი (ბზ.) — კარი ახლადაა შესაღებავი. ალ ლაჩაქ მეშხად მა̄რ ლეღფენი (ლშხ.) — ეს თავსაფარი შავად უნდა შევღებო (მაქვს შესაღებავი). ეშხუნ დადიანს ლეთანა̈ფ ლგგრა̈ლ ლახოოდა ჩიჩოლა̈შჷდ ლეჯა̈ბიდ ი ლეღა̈ფიდ (ლნტ. 116) — ერთხელ დადიანს ჩიჩოლასათვის სააღდგომო კვერცხები მიუცია მოსახარშად და შესაღებად.

ლეყეი იგივეა, რაც **ლე̄ყი.**

ლეყერ (-იშ, —) — საცემი. ლეყერს თხჷიმ ძარჷ ი სამ ა̈დგის ხად მეკჷშე (ბქ. 289) — საცემ (კაცს) თავი ორ და სამ ადგილას გატეხილი ჰქონდა. სგა̄ძესხ ლეყერს მგყერიშთე (ლშხ. 46) — საცემ (კაცს) მცემელთან შეიყვანენ.

ლეყი იგივეა, რაც **ლე̄ყი.**

ლეყმე (-მე̄მიშ, — ბზ., -მემ, — ბქ., -მე̄შ, -მელ ლშხ., -ძშ, — ლნტ.) — დასახრჩობი. [ჰყინტ] მგხა̈რ ესერ ლეყმე ი̄რო̄ლ (ბზ. 350) — ბიჭი ხვალ დასახრჩობი იქნებოდაო. ჩუ ლეყმე ციცჷა̈რს ძაძროშ ლგცთე აჰრეხ (ბქ.) — დასახრჩობ კატებს ტომრით წყალში ყრიან. ალეს ე̄ დო̄მ ანსყე̄ძნე, ლეყმე მა̄რ (ლშხ.) — ამას თუ არ გააკეთებს, დასახრჩობი მყავს. ალ სხჷლიჷ ჩუ ლეყმე ლი! (ლნტ.) — ეს ლაწირაკი დასახრჩობია!

ლეყუნზელა (-ლა̈შ, -ლა̄ლ) ბზ., **ლეყუნზელა/ე** (-იშ||-ემ, -ა̈რ) ბქ. — საეენახე (საყურძნე) ადგილი, ვენახი. ფელტა̈რისგა ჩია̈გ ლეყუნზელა ლი (ბზ. 44) — ფერდობებში ყველგან ვენახია. იხ. **ლერწა̈ლ.**

ლეყჷლჷრა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეყჷლურა̈ლ** ბქ., **ლეყჷლჷრა̄ლ** ლშხ., **ლეყჷლულა̈ლი** ლნტ. — დასაცილებელი. აშხჷ ბოგჭა ალძა̈რს ჩუ ლეყჷლჷრა̈ლ ხა̄დხ (ბზ. 294) — ესენი ერთ ხიდზე ერთმანეთს უნდა დასცილებოდნენ. დის ი გეზალს ხოლა ლეყჷლურა̈ლ ხადდახ (ბქ.) — დედას და შვილს დაშორება უჭირდათ (ცუდი დასაცილებელი ჰქონდათ).

ლეყფგნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, — ლშხ., -ძშ, — ლნტ.) — 1. დასაბეგვი; მოსათელი (ხამი ტილო...). სგჷირ ჩუ ლეყფგნე ლასჷ (ბქ. 307) — ხამი ტილო მოსათელი იყო. 2. მოსაკოდავი (წისქვილის ქვა). ლეგჷერი შირა ჩუ ლეყფგნე ლი (ლნტ.) — წისქვილის ქვა მოსაკოდავია.

ლეშგდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დემ, — ბქ., -დე̄შ, — ლშხ.), **ლეშკედე** (-ძშ, —) ლნტ. — საკადრებელი, საკადრისი. ლეზებ იმგჷა იშგდი, ლეჩემ ესერი ლეშგდე ლი (ანდ.) — ჭამას სადაც კადრულობ, შრომაც იკადრეო (საჭმელი სადაც შეიძლება მიირთვა, საქმეც საკადრებელიაო). ზურა̄ლს ლეშგდე ხა̄რ, ძაღო მაძ ჩომნას? (ლშხ.) — ქალმა უნდა იკადროს, აბა რა ქნას? მა̈გ ლეშკედე მა̈დ ლი (ლნტ.) — ყველაფერი საკადრებელი არ არის.

ლეშგი[1] (-ა̈შ, —) ბქ. — გადასახურავი (სახლი). ქორ ლეშგი ლასჷ (ბქ.) — სახლი გადასახურავი იყო.

ლეშგი[2] იგივეა, რაც **ლე̄შგი.**

ლეშგჷრა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეშგურა̈ლ** ბქ., **ლეშგჷრა̄ლ** ლშხ., **ლელშკჷირ**[2] ლნტ. — 1. სასირცხვილო. ალა ლეშგჷრა̈ლ გჷეშ ლი (ბზ.) — ეს სასირცხვილო საქმეა. 2. მოსარიდებელი. ყორსქა̈მჩჷიშ ხოშილ ესერ ლეშგურა̈ლ ლი (ანდ.) — უცხო (კარსგარეთა) უფრო მოსარიდებელიაო. ლეშგჷრა̄ლ მა̄რას მათხჷარა̄შ დე̄მ ასგჷრეხ (ლშხ.) — მოსარიდებელ კაცს კერიის უკან არ სვამენო.

ლეშდა̈ბ (-იშ, —) ზს., **ლეშდაბ** ლშხ., **ლეშტა̈ბ** ლნტ. — სამუშაო. ალძა̈რს ლინთჷისგა ლეშდა̈ბ ხულჷახ (ბქ. 2) — ზამთარში ამათ სამუშაო აქვთ. ლეშდა̈ბ მგშდა̈ბს ესერ ოხლელი (ანდ.) — სამუშაო მომუშავეს ელოდებაო. [მა̄რალ] ლეშდაბს ხეთხე̄ლიხ (ლშხ. 23) — კაცები სამუშაოს ეძებენ.

ლეშდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დემ, — ბქ., -დე̄შ, — ლშხ., -ძშ, — ლნტ.) — 'გადა'საყრელი. ყორჭა ლეშდე მაღჷან და̈ს ხულჷე (ბქ.) — გარეთ გადასაყრელი ქონება არავის აქვს. ზმნს. — გადასაყრელად. ზურა̄ლ ეჭკაძ დი-

დარ ლას, ერე ლეშდად ხულჳანდა ქონება (ლშხ.) — ქალი ისეთი მდიდარი იყო, რომ ქონება თავსაყრელად ჰქონდა. კჳეცენა̈ ფექ ქა ლეშდად ლოქ ხა̈ლჳენახ (ლნტ. 103) — პურის ფქვილი თავსაყრელი (გადასაყრელად) ჰქონიათო. ფა̈ტჳ მა̈ დ ჯა̄რ? — ქათლა̈ ლეშდე (მუჟ. 254) — ფეტვი რად გინდა? — ქათმის დასაყრელად.

ლეშდმა̈რ (-იშ, -მარა̈ლ ბზ., -მარა̈რ ბქ.), **ლეშტმარ** (-ა̄ლ) ლშხ., **ლეშტმა̈რ** (-მარა̈ლ) ლნტ. — საყურე. ჳერს ხეჩდახ ჳარჩხლიშ ხოხრა მგსკდა̈რ, ჩაბრასტა̈რ ი ლეშდმარა̈რ (ბქ. 195) — მიწას ურევია ვერცხლის პატარა ბეჭდები, ჩაფრასტები და საყურეები. გუშგჳე თეროლას ჳოქრე ლეშტმარა̄ლ ხულჳა (ლშხ.) — ჩვენს რძალს ოქროს საყურეები აქვს. ჵყინტე ოჯა̈ხ ხოჳდა დენას... ლეშტმარა̈ლს (ლნტ. 46) — ბიჭის ოჯახი გოგოს მიუტანდა საყურეებს.

ლეშდრა̈ნი (-ნი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეშტრანი** (-ნი̄შ, —) ლშხ., **ლეშტრა̈ნი** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასავრეხი. იმემ ესერ ხეჩენი ლეშდრა̈ნიდ (ბქ. 53) — რისი (ძაფი) ემჯობინება დასავრეხადო? ქიპ მადა ლეშტრა̈ნი (ლნტ.) — ძაფი უნდა დამევრიხა.

ლეშდლჳი (-ჳი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ლეშთხჳი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჳი̄შ, -არ ლშხ.), **ლეშტხჳი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — დასამარხი. ჯ'ე̄სერ ლგცთ'ა̈შყდენი ი ლეშდლჳი მა̄მ ხე̄რიხ (ბზ. 429) — მე წყალში ჩავვარდები და დასამარხი არ გეყოლებითო. ნიშგ'ესერ თან-ნა̈თსა̈ჳს ნიშგე ჯიჯჳ ლეშთხჳიდ ახშდეხახ ჟი (ბქ. 206) — ჩვენს ნათესაობას ჩვენი ძვალი დასამარხად დაჰკარგვიათო. ლუჳარდ ლეშთხჳი ლი ამშა მგჩომ (ლშხ.) — ამის გამკეთებელი ცოცხლად დასამარხია. ჩიჳ ლეშტხჳი ლი ალ ლგდგა̈რ ჩა̈ჟ (ლნტ.) — ეს მკვდარი ცხენი დასამარხია.

ლეშედ[1] (-იშ, —) — საშველი, დასახმარებელი. ჲა̈რ ესერ ლეშედ ლი ი ჲა̈რ — მაშედ (ანდ.) — ზოგი საშველია და ზოგი — მშველელიო. ლეშედ ხა̄და მიჩა გეზლაშდ (ლშხ.) — თავის შვილს უნდა დახმარებოდა. ეშა̈შდ ჯარ ლეშედ? (ლნტ.) — ვის უნდა დაეხმარო?

ლეშედ[2] (-იშ, —) ბქ. — გამძლე (მსხალი). ლეშედ ჳიცხს ლინთჳისგა ლგცშჳ გჳეში რაყთეჲსგა აჰრეხ ი ობა̈შქა გეჭნი (ბქ.) — გამძლე მსხალს ზამთარში წყლით სავსე კასრში ყრიან და დიდხანს ძლებს.

ლეშელდა̈ნი იგივეა, რაც **ლეშგლდა̈ნი.**

ლეშთხჳი იგივეა, რაც **ლეშდლჳი.**

ლეშკედე იგივეა, რაც **ლეშგდე.**

ლეშკი იგივეა, რაც **ლე̄შგი.**

ლეშნაურე, ლეშნაური იგივეა, რაც **ლეშნა̄ჳრე.**

ლეშნა̈რი იგივეა, რაც **ლეშნა̄ჳრე.**

ლეშნა̄ჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ) ბზ., **ლეშნა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლეშნაურე** (-რე̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. **ლეშნაური** (-ჲშ, -რალი) ლნტ. — მოსაშინაურებელი. ჴა̈ნ მახან მა̄დ ლეშნა̄ჳრე (ბზ.) — ხარი ხელახლა უნდა მომეშინაურებინა (მოსაშინაურებელი მყავდა). მა̈ხე თელღგრა ცხა̈კჳ ლეშნა̈რი ესერ ლი (ანდ.) — ახალი რძალი მოსაშინაურებელი ქორიაო. ალე ფურ ლეშნაური ლი (ლშხ.) — ეს ძროხა მოსაშინაურებელია. ალ ხა̈მ ცხეკდ ლას მეჩედე ი ათხე ლეშნაური მარ (ლნტ.) — ეს ღორი ტყეში იყო გასული და ახლა უნდა მოეშინაურო (მოსაშინაურებელი მყავს).

ლეშოლდა̈ნი იგივეა, რაც **ლეშგლდა̈ნი.**

ლეშტა̈ბ იგივეა, რაც **ლეშდა̈ბ.**

ლეშტმარ, ლეშტმა̈რ იგივეა, რაც **ლეშდმა̈რ.**

ლეშტრანი, ლეშტრა̈ნი იგივეა, რაც **ლეშდრა̈ნი.**

ლეშტხჳი იგივეა, რაც **ლეშდლჳი.**

ლეშჳემ[1] (-იშ, —) ბქ. — დასანთები.

ლეშჳემ[2] (-იშ, —) ლნტ. — დასასვენებელი. ეში ლეშჳემ ხარახ ეჩეჩუ (ლნტ. 104) — იქ მაინც დასასვენებელი გაუხდათ.

ლეშყჳდი (-დი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **ლეშყჳედი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გასარეცხი. კულიჲაქ მა̈ტყ მა̈ნკჳი ქა ლეშყჳდი ლი (ბქ. 305) — სამალე მატყლი ჯერ უნდა გაირეცხოს. კჳეცნა კაკალ ლეშყჳდი მა̄რ (ლშხ.)

— პურის მარცვალი უნდა გაერეცხო. ლერექჷალ ლიჴ ლეშყჷედი (ლნტ.) — ტანსაცმელი გასარეცხია.

ლეშყჷედი იგივეა, რაც **ლეშყჷდი**.

ლეშხბი (-ბი̄შ, — ბზ., ლშხ. -ა̈შ, — ბქ.), **ლეშხები** (-ჲშ, —) ლნტ. — 'შე'საკერავი. ლერქჷა̈რიაქ ლეშხბი ქორისგა აშ ხოჰრაჴ (ბქ.) — ტანისამოსად შესაკერავი სახლში თავსაყრელი აქვთ. გიგას მიშგჷაჷ კაბ ლეშხბი ხა̄და (ლშხ.) — დეიდას ჩემთვის კაბა უნდა შეეკერა (შესაკერი ჰქონდა). **ლეშხებიდ** ლნტ., ზმნზ. — შესაკერად. [დენას] ახოჰიდა ბლუზა̈-შალჷა̈რ ლეშხებიდ (ლნტ. 167) — გოგოს „ბლუზა“-შარვალი შესაკერად მოუტანია.

ლეშხები იგივეა, რაც **ლეშხბი**.

ლეშხი (-ხი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — 'და'საწვავი. მა̈ მა̈ნკჷი ლეშხი (=ზექ) ხეკჷრქიხ, ძერს ჟი იტყბეხ (ბქ. 235) — როგორც კი დასაწვავი (=შემა) შეხედებათ, ხორცს შეიწვავენ. ლეშხი ლი ისგჷი ნა̄ჲრენა̄ლ (ლშხ.) — შენი ნაწერები დასაწვავია. ქა ლახქუთანდ ლეშხი დჷეშდიშ (ჰოჟ. 182) — დაიძარით დასაწვავ ორშაბათს.

ლეშხჷნი (-ნი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ, ლშხ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, ლნტ.) — შესანახი. მუშხჷნის ლეშხჷნი ესერი ხეკჷეს ხულჷანდეს (ბქ.) — შემნახველს შესანახიც უნდა ჰქონდესო. ლეშხჷნი გჷა̈რჯილს სკა ხჷა̈დესკდ წა̈თხისა (ლნტ. 38) — შესანახ სულგუნს წათხში ჩაედებთ. გადატ. მოსაელელი. ამთა̈ნ ლეშხჷნი ჩა̄ყ მა̄ მიწჷა (ლშხ.) — ამისთანა კარგი შესანახი ცხენი არ მინახავს.

ლეშგლდა̈ნი (-ნი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეშგლდანი** (-ნი̄შ, —) ლშხ., **ლეშელდა̈ნი** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასათვლელი. ლუჷარ ი ლგდგარ ლოქ ხა̄რა ლეშგლდანი (ლშხ. 60) — ცოცხალი და მკვდარი უნდა დათვალოსო. თეთრ მარ ლეშელდა̈ნი (ლნტ.) — ფული უნდა დავთვალო.

ლეჩაფულ იგივეა, რაც **ლეჩაფგლ**.

ლეჩდი̄ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლეჩდინე** (-ნემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) 1. გასარევი. ქანა̈შ გიმბა̈შს ნაყუნდ იჰმა̈რიხ, ლეჩდინად ი ლეზთუნად (ბქ. 282) — კანაფის თესლს მეჭამანდად ხმარობენ (სხვა რამეში) გასარევად და ზეთის გამოსახდელად. 2. ასარევი, მოსარევი. ლეარა̈ყი მარ ლეჩდინე (ლნტ.) — საარაყე (მასალას) უნდა მოერიო.

ლეჩემ იგივეა, რაც **ლეჩჷმე**.

ლეჩი̄ყე (-ყე̄მიშ, -ყა̈̄ლ ბზ., -ყე̄შ, -ყე̄ლ ლშხ.), **ლეჩიყე** (-ყემ, -ყოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ცოლსათხოვი („სიძედ გასახდომი“). ეჯყი̄ჷ ლაჯშედა მიშგჷი ლა̈მზგრ-ე დო̄მთე ლეჩი̄ყად მაყა (ბზ. 316) — ისემც შეგვეწიოს ჩემი სალოცავი, არსად გასასიძებლად ვეარგოდე. ლეჩი̄ყე გეზალ მაყა (ლშხ.) — ცოლსათხოვი შვილი მყავს.

ლეჩი̄ყგ̄რი იგივეა, რაც **ლეჩყგ̄რი**.

ლეჩომ იგივეა, რაც **ლეჩჷმე**.

ლეჩყგ̄რი (-რი̄შ, -რა̈ლ) ბზ., **ლეჩყგრი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ლეჩი̄ყგ̄რი** (-რი̄შ, -რალ) ლშხ. — სასიძო. ფუსდ კე̄სა̈რ, სი ჯეშგდი, ეჯყი ლეჩყგ̄რი ჯითხ (ბზ. 314) — უფალო კეისარო, შენ რომ გეკადრება, ისეთი სასიძო გიშოვე. ლეჩყგრი ბიძის გჷა̈მიდ ხალტგნ (ბქ.) — სიმამრს სასიძო ძალიან უყვარდა. ეჩგნლო ყენგენი ლეჩი̄ყგ̄რი̄ მუ (ლშხ. 30) — შემდეგ ადგება სასიძოს მამა. იხ. **ჩიყეაქ**.

ლეჩჷმე (-მე̄მიშ, —) ბზ., **ლეჩემ**, **ლეჩომ** ბქ., **ლეჩომ** (-იშ, —) ლშხ., **ლეჩჷემ** ლნტ. — გასაკეთებელი, საქმნელი, შესასრულებელი. ეჯა ქა ლა̈ჯთჷე̄ნი, იმყი̄ჷ ჯა̈̄ცეს ლეჩჷმე (ბზ. 304) — ის გასწავლის, თუ როგორ უნდა გააკეთო (გქონდეს გასაკეთებელი). [ზურალ] გჷა̈მი ლეჩომ ეჯლა̈ი დემგჷაშჷმოშ იჩმუდ (ბქ. 291) — ქალი მძიმე გასაკეთებელ საქმეს მაინც ვერაფერს აკეთებდა. ლეჩმე-უჩმა მაგ ჩუ მიჩმინა (ლშხ. 82) — გასაკეთებელი და გაუკეთებელი — ყველაფერი მიქნია. ლეჩჷემლექჷისკ მგრეს ა̈ჯშტახ (ლნტ.) — ალბათ საქნელ-სალაპარაკო შემოგველია.

ლეჩფგლი (-ლი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ლეჩფგლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ლეჩაფულ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საფეხსაცმლე, საქალამნე (ტყავი). ჰანი ტუფ მაჩე̄ნე ლეჩფგლ ლი (ლშხ.) — ხარის ტყავი ყველაზე უკეთესი საფეხსაცმლეა. ეჰკა̈ლი ლოქუ ხაჰიდ მათრა̈ხ, ერე ეშხუ ლეჩაფულ ლოქ ყ'ახანკჷარნას ტუფ (ლნტ. 231) — ისე'თი' და-

მარტყი მათრახი, რომ ერთი საქალამნე ტყავი ამძვრესო.

ლეჩხტერ (-იშ, —) ბქ., **ლეჩხგტ** ლნტ. — ქვიანი, ღორღიანი ადგილი. იმღ ჯადა ალ ლეჩხგტისა ქორა ლიგემ? (ლნტ.) — ამ ქვიან ადგილზე სახლის დადგმა რად გინდოდა? ჭა̈მეჩედხ ი ეჩეხენ ასახჷიახ ლეჩხგტ (ლნტ. 104) — გასულან და გაღმა (იქით) დახვედრიათ ქვიანი ადგილი.

ლეცა̈გ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლეცაგა** (-გა̈შ, —) ლშხ. — ეკლიანი (ადგილი), ეკლნარი. მუბირისგა ბეფშჷს დეშ ესწჷე̄ნა ი ლეცა̈გჷი ალგჷერნე̄ლი (ბზ.) — სიბნელეში ბავშვს ვერ დაუნახავს და ეკლნარზე გაგორებულა. სურჷ ლეცაგ ლი ამექა (ლშხ.) — აქაურობა ძალზე ეკლიანია. [ხა̈ლხს] ხა̈კჷედახ ჩჷ ლიგენე, მარე სურჷ ლეცა̈გ ლგმა̈რელი (ლნტ. 103) — ხალხს გაჩერება (დადგომა) ნდომებია, მაგრამ ძალიან ეკლიანი (ადგილი) ყოფილა.

ლეცი̄რი (-რი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ლეცირი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლეცირე** (-ჲშ, —) ლნტ. 1. გასაფცქვნელი, კანგასაცლელი. ჲერხი მელა̈რ ქა ლეცირი ლიხ ი ეჯჷი ლეზებ (ბქ.) — მოვი ბალახეული იფცქვნება (გასაფცქვნელია) და ისე იჭმევა. 2. ბოტ. წართხალი. მელა̈რლისგა ლეზობღ იმა̈რგხ: ტკიც, ლეცირი... (ბქ. 282) — ბალახეულ'ებ'ში საჭმელად ვარგა: კენკეშა, წართხალი.

ლეცლგლე იგივეა, რაც **ლეცლგ̄რე**.

ლეცლგ̄რე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რე̄შ, — ლშხ.), **ლეცლგრე**, **ლეცრგლე** (-ლემ, —) ბქ., **ლეცლგლე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დასახევი, დასავლეჯი. [და̈შდჷ] ესერ ლეცრგლად და̈ს აზარე (ბქ. 236) — დათვი დასავლეჯად არავის მოგაცსო. მეჷარ მადაკლებ ალ კაბ ლეცლგლედ (ლნტ.) — ეს კაბა დასახევად ძალზე მენანება.

ლეცჷემი იგივეა, რაც **ლეცჷმი**.

ლეცჷმა̈რ (-იშ, —) ბქ., **ლეცომა̈რ** ლნტ. — მოხარშული ყველი. ალა̈რ ლეცჷმა̈რს იჩოხ (ბქ. 80) — ესენი ლეცვმარს აკეთებენ. იხ. **თა̈შმგჯა̈ზ**.

ლეცჷმი (-მი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეცჷემი** (-იშ, —) ლნტ. 1. წასასმელი. ფჷრი ჩაფლა̈რე ლეცჷმიდ ხამემ ნაცმუნს იჭმა̈რიხ (ბქ.) — გამხმარ ფეხსაცმელზე წასასმელად ღორის ქონს ხმარობენ. 2. კარაქი, ერბო. [მოლად] ლეგმერდე ლაჲსგნჯაჷე ი ჟაგრა̈რდ იჰერ ლეცჷმი (ბქ. 133) — მოლამ ავადმყოფი გასინჯა და წამლად ერბო ითხოვა. დიეშ ლიმზურ გეზალს თჷი-ლეცჷმიდ ესერ ხესპი (ანდ.) — დედის ლოცვა შვილს თაფლ-კარაქად შეერგებაო.

ლეცჷრე (-რე̄მიშ, -ა̈̄ლ ბზ., -რემ ბქ., -რეშ, -რე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — 'და'სატოვებელი. ლეცჷრა გჷა̈რდ ლჷაჲმარემ გჷი ემაჷ ხედიჷ, მიჩა გჷაშჷ მოლა ჟი ხა̈ჭმინა ჩჷ ლირგაჷა̈ლდ (ბქ. 294) — მისატოვებელს მამაკაცის გული თუ ექნებოდა, მისი საქმისათვის უსათუოდ შურს იძიებდა. იმნარ ლოქ ოთსერა ამთა̈ნ ჩა̈ჲ ამჲი ლეცჷრად? (ლშხ. 72) — რისთვის გაიმეტე ამისთანა ცხენი ასე დასატოვებლად?

ლეცხეკ (-იშ, —) ბზ., ქს., **ლეცხკერ** ბქ. — ტყიანი (სატყეო ადგილი); ტყე ლეცხკე̄რას ლგმგენ შჷანე ჯა̈რ (ბზ. 4) — სვანეთის ჯარი ტყიან ადგილას მდგარა. გუშგჷე ქორ ჟიქა̈ნ ძღჷ̄დ ლეცხეკ ლი (ლშხ.) — ჩვენს სახლს ზემოთ დიდი ტყეა. ალ ლეცხეკისა ხოგხ ქორ (ლნტ.) — ამ ტყეში სახლი უდგათ.

ლეცხი̄და̈̄ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეცხიდა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლეცხი̄და̄ლ** ლშხ. — დასაწუნი (წუნის ასაღები). მეცხიდა̈ლს ლეცხიდა̈ლ დემეგ ესერ ათშდეხა (ანდ.) — წუნიას დასაწუნი არ გამოელიაო. ისგჷი ლეცხი̄და̄ლ მაჲ ხა̄რ ეჯის? (ლშხ.) — იმას შენი დასაწუნი რა აქვს? მა̈ ა̈რი ამეჩჷ ლეცხიდა̈ლ? (ლნტ.) — აქ რა არის დასაწუნი? იხ. **ლეწნა̈ი**.

ლეცხკერ იგივეა, რაც **ლეცხეკ**.

ლეძჲენი იგივეა, რაც **ლეძჰენი**, **ლეჲსენი**.

ლეძხა̈ლი (-ლიშ, —) ბზ., **ლეძხალი**, **ლეზხალი** ლშხ., **ლეზხა̈ლი** (-ა̈შ —) ბქ., ლნტ. — გასარეკი, გასაღენი, შესაძახებელი (საქონელი). დგბჷი ამსოლდ ჷეთხმა̈ლშალ ლეზხა̈ლი ესერ ლი (ანდ.) — მოუქნელი ადამიანი პირუტყვივით გასაღენიაო. კუმაშ დერ მა̈ ხი ლეძხალი! (ლშხ.) — გასარეკი საქონელი

ხომ არა ხარ!

ლეძჰენი, ლეჲსენი (-ნīშ, —) ბზ., **ლეძჲენი** ლშ., **ლეზჰენი** (-äშ, —) ბქ., **ლეზჲენი** (-ჲშ, —) ლნტ. — დასაკლავი. გჷეჰ ლეძჰენი მäრ (ბზ.) — გოჭი უნდა დავკლა (დასაკლავი მყავს). ბäიშ ესერ ლეზჰენი ხარენა მიჩა გეზალს (ბქ. 213) — ამაღამ[ინდელ] დასაკლავად უნდოდი ჩემს შვილსო. ბäზი ხაკუ ალ ღაბნას ლიძჲენი (ლშ.) — ეს მოზვერი ამაღამ უნდა დაიკლას (უნდა დავკლა). ლეზიენი ღäბენა ანჴიდხ (ლნტ.) — დასაკლავი მოზვერი მოიყვანეს.

ლეწäმ იგივეა, რაც **ლენწäმ.**

ლეწნäი (-ნäīშ, —) ბზ., **ლეწნäჷი** (-äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **ლეწნაჷი** (-ჷīშ, —) ლშ. — დასაწუნი. [შჷანäრ] ლეწნäჷის, კუმäშ ირიჷ ა გიმ, დემგჷაშჷ იჩდინახ (ბქ. 291) — სვანეთი დასაწუნს, პირუტყვი იქნებოდა თუ მიწა, არაფერს გაირევდნენ. მäდ ლას ლეწნäჷი ალ დენა (ლნტ.) — ეს გოგო დასაწუნი არ იყო.

ლეწჷერი იგივეა, რაც **ლეწჷრი.**

ლეწჷīლე (-ლēმიშ, -ლäლი ბზ., -ლēშ, -ლāლა ლშ.), **ლეწჷილე** (-ლემ, -არ ბქ., -ჲშ, -äლ ლნტ.) — გასათხოვარი. მიჩ ესერ სემი დīნა ხორი ლეწჷīლე (ბზ. 313) — მე სამი ქალიშვილი მყავს გასათხოვარიო. ლეწჷილე დრეჷეჲ ქა გარ ესერ, ქა! (ანდ.) — გასათხოვარი დროზე გაათხოვეო! ხენწიფს ხაყēნა ზითუნახაჷ ლეწჷīლე (ლშ. 67) — ხელმწიფეს გასათხოვარი მზეთუნახავი ჰყოლია. ეჯ ხელწიფს ხეყადღა ლეწჷილალი სემი დენაგეზალ (ლნტ. 279) — იმ ხელმწიფეს სამი გასათხოვარი ქალიშვილი ჰყავდა.

ლეწჷრემი (-მიშ, —) ბქ. — გასანიავებელი.

ლეწჷრი (-რīშ, — ბზ., ლშ., -äშ, — ბქ.), **ლეწჷერი** (-ჲშ, —) ლნტ. — შურისსაძიებელი. ლაწჷრიäშ თეფს ლეწჷრი მäრემ ლაშდღჷიჲი აკჷანახ (ბქ. 288) — შურისსაძიებელ თოფს შურისსაძიებელი კაცის დამარხვისას გაისროდნენ. ჩუ ლეწჷერი მარ მიშკჷი მუხჷბე (ლნტ.) — ჩემი ძმისათვის შური უნდა ვიძიო (შურისსაძიებელი მყავს ჩემი ძმა).

ლეწფარ იგივეა, რაც **ლეწფერ.**

ლეწფერ (-იშ, —) ზს., ლშ. || **ლეწფარ** ლნტ., ბოტ. — წიფლნარი. ლეწფერიშ ესერ დäშჷდ ფäრჷ ლი, ლელჷმერიშ — მეშხე (ანდ.) — წიფლნარის დათვი რუხია, ნაძენარის — შავიო. გუშგჷე ხამარ ლეწფერს ხამთქჷახ (ლშ.) — ჩვენი ღორები წიფლნარს არიან შეჩვეული („სჩვევიან"). ლეწფარი თხჷიმს კარტოფილ გჷილაშა (ლნტ.) — წიფლნარის თავში კარტოფილი გვითესია.

ლეჰაშგრი იგივეა, რაც **ლეჰშგ̄რი.**

ლეჰემ (-იშ, —) — გამოსაკიდებელი, დასადევნებელი, გასაყოლი. გუმი მäხრინდ შიშდ ესერ მოდე ლი ლეჰემ (ანდ.) — გულისმოსვლას უცებ არ უნდა აჰყვეო. ლეჰემ მäრ ალ მäრემიშდ (ლშ.) — ამ კაცს უნდა დავედევნო. მäდ ჯადა მიშკჷäშჷდ ლეჰემ (ლნტ.) — არ უნდა გამომკიდებოდი (გამომყოლოდი).

ლეჰემე იგივეა, რაც **ლეჰმე.**

ლეჰენი იგივეა, რაც **ლეჰჷēნი.**

ლეჰირ (-იშ, —) ზს. — გასაჭირი, განსაცდელი. გეზლäშ ლეჰირ გეზალდ ხოშა დის ესერ ხოჰირ (ანდ.) — შვილის განსაცდელს შვილზე მეტად დედა განიცდისო.

ლეჰīრე (-რēმიშ, — ბზ., -რēშ, — ლშ.), **ლეჰირე** (-რემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — გასაწვალებელი, საშრომი. დის გეზალ ჩიგარ ხოჲრი ლეჰირად (ბქ.) —დედას შვილი გასაწვალებლად ყოველთვის ეცოდება. ეჯა ჰედ ნäდიჴჷშ ლასჷ ლეჰირე, მოდეი — ნალბაქჷშჷ (ბქ., ლხმ.) — ის ან გადასახადით იყო გასაწვალებელი, ან — ციხით.

ლეჰკგ̄რე (-რēმიშ, -რäლ ბზ., -რāლ ლშ.), **ლე[ნ]ჰკგრე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -äლ ლნტ.) — სადარდებელი, საზრუნავი. äლ გჷეშ ლეჰკგრე გჷარ (ლნტ.) — ეს საქმე სადარდებელია (გვაქვს). დედეს ხჷäჲ ლეჰკგ̄რე ხულჷა (ლშ.) — დედას ბევრი საზრუნავი აქვს.

ლეჰმე (-მēმიშ, -მäლ ბზ., -მემ, -მოლ ბქ., -მēშ, -მēლ ლშ.), **ლეჰემე** (-ჲშ, -მალი) ლნტ. — სათიბი, გასათიბავი. კუმში მგლდელს ლეჰმაისგა ხēქა... (ბზ. 340) — საქონლის მწყემსს სათიბში უთხარი... ლეჰმე ლაროლისგა ჰედნი პირპილ... (ბქ. 70) — სათიბებში მოდის სამყუ-

რა. [შუანს] ჩუ მასარდ ითხი ლეჭმე (ლშხ. 6) — სვანეთში სათიბები ბლომად არის (იპოვება).

ლეჭონე, ლეჭონე იგივე, რაც **ლეჭუენი.**

ლეჭუბär (-იშ, —) ბზ. — ჭაობიანი (ადგილი). მეთხუიär ათäსდ ლეჭუბärს (ბზ. 424) — მონადირე ჭაობიან ადგილს წააწყდა.

ლეჭუēნი (-ნīშ, -ნიär) ბზ., **ლეჭუენი, ლეჭენი** (-äშ, -är) ბქ., **ლეჭონე** (-ნēმიშ, -ნēლ) ლშხ., **ლეჭონე, ლეჭუენი** (-ეშ, -ნალი) ლნტ. 1. შესახვევი, მოსახვევი. თხუმჟი — აბურშუიმიშ ლეჭენი (ბქ. 303) — თავზე — აბრეშუმის მოსახვევი. 2. ბქ., ლშხ., ლნტ. დასაბრუნებელი. შიშდ ქა ლეჭენი ხად ქალäქხენ (ბქ.) — ქალაქიდან მაშინვე უნდა გამობრუნებულიყო. ზურäლს შიშდ ლეჭონე ხäდა აგითე (ლშხ.) — ქალი უცებ უნდა დაბრუნებულიყო სახლში. შიშტ ჯარ ლეჭუენი (ლნტ.) — მალე უნდა დაბრუნდე.

ლეჭყär (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლეჭყარ** ლშხ. 1. გაბმული („გასაბმელი"); გასაჯანჯლებელი. ლეჭყär მგჰს ლგჭყär ესერ გუäლი ხაჭიმ (ანდ.) — გაბმულ („გასაბმელ") ავდარს გაბმული დარი მოსდევსო. 2. ქხ. გადადება („გადასადები" ავადმყოფისა).

ლეჭშხგრäშ, ჭგშხრäშ (-იშ, —) ბზ., **ლეჭშხარäშ, ლეჭგშხრäშ** ბქ., **ლეჭგშხარäშ, ლეჭშხარäშ** ლშხ., **ლეჭხარäშ** ლნტ. — საფერხე, სასთუმლის საპირისპირო მხარე საწოლში. დიდ ხოხურა გეზალ ლეთხურმäშ ლäდყუინე, მანესგრე ლეჭშხგრäშ (ბზ.) — დედამ უმცროსი შვილი სასთუმალთან ჩაიწვინა, შუათანა საფერხესთან. მუხუბოლ... ლეჭხარäშ ატყურდა (ლნტ. 260) — ძმა საფერხესთან (ფეხთით) დაწვა.

ლეჭშგრი (-რīშ, -äლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ლეჭშგრი** (-äშ, -är) ბქ., **ლეჭაშგრი** (-ეშ, -äლ) ლნტ. — საქმრო. ალ მახეღუäჟ ლäსუ მინე ლეჭშგრი (ბზ. 332) — ეს ახალგაზრდა (ვაჟკაცი) იყო მათი საქმრო. äმიშ ესერ ლეჭშგრიდ ჩუ ემა ხეყენი (ბქ. 216) — ამის საქმროდ თუ ივარგებსო. ჯეე ლოქ ლი მიჩა ლეჭშგრი (ლშხ. 72) — მე შენი საქმრო ვარო. ამ დუ̈რეს äმეჯედ მიჩა ლეჭაშგრი äგხო (ლნტ. 240) — ამ დროს მისი საქმრო შინ მოსულა.

ლეჭხარäშ იგივე, რაც **ლეჭშხგრäშ.**

ლეჭგშხარäშ, ლეჭგშხრäშ იგივე, რაც **ლეჭშხგრäშ.**

ლეხēუსäლ (-იშ, —) ბზ., **ლეხēუსäლ** ლშხ., **ლეხეუსäლ** ბქ., **ლეხეუსალი** ლნტ. — საუმე (სასაუმე). ალ ზაგარეჲ გუäრ ლეხēუსäლ (ლშხ.) — ამ გორაზე უნდა ვისაუზმოთ. ლადეღი ეზერ ლეხეუსალი აგუäჯედა (ლნტ. 207) — დღეს კარგად გვისაუზმია („სასაუზმე მოგვსვლია").

⌜ლ⌝ეხია/ი იხ. ხ-ეჭოლი.

ლეხიäდ იგივე, რაც **ლეხდადე.**

ლეხილ, ლäხილ (-იშ, -är) ბზ., ლნტ., **ლეხლერ** ბქ., **ლეხილა** (-ლäშ, -ლარ) ლშხ. — სახილე (ადგილი); ხეხილნარი. ამგნჩუ ხოჩა ლეხილ ლი (ბზ.) — ამის ქვემოთ კარგი სახილე (ადგილი) არის. ჯუინლäრე ნäშნაუ ლეხლერär ითხეი ეზარ იშნეხ (ბქ. 282) — წინაპართა ნამუნი ხეხილნარები ახლაც კარგად ისხამს. ნად ხოჩა ლეხილა გუღუა (ლშხ.) — ჩვენ კარგი ხეხილნარი (სახილე) გვაქვს.

ლეხილა იგივე, რაც **ლეხილ.**

ლეხīდა იხ. ხ-ეჭოლი.

ლეხლერ იგივე, რაც **ლეხილ.**

ლეხდადე (-დēშ, — ბზ., ლშხ., -დემ, — ბქ.), **ლეხიäდ** (-იშ, —) ლნტ. — გასახარი, სასიხარულო. ნადუჟერიშ ლითაუე ლეხიäდ გუეშ ლი (ბქ.) — ბიჭის დაბადება გასახარი საქმეა. ამგნ ხოშა ლეხდადე დēსამა პედნი ზადსა (ლშხ. 24) — ამაზე დიდი სასიხარულო წლის მანძილზე არაფერია. ნოშა ამასყა ამახუä ლეხიადი! (ლნტ.) — ჩემს მტერს ნუ გაახარებ (ნუ გამხდი მტრის გასახარად).

ლეხპე (-პēმიშ, — ბზ., -პემ, — ბქ., -პეშ, — ლშხ., -ეშ, — ლნტ.) — გასახეთქი, გასასკდომი. თემი ლეხპე მგჰა ლედგäრიდ დემის აზარა (ბქ. 291) — თვალგამოთხრილი გამოთხრელს სასიკვდილოდ არ მოგაედა.

ლეხური იგივე, რაც **ლეხხური.**

ლეხუდი იგივე, რაც **ლეჭუდი.**

ლეხუნäლ, ლეხუნäლ იგივე, რაც **ლეხუნäლ.**

ლეხჷნა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეხჷნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლეხჷნა̄ლ** ლშხ. — 'და'სამუქრებელი. ლა̈ხჷნალლისგა ეესჷალა ლეხჷნალ ესერ ისგალახეშდგნა (ანდ.) — დამუქრებაში ვიღაცას დასამუქრებელი შემოაეიწყდაო. ეარ ი̄რი ეჩა ლეხჷნა̄ლ? (ლშხ.) — მაგის დასამუქრებელი ვინ იქნება? ლეხჷნა̈ლ ეშჷა̈იშდ ჯარ, ეჯის ა̈სეხუნალენ (ლნტ.) — ვისაც უნდა დაემუქრო ('და'სამუქრებელი ვისთანაც გაქვს), იმას დაემუქრეო.

ლეხჷტე (-ტე̄მიშ, — ბზ., -ტემ, — ბქ., -ტე̄შ, -ტე̄ლ ლშხ., -ეშ, — ლნტ.) 1. ამოსაგდები, ამოსაწყვეტი. შდუგჷა̈რ ლეხჷტე გარ ლიხ (ბქ.) — თავები გასაწყვეტებიღა არიან. მუს დარ ოთსად სერ ლეხჷტად (ლშხ.) — მამას უკვე არავინ დარჩენია ამოსაწყვეტი. მა̈გ ლეხჷტე ხიდ! (ლნტ.) — ყველანი ამოსაწყვეტები ხართ! სოფელ მიცჲხ ჰალალდ ლეხჷტე (პოეზ. 62) — სოფელი მეგულება ადვილად ამოსაგდები. 2. ზს. გასაჭრელი, ჩამოსაჭრელი. ლელჷდ ლი ლეხჷტე ლეტყბიაქ (ბქ.) — ხორცს უნდა მოეჭრას შესაწვავი (ნაწილი) (ხორცისთვისაა შესაწვავი მოსაჭრელი).

ლეხხჷრი, ლეხჷრი (-რი̄შ, -ა̈ლ||-ხჷრა) ბზ., **ლეეხური** (-რიშ, -ხურა) ბქ., **ლეეხჷრი** (-რი̄შ, -რიალ) ლშხ., **ლეეხური** (-რიშ, -ა̈ლ) ლნტ. — საცოლე. ციოყს სგჷებინ ლეხხჷრი ლა̈ხზაზ (ბზ.) — ციოყს წინ საცოლე შეეგება. მიჩა ლეეხურიდ ყორ ჩოსკარე (ბქ. 214) — თავისმა საცოლემ კარი გაუღო. ალეე მა̄მა ხაჯო̄ნდა მიჩა ლეეხჷრი ზითუნახაჷს (ლშხ. 70) — ესეც არ ჰგავდა მის საცოლე მზეთუნახავს. ჰყინტს ხა̈ყენა მიჩა ლეეხური (ლნტ. 270) — ვაჟს თავისი საცოლე ჰყოლია.

ლეჴა̈ნ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლეჴან** ლშხ. — ულელი ხარით ერთ გზობაზე გასაწევი ტვირთი (სახარე). მიჩა ჰა̈შდ ყ'ანმა̄რე ჩხარა ლეჴა̈ნ ძღჷენ (ბზ. 370) — მისმა ქმარმა ცხრა მარხილი ძლევენი მოამზადა (ერთ გზობაზე გასაწევი).

ლეჴა̈ნი იგივეა, რაც **ლეჴნი**.

ლეჴდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დემ, — ბქ., -დე̄შ, — ლშხ., -ეშ, — ლნტ.) 1. 'მო'სატანი, შემოსაზიდი. საკურთხალ ხა̄რ ლეჴდე ლგდგარა პატრონ მეზგას (ლშხ. 42) — მიცვალებულის პატრონ ოჯახს საკურთხები აქვს მისატანი. მა ჯულჷე ლეჴდე? (ლნტ.) — რა გაქვს მოსატანი? 2. ბქ. გადასახდელი. გადან მიჩა დრეჷყი ლი ქა ლეჴდე (ბქ.) — ვალი თავის დროზეა გადასახდელი.

ლეჴედ (-იშ, —) — მოსასვლელი. სი ლოქ ჯა̄რ ლეჴედ ათხე (ლშხ. 76) — ახლა შენ ხარ მოსასვლელიო. ბაზი ისკჷეშხო მარ ლეჴედ (ლნტ.) — ამაღამ თქვენთან უნდა მოვიდე (ვარ მოსასვლელი).

ლეჴეშდე, ლეჴეშტე იგივეა, რაც **ლეჴშდე**.

ლეჴმა̈რი (-რი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ეშ, — ლნტ.), **ლეჴმარი** (-რი̄შ, —) ლშხ. — სახმარი, მოსახმარი. [ალეა̈რდ] მინე ლეჴმა̈რი̄ ხგნსგა ქა̈ჰჷედხ (ბზ. 405) — ამათ თავიანთი სახმარის ნახევარი გაყიდეს. ლეჴმა̈რიდ ლახა ხაკუხ, სიმინდს შიჷშჷ იჩხჷარეხ (ბქ. 231) — სახმარად როცა უნდათ, სიმინდს ხელით 'მო'ფშვნიან. ეჯის ეარალ მაგ ხალჷე̄ნა ლეჴმარიდ მგწგხეი̄ნ (ლშხ. 4) — მას საჭიროების ჟამს მოსახმარად იარაღი ყველაფერი ჰქონია. თა̈შს ჩუ ხჷაჯმუნედ ი ჩუ ხჷაშხჷნიდ ლინთჷისა ლეჴმა̈რიდ (ლნტ. 38) — ყველს დავამარილებთ და შევინახავთ ზამთარში სახმარად.

ლეჴნი (-ნი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეჴა̈ნი** (-ეშ, —) ლნტ. — სახნავი, მოსახნავი. მიშგუ მუს ლეჴნი ხარ გირკდა̈ნ მა̈გ (ბზ.) — მამაჩემს ირგვლივ ყველაფერი მოსახნავი აქვს. ლეჴნი გგმა̈რს ჰა̈ნწს ხა̈დისგხ (ბქ.) — სახნავ მიწებს ნაკელს აყრიან. ლე̄ნა ხენწიფდ ენტიხ სოფელ ი ლეჴნი გიმარ ეერხი (ლშხ. 4) — მარმან ხელმწიფემ სოფელი და ზოგი სახნავი მიწა დაიბრუნა. ხელმწიფდ ლახჷემ ეშტარა ლა̈დელი ლეჴა̈ნი გიმ [გეზალს] (ლნტ. 395) — ხელმწიფემ [შვილს] თვრამეტი დღის სახნავი მიწა მისცა.

ლეჴშდე (-დე̄მიშ, —) ბზ., ლშხ., **ლეჴეშდე** (-დემ, —) ბქ., **ლეჴეშტე** (-ეშ, —) ლნტ. — საყეფი. ნიშგჷეე ჟელს მა̄მ ხარ ლეჴშდე (ბზ.) — ჩვენმა ძაღლმა არ უნდა იყეფოს (არა აქვს საყეფი). გ ა დ ა ტ. ზურა̄ლს მაი ლეჴშდე ხა̄და? (ლშხ.) — ქალი რატომ აეობდა? (რა ჰქონდა საყეფი?)

ლეჴგრა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეჴგრა̈ლ**

ბქ., ლნტ., **ლეჯ̄ჷრა̄ლ** ლშხ. — 'შე'საედრებელი, 'შე'სახეეწარი. ლჳემშგინპილს სგა ლეჯ̄ჷრა̄ლ ხა̄რხ ქორხა̈ნ პასხჳი მგტხა (ბზ. 14) — ბოლოს შინიდან პასუხის დამბრუნებელი შესაედრებელი ჰყავთ. ლეჯ̄ჷრა̈ლ მადმაგჳემ ხათგმხ (ბქ.) — სახეეწარი არაფერი სჭირთ. ჩიგარ ლეჯ̄ჷრა̄ლ იმჟი ხა̄რ? (ლშხ.) — ყოველთვის სახეეწარი როგორ აქვს? ამშა ლეჯ̄ჷრა̈ლ მა̈დმა ჯულჳა (ლნტ.) — ამის 'შე'საედრებელი არაფერი გაქვს.

ლეჯა̈ბ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ლეჯაბ** ლშხ. — მოსახარში. ლეჯა̈ბ ლელჳა̈რს ლჳაჟა̈რს ხა̈ბრეჳიხ (ბქ.) — მოსახარშ ხორც(ებ)ს მამაკაცებს ჩააბარებენ. ზურა̄ლდ ჟენკიდ ლეჯაბ ლელჳ (ლშხ.) — ქალმა მოსახარში ხორცი ამოიღო. ლეჯა̈ბ ლობიოს დედე ძა̈შიკხენჟი სა̈ინშჳ იკედ (ლნტ. 37) — დედა მოსახარშ ლობიოს ყუთიდან თეფშით იღებს.

ლეჯგრი (-რი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ., -ძშ, — ლნტ.) — საკურთხი. მგჯგრი ბაპს მიჩა საწესს ლახრ̄ლნეხ ლეჯგრიხენქა (ლშხ. 25) — მაკურთხებელ მღვდელს თავის წილს საკურთხიდან მისცემენ.

ლეჯჳი̄რი (-რი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **ლეჯჳირი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლეჯჳი̄რე** (-რე̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **ლეჯჳირე** (-ძშ, -რალი) ლნტ. — ხელსაკრავი, „საჯიკავებელი“. კაჩჟი მანქანად ლეჯჳი̄რი ნა̄დ (ბზ.) — ალმართზე მანქანა „საჯიკავებელი“ გაგვიხდა. ლამარგ ლაჩომთე აშ ესერ ლეგჰე ლი ი მამჰირა̈ აშ ლეჯჳირი (ანდ.) — ბეჯითი საქმისაგან მოსარიდებელია (დასაკავებელია), გარმაცი — საჯიკავებელიო. ჩიილა ლეჯჳირე დჳა̈რ ლი! (ლნტ.) — ყოველთვის ხელსაკრავი არავინ არის!

ლეჯჳრა̈ნი (-ნი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეჯჳრანი** (-ნი̄შ, -ალ) ლშხ., **ლეჯჳრან** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. ურდული. და̄ჳს დეშ ოთსერა მიჩა გეზალ ლეჯჳრანი̄ ლეყერდ ი ქა̄თყეჩა (ლშხ. 55) — დევს თავისი შვილი ურდულის დასარტყმელად ვერ გაუმეტებია და მოშვებია. 2. ლილვი. ლეჯჳრა̈ნიურ სა̈ჳ ჩუ ხჳერნი (ბქ.) — ლილვის გარეშე მარხილი დაიშლება.

ლეჯში (-ში̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ში̄შ, -არ ლშხ.), **ლეჯიშ** (-იშ, —) ლნტ. — 'მო'საქსოვი. დედეს ლეჯიშ ხა̄რ ლა̈დი (ბზ.) — დედამ უნდა ქსოვოს დღეს (მოსაქსოვი აქვს). [მიშგჳა დის] ხოხალ ქანა̈შ ლილთე ლეჯიშდ (ბქ.) — დედაჩემმა მოსაქსოვად კანაფის დართვა იცის. წინდა̄რ მა̄რ ლეჯში (ლშხ.) — წინდები უნდა მოვქსოვო (მაქვს მოსაქსოვი). ლეჯიშს ფიშტჳეხ ეჩექა (ლნტ. 30) — მოსაქსოვს უშვებენ იმაში.

ლეჯში იგივეა, რაც **ლეჯიშ**.

ლეჰა̄̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ლეჰია̈ლ** ბქ., **ლეძა̄ლ** ლშხ., **ლეძა̈ლ** ლნტ. — საჩქარო, მოსასწრები. ლა̈ძჰა̄ლას, ესჳა̄̈ძს ლეჰა̄̈ლ ხა̄რ (ბზ.) — იჩქაროს, ვისაც ეჩქარება (საჩქარო აქვს). ათხ' ესერ მიჩ ლეჰია̈ლ ხარ ლა̈ზელალთე (ბქ. 263) — ახლა მან წასვლა უნდა იჩქაროს. ლეძა̄ლ გჳა̄რ ლახჳთე ლი̄ზი (ლშხ.) — მთაში წასვლა გვეჩქარება (საჩქარო გვაქვს).

ლეჰდგრე, ლეძდგრე (-რე̄მიშ, — ბზ., -რემ, — ბქ.), **ლეძდგრე** (-რე̄მიშ‖-რე̄შ) ლშხ., **ლეედჳრე** (-ძშ, —) ლნტ. — სანანებელი. მიშგუ სჳინდის როქჳ მა̄მ ჯიჴდენი ლეჰდგრად (ბზ. 283) — ჩემი სინდისი სანანებელი არ გაგიხდებაო. ეჯას ესერ ჩიგარ ლეძდგრე̄ჳ ხა̄რ (ბზ. 412) — იმას ყოველთვის სანანებელიმც ჰქონდესო. ლეჰდგრე გჳიუჰჳდობს ესერ ხოხალ (ანდ.) — დანანება (სანანებელი) წინდაუხედაობამ იცისო. ლეედჳრედ ნომა ა̈ჯესყენს მა̈გ (ლნტ.) — სანანებელი არ გაგიხდეს ყველაფერი.

ლეჰე-უჰა (-ჰა̈შ, — ბზ., -ჰა̈შ, — ბქ.), **ლეძე-უძა̈** (-ძშ, —) ლნტ. — თავს გადასახდელი; მოსალოდნელ-მოულოდნელი. ლეძეუძა — მა̈გ ქახაძე მიჩა გეზალდ (ლნტ.) — მისმა შვილმა თავს გადასახდელი ყველაფერი შეამთხვია. ლეჰე-უჰა მა̈გ მაჰენა (ჰოეზ. 154) — მოსალოდნელი და მოულოდნელი — ყველაფერი მომსწრებია.

ლეჰეჳ (-იშ, —) ბქ. — საყეფი. ჟალჳ ლეჰეჳ დემეგ ესერ ხოშთხენი (ანდ.) — ძაღლს საყეფი არ გამოელევაო. იხ. **ლეჯ̄შდე**.

ლეჰია̈ლ იგივეა, რაც **ლეჰა̄̈ლ**.

ლეჰნა ზს., **ნეჰნა** ბქ., **ლე̄ნა, ნე̄ნა** ლშხ., **ლენა, ნენა** ლნტ., ზმნზ. — შარშან, შარშანწინ ბზ. ლეჰნა გჳენ მჭცხია̄რობ ლა̈სჳ (ბზ.) —

მარმანწინ დიდი სიცივეები იყო. ლე̄ნა ხენწიფდ ენტიხ სოფელ (ლშხ. 4) — მარმან ხელმწიფემ სოფელი დაიბრუნა. ნენა ძღუდ მუსჷ ანჯად შჷა̈ნს (ლნტ.) — მარმან სვანეთში დიდი თოვლი მოვიდა.

ლეჰრა̈ყი (-ყი̄შ, —) ბზ., **ლერა̈ყი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლე̄ძრაყი** (-ყი̄შ, —) ლშხ., **ლეარა̈ყი** (-ა̄შ, —) ლნტ. — საარაყე (მასალა). ალა̈რს ფირქა̈რ ლერა̈ყიშ გჷეში ხარენახ (ბქ. 11) — ამათ საარაყე მასალით კასრები სავსე ჰქონიათ. ლეძრაყის ლოქ აჯბიხ (ლშხ. 58) — საარაყეს ხარშავესო. ალ ზურელა̈ლ ლეარა̈ყი ჷისკჷს ი ჷიცხს ალტგნეხ (ლნტ.) — ეს ქალები საარაყე ვაშლს და მსხალს ჯყლეტენ.

ლეჰუნწჷი იგივეა, რაც **ლეჰგნწე**.

ლეჰჷდი, ლეხჷდი (-დი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეჷდი** (-ა̈შ, — ბქ., ლხმ., -დი̄შ, — ლშხ.), **ლეჷედი** (-ა̄შ, —) ლნტ. 1. მისაცემი, გასაცემი. ისგუ ხეხჷ მიშგოჷ ჯა̈რ ლეჰჷდი (ბზ. 305) — შენი ცოლი მე უნდა მომცე. ჩი ლადელ ესერ თჷით სიმაქ ხარხ ქა ლეჰჷდი (ბქ. 40) — ყოველდღე თითო ქალიშვილი უნდა მიეცათ (ჰყავდათ მისაცემი). ეჩა ნაფასდ კაკლარ ხა̄რ ლეჷდი მგყდის (ლშხ. 19) — იმის საფასურად მარცვალი უნდა მიეცა მყიდველს. ქა ლეჷედი ხადახ ალ დენა (ლნტ. 264) — ეს ქალიშვილი უნდა მიეცათ (მისაცემი გაუხდათ). 2. გასაყიდი. [ალას] ჩაფლა̈რ ესღჷა ლეჰჷდიდ (ბზ. 427) — აჰას ფეხსაცმელები მიაქვს გასაყიდად. ბაჯუს ჴა̈ნ ლეჰჷდიდ ხატკლებგნ (ბქ.) — ბაჯუს ხარი გასაყიდად ენანებოდა. ძარ ლეხლი̄, საბრა, ლგჯას ლეჷდიდ?! (ლშხ. 8) — ვინ შეელევა, ბეჩავო, რძეს გასაყიდად?!

ლეჰჷნა̈რი (-რი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ლეჷნარი, ლემნარი** (-რი̄შ, —) ლშხ.; **ლემნა̈რი** (-ა̄შ, —) ლნტ. — მოსასმენი, გასაგონი. ლიწრა̈ლ ხოლა ლეჰჷნა̈რი ლი (ბქ.) — ლანძღვა ცუდი მოსასმენია. ჩიგარ ლიცჷა̄ლ ხოლა ლეჷნარი ლი (ლშხ.) — მუდამ ჩხუბი ძნელი მოსასმენია. ლემნა̈რიდ მა̈დ ხაყა ისკჷი გჷეშს (ლნტ.) — შენი საქმე მოსასმენად არ ვარგა.

ლეჰგნწე (-წე̄მიშ, —) ბზ., **ლეჰუნწჷი** (-ა̈შ, —) ბქ. **ლე̄ნწე** (-წე̄შ, —) ლშხ., **ლეა̈ნწე** (-ა̄შ, —) ლნტ. — ნაკელმოსაყრელი. შჷანა̈რს მინე ლაჯა̈ნი გიმა̈რ ჷიწყჷდ ლეანწე ხარხ (ლშხ. 4) — სვანები თავიანთ სახნავ მიწებს მუდამ ანოყიერებენ (ნაკელმოსაყრელი აქვთ).

ლეჰგრმა̈შ (-იშ, —) ბზ., ბქ. — განთიადი, რიჟრაჟი. ლეჰგრმაშთე ოთაგანდ შუკჷს (ბქ. 84) — განთიადისას გავუდექით გზას. ალ მარემ ლეჰგრმაშთე ხა̈ქჷე ქურილს: ბაღა̈როჷ ანსყე! (ბქ. 146) — ამ კაცმა განთიადისას გრდემლს უთხრა: ბალები გააკეთე!

ლეჰგრტა̈მ იგივეა, რაც **ლერტა̈მ**.

ლე̄ბი (-ბი̄შ, -ა̈რ) ბზ., ლშხ., **ლები** (-ა̈შ) ბქ. — ღიობი (თივის ჩასაყრელი დარბაზსა და მაჩუბს შორის). ალაჷგანდ და̈ჷ ლე̄ბი̄ თხუმყი̄ნ ჩჷადყჷინე (ბზ. 414) — ალავგანმა დევი (მაჩუბის) ღიობის თავზე დააწვინა.

ლე̄ზი (-ზი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ლეზი** (-ზიშ, — ბქ., -ა̄შ, — ლნტ.) — წასასვლელი; გასასვლელი; სავალი. [ეჯძა̈რს] ამექა ხა̄რხ ლე̄ზი (ბზ. 317) — მათ აქ უნდა გაიარონ (იმათ ამაზე აქვთ გასასვლელი). ქორთე დროჷეი მარ ლეზი (ბქ.) — სახლში დროზე უნდა წავიდე (მაქვს წასასვლელი). მე̄რმა მუხჷბას ლე̄ზი მგრ ხა̄რა მიჩა ნა̄თი კერძ-მა̄რათე (ლშხ. 61) — მეორე ძმა თავის ნათესავ კაცთან უნდა წასულიყო (ჰქონდა წასასვლელი). ეჩოხ ეშხუ ზა̈ძა̈ ლეზი ლოქ ხოზი (ლნტ. 251) — იქამდე ერთი წლის სავალი მანძილიაო (უძევსო).

ლე̄ზნე (-ნე̄მიშ, —) ბზ., **ლე̄ზ'ჷ'ნე** (-ნე̄შ, —) ლშხ., **ლეზნე** (-ნემ, — ბქ., -ა̄შ, — ლნტ.) — სავალი. [ლახჷბა] ძარჷ ლა̈დღი ლე̄ზნა ქა̄ჩა̈ღხ (ბზ. 383) — ძმებმა ორი დღის სავალი გაიარეს. ჰუბერთე ეშხუ ლადღიშ ლეზნე ხოზი (ბქ.) — ჭუბერამდე ერთი დღის სავალია. ძერუ, სემი ლადღი ლე̄ზნას ღგრიხ მეცართე მაგ (ლშხ. 11) — ყველანი ორი, სამი დღის სავალზე მიდიან მკითხავთან. ძერუ ლადღი ლე̄ზჷნაჟი ლა̄შხხენ ლგგ მურყჷამ (ლშხ. 11) — ლაშხეთიდან ორი დღის სავალზე კოშკი დგას.

ლე̄ზჷნე იგივეა, რაც **ლე̄ზნე**.

ლე̄თ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ლეთ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. 1. ღამე. ლეთ ი ლადელ უშხჷარ ესერ ხაჰიმხ (ხეცადუნა̈ლხ) (ანდ.) — ღამე და დღე ერთმანეთს მისდევენო (ენაც-

ელებიანო). — 2. ზ მ ნ ს. ღამეს. ეჯ ლე̄თ კე̄სა̈რ ი მიჩა აფხნეგა̈რ ჩუ̂ასა̈დხ დი̄კუ̂ენიშმგყ (ბზ. 354) — იმ ღამეს კეისარი და მისი ამხანაგები დიაკვანთან დარჩნენ. აშხუ̂ ლეთ მიშგუ მუხ-უ̂ბე... ლეშდყრს კრებას არდა (ბქ. 201) — ერთი ღამეს ჩემი ძმა ლეშდერში კრებაზე იყო.

ლე̄თა̈̄ლი (-ლი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ლეთა̈̄ლი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლე̄თა̄ლი** (-ლი̄შ, -არ) ლშხ., **ლეთალი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — 'გა'სანაწილე-ბელი, 'გა'საყოფი. მა̈ჲ ჯუღუ̂ეხ ლო ლე̄თა̈̄ლი? (ბზ. 279) — მერედა რა გაქვთ გასაყოფი? ლე-თა̈ლი მა̈ ლა̈სუ̂, ჩუ̂ადგთალეხ (ბქ.) — გასანა-წილებელი რაც იყო, გაანაწილეს. ალ ლახ-უ̂ბას ფხულაქა ლეთლეჲ მა̄ ხასდახ ლე̄თა̄-ლი (ლშხ.) — ამ ძმებს გასაყოფი თითმე დასახ-ვევიც კი არაფერი დარჩათ. იმალე ლეთალი ხუღუ̂ან (ლნტ.) — რაღაც გასაყოფი ჰქონდა.

ლე̄თი[1] (-თი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ლეთი** (-თიშ, —) ბქ., ლნტ., ზ მ ნ ს. — წუხელ. ეზერ ლე̄თ მა̄დდა ლე̄თი (ბზ. 59) — კარგი ღამე მქონდა წუხელ. მიჩ'ესერ ქორ ლეთი ჩოლში-ხელი (ბქ. 19) — შენი სახლი წუხელ დამწვა-რაო. [დე̄ნას] ლე̄თი ძღგდ თგმი ხა̄რე̄ნა (ლშხ. 62) — გოგოს წუხელ დიდი გაჭირვება ჰქონია. ლეთი... ა̈მსი̂წუ̂ენეხ ბეფში პა̈პიჲაქ (ლნტ. 317) — წუხელ ბავშვის ნათლიად დამინახეს.

ლე̄თი[2] (-თი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ლეთი** (-თიშ, —) ბქ., **ლეთე** (-ჲშ, —) ლნტ. — გასა-ყოფი; წილად მისაცემი. ლახუ̂ბას ლა̈ზგა ჩუ ლეთი ოხჴადხ (ბქ.) — ძმებს სამოსახლო უნდა გაეყოთ (გასაყოფი გაუხდათ). ნამშაუ̂ მაგ უშ-ხუ̂ა̈რისა ლეთე ხადახ (ლნტ.) — ნამუშევარი ყველაფერი ერთმანეთში უნდა გაეყოთ (გასა-ყოფი ჰქონდა(ი)).

ლე̄თილადელ, ლე̄თ-ლადელ (-დლიშ, -დლა̈რ ბზ., -დლიშ, -დლარ ლშხ.), **ლეთილა-დელ, ლეთ-ლადელ** (-დლიშ, -დლა̈რ) ბქ., **ლეთილა̈დელ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — დღე და ღამე, დღე-ღამე. სკარ უ̂ოშთხუ̂ ლეთ-ლადელ ლა̈სუ̂ წეს (ბქ.) — დღეობა ოთხი დღე-ღამე გრძელდებოდა (წესად იყო). [ჭყინტ] ჲეშდჲე-რუ ლე̄თ-ლადელ ეხკუ̂ად ბროლი კოშკთეჲი ლა̄ზს (ლშხ. 72) — ბიჭი თორმეტი დღე-ღამე მოუნდა ბროლის კოშკზე ასვლას. ლეთილა̈-დელ მი ხუ̂აშყიდხუ̂ი დედეს (ლნტ.) —დედას მე სულ (დღე და ღამე) ვახსოვარ.

ლე̄მნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლემნე** (-ნემ, —) ბქ., **ლემნუ̂ნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — შესაჭმევი. ზურუბხანს სანაფ ქორთ ოხჴიდა მიჩა დიეშ ლემნეჲაქდ (ბქ. 222) — ზუ-რუბხანს სინაფი (ვაშლი) შინ მოუტანია თავისი დედის(ათვის) შესაჭმევად. ალე ნაქა̄მი̄ ლე̄მ-ნად მა̄დ შიდ (ლშხ. 15) — ეს სტუმარს („ვარე-ულს“) არ ეჭმევა.

ლე̄ნა იგივეა, რაც **ლეჰნა**[2].

ლე̄ნშყე იგივეა, რაც **ლენშყე**.

ლე̄ნწე იგივეა, რაც **ლეჰგნწე**.

ლე̄ნხენი იგივეა, რაც **ლენხენი**.

ლე̄ჲდგრე იგივეა, რაც **ლეჲდგრე**.

ლე̄ჲრაყი იგივეა, რაც **ლეჰრა̈ყი**.

ლე̄ტუ̂ ბზ., ლშხ., **ლეტუ̂** ბქ., ლნტ. — გა-საქცევი. ლე̄ტუ̂ მა̄რ ამხენისა (ლშხ.) — აქედან უნდა გავიქცე (გასაქცევი მაქვს). ბაზი ლოქ ლენტეხა̈ჲ ჯა̈რ გუ̂ეფეშტუ̂ენი ი ლეტუ̂ გუ̂არ (ლნტ. 93) — ამაღამ ლენტეხის ჯარი 'და'გვესხმის და უნდა გავიქცეთო (გასაქცევი გვაქვსო).

ლე̄უ̂ნარი იგივეა, რაც **ლეჰუ̂ნა̈რი**.

ლე̄ქი̄ლ-ბე̄დი̄ლ (-ა̈შ, —) ბზ. — უმწე-ობა, ბეჩაობა. ტგტა̈̄რ გიე̄რგი̄ლ ჯუ̂ინელ ლე̄-ქი̄ლ-ბე̄დი̄ლს ლა̈ხტა̈ხ (ბზ. 321) — ნაცარქექია გიერგილი ძველ უმწეო მდგომარეობას დაუბ-რუნდა.

ლე̄ქუ̂ი̄სგ (-იშ, —) ბზ., **ლე̄ქუ̂ი̄ს** (-იშ, —) ლშხ., **ლექუ̂ისგ** (-იშ, —) ბქ., **ლექუ̂ისკ** (-იშ, —) ლნტ. — სათქმელი. მგმზგრა̈̄ლის მა̈ჲ ხეკფი ლე̄ქუ̂ი̄სგდ, ჩი̄ ყჷლე (ბზ. 12) — მლოც-ველი, სათქმელად რასაც საჭიროდ თვლის, ყვე-ლაფერს ამბობს. მა̈გ ლექუ̂ისგდ დემ ესერ იმა̈რგ (ანდ.) — ყველაფერი არ ითქმის (სათ-ქმელად არ ვარგაო). ალ ქართულ ლე̄ქუ̂ი̄სს ლე̄ქუ̂ნეხ მე̄რმე წყება არა მა̄რე (ლშხ. 21) — ამ ქართულ სათქმელს მეორე წყება რვა კაცი იტყვის. ქუ̂ერწილ, მა ლექუ̂ისკ ლი, ჩუ̂ახუ̂არ (ლნტ. 50) — ქორწილი, რა თქმა უნდა (რა სათ-ქმელია), ჩაიშალა.

ლე̄ქუ̂ნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **ლექუ̂ნე** (-ნემ, —) ბქ., **ლე̄ქნუ̂ნე** (-ნეჲშ,

—) ლნტ. — სათქმევინებელი. ლინწირ ისგალალ ესერ ლექუნე ლი (ანდ.) — ჯობნა უნდა ალიარებინო (სათქმეეინებელია). ქა ლექნუნე ლი ალ ბებშიშდუ მäგ (ლნტ.) — ამ ბავშეისათვის ყველაფერი სათქმეეინებელია.

ლეყი (-ყიშ, -ყდäრ ბზ., -ყიშ, -äრ ლშ.), **ლეყი** (-äშ, -äრ) ბქ., **ლეყი, ლეყეი** (-ეშ, -äრ) ლნტ. 1. ამოსაყვანი, გამოსაყვანი, ასაყვანი. ბეფშუ ეშ ლეყი ლäსუ ნäშხატუქა (ბზ.) — ბავშვი ლობეზე გადმოსაყვანი გახდა. 2. შეჭამადთან მისაყოლებელი (პური, მჭადი...). ტაბäგ ლეჟა ადაწყეხ სäუიჭმ ლეყი-ნაყუნს (ბქ. 75) — ტაბაკზე აწყობენ სამარხვო შეჭამად-მისაჭმელს (მისაყოლებელს).

ლეშგი (-გიშ, -äრ ბზ., -არ ლშ.), **ლეშგი** (-äშ, -äრ) ბქ., **ლეშკი** (-კიშ, -äრ) ლნტ. — მოსაწეველი, საწეველი. ფუირ ლეშგიდ ესერ äრი ი ჳäნ — ლეულუიდ (ანდ.) — ძროხა საწველად არის და ხარი — უღელში შესაბმელადო. ფურäლ მარ ლეშკი (ლნტ.) — ძროხები უნდა მოეწველო (მოსაწველი მყავს).

ლი- მახდარის მაწარმოებელი პრეფიქსი. ლითრე — სმა. ლიშხი — წვა. ლიგემ — 'ა'გება, 'და'დგმა.

ლი, ლიზ (ოჯწ. ხუესІІხუäს'უ', ლäსუ ზზ., ირიІІირა ბზ., ირიІІირა ბქ.), **ლი** (ხუას, ლას; ირიІІირა ლშ., ხუäს, ლäს; ირიІІირა ლნტ.), გრდუ. — არის. ალ' ესერ ლი მო მიჩა ზექი ხორეუ? (ბზ. 320) — ეს არის შენი შეშის გროვაო? ჯ'ესერ მäბზäრ ლიზ (ბზ. 362) — მე მაძლარი ვარო. ალ მარე ლი ხელწიფხეშ უäზირ (ბქ. 181) — ეს კაცი არის ხელმწიფის ვეზირი. ჩი ზაუ მოდმა ლიზ წეს მანზაუ (ბქ. 308) — მათრობელა თაფლი ყოველ წელს არ არის („წესი"). რაშ ზისხäრ ლას (ლშ. 66) — რაში სისხლიანი იყო. ლენტეხა ეშხუ საზოგადოება ლასუ (ლნტ. 11) — ლენტეხი ერთი საზოგადოება იყო. ჯუინალდ ამäლი ლირდე დესა ლგმäრ (ბზ.) — ძველად ამგვარი ცხოვრება არ ყოფილა. დაშჩად ლგლაფ ლგმäრ შიხუშ (ლშ. 23) — დაშნა ასხმირით ყოფილა შეღებილი.

ლიამäხუ იგივეა, რაც **ლიდმäხუ**.

ლიამბაუäლ იგივეა, რაც **ლიმბუäლ**.

ლიანწäლი იგივეა, რაც **ლიჰგნწäლი**.

ლიანწე იგივეა, რაც **ლიჰგნწუე**.

ლიäყრე იგივეა, რაც **ლიყრე**.

ლიäლäლ იგივეა, რაც **ლიესგäლ**.

ლიბ[1] (-იშ, -äრ) ბქ. — კონა (ჩალისა ან თომისა). კუიდოლთეჲსგა äდისგხ... წერქუäშ ლიბს (ბქ. 71) — კალათაში თომის კონას დებენ.

ლიბ[2] იგივეა, რაც **ლებ**[2].

ლიბარ იგივეა, რაც **ლიბäრ**.

ლიბარäლ'ი' იგივეა, რაც **ლიბრäლ**.

ლიბარგäლ იგივეა, რაც **ლიბäრგäლ**.

ლიბარგე იგივეა, რაც **ლიბäრგე**.

ლიბარჯე იგივეა, რაც **ლიბგრჯე**.

ლიბაჩანäლ იგივეა, რაც **ლიბäჩäლ**.

ლიბაძღუელ იგივეა, რაც **ლიბუნძგუäლ**.

ლიბäყინე იგივეა, რაც **ლიბყინე**.

ლიბäყნე იგივეა, რაც **ლიბყინე**.

ლიბäრ ზზ., ლნტ., **ლიბარ** ლშ. — სახელი აბäრ ზმნის მოქმედებისა, — 1. 'და'ბანა. ნებოზს ჩინჩულäრე ლიბäრ მეკუად (ლხმ.) — საღამოს ბავშვების დაბანა მინდოდა. 2. სახელი იბäრ ზმნის მოქმედებისა. იმშა ლიბäრ ჯაკუ? (ბზ.) — რისი დაბანა გინდა? ჩინჩულäრს თხუმე ლიბäრ ხამჳირხ (ბქ.) — ბავშვებს თავის დაბანა ეზარებათ. თხუიმი ლიბäრ მაკუ (ლნტ.) — თავის დაბანა მინდა. შირრე ლიბäრ (ბქ.) — ხელების დაბანა. გადატ. რამე საქმისაგან პასუხისმგებლობის მოხსნა. ალ საქმეხენ შიარე ლიბäრ ხაკუ (ლნტ.) — ამ საქმისაგან ხელის დაბანა უნდა.

ლიბäრჯე იგივეა, რაც **ლიბგრჯე**.

ლიბäჩäლ ბზ., **ლიბეჩäლ** ლშ., **ლიბაჩანäლ** ლნტ. — სახელი ხ-ებäჩäლ, იბäჩäლ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — ქვის სროლა. ლიბეჩäლ ბოფშარს ხაზნახ (ლშ.) — ქვის სროლა ბავშვებს სჩვევიათ. შდრ. ლიშუელიელ, ლიგურეჳე.

ლიბäჴი იგივეა, რაც **ლიბäჴი**.

ლიბäრგäლ ბზ., **ლიბარგäლ** ბქ., ლნტ., **ლიბäრგäლ** ლშ. — სახელი აბäრგäლ, იბäრგäლ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. —

1. გამეგაერების წინა სამზადისი, ბარგის ჩალაგება, ჩაბარგება. მიშგუა დიდ ჰამს, ურჰად, ადბინე ლიბარგალ (ბქ.) — დედაჩემმა დილას, უთენია, დაიწყო ბარგის ჩალაგება („ჩაბარგება"). 2. აბარგება, აყრა. ლიბარგალს ხამარჯუიხ ამეხენქა (ლნტ.) — აქედან აყრას (აბარგებას) აპირებენ. 3. ჩასახლება, შესახლება. მახე ზაუაშიდაქდ მახე ქორთე სგა ლიბარგალ ხეკუადხ (ბქ.) — ახალი წლისთვის ახალ სახლში უნდოდათ შესახლება. ჩუ ლიბარგალ ლეთ ლიხიადალ ხარხ (ლნტ.) — ჩასახლების ღამეს ლხინი აქეთ. 4. გ ა დ ა ტ. სიკვდილი. ხოლა ლიბარგალუ ჯარ! (ბზ.) — გადაშენდი! („ცუდი აბარგებამც გაქვს = აბარგება გქონდეს!" — წყევლაა).

ლიბარგე ბზ., **ლიბარგე** ბქ. — ს ა ხ ე ლ ი **აბარგე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'გადა'ბარგება, 'გა'მგზავრება, 'ა'ბარგება. სურუ ხეკუად ეჩა ქა ლიბარგე ი მოლაფერიშდ ქ'ადბარგე (ლხმ.) — ძალიან უნდოდა მისი გადაბარგება და, როგორც იქნა, გაამგზავრა.

ლიბაჴი ბზ., **ლიბაჴი** ბქ., ლნტ., **ლიბაჴი** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი **იბაჴი** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გადაბიჯება, ნაბიჯის გადადგმა; სიარული. ლიბაჴი მამ ხემძედან (ბზ. 282) — ნაბიჯის გადადგმა არ შეეძლო. [მუსისგა] გარჯ ნად ლიბაჴი (ბქ. 86) — თოვლში სიარული გეიჭირდა („ძნელი გექონდა გადაბიჯება").

ლიბგალ ბზ., **ლიბგალ** ბქ., **ლიბგალ** ლშხ., **ლიმბგგალ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იბგალ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — 1. გამაგრება. ქორს ლიბგალ ხაკუ (ბზ.) — სახლს გამაგრება უნდა. გ ა დ ა ტ. თავის გამხნევება, მხნეობა. ჭირისგა ლიბგალ ხაკუ (ბქ.) — ჭირში გამხნევება უნდა. 2. ლშხ. გაჯიუტება, გაჯიქება; ოჩნობა. ჩაჟეჲ ლიბგალ ედბინე (ლშხ. 70) — ცხენმა ოჩნობა დაიწყო.

ლიბგე ბქ., ს ა ხ ე ლ ი **აბგე** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გამაგრება, გამხნევება. თამიშ ლიბგი იჲყი ირი, ქორშარ მაგ ჸ'ოხხუატ (ლხმ.) — თამის გამხნევება როგორ იქნება, ჯალაბი („სახლისები") ყველა ამოუწყდა.

ლიბდაუი ზს., **ლიბედაუი** ზს., ლნტ., **ლიბდაუი** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი **აბდაუი** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაბედვა, შებედვა. ალ გუეშს ქა ლიბდაუი ხაკუ (ბზ.) — ამ საქმის გაბედვა უნდა. [ლახუბას] სკა ლიბედაუი ხოჰირხ (ლნტ. 198) — ძმებს შებედვა უჭირთ.

ლიბდერ იგივეა, რაც **ლიბიდ.**

ლიბედაუი იგივეა, რაც **ლიბდაუი.**

ლიბემ ზს., **ლიბენ** ქს. — 1. ს ა ხ ე ლ ი **ხ-აბემ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაბმა, მობმა. ფირუი ლიბემ სგა ლამაშდგნ (ბზ.) — ძროხის დაბმა მიმაეიწყდა („შემომავიწყდა"). 1. ს ა ხ ე ლ ი **ხ-აბემ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — წყდა"). დაჴლაშდ რეჟენიშ სგა ლიბემ მეკუად (ლხმ.) — თხისთვის („თხის'ა'დ") ევნის შებმა მინდოდა. კჷლი ლიბენ... დეშ ლოხჩიშ (ლშხ. 73) — გასაღების მიბმა ვერ მოასწრო. 2. ს ა ხ ე ლ ი **იბემ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — თუეფიშ წესდ ლიბემ დემეგ ნიშიდდა (ბქ. 4) — თოფის წესიერად გადაკიდება (მიბმა) აკრძალული გექონდა.

ლიბერგ იხ. **ლიგდური.**

ლიბეჩალ იგივეა, რაც **ლიბაჩალ.**

ლიბზე — ს ა ხ ე ლ ი **აბზე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაძლომა. მი მამიჰდა(||მამიედა)... ჯარიშ ლიბზე (ბზ. 76) — მე შემიძლია ჯარის გაძლომა. ლინთუისკა კუმაში ლიბზე გარჯ ლი (ლნტ.) — ზამთარში საქონლის გამოკვება (გაძლომა) ძნელია.

ლიბიდ ზს., **ლიბდერ** ქს. — ს ა ხ ე ლ ი **ხ-ობიდ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაწევა. ხოლა ჴან ულუას ლიბიდიშ მგქაფდ ჟი ესერ ხაცუ (ანდ.) — ცუდი ხარი ულელს გაწევის მაგიერად ტვირთად აწევსო. ამშა ლიბდერ ძერბი ჴანს მად ხამძელა (ლნტ.) — ამის გაწევა ორ ხარს არ შეუძლია.

ლიბნე — 1. ს ა ხ ე ლ ი **იბნე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაწყება, წამოწყება. ჰყინტს ლიბრიალე ლიბნე ხეკუად (ლშხ.) — ბიჭს სიმღერის დაწყება უნდოდა. ქორა ლიბნეს ხუამარჯუიდ (ლნტ.) — სახლის შენების დაწყებას ვაპირებთ. 2. ს ა ხ ე ლ ი **იბნი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ლიჰმე ლიბნე ჩიქდ დუეუ აჯალ არი (ბზ.) — თიბვის დაწყებამდე დრო კიდევ არის.

ლიბობშ იგივეა, რაც **ლიბოფშ'უ'.**

ლიბოდაჷი ლშხ., **ლიბოდა̈ჷი** ლნტ. — სახელი ბოდაჷი... ზმნის მოქმედებისა, — ბოდვა. ალ ზურა̄ლს უჯისა ლიბოდაჷი ხაზნა (ლშხ.) — ამ ქალს ძილში ბოდვა სჩვევია. და̈ჷდ ლიბოდა̈ჷი ა̈დბინე (ლნტ. 279) — დევმა ბოდვა დაიწყო. შდრ. ლიფჷყოჷე.

ლიბორგე იგივეა, რაც **ლიგდური**.

ლიბორგიელ იგივეა, რაც **ლიბგრგე̄ლ**.

ლიბოფშ˹ჷ˺ ბზ., ლნტ., **ლიბოფშ** ბქ., **ლიბობშ** ლშხ. — ბავშვობა. ლიბოფშჷ გუნ ხოჩა მა̄დ (ბზ.) — ბავშვობა ძალიან კარგი მქონდა. ბეფშ̈დ ესერ ლახა ანხირნას, მიჩ'ოჷ ლიბოფშ ლა̈ს̈შყად (ანდ.) — ბავშვმა თუ გაგაჯავროს, შენი ბავშვობა გაიხსენეო. ცინციმბურ... ამსჷ̄ლდს ხა̄ბ ხოშა ნალალდ ლიბობშეი (ლშხ. 6) — თილისმა ადამიანს მეტწილად ბავშვობაში ჰკიდია („აბია“).

ლიბჷჷ̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიბა̈ჷინე** ბქ., **ლიბა̈ჷნე** ლნტ. — სახელი აბჷჷ̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. შეტყობინება. მა̄დ მაკუ ლა̈დი ამჷ̄ ლიბჷჷ̄ნე — არ მინდა დღეს ამის შეტყობინება. ხოლა ამბიშ ლიბა̈ჷინე და̈ს ხეკჷად (ბქ.) — ცუდი ამბის შეტყობინება არავის უნდოდა. 2. ბქ. დაფრთხობა. ნა̈თხროლე ქა ლიბა̈ჷინედ წაჷლენიჷ (ბქ. 84) — ნადირის დაფრთხობის ვეშინოდა.

ლიბრა̈̄ლ ბზ., **ლიბრა̈ლ** ბქ., **ლიბრა̄ლ** ლშხ., **ლიბარა̈ლ˹ი˺** ლნტ. — 1. სახელი იბრა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ბანა. ბეფშჷს ლიბრა̈̄ლ გუნ ხამჰირ (ბზ.) — ბავშვს დაბანა ძალიან ეხარება. ლგცურ ლიბრა̈ლს გუდ ესერ ლაჯად ხარ (ანდ.) — უწყლოდ დაბანილს მიხედებით („დაბანას გულად მისასვლელი აქვსო“). 2. სახელი აბრა̈ლ˹ი˺... ზმნის მოქმედებისა. თოთ ბეფშს ჩი ლა̈დელ ხაკუ ლიბარა̈ლი (ლნტ.) — ჩვილ ბავშვს ყოველდღე უნდა დაბანა.

ლიბრელა̈ლ იგივეა, რაც **ლიბჷრა̈̄ლ**.

ლიბუნძგჷა̈ლ იგივეა, რაც **ლიბჷნძგჷა̈̄ლ**.

ლიბუნძგჷელ იგივეა, რაც **ლიბჷნძგჷა̈̄ლ**.

ლიბურგელ იგივეა, რაც **ლიბგრგე̄ლ**.

ლიბურგჷ̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიბურგჷინე** ბქ. — სახელი აბურგჷ̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დაფშვნა. ფჷრი თუთნი ბალრეშდ ტჷტისგა ლიბურგჷ̄ნე ხოჩა (ბზ.) — ხმელი თუთუნის ფოთლების(თვის) ხელში დაფშვნა სჯობს. 2. ფშვნეტა. თემი ლიბურგჷინე ლა̈ჲბინე (ბქ.) — თვალის ფშვნეტა დაიწყო.

ლიბურდა̈ლ იგივეა, რაც **ლიბჷ̄რდა̈̄ლ**.

ლიბურჯიელ, ლიბურჯიე̄ლ იხ. **ლიძგა̈̄რჲე̄ლი**.

ლიბუცე იგივეა, რაც **ლიბჷ̄წე**[1].

ლიბუწე იგივეა, რაც **ლიბჷ̄წე**[1].

ლიბჷ̄ნძგჷა̈̄ლ ბზ., **ლიბუნძგჷელ**, **ლიბაძლჷელ** ბქ., **ლიბჷ̄ნძგჷა̄ლ** ლშხ., **ლიბუნძგჷა̈ლ** ლნტ. — სახელი იბუნძგჷა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 1. ჭიდაობა, ბღლაძუნი. ალამა̈გ ლიბჷ̄ნძგჷა̈̄ლ მა̈ჲ ხაკუ? (ბზ.) — ამდენი ჭიდაობა რად უნდა? ლიბუნძგჷელგნქა დემგჷაშ ხაშდბახ (ბქ.) — ჭიდაობის მეტს არაფერს აკეთებენ. 2. ქხ. მობუზვა; მოკუმული სიარული.

ლიბჷ̄რდა̈̄ლ ბზ., **ლიბურდა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიბჷ̄რდა̄ლ** ლშხ. — სახელი იბჷ̄რდა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — არეულობა, აშლილობა. ეჯჲა̈რე||ეჯჲარე ქორისგა ლე̄თი ლიბჷ̄რდა̈̄ლ ლა̈სჷ (ბზ.) — იმათ სახლში წუხელ არეულობა იყო. ჲეხჷ-ჰა̈შიშ ლიბურდალს შართქჷილ ესერ ა̈წენე (ანდ.) — ცოლ-ქმრის აშლილობას საბანი გამოაჩენსო.

ლიბჷ̄წე[1] ბზ., ლშხ., **ლიბჷ̄ცე** ბზ., **ლიბუწე** ბქ., ლნტ., **ლიბუცე** ბქ. — სახელი იბჷ̄წე, იბჷ̄ცე... ზმნათა მოქმედებისა, — მოზიდვა, მოჭიმვა (მშვილდისა, ლარისა...). ცხემა̈დს ხეკჷჰირიე̄ლხ ლიბუცეს (ბზ. 252) — მშვილდის მოზიდვას ცდილობენ („მშვილდს ეცოდეილებიან“).

ლიბჷ̄წე[2] ბზ. — სახელი იბჷ̄წე... ზმნის მოქმედებისა, — ყლურწვა. მასა̈რდ მალა̈ტ ჰარყი ლიბჷ̄წე (ბზ.) — ბლომად მიყვარს არყის ყლურწვა.

ლიბჷ̄რა̈̄ლ ბზ., **ლიბჷ̄რა̈ლ** ბქ., **ლიბჷ̄რა̄ლ** ლშხ., **ლიბრელა̈ლ** ლნტ. — სახელი იბჷ̄რა̈̄ლ ზმნის მოქმედებისა, — მებინდე-

ბა. ლიბჷრა̈ლ (|| ლიბჷრა̈ლდ) კოჯა̈რ ქო̄ნშდეხ (ბზ. 40) — შებინდებამდე კლდეები გამოეიარე (გამოელიე). ლიბრელა̈ლდ ეშხუ სა̈თ ცჷირ (ლნტ.) — შებინდებამდე ერთი საათი რჩება.

ლიბჷრე ბქ. — სახელი **აბჷრე** ზმნის მოქმედებისა, — დაღამება. ლიბჷრედ მა̈მ ჯარხ ლეღლი (ბზ.) — დაღამებას ნუ დაელოდებით. მეზჷბელ ქა̈მ ლიბჷრეს სგა ლუმთქჷე ხარ (ლხმ.) — მეზობელი შეჩვეულია გარეთ დაღამებას.

ლიბღე̄ლი ბზ., ლშხ., **ლიბღელი** ლნტ. — სახელი **ბღე̄ლი...** ზმნის მოქმედებისა, — ბღავილი (ცხერისა, თხისა.., ბავშვისა). ღულია̈ქა ლიბღე̄ლი ანსგმდა (ლშხ.) — ცხერის ბღავილი მოისმა. [ამნემ] ლიბღელი ა̈დბინე (ლნტ. 311) — ამან ბღავილი დაიწყო.

ლიბღე̄ლიე̄ლ, ლიბღი̄ლიე̄ლ ბზ., **ლიბღჷლელ** ბქ., **ლიბღჷ̄ლიელ** ლშხ., **ლიბღჷლიელ** ლნტ. — სახელი **იბღე̄ლიე̄ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 1. ბღავილი (ხშირი). დაჴლჷდდ ლა̈ძბინე ლიბღჷლელ (ბქ. 256) — თხამ დაიწყო ბღავილი. 2. ღრიალი. ნომ ჯა̈მთქჷა ხოლა ლიბღი̄ლიე̄ლ (ბზ.) — ნუ გჩვევია ცუდი ღრიალი.

ლიბღჷლი, ლიბღჷ̄ლი ბზ., ლშხ., **ლიბღული** ბქ., ლნტ. — სახელი **ბღჷლი...** ზმნის მოქმედებისა, — ბღავილი, ბღუილი (მსხვილფეხა საქონლისა). ბულჷას ლიბღჷლი ხოხა (ბზ.) — ბულამ ბღუილი იცის. ჰანი ლიბღჷლიდ ქო̄გჷიეცხჷნე (ლშხ.) — ხარის ბღავილმა გამოგვაღვიძა.

ლიბღჷ̄ლი იგივეა, რაც **ლიბღჷლი.**

ლიბღჷ̄ლიელ იგივეა, რაც **ლიბღე̄ლიე̄ლ.**

ლიბჩი ზს. — სახელი **ა̈ბჩი...** ზმნის მოქმედებისა, — ქვებისგან გაწმენდა. დაბა̈შ ლიბჩი ჰამს ა̈ხჷბინდ (ლხმ.) — ყანის ქვებისგან გაწმენდა დილას დავიწყეთ. შდრ. **ლიბა̈ჩა̈ლ.**

ლიბგრგე̄ლ, ლიბგრგძე̄ლ ბზ., **ლიბურგელ** ბქ., **ლიბგრგიელ** ლშხ., **ლიბორგიელ** ლნტ. — სახელი **იბგრგ[ძ]ე̄ლ...** ზმნის მოქმედებისა, — ჭიდაობა. მე̄რმა ლა̈დ̈ალ აჯალ ხაშგჷმინ [როსტომდ] ლიბგრგე̄ლ (ბზ. 233) — მეორე დღეს კვლავ სთხოვა როსტომმა ჭიდაობა. უკჷიშა ზურალა̈შ ლიბურგელს კოჯა̈შ ესერ ლიკჷშე ხოჩა (ანდ.) — ჯიუტ ქალთან ჭიდილს („უტეხი ქალის შეჭიდებას") კლდის მოტეხა სჯობიაო. ეჩეჩუ ენბინი მაშე̄ნე ლიბგრგიელ (ლშხ. 21) — იქ დაიწყება ყველაზე დიდი ჭიდაობა. ალჷე, ახადეხ ლოქუ ლიბორგიელ (ლნტ. 135) — აბა, ჭიდაობა დავიწყოთო.

ლიბგრჯე, ლიბარჯე ზს., **ლიბა̈რჯე** ლნტ. — სახელი **აბგრჯე...** ზმნის მოქმედებისა, — 1. თხრა. ქართო̈ბლი ფათქს ლიბგრჯე ხაკუ (ბზ.) — კარტოფილის ორმოს 'ამო'თხრა უნდა. 2. ლნტ. თოხნა. [ზურელა̈ლდ] ქადაგათჷეხ ლიბა̈რჯე (ლნტ. 193) — ქალებმა თოხნა დაამთავრეს („გაათავეს").

ლიგათჷა̈ლ იგივეა, რაც **ლიგა̄თჷა̈ლ.**

ლიგათჷე იგივეა, რაც **ლიგა̄თჷე.**

ლიგა̈ძღები იგივეა, რაც **ლიგღები.**

ლიგა̄თჷა̈̄ლ[1] ბზ., **ლიგა̄თჷა̄ლ** ლშხ., **ლიგათჷა̈ლ** ბქ., ლნტ. — სახელი **იგა̄თჷა̈̄ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გათავება, დამთავრება; მიწურვა. ლასა̈დი ლიგა̄თჷა̈̄ლს მა̈მ ხაკუ ლიღლი... (ბზ.) — სარჩოს გათავებას ლოდინი არ უნდა.

ლიგა̄თჷა̈̄ლ[2] ბზ., **ლიგა̄თჷა̄ლ** ლშხ., **ლიგათჷა̈ლ** ბქ., ლნტ. — გათავების, დამთავრების დრო. ლიჰურეძ ლიგათჷალ კეჰოლ ჯიმს ხჷა̈შდედ (ლნტ. 33) — მოზელის დამთავრების დროს ცოტა მარილს ვაყრით. შდრ. **ლიზგგრა̈̄ლ.**

ლიგა̄თჷე ლშხ., **ლიგათჷე** ლნტ. — სახელი **აგა̄თჷე...** ზმნის მოქმედებისა, — გათავება, დამთავრება. ალ საქმე̄ ლიგა̄თჷე მაკუ (ლშხ.) — ამ საქმის დამთავრება მინდა. შდრ. **ლიზგ[გ]რე.**

ლიგდჷრი ბზ., **ლიბერგ** ბქ. **ლიბორგე** ქს. — სახელი **ხ-ეგდჷრი, ხ-ებერგი...** ზმნათა მოქმედებისა, — მოკიდება; ჩავლება (ხელისა, პირისა). ისგა ლიბერგ ხოპირ` [ჯამა̈ხგრსა̈ს] (ბქ. 210) — ჯამახირსას ხელის ჩავლებას უპირებს. ტჷეტი ლიბორგე მეკჷად (ლნტ.) — ხელის მოკიდება მინდოდა.

ლიგემ — სახელი **აგემ, გგემ...** ზმნათა მოქმედებისა, — 1. 'ა'შენება, აგება. ალაბლე̄თ ქა̈სრულეჰ ლიგემს (ბზ. 17) — ალე-ბის ღამეს დაასრულებენ აგებას. ლახობინახ ქორჳა̈ლე ლიგემ (ლნტ. 14) — დაუწყიათ სახ-ლების შენება. ქა ლოჰგათჳედ მურყჳმა̈შ ლიგემ (ჭოჟ. 188) — დაევამთაერეთ კოშკის აგება. 2. დადგმა. ნაფა̄ნუნი გიმჟი ლიგემს მა̄მ ხაყა (ბზ.) — საკურთხის მიწაზე დადგმა არ შე-იძლება.

ლიგენა̈ლ იგივეა, რაც **ლიგნა̈ლ.**

ლიგერგი იგივეა, რაც **ლიგჲე̄რგი.**

ლიგეჭ იგივეა, რაც **ლიგჳეჭ.**

ლიგე̄რგი იგივეა, რაც **ლიგჲე̄რგი.**

ლიგზგნე ზს., ლნტ., **ლიგძგნე** ლშხ. — სახელი **აგზგნე...** ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'ჭიმვა, 'გა'წელვა. შდგმრალე ლიგზგნე დამ დე̄სა ჯაკუ? (ბზ.) — ყურების აწევა („გა-წელვა") ხომ არ გინდა? ფაყჳია̈ქს ლალობი-ნიდ ჩუბაჳ ლიგზგნეს (ლნტ. 32) — საქუდეს ქვემოთ ჭიმვას დავუწყებთ.

ლიგლგ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიგლგრე** ბქ., ლნტ. — სახელი **აგლგ̄რე...** ზმნის მოქმე-დებისა, ხლმ. — დაგლეჯა, დახევა, დაფხრე-წა. ლა̈დი გარ ა̈ხჳმეჴრედ ფირჳი ლიგლგ̄რე (ბზ.) — მხოლოდ დღეს შევიტყვეთ ძროხის დაგლეჯა. ჩა̄რს... ლემ-ყალ ხარჴ თჴე̄რე̄მი ლიგლგ̄რენ (ლშხ. 8) — ცხენებს მგლის'აგან' დაგლეჯის საფრთხე ელით („შესაშინებელი აქვთ მგლის დაგლეჯით"). დენას კაბი ლიგლგრე მად ხაკუ (ლნტ.) — გოგოს კაბის დახევა არ უნდა.

ლიგნა̈ლ ბზ., **ლიგნა̄ლ** ბქ., **ლიგნა̄ლ** ლშხ., **ლიგენა̈ლ** ლნტ. — სახელი **იგნა̈ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ადგომა, 'და'დგომა. ზურაბს... ჟი ლიგნა̈ლ ჩუ ხა̈მჲე̄-და (ბზ. 234) — ზურაბს ადგომა შეუძლია. მეზგე ლინთჳიშ ლიგნა̈ლუნლჳე იმარალ (ბქ. 323) — ოჯახი („მოსახლე") ზამთრის და-დგომიდან ემზადება. ზომხა მახე ზა̄ჲა ლიგ-ნა̄ლ ლი (ლშხ. 17) — „ზომხა" ახალი წლის და-დგომაა. ნასო ლიგენა̈ლს ხამარჯჳდა (ლნტ.) — ნასო ადგომას აპირებდა.

ლიგნეჳი, ლიგნოჳი იგივეა, რაც **ლიგჳნეჳი.**

ლიგჲე̄რგი ბზ., **ლიგერგი** ბქ., ლნტ., **ლიგე̄რგი** ლშხ. 1. გიორგობა (დღესასწაული). ნემთქუნ ხოშა ღგნა̈რ: ნამპრობ... ლიგერგი (ბქ. 195) — გვჩვეოდა დიდი დღეობები: ლამ-პრობა... გიორგობა. 2. გიორგობა (ნოემბრის თვე). ჭიმკა̄რ ლიგე̄რგი̄ თოჲსა... არიხ (ლშხ. 13) — ჭინკები გიორგობის (ნოემბრის) თვეში არიან.

ლიგონა̈ჳი იგივეა, რაც **ლიგნოჳი.**

ლიგოშლე იგივეა, რაც **ლიგჳშილე.**

ლიგრო̄ნჭე იგივეა, რაც **ლიგჳრე̄ჭე.**

ლიგურ ბქ., **ლიგჳრ** ლშხ. — ყმობა. მი ლიფუსდ მოდე მაკუ, ლიგურ მაკუ! (ბქ. 325) — მე ბატონობა არ მინდა, ყმობა მინდა. ლი-ფუს-ლიგჳრ ჲეშა ნაწეს ლი? (ლშხ.) — ბა-ტონყმობა („ბატონობა — ყმობა") ვისი დაწესე-ბულია?

ლიგურგუნე ბზ., **ლიგურგჳინე** ზს., **ლიგჳირგჳ'ი'ნე** ქს. — სახელი **აგურ-გჳნე...** ზმნის მოქმედებისა, — ჯვრისწერა. ხელწიფდ ბა̄ზი̄შდ ადნა̈შნე და̈ლა̈ ლიგურ-გუნე (ბზ. 393) — ხელმწიფემ ამაღამისათვის („ამაღამის'ა'დ") დანიშნა დალის ჯვრისწერა.

ლიგურგჳინა̈ლ ბზ., **ლიგჳირგჳი-ნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიგჳირგჳინა̄ლ** ლშხ. — სა-ხელი **იგჳირგჳინა̈ლ...** ზმნის მოქმედე-ბისა, — ჯვრისწერა. ეჯიარს მგჰარ ხა̄რჴ ლიგჳირგჳინა̄ლ (ლშხ.) — იმათ ჯვრისწერა ხვალ აქვთ. ლიგჳირგჳინა̈ლ შომა გჳერი? (ჭოჟ.) — ჯვრისწერა როდის გვექნება?

ლიგურკე ბზ., **ლიგჳირკე** ბქ., ლნტ. 1. კვირიკობა (დღესასწაული). მე̄რჳა ლადელ ლიგურკე ლა̈სჳ (ბზ. 39) — მეორე დღეს კვი-რიკობა იყო. 2. კვირიკობის თვე, ივლისი. ლიგ-ჳირკეჲსა ა̈თჳიერობ ლი შჳა̈ნს (ლნტ.) — ივლისში (კვირიკობის თვეში) სიცხეა („სიცხიანობა") სვანეთში.

ლიგურჴუნი იგივეა, რაც **ლირჴუნა̈ლ.**

ლიგჳრ იგივეა, რაც **ლიგურ.**

ლიგჳანე იგივეა, რაც **ლიგჳა̈ნე.**

ლიგჳა̈ნი იგივეა, რაც **ლიგჳნი.**

ლიგჳა̈ჳი იგივეა, რაც **ლიგჳა̈ჳი.**

ლიგჳა̄ნე იგივეა, რაც **ლიგჳა̈̄ნე.**

ლიგჳა̄ჳე იგივეა, რაც **ლიგჳა̈̄ჳი.**

ლიგჳა̈̄ნე ბზ., **ლიგჳანე** ბქ., ლნტ., **ლიგჳა̄ნე** ლშხ. — 1. სახელი აგჳა̈̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — ატირება; დატირება. ბეფშჳი ლიგჳა̈̄ნე შგჳირდ ჯეხჳა (ბზ.) — ბავშვის ატირება სირცხვილია („სირცხვილად დავხვდება“). ქა̈ჯო̄რდჳნეხ ლიგჳა̈ნეს ჳო̄ბა ხანს (ლშხ. 34) — დატირებას დიდხანს გააგრძელებენ. ლიგჳანეს იბნე ხოშა ზურალ (ლნტ.) — დატირებას უფროსი ქალი იწყებს. 2. სახელი იგჳა̈̄ნე... ზმნის მოქმედებისა,

ლიგჳა̈̄ჳი ბზ., **ლიგჳა̈ჳი** ბქ., ლნტ. **ლიგჳა̄ჳი, ლიგჳა̄ჳე** ლშხ. — სახელი აგჳა̈̄ჳი... ზმნის მოქმედებისა, — დაყენება. ხოლა ზურა̈ლს ქორს მა̄მ ხაკუ ლიგჳა̈̄ჳი (ბზ.) — ცუდი ქალის სახლში გაჩერება არ შეიძლება („ცუდ ქალს სახლში არ უნდა დაყენება“). ჩუ ლიგჳ́ა̄ჳეს ხეშგმგდა მინეცახან (ლშხ. 73) — მათთავi დაყენებას სთხოედა.

ლიგჳეჲ იგივეა, რაც **ლიგჳეჴ.**

ლიგჳერშლე იგივეა, რაც **ლიგჳშილე.**

ლიგჳე́ჳ იგივეა, რაც **ლიგჳეჴ.**

ლიგჳეჴ ბზ., **ლიგეჴ** ლხმ., **ლიგჳეჲ** ლშხ., **ლიგჳეჳ** ლნტ. — სახელი ა̈გჳჴი... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ფქვა. ლექჳრა̈რ... ლიგეჴს იბნახ (ბქ. 298) — წისქვილები ფქვას იწყებდნენ. ალ კაკა̈ლს ლიგჳეი ხაკუ (ლნტ.) — ამ მარცვალს დაფქვა უნდა.

ლიგჳირგჳინა̈̄ლ იგივეა, რაც **ლიგჳრგჳინა̈ლ.**

ლიგჳირგჳინე იგივეა, რაც **ლიგჳრგჳნე.**

ლიგჳირკე იგივეა, რაც **ლიგჳრკე.**

ლიგჳნეჳი ბზ., **ლიგნეჳი** ბქ., **ლიგნოჳი** ლშხ., **ლიგონა̈ჳი** ლნტ. — 1. სახელი იგჳნეჳი... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'მოგონება. სურუ მალა̈ტ ბა̈ქა̈ ლიგჳნეჳი (ბზ.) — ძალიან მიყვარს ტყუილის მოგონება. ლა̈ლკჳპალდ ოსდა შა̈ნთიშ ლაზორგ ძა̈რა̈ლიშ ლიგნეჳი (ბქ. 248) — გამოსაცდელად მიუცია („დაუდევია“) მანთის მოსაკიდებელი იარაღის გამოგონება. — 2. სახელი ხ-ოგჳნეჳი ზმნის მოქმედებისა, — დაბრალება, მოგონება. ამშა ლიგნოჳი მაძ ჯა̄და? (ლშხ.) — ეს რატომ მოუგონე („ამის მოგონება რა გქონდა“)?

ლიგჳნი ზს., ლშხ., **ლიგჳა̈ნი** ლნტ. — სახელი იგჳნი... ზმნის მოქმედებისა, — ტირილი. ისგუ ლიგჳნი მა̄მ ხაშიდ (ბზ. 325) — შენი ტირილი არ 'უ'შველის. [ბელხანჯარდ] ლიგჳნი ედბინე (ლშხ. 69) — ბელხანჯარმა ტირილი დაიწყო. ბეფშს ლიგჳა̈ნი ათობინა (ლნტ.) — ბავშვს ტირილი დაუწყია.

ლიგჳრანა̈̄ლ ბზ., **ლიგჳრანა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიგჳრანა̄ლ** ლშხ. — სახელი იგჳრანა̈ლ ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გორაობა, კოტრიალი. წელდ ლიგჳრანა̈ლ ა̈დბინე (ბქ.) — სახედარმა კოტრიალი დაიწყო.

ლიგჳრელ იგივეა, რაც **ლიგჳრინა̈̄ლ.**

ლიგჳრე̄ჴე ბზ., **ლიგრო̄ნჴე** ლშხ. — სახელი ხ-ოგჳრე̄ჴე... ზმნის მოქმედებისა, — ქვის სროლა. ბაპდ ლა̈ძბინე ლიგჳრე̄ჴე (ბზ. 431) — მღვდელმა ქვის სროლა დაიწყო. შდრ. **ლიბა̈ჩა̈̄ლ, ლიშჳი̄ლიე̄ლ.**

ლიგჳრინა̈̄ლ ბზ., **ლიგჳრელ** ბქ., **ლიმგჳარიე̄ლ** ლშხ., **ლიმგჳა̈რიელ** ლნტ. — სახელი იგჳრინა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ბუტიაობა. ლიგჳრინა̈́ლ მა̄მ ხაკუ (ბზ.) — ბუტიაობა არ შეიძლება („უნდა“). ცჳიდდ მეგჳრელს ლიგჳრელ გარ ესერ ლახსედა (ბქ.) — უმიზეზოდ („ცუდად, ტყუილად“) გაბუტულს ბუტიაობაღა შერჩენიათ.

ლიგჳშილე ბზ., ლშხ., **ლიგჳერშლე, ლიგორშლე** ბქ., **ლიგოშლე** ლნტ. — სახელი ა̈გჳშილე... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'ვსება. ამი̄ ლიგჳშილე დეშ მაძმედა||მა̈მძე̄და (ბზ.) — ამის ავსება არ („ვერ“) შემიძლია. ალძარე ლიგჳშილე ლოქ ხაგად... (ლშხ. 68) — ამათი გავსება მმართებსო. ლიცჳშ მეკჳად სტამანი ლიგოშლე (ლნტ.) — წყლით მინდოდა დოქის გავსება.

ლიგლებ ზს., ლშხ., **ლიგა̈ძლებ** ლნტ. — სახელი იგლებ... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'გება, შეტყობა, მიხვედრა. ალას ჟი

ლიგლები ხაკუ (ბზ.) — ამას გაგება უნდა. ეჯ საქმე̄მი ლიგლები მაკუ (ლშხ.) — იმ საქმის გაგება მინდა. აბრა̈გს ლიგა̈ძლები ხაკუ (ლნტ. 298) — აბრაგს გაგება უნდა.

ლიგძგნე იგივეა, რაც **ლიგზგნე**.

ლიგგრგა̈ლი ბზ., **ლირგა̈დი** ბქ., **ლიგგრგალი** ლშხ., **ლირაგა̈დი** ლნტ. — სახელი გა̈რგლი... ზმნის მოქმედებისა, — ლაპარაკი. ბეფშუ̂ლ... შიშლ ლიგგრგა̈ლი ა̈ძბინე (ბზ. 329) — ბავშვმა უცებ ლაპარაკი დაიწყო. ობა̈შ ლირგა̈დიგნლო ლიხეხუ̂ჰა̈შ ხექეხ უშხუ̂არ (ბქ. 33) — ბევრი ლაპარაკის შემდეგ ცოლქმრობა უთხრეს ერთმანეთს. ლიგგრგალი მგრ ხესმიხ (ლშხ.) — რაღაც ლაპარაკი ესმით. ეჲ ბეფ'შს ლირაგა̈დი ლახობინა (ლნტ. 310) — იმ ბავშვს ლაპარაკი დაუწყია.

ლიდაგა̈რი იგივეა, რაც **ლიდგა̈რი**.

ლიდამბალი იგივაე, რაც **ლიდლა̈მბი**.

ლიდამბა̈ლ იგივეა, რაც **ლიდლა̈მბი**.

ლიდაუ̂შე იგივეა, რაც **ლიდა̄უ̂შე**.

ლიდა̄უ̂შე ბზ., ლშხ., **ლიდუ̂ა̈ში** ზს., **ლიდაუ̂შე** ლნტ. — სახელი ადა̄უ̂შე... ზმნის მოქმედებისა, — გაფუჭება, წახდენა, დალუპვა. მა̄მ ფეშნი ეჩ̄ი ლიდა̄უ̂შელა (ბზ. 257) — იმის გაფუჭებისთვის არ დარდობს. დალს... ჩუ ხა̈ჲმედა ამსუ̂ა̄ლდა ლიდა̄უ̂შე (ლშხ. 13) — დალს ადამიანის დალუპვა შეუძლია.

ლიდგა̈რი ზს., **ლიდ˹ა˺გა̈რი** ლნტ., **ლიდგარი** ლშხ. — სახელი ადგა̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — მოკვლა. მარემ ლიდგა̈რი ხავარჯგნ გაბის (ბქ.) — გაბის კაცის მოკვლა ეძნელებოდა. რაში ლიდგარი... ხამჰ̄ინდა ჲაკოფს (ლშხ. 63) — იაკობს რაშის მოკვლა ენანებოდა („ემარებოდა").

ლიდგე — სახელი დიგე... ზმნის მოქმედებისა, — ჩაქრობა. ნარჰ̄ი ლიდგე მა̄მ ამხ̄იდჷნ (ბზ.) — სინათლის ჩაქრობა არ მესიამოვნა („გამიხარდა"). ლემესს ლიდგე ხაკუ (ლშხ.) — ცეცხლს ჩაქრობა უნდა.

ლიდდარა̈̄ლ ბზ., **ლიდდარა̈ლ** ბქ. — სახელი იდდარა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — მედიდურობა, ამპარტავნობა. ლეჩომ ლიდდარა̈ლ ღემ ესერ ხოსყი (ანდ.) — სამუშაოს მედიდურობა არ შეეფერებაო („უკეთდებაო, ეწყობაო").

ლიდდარ˹ი˺ ზს., ლშხ., **ლიდიდა̈რი** ლნტ. — სახელი იდდარ... ზმნის მოქმედებისა, — გამდიდრება. ჩიგარ ესერ ლიდდარ ხოჩა (ბზ. 299) — გამდიდრება ყოველთვის უკეთესიაო.

ლიდეგ — სახელი დეგნი... ზმნის მოქმედებისა, — 'ჩა'ქრობა. ქორისგა ლემსგემ ლიდეგ ხოლა ლი (ბქ.) — სახლში ცეცხლის ჩაქრობა ცუდია. მუტუ̂ა̈რი ლიდეგს ხუღელდა̈ს (ლნტ.) — სანთლის ჩაქრობას ელოდი.

ლიდიარა̈̄ლ, ლიდჲარა̈̄ლ ბზ., **ლიდიარა̈ლ, ლიდჲარა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიდჲარა̄ლ** ლშხ. — სახელი იდიარა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — პურობა, ჭამა. ხენწიფდ ლიდიარა̈̄ლ ჩუ̂აქუ̂იც (ბზ. 28) — ხელმწიფემ ჭამა შეწყვიტა. ენბინნეხ ლიდჲარა̄ლს (ლშხ. 16) — დაიწყებენ ჭამას. ლიდიარა̈ლ გუ̂ეგუ̂ია̈ნი (ლნტ.) — ჭამა გვიგვიანდება.

ლიდიარუ̂ნე იგივეა, რაც **ლიდია̈რნე**.

ლიდია̈ნი იგივეა, რაც **ლიდია̈̄ნი**.

ლიდია̈რნე ბზ., **ლიდია̈რი** ბქ., **ლიდიარუ̂ნე** ლშხ., **ლიდია̈რუ̂ნე** ლნტ. — სახელი ა̈დია̈რნე... ზმნის მოქმედებისა, — პურის ჭმევა, დაპურება. მა̈ჲდა̈რიშ ლიდია̈რი მეზგა ხოსეუ̂ე ესერ (ანდ.) — მშიერის დაპურება ოჯახს („მოსახლეს") ბარაქას მატებსო. ბოფშა̈რე ლიდიარუ̂ნე დეშ ახოჩიშხ (ლნტ.) — ბავშვების დაპურება ვერ მოასწრეს.

ლიდია̈̄ნი ბზ., **ლიდია̄ნე** ლშხ., **ლიდია̈ნი** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈დია̈̄ნი... ზმნის მოქმედებისა, — თხოვება (ათხოვებს რაღაცას). რგდინ-გურ̄ილა̈ ლიდია̈̄ნის ესერ იშგუ̂ემ კე̄სა̈რ (ბზ. 338) — როდინ-ქვესანაყის თხოვებას 'მო'ითხოვსო კეისარი. ცა̈ ლა̈დეჲ ლიდია̈ნი მა̈დ შიდ (ლნტ.) — ხუთშაბათ დღეს (ნივთის) თხოვება არ შეიძლება.

ლიდიდა̈რი იგივეა, რაც **ლიდდარი**.

ლიდიუ̂ ზს. — დედობა. ლიდიუ̂-ლიგზა̈ლუ̂ (ბზ.) — დედამთილობა. გეზალურ ზურალს ლიდიუ̂ მოდმ' ესერ ხოჯიდა (ანდ.) — უშვილო ქალს დედობა არ გამოუცდიაო.

ლიდლა̈მბი ბზ., **ლიდამბალი** ლშხ., **ლიდამბა̈ლი** ლნტ. — სახელი ადლა̈მბი... ზმნის მოქმედებისა, — დადაბლება, დაქვეითება. გჳა̈რი ლიდამბა̈ლი ლოქ ხოცხა, ა ლია̈ყრე? (ლნტ. 30) — გვარის დაქვეითება გირჩევნია, თუ გასახლებაო („აყრაო")?

ლიდჲარა̄ლ, ლიდჲარა̄ლ იგივეა, რაც **ლიდიარა̈̄ლ.**

ლიდჲარა̈̄ლ იგივეა, რაც **ლიდიარა̈̄ლ.**

ლიდრ˹ჳ˺ჳანი იგივეა, რაც **ლიდურჳა̈ნი.**

ლიდურჳა̈ნი ზს., **ლიდრ˹ჳ˺ჳანი** ლშხ., **ლიდჳ̂ერე** ლნტ. — სახელი ხ-ოდურჳა̈ნი... ზმნის მოქმედებისა, — უარის თქმა, ხელის შეშლა. მეჩი̂ მა̄რილს... სგჳებდ მა̄მგჳეშ‖მა̄მ ოთჩა̈დ ლიდურჳა̈ნი... (ბზ.) — მოხუც კაცს არ გაუვიდა („წინ არ წაუვიდა") უარის თქმა.

ლიდჳ̄წე[1] ბზ., ლშხ., **ლიდუწე** ბქ., ლნტ. — სახელი ადჳ̄წე... ზმნის მოქმედებისა, — გაწელვა, გაჭიმვა. ლაფანაყი ლეცჳმა̈რიშ ლიდუწე ხამოქჳახ დირა̈რქა (ბქ.) — საკურთხის დროს სჩვეულიათ პურებზე მოხარშული ყველის გაწელვა.

ლიდჳ̄წე[2] იგივეა, რაც **ლიბჳ̄წე**[1].

ლიდჳა̈ში იგივეა, რაც **ლიდა̄ჳშე.**

ლიდჳ̂ერე იგივეა, რაც **ლიდურჳა̈ნი.**

ლიედჳ̂რე იგივეა, რაც **ლიჰდგრე.**

ლიენდრე იგივეა, რაც **ლიჰანდ˹ჳ˺რე.**

ლიერალ იგივეა, რაც **ლიჰერა̈̄ლ.**

ლიერი იგივეა, რაც **ლიჰრი.**

ლიესა̄ლ, ლიესკა̈ლ იგივეა, რაც **ლიე̄სგა̈̄ლ.**

ლიეშმაკა̈̄ლ ბზ., **ლიეშმაკა̈ლ** ბქ., **ლიჲეშმაჳა̄ლ** ლშხ., **ლიეშმაჳა̈ლ** ლნტ. — სახელი იეშაკა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ეშმაკობა; მოხერხება. ეჩი̄ცახა̈ნ ლიეშმაკა̈̄ლ სგჳებდ მა̄მ' ჯი̄ზი (ბზ.) — იმასთან ეშმაკობა არ გაუიმართლებს („წინ არ წაგიეა"). გუსეინ გუდ ანჴად ლიეშმაჳა̈ლს (ლნტ. 189) — ჰუსეინი მისვდა ეშმაკობას.

ლიეხჳა̈ლ ლნტ. — სახელი იეხჳა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ცოლის შერთვა. მერაბს ძღგდ ათახიადა გუსეინი ლიეხჳა̈ლ (ლნტ. 191) — მერაბს ძალიან გახარებია ჰუსეინის ცოლის შერთვა.

ლიეხჳ-ლიჰა̈შ იგივეა, რაც **ლიხეხჳჰა̈შ.**

ლიე̄სგა̈̄ლ, ლია̄ლა̈̄ლ, ლიჲა̈̄ლ ბზ., **ლიისგა̈ლ** ბქ., **ლიესა̄ლ** ლშხ., **ლი˹ჲ˺ესკა̈ლ** ლნტ. — სახელი ა̈ჲესგა̈̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — წალება (გასვენება), წაყვანა (გატანა). ლგდგა̈რი ლიე̄სგა̈̄ლ ლი (ბზ.) — მიცვალებულის გასვენებაა („წალების დროა"). ზურალ ქორთე ისგა ლიისგა̈ლდ გა̈ნთე ლა̈ხსედნიჳ (ბქ. 294) — ქალი სახლში მიყვანამდე განზე დარჩებოდა. ჩა̄ჳს ქ'ოხგი̄ლა ჰიშხ ჳოდ ძულჳათე̄ჲსა ლიესა̄ლდ (ლშხ. 74) — ცხენს ამოუგლეჯია ფეხი მღვამი მეყვანამდე.

ლიე̄სგი იგივეა, რაც **ლიი.**

ლიზ იგივეა, რაც **ლი.**

ლიზგა̈̄ლ ბზ., **ლიზგა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიზგა̄ლ** ლშხ. — სახელი იზგა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დასახლება. სამთი̄ლდ ლიზგა̈̄ლ ლა̈ჲბინე (ბზ. 396) — სამთილმა დასახლება დაიწყო. ისგე ამჩუ ლიზგა̈ლსოლ ახბგდა! (ბქ.) — თქვენი აქ დასახლება დაიწყეს! ლიზგა̄ლს ხჳა̄ჲ ჰირ ხაკუ (ლშხ.) — დასახლებას ბევრი გარჯა („ჭირი") უნდა.

ლიზგე[1] — სახელი იზგე... ზმნის მოქმედებისა, — სახლობა, 'მო'სახლეობა. დასახლება; ცხოვრება. [ლახჳბად] ხოჩა ლიზგე ა̈დჰიდხ (ბზ. 243) — ძმებმა კარგი ცხოვრება გაატარეს. ხოჩამ ლიზგედ ჩი გჳი ხარ (ბქ.) — კარგი ცხოვრება ყველას უნდა („ცხოვრებად ყველას აქვს გული").

ლიზგე[2] ბზ., ქხ., **ლიზიგ** ბქ. — სახელი ხ-ეზგი... ზმნის მოქმედებისა, — ტკივილი. თხუმე ლიზგე მამთქჳა (ლშხ.) — თავის ტკივილი მჩვევია. გაბოს კჳიჰი ლიზგე აწხჳა̈ჳი (ლნტ.) — გაბოს კუჭის ტკივილი აწუხებს.

ლიზგე-ლირდე ზს., ლშხ., **ლირდე-ლიზგე** ლნტ. — ცხოვრება, სარჩო-საბადებელი, ავლა-დიდება, ქონება. ალჲარე ლიზგე-

ლირდე ხა̈ლჷს ესსა̈დხ (ბზ. 328) — ამათი ავ-ლა-დიდება ხალხს დარჩა(თ). ხოჩა ლიზგე-ლირდე ა̈ნსყჷხ (ბქ.) — კარგი ქონება შექმნეს. ხოჩა ლირდე-ლიზგე ა̈დჴიდხ (ლნტ.) — კარგი ცხოვრება გაატარეს.

ლიზგრე ბზ., **ლიზგგრე** ზს. — სახელი აზგ'გ'რე, იზგ'გ'რე... ზმნათა მოქმედებისა, — დამთავრება, დასრულება, გათავება. ამჷ ლიზგრე ნა̈ბოზთექა გჷიპჷრა (ბზ.) — ამის დამთავრება საღამომდე გვინდა („გვეპირება"). შდრ. **ლიგა̈თჷე**.

ლიზგუნე[1] ზს., ლშხ. — სახელი ა̈ზგუ-ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'დასახლე-ბა. ქა ლიზგუნ' ჹთპჷრეხ ხალოს (ბზ. 306) — ხალოს გადასახლება დაუპირეს. ცჷმბგრთე ‖ ციმბირთე ლიზგუნე ჯჷინალდ ხემთქუნხ (ბქ.) — ძველად ციმბირში ასახლებდნენ („გადასახლება სჩვეოდათ").

ლიზგუნე[2] ზს., ლშხ. — სახელი ხ-ა̈ზ-გუნე... ზმნის მოქმედებისა, — ატკივება, ტკივილი. მიჸს თხჷიმი ლიზგუნე ხა̈მთქჷა (ბზ.) — მშემ თავის ატკივება იცის („მშეს სჩვე-ეია"). თხუმე ლიზგუნე (ლშხ. 90) — თავის ატ-კივება.

ლიზგ'გ'რა̈ლ ბზ., **ლიზგგრა̈ლ** ბქ. — სახელი იზგგრა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, სლმ. — გათავება, დასრულება. ლიფა̈ნჷ ლიზ-გგრა̈ლთე მგყა̈ნე ჸი იკედ... ყჷშს (ბზ. 11) — სუფრის კურთხევის დამთავრებისას მაკურთხე-ბელი კოვშს აიღებს.

ლიზგგრე იგივეა, რაც **ლიზგრე**.

ლიზებ იგივეა, რაც **ლიზჷებ**.

ლიზებ-ლითრე იგივეა, რაც **ლიზჷებ-ლითრე**.

ლიზელა̈ლ ბზ., **ლიზელა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიზელა̄ლ** ლშხ. — სახელი იზელა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, სლმ. — სიარული. ლი-ზელა̈ლ მაკუ (ბზ.) — სიარული მინდა. ნა̈-თხჷროლს ჰამს ხა̈მთქჷახ ლიზელა̈ლ (ბქ. 235) — ნადირ(ებ)მა დილით იცის („იციან") გამოჩენა („ნადირებს სჩვევიათ სიარული"). ლიზელა̄ლს ჲა̄რ იჷჷმე (ლშხ. 89) — სიარულს არავინ იშლის.

ლიზემე იგივეა, რაც **ლიზმე**.

ლიზექი იგივეა, რაც **ლიზქი**.

ლიზზი ზს., ლშხ., **ლიჷზე** ბქ., **ლიჷზი** ლნტ. — სახელი აზზი... ზმნის მოქმედებისა, — გაგზავნა. და̈ჷს... მიჩა დჷნა̄ლე ლიზზი [ხეკჷა̈დ] (ბზ. 271) — დევს თავისი ქალიშვი-ლების გაგზავნა უნდოდა. მიშკჷი ლათჷერი-ხო ლიჷზი ანარჩეჷეხ (ლნტ.) — ჩემი სასწავ-ლებელში გაგზავნა გადაწყვიტეს („მოილაპარა-კეს").

ლიზიენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი**.

ლიზმე[1] ზს., **ლიზემე** ლნტ. — სახელი ხ-აზმე... ზმნის მოქმედებისა, — მიზომება, ჩაზომება. ლერქჷე‖ლერქჷა̈ ლიზმე ლა̈ძბინე (ბზ.) — ტანსაცმლის მორგება („მიზომება") და-იწყო. ჩაფლა̈ ლიზმე მაკუ (ბზ.) — ფეხსაც-მლის მოზომვა მინდა. გადატ. დამიზნება. ნა̈ხე-მი ლიზემე მარახო...' მა̈დ ლოქ შიდ (ლნტ.) — ადამიანის'ა'თვის იარაღის დამიზნება არ შეიძლებაო.

ლიზმი ზს., **ლიზმე**[2] ლშხ., **ლიზემე** ლნტ. — სახელი აზმე... ზმნის მოქმედებისა, — გაზომვა, 'და'ზომვა. ნაკჷეთს სწორდ ლიზმი ხაკუ (ბზ.) — ნაკვეთს სწორად უნდა გაზომვა. მიშგჷი საკარმიდამჷ ლიზმე გჷაკუ (ლშხ.) — ჩემი საკარმიდამოს გაზომვა გვინდა.

ლიზძენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი**.

ლიზობ იგივეა, რაც **ლიზჷებ**.

ლიზობ-ლითრე იგივეა, რაც **ლიზჷებ-ლითრე**.

ლიზურიე̄ლ, ლიზჷრე̄ლ ბზ., **ლიზ-ჷრელ** ბქ., **ლიზჷრძე̄ლ** ლშხ., **ლიზჷრი-ელ** ლნტ. — სახელი იზურიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — გაწევ-გამოწევა, გაწევა (სა-ჩხუბრად, წასასვლელად). ხელწიფს ი მიჩა ხახჷ ხოლა ლიზურიე̄ლ ხა̈დხ (ბზ. 352) — ხელმწიფეს და მის ცოლს ჰქონდათ (ცუდი) გა-წევ-გამოწევა. ლიზჷრიელ შკჷირ ლი (ლნტ.) — საჩხუბრად გაწევა სირცხვილია.

ლიზჷბა̈ლ ბზ., **ლიზჷბა̈ლ** ბქ. — ჭა-მის დრო. ლიჩჷმა̈ლ ესერ ქამლიზა̈ლს ი ლიზჷბა̈ლ ლინთჷს (ანდ.) — მუშაობა — გა-ზაფხულზე, ჭამა („ჭამის დრო") — ზამთარშიო.

ლიზჷებ ზს., ლნტ., **ლიზებ** ლხმ., **ლი-ზობ** ლშხ. — სახელი იზბი... ზმნის მოქმე-

დებისა, — ჭამა. ჰყინტდ ლოხუბინე ლიზუებ [ლეღუს](ბზ. 283) — ბიჭმა ლეღვს ჭამა დაუწყო. იმგუ' ესერ ლიჩემ ი იმგუ̈ ლიზებ (ანდ.) — მოგან შრომა და მოგან ჭამაო. რიგ მა̈ ლი ყუელცერისა ლეღუი ლიზობ (ლშ. 20) — წესი არაა ყეელიერში ხორცის ჭამა. ერეხის ლიზუებ სურიუ ხალატ (ლნტ.) — მოგიერთს ჭამა ძალიან უყვარს.

ლიზუებ-ლითრე ბზ., ლნტ., **ლიზებ-ლითრე** ლხმ., **ლიზობ-ლითრე** ლშ. — სახელი **იზბი-ძგთრე...** ზმნის მოქმედებისა, — ჭამა-სმა. მასა̈რდ ხალტგნხ ლიზუებ-ლითრე (ბზ.) — ძალიან უყვარდათ ჭამა-სმა. ლიზებ-ლითრეს კიბდენსოუ ი ჯიბს ლა̈ხჱედიუ (ანდ.) — ჭამა-სმა კიდობანს'ა' და ჯიბეს ჰკითხეო. ლი'ზობ-ლითრე ლეღუუნქა ჩომიშ [ხაყა] (ლშ. 20) — ჭამა-სმა, ხორცის გარდა, ყველაფრის'ა' შეიძლება.

ლიზურელ, ლიზურე̄ლ იგივეა, რაც **ლიზურიე̄ლ.**

ლიზურიელ იგივეა, რაც **ლიზურიე̄ლ.**

ლიზქი ბზ., ლშ., **ლიზექი** ლნტ. — სახელი **ა̈ზქი...** ზმნის მოქმედებისა, — შეშის მოზიდვა, მოტანა. ლიზქი ქა ლგზგრე ნა̈რ (ბზ.) — შეშის მოტანა დავამთავრეთ („დამთავრებული გვაქვს"). ლიზქის ჯამშა ხაკუ (ბქ.) — შეშის მოზიდვას ძალა უნდა. ლუნთისა ლიზქინქა დუ̈სმა გუეშ ლი (ლშ. 24) — ზამთარში, შეშის მოზიდვის გარდა, საქმე არაფერია.

ლიზგნგლა̈გი ბზ., **ლიზგნდლა̈გი** ბქ. — სახელი **აზგნგლა̈გჲ...** ზმნის მოქმედებისა, — ზარ'ებ'ის რეკვა. [ჱა̈შდ] ლიზგნგლა̈გი ა̈დბინე (ბზ. 354) — ქმარმა ზარების რეკვა დაიწყო. ლიზგნგლა̈გი ერ ა̈დბინეხ, სახრა̈ბიშ წირუ̈ლდ ლა̈ჯხალდა (ჟოუზ. 328) — ზარის რეკვა რომ დაიწყეს, აღდგომის წირვა ეგონა.

ლითაუ̈ა̈ლ იგივეა, რაც **ლითუ̈ა̈ლ.**

ლითაუ̈ე იგივეა, რაც **ლითუ̈ე.**

ლითელ[1] — სახელი **ხ-ათილ...** ზმნის მოქმედებისა, — მიკარება. ხამი ლეღუი ლითელ მა̈მ მა̈მძედა (ბზ.) — ღორის ხორცს ვერ მივეკარები („ხორცის მიკარება არ შემიძლია"). ნაფდიათე ლითელ მა̈მა ხაკუ (ბზ.) — ახლოს მიკარება არ უნდა. სგა̈ხი ლითელ დას ხაკუ (ბქ.) — ახლოს მიკარება არავის სურს.

ლითელ[2] იგივეა, რაც **ლითიე̄ლ**[1].

ლითენე იგივეა, რაც **ლითნე.**

ლითერ — სახელი **თერ...** ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'ცნობა; გარჩევა; შეტყობა (ქს.). ხოჩა̈მ ი ხოლა̈მ ლითერ ხაკუ (ბზ.) — კარგსა და ცუდს გარჩევა უნდა. ლეჭშგრის სგობნა̈უ ლითერ ხაკუ (ლშ.) — საქმროს წინასწარ გაცნობა უნდა. ჯოდიახენ ჩუ̈ათოჰინდა ზურალა̈ ლითერ (ლნტ.) — შორიდან გაუჭირდა ქალის ცნობა.

ლითიე̄ლ[1] ბზ., ლშ., **ლითიელ** ლნტ., **ლითელ** ბქ. — მკა. ლითელ გუ̈ირკისგა იბნი (ბქ. 230) — მკა კვირიკობის თვეში (ივლისში) იწყება. ნა̈შთქ ი მერჩილ ლითელ-ლიჭმელს ესერ ოხღელიხ (ანდ.) — ნამგალი და ცელი მკა-თიბვას ელოდებიანო.

ლითიე̄ლ[2] — მკის დრო; მკათათვე. ლითიე̄ლისგა (||ლათეძს) მა̈გ ლათჩ̈ს ა̈რიხ (ბზ.) — მკის დროს ყველა სამკალადაა. ლითიე̄ლჟი ბგგი ათუ̈ი ხოხალ (ლშ.) — მკის დროს დიდი („მაგარი") სიცხე იცის.

ლითლე[1] ბზ., ლშ. — 1. **სახელი ითლე,** ზმნის მოქმედებისა — დაჭერა, მოჭერა (ხელისა, რაიმე სიმძიმისა). ლა̈რტყი ბგგიდ ლითლე ხეკუ̈ად (ლნტ.) — ქმრის მაგრად მოჭერა უნდოდა. 2. **სახელი ხ-ოთლე...** ზმნის მოქმედებისა, — თოფის მოსხლეტა. თოფრე ქა ლითლეს ხემურჯუ̈ა̈ლხ ლახუ̈ბა (ბზ. 429) — თოფების სროლისთვის („მოსხლეტას") ემზადებოდნენ ძმები. ეშხუ ქა ხა̈ხუ̈იდ ლითლე (ბქ. 16) — ერთხელ (ერთი) მოასწრო თოფის მოსხლეტა.

ლითლე[2] ბზ. — 1. **სახელი ხ-ა̈თლე...** ზმნის მოქმედებისა, — მიკარება. ლეჩემიშ ფხულემ ლითლე (ბქ.) — თითის მიკარება. მოდე ხეკუ̈ად თელღგრას (ლხმ.) — რძალს საქმის(თვით) თითის მიკარება არ უნდოდა. 2. **სახელი ხ-ეთლენი...** ზმნის მოქმედებისა, — დადგომა, დაფუძნება, დამკვიდრება. ამჩუ̈ნ ეშჩ̈||ეშჩ̈ა ჩუ გუ̈ეყა̈დ ჟი ლითლეს (ბზ.

307) — აქ მაინც დაგვედგომებოდა („აქ შეიძ-ლებოდა დაფუძნება“).

ლითმე ბზ., ლშხ. — სახელი ათმე... ზმნის მოქმედებისა, — შოვნა. იარა̈ლი ლითმე ხეკჳა̈დხ მეთხჳიარას (ბზ.) — მონადირეებს იარაღის შოვნა უნდოდათ. შდრ. **ლიკარქე**.

ლითნე ზს., ლშხ., **ლითენე** ლნტ. — სახელი ათნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გაჩენა, დაბადება. მა̈ნკჳი̄ გეზლა̈ ლითნე გუნ გარჯ ოხჳა̈დ (ბზ.) — პირველი შვილის გაჩენა ძალიან გაუჭირდა. ბეფშჳი (ბზ.), ბობში (ლშხ.) ლითნე — ბავშვის დაბადება. სურუ ხეკ-ჳადხ ბეფში ლითენე (ლნტ.) — ძალიან უნდოდათ ბავშვის გაჩენა. 2. გამოჩენა, გამომჟღავნება. ჩიქი მადე ხა̈კჳდენა გეზლა̈შ მა̈მ-და̈შ ქა ლითნე (ბქ.) — ჯერ არ ნდომია შვილის შეძლების გამოჩენა.

ლითოდელ, ლითოდია̈ლ იგივეა, რაც **ლითჳე̄დიე̄ლ**.

ლითო̈ფ, ლითჳეფ[2] ზს., ლნტ., **ლითოფ** ბქ., ქს. — სახელი ხ-ეთჳეფ... ზმნის მოქმედებისა, — თოფის სროლა. ლითო̈ფ ა̈დბინე (ბზ. 37) — თოფის სროლა დაიწყო. მურყჳმა̈ლხა̈ნქა ოხბინეხ ლითჳეფ (ბზ.) — კოშკებიდან სროლა დაუწყეს. ღგნარჟი ნიშანთე ლითოფ ხემთქჳანხ (ბქ.) — (რელიგიურ) დღეობებზე ნიშანში სროლა სჩვეოდათ. ლითოფ ჩჲაგ ხოხალხ... ლემშჳანჲერაჲსა (ლშხ. 29) — თოფის სროლა ყველგან იციან სვანეთში („სასვანეთოში“). ჲეშმა̈ს ლითოფ... ხესმი (ლნტ. 79) — ქმაკს თოფის სროლის ხმა ესმის. ლითოფ ლატლა̈რდ დეშ ოთბა̈დჳეხ (მოჯზ. 72) — თოფის სროლა ლატალელებმა ვერ გაუბედეს.

ლითო̄დჲელ იგივეა, რაც **ლითჳე̄დიე̄ლ**.

ლითო̄დრი, ლითო̄დჳრი, ლითო̄დრიელ ბზ., ლშხ., **ლითოდრი, ლითოდჷრი** ბქ., ლნტ. — თევდორობა (დღესასწაული). ლითო̄დრი̄ მი̄შისა იზჲარებიხ... (ლშხ. 23) — თევდორობის კვირაში ეზიარებიან.

ლითრე — სახელი ითრე, ჷთრე... ზმნათა მოქმედებისა, — სმა (სმევა), დალევა. ჩუ მესდა ლითრეს ჟი იბნახ (ბქ. 4) — დარჩენილები სმას იწყებდნენ. მანკჳი̄ არყი ჭიქი ლითრე ჩიჲგ შჳანისა წეს ლი მასძელხენ (ლშხ. 44) — მთელ სვანეთში წესადაა, პირველი ჭიქა არაყი მასპინძელმა უნდა დალიოს (არყის ჭიქის დალევა წესია მასპინძლისაგან). და̈ჳდ ლახობინე ლითრე ზისხს (ლნტ. 305) — დევმა სისხლს დაუწყო სმა. ათხე ჯიბნეხ ლჷჳმაშდ ლითრეს (მოჯზ. 128) — ახლა დაგიწყებენ მაგრად სმევას (სმას).

ლითრინე — სახელი ათრინე, ითრინე... ზმნათა მოქმედებისა, — თრევა. კაჩჩუ ლითრინე ოხბინეხ (ბზ.) — დაღმართში თრევა დაუწყეს. მუსჳქა სა̈ჳა̈შ ლითრინე ჳგარჯჳ ლი (ბქ.) — თოვლზე მარხილის თრევა ადვილია. შომა̈ჲს ერ ლითრინე ლა̈მბინე, ეჩქა ჩუ მიხალდა, ერ ჩუ მაშთხჳიდა (ლნტ. 84) — როცა თრევა დამიწყო, მაშინ ვიცოდი, რომ დამმარხავდა.

ლითუა̈ლი იგივეა, რაც **ლითაჳა̈ლ**.

ლითჳა̈̈ლ[1] ბზ., **ლითჳა̈ლ** ბქ., **ლითაჳა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლითჳა̄ლ** ლშხ. — სახელი ითჳა̈̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დაბადება. ჭყინტი ლითჳა̈̈ლს გუნ მა̈ხიად ხაყა (ბზ.) — ბიჭის დაბადებას დიდი („ძალიან“) სიხარული ახლავს („აყავს“). ფისე ეჩა ლითაჳა̈ლსოლჳ ხაბა! (ბქ. 260) — დაიწყევლოს, დაიწვას იმისი დაბადება („იმის დაბადებას ფისიმც ასხია = ფისი გადასხმოდეს“)!

ლითჳა̈̈ლ[2] ბზ. — დაბადების დრო. ბეფში ლითაჳა̈ლე დჳრე ანჳად (ლნტ.) — ბავშვის დაბადების დრო მოვიდა.

ლითჳე ბზ., **ლითაჳე** ბქ., ლნტ., **ლითჳენი** ლშხ. — სახელი ათჳე... ზმნის მოქმედებისა, — შობა, დაბადება, გაჩენა. გეზლა̈ ლითჳე მა̄მ ხემჲედა̈̈ნ (ბზ.) — შვილის გაჩენა არ შეეძლო. გეზალს ლითაჳე გარ დერი, ლირდი ესერი ხაკუ (ანდ.) — შვილს მარტო გაჩენა კი არა, აღზრდაც უნდაო.

ლითჳედიელ იგივეა, რაც **ლითჳე̄დიე̄ლ**.

ლითჳენა̄ლ იგივეა, რაც **ლითჳა̈̈ლ**.

ლითჳენი იგივეა, რაც **ლითჳე**.

ლითჳერი იგივეა, რაც **ლითჳრი**.

ლითჳეფ[1] — სახელი თჳეფნი... ზმნის მოქმედებისა, — დაკარგვა. კუმში ლითჳეფ გუ̂ნ ზარა̈ლ ლი (ბზ.) — საქონლის დაკარგვა დიდი („ძალიან“) ზარალია. დჳეშ-ტილა̈დელ დემ აბანდალიხ: კუმა̈ში ლით-ჳეფ ლოქ ხოხალ (ლნტ. 44) — ორშაბათ დღეს არ კვრავენ: საქონლის დაკარგვა იცისო.

ლითჳეფ[2] იგივეა, რაც **ლითო̈ფ**.

ლითჳე̄დიე̄ლ ბზ., **ლითოდია̈ლ**, **ლითოდელ** ბქ., **ლითო̄დჲელ** ლშხ., **ლით-ჳედიელ** ლნტ. — სახელი ითჳე̄დიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — უქმად ყიალი. ჲერ-ხის გჳნ ხალატ შუკჳარისა ლითო̄დჲელ (ლშხ.) — ზოგიერთს ძალიან უყვარს გზებზე („გზებში“) უქმად ყიალი.

ლითჳნა̈̄ლი ბზ., **ლითჳნა̈ლი** ბქ., ლნტ., **ლითჳნა̄ლი** ლშხ. — სახელი ათჳნა̈̄-ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — სმევა, დარწყულება, დალევინება (წყლისა_). კუმა̈შს ლითჳნა̈̄ლი ჩი ლადელ ხაკუ (ბზ.) — საქო-ნელს წყლის დალევინება ყოველდღე უნდა. ეჩ-ქანლჳე კობა̈რშჳ ა̈რყიშ ლითჳნა̈ლი ლი (ბქ. 79) — შემდეგ ხის თასებითაა არყის სმა. ლით-ჳნა̄ლე დროჲ ლოქ ლი (ლშხ.) — (პირუტყვის) დარწყულების დროაო.

ლითჳრი ზს., ლშხ., **ლითჳერი** ლნტ. — სახელი ითჳრი... ზმნის მოქმედებისა, — სწავლა. ლა̈დი ჩი̄ს ლითჳრი ხაკუ (ბზ.) — დღეს ყველას სწავლა უნდა. მახლა̈შ ლით-ჳრია̈შ მეთია̈ლ ლგხა̈ლსოჳ გა̈ნხენ ხასგურდ (ანდ.) — ცოდნის შეძენის („ჭკუის სწავლის“) მოწადინე მცოდნეს მოუჯდესო გვერდით. [ხუნკჳი] საჳალდებილ მა̈დ ლას˹ჳ˺ ლით-ჳერი (ლნტ. ჰ) — წინათ (პირველად) სწავლა არ იყო სავალდებულო.

ლითშერი იგივეა, რაც **ლითშჷ̄რე**.

ლითში — სახელი ა̈თში... ზმნის მოქმედებისა, — 1. არჩევა, ამორჩევა. ეჯ პი-რობისა მო̄რჳა̄ლე ლითში ხეჲრი (ლშხ. 47) — პირობის წერილში („იმ პირობაში“) მედია-ტორების („საქმის გამრჩევთა“) ამორჩევა ეწე-რება. ხოჩა დი̄ნას ლითში ხაკუ (ჰოჲზ. 348) — კარგ გოგოს არჩევა უნდა. 2. გარჩევა. ლა̈შის ხოჩა̈მდ ლითში ხაკუ (ბზ.) — თესლს კარგად უნდა გარჩევა.

ლითშორი, **ლითშო̄რე** იგივეა, რაც **ლითშჷ̄რე**.

ლითშურე იგივეა, რაც **ლითშჷ̄რე**.

ლითშჷ̄რე ბზ., **ლითშურე** ბქ., **ლით-შერი** ლხმ., **ლითშო̄რე** ლშხ., **ლითშორი** ლნტ. — სახელი ა̈თშჷ̄რე... ზმნის მოქმე-დებისა, ხლმ. — გარჩევა, გამოცალკევება. კა̈-ლუნ მა̈ზიგს ესერი ლითშერი ხა̈მთქჳა (ანდ.) — მოგჯერ გარჩევა ჭირმაც იცისო („ჭირის-სჩვევიაო“). სიმინდი ლითშორი მა̈დმა გარჯ ლი (ლნტ.) — სიმინდის გარჩევა ძნელი არ არის.

ლითხა̈ნე იგივეა, რაც **ლითხნე**.

ლითხა̈პი იგივეა, რაც **ლითხპი̄ნე**.

ლითხე̄ლი ბზ., ლშხ., **ლითხელი** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ეთხე̄ლი... ზმნის მოქმე-დებისა, — ˹მო˺ძებნა. ეჩი̄ ლითხე̄ლი ესერ მიჩჳ გარ ლახბა̈რჲეხ (ბზ. 250) — მისი მოძებ-ნა მხოლოდ მე მომანდეთო („მომაბარეთო“). ქჳიშად მეჭჩე ჳოქრეშ ლითხელი... იჳაი-დამს ლგმა̈რელი (ბქ. 241) — ქვიშად ქცეული („გაცვეთილი“) ოქროს ძებნა ადამ და ევას (დროს) ყოფილა.

ლითხნე ზს., ლშხ., **ლითხა̈ნე** ლნტ. — სახელი ხ-ეთხნი... ზმნის მოქმედებისა, — შეყრა, შეხვედრა. ლახჳს თხე̄რა̈̄ლე ლითხნედ ხაყჳლი̄ნდა (ბზ.) — მთაში მგლების შეხვედ-რისა ეშინოდა. მა̄რე დეშერ ხობდაჳი სგა ლითხნეს (ლშხ. 14) — კაცი ვერავინ უბედავს შეხვედრას. ეჭკა̈ლი ლგხრინე ლას, ერე დეშა ლითხა̈ნე ხეკჳად (ლნტ.) — ისეთი გაბრაზებუ-ლი იყო, რომ არავის შეხვედრა არ უნდოდა.

ლითხპი̄ნე ბზ., **ლითხპინე** ბქ., ლშხ., **ლითხა̈პი** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈თხპი̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ოდნავ მიკარება, გაკვრა. ჰყინტს გუნ ათგარჯგნ გა̈ჩჲ ლითხპი̄-ნე (ბზ.) — ბიჭს ძალიან გაუჭირდა დანის მიკა-რება („გაკვრა“). 2. თვალის მოკვრა. დინად თემი ლითხპინე დეშ ოხჩიშ (ბქ.) — გოგომ თვალის მოკვრა ვერ მოასწრო. მა̄ ხოცხახ [იშგნა] თე̄მი ლითხპინე ამკალიბარე ლაშ-დაბჟი (ლშხ. 7) — არ სიამოვნებთ („ურჩევნია-თ“) სხვისი თვალის მოკვრა ამისთანების კეთე-ბისას.

ლითხჷიäრ ბზ., ლნტ., **ლითხჷიარჷ** ბზ., **ლითხჷარ** ბქ., **ლითხჷдარ** ლშხ. — სახელი ითხჷიäრ... ზმნის მოქმედებისა, — ნადირობა. მჷრჷა ჰამს ლითხჷიარ ჩჷემინ (ბზ. 268) — მეორე დილით ინადირა („ნადირობა ქნა").

ლითხჷმი — სახელი ხ-ოთხჷმი... ზმნის მოქმედებისა, — წინამძღოლობა, ხელმძღვანელობა, მეთაურობა. სი სäხელწიფხიშ ლითხჷმი სგა ლäხბერäჷ (ბქ. 106) — შენ სახელმწიფოს წინამძღოლობა ჩაიბარე. ხოჩა საქმეд ლითხჷმი მადილ ლი (ლნტ.) — კარგი საქმის ხელმძღვანელობა მადლია. ჯäრი ლითხჷმის დäრ äპჷრე (ჰოჸზ. 64) — ჯარის მეთაურობას ვერავინ ბედავს („აპირებს").

ლითხჷдäრ იგივეა, რაც **ლითხჷიäრ.**

ლითგრტგნი ზს. — სახელი თგრტნი... ზმნის მოქმედებისა, — ჰიხვინი. სäბელდ ლითგრტგნი äნბინე (ბქ. 18) — კვიცმა ჰიხვინი დაიწყო.

ლიი, ლჷд, ლიჷსგი ბზ., **ლიд'ესგ** ბქ., **ლიდეს** ლშხ., **ლიდესკ** ლნტ. — სახელი äд, äესგი... ზმნათა მოქმედებისა, — წაღება, წაყვანა; გატანა. დჷეშდი ლადäლ ქორხäნქა ტგტი ლიი ხოლა ლი (ბზ.) — ორშაბათ დღეს სახლიდან ნაცრის გატანა არ ვარგა („ცუდია"). მä შიღჷნ... ქორხენქა ლიდეს ლგჯად (ლშხ. 8) — არ შეიძლებოდა რძის („რძედ") გატანა სახლიდან. გჷეფ ზურäლ ჩäყი ლიდესს ხაწდა (ლშხ. 75) — კუდიან ქალს ცხენის წაყვანა დაუნახავს („კუდიანი ქალი— წაყვანას").

ლიისგäლ იგივეა, რაც **ლიჷსგäლ.**

ლიიჰჷე იგივეა, რაც **ლიჰჷჰჷი.**

ლიკარზäლი იგივეა, რაც **ლიკäრზäლი.**

ლიკარკäცე, ლიკარკäცი იგივეა, რაც **ლიკგრკäცე.**

ლიკარკäცე, ლიკარკäცი იგივეა, რაც **ლიკგრკäცე.**

ლიკარკცე იგივეა, რაც **ლიკგრკäცე.**

ლიკარქე ზს. — სახელი იკარქე... ზმნის მოქმედებისა, — შოვნა, მოხვეჭა. ლჷაშრე ლიკäრქ (ბქ. 203) — ჯიხვების შოვნა. ყახემ ლიკარქე გარჯ ესერ ლი, თეფა — ჟგარჯჷ (ანდ.) — სახელის მოხვეჭა ძნელია, დაკარგვა — ადვილიო. შდრ. **ლითმე.**

ლიკარძäლი იგივეა, რაც **ლიკäრზäლი.**

ლიკაფე იგივეა, რაც **ლიკäფე.**

ლიკäრე იგივეა, რაც **ლიკრე.**

ლიკäფი იგივეა, რაც **ლიკäფი.**

ლიკäჩე იგივეა, რაც **ლიკჩე.**

ლიკäრზäლი ბზ., **ლიკარზäლი** ბქ., **ლიკäრძäლი** ლშხ., **ლიკარძäლი** ლნტ. — სახელი აკäრზäლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ბანდვა. ლიკარძäლი ეჯის ხოხალ (ლნტ.) — მან ბანდვა იცის.

ლიკäფე ბზ., ლშხ., **ლიკაფე** ბქ., ლნტ. — სახელი აკäფე ('წა'აქცევს)... ზმნის მოქმედებისა, — წაქცევა. ჰალგი ლიკäფე ლოხბგრლახ (ბზ.) — ჰიშკრის („ალაგეს") წაქცევა დაუბრალებიათ.

ლიკäფი იგივეა, რაც **ლიკäფი.**

ლიკäფი ბზ., **ლიკäფი** ბქ., ლნტ., **ლიკäფი** ლშხ. — სახელი იკäფი ('წა'იქცევა)... ზმნის მოქმედებისა, — წაქცევა. შიშდ ლიკäფის ხამურჯი (ბზ. 423) — მაშინვე წაქცევას აპირებს.

ლიკდäლ[1] ბზ., **ლიკდäლ** ბქ., **ლიკედäლ** ლნტ. — აღების დრო (მოსავლისა.). მოსäჷლი ლიკდäლ ანჴäდ (ბზ.) — მოსავლის აღების დრო დადგა („მოვიდა"). მუსჷიშ ლიკდäლ [ლი] (ბქ. 234) — თოვლის აღების დროა.

ლიკდäლ[2] ბზ., **ლიკდäლ** ბქ., **ლიკდჷრე** ლშხ., **ლიკედäლ** ლნტ. — გახდის დრო (ფეხსაცმლისა.). ტებედი ჩაფგლა ლიკედäლე დჷრე ლი (ლნტ.) — თბილი ფეხსაცმლის გახდის დროა.

ლიკედ[1] — სახელი იკედ... ზმნის მოქმედებისა, — აღება; მოპოვება; მოხდა (ქუდისა). მäдჷäд äმშყäდ, ეჩჷ ლიკედ მეკჷäდ (ბზ.) — რაც დამივარდა, იმისი აღება მინდოდა. ლიკედს ლიჷდი ხäдშხა (ლშხ. 19) — აღებას გაყიდვა ჰქვია.

ლიკედ[2] — სახელი კედნი... ზმნის მოქმედებისა, — ამოწყვეტა. გუშგჷეд უჩჷდდ ამხჷä ლიკედ ხოჩა ჷრა (ბზ.) —

მტრის ამოწყვეტა ჩვენს ჩაურეელად კარგი იქნება.

ლიკედǟლ იგივეა, რაც **ლიკდǟლ.**

ლიკეთილი იგივეა, რაც **ლიკთილი.**

ლიკეთლე იგივეა, რაც **ლიკთილე.**

ლიკენე იგივეა, რაც **ლიკე̄ნე.**

ლიკერძǟლ იგივეა, რაც **ლიკე̄რძǟლ.**

ლიკერძ-ლიმǟრ ლშ., **ლიკერძ-ლიმარ** ლნტ. — დანათესავება, დამოყვრება („კერძ-კაცობა"). ლიკერძ-ლიმǟრ მე̄ჸარ ხოხალხ ლǟშხარს (ლშ. 43) — დანათესავება ლაშხელებმა ძალიან უდიდესად იციან.

ლიკე̄ნე[1] ბზ., ლშ., **ლიკენე** ლნტ. — სახელი აკე̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. შეკონვა, შეხვევა. ჩალი ლიკე̄ნეს ხჸიბნე (ლშ.) — ჩალის შეკონვას ვიწყებ. 2. შეგროვება. დǟბჸისგა ნǟთǟჸჸნლოჸ ლიკე̄ნǟლის||ლიკე̄ნეს ხჸიჩომდად (ბზ.) — ყანაში მკის შემდეგ (თავთავებს) ვაგროვებდით („შეგროვებას ვშერებოდით").

ლიკე̄ნე[2] ბზ. — სახელი იკე̄ნე... ზმნის მოქმედებისა — შოვნა. ნǟყირჸი ლიკე̄ნე დამ დე̄ს ხაკუ? (ბზ.) — ცემა („ნარტყამის შოვნა") ხომ არ უნდა?

ლიკე̄ნკჸე იგივეა, რაც **ლინკჸლი.**

ლიკე̄რძǟლ ლშ., **ლიკერძǟლ** ლნტ. — სახელი იკერძǟლხ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დანათესავება. [ეჯǟარ] ქა ხაკჸე̄ხ ლიკე̄რძǟლს (ლშ. 44) — ისინი დანათესავებას შეეცდებიან („ცდიან"). ისკჸეცǟხენ ლიკერძǟლ ეზერ ლოქ ლი (ლნტ.) — თქვენთან დანათესავება სასურველიაო („კარგიაო").

ლიკთილე ზს., ლშ., **ლიკეთლე** ლნტ. — სახელი ǟკთილე (ამდიდრებს)... ზმნის მოქმედებისა, — გამდიდრება; აშენება. ისგუ ლიკთილე მი მǟმ მǟმიე̄და (ბზ.) — შენი აშენება მე არ შემიძლია. ჟი ლიკეთლეს ხობǟცხ (ლნტ. 72) — გამდიდრებას (გაკეთებას") ჰპირდებიან.

ლიკთილი ზს., ლშ., **ლიკეთილი** ლნტ. — სახელი იკთილი (მდიდრდება)... ზმნის მოქმედებისა, — გამდიდრება; აშენება. ლიკთილი დǟს ხალა (ბქ.) — გამდიდრება არავის სწყინს.

ლიკილი იგივეა, რაც **ლიკი̄ლი.**

ლიკინკჸლე იგივეა, რაც **ლინკჸლი.**

ლიკირცხე იგივეა, რაც **ლიკგრცხე.**

ლიკი̄ლი ბზ., ლშ., **ლიკილი** ბქ., ლნტ. — სახელი კი̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, — კივილი. მიჩა ხახჸემ ლიკი̄ლი ǟდბინე (ბზ. 281) — მისმა ცოლმა კივილი დაიწყო. ბოფშǟრდ ლიკილი ǟდბინეხ (ბქ.) — ბავშვებმა კივილი დაიწყეს. სკრიჸე ყორ ლიკილის იბნე (ლნტ. 238) — სკივრის სახურავი („კარი") კივილს იწყებს.

ლიკრე ზს., **ლიკრენი** ლშ., **ლიკǟრე** ლნტ. — სახელი აკრე... ზმნის მოქმედებისა, — გაღება (კარისა, ფანჯრისა). ბაǟ ხეხჸდ ჸარ ხექჸ ყორǟ ლიკრე̄შ (ბზ. 355) — მღვდლის ცოლმა უარი უთხრა კარის გაღებაზე („გაღების"). ზითუნახაჸდ ჩუ... ედკჸიე სადგომი ლიკრენი (ლშ. 73) — მზეთუნახავმა სადგომის გაღება გაიგო. შჸǟნს ალ ნǟრის დეცე ლაკჸრǟǟ ლიკǟრეს ხაყლეხ (ლნტ. 75) — სვანეთში ამ სინათლეს („ციალს") ცის სარკმლის გაღებას ეძახიან.

ლიკრენი იგივეა, რაც **ლიკრე.**

ლიკჸრთხǟნიე̄ლ ბზ., სახელი იკჸრთხǟნიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გასავსავება (ხელისა). ბეფშჸდ ლǟჲბინე ლიკჸრთხǟნიე̄ლ (ბზ. 31) — ბავშვმა ხელის გასავსავება დაიწყო. 2. ფართხალი; კლაკნა.

ლიკჸანე იგივეა, რაც **ლიკჸǟნე.**

ლიკჸარელ, ლიკჸარიელ იგივეა, რაც **ლიკჸǟრიე̄ლ.**

ლიკჸǟრემი იგივეა, რაც **ლიკჸრემი.**

ლიკჸǟნე ბზ., ლშ., **ლიკჸანე** ბქ., ლნტ. — სახელი აკჸǟნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დაგდება, ჩაგდება, გადაგდება. კოჯ ლექჸა ლიკჸანე შომა ჯექარხჸეს? (ლნტ. 316) — კლდეზე გადაგდება როდის გითხარი? 2. 'გა'სროლა (თოფისა). ილარიონდ (||ილǟრიონდ) ლǟჲბინე ლიჸერი (||ლუჸრი) ლიკჸǟნე (ბზ. 63) — ილარიონმა რევოლვერის სროლა დაიწყო. თუჸეფი ეშხუ ლიკჸანეჟი ლოქ ǟნხჸტე ჩიჲს (ლნტ. 108) — ყველას თოფის ერთი გა-

სროლით ამოვწყვეტო.

ლიკჷ̄რიე̄ლ ბზ., **ლიკჷარელ** ბქ., **ლიკჷ̄რიელ** ლშ., **ლიკჷარიელ** ლნტ. — სახელი იკჷ̄რიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — სეტიალი, წანწალი. ამირმდ ლიკჷარელ ლა̈ძგინე (ბქ. 266) — ამირანმა ხეტიალი დაიწყო. დენას ლიკჷარიელ ხალატგნ (ლნტ.) — გოგოს წანწალი უყვარდა.

ლიკჷდე — სახელი იკჷდე... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'კლება. ლიცდ ლიკჷდე ა̈დბინე (ბზ.) — წყალმა დაკლება დაიწყო. ლიცხემ მერა̈ჯ ესერ ლი, ლიკჷდე — მეჰია̈ლ (ანდ.) — მრდა („მატება") მოგვიანეა, დაკლება — მოჩქარეო. ლიკჷდე მა̈დმა ლენატლაჷა̈ლ ლი (ლნტ.) — დაკლება არაფერი სანატრელია.

ლიკჷეჷ იგივეა, რაც **ლიკჷეჰ**.

ლიკჷეშ — სახელი კჷეშნი... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'ტყდომა, გამოტყდომა. სტამანიშ ლიკჷეშ სურჷ ამსა̈სტკგნ (ბქ.) — დოქის გატყდომა ძალიან მეწყინა.

ლიკჷეც — სახელი კჷეც... ზმნის მოქმედებისა, — კვნესა. [ბეფშჷდ] ისგლე̄თი ონაქა... ლიკჷეც ა̈დბინე (ბზ. 262) — ბავშვმა შუაღამისას კვნესა დაიწყო. ეჯის ჩიჲდა ლიკჷეც ხა̈მთქჷა (ლნტ.) — იმას ყველაფრის გამო („ყველაფრისთვის") კვნესა სჩვევია.

ლიკჷეჰ[1] ზს., **ლიკჷეჷ** ქს. — სახელი ხ-ეკჷჰენი... ზმნის მოქმედებისა, — ცდა, მცდელობა. ლიკჷეჰ ჩი ხამედა, მარე ლიმჴა̈დი ლი გარჯ (ბქ.) — მცდელობა ყველას შეუძლია, მაგრამ შესრულებაა ძნელი.

ლიკჷეჰ[2] ზს., **ლიკჷეჷ** ქს. — სახელი კჷეჰნი... ზმნის მოქმედებისა, — გავრცელება; გავარდნა (ხმისა, სახელისა_). ხოჩა ლიმარჷიშ ლიკჷეჰ ჩი ხახიად (ბქ.) — კარგი კაცობის (სახელის) გავარდნა ყველას უხარია.

ლიკჷე̄ციე̄ლ ბზ., **ლიკჷცელ** ბქ. — სახელი იკჷე̄ციე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — კვნესა. აჯაღგდ ლა̈ძბინე ლიკჷე̄ციე̄ლ ზჷრა̄ლდ (ბზ. 397) — ქალმა ისევ კვნესა დაიწყო.

ლიკჷია̄ლჷნე ლშ., **ლიკჷიალნე** ლნტ. — სახელი აკჷია̄ლჷნე... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ცდა, გამოცდა, გასინჯვა. ხა̈კჷედა ეჩა ლიკჷიალნე (ლნტ.) — იმისი გამოცდა უნდოდა. იხ. **ლიკჷჰჷრე**.

ლიკჷიე იგივეა, რაც **ლიკჷჰე**.

ლიკჷმა̈შ'ი' ზს., ლნტ., **ლიკჷმაში** ლშ. — მესაქონლეობა. ეჯმინს მა̈ნკჷი ლახობინახ ლიკჷმა̈ში (ლნტ. 14) — იმათ პირველად მესაქონლეობა დაუწყიათ.

ლიკჷძალჷნა̄ლ იგივეა, რაც **ლიკჷჰჷრე**.

ლიკჷრემი ზს., ლშ., **ლიკჷა̈რემი** ლნტ. — სახელი ა̈კჷრემი... ზმნის მოქმედებისა, — გაყინვა. ქჷა̈ხისგა ლექჷერე ლგცრე ლიკჷრემი ხა̈მთქჷა (ბქ.) — იანვარში წისქვილის წყლების გაყინვა იცის („სჩვევია"). ჟანბინან ლიცე ლიკჷა̈რემი (ლნტ.) — წყლის გაყინვა დაიწყო.

ლიკჷშე — სახელი კჷიშე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ტეხა. თხუმემ ლიკჷშე მა̈ იმნოშჷ ხემთქუნხ ი მა̈ იმნოშჷ (ბქ. 289) — თავის გატეხა ხან რით იცოდნენ („სჩვეოდათ") და ხან რით. სტამანი ლიკჷშე მა̈დ ლი გარჯ (ლნტ.) — დოქის გატეხა ძნელი არ არის. 2. გამოჩეკა. 3. გამხელა.

ლიკჷჩხელ იგივეა, რაც **ლიკჷჩხიე̄ლ**.

ლიკჷჩხიე̄ლ ბზ., **ლიკჷჩხელ** ბქ., **ლიკჷჩხიელ** ლშ., — სახელი იკჷჩხიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 1. კოჭლობა. დი̄ნად ჰიშხი მა̈ზიგშჷ ლიკჷჩხიე̄ლ ა̈დბინე (ბზ.) — გოგომ ფეხის ტკივილისაგან („ტკივილით") კოჭლობა დაიწყო. 2. ხტუნვა. ამნემ ლიკჷჩხიელ ა̈დბინე (ბქ.) — ამან ხტუნვა დაიწყო. 3. გ ა დ ა ტ. კუნტრუში. ალ დი̄ნას ლიკჷჩხიე̄ლ გუნ ხალა̈ტ (ბზ.) — ამ გოგოს კუნტრუში ძალიან უყვარს.

ლიკჷცელ იგივეა, რაც **ლიკჷე̄ციე̄ლ**.

ლიკჷჰე ბზ., **ლიკჷიე** ლნტ. — სახელი იკჷჰე... ზმნის მოქმედებისა, — შეტყობა, გაგება; გასინჯვა (გემოსი). ხოჩა̈მ ამბჷი ლიკჷჰე მა̈ხჲად (ბზ.) — კარგი ამბის გაგება მიხარია. ლაჰრა̈ყჲი მა̈ნკჷი ნაჴა̈დჷს ლიკჷჰე ხაკუ (ბზ.) — არყის გამოხდისას პირველად გამოსულს გასინჯვა უნდა.

ლიკჷჰჷრე ბზ., **ლიკჷჰურე** ბქ. —

სახელი **აკჷჰჷრე**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'გამი'ცდა, გასინჯვა. ეჩ̄ ლიკჷჰჷრე მაკუ, გჷეშს ჰე̄მა ა̈მსყე̄ნნე (ბზ.) — იმის გამოცდა მინდა, საქმეს თუ გამიკეთებს. მიჩ ესერ მა̈ჲ ხემედი მინე ლიკჷჰურე (ბქ. 25) — მე როგორ შემეძლება თქვენი გამოცდაო. ლიკჷჰურე დემა̈შ ესერ მაჷინ ლი (ანდ.) — ცდა არაფერს ავნებსო („მავნე არააო").

ლიკჩე ზს., ლშხ., **ლიკა̈ჩე** ლნტ. — სახელი **აკჩე**... ზმნის მოქმედებისა, — აწევა, აშვერა. მანქანა̈ ლაჩრა̈ჷეი ტჷეტი ლიკჩე ჴოჴახ (ბზ.) — მანქანის გასაჩერებლად ხელის აწევა იციან. ცერიშ ლიკჩეს ჰგშხრე ლიკჷჩუნ' ესერი ხა̈ჰმა (ანდ.) — აბუჩად აგდებას მკვლელობაც მოჰყოლიაო („ცერის აშვერას ფეხების აშვერაც მოჰყოლიაო").

ლიკცხე, ლიკგრცხე ბზ., ლშხ., **ლიკცხი** ბქ., **ლიკირცხე** ლნტ. — სახელი **აკცხე, აკგრცხე**... ზმნათა მოქმედებისა, — 'გა'სხეპა, 'გადა'ბელვა. ლახჷბად ღუმრი ლიკცხე ა̈ნცჴე̄ნეხ (ბზ. 401) — ძმებმა ნაძვის გადაბელვა იჩქარეს. ალექსანდრედ ჰებს ლიკგრცხე ლოხჷბინე (ბზ. 56) — ალექსანდრემ ბალს გასხეპა დაუწყო. ამშა ლიკირცხე მიშკჷი გჷეშ მა̈დ ლი (ლნტ.) — ამის გასხეპა ჩემი საქმე არაა.

ლიკგრკა̄ცე ბზ., **ლიკარკცე** ბქ., **ლიკარკა̄ცი/ე** ლშხ., **ლიკარკა̈ცი/ე** ლნტ. — სახელი **კარკა̄ცე**... ზმნის მოქმედებისა, — კაკანი. და̈დჷა̈ ლიკგრკა̄ცე ისმი (ბზ.) — დედლის კაკანი ისმის. [ამნემ] ლა̈ჲბინე ლიკარკცე (ბქ. 23) — ამან კაკანი დაიწყო.

ლიკგრცხე იგივეა, რაც **ლიკცხე**.

ლილაბნა̈ლ, ლილაბნიელ იგივეა, რაც **ლიმბანა̈̄ლ**.

ლილანძღა̈ჷი იგივეა, რაც **ლილგნძღა̈ჷი**.

ლილატჷნა̈ლ იგივეა, რაც **ლილა̄ტჷნა̈̄ლ**.

ლილაღა̈ჲ იგივეა, რაც **ლილღა̈ჰი**.

ლილაშთხორი იგივეა, რაც **ლიშდღჷე̄რე**.

ლილაშუნე იგივეა, რაც **ლილა̄შუნე**.

ლილა̈ბი იგივეა, რაც **ლილა̈̄ბი**.

ლილა̄ბი იგივეა, რაც **ლილა̈̄ბი**.

ლილა̄ტჷნა̈̄ლ ბზ., **ლილა̄ტჷნა̄ლ** ლშხ., **ლილატჷნა̈ლ** ლნტ. — სახელი **ილა̄ტჷნა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, — სიყვარულობა („სიყვარულობანა"), მრუშობა. მიშგუ ლილა̄ტჷნა̈̄ლ ნომა ა̈თჯგრჷა (ბზ. 347) — ჩემი სიყვარულობა არ დაიჯერო.

ლილა̄შუნე ბზ., ლშხ., **ლილაშუნე** ბქ., ლნტ. — თესვის დაწყების დღესასწაული. ალე ლი ლილა̄შუნე̄ ლადელ (ლშხ. 24) — ეს არის თესვის დაწყების დღესასწაული(„ს დღე").

ლილა̈̄ბი ბზ., **ლილა̈ბი** ბქ., ლნტ., **ლილა̄ბი** ლშხ. — სახელი **ალა̈̄ბი**... ზმნის მოქმედებისა, — დატვირთვა, საპალნის აკიდება. მიჩა მუს წელი ლილა̈̄ბი ოთბინა ზექჷშ (ბზ. 301) — მამამისს დაუწყია სახედრის მეშით დატვირთვა. ჩაჷემ ლილა̈ბისი მახალ ხაკუ (ბქ.) — ცხენის საპალნის აკიდებასაც ცოდნა უნდა.

ლილგჷა̈რი ზს., ლნტ., **ლილგჷარი** ლშხ. — სახელი **ალგჷა̈რი**... ზმნის მოქმედებისა, — გასუქება. კუმა̈შს ლა̈ჲსად ჩუ ლილგჷა̈რი ხაკუ (ბზ.) — საქონელს დასაკლავად გასუქება უნდა. ლახჷსოჷ ლახლახჷე, ჷეთხმა̈ლიშ ლილგჷა̈რი ესერ ჴოჴალ (ანდ.) — მთას მიმართე („მიემთე"), საქონლის გასუქება იცისო.

ლილეთე[1] იგივეა, რაც **ლილთე**.

ლილეთე[2] იგივეა, რაც **ლილე̄თე**.

ლილეჩა̈ლ იგივეა, რაც **ლინჩა̈̄ლ**.

ლილეჩე იგივეა, რაც **ლილჩე**.

ლილე̄თე ბზ., ლშხ., **ლილეთე** ბქ., ლნტ. — სახელი **ალე̄თე**... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ზს. ღამის თევა. ლინთჷისგა ქა̈მ ლილე̄თე გარჯ ლი (ბზ.) — ზამთარში ღამის გარეთ გათევა ძნელია. 2. ქს. შემოღამება, დაღამება. შტაშჷ ლილეთეს მა̈გ ჴოფხიტ (ლნტ. 70) — მარტოდ შემოღამებას ყველა ერიდება.

ლილზიგა̈̄ლ ბზ., **ლილზიგა̄ლ** ლშხ., **ლილზიგა̈ლ** ბქ., ლნტ. — სახელი **ილზიგა̈̄ლ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დასახლება. ლილზიგა̈ლ ლა̈ქინოშჷ დემ ესერ იმჴა̈დი (ანდ.) — დასახლება სირბილით არ ხდე-

ბაო. ა̈თხელ̈ი ა̈დბინეხ ამექა ლილზიგა̈ლ ფაყა̈რდ (ლნტ.) — ფაყელებმა ახლახან დაიწყეს აქ დასახლება.

ლილთე ზს., ლშ., **ლილეთე** ლნტ. — სახელი ა̈ლთე... ზმნის მოქმედებისა, — რთვა. ლა̈დი ლილთეს ხუ̈იბნედ (ბზ.) — დღეს რთვას ვიწყებთ. მიშგუ̈ა დის ლილთე ხოხალ (ბქ. 7) — დედაჩემმა რთვა იცის. დენა ხეკუ̈ეს ლახაჰითქუ̈ან ლიშყუ̈ედიელის, ლილეთეს (ლნტ. 51) — ქალიშვილი უნდა შესჩვეოდა რეცხვას, რთვას.

ლილღად იგივეა, რაც **ლილღა̈ჰი**.

ლილღა̈ჰი, ლიღლა̈ჰი ზს., **ლილღად** ლშ., **ლილაღა̈დ** ლნტ. — სახელი ალღა̈ჰი... ზმნის მოქმედებისა — გადათოვლა. ლინთუ̈ისგა ლეშდა̈ბ ხუღუ̈ახ ყარრე ლილღა̈ჰი (ბქ. 2) — მამთარში სახურავები უნდა გადათოვლონ („გასაკეთებელი აქვთ სახურავების გადათოვლა"). ღესიღესინ ჩი ლა̈დეღ ხაკუ ლგყარს ლილაღა̈დ (ლნტ.) — ხანდახან სახურავს ყოველდღე უნდა გადათოვლა.

ლილღუ̈აყა̈ლ, ლილღუ̈აყა̈ლ იგივეა, რაც **ლიღუ̈ყა̈ლ**.

ლილყაფა̈ლ ბზ., **ლილყაფა̈ლ, ლილყაფელ** ბქ. — სახელი ილყაფა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ხუმრობა; ლაყაფი. ქორს ლილყაფელ იბნი (ბქ. 233) — სახლში ხუმრობა იწყება. იხ. **ლილგაცა̈ლ, ლიხუ̈მარა̈ლ**.

ლილშგნე იგივეა, რაც **ლიშლგნე**.

ლილჩა̈ლ იგივეა, რაც **ლინჩა̈ლ**.

ლილჩე ზს., ლშ., **ლილეჩე** ლნტ. — სახელი ილჩე... ზმნის მოქმედებისა, — დაცვა, დარაჯობა. სოფელს ლილჩე ხა̈კუ̈დენა (ბქ. 124) — სოფელს დაცვა სჭირდებოდა თურმე.

ლილჭა̈ლ ბზ., **ლილჭა̈ლ** ბქ., **ლირჭა̈ლ** ლშ., **ლირეჭა̈ლ** ლნტ. — სახელი ილჭა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ლხმ. — მოთქმა, დატირება. [ზურა̈ლ] ეჲი იბნე ლილჭა̈ლს (ბზ.) — ქალი დაიწყებს მოთქმას. მინე დიდ ლა̈ძბინე ლილჭა̈ლ (ბქ. 255) — მათმა დედამ მოთქმა დაიწყო. [ზურელა̈ლ] იბნეხ ლირეჭა̈ლს (ლნტ. 52) — ქალები მოთქმას იწყებენ.

ლილხნე — 1. სახელი ა̈ლხნე... ზმნის მოქმედებისა — მოლხენა. მა̈მ ხა̈მთქუ̈ა ეჯას მა̈რე̄მი ლილხნე (ბზ.) — არ სჩვევია იმას კაცის მოლხენა. იმჲი ხოჩა მა̈რე ხი, იმჲი ლილხნე ჯიხა მუ̈შგუ̈რი̄შ! (ლშ.) — როგორი კარგი კაცი ხარ, როგორი მოლხენა იცი სტუმრის'ა'! 2. სახელი ილხნე... ზმნის მოქმედებისა — ხა̈რახ ძღვდ სკარობ ი ლილხნე (ლშ. 28) — ჰქონიათ დიდი დღეობა და მოლხენა.

ლილგნძლა̈უ̈ი ზს., **ლილგნძლაუ̈ი** ლშ., **ლილანძლა̈უ̈ი** ლნტ. — სახელი ალგნძლა̈უ̈ი... ზმნის მოქმედებისა — 'გა'-ლანძღვა. ცუ̈იდდ ლილგნძლა̈უ̈ის მა̈მგუ̈ეშ ჯიცხა (ბზ.) — ტყუილუბრალოდ („ცუდად") ლანძღვას არაფერი გირჩევნია. ხოშგურ... მარემ ლილგნძლა̈უ̈ი (ბქ. 132) — რცხვენია კაცის გალანძღვა

ლიმარა̈ლ იგივეა, რაც **ლიმა̈რა̈ლ**.

ლიმარგ — სახელი იმა̈რგ... ზმნის მოქმედებისა — ვარგისიანობა; სიმარჯვე, სიყოჩაღე; მოქნილობა; სისწრაფე; მამაცობა. ქაკუ̈აჰ ჩდა̈გ ამიშ ლიმარგ (ბქ. 35) — ამის სიმამაცის ხმა ყველგან გავარდა. ლიმარგუ̈ თგმიჲი ესერ ითნი (ანდ.) — მამაცობა გასაჭირში გამოჩნდებაო. ისგუ̈ი ლიმარგ ბა̈ზი ლოქ ენთენი (ლშ.) — შენი სიმარჯვე ამაღამ გამოჩნდებაო.

ლიმარე იგივეა, რაც **ლიმა̈რე**.

ლიმარ'უ̈' იგივეა, რაც **ლიმა̈რ**.

ლიმარჯუ̈ი იგივეა, რაც **ლიმურჯუ̈ი**.

ლიმასხარა̈ლ იგივეა, რაც **ლიმსხარა̈ლ**.

ლიმაშედა̈ლ იგივეა, რაც **ლიმშედა̈ლ**.

ლიმაშტგმ იგივეა, რაც **ლიმშდგმ**.

ლიმაჯე იგივეა, რაც **ლიმა̈ჯე**.

ლიმა̈რჯუ̈ი იგივეა, რაც **ლიმურჯუ̈ი**.

ლიმა̈შედა̈ლ იგივეა, რაც **ლიმშედა̈ლ**.

ლიმა̈ჩუ̈ ბზ., ლნტ., **ლიმეჩუ̈** ბქ., **ლიმეჩ** ლშ. — სიბერე, მოხუცებულობა. ალ ქორა̈ ხოშა̈მ ხოჩა ლიმა̈ჩუ̈ ხა̈ყრ (ბზ. 12) — ამ ოჯახის („სახლის") უფროსს კარგი სიბერე მიეცი („უქენი"). ხოჩა მა̈რეს ხოჩა ლიმეჩ ხეხრლი

(ლშ.) — კარგ კაცს კარგი სიბერე ეკუთენის („ერგება“). ეჯის ხოლა ლიმა̈ჩჷ ა̈ხეჲდა (ლნტ.) — მას ცუდი სიბერე მოესწრო.

ლიმა̄რა̈ლ ბზ., **ლიმა̄რა̄ლ** ლშ., **ლიმარა̈ლ** ბქ., ლნტ. — სახელი იმა̄რა̈ლ, ხ-ემარა̈ლ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — მზადება. ქჷერწილს [ძღჷდ] ლიმა̄რა̈ლ ხაკუ (ბზ. 319) — ქორწილს დიდი მზადება უნდა. ეჩქა̄შიშჷდ ძღჷდ ლიმა̄რა̄ლ ხაწჷხხ (ლშ.) — იმ დროისათვის დიდი მზადება სჭირდებათ. ლეთანა̈ფდ დოსკჷნდირა̈ნ ხჷიბნედ ლიმარა̈ლს (ლნტ.) — სააღდგომოდ ადრიდანვე ვიწყებთ მზადებას.

ლიმა̄რე ბზ., ლშ., **ლიმარე** ბქ., ლნტ. — სახელი ამა̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გამზადება, მომზადება. აჯალ [ალ დი̄ნას] ათხჷი̄დ სა̈დლი ლიმა̄რე (ბზ. 304) — კვლავ ამ გოგოს მოუწია („შეხვდა“) სადილის მომზადება. [მჷლდჷლს ხა̈მჲედა] ზექი ლიმა̄რე (ბზ. 371) — მწყემსს შეუძლია შემის დაჩეხა („დამზადება“). 2. ბქ. ცხობა. მიშგჷა დიდ ალბინე დირიშ ლიმარე — დედაჩემმა დაიწყო პურის ცხობა.

ლიმა̄რჷ ბზ., **ლიმა̄რ** ლშ., **ლიმარ[ჷ]** ბქ., ლნტ. — კაცობა. ეჩა (ეჩი̄) ხოჩა ლიმა̄რჷ ქა მეკჷჰე ლი (ბზ.) — იმისი კარგი კაცობა ცნობილია. ხოლა ლიმა̄რს და̄რ არშჷნი ლარჰა̄ლჷი (ლშ. 36) — (მიცვალებულის) მოთქმისას ცუდკაცობას არავინ ახსენებს.

ლიმა̄ჯე ბზ., ლშ., **ლიმაჯე** ბქ., ლნტ. — სახელი იმა̄ჯე... ზმნის მოქმედებისა, — [გა]ზიდვა. ლა̈ჲბინეხ [აშშა] ლიმა̄ჯე (ბზ. 87) — ამის ზიდვა დაიწყეს. მეგამა̈ ლიმაჯე ლენტეხახენქა ა̈ნჰინან (ლნტ. 25) — ხის [გა]ზიდვა ლენტეხიდან დაიწყო.

ლიმბანა̈ლ ბზ., **ლიმბანა̄ლ** ლშ., **ლილაბნა̄ლ** ბქ., **ლილაბნიელ** ლნტ. — სახელი იმბანა̈ლ[ხ]... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 1. დაფიცება. ცჷიდდ ლიმბანა̈ლ ნომ ჯა̈მთქჷა (ბზ.) — ტყუილად („ცუდად“) დაფიცება ნუ გჩვევია. ამის ლიმბანა̄ლ ა̈ხფას (ბქ.) — ამას ხატზე დაფიცება მოჰყვა. 2. დანაძლევება. ალ გჷეშჷი ლიმბანა̄ლ ანსყეხ (ლშ.) — ამ საქმეზე დანიძლავდნენ („დანაძლევება გააკეთეს“). შდრ. ლინძლა̈ჷ.

ლიმბა̈ჷი იგივეა, რაც **ლი̄მბჷი**.

ლიმბჷგა̈ლ იგივეა, რაც **ლიბჷა̈ლ**.

ლიმგჷა̈რიელ, ლიმგჷარნიე̄ლ იგივეა, რაც **ლიგჷრინა̈ლ**.

ლიმეზრე, ლიმეზგრ იგივეა, რაც **ლიმზგრ[ი]**.

ლიმეჩ, ლიმეჩჷ იგივეა, რაც **ლიმა̈ჩჷ**.

ლიმზჷრ იგივეა, რაც **ლიმზგრ**.

ლიმზგრ, ლიმზჷრ, ლიმზირ ზს., ლშ., **ლიმეზრე, ლიმეზგრ** ლნტ. — სახელი იმზირ... ზმნის მოქმედებისა, — ლოცვა. ყი̄ბ ლიმზგრ ხა̄დდახ (ბზ. 422) — მევით ლოცულობდნენ („ლოცვა ჰქონდათ“). ლა̈დიშ ლიმზგრ ნომოუ ოთდაჷშე (ბქ. 9) — დღევანდელი ლოცვა არ გამიფუჭოო („წამიხდინოო“). შჷიდბა̈შ ნაშხა ლიმზჷრ აჩჷმინხ (ბქ.) — მჟიდობის საკეთილდღეოდ ილოცეს („ლოცვა ქნეს“).

ლიმზგრი ბზ., **ლიმზგრ[ი]** ლშ., **ლიმეზრე** ლნტ. — 1. სახელი ა̈მზგრი... ზმნის მოქმედებისა, — დალოცვა. ტოლჷბაშდ ჩიყე̄ ლიმზგრი ედბინე (ლშ.) — თამადამ სიძის დალოცვა დაიწყო. 2 სახელი ხ-ომზგრი... ზმნის მოქმედებისა, — შელოცვა. სგმინ ხომეზრე ხოლა თეჲ ლიმეზრეს (ლნტ. 66) — სამჯერ [შე]ულოცავს ავი თვალის ლოცვას.

ლიმკათ ლნტ. — სახელი იმკათხ... ზმნის მოქმედებისა, — მოკეთეობა, მოყვრობა. ეჩანღო ლიმკათ ხერიხ (ლნტ. 49) — შემდეგ მოყვრობა ექნებათ.

ლიმოცქჷლიელ იგივეა, რაც **ლიმციქჷლ**.

ლიმსხარა̈ლ ბზ., **ლიმსხარა̈ლ** ბქ., **ლიმსხარა̄ლ** ლშ., **ლიმასხარა̈ლ** ლნტ. — სახელი იმსხარა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ხუმრობა, მასხრობა. მიჩა იჷალადელ ლიმასხარა̈ლჷნქა მაღმა ხოსყა (ლნტ.) — თავის დღეში მასხრობის მეტი არაფერი გაუკეთებია. იხ. ლილყაფელ, ლიხჷმარა̄ლ.

ლიმჷრჯჷი ბზ., **ლიმარჯჷი** ბქ., **ლიმჷრჯი** ლშ., **ლიმა̈რჯჷი** ლნტ. — სახელი ხ-ომჷრჯჷი... ზმნის მოქმედებისა, — დახმარება, ხელის შეწყობა. მეგმა̈ლი ლიმჷრჯჷი

სოფელისგა ჵეს ლი (ბზ.) — მშენებლის დახმარება სოფელში წესია. ხა̈მედ' ესერ მა ლიმა̈რჯჳი? (ბქ. 215) — შეგიძლია თუ არა დახმარებაო?

ლიმჳრყჳამა̄ლ ლშხ. — კომკობა (დღესასწაული). უქმ ლადეღ ლი ლა̄შხისა ლიმჳრყჳამა̄ლ (ლშხ. 20) — კომკობა ლაშხეთში უქმე დღეა.

ლიმქარა̄ლ იგივეა, რაც **ლიმქგრა̈̄ლ.**

ლიმქგრა̈̄ლ, ლიმქარა̈̄ლ ბზ., **ლიმქარა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიმქარა̄ლ** ლშხ. — სახელი **იმქარა̈̄ლხ, ხ-ემქარა̈̄ლ...** ზმნათა მოქმედებისა, ხლ¹. — შეჯიბრება, შეჯიბრი. ლაზობს ლიმქარა̈ლს ლაჩომს ესერ ლიმქარა̈ლ ხოჩა (ანდ.) — ჭამაში შეჯიბრებას მუშაობაში შეჯიბრება სჯობიაო. ბოფშარდ ენბინეხ ლიმქარა̄ლ (ლშხ.) — ბავშვებმა შეჯიბრი დაიწყეს.

ლიმღჳა̈'ძ'ე ბზ., ლნტ., **ლიმღჳაძე** ლშხ. — სახელი **მუღჳძე...** ზმნის მოქმედებისა, — ყვავილობა, აყვავება. ჳა̈ზდ ლიმღჳა̈ძე'ძ' ქა̈ღჳიდ (ბზ. 290) — ეამმა ყვავილობაც დაამთავრა. ამნემ ლიმღჳა̈ე ა̈დბინე (ბზ. 85) — ამან აყვავება დაიწყო.

ლიმშდგმ ზს., ლშხ., **ლიმაშტგმ** ლნტ. — სიმთვრალე. მაგჳა̈ძ ლიმშდგმ ჯიხა? (ბზ.) — როგორი სიმთვრალე იცი? ძერხის ხოლა ლიმშდგმ ხა'ზნა (ლშხ.) — ღვინის ცუდი სიმთვრალე სჩვევია. სი ა̈სმიზეზ ლიმაშტგმ (ლნტ. 238) — შენ სიმთვრალე მოიმიზეზე. შდრ. **ლიშდმე.**

ლიმშედა̈̄ლ ბზ., **ლიმშედა̈ლ** ბქ., **ლიმშე̄და̄ლ** ლშხ., **ლიმა̈შედა̈ლ** ლნტ. — სახელი **ხ-ემშედა̈̄ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — შველა, დახმარება. ათხად როქჳ ხა̈კჳდა ლიმშედა̈̄ლ (ბზ. 440) — აქამდე მინდოდა შველაო. ალ გჳეშს შიშტ ლიმა̈შედა̈ლ ხეკჳად (ლნტ. 50) — ამ საქმეს მაშინვე უნდოდა შველა.

ლიმშერა̈̄ლ ბზ., **ლიმშერა̈ლ** ბქ. — სახელი **იმშერა̈̄ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ჩივილი. მამჭირა̈ძს ლახ ლეჩჳმე მა̄ ხა̄რ, შიშდ ლიმშერა̈̄ლს იბნე (ბზ.) — მარმაცს თუკი რამე აქვს გასაკეთებელი, მაშინვე ჩივილს იწყებს. ჯამა̈ხგრსას კოჯხენქა ლიმშერა̈ლ ხასგმდა (ბქ. 210) — ჯამახირსას კლდიდან მოთქმა („ჩივილი") მოესმა.

ლიმშე̄და̄ლ იგივეა, რაც **ლიმშედა̈̄ლ.**

ლიმციქულ, ლიმციქჳილ ბზ., **ლიმცოქულ** ბქ., **ლიმციქჳლიელ** ლშხ., **ლიმოცქჳლიელ** ლნტ. — მოციქულობა. ჯა̈რდ ლიმციქულ ოხბინეხ (ბზ. 5) — ჯარმა მოციქულობა დაუწყო. ახარახ ლიმცოქულ ქა̈ბიშ ჳარგა̈რს (ბქ. 199) — დაუწყიათ („შეუქმნიათ") მოციქულობა მემოურ თავად-აზნაურებს („ვარგებს").

ლიმცოქულ იგივეა, რაც **ლიმციქულ.**

ლიმცხა̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიცხა̄ნე** ბზ., **ლიცხანე** ბქ., **ლიმცხა̈ნე** ლნტ. — სახელი **იმცხა̈̄ნი...** ზმნის მოქმედებისა, — 'გ'აციება. ლიგერგიუნლჳე ლიცხანე იბნი (ბქ.) — გიორგობის შემდეგ იწყება აციება.

ლიმხოშ იგივეა, რაც **ლიხოშ.**

ლიმხუბ ზს., **ლინხუბ** ქს. — ძმობა. ნა̈ძ ეზერ ლიმხუბ გჳა̄და (ბზ. 58) — ჩვენ კარგი ძმობა გვქონდა. ხოჩა ლინხუბს დე̄სა̄მა ხოჩა (ლშხ.) — კარგ ძმობას არაფერი სჯობს.

ლიმგრგენი ბზ. — სახელი **იმგრგენი...** ზმნის მოქმედებისა, — გამოყენება, მოხმარება. ჯა ჸ'ესერ ახთჳე̄ნი ალძარე ლიმგრგენის (ბზ. 420) — ამათ გამოყენებას მე („თეითონ") გასწავლიო.

ლინაზორა̈ლ იგივეა, რაც **ლინზო̄რა̈̄ლ.**

ლინაზორე იგივეა, რაც **ლინზო̄რე.**

ლინაყაჳა̈ლ იგივეა, რაც **ლინყაჳა̈̄ლ.**

ლინაყე იგივეა, რაც **ლინყე.**

ლინა̈̄შყი ბზ., **ლინა̄შყე** ლშხ., **ლინა̈შყე** ლნტ. — სახელი **ანა̈̄შყი...** ზმნის მოქმედებისა, — ღეჭვა (კევისა). ლინა̈̄შყი შდგქა̈რს ჩჳა̈ბგე (ბზ.) — (კევის) ღეჭვა კბილებს გაამაგრებს. ლინა̄შყე ენბინე (ლშხ.) — (კევის) ღეჭვა დაიწყო. მიჸ ერ ჩუ ხეჳერენი, ეჩანლო ნაშყიძ ლინა̈შყე მა̈დ შიდ (ლნტ.) — მმე რომ ჩაეა, (შემდეგ) კევის ღეჭვა აკრძალულია.

ლინგრე — სახელი **ანგრე...** ზმნის მოქმედებისა, — კვერცხის 'და'დება. ქათ-

ლარს ლინგჷრე ლგბნე ხა̈რხ (ლშ.) — ქათმებს კვერცხის დება დაწყებული აქეთ. ღჳებ ლინგრეს იბჷე ისკ თებერჳა̈ლჳნლო (ლნტ. 23) — ფუტკარი კვერცხის დებას შუა თებერვლიდან იწყებს.

ლინეშყე, ლინე̄შყე იგივეა, რაც **ლინშყე**.

ლინზორა̈ლ იგივეა, რაც **ლინზო̄რა̈̄ლ**.

ლინზორე იგივეა, რაც **ლინზო̄რე**.

ლინზო̄რა̈̄ლ ბზ., **ლინზორა̈ლ** ბქ., **ლინზო̄რა̄ლ** ლშ., **ლინაზორა̈ლ** ლნტ., — სახელი ინზო̄რა̈̄ლხ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — თავშეყრა, შეკრება. მე̄რმა ლადა̈ლ იბნეხ ლინზო̄რა̈̄ლს (ბზ.) — მეორე დღეს იწყებენ თავშეყრას. ნებოზს იბნი ლინზორა̈ლ (ბქ. 232) — საღამოს იწყება შეკრება.

ლინზო̄რე ბზ., ლშ., **ლინზორე** ბქ., **ლინაზორე** ლნტ. — სახელი ანზო̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — შეგროვება, შეკრება, თავმოყრა. ნა̈ბოზს ყ'ა̈ნბინა̈̄ნ სოფლი ლინზო̄რე (ბზ.) — საღამოს დაიწყო სოფლის შეკრება. ყ'ენბინე კაკლარე ლინზო̄რე (ლშ.) — დაიწყო მარცვლების შეგროვება. თეთრი ლინაზორე ხჷკჳალხ (ლნტ.) — ფულის შეგროვება უნდოდათ.

ლინთჳ (-იშ) ზს., ლნტ., **ლჳნთ** ლშ. — გამთარი. ლინთჳისგა ჰამ ი ნა̈ბოზ ჳშხჳა̈რ ესერ ხალჯა (ბზ.) — გამთარში დილა და საღამო ერთმანეთს მისდევსო („აბიაო"). ჩუბეჳქეჳს ჯჳედი ლინთჳ ხა̈მთქჳა (ბქ. 224) — ჩუბეხევში ხანგრძლივი („გრძელი") გამთარი იცის („ჩუბეხევს... სჩვევია). მაჩუბისკა ლინთჳისკა არდახ (ლნტ. ᲘᲘ) — გამთარში მაჩუბში იყვნენ.

ლინთხლა̈̄ლ ბზ., **ლინთხლა̈ლ** ბქ. — სახელი ინთხლა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — სიფრთხილე, გაფრთხილება. ლინთხლა̈ლ მაჳინ დეშომ ესერ ლი (ანდ.) — სიფრთხილე მავნე) არასოდეს არისო.

ლინკჳლი ზს., **ლიკე̄ნკჳე** ლშ., **ლიკინკჳლე** ლნტ. — სახელი ინკჳლი... ზმნის მოქმედებისა — 'ა'კენკვა. ლინკჳლი̄ჳ ლა̈ძ́იინეხ როგჳა̈შ (ბზ. 20) — ცეკვის აკენკვა დაიწყეთო („აკენკვამც დაიწყეს").

ლინტყჳი იგივეა, რაც **ლირტყჳი**.

ლინყაჳა̈̄ლ ბზ., **ლინყაჳა̈ლ, ლინყაჳალ** ბქ., **ლინყაჳა̄ლ** ლშ., **ლინაყაჳა̈ლ** ლნტ. — სახელი ინყაჳა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — საუბარი, მასლაათი, სტუმრობა, თავის გართობა (მასლაათით). მამჰირა̈ძ ზჳროლა̈̄რს ლინყაჳა̈̄ლ ხალა̈ტხ (ბზ.) — გარმაც ქალებს მასლაათი უყვართ. ლიფანა̈ლიქა ხა̈მთქჳახ ლინყაჳალ (ბქ. 6) — (მიცვალებულთა სულების სახელზე) სუფრის კურთხევისას სტუმრობა სჩვევიათ. პელიას ხანიერ ლინყაჳა̈ლ ხოხა (ბქ.) — პელიამ დიდხანს (ხანიერი) იცის საუბარი.

ლინყე ზს., ლშ., **ლინა̈ყე** ლნტ. — სახელი ანყე... ზმნის მოქმედებისა — ცხობა. ჩი̄ს მა̄მა ხოხა კუბდა̈̄რი ლინყე (ბზ.) — ყველამ არ იცის კუბდარის („ხორციანი პურის") გამოცხობა. ქორს დირიშ ლინყე იბნიჳ (ბქ. 298) — სახლში პურის ცხობა იწყებოდა. მიშლადელ ლი ლინყე ტაბლარეშ (ლშ. 18) — კვირა დღეს სალოცავ კვერებს აცხობენ (არის „ტაბლების" ცხობა).

ლინშანა̈̄ლ ბზ. — ნიშანში სროლა. ჰყჷნტა̈რს თჳეფ ხჳლჳახ ი ლინშანა̈̄ლ ხა̈რხ (ბზ.) — ბიჭებს თოფი აქეთ და ნიშანში ისვრიან („სროლა აქეთ").

ლინშა̄რჳე იგივეა, რაც **ლიშნა̄ჳრე**.

ლინშინა̈̄ლ ზს. — ნიშნობა, დაწინდვა. ლინშინა̈ლ შომა გჳერი? (ბოუზ. 132) — ნიშნობა როდის გვექნება?

ლინშტორე იგივეა, რაც **ლიშდო̄რე**.

ლინშყე ზს., **ლინე̄შყე** ლშ., **ლინეშყე** ლნტ. — სახელი ა̈ნშყე... ზმნის მოქმედებისა, — გასუქება (საკლავისა). იბნეხ ლეზო̄მახი ხამი ლინე̄შყეს (ლშ. 15) — იწყებენ საახალწლო ღორის გასუქებას.

ლინჩა̄ლ იგივეა, რაც **ლინჩა̈̄ლ**.

ლინჩა̈̄ლ ბზ., **ლილჩა̈ლ** ზს., **ლინჩა̄ლ** ლშ., **ლილეჩა̈ლ** ლნტ. — დიდმარხვა. ნა̈ნ ნჳრიდ მაყლჳნი ლილჩა̈̄ლისგა (ბზ.) — დიდმარხვაში თავის გამოლევის მეშინია. ამგნლო იგნი ლინჩა̄ლ (ლშ. 23) — ამის შემდეგ დიდმარხვა დგება. ლილეჩა̈ლისა ლჳაყა̈რ ლა̈ქმახო ლგჷრდახ (ლნტ.) — დიდმარხვის (დღეებში) კაცები სამოვარზე მიდიოდნენ.

ლინჩრე — სახელი ა̈ნჩრე... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ძახება. [დედბერდ] ენბინე ლინჩრე (ლშ. 76) — დედაბერმა 'და'ძახება დაიწყო. ღენა ხეკჟეს ლახამითქჟან ლიფეთის, ლინჩრეს (ლნტ. 51) — ქალიშვილი უნდა მისჩვეოდა ჩეჩვას, 'და'ძახებას.

ლინცრუნე იგივეა, რაც **ლიცჟრუნე**.

ლინცჟ იგივეა, რაც **ლი̄ცჟ**.

ლინცჟნა̈ლ იგივეა, რაც **ლი̄ცჟნა̈ლ**.

ლინცჟნე იგივეა, რაც **ლი̄ცჟნე**.

ლინძლა̈ჟ, ინძლა̈ჟ ბზ., **ნირზლა̈ჟ** ბქ., **ნიზლაჟ** ქს. (-იშ, —) — ნაძლევი, სანაძლეო. ხელწიფდ ლინძლა̈ჟ ესდა̈სგუნე (ბზ. 292) — ხელმწიფემ ნაძლევი დაადებინა. ჲაღო ესერ ლინძლა̈ჟუ ლა̈სჟ (ბზ. 292) — აბა სანაძლეო იყოსო („სანაძლეომც იყო"). შდრ. **ლიმბანა̈ლ2**.

ლინწირ — სახელი ხ-ენწირ... ზმნის მოქმედებისა, — მორევა, ჯობნა. საბრალა̈შ ლინწირ მოლეგარ გარჯ ლი (ბქ.) — საწყლის (საბრალოს) მორევა არ არის ძალიან ძნელი („მხოლოდ ოდნავ ძნელია").

ლინჭკგრე იგივეა, რაც **ლიჭკგრე**.

ლინჭყი — სახელი ანჭყი... ზმნის მოქმედებისა, — გახედნა. სე̄მი ლეგზა̈ჲ ფაშტი̅შ ლინჭყი მაკუ (ბზ.) — სამი წლის ფაშატის გახედნა მინდა. მი მა̈ჲმედა ლოქ კუმა̈ში ლინჭყი (ლნტ.) — მე საქონლის გახედნა შემიძლიაო.

ლინხუბ იგივეა, რაც **ლიმხუბ**.

ლინჯრი, ლინჯრი̄ნე ზს., ლშ., **ლირჯენე** ლნტ. — სახელი **ხ-ონჯრი**... ზმნის მოქმედებისა, — წაყოლა, გაყოლა, თანხლება. ზურა̈ლს ჯა̈ნთე ლინჯრი ლახკაფჟნე (ბზ. 86) — ქალს (განზე) გაყოლა შესთავაზა. დი̄ნა̈ლდ ხაშგჟმინხ მინე მუს ლინჯრინე (ბზ. 302) — ქალიშვილებმა სთხოვეს თავიანთ მამას წაყოლა.

ლიჲა̈ლ იგივეა, რაც **ლიე̄სგა̈ლ**.

ლიჲენდრე იგივეა, რაც **ლიჰანდ'ჟ'რე**.

ლიჲესა̄ლ იგივეა, რაც **ლიე̄სგა̈ლ**.

ლიჲეს'გ' იგივეა, რაც **ლიი**.

ლიჲესკ იგივეა, რაც **ლიჰიესგი, ლიი**.

ლიჲეშმაჟა̈ლ იგივეა, რაც **ლიეშმაკა̈ლ**.

ლიჲეცხჟნე იგივეა, რაც **ლიჲცხუნე**.

ლიჲსგ იგივეა, რაც **ლიი**.

ლიჲსენი იგივეა, რაც **ლგძჲენი, ლგძჰენი**.

ლიჲშხენე იგივეა, რაც **ლიშხენი**.

ლიჲცხუნე ზს., ლშ., **ლიჲეცხჟნე** ქს. — სახელი ა̈ჲცხუნე... ზმნის მოქმედებისა, — გაღვიძება. დემად მაწგხ ისგუ ლიჲცხუნე (ბქ. 23) — არაფრად მჭირდება შენი გაღვიძება. დენად ლიჲეცხჟნე მა̈ჩ ლახობედა̈ჟე ა̈მირა̈ნს (ლნტ. 276) — ქალიშვილმა გაღვიძება ვერ გაუბედა ამირანს.

ლიპანტა̈ლ იგივეა, რაც **ლიპინტა̈ლ**.

ლიპერ — სახელი პერნი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. 'ა'ფრენა. 2. 'წამოხტომა. გეგი ინჯარშჟ ადგიხენჯი ჟი პერნი (ბქ.) — გეგი სიბრაზით ადგილიდან წამოხტა.

ლიპერიელ, ლიპე̄რჲელ იგივეა, რაც **ლიპო̄რიელ**.

ლიპინტა̈ლ ბზ., ლნტ., **ლიპანტა̈ლ** ბქ., **ლიპი̄ნტა̄ლ** ლშ. — სახელი აპანტა̈ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გაფანტვა. ხოლა ლიპანტა̈ლ ოხჟსყა უჯჟრილ ამხჟა̈რდ (ბქ. 309) — ცუდად გაუფანტავს ურჯულო მტრები (ცუდი გაფანტვა გაუკეთებია_ მტრებისთვის).

ლიპო̄რიელ ბზ., **ლიპრელ** ბქ., **ლიპე̄რჲელ** ლშ., **ლიპერიელ** ლნტ. — სახელი **იპო̄რჲელ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ფრენა. [გჟერედ] ლიპრელიდ ა̈დბინე (ბქ. 256) — ტყაემა კვლავ ფრენა დაიწყო. ნეპოლა̈ლ დოსკ იბნეხ ლიპერიელს (ლნტ.) — ჩიტები ადრე იწყებენ ფრენას.

ლიპრელ იგივეა, რაც **ლიპო̄რიელ**.

ლიპრისდა̈ლ ბზ., **ლიპრისდა̄ლ** ლშ., **ლიპრისდა̈ლ** ბქ., **ლიპრისტა̈ლ** ლნტ. — სახელი ა̈პრისდა̈ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ნათლობა. ლა̈დი კჟსა̈რშე̄რ ლიპრისდა̈ლ ხა̈რხ (ბზ. 433) — დღეს კეისრიანთ ნათლობა („კეისრისანს") აქვთ. ლიპრისდა̈ლთე გჟა̈წჰიხ (ბზ. 359) — ნათლობაში გვეპატი-

ქებიან. ბაზი ლიპრისდალ მარ (ლშ.) — ამაღამ ნათლობა მაქეს.

ლიპტყუგნე ბქ. — სახელი აპტყუგნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. 'და'პენტვა. მატყს სერ ჩუ ლიპტყუგნე გარ ხაკუ (ბქ. 305) — მატყლს ამის შემდეგ დაპენტვალა სჭირდება. 2. ქს. გაბრტყელება. ლაჟაშს ხოჩამდ ხაკუ ლიპტყუგნე (ლნტ.) — ლავაშე კარგად უნდა გაბრტყელება.

ლიჟახნე იგივეა, რაც ლიშხენი.

ლიჟგგნა̈ლ ბზ., **ლიჟგგნელ** ბქ., **ლიჟგგნალ** ლშ. — მარგვლის დრო. ლიჟგგნელ ანჭად (ბქ. 91) — მარგვლის დრო მოვიდა.

ლიჟგგნე — სახელი აჟგგნე... ზმნის მოქმედებისა, — მარგვლა. ლიჟგგნეს ათხე ხუიბნედ (ბზ.) — მარგვლას ახლა ვიწყებთ. ლიჟგგნეჲ ლიბნალდ მაკუ ლიზი (ლნტ.) — მარგვლის დაწყებამდე მინდა წასვლა.

ლიჟგგნელ იგივეა, რაც ლიჟგგნა̈ლ.

ლიჟელ ბქ. — სახელი იჟელ... ზმნის მოქმედებისა, — ძაღლობა. ლიწელს წელსოჟ ლახჰედიჟ, ლიჟელს — ჟალუ (ანდ.) — ვირობის შესახებ ვირს ჰკითხე, ძაღლობისა — ძაღლსო.

ლიჟომე იგივეა, რაც ლიჟუმე.

ლიჟუმე ზს., ლშ., **ლიჟომე** ლნტ. — სახელი აჟუმე... ზმნის მოქმედებისა, — შემლა, მოშლა, დაშლა, გაფუჭება, არევა. ლგდაწყა გუაშუ ჟი ლიჟუმე მამ ხაკუ (ბზ.) — აწყობილ საქმეს არევა არ უნდა. ეჯის ხამჭირ მიჩა ბაბაშ ნარგადიშ ჟი ლიჟუმე (ბქ. 110) — იმას უჭირს („ემარება") პაპამისის ნათქვამის შეუსრულებლობა („შემლა").

ლიჟუმი ბქ. — მაღლად ხვნა. დაბს ლიჟუმი ლიჰუნწუიშალ ესერ ხარ (ანდ.) — ყანას მაღლად ხვნა ნაკელის მოყრასავით უხდებაო („აქეს").

ლიჟუმურა̈ლ‖**ლიჟუმურდელ** ბზ., **ლიჟუმურა̈ლ** ბქ. — სახელი იჟუმურა̈ლ, იჟუმურდელ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — აშლილობა, არეულობა. ქორლისგა̈შ ლიჟუმურა̈ლს ლითალ ესერ ახფასა (ანდ.) — ოჯახში („ოჯახშიის") აშლილობას ვაყრა მოჰყოლიაო.

ლიჟღამურა̈/ელ იგივეა, რაც ლიჟღგრმო̈ლდელ.

ლიჟღარმონი იგივეა, რაც ლიჟღგრმო̈ლდელ.

ლიჟღარმოლი იგივეა, რაც ლიჟღგრმო̈ლდელ.

ლიჟღერ იხ. ლიშხრე.

ლიჟღრე იგივეა, რაც ლიშხრე.

ლიჟღგრმო̈ლდელ ბზ., **ლიჟღამურა̈/ელ** ბქ., **ლიჟღარმოლი** ლშ., **ლიჟღარმონი** ლნტ. — სახელი იჟღგრმო̈ლდელ... ზმნის მოქმედებისა, — მოთქმა; ღნავილი. [ბაბად] ლეძბინე ლიჟღამურელ (ბქ. 111) — ბერიკაცმა დაიწყო მოთქმა.

ლიჟხენი, ლიშხენი, ზს., **ლიძშხენე** ბზ., **ლიძშხენი** ლშ., **ლიჟახნე** ლნტ. — სახელი ხ-ა'ძ'უხენი, ხ-აშხენი... ზმნათა მოქმედებისა, — სახელის დარქმევა. ჟახემი ლიჟხენი ‖ლიშხენი ლაპრისდალეჲ ხოხახ (ბზ.) — სახელის დარქმევა ნათლობაზე იციან. ჟახემი ლიძშხენი მად ოგნებენ (ლშ.) — სახელის დარქმევა არ დაგვიანებეს. ჟახეჲ ლიჟახნე პაპიი გუეშ ლი (ლნტ.) — სახელის დარქმევა ნათლიის საქმეა.

ლირაგადი იხ. ლიგგრგალი.

ლირაგე, ლირა̄გე იგივეა, რაც ლირგე.

ლირბელ იგივეა, რაც ლირბიელ.

ლირბიელ ბზ., **ლირბელ** ბქ., **ლირბიელ** ქს. — სახელი ირბიელ... ზმნის მოქმედებისა, — ცხობა (პურისა), ხაბაზობა. მიჩ ესერ ეზერ ლირბიელ ხოხა (ბზ. 345) — მე კარგი პურის ცხობა ეცოდინებო. შიშდ ჟი იბნეხ ლირბიელს (ლშ. 34) — მაშინვე იწყებენ პურის ცხობას.

ლირგაჟალ, ლირგაჟა̄ლ იგივეა, რაც ლირგიჟალ.

ლირგადი იხ. ლიგგრგალი.

ლირგე ბზ., **ლირა̄გე** ბზ., ლშ., **ლირაგე** ბქ., ლნტ. — სახელი ირა̄გე... ზმნის მოქმედებისა, — დაგვიანება, დაყოვნება, დახანება. ათხე ლირაგემიშ დრეჟ დემეგ ხუღუახ (ბქ. 68) — ახლა დაგვიანების დრო არ აქვთ. ლირა̄გე ჩიგარ ხოლა მამ ლი (ლშ.) — და-

გეიანება ყოველთვის არაა ცუდი.

ლირგიჷა̈ლ ბზ., **ლირგაჷა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლირგაჷა̄ლ** ლშ. — სახელი **ირგიჷა̈ლ...** ზმნის მოქმედებისა, — შერიგება, მორიგება. ლირგაჷა̈ლს ზეთ ესერ ხოწ̌ურ (ანდ.) — შერიგება კარგი საქმეაო („შერიგებას მეტი სდისო").

ლირდე — ყოფნა, ცხოვრება, სიცოცხლე, არსებობა. დედბერი̄ლდ ი მიჩა გეზალდ ხოჩა ლირდე ა̈დჳიდხ (ბზ. 341) — დედაბერმა და მისმა შვილმა კარგი ცხოვრება გაატარეს („გადაიტანეს"). შალჷ ესერ მეჷარ ლირდეს ოთსრჷლა (ანდ.) — მამალი ფუტკარი უქმად ყოფნას გაუბერავსო („დაუსრულებიაო"). მინს ხოჩა ლირდე ოთჳი̄დახ (ლშ. 67) — მათ კარგი ცხოვრება გაუტარებიათ (გადაუტანიათ). ჰიმკა̈რე ლირდე მა̈ხიამეზის და̈რს ხაწ̌ა̈მ (ლნტ. 70) — ჰინკების არსებობა ახალ თაობას არაფის სწამს. მეჷარ მამჰირ ლირდეშ ლიყჷელ (ჰოჯ. 112) — ძალიან მენანება („მიჭირს") სიცოცხლესთან („სიცოცხლის") განშორება.

ლირდე-ლიზგე იგივეა, რაც **ლიზგე-ლირდე**

ლირდი — სახელი **ირდი...** ზმნის მოქმედებისა, — გაზრდა. ლირდი ღალ დეშ ხა̈მედენახ (ბქ. 5) — თურმე გაზრდა არ შეეძლოთ. გეზალა ლირდი ლოქ ხაწ̌გხ (ლშ.) — შვილს გაზრდა უნდაო. გეზალა̈ ლირდის ხჷა̈ძ ჰირ ხაკუ (ლნტ.) — შვილის გაზრდას ბევრი შრომა („ჭირი") უნდა.

ლირდჷნე — სახელი **არდჷნე...** ზმნის მოქმედებისა, — ყოლა (საქონლისა, პირუტყვისა). ლენტეხას მეჷარ ხალატგნდახ კუმა̈ში ლირდჷნე (ლნტ. 6) — ლენტეხში ძალიან უყვარდათ საქონლის ყოლა.

ლირეკა̈ნი იგივეა, რაც **ლირკა̈ლი.**

ლირექჷა̈ლ იგივეა, რაც **ლირქჷა̈ლ.**

ლირეჰა̈ლ იგივეა, რაც **ლილჰა̈ლ.**

ლირკა̈ლი ზს., **ლირკალი** ლშ., **ლირეკა̈ნი** ლნტ. — სახელი **არკა̈ლი...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გარეკვა, გადენა. დაჰლი̄დარე ლირკა̈ლი მი̄ ჩუ მა̈მჲედა (ბზ. 307) — თხების გარეკვა მეც შემიძლია. კუმაშს დოსკ ხაკუ ლირეკა̈ნი (ლნტ.) — საქონელს ადრე უნდა გარეკვა.

ლირმი — სახელი **არმი...** ზმნის მოქმედებისა, — დაჭერა. ეჩქა̈ დჷრეჷჟი̄ნ ლირმი ლა̈სჷ შჷა̈ნისგა (ბზ. 25) — იმ დროს იჭერდნენ („დაჭერა იყო") სვანეთში. ხეკჷადხ [ალ მარემი] ლირმი (ლნტ. 104) — ამ კაცის დაჭერა უნდოდათ.

ლირტყჷლა̈ლ ბზ., **ლირტყოლა̄ლ** ლშ., **ლირტყჷელა̈ლ** ლნტ. — სახელი **ირტყოლა̈ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ტყუილი, ტყუილის თქმა, სიცრუე. ლირტყჷლა̈ლ (‖ ლირტყჷლა̈ლდ) ლახბაჟგნდა ამი̄ ლი̄ქჷი̄სგ (ბზ. 375) — სიცრუე'დ' მოეჩვენა ამის თქმა. ჲერეხის ლირტყჷელა̈ლე ლიქჷისკ ხაზნა (ლნტ.) — ზოგიერთს ტყუილების თქმა სჩვევია.

ლირტყჷელა̈ლ, ლირტყჷელა̈ლ იგივეა, რაც **ლირტყჷლა̈ლ.**

ლირტყჷი ზს., ლნტ., **ლინტყჷი** ლშ., — სახელი **არტყჷი...** ზმნის მოქმედებისა, — 'გადა'ყლაპვა. ლეგმერდეს ლეზჷები ლირტყჷი ხაგა̈რჯ (ბზ.) — ავადმყოფს საჭმლის ყლაპვა უჭირს („ეძნელება"). და̈ჷ ხამჷრჯი ზითჷნახაჷიშ ჩუ ლინტყჷის (ლშ. 65) — დევი მზეთუნახავის გადაყლაპვას აპირებს.

ლირჷა̈ლ, ლირჷა̈ლ იგივეა, რაც **ლირჰა̈ლ.**

ლირქჷა̈ლ ბზ., **ლირქჷა̈ლ** ბქ., **ლირქჷა̄ლ** ლშ., **ლირექჷა̈ლ** ლნტ. — სახელი **ირქჷა̈ლ...** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ჩაცმა. გიერგი̄ლ მახან ჟი ლირქჷა̈ლს ხამა̈რჯჷდა (ბზ. 318) — გიერგილა (გიორგი) ხელახლა ჩაცმას აპირებდა. ლირექჷა̈ლ დეშ ახოჩიშხ (ლნტ.) — ჩაცმა ვერ მოასწრეს.

ლირშგი იგივეა, რაც **ლირშგი̄ნე.**

ლირშგი̄ნე ბზ., **ლირშგი, ლიშგრინე** ბქ., **ლიშგრე**[2], **ლიშგრი̄ნე** ლშ., **ლიშკერი** ლნტ. — სახელი **ირშგი̄ნე...** ზმნის მოქმედებისა, — ფუტკრის 'გამო'ყრა. ლჷები ლირშგი̄ნე ხოჩა̄მ და̈რჟი გარ ლი ანღელს (ბზ.) — ფუტკრის ყრა მხოლოდ კარგ ამინდშია მოსალოდნელი. ლალღობა̄ ლიშგრი̄ნე̄ დროჲ

ლი (ლშ.) — ფუტკრის („საფუტკრის") 'გამო'-ყრის დროა. ღუჱბäრე ლიშკერი მალფხს იბნი (ლნტ.) — ფუტკრების ყრა გაზაფხულზე იწყება.

ლირშüნäლ იხ. **ლიწრäლ.**

ლირჰäლ იგივეა, რაც **ლილჰäლ.**

ლირხüნäლ ბზ., **ლირხგნäლ** ბქ., **ლირხგნāლ** ლშ., **ლიგüრხüნი** ქს. — **სახელი ირხüნäლ... ზმნის მოქმედებისა,** ხლმ. — ჰექა-ქუხილი, გრუხუნი. დეცდ äდბინე ლირხüნäლ (ბზ. 39) — ცამ დაიწყო გრუხუნი. ქორლისგäშ ფათრეკ ჰადüისგäშ ჰინჰლäრე ლირხგნäლ ესერ ლი (ანდ.) — ოჯახში („ოჯახშიის") ფათერაკი მუცლის გვერემააო („მუცელშიის საწლავების ქუხილიაო").

ლირხგნäლ, ლირხგნāლ იგივეა, რაც **ლირხüნäლ.**

ლირჰენე იგივეა, რაც **ლინჰრი.**

ლირჰäლ ბზ., **ლირჰäლ** ბქ., **ლირüäლ** ლშ., **ლირüäლ** ლნტ. — **სახელი ირჰäლ... ზმნის მოქმედებისა,** — გათენება. ხüიგნäლდ ჩუ ლირჰäლდ (ბზ. 11) — ედგებით გათენებამდე. ლირჰäლ დეშ äთüიბჯ (ბქ.) — გათენება ვერ გავიგე. ზომხā ძინარს ლირüäლნüნ ჟენგენის (ლშ. 16) — ახალიწლის დილას გათენებამდე ადგებიან. [დენა] ჟანგან ლირüäლხო (ლნტ. 180) — ქალიშვილი ადგა გათენებისას.

ლისäჩქüäრი იგივეა, რაც **ლიშჩüქüრე.**

ლისგდი ბზ., ლშ., **ლისკიდი** ლნტ. — **სახელი ხ-ოსგდი... ზმნის მოქმედებისა,** — ყურება; შეხედვა; ცქერა. ამესგა ჩუ სგურ ეჯკäლი სიმაჟ, ერე ლისგდი მäდილ ლი (ბზ. 330) — ამაში ზის იმისთანა ქალწული, რომ (მისი) ყურება მადლია. ეჯკäლი ლი ჰყინტ, ერე მäდმა ხოჩა ეჩა ლისკიდის (ლნტ. 291) — ისეთია ბიჭი, რომ იმის ყურებას არაფერი სჯობს. ეშხუ ლისგდი დოშ ამჩგშახ (ჰოჯ. 124) — ერთი შეხედვა ვერ მომასწრონ. **გ ა დ ა ტ.** მოვლა, მიხედვა. ბოფშრეშ ი ქორä ლიზნäნი, კüმში ლისგდი — მäგ დეშ ისკეთი აშხüმიშდ (ბზ.) — ბავშვებისა და სახლის მოვლა, საქონლის მიხედვა — ყველაფერი ერთისთვის ადვილი არ არის.

ლისგüრე ბზ., ლშ., **ლისკüრე** ლნტ. — **სახელი ისგüრი... ზმნის მოქმედებისა,** — ჯდომა. [ხელწიფდ] ჰäზüისგა äნცხäნე ლისგüრე (ბზ. 287) — ხელმწიფემ ემოში აჯობინა ჯდომა. ლისგüრე უგარჯü ლი, ლიშდäბ ლი გüეშ (ბქ.) — ჯდომა ადვილია, მუშაობაა საქმე. ეჯის ლისკüრე მäდ ხოშიდდა (ლნტ.) — მას ჯდომა აკრძალული ჰქონდა.

ლისგüრēშ (-იშ, -äლ ბზ., -ალ ლშ.), **ლისგüრეშ** (-äრ) ბქ., **ლისკüრეშ** (-იშ, -äლ) ლნტ. — უქმე („ჯდომის დღე"). ათხე ლისგüრēშäლ ანღრიხ (ბზ.) — ახლა უქმე დღეები მოდის. ლიყფგნეს ლისგüრეშäრქა ხოდრახ (ბქ. 307) — წისქვილის ქვის დაკოდვას უქმე დღეებს 'და'ამთხვევდნენ.

ლისგüჯინე ბზ., ლშ., **ლისკüეჯნე** ლნტ. — **სახელი äსგüჯინე... ზმნის მოქმედებისა,** — დაბრძანება, გამობრძანება; გამოსვენება. ლგდგäრს ქა ლისგüჯინე ხაკუ (ბზ.) — მიცვალებულს გამოსვენება უნდა. ხäტი ლისგüჯინე (ბზ.) — ხატის გამობრძანება. ლგდგäრი ქა ლისკüეჯნე ლი ამჟი (ლნტ. 54) — ასე ხდება („არის") მიცვალებულის გამოსვენება.

ლისედ — **სახელი სედნი... ზმნის მოქმედებისა,** — დარჩენა. ეჩე ბäზი ლისედ მაკü (ბზ. 39) — ამაღამ იქ დარჩენა მინდა. კäფს ქამäü ნäზäრსü უჴმარად ლისედ ესერ ხäმთქüა (ანდ.) — ზომაზე მეტად სიტკბოს გამოუყენებლად დარჩენა სჩვევიაო. ზურäლს გეზლüრ ლისედდ ხაყლüნი (ლშ.) — ქალს უშვილოდ დარჩენისა ეშინია. ლისედ ლგქდüს მად ხოშგედახ (ჰოჯ. 42) — დარჩენა ამაყებს არ უკადრებიათ.

ლისელ'ü'ე იგივეა, რაც **ლისēლüე.**

ლისენტყüäლ იგივეა, რაც **ლისენტყüäლ.**

ლისēლüე ბზ., ლშ., **ლისელüე** ბქ., **ლისელე** ლნტ. — **სახელი ასēლüე... ზმნის მოქმედებისა,** — 1. რჩენა; გამოკვება. ლინთü სურü გარჯ ლი ქüინგმგენემ ლისელüე (ბქ. 231) — ზამთარში პირუტყვის გამოკვება ძალიან ძნელია. ალემაგ ხალხს ლისელ-

ჟე მäმ ხაკუ? (ლშხ.) — ამდენ ხალხს რჩენა არ უნდა? 2. მოსულიერება, გაცოცხლება. წინწლიდი"შ" (წინწლიდä"შ") ჟი ლისēლ-ჟე ძღგდ ამხ̈ედდა||ამხიდგნდა (ბზ.) — წი-წილას მოსულიერება ძალიან გამიხარდა. 3. გახარება. გუიგ ზäისგა ნარგნგაჟäლს ლი-სēლჟენ ბაც მäმ ხäრ (ბზ.) — შუა("გულ") მა-ფხულში ნარგაევები ვერ გაიხარებენ ("ნარგა-ვებს გახარების შეძლება არ აქვს").

ლისēნტყუäლ ბზ., **ლისენტყუäლ** ბქ., ლნტ., **ლისēნტყუäლ** ლშხ. — ხ ა ხ ე ლ ი **ისēნტყუäლ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — თავში ხელების წაშენა. მიჩა დიდ ლäდბინე ლისēნტყუäლ (ბზ. 401) — დედამისმა თავში ხელები წაიშინა ("წაშენა დაიწყო"). ლჟაყäრს ლაგუანაყი ლისენტყუäლ ხäმთქუახ (ლნტ.) — გასვენებისას ("საგირალზე") კაცებს თავში ხელების წაშენა სჩვევიათ.

ლისიპ — ხ ა ხ ე ლ ი **სიპ...** ზ მ ნ ი ს მ ო-ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ტრიალი, ბრუნვა; 'მი'სვლა (ბევრჯერ). აჲნემ ბიქუშალ ლäდბინე ლისიპ (ბქ. 256) — ამან ქარიეთი ტრიალი დაიწყო. გ ა დ ა ტ. პატივისცემა (სუფრაზე მომსახურები-სას). ლეთროშუ ი ლეზობშუ ლისიპ მäს-კუბäშდ ქეხნიუ (ბქ. 296) — სასმლითა და საჭ-მლით პატივისცემა სალამოსთვის ("ბინდბუნდი-ს'ა'დ) გადაიდებოდა.

ლისიპანäლ ბზ., **ლისიპანäლ** ბქ., ლნტ., **ლისიპანäლ** ლშხ. — ხ ა ხ ე ლ ი **ისიპა-ნäლ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — ტრია-ლი, საქმიანობა, საქმის კეთება. მäმ მამჭირ ლისიპანäლ (ბზ.) — არ მეზარება საქმის კეთება. ქორლისგა ლისიპანäლ ძეხუჰრე გეშ ლასუ (ბქ. 293) — ოჯახში ტრიალი ქალების საქმე იყო.

ლისკიდი იგივეა, რაც **ლისგდი.**

ლისკორე ბზ., ლშხ., **ლისკორე** ბქ., ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი **ასკორე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე-ბ ი ს ა, — მოფიქრება. ალას ლისკორე ხაკუ (ბზ.) — ამას მოფიქრება უნდა. ქა ლახემ ეშ-ხუ საღäთ ლისკორემ [ნäბ] (ბქ. 150) — ერთი საათი მისცეს მოფიქრების ნება.

ლისკუეჭნე იგივეა, რაც **ლისგუჭინე.**

ლისკურე იგივეა, რაც **ლისგურე.**

ლისკურეშ იგივეა, რაც **ლისგურეშ.**

ლისუ (-იშ, ლუსუäრ) ბზ., **ლუს'უ'** (-იშ, -äრ ბქ., -უარ ლშხ., -უäრ ლნტ.) — ძუძუ. დინას ლუსუყი ნიშäნ ხäგäნ (ბზ. 387) — გო-გოს ძუძუზე ნიშანი ჰქონდა ("ედგა"). ლუსს იჩიგუ ლäჩუäშ (ბქ.) — ირმის ძუძუს წოვს ("ძუძუს— ირმის'ა'"). დიეშ ლუსუ ხოჩა გე-ზალს გარ ესერ ხოფსა (ანდ.) — დედის ძუძუ მხოლოდ კარგ შვილს დაუფასებიაო. ლუსუäრ ლგმäრდ ლახიედ (პოეზ. 246) — ძუძუები მზად იქონიეთ.

ლისუბი ბზ. — ხ ა ხ ე ლ ი **ისუბი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ცეკვა. ნäბზუä პილ-თე იბნი... ლისუბი... (ბზ. 18) — სალამოს (პირზე) იწყება ცეკვა. შდრ. **ლიშუ"შ"პäრ.**

ლისყäლ ბზ., **ლისყäლ** ბქ., ლნტ., **ლის-ყäლ** ლშხ. — ხ ა ხ ე ლ ი **ისყäლხ...** ზ მ ნ ი ს მ ო-ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — შერიგება. მäრäლ ლის-ყäლი ბედყი გäრგäლდახ (ბზ.) — კაცები შე-რიგების შესახებ ("ბედზე") ლაპარაკობდნენ. ჩუ ლისყäლ ეზერ გუეშ ლი (ლშხ. 46) — შე-რიგება კარგი საქმეა. ეჩანღო ალეს ლისყäლ äხეფასან (ლნტ. 50) — ამას შემდეგ შერიგება მოჰყვა.

ლისყი ბზ., ლშხ., **ლისყēნე** ხს., **ლის-ყეი** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი **äსყი, ასყēნე...** ზ მ ნ ა-თ ა მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'გა'კეთება. მი მäმიä-და(||მäმძäდა) ნოხი-ფარდäქიშ ლისყი (ბზ. 76) — მე ნოხ-ფარდაგის ქსოვა ("გაკეთება") შემიძლია. ძეხუäრს არტმäრე ლისყი ხäმ-თქუახ (ბქ. 282) — ქალებმა ბოსტნების გაკეთე-ბა იციან ("ქალებს— სჩვევიათ"). ამშა ლისყეის მა ხაკუ! (ლნტ.) — ამის გაკეთებას რა უნდა!

ლისჩქუäრი იგივეა, რაც **ლიშჩუქურე.**

ლიტაბლე იგივეა, რაც **ლიტბგლი.**

ლიტäმე იგივეა, რაც **ლიტმე**[23].

ლიტბიდე ხს., ლშხ., **ლიტებდე** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი **äტბიდე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი-ს ა, — 'გა'თბობა. სემშდäრდ [ლგჯე] ჟი ლიტბიდē მგქაფ ჟäნფუნე (ბზ. 308) — სემ-შდარმა რძე გათბობის მაგიერ აადუღა. დე-დედ ჩუäმსიმახალე ლიცე ლიტებდე (ლნტ.) — დედამ წყლის გათბობა დამიბარა.

ლიტბგლი ბზ., ლშხ., **ლიტაბლე** ლნტ.

— სახელი ს-ოტბგლი... ზმნის მოქმედებისა — ღვთისადმი სალოცავი პურების, ტაბლების, საკლავის მსხვერპლად შეწირვა. მად მაშედ ხე̄რი ლოქ ეჩა ლიტბგლი? (ლშხ. 10) — რას არგებს („რა შემწეობა, სარგებლობა ექნება") მისი მსხვერპლად შეწირვა? ეჩა ლაძღენჟი ლიტბგლი ხე̄რიხ (ლშხ. 10) — იმის დაკვლისას მსხვერპლის შეწირვა ექნებათ.

ლიტებდე იგივეა, რაც ლიტბიდე.

ლიტენტა̈ლ იგივეა, რაც ლიტე̄ნტა̈ლ.

ლიტეხ — სახელი ტეხნი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. 'და'ბრუნება. მი მა̄დ ოთნებ... ა̈გითე ლიტეხ (ბზ. 318) — მე არ დავანებე სახლში დაბრუნება. ეჩა ჩუ შუ̄იდებდ ლიტეხს დემას როქ ოლმა̈ჰირხ (ბქ. 15) — იმის მშვიდობით დაბრუნებას არ ელოდნენ. დოსკ ლიტეხ ა̈მსიმახალე მიშკუ̄ი დიდ (ლნტ.) — დედამთილმა ადრე დაბრუნება დამიბარა. 2. აფუება (ცომისა). ჰიცს ჟი ლიტეხ დე̄მ ხოპირა (ბზ.) — ცომი აფუებას არ აპირებს („ცომს... უპირ'ებ'ია"). ჰიციშ ლიტეხს ხოღელ (ლხმ.) — ცომის აფუებას ველოდი. 3. დამჟავება (მწნილისა). ლახანას ჩიქე ლიტეხი ბიუ̄ბა̈უ̄ დე̄სა ხა̄რ (ბზ.) — კომბოსტო ჯერ არ დამჟავებულა („დამჟავების ბაიბური არ აქვს").

ლიტე̄ნტა̈ლ ბზ., ლიტე̄ნტა̄ლ ლშხ., ლიტენტა̈ლ ლნტ. — სახელი იტე̄ნტა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — თავში ხელების წაშენით მოთქმა. იხ. ლისე̄ნტყუ̄ა̈ლ.

ლიტმე[1] ბზ., ლიტუ̄მე ბქ. — სახელი ხ-ა̈ტმე... ზმნის მოქმედებისა, — გაძრობა (ტყავისა).

ლიტმე[2] ზს., ლშხ., ლიტა̈მე ლნტ. — სახელი იტმე... ზმნის მოქმედებისა, — რელიგ. უჭმელობა, მარხვა, სმა-ჭამის აკრძალვა. ეჯ ლადელ ლიტმე ნიხა (ბზ. 11) — იმ დღეს უჭმელობა ვიცით.

ლიტმე[3] ბქ., ლშხ., ლიტა̈მე ლნტ. — სახელი იტმე... ზმნის მოქმედებისა, — მოთმენა; დათმობა. უ̄ოდიუ̄ოდ ეჯლა̈ღ ლიტმ' ესერ ხოჩა (ანდ.) — დროდადრო მაინც მოთმენა სჯობსო.

ლიტმუ̄რე ბზ., ლიტმურე ბქ., ლიტმგ̄რე ლშხ., ლიტმგრე ლნტ. — სახელი ატმუ̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — გატყავება, კანის გაცლა. მგლქუ̄ერია̈შ ნალუ̄ჟურს ქა ლგზგრე ხარ ლიტმურე (ბქ.) — მეწისქვილის ვაჟს გატყავება დამთავრებული აქვს. ლიტმგრე ლოქ ხაკუ ალ ქანს (ლნტ.) — ამ კანაფს კანის გაცლა უნდაო. იხ. ლიტფუ̄რე.

ლიტმგრე იგივეა, რაც ლიტმუ̄რე.

ლიტო̄ტე ლშხ., ლიტოტე ლნტ. — სახელი იტო̄ტე... ზმნის მოქმედებისა, — აყვანა (ხელში), ატატება. ათხე ლოქ იმნარ ხაკუ ლიტო̄ტე? (ლშხ. 65) — ახლა რად გინდა ხელში აყვანაო? ხალატგნდა ბეფშს ჟი ლიტოტე (ლნტ.) — ბავშვს ხელში აყვანა მოსწონდა („უყვარდა").

ლიტრელა̈ლ იხ. ლიშდრა̈ლ.

ლიტულა̈ნიელ, ლიტულიე̄ლ იგივეა, რაც ლიტუ̄ილიე̄ლ.

ლიტუ̄ლი ბზ., ლშხ., ლიტული ბქ., ლნტ. — სახელი ტუ̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დამახება. ლიტუ̄ლი მა̄დ ოთნებ (ბზ.) — დაძახება არ დავანებე. ლიტულის ეჯ ლადელ დემეგ ხაყა (ბქ. 73) — იმ დღეს დაძახება არ ვარგა. 2. თქმა. ამ̄ ლიტუ̄ლი მა̄მ ჯესგუუ̄ (ბზ.) — ამის თქმა არ შევმეენის.

ლიტუ̄ლიელ იგივეა, რაც ლიტუ̄ილიე̄ლ.

ლიტუ̄ილიე̄ლ ბზ., ლიტულიელ ბქ., ლიტუ̄ლიელ ლშხ., ლიტულა̈ნიელ ლნტ. — სახელი იტუ̄ილიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ყვირილი, ძახილი. ისგლე̄თჟი (‖ისგლე̄თქა) ლიტუ̄ილიე̄ლ ლანსგმდა (ბზ.) — შუაღამისას ძახილი მოგვესმა. მალულდდ ლიტულიელ ა̈დბინე ყორჟი (ბქ. 20) — მელამ კარში ყვირილი დაიწყო.

ლიტფურა̈ლ იგივეა, რაც ლიტფუ̄რა̈ლ.

ლიტფურე იგივეა, რაც ლიტფუ̄რე.

ლიტფუ̄რა̈ლ ბზ., ლიტფუ̄რა̄ლ ლშხ., ლიტფურა̈ლ ლნტ. — სახელი იტფუ̄რა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — კაწვრა, ხოკვა (პირისახისა). ლიტფურა̈ლ ხა̈მთქუნხ,

ჩუ̂ერ ა̈რ იდგაროლ (ლნტ.) — პირისახეს იხოკავდნენ („ხოკვა სჩვეოდათ"), თუ ეინმე მოკვდებოდა. გ ა დ ა ტ. მოთქმა, გოდება. ა̈დბინე და̈უ̂დ ლიტფჟ̂ურა̈ლ (ბზ. 310) — დევმა მოთქმა დაიწყო.

ლიტფჟ̂ურე ბზ., ლშზ., **ლიტფჟურე** ბქ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **ატფჟ̂ურე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გატყავება. ყ̈ა̈ხუ̂ბინედ ლუ̂აშრე ლიტფჟ̂ურე (ბზ. 40) — ჯიხვების გატყავება დავიწყეთ. დაჴლა ლიტფჟურე მა̈დ ლი გარჯ (ლნტ.) — თხის გატყავება არ არის ძნელი. შდრ. **ლიტმჟ̂ურე**.

ლიტყაბი იგივეა, რაც **ლიტყბე**.

ლიტყა̈ცი იგივეა, რაც **ლიტყცი**.

ლიტყბე ზს., **ლიტყბი** ლშზ., **ლიტყაბი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **ატყბე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — შეწვა. ზურა̈ლდ ლეღუ̂ი ლიტყბე ა̈ნბინე (ბზ.) — ქალმა ხორცის შეწვა დაიწყო.

ლიტყცი ზს., ლშზ., **ლიტყა̈ცი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **ხატყცი**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ცემა, დარტყმა. ეჩ̄ ლიტყცი უმბილდ მა̈დ (ბზ.) — იმისი ცემა უნებურად მომიხდა. ისკუ̂ი ლიტყა̈ცი დე̄მ აგაზდილი ბეფშს (ლნტ.) — შენი დარტყმა არ აღზრდის ბავშვს.

ლიტხე — ს ა ხ ე ლ ი **ხ-ა̈ტხე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაბრუნება. ზურა̈ლს მა̄მ ხეკუ̂ა̈დ ამ̄ ქა ლიტხე (ბზ. 231) — ქალს ამის დაბრუნება არ უნდოდა. ნა̈შდებუ̂ს ქა ლიტხე ესერ ხაკუ (ა̈დ.) — სესხს დაბრუნება უნდაო. ს ა ხ ე ლ ი **ტიხე** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გადატანა, გადაადგილება; გაწევა. გეგის კიბუ̂დენიშ̈ მუხუ̂ირთექა ლიტხე ხეკუ̂ა̈დ (ბზ.) — გეგის კიდობნის კუთხესთან გაწევა („გადატანა") უნდოდა. სახელი **იტხე** ზმნის მოქმედებისა — 1. დამჟავება (მწნილისა). მეტხე ესუ̂ა̈დს ხალა̈ტ, ლიტხეი ჩუ ხეკუ̂ეს ხოხალდე̄დს (ბზ.) — მჟავე ვისაც უყვარს, დამჟავებაც უნდა იცოდეს. 2. აფუება (ცომისა). პიცი ლიტხე ლა̈ტხაურ მა̄მ ხეფსი (ბზ.) — ცომის აფუება საფუარის გარეშე არ შეიძლება („არ გამოდის").

ლიუყუ̂ე იგივეა, რაც **ლიჰუყუ̂ე**.

ლიუჩხე იგივეა, რაც **ლიუ̂ჩხე**.

ლიუ̂ა̈დი იგივეა, რაც **ლიუ̂დი**[1].

ლიუ̂ა̈ზრე იგივეა, რაც **ლიუ̂ზირე**.

ლიუ̂დი[1] ზს., ლშზ., **ლიუ̂ა̈დი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იუ̂დი**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ნატვრა. ლიუ̂დი ხოჩა̄მ გარ ხაკუ (ბზ.) — მხოლოდ კარგი უნდა ინატრო (ნატვრა მხოლოდ კარგად უნდა). ლიუ̂დი უგარჯუ̂ ლი (ბქ.) — ნატვრა ადვილია. ლიუ̂ა̈დის ღერბეთ დე̄მ ლოქ გუ̂იდუ̂ერე (ლნტ.) — ნატვრას ღმერთი არ გვიშლისო.

ლიუ̂დი[2] იგივეა, რაც **ლიჰუ̂დი**.

ლიუ̂ედი იგივეა, რაც **ლიჰუ̂დი**.

ლიუ̂ელიელ იგივეა, რაც **ლიუ̂ე̄ლიე̄ლ**.

ლიუ̂ერ[1] იგივეა, რაც **ლიჰუ̂ერ**.

ლიუ̂ერ[2] იგივეა, რაც **ლუუ̂ერ**.

ლიუ̂ე̄ლიე̄ლ ბზ., ლშზ., **ლიუ̂ელიელ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იუ̂ე̄ლიე̄ლ**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — კნავილი, ღნავილი. ხეხუ̂დ ყ̈ა̈ნბა̈ყ ალდარე ლიუ̂ე̄ლიე̄ლ (ბზ. 348) — ცოლმა გაიგო ამათი ღნავილი. ციცუ̂ი ლიუ̂ე̄ლიე̄ლ ისმი (ლშზ.) — კატის კნავილი ისმის. ბეფშვი ლიუ̂ელიელ დე̄მ მაუენე (ლნტ.) — ბავშვის ღნავილი არ მაძინებს.

ლიუ̂ზე, ლიუ̂ზი იგივეა, რაც **ლიზზი**.

ლიუ̂ზინე — ს ა ხ ე ლ ი **ხ-ოუ̂ზინე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 1. მიბაძვა, წაბაძვა; ხოლემ ლიუ̂ზინემ მგჷაფდ ხოჩამოუ̂ ესუ̂ეზნე (ა̈დ.) — ცუდის მიბაძვის ნაცვლად კარგს მიჰბაძეო. 2. დაცინვა. ბოფშა̈რს ხალა̈ტხ უ̂შხუ̂ა̈რე ლიუ̂ზინე (ლნტ.) — ბავშვებს უყვართ ერთმანეთის დაცინვა.

ლიუ̂ზირე ბზ., **ლიუ̂ზირი** ბქ., **ლიუ̂ა̈ზრე** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **ა̈უ̂ზირე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მოთათბირება, ბჭობა; განზრახვა. ანზორი დაგრა̈ ლიუ̂ზირე ლა̈ძბინეხ (ბზ. 285) — ანზორის მოკვლის მოთათბირება დაიწყეს. ხოჩემ ლიუ̂ზირი გარ ახკაფახ ალდა̈რს (ბქ.) — მხოლოდ კარგის ბჭობა განუზრახავთ ამათ.

ლიუ̂ჟე — ს ა ხ ე ლ ი **იუ̂ჟე**... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაძინება, ძილი. აშხუ̂ეი ლიუ̂ჟეს დე̄შ ათმუნდუ̂ენახ (ბქ.) — ერთდროულად დაძინებას ვერ ენდენენ თურმე.

დჷსა ლოქ ლიჳჷე ხამთქჳა̄? (ლშ. 55) — ძილი ხომ არ გეწყინიაო?

ლიჳრჷნდინა̈ლ ბზ., — სახელი იჳრჷნდინა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ტიტიკი. ძულჳაისგა ლიცდ ლიჳრჷნდინა̈ლ ათბჳნნე ბეფშჳს (ბზ. 262) — მღვიმეში წყალმა ბავშვს ტიტიკი დააწყებინა.

ლიჳღჳნე ზს., ლნტ., **ლიჳღუნე** ლნტ., **ლიჳღჳნე** ლშ. — სახელი აჳღჳნე... ზმნის მოქმედებისა, — უღელში შებმა. გეგის ჰანრე ლიჳღჳნე მა̄მ ოთნებ (ბზ.) — გეგის ხარების უღელში შებმა არ დაანებე. ჰანრე ლიჳღჳნე ი ლამშადათე ლიისგ ლჳაჷმარემ გჳეშ ლი (ბქ.) — ხარების უღელში შებმა და სამუშაოდ წაყვანა მამაკაცის საქმეა. ახორჩეჳახ... ლა̈ბენა̈რე ლიჳღუნე (ლნტ. 67) — გადაუწყვეტიათ მოზვრების უღელში შებმა.

ლიჳჩხე, ლიუჩხე — სახელი აჳჩხე... ზმნის მოქმედებისა, — წვიმა („'გა'წვიმება“). ლა̈დბინე ლიუჩხე (ბქ. 154) — წვიმა დაიწყო. ლიუჩხე ერ ა̈ნბინან, ნა̈ სკაჩჳადდ კარა̈ჳჰოისა (ლნტ.) — წვიმა რომ დაიწყო, ჩვენ კარავში შევედით.

ლიჳჰმა̈ლ ბზ., **ლიჳჰმელ** ბქ., **ლიჳჰმა̄ლ** ლშ., **ლიჳჰმა̈ლ** ლნტ. — შობის მარხვა. ლიჳჰმა̈ლისგა ლა̈დსას მა̄მა ა̈დსენდახ (ბზ.) — მარხვაში საკლავს არ კლავდნენ. ლიჳჰმა̄ლე ძი̄შისა ხოხალხ [ლიჰედ] (ლშ. 29) — მარხვის კვირაში იციან მოსვლა. ლიჳჰმა̈ლისა ლეღჳს დემ იზჳებხ (ლნტ.) — მარხვაში ხორცს არ ჭამენ.

ლიჳჰარჳ ზს., **ლიჳჰარი** ლშ. — ობლობა. ლიჳჰარჳ მასა̈რდ გარჯ ლი (ბზ.) — ობლობა ძალიან ძნელია. ლიჳჰარ ლიჯღგრკია̈შ ესერ მჷთჳრი ლი (ანდ.) — ობლობა მეჯლანეობის მასწავლებელიაო. ლიჳჰარი ჩი̄ს მა̄ ხოხალ მა̄ჷღენ ლი (ლშ.) — ობლობა რაა, ყველამ არ იცის.

ლიფათურა̄ლ ლშ., **ლიფათურა̈ლ** ლნტ. — სახელი იფათურა̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ფათური. ციცჳდ ლიფათურა̈ლ ლა̈დბინე (ლნტ. 294) — კატამ ფათური დაიწყო.

ლიფანა̈ლი იგივეა, რაც **ლიფა̄ნა̈ლი**.

ლიფანე იგივეა, რაც **ლიფა̄ნე**.

ლიფაყუარი იგივეა, რაც **ლიფყჳრი**.

ლიფაშკჳე იგივეა, რაც **ლიფა̄შგჳე**.

ლიფა̈შტჳიელ იგივეა, რაც **ლიფშჳდიჷლ**.

ლიფა̄ნა̈ლი ბზ., **ლიფა̄ნა̄ლი** ლშ., **ლიფანა̈ლი** ბქ., ლნტ., სახელი ხ-ოფანა̈ლი ზმნის მოქმედებისა, ხლმ., რელიგ. — მიცვალებულთა სულების მოსახსენებელი საკურთხისწადგმა ერთი კვირის განმავლობაში. ლიფა̄ნა̈ლინქაი ჩიგარ ნა̈მთქჳა ლიფა̄ნე (ბზ. 12) — „ლიფანალის“ გარდა'ც', ყოველთვის ემლით საკურთხის სუფრას. ლიფანა̈ლი ჳოშთხ-ჳოხუშდ ლადელ ლი წეს (ბქ. 5) — სულთა მოსახსენებელი საკურთხის წადგმა (წესი) არის ოთხი-ხუთი დღე.

ლიფა̄ნე ბზ., ლშ., **ლიფანე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ოფა̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — საკურთხი სუფრის წადგმა მიცვალებულის სულის მოსახსენებლად. ლა̈დბინე დედბერილდ მინე ლგდგარჳ ქუნრე ლიფა̄ნე (ბზ. 338) — დედაბერმა დაიწყო თავიანთი მიცვალებულების სულთა მოხსენიება (საკურთხის დადგმით). ლიფანეს დემ ლოქ ხა̈კჳედნე მიჩა ლგდგარჳს (ლნტ.) — თავის მკვდრებს სულთა ხსენებას (საკურთხის წადგმით) არ აკლებსო.

ლიფა̄შგჳე ბზ., ლშ., **ლიფაშკჳე** ლნტ. — სახელი ხ-აფა̄შგჳე... ზმნის მოქმედებისა, — მოფერება (ხელით), მოსმა (ხელისა). [ეჯნჷმ] ლოხჳბინე ლიფა̄შგჳე (ბზ. 51) — იმან მოფერება დაუწყო. ჰყინტს ხალატგნ ტოტა̈რჳშ ლიფაშკჳე (ლნტ.) — ბიჭს ხელებით მოფერება უყვარდა.

ლიფეთე იგივეა რაც **ლიფთი**.

ლიფეშგ ზს., ლშ., **ლიფეშგე** ლნტ. სახელი ფეშგნი... ზმნის მოქმედებისა, — გახსნა. ახდა ყურყჳდ ლიფეშგ ა̈დბინე (ბქ.) — მარყუჟმა გახსნა დაიწყო.

ლიფთი ზს., ლშ., **ლიფეთე** ლნტ. — სახელი ა̈ფთი... ზმნის მოქმედებისა, — ჩეჩვა (მატყლისა). დედელ ჟ'ამთჳერ ლიფთი (ბზ.) — დედამ მასწავლა ჩეჩვა. მა̈ტჳს ჩუ ლიფთი ხაკუ ლა̈ფთირშჳ (ბქ. 305) — მატყლს

საჩეჩლით გაჩეჩვა უნდა. მა̈ტყი ლიფეთე და-და̈ჲ გჷეშ ლი (ლნტ.) — მატყლის ჩეჩვა ბებიას საქმეა.

ლიფთხგნე — ხახელი აფთხგნე... ზმნის მოქმედებისა, — 'ჩამო'ბერტყვა. მეუშთხჷა̈შჲი ლიფთხგნე ხაკუ (ბქ. 230) — მეოთხეჯერ ჩამობერტყვა უნდა. ჩუ ლიფთხგნე ხაკუ მგი ჷისკჷა̈რს (ლნტ.) — მწიფე ვაშლებს ჩამობერტყვა უნდა.

ლიფჟოჷე ზს. — ხახელი აფჟოჷე, ფჟოჷე, ფოჟჷე... ზმნათა მოქმედებისა, — ბოდვა. შდრ. **ლიბოდაჷი.**

ლიფრე — ხახელი აფრე... ზმნის მოქმედებისა, — გახმობა. გუნ ამსა̈სტკჷნ ჷისგჷი ლიფრე (ბზ.) — ვაშლის (ხის) გახმობა ძლიერ მეწყინა. მეჴრა̈შ ლიფრე წეს ლასჷ (ბქ. 291) — მკლავის გახმობა წესი იყო.

ლიფუე იგივეა, რაც **ლიფჷე.**

ლიფჷლი ბზ., ლშხ., **ლიფული** ბქ., ლნტ. — ხახელი ხ-ოფჷლი... ზმნის მოქმედებისა, — 'შე'ბერვა. ეჯჲა̈რ ლემესგს ლოხბინიხ ლიფჷლის (ბზ. 366) — ისინი ცეცხლს შებერვას დაუწყებენ. ლემესს ლიფჷლი ხაკუ (ლშხ.) — ცეცხლს შებერვა სჭირდება (უნდა). ჰყინტს ეშხუ ლიფული ხაკუ ი ჩუ იკაფი (ლნტ.) — ბიჭს ერთი შებერვა უნდა და წაიქცევა.

ლიფჷე ბზ., **ლიფუე** ბქ., ქს. — ხახელი ფუე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დუღილი. ლიცდ ლიფჷე ჩჷაქჷიც (ბზ.) — წყალმა დუღილი შეწყვიტა. [სალა̈ტ] შომა ლიფუეს ჩუ ქჷიცე, ეჩქას ლაჯბა̈შ ლი (ბქ. 196) — როცა ალაო დუღილს შეწყვეტს, მაშინ გამოსახდელად ვარგა (გამოსახდელია). [ლიც] ერ ლიფუეს ა̈ნბინი, ეჩქას სკა შჷიდედ ლუჰკჷერ თა̈შს (ლნტ. 36) — წყალი რომ დუღილს დაიწყებს, მაშინ დაჭრილ ყველს ჩაუყრით. 2. გადატ. ზს. ღელვა (მღვისა). ზუღჷად ლიფუე ა̈ნბინე (ბქ.) — ზღვამ ღელვა დაიწყო.

ლიფყჷრი ბზ., ლშხ., **ლიფყური** ბქ., **ლიფაყჷარი** ლნტ. — ხახელი აფყჷრი... ზმნის მოქმედებისა, — ქუდების კეთება (დამზადება). მიშგჷა დის ხოხალ ლიფყური (ბქ.) — დედაჩემმა ქუდების კეთება იცის. ლიფყჷრი გჷამი გჷეშ ლი (ლშხ.) — ქუდების კეთება მძიმე საქმეა. ზურელა̈ლე გჷეშ ლიფაყჷარი ლას (ლნტ.) — ქალების საქმე ქუდების კეთება იყო.

ლიფშგე ზს., ლშხ., **ლიფშკე** ლნტ. — ხახელი ფიშგე... ზმნის მოქმედებისა, — გახსნა; ახდა. ლგცხა̄მჰე̄ ლიფშგე გარჯ ლი (ბზ.) — განასკუნძის გახსნა ძნელია. ჲერხი მექნოჷა̈ლს ხოლა ლიქნოჷა̈ლ ხად... ამკა̈ლიბჲი ყა̈რა̈შ ლიფშგე ლასჷ წეს (ბქ. 297) — მოკ სულთმობრძავს სული არ ამოსდის (ცუდი სულის ამოხდომა აქვს), ასეთ დროს სახურავის ახდა წესად (წესი) იყო.

ლიფშირე — ხახელი ა̈ფშირე („ამრავლებს")... ზმნის მოქმედებისა, — გამრავლება. ბექმგრზას ქჷინლგმგენალე ლიფშირე ხეკჷა̈დ (ბზ.) — ბექმურზას საქონ-ლ'ებ'ის გამრავლება უნდოდა.

ლიფშირი — ხახელი იფშირი („მრავლდება")... ზმნის მოქმედებისა, — გამრავლება. მეზგა ხემზირხ ნალჷჟურგეზლა̈შ ლიფშირის (ბქ. 233) — ოჯახს დაალოცავენ ვაჟიშვილის გამრავლებას. ბოფშა̈რე ლიფშირი ეზერ გჷეშ ლი (ლნტ.) — ბავშვების გამრავლება კარგი საქმეა.

ლიფშკე იგივეა, რაც **ლიფშგე.**

ლიფშჷდე ზს., ლშხ., **ლიფშჷტე** ლნტ. — ხახელი ფიშჷდე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გაშვება, აშვება. [და̈ჷითდ] ხაშგჷმინ ხელწიფს ა̈გითე ლიფშჷდე (ბზ. 270) — დავითმა ხელმწიფეს შინ გაშვება სთხოვა. ეჩას ხამჭირ მეჷარ [ჭა̈ში] ლიფშჷდე (ბზ. 347) — იმას ქმრის გაშვება ძალიან ეძნელება. ჩჷა̈ჯეშტგნდაუ ლახამხენქა გოჭა̈რე ლიფშტჷე? (ლნტ.) — დაგავიწყდა სალორიდან გოჭების გამოშვება? 2. სროლა. ნალჷჟურს თჷეფიშ ლიფშჷდე ხეკჷად (ბქ.) — ვაჟს თოფის სროლა უნდოდა.

ლიფშჷდიე̄ლ ბზ., ლშხ., **ლიფშჷდიელ** ბქ., **ლიფა̈შტჷიელ** ლნტ. — ხახელი იფშჷდიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — კვეხნა, ტრაბახი. მეჩი მარა ხოლამდ ლახბაჲგნ ალა̈რე ლიფშჷდიელ (ბქ. 25) — მოხუც კაცს ამათი ტრაბახი არ მოეწონა („ცუდად მო-

ეჩეენა"). მახეღჷაყა̈რდ ლიფშჷდიელ ლა̈ჲბინეხ (ბქ. 25) — ახალგაზრდებმა გრაბახი დაიწყეს. ალ ხენწჷიფს სურუ ლიფა̈შტჷიელ ხა̈მთქჷა (ლნტ.) — ამ ხელმწიფეს ძალიან სჩვეეია გრაბახი.

ლიფხეჲ — სახელი **ფხეჲნი** („იმლება")... ზმნის მოქმედებისა, — გაშლა, დაშლა. მუშგჷრა̈ლს მამ ხეკჷა̈დხ ლიფხეჲ (ბზ.) — სტუმრებს არ უნდოდათ დაშლა. [ხელწჷიფხდ] ჩუ ლიფხეჲიშ ნა̈ბ და̈ს ლახემ (ბქ. 263) — ხელმწიფემ დაშლის ნება არავის მისცა. სერ ჩუ ლას ლიფხეჲი"ში" დჷრეჷ (ლნტ.) — უკვე დაშლის დრო იყო.

ლიფხუე ზს., ლშხ., **ლიფხეჲ** ლნტ. — სახელი **ფხჷუე** („შლის")... ზმნის მოქმედებისა, — დაშლა.

ლიფხრიჭჷი ბზ., **ლიფხრიჭი** ბქ. — სახელი **ა̈ფხრიჭჷი**... ზმნის მოქმედებისა, — თხრა. მა̄ლდ ითქს ლოხჷბინე ლიფხრიჭჷი (ბზ. 432) — მელამ მარცვალს თხრა დაუწყო.

ლიფგლჷფგნე — სახელი **აფგლჷფგნე**... ზმნის მოქმედებისა, — ფამფალი, ყანყალი. ლიფგლჷფგნე ა̈დბინე და̈შჷდდ (ბქ. 370) — დათვმა ფამფალი დაიწყო.

ლიქაბნიელ, ლიქაბჷნა̈ლ იგივეა, რაც **ლიქაბჷნა̈ლ**.

ლიქაბჷნა̈ლ ბზ., **ლიქაბჷნა̈ლ** ბქ., **ლიქა̄ბჷნა̄ლ** ლშხ., **ლიქაბნიელ** ლნტ. — სახელი **ხ-ექაბჷნა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — თავის არიდება. გადანს ლიქაბჷნა̈ლ დეშ ესერ ხა̈ლიესგ (ანდ.) — ვალს თავის არიდება ვერ გადაიხდისო. ჩიდღა მა̈დ ხაკუ ლიქაბნიელ ლიმშაჷს (ლნტ.) — მუშაობას ყოველთვის არ უნდა თავის არიდება.

ლიქადჷნე იგივეა, რაც **ლიქდუნე**.

ლიქა̈დნე იგივეა, რაც **ლიქდენი**.

ლიქა̈ჩე იგივეა, რაც **ლიქჩე**.

ლიქა̈ჩი იგივეა, რაც **ლიქჩე**.

ლიქა̄ბჷნა̄ლ იგივეა, რაც **ლიქა̈ბჷნა̈ლ**.

ლიქდენი ზს., ლშხ., **ლიქა̈დნე** ლნტ. — სახელი **ხ-აქდენი**... ზმნის მოქმედებისა, — 1. აცდენა, აცილება. და̈შდჷა̈ ფინდხი ლიქდენი ლი შგჷირ, ადო ნა̈პჷლა̈ ლიქდენის მა̄მგდ ხოჭირ! (ბზ.) — დათვის 'ათვის' ტყვიის აცდენაა სირცხვილი, თორემ ჩიტის 'ათვის' აცდენას რა უშავს! 2. გაცდენა. ლიმშაჷი ლიქა̈დნე ნომ ჯა̈მთქჷა (ლნტ.) — სამუშაოს გაცდენა ნუ გჩვევია.

ლიქდუნე ზს., **ლიქადჷნე** ლნტ. — სახელი **აქდუნე**... ზმნის მოქმედებისა, — შეცდენა, გაბრიყვება. ჷა̈ზრა̈ლს ესერ მიჩა ლიქდუნე ხა̈კჷდახ (ბზ. 346) — ვეზირებს მისი შეცდენა უნდოდათო. ზურალს ხაკუჩდა ბოფშა̈რე ლიქადჷნე (ლნტ.) — ქალს ბავშვების გაბრიყვება უნდოდა.

ლიქეხ — 1. სახელი **ქეხნი**... ზმნის მოქმედებისა, — გაცლა (ადგილის დათმობა). ქორხენქა̈შ ლიქეხ ღეშგმ' ესერ ძგიდიშ ლი (ანდ.) — სახლიდან გაცლა უკანასკნელი დათმობააო. 2. სახელი **ხ-ოქხენი**... ზმნის მოქმედებისა, — ჩამოსვლა (ცხენიდან) თა̈მბის ჩა̈ყი ლიქეხ ხეკჷა̈დ (ბზ.) — თამბის ცხენიდან ჩამოსვლა უნდოდა. 3. ბზ., ლშხ. დაგვიანება. ალეს ლიწჷჷლე̄ ლიქეხ ხეფსი (ლშხ.) — ამას გათხოვება უგვიანდება („გათხოვების დაგვიანება მოჰყვება").

ლიქჷელე იგივეა, რაც **ლიქჷე̄ლე**.

ლიქჷემ — სახელი **იქჷემ**... ზმნის მოქმედებისა, — ჩაცმა. ლინთჷისგა ტებდიდ ხაკუ ლიქჷემ (ბზ.) — ზამთარში თბილად ჩაცმაა საჭირო („უნდა"). [გეზალს] აშხჷ ლადეღ ჩჷეთეშდგნ ტუფულდა̈შ ლიქჷემ (ბქ. 87) — ერთ დღეს მეილს დაავიწყდა ტყავის ჩაცმა. ზურა̄ლს კაბი ლიქჷემ ხეკჷად (ლშხ.) — ქალს კაბის ჩაცმა უნდოდა. ლამარ კაბს ქორს მა̈დ ხაკუ ლიქჷემ (ლნტ.) — საგარეო კაბა სახლში არ უნდა ჩაიცვა („კაბას ჩაცმა არ უნდა").

ლიქჷე̄ლე ბზ., ლშხ., **ლიქჷელე** ლნტ. — სახელი **აქჷე̄ლე**... ზმნის მოქმედებისა, — გაგრილება, განელება, გაცივება. ლიცს ლიქჷე̄ლე ხაკუ (ბზ.) — წყალს განელება უნდა.

ლიქჷთა̈ნი იგივეა, რაც **ლიქჷთუნე**.

ლიქჷთერ — სახელი **იქჷთერ**... ზმნის მოქმედებისა, — ქურდობა, პარვა.

ყჵდ ა̈ნბინა̈ნ კუმში ლიქჵთერ (ბზ.) — ისევ დაიწყო საქოì/ლის ქურდობა. მუქჵთერს ლიქჵთერს ყი ლახსისგისგჵხ (ბქ. 292) — ქურდს ქურდობას მალულებდნენ. მიჩ ათაბრა̈ლეხ ყა̈რი ლიქჵთერ (ლნტ.) — მას დააბრალეს ყაერის მოპარვა.

ლიქჵთუნა̈̄ლ ბზ., **ლიქჵთუნალ** ბქ., **ლიქჵთუნა̄ლ** ლშხ., **ლიქჵთუნა̈ლ** ბქ., ლნტ. — სახელი იქჵთუნა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ზლმ. — განძრევა, რხევა. მა̄ლ ჩჵა̈დლუგჵრა̈ნ ეჯ'ყი, ერე ლიქჵთუნა̈̄ლ ოთჩა̈დ (ბზ. 362) — მელა ისე გასუქდა, რომ განძრევა აღარ შეეძლო („წაუვიდა“). ქელს ლიქჵთუნა̄ლ მა̄ ხეკჵა̈დ (ლშხ.) — ძაღლს განძრევა არ უნდოდა.

ლიქჵთუნე ზს., ლშხ., **ლიქჵთა̈ნი** ლნტ. — სახელი აქჵთუნე... ზმნის მოქმედებისა, — განძრევა, რხევა. მარას ტჵეტი ლიქჵთა̈ნის დემ ლოქ ხა̈ნებეხ (ლნტ. 70) — კაცს ხელის განძრევას არ ანებებენო.

ლიქჵის'კ' იგივეა, რაც **ლი̄ქჵი̄სგ**.

ლიქჵცე — სახელი ქჵიცე... ზმნის მოქმედებისა, — 'მო'ჭრა. მიშგჵა თხჵიმი ლიქჵცეს ლაჰას ხირდი (ბზ. 285) — ჩემი თავის მოჭრას მოესწრები. მეგემი ლიქჵცე მა̄დ ათნებე (ლშხ.) — ხის მოჭრა არ დაანება. თხჵიმე ლიქჳ̈ცეს ხომა̈რჯჵინახ და̈ჵს (ლნტ.) — დევს თავის მოჭრას უპირებდნენ.

ლიქშდე̄ლ ბზ., **ლიქშელ** ბქ., **ლიშგადელ** ლშხ., **ლიშკა̈დელ** ლნტ. — სახელი იქშდე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ზლმ. — მთქნარება. იშმა ლიქშდე̄ლ ა̈ჯშგა̈ბ?! (ბზ.) — რა მთქნარება აგიტყდა?!

ლიქჩე ზს., ლშხ., **ლიქა̈ჩე** — სახელი აქჩე („ჭრის, კაფავს“)... ზმნის მოქმედებისა, — 'მო'ჭრა; 'გა'კაფვა. [ეჯას] ქირსა̈ ლიქჩე ხეკჵა̈დ (ბზ. 423) — იმას ოსპის მოჭრა უნდოდა. ჯიჰრა̈შ ლიქჩე გარჯ ლი (ბქ.) — მუხის მოჭრა ძნელია. დემ გჵა̈ნებახ ალ ცხეკისა მეგა̈მი ლიქა̈ჩეს (ლნტ.) — ამ ტყეში ხის მოჭრას არ გვანებებდნენ.

ლიქჩი ზს., ლშხ., **ლიქა̈ჩი** ლნტ. — სახელი იქჩი („იჭრება, იკაფება“)... ზმნის მოქმედებისა, — ჭრა, კაფვა.

ლიქხე — სახელი იქხე („გადადებს“)... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გადატანა, გადადება, გადაწევა. ლიმრიედ ქა ლიქხე ყი ხემარგხ (ბქ. 302) — მარიამობამდე შეუძლიათ გადადება. ქეიფი ლიქხე მა̈დ ხა̈კჵედახ (ლნტ.) — ქეიფის გადატანა არ სდომებიათ. 2. სახელი ქიხე („აგვიანებს“)... ზმნის მოქმედებისა, — დაგვიანება.

ლიღარა̈ლ იგივეა, რაც **ლიღრა̈̄ლ**.

ლიღაფურე იგივეა, რაც **ლიღფჳ̄რე**.

ლიღა̈ფი იგივეა, რაც **ლიღფი**.

ლიღელი იგივეა, რაც **ლიღლი**.

ლიღერ — სახელი ღერნი... ზმნის მოქმედებისა, — მოშორება. მუშგჵრია̈შ ქა ლიღერს აშ ქუნოშ არდხ (ბქ.) — სტუმრის მოშორება უნდოდათ („მოშორებას სულით ||სულზე იყვნენ“). გადატ. სიკვდილი („ჩაძაღლება“). ხოლა მა̈ნკი მა̄რე̄მი ლიღერ და̈̄ს ათლო̄ნდა (ბზ.) — ცუდი ზნის კაცის სიკვდილი არავის სწყენია.

ლიღლა̈ტი ზს., ლნტ., **ლიღლატი** ლშხ. — სახელი ხ-ოღლა̈ტი... ზმნის მოქმედებისა, — ღალატი. ლა̈დიუნღჵე როქჵ ლიურდგულ ლესეს ი ლიღლა̈ტი დემეგ (ბქ. 198) — დღეიდან ერთგულება იყოს და ღალატი არაო. დენა მა̈დ ლას ლიღლა̈ტი ნა̈მითქჵ (ლნტ.) — გოგო ღალატს არ იყო ჩვეული („ნაჩვევი“).

ლიღლა̈ჭი იგივეა, რაც **ლიღლა̈ჭი**.

ლიღლი ზს., ლშხ., **ლიღელი** ლნტ. — სახელი ხ-ოღლი... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ცდა, ლოდინი. მამჭირ ალამა̈̄გ ლიღლი (ბზ.) — მეზარება ამდენი ცდა. ეჯდა̈რე ლიღლი ესერ ხეირს დემის ხაწონე (ბქ. 253) — იმათი ლოდინი ხეირს არ დაგაყრისო („გაჩვენებსო“). ბოზშს ხჵა̄დ ლიღლი მა̄ ხაკჵ (ლშხ.) — ბავშვს ბევრი მოცდა არ უნდა. ცჵიდდ ლა̈მესად ისკჵი ლიღელი (ლნტ.) — ტყუილად („ცუდად“) შემრჩა შენი ლოდინი.

ლიღრა̄ლ მდრ. **ლიშდრა̈̄ლ**.

ლიღრა̈̄ლ ბზ., **ლიღრა̄ლ** ლშხ., **ლიღრა̈ლ** ბქ., **ლიღარა̈ლ** ლნტ. — სახელი იღრა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მღერა, სიმღერა. შჵანა̈რს ლიღრა̈ლ ხოჩა ხოხალხ

(ბქ.) — სვანებმა კარგი სიმღერა იციან. მუშჳა̈ნს ლიღარა̈ლ ახობინა (ლნტ. 96) — სვანს სიმღერა წამოუწყია. 2. ლშხ. თამაში. ბობშემ ლიღრა̄ლ ედბინე (ლშხ.) — ბავშვმა თამაში დაიწყო. იხ. **ლიბრია̄ლ, ლიშდრა̈̄ლ.**

ლიღრე — სახელი იღრე... ზმნის მოქმედებისა, — მოცილება, მოშორება. შგჳირიშ ლიღრე მასა̈რდ გარჯ ლი (ბქ.) — სირცხვილის მოცილება ძალიან ძნელია. მიჩა ლიღრეს ქუნუშ არდახ (ლნტ.) — ერთი სული ჰქონდათ, როდის მოიცილებდნენ იმას („მის მოცილებას სულით იყვნენ").

ლიღჳუპაჳი იგივეა, რაც **ლიღჳპა̈ჳი.**

ლიღჳაჭარ იგივეა, რაც **ლიღჳჭა̈რ.**

ლიღჳაჭარა̈ლ იგივეა, რაც **ლიღჳჭარა̈̄ლ.**

ლიღჳეჰ ზს. — სახელი ხ-ალჳიჰ... ზმნის მოქმედებისა, — დევნა, გაკიდება. მიშგუ ბეფშჳს ლიღჳეჰ ხა̈მთქჳა (ბზ.) — ბავშვს გაკიდება სჩვევია. ათხე მი ლა̈მბინე ლიღჳეჰ (ბქ. 207) — ახლა მე დამიწყო დევნა. იხ. **ლიჰემე.**

ლიღჳპა̈ჳი ზს., ლნტ., **ლიღჳუპაჳი** ლშხ. — სახელი ალჳპა̈ჳი... ზმნის მოქმედებისა — დალუპვა. იმღა ხაკუ თხუმემ ლიღჳპა̈ჳი? (ბქ. 45) — რატომ უნდა თავის დალუპვა? ალ ოჯახი ლიღჳპა̈ჳის დეშ ხჳიცხჳა̈ნინე (ლნტ.) — ამ ოჯახის დალუპვას ვერ 'შე'ეურიგდები („ვერ ვიტან").

ლიღჳყა̈̄ლ ბზ., ლშხ., **ლიღჳყა̈ლ** ბქ., **ლილღჳაყა̄ლ** ბზ., ლშხ., **ლილღჳაყა̈ლ** ლნტ. — სახელი იღჳყა̈̄ლ, ილღჳაყა̈̄ლ... ზმნათა მოქმედებისა, — მშობიარობა. მაგჳა̈ჲ ლიღჳყა̈̄ლ ხა̄რ? (ბზ.) — როგორი მშობიარობა აქვს? ეჯის ხოჩა ლილღჳაყა̄ლ ხა̄და (ლშხ.) — იმას კარგი მშობიარობა ჰქონდა. ზჳრალ... ლა̈ჲბინი ლილღჳაყა̈ლს (ლნტ. 60) — ქალი დაიწყებს მშობიარობას.

ლიღჳჭარ ზს., **ლიღჳჭა̈რი, ლიღჳაჭარ** ლნტ. — სახელი იღჳჭარ, იღჳჭა̈რი... ზმნათა მოქმედებისა, — ვაჭრობა. ამეჩუ ა̈ღბინეხ ლიღჳჭარ (ბზ. 439) — აქ ვაჭრობა დაიწყეს. ლიღჳჭარ ჯჳინალდ შგჳირ ლასჳ (ბქ.) — ძველად ვაჭრობა სირცხვილი იყო. დენას ხჳა̈ჲ ლიღჳაჭარ მა̈დ ხალატგნ (ლნტ.) — გოგოს ბევრი ვაჭრობა არ უყვარდა.

ლიღჳჭარა̈̄ლ ბზ., **ლიღჳჭარელ** ბქ., **ლიღჳჭარა̄ლ** ლშხ., **ლიღჳაჭარა̈ლ** ლნტ. — სახელი იღჳჭარა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — შევაჭრება, ვაჭრობა. ალ ღჳაჭა̈რდ ლოხჳბინე ლიღჳჭარა̈̄ლ (ბზ.) — ამ ვაჭარმა შევაჭრება დაუწყო. იმდ ჯარ ამხჳა̈ჲ ლიღჳაჭარა̈ლ? (ლნტ.) — ამდენი შევაჭრება რად გინდა?

ლიღჳჭა̈რი იგივეა, რაც **ლიღჳჭარ.**

ლიღფი ზს., **ლიღფე** ლშხ., **ლიღა̈ფი** ლნტ. — სახელი ა̈ღფი... ზმნის მოქმედებისა, — შეღებვა. კაბა̈ ლიღფ'ენ'ი (ბზ.) — კაბის შეღებვა. ზურა̄ლს კაბი ლიღფე ხაკჳდა (ლშხ.) — ქალს კაბის შეღებვა სდომებია. იმდ ჯადახ ამხჳა̈ი ლერექჳი მეშეხად ლიღა̈ფი? (ლნტ.) — რად გინდოდათ ამდენი ტანსაცმლის შავად შეღებვა?

ლიღფგრე იგივეა, რაც **ლიღფგ̄რე.**

ლიღფგ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიღფგრე** ბქ., **ლიღაფურე** ლნტ., — სახელი ალფგ̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ძაძებით შემოსვა, შავად შეღებვა. ოჯახი ლიღფურე მაჲ ჯა̄რ (ლშხ.) — ოჯახის ძაძებით შემოსვა რად გინდა? 2. შეღებვა. მიშგჳა დის ხოხალ ტუფრე ლიღფგრე (ბქ. 7) — დედაჩემმა ტყავ(ებ)ის შეღებვა იცის. იხ. **ლიღფი.**

ლიყალჳე იგივეა, რაც **ლიყა̄ლჳე.**

ლიყარელ იგივეა, რაც **ლიყა̈̄რიე̄ლ.**

ლიყა̈ლ, ლიყა̄ლ იგივეა, რაც **ლიყჰა̈̄ლ.**

ლიყა̄ლჳე ბზ., ლშხ., **ლიყალჳე** ბქ., **ლიყალე** ლნტ. — სახელი აყა̄ლჳე... ზმნის მოქმედებისა, — შეშინება. ბეფშს ლიყალჳე ხოლა ხარ (ბქ.) — ბავშვისათვის შეშინება ცუდია („ბავშვს შეშინება ცუდი აქვს"). ალეს ლიყა̄ლჳე გარ ლოქ ხამთქჳა მა̄რე̄მიშ (ლშხ. 14) — ამას მხოლოდ შეშინება სჩვევია კაცის'ა'. ისკჳი ლიყალე მა̈დმა ლი გარჯ (ლნტ.) — შენი შეშინება ძნელი არ არის.

ლიყა̈̄რიე̄ლ ბზ., **ლიყა̄რიელ** ლშხ., **ლიყარელ** ბქ. — სახელი იყა̄რიე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ცემა-ტყეპა. ჩხუ-

ბი. ობა̈შინ ლიყა̈რიე̄ლ ინჩგდი (ბზ. 8) — ხში-რად ჩხუბი ატყდება ('შე'ირეეა). ლიყარელ ათხე ჩი შგურდ ხაბჯა (ბქ.) — ახლა ჩხუბი ყველას სირცხვილად მიაჩნია. ჩიგარ მაშდმა̄რ-ჟი ხაზნახ ლიყა̄რიელ (ლშ. 37) — ცემა-ტყეპა ყოველთვის სიმთვრალეში სჩვევიათ. შდრ. **ლიცჷა̈ლ.**

ლიყდა̈̄ნი[1] ბზ., **ლიყდა̈ნი** ბქ., **ლიყდა̄-ნი** ლშ., **ლიყედა̈ნი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იყდა̈̄-ნი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაწინდვა. მიჩ ესერ გუ ხა̄რ მგჷეშ ი დოშდლა̈ ჷწდუნა ნა-ნჷლა̈ ლიყდა̈̄ნიდ (ბზ. 265) — მმისა და მთეა-რის უნახავი ქალიშვილის დაწინდვა მსურსო („დაწინდვად გული აქვსო“). გიოშე დინოლე ლიყდა̈ნი ჩი ხაჲხჷნ (ბქ.) — გიოანთ ქალიშვი-ლების დაწინდვა ყველას ესახელებოდა. ეჯმინს საფტინს დესა̈ ლიყედა̈ნი ხაკუხ (ლნტ.) — იმათ შაბათს კოვოს დაწინდვა უნდათ.

ლიყდა̈̄ნი[2] ბზ., **ლიყდა̈ნი** ბქ., **ლიყდა̄-ნი** ლშ., **ლიყედა̈ნი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იყდა̈̄-ნი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — დაკავება (ხელში). ჲერხი ლამუას ბეფშიშ შიისგა ლიყდა̈ნი დეჲეგ ხოხალხ (ბქ.) — მოგმა მამამ („მამებს“) ბავშვის ხელში დაკავება არ იცის („იციან“).

ლიყედა̈ნი იგივეა, რაც **ლიყდა̈̄ნი.**

ლიყერ ზს., ლშ. — ს ა ხ ე ლ ი **იყერ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ცემა, დარტყმა. ჷა̈ზ-რა̈ლ დჷ̄მ ხა̈მპეხ ლიყერს (ბზ. 13) — ვეზირები არ ანებებენ ცემას. ბეფშს ლიყერდ ათყალ-ჷნიჷ (ბქ.) — ბავშვს დარტყმის შეეშინდა იხ. **ლიტყცი.**

ლიყლე — ს ა ხ ე ლ ი ხ-აყლე ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — თქმა. დეშშა ლიყლეს ხა̈პრ-რა, მარე ძალოშ ახა̈ქჷისგნეხ (ბზ.) — არაფ-რის თქმას აპირებდა, მაგრამ ძალით ათქმე-ვინეს.

ლიყმე — ს ა ხ ე ლ ი ა̈ყმე... ზ მ ნ ი ს მ ო-ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'და'ხრჩობა. ჩიგარ ლაჰას ა̈რიხ ამჷ̄ ლიყმეს (ბზ. 408) — ყოველთვის მო-ესწრებიან ამის დახრჩობას („მოსასწრებს არი-ან“). ა̈ლჲა̈რს ათყალჷნინენახ ჩუ ლიყმედ (ბქ. 218) — ამათ დახრჩობის'ა' შეშინებიათ.

ლიყულა̈ნიელ იგივეა, რაც **ლიყჷი̄-ლიე̄ლ.**

ლიყულელ იგივეა, რაც **ლიყჷი̄ლი-ე̄ლ.**

ლიყჷლი ბზ., ლშ., **ლიყული** ბქ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **ყჷლი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ბღავილი, ყვირილი, ღრიალი, ყმუილი. ყაბა-თგრს მუჷე̄ ლიყჷლი ხესმი (ბზ. 259) — ყაბა-თირს მამის ყვირილი ესმის. [და̈შდჷდ] ლა̈ჲ-ბინე ლიყული (ბქ. 203) — დათვმა ღრიალი დაიწყო. წეჷარ-მეძბარს აჯალ მა̄მა ოთქჷი̄-ცახ ლიყჷლი (ლშ. 67) — მწევარ-მეძებრებს ყმუილი კიდევ არ შეუწყვეტიათ.

ლიყჷლიელ იგივეა, რაც **ლიყჷი̄ლი-ე̄ლ.**

ლიყჷელ — ს ა ხ ე ლ ი ხ-ეყჷლენი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'და'შორება, გაყრა, 'მო'ცილება. ალ ხეხჷ-ჰა̈ში ლიყჷელ სურჷ ამსა̈კჷრელგნ (ბზ.) — ამ ცოლ-ქმრის გაყრა ძალიან გამიკვირდა. დის [ფჷთიშ] ქა ლიყ-ჷელ ხამჰინდა (ბქ. 86) — დედას ფოთრის და-შორება ენანებოდა. ალმინს ათამა̈ჰნახ ჷშ-ხჷა̈რე ლიყჷელ (ლნტ. 264) — ამათ ერთმანე-თის დაცილება დანანებიათ („დამარებიათ“). ს ა ხ ე ლ ი **ყჷელნი...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაყოფვა. ჰალი ჲორიდ ლიყჷელ ხოჩე̄მი ნიშა̈ნ ლი (ბზ.) — მდინარის ორად გაყოფა კარგის ნიშანია.

ლიყჷი̄ლიე̄ლ ბზ., **ლიყულელ** ბქ., **ლიყჷლიელ** ლშ., **ლიყულა̈ნიელ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იყჷი̄ლიე̄ლ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი-ს ა, — ყვირილი, ბღავილი, ღრიალი. სამთი̄ლდ ლიყჷი̄ლიე̄ლ ლა̈ჲბინე (ბზ. 396) — სამთილმა ბღავილი დაიწყო. ცხეხენქა და̈ჷრე ლიყუ-ლელ ისმიჷ (ბქ.) — ტყიდან დევების ღრიალი ისმოდა. ეჯმინეშხენ ჩიჲლა ლიყულა̈ნიელ ის-მოლდა (ლნტ.) — იმათგან ყოველთვის ყვირი-ლი ისმოდა.

ლიყჷლე — ს ა ხ ე ლ ი **იყჷლე...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაყოფა, დაყოფა. გიმი ლიყჷელეს ფათრა̈კ ახფა̈ს (ბზ.) — მიწის გაყოფას ფათერაკი მოჰყვა.

ლიყჷნა̈̄ლ ბზ., **ლიყჷნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიყჷნა̄ლ** ლშ. — ს ა ხ ე ლ ი **იყჷნა̈̄ლ...** ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — 'და'წოლა.

ეფენდიდ ში'მდ იშგუმინ ლიყუნა̈ლ (ბზ. 342) — ეფენდიმ მაშინვე („ხელად") დაწოლა მოითხოვა. ბაბას ტა̈ხტლეჟა ლიყუნა̈ლ ხალტგნ (ბქ.) — ბაბუას ტახტზე წოლა უყვარდა. ლიყუნა̄ლე დროი მა̄ ლი ჩიქე (ლშხ.) — ჯერ დაწოლის დრო არაა. დოსკ ლოქ ლი ჩიქე ლიყუნა̈ლ (ლნტ.) — ჯერ დაწოლა ადრეაო.

ლიყუჩუ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიყუჩურე** ბქ., ლნტ. — სახელი აყუჩუ̄რე... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'და'მტერევა. მოლას ყორრე ლიყუჩურე ლოხბინა (ბქ. 253) — მოლას კარების მტერევა დაუწყია. ლიყუჩურე ჯექიმოლდაუ ისკუი გაჰირუებაჟი? (ლნტ.) — შენს გაჭირვებას დამტვრევის დამატება უნდოდაო? („დამტვრევა გემატებოდა გაჭირვებაზე?")

ლიყხა̈̄ლ იგივეა, რაც **ლიყჰა̈̄ლ**.

ლიყჰა̈̄ლ, ლიყხა̈̄ლ ბზ., **ლიყჰა̈ლ** ბქ., **ლიყა̄ლ** ლშხ., **ლიყა̈ლ** ლნტ. — სახელი ხ-ეყჰა̈̄ლ, ხ-ეყხა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, — კოცნა. დემნა̈რ მაწგხ ისგუ ლიყჰა̈̄ლ (ბზ. 360) — შენი კოცნა არაფრად მჭირდება. ჲერხის მაშდმა̈რჟი ლიყჰა̈ლ ხა̈მთქუა (ბქ.) — ზოგს სიმთვრალეში კოცნა სჩვევია.

ლიშანა̈ლ, ლიშანელ იგივეა, რაც **ლიშა̄ნა̈̄ლ**.

ლიშანგუნა̈ლ იგივეა, რაც **ლიშა̄ნგუნა̈̄ლ**.

ლიშანგუნე იგივეა, რაც **ლიშა̄ნგუნე**.

ლიშარდე იგივეა, რაც **ლიშა̄რდე**.

ლიშაშე იგივეა, რაც **ლიშჲა̄შე**.

ლიშა̈ში იგივეა, რაც **ლიშჲა̈̄ში**.

ლიშა̄ნა̈̄ლ ბზ., **ლიშანა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიშანელ** ბქ., **ლიშა̄ნა̄ლ** ლშხ. — სახელი ხ-ეშა̄ნა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, — ნიშნის მოგება. ლიშა̄ნა̈̄ლ ხოლა ლი (ბზ.) — ნიშნის მოგება ცუდია. მა̈დ შიდ უშხუა̈რე ლიშანა̈ლ (ლნტ.) — არ შეიძლება ერთმანეთის ნიშნის მოგება.

ლიშა̄ნგუნა̈̄ლ ბზ., **ლიშანგუნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიშა̄ნგუნა̄ლ** ლშხ. — სახელი იშა̄ნგუნა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — უხეში ლაპარაკი; უხეში სიარული (მაღალი ადამიანისა ან ცხოველისა). ჲერხის ლიშა̄ნგუნა̈ლ ხა̈მთქუა (ბზ.) — ზოგიერთს უხეში სიარული სჩვევია. ჩი ჰამს ა̈მიშ ლიშანგუნა̈ლდ ამშდიხ (ბქ.) — ყოველ დილით ამისმა უხეშმა ლაპარაკმა გამათავა.

ლიშა̄ნგუნე ბზ., ლშხ., **ლიშანგუნე** ბქ., ლნტ. — სახელი აშა̄ნგუნე... ზმნის მოქმედებისა, — უხეში ლაპარაკი; სიარული (მაღალი ადამიანისა ან ცხოველისა). ლიშა̄ნგუნე ხოხა ალ ზურა̄ლს (ბზ.) — ამ ქალმა უხეში ლაპარაკი იცის. ეჩა ლიშანგუნემ ჰერ ჯუედიახა̈ნ ამსგმდა (ბქ.) — იმის უშნო ნაბიჯების (სიარულის) ხმა შორიდან მომესმა.

ლიშა̄რდე ბზ., ლშხ., **ლიშარდე** ბქ., ლნტ. — სახელი აშა̄რდე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დაწყნარება, დამშვიდება. ბეფშუს დიე ლიშა̄რდე ხოცხა (ბზ.) — ბავშვს დედის'გან' დამშვიდება ურჩევნია. ჩიემდ ბეფში დის ახობინეხ ლიშარდე (ლნტ.) — ყველამ ბავშვის დედას დაუწყო დამშვიდება. 2. ბქ. შემავება.

ლიშა̈̄რე ბზ., **ლიშე̄რე** ბზ., ლშხ., **ლიშერე** ბქ., ლნტ. — სახელი აშა̈̄რე, აშე̄რე... ზმნათა მოქმედებისა, — 'გა'ლესვა. გა̈ჩი ლიშა̈̄რე მაკუ (ბზ.) — დანის გალესვა მინდა. ბესოდ გა̈ჩს ლოხბინე ლიშერე (ბქ. 23) — ბესომ დანას დაუწყო ლესვა. კა̄დე̄მი ლიშე̄რე მა ხახლე̄ნახ (ლშხ.) — ნაჯახის გალესვა არ სცოდნიათ.

ლიშგაჲელ იგივეა, რაც **ლიქშჲე̄ლ**.

ლიშგბე ბზ., ლშხ., **ლიშკბე** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈შგბე... ზმნის მოქმედებისა, — ამოძრობა, ამოგლეჯა. ჟი ლიშგბე ხაკუ ისგუ ნინს (ბზ.) — ამოძრობა უნდა შენს ენას. ჰარდანი ლიშგბე დეშ ლოხჵიმედ (ლშხ.) — სარის ამოძრობა ვერ შეეძლო. ბეფშ შტიქე ლიშკბეს დემ იჩო (ლნტ.) — ბავშვი კბილს არ იძრობს („კბილის ამოძრობას არ შერება").

ლიშგბჵრე ბზ., ლშხ., **ლიშგბგრე** ბქ., **ლიშკბგრე** ლნტ. — სახელი აშგბჵრე... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'და'ძრობა, 'და'გლეჯა. მერხლარე ლიშგბჵრე მაკუ ნაქრუუაჟი (ბზ.) — ჭინჭრების დაგლეჯა მინდა ნასახლარზე. მასტუნა̈რ შტიქა̈რე ლიშკბგრე მაკუ (ლნტ.) — მტკივანი კბილების დაძრობა მინდა.

ლი̄შგდე ზს., ლშხ., **ლიშკედე** ლნტ. —1. ხახელი ხ-ა̈შგდე... ზმნის მოქმედებისა, — კადრება. სურუ ამსა̈კჸრელგნ ისგჸახა̈ნ ამი̄ ლიშგდე (ბზ.) — ძალიან გამიკვირდა შენგან ამის კადრება. ისგოჸ ა̈მიშ ლიშგდე დემშჸ მეკჸაჲ (ბქ.) — შენთვის ამის კადრება არაფრით (არ) მინდოდა. 2. ხახელი იშგდე... ზმნის მოქმედებისა, — ჩი̄მი ლიშგდე შგურ ლი (ლშხ.) — ყველაფრის კადრება სირცხვილია. ამშა ლიშკედე მა̈დ მა̈ჲმედა (ლნტ.) — ამის კადრება არ შემიძლია.

ლი̄შგებ ზს., ლშხ., **ლი̄შკებ** ლნტ. — ხახელი ხ-ოშგბენი... ზმნის მოქმედებისა, — მივარდნა, მიხტომა („თავდასხმა"). ჟეღრე ლიშგებდ ხაჸლენიხ (ბქ.) — ძაღლის მივარდნის'ა' ეშინიათ. დე̄შა ლიშგებს ლოქ ხამურჯი ჯეჲ (ლშხ.) — მე არავისთან მიხტომას (მივარდნას) არ ვაპირებ.

ლიშგი̄ჸანა̈ლ ბზ., **ლიშგიჸანელ** ბქ., **ლიშგი̄ჸანა̄ლ** ლშხ., **ლიშტიოლა̈ლ**, **ლიშკიოლა̈ლ** ლნტ., ხლმ. — ხახელი იშგი̄ჸანა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, —— 1. ბღვერა. მა̈ჲ ოთგეჳნი ისგუ ლიშგი̄ჸანა̈ლს! (ბზ.) — რა გაუძლებს შენს ბღვერას! 2. თვალების დაჭყეტა; ცუდად ყურება.

ლიშგმინა̄ლ'ი' იგივეა, რაც **ლიშგჸმა̄ნა̈ლი**.

ლიშგნი ზს., **ლიშგნე** ლშხ., **ლიშკენი** ლნტ. — ხახელი ა̈შგნი... ზმნის მოქმედებისა, — ჭამა, გასინჯვა (გემოსი); ლაღჸემ ლიშგნი ჟი ლ̣ჷგყა̈ჯ ხარხ (ბქ.) — ხორცის ჭამა (გემოს გასინჯვა) აკრძალული აქვთ.

ლიშგომ იგივეა, რაც **ლიშგჸემ**.

ლიშგო̄მა̄ლი იგივეა, რაც **ლიშგჸმა̈ნი**.

ლიშგრე[1] ზს., ლშხ., **ლიშკრე** ლნტ. — ხახელი ა̈შგრე... ზმნის მოქმედებისა, — სიკვდილი (უეცრად). ისგჸი ლიშგრეუ ოგჸიე̄ნა დროიანდ! (ლშხ.) — შენი სიკვდილი მოგვესწროს ადრეო! მარემი ა̄მჟი ჸბრალდ ლიშკრეს დემ ანღჸელდად (ლნტ.) — ადამიანის ასე უცაბედად („უბრალოდ") სიკვდილს არ ველოდით.

ლიშგრე[2] იგივეა, რაც **ლირშგი̄ნე**.

ლიშგრინე, **ლიშგრი̄ნე** იგივეა, რაც **ლირშგი̄ნე**.

ლიშგურ იგივეა, რაც **ლიშგჸირ**.

ლიშგურა̈ნი იგივეა, რაც **ლიშგჸრა̈ნი**.

ლიშგჸდე/ი ზს., ლშხ., **ლიშკჸდი** ლნტ. — 1. ხახელი აშგჸდი... ზმნის მოქმედებისა — დახრჩობა. ჩუ ლიშგჸდე ხაკუხ ჸიჯიშ (ბზ. 408) — დახრჩობა უნდათ გველის'ა'. 2. ხახელი იშგჸდი... ზმნის მოქმედებისა. ჭყინტ ჸედშჸ ა̈თესელან ლიცისა ლიშკჸდის (ლნტ.) — ბიჭი ძლივს გადაურჩა წყალში დახრჩობას.

ლიშგჸემ ზს., **ლიშგომ** ლშხ., **ლიშკჸემ** ლნტ. — ხახელი ხ-ეშგჸემ... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ხვეწნა. ხელწიფი დი̄ნად ოხჸბინე ლიშგჸემ [მეთხჸია̈რს] (ბზ. 249) — ხელმწიფის ქალიშვილმა მონადირეს ხვეწნა დაუწყო. 2. 'მო'თხოვნა (პასუხისა, _). პასჸიხჸი ლიშკჸემ და̈რსმოშ ლახობედაჸა ნასოჲშჸდ (ლნტ. 92) — პასუხის 'მო'თხოვნა ვერავის გაუბედავს ნასოსთვის. 3. თხოვა. დიჸემი ლიშგჸემ გუნ გარჯ ლი (ბზ.) — ქალის („გოგოს") თხოვა ძალიან ძნელია.

ლიშგჸირ ზს., **ლიშგურ** ლშხ., **ლიშკჸირ** ლნტ. — ხახელი ხ-ოშგურ... ზმნის მოქმედებისა, — სირცხვილი, მორცხვობა. ლიშგჸირ ჩუ აჩგგ̣რა̈ჸი მა̄რა (ბზ.) — მორცხვობა ჩაგრავს ადამიანს. ჲერეხის ლიშკჸირ მა̈დ ხოხა̈ლ (ლნტ.) — გოვმა სირცხვილი არ იცის.

ლიშგჸმა̄ნა̈ლი ბზ., **ლიშგჸმან'ა̈ლ'ი'** ბქ., **ლიშგმინა̄ლი**, **ლიშგო̄მა̄ლი** ლშხ., **ლიშკომნა̈ლი**, **ლიშკომანა̈ლი** ლნტ., ხლმ. — ხახელი იშგჸმ̣ა̄ნა̈ლი... ზმნის მოქმედებისა, — თხოვნა; მათხოვრობა. მეჳად ლიშგჸმა̄ნა̈ლი შგჸირ ლი (ბზ.) — ყოველთვის თხოვნა სირცხვილია. კაკოს ლიშგმინა̄ლი ხამთქჸა (ლშხ.) — კაკოს თხოვნა სჩვევია. ლიშკომნა̈ლის დეშ იბნეხ (ლნტ.) — მათხოვრობას ვერ იწყებენ.

ლიშგჸრა̈ნი, **ლიშგჸრა̄ნე** ბზ., ლშხ., **ლიშგურა̈ნ** ბქ., **ლიშკჸრა̈ნე** ლნტ. — ხახელი აშგჸრა̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — დარიგება, რჩევის მიცემა. ხოშე̄მი ლიშგჸრა̄ნეს ლიჳჸნა̈რი ხაკუ (ბზ.) — უფროსის დარი-

ვებას მოსმენა უნდა. ლიშგურა̈ნი მაჸინ დემეგ ლი (ბქ.) — დარიგება მაინც არაა. ბოფშა̈რს ლიშკჸრა̈ნე ხაწგხხ (ლნტ.) — ბავშვებს დარიგება სჭირდებათ.

ლიშგგნე ბზ., ლშხ., **ლიშჯგნე** ლნტ. — 1. **სახელი ხ-ეშგგნი... ზმნის მოქმედებისა,** — გამაგრება. ფურს ლუსჸარდ ლიშგგნე ოხბინე (ლშხ.) — ძროხას ძუძუებმა გამაგრება დაუწყო. 2. **სახელი იშჯგნი... ზმნის მოქმედებისა; გადატ.** გაჯიქება, გაჯიუტება. ეჯკალი ლიშჯგნე ხოხალ, ერე დემის მოშ ხჸასყეჸნედ (ლნტ.) — ისეთი გაჯიუტება იცის, რომ ვერაფერს ეაკეთებინებთ.

ლიშდაბ იგივეა, რაც **ლიშდა̈ბ**.

ლიშდაე ბზ., ლშხ., **ლიშდა̈ი** ბქ., **ლიშტა̈ე** ლნტ. — **სახელი შდაე... ზმნის მოქმედებისა,** — დათავთავება; დატაროება. ჭგმინდ ლიშდაე ა̈ნბინე (ბზ.) — ქერმა დათავთავება დაიწყო. სიმინდა̈რს ჸი ლგბნე ხარხ ლიშტა̈ე (ლნტ.) — სიმინდებს დატაროება დაწყებული აქეთ.

ლიშდა̈ბ ზს., **ლიშდაბ** ლშხ., **ლიშტა̈ბ** ლნტ. — **სახელი ხაშდბა... ზმნის მოქმედებისა,** — 1. მუშაობა, შრომა. მიჩ ესერ ყჸელფჩუ ლიშდა̈ი [ხა̈მჲედა] (ბზ. 371) — მე ცეცხლთან მუშაობა შემიძლიაო. დენას ლიშტა̈ბს დემ ხ̈ნებნინახ (ლნტ. 310) — თურმე გოგოს მუშაობას არ ანებებდნენ. 2. მოპყრობა, მოქცევა, მოვლა. ხოჩა ლიშდა̈ბ თხერა ლითხერს დეშ ესერ ხაშდნე (ანდ.) — კარგი მოვლა (მოქცევა) მგელს მგლობას ვერ აეწყებსო.

ლიშდა̈ი იგივეა, რაც **ლიშდაე**.

ლიშდა̄რჸე ბზ., ლშხ. — **სახელი აშდა̄რჸე... ზმნის მოქმედებისა,** — დაბრალება, ცილისწამება. გიორგის იშგნაშდ ხეკჸად ალ საქმე̄მი ლიშდა̄რჸე (ლშხ.) — გიორგის სხვისთვის უნდოდა ამ საქმის დაბრალება.

ლიშდბე˹ნი˺ ზს. — **სახელი აშდბე˹ნი˺... ზმნის მოქმედებისა,** — უკან გადავარდნა, წაქცევა. ღუმრი ლიშდბენი ხაკჸხ (ბზ.) — ნაძვის წაქცევა უნდათ.

ლიშდბი ბზ., ლშხ., **ლიშდბინე** ლშხ., **ლიშტები** ლნტ. — **სახელი იშდბი... ზმნის მოქმედებისა,** — სესხება. ლა̈გმა̄ლდ მაწგხ თეთრი ლიშდბი (ბზ.) — სამშენებლოდ მჭირდება („მჭირია") ფულის სესხება. ლიშდბი უგარჯჸ ლი, ლიტხე ლი გარჯ (ბქ.) — სესხება იოლია, დაბრუნებაა ძნელი. თეთრი ლიშდბინე მეკჸად (ლშხ.) — ფულის სესხება მინდოდა.

ლიშდბინა̄ლი იგივეა, რაც **ლიშდბგ̄რა̈̄ლი**.

ლიშდბინე იგივეა, რაც **ლიშდბი**.

ლიშდბჸნე[1], **ლიშდბგნე** ზს. — **სახელი აშდბგნე... ზმნის მოქმედებისა** — 1. გაკეთება, გამართვა (სახლისა). ქორა̈ ლიშდბჸნე დეშ მიზგრა (ბზ.) — სახლის გამართვა არ დამიმთავრებია. 2. ბქ. დამშვენება, გაწყობა. სადგჸემი ხოჩამდ ლიშდბგნე ხეკჸად (ბქ.) — სადგომის კარგად გაწყობა უნდოდა. 3. ბქ. გასუფთავება. ითქიშ ლიშდბჸნე (ბქ.) — მარცვლის გასუფთავება.

ლიშდბჸნე[2], **ლიშდბგნე** ლშხ., **ლიშტაბნე** ლნტ. — **სახელი იშდბჸნე... ზმნის მოქმედებისა,** — მექცევა. გართობა. თხჸმე ლიშდბჸნე‖ლიშდბგნე გარ ხაჭჭრა (ლშხ.) — მხოლოდ თავის გართობაზე ფიქრობს („გართობა ედარდება"). ბეფში ლიშტაბნეს მა ძღგდ გჸეშ ხაკჸ? (ლნტ.) — ბავშვის გართობას რა დიდი საქმე უნდა?

ლიშდბგნე იგივეა, რაც **ლიშდბჸნე**.

ლიშდბგ̄რა̈̄ლი ბზ., **ლიშდბგრა̈ლი** ბქ., **ლიშდბინა̄ლი** ლშხ., **ლიშტებ˹გ˺რა̈ლი** ლნტ., ხლმ. — **სახელი იშდბგ̄რა̈̄ლი... ზმნის მოქმედებისა,** — სესხება. ლიშდბინა̄ლი სჸრჸ ხამჭირხ (ლშხ.) — სესხება ძალიან ემარებათ. ჩიგარ ლიშტებგრა̈ლი შკჸირ ლი (ლნტ.) — ყოველთვის სესხება სირცხვილია.

ლიშდე — **სახელი შიდე... ზმნის მოქმედებისა,** — გადაყრა, დაყრა, ჩაყრა. ლინთჸისგა კჸმა̈შს ნენ̄ ლიშდე ხაკჸ (ბზ.) — ზამთარში საქონელს თივის დაყრა უნდა. ღედა̈რი ლიწანე ლა̈ჲბინეხ ი ჰალა̈გ ქა̈მინჩჸ ლიშდე (ბქ. 249) — ბარდის მოვლეჯა და ღობის იქით გადაყრა დაიწყეს. უჲშამიშ ხოჩემ ლიჩემ ჰალათე ლიშდე ესერ ლი (ანდ.) — უმადურისათვის სიკეთის ქნა მდინარეში ჩა-

ყრააო.

ლიშდებ ბქ. — სახელი იშდბი... ზმნის მოქმედებისა, — აფუება. ჰიცს შიშდ ლიშდებ ხა̈მთქუა (ბქ.) — ცომმა სწრაფად იცის აფუება. იხ. **ლიტებ**.

ლიშდეკუ̂ ზს., ლშხ., **ლიშტეკუ̂** ლნტ. — სახელი შდეკუ̂... ზმნის მოქმედებისა, — 1. სლოკინი. ეჰა ლიშდეკუ̂ გუესმი (ლშხ.) — იმის სლოკინი გვესმის. სურუ ლიბზეს ლიშტეკუ̂ ლოქ ხოხალ (ლნტ.) — ძალიან გაძლომამ სლოკინი იცისო. 2. სლუკუნი. ქორხენქა ბეფში ლიშტეკუ̂ ა̈ნსგმდა (ლნტ.) — სახლიდან ბავშვის სლუკუნი მოისმა.

ლიშდერ[1] ზს., **ლიშდირ** ბქ. — სახელი ხ-ა̈შდირ, ხ-ეშდრენი... ზმნათა მოქმედებისა, — თავის შექცევა. თხუმე ლიშდერჟი||ლიშდირეჟი გარ აჭკუ̂ა̈რი (ბზ.) — მხოლოდ თავის გართობაზე ფიქრობს.

ლიშდერ[2] იგივეა, რაც **ლიშდო̄რე**.

ლიშდეხ ზს., ლშხ., **ლიშთხე**[2] ლშხ., **ლიშტეხ** ლნტ. — სახელი შდეხნი... ზმნის მოქმედებისა, — დამთავრება, გათავება, გამოლევა. ჰემი ლიშდეხ ანღელს გუ̂ა̈რ (ბზ.) — თივის გამოლევა გველოდება („მოსალოდნელი გვაქვს"). უ̂არჩხლიშ ლიშდეხს გუ̂იმა̈ზიგ ხონჴრი (ბქ.) — ფულის შემოლევას გულისტკივილი ახლავს. ალ თოჲა ლიშდეხს ხოღლიხ ზურა̈ლე̄ლ (ლშხ.) — ამ თვის დამთავრებას ელოდებიან ქალები. არყი ლიშთხეს||ლიშდეჳს ხოღლიხ (ლშხ.) — არყის გამოლევას ელოდებიან. ფექი ლიშტეხდ სურუ მაყამნი (ლნტ.) — ფქვილის გამოლევის'ა' („გამოლევად") ძალიან მეშინია.

ლიშდე̄ხურა̄̈ლ ბზ., **ლიშდეხუ̂ნა̈ლ**, **ლიშდეხურა̈ლ** ბქ., **ლიშდე̄ხურა̄ლ** ლშხ., **ლიშტეხუნა̈ლ** ლნტ. — სახელი იშდე̄ხურა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — თანდათან გამოლევა, დამთავრება, გათავება. ნე̄ნე̄ ლიშდე̄ხურა̈ლს კუმში ლიჩხეფ ახჭიმ (ბზ.) — თივის გამოლევას საქონლის გახდომა მოსდევს („მოჰყვება"). მუსდ ლიშდე̄ხურა̄ლ ედბინე (ლშხ.) — თოვლმა დნობა („გათავება", დალევა") დაიწყო.

ლიშდირ იგივეა, რაც **ლიშდერ**[1].

ლიშდკუ̂იე̄ლ ბზ., **ლიშდკუ̂ელ** ბქ., **ლიშდკუ̂ჲელ** ლშხ., **ლიშტეკუ̂ნე**, **ლიშტეკუ̂ნა̈ლი** ლნტ. — სახელი იშდკუ̂იე̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 1. სლოკინი. ლირშუ̂ნის ლიშდკუ̂იე̄ლ ხოხალ (ბზ.) — ხსენებამ სლოკინი იცის. ჲერხის ლიშდკუ̂ჲელ ხაზნა (ლშხ.) — მოვს სლოკინი სჩვევია. 2. სლუკუნი. ეჯჲი იგუ̂ა̈ნდა, ერე ლიშდკუ̂იე̄ლ მა̈მა̈დ ხოქუ̂ი̄ცა (ბზ.) — ისე ტიროდა, რომ სლუკუნი ჯერაც არ შეუწყვეტია. იხ. **ლიშდეკუ̂**.

ლიშდმე ზს., ლშხ., **ლიშტმე** ლნტ. — სახელი აშდმე... ზმნის მოქმედებისა, — დათრობა. ციოჯს მა̈მ ხეკუ̂ა̈დ მუშგუ̂ი̄რი ლიშდმე (ბზ.) — ციოყს არ უნდოდა სტუმრის დათრობა. შუ̂ა̈ნს ლუ̂აჟა̈რე ლიშტმეს დემ ხერიდა̈ლხ (ლნტ.) — სვანეთში კაცების დათრობას არ ერიდებიან. შდრ. **ლიმშდგმ**.

ლიშდნი ბქ. — სახელი აშდნი... ზმნის მოქმედებისა, — გარეკვა (საქონლისა საბალახოდ). ქუ̂ინლგმგენემ ლიშდნი ჰამს დოსდ ლი წეს (ბქ.) — საქონლის გარეკვა წესადაა („წესია") დილას ადრე.

ლიშდო̄რე ბზ., ლშხ., **ლიშდერ**[2] ბქ., **ლინშტორე** ლნტ. — სახელი ხ-ეშდო̄რი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ჩაფრენა, დაცხრომა (მსხვერპლს 'და'აცხრება). ცხა̈კუ̂ს სგა ლიშდო̄რე ხა̈მთქუა (ბზ.) — ქორს მსხვერპლის დაცხრომა სჩვევია. 2. ზს. მოვარდნა; მოხვევა. ჟა̈ღუ̂ მიშგუ ლიშდერ ხოპირან — ძაღლი ჩემზე მოვარდნას („ჩაფრენას") აპირებდა.

ლიშდრანი იგივეა, რაც **ლიშდრა̈ნი**.

ლიშდრა̄̈ლ იგივეა, რაც **ლიშდრა̄ლ**.

ლიშდრა̈ნი ზს., **ლიშდრანი** ლშხ., **ლიშტრა̈ნი** ლნტ. — სახელი აშდრა̈ნი... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'გრეხა. გუ̂ია̈ნდ ოთხზგგირ თა̈კუ̂რე ლიშდრა̈ნი (ბზ.) — თოკების დაგრეხა გვიან დავამთავრე. ფაყუ̂ი ზორა̈ნი ლიშტრა̈ნი მაკუ (ლნტ.) — ქუდის ზონრის დაგრეხა მინდა.

ლიშდრა̄̈ლ ბზ., **ლიშდრა̈ლ** ბქ., **ლიშდრა̄ლ** ლშხ., **ლიტრელა̈ლ** ლნტ. — სახელი იშდრა̄̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. —

თამაში. ლიშდრა̈ლს ი ლიღრა̈ლს მინე-მინე გჷი ესერ ხაკუხ (ანდ.) — სიმღერას'ა' და თამაშს თავ-თავისი გული უნდაო. ლიშდრა̄ლ ი ლიღრა̄ლ ლი ჩუ უქჷე̄ცად (ლშხ. 19) — განუწყვეტლივ თამაში და სიმღერაა. ბოფშა̈რს გჷიხალ ხჷა̈ჳ ლიტრელა̈ლ (ლნტ. 42) — ბავშვებმა ბევრნაირი თამაში ვიცით. შდრ. ლიღრა̈ლ.

ლიშდრე ზს. — სახელი იშდრე... ზმნის მოქმედებისა, — გართობა, შექცევა. კაკოს თხჷიმე ლიშდრე გარ ხაჭკჴრა (ბზ.) — კაკოს მხოლოდ თავის გართობა ადარდებს. შდრ. ლიშდერ.

ლიშდუე იგივეა, რაც ლიშდჷე.

ლიშდჷე ბზ., **ლიშდუე** ბქ., ლშხ., **ლიშტუე** ლნტ. — სახელი შდუე... ზმნის მოქმედებისა, — თოვა. ლიშდუედ მაყალ ლი (ბქ.) — 'ჩამო'თოვის საშიშროებაა („თოვად შიში არის"). ლიშდუეს ათხე გარ ეთყაჩ (ლშხ.) — თოვა მხოლოდ ახლა შეწყდა („თოვას... მიანება"). ყ'ალმერელი ი ყ'ახობინა... ლიშტჷე (ლნტ. 101) — მოღრუბლულა და თოვა დაუწყია.

ლიშდღჷე̄რე ბზ., **ლიშთხჷერი** ბქ., **ლიშთხერი** ლხმ., **ლიშთხჷე̄რე** ლშხ., **ლილაშთხორი** ლნტ. — სახელი აშდღჷე̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — ამოთხრა (მიცვალებულისა). ლგდგა̈რი ყი ლიშდღჷე̄რე ხაკუხ (ბზ.) — მიცვალებულის ამოთხრა უნდათ. ლგდგა̈რი ლილაშთხორი ცოდობ ლი (ლნტ.) — მიცვალებულის ამოთხრა ცოდვაა.

ლიშდღჷი, ლიშთხჷი ზს., ლშხ., **ლიშტხჷი** ლნტ. — სახელი აშდღჷი... ზმნის მოქმედებისა, — დამარხვა. ლგდგა̈რს ლიშდღჷი ხაკუ (ბზ.) — მიცვალებულს დამარხვა უნდა. ლგდგარა ლიშთხჷი მგჷე ლიჷე̄რა̄ლდ მადილ ლოქ ლი (ლშხ.) — მიცვალებულის დამარხვა მზის ჩასვლამდე მადლიაო. მაულდ ლაქათალისა ლიშთხჷი ხაქჷ მულეგჷერის (ლნტ. 316) — მელამ საქათმეში დამარხვა სთხოვა („უთხრა") მეწისქვილეს.

ლიშედ — სახელი ხ-აშიდ... ზმნის მოქმედებისა, — შველა. ჭყინტს ხელწიფი ლიშედ ჩუ ხა̈მჳე̄და (ბზ. 284) — ბიჭს ხელმწიფის შველა შეუძლია. მგჷფიას დრეჷყი ხაკუ ლიშედ, ადო ყ'ესერ ლისგჷრე ხა̈მთქჷა (ბქ.) — მკბენარს დროზე უნდა შველა, თორემ დასივება („დაჯდომა") იცისო. ლელჭჷრე̄ნდ ღე̄რბეთს გუშკჷე ლიშედს (ლშხ.) — შევევედროთ ღმერთს, გვიშველოს („ჩვენს შველას").

ლიშელდა̈ნი იგივეა, რაც **ლიშგლდა̈ნი.**

ლიშენა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიშნა̈ჷი.**

ლიშენე იგივეა, რაც **ლიშნე.**

ლიშერა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიშრა̈ჷი.**

ლიშერე იგივეა, რაც **ლიშა̄̈რე.**

ლიშეშა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიშშა̈ჷი.**

ლიშე̄რე იგივეა, რაც **ლიშა̄̈რე.**

ლიშთხა̄̈ლ ბზ., **ლიშთხა̈ლ** ბქ., **ლიშთხა̄ლ** ლშხ., **ლიშტეხა̈ლ** ლნტ. — შემოლევის, გათავების დრო. ათხე ლინთჷი ლიშთხა̄̈ლ ლი (ბზ.) — ახლა ზამთრის დამლევია („დამთავრების დროა"). პეტრე̄ ლიწჳი მაკუ ჰარყი ლიშთხა̄ლჷ (ბზ.) — პეტრეს დაპატიჟება მინდა არყის გამოლევამდე. ენკენობა̈შ ლიშთხა̈ლყი იჰელი სიმინდ (ბქ. 231) — ენკენისთვის (სექტემბრის) დამლევს მწიფდება სიმინდი. ალ თჷეა ლიშტეხალდ დემ ღგრიხ (ლნტ.) — ამ თვის დამთავრებამდე არ მიდიან.

ლიშთხე[1] ზს., ლშხ., **ლიშტხე** ლნტ. — სახელი შდიხე... ზმნის მოქმედებისა, — გათავება, გამოლევა. ჰარყი ლიშთხეს მი მაბრა̈ლიხ (ბზ.) — არაყის გათავებას მე მაბრალებენ.

ლიშთხე[2] იხ. **ლიშდეხ.**

ლიშთხერი იგივეა, რაც **ლიშდღჷე̄რე.**

ლიშთხჷერი იგივეა, რაც **ლიშდღჷე̄რე.**

ლიშთხჷე̄რე იგივეა, რაც **ლიშდღჷე̄რე.**

ლიშთხჷი იგივეა, რაც **ლიშდღჷი.**

ლიშია̈ლ, ლიშია̄ლ იგივეა, რაც **ლიში/ჳა̄̈ლ.**

ლიშია̈ში, ლიშჳა̄̈ში, ლიშჳა̄შე იგივეა, რაც **ლიშია̄̈ში.**

ლიშია̄̈ში, ლიშჳა̄̈ში ბზ., **ლიშ'ი'ა̈ში** ბქ., ლნტ., **ლიშია̄ში** ლშხ., **ლიშჳა̄შე** ბზ.,

ლშხ., **ლიშაშე** ბქ., **ლიშაშე** უშგ. — სახელი **აშიაში, აშიაშე, აშაში**... ზმნათა მოქმედებისა, — მისალოცის ხელში მიცემა საახალწლოდ (ტბილად დაბერება) — „ხელის გახსნა". ნიშგუეჲ მეჭშხის ხოჩა ლიშიაში ხოხა (ბზ.) — ჩვენმა მეკვლემ კარგი „ხელის გახსნა" იცის („ჩვენს მეკვლეს- სჩვევია"). მახე ზაჲაშ ჰამს ხუაბნედ უშხუარე ლიშაშეს (ბქ.) — ახალი წლის დილას ვიწყებთ ერთმანეთის'ათვის' მისალოცის მიცემას. მეჭშხი ქორს მერდელს ჩიუ... ქალახბიშნე წერექუს, კოჰოლ ნინჩორილს, ი ხექუნინე: უოშაჲ ალე ლი, ეჩშელდ ზაჲუ ხარი უშხიგარუად! ალეს ხაჲშხა ლიშიაში (ლშხ. 16) — მეკვლე სახლში მყოფ(ებ)ს ყველას მიაწოდებს თითოს, პატარა კონას, და ეტყვის: რამდენიც ეს არის, იმდენ წელს იყავი ტკივილის გარეშე! — ამას ჰქვია „ლიშიაში".

ლიშიმ ზს., **ლიშუმე** ლნტ. — სახელი ხ-ეშმი... ზმნის მოქმედებისა, — დაძახება, გამოხმაურება. ზურალს ბეფში ლიშუმე‖ლიტული ხეკუაჲ (ლნტ.) — ქალს ბავშვის დაძახება უნდოდა.

ლიში/ჲალ ბზ., **ლიშიალ** ბქ., ლნტ., **ლიშიალ** ლხ. — სახელი იშიალ... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ომი. ხელწიფს ლიშიალე ლაირ ოხჳად (ბზ. 302) — ხელმწიფეს ომის წერილი მოუვიდა. ლიშიალ ოთბინახ ცხუი-ცეჰემ'ე'დშუ (ბქ.) — ომი დაუწყიათ მშვილდ-ისრით. სალდანს ი დადიანს ახარახ ლიშიალ (ლნტ. 91) — სალდანს და დადიანს ომი მოსვლიათ („აუტყდათ"). უშხუარ ლიშიალ ოხგაცხდეხ (პოეზ. 14) — ერთმანეთის ომი გამოუცხადეს. 2. ბქ. ჩხუბი. ლიშიალ ხარხ ეშხუარისგა (ბქ.) — ჩხუბი აქვთ ერთმანეთში.

ლიშირე იგივეა, რაც **ლიშირე**.

ლიშიშგარე ბზ., **ლიშიშგარი** ბქ., **ლიშიშგარე** ლშხ., **ლიშიშკარი** ლნტ. — სახელი ა'შიშგარე... ზმნის მოქმედებისა, — კოკისპირული წვიმის მოსვლა. ჰამს ლიშიშგარი აღბინე (ბქ.) — დილით კოკისპირული წვიმა დაიწყო. ათხე ლაჲბისე ლიშიშკარი (ლნტ.) — ახლა დაიწყო კოკისპირული წვიმა.

ლიშიშკარი იგივეა, რაც **ლიშიშგარე**.

ლიშიდ ბზ., **ლიშიდ** ბქ. — სახელი შგდნი... ზმნის მოქმედებისა — 1. 'და'ბნევა, 'და'ყრა, 'ჩამო'ცვენა. ჩუ ლიშიდდ ლახყალუინდახ დეცეი მერდალას (ბზ. 423) — ცაზე მყოფებს ჩამოყვერის („ჩამოცვენად") შეუშინდათ. 2. მისევა. ალ ლახუბას ლიშიდ ხამთქუახ (ბქ.) — ამ ძმებს (საჩხუბრად) მისევა სჩვევიათ.

ლიშირე ზს., ლშხ., **ლიშირე** ლნტ. სახელი აშირე... ზმნის მოქმედებისა — [ხელით] 'და'ფქვა (მარილისა). ჯიმი ლიშირე გუიან გუარ (ლშხ.) — მარილის დაფქვა გვიანია („გვიანი გვაქვს"). ლადელი ახუბინ ჯიმი ლიშირე (ლნტ.) — დღეს დავიწყე მარილის 'და'ფქვა.

ლიშკადი იგივეა, რაც **ლიშკადი**.

ლიშკაჲელ იგივეა, რაც **ლიქშჲელ**.

ლიშკადი ბზ., **ლიშკადი** ბქ., ლნტ., **ლიშკდი** ბქ., **ლიშკადი** ლშხ. — სახელი აშკადი... ზმნის მოქმედებისა, — 'გამო'ჭედვა, 'და'ჭედვა. ჰამიედამა ჩაყი ლიშკადი? (ბზ) — ცხენის 'და'ჭედვა შეგიძლია? ჲარალრე ლიშკადი მადმა ხახლენახ (ბქ. 247) — იარაღ(ებ)ის 'გამო'ჭედვა არ სცოდნიათ. მეშკიდს ჩიმი ლიშკადი ხოხალ (ლნტ.) — მჭედელმა ყველაფრის ჭედვა იცის.

ლიშკბე იგივეა, რაც **ლიშგბე**.

ლიშკბგრე იგივეა, რაც **ლიშგბგრე**.

ლიშკდი იგივეა, რაც **ლიშკადი**.

ლიშკებ იგივეა, რაც **ლიშგებ**.

ლიშკედე იგივეა, რაც **ლიშგდე**.

ლიშკენი იგივეა, რაც **ლიშგნი**.

ლიშკერი იგივეა, რაც **ლირშგინე**.

ლიშკი იგივეა, რაც **ლიშგი**.

ლიშკიოლალ იგივეა, რაც **ლიშგიუანალ**.

ლიშკიფე იგივეა, რაც **ლიშკფე**.

ლიშკომანალი, ლიშკომნალი იგივეა, რაც **ლიშგუმანალი**.

ლიშკრე იგივეა, რაც **ლიშგრე**.

ლიშკუნთე ბზ., ლშხ., **ლიშკუნთე** ლნტ. — სახელი ხ-ეშკუნთი, იშკუნთი... ზმნათა მოქმედებისა, — მოკრუნჩხვა, მოკუნტვა,

(მობუზული) ამოჟარება. მექუ̂ ჩუქუ̂ან ლიშკუ̂ნთე მამ ათნებეხ ქუ̂ითს (ბზ.) — ზეინის ქვეშ მოკრუნჩხვა (შეკრუნჩხვა) არ დაანებეს ქურდს.

ლიშკუ̂ა̈ფი იგივეა, რაც **ლიშკფი**.

ლიშკუ̂ედი იგივეა, რაც **ლიშგუ̂ედი**.

ლიშკუ̂ემ იგივეა, რაც **ლიშგუ̂ემ**.

ლიშკუ̂ēმფე ბზ., ლშხ., **ლიშკუ̂ემფე** ბქ., ლნტ. — სახელი აშკუ̂ēმფე... ზმნის მოქმედებისა, — ჯოხით მსუბუქად ცემა (გაჯოხვა; ჯოხის ჩაკაკუნება). ქალს ლიშკუ̂ēმფედ ათყალჷ̂ინდა (ბზ.) — ქალს გაჯოხეის'ა' („გაჯოხვად") შეეშინდა. ჲერეხის ჩუ ხაწ̂გხ ლიშკუ̂ემფე (ლნტ.) — მოვს სჭირდება გაჯოხვა.

ლიშკუ̂ირ იგივეა, რაც **ლიშგუ̂ირ**.

ლიშკუ̂რა̈ნე იგივეა, რაც **ლიშგუ̂რა̈ნი**.

ლიშკფე ზს., ლშხ., **ლიშკიფე** — სახელი ხ-ეშკფი... ზმნის მოქმედებისა, — შეჩეხება, წაწყლომა. ეჩ̄ ლიშკფე მამ ხეკუ̂ად მამას (ბზ.) — იმის შეჩეხება არ უნდოდა მამას. მიშკუ̂ი ეჩეჩუ ლიშკიფედ ათაყმნიდახ (ლნტ.) — იქ ჩემი შეჩეხების'ა' („შეჩეხებად") შეეშინდათ.

ლიშკფი ზს., ლშხ., **ლიშკუ̂ა̈ფი** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈შკფი... ზმნის მოქმედებისა, — დასეთქება, დარტყმა; ჩაკაკუნება. ფაუ̂ ლიშკფი ხეკუ̂ად ჰეჩყი (ლშხ.) — ჯოხის ქვაზე დარტყმა უნდოდა. ფაუდ ლიშკუ̂ა̈ფი მეკუ̂ად თხუ̂იმ ლექუ̂ა (ლნტ.) — ჯოხის ჩაკაკუნება მინდოდა თავში.

ლიშკფგნა̈ლი ბზ., **ლიშკფგნა̈ლი** ბქ., ლნტ., **ლიშკფგნა̄ლი** ლშხ. — სახელი აშკფგნა̈ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — კაკუნი, რახუნი. ლა̈ლშკდა̈შხა̈ნქა მეჰად ისმი ლიშკფგნა̈ლი (ბზ.) — სამჭედლოდან ყოველთვის კაკუნი ისმის. ლიშკფგნა̈ლი ერ ახასგმდა, ეჩქა ა̈ნიცაცხ (ლნტ.) — კაკუნი რომ გაიგონა, მაშინ გაიღვიძა.

ლიშკფგნე ზს., ლნტ. — სახელი აშკფგნე... ზმნის მოქმედებისა, — კაკუნი. კუ̂ერი ლიშკუ̂გნე მა̈დ ახაყანდახ (ლნტ.) — ჩაქუჩის კაკუნი არ მოისწყინდათ. გადატ. ზს. ჩაგონება, გააგებინება. ამიშ ლიშკფგნე გუნ გარჯ ლი (ბქ.) — ამას რომ გააგებინო (ამის გაგებინება), ძალიან ძნელია.

ლიშლგნე ბზ., ლნტ., **ლილშგნე** ბზ. — სახელი იშლგნი... ზმნის მოქმედებისა, — მეტისმეტად გაძღომა. სურუ ლიშლგნე შგუ̂ირ ლი (ბზ.) — მეტისმეტად გაძღომა სირცხვილია.

ლიშმე იგივეა, რაც **ლიშუ̂მე**[1].

ლიშმēნე იგივეა, რაც **ლიშუ̂მēნე**.

ლიშმუნე იგივეა, რაც **ლიშუ̂მე**[1].

ლიშმგნე იგივეა, რაც **ლიშუ̂მე**[1].

ლიშნა̈უ̂ი ზს., **ლიშნაუ̂ი** ლშხ., **ლიშენა̈უ̂ი** ლნტ. — სახელი აშნა̈უ̂ი... ზმნის მოქმედებისა, — აშენება. თამარ დედფა̈ლს შუ̂ა̈ნისგა ლაკუ̂მარე ლიშნა̈უ̂ი ოთბინა (ბზ. 16) — თამარ დედოფალს სვანეთში ეკლესიების აშენება დაუწყია. ალ მარა შუ̂ა̈ნეშ ლიშნა̈უ̂ი ოთდა გუთე (ბქ.) — ამ კაცს სვანეთის აყვავება („აშენება") ჩაუდვია გულში. მა̈ხე ქორა̈ ლიშენა̈უ̂ის ხუ̂ამა̈რჯუ̂იდ (ლნტ.) — ახალი სახლის აშენებას ეაპირებთ.

ლიშნა̈უ̂რე, ლინშა̈რუ̂ე ბზ., **ლიშნარი** ბქ., **ლიშნაური** ჭხ. — სახელი აშნა̈უ̂რე, იშნა̈უ̂რე, ანშა̈რუ̂ე, ინშა̈რუ̂ე... ზმნათა მოქმედებისა, — მოშინაურება. შეჩვევა. იშგნა ქალი ლიშნაური დēმეი მოშ ანჰჭრჰეხ (ლშხ.) — სხვისი ქალის მოშინაურება ვერაფრით მოახერხეს. თხერემი ლიშნაური დარს ხა̈მედა (ლნტ.) — მელის მოშინაურება არავის შეუძლია.

ლიშნე ზს., ლშხ., **ლიშენე** ლნტ. — სახელი იშნე... ზმნის მოქმედებისა, — მოსხმა (ნაყოფისა). ჲერხი იცხ გუ̂იანდ იბნე ლიშნეს (ბზ., ლშხ.) — მოვი მსხალი გვიან იწყებს მოსხმას. უ̂ისკუ̂დ ეჯ ზაუ̂ ა̈დბინე ლიშენე (ლნტ.) — ვაშლმა იმ წელს დაიწყო მოსხმა.

ლიშჲა̈შე იგივეა, რაც **ლიშია̈ში**.

ლიშჲე ბზ., **ლიშიე** ბქ. — 1. სახელი ხ-ეში („უსიელება")... ზმნის მოქმედებისა, — გასიევება. მა̈რა სკელდ ლიშჲე ლოხუ̂ბინე (ბზ. 405) — კაცს წვივმა გასიევება დაუწყო. 2. სახელი ა̈შჲე, ა̈შ̄ („ასიევებს")... ზმნათა მოქმედებისა, — შდიქიშ მა̈კუ̂შას ჰაჲბა̈შ

ლიშიე ხა̈მთქჳა (ბქ.) — კბილის ტკივილმა ყბის გასივება იცის.

ლიშიე იგივეა, რაც **ლიშძე**.

ლიშონა̈ლ ბზ., **ლიშო̄ნე** ბზ., ლშხ., **ლიშონე** ბქ., ლნტ. — 1. სახელი ხ-აშა... ზმნის მოქმედებისა, — შური, შეშურება. ლიშო̄ნე ხოლა ლი (ბზ.) — შეშურება ცუდია. ლიშონეძშ ხაყამნიდახ (ლნტ.) — შურის ეშინოდათ. 2. სახელი იშო̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — დანანება, დამოგვა. გეზალთე მოლემ ლიშონე ია̈ს ხასმა?! (ბქ.) — შეილისთეის რამეს დანანება ეის სმენია?!.

ლიშონე იგივეა, რაც **ლიშო̄ნე**.

ლიშონშე იგივეა, რაც **ლიშო̄ნშე**.

ლიშო̄ნშე ბზ., ლშხ., **ლიშონშე** ბქ., ლნტ. — სახელი იშო̈ნში... ზმნის მოქმედებისა, — დახუნძელა, უხეად მოსხმა. ქაჯჳა̈რს გუნ ლიშო̄ნშე ხა̈მთქჳა ბალოშ (ბზ.) — არყის ხემ უხვად იცის ფოთლის („ფოთლით") მოსხმა („ხეს— სჩვეეია"). ალ ჳისგჳს გუნ ლიშო̄ნშე ხა̈მთქჳა (ბზ.) — ამ ვაშლმა ძალიან დახუნძვლა იცის („ვაშლს— სჩვეეია").

ლიშრა̈ჳი ზს., **ლიშრაჳი** ლშხ., **ლიშერა̈ჳი** ლნტ. — სახელი აშრა̈ჳი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გახსნილება (სახსნილოს ჭამა). უჰმი ლიგა̄თჳა̄ლდ ლიშრაჳი მა̄ შიდ (ლშხ.) — მარხვის დამთავრებამდე სახსნილოს ჭამა არ შეიძლება. 2. სულის ახსნა, ხელის ახსნა. ეჯია̈რს ლა̈დი ჩუ ხოყახ ლიშრა̈ჳის (ბზ.) — იმათ დღეს შეუძლიათ („უეარგათ") სულის ახსნა.

ლიშტაბნე იგივეა, რაც **ლიშდბუნე**².

ლიშტა̈ბ იგივეა, რაც **ლიშდა̈ბ**.

ლიშტა̈ე იგივეა, რაც **ლიშდაე**.

ლიშტბგ̄რა̄ლი იგივეა, რაც **ლიშდბგ̄რა̈̄ლი**.

ლიშტები იგივეა, რაც **ლიშდბი**.

ლიშტებრა̈ლი იგივეა, რაც **ლიშდბგ̄რა̈̄ლი**.

ლიშტეკჳ იგივეა, რაც **ლიშდეკჳ**.

ლიშტეკჳნა̈ლი იგივეა, რაც **ლიშდკჳიე̄ლ**.

ლიშტეკჳნე იგივეა, რაც **ლიშდკჳიე̄ლ**.

ლიშტერა̈ჳი იგივეა, რაც **ლიშტრა̈ჳი**.

ლიშტეხ იგივეა, რაც **ლიშდეხ**.

ლიშტეხა̈ლ იგივეა, რაც **ლიშთხა̈̄ლ**.

ლიშტეხჳნა̈ლ იგივეა, რაც **ლიშდე̄ხჳრა̈̄ლ**.

ლიშტიოლა̈ლ იხ. **ლიშგი̄ჳანა̈̄ლ**.

ლიშტმე იგივეა, რაც **ლიშდმე**.

ლიშტნე იგივეა, რაც **ლი̄შდნე**.

ლიშტრა̈ნი იგივეა, რაც **ლიშდრა̈ნი**.

ლიშტრა̈ჳი ბზ., **ლიშტრაჳი** ლშხ., **ლიშტერა̈ჳი** ლნტ. — სახელი ხ-ეშტრა̈ჳი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მიშტერება. ჩი̄ს სგა ლიშტრა̈ჳი მა̄მ ხაკუ (ბზ.) — ყველაფერს მიშტერება არ უნდა. ამჟი ხაზნა ალ ზურა̄ლს სგა ლიშტრაჳი (ლშხ.) — ასე სჩვევია ამ ქალს მიშტერება. 2. გამოშტერება.

ლიშტჳე იგივეა, რაც **ლიშდჳე**.

ლიშტხე იგივეა, რაც **ლიშთხე**.

ლიშტხჳი იგივეა, რაც **ლიშდლჳი**.

ლიშუდობი იგივეა, რაც **ლიშჳდობე**.

ლიშული იგივეა, რაც **ლიშჳლი**.

ლიშუნდო̈ბი იგივეა, რაც **ლიშუნდჳები**.

ლიშუნდჳები ბზ., **ლიშგნდები** ბქ., **ლიშგნდობი**, **ლიშუნდობი** ლშხ., **ლიშჳენდები** ლნტ. — სახელი ხ-ოშუნდჳები... ზმნის მოქმედებისა, — შენდობა. სოფლიშ ხოშა ლიშგნდების იბნა (ბქ. 299) — სოფლის თავი (უფროსი) შენდობას იწყებდა. ალეს ხა̈ძშხა ლიშგნდობი ლგდგარაშ (ლშხ. 36) — ამას მიცვალებულის შენდობა ჰქვია. ლგდგა̈რს ლიშჳენდები ხაწგხ (ლნტ.) — მიცვალებულს შენდობა სჭირდება.

ლიშუნშხჳე იგივეა, რაც **ლიშჳნშხჳე**.

ლიშურ იგივეა, რაც **ლიშჳრე**.

ლიშურძე̄ლ იგივეა, რაც **ლიშჳრიე̄ლ**.

ლიშუშე იგივეა, რაც **ლიშშჳე**.

ლიშუშპარ იხ. **ლიშჳპარა̈ლ**.

ლიშუშპარა̈ლ იგივეა, რაც **ლიშჳპა-**

რäლ

ლიშჷლი ბზ., ლშხ., **ლიშული** ბქ., ლნტ. — სახელი შჷლი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ქშენა. ჩäჟი ლიშჷლი ხესმიხ (ლშხ.) — ცხენის ქშენა ესმით. 2. შუილი. ეჩა ლიშული ჯოდიახენ ისäი (ლნტ.) — იმის შუილი შორიდან ისმის.

ლიშჷნშხჷე ბზ., ლშხ., **ლიშუნშხჷე** ბქ., ლნტ. — სახელი შჷნშხჷე... ზმნის მოქმედებისა, — ქსუტუნი (ცხვირით ხმაურიანი სუნთქვა). ეჯას ლიშჷნშხჷე ხაზნა (ბზ.) — იმას ქსუტუნი სჩვევია.

ლიშჷäრ ბზ., ლნტ., **ლიშჷარ** ბქ., ლშხ. — სახელი ხ-ეშჷრი... ზმნის მოქმედებისა, — ჭრილობის გამიზეზება. ლგქäჩ ტჷეტი ლიშჷäრდ ლემყäლ ლი (ბზ.) — გაჭრილი ხელის გამიზეზება („გამიზეზებად") საშიშია. ქალჷემ ნაჯჷეფს ლიშჷარ ხäმთქჷა (ბქ.) — ძაღლის ნაკბენმა გამიზეზება იცის („ნაკბენს სჩვევია").

ლიშჷäრიელ იგივეა, რაც **ლიშჷრიე̄ლ.**

ლიშჷდობე ბზ., ლშხ., **ლიშუდობი** ლნტ. — სახელი ხ-ეშჷდӧბი... ზმნის მოქმედებისა, — გამომშვიდობება. მä ხეკჷად ლიშჷდობე, ეჯჟი ხამურჯდა ლიჴ̄ის (ლშხ.) — არ უნდოდა გამომშვიდობება, ისე აპირებდა წასვლას. დედეს გეზალა ლიშუდობი ი ლიმეზრე ხეკჷად (ლნტ.) — დედას უნდოდა შვილის გამომშვიდობება და დალოცვა.

ლიშჷემ იხ. **ლიშჷმი̄ნე.**

ლიშჷენდები იგივეა, რაც **ლიშუნდჷები.**

ლიშჷეპ ზს. — სახელი შჷეპ... ზმნის მოქმედებისა, — სტვენა. ლიშჷეპს დემჟი მოშ ხჷითჷრი (ბზ.) — სტვენას ვერაფრით ესწავლობ.

ლიშჷე̄პინჴ̈ლ ბზ., **ლიშჷეპინäლ** ბქ. — სახელი იშჷე̄პინჴ̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ლხმ. — სტვენა. ბოფშäრდ äდბინეხ ლიშჷე̄პინჴ̈ლ (ბზ.) — ბავშვებმა სტვენა დაიწყეს.

ლიშჷი̄ლიე̄ლ შდრ. **ლიგჷრე̄ჵე.**

ლიშჷმე[1] ბზ., **ლიშმე** ბქ., **ლიშმგნე** ქს., **ლიშმუნე** ლნტ. — სახელი აშჷმე... ზმნის მოქმედებისა, — დაკვრა. ლიშჷმე ი ლიღრäლ ეზäრდ მიხა (ბზ.) — დაკვრა და სიმღერა კარგად ეიცი. მი ფანდური ლიშმგნე მიხალ (ლშხ.) — მე ფანდურის დაკვრა ვიცი. გუგაჷäლს ხოჩამდ ხოხალხ ჭიანური ლიშმუნე (ლნტ.) — გუგავებმა კარგად იციან ჭიანურის დაკვრა.

ლიშჷმე[2] იგივეა, რაც **ლიშიმ.**

ლიშჷმი̄ნე ბზ., **ლიშჷმინე** ბქ., **ლიშმინე** ლშხ., **ლიშჷემ** ლნტ. — სახელი იშჷმი̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — შესვენება, დასვენება. ლიშჷმი̄ნედ გუ მäრ (ბზ.) — დასვენება მწადია („დასვენებად მაქვს გული"). ნებოზს ლიშჷმინე დემეჲ მახჷიეხ (ბქ.) — საღამოს დასვენება არ მაცალეს. ნებოზნუნ დე̄მ ხამურჯიხ ლიშმინეს მგბე̄რგäლა (ლშხ.) — მთოხნელები საღამომდე არ აპირებენ შესვენებას.

ლიშჷპარჴ̈ლ ბზ., **ლიშჷპარäლ, ლიშჷპარელ** ბქ., **ლიშუშპარ** ლშხ., **ლიშუშპარäლ** ლნტ. — სახელი იშჷპარჴ̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ცეკვა. ლიშჷპარäლ ხოხჷრობქა ახჷთენ (ბქ.) — ცეკვა ბავშვობისას ესწავლე სოფელისკა... ლიღარäლ ი ლიშუშპარäლ ლი (ლნტ. 45) — სოფელში სიმღერა და ცეკვაა. შდრ. **ლისჷბი, შჷიშპარ.**

ლიშჷრე ბზ., **ლიშჷრი** ბქ., ქს., **ლიშურ** ლშხ. — სახელი ხ-ოშჷრი... ზმნის მოქმედებისა, — წყენა, ვნება (საკვებისაგან_). ჰებს ლიშჷრი ხამთქჷა (ბქ.) — ბალმა წყენა იცის („ბალს_ სჩვევია"). თეხენქა ხოკჷიბხ... ლიშჷრის (ლშხ. 90‖ლიშურს) — ავი თვალისაგან წყენას უფრთხილდებიან.

ლიშჷრელ იგივეა, რაც **ლიშჷრიე̄ლ.**

ლიშჷრიე̄ლ ბზ., **ლიშურიე̄ლ** ბზ., ლშხ., **ლიშჷრელ** ბქ., **ლიშჷäრიელ** ლნტ. — სახელი იშჷრიელ, იშურიე̄ლ... ზმნათა მოქმედებისა, — ხვრეპა, ოხვრა. ეჩი̄ ლიშჷრიე̄ლს‖ლიშურიე̄ლს სგო̄ხმითქჷäნ (ბზ.) — იმის ოხვრას შეეჩვიე. ლიშჷäრიელშჷ გჷეშ დემ ისყი (ლნტ.) — ოხვრით საქმე არ კეთდება.

ლიშქäრი ზს., ლნტ., **ლიშქარი** ლშ., ლჩ. — სახელი აშქäრი... ზმნის მოქმედებისა, — დაშაქვრა. ლგჯემი ლიშქäრი ჩუამäშდგ̄ნ (ბზ.) — რძის დაშაქვრა დამავიწყდა. გადატ. გულის მოგება, მოთაფვლა. პაჭუს ეჩკად ნინ ხäრ, ერე ჩიმი ლიშქარის აჴვრჷე (ლშ.) — პაჭუს ისეთი ენა აქვს, რომ ყველას გულის მოგებას („დაშაქვრას") ახერხებს.

ლიშყბი, ლიშყბīნე ზს., ლშ., **ლიშყბუნე** ბქ. — სახელი ხ-äშყბი... ზმნის მოქმედებისა, — დაჯახება, მირტყმა. მაშდäრს ჰäჳდთე ხეკūäდ თხūმი ლიშყბი||ლიშყბīნე (ბზ.) — მთვრალს კედელზე თავის მირტყმა უნდოდა.

ლიშყდუნე ზს., ლშ., **ლიშყედūნე** ლნტ. — სახელი ხ-äშყდუნე... ზმნის მოქმედებისა, კაუზატ. — გახსენებ'ინებ'ა. გეგის მäმ ხაკუ ჯūინელ ამბი ლიშყდუნე (ბზ.) — გეგის არ უნდა ძველი ამბის გახსენება („გახსენებინება"). მა ჯიჰინდა მიშგუ ეჲ ლიშყდუნელა (ბქ.) — რა ვიჭირდა, გავეხსენებინა ჩემთვის („გასხენებისათვის"). ამშა ლიშყედūნე გūის მიხპე (ლნტ.) — ამის გახსენება გულს მიხეთქავს.

ლიშყედ[1] — სახელი შყედნი... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ვარდნა, 'ჩამო'ვარდნა. მიშგუ||მიშგū დეცხäნჩუ ლიშყედ ლäმისნäუ (ბზ.) — ციდან ჩემი ჩამოვარდნა დამესიზმრა. ლიმარūäშ ლიკედ გარჯ ესერ ლი, ლიშყედ — უგარჯū (ანდ.) — კაცობის მიღწევა („აღება") ძნელია, დაკარგვა („დავარდნა") — ადვილიო. ნაპუი ლიშყედს კუმäში ზარäლ ლოქ ხოხალ (ლნტ. 76) — ლუკმის დავარდნამ საქონლის ზარალი იცისო.

ლიშყედ[2] — სახელი ხ-ეშყდენი... ზმნის მოქმედებისა, — გახსენება. მიჩა დრეūეჲ ეჲ ლიშყედ ხაკუ გūäშū (ბქ.) — საქმეს თავის დროზე უნდა გახსენება.

ლიშყედūნე იგივეა, რაც **ლიშყდუნე**.

ლიშყūდელი იგივეა, რაც **ლიშყūდიīლი**.

ლიშყūდი ზს., ლშ., **ლიშყūედი** ლნტ. — სახელი აშყūდი... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'რეცხვა. ითქს ეჲ ლიშყūდი ხაკუ (ბქ.) — მარცვალს გარეცხვა უნდა. ხūäმ ხანს ეჩკūადხ ლäმრაჲია ცხūადი ლიშყūდის (ლშ.) — დიდ („ბევრ") ხანს მოუნდნენ საარაყე ქვაბის გარეცხვას.

ლიშყūდიīლი, ლიშყūდმīლი ბზ., **ლიშყūდელი** ბქ., **ლიშყūდიელ'äლ'ი** ლშ., **ლიშყūედიელ'äლ'ი** ლნტ. — სახელი აშყūდიīლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'და'რეცხვა. ამგūäმ ზურäლ ესერ ლიშყūდიīლის ჰამა იშგდე?! (ბზ. 299) — ასეთი ქალი რეცხვას როგორ კადრულობსო?! ლადი მä შიდ ლიშყūდიელäლი (ლშ.) — დღეს არ შეიძლება რეცხვა.

ლიშყūდმīლი იგივეა, რაც **ლიშყūდიīლი**.

ლიშყūედი იგივეა, რაც **ლიშყūდი**.

ლიშყūედიელ'äლ'ი იგივეა, რაც **ლიშყūდიīლი**.

ლიშყūჟūრე ბზ., ლშ., **ლიშყūჟურე** ბქ., ლნტ. — სახელი აშყūჟūრე... ზმნის მოქმედებისა, — გახდა (ტანსაცმლისა). დინილს მახე ლერქūრე ლიშყūჟურე ლახმäჰინდა (ბქ.) — გოგონას ახალი ტანსაცმლ(ებ)ის გახდა დაეზარა. ბოფშარს მäდ ოთნებედ ლიშყūჟūრე (ლშ.) — ბავშვებს არ დაეანებეთ გახდა. თელდ ლიშყūჟურე მäდშ ახოჩიშხ (ლნტ.) — მთლად გახდა ვერ მოასწრეს.

ლიშყūფე ზს., ლნტ. — სახელი ხ-äშყūფე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გატყავება; გაძრობა, მოძრობა. ღულიäქს ლგძიჰგნლო ტūფი ლიშყūფე ხაკუ (ბზ.) — ცხვარს დაკვლის შემდეგ გატყავება („ტყავის გაძრობა") უნდა. 2. მოხდა, გადახდა. ბეფშūს ლäūეჲაჲი საბნი ლიშყūფე ხäმთქūა (ბზ.) — ბავშვს ძილში საბნის გადახდა სჩვევია. კეცი ლაფäრი ლიშყūფეს ხამარჯūდახ (ლნტ.) — ქვევრის სახურავის მოხდას აპირებდნენ.

ლიშშäūი ბზ., **ლიშშაūი** ლშ., **ლიშეშäūი** ლნტ. — სახელი äშშäūი... ზმნის მოქმედებისა, — გაშვება. ლიშშაūის დēსამä ხოკლგნდა (ლშ.) — გაშვებას არაფერი უკლდა.

ლიშშūე ბზ., **ლიშშūი** ლშ., **ლიშუშე** ლნტ. — 1. სახელი äშშūე... ზმნის მო-

ქმედებისა, — 'გა'შრობა (წყლისა, რძისა..). ფურლე ლიშშჷეს ხოკჷიბხ (ბზ.) — ძროხების (რძის) გაშრობას უფრთხილდებიან. ეჯისā ფურლარე ლიშშჷი ხოხალ (ლშხ.) — იმანაც ძროხების გაშრობა იცის. 2. სახელი იშშჷი... ზმნის მოქმედებისა. გუშკჷე ბინილ ლიშშჷეს ხაპა̈რჯჷი (ლნტ.) — ჩვენი წყარო დაშრობას აპირებს.

ლიშჩუქჷრე, ლისჩქჷა̈რი ბზ., **ლიშჩქჷა̈რი** ბქ., **ლიშჩუქჷრი, ლიშჩქჷარი** ლშხ., **ლისაჩქჷა̈რი** ლნტ. — სახელი ხ-აშჩუქჷა̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — დასაჩუქრება. ქჷერწილი მერბე ლა̈დელ ლი ლისაჩქჷა̈რი (ლნტ.) — ქორწილის მეორე დღეს არის დასაჩუქრება.

ლიშჩქჷა̈რი იგივეა, რაც **ლიშჩუქჷრე**.

ლიშხამა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიშხმე**.

ლიშხატა̈ლი, ლიშხატა̈ნძე̄ლი, ლიშხტა̄ლი იგივეა, რაც **ლიშხტა̈ნძე̄ლი**.

ლიშხა̈ტ'ი' იგივეა, რაც **ლიშხტი**.

ლიშხბელი იგივეა, რაც **ლიშხბძე̄ლი**.

ლიშხბი ზს., ლშხ., **ლიშხები** ლნტ. — სახელი ა̈შხბი... ზმნის მოქმედებისა, — 'შე'კერვა. ჷიასრი ლიშხბი ქა̄დზგგრეხ (ბზ. 302) — ჩოხის კერვა დაამთავრეს. მიშგჷა დის ხოხალ კაბა̈შ ლიშხბი (ბქ.) — დედაჩემმა კაბის 'შე'კერვა იცის. გუშკჷე სოფელისკა ოსა̈რი ლიშხები და̈რს ხოხა̈ლ (ლნტ.) — ჩვენს სოფელში ჩოხის კერვა არავინ იცის.

ლიშხბძე̄ლი ბზ., **ლიშხბძელი** უშკ., ლშხ., **ლიშხბელი, ლიშხბგრი** ბქ., **ლიშხებიელი** ლნტ. — სახელი ა̈შხბძე̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — კერვა. მი მა̄მ მიხა ლიშხბიე̄ლი (ბზ.) — მე კერვა არ ვიცი. [მიშგჷა დის] ხოხალ დგნდა̈გშჷ ლიშხბელი (ბქ. 7) — დედაჩემმა დალიანდაგებით კერვა იცის. ბებეს ხოჩა ლიშხბძელი ხოხალ (ლშხ.) — ბებიამ კარგი კერვა იცის. გუშკჷე ნადენა̈რდ ქუთა̈შ ა̈ნთჷერხ ლიშხებიელი (ლნტ.) — ჩვენმა გოგოებმა ქუთაისში ისწავლეს კერვა.

ლიშხბგრი, ლიშხებიელი იგივეა, რაც **ლიშხბძე̄ლი**.

ლიშხები იგივეა, რაც **ლიშხბი**.

ლიშხერ ზს., ლშხ. — სახელი შხერნი... ზმნის მოქმედებისა, — პობა, სკდომა, ხეთქვა. კოჯა̄ ლიშხერ (ბზ.) — კლდის სკდომა ('გა'პობა).

ლიშხი — სახელი ა̈შხი... ზმნის მოქმედებისა, — დაწვა. მა̄დ ხეყა̄დ ბიდგლდა̈ ლიშხის (ბზ. 305) — არ შეიძლებოდა („ევარგებოდა") ბუდის დაწვა („დაწვას"). ოთარშერს ლიშხი ხა̈კჷდენახ ყგრგმშერიშ (ბქ. 195) — ოთარისანს ყირიმისანის დაწვა სდომებიათ.

ლიშხმე ზს., ლშხ., **ლიშხამა̈ჷი** ლნტ. — სახელი ხ-აშხმე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მოწამვლა. ტყუბჷლს ლიშხმე ხოხა (ბზ.) — სოკომ მოწამვლა იცის. ლიშხამა̈ჷის ქა̄თჷესელანდ (ლნტ.) — მოწამვლას გადაურჩით. 2. ჩაშხამება, გადატ. დაყვედრება. ხოჩემი ლიჩჷმეს ქა ლიშხმე მა̄მ ხაკუ (ბზ.) — კარგის ქმნას ჩაშხამება (დაყვედრება) არ უნდა.

ლიშხმჷნე ბზ., ლშხ., **ლიშხმუნე** ბქ., **ლიშხამა̈ჷი** ლნტ. — სახელი იშხმჷნე... ზმნის მოქმედებისა, კაუზატ. — ჩახეთქვა, ჩაშხამება (შხამად შერგება). ლეზჷებიǁლეზჷები ლიშხმჷნე გარ დეშ ხა̄რ მა̄რა (ბზ.) — მხოლოდ საჭმლის ჩახეთქვა არ ჰყოფა ადამიანს.

ლიშხრე ზს., ლშხ., **ლიყლრე, ლიყლერ** ლნტ. — სახელი შხირე... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'პობა, 'და'პობა, 'გა'ხეთქა. ბიკს ლიშხრე ოხბინეხ (ბზ.) — კუნძს გაპობა დაუწყეს. მორა̈ ლიყლრეǁლიყლერ გჷეკჷად (ლნტ.) — მორის გაპობა გვინდოდა.

ლიშხტა̈ლი, ლიშხტა̄ლი იგივეა, რაც **ლიშხტა̈ნძე̄ლი**.

ლიშხტა̈ნძე̄ლი, ლიშხტა̈ნიე̄ლი ბზ., **ლიშხტა̈ლი** ბქ., **ლიშხტა̄ლი** ლშხ., **ლიშხატა̈ლი, ლიშხატა̈ნძელი** ლნტ., — სახელი აშხტა̈ნძე̄ლი, აშხტა̈ნიე̄ლი... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — ღობვის (ბევრის ან ბევრჯერ). ლიშხტა̈ნძე̄ლი ლგბნე გჷა̄რ (ბზ.) — ღობვა დაწყებული გვაქვს. ნაშხატა̈რე ლიშხტა̈ლი მა̈ლფხარ იბნი (ლნტ.) — ღობეების შეღობვა გაზაფხულზე იწყება.

ლიშხტი ბზ., ლშხ., **ლიშხა̈ტ** ზს., **ლიშხა̈ტი** ლნტ. — სახელი აშხტი... ზმნის მო-

ქმედებისა, — 1. ღობვა. დაბა̈რს ლიშხა̈ტ ხაკუჩ (ბზ.) — ყანებს 'შე'ღობვა უნდა. 2. დაწნა (გოდრისა...). ლაშყა̈რე ლიშხტის ქა̈თრა̈გი (ბზ.) — გოდრების დაწნას დააგვიანდება. ცხინკი ლიშხტი მაკუ (ბქ.) — გოდრის დაწნა მინდა.

ლიშხუ̂ნი — ს ა ხ ე ლ ი ა შ ხ უ̂ ნ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — შენახვა. ეფენდის ჩოთბაცა ხოჩა̈მდ ლიშხუ̂ნი (ბზ. 372) — ეფენდი დაპირებია კარგად შენახვას. ლეღუ̂ი ლიშხუ̂ნი მა̈დ ეთნება̈ნ გეგის (ლშხ.) — ხორცის შენახვა არ დასცალდა გეგის. ლეშხუ̂ნის ლიშხუ̂ნი ლოქ ხაკუ (ლნტ.) — შესანახს შენახვა უნდაო.

ლიშხკ̄ლი ბზ., ლშხ., **ლიშხკლი** ბქ., **ლიშგრშხინი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი შ ხ კ̄ ლ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 1. შიშხინი (ცხიმისა...). ღგრჩარხენჱი მგჩხიმი ლიშხკლი ისმი (ბქ.) — ნაკვერცხლებზე (დაღვრილი) ცხიმის შიშხინი ისმის. წუ̂ადი ლიშხკ̄ლი̂ გოუ̂არ ჲერ ისმო̂ლ (ლშხ.) — მწვადის შიშხინის მაგვარი ხმა ისმოდა. 2. შხუილი (წყლისა)

ლიშჴგნე იგივეა, რაც **ლიშგგნე**.

ლიშგლდა̈ნი ზს., **ლიშგლდანი** ლშხ., **ლიშელდა̈ნი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ი შ გ ლ დ ა̈ ნ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'და'თელა. გიგოს ლურუსკუ ლიშგლდა̈ნი ხოხა (ბზ.) — გიგომ რუსული თელა იცის. ლუშუ̂ანუ ლიშელდა̈ნი მეყუ̂ელე ლი უშხუ̂ა̈რხენქა (ლნტ. 40) — სვანური თელა განსხვავებულია („გაყოფილია") ერთმანეთისაგან (იგულისხმება დიალექტების მიხედვით).

ლიშგნდები, ლიშგნდობი იგივეა, რაც **ლიშუნდუ̂ები**.

ლიშგრშხინი იხ. **ლიშხკ̄ლი**.

ლიჩაგუ̂ნა̈ლი იგივეა, რაც **ლიჩგუნა̈ლი**.

ლიჩამა̈თი იგივეა, რაც **ლიჩმა̈თი**.

ლიჩანგუნა̈ლ იგივეა, რაც **ლიჩა̈ნგუნა̈ლ**.

ლიჩაჩე[1] ზს., ლნტ., **ლიჩაჩ** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი ჩ ა ჩ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — სიმინდის ყვავილობა („დაწვერიანება"). სიმინდ შუ̂ანს იუნისისა იბნე ლიჩაჩს (ლშხ.) — სიმინდი სვანეთში იენისში იწყებს ყვავილობას. სიმინდს ლგბნე ხარ ლიჩაჩე (ლნტ.) — სიმინდს დაწყებული აქვს ყვავილობა.

ლიჩაჩე[2] ბქ. — ს ა ხ ე ლ ი ა ჩ ა ჩ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაფშვნა, დაფშვნა (სიმინდისა, ლობიოსი). ლებიӓშ ლიჩაჩე ჟა̈ხუ̂ბინედ (ბქ.) — ლობიოს დაფშვნა დავიწყეთ.

ლიჩახხელ იგივეა, რაც **ლიჩა̈ჩხჲე̂ლ**.

ლიჩა̈გუ̂ნე იგივეა, რაც **ლიჩგუნე**.

ლიჩა̈ჟი იგივეა, რაც **ლიჩა̈̄ჟი**.

ლიჩა̈ჩხიელ იგივეა, რაც **ლიჩა̈̄ჩხჲე̂ლ**.

ლიჩა̈ხუ̂ იგივეა, რაც **ლიჩეხუ̂**.

ლიჩა̈ნგუნა̈ლ ბზ., **ლიჩანგუნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიჩა̄ნგუნა̄ლ** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი ი ჩ ა̈ ნ გ უ ნ ა̈ ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — კოჭლობა, ჩლახუნი, ცუდად სიარული. ზურა̈ლდ ა̈ნბინე ლიჩა̈ნგუნა̈ლ (ბზ.) — ქალმა ჩლახუნი დაიწყო. მა̈რეს ერ ხეწდენი, ეჩქა იბნე ლიჩა̄ნგუნა̄ლს ბესო (ლშხ.) — კაცს რომ დაინახავს, ბესო კოჭლობას მაშინ იწყებს.

ლიჩა̈ჟი იგივეა, რაც **ლიჩა̈̄ჟი**.

ლიჩა̈ჩხჲელ იგივეა, რაც **ლიჩა̈̄ჩხჲე̂ლ**.

ლიჩა̈̄ჟი ბზ., **ლიჩა̈ჟი** ბქ., ლნტ., **ლიჩა̄ჟი** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი ა ჩ ა̈̄ ჟ ი, ი ჩ ა̈̄ ჟ ი... ზ მ ნ ა თ ა მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ცხენოსნობა, ცხენზე ჯდომა. მუშუ̂ა̈ნ მა̈რას ლიჩა̈̄ჟი ხალა̈ტ (ბზ.) — სვან კაცს ცხენოსნობა უყვარს. ლიჩა̈ჟი ბაბად ამთო̂ნე (ლშხ.) — ცხენზე ჯდომა პაპამ მასწავლა.

ლიჩა̈̄ჩხჲე̂ლ ბზ., **ლიჩახხელ** ბქ., **ლიჩა̄ჩხჲელ** ლშხ., **ლიჩა̈ჩხიელ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ი ჩ ა̈̄ ჩ ხ ჲ ე̂ ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 1. ცემა, 'და'რტყმა. ეჯ გუ̂ეშს ლიჩა̈̄ჩხჲე̂ლ ა̈ხჭა̈მ (ბზ.) — იმ საქმეს ცემა (ჩხუბი) მოჰყვა. მაშტმარა̈ლდ უშხუ̂ა̈რ ლიჩა̈ჩხიელ ახობინეხ (ლნტ.) — მთვრალებმა ერთმანეთს ცემა დაუწყეს. 2. ბქ. რელიგიური დღესასწაული: როცა ერთმანეთის ოჯახში ისვრიან ჩირაღდნებს, ოჯახის უფროსმა უნდა დაიჭიროს შემომდგები.

ლიჩგუნა̈ლი ბზ., **ლიჩგუნა̈ლი** ბქ., **ლიჩგუნა̄ლი** ლშხ., **ლიჩაგუ̂ნა̈ლი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ა ჩ გ უ ნ ა̈ ლ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, კ ა უ ზ ა ტ. ხ ლ მ. — 'მო'წოვებ'ინებ'ა (მრავალ-

გზის). ღუნჷ̈რე ლიჩგუნა̈ლიდ გუნ ა̈მფიშ (ბზ.) — ხბოების წოვებამ ძალიან დამღალა. ნეჯშდრე ლიჩგუნა̈ლის ხჷიბნედ (ბქ.) — თიკნების 'მო'წოვებას ვიწყებთ. ლიჩაგჷნა̈ლის ძინა̈რ ღოსკ ხჷიბნედ (ლნტ.) — მოწოვებ'ინებ'ას დილით ადრე ვიწყებთ.

ლიჩგუნე ზს., ლშხ., **ლიჩა̈გჷნე** ლნტ. — სახელი **აჩგუნე** („აწოვებინებს")... ზმნის მოქმედებისა, — 'მო'წოვე'ებ'ა. თოთ ღუნჷლ ლიჩგუა̈ეს დეშ იჩო (ლშხ.) — თოთო ხბო ვერ წოვს („მოწოვებას ვერ შერება"). ნიღა̈შტდ ხოჩამდ ლა̈ძმედე ლიჩა̈გჷნე (ლნტ.) — თიკანმა კარგად შეიძლო წოვა („მოწოვება").

ლიჩგჷა̈ნ იგივეა, რაც **ლიჩგუნე**.

ლიჩდი̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიჩდინე** ბქ., ლნტ. — სახელი **ა̈ჩდი̄ნე**... ზმნის მოქმედებისა, — არევა, 'მო'რევა. შა̈მს ხჷა̈ძ ლიჩდი̄ნე ხაკუ (ბზ.) — ღომს ბევრი რევა უნდა. ყაგრარე ჩუ ლიჩდინე ხოლა ლი (ბქ.) — წამლების არევა ცუდია. იხ. **ლინჩგდი̄ნე**.

ლიჩედ — 1. სახელი **ხ-ოჩდენი**... ზმნის მოქმედებისა, — გაქცევა. უნჭყა ჩა̈ყს ლიჩედ ხა̈მთქჷა (ბზ.) — გაუხედნავმა ცხენმა გაქცევა იცის („ცხენს... სჩვევია"). დი̄ნა ლი̄ზის ხამურჯნა, ჩუ ლიჩედს ჭაშიშ (ლშხ. 59) — ქალი თურმე წასვლას, ქმრის'გან' გაქცევას აპირებდა. 2. სახელი **ესღრი**... ზმნის მოქმედებისა, — წასვლა. აშ მიბინა აჯალ ლიჩედ (ჰოეხ. 52) — კვლავ დამიწყია წასვლა.

ლიჩედურა̈ლ იგივეა, რაც **ლიჩე̄დურა̈ლ**.

ლიჩემ იგივეა, რაც **ლიჩჷემ**.

ლიჩემაჷა̈ლ ბზ., **ლიჩემაჷა̄ლ** ლშხ., **ლიჩემაჷა̈ლ** ლნტ. — სახელი **ხ-ეჩემაჷა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დამუქრება, დაქადნება, დაჩემება. ყა̈ნხირნან ხორჷა მუხჷა̈ე ი ლიჩემაჷა̈ლ ლა̈ძბინე (ლნტ. 226) — გაბრაზდა უმცროსი ძმა და დაქადნება დაიწყო. შდრ. **ლიხჷნა̈ლ, ლიზგრზე**.

ლიჩერა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიჩრა̈ჷი**.

ლიჩეფ ზს. — სახელი **ხ-ეჩფენი**... ზმნის მოქმედებისა, — შეყრა (სენისა). ხოლა მა̈ზიგი"ნ" ლიჩეფ! (ზს.) — ცუდი სენის („ტკივილის") შეყრა!

ლიჩეშ[1] — სახელი **ხ-ოჩშენი** ზმნის მოქმედებისა, — გასწრება, შესწრება. ქორთე ლიჩეშ მეკჷად (ლშხ.) — სახლში შესწრება მინდოდა.

ლიჩეშ[2] — სახელი **ხ-ეჩშენი** ზმნის მოქმედებისა, — მოფარება. ამი̄ ლიჩეშს დეშ ლიჩოდ (ბზ.) — ამას ვერ ამოეფარებით (მოფარებას ვერ ეიმამთ).

ლიჩეშ[3] იხ. **ლიჩშე**.

ლიჩეხჷ ბზ., ქხ., **ლიჩეხ** უშკ., **ლიჩა̈ხჷ** ბქ., **ლიჩხი** ლშხ. — სახელი **იჩეხჷ**... ზმნის მოქმედებისა, — ძოვა. [კამბეჩ] ქა̈ღბინნე ლიჩეხჷს (ბზ. 298) — კამეჩი დაიწყებს ძოვას. ჭა̈ნდ ჩჷა̈ქჷიც ლიჩეხჷ (ლნტ.) — ხარმა შეწყვიტა ძოვა.

ლიჩეხჷნე იგივეა, რაც **ლიჩხუნე**.

ლიჩე̄დურა̈ლ ბზ., **ლიჩედურა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიჩე̄დურა̄ლ** ლშხ. — სახელი **ხ-ეჩე̄დურა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გაქცევა. ხოლა̄მ თელღგრას ლიჩე̄დურა̈ლ ხაზნა (ბზ.) — ცუდ რძალს ოჯახის მიტოვება („გაქცევა") სჩვევია. ადა̈ჭინე ლირდე ამშა ლიჩედურა̈ლდ (ლნტ.) — გააწყალა გული („გააჭირ'ე'ა ყოფა") ამისმა (წარამარა) გაქცევამ.

ლიჩთხინა̈ლი ბზ., **ლიჩთხგნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიჩთხგნა̄ლი** ლშხ. — სახელი **იჩთხინა̈ლი**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ფეხსაცმლის წამოცმა. იშგნა ჩაფლარე ლიჩთხინა̄ლი შგურ ლი (ლშხ.) — სხვისი ფეხსაცმელების წამოცმა სირცხვილია. ჩაფლა̈რე ლიჩთხგნა̈ლი დეშ ახჷჩშ (ლნტ.) — ფეხსაცმლის წამოცმა ვერ მოვასწარი.

ლიჩიყა̈ლ იგივეა, რაც **ლიჩი̄ყა̈ლ**.

ლიჩიყე იგივეა, რაც **ლიჩი̄ყე**.

ლიჩი̄ყა̈ლ ბზ., **ლიჩიყა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიჩი̄ყა̄ლ** ლშხ. — სახელი **იჩი̄ყა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, — ცოლის შერთვა; ცოლის მოყვანის დრო. ლახჷბას ლიჩი̄ყა̈ლდ გჷი ლახა̄ღხ (ბზ. 377) — ძმებს ცოლის მოყვანის სურვილი გაუჩნდათ. ლიმხუბ ლიჩიყა̈ლდ ესერ იჯიდი (ანდ.) — ძმობა ცოლის თხოვამდე შეიგრძნობაო. ქე̄თგჷიანა̄ნ ლიჩი̄ყა̈ლ ხემწი-

ფი გეზალს (ლშხ.) — დაუგვიანდა ცოლის შერთვა ხელმწიფის შვილს.

ლიჩი̄ჟე ბზ., ლშხ., **ლიჩიჟე** ბქ., ლნტ. — სახელი ა̈ჩი̄ჟე... ზმნის მოქმედებისა, — ცოლის შერთვა (სიძედ გახდომა). ჭყინტს დ[ჟ]რეჟჟი ჴაკუ ლიჩი̄ჟე (ბზ.) — ბიჭს დროზე უნდა ცოლის შერთვა. ჭყინტს ლიჩი̄ჟეს ხოშურჯი̄ნეჾ (ლჴხ.) — ბიჭს ცოლის შერთვას უპირებენ.

ლიჩი̄შდჲელ[ი] ბზ., **ლიჩი̄შდჲელ** ლშხ. — სახელი ხ-ეჩი̄შდჲელ... ზმნის მოქმედებისა, — რქენა, რჩოლა. კუმა̈შს ლიჩი̄შდიჲელ[ი] ხა̈მთქჟაჾ (ბზ.) — საქონელს რქენა სჩვევია. გუშგუე ჴანარს სურუ ხამთქჟაჾ ლიჩი̄შდჲელ (ლშხ.) — ჩვენს ხარებს (ძალიან) სჩვევიათ რქენა.

ლიჩლა̈მი იგივეა, რაც **ლიჩქლა̈მი**.

ლიჩლჟ̄რე, ლიჩჩჟ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიჩჩურე** ბქ., **ლიჩუნჩურე** ლნტ. — სახელი იჩლჟ̄რი... ზმნის მოქმედებისა, — დამლა, დასკდომა (პურისა, ნამცხვრისა...). ჭგმნა̈ დია̈რს ლიჩლჟ̄რე ხა̈მთქჟა (ბზ.) — ქერის პურმა („პურს") დამლა იცის („სჩვევია").

ლიჩმა̈თი ბზ., **ლიჩმა̈ქი** ბქ., **ლიჩმათი** ლშხ., **ლიჩამა̈თი** ლნტ. — სახელი ხ-აჩმა̈თი... ზმნის მოქმედებისა, — შეჩეჩება. დინა̈შ ლიჩმა̈ქიდ გუი ხადხ (ბქ.) — გოგოს შეტყუება („შეჩეჩება") უნდოდათ.

ლიჩმუნე ბქ., ლშხ., **ლიჩომნე** ლნტ. — სახელი ხ-აჩმუნე... ზმნის მოქმედებისა, კაუზატ. — გაკეთებინება. ლიჩმუნე მუჩმუნემიშდ უგარჯჟ ლი (ბქ.) — გაკეთებინება გამკეთებლისათვის ადვილია. ლიჩომნეჟშ მი ჩიის ხჟაჩომნე მიშკჟა ბოფშა̈რს (ლნტ.) — გაკეთებინებით ყველაფერს ვაკეთებინებ ჩემს შვილებს („ბავშვებს").

ლიჩომ იგივეა, რაც **ლიჩჟემ**.

ლიჩომნე იგივეა, რაც **ლიჩმუნე**.

ლიჩონე იგივეა, რაც **ლიჩო̄ნე**.

ლიჩონთე იგივეა, რაც **ლიჩო̄ნთე**.

ლიჩოქა̈ჟი იგივეა, რაც **ლიჩქო̄ჟი**.

ლიჩო̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიჩონე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-აჩო̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — გაცინება, გახარება. მეჟარ ხესგუჟ ეჯ დი̄ნას ლიჩო̄ნე‖ლი̄ცჟნა̄ლ (ლშხ.) — ძალიან უხდება იმ გოგოს გაცინება. ეჩა ლიჩონეს დეშ ხჟელრისანდ (ლნტ.) — იმის გაცინებას ვერ ეელირსეთ. შდრ. **ლი̄ცჟნა̈̄ლ, ლიქი̄ზანა̈̄ლ**.

ლიჩო̄ნთე ბზ., ლშხ., **ლიჩონთე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-აჩო̄ნთე... ზმნის მოქმედებისა, — უწესრიგოდ, ზერელედ დაყრა. ჩი̄მიშ აშხჟ სა̈ჟთეჟი ლიჩო̄ნთე ხაკუ საბას (ბზ.) — საბას უნდა ყველაფრის ერთ მარხილზე დაყრა.

ლიჩრა̈ჟი ზს., **ლიჩრაჟი** ლშხ., **ლიჩერა̈ჟი** ლნტ. — სახელი იჩრა̈ჟი... ზმნის მოქმედებისა, — გაჩერება, შეჩერება. მა̄მ მეყა ლიჩრა̈ჟის (ბზ.) — არ შემიძლია გაჩერება. მანქანა̈შ ლიჩრა̈ჟია̈შ ჰერ ანსიმგდ (ბქ.) — მანქანის გაჩერების ხმა მოისმა. ლიცე ლიჩრაჟის ლოქ ჲერჟა̄ჲ ლეჴლაკი, იმა̄ჲ ესჟადნე, ეჯი ლოქ ხეჟდი (ლშხ.) — წყლის შეჩერებას ვინც შეესწრება, რასაც ინატრებს, ის შეუსრულდებაო („მიეცემაო").

ლიჩუბე იგივეა, რაც **ლიჩჟი̄ბე**.

ლიჩუნჩურე იგივეა, რაც **ლიჩლჟ̄რე**.

ლიჩურე იგივეა, რაც **ლიჩჟ̄რე**.

ლიჩურთი̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიჩურთინე** ბქ., **ლიჩგრთინე** ლნტ. — სახელი აჩურთი̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — ბევრი რამის შერევა ერთმანეთში; არევ-დარევა. ბოფშა̈რს ხალა̈ტხ ჟშხჟა̈რისგა ჩი̄მი ლიჩურთი̄ნე (ბზ.) — ბავშვებს უყვართ ყველაფრის ერთმანეთში არევ-დარევა.

ლიჩჟბე იგივეა, რაც **ლიჩჟი̄ბე**.

ლიჩჟ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიჩურე** ბქ., ლნტ. — სახელი ჩჟ̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — ხრჩოლვა, ბოლვა. მგჟირ ზექ ლიჩჟ̄რეს იბნე (ბზ.) — სველი შეშა ხრჩოლვას იწყებს.

ლიჩჟემ ზს., ლნტ., **ლიჩჟმე** ბზ., **ლიჩემ** ბქ., **ლიჩომ** ლშხ. — სახელი იჩო... ზმნის მოქმედებისა, — ქმნა, კეთება. ხოლჟ̄მი ლიჩჟმე ხოლა ლი (ბზ.) — ცუდის 'გა'კეთება ცუდია. უჲშამიშ ხოჩემ ლიჩემ ჭალათე ლიშდე ესერ ლი (ანდ.) — უმადურისთვის (უმადურის'ად'") სიკეთის ქმნა (სიკეთის) მდინარეში ჩაყრააო. ამჟი ლიჩომ წეს ლი ლეგ-

მერდე̄მიშ (ლშხ. 89) — ასე მოქცეეა („ქმნა“) წესია აეადმყოფის'ათეის'.

ლიჩჷეფ||ლიჩჷფე² — სახელი ჩჷეფნი („დნება“)... ზმნის მოქმედებისა, — დადნობა, კაქრობა (თოვლისა). მუსდ ლიჩჷეფ||ლიჩჷფე ა̈დბინე (ბზ.) — თოვლმა დნობა დაიწყო. ძუს გჷიან'დ' გარ იბნე ლიჩჷეფს||ლიჩჷფჯეს (ბზ.) — თოვლი გვიან იწყებს დნობას. ხოშე̄ლს დაბარისა მუსი ლიჩჷეფ||ლიჩჷფე ხაკგლდალა̈ხ (ლშხ.) — (ასაკით) უფროსებს ყანეჰში თოვლის დნობა ეჩქარებათ. მუსი ლიჩჷფესს||ლიჩჷეფს ხოღელდახ (ლნტ.) — თოვლის დადნობას ელოდებოდნენ.

ლიჩჷი̄ბე ბზ., **ლიჩუბე** ბქ., **ლიჩჷბე** ლშხ. — სახელი ა̈ჩჷ̈ბე... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ჩაგვრა, დამცირება, დაქვეითება. მა̈რეს ჩი̄მი ლიჩჷი̄ბე მა̈მ ხესგუჷ (ბზ.) — კაცს ყველას 'და'ჩაგვრა არ ეკადრება. ალ მარა ჩიგარ ამჯი ხა̈მთქჷა ხეხჷრე ლიჩუბე (ბქ.) — ამ კაცს ყოველთვის ასე სჩვევია ქალების („ცოლების“) დამცირება. ჩიგარ მიშგჷა ლიჩჷბეს ითღა̈ლ გიორგი (ლშხ.) — ყოველთვის ჩემს დამცირებას ცდილობს გიორგი.

ლიჩჷმე იგივეა, რაც **ლიჩჷემ**.

ლიჩჷფე¹ ზს., ლშხ., **ლიჩჷეფე** ლნტ. — სახელი ჩჷიფე („აღნობს“)... ზმნის მოქმედებისა, — დნობა. ლამგჷთე მუსს ჟი ლგბნე ხა̈რ ლიჩჷფე (ბზ.) — მზიან მხარეს თოვლს დაწყებული აქვს დნობა.

ლიჩჷფე² იხ. **ლიჩჷეფ**.

ლიჩფე — სახელი ჩიფე ზმნის მოქმედებისა, — საქონლის გამოზამთრება. ამზაჷ კუმში ლიჩფე გარჯ მე̄რა (ბზ.) — წელს საქონლის გამოზამთრება გამიჭირდება („გარჯა მექნება“).

ლიჩქეჷი იგივეა, რაც **ლიჩქო̈ჷი**.

ლიჩქლა̈მი ბზ., ლნტ., **ლიჩქლამე** ლშხ. — სახელი აჩქლა̈მი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ზს., ლშხ. მიჩქმალეა, დამალეა. 2. გამხელა, გაცემა. მა̈მ ხაკუ ნა̈ქჷისგს ლიჩქლა̈მი (ბზ.) — არ უნდა ნათქვამს გამხელა. 3. სახელი იჩქლა̈მი... ზმნის მოქმედებისა, — შერჩენა. მედუქნას თეთრი ლიჩქლა̈მი ხა̈მთქჷახ (ბზ.) — მედუქნეებს ფულის შერჩენა სჩვევიათ.

ლიჩქო̈ჷი, ლიჩქჷეჷი ზს., **ლიჩქეჷი** ლხმ., **ლიჩქოჷი** ლშხ., **ლიჩოქა̈ჷი** ლნტ. — სახელი იჩქჷეჷი... ზმნის მოქმედებისა, — დაჩოქება. მახელჷა̈ჟს ლიჩქჷეჷი მა̈მ ხესგუჷ (ბზ.) — ეაჟკაცს დაჩოქება არ შეშვენის. ეჩა ლიჩქოჷი მა̄ მაღმედა (ლშხ.) — იმის დაჩოქება არ შემიძლია. შჷანა̈რს ლგდგარმოყ ლიჩოქა̈ჷი ხაზნახ (ლნტ.) — სვანებს მიცვალებულთან დაჩოქება სჩვევიათ.

ლიჩქჷეჷი იგივეა, რაც **ლიჩქო̈ჷი**.

ლიჩქჷნე ზს. — სახელი იჩქჷნე... ზმნის მოქმედებისა, — მოჩვევა. დი̄ნას ღერსკნი ლიჩქჷნე ხეკჷა̈დ (ბზ.) — გოგოს არჩვის მოჩვევა უნდოდა.

ლიჩშე ზს., ლშხ., **ლიჩეშ** ლნტ. — სახელი ხ-ოჩშე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მოსწრება, დასწრება, შესწრება. მა̈გ ესერ ლიჩშეჷშ მა̈მ ლი (ბზ.) — ყველაფერი დასწრებით არ არისო. თემი ლიჩშე (ბქ.) — თვალის შესწრება. 2. აფარება. ბირღჷისგა უშკჷქა ლაჩქი ლიჩშე ხა̈მთქჷახ (ბზ.) — მტვერში სახეზე ლეჩაქის აფარება სჩვევიათ.

ლიჩჩურე, ლიჩჩჷრე იგივეა, რაც **ლიჩლჷრე**.

ლიჩხეფ — სახელი ჩხეფნი... ზმნის მოქმედებისა, — გახდომა. ფურლე ლიჩხეფ ნა̈ნნჷრი̄ ტა̈რ ლი (ბზ.) — ძროხების გახდომა თივის ნაკლებობის ბრალია. ლიჩხეფ ჩი̄ს მა̈მ ხესგუჷ (ლშხ.) — გახდომა ყველას არ უხდება. მიჩ მად ლოქ ხაწგხ ლიჩხეფ (ლნტ.) — მე გახდომა არ მჭირდებაო.

ლიჩხი იგივეა, რაც **ლიჩეხჷ**.

ლიჩხინა̈ლი იგივეა, რაც **ლიჩთხგნა̈ლი**.

ლიჩხინე ზს., ლშხ., **ლიჩხგნე** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈ჩხინე... ზმნის მოქმედებისა, — გარჭობა. ქჷითს ნაქჷთერი ჰჷენეჟისა ლიჩხინე ხეკჷად (ლშხ.) — ქურდს ნაქურდალის უბეში დამალეა („გარჭობა“) უნდოდა.

ლიჩხკგნე — სახელი ხ-ოჩხკგნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ჩხაკუნი; რეკვა. ლიჩხკგნე მგრა̈მშა ლახსგმდა დი̄ნას (ბზ.) — გოგოს რაღაცის ჩხაკუნი მოესმა. ხეხჷ ზარა̈შ

ლიჩხკ̈ნედ ანეცხჳ̈ნე (ბქ.) — ცოლი ქმრის რეკეამ გამოაღეიძა. ბეფშ ბაჩა̈რე უშხუ̈ა̈რკ̈ი ლიჩხკ̈ნეს მა̈დ ა̈თეყახ (ლნტ.) — ბავშვი ქვე-ბის ერთმანეთზე კაკუნს („ჩხაკუნს") არ მოეშვა. 2. 'გა'ხმობა („გაჩხიკინება"). ტუფი თელდ ამ-კ̈ი ლიჩხკ̈ნე მა̈დ მეკუ̈ად (ლნტ.) — ტყავის მთლად ასე გახმობა არ მინდოდა.

ლიჩხრიკი, ლიჩხრიკე — სახელი ა̈ჩხრიკი/ე... ზმნის მოქმედებისა, — ჩხრე-კა, ქექვა. ჰყინტდ ჰურუ̈ ლიჩხრიკი ა̈დბინე (ბზ.) — ბიჭმა ხერელის 'გამო'ქექვა („ჩხრეკა") დაიწყო.

ლიჩხუ̈ნე ზს., ლშხ., **ლიჩეხჳ̈ნე** ლნტ. — სახელი ხ-ა̈ჩხუ̈ნე... ზმნის მოქმედებისა, კაუზატ. — მოძოვება. ეჯ ჩიქს ჩა̈ჟა̈რსი ხაკუხ ლიჩხუ̈ნე (ბზ.) — ამ დროს ცხენებსაც უნდათ მოძოვება. მა̈ცდა̈რ ქჷინგმგენემ ლიჩხუ̈ნე მა̈-დილ ლი (ბქ.) — მშიერი საქონლის მოძოვება მადლია.

ლიჩხგლი იგივეა, რაც **ლიჩხ̄გლი**.

ლიჩხგნე იგივეა, რაც **ლიჩხინე**.

ლიჩხ̄გლი ბზ., ლშხ., **ლიჩხგლი** ლნტ., ბქ. — სახელი ჩხ̄გლი... ზმნის მოქმედები-სა, — 1. ჩხავილი. ჰაჟჩი ლიჩხ̄გლი მესმი (ბზ.) — ჩხიკვის ჩხავილი მესმის. ჰარჩუდ ლიჩხგლი ისმი (ლნტ.) — ჩხიკვის ჩხავილი ისმის. 2. შიშ-ხინი (ცხიმისა). ლუ̈ირჩა̈ლკ̈ი ლელუ̈დ ლიჩხ̄გ-ლი ა̈დბინე (ბზ.) — ნაკვერცხლებზე ხორცმა შიშხინი დაიწყო.

ლიჩგდ იგივეა, რაც **ლიჩ̄გდ**.

ლიჩგნგი ზს. — სახელი აჩგნგი... ზმნის მოქმედებისა, — ჩანგის დაკვრა. შუ̈ა̈ნს ეზა̈რ ლიჩგნგი ხოხალხ (ბზ.) — სვა-ნეთში ჩანგს კარგად უკრავენ („ჩანგის კარგი დაკვრა იციან").

ლიჩგრთინე იგივეა, რაც **ლიჩუ̈რთი̄ნე**.

ლიჩ̄გდ ბზ., ლშხ., **ლიჩგდ** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ონჩგდე... ზმნის მოქმედებისა, — გარევა, ჩარევა. მამას სიმინდლისა ლები-აშ ლიჩგდ დემკ̈ი ხეკუ̈ად (ბქ.) — მამას სიმინ-დის ყანაში („სიმინდში") ლობიოს გარევა არ უნდოდა. სახელი ხ-ეჩდა, ხ-ეჩგდა... ზმნათა მოქმედებისა, გადატ. შეთვისება, შეგუება. ლა̈თლა̈ღრას||ლა̈თლეღრას უშხუ̈ა̈რ ნესგა ხოჩამდ ლიჩგდ ხესგუჳ̈ხ (ბზ.) — რძლებს ერთმანეთთან („ერთმანეთს შორის") კარგად შეგუება შეშვენით.

ლიც (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), **ნიც** ლშხ — წყალი. მეზუ̈ბელ აჩა̈დ სარგი ლიცი ლა̈ჯ̈დათე (ბზ.) — მეზობელი წავიდა წყაროს წყლის მოსატანად.

ლიც, ლიცადჳ̈ნა̈ლ იგივეა, რაც **ლი-ცა̈დჳ̈ნა̈ლ**.

ლიცადჳ̈ნე იგივეა, რაც **ლიცა̈დჳ̈ნე**.

ლიცანგჳ̈ნა̈ლ, ლიცანგჳ̈ნელ იგივეა, რაც **ლიცა̈ნგჳ̈ნა̈ლ**.

ლიცარცა̈ჳ̈ი იგივეა, რაც **ლიცგრ-ცა̈ჳ̈ი**.

ლიცა̈დი, ლიცა̈დი იგივეა, რაც **ლი-ცა̈̄დი**.

ლიცა̈დჳ̈ნა̈ლ ბზ., **ლიცადჳ̈ნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცა̈̄დჳ̈ნა̈ლ** ლშხ., — სახელი იცა̈-დჳ̈ნა̈ლხ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — მორიგეობით ცვლა, შენაცვლება, 'გა'ცვლა, გა-ცვლა-გამოცვლა. გუ̈ა̈მი ლაშდაბკ̈ი ლიცა̈დჳ̈-ნა̈ლ ხაკუ (ბზ.) — მძიმე სამუშაოზე შენაცვლე-ბაა საჭირო. ბოფშა̈რს უშხუ̈ა̈რისგა ლა̈შ-დრა̈ლლე ლიცა̈დჳ̈ნა̈ლ ხალა̈ტხ (ბზ.) — ბავ-შვებს უყვართ ერთმანეთში სათამაშოების გა-ცვლა-გამოცვლა.

ლიცა̈დჳ̈ნე ბზ., ლშხ., **ლიცადჳ̈ნე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ოცა̈დჳ̈ნე... ზმნის მო-ქმედებისა, — გაცვლა-გამოცვლა, საქმის მო-რიგეობით კეთება, მონაცვლეობა, შენაცვლება. — აჳ̈თა̈ნდს თუ̈ეფი ლიცა̈დჳ̈ნე ხეკუ̈ა̈დ (ბზ.) — ავთანდილს თოფის გამოცვლა უნდო-და. ლიცა̈დჳ̈ნეჳ̈შ ყ̈ლენი არა მა̈რე ლიღ-რა̈ლს (ლშხ. 21) — მონაცვლეობით იგყვის რვა კაცი სიმღერას.

ლიცა̈ნგჳ̈ნა̈ლ ბზ., **ლიცანგჳ̈ნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცანგჳ̈ნელ** ბქ., **ლიცა̈ნგჳ̈ნა̈ლ** ლშხ., — სახელი იცა̈ნგჳ̈ნა̈ლ... ზმნის მო-ქმედებისა, ხლმ. — ფეხაკრეფით სიარული. დადას ლიცანგჳ̈ნა̈ლშუ̈ ლიზელა̈ლ ხამთქუ̈ა (ლნტ.) — ბებიას ფეხაკრეფით სიარული სჩვე-ვია.

ლიცა̈̄დ'ი' ბზ., **ლიცა̈დი** ბქ., ლნტ., **ლიცა̈დი** ლშხ. — სახელი ხ-ეცა̈̄დი...

ზმნის მოქმედებისა, — 1. სხვის მაგიერად წასვლა, შენაცვლება. ჯამჭირმა̈ მგლახთე ლიცა̈̄დ? (ბზ.) — გეზარება მულახში სხვის ნაცვლად წასვლა? შუკჳეი ლიცად წეს დე ნად (ბქ. 196) — გზაზე შენაცვლება წესად („წესი") არ გვქონდა. 2. სახელი აცა̈̄დი... ზმნის მოქმედებისა, — გამოცვლა. მახʼ ე̄სერ სგა ლიცა̈̄დი ხაკუჩ (ბზ. 412) — ახალს გამოცვლა უნდაო. ბიბუდ ჳეზალს ლღცემ ქა ლიცა̈დი ადშგურანე (ბქ.) — ბიბუმ შვილს წყლის გამოცვლა დაუბარა.

ლიცბურა̈ლი იგივეა, რაც **ლიცბჳ̄რა̈̄ლი**.

ლიცბურე იგივეა, რაც **ლიცბჳ̄რე**.

ლიცბჳ̄რა̈̄ლი ბზ., **ლიცბურა̈ლი** ბქ., ლნტ., **ლიცბჳ̄რა̄ლი** ლშხ. — სახელი აცბჳ̄რა̈̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გამოჭრა, დაჭრა. მიშგჳა დის ხოხალ ლიცბურა̈ლი ლერქჳრე (ბქ. 7) — დედაჩემმა იცის ტანსაცმლის გამოჭრა („გამოჭრა ტანსაცმელების").

ლიცბჳ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიცბურე** ბქ., ლნტ. — სახელი აცბჳ̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — გამოჭრა. დენა კაბა̈ ლიცბურეს ხეკჳეს ლახაპითქჳან (ლნტ. 51) — გოგო კაბის გამოჭრას უნდა შესჩვეოდა.

ლიცდუჳე იგივეა, რაც **ლიცჳდე**.

ლიცელ — სახელი ცელნი... ზმნის მოქმედებისა, — გახევა, გახლეჩა, გაპობა. ხოლა ბარდანს ლიცელ ხა̈მთქჳა (ბქ.) — ცუდმა ფართალმა გახევა იცის („სჩვევია").

ლიცენცქჳა̈ლ, ლიცენცხჳა̈ლ იგივეა, რაც **ლიცე̄ნცქჳა̈̄ლ**.

ლიცერჳა̈ლი იგივეა, რაც **ლიცე̄რჳა̈̄ლი**.

ლიცერჳე იგივეა, რაც **ლიცე̄რჳე**.

ლიცეხჳე იგივეა, რაც **ლიცე̄ხჳე**.

ლიცე̄ნცქჳა̈̄ლ, ლიცი̄ნცქჳა̈̄ლ ბზ., **ლიცენცქჳა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცე̄ნცხჳა̈ლ** ლშხ., **ლიცენცხჳა̈ლ** ლნტ. — სახელი იცე̄ნცქჳა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'მო'ციცქნა. ლიცენცქჳა̈ლ ბოფშა̈რს ხა̈მთქჳახ ლადარალყეი (ბქ.) — 'მო'ციცქნა ბავშვებს სჩვევიათ ჭამის დროს.

ლიცე̄რჳა̈̄ლი ბზ., **ლიცერჳა̈ლი** ბქ., **ლიცე̄რჳა̄ლი** ლშხ., — სახელი აცე̄რჳა̈̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — მოხალვა. ხამრეშდ ფექს ზუმშ ყი ლიცე̄რჳა̈̄ლი ხაკუ (ბზ.) — ღორებისთვის („ღორების'ა'დ") ფქვილს ცოტათი მოხალვა უნდა.

ლიცე̄რჳე ბზ., ლშხ., **ლიცერჳე** ბქ. — სახელი აცე̄რჳე... ზმნის მოქმედებისა, — მოხალვა. მგლხა̈რდ ყა̈ნბინეხ როგჳა̈ ლიცე̄რჳე (ბზ.) — მულახლებმა დაიწყეს ცერცვის მოხალვა. ძაღუს ხოხალ ლელქჳერი ითქიშ ლიცერჳე (ბქ.) — ძალუმ იცის დასაფქვავი მარცვლის მოხალვა.

ლიცე̄ხჳე ბზ., ლშხ., **ლიცეხჳე** ლნტ. — სახელი აცე̄ხჳე... ზმნის მოქმედებისა, — გაცეხვა; გაფშენა. სიმინდი შდა̄რა̈ლს ქა ლიცე̄ხჳე ხაკუ (ბზ.) — სიმინდის ტაროებს გაცეხვა უნდა.

ლიცირა̈ლი იგივეა, რაც **ლიცი̄რა̈̄ლი**.

ლიცირე, ლიცირი იგივეა, რაც **ლიცი̄რი**.

ლიცი̄ნცქჳა̈̄ლ იგივეა, რაც **ლიცე̄ნცქჳა̈̄ლ**.

ლიცი̄რა̈̄ლი ბზ., **ლიცირა̈ლი** ბქ., ლნტ., **ლიცი̄რა̄ლი** ლშხ., — სახელი ა̈ცი̄რა̈̄ლი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ფცქვნა. ქა̈თზგგირ ქართობლი ლიცი̄რა̈̄ლი! (ბზ) — დაამთავრე კარტოფილის ფცქვნა!

ლიცი̄რი, ლიცი̆̄რე ბზ., ლშხ., **ლიციρი** ბქ., **ლიცირე** ლნტ. — სახელი ა̈ცი̄რი/ე... ზმნის მოქმედებისა, — გაფცქვნა. ღეჰს ქა ლიცირი ხაკუ (ბქ.) — დუცს გაფცქვნა უნდა.

ლიცლაჳა̈̄ლ, ლიცლა̈ჳდე̄ლ ბზ., **ლიცლაჳა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცლაჳელ** ბქ., **ლიცლაჳა̈̄ლ** ლშხ. — სახელი ოცლაჳა̈̄ლ, იცლა̈ჳდე̄ლ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — ცილაობა, კამათი, დავა. [და̈ჳა̈რდ] ლა̈დბინეხ ლიცლაჳალ (ბქ. 27) — დევებმა დაიწყეს დავა. ყაბრა̈შ ი ჩჳაბრა̈შ ლიცლაჳა̈ლს მაშდ უმანად ესერ ოთცჳირა (ანდ.) — შენა-ქვენას (ქარის) ცილაობას მოსავალი გაუნიავებლად დაუტოვებიათ.

ლიცლე — ს ა ხ ე ლ ი ცილე... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — გახევა, გაპობა. ათხე მამ-ჰირ მეგმი ლიცლე (ბზ.) — ახლა მეგარება ხის გაპობა. კა̈ბი ლიცლე მა̈დ ათჷანებ (ლნტ.) — კაბის გახევა არ დაეანებე.

ლიცლჷ̄რე ბზ., ლშხ., **ლიცრჷ̄ლე** ბზ., **ლიცლგრე** ბქ., ლნტ., **ლიცრგლე** ბქ., **ლიცლგლე** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი აცლჷ̄რე, აცრჷ̄ლე... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, ხ ლ მ. — 'და'გლეჯა, 'და'ხევა. ჟალჷდ ლიცლგრე თხერ' ესერ ოხთონა (ანდ.) — ძაღლისთვის („ძაღლად") გლეჯა მგელს უსწავლებიაო. ჟე-ღიშ ლიცრგლეს დემის იშჷრიხ ისგეშ (ბქ. 206) — ძაღლის დაგლეჯას არ იდარდებენ თქეენები.

ლიცომაჷი იხ. **ლიჰი̄ჰჷი.**

ლიცო̄ნცე ბზ., ლშხ., **ლიცონცე** ბქ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ხ-აცო̄ნცე, ხ-აცო̄ნცა... ზ მ ნ ა თ ა მოქმედებისა, — 1. ჩამოკონწიალე-ბა, ჩამოკიდება, „წკიპზე" დაკიდება; მიბნევა, მიკერა. აშხალჟი ლიცონცე ხა̈მთქჷახ ჰა-ლა̈რს (ბქ.) — ტოტზე დაკიდება სჩვევიათ ციყ-ვებს. 2. თხელი კანის შემოხევეა. 3. შეკოწიწება.

ლიცროჷა̈̄ლ ბზ., **ლიცროჷა̈ლ** ბქ., **ლიცჷრაჷა̄ლ, ლიცჷრაჷ[ე]** ლშხ., **ლი-ცურაჷა̈ლ** ლნტ., — ს ა ხ ე ლ ი იცროჷა̈̄ლ... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, ხ ლ მ. — 1. ცურაობა, ცურვა. მი გეჲიდ ამთჷერ ლიცროჷა̈̄ლ (ბზ.) — მე გევიმ მასწავლა ცურვა. მიშგუ მუს ხოჩა ლიცჷრაჷ[ა̄ლ] ხოხალ (ლშხ.) — მამაჩემმა კარგი ცურვა იცის. 2. გაელება (წყალში).

ლიცრგლე იგივეა, რაც **ლიცლჷ̄რე.**

ლიცუა̈ლ, ლიცუჷა̈ლ იგივეა, რაც **ლიცჷა̈̄ლ.**

ლიცუე იგივეა, რაც **ლიცჷე.**

ლიცჷა̈̄ლ ბზ., **ლიცჷა̈ლ** ბქ., **ლიცუ-ა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცჷა̄ლ** ლშხ. — 1. ს ა ხ ე ლ ი იცჷა̈̄ლ... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — ჩხუბი. [მეზჷბელა̈რს] ჩიგარ ლიცჷა̈̄ლ ხა̄დხ (ბზ. 22) — მეზობლებს მუდამ ჩხუბი ჰქონდათ. ლიცუ-ალ ხადხ მიჩა მუხჷბეს ი მიჩ (ბქ. 87) — ჩხუბი ჰქონდათ თავის ძმას და მას. 2. ს ა ხ ე ლ ი ხ-ეცჷა̈̄ლ... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა. დიე ლიცჷა̈̄ლს გეზლი̄რ დე̄შომა იგხოლეხ (ბზ.) — დედის ჩხუბი მეილებს არასდროს სწყინთ („ჩხუბს მეილები იწყენენ"). მე̄ჷარ გარჯ ლი ეჩა ლიცჷა̄ლ (ლშხ. 65) — ძალიან ძნელია მას-თან („მისი") ჩხუბი. [ბოფშა̈რს] ლიცუა̈ლ ახოჴალხ (ლნტ. 242) — ბავშვებს ჩხუბი მოუვი-დათ. ხჷა̈ჲდინას ძღგდ ლიცუჷა̈ლ იწჷედი (ლნტ. 67) — ბევრჯერ დიდი ჩხუბი ხდება. შდრ. **ლიყა̈რიე̄ლ.**

ლიცჷბე ზს., ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი ცჷი-ბე... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — 'გა'ჭრა, 'გამო'ჭრა. ლა̈იცას (‖ლა̈ძსას ‖ლა̈ძცას) ლაშ-დბუნაჟი ჴა̈დჩუ ხაკუ ლიცჷბე (ბზ.) — საქ-ლავს გამოშიგვნისას მუცელზე გაჭრა უნდა.

ლიცჷდაჷი იგივეა, რაც **ლიცჷდე.**

ლიცჷდე ზს., **ლიცჷდაჷი, ლიცდ-ჷე** ბზ., **ლიცდაჷი** ლშხ. — ს ა ხ ე ლ ი ა̈ც-ჷდე... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — გაფუჭება. ლეკა̈ბი ლიცჷდე ზარა̈ლ ლი (ბზ.) — საკაბის გაფუჭება ზარალია. შდრ. **ლიფჭა̈ჷი, ლი-და̄ჷშე.**

ლიცჷდილა̈̄ლ ბზ., **ლიცჷდილა̈ლ** ბქ., **ლიცჷდილა̄ლ** ლშხ., **ლიცჷედლა̈ლ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი **იცჷდილა̈̄ლ...** ზ მ ნ ი ს მო-ქმედებისა, ხ ლ მ. — წვალება („ცოდვილობა"). მა̄მ მა̈მჲედა ისგუ ლიცჷდილა̈̄ლი ლისგდი (ბზ.) — არ შემიძლია შენი საცოდაობის („ცოდვილობის") ყურება. ხოლ' ა̈დგიჟი ლილზიგა̈ლს ი ლიცჷდილა̈ლს სოზარდ დემთემოშ ოთქა̈ბ (ბქ.) — სოზარმა თავი ვერ-სად დააღწია ცუდ ადგილას ცხოვრებას'ა' და წვალებას.

ლიცჷდილ[ე] — ს ა ხ ე ლ ი ხ-აც-ჷდილ... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — შეცოდე-ბა, შებრალება. დემეგ ჯიპირახა მიშგუ ლიც-ჷდილ? (ბქ.) — არ აპირებთ ჩემს შეცოდებას?

ლიცჷე ზს., ლშხ., **ლიცუე** ბქ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი აცჷე... ზ მ ნ ი ს მოქმედებისა, — აცმა, გაყრა. მიშგჷა ბუბას ხოჩამდ ხოხალ ღენწშიშ ლიცუე (ბქ.) — ბიძაჩემმა კარგად იცის კავის აწყობა („გაყრა"). ნესყეჲ ლიცუე მა̈დ ხა̈ჲმედგნ მეჩის (ლნტ.) — ნემსის არ შე-ეძლო მოხუცს.

ლიცჷედლა̈ლ იგივეა, რაც **ლიცჷდი-ლა̈̄ლ.**

ლიცჳემ — სახელი იცჳემ... ზმნის მოქმედებისა, — ტვირთის აკიდება. ალ მა̈რე ეშ̄ი (ეშ̄იდ) ლიცჳემს ტჳლი (ბზ. 242) — ეს კაცი მაინც იიხოჳს („იძახის") ტვირთის მომატებას („აკიდებას").

ლიცჳემი იგივეა, რაც **ლიცჳმი**.

ლიცჳენი, ლიცჳიენი იგივეა, რაც **ლიცჳმენი**.

ლიცჳერ — სახელი ცჳერნი... ზმნის მოქმედებისა, — დარჩენა; მიტოვება. გიგჳე̄შხა̈ნქა ლიცჳერ მახე̄ვრა (ბზ.) — გიორსგან მწყინს მიტოვება.

ლიცჳმი ზს., **ლიცჳმენი** ბზ., **ლიცჳენი, ლიცჳიენი** ლშ., **ლიცჳემი** ლნტ. — სახელი აცჳმი, აცჳმენი... ზმნათა მოქმედებისა, — წასმა; 'გა'ლესვა. ალდა̈რს ფერლე ლიცჳმენი̄ნქა მა̈მგჳეშ ხოხას (ბზ.) — ამათ ფერუმარილის („ფერების") წასმის მეტი არაფერი იციან. მახან მაკუ ქორა ჰჳა̈დი ლიცჳემი (ლნტ.) — ხელახლა მინდა სახლის კედლის გალესვა.

ლიცჳრაჳა̈ლ იხ. **ლიცჳრაჳ'ე'**.

ლიცჳრე — სახელი ხ-აცჳრე/ცჳირე... ზმნათა მოქმედებისა, — დატოვება, მიტოვება; შერჩენა. ხეხჳი ლიცჳრეს მა̈მ ხაყა (ბზ.) — ცოლის მიტოვება არ ვარგა. მარემ ქჳნემ ლიცჳრე ჩუ როქ ხა̈მედა (ბქ. 9) — კაცის 'თვის' სულის შერჩენა შემიძლიაო. ნა̈წეჳა̈რი ლიცჳრე შკჳირ ლი (ლნტ. 53) — მესაწევრის შერჩენა სირცხვილია.

ლიცჳრუნე ზს., ლშ., **ლინცრუნე** ლნტ., კაუხაც. — სახელი ხ-ა̈ცჳრუნე... ზმნის მოქმედებისა, — დატოვებინება. ქჳითს ჟ'ესჰი̄დხ ი ნა̈ქჳთა̈რი ლიცჳრუნე ლახკაფჳნეხ (ბზ.) — ქურდს მიუსწრეს და ნაქურდალის დატოვებინება აიძულეს. ნაცხჳაპიშ ჩუ ლიცჳრუნე გუნ შგურდ ხებჳგნხ (ბქ.) — მოტაცებულის დატოვებინება დიდ სირცხვილად მიაჩნდათ.

ლიცქეფ[1] — სახელი ცქეფნი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გასკდომა; გაწყდომა. ბიშტჳიშ ლიცქეფ ლემყა̈ლ ლი (ბქ.) — ბუშტის გასკდომა საშიშია. წიკა̈ნტი ლიცქეფ (ლშ.) — ნაწლავის გასკდომა. 2. წასკდომა (სიცილისა, ცრემლისა...). ხა̈ლხისგა ლი̄ცჳი ლიცქეფ შგჳირ ლი (ბზ.) — ხალხში სიცილის წასკდომა სირცხვილია. შდრ. **ლითხერ**.

ლიცქეფ[2] იხ. **ლიცქფე**.

ლიცქფე ზს., ლშ., **ლიცქეფ**[2] ლნტ. — სახელი ცქიფე... ზმნის მოქმედებისა, — გარღვევა; ჩამლა. ეჯამა̈გ მა̈რე ლგგ, ე მე̄რმათე ქა ლი̄ზი (ქა ლიცქფე) გარჯ ი̄რა (ბზ.) — იმდენი ხალხი („კაცი") დგას, რომ მეორე მხარეს („მეორისკენ") გასვლა („გარღვევა") ძნელი იქნება. ჰყინტს ხალხი ლიცქფე გარჯ ხა̈რ (ლშ.) — ბიჭს ხალხის გარღვევა უჭირს („გარჯა აქვს").

ლიცყა̈ნი ზს., ლნტ., **ლიცყანი** ლშ. — სახელი აცყა̈ნი... ზმნის მოქმედებისა, — კარის (ურდულით ან სხვა რამით) დაკეტვა; დაგმანვა. ჯჳინალდ ხემთქუნხ ყორრე ლეჯჳრა̈ნიშჳ ლიცყა̈ნი (ბქ.) — ძველად სჩვეოდათ კარების ურდულით დაკეტვა.

ლიცყე იგივეა, რაც **ლიცყე̄ნი**.

ლიცყერა̈ლ იგივეა, რაც **ლიცყე̄რა̈ლ**.

ლიცყერი იგივეა, რაც **ლიცყე̄რე**.

ლიცყე̄ნი ბზ., **ლიცყე'ნი'** ქ. — სახელი ხ-აცყენი... ზმნის მოქმედებისა, — დარჭობა, ჩარჭობა, ჩასობა. ჴარდანს ხოჩა̈მდ ხაკუ ლიცყე (ლშ.) — სარს („ხარდანს") კარგად უნდა დარჭობა.

ლიცყე̄რა̈̈ლ ბზ., **ლიცყერა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიცყე̄რა̄ლ** ლშ. — სახელი იცყე̄რა̈̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ძრომა, ძრომიალი (ხვრელებში). ჟიდ მოშ ა̈ხბინ ლიცყე̄რა̈̈ლ! (ბზ.) — კიდევ დაიწყე ძრომიალი!

ლიცყე̄რე ბზ., ლშ., **ლიცყერი, ლიცგყერი** ბქ., **ლიცყგრე** ლნტ. — სახელი აცყე̄რე... ზმნის მოქმედებისა, — დაცობა, გარჭობა, გაყრა; ძრომა, გაძვრენა. ჰარყი შედს ბგგიდ ლიცყე̄რე ხაკუ (ბზ.) — არაყის ჭურჭელს მაგრად უნდა დაცობა.

ლიცცხგნე — სახელი აცცხგნე... ზმნის მოქმედებისა, — მეჩუჩხურება, მეკეთება (ცეცხლისა). ლემასგჳ ლიცცხგნე ხაკუ აშგარ (ბქ.) — ცეცხლს ხშირად უნდა მეკეთება. გადატ. გამოფხიზლება; წაქეზება, მეფუცხუნე-

ბა. გუიმჴუშარს||გუიკუაშუარს ქა ლიცცხგნე ხოსგუუ (ბზ.) — ვულგატეხილს წაქცევა რგებს („უხდება, შვენის"). დგბყი მარა ლიცცხგნე ხოსგუ (ბქ.) — წყნარ („მუდო") კაცს შეფუცხუნება უნდა („უხდება").

ლიცხამპე იგივეა, რაც **ლიცხამპე**.

ლიცხანე იგივეა, რაც **ლიმცხანე**.

ლიცხანე[1] იგივეა, რაც **ლიცხნე**.

ლიცხანე[2] იგივეა, რაც **ლიმცხანე**.

ლიცხამპე ბზ., ლშხ., **ლიცხამპე** ბქ., **ლიცხპანი** ლნტ. — სახელი აცხამპე... ზმნის მოქმედებისა, — განასკვა. ქიპე ლიცხამპე მაჩესამდ მიხალ (ლშხ.) — ძაფის განასკვა საუკეთესოდ ვიცი. შდრ. **ლიცხპე**[2].

ლიცხანე იგივეა, რაც **ლიმცხანე, ლიცხნე**.

ლიცხემ — სახელი იცხემ... ზმნის მოქმედებისა, — გამრდა, მატება. ისგუ ლიცხემ ჟიუ ამჴენა! (ბზ.) — შენი გამრდა მომსწრებოდეს! ალ ბალახ ნამშაუს ლიცხემს დემ ხამბე (ლშხ., ხორ. 4) — ეს ბალახი მოსავალს („ნამუშევარს") გამრდას არ ანებებს. [ჲერქედას] ხოჩა ლირდე-ლიცხემ ათოჴიდახ (ლნტ. 192) — ორივეს კარგი ცხოვრება (ყოფამატება) გაუტარებია'თ'.

ლიცხემდალ იგივეა, რაც **ლიცპემდალ**.

ლიცხენალ იგივეა, რაც **ლიცხენიელ**.

ლიცხენე, ლიცხენი იგივეა, რაც **ლიცხენე**.

ლიცხეპ[1] — სახელი ხ-აცხიპ... ზმნის მოქმედებისა, — შემორტყმა (ალყისა), შემოვლა, გარს შემოხვევა. შდაულარს მურყუმალე გირკიდ ლიცხეპ ხალატხ (ბზ.) — მერცხლებს კოშკების ირგვლივ ფრენა („შემოვლა") უყვარით. ჟამჟანდა ცხეკი ლიცხეპ (ბზ.) — მომწყინდა ტყის შემოვლა. ბობშილდ ქორა ლიცხეპ||ლიცხპე ენბინე (ლშხ.) — ბავშვმა სახლის ირგვლივ შემოვლა დაიწყო. სახელი ხ-ეცხპენი ზმნის მოქმედებისა. კუშში ლათხალს ჩი ლადეღ ცხეკრე ქა ლიცხეპ გუნ გარჯ ლი (ბზ.) — საქონლის ძებნისას ყოველდღე ტყეების შემოვლა ძალიან ძნელია.

ლიცხეპ[2], **ლიცხპენი** — სახელი ცხეპნი... ზმნის მოქმედებისა, — განასკვა (ძაფისა). ბგგიდ ლგშდრან ქიპს ლიცხეპ ხამთქუა (ბზ.) — მაგრად დაძახულ ძაფს განასკვა სჩვევია.

ლიცხეპ[3] — სახელი ცხეპნი... ზმნის მოქმედებისა, — შეკრთომა. ამის ლაუყაისგა ლიცხეპ ხამთქუა (ბქ.) — ამას ძილში შეკრთომა სჩვევია.

ლიცხენე ბზ., ლშხ., **ლიცხენი** ბქ., **ლიცხენე** ლნტ. — სახელი იცხენე... ზმნის მოქმედებისა, — ვარცხნა. დინად ფათურე ლიცხენე ანბინე (ბზ.) — გოგომ თმ(ებ)ის ვარცხნა დაიწყო.

ლიცხენიელ ბზ., **ლიცხენჲელ** ლშხ., **ლიცხენალ** ბქ., ლნტ. — სახელი იცხენიელ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ვარცხნა. ნაბოზს მამ შიდ ლიცხენიელ (ბზ.) — საღამოს არ შეიძლება ვარცხნა.

ლიცხიდალ იგივეა, რაც **ლიცხიდალ**.

ლიცხიდე იგივეა, რაც **ლიცხიდე**.

ლიცხიდალ ბზ., **ლიცხიდალ** ბქ., ლნტ., **ლიცხიდალ** ლშხ. — სახელი იცხიდალ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'და'წუნება, ძრახვა. ლიცხიდალ მაჰენ ესერ გარჯ ლი (ანდ.) — 'და'წუნება ყველამე ადვილიაო („ნაკლებად ძნელიაო").

ლიცხიდე ბზ., ლშხ., **ლიცხიდე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ოცხიდე... ზმნის მოქმედებისა, — დაწუნება, დაძრახვა; დაშლა, შარის მოდება. ეჯჲარე ლიცხიდე მამ მეკუად (ბზ.) — იმათი შარის მოდება არ მინდოდა.

ლიცხკე ბზ., ქს. — სახელი ხ-ოცხკე... ზმნის მოქმედებისა, — გამოთხრა (თვალისა). თემი ლიცხკეს სგა ჲარ ლაჲცუირე?! (ბზ.) — თვალის გამოთხრას ვინ შეირჩენს?! შდრ. **ლიხპე**.

ლიცხკჳრე ბზ., ლშხ., **ლიცხკგრე** ბქ., ლნტ. — სახელი იცხკჳრე... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დათხრა (თვალებისა). ხუაჲ ლიგუნის თერლე ლიცხკჳრე ხოხა (ბზ.) — ბევრმა ტირილმა თვალების დათხრა იცის.

ლიცხმალ ბზ., **ლიცხმალ** ბქ. — სუფრის აღების დრო. ჟაჳ ჩუდ ადჭან ტაბგი ლი-

ცხმალუ (ბზ. 290) — ყურძენიც (ეამიც) დამწიფ-და სუფრის აღების დრომდე.

ლიცხნე ზს., ლშ., **ლიცხანე** ბზ., **ლი-ცხანე** ლნტ. — სახელი ხ-ეცხნი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მიჩვევა. სათუთე ლიცხნე მი მამ მეკუად (ბზ.) — „საეთში" (ჩრდილო კავკასიელ თურქულენოვან ხალხთა საცხოვ-რისში) მიჩვევა მე არ მინდოდა. 2. ჩაციება, ჩა-ჟინება, აკვიატება; გადაჭარბება. აშხუ ამბუი ლიცხანე ხოჩა გიგოს (ბზ.) — ერთი სიტყვის („ამბის") აკვიატება იცის გიგომ.

ლიცხორპე ბზ., ლშ., **ლიცხორპე** ბქ., **ლიცხორპი** ლნტ. — სახელი ხ-აცხორპე... ზმნის მოქმედებისა, — შემოხვევა. ბიბუს ხოჩამდ ხოხალ ჰარდანჟი ლებიაშ ლიცხორ-პე (ბქ.) — ბიბუმ კარგად იცის ხარდანზე ლო-ბიოს შემოხვევა.

ლიცხპანი იგივეა, რაც **ლიცხამპე**, **ლიცხპე**[2].

ლიცხპე[1] ზს., ლშ., — სახელი ხ-აცხპე... ზმნის მოქმედებისა, — გარშე-მოვლა. ლეგმერდა ბეფშუს ჯგგრაგი ლიცხპე ოთპირეხ (ბზ.) — ავადმყოფ ბავშვს წმინდა გიორგის (ეკლესიის) გარშემოვლა დაუპირეს. ისგუი სოფლიშ სგა ლიცხპე მეკუად, მარე დეშ ოთჰი (ლხმ.) — სოფელში უნდა შემომე-ტარებინე („შენი სოფლის გარშემოვლა მინდო-და"), მაგრამ ვერ მოვიცალე.

ლიცხპე[2] — სახელი ცხიპე, ცხგპე... ზმნათა მოქმედებისა, — გამოსკვნა. დადას ხამარჯუ ნეჟანიშ ლიცხპე (ბქ.) — ბებიას ემარჯვება კასაფის ძაფის გამოსკვნა.

ლიცხპენი იგივეა, რაც **ლიცხეპ**[2].

ლიცხრე ბზ., ქს., **ლიცხრი** ბქ. — სახე-ლი აცხრე... ზმნის მოქმედებისა, — გა-რკვევა. იმედ მამა ხარხ ლიცხრეშ (ბზ. 440) — იმედი არა აქვთ გარკვევის'ა'. ტკიც ი ბაქ უელთე ლიცხრის ესერ ოხჯიდა (ანდ.) — მართალი და ტყუილი (ველმე საჯაროდ) გა-რკვევას გამოუმჟღავნებიათ.

ლიცხრილი იგივეა, რაც **ლიცხრგლი**.

ლიცხრგლი ბზ., ლნტ., **ლიცხრილი** ბქ., **ლიცხრილე** ლშ. — სახელი აცხრგ-ლი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გაცხრილვა. დედეს ხოჩამდ ხოხა კაკლა ლიცხრილე (ლშ.) — დედამ კარგად იცის მარცვლის გა-ცხრილვა. 2. ბქ. გაცრა. უედდ გარ მოშ ადუ-ული ფექიშ ლიცხრილი — ძლივსღა დავამ-თავრე („მოვილიე") ფქვილის გაცრა.

ლიცხტე ზს., **ლიცხუტე** ლხმ., **ლი-ცხტენი** ზს., ლშ., **ლიცხატი** ლნტ. — სახე-ლი ხ-აცხტე'ნი'... ზმნის მოქმედებისა, — ყელში გადაცდენა; გაჩხერა. ჩქარდ ლაზობჟი ლეზუებს ლიცხტენი ხოხალ (ბზ.) — ჩქარა ჭამის დროს საჭმელმა ყელში გადაცდენა იცის („საჭმელს სჩვევია"). სახელი ხ-ეცხტი, ხ-ეცხტენი... ზმნათა მოქმედებისა. დგ-თხელ ლეზებს ლიცხუტე ხოხრა ხამთქუა (ლხმ.) — თხელმა საჭმელმა ყელში გაჩხერა ნაკლებად იცის.

ლიცხუნე ზს., ლშ. — სახელი ხ-ოცხუნე... ზმნის მოქმედებისა, — ჩხვლეტა; გალიმიანება. ქა ხარ ალემაგ ლი-ცხუნე (ლშ.) — ეყოფა ამდენი ჩხვლეტა.

ლიცხურკუინე ბზ., ლშ., **ლიცხურ-კუინე** ბქ., ლნტ. — სახელი აცხურკუინე... ზმნის მოქმედებისა, — მოხრაკვა, მოხრუკ-ვა; მოხალვა. მად მადილ ირა ათხე ამშა ხო-ჩამდ ლიცხურკუინე! (ლშ.) — რა მადლი იქ-ნება ახლა ამის კარგად მოხრაკვა!

ლიცხუტე ბზ., ლშ., **ლიცხუტე** ბქ., ლნტ. — სახელი იცხუტე... ზმნის მოქმე-დებისა, — 1. მშვილდ-ისრის მოზიდვა, მოჭიმ-ვა. ალე ცელგჰმატს ბგგიდ ლიცხუტე ეს-სკუა (ლშ.) — ამ მშვილდ-ისარს მოუხდება მაგრად მოზიდვა. 2. ზს. გაქანება, გაქსევა, გაშვე-ნება. 3. აყუდება.

ლიცხუაპი იგივეა, რაც **ლიცხუპი**[1].

ლიცხუდე — სახელი ცხუიდე... ზმნის მოქმედებისა, — წყლის გადაკეტვა, შეწყვეტა. ლაჰრაყუი ლიცი ლიცხუდე ლეჰ-რაყის ჩუაფქაუი (ბზ.) — არაყის გამოხდისას წყლის შეწყვეტა საარაყე მასალას აფუჭებს.

ლიცხულალი ბზ., **ლიცხულალი** ბქ., ლნტ., **ლიცხულალი** ლშ. — სახელი აცხულალი... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'მო'ტრუსვა. ქუერწილიშ ქათლარს აცხულალიხ ხეხუარ (ბქ.) — საქორწილო

(„ქორწილის") ქათმებს ტრუსავენ ქალები („ცოლები").

ლიცხჷლე ზს., ლნტ., **ლიცხჷლი** ლშ. — სახელი აცხჷლე... ზმნის მოქმედებისა, — მეტრუსვა, მოტრუსვა. ღოლაქა̈შ თხუმ ჷი ლიცხჷლე ხაკუ (ბქ.) — ცხერის თავს მოტრუსვა უნდა.

ლიცხჷპენი იგივეა, რაც **ლიცხჷპი**[1].

ლიცხჷპი[1] ზს., **ლიცხჷპი̄ნე** ბზ., ლშ., **ლიცხჷპენი** ლშ., **ლიცხჷპა̈პი** ლნტ. — სახელი **იცხჷპი, იცხჷპი̄ნე**... ზმნათა მოქმედებისა, — მოტაცება (ქალისა). მჱხარ ზურა̈ლა ლიცხჷპენი ხაკუხ (ლშ.) — ხვალ ქალის მოტაცება უნდათ. ზურალა̈ ლიცხჷპა̈პის შჷა̈ნს ხოლა გჷეშ ხაჰიმ (ლნტ. 48) — ქალის მოტაცებას სვანეთში ცუდი საქმე მოჰყვება.

ლიცხჷპი[2] — გამიშელება, ამოწედა (ხმლისა, დანისა...). ხოლა̈ლს ჩი̄ლად გა̈ჩრე ლიცხჷპი ხა̈ცთქჷახ (ბზ.) — ცუდ ადამიანებს (ცუდებს) ყველაფერზე დანის დაძრობა (მიშელება) სჩვევიათ.

ლიცხჷპი̄ნე იგივეა, რაც **ლიცხჷპი**.

ლიცხჷტე იგივეა, რაც **ლიცხტე**.

ლიცჴემდა̈ლ, ლიცხემდა̈ლ ბზ., **ლიცჴომდ°ა̈ლ°** ბქ. — სახელი **იცჴემდა̈ლ** ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — მშვილდ-ისრის სროლა, მშვილდოსნობა. მეჰად ლიცჴ/ხემდა̈ლ ია̈რს ხასმა? (ბზ.) — ყოველთვის მშვილდოსნობა ვის გაუგონია? ბოფშა̈რდ ლიცჴომდ°ა̈ლ° ადბინეხ (ბქ.) — ბავშვებმა მშვილდოსნობა დაიწყეს. ნალჷჷურგეზალდ ოხბინე ლიცჴომდ (ჴანჷემ გჷერა) (ბქ. 256) — ვაჟიშვილმა დაუწყო ისრის სროლა ხარის ტყავს.

ლიცგრცა̈ჷი ზს., **ლიძგრცა̈ჷი** ბზ., **ლიცგრცაჷი, ლიძგრცაჷი** ლშ., **ლიცარცა̈ჷი, ლიძგრცა̈ჷი** ლნტ. — სახელი **აცგრცა̈ჷი, აძგრცა̈ჷი**... ზმნათა მოქმედებისა, — გაძარცვა. მა̈ჲ ჯა̄რ ალჲარე ლიცგრცა̈ჷი? (ბზ.) — რად გინდა ამათი გაძარცვა?

ლიცგყერი იგივეა, რაც **ლიცყჷრე**.

ლიცგხ — სახელი **ხ-ოცგხ**... ზმნის მოქმედებისა, — ცოდნა; დამახსოვრება; გულვება. ჩი̄მე ლიცგხ მა̄მ ხოჩა (ლშ.) — ყველაფრის ცოდნა არ არის კარგი („არ სჯობს"). შდრ. **ლიხა̈ლ, მახალ**.

ლიძარცა̈ჷი იგივეა, რაც **ლიძგრცა̈ჷი**.

ლიძგა̈რი იგივეა, რაც **ლიძგრი**.

ლიძგა̈რჲე̄ლ ბზ., **ლიძგგრელ** ბქ., **ლიბჷრჯიე̄ლ** ლშ., **ლიბჷრჯიელ** ლნტ. — სახელი **იძგა̈რჲე̄ლ, იბჷრჯიე̄ლ**... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — რქენა; ჭიდილი (ხარებისა). ჴა̈ნს ლიძგა̈რიელ ხოხალ (ლნტ.) — ხარმა რქენა იცის. ჴანარე ლიბჷრჯიელ ხოჩა ლესგდი ლი (ლშ.) — ხარების ჭიდილი კარგი საცქერია.

ლიძგერ — სახელი **ხ-ეძგრენი, ხ-ოძგრენი**... ზმნათა მოქმედებისა, — 'და'ძგერება, 'და'ჯახება. ლჷაშს კოჯი ლიძგერ ხეკჷად (ლშ.) — ჯიხვს კლდის დაჯახება უნდოდა.

ლიძგრი ზს., ლშ., **ლიძგა̈რი** ლნტ. — სახელი **ხ-ა̈ძგრი**... ზმნის მოქმედებისა, — ძგერება, ტაკება, ჩარტყმა, დაჯახება; ჩხვლეტა. თა̈მბილს მა̄მ ხოცხა̈ნ გა̈ჩა̈ ლიძგრი (ბზ.) — თამბილს არ უნდოდა („ერჩია") დანის ჩარტყმა.

ლიძგრი̄ნე ბზ., **ლიძგრჷ̄ნე**[1] ბზ., **ლიძგრჷნე**[1] ბქ., ლნტ., **ლიძგრუნე, ლიძგრუნა̈ჷნე** ბქ., — სახელი **ხ-აძგრი̄ნე, ხ-ოძგრჷ̄ნე**... ზმნათა მოქმედებისა, — ძგერება, დაჯახება, ჩხვლეტა. ოხბინეხ და̈ჷს მახთი ლიძგრჷნე (ბზ.) — დაუწყეს დევს მახათის ჩხვლეტა.

ლიძგრჷ̄ნე[2] ბზ., ლშ., **ლიძგრჷნე**[2] ბქ. — სახელი **აძგრჷნე**... ზმნის მოქმედებისა, — 'გა'ტენა, 'და'ტკეპნა; მიძლომა, მისკდომა. სების ქართობილშჷ ტომრია̈ლე ჷი ლიძგრჷნე ხეკჷა̈დ (ბზ.) — სების ტომრების კარტოფილით გატენა უნდოდა.

ლიძგჷმბა̈ლ ბზ., **ლიძგუმბა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიძგუმბელ** ბქ., **ლიძგჷმბა̄ლ** ლშ. — სახელი **იძგჷმბა̈ლ**... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გაწევ-გამოწევა, გაქაჩვა, ჯაჯგური, ძიძგილაობა. ბოფშა̈რს ლიძგუმბა̈ლ ხა̈მთქჷახ (ბქ.) — ბავშვებს ძიძგილაობა სჩვევიათ. ჴანდ ლიძგჷმბა̄ლ ენბინე (ლშ.) — ხარმა გაწევ-გამოწევა დაიწყო.

ლიძგჳბე — სახელი ძგჳიბე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. გაგლეჯა, გაწყვეტა, გახეთქვა. თაკჳა̈შ ლიძგჳბე მეკჳად (ბქ.) — თოკის გაგლეჯა მინდოდა. და̄ჳს ხეკჳად ჯაჭჳი ლიძგჳბე (ლშხ.) — დევს უნდოდა ჯაჭვის გაწყვეტა. 2. ჩანგრევა. თათრა̈ლს ბოგა̈შ ჩუ ლიძგჳბე ხეკჳა̈დხ (ბქ.) — თათრებს ხიდის ჩანგრევა უნდოდათ.

ლიძგ'ჳ'ბჳრე ბზ., ლშხ., **ლიძგ'ჳ'ბჳრე** ბქ., ლნტ. — სახელი აძგ'ჳ'ბჳრე... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დაწყვეტა. თეკჳარე ლიძგჳბჳრე მიშგჳი გჳეშ მა̄ ლი (ლშხ.) — თოკების დაწყვეტა არ არის ჩემი საქმე.

ლიძგჳებ — სახელი ძგჳებნი... ზმნის მოქმედებისა, — გასკდომა, გაწყდომა, ჩაწყდომა. თაკჳა̈შ ლიძგჳებ დეშ ა̈ხჳიბჯ (ბქ.) — თოკის გაწყდომა ვერ გავიგე. გიმე ლიძგჳებ მიცხან ალ გჳეში ლიჩომს (ლშხ.) — მიწის გასკდომა მერჩია ამ საქმის გაკეთებას.

ლიძგრელ იგივეა, რაც **ლიძგა̈რჲე-ლი.**

ლიძენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი.**

ლიძიენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი.**

ლიძჲენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი.**

ლიძსენი იგივეა, რაც **ლიძჰენი.**

ლიძჳირე იგივეა, რაც **ლიძჳრე.**

ლიძჳრე ზს., ლშხ., **ლინძჳირე** ლნტ. — 1. სახელი ა̈ძჳრე... ზმნის მოქმედებისა, — გაძვირება. ლიძჳრე მეკჳად ალ საქმე̄შ (ლშხ.) — გაძვირება მინდოდა ამ საქმის'ა'. 2. სახელი იძჳრი... ზმნის მოქმედებისა, — თა̈ში ლინძჳრე შჳა̈ნს დესა ლგმარ (ლნტ.) — ყველი სვანეთში არ გაძვირებულა („ყველის სიძვირე არ ყოფილა").

ლიძღირ ქს. — სახელი იძღრი („ხეელდება")... ზმნის მოქმედებისა, — სველება. ტებდი ლიცისა მა̈ტყი ლიძღირ||ლიძღრე ხოლა ლი (ლშხ.) — თბილ წყალში მატყლის 'და'სველება ცუდია.

ლიძღრე ქს. — სახელი აძღრე („ასველებს")... ზმნის მოქმედებისა, — დასველება. ალეს ხოჩა̄მდ ხაკუჩ ლიძღრე (ლშხ.) — ამას კარგად უნდა დასველება. შდრ. **ლიჟრე.**

ლიძღჳდე/ი იგივეა, რაც **ლიძღჷდე.**

ლიძღჷდე ბზ., ლშხ., **ლიძღჳდე** ბზ., ლშხ., **ლიძღჳდი** ბქ., **ლიძღგდე** ლნტ. — სახელი აძღჷდე, აძღჳდე... ზმნათა მოქმედებისა, — გაბეიადება, გადიდება. ალ ზჳრა̄ლს ხალა̈ტ გჳეში ლიძღჷდე (ბზ.) — ამ ქალს უყვარს საქმის გაბეიადება („გადიდება").

ლიძჰენი, ლიძსენი, ლიძ'ჲ'ენი ბზ., **ლიზჰენი, ლიზ'ჲ'ენი, ლიჲსენი** ზს., **ლიძიენი** ქს., **ლიძჲენი** ლშხ., **ლიძიენი, ლიზჲენი** ლნტ. — სახელი ა̈ძჰენი, ა̈ძ'ჲ'ენი... ზმნის მოქმედებისა, — დაკვლა. (ალექსის) დოხტურდ გიცრი ლიძჰენი ხაშგჳმინ (ბზ. 67) — ალექსის ექიმმა ვერძის დაკვლა სთხოვა. გჳი ლიძჰენის ხაყლე (ბზ. 342) — გული დაკვლას ეუბნება. ჰანჳემ ლიჲსენი ხერასშჳ ხარხ (ბქ. 6) — ხარის დაკვლა რიგრიგობით იციან. მა̄ შიდ მიშლადღურ ეჩა ლიძჲენი (ლშხ. 9) — კვირა დღის გარდა იმის დაკვლა არ შეიძლება. ქათლა̈ ლიზჲენი გჳაკუ (ლნტ. 39) — ქათმის დაკვლა გვინდა. კალანდას ხოხალხ ხა̈მი ლიძიენი (ლნტ.) — ახალ წელს იციან ღორის დაკვლა.

ლიძგრცა̈ჳი იგივეა, რაც **ლიცგრცა̈ჳი.**

ლიწაბურე იგივეა, რაც **ლიწბჳრე.**

ლიწამპული ბქ., ლნტ. — სახელი წამპული, წამპჳლი... ზმნის მოქმედებისა, — წივწივი. ნა̈წლჳრ წიწილა̈ ლიწამპული მა̈დ ხეკჳეს აჯასგმდეს (ლნტ. 69) — უპრობე წიწილის წივწივი არ უნდა მოესმას. შდრ. **ლიწგრპგნი.**

ლიწა̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიწანე** ბქ., ლნტ. — სახელი აწა̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 'ამო'გლეჯა, მოწიწკნა. ლახჳბად [ღედრემ] ლიწანე ლა̈ჲბინეხ (ბქ. 249) — ძმებმა მუხუდოს ამოგლეჯა დაიწყეს.

ლიწბჳრე ბზ., ლშხ., **ლიწბურე** ბქ., **ლიწაბურე** ლნტ. — სახელი იწბჳრე... ზმნის მოქმედებისა, — გაპარსვა. მიშგჳი ბაბას ჩაჩი ლიწბჳრე მა̄მ ხალტჷნ (ლშხ.) — ბაბუაჩემს („ჩემს ბაბუას") წვერის გაპარსვა არ

უყეარდა.

ლიწდǟლ, ლიწე̄დურǟლ ბზ., **ლიწდǟლ** ბქ., **ლიწდǟლ** ლშხ., **ლიწედǟლ** ლნტ. — სახელი ხ-ეწდǟლ, იწედურǟლხ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — ნახვა, შეხედრა. დემჲაქ ლიწდǟლ ǟთმარჯუნხ (ბქ.) — შეხვედრა არ გამოუვიდათ. ლეგლირდე̄მი ლიწდǟლ (ლშ.) — ავადმყოფის ნახვა. იხმარება გამოთქმაში **მიჟე ლიწდǟლ** — მზის ამოსვლის დრო. მიჟე ლიწდǟლს მი̄(||მი̄ჲ) ჟ'ოხგა (ბზ.) — მზის ამოსვლისას მეც ავდექი. მეთხუ̂ǟრ მგ̂ემ ლიწდალდ ლǟთხუ̂ǟრ კოჯǟრისგა ǟრი (ბქ. 83) — მონადირე მზის ამოსვლამდე სანადირო კლდეებშია. მგ̂ემ ლიწდǟლჟი შიშდხი ქა ხოფხუეხ ჯალუ̂ს (ბქ. 230) — მზის ამოსვლისას მალე გამლიან კალოს.

ლიწე ზს., **ლიწე̄ნე** ბზ., **ლიწე'ნე'** ლნტ., **ლიწეჲ** ლშხ. — სახელი ხ-ეწე̄ნი... ზმნის მოქმედებისა, — მიშველება, დახმარება, შეწევნა. ლიწეჲ მǟმა ესწ̂ჵხ̂ნდახ [მუგეზალს] (ლშხ. 71) — მიშველება არ დასჭირდათ მამა-შვილს.

ლიწედ — სახელი ხ-ეწად... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ნახვა, მეხედვა, ცქერა, ყურება. ცხუ̂ითǟგნს ათჩრნდა ბოფში ლიწედ (ბზ. 375) — ცხეითაგნს გაუხარდა ბავშვის დანახვა. ლიწედ ესერ ასწუ̂ǟმ ლი ი ლითერ — უ̂ჰიალდ (ანდ.) — ნახვა ერთ წამსაა და გაცნობა — აუწქარებლადო. ქიუ̂ი ლიწედი̄ მǟ ხოცხახ მე̄რმახენქა (ლშხ. 7) — ყველის კვერს სხვას არ ანახვებენ („კვერის ნახვაც არ ურჩევნიათ სხვისგან"). მიჩ ლოქ ხაკუ მინე მეფე̄ჲ ლიწედ (ლნტ. 237) — მე მინდა თქვენი მეფის ნახვაო. იხმარება გამოთქმაში **მიჟე ლიწედ** — მზის ამოსვლა. მიჟე ლიწედდ ხუ̂ǟჲ დუ̂რე ასǟდ (ლნტ.) — მზის ამოსვლამდე დიდი („ბევრი") დრო დარჩა.

ლიწედǟლ იგივეა, რაც **ლიწდǟლ**.

ლიწერǟლ იგივეა, რაც **ლიწრǟლ**.

ლიწე̄დურǟლ იხ. **ლიწდǟლ**.

ლიწე̄ნǟლ ბზ., **ლიწენǟლ** ბქ., ლნტ., **ლიწე̄ნǟლ** ლშხ. — სახელი ხ-ეწე̄ნǟლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — მიშველება, დახმარება, გამოქომაგება. მǟმ ხემჲე̄დიხ ლიწე̄ნǟლ ხელწიფი ხეხუ̂მიშ (ბზ. 344) — არ შეეძლებათ გამოქომაგება ხელმწიფის ცოლის'ა'.

ლიწე̄ნე იგივეა, რაც **ლიწე**.

ლიწე̄ქუ̂ე ბზ., ლშხ., **ლიწექუ̂ე** ბქ., **ლიწექუ̂'ე'** ლნტ. — სახელი წე̄ქუ̂ე... ზმნის მოქმედებისა, — დაწვეთება, წვეთა. წიქუ̂იშ ლიწექუ̂ს მიჩა ჰერ ხულუ̂ე (ბქ.) — წვეთის დაწვეთებას თავისი ხმა აქვს. კოჯხენქა ნიცდ ენბინე ლიწე̄ქუ̂ე (ლშხ.) — კლდიდან წყალმა დაიწყო წვეთა. [ამ'ნ'ემდ] ლიწექუ̂ ლǟჲბინე (ლნტ. 152) — ამან წვეთა დაიწყო.

ლიწირუ̂ელი, ლიწგრუ̂ელი ზს. — სახელი წირუ̂ელი||ǟწგრუ̂ელი... ზმნათა მოქმედებისა, — გალობა; წრიპინი (ჩიტისა). ჯინემ ლǟჲბინე ლიწირუ̂ელი (ბქ. 338) — თითონ დაიწყო წრიპინი. შდრ. **ლიწგრǟპგნი**.

ლიწიწინი ქს. — სახელი წიწინე... ზმნის მოქმედებისა, — წუხილი, წუწუნი; წიწინი. წიწილ ერ ǟჯეწინი, გუ̂იე ლიწიწინი ხოხალ თელ ზაუ̂ (ლნტ. 69) — წიწილა რომ გაჯობებს, გულის წუხილი იცის მთელ წელიწადს.

ლიწკუ̂ლი ბზ., ლშხ., **ლიწკული** ბქ., ლნტ. — სახელი წკუ̂ლი... ზმნის მოქმედებისა, — წკმუილი; წკმუტუნი. ჟღილდდ ლიწკული ლǟჲბინე (ბქ. 135) — პატარა ძაღლმა წკმუტუნი დაიწყო.

ლიწნე, ლიწრე — სახელი ხ-ǟწნე, ხ-ǟწრე... ზმნის მოქმედებისა, — ჯობნა, მორევა. [მეზუ̂ბელარს] იმედ ხǟრხ ჟი ლიწნე̄მიშ (ლშხ. 14) — მშობლებს იმედი აქვთ ჯობნის'ა'. შდრ. **ლიმწირ**.

ლიწჲენი იგივეა, რაც **ლიწჰი**.

ლიწრǟლ ბზ., **ლიწრǟლ** ბქ., **ლიწრǟლ, ლირშუ̂ნǟლ** ლშხ., **ლიწერǟლ** ლნტ. — სახელი ხ-ეწრǟლ... ზმნის მოქმედებისა, — ლანძღვა-გინება. დǟშდუ̂დ ლოხუ̂ბინე მǟლს ლიწრǟლ (ბზ. 433) — დათვმა დაუწყო მელას ლანძღვა-გინება. ეშმǟრს მი ლიწერǟლ ლახუ̂ობინ (ლნტ. 74) — ეშმაკებს მე გინება დაუწყეს.

ლიწრე იგივეა, რაც **ლიწნე**.

ლიწსუ̂დǟნ ზს., **ლიწუ̂თანი** ლშხ., **ლიწუ̂თǟნი, ლიწუ̂სტǟნი** ლნტ. — სახე-

ლი იწსუ̈და̈ნ'ი'... ზმნის მოქმედებისა, — წუწნა. და̈უ̈დ ოხუ̈ბინე ზისხს ლიწსუ̈და̈ნ (ბზ. 350) — დევმა სისხლს წუწნა დაუწყო.

ლიწუ̈ერი იგივეა, რაც **ლიწუ̈რი**.

ლიწუ̈ე̄ნე ბზ., ლშხ., **ლიწუ̈ენე** ბქ., ლნტ., **ლიწენე** ლხმ. — სახელი ხ-აწუ̈ე̄ნე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ნახვა. დი̈ნას მა̈დ ხონდა (ხეკუ̈ა̈დდა) ლიწუ̈ე̄ნე (ბზ. 349) — ქალიშვილს არ სურდა ნახვა. 2. ჩვენება, გამოჩენა. ლაგუ̈ა̈ნისკა ლგშერა̈უ̈ეჲ ლიწუ̈ენე მა̈დ შიდ (ლნტ. 54) — სატირალში სახსნილოს გამოჩენა არ შეიძლება. 3. ბქ. თხოვება. ონთოუ̈იშ ლიწენე სურუ მამჭირ (ლხმ.) — უთოს თხოვება ძალიან მიჭირს. შდრ. **ლიდია̈ნი**.

ლიწუ̈თა̈ნი იგივეა, რაც **ლიწსუ̈და̈ნი**.

ლიწუ̈ი̄ლა̈ლ ბზ., **ლიწუ̈ილა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიწუ̈ი̄ლა̄ლ** ლშხ., — სახელი იწუ̈ი̄ლა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, — გათხოვება. დი̈ნას ა̈ფიცართე (ა̈ფიცა̈რთე) ხოცხა̈ნ ლიწუ̈ი̄ლა̈ლ (ბზ. 260) — ქალიშვილს ოფიცერზე გათხოვება ერჩია. დინა ქა ლიწუ̈ილა̈ლდ დისოუ̈ შილისგა ხონაშკუ̈ან (ანდ.) — ქალიშვილი გათხოვებამდე დედას მუჭში („ხელში") ჰყავდესო. ჭ̈ეჲვეს ათონიშნაუ̈ა ეჲმინე ლიწუ̈ილა̈ლ ლა̈დეღ (ლნტ. 231) — მეფეს დაუნიშნავს იმათი ქორწინების (გათხოვების) დღე.

ლიწუ̈ი̄ლე ბზ., ლშხ., **ლიწუ̈ილე** ბქ., ლნტ. — სახელი ა̈წუ̈ი̄ლე... ზმნის მოქმედებისა, — გათხოვება. დედას დი̈ნა̈ ლიწუ̈ი̄ლე ხეკუ̈ა̈დ (ბზ.) — დედას ქალიშვილის გათხოვება უნდა. დი̈ნას ლიწუ̈ი̄ლეს და̈რ ხეჭუ̈დიელდა (ლშხ. 33) — გოგოს გათხოვებას არავინ ეკითხებოდა.

ლიწუ̈რა̈ლ ბზ., **ლიწუ̈რალ** ბქ., ლშხ. — სისხლის აღების დრო, შურისძიება. თხუმეშ ლიწუ̈რალ ა̈ჰ̈ედელი! (ჭოჯ. 20) — სისხლის აღების („თავის სისხლების") დრო მოსულა!

ლიწუ̈რემი ზს. — სახელი ა̈წუ̈რემი... ზმნის მოქმედებისა, — განიავება. ითქი ლიწუ̈რემი მეკუ̈ა̈დ (ბზ.) — მარცვლის განიავება მინდოდა. ითქს ხაკუ ჟი ლიწუ̈რემი (ბქ. 7) — მარცვალს განიავება უნდა.

ლიწუ̈რი ზს., ლშხ., **ლიწუ̈ერი** ლნტ. — სახელი იწუ̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — შურისძიება; სისხლის აღება. მა̈რემ დაგრალა ჰედ ესერ ლიწუ̈რი ლი წეს, მოდეჲ — წორ (ანდ.) — კაცის სიკვდილისათვის ან სისხლის აღება არის წესი, ან — საშლაურიო. [მა̈რეს] იმჟი ეთმურჯი ლიწუ̈რი? (ლშხ. 46) — კაცს როგორ მოუხერხდება („მოემარჯვება") შურისძიება? ლადი ჯიწუ̈იუ̈ხ თხუმე ლიწუ̈ერი (ჭოჯ. 66) — დღეს გმართებთ სისხლის აღება („თავის სისხლება").

ლიწუ̈სტა̈ნი იგივეა, რაც **ლიწსუ̈და̈ნ**.

ლიწფერი ბქ., ლნტ. — სახელი აწფერი... ზმნის მოქმედებისა, — წიფლის ჭრა; წიფლის შეშის დამზადება. ჩინჩუ̈ლა̈შ ლიშდრეს ლიწფერი ესერ ხოჩა (ანდ.) — ჩვილის (ბავშვის) შექცევას წიფლის ჭრა სჯობიაო.

ლიწხუ̈აუ̈ა̈ლ ბზ., **ლიწხუ̈აუ̈ა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიწხუ̈აუ̈ა̄ლ** ლშხ. — სახელი იწხუ̈აუ̈ა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — წუხილი. ალ მარად დენა ადა̈ჲე ა̈გზო ხუ̈ა̈ჲ ლიწხოუ̈ა̈ლუნღო (ლნტ. 301) — ამ კაცმა ქალიშვილი წაიყვანა შინ დიდი (ბევრი) წუხილის შემდეგ.

ლიწხუ̈ა̈უ̈ი ზს., ლნტ., **ლიწუ̈ხუ̈აუ̈ი** ლშხ. — სახელი იწხუ̈ა̈უ̈ი... ზმნის მოქმედებისა, — შეწუხება. და̈უ̈ითი ლიწხუ̈ა̈უ̈ი ჟი ლახთირხ დი̈ნა̈ლდ (ბზ. 270) — დავითის შეწუხება შეამჩნიეს ქალიშვილებმა. ლეჟაურალს მა̈დ ხაწგხხ მეზგალე ლიწხუ̈ა̈უ̈ი (ლნტ. 10) — მემოურებს არ სჭირდებათ (სჭირიათ) ოჯახების (მოსახლეების) შეწუხება.

ლიწჭი ზს., **ლიწსი, ლიწცი** ბქ., **ლიწჲენი** ლშხ., **ლიწიი** ლნტ. — სახელი ა̈წჭი... ზმნის მოქმედებისა, — დაპატიჟება. მა̈ჲ ესერ ხაწხენა კუ̈სრი ლიწჭი? (ბზ. 338) — რად 'და'ეჭირვებაო კეისრის დაპატიჟებაო? იშგედხოდ მიჩა ლიწცი (ბქ. 75) — იკადრეთ ჩემი დაპატიჟებაო.

ლიწგნდა̈ჲ, ლიწინდა̈ჲ ზს., ლნტ. — სახელი აწგნდა̈ჲ... ზმნის მოქმედებისა, — (წინდის) ქსოვა. მიშგუ̈ა დის... ხოხალდა ლიწგნდა̈ჲ (ბქ. 7) — დედაჩემმა იცოდა წინდების ქსოვა. დადას ხოლა ლიწინდა̈ჲ ხოხალ (ლნტ.) — ბებიამ ცუდი ქსოვა იცის (წინდისა).

ლიწგრაპგნი ზს., ლნტ. — სახელი

წგრპნი ზმნის მოქმედებისა, — წრიპინი. ლასბუდარისგა ლიწგრპგნი ისმრ̄ლ (ბზ.) — საბუდარში წრიპინი ისმოდა. იხ. ლიწამპულ, ლიწირუელი.

ლიწგრუელი იგივეა, რაც **წგრუელი.**

ლიჭალა̈დ იგივეა, რაც **ლიჭლა̈დ.**

ლიჭა̈რნე იგივეა, რაც **ლიჭრენი.**

ლიჭემა̈ლი იგივეა, რაც **ლიჭმა̈ლ.**

ლიჭემე იგივეა, რაც **ლიჭმე.**

ლიჭემე-ლითიი იგივეა, რაც **ლიჭმე-ლითია̈ლ.**

ლიჭემინა̈ლ იგივეა, რაც **ლიჭმინა̈ლ.**

ლიჭემნა̈ლ იგივეა, რაც **ლიჭმინა̈ლ.**

ლიჭენი იგივეა, რაც **ლიჭუენი.**

ლიჭია̈ნური იგივეა, რაც **ლიჭნური.**

ლიჭკრ̄უინე ბზ., ლშხ., **ლიჭკიუანე** ბქ., **ლიჭკიუა̈ნე** ლნტ. — სახელი აჭკრ̄უინე... ზმნის მოქმედებისა, — აციმციმება, ციმციმი; ბჟუტვა. ლემესი ლიჭკრ̄უინე ხამთქუახ (ლშხ. 14) — ცეცხლის დანთება (აციმციმება) სჩვეოდათ. მგჭკამა̈რე ლიჭკიუა̈ნე ხოჩა ლესკიდი ლი (ლნტ.) — ნაპერწკლების ციმციმი კარგი საყურებელია.

ლიჭკუერი იგივეა, რაც **ლიჭკურე.**

ლიჭკურე ზს., **ლიჭკური** ლშხ., **ლიჭკუერი, ლიჭკუერე** ლნტ. — სახელი აჭკურე... ზმნის მოქმედებისა, — 'და'ჭრა; 'და'კეპვა. ჯაყუდ ლადბინე ლიჭკურე (ბქ. 37) — ჯაყვამ დაიწყო 'და'კეპვა. ლადი ზექი ლიჭკური მა̈ შიდ (ლშხ.) — დღეს შეშის დაჭრა არ შეიძლება.

ლიჭკგ̄რე ბზ., ლშხ., **ლინჭკგრე** ბქ., **ლიჭკგრე** ლნტ. — სახელი ხ-აჭკგ̄რა... ზმნის მოქმედებისა, — ფიქრი; წუხილი; მრუნვა. იშგნა̈ გუეშხ̄ ხაკუ ლიჭკგ̄რე (ბზ.) — სხვის საქმეშიც საჭიროა (უნდა) ფიქრი. ალე გუეშს ლიჭკგ̄რე ხაკუ (ლშხ.) — ამ საქმეს მრუნვა უნდა. გეზელირყი ლიჭკგრეს ათაყადდა (ლნტ.) — შვილებზე წუხილს გადაჰყვა.

ლიჭლა̈დ ზს., **ლიჭლად** ლშხ., **ლიჭალა̈დ** ლნტ. — სახელი იჭლა̈დ... ზმნის მოქმედებისა, — 1. ჩაძირვა. პუალმა̈ნდ'ს' ლიჭლა̈დ ლოხბინა (ბქ. 218) — ხომალდს ჩაძირვა დაუწყია. 2. გადათელვა. ქათუესელანდ ლიჭალა̈დს (ლნტ.) — გა'და'თელვას გადავურჩით.

ლიჭმა̈ლ ბზ., **ლიჭმელ** ბქ., **ლიჭმა̈ლ** ლშხ., **ლიჭემა̈ლი** ლნტ. — თიბვის დრო. ლიჭმელქა̈შ ნა̈ჭემუ ლიმნელქა ესერ ა̈ხხელი (ანდ.) — თიბვის დროს მოთიბული (მომარაგებული) კეების დროს დაგხვდებაო. ლენტეხას ლიჭემა̈ლი ა̈გუისტოდსა იბნი (ლნტ.) — ლენტეხში თიბვის დრო აგვისტოში იწყება.

ლიჭმე ზს., ლშხ., **ლიჭემე** ლნტ. — სახელი ა̈ჭმე... ზმნის მოქმედებისა, — თიბვა. ლახუს ლიჭმემიშ ხელშეკრულობ ჩოთიდრედ (ბქ. 17) — მთაში თიბვის ხელშეკრულება დავწერეთ. ამზა̈უ დოსკ ა̈ნბინან ლიჭემე (ლნტ.) — წელს თიბვა ადრე დაიწყო.

ლიჭმე-ლითია̈ლ ბზ., **ლიჭმელ-ლითელ** ბქ., **ლიჭმე-ლითრ̄** ლშხ., **ლიჭემე-ლითიი** ლნტ. — თიბვა-მკის პერიოდი. ლიჭმელ-ლითელ უშხუარ ესერ ხაჭიმხ (ანდ.) — თიბვა (და) მკა ერთმანეთს მოსდევსო.

ლიჭმინა̈ლ ბზ., **ლიჭემინა̈ლ** ბქ., **ლიჭმინა̈ლ** ლშხ., **ლიჭემნა̈ლ** ლნტ. — სახელი ხ-ეჭმინა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — 'მი'ყოლა, დევნა. ბოშა̈რდ უშხუა̈რ ოხბინეხ ლიჭმინა̈ლ (ლშხ.) — ბავშვებმა ერთმანეთს დაუწყეს დევნა. ბეჟუშ ლიჭემნა̈ლ ლახობინა ირემა̈ლეშუდ (ლნტ. 200) — ბავშვს დევნა დაუწყია ირმებისათვის.

ლიჭნური ბზ., ლშხ., **ლიჭნური** ბქ., **ლიჭიანური** ლნტ. — სახელი აჭნური... ზმნის მოქმედებისა, — ჭიანურზე დაკვრა. ლიჭნური ქაშუედთეთე ჩუ ლგმსგმრ̄ლინ (ბზ. 20) — ჭიანურის დაკვრის ხმა თურმე ქაშვეთამდე ისმოდა. ხუა̈დს ხოხალ ლიჭიანური გუშკუეშმოყ (ლნტ.) — ჩვენთან ჭიანურზე დაკვრა ბევრმა იცის.

ლიჭომ იგივეა, რაც **ლიჭუმე.**

ლიჭრ̄ნე იგივეა, რაც **ლიჭუენი.**

ლიჭრენი ზს., ლშხ., **ლიჭა̈რნე** ლნტ. — სახელი ხ-აჭრენი... ზმნის მოქმედებისა, — 'გადა'ბმა, მიმაგრება, მიშენება. ალ ქორს მერმე ლარდა̈ ლიჭრენი ხაკუ (ბზ.) — ამ სახლს მეორე სართულის (სამყოფის) მიმაგრება

უნდა. მიჩ ესყრ ჟი **ლიჰრენი** ხა̈მედა (ბქ. 54) მე გადაბმა შემიძლიაო. ქორდ კარაპა̈ნი სკა ლიჰარნე გჳინი (ლნტ.) — სახლისთვის კარაპანის მიშენება გვსურს.

ლიჰურე ლნტ. — **სახელი იჰურე... ზმნის მოქმედებისა,** — მოზელა. ლიჰურედ ლიგათჳალ ჯიმს ხჳა̈შდედ (ლნტ. 33) — ცომს, მოზელის დამთავრებისას, მარილს ვაყრით. იხ. **ლიჰი̄ჰჳი, ლიშგურდენი, ლიბურდი.**

ლიჰჳდელ იგივეა, რაც **ლიჰჳდიჷ̄ლ.**

ლიჰჳდიჷ̄ლ, ლიჰჳდჷ̄ლ ბზ., ლშხ., **ლიჰჳდიელ, ლიჰჳდელ** ბქ., **ლიჰჳედიელ** ლნტ. — **სახელი ხ-ეჰჳდიჷ̄ლ... ზმნის მოქმედებისა,** — 'შე'კითხვა, 'გამო'კითხვა. დეშ ხობდა̈ჳახ ქა ლიჰჳდიჷ̄ლს კჷსა̈რს (ბზ. 337) — კეისარს ვერ უბედავენ 'შე'კითხვას. მიზეზიშ ლიჰჳდიელ შგურდ ხებჷგნხ (ბქ. 25) — მიზეზის კითხვა სირცხვილად მიაჩნდათ. ეჩა ამბა̈ჳიშ ლიჰჳდელ მეკჳა̈დ (ბქ.) — იმის ამბის კითხვა მინდოდა. მამად ლიჰჳდჷ̄ლ ოხბინე გეზალს (ლშხ.) — მამამ შვილს 'გამო'კითხვა დაუწყო.

ლიჰჳდიჷ̄ლა̈ლი ბზ., **ლიჰჳდელა̈ლ** ბქ., **ლიჰჳდიელა̈ლ** ლშხ., **ლიჰჳედიელა̈ლ** ლნტ. — **სახელი იჰჳდიჷ̄ლა̈ლი ზმნის მოქმედებისა, ხლმ.** — მიკითხვ-მოკითხვა. ლიჰჳდელა̈ლს დრეჳ ესერ ი ა̈დგი ხოთრა (ანდ.) — მიკითხვ-მოკითხვამ დრო და ადგილი იცისო.

ლიჰჳედიელ იგივეა, რაც **ლიჰჳდიჷ̄ლ.**

ლიჰჳჷ̄ნი ბზ., **ლიჰჳენი** ბქ., ლნტ., **ლიჰენი** ბქ., **ლიჰო̄ნე** ლშხ., **ლიჰონე** ლნტ. — **სახელი იჰჳჷ̄ნი... ზმნის მოქმედებისა,** — 1. უკან მობრუნება, მოხვევა. [ჩი̄ჟე] ჟი ლიჰჳჷ̄ნის ხაჰა̈რჯჳდა ა̈გითე (ბზ. 318) — სიძე შინისკენ მობრუნებას აპირებდა. სურუ მეკჳად ლოშდ ლიჰო̄ნე (ლშხ.) — ძალიან მინდოდა უკან მობრუნება. დენად მადშ ახოჩიშ ლოშტ ლიჰჳენი (ლნტ.) — გოგომ ვერ მოასწრო უკან მიბრუნება. 2. **სახელი ხ-ოჰჳჷ̄ნი... ზმნის მოქმედებისა,** — შეხვევა. და̈რს ათა̈ნებე მასტჳნა̈რ ტჳეტი ლიჰჳენი (ლნტ.) — არავის დაანება მტკივანი ხელის შეხვევა. 3. **სახელი იჰო̄ნე... ზმნის მოქმედებისა.**

ჰიშხი ლიჰო̄ნე მა̄ ხაკუ ბობშს (ლშხ.) — ფეხის შეხვევა აღარ უნდა ბავშვს.

ლიჰჳმე ბზ., **ლიჰომ** ლშხ., **ლიჰჳემ** ლნტ. — **სახელი ანჰომე... ზმნის მოქმედებისა,** — სირბილი. დიკჳენდ ლა̈ძბინე ლიჰჳმე (ბზ. 431) — დიაკონმა სირბილი დაიწყო. გელა ჟი ლაპარ ი ლიჰჳემ ა̈ნბინე (ლნტ. 72) — გელა წამოხტა და სირბილი დაიწყო.

ლიჰშხა̈შ ზს., ლნტ., **ლიჰშხა̈შ** ლშხ. — ფერხული, ფერხულობა, ფერხულში ჩაბმა. ჟი იბნი ლიშუშპარა̈ლ ი ლიჰშხა̈შ (ლნტ. 68) — დაიწყება ცეკვა და ფერხული. შდრ. **ჰგშხა̈შ.**

ლიჰგნჰა̈ლ ლნტ. — **სახელი იჰგნჰა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა,** — დავა, კამათი, ჭიჭყინი, კინკლაობა. მაულს ი და̈ჳს ხარხ ლიჰგნჰა̈ლ (ლნტ. 193) — მელას'ა' და დევს აქვთ დავა. შდრ. **ლიცჳა̈̈ლ.**

ლიჰგრეჰი იგივეა, რაც **ლიჰგრჰგნი.**

ლიჰგრჰგნი ბზ., **ლიჰგრეჰი** ბქ. — **სახელი ჰგრჰნი... ზმნის მოქმედებისა,** — ჭრიჭინი; ჭიკჭიკი. სა̈შშილა̈რ აშჳჟი როქჳ ხობნეხ ლიჰგრეჰის (ბქ. 304) — ჭინკები ერთად უწყებენ ჭრიჭინსო.

ლიჰგრხგნი — **სახელი ჰგრხნი... ზმნის მოქმედებისა,** — ჭახაჭუხი. ამნემ ყარა̈რს ლიჰგრხგნი ათბინასგჳნე (ბქ. 103) — ამან ყვავებს ჭახაჭუხი დააწყებინა. ლიჰგრხგნი ისმოლდა (ლნტ.) — ჭახაჭუხი ისმოდა.

ლიხატა̈ჳი იგივეა, რაც **ლიხტა̈ჳი.**

ლიხა̈ლ'ჳ' ბზ., **ლიხა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიხალ** ლშხ. — **სახელი ხ-ოხალ ზმნის მოქმედებისა,** — ცოდნა. ამშა ლიხა̈ლ მა̈დ მიცხა (ლნტ.) — ამის ცოდნა არ მინდა („მირჩევნია") იხ. **მახალ.**

ლიხელწიფ'ჳ' იგივეა, რაც **ლიხგლწიფ'ჳ'.**

ლიხეხჳ-ლიჰაშჳ ბზ., **ლიეხჳ-ლიჰაშ** ლშხ., **ლიეხჳ-ლიჰა̈შ** ლნტ. — ცოლქმრობა. ეჯია̈რს ხოჩა ლიხეხჳ-ლიჰაშჳ ხა̈დ'და'ხ (ბზ.) — იმათ კარგი ცოლქმრობა ჰქონდათ. და̈ჳარს ლიეხჳ-ლიჰაშ ლოქ ხა̈რხ (ლშხ. 14) — დევებს ცოლქმრობა აქვთო.

ლიხეხუ̈ჭა̈შ, ლიხეხუ̈ჭაშუ̂ ზს., **ლიძეხუ̈ჭაშ** ლშ., **ლიეხუ̈ჭა̈შ** ლხმ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ი ხ ე ხ უ̈ ჭ ა̈ შ ი ხ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — „დაცოლქმარება", დაქორწინება, დაოჯახება. მაჰუ̈რე̄ნა̈მ ჯუმილდ ლიხეხუ̈ჭაშა̈ პირობ ხაშგუ̈მინ (ბზ. 296) — უმცროსმა ძმამ ცოლქმრობის („დაცოლქმარების") პირობა მოსთხოვა. ლირგა̈დიგნლო ლიხეხუ̈ჭა̈შ ხექეხ უშხუ̈არ (ბქ. 33) — მოლაპარაკების შემდეგ ცოლქმრობა („დაცოლქმარების" პირობა) უთხრეს ერთმანეთს.

ლიხე̄ნე ბზ., ლშ., **ლიხენე** ბქ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ხ-ა̈ხე̄ნე ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მიხარება. ხოჩა̈მ ამბუ̈ი ლიხე̄ნე მიცხა (ბზ.) — კარგი ამბის მიხარება მირჩევნია. ლა̈ხიადალე ლიხენეს ლიხიადა̈ლ ლოქ ხაჰიმ (ლნტ. 76) — სასიხარულოს მიხარებას სიხარული მისდევსო.

ლიხე̄რე/ი ბზ., **ლიხე̄რი** ლშ., **ლიხერე** ბქ., **ლიხერი** ლნტ. — 1. ს ა ხ ე ლ ი ი ხ ე̄ რ ე/ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ფხანა. თხუ̈მი ლიხე̄რისა̄ დეშ იგჰე (ბზ.) — თავის ფხანასაც ვერ იკავებს. 2. ს ა ხ ე ლ ი ხ ა ხ ე̄ რ ი ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა. მახე̄რას ბგგი ლიხე̄რე ხოხალ (ლშ.) — მღერმა ძლიერი ფხანა იცის.

ლიხე̄უ̈სა̈ლ ზს., **ლიხეუ̈სა̈ლ** ლშ., **ლიხეუ̈სა̈ლ** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ი ხ ე̄ უ̈ ს ა̈ ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — საუმმობა. ლი̄ზი ჩიქდ ლიხე̄უ̈სა̈ლ ხაკუ̂ (ბზ.) — წასვლამდე საუმმობა უნდა. მამას ლიხეუ̈სა̈ლ დეშ ახოჩიშა (ლნტ.) — მამას საუმმობა ვერ მოუსწრია.

ლიხიადა̈ლ ბზ., **ლიხიადა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიხძადა̈ლ** ლშ. — ს ა ხ ე ლ ი ი ხ ი ა დ ა̈ ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მხიარულება, მოლხენა, ლხინი. ძღუდ ლიხძადა̈ლ ა̈ჩმინხ მინე სახენწი̄ფისა (ლშ. 67) — დიდი ლხინი გამართეს („გააკეთეს") თავიანთ სახელმწიფოში. ჩიაგუ̈ ძღუდ ლიხიადა̈ლ ხარს (ლნტ. 66) — ყველგან დიდი მხიარულება აქვთ.

ლიხიორე იგივეა, რაც **ლიხძო̄რე**.

ლიხძო̄რე ბზ., ლშ., **ლიხიორე** ლნტ. — 1. ს ა ხ ე ლ ი ა̈ ხ ძ ო̄ რ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — სიგრძეზე გაჭრა (ნაწლავებისა). ღულიპა̈ქა̈ ჰინჭლარე ლიხძო̄რე ხაკუხ (ბზ.) — ცხვრის ნაწლავების სიგრძეზე გაჭრა უნდათ. ხა̈მი წიკანტა̈რს ლიხიორე ი ბგგიდ ლიშყუ̈ედი ხაკუ̂ (ლნტ.) — ღორის ნაწლავებს სიგრძეზე გაჭრა და მაგრად გარეცხვა უნდა. 2. ბზ. ს ა ხ ე ლ ი ი ხ ძ ო̄ რ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაკაწვრა. ბეფშუ̈დ ფხულე̄მი ლიხძორესი ლიგუ̈ნი ახფასე — ბავშვმა თითის გაკაწვრასაც ტირილი მოაყოლა.

ლიხოშ, ლიმხოშ ზს, **ლიმხეშუ̂** ლხმ., **ლიმხოშ** ქს. — ს ა ხ ე ლ ი ხ-ემხოშ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — უფროსობა. გიორგიდ ლიხოშ და̈ს ათნებე (ბზ.) — გიორგიმ უფროსობა არავის დაანება. ისგუ ლიმოშ ხუ̈ა̈ძ ხა̈ნსუ̈ნა̈რ (ბზ.) — შენი უფროსობა დიდხანს ვექონდეს („დიდხანსმცა გვაქვს"). ლიხოშ ჩი მეგუ̈იდ დემ ესერ ხესგუ̈იშ (ანდ.) — უფროსობა ყველას ერთნაირად არ შეენისო.

ლიხოჩ — სიკარგე, სიკეთე. ლიხოჩ უშხუ̈არდ და̈ს ესერ ხოწუ̈ანა (ბზ.) — სიკეთე ურთიერთისათვის არავის უთხოვებიაო. ჰიტა̄ ლიხოჩ და̈ს ხასმა (ლშ.) — ჭიტის სიკარგე არავის გაუგონია.

ლიხოჩა̈უ̈ი იგივეა, რაც **ლიჯჩოუ̈ი**, **ლიხჩოუ̈ი**.

ლიხპე — ს ა ხ ე ლ ი ხ ი პ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'გა'სკდომა, 'გა'ხეთქა, დახეთქება. თხუ̈იმი ლიხპეუ̈შ ლახზგრზე (ბზ.) — თავის 'გა'ხეთქით დაემუქრა. რაშს ძაკოფი ჩუბოუ̈ ლიხპე ხაკუჩ (ლშ. 61) — რაშს იაკობის ძირს დახეთქება უნდა.

ლიხრინე ბზ., ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ა̈ ხ რ ი ნ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაბრაზება, გაჯავრება. ციოყს ცუ̈იდ-უმქადუ̈ად ხა̈მთქუ̈ა ჩა̈მიუ̈შ' ლიხრინე (ბზ.) — ციოყს ტყუილუბრალოდ სჩვევია ყველას გაბრაზება.

ლიხტა̈უ̈ი ზს., **ლიხტაუ̈ი** ლშ., **ლიხატა̈უ̈ი** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ა ხ ტ ა̈ უ̈ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'და'ხატვა. მი მიხა ჩა̈ჟი ლიხტა̈უ̈ი (ბზ.) — მე ცხენის დახატვა ვიცი. დეშ ანთუ̈ერხ მარემი ლიხატა̈უ̈ი (ლნტ.) — ვერ ისწავლეს ადამიანის („კაცის") დახატვა.

ლიხუ̈პე ბზ., ლშ., **ლიხუპე** ლნტ. — ს ა ხ ე ლ ი ა ხ უ̈ პ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მოგროვება, შეკუჩება. დი̄ნას ბენდუ̈ი აშხუ̈ ა̈გითე ლიხუ̈პე ხეკუ̈ა̈დ (ბზ.) — გოგოს ნაგვის

ერთ ადგილზე მოგროვება უნდოდა.

ლიხჳერ — ხ ა ხ ე ლ ი ხ-ჳერნი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'და'ნგრევა. ქორა̈შ ლიხჳერდ ხო̄შა ჰერ ათღანდ (ბქ. 102) — სახლის დანგრევაზე („ნგრევად") უფრო დიდი ხმა გაიღო. ხოშა კოჯდ ლიხჳერ ედბინე (ლშ.) — დიდმა კლდემ ნგრევა 'და'იწყო. შდრ. **ლირელჳ.**

ლიხჳერი იგივეა, რაც **ლიხჳრი.**

ლიხჳეტ — ხ ა ხ ე ლ ი ხ-ჳეტნი („იქლიტება, წყდება")... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ამოწყდომა, ამოქლეტა, გაწყდომა. ეჯ მეზგე̄ში ლიხჳეტისგა ღე̄რბეთ მა̄მ' ხეჩდა (ბზ.) — იმ ოჯახის ამოწყდომაში ღმერთი არ ურევია. ლიხჳეტიშ მაყალშჳ ბესილა̈დ ტკისდ ისგა̈ნსყეხ (ბქ. 201) — ამოწყდომის შიშით ბესი მართლაც შემოირიგეს. გუშკჳე კუმა̈ში ლიხჳეტ ლათ ა̈ხჳმეჭერ (ლნტ.) — ჩვენი საქონლის გაწყდომის ამბავი („გაწყდომა") გუშინ გავიგე. შდრ. **ლიჰკეჳ.**

ლიხჳიე ზს., ლშ. — ხ ა ხ ე ლ ი იხჳიე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — 'შე'ხვედრება. ეჯნე̄მ'დ' ხოჩა ჰა̈შში ლიხჳიე ანჴგრჴე (ბზ.) — იმან კარგი ქმარი შეიხვედრა („ქმრის ხვედრება მოახერხა").

ლიხჳმარა̄ლ ლშ., **ლიხჳმარა̈ლ** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი ხ-ეხჳმარა̄ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — ხუმრობა. ღერხის სურჳ ხალატ ლიხჳმარა̄ლ (ლშ.) — მოგს ძალიან უყვარს ხუმრობა. იხ. **ლილგაცა̈ლ, ლილყაფელ.**

ლიხჳნა̈ლ ბზ., **ლიხჳნა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიხჳნა̄ლ** ლშ. — ხ ა ხ ე ლ ი ხ-ეხჳნა̈ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — დამუქრება, დაქადნება. ლიცჳნალ ოთთხარხ ქათლადა̈შ... ლიხჳნალოლა (ბქ. 21) — ქათმის დაქადნებაზე სიცილი წასკდათ. ლიხჳნა̄ლ ოხბინეხ ბობშარდ უჲხჳა̄რ (ლშ.) — ბავშვებმა ერთმანეთის დამუქრება დაუწყეს. ლიხჳნა̈ლ ჩის ლოქ ხა̈ღმედა (ლნტ.) — დამუქრება ყველას შეუძლია. შდრ. **ლიჩემაჳა̈ლ, ლიზგრზე.**

ლიხჳრი ზს., ლშ., **ლიხჳერი** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი იხჳრი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — კრეჭა. ციცის ცინყა̈ ლიხჳრი ოხჳბინა (ბზ.) — ციცის მოცვის კრეჭა დაუწყია. ყურძენი ლიხჳერის მგხა̈რ იბნეხ (ლნტ.) — ყურძნის კრეფას ხვალ იწყებენ. ლახანოლარს ლიხჳრი ხაკუ (ჰოუზ. 348) — ლახანებს („კომბოსტოებს") კრეფა უნდა.

ლიხჳტე — ხ ა ხ ე ლ ი ხჳიტე („ქლეტს, 'ამ'ოწყვეტს)... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ამოწყვეტა, გაქლეტა. ეჯას ამხჳარე ლიხჳტე მა̄მ ათლო̄ნ (ბზ.) — იმას მგრების ამოწყვეტა არ ეწყინა. ყჷრგმშერ ლიხჳტე (ბქ. 198) — ყორიმიანთ ამოწყვეტა. ლე̄თი ძღგდ გარჯ ლოქ ხა̄რა და̄ჳარე ლიხჳტე (ლშ. 62) — წუხელ ძალიან გამიძნელდა (გარჯა ჰქონია) დევების ამოწყვეტაო.

ლიხგლწიფ'ჳ' ბზ., **ლიხელწიფ** ქს. — ხელმწიფობა. მი მაკუ ლიხგლწიფჳ (ბზ. 369) — მე მინდა ხელმწიფობა. ლიხელწიფ ხჳა̄ღ ხან ლი, მა̄ღ ქა̄შყად (ლშ.) — ხელმწიფობა დიდი ხანია, რაც გადავარდა. ლიხელწიფ ლოქ ხოცხა? (ლნტ. 295) — ხელმწიფობა გირჩევნიაო?

ლიხგრჯინე იგივეა, რაც **ლიხჯგნე.**

ლიჴა̈ნი იგივეა, რაც **ლიჴნი.**

ლიჴა̄ნე ბზ., ლშ., **ლიჴანე** ლნტ., **ლიჴნე** ბქ. — ხ ა ხ ე ლ ი აჴა̄ნე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — სუნის დენა. ჟაგ ნაყგუნს ხეჩოხ საკმეჳელი ლიჴა̄ნეს (ლშ. 90) — თოფის წამალს საკმეველის სუნს უდენენ („უკეთებენ სუნის 'ა'დენას").

ლიჴდა̈ლ ბზ., **ლიჴდა̄ლ** ლშ., **ლიჴდა̈ლ** ბქ., **ლიჴდა̄ლ, ლიჴედალ** ლნტ. — მოსელის დრო. მიჩა ლიჴდა̄ლ ეში ნო̄სამაჳ ხაყერხ (ბზ. 132) — ჩემს მოსელამდე მაინც ნურაფერს უზამთო. ეჩა ლიჴდა̈ლდოლჳ მირი! (ბქ.) — იმის მოსელამდე მეყოლე („მოსელამდეც მყავს")! და̄ჳა ლიჴდა̄ლე დროღეჲ ბუქდ ანყირ (ლშ. 70) — დევის მოსელის ჟამს ქარი ავარდა. ჰყინტე ლიჴედალ ჩუ ჴედენდა დენა (ლნტ. 199) — ბიჭის მოსელამდე ჩამოდიოდა გოგო.

ლიჴდე — ხ ა ხ ე ლ ი ჴიდე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მოტანა, მოყვანა. ჰიტის ოთფაშჳდა და̈ჳა̈ ლიჴდე (ბზ. 311) — ჰიტის (საკ. სახ.) დაუტრაბახებია დევის მოყვანა. ლა-

ქორწილჟი წ̈ეს ლი ბატკი ლიჴდე (ლშ. 32) — ქორწილის დროს წესია შემწვარი გოჭის მოტანა. ქა ლოქ ხექა̈დიხ მინს წორა̈ ლიჴდე (ლნტ. 95) — მათ ასცდებათ სისხლის საფასურის გადახდა («მოტანაო»).

ლიჴედ — სახელი ჴედნი... ზმნის მოქმედებისა, — მოსვლა. [სემშდა̈რს] გუ̂იანდ ოთქა̈ხ... ლიჴედ (ბზ. 307) — სემშდარს შეუგვიანდა («გვიანობამდე გადაუცდა») მოსვლა. ხოჩა ჰუშგუ̂რია̈შ ლიჴედს მა̈ ხოჩა? (ბქ.) — კარგი სტუმრის მოსვლას რა სჯობს? ეჯ ლადელ ქორთე ლიჴედ მა̄ შიდ ნაქა̄მიშ (ლშ. 15) — იმ დღეს გარეშე პირის სახლში მოსვლა არ შეიძლება («აკრძალულია»). ჩიჟემი ოჯა̈ხხო ლიჴედ ლალარალუშ ლას (ლნტ. 47) — სიძის ოჯახში მოსვლა სიმღერით იყო.

ლიჴედალ იგივეა, რაც **ლიჴდა̄ლ.**

ლიჴელტა̈რი იგივეა, რაც **ლიჴგლტა̈რი.**

ლიჴეფ — სახელი ჴეფი («იკბინება»), ხ-ეჴფი («ეკბინება, [უ]კბენს, ჰკბენს»)... ზმნათა მოქმედებისა, — კბენა. ზგსყს ხოლა ლიჴეფ ხამთჷუ̂ა (ბქ.) — რწყილმა ცუდი კბენა იცის («რწყილს სჩვევია»). ლოხბინახ ეჯღა̈რს ხამრე ლიჴეფ (ბქ. 221) — იმათ დაუწყიათ ღორების კბენა.

ლიჴეშდ ზს., **ლიჴეშტე** ლნტ. — სახელი ჴეშდე («ყეფს»)... ზმნის მოქმედებისა, — [შე]ყეფა; ჟეღი ლიჴეშდ ხოლა ლეუ̂ნარი ლი (ლშ.) — ძაღლის ყეფა ცუდი მოსასმენია. გადატ. ყბედობა. ეჯის ლიჴეშტე მა̄დ ახაჟანდა (ლნტ.) — იმას ყბედობა არ მოსწყინდა. იხ. **ლიჰეუ̂.**

ლიჴეშტე იგივეა, რაც **ლიჴეშდ.**

ლიჴერ ზს., ლშ., **ლიჴერე** ლნტ. — სახელი ჴერნი («ცვთება»)... ზმნის მოქმედებისა, — ცვეთა. ჩუ ლიჴერ ჩუ ლიმხეს ესერ იჰრი (ანდ.) — გაცვეთა გაახლებას თხოულობსო («ითხოვსო»).

ლიჴმა̈რი ზს., ლნტ., **ლიჴმარი** ლშ. — სახელი იჴმა̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — ხმარება, გამოყენება, სარგებლობა. ამიშ ლიჴმა̈რი და̈ს ხოსალ (ბქ. 28) — ამის ხმარება არაფერ იყის. ხოჩა ლირდეს ჟი ესერ ლიჴმა̈რი ხაკუ (ანდ.) — კარგ ცხოვრებას გამოყენება უნდაო. ბელხანჯარდ ჟი ლეღნბეცუ̂ე ჩა̄ჟი ლიჴმარი (ლშ.) — ბელხანჯარმა შეიძლო ცხენის გამოყენება.

ლიჴნე იგივეა, რაც **ლიჴა̄ნე.**

ლიჴნი ზს., ლშ., **ლიჴა̈ნი** ლნტ. — სახელი აჴნი... ზმნის მოქმედებისა, — ხვნა. ლიჴნი მა̈რტისგ' იბნი (ბქ.) — ხვნა მარტში იწყება. ლიჴა̈ნის ხუ̂იბნედ (ლნტ. 25) — ხვნას ვიწყებთ.

ლიჴნი-ლილა̄̈ში ბზ., **ლიჴნი-ლილა̈ში** ბქ., **ლიჴნი-ლილა̄ში** ლშ., **ლიჴა̈ნი-ლილა̈ში** ლნტ. — სახელი აჴნი-ალა̄̈ში... ზმნის მოქმედებისა, — ხვნა-თესვა. მა̄რე ლელფხუ̂ად ლიჴნი-ლილა̄შის ხემა̄რა̄ლ (ლშ. 24) — კაცი საგაზაფხულოდ ხვნა-თესვისათვის («თესვას») ემზადება.

ლიჴნღელ ბზ., ლშ., **ლიჴნელ** ბქ., **ლიჴა̈ნიელ** ლნტ. — ხვნის დრო (პერიოდი). ლიჴნელ ანჴად (ბქ. 91) — ხვნის დრო მოვიდა. ლიჴა̈ნიელ აჩა̈დ (ლნტ.) — ხვნის დრო წავიდა.

ლიჴუ̂ა̄̈მი ბზ., **ლიჴუ̂ა̈მი** ბქ., **ლიჴუ̂ა̄მე** ლშ. — სახელი ხ-ოჴუ̂ა̄̈მი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. მადლობის თქმა. აშხუ̂ემ ი მე̄რმემნემე̄ ლიჴუ̂ა̈მი ხა̈ქუ̂ხ მეფეს (ბზ. 21) — ერთმა[ც] და მეორემაც მადლობა მოახსენეს («უთხრეს») მეფეს. 2. გადალოცვა (სასმისისა,...). კა̈ცხა̈შ ლექუ̂ა ხეკუ̂ეს ა̈დზგგრენეს ლიჴუ̂ა̈მი (ბქ. 80) — წინა რიგში უნდა დასრულდეს სასმისის გადალოცვა.

ლიჴუ̂ესგ ზს., **ლიჴუ̂ესკ** ლნტ. — 1. სახელი ხ-ეჴუ̂სგენი... ზმნის მოქმედებისა, — [მი]პარვა. რუსა̈ლდ [ჟ'ანჴგრჴეხ] მურყუ̂მალე ძირთე ლიჴუ̂ესგ (ბზ. 4) — რუსებმა მოახერხეს კოშკების ძირთან მიპარვა. 2. სახელი ჴუ̂ესგნი... ზმნის მოქმედებისა, — გაპარვა. ალმა̈გ მარემი ხუ̂ეტას დენად ანაცხენე ქა ლიჴუ̂ესკ (ლნტ. 49) — ამდენი კაცის [გა]წყვეტას გოგომ გაპარვა არჩია.

ლიჴშდე ზს., ლშ., **ლიჴეშტე** ლნტ. — სახელი ხ-აჴშდე, ხ-ეჴშდე («უყეფს, ეყეფება, შეჰყეფს»)... ზმნათა მოქმედებისა, — [შე]ყეფა. ჟეღარდ ლიჴშდე ოხბინეხ ღასი̄ლენა (ლშ.) — ძაღლებმა ყეფა დაუწყეს ვილაცას.

მიჩა ლირდეს ყელ ლოქ დეშ ლახობინი ლიჰეშტეს (ლნტ. 130) — ჩემს ცხოვრებას ძაღლი ვერ შეჰყეფსო (დაუწყებს ყეფასო).

ლიჰჩე — ხახელი ჰიჩე („ცვეთს“)... ზმნის მოქმედებისა, — გაცვეთა. ხჳა̈დ ლიზელა̈ლს ჩაფლა̈რე ლიჰჩე|| (ლიჰეჩ) ხოხა (ბზ.) — ბევრმა სიარულმა ფეხსაცმელების გაცვეთა იცის. 2. მონელება.

ლიჰჩო̈ჳი, ლიჰჩჳეჳი, ლიხჩჳეჳი ზს., **ლიჰჩეჳი** ბქ., **ლიხჩოჳი** ლშ., **ლიხოჩაჳი** ლნტ. — ხახელი აჰჩო̈ჳი... ზმნის მოქმედებისა, — მორჩენა, გამოკეთება. ალექსის გიცრი ლიჰჩო̈ჳი ხეკჳა̈დ (ბზ. 57) — ალექსის ვერძის მორჩენა უნდოდა.

ლიჰგლტა̈რი, ლიჰგლტრე ზს., **ლიჰგლტარი** ლშ., **ლიჰელტა̈რი** ლნტ. — ხახელი აჰგლტა̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — 1. რთვა (შალის ძაფისა). ლიჰგლტა̈რი მიდ ჩუ მიხალ (ბქ. 7) — (შალის ძაფის) რთვა მეც ვიცი. 2. რთვა და ქსოვა, საერთოდ ხელსაქმე. და̈ჯი̄შთან ლიჰგლტა̈რი შჳა̈ნისგა მე̄რმას და̄ს ხოხალდა (ბზ.) — დაჯის(დარეჯანის)თანა ხელსაქმე სვანეთში სხვამ არავინ იცის. მიშგჳა დის ხოხალ ლილთე, ლიჯიშ კულია̈რე (=ლიჰგლტრე) (ბქ. 7) — დედაჩემმა იცის რთვა, ქსოვა შალეულისა (=ხელსაქმე). გუშკჳეშმოყ ხოხალდახ მა̈ტყი ლიჰელტა̈რი (ლნტ. 29) — ჩვენში იცოდნენ მატყლის (ძაფის) რთვა და ქსოვა.

ლიჰგლტრე იგივეა, რაც **ლიჰგლტა̈რი.**

ლიჰგ̄რა̈ლ ბზ., **ლიჰგრა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლიჰგ̄რა̄ლ** ლშ. — ხახელი ხ-ეჰგ̄რა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ხვეწნა, მუდარა, ვედრება. ჳოფრინდომს ა̈ხშგჳრი გჳიშგე ლიჰგ̄რა̈ლ (ბზ. 60) — ვოფრინდომს შერცხვება ჩვენი ხვეწნ(ის)ა. ჩიგარ ლი ხატი ლიჰგ̄რა̄ლ (ლშ. 18) — ყოველთვისაა ხატის ვედრება. შდრ. **ლიხწობა̈ლ.**

ლიჯა̈ბ ზს., ლნტ., **ლიჯბი** ლშ. — 1. ხახელი აჯა̈ბ... ზმნის მოქმედებისა, — (მო)ხარშვა. ლ̄ებია̈შ ლიჯა̈ბ ლოხჳპირ (ლხმ.) — ლობიოს მოხარშვა დავაპირე. გოჭი ქი ლიჯბი მა̄ შიდ (ლშ. 18) — გოჭის მოხარშვა არ შეიძლება. ხა̈მი ლეღჳს ლიჯა̈ბ ხაკჳ (ლნტ.) — ღორის ხორცს მოხარშვა უნდა. 2. ხახელი იჯა̈ბ... ზმნის მოქმედებისა, — ლეღჳდ ლიჯა̈ბ ქ'ა̈დლიე (ბქ.) — ხორცი მოიხარშა („ხორცმა ხარშვა დაამთავრა, „გალია“). 3. ხახელი იჯბი... ზმნის მოქმედებისა, — ლეღჳიშ თამა̈შდ ლიჯა̈ბ ხოლა ლი (ბქ.) — ხორცის ნელი ხარშვა ცუდია.

ლიჯგრი — ხახელი აჯგრი, ხ-ოჯგრი... ზმნათა მოქმედებისა, — კურთხევა. ნგცე ლიჯგრი ა̈მჰედე̄ლი (ბზ. 69) — წყალკურთხევის დროა („წყლის კურთხევა მოსულა“). ლიჯგრის საფლა̈ჳყი თჳით დია̈რს ჩოჳ ადა̈სგჳხ (ბქ. 9) — კურთხევისას საფლავზე თითო პური დადევითო. ეხმა̄რიხ მუქღჳრაშჳდ ხოშა ტაბგი ლიჯგრის (ლშ. 35) — მოემზადებიან საშემოდგომოდ დიდი სუფრის კურთხევისათვის („კურთხევას“). ალეს ხჳაყლედ ლიჯგრის (ლნტ. 55) — ამას ვეძახით კურთხევას.

ლიჯჳი̄რი ბზ., **ლიჯჳი̄რე** ლშ., **ლიჯჳირი** ბქ., **ლიჯჳირე** ლნტ. — ხახელი ხ-ოჯჳი̄რი... ზმნის მოქმედებისა, — (წა)ბიძგება, ხელის კვრა; გვერდზე გაწევა. მახ'ე̄სერ სგა ლიცა̈დი ხაკჳჩ ი ჯჳინელს ქა ლიჯჳი̄რი (ბზ. 412) — ახალს შენაცვლება უნდა და ძველს ხელის კვრაო. გადატ. 'ჩჳ' **ლიჯჳირი** (ზს.) — დამცირება. ჩჳ გარ ლიჯჳირი მარა ჩჳ'ესერ აჩუბე (ანდ.) — მხოლოდ დამცირება კაცს დააჩიავებსო („დააბეჩავებსო, დააქვეითებსო“).

ლიჯში ზს., ლშ., **ლიჯიშ, ლიჯშე** ლშ., **ლიჯიშ'ი'** ლნტ. — 1. ხახელი ა̈ჯში („ქსოვს“)... ზმნის მოქმედებისა, — ქსოვა. მიშგჳა დის ხოხალ ლიჯიშ (ბზ.) — დედაჩემმა იცის ქსოვა. [დენა] ხეკჳეს ლახამითქჳან ლიჯიშს (ლნტ. 51) — ქალიშვილი უნდა შესჩვეოდა ქსოვას. 2. ხახელი იჯში („იქსოვს, იქსოვება“)... ზმნის მოქმედებისა. ეჯ ქიპშჳ ლიჯიშ მასა̈რდ გა̈რჯ ლი (ბზ.) — იმ ძაფით ქსოვა ძალიან ძნელია („გარჯა“). სგჳირიშ ლიჯიშ გარჯ დემეგ ლასჳ (ბქ. 307) — ხამი ტილოს (მო)ქსოვა არ იყო ძნელი. წინდარე ლიჯიშს მა̄დ ხერა̄გი? (ლშ.) — წინდები მალე იქსოვება („წინდების ქსოვას რა ევვიანება“)?

ლიჰამბჳნა̈̄ლ ზს., **ლიჰამბჳნელ** ბქ.

— სახელი იჰამბუნა̈ლ... ზმნის მოქმედე-ბისა, ხლმ. — რყევა, ქანაობა, ყანყალი. მურ-ყუამს ლიჰამა̈უნალ ყი ლგბნე ხარ (ბქ. 62) — კოშკს რყევა აქვს დაწყებული.

ლიჰანდ˹ჷ˺რე, ლიჰენდ˹ჷ˺რე ბზ., **ლიჰა̈ნდჷრე** ზს., **ლიჰა̈ნდური, ლიჰადდური** ბქ., **ლიდენდრე** ქს., **ლიენდრე** ლშ. — 1. სახელი აჰა̈ნდჷრე... ზმნის მოქმედე-ბისა, — წვეთება. ა̈ბიხანჯა̈რდ ზისხშუ ლი-ჰადდური ლა̈დბინას! (ბქ.) — აბიხანჯარმა სისხლით წვეთება დაიწყოს! 2. სახელი ჰა̈ნ-დჷრე||ჰე̄ნდჷრე... ზმნის მოქმედებისა, — წვეთვა (სახურავიდან თოვლის ნადნობისა, წვიმისა). ლგა̈რა̈ლდ ლიჰენდჷრე ლა̈იბინეხ (ბზ.) — სახურავებიდან („სახურავებმა") თოვ-ლის ნადნობმა წვეთვა დაიწყო („დაიწყეს").

ლიჰადდური იგივეა, რაც **ლიჰან-დ˹ჷ˺რე.**

ლიჰგა̈რი ბზ., **ლიჰგარ** ბქ. — სახელი აჰგა̈რი... ზმნის მოქმედებისა, — ფეხშიშ-ველა სიარული. ბეფშს აშუხა̈ნს ლიჰგარ ხოჩ' ესერ ხარ (ანდ.) — ბავშვს ერთხანს ფეხშიშვე-ლა სიარული რგებსო („კარგი აქვსო"). იხ. **ჰიშხაგარ.**

ლიჰდგრე ზს., **ლიდდგრე** ლშ., **ლი-ედჷრე** ლნტ. — სახელი იჰდგრე... ზმნის მოქმედებისა, — მონანიება, სინანული. მაშ-დმა̈რჷიშ ნაჩომს მახმა̈რჷი ლიჰდგრე ესერ ხოხალ (ანდ.) — სიმთვრალეში ნაქნარს სი-ფხიზლეში სინანული მოსდევსო („იცისო"). ლიდდგრე დეშ ლეხშად დინოლს (ლშ.) — მონანიება ვერ მიეშველა გოგონას. ლიედჷრე დეშ ხაშიდ გუეშს (ლნტ.) — მონანიება ვერ შეელის საქმეს.

ლიჰენდჷრე იგივეა, რაც **ლიჰა̈ნ-დჷრე.**

ლიჰერა̈ლ ბზ., **ლიჰერა̈ლ** ბქ., **ლიე-რა̈ლ** ლნტ., სახელი იჰერა̈ლ... ზმნის მო-ქმედებისა, ხლმ. — ყვირილი, ძახილი, ხმაუ-რი. იმგუ' ესერ ქუნუქუთდ ლირდე ხოჩა, იმ-გუა̈ — ლიჰერა̈ლ (ანდ.) — ზოგან ჩუმად („სულგანაბულად") ყოფნა სჯობს, ზოგან კი — ხმაურით.

ლიჰეუ ბქ. — სახელი ჰეუ... ზმნის მოქმედებისა, — ყეფა. ამჲა̈რდ ლიჰეუ ლოხ-ბინეხ [ჴეცს] (ბქ. 217) — ამათ ყეფა დაუწყეს მხეცს. იხ. **ლიჰეშდ.**

ლიჰე̄სგი იგივეა, რაც **ლიჰიე̄სგი.**

ლიჰიე̄სგი, ლიჰე̄სგი ბზ., **ლიჰიესგ** ბქ., **ლიდეს** ლშ., **ლიდესკ** ლნტ. — სახელი ა̈ჰი˹ე̄სგი˺, აჰე̄სგი... ზმნათა მოქმედები-სა, — მიღწევა, მიწევნა, მოსწრება, დრომდე მი-სვლა. [ალდა̈რს] ხამბაჲხ... მუხუბემი ამთეჲი ლიჰიე̄სგი (ბზ. 447) — ამათ უკეირთ ძმის აქა-მდე ამოღწევა. სგაუდ ეთჴჷრიხ ღე̄რბათს თა-ნაფი შუიდობდ ლიდესს (ლშ. 20) — კვლავ შეევედრებიან ღმერთს აღდგომის მშვიდობით მოსწრებას (მოსვლას).

ლიჰოჰუი ბზ., **ლიჰუიჰი** ბქ., **ლიდჰ-უე, ლიცომაუი** ლშ., **ლიიჰუე** ლნტ. — სა-ხელი ა̈ჰოჰუი... ზმნის მოქმედებისა, — ზელა, მოცომვა. ტუფს ლიჰუიჰი ესერ ა̈ნ-შგუე (ანდ.) — ტყავს ზელა არბილებსო. იხ. **ლიჰურე.**

ლიჰრა̈ყი ბზ., **ლიდრა̈ყი** ბქ., **ლიდრა-ყი** ლშ., **ლიარა̈ყი** ლნტ. — სახელი აჰრა̈-ყი... ზმნის მოქმედებისა, — არაყის გამო-ხდა. ლიჰრა̈ყი ჩი ჩუ ხოხალ ამეჩუ (ბზ.) — არაყის გამოხდა აქ ყველამ იცის.

ლიჰრი ზს., **ლიჰრინე** ბზ., **ლიდერე** ლშ., **ლიერი** ლნტ. — სახელი იჰრი, იჰრი-ნე... ზმნათა მოქმედებისა, — 1. დაბარება, გამოძახება. 2. თხოვა (ქალისა). ლიჰრის მიჩ' ესერ შუიმ ხონჯრი (ანდ.) — თხოვას თავისი წესი ახლავსო. შდრ. **ლიშგუემ.**

ლიჰუნწუი იგივეა, რაც **ლიჰგნწუე.**

ლიჰუყუე ზს., **ლიუყუე** ლშ. — სახე-ლი აჰუყუე... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დაზვინვა, მოქუჩება (ერთ ადგილას). სების ხა̈კუდა ბალრე ლიჰუყუე (ბზ.) — სების უნ-დოდა ფოთლების მოქუჩება. 2. სახელი იჰუყუე... ზმნის მოქმედებისა, — მიხვევა, მიყრა. ფეტუს ლიჰუყუე ხა̈მთქუა (ბქ. 231) — ფეტვმა (ლეწვისას) ერთ ადგილას მიხვევა იცის („ფეტვს... სჩვევია").

ლიჰუდი[1] ზს., **ლიუდი** ლშ., **ლიუე-დი** ლნტ. — სახელი ხ-აჰუდი... ზმნის მო-ქმედებისა, — მიცემა. ხეჴჷრა̈ლხ ღე̄რბათუ

გეზლა̈ ლიჰჷდის (ბზ. 329) — ეეედრებიან ღმერთს შეილ:ის მიცემას. ისგოჷ ჷარჩხლა̈შ ლიჰჷდი მეკ:ჷდი (ლხმ.) — შენთეის ფულის („ვერცხლის“) მოცემა („მიცემა“) მენდომება.

ლიჰჷდი² — ხ ა ხ ე ლ ი ჰ ო̈ დ ი ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — გაყიდვა. ბექსტონს ქორა̈შ ქა ლიჰჷდი ღემეგ ხოცხონ (ბქ.) — ბექსტონს სახლის გაყიდვა არ ერჩია. ბაბას ფჷრი ლიჷდი ხაკჷ (ლშხ.) — ბაბუას ძროხის გაყიდვა უნდა. აშხჷ მა̄რა მიშგჷ ლიჰჷდი ქა ხოფაშჷდა (ჰოეზ. 94) — ერთ კაცს ჩემი გაყიდვა დაუკვეხია.

ლიჰჷერ ზს., **ლიჰერ** ლხმ., **ლიჷერ¹**ქს. იხმარება გამოთქმაში **მიჟე ლიჰჷერ** — მზის ჩასვლა. მიჟე ლიჷერს ხოლლიდ (ლშხ.) — მზის ჩასვლას ველოდებით.

ლიჰჷიჰი იგივეა, რაც **ლიჰი̄ჰჷი.**

ლიჰჷრა̈ლ ბზ., **ლიჰჷრა̈ლ** ბქ., **ლიჷერა̄ლ** ლშხ., **ლიჷერა̈ლ** ლნტ., ხლმ. იხმარება გამოთქმაში **მი̂ჟე ლიჰჷრა̈ლ** — მზის ჩასვლის დრო. მიჟე ლიჰჷრა̄ლჷ ა̈გითე ოჩა̈დდ (ბზ.) — მზის ჩასვლამდე შინ მივედით. მჷეემ ლიჰჷრალჷი დიჱსა̈ლ ლამარალს ხეგნი (ბქ. 75) — მზის ჩასვლისას დიასახლისი სამზადისს შეუდგება. მიჟე ლიჷერალ გეგიდ ყა̈ნთიე დაბ (ლნტ. 131) — მზის ჩასვლამდე გეგიმ ყანა მომკა.

ლიჰგნწა̈ლი ბზ., **ლიჰუნწა̈ლი** ბქ., **ლი̄ნწა̄ლი** ლშხ., **ლიანწა̈ლი** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი ა ჰ გ ნ წ ა̈ ლ ი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — ნეხვის გახვეტა, ბოსლიდან ნაკელის გაყრა. ლიჰგნწა̈ლის ესერი̄ ქა̄თყიჩე (ბზ. 341) — ნაკელის გადაყრისაგან გაგათავისუფლებო („გადაყრას თავს დაგანებებინებ“).

ლიჰგნწჷე ბზ., **ლიჰუნწჷი** ბქ., **ლი̄ნწი** ლშხ., **ლიანწე** ლნტ. — ხ ა ხ ე ლ ი ა ჰ გ ნ წ ჷ ე... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — ნაკელის მოყრა. დაბს ლიჷჷმი ლიჰუნწჷიშალ ესერ ხარ (ანდ.) — მზრალად ხვნა ყანას ნაკელის მოყრასავით უხდებაო („აქვს“). დაბს ლიანწე ქა ხარ (ლნტ.) — ყანას ნაკელის მოყრა ჰყოფნის.

ლი̄ზა̈ლ¹ ბზ., **ლიზა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლი̄ზა̄ლ** ლშხ. — წასვლის დრო. ლი̄ზა̈ლს და̈შდჷ ლა̈ხჰჷედდა ჰა̄ლს (ბზ.) — წასვლისას დათვი შეეკითხა მელას. ლი̄ზა̄ლს ჩოთსაჩქჷრა [დი̄ნა] მეზგას (ლშხ. 51) — წასვლის დროს ოჯახს („მოსახლეს“) გოგო დაუსაჩუქრებია.

ლი̄ზა̈ლ² — ხ ა ხ ე ლ ი ი ზ ა̈ ლ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მოგება (საქონლისა). ფჷირი ლი̄ზა̈ლ დეშ ა̈ხჷმეჯერ (ბზ.) — ძროხის მოგება ვერ გავიგე.

ლი̄ზი ბზ., ლშხ., **ლიზი** ბქ., ლნტ. — სვლა, გასვლა, წასვლა. ძჷღჷაქა ლი̄ზი გარჯ მა̄მა ლი (ბზ. 279) — მღვამე გასვლა ძნელი არაა. ამჲა̈რთე ლიზია̈შ ჷარია ხჷექარ (ბქ. 206) — ამათთან წასვლის უარი ეუთხარი. ბოგქა მეზის ჰეკქა ლიზი ესერ ოთცხონა (ანდ.) — ხიდზე გამსვლელს ჭოკზე გასვლა აურჩევიაო. ლე̄თჷშ... ხაყლჷნიხ შჷკს ლი̄ზი (ლშხ. 14) — ღამით ეშინიათ გზაზე წასვლა. ძღჷდ ათოჰინდა რა̈შჷს ლიზი (ლნტ. 295) — ძალიან გაუჭირდა რაშს სვლა. ჰამა̈ ძინა̈რს ლიზი მაკჷჩ (ჰოეზ. 100) — დილაადრიან წასვლა მინდა.

ლი̄ზ-ლიჩედ, ლი̄ზილიჩედ ბზ., ლშხ., **ლიზ(ი)ლიჩედ** ბქ., ლნტ. — სვლა, მგზავრობა („სვლა-წასვლა“). ჯა̈რს ოხბინა ლიზ-ლიჩედ (ბქ.) — ჯარს დაუწყია სვლა („-წასვლა“). მაბინეხ ლიზი-ლიჩედ (ლშხ. 82) — დამაწყებინეს მგზავრობა. აშ ხობინახ ლიზ-ლიჩედ (ჰოეზ. 42) — ასე დაუწყიათ სვლა („-წასვლა“).

ლი̄ზნა̈ნი ბზ., **ლიზნა̈ნი** ბქ., ლნტ., **ლი̄ზნანი** ლშხ. — ხ ა ხ ე ლ ი ხ-ო̄ზნა̈ნი... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, — მოვლა, ზრუნვა. კუმში ლი̄ზნა̈ნი მა̄მ ხამჰირხ (ბზ.) — საქონლის მოვლა არ ეზარებათ. თოთ ბობშს ჩიდ ხოშა ლი̄ზნანი ხაკჷ (ლშხ.) — ჩვილ ბავშვს ყველაზე მეტი მოვლა უნდა. იარა̈ღი ლიზნა̈ნი ეზერ ხოხალდახ (ლნტ. 7) — იარაღის კარგი მოვლა იცოდნენ.

ლი̄თა̈ლ ბზ., **ლითა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლი̄თა̄ლ** ლშხ. — ხ ა ხ ე ლ ი ი̄ თ ა̈ ლ ხ... ზ მ ნ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს ა, ხ ლ მ. — გაყრა, გაყოფა. ჷაშლიშჷილდ ლი̄თა̈ლ იშგჷმინ (ბზ. 244) — ვაშლიშვილმა (საკ. სახ.) გაყრა ითხოვა. ისგჷი-მიშგჷის ლითა̈ლ ესერ ხოხალ (ანდ.) — შენჩემობამ (შენი-ჩემის) გაყრა იცისო. ძღგდ ჷოჯახი ლი̄თა̄ლ აჷცილებელ ლი (ლშხ.) — დიდი

ოჯახის გაყრა აუცილებელია. მახჳშის ჩიგა̈რ ხამა̈ჲირ ოჯა̈ჲი ლითა̈ლ (ლნტ.) — მახეშის („უხუცესს“) ყოველთვის უჭირს („ებარება“) ოჯახის გაყოფა.

ლი̄თა̈̄ლი ბზ., **ლითა̈ლი** ბქ., ლნტ., **ლი̄თა̈ლი** ლშხ. — სახელი ითა̈̄ლიხ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — დანაწილება, დაყოფა. ალდარე ლი̄თა̈̄ლის მი ლაჯთჳე̄ნი (ბზ. 279) — ამათ დანაწილებას მე გასწავლი. ლა̈ჭემა̈ჲ ლითა̈ლი მგჷხა̈რ იბნი (ლნტ.) — სათიბის დაყოფა ხვალ იწყება.

ლი̄თე ბზ., ლშხ., **ლითე** ბქ., ლნტ. — სახელი ხ-ო̄თე... ზმნის მოქმედებისა, — გაყოფა, განაწილება; წილის მიცემა. ამი̄ ლი̄თე მაკჳ ისგო̄ჳ (ბზ.) — ამის მოცემა („განაწილება“) მინდა შენთვის. მეთხჳიარას ნათხჳიარე̄მი ჩუ ლი̄თე ხეკჳადხ (ლშხ.) — მონადირეებს ნანადირევის გაყოფა უნდოდათ. [თეთრი] ლითეჲ ჳადა ჩჳადიქჳეხ (ლნტ. 229) — ფულის გაყოფის დრო და(ი)თქვეს.

ლი̄მბუა̈̄ლ იგივეა, რაც **ლი̄მბჳა̈̄ლ**.

ლი̄მბჳა̈̄ლ, ლი̄მბუა̈̄ლ ბზ., **ლიმბჳა̈ლ, ლიმბუა̈ლ** ბქ., **ლი̄მბჳა̄ლ** ლშხ., **ლიამბაჳა̈ლ** ლნტ. — სახელი ი̄მბჳა̈̄ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ლაპარაკი, საუბარი. ლა̈ჲბინეხ ლი̄მბჳა̈̄ლ (ბზ. 411) — საუბარი დაიწყეს. ქ'ენბინე მეჩი მა̄რედ ლი̄მბჳა̄ლ (ლშხ.) — მოხუცმა კაცმა საუბარი დაიწყო.

ლი̄მბჳი ბზ., ლშხ., **ლიმბუა̈ლ** ბქ., **ლიმბა̈ჳ** ლხ., **ლიამბა̈ჳი** ლნტ. — სახელი ა̄მბჳი... ზმნის მოქმედებისა, — მოყოლა, თხრობა, მბობა. ჲერხი ლეგმერდე ჟი იბნე ლი̄მბჳის (ლშხ. 12) — მოვიერთი ავადმყოფი იწყებს მოყოლას. დენას მა̈დ ხეკჳად ამშა ლიამბა̈ჳი (ლნტ.) — გოგოს არ უნდოდა ამის მოყოლა.

ლი̄ნწი იგივეა, რაც **ლიჰგნწჳე**.

ლი̄ჲდგრე იგივეა, რაც **ლიჰდგრე**.

ლი̄ჲმახჳ ბზ., ლშხ., **ლიჲმა̈ხჳ** ბქ., **ლიამა̈ხჳ** ლნტ. — სახელი იჲმა̈ხჳ, ხ-ეჲმა̈ხჳ... ზმნათა მოქმედებისა, — მტრობა. ლიჲმახჳსი ჯ'ეჩო ი ლიმკეთსი (ბქ. 22) — მტრობასაც გიშამ და მოყვრობასაც („მოკეთეობასაც“).

ლი̄ჲმახჳა̈̄ლ ბზ., **ლიჲმახჳა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლი̄ჲმახჳა̄ლ** ლშხ., **ლიამახჳა̈ლ** ლნტ., — სახელი იჲმახჳა̈̄ლ, ხ-ეჲმახჳა̈̄ლ... ზმნათა მოქმედებისა, ხლმ. — მტრობა, მუღლი. ამჟი̄ნ ა̈მკედე̄ლი ლიჲმახჳა̈̄ლ (ბზ. 3) — ასე დასრულებულა („ამოწყვეტილა“) მტრობა. ლეჩხჳმარეშ ი შჳანარე ლი̄ჲმახჳა̄ლ და̄ს ხასმა (ლშხ.) — ლეჩხუმლების'ა' და სვანების მტრობა არავის გაუგონია.

ლი̄ჲყრე ლშხ., **ლია̈ყრე** ლნტ. — სახელი აიყრე... ზმნის მოქმედებისა, — აყრა, გადასახლება; ოჯახის დაქცევა, დალუპვა. გჳარი ლიდამბა̈ლი ლოქ ხოცხა ა ლია̈ყრე (ლნტ. 90) — გვარის დაქვეითება („დადაბლება“) გირჩევნია თუ აყრაო (გადასახლებაო).

ლი̄ჲშხენი იგივეა, რაც **ლიშხენი**.

ლი̄ქჳ[1], **ლი̄ქჳი̄სგ** ბზ., **ლიქჳისგ** ბქ. **ლი̄ქჳი̄ს** ლშხ., **ლიქჳის'კ'** ლნტ. სახელი ჟგლე („ამბობს“), **ტჳლი** („ამბობს, იძახის“), **რა̈̄ქჳ, ლა̈̄ქჳ** („თქვა“)... ზმნათა მოქმედებისა, — თქმა. ჯგგრა̈̄გი ლი̄ქჳ (ბზ. 60) — წმ. გიორგის ნათქვამი („თქმა“). ხა̈ლლინა ბესილა̈დ ჳა̈რგიშ ლიქჳისგს (ბქ. 199) — ბესილადი ამნაურის თქმას უცდიდა. ჳსკორად ლიქჳისგს ნაჳქჳისგი ესერ ხოჩა (ანდ.) — მოუფიქრებლად თქმას უთქმელობა სჯობსო. ლიქჳისკ მა̈დმა გარჯ ლი, ლისყეი ლი გარჯ (ლნტ.) — თქმა არ არის ძნელი, გაკეთებაა ძნელი („გარჯა“).

ლი̄ქჳ[2] — ნება, სურვილი; რჩევა.

ლი̄შგა̈̄ლი ბზ., **ლიშგა̈ლი** ბქ., **ლი̄შგა̄ლი** ლშხ., **ლიშკა̈ლი** ლნტ. — სახელი ი̄შგა̈̄ლი ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — წველა. ლი̄შგა̄ლი სჳრჳ მამჲირ (ლშხ) — წველა ძალიან მებარება. ლა̈ხჳს||ლახჳისკა ლიშკა̈ლის დოსკ იბნეხ (ლნტ.) — მთაში წველას ადრე იწყებენ.

ლი̄შგი ბზ., ლშხ., **ლიშგი** ბქ., **ლიშკი** ლნტ. — სახელი ი̄შგი... ზმნის მოქმედებისა, — მოწველა. ფჳრს ირჳინ ხაკჳ ლი̄შგი ლადეღისგა (ლშხ.) — ძროხას დღეში ორჯერ უნდა მოწველა. ლიშკიჲ სკჳებინ ჩუ ხჳაჩგჳანნედ ლუნს (ლნტ.) — მოწველის წინ ხბოს

მოეაწოეებინებთ.

ლი̈შდნე ბზ., ლშხ., **ლიშდნე** ბქ., **ლიშტნე** ლნტ. — სახელი ი̈შდნე... ზმნის მოქმედებისა, — დავიწყება. ამშა ლი̈შდნე მ̈ა̈მ გუაკუ (ბზ.) — ამის დავიწყება არ გვინდა. ხოჩემი ნაჩომს ლიშტნე მ̈ა̈დ ხაკუჩ (ლნტ.) — სიკეთეს („კარგის ნაქნარს") დავიწყება არ უნდა.

ლი̈შუ̈ა̈ლ ბზ., **ლიშუ̈ა̈ლ** ბქ., ლნტ., **ლი̈შუ̈ა̈ლ** ლშხ. — სახელი ი̈შუ̈ა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — ცეცხლის დანთების დრო. კათე ლიშუ̈ა̈ლ ლი (ბქ.) — კერიაში ცეცხლის დანთების დროა. ლემესკი ლიშუ̈ალე დუ̈რე მ̈ა̈დ ლას (ლნტ.) — ცეცხლის დანთების დრო არ იყო.

ლი̈შუ̈ე ბზ., ლშხ., **ლიშუ̈ე** ბქ., ლნტ. — სახელი ი̈შუ̈ე... ზმნის მოქმედებისა, — შენთება, დანთება, ჩანთება. ეშუ̈ი დირილდ კას ლიშუ̈ედ მოდ' ესერ ხა̈ჯეშ (ანდ.) — ერთი პურის კვერი კერიაში (ცეცხლის) შენთებად არ ღირსო. მა̈ნკუ̈ია თორნისა ლიშუ̈ეჟი ხოჩა დიარა̈ლ ხეკუ̈ეს ახონაყანხ (ლნტ. 22) — თონეში პირველად („პირველ, ახალ თონეში") ჩანთების დროს კარგი პურები უნდა გამოეცხოთ.

ლი̈ცუ̈ ბზ., ლშხ., **ლიცუ̈** ბქ., **ლინცუ̈** ლნტ. — სიცილი. ალექსანდრე ლგდგა̈რსი ლი̈ცუ̈ს ოხთხიფე (ბზ. 55) — ალექსანდრე მკვდარსაც გააცინებს („სიცილს წამოაცდენ'ინებ'ს..."). ეშუ̈ი ლიცუ̈ საბრალს ესერი ხა̈ხუ̈ია (ანდ.) — ერთი სიცილი საწყალსაც რგებიაო.

ლი̈ცუ̈ნა̈ლ ბზ., **ლიცუ̈ნა̈ლ** ბქ., **ლი̈ცუ̈ნა̈ლ** ლშხ., **ლინცუ̈ნა̈ლ** ლნტ. — სახელი იცუ̈ნა̈ლ... ზმნის მოქმედებისა, ხლმ. — გაცინება, სიცილი. ლი̈ცუ̈ნა̈ლ ოთბინა ჭა̈შს (ბზ. 384) — სიცილი დაუწყია ქმარს. ეჯა̈რს ლიცუ̈ნალ ოთთხარხ (ბქ. 21) — იმათ სიცილი წასკდათ.

ლი̈ცუ̈ნე ბზ., ლშხ., **ლიცუ̈ნე** ბქ., **ლინცუ̈ნე** ლნტ. — 1. სახელი ხ-ი̈ცუ̈ნე... ზმნის მოქმედებისა, —გაცინება. ბეფშს ჩიღა ლიცუ̈ნე მადე ხაკუ (ბქ.) — ბავშვს ყველაფერზე არ უნდა გაუცინო (ყველაფრისთვის გაცინება არ უნდა). 2. სახელი ა̈ცუ̈ნე... ზმნის მოქმედებისა, — დეშერს ოხჯგრჯა ეჩა ჩუ ლ...ცუ̈ნე (ლშჰ. 75) — ვერავის მოუხერხებია

მისი გაცინება.

ლოგო იხ. ხ-აჰუ̈დი.

ლოქ'უ̈' იგივეა, რაც **როქ'უ̈'**.

ლოხო იხ. ხ-აჰუ̈დი.

ლოხუშ იხ. ითრე.

ლოხუ̈ემ იხ. იზბი.

ლოხუ̈ი̈დენ იხ. ხ-ეჰოლი.

ლო̈ბარ (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლობარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საბელი, თასმა. ლო̈ბარ მაწგხ (ლშხ.) — თასმა მჭირდება. ლობარ დეშ ხუ̈ითხ (ლნტ.) — თასმა ვერ ვიშოვე.

ლო̈ხუ̈ა̈მ იხ. იზბი.

ლუ̈-[1] იგივეა, რაც **ლგ-**[1].

ლუ̈-[2] იგივეა, რაც **ლგ-**[2].

ლუ̈—-უ̈ იგივეა, რაც **ლგ—-უ̈**.

ლუ̈—-'ე' იგივეა, რაც **ლგ—-'ე'**.

ლუ̈არ იგივეა, რაც **ლგძა̈რ**.

ლუ̈ბგუნე (-ნე̈მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ძშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დაბეგვილი, დაქექილი. ლუ̈ბგუნე უსკუ̈ს ლეშხუ̈ნიდ მა̈ ხაყა (ლშხ.) — დაბეგვილი ვაშლი შესანახად არ ვარგა. შტიქურ მარე ლუ̈ბგუნე უ̈ისკუ̈სი დეშ იზბი (ლნტ.) — უკბილო კაცი დაბეგვილ ვაშლსაც ვერ ჭამს.

ლუ̈ბუმბა̈უ̈ე იგივეა, რაც **ლგბგმბა̈ძ**.

ლუ̈ბურდე იგივეა, რაც **ლუ̈ბუ̈რდე**.

ლუ̈ბურდუ̈ე იგივეა, რაც **ლუ̈ბუ̈რდუ̈ე**.

ლუ̈ბუქუ̈ იგივეა, რაც **ლუ̈ბქუ̈ე**.

ლუ̈ბულუ̈ირე იგივეა, რაც **ლუ̈ბუ̈რდუ̈ე**.

ლუ̈ბულუ̈ი̈რნე იგივეა, რაც **ლუ̈ბუ̈რდუ̈ე**.

ლუ̈ბუწე იგივეა, რაც **ლუ̈ბუ̈ცე**.

ლუ̈ბუჯე იგივეა, რაც **ლუ̈ჯუ̈ბე**.

ლუ̈ბუ̈რდე (-დე̈მიშ, -და̈ლე ბზ., ლშხ.), **ლუ̈ბურდე** (-დემ, -დოლ ბქ., -ძშ, -დალე ლნტ.) 1. აბურდული, არეულ-დარეული, დახლართული. ლუ̈ბუ̈რდე გუ̈ეშ (ბზ.) — დახლართული (გართულებული) საქმე. მერბემერბე ფერიშ ქიპა̈რ უშხუ̈არისკა ლასხ ლუ-

ბურდე (ლნტ.) — სხვადასხვა ფერის ძაფები ერთმანეთში იყო აბურდული. 2. მოღრუბლული, არეული (ამინდი). ლუბურდე ა̈მინდლას (ლნტ.) — არეული ამინდი იყო. გ ა დ ა ტ. შუბლშეკრული, დაბღვერილი. გიგო ლუბჷრდე ჭაშრა ლი (ბზ.) — გიგო დაბღვერილი კაცუნაა.

ლუბჷრღჷე (-ჷე̄მიშ, -ჷა̄ლე) ბზ., **ლუბურღჷე** (-ჷემ, -ჷოლ) ბქ., **ლუბულჷი̄რნე** (-ნე̄ჷ||ნე̄მიშ, -ნა̄ლე) ლშხ., **ლუბულჷირნე** (-ჲშ. -ნალე) ლნტ. 1. ამტვერებული, მტვერიანი. ათხად მესტია̈ სეტ ლუბჷრღჷე ლა̈სჷ (ბზ.) — აქამდე მესტიის სეტი (ცენტრი) მტვრიანი იყო. შუკჷარ ლუბულჷი̄რნე ლიხ (ლშხ.) — გზები ამტვერებულია. სურუ ლუბულჷირნე ლი მა̈გ (ლნტ.) — ძალიან ამტვერებულია ყველაფერი. 2. ბქ. აბოლებული. ნალჷყურ ლუბურღჷე ლარდაისგა არდა (ბქ.) — ბიჭი აბოლებულ სადგომში იყო.

ლუბჷცე (-ცე̄მიშ, -ცა̄ლე) ბზ., **ლუბუწე** (-წემ, -წოლ) ბქ., **ლუდჷწე** (-წე̄მიშ, -წა̄ლე ლშხ.), **ლუდუწე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-წალე) ლნტ. — მომზადული, მომართული, გაჭიმული. ბგგიდ ლუბჷცე ცხემა̈დ ხოშა ჯჷე̄დიათე აკჷა̈ნე ცხჷის (ბზ.) — ძლიერად მომზიდული მშვილდი უფრო შორს ისვრის ისარს. ჰყინტს ლუბუწე ცჷა̈მდ ხულჷე (ბქ.) — ბიჭს მომზიდული მშვილდი აქვს. ლუდუწე ლა̈რ ყილახაქჷეცა ბეფშს (ლნტ.) — გაჭიმული ხვანჯარი გასწყვეტია ბავშვს.

ლუბჷჯე იგივეა, რაც **ლუჯჷბე**.

ლუბქჷე (-ჷე̄მიშ, -ჷა̄ლე ბზ., -ჷემ, -ჷოლ ბქ., -ჲშ, -ჷალე ლნტ.), **ლუბუქჷ** (-იშ, -ბქჷა̄ლე) ლშხ. — დამბალი. ლეშყჷდიელა̄ლი ლუბქჷე ლი (ლშხ.) — სარეცხი ჩამბალია. ლუბქჷე ტჷფვს ყა̈ლკედდ... (ლნტ. 31) — დამბალ ტყავს ასილოვილებთ.

ლუგუნზიგე (-გე̄მიშ, -გა̄ლე ბზ., -გემ, -გოლ ბქ.) — ნაწყენი, გაჯავრებული (გულნატკენი). ეჩას ლუგუნზიგე მა̄რე და̈რ ხორი (ბზ.) — იმას ნაწყენი ადამიანი არ ჰყავს.

ლუგურყჷე იგივეა, რაც **ლუყურყჷე**.

ლუგჷა̈რ (ხოლგჷარა, მალგჷარე) ზს., **ლუგჷარ** (ხოლგჷარა, ლუგჷარა̄ლა) ლშხ., **ლუგუა̈რ** (ლუგუარალა) ლნტ., — მსუქანი. მიჩა აფხნევგა̈რს ლუგჷა̈რ ლელჷ ესერ ხოცხახ (ბზ. 22) — ჩემს ამხანაგებს მსუქანი ხორცი ურჩევნიათო. ხოლგჷარა ჰე ხჷი̄რი, ეჩქა მი ჩჷა̈მძგჷებნი ბოგ (ბზ. 361) — თუ უფრო მსუქანი ვიქნები, მაშინ ხიდი მე ჩამიწყდება. ლუგუა̈რ ჰა̈ნ (ლნტ.) — მსუქანი ხარი.

ლუგჷე იგივეა, რაც **ლუგჷე**⌈**ჰ**⌉.

ლუგჷენ (-ჷნიშ, -ა̈რ) ზს., **ლგგა̈ნ**, **ლგგენ**[2] (-იშ, -განა̈რ) ბქ., **ლგგონ** (-არ) ლშხ., **ლგლგჷენ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ფასი, ღირებულება; დაფასება, ღირსება. მიჩემდ ხოჩა̄მ ლუგჷენს ესერ მიჩა გეზალს ესდინე (ბზ. 274) — შენზე უფრო შენს შვილს დავაფასებო (ფასს დავადებო). ლითხჷარს ჯჷინალდ ხოშილ ლგგენ ხა̈დენა (ბქ. 234) — ნადირობას ძველად მეტი ფასი ედო. ალეს ყელი ლგგონ ხა̄ზ (ლშხ.) — ამას ძაღლის ფასიღა აქვს (არაფრად ღირს). თელეღრა ძღგდ ლგლგჷენ ხაყახ ოჯახისა (ლნტ.) — რძალი ძალიან დაფასებული ჰყავთ ოჯახში.

ლუგჷე⌈**ჰ**⌉ (-იშ, —) ზს., **ლუგჷე**⌈**ჲ**⌉ (-ჷე̄⌈ჲ⌉შ, —) ლშხ., **ლუგჷე** (-ჲშ, —) ლნტ. — დაფქული. იყდიხ... კჷეცენს კაკალდ, ჲედ ლუგჷეჲს (ლშხ. 34) — ყიდულობენ ხორბალს, მარცვლად ან დაფქულს. ეჯის ხამნეხ სიმინდს, მენგერად ლუგჷეს (ლნტ.) — იმას მსხვილად დაფქულ სიმინდს აჭმევენ.

ლუდუწე, **ლუდჷწე** იგივეა, რაც **ლუბჷცე**.

ლუდჷაშე იგივეა, რაც **ლგდჷაშე**.

ლუზნუ (-ნჷ̈შ, ბზ., -ა̈შ, ბქ., -ნჷშ ლშხ., -ჲშ ლნტ.) — მეგრული. ლუზნუ ჯიმ ანჴიდხ (ბზ.) — ქვამარილი (მეგრული მარილი) მოიტანეს. სიმინდდ ხონჩიდახ ლუზნუ კოპეშია (ბქ. 281) — სიმინდის (ნათესებში) შერეული აქვთ (ურევიათ) მეგრული გოგრა. ლუზნუ სიმინდს ხჷალა̄შედ (ლშხ.) — მეგრულ სიმინდს ეთესაეთ.

ლუზორ[1] იგივეა, რაც **ლუზრობ**.

ლუზორ[2] იგივეა, რაც **ლგზორ**.

ლუზრობ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **ლუზორ** ზს. — თავყრილობა, კრება, ყრილობა. ამ ლადელ ლუზრობ ლი (ბზ. 325) — ამ

დღეს ყრილობაა. ლუზორ ხარახ ბეჩჳს ი ლეჩყა̈ნს (ბქ.) — 'შე'კრება ჰქონიათ ბეჩოსა და ლეჩყანს.

ლუზჳერ იგივეა, რაც **ლგზორ.**

ლუთერ იგივეა, რაც **ლგთჳერ.**

ლუთთჳენე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ნა̄ლე ლშხ.), **ლგთთერე** (-ნემ, -ნოლ) ბქ., **ლუთ'ჳე'თჳენე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ., — გა'და'თეთრებული. ჩია̈გ ჩუ ლუთთჳენე ლა̈სჳ მუსშჳ (ბზ. 33) — თოვლით ყველგან გა'და'თეთრებული იყო. ეჲ მარეს ფა̈თჳ ხა̈რენა ლუთთჳენე (ლნტ. 246) — იმ კაცს თმა გათეთრებული ჰქონია.

ლუთთქჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., -ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჳე̄შ, -ჳა̄ლე ლშხ.), **ლუთურთქჳლა̈ჳე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ჳალე) ლნტ. — 1. დამჭკნარი. ჰამა̈ ნაჭა̈მჳ ჩუ ლუთთქჳე ლი (ბზ.) — დილის ნათიბი დამჭკნარია. 2. დათუთქული. დი̂ნას ლუთოქჳე ტოტა̈რ ხა̄დ (ბზ.) — გოგოს დათუთქული ხელები ჰქონდა. გჳირკ ეჯკა̈ლიბ ათუ ლასჳ, ერე ხილს ბალე ჩი ჩუ ლუთთქჳე ხად (ბქ.) — იელისი ისე ცხელი იყო, რომ ხეხილს ფოთოლი სულ დათუთქული ჰქონდა.

ლუთორ, ლუთო̈რ იგივეა, რაც **ლგთჳერ.**

ლუთრუ იგივეა, რაც **ლგთჳერ.**

ლუთურთქჳლა̈ჳე იგივეა, რაც **ლუთთქჳე.**

ლუთხუმ იგივეა, რაც **ლუთხჳიმ.**

ლუთხჳიმ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ლუთხუმ** (-არ) ლშხ. — თავიანი. ჟ'ანჴა̈დ ჲეშდჲე̄რუ ლუთხჳ̈მ და̈ჳ (ბზ. 267) — ამოვიდა თორმეტთავიანი დევი. ხენწ̄იფს ლოხზგზე მოცქულ ჩხარა ლუთხუმ და̄ჳდ (ლშხ. 64) — ხელმწიფეს ცხრათავიანმა დევმა მოციქული მიუგზავნა. ანჴად სემი ლუთხჳიმ და̈ჳ (ლნტ. 128) — მოვიდა სამთავიანი დევი.

ლუკნე იგივეა, რაც **ლუკ'ჳ'ნე.**

ლუკჳლთხა̈ნ (-იშ, -ხანა̈რ) ბზ., **ლუკჳლთხან** (-ე̄მიშ, -ა̄ლე) ლშხ., **ლუკურთხა̈ნ** (-ხანა̈ლ) ლნტ. — გათოკილი; შებორკილი. ჩა̈ჟ ლუკჳლთხა̈ნ ლი (ბზ.) — ცხენი დაბორკილია. და̈ჳ ლუკურთხა̈ნდ შკაფისა ლახოკვლა ჭყინტს (ლნტ. 186) — ბიჭს გათოკილი („გათოკილად") დევი კარადაში ჩაუკეტავს. ჭიშხ ი ტჳეტ მა̈გ ლუკულთხა̈ნ ხა̄დ (ჰოუზ. 96) — ხელ-ფეხი სულ შეკრული ჰქონდა. გ ა დ ა ტ. მოუხერხებელი, უნდილი. ერეხი სურუ ლუკურთხა̈ნ ლი (ლნტ.) — ზოგიერთი ძალიან მოუხერხებელია.

ლუკჳარ იგივეა, რაც **ლუკჳა̈რ.**

ლუკჳა̈ნე იგივეა, რაც **ლუკ'ჳ'ნე.**

ლუკჳა̈რ (-იშ, -ჳარა̈ლ) ზს., ლნტ., **ლუკჳა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ. 1. 'გა'დაგდებული. ქალუკჳა̈რ ცხჳად ჟოხჳსყა̈ჳინ (ბზ.) — გადაგდებული საარაყე ქვაბი გააკეთებინე. დაბთე ქა ლუკჳა̈რ ითქ ისგა ნა̈ცხემშჳ ესერ ანღრი (ანდ.) — ყანაში გადაგდებული მარცვალი უკან ნამატით მოდისო. 2. გაგდებული. ქა ლუკჳა̈რს ქორხო და̈რ იხნე (ლნტ.) — გაგდებულს სახლში არავინ უშვებს.

ლუკჳა̈რემე იგივეა, რაც **ლუკჳრა̈მე.**

ლუკჳეცა̈ნე იგივეა, რაც **ლუკჳცა̈ნე.**

ლუკჳიშ (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლუკშჳრა̄ლე ლშხ., ლუკჳშურალე ლნტ.), — გატეხილი. ჭყინტს ქოხჴი̂და ლუკჳიშ სტამა̈ნ (ლშხ.) — ბიჭს გატეხილი დოქი გამოუტანია. ლუკჳიშს მა̈დმა ხაშიდ (ლნტ.) — გატეხილს არაფერი შეელის. გ ა დ ა ტ. გამჟღავნებული, გამოტეხილი. მალონა ქა ლუკჳიშ ესერ ხოჩა (ანდ.) — საჩოთირო გამჟღავნებული (გამოტეხილი) ჯობიაო.

ლუკ'ჳ'ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლ ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლუკჳნა̄რ, ლუკნე** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლუკჳა̈ნე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სიმინდთან (ან ფეტვთან) ერთად მოზელილი ყველის გულიანი პური, ყველიანი მჭადი. ლუშნუ ლუკჳნეს მამგჳეშ ხოჩა (ბზ.) — სვანურ ლუკვნეს არაფერი სჯობია. ზურა̄ლს ქოხნაყა ლუკნა̄რალ (ლშხ.) — ქალს გამოუცხვია ლუკვნე პურები. ხჳანა̈ყედ კჳა̈შის... ლუკჳა̈ნე დია̈რს (ლნტ. 32) — ვაცხობთ მჭადს „ლუკვნე" პურებს.

ლუკჳრა̈მე, ლუკჳრემე (-მე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., -მემ, -მოლ ბქ.), **ლუკჳრემე** (-მე̄შ, -მა̄ლე) ლშხ., **ლუკჳა̈რემე** (-ჲშ, -ა̈ლ-

||-მალე) ლნტ. — გაყინული. ბეფჳშს ჰიშხა̈რ ლუკჳრემე ხა̈დ (ბზ.) — ბავშვს ფეხები გაყინული ჰქონდა. ლუკჳრემე მად ჩაფჷლ (ბქ. 204) — ფეხსაცმელი გაყინული მქონდა. მეთხჳიარ ლუკჳრემე ლიცთე ემშყედ (ლშხ.) — მონადირე გაყინულ წყალში ჩავარდნილა. ლიც ლუკჳა̈რემე ლას (ლნტ.) — წყალი გაყინული იყო.

ლუკ'ჳ'შჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშხ.), **ლუკ'ჳ'შურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ||-რალე ლნტ.) — დამტვრეული, გატეხილი, მოტეხილი. შკ̇და̈რ ლუკჳშჳრე ლა̈სჳხ (ბზ.) — ჭურჭელი დამტვრეული იყო. [ნალჳჟურდ] წეჳრა̈რ ჰჷშხა̈რ ლუკჳშურე ლჳეშდ ატიხ (ბქ. 96) — ეაკმა მწყერები ფეხებმოტეხილი გაბრუნა. მეთხჳიარს ტოტ ლუკჳშჳრე ხა̈და (ლშხ.) — მონადირეს ხელი მოტეხილი ჰქონდა.

ლუკჳცა̈ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლუკჳცანე** (-ნემ, -ნოლ) ბქ., **ლუკჳეცა̈ნე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — მოწმენდილი, გაწმენდილი; მოხოცილი. გაჩა̈რ ქალუკჳცა̈ნე ხა̈დხ ჷზა̈რდ (ბზ. 22) — დანები კარგად ჰქონდათ გაწმენდილი. ბეფშს ლუკჳცა̈ნე ხად პილარ (ლშხ.) — ბავშვს ტუჩები მოწმენდილი ჰქონდა.

ლულგჳენ (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე) ბზ., **ლჷლგენ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლუ'ლ'გონ** (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე) ლშხ., **ლჷლგჳენ** (-იშ, -ნალე) ლნტ. — დაფასებული, ღირსეული. გოჩშა თასი ლუგონ მა̈რე ლი (ლშხ.) — გოჩაანთ თასი დაფასებული კაცია. მიშკჳი დადა ძღჷდ ლჷლგჳენ ზურალ ლი (ლნტ.) — ჩემი ბებია დიდად დაფასებული ქალია. **ლულგჳენდ** ბზ., **ლჷლგენდ** ბქ., **ლუგჳნიჲანდ**, **ლულგონდ** ლშხ., **ლჷლგჳენდ** ლნტ., ზმნზ. — დაფასებულად, ღირსეულად. ლულგჳენდ ქორხა̈ნქა ლი̄ზი ყახე ლი (ბზ.) — სახლიდან დაფასებულად (ღირსეულად) წასვლა სახელია. ფუსნა̈ჲ ლუგჳნჲანდი ხოშა ხაყახ (ლშხ. 9) — სალვთო (საბატონო საქონელი) უფრო პატივში, (დაფასებულად) ჰყავთ).

ლულგჳენე (ნე̄მიშ, -ნა̈ლე) ბზ., **ლჷლგენ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლულგონე** (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე) ლშხ., **ლჷლაგჳენ'ე'** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — შეფასებული. ეჯიარე ლა̈ზგა ლულგჳენე ლი (ბზ.) — იმათი საცხოვრებელი შეფასებულია. ძჳირდ ლულგონე ფურს დეშ ჳოდიხ (ლშხ.) — ძვირად შეფასებულ ძროხას ვერ ყიდიან. ჳა̈ნ მა̈დ ლას ლჷლაგჳენ (ლნტ.) — ხარი არ იყო შეფასებული.

ლუმიჰჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლჷმიჰ** (-ა̈რ) ბქ., **ლუმუჰ** (-არ) ლშხ. 1. რქიანი. ხოჩა ლუმიჰჳ ჳანა̈რ მირი (ბზ.) — დიდრქიანი (კარგრქიანი) ხარები მყავს. ჳოქჳრე ლუმიჰჳ ჳა̈ნ ლოქ ხაყა (ლნტ.) — ოქროსრქიანი ხარი ჰყავსო. 2. ტარიანი, სახელურიანი. მეშხე ლუმიჰჳ გა̈ჩ ლი (ბზ.) — შავტარიანი დანაა. მეშხე ლუმუჰ გეჩ ტოტისა ხელჳე̄ნიხ (ლშხ.) — შავტარიანი დანა ხელში ექნებათ. ეშხუს თჳეთჳენე ლუმიჰჳ ხანჯა̈რ ხა̈რეკა (ლნტ. 93) — ერთს თურმე თეთრტარიანი ხანჯალი ეკიდა.

ლუმსგჳენე იგივეა, რაც **ლჷმსგჳენე**.

ლუმსკჳენე იგივეა, რაც **ლჷმსგჳენე**.

ლუმურსი̄ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლუმურს'ჳ'ინე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნალე ლნტ.) — დამსხვრეული, დაფშვნილი; დაფხვნილი. ლაჳჳრა̈შ ჰიქ ლუმურსჳინე ზჷსდა ძირს (ბქ.) — ფანჯრის მინა დამსხვრეული ეყარა (იდევა) ძირს. წიწლა̈რს ლუმურსინე კჳაში ათოშიდხ (ლნტ.) — წიწილებს დაფშვნილი მჭადი დაუყარეს.

ლუმურყჳა̈მ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ლუმჳრყჳამ** (-ალ) ლშხ. — კოშკიანი. ლუმურყჳა̈მ ქორ ადგე (ბზ. 139) — კოშკიანი სახლი ააშენა. მესტიას ლუმჳრყჳამ ქორ ხო̄გდა ჩი̄ს (ლშხ.) — მესტიაში ყველას კოშკიანი სახლი ედგა. ჩოლირს ლუმურყჳა̈მ ქორ ეშხუ გარ ლჷგ (ლნტ.) — ჩოლურში კოშკიანი სახლი მხოლოდ ერთი დგას.

ლუმუჰ იგივეა, რაც **ლუმიჰჳ**.

ლუმჳრყჳამ იგივეა, რაც **ლუმურყჳა̈მ**.

ლუმწჳინე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄მიშ||-ნე̄შ, -ნა̈ლე ლშხ.) **ლჷმწჳინე**, **ლჷმეწჳნე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ნალე) ლნტ. 1. დამიმნებული. ლუმწჳინე თჳეფ ქო̄თოლ (ბზ.) — დამიმნებული თოფი წავართვი. გეზალთე ლუმწჳინე თეფს დი მჷჰედშჳ ესერ

ხალფარალა (ანდ.) — შეილისთვის დამიმნებულ თოფს დედა მკერდით აჰფარებიაო. 2. გასწორებული. ლუმწჳინე ხუნ ჟანგეჾ (ლშხ.) — გასწორებული საძირკველი ააშენეს. ჰჳა̈დ დესა ლგმარ ლგმწჳინე (ლნტ.) — კედელი არ ყოფილა გასწორებული.

ლუნგჳამინე იგივეა, რაც **ლუნგჳმე**.

ლუნგჳმე (-მე̄მიშ, — ბზ., ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — განაწყენებული (მხოლოდ ღმერთზე იტყვიან). ეჯა̈მა̈გ ხოგჳა̈ნა თამარს, ე ღე̄რბეთ ხაყა ლუნგჳმე (ბზ.) — იმდენი უტირია თამარს, რომ ღმერთი ჰყავს განაწყენებული.

ლუნგჳმი̄ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ნე̄მიშ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ლუნგჳა̈მინე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — დაძიმებული. მატყ ნამძღირიჳშ ლუნგჳმი̄ნე ლასჳ (ლშხ.) — მატყლი სისველისაგან დამძიმებული იყო. ბეფშ ლუნგჳა̈მინე ლას (ლნტ.) — ბავშვი დამძიმებული იყო.

ლუნზორ იგივეა, რაც **ლგზორ**.

ლუნზო̄რე იგივეა, რაც **ლგნზა̄რე**.

ლუნთ იგივეა, რაც **ლჳ̈ნთ**.

ლუნთჳირ იგივეა, რაც **ლუნთჳი̄რ**.

ლუნთჳირჳრ/ლ (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — უნაცნობო. ხოჩა ლუნთჳირჳრ ლიჰედ ეშჳმერ ხამჰინღეხშალ (ბქ. 303) — კარგი ნაცნობის გარეშე ემარებოდათ („ემარებოდათსავით") მოსვლა.

ლუნთჳი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლუნთჳირ** ბქ. — ნაცნობი (ადამიანი). მიჩ ესერ ლელტხას ხჳა̈ჲ ლუნთჳი̄რ ხორი (ბზ. 63) — მე ლენტეხში ბევრი ნაცნობი მყავსო.

ლუნთჳ̄რი ბზ., ზმნზ. — შარშან. ლუნთჳ̄რი ძღგდ ჰჳს ანჰა̈დ (ბზ.) — შარშან დიდი თოვლი მოვიდა. იხ. **ნეჰნა**.

ლუნკჳ̄რე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ.), **ლუნკურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ‖-რალე ლნტ.) — მოხრილი, მობუზული, მოკუნტული. ჳა̈რგი გ̈ზალ ლურწჳლად ადყურდა ი გლეხიშ ლუნკჳ̄რად (ბზ. 413) — თავადის შვილი გაჭიმული დაწვა, გლეხისა — მოკუნტულად. ლუნკურად ლირდე (ბქ.) — მობუზული ყოფნა (მორჩილად ყოფნა). უსკჳი მართნალ მუსჳშჳ ლუნკჳ̄რე ლიჾ (ლშხ.) — ვაშლის ტოტები თოვლით (თოვლის სიმძიმისაგან) მოხრილია. ბაბად ლუნკურე ღულა̈ლ ჳედნიშ ადარუწულე (ლნტ.) — ბაბუამ მოხრილი მუხლები ძლივს გაშალა.

ლუნყჳ̄რე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ.), **ლუნყურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ‖ -რალე ლნტ.) — მშვიდი, თვინიერი, წყნარი. ლუნყჳ̄რე ლე̄თუ ჯა̄რ! (ბზ.) — ღამე ნებისა! (მშვიდი ღამემცა გაქვს!) ზურაბ ლუნყჳ̄რე მა̄რე ლი (ლშხ.) — ზურაბი თვინიერი კაცია. ლუნყურე ზურალ ლენატიელ ლი ჳოჯა̈ხისკა (ლნტ.) — მშვიდი ქალი სანატრელია ოჯახში. **ლუნყჳ̄რად** ბზ., ლშხ., **ლუნყურად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. — მშვიდად, წყნარად. ეჩჩუჲ მა̄დ ლამგჳა̈ჳ-ე, იმჳა̈ჲ ხჳარდა̈ს ლუნყჳ̄რად... (ბზ. 318) — იქაც არ დამაყენა, სადაც მშვიდად ეიყავი. ჲერეხის ლუნყურად ლირაგა̈დი მა̈დ ხა̈ჲმედა (ლნტ.) — ზოგიერთს წყნარად ლაპარაკი არ შეუძლია. ქა ლა̈მქა̈ბი აშ ლუნყურად (პოეზ 234) — ჩამიარა აგრე წყნარად.

ლუნხუწე (-წე̄მიშ, -წა̄ლე ბზ., ლშხ., -წე̄მ, -წოლ ბქ.), **ლგნახჳწე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-წალე) ლნტ. — დაეიწროებული. შუკ ლუნხუწე მირ მეწჳე̄ნოლ (ბზ.) — გზა რაღაც დაეიწროებული მეჩვენებოდა. ჩჳახჳირხ ლუნხუწე ლერექჳ (ლშხ.) — დავიწროებული ტანსაცმელი დაარღვიეს.

ლუნჰჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -ჳე̄შ, -ჳე̄ლ‖-ჳა̄ლე ლშხ., -ჲშ, -ჳალე ლნტ.) — დამხობილი, გადმოყირავებული; წაქცეული. ჟა̈ჰი ნაჰა̈დჳჟი მეგმა̈რ მა̈გ ჟი ლუნჰჳე ლიჾ (ბზ.) — ვაცის ჩამონასვლელზე ყველა ხე წაქცეულია. ლუნჰჳე ცხჳადჩუქა̄ნ ციცჳ არი (ლშხ.) — დამხობილი საარაყე ქვაბის ქვეშ კატაა. ბაბა და̈ჳს კიდობა̈ნ ლუნჰჳე ასოხჳიდა (ლნტ.) — პაპა დევს კიდობანი გადმოყირავებული დახედა.

ლუ'ნ'ჯოდნე იგივეა, რაც **ლუჯო̄დნე**.

ლუოფნე იგივეა, რაც **ლუჳფჳნე**.

ლუპყუნე (-ნე̄შ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ნემ, -ნოლ ბქ.), **ლგპეყჳნე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — 'გა'დამალული. ცხეკისგა ლუპყუნე ჩა̈ჟ ჟა̈ნთხეჾ (ბზ.) — ტყეში გადამალული ცხენი იპოვეს. ლგპეყჳნე ბეჰეტ ჟახახჳიდხ (ლნტ.) — დამალული ბეჭედი იპოვეს.

ლუპუჭე, ლუპუ̄ჭე იგივეა, რაც **ლუ-ჭუ̄ჭე.**

ლუჟომე იგივეა, რაც **ლუჟ˹ჳ˺მე.**

ლუჟ˹ჳ˺მე (-მე̄მიშ, -მა̈ლე ბზ., ლშხ., -მემ, -მოლ ბქ.), **ლუჟომე, ლგჟომე** (-ალ̄შ, -მალე) ლნტ. — მოშლილი, გაფუჭებული. ჟი ლუჟჳმე ხა̈ლ·ხ ლექჳე̄რ (ბზ.) — წისქვილი მოშლილი ჰქონდათ. ლირდე მარ ლუჟჳმე (ბქ.) — ცხოვრება მაქვს მოშლილი. შუკჳა̈რ ლუჟომე ლი (ლნტ.) — გზები გაფუჭებულია (მოშლილია).

ლუჟღჳრი̄მბე (-ბე̄მიშ, -ბა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლგჟღჳრიმბე** (-ალ̄შ, -ბალე) ლნტ. — დასრესილი, გაჭყლეტილი. [მგძარღჳო̄ლს] ლუჟღჳრი̄მბ·ას იდე̄სხ ქარი ჟაგარდ (ლშხ. ხორ. 4) — მრავალძარღვას დასრესილს ქარების წამლად იდებენ. ზუნტუ თელდ ლგჟღჳრიმბე ლ·ს (ლნტ.) — მღმარტლი მთლად დაჭყლეტილი იყო.

ლურდბა̈შ (-იშ, -ბაშა̈რ) ბზ., **ლურ-დჳბა̈შ** (-ბაშა̈რ) ბქ., **ლურდბაშ** (-ალ) ლშხ. — გულუხვი, პურმარილიანი. ნიშგჳეა თელღგრა ხოჩა ლ·ურდბა̈შ ლი (ბზ.) — ჩვენი რძალი (კარვი) პურმარილიანია. — თამუს ხოჩა ლურდბა̈შ გ·ეზლირ ხორი (ბქ.) — თამუს გულუხვი შვილები ჰყავს.

ლურჳე იგივეა, რაც **ლგრჭე.**

ლურღჳლე იხ. **მერღჳე.**

ლუს იგივეა, რაც **ლისჳ.**

ლუსგჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ‖-რა̈ლე ლშხ.), **ლუს-კჳრე** (-ალ̄შ, -ა̈ლ‖-რალე) ლნტ. — დამჯდარი. მუშგჳრა̈ლ ლუსგჳრა̈ლე ლა̈სჳხ (ბზ.) — სტუმრები დამსხდარი იყვნენ. ალ დინა ჩუ ლუსგჳრე დ·ემეგ მიწჳა (ბქ.) — ეს გოგო დამჯდარი არ მინახავს. ჩუ ლუსკჳრე მელგჳა̈ნს მიჩა ფაკა̈ნ ხ·ულჳანდა ჩიას (ლნტ. 65) — ყოველ დამჯდარ მოტირალს თავისი ჯამი ჰქონდა.

ლუსდგომე (-მე̄მიშ, -მა̈ლე ბზ., -მემ, -მოლ ბქ., -მე̄შ, -მა̈ლე ლშხ.) — დაბინავებული. მგლდღა ლუსდგომე ლიხ ლახჳს (ბზ., ლშხ.) — მწყემსები ქოხში დაბინავებული არიან.

ლუსდიგჳ იგივეა, რაც **ლუსდჳიგჳ.**

ლუსდუგჳ იგივეა, რაც **ლუსდჳიგჳ.**

ლუსდჳიგ იგივეა, რაც **ლუსდჳიგჳ.**

ლუსდჳიგჳ (-დგჳიშ, -ა̈რ‖ლუს-დგჳა̈რ) ზს., **ლუსდჳიგ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლუსდიგჳ** (-იშ, -დგჳა̈რ) უშგ., **ლუსდუგჳ** (-დგჳარ) ლშხ., **ლუსტჳიგჳ** (-ა̈რ‖ლუს-ტგჳარა̈ლ) ლნტ. — ნაწნავი, 'და'წნული. ხენწიფი ხეხჳს ჯო̄ღი ლუსდგჳა̈რ ხა̈გ (ბზ. 272) — ხელმწიფის ცოლს გრძელი ნაწნავები აქვს (ადგას). კჷლარ ლერსგჳენ ლუსდგჳარს ლოქ ხა̈ბ (ლშხ. 72) — ვასალები მარჯვენა ნაწნავს აბიაო. ჭყინტდ სკა ხა̈ფხეჭ ზურალს ლუსტგჳა̈რისა (ლნტ. 313) — ბიჭმა ქალს ნაწნავებში ხელი სტაცა.

ლუსკჳრე იგივეა, რაც **ლუსგჳრე.**

ლუსმან იგივეა, რაც **ლუსჳემ.**

ლუსმა̈რ იგივეა, რაც **ლუსჳემ.**

ლუსოყე იგივეა, რაც **ლგსო̄ყე.**

ლუსო̄ყე (-ყე̄მიშ, -ყა̈ლ‖-ყა̈ლე ბზ., ყა̈ლე ლშხ.) **ლუსოყე** (-ყემ, -ყოლ ბქ., -ალ̄შ, -ა̈ლ‖-ყალე ლნტ.) — გიჟი, გადარეული. სემშდა̈რ ლუსო̄ყე-ა მამჭირა̈ა ლი (ბზ. 305) — სემშდარი გადარეული და ზარმაცია. ჯი ლუსოყე ესერ ლი! (ბქ. 164) — შენ გადარეული ხარო! გელა ყ'ა̈ნთხეხ ლერექჳა̈ლლგტრეკა̈ჳე ი ჩუ ლუსოყე (ლნტ. 72) — გელა იპოვეს ტანსაცმელშემოგლეჯილი და გადარეული.

ლუსტჳიგჳ იგივეა, რაც **ლუსდჳიგჳ.**

ლუსჳ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ლგსაჳუ** ლნტ. — ოსური (ზოგჯერ: ქს. ყაბარდოული, ბალყარული, ყარაჩაული...). ლუსჳ ლჷგინ (ბზ. 368) — ოსური ზღაპარი. სეშილს ხა̈რდენა ლუსჳ ჭანა̈რ (ბქ. 127) — სეშილს ოსური ხარები ჰყოლია. ლგსაჳუ ჭანა̈რს ჳედიხ (ლნტ.) — ოსურ ხარებს ყიდიან. ლუსჳ თუთნიშ ქჳინ ლახჭანდა (ჭოჟ. 36) — ოსური თამბაქოს სუნი ეცა.

ლუს˹ჳ˺ იგივეა, რაც **ლისჳ.**

ლუსჳემ (-იშ, ლუსჳმა̈რ) ბზ., **ლუს-მა̈რ** (-მარა̈რ ბქ., -მარა̈ლ ლნტ.) **ლუსმან** (-არ) ლშხ. — ლურსმანი. ჩაფლა̈ ლუსმა̈რ ოხჳიყდ (ბზ.) — ფეხსაცმლის ლურსმანი ეიყიდეგარდატყუაად სგა ლახშკა̈ღე ფიცარს ლუს-

მან (ლშ. 79) — გარდატყუამ ფიცარს მიაჭედა ლურსმანი. ქუდომ ა̈ნკიდ ლუსმარა̈ლ ი კადა (ლნტ. 318) — ქუდომ აიღო ლურსმნები და ნაჯახი.

ლუტმჷურე იგივეა, რაც **ლუტფჳ̈რე**.

ლუტჳ̈ა̈რ (-იშ, -ჳ̈არა̈რ ბქ., -ჳ̈არალე ლნტ.), **ლუტჳ̈არ** (-ალ) ლშ. — ანთებული. მუტჳ̈არ ეჲ ლუტჳ̈არ შ̄ისა ხოყდა̈ნახ (ლშ. 37) — ანთებული სანთელი ხელში უჭირავთ. ლუტჳ̈ა̈რ მუკჳ̈ა̈ლს ხჳ̈ა̈ფხჭ ტჳ̈ეტ (ლნტ.) — ანთებულ კვარს ეტაცე ხელი.

ლუტფჳ̈რე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ‖-რა̈ლე ლშ.), **ლუტმჷურე** (-რემ, -როლ) ბქ., **ლუტფჷურე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-რალე) ლნტ. — გატყავებული. ღოლია̈ქ ლუტფჳ̈რე ხეყე̄დხ (ლშ.) — ცხეარი გატყავებული ჰყავდათ. გოჩულს ჲერსკნ ლგდგა̈რ, ლუტფჷურე ჩუ ხოშხჳ̈ნა (ლნტ. 111) — გოჩულს მოკლული, გატყავებული არჩვი შენახული აქვს.

ლუუქმე იგივეა, რაც **ლუჳ̈ქმე**.

ლუ˹ჳ̈˺ოზერე იგივეა, რაც **ლუჳ̈ზერე**.

ლუ˹ჳ̈˺არ, ლუჳ̈ა̈რ იგივეა, რაც **ლგ˹ჲ˺ა̈რ**.

ლუჳ̈ერ (-იშ, -ჳ̈რა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.), **ლიჳ̈ერ²**, **ნიჳ̈ერ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლიჳ̈ერ²**, **ლგჳ̈ერ³** (-ა̈ლ) ბზ., ლნტ. — რევოლვერი. ლა̈ჲბინეხ ლიჳ̈ერი ლიკჳ̈ა̈ნე (ბზ. 63) — დაიწყეს რევოლვერის სროლა. [მგმეგრელს] ლიჳ̈ერ ასოხელა ეჲ (ლნტ. 169) — მეგრელს რევოლვერი დაუმიმნებიაო (მიუშვერია). გიოს ლგჳ̈ერ ხჳ̈ლჳ̈ა (ლნტ.) — გიოს რევოლვერი აქვს.

ლუჳ̈ერე, ლუჳ̈ე̄რე იგივეა, რაც **ლუჳ̈რე**.

ლუჳ̈ზა̈რე იგივეა, რაც **ლუჳ̈ზერე**.

ლუჳ̈ზე იგივეა, რაც **ლგზიზ**.

ლუჳ̈ზერე, ლგჳ̈ზერე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშ.), **ლგჳ̈ზა̈რე** (უშგ.), **ლუ˹ჳ̈˺ოზერე** (-ჲშ, -რალე) ლნტ. 1. ბეჯითი, დაუზარებელი, მარჯვე, გამრჯე. ნესტარშას ლუჳ̈ზერე ლა̈თლა̈ღრა ხორიახ (ბზ.) — ნესტარაანთ გამრჯე რძლები ჰყავთ. 2. გაუმჯობესებული, გამშვენიერებული, გამოკეთებული. ეჯ ლადეღ ანყეხ დიარალს ნამშაჳ̈ი ლიჳ̈ზერე̄ ბედყი (ლშ. 24) — იმ დღეს პურებს აცხობენ მოსავლის გაუმჯობესების ბედზე. ლუჳ̈ოზერე ანჭად ფეფენა ქალა̈ქხენ (ლნტ.) — ქალაქიდან ფეფენა დამშვენებული დაბრუნდა.

ლუჳ̈იშხ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლუჳ̈შხე**.

ლუჳ̈ჟუნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნა̈ლე ლშ., -ჲშ, -ა̈ლ‖-ნალე ლნტ.) — დაძინებული. ამ ლე̄თ ჩუ ლუჳ̈ჟუნე ლა̈სჳ̈ხ მა̈გ (ბზ. 333) — ამ ღამეს ყველა დაძინებული იყო. მახე ლუჳ̈ჟუნე ხჳ̈ასდ (ლშ.) — ახალი დაძინებული ვიყავით. ლუჳ̈ჟუნე ბეფშს ხა̈წედახ (ლნტ.) — დაძინებული ბავშვი დაუნახავთ.

ლუჳ̈რე, ლუჳ̈ე̄რე (-რე̄შ, -რა̈ლე ბზ., -რე̄ლ ლშ.), **ლუჳ̈რე** (-რემ, -როლ) ბქ., **ლუჳ̈ერე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-რალე) ლნტ. — ბლაგვი; დაბლაგვებული. ნიშგჳ̈ეჲ კა̈და ლუჳ̈რე ლი (ბზ.) — ჩვენი ნაჯახი დაბლაგვებულია. მგლქჳ̈ერია̈შ ნაღჳ̈ჟურს ლუჳ̈რე გა̈ჩ ლახჳ̈ემხ (ბქ. 75) — მეწისქვილის ვაჟს ბლაგვი დანა მისცეს.

ლუჳ̈უქმე იგივეა, რაც **ლუჳ̈ქმე**.

ლუჳ̈ფჳ̈ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე) ბზ., **ლუჳ̈ფუნე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄მიშ, -ნა̈ლე‖-ნე̄ლ ლშ.), **ლუოფნე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-ნალე) ლნტ. — ოფლიანი („გაოფლიანებული“). ჭყინტ ლუჳ̈ფუნე ლი (ბზ.) — ბიჭი ოფლიანია. ლეგმერდე ლუჳ̈ფუნე აყჳ̈რა (ბქ.) — ავადმყოფი ოფლიანი იწვა.

ლუჳ̈ქმე (-მე̄მიშ, -მა̈ლე ბზ., -მე̄შ, -მე̄ლ ლშ.), **ლუჳ̈უქმე** (-ჲშ, -მალე) ლნტ. — გაუქმებული. ეჯიარე ლარდა-ლა̈ზგა ლუჳ̈ქმე ლი (ბზ.) — იმათი სახლ-კარი („სამყოფელ-საცხოვრებელი“) გაუქმებულია. კლასა̈რ ლუჳ̈უქმე ლიხ (ლნტ.) — სკოლები გაუქმებულია (არდადეგებია).

ლუჳ̈ღუნე იგივეა, რაც **ლუჳ̈ღჳ̈ინე**.

ლუჳ̈ღჳ̈ინე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ლშ.), **ლუჳ̈ღუნე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ‖-ნალე ლნტ.) — უღელში შებმული. ლუჳ̈ღჳ̈ინე ჰანა̈რ ეახფუშდჳ̈ი̄რ! (ბზ.) — უღელში შებმული ხარები გამოხსენი! ლუჳ̈-

ღუნე ჯანა̈რ ლა̈თხელიდ ა̈ხესყანხ (ლნტ.) — უღელში შებმული ხარები საძებარი გაუხდათ.

ლუჷშხე (-ხე̄მიშ, — ბზ., -ხემ ბქ., -ხე̄შ, — ლშხ.), **ლუჷიშხ'ე'** (-იშ) ლნტ. — გამჟღავნებული, გამხელილი. ეჯ გჷეშ ლუჷშხე ლი (ბზ.) — ის საქმე გამჟღავნებულია. ლუჷშხე ნა̈ქჷთდა̈რ დორინაზიმ ლი ლემქა̈ფი (ბქ.) — გამჟღავნებული ნაქურდალი ორმაგად ასანაზღაურებელია. ლუჷშხე გჷეშ დემ ლოქ ისყი (ლშხ.) — გამხელილი საქმე არ კეთდებაო.

ლუჷჭარე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ლგჷჭარე** (-რემ, -როლ) ბქ. — დაობლებული. ლუჷჭარე ჷდლა̈ გეზლი̄რ მი̄რი (ბზ.) — დაობლებული დისშვილები მყავს. ჩუ ლგჷჭარე ხოხროლუ ნანაგდ ადჭერნე (ბქ.) — დაობლებული პატარები დედულეთმა წაიყვანა (გაიყოლა).

ლუფკჷე (-ჷე̄მიშ, -ჷა̄ლე ბზ., -ჷემ, -ჷოლ ბქ., -დშ, -ა̈ლ||-ჷალე ლნტ.) 1. გამშრალი. ლუფკჷე ლერქჷა̈ლ ყა̈ხნა̈ზჷე̄რ! (ბზ.) — მშრალი ტანსაცმელი მოაგროვე! კაკალ ლუფკჷე ოგხჷი̄და (ლშხ.) — მარცვალი გამშრალი დაგვხვდა. 2. დამშრალი. მაზჷაბ ჩუ ლუფკჷე ესხჷიახ (ბქ. 242) — წყარო დამშრალი დახვედრიათ. 3. გ ა დ ა ტ. შეწუხებული. იხ. **ლგზსკე, ლგფრე.**

ლუფკჷინ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ლუფკჷენ** (-იშ, -ა̈რ||ჷ) ბქ., **ლგფეკჷნა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ნა̈დშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — ლეკვებიანი. სოფელს ლუფკჷინ თხე̄რე ლახა̄გა̈ნ (ბზ.) — სოფელს ლეკვებიანი მგელი მიადგა. დინილს ლუფკჷინჷ ჯჷა ხორდა (ბქ. 35) — გოგონას ლეკვებიანი ძუკნა ჰყავდა. ლუფეკჷნა თხე̄რე ადგარხ (ლშხ.) — ლეკვებიანი მგელი მოკლეს.

ლუფო̄ნთე (-თე̄მიშ, -თა̄ლე) ბზ., **ლუფონთე** (-თემ, -თოლ ბქ., -დშ, -თალე ლნტ.), **ლუფო̄ნთე** (-თე̄შ, -თე̄ლ||-თა̄ლე) ლშხ. — დაფარული, დაბარდნილი. ლუმრა̈ლ ჩუ ლუფო̄ნთე ლიხ ძუსჷშ (ბზ.) — ნაძვები თოვლით არის დაბარდნილი. [ლჷაყა̈რ] მუსშჷ ჩუ ლუფონთე ლიხ (ბქ. 15) — კაცები თოვლით არიან დაფარული (დაბარდნილი).

ლუფულე იგივეა, რაც **ლუფჷლე.**

ლუფურთი̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ||-ნა̄ლე) ლშხ., **ლუფურთ'ჷ'ინე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -დშ, -ნალე ლნტ.) — არეული, არეულ-დარეული. ლოცს რაგდიჷ ლუშნუს ი ქართჷილს ჩუ ლუფურთჷინა (ბქ. 301) — ლოცვას ამბობს სვანურსა და ქართულს (ერთმანეთში) არეულს. ლუფურთჷ'ი'ნე ბეღელ ჷედნიშ ათჷადა̈ნწყ (ლნტ.) — არეულ-დარეული ბეღელი ძლივს დავალაგე.

ლუფჷლე (-ლე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ.), **ლუფულე** (-ლემ, -ლოლ ბქ., -დშ, -ლალე ლნტ.) — გაბერილი, გასივებული. ბეფშჷდ ლუფჷლე ჰიშხ ლამწჷე̄ნე (ბზ.) — ბავშვმა გასივებული ფეხი მაჩვენა. ლუფულე ბიშტჷს ხეშდრა̈ლხ (ბქ.) — გაბერილ ბუშტს ეთამაშებიან. გ ა დ ა ტ. ქხ. გაბრაზებული, გაჯავრებული, გაბუტული. ჩიგარ ლუფულე იზელა̈ლ ბესო (ლნტ.) — ყოველთვის გაბრაზებული დადის ბესო.

ლუფჷ̈ნე, ლგფჷი̄ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე) ბზ., **ლგფჷინე** (-ნემ, -ნოლ) ბქ., **ლგფი̄ნე** (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე) ლშხ., **ლგფინე** (-დშ, -ნალე) ლნტ. — ადუღებული. ქათლა̈ ლა̈ყჷფა ყი ლუფჷ̈ნე ლი (ბზ.) — ქათმის გასაპუტი (წყალი) ადუღებულია. ლგფი̄ნე ლიც ედგოშა̄ნ (ლშხ.) — ადუღებული წყალი დაიღვარა. ლგფინე ლიც მაწგხ (ლნტ.) — ადუღებული წყალი მჭირდება.

ლუფხჷ (-და̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლნტ., -ეშ||-აშ ლშხ.) — 1. გამაფხული. [ლჷაყა̈რ] ანღრიხ ქუთა̈შხა̈ნ ლუფხჷს ა̈გითე (ბზ. 56) — გამაფხულზე კაცები ქუთაისიდან სახლში მოდიან. ლუფხჷისა ფურალს ლახჷთე ადესხ (ლშხ. 8) — გამაფხულზე ძროხები მთაში მიჰყავთ. 2. ბქ. სვანური სახლის მეორე სართული. საგამაფხულო სადგომი. მუქლჷირ ქა გეში ლუფხჷს ქამლიზა̈ლს ნანგაჷ ესერ ხაჰიმ (ლხმ.) — შემოდგომაზე სავსე საგამაფხულო სადგომს გამაფხულზე ცოცხი მოესმის ე. ი. დაცარიელებულიაო. 3. ლხმ. საბძელი. ნენის ლუფხჷეი ხჷიშხჷნიდ — თივას საბძელში ვინახავთ. იხ. **ზაჷლა̈დელ.**

ლუფხჷილ[1] (-იშ, -ჷლა̈რ) ზს., **ლუფხულ** (-არ) ლშხ. — ნაფიცი მსაჯული. ლუფხჷლას ხაყლეხ... (ლშხ. 48) — ნაფიც მსაჯულებს ეუბნებიან. მო̄რჷალ ი ლუფხჷლარ

ლუღჳერ ლიხ (ლშხ. 48) — მედიაგორეები და ნაფიცი მსაჯულები დაფიცებული არიან.

ლუფხჳილ[2] (-იშ, -ჳლა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ლუფხულ** (-იშ, -არ) ლშხ. — თითებიანი. ლუფხჳილ ბერ (ბზ.) — თითებიანი ხელთათმანი.

ლუქდუნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ნე̄შ, -ნა̈ლე ლშხ.), **ლჷქა̈დჳნე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — შეცდენილი, ცდუნებული, მოტყუებული. ლუქდუნე ზურალს ყორქა ლაჴად დემეგ ხად (ბქ.) — შეცდენილ ქალს გარეთ არ გამოესვლებოდა (გამოსასვლელი არ ჰქონდა). ლუქდუნე დი̈ნა ლი ა ჵყინტ? (ლშხ.) — მოტყუებული გოგოა თუ ბიჭი? შდრ. **ლჷქა̈დ**.

ლუქუნ იგივეა, რაც **ლუქჳინ**.

ლუქჳ იგივეა, რაც **ლჳქჳ**.

ლუქჳე[1] (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ჳემ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ჳალე ლნტ.) — ჩაცმული. სგა ლუქჳე კაბ ქა ლეშყჳეე ხად (ბქ.) — ჩაცმული კაბა გასახდელი გაუხდა.

ლუქჳე[2] იგივეა, რაც **ლჳქჳ**[ე].

ლუქჳინ (-იშ. -ა̈რ) ზს., ლნტ. **ლუქუნ** (-არ) ლშხ. 1. დასუნთქული, დაშხამული (ქვეწარმავალისაგან, შხამიანი მწერისაგან). ჵყინტს ლუქჳინ ხა̈რ ჵიშხ (ბზ.) — ბიჭს დასუნთქული აქვს ფეხი. ლჷფხაჲს ლა̈შხარ ლუქუნს ხჳაყლჲდ (ლშხ. 89) — ლგჷფხას ლაშხელები დასუნთქულს ეძახით. 2. ჯესლიანი. ლუქჳინ მარა ლუქჳინ ესერ ჵერწემ ხოჩა (ანდ.) — ჯესლიან კაცს ჯესლიანი გველი სჯობიაო.

ლუქჳისკ იგივეა, რაც **ლჳქჳ**.

ლუქ[**ჳ**]**ცჳრე** (-ე̄მი[შ], -რა̈ლე ბზ., -რე̄შ, -რა̈ლე ლშხ.), **ლუქჳცურე** (-ჲშ, -ა̈ლ-‖-რალე) ლნტ — დაჭრილი (ნაწილებად ქცეული). დი̄ნა̈ლ თხუმა̈რ ლუქცჳრე ესხჳი̄დხ (ბზ. 310) — ქალიშვილები თავ[ებ]დაჭრილი დახედათ. ლუქცურე ზექა̈რ ჩჳასჳაწყობა̈ჳედ (ლნტ.) — დაჭრილი შეშა (შეშები) დავაწყვეთ.

ლუქცურე იგივეა, რაც **ლუქჳცჳრე**.

ლუღორა̈ჳე იგივეა, რაც **ლუღ**[**ჳ**]**როჳე**.

ლუღუზე იგივეა, რაც **ლუღჳზე**.

ლუღუნ იგივეა, რაც **ლუღჳინ**.

ლუღჳზე (-ზე̄მიშ ბზ., ლშხ.), **ლუღუზე** (-ზემ ბქ., -ჲშ ლნტ.) — გაღვივებული, გუზგუზა (აგუზგუზებული). ლუღუზა ლემასგჳ ხასგურხ და̈ჳა̈რ (ბქ.) — დევები გუზგუზა ცეცხლს უსხედან. ბოფშა̈რს ლუღუზე ლემესკ ხოშჳხ (ლნტ.) — ბავშვებს გუზგუზა ცეცხლი უნთიათ. გ ა დ ა ტ. გაძლიერებული, მოღონიერებული; ძლიერი (ოჯახი). სასოშერს ლუღუზე ოჯა̈ხ ხუღჳახ (ლნტ.) — სასოაანთ ძლიერი ოჯახი აქვთ.

ლუღჳერ (-იშ, -ა̈ლ ზს., ლნტ., -ალ ლშხ.) — შეფიცული, დაფიცული, ნაფიცი. ათაგა̈ნხ შუკჳს სემი ლახჳბად ლუღჳერ აფხნეგ (ბქ.) — გაუდგა გზას სამი 'ძმად'ნაფიცი ამხანაგი. მუხჳბე ლუღჳერ ლჷმა̈რ ჯგჷრა̈გჳშ (ლშხ. 52) — ძმა წმიდა გიორგით იყო დაფიცებული. ლჷმა̈რდელიხ ლახჳბად ლუღჳერ ჲერბი მარალ (ლნტ. 237) — ძმად შეფიცული ორი კაცი ყოფილა.

ლუღჳინ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ლუღუნ** (-ჳარ) ლშხ. — ხბოიანი. ზურა̈ლს ლუღჳინ ფირჳ ხაყა (ბზ. 413) — ქალს ხბოიანი ძროხა ჰყავს. ლუღუნ ფური ლიყდი ხონიხ (ლშხ.) — ხბოიანი ძროხის ყიდვა სურთ. ბობშარს ლუღუნ ფურ ჩჳათთჳეფახ (ლშხ.) — ბავშვებს ხბოიანი ძროხა დაჰკარგვიათ. თჳით ლუღჳინ ფირჳს ხაჵრა̈ყიხ (ჵოუზ. 44) — თითო ხბოან ძროხას 'შე'აძლევენ.

ლუღ[**ჳ**]**როჳე** (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., -ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჳე̄შ, -ჳა̈ლე ლშხ.), **ლუღორა̈ჳე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-ჳალე) ლნტ. — მოტყუებული, მოღორებული. ლუღ[ჳ]როჳე აცჳირ მა̈ლდ ყინღჷლდ (ბზ.) — მელამ ბატკანი მოტყუებული დატოვა. ლუღროჳე ბობშარ აგითე აჩადხ (ლშხ.) — მოტყუებული ბავშვები სახლში წავიდნენ. ლუღორაჳე ეჯ მარე ლი (ლნტ.) — მოტყუებული ის კაცია

ლუღფჳრე (-რე̄მიშ‖-რე̄შ, -რა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლჷღაფჷრე**, **ლჷღაფურე** (-ჲშ, -ა̈ლ-‖-რალე) ლნტ. 1. შავად შეღებილი (შავად შემოსილი). მაგ ლუღფჳრე ხა̈ქჳდა ზურა̈ლს (ლშხ.) — ქალს ყველაფერი შავად შეღებილი ეცვა. 2. შავოსანი, ძაძით შემოსილი. ლჳღფუ-

რე ზურა̈ლ ანჭად (ლშხ.) — შაოსანი ქალი მოვიდა. გადატ. მელოვიარე: ლუღფურე ლა̈სხ ი თეთნად ალა̈ფხ მა̈გ (ბზ. 440) — მელოვიარე იყვნენ (ძაძები ემოსათ) და თეთრად შეღებეს ყველაფერი. ლგღაფურე ლიხ მა̈გ (ლნტ.) — მელოვიარეა ყველა. შდრ. **ლგღა̈ფ.**

ლუყუბე იგივეა, რაც **ლუყუ̄ბე.**

ლუყულ იგივეა, რაც **ლუყუ̄ილ.**

ლუყურყუა̈ნ (-იშ) ბზ., ლნტ., **ლუყურყუან** ლშხ. — ხუჭუჭი, ხვეული თმა. დი̄ნას ლუყურყუან ფათუარ ხა̈რ (ლშხ.) — გოგოს ხუჭუჭი თმა აქვს.

ლუყურყუ̄ე (-უ̄ემიშ, -უ̄ა̈ლე ბზ., -უ̄ემ, -უ̄ოლ ბქ.), **ლუგურყუ̄ე** (-უ̄ეშ, -უ̄ელ‖-უ̄ა̈ლე ლშხ., -ეშ, -უ̄ალე ლნტ.) — შემოკავებული, შე̄მო̄ღობილი. მესტიას ლჰა̈რა̈ლ ლუყურყუე ხა̈რხ (ბზ.) — მესტიაში მინდვრები შემოღობილი აქვთ. მინდორ ჟი ლუყურყუე ხარ [არაბს] (ბქ. 148) — მინდორი შემოღობილი აქვს არაბს. გუშკუე დაბ ხოჩა ლუგურყუე ლი (ლნტ.) — ჩვენი ყანა კარგად არის შეღობილი. იხ. **ლგქგრთე.**

ლუყუბე (-ბემიშ‖-ბეშ, -ბა̈ლე) ბზ., ლშხ., ლშხ., **ლუყუბე** (-ბემ, -ბოლ ბქ., -ეშ, -ა̈ლ‖-ბალე ლნტ.) — გამოტენილი; გამობერილი. ბოფშა̈რს ჯიბა̈რ ქა ლუყუბე ხადხ ხილშუ (ბქ.) — ბავშვებს ჯიბეები ხილით ჰქონდათ გამოტენილი. მეჭერჟი ლუყუბე მგრ ხა̈რ (ლშხ.) — მკლავზე რაღაც აქვს გამობერილი.

ლუყუ̄ილ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ლუყუ̄ილ** (-არ) ლშხ. 1. მოცილებული, მოშორებული. ტალახ ნაბადს მა̈ ხა̈და ლუყუ̄ილ (ლშხ.) — ნაბადს ტალახი მოცილებული არ ჰქონდა. ლეჩაფგლ ტუფს ფა̈თუ ლუყუ̄ილ ხარ (ლნტ.) — საქალამნე ტყავს ბალანი მოცილებული აქვს. 2. ქს. დაყოფილი, გაყოფილი. დაბ ეერუდ ხუღუან ლუყუ̄ილ (ლშხ.) — ყანა ორად აქვთ გაყოფილი. ლგდარბა̈ზ ქორუა̈ლ ჩუ ლუყუ̄ილ ლიხ ოთახა̈რდ (ლნტ. 11) — დარბაზიანი სახლები ოთახებადაა დაყოფილი.

ლუყ̄უ̄ლურე (-რემიშ, -რა̈ლე ბზ., -რეშ, -რელ‖-რა̈ლე ლშხ.), **ლუყ̄უ̄ლურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ეშ, -ა̈ლ‖-რალე ლნტ.) — 1. დაყოფილი, დანაწილებული; დაშორებული. გიმ კამინ ესერ ლი ლუყუ̄ლურე (ბქ.) — მიწა ერთი მტკაველზეა დაშორებული (გაყოფილი). ლუყლურე/ლუყლულე ჰიცს ხუატკბურედ თორნისა (ლნტ. 33) — დანაწილებულ ცომს თიონეში ეკრავეთ. 2. დაშორებული ცოლ-ქმარი; უღლიდან გამოხსნილი (დაცილებული) ხარები. ჰანა̈რ ლუყუ̄ლურე ლიხ (ბქ.) — ხარები გამოხსნილი არიან (უღლიდან). ეჯ ეეხუ-ჰაშ ლუყლულე ლოქ ლიხ (ლნტ.) — ის ცოლ-ქმარი გაყრილიაო (დაშორებულიაო).

ლუყუ̄ნე (-ნემიშ‖-ნეშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ეშ, -ნალე ლნტ.) — 1. დაწოლილი. ეჯეა̈რ ათხე ჩუ ლუყუნე ლიხ (ზს.) — ისინი ახლა დაწოლილი არიან. მა̈გ ნესგა დეშომ ესერ ლი ლუყუნე (ა̈ნდ.) — ყველა შუაში ვერასდროს დაწოლილაო. მაგ ლუყუ̄ნა̈ლე ლასხ (ლშხ.) — ყველა დაწოლილი იყო (დაწოლილები იყვნენ). 2. ბქ. დაწვენილი, ქვეშ მოგდებული, წაქცეული (ჭიდაობაში).

ლუყ̄უ̄ჩუ̄რე (-რემიშ, -რა̈ლე ბზ., -რეშ, -რელ‖-რა̈ლე ლშხ.) — **ლუყ̄უ̄ჩურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ეშ, -ა̈ლ‖-რალე ლნტ.) — 1. დამტერეული. ლუყუჩურა ჯა̈რ-ძუჰერა̈ნქა დესმა ხუღუა̈ნხ (ბზ. 368) — დამტერეული ეარულ-საცრის გარდა არაფერი ჰქონდათ. ლუაშა̈რს მგჰა̈რ ქა ლუყჩურე ხარხ (ბქ. 84) — ჯიხვებს რქები მომტერეული აქვთ. 2. კოჭლი. მებატეს ქა ლახუემხ ეშხუ ლუყჩურე ჩა̈ჟილდ (ლნტ. 232) — მებატეს მისცეს ერთი კოჭლი ცხენი.

ლუყჩურე იგივეა, რაც **ლუყუ̄ჩუ̄რე.**

ლუშგუდ იგივეა, რაც **ლუშგუ̄დე.**

ლუშგურ იგივეა, რაც **ლუშგუ̄ირ.**

ლუშგურა̈ნე იგივეა, რაც **ლუშგუ̄რა̈ნე.**

ლუშგუ̄დე (-დემიშ, -და̈ლე ბზ., -დემ, -დოლ ბქ.), **ლუშგუდ** (-იშ, -შგუდა̈ლე) ლშხ., **ლუშკუ̄იდ** (-ა̈რ‖-ალე) ლნტ. — დამხრჩვალი, ჩამოხრჩობილი. ლუშგუდე ციცუს ხუეშდ (ბზ.) — დამხრჩვალი კატა დავინახე. ლგყმ' ესერ ლუშგუდა ხა̈შენალა (ა̈ნდ.) — (წყალში) დამხრჩვალი ჩამოხრჩობილს ნიშნს უგებდაო. ლუშგუდ ჰყინტარდი ყენბინეხ

ლიბრძა̄ლ (ლშხ. 54) — დამხრჩეალმა ბიჭებმაც სიმღერა დაიწყეს. ბოფშა̈რ ლუშკჳიდ ლჷმა̈რხ (ლნტ. 265) — ბავშვები დამხრჩეალი ყოფილან.

ლუშგჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., **ლუშგურ** (-ალ) ლშხ., **ლუშკჳირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — მორცხვი. ლუშგჳირ ლი ი ყ'ესერ მა̄დ ა̈მჴედ (ბზ. 313) — მორცხვია და არ ამოვიდაო. ლუშგჳირს აშ გარ ესერ მგთლია ხარ (ანდ.) — მორცხვი ისედაც შევიწროებულიაო. იხ. **შგჳრა̈̄ლ**.

ლუშგჳრა̈̄ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლუშგურანე** (-ნემ, -ნოლ) ბქ., **ლუშკჳრა̈ნე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ნალე) ლნტ. — დარიგებული, რჩევამიცემული. ლუშგჳრა̈̄ნე მა̄დ, მარე ეში̄ მა̄დ ა̈მჯგრჳე გიგოდ (ბზ.) — დარიგებული მყავდა, მაგრამ მაინც არ დამიჯერა გიგომ. და̈ჳ ზურალს ჩუ ლუშგურანე ხარ (ბქ. 310) — ქალს დედი დარიგებული ჰყავს.

ლუშდბუნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ.) 1. გასუფთავებული, გაწმენდილი. 2. დამშვენებული; გაწყობილი. ბესლანს ქორ ლუშდბუნე ხა̄რ (ბზ.) — ბესლანს სახლი გაწყობილი აქვს. ჩი ხოჩამდ ლუშდბუნე ლარდოლ ხოგხ (ბქ. 227) — ყველას კარგად გაწყობილი სახლ-კარი (სამყოფელი) აქვს (უდგას).

ლუშდილჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლუშდჳიხჳ** ბქ., **ლუშდუხ** (-არ) ლშხ., **ლუშტჳიხჳ** (-ა̈ლ||-ალე) ლნტ. — დამარხული. ლჷდგა̈რ ლუშდილჳ ხა̄დხ (ბზ.) — მიცვალებული დამარხული ჰყავდათ. ლჷგარდ ლუშდჳიხჳს ტკისდ ლუშდჳიხჳ ესერ ხოჩა (ბქ.) — ცოცხლად დამარხულს (შერცხვენილს) მართილა დამარხული სჯობიაო. ლუშდუხ ხეყე̄და ბელხანჯარს ხელწფარ (ლშხ. 71) — ბელხანჯარს ხელმწიფეები დამარხული ჰყავდა.

ლუშდუხ იგივეა, რაც **ლუშდილჳ**.

ლუშდჳიხჳ იგივეა, რაც **ლუშდილჳ**.

ლუშკჳიდ იგივეა, რაც **ლუშგჳიდ**.

ლუშკჳირ იგივეა, რაც **ლუშგჳირ**.

ლუშკჳრა̈ნე იგივეა, რაც **ლუშგჳრა̈̄ნე**.

ლუშნუ (-შჳნი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ნუ̄შ, — ლშხ.), **ლუშჳანუ** (-ჲშ, —) ლნტ. — სვანური. მგდგა̈რი ლუშნუ ლა̈რგიჳა̄ლთე̄სგა მა̄დ ანჴა̈დ (ბზ. 23) — მკვლელი სვანურ'ი' (წესით) შერიგებაზე არ მოვიდა. ლუშნუ საპენ ლაბარდ ხოჩა ლი (ბქ.) — სვანური საპონი დასაბანად კარგია. ამჟი ლი მაგ ლუშნუ ლიმზგრა̄ლ... (ლშხ. 29) — ასეა ყველა სვანური ლოცვა. ელა̈რჯ ლუშჳანუ ლეზჳებ მა̈დ ლი (ლნტ. 36) — ელარჯი სვანური საჭმელი არ არის.

ლუშტჳიხჳ იგივეა, რაც **ლუშდილჳ**.

ლუშჳანუ იგივეა, რაც **ლუშნუ**.

ლუშჳე იგივეა, რაც **ლუ̄შჳე**.

ლუშყჳედ, **ლჷშყჳედ** (-იშ, -დჲე̄ლე ბზ., ლჷშყოდალე ლნტ.), **ლჷშყედ** (-ა̈რ) ბქ., **ლჷშყოდ** (-ა̄ლე) ლშხ. — გარეცხილი. კაბ ჩუ ლუშყჳედ ესხჳი̄დ (ბზ.) — კაბა გარეცხილი დახედა. ლუშყჳედ ტაბა̈გს ჩუ ჷგემხ (ბქ. 75) — გარეცხილ ტაბლას დადგამენ. ზურა̄ლს ლჷშყოდ ხუღჳა ლეშყჳდიელი (ლშხ.) — ქალს სარეცხი გარეცხილი აქვს. [ყურძენს] ჩჳაჭყტგნეხ ი სკა ფიშტჳეხ ლჷშყჳედ კეცხოჲსა (ლნტ. 28) — ყურძენს დაჭყლეტენ და ჩაუშვებენ გარეცხილ ქვევრში.

ლუშხუნ იგივეა, რაც **ლუშხჳინ**.

ლუშხჳრე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ||-რა̄ლე ლშხ.), **ლუშხურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ||-რალე ლნტ.) — დამწვარი (ითქმის ადამიანზე). ლუშხჳრე მა̄რე ანჴიდხ (ბზ.) — დამწვარი კაცი მოიყვანეს. ლუშხურე ტოტ ლუჭო̄ნე ხუღჳა̄ნ მარიამს (ლშხ.) — დამწვარი ხელი მარიამს შეხვეული ჰქონდა. გ ა დ ა ტ. ძალიან დამწუხრებული, გულდამწვარი. ლუშხურე ხჳი ეჯმინე ცოდჳშ (ლნტ.) — დამწვარი ვარ იმათი ცოდვით.

ლუშხჳინ, **ლჷშხჳინ** (-იშ, -ჳინა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ||-ალე ლნტ.), **ლუშხუნ** (-არ-||-ა̄ლე) ლშხ. — შენახული. ამეჩუ ლუშხჳინ მა̈გ ჩჳა̈მქარჳა̈ნ (ბზ.) — აქ შენახული ყველაფერი დამეკარგა. ამეჩუ ლუშხჳინ ლა̈სხჳ ჭჳინელ ლა̈ძრა̈რ (ბქ. 70) — აქ შენახული იყო ძველი წიგნები. ჟი ლუშხჳინ მარა ჟი ესერ ხეხელი (ანდ.) — შენახული კაცს გამოადგებაო (დახვდებაო). ლელუნთერდ ლუშხუნ ჭემ ჩოგქჳარ (ლშხ.) — საზამთროდ შენახული თივა დაგვილპა.

ლუჩჳემნე იგივეა, რაც **ლჷჩჳმე**.

ლუჩჳმე იგივეა, რაც **ლჷჩჳმე**.

ლუჩჳმინ[1] იგივეა, რაც **ლჷჩჳმინ**.

ლუჩჳმინ[2] იგივეა, რაც **ლჷჩჳმე**.

ლუცჳი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ) ლშხ., **ლუცჳირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — მიტოვებული, დატოვებული. ქორა̈ლ ნე̄სგა ქალა̄ზ ლუცჳი̄რ ლი (ბზ.) — სახლებს შორის დატოვებულია გასასვლელი. გიორგი ლუცჳი̄რ ქორს ლეხტახ (ლშხ.) — გიორგი მიტოვებულ სახლს დაუბრუნდა. მანკლათხდ ჩუ ლუცჳირ ლი ლაჭგშხ (ლნტ. 21) — მომაღლოდ საფეხურია დატოვებული.

ლუცხულ იგივეა, რაც **ლუცხჳლე**.

ლუცხჳლე (-ლე̄მიშ, -ლა̈ლე ბზ., -ლემ, -ლოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ||-ლალე ლნტ.), **ლუცხულ** (-იშ, -ცხჳლია̈ლე) ლშხ. — მოტრუსული, მორუჯული. ლჷძიჰ ქათლა̈რ ჟი ლუცხჳლე ლიხ (ბზ.) — დაკლული ქათმები გატრუსულია. ბებედ ლუცხულ ლორ სგე̄სგე (ლშხ.) — ბებიამ მოტრუსული ლორი ჩაადგა (მოსახარშად). ლუცხჳლე ხა̈მი თხჳიმ ჩჳახორეკეხ (ლნტ.) — მოტრუსული ღორის თავი ჩამოკიდეს. გადატ. ბედდამწვარი. ა სერ ლუცხჳლე ნიშგე ბედ! (ბქ. 206) — ოჲ, დამწვარო ჩვენო ბედო!

ლუძგბჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ||-რა̈ლე ლშხ.), **ლუძგ'ჳ'ბურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ||-რალე ლნტ.), — ჩამოგლეჯილი, დაგლეჯილი (ძილები, ძეძეები...). მიშგჳა კაბს ფოლქა̈რ ლუძგჳბჳრე ხა̈რ (ბზ.) — ჩემს კაბას ძილები ჩამოგლეჯილი აქვს. ჩა̈ჟს ალჳირ ლუძგჳბჳრე ხა̈და (ლშხ.) — ცხენს ალვირი დაგლეჯილი ჰქონდა.

ლუძღჳიდ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -ღჳდა̈შ ბქ.) — მღუდეშემოელებული (მღუდიანი). მა̈გ ლუძღჳიდთე̄სგა ესღრი (ბზ. 444) — ყველა მღუდეშემოელებულში შედის. აბიხანჯა̈რს აშჳ ლუძღჳიდთელისგა ა̈თჰედჷნ (ბქ. 333) — აბიხანჯარი ერთ მღუდეშემოელებულ (ადგილზე) მივიდა.

ლუწბჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ||-რა̈ლე ლშხ.), **ლუწბურე** (-რემ, -როლ) ბქ., **ლჷწაბურე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-რალე) ლნტ. — გაპარსული. ბაბას ჩა̈ჩ ლუწბჳრე ხა̈რ (ბზ.) — პაპას წვერი გაპარსული აქვს. ლუწბურე ფაყჳ (ბქ.) — გაპარსული ქუდი. ჟ'ა̈თელაკანხ ლჷწაბურე მუხჳბას (ლნტ. 223) — წააწყდნენ გაპარსულ ძმას.

ლუწუხჳა̈ჳე იგივეა, რაც **ლუწხჳაჳე**.

ლუწჳილე იგივეა, რაც **ლჷწჳი̄ლე**.

ლუწჳი̄ლე იგივეა, რაც **ლჷწჳი̄ლე**.

ლუწხჳაჳე, ლუწუხჳა̈ჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., -ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ჳალე ლნტ.), **ლუწ'უ'ხჳაჳე** (-ჳე̄შ, -ჳა̈ლე) ლშხ. — შეწუხებული, დამწუხრებული. ამღ' ე̄სერ ნუმაჳ ლი ლუწხჳაჳე (ბზ. 291) — ამიტომ ნუ ხარ შეწუხებულიო. ლეხჭოდდა, მიჩა ლუწხჳაჳად ლირდე იმშა ტარ ლოქ ლი? (ლშხ. 63) — კითხა: შენი შეწუსებული (შეწუხებულად) ყოფნა რისი ბრალიაო? მამა̈ჲ ლჷდგარ გეზელილ ლუწხჳა̈ჳე ლიხ (ლნტ.) — მამის სიკვდილის შემდეგ შვილები დამწუხრებული არიან.

ლუჭთუნე (-ნე̄მიშ||-ნე̄შ, -ნა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლუჭ'ჳ'თუნე** (-ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ||-ნა̈ლე ლშხ.), **ლჷჭათჳნე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ნალე) ლნტ. — დაწყევლილი; წყეული. ეჯია̈რე ქორ ლუჭთუნე ლი (ბზ.) — იმათი სახლი დაწყევლილია. ხოშა მუხჳბე ლუჭჳთუნანღო ჩჳედღარბან (ლშხ. 53) — უფროსი ძმა დაწყევლის შემდეგ გაღარიბდა. ღე̄რთა̈ ლჷჭათჳნეს მა̈ღმა ლოქ ხა̈შიდ (ლნტ.) — ღვთის დაწყევლილს არაფერი შველისო. შდრ. **ლჷჭა̈თ**.

ლუჭჳჭე (-ჭე̄მიშ, -ჭა̈ლე) ბზ., **ლუპჳჭე** (-ჭე̄შ, -ჭა̈ლე) ლშხ., **ლუჭუჭე** (-ჭემ, -ჭოლ) ბქ., **ლუპუჭე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ჭალე) ლნტ. — დამჭკნარი; დანაოჭებული. ეჯ ზურა̈ლს ჟი ლუჭჳჭე ნიჩჳა̈რ ხა̈რ (ბზ.) — იმ ქალს დანაოჭებული სახე აქვს. გჳირკისგა მეგამ ბალე ჩი ჟი ლუჭუჭე ხად (ბქ.) — იელისში ყველა ხეს ფოთოლი დამჭკნარი ჰქონდა.

ლუჭჳთუნე იგივეა, რაც **ლუჭთუნე**.

ლუხორ, ლუხჳრობ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — 'თავ'ყრილობა, შეკრება. შომჳა̈ჲ გუნ ლუხჳრობ ლე̄სჳ... (ბზ. 325) — როცა დიდი თავყრილობა იყოს... უშგულს ლუხორის ხაშდაბახ (პოეზ. 10) — უშგულში „ლუხორს" მართავენ.

ლუხორიელე იგივეა, რაც **ლუხურჲე̄ლე**.

ლუხოჩა̈ჳე იგივეა, რაც **ლგჭჩოჳე**.

ლუხტჳ̄რე (-რე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., -რე̄შ, -რე̄ლ||-რა̈ლე ლშხ.), **ლუხტურე** (-რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ||-რალე ლნტ.) — დაკეპილი, დაჭრილი. იცხ ლუხტჳ̄რე მა̈რ ლუბჰჳე̄ლეჲა̈ქდ (ბზ.) — მსხალი საჩირედ მაქვს დაჭრილი. შა̈მისკა ხჳაცყჷრედ გჳა̈რჯილს ლუხტურეს (ლნტ. 35) — ღომში ედებთ (ვარჭობთ) დაჭრილ სულგუნს.

ლუხუპალე იგივეა, რაც **ლუხჳპა̈ლე**.

ლუხურდაჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., -ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჳე̄შ, -ჳე̄ლ||-ჳა̈ლე ლშხ.), **ლუხურდა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳალე) ლნტ. — დახურდავებული. ჳარჩხილ ხუღჳანდ ლუხურდაჳე (ბქ.) — ფული ჰქონდა დახურდავებული. ჩოთსადხ ლუხურდაჳე თეთრ (ლშხ.) — დახურდავებული ფული დარჩათ.

ლუხურჲე̄ლე (-ლე̄მიშ, -ლა̈ლე) ბზ., **ლუხჳრელე** (-ლემ, -ლოლ) ბქ., **ლუხჳრჲელე** (-ლე̄მიშ||-ლე̄შ, -ლა̈ლე) ლშხ., **ლუხორიელე** (-ჲშ, -ლალე) ლნტ. — შეგროვებული, შეკრებილი, თავმოყრილი, აკრეფილი. ჳისგჳ ყი ლუხურჲე̄ლე მა̈რ (ბზ.) — ვაშლი უკვე აეკრიფე (შეგროვილი მაქვს). ალეს ჩჳედი̄თნეხ... ლუხჳრჲელე ნა̈თჳარალ (ლშხ. 19) — ამას შეგროვებული მოძმეები (განაყოფები) გაიყოფენ. ხჳა̈ჲ ბალე გუღჳა ლუხორიელე (ლნტ.) — ბევრი ფოთოლი გვაქვს შეგროვებული.

ლუხჳპა̈ლე (-ლე̄მიშ, -ლა̈ლე ბზ., -ლე̄შ, -ლა̈ლე ლშხ.), **ლუხუპალე** (-ლემ, -ლოლ ბქ., -ჲშ, -ლალე ლნტ.) — ნაოჭებიანი. ზურლა̈ლს ლუხჳპა̈ლე ლერქჳა̈ლ ხა̈ქჳხ (ბზ.) — ქალებს ნაოჭებიანი განსაცმელი აცვიათ.

ლუხჳა̈̄შნე, **ლუხჳა̈̄შინე** (-ნე̄მიშ, —) ბზ., **ლუხჳაშნე** (-ნემ, —) ბქ., **ლუხჳა̄შნე** (-ნე̄შ, —) ლშხ., **ლუხჳა̈შნე** (-ჲშ, —) ლნტ. — მონანიებული. კირის ცოდ ლუხჳა̄შნე ხა̈რ (ლშხ.) — კირის (კირილეს) ცოდვა მონანიებული აქვს. ცოდ ლუხჳა̈შნე ხოჩა (ლნტ.) — ცოდვა მონანიებული ჯობია

ლუხჳიე (-ჳიე̄მიშ, -ჳია̈ლე ბზ., ლშხ., -ჳიემ, -ჳიოლ ბქ., -ჳიე̄შ ლშხ., -ჲშ, -ჳიალე ლნტ.) — 1. წილხედომილი, წილხვედრი. ლა̈თალყი ლუხჳიე დაბ ქაჳედხ (ბქ.) — გაყრისას წილხედომილი ყანა გაყიდეს. ლაჭმა̈ჲსა ლუხჳიე ჭემ ყანნაზჳრეხ (ლშხ.) — სათიბში წილხედომილი თივა შეაგროვეს. ლუხჳიე ქორ ქაჳედ ნასოდ (ლნტ.) — ნასომ წილხვედრილი სახლი გაყიდა. 2. მოხვედრილი. ტყჳი ჭჳა̈დს ხა̈დ ლუხჳიე (ბზ.) — ტყვია კედელს ჰქონდა მოხვედრილი. გეჩი ნაყირ გუს ხა̈და ლუხჳიე (ლშხ.) — დანა გულს ჰქონდა მოხვედრილი. ჭიშხისა ლუხჳიე ტყჳი ყახოკიდხ (ლნტ.) — ფეხში მოხვედრილი ტყვია ამოუღეს. 3. მეხვედრილი. შუკჳს ლუხჳიე გზა̈რ (ბქ.) — გზაზე მეხვედრილი მგზავრი. შუკჳისა ლუხჳიე მა̈რას გზა̈რობს ჩუ ხომზგრიხ (ლშხ.) — გზაში მეხვედრილ კაცს მგზავრობას დაულოცავენ. 4. მიხვედრილი; გონს მოსული. იხმარება გამოთქმაში: **ხჳის ლუხჳიე** (ბქ., ქს.) — გონს მოსული, სწორად განჭვრეტილი, საქმეში გარკვეული. თელდ მა̈დ ლას დენა ხჳის ლუხჳიე (ლნტ.) — გოგო მთლად არ იყო გონს მოსული (საქმეში გარკვეული).

ლუხჳი̄ტ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლუხჳიტ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. მოჭრილი. დაჭრილი; გაჭრილი. დი̄ნას ლუხჳი̄ტ ფხულე ხოსტჳი̄ნდა (ბზ.) — გოგოს გაჭრილი თითი სტკიოდა. ჴანს ფოყ ლუხჳი̄ტ ხა̈და (ლშხ.) — ხარს გვერდი გაჭრილი ჰქონდა. 2. ქს. ამოწყვეტილი, დახოცილი. ლუხჳი̄ტ აფხნიკარს ლოხცჳჲე და̈ჳა თჳელ (ლშხ. 71) — დახოცილ ამხანაგებს დევის ტვინი წაუსვა. ლუხჳიტ დაჭა̈რ მუსჳისა შიდდახ (ლნტ.) — დახოცილი თხები თოვლში ეყარა.

ლუხჳრელე იგივეა, რაც **ლუხურჲე̄ლე**.

ლუხჳრჲელე იგივეა, რაც **ლუხურჲე̄ლე**.

ლუხჳრობ იგივეა, რაც **ლუხორ**.

ლუხჳტილე (-ლე̄მიშ, -ლა̈ლე) ბზ., **ლუხჳტელ'ე'** (-ე̄მიშ, -ა̄ლე) ლშხ., **ლუხჳტელე** (-ჲშ, -ლალე) ლნტ. — დაჭრილი (დაკოდილი). ლუხჳტილ და̈შდჳ ჳედე̄შგარ (||ჳენდდგარ) ა̈ნთხეხ (ბზ.) — დაჭრილი და-

თვი ძლივს იპოვეს. ლუხჷტელ დეშდჷშა̄ლ იშდაბ (ლშხ.) — დაჭრილი დათვივით იქცევა. სერ ა̈ჩად ლუხჷტელე და̈შტჷ (ლნტ. 85) — ბოლოს წავიდა დაჭრილი დათვი.

ლუხჩოჷე იგივეა, რაც **ლგჭჩოჷე**.

ლუჯო̄დნე, ლუჯო̄დუნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლე) ბზ., **ლუჯო̄დნე** (-ნე̄შ, -ნა̄ლე) ლშხ., **ლუ˹ნ˺ჯოდნე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — გაჭიანურებული, გაგრძელებული. ლუჯო̄დნე გჷეშ მა̄მ ისკეთი (ბზ.) — გაჭიანურებული საქმე არ კეთდება. ალ გჷეშ სურუ ლუჯო̄დნე ლი (ლშხ.) — ეს საქმე ძალიან გაჭიანურებულია.

ლუჯჷ̄ბე (-ბე̄მიშ, -ბა̄ლე) ბზ., **ლუჯუბე** (-ბემ, -ბოლ) ბქ., **ლუბჷ̄ჯე** (-ჯე̄შ, -ჯა̄ლე) ლშხ., **ლუბუჯე** (-ჲშ, -ჯალე) ლნტ. — გამობერილი, გამოტენილი. გეგის ქალუჯჷ̄ბე ხულჷა ჯიბა̈̄რ (ბზ.) — გეგის გამობერილი აქვს ჯიბეები. მგთაქა კირტა̄ლშჷ ლი ლუბუჯე (ლნტ.) — მუთაქა ძონძებით არის გამოტენილი.

ლუჯჷინელე იგივეა, რაც **ლუჯჷნელე**.

ლუჯჷნელე (-ლე̄მიშ, -ლა̄ლე) ბზ., **ლუჯჷნელე** (-ლემ, -ლოლ ბქ., -ლე̄შ, -ლა̄ლე ლშხ.), **ლუჯჷინელე, ლგჯჷნელი** (-ჲშ, -ლალე) ლნტ. — დაძველებული. ლაშდაბთე ლუჯჷნელე ლერექჷს ხჷიქჷემდ (ბზ.) — სამუშაოდ ძველ (დაძველებულ) ტანსაცმელს ვიცვამთ. ალ მურყჷმა̈რ გუნ ლუჯჷნელე ლიხ (ბქ. 40) — ეს კომშები ძალიან დაძველებულია. ლუჯჷნელე ლგყა̄რ ქა ლეცა̄დი ლი (ლშხ.) — დაძველებული სახურავი (ყავარი) გამოსაცვლელია.

ლჷ̄ნთ, ლინთჷ (ლინთჷ̈შ, —) ბზ., **ლუნთ** (-იშ, —) ბქ., ლშხ., **ლინთჷ** ლნტ. — ზამთარი. ლაბსყა̈ლდს ლინთჷისგა მიჟ მა̄დხჷა̈ჲ ხა̈ნს გარ ხაწიდ (ბზ. 49) — ზამთარში ლაბსყალდს (სოფელია) მზე ცოტა ხანს ადგება. ლინთჷისა შჷა̈ნს ძღგდ მგცხიარობ ლი (ლნტ.) — ზამთარში სვანეთში დიდი სიცივეებია.

ლჷ̄ქჷ, ლჷ̄ქჷისგ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ლუქჷ, ლუქჷისკ** ლნტ. — თქმული, ნათქვამი. ლჷ̄ქჷ მა̄დ, მარე დეშ ოხჷა̈სყ (ბზ.) — ნათქვამი მქონდა, მაგრამ ვერ გავაკეთე. ლუქჷ მა̈გ შომა იმჭა̈დიჷ (ბქ.) — ნათქვამი ყოველთვის როდი სრულდებოდა. ეჩა ლუქჷს ჩუ იჯრაჷი ჭაშ (ლშხ. 60) — იმის ნათქვამს ქმარი იჯერებს. შჷა̈ნისკა ეშხუ არა̈კ ლასჷ ლუქჷ (ლნტ. 7) — სვანეთში ერთი არაკი იყო ნათქვამი.

ლჷ̄ქჷ˹ე˺ (-ჷე̄მიშ, — ბზ., -ჷე̄შ, — ლშხ.), **ლუქჷე** (-ჷემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — დათქმული. ლჷ̄ქჷე გჷეშ ხეკჷეს ჟანსყე̄ნს (ლშხ.) — დათქმული საქმე უნდა გაკეთდეს. ლუქჷე ხადახ ლიხჷიეჲ ა̈დგილ (ლნტ.) — მეხვედრის ადგილი დათქმული ჰქონდათ.

ლჷ̄ქჷისგ იგივეა, რაც **ლჷ̄ქჷ**.

ლჷ̄შჷე[1] (-ჷე̄მიშ, -ჷა̄ლე ბზ., -ჷე̄შ, -ჷა̄ლე ლშხ.), **ლუშჷე** (-ჷემ, -ჷოლ ბქ., -ჲშ, -ჷალე ლნტ.) — დანთებული. ლემესგ ლჷ̄შჷე ლი (ბზ.) — ცეცხლი დანთებულია. ძინარს ლჷ̄შჷე ლემეს ნებოზნუნ ხე̄შჷა̄ნ (ლშხ.) — დილით დანთებული ცეცხლი საღამომდე ენთო. მა̈ხე ლუშჷე ლემესკ ჩჷათოდაგხ (ლნტ.) — ახლად დანთებული ცეცხლი ჩააქრეს.

ლჷ̄შჷე[2] (-ჷე̄მიშ, -ჷა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლუშჷე** (-ჷემ, -ჷოლ ბქ., -ჲშ, -ჷალე ლნტ.) — დალეული, შესმული. ა̈ლ ლა̄მზგრა̈̄ლ ლჷ̄შჷე ლი (ბზ.) — ეს სადღეგრძელო შესმულია. ღჷინალ მა̈გ ჩუ ლუშჷე ესხჷიდხ (ბქ.) — ღვინო მთლად შესმული დახვდათ.

ლგ-[1] ნამყოს მიმღეობის მაწარმოებელი პრეფიქსი (ასიმილაციით **ლუ-**[1]): **ლგბარ** (ლშხ.) — დაბანილი. **ლჷ̄ქჷ** (ბზ., ლშხ.) — ნათქვამი. **ლუგჷენ** (ბზ.) **ლუგონ** (ლშხ.) — დაფასებული. **ლუშგუდ** ციცჷ (ლშხ.) — დამხრჩვალი კატა. **ლუკჷიშ** (ბქ., ლნტ.) — გატეხილი.

ლგ-[2] ქონების აღმნიშვნელი პრეფიქსი: **ლგ-ხეხჷ** (ბზ.) — ცოლიანი. **ლგ-ბალ** — ფოთლოვანი. **ლგ-მიტ** (ბქ.) — მატლიანი. **ლგფაყჷ** მა̄რე (ლშხ.) — ქუდიანი კაცი. **ლუმჷ̈ჭ** ჭა̈ნ (ბზ.), **ლუმუჭ** ჭან (ლშხ.) — რქიანი ხარი. **ლუჭჷემ** ტაფა̈ჲ (ჩს.), ტაფა̈ (ლნტ.) — ტარიანი ტაფა.

ლგ- — -უ წარმომავლობის აღმნიშვნელი კონფიქსი (ასიმილაციით **ლუ- — -უ**): **ლუშნუ** — სვანური, **ლუზნუ** (ჩს.) — მეგრული, **ლგლა̄შხუ** (ლშხ.) — ლამხური, **ლგლენტეხუ** (ლნტ.) — ლენტეხური, **ლულჩხუმუ** ხილ (ბქ.,

ქხ.) — ლეჩხუმური ხილი.

ლგ- — -ˆეˇ ნამყოს მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი (ასიმილაციით **ლუ- — -ˆეˇ**): **ლგ-ჰმ-ე** (ზს., ლშხ.) — მოთიბული. **ლგ-მა̄რ-ე** (ლშხ.) — მომზადებული. **ლგ-ჲმედ-ˆეˇ** — შეძლებული. ჩუ ლგ-ჲრ-ე (ქხ.) — დაწერილი. ლუქცუ̂რე (ბზ.) — დაჭრილი. ლუუ̂რე გაჩ (ბქ.) — დაბლაგული დანა. ლუუ̂ზე მარე (ლნტ.) — გაგმაენილი კაცი.

ლგარ იგივეა, რაც **ლგˆჲˇა̈რ.**

ლგა̈რ იგივეა, რაც **ლგˆჲˇა̈რ.**

ლგა̈ჰე იგივეა, რაც **ლგჲჰე.**

ლგბაბე[1] (-ემ, -ბოლ) ბქ. — დაჩაჩანაკებული, ბაბუად გადაქცეული, დაბერებული. ალ მარე ჰედურდ ჩუ ლგბაბე ლი (ბქ.) — ეს კაცი მთლად დაჩაჩანაკებულია.

ლგბაბე² იგივეა, რაც **ლგბა̄ბე.**

ლგბალ იგივეა, რაც **ლგბა̈ლ.**

ლგბანდე იგივეა, რაც **ლგბა̄ნდე.**

ლგბარ იგივეა, რაც **ლგბა̈რ[1].**

ლგბარგ იგივეა, რაც **ლგბა̈რგ.**

ლგბა̈ბე იგივეა, რაც **ლგბა̄ბე.**

ლგბა̈ლ (-იშ, -ალა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგბალ** (-არ) ლშხ. — ფოთლოვანი, ფოთლიანი. ბაუ̂ჩიდ ლგბა̈ლ ყაჰუ̂ა̈რ ა̈ნქა̈ჩ (ბზ.) — ბავშვმა ფოთლიანი არყის ხე მოჭრა („მოიჭრა"). ლგბა̈ლ ცხეკ იჰსგიუ̂ (ბქ.) — ფოთლოვანი ტყე ყვითლდებოდა (ჭალარავდებოდა). ეჩეჩუ იბნი ლგბა̈ლ ცხეკ (ლნტ. 4) — იქ იწყება ფოთლოვანი ტყე.

ლგბა̈უნე იგივეა, რაც **ლგბუინე.**

ლგბა̈რ[1] (-ბრიშ ზს., -ბრა̈ლ ბზ., -იშ, -ბარა̈რ ბქ., -ბარა̈ლე ლნტ.), **ლგბარ** (-ა̄ლე) ლშხ. — დაბანილი. მგყა̄ლუ̂ა̈რს შია̈რ ხა̄დხ ლგბა̈რ (ბზ. 22) — მუყალელებს ხელები ჰქონდათ დაბანილი. სურუ მალა̈ტ ლგბა̈რ-ლურსკუნე დინილ (ბქ.) — ძალიან მომწონს (მიყვარს) დაბანილ-გაკრიალებული გოგონა.

ლგბა̈რ² ბქ. — ქალამნის დასამაგრებელი წვრილი თასმა, ფეხსაცმლის ბონარი. ჩაფლა̈რს ლგბარა̈რშუ̂ ითლგრეხ გაწრა̈რქა (ბქ. 238) — ქალამნებს თასმებით იმაგრებენ ('მო'იჭერენ) წვივებზე.

ლგბა̈რგ (-იშ ზს., ლნტ., -არგა̈ლ ბზ., ლნტ., -არგა̈რ ბქ.), **ლგბარგ** (-ალ) ლშხ. — ბარგიანი, ქონებიანი; მზითვიანი. ლგბა̈რგˆდˇ გზა̄უ̂რობ გარჯ ლი (ბზ.) — ბარგიანად მგზავრობა ძნელია. დინა ლგბარგდ ესღგრდა ლა̈მთილთე (ბქ.) — ქალიშვილი მზითვით (ბარგიანად) მიდიოდა ქმრის ოჯახში (სამამამთილოში). ზურა̄ლ ლგბარგდ ანტახ (ლშხ.) — ქალი ბარგიანად დაბრუნდა.

ლგბა̈რჯ (-იშ, -არჯა̈ლ ბზ., ლნტ., -არჯა̈რ ბქ.) — ბეჭიანი, მხრიანი, მხარბეჭიანი. ლგბა̈რჯ ჰა̈ნი ლესგ სა̈უ̂ჩა̈უ̂თ' ე̄სუ̂დედ (ბზ. 2) — ხარის (მთელი) გვერდი ბეჭიანად ჩადეთ ჩეოიან მარხილში.

ლგბა̈ჩ (-იშ, -ბაჩა̈რ) ბზ. — ქვიანი. ამჩუნ ხუ̂ა̈ჲ ლგბა̈ჩ ა̈გჲა̈რ ლიხ (ბზ.) — აქ ბევრი ქვიანი ადგილ(ებ)ია (არიან). მდრ. ბა̈ჩა̈̄რ.

ლგბა̄ბე (-ე̄მიშ, -ბა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ. -ე̄ლ ლშხ.), **ლგბაბე²** (-ემ, -ბოლ) ბქ., **ლგბა̈ბე** (-იშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — განიავებული (მარცვლეული — ქონება). ყანსაუ̂ს კალუ̂ ლგბა̄ბე ხა̄დდა (ბზ.) — ყანსავს კალო განიავებული ჰქონდა. ლგბა̄ბე სიმინდს ჩუ̂აშხუ̂ნიხ (ლშხ.) — განიავებულ სიმინდს შეინახავენ.

ლგბა̄ნდე (-ე̄მიშ, -და̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ ლშხ.), **ლგბანდე** (-ემ, -დოლ ბქ., -ჲშ, -და̈ლ ლნტ.)— დაკერებული; გაკერილი. ჰყინტდ ლგბა̄ნდე შალბა̈რ მა̄მ ა̈დდე (ბზ.) — ბიჭმა დაკერებული შარვალი არ ჩაიცვა. ლეჯმერდა ნაქაჩუ̂ ყი ლგბანდე ხარ (ბქ.) — ავადმყოფს ჭრილობა გაკერილი აქვს. **ლგბანდე-ლგბმალე‖ლგპანხუ̂ე** (ბქ.) — ცუდად დაკერებული. **ლგბანდე-ლგჯანკუ̂ე** (ლხმ., ლნტ.) — მსხვილ-მსხვილად გაკერილ-განასკული.

ლგბგე (-ე̄მიშ, -გა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -გოლ ბქ., -ჲშ, -გა̈ლ ლნტ.) — გამაგრებული. კუ̂არემს გიმ ლგბგე ხა̄რ (ბზ.) — ყინულს მიწა გაუმაგრებია (გამაგრებული აქვს). გადატ. — გამხნევებული. ლეგმერდა გუ̂ი ხად ლგბგე (ბქ.) — ავადმყოფს გული გამხნევებული ჰქონდა.

ლგბდინე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ. -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) —

ცეცხლმოკიდებული. ბაბას თუთინდ ლგბდინე ხა̄დ (ბზ.) — ბაბუას თუთუნი ცეცხლმოკიდებული ჰქონდა. ყა̄ლმანი ეი ლგბდინე ლი (ლშხ.) — ყალიონიც ცეცხლმოკიდებულია. კ ნ ი ნ. **ლგბდინილ** (ბქ.), **ლგბდინო̄ლ** (ლშხ.).

ლგბდნიერე (-ე̄მიშ, რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -რა̄ლ ლშხ.), **ლგბნერე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგბედნიერე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — გაბედნიერებული; მოკლული რქოსანი ნადირი, შეწირული საქონელი. ნა̈თხუ̂რა ჩუ ლგბნერე ლი (ბქ. 210) — ნანადირევი შეწირულია.

ლგბე (-ე̄მიშ, -ბა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ბოლ ჩბხ., -ჲშ, -ა̈რ ლხმ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ბა̈ლე ლნტ.), **ლგბემე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — 'და'ბმული. კუმა̈შ ლგბე||ლგბა̄ლე ლა̈სუ̂'ხ' (ბზ.) — საქონელი დაბმული იყო (იყვნენ). ლება̈რ სგა ლგბე ხად დინას (ბქ.) — მძივები შებმული ჰქონდა გოგოს. დადას ღუნ ლგბემე ასოხუ̂იდა (ლნტ. 259) — ბებიას ხბო დაბმული დახვდა.

ლგბედნიერე იგივეა, რაც **ლგბდნიერე**.

ლგბელე იგივეა, რაც **ლგბე̄ლე**.

ლგბემე იგივეა, რაც **ლგბე**.

ლგბეტკ¹ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — სალტიანი, შემოსალტული (კასრი). ნელარ ხოჩა̄მდ ლგბეტკ ლა̈სუ̂ (ბზ.) — კასრი კარგად იყო შემოსალტული. ლგბეტკ ბოჭკა ხოშა ლა̈ჲმედი ლი (ბქ.) — სალტიანი კასრი უფრო საიმედოა.

ლგბეტკ² — ნალებიანი. ერხის ლგბეტკ მა̈რწუ̂ენ ხოშა ხალა̈ტ (ბქ.) — მოგს ნალებიანი მაწონი უფრო უყვარს.

ლგბეფშ'უ̂' (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგბობშ** (-არ) ლშხ. — ბავშვ(ებ)იანი. ალ ზურალ ლგბეფშ მეზგა̈თეჲსგა აჩად (ბქ.) — ეს ქალი ბავშვიან ოჯახში შევიდა. დი მიჩა ლგბეფშდ ა̈მეჩედ (ლნტ. 266) — დედა თავის ბავშვ(ებ)იანად წასულა. კ ნ ი ნ. **ლგბეფშილ** ბქ., ლნტ.

ლგბეჭდე იგივეა, რაც **ლგბჭედ**.

ლგბე̄ლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგბელე** (-ემ, -ლოლ ბქ., -ჲშ, -ლა̈ლე ლნტ.) — გაბერილი. იმნა̈რ ესერ ლი ლგბე̄ლაშა̄ლ? (ბზ.) — რატომ ხარ გაბერილივითომ? ლგბელე ბიშტუ̂ ჩუ̂აბაჭკუ̂ (ბქ.) — გაბერილი ბუშტი გასკდა. ყაჭ ლგბელე [ლიხ] ჯაშაშე̄რალ (ჰოფ. 208.) — გუდაგაბერილი არიან ჯამასანები. კ ნ ი ნ. **ლგბელილ** (ბქ.), **ლგბე̄ლო̄ლ** (ლშხ.).

ლგბი̄დ¹ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლგბიდ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — დაღვრილი, 'გა'დაქცეული. ლეთრე ლიც ლგბი̄დ ესხუ̂ი̄დხ (ბზ.) — სასმელი წყალი დაქცეული დახვდათ. ჩუ ლგბიდ ლიც ეი დემ ესერ იხუ̂რელი (ანდ.) — დაღვრილი წყალი არ შეგროვდებაო.

ლგბი̄დ² ბზ., ლშხ., **ლგბიდ** ბქ., ლნტ. — მიწეული, გაწეული. ბეფშს მიჩეშთე ლგბიდ ხად ლეზებ (ბქ.) — ბავშვს საჭმელი თავისკენ ჰქონდა მიწეული.

ლგბმალე იხ. **ლგბა̄ნდე**.

ლგბნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ/-ეშ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დაწყებული. ნინას ლორბჲე̄ლ ლგბნე ხა̄დდა (ბზ.) — ნინას პურის ცხობა დაწყებული ჰქონდა. ლგბნე გუ̂ეშ ქა ლეზგრი ლი (ბქ.) — დაწყებული საქმე უნდა დამთავრდეს (დასამთავრებელია).

ლგბნერე იგივეა, რაც **ლგბდნიერე**.

ლგბობშ იგივეა, რაც **ლგბეფშუ̂**.

ლგბჟინე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ეშ/-ემ, -ნოლ ბქ.), **ლგბჟი̄ნე** (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ნა̄ლე) ლშხ., **ლგბა̈ჟნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — შეტყობინებული, გაგებინებული. მგლხა̈რი̄ ლგბჟინე ხა̄დხ (ბზ.) — (ეს ამბავი) მულახელებსაც შეატყობინეს (მულახელებიც შეტყობინებული ჰყავდათ). ნა̈თია̈რდ ჯარხმა ალ გუ̂ეშ ლგბჟინე? (ბქ.) — ნათესავებს გააგებინეთ (ნათესავებისთვის გაქვთ შეტყობინებული) ეს საქმე? **ლგბჟინად** (უშგ.) ზ მ ნ ზ. — საცნაურად, გასაგებად, საქვეყნოდ.

ლგბრი̄ნგუ̂ე¹ (-ე̄მიშ, -უ̂ა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგბრინგუ̂ე** (-ემ, -უ̂ოლ ბქ., -ჲშ, -უ̂ა̈ლე ლნტ.) — დაზელილი, დაბეგვილი; მოქნილი, მოთელილი. ეჯ მა̄რე ჩ'ო̄ცურ ლგბრი̄ნგუ̂ე (ბზ.) — ის კაცი დაბეგვილი დავტოვე. ჩაფგლ ეზა̈რდ ლი ლგბრი̄ნგუ̂ე (ბზ.) — ქალამანი კარგად არის მოთელილი.

ლგბრი̄ნგუ̂ე² ბზ., ლშხ. — 'და'ფშენილი,

'გა'ფშერილი. ქინზ ქა ლგბრი̆ნგჳე მა̄რ (ბზ.) — ქინძი გა'მო'ფშენილი მაქვს.

ლგბუმბა̈ იგივეა, რაც **ლგბგმბა̈დ.**

ლგბძლგნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ., -დშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — გალიევებული (საარაყე მარცვალი). ზა̈დ‖ზად ლგბძლგნე̄ჳ ესერ ესხჳიეხ (ბზ.) — საარაყე მარცვალი გალიევებული დამახევდრეთო (დაახ-ევდრონო).

ლგბძლგნე[2] — გაწეწილი. ლგბძლგნე მა̈ტყ ჩუ ლეფთი ლი (ბქ.) — გაწეწილი მატყლი დასაჩეჩია.

ლგბჭედ (-იშ, -ა̄ლე/-ა̈რ) ზს., **ლგბჭე-დე** (-ემ, -დოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ.), **ლგბეჭ-დე** (-დშ, -და̈ლ) ლნტ. — დაბეჭდილი. ეჩა ნაქჳ ლგბჭედშალ ლი (ბქ.) — იმისი ნათქვამი დაბეჭდილივითაა. კ ნ ი ნ. **ლგბჭედილ** ბქ., **ლგბჭედო̄ლ** ლშ.

ლგბგმბა̈დ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლგბგმბა̈** (-დშ, -ა̈ლ) ბქ., ლნტ., **ლგბუმბა̈** (-იშ, -ბაუ), **ლუბუმბა̈ჳე** ბქ., **ლგბგმბად** (-აიშ, -არ) ლშ. — დაბამბული. თოქალთჳ ლგბგმბა̈დ ლგმა̈̄რ (ბზ. 53) — თოქალთო დაბამბული ყოფილა. მიშგჳა დადას ლუბუმბა̈ჳე ლიშხბი ხოხალდ (ბქ.) — ბებიაჩემმა დაბამბულ'ებ'ის კერვა იცოდა.

ლგგ[1] იგივეა, რაც **ლგ̄გ.**

ლგგ[2] იგივეა, რაც **ლგგე**[1].

ლგგად იგივეა, რაც **ლგგა̈დ.**

ლგგათჳე, ლგგათჳნე იგივეა, რაც **ლგგა̄თჳე.**

ლგგან იგივეა, რაც **ლგგა̈ნ**[1].

ლგგანჯჳ'ე' იგივეა, რაც **ლგგგნჯე.**

ლგგადნე იგივეა, რაც **ლგგჭგნე.**

ლგგა̈დ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგგად** (-არ) ლშ. — ვალი, ვალიანი. ალდარს ლგგად ხე̄რიხ ლიმზგრი ლიჩომ (ლშ. 8) — ამათ ვალად ექნებათ ლოცვა (ლოცვის გაკეთება).

ლგგა̈ზდილე იგივეა, რაც **ლგგა̈̄ზდილე.**

ლგგა̈ნ[1] (-იშ, -ანა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგგენ**[1] (-ა̈რ) უშგ., **ლგგან** (-არ) ლშ. — განიერი. ჯჳინელ ქორს ეზა̈რ ლგგა̈ნ დე̄ფა̈ნ ხა̄დდა (ბზ.) — ძველ სახლს კარგა განიერი აივანი ჰქონდა. ლგგა̈ნ ბარდან ხოშილ ხაჯეშ (ბქ.) — განიერი ფართალი მეტი ღირს.

ლგგა̈ნ[2] იგივეა, რაც **ლუგჳენ.**

ლგგა̈ნჯჳ იგივეა, რაც **ლგგგნჯე.**

ლგგა̈დნე იგივეა, რაც **ლგგჭგნე.**

ლგგა̈დლებე იგივეა, რაც **ლგგლებე.**

ლგგა̈ჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ღონიერი, ძლიერი. ჭიტი ლგგა̈ჳ (‖ლგკმა̈შ) ლი (ბზ. 309) — ჭიტი (საკ. სახ.) ღონიერია. ბექანს ეჯგჳა̈რ ახ-ფასა ლგგა̈ჳ, ერე მიჩა მენწირ და̈რ ლგმა̈რდ (ბქ.) — ბექანი ისეთი ღონიერი დამღვარა, რომ მისი მჯობი არავინ ყოფილა. შდრ. **ლგკ-მა̈შ.**

ლგგა̄ზდილე იგივეა, რაც **ლგგა̈̄ზდილე.**

ლგგა̄თჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., -ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ლშ.), **ლგგათჳე** (-დშ, -ჳა̈ლე) ლნტ., **ლგგთაჳე, ლგგათჳნე** (-ემ, -ჳოლ, -ნოლ) ბქ. — გათავებული. ალდა̈რს ლეზჳებ ლგგა̄თ-ჳე (ლგ̄მე) ხა̄დდახ (ბზ.) — ამათ საჭმელი გათავებული (შეჭმული) ჰქონდათ. შუკჳ ლგგთა-ჳათე ხარ (ბქ.) — გზა დასასრულს უახლოვდე-ბა (გათავებასაა, გათავებულისკენაა). შდრ. **ლგზგ'გ'რე.**

ლგგა̈̄ზდილე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე) ბზ., **ლგ-გა̈ზდილე** (-ემ, -ლოლ ბქ., -დშ, -ლა̈ლ'ე' ლნტ.), **ლგგა̄ზდილე** (-ე̄მიშ‖-ე̄შ, -ე̄ლ‖-ლა̄-ლე) ლშ. — კარგად გაზრდილი, ზრდილობია-ნი; გაწვრთნილი. ბოფშა̈რ ხოჩა̄მდ ლგგა̈̄ზდი-ლა̄ლე ლა̈̄სჳხ (ბზ.) — ბავშვები კარგად გა-ზრდილები იყვნენ. უგაზდილა მარა ლგგა̈ზ-დილე ჟელ ესერ ხოჩა (ბქ.) — უზრდელ კაცს გაწვრთნილი ძაღლი სჯობიაო.

ლგგე[1] (-ე̄მიშ, -გა̄ლე ბზ., ლშ., -ემ, -გოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ., -დშ, -ა̈ლ‖-გა̈ლე ლნტ.), **ლგგ**[2] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. 1. დადგმული, აშე-ნებული, აგებული. ბაბას ქორ ჩჳესხჳი̄დ ლგ-გე (ბზ. 36) — ბაბუას სახლი აშენებული და-ხედა. ეჯის ქორ ნეჰნაი ლგგ ხად (ჩზხ.) — იმას სახლი მარმანაც აგებული ჰქონდა. ბაჩჳ ბაჩჳეი ლგგს მურყჳამ ესერ ახფასა (ანდ.) — ქვა ქვაზე დადებული კოშკი გამოსულაო (ქვას ქვაზე დადგმულს კოშკი მოჰყოლიაო). 2. დახუ-რული (ქუდი). ლაგჳანა ლადეღ ფაყჳლგგე

ლიზელა̈ლ შგჳირ ლი (ბქ.) — გირილის დღეს ქუდდახურული სიარული სირცხვილია.

ლჷგე[2] ბზ. — გადაწყვეტილი. ჟი ლჷგე ლი ლგლედ (ბზ.) — განაჩენი გამოტანილია (გადაწყვეტილია).

ლჷგეზელ იგივეა, რაც **ლჷგზელ**.

ლჷგენ[1] იგივეა, რაც **ლჷგა̈ნ**[1].

ლჷგენ[2] იგივეა, რაც **ლუგჳენ**.

ლჷგენე იგივეა, რაც **ლჷგნე**[1].

ლჷგზელ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლჷგეზელ** (-ა̈ლ) ლნტ. — შეილიანი. ალდა̈რ ა̈გითე ანღრიხ ლჷხა̈ხჳ-ლჷგზა̈ლდ (ბზ.) — ესენი შინ მოდიან ცოლშვილიანად. ისგუ მეზჳბელ ლჷგზელ იროლ (ბქ.) — შენი მეზობელი შვილიანი იქნებოდა.

ლჷგთაჳე იგივეა, რაც **ლჷგა̄თჳე**.

ლჷგინ იგივეა, რაც **ლჷრგიმ**.

ლჷგლჷრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგლგრე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — ატყავებული, დაგლეჯილი, დახეული. იმ ა̈მიჯ ლჷგლჷრე ლერქჳა̈ლ? (ბზ.) — რატომ (რას, რად) მომიტანე დახეული ტანსაცმელ(ებ)ი? ღოლაქ ლჷგრგლე ახხჳიდხ ცხეკისგა (ბქ.) — ცხვარი დაგლეჯილი დახედათ ტყეში.

ლჷგმალე იგივეა, რაც **ლჷლგემა̄ლე**.

ლჷგნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგენე** (-ჲშ, -ა̈ლ-||-ნა̈ლე) ლნტ. 1. 'და'ყენებული, დამდგარი, გაჩერებული. ლჷგნე ლიც (ზს.) — დამდგარი წყალი. ეჯ მეცარ ღერთალე ლჷგნე ლი (ლშხ. 11) — ის მკითხავი ღმერთების რჩეულია (დაყენებულია). 2. დაეარდნილი. არდაშს ლჷგნე ჩა̈ჟ ხორდა (ბზ.) — არდაშს დაეარდნილი ცხენი ჰყავდა. 3. თვალდამდგარი, დაბრმავებული. მიშგჳი ბაბას თე ლჷგნე ხა̄რ (ბზ.) — ბაბუაჩემს თვალი დაბრმავებული აქვს. 4. ხელმოწერილი. ხოშას ში ლჷგნე ხარ ქარლა̈თჟი (ბქ.) — უფროსს ხელი მოწერილი (გაჩერებული) აქვს ქაღალდზე. 5. ჩამწყვდეული, დაპატიმრებული. ციმბირს ხჳა̈ჲ მარე ლა̈სჳხ ნალბაქჳთე ლჷგნე (ბქ.) — ციმბირში ბევრი კაცი იყო (იყვნენ) დაპატიმრებული (ციხეში ჩასმული). 6. შერეკილი. ფურა̈ლ ლამგნგართე ლა̈სჳხ ლჷგნე (ბქ.) — ძროხები ბოსელში იყვნენ შერეკილი. 7. შეტოპილი. ლჷცქა ლჷგნე (ბზ.) — წყალში შეტოპილი (დამდგარი).

-ლჷგნე[2] ბზ., ლშხ., **ლჷგენე** ლნტ. კომპოზიტის მეორე ნაწილი. **ქჳინლჷგნე** (ზს.) — სულშერჩენილი, გადარჩენილი. გადატ. — მარჯვე, ფხიანი, მოქნილი, უნარიანი; სულგრძელი. ქჳინლჷგნე ი ქჳინმეჩდე აშხუმდ||აშხუდ ესლჷრდახ (ბზ.) — ძლიერი (თავის გამტანი, „სულ'ჩა'დგმული") და უსუსური (ცოცხალმკვდარი, „სულწასული") ერთად მიდიოდნენ. მანა ქჳინლჷგენე ზურალ ლი (ლნტ.) — მანა მარჯვე ქალია. იხმარება გამოთქმაში: **გჳა̈ჰდ ლჷგნე** (ზს.) — დამწვარი. თეფ გჳა̈ჰდ ლჷგნ' ენხჳიდ (ბქ. 20) — თოფი დამწვარი (ფერფლად, ნამცეცებად ქცეული) დაგვხვდა.

ლჷგნე[3] — ზმნის აღწერითი წარმოების კომპონენტი. დჳეშდიში ძინა̈რს ჟი ლჷგნელი ბიმგრზა (პოეზ. 36) — ორშაბათ(ის) დილას თურმე ამდგარა ბიმურზა.

ლჷგნოჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგონა̈ჳე** (-ჲშ, -ა̈ლ||-ჳა̈ლე) ლნტ. — 'გა'მოგონებული. ეჩქა ჰა̈ჲროპლა̈ნ მა̄მ ხა̄ღხ ლჷგნოჳე (ბზ.) — მაშინ თვითმფრინავი არ ჰქონდათ გამოგონებული. მარწუხ ჯჳინელ დრე'ჳ'უნდი̄რ ლი ლჷგნოჳე (ბზ.) — მარწუხი ძველი დროიდანვეა გამოგონებული.

ლჷგონ იგივეა, რაც **ლუგჳენ**.

ლჷგონა̈ჳე იგივეა, რაც **ლჷგნოჳე**.

ლჷგრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლ ბზ., -ემ, -როლ ბქ. -ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-რალ ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — კვერცხი. ამნე̄მ ჟა̈ნყიდ წჷრნი ლჷგრე (ბზ. 30) — ამან იყიდა წითელი კვერცხი. მემზეზა̈ლ ლჷგრემ გულისგა ფა̈თჳს ესერ ხათხელინა (ანდ.) — მიზეზიანი (კაცი) კვერცხის გულში ბეწვს (თმას) ეძებდაო. ტაბაგჟი საინს ესგემხ, ლჷგრალშჳ გოშის (ლშხ. 38) — ტაბაკზე თეფშს (საინს) დადგამენ, კვერცხებით სავსეს. ლჷგრეს ჟი თხჳიშედ სა̈ინისა (ლნტ. 34) — კვერცხს ჩავახლით თეფშში (საინში). იხმარება გამოთქმებში: **ლჷგრაშა̄ლ მურგჳა̈ლ** (ბზ.) — სიმსუქნისაგან დამრგვალებული (კვერცხივით

მრგვალი). **ლჷგრემ გუთე მჷსგდი** (ბქ.) — დაკეირვებული, შორსმჭვრეტელი (კვერცხის გულში ჩამხედი). **ლჷგრემ ლიგჳრა̈ნი** (ბქ.) — პატივისცემით მოპყრობა, მოფერება (კვერცხის გორება). კნინ. **ლჷგრო̄ლ** ბზ., ლშხ., **ლჷგრილ** ბქ., ლნტ. ეშხუ ლჷგრი̄ლ ქა̈მიკჳრ (ბზ. 314) — ერთი კვერცხი გადმომიგდე.

ლჷგროლა̈ჲ (-იშ, -ლაუ/-ა̈ლ) ბზ., **ლჷგროლა̈** (-უ/-ლაუ) ბქ. — კვერცხიპარია, კვერცხიჭამია. სი ლჷგროლა̈ჲ! (ბზ.) — შე კვერცხიპარია! მიშგუ ლჷგროლა! (ბქ. 90) — ჩემო კვერცხიჭამია!

ლჷგდებე (-ე̄მიშ, -ბა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ბოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგა̈ჲდებე** (-ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — შეტყობილი, გარკვეული; გასინჯული. ეჯ გჳეშ ლჷგდებე მა̄დდა (ბზ.) — ეს საქმე გარკვეული მქონდა.

. **ლჷგჭგნე, ლჷგჭინე** (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე) ბზ., **ლჷგჭა̈ნ** (-იშ, -ანა̈რ) ბქ., **ლჷგაჲნე** (-ე̄შ-||-ე̄მიშ, -ნა̄ლე) ლშხ., **ლჷგა̈ჲნე** (-ჲშ, -ნა̄ლე) ლნტ. — მოკვეთილი (კბილი). ხჳა̈ჲ ნა̈ჭირჳ ჲი ლჷგჭგნე მა̄რ შდჷქა̈რ (ბზ.) — ბევრი ჯაფისაგან (ნაჯაფი) კბილები გაცვეთილი (მოკვეთილი) მაქვს (თქმაა). ბა̈რყჳნიშ ნამუნ შდჷქა̈რ ჯარ ლჷგჭა̈ნ (ბქ.) — ტყემლის ჭამისაგან (ნაჭამი) კბილები გაქვს მოკვეთილი.

ლჷგჷნჯე (-ე̄მიშ, -ჯა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგანჯჳე** (-ემ, -ჳოლ) ჩბხ., **ლჷგა̈ნჯჳ** (-იშ, -განჯჳა̈რ ლხმ., -განჯჳა̈ლ ლნტ.) — დაქანცული. ლჷგჷნჯე დაშნა̈ჲ ესერჳ ა̈ნთიშ (ბზ. 22) — დაქანცული დაშნა ამოირჩიეო. გა̈ჩ ლჷგანჯჳე ირი (ბქ. 40) — დანა დაქანცული იქნება.

ლჷგდ იხ. **ზი.**

ლჷგდაჳშე იგივეა, რაც **ლჷგდა̄ჳშე.**

ლჷგდაწყე იგივეა, რაც **ლჷგდა̄წყე.**

ლჷგდა̄ჳშე (-ე̄მიშ, -შა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგდაჳშე** (-ემ, -შოლ ბქ., -ჲშ, -შა̈ლე ლნტ.), **ლჷგდჳაშე, ლუდჳაშე** ბქ. — გაფუჭებული, განადგურებული, წამხდარი. ლჷგდა̄ჳშა გჳეშს დე̄სამა ხაშიდ (ბზ.) — წამხდარ საქმეს არაფერი შველის. დაბარ ლჷგდა̄ჳშე ლიხ (ლშხ. 54) — ყანები განადგურებულია (არიან).

ლჷგდა̄წყე (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგდაწყე** (-ემ, -ყოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ/-ყა̈ლე ლნტ.) — დაწყობილი. დინას ლჷგდაწყე ფა̈თჳა̈რ ბიქჳდ ქ'ოხყომე (ბქ.) — ქალიშვილს დაწყობილი თმები ქარმა აუწეწა (აურია). **ლჷგდაწყად** ზმნზ. — დაწყობილად, დალაგებულად, დალაგებით. ლჷგდა̄წყად გა̈რგლა (ბზ.) — დალაგებით ლაპარაკი. ლჷგდა̄წყად მუღჳა მაგ (ლშხ.) — ყველაფერი დალაგებულად მაქვს.

ლჷგდგა̈რ (-იშ, -ა̈ლ/-არუ) ზს., ლნტ., **ლჷგდგარ** (-არუ) ლშხ. 1. მკვდარი, გარდაცვლილი, მიცვალებული. ალის ლჷგდგა̈რშა̄ლჷ̄დ ა̄თჳჷ (ბზ. 446) — ამას ისევ მკვდარივით დაეძინა. ლახჳბა ლჷგდგა̈რ ლიხ (ბქ. 201) — ძმები გარდაცვლილი არიან. ლჷგდგარჲი ლე̄ქჳე̄ს ლუჳარ მა̄რაჲი მა̄დ ი̄ქჳე (ლშხ. 42) — მკვდარზე სათქმელი ცოცხალ კაცზე არ ითქმის. ლჷგდგა̈რი ქა ლისკჳეჯნე ლი (ლნტ. 54) — მიცვალებულის გამოსვენებაა (გამობრძანებაა). ერს ლა̈ჯჳედნიხ ქორდ ლჷგდგარუ (ჰოეზ.) — მოგს მკვდრები მოგიყვათ შინ (სახლამდე). **ლჷ̄დგა̈რიშ სკა̈მ** (ბქ.) — მკვდრის სკამი. **ლჷგდგა̈რიშ მენყა̈ჳ** (ბქ.) — მიცვალებულის მემყურე, მკვდარზე გადაყოლილი. **ლჷგდგა̈რიშ ნა̈თხფუნ** (ბქ.) — სუდარა, მკვდრის გადასაფარებელი. **ლჷგდგა̈რიშ ქუნემ სა̈ხ** (ბქ.) — მიცვალებულის სულის საქმე. **ლჷგჳარდ ლჷგდგარ** (ლშხ.) — ცოცხლად მკვდარი, მერცხვენილი. 2. გადატ. ზარმაცი, უქნარა. **ლჷგდ̄გა̈რ მა̄რე** (ბზ.) — მოდუნებული, ზარმაცი, მკვდარი კაცი. 3. ძუნწი. **კუმშიშ ლჷგდგა̈რ** (ბქ.) — ქონებისთვის მკვდარი. კნინ. **ლჷგდგა̈რილ** ზს., **ლჷგდგარი̄ლ** ლშხ.

ლჷგდდა იხ. **ზი.**

ლჷგდთხელე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷგდჷთხელე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. — გათხელებული. ალ ფიცა̈რ ლჷგდთხელე ლა̈სჳ (ბზ.) — ეს ფიცარი გათხელებული იყო. ქა ლჷგდთხელე დია̈რს ლაჳა̈შ ხაშხა (ბქ.) — გათხელებულ პურს ლავაში ჰქვია.

ლჷგდია̈რ (-იშ, -ა̈რ/-ა̈ლ ბზ., -არუ ბქ., -ა̈ლე ლნტ.), **ლჷგდჲარ** (-ალ) ლშხ. — ნაჭამი, დანაყრებული, დაპურებული. ლჷგდიარუნლო

ბაპ ჷ̂ანჴ̈გჷ̂ნ (ბზ. 358) — დანაყრების შემდეგ მღვდელი ადგა. ბეფშ ლჷდიä̈რ ლი (ბქ.) — ბავშვი ნაჭამია.

ლჷდიа̄ნე, ლჷდდა̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷდდä̈ნე** (-დშ, -ნä̈ლე) ლნტ. 1. განათხოვრებული, ნათხოვარი; ლä̈დ-რä̈ლ ქა ლჷდია̄ნე მა̄რ (ბზ.) — წიგნები განათხოვრებული მაქვს. 2. მოჯამაგირე. მიჩუ ესერ ოთოჷä̈̄ნ ლჷდდა̄ნად (ბზ.) — მე დამიდექი მოჯამაგირედო. კ ნ ი ნ. **ლჷდია̄ნილ.** ანჴä̈დ ლჷდია̄ნილ (ბზ. 33) — მოვიდა მოჯამაგირე.

ლჷდიჷ (-იშ, -ä̈რ) ზს., ლნტ., **ლჷდი̄ჷ** (-არ) ლშხ. — ჩამქრალი, მიმქრალი. ლემესგ ლჷდიჷ ლჷმä̈რ (ბქ.) — ცეცხლი ჩამქრალი ყოფილა. შდრ. **მედგე.**

ლჷდდარ იგივეა, რაც **ლჷდიä̈რ.**

ლჷდდä̈ნე, ლჷდდა̄ნე იგივეა, რაც **ლჷდია̄ნე.**

ლჷდჳაშე იგივეა, რაც **ლჷდა̄ჳშე.**

ლჷდჷთხელე იგივეა, რაც **ლჷდთხელე.**

ლჷე იგივეა, რაც **ლჷდე.**

ლჷედჳრე იგივეა, რაც **ლჷჰდჷრე.**

ლჷზ იხ. **ზი.**

ლჷზად იგივეა, რაც **ლჷზä̈დ.**

ლჷზარე იგივეა, რაც **ლჷზა̄რე.**

ლჷზä̈ იგივეა, რაც **ლჷზä̈დ.**

ლჷზä̈დ (-ä̈იშ, -ä̈რ) ბზ., **ლჷზä̈** (-იშ, -აუ ბქ., -უ ბქ., ლნტ.), **ლჷზად** (-აუ) ლშხ. — ... წლისა. მი ხჳი სემეშდიჳოხჳიშდ ლჷზä̈დ (ბზ. 5) — მე ვარ ოცდათხუთმეტი წლისა. მულჳშირä̈რ არდახ სემი ლჷზä̈უ (ბქ. 206) — ხარჯიხვები სამი წლისანები იყვნენ. ჯჳინალდ დენას ეშტსემი ლჷზä̈ჷნჲი ქä̈წჳილახ (ლნტ. 46) — ძველად ქალიშვილს ცამეტი წლისას (წლის მეჳით) გაათხოვებდნენ. კ ნ ი ნ. **ლჷზä̈ილ** ბქ.

ლჷზა̄რე (-ე̄მიშ, -რä̈̄ლ||-რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷზარე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლჷზä̈რე** (-დშ, -რä̈ლ) ლნტ. — დამოგილი, მომჭირნეობით შენახული. ლჷზარე მარა ჷი ესერ ხეხელი (ანდ.) — დამოგილი კაცს წინ დახედებაო.

ლჷზგე (-ე̄მიშ, -გä̈̄ლ||-გა̄ლე ბზ., -ემ, -გოლ ბქ., -ე̄შ, -გალე ლშხ., -დშ, -გä̈ლე ლნტ.) — დასახლებული. აჯა ქუთä̈̄შ ლი ლჷზგე (უშგ.) — ის ქუთაისშია დასახლებული. ქä̈მშხენ ლაგას ნä̈გენშჳ დä̈რ ესერ ლი ლჷზგე (ანდ.) — სხეისი (გარედან) დარიგებით (ადგილს ნადგამობით) არაეინაა დასახლებულიო.

ლჷზგ⌈ჷ⌉რე[1] (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -ემ, -როლ ბქ.), **ლჷძგჷრე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — გათაევებული, დამთავრებული. ჳოხჳიშდ ზä̈დ ლჷზგჷრე ლი (ბზ. 382) — დამთავრებულია ხუთი წელი. ნალჳყურს ქა ლჷზგჷრე ხარ ლიტმურე (ბქ. 5) — ვაქს გათავებული აქვს გატყავება. შდრ. **ლჷგა̄თჳე.**

ლჷზგჷრე[2] ლხმ. — ამაღლებული (მაგ. ხმა).

ლჷზდა იხ. **ზი.**

ლჷზეთ (-იშ, -ä̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) 1. მეთიანი. ალდä̈რდ ლჷზეთ · ლობიო ანსყეხ (ბზ.) — ამათ მეთიანი ლობიო გააკეთეს. 2. მეთგამოხდილი. 3. დამეთილი.

ლჷზემე იგივეა, რაც **ლჷზმე.**

ლჷზიზ (-ზზიშ, -ზზა), **ლჷზზე** (-ე̄მიშ, -ზä̈̄ლ||-ზა̄ლე) ბზ., **ლჷჳზე, ლუჳზე** (-ემ, -ზä̈რ) ბქ., **ლჷზჷზ, ლჷზზე** (-ეშ/-ე̄შ, -ელ/-ე̄ლ||-ზა̄ლე) ლშხ., **ლჷზჷზ, ლუჳზე** (-იშ/-დშ, -ზზä̈რ/-ზä̈ლე) ლნტ. — გაგზავნილი, მაცნე, შიკრიკი. ამნე̄მდ მჷლახხä̈ნ ლჷზზა მა̄რä̈̄ლს ლუნ ოთძიჰ (ბზ. 22) — ამან მულახიდან გაგზავნილ კაცებს ხბო დაუკლა. ანჴä̈დ ხენწიფი ლჷზიზ მა̄რე (ბზ. 4) — მოვიდა ხელმწიფის მაცნე (გაგზავნილი კაცი). ანჴადხ ლჷზჷზ მა̄რე̄ლ (ლშხ.76) — მოვიდნენ გაგზავნილი კაცები.

ლჷზიმ იგივეა, რაც **ლჷზმე.**

ლჷზიჰ იგივეა, რაც **ლჷძიჰ.**

ლჷზმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე) ბზ., **ლჷზიმ** (-ä̈რ) ზს., **ლჷზჷმ, ლჷზმე** (-მა̄ლე) ლშხ., **ლჷზემე** (-დშ, -ä̈ლ||-მä̈ლე) ლნტ. — გამორწყული, გა(მო)მომილი. ჯა̄რხმა ლჷზიმ ლეთრე? (ბზ.) — სასმელი თუ გაქვთ გამომომილი? ალ შედ ქა ლჷზიმ მარ (ბქ.) — ეს ჭურჭელი გამორწყული მაქვს. გ ა დ ა ტ. — მინდობილი. ალდარს გუ ქა ლჷზმე ხა̄რხ (ლშხ. 48) — ესენი ერთმანეთს ენდობიან

(ამათ გული გა̈მომილი აქვთ).

ლჷზორ, ლუზორ², **ლჷზჳერ, ლუზჳერ** ზს., **ლჷზერ** ბქ. (-იშ, -არ), **ლჷზორ, ლუნზორ, ლუნზო̄რე** (-რა̄ლე) ლშხ., **ლჷნზო̄რე** (-ე̄მიშ, -რა̈̄ლ||-რა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ-||-რა̄ლე ლშხ.), **ლჷნზორე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლჷნაზორე** (-ęშ, -რა̈ლ'ე') ლნტ. 1. შეკრებილი, თავმოყრილი, დაგროვილი, მოგროვებული; ავსებული (ჭურჭელი). სოფელ ლჷზჳერ ლჷმა̈̄რ (ბზ. 385) — სოფელი თავმოყრილი ყოფილა. ფე̄დიას ხა̈ლხ არდა ლუზჳერ (ბზ. 24) — ახლოს ხალხი იყო თავმოყრილი. მა̄რა̈̄ლ ჟი ლჷნზორე ლიხ (ბზ.) — კაცები შეკრებილი არიან. ლა̈ზგა̈შ ლა̈ყდი ჳარჩხილ ჟი ლჷნზორე მარ (ბქ.) — სამოსახლოს საყიდელი ფული დაგროვილი მაქვს. დინას შედთეęსგა ლიც ჟი ლჷზერ ხად (ბქ.) — გოგოს ჭურჭელი წყლით ავსებული (ჭურჭელში წყალი დაგროვილი) ჰქონდა. ლჷნაზორე ა̈ნწს ქა ა̈ęესდახ დაბა̈რხო (ლნტ. 5) — შეგროვებულ ნაკელს ყანებისკენ გაიტანდნენ ხოლმე. ლატლის სჳიმრა ლჷზჳერ ირა (ჰოჯზ. 86) — ლატალის საზოგადოება თავმოყრილი იქნება. ლა̈რჯგლს ლჷცჟი ლჷზერ ლაცლა ესხჳიდხ (ჰოჯზ. 132) — დარჯულს წყალზე დაუხვდნენ შეკრებილი ტოლები. 2. შეკრებილობა, თავყრილობა, საკრებულო; გროვა. ძღჷდ ლჷზორ ლა̈სჳ (ბზ.) — დიდი თავყრილობა იყო. ჩაფლარ მა̄მა ლოქ მელჳე̄ნი ლჷზორისა ლედე̄სდ (ლშხ. 11) — ფეხსაცმელები არ მექნება საკრებულოში ჩასაცმელადო.

ლჷზ'ჳ'ერ იგივეა, რაც **ლჷზორ**.

ლჷზჷზ იგივეა, რაც **ლჷზიზ**.

ლჷზჷმ იგივეა, რაც **ლჷზმე**.

ლჷთალე იხ. **ლჷ̄თე**.

ლჷთაჳ იგივეა, რაც **ლჷთჳე**.

ლჷთა̄ლე იხ. **ლჷ̄თე**.

ლჷთა̈ჳ'ე' იგივეა, რაც **ლჷთჳე**.

ლჷთე¹ (-ე̄მიშ/-ე̄შ, -თა̄ლე ბზ., -ემ, -თოლ ბქ.), **ლჷთიე** (-ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ęშ, -ა̈ლე ლნტ.) — მომკილი. დაბა̈რ ჟი ლჷთე||ლჷთა̄ლე ლიხ (ბზ.) — ყანები მომკილია (მომკილებია).

ლჷთე² იგივეა, რაც **ლჷთეę**.

ლჷთე³, **ლჷთელ** იგივეა, რაც **ლჷ̄თე**.

ლჷთენე იგივეა, რაც **ლჷთნე**.

ლჷთეę (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლჷთე**² (-ემ, -თოლ ბქ., -ęშ, -თა̈ლ ლნტ.) — თვალიანი. სოზარ მეშხე ლჷთეę მა̄რე ლი (ბზ.) — სოზარი შავთვალა კაცია. ამირანდ აშხჳ ლჷთე ლა̈ჳს კინჩხ ჟ'ახქჳიც (ბქ.) — ამირანმა ცალ(ერთ)თვალა დევს თავი (კისერი) მოაჭრა.

ლჷთერ იგივეა, რაც **ლჷთ'ჳ'ერ**.

ლჷთთენე იგივეა, რაც **ლუთთჳენე**.

ლჷთიე იგივეა, რაც **ლჷთე**¹.

ლჷთირ იგივეა, რაც **ლჷთ'ჳ'ერ**.

ლჷთიშ (-იშ, ლჷთშუ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. 'გამო'რჩეული. ლახჳბას სოფლი ლჷთიშ ლახა̄ჳა̈ნხ ყო̄რს (ბზ. 305) — ძმებს სოფლის რჩეულ'ნ'ი მიადგნენ კარს. ლჷთიშ მახელჳაჲ ახტყუბეხ ბეჩჳილა̈რს (ბქ. 14) — გამორჩეული ახალგაზრდა შეუერთეს (შეატყუეს) ბეჩოელებს. ჟა̈ნხორიელანხ ლჷთიშ ჭკუჳიერ ლჳაყა̈რ (ლნტ. 50) — შეგროვდნენ რჩეული ჭკვიანი კაცები. ქა ლჷთიშ ლიხ იშგჳიდ მარე (ჰოჯზ. 104) — გამორჩეულია (არიან) შუიდი კაცი. **ლჷთიშიშ ლედ** (ბქ.) — სოფლის თავკაცის (რჩეულის) განაჩენი. 2. გარჩეული. ითქ ეზერდ ლჷთიშ ლი (ბზ.) — მარცვლეული კარგადაა გარჩეული. კნინ. **ლჷთიშილ** ბქ.

ლჷთლჷ̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷთლჷრე** (-ემ, -როლ ბქ., -ęშ, -რა̈ლე ლნტ.) — შეკრული; მოჭერილი. ზექი სა̈ჳ ლჷთლჷ̄რე ხა̄ლდახ (ბზ.) — შემით დატვირთული (შეშის) მარხილი შეკრული ჰქონდათ.

ლჷთნე¹ (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷთენე**¹ (-ęშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — ცნობილი, თვალსაჩინო, გამოჩენილი, გამორჩეული. ალ გჳეშ ხოჩა̄მდ მა̄მჷდ ლი ლჷთნე (ბზ.) — ეს საქმე ჯერ კიდევ კარგად არ არის ცნობილი. ეჯ ნალჳაჳერ ლჷთნ' ამსჳალდ ლი (ბქ. 35) — ის ვაჟი გამოჩენილი ადამიანია. ლჷთნე ქჳინლჷმგენაი ხეჩდ' ესერ (ანდ.) — გამორჩეული ცხოველებსაც ურევიაო. **ქა ლჷთნად** ბზ., ზმნზ. — ამკარად, თვალსაჩინოდ, დაუფარავად.

ლგთნე² ზს., ლშ., **ლგთენე²** ლნტ. — დაბადებული. ლაშდილად ჴნკიდხ მახე ლგთენე ბეფშ (ლნტ. 258) — დებმა აიყვანეს ახალდაბადებული ბავშვი.

ლგთო̈რ იგივეა, რაც **ლგთჳერ**.

ლგთჳე (-ჷ̄მიშ, -ჳა̈ლე) ბზ., **ლგთა̈ჳ** (-იშ, -თაჳა̈რ) ბქ., **ლგთაჳ** (-არ‖-ელ) ლშხ., **ლგთა̈ჳე** (-ჲშ, -თაჳა̈ლ) ლნტ. — დაბადებული. მახე ლგთჳე გარ ხი ი ხოხრჷ̄ლს გა̈რგა̈ლდა̈ს! (ბზ.) — ბავშვი(ახალდაბადებული)ლა ხარ და ნაკლები ილაპარაკე (უფრო ცოტას ილაპარაკებდე)! მახად და̈რ ესერ ლი ლგთა̈ჳ (ანდ.) — ხელახლა არავინაა დაბადებულიო. ეშჳი გარ ამსოლდ დ'ესერ ლგთა̈ჳ ლი, დეი ლგდგა̈რ (ანდ.) — მარტო ერთი კაცი არც დაბადებულა (დაბადებულია), არც მომკვდარაო (მკვდარი).

ლგთჳეთჳენე იგივეა, რაც **ლჳთთჳენე**.

ლგთ'ჳ'ერ, ლჳთო̈რ (-იშ, -'ჳ'რჳ), **ლჳთერ** (-თრჳ ზს., -ა̈რ ბქ.), **ლგთორ, ლჳთორ** (-ალ) ლშხ., **ლგთჳერ** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. ნასწავლი, სწავლული. ალ ჰჯინტგეზალ ეზერ ლგთჳერ ლი (ბზ.) — ეს ვაჟი(შვილი) კარგი ნასწავლია. ლგთერ მა̈რე ჳა̈რგჳრ ჳა̈რგ ესერ ლი (ანდ.) — ნასწავლი კაცი უთავადო თავადიაო. ლჳთრჳს ობა̈შ მა̈გ ხოხალხ (ბქ.) — სწავლულებმა ბევრი რამ იციან. ეზარ ჷ̄რი, კჳირიაჲს ერ დო̄მ აქრაჳდეხ ლგთორ მა̈რჷ̄ლ (ლშხ. 22) — კარგი იქნება, „კვირიას" (იგულისხმება საგალობელი) რომ არ დაკარგავდნენ სწავლული ადამიანები. 2. გამორკვეული, შესწავლილი. მანქანა̈ ლიზელა̄ლჳნე ჟი ლგთჳერ მა̈რ (ბზ.) — მანქანის ტარება შესწავლილი მაქვს. კ ნ ი ნ. **ლგთჳერილ** ზს., **ლგთორჷ̄ლ** ლშხ.

ლგთ'ჳ'რჳ იხ. **ლგთ'ჳ'ერ**.

ლგთშჳ იხ. **ლგთიშ**.

ლგთხე (-ჷ̄მიშ, -ხა̈ლე ბზ., -ემ, -ხოლ ბქ.), **ლგთხჷ̄ლე** (-ჷ̄შ‖-ჷ̄მიშ, -ჷ̄ლ) ლშხ., **ლგთხელე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. — მოჭებნილი, ნაშოვნი, მონახული. კჳმა̈შ მა̈მ მა̈დდა ლგთხე (ბზ.) — საქონელი არ მყავდა მოჭებნილი. ლგთხე ლეთხიდ ესერ ახსყენა (ბქ.) — მონახული მოსანახად გახდომიაო (გაჰკეთებიაო).

ლგთხილამა̈რ იგივეა, რაც **ლგთხილმა̈რ**.

ლგთხილმა̈რ (-იშ, -არა̈ლ ბზ., -არა̈რ ბქ.), **ლგთხლა̈მ** (-ამა̈რ) ბქ., **ლგთხილმარ** (-ალ) ლშხ., **ლგთხილამა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — თხილამურიანი. ლგთხილმა̈რ ხოჩა ლეზჷ̄ლა̈ლ ლი მუსჷ̄ი'ნ' (ბზ.) — თხილამურ(ებ)იანად კარგი სასიარულოა თოვლზე. ტჳიბ ლექჳცე მად ლგთხილმარდ (ბქ. 203) — ღელე გასაკვალავი მქონდა თხილამურ(ებ)იანად.

ლგთხლა̈მ იგივეა, რაც **ლგთხილმა̈რ**.

ლგინე იგივეა, რაც **ლგჴნე**.

ლგჷ̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ელ ლშხ.), **ლგჲრე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ლგჷ̄რე** (-ჷ̄შ, -რა̈ლე) ლშხ. — 'და'წერილი. ჯა̈რმა ლა̈ირ ლგჷ̄რ? (ბზ.) — წერილი თუ გაქვს დაწერილი? ყასბულათა̈რს ლგირ ბა̈ჩ ახხჳიახ (ბქ. 227) — ყასბულათის ოჯახს (ყასბულათებს) დაწერილი ქვა უპოვია(თ). ტა̈ხს ჴა̈დისა ხალჳენა ლგჲრე ქალდა̈რთ (ლნტ. 309) — ტახს მუცელში ჰქონია დაწერილი ქაღალდი. გ ა დ ა ტ. დახატული. ლგირ-ლგნქეჴ სიმაქ ხორდახ მიშგჳა ნა̈თია̈რს (ბზ.) — თვალხატულა (დახატულ წარბიანი) ქალიშვილი ჰყავდათ ჩემს ნათესავებს. დო ჯად... ლგირ-ლგნქეჴ ხეხჳმი ლიყჳრე? (ჰოვზ. 74) — არ გერჩია (გქონდა) ნახატწარბა ცოლთან (ცოლის) წოლა? **ხა̈ტს ლერთანხენ ლგირ** (ბქ.) — უკუღმართი, ბოროტი („ხატს მარცხნივ დაწერილი"). კ ნ ი ნ. **ლგირილ** ზს., **ლგჲრო̄ლ** ლშხ.

ლგკაბ იგივეა, რაც **ლგკბე**.

ლგკალაჳე იგივეა, რაც **ლგკლაჳე**.

ლგკაჳ იგივეა, რაც **ლგკა̈ჳ¹**.

ლგკაფაჳ, ლგკაფე იგივეა, რაც **ლგკა̈ფე**.

ლგკაც იგივეა, რაც **ლგკა̈ც¹**.

ლგკა̈ბ'ე' იგივეა, რაც **ლგკბე**.

ლგკა̈ჳ¹ (-იშ, -აჳა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგკაჳ** (-არ) ლშხ. — აკრძალული. ჳრწყჳლ ზჳრა̄ლს საყდა̈რთე ლჷ̄ზი ლგკა̈ჳ ხა̈დდა (ბზ.) — უწმინდურ ქალს აკრძალული ჰქონდა საყდარში

მისელა. იხ. **ლგკბე**.

ლგკა̈ჳ² ჩბხ. — დაეჭეებული.

ლგკა̈ჳ³ ლხმ. — ღილ–კილო; კაეიანი ჩამოსაკიდი.

ლგკა̈ჳე (-ემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ‖-ჳა̈ლე ლნტ.) — დაკაეებული, დაჭერილი. შუკჳა̈რ ამახჳს ხადა ლგკა̈ჳე (ლნტ.) — გზები მტერს ჰქონდა დაკავებული.

ლგკა̈ფ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — შეფასებული, აღიარებული, მიჩნეული. მეჴრა̈შ დაჳშა მა̈რემ ხჷნსგამდ ლასჳ ჟი ლგკა̈ფ (ბქ. 292) — მხარის დამალვება კაცის ნახევრად (საფასურად) იყო მიჩნეული.

ლგკა̈ჩე იგივეა, რაც **ლგკჩე¹**.

ლგკა̈ც¹ (-იშ, -აცა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგკაც** (-არ) ლშხ. — ჭდე, ნაჭდევი, დაჭრილი, ჭრილობამიყენებული; აცრილი. ალას მეჴა̈რ ლგკა̈ც ხა̈რ (ბზ.) — ეს მკლავეშია დაჭრილი (ამას მკლავი დაჭრილი აქვს).

ლგკა̈ც² ზს. — დანიშნული, მოცემული, ზუსტი. ლგკა̈ც დრეჳისგა ქა ლიჩშე ხაკუ გჳაშჳ (ბქ.) — საქმეს მოცემულ ვადაში (დროში) უნდა მოსწრება. **ლგკა̈ცდ** ზ მ ნ ს. აშ ლგკა̈ცდ (ზს.) — ზუსტად, ზედგამოჭრილად. **ლგკა̈ცდ ლიქჳისგ** (ბქ.) — გადაჭრით თქმა.

ლგკა̄ფე (-ე̄მიშ, -ფა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგკა̈̄ფ** (-იშ, -ა̈რ) უშგ., **ლგკაფე** (-ემ, -ფოლ ბქ., -ჲშ, -ფა̈ლე ლნტ.), **ლგკაფაჳ** (-ე̄შ/-იშ, -ე̄ლ/-ელ) ლშხ. — წაქცეული, მოჭრილი, 'გადა'კაფული. ბეშშა ხოშა ესნა̈რ ჩუ ლგკა̄ფე‖ლგკა̈̄ფ ზი (ბზ.) — ბეშაანთ უფროსი თურმე წაქცეული გდია. ატოს ლგკა̄ფე მეგემ ოხზჷმა̄ლა (ლშხ. 60) — ატოს მოჭრილი ხე გაუზომავს.

ლგკა̈̄ბ იგივეა, რაც **ლგკბე**.

ლგკა̈̄ფ იგივეა, რაც **ლგკა̄ფე**.

ლგკბე (-ე̄მიშ, -ბა̈̄ლ), **ლგკა̈̄ბ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლგკაბ** (-არ) ლშხ., **ლგკა̈ბ⌜ე⌝** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-ბა̈ლე) ლნტ. — აკრძალული. ეჩა ლიწედ ლჳაჟა̈რს ლგკა̈̄ბ ხა̄რხ (ბზ.) — იმის ნახვა ვაჟებს აკრძალული აქვთ. ჲერხი მო̄რაჳს მაღჳრა ხა̄რ ჟი ლგკაბ ხატჟი (ლშხ. 47) — ზოგ მედიატორეს ხატზე დაფიცება აკრძალული აქვს.

ლგკდარე (-ე̄მიშ, -რა̈̄ლ‖-რა̄ლე ბზ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — გამშრალი; შემხმარი. შუკჳ ჩუ ლგკდარე ლი (ზს.) — გზა გამშრალია.

ლგკეთლე იგივეა, რაც **ლგკთილ⌜ე⌝**.

ლგკე̄რა (-ა̈̄შ, -ა̈̄ლ ბზ., -ა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ლგკერა** (-ა̈შ, -როლ) ლხმ., **ლგკერა̈** (-იშ, -უ) ჩბხ. — ფიქალიანი სხვენი. ჯულს იშხჳნიხ ლგკერაქა (ბქ. 6) — საახალწლო ჯოხს (ნაძვის, კაკლის ან მსხლის ტოტს) ინახავენ ფიქალიან სხვენზე.

ლგკთილ⌜ე⌝ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლგკეთლე** (-ჲშ, -ა̈ლ‖-ლა̈ლე) ლნტ. — ქონებიანი, მდიდარი, შეძლებული (გაკეთებული, აშენებული), დოვლათიანი. გუშგჳეჲ მეხჳბა̈რა̈ლდ ლგკთილ აფიშჳდხ ჰასჳიშ ლა̈მთილთე (ბზ.) — ჩვენმა მოძმეებმა შეძლებულად (კარგი მზითვით) გაუშვეს ასული ქმრის ოჯახში (სამამამთილოში). ლასგჳრათელისგა ლგკთილ და̈რ ესერ ლი (ანდ.) — ჯდომით არავინ გამდიდრებულაო (ჯდომაში მდიდარი არავინაა). ეჩაცახან ლგმზიგე̄ლი ძღჷდ ლგკთილ მეზგე (ლშხ. 61) — მასთან სახლობდა თურმე ძალიან მდიდარი ოჯახი (მოსახლე).

ლგკიდ იგივეა, რაც **ლგკი̄დ**.

ლგკიე იგივეა, რაც **ლგკჭე**.

ლგკილ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.). **ლგკლე** ლშხ., **ლგკჷლ** ქს. — დაკეტილი. ყო̄რა̈ლ ქა ლგკილ ლიხ (ბზ. 359) — კარები დაკეტილია (არიან). ლგფჴელდ ალა̈რ ლგკილ ლარდათეჲსგა სგაშიდ (ბქ. 94) — ქალბატონმა ესენი დაკეტილ ოთახში (სამყოფში) შეყარა. მზითუნახა̈ჳ ხა̈ყენა არალგკილ ჳოთა̈ხისა რუკაჰს (ლნტ. 139) — როკაპს მზეთუნახავი რეაკლიტულ ოთახში ჰყოლია.

ლგკი̄დ¹ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლგკიდ** (-ა̈რ) ლნტ. — აღებული. ფაუ ჟი ლგკი̄დ‖მეკდე მა̈დდა (ბზ.) — ჯოხი აღებული მქონდა. მუს ჳარჩხილ ჟი ლგკიდ ესხჳიდ (ბქ.) — მამას ფული (ვერცხლი) აღებული დახვდა. ლეჲჩე ხა̈რენახ ლგკიდ სიმინდ (ლნტ. 346) — სადარაჯებელი ჰქონიათ აღებული სიმინდი. გ ა დ ა ტ. **ცხარა̈რთეჟი ლგკიდ** (ბქ.) — ყბა-

დალებული.

ლგკიდ² ზს. — ამოწყვეტილი. ალ მეზგე ლგკიდ ლგმჷრ (ბზ.) — ეს მოსახლე ამოწყვეტილი ყოფილა.

ლგკკგნე¹ (-ემიშ, -ნჷლე ბზ., ლშხ., -ეშ, -ელ ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ.) — გამხმარი. ლგკკგნე დიჰრ ლეგ ლეზებ ლი (ბქ.) — გამხმარი პური ცუდი საჭმელია.

ლგკკგნე² (-ემ, -ნოლ ჩბხ., -ეშ||-ემიშ, -ელ||-ნჷლე ლშხ., -ჲშ, -ნჷლე ლნტ.) — ჭდეებიანი (სე. ფიცარი...).

ლგკლაჟე (-ემიშ, -ჟჷლე) ბზ., **ლგკლაჟე** (-ემ, -ჟოლ ბქ., -ეშ, -ელ||-ჟჷლე ლშხ.), **ლგკალჷჟე** (-ჲშ, -ჟჷლე) ლნტ. — გალეწილი. ნებოზს ჰგმინ ქა ლგკლაჟე ემხჟიდ (ბქ.) — საღამოს ქერი გალეწილი დამხვდა. კჟეცენს ქა ლგკლაჟან გარ აბჷბეხ (ლშხ.) — ხორბალს გალეწვის შემდეგლა ანიავებენ.

ლგკლე იგივეა, რაც **ლგკილ.**

ლგკმარე¹ (-ემიშ, -რჷლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ეშ, -ელ ლშხ.), **ლგკმჷრე** (-ჲშ, -ჷლ||-რჷლე) ლნტ. — მოკითხული, მონახულებული (ავადმყოფი). ნაღჟაჲ ქი ლგკმარე მარ (ბქ.) — ახალნალოგინევი (ნამშობიარევი) მონახულებული მყავს.

ლგკმარე² ლშხ., **ლგკმჷრე** ლნტ. — აწყობილი, ათვისებული; გასინჯული, ჭამნიკალებული. ხეხჟ-ჭჷშს ხოჩამდ ლგკმარე მჷმ ხჷდხ ლირდე (ბზ.) — ცოლ-ქმარს კარგად აწყობილი არ ჰქონდათ ცხოვრება. ქაქ ქი ლგკმარე მარ (ბქ.) — ფაფა გასინჯული მაქვს.

ლგკმჷრე იგივეა, რაც **ლგკმარე.**

ლგკპგნე (-ემიშ, -ნჷლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნჷლე ლნტ., -ეშ, -არ ლშხ.) — დაკეპილი. ამეჲსგა ადისგხ ლგკპგნა ჰინპლჷრს (ბქ.) — ამაში დებენ დაკეპილ ნაწლავებს.

ლგკჩე¹ (-ემიშ, -ჩჷლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჩოლ ბქ., -ეშ ლშხ.), **ლგკჷჩე** (-ჲშ, -ჩჷლე) ლნტ. — შეაწეული, აყენებული, ამართული, ამდგარი; საწოლში წამომჯდარი ავადმყოფი. ქორიაქ სტოლბოლ ქი ლგკჩე გჟარ (ბქ.) — სახლისთვის ბოძები ამართული გვაქვს. ლეგმერდე ქი ლგკჩე ემხჟიდ (ბქ.) — ავადმყოფი წამომჯდარი დამხვდა.

ლგკჩე² — ნეტარი, სასიხარულო. ჲ, ლგკჩე მიშგუ ბედ! (ბზ.) — ო, ნეტარო ჩემო ბედო! ჟოდ, ლგკჩეჟ ლი ბედი მიშგჟი (ლშხ. 85) — ოი, ნეტარი იყოს („ნეტარიმც არის") ჩემი ბედი! კ ნ ი ნ. **ლგკჩელდ** ბქ. ლგკჩელდჷიშ, მჷ შჟიდ ხჷრიდ (ჩბხ.) — სასიხარულოა, მშვიდობით რომ ხართ („ნეტავი მე, რა მშვიდობით ხართ").

ლგკჭე (-ემიშ, -ჭჷლე ბზ., -ემ, -ჭოლ ბქ.), **ლგკიე** (-ეშ, -ელ ლშხ., -ჲშ, -იჷლე ლნტ.) — დაკარგული, გამქრალი. ათმგრზას გეზლჷრ ლგკჭე ხოხალდა (ბზ.) — აითმურზას შვილები დაკარგული ეგონა. ამჟი ლგკჭე მამაგჟეშ მასმა (ბქ.) — ასე გამქრალი არაფერი გამიგონია (მსმენია).

ლგკგლ იგივეა, რაც **ლგკილ.**

ლგკგრტინე იგივეა, რაც **ლგკგრტჷნე.**

ლგკგრტჷნე (-ემიშ, -ნჷლე ბზ., ლშხ., -ეშ, -ელ ლშხ.), **ლგკგრტინე** (-ემ, -ნოლ) ბქ. — გაბერილი, გაესებული (მუცელი, გუდა...). ჭჷნ ქა ლგკგრტჷნე ლი მჷრჷ ნაჩახჟ (ბზ.) — ხარი გაბერილია ნორჩი ბალახის ძოვისაგან.

ლგკგრტგნე (-ემიშ, -ნჷლე ბზ., -ემიშ|| -ეშ, -ელ ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნჷლე ლნტ.) — დაჩხვლეტილი, დახვრეტილი; ნაკუწ-ნაკუწად დაჭრილი. ბანდჷრ ჩუ ლგკგრტგნე ლი (ბზ. 2) — გრძელი სკამი დახვრეტილია.

ლგლაგჟენ იგივეა, რაც **ლჟლგჟენე.**

ლგლადჷრე იგივეა, რაც **ლგლდჷრე.**

ლგლაფარე, ლგლაფჷრე იგივეა, რაც **ლგლფჷრ.**

ლგლაჯ იგივეა, რაც **ლგლჷჯ.**

ლგლჷბ იგივეა, რაც **ლგლჷბ.**

ლგლჷგენე იგივეა, რაც **ლგლგენე.**

ლგლჷშ იგივეა, რაც **ლგლჷშ.**

ლგლჷჯ (-იშ, -აჯალე ზს., -აჯჷლე ლნტ.), **ლგლაჯ** (-ლჯალე||-ლჯარ||-ლჯგრე) ლშხ. 1. დამაგრებული, რამეზე დაბმული, შეკრული, დატვირთული. ბარგჷლ ჯჷრმა ჰგნგირდ ლგლჷჯ? (ბზ.) — უნაგირზე ბარგ(ებ)ი გაქვს თუ არა დამაგრებული? ეჯჲჷრს სჷჟ ლგლაჯ ხადხ (ბქ.) — იმათ მარხილი შეკრული ჰქონდათ. 2. და-

რგული; დანერგილი. ციოყს თუთინ დაბა̈შ ძგიდ ლეჟა ხად ლგლა̈ჯ (ბქ.) — ციოყს თუთუნი ყანის ნაპირზე (ძგიდეზე) ჰქონდა დარგული.

ლგლა̄ბ იგივეა, რაც **ლგლა̈̄ბ.**

ლგლა̄შე იგივეა, რაც **ლგლა̈̄შ.**

ლგლა̈̄ბ (-იშ||-ა̈შ, -ა̄ბა̈ლ||-ა̄ბა̄ლე) ბზ., **ლგლა̈ბ** (-აბა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლგლა̄ბ** (-არ) ლშხ. — დატვირთული (ცხენი, სახედარი, ჯორი; ხიდის ბურჯი). ხელწიფდ ქალა̈ქთე ადგე წელ, ზექუ̂შ ლგლა̈̄ბ (ბზ. 299) — ხელმწიფემ ქალაქში წაიყვანა ეირი, შეშით დატვირთული. ხოჩერებოშ ჟი ლგლა̈ბ ჩა̈ჟ, თხუმ ლა̈ღკუ̂ა̈რ გუ̂ილიფხდ (ბქ.) — ვეილიფხმა წინ (თავში) გაიგდო სიმდიდრით (სიკეთით) დატვირთული ცხენი. ლახუ̂ბად ადა̈ღეხ ღერბი ჩა̈ჟ ლგლა̈ბ უ̂ოქუ̂რშუ̂ (ლნტ. 236) — ძმებმა წაიყვანეს ორი ცხენი, ოქროთი დატვირთული.

ლგლა̈̄შ (-იშ||-ე̄მი||-ლაშა̈შ, -ლა̄შალე) ბზ., **ლგლა̈შ** (-აშა̈რ ბქ., -ა̈ლე ლნტ.), **ლგლა̄შე** (-ე̄შ, -შა̄ლე||-ე̄ლ) ლშხ. — დათესილი. პისტის ლარტამ ლგლა̈̄შ ხა̄დდა (ბზ.) — პისტის ბოსტანი დათესილი ჰქონდა. სგელდ ლგლა̈შ დაბს ესერ ხა̈სისგ, დგთხალდ ლგლა̈შ — თეს (ანდ.) — სქლად დათესილი ყანას სძულსო, თხლად დათესილი — თვალს. ლგლა̈შ სიმინდს ხოჩა შტარა̈ლ ახოჴიდა (ლნტ. 108) — დათესილ სიმინდს კარგი ტაროები გამოუტანია. კნინ. **ლგლა̈შილ** ბქ.

ლგლგა̈ნე იგივეა, რაც **ლგლგენე.**

ლგლგემა̄ლე, ლგლგიმა̄ლე, ლგგმა̄ლე (-ე̄მიშ, -ლა̈ლ) ბზ., **ლგლგიმალე** (-ემ, -ლოლ ბქ., -ღშ, -ა̈ლე ლნტ.), **ლგლგემე** ლნტ., **ლგლგიმა̄ლე** (-ე̄შ, -ე̄ლ||-ა̄ლე) ლშხ. — სახლკარგამართული, კარგად დასახლებული. ჰერმან ხოჩა̄მდ ლგლგემა̄ლე ლა̈სუ̂ (ბზ.) — ვერმანს სახლ-კარი კარგად ჰქონდა გამართული (ვერმანი კარგად იყო დასახლებული). ქუ̂ეჟანა ლგლგიმალე სურუ ეზერ ლა̈სუ̂ (ბქ. 160) — ქვეყანა ძალიან კარგად იყო დასახლებული.

ლგლგენ იგივეა, რაც **ლუ̂ლგუ̂ენ˹ე˺.**

ლგლგენდ იგივეა, რაც **ლუ̂ლგუ̂ენდ.**

ლგლგენე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგლა̈გენე** (-ღშ, ნა̈ლე) ლნტ., **ლგლგა̈ნე** (-ე̄მიშ, -ნა̈̄ლ) უშგ. — შეწირული, სამსხვერპლოზე მისატანი საკლავი. ჰან ჟი ლგლგენე ლი ფუსნაბუ̂ა̄სდღა̄შუ̂დ (ლშხ. 9) — ხარი შეწირულია სამყაროს მეუფისათვის.

ლგლგიმ იგივეა, რაც **ლგრგიმ.**

ლგლგიმალე, ლგლგიმა̄ლე იგივეა, რაც **ლგლგემა̄ლე.**

ლგლგინ იგივეა, რაც **ლგრგიმ.**

ლგლგუ̂ენ იგივეა, რაც **ლუ̂ლგუ̂ენ˹ე˺.**

ლგლგუ̂ენდ იგივეა, რაც **ლუ̂ლგუ̂ენდ.**

ლგლდა̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ.), **ლგლდარე** (-ემ, -როლ), **ლგლდა̈რ** (-იშ, -არა̈ლ) ბქ., **ლგლადა̈რე** (-ღშ, -არა̈ლე̂) ლნტ. — ტარიანი. უ̂ლდარა კაჰდა ჴინემ ესცუ̂ირ, ლგლდა̈რ — მეზუ̂ბელს ლახემ (ბქ.) — უტარო ნაჯახი თვითონ დაიტოვა, ტარიანი — მეზობელს მისცა.

ლგლდა̈̄სგე იგივეა, რაც **ლგლდე̄სგ.**

ლგლდე̄სგ ბზ., **ლგლდესგ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლგლდესგე** (-ემ, -გოლ) ჩბხ., **ლგლდე̄ს, ლგლდე̄სგ˹ე˺** (-ე̄შ, -ე̄ლ||-გა̄ლე) ლშხ., **ლგლდესკ˹ე˺** (-ღშ, -კა̈ლე) ლნტ. — ფეხზე ჩაცმული. მაშდმა̈̄რ ლგლდე̄სგე ადყურდა (ბზ.) — მთერალი ფეხსაცმლით (ფეხზე ჩაცმული) დაწვა. გეზლირ ჟი ლგლდესგ მარხ (ბქ.) — შვილები (ფეხზე) ჩაცმული მყავს. გ ა დ ა ტ. — მირჩილული, მიდუღებული. **ლგლდე̄სგე ბერგ** (ლშხ.) — (პირზე) რკინამირჩილული თოხი.

ლგლეთ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგლე̄თე, ლგლთე.**

ლგლექქდ იგივეა, რაც **ლგრა̈̄ქუ̂ა̈დ.**

ლგლეყნე იგივეა, რაც **ლგლყინე.**

ლგლე̄თე (-ე̄მიშ, -თა̈̄ლ||-თა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგლეთე**[1] (-ემ, -თოლ ბქ., -ღშ, -თა̈ლ ლნტ.) — 1. დაღამებული. მეუ̂არ ლგლე̄თე||ლუ̂ბრე ლა̈სუ̂ (ბზ.) — ძალიან დაღამებული||დაბნელებული იყო. ცხეკქა ხე̄რიხ ქა ლე̄ზი ლგლე̄თან უ̂ტკუნისა (ლშხ. 93) — დაღამების შემდეგ ტყეში უნდა გაიარონ (ეწნება გასავლელი) უკუნეთში. ლგლეთან მექუ̂ერწილ ქა იბნახ ლიზის (ლნტ. 47) — დაღამების შემდეგ მექორწილე'ებ'ი იწყებენ სვლას.

2. ღამევათეული. ალ მეზგაისგა სემი ლეთ მარ ლგლეთე (ბქ.) — ამ ოჯახში სამი ღამე მაქვს გათეული.

ლგლთე (-ე̄მიშ, -თა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -თოლ ბქ., -ეშ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგლეთ'ე'**[2] (-ჲშ, -თა̈ლ) ლნტ. — დართული. და̈რჯგს მა̈ტყ მა̈გ ლგლთე ხა̄დდა (ბზ.) — და(რ)ჯის (დარეჯანს) მატყლი სულ დართული ჰქონდა. კატიდ ლგლთე ი ულთა უშხუ̂ა̈რ ათპურტინე (ბქ.) — კატიმ დართული და დაურთავი (ძაფი) ერთმანეთში აურია. კნინ. **ლგლთილ** (ბქ.), **ლგლეთი̄ლ** (ლშხ.).

ლგლიც (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) 1. ამოუსელელი, აუფუებელი. დიემ‖დიდ ლგლიც დი̄რა̈ლ ანნაყა̄ლე (ბზ.) — დედამ აუფუებელი (ახლად, თხლად მოზელილი, წყლიანი) პურები გამოაცხო. 2. წყალნარევი. ალ მეზგა ლგლიც ლღუ̂ინა̈ლ ხა̈მთქუ̂ა (ბქ.) — ამ ოჯახს (მოსახლეს) წყალნარევი ღვინო სჩვევია. რა̈ნგს ლგლიც ლღუ̂ინალს ხუ̂ეჩოდ (ლნტ. 25) — რანგს წყლიან ღვინოს ვურევთ. 3. მჟავე მაწვნიანი წყალი. ა̈თუ̂ჟი ლგლიც გუნ ა̈ქეჲნე მარა (ბქ.) — სიცხეში მჟავე მაწვნიანი წყალი ძალიან აგრილებს კაცს.

ლგლჲენ იგივეა, რაც **ლგლჰე̄ნ**.

ლგლტგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დაჭეჭყილი, დაბეჟილი, დაჟეჟილი, დატეტკეილი, გაჭყლეტილი. ბეფშუ̂ს ეშხუ დგლტგნე უ̂ისგუ̂ ხულუ̂ა̈ნ'და' (ბზ.) — ბავშვს ერთი დაბეჟილი ვაშლი ჰქონდა. ჰყინტდ ლგლტგნე ფხულა მგჟირ პინტ ლა̈ჲჰენ (ბქ.) — ბიჭმა დაჟეჟილ თითზე სველი ჩვარი შემოიხვია. ნინ ლგლტგნე მა̄რ (ლშხ.) — ენა დატეტკეილი მაქვს. გადატ. — შერცხვენილი. ნინ ესერ ლახა ლგლტგნე ხა̈დეს, ლა̈გრდებალოუ̂ ეჯ̈ლა̈ი (ანდ.) — შერცხვენილი თუ იქნები, მოერიდოს მაინცო. კნინ. **ლგლტგნილ** ბქ., **ლგლტგნო̄ლ** ლშხ.

ლგლფა̈რ (-იშ, -არა̈ლ ბზ., -არა̈რ ბქ.), **ლგლფარე** (-ემ, როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ‖-რა̄ლე ლშხ.), **ლგლაფა̈რე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — დახურული, დაფარული; მიფარებული. ლგჯ̈ას ჩუ̂ესგემხ ლემსგა̈ პილს, ჩუ ლგლფა̈რს — რძეს დადგამენ ცეცხლის პირას, გადაფარებულს. ა̈ჲრა̈ყს ლგლფა̈რ შედა̈რშუ̂ იშხუ̂ნიხ (ბქ.) — არაყს დასურული ჭურჭლ(ებ)ით ინახავენ. ნა̈ქუ̂თერ ლგლფა̈რ ა̈დგითე ადაეხ (ბქ.) — ნაქურდალი მოფარებული ადგილისაკენ წაიღეს. კნინ. **ლგლფა̈რილ** ბქ.

ლგლღენ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — დიდი ზომის ქვაბი (ჩვეულებრივ, ხარის მოსახარში). სემშდარდ და̈ჳა̈ დი სგე̄სქუ̂იჰე ლგლღენთე̄სგა (ბზ. 308) — სემშდარმა დევის დედა დიდ ქვაბში ჩაყო.

ლგლყინ'ე' (-ეშ‖-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ემ, -ნოლ‖-ყნა̈რ ბქ.), **ლგმყინე** (-ე̄შ, -ე̄ლ‖-ნა̄ლე) ლშხ., **ლგლყგნე**, **ლგლეყნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. 1. დამყნილი; ნამყენი. ჰა̈ზუ̂ისგა ხუ̂ა̈ჲ ლგლყინ'ე' ხილა̈რ ხა̄გდახ (ბზ.) — ეზოში ედგათ ბევრი ნამყენი ხეხილი (ხილები). ლგლყინოლს ჩი ქუ̂ინ ა̈თსადხ (ბქ.) — ყველა ნამყენმა გაიხარა (დამყნობილებს ყველას შერჩათ სული). 2. საზამთრო ჯიშის მსხალი. უცხა̈რხენ მაჩენე ლი ნა̈ლყინ ლგლყინ (ბქ. 69) — მსხლებს შორის უკეთესია ნამყენი საზამთრო მსხალი.

ლგლშან, **ლგლშა̈ნ** იგივეა, რაც **ლგნშა̈ნ**.

ლგლშგურე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -ემ, -როლ ბქ.), **ლგლშგუ̂რი̄ნე** (-ე̄შ, -ე̄ლ‖-რა̄ლე) ლშხ., **ლგლშკურე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — შერცხვენილი, სირცხვილნაჭამი. მი ისგუ̂აცახან გუნ ლგლშგუ̂რი̄ნე ხუ̂ი (ლშხ.) — მე შენთან ძალიან შერცხვენილი ვარ.

ლგლწ (-იშ, -ა̈ლ‖-ა̄ლე ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **ლგლწე** (-ე̄მიშ, -წა) ბზ. — ამოვლესილი, დაწებებული. მეკუ̂შე დორა̈ჲ ხოჩა̄მდ ლა̈სუ̂ ლგლწ (ბზ.) — გატეხილი კოკა კარგად იყო ამოვლესილი. მეზუ̂ბელს ლგლწ ლა̈ჲრ ოხჴად (ბქ.) — მეზობელს დაწებებული წერილი მოუვიდა.

ლგლჰე̄ნ ბზ., **ლგლჰენ** ბქ. (-იშ, -ჰნა̈რ), **ლგლჲენ** (-არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — რუ, წყალსადენი, არხი; თხრილი. ზუ̂რა̄ლ ლგლჰე̄ნთეჲსგა ლეთ აშყა̈დ (ბზ.) — ქალი კინაღამ რუში ჩავარდა. ლგლჰენს უსგუ̂ა გარ კილომეტრ მადე ხა̈ლუ̂ენა ნაჯუ̂დი (ბქ. 247) — არხს ექვს კილომეტრზე მეტი სიგრძე ჰქონია (მხოლოდ ექვსი კილომეტრი არ ჰქონია სიგრძე).

კნინ. ლგლჰე̄ნილ ბზ., ლგლჰნილ ბქ.

ლგმაჟუ̂ე იგივეა, რაც **ლგმა̄ჟუე.**

ლგმარე იგივეა, რაც **ლგმა̄რე.**

ლგმახალე, ლგმახა̈ლე იგივეა, რაც **ლგმხა̄ლე.**

ლგმაჯე იგივეა, რაც **ლგმა̄ჯე.**

ლგმა̈რ, ლგმა̄რ იგივეა, რაც **ლგმა̈̄რ.**

ლგმა̈სლე იგივეა, რაც **ლგმსგლე.**

ლგმა̈ხე იგივეა, რაც **ლგმხე.**

ლგმა̄თი იგივეა, რაც **ლგმა̈̄თი.**

ლგმა̄ჟუე (-ე̄მიშ, -ჟა̄ლე) ბზ., **ლგმაჟუ̂ე** (-ემ, -უ̂ა̈რ) ბქ. — განელებული. ლიც ლგმა̄ჟუე ლა̈სუ̂ (ბზ.) — წყალი განელებული იყო.

ლგმა̄რე[1] (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმარე** (-ემ, -როლ ბქ., -ეშ, -რა̈ლე ლნტ.) — მზად მყოფი, მომზადებული, დამზადებული. ჩიგარ ტაბა̈გ ლგმა̄რე მა̄დ ა̈რი (ბზ.) — ყოველთვის სუფრა გაშლილი (მომზადებული) არ არის. ეჯ ლეთიშ მარა ზექ ყი ლგმარე მად (ბქ.) — იმ ღამის სამყოფი („საკმარი") შეშა დამზადებული მქონდა. მერბელ ქა ლგმარე ლასუ̂ (ბქ.) — ხაბაზს პური გამომცხვარი ჰქონდა (ხაბაზი მომზადებული იყო). ლგმარა ი უმარას — ჩი უ̂ორთე ხარ შუკუ̂ (ანდ.) — მომზადებულს'ა' და მოუმზადებელს — ყველას სამარისკენ (მიწისკენ) აქვს გზაო. ხოჩა ლგმა̄რე ოსხუ̂ი̄დად მუშგუ̂რის (ლშხ. 54) — კარგად მომზადებული დაუხვდით სტუმარს. **ლგმა̄რად** ბზ., ლშხ., **ლგმარად** ბქ., ლნტ. ზმნს. — მომზადებულად, მზად. ლგმა̄რად ხეხუ̂ახ ქუნა̄რუ̂ს (ბზ. 12) — მომზადებულად ხვდებიან სულებს. მი თუ̂ეფ ლგმარად მუღუ̂ა (ლნტ. 84) — მე თოფი მზად მაქვს.

ლგმა̄რე[2] ლშხ., **ლგმარე** ბქ., ლნტ. — (საგარეოდ) ჩაცმული, მორთული, მოკაზმული. ა̈დზელალე ამნემ მიჩა ლა̈მთილთე ხოლა ლგმარე (ბქ. 38) — ამან, ცუდად ჩაცმულმა, გაიარ-გამოიარა ქმრის ოჯახში.

ლგმა̄ჯე (-ე̄მიშ, -ჯა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგმაჯე** (-ემ, -ჯოლ ბქ., -ეშ, -ჯა̈ლე ლნტ.) — მოზიდული, გადაზიდული. ჰემი მოქუ̂არ ლგმა̈ჯე ლა̈სხუ̂ ნაკთექა (ბზ.) — თივის ბულულები ეაკემდე იყო (იყვნენ) მოზიდული. ლეუ̂იზ სგებინჩუ ხარხ ქა ლგმაჯე (ბქ. 237) — საზალი წინდაწინ აქეთ გადაზიდული.

ლგმა̈̄თი (-ი̄შ, -ა̄თა̈რ) ჟმ., **ლგმა̄თი** (-თარ) ლშხ. 1. წილი, ნაწილი. მეშხე სადგომი მესმე ლგმა̄თი ჩუ̂ედკუ̂ი̄ნა̄ნ (ლშხ. 61) — ბნელი სადგომის' მესამე'დი' ნაწილი გაზრწყინდა. 2. წილხვედრი, რომელსაც მიიღებენ შესაწირავი საქონლის ხორცის დაყოფის შემდეგ. კნინ. ლგმა̄თი̄ლ.

ლგმა̈̄რ იხ. ლი.

ლგმბანე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ემ, -ნოლ ბქ.), **ლგნბანე** (-ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-ნა̄ლე ლშხ., -ეშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დაფიცებული, შეფიცული; დანიძლავებული. ეჯა̈რ ჩუ ლგმბანე ლგმა̈̄რხ (ბზ. 34) — ისინი დაფიცებული ყოფილან. ლგმბანე მაროლ ნაბა̈ნს დემის კუ̂იშეხ (ბქ.) — შეფიცული კაცები ფიცს (ნაფიცს) არ გატეხენ.

ლგმბეც (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — შეძლებული, ძლიერი, ღონიერი. ალია̈რს ხორიხ ლგმბეც დი̄ა მუ̂ (ბზ. 391) — ამათ ჰყავთ შეძლებული დედ-მამა (დედა და მამა). ეჯ მეზგე სურუ̂ ლგმბეც ლი (ზს.) — ის ოჯახი (მოსახლე) ძალიან შეძლებულია.

ლგმგგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ეშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — 1. თვალით მოზომილი, დამიზნებული. ეჯ ჩიქჴა ხოჩა̈მდ ლგმგგნე მა̈დ თუ̂ეფ (ბქ.) — იმ დროს თოფი კარგად დამიზნებული მქონდა. 2. გამოზომილი. ეჯის ქა ლგმგგნე ფექ ოხლუ̂ანდ (ბქ. 299) — იმას გამოზომილი ფქვილი მოჰქონდა. **ლგმგგნად** ზმნს. — 'გა'მოზომილად. თა̈შმგჯა̈ბს ჯიმს ხუ̂ეჩოდ ყი ლგმგგნად (ლნტ. 36) — მოხარშულ ყველს გამოზომილად ეუშერებით მარილს.

-ლგმდად იხმარება გამოთქმაში **ჟახალგმდად.** 1. სახელდებით. მა̈გ ჯაშყიდმა ჟახალგმდად? (ბზ.) — ყველაფერი ზუსტად (სახელდებით) გახსოვს? ეჯასი̄ ჟახალგმდად ხაყლეხ ჩიჟას (ლშხ. 30) — იმასაც სახელად (სახელდებით) სიძეს ეძახიან. 2. გარკვევით. ჟახალგმდად ხექარ მა̈გთან! (ბქ.) — გარკვევით უთხარი ყველაფერი!

ლგმე იგივეა, რაც **ლგ̄მე.**

ლგმერე იგივეა, რაც **ლგმე̄რე.**

ლგმეშხე იგივეა, რაც **ლგმშხე**.

ლგმეჩე იგივეა, რაც **ლგმჩე**.

ლგმეწჳნე იგივეა, რაც **ლჳმწჳინე**.

ლგმეპერე იგივეა, რაც **ლგმპერე**.

ლგმეჯარე იგივეა, რაც **ლგმჯერე**.

ლგმე̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმერე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — მოღრუბლული. მგშლადეღ ლგმერე ლასჳ დეც (ბქ.) — კვირას ცა მოღრუბლული იყო. კნინ. **ლგმე̄როლ** ბზ., ლშხ., **ლგმერილ** ბქ., ლნტ.

ლგმზიგა̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმზიგა̂რე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგმზიგარე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — დასნეულებული, დაავადებული, დაჭირიანებული. ლგმზიგა̄რა‖ლგმზიგა̄რე მა̄რა ლიშდჷბ მა̄მ ხა̄მჲედა (ბზ.) — დასნეულებულ ადამიანს საქმის კეთება არ შეუძლია. ჲერხი ხოხრობგნდირ ლი ლგმზიგარე (ბქ.) — ზოგი პატარაობიდანაა დაავადებული.

ლგმზიგრე იგივეა, რაც **ლგმზიგა̄რე**.

ლგმზგრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლ‖-რა̄ლე ბზ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄მიშ‖-ე̄შ, -ე̄ლ‖-რა̄ლე ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ‖-რა̈ლე ლნტ.) — 1. დალოცვილი, კურთხეული, დღეგრძელი. ლგმზგრე̄ჳ ხიშდ! (ბზ. 232) — დალოცვილი იყავით (დალოცვილიმც ხართ)! მინე ნათსაჳ ლგმზგრე̄ჳ ლიხ (ლშხ. 55) — მათი ნათესაობა დღეგრძელი იყოსო („დღეგრძელიმც არიან"). 2. შეწირული. ლგმზგრე ლემზირა̈რს ტაბა̈გუი ადაწყეხ (ბქ.) — შეწირულ სუფისკვერებს სუფრაზე აწყობენ.

ლგმიჭ იგივეა, რაც **ლჳმიჭჳ**.

ლგმსგჳენე, **ლჳმსგჳენე** (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმსკჳენე**, **ლჳმსკჳენე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — გაწყობილი; გალამაზებული, დამშვენებული. ლარდა ხოჩამდ მარ ლგმსგჳენე (ბქ.) — ოდა (სამყოფი) კარგად მაქვს გაწყობილი. დაჳითი დი̄ნი̄ლ ლჳმსგჳენე ანტახ ქალაქხენ (ლშხ.) — დავითის გოგონა დამშვენებული დაბრუნდა ქალაქიდან.

ლგმსკადე[1] (-ე̄მიშ, -და̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -დოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -და̈ლე ლნტ.) — შესწავლილი, კარგად შეთვისებული. ალ ცჷგინ ლგმსკადე ხა̄რხ ბოფშა̄რს (ბზ.) — ეს ზღაპარი კარგად აქვთ შეთვისებული ბავშვებს.

ლგმსკადე[2] — აწყობილი, წესრიგში მოყვანილი, მოწესრიგებული. ქორისგა მა̈გ ლგმსკადე ლი (ბზ.) — სახლში ყველაფერი მოწესრიგებულია. **ლგმსკადად** ზმნს. — აწყობილად, მოწესრიგებულად. ეჩას მა̈გ ლგმსკადად ხუღო (უშგ.) — იმას ყველაფერი მოწესრიგებულად აქვს.

ლგმსკჳენე იგივეა, რაც **ლგმსგჳენე**.

ლგმსგლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმა̈სლე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. — მასრაზე დახვეული ძაფი. მარქჳს მასგლ ქა ლგმსგლე ისგა ხოზ (ბქ. 306) — მაქოში ძაფშემოხვეული მასრაა ჩადებული.

ლგმტკიცე იგივეა, რაც **ლგტკიც**.

ლგმყინე იგივეა, რაც **ლგლყინ̂ე**.

ლგმშაე, **ლგმშაჲე**, **ლგმშა̈ე** იგივეა რაც **ლგმშიჲე**.

ლგმშერე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — დამაშვრალი, გადაღლილი; შეწუხებული. ალა ქა̄ჩა̈დ ლგმშერე სი̄მაქთექა (ბზ. 277) — ეს გავიდა შეწუხებულ ქალწულთან. დჷჳით სჷრუ ლგმშერე ლასჳ (ბქ.) — დავითი ძალიან გადაღლილი იყო.

ლგმშიჲე (-ე̄მიშ, -ჲა̄ლე) ბზ., **ლგმშაჲე**, **ლგმშაე** (-ემ, -ა̂ჲ̂ოლ) ბქ., **ლგმშიე** (-ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმშა̈ე** (-ჲშ, -შა̈ლე) ლნტ. — დამუშავებული. დაბ ხოჩამდ ჯად ლგმშაე (ბქ.) — ყანა კარგად გქონდა დამუშავებული. კნინ. **ლგმშა̈ილ** ბქ.

ლგმშხე (-ე̄მიშ, -ხა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ხოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმეშხე** (-ჲშ, -ხა̈ლე) ლნტ. — გაშავებული. ბეფშჳ ეჯჷი ლასჳ ლგმშხე, ერე ჯი მიჩა თხუმ დეშ თარჳ (ბქ.) — ბავშვი ისე იყო გაშავებული, რომ თავის თავს ველარ ცნობდა (თვითონ).

ლგმჩე (-ე̄მიშ, -ჩა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჩოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმეჩე** (-ჲშ, -ჩა̈ლე) ლნტ. — დაბერებული. ლგმჩე მა̄რე ძღვდ ლეჟრი ლი (ბზ.) — დაბერებული კაცი ძალიან

საცოდავეია. ლგმჩან თხერ' ესერი ჩ'ოლღინდოშელი (ანდ.) — სიბერეში (სიბერის შემდეგ) მეელიც გაოგრებულაო.

ლგმცხა̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგ'მ'ცხანე** (-ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — 'გა'ციევებული. ა̈ლის, ჩუ ლგმცხანა, ბოჳკათეჲსგა სგა ხჷაწჷდად თჷალთჷშჷ (ბქ. 3) — ამას, გაცივებულს, მარლით ჩავწურაედით კასრში.

ლგმწირე იგივეა, რაც **ლგნწირ.**

ლგმხალ იგივეა, რაც **ლგმხა̈ლ**[1,2].

ლგმხალე იგივეა, რაც **ლგმხა̄ლე.**

ლგმხა̈ლ[1], **ლგხა̈ლ** (-იშ, -ალა̈რ ზს., ლნტ., ლგხლჷ ბქ.), **ლგმხალ** (-არ) ლშხ. 1. მცოდნე, განათლებული; გაგებული. ათხე შჷანს||შჷა̈ნს ხჷა̈ჲ ლგმხა̈ლ მა̄რე იზგე (ბზ.) — ახლა სვანეთში ბევრი განათლებული კაცი ცხოვრობს. მახლა̈შ ლითჷრია̈შ მეთია̈ლ ლგხა̈ლსოჷ გა̈ნხენ ხასგურდ (ანდ.) — ვისაც ცოდნის შეძენა უნდა (ჭკუის სწავლის მოწადინე), მცოდნეს მიუჯდეს გვერდით. 2. გამოცდილი. გჷეგნგ ხოჩა ლგხა̈ლ მა̄რე ლგმა̈̄რ (ბზ. 29) — გვეგნუ კარგი გამოცდილი კაცი ყოფილა. ლგხა̈ლგნქა უხლა ნა̈როჷ ანფიშჷდხ ლექერთე (ბქ. 310) — გამოცდილს გარდა (უვიცი) არავინ გამოგვზავნოთ წისქვილში. **ლგმხალდ ლირდე** (ბქ.) — წინდახედულად ცხოვრება.

ლგმხა̈ლ[2] (-იშ, -ალა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგმხალ** (-არ) ლშხ. — ბოროტი, ცბიერი, ვერაგი ზრახვების მქონე. და̈შდჷ გუნ ლგმხა̈ლ ლი (ბქ. 236) — დათვი ძალიან ვერაგია.

ლგმხა̄ლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმ'ა'ხალე** (-ემ, -ლოლ) ბქ., **ლგმახა̈ლე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. 1. დაბარებული, გამოძახებული. აფხნეგ ჯა̄რა ლგმხა̄ლე (ბზ.) — ამხანაგი გყოლია დაბარებული. 2. გ ა დ ა ტ. გამოტყუებული, შეგულებული. მალჷს ქათალ ხარ ლგმხალე (ბქ.) — მელას ქათამი ჰყავს შეგულებული.

ლგმხე (-ე̄მიშ, -ხა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄მ, -ხოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმა̈ხე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — განახლებული. დოშდულ მახე ლგმხე ლასჷ (ბქ.) — მთვარე ახალი შეცვლილი (განახლებული) იყო.

ლგმხგმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -მოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -მა̈ლე ლნტ.) — დამკავებული. ლგმხგმე მა̈რწჷენხენქა ლგლიცს ა̈სყიხ (ბქ.) — დამკაევებული მაწვნისაგან საფუარს (წყალნარევს) ამზადებენ.

ლგმჯერე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.), **ლგმჯერ** (-იშ, -ა̈ლ||-ა ბზ., -ა̈რ||-ოლ ბქ., -ა̄ლ ლშხ.), **ლგმეჯერე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გაგებული, შეტყობილი, დადგენილი, აღლოაღებული, შეგრძნობილი, მოსამრებული; შეგნებული, გონიერი, მცოდნე, მიხვედრილი, გამოცდილი. მიშგჷა აფხნეგი გჷეშ ყი ლგმჯერე მა̄რ (ბზ.) — ჩემი ამხანაგის საქმე გაგებული მაქვს. მა̈შინად ყი ლგმჯერე მარ (ბქ.) — მანქანას კარგად ავულე ალღო (მანქანისათვის გაგებული მაქვს). მეთხჷარას ყი ლგმჯერე ხა̄რხ ცხეკიშრე ლარდა ა̈დგია̈რ (ბქ. 235) — მონადირეებს დადგენილი აქვთ ნადირის (ტყიურთა, „ტყისანის") სამყოფი ადგილები. მა̈გ მეგჷი ლგმჯერე დემ ესერ ჴედნი (ანდ.) — ყველა ერთნაირად (ერთნაირი) მოსაზრებული არ გამოდისო. ლგმჯერ ზურა̄ლ ეშხუ გარ ლგმა̈რდ (ბზ. 290) — მხოლოდ ერთი ქალი ყოფილა მიხვედრილი. ალ მარე გუნ ლგმჯერ ლი (ბქ.) — ეს კაცი ძალიან შეგნებულია. კ ნ ი ნ. **ლგმჯერილ** მდრ. **ლგმხა̈ლ, ლგხა̈ლ.**

ლგმჯაჷრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -ემ. -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.), **ლგმჯა̄რჷე** (-ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-ჷა̄ლე) ლშხ. — გაჯავრებული. მიჩა მუ ლგმჯაჷრე ლგმა̈̄რ (ბზ.) — მამამისი გაჯავრებული ყოფილა. **ლგმჯაჷრად** ბზ., **ლგმჯა̄რჷად** ლშხ. ზ მ ნ ს. — გაჯავრებულად. ჷობჷრ დადას ალე ათა̄და ლგმჯა̄რჷად (ლშხ. 63) — კუდიან დედაბერს ეს უთქვამს გაჯავრებულად.

ლგმჯერე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგმეჯარე** (-ჲშ. -რა̈ლე) ლნტ. — გაყინული, გამაგრებული (თოვლი). მეგჰად ლგმჯერე მუს ჴანა̈რსი ჩუ იგჰე (ზს.) — მაგრად გაყინული თოვლი ხარებსაც უძლებს.

ლგნაგა̈ზ იგივეა, რაც **ლგნგა̈ზ.**

ლგნაზორე იგივეა, რაც **ლგზორ.**

ლგნაქჳე იგივეა, რაც **ლგნა̄ქჳე**.

ლგნაყე იგივეა, რაც **ლგნყე**.

ლგნაშკჳე იგივეა, რაც **ლგნა̄შკჳე**.

ლგნაშყე, ლგნა̈შყ იგივეა, რაც **ლგნა̄შყე**.

ლგნაჩდე იგივეა, რაც **ლგნჩგდე**.

ლგნა̈შკჳ იგივეა, რაც **ლგნა̄შკჳე**.

ლგნა̈ცხე იგივეა, რაც **ლგნცგხე**.

ლგნა̈წერ იგივეა, რაც **ლგნწერ**.

ლგნა̈ხჳწე იგივეა, რაც **ლჳნხჳწე**.

ლგნა̄ქჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნაქჳე** (-ემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ჳა̈ლე ლნტ.) — გაოცებული, განცვიფრებული, გაკვირვებული. ლგნა̄ქჳე გარ ა̈სჳდ (ბზ.) — გაოცებულიღა დაერჩი. ლგნა̄ქჳე ლას მაგ (ლშხ.) — ყველა განცვიფრებული იყო. მიჩა ლანხჳბ ჩჳ ლგნაქჳე ა̈რიხ (ლნტ. 181) — მისი საძმო გაკვირვებულია (არიან).

ლგნა̄შკჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნაშკჳე** (-ემ, -ჳოლ), **ლგნა̈შკჳ** (-იშ, -აშკჳა̈რ) ბქ. — ჩაბღუჯული, ხელში ჩაგდებული. ეჩას მა̈გ მიჩა შია̈რთე̄სგა ხა̄რ სგა ლგნა̄შკჳე (ბზ.) — იმას ყველაფერი თავის ხელებში აქვს ჩაბღუჯული.

ლგნა̄შყე (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნაშყე** (-ემ, -ყოლ), **ლგნა̈შყ** (-იშ, -აშყა̈რ ბქ., -ა̈ლე ლნტ.) — დაღეჭილი (კევი). ლგნა̄შყე ნა̈შყის მა̄მა ხაყა (ბზ.) — დაღეჭილი კევი არ ვარგა.

ლგნბანე იგივეა, რაც **ლგმბანე**.

ლგნგა̈ზ (-გზიშ, -გზა̈ლ ბზ., -გზა̈რ ბქ.), **ლგნგაზ** (-გზიშ, -გზარ) ლშხ., **ლგნაგა̈ზ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ერთი კვირისა. ლა̈ჯჳგრნე̄ნს (‖ლა̈ჯჳგრჳნე̄ნს) იშგჳიდ ლგნგა̈ზ ჩიჩჳლი ქჳინ (ბზ. 11) — შეივედრე (შეგევედრებინოს) შეიდკვირიანი ჩვილის სული. მიშგჳადის სემი ლგნგა̈ზ გარ ოთესდ (ბქ. 14) — დედაჩემს სამი კვირისღა დაერჩი.

ლგნგერე იგივეა, რაც **ლგნგრე**.

ლგნგზა̄ჳრე (-ემიშ, -რა̈ლ‖-რა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნგზაჳრე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგნგზა̄რე** (-ე̄მიშ, -რა̄ლე) ლშხ., **ლგნგზარე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — გამგზავრებული. ქა ლგნგზა̄ჳრანღო ჳეშგდ ლიტეხს მა̄მა ხაყა (ბზ.) — გამგზავრების მერე უკან დაბრუნება არ ვარგა. ღაბენა̈რ ქა ლგნგზარე ლიხ სერ (ლნტ. 67) — მოზვრები გამგზავრებულია უკვე.

ლგნგრე[1] (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნგერე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — გამსხვილებული. ჳსგჳა̈რ ქა ლგნგრე ლიხ (ბზ.) — ვაშლები დამსხვილებულია. ალ მარა მეჳარ ნარდჳ კინჩხ ქა ლგნგრე ხარ (ბქ.) — ამ კაცს უქმად ყოფნით კისერი გამსხვილებული აქვს.

ლგნგრე[2] ბქ. — დადებული (კვერცხი). ქათალს ლგგრე ლგნგრე ხად (ბქ.) — ქათამს კვერცხი დადებული ჰქონდა.

ლგნეცნე იგივეა, რაც **ლგნცინე**.

ლგნზორე, ლგნზო̄რე იგივეა, რაც **ლგზორ**.

ლგნთხლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ლა̈ლე ლნტ.) — მოფრთხილებული, მარალმიუყენებელი, მოვლილი. ეზა̈რდ ლგნთხლე მაყა ჯჳეგ (ბზ.) — ჯოგი კარგად მყავს მოვლილი (მარალმიუყენებელი). ზმნზ. **ლგნთხლად** — ფრთხილად. სგა̈ ლგნთხლად გარ ანჳადდ (ბქ. 265) — თქვენ მხოლოდ ფრთხილად წამოდით.

ლგნსგლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნსკელე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. — გასქელებული. ხჳა̈ჲ ნაშყოდ შა̄ლ ლგნსგლე ლი (ბზ.) — ბევრ(ჯერ) გარეცხილი შალი გასქელებულია. ლგნსგლე გაგ ბეფშს ხოლა ლეზებ ხარ (ბქ.) — გასქელებული ფაფა ბავშვისთვის ცუდი საჭმელია (ბავშვს ცუდი საჭმელი აქვს). კნინ. **ლგნსგლილ** ბქ., **ლგნსგლო̄ლ** ლშხ.

ლგნტყოჳ̈ნ̈ე (-ე̄მიშ, -ნ̈ა̄ლე ბზ., -ემ, -ნ̈ოლ ბქ.), **ლგნტყო̄ჳნე** ბზ., **ლგნტყჳეინე** (-ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ე̄ლ‖-ჳნა̄ლე) ლშხ., **ლგნტყჳეჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — დატყვევებული. თაჳბექილა ხჳა̈ჲ ხა̈ნს ხაყენახ ლგნტყოჳე სა̈ჳჲა̈რს (ბზ.) — თავბექილა დიდხანს ჰყოლიათ დატყვევებული „სავებს“ (ჩრდილოკავკასიელ თურქებს). ლგნტყოჳნე მაროლ

ფოქთეისგა ადგენე და̈უ̂დ (ბქ.) — დეემა გამოქეაბულში დაამწყვდია (დააყენა) დატყვევებული კაცები.

ლგნტყუ̂ეუ̂ე, ლგნტყუ̂ეი̄ნე იგივეა, რაც **ლგნტყოუ̂ნე.**

ლგნდეშტ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) **ლგნდეშდ** (-ა̈რ) ბქ. — თიკნიანი (თხა). ლგნდეშდ დაჯგლ ძერუ̂ეშდ მანა̈თდ ა̈ხუ̂ყიდ (ბქ.) — თიკნიანი თხა ოც მანეთად ვიყიდე.

ლგნყე (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ყოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნაყე** (-ძშ, -ყა̈ლე) ლნტ. — გამომცხვარი. კუბდა̄რა̄ლ ქა ლგნყა̄ლე ლიხ (ბზ.) — კუბდარები გამომცხვარია (არიან). ლგნყე დიარ ტაბა̈გჟი ხეწკჽტან (ბქ.) — გამომცხვარი პური ტაბაკზე ელაგა.

ლგნშა̈ნ (-იშ, -შანა̈რ) ზს., **ლგნშანე** (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ემ, -ნოლ ბქ.), **ლგლშან** (-არ||-ა̄ლე) ლშხ., **ლგლშა̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნიშნიანი, დანიშნული, ნიშანდადებული. ლგნშა̈ნ ლუ̂ა̈შს||ლუ̂აშს დემ ადგა̈რიხ (ბზ.) — ნიშანდადებულ ჯიხვს არ კლავენ. ჩუ ლგნშა̈ნ ზუ̂რალ გა̈ნთე ლა̈ხსედნიუ̂ (ბქ. 294) — დანიშნული ქალი განზე რჩებოდა. ლგნშანე ლა̈დელ ანჯა̈დ ხელწიფ (ბქ. 343) — ხელმწიფე დანიშნულ დღეს მოვიდა.

ლგნჩრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄მ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ძშ, -რა̈ლე ლნტ.) — დაძახული. ბერა̈ლძა̄ქ ქიპ ჟი ლგნჩრე მა̄რ (ბზ.) — წინდებისათვის (საწინდე) ძაფი დაძახული მაქვს. ძარუ̂ ფას აშუ̂ ფად ტიხეხ, ლგნჩრე ეჩქას ლი (ბქ. 305) — ორფა (ძაფ)ს ერთფად (რომ) გადააქცევენ, მაშინაა დაძახული.

ლგნჩგდე (-ე̄მიშ, -და̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -დოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნაჩდე** (-ძშ, -და̈ლე) ლნტ. 1. არეული. ალ შკაფისგა მა̈გ უ̂შხუ̂ა̄რ ხა̄რ ლგნჩგდე (ბზ.) — ამ კარადაში ყველაფერი ერთმანეთშია არეული. 2. შერეული. მიშგუ ულძა̄ქ ეშიეშ̄ ლახირთე ხა̄რ ლგნჩგდე (ბზ.) — ჩემი ცხვარი აუცილებლად ლახირ(ის ცხვარ)შია შერეული. 3. ჩაყოლილი, გადაცდენილი. ეჯჟი მეზგი ჯა̈დ, ე̄ ლგნჩგდე მირ მა̄რ (ბზ.) — ისე მტკივა მუცელი, რომ რაღაც მაქვს ჩაყოლილი. შდრ. **ლგჩდგნე, ლგჩდი̄ნე, ლგჩი̄დ.**

ლგნცინე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნეცნე** (-ძშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — დაწვრილებული. ნა̈მყუ̂იჩ სკელ ჩუ ლგნცინე მა̄რ (ბზ.) — მონატეხი წვივი დაწვრილებული მაქვს. ლგნცინე ჩხირ ნენსგაქა აკუ̂აშ (ბქ.) — დაწვრილებული ჩხირი შუაზე გატყდა. კნინ. **ლგნცინილ** ბქ., **ლგნცინოლ** ლშხ.

ლგნცგხე (-ე̄მიშ, -ხა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგნა̈ცხე** (-ძშ, -ხა̈ლე) ლნტ. — დამახსოვრებული. ისგუ ხოჩაძ ი ხოლა̄ძ ჩუ ლგნცგხე მა̄რ (ბზ.) — შენი კარგიც და ცუდიც დამახსოვრებული მაქვს. ხოჩა მელა̈ხუ̂იუ̂ა̈რ ჩუ ლგნა̈ცხე ხარხ (ლნტ.) — კარგ ფეხზე შემხვედრნი დამახსოვრებული ჰყავთ.

ლგნწერ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.), **ლგნა̈წერ** (-ა̈ლ) ლნტ. — განწირული. ლგნწერ როქუ̂ მა̄მა ლგმა̈რლი (ბზ. 441) — განწირული არ ყოფილხარო. ლგნწერს მამაგუ̂ეშ ხაშიდ (ბქ.) — განწირულს არაფერი შველის.

ლგნწირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., ა̈რ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — დაძლეული, ნაჯობნი, დამარცხებული. ლა̈შძა̄ლისგა ეშხუ̂ მეჰად ლგნწირ სედნი (ბზ.) — ბრძოლაში ერთი ყოველთვის დამარცხებული რჩება. ლგნწირს გუ̂ი ა̈თკუ̂აშ (ბქ.) — დაძლეულს გული დასწყდა.

ლგნწგ̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგნწგრე** (-ემ, -როლ ბქ., -ძშ, -რა̈ლე ლნტ.) — გამოწურული, გამოცლილი, გამოლეული. კეც ქა ლგნწგრე ემხუ̂იდ (ბქ.) — ქვევრი გამოცლილი დამხვდა. ზისხი ზგნან ჩუ ლგნწგრე ხუ̂ი ჰგშხჟი ნაგა̈ნუ̂ (ბქ.) — სისხლ(ის წვეთ)ისგან დაცლილი ვარ ფეხზე დგომით. კნინ. **ლგნწგრილ** ბქ., **ლგნწგ̄როლ** ლშხ.

ლგნჭყე (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგნჭყ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — გახედნილი. ხოჩა̄მდ ლგნჭყე მაყა ჩა̈ჟ (ბზ.) — ცხენი კარგად მყავს გახედნილი.

ლგძარალ, ლგძარა̈ლ იგივეა, რაც **ლგძრა̄ლ.**

ლგძა̈რ (-იშ, -არა̈ლ ბზ., -არა̈რ/-არუ ბქ.), **ლუუ̂ა̈რ** ბზ., ლნტ., **ლგარ** ლხმ.,

ლუ˹ჳ˺არ (-ალ) ლშ., **ლგჷა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ცოცხალი. ალას გეზალ ლგჷა̈რ ლა̈ხტა̈ხ (ბზ. 340) — ამას შვილი ცოცხალი დაუბრუნდა. მგხა̈რ როქჳ ლგა̈რ ი̄რა (ბზ. 288) — ხვალ ცოცხალი ვიქნებით. ჰანდრალომს... ლუჳა̈რს აშთხჳიხ||აშდლჳიხ (ბზ. 67) — ჰანდრალომს (მლაპრული არსება) ცოცხალს მარხავენ. ლგჷა̈რ მარა ნა̈პუ დემ ესერ ხოშთხენი (ბქ.) — ცოცხალ კაცს ლუკმა არ გამოელევაო. ჲერხი ლგარს ლგდგა̈რ ესერ ხოჩა (ანდ.) — მოვ ცოცხალს მკვდარი სჯობიაო. ლუჳარ ი ლგდგარ ლოქ ხა̄რა ლეშგლდანი (ლშ. 60) — ცოცხალი და მკვდარი უნდა დამეთვალაო („ჰქონდა 'და'-სათვლელი"). ზმნზ. **ლგჷა̈რ˹დ˺, ლგჷარდ, ლუჳარდ.** ქათალს ჩუ ლგმაფიშტჳლიხ ლუჳარდ (ლნტ. 68) — ქათამს თურმე ცოცხლად უშვებდნენ. კალმახ ლგჷა̈რ˹დ˺ ა̈ხჳიტხ ლგცხენქა (ლნტ.) — კალმახი ცოცხლად გამოვიყვანე წყლიდან. იხმარება გამოთქმებში: **ლგჷარდ ლიშდლჳი** (ზს.) — ცოცხლად დამარხვა, შერცხვენა. **ლგჷარდ ლგდგა̈რ** (ბქ.) — ცოცხლად მკვდარი, შერცხვენილი, კისერმოჭრილი. **ლგარდ ლეგჳანე** (ლხმ.) — ცოცხლად დასატირებელი.

ლგჷდგრე იგივეა, რაც **ლგჰდგრე.**

ლგჷე (-ე̄მიშ ბზ., ლშ., -ჲა̄ლე ბზ., -ჲალა ლშ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ., -ჲშ, -ა̈ლე ლნტ.), **ლგე** (-ემ, -˹ჲ˺ოლ) ბქ. — წაღებული, წაყვანილი; გატანილი, გადამიდული, გაგზავნილი. ლგდგა̈რ ლგჷე ხა̄დდახ (ბზ.) — მკვდარი წასვენებული (წაღებული) ჰქონდათ. წჳილ ლგჷე ნა̄რ (ბზ.) — პატარძალი წაყვანილი გვყავს. ფექ ლეჟა ლგე ხა̈რენახ (ბქ. 311) — ფქვილი ზემოთ ჰქონიათ წაღებული. ლანგნალდ მეშყდე ლგცემ ესერ ლგე ლი (ანდ.) — ყბადაღებული (საენოდ გადავარდნილი) წყალწაღებულიაო. აჯარ სგა ლგჷე ლიხ ქორთე (ლშ. 64) — ზვინები შინაა მიზიდული. მათხოჳა̈რს ხა̈რენა ლგჷე ხანჯა̈რ (ლნტ. 252) — მათხოვარს ხანჯალი ჰქონია გატანილი („წაღებული").

ლგჷერ იგივეა, რაც **ლგჰერ.**

ლგჷეხჳ იგივეა, რაც **ლგხეხჳ.**

ლგჷე̄ლჳე იგივეა, რაც **ლგჰე̄ლჳე.**

ლგჷმედ (-იშ, -ა̈რ ზს., -უ ბქ., -ალე ლშ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ღონიერი, ძლიერი, ძალუმი. სი ლგმა̈რხი ლგჷმედ (ბზ. 392) — შენ ძლიერი ყოფილხარ. ლჳაყმარე ჩიგარ ხოშა ლგჷმედ ლი ზურალდ (ბქ.) — მამაკაცი ყოველთვის უფრო ღონიერია ქალზე. ალე ბგგი ი ლგჷმედ ლგმა̈რ (ლნტ. 104) — ეს მაგარი და ღონიერი ყოფილა. 2. შეძლებული. ამეგ ეშხუ გუნ ლგჷმედ მეზგე ლგმზიგ (ბქ. 247) — აქ ერთი ძალიან შეძლებული მოსახლე ცხოვრობდა (სახლობდა) თურმე.

ლგჷნე იგივეა, რაც **ლგჰნე.**

ლგჷრა̈̄ლ (-იშ, -ალა̈ლ) ბზ., **ლგჷრა̈ლ** (-ალა̈რ) ბქ., **ლგ̄ჷრალ, ლგჷარალ** (-ალ) ლშ., **ლგჷარა̈ლ** (-ალა̈ლ) ლნტ. — იარაღიანი, შეიარაღებული. ლგჷრა̈̄ლ მა̄რე ჲე̄რე ანღრი (ბზ.) — ვიღაც შეიარაღებული კაცი მოდის. ლგჷრა̈ლ მარა ლინთხლა̈ლ ხაკუ (ბქ.) — შეიარაღებულ კაცს მოფრთხილება უნდა. **ლგჷრალდ** ზს., ზმნზ. — იარაღიანად. შჳანე ჯა̈რ ჩჳანჴიდხ ლგჷრალდ ქუთა̈̄შთე (ბზ. 5) — სვანეთის ჯარი ქუთაისში იარაღიანად ჩამოიყვანეს.

ლგჷრე იგივეა, რაც **ლგი̄რ.**

ლგჷჴე (-ე̄მიშ, -ჴა̄ლე ბზ., -ემ, -ჴოლ ბქ.), **ლგ̄ჷჴე** (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ე̄ლ||-ჴა̄ლე) ლშ., **ლგა̈ჴე** (-ჲშ, -ჴა̈ლე) ლნტ. — ზვინად დადგმული; დახარდნული ზვინი. ჰგმინ ჲერხი ჟი ლგჷჴე ჯა̄რხ (ბზ.) — ქერის' მოვი (ნაწილი) ზვინებად გაქვთ დადგმული. ეჯ მეზგე̄მიშ [დაბარ] ლგ̄ჷჴე ლგგხ (ლშ. 54) — იმ მოსახლის ყანები დაზვინულია (დაზვინული დგანან).

ლგოფნე იგივეა, რაც **ლუჳფჳნე.**

ლგპანხჳე იხ. **ლგბა̄ნდე.**

ლგპა̄ნტე (-ე̄მიშ, -ტა̄ლე) ბზ., **ლგპანტე** (-ემ, -ტოლ) ბქ., **ლგპი̄ნტე** (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ე̄ლ||-ტა̄ლე) ლშ., **ლგპინტე** (-ჲშ, -ტა̈ლე) ლნტ. — დაფანტული. ქა ლგპა̄ნტე ხორიხ ბოფშა̈რს ლაშდრა̄ლა̈რ (ბზ.) — ბავშვებს დაფანტული აქვთ სათამაშოები. ლახჳბაი ლოშგიმ ჩუ ლგპანტე ლა̈სჳხ (ბქ.) — ბოლოს ძმები დაიფანტნენ (დაფანტული იყვნენ). ჩი̄მი დაბა̄რისა ლგპი̄ნტე ლიხ აჴარ (ლშ. 54) — ყველას ყანებშია ზვინები დაფანტული. იშკენ ხა̈ლხ ლგპინტე ლი (ლნტ. 178) — სხვა ხალხი გაფანტულია.

ლგპეჟუ̂ნე იგივეა, რაც **ლუპჟუნე**.

ლგპინტე, ლგპი̄ნტე იგივეა, რაც **ლგპა̈ნტე**.

ლგპჟუნე იგივეა, რაც **ლუპჟუნე**.

ლგპრისდე (-ე̄მიშ, -და̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -დოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგპრისტე** (--ემ, -ტოლ ბქ., ჲშ, -ტა̈ლე ლნტ.) — 1. 'მო'ნათლული. ალ ბეფშუ̂ მიშგუ ლგპრისდე ლი (ბზ.) — ეს ბავშვი ჩემი მონათლულია. ამეჩუ იზგე ქრისტეშ ლგპრისტე (ბქ. 32) — აქ ცხოვრობს ქრისტეს ნათლული. მა ლოქ ასაჟა̈ხდ ისკუ̂ი ლგპრისტეს? (ლნტ. 317) — რა დაარქვით შენს ნათლულსო? კადატ. **თხერე ლგპრისდე, თხერემ გუ̂ერაჟი ლგპრისდე** (ბქ.) — დაუნდობელი, შეუბრალებელი, ბოროტი, ავი (მგელი მონათლული, მგლის ტყავზე მონათლული). ჲერხი ამსოლდ თხერე ლგპრისდ' ესერ ლი (ანდ.) — ზოგი ადამიანი მონათლული მგელიაო. 2. სწორი, მართალი. ალა დე̄სა გა̈რგლი ლგპრისდას (ბზ.) — ეს არ ლაპარაკობს მართალს. 3. ნაკურთხი. ლგპრისდე ოთბგდი̄რ (ბზ.) — ნაკურთხი (წყალი) აქეთ-იქით მიმოეასხი.

ლგჟაგ იგივეა, რაც **ლგჟა̈გ**.

ლგჟაჲ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგჟა̈ჰ**.

ლგჟარ იგივეა, რაც **ლგჟა̈რ**.

ლგჟა̈გ (-იშ, -ჟგა̈რ||-ჟგუ ბზ., -ჟაგა̈რ|| -ჟ˹ა˺გუ ბქ., -ჟაგა̈ლე ლნტ.), **ლგჟაგ** (-არ) ლშხ. 1. მორჩენილი, განკურნებული. ლგქა̈ჩ ქა ლგჟა̈გ მა̈რ (ბზ.) — ჭრილობა ('და'ჭრილი) მორჩენილი მაქვს. 2. მოწამლული, მოშხამული. ჩუ ლგჟა̈გ ჯა̈რ მა̈გ ნგნშუ̂ (ბზ.) — ენით ყველა გყავს მოწამლული. მგშკს ლგჟა̈გ ნა̈ჰეფ ხარ (ბქ.) — ჭიანჭველას მოშხამული ნაკბენი აქვს. ლგჟაგ არაყ ხუღუ̂ა̈ნდეს მასძელს (ლშხ. 44) — მოწამლული არაყი ჰქონდეს მასპინძელს. 3. ავი შხის ადამიანი, წაბილწული, ბინძური. ბიტუ მე̄უ̂არ ლგჟაგ მა̈როლ ლი (ლშხ.) — ბიჭუ ძალიან წაბილწული კაცია.

ლგჟა̈ე იგივეა, რაც **ლგჟა̈ჰ**.

ლგჟა̈რ (-იშ, -ჟარა̈ლ ბზ., ლნტ., -ჟარა̈რ ბქ.), **ლგჟარ** (-ალ) ლშხ. — მოწყენილი, მობეზრებული. ჟი ლგჟა̈რ მა̈რ ლათუ̂ერს (ბზ.) — სწაელა მომწყინდა (სწაელას მოწყენილი ვარ). **ლგჟარდ** ზმნზ. — მოწყენილად. აჯა ლგჟარდ ა̈რი (უშგ.) — ის მოწყენილად არის. კნინ. **ლგჟა̈რილ** ბქ.

ლგჟა̈ჰ (-იშ, -ჟაჰა̈რ) ზს., **ლგჟაჲ˹ე˺** (-ე̄შ, -ჲალე) ლშხ., **ლგჟა̈ე** (-ჲშ, -ჟაა̈ლე) ლნტ. 1. ჩამოზვავებული. ლახუ̂ს ათხე მუს ჩია̈̄გ ქა ლგჟა̈ჰ ლი (ბზ.) — მთაში ახლა თოვლი ყველგან ჩამოზვავებულია. ხოშა ფელტ ა̈დგის ლგჟა̈ჰ ლასუ̂ (ბქ.) — დიდ აღმართ (ფერდ) ადგილას ჩამოზვავებული იყო. 2. ზვავით დაშავებული.

ლგჟგგნე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გაწმენდილი, გამარგლული (ყანა, —). კუ̂ეცნა̈ დაბა̈რ ლგჟგგნე გუ̂ა̈რხ (ბზ.) — პურის ყანები გაწმენდილი გვაქვს (სარეველა ბალახებისაგან). ხოჩა ზურალა̈შ ჰარტამ ჩიგარ ქა ლგჟგგნე ლი (ბქ.) — კარგი ქალის ბოსტანი ყოველთვის გაწმენდილია.

ლგჟი̄ბე (-ე̄მიშ,-ბა̈ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ), **ლგჟიბე** (-ემ, -ბოლ) ბქ. — ამაღლებული; განდიდებული, აღზევებული, გადიდკაცებული. ლგჟი̄ბე ღე̄რბეთ (ლშხ.) — ამაღლებული ღმერთი. მაშდმა̈რს თხუ̂იმ ლგჟიბდ ხაბჟა (ბქ.) — მთვრალს თავი განდიდებულად ეჩვენება (ჰგონია).

ლგჟომე იგივეა, რაც **ლუჟუ̂მე**.

ლგჟო̄რე (-ე̄მიშ. -რა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგჟორე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — 1. გაბრუებული. ლგჟო̄რე ხუ̂ი ნა̈სიპუ̂ (ბზ.) — გაბრუებული ვარ ტრიალისაგან (ნატრიალები). მაფაშშუ̂ ჩუ ლგჟორე ლი მარე ობა̈შგნ (ბქ.) — დაღლილობით ხშირად გაბრუებულია კაცი. 2. გონდაკარგული. ჭყინტ ლგჟო̄რე ხაყახ მიჩა აფხნეგა̈რს (ბზ.) — ბიჭი გონდაკარგული ჰყავთ თავის ამხანაგებს. 3. მიეიწყებული.

ლგჟჟგნე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — 1. 'და'სიეებული. ქა ლგჟჟგნე მუღუ̂ა ნიჩუ̂ა̈რ (ბზ.) — სახეები დასიეებული მაქვს. ეჩას ყია ჩუ ლგჟჟგნე ხა̈რ (ლშხ.) — იმას ყელი გასიებული აქვს (=ჩიყვი ეზრდება). 2. დაბექილი, დაქექილი. ლგჟჟგნეს მასა̈რდ მასტუნ ხა̈მთქუ̂ა (ბქ.) — დაქექილს ძლიერი ტკივილი

სჩეეეია (იცის). კნინ. **ლგუუგნილ** ზს., **ლგუუგნ̄ოლ** ლშხ.

ლგულბგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ ლშხ., -ჲშ, -ნა̄ლე ლნტ.) — დაბეჟეილი, მოჭეჭკილი. ფხულე ჩუ ლგულბგნე მა̄რ (ბზ.) — თითი მოჭეჭკილი მაქვს.

ლგულჳრიმბე იგივეა, რაც **ლჳულჳრ̄ომბე**.

ლგულგრბა̈ნ (-იშ, -ანა̈ლ ბზ., -ანა̈რ ბქ.), **ლგულგრბან** (-ალ) ლშხ. — ჩაფსკვნილი, ჩასუქებული; ლოყებდასივებული. ბესი ლგულგრბა̈ნ მახელჳა̈ყ ლი (ზს.) — ბესი ჩაფსკვნილი ახალგაზრდაა.

ლგრაგე იგივეა, რაც **ლგრა̄გე**.

ლგრაშ იგივეა, რაც **ლგრა̈შ**.

ლგრა̈ქჳ იგივეა, რაც **ლგრექჳ**.

ლგრა̈შ (-იშ, -აშა̈რ ბქ., -აშა̈ლ ლნტ.), **ლგრაშ** (-ალ) ლშხ. — რაშიანი. ალეს ეხჭამ ღოშგინ ჲაკოფ მიჩა ლგრაშდ (ლშხ. 61) — ამას უკან გაეკიდა იაკობი თავის რაშიანად.

ლგრა̄გე (-ე̄მიშ, -გა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგრაგე** (-ემ, -გოლ ბქ., -ჲშ, -გა̈ლე ლნტ.) — დაყოვნებული, დაგვიანებული. მა̈ზუმ ხა̈ნ ჯა̄რ ამჩუ ლგრა̄გე? (ბზ.) — რამდენი ხანი დაჰყავი აქ (ხარ დაყოვნებული)?

ლგრა̄̈ქჳა̈დ, ლგრა̄̈ქჳედ ბზ., **ლგრექედ** ბქ., **ლექჳედ** ლშხ., **ლგლექედ** ლნტ. განკერძოებული სიტყვა — ვთქვათ. ლგრექედ, მისა̈ს ხოჩა მოსაჳა̈ლ ანჴად (ბქ.) — ვთქვათ, წელს კარგი მოსავალი მოვიდა. ლექჳედ, ალე ამყი ლე̄სეს (ლშხ.) — ვთქვათ, ეს ასე იყოს.

ლგრგაჳე, ლგრგიჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგრგაჳე** (-ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ ლშხ.), **ლგრგა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. 1. გარიგებული. ალ გჳეშ ჩუ ლგრგაჳე ლი (ბქ.) — ეს საქმე გარიგებულია. მაჲზუმდ̄ი ლგრგაჳე ხ̄ირი, ქაჲ ეჯზუმს ლაჯ̄ოდნეხ კაკალს (ლშხ.) — რამდენადაც მორიგებული იქნები, იმდენს მოგცემენ მარცვალს. 2. შერიგებული. ჩუ ლგრგიჳე ლიხ მეცჳა̄ლა (ბზ.) — მოჩხუბრები შერიგებული არიან.

ლგრგიმ (-გმიშ, -გმა̄ლ/რ) ბზ., ლშხ., **ლგლგიმ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ლგ˹ლ˺გინ** (-გნიშ, -გნა̈რ) ბქ. 1. მოგრძო სკამი, მერხი, დივანი. ლგრგმა̈ლს ლაჭ̄გდ ხა̄რხ (ბზ.) — დივნებს საზურგე (მისაყრდნობი) აქვთ. 2. ნარი, სკამლოგინი, ფიცრის საწოლი. კნინ. **ლგრგმილ** ბზ., **ლგრგიმე̄ლ** ლშხ., **ლგლგნილ** ბქ. ბუბა ლგლგნილ ლეჟა ჩუ ლახჭგდ (ბქ.) — ბიძა სკამლოგინზე წამოწვა.

ლგრდ იგივეა, რაც **ლგრდე**.

ლგ˹რ˺დბა̈შ˹ობ˺ (-იშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., ლნტ.), **ლგრდობ**[1] (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლშხ.) — ზრდილობა, მორიდება; ყოფაქცევა, ჩვევა. ნუკჳ ი ლგრდობ ჩი მოდ' ესერ ხოხალ (ანდ.) — სინდისი და მორიდება ყველას არ ახასიათებსო (იცისო).

ლგრდე (-ე̄მიშ, -და̄ლე) ბზ., **ლგრდ** (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -და̈ლე ლნტ.) — გაზრდილი. ეჲ ლგრდა̄ლე მა̄რ გეზლ̄ირ (ბზ.) — შვილები დაზრდილ(ებ)ი მყავს. ეჲ ლგრდან ქჳინგმგენე მა̈გ ხოჩა ლი (ბქ.) — გაზრდის შემდეგ ყველა საქონელი კარგია. გეზალ ლგრდ და̈ს ესერ ხოთაჳა (ანდ.) — გაზრდილი შვილი არაფის უშვიაო. ამეჩუ ლგთენე ი ლგრდ ბოფშა̈რ ლგლენტეხუდ რაგა̈დიხ (ლნტ. 9) — აქ დაბადებული და გაზრდილი ბავშვები ლენტეხურად ლაპარაკობენ. კნინ. **ლგრდგლდ** ბქ.

ლგრდობ[1] იგივეა, რაც **ლგ˹რ˺დბა̈შ˹ობ˺**.

ლგრდობ[2] (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ.) — გულუხვობა. მა̈შენ ლგრდობ ლეზობლეთრაყი ესერ ხაკუ (ანდ.) — ყველაზე მეტი გულუხვობა ჭამა-სმის დროს უნდაო. ჟაღჳემ **ლგრდობ** (ბქ.) — ძაღლუმადურობა.

ლგრეკნე იგივეა, რაც **ლგრკ̄ინე**.

ლგრექედ იგივეა, რაც **ლგრა̄̈ქჳა̈დ**.

ლგრექჳ (-იშ, -რქჳა̈ლ ბზ., -რქჳა̈რ ბქ., -რქჳალე ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ჩაცმული. ალჲა̈რ ლგრექჳ ხოლა̄მდ ლიხ (ბზ. 384) — ესენი ცუდად არიან ჩაცმული. ჭირისუფა̈ლ ისგა მეჴდელი მეშხად ლგრექჳ (ბქ. 206) — შავად ჩაცმული ჭირისუფალი შემოსულია. ადჲეხ ალჲარ ლერექჳეშ ლგრექჳ (ლშხ. 76) — ესენი (ტანსაცმლით) ჩაცმული წაიყვანეს. **ლგრექჳდ** ზმნს. — ჩაცმულად. ა̈მეჴედ ასლანბექ ხოლა

ლგრექჷდ (ლნტ. 140) — ასლანბეგი ცუდად ჩაცმული მოსულა.

ლგრკინე[1] (-ემ, -ნოლ) ბქ. — შესვენებული. მოლიდ ლგრკინე ხადხ (ბქ.) — ცოტა შესვენებული იყვნენ. კ ნ ი ნ. **ლგრკინილ** ბქ.

ლგრკი̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ.; ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგრკინე**[2] (-ემ, -ნოლ) ბქ., **ლგრეკნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — აცმულა, აკიდო, 'დ'აკიდებული. ლუბჰჷელე̄მი ნა̈ცრო̄ლა̈რ ქა ლგრკი̄ნა̄ლე მა̄რ დე̄ფა̈ნჟი (ბზ.) — ჩირის აცმულები აივანზე მაქვს ჩამოკიდებულ(ებ)ი. ალეს ხაჲშხა — ჩუ ლგრკინას — ცინციბურ (ლშხ. 6) — ამას ჰქვია — ჩამოკიდებულს — თილისმა. კ ნ ი ნ. **ლგრკინო̄ლ** ლშხ.

ლგრმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგრმ** (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ე ა̈ლე ლნტ.) — დაჭერილი. ალ გჷეშჟი ჷოხჷიშდ მა̄რე ხაყახ ლგრმ (ბზ.) — ამ საქმეზე ხუთი კაცი ჰყავთ დაჭერილი. ლგრმ ნა̈დენა̈რ ათოჯიდხ ფუსტს (ლნტ. 258) — დაჭერილი ქალიშვილები ბატონს მიუყვანეს.

ლგრყგნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გამობერტყილი, დაცარიელებული, გამორეკილი. კიბდონა̈რ ქა ლგრყგნე ხო̄გხ (ბზ.) — კიდობნები გამოცარიელებული უდგათ. ლაფაქ ჷ ქა ლგრყგნე მანდრენ გა̈მა̈შ ლი (ბქ.) — გამობერტყილი საფქეილე (იგულისხმება „ფქვილი“) ყველაზე უგემურია („უცუდესი ვემოსია“). ალეს ქა ლგრყგნე ხა̄რ თხუმ (ლშხ.) — ამას ჭკუის ნატამალი არ გააჩნია (თავი დაცარიელებული აქვს).

ლგრყგნე[2] — მორყეული, ამოყრილი, შენძრეული. ჯანს მუჰჷ ხა̄რ ყი ლგრყგნე (ლშხ.) — ხარის რქა მორყეული აქვს.

ლგრჰე (-ე̄მიშ, -ჰა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჰოლ ბქ.), **ლურჷე** (-ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ჷა̈ლე ლნტ.) — გათენებული. ხოჩამდ ლგრჰე ლასჷ (ბქ.) — კარგად გათენებული იყო. ლურჷან ლაზრა̄ლდ ემჰედე̄ლიხ მუგჷარ (ლშხ. 72) — გათენებისას საბანაოდ მოსულან მგრედები. მახე ლურჷე იროლ, გიორგი დაჷითი ქორს ლახაგან (ლნტ. 49) — ახალი გათენებული იქნებოდა, (როცა) გიორგი დავითის სახლს მიადგა.

ლგსაბ (-იშ, —) ლშხ., **ლგსა̈ბ** ლნტ. — ოსპი; ბარდა. ეშხუნ ლასკადგრა̈ჲ ლეგჷერისა მარეს ლგსა̈ბ ხაშგდა (ლნტ. 89) — ერთხელ კაცს ლასკადურას წისქვილზე (წისქვილში) ოსპი ეყარა.

ლგსაჷუ იგივეა, რაც **ლუსუ**.

ლგსა̈ბ იგივეა, რაც **ლგსაბ**.

ლგსა̈ჷ (-იშ, -საჷა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგსეჷ**[1] (-არ) ლშხ. — მარხილიანი. ქ'ე̄სზელა̄ლჷნიხ ჯანარს ლგსეჷდ (ლშხ. 17) — ხარებს მარხილიანად გაატარებენ.

ლგსა̈ჩიჷრე იგივეა, რაც **ლგშჩიჷლე**.

ლგსერ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლგსრე**[1] (-ე̄მიშ, -რა̄ლე) ბზ. — გამეტებული. ალ მა̄რე ჩუ ლგსერ ხარენა ღე̄რბათჷ (ბზ.) — ეს კაცი ღმერთს ჰყოლია გამეტებული. ლახჷბახენ მი ლგსერ ხჷეს (ლნტ. 170) — ძმებისგან მე ვიყავი გამეტებული.

ლგსერ[2], **ლგსრე**[2] ბზ. — გასწრებული, ნაჯობნი. ეჯ ჩიქქა ქა ლგსერ მა̄დ ლაჰჷმაისგა ჩი̄მიშდ (ბზ.) — იმ დროს სირბილში ყველას გავუსწარი (ყველასთვის გასწრებული მქონდა). დედეს ქა ლგსერ ხად ეჩა ლისყი (ბქ.) — დედამ მოასწრო (ნაჯობნი ჰქონდა) იმის გაკეთება.

ლგსეჷ[1] იგივეა, რაც **ლგსა̈ჷ**.

ლგსეჷ[2] იგივეა, რაც **ლგსჷეჷ**.

ლგსი̄რმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ ლშხ.), **ლგსირმე** (-ემ, -მოლ ბქ., -ჲშ, -მა̈ლე ლნტ.)— მოსირმული. ბაბას მეშხა სი̄რმოშ ლგსი̄რმე ფაყჷ ხა̄გ (ბზ.) — ბაბუას შავი სირმით მოსირმული ქუდი ახურავს (ადგას).

ლგსოჷ იგივეა, რაც **ლგსჷეჷ**.

ლგსო̄ყე, **ლუსო̄ყე** (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგსოყე**, **ლუსოყე** (-ემ. -ყოლ ბქ., -ჲშ, -ყა̈ლე ლნტ.)— გადარეული, გაბრაზებული, გაანჩხლებული; გაგიჟებული, გიჟი, სულელი. ლგსო̄ყე ჩა̈ჟ ხორი სების (ბზ.) — სების გადარეული ცხენი ჰყავს. ალე თელდ ლგსო̄ყას ხაჯეშ (ლშხ. 93) — ეს მთლად გიჟს ჰგავს. სემშდა̈რ ლუსო̄ყეჲ მამჰირა̈ჲ ლი (ბზ. 305) — სემშდარი გადარეული და ზარმაცია. ჯი ლუსოყე ესერ ლი! (ბქ. 164) — შენ გაბრაზე-

ბული ხარო! გელა ყჾანთხეხ ლერექჾალ-ლგტრეკაჸე ი ჩუ ლუსოყე (ლნტ. 72) — გე-ლა იპოვეს განსაცმელ(ებ)შემოგლეჯილი და გაგიჟებული.

ლგსპე (-ემიშ, -პალე ბზ., ლშ., -ემ, -პოლ ბქ., -ეშ, -ელ ლშ., -ეშ, -პალე ლნტ.) — 1. შებრუნებული, გადაბრუნებული. ლეგმერდე ქა ლგსპე ლი მერმათე (ბზ.) — ავადმყოფი მეო-რე მხარეზეა გადაბრუნებული. **კეშლგსპე** (ბქ.) — ქურქგადაბრუნებული (ჭირისუფალი ქა-ლი მიცვალებულის გლოვის დღეებში). 2. შე-ცვლილი, გადაქცეული. ათხე ხოჩამდ ეი ლგს-პე ლი ლირდე (ბზ.) — ახლა ცხოვრება (ყო-ფა) კარგადაა შეცვლილი. ბეჩდ ლგსპა მარას ლოქ ეთლაკჩხი (ლშ. 71) — გაქცევებულ (ქვედ ქცეულ) კაცს წააწყდებიო. **ლგსპად** ზმნს. — უკუღმა. აჲა ჩი ლგსპად იჩო (უშგ.) — ის ყველაფერს უკუღმა აკეთებს.

ლგსრე იგივეა, რაც **ლგსერ.**

ლგსჷეჷ(-იშ, -არ) ზს., ლნტ., **ლგსეჷ²** -არ ლხმ.), **ლგსოჷ** (-არ) ლშ. — ბარაქიანი, ხვავრიელი, დოვლათიანი. ფეტჷრაშ დიარ ხოშა ლგსეჷ ლი (ბქ.) — ფეტვის პური უფრო ბარაქიანია.

იგივეა, რაც **ლგსეჷ²**.

ლგტაბე იგივეა, რაც **ლგტაბე.**

ლგტალჷრე იგივეა, რაც **ლგტლჷრე.**

ლგტან (-იშ, -ტანარ) ზს., ლნტ., **ლგ-ტან** (-ელ‖-ნალა) ლშ. — ტანიანი, მოყვანი-ლი, მორბა, სრული, დიდი. ჯან მასარდ ლუგ-ჷარ ი ლგტან ლასჷ (ბზ. 28) — ხარი ძალიან მსუქანი და მორბა იყო. ხოჩა ლგტან მეგემ გჷიცხა ლექჩად (ბქ.) — დიდი (კარგტანიანი) ხე გვირჩევნია მოსაჭრელად.

ლგტაბე (-ემიშ, -ბალე ბზ., ლშ., -ეშ, -ელ ლშ.), **ლგტაბე** (-ემ, -ბოლ ბქ., -ეშ, -ბა-ლე ლნტ.) — გათლილი. გაჩუშ ლგტაბე ყო-შარ არდახ ათხად (ბზ.) — აქამდე დანით გა-თლილ კოვზებს ხმარობდნენ (კოვზები იყვნენ). ხოჩამდ ეი ლგტაბე ჰენწ ხუღჷა მიშგჷა მეზჷბელს (ბქ.) — კარგად გათლილი აკეანი აქვს ჩემს მეზობელს. კნინ. **ლგტაბილ** ბქ., **ლგტაბოლ** ლშ.

ლგტბიდე (-ემიშ, -დალე ბზ., -ემ, -დოლ ბქ., -ეშ, -ელ ლშ.), **ლგტებდე** (-ეშ, -დალე) ლნტ. — გამთბარი. ეი ლგტბიდანლო ჰედნიხ ნაპოლარ (ბზ.) — ჩიტები დათბობის (გამთბარის) შემდეგ მოდიან. ლგტბიდე ლე-ზებ ბეფშს ხოჩილ ლეზებ ხარ (ბქ.) — გა-მთბარ საჭმელს ბავშვი უფრო კარგად ჭამს (ბავშვს უკეთესი საჭმელი აქვს). ქადარ ლგტ-ბიდან იქთუნიხ (ლშ.) — დათბობის შემდეგ დაიძვრის (მთიდან) მვავები. **ლგჭელგტბიდე** (ბზ.) — ტკბილი (რძეგამთბარი) ადამიანი. კნინ. **ლგტბიდილ** ბქ., **ლგტბიდოლ** ლშ.

ლგტებდე იგივეა, რაც **ლიტბიდე.**

ლგტეფ (-იშ, -არ ზს., -არ ლშ.), **ლგ-ტეფე** (-ეშ, -ალ) ლნტ. — კანიანი; კანგამოკ-რული (ხაჭაპური...). სურუ მალჷტ დგთხალდ ლგტეფ ქუთ (ბზ.) — ძალიან მიყვარს თხელ-კანიანი (თხლად კანგამოკრული) ხაჭაპური. ლგტეფ სანაფაშ ლიზებ ბეფშს ხოჩა ხარ (ბქ.) — კანიანი სინაფის ჭამა ბავშვს უხდება (კარგი აქვს). უკანუად დგთხელ ლგტეფ კჷახნესჷ ლი (ლშ., ხორ. 3) — „უკანო" არის თხელკანიანი გოგრა. ხჷანაყედ კჷაშის, ლგ-ტეფე დიარს... (ლნტ. 32) — ეაცხობთ მჭადს, კანგამოკრულ პურს.

ლგტიხ (-იშ, -არ‖-ალე ბზ., -ალ ლშ.), **ლგტიხ** (-არ ბქ., -ალ ლნტ.) — 1. დაბრუნებუ-ლი, უკან მიცემული. გადან ქა ლგტიხ მარ ჩი-მიშდ (ბზ.) — ვალი ყველასთვის მიცემული მაქვს. გადან ქა ლგტიხ გარ ხოჩა (ბქ.) — ვა-ლი მხოლოდ დაბრუნებული სჯობს. 2. დახსნი-ლი, გათავისუფლებული. ცხეკდ ი ლახჷდ თხუმლგტიხ გლეხარსი ხოგადხ (ლშ. 4) — ტყეს'ა' და მთაში წილი (ბატონისაგან) თავდახ-სნილ გლეხებსაც ედოთ. 3. გადაბრუნებული. შებრუნებულად მიტანილი (სიტყვა). 4. თარგმნი-ლი. კნინ. **ლგტიხილ** ბქ.

ლგტკეცაჷე, ლგტკეცაჷე იგივეა, რაც **ლგტკცაჷე.**

ლგტკიც (-იშ, -არ‖-ალე ბზ., ლნტ., -არ ლშ.), **ლგტკგც** (-არ) ბქ., **ლგმტკიცე** (-ეშ, -ცალე) ლნტ., **ლგტკცე** (-ეშ, -ცალე) ლშ. — დამტკიცებული, დასაბუთებული, დამაჯერებე-ლი. მანოლს ხალჷტ ლგტკიც გარგლა (ბზ.) — მანოლს უყვარს დამაჯერებელი ლაპარაკი. **ლგტკგცდ** ზმნს. — დამტკიცებულად.

ლჷტკცაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., -ემ, -ჳოლ ბქ.), **ლჷტკეცაჳე** (-ე̄შ, -ჳა̈ლე) ლშხ., **ლჷტკეცა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — დატკეცილი. ლჷტკცაჳე თეთრ გარ მირდა (ბზ.) — მხოლოდ დატკეცილი ფული მქონდა.

ლჷტკცე იგივეა, რაც **ლჷტკიც**.

ლჷტკჷც იგივეა, რაც **ლჷტკიც**.

ლჷტლჳრე (-ე̄მიშ, -ა̈ლე) ბზ., **ლჷტალჳრე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე‖-ა̈ლ ლნტ.), **ლჷტალჳრე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — ნაკლოვანი, ტალიანი, დასახიჩრებული, დაინვალიდებული, დამახინჯებული. ლჷტლჳრე ლა̈მტა̈ხხ კჳმა̈შ ცხეკხა̈ნ (ბზ.) — საქონელი ტყიდან დასახიჩრებული დამიბრუნდა. მა̈გ ლა̈შიალისგა ლა̈სჳხ ლჷტალჳრე (ბქ. 108) — ყველა(ნი) ომში იყვნენ დაინვალიდებული.

ლჷტყა̈ბ (-იშ, -აბა̈რ ზს., -აბა̈ლე ლნტ.), **ლჷტყაბ** (-არ) ლშხ. — შემწვარი. ლა̈შკდა̈შისგა ხჳი ჟი ლჷტყა̈ბ (ბზ.) — სამჭედლოში ვარ შემწვარი. ჟი ლჷტყაბჷნლო იჩოხ ლიმზჷრს (ლშხ. 18) — შეწვის (შემწვარის) შემდეგ ლოცულობენ (შერებიან ლოცვას). კ ნ ი ნ. **ლჷტყა̈ბილ** ბქ., **ლჷტყაბე̄ლ** ლშხ., შდრ. **მჷტყა̈ბ**.

ლჷტხანე იგივეა, რაც **ლჷტჷრხანე**.

ლჷტჷრხანე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლჷტჷრხა̈ნ** (-იშ, -ანა̈ლ) ბზ., **ლჷტხანე** (-ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — 1. გადაბრუნებული, მეორედ გამოხდილი (არაყი). ჰარა̈ყ დეშ მა̄რ ლჷტჷრხანე (ბზ.) — არაყი არ მაქვს გადაბრუნებული (ორნახადი). აშჳ ფა მეზჷგოლს ზაჳ ამჟი ხოგჷხ ჩჳ ლჷტხანე (ბქ. 282) — ზოგ (ერთ წყება) მოსახლეს მთელ წელს უდგას (უდგათ) ორნახადი არაყი. 2. გადაკეთებული. კაბ მე̄რმა̄მდ მა̄რ ლჷტჷრხა̈ნ (ბზ.) — კაბა მეორედ გადავაკეთე (მაქვს გადაბრუნებული).

ლჷჳერ[1] (-იშ, -ა̈ლ უშგ., -არ ბქ.), **ლჷჳორ** (-ალ) ლშხ. — წვეროსანი, წვერიანი. ლჷჳერ მა̄რა ათყალჳ̈ნდა (უშგ.) — წვეროსანს (წვერიან კაცს) შეეშინდა.

ლჷჳერ[2] ბქ. — სახლისა (ნაგებობის) და კალოს მიწური იატაკი ან ჭერი. ლჷჳერ ჭერჟი არდ'ა'ხ შდჳგჳა̈რ (ბქ.) — მიწურ ჭერზე თაგვები იყვნენ.

ლჷჳერ[3] იგივეა, რაც **ლუჳერ**.

ლჷჳზა̈რე იგივეა, რაც **ლუჳზერე**.

ლჷჳზე იგივეა, რაც **ლჷზიზ**.

ლჷჳზერე იგივეა, რაც **ლუჳზერე**.

ლჷჳორ იგივეა, რაც **ლჷჳერ**[1].

ლჷჳპარე იგივეა, რაც **ლუჳპარე**.

ლჷფათჳ იგივეა, რაც **ლჷფა̈თჳ**.

ლჷფას იგივეა, რაც **ლჷფა̈ს**.

ლჷფაშდ'ჳ'[1] (-იშ, -ა̈რ‖ლუფშდჳ) ბზ., **ლჷფა̈შჳდ** (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ბქ.), **ლჷფა̈შდ** ბქ., **ლჷფაშდჳ** (-არ) ლშხ., **ლჷფა̈შტჳიელე** (-ლა̈ლე) ლნტ. — ქებული, ნაქები. ჰეჳს ლჷფა̈შჳდ ძჳირდ გარ ჲა̈ს ხეფსი (ბზ.) — ხევში (იგულისხმება სვანეთი) ქებული ძვირადღა გამოდის ვინმე. ჰეჳს ლჷფა̈შჳდი ყაფსუყულა (პოეზ. 94) — ხევში ნაქები ყაფსუყულა.

ლჷფაშდ'ჳ'[2], **ლჷფა̈შ'ჳ'დ** ზს., **ლჷფაშდჳ** ლშხ., **ლჷფა̈შტჳ** (-ფაშტჳა̈ლ) ლნტ. — დაქადნებული, დაკვეხნილი. მიშგჳა მეზჳბელს ქა ლჷფა̈შჳდ ხა̄რ ხოჩა̄მ ქჳერწლი ლიჩჳმე (ბზ.) — ჩემს მეზობელს დაკვეხნილი აქვს კარგი ქორწილის გამართვა (ქმნა). კ ნ ი ნ. **ლჷფაშდჳილ** ბზ., **ლჷფა̈შდილ** ბქ.

ლჷფა̈თჳ (-იშ, -ფათჳა̈რ) ზს., ლნტ., **ლჷფათჳ** (-არ‖ფათჳა̄რალ) ლშხ. — ბალნიანი, ბეწვიანი, თმიანი, ბანჯგვლიანი, ღინღლიანი. ალ მა̄რე და̈ჳშა̄ლ ლჷფა̈თჳ ლი (ბზ.) — ეს კაცი დევივით ბანჯგვლიანია. ჯჳედი ლჷფა̈თჳ სიმქა̈რდ ხოშილ ლჷგენ ხოსდახ ჯჳინალდ (ბქ.) — ძველად გრძელთმიან ქალიშვილებს უფრო აფასებდნენ (მეტი ფასი ედოთ). და̈ჳ ლოქ ლი ძღჳდ ლჷფა̈თჳ (ლნტ. 70) — დევი ძალიან ბანჯგვლიანი არისო. კ ნ ი ნ. **ლჷფა̈თო̄ლ**. ჰჳე̄რო̄ლს სემი ლჷფა̈თოლ ჩჳ ხორი (ბზ. 363) — ჭილყვავს სამი ბახალა (ღინღლიანი) ჰყავს.

ლჷფა̈ს (-იშ, -ასა̈რ) ზს., ლნტ., **ლჷფას** (-არ) ლშხ. — ძვირად ღირებული, ფასიანი, შეფასებული; დაფასებული. ალ ჰა̈ნ ათა̈ს მანა̈თდ ლი ჟი ლჷფა̈ს (ბზ.) — ეს ხარი ათას მანეთადაა შეფასებული. ნა̈ცხეკჳ ათხეჲ ამჟი ლჷფა̈ს

ლი (ბქ. 237) — კეერნა („ნატყევი“) ახლაც ასე ძვირი ღირს (ძვირადაა ღირებული). კნინ. ლგფა̈სილ ბქ.

ლგფა̈შდ, ლგფა̈შჷდ იგივეა, რაც **ლგფაშდ˹ჷ˺**.

ლგფა̈შტჷ იხ. **ლგფაშდ˹ჷ˺²**.

ლგფა̈შტჷიელე იხ. **ლგფაშდ˹ჷ˺¹**.

ლგფა̄̈თე, ლგფეთე იგივეა, რაც **ლგფე̄თე**.

ლგფეკჷნა იგივეა, რაც **ლუფკჷინ**.

ლგფე̄თე¹ (-ე̄მიშ, -თა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგფა̄̈თე** (-ე̄მიშ, -თა̈ლე) ბზ., **ლგფეთე** (-ემ, -თოლ ბქ., -ჲშ, -თა̈ლე ლნტ.) — ავი (ძაღლი); კაპასი, ფეთიანი (ქალი). მინს მე̄ჷარ ლგფე̄თე ყელა̈რ ხორიხ (ბზ. 296) — მათ ძალიან ავი ძაღლები ჰყავთ. ლგფე̄თა ზურა̈ლს ესერ ნინქა̈ჲ ძა̈გჷა̈რ ხა̈გ (ბზ.) — კაპას ქალს ენაზეც ჯაგარი („ჯაგრები“) აქვსო (ადგასო). ნაბამჷ ფეკჷნა ხოშ' ესერ ლგფეთე ჰედნი (ანდ.) — ნაბამი ლეკვი უფრო ავი გამოდისო.

ლგფე̄თე² ბზ., ლშხ. **ლგფა̄̈თე** ბზ., **ლგფეთე** ლნტ. — მარჯვე, სწრაფი. ჰადუ გუნ ლგფე̄თე მგშა̈ჲ ლი (ბზ.) — პადუ ძალიან მარჯვე მუშაა. **ლგფე̄თად** ზმნს. — დაფეთებულად; სწრაფად, მარჯვედ; ავად.

ლგფთხგნე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დაფერთხილი, დაბერტყილი (ტანისამოსი), ჩამობერტყილი (ხეხილი). ბურღჷა̈ლ ლერქჷა̈ლ ქა ლგფთხგნე მა̈რ (ბზ.) — მტვრიანი ტანსაცმელ(ებ)ი დაფერთხილი მაქვს. იცხ მახე ლგფთხგნე ლი (ბქ.) — მსხალი ახალი ჩამობერტყილია. დედედ ქა ლგფთხგნე ლერქჷა̈რ სგადაე ქორთე (ბქ.) — დედამ სახლში შეიტანა დაფერთხილი ტანსაცმელ(ებ)ი. გადატ. — გამოცარიელებული. **ლგფთხგნად** ხა̈რ (ლშხ.) — ძალზე ღარიბად ცხოვრობს, არაფერი აბადია (დაბერტყილად აქვს საქმე). კნინ. **ლგფთხგნილ** ზს.

ლგფისერე იგივეა, რაც **ლგფსო̄რე**.

ლგფ˹ი˺სორე, ლგფ˹ი˺სო̄რე, იგივეა, რაც **ლგფსო̄რე**.

ლგფი̄შგ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლგფიშკ** (-ა̈რ) ლნტ. — გახსნილი. დაბრე ჰალგა̈რ ჩუ ლგფი̄შგ ლიხ (ბზ.) — ყანების ღობეები („ალაგეები“) გახსნილია. ალე ჩაფლა̈ლე ლაბანა̈რს ა̈სცჷრე ლგფიშკდ (ლნტ. 254) — ეს გახსნილად დაიტოვებს ფეხსაცმლის თასმებს (საბმელებს). იხ. **მეფშგე**.

ლგფკელ იგივეა, რაც **ლგფკე̄ლ**.

ლგფკე̄ლ (-იშ, -კა̄̈ლუ‖-ა̈რ ბზ., -უ ლშხ.), **ლგფკელ** (-უ) ბქ., ლნტ. — ქალბატონი, ბანოვანი, დიდგვაროვანი ქალი. ლარდაისგა ჩუ სგურ ლგფკე̄ლ (ბზ. 264) — ოთახში (სამყოფში) მის ბანოვანი. ეშხუ ლგფკელ ხაშთხჷა ოქრეშ კუბშჷ (ბქ. 195) — ერთი დიდგვაროვანი ქალი მარხია ოქროს კუბოთი. დადიანა̈შ ლგფკელს მა̈გთან ესერ უქჷთუნად ხა̈კჷდენა (ანდ.) — დადიანის ქალბატონს ყველაფერი გაუნძრეველად სდომიაო. ლგფკა̄̈ლუ ილაფუნა̈ლხ მეშხად (პოეზ. 132) — ქალბატონები შავად ილებებიან. კნინ. **ლგფკელგდ** ბქ., **ლგფკე̄ლი̄ლ** ლშხ.

ლგფლი̄ნჯე¹ (-ე̄მიშ, -ჯა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლგფლენჯე** (-ემ, -ჯოლ) ბქ., **ლგფჯგნე** (-ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — დამბლადაცემული, დაფილენჯებული, მკედარს დამსგავსებული. მა̈გ ლგფლენჯაშალ ლგგანხ (ბქ.) — ყველანი დამბლადაცემულივით იდგნენ. ამნემ ა̈ხფიშდჷ თეფ თხერა ი ლგფჯგნ' ესდე (ბქ.) — ამან ესროლა თოფი მგელს და მკვდარი (გაციებული) დადო.

ლგფლი̄ნჯე² ბზ. — გააევებული, გაბოროტებული; გადარეული. ჩუ ლგფლი̄ნჯ' ა̄̈რი ჩათუ, ხამ' ე̄სერ ლოხბგრლახ მიჩა̈შდ ბა̈ქ (ბზ.) — ჩათუ გადარეულია, ტყუილი როგორ დამაბრალესო (დაუბრალებიათ მისთვის).

ლგფრე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — 1. გამხმარი, ხმელი. ჟი ლგფრე ხჷა̈რ ისგჷეჲ ლარდა̄̈ლს (ბზ.) — თქვენმა გაზრდამ ჩამომახმო (გამხმარი ვარ თქვენს გაზრდაში). ეშხუ ფოყ ჩი ქა ლგფრე ხარხ (ბქ. 40) — ერთი გვერდი ყველას გამხმარი აქვს (აქვთ). ჟი ლგფრე ლიხ ლგფხაჲხენქა (ლშხ. 89) — გამხმარი არიან საწურელისგან. **ლგფრან** ზმნს. გახმობის შემდეგ. 2. გამშრალი, მოწყურებული.

ლიცლგფრაჲი ლეგ ლეშდა̈ბ ლი (ბქ.) — მოწყურებულმე („წყალგამშრალმე“) ძნელია მუშაობა („აჲი სამუშაოა“).

ლგფსარე იგივეა, რაც **ლგფსო̄რე**.

ლგფსო̄რე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგფისორე, ლგფისერე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგფ'ი'სო̄რე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლმხ., **ლგფსარე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. 1. გაფისული, ფისით დაგოზილი, დაგლესილი. 2. დაწყევლილი. აშირინ მა̄რ ლგფსო̄რე მიშგუ ლითჲა̈ლ (ბზ.) — ასჯერ მაქვს დაწყევლილი ჩემი დაბადება.

ლგფტე̄გრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლმხ.), **ლგფტგრე** (-ემ, როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — გახვრეტილი, დახვრეტილი. ლგფტე̄გრე ლი ალ ცხჷად (ბზ.) — ეს საარაყე ქვაბი დახვრეტილია. დინოლს ხოშა ნაღა̈ლ ქა ლგფტგრე ხარხ შდგმრა̈რ (ბქ.) — გოგონებს მეტწილად ყურები გახვრეტილი აქვთ. ჲერეხი ნა̈ლიას ლგფტგრე ფიცა̈რხენქა ა̈სყეჲ (ლნტ. 21) — მოგვი ნალიას დახვრეტილი ფიცრისგან აკეთებს.

ლგფ'ჷ'ინე, ლგფ'ჷ'ი̄ნე იგივეა, რაც **ლუფჷ̈ნე**.

ლგფშირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ლგფშირე** (-ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ე̄ლ‖-რა̄ლე ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — გამრავლებული. ლგფშირ მეზგე ხჷი (ზს.) — გამრავლებული მოსახლე ვარ. ლგფშირლისგა ლეზებ ესერ ხოშა იმი, მა̈რე ლეჩემი ხოშა იჩჷმინი (ანდ.) — ბევრ (ხალხ)ში საჭმელი მეტი იჭმევა, მაგრამ საქმეც ბევრი კეთდებაო.

ლგფხაჲ, ლგფხა̈ იგივეა, რაც **ლგფხა̈ჲ**.

ლგფხა̈ჲ[1] (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლგფხა̈** (-იშ, -ჷ‖-ხაჷ) ბქ., **ლგფხაჲ** (-ა̄ჲშ, -აჷ) ლშხ. — ფხიანი (პური, ფხიანი ხორბალი, ხულუგო...). ხოლაშახ კეცენ — ლგფხა̈ ი გურ (ბქ. 231) — უთესიათ ფხიანი და უფხო ხორბალი.

ლგფხა̈ჲ[2], **ლგფხა̈, ლგფხაჲ** — დუდკო (ერთგვარი აჲადმყოფობაა), თითის წყლული, საწერელი. ლგფხა̈ჲ ა̈მჯად ფხულაჲი (ბზ.) — თითზე დუდკო გამომივიდა. ამეჲსა ხა̄ჲრა ლგფხა̄ჲ ლიმზგრ (ლშხ. 89) — ამაში საწერლის შელოცვა წერია.

ლგფხეკ იგივეა, რაც **ლგხე̄კ**.

ლგფჯგნე იგივეა, რაც **ლგფლი̄ნჯე**.

ლგქად იგივეა, რაც **ლგქა̈დ**.

ლგქარა̈ჷე იგივეა, რაც **ლგქრაჷე**.

ლგქარგაჷე, ლგქარგა̈ჷე იგივეა, რაც **ლგქგრგაჷე**.

ლგქარცხჷე იგივეა, რაც **ლგქა̄რცხე**.

ლგქაჩ იგივეა, რაც **ლგქა̈ჩ**.

ლგქა̈დ[1] (-იშ, ლგქდუ ბზ., ლუქდუ ბქ.), **ლგქად** (-ჷ) ლშხ. — პრანჭია, ჩაცმა-დახურვის მოყვარული; თავმომწონე, მედიდური, ამპარტავანი, მაცდური. მიშგჷა მეზჷბელს ლგქა̈დ სიმქა̈რ ხორი (ბზ.) — ჩემს მეზობელს პრანჭია ქალიშვილები ჰყავს. ა̈ნთენანხ ჲორი ლგქა̈დ მახეღჷაჲა̈რ (ბქ. 25) — გამოჩნდა ორი მაცდური ახალგაზრდა (გამოჩნდნენ... ახალგაზრდები). ლგქა̈დ აჷლა̈ყ ჲი ლოხგურნახ (ჰოგზ. 76) — ამპარტავანი აჲლაყი გაუგორებიათ.

ლგქა̈დ[2], **ლგქად**[2] ლშხ. — გზას აცდენილი; შემცდარი, შეცდენილი. მსუბუქი ყოფაქცევისა, გარყვნილი. ალ მა̄რე შუკჷს ხა̄რ ლგქა̈დ (ბზ.) — ეს კაცი გზას არის აცდენილი. მიშგუ დაჩჷირ ლგქა̈დ მა̄მ ლი (ბზ. 342) — ჩემი და არ არის მსუბუქი ყოფაქცევისა. ლგქა̈დ ჲა̈ხჷემ მუფსჷდის თხჷიმ ჩჷოჷ ლუკჷა̈რ ხად (ანდ.) — მოღალატე (გარყვნილი) ცოლის პატრონს თავი ჩაქინდრული ჰქონდესო. ლგქა̈დ ჲა̈რ ესერ მადე ლი (ბქ.) — „შეცდომა ვის არ მოსვლიაო (შემცდარი ვინ არააო). ჯე ლოქ ლესეს ლგქა̈დ (ლნტ. 275) — მე ვიყო შემცდარიო. შდრ. **ლუქდჷნე**.

ლგქა̈დჷნე იგივეა, რაც **ლუქდუნე**.

ლგქა̈ჩ (-იშ, ლგქჩუ ზს.‖-ქაჩა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ლგქჩე** (-ე̄მიშ, -ჩა̄ლე) ბზ., **ლგქაჩ** (-არ) ლშხ. 1. დაჭრილი, დაკოდილი; ჭრილობა. ბლეჲსგა არდა ლგქა̈ჩ ლჷაშ (ბზ. 40) — მკინვარის ნაპრალში იყო დაჭრილი ჯიხვი. ჰადჷისგა ლგქა̈ჩ ხჷა̈სჷ (ბქ. 202) — მუცელში ეყავი დაჭრილი. ლგქა̈ჩლისგა ნესყემ ლიძგრის ხოშ'ესერ მასტუნ ხაყა (ანდ.) — ჭრილობაში ნემსის ჩხვლეტა უფრო მტკივნეულიაო (ჩხვლეტას დიდი ტკივილი აქვსო). ალ ბალახ ლგქაჩი ჲაგარ ლი (ლშხ., ხორ. 5) — ეს ბალახი დაჭრილის წამალია. ა̈ლექსი ლა̈ჲდი ლგქა̈ჩ ლი (ლნტ. 182) — ალექსიც დაჭრილია. ლგქა̈ჩ

ქორთე ა̈მტეხელი (პოეზ. 156) — დაჭრილი შინ დაბრუნებულა. 2. მოჭრილი (ხე). მეგმა̈რ ცხეკს მირი ლგქა̈ჩ||ლგქჩე (ბზ.) — მოჭრილი მორები (ხეები) ტყეში მაქვს. ლელინთჳ ზექ ჩუ ლგქა̈ჩ ხოჩა (ბქ.) — საზამთრო შეშა მოჭრილი სჯობს. კნინ. **ლგქა̈ჩილ** ბქ., **ლგქაჩელ** ლშხ.

ლგქა̈რცხე (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ე̄ლ||-ხა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლგქარცხჳე** (-ემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ჳა̈ლე ლნტ.) — ერთმანეთზე გადახლართული. ჰეცს ჟიბე ი ჩუბე შდგქა̈რ ჩუ ლგქარცხჳე ხადხ (ბქ. 34) — მხეცს ზედა და ქვედა კბილები გადახლართული ჰქონდა. კნინ. **ლგქარცხჳილ** ბქ., **ლგქა̄რცხო̄ლ** ლშხ.

ლგქდუ იხ. **ლგქა̈დ**.

ლგქე̄ლჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგქელჳე** (-ემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ჳა̈ლე ლნტ.) — ძალიან გალესილი, აელვარებული. ლგქე̄ლჳა გაჩა̈რშჳ აჭკჳრეხ ლეღჳს (ბზ.) — ალესილი დანებით ჭრიან ხორცს. ეჯნემ ლგქელჳე კაჰდა ხაჰიდ ბულჳას კინჩხჟი (ბქ.) — იმან ძალიან გალესილი ნაჯახი დაარტყა ბულას კისერზე. ლგქე̄ლჳა ნახოშ ლიბჰჳე (ლშხ.) — აელვარებული იარაღით გაპობა. შდრ. **ლგქგლბგნე, ლგშე̄რე**.

ლგქლგბგნე იგივეა, რაც **ლგქგლბგნე**.

ლგქრაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგქარა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — დაკარგული, გამქრალი. ლგქრაჳე მა̈რე ანტა̈ხ მგრჳა̈მხა̈ნ (ბზ.) — დაკარგული კაცი საიდანღაც დაბრუნდა. ლგქრაჳე ფირჳ ხჳა̈დს იშგი (ბქ.) — დაკარგული ძროხა ბევრს იწველის. ალდარ ხეწადხ ზითუნახაჳს ლგქრაჳას (ლშხ. 74) — ამათ დაინახეს გამქრალი მზეთუნახავი (შეხედეს — მზეთუნახავს გამქრალს). იმედლგქრაჳა სგა ლა̈მშდჲახ ჟა̈გ (პოეზ. 68) — იმედდაკარგულს შემომელია წამალი.

ლგქრგნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — მეტიჩარა. სურუ ლგქრგნა̈ლე ლიხ ისგუ აფხნეგა̈რ (ბზ.) — ძალზე მეტიჩრები არიან შენი ამხანაგები.

ლგქრგნე[2] — გაწბილებული; დარცხვენილი. ისგუ მეზჳბელ ლგქრგნე ასა̈დ (ბზ.) — შენი მეზობელი გაწბილებული დარჩა. ღჲნჲოლ ლგქრგნად ისგჲდრა̈ლ (ლშხ.) — გოგონა დარცხვენილად იხედება.

ლგქჩე იგივეა, რაც **ლგქა̈ჩ**.

ლგქჩჳ იხ. **ლგქა̈ჩ**.

ლგქგლბგნე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.), **ლგქლგბგნე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — ალესილი. მა̈რა დაშნა̈დ ქა ლგქგლბგნე ხუღჳე (ბზ. 423) — კაცს დაშნა ალესილი აქვს. ყაბათგრდ ლგქგლბგნე გა̈ჩ ლა̈დცხჳა̈ჰ (ბქ.) — ყაბათერმა ალესილი დანა იძრო. შდრ. **ლგქე̄ლჳე, ლგშე̄რე**.

ლგქგნთრინე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგქგრთინე** (-ჲშ, -ნა̈ლ'ე') ლნტ. — გახურებული, გავარვარებული. ამნე̄მდ ლაჳდილა ლგქგნთრინა კა̈ჟი ესსგურე (ბზ. 303) — ამან დები გავარვარებულ ფიქალზე დასვა. ლგქგნთრინე კაჟი ჩჳესგურდახ მა̈გ (ბქ. 50) — ყველა(ნი) გავარვარებულ ფიქალზე დასხდნენ. ა̈მირა̈ნდ სკა ლახატკიბ ლგქგრთინე კოკროლ ლუსჳა̈რს (ლნტ. 249) — ამირანმა ძუძუებზე მიაკრა ცხელი კვერი (ძუძუებს მიაწება გახურებული კოკორი). ლგქგნთრინა გუშგჳეჲ თოფა̈რს სგა ოლშგდად (პოეზ. 78) — ჩვენი გახურებული თოფები დაეტენოთ (თოფებს ჩავაყაროთ 'ტყვია').

ლგქგრგაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლგქგრგაე** (-ემ, -აჲოლ) ბქ., **ლგქარგაჳე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ., **ლგქარგა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — მოქარგული, ნაქარგი. ჩათუს ხუღჳა ლგქგრგაჳე ფატა̈ნ (ბზ.) — ჩათუს აქვს მოქარგული პერანგი. ნახა̈ზს თხუმქა ლგქგრგაჳა ხაჰენიჳხ (ბქ. 303). — ადამიანის გამოსახულებას თავზე ნაქარგს ახვევდნენ. კნინ. **ლგქგრგა̈ჳილ** ზს., **ლგქგრგაილ** ბქ., **ლგქარგაჳო̄ლ** ლშხ.

ლგქგრთინე იგივეა, რაც **ლგქგნთრინე**.

ლგღაფ იგივეა, რაც **ლგღა̈ფ**.

ლგღაფურე, ლგღაფგრე იგივეა, რაც **ლუღფჳრე**.

ლგღა̈რიბე იგივეა, რაც **ლგღრიბე**.

ლგღა̈ფ (-ღფიშ, -ღფა̈რ) ზს., **ლგღაფ** (-იშ, -ღფარ||-ღფა̈ლე) ლშხ., **ლგღა̈ფე** (-ჲშ, -აფა̈ლე) ლნტ. — შეღებილი. ჯაბჳრა̈რდ ლგღა̈ფ ტუფს იჯმა̈რიხ (ბქ. 239) — ბანდულების-

თვის (ბანდულ-ებად) შელებილ ტყავს ხმარობენ. ბა̄ზი მეშხად ლგლაფ სადგომს ლოქ ადგ̄გა̄ნ (ლშხ. 61) — ამაღამ შავად შეღებილ სადგომში დადექით. მარელს შგნ ხალჷენა... ზისხიშუ ლგლა̈ფი ფაულდ (ჰოჯხ. 118) — კაცს ხელთ ჰქონია_ სისხლით შეღებილი ჯოხი. შდრ. **ლუღფურე**.

ლგლრიბე (-ე̄მიშ, -ბა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ბოლ ბქ., -ე̄შ ლშხ.), **ლგლა̈რიბე** (-ډშ, -ბა̈ლე) ლნტ. — გალარიბებული. ალას ლგლრიბე ესხჷიე̄ნა ქორ (ბზ. 301) — ამას გალარიბებული დახვედრია ოჯახი (სახლი). დი ი მუ მასა̈რდ ლგლრიბე ა̈მხჷიდ (ბქ.) — დედ-მამა ძალიან გალარიბებული დამიხვდა. ეჯჲარ ლგლრიბე ჰედნო̄ლხ (ლშხ. 54) — ისინი გალარიბებული მოდიოდნენ ხოლმე.

ლგლგ̄რჩე (-ე̄მიშ ბზ., ლშხ., -ჩა̄ლე ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ), **ლგლგრჩე** (-ემ, -ჩოლ ბქ., -ډშ, -ჩა̈ლე ლნტ.),. — ნალეერდლადქცეული. ეჩეჲსა ლემეს არი ლგლგ̄რჩე (ლშხ. 43) — იმაში ცეცხლი ნალეერდლადაა ქცეული.

ლგყალ იგივეა, რაც **ლგყა̈ლ**.

ლგყალ[ჷ]ე იგივეა, რაც **ლგყა̄ლჷე**.

ლგყარე იგივეა, რაც **ლგყა̄რე**.

ლგყაჯ იგივეა, რაც **ლგყა̈ჯ**.

ლგყა̈ლ (-იშ, -ალა̈რ) ზს., ლნტ. **ლგყალ** (-არ) ლშხ. — დანაყილი (მარილი, წამალი...). რგდინისგა ლგყა̈ლ ლიხ სურნელა̈რ (ბზ.) — სუნელ(ებ)ი დანაყილია (არიან) როდინში. თამარს მურყჷმა̈შ თხუმჩუ ლგყა̈ლ ქჷიშე ოხჷშიდჷნა (ბქ. 309) — თამარს კოშკის თავიდან წერილი (დანაყილი) ქვიშა გადმოუყრევინებია. ალ ბალახს ნალფენუნდ იჯმარიხ ჩუ ლგყალს (ლშხ., ხორ. 2) — ამ ბალახს დანაყილს ხმარობენ სალებავად.

ლგყა̈რ იგივეა, რაც **ლგყა̄რ**.

ლგყა̈რე იგივეა, რაც **ლგყა̄რე**.

ლგყა̈ჩ იგივეა, რაც **ლგყჩე**.

ლგყა̈ჯ (-იშ, -აჯა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგყაჯ** (-არ) ლშხ. — აკრძალული. დჷეშდიშ ლიშდა̈ბ ჟი ლგყა̈ჯ ხა̄რხ (ბზ.) — ორშაბათს საქმის კეთება აკრძალული აქვთ. მა̈ნკუშ ნაგზა ლიმშაჷ ჟი ლგყა̈ჯ ლი (ბქ. 6) — პირველ კვირას მუშაობა აკრძალულია.

ლგყა̄ლჷე (-ე̄მიშ, -ჷა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგყალჷე** (-ე̄მ, ჷოლ ბქ., -ډშ. -ჷა̈ლე ლნტ.), **ლგყალე** (-ډშ, -ლა̈ლე) ლნტ. — შეშინებული, დაშინებული. ლგყა̄ლჷე ულჲაქა̈რ უშხჷა̄რ ხოიხენიხ (ბზ.) — შეშინებული ცხერები ერთმანეთს აწყდებიან. ბეფშჷ ჩუ ლგყა̄ლჷე ლი (ბზ.) — ბავშვი დაშინებულია. ჷეფხრე ჰერშჷ გჷი ჩუ ლგყალჷე ხარხ (ბქ. 93) — ვეფხვების ხმით გული შეშინებული აქვთ.

ლგყა̄რ (-ა̈შ, -არა̈ლ ბზ., -არა̈რ უშგ., -იშ, -ალ ლშხ.), **ლგყა̈რ** (-არა̈რ ბქ., -არა̈ლ ლნტ.) — 1. სახურავი. ლგყა̄რ მა̄რ ლელლა̈ჰი (ბზ.) — სახურავი მაქვს გადმოსათოვლი. ცხემდა̈რ[ს] ლგყა̄რჟი ლა̈ჰდედ (ბზ. 304) — ისრებს სახურავზე მოვარტყამთ. ჩიე ქორჷას ლგყარ ხაფრა (ლშხ. 83) — ყველას სახლს სახურავი აფარია. ბადრი ი უსუპ ყ'აჩადხ ქორა ლგყარხოჟი (ლნტ. 249) — ბადრი და უსუპი ავიდნენ სახლის სახურავზე. გ ა დ ა ტ. — შერცხვენილი. ხოლა̄მ თელღრად ქო̄რს ლგყა̄რ ქ'ა̄თშყჷიფ (ბზ.) — ცუდმა რძალმა სახლ-კარი შეარცხვინა (სახლს სახურავი ახადა). **ლგყა̄რ-ლგცე̄ნცე ქორ** (ლშხ.) — შერცხვენილი (სახურავახდილი) სახლი. 2. ბქ. ყავრიანი. ლგყა̈რ სა̈ჷს ჰანა̈რ ლოხბეხ — ყავრიან მარხილს ხარები შეუბეს.

ლგყა̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგყარე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგყა̈რე** (-ډშ, -რა̈ლე) ლნტ. — ყავრად გამოხდილი. ჲეშდ მეგა̈მ მა̄რ ლგყა̄რე (ბზ.) — ათი მორი მაქვს ყავრად გამოხდილი. მეზჷბელს ქორა̈შ ყა̈რ ლგყარე ხარ (ბქ.) — მეზობელს სახლის ყავარი გამოხდილი აქვს. გ ა დ ა ტ. ზს. — დაბერებული, დაჩაჩანაკებული.

ლგყდანე იგივეა, რაც **ლგყდა̄ნე**[1].

ლგყდა̈ნ იგივეა, რაც **ლგყდა̄ნე**[2].

ლგყდა̄ნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგყდანე** (-ემ, -ნოლ) ბქ., **ლგყედ[ა]ნე** (-ډშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — დაკავებული, ხელში დაჭერილი. ტოტა̈რისგა ლგყდა̄ნე ნა̈რჰი ხოჩე̄ლდ არჰე||ანარჰე (ბზ.) — ხელ(ებ)ში დაკავებული სანთელი უკეთესად ანათებს. შიისგა ლგყდანე ხოჩილდ იწჷენი სგალუქჷაჟიშდ ალ კაბ (ბქ.) — ეს კაბა, ხელ-

ში დაჭერილი, უკეთესი ჩანს („ინახეის“), ვიდრე ჩაცმული. კნინ. **ლგყდა̈ნილ** ბქ., **ლგყდა̄ნო̄ლ** ლშხ.

ლგყდა̄ნე^{2} ბზ., ლშხ., **ლგყდა̈ნ, ლგყედა̈ნ** (-იშ, -ანა̈რ) ლნტ. — დანიშნული (ქალი). თამარ ბადრი̄ ლგყდა̄ნე ლი (ბზ.) — თამარი ბადრის დანიშნულია. მიშგუ ჯიმლა̈შ ლგყდა̈ნ გუნ ხოჩა თჷალა̈შ ლი (ბქ.) — ჩემი ძმის დანიშნული ძალიან ლამაზია („კარგი თვალისაა“). ბაპა გეზალ გიორგიი ლგყედა̈ნ ლი (ლნტ. 179) — მღვდლის შვილი გიორგის დანიშნულია. 2. დანიშვნა. ეშხუ ნაგზი ქა̄დინე ლგყდა̄ნგნ-ლო (ლშხ. 30) — ერთი კვირა გავა დანიშვნის შემდეგ.

ლგყე იგივეა, რაც **ლგ̄ყე.**

ლგყედანე, ლგყედნე იგივეა, რაც **ლგყდა̄ნე**^{1}.

ლგყედა̈ნ იგივეა, რაც **ლგყდა̄ნე**^{2}.

ლგყელ⌈ე⌉ იგივეა, რაც **ლგყე̄ლე.**

ლგყე̄ლე (-იშ, -ა̄ლე ბზ., -ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-ლა̄ლე ლშხ.), **ლგყელ** (-ა̈რ) ბქ., **ლგყელე** (-ჲშ, -ლა̈ლე) ლნტ. 1. ამოყვანილი (ყველი). ბა̈ჲშ ნაშგჷ ქი ლგყელ მარ (ბქ.) — ამაღამდელი ნაწველი (რძე) ამოყვანილი მაქვს. სგე̄სდე̄სხ ლგყე̄ლას ზერდო̄ლთე̄ჲსა (ლშხ. 7) — ამოყვანილს (ყველს) ჩადებენ საწურში. 2. შედედებული. 3. ჩაქცეული. და̈ჩის ზისხ ხა̄რ ლგყელ ფხულაქი (ბზ.) — დაჩის თითში სისხლი აქვს ჩაქცეული.

ლგყიდ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — შესყიდული, ნაყიდი. ლელინთჷ ჩაფლა̈რ ლგყიდ ჯარე̄ნა (ბზ.) — საზამთრო ფეხსაცმელი ნაყიდი ჰქონია.

ლგყმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -მოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -მა̈ლე ლნტ.) — დამხრჩვალი. ციცჷ ლგყმე ამხჷიდ (ბქ.) — კატა დამხვრჩალი ვნახე (დამხვდა). მა̈იდშჷ ლგყმე (ბოეზ. 202) — შიმშილით დახოცილი („დამხრჩვალი“).

ლგყჩე (-ე̄მიშ, -ჩა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჩოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგყა̈ჩ** (-ყჩიშ, ყაჩა̈რ||-იშ, -ა̈რ ბზ.) — 1. დამწვარი, მიმწვარი, ჩამწვარი; შერუჯული. პალტო ლგყჩე ლი აშხჷ ა̈გის (ბზ.) — პალტო ერთ ადგილასაა დამწვარი. ლგჯეს ქია̈დ ლგყჩე ხარ (ბქ.) — რძე ისევ მიმწვარია. 2. გადაბუგული; დადაგული; ბედდამწვარი, უბედური. ა, ლგყჩე მიშგუ ბედ! (ბქ.) — ვაი, ჩემი დადაგული ბედი! ლგყჩ' ესერ ლგდგა̈რ გარ ლი (ბქ.) — უბედური მხოლოდ მკვდარიაო. შდრ. **ლგკჩე**^{2}.

ლგშარდე იგივეა, რაც **ლგშა̄რდე.**

ლგშა̈ნ იგივეა, რაც **ნიშა̈ნ.**

ლგშა̄რდე^{1} (-ე̄მიშ, -და̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგშარდე** (-ემ, -დოლ ბქ., -ჲშ, -და̈ლე ლნტ.) — დაშოშმინებული, დაწყნარებული. აშხჷ საათუნლოჲ მამა ლა̈სჷ ბეფშჷ ლგშა̄რდე (ბზ.) — ერთი საათის შემდეგაც კი არ იყო ბავშვი დაშოშმინებული. ჲოჷელს მიჩო მუ ჩუ ლგშარდ' ესხჷიდ (ბქ.) — იოველს მამამისი (თავისი მამა) დაწყნარებული დახვდა.

ლგშა̄რდე^{2} ბზ., ლშხ., **ლგშარდე** ბქ., ლნტ. — შერბილებული, გამაგრებული (სასმელი). ბაბას ჰარა̈ყ ჩუ ლგშა̄რდე ხა̄რ (ბზ.) — ბაბუას არაყი შერბილებული აქვს. ლგშარდე ა̈ჲრაყ ხოლილ ლეთრე ლი (ბქ.) — გამაგრებული არაყი უფრო ცუდი დასალევია.

ლგშა̄̈რე იგივეა, რაც **ლგშე̄რე.**

ლგშგბგნე (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ. — გაბერილ-გაწითლებული. დი̄ნა ლგშგბგნე ლას ჯაჷრშჷ (ლშხ.) — ქალიშვილი ჯავრით გაბერილი (გაწითლებული) იყო. შდრ. **ლგძგბგნე.**

ლგშგრე (-რე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგშკრე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — ხელფეხგაშეშებული, გალიგვებული (მიცვალებულზე იტყვიან), უძრავ მკვდარი, სულამოხდილი. ხეხჷს ბაპ ლგშგრე ა̈ხგჷა̈ბ (ბზ. 355) — ცოლს მღვდელი მკვდარი (სულამოხდილი) დახვდა (წააწყდა). წინწლიდა̈რ მა̈გ ჩუ ლგშგრე ახხჷიდხ (ბქ.) — ყველა წიწილა სულამოხდილი ნახეს.

ლგშდებ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლგშტებ** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. ნასესხები, ვალადალებული. მიშგუ მა̄რა თეთრ ქი ლგშდებ მა̄რ (ბზ.) — ჩემი სამყოფი ფული ნასესხები მაქვს. 2. გასესხებული. ქა ლგშდებ ნამშა̈ ჰა̈შთქ' ესერ ლი (ბქ.) — გასესხებული პურეული („ნამუშევარი“) მომგებიანი არისო.

ლგშდიმ (-დმიშ, -დმა̈რ) ზს., **ლგშტიმ**

(-იშ, -ა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.) — ყურიანი. თჷეთნე ლგშდიმ ულდა̈ქ (ბზ.) — თეთრყურა ცხვარი. ლგშდიმ ფაყჷს იგემხ ლინთჷისგა (ბქ.) — ყურიან ქუდს იხურავენ ზამთარში. ჷომბალო სემი ლგშტიმ ბალას ისყი (ლშხ., ხორ. 4) — ომბალო სამყურა ფოთოლს იკეთებს.

ლგშდიქ (-დქიშ, -დქა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.), **ლგშტიქ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. კბილიანი. დორი ლგშდიქ მა̈რე (ბზ.) — ორკბილა კაცი. 2. დაკბილული; ფოცხი, თივის სახვეტი. ლგშდიქ მაწგხ (ბზ.) — ფოცხი მჭირდება. კ ნ ი ნ. **ლგშდქიდ** უშგ.

ლგშდმე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -მოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგშტმე** (-ა̈შ, -მა̈ლე) ლნტ. — მთვრალი. ჩუ ლგშდმე ლიხ ქჷერწლა̈რ (ბზ.) — მექორწილენი მთვრალ'ებ'ი არიან.

ლგშდნე იგივეა, რაც **ლგშ̄დნე**.

ლგშდრანე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ.), **ლგშდრა̈ნ** (-იშ, -ანა̄ლ) ბზ., **ლგშტრანე** (-ე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ., **ლგშტრა̈ნე** (-ა̈შ, -ნა̈ლე), **ლგშტრა̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — დაგრეხილი. ჯჷინალდ ლგშდრანე ნა̈ჷრლა̈რ ხულჷა̈ნხ ჩაფლა̈რე ლა̈შხბა̈ელდ (ბზ.) — ძველად ფეხსაცმელების შესაკერად ჰქონდათ კანაფის დაგრეხილი ძაფები. გ ა დ ა ტ. — კისერმოგრეხილი; თვალებმოქცეული, ელამი, ბრუციანი. ქა ლგშდრა̈ნ ჯჷულჷა მგრა̈მთე თე̄რა̈ლ (ბზ.) — საითკენღაც მიქცეული (დაელმებული) გაქვს თვალები.

ლგშენა̈ჷე იგივეა, რაც **ლგშნაჷე**.

ლგშერა̈ჷე იგივეა, რაც **ლგშრაჷე**.

ლგშერე იგივეა, რაც **ლგშ̄ე̄რე**.

ლგშეშა̈ჷე იგივეა, რაც **ლგშშაჷე**.

ლგშე̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგშა̈რე** უშგ., **ლგშერე** (-ემ, -როლ ბქ., -ა̈შ, -რა̈ლე ლნტ.) — გალესილი. დაშნა̈ა̈ ხოლა ლგშე̄რე ხა̈რა (ბზ. 441) — დაშნა (მოკლე ხმალი) ცუდი გალესილი ჰქონია. ნალჷეურს ლჷჷრე გა̈ჩ ლახჷემხ ი დჷჷს — ლგშერე (ბქ. 57) — ვაჟს ბლაგვი დანა მისცეს და დევს — გალესილი. ლგშე̄რა ნგზშალ წაბჷს ესერ დეშ ოთქჷიცა (ანდ. 65) — ბასრ (ალესილ) ენასავით სამართებელს ვერ გაუჭრიათ. ლგშე̄რა წაბი ლილჷკე ხოჩა ეჩა ლილჷჭარა̄ლს (ლშხ.) — გალესილი სამართებლის ლოკვა სჯობს იმასთან (იმის) ვაჭრობას. მდრ. **ლგქგლბგნე**, **ლგქე̄ლჷე**.

ლგშიდ იგივეა, რაც **ლგში̄დ**.

ლგშიხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — დამწვარი, ნამწვი. ლჷაჭა̈რს ქორ ლგშიხ ესხჷი̄დ (ბზ. 337) — ვაჭარს სახლი დამწვარი დახვდა. ლგშიხს მოლე ლიფული ესერი ა̈ქედნე (ანდ. 65) — დამწვარს ცოტა შებერვაც სიამოვნებსო. ბარჯ ქ'ახახჷიახ ლემასკჷისკა ლგშიხ (ლნტ. 93) — ბეჭი უპოვიათ ცეცხლში დამწვარი. ლგშიხ-ლგტგტდ ჟი გჷიკიდა (პოეზ. 79) — ნამწვავ-ნაცრიანად ამოვეიწყევტია. გ ა დ ა ტ. **ლგშიხ დირილდ** (ბქ.) — ღარიბული ლუკმაპური, სიღარიბე; **ლგშიხ მა̈რე** (ლშხ.) — ძუნწი კაცი. **ლგშიხ ფაჷ** მჷლჷე (ზს.) — ბედდამწვარი ვარ (დამწვარი ჯოხი მაქვს). დეჯიკს **ლგშიხ ჷლჷა** ხაგ (ბქ.) — ურჩს მძიმე ჯაფა (დამწვარი უღელი) ადგას.

ლგში̄დ[1] (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლგშიდ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. 1. დაყრილი, ჩაყრილი. ნაშყჷდია̄ლჷა̈რ დრჷ ჩუ ლგში̄დ ხა̄დ ბიქჷს! (ბზ.) — ვაითუ ჩამოყრილი აქვს ქარს სარეცხი (ნარეცხები)! მა̈გ ლგცთედსგა ლგშიდ ლი (ბქ.) — ყველაფერი წყალშია ჩაყრილი. დაჩჷირ ხეკჷეს ათაჭემან ლაჯმილა̈ა̈ ჩუ ლგშიდ ნათა̈რს (ლნტ. 277) — და უნდა მიჰყოლოდა ძმების დაყრილ ნაფოტებს. 2. მიტოვებული, ჩამოცილებული. **ლგშიდ წინწლა̈რ** (ბქ.) — (კრუხის) მიტოვებული (დაყრილი) წიწილები. 3. გამონაყარი, გამოყრილი. ბობშს ტანჟი ლგში̄დ ხა̈რ (ლშხ.) — ბავშვს ტანზე გამოყრილი აქვს.

ლგში̄დ[2] ბზ., ლშხ., **ლგშიდ** ბქ., ლნტ. — ერთმანეთში არეული ფქვილი და ყველი (გამომცხვარი ან მოხარშული); ელარჯი. ზჷრალდ ლგში̄და̈რ ანნაყა̄ლე (ბზ.) — ქალმა ყველიანი პურები გამოაცხო. ბებედ შიშდ ლგშიდ ანჩჷმინ (ბქ.) — ბებიამ უცებ ამოლესა (გააკეთა) ელარჯი (ყველიანი ღომი).

ლგშკა̈დ (-იშ, -ა̈ლ), **ლგშკა̄დე** (-ე̄მიშ, -და̄ლე) ბზ., **ლგშკა̈დ** (-ადა̈რ ბქ., -ადა̈ლ ლნტ.), **ლგშკა̄დ** (-არ) ლშხ. — მოჭედილი, მოვარაყებული; გაჭედილი, დაჭედილი. ბაბას

ხუღჳა̈ნ ლჷშკა̈დ ხანჯა̈რ (ბზ.) — ბაბუას მოჭედილი ხანჯალი ჰქონდა. კუბეცდ ოქრშჳ ლჷშკა̈დ კუბ ოხსყე ლჷდგარს (ბქ. 111) — ვაჭარმა მკედარს ოქროთ'ი' მოვარაყებული კუბო გაუკეთა. ლჷშკა̈დ ხანჯა̈რს ლჷშკა̈დ ლა̈რტყ ესერ ხესგჳიშ (ანდ. 65) — მოჭედილ ხანჯალს მოჭედილი ქამარი უხდებაო. ეჯნე̄მდ ეშხუ ჳღჳა ლჷშკად ჰანარ [ხაშგმინ] (ლშხ. 54) — იმან ერთი უღელი დაჭედილი ხარები სთხოვა. კნინ. **ლჷშკა̈დილ**. ჰგნგირ ჯიგდა ლჷშკა̈დილ (პოეზ. 4) — უნაგირი ვედვა მოჭედილი.

ლჷშკრე იგივეა, რაც **ლჷშგრე**.

ლჷშნაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷშენა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — 'გა'შენებული. ალ ა̈დგილჟი ათხე ქალა̈ქ ლი ლჷშნაჳე (ბზ.) — ამ ადგილზე ახლა ქალაქია გაშენებული. ჰუბერ ხოჩა ლჷშნაჳე ჰეჳდ ესჰგდ (ბქ. 226) — ჰუბერი კარგად გაშენებულ ხეობად გადაიქცა.

ლჷშრაჳე (-ე̄მიშ, ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷშერა̈ჳე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ხელგახსნილი, მარხვიდან ხსნილზე გადასული, სახსნილო. ეჯია̈რს ლჷშრაჳე ლეზჳებ გარ ხუღჳახ (ბზ.) — იმათ მხოლოდ სახსნილო საჭმელი აქეთ. ამ ლადეღ ლჷშრაჳა და̈რ იზბი (ბქ. 76) — ამ დღეს სახსნილოს არავინ ჭამს. ჩუ ლჷშრაჳან ბაჰ ტაბაგს ადჯგირნე (ლშხ.) — ხელის გახსნის შემდეგ მღვდელი აკურთხებს სუფრას (ტაბაკს).

ლჷშტებ იგივეა, რაც **ლჷშდებ**.

ლჷშტიმ იგივეა, რაც **ლჷშდიმ**.

ლჷშტიქ იგივეა, რაც **ლჷშდიქ**.

ლჷშტმე იგივეა, რაც **ლჷშდმე**.

ლჷშტნე იგივეა, რაც **ლჷშდნე**.

ლჷშტრან'ე', **ლჷშტრა̈ნ'ე'** იგივეა, რაც **ლჷშდრანე**.

ლჷშყოდ იგივეა, რაც **ლუშყჳედ**.

ლჷშყ'ჳ'ედ იგივეა, რაც **ლუშყჳედ**.

ლჷშშაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷშეშა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — გაშეშებული. მანო̄ლ ჩუ ლჷშშაჳე ლჷგა̈ნ ლჷდგა̈რცახა̈ნ (ბზ.) — მანოლი გაშეშებული იდგა მკვდარივით. ხეტყჳბა̈ნდახ გმირალ ჩუ ლჷშშაჳე (ლშხ. 63) — ერთმანეთს ეკვროდნენ („ეტყუპებოდნენ") გაშეშებული გმირები.

ლჷშჩიჳლე (-ე̄მიშ, -ლა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷჩიჳლე**, **ლჷჩილჳე** (-ემ, -ლოლ||ჳოლ) ბქ., **ლჷსა̈ჩიჳრე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — გასაჩივრებული, საჩივარაღძრული, საქმეაღძრული; დაჩივლებული. ალ გჳეშ დე̄სა ლი ლჷშჩიჳლე (ბზ.) — ეს საქმე არ არის გასაჩივრებული. ქა ლჷჩილჳე ხერიჳ ეჰე, სა̈ჩიჳა̈რს ლეშდ იტხახ (ბქ. 293) — თუ საქმე საჩივარაღძრული იქნებოდა, საჩივარს უკან იბრუნებდნენ.

ლჷშხებ (—იშ||-ხბიშ, -ხბა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — შეკერილი. გუნ ხოჩა̈მდ ლჷშხებ კაბ ხა̈ქჳდა წჳილს (ბზ.) — პატარძალს ძალიან კარგად შეკერილი კაბა ეცვა. ლა̈ქჳერწილ კაბ ჟი ლჷშხებ მარ (ბქ.) — საქორწილო კაბა შეკერილი მაქვს.

ლჷშხჳინ იგივეა, რაც **ლუშხჳინ**.

ლჷჩა̈ჟ (-იშ, -ა̈ჟუ) ბზ., **ლჷჩა̈ჟ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ლჷჩა̄ჟ** (-არ) ლშხ. — ცხენოსანი. ყა̈რჳლდ ეშდჲერუ ლჷჩა̈ჟ ლეჲჰერნე (ბზ. 85) — ყარაულმა თორმეტი ცხენოსანი წაიყოლა. ქეით ი ლჷჩა̈ჟ უშხჳარ დეშ ესერ ხოსყიხ (ანდ. 149) — ქვეითი და ცხენოსანი ერთმანეთს ვერ ურიგდებიანო. ქჳეით ლჷჩა̄ჟს ხაჳზი̄ნნა (ლშხ.) — ქვეითი ცხენოსანს ჰბაძავდა. დენას ძღუდ ლახალატგნ ლჷჩა̈ჟ ჰყინტ (ლნტ. 301) — გოგოს ძალიან შეუყვარდა ცხენოსანი ბიჭი.

ლჷჩდი̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე) ბზ., ლშხ., **ლჷჩდინე** (-ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — მორეული, არეულ-დარეული. ლეფრად ჲერ ხო̄ზ მიჟს, ეჯ ითქ ჲურინ-სუმინ ჩუ ლი ლჷჩდი̄ნე დე̄ფა̈ნჟი (ბზ.) — მზეზე გასასმობად გადებული (გასახმობად რომ უდევს მზეს, ის) მარცვალი ორჯერ-სამჯერაა არეულ-დარეული აივანზე. ამსჳალდს ჰირ ი ხლინ მა̈გ ესერ ლჷჩდინე ხარ (ბქ.) — ადამიანს ჭირი და ლხინი (ყველაფერი) არეული აქვსო. შდრ. **ლჷნჩგდე**.

ლჷჩერა̈ჳე იგივეა, რაც **ლჷჩრაჳე**.

ლჷჩიდ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — შერითული, შეკეთებული, შედებული (ცეცხლში). ლემასგჳ

ზექ ლგჩიდ ხად (ბქ.) — ცეცხლს შემა შეკეთებული ჰქონდა. იხ. ლუჩჳდე.

ლგჩიდ[2] — ჩაყოლილი, გადაცდენილი. ჰადჳთე ლგჩიდ მგფხა̈ილ ამსჳალდს ჩჳადგა̈რი (ბქ.) — მუცელში ჩაყოლილი ფხა ადამიანს მოკლავს. შდრ. **ლგნჩგდე**.

ლგჩიდ[3] იგივეა, რაც **ლგჩი̄დ**.

ლგჩილჳე იგივეა, რაც **ლგშჩიჳლე**.

ლგჩიჟე იგივეა, რაც **ლგჩი̄ჟე**.

ლგჩიჳლი იგივეა, რაც **ლგშჩიჳლე**.

ლგჩი̄დ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლგჩიდ**[3] (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. 1. შიგთავსიანი, გულიანი (შერეული) პური. თა̈შლგჩი̄დ დია̈რს ქუთ ხაშხა (ბზ.) — ყველნარევ პურს ხაჭაპური ჰქვია. ამნა̈ყ ლგჩი̄დ! (ბზ. 64) — გამომიცხვე გულიანი პური! ლჳესელგჩიდ დია̈რ ლემესა̈რ ლი (ბქ.) — ბადექონჩართული პური არის „ლემესარი". ანყეხ ლგჩი̄დარს (ლშხ. 38) — აცხობენ გულიან პურებს.

ლგჩი̄ჟე (-ე̄მიშ, -ჟა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგჩიჟე** (-ემ, -ჟოლ ბქ., -ჲშ, -ჟა̈ლე ლნტ.) — ცოლიანი, ცოლმოყვანილი. ალა ლგჩი̄ჟე მა̄მა ლი (ბზ. 236) — ეს ცოლიანი („გასიძებული") არ არის. ლგჩიჟე ლჳაჟა̈რ მინემინე ლა̈მთილს არდახ (ბქ.) — ცოლიანი ვაჟები თავ-თავიანთ ცოლოურებში (სიმამრ-სიდედრის ოჯახში) იყვნენ.

ლგჩმი̄ნ[1] იგივეა, რაც **ლგჩჳმე**.

ლგჩმი̄ნ[2] იგივეა, რაც **ლგჩჳმინ**[2].

ლგჩმი̄ნე იგივეა, რაც **ლგჩჳმინ**[1].

ლგჩომნე იგივეა, რაც **ლგჩჳმე**, **ლგჩჳმინ**[1].

ლგჩრაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგჩერა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — გაჩერებული, შეჩერებული, უქმად მყოფი. დი̄ნა ჩუ ხაყახ ლგჩრაჳად (ბზ. 386) — ქალიშვილი უქმად ჰყავთ. უჩხია̈̄რჳი̄ ბა̈დშჳ ლიჴნი ჩუ ლგჩრაჳე ლი (ბზ.) — წვიმების გამო ხენა შეჩერებულია. ეჯქა̈ლიბ ლუჳზერე ლი, ერე ეჯის ლგჩრაჳეს დეშომა ხეწდენი (ბქ.) — ისეთი გამრჯეა, რომ იმას გაჩერებულს ვერასდროს ნახავ. ლგჩერა̈ჳე ხჳას (ლნტ. 84) — გაჩერებული ვიყავი.

ლგჩჳემნე იგივეა, რაც **ლგჩჳმე**.

ლგჩჳმე, **ლუჩჳმე** (-ე̄მიშ, -მა̄ლე) ბზ., **ლგჩჳმინ**[1], **ლუჩჳმინ**[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ლგჩ˹ჳ˺მი̄ნ**[1] (-არ), **ლგჩმი̄ნე**, **ლგჩომნე** (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ნა̄ლე||-ე̄ლ) ლშხ., **ლგჩჳემნე**, **ლუჩჳემნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. 1. გაკეთებული, მომხდარი, ჩადენილი, ნაქნარი, ქმნილი. ქორა̈ ლემდა̈ბ ჩუ ლგჩჳმე||ლუჩჳმინ ლი (ბზ.) — საოჯახო (სახლის) საქმე (საკეთებელი) გაკეთებულია. ლუჩჳმინ გჳეშს მა̄მგჳეშ ხაშიდ (ბზ.) — მომხდარ საქმეს არაფერი შეელის. ლუქჳეს ი ლუჩჳმინს ღეშდ ლატხა მოდმ' ესერ ხარხ (ანდ.) — თქმული და მომხდარი უკან არ დაბრუნდებაო (თქმულს'ა' და ქმნილს დასაბრუნებელი არ აქვთო). ობა̈შ ხოლა გჳეშ ლი ლგჩჳმინ (ბქ.) — ბევრი ცუდი საქმეა ჩადენილი. ედგა̄თჳა̄ნ ქორწილ, ლა̄შხისა ლგჩმი̄ნ (ლშხ. 34) — ლაშხეთში გამართული (გაკეთებული) ქორწილი გათავდა.

ლგჩჳმინ[1], **ლგჩჳმი̄ნ**[1] იგივეა, რაც **ლგჩჳმე**.

ლგჩჳმინ[2], **ლუჩჳმინ**[2] ზს., **ლგჩ˹ჳ˺მი̄ნ**[2] ლშხ. — მოქსოვილი. ბეფშჳი ბერა̈ლ ი შალბა̈რ ჟი ლუჩჳმინა̈ლ მა̄რ (ბზ.) — ბავშვის წინდები და შარვალი მოქსოვილ(ებ)ი მაქვს. დედეს ბერა̈რ ჟი ლგჩჳმინ ხოზ (ბქ.) — ბებიას წინდები მოქსოვილი უდევს.

ლგჩჳმინ[3], **ლუჩჳმინ**[3] ზს., **ლგჩ˹ჳ˺მი̄ნ**[3] ლშხ. — ჩაყენებული (მაწონი). მა̈რწჳენ ჯარმა ლგჩჳმინ? (ბქ.) — მაწონი ჩაყენებული გაქვს?

ლგჩ˹ჳ˺მი̄ნ იგივეა, რაც **ლგჩჳმინ**.

ლგჩხკგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გამხმარი, გაფშიკინებული; გამხდარი. ზექ ლგჩხკგნე ლა̈სჳ (ბზ.) — შემა გამხმარი იყო. შჳანა̈რს ლგჩხკგნე დინოლ დემეგ ხალა̈ტხ (ბქ.) — სვანებს გამხდარი ქალიშვილები არ მოსწონთ.

ლგცერჳა̈ლ იგივეა, რაც **ლგცე̄რჳა̈̄ლ**.

ლგცერჳე იგივეა, რაც **ლგცე̄რჳე**.

ლგცე̄რჳა̈̄ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლგცერჳა̈ლ** (-ა̈რ) ბქ. — მოხალული ფქვილის გუნდა (შდრ. ქუმელი). თამარდ ლა̄თ თაშა̈̄რ ლგცე̄რ-

ჳალა̈რ ა̈მზგზე (ბზ.) — გუშინ თამარმა ყველ-გარეული მოხალული ფქვილის გუნდები გამო-მივზავნა.

ლგცე̄რჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცერჳე** (-ემ, -ჳოლ) ბქ. — მო-ხალული. ამნე̄მდ ლგცე̄რჳე სიმინდ ოთშიდ ქათლა̈რს (ბზ.) — ამან მოხალული სიმინდი დაუყარა ქათმებს. ლგცერჳე ფაქჳ თა̈შს ხა̈ჩ-დინეხ, ჟი იპჳიჭიხ, ყჳაბდ ა̈სყიხ ი ეჯჟი იზ-ბიხ (ბქ.) — მოხალულ ფქვილს ყველს ურევენ, მოზელენ, გუნდ'ებ'ად აკეთებენ და ისე ჭამენ.

ლგცინც[1] (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლგცი̄ნცე**[1] (-ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-ცა̈ლე) ლშხ. — დაფანტული, გაბნეული. ლგცინცე ითქ (ბქ.) — დაბნეული მარცვალი.

ლგცინც[2] ბქ. — გაცხრილული; სათითა-ოდ გასინჯული, გაჩხრეკილი. ლა̈ძრიშ ლა̈-თხელის მაგ ქა ლგცინც მარ (ბქ.) — წიგნის ძებნაში ყველაფერი დავჩხრიკე (მაქვს გაჩხრე-კილი).

ლგცინც[3] ბქ., **ლგცი̄ნცე**[2] ლშხ., **ლგც-რი̄ნც**[2] (-იშ, -არ) ლშხ., **ლგცინცე** (-ძშ, -ა̈რ-||-ცა̈ლე) ლნტ. — თავმოხდილი, გადახდილი. თხჳმლგცი̄ნცას ჩჳესგემხ ეჯისი̄ (ლშხ. 35) — თავმოხდილს დადგამენ იმასაც. საბან ლგცი̄ნ-ცე ჯა̈რ (ლშხ.) — საბანი გადახდილი გაქვს. **ლგცი̄ნცე ქორ** (ლშხ.) — სახურავახდილი სახლი.

ლგცი̄ნცე იგივეა, რაც **ლგცინც**.

ლგცლგ̄რე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცლგრე, ლგცრგლე** (-ემ, -რ/ლოლ) ბქ., **ლგცლგრე** (-ძშ, -ა̈ლ-||-რა̈ლე) ლნტ. — დახეული, დაგლეჯილი, და-ფლეთილი; დაპობილი. ჩჳ ლგცლგ̄რე ჯა̈რ ჩა-ფლა̈რ (ბზ.) — ფეხსაცმელები დახეული გაქვს. ლე̄თი ფირჳ ა̈მსა̈დ ქა̈მ ი ლა̈დი ლგცლგ̄რე ა̈მგჳა̈ბ (ბზ.) — წუხელ ძროხა დამრჩა გარეთ და დღეს დაგლეჯილი ვიპოვე. ლამპრა̈ლს ა̈გი-ხა̈ნ ა̈ძესგიხ, ჩჳ ლგცლგ̄რა (ბზ. 13) — ლამ-პრებს შინიდან წაიღებენ, წვრილ-წვრილად და-პობილს. ლგცრგლე||ლგცლგრე ლერქჳა̈რ მა̈ქჳ (ბქ.) — დაფლეთილი ტანსაცმელი მაცვია.

ლგცრი̄ნც[1] (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — გაბერილი (საქონელზე იტყვიან). ლჳნს ა̈თჩგ̄დ, ედოსამა, ქა ლგცრი̄ნც ა̈რი (ბზ.) — ალბათ, ხბოს (რა-მე) ჩაუყვა (შეერია), გაბერილია.

ლგცრი̄ნც[2] იგივეა, რაც **ლგცინც**[3].

ლგცრგლე იგივეა, რაც **ლგცლგ̄რე**.

ლგცფექ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ფქვილწყალი (თხელი ფაფა, წყლით ან წა-ქით გაკეთებული). ლგცფექილ ესერ ეში̄ჳ ესა ოხჩჳემინ (ბზ. 321) — ფქვილწყალი მაინც მომიმზადეო. ლგცფექილს ხოსყიჳ გეზლირს (ბქ. 245) — ფქვილწყალს უკეთებდა შვილებს. ლგცფექაჳ გჳეგნგშე̄რალ (პოეზ. 208) — ფქვილწყალა (თხელფაფიანები) გვეგნისანები. გადატ. **თხჳმემ ლგცფექდ ლიგნე** (ბქ.) — თავის დანაყვა, გახეთქვა (ფქვილწყლად გადაქცევა). კნინ. **ლგცფექილ** ბქ.

ლგცყანე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცყა̈ნ** (-იშ, -ანა̈ლ) ლნტ. 1. მაგრად გამოკეტილი, ურდუ-ლით გადაკეტილი (კარი). ყორა̈ლ ქა ლგცყანე ჯა̈რხ (ბზ.) — კარები ურდულით გაქვთ გადა-კეტილი. ყორჳა̈ლ ქა ლგცყა̈ნ ლგმა̈რხ (ლნტ. 148) — კარები მაგრად ყოფილა გადაკეტილი. ყო̄რ ლგცყანე ბედილუშა (პოეზ. 206) — კარ-გამოკეტილი ბედილუსანი. 2. ბქ. დაგმანული. შდჳგჳიშ ლაჭად ქა ლგცყანე აცჳირხ (ბქ.) — თაგვის ამოსასვლელი დაგმანული დატოვეს.

ლგცყე̄რე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცყერე** (-ემ, -როლ ბქ., -ძშ, -რა̈ლე ლნტ.) — 1. დაცობილი. სტამან ბგგიდ ლი ლგცყე̄რე (ბზ.) — კოკა მაგრადაა დაცო-ბილი. ბოთლიკ ჩჳ ლგცყერე ა̈მცჳირ (ბქ.) — ბოთლი დაცობილი დამიტოვა. 2. გარჭობილი, შეჩრილი. ყორმგყ ლა̈ძრ ემხჳიდ ლგცყერე (ბქ.) — კართან წერილი დამხვდა გარჭობილი. მარა ჭედს ლგცყერ ესერი ჟი ხეხელი (ანდ. 78) — კაცს კედელში შეჩრილიც დახვდებაო. 3. გამძვრალი, შემძვრალი. ლაჭჳრაძსგა ლგცყე-რე მარე ჩჳ'ათირხ (ბქ.) — ფანჯარაში შე-მძვრალი კაცი იცნეს. კნინ. **ლგცყე̄რო̄ლ** ლშხ.

ლგცხამპე იგივეა, რაც **ლგცხ̣ა̈მპე**.

ლგცხანე იგივეა, რაც **ლგმცხა̈ნე**.

ლგცხა̈ტ[1] (-იშ, -ატა̈რ) ზს., ლნტ., **ლგ-ცხატ** (-არ) ლშხ. — გაჩხერილი, ჩარჭობილი, ჩასობილი. ალ ჟელს ჯიჯჳ ე დო̄სა ხა̈რ ყიას

ლგცხა̈ტ? (ბზ.) — ამ ქალს ძვალი ხომ არ აქვს ყელში გაჩხერილი? მეთხჳიარდ დერაჩუ ლგცხა̈ტ ჰიშხ ჳი ჳენდ ახყჳიფ (ბქ.) — მონადირემ ყინულის ნაპრალში ჩარჭობილი ფეხი ძლივს ამოაძრო.

ლგცხა̈ტ[2] ზს., **ლგცხატ** ლშხ. — შეწირული, ნაკრძალი ადგილი. ლგცხა̈ტ ცხეკს და̄რ აქჩე (ბზ.) — ნაკრძალ (სალოცავისთვის შეწირულ) ტყეს არავინ ჭრის. მიჩა-მიჩა ლგცხა̈ტს მა̈გ ხენთხლა̈ლ (ბქ.) — თავ-თავის ნაკრძალს ყველა უფრთხილდება.

ლგცხა̄მპე (-ე̄მიშ, -პა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგცხამპე** (-ემ, -პოლ) ბქ. — განასკული. ლაჩა̈ქ კაპრა̈ჲ ჩუქჳა̄ნ მა̄რ ლგცხა̄მპე (ბზ.) — ლეჩაქი ნიკაპქვეშ მაქვს განასკული. შდრ. **ლგცხპგ̄რე**.

ლგცხე̄ნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცხენ** (-ემ, -ნოლ) ბქ. — დავარცხნილი. ხოჩა̄მდ ლგცხე̄ნე ჯა̄რ ფა̈თჳა̈რ (ბზ.) — თმები კარგად გაქვს დავარცხნილი. კ ნ ი ნ. **ლგცხენილ** ბქ., **ლგცხენო̄ლ** ლშხ.

ლგცხი̅დე (-ე̄მიშ, -და̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცხიდე** (-ემ, -დოლ ბქ., -ჲშ, -და̈ლე ლნტ.) — 1. დაწუნებული, წუნდადებული. ჳი ლგცხი̅დე ხა̄რხ მიშგჳა ნა̈ჲრუჳა̈ლდ (ბზ.) — დაწუნებული აქვთ ჩემი ნაწერ(ებ)ი 2. შარმოდებული. მაშდმარუს უშხჳა̈რდ ჳი ლგცხი̅დე ხადხ (ბქ.) — მთვრალებს ერთმანეთისთვის შარი ჰქონდათ მოდებული.

ლგცხპგ̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგცხპგრე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგცხპგნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — განასკული (მრავალ ადგილას). მა̈გ ლგცხპგ̄რა̄ლე ლიხ თაკჳა̈რ (ბზ.) — თოკები ყველა განასკულ(ებ)ია. შდრ. **ლგცხა̄მპე**.

ლგცხრილე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ლა̈ლე ლნტ.) — 1. ზს. გაცრილი, გაცხრილული (მარცვალი). ლა̈დი̅ ნაკლაჳ ჳი ლგცხრილე ლი (ბზ.) — დღევანდელი ნალეწი გაცხრილულია. ხჳა̈ჲ ითქ ხადხ ლგცხრილე მეზჳბელა̈რს (ბქ.) — მეზობლებს ბევრი მარცვალი ჰქონდათ გაცხრილული. 2. გ ა დ ა ტ. — დახვეწილი. ალ მარე დეშ ლი ხოჩამდ ლგცხრილე (ბქ.) — ეს კაცი მთლად (კარგად) დახვეწილი ვერაა.

ლგძგბგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გაბრაზებული, გაგულისებული, გაანჩხლებული, გაბუტული, ჯავრისაგან გაბერილი. ეჯა ლა̈დი ლგძგბგნე̄დ ლა̈სჳ (ბზ.) — ის დღეს ისევ გაგულისებული იყო. შდრ. **ლგშგბგნე**.

ლგძგრგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლე ლნტ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — ამოვსებული, გატენილი. ჭა̈დ ლგძგრგნე მარ ლეზობშჳ (ბქ.) — მუცელი ამოვსებული მაქვს საჭმლით.

ლგძგგრე იგივეა, რაც **ლგზგ[გ]რე**.

ლგძინძლაჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგძინძლა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — დაგლეჯილი, დაფხრეწილი, დაძონძილი. ჳი ლგძინძლაჳე ხა̄რხ ბოფშა̈რს ლერქჳა̈ლ ნაბჳე̄ნძგჳა̄ლჳ (ბზ.) — ბავშვებს ტანსაცმელი დაგლეჯილი აქვთ ბღლარძუნისაგან. შდრ. **ლგძო̄ნძე**.

ლგძიჰ (-ძჰიშ, -ძჰა̈რ‖ლგძჰა̈ნიე̄ლე, ლგძჰინიე̄ლე) ბზ., **ლგზიჰ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლგძჲე** (-ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — დაკლული. გეზალს ალჲა̈რ ლგძჰინიე̄ლე ოთჰიდხ (ბზ. 371) — შვილს ისინი დაკლულ(ებ)ი მიუტანეს. ლიგერგი ჰამს ჭა̈ნ ლგზიჰ ხადხ (ბქ.) — გიორგობა დილას ხარი დაკლული ჰყავდათ. ლგძჲე ხეყე̄ნი ხამ ლებტკგ̄რიდ (ლშხ. 30) — ღორი დაკლული ეყოლება საბატკედ.

ლგძჲე იგივეა, რაც **ლგძიჰ**.

ლგძო̄ნძე (-ე̄მიშ, -ძა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგძონძე** (-ემ, -ძოლ ბქ., -ჲშ. -ძა̈ლე ლნტ.) — დაძონძილი. ლგძო̄ნძე ლერქჳა̈ლ ხა̈ქჳ და̈ჳს (ბზ.) — დევს დაძონძილი ტანსაცმელი აცვია. შდრ. **ლგძინძლაჳე**.

ლგძჰა̈ნიე̄ლე, ლგძჰინიე̄ლე იხ. **ლგძიჰ**.

ლგწაბურე იგივეა, რაც **ლუწბჳრე**.

ლგწალაჳე, ლგწალა̈ჳე იგივეა, რაც **ლგწლაჳე**.

ლგწიე იგივეა, რაც **ლგწჰე**.

ლგწილხე იგივეა, რაც **ლგწლიხე**.

ლგწინ[1] (-იშ, -ა̈რ), **ლგწჳე̄ნ** ზს., ლნტ.,

ლჷწონ (-არ) ლშხ. — აწონილი. თა̈შ ლჷწინ მიშხჳნა ხალა̈მისგა (ბზ.) — აწონილი ყველი ხალამში მაქვს შენახული.

ლჷწინ² ზს., ლნტ., **ლჷწონ** ლშხ. — დაწნეხილი, დაპრესილი. ლჷწინ ლი ნა̈რჩჳიშ თა̈შ (ბქ.) — დაპრესილია კასრში (ან ხის ყუთში) ჩადებული ყველი.

ლჷწლაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷწალაჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — მოთუთქული, მოწალული, ოდნავ მოხარშული. კეპლა̈რ ჯი ლჷწლაჳე ლიხ (ბზ.) — (საკუპატე) ნაწლავები მოწალულია. ლჷწლაჳე ზისხოროლს ჯი ხორკინეხ ლემასგჳ ჟიქაქა (ბქ.) — მოთუთქულ სისხლის ძეხვებს ჩამოკიდებენ ცეცხლის ზემოთ.

ლჷწლიხე (-ე̄მიშ, -ხა̄ლე) ბზ., **ლჷხლიწე** (-ემ, -წოლ ბქ., -ე̄შ||ე̄მიშ, -ე̄ლ||-წა̄ლე ლშხ.), **ლჷწილხე** (-ჲშ, -ხა̈ლე) ლნტ. — გაწურული. ლეშყჳდჲე̄ლი ჯი ლჷწლიხე მა̄ღდა (ბზ.) — სარეცხი გაწურული მქონდა. ძაძუდ ლჷხლიწე ლერქჳა̈რ ქა ლოხჳრეკ (ბქ.) — ძაძუმ გაწურული ტანსაცმელ(ებ)ი გაფინა.

ლჷწმინდაჳე (-ე̄მიშ, -ჳა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლჷწმინდაჲე** (-ემ, -ჳოლ||-ჲოლ) ბქ., **ლჷწმინდა̈ჳე** (-ჲშ, -ჳა̈ლე) ლნტ. — გაწმენდილი. მგლხა̈რს გაჩა̈რ ქა ლჷწმინდა̈ჳე ხაღჳე̄ნახ (ბზ.) — მულახელებს დანები გაწმენდილი ჰქონიათ. მარილს მა̈გ ლჷწმინდა̈ჳე ხახოლნა ქორს (ლნტ. 153) — კაცუნას ყველაფერი გაწმენდილი ხედებოდა თურმე სახლში.

ლჷწჲე იგივეა, რაც **ლჷწჰე**.

ლჷწჲენალობ, ლჷწჲენა̄ლობ იგივეა, რაც **ლჷწჰა̄რობ**.

ლჷწჲობ იგივეა, რაც **ლჷწჰა̄რობ**.

ლჷწონ იგივეა, რაც **ლჷწინ**.

ლჷწრანე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷწრა̈ნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — გაწითლებული. მა̈გ ლჷწრანე ლა̈სხჳ ა̈თუშ (ბზ.) — ყველა გაწითლებული იყო (იყვნენ) სიცხით. კა ნა̈ჲთოშჳ ჩუ ლჷწრანე ლა̈სჳ (ბქ.) — კერია სიცხისაგან (სიცხით) გაწითლებული იყო.

ლჷწსე¹ იგივეა, რაც **ლჷწჰე¹**.

ლჷწსე² (-ე̄მიშ, -სა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -სოლ||-სა̈ლე ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -სა̈ლე ლნტ.) — გაჩენილი, დაწესებული. ბაბა სოლომა̈ნიშცა̈ლ მეთხჳა̈რ დარ ლჷწსელი (ბქ. 208) — ბაბუა სოლომონის მსგავსი მონადირე არავინ გაჩენილა.

ლჷწსობ იგივეა, რაც **ლჷწჰობ**.

ლჷწჳენ იგივეა, რაც **ლჷწინ**.

ლჷწჳი̄ლე, ლუწჳი̄ლე (-ე̄მიშ, -ლა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷწჳილე, ლუწჳილე** (-ემ, -ლოლ ბქ., -ჲშ, -ლა̈ლე ლნტ.) — გათხოვილი. დი̄ნა̈ლ ქა ლჷწჳი̄ლა̄ლე მა̄რ (ბზ.) — ქალიშვილები გათხოვილ(ებ)ი მყავს. ლჷწჳილე დინა მიჩა ლა̈მთილს არდა (ბქ.) — გათხოვილი გოგო თავისი ქმრის (მამამთილ-დედამთილის) ოჯახში იყო. დადას ესერ ხორი ლუწჳილე დინოლ (ბქ. 34) — დედაბერს გათხოვილი ქალიშვილები ჰყავსო. ალე ქა ლჷწჳილე ლი (ლნტ. 159) — ეს გათხოვილია.

ლჷწჰა̄რობ (-ა̈შ, —) ბზ., **ლჷწჰარობ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ლჷწჲობ, ლიწჲენა̄ლობ** (-აშ, —) ლშხ., **ლჷწჲენალობ** (-იშ, —) ლნტ. — წვეულებათა, დღესასწაულთა დრო. ათხე ლჷწჰა̄რობ ხა̄რხ (ბზ. 337) — ახლა წვეულებათა დრო აქვთ.

ლჷწჰე¹ (-ე̄მიშ, -ჰა̄ლე ბზ., -ემ, -ჰა||-ჰოლ ბქ.), **ლჷწსე** (-ე̄მიშ, -სა̄ლე||ლუწსუ ბზ., -ემ, -სა||-სოლ ბქ.), **ლჷწიე, ლჷწჲე** (-ე̄მიშ||-ე̄შ, -ჲა̄ლე||-ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ჲა̈ლე ლნტ.) — დაპატიჟებული, მოწვეული. ლჷწჰე ლა̈სჳხ ძიძა̈ჲ ი ეჩი̄ გეზალ (ბზ. 287) — დაპატიჟებული იყვნენ ძიძა და მისი შვილი. ეშჳი ესერ ლჷწჰე ი ჲეშდ ლჷწჰემ ლჷწჰე (ანდ. 36) — ერთი წვეული და ათი წვეულის წვეულიო. ლუწსუს ხანბჟჷნხ (||ხამბჟჷნხ, ბზ. 419) — დაპატიჟებულებს უკეირდათ. ალ ლადეღ ლჷწჲე ლიხ მეხჳბარალ (ლშხ. 38) — ამ დღეს მოწვეული არიან მოძმეები. დენას ლჷწიე ხა̈რენა ჲეხჳჰა̈შ (ლნტ. 267) — ქალიშვილს მიწვეული ჰყოლია ცოლ-ქმარი. ლჷწსე ხჳი̄რი ოთარშე̄რთე (პოეზ. 98) — დაპატიჟებული ვარ ოთარაანისა (დადეშქელიანებისას). კ ნ ი ნ. **ლჷწჰილ, ლჷწსილ** ზს.

ლჷწჰე² ბზ., **ლჷწჲე** ქს. — ჩახრეწილი.

ჩახლეჩილი (ხმა). ჰერ ჩუ ლგწ̈ჰე მა̈რ (ბზ.) — ხმა ჩახლეჩილი მაქეს.

ლგწ̈ჰე³ ბზ. — დამშრალი. მაზუ̂ა̈ბ ჩუ ლგწ̈ჰე ლი (ბზ.) — წყარო დამშრალია.

ლგწ̈ჰობ, ლგწ̈სობ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — წვეულება. აშხუ̂ ლე̄თ ალღა̈რს ლგწ̈ჰობ ხა̄დხ (ბზ. 345) — ერთ ღამეს ამათ წვეულება ჰქონდათ. უ̂ა̈რგ ი მიჩა ხეხუ̂ ლგწ̈სობთ' ა̄ჩა̈დხ (ბზ. 427) — ამნაური და მისი ცოლი წვეულებაში წაეიდნენ. ოთა̈რშერს ფიშირამგნ ხა̈მთქუ̂ენახ ლგწ̈სობ (ბქ.) — ოთარაანთ (დადეშქელიანებს) ხშირად სჩვეოდათ თურმე წვეულება.

ლგჭანჭე იგივეა, რაც **ლგჭა̄ნჭე**.

ლგჭარ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგჭა̈რ**.

ლგჭა̈დ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგჭა̈̄დ**.

ლგჭა̈თ (-იშ, -ათა̈რ) ზს., **ლგჭა̈თუ̂** (ლგჭთუ) ბქ., **ლგჭათ** (-ჭთა̄ლ) ლშხ., **ლგჭა̈თუ̂ნე** (-ჲშ, -ათუ̂ნა̈ლე) ლნტ. — წყეული, დაწყეველილი. ამნეშ ესერუ ლი ლგჭა̈თ ჰანტო წიფია̄ნ ი მერმუცდ! (ბზ. 30) — ამიერიდან იყოსო დაწყევლილი ჰანტო წიფიანი და მეორედ მოსვლამდე! ჯი ესერუ ლგჭა̈თ ლი (ბქ. 39) — თვითონაა დაწყევლილიო. ესრენიშ ჰყინტ ლგჭათუ̂ნე ლგმა̈რელი (ლნტ. 263) — თურმე ბიჭი დაწყევლილი ყოფილა. შდრ. ლუჭთუნე.

ლგჭა̈თუ̂ნე იგივეა, რაც **ლგჭა̈თ, ლუჭთუნე**.

ლგჭა̈რ (-იშ, -არა̈ლ ბზ., ლნტ., -არა̈რ ბქ.), **ლგჭარე** (-ემ, -როლ) ბქ., **ლგჭარ** (-ალ) ლშხ. 1. გადაბმული, გამთიელებული (ჯაჭვი, თოკი...), გადაკერებული. ჰყინტს ლა̈რტყ ყი ლგჭა̈რ ხა̈̄ბ (ბზ.) — ბიჭს გადაბმული ქამარი არტყია („აბია"). ნესგაქა ლგჭა̈რ კაბ ხაქუდ (ბქ.) — წელზე (შუაში) გადაკერებული კაბა ეცვა. ლგჭარი უ̂ყა̄შ ნომა ჯა̄რ (ლშხ.) — გადაბმულის დარდი ნუ გაქვს. 2. ჩამწკრივებული. ლგჭარად ყი მუტუ̂ა̈რ ნამპრა̈რს ქა̈ისგ მა̈გ (ბქ. 78) — ანთებულ ლამპრებს ყველა ჩამწკრივებულად წაიღებს.

ლგჭა̄დ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგჭა̈̄დ**.

ლგჭა̄ნჭე (-ე̄მიშ, -ჭა̄ლე) ბზ., **ლგჭანჭე** (-ემ, -ჭოლ ბქ., -ჲშ, -ჭა̈ლე ლნტ.), **ლგჭა̄ნჭუ̂ე** (-ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ე̄ლ‖-უ̂ა̄ლე) ლშხ. — ასხმული, გადახლართული, ერთმანეთზე გადაბმული (რგოლები, მძივები, ჩირი, მავთული...). ბაჯუს სინა̈ლ უშხუ̂ა̄რ ლგჭა̄ნჭე ა̈ხგუ̂ა̈ბ (ბზ.) — ბაჯუმ იპოვა (ბაჯუს შეხვდა) ერთმანეთში გადახლართული მავთულები. მიშგუ̂ა დის ლგჭანჭე ლგბადე ხა̈მთქუ̂ა (ბქ.) — დედაჩემმა ასხმული ჩირი(ს გაკეთება) იცის (დედაჩემს სჩვევია).

ლგჭა̈̄დ (-ა̄დიშ, -ა̄და̈რ), **ლგჭა̄დე** (-ე̄მიშ, -და̄ლე) ბზ., **ლგჭა̈დ** (-იშ, -ადა̈რ) ბქ., **ლგჭა̄დ˹ე˺** (-ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ე̄ლ‖-˹დ˺ა̄ლე) ლშხ., **ლგჭა̈დე** (-ჲშ, -და̈ლე) ლნტ. — მოფარცხული. ალღა̈რს დაბ ქა ლგლა̈̄შ ი ლგჭა̄დე ხა̄დხ (ბზ.) — ამათ ყანა დათესილი და მოფარცხული ჰქონდათ. ლგჭა̈დ დაბს ქუ̂ინ ხოჩილ ლეკედ ხარ (ბქ.) — დაფარცხული ყანა უკეთ სუნთქავს („სული უკეთესად ამოსალები აქვს"). ჭრლ. ლგჭა̈დილ ბქ.

ლგჭბიდე (-ე̄მიშ, -და̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგჭბიდ** (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ლგჭებდე** (-ჲშ, -და̈ლე) ლნტ. — დატყვევებული, დამწყვდეული, ჩაკეტილი. ამის სიმქა̈რ ხორი ჩუ ლგჭბიდე (ბზ. 30) — ამას ქალიშვილები დატყვევებული ჰყავს. ათხე თანა̈ლს შუკუ̂ ლგჭბიდ ლი (ბზ.) — ახლა უღელტეხილზე გზა ჩაკეტილია. ლგჭბიდ გოჭა̈რს მერმესობ ხადხ (ბქ.) — დამწყვდეულ გოჭებს აურზაური ჰქონდათ.

ლგჭებდე იგივეა, რაც **ლგჭბიდე**.

ლგჭემნე იგივეა, რაც **ლგჭმი̄ნე**.

ლგჭერ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — ჭერიანი, ლამფიანი; ფიცრული. ცოცულდ ლგჭერთეყი̄ნ აჩა̈დ (ბზ. 410) — კატა ფიცრულზე ავიდა. ალა ლი გუ̂ემ ყიქა̈ნ ლგჭე̄რისგა (ჰოეზ. 256) — ეს არის გომურს ზემოთა ფიცრულში.

ლგჭთუ იხ. **ლგჭა̈თ**.

ლგჭირე იგივეა, რაც **ლგჭი̄რე**.

ლგჭირხ˹ე˺ იგივეა, რაც **ლგჭი̄რხ**.

ლგჭიშხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ფეხიანი, -ფეხა. ალა ყი ლახსგურდა უ̂ო̄შთხუ̂ ლგჭიშხ კერეტა̈ნს (ბზ. 331) — ეს შეაჯდა ოთხფეხა ტახს. ალ კათხ ხოჩა ლგჭიშხ ლი (ბქ.) — ამ კათხას კარგი ფეხი აქვს („ეს კათხა კარგფეხიანი არის").

ლგჭი̄რე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშხ.), **ლგჭირე** (-ემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლე ლნტ.) — გაწვალებული, შეწუხებული, ჭირგამოელილი. მუე ნადგარჷნლო მეჷარ ლგჭი̄რე ლა̈სხჷ გეზლი̄რ (ბზ.) — მამის სიკვდილის შემდეგ ძალიან შეწუხებული იყვნენ შვილები. ლგჭირე მეზგე (ბქ.) — ჭირგამოელილი ოჯახი.

ლგჭი̄რჴ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ||-ჴა̈ლე ლშხ.), **ლგჭირჴ** (-ა̈რ) ბქ., **ლგჭირჴე** (-ჲშ, -ჴალე) ლნტ. — ამოღებული, ამოჭრილი. კაბს ყია ჷი ლგჭირჴ ჴად (ბქ.) — კაბას გული (ყელი) ამოღებული აქვს. ბეღელს აშხჷ ფოყხენჷი ლგჭირჴე ჴარ (ლნტ. 21) — ბეღელს ერთ გვერდზე ამოჭრილი აქვს.

ლგჭმი̄ნე[1] (-ე̄მიშ, -ნა̈ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) **ლგჭმინე** (-ემ, -ნოლ), **ლგჭმინ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ლგჭემნე** (-ჲშ, -ნალე) ლნტ. — წასმული, დასმული, გამოსმული. ლეცჷმილგჭმინე დია̈რ ლოხო ბეფშს (ბქ.) — ბავშვს კარაქწასმული პური მიეცი. გა̈ჩლგჭმინეს ქუნ მა̈ ათცჷირე? (ბქ.) — დანაგამოსმულს სულს რა შეარჩენს?

ლგჭმი̄ნე[2] ბზ., ლშხ. — დაგვილი, დახვეტილი. ყჷელფ ქა ლგჭმი̄ნე ლი (ბზ.) — ყვერბი (კერა) დახვეტილია. შდრ. **ლგჯე̄ლჷე**.

ლგჭრელე (-ე̄მიშ, -ლა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ჲშ, -ლა̈ლე ლნტ.)— აჭრელებული. ეზერ ლესგდი ლამბაჷგნ ანტყჷსგა̈რშჷ ლგჭრელე დეც (ბზ. 361) — კარგი სანახავი მომეჩვენა ვარსკვლავებით აჭრელებული ცა. ჩათუ თერა̈რლგჭრგლე ასგნჯა̈ჷიჷ ქალა̈ქს (ბქ.) — ჩათუ გაკვირვებული (თვალებაჭრელებული) ათვალიერებდა (სინჯავდა) ქალაქს.

ლგჭყა̈რ[1] (-იშ, -არა̈ლ ბზ., ლნტ., არა̈რ ბქ.), **ლგჭყარ** (-ალ) ლშხ. 1. გაბმული, ხანგრძლივი, მუდმივი. ლგჭყარდ უჩხე (ზს.) — გაბმულად წვიმს. ლგჭყა̈რ გჷა̈ლიობ სურუ ზარა̈ლს იჩო (ბქ. 237) — ხანგრძლივი გვალვა დიდ (ძალიან) ზარალს შერება. ლგჭყარდ ჲერუ ლადელ დეშ ამშჲე ჰელჷან (ლშხ.) — ხელოსანი („ხელოვანი") გაბმულად ორი დღე ვერ მუშაობს. ლგჭყარ გჷეშ (ლშხ.) — მუდმივი საქმე.

ლგჭყა̈რ[2] ზს., ლნტ., **ლგჭყარ** ლშხ. — გადადებული (ავადმყოფობა, ცეცხლი...). ამხენქა ლგჭყა̈რ ლემესგდ სემი ქორ ა̈შიჴ (ზს.) — აქედან გადადებულმა ცეცხლმა სამი სახლი დაწვა. და̈ჷითიშხენ ლგჭყა̈რ ლეგლირდე თელ სოფელს ა̈თჭყარ (ბქ.) — დაეითისგან გადადებული ავადმყოფობა მთელ სოფელს მოედო.

ლგჭშჴე[1] (-ე̄მიშ, -ჴა̈ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჴოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ჴა̈ლე ლნტ.) — 1. დაპრესილი, კალაპოტზე გაჭიმული. ლუშნუ ფაყჷ ლა̈ჭშჴა̈რჷი ლგჭშჴე ჴარჴ (ბქ.) — სვანური ქუდი კალაპოტზე აქვთ გაჭიმული. 2. ხელფეხგაჭიმული, გასწორებული, გაპატიოსნებული. ლგდგა̈რ მაჴე ლგჭშჴე ჴა̈დჴ (ბზ.) — მკვდარი ახალი გაპატიოსნებული ჰყავდათ. 3. გ ა დ ა ტ. სიკვდილის პირას მისული. ალ მა̈რე ლგჭშჴე ლი ჯა̈ჷრშჷ (ლშხ.) — ეს კაცი ჯავრით სიკვდილის პირასაა მისული.

ლგჭშჴე[2] — ფეხმოკიდებული, დამკვიდრებული. ალ ზგნე ჩჷ ლგჭშჴე ლი შჷა̈ნისგა (ბზ.) — ეს ჩვეულება დამკვიდრებულია სვანეთში.

ლგჴ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — წყლის მავნე მატლი (ცხვრის ავადმყოფობის გამომწვევი); ლამბლია. ლიცს ზაჷლადა̈ლ ლგჴ აჴლჷა (ბზ.) — წყალს მაფხულში მავნე მატლ'ებ'ი მოაქვს. ჴამა̈რს ლგჴ ჴა̈მთქჷაჴ (ბქ.) — ღორებს ლამბლია სჩვევიათ.

ლგჴ[2] ზს., ლშხ. — შური, ეისიმე ჯავრი, ბოღმა. ალჲა̈რ ნე̄სგა ჴოლა ლგ̄ჴ ზი (ბზ.) — ამათ შორის ცუდი შურია ჩამოვარდნილი (ძევს). შდრ. **ლგლგ̄ჴე, ჴგრ.**

ლგჴან იგივეა, რაც **ლგჴა̈ნ.**

ლგჴატაჷე იგივეა, რაც **ლგჴტაჷე.**

ლგჴა̈ლ იგივეა, რაც **ლგმჴა̈ლ**[1].

ლგჴა̈ნ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -ჴანუ ბქ.), **ლგჴან** (-ჴნუ||-არ ლშხ.) — 1. ხნიერი, დროული. მიშგუ მუ ლგჴა̈ნ მა̈რე ლი (ბზ.) — მამაჩემი (ჩემი მამა) ხნიერი კაცია. 2. დაძველებული. ლგჴა̈ნ სიმინდიშ ფექ გა̈მს იკედ (ბქ.) — დაძველებული სიმინდის ფქვილი მძაღდება (გემოს იღებს)

ლგჴა̈ჴჷ, ლგჴეჴჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ლგჲეჴჷ** (ლგჲჴუ||-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ცოლიანი. ჴა̈ჯი დაუთ მიჩა ლგჴა̈ჴჷ-ლგგზა̈ლდ

ა̈მჩედ ქაბათე (ბზ. 372) — ხოჯა დაეითი ქაბა-
ში წასულა თაყის ცოლშვილიანად. ლგხეხჵ-
ლგგზელ [მარე] ლგმშხატნელი ლაყჵროლს,
შდგხგნდიშ კიციშს (ბქ. 6) — ცოლშვილიანი
კაცი თურმე საწოლს წნაედა, თხილის (ბუჩქის,
ტოტის) ტკეჩის'ა'ს. ჩჵაცჵირ მეჩი მა̄რად მიჩა
აფხნიკ ლგდეხჵდ (ლშხ. 63) — მოხუცმა თავის-
სი ამხანაგი ცოლიანად დატოვა.,

ლგხეკ იგივეა, რაც **ლგხე̄კ**.

ლგხეხჵ იგივეა, რაც **ლგხა̈ხჵ**.

ლგხე̄კ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ლგ-ფხეკ** ბზ., **ლგხეკ** (-არ) ბქ. — ჩამორეცხილი, ხრიოკი (ფერდობი), გაჩეხილი (ტყე). ლგხე̄კაქა ჩა̈ყი ლიი გარჯ ლი (ბზ.) — გაჩეხილ ტყეში ცხენის გაყვანა ძნელია. სოფელ ყიქაქა ათხე ლგხეკ იწჵენი (ბქ. 202) — სოფლის ზემოთ ახლა ხრიოკი ჩანს („ინახეის").

ლგხიადე, ლგხდადე, ლგხი̄დე (-ე̄მიშ-||-ე̄შ, -ე̄ლ||-და̄ლე ბზ., ლშხ.), **ლგხდა̈დ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლგხიადე, ლგხდადე, ლგხიდე** (-ემ, -დოლ) ბქ., **ლგხია̈დე** (-დშ, -და̈ლე) ლნტ. — გახარებული. ანღრი ჵეშგდ ლგხია̈დ ნაღყურულ (ბზ. 340) — ყმაწვილი გახარებული მოდის უკან. ანჴა̈დ ზურა̄ლ ა̈გითე ლგხი̄დე (ბზ. 287) — ქალი გახარებული მოეიდა შინ. ლახჵბა აღრიხ ლგხდადე (ბქ. 264) — ძმები გახარებული მოდიან. ქა ჰედნიხ დერხი ლგხი̄დე მეცარი ნა̄მბჵა̄ლშჵ (ლშხ. 11) — ზოგი მკითხავის ნაამბობით გახარებული (გა)მოდის (გამოდიან). დენა ა̈მეჩედელი ა̈გიხო ლგხია̈დე (ლნტ. 268) — ქალიშვილი გახარებული წასულა შინ. ეჯას სგჵებინ ლიჴედ ხა̈მთქჵა, ლახე ლგხდა̈დ ჩუ იროლე (ჰოეზ. 66) — მას წინ მოსელა სჩვევია, გახარებული რომ იყოს (თუ იქნება).

ლგხიდე, ლგხი̄დე იგივეა, რაც **ლგხიადე**.

ლგხკგნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -დშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გაფხეკილი, გახეხილი, გაწმენდილი. გჵალჵა̈რ ქა ლგხკგნა̄ლე ჯა̄რხ (ბზ.) — ბაგები („ველოები") გაწმენდილ(ებ)ი გაქვთ. გ ა დ ა ტ. თჵელ ლგხკგნე — გამოტვინებული („ტვინგაფხეკილი").

ლგხლიწე იგივეა, რაც **ლგწლიხე**.

ლგხლჵ იხ. **ლგხა̈ლ**.

ლგხნისგე, ლგხნისკე იგივეა, რაც **ლგხნგსგე**.

ლგხნჵ იხ. **ლგხა̈ნ**.

ლგხნგსგე (-ე̄მიშ, -გა̈ლე) ბზ., **ლგხ-ნისგე** (-ემ, -გოლ ბქ., -ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||-გა̄ლე ლშხ.), **ლგხნისკე, ლგხგნსკე** (-დშ, -კა̈ლე) ლნტ. — განახევრებული. ლელინთჵ ზექ ლგხნგსგე გჵა̄დდა (ბზ.) — საშამთრო მეშა განახევრებული გვქონდა. ლეზებ ქრისდეთელისგა ჯადხ ლგხნისგე (ბქ.) — საჭმელი დეკემბერში (ქრისტეს თვეში) ჰქონდათ განახევრებული. კ ნ ი ნ. **ლგხნისგილ** ბქ., **ლგხნის-გო̄ლ** ლშხ.

ლგხდად'ე', ლგხდა̈დ იგივეა, რაც **ლგ-ხიადე**.

ლგხოჩა̈ჵე იგივეა, რაც **ლგჰჩოჵე**.

ლგხპგ̄რე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგხპგრე** (-ემ, -როლ ბქ., -დშ, -რა̈ლე ლნტ.) — 1. დათხრილი (თვალები). თე̄რა̈ლ ლგხპგ̄რე მა̄მ ჯე̄რა̄დ? (ბზ.) — თვალები დათხრილი ხომ არ გაქვს? ეს თერა̈რ ხარ ლგხპგრე (ბქ. 107) — ზოგს თვალები აქვს დათხრილი. 2. გამსკდარი. ლგგრე ლგხპგ̄რე ლი (ლშხ.) — კვერცხი გამსკდარია.

ლგხრინე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ნოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -დშ, -ნა̈ლე ლნტ.) — გაჯავრებული, გაბრაზებული. და̈შდჵ ლგხრინ' ა̄ნღრი ა̈გითე (ბზ. 433) — დათვი გაჯავრებული მოდის შინისკენ. ლეჵან ლგხრინე ატა̈ხ ქორთე (ბქ. 200) — ლევანი გაბრაზებული დაბრუნდა სახლში. ლგხრინაჟი ლიღჯგნე ცა̈გიშ ნეძგერდ ესერ ისპი (ანდ.) — გაჯავრების ნიშნის მოვება ულის ნაჩხვლეტად იქცევაო. **ლგხრინად** ზ მ ნ ზ. — გაბრაზებულად, გაჯავრებულად. ჰყინტ ა̈გხო ა̈მეჴედ ლგხრინად (ლნტ. 278) — ბიჭი შინ გაბრაზებული (გაბრაზებულად) მისულა. კ ნ ი ნ. **ლგხრინოლ** ბქ., **ლგხრინო̄ლ** ლშხ.

ლგხტაჵე (-ე̄მიშ, -ჵა̄ლე ბზ., ლშხ., -ემ, -ჵოლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლგხატაჵე** (-დშ. -ჵა̈ლე) ლნტ. — დახატული, ლამაზი. გეგის კოჯა̈რ ი მურყჵმა̈ლ გარ ხა̄დ'და' ლგხტაჵე

(ბზ.) — ვეცის მხოლოდ კლდეები და კომკები ჰქონდა დახატული. იმჟი ლგხტაუე სიმაქ ხი! (ბქ.) — რა ლამაზი (დახატული) ქალიშეილი ხარ!

ლგხუ̈ა̈რე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ.), **ლგხუ̈არე** (-ემ, -როლ ბქ., -ძშ, -რა̈ლე ლნტ.) — მომჯობინებული, მოკეთებული, გამოჯანმრთელებული, მოსუქებული. გოჰა̈რს ლგხუ̈ა̈რე ხა̈დხ (ბზ.) — გოჭები მოსუქებულიყვნენ („გოჭებს მოსუქებული ჰქონდათ"). ლეგმერდე ჟი ლგხუ̈არე ემხუ̈იდ (ბქ.) — ავადმყოფი მომჯობინებული დამხვდა.

ლგხჩოჳე იგივეა, რაც **ლგჰჩოჳე**.

ლგხგნსკე იგივეა, რაც **ლგხნგსგე**.

ლგჵ (-იშ, —) — ხსენი. დიე ლგჵ დე̄სა ლა̈ხსა̈დ ეჩას ნა̈ტხუნ (ბზ.) — დედის ხსენი არ შერჩა მას ღებინებისაგან. მახე ნა̈ზალ ფურემ ლგჯეს აშხუ̈ ნაგზა ლგჵიშ გამ ხარ (ბქ.) — ახალმოგებული ძროხის რძეს ერთ კეირას ხსენის გემო დაჰკრავს (აქვს). ეჩეისა ლგჵ არი (ლშ. 5) — იმაში ხსენი არის.

ლგჵამა̈შ იგივეა, რაც **ლგჵმა̈შ**.

ლგჵან იგივეა, რაც **ლგჵა̈ნ**.

ლგჵაც იგივეა, რაც **ლგჵცე**.

ლგჵა̈ნ[1] (-იშ, -ჵნუ ზს., -ანა̈ლე ლნტ.), **ლგჵან** (-ჵანუ||-ჵანარ||-ჵნალე) ლშ. — მოხნული, დახნული. დაბა̈რ მა̈გ ლგჵა̈ნ გუ̈ა̈დდახ (ბზ.) — ყანები სულ დახნული გვქონდა. ერხი ლინთუ̈ს ქა ლგჵა̈ნს ხონხიხ დაბს (ლნტ.) — ზოგი საზამთროდ მოხნულს ტოვებს (ტოვებენ) ყანას (თოელს უყოლებს ქვეშ).

ლგჵა̈ნ[2] ზს., ლნტ., **ლგჵან** ლშ. — ხარიანი. ეჯ მეზგე მეუ̈არ ლგჵა̈ნ ლა̈სუ̈ (ბზ.) — იმ მოსახლეს მრავალი ხარი ჰყავდა (ის მოსახლე ბევრხარიანი იყო). ლგჵა̈ნ მეზგა ლიჵნი დემის ხოქხენი ქა (ბქ.) — ხარ'ებ'იან ოჯახს დახენა არ დაუგვიანდება.

-**ლგჵა̈ნ**[3] ზს., ლნტ., **ლგჵან** ლშ., კომპოზიტის (**ქუ̈ინლგჵა̈ნ**) მეორე შემადგენელი ნაწილი — სუნადენილი, სუნგამოღებული. ქუ̈ინლგჵა̈ნ ლადუ̈ ქა ლეკუ̈ანად გარ ხაყა (ბქ.) — სუნადენილი ხორცი მხოლოდ გადასაგდებად ვარგა. კნინ. **ლგჵა̈ნილ** ბზ., **ლგჵა̈ნილ** ბქ., **ლგჵანე̄ლ** ლშ.

ლგჵა̈ცე̄ იგივეა, რაც **ლგჵცე**.

ლგჵი̈დ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ლგჵიდ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. 1. მოტანილი, მოყვანილი. ბაუ̈ჩის ხეხუ̈ ქორთე ლგჵი̈დ ხა̈რ (ბზ.) — ბავშვის ცოლი მოყვანილი ჰყავს სახლში. ამემდ ხეკუ̈ეს ა̈დჰუ̈ედნას, მაზუმ ღენ ხარ ლგჵიდ მეზგას (ლნტ. 63) — ამან უნდა წაიკითხოს, რამდენიც აქვს მოტანილი მოსახლეს. 2. გადახდილი. გადან ქა ლგჵი̈დ მიხალდა (ბზ.) — ეალი გადახდილი მეგონა. 3. გადამხდარი, გადახდენილი. ხოლა მა̈გ ჩუ ლგჵიდ მად (ბქ.) — ყველაფერი ცუდი (თავს) გადამხდარი მქონდა. 4. ვინმეს ნახვის სურვილით დაკმაყოფილებული, გულმოოხებული. გეზლა̈შ სეუდ დეშ მარ ლგჵიდ (ბქ.) — შვილის (ნახვის) ნატვრით გული ვერ მოვიოხე (ნატვრა არ მაქვს დაკმაყოფილებული).

ლგჵმარე (-ე̄მიშ, -რა̈ლე ბზ., ლშ., -ემ, -როლ ბქ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშ., -ძშ, -რა̈ლე ლნტ.) — დახარჯული, მოსმარებული. ჰემ მა̈გ ლგჵმარე ჯა̈დდახ (ბზ.) — თივა სულ (ყველა) დახარჯული გქონდათ. უ̈არჩხილ მარ ლგჵმარე (ბქ.) — ფული დახარჯული მაქვს.

ლგჵმა̈შ (ხოლჵამშა||ხოლჵმაშა, მალჵმაშე) ზს., **ლგჵმაშ** (ხოლჵმაშა, მალჵმაშე) ლშ., **ლგჵმა̈შ** (ხოლჵმაშა, მგლჵმაშა) ლნტ. — ღონიერი, ძლიერი, მაგარი, შეძლებული. შუ̈ანა̈რ ლგჵმა̈შ ხა̈ლხ ლგმა̈რხ (ბზ. 23) — სვანები ღონიერი ხალხი ყოფილა(ნ). ლგჵმა̈შ ესერ მეზგა ლიც ლოშდ ოთტიხა (ბქ.) — შეძლებულ ოჯახს (მოსახლეს) წყალი უკან დაუბრუნებიაო (ანდ.). ეჯ ლადეღ ლგჵმა̈შ ა̈რა̈ყ გარ ხუღუ̈ა ჩი (ბქ. 74) — იმ დღეს მხოლოდ მაგარი არაყი აქვს ყველას. და̈უ̈ზუმ ლგჵმა̈შ ღერთალეშ ი ჯგგრა̈გგნჩუ დე̄სამა არი (ლშ. 13) — დევივით ძლიერი, ღმერთიების და წმინდა გიორგის გარდა, არავინაა (არაფერია). **ლგჵმაშდ** ზმნს. — ძლიერად. შდრ. **ლგგა̈უ̈**.

ლგჵნუ იხ. **ლგჵა̈ნ**.

ლგჵჩოჳე, **ლგხჩოჳე** (-ე̄მიშ, -უ̈ა̈ლე ბზ., -ემ, -უ̈ოლ ბქ.), **ლგხჩოჳე**, **ლღუხჩოჳე** (-ე̄შ||-ე̄მიშ, -ე̄ლ||უ̈ა̈ლე) ლშ., **ლგხოჩა̈ჳე**, **ლღუხოჩა̈ჳე** (-ძშ, -უ̈ა̈ლე) ლნტ. — განკურნებული, მომჯობინებული, მორჩენილი. ალდა̈რს ლეგმერდე ლგჵჩოჳე ესხუ̈ე̄დდახ (ბზ.) —

ამათ ავადმყოფი მომჯობინებული დახვდათ. ეჯძარ ჟი ლგხჩოჳე ტეხნიხ აგძართე (ლშხ. 3) — ისინი გამოჯანმრთელებული ბრუნდებიან სახლებში.

ლგპცე (-ემიშ, -ცალე ბზ., ლშხ., -ემ, -ცოლ ბქ.), **ლგპაც, ლგპცინ** (-იშ, -ალ) ბზ., **ლგპაც** (-პცეშ, -პცელ) ლშხ., **ლგპაცე** (-ძშ, -ცალ'ე') ლნტ. 1. დაღუპული, დაქცეული, დამხობილი, ამოგდებული; გარდაცვლილი, მკვდარი. ლგპცე მამ ხექჳრლ ეჯ მეზგა (ბზ.) — დაქცეული არ ეთქმოდა იმ მოსახლეს. მეთიალ ამსუალდ დეშომა ლი ლგპცე (ბქ.) — მოწადინებული ადამიანი არასდროს არის დაღუპული. 2. გადაქცეული, გადახრილი, გადამნექილი, დაფერდებული. ნაშხატჳ ქა ლგპცე||ლგპაც ლასჳ (ბზ.) — ლობე გადახრილი იყო. გიმ ლექჳანჩუ ლგპცე ლასჳ (ბზ. 305) — მიწა ქვემოთკენ იყო დაფერდებული. მურყუამ ჟიბაჳ ლი ლგპცე (ბქ.) — კოშკი ზევითაა გადამნექილი. 3. (ღმერთ)გამწყრალი; ღვთის პირიდან გადავარდნილი. ღერთა ლგპცინ, დაჯარ მადგ? (ბზ. 307) — ღვთის პირიდან გადავარდნილო, თხები რა უყავი? ღერბეთ ჯარ ლგპცე (ბქ.) — ღმერთი გყავს გამწყრალი.

ლგჯანკჳე იხ. **ლგბანდე.**

ლგჯალჳე იგივეა, რაც **ლგჯელჳე.**

ლგჯგირ (-იშ, -ალ ბზ., ლნტ., -არ ბქ., -ალ ლშხ.) — 1. კურთხეული, ღვთისნიერი, ალალ-მართალი, ერთგული. ეჯძარე ბაბა ლგჯგირ მარე ლი (ბქ.) — იმათი ბაბუა ღვთისნიერი კაცია. მაძ ლგჯგირ მარე ხი? (ლშხ.) — რა ალალ-მართალი კაცი ხარ? 2. ნაკურთხი. ლგჯგირ ჳერ (ბზ.) — ნაკურთხი მიწა. ალეს ტაბლარე ლგჯგირგნლო ჟენბინეხ (ლშხ. 28) — ამას ტაბლების კურთხევის შემდეგ დაიწყებენ. 3. ჯვირგვინდადგმული, ჯვარდაწერილი. ბესის ლგჯგირ ძეხჳ ხორი (ბქ.) — ბესის ჯვარდაწერილი ცოლი ჰყავს.

ლგჯე (-ემიშ, — ბზ., ლშხ., -ემ, — ბქ., -მიშ||-ძშ, — ლნტ.) — რძე. ლგჯემი სარაგ ანღრი (ბზ. 393) — რძის წყარო მოდის. ნაპურაშ ლგჯე მადმაიდ ხაკლინახ (ბქ. 218) — თურმე ჩიტის რძეც კი არ აკლებიათ. ლაშგურ მეზგალისგა შელ ესერი ლგჯე ლი (ანდ.) — ურძეო ოჯახში სველიც (წაქიც) რძე არისო. ბალას ი თოთ კელს ლგჯე ხოგ (ლშხ. 5) — ფოთოლს'ა' და თოთო ყლორტს რძე უდგას. ლგჯეს ლაძდი ხჳაფინედ (ლნტ. 20) — რძესაც ვადუღებთ.

ლგჯემი ლაგჳშარ (ბზ.) — სარძევე ლგჯელგტბიდე (ბქ.) — რბილი ხასიათისა, ტკბილმოუბარი; სანიმუშო ყოფაქცევისა („რძეგამთბარი"). იხმარება გამოთქმაში: **ლგჯე ჟიაჟი ოხეზი** (ბქ.) — ბავშვია, მცირე ასაკისაა (რძე ყელში ამოუდის).

ლგჯელჳე ბზ., **ლგჯალჳე** უშგ. (-ემიშ, -ჳალე), **ლგჯელჳე** (-ემ, -ჳოლ) ბქ., **ლგჯელე** (-ეშ||-ემიშ, -ელ||-ლალე) ლშხ., **ლგჯელე** (-ძშ, -ლალე) ლნტ. — დაგვილი, დახვეტილი. ჟჳელფ ლგჯელჳე ემხჳიძ! (ბზ.) — კერა (ყვერბი) დაგვილი დამახვედრე! გიმ ქა ლგჯელჳაქა მატყს ადისგხ (ბქ. 305) — დახვეტილ მიწაზე მატყლს დებენ. ჰაშს აგის მაგ ლგჯელალე ხახოლნა (ლნტ. 267) — ქმარს შინ ყველაფერი დაგვილ(ებ)ი ხვდებოდა თურმე. კნინ. **ლგჯელჳილ** ბქ., **ლგჯელოლ** ლშხ., მდრ. **ლგჭმინე**[2].

ლგჯიმ (-იშ, -არ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — მარილიანი, დამარილებული. ლგჯიმ ლეზჳებ ათმარჯუნხ მეზჳბელარს (ბზ.) — მეზობლებს საჭმელი მარილიანი გამოუგზავნეს. ეძ ლგჯიმ ლეზჳებარს დემ იზობდა (ლნტ. 193) — ის მარილიან საჭმელ(ებ)ს არ ჭამდა. გადატ. მიმზიდველი, კარგი. არსენაძს ლგჯიმ გარგლა ხაზნა (ლშხ.) — არსენამ მიმზიდველი (მარილიანი) ლაპარაკი იცის. დე ლგჯიმ ლი, დე უჯმა (ბქ.) — არც წყალია, არც ღვინო (არც მარილიანია, არც უმარილო). დეჯიკს დ'ესერ უჯმა ხასგუა, დეი ლგჯიმ (ანდ.) — ურჩს ვერც ასე გააგებინებ ვერაფერს და ვერც ისე (ურჩს არც უმარილო უხდებოდა, არც მარილიანიო).

ლგჯიშ (-იშ, -არ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — მოქსოვილი; შემოსილი. დარჯგს ძორუ ლეშგლბარ ლგჯიშ ხადდა (ბზ.) — და'რ'ჯის (დარეჯანს) ორი სამარჯვე მოქსოვილი ჰქონდა. მუეშ ქორ ი ჰაზჳ ლასტჳიარშჳ ლასჳ ლგჯიშ (ბქ. 59) — მამის სახლი და ეზო ძაძებით იყო შემოსილი.

ლგჯიჯჳ (-იშ, -არ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ძვლიანი. მი გუნ მალატ ლგჯიჯჳ ლღეჳ (ზს.) — მე ძალიან მიყვარს ძვლიანი ხორცი.

გ ა დ ა ტ. საფუძვლიანი, მტკიცე რამ. ლჷჯიჯუდ ოხრჷა̈ნდ ალ გუე̄შს (ბზ.) — საფუძვლიანად შეეუდექით ამ საქმეს. ლჷჯიჯუდ თუეფა (ბქ.) — უგზო-უკვლოდ („ძვლიანად") დაკარგვა.

ლჷჯმარე (-ე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.) — სულგუნი, გადამელილი ყველი. უოშა ლჷჯმარე ახა̈სყ? (ბზ.) — რამდენი სულგუნი გააკეთე? ეშხუ აბაზდ უოდიხ ლჷჯმარას (ლშხ. 9) — ერთ აბაზად ყიდიან სულგუნს. შდრ. გუა̈რჯილ.

ლჷჳაჯუ იხ. ლჷჳა̈ჯ.

ლჷჳა̈ჯ (-იშ, ლჷჳჯუ ბზ., -ჳაჯა̈რ‖ლჷჳაჯუ ბქ.) — 1. ნეტარი, ბედნიერი. 2. ნეტავი. ჳა' სერ ლჷჳა̈ჯ ი ბედნიერ (ბქ. 339) — ნეტავიო („ჰა, ნეტარი და სვებედნიერიო"). ლჷჳა̈ჯ სი! (ზს.) — ნეტავი შენ!

ლჷჳდგრე (-ე̄მიშ, -რა̄ლე ბზ., -ემ, -როლ ბქ.), **ლჷჲდგრე** (-ე̄მიშ, -რა̄ლე) ლშხ., **ლჷედუ̂რე** (-ჲშ, -რა̈ლე) ლნტ. — მონანიებული. ჩიქე მა̈ჲ ჯე̄რა ლჷჳდგრე ლუსდგუარე ლიჳკუ̂რე? (ბზ.) — ჯერ როგორ (რა) გექნება მონანიებული ნაწნავების მოჭრა? ათხ' ესერ სოფელს ჟი ლჷჳდგრე ხარ მა̈გ (ბქ. 242) — ახლა სოფელს ყველაფერი აქვს მონანიებული.

ლჷჳელუ̂ე იგივეა, რაც ლჷჳე̄ლუ̂ე.

ლჷჳერ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ლჷჲერ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. დაბარებული, მოხმობილი; მოთხოვნილი. ბექნუ ლჷჳერ ლჷმა̈̄რ მესტიათე (ბზ.) — ბექნუ მესტიაში ყოფილა დაბარებული. თბილისთე ხუ̂ი ლჷჳერ (ბქ.) — თბილისში ვარ დაბარებული. 2. ხმიანი.

ლჷჳე̄ლუ̂ე (-ე̄მიშ, -უ̂ა̄ლე) ბზ., **ლჷჳელუ̂ე** (-ემ. -უ̂ოლ) ბქ., **ლჷჲე̄ლუ̂ე** (-ე̄შ, -უ̂ა̄ლე) ლშხ. 1. ალში გამოტარებული, შებოლილი. ხა̈მი ლეღუ̂ ჩუ ლჷჳე̄ლუ̂ე ლი (ბზ.) — ღორის ხორცი შებოლილია. 2. მოსვეადებული. ჩაბრასტა̈რ ლჷჳელუ̂ე ლიხ (ბქ.) — ჩაფრასტები (ყელსაბამები) მოსევადებულია.

ლჷჳნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე ბზ., -ემ, -ნოლ ბქ.), **ლჷჲნე** (-ე̄შ‖-ე̄მიშ, -ე̄ლ‖-ნა̄ლე) ლშხ., **ლჷინე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — დამდნარი, გადამდნარი. ლჷჳნე ჯუ̂იდს ხოჩა ქუ̂ინ ხოჴან (ბქ.) — დამდნარ ცვილს კარგი სუნი უდის. გ ა დ ა ტ. ტყუ̂ი ჩუ ლჷჳნე მა̈̄რ (ბზ.) — ძალზე ჯაფაგაწეული ვარ (ტყვია გადამდნარი მაქვს). ქორს ჟი ლჷჳნე (ბქ.) — ამაგგაწეული, ნაამაგარი. ალჲარე დი ჟი ლჷჳნე ხარ ქორს (ბქ.) — ამათ დედას დიდი ამაგი მიუძღვის (ამათი დედა ზედ დამდნარია სახლს). 2. ბზ. თაფლისა და ცხიმის ნადნობი. ბეფშუ̂დ ლჷჳნე მა̈̄რ ლესყე̄ნე (ბზ.) — ბავშვისთვის „თაფლ-ცხიმიანი" ფაფა მაქვს გასაკეთებული.

ლჷჳჯუ იხ. ლჷჳა̈ჯ.

ლჷ̄გ (ხუ̂გდა̈ს, ლჷ̄გდა; ლჷ̄გდეს‖ლჷგდე̄დს ბზ., ლჷ̄გდას, ლჷ̄გდა; ლჷ̄გდეს ლშხ.) **ლჷგ** (ხუ̂იგნ,ლჷგან; ლჷგენეს) ბქ., ლნტ. გ რ დ უ უ. — დგას. ბესი გარ ლჷგდა ჳა̈ზუ̂ისგა (ბზ.) — ბესი მარტო იდგა ეზოში. მეგამჩუქა ხუ̂იგნ ჳამდ (ბქ.) — დილამდე ხის ქვეშ ვიდექი. ქა̈მ გაჳგლ ლჷგ (ბქ.) — გარეთ პაპანაქებაა (პაპანაქება დგას). ბობშ დედე̄ცახან ლჷგდა (ლშხ.) — ბავშვი დედასთან იდგა.

ლჷ̄თა̄ლე იხ. ლჷ̄თე.

ლჷ̄თე (-ე̄მიშ, -თა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ ლშხ.), **ლჷთე** (-ემ, -თალე) ბქ., **ლჷთე**[3] (-ჲშ, -თა̈ლე) ლნტ. — გაყოფილი (დაყოფილი), გაყრილი, განაწილებული (დანაწილებული). ხოშა მუხუ̂ბა მალუ̂ა̈ნ ლჷ̄თე ხა̄ლდა (ბზ.) — უფროს ძმას ქონება გაყოფილი ჰქონდა. ლახუ̂ბა ჩუ ლჷთე ლიხ (ბქ.) — ძმები გაყრილები არიან. ეჯჲა̈რს ლეშდა̈ბ ჩუ ლჷთა̄ლე ხა̄რხ (ბზ.) — იმათ სამუშაო დანაწილებული აქვთ. თემა̈̄რ სახუ̂ბ-სახუ̂ბჟი ლიხ ჩუ ლჷთალე (ბქ. 281) — თემები საძმოებადაა დაყოფილი.

ლჷ̄მე (-ე̄მიშ, -მა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, --ე̄ლ ლშხ.), **ლჷმე** (-ემ, -მოლ ბქ., -ჲშ, -მა̈ლე ლნტ.) — შეჭმული. თხე̄რეს უ̂ლია̄ქ ჩუ ლჷ̄მე ხა̄ლდა (ბზ.) — მგელს ცხვარი შეჭმული ჰქონდა. ჩუ ლჷმა ლეშგიმ და̈რ ესერ ხელჳალ (ანდ.) — შეჭმულს უკან არავინ მისტირისო. მიჩა გეზელილ და̈უ̂ს ლოქ ხარი ლჷმე (ლნტ. 273) — ჩემი შვილები დევს შეუჭამიაო („ჰყავს შეჭმულიო"). კ ნ ი ნ. ლჷმილ ბქ., ლჷ̄მო̄ლ ლშხ.

ლჷ̄ჲდგრე იგივეა, რაც ლჷჳდგრე.

ლჷ̄ჲნე იგივეა, რაც ლჷჳნე.

ლჷ̄ჲრალ იგივეა, რაც ლჷჲრა̈̄ლ.

ლჷ̄ჲჳე იგივეა, რაც ლჷჲჳე.

ლჷ̄ყე[1] (-ე̄მიშ, -ყა̄ლე ბზ., ლშხ., -ე̄შ, -ე̄ლ

ლშხ.) **ლგყე** (-ემ, -ყოლ ბქ., -ჲშ, -ყა̈ლე ლნტ.) — ამოყვანილი, გამოყვანილი, ხელზე ატატებული. ჰაკჳა̈ნხა̈ნქა მახე ლგ̄ყე მა̈რ ბეფშჳ (ბზ.) — ბაეშეი აკვნიდან ახალი ამოყვანილი მყავს. ეჯა̈რს ხა̈რენახ ლიც სტურა̈რშჳ ლგყე (ბქ. 199) — იმათ წყალი მილებით ჰქონიათ გამოყვანილი. მა̈გ აშჳ ლელჯჳმა̈რ-ლა̈ცხნირქა ლგყე დეშომ' ესერ ლგმა̈რ (ანდ.) — ყველა ერთ დგიმ-საკარცხელში გამოყვანილი (ერთი ხასიათისა) არ ყოფილაო.

ლგ̄ყე[2] ბზ., ლშხ., **ლგყე** ბქ., ლნტ. — ჩაწებული. ეჯნე̄მდ მელა̈ნთე ლგ̄ყე ლამზიშე კალა̈მ (ბზ.) — იმან მელანში ჩაწებული კალამი მომაწოდა. დედედ გეზალს კოხათეჲსგა ლგყე დია̈რ ლოხკილტე (ბქ.) — დედამ შვილს პირში ჩაუდო საწებელში ჩაწებული პური.

ლგ̄შდნე (-ე̄მიშ, -ნა̄ლე) ბზ., ლშხ., **ლგშდნე** (-ემ, -ნოლ) ბქ., **ლგშტნე** (-ჲშ, -ნა̈ლე) ლნტ. — დაეიწყებული, მიეიწყებული. ჩუ ლგშდნე გჳეშ ა̈ნფხირჰეხ (ბქ.) — მიეიწყებული საქმე გამოქექეს. ლგ̄შდნეშა̄ლ ხა̈რ ლიზობ დედეს (ლშხ.) — დედას ჭამა დაეიწყებული(ვით) აქვს. ჯნ. **ლგშდნილ** ბქ.

მ

მა-[1], **მა̈-**[1] — განუენებელ სახელთა მაწარმოებელი. **მაბა̈ც** (ზს.) — შეძლება. **მალატ** — სიყვარული. **მა̈ზიგ** — ტკივილი, სენი. **მა̈სისგ** (ზს., ლნტ.), **მასისგ** (ლშხ.) — სიძულვილი. **მა̈ბიზ** (ზს., ლნტ.) — სიმაძღრე.

მა-[2], **მა̈-**[2] ზს., ლნტ. — საშუალ-ვნებითი გვარის მიმღეობის მაწარმოებელი. **მაშედ** (ბზ., ლშხ.), **მა̈შედ** (ბქ., ლნტ.) — მშველელი. **მაჯა̈დ** ბზ., ლნტ., **მაჯად** ბქ., **მაჯედ** ლშხ. — მოსავალი.

მა[3], **მაჲ** იგივეა, რაც **მა̈**[3].

-მა, -მო, -მუ — კითხვითი ნაწილაკი: მგზა̈რ ესერ ა̈ნჯდემა? (ბზ. 263) — ხეალ მოიტანო? ჯესმიმო? (ლშხ.) — გესმის? ხაჰუდიხმუ? (ბქ.) — აძლევენ?

მა- — -ე — აღმატებითი ხარისხის მაწარმოებელი კონფიქსი. **მაშე̄ნე** ბზ., ლშხ. — უფროსი, **მანე̄სგრე** ბზ., ლშხ. — შუათანა; **მაჩე̄ნე** ბზ., ლშხ. — უკეთესი. **მაჰენე** ბქ., **მაჳრენე** ლნტ. — უმცროსი.

მაბა̈ც (-იშ) ბზ., ლნტ., **მაბაც** ბქ., **მაბეც** ლშხ. — შეძლება (ქონებრივი, ფიზიკური), ძალა. ისგუა მაბაცსოჳ ლოხჳცხა! (ბქ.) — ძალა მოგემატებოდეს (შენი შეძლება გაზრდილიყოსო). მეზგემ მაბაც თგმიჟი ესერ იწ̈ენი (ანდ.) — ოჯახის შეძლება გასაჭირში გამოჩნდებაო.

მაბგა̈რ (-იშ, -გარა̈ლ) ბზ., **მა̈ბგა̈რ** (-გარუ) ბქ. — ეშმაკი, ერძნეული, თვალთმაქცი. ოთღორჳ ესერ მიჩეშდ მა̈ბგა̈რ დინას (ბქ. 220) — მოუტყუებივარ ეშმაკ ქალიშვილსო. ჰა, მა̈ბგა̈რ ესერ ჯი! (ბქ. 37) — ჰაი, შე, ეშმაკოო!

მაბეც იგივეა, რაც **მაბა̈ც**.

მაბზა̈რ, მაბზა̄რ იგივეა, რაც **მა̈ბზა̈̄რ**.

მაბციან, მაბცუან იგივეა, რაც **მა̈ბციე̄რ**.

მაბგნდღჳალა ზს. იხ. **ბანდღჳალ**.

მაგ იგივეა, რაც **მა̈გ**.

მაგა̈რ (-გრიშ, -გრა̈რ) ბქ., **მაგა̄რ** (-გრიშ, -გრა̄ლ) ლშხ. — მორი, მოჭრილი ხე. მოლაგჳაშჳ მაგრიშ ნა̈ყჳიჩ ესერ ოხკჳარა (ბქ. 208) — რაღაცას მორის ნაგლეჯი ჩამოუგდიაო. და̈შდჳ მაგრა̈რს როქჳ ითრინე (ბქ. 236) — დათვი მორებს მოათრევსო.

მაგჳა̈რ, მა̈გჳა̈ჲ ზს., **მაგჳარ** ლშხ., **მაგჳა̈რ** ლნტ. კითხვ. ნაცვალ. — როგორ, როგორი (რაგვარი). სგა̄ჩა̈დდ ამხაჳთეჲსგა, მა̈გჳა̈ჲ ბედჳ ჯა̈̈ცხ (ბზ. 159) — ჩადით ამაში, როგორი ბედი გეწევათო (გექნებათო). მაგჳა̈რ ესერ გზარობ ხარენა? (ბქ. 12) — როგორი მგზავრობა გქონდაო? ფჳირ ლოქ მაგჳა̈რ ლელდელ ხა̈რენა? (ლნტ. 228) — ძროხა როგორი მოსაწყემსი იყოო (გქონდაო)? **მა̈გჳა̈რდ, მა̈გჳა̈ჲდ** ბზ., **მაგჳა̈რდ** ბქ., ლნტ. **მაგჳარდ** ლშხ., ზმნზ. — როგორ. ეჩი̄ ხეხჳს მა̈გჳა̈ჲდ ხა̈ჩოხ? (ბზ. 254) — იმის ცოლს როგორ ექცევიანო? ათხე მაგჳა̈რდჳ ლა̈ჯხელე̄ნ (ბზ. 174) — (ნახე), ახლა როგორ მოგექცეო. მაგჳა̈რდ ხარი? (ბქ.) — როგორა ხარ? მაგჳა̈რდ ლოქ ახოლეჩა გეგის ქორ? (ლნტ. 246) — როგორ დაიცეა გეგიმ სახლსიო?

მაგჳიზა იგივეა, რაც **მა̈გჳი̄ზა**.

მაგჳნაბა̈რ, მაგჳნებჳა̄რ იგივეა, რაც **მა̈გჳნა̈ბჳა̈̄რ**.

მად იგივეა, რაც **მო̄დ**.

მადა (-და̈შ, -ბქ., -და̄შ, — ლშხ.) — წილში დანამატი, საუფროსო. მახჳშის ლათალჟი ნამხოშერ მადას ხოდასგჳხ (ბქ.) — უფროსს (მახეშის) გაყრის დროს უფროსობისათვის წილში დანამატს აძლევდნენ (უდებდნენ).

მადაკლებჳა̈რ იგივეა, რაც **მატ-კლა̈ბჳა̈̄რ.**

მადამბლე იხ. **დამბა̈ლ.**

მადა̈ნ (-დნიშ, -დნა̈რ ბზ., -იშ, -დანა̈რ ლნტ.), **მა̈დენ** (-დნიშ, -დნა̈რ) ბქ., **მადენ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მადანი. შჳა̈ნს ჳოქრეშ მა̈-დენ წჳა (ბქ. 241) — სვანეთში ოქროს მადანია ('მო'იპოვება). ტყჳიჲ მადა̈ნ ლა̈ჲდი ჩჳათო-ლაფარა (ლნტ. 101) — ტყვიის მადანიც დაუფა-რავს.

მადე̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **მა̈დერა** (-რა̈შ, —) ბქ., **მა̈ნდერა** (-რა̈ჲშ, — ლნტ.) — ძლიერი, ქარიანი გარდამავალი წვი-მა, ერთ გოლზე რომ გაივლის. ანჯა̈დ ხოლე̄-მიშთა̄ნ მადე̄რა (ბზ.) — მოვიდა საშინელი წვიმა. ლშხ. გ ა დ ა ტ. მძიმე გადასახადი. ჩი̄ში მა-დე̄რა მი ოთწა̄თხ (ლშხ.) — ყველას გადასახა-დი მე გავასწორე.

მადილ იგივეა, რაც **მა̈დილ.**

მადმაგჳეშ იგივეა, რაც **მა̄მგჳეშ.**

მადრა̈ჯ, მგდრა̈ჯ (-იშ, -რაჯა̈ლ ბზ., -რაჯა̈რ ბქ.), **მადრაჯ** (-ალ) ლშხ., **მათრა̈ხ** (-რახა̈ლ) ლნტ. — მათრახი. ჰაბჳგდ ტოტის-გა ბერყა̈ მადრა̈ჯ ლა̄ჲე (ბზ. 148) — ჭაბუკმა ხელში რკინის მათრახი დაიჭირა. ეჭკა̈ლი ლოქ ხაჯგდეს მათრა̈ხ, ერე კა̈ნ ლოქ ყა̈ხე-ტყჳეფს (ლნტ. 295) — იმისთანა გადაუჭიროსო (დაარტყასო) მათრახი, რომ კანი აძვრესო.

მადრე̄ნე იხ. **ხოლა.**

მაზგა̄რ იგივეა, რაც **მა̈ზგა̈̄რ.**

მაზგა̄როშ იგივეა, რაც **მა̈ზგა̄როშ.**

მაზჳ, მაზჳმ, მაზგ იგივეა, რაც **მა̈̄ზჳმ.**

მაზჳა̈ბ (-იშ‖მაზჳბიშ, მაზჳბა̈რ) ბზ., **მაზჳაბ** (-ჳბა̈შ, -ჳბა̈რ) ბქ., **მაზჳებ** (-იშ, -არ) ლშხ. — წყარო. ლო̄ნახა̈ნქა ანჩხგფნა ხო-ჩა მაზჳა̈ბ (ბზ.) — ქვის გროვიდან მოჩუხჩუ-ხებდა კარგი წყარო. მაზჳაბ ფაფლა̈შ ძირის-გა გარ ახა̈ზინახ (ბქ. 250) — წყარო მხოლოდ გორის ძირას მოუდიოდათ თურმე. მაზჳებ ლეთრა სგიმმგყ ქა სჳრჳ ხოჩა ლარდა ლი (ლშხ. 3) — მყავე სასმელი წყლის წყაროსთან ძალიან კარგი სამყოფია.

მაზგსყე იხ. **ზგსყი.**

მათათხ იგივეა, რაც **მათხა̈ფ.**

მათრახ იგივეა, რაც **მადრა̈ჯ.**

მათხა̈ფ (-იშ, -ხაფა̈რ) ბზ., **მეთეთხ** ბქ., **მათხეფ** (-არ) ლშხ., **მათხაფ** ლნტ. — ანაყო-ლი (ერთგვარი ავადმყოფობა აყოლილი მიწი-დან, წყლიდან, ჰაერიდან), მონადები. მათხა̈ფ ნო̄სა ლა̈ჯთხეფს (ბზ.) — მონადები არ მოვე-დოს. მათხეფ ლოქ დეშ ხეთხფენი (ლშხ. ხორ. 5) — მონადები ვერ მოეღებათ.

მათხჳა̈ჲ იგივეა, რაც **მა̄დხჳა̈̄ჲ.**

მათხჳმი იგივეა, რაც **მჳთხჳმი.**

მათგმ (-იშ, —) ზს. — სენი, ჭირი, ავად-მყოფობა. მამჭირ ესერ მათგმი ლი მიჩა ნა-ზიმჟი (ანდ.) — თავისებურად სიმარმაცე ავად-მყოფობაცააო (თავისი ზომით).

მაიდ იგივეა, რაც **მა̈იდ.**

მაკაფ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **მაკა̈ფ** ლნტ. — ნება-სურვილი. მიშგუ მაკაფშჳ მა̄მ ლი ალ გჳეშ (ბზ.) — ჩემი ნება-სურვილით არ არის ეს საქმე. ნაყუნიშ ლიჯდე მაკაფშჳ ლასჳ (ბქ. 299) — მეჭამანდის მოტანა ნებასურვილით იყო.

მაკახ (-კხა̈შ, — ზს., -კხაშ, — ლშხ., -იშ, — ლნტ.) — იმედი, ნუგეში; სასარგებლო. ქს. სა-ჭირო, გამოსაყენებელი. ალ ჳისგჳ თგმი ლა-დელ მაკახ ჯე̄რა (ბზ. 75) — ეს ვამლი გაჭირვე-ბის დღეს იმედად გექნება. მაკახ ლოქ მე̄რი ჩი გჳეშისა (ლშხ. 43) — იმედი მექნება ყველა საქმეშიო. მაკახ ლა̄დედ უშხჳა̄რ ჰირისა ი ხინისა (ლშხ. 43) — ერთმანეთის იმედი (გამო-სადეგი) ვიყოთ ჭირშიც და ლხინშიც.

მაკა̈ლი იგივეა, რაც **მა̈ჲკა̈ლი'ბ'.**

მაკა̈ფ იგივეა, რაც **მაკაფ.**

მაკლათხე იხ. **კჷლთხი.**

მალ იგივეა, რაც **მა̄ლ.**

მალატ (-იშ, —) — სიყვარული. ღი̄ნა̈ მალატშჳ ჳეშგინჩჳნ ა̈დკა̈ფ (ბზ. 255) — ქა-ლიშვილის სიყვარულისაგან უკან გადავარდა. მალატ აშჳთეგარ დეშ ესერ იმა̈რგ (ანდ.) — ცალმხრივი სიყვარული არ ვარგაო. მალატს და̈რ ლოქ ხოდგარა (ლნტ.) — სიყვარულს არავინ მოუკლავსო.

მალტა̈̄რ (-იშ, -ტა̄რა̈ლ), **მალტჳჳა̈̄რ**

(-ჷა̄რა̈ლ) ბზ., **მალტა̈რ** (-ტარუ), **მალტოჷა̈რ** (-ჷარა̈რ) ბქ., **მალტა̄რ** (-ალ) ლშხ., **მალატუარ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — შეყვარებული, მოტრფიალე, მოყვარული. აშხჷ ა̈გის მალტა̈̄რ ზურა̄ლ ი ლჷა̈ჟმა̄რე ა̈რიხ (ბზ. 257) — ერთ ადგილას შეყვარებული ქალი და კაცი არიან. ტარიელ კუმში მალტუჷა̈̄რ ლი (ბზ. 61) — ტარიელი საქონლის მოყვარულია. ჷოხთრისიშ მალტოჷა̈რს ჷეთხმა̈ლოჷ ხალტგნ (ანდ.) — ხნილის მოყვარულს საქონელიც უყვარდესო.

მალტოჷა̈რ, მალტუჷა̈̄რ იგივეა, რაც **მალტა̈̄რ**.

მალფვხჷ (-იშ, —) უშკ., **მალფვხ** ლნტ. 1. გაზაფხული. თჷის ა̈სყეჲხ კა̈ცხე მალფვხს (ლნტ. 24) — თაფლს ადრე გაზაფხულზე აკეთებენ. ზა̈ ყჷელენი ჷოშთხჷ დჷრედ მალფვხ, ზაჷლა̈დელ, მუქოღირ ი ლინთჷ (ლნტ. 40) — წელიწადი იყოფა ოთხ დროდ: გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი. 2. ლშხ. საგაზაფხულო (ხორბლის ჯიში). კჷეცენ ხოხალ მანქლორ ი მალფვხჷ (ლშხ. 4) — ხორბალი არის (იცის) საშემოდგომო და საგაზაფხულო.

მამა (-ა̈̄შ, მამალა̈̄რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -მა̄შ, -მა̄ლარ ლშხ., -ა̈ჲშ, -მალა̈რ ლნტ.) — მამა. მამად ხოჩა ლერქჷა̈ლ ამყიდ (ბზ.) — მამამ კარგი ტანსაცმელები მიყიდა. მამა̄ლარ ემტეხხ აგითე (ლშხ.) — მამები სახლში დაბრუნებულან.

მამაჰირ იგივეა, რაც **მამჰირ**.

მამაჰირა̈ჲ, მამჰირა̈ჲ (-რა̈ჲშ, -რაჲა̈ლ) ბზ., **მამჰირა̈, მამჰირჷა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ., **მამჰირაჲ** (-რა̄ჲშ, -რჷა̄ლ) ლშხ., **მამაჰრუა̈ლ** (-იშ, -რუალა̈ლ) ლნტ. — ზარმაცი, უქნარა. მაჰრე̄ნე მუხჷბე სურუ მამჰირა̈ჲ ლი (ბზ. 443). — უმცროსი ძმა ძალიან ზარმაცია. მამჰირჷ~~ა̈~~ლამარგს ქაფდ ესერ ხა̈ცჷ (ანდ.) — ზარმაცი ბეჯითს ტვირთად ჰკიდიაო. ჰა̈შ სურუ მამაჰრუა̈ლ ლგმა̈რელი (ლნტ. 130) — ქმარი ძალიან ზარმაცი ყოფილა.

მამილ იგივეა, რაც **მამილჷ**.

მამილჷ (მამჷლა̈შ, მამჷლა̈რ) ბზ., **მამილ** (მამლიშ, მამლა̈რ) ბქ. ზოოლ. — მამალი. ეშხუ მამილჷ ესერ ქა̄ჷ ადჲე ლაჰჷედთე (ბზ. 409) — ერთი მამალი წაიყვანე გასაყიდადო. მელზიგა̈ლ მა̈რე ჰამს მამლა̈რცახა̈ნოჷ ჲეცხნიჷ (ანდ.) — მეოჯახე კაცი დილით მამლებთან ერთად უნდა იღვიძებდესო. მჭრ. ყჷიჩ.

მამფრე იხ. **ფგრი**.

მამფუა, მაფუა (-ფუა̈̄შ, -ფუა̈̄ლ ბზ., -ფუა̈შ, -ფუოლ ბქ.), **მამფუა** (-ფუა̄შ, -ფუე̄ლ ლშხ., -ფუა̈ჲშ, -ფუა̈ლ ლნტ.) — მდუღარე. კჷბჷლდ ლიც მაფუა ჰგშხა̈რისგა... ლახბიდ (ბზ. 390) — კაიხამ მდუღარე წყალი ფეხებში შეასხა. ა̈თუქი მამფუა ნ'ესქგმა (ბზ.) — ცხელზე მდუღარეს ნუ დაამატებ. ფექს სკა შჷიდედ მამფუა ლიცხოისა (ლნტ. 35) — ფქვილს ჩაყრით მდუღარე წყალში.

მამფუკჷე იხ. **ფუკჷი**.

მამჰირ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **მამაჰირ** ლნტ. — სიზარმაცე; სიზანტე. გიერგს ესერ მამჰირ ახმითქჷე̄ნა (ბზ.) — გიერგს სიზარმაცე შემოსჩვევიაო. ჯი როქ მამჰირშჷ დემეგ ა̈რი ამეჟი (ბქ. 125) — მე სიზარმაცით კი არა ვარ ამაზეო (კოშკზეო). მამჰირ აშუნლჷე მა̈ზიგდ ესერ ისპი (ანდ.) — სიზარმაცე ერთი ხნის მერე ავადმყოფობად იქცევაო.

მამჰირა̈, მამჰირაჲ, მამჰირა̈ჲ, მამჰირჷა̈ იგივეა, რაც **მამაჰირა̈ჲ**.

მანა̈თ (-ნთიშ, -ნთა̈რ ზს., -იშ, -ნათა̈რ ლნტ.), **მანათ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მანეთი. ეშხუ მანა̈თ გარ ემსა̈დ (ბზ.) — ერთი მანეთიღა დამრჩა. აშირ მანა̈თ... ფუსდდ ადჲე (ბქ. 29) — ასი მანეთი პატრონმა წაიღო.

მანა̈̄შ (-იშ, -ნა̄შა̈რ) ბზ., **მანა̈შ** (-ნშიშ, -ნშა̈რ ბქ., -იშ, -ნაშა̈რ ლნტ.), **მანა̄შ** (-არ) ლშხ., ბოტ. — ჭვავი. ეჩხა̈ნ ა̈დბინე სიმინდი ლიჰდე ი მანა̈̄შიშ (ბზ. 302) — იქიდან სიმინდისა და ჭვავის მოტანა დაიწყო. ლიჰნი-ლილა̈ში ლი ჰგმნიშ, მანშიშ (ბქ. 69) — ხვნა-თესვა არის ქერისა, ჭვავისა. ალ ბალახ ხენჩგდი ხოშა ნალალდ მანა̄შს (ლშხ. ხორ. 31) — ეს ბალახი მეტწილად ჭვავს ერევა.

მანგერ იგივეა, რაც **მა̈ნგ**.

მანგჷამ (-გჷმა̈შ, — ზს, -იშ, — ქს.) — სამძიმარი. ბა̄ზი მანგჷმა̈ ლა̈̄ქჷისგთე გჷა̄რ ლე̄ზი (ბზ.) — ამაღამ სამძიმრის სათქმელად

უნდა წაეიდეთ (ეართ წასასელელი). მანგუმäშ ლäქუისგäი თხუიმ ჩუ ხოკურუნ (ბქ.) — სამძიმრის თქმისას თავი ჩაქინდრული (ჩამოღებული) ჰქონდა.

მანდ, მანდა — ნდომა, წადილი, სურვილი. დესამა მäრ ეჩი მანდ (ბზ.) — სულაც არ მაქეს იმის სურვილი. ისგუე მანდა ლოქ ლესეს (ლშ. 48) — თქვენი სურვილი იყოსო.

მანესგირე, მანესგრე (-რემიშ, -რäლ) ბზ., **მანესგრე** (-რემ, -როლ) ბქ., **მანესგრე** (-რეშ, -რელ) ლშ., **მანესკგრა** (-რäშ, -რäლ) ლნტ. — შუათანა. მაშენე დინა მაშენäმ მუხუბა ლახუემ, მანესგირე — მანესგირამ (ბზ. 253) — უფროსი ქალიშვილი უფროს ძმას მისცა, შუათანა — შუათანას.

მანზაუ (-იშ, —) ზს. — თაფლისგან გამოწვეული აევადმყოფობა; მათრობელა. სარაჯს კäლუნ მანზაუ ხეჩდა (ბქ. 308) — თაფლს ხანდახან მათრობელა ურევია.

მანზაუიäნ (-იშ, —) ბქ., **მანზäუიäნ** ლნტ. — მათრობელა, მაწყინარი თაფლი. ეჯäლი თუის ხუაყლედ მანზäუიäნს (ლნტ. 24) — ისეთი თაფლს მათრობელას ეუწოდებთ.

მანკ იგივეა, რაც **მäნკ**.

მანჟღორ იგივეა, რაც **ნამჟღორ**

მანფრე იხ. **ფგრი**.

მანჩალ (-იშ, -äრ) ბზ., **მგნჩალ** (-äრ ბქ., -არ ლშ.), **მგლჩამ** (-äლ) ლნტ. — ჩრდილი. აშხუ äგის ხოჩა მანჩალ ლი (ბზ. 443) — ერთ ადგილას კარგი ჩრდილია. მგლჩამისკა სკურხ (ლნტ.) — ჩრდილში სხედან.

მანჩხაფ იგივეა, რაც **მაჩხäფ**.

მანცინ იგივეა, რაც **მäნცინ**.

მანცხია (-ხიäშ, — ბზ., -ხიäშ ლშ., -äშ ლნტ.), **მანცხა** (-ხäშ, —) ბქ. — ციება. მანცხია ჯäრä? (ბზ.) — ციება ვჭირს? ეჯნემ მანცხäშ ჟაგრäრ ოხჯიდ (ბქ.) — იმან ციების წამალი მოუტანა.

მაძგუიზა იგივეა, რაც **მäგუიზა**.

მაძდან იგივეა, რაც **მäძდან**.

მაძდარ იგივეა, რაც **მäძდäრ**.

მაძზუმ იგივეა, რაც **მäზუმ**.

მაძზუმშäძ იგივეა, რაც **მäზუმშäძ**.

მაძკალიბ იგივეა, რაც **მäძკäლი'ბ'**.

მაძოლ (-აშ, -არ) ლშ. — მარწყვი. ხუäძ მაძოლ ოხხორედ (ლშ.) — ბევრი მარწყვი მოეკრიფეთ. შდრ. **ბäსყ**.

მაჟაბ იგივეა, რაც **მაჟäბ**.

მაჟარ (-იშ, —) — მოწყენილობა, მოწყენა. მაჟარ ხäჯდოლნა ციოჟს ქორს (ბზ.) — ციოჟს სახლში მოწყენილობა 'შე'იპყრობდა თურმე (მოსდიოდა).

მაჟäბ (-იშ, -ჟბäრ) ბზ., ლნტ., **მაჟაბ** ბქ., **მაჟებ** ლშ. — მოცლა, მოცალეობა. დემეი მäრ მგხäრ მაჟäბ (ბზ.) — ხვალ არაფრით არ მცალია (ხვალ არ მაქვს მოცლა). ჩუ ლისგურეს მაჟაბ ესერ ხაკუ (ანდ.) — დაჯდომას მოცლა უნდაო. äხზელäლ მაჟბäრჭა (ბზ.) — მოცლილობისას გამოიარე.

მაჟებ იგივეა, რაც **მაჟäბ**.

მაჟგრ (-იშ, —) — შეცოდება, სიბრალული. დინად ლიგუნი ლäძბინე მაჟგრშუ (ბზ. 429) — ქალიშვილმა სიბრალულისაგან ტირილი დაიწყო. ძäს ხგრ ესერ აგუანე, ძäს — მაჟგრ (ანდ.) — ვის ჯავრი აგირებს, ვის — სიბრალულიო.

მარäკ იგივეა, რაც **მარäკ**.

მარäნ (-რნიშ, -რნäლ ბზ., -რნäრ ბქ., -äლ ლნტ.), **მარან** (-რნიშ, -რნალ) ლშ. — მარანი. [შაუხანდ] ქ'ანტუäრე მარäნისგა (ბზ. 381) — შაეხანმა აანთო (სინათლე) მარანში. ლგäილ მარäნისგა კეც ნიგ თუუშუ გუეში (ბქ.) — დაკეტილ მარანში თაფლით სავსე ქვევრი გეიდგას.

მარäკ (-იშ, -äლ) ბზ., **მარäკ** (-იშ, -აკäრ) ბქ. — ჩეო. დäშდუ ჩუäთäპäჟ კალუისგა მარäკ ჩუქუäნ (ბზ. 434) — დათვი დაიმალა ემოში ჩეოს ქვეშ. შდრ. **ჩäუ**.

მარგია იგივეა, რაც **მäრგია**.

მარე[1] იგივეა, რაც **მäრე**.

მარე[2] — მაქვემდებარ. კავშ. — მაგრამ. ხაკუჩ ესერ, მარე შგუირ ესერ ხერა (ბზ. 369) — მინდაო, მაგრამ სირცხვილი იქნებაო (მექნებაო). მარე დედბერ ალას გარ მäდ ესსკäბ (ბზ. 368) — მაგრამ დედაბერი მარტო ამას არ

დასჯერდა. ჯუ̂ინალდ ფა̈რსი ჸარგა̈რ ხეფ-ჸსდა̈ნხ, მარე ათხე თაჸისუფა̈ლ ლი (ბქ. 195) — ძველად ფარშიც თავადები ბატონობდნენ, მაგრამ ახლა თავისუფალია. სოფელ ქა გჸი-ანდ ესერ იკჸშე, მარე ქა ნა̈კჸიშ ხოლ' ესერ ხარ (ანდ.) — სოფელი გვიან გამოთქვამს აზრს (გამოტყდება), მაგრამ ნათქვამი სასტიკი აქვსო. ხა̈სიპდახ დაჸა̈რ ალმინს, მარე ჟი დეშ ღგრ-დახ კოჯ ლეჟა (ლნტ. 257) — აკითხავდნენ დე-ვები ამათ, მაგრამ ვერ ადიოდნენ კლდეზე.

მარკნელ იგივეა, რაც **მა̈რკლენ.**

მარტ იგივეა, რაც **მა̈რტ.**

მარქაფ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლნტ., -აშ, — ლხმ.) 1. გზის მოჭრა, მოკლე გზით მო-ელა. ა მა̈რემ მარქაფ ხაჴიდ ი სგებინხენგდ ლახხჸიდ (ბქ. 332) — ამ კაცმა გზა მოუჭრა და კვლავ წინიდან შემოხვდა. 2. მარქაფი (ცხენი).

მარქჸ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — მაქო (საქსოვი დაზგის ნაწი-ლი). მარქჸ ი მასგლ ლამდია̈ნე (ბზ.) — მაქო და მასრა მათხოვა.

მარშონ, მარშჸნი (-აშ, —) ზს., **მარ-შონ** (-იშ, —) ლშხ. — ხსოვნა, მოსაგონარი. ეჩ̄ მარშონ ა̈დქარჸა̈ნ (ბზ.) — იმისი ხსოვნა დაიკარგა. მარშჸნიშოჸ ლი (ლხმ.) — მოსა-გონარი იყოსო. **მარშონდ** ზმნზ. მარშონდ და̈ს ხაშყიდ ეჩ̄ გჸეშ (ბზ.) — მოსაგონებ-ლად არავის ახსოვს მისი საქმე.

მარწჸენ (-წჸნიშ, -წჸნა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მა̈რწენ** ლხმ., **მარწონ** (-ალ) ლშხ. — მაწონი. ძეჸა̈ლჸურ მა̈რწენ დემ ესერ იჩ-ჸმინი (ანდ.) — უდედოდ (მაწვნის დედის გარე-შე) მაწონი არ შედედდებაო (კეთდებაო).

მარჯჸ იგივეა, რაც **მა̈რჯჸ.**

მასარდ იგივეა, რაც **მასა̈რდ.**

მასა̈რ[1] (-იშ, —) ბზ., ჩბხ., **მასარ** ლხმ. — ზედმეტი. ქა მასარს ესერ აშგარ ხარ ლა̈ზრა (ბქ. 250) — ზედმეტს ყოველთვის მოაკლებო (ყოველთვის აქვს მოსაკლები).

მასა̈რ[2] (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — სარი. ჰალა̈გ-ხენჟი მასა̈რ ოხჸაყფ (ბქ.) — ღობიდან სარი ამოვაძვრე.

მასა̈რდ ზს., ლნტ., **მასარდ** ლშხ., ზმნზ. — ბლომად, ბევრი, ძალიან. ღერთა̈ ნაჰოდ ესერ მასა̈რდ ხჸლჸეხ (ბზ. 267) — ღვთის ნაბოძები ბევრი გვაქვსო. მასარდ ითხი ლეჳმე (ლშხ. 6) — სათიბი ბევრი იპოვება.

მასგჸბა̈შ (-იშ, —) ბზ., **მასგჸბა̈შ, მასკჸბა̈შ** ბქ., **მასგჸბა̄შ** ლშხ., **მასკობა̈შ** ლნტ. — ნაშუაღამევი. ოხჲაცხ გიორგის მას-გჸბა̈შ (ბზ.) — ნაშუაღამევს გაეღვიძა გიორ-გის. ლიღრა̈ლ მასკჸბა̈შდ დემის ქეცნიჸ (ბქ. 295) — სიმღერა ნაშუაღამევამდე არ წყდებო-და.

მასდიკ (-იშ, —) — საწყენი, წყენა, მწუ-ხარება. მა̄რე̄მი დაგრას სჸრჸ მასდიკ ხაყა (ბზ.) — კაცის სიკვდილს დიდი წყენა ახლავს. ჩჲა̈გიშ სა̈ხელწიფხენ ახა̈ზიხ მასდიკიშ დეპე-შოლ (ბქ. 108) — ყველა სახელმწიფოდან მო-სდით მწუხარების დეპეშები. მა̈სდიკს გჸი ესერ იჟგენი (ანდ.) — საწყენს გული იმუ-შებსო.

მასისგ იგივეა, რაც **მა̈სისგ.**

მასკობა̈შ იგივეა, რაც **მასგჸბა̈შ.**

მასკჸბა̈შ იგივეა, რაც **მასგჸბა̈შ.**

მასსგა̈რ იგივეა, რაც **მა̈სსგა̈რ.**

მასტჸნ იგივეა, რაც **მასტჸნა.**

მასტჸნა (-ნა̈შ, —) ბზ., **მასტჸნ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **მასტჸნ** ლშხ. — ტკივილი, სატკი-ვარი. რა̈შდ კამინჩერიხა̈ჲს მასტჸნა ხაყერ (ბზ. 112) — რაშმა კამინჩერიხას ტკივილი მია-ყენა. იშგნემ მასტჸნ იშგან დემ ესერ ხოს-ტჸნი (ანდ.) — სხვისი სატკივარი სხვას არ სტკივაო. ქათოჟაგახ ეჲ მასტჸნ (ლნტ. 311) — მოურჩენიათ ის ტკივილი.

მასძელ იგივეა, რაც **მა̈სძელ.**

მასგლ[1] (-სლა̈შ, -სლა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) 1. მასრა. ლა̈ჯშიარე მასგლ ა̈თფაჰჸა̈ნ და̈რჯგს (ბზ.) — საქსოვი დაზგის მასრა გაუფუჭდა დარჯის. 2. ყალიონის ტარი.

მასგლ[2] (-სლა̈შ, -სლა̈რ) ბქ. — ნაკადი. ლგცე მასგლს თხჸიმ სგალოხხელ (ბქ.) — წყლის ნაკადს თავი შეუშვირა.

მატკლა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **მატკლაბ** ბქ., **მატკლებ** ლშხ., **მადაკლებ** ლნტ. 1. დანანება, სინანული. მა̈გ იგჸნი ამ̄ მატკლა̈ბშჸ (ბზ.

439) — ყველა ტირის, ისე ენანებათ (ამის სინანულით) ეს. 2. სიძუნწე. ლეზჷბემ მატკლაბშჷ ჩუ და̈ს ა̈დღარიჷ (ბქ.) — საჭმელი ისე ენანებოდა (საჭმლის სინანულით), არაეის უმასპინძლდებოდა.

მატკლა̈ბჷა̈̄რ (-იშ, -ჷა̄რა̈ლ) ბზ., **მატკლება̈რ** (-ბარუ) ბქ., **მატკლებჷა̄რ** (-ალ) ლშხ., **მადაკლებუა̈რ** (-ბუარა̈ლ) ლნტ. — ძუნწი, ხელმოჭერილი. ეჯ მარე მადაკლებუა̈რ ლგმა̈რელი (ლნტ. 116) — ის კაცი ძუნწი ყოფილა.

მატკლებ იგივეა, რაც **მატკლა̈ბ.**

მატკლება̈რ, მატკლებჷა̄რ იგივეა, რაც **მატკლაბჷა̈̄რ.**

მატყ იგივეა, რაც **მა̈ტყ.**

მაულ იგივეა, რაც **მა̄ლ.**

მაჷინ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **მა̈ჷინ** (-ა̈რ) ლნტ. — მავნე, ხელშემშლელი. ჩუქჷა̈ნ მაჷინს ქა და̈̄ს ხეწა̈დ (ბზ. 392) — ქვემოთ მავნე ვერავინ დაინახა. მინეშდ ხოშა ყიხი მინე მაჷინ მამაგჷეშ ა̈რი (ბქ. 234) — მათი ხელშემშლელი მათ ზემოთ არაფერი არის. მაჷინ ამთოჷი მაჷინს ა̈ნჴინდ (ანდ.) — მავნე თავისკენაც (აქეთაც) ვნებას მოელოდესო.

მაჷირ იგივეა, რაც **მაჷრა̈ნდ.**

მაჷყუჷა̈̄რ (-იშ, -ჷა̄რა̈ლ) ბზ., **მაჷყა̈რ** (-ყარუ ბქ., -ყარა̈ლ ლნტ.), **მაჷყა̄რ** (-ალ) ლშხ. — მძინარე. ა̈თლაკხ მაჷყუჷა̈̄რ დი̅ნას (ბზ.) — მძინარე ქალიშვილს წაწყდნენ. თა̈კჷ ქ'ახაყჷიფ მაჷყა̈რ მარა ჩუქანხენქა (ლნტ. 97) — მძინარე კაცს ქვემოდან თოკი გამოაძრო.

მაჷრა̈ნდ, მაჷირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **მაჷრანდ** (-ალ) ქს. ზოოლ. — ბუღა, კურო. ფირჷ მაჷრა̈ნდთე̄ჷ ადღეხ ი ლო დჷრეჷყი̅ნ ა̈დზი̅ლი (ბზ.) — ძროხა ბუღას მიუყვანეთ (ბუღასთან წაიყვანეთ) და დროზე მოიგებსო. მაჷირუღ ფურა̈რ დემის ინშდექიხ (ბქ.) — ბუღის გარეშე ძროხები არ დამაკდებიან.

მაჷშგა̈დ ბზ., **მაჷშგედ** ბქ., ლშხ., **მაჷშკად** ლნტ. — უკადრისობა, კადნიერება, წყენა, სირცხვილი. ჯჷინალდ მეჷარ მაჷშგა̈დ ხეყა̈̄ნ დი̅ნა̈̄ ლიცხჷპი̅ნეს (ბზ.) — ძველად დიდი წყენა ახლდა ქალის მოტაცებას.

მაფას (-იშ, —) ზს., ლშხ., **მაფა̈ს** ლნტ. — 'უხე'მოსავლიანი. ალღა̈რ ზგნთხს აკლა̈ჷიხ, მარე დეშ ხაბყახ ხოჩა მაფას (ბზ. 54) — ესენი შვრიას ლეწავენ, მაგრამ არ მიაჩნიათ უხვმოსავლიანად.

მაფა̈შ (-იშ, —) ბზ., **მაფაშ** ბქ., ლნტ., **მაფეშ** ლშხ. — დაღლა, დაღლილობა. თანა̈ლ ეჩხა̈̄ნჩუ გარ ა̈ნბა̈ყხ მაფა̈შ (ბზ.) — მხოლოდ უღელტეხილს იქით იგრძნეს დაღლილობა. მაფაშ თეს ესერი ხა̈მთქჷა (ანდ.) — დაღლა თვალსაც სჩვევიაო. მაფეშჷშ ჯე̅ სგე̄დსიპა̈ნ ლაყჷრათე̄ღსა (ლშხ. 62) — დაღლილობისაგან თვითონაც შეგორდა ლოგინში. მაფაშჷშ დეშ ა̈მეღეცხ (ლნტ. 72) — დაღლილობისაგან ვერ გაუღვიძია.

მაფეშ იგივეა, რაც **მაფა̈შ.**

მაფუა იგივეა, რაც **მამფუა.**

მაფშა̄რ იგივეა, რაც **მა̈ფშა̈̄რ.**

მაფგნ (-იშ, —) ბზ., ქს., **მაფგრ** ბქ. — წყურვილი. ლიცი მაფგნ ღესი-ღესინ ჩჷჷ' ესერ ადჴკვრნას (ბზ.) — წყლის წყურვილი ხანდახან მოითმინეო. ქორშა̈რ ლგცემ მაფგრშჷ ხეყმი ესერ (ბქ. 329) — სახლიკაცები წყლის წყურვილით მეხრჩობიანო.

მაფგრ იგივეა, რაც **მაფგნ.**

მაქჷცა იგივეა, რაც **მა̈ქჷცა.**

მაქშდუნა იგივეა, რაც **მა̈ქშდუნა.**

მაღლაჷ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) ზოოლ. — მოლაღური. ლაზარედ ჩუადგრმე ეშხუ მაღლაჷ (ბზ.) — ლაზარემ დაიჭირა ერთი მოლაღური.

მალჷა̈̄ნ (-იშ, —) ბზ., **მალჷან** ბქ., ლნტ., **მალჷე̄ნ** ლშხ. — ქონება, სიმდიდრე. ჷეზირი მალჷა̈̄ნ მა̈გ სალდა̈თს ოთქჷიცხ (ბზ. 293) — ვეზირის ქონება სულ ჯარისკაცს მიაკუთვნეს (მიუჭრეს). უსგრგებ მალჷან ულენა̈შ ესერ გოჷა̈რ ლი (ანდ.) — გამოუყენებელი ქონება უქონლობის მაგვარიაო. მინე ქუნე გჷნლა დე̄მამ აზა̄რეხ მინე მალჷე̄ნს (ლშხ. 42) — თავიანთი სულისთვის (სულის გულისთვის) თავიანთ ქონებას არ იშურებენ. ქაჷედ ალემა̈გ მალჷან (ლნტ. 172) — გაყიდა ამდენი სიმდიდრე.

მალჷე̄ნ იგივეა, რაც **მალჷა̈ნ.**

მალჷრა იგივეა, რაც **მა̈ლჷრა.**

მაყალ, მაყალჷ (-იშ, —) ბზ., **მაყალ** ქს., **მაყაჷ** ლხმ. — შიში. მაყალ დე̄შა ხა̈რახ ჰა̈დურ (ბზ. 23) — შიში არავისი ჰქონიათ სრულებით. ალ მახელჷაჲა̈რს მაყალშჷ მაჯჯგუნა ოხშყადხ (ბქ. 26) — ამ ვაჟკაცებს შიშით კანკალი აუვარდათ. ძერხი მეხჷნა̈ლ მაყაჷშჷ ესერ იხჷნა̈ლ (ანდ.) — მოგი დამმუქრებელი შიშით იმუქრებაო. და̈ჷა მაყალ მე̄ჷარ ხა̈რხ ლე̄თუშ (ლშხ. 80) — ღამით დევის ძალიან ეშინიათ (ძალიან შიში აქვთ). ქა დემის მოშ ა̈ბედა̈ჷიხ ა̈ლექსიი მაყალშჷ (ლნტ. 179) — ვერაფერს ვერ ბედავენ ალექსის შიშით.

მაყაჷ იგივეა, რაც **მაყალ.**

მაყგუნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ძშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მაყჷგუნა** (-ნა̈შ, -ნოლ) ბქ., **მაყგგნა** (-ნა̈შ, -ნე̄ლ) ლშხ. **ზოოლ.** — კოდალა. ხოშა ლაღა̈ლ ჰგრელ მაყჷგუნა ხოცხახ (ბქ. 237) — მეტწილად ჭრელი კოდალა ურჩევნიათ.

მაყგგნა, მაყჷგუნა იგივეა, რაც **მაყგუნა.**

მაშა̈ნ (-იშ, —) ბზ., **მაშან** ბქ., ქს. — მსხმოიარე ხილი, ნაყოფი. ჰიტი ა̈თლაკ მაშა̈ნ ჷისგუს (ბზ. 309) — ჭიტი წააწყდა მსხმოიარე ვაშლს. ალა̈რს მაშან ხეშა̈ნხ (ბქ. 70) — ამათ ნაყოფი ასხიათ. მა̈ხე მაშანა̈ ლიკმა̈რი იშკან მა̈დ ხოშიდ (ლნტ. 75) — ახალი ხილის გასინჯვა სხვისთვის არ შეიძლება (ტაბუ ადევს).

მაშა̈რი იგივეა, რაც **მაშრი.**

მაშდ (-ა̈შ, —) ბქ. — ნალეწი მარცვლეულის ხვავი. ნაკლაუნლო მაშდს ლჷაჲა̈რ ქაბა̈ბიხ (ბქ. 7) — გალეწვის შემდეგ კაცები მარცვლეულს გაანიავებენ.

მაშდა იგივეა, რაც **მა̈შდა.**

მაშდა̈შა (-შა̈შ, -შა̈ლ) ბზ., **მაშდაშა** (-შა̈შ, -შოლ) ბქ., **მაშდა̈შჷა** (-ჷა̈შ, -ჷე̄ლ) ლშხ., **მაშტაშჷა** (-ჷა̈ძშ, -ჷა̈ლ) ლნტ. — მარტოხელა. მაშდა̈შა ხჷი ი დე̄მთე ლაზელა̈ლდ მიჲიბ (ბზ.) — მარტოხელა ვარ და სასიარულოდ არ (არსად წასასვლელად) მცალია. მაშდაშა̈შ ამაშჷამ დ'ესერ ქორს ლი, დე ქა̈მ (ანდ.) — მარტოხელას სიმშვიდე არც შინ არის, არც გარეთო.

მაშდმა̈რ (-იშ, -მა̈რა̈ლ) ბზ., **მაშდმა̈რ** (-მა̈რუ) ბქ., **მაშდმა̈რ** (-ა̈ლ) ლშხ., **მაშტმა̈რ** (-მარა̈ლ) ლნტ. — მთვრალი. მაშდმა̈რ ღგრი ა̈გითე (ბზ. 14) — მთვრალი მიდის სახლში. მაშდმა̈რ ხეკჷეს აფუშდეხ, ხოშა ირი ა ხოხრა (ბქ. 74) — მთვრალი უნდა გაუშვან, დიდი იქნება თუ პატარა. აშ მაშდმა̈რა̈ლ ლიხ, ერე ეშ იტგრტანძელხ მაგ (ლშხ. 31) — ისეთი მთვრალები არიან, რომ ბარბაცებენ.

მაშედ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **მა̈შედ** ბქ., ლნტ. — მშველელი, დამხმარე, შემწე. მი მაშედ მა̈რე და̈რ მეყა̈დ (ბზ. 23) — მე მშველელი კაცი არავინ მყავდა. ეჷეჷუ მოლე მა̈შედ ხეკჷრქიჷ (ბქ. 199) — იქ ცოტა დამხმარე ემოვებოდა. მა̈შედს მა̈გ ესერ ხეთხელი (ანდ.) — მშველელს ყველა ეძებსო. მაშედ გუშგჷე ჯეი სგოჯილე (ლშხ. 27) — შემწე ჩვენი ის ბრძანდება. მებატე ლგმა̈რელი ხენწიფი მაშედ (ლნტ. 295) — მებატე ყოფილა ხელმწიფის მშველელი.

მაშენ იგივეა, რაც **მაშე̄ნე.**

მაშე̄ნე იხ. **ხოშა.**

მაშე̄ნე იხ. **ხ-ოშა.**

მაშკ იგივეა, რაც **მა̈შკ.**

მაშრი (ხომშარა, მამშარე) ზს., ლშხ., **მაშა̈რი** (ხომაშარე) ლნტ. — ფართო. შჷა̈ნთე მაშრი შუკჷ ანსყეხ (ბზ.) — სვანეთში ფართო გზა გააკეთეს. მაშრი შუკჷ ჩი ქა ესერ ისკჷდუნე (ანდ.) — ფართო გზა ყველას დაიტევსო. თხუმისა ხა̈რ მაშრი ბალე ქორგაშა̈ლ (ლშხ., ხორ. 6) — თავზე ქოლგასავით ფართო ფოთოლი აქვს. **მაშრიდ** **ზმნს.** — ფართოდ. ბარდან ხეკჷეს ყა̈ნცჷბურენს ჩუბაჷ ნახჷწიდ, ყიბაჷ მაშა̈რიდ (ლნტ. 31) — ქსოვილი უნდა გამოიჭრას ქვევით ვიწროდ, ზემოთ — ფართოდ.

მაშტაშჷა იგივეა, რაც **მაშდა̈შა.**

მაშტმარ იგივეა, რაც **მაშდმა̈რ.**

მაშყა̈დ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **მაშყად** ბქ., **მაშყედ** ლშხ. — ხსოვნა, მახსოვრობა. მიშგჷა მაშყადისგა ამექა ლაზ დემეგ ლასჷ (ბქ.) — ჩემს მახსოვრობაში აქ გასასვლელი არ იყო.

მაშყიჷა იგივეა, რაც **მა̈შყიჷა.**

მაშხე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ნაშ-**

ხერ (-ა̈რ) ბქ., **მა̈შხერ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაპობი (მეშისა, ფიცრისა, ყავრისა...). მიჯნე̄მ ესერ ყა̈რი მაშხე̄რჷ ლა̈ძბე (ბზ. 352) — შენ ყავრის ნაპობი შეიბიო.

მაჩე̄ნე იხ. **ხოჩა.**

მაჩიჩხჷ იგივეა, რაც **მა̈ჩიჩხჷ.**

მაჩჷბ იგივეა, რაც **მაჩჷი̄ბ.**

მაჩჷი̄ბ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მაჩჷბ** (-არ) ლშხ., **მაჩუბ** ლნტ. — მაჩუბი (სვანური სახლის პირველი სართული მიწიანი იატაკით). ბელხანჯარ სგა̈ჩად მაჩჷი̄ბთე (ლშხ. 68) — ბელხანჯარი შეეიდა მაჩუბში. ჯჷინალდ ლენტეხას მაჩუბჷა̈რ ი დარბაზა̈ლ გარ ხოხალდახ (ლნტ. 5) — ძველად ლენტეხში მხოლოდ მაჩუბები და დარბაზები იცოდნენ.

მაჩხა̈ფ (-ჩხფიშ, -ჩხფა̈რ) ბზ., **მაჩხეფ** (-იშ, -არ) ლშხ., **მანჩხაფ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ჩანჩქერი. ეჯ კოჯჩუ ხოშე̄მითა̈ნ მაჩხა̈ფ ანღგრდა (ბზ.) — იმ კლდეზე ვეება ჩანჩქერი გადმოდიოდა. ჯრდიანეშ ოსწჷე̄ნედ მაჩხეფ (ლშხ.) — შორიდან დაეინახეთ ჩანჩქერი.

მაცლა̈ნ (-იშ, -ლანა̈რ) ზს., ლნტ., **მაცლანდ** (-არ) ლშხ., **მაცჷი** (-ჷძა̈რ) ლნტ. — შეშის ნაჭერი; მუგუზალი. ღჷეშგიმპილს მაცლა̈ნ ოხკი̄და ჰანტოს (ბზ. 30) — ბოლოს მუგუზალი აუღია ჰანტოს. ზურალდ მგბიდ მაცლა̈ნ ა̈ნკიდ (ბქ. 152) — ქალმა ანთებული მუგუზალი აიღო. იკედდა მა̈ცჷის ი ტა̈ხს ფა̈თჷს ჟი ხაცხჷლა (ლნტ. 58) — იღებდა მუგუზალს და ტახს თმას უტრუსავდა.

მაცჷი იგივეა, რაც **მაცლა̈ნ.**

მაცხჷა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **მაცხჷა̈რ** ბქ., ლნტ., **მაცხჷა̄რ** ლშხ. 1. მაცხოვარი. ამელექჷა ანღრიხ ჯგჷრა̈̄გ ი მაცხჷა̈̄რ (ბზ. 88) — აქ მოდიან წმინდა გიორგი და მაცხოვარი. მაცხჷა̄რ მგლხაშ ემჭედე̄ლი (ლშხ. 83) — მულახის მაცხოვარი მოსულა. მაცხჷა̈̄რ სგჷებინ ჭურ მიყოლდა (ჩოლზ. 32) — მაცხოვარი თითქოს წინ მიძღოდა. 2. მაცხოვრის ეკლესია. ეჯძა̈რ მგჷა̄ლჷა̈ მაცხჷა̈̄რთე ადძე (ბზ. 2) — ისინი მუქალის მაცხოვრის ეკლესიაში წაიღო.

მაწდჷნ იგივეა, რაც **მა̈წდჷნ.**

მაწჷდინ იგივეა, რაც **მა̈წდჷნ.**

მაწგხ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მგწგხ** (-არ) ლშხ., ლნტ. — საჭიროება. ალ'ე̄სერ ჟი̄ჷ ლა̈ძშხჷინ მაწგხჟი̄შდ (ბზ. 286) — ეს საჭიროებისათვის შეინახეო. მაჴმარას ლგგენ მაწგხჟი ესერ ხედი (ანდ.) — მოსახმარ ნივთს ფასი საჭიროების დროს დაედებაო. შიშდ ოგჴედნი ზექი მგწგხ (ლშხ.) — მალე დაგვიდგება (მოგვიეა) შეშის საჭიროება.

მაჭიკ იგივეა, რაც **მა̈ჭიკ.**

მაჭკჷ̄რა ბზ., ლშხ., **მაჭკგრა** ბქ., ლნტ. — დარდი, წუხილი. ალ ლეგმერდე̄მი მაჭკჷ̄რა მა̄რ მეჷარ (ბზ.) — ამ ავადმყოფის დარდი მაქვს ძალიან.

მახად/ნ ზმნს. — ხელახლა, ხელმეორედ. ტკისდ ჩადღუფჷრეხ მახად მა̈გ (ბზ. 439) — მართლაც, ხელახლა შაეად შემოსეს ყველა. ათხე მახან ქჷერწილ აჩჷმინ (ბზ. 344) — ახლა ხელმეორედ გადაიხადა ქორწილი. ეჩქას მახად ხა̈ქჷე ბესილა̈დდ (ბქ. 200) — მაშინ ხელმეორედ უთხრა ბესილადმა. მახან ლიხ ნაჴედ ყლო̄რტალ მეგმი ნაქჷიცჟი (ლშხ., ხორ. 23) — ხელახლაა ამოსული ყლორტები ხის გადანაჭერზე. ხა̈ქჷცე თხჷიმს ი მახან ხოჴედენი (ლნტ. 249) — აჭრის თავს და ხელახლა ამოსდის.

მახალ (-იშ, — ბზ., ქს., -ხლაშ, — ბქ.) 1. ცოდნა, გამოცდილება. მა̈ძ მახალ მიხა, ალა ჟი აჯთო̄ნა (ბზ. 171) — რაც ცოდნა მაქვს, შენც გისწავლია. მა̈გ მიჩა-მიჩა მახალს ესერ ხორი (ანდ.) — ყველა თავ-თავისი ცოდნით ცხოვრობსო (ცოდნას ჰყავსო). მახალ ჩიმიშდ ხოჩა ლოქ ლი (ლნტ.) — ცოდნა ყველასათვის კარგიაო. 2. თვალთმაქცობა, ცბიერება, ეშმაკობა. ჩი̄ჟე დეშ ოხჴა̈დ ალ მახალს გუდ (ბზ. 334) — სიძე ვერ მიუხვდა ამ ეშმაკობას. ამჟი ახწინდა მგზქგრი მახალშჷ ლგჴმა̈შ და̈შდჷს (ბქ. 255) — ასე აჯობა მეშეშემ ეშმაკობით ძლიერ დათვს. და̈შდჷე მახალ ხოლემ ესერ ჰა̈რაკდ ზი (ანდ.) — დათვის ეშმაკობა ცუდ არაკად (მაგალითად) დარჩენილაო.

მახა̈თ (-ხთიშ, -ხთა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **მახათ** (-არ) ლშხ. — მახათი. ქაჷ ესერ ოხჴიდ მახა̈თ ი ნე̄სჷყე (ბზ.) — მომიტანე მახათი და ნემსიო. ჟ'ალაშხებნედ ქანა̈ ნეონშჷ, მახა̈თშჷ ი თეტენშჷ (ლნტ. 31) — შევკერავთ

კანაფის ძაფით, მახათითა და სადგისით.

მახე (ხომხა, მამხე) ბზ., ლშ., **მა̈ხე** (ხომხა ბქ., ხომახა ლნტ.) — ახალი. ეჯჲა̈რს ხაყახ მახე თელღჷრა (ბზ. 347) — იმათ ახალი რძალი ჰყავთ. ალ მახე სოფელს იზგეხ კჷიციანა̈რ (ბქ. 1) — ამ ახალ სოფელში კეიციანები ცხოვრობენ. ეჯ ლა̈დეღიშჷდ იყდიხ მა̈ხე ლერექჷა̈ლს (ლნტ. 64) — იმ დღისთვის ახალ განსაცმელს ყიდულობენ.

მახელჷა̈ყ (-იშ, -ლჷაყა̈რ) ბზ., ჩბხ., **მა̈ხელჷა̈ყ** ლხმ., ლნტ., **მახელჷაყ** (-არ) ლშ. — ვაჟკაცი, ახალგაზრდა კაცი. ამეჩჷ მახელჷა̈ყ ესხჷიე̄ნახ (ბზ. 386) — აქ ვაჟკაცი დახვედრიათ. ეჯნემ ქა̈ნთიშ ჷსგჷა მახელჷა̈ყ (ბქ. 13) — იმან ამოირჩია ექვსი ვაჟკაცი. სემი მა̈ხელჷა̈ყი ლეზჷებს ლოქ იზბი (ლნტ. 145) — სამი ვაჟკაცის საჭმელს ჭამსო.

მახე̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშ.), **მა̈ხერა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — ბღერი, მუნი. ბოფშა̈რს მახე̄რა ა̈ხჰყარხ (ბზ.) — ბავშვებს მუნი მოედოთ.

მახიადა̄რ იგივეა, რაც **მა̈ხიადა̈̄რ**.

მახმა̈̄რ (-იშ, -მა̄რა̈ლ) ბზ., **მახმა̈რ** (-მარჷ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **მახმა̄რ** (-ალ) ლშ. — ფხიზელი. მე̄რმა ლადა̈ლ მახმა̈̄რ ანღ̄გა̈̄ნ ჷახტანგ (ბზ.) — ვახტანგი მეორე დღეს ფხიზელი ადგა. მაშდმა̈რ ი მახმა̈რ ჷშხჷარ დეშ ესერ ხოსყიხ (ანდ.) — მთვრალი და ფხიზელი ერთმანეთს ვერ უწყობენო.

მახჲად იგივეა, რაც **მა̈ხიად**.

მახჷში (-შე̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -შე̄შ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — უფროსი, ხელმძღვანელი; ოჯახის უფროსი. მინე მახჷში ესერ ჩი თხუმა̈რს ოთშგდე̄რნე (ბზ. 371) — ჩვენი უფროსი ყველას თავებს დაგვაყრევინებთო. ქორლისგა მა̈გ მახჷში დემეგ ესერ ლი (ბქ.) — ოჯახში ყველა უფროსი არ არისო. ქორა მახჷში ლიმზგრს იჩო (ლშ. 18) — ოჯახის უფროსი (მახვში) ილოცებს (ლოცვას გააკეთებს).

მაჭა̈დ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **მაჭად** ბქ., **მაჭედ** ლშ. — ჭირნახული, მოსავალი. ეზა̈რ მაჭა̈დ ესერ ხა̈ჭდა̈ნნახ (ბზ. 297) — კარგი მოსავალი მოგვედიოდაო. ალ ლიმზგრ მაჭადიშ გულა ხარხ (ბქ.) — ეს ლოცვა ჭირნახულისთვისაა. ლეჟა̄ ლა̄შხს დემოშ მაჭედ ხოჭდენი სასა̄შთა̄ნ (ლშ. 3) — ზემო ლაშხეთში ვერც მოსავალი მოდის სასაშისთანა.

მაჭდა იგივეა, რაც **მა̈ჭდა**.

მაჭედ იგივეა, რაც **მაჭა̈დ**.

მაჭმარა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლშ.) — მოწყობილობა. სა̈ჷა̈შ მაჭმარა ჷშხჷდ ხოზხ (ბქ.) — მარხილის მოწყობილობა ერთად უწყვიათ.

მაჭჷა̄მ (-იშ, —) ბზ., **მაჭჷამ** ბქ. — მადლობა. დოხტჷრდ მაჭჷა̄მ ხა̈ქჷ ალექსის (ბზ. 57) — ექიმმა მადლობა უთხრა ალექსის. მაჭჷამლა მანჩგლ და̈ს ესერ ხოქჷა (ანდ.) — მადლობისათვის სამღურავი არავის უთქვამსო. იხ. **აშამ** ქს.

მაჭჷმა̈̄რ (-იშ, -მა̄რა̈ლ) ბზ., **მაჭჷმა̈რ** (-მარა̈რ) ბქ. 1. მადლობელი, მადლიერი. ალექსი მაჭჷმა̈̄რ ასა̈დ (ბზ.) — ალექსი მადლობელი დარჩა. გუნ როქჷ მაჭჷმა̈რ ლიხ მიჩა (ბქ. 209) — ძალიან მადლობელი ვართ შენიო. 2. გმადლობთ! გჷამიდ მაჭჷმა̈რ, მიშგჷი ლადელ! (ბქ.) — დიდად გმადლობთ, გენაცვალე!

მაჯო̄ნ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **მაჯონ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — მსგავსი. ჲორი, ჷშხჷა̈რი მაჯო̄ნ, ბეფშჷ ოხზგზე (ბზ. 413) — ორი, ერთმანეთის მსგავსი, ბავშვი გამოუგზავნა. მაჯონდ მაჯონოჷ ა̈ნთხე (ანდ.) — მსგავსმა მსგავსი იპოვესო. ნიჷრა̄ მაჯო̄ნ ბალარ ხა̄რ (ლშ. ხორ., 16) — ნივრის მსგავსი ფოთლები აქვს. ამშა მაჯონ გეზალ მიჩ ლოქ ხაყა (ლნტ. 284) — ამის მსგავსი შვილი მე მყავსო.

მაჯჷდე იხ. **ჯო̄დი**.

მაჯჷნელე იხ. **ჯჷინელ**.

მაჯჯგჷნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ.) — კანკალი. იმშა მაჯჯგჷნა ა̈ჯშყა̈დ? (ბზ.) — რა (რისი) კანკალი აგივარდა? და̈ჷს მაჯჯგჷნა ოხჰად (ბქ. 116) — დევს კანკალი აუვარდა (მოუვიდა).

მაჰჷრე̄ნე იხ. **ხოხჷრა**.

მა̈-[1] იგივეა, რაც **მა-**[1].

მა̈-[2] იგივეა, რაც **მა-**[2].

მა̈[3], **მა̈ჲ** (მოთხ. იმნე̄მ˹დ˺, მიც. იმ, ნათ. იმ-

შა ბზ., იმნემ, იმ̌, იმა̈შ ბქ.), **მაჲ** (იმნე̄მ'დ', იმ, იმშა) ლშხ., **მა** (იმემდ, იმს, იმშა) ლნტ. — კ ი თ ხ ვ. ნ ა ც ვ ა ლ ს ა ხ. რა. მა̈ ჯაკუ სი? (ბზ. 66) — რა გინდა შენ? მა̈ჲ ხა̈ყრის მიჩა ფა̈რს? (ბზ. 267) — რა უყოს თავის ფარს? მა̈ როქჳ ჩემ-ნეს ამიშ მგსვდიდ? (ბქ.) — რა ქნას ამის შე-მხედვარემო? მაჲ ლოქ ამბაჳ ლი ჩუბებუა̄სდ (ლშხ. 157) — რა ამბავია ჯოჯოხეთშიო? მა ლოქ ხოცხა ლეთრად? (ლნტ.) — რა ვირჩევ-ნია დასალევადო?

მა̈ბგა̈რ იგივეა, რაც **მაბგა̈რ**.

მა̈ბდნიე̄რე ბზ., **მა̈ბნერე** ბქ., **მა̈ბედ-ნიერე** ლნტ. იხ. **ბედნიე̄რ**.

მა̈ბედნიერე იგივეა, რაც **მა̈ბდნიე̄რე**.

მა̈ბზა̈̄რ (-იშ, -ზა̄რა̈ლ) ბზ., **მა̈ბზა̈რ** (-ზარა̈რ‖-ზა̈რუ) ბქ., **მაბზა̄რ** (-ალ) ლშხ., **მაბზა̈რ** (-ზარა̈ლ) ლნტ. — მაძლარი. ჯ'ე̄სერ მა̈ბზა̈̄რ ლიზ სურუ (ბზ. 362) — მე ძალიან მა-ძღარი ვარო. უფლიშერქა ყედ ესერი მა̈ბ-ზა̈რ ლი (ანდ.) — უფლის დღეობების (უფლი-სობის) პერიოდში ძაღლიც მაძღარიაო. ჩჳან-ჯად ძირხო მაბზა̈რ მაულ (ლნტ. 299) — მა-ძღარი მელა ძირს ჩამოვიდა.

მა̈ბიციან იგივეა, რაც **მა̈ბციე̄რ**.

მა̈ბნერე იგივეა, რაც **მა̈ბდნიე̄რე**.

მა̈ბციე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **მაბციან**, **მაბცჳან** (-არ) ლშხ., **მა̈ბიციან** (-ა̈რ) ლნტ. — შეძლებული, ღონიერი, ძლიერი. ეჯა ჯჳი-ნალდ გუნ მა̈ბციე̄რ მეზგე ლგმა̈̄რ (ბზ. 20) — ის ძველად ძალიან შეძლებული მოსახლე ყო-ფილა. და̄ჳ ჩინ ხოშა მაბცჳან ლი (ლშხ. 13) — დევი ყველაზე ძლიერია. გელა ძლგდ მა̈ბი-ციან მარე ლას (ლნტ. 72) — გელა ძალიან შე-ძლებული (ღონიერი) კაცი იყო.

მა̈გ ზს, ლნტ., **მაგ** ლშხ. გ ა ნ ს ა ზ ღ ვ. ნ ა ც-ვ ა ლ ს ა ხ. — ყველა, ყველაფერი. ალჲა̈რ მა̈გ მინე-მინე ლა̈გნათეყი̄ნ აჩა̈დხ (ბზ. 366) — ესე-ნი ყველა თავიანთ სადგომებზე ავიდნენ. ჳარ-გა̈ლს ესერ მა̈გ ხოლა ხაზნახ (ბზ. 28) — თა-ვადებს ყველაფერი ცუდი სჩვევიათო. ეჯის მა̈გ როქ ჩუ ხა̈მედა (ბქ. 8) — იმას ყველაფერი შე-უძლიაო. დაგრაგნქა მა̈გ გადან მგლი ესერ ხოჩა (ანდ.) — სიკვდილის გარდა ყველა ვალი გასტუმრებული ჯობიაო. სემი ლადღი ლე̄ზნას ღგრიხ მაგ მეცართე (ლშხ. 11) — ყველა სამი დღის საველს გაივლის (მიდის) მკითხავთან. ჩუ იჩოქა̈ჳიხ მა̈გ აშხუმდ (ლნტ. 62) — ყველა ერ-თად დაიჩოქებს. მიჩა მუდ ქა ხა̈ქჳ მა̈გ (ლნტ. 291) — მამამისმა უთხრა ყველაფერი.

მა̈გჳი̄ზა ბზ., **მაგჳიზა** ბქ. 1. უპრიანია; ახია. მა̈გჳი̄ზ' ე̄სერ ხეკუთნი ი ხა̄დუ (ბზ. 413) — ახია მაგაზე, ეკუთენის და ასე ჰქონდესო. 2. მადლობა ღმერთს.

მა̈გჳნა̈ბჳა̈̄რ (-იშ, -ჳა̄რა̈ლ) ბზ., **მაგ-ჳნაბა̈რ** (-ბარუ) ბქ., **მაგჳნებჳა̄რ** (-ალ) ლშხ. — დარდიანი, (ვინმეს გამო) შეწუხებული. მეჳარ მა̈გჳნა̈ბჳა̈̄რ ლი მიშგუ ბაბა (ბზ.) — ბაბუაჩემი ძალიან დარდიანია (შეწუხებულია).

მა̈გჳრე̄მა (-მა̈̄შ, -მა̈̄ლ) ბზ., **მა̈გჳრემა** (-მა̈შ, -მოლ) ბქ. — ხეპრე, უხეში. ა დინა გუნ მა̈გჳრემა ლი (ბქ.) — ეს გოგო ძალიან უხე-შია.

მა̈დენ იგივეა, რაც **მადა̈ნ**.

მა̈დერა იგივეა, რაც **მადე̄რა**.

მა̈დთხელე იხ. **დგთხელ**.

მა̈დილ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მადილ** ლშხ. — მადლი. ლისგდი მა̈დილ ლიზ (ბზ. 430) — ყურება მადლია. მა̈დილუ ხე̄რი, ლა̈ხშა̈დუ (ბზ. 97) — მადლიმც გექნება, მიშველეო. მა̈დი-ლუ ხერიხ, ჯიმ ი დიარუ ა̈ნკიდხ (ბქ. 5) — მადლი ქენით, პურ-მარილი მიირთვითო (აიღე-თო). მადილი გჳნლა ჩჳჳ ადგენეხ! (ლშხ. 53) — მადლის გულისთვის დამაყენეთო! ქჳეყანა̈ჲ მგმა̈რცხე ხეკჳეს ჩჳადამარცხას ამემდ ი მა̈-დილ ლოქ ხერი (ლნტ. 306) — ქვეყნის დამ-მარცხებელი უნდა დაამარცხოს ამან და მადლს მოისხამსო (მადლი ექნებაო)

მა̈დლია̈ნ, **მა̈ლდია̈ნ** (-იშ, —) ზს., **მადლია̈ნ** ლნტ., **მადლიან** ლშხ. — მადლიანი. ჲა̈რ მა̈დლია̈ნ ხი? (ზს.) — ვინ მადლიანი ხარ? ღერმეთ მა̈დლია̈ნ, სი ლა̈მეშდ! (ბქ.) — ღმერ-თო მადლიანო, შენ მიშველე!

მა̈ედჳურ იგივეა, რაც **მა̈ჰდგრ**.

მა̈ზგა̄რობ (-ა̈შ, —) ბზ., **მა̈ზგარობ** ბქ., ლნტ., **მაზგა̄რობ** (-იშ, —) ლშხ. — ავადმყო-ფობა, ეპიდემია. ეჯ ლინთჳ მეჳარ მა̈ზგა̄რობ ლა̈სჳ (ბზ.) — იმ ზამთარს დიდი ავადმყოფობა იყო.

მა̈ზგა̈̄რ, მა̈ზგუჳა̈̄რ (-იშ, -ჳა̄რა̈ლ) ბზ., **მა̈ზგა̈რ, მა̈ზგოჳა̈რ** (-ჳარუ ბქ., -ჳარა̈ლ ლნტ.), **მაზგა̄რ** (-ალ) ლშ. — ავადმყოფი; მტკივანი. მა̈ზგა̈̄რ ზურა̈ლ დოხტურთე ა̈დჯერნეხ (ბჳ.) — ავადმყოფი ქალი ექიმთან წაიყვანეს. ეჯის მა̈ზგა̈რ დი ხორი (ბქ.) — იმას ავადმყოფი დედა ჰყავს. მა̄ჲთუჳა̄ მაზგა̄რს ხათრეხ ამშა წუ̄ე̄ნას (ლშ. ხორ. 33) — სიცხიან ავადმყოფს ასმევენ ამის წვენს.

მა̈ზგოჳა̈რ, მა̈ზგუჳა̈̄რ იგივეა, რაც **მა̈ზგა̈̄რ.**

მა̈ზიგ (-ზგიშ||-იშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **მაზიგ** ლშ. — ტკივილი, სენი, ჭირი. შიშდ ესერ ხოქჳცე შდიქი მა̈ზიგს (ბზ. 66) — მამინვე მევიწყებს კბილის ტკივილსო. კინჩხიშ ესერ მა̈ზიგ ხა̈მთქჳენა (ბქ. 36) — კისრის ტკივილი ეიცოდით. ალ ბალახს ხამრე მაზიგი ქაგარდ იჭმარიხ (ლშ. ხორ. 15) — ამ ბალახს ღორების ჭირის წამლად ხმარობენ. ქი ჳედ ანგან ჰაჰა̈რე მა̈ზიგშჳ (ლნტ. 221) — ძლივს ადგა წელის ტკივილის გამო (ტკივილით). იხმარება გამოთქმებში: **მიჩ' ესეროლჳ მა̈ზიგ ლახჭედა** (ბქ. 200) — შენი ჭირი შემეყაროსო. **ისგუ მა̈ზიგ მი, ბაბა, ჩუ ნო̄ს' ამცურა** (ბზ. 234) — შენი ჭირიმე, ბაბუა, არ დამტოვო.

მა̈ზნა იგივეა, რაც **მა̈̄ზნა.**

მა̈ზუმჳა̈̄ჲ ბზ., **მაჲზუმჳა̄ჲ** ლშ., **მა̈ზუმჳა̈ჲ** ლნტ. — რამდენიც, რამხელაც, რამოსაც. ა̈ნკიდუ ესერ, მა̈ზუმჳა̈̄ჲ ხეკჳეს (ბზ. 322) — აიღე, რამდენიც გენებოსო. მაჲზუმჳა̄ჲ მეკჳად, ეჲზუმ გიმ ოხჳიკ (ლშ.) — რამდენიც მინდოდა, იმდენი მიწა ავიღე.

მა̈იდ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მაიდ** ლშ. — შიმშილი. მინი ლოქ ქი ჭკეუნიხ მა̈იდშჳ (ბზ. 159) — ჩვენც გავწყდებით შიმშილითო. წეჳრა̈რ მა̈იდშჳ იდგა̈რიჳხ (ბქ. 104) — მწევრები შიმშილით კვდებოდნენ. ალე ჳედნიშ ადჭად მა̈იდშჳ ა̈გის (ლნტ. 226) — ეს შიმშილით ძლივს მიეიდა სახლში.

მა̈ლდია̈ნ იგივეა, რაც **მა̈დლია̈ნ.**

მა̈ლიდ იგივეა, რაც **მა̈̄ლიდ.**

მა̈მედა, მა̈მჲედა იგივეა, რაც **მა̈ჲმედა.**

მა̈ნგ, (-იშ||მა̈ნგრიშ, -ა̈რ||მანგრა̈ლ) ზს., **მანგა̈რ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., **მანგერ** (-იშ, -ალ) ლშ. — მსხვილფეხა საქონელი. ჲეშდჲო̄რუ მა̈ნგ მა̄რ ამ ლინთჳ ლეჩფჲე (ბზ.) — ამ მამათარს თორმეტი სული მსხვილფეხა საქონელი ჰყავს გამოსაკვებად. ალ კოლმეურნეობას ფერმა ხოგ მანგრემ ი დაჭლა̈შ (ბქ. 69) — ამ კოლმეურნეობას მსხვილფეხა საქონლის და თხის ფერმა აქვს. მანგერ ჩო̄ს ხორი ლა̄შხისა (ლშ.) — მსხვილფეხა საქონელი ყველას ჰყავს ლაშხეთში.

მა̈ნდერა იგივეა, რაც **მადე̄რა.**

მა̈ნეცინ იგივეა, რაც **მა̈ნცინ.**

მა̈ნკ (-იშ, მანკა̈რ) ზს., ლნტ., **მანკ** (-არ) ლშ. — ხასიათი, ზნე. ხელწიფხს ხოლა მა̈ნკიშ ხეხჳ ხორი (ბზ. 442) — ხელმწიფეს ცუდი ზნის ცოლი ჰყავს. ხოლა მა̈ნკ ლაჭთა̈რდ ბიზ ესერ ლი (ანდ.) — ცუდი ზნე საწყეერად კმარაო.

მა̈ნკჳი იგივეა, რაც **მა̈̄ნკჳი.**

მა̈ნსგლე იხ. **სგელ.**

მა̈ნცინ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მანცინ** (-არ) ლშ., **მა̈ნეცჲნა** (-ა̈რ) ლნტ. — წვრილფეხა საქონელი. აშხჳ მეჯჳეგს ესერ სემ' ათა̈ს... მა̈ნცინ ხაყა (ბზ. 415) — ერთ მეჯოგეს სამი ათასი წვრილფეხა პირუტყვი ჰყავსო. ამგნქა ხორი მასა̈რდ მა̈ნცინა̈რ (ბქ. 195) — ამის გარდა უამრავი წვრილფეხა ჰყავს.

მა̈ჲ იგივეა, რაც **მა̈²**.

მა̈ჲდან (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მაჲდან** (-არ) ლშ., **მა̈ჲდა̈ნ** ლნტ. 1. ზს. აივნის კარი. ჩი მეზგემ მა̈ჲდანა̈რ ჰეჭა̈რშჳ ხოზხ (ბქ. 232) — ყველა ოჯახის აივნის კარები ურდულებით არის დაკეტილი. 2. მოედანი. კალ ხა̄რა ეჯ მეზგას ზაგრი მაჲდანქი (ლშ. 61) — იმ ოჯახს კალო ჰქონია ქედის მოედანზე.

მა̈ჲდა̄როჲ (-ა̈შ, —) ბზ., **მა̈ჲდაროჲ** ბქ., **მა̄ჲდა̄როჲ, მა̄ჲდოჲ** (-იშ, —) ლშ., **მა̈ჲდოჲ** ლნტ. — შიმშილობა. ჯჳინალდ მა̈ჲდა̄როჲ ლგმა̈̄რ (ბზ.) — ძველად შიმშილობა ყოფილა. აშხჳ ზაჳ შჳა̈ნს სურუ მა̈ჲდაროჲ ლასჳ (ბქ. 252) — ერთ წელს სვანეთში დიდი შიმშილობა იყო. ალე ბალახს მა̄ჲდოჲქი ლგმჯაბინხ (ლშ., ხორ. 9) — ამ ბალახს შიმშილობისას ხარშავდნენ თურმე. ნაჭა̈ჲ ლიქიოლალნეს მა̈ჲდოჲ ლოქ ხოხალ (ლნტ. 76) — ნაჭეს ქონაობამ შიმშილობა იცისო.

მა̈ადა̈̄რ (-იშ, -და̄რა̈ლ) ბზ., **მა̈ადა̈რ** (-დარუ ბქ., -დარა̈ლ ლნტ.), **მაადა̄რ** (-ალ-||-უ) ლშხ. — მშიერი. მა̈ადა̈̄რ ესერ დემჩიქს მიჩდა (ბზ.) — მშიერი არასდროს ეყოფილვარო. მა̈ადა̈რს ლეზებ ესერ ხეისტა̈მ (ანდ.) — მშიერს საჭმელი ესიზმრებაო.

მა̈ადობ იგივეა, რაც **მა̈ადა̄რობ.**

მა̈ადო˹რ˺ იგივეა, რაც **მა̈̄ადო.**

მა̈ათჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̈შ, — ბქ.) **მა-ათჳა** (-ჳა̈აშ) ლნტ., **მა̄ათჳა** (-ჳა̄შ, —) ლშხ. — ცხელება, სიცხე, მაღალი ტემპერატურა. მა̈ათჳა̈შ ჟაგრა̈რ დემეგ ხულჳანდხ (ბქ.) — სიცხის წამალი არ ჰქონდათ. ქა ლოქ ხოჲი მა̄ათჳას (ლშხ., ხორ. 2) — სიცხეს გამოიგანსო (გამოიყვანსო).

მა̈აკა̈ლი˹ბ˺ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მააკალიბ** (-არ) ლშხ., **მაკა̈ლი** (-ა̈რ) ლნტ. — როგორი („რა ყალიბის"). მა̈აკა̈ლი ბეფშჳ ესერ ხორი? (ბზ. 303) — როგორი ბაეშვი გყავსო? მაკა̈ლი ლოქ ლი და̈ჳ? (ლნტ. 70) — როგორია დეეიო?

მა̈ამედა, მა̈მაედა (-და̈̄შ, — ბზ., -და̈აშ ლნტ.), **მა̈მედა** (-და̈შ, —) ბქ., **მა̄ამე-და** (-და̄შ, —) ლშხ. 1. შეძლება. ეჩ̄ი მა̈ამედა მი̄ ჩუ მა̄რ (ბზ.) — ის მეც შემიძლია (იმისი შეძლება მეც კი მაქვს). აერხიშ მა̈მედას მა̈გ ხობიც (ბქ.) — ვოგის შეძლებას ყველაფერი ძალუძს. 2. შემიძლია.

მა̈აგრთგულე იხ. **ერთგჳილ.**

მა̈აგრჟე იხ. **აგრჟი.**

მა̈რგია (-გია̈̄შ, — ბზ., -გია̈შ, — ლნტ.), **მარგია** (-გია̈შ, — ბქ., -გია̄შ, — ლშხ.) — სარგო. მიჩა მა̈რგია მა̄მა ირახ (ბზ. 385) — მისი სარგო არ იქნებიან. ეჩა მა̈რგია̈შ მა̈დ ლგმა̈-რელი ალ ჩაფულ (ლნტ. 268) — ეს ფეხსაცმელი მისი სარგო არ ყოფილა.

მა̈რე იგივეა, რაც **მა̄რე.**

მა̈რკლენ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მარკლენ, მარკნელ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ფალავანი, მორკინალი. მიშგუ მა̈რკლენ ჩი̄ს ჟი ხა̈წრე (ბზ.) — ჩემი ფალავანი ყველას აჯობებს. 2. ლშხ. სწრაფი; მარჯვე.

მა̈რტ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მარტ** ლშხ. — მარტი. მა̈რტისგა ა̈ნბინა̈̄ნ მეჯრობ (ბზ.) — მარტში დაიწყო თოვლის გამაგრება.

მა̈რწენ იგივეა, რაც **მარწჳენ.**

მა̈რჭილ (ჭლიშ, ჭლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — მარხილის ფრჩხილი (ჭაპანთან მისაბმელი კაუჭიანი ძელი). მაშ̄ენე მუხჳბეს ა̈ხგჳა̈ბ მა̈რჭილ (ბზ.) — უფროსმა ძმამ იპოვა მარხილის ფრჩხილი.

მა̈რჯჳ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მარჯჳ** ლშხ. — მარჯვე, მოხერხებული. გიორგი მა̈რჯჳ შ̄ირლეშ ლი (ბზ.) გიორგის მარჯვე ხელი აქვს (ხელებისაა). ჭა̈ჳეჯს მა̈რჯჳ ა̈დგის ჟი ხა̈ჭდეხ (ბქ. 235) — იარაღს მოხერხებულ ადგილას მიაყუდებენ. მა̈რჯჳ მა̈რე ჩია̈გ მა̈რჯჳს ესერ ხედი (ანდ.) — მარჯვე კაცი ყველგან მარჯვე საქმეს ხედებაო.

მა̈სისგ (-იშ, —) ზს., **მასისგ** ლშხ., **მა̈-სისკ** ლნტ. — სიძულვილი, მძულვარება. ზურა̄ლ იგჳნი ჳა̈ზრი მა̈სისგშჳ (ბზ. 411) — ქალი გირის ვემირის სიძულვილით. მალატ ი მა̈სისგ გუ ესერ ხეჯა̈ნჩი (ანდ.) — სიყვარული და სიძულვილი გულს შეენთებაო. ალმინე მა̈-სისკშჳ მა̈დ ა̈რი (ლნტ. 165) — ამათი სიძულვილით აღარ არის.

მა̈სსგა̈̄რ (-იშ, -გა̄რა̈ლ) ბზ., **მა̈სსგა̈რ** (-გარუ) ბქ., **მასსგა̄რ** (-ალ) ლშხ., **მა̈სსკა̈რ** (-კარა̈ლ) ლნტ. — ერთმანეთის მოძულე˹ნი˺. მეზჳბელა̈რ მა̈სსგა̈̄რ ლგმა̈̄რხ (ბზ.) — მეზობლები ერთმანეთის მოძულენი ყოფილან.

მა̈სძელ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈ლ ლნტ.) **მას-ძელ** (-არ) ლშხ. — მასპინძელი. ჩი̄ს მიჩა მასძელ ხაჲა (ლშხ. 29) — ყველას თავისი მასპინძელი ჰყავს. მა̈სძელდ ქაფიშტჳ მიჩა თა̈კჳ (ლნტ. 174) — მასპინძელმა გაუშვა თავისი თოკი.

მა̈ტყ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მატყ** ლშხ. — მატყლი. ეშხუ კალ მა̈ტყ მელჳე̄ნი, ჯა̈რიმა̄რა ჩი̄ ჟი ხჳა̈რქჳი (ბზ. 303) — ერთი ფთილა მატყლი თუ მექნება, ყველა ჯარისკაცს შევმოსავ. კულაქ მა̈ტყ მა̈ნკჳი ქა ლეშყჳდი ლი (ბქ. 305) — საშუალო მატყლი ჯერ უნდა გაირეცხოს. ჩიქე ჩუ ხჳაბძლგნედ მა̈ტყს (ლნტ. 29) — მატყლს ჯერ გავპენტავთ.

მა̈ჳინ იგივეა, რაც **მაჳინ.**

მა̈ფდიე ბზ., **მა̈ფდია** ბქ., ლნტ., **მაფ-**

დია ლშ. — სიახლოვე. ამ შუკუ̂ა̈შ მა̈ფდიას ლგმა̈რ ეშხუ სოფელ (ბქ.) — ამ გზის მახლობლად ყოფილა ერთი სოფელი.

მა̈ფეშა̈რ იგივეა, რაც **მა̈ფშა̈̄რ.**

მა̈ფი̄ფა იგივეა, რაც **ფი̄ფა.**

მა̈ფშა̈რ იგივეა, რაც **მა̈ფშა̈̄რ.**

მა̈ფშა̈̄რ (-იშ, -შა̄რა̈ლ) ბზ., **მა̈ფშა̈რ** (-შარუ) ბქ., **მაფშა̄რ** (-ალ) ლშ., **მა̈ფეშა̈რ** (-შარა̈ლ) ლნტ. — დაღლილი, დაქანცული. მა̈ფშა̈̄რ ჰყინტს ჩუ̂ა̈თუ̂ყდა (ბზ. 162) — დაღლილ ყმაწვილს ჩაეძინა. მა̈ფშა̈რ ი მა̈ძდა̈რ ხუ̂ა̈სუ̂დ (ბქ. 207) — დაღლილები და მშიერები ვიყავით. მაფშა̄რს ბგგიდ ხაგდგდა (ლშხ. 62) — დაღლილს მაგრად ეძინა. ჯე ჩუ ლოქ ლა̈ძუ̂ჟი, მა̈ფეშა̈რ ლოქ ლი (ლნტ. 276) — მე დავიძინებ, დაღლილი ვარო.

მა̈ფშირე იხ. **ფიშირ.**

მა̈ქუ̂ცა (-ცა̈̄შ, — ბზ., -ცა̈შ, ბქ., -ცა̈ძშ ლნტ.), **მაქუ̂ცა** (-ცა̄შ, —) ლშ. — გადაწყვეტილება, განაჩენი. შერიგებისას მატერიალური გადასახადი სვანეთში. ამზუმ მა̈ქუ̂ცა და̈̄ს ხასმა (ბზ.) — ამოდენა გადასახადი არავის სმენია.

მა̈ქშდუ̂ნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ.), **მაქშდუ̂ნა** (-ნა̄შ, —) ლშ., ბოტ. — ლენცოფა. მა̈ქშდუ̂ნა̈̄ კაკლა̈რს შდგქრე ჟაგრა̈ლდი იმგრგეხ (ბზ.) — ლენცოფის მარცვლებს კბილის წამლადაც იყენებენ. მა̈ქშდუ̂ნა მელს ეჩეგ-ამეგ გარ ხეჩდა (ბქ.) — ლენცოფა ბალახს მხოლოდ აქა-იქ ურევია.

მა̈ლუ̂ერა იგივეა, რაც **მა̈̄ლუ̂რა.**

მა̈ლუ̂რა იგივეა, რაც **მა̈̄ლუ̂რა.**

მა̈ყუ̂ითილე იხ. **ყუ̂ითელ.**

მა̈შდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -და̈ძშ, -და̈ლ ლნტ.), **მაშდა** (-და̄შ, -დე̄ლ) ლშ. კანის სნეულება, კანზე გამონაყარი. ა̈თაჟგმოშ მა̈შდა ეჯ მა̄რასუ̂ (ბზ.) — მოურჩინე იმ კაცს კანზე გამონაყარი?

მა̈შედ იგივეა, რაც **მაშედ.**

მა̈შკ (-იშ, მაშკა̈რ) ზს., ლნტ., **მაშკ** (-არ) ლშ. — ბარკალი, ბარძაყი. ჰანრე ბარჯა̈ლ ი მაშკა̈რ სგა̄თჰუ̂ე̄ნ (ბზ. 193) — ხარების ბეჭები და ბარკლები შეახეია. ბიბუ მა̈შკს ხა̈ხტუნა (ბქ. 12) — თურმე ბიბუ ბარკალს აჭრიდა. მიჩა მა̈შკდ ახოტაბა ყაფლანს (ლნტ. 147) — ყაფლანს თავისი ბარძაყისათვის მოუჭრია (მოუთლია).

მა̈შყი̄ჟა (-ჟა̈შ, —) ბზ., **მაშყი̄ჟა** (-ჟა̄შ, —) ლშ. — ათინათი, არილი.

მა̈შხერ იგივეა, რაც **მაშხე̄რ.**

მა̈ჩიჩხუ̂ (-იშ, —) ზს., **მაჩიჩხუ̂** ლშ., ბოტ. — შერიუკა. მა̈ჩიჩხუ̂ ეჩქად მა̄მ ხათრო̄ნახ ჩოლლა̈რს (ბზ. 54) — ჩოლურელები მანამდე არ იცნობდნენ თურმე შერიუკას.

მა̈ცხა̈ძ იგივეა, რაც **მგცხი.**

მა̈წდუ̂ნ, მაწდუ̂ინ (-იშ, —) ზს., **მაწდუ̂ნ** ლშ., **მა̈წედუ̂ნ** (-აშ, —) ლნტ. — მონატრება. როსტომს ძესი-ძესინ გეზლა̈ მა̈წდუ̂ნ ხოჰდენ (ბზ.) — როსტომს ხანდახან შვილი მოენატრებოდა (მონატრება მოუვიდოდა).

მა̈ჭიკ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **მაჭიკ** (-არ) ლშ. — მაჭიკი. კერიშ მა̈ჭიკს ნა̈ნკდ ა̈სყიხ (ბქ. 77) — კერატის მაჭიკს ცალკე აკეთებენ. მაჩე̄ნე ხაბჟახ ლუ̂ნი მაჭიკ (ლშხ. 5) — ხბოს მაჭიკი საუკეთესოდ მიაჩნიათ. წიკანტა̈რს აჯალ ხაჰარახ: ფა̈შუ̂, ლა̈ირ, მა̈ჭიკ (ლნტ. 61) — ნაწლავებს კიდევ ახლავს: ფაშვი, წიგნარა, მაჭიკი.

მა̈ხე იგივეა, რაც **მახე.**

მა̈ხერა იგივეა, რაც **მახე̄რა.**

მა̈ხელუ̂ა̈ჟ იგივეა, რაც **მახელუ̂ა̈ჟ.**

მა̈ხიად (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლნტ.). **მახძად** (-იშ, —) ლშ. — სიხარული. ხინ ი მა̈ხძად ესერ უ̂შდა̈ხუ̂ ხა̄რ! (ბზ.) — ლხინი და სიხარული არ დაელიოსო. მა̈ხიად გუ̂ ესერ ანარჰე (ანდ.) — სიხარული გულს ანათებსო. მახძადშუ̂ ლიღრა̄ლს იბნე (ლშხ. 76) — სიხარულისაგან სიმღერას იწყებს. და̈შტუ̂დ მა̈ხიადუ̂შ ლიყული ა̈დბინე (ლნტ. 129) — დათემა სიხარულით ღრიალი დაიწყო.

მა̈ხიადა̈̄რ ბზ., **მა̈ხძადა̈რ** ბქ., ლნტ., **მახიადა̄რ** ლშ. — 1. (-იშ, -და̄რა̈ლ ბზ., -დარა̈რ ბქ.) — გახარებული, მოხარული. მა̈ხძადა̈რ აჩად ქორთე (ბქ. 28) — გახარებული წავიდა შინ. მა̈ხძადა̈რს გულისგა მუ̂გუ̂და ჰა̈ნ ესერ ხობ (ანდ.) — მოხარულს გულში თითქოს ხარი უბიაო. 2. ზმნს. სიხარულით, დიდი ხალისით.

ეჩქ' ესერ მäხიადäრ [იჩო] (ბზ. 271) — მაშინ დიდი სიხარულით გაეაკეთებო.

მäხადäრ იგივეა, რაც **მäხიადäრ**.

მäხუია — ხვედრი, წილი. ალა მგრესგ ლäსუ ეჩი მäხუდა (ბზ.) — ეს იყო, ალბათ, მისი ხვედრი.

მäჴდა (-დäშ, —) ზს., ლნტ., **მäჴდა** (-დäშ, —) ლშხ. — ჰეცარა, გადასახადი. ... მäჴდა მäდ ამბäუ ლი? (ბზ.) — ამიდენი გადასახადი რა ამბავია? მäჴდა ჩი ზაუ ხადს ლეჴდი (ბქ.) — გადასახადი ყოველწლიურად უნდა გადაესადათ (ჰქონდათ გადასახდელი).

მäჰდგრ (-იშ, —) ზს., **მäდდგრ** ლშხ., **მäედუ̂რ** ლნტ. — სინანული, მონანიება. მäჰდგრ ხაყა ქორä ლიცურეს (ბზ.) — სახლის მიგოჟებამ სინანული იცის. **მäჰდგრიშ ლიტეხ** (ბქ.) — გადაფიქრება. [დაუითს] მäჰდგრ ოხტäხ (ბქ. 116) — დაეითმა გადაიფიქრა.

მäბე (-ბეშ||-ბში, — ბზ., -ბეშ, — ლშხ.), **მäბე** (ბეშ, —) ბქ., **მაბე** (-ბეშ, —) ლნტ. — მომდევნო, მომავალი. მäბე მიშუ ქა ხუäზგრე ლიჭმეს (ბზ.) — მომდევნო კვირას თიბვას დავამთავრებ. მაბე ალ ლäდეღ ანჴედენი (ლნტ.) — მომავალ ამ დღეს (დღეისწორს) მოვა.

მäდ იგივეა, რაც **მოდ**.

მäდმა, მäმა, მომა ბზ., ლშხ., **მადმა, მოდმა, მამა** ბქ., **მäდმა, მამა** ლნტ. უარყ. ნაწილ. 1. არა, არ. მäდმა მაკუ (ბზ.) — არ მინდა. უეზირ მომა ლი ალ მäრე (ბზ.) — ევშირი არაა ეს კაცი. ჩუქუäნჟი მäმ ლი ლäზ (ბზ. 1) — ქვევიდან არ არის შესასვლელი. ნäპურäშ ლგჳე მადმა ხäკლინახ (ბქ. 219) — ჩიტის რძე არ აკლდათ. ლუქჳს ი ლუჩუმინს ღეშდ ლäტხა მოდმ'ესერ ხარხ (ანდ.) — თქმულსა და მომხდარს უკან დასაბრუნებელი არ აქვს. მäმა ლეხსდამიხ ქორშალს უდროდ მუშგური (ლშხ. 17) — არ ესიამოვნებათ სახლიკაცებს უდროო სტუმარი. ამნრუშ გუეშ მäმ იდäუში (ლშხ. 32) — ამით საქმე არ გაფუჭდება. 2. ქს. არაფერი. მäდმა მიხალ (ლნტ.) — არაფერი ვიცი.

მäდმაგუეშ იგივეა, რაც **მäმგუეშ**.

მäდხუäდ, მათხუäდ ბზ., **მäდხუäდ** ლშხ., ნაცვალს. — მცირე, ცოტა (არაპევრი). მურჴულიდს მäდხუäდ ხოკäლდა ქორთესგა (ბზ.) — მეკურდღლეს ცოტა უკლდა სახლამდე. მიშგუ მუ მäთხუäდ ლგმäრ, ეჩქას ქოთჩიჟახ (ბზ. 23) — ჩემი მამა მცირე (ხნის) ყოფილა, ცოლი რომ მოუყვანიათ.

მäზნა იგივეა, რაც **მäზნა**.

მäლ (-äშ, -äრ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **მალუ** (-იშ, -äრ ბქ., **მაულ** (-äლ) ლნტ., ზოოლ. — მელა. დäჴდუ ხემშერäლ მäლს (ბზ. 359) — დათვი შეესწრო მელას. შუკუს მალუ ლახხუიდდახ (ბქ. 1..) — გზაზე მელა შემოხვდათ. ხაფხიჰე დäუემ მäლს (ლშხ. 81) — სტაცა (ხელი) დვემა მელას. ლგმäრდხ äშხუ äგის დäუ ი მაულ (ლნტ. 192) — ერთ ადგილას ყოფილან დევი და მელა. კნინ. **მäლგლდ** ბზ., **მალულდ** ბქ., **მäლგლ** ლშხ., **მაულუდ** ლნტ. ჟინოგლდ ი მäლგლდ äრიხ უშხუდ (ბზ. 195) — ბაჭკანი და მელია ერთად არიან. მაულუდდ ანჴიდ წäლდილდ (ლნტ.) — მელუკამ მოიტანა წალდუკა.

მäლე ბზ., ლშხ., **იმäლე, მäლემა** ლნტ. განუსაზღვ. ნაცვალსახ. — რაღაც, რამე. ლიცი ლათრა როქუ ხელუäნი მäლე (ბზ. 333) — წყლის დასალევი ჭურჭელი გექნება რამე. მერმე ლაძდა ხეყäნი მäლე (ლშხ. 30) — სხვა საკლავი ეყოლება რამე.

მäმაგუეშ იგივეა, რაც **მäმგუეშ**.

მäმგუეშ, მäმაგუეშ, მäდმაგუეშ ბზ., **მოდმაგუეშ** ბქ., **მოდმაგეშ** ლხმ., **მäმგუეშ** ლშხ., **მäდმაგუეშ** ლნტ. უარყ. ნაცვალსახ. — არაფერი (არაფერი საქმე). ქორხäნ მäმგუეშ მიმჴერა (ბზ.) — სახლიდან არაფერი გამიგია. მოდმაგუეშ მაკუ ისგუე (ბქ.) — არაფერი მინდა თქვენი. ამშა მäმგუეშ მიხალ (ლშხ.) — ამისა არაფერი ვიცი. ბეზშს მადმაგუეშ ხოხალდა (ლნტ.) — ბავშვმა არაფერი იცოდა.

მäდäრობ იგივეა, რაც **მäდäრობ**.

მäდდო იგივეა, რაც **მäდდო**.

მäდდობ იგივეა, რაც **მäდäრობ**.

მäდდგრ იგივეა, რაც **მäჰდგრ**.

მäდთუა იგივეა, რაც **მäდთუა**.

მäდმიდა იგივეა, რაც **მäდმიდა**.

მäრე (-რემიშ, -რäლ ბზ., -რემიშ, -რელ

ლშ.), მარე (-რემ, -როლ ჩზხ., -ეშ, -რäლ ლნტ.), მäრე (-რემ, -როლ ლხმ.) — კაცი, ადამიანი. ჭäდ აჩäდ მეჩი მäრე ძღლუ̈ჴ̈ პილთექა (ბზ. 363) — კელავ მივიდა მოხუცი კაცი ზღვის ნაპირამდე. მარე იმბუ̈ალ ცინგლäრს (ბქ. 6) — კაცი ჰყვება ზღაპრებს. ალ მäრას ხäდშხა მგეჭშხი (ლშ. 16) — ამ კაცს ჰქვია მეჯელე. ალ მარედ ჟäნკიდ მგსკäტ (ლნტ. 292) ამ კაცმა აიღო ბეჭედი.

მäზნა (-äშ, —) ბზ., **მäზნა** ბქ. **მäზნა** (äშ, —) ლშ. 1. ზს. ლშ. მანძილი. ლახუ̈äშ მäზნას ხოშ'ესერ ხეფსი (ანდ.) — მთის მანძილი მეტი გამოდისო. 2. ზს. კამარა (არყის დენა მილიდან). ლäდრäყიჟი ხოშა მäზნა მადმა ხოცხახ (ბქ.) — არყის გამოხდისას დიდი დენა არ მიაჩნიათ სასურველად.

მäზუმ, მäდზუმ ბზ., **მაზუ, მაზგ** ბქ., **მადზუმ** ლშ., **მაზუმ** ლნტ., ზმნს. 1. რამდენი, რამომის, რამხელა. მäზუმ ხäნი ლირდე̄ ნäბუ ესერ ლახუ̈ე̄ნხ ალ ბეფშუ̈ს? (ბზ. 332) — რამდენი ხნის სიცოცხლის ნება მიეცით ამ ბავშვსო? მაზუ ესერ ლოხუ̈შუ̈ა მუ̈შგუ̈რის? (ბქ.) — რამდენი დაულევიაო სტუმარს? მაზუმდ ლოქ ხოჯეშ მგმäრჯუ̈ი (ლნტ. 267) — რამდენად მიღირს დამხმარეო. 2. რამდენიც. მäზუმ ესერ ხეკუ̈დენი თეთრ, ეჯზუმს ესერ ლაჰäდნე (ბზ. 349) — რამდენიც საჭირო იქნება, იმდენ ფულს მოგცემო. მაზგ ესერ ოხუ̈ჭირა, ეჯზგ ბაყ ლოხორმა (ანდ) — რამდენიც იშრომე, იმდენი ჭკუა მოგეცაო. მაზუმს სგუ̈ებდი ესღგრი, ეჯზუმს ღუ̈ეშგდი ტეხენილა (ზოუ̈. 186) — რამდენსაც წინ მიდიხარ, იმდენს უკან ბრუნდები.

მäიდო ბზ., **მäდდო'რ'** ბქ., ლნტ., **მäიდო** ლშ. — რაც უნდა (იყოს, მოხდეს). მäდდო ირი, ეშä ღური შუ̈äნთე (ბზ.) — რაც უნდა იყოს, მაინც წავალ სვანეთში. მäდდო ირიჳ, გუ̈äშუ̈ემ უსყად ეჯღაი დემ იგნიჳ (ბქ.) — რაც უნდა ყოფილიყო, საქმის გაუკეთებლად არ გაჩერდებოდა.

მäლიდ (-äშ, -äრ) ბზ., **მäლიდ** ბქ., ზოოლ. — ტოროლა. მäლიდäრ ქამიზäლს ჯგäკშუ̈ პედნიხ (ბქ.) — ტოროლები გამაფხულზე გუნდ-გუნდად მოდიან.

მäნკუ̈ი (-უ̈ე̄შ, —) ბზ., **მäნკუ̈ი** ბქ., ლნტ., **მäნკუ̈ი** ლშ. ზმნს. — ჯერ, უწინ, პირველად. ბერäლდ მäნკუ̈ი დეშ მირე̄ს ათირხ ბაპ (ბზ. 354) — ბერებმა მღვდელი ჯერ ვერ იცნეს. კუ̈ლიდაქ მäტყ მäნკუ̈ი ქა ლეშყუ̈დი ლი (ბქ. 305) — საშალე მატყლი ჯერ უნდა გაირეცხოს. მäნკუ̈შ ლადეღს ხაჟხა უფლი ლადეღ (ბქ. 6) — წინა დღეს უფლის დღე ჰქვია. იმგუ̈äდ ლგგან მäნკუ̈შჟი, ეჩეჩუ ესგენე დინა ღერთემ (ბქ.) — ღმერთმა ქალიშვილი იქ დააყენა, სადაც უწინ იდგა. მäნკუ̈ი სოფელ ლი ლესემა (ლნტ. 13) — პირველი სოფელია ლესემა.

მäღუ̈რა (-რäშ, —) ბზ., **მäღუ̈რა** (-რäშ, —) ბქ., **მაღუ̈რა** (-რäშ, —) ლშ., **მäღუ̈ერა** (-რäდშ, —) ლნტ. — ფიცი. მäღუ̈რა ქა ლახუ̈ე̄მ ალდäრს (ბზ. 416) — ფიცი მისცა ამათ. მაღუ̈რა ლოქ მäდ ოთკუ̈ე̄შა (ლშ. 52) — ფიცი არ გაუტეხიაო. მაღუ̈რას მინ დერუ̈ეშდინ ლოქ ეშä ჩუ კუ̈შეხ ლადეღისა (ლშ. 52) — ფიცს თქვენ დღეში ოცჯერ მაინც გატეხავთო.

მე[1]**- — -ე** ნამყოს მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი. **მებჭკუ̈ე** ზს., ლშ., **მებეჭკუ̈ე** ლნტ. — გამსკდარი. **მებჰუ̈ე** ზს., ლშ., **მებეჰუ̈ე** ლნტ. — გაპობილი, გახლეჩილი.

მე[2]**- — -ე** იგივეა, რაც **მე̄- — -ე.**

მებეც (-იშ, მებცა ზს, -იშ, -არ ლშ.) — მთხოვნელი, მავედრებელი. ჯგრäგ, მეჰად ისგუ მებეც ხუ̈ი (ბზ.) — წმინდა გიორგი, შენი მავედრებელი ვარ ყოველთვის.

მებეჭკუ̈ე იგივეა, რაც **მებჭკუ̈ე.**

მებეჰუ̈ე იგივეა, რაც **მებჰუ̈ე.**

მებორგიელ, მებურგელ იგივეა, რაც **მებგრგიე̄ლ.**

მებუ̈ლ (-იშ, -ბუ̈ლäრ) ბზ., **მებუ̈ილ** (მებუ̈ლიშ, მებუ̈ლäრ) ბქ., **მუბუ̈ლ** (-იშ, -არ) ლშ., **მუბილ, მგბილ** (-äრ) ლნტ. — ქვეწარმავალი. ორტკეცდ ხეცხäპ ქა გირკიდ... მებუ̈ლ (ბზ. 97) — ქვეწარმავალი ორკეცად ერტყა ირგვლივ. დეც ჩუქäშ მებუ̈ილ ისგäხჰუ̈ადან (ბქ. 341) — ცის ქვეშ რაც ქვეწარმავალია, გარს შემოერტყა.

მებუ̈ილ იგივეა, რაც **მებუ̈ლ.**

მებჭკუ̈ე (-უ̈ე̄მიშ, -უ̈äლ ბზ., -ემ, -უ̈ოლუ ბქ., უ̈ე̄შ, -უ̈ე̄ლ ლშ.), **მებეჭკუ̈ე** (-დშ, -äლ) ლტ. — გამსკდარი, გახეთქილი; გაპობ-

ლი. ჩა̈ყა̈რს მებჰკუ̂ა ი ჰგნგრა̈ლს ლუყჩუ̂რა იტხახ ა̈გითე (ბზ. 253) — ცხენებს გამსკდრებს და უნაგირებს დამტვრეულებს იბრუნებდნენ შინ. მინე ჩუ̂აბშხენ გიმ მებჰკუ̂ე ლი (ბქ. 34) — მათ ქვემოთ მიწა გამსკდარია.

მებჰკუ̂ე (-კუ̂ე̄მიშ, -კუ̂ა̈ლ ბზ., -ემ, -ჰკუ̂ოლ ბქ., -კუ̂ე̄მიშ, -კუ̂ე̄ლ ლშხ.), **მებეჰკუ̂ე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გაპობილი, გახლეჩილი. დიკენ ისგდ ლასუ̂ მებჰკუ̂ე (ბქ.) — კუნძი შუაზე იყო გაპობილი.

მებგრგიე̄ლ (-იშ, -ე̄ლა) ბზ., ლშხ., **მებურგელ** (-ელა) ბქ., **მებორგიელ** (-ელა) ლნტ. — მოჭიდავე. როსტომს ეზა̈რ მებგრგიე̄ლ ა̈ხვას (ბზ.) — როსტომი კარგი მოჭიდავე დადგა. ეჯიარს ხეყე̄ნიხ მაჩე̄ნე მებგრგიე̄ლ (ლშხ.) — იმათ ეყოლებათ საუკეთესო მოჭიდავე.

მეგა̈მ (-მიშ, -მა̈რ) ბზ., **მეგემ** (-მემ, -მა̈რ ბქ., -მიშ, -მარ ლშხ.), **მეგამ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ., ბოტ. 1. ხე. ალ ჭყინტი̄ ყ'აჩა̈დ მეგა̈მთეყუ̂ი̄ნ (ბზ. 251) — ეს ვაჟიც აეიდა ხეზე. მა̈ ნა̈თ ლი, მეგემ ესერი ეჯი ლი (ანდ.) — რაც ნაფოტია, ხეც ის არისო. სურო მეგმარს ხეჭრ̄ნი (ლშხ., ხორ. 2) — სურო ხეებს ეხვევა. დაბისა ყ'ა̈მეჭედ ხოჩა თუ̂ალა̈შ მეგამ (ლნტ. 267) — ყანაში ამოსულა ლამაზი ხე. 2. მორი. ეშდ მეგა̈მ მა̈რ ლგყა̈რე (ბზ.) — ათი მორი მაქვს ყავრად გამოხდილი.

მეგენე იგივეა, რაც **მეგნე**.

მეგეჰ (-იშ, —) — გამძლ'ები', ამტანი. ამჩუ̂ მეგეჰ მა̄მ ხუ̂ი (ბზ.) — აქ გამძლები არ ვარ. ამიშ მეგეჰს მეგჰე გუ̂ი ხოზ (ბქ.) — ამის ამტანს (გამძლებს) მაგარი გული აქვს.

მეგეჰე იგივეა, რაც **მეგჰე**.

მეგნე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლ ბზ., -ნემ, -ნოლ ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **მეგენე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. მდევრმი. მა̈რე ლახ ესერ ხეზუ̂რალდეს, გა̈ნხენ მეგნეოუ̂ ესსგნჯაუ̂ე (ანდ.) — კაცი რომ გიტევდეს, გვერდზე მდევრმი მოსინჯეო. 2. ზს. მწდე. ქა̈ნთი'შხ მეგნა̈ლ (ბზ.) — ამოირჩიეს მწდეები.

მეგრე (ხონგრა) ზს., ლშხ., **მენგერე** (ხომენგერა) ლნტ. — მსხვილი. ანთრო უსკუ̂ ლი მეგრე (ლშხ., ხორ. 1) — ანთრო მსხვილი ვამლია. გადატ. **მე'ნ'გრე კუ̂მა̈შ** — მსხვილფეხა (საქონელი). ალ კოლექტიუ̂ს ხაყა მენგერე კუ̂მა̈ში ფერმა (ლნტ. 17) — ამ კოლექტივს მსხვილფეხა პირუტყვის ფერმა აქვს.

მეგუ̂, მეგუ̂ი იგივეა, რაც **მუგუ̂ი**.

მეგუ̂ი იგივეა, რაც **მუგუ̂ი**.

მეგუ̂ნი (-ნი̄შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, მეგუ̂ნა ბქ., -ნი̄შ, -არ ლშხ.), **მუგუ̂ა̈ნი** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — მტირალი. მინე დი მეგუ̂ნი ესხუ̂ი̄დ (ბზ. 246) — თავიანთი დედა მტირალი დახვდათ. ქიმურ მეგუ̂ნი გა̈ნგუ̂დ ესერ იგუ̂ნი (ანდ.) — უცრემლოდ მტირალი გულით არ ტირისო.

მეგჰე (ხონგუ̂ჰა) ზს., ლშხ., **მეგეჰე** (ხონგეჰა) ლნტ. — მაგარი, გამძლე, ძლიერი. ბაბად მეგჰე ჯიჯუ̂ი კარა̈უ̂ ადგე (ბზ.) — ბაბუამ მაგარი ძელის კარავი დადგა. ა̈ლის მეგჰე ქიპხენქა ა̈სყიხ (ბქ.) — ამას გამძლე ძაფისაგან აკეთებენ.

მედგა̈რი (-რი̄შ, -რა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ეშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მედგა̄რიელ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მომაკვდავი. ალეა̈რ მა̈გ მედგა̈რია̈ლ ლიხ (ბზ.) — ესენი ყველა მომაკვდავები არიან. მედგა̈რია̈შ ლემესგ ესერ დეგნი (ანდ.) — მომაკვდავის ცეცხლი ქრებაო.

მედგე (-გე̄მიშ, -გა̈ლ ბზ., -გემ, -გოლუ ბქ., -გე̄მიშ||-გე̄შ, -გე̄ლ ლშხ.), **მედეგე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ჩამქრალი. ლირჰა̈ლთე ლემესგი̄ ჩუ̂ მედგე ლა̈სუ̂ (ბზ.) — გათენებისას ცეცხლიც ჩამქრალი იყო. მედგე ლემესგს ლიკულცხა̈ლი დემეგ ხაშიდ (ბქ.) — ჩამქრალ ცეცხლს შეჩუჩხურება არ შველის.

მედმაგუ̂ეშ იგივეა, რაც **მა̄მგუ̂ეშ**.

მედლბე (-ბე̄მიშ, -ბა̈ლ ბზ., -ბემ, -ბოლ ბქ., -ბე̄მიშ, -ბე̄ლ ლშხ.), **მედლებე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დამპალი, გახრწნილი. ალ მეგა̈მ მედლბე ლგმა̈რ (ბზ.) — ეს ხე დამპალი ყოფილა.

მეზგე (-გე̄მიშ, -გა̈ლ ბზ., -გემ, -გოლ ბქ., -გე̄მიშ||-გე̄შ, -გე̄ლ ლშხ., -ეშ, -გა̈ლ ლნტ.) — მოსახლე, ოჯახი, მეკომური. ლე̄თი ესერ ჯა ლგმა̈რდ მეზგაისგა (ბზ. 358) — წუხელ მე ერყავი ოჯახშიო. ათხე ეშხუ̂ გარ მეზგე ხუ̂იზგე (ბქ. 201) — ახლა მხოლოდ ერთი მოსახლე ვცხოვრობ. ნა̈წინგუ̂ილის მეზგე ისგანჩუ̂ ესერ ესუ̂შიხა (ანდ.) — სიძუნწეს ოჯახი დაუწ-

ვავსო. მეზგე̄ლ მაგ გლეხარ ლიჴ (ლშხ. 4) — მოსახლეები სულ გლეხები არიან. ალ მეზგას დაჴლä ჯჳეგ ხäყენა (ლნტ. 8) — ამ ოჯახს თხის ჯოგი ჰყოლია.

მეზელä̈ლ (-იშ, -ა̄ლა) ბზ., **მეზელäლ** (-იშ, -ალა) ბქ., **მეზელა̄ლ** (-ა̄ლა) ლშხ., **მეზელäლ** (-ლალა) ლნტ. — მოსიარულე. ჰაჲერშჳ მეზელä̈ლ მა̄რე ხორი ხელწიფს (ბზ. 256) — ჰაერით მოსიარულე კაცი ჰყავს ხელმწიფეს. ეჩხაჳ-ამხაჳ მეზელალა ლახჭედნახ (ბქ. 253) — აქეთ-იქით მოსიარულეებს უკითხავთ. მეზელäლ ხოლამ ესერი ხედი ი ხოჩამი (ანდ.) — მოხეტიალე (მგზავრი) ცუდსაც წააწყდება და კარგსაცო. ჩუ ლიდა̄ჳშე მა̄მ ხოხალ მა̄რე̄მიშ ლელე̄თად მეზელა̄ლიშ (ლშხ. 89) — ღამე მოსიარულე კაცის გაფუჭება (დამავება) არ იცის.

მეზი იგივეა, რაც **მე̄ზი**.

მეზი-მეჩედ იგივეა, რაც **მე̄ზ-მეჩედ**.

მეზობელ იგივეა, რაც **მეზჳბელ**.

მეზჳბელ (-იშ, -äრ ზს., -იშ, -არ ლშხ.), **მეზობელ** (-äლ) ლნტ. — მეზობელი. ალა მეზჳბელäრს ათშონდახ (ბზ. 166) — ეს მეზობლებს შეშურდათ. მაგ ქა ხასიდ ლოქ მეზჳბელი ჭირს ი ლხინს (ლშხ. 46) — ყველა იზიარებს მეზობლის ჭირსა და ლხინს.

მეთäთხ, მათხäფ (-იშ, -äრ) ბზ., **მეთეთხ** ბქ., **მათხეფ, მათათხ** (-არ) ლშხ., **მათäთხ** ლნტ., ზოოლ. — ღამურა. იმ ხითხლიფä̈ლ მეთäთხშა̄ლ? (ბზ.) — რას დაბორიალობ ღამურასავით? მეთეთხს ლეთ ესერი ლäდელდ ხეწენი (ანდ.) — ღამურას ღამეც დღედ ეჩვენებაო.

მეთეთხ იგივეა, რაც **მათხäფ**.

მეთერ იგივეა, რაც **მელთერ**.

მეთჳეფე იგივეა, რაც **მეთჳფე**.

მეთჳფე (-ფე̄მიშ, -ფä̈ლ ბზ., -ემ, -ფოლ ბქ., -ფე̄მიშ||-ფე̄შ, -ფე̄ლ ლშხ.), **მეთჳეფე** (-ჲშ, -äრ) ლნტ. — დაკარგული. ჩუ მეთჳფეს დე̄მჩიქს ხჳეთხე̄ლი (ბზ.) — დაკარგულს არასოდეს ეძებ. მეთჳფა ფურ მერმ'ესერ იშგი (ანდ.) — დაკარგულ ძროხას სხვა იწველისო. ფათჳ ერ ჩჳაშიხ, ძალა მეთჳეფე ხადა (ლნტ.) — თმა რომ დაწვა, ძალა დაკარგული ჰქონდა.

მეთხჳäრ იგივეა, რაც **მეთხჳიäრ**.

მეთხჳიäრ, მეთხჳ'ჲ'äრ (-იშ, -არა) ბზ., ლნტ., **მეთხჳäრ** ბქ., **მეთხჳჲარ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — მონადირე. ხელწიფდ... ქä̈ნთიშ მაჩე̄ნე მეთხჳიäრ (ბზ. 249) — ხელმწიფემ ამოარჩია საუკეთესო მონადირე. ჳოხუშდ ოთჩდინäნდ მეთხჳარა მაშრიჰალäს (ბქ. 205) — ხუთი მონადირე შეეყარეთ მაშრიჭალაში. ალ ბალახს მეთხჳჲარა იზბიხ (ლშხ., ხორ. 18) — ამ ბალახს მონადირეები ჭამენ. ლგმäრდელი ეშხუ მეთხჳäრ (ლნტ. 289) — ყოფილა ერთი მონადირე.

მეთხფე (-ფე̄მიშ, — ბზ., -ფემ, — ბქ., -ფე̄მიშ||-ფე̄შ, — ლშხ.) — გადაფენილი, გადაკიდული. ლაყჳრä̈ ლერექჳ მäგ ქა მეთხფე ხა̄დდახ (ბზ.) — ქვეშაგები გადაფენილი ჰქონდათ.

მეთგ̄რანä̈ლ (-იშ, -ა̄ლა) ბზ., **მეთგრანელ** ბქ., **მეთგრანäლ** ლნტ., **მეთგ̄რანა̄ლ** ლშხ. — მოხეტიალე; მაწანწალა. სი მეთგრანელ მალჳ, იმხენ ანღრი? (ბქ.) — შე მაწანწალა მელავ, საიდან მოდიხარ?

მეიშგჳიდე იგივეა, რაც **მე̄შგჳიდე**.

მეიშკჳიდე იგივეა, რაც **მე̄შგჳიდე**.

მეკჳარელ იგივეა, რაც **მეკჳä̈რჲელ**.

მეკჳä̈რიელ იგივეა, რაც **მეკჳä̈რჲე̄ლ**.

მეკჳä̈რჲე̄ლ (-იშ,) ბზ., **მეკჳარელ** ბქ., **მეკჳა̄რჲელ** ლშხ., **მეკჳäრიელ** ლნტ. 1. მაწანწალა. ისგჳე̄იშა̄ლ მეკჳä̈რჲე̄ლა მა̄დ ლიჴ მიშგუ ლაჯმილა (ბზ.) — თქვენნაირი მაწანწალები არ არიან ჩემი ძმები. 2. ზს. მოარული ავადმყოფობა (სურდო, გრიპი...). დადას მეკჳარელ ახზიგჳდ მოლეგეშ (ბქ.) — დედაბერს რაღაც მოარული ავადმყოფობა შეეყარა.

მეკჳბე (-ბე̄მიშ, -ბä̈ლ ბზ., -ბე̄მიშ||-ბე̄შ, -ბე̄ლ ლშხ.), **მეკჳებე** (-ჲშ, -äრ) ლნტ. — ფრთხილი. ჲეფთი ძღჳდ მეკჳბე მა̄რე ლი (ბზ.) — ეფთი ძალიან ფრთხილი კაცია. მეკჳბად ბზ., ლშხ., მეკჳებად ლნტ., ზმნზ. — ფრთხილად. მე̄რმა äგის მა̄რე ჰეკჳეს მეკჳბად არდე̄ლს (ბზ.) — სხვა ადგილას კაცი ფრთხილად უნდა იყოს.

მეკჳემდ იგივეა, რაც **მეკჳშდე.**

მეკჳეშე იგივეა, რაც **მეკჳშე.**

მეკჳეშტე იგივეა, რაც **მეკჳშდე.**

მეკჳდე, მეკჳე იგივეა, რაც **მეკჳჰე.**

მეკჳშდე (ხონკჳშდა) ზს., **მეკჳემდ** (ხონკჳშდა) ლშხ., **მეკჳეშტე** (ხონკჳეშტა) ლნტ. — მოკლე. ჰიტიდ ა̈ნყიდ... მეკჳშდე ღა̈რთილდ (ბზ. 278) — ჭიგიმ იყიდა მოკლე ნაბადი. ალე ბალახს მეკჳემდ ღე̄რი̄ლარ ხა̈რ (ლშხ., ხორ. 17) — ამ ბალახს მოკლე ღეროები აქვს. ალ დეწა ხონკჳეშტა კაბა̈რს იქჳემდა (ლნტ.) — ეს გოგო უფრო მოკლე კაბებს იცვამდა.

მეკჳშე (-შე̄მიშ, -შა̈ლ ბზ., -შემ, -შოლ ბქ., -შე̄მიშ||-შე̄შ, -შე̄ლ ლშხ.), **მეკჳეშე** (-დშ, -ა̈რ) ლნტ. — გატეხილი, მოტეხილი. მე̄რმა ლადა̈ლ სა̈რკ მეკჳშე ახგჳა̈ბ სი̄მაქს (ბზ.) — მეორე დღეს ქალიშვილს სარკე გატეხილი დაუხვედა. სასოს მეჴრა ხად მეკჳშე (ბქ.) — სასოს მკლავი ჰქონდა მოტეხილი.

მეკჳჰე (-ჰე̄მიშ, -ჰა̈ლ ბზ., -ჰემ, -ჰოლ ბქ.), **მეკჳდე** (-ჰე̄შ, -ე̄ლ) ლშხ., **მეკჳე** (-დშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. გასმაურებული, ცნობილი. ბაპს... მეკჳჰე ხა̈რ, ერე სი მიჩა ხეხჳ ჯალა̈ტ (ბზ. 431) — მღვდლისთვის ცნობილია, რომ შენ მისი ცოლი გიყვარს. 2. განთქმული, სახელმოხვეჭილი. ეშხუ მეკჳჰე მარე ა̈მჴედელი (ბქ. 245) — ერთი სახელგანთქმული კაცი მოსულა.

მელ იგივეა, რაც **მელჳ.**

მელერსკჳენ იგივეა, რაც **ლერსგჳენა̈დ.**

მელე̄ნი (-ნი̄შ, -ნდა̈რ ბზ., -ნი̄შ, -არ ლშხ.), **მელენი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., ზოტ. — ბალახია, ძირებს ნაღრძობის წამლად ხმარობენ.

მელთერ, მეთერ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -ალ ლშხ.) — მკითხავი. აჩა̈დხ ალდა̈რ მელთერთე (ბზ. 284) — წავიდნენ ესენი მკითხავთან. ფა̈ყს არდა ეშხუ მეთერ ზურალ (ლნტ. 71) — ფაყში იყო ერთი მკითხავი ქალი.

მელჳ (-იშ, მოლა̈რ) ბზ., **მელ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), ზოტ. — ბალახი, მოლი. ჰჳიჯს მიჩა მუჰდური მელ ლოხთონა ბეჳა̈შდ (ბქ. 197) — ვეელხოკერას თავისი განმკურნავი ბალახი უსწავლებია ბევასათვის.

მემპერ იგივეა, რაც **მეპო̈̄რ.**

მემპჳე̄რ იგივეა, რაც **მეპო̈̄რ.**

მემსახჳირ (-იშ, -ირა ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **მომსახურ** (-ალ) ლშხ. — მოსამსახურე. ჩჳა̈დღჳაქ მემსახჳირ დი̄ნა (ბზ. 255) — მოსამსახურე გოგომ მოილოგინა.

მემჳს (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — მეთოველია. მემჳსა̈რ ლახ ჴედნიხ შჳა̈ნთე, ეჯ ზა̈ჳ გუნ მუსჳ ლი ბაც (ბქ.) — მეთოველიები რომ ამოვლენ სვანეთში, იმ წელს დიდთოვლ'იან'ობაა მოსალოდნელი.

მენგერე იგივეა, რაც **მეგრე.**

მენდრეჳ იგივეა, რაც **მუნდრო̈ჳ.**

მენეკჳე იგივეა, რაც **მენკჳე.**

მენეშკჳე იგივეა, რაც **მე̄ნშგჳე.**

მენკჳე (-ჳე̄მიშ, -ჳა̈ლ ბზ., -ემ, -ჳოლ ბქ., -ჳე̄შ, -ჳე̄ლ ლშხ.), **მენეკჳე** (-დშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მოხრილი, მოღუნული. ლეხე̄რხად მენკჳე მეგა̈მს მა̈მ ხაყა (ბზ.) — მოღუნული ხე დასახერხად არ ვარგა. ლენწი̄შდაქ მენკჳა მეგამ ხჳიკედდ (ბქ. 229) — სახნისად მოღუნულ ხეს ვიყენებთ (ვიღებთ).

მე̄ნშგჳე იგივეა, რაც **მე̄ნშგჳე.**

მენცხჳა̈რ იგივეა, რაც **მგნცხარ.**

მენწირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — მჯობი, მძლეველი. როსტომი მენწირ და̈რ არდა (ბზ.) — როსტომის მძლეველი არავინ იყო. ეჩეჩუ ა̈რიხ თელ ქჳეყანაჲ მენწირ და̈ჳა̈რ (ლნტ. 221) — იქ არიან მთელი ქვეყნის მჯობნი (მომრევი) დევები.

მედსა̈რა̈ბ, მედსა̈̄რობ (მედსარბიშ, —) ბზ., **მედსარა̈ბ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **მედსარობ** ლშხ. — მეისარობა (დღეობაა). შომა ხეხჳა მედსა̈̄რობ? (ბზ.) — როდის ხდება მეისარობა? მედსარობ ლადელ... ყენგენიხ დო̈სგ... ზურა̈ლე̄ლ (ლშხ. 19) — მეისარობა დღეს ქალები ადრე დგებიან.

მეპერ იგივეა, რაც **მეპო̈̄რ.**

მეპო̈̄რ, მემპჳე̄რ, მეპჳე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **მემპერ, მეპერ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.,

-ა̈ლ ლნტ.) — ფრინველი. მეპჵ̈რი გჷა̈რდ ქა̈ლპჵ̈რლი [ალ მა̈რე] (ბზ. 1) — ეს კაცი ფრინველის მსგავსად გაფრენილა. მიჩა მაყალშჷ ესერ ლგცისგა კალმახ დეშ იქჷთუნალ, დეცჷი—მემპერ (ბქ. 52) — ჩემი შიშით წყალში თევზი ვერ მოძრაობს, ცაში — ფრინველიო. ლა̈რდი ქჷეყანა მეპერს ესერი აშ ხოთრა (ანდ.) — სამშობლო (გამზრდელი ქვეყანა) ფრინველმაც იცისო. ხჷა̈ზიენიდ კუმა̈შს, ედ შინაჷირ მეპერს (ლნტ. 20) — ვკლავთ პირუტყვს, ან შინაურ ფრინველს.

მეპჷე̄რ იგივეა, რაც **მეპჵ̈რ.**

მერ იგივეა, რაც **მე̄რ.**

მერბე იგივეა, რაც **მე̄რმე.**

მერბელ იგივეა, რაც **მერბიე̄ლ.**

მერბიე̄ლ (-იშ, -ე̄ლა) ბზ., **მერბელ** (-ელა) ბქ., **მერბიელ** (-არ) ლშხ., **მგრბიელ** ლნტ. — ხაბაზი, პურის მცხობელი. მერბიე̄ლს ხა̈ქჷინ: დია̈რ ლა̄მო (ბზ. 141) — ხაბაზს უთხრა: პური მომეცი. საბრალ მეზგემ ზურალ მერბალდ ხა̈ყენა (ბქ. 245) — ღარიბი ოჯახის ქალი პურის მცხობელად ჰყოლია.

მერდე (-დე̄მიშ, -და̈̄ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̄მიშ, -დელ ლშხ., -ჲშ, -და̈ლ ლნტ.) — მყოფი. ეჩჷ მერდას ოთმა̈ზრი (ბზ. 377) — იქ მყოფთ დაელოცავ. ისგაშხენ მერდა ხოკრეხ ყორა̈რს (ბქ. 232) — შიგნით მყოფნი უღებენ კარებს. ლგჯგირ ტაბაგთე აწი̄ნე ეჩე მერდა მესჷფელას (ლშხ. 25) — ნაკურთხ ტაბლასთან მიიპატიჟებს იქ მყოფ თანასოფლელებს. სოფელისა მერდე ხა̈ლხ ამოხაჷ ა̈რეკა̈ლდა კუმა̈შს (ლნტ. 305) — სოფელში მყოფი ხალხი აქეთ ერეკებოდა საქონელს.

მერე, მერი იგივეა, რაც **მე̄რე.**

მერელღჷალა იხ. **მერღჷე.**

მერელღჷე იგივეა, რაც **მერღჷე.**

მერი იგივეა, რაც **მე̄რი.**

მერმე იგივეა, რაც **მე̄რმე.**

მერღჷე (-ჷე̄მიშ, -ჷა̈̄ლ‖ლურღჷლა̄ლე ბზ., -ჷემ, -ჷოლ ბქ., -ჷე̄მიშ‖-ჷე̄შ, -ჷე̄ლ ლშხ.), **მერელღჷე** (-ჲშ, მერელღჷალა) ლნტ. — დარღვეული, დანგრეული. [მჷრყჷმა̈ლ] ჲერხი მერღჷე ...ლიხ (ბზ. 1) — ბოგი კოშკი დანგრეულია.

მერჩილ (ჩლიშ, ჩლა̈რ ზს., ჩლარ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ცელი. [ჰყინტდ] მერჩილ ჩჷადკჷა̈რ (ბზ. 431) — ეაკმა ცელი დაავდო. ლაფცხირ ესერ — ზჷრალს ი მერჩილ — ლჷაქმარა (ანდ.) — ფოცხი — დედაკაცს და ცელი — მამაკაცსო.

მერხა̈ლდ (ხომგრხელდა) ზს., ლნტ., **მერხალდ** ლშხ., — ცოტა, რიცხობრივად ნაკლები. [ლჷაშა̈რ] წგრნი კოჯა̈რხა̈ნ მერხა̈ლდდ ა̈რიხ (ბზ. 269) — წითელ კლდეებში ჯიხვები ცოტანი არიან.

მერხელ (-ხლიშ, -ხლა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), ბოტ. — ჭინჭარი. ბოფშა̈რს ბირთჷ მერხლა̈რთე̄სგა სგჵ̄თშყა̈დხ (ბზ.) — ბავშვებს ბურთი ჭინჭრებში ჩაუვარდათ. ცა̈გ ი მერხელ მეხჷტა ქორს ესერ ხეზჷბენი (ანდ.) — ეკალი და ჭინჭარი ნასახლარზე ამოდისო. ალ ბალახს მერხელს ხონჩგდეხ ნასყუნდ (ლშხ., ხორ. 24) — ამ ბალახს ჭინჭარს ურევენ საკამმად.

მერჯენე იგივეა, რაც **მგნჯრი.**

მესგჷლა (-ა̈̄შ, -ა̈̄რ ბზ., -ა̈შ, -ოლ ბქ.) ბოტ. — ნაცარქათამა. მიშგუ უდილდ მესგჷლა̈̄ ლიხჷრი ლა̈იბინე (ბზ.) — ჩემმა დამ ნაცარქათამას კრეფა დაიწყო. ნებზჷა̈შიაქდ მესგჷლა ონჯა̈ბდ (ბქ.) — სადამოსათვის ნაცარქათამა მოეხარშეთ. იხ. **ქათნაცერა.**

მესგჷრე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄მიშ, -რე̄ლ ლშხ.), **მესკჷრე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მჯდომი, მჯდომარე. ჭაბჷგს 'ჩა̈ჲი' მესგჷრად ხაყა (ბზ. 114) — ჭაბუკი მხედრად (ცხენზე მჯდომად) ეარგა. ლგმა̈რა ტაბა̈გს მესგჷრე დემ ესერ ხოშთხენი (ანდ.) — გამზადებულ სუფრას მიმჯდომი არ გამოელევაო.

მესედ (-იშ, მესდა) ზს., ლშხ., **მესედე** (-ეჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. დამრჩენი; დარჩენილი. ალჲა̈რ ქა̈̄მ მესედ მა̄მ ლიხ (ბზ. 391) — ესენი გარეთ დამრჩენი არ არიან. ნა̈დირ... ქა̈მ მესედე კუმა̈შს... ხელა̈კი (ლნტ. 71) — ნადირი გარეთ დარჩენილ პირუტყვს წააწყდება. 2. მემკვიდრე, შთამომავლობა. მესედ მა̈გ ხოჩა̄მდოჷ ჯირი! (ბზ.) — მემკვიდ-

რე ყველა კარგად ვყოლოდეს!

მესედე¹ იგივეა, რაც **ესგმსედა.**

მესედე² იგივეა, რაც **მესედ.**

მესემე იგივეა, რაც **მჷსმე.**

მესკბე (-ბჷმიშ, — ბზ., -ბემ, — ბქ., -ბჷმიშ, — ლშხ.) — დადგენილი, დათქმული, დაპირებული. ალ გჳეშ სერ ჩუ მესკბე ლი (ბზ.) — ეს საქმე უკვე დადგენილია. ჰეჳიშ კალენ ამ ბედყი ჩუ მესკბე ლასჳ (ბქ. 292) — ხევის კანონი ამის თაობაზე დადგენილი იყო. მესკბა ლადეღ ლაქორწილდაშ ანჴდენიხ ჩიჳემი მაყრალ (ლშხ. 32) — სიძის მაყრები დათქმულ დღეს მოელენ ქორწილისთვის.

მესკჳრე იგივეა, რაც **მესგჳრე.**

მესმე იგივეა, რაც **მჷსმე.**

მესჳფელ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ფელა ბქ., ლშხ.), **მესოფელ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — თანასოფლელი, სოფლელი. ქალა̈ქს მიშგუ მესჳფელ ლამხჳიდ (ბზ.) — ქალაქში ჩემი თანასოფლელი შემხვდა. ა̈ლი ამბა̈ჳ ქა̈თკჳიჰხ მესჳფელა̈რდ (ბქ.) — ეს ამბავი გაიგეს სოფლელებმა. ამშა ლჷჩმბჳის... იჳნარიხ მესჳფელ ი მეზჳბელ (ლშხ. 12) — ამის თხრობას ისმენენ მეზობლები და თანასოფლელები.

მეტეხე იგივეა, რაც **მეტხე.**

მეტყჳეფე იგივეა, რაც **მეტყჳფე.**

მეტყჳფე (-ფჷმიშ, -ფა̈ლ ბზ., -ფემ, -ფოლ ბქ., -ფჷმიშ||-ფჷშ ლშხ.), **მეტყჳეფე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. ატყავებული. საღა̈რს ნალსგჳრა̈ლჳ შიყ ჟი მეტყჳფე ხა̈დ (ბზ.) — საღარს (თეთრშუბლა ცხენს) ჯდომისაგან ზურგი ატყავებული ჰქონდა. 2. ხრიოკი, ეროზიული მიწა. ნალზიგულ გარ ა̈რი, მეტყჳფე გიმ (ბზ. 282) — ნასახლარია მხოლოდ, ხრიოკი მიწა.

მეტხე¹ (-ხჷმიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხჷმიშ||-ხჷშ, — ლშხ.), **მეტეხე** (-ეშ, —) ლნტ. — დაბრუნებული. მესტიახენ მახე მეტხე ხჳესჳ (ბქ.) — მესტიიდან ახალი დაბრუნებული ვიყავი.

მეტხე² (-ხჷმიშ, — ბზ., -ხემ, — ბქ., -ხჷშ, — ლშხ.), **მეტეხე** (-ეშ, —) ლნტ. — დამჟავებული, აფუებული ცომი. მეტხე ჰიც ქა̈მჩუ ანღგრდ (ბქ.) — აფუებული ცომი გარეთ გადმოდიოდა. ალ ჰიც ხოჩამდ ლას მეტხე (ლშხ.) — ეს ცომი კარგად იყო აფუებული.

მეჳარ¹ იგივეა, რაც **მჷჳარ.**

მეჳარ² ბქ., ზმნს. — ტყუილად, უფასოდ, ცუდად. მეჳარ მად ისგვი იმედ (ბქ.) — ტყუილად მქონდა შენი იმედი. მეჳარ ლისგჳრეს მეჳარ ლიზელა̈ლ ესერ ხოჩა (ანდ.) — ცუდად ჯდომას ცუდად სიარული სჯობიაო. იხ. **მჷჳარ.**

მეფეთქჳე იგივეა, რაც **მეფთქჳე.**

მეფეტე იგივეა, რაც **მეფტე.**

მეფეშკე იგივეა, რაც **მეფშგე.**

მეფეშტჳე იგივეა, რაც **მეფშჳდე.**

მეფთქჳე (-ჳჷმიშ, -ჳა̈ლ ბზ., -ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჳჷმიშ, -ჳჷლ ლშხ.), **მეფეთქჳე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გახეთქილი, გამსკდარი. გიმ მეფთქჳე ლას (ლშხ.) — მიწა გამსკდარი იყო. გადატ. ფჳირ ი [მგლდეღ] მეფეთქჳე ანღრიხ ა̈გხო (ლნტ. 228) — ძროხა და მწყემსი დაღლილები (დახეთქილები) მოდიან შინ.

მეფტე (-ტჷმიშ, -ტა̈ლ ბზ., -ტემ, -ტოლ ბქ., -ტჷმიშ||-ტჷშ, -ტჷლ ლშხ.), **მეფეტე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გახერეტილი. სა̈ჳა̈ ჰგშხა̈რ ჯა̈რმა̈ მეფტე? (ბზ.) — მარხილის ფეხები გახერეტილი გაქვს? [დჷჩნას] ტჳეტ მეფტად ესსა̈დ (ბზ. 31) — ქალიშვილს ხელი გახერეტილი დარჩა.

მეფშგე (-გჷმიშ, -გა̈ლ ბზ., -გემ, გოლ ბქ. -გჷმიშ||-გჷშ, -გჷლ ლშხ.), **მეფეშკე** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გახსნილი. ძაძრა თხუმქა მეფშგე ლასჳ (ბქ.) — ტომარა თავგახსნილი იყო.

მეფშჳდე (-დჷმიშ, -და̈ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დჷმიშ, -დჷლ ლშხ.), **მეფეშტჳე** (-ეშ, -ჳა̈ლ) ლნტ. — გაშვებული, აშვებული. ჯა̈რ მა̈ კუმა̈შ მეფშჳდე? (ბზ.) — საქონელი თუ გყავს გაშვებული? ოსწჳჷნახ ჟი მეფშჳდე ბელხანჯარი ჩა̈ჟ (ლშხ.) — დაუნახავთ ბელხანჯარის აშვებული ცხენი.

მეფხე იგივეა, რაც **მჷფხე.**

მეფხეტე იგივეა, რაც **მეფხტე.**

მეფხტე (-ტჷმიშ, -ტა̈ლ ბზ., -ტემ, -ტოლ ბქ., -ტჷმიშ||-ტჷშ, -ტჷლ ლშხ.), **მეფხეტე** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — ფხიზელი, მოქნილი,

ცოცხალი. ეჯკäლიბ მეფხტე ბოფშäრ ხორიხ, ერე მადმაგჷეშ სედნი ეჯäარე უცხრა (ბქ.) — ისეთი ფხიზელი ბავშვები ჰყავთ, რომ არაფერი რჩება მათი გაუგებარი.

მექäდუნäლ (-იშ, -ნäლა) ბზ., **მექადუნäლ** (-ნალა) ბქ., **მექäდუნäლ** (-არ) ლშხ. — მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი. მექäდუნäლ ზურäლდ ხოდრა მäმგჷეშ ლი (ბზ.) — მსუბუქი ყოფაქცევის ქალზე უარესი არაფერია. მექადუნäლ ზურალს ტäლს ხაგნახ (ბქ. 290) — მსუბუქი ყოფაქცევის ქალს დადაღავდნენ (ჭრილობას მიაყენებდნენ).

მექეხ (-იშ, მექხა ზს., -არ ლშხ., ლნტ.) — ჩამწევი, მიმწევი. äლი äდგიხენქა მექეხ დემეგ ხუი (ბქ.) — ამ ადგილიდან ფეხს არ მოვიცელი (ჩამწევი არ ვარ). გ ა დ ა ტ. დამთმობი. აშხუ კამინსäჲ მäმ ხუი მექეხ (ბზ.) — ერთი მტკაველის დამთმობიც არ ვარ.

მექუ (-იშ, -äრ‖მოქუäრ ბზ., -არ ლშხ., -äრ ლნტ.) — მვინი. ბიქუს მოქუäრ მäგ ჩოთრäლუა (ბზ.) — ქარს მვინები სულ დაუშლია. ჰäმი მექუშäლ მარე ანჯäდ ყორლისგა (ბქ.) — ჩალის მვინისხელა კაცი შემოვიდა კარებში. ბაბას ლადი ეშხუ ძღგდ მექუ ოთგა (ლშხ.) — ბაბუას დღეს ერთი დიდი მვინი დაუდგამს.

მექუეცე იგივეა, რაც **მექუცე**.

მექურე (-რēმიშ, -რäლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რēმიშ‖-რēშ, -რēლ ლშხ.), **მექუერე** (-ეშ, -äლ) ლნტ. — დამპალი. მექურე ქართობილს იმხäრდ ხაყა? (ბზ.) — დამპალი კარტოფილი რად ეარგა? მექურა მექურემ ქუინ ესერ ხიჯან (ანდ.) — დამპალს დამპლის სუნი უდისო.

მექუცე (-ცēმიშ, -ცäლ ბზ., -ცემ, -ცოლ ბქ., -ცēმიშ‖-ცēშ, -ცēლ ლშხ.), **მექუეცე** (-ეშ, -äლ) ლნტ. 1. გა'და'ჭრილი, გაწყვეტილი, მოჭრილი. ალის თხუმ ქა მექუცე ხარ (ბქ. 17) — ამას თავი მოჭრილი აქვს. ხეწად მექუცა ტოტს ეაკოფიშ (ლშხ. 62) — დაინახა იაკობის მოჭრილი ხელი. 2. იხმარება გამოთქმაში: **კäნჩხ მექუცე** — შერცხვენილი. ეჯი კäნჩხ მექუცე äრი ეედურდ ჰეუისა (ლშხ.) — ის მთელ სევში იქნება შერცხვენილი (კისერმოჭრილი).

მექშუელ (-იშ, ლäმქოშლა) ბზ., **მექშოლ** (მექშოლა) ლშხ., **მოქშäლ** (ლამოქშäლა) ლნტ. — ქვისლი. ანჯäდხ დäუითი ლäმქოშლა (ბზ.) — დავითის ქვისლები მოვიდნენ. ჩიჟე ჩიჟეეშუდ მოქშäლ ლი (ლნტ. 20) — სიძე სიძისთვის ქვისლია.

მეღარäლ იგივეა, რაც **მეღრäლ**.

მეღეჰ იგივეა, რაც **მეღუეჰ**.

მეღრäლ (-იშ, -რäლა) ბზ., **მეღრäლ** (-რალა) ბქ., **მეღრäლ** (-არ) ლშხ., **მეღარäლ** (-რალäლ) ლნტ. — მომღერალი. ეäრ äრახ ალ მეღრäლა? (ბზ.) — ვინ არიან ეს მომღერლები? მეღრäლ ბოზშäრ აშხუდ ესსგურეხ (ბქ.) — მომღერალი ყმაწვილები ერთად დასხეს. 2. ლშხ. მოთამაშე. იხ. **იღრäლ**.

მეღროუäლ (-იშ, -უäლა) ბზ., **მეღროუäლ** ბქ., **მეღროუäლ** ლშხ., **მეღორაუäლ** (-უალა) ლნტ. — მატყუარა. ისგუეეშäლ მეღროუäლა მäდ ლიხ მიშგუ გეზლäრ (ბზ.) — თქვენსავით მატყუარები არ არიან ჩემი შვილები. მარჯუაფ ლიც მეღროუäლ ესერ ლი (ანდ.) — წყალევარდნილი მატყუარააო.

მეღუეჰ (-იშ, -äრ ბზ., ჩბხ., -არ ლშხ.), **მეღეჰ** (მეღუჰა) ლხმ. — მდევარი. მეღუეჰ მäრე დäრ ლგმäრდეელი (ბზ.) — მდევარი (კაცი) არავინ ყოფილა.

მეღჭკე (-ჭკēმიშ, -ჭკäლ ბზ., -ჭკემ, -ჭკოლ ბქ.) — ენაგატლეკილი. იმჟი მეღჭკე ხი? (ბზ.) — რა ენაგატლეკილი ხარ?

მეყერა იგივეა, რაც **მეყēრუა**.

მეყēრუა (-უäშ, ლამყäრუა ბზ., -უäშ, ლამყēრუა ლშხ.), **მეყერუა** (-äშ, ლäმყარ) ბქ., **მეყერა** (-რäეშ, ლამყარ) ლნტ. — შილი, რძალი. ნანუს ხოჩა მეყēრუა ათმარჯუნ (ბზ.) — ნანუს შილი კარგი გამოადგა. ლახუბäე ლäეხუა უშხუäრეშუდ ლამყარ ლიხ (ლნტ. 19) — ძმათა ცოლები ერთმანეთისთვის შილები არიან.

მეყუელე იგივეა, რაც **მეყულე**.

მეყუეფე იგივეა, რაც **მეყუფე**.

მეყუეჩე იგივეა, რაც **მეყუჩე**.

მეყულე (-ლēმიშ, -ლäლ ბზ., -ლემ, -ლოლ ბქ., -ლēმიშ‖-ლēშ, -ლēლ ლშხ.), **მეყუელე** (-ეშ, -äლ) ბქ., ლნტ. — გაყოფილი. ეჯ

მურყუ̂ამ ...ნე̄სგაჩუ ჩუ მეყუ̂ლე ლი (ბზ. 1) — ის კოშკი შუაზე გაყოფილია. ბაუ̂ა̈რ მეყუ̂ელე ლი სამდ (ლნტ. 14) — ბაეარი სამად არის გაყოფილი.

მეყუ̂რე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄მიშ||-რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — მწოლიარე. ქორს თინა̈თ ჩუ მეყუ̂რე ესხუ̂ი̄დ (ბზ. 285) — შინ თინათინი მწოლიარე დაუხვდა.

მეყუ̂ფე (-ფე̄მიშ, -ფა̈̄ლ ბზ., -ფემ, -ფოლ ბქ., -ფე̄მიშ||-ფე̄შ, -ფე̄ლ ლშხ.), **მეყუ̂ეფე** (-ჲშ, -ფა̈ლ) ლნტ. 1. გახუნებული. ნა̈ჯუ̂ნალოშ ოსა̈რ ჩუ მეყუ̂ფე ხა̄დ (ბზ.) — სიძველისაგან ჩოხა გახუნებული ჰქონდა. 2. ამოძრობილი. თალ ჟი მეყუ̂ფე ხა̄დ (ბზ.) — სოლი ამოძრობილი ჰქონდა. 3. გაპუტული. მეყუ̂ფე ქათლა̈რ გობჟი ზგსდხ (ბქ.) — გაპუტული ქათმები გობზე ეწყო.

მეყუ̂ჩე (-ჩე̄მიშ, -ჩა̈̄ლ ბზ., -ჩემ, -ჩოლ ბქ., -ჩე̄მიშ||-ჩე̄შ, -ჩე̄ლ ლშხ.), **მეყუ̂ეჩე** (-ჲშ, -ჩა̈ლ) ლნტ. — გატეხილი, მოტეხილი. ქორა̈ დი̄რ მეყუ̂ჩე ლა̈სუ̂ (ბზ.) — სახლის დირე გატეხილი იყო. თამბის მეჳრა მეყუ̂ჩე ხად (ბქ.) — თამბის მკლავი ჰქონდა მოტეხილი. სიმინდ მეყუ̂ჩე ხადხ (ბქ.) — სიმინდი მოტეხილი ჰქონდათ.

მეშგ იგივეა, რაც **მე̄შგ**.

მეშეხე იგივეა, რაც **მეშხე**.

მეშკი იგივეა, რაც **მე̄შგ**.

მეშყდე (-დე̄მიშ, -და̈̄ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̄მიშ||-დე̄შ, -დე̄ლ ლშხ.) **მეშყედე** (-ჲშ, -და̈ლ) ლნტ. 1. ჩავარდნილი, დავარდნილი. ქორ'მა̈რს [ბაპ ჰალა̈ჲთე] მეშყდე ლოხხალდახ (ბზ. 430) — სახლიკაცებს მღვდელი მდინარეში ჩავარდნილი ეგონათ. 2. გავარდნილი. ეშხუ მარე ყაჩა̈ლდ ლი ქა მეშყედე (ლნტ. 93) — ;ერთი კაცი ყაჩალად არის გავარდნილი. 3. ქს. ატეხილი (ძროხა_)

მეშყედე იგივეა, რაც **მეშყდე**.

მეშხე (ხომშხა, მამშხე) ზს., ლშხ., **მეშეხე** (ხომშეხა, მგმშახუ̂) ლნტ. — შავი. ეშხუ [რა̈შ] თუ̂ეთუ̂ნე ესერ ლი ი მე̄რმე — მეშხე (ბზ. 276) — ერთი რაში თეთრია, მეორე — შავიო. მეშხე რა̈შს მეშხე და̈უ̂ ხასგურ (ბქ. 97) — შავ რაშზე შავი დევი ზის. ულუ̂ მეშხე ფერიშ ლი (ლშხ., ხორ. 3) — მაყვალი შავი ფერისაა. ხომშეხა სატინა ლოქუ ახოყიდხ ლანგლოუ̂დ (ლნტ.) — სამგლოვიაროდ უფრო შავი სატინა მიყიდეთო.

მეჩდე (-დე̄მიშ, -და̈̄ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̄შ, -დე̄ლ ლშხ.), **მეჩედე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — წასული, გასული. მა̄ლ ქა მეჩდე ლი ეჩხე̄ პილთე (ბზ. 317) — მელა გასულია იქითა მხარეს. ალა ლუ̂აჭა̈რს მეჩდე ხოხა (ბზ. 334) — ვაჭარს ეს წასული ჰგონია. ბაპ სოფელხოლი მეჩედე (ლნტ. 193) — მღვდელი სოფელშია წასული.

მეჩი (ხომჩა ზს., ლშხ., ხომეჩა ლნტ.) — მოხუცი, ბებერი. ქა̄დ აჩა̈დ მეჩი მა̄რე ძულუ̂ა̈̄ პილთექა (ბზ. 368) — მოხუცი კაცი კვლავ მივიდა ზღვის პირთან. ალჲა̈რ მეჩი მა̄რა̈̄ლ ლა̈სუ̂ხ (ბზ. 4) — ესენი მოხუცი კაცები იყვნენ. ქორხენქა... მეჩი დადა ა̈ნსგიდდა (ბქ. 31) — სახლიდან მოხუცმა ბებიამ გამოიხედა. მეჩჲარ ინყაუ̂ხ უშხუ̂ა̄რცახან (ლშხ. 19) — მოხუცები ერთმანეთთან ბაასობენ (თავს ირთობენ). ლგმა̄რდელი ეშხუ მეჩი მეთხუ̂ა̈რ მარე (ლნტ. 306) — ყოფილა ერთი მოხუცი მონადირე კაცი. მიშკუ̂ი მუ ხომეჩა ლი მიშკუ̂ა დიეშდუ̂ (ლნტ.) — მამაჩემი დედაჩემზე უფრო მოხუცია.

მეჩხეფე იგივეა, რაც **მეჩხფე**.

მეჩხფე (ხონჩხფა ზს., ლშხ.), **მეჩხეფე** (ხონჩხეფა) ლნტ. — გამხდარი, მჭლე. მეჩხფე... ლიზ ალ მა̄რე (ბზ. 429) — ეს კაცი გამხდარია. მეჩხფე ჟელ ი მეჩხფე ზურალ მეზგემ შგუ̂ირ ლი (ანდ.) — გამხდარი ძაღლი და გამხდარი ქალი ოჯახის სირცხვილიაო. ხონჩხფა ჴა̈ნ ქუ̂ხშყა̈ლხ კოჯხა̈ნ (ბზ.) — უფრო გამხდარი ხარი კლდიდან გადმოუვარდათ.

მეცა̈რ (-იშ, -ცრა̈ლ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **მეცარ** (-ცრალ) ლშხ. — მკითხავი, მარჩიელი. ჟ'ანჴ̄გა̈ნ ძინა̈რს მეცა̈რ (ბზ. 101) — დილით ადგა მკითხავი. ალე ლოქ ლი ათხე ხოჩა მეცარ (ლშხ. 11) — ეს არის ახლა კარგი მკითხავიო.

მეცუ̂ა̈ლ იგივეა, რაც **მეცუ̂ა̈̄ლ**.

მეცუ̂ა̈̄ლ (-იშ, -უ̂ა̄ლა) ბზ., **მეცუ̂ა̈ლ** (-ა) ლშხ., **მეცუ̂ა̈ლ** (-ცუ̂ალა) ლნტ. — მოჩხუ-

ბარი. როსტომ მეცჳა̈̄ლ მა̄რე ლი (ბზ.) — როსტომი მოჩხუბარი კაცია.

მეცჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რე̄ლ ლშხ.) — დატოვებული, მიტოვებული. დი̄ნას... ერ დეშ ადჲესხ, მეცჳრე ი̄რიხ (ლშხ. 31) — ქალს თუ ვერ წაიყვანენ, მიტოვებულები იქნებიან.

მეცქჳილ იგივეა, რაც **მოცქჳილ**.

მეცხა̈მჳ (-იშ, -ცხმა̈̄რ) ბზ., **მეცხამ**, **მეცხემ** (იშ, — ბქ., -ცხმა̄ლ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — მზარდი, მოზარდი. ლგმზგრე̄ჳ ლი ისგჳეჲ მეცხა̈მ! (ბზ.) — დაილოცოს თქვენი ახალგაზრდობა (მოზარდი)!

მეცხპე (-პე̄მიშ, -პა̄ლა ბზ., -პემ, -პოლ ბქ., -პე̄მიშ‖-პე̄შ, -პე̄ლ ლშხ.) — გასკვნილი. თა̈კჳ ლი მა̄ ა̈გგიდ მეცხპე? (ბზ.) — თოკი თუ არის მაგრად გასკვნილი?

-მეძბა̈რ იხ. **წე̄ჳა̈რ-მეძბა̈რ**.

მეძგჳბე (-ბე̄მიშ, -ბა̈̄ლ ბზ., -ბემ, -ბოლ ბქ., -ბე̄მიშ‖-ბე̄შ, -ბე̄ლ ლშხ.), **მეძგჳებე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ჩაწყვეტილი, ჩახლეჩილი, ჩატეხილი. ჩუ მეძგჳბა კჳარემთე̄ჲსა სგო̄თჯილკე (ლშხ. 51) — ჩატეხილ ყინულში უჯიკავა.

მეწარფხანა̈ლ იგივეა, რაც **მეწგრფხა̈ნიე̄ლ**.

მეწე (-წე̄მიშ, -წა̈̄ლ ბზ., -წემ, -წოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მეწეჲ** (-წეჲშ, -წჲარ) ლშხ. — ქომაგი, მომხრე, შემწე, დამხმარე. მიშგუ მეწე ჲერჳა̈̄ჲ ხიშდ, ალერდ მიშგჳაცახა̈ნ (ბზ.) — ჩემი მომხრე ვინც ხართ, წამოდით ჩემთან. მიჩა მეწე ჯა̈რ ჰედენდა (ლნტ. 303) — მისი დამხმარე ჯარი მოდიოდა.

მეწედ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., მეწდა ბქ., -არ ლშხ.) — მნახველი. ისგუ მეწედს მა̈ჲ ხჳა̈̄ქჳა? (ბზ.) — შენს მნახველს რა ეუთხრა? ჩქიმ ი თჳალ მეწედიშ გუ ესერ ხა̈ლხინ (ანდ.) — შნო და თვალადობა მნახველის გულს ეამებაო.

მეწენა̈ლ იგივეა, რაც **მეწე̄ნა̈̄ლ**.

მეწეჲ იგივეა, რაც **მეწე**.

მეწეჳა̈რ (-იშ, -ჳარა̈ლ) ლნტ. — მწევარი. მეთხჳიარა სკა ირჰენახ მეწეჳა̈რ ყეღა̈რს (ლნტ.) — მონადირეები მწევარ ძაღლებს თან გაიყოლიებდნენ. იხ. **წე̄ჳა̈რ**.

მეწე̄ნა̄ლ იგივეა, რაც **მეწე̄ნა̈̄ლ**.

მეწე̄ნა̈̄ლ (-იშ, -ნა̄ლა) ბზ., **მეწენა̈ლ** (-ნალა) ბქ., ლნტ., **მეწე̄ნა̄ლ** (-ა) ლშხ. — დამხმარე, მფარველი, ქომაგი. ჯა მიჩა მეწე̄ნა̈̄ლ ჩუ ლესჳ გაჰირჳება̈̄ ლადა̈ლ (ბზ. 276) — შენ ჩემი შემწე იყავი გაჭირვების დღესო.

მეწკრე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄მიშ, -რე̄ლ ლშხ.), **მეწკერე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გახეთქილი, გაბზარული, ბზარი. ყო̄რა̈ მეწკრაისგა ნა̈პო̄ლ ა̈ხქად (ბზ. 362) — კარის ბზარში ჩიტი შემოფრინდა. სა̈რკ მეწკერე ლას (ლნტ.) — სარკე გაბზარული იყო.

მეწჳინ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — სწორი, მართალი. მეწჳინ შუკჳს ხოჩილ ლეზი ლასჳ (ბქ.) — სწორ გზაზე უკეთესი სასიარულო (წასასვლელი) იყო. მეწჳინ მარა შგურდ მაყალჳ ესერ დემეგ ხარ (ანდ.) — მართალ კაცს სირცხვილის შიში არა აქვსო.

მეწგრფხა̈ნიე̄ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მეწარფხანა̈ლ** (-ნალა̈ლ) ლნტ. — წიხლის, ტლინკის მკვრელი (საქონელი), „მწიხლავი". მეწარფხანა̈ლ კუმა̈შ ლემაყალ ლი (ლნტ.) — წიხლის მკვრელი საქონელი საშიშია.

მეჭემ (-იშ, -ა̈რ‖მეჭმა ზს., -არ ლშხ., -ალა ლნტ.) — მდევარი, გამყოლი. ჯჳეგი მეჭემ ჲა̈რ ლი ლა̈დი? (ბზ.) — ჯოგის გამყოლი ვინ არის დღეს? თხუმ მგჳელს ღეშგიმ მეჭემ ესერ ხაკუ (ანდ.) — წინამძღოლს უკან მიმდევარი უნდაო.

მეხეპე იგივეა, რაც **მეხპე**.

მეხპე (-პე̄მიშ, -პა̈̄ლ ბზ., -პემ, -პოლ ბქ., -პე̄შ, -პე̄ლ ლშხ.), **მეხეპე** (-ჲშ, -პა̈ლ) ლნტ. — გამსკდარი; ამოთხრილი (თვალი). და̈̄ჳს ეშხუ თე მეხპე ხა̄დ (ბზ.) — დევს ცალი თვალი ამოთხრილი ჰქონდა.

მეხუბ იგივეა, რაც **მეხჳიბ**.

მეხჳერე იგივეა, რაც **მეხჳრე**.

მეხჳეტე იგივეა, რაც **მეხჳტე**.

მეხჳიბ (-იშ, მეხჳბარა̈ლ ბზ., მეხჳბარა̈რ ბქ.), **მეხუბ** (მეხჳბარალ) ლშხ. — თანამოძმე, სისხლით ნათესავები, ერთი ოჯახის განაყარი. და̈ჳითდ ხა̈̄ქჳ მიჩა მეხჳბარა̈ლს

(ბზ. 26) — დავითმა უთხრა თავის თანამოძმეებს. მეზგემ ნა̈მხჳიტ მეხჳიბს ხესდენიჳ (ბქ. 293) — ამოწყვეტილი ოჯახის გადანარჩენები (ოჯახის ამონაწყვეტი) თანამოძმეებს რჩებოდა. ალ ლადეღ ლგწჲე ლიხ მეხჳბარალ (ლშხ. 38) — ამ დღეს დაპატიჟებული არიან თანამოძმეები.

მეხჳრე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რჷ̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **მეხჳერე** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — დანგრეული, დარღვეული. ეჯი [ლაჲჳმი] ათხე ჩუ მეხჳრე ლი (ბქ. 195) — ის ეკლესია ახლა დანგრეულია.

მეხჳტე (-ტე̄მიშ, -ტა̈̄ლ ბზ., -ტემ, -ტოლ ბქ., -ტჷ̄შ, -ტე̄ლ ლშხ.), **მეხჳეტე** (-ჲშ, -ტა̈რ) ლნტ. 1. გაჭრილი, ჭრილობა. გა̈ჩშჳ ხად მეხჳტე ფხულაქა (ბქ.) — დანით ჰქონდა გაჭრილი თითი (თითზე). 2. ამოწყვეტილი, ამოგდებული, გაპარტახებული. [ლგმა̈̄რდ] ეშხუ მეხჳტე მა̄რე (ბზ. 113) — ყოფილა ერთი ამოწყვეტილი კაცი. ქჳინლგმგენაჳრ მეზგე მეხჳტემ ესერ გოჳა̈რ ლი (ანდ.) — უსაქონლოდ ოჯახი ამოგდებულის მაგვარიაო.

მეჴა̈რ (მეჴრიშ, მეჴრა̈̄ლ ბზ., -იშ, -არა̈ლ ლნტ.), **მეჴრა** (-რა̈შ, -რა̈რ) ბქ., **მეჴერ** (-იშ, -ჴრა̄ლ) ლშხ. — მკლავი. სგა̄ჳ ესერ ოხგუდირდახ მეჴა̈რს (ბზ. 158) — ხელი მოჰკიდეთ მკლავზეო. ჲერს მეჴრა ა̈თკჳაშ, ჲერს ტა̈ლ... ლახაგან (ბქ. 38) — ზოგს მკლავი მოსწყდა, ზოგს დალი დააჩნდა. მეჴერი ნანგრი კელ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 31) — მკლავის სიმსხო ღერო აქვს. ჰყინტ მეჴარს ხოსინჯა̈ჳდა (ლნტ. 312) — ვაჟი მკლავს უსინჯავდა.

მეჴდე (-დე̄მიშ, -და̈̄ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̄მიშ‖-დჷ̄შ, -დე̄ლ ლშხ.), **მეჴედე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მოსული. ლიხ მა̄ ისგჳე̄ი მეჴდე? (ბზ.) — თქვენები მოსული არიან? ჳოშთხჳ ლექჳა მეჴდე ლიხ მინე გაჴრებათე (ბქ. 201) — ოთხი [კაცი] ჩამოსულია მათი გაჭირვებაზე. ამეჩუ ლიზგჲ ა̈დბინეხ... ლენტეხა̈ჲ სოფელა̈ლხენქა მეჴედე მეზგალდ (ლნტ. 9) — აქ დასახლება დაიწყეს ლენტეხის სოფლებიდან მოსულმა მოსახლეებმა.

მეჴედ (-იშ, -ა̈ლ‖-ჴდა̄ლა ბზ., მეჴდა ბქ., -ჴდა̄ლა ლშხ., -ა̈რ‖მეჴედალა ლნტ.) — მომსვლელი. სგა მეჴედს ესერ ყჷ̄რისგა ხა̄რ ლაჴა̈დ (ბზ. 11) — შემომსვლელს კარებიდან აქვს შემოსასვლელიო. მეჴდა მეხელის ხეყჰალხ (ბქ. 296) — მოსულები დამხვდურებს კოცნიან.

მეჴედე იგივეა, რაც **მეჴდე**.

მეჴერ იგივეა, რაც **მეჴა̈რ**.

მეჴეჩე იგივეა, რაც **მეჴჩე**.

მეჴრა იგივეა, რაც **მეჴა̈რ**.

მეჴჩე (-ჩე̄მიშ, -ჩა̈̄ლ ბზ., -ჩემ, -ჩოლუ ბქ., -ჩე̄მიშ‖-ჩე̄შ, -ჩე̄ლ ლშხ.), **მეჴეჩე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გაცვეთილი. [ყჷ̄რა̈ლ] ნაკა̈̄რჳნ ჩუ მეჴჩე ლიხ (ბზ. 265) — (ხშირი) გაღებისაგან კარები გაცვეთილია. მეჴჩა ლელდისგს ჰიშხ ესერ იბყენი (ანდ.) — გაცვეთილ ფეხსაცმელს ფეხი გრძნობსო.

მეჴგ̄რა̈̄ლ (-იშ, -რა̄ლა) ბზ., **მეჴგრა̈ლ** უშგ., ბქ., ლნტ., **მეჴგ̄რა̄ლ** (-აშ, -ა) ლშხ. — მხვეწნელი, მავედრებელი, მლოცველი. ეჩქა̈ნდო სერ მეჴგ̄რა̄ლა ჰედნიხ (ბზ.) — შემდეგ უკვე მავედრებლები მოდიან.

მეჯა̈რ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მეჯარ** ლშხ. — გაყინული თოვლი, ყინული. ეჯ... ძულჳაქა... ჩიგარ მეჯა̈რ ლი (ბზ. 279) — იმ ზღვაზე ყოველთვის ყინულია.

მეჯჳეგ, **მეჯეგ** (-იშ, მეჯჳგა) ზს., **მეჯჳეგ** ლნტ., **მეჯოგ** (-არ) ლშხ. — მეჯოგე. აშხჳ ლადეღ აჩა̈დხ მეჯჳგათე (ბზ. 333) — ერთ დღეს წავიდნენ მეჯოგეებთან. აშხჳ მეჯჳეგიშ ფიკჳს ეშხუ მიჰჳ ჟი მექჳცე ხა̈რენა (ბქ. 26) — ერთი მეჯოგის ვაცს ერთი რქა მოჭრილი ჰქონია.

მე̄- — -ე ბზ., ლშხ., **მე- — -ე** ბქ., ლნტ., რიგობითის მაწარმოებელი კონფიქსი რიცხვით სახელებში. **მე̄რმე** ბზ., ლშხ., **მერმე** ბქ., ლნტ. — მეორე.

მე̄ზი (-ზი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **მეზი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ ლნტ.) — წამსვლელი. ბერ ი ა̈ქიმ აშხჳ შუკჳს ლა̈სჳხ მე̄ზი (ბზ. 294) — ბერი და ექიმი ერთი გზით იყვნენ წამსვლელი. თაჳრა̈რთე მეზის შუკჳს მეხელი... ხეჴჳდელ (ბქ. 224) — თავრარში წამსვლელს გზად შემხვედრი ეკითხება. ეჩოხ მეზი ხჳა̈ჲ ლოქ ხოწჳა (ლნტ. 231) — იქით წამსვლელი ბევრი მინახავსო.

მე̄ზ-მეჩედ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მეზ-მეჩედ** (-ჩდა) ბქ., **მე̄ზი-მეჩედ** (-ჩდა̈ლა) ლშხ., **მეზ⌈ი⌉-მეჩედ** (-ა̈რ) ლნტ. — წამსვლელ-მომსვლელი, მიმომსვლელი. ეჩას ესერ მე̄ზ-მეჩედ მა̈გ იწა̈ნჷნი (ბზ. 412) — იმას წამსვლელ-მომსვლელი ყველა მოგლეჯსო. მასარ დია̈რ მეზ-მეჩედს ესერ ოხღელი (ანდ.) — ზედმეტი პური მიმსვლელ-მომსვლელს ელისო.

მე̄ნშგჷე (ხონშგჷა ბზ., ხომე̄ნშგჷა ლშხ.), **მენშგჷე** (ხონშგჷა) ბქ., **მენეშკჷე** (ხომნეშკჷა) ლნტ. — რბილი. ალ დია̈რ მე̄ნშგჷე ლი (ბზ.) — ეს პური რბილია. მენშგჷა ბრიგჷ ესერ ხოშდბა (ბქ.) — რბილს ბრაგვანი გაუდისო. ამშა ბალე მე̄ნშგჷე ლი (ლშხ., ხორ. 40) — ამის ფოთოლი რბილია. ჲერეხი... ბა̈ჩ მენეშკჷე ლი (ლნტ. 18) — ზოგი ქვა რბილია. მეჩი მარეს ხომნეშკჷა დია̈რს ხამნეხ (ლნტ.) — მოხუც კაცს უფრო რბილ პურს აჭმევენ.

მე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **მერ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ბუზი. ანღგრდახ მარაცა̈ლ ...მერა̈რ (ბქ. 259) — კაცისხელა ბუზები მოდიოდნენ.

მე̄რე (-რე̄მიშ, -რა̈ლ ბზ., -რე̄მიშ, -რე̄ლ ლშხ.), **მერე** (-რემ, -როლ) ბქ., **მერე, მერი** (-ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — ღრუბელი. მე̄რე ანღრი დეცქა (ბზ. 370) — ღრუბელი მოდის ცაზე.

მე̄რი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **მერი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მეორედ მოთიბული თივა.

მე̄რმე, მე̄რჷე (-მე̄მიშ, -მა̈ლ) ბზ., -**მე̄რმე** (-მე̄მიშ, -მე̄ლ) ლშხ., **მერმე** (-მემ, -მოლ) ბქ., **მერბე** (-ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — მეორე. მე̄რმე სტაქა̈ნ ჩჷ ლა̈იშ (ბზ. 59) — მეორე ჭიქა დალია. მე̄რჷა ლადელ ლიგურკე ლა̈სჷ (ბზ. 39) — მეორე დღეს კვირიკობა იყო. ზითუნახაჷ ოთჲა მე̄რმა სახელწიფთე (ლშხ. 75) — მზეთუნახავი წაუყვანია მეორე სახელმწიფოში. ეშხუ ჷისკჷ ძინა̈რს ხამნე, მერბე — ისკლა̈დელი ღჷრექა (ლნტ. 293) — ერთი ვახშამი დილით აჭამა, მეორე — შუადღისას (შუადღის დროს).

მე̄სმე (-მე̄მიშ, -მა̈ლ ბზ., -მე̄შ||-მე̄მიშ, -მე̄ლ ლშხ.), **მესმე** (-მემ, -მოლ) ბქ., **მესემე** (-ჲშ, -მა̈ლ) ლნტ. — მესამე. [როსტომ] ქა̈ჩა̈დ მე̄სმა ლაყჷრათე (ბზ. 236) — როსტომი მიეჭრა მესამე ლოკინთან. მესმე მელყჷირ შართქჷლიშჷ ესერ კჷა̈დ ლი (ანდ.) — მესამე მწოლარე საბნისთვის ზარალიაო. მე̄სმა ლადელ დედფალ ღგრი აგითე (ლშხ. 34) — მესამე დღეს დედოფალი მიდის სახლში. მესემე ჷისკჷ ნებოზს [ხამნე] (ლნტ. 293) — მესამე ვახშამი საღამოს აჭამა.

მე̄ჷარ ბზ., ლშხ., **მეჷარ**[1] ლნტ., ზმნზ. 1. ძალიან, ძლიერ. ალჲა̈რ მე̄ჷარ ღა̈რიბ ლა̈სხჷ (ბზ. 289) — ესენი ძალიან ღარიბები იყვნენ. მე̄ჷარ მჷბირ ლე̄თ ლა̈სჷ (ბზ. 39) — ძალიან ბნელი ღამე იყო. 2. ბევრი. მე̄ჷარ ხალხ ანჴად (ლშხ.) — ბევრი ხალხი მოვიდა.

მე̄ფხე (-ფხე̄მიშ, — ბზ., -ფხე̄შ||ფხე̄მიშ, — ლშხ.), **მეფხე** (-ფხემ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — მოწმენდილი ცა; ცის კამარა. ეზერ ლესგდი ლა̈სჷ მე̄ფხე დეც (ბზ.) — მოწმენდილი ცა კარგი სანახავი იყო. რა̈შ დეც მე̄ფხაქა იპე̄რია̈ლ (ბზ. 104) — რაში მოწმენდილ ცაზე დაქროდა (დახტოდა). დეც... ხოჩა მეფხე ლი ზაჷლა̈დელ (ლნტ. 75) — ცა კარგი მოწმენდილია მაფხულობით.

მე̄შგ (-იშ, -ა̈̄რ ბზ., -ა̄ლ ლშხ.), **მეშგ** (-ა̈რ) ბქ., **მეშკი** (-ჲშ, —) ლნტ. — მეწველი. ფერმად მეშგ ფჷრა̈რ ჩჷადფიშრე (ბქ.) — ფერმამ მეწველი ძროხები გაამრავლა. მეშკი კჷმა̈ში ლეზჷებდ ფერმა იშხჷნი სილოსს (ლნტ. 16) — მეწველი პირუტყვის საკვებად ფერმა ინახავს სილოსს.

მე̄შგჷდე (-დე̄მიშ, — ბზ., -დე̄შ, — ლშხ.), **მეიშგჷიდე** (-დემ, —) ბქ., **მეიშკჷიდე** (-ჲშ, —) ლნტ. — მეშვიდე. მე̄შგჷდე სკა̈მ იმე ა̈რი (ბზ.) — მეშვიდე სკამი სად არის.

მი პირველი პირის ნაცვალსახელი მხ. რიცხვისა — მე. მი ლოხგგრგა̈ლ ღჷაშა̈რს (ბზ. 40) — მე ვუთხარი (დაველაპარაკე) ჯიხვებს. მი̄ სგჷთსკი ბღეთეჲსგა (ბზ. 40) — მეც ჩავხტი ნაპრალში. მი ოქრე მგსკად მჷღჷანდ (ბქ.) — მე ოქროს ბეჭედი მქონდა. მი გლეხ ხჷი (ლშხ.) — მე გლეხი ვარ. მი ამოხაჷ ხჷა̈რექა̈ლდას კჷმა̈შს (ლნტ.) — მე აქეთ ვერეკებოდი საქონელს.

მიმან იგივეა, რაც **მიჰმა̈ნ.**

მიმთილ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მჷმთილ**

(-არ) ლშ. **მუმეთილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — მამამთილი. მიმთილდ ლა̈ჲშგმე სტჳირ (ბზ.) — მამამთილმა სტვირი დაუკრა. მუმთილს ეშხუ ძღჳდ აჳ ოთგა (ლშ.) — მამამთილს ერთი დიდი მეინი დაუდგამს. მუმეთილ ლეზჳებს ლოქ იზბი (ლნტ.) — მამამთილი საჭმელს ჭამსო.

მიმჯე (-ჯე̄შ, -ჯე̄ლ ლშ., -ჲშ, -ჯა̈რ ლნტ.) — მოკეთე, ნათესავი. მიმჯე ჩუ იგჳანა ლგდგა̈რს (ლნტ. 55) — მოკეთე დაიტირებდა მიცვალებულს.

მინ (მინეშ) მესამე პირის ნაცვალსახ. მრ. რიცხვისა — თვითონ (ისინი). მინ ჟა̈მჩედხ ჟიბოჳ (ბზ. 3) — თვითონ ასულან შევით. ეჯჲა̈რ ქოთჰოდახ ი მინს ლოხსგრგებახ (ბქ. 199) — ისინი გაუყიდიათ და თვითონ უსარგებლიათ. ამჟი ჸგლეხ მინ (ლშ. 50) — თვითონ ასე ამბობენ. ნოთი ლოქ ქორს მა̈იდ ხადეხ მინს (ლნტ. 94) — ეგებ სახლში შიმშილობა ჰქონდეთ იმათო.

მინდჳერ (-დჳრიშ, -დჳრა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მინდორ, მინდერ** ბქ., **მინდორ** (-იშ, -ალ) ლშ. — მინდორი. აშხჳ მინდჳერისგა მგხმჳ̄რის ხეწად (ბზ. 39) — ერთ მინდორში მეღორე დაინახა. ჯოდია მინდორისგა ქორგლდ ლგგ (ბქ. 31) — შორს მინდორში სახლი დგას. ჟ'ათლაკე̄ნახ ეშხუ მინდორისა ნამხორს (ლშ. 56) — ერთ მინდორში ნასახლარს წასწყდომიან. მება̈ტე მინდჳერისა ბატა̈რს ლოქ ხელდელ (ლნტ. 232) — მებატე მინდორში ბატებს მწყემსავსო.

მინე-მინე კუთვნ. ნაცვალსახ. მრ. რიცხვში — თავ-თავიანთი. ალჲა̈რ აჩა̈დხ მინე-მინე ა̈გითე (ბზ. 348) — ესენი თავ-თავიანთ სახლებში წავიდნენ. მინე-მინე ჟახოლ ხაშხახ უსგა̈რსი (ბქ. 282) — თავ-თავიანთი სახელები ჰქვიათ ვაშლებსაც. თჳითან აჩადხ მინე-მინე აგხო (ლნტ. 280) — თვითონ წავიდნენ თავ-თავიანთ სახლებში.

მინე̄ˡშˡ კუთვნ. ნაცვალსახ. მრ. რიცხვში 1. მათი. მინ ი მინე გეზლი̄რ ღე̄რბათჳ ხეჳჳ̄რა̈ლხ (ბზ.) — თვითონ (ისინი) და მათი შვილები ღმერთს ევედრებიან. 2. თავიანთი. მიშგჳა დედელ ი მამად ჟ'ანთიეხ მინე ლა̄რე (ლშ.) — დედაჩემმა და მამაჩემმა მოთიბეს თავიანთი სათიბი.

მიჟ (მგჟეშ||მიჟიშ, — ბზ., მგჟემ, — ბქ. -ემიშ||-იშ ლნტ.), **მგჟ** (-იშ) ლშ.— მზე. მი მაკუ მიჟიშ ლიწედ (ბზ. 368) — მე მინდა მზის ნახვა. ზურა̄ლს მიჟდ ლახჳე̄მ ნაბრა̄ლ (ბზ. 298) — მზემ ქალს მისცა ნაბანი. ამის ესერ მგჟე ნაბრა̄ლ ხე̄რა ხოჩა (ბზ. 297) — ამას მზის ნაბანი მოუხდებაო. მიჟ ი დოშდულ ჯიმილდაჩჳირ ლგმა̈რხ (ბქ. 309) — მზე და მთვარე და-ძმა ყოფილან.

მიჟლაჳარ იგივეა, რაც **მგჟლაჰჳა̈რ.**

მიჟლაწა̈დ იგივეა, რაც **მგჟლაწა̈დ.**

მიჟუწდუნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნაუ ბქ.) — მზეთუნახავი. ხელწიფს ხორდა მიჟუწდუნა სი̄მაქ (ბზ. 387) — ხელმწიფეს ჰყავდა მზეთუნახავი ქალიშვილი.

მირ ბზ., **მგრ** ქს. — რაღაც. მინდჳერისგა ანღრი მირ (ბზ.) — მინდორში რაღაც მოდის. ლგჟარდ მგრ არიხ (ლშ.) — რაღაც მოწყენილად არიან.

მიშგუ ზს., **მიშგჳი** ბქ., ლშ., **მიშკჳი** ლნტ., კუთვნ. ნაცვალსახ. — ჩემი. მიშგუ ლერქჳა̈ლ სი ლა̈ხიქჳ (ბზ. 254) — ჩემი ტანსაცმელი შენ ჩაიცვი. ისგჳე ნალდა̄ჳოშ ჩუ ეჯქარჳახ მიშგჳი თხუმ (ლშ. 59) — თქვენი სისულელით დაგიკარგავთ ჩემი თავი.

მიშგჳი იგივეა, რაც **მიშგუ.**

მიშლადელ, მიშლადა̈ლ (-დლიშ, -დლა̈რ) ბზ., **მიშლადელ** (-დლიშ, -დლა̈რ ბქ., -იშ, -არ ლშ.), **მგჟელა̈დელ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — კვირა, კვირადღე. ხელწიფ ი მიჩა ხეხჳ ჩი მიშლადა̈ლ წირჳთე ლგრიხ (ბზ. 283) — ხელმწიფე და მისი ცოლი ყოველ კვირას წირვაზე მიდიან. მიშლადელ მიშგუ პა̈პი ა̈ნჳდენი (ბქ. 33) — კვირას ჩემი ნათლია მოვა. ეჯ ჳანს მიშლადელურ დე̄მ აძჲენიხ (ლშ. 9) — იმ ხარს კვირადღის გარდა არ 'და'კლავენ.

მიშლე̄თ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **მიშლეთ, მგშლეთ** (-ა̈რ) ბქ., **მგჟელეთ** (-ა̈რ) ლნტ. — კვირა ღამე. მიშლე̄თ მუშგჳრა̈ლს ოხლელიდ (ბზ.) — კვირა ღამეს სტუმრებს ველოდებით. ალაბლე̄თ ჩიგარ მიშლე̄თ ხეხჳი (ლშ. 19) — ალების ღამე ყოველთვის კვირაღამეს ხვდება.

მიჩ იხ. **ეჯი, ეჯა.**

მიჩა კუთვნ. ნაცვალსახ. მხ. რიცხვში 1. მისი. ჴა̈ჯი დაუთ ი მიჩა ჴეხჳ ა̈გითე ანჯა̈დჴ (ბზ. 369) — საჯი დაუთი და მისი ცოლი შინ მოვიდნენ. დენაგეზალა̈ ჰა̈შ მიჩა ქორა̈ მარე-მიშჳდ ჩიჟე ლი (ლნტ. 20) — ქალიშვილის ქმარი მისი ოჯახისათვის (სახლიკაცებისათვის) სიძეა. 2. თავისი. მიჩა გეშ მა̈რემ ჯინემოჳ ლა̈ჲყურებე (ანდ.) — თავის საქმეს კაცმა თვითონ მოუაროსო. ეჯნემ ხაჴიდ მადრაჴ მიჩა ჩა̈ჟს (ლშხ. 72) — მან გადაუჭირა მათრახი თავის ცხენს.

მიჩა-მიჩა კუთვნ. ნაცვალსახ. მხ. რიცხვში — თავ-თავისი. ლეთრე̄ი ხუღჳა̈ნხ ი მიჩა-მიჩა ლეზჳები̄ (ბზ.) — სასმელიც ჰქონდათ და თავ-თავისი საჭმელიც. მა̈გ ესერ მიჩა-მიჩა ჰადჳ ხელზიგა̈ლ (ანდ.) — ყველა თავ-თავის მუცელს ემსახურებაო. ლერქჳალცახან მიჩა-მიჩა იარაღ ხორიკხ (ლშხ. 64) — განსაცმელთან თავ-თავისი იარაღი უკიდიათ.

მიჰჳ იგივეა, რაც **მუჰჳ**.

მიჯნე̄მ იხ. **ეჯა**.

მიჰმა̈ნ ზს., **მი̄მან** ლშხ., **მიმან** ლნტ. იხმარება გამოთქმაში: **ხოლა მიჰმა̈ნ** — წყრომა, ჩხუბი. ლაჯმილად ხოლა მიჰმა̈ნ ა̈დბინეხ (ბზ. 401) — ძმებმა ერთი ამბავი (ჩხუბი) დაიწყეს. ხოლა მი̄მან ახა̄დახ (ლშხ.) — ცუდი ჩხუბი მოუვიდათ.

მი̄მან იგივეა, რაც **მიჰმა̈ნ**.

მო იგივეა, რაც **მა**[3].

მოაჴ იგივეა, რაც **მოა̈ჴლ**.

მოა̈ჴლ, მოჲა̈ჴლ, მოჲა̈ჴ (-იშ, ლა̈ჲმოჴლა) ბზ., **მოაჴლ, მოჳა̈ჴ** (-ა̈რ) ბქ., **მოაჴლ** (-ა) ლშხ., **მოაჴ** (-ა̈რ) ლნტ. — მოახლე, ხელზე მოსამსახურე. ხელწიფდ მიჩა დი̄ნას ეშხუ მოჲა̈ჴლე ლოხჯერნე (ბზ. 395) — ხელმწიფემ თავის ქალიშვილს მოახლე გააყოლა. ჳეშგდ ანტა̈ჴხ ხელწიფიშთე ლა̈ჲმოჴლა (ბზ. 344) — უკან დაბრუნდნენ ხელმწიფესთან მოახლეები. მიშკჳი მოაჴა̈რს ახჳაუზი (ლნტ. 302) — ჩემს მოახლეებს გამოეგზავნენი.

მოგა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **მოგება** ბქ., **მოგებ** ლშხ., **მოგაბ** ლნტ. — მოგება. ეჩი ლი̄ქჳი̄სგდ ზარა̈ლ მაყერ ადო მოგა̈ბ მა̄მა (ბზ. 114) — იმისმა თქმამ ზარალი მომაყენა, მოგება კი არა. ჳო̄ბაშინ კერძობ თხუმე მოგები გუნლა გარ ხოჴალხ (ლშხ. 43) — ხშირად დამოყვრება მხოლოდ საკუთარი მოგების გულისთვის იციან.

მოდ იგივეა, რაც **მო̄დ**.

მოდმა იგივეა, რაც **მა̄დმა, მა̄მ'ა', მო̄მ'ა'**.

მოდმაგ'ჳ'ეშ იგივეა, რაც **მა̄მგჳეშ**.

მოზარა იგივეა, რაც **მგზრი**.

მოკეთ იგივეა, რაც **მგკეთ**.

მოლე იგივეა, რაც **მო̄ლე**.

მომსახურ იგივეა, რაც **მემსახჳირ**.

მორელ (მერჳლიშ, მერჳლა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), — მჟავე წყალი, ვეძა. ბაჳა̈რიშ სოფელა̈რისკა ხჳა̈ჲნა̈ჲრ მორელა̈ლ ა̈რიხ (ლნტ. 14) — ბავარის სოფლებში მრავალნაირი მჟავე წყლებია. შდრ. **სგიმ**.

მორიდა̈ბ, მორდა̈ბ, მორდებ, მურდა̈ბ, მგრდა̈ბ (-იშ, —) ზს., **მორდებ** ლშხ., **მორდა̈ბ, მორიდაბ** ლნტ. — რიდი, მორიდება, ხათრი. მეჳა̈რ მურდა̈ბ მა̄რ ისგჳეჲ (ბზ.) — დიდი ხათრი მაქვს თქვენი. ათხელდი მეკჳად ლიჰჳდელ, მარე მორდა̈ბ მად (ბქ. 258) — აქამდეც მინდოდა მეკითხა, მაგრამ მერიდებოდა. მორდებ მა̄რ (ლშხ.) — მერიდება. ძღვდ მორიდაბ მარ ისკჳი (ლნტ.) — შენი დიდი რიდი მაქვს.

მოსიპ (-იშ, მოსპა) 1. მოახლე, ხელზე მოსამსახურე, მომელელი („მოგრიალე"). ალა ჩჳადგენეხ მოსიპდ (ბზ. 419) — ეს დანიშნეს ხელზე მოსამსახურედ. ფუსდს ესერ უმაჳთუნ მოსიპ ჴა̈ლტენა (ანდ.) — ბატონს უსმელ-უჭმელი მომელელი უყვარდაო. 2. სუფრის გამწყობი.

მოჳა̈ჴ იგივეა, რაც **მოა̈ჴლ**.

მოქშა̈ლ იგივეა, რაც **მექშჳელ**.

მოღაჳი იგივეა, რაც **მგღა̈ჳ**.

მოღა̈ჳ იგივეა, რაც **მგღა̈ჳ**.

-მოყ იგივეა, რაც **-მგყ**.

მოშ — 1. თუ, თუკი. ეჩას ჰე მოშ ჩუ ხიზბიდ, ეჩქას ჯაჰჳდი დი̄ნას (ბზ. 243) — იმას თუ შეჭამთ, მაშინ გაგატანთ ქალიშვილს.

ალჳე მოშ ყ̈ადინედ, ხოჩა ირა (ლნტ.) — თუ კი ახეალთ, კარგი იქნება. 2. ბქ., ლნტ. ცალკე. იხ. **მო̄შ.**

მოშდა̈ბ იგივეა, რაც **მგშდაბ.**

მოშ-მოშ იგივეა, რაც **მო̄შ-მო̄შ.**

მოცა̈ლ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მოცალ** ლშხ. — უმნიშვნელო, უბრალო რამ, მოცლილი. მოცა̈ლს მირ მაგგრგა̈ლი (ბზ.) — რაღაც უმნიშვნელოს მელაპარაკები.

მოცქჳილ, მეცქჳილ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **მოცქჳილ** ლნტ., **მოცქულ** (მოცქჳლარ) ლშხ. — მოციქული. ოთთონეხ მოცქჳილა̈რს კესა̈რიშთეჲსგა (ბქ. 100) — გააგზავნეს მოციქულები კეისართან. ეჯ ხენწიფს ლოხზგზე მოცქულ და̄ჴ̈ედ (ლშხ. 64) — იმ ხელმწიფეს გაუგზავნა დევმა მოციქული. მოცქჳილდ ადაუზეხ კაცოლშა ნასო (ლნტ.) — კაცოლაანთ ნასო გაგზავნეს მოციქულად.

მოჴ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) **ზოოლ.** — კრუხი. მეშეხე მოჴს ჲერბეშტ წიწილ ახოკჳი'შა (ლნტ.) — შავ კრუხს ოცი წიწილა გამოუჩეკავს.

მო̄დ, მა̄დ ბზ., ლშხ., **მოდ, მად** ბქ., **მა̈დ** ლნტ., **უარყ. ნაწილაკი** — არა, არ. ხელმწიფდ მა̄დ ოთჯგრჳე ჳა̈ზრა̈ლს (ბზ. 259) — ხელმწიფემ არ დაუჯერა ვეზირებს. იმღა ესერ მო̄დ ლგმგგრ̈გა̈ლინ? (ბზ. 370) — რატომ არ ლაპარაკობდით? ამგნ ხოხრა ბალახ მა̄დ არი (ლშხ., ხორ. 23) — ამაზე პატარა ბალახი არ არსებობს. ეჯ სადგომ მო̄დ ადკარას მიჯნე̄მ (ლშხ. 72) — ეს სადგომი არ გააღოს მან. ჯჳინალდ ლენტეხას ეშხუ ფერშა̈ლი მა̈დ არდა (ლნტ. 9) — ძველად ლენტეხში ერთი ფერშალიც არ იყო.

მო̄ზნა̈ნ, მო̄ზნა̈ნი, მო̄ზნან იგივეა, რაც **მგ̄ზნა̈ნი.**

მო̄ლე ბზ., **მოლე** ბქ. — რაღაც. მიჩა მუხჳბად როქ მო̄ლე ოთყერა და̈ჳს (ბზ. 435) — ჩემი ძმისთვის რაღაც უქნია დევსო. უხლას ესერ მოლე ხექჳი ი ხოლ'ესერ ლიზ (ბქ. 310) — უეცს რაღაც წამოსცდება და ცუდიაო. 2. ცოტა. აჩად მოლე ხან (ბქ. 255) — გაეიდა ცოტა ხანი. მარა მოლე ხოლა მახალოჳი ხოხალდ (ანდ.) — კაცმა ცოტა ეშმაკობაც უნდა იცოდესო.

მო̄შ ბზ., ლშხ., **მოშ** ლნტ., **ნაწილაკი** — 1. ცალკე. თხჳიმ მო̄შ ხეკჳრა̈ნ ი ტა̈ნ — მო̄შ (ბზ.) — თავი ცალკე ევდო და ტანი — ცალკე. მელგჳა̈ნს მოშ ასკჳრეხ (ლნტ. 63) — დამტირებელს ცალკე დასვამენ. ბოფშ მო̄შ სგურ (ლშხ.) — ბავშვი ცალკე ზის. 2. ბქ. ცალცალკე

მო̄შ-მო̄შ ბზ., ლშხ., **მოშ-მოშ** ბქ., ლნტ., **ნაწილაკი** — ცალ-ცალკე, სხვადასხვა, ნაირგვარი. მოშ-მოშ მალაშა ხოლაშახ (ბქ. 282) — სხვადასხვა ბოსტნეული უთესიათ. სიმინდ ი კჳეცენ მო̄შ-მო̄შ ხოლა̄შახ (ლშხ.) — სიმინდი და ხორბალი ცალ-ცალკე უთესიათ. მოშ-მოშ ალყჳინელიხ (ლნტ. 218) — ცალ-ცალკე დაწოლილან.

-მჳ იგივეა, რაც **-მა**[3].

მჳ-[1] იგივეა, რაც **მგ-**[1].

მჳ-[2] იგივეა, რაც **მგ-**[2].

მჳ-[3] იგივეა, რაც **მგ-**[3].

მჳ- — -ა იგივეა რაც **მგ- — -ა.**

მჳ- — -ე იგივეა რაც **მგ- — -ე.**

მჳ- — -ი[1] მოქმედებითი გვარის მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი. **მჳშხჳნი** — შემნახველი. **მჳშყჳდი** — გამრეცხავი. **მჳშჳრი** — მაწყინარი.

მჳ- — -ი[2] იგივეა რაც **მგ- — -ი.**

მჳ (-ეშ, ლამჳა) — მამა. [ჴყინტ] მიჩა დის ი მჳს ნა̈თხჳიარე̄მი თჳელს გარ ხა̄მნე (ბზ. 257) — ბიჭი თავის დედას და მამას მხოლოდ ნანადირევის ტყავს აჭმევს. ჯი ესერ მიჩა დიეშ ი მჳეშ ლოშგმე გეზალ ლი (ბქ. 206) — მე ჩემი დედისა და მამის ნაბოლარა შვილი ვარო. ჲაკოფი მჳს მიჩა სახენწიფ ჩოთლაფჳრა (ლშხ. 66) — იაკობის მამას თავისი სახელმწიფოსათვის ძაძები ჩაუცმევინებია (შავად შეუღებია). მიჩა მჳს სკახოჯიდა ჲეხჳ (ლნტ. 300) — მამამისს ცოლი მოუყვანია.

მჳბილ იგივეა, რაც **მებჳ̈ლ.**

მჳბჳრ იგივეა, რაც **მჳბჳირ.**

მჳბჳ̄ლ იგივეა, რაც **მებჳ̈ლ.**

მჳბჳირ, მჳბირ (-იშ, —) ზს., მჳ-

ბჷრ ლშ. — ბნელი. მე̄ჷარ მუბირ ლე̄თ ლა̈სჷ (ბზ. 39) — ძალიან ბნელი ღამე იყო. [მუდ] მუბჷირისგა ამცჷირ (ბქ. 203) — მამამ ბნელში დამტოვა.

მუ-გეზალ (-გეზლა̈შ, -გეზლი̄რ ბზ., -გეზლირ ბქ., -გეზლაშ, -გეზლი̄რ ლშ., -გეზლა̈შ, -გეზელილ ლნტ.) — მამა-შვილი. ლიგჷნ' ა̈დბინეხ მუ-გეზალდ (ბზ. 24) — მამა-შვილმა ტირილი დაიწყო. ლგმა̈რდელიხ ეშხუ მუ-გეზალ (ლნტ. 281) — ყოფილა ერთი მამა-შვილი. მუ-გეზალს ჭგშხა̈რ ლოხჷკაჩჷინ (ჰოეზ. 144) — მამა-შვილს ფეხები ავაფშეკინე.

მუგონა̈ჷი იგივეა, რაც **მუგჷნეჷი**.

მუგჷ იგივეა, რაც **მუგჷი**.

მუგჷ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.), **ზ ო-ო ლ.** — მტრედი. მუგჷა̈რ ზურა̄ლს ესა̄გა̈ნხ კაბჟი (ბზ. 67) — მტრედები ქალს კაბაზე დაასხდნენ. ლგმა̈რდხ ესერ მუგჷ, შაურდენ ი ცხა̈კჷ (ბქ. 339) — ყოფილან მტრედი, შევარდენი და ქორიო. ლეთრას მუგჷარ ზითუნახაჷს ხათჷნინახ (ლშ. 72) — სასმელს მტრედები მზეთუნახავს ასმევდნენ. მუგჷა̈რ ყ̈ანპარხ (ლნტ. 144) — მტრედები აფრინდნენ. **კ ნ ი ნ. მუ-გჷლდ** ზს., ლნტ., **მუგჷლ** ლშ. ეშხუ თჷეთნე მუგულდ ჰინჯრი (ჰოეზ. 324) — ერთი თეთრი მტრედი მახლავს.

მუგჷანე იგივეა, რაც **მუგჷა̄ნე**.

მუგჷა̈ლ (-გჷლიშ, -გჷლა̈რ ბზ., ჩბხ., -იშ, -ჷალა̈ლ ლნტ.), **მუგჷალ** (-გჷლიშ, -გჷალარ) ლშ. — კვარი. [ზურა̄ლდ] ხოშა მუგჷა̈ლ ანტჷარე ქორს (ბზ. 25) — ქალმა დიდი კვარი აანთო სახლში. აშხჷ შგხენ მუგჷა̈ლ მულჷანდა (ბქ. 15) — ერთ ხელში კვარი ეჭირა (მქონდა). [მარედ] მუგჷა̈ლ ლახოშჷე ელექტრონი შუშას (ლნტ 117) — კაცმა ელექტრონათურას (შუშას) კვარი შეუნთო.

მუგჷა̈ნი იგივეა, რაც **მეგჷნი**.

მუგჷა̈რი იგივეა, რაც **მუგჷრი**.

მუგჷა̄ნე (-ნე̄მიშ, -გჷა̈ნა̄ლა) ბზ., **მუგჷანე** (-ნემ, -ნოლ||-ნალა ბქ., -ეშ, -ნეა̈რ ლნტ.), **მუგჷა̄ნე** (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა) ლშ. — დამტირებელი; მოტირალი. მუგჷა̄ნე ზურა̄ლ ი ლჷაჟმა̈რე ჰედნიხ ჩი̄ხა̈ნ (ბზ.) — დამტირებელი ქალი და კაცი მოდიან ყოველი მხრიდან. ციოჲს ობა̈შ მუგჷანე ხორდა (ბქ.) — ციოჲს ბევრი დამტირებელი ჰყავდა. მუგჷა̄ნე სგა ლოხჩოქჷი ლგდგარს (ლშ. 34) — დამტირებელი მიცვალებულს მიუჩოქებს. მუგჷანე ლა̈ედი უქჷიცად ანღრი (ლნტ. 62) — მოტირალიც განუწყვეტლივ მოდის.

მუგჷდა̈'ე' ბზ., **მუგჷდა** ბქ., **მგგდა̄ე, მგგდა** ლშ., **მუგჷდა̈ე** ლნტ., **ნ ა წ ი ლ ა კ ი.** — თითქოს'და', ვითომ'და'. [მა̄რე] ჩჷა̈დკა̈ჲ, მუგჷდა̈ე ლგდგა̈რ ლი (ბზ. 352) — კაცი წაიქცა, ვითომ მკვდარია. მა̈ხეადა̈რს გულისგა მუგჷდა ჯა̈ნ ესერ ხობ (ანდ.) — მოხარულს გულში თითქოს ხარი უბიაო. მუგჷდაე დო̄სმა ხოხა̄ლდა, ეჯჟი ედჩუმა̄ნ (ლშ.) — თითქოს არაფერი იცოდა, ისე გაჩუმდა. ბოფშარს მგგდა ძღგდ ლიცჷა̄ლ ხა̄რხ (ლშ. 28) — ბავშვებს ვითომ დიდი ჩხუბი აქვთ. მუგდა̈ე დენას დესა ხოწჷან, ეჯჟი ლახოქაბე (ლნტ.) — თითქოსდა გოგოს არ ენახოს, გვერდი ისე აუარა. მუგჷდა წიქჷი მად ხოცჷირა (ჰოეზ. 108) — თითქოს წვეთიც არ დაუტოვებია.

მუგჷი, მუგჷ, მეგჷ (-ჷი̄მიშ, -ა̈შ, -ჷ̈შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ლხმ.), **მეგჷი** (-ჷი̄შ, -არ ლშ., -ეშ, -ა̈რ ლნტ.) — ტოლი, თანატოლი, თანაბარი, თანასწორი. ეჯნე̄მ ყ̈ა̄ნკიდ ეო̄რჷ მუგჷ ფაჷ (ბზ.) — იმან ორი ტოლი ჯოხი აიღო. **მუგჷიდ ზ მ ნ ზ.** — ტოლად, თანატოლად, თანასწორად, თანაბრად. მეცართე მაგ მუგჷიდ ითეა̄ლ ლი̄ზის (ლშ. 11) — მკითხავთან წასვლას ყველა თანაბრად ცდილობს. ქა ალაგათჷიდ მუგჷიდ ჩიაგჷ (ლნტ. 32) — ყველგან თანაბრად დავამთავრებთ.

მუგჷნეჷი (-ჷი̄შ, -ნოჷა̄ლა) ბზ., **მუგ-ნოჷი** (-ჷი̄შ, -ჷა̄ლა) ლშ., **მუგონა̈ჷი** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — მომგონებელი, მომგონი. ეშმა̈რს ი მინე მუგონა̈ჷის მი ლიწერა̈ლ ლახჷობინ (ლნტ. 74) — ეშმაკებსა და მათ მომგონს გინება დავუწყე.

მუგჷრი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რი̄შ, -ალ ლშ.), **მუგჷა̈რი** (-ეშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გაბუტული, ნაწყენი, დამდურებული. მუგჷრი ზურა̄ლს ხა̈ქჷხ (ბზ.) — დამდურებულ ქალს უთხრეს. ათხე... ამჟი მუგჷრის ხოგხ უშხჷარ (ბქ. 200) — ახლა ერთმანეთზე დამდურებული არიან. **მუგჷრიდ** ბზ., **მუგჷა̈რიდ**

ლნტ., ზმნს. — დამდურებულად. მუგჳრიდ ლი̄ზი მა̄მ მეყჳა̈დ (ბზ.) — დამდურებული/ად წასვლა არ მინდოდა. თელეღრა მუგჳა̈რიდ აჩად (ლნტ.) — რძალი ნაწყენი (დამდურებულად) წავიდა.

მუდჳ იგივეა, რაც **მუჰ**.

მუზჳრა̈ბ, მუზჳრობ იგივეა, რაც **მუზჳებ**.

მუზჳებ, მუზჳრა̈ბ (-იშ, -ა‖მუზბა̄ლა ბზ., -ა̈რ ლნტ.), **მგზებ** (-ალა) ბქ., **მუზჳრობ** (-ბა̄ლა) ლშხ. — მჭამელი. ალა ლი მიჩა მუხჳბე̄მი მუზჳრა̈ბ (ბზ. 268) — ეს არის მისი ძმის მჭამელი. მუზბა̄ლა, ქა ჲა̈რ ა̈ხსგიდად ქა̈მთე! (ბზ. 369) — მჭამელებო, გარეთ ვინმემ გამოიხედეთ!

მუზჳი (-ი̄შ, -ჳა ბზ., -ა̈შ ბქ.), **მუზჳენი** (-ნი̄შ, -ნა̈ლა) ლშხ., **მგზა̈ჳი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გამშაევებელი. ლაცჳალქი მუზჳი და̈რ ხეყა̈დხ (ბზ.) — ჩხუბის დროს გამშაევებელი არავინ ჰყავდათ.

მუთჳერი იგივეა, რაც **მუთჳრი**.

მუთჳრი[1] (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -რა ბქ., -რი̄შ, -რიალ ლშხ.), **მუთჳერი** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მასწავლებელი. გიორგის ხოჩა მუთჳრი ა̈ხჳას (ბზ.) — გიორგი კარგი მასწავლებელი დადგა (გამოდგა). ალ მარე ჩიმი მუთჳრად ქი იმა̈რგ (ბქ.) — ეს კაცი ყველაფრის მასწავლებლად ვარგა. მუთჳერის ჳოშთხჳჳოხჳიშტ ბეფშ გარ ხეყად კლასისა (ლნტ. 9) — მასწავლებელს მხოლოდ ოთხი-ხუთი ბავშვი ჰყავდა კლასში. გ ა დ ა ტ. თჳელი მუთჳრი(ბზ.) — ჭკუის მასწავლებელი.

მუთჳრი[2] (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -რა ბქ., -რი̄შ, -ალ ლშხ.), **მუთჳერი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მოსწავლე. მი ხოლა მუთჳრი დემეგ ხჳა̈სჳ (ბქ.) — მე ცუდი მოსწავლე არ ვიყავი.

მუთხუმი იგივეა, რაც **მუთხჳმი**.

მუთხჳა̈ლი იგივეა, რაც **მუთჴჳა̈̄რი**.

მუთხჳა̈რი იგივეა, რაც **მუთჴჳა̈̄რი**.

მუთხჳა̄რი იგივეა, რაც **მუთჴჳა̈̄რი**.

მუთხჳა̈̄რი იგივეა, რაც **მუთჴჳა̈̄რი**.

მუთხჳმი, მათხჳმი (-მი̄შ‖-ა̈შ, -ა̈რ‖-მა ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **მუთხჳმი** (-მი̄შ, -არ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) 1. მეთაური, წინამძღოლი. შჳანე მუთხჳმია̈რ ახყოლჳახ შჳანე ჯა̈რს (ბზ. 4) — სვანეთის წინამძღოლები გასძღოლიან სვანეთის ჯარს. ჯა̈რიშ მუთხჳმი ჲა̈რ იროლე? (ჰოჯზ. 64) — ჯარის მეთაური ვინ იქნება? 2. მოთავე. ლისყალე მუთხჳმი‖მუთხუმი ჩიგარ ხოშა მა̄რე̄ლ ლიხ (ლშხ.) — მერიქეების მოთავე ყოველთვის უფროსი კაცები არიან. ჩიესკია̈ ხოჩა სა̈ქმეჲ მუთხჳმი ადამოშა სასო ლა̈ს (ლნტ.) — ყველა კარგი საქმის მოთავე ადამიანთ სასო იყო.

მუთჴჳა̈̄რი (-რი̄შ, -რჲა̈რ‖-რჲა̈ლ) ბზ., **მუ⌜რ⌝თხჳა̈ლი, მუთხჳა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **მუთჴჳა̄რი, მუთხჳა̄რი** (-რი̄შ, -ალ) ლშხ., ბ ო ტ. — მჟაუნა. მუთჴჳა̈̄რის ლეზობდ ხაყა (ბზ.) — მჟაუნა საჭმელად ვარგა. მელა̈რლისგა ლეზობდ იმა̈რგხ... მურთხჳა̈ლი (ბქ. 282) — ბალახებიდან საჭმელად მჟაუნა ვარგა.

მუკულინე იგივეა, რაც **მუკჳლი̄ნე**.

მუკჳამე იგივეა, რაც **მუკჳა̄მე**.

მუკჳარჩხა̄ლი (-ლი̄შ, —) ლშხ., **მუკჳარჩხა̈ლი** (-ჲშ, —) ლნტ. — მდუღარე („კჳარჩხალა"). ხა̈მს მუკჳარჩხალი ლიცმჳ ჩუ ყჳიფდახ (ლნტ. 59) — ღორს მდუღარე წყლით გაფუფქავდნენ.

მუკჳა̄მე (-მე̄მიშ, -მა ბზ., -მე̄შ, -მა̄ლ ლშხ.), **მუკჳამე** (-მემ, -მოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) 1. კომლი, მეკომური; ოჯახი. ჳოშა მუკჳა̄მე ა̈რი ალ სოფელისგა? (ბზ.) — ამ სოფელში რამდენი მეკომურია? 2. ამბოლებელი. 3. აბოლებული.

მუკჳლი̄ნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **მუკულინე** (-ნემ, -ნოლ‖-ნა) ბქ., **მუკჳლინე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მთელაავი (შალის). დი̄ნას მუკჳლი̄ნე ა̈ხჳას (ბზ.) — გოგო (შალის) მთელაავი გახდა. მუკულინე ჰაგა̈რ ლი (ბქ. 306) — მთელაავი ფეხშიშველაა. ეშხუ მარე ხაწგხ მუკჳლინე (ლნტ. 30) — ერთი კაცი სჭირდება მთელაავი.

მუკჳშე (-შე̄მიშ, -შა̄ლა ბზ., -შემ, -შოლ ბქ., -შე̄შ, -შე̄ლ‖-შა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -შა̈ლ ლნტ.) — გამტეხი. ალ შდიხი მუკჳშე მა̄მა ხჳი (ბზ.) — ამ თხილის გამტეხი არა ვარ. 2. გამცემი, ფულის გამტეხი. ჰამს მუკჳშე ლი ჩუ მედგარ (ბქ. 315) — დილას გამცემი უნდა მო-

კელეს. 3. გამომჩეკი. მუკჳშე ქათალ ჟი ხასგურ ლგგროლს (ბქ.) — კრუხი (გამომჩეკი) კვერცხებს აჩის.

მუკჳრხი (-ხი̄შ, -ა̈რ||-ხა ბზ., -ა̈შ, -ხა ბქ.), **მგკჳრხი** (-ხი̄შ, -ხე̄ლ) ლშხ., **მგკა̈რხჳი** (-ჳიშ, -ა̈რ) ლნტ. — კოჭლი. ანღრი მუკჳრხი დედბერილ (ბზ. 89) — კოჭლი დედაბერი მოდის. მგკჳრხი ზურა̄ლ ანჴად (ლშხ.) — კოჭლი ქალი მოვიდა. მიჩა ლაჳყაყინ ალ მგკა̈რხჳი ჩა̈ჟ თხერემ სკა ლახამა̈მ (ლნტ. 168) — მისი ძილის დროს ეს კოჭლი ცხენი მგელმა შეჭამა („შემოაჭამა“).

მუკჳცა̈̄ნი (-ცა̈̄ნი̄შ, -ცა̈̄ნია̈რ) ბზ., **მუკჳცა̈ნი** (-ა̈შ, -ცა̈ნა) ბქ., **მუკჳცა̄ნე** (-ნე̄შ, -ნე̄ლ||-ნა̄ლა) ლშხ., **მგკჳეცა̈ნი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გამწმენდი, მწმენდავი. ჩაფლა̈რე მუკჳცა̈̄ნი სგურ ეჩე (ბზ.) — ფეხსაცმელების მწმენდავი მის იქ.

მულგუჵე̄რი (-რი̄შ, -ა̈რ||-ა̈ლ) ბზ., **მგლქერი** (-აშ, -რა) ბქ., **მულგჳე̄რი** (-რი̄შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგლეგჳერი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მეწისქვილე. ქჳერწილხა̈ნ ესღრი ეშხუ მულგუჵე̄რი (ბზ. 287) — ქორწილიდან მიდის ერთი მეწისქვილე. ანჴად ნებოზს ეშხუ მგლქჳერი (ბქ. 56) — საღამოს ერთი მეწისქვილე მოვიდა. ლეგჳე̄რალისა მეგნა მულგჳე̄რა̄ლას ხოწჳახ (ლშხ. 14) — წისქვილებში მდგომ მეწისქვილეებს უნახავთ. მულეგჳერილა̈ გეზალს ხოქჳა: ცულა̈ჴემატ მი ა̈მშკა̈დდ (ლნტ. 207) — მეწისქვილის შვილს უთქვამს: მშვილდისარი მე გამომიჭედეთო.

მულგჳე̄რი იგივეა, რაც **მულგუჵე̄რი**.

მულეგჳერი იგივეა, რაც **მულგუჵე̄რი**.

მულზონ (-ა̈შ, -ა) ბზ., **მგლზონ** (-იშ, -ა) ლშხ. — მონაზონი; ეკლესიის მსახური კაცი, რომელსაც გარკვეული დროით ირჩევენ სოფელში. მგლზონა ჩჳამზგრიხ ეჯის (ლშხ. 30) — მონაზვნები დალოცავენ იმას.

მუმარჯი იგივეა, რაც **მუმა̈რჯჳი**.

მუმა̈რჯჳი, მუმარჯი, მუმურჯჳი (-ჯი̄შ, მუმურჯა̄ლა) ბზ., **მუმურჯი** (-ჯე̄მიშ, -ჯე̄ლ ლშხ.), **მგმა̈რჯჳი** (-ჳიშ, -ჳალა) ბქ., ლნტ. — დამხმარე, შემწე. მუმურჯჳი და̈̄რ მეკჳა̈დ (ბზ. 423) — დამხმარე არავინ მინდოდა. მი ლოქ მუმურჯი ჯე̄რი მეჲად (ლშხ. 63) — მე მუდამ შემწედ გვყოლებიო.

მუმეთილ იგივეა, რაც **მიმთილ**.

მუმეწჳნე[1] იგივეა, რაც **მუმწჳინე**[1].

მუმეწჳნე[2] იგივეა, რაც **მუმწჳინე**[2].

მუმთილ იგივეა, რაც **მიმთილ**.

მუმნუნე იგივეა, რაც **მგმნე**.

მუმღჳა̈ჲ (-ჳაჲა̈შ, -ჳაჲა̈რ) ზს., **მუმღჳაჲ** (-ჳა̄იშ, -არ) ლშხ. — აყვავებული, „მოყვავილე“. მუმღჳა̈ჲ მეგემ გუნ ხოჩა თჳალა̈შ ლი (ბქ.) — აყვავებული („მოყვავილე“) ხე ძალიან ლამაზია. ჴყინტდ მუმღჳაჲ ბარყჳენ ახქჳიც (ლშხ.) — ბიჭმა აყვავებული ტყემალი მოჭრა.

მუმწჳინე[1] (-ნე̄შ, -ნა̄ლა ბზ., ლშხ., -ნემ, -ნა||-ნოლ ბქ.), **მუმეწჳნე**[1] (-ჲშ, -ნალა ლნტ.) — დამმიზნებელი. თეფიშ მუმწჳინე ლჳაყა̈რ ლიხ (ბქ.) — თოფის დამმიზნებელი მამაკაცები არიან.

მუმწჳინე[2] (-ნე̄შ, -ნა̄ლა) ბზ., ლშხ., **მუმეწჳნე**[2] (-ჲშ, -ნალა) ლნტ. — გამსწორებელი; წესრიგში მომყვანი. სამგრთა̄ლი მუმწჳინე თგრქა̈დუ ოხჳზგზე (ბზ.) — სამართლის გამსწორებელი მაკრატელი გამომიგზავნეო. და̈რ გჳაყა ამშა მუმეწჳნე (ლნტ.) — ამის გამსწორებელი არავინ გვყავს.

მუნდრო̈ჳ (-იშ, -დროჳა) ბზ., **მენდრეჳ** (-ა̈რ) ბქ., **მგნდროჳ** (-ალ) ლშხ., **მუნდჳრა̈ჳ** (-რაჳა̈ლ) ლნტ. — მომდურავი. მუნდრო̈ჳ ესერ ნუმაჳ ხა̄რ (ბზ. 369) — მომდურავი ნუ ხართ. აჯალ მუნდჳრა̈ჳ ლიხ ალმინ? (ლნტ.) — ესენი კიდევ მომდურავი არიან?

მუჟელჳ იგივეა, რაც **მუჟჳელ**.

მუჟოლირ იგივეა, რაც **მუჟლჳერ**.

მუჟჳელ, მუჟელჳ (-იშ, -ჟლჳა) ბზ., **მუჟჳელ, მგჟჳელ** (-ჟლჳა ბქ., -ალა ლნტ.), **მუჟოლ** (-არ) ლშხ. — წინამძღოლი; წინმავალი. ზურა̄ლ მუჟჳელ ერჳა̈̄ჲ ლიზ, ეჯა ჟი იბნე ლილჴა̈̄ლს (ბზ. 7) — ქალი, რომელიც წინ მიუძღვის (წინამძღოლია), მოთქმას ის დაიწყებს. ჲა̈რ ესერ მგჟელ ლი ი ჲა̈რ ლეშგიმ მგჭემ (ანდ.) — ვინ წინამძღოლია და ვინ — მიმდევარიო. ლახჳხენ ჩულაჴედჟი ჴანარს ხოჩა

მუქოლ ხაწჷხხ (ლშხ.) — მთიდან ჩამოსვლისას ხარებს კარგი წინამძღოლი სჭირდებათ. მგჷ-ჳელ... ჩოქჳშ ასხრი (ლნტ. 63) — წინამძღოლი დაჩოქილი მიდის. ...მუქჳელი ა̈ლბეგ ხჳ̄-რიხ (ჰოჟხ. 42) — წინამძღოლად ალბეგი ჰყოლებათ.

მუჟღორ იგივეა, რაც **მუჟღჳერ.**

მუჟღურ იგივეა, რაც **მუჟღჳერ.**

მუჟღჳერ (-ღჳრეშ, —) ბზ., **მუჟ-ღურ, მუჟღჳირ** (-იშ, —) ბქ., **მუჟღორ** ლშხ. **მუჟოლირ** ლნტ. — შემოდგომა. მუჟ-ღჳერ ქა ფიშჳდეხ დი̄ნას ლა̈მთილთე (ბზ. 6) — შემოდგომაზე ქალიშვილს ქმრის სახლში გაუშვებენ. [ბიბუ] მუჟღურ ომჩედ ლა̈-თხჳართე (ბქ. 13) — ბიბუ შემოდგომაზე სანადიროდ წასულა. მგლა̄შხ მა̄რე ზომხას მუჟ-ღორნეშ ხემა̄რა̄ლ (ლშხ. 16) — ლაშხელი კაცი საახალწლოდ შემოდგომიდან ემზადება. ქჳერ-წილ ხოშა ნაღალდ მუჟოლირს ხოხალდახ (ლნტ. 42) — ქორწილი მეტწილად შემოდგომაზე იცოდნენ.

მუჟღჳირ იგივეა, რაც **მუჟღჳერ.**

მურგუ იგივეა, რაც **მჳ̄რგჳი.**

მურგჳა̈ლ (-გჳლიშ, -რგჳლა̈რ ზს., -იშ, -ჳალა̈ლ ლნტ.), **მურგჳალ** (-არ) ლშხ. — მრავალი; მთელი. ქა̄ნსკინე... მურგჳა̈ლ სტოლდ (ბზ. 100) — გადმოხტა მრავალი მაგიდა. ალ ბალახს მურგჳალ ბალარ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 11) — ამ ბალახს მრავალი ფოთლები აქვს. ბურთ მურგჳა̈ლ ლი (ლნტ. 18) — ბურთი მრავალია. **მურგჳა̈ლდ** ზს., ლნტ., **მურ-გჳალდ** ლშხ., ზ მ ნ ს. — მრავლად; მთლიანად. ბუღჳას ახჭჷა̄და სგა... სოფელ მურგჳა̈ლდ (ბზ. 15) — ბუღას დასევია მთელი სოფელი. სოფელ მურგჳალდ ჩჳ̄ჳ̄ ხოჴაცახ (ჰოჟხ. 62) — სოფელი მთლიანად დაუქცევიათ.

მურგჳი იგივეა, რაც **მჳ̄რგჳი.**

მურთჳენ, მგრთენ იგივეა, რაც **ლერ-თენ.**

მურთხჳა̈ლი იგივეა, რაც **მუთჴჳა̈̄რი.**

მურსგჳენ იგივეა, რაც **ლერსგჳენ.**

მუროუს, მუროუსჳი იგივეა, რაც **რჳის.**

მურჳის იგივეა, რაც **რჳის.**

მურყჳამ (-ყჳმიშ‖-ა̈შ, -ყჳმა̈ლ ბზ., -ყჳმა̈შ, -ყჳმა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მჳ̄რყჳამ** (-ალ) ლშხ. — კოშკი. [შჳა̈ნს] ხჳა̈დ მურყჳამ ლჷგ ჩია̈̄გ (ბზ. 1) — სვანეთში ყველგან მრავალი კოშკი დგას. შჳა̈ნე მურყჳმა̈რ აშჳ ბაჩჳდ ესერ ლიხ მეტხე (ანდ.) — სვანეთის კოშკები ერთ ქვად არიან ქცეულიო. ლა̄შხე თხუმს ლჷგ ჯჳინელ მჳ̄რყჳამ (ლშხ. 1) — ლაშხეთის თავში ძველი კოშკი დგას. შუკჳხენ-ქა ქა თერე ეჯ მურყჳამ (ლნტ.) — ის კოშკი გზიდან ჩანს. ქა ლოხგათჳედ მურყჳმა̈შ ლი-გემ (ჰოჟხ. 189) — გავათავეთ ციხის აგება.

მურჭჳლი, მურჭჳრი (-რი̄შ, -ა̈რ-‖მურჭჳ̄ლა) ბზ., **მურჭულჳი** ბჶ., **მურჭური** (-ა̈შ, -რა) ბქ., **მურჭჳ̄ლი** (-ლი̄შ, -ლა) ლშხ. — მეკურდღლე. მურჭჳ̄ლი̄დ რა̈ჭჳა̈ლ მა̈გ სგა ლახბა̈რდე [ეჯდა̈რს] (ბზ. 389) — მეკურდღლემ ყველა კურდღელი მათ ჩააბარა. რეჭჳალს მურჭჳ̄ლი მა̄რად ლეზობ ოხჴიდ (ლშხ.) — მეკურდღლე კაცმა კურდღლებს საჭმელი მოუტანა.

მურჭჳი̄ლი იგივეა, რაც **მურჭჳლი.**

მუსგჳენ (ხომსგჳენა, მა̈მსგჳენე) ბზ., ლშხ., **მუსკჳენ** (ხომსკჳენა, მჷმსკჳენ) ლნტ. — სწორი. ჰა̈ზჳისგა მუსგჳენ მეჷა̈მ ლჷგ (ბზ.) — ეზოში სწორი ხე დგას.

მუსგჳჯინე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **მუსკჳეჯნე** (-დშ, -ნალა) ლნტ. — გამომსვენებელი, გამომაბრძანებელი (ხატისა). ეშხუ მა̄რე ქა მუსგჳჯინად ქა ნით-რა (ბზ. 10) — [ხატის] გამომსვენებლად ერთი კაცი გვყავს მიჩენილი. ხატი მუსგჳჯინა̄ლა მგლზონა ანსგოჯნიხ ბა̄დრახალს ი ხატარს (ლშხ. 26) — ხატის გამომსვენებელი მონაზვნები ბაირალებსა და ხატებს გამოაბრძანებენ.

მუსკჳენ იგივეა, რაც **მუსგჳენ.**

მუსკჳეჯნე იგივეა, რაც **მუსგჳჯინე.**

მუს'ჳ' (-იშ, —) — თოვლი. მუსს ხჳა-ხჳ̄პედ (ბზ. 10) — თოვლს ვაგროვებთ. ჳიჭ-მუნლო მა̈ისდ ობა̈შჷნ მუს ხა̈ზ (ბქ. 2) — მარხვიდან მაისამდე ხშირად თოვლი 'ა'ძევს. ყან-სყე̄ნნეხ ძღჷდ მუსი მჳ̄რყჳამს (ლშხ. 20) — თოვლის დიდ კოშკს გააკეთებენ. ლელინთჳ ჩაფჷლ მუსისკა ლა̈ზელალ ლი (ლნტ. 31) —

სამამთრო ფესსაკმელი თოვლში სასიარულოა.

მუტრუ̈ა̈რ (-იშ, -უ̈არა̈ლ ბზ., -უ̈არა̈რ ბქ., -უ̈არა̈ლ ლნტ.), **მუტრუ̈არ** (-ალ) ლშ. 1. ანთებული („მნათი"). ზურა̈ლს ლამფა მუტრუ̈ა̈რ ოთსა̈დ (ბზ.) — ქალს ლამფა ანთებული დარჩა. მგხირ მუტრუ̈ა̈რ წუ̈ა (ბქ.) — ანთებული კვარი ჩანს. 2. სანთელი. ამხენჟი ლეტრუ̈ე მუტრუ̈ა̈რშალ ნალუ̈ჟურდ ანსკინე (ბქ. 257) — აქედან ანთებული სანთლის მსგავსი ვაცი ამოხტა. ეშხუ მუტრუ̈არ თხუმრა̈შ ხატრუ̈ე̈ნა ი მე̈რმე — ლაჭშხარა̈შ (ლშ. 72) — ერთი სანთელი თურმე თავთან ენთო, მეორე — ფეხთით. ეჯი მუტრუ̈ა̈რს თათრი ჯა̈რისკა ყ'ანატრუ̈ა̈რი (ლნტ. 103) — იმ სანთელს თათრის ჯარში აანთებს. ლეტრუ̈ე მუტრუ̈ა̈რ შუნ ხულუ̈ა̈ნდა (ჰოჯ. 32) — ანთებული სანთელი ხელთ ჰქონდა.

მუტყუ̈ა̈სგ (-უ̈ა̈სგიშ, -უ̈ასგა̈რ) ზს., **მუტყუ̈ასგ** (-იშ, -არ) ლშ., **მუტყუ̈ა̈სკ** (-უ̈ასკა̈რ) ლნტ. 1. ნაპერწკალი. მუტყუ̈ა̈სგ... მა̈რად ესსიპდა (ბზ. 303) — ნაპერწკალი კაცად იქცა. ბოფშდ თე̈რალხენქა მუტყუ̈ასგარ ანშიდ (ლშ.) — ბავშვმა თვალებიდან ნაპერწკლები გადმოყარა. 2. ვარსკვლავი. დეცჟი ხუ̈ა̈ი მუტყუ̈სგარ არიხ (ლშ.) — ცაზე ბევრი ვარსკვლავებია.

მუუ̈ადი იგივეა, რაც **მუუ̈დი**.

მუუ̈დი (-დიშ, -და̈ლა ბზ., ლშ., -ა̈შ, მუუ̈და ბქ.), **მუუ̈ადი** (-დიშ, -ა̈რ) ლნტ. — მნატვრელი. და̈გრა̈ მუუ̈დი და̈რ მიწუ̈ა (ბზ.) — სიკვდილის მნატვრელი არავინ მინახავს. ამშა მუუ̈ადი ხუ̈ი ჩიგარ (ლნტ.) — ყოველთვის ამის მნატვრელი ვარ.

მუუ̈ედი იგივეა, რაც **მუჭუ̈დი**.

მუუ̈ნარი იგივეა, რაც **მუჭუ̈ნა̈რი**

მუუ̈უ̈შხე (-შხე̈მიშ, -შხა̈ლა) ბზ., **მუუ̈შხი** (-იშ, -არ ლშ., -ჲშ, -შხია̈რ ლნტ.) — დამბეზღებელი, დამსმენი, გამთქმელი. ჩუ ხოხახ, ერუ̈ა̈ჲ ლი მუუ̈უ̈შხე (ბზ.) — იციან, ვინც არის გამცემი. ამშა მუუ̈შხი ეჯ მარე ლას (ლნტ.) — ამის დამბეზღებელი ის კაცი იყო.

მუუ̈ლუ̈ი (-უ̈იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈შ, -ა̈რ||-ლუ̈ა ბქ., -უ̈იშ, -უ̈ა̈ლა ლშ.) — უღლის გამწევი (ხარი). ეჯჲა̈რს მაჩე̈ნე მუუ̈ლუ̈ი ჯა̈ნ ხორდახ (ბზ.) — იმათ საუკეთესო უღლის გამწევი ხარი ჰყავდათ. [ფერმას ხორი] ოშთხერუ̈ეშდიჲორი მუუ̈ლუ̈ი ჯა̈ნ (ბქ. 195) — ფერმას ჰყავს უღლის გამწევი ოთხმოცდაორი ხარი.

მუუ̈შგუ̈ილ იგივეა, რაც **მჷუ̈შგუ̈ილ**.

მუუ̈შკუ̈ილ იგივეა, რაც **მჷუ̈შგუ̈ილ**.

მუფთუ̈ი (-უ̈იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -უ̈ა ბქ.) — 'ჩა'მყლაპავი (ჩამსანსლავი). ბაჯუს ჩიმი მუფთუ̈ი ა̈ხფას (ბზ.) — ბაჯუ ყველაფრის მყლაპავი გამოვიდა. [ელთუქუ̈არდ] ლახფიშუ̈დ უ̈ერიშ მუფთუ̈ი (ბქ. 101) — ელთუქვარმა მიუშვა მიწის მყლაპავი (ბელტიყლაპია).

მუფსუ̈დი (-დიშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ||-ფუსდედუ ბქ.) — პატრონი, მფლობელი. ჰასუ̈იშ წა̈მ ჯიმლა̈შ მუფსუ̈დი მოდმა ლასუ̈ (ბქ. 296) — ასულს ალალი ძმა არ ჰყავდა (ძმის პატრონი არ იყო). სგეილდრე მუფსუ̈დიდ მა̈გთანოუ̈ ა̈ნნაკრე (ანდ.) — მოზარდთა პატრონმა ყველაფერი მოითმინოსო.

მუფშუ̈დე[1] (-დე̈მიშ, -ა̈ლა ბზ., -დემ, -დოლ ბქ., -დე̈შ, -დე̈ლ ლშ.), **მგფშტუ̈ე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. 'გამო'მშვები, გამშვები. ჯა̈ნი მუფშუ̈დე და̈რ ესერ ა̈რიხ (ბზ. 390) — ხარის გამომშვები არავინ არიანო. ეჯი მუფშუ̈დაი აშ ხოხალდ (ბქ. 289) — ეს გამშვებმაც იცოდა. ჲა̈რ ლას ალე ბეფში მგფშტუ̈ე? (ლნტ.) — ამ ბავშვის გამშვები ვინ იყო? 2. მსროლელი. თეფიშ მუფშუ̈დად მა̈გ დემის იმა̈რგ (ბქ.) — თოფის მსროლელად ყველა არ ვარგა. თოფი მუფშუ̈დე მი ხუ̈ას (ლშ.) — თოფი მე გავისროლე (მსროლელი მე ვიყავი).

მუფშუ̈დე[2] (-დე̈მიშ, -ა̈ლა ბზ., -დემ, -დოლ ბქ.), **მუფშუ̈დი** (-დიშ, -და̈ლა ლშ.), **მგფეშტუ̈ე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — გამკრეჭი. ალ დინა̈შ მუფშუ̈დე მი ხუ̈ა̈სუ̈ (ბქ.) — ეს გოგო მე გავკრიჭე (გამკრეჭი ვიყავი). ლოლია̈ქა მუფშუ̈დი ჭყინტ ლას (ლშ.) — ცხვარი ბიჭმა გაკრიჭა (ცხვრის გამკრეჭი ბიჭი იყო).

მუფშუ̈დი (-დიშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **მგფა̈შტუ̈ი** (-უ̈იშ, -ა̈რ) — შემქები, შემქებელი. ისგუ მუფშუ̈დი ჩიქე და̈რ მიწუ̈ა (ბზ.) — შენი შემქები არავინ მინახავს. ეჯი დი̈ნა მუფშუ̈დი მიშგუ̈ათე ანჴად (ლშ.) — იმ გოგოს შემქები ჩემთან მოვიდა.

მუქოხ იგივეა, რაც **მგქოხ**.

მუქუხ იგივეა, რაც **მგქოხ**.

მუქჷ იგივეა, რაც **მჷქჷ**.

მუქჷა̄სგ̄რა (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **მგქსა̈ნი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ჩბხ., ბოტან. — მამულა. მუქჷა̄სგ̄რა ონჴუ აგითე (ლშხ.) — მამულა მოეიტანე სახლში.

მუქჷემ (-იშ, -ქჷმა ბზ., ლშხ., ჩბხ., -არ ლშხ.), **მგქჷემ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჩამცმელი. ამიშ მუქჷემს შიშდ ა̈ჯჳიდე (ბქ. 34) — ამის ჩამცმელს ხელად მოგიყვან. ამშა მუქჷემს ლითხე̄ლი ხაკუ (ლშხ. 73) — ამის ჩამცმელს მოძებნა უნდა.

მუქჷთერ (-იშ, -რა ზს., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ქურდი (მპარავი). ეელეა̈ განზრე მუქჷთერ ესერ საკარცხჷილყი̄ნ ხოსგურხ (ბზ. 26) — იელიას განძის ქურდი საკარცხულში უშიშოო. მა̈გ მიჩას ხა̈შდბენა ი მუქჷთერს ლექჷთერდ ხა̈ჭმენა თე (ანდ.) — ყველა თავისას აკეთებდა და ქურდი მოსაპარავს თვალს ადევნებდაო.

მუქჷისგ იგივეა, რაც **მჷქჷი̄სგ**.

მუქჷისკ იგივეა, რაც **მჷქჷი̄სგ**.

მუქჷიხ იგივეა, რაც **მუქოხ**.

მუქჷნე იგივეა, რაც **მჷქჷნე**.

მუქჷნი (-ნი̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ნა ბქ., -ნი̄შ, -არ ლშხ., -ეშ, -ა̈რ ლნტ.) — 1. მეძებარი (მყნოსავი). ანჴა̈დ მუქჷნი ჟეღ (ბზ.) — მეძებარი ძაღლი მოეიდა. ალ მარე ჟაღჷშალ ხოჩა მუქჷნი ლი (ბქ.) — ეს კაცი ძაღლივით კარგი მეძებარია (მყნოსავია). მუქჷნი ჟეღა̈რ ანთერდახ (ლნტ.) — მეძებარი ძაღლები გამოჩნდნენ. 2. დამსუნთქველი. მუქჷნი... ხეკჷეს ენწჷე̄ნე̄ნდეს ლიცისა (ლშხ. 89) — დამსუნთქველი უნდა გამოჩნდეს წყალში.

მუქჷნუნე იგივეა, რაც **მჷქჷნე**.

მუქჷცე (-ცე̄მიშ, -ცა̄ლა ბზ., ლშხ., -ცემ, -ცა ბქ., -ეშ, -ა̈რ ლნტ.) — 'გა'მჭრელი, გამწველი. ჰჷინტს ხოჩა̄მდ მუქჷცე მერჩილ ხუღჷა (ბზ.) — ბიჭს კარგი მჭრელი ცელი აქვს. ალ გა̈ჩს მუქჷცე დემეგ ხეთირი (ბქ.) — დანას მჭრელობა (მჭრელი) არ ეტყობა. [ჰჷინტს] ადზგზნეხ საყდრი სუფთე საფლაჷი მუქჷცად (ლშხ. 36) — ბიჭს გაგზავნიან საყდრის ეზოში საფლავის გამჭრელად.

მუღჷლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **მუღულ** (-ღჷლა̈შ, -ღჷა̈რ) ბქ., **ბუღჷლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ბუღულ** (-ღლა̈შ, -ღულა̈რ) ლნტ. ზოოლ. — ჭიაღუა. გიმჟი ბუღჷლ ესღოღაჷდა (ლშხ.) — მიწაზე ჭიაღუა მიღოღავდა. მგრშკ ი მუღულ სგა ჯეჭჷადა̈ნ (პოეზ. 328) — ჭიანჭველა და ჭიაღუა გეხვია.

მუღჷა̈ე[1] (-იშ, -ჷაეა̈რ ბზ., -ჷა̈უ ბქ.), **მუღჷა̈**[1] (-ჷა̈ეშ, -ჷა̈ლ) ლნტ., **მუღჷაე** (-ჷა̄ეშ, -ჷაეარ) ლშხ. ბოტ. — ყვავილი. მგცხიჟი ხილა̈რ მუღჷა̈ეს გჷიანდ ჰიდეხ (ბზ.) — სიცივეში ხეხილს ყვავილი გვიან გამოაქვს. ჩიდმა̈ნკჷი ბა̈რყჷენ ჰიდე მუღჷა̈ს (ბქ.) — ყველაზე ადრე ტყემალს გამოაქვს ყვავილი. მუყჷთელ მუღჷეარ ხა̄რ ალ ბალახს (ლშხ., ხორ. 36) — მოყვითალო ყვავილები აქვს ამ ბალახს. ბარყჷენდ ქა̈ნჴიდ მუღჷა̈ (ლნტ.) — ტყემალმა ყვავილი გამოიღო.

მუღჷა̈ე[2] (-ჷა̈იშ, -ჷაეა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈უ ბქ.), **მუღჷა̈**[2] (-ა̈ეშ, -ა̈ლ) ლნტ., **მუღჷაე** (-ჷა̄ეშ, -ეარ) ლშხ. — ყვავილი (ავადმყოფობა). ჩჷა̄ბეში ქჷეყანათე თჷეთნე მუღჷა̈ე ალსგჷეჯელი (პოეზ. 294) — ქვედა ქვეყანაში თეთრი ყვავილი (ავადმყოფობა) მობრძანებულა.

მუღჷიე (—, ა̈ნმუღჷეა̈ნ; ა̈ნმუღჷი ბზ., —, ედმუღჷეა̈ნ; ედმუღჷე ლშხ.), **ამღჷა̈ი** (—, ა̈ნმუღჷაეან; ანმუღჷა̈ი) ბქ., **მუღჷა̈ეე** (—, ანმუღჷა̈ენან; ანმუღჷა̈ე) ლნტ., გრდუკ. — ყვავილობს. ეერხი ჷისგჷ დოსდ ამღჷა̈ი (ბქ.) — ზოგი ვაშლი ადრე ყვავილობს. ბარყჷენ, აკაცია̈ ი ჷისკჷ მუღჷა̈ეეხ (ლნტ. 24) — ტყემალი, აკაცია და ვაშლი ყვავილობენ.

მუღჷლისტი იგივეა, რაც **ლჷა̈სტ**.

მუღჷში̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **მუღჷშურ** (-ალ) ლშხ., **მუღშირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ხარჯიხვი. არდახ თჷით სემი ლგზა̈უ მუღჷშირა̈რ (ბქ. 206) — იყო თითო სამწლიანი ხარჯიხვი (ჯიხვები). მუღჷშურს ლაჴანის ხობგდა (ლშხ. 84) — ხარჯიხვი ულელში ება.

მუღშირ იგივეა, რაც **მუღჷშირ**.

მუყჷბე (-ბე̄მიშ, მუყჷბა̄ლა ბზ., -ბე̄შ, -ბე̄ლ ლშხ.), **მუყუბე** (-ბემ, -ბოლ ბქ., -ეშ,

-ა̈რ ლნტ.) 1. შემგროვებელი; თავის მომყრელი. ჩი̄მი მუყჳბე ლი ისგუ გეზალ (ბზ.) — შენი შვილი ყველაფრის შემგროვებელია. ალე მა̄რე თეთრი მუყჳბე ლი (ლშხ.) — ეს კაცი ფულის შემგროვებელია. 2. ჩამტენი. ძაძროლე მუყუბე ჲა̈რ ლი? (ბქ.) — ტომრების ჩამტენი ვინ არის?

მუყჳა̈სკი იგივეა, რაც **მუყჳსგი**.

მუყჳიტ იგივეა, რაც **მუყჳლიტ**.

მუყჳლიტ (-იშ, —) ზს., **მუყჳიტ** ლშხ., ლნტ. — მოთიბო. მუყჳიტ ლიცარ დემე თერა (პოეზ. 332) — მოთიბო წყლები არსად ჩანს.

მუყჳლჳრე (-რჷმიშ, -რა̄ლა) ბზ., ლშხ., **მუყჳლურე** (-რემ, -როლ) ბქ., **მუყჳლულე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — 1. 'გა'მყოფი, გამანაწილებელი. ზურა̄ლ ჩი̄მი მუყჳლჳრე ლი (ბზ.) — ქალი ყველაფერს ყოფს (გამყოფია). ალე ლეზობ მუყჳლჳრე მი ხჳას (ლშხ.) — ამ საჭმლის გამნაწილებელი მე ვიყავი. 2. დამშორებელი. ალ დინოლე მუყჳლურე მამაგჳეშ წჳა (ბქ.) — ამ გოგოებს ერთმანეთის ვერაფერი დააშორებს (დამშორებელი არავინ ჩანს).

მუყჳნე (-ნჷმიშ, მუყჳნა̄ლე ბზ., -ნემ, მუყჳნა ბქ., -ნჷშ, -ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ჲა̈ლ ლნტ.) — დამწვენი. ამშა ამეჩუ მუყჳნეს დაგრა ხეხოლი (ლშხ.) — ამის აქ დამწვენს სიკვდილი ეკუთვნის (ხვდება). ბეფში მუყჳნე ი მგგენე — მა̈გ ჯე ლი (ლნტ.) — ბავშვის დამწვენი და ამყენებელიც — ყველაფერი თვითონ არის.

მუყჳსგი (-გი̄შ, -გჲა̈რ||-გა ბზ., -გჲარ ლშხ.), **მუყჳა̈სკი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — დაუპატიჟებელი სტუმარი. მუყჳსგი ესერ მა̄მ ლი ჯა (ბზ.) — მე დაუპატიჟებელი სტუმარი არა ვარო. მუყჳა̈სკი იმდუ ხა̈რენან? (ლნტ.) — დაუპატიჟებელი სტუმარი ნეტა რად უნდოდა? ზმნს. **მუყჳსგიდ** ლშხ. — დაუპატიჟებლად. ჲერხი მა̄რე მჷრმა ლადეღ მუყჳსგიდ ჳედნი (ლშხ. 30) — ზოგი კაცი მეორე დღეს დაუპატიჟებლად მოდის.

მუყჳჩე (-ჩჷმიშ, მუყჳჩა̄ლა ბზ., -ჩემ, -ჩოლ||მუყჳჩა ბქ., -ჩჷშ, -ჩა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ჩალა ლნტ.) — 'გა'მტეხი. ამი̄ მუყჳჩე ეჯა მა̄მ ლა̈სჳ (ბზ.) — ამის გამტეხი ის არ იყო.

მუშგომ იგივეა, რაც **მუშგჳემ**.

მუშგჳემ (-იშ, მუშგჳმა||ა̄ლა ბზ., -ა̈რ ბქ.), **მუშგომ** (-მა̄ლა) ლშხ., **მუშკჳემ** (-იშ, -ალა) ლნტ. — მთხოვნელი. ალამა̈გ მუშგჳემ როქჳ ხა̈ჳდახ ი დჷშა̈შდ ლოჰოდახ (ბზ. 333) — ამდენი მთხოვნელი მოსულიათ და არაფერი არ მიუციათო. ალ დი̄ნას ხჳაჲ მუშგომ ხეყჷდა (ლშხ.) — ამ გოგოს ბევრი მთხოვნელი ჰყავდა. ალ დენაჲ მუშკჳემ ანჳად (ლნტ.) — ამ გოგოს მთხოვნელი მოვიდა.

მუშგჳრი (-რი̄შ, -გჳრა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -გჳრა̈რ||-გჳრია̈რ ბქ., -რი̄შ, -რალ ლშხ.), **მუშკჳა̈რი** (-რიშ, -კჳარა̈ლ) ლნტ. — სტუმარი. [ეჯჲა̈რდ] ჩჳადჳოხშმეხ მუშგჳრი (ბზ. 254) — იმათ სტუმარი ავახშმეს. აშჳ ლეთუნღჳე მუშგჳრი მუშგჳრი დემეგ ესერ ლი (ანდ.) — ერთი ღამის შემდეგ სტუმარი სტუმარი არ არისო. ლეთრე ხეკჳეს მანკჳი მასძელდ ლალგ̈შის ი ლო მუშგჳრალდ (ლშხ. 44) — სასმელი ჯერ მასპინძელმა უნდა დალიოს და შემდეგ — სტუმრებმა. ეშხუ მეჩი მარე მიჩა მუშკჳარა̈ლს ლჳინალს ხა̈გჳეშნენა ი ხათრინა (ლნტ. 116) — ერთი მოხუცი კაცი თურმე თავის სტუმრებს ღვინოს უსხამდა და ასმევდა.

მუშკჳა̈რი იგივეა, რაც **მუშგჳრი**.

მუშკჳემ იგივეა, რაც **მუშგჳემ**.

მუშოლდა̈ნი იგივეა, რაც **მგშგლდა̈ნი**.

მუშჳა̈ნ (-იშ, შჳანა̈რ) ზს., ლნტ., **მუშჳან** (შჳანარ) ლშხ. — სვანი. მუშჳა̈ნ მა̄რა მჷჳა̄რ ხანწა̈მ ლგდგა̈რი ქჳინ (ბზ. 11) — სვან კაცს მკვდრის სული ძალიან სწამს. იმჲი ა̈დზიგანხ შჳანა̈რ? (ბქ. 82) — როგორ დასახლდნენ სვანები? ალე მუშჳან ლგმა̄რ (ლშხ. 84) — ეს სვანი ყოფილა. მუშჳა̈ნ მარე ბაზა̈რხო ასხრი ლალჳაჰარდ (ლნტ. 76) — სვანი კაცი ბაზარში მიდის საყაჭროდ.

მუშჳრი (-რი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — მაწყინარი. ერხი ლიც მუშჳრი ლი (ბქ.) — ზოგი წყალი მაწყინარია. მიშგჳი მუშჳრი ხამი ლელჳ ლი (ლშხ.) — ჩემი მაწყინარი ღორის ხორცია. ალე მუშჳრი თჳი ლი (ლნტ.) — ეს მაწყინარი თაფლია.

მუშყჳდი, **მუშყჳდიჷლი** (-დი̄შ||ლი̄შ, -ლა̄ლა) ბზ., **მუშყჳდელი** (-ა̈შ, -ა̈რ-

‖-ყჳდელა) ბჷ., **მუშყჳდი, მუშყჳდიელა̄ლი** (-ლი̄შ, -ლა̄ლა) ლშხ., **მუშყჳედი, მუშყჳედიელი** (-დიშ, -ყჳედიელ) ლნტ. — 'გა'მრეცხავი. მუშყჳედიე̄ლი ზურა̄ლს ხე̄ქა (ბზ. 347) — მრეცხავ ქალს უთხარი. ამიშ მუშყჳდის სერ ნომაგჳეშოლ ოთშყოდა! (ბქ.) — ამის გამრეცხავს მეტი არაფერი გაერეცხოს! ხოჩა̄მდ მუშყჳდიელა ზურა̄ლს მაგ აფშჳდიხ (ლშხ.) — კარგად მრეცხავ ქალს ყველა აქებს. ქჳერწილყი სა̈ინა̈რე მუშყჳედიელი გჳაწჷხ (ლნტ.) — ქორწილზე თეფშების მრეცხავი გეჭირდება.

მუშყჳდი̄ელი იგივეა, რაც **მუშყჳდი.**

მუშყჳედი იგივეა, რაც **მუშყჳდი.**

მუშხჳნი (-ნი̄შ, მუშხჳნა‖-ა̈რ ბზ., -ა̈შ, მუშხჳნა ბქ., -ნი̄შ, -არ‖-ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — შემნახველი. [ეჯჲა̈რ] ჲელჲა̈ განზრე მუშხჳნი ლგჷა̈რხ (ბზ. 26) — ისინი წმ. ელიას განძეულობის შემნახველები ყოფილან. ამშა მუშხჳნი სი ჰა̈დ ხი (ლნტ.) — ამის შემნახველი შენ არა ხარ.

მუჩომ იგივეა, რაც **მუჩჳემ.**

მუჩჳემ, მუჩჳმე (-იშ‖-მე̄მიშ, -ა̈რ‖მუჩჳმა‖-მა̄ლა ბზ., -იშ, -არ ლნტ.), **მგჩემ** (-იშ, -ჩჳმა) ბქ., **მუჩომ** (მუჩმა̄ლა) ლშხ. — 'გა'მკეთებელი, მქნელი, ჩამდენი. ცოდა̈ მუჩჳმე ხენწიფე [ამეჩუ სგურ] (ბზ. 84) — ცოდვების ჩამდენი ხელმწიფე აქ ზის. მერმა ლადღიშდ ა̈მიშ მგჩემ ლიხ (ბქ. 216) — მეორე დღისათვის ამას გააკეთებენ (გამკეთებლები არიან). ლეჩომი მუჩომს დეშე̄რს ხოსგდი (ლშხ.) — საქმის (გასაკეთებლის) გამკეთებელს ვერავის ეხედაე. იმშა მუჩჳემ ლოქ ლიხ მინ? (ლნტ. 180) — რისი გამკეთებელი ხართ თქვენო?

მუცჳრე[1] (-რე̄მიშ, მუცჳრა‖-რა̄ლა ბზ., ლშხ., -რემ, -როლ ბქ., -ჲშ, -ა̄ლ ლნტ.) — დამგოეებელი, მიმგოეებელი (ცოლისა, ოჯახისა...). ჭაშჳემ ეჰეჲი ჩუ მუცჳრა [ზურალს]... ხოლა ტა̄ლს ხა̈გნახ (ბქ. 290) — ქმრის აშკარად მიმგოეებელს (ქალს) ცუდ დაღს დაასვამდნენ. ბობში მუცჳრე და̄რ მეყე̄და (ლშხ.) — ბავშვის დამგოეებელი არავინ მყავდა.

მუცჳრე[2] — იხმარება გამოთქმაში **ქჳინი მუცჳრე** — სულისჩამდგმელი (-შემრჩენი). სი ხი მიშგუ ქჳინი მუცჳრე (ბზ.) — შენ ჩემი სულისჩამდგმელი ხარ.

მუცხჳა̈პ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **მუცხჳაპ** ლშხ. — ამოწედილი. [მიჩა ბაბა] დაშნა̈ ჲი მუცხჳა̈პ ანლრი ლა̈ქინოშ (ბქ. 112) — მამამისი ხმალამოწვდილი სირბილით მოდის. ალე მა̄რას ხანჯარ მუცხჳაპ ხულჳა̄ნ (ლშხ.) — ამ კაცს ხანჯალი ამოწვდილი ჰქონდა.

მუწუხჳაჳი იგივეა, რაც **მუწხჳა̈ჳი.**

მუწჳერი იგივეა, რაც **მუწჳრი.**

მუწჳრი (-რი̄შ, -ჲა̈ლ ბზ., -ა̈შ, მუწჳრა ბქ., -რი̄შ, მუწჳრა‖-ალ ლშხ.), **მუწჳერი** (-ჲშ, -რჲა̈ლ) ლნტ. — სისხლის ამღები, შურისმაძიებელი. ხოლა მუწჳრის თხჳიმ ესერ ოხჳსყა ლეწჳრიდ (ანდ.) — სისხლის ცუდ ამღებს თავი სისხლის ასაღებად გაუხდიაო. მუწჳრი ი მუწჳრი... ხედრა̄ლხ უშხჳა̄რ ლეთხნად (ლშხ. 37) — შურისმაძიებლები ერთმანეთს დარაჯობენ შესახვედრად. მუწჳერის ძღუდ ხაწხჳაჳუნდა მიჩა გეზალა̈ გჳეშ (ლნტ.) — სისხლის ამღებს მეტად ადარდებდა თავისი შვილის ბედი.

მუწხჳა̈ჳი (-ჳი̄შ, -ჳა̈ჳია̈რ ბზ., -ა̈შ, -ჳაჳა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **მუწუხჳაჳი, მუწხჳაჳი** (-ჳი̄შ, -ჳა̄ლა) ლშხ. — შემწუხებელი. ეჩი̄ მუწხჳა̈ჳი და̈რ ა̈რი (ბზ.) — იმისი შემწუხებელი არაეინ არის. ჲერხი მუწხჳა̈ჳის გუნ მორდა̈ბ ხარ (ბქ.) — ზოგიერთ შემწუხებელს დიდი (ძალიან) რიდი აქვს. ისგუ მუწხჳაჳი მა̄რე ანჴად (ლშხ.) — შენი შემწუხებელი კაცი მოვიდა. მუწხჳა̈ჳი და̈რს ხალა̈ტ (ლნტ.) — შემწუხებელი არავის უყვარს.

მუჰოდ იგივეა, რაც **მუჰჳედ.**

მუჰჳ, მიჰჳ (-იშ, მუჰჳა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — რქა. ჳერბ ჲ'ათგენე̄ნა ჴა̈ნს მუჰჳჲი (ბზ. 216) — ორბი ხარს რქაზე დასჯდომია (დასდგომია). და̈ჳს თხჳიმჲი ძღუდ მუჰჳა̈რ ლოქ ხაგ (ლნტ. 70) — დევს თავზე დიდი რქები ადგასო.

მუჰჳედ (-ჰჳდიშ, -ჰჳდა̈რ) ბზ., ჩბხ., **მგჰედ** (-ჰდიშ, -ჰდა̈რ) ლხმ., **მუჰოდ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — მკერდი. მეთხჳჲა̈რდ და̄ლ სგა იყერ მუჰჳედს (ბზ. 392) — მონადირემ დალი მკერდში ჩაიკრა. [ისმა̈ჲშლ] ბერ-

ჟემ ჯჷა̈რ გარ ესერ ოსრეკახ მუჭჷედჩუ (ბქ. 251) — ისმაილთვის მკერდზე მხოლოდ რკინის ჯვარი დაუკიდნიათ. ზურა̄ლდ სგალეიხუტჷე ბობშ მუჭოდთე (ლშხ.) — ქალმა ბავშვი მკერდში ჩაიხუტა. ლა̈ზჲას მუჭოდისა ხუღჷე, გჷი, ყჷიჟე,... (ლნტ.) — საკლავს მკერდში აქვს გული, ღვიძლი...

მუჭხჷი (ხომჭუხჷა, მა̈მჭუხჷე ბზ., ხომჭხჷა ლშხ.), **მგჭა̈ხჷი** (ხომჭა̈ხჷა) ლნტ. 1. ტკბილი. [ჭყი̄ნტდ] ქალა̈ქს ა̈ნყიდ... მუჭხჷი ლეზბჷრა (ბჷ. 350) — ბიჭმა ქალაქში იყიდა ტკბილი საჭმელი („საჭმეულობა"). ალ ბალახ დე მუჭხჷი ლი, დე მგლნი (ლშხ., ხორ. 41) — ეს ბალახი არც ტკბილია, არც მწარე. დენა მგჭა̈ხჷი ლეზჷება̈რს მეჷარს ხეთია̈ლ (ლნტ.) — გოგო ტკბილ საჭმელებს საკმაოდ ეძალება. **მუჭხჷიდ** ბზ., ლშხ., **მგჭა̈ხჷიდ** ლნტ. ზმნზ. — ტკბილად. ამჟი მუჭხჷიდ ლოქუ ოგმეჩ̄ენახ (ლშხ. 32) — ასე ტკბილად დაგვიბერდნენო. 2. ბქ. წყნარი, ჩუმი. ალ დინა სურუ მუჭხჷი ლი (ბქ.) — ეს გოგო მეტისმეტად ჩუმია.

მუხ იგივეა, რაც **მუჰ**.

მუხბე იგივეა, რაც **მუხჷბე**.

მუხურ იგივეა, რაც **მუხჷირ**.

მუხჷწე (-წე̄მიშ, -წა̄ლა) ბზ., **მუხუწე** (-წემ, -წოლ ბქ., -ჲშ, მუხუწალა ლნტ.) — დამავიწროებელი.

მუხჷბე (-ბე̄მიშ, ლახჷბა ბზ., ლშხ., -ბემ, ლახჷბა ბქ., -ჲშ, ლახჷბა ლნტ.) — ძმა (ძმისთვის). ანჴა̈დხ როსტომ ი მიჩა მუხჷბე (ბზ. 234) — მოვიდნენ როსტომი და მისი ძმა. ჭო̄ლა̈შ არდახ ჩხარა ლახჷბა (ბზ. 28) — ჭოლაში იყო ცხრა ძმა. შდიქ შდგქ ესერ ხობგე, ბა̈ჯგ-ბაჯგს ი მუხჷბე — მუხჷბა (ანდ.) — კბილი კბილს ამაგრებს, სარი — სარს და ძმა — ძმასაო. ხოშა მუხჷბე ლუჭჷთუნანლო ჩჷედლარბა̄ნ (ლშხ. 53) — უფროსი ძმა დაწყევლის შემდეგ კალარიბდა. მუე მუხჷბეს ი დიე ჯუმილს ბუბა ხაყახა (ლნტ. 19) — დედისა (ძმას) და მამის ძმას ბიძა ჰქვია. ლახჷბად ძა̈ხილ ლახდეს მურყჷამხა̈ნქა (ჰოეზ. 74) — ძმებმა შესძახეს ციხიდან. კნინ. **მუხჷბილ** ზს., **მუხჷბო̄ლ** ლშხ., **მუხბოლ** ლნტ. მიჩემდ ი მიჩა მუხბოლდ ხოჩა ლირდე ა̈დჴიდხ (ლნტ. 144) — თვითონ და მისმა ძმამ კარგი ცხოვრება გაატარეს. იხ. **ჯჷმილ**.

მუხჷერი იგივეა, რაც **მუხჷრი**.

მუხჷირ (-ხჷრიშ, -ხჷრა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მუხურ** (-ალ) ლშხ. — კუთხე. ა̈მირანდ მურყჷამს ლექჷა̈ მუხჷირ ლეჟა̄ჷ ხაყერ ი ლეჟა̈̄შ — ლექჷა̄ჷ (ბზ. 93) — ამირანმა კოშკს ქვედა კუთხე ზევითკენ გაუკეთა და ზევითა — ქვევითკენ. ქორა მუხჷირმოყ ა̈ნხორიელანხ ღოლიაქა̈რ (ლნტ.) — ცხერები სახლის კუთხეში შეგროვდნენ. მუხურისა ხოჩა ლესგდი დი̄ნა ლჷგდა (ლშხ.) — კუთხეში კარგი შესახედავი გოგო იდგა.

მუხჷრი (-რი̄შ, -ჲა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -ა̈რ-‖მუხჷრა ბქ., -რი̄შ, -არ ლშხ.), **მუხჷერი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მკრეფავი. ხილიშ მუხჷრი (ბქ.) — ხილის მკრეფავი. ანჴადხ მანჭკჷარაჲ მუხჷრი ზურალე̄ლ (ლშხ.) — მანჭკვარას მკრეფავი ქალები მოვიდნენ.

მუჴჷა̈̄მი (-მი̄შ, -მა̄ლა) ბზ., **მუჴჷა̈მი** (-მა̈შ, -მა̈რ) ბქ., **მუჴჷა̄მი** (-მი̄შ, -მა̄ლა) ლშხ. 1. მადლიერი. ბეჷას მა̈გ მუჴჷა̈მი ხა̈რენა (ბქ. 312) — ბევას ყველა მადლიერი ჰყოლია. ალე ზურა̄ლს ხჷა̄ჲ მუჴჷა̄მი ხეყე̄და (ლშხ.) — ამ ქალს ბევრი მადლიერი ჰყავდა. 2. ზს. გადამლოცველი (ალავერდის). მიშგუ ლა̈მზგრა̈̄ლი მუჴჷა̈̄მი გიგო ლა̈სჷ (ბზ.) — ჩემი სადღეგრძელოს გადამლოცველი გიგო იყო.

მუჴჷა̈̄რი (-რი̄შ, -ჷა̈რჲა̈ლ) ბზ., **მუჴჷა̄რი** (-რი̄შ, -რჲალ) ლშხ. ბოტ. — ასკილი. დჷეშდი ლადა̈ლ ცაგა̈რს იქჩე მა̈გ მუჴჷა̈̄რი̄შ (ბზ. 18) — ორშაბათ დღეს ყველა იჭრის ასკილის ეკლებს. მუჴჷა̄რი წჷგრნი კაკლარს იშნე (ლშხ., ხორ. 19) — ასკილი წითელ მარცვლებს ისხამს.

მუჯა̈ბ იგივეა, რაც **მგჯა̈ბ**.

მუჯორ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **მუჯჷარ** (-ა̈რ) ლხმ. — სამარხვო შეჭამანდი (ნიგვზის ან კანაფის თესლისაგან გამოხდილი ზეთი). მუჯორს იზბიხ (ბზ.) — მუჯორს ჭამენ. მუჯორს კაკხენქა ა̈სყიხ (ბქ.) — მუჯორს ნიგვზისაგან აკეთებენ.

მუჯჷარ იგივეა, რაც **მუჯორ**.

მუჰ (-იშ, მუჰჷა̈რ) ზს., **მუხ** (-არ) ლშხ., **მუდჷ** (-ა̈რ) ლნტ. ზოოლ. — თხუნელა. მუჰ

გიმჩუქა ა̈რი (ბქ.) — თიხუნელა მიწის ქვეშ არის. ეჯ მა̈რე მუხშა̈ლ იგჳეწრიე̄ლ (ლშხ.) — ის კაცი თხუნელასავით დაძვრება. გადატ. ლნტ. მშაკვარი, ჩუმჩუმელა. ალ მუდჳხენქა ხოჩას იმს ანღელდა̈ს?! (ლნტ.) — ამ მშაკვრისაგან კარგს რას მოელოდი?!

მუჰდური (-რი̄შ, -ა̈ლ||-რა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -რა ბქ.) — განმკურნებელი (გამმთელებელი). ჩიმი მუჰდური ლიხ ისგუ შია̈რ (ბზ.) — შენი ხელები ყველაფრის განმკურნებელია. ჰჳიჯს მიჩა მუჰდური მელ ლოხთონა ბეჳა̈შდ (ბქ. 197) — ანკარას მისი განმკურნებელი ბალახი უსწავლებია ბევასთვის.

მუჰჳდი (-დი̄შ, -და̄ლა ბზ., -დჲა̈შ, -და ბქ.), **მუჳდი** (-დი̄შ, -ა̄ლა) ლშხ., **მუჳედი** (-დიშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. 'მი'მცემი. ოხურშჳენ ჯგჷრა̈გ — სჳეჟი მუჰჳდი (ბზ. 40) — ვახსენე წმინდა გიორგი — ძალის (სვეს) მომცემი. გუშგჳეჳ ჯგჷრა̄გ ხოჩა ლირდე̄ მუჳდი ლი (ლშხ.) — წმიდა გიორგი ჩვენთვის კარგი ცხოვრების მომცემია. ნამბგგიჲ მუჳედიდ კეცხოჲსა წმინდ ლჳინალს თჳის ხეჩოხ (ლნტ. 28) — სიმაგრის მისაცემად (მიმცემად) წმინდა ლეინოს ქვევრში თაფლს უმატებენ. 2. გამყიდველი. დეცე-გიძიშ მუჰჳდი ჯიჰრა̈შ ფოთელს ესერ ლახგჳარენა (ანდ.) — მიწაწყლის გამყიდველი მუხის ფოთოლს მისდგომიაო. ანჴად ხილი მუჳდი მა̈რე (ლშხ.) — ხილის გამყიდველი კაცი მოვიდა.

მუჰჳნა̈რი (-რი̄შ, -ნარა||რა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -ნარა ბქ.), **მუჳნარი** (-რი̄შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგჷნა̈რი** (-ჲ'შ, -ნარა̄ლი) ლნტ. — მსმენელი; გამგონი; ყურისმგდებელი. ხჳა̈ჲ ხოჩე̄მი მუჰჳნა̈რი ლიხ მიშგუ შდგმრა̈ლ (ბზ.) — ბევრი კარგის გამგონეა ჩემი ყურები. მგსგდის ი მუჰჳნა̈რს ლისგდი-ლიჰჳნა̈რი დემ ხაჟანდახ (ბქ. 295) — მაყურებელსა და ყურისმგდებელს ყურება და ყურისგდება არ სწყინდებოდათ. ჯამზგრახ ღერთემ ამშა მუჳნარი მა̈რე მაგ! (ლშხ. 60) — ღმერთმა გადღეგრძელოთ ამის გამგონი კაცი ყველა! მგჷნარალის მა̈გ ლოქ ხოლა ახომნარახ (ლნტ.) — მსმენლებს ყველაფერი ცუდი მოუსმენიათ.

მჷმბჳი (-ჳი̄შ, -ჲა̈რ||-ა̄ლა ბზ., -ჳი̄შ, -არ ლშხ.) — ამბის მთქმელი, მთხრობელი, მოამბე. მჷმბჳის ლოქ და̄ს აფშჳდე (ლშხ. 64) — ამბის მთქმელს არავის გაუშვებსო. ეშხუ მუმბჳიდ მა̄დ ხოფიშჳდა (პოეზ. 46) — მოამბედ ერთიც არ გაუშვია.

მჷნშგულ იგივეა, რაც **მჷჳშგჳილ**.

მჷრგჳი (-ჳი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **მურგჳი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **მჷრგუ** (-გჳ̄შ, -ალ) ლშხ., **მურგუ** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — თამელი. ხოჩა̄მდ მგჰი მჷრგჳი ხოჩა გა̈მა̈შ·ლი (ბზ.) — კარგად მწიფე თამელი კარგი გემოსია. ჰუბერ წჳა მურგჳი... (ბქ. 228) — ჰუბერში არის თამელი. მჷრგუ'ს' იზბიხ უშგჳლარ (ლშხ., ხორ. 17) — თამელს უშგულელები ჭამენ. მალფხს მურგუ მგი ლი (ლნტ.) — შემოდგომაზე თამელი მწიფეა.

მჷრყჳამ იგივეა, რაც **მურყჳამ**.

მჷჳნარი იგივეა, რაც **მუჰჳნა̈რი**.

მჷჳშგჳილ (-იშ, უშგჳლა̈რ) ბზ., **მუჳშგჳილ** (უშგჳლა̈რ) ბქ., **მჷნშგულ** (უშგჳლარ) ლშხ., **მუჳშკჳილ** (უშკჳლა̈რ) ლნტ. — უშგულელი. ა̈დბინე მჷჳშგჳილდ ლიღრა̈ლ (ბზ.) — უშგულელმა სიმღერა დაიწყო. ეშხუ მუჳშკჳილ ა̈მჲჰედ (ლნტ. 112) — ერთი უშგულელი მოსულა.

მჷქჳ (-ა̈შ, — ბზ., ლშხ.), **მუქჳ** (-იშ, — ბქ., ლნტ.) — ღიმილი. ჳეზირს მჷქჳ ლახა̄სდ (ბზ. 293) — ვეზირს ღიმილი მოადგა.

მჷქჳი̄ს იგივეა, რაც **მჷქჳი̄სგ**.

მჷქჳი̄სგ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მუქჳისგ** ბქ., **მჷქჳი̄ს** (-ალ||-ა̄ლა) ლშხ., **მუქჳისკ**, **მგქჳისკ** (-ა̈რ||-კალა) ლნტ. — მთქმელი. მიშგჳი ცოდუ ხა̄რ ამი მჷქჳი̄სგს (ბზ. 65) — ამის მთქმელს ჩემი ცოდვა ჰქონდეს. მეშზირ ეშხუ ლი, „ამენ"-იშ მუქჳისგ ფიშირ (ბქ. 233) — მლოცველი ერთია და „ამინის" მთქმელი — მრავალი. ბა̈ქიშ მუქჳისგს ტკიცს ესერი დარ ხეჯრა̈ჳ (ანდ.) — ტყუილის მთქმელს მართალსაც არავინ უჯერებსო. სარჩელი მჷქჳი̄ს ჩუ იჩრაჳი (ლშხ. 45) — სარჩელის მთქმელი გაჩერდება. ალ მარე ამშა მუქჳისკ მა̈დ ლი (ლნტ.) — ეს კაცი ამის მთქმელი არ არის.

მჷქჳნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ბზ., -ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ.), **მუქჳნე** (-ნემ, -ნა) ბქ., **მუქჳნჳნე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — გამომტეხი; მთქმევინებელი.

ბაჯჷს ჩიმი მჷქჸნე ა̈ხფას (ბზ.) — ბაჯუ ყვე-ლას გამომტეხი დადგა. ბა̈ქიშ მჷქჸნე ი მჷქ-ჸისგ უშხუა̈რდ ხოშა ლესისგ ლიხ (ბქ.) — ტყუილის მთქმელი და მთქმელი ერთიმე-ორეზე მეტად საძულველია. ამშა მჸქჸნე ან-ჴად (ლშხ.) — ამის გამომტეხი მოვიდა.

მგ-[1], **მჷ-**[1] — ნამყო დროის მიმღეობის მაწარ-მოებელი პრეფიქსი. მგ-ჯა̈ბ (ბზ.) — მოხარშული. მგ-ტყა̈ბ ბზ., ლნტ., — შემწვარი. მჷქჸისგ (ბქ.) — მთქმელი. მჷქჸემ (ლშხ.) — ჩამცმელი.

მგ-[2], **მჷ-**[2] — ზედსართავი სახელის ოდნაობითი ხარისხის მაწარმოებელი პრეფიქსი. — მო-. მგწრან (ბზ.) — მოწითალო. მჷთთჸა̈ნ (უშგ.) — მო-თეთრო.

მგ-[3], **მჷ-**[3] — ადამიანის სადაურობის აღმნიშ-ვნელი პრეფიქსი, — -ელ. მგმლახ (ბზ.) — მულა-ხელი. მგმკალ — მუკალელი. მჷშჸა̈ნ (ბზ.) — სვანი. მჷლჩხუმ (ლშხ.) — ლეჩხუმელი. მჷჸ-შა̄ჸილ (ლნტ.) — უშგულელი.

მგ- — -ა, მჷ- — -ა: მგლდე̄ჸა (ბზ., ლშხ.) — მოდებილო, მოსულელო, მგკჭრა — ელვარე, მბრწყინავი. მგკრა — სახნისი. მგნწლა — კალია. მგჴფია — კბენია. მჷქჸა̄სჭრა (ლშხ.) — მამულა (ბოტ.).

მგ- — -ე[1], **მჷ- — -ე** მოქმედებითი გვარის მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი: მგგლე — და-მხევი. მგბა̄ნდე (ბზ., ლშხ.) — დამკერებელი. მგბნე — დამწყები. მჷგჸა̄ნე — დამტირებელი. მჷკჸშე — გამტეხი. მჷქჸცე — გამჭრელი.

მგ- — -ე[2] ნამყო დროის მიმღეობის მაწარმო-ებელი კონფიქსი: მგსყე — გაკეთებული.

მგ- — -ი, მჷ- — -ი[2] მოქმედებითი გვარის მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი: მგბდა̈ჸი — გამბედავი. მგბგერი — დამბეგრავი. მგჴნი (ზს., ლნტ.) — მხნელი. მგწსი (ზს.) — 'და'მპა-ტიჟებელი. მჷგჸნეჸი (ბზ.) — მომგონებელი. მჷჸდი (ლშხ.) — მიმცემი. მჷთჸრი (ლშხ.) — მწაველელი.

მგარა̈ყი იგივეა, რაც **მგჭრა̈ყი**.

მგარე იგივეა, რაც **მგჭრე**.

მგბანდე იგივეა, რაც **მგბა̄ნდე**.

მგბაქე იგივეა, რაც **მგბა̄ქე**.

მგბა̈ბე, მგბა̈ბი იგივეა, რაც **მგბა̄ბე**.

მგბა̈რ (-იშ, -ბრა̄ლა ზს., -იშ, -ბარა̈ლ ლნტ.), **მგბრა̄ლი** (-ლი̄შ, -ბრა̄ლა) ლშხ. — და-მბანი. ბოფში მგბრა̄ლი ზურა̄ლ იმე არი? (ლშხ.) — ბავშვის დამბანი ქალი სად არის? ამ-შა ძეხჸ ჰიშხა̈რე მგბა̈რდ დემ იშკედდა მიჩა ხოშა ლაჸდილას (ლნტ. 227) — ამისი ცოლი ფეხების დამბანად არ კადრულობდა თავის უფ-როს დებს.

მგბა̈რჯე იგივეა, რაც **მგბგრჯე**.

მგბა̈ჴი იგივეა, რაც **მგბა̈̄ჴი**.

მგბა̄ბე (-ბე̄მიშ, -ბა̄ბა̄ლა ბზ., მგბა̄ბა̄ლა ლშხ.), **მგბა̈ბე, მგბა̈ბი** (-ბემ, -ბოლ ბქ., -ძშ, -ბალა ლნტ.) — გამნიავებელი. ქა მგბა̈ბიი ჸინღგლდ ლა̈სჸ (ბქ. 134) — გამნიავებელიც ბატკანი იყო. გ ა დ ა ტ. გამფანტავი, 'გა'მფლან-გველი. ალე მა̄რე თეთრი მგბა̄ბე ლი (ლშხ.) — ეს კაცი ფულის მფლანგველია.

მგბა̄ნდე (-დე̄მიშ, -და||-და̄ლა) ბზ., ლშხ., **მგბანდე** (-დემ, -და ბქ., -ძშ, -ა̈ლ ლნტ.) — დამკერებელი. ამი̄ მგბა̄ნდე მა̄მ ხჸი მი (ბზ.) — ამას მე ვერ დავაკერებ (ამის დამკერებელი არა ვარ). ლერექჸი მგბა̄ნდე ზურა̄ლ ეჩეჩუ სგურ (ლშხ.) — ტანსაცმლის დამკერებელი ქა-ლი იქ ზის.

მგბა̄ქე (-ქე̄მიშ, -ქა̄ლა) ბზ., ლშხ., **მგბა-ქე** (-ქემ, -ქა ბქ., -ძშ, -ა̈რ ლნტ.) — გამნიავებე-ლი (ქონების_). ჩი̄მი მგბა̄ქე ა̈ხფას ეჯ ჰყინტს (ბზ.) — ის ბიჭი ყველაფრის გამნიავებელი გამოდგა. ალ მარე ქორისგა ხოჩერება̈შ მგ-ბაქე გარ ლი (ბქ.) — ეს კაცი ოჯახში სიკეთის გამნიავებელია მხოლოდ. ამკაიბ თეთრი მგბა̄-ქე და̄რ მიწჸა (ლშხ.) — ფულის ასეთი მფლან-გველი (გამნიავებელი) არავინ მინახავს.

მგბა̈̄ჴი (-ჴი̄შ, -ბა̈̄ჴია̈რ) ბზ., **მგბა̈ჴი** (-ა̈შ, -ბაჴა ბქ., -ძშ, -ჴა̈ლი ლნტ.), **მგბა̄ჴი** (-ჴი̄შ, -არ) ლშხ., — მოსიარულე; ნაბიჯის გადამდგმელი; გადამლაჯებელი. მი მგბა̈̄ჴი მა̄-მა ხჸი (ბზ.) — მე ნაბიჯის გადამდგმელი არა ვარ. მი ბა̈ჩყი მგბა̈ჴი́დ დემეგ მაყა (ბქ.) — მე ქვამე მოსიარულედ არ ვვარგვარ. ეჯი ნაშხატ-ქა მგბა̄ჴი მა̄ ხჸი (ლშხ.) — იმ ლობეზე გადა-მბიჯებელი არა ვარ. ეშხუ ჰიშხე მგბაჴი მა̈დ ლი ეჯი (ლნტ.) — ის ერთი ნაბიჯის გადა-

მდგმელი (გადამბიჯებელი) არ არის.

მგბგე (-გე̄მიშ, მგბგა̈̄ლა ბზ., -გემ, მგბგა ბქ., -გე̄შ, -გე̄ლ ლშხ.), **მგმბგგე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გამამაგრებელი, გამამხნევებელი. მგბგე მა̈̄რე მა̈გ ხოჩა ლი (ბზ.) — გამამხნევებელი კაცი ყველა კარგია. გ ა დ ა ტ. ლა̈თუ̂ერიქი შიყე მგმბგგე მიჩა ლაუ̂დილა ლასხ (ლნტ.) — სწაელის დროს მურგს დები უმაგრებდნენ.

მგბგერი (-რი̄შ, -რჲა̈ლ‖-ბგა̈რა ბზ., -რიშ, -ბგა̈რა ბქ., -რი̄შ, -ალ ლშხ.) — დამბეგრაეი. ძალუ̂შა ეჯჲარე მგბგერი ლგმა̈̄რლიხ (ბზ. 27) — ძალუაანი იმათი დამბეგრაეი ყოფილან. ჰანშუ̂ მგბგერი ქიბე ჯაფრა̄ნ (ჰოჟ. 202) — ხარით დამბეგრაეი შემო ჯაფარიძეები.

მგბდა̈უ̂ი (-უ̂ი̄შ, -დაუ̂ა̄ლა ბზ., -უ̂ა̈შ, -დაუ̂ა ბქ.), **მგბდაუ̂ი** (-უ̂ი̄შ, -დაუ̂ა̄ლა) ლშხ., **მგბედა̈უ̂ი** (-ჲშ, -დაუ̂ა) ლნტ. — გამბედაეი. ა̈მიშ მგბდა̈უ̂ის ხოლა გუ̂ეშ ოთბედაუ̂ა (ბქ.) — ამის გამბედაეს ცუდი საქმე გაუბედაეს. ამშა მგბდაუ̂ი ეჯი მა̄მა ლი (ლშხ.) — ამის გამბედაეი ის არ არის.

მგბედა̈უ̂ი იგივეა, რაც **მგბდა̈უ̂ი**.

მგბემ (-იშ, -ბმა̄ლა ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **მგბენ** (-ბნა̄ლარ) ლშხ. — 'და'მბმელი. ფურემ მგბემ ჩი ლეთ დინოლ ლასუ̂ხ (ბქ.) — ყოველ ღამე ძროხას გოგოები აბამდნენ (დამბმელი იყვნენ).

მგბიდ[1] (-იშ, -ბიდა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — გამწევი (ხარი). ალჲა̈რს ხოჩა მგბიდ ჰანა̈რ ასფასახ (ბზ.) — ესენი კარგი გამწევი ხარები დამდგარან. ნა̈ ხოჩა მგბიდ ჰა̈ნ ნირდა (ბქ.) — ჩვენ კარგი გამწევი ხარი გვყავდა.

მგბიდ[2] (-იშ, -ბდა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ანთებული (მოკიდებული). ზურალდ მგბიდ მაცლა̈ნ ა̈ნკიდ (ბქ. 162) — ქალმა ანთებული მუგუზალი აიღო.

მგბილ იგივეა, რაც **მებუ̂ლ**.

მგბნე (-ნე̄მიშ, -ბნა̄ლა ბზ., ლშხ., -ნემ, მგბნა ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლ‖-ბნალა ლნტ.) — დამწყები. ლიცუ̂ა̈̄ლი მგბნე ჩია̈̄გ ჰყინტ ლა̈სუ̂ (ბზ.) — ჩხუბის დამწყები ყველგან ბიჭი იყო. ლაღრალა̈შ მგბნა მგუ̂ელ ხაჟხა (ბქ.) — სიმღერის დამწყებს წინამძღოლი ჰქვია.

მგბრა̄ლი იგივეა, რაც **მგბა̈რ**.

მგბძღგნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ბზ., -ნემ, -ნა ბქ., -ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — მატყლის მჩეჩავი. მგბძღგნად მა̈გ იმა̈რგ (ბქ. 305) — მატყლის მჩეჩავად ყველა გამოდგება. ძაძუ̂ ხოჩა მგბძღგნე ლი (ლნტ.) — ძაძუ კარგი მჩეჩაეია.

მგბგრჯე (-ჯე̄მიშ, -ბგრჯა) ბზ., **მგბარჯე** (-ჯემ, -ბარჯა) ბქ., **მგბა̈რჯე** (-ჲშ, -ჯალა‖-ა̈ლ) ლნტ. 1. ზს. მთხრელი; მბარაეი. 2. მთოხნელი. ჰყინტს ხოჩა მგბა̈რჯე ა̈ხეფასოლ (ლნტ. 61) — ბიჭი კარგი მთოხნელი გამოეიდოდა.

მგგბე (-ბე̄მიშ, -ბა̄ლა ბზ., -ბემ, -ბოლ ბქ., -ბე̄შ, -ბა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ბალა ლნტ.) — დამსერელი, გამჭუჭყიანებელი. ბირღუ̂ ჩი̄მი მგგბე ლი (ბზ.) — მტვერი ყველაფერს სვრის (დამსერელია). ნომა ხი ჩიგარ ლერექუ̂ი მგგბე (ლშხ.) — ყოველთვის ნუ სვრი ტანისამოსს (ნუ ხარ დამსერელი). კაბა̈ მგგბე (ლნტ.) — კაბის დამსერელი.

მგგგნე[1] (-ნე̄მიშ, -ნა ბზ., -ნემ, -ნა ბქ., -ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — მღრღნელი. ალ და̈ბისგა ხუ̂ა̈ჲ მგგგნა ა̈რიხ (ბზ.) — ამ ყანაში ბევრი მღრღნელია.

მგგგნე[2] (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — გამშემშებელი. ჩიმე მგგგნე ლი ეჯ მარე, ეჰკა̈ლი თერა̈ლ ხარ (ლნტ.) — ის კაცი ყველას აშეშებს (გამშეშებელია), ისეთი თვალები აქვს.

მგგდა იგივეა, რაც **მუგუ̂და̈'ჲ'**.

მგგემ[1] (-იშ, -გმა̄ლა ბზ., ლშხ., -გმა ბქ., -ა̈რ‖-გემალა ლნტ.) — ამგები,'ა'მშენებელი. ჩი̄მი მგგემ ლიხ ისგუ შია̈რ (ბზ.) — შენი ხელები ყველაფერს აშენებენ (ამშენებელია). ქორა̈შ მგგემდ ყორარ უ̂ჰუ̂დალდოუ̂ ადკარე (ანდ.) — სახლის ამშენებელმა კარები უკითხავად გაალოსო. [ეჯი] დოშდიშ ხაკუჩ ერ ემჰედე̄ლას... ქორა მგგემდ (ლშხ. 59) — ის ორშაბათს უნდა მოსულიყო სახლის ასაშენებლად (ამშენებლად).

მგგემ[2] (-იშ, -გმა̄ლა ბზ., ლშხ., -გმა ბქ., -ა̈რ‖-გემალა ლნტ.) — დამდგმელი. ტაბაგქი ა̈რყიშ მგგემ მი ხუ̂ა̈სუ̂ (ბქ.) — ტაბლაზე არყის დამდგმელი მე ვიყავი.

მგგენე იგივეა, რაც **მგგნე²**.

მგგლე (-ლēმიშ, -ლāლა ბზ., -ლემ, -ლა ბქ., -ლēშ, -ლēლ ლშხ., -ჲშ, -გლალა ლნტ.) — გამხეეი, გამფხრეწი. მიშკუი კაბä მგგლე ალ ჟელ ლას (ლნტ.) — კაბა ამ ძაღლმა გამიხია (ჩემი კაბის გამხევი ეს ძაღლი იყო).

მგგლიჯ (-იშ, -äრ ზს., -არ ლშხ.), **მგგლინჯ** (-äრ) ლნტ. — კბილებდაკრეჭილი, პირდაფჩენილი. თიხერა ხუღუე შდგქäრ მგგლიჯ (ბზ.) — მგელს კბილები დაკრეჭილი აქვს. მგგლიჯ გელად ჩხირ ლალ ლამკუიშ (ლშხ. 86) — პირდაფჩენილმა გელამ ვერაფერი დამაკლო (ჩხირი შემატეხა).

მგგნე¹ (-ნēმიშ, მგგნāლა ბზ., -ნემ, მგგნა ბქ., -ნēმიშ, -ნāლა ლშხ.), **მგგენე** (-ჲშ, -ნäლ) ლნტ. — ʼდʼაჲყენებელი. ეჩō მგგნე ათხე დäრ äრი (ბზ.) — ახლა იმას ვერავინააყენებს (ამყენებელი არავინ არის). ჰამს მიშგუ მგგნე სი ხäსუ (ბქ.) — დილას შენ ამაყენე (ამყენებელი იყავი). იხმარება გამოთქმაში: **ლაგას მგგნე** — ჭკუის დამრიგებელი. ეშუი ლაგას მგგნე სოფელს ჩიგარ ესერ ხორი (ანდ.) — ერთი ჭკუისდამრიგებელი სოფელს ყოველთვის ჰყავსო.

მგგნე² (-ნēმიშ, მგგნა ბზ., -ნემ, მგგნა ბქ., -ნēმიშ, -ნēლ ლშხ.), **მგგენე** (-ჲშ, -äლ) ლნტ. — გამცილებელი. მიშგუ ქორთე მგგნე დäრ äნთხან (ბქ.) — ჩემი სახლში გამცილებელი არავინ მოიძებნა.

მგგნე³ (-ნემ, მგგნა) ბქ. — აღმომცენებელი. ლებიäშ ხონკი მგგნე უჩხა ლი (ბქ.) — ლობიოს ადრე აღმომცენებელი წვიმაა.

მგგჰე (-ჰēმიშ, მგგჰა ბზ., -ჰემ, მგგჰა ბქ., -ჰēშ, -ჰāლა ლშხ., -ჲშ, -ჰალა ლნტ.) — 1. გამგრძელებელი; შემნარჩუნებელი. ციოყ გუäრი მგგჰე ლი (ბზ.) — ციოყი გვარის გამგრძელებელია. ალ ოჯახი მგგჰე მი ხუი (ლშხ.) — ამ ოჯახის შემნარჩუნებელი მე ვარ. 2. დამცველი. ალის თäჲსდებ ხარ ლუჰედ, ერე უშხუäრიშ ჯურილიშ მგგჰე ლიხ (ბქ. 104) — ამას ფიცი აქვს მიცემული, რომ ერთმანეთის რჯულის დამცველები იქნებიან.

მგგრგäლი (-ლīშ, -ჲäრ) ბზ., **მგგრგალი** (-ლīშ, -არ) ლშხ. — მოლაპარაკე. ხოჩäმდ მგგრგäლი ზურāლ ანჴäდ (ბზ.) — კარგად მოლაპარაკე ქალი მოეიდა. ეჩთäნ სპარს მგგრგალი მეცარ მä ლოქ ხოწუა (ლშხ. 11) — ასეთი სწრაფი მოლაპარაკე მკითხაეი არ მინახავსო. იხ. **მგრგäდი**.

მგდāჲ იგივეა, რაც **მუგუდäʼჲʼ**.

მგდგäრი (-რīშ, -დგარა ბზ., -äშ, -რარა ბქ., -რიშ, -äლ ლნტ.), **მგდგარი** (-რīშ, -ალ) ლშხ. — მკვლელი. მგდგäრī მეზგა ლēთ ი ლადēლ მäგ ლäნთხლäლ ხäრ (ბზ.) — მკვლელის ოჯახს დღე და ღამე სიფრთხილე მართებს. ნაცოდიშ მგდგäრი ცოდს მიჩეშთʼ ესერ იტხე (ანდ.) — ცოდეილის მკვლელი ცოდვას თვითონ იღებსო. ჲäრ ხი მიშკუი მგდგäრი? (ლნტ. 220) — რომელი (ვინ) ხარ ჩემი მკვლელი?

მგდე ნაწილაკი — ის (რაღაც). უისგუ მäდე, მგდე მäმ ჯაკუჲა? (ბზ.) — ვაშლი არა, ის არ გინდა? ანჴდენი მäდე ი მგდე ჯაკუე (ლნტ.) — მოვა კი არა, ის არ გინდა.

მგდრäჴ, **მადრäჴ** (-იშ, -აჴäლ) ზს., **მგრდäჴ** (-რდჴიშ, -რდჴäრ) ბქ., **მადრაჴ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **მათრäხ** (-იშ, -რახäლ) ლნტ. — მათრახი. რაუäზდ ქäნკიდ მგდრäჴ (ბზ. 38) — რევაზმა მათრახი აიღო. მუშუნი მäხელუäჲს მაშენე მგრდჴიშ ნäყირ ხაუშგედ (ბქ.) — სვან ვაჟკაცს ყველაზე მეტად მათრახის დანაკრავი ეთაკილება. მარēდ ჩäჲს მადრაჴ ხაჴიდ (ლშხ.) — კაცმა ცხენს მათრახი გადაუჭირა (დაარტყა). ჩäჲს ხაჴგდეს მათრäხ (ლნტ. 295) — ცხენს მათრახი გადაუჭიროს.

მგზარ იგივეა, რაც **მგზრი**.

მგზäნ (-იშ, ზანäრ) ბზ., **მგზნი** (-äშ, ზანäრ ბქ., -იშ, ზანარ ლშხ.) — მეგრელი. მიშგუ დი მგზäნ ლი (ბზ.) — დედაჩემი მეგრელია. სემი ლახუბა ზანარ ლამხუიდხ (ჭოლ. 20) — სამი ძმა მეგრელი შემხვდა.

მგზäუი იგივეა, რაც **მუზუი**.

მგზებ იგივეა, რაც **მუზუებ**.

მგზიენი იგივეა, რაც **მგძჰენი**.

მგზნäნი იგივეა, რაც **მგ̄ზნäნი**.

მგზნი იგივეა, რაც **მგზäნ**.

მგზრი (-რīშ, -ზრა ბზ., -äშ, -ზრა ბქ.), **მგზარ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **მოზარა** (-რäჲშ, -რალა) ლნტ. — მომარე, ზარის მთქმელი. ჩიქე

მგზრა ზა̈რს ჸგლეხ (ბზ. 7) — ჯერ მომარეები ამბობენ ზარს. ფარა̈რს გუნ ხოჩა მგზრა ხორიხ (ბქ.) — ფარელებს ძალზე კარგი მომარეები ჰყავთ. მგზარ ლჷაჸარ ანჴადხ (ლშ.) — ზარის მთქმელი კაცები მოვიდნენ.

მგზლირ იგივეა, რაც **მგძლირ**.

მგზჵენი იგივეა, რაც **მგძჵენი**.

მგთალი იგივეა, რაც **მგ̄თა̈ლი**.

მგთა̈ლი იგივეა, რაც **მგ̄თა̈ლი**.

მგთე იგივეა, რაც **მგთი**.

მგთენე იგივეა, რაც **მგთნე**.

მგთი (-თიშ, მგთა̈ლა ბზ., -ა̈შ, მგთა ბქ.), **მგთი̄** (-თი̄შ, -თდა) ლშ., **მგთიი**, **მგთე** (-დშ, -თალა) ლნტ. — მომკელი. ჯჷინალდ ხჷა̈დ მგთი ხომარჯჷცა მეზგა (ბზ.) — ძველად ბევრი მომკელი ეხმარებოდა მოსახლეს. კესა̈რ... მგთას ათასდ (ჩქ. 92) — კეისარი მომკელებს წააწყდა.

მგთმე (-მე̄მიშ, -თმა ბზ., -მეშ, -მე̄ლ‖-მა̈ლა ლშ.), **მგთმი** (-ა̈შ, -ა̈რ‖-თმა) ბქ. — მშოვნელი. დე̄მშა მგთმე ახფა̈ს ეჯ მა̈რა (ბზ.) — ის კაცი ვერაფერი მშოვნელი დადგა.

მგთმი̄ნე (-ნე̄მიშ, მგთმი̄ნა ბზ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშ.), **მგთმინე** (-ნემ, მგთმინა ბქ., -დშ, -ნალა ლნტ.) — მომთმენი. ეჯ მარე ხოჩა მგთმინე ლი (ლნტ.) — ის კაცი ძალიან (კარგი) მომთმენია.

მგთნე[1] (-ნე̄მიშ, მგთნა ბზ., -ნემ, მგთნა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშ.), **მგთენე** (-დშ, -ნალა) ლნტ. — მომგები, გამჩენი. ალ ულდა̈ქ იარშჷ მგთნე ლი (ჩზ.) — ეს ცხვარი ორ ბატკანს იგებს (ტყუპად გამჩენია).

მგთნე[2] (-ნე̄მიშ, მგთნა̈ლა ბზ., -ნემ, მგთნა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშ.), **მგთენე** (-დშ, -ნალა) ლნტ. — გამომჩენი. სი ერ მა̈დე, მიჩა ლერექჷი მგთენე მა̈დ ლას (ლნტ.) — შენ რომ არა, მისი ტანსაცმლის გამომჩენი არ იყო.

მგთში (-შიშ, მგთშა ბზ., -ა̈შ, მგთშა ბქ., -შიშ, -შა̈ლა ლშ., -დშ, -შალა ლნტ.) — 1. ამრჩევი. მგთში მჷრჷალეშ მომჩიჷან ლი (ლშ. 47) — ამრჩევი მედიაგორეების მომჩივანია. 2. გამრჩევი. მა̈რე ნა̈თიშ ი ამხჷა̈ მგთში ხეჷეს ლესჷ (ბზ.) — კაცი ნათესავისა და მტრის გამრჩევი უნდა იყოს.

მგთხე̄ლი (-ლიშ, -თხე̄ლა ბზ., -თხე̄ლა̈ლა ლშ.), **მგთხელი** (-ა̈შ, -თხელა ბქ., -ლალა ლნტ.) — მძებნელი. ხელწიფდ ჩიე̄სგი ქჷეყანას მგთხე̄ლი მა̈რე ესფხიჲ (ბზ. 281) — ხელმწიფემ ყველა ქვეყანაში მძებნელი კაცი დაგზავნა. და̈რ ესერ თხუმ ხეთხელი ი და̈ს მგთხელი ხორი (ანდ.) — ზოგი თავს თვითონ ეძებს, ზოგს კი სხვა ჰყავს მძებნელიო. მეჩი ზურალ ლახახჷიდ სკჷებინ ჟაგა̈რი მგთხელის (ლნტ. 244) — წამლის მძებნელს მოხუცი ქალი წინ შემოხვდა.

მგი[1] (მგიშ, მგია‖მგდა̈ლა) ბზ., **მგისგ** (-იშ, -არ) ბქ., **მგდეს** (-არ) ლშ., **მგდესკ** (-ა̈რ) ლნტ. — წამლები; გადამყვანი. ხეხლი მა̈ლე გუმგჷედ დის [ალ ლჷაჸმა̈რე̄მი] ქა მგი ძჷლჷაქა (ბზ. 282) — ჩვენს დედას ეყოლინება რამე ამ ვაჟკაცის მლვამე გადამყვანი. ლგდგა̈რიშ მგისგ ჯი ესერ ლეისგ ლი (ანდ.) — მიცვალებულის წამლები თვითონაც წასალებიაო. ადდესხ ეშხუ ჷლჷა ჰანარს ბარგი მგდესდ (ლშ. 32) — ბარგის წამლებად ერთ ულელ ხარს წაიყვანენ.

მგი[2] იგივეა, რაც **მგჵი**.

მგიდგრე იგივეა, რაც **მგჵდგრე**

მგირე იგივეა, რაც **მგდრი**.

მგკაკუნი (-დშ, -ა̈რ) ლნტ. — დამკაკუნებელი. და̈რ ლი ყორჯი მგკაკუნი? (ლნტ.) — კარზე ვინ აკაკუნებს (ვინაა კარზე დამკაკუნებელი)?

მგკალმა̈ხი იგივეა, რაც **მგკგლმა̈ხი**.

მგკარ იგივეა, რაც **მგკა̈რ**.

მგკარძალი (-დშ, -ძალა) ლნტ. — მეწალე. ალოჯგდიდ ალ ჩაფულ მგკარძალის (ლნტ.) — ეს ფეხსაცმელი მეწალეს მიეუტანოთ. შდრ. **მგჩფგლა̈რი**.

მგკახ (-ა̈შ, —) ჩზ. — სექტემბერი. მგკახისგა ხოჩა დარა̈ლ ხოხა (ბზ.) — სექტემბერში კარგი დარები იცის.

მგკა̈რ (-იშ, —) ჩზ., ლნტ., **მგკარ** ლშ. — ღია; გაღებული. მგკა̈რ ლაჯჷრადსგა ზაჷლადა̈ლ ხოჩა ჰაე̄რ ანღრი (ბზ.) — გაფხულში ღია სარკმლიდან კარგი ჰაერი მოდის. ენცხჷ-

ტი̄ნე წჷრნი რაშემ ი სგო̄თშყად მჷკარ ჯარჯოჲეჲსა (ლშხ. 65) — ისკუპა წითელმა რაშმა და ღია ხახაში ჩაუვარდა.

მჷკა̈რე იგივეა, რაც **მჷკრე.**

მჷკა̈ჩხჳი იგივეა, რაც **მუკჳჩხი.**

მჷკედ[1] (-იშ, -კდა ზს., ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ˹ამ˺ღები. ეჩჷი̄ქა ბა̈ჩა̈ მჷკედ და̈̄რ ა̈ნთენა̈ნ (ბზ.) — ქვის ამღები იმის გარდა არავინ გამოჩნდა. წორ მჷჯდად ხოშა მჷკედს ესერ ხარ გარჯ (ანდ.) — სისხლის სამღაური გადამხდელმე მეტად ამღებს ეძნელებაო. ნა̈წეჳა̈რი მჷკედდ... ლა̈მინდა მარას ხა̈თშიჴ (ლნტ. 53) — შესაწევარის ამღებად სანდო კაცს ირჩევენ.

მჷკედ[2] (-იშ, -კდა ზს., ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — გამწყვეტი, მომსპობი. ხამარე მჷკედ ანჴიდხ (ლშხ.) — ღორების გამწყვეტი მოიყვანეს.

მჷკედ[3] (-იშ, -კდა ზს., ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — გამხდელი (ფეხსაცმლის). მაჳრენე მუხჳბე ჩაფლა̈ლე მჷკედ˹ლი˺ (ლნტ. 127) — უმცროსი ძმა ფეხსაცმლის გამხდელია.

მჷკეთ (-იშ, -კთა̈რ) ზს., **მოკეთ** (-კთალ ლშხ., -ეა̈ლ ლნტ.) — მოკეთე, მოყვარე. მა̄რა ა̈შხჳ ა̈გის ლახხჳი̄დ... ჳა̈ზრი მჷკეთ (ბზ. 413) — კაცს ერთ ადგილას ვეზირის მოკეთე შეხვდა. ჲედაჳშერ ჲედაჳ ი ნიშგე ბაბა დუდა მჷკთა̈რ ლჷმა̈რხ (ბქ. 18) — იედავაანთ იედავი და ჩვენი ბაბუა დუდა მოკეთეები ყოფილან. იხ. **კერძმა̄რე.**

მჷკილი იგივეა, რაც **მჷკი̄ლი.**

მჷკი̄ლი (-ლი̄შ, -ლჲა̈რ‖-ლა̄ლა ბზ., -ლი̄შ, -ლა̄ლა ლშხ.), **მჷკილი** (-ლა̈შ, -არ‖-კილა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — ˹მო˺მკივანი. მჷკი̄ლი ლი კოჯა̈ და̄ლ (ბზ.) — მომკივანია კლდის დალი. ჲა̈რუ ლჷსეს ამჟი მჷკილი? (ლნტ.) — ნეტავ ვინ უნდა იყოს ასე მომკივანი?

მჷკი̄ჳე იგივეა, რაც **მჷკჷ̄რა.**

მჷკლი[1] (-ლი̄შ, -ა̈რ ბზ., -ლა̈შ, -ლა̈რ ბქ., -ლი̄შ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — დამკეტავი. მჷკლი და̈რ მეთხან (ლნტ.) — დამკეტავი ვერავინ ვნახე.

მჷკლი[2] (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — კოჭლი. ყჳირა̈ს ი მჷკლის ხოშ' ესერ გჳი ხოზხ (ანდ.) — ბრუციანსა და კოჭლს დიდი გული აქვთო.

მჷკმა̈რი[1] (-რი̄შ, -მარა ბზ., -ა̈შ, -მარა ბქ., -ჲშ, -რალა ლნტ.) — მნახველი. [ეჯნე̄მ] მაჯჳა̄მ ხა̈ქჳ ჩი̄ მიჩა მჷკმა̈რის (ბზ. 27) — მან მადლობა უთხრა ყველა თავის მნახველს.

მჷკმა̈რი[2] (-რი̄შ, -მარა ბზ., -ა̈შ, -მარა ბქ., -ჲშ, -რალა ლნტ.), **მჷკმარი** (-რი̄შ, -რა̄ლა) ლშხ. — გამსინჯავი (გემოსი). ამ ა̈რყიშ მჷკმა̈რი და̈რ მიცჷხ (ბქ.) — ამ არყის გამსინჯავი არავინ მეგულება.

მჷკრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — სახნისი. მჷკრა სგა ლახდე მა̄ლდ ლა̈ქჷნთრინას ლემასგჳისგა (ბზ. 361) — მელამ სახნისი ცეცხლში ჩადო გასაცხელებლად. მჷშკიდ დეჳეთილ აქჷნთრინე მჷკროლს (ბქ. 36) — მჭედელი დევეთილი სახნისებს ახურებს.

მჷკრე (-რე̄მიშ, -ა̄ლა ბზ., -რემ, მჷკრა ბქ.), **მჷკრენი** (-ნი̄შ, -ნა̄ლა) ლშხ., **მჷკა̈რე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — გამღები. ეჯ ლეჟრის ყო̄რალე მჷკრე და̈̄რ ხაყა (ბზ.) — იმ საცოდავს კარების გამღები არავინა ჰყავს. ჯიწჳა ა̈რ ალ ყორა̈ მჷკა̈რე? (ლნტ.) — ამ კარების გამღები ვინმე გინახავს?

მჷკჳეცა̈ნი იგივეა, რაც **მუკჳცა̈̄ნი.**

მჷკჳჩხი იგივეა, რაც **მუკჳჩხი.**

მჷკჷლმა̈ხი (-ხი̄შ, -მახა̄ლა ბზ., -ხა̈შ, -მახა ბქ.), **მჷკალმა̈ხი** (-ხა̈შ, -მახა) ლნტ., **მჷკჷლმახი** (-ხი̄შ, -ხა̄ლა) ლშხ. — მეთევზე. ჭა̈შ მჷკჷლმა̈ხი ლა̈სჳ (ბზ. 367) — ქმარი მეთევზე იყო. კალმახს ფოცხა̈რშჳ ჷრმიხ მჷკჷლმახა (ბქ. 227) — მეთევზეები თევზს ანკესით იჭერენ. მიშგუ მუ ხოჩა მჷკჷლმახ ლი (ლშხ.) — მამაჩემი კარგი მეთევზეა.

მჷკჷ̄რა (-რა̈̄შ, -რა̄ლა) ბზ., **მჷკი̄ჳე** (-ჳა̄შ, -ჳე̄ლ) ლშხ., **მჷკიჳე** (-ჳემ, -ჳოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — ბრჭყვიალა, კრიალა, ელვარე. მჷკჷ̄რე თე̄რა̈ლ (ბზ.) — ელვარე თვალები. ა̈შხჳ ლადეჳ ანჴიდ მირ ძულჳად ეშხუ მჷკჷ̄რა (ბზ. 249) — ერთ დღეს მგლეამ რაღაც ბრჭყვიალა მოიტანა.

მჷლამ იგივეა, რაც **მჷლა̈მ.**

მჷლაფა̈რი იგივეა, რაც **მჷლფა̈რი.**

მჷლა̈გენი იგივეა, რაც **მჷლგენი.**

მგლა̈მ (-იშ, -ლმა̈რ ზს., -ლამა̈რ ლნტ.), **მგლამ** (-არ) ლშხ. — ალი. მაშე̄ნა̄მ მგლა̈მთე̄სგა სგა̄დსკინე (ბზ. 312) — დიდ (ცეცხლის) ალში ჩახტა. ღერმეთ ყა̈ნხირნან, მგლა̈მ ლახფიშჷდ (ბქ. 106) — ღმერთი განრისხდა, ალი მიუშვა. ალ ჷორმო ლეჟა ალმა̈ზლი მგლა̈მ (ლნტ. 138) — ამ ორმოდან თურმე ალი ამოდიოდა.

მგლა̈ნი იგივეა, რაც **მგლნი**.

მგლა̄̈ში (-შ̄იშ, -ლა̄შა||-შდა̈რ) ბზ., **მგლა̈ში** (-შია̈შ, -ლაშა ბქ., -დშ, -ა̈რ ლნტ.), **მგლა̄ში** (-შ̄იშ, -არ) ლშხ. — 'და'მთესველი. ამ ლჷფხჷს ჰგმნი მგლა̄̈ში გარ ხჷი (ბზ.) — ამ გაზაფხულზე მხოლოდ ქერს დაეთესავ (ქერის დამთესველი ვარ). ჭამლიზა̈ლ ესერ ჭა მგლა̈ში ლი, მჷელჷირ — ისგა მჷნჰჷრე (ანდ.) — გაზაფხული მთესავია, შემოდგომა — მოსავლის შემომტანი. მგლა̄შიარ სგა̄ჩადხ დაბთე (ლშხ.) — მთესველები ყანაში შევიდნენ. ჰყინტჷს ხოჩა მგლა̈ში ა̈ხეფასოლ (ლნტ. 61) — ბიჭი კარგი მთესველი დადგებოდა.

მგლგენი[1] (-ნ̄იშ, -ნდა̈რ ბზ., -ა̈შ, -გენა ბქ., -ნ̄იშ, -ნა̄ლა ლშხ.), **მგლა̈გენი** (-დშ, -ნალა) ლნტ. — ღამის მთეველი. მგლგენი მა̄რე მა̈გ ხოჩა̄მდჷ ხა̈რიდ! (ბზ.) — ღამის მთეველი კაცი ყველა კარგადმც იყავით (ხართ)! ბა̈დშ მგლგენა მეჴდე ლიხ (ბქ.) — ამაღამინდელი ღამის მთეველები მოსული არიან. ლგდგარმოყ მგლგენა̄ლა კარ ასადხ (ლშხ.) — მიცვალებულთან ღამის მთეველებიღა დარჩნენ.

მგლგენი[2] (-ნ̄იშ, -ნდა̈რ ბზ., -ა̈შ, -გენა ბქ., -ნ̄იშ, -არ ლშხ.), **მგლგონი** (-ო̄შ, -არ) ლშხ. **მგლა̈გენი** (-დშ, -ნალა) ლნტ. 1. ბევრის მჭამელი, მწირავი. ჴა̈ნ მაყა ი მგლგენი მაწგხ (ბზ.) — ხარი მყავს და შემწირავი მჭირდება. 2. ბქ. დამფასებელი, შემფასებელი. მიჩა-მიჩა მგლგენი ჩის ხალა̈ტ (ბქ.) — თავ-თავისი დამფასებელი ყველას უყვარს.

მგლგონი იგივეა, რაც **მგლგენი**[2].

მგლდელ (-იშ, მგლდლა ზს., დლა̄ლა ლშხ. -ალა ლნტ.) — მწყემსი. დ̄ინა მგლდელს ათა̄სდ (ბზ. 369) — გოგო მწყემსს წააწყდა. ალე ჰყინტჷლ მგლდელ ლი (ლშხ.) — ეს ბიჭუნა მწყემსია. ეჲ ხენწიფს ხეყადდა ხა̈მარე მგლდელ (ლნტ. 293) — იმ ხელმწიფეს ღორების მწყემსი ჰყავდა.

მგლდე̄ჷა (-ჷა̈შ, -ჷა̈ლ) ბზ., **მგლდეჷ'ა'** (-იშ, -ჷა̈რ) ბქ., **მგლდე̄ჷარა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **მგლდეჷარა** (-დშ, -რალა) ლნტ. — მოსულელო, მოდებილო. ანჴა̈დ მგლდე̄ჷა დ̄ინა (ბზ. 380) — მოსულელო გოგო მოვიდა. ხენწიფხი გეზალ მგლდეჷ ლი (ბქ. 29) — ხელმწიფის შვილი მოსულელოა. ალე მა̄რე მგლდე̄ჷარა ლი (ლშხ.) — ეს კაცი მოდებილოა. ზჷრალს მგლდეჷარა გეზალ ხაყა (ლნტ.) — ქალს მოსულელო შვილი ჰყავს.

მგლეგჷე̄რი იგივეა, რაც **მჷლგჷჰე̄რი**.

მგლეჩე იგივეა, რაც **მგლჩე**.

მგლმესგი (-გ̄იშ, -მესგა̄ლა ბზ., -გა̈შ. -მესგა ბქ., -გ̄იშ, -გა̄ლა ლშხ.), **მგლმესკი** (-დშ, -მესკალა) ლნტ. — ცეცხლის დამნთები, მეცეცხლური. მიშგო მჷ ხოჩა მგლმესგი ლი (ბქ.) — მამაჩემი კარგი მეცეცხლურია

მგლნი (ხომლანა, —) ლშხ., **მგლა̈ნი** (ხომგლანა, —) ლნტ. — მწარე. მე̄ჷარ მგლნი ძირ ხა̄რ ალ ბალახს (ლშხ.) — ძალიან მწარე ძირი აქვს ამ ბალახს. სჷრჷ მგლა̈ნი ლი ისკჷი ნასყაჷ ნა̈ყეჷნ (ლნტ.) — ძალზე მწარეა შენი გაკეთებული შეჭამანდი.

მგლფა̈რი (-რ̄იშ, -ფარა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -ფარა ბქ.), **მგლფარი** (-რ̄იშ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგლაფა̈რი** (-დშ, -ა̈ლ) ლნტ. — დამფარებელი, დამხურავი (სარქველისა...). კეცჷი ლაფა̈რიი მგლაფა̈რი და̈რ არდაჷ? (ლნტ.) — ქვევრზე სარქველის დამხურავი არავინ იყო?

მგლქერი, მგლქჷერი იგივეა, რაც **მჷლგჷჰე̄რი**.

მგლჩამ იგივეა, რაც **მანჩალ**.

მგლჩე (-ჩე̄მიშ||-ჩე̄შ. მგლჩა̄ლა ბზ., -ჩემ. მგლჩა ბქ., -ჩე̄შ, -ჩა̄ლა ლშხ.), **მგლეჩე** (-დშ. -ა̈რ) ლნტ. — დარაჯი, ყარაული, მცველი. ოხჷრშჷენ თა̄რინგზელ — მეთხჷია̈რი მგლჩე (ბზ. 40) — ვახსენე მთავარანგელოზი — მონადირის მფარველი. ბროლი კოშკს გირგტანდ და̄ჷა ჯარ ლოქ ხაცხიპ ზითჷნახაჷი მგლჩად (ლშხ. 71) — ბროლის კოშკს ირგვლივ დევების ჯარი არტყას მზეთუნახავის მცველად. დენას ალ ყელ ყ̇ასაგან მგლეჩად (ლნტ. 199) — გოგოს ეს ძაღლი დაუდგა დარაჯად.

მგლც იგივეა, რაც **წყა̈როშინდ.**

მგლცი (-ცი̈შ, -ლცა ბზ., -ცა̈შ, -ლცა ბქ., -ცი̈შ, -ლცა ლშხ., -ციშ, -არ ლნტ.) — მეთიულუხე, წყლის მზიდავი. მგლცა ანღრიხ სარაგთეჟი (ბზ. 65) — წყლის მზიდავები წყაროზე მოდიან. ეშხუ მა̈რე მგლციდ ხორიხ (ბქ.) — ერთი კაცი წყლის მზიდავად ჰყავთ. ნიცმოყ მგლცა ენხჷრიელა̈ნდახ (ლშხ.) — წყაროსთან მეთიულუხეები შეიკრიბნენ. ხორჷა დენა მგლციდ ხეყადდახ (ლნტ.) — უმცროსი გოგო წყლის მზიდავად ჰყავდათ.

მგმარცხე იგივეა, რაც **მგმგრცხე.**

მგმაშა̈რი იგივეა, რაც **მგმშა̈რი.**

მგმა̈რცხე იგივეა, რაც **მგმგრცხე.**

მგმა̈რჯჷი იგივეა, რაც **მჷმჷრჯჷი.**

მგმა̈ხე იგივეა, რაც **მგმხე.**

მგმა̈რე (-რე̄მიშ, მგმა̈რა̄ლა ბზ., -რე̄შ, -რა̄ლა ლშხ.), **მგმარე** (-რემ, მგმარა ბქ., -ეშ, -მარალა ლნტ.) — 'დამა'მზადებელი. მგმარეს ლემარე ხეკჷეს შინ ხუღჷანდეს (ბქ.) — დამამზადებელს დასამზადებელი (მასალა) ხელთ უნდა ჰქონდეს. სი ეზერ ნა̈ყეუნი მგმარე ხი (ლნტ.) — შენ კარგ შეჭამანდს (მისაყოლებელს) ამზადებ.

მგმა̈ჯე (-ჯე̄მიშ, მგმა̈ჯა̄ლა ბზ., -ჯე̄შ, -ჯა̄ლა ლშხ.), **მგმაჯე** (-ჯემ, მგმაჯა ბქ., -ეშ, -მაჯალა ლნტ.) — გადამტანი, გადამზიდავი. ჰამემ მგმაჯად ნოღა̈რ ხაწახ (ბქ.) — თივის მზიდავად ნადი ეხმარებათ. ზექა̈რე მგმაჯე ბობშა̈რ ლიხ (ლნტ.) — შეშის 'გადა'მზიდავი ბავშვები არიან.

მგმბგგე იგივეა, რაც **მგბგე.**

მგმეზრალი იგივეა, რაც **მგმზგრა̈ლი.**

მგმეჩე იგივეა, რაც **მგმჩე.**

მგმეპერი იგივეა, რაც **მგმპერი.**

მგმზგრა̈ლი (-ლი̈შ, -რა̄ლა) ბზ., **მგმზგრა̄ლი** (-რალა̈შ, -რალა) ბქ., **მგმზგრა̄ლი** (-ლი̈შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგმეზრალი** (-ეშ, -რალა) ლნტ. — 'და'მლოცველი. მგმზგრა̈ლი ანჴა̈დ (ბზ.) — დამლოცველი მოვიდა. მაშდმა̈რ მგმზგრალა შა̈გ უშხუდ რაგდიჷხ (ბქ.) — მთვრალი დამლოცველები ყველანი ერთად ლაპარაკობდნენ. ეშხუ ხოშა მა̈რე ჩუ იგნი მგმზგრა̈ლიდ (ლშხ. 35) — ერთი უფროსი კაცი დამლოცველად დადგება. მგმეზრალა ეჟი იხორიელიხ გაკ ჩუქან (ლნტ.) — მლოცველები კაკლის ქვეშ გროვდებიან.

მგმნა̈რი იგივეა, რაც **მუჰუნა̈რი.**

მგმნუნე იგივეა, რაც **მგმნე.**

მგმსგლი (-ლი̈შ, -სგლა ბზ., -ა̈შ, -სგლა ბქ., -ლი̈შ, -არ ლშხ.)— დამხვევი (ძაფისა). მგმსგლი ქა ნაჰარჷ მარქჷს ქაკჷანე (ბქ. 306) — ძაფის დამხვევი დაცლილ მაქოს გადააგდებს.

მგმშა̈დე, მგმშიე (-შა̈დე̄მიშ, -შადა̈რ, -ე̄მიშ, -ა̄ლა) ბზ., **მგმშა̈ი** (-შაია̈შ, -შადა) ბქ., **მგმშადე** (-შადე̄მიშ, -შადე̄ლ) ლშხ., **მგმშა̈დე** (-დეშ, -მშადალა) ლნტ. — მომუშავე, დამმუშავებელი. ალ გიმე მგმშა̈დე ნა̈ გარ ხჷიდ (ლნტ.) — ამ მიწის დამმუშავებელი მარტო ჩვენ ვართ.

მგმშა̈რი (-რი̈შ, -შარა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -შარა ბქ.), **მგმშარი** (-რი̈შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგმაშა̈რი** (-ეშ, მგმაშარალა||-ა̄ლ) ლნტ. — გამაფართოებელი. ალ შუკჷა̈შ ქა მგმშა̈რის შა̈გ ხოჩა ა̈ხკჷთჷნი (ბქ.) — ამ გზის გამაფართოებელს ყველაფერი კარგი ეკუთვნის.

მგმშერი იგივეა, რაც **მგმშე̄რე.**

მგმშეხე იგივეა, რაც **მგმშხე.**

მგმშე̄რე (-რე̄მიშ, -შე̄რა̄ლა) ბზ., **მგმშერი** (-რა̈შ, -შერა) ბქ. — დამქანცველი, შემაწუხებელი. ლიჰმე მარემ მგმშერი ლი (ბქ.) — თიბვა ადამიანის დამქანცველია.

მგმშხე (-ხე̄მიშ, -შხა̄ლა ბზ., -ხემ, -შხა ბქ., -ხე̄შ, -ხე̄ლ||-ხა̄ლა ლშხ.), **მგმშეხე** (-ეშ, -ხალა) ლნტ. — გამშავებელი. გაკ ტოტა̈რეშ ჩუ მგმშეხე ლი (ლნტ.) — კაკალი ხელებს ამშავებს (გამშავებელია).

მგმჩე (-ჩე̄მიშ, მგმჩა̄ლა ბზ., -ჩემ, მგმჩა ბქ., -ჩე̄შ, -ჩა̄ლა ლშხ.) **მგმეჩე** (-ეშ, -ა̄ლ) ლნტ. — დამაბერებელი. ხოლა გეზალ დიეშ უჰიჷდ მგმჩე ლი (ბქ.) — ცუდი შვილი დედის უდროოდ დამბერებელია. სი ხი მიშკჷი მგმეჩე (ლნტ.) — შენ ჩემი დამბერებელი ხარ.

მგმწირ იგივეა, რაც **მგნწირ.**

მგმხე[1] (-ხე̄მიშ, მგმხა̄ლა ბზ., -ხემ, მგმხა ბქ., -ხე̄შ, -ხე̄ლ||-ხა̄ლა ლშხ.), **მგმა̈ხე** (-ეშ, -ხალა) ლნტ. — განმაახლებელი, გამაახალგაზ-

რდაეებელი. ლუფხუს შუან მარემი მგმäხე ლი (ლნტ.) — ვაფხულში სვანეთი კაცის გამაახალგამრდაეებელია.

მგმხე[2] (-ხემ, მგმხა) ბქ., რელიგ. — ავდრის გამომწვევი პიროვნება (საფასურად გასამრჯელოს იღებდა).

მგმჯერი (-რიშ, -რäლა ბზ., ლშხ., -äშ, -ჯერა ბქ.), **მგმეჯერი** (-ჲშ, -მეჯერალა||-äლ) ლნტ. — გამგები, შემტყობი. მგმჯერი ლგმჯერ ხეკუეს ლესეს (ბქ.) — გამგები შეგნებული უნდა იყოს. ალ გუეში მგმეჯერი მაწგხ (ლნტ.) — ამ საქმის გამცები მჭირდება.

მგმგრცხე (-ხემიშ, -ხäლა) ბზ., ლშხ., **მგმარცხე** (-ხემ, -ცხა) ბქ., **მგმäრცხე** (-ჲშ, -ცხალა) ლნტ. — დამმარცხებელი. ამიშ მგმარცხე დემეგ ლგთაუელი (ბქ.) — ამის დამმარცხებელი არ დაბადებულა. ამშა მგმგრცხე დäრ ლი (ლშხ.) — ამის დამმარცხებელი არავინაა. ქუეყანäჲ მგმäრცხე ხეკუეს ჩუადამარცხას ამემდ ი მäდილ ლოჟ ხერი (ლნტ. 306) — ქვეყნის დამმარცხებელი უნდა დაამარცხოს ამან და მადლიმც ექნებათ.

მგნათი იგივეა, რაც **მგნäთი**.

მგნაყ იგივეა, რაც **მგნäყ**.

მგნäზუი (-უიშ, -ნაზუა) ბქ., **მგნäზუი** (-უიშ, -უäლა) ლშხ. — კვალისმაძიებელი, გამყოლი. ჲერხა მეთხუäრ ხოჩა მგნäზუი ლი (ბქ.) — ბოგი მონადირე კარგი კვალისმაძიებელია.

მგნäყ (-იშ, -ნაყäრ) ზს., ლნტ., **მგნაყ** (-არ) ლშხ. — გამომცხვარი. მგნäყ დიäრს ჲერუä დეშ ჯიდა. ეჯის ფექ ოხლუანდა... (ბქ. 299) — ვინც გამომცხვარ პურს ვერ მოიტანდა, იმას ფქვილი მოჰქონდა. აგითე ერ ემჯედელიხ, მინე დილგლს დიარალ მგნაყ ოსხუია (ლშხ. 57) — სახლში რომ მოსულან, მათ დედას პურები გამომცხვარი დაუხვედრებია.

მგნäყე იგივეა, რაც **მგნყე**.

მგნäზუი იგივეა, რაც **მგნäზუი**.

მგნäთი (-თიშ, -ნäთა) ბზ., **მგნäთი** (-ნათäშ, -ნათა) ბქ., **მგნäთი** (-თიშ, -თიარ) ლშხ., **მგნათი** (-ჲშ, -äრ) ლნტ. 1. მოზიარე (წილში), მონახევრე. ლეჟრი ესერ ნაოშთხულიშ მგნäთი, ოდო მგჩნისგის მოდმაგდ ესერ ხოჭირ (ანდ.) — საწყალი მეოთხედის მონაწილე, თორემ მონახევრეს მაინც არა უჭირსო. სოზარს იერუ მგნäთი მუხბე ხორი (ლშხ.) — სოზარს ორი მოზიარე ძმა ჰყავს 2. მონათესავე, ნათესავი. ხუäი ხოჩა მგნäთი გუაყა (ლშხ.) — ბევრი კარგი ნათესავი გვყავს.

მგნგრე (-რემიშ, -გრäლა ბზ., -რემ, -გრა ბქ., -რეშ, -რელ ლშხ., -ჲშ, -რäლი ლნტ.) — კვერცხის მდებელი. დედბერს სემი მგნგრე ქათალ ხორდა (ბქ.) — დედაბერს სამი კვერცხისმდებელი ქათამი ჰყავდა. გუშგუე დედუ მგნგრე ლი (ლშხ.) — ჩვენი დედალი კვერცხისმდებელია. ეშხუ მგნგრე ქათალ მäდ მაყა (ლნტ.) — ერთი კვერცხისმდებელი ქათამი არა მყავს.

მგნდურäუ იგივეა, რაც **მუნდრöუ**.

მგნთხლე (-ლემიშ, -თხლა ბზ., -ლემ, -თხლა ბქ., -ლეშ, -ლელ ლშხ.) — მცველი; მომელელი. დაბäშ მგნთხლე ბეფშ ლასუ (ბქ.) — ყანის მცველი ბავშვი იყო.

მგნლაშტი, მგნლეშდი იგივეა, რაც **მგნლეშტი**.

მგნლეშტი (-ტიშ, -შტა) ბზ., **მგნლეშდი** (-დäშ, -შდა ბქ., -დიშ, -დარ ლშხ.), **მგნლაშტი** (-ჲშ, -ტიალა) ლნტ. 1. ციკნის ამყვანი (მოგების მომენტში). 2. ციკნის მწყემსი. მგნლეშდი ნელშდäრს äისგ ლელდალდ (ბქ.) — ციკნების მწყემსს ციკნები სამწყემსოდ მიჰყავს.

მგნყე (-ყემიშ, მგნყäლა ბზ., -ყემ, მგნყა ბქ., -ეშ, -ყäლა ლშხ.), **მგნäყე** (-ჲშ, -äრ) ლნტ. — ხაბაზი, პურის მცხობელი. დირიშ მგნყე ქორს მიშგუა დი ლი (ბქ.) — სახლში პურს დედაჩემი აცხობს (მცხობელია). ეჯ ლეჟრის დიარი მგნყე დäრ ხაყა (ლშხ.) — იმ საცოდავს პურის მცხობელი არავინ ჰყავს. ეჯი ჩუათოცუირახ დიäრი მგნაყად (ლნტ. 210) — ის ხაბაზად დაუტოვებიათ.

მგნჩალ იგივეა, რაც **მანჩალ**.

მგნჩლი (-ლიშ, -ნჩლა ბზ., -ლäშ, -ნჩლა ბქ., -ლიშ, -ლიარ ლშხ., -ჲშ, -ლäლი ლნტ.) — მომდურავე, მომჩივანი. ხოლა ამსუალდს უობäშ მგნჩლი ხორი სოფელისგა (ბქ.) — ცუდ ადამიანს სოფელში ბევრი მომდურავი ჰყავს. მიშგუი მეზუბელს ხუäჲ მგნჩლი ხაყა (ლშხ.)

— ჩემს მეზობელს ბევრი მომღურავი ჰყავს.

მგნჩრე (-რე̄მიშ, -ნჩრა ბზ., -რემ, -ნჩრა ბქ., -რე̄შ||-რე̄მიშ, -რა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -რალა ლნტ.) — დამძახავი (ძაფისა). მგნჩრე ზურალ ჭყლთხი ა̈დგიჟი ისგუ̂რი (ბქ.) — დამძახავი ქალი მაღალ ადგილას ჯდება. ა̈მშა მგნჩრეს ნომამაჳ ათონჩერა! (ლნტ.) — ამის დამძახავს არაფერი დაეძახოს (წყევლაა)!

მგნჩხირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **მგნჩხრი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ზს. — გავარეარებული რკინა. კაჰდაიაქ ბერეჟ მგნჩხრიდ ლგჷგან (ბქ.) — სანაჯახე რკინა გავარეარებული იყო.

მგნცხარ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.), **მენცხუ̂ა̈რ** (-უ̂არა̈რ) ბქ., ბოტ. — მოცხარი. მენცხუ̂ა̈რ ლაროლე ძგიდს ხაგ (ბქ.) — მოცხარი სათიბების ნაპირზეა („ალვას“).

მგნწირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **მგწრე**, **მგმწირ** (-წრალ ბზ., -რალ ლშხ.), **მგნწრე** (-ჲშ, -რალა) ლნტ. — მომრევი, მჯობი, მძლე, მძლეველი. ეჩა მგნწ̄ირ და̈რმოშუ̂ ითნი (ბქ. 318) — იმის მომრევი ვერავინ გამოჩნდება. მიჩა გეზლა მგმწირდ ბაჯუს და̄რ ხაკუ (ლშხ.) — ბაჯუს არავინ უნდა თავის შვილის მჯობი (მჯობნელად). ისკი მგნწრე მა̈დმა გუ̂იხალდა (ლნტ.) — შენი მომრევი არავინ (არაფერი) გეგონა. იხმარება გამოთქმაში: **ხოშა მგნწირ** — მეტი (დიდი) წილი. ამეჩუშ გიმა̈რ ხოშა მგნწირ ლექუ̂შერ... ლიხ (ბქ. 237) — აქაური მიწები მეტი წილი ქვიშიანია.

მგნწლა (-ლა̈შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლა̄შ, -ლე̄ლ ლშხ., -ლა̈ჲშ, -ლა̈ლ ლნტ.), ზოოლ. — კალია. თანღი ეჩხენჩუ ეშხუ მგნწლა ა̈რი (ბქ. 258) — უღელტეხილს იქით ერთი კალია არის. ალ ლექმა̄ჲსა ხუ̂ა̄ჲ მგნწლე̄ლ არიხ (ლშხ.) — ამ სათიბში ბევრი კალიაა. ეჩა ლონწირ მა გარჯ ლი, მგნწლაზუმ ლი (ლნტ.) — იმისი მორევა რა ძნელია, კალიისხელაა.

მგნწრე იგივეა, რაც **მგნწირ**.

მგნჭყი (-ყი̄შ, -ჭყა̄ლა ბზ., -ყა̈შ, -ჭყა ბქ., -ყი̄შ, -ყა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — გამხედნი. ჩაჟუ̂ემ მგნჭყი ლგბერკილ ჩაჟუ̂ეჲ ხესგუ̂რი (ბქ.) — ცხენის გამხედნი დაბორკილ ცხენზე ჯდება. ალ ჩა̄ჟი მგნჭყი და̄რ ლი (ლშხ.) — ამ ცხენის გამხედნი არავინ არის. ხოჩა მგნჭყი ხაწგხ ალ ჩა̈ჟს (ლნტ.) — ამ ცხენს კარგი გამხედნი სჭირდება.

მგნჯრი (-რი̄შ, -ჯრა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -ა̈ლ ბქ., -რი̄შ, -რა̄ლა ლშხ.), **მერჯენე** (-ჲშ, -ნალა) ლნტ. — მხლებელი, გამყოლი. დი̄ნა̈ მგნჯრი ჲა̈რ ი̄რა? (ბზ.) — გოგოს გამყოლი ვინ იქნება? წუ̂ილიშ მგნჯრი ობა̈შ ა̈ნნაზორან (ბქ.) — პატარძლის გამყოლი ბევრი მოგროვდა. დად ზურა̄ლს ხაჟხა დედფალი მგნჯრის ლამუ̂ორხენ (ლშხ. 33) — მამის ოჯახიდან დედოფლის მხლებელ ქალს მდადე ჰქვია. ლაგუ̂ანახო მერჯენალა მიჩ ა̈ზუ̂ისა ხოღელდახ (ლნტ.) — სატირალში გამყოლები მას ემოში ელოდებოდნენ. გა̈ნხა̈ნ ხაყა მგნჯრი მა̄რე (პოეზ. 54) — გვერდში ჰყავს მხლებელი კაცი.

მგნჯრინე (-ნე̄მიშ, -რინა ბზ., -ნემ, -რინა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლა ლშხ.), **მგრჯენე** (-ჲშ, -რჯენალა) ლნტ. — წამყვანი, მიმყვანი (ის, ვინც იახლებს). მიშგუ ქორთე მგნჯრინე სი მადე ხა̈სუ̂ა? (ბქ.) — სახლში შენ არ მიმიყვანე? (მიმყვანი შენ არ იყავი?).

მგჲედუ̂რე იგივეა, რაც **მგჰდგრე**.

მგჲეს იგივეა, რაც **მგი**.

მგჲესკ იგივეა, რაც **მგი**.

მგჲრა̈ყი იგივეა, რაც **მგჰრა̈ყი**.

მგჲრი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, მგჲრა ბქ.), **მგჲრენი** (-ნი̄შ, -ალ||ნა̄ლა) ლშხ., **მგირე** (-ჲშ. -რალა) ლნტ. — დამწერი. მიშგუ̂ა თეუ̂შ მიწუ̂ა ამშა მგჲრენი (ლშხ. 11) — ამის დამწერი ჩემი თვალით მინახავს. ამშა მგირე გუ̂აწგხ ჲერუ̂ალე (ლნტ.) — ამის დამწერი ვინმე გვჭირდება.

მგპა̈ტიუ̂ე (-უ̂ე̄მიშ, -ტიუ̂ა ბზ., -უ̂ემ, -ტიუ̂ა ბქ. -ჲშ, -უ̂ალა ლნტ.), **მგპატიუ̂ე** (-უ̂ე̄შ, -უ̂ე̄ლ) ლშხ. — მპატიჟებელი. ეჯის ქა მგპატიუ̂ე და̄რ ხაყა (ლშხ. 78) — იმას მპატიჟებელი არავინ ჰყავს. ამშა მგპა̈ტიუ̂ე მა̈დ ხუ̂ი (ლნტ.) — ამის მპატიჟებელი არა ვარ.

მგპრისდე (-დე̄მიშ, -და̄ლა ბზ., -დე̄შ, -და̄ლა ლშხ.), **მგპრისდი** (-ა̈შ, -და) ბქ., **მგპრისტე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ნათლია, მომნათვლელი. გეზლა̈შ ესერ მგპრისდი ხარ (ბქ. 310) — შვილის ნათლიააო. ციოყ მიშგუ̂ი ჯუმლა

მგპრისდე ლი (ლშხ.) — ციოყი ჩემი ძმის ნათლიაა (მომნათლელია).

მგუ̂ იგივეა, რაც **მიჟ**.

მგუა̄ბირ (-იშ, ყაბა̈რ) ბზ., **მგუაბჷირ** (ყაბა̈რ) ბქ. — ბალსშემოელი. გეგის დი მგუა̄ბირ ხორი, მუ — მუჩჷაბირ (ბზ.) — გეგის დედა ბალსშემოელი ჰყავს, მამა — ბალსქვემოელი.

მგუ-დოშდუ̂ლ იგივეა, რაც **მიჟ-დოშდუ̂ლ**.

მგუელა̈დელ იგივეა, რაც **მიშლადელ**.

მგუელე̄თ იგივეა, რაც **მიშლე̄თ**.

მგუელ იგივეა, რაც **მუჟჷელ**.

მგყირ (ხომყირა, მა̈მყირე) ზს. — 1. სველი: ნინ მგყირ ჩიგჷაშმი ესერ მგრგა̈დი ლი (ანდ.) — სველი ენა ყველაფრის მთქმელიაო. 2. (-იშ||-ყრიშ ბზ., -იშ, — ბქ.) — სისველე. ხეკჷეს ერე მგყირს ლანწგრა ქამაჷ ხადეს (ბქ. 230) — სისველეს საწრეტი გარეთ უნდა ჰქონდეს. იხ. **მგძლირ**.

მგულაწა̈დ, **მიყლაწა̈დ** (-იშ, —) ბზ., **მგულაწად** (-ა̈შ, —) ბქ., **მიყლაწად** (-იშ, —) ლნტ., **მგულაწედ** (-იშ, —) ლშხ.,— აღმოსავლეთი (მზის დასანახი). მგულაწადხენჩუ ფოყს თაჷრა̈რ ხაშხა (ბქ. 224) — აღმოსავლეთის მხარეს თავრარი ჰქვია. ბესოს მიყლაწად ა̈გის ქორ ხოგ (ლნტ.) — ბესოს აღმოსავლეთით უდგას სახლი. მიყლაწადხენ საზღჷა̈რ ლი ლექჷსირი თემსაბჭო (ლნტ. 13) — აღმოსავლეთით ესაზღვრება ლექსურის თემსაბჭო.

მგულაჰჷა̈რ (-იშ, —) ბზ., **მგულაჰჷარ** (-ა̈შ, —) ბქ., **მგულაჷერ** (-იშ, —) ლშხ., **მიყლაჷარ** ლნტ. — დასავლეთი (მზის ჩასასვლელი). ეშხუ მგულაჰჷარხენ აჩად ი მერმე მგულაწადხენ (ბქ. 40) — ერთი დასავლეთიდან წავიდა, მეორე — აღმოსავლეთიდან.

მგურენი (-ნი̄შ, -რენა̄ლა ბზ., -ნა̈შ, -რენა ბქ., -ნი̄შ, -ნა̄ლა ლშხ.) — იხმარება გამოთქმაში: **თხუმე მგურენი** — თავმომაბეზრებელი, შემაწუხებელი. ალ ზურალ თხუმემ მგყრენი ამსჷალდ ლი (ბქ.) — ეს ქალი თავმომაბეზრებელი ადამიანია. ამშა გარგლა თხუმე მგყრენი ლი (ლშხ.) — ამის ლაპარაკი თავმომაბეზრებელია.

მგური (-რი̄შ, -ა̄ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რი̄შ, -რა̄ლა ლშხ., -ǝშ, -რალა ლნტ.) — შემცოდებელი, შემბრალებელი. ქჷითიშ მგყრი დარ წჷა (ბქ.) — ქურდის შემბრალებელი არავინ ჩანს. ეჯკაǝ ლაუგიარ ლი, ერე ალ ქჷეყანაჟი მგყრი და̄რ ხოსდენი (ლშხ.) — ისეთი საძაგელია, რომ ამ ქვეყანაზე შემბრალებელი არავინ რჩება. მგყრი-მგბრა̈ლ მიშკჷი ამახჷსუ ახაკედა! (ლნტ.) — შემცოდებელ-შემბრალებელი ჩემს მგერსამც ამოსწყვეტია!

მგუჷელ იგივეა, რაც **მუჟჷელ**.

მგულღ̄ლი (-ლი̄შ, -ღ̄ლა ბზ., -ლი̄შ, -არ ლშხ.), **მგულღლი** (-ა̈შ, -ღლა ბქ., -ǝშ, -ა̈რ ლნტ.) — მბღავანა (ვინც ან რაც ხშირად ბღავის). ლანსკინე მგულღლი... და̈შდუ̂დ (ბქ. 207) — გამოხტა აბღავლებული დათვი. ისკჷი ბეფშ ლიჷ ამყი მგულღლი? (ლნტ.) — შენი ბავშვია ასე რომ ბღავის?

მგრ იგივეა, რაც **მირ**.

მგრა̈̄მ ბზ., **მგრა̄მ** ლშხ., განუსაზღვ. ზმნს. — სადღაც, რაღაცა. ბაჯუ აჩა̈დ მგრა̈მთე (ბზ.) — ბაჯუ სადღაც წავიდა. ეშ მგრა̄მთე ლახქარჷე̄ნახ (ლშხ. 76) — სადღაც გადაკარგულან. ტჷული მგრა̄მ (ლშხ.) — რაღაცას ამბობს.

მგრბიელ იგივეა, რაც **მერბიე̄ლ**.

მგრგა̈დი (-დია̈შ, -ა̈რ) ბქ., **მგრაგა̈დი** (-ǝშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. მოლაპარაკე. ეჯი ძღგდ მგრაგა̈დი ზურალ ლი (ლნტ.) — ის ქალი ბევრს ლაპარაკობს (ძალიან მოლაპარაკეა). 2. მედიატორი, შუაკაცი, შუამავალი. იხ. **მგგრგა̈ლი**.

მგრდა̈ბ იგივეა, რაც **მორიდაბ**.

მგრდა̈ჭ იგივეა, რაც **მგდრა̈ჭ**.

მგრდი (-დი̄შ, -რდა̄ლა ბზ., -და̄ლა ლშხ., -ა̈შ, -რდა ბქ., -დიშ, -დალა ლნტ.) — გამზრდელი. ნიბა̈შნა̈შ მგრდი ლა̈ჩინჩჷილის ესერ ლახტეხა (ანდ.) — შვილიშვილის გამზრდელი ხელახლა ჩვილობას დაუბრუნებიაო. ხოჩა გეზლა მგრდი დედეს მაგ ხოჩა ხეხ̄ლი (ლშხ.) — კარგი შვილის გამზრდელ დედას ყველაფერი კარგი ეკუთვნის.

მგრთენ იგივეა, რაც **მურთჷენ**.

მგრთხ[1] (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — ნაპერწკალი:

ნაღვერდალი; ღველფი. [დäშდუდ] ეშხუ გუდრა მგრთხ ლäდე (ბზ. 433) — დაიჭმა ერთი გუდა ნაღვერდალი წაიღო. გადატ. ბაბად ინჯარშუ თერარხენქა მგრთხ ანჭარე (ბქ.) — ბაბუამ სიბრაზით თვალებიდან ნაპერწკლები გადმოყარა.

მგრთხ² (-იშ, -äრ) ბქ. — დორბლი. დäუ ხვრშუ მგრთჳს აშ ბიდა (ბქ.) — დევი სიბრაზისაგან დორბლს ყრიდა (ღვრიდა).

მგრკინე (ნ-ēმიშ, -კინäლა ბზ., -ნემ, -კინა ბქ., -ნēშ, -ნēლ ლშხ.), **მგრკგლე** (-ჲშ, -ლäლ) ლნტ. — ʼდაʼმკიდებელი. ჲäრ ლი ამō მგრკინე? (ბზ.) — ამას ვინ დაკიდებს? (ვინ არის დამკიდებელი?)

მგრკგლე იგივეა, რაც **მგრკინე**.

მგრმი (-მōშ, -რმäლა ბზ., -äშ, -რმა ბქ., -მōშ, -მäლა ლშხ., -მიშ, -äლ ლნტ.) — დამჭერი. ჩäჟä მგრმი დäრ მიცვხ (ბზ.) — ცხენის დამჭერი არავინ მეგულება. äბრეგიშ მგრმი ფიშირ ლგმäრხ (ბქ.) — ყაჩაღის დამჭერი ბევრნი ყოფილან. ანზგზეხ ჩუ მგრმი მäრēლ მოსმართლად (ლშხ. 76) — მოსამართლეებმა გამოაგზავნეს დამჭერი კაცები. ბეფში მგრმი ჲäრ ირა? (ლნტ.) — ბავშვს ვინ დაიჭერს (დამჭერი ვინ იქნება)? ეშდჲორი ლალ მგრმიდ ჯაყა (ჰოეზ. 24) — თორმეტი კაცი დამჭერი გვყავს.

მგრყōნე (-ნēმიშ, -ყōნა ბზ., -ნēშ, -ნēლ ლშხ.), **მგრყინე** (-ნემ, -ყინა) ბქ. — მომრგვმელი, ʼდაʼმრგვმელი. ჲäრ დო ლäსუ მგრყōნე, დეშ ოხმჲäერ (ბზ.) — თუ ვინ იყო დამრგვმელი, ვერ გაეიგე. ტეტიშ მგრყინე მäგ ანღვრდ (ბქ. 297) — დამრგვმელი (ხელის თავზე შემომრგვმელი) ყველა მოდიოდა. იხ. **მგტყäცი**.

მგრში (-შōშ, -რშა ბზ., -äშ, -რშა ბქ., -შōშ, -შäლა ლშხ., -ჲშ, -რშალა ლნტ.) — დამჟვები, გამშლელი (ლოგინისა). ამიშ მგრში იäრ ლასუ? (ბქ.) — ეს ვინ გაშალა (ამის გამშლელი ვინ იყო)?

მგრშკ (-იშ, -äლ), **მგშკ** (-äშ, -äრ ბზ., -იშ, -äრ ბქ., ლნტ.) — ჭიანჭველა. მიჩა მაყალუშ ესერ... გიმქა მგრშკ დეშ იზელäლ (ბზ. 396) — ჩემი შიშით მიწაზე ჭიანჭველა ვერ დადისო. ლäღზიგალ-ლäლგიმალს მგშკ ესერი ხაშდბა (ანდ.) — ოჯახის მოწყობას ჭიანჭველაც ცდილობსო. ალე ქათასგმდა ეჯ მარას, ხედუäჲ ერე მგშკäრს გარგალას ხომნäრდა (ლნტ. 201) — ეს გაიგონა კაცმა, რომელიც ჭიანჭველების ლაპარაკს უსმენდა. კნინ. **მგრშკგლდ** ბზ. ჰიშხ ნōსʼäთვა მგრშკგლდს! (ბზ. 339) — ჭიანჭველას ფეხი არ დაადგა!

მგრჰენე იგივეა, რაც **მგნჭრინე**.

მგსგდი (-დōშ, -სგდიäრ ბზ., -äშ, -სგდა ბქ., -დōშ, -არ ლშხ.), **მგსკიდი** (-ჲშ, -äრ) ლნტ. 1. მაყურებელი, მაცქერალი. მი ხუōრა ეჩō მგსგდი (ბზ.) — მისი მაყურებელი მე ვიქნები. ჩუბაუ მგსგდი დეცთეჟიშ მურყუამს ესერ დეშ ხäწდა (ანდ.) — დაბლა მაცქერალმა ცამდე აწვდილი კოშკი ვერ დაინახაო. ხოლა თეჟი მგსგდი [ანჭად] (ლშხ.) — ავი თვალით მაყურებელი მოვიდა. 2. მეთვალყურე, მედამხედველე, მომვლელი. ეჯჲäრდ ბეფშუ ქორä მგსგდიდ აცუირხ (ბზ.) — ბავშვი იმათ სახლის მეთვალყურედ დატოვეს. მეჩის ხოჩა მგსგდი ხაკუ (ბქ.) — მოხუცს კარგი მომვლელი უნდა.

მგსერე იგივეა, რაც **მგსრე**.

მგსიპ (-იშ, -äრ||-სპäლა ზს., -äლა ლშხ., -äრ ლნტ.) — მბრუნავი. [მგლტეხ] ქა ლäხყახäნ მგსიპ შōრას (ბზ. 51) — ლენტეხელმა მბრუნავ დოლაბს აკოცა. ლეგუēრō ბორბალ ხოჩა მგსიპ ლი (ლშხ.) — წისქვილის ბორბალი კარგად ბრუნავს (კარგი მბრუნავია).

მგსōპანე, მგსპე (-ნēმიშ, -პēმიშ, -სōპანäლა) ბზ., **მგსიპანე, მგსპე** (-ნემ, -პემ, -ნოლ) ბქ., **მგსōპანე, მგსპე** (-ნēშ, -პēშ, -ნäლა, -პäლა) ლშხ., **მგსიპäნე, მგსპე** (-იშ, -äრ) ლნტ. — გადამბრუნებელი. მგსიპანე ხოსიპანა (დიარს). (ბქ. 307) — გადამბრუნებელი უბრუნებდა პურს. ამშა მგსპე იშგენ დäრ ლი (ლშხ.) — ამის გადამბრუნებელი სხვა არავინ არის.

მგსკäდ (-სკდიშ, -სკდäრ) ზს., **მგსკად** (-სკდიშ, -სდარ) ლშხ., **მგსკäტ** (-იშ, -äრ) ლნტ. — ბეჭედი. უეზირდ ჟი ლäჲკიდ მგსკäდ ჯიბხäნჟი (ბზ. 293) — ვეზირმა ჯიბიდან ბეჭედი ამოიღო. მგსკäდ ქანშყäდ თუინგხენქა (ბქ. 58) — თუნგიდან ბეჭედი გადმოვარდა. [ჭყინტდ] ქა ლახომ ქრუტს მგსკად (ლშხ. 75) — ბიჭმა ქერივს ბეჭედი მისცა. ჲერუäჲ ლოქ მიჩა დენäჲ მგსკäტს ჟäნკედ, ეჯი ლოქ ირა მიჩა დე-

ნა̈ჲ ლეჭაშგრი (ლნტ. 279) — ეინც ჩემი ქალიშვილის ბეჭედს აიღებს, ის იქნება ჩემი ქალიშვილის საქმროი. [დიდ] ზურაბს სკა ლახაბე ფხულეჲსა ჰმირა̈ნი ნაჸოდ მგსკა̈ტ (ლნტ. 250) — დედამ ზურაბს თითზე ამირანის მიცემული ბეჭედი წამოაცვა (შეაბა).

მგსკა̈ტ იგივეა, რაც **მგსკა̈დ.**

მგსკიდი იგივეა, რაც **მგსგდი.**

მგსკīრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **მგსკირ** (-სკრა̈რ უშკ., -სკრიშ, სკრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ძირმაგარა. მგსკირჟი ფისემ ლიდისგ ხა̈მიქჸახ შჸა̈ნს — ქა როქ იწობე (ბქ.) — სვანეთში ძირმაგარაზე ფისს იღებენ, გამოიწოვსო. ბობშს კīნჩხჟი მგსკīრ ხა̈რ (ლშხ.) — ბავშვს კისერზე ძირმაგარა აქვს. მგსკირ მადგა̈რი (ლნტ.) — ძირმაგარა მკლავს.

მგსმინე¹ (-ნēმიშ, -მინა̄ლა ბზ., -ნემ, -მინა ბქ., -ნēშ, -ნēლ ლშხ., ზს.) — დამბეზღებელი, დამსმენი. ეჩī მგსმინე ჟა̈ნმეჴრა̈ნ (ბზ.) — იმის დამბეზღებელი გამომჟღავნდა. მგსმინე ამსჸალდ და̈ს ჩალა̈ტ (ბქ.) — დამსმენი ადამიანი არავის უყვარს.

მგსმინე² (-ნēმიშ, -მინა̄ლა ბზ., -ნემ, -მინა ბქ., -ნēშ, -ნēლ ლშხ.) — მომსმენი. ამი მგსმინე და̄̈რ მაჲა (ბზ.) — ამის მომსმენი არავინ მყავს. შდრ. **მუჰჸნა̈რი.**

მგსპე იგივეა, რაც **მგსīპანე.**

მგსრე¹ (-რēმიშ, -სრა̄ლა ბზ., -რემ, -სრა ბქ., -რēშ, -რēლ ლშხ.), **მგსერე** (-ჲშ, -სერალა) ლნტ. — მჯობნი, გამსწრები. მგსრემ მგსრე დემის შდეხნი (ბქ.) — მჯობის მჯობი არ დაილევა.

მგსრე² (-რēმიშ, -სრა ბზ., -რემ, -სრა ბქ., -რēშ, -რēლ ლშხ.), **მგსერე** (-ჲშ, -სერალა) ლნტ. — გამმეტებელი. ამშა მგსერე მა̈დ ხი სი (ლნტ.) — შენ ამის გამმეტებელი არა ხარ.

მგსსგნე (-ნēმიშ, -სსგნა ბზ., -ნემ, -სსგნა ბქ.,-ნēშ, -ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -სსგნალა ლნტ.) — წამსისინებელი. ჟალჸემ მგსსგნე მი ხჸა̈სჸ (ბქ.) — ძაღლის წამსისინებელი მე ვიყავი. სი მგსსგნე გარ ხირახი (ლნტ.) — შენ მხოლოდ წამსისინებელი იქნები.

მგსყე (-ყēმიშ, -სყა̄̈ლ ბზ., -ყემ, -ყოლ ბქ., -ყēშ, -ყēლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — 1. გაკეთებული. ალას მეგმი კა̈ცხჟი ლა̈ცჷნდაჸ ხა̈რ მგსყე (ბზ. 363) — ამას ხის კენწეროზე ბუდე აქვს გაკეთებული. ლა̄შგ-ლაყēლī ეჩე ხა̈რხ მგსყე ზურა̄ლēლს (ლშხ. 9) — საწველი და ყველის ამოსაყვანი ქალებს იქ აქვთ მოწყობილი. ლასკადგრას ბეტონი ზგგი ჯებირა̈ლ ხარ მგსყე (ლნტ. 10) — ლასკადურას ბეტონის მაგარი ჯებირები აქვს გაკეთებული. 2. დადგენილი, დათქმული. სოფლა̈რს სკარობ ხერასშჸ ხადხ მგსყე (ბქ. 231) — სოფლელებს დღეობა მორიგეობით ჰქონდათ დადგენილი. 3. გატენილი (თოფი). სოფელს მა̈ნკჸი ჰემაშჸ მგსყე თეფიშ ჰერ ესერი ჩუ აყალჸე (ანდ.) — სოფელს პირველად უტყვიოდ გატენილი თოფის ხმაც შეაშინებსო. 4. შერიგებული. ალჲა̈რ ჩუ მგსყე ლიხ (ბზ.) — ესენი შერიგებული არიან.

მგსყი (-ყīშ, -სყა ბზ., -ა̈შ, -სყა ბქ., -ყīშ, -არ ლშხ.), **მგსყეი** (-ჲშ, -სყეალა) ლნტ. — 'გა'მკეთებელი. ა̈მი მგსყი და̈ჸით ლასჸ (ბქ.) — ეს დავითმა გააკეთა (გამკეთებელი იყო). სი ქორს დემშა მგსყეი ხი (ლნტ.) — სახლში შენ არაფრის გამკეთებელი ხარ.

მგტ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — მაგლი, ჭია. ჸისგჸს მგტ ხორი (ბზ.) — ვამლს ჭია ჰყავს. გიმჟი მგტ ესერი იბულელ ი ამსოლდი (ანდ.) — მიწაზე მატლიც დაცოცავს და ადამიანიცო. ამშა წჸēნე ჟი ხუტე ლგქაჩისა მგტარს, ეჯჟი მგლნი ლი (ლშხ., ხორ. 19) — ამის წვენი ჭრილობაში მატლებს სპობს, ისეთი მწარეა.

მგტა̄ბე (-ბēმიშ, -ტა̄ბა̄ლა ბზ., -ბēმიშ. -ბა̄ლა ლშხ.), **მგტაბე** (-ბემ. -ტაბა ბქ., -ჲშ. -ა̈ლ ლნტ.) — 'გა'მთლელი. კიბდჸēნი მგტა̄ბე დეშ ოხჸითხ (ბზ.) — კიდობნის გამთლელი ვერ მოვიძიე. ყორა̈შ მგტაბე მარ ლეკარქე (ბქ.) — კარის გამთლელი უნდა ვიშოვო. ჩულგდგარგნლო მēრმა ლადელ კუბი მგტა̄ბა̄ლას ჴგდეხ (ლშხ. 34) — სიკვდილის შემდეგ მეორე დღეს კუბოს გამთლელები მოჰყავთ.

მგტა̄̈რ (-იშ. -ტა̄რუ) ბზ., **მგტა̈რ** (-ტარუ ბქ., -ტარა̈ლ ლნტ.), **მგტა̄რ** (-ალ) ლშხ. — მატლიანი. ალ ჸისკჸ მგტა̈რ ლი (ლნტ.) — ეს ვაშლი მატლიანია.

მგტბიდე (-დēმიშ. -და̄ლა ბზ., -დემ. -ბიდა ბქ., -დēმიშ, -და̄ლა ლშხ.), **მგტებდე**

(-ჲშ, -ტებდალა) ლნტ. — გამთბობი. ჟა̈ჭურაშ ლემესგ ხოჩა მგტბიდე ლი (ბქ.) — არყის ხის ცეცხლი კარგად ათბობს (გამთბობია). ფეჩ ხოჩა მგტებდე ლი ქორა̈შ (ლნტ.) — ღუმელი სახლს კარგად ათბობს (გამთბობია).

მგტებდე იგივეა, რაც **მგტბიდე**.

მგტმე (-მე̄მიშ, -მა̄ლა ბზ., -მემ, -ტმა ბქ., -მე̄მიშ, -მა̄ლა ლშხ.) — უჭმელი. მგფანე მარე მგტმე ლი ამ ლადეღ (ბქ. 75) — ამ დღეს საკურთხის გამშლელი კაცი უჭმელია. **მგტმად** ზმნზ. ბქ., ლშხ. — უჭმელად. ბეჳა ეჲ ლა̈დეღ მგტმად ლგმჭემნელი (ბქ. 311) — ბევა იმ დღეს თურმე უჭმელად თიბაედა.

მგტყაბ იგივეა, რაც **მგტყა̈ბ**.

მგტყა̈ბ (-იშ, -ტყაბა̈რ) ზს., ლნტ., **მგტყაბ** (-არ) ლშხ. — შემწვარი. [ბეფშჳს] მგტყა̈ბ წჳა̈დ საკჳ (ბზ. 315) — ბავშვს (შემწვარი) მწვადი უნდა. [სოკს] მგტყაბს ხაყა ლეზობდ (ლშხ., ხორ. 10) — სოკო საჭმელად შემწვარი ვარგა.

მგტყა̈ბ˹ე˺ იგივეა, რაც **მგტყბე**.

მგტყა̈ცი იგივეა, რაც **მგტყცა̈̄ნი**.

მგტყეცა̈ნი იგივეა, რაც **მგტყცა̈̄ნი**.

მგტყბე (-ბე̄მიშ, -ტყბა̄ლა ბზ., -ბემ, -ტყბა ბქ., -ბე̄მიშ, -ბა̄ლა ლშხ.), **მგტყა̈ბ˹ე˺** (-ჲშ, -ბა̄ლ) ლნტ. — შემწველი. წჳა̈დიშ მგტყბე ლემასგჳცახა̈ნ ესსგურდა (ბზ.) — მწვადის შემწველი ცეცხლთან დაჯდა. ალე მა̄რე წჳადი მგტყბიდ ადგენეხ (ლშხ.) — ეს კაცი მწვადის შემწველად დააყენეს.

მგტყცა̈̄ნი (-ნი̄შ, -ცა̄ნიარ) ბზ., **მგტყცა̄ნი** (-ნი̄შ, -ნა̄ლა) ლშხ., **მგტყცა̈ნი** (-ცანა̈შ, -ცანა) ბქ., **მგტყეცა̈ნი, მგტყა̈ცი** (-ციშ, -ა̈რ) ლნტ. — მცემელი, გამლახავი. ალ მარემ მგტყცა̈ნი ჲარ ლასჳ? (ბქ.) — ეს კაცი ვინ სცემა (ვინ არის გამლახავი)? ალი ლი მიშკჳ მგტყა̈ცი (ლნტ.) — ჩემი გამრტყმელი ეს არის. იხ. **მგრყი̄ნე**.

მგტყცე (-ცე̄მიშ, -ყცა ბზ., -ცემ, -ყცა ბქ., -ცე̄შ, -ცა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ტყცალა ლნტ.) — დამრღვევი (შეკერილისა). ა̈მიშ მგტყცე და̈რ წჳა (ბქ.) — ამის დამრღვევი არავინაა.

მგტხე[1] (-ხე̄მიშ, -ტხა̄ლა ბზ., -ხემ, -ტხა ბქ., -ხე̄მიშ, -ხე̄ლ||-ხა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — 1. დამბრუნებელი. ამი̄ მგტხე მა̄მა ხჳი (ბზ. 339) — ამის დამბრუნებელი არა ვარ. ქუნემ მგტხე მაროლ ქა ხოთრონხ (ბქ. 301) — სულის დამბრუნებელი კაცები მიჩნეული ჰყავდათ. მა̈გიერი მგტხეს ხჳა̈თხელნად (ლნტ. 89) — თურმე სამაგიეროს გადამხდელს ეძებდით. 2. მოპასუხე. პასხჳი მგტხე ალჲა̈რ ლიხ (ბზ. 13) — მოპასუხე (პასუხის დამბრუნებელი) ესენი არიან.

მგტხე[2] (-ხე̄მიშ, -ტხა ბზ., -ხემ, -ტხა ბქ., -ხე̄მიშ, -ხე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — დამამჟავებელი, ამჟავებელი. კინტჳრია̈შ მგტხე და̈რ მაყა (ბქ.) — კიტრის დამამჟავებელი არავინ მყავს.

მგჳშხი იგივეა, რაც **მუჳშხი**.

მგფანე იგივეა, რაც **მგფა̄ნე**.

მგფა̈რი/ე იგივეა, რაც **მგფრენი**.

მგფა̈შტჳი იგივეა, რაც **მგფშჳდი**.

მგფა̈ცხი იგივეა, რაც **მგფცხი**.

მგფა̄ნე (-ნე̄მიშ, -ფა̄ნა ბზ., -ნე̄შ||-ნე̄მიშ, -ფა̄ნა ლშხ.), **მგფანე** (-ნემ, -ფანა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — საკურთხის დამდგმელი, გამშლელი. მგფა̄ნე ეჳ იკედ აშხჳ ფაკა̈ნ ლგჯე̄მი ქაქს (ბზ. 11) — საკურთხის დამდგმელი იღებს ერთ ჯამ რძის ფაფას. მგფანე მარე მგტმე ლი ამ ლადეღ (ბქ. 75) — საკურთხის გამშლელი კაცი ამ დღეს უჭმელია.

მგფეშტჳე იგივეა, რაც **მუფშჳდე**[2].

მგფრე (-რე̄მიშ, -ფრა ბზ., -რემ, -ფრა ბქ., -რე̄შ, -რა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ა̄ლ ლნტ.) — 1. გამხმობი. ითქიშ მგფრე მიჲ ლასჳ (ბქ.) — მარცვლის გამხმობი მე იყო. მაჳ ლესეს ალ ჳისკჳი მგფრე? (ლნტ.) — ნეტავ რამ გაახმო ეს ვაშლი? (რა არის ამის გამხმობი?) 2. გამომწრთობი (რკინისა ან ფოლადისა).

მგფრენი (-ნი̄შ, -რენა||-ნა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -რენა ბქ., -ნი̄შ, -ნა̄ლა ლშხ.), **მგფა̈რი/ე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. დამხურავი (თავსაფრის). ხოჩა და̈̄რ ა̈რი ლაჩქი მგფრენი (ბზ. 42) — თავსაფრის დამხურავი კარგი არავინ არის. მეჩის ლაჩქი მგფრენი და̄რ ხეყე̄დდა (ლშხ.) — მოხუცს ლეჩაქის დამხურავი არავინ ჰყავდა. 2. ბზ. გადამხურავი (ყავრის). ლგყა̄რა̈ მგფრე-

ნი ლა̈დი მა̄ჵ ხეშდბი (ბზ.) — ყაერის გადამხურაეი დღეს არ იმუშავებს.

მგფშგე (-გე̄მიშ, -ფშგა̄ლა ბზ., -გემ, -ფშგა ბქ., -გე̄შ, -გე̄ლ ლშხ.), **მგფშკე** (-ჲშ, -ფშკალა) ლნტ. 1. გამხსნელი, შემხსნელი. ფისრა̈ჲ, სი ხია ამი̄ მგფშგე? (ბზ.) — წყეულო, შენ ხარ ამის გამხსნელი? 2. სასაქმებელი (წამალი). ალ ჟაკა̈რ ხოჩა მგფშკე ლი (ლნტ.) — ეს წამალი კარგი სასაქმებელია.

მგფშტჳე იგივეა, რაც **მუფშჳდე**.

მგფცხი (-ხი̄შ, -ფცხა ბზ., -ა̈შ, -ფცხა ბქ., -ხი̄შ, -ხა̄ლა ლშხ.), **მგფა̈ცხი** (-ჲშ, -ფაცხალა) ლნტ. — მფარცხავი. გუშგჳეჲთე მგფცხა ანჯა̈ღხ (ბზ.) — ჩვენთან მფარცხავები მოვიდნენ. მგფცხა მგჳნა̈ჰჳერუნღჳე ოხოგანხ გჳაშჳ (ბქ.) — მფარცხავები მზის ჩასვლის შემდეგ შეუდგნენ საქმეს. მი ჩიილა მგფა̈ცხი ხჳას (ლნტ.) — მე ყოველთვის მფარცხავი ვიყავი.

მგფხკგნე[1] (-ნე̄მიშ, -ფხკგნა̄ლა ბზ., -ნემ, -კგნა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ, ლნტ.) — დამფხაკუნებელი, დამკაკუნებელი. და̈შდჳ ლა̈ხჰჳედდა: ჲა̈რ ესერ ლი მგფხკგნე? (ბზ. 369) — დათვმა ჰკითხა: ვინ აფხაკუნებსო? (ვინ არის დამფხაკუნებელიო?)

მგფხკგნე[2] (-ნე̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. — ფხუკიანი. ზურა̄ლს სჳრუ მგფხკგნე ჰაშ ხაყა (ლშხ.) — ქალს ძალზე ფხუკიანი ქმარი ჰყავს.

მგფხჳე (-ჳე̄მიშ, -ფხჳა̄ლა ბზ., -ჳემ, -ფხჳა ბქ., -ჳე̄შ, -ჳა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ფხჳალა ლნტ.) — გამშლელი, გამფანტველი. ქა̄მ კჳეცნა მგფხჳე მი ხჳას (ლშხ.) — ხორბალი გარეთ მე გავშალე (გამშლელი მე ვიყავი).

მგფხრიჰჳი (-ჳი̄შ, -ფხრიჰჳა ბზ., -ჳი̄შ, -ალ ლშხ.), **მგფხრიჰი** (-ა̈შ, -რიჰა) ბქ. — გამომჩხრეკი. მგფხრიჰის მიჩა ხოლა ესერ ოხფხირჰა (ბქ.) — გამომჩხრეკმა თავისი ცუდი გამოჩხრიკაო.

მგქარ (-იშ, —) — 1. მუქარა. 2. ჯიბრი. ზურალ ჩიის ეჩა მგქარშჳ ა̈სყეიდა (ლნტ.) — ქალი ყველაფერს იმის ჯიბრზე აკეთებდა.

მგქაფ (-იშ, —) — სამაგიერო, სანაცვლო, მაგიერი. აშხჳ გეზლა̈ მგქაფ ალა ი̄რა (ბზ. 24) — ერთი შვილის მაგიერ ეს იქნება. [ბესი] ჰანჳეჲ მგქაფდ ჯი ლახაგა̈ნ ხა̈ლხს (ბქ. 200) — ბესი ხარის მაგიერად თვითონ მიადგა ხალხს. მაშდმა̈რჳი მა̈რემ მგქაფდ ლეთრ ესერ რაგდი (ანდ.) — სიმთვრალის დროს კაცის მაგიერ სასმელი ლაპარაკობსო. საყდარ, ჯჳინელი მგქაფ, მახე ადგეხ (ლშხ. 4) — საყდარი, ძველის მაგიერ, ახალი ააგეს. ჯჳინალდ ნა̈ფთი მგქაფ ნესკა̈ჲ ლემესკს აშჳახ (ლნტ. 5) — ძველად ნავთის მაგიერ შუაცეცხლს ანთებდნენ. ალა თაჳბექიშ მგქაფ გჳერა (ჰოჲზ. 34) — ეს თავბექის ნაცვლად გვეყოლება.

მგქა̈ბი იგივეა, რაც **მგქა̄̈ბი**.

მგქა̈დინე იგივეა, რაც **მგქდენი**.

მგქა̈ფი იგივეა, რაც **მგქფი**.

მგქა̈ჩე იგივეა, რაც **მგქჩე**.

მგქა̈ჩი იგივეა, რაც **მგქჩე**.

მგქა̄̈ბი (-ბი̄შ, -ბჲა̈რ) ბზ., **მგქა̈ბი** (-ა̈შ, -ქაბა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **მგქა̄ბი** (-ი̄შ, -არ) ლშხ. — გვერდის ამვლელი, ამქცევი. ისგჳეი̄დ ჰირ მგქა̄̈ბიჳ ლი მეჰად! (ბზ.) — ჭირი ყოველთვის აგვცილებოდეთ (გვერდის ამვლელი ყოფილიყოს)! ჩიმე მგქა̄ბი ალე ლი (ლშხ.) — ყველას გვერდის ამქცევი ესაა. ალ მარე ლასგ გუშკჳე მგქაბი? (ლნტ.) — ეს კაცი იყო ჩვენი გვერდის ამქცევი?

მგქდენი (-ნი̄შ, -ქდანა̄ლა ბზ., -ა̈შ, -ქდენა ბქ., -ნი̄შ, -არ ლშხ.) **მგქა̈დინე** (-ჲშ, -ნალა) ლნტ. 1. ამცილებელი, ამცდენი. ალე ლია ცხჳჲე მგქდენი? (ლშხ.) — ეს არის ისრის ამცილებელი? 2. გამცდენი. დაჳითს მა̈დ ხალატგნ ლემშაჳი მგქა̈დინე (ლნტ.) — დავითს სამუშაოს გამცდენი არ უყვარდა. 3. შემცდენი. ჳობურ დადა ლი მა̄რემი მგქდენი (ლშხ.) — კუდიანი დედაბერია კაცის შემცდენი.

მგქმე (-მე̄მიშ, -ქმა̄ლა ბზ., -მემ, -ქმა ბქ., -მე̄მიშ, -მა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ქმალა ლნტ.) — 1. 'მო'მმატებელი. ლჳინა̈ლთეჲსგა ლგცემ მგქმეი ფიშირ ა̈რი (ბქ.) — ღვინოში წყლის ჩამმატებელიც ბლომადაა. 2. მომგები (ოჯახში მოგების შემომტანი).

მგქორწილ იგივეა, რაც **მუქორწილ**.

მგქოხ, მუქოხ, მუქუხ (-იშ, -ქხჳა̈რ) ბზ., **მუქჳიხ** (-ა̈რ) ბქ., **მუქოხ** (-ქჳხარ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ქვა; რიყის ქვა. თელდ გრჳი მუქოხდ ოთსყინე ტა̈რიელს (ბზ. 61) — ტარი-

ელს მთლად მწვანე ქვად ვაქცევ. დე̄ჳდ თჳეთნე მუქჳხ წჳენდ აფი̄შგ (ბზ. 364) — დევმა თითო ქვას წვენი გამოადინა (წვნად აქცია). ლაყფვგნა... მუქჳიხ ბაჩა̈რყი ხადხ (ბქ. 307) — გამოსაკვეთი სიპ ქვებზე ჰქონდათ გაკეთებული. სოფლიშ ჰერს მუქჳიხ ბა̈ჩ ესერ ჩჳოთბიჰკჳა (ანდ.) — სოფლის ხმას სიპი ქვა გაუხეთქიაო. ეჵკიდ დე̄ჳემ ხოშა მუქოხ (ლშხ. 80) — დევმა დიდი ქვა აიღო. მაჳლუდს... მუქოხა̈რ ათოშიდა (ლნტ. 141) — მელიას ქვები გადაუყრია. ჯეჲლოქ მუქოხს ლგჯას ათფიშდჳნი (ლშხ. 80) — მე რიყის ქვას რძეს გამოვადენო. ამკა̈ლი მგქოხა̈რს გდესკხ ქორა̈ მუხჳირმოყ (ლნტ. 65) — ასეთ რიყის ქვებს დებენ სახლის საძირკველის კუთხესთან.

მგქსა̈ნი იგივეა, რაც **მუქჳა̄სგ̄რა**.

მგქჳემ იგივეა, რაც **მუქჳემ**.

მგქჳისკ იგივეა, რაც **მჳქჳი̄სგ**.

მგქფი (-ფი̄შ, -ქფა̄ლა ბზ., -ფა̈შ, -ქფა ბქ., -ფი̄შ, -ქფა̄ლა ლშხ.), **მგქა̈ფი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — (ტვირთის) მზიდავი. ჳო̄შთხჳ მგქფი ამე ოთთიმ (ბზ. 40) — ტვირთის ოთხი მზიდავი აქ ვიშოვე. ბაჩჳემ მგქფის მასა̈რდ ჰამშა ხაწგხ (ბქ.) — ქვის მზიდავს დიდი ღონე სჭირდება. ჰემი მგქფიდ ხჳა̄ჲ მა̄რე მაწგხ (ლშხ.) — თივის მზიდავად ბევრი კაცი მჭირდება. ამშა მგესკ ხოჩა მგქა̈ფი მარე გჳაწგხ (ლნტ.) — ამის წამღებად ტვირთის კარგი მზიდავი კაცი გვჭირდება.

მგქშა̈გ (-იშ, ქაშგა̈რ) ზს. — ჩერქეზი. მგქშა̈გ მირი მუშგჳრიდ (ბზ.) — ჩერქეზი მყავს სტუმრად. იხ. **ქაშაგ**.

მგქჩე (-ჩე̄მიშ, -ქჩა̄ლა ბზ., -ჩემ, -ქჩა ბქ., -ჩე̄შ, -ჩა̄ლა ლშხ.), **მგქა̈ჩი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — მჭრელი. ზექ̈ მგქჩა̈დ მა̄დ ლა̈ნტყუბეხ (ბზ. 37) — შემის მჭრელებმა არ შეგვიამხანაგეს (შეგვიტყუპეს). ა̈რი ეშხუ ცხეკიშ მგქჩე მარე (ბქ. 93) — არის ერთი ტყისმჭრელი კაცი.

მგლა̈ჳ (-იშ, —) ბზ., **მოლა̈ჳ** ბქ. ლნტ., **მოლაჳი** ლშ. 1. ბზ. გასალეწი მარცვლეული. მგლა̈ჳ ქა̄ფხიქხ კალჳისგა (ბზ.) — გასალეწი მარცვლეული კალოზე გაშალეს. 2. მოსავალი. ნებჳზაშა̈რს ნა̈თეჳ მოლა̈ჳს ყი ხა̈გემხ (ბქ. 230) — სალამოობით მომკილ მოსავალს დააბვინებენ (დაადგამენ).

მგლდერი̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **მგლდერო̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ., **მგლდერილ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ბოტ. — ცერცველა. მგლდერილ კჳეცან ხეჩდა (ბქ.) — ცერცველა პურის ნათესებს ურევია. მგლდერო̄ლ პარკალს ღედერშა̄ლ იჵდე (ლშხ., ხორ. 22) — ცერცველას პარკი ცერცვივით გამოაქვს.

მგლელი იგივეა, რაც **მგლლი**.

მგლიჯ იგივეა, რაც **მგლლიჯ**.

მგლიჯგ იგივეა, რაც **მგლლიჯ**.

მგლლატი იგივეა, რაც **მგლლა̈ტი**.

მგლლა̈ბი (-ბი̄შ, -ლლაბა ბზ, ლშხ., -ა̈შ, -ლლაბა ბქ.) — მოღალატე. ღერმათოჳი ლახსისგა მუხჳბემ მგლლაბი! (ბქ.) — ღმერთსაც შესძულებია ძმის მოღალატე!

მგლლა̈ტი (-ტი̄შ, -ლლატა ბზ., -ა̈შ, -ლლატა ბქ., -ტიშ, მოლლატა ლნტ.), **მგლლატი** (-ტი̄შ, მოლლატა) ლშხ. — მოღალატე. ისგუ მგლლა̈ტიდ ნო̄საჳ ოხჳსყა ღე̄რბათჳ! (ბზ.) — ღმერთმა შენი მოღალატე არც გამხადოს! მგლლატა ჩუ ლუშგურანე ხარენა ისლამს (ბქ. 198) — ისლამს მოღალატეები დარიგებული ჰყოლია. ყანსაჳს ხჳა̄ჲ მგლლატი ხეყე̄და (ლშხ.) — ყანსაეს ბევრი მოღალატე ჰყაედა.

მგლლი (-ლი̄შ, -ა̈რ||-ლლა ბზ., -ა̈შ, -ლლა ბქ., -ლი̄შ, -არ ლშხ.), **მგლელი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — მომლოდინე, მომცდელი, დამყდელი. მგლლი̄შდ გარჯ ლი ალამა̈გხა̈ნს ქა̈მ ლირდე (ბზ.) — მომლოდინისათვის ძნელია ამდენ ხანს გარეთ ყოფნა. ლექერ ლეგეჰიშ გარ ესერ მგლლი ლი (ანდ.) — წისქვილი მხოლოდ საფქვავის მომლოდინე არისო. იმშა მგლლი ლოქ ლი? (ლშხ. 77) — რას ელოდები (რისი მომლოდინე ხარო)?

მგლლიჯ, **მგლიჯ** (-იშ, -ა̈̄რ ბზ., -არ ლშხ.), **მგლლიჯ**, **მგლიჯგ** (-ა̈რ) ბქ., **მგლლინჯ** (-ა̈რ) ლნტ. — კბილებდაკრეჭილი; პირდაფჩენილი. დე̄ჳა̈ დის შდგქა̈რ მგლიჯ ოთსა̈დ ლაქჳნაჳა̄ლყი (ბზ. 308) — დევის დედას სულის ამოხდომისას კბილები დაკრეჭილი დარჩა. იმემ მგლიჯგ მისდი? (ბქ.) — რა პირდაფჩენილი მიყურებ?

მგღრე (-რე̄მიშ, -ღრა̄ლა ბზ., -რემ, -ღრა ბქ., -რე̄შ, -რა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ღრალა ლნტ.) — მომცილებელი, მომშორებელი. ხოლა ჟაღჷემ მგღრე ფაუ ლი (ბქ.) — ცუდი ძაღლის მომცილებელი ჯოხია. ლა̈დეღი ამშა მგღრე მა̈დ ხჷი (ლნტ.) — დღეს ამის მომშორებელი არა ვარ.

-მგყ, -მიყ ზს., **-მგყ** ლშხ., **-მოყ** ქს., თანდებული — თან. ქორმგყ (ბზ.) — სახლთან, კოშკმოყ (ლშხ.) — კოშკთან. მუხჷირმოყ (ლნტ.) — საძირკველის კუთხესთან.

მგყდა̈̄ნი[1] (-ნი̄შ, -და̄ნა̄ლა) ბზ., **მგყდა̈ნი** (-ა̈შ, -დანა) ბქ., **მგყდა̄ნი** (-ნი̄შ, -ნა̄ლა) ლშხ., **მგყედა̈ნი** (-ჲშ, -ყედანა) ლნტ. — ხელში დამჭერი, დამკავებელი. ლეტჷრემ მგყდა̈ნი მი ხჷა̈სჷ (ბქ.) — სანთლის დამკავებელი მე ვიყავი.

მგყდა̈̄ნი[2] (-ნი̄შ, -და̄ნა) ბზ., **მგყდა̈ნი** (-ა̈შ, -დანა) ბქ., **მგყდა̄ნი** (-ნი̄შ, -ნა̄ლა) ლშხ., **მგყედა̈ნი** (-ჲშ, -ყედანალა) ლნტ. — ქალის დამწინდავი, დამნიშნავი. ალ დინა̈შ მგყდა̈ნი ეზერ მა̈ხელჷა̈ჲ ლი (ბქ.) — ამ ქალიშვილის დამწინდავი კარგი ვაჟკაცია.

მგყდი (-დი̄შ, -ყდა̄ლა ბზ., -და̄ლა ლშხ., -ა̈შ, -ყდა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — მყიდველი. ამი̄ მგყდი და̈̄რ მიცგხ (ბზ.) — ამის მყიდველი არავინ მეგულება. ციოყ ქორა̈შ მგყდის ხეთხელი (ბქ.) — ციოყი სახლის მყიდველს ეძებს. ამშა მგყდი დესა ხჷი (ლნტ.) — ამის მყიდველი არა ვარ.

მგყედა̈ნი იგივეა, რაც **მგყდა̈̄ნი**.

მგყერ (-იშ, -ა̄ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — 1. დამრტყმელი. ბეფშჷი მგყერს ხჷა̈ჲ ნაცჷა̄ლ ხა̄დ (ბზ.) — ბავშვის დამრტყმელს ბევრი საყვედური შეხვდა (ჰქონდა). მგყერს მა̈ხელჷა̈ჲ მგქაფს ქა ხა̈ტხე (ბქ.) — დამრტყმელს ვაჟკაცი სამაგიეროს გადაუხდის. ლეყერ დე̄მ ხაგიჭ მგყერი მაღჷრას გარ (ლშხ. 46) — დასარტყმელი მხოლოდ დამრტყმელის ფიცს არ სჯერდება. 2. დამრეკობი, დამსობი. ფაუა̈შ მგყერ (ბქ.) — ჯოხის დამრეკობი.

მგყეჩჷნე იგივეა, რაც **მგყჩე**.

მგყრო̄ნტ (-იშ, -ალ) ლშხ., **მგყრონტ** (-ა̈ლ) ლნტ., ზოოლ. — წერო. ლა̄შხურისა მგყრო̄ნტალ იზგეხ (ლშხ.) — ცხენისწყალში (ლაშხურაში) წეროები ცხოვრობენ. იხ. **წა̈̄ჷრ**.

მგყფგნე (-ნე̄მიშ, -ნა̄ლა ბზ., -ნემ, -ფგნა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.) — ქვის მკოდავი. მგყფგნა შილისგა წიროლ ხჷლჷანდახ (ბქ. 307) — წისქვილის ქვის მკოდავებს ხელში პატარა უროები ეჭირათ. ციოყ ში̄რა̄ ბეჩარე მგყფგნე ლი (ლშხ.) — ციოყი დოლაბის ქვის მკოდავია.

მგყჩე (-ჩე̄მიშ, -ყჩა̄ლა ბზ., -ჩემ, -ყჩა ბქ., -ჩე̄შ, -ჩა̄ლა ლშხ.), **მგყეჩჷნე** (-ჲშ, -ყეჩჷნალა) ლნტ. — მომცილებელი. ჩიქე დესა ხჷი მიშკჷი ბებშიშდჷ ლჷსჷე მგყეჩჷნე (ლნტ.) — ჩემს ბავშვს ჯერ არ მოვაცილებ ძუძუს (მომცილებელი არა ვარ).

მგშარდე იგივეა, რაც **მგშა̄რდე**.

მგშა̈ჲ (-შა̈ჲშ, -შჲა̈რ) ბზ., **მგშა̈** (-იშ, -შა̈ჲ ბქ., -ჲშ, -შა̈რ ლნტ.), **მგშაჲ** (-შა̄ჲშ, -არ) ლშხ., — მუშა. ჷმჷა̈̄ჲთე ალ ქორა̈ მგშა̈ჲ მა̄რე ქა̄ჩეს, ჩია̈̄გ სი ლოხჴე! (ბზ. 11) — საითაც ამ სახლის მუშაკაცი წავიდეს, ყველგან შენ შეეწიე! ბაბა ხოჩა მგშაჲ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ბაბუა კარგი მუშაკაცია.

მგშა̈ში იგივეა, რაც **მგშია̈̄ში**.

მგშა̄რდე (-დე̄მიშ, -რდა̄ლა ბზ., -დე̄შ, -და̄ლა ლშხ.), **მგშარდე** (-დემ, -რდა ბქ., -ჲშ. -ა̈ლ ლნტ.) — დამამშვიდებელი, დამაშოშმინებელი. დიეშ მგშარდე ხოჩა გეზალ ლი (ბქ.) — დედის დამამშვიდებელი კარგი შვილია. ისკჷა სერ და̈რ ლი მიშკჷი მგშარდე (ლნტ.) — შენს მეტი არავინაა ჩემი დამამშვიდებელი.

მგშგა̈ლი იგივეა, რაც **მგ̄შგა̈̄ლი**.

მგშდა̈ბ (-იშ, -შდბა) ზს., **მოშდა̈ბ** (-იშ, -შდბა) ბქ., **მოშდაბ, მგშდაბ** (-იშ, მოშდბალა) ლშხ., **მგშტა̈ბ** (-იშ, -შტაბალა) ლნტ. — მომუშავე; მომსახურე. ცხეკს მგშდა̈ბ სი დემე მიწჷა (ბზ.) — შენ ტყეში მომუშავე არ მინახიხარ. ზჷრაბი ლაქორწილისა მარიამ მოშდაბ ლას (ლშხ.) — ზურაბის ქორწილში მარიამი მომსახურე იყო.

მგშდბგნე იგივეა, რაც **მგშდრე**.

მგშდე[1] (-დე̄მიშ, -შდა ბზ., -დემ, -შდა̈ ბქ., -დე̄შ, -და̄ლა ლშხ., -ჲშ, -შდალა ლნტ.) — დამყრელი. ჷისგჷი მგშდე (ბზ.) — ვამლის დამყრელი.

მგშდე² (-დე̄მიშ, -შდა̄ლა ბზ., -დემ, -შდა ბქ., -დე̄შ, -და̄ლა ლშხ., -ჲშ, -შდალა ლნტ.) — მომკვრელი. ალა სისგიშ მგშდე ლი (ბქ.) — ეს ზიზლის მომკვრელია.

მგშდნე იგივეა, რაც **მგ̄შდნე**.

მგშდრა̈ნი (-ნი̄შ, -შდრანა ბზ., -ა̈შ, -შდრანა ბქ.), **მგშტრა̈ნი** (-ჲშ, -ნალა ლნტ.)— დამგრეხი (თოკისა) თა̈კუა̈შ მგშდრა̈ნი ანჴად (ბქ.) — თოკის დამგრეხი მოვიდა.

მგშდრე (-რე̄მიშ, -შდრა̄ლა ბზ., -რემ, -შდრა ბქ.), **მგშდბგნე** (-ნე̄შ, -ნა̄ლა) ლშხ., **მგშტაბნე** (-ჲშ, -შტაბნალა) ლნტ. — გამრთობი, შემქცევი. ბეფშიშ მგშდრად დინა ა̈ნჴერნეხ (ბქ.) — ბავშვის გამრთობად გოგო თან მოიყვანეს. ეზერ მგშტაბნე ჯაყა ლა̈დელი (ლნტ.) — დღეს კარგი გამრთობი გყავს.

მგშელდა̈ნი იგივეა, რაც **მგშგლდა̈ნი**.

მგშელდე იგივეა, რაც **მგშგლდა̈ნი**.

მგშენა̈ჳი იგივეა, რაც **მგშნა̈ჳი**.

მგშენე იგივეა, რაც **მგშნე**.

მგშერა̈ჳი იგივეა, რაც **მგშრა̈ჳი**.

მგშე̄რე (-რე̄მიშ, -შე̄რა ბზ., -რე̄შ, -რა̄ლა ლშხ.), **მგშერე** (-რემ, -შერა ბქ., -ჲშ, -შერალა‖-ა̈ლ ლნტ.) — გამლესავი (დანისა). გაჩჳემ მგშერეს ხოლამდ ოხშერა (ბქ.) — დანის გამლესავს ცუდად გაულესავს.

მგშთხრი (-რი̄შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგშთხა̈რი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მთხრელი. გიმე მგშთხრა̄ლა ანჴადხ (ლშხ.) — მიწის მთხრელები მოვიდნენ. მგშთხა̈რი დარ მოშ ხჳითხ (ლნტ.) — (მიწის) მთხრელი ვერავინ ვიპოვე.

მგში (-ში̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ში̄შ, -არ ლშხ.), **მგშიჳ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — გასივებული. მუჩოლიირს ჰა̈ყბა̈რ... ეჩჲი მგში ჩუ ხა̄რ, ერე წირდ ხოშა (ბზ. 66) — ჩოლურელს ლოყები ურიგოდ მეტად აქვს გასიებული. ჰყინტ ნალგჳაროშ მგშის ხაჯეშ (ბქ.) — ბიჭი სიმსუქნისაგან გასივებულს ჰგავს.

მგშია̄ში (-ში̄შ, -ა̈რ) ბზ., **მგშა̈ში** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **მგშია̄ში** (-ში̄შ, -არ) ლშხ., **მგშია̈ში** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — ახალ წელს ხელის გამხსნელი, „დამკვებებელი“. ჲა̈რ გჳე̄რა ამ ზაჳ მგშია̈ში? (ბზ.) — წელს „დამკვებებლად“ ვინ გვეყოლება? მგშია̄შის ხოჩა შიე მა̄რას ითშიხ (ლშხ. 17) — „დამკვებებლად“ კარგი ხელის კაცს ირჩევენ. მგშია̈შის ჟი ხეკჳეს ახოკიდან ლემეზირ (ლნტ. 69) — „დამკვებებელს“ უნდა აელო სეფისკვერი (სალოცავი).

მგშიჳ იგივეა, რაც **მგში**.

მგშკ იგივეა, რაც **მგრშკ**.

მგშკალი იგივეა, რაც **მგ̄შგა̄ლი**.

მგშკა̄დი (-დი̄შ, -შკა̄და̄ლა) ბზ., **მგშკა̈დი** (-ა̈შ, -კადა ბქ., -ჲშ, -კადალა ლნტ.), **მგშკა̄დი** (-დი̄შ, -არ) ლშხ. — მჭედელი (ვინც აჭედებს). ფისე̄ჳ ესერ ხაბა ამი̄ მგშკა̄დის (ბზ. 344) — ამის დამჭედებელს ფისიმც დასხმიაო (ებასო). ჲანარს მგშკა̄დი ხაწგხ (ლშხ.) — ხარებს დამჭედავი სჭირდება.

მგშკიდ (-იშ, -შკდა̈რ ზს., ლნტ., -შკდარ ლშხ.) — მჭედელი. [ხოხჳრა მუხჳბე] აჩა̈დ ბერჲა̈ მგშკიდთე (ბზ. 265) — უმცროსი ძმა რკინის მჭედელთან წავიდა. მგშკიდ დეჳე თილ აქჳნთრინე მგკროლს (ბქ. 36) — მჭედელი დევეთი სახნისებს ახურებს. მიჩა დია̈რ ჩილა̈დელ მგშკიდს ესერი დეშ ოხსყა (ანდ.) — თავისი პური (სარჩო) ყოველდღე მჭედელსაც ვერ გაუკეთებიაო. [ხა̈ლხ] ა̈მეჩედხ მგშკდა̈რხო, ჟ'ახოშკადჳნახ [ცხულა̈ჴემატ] (ლნტ. 207) — ხალხი მჭედლებთან წასულა, მშვილდ-ისარი გამოუჭედვინებია.

მგშლადელ იგივეა, რაც **მიშლადელ**.

მგშლეთ იგივეა, რაც **მიშლე̄თ**.

მგშნა̈ჳი (-ჳი̄შ, -შნაჳა ბზ., -ჳა̈შ, -შნაჳა ბქ.), **მგშნაჳი** (-ჳი̄შ, -ჳა̄ლა) ლშხ., **მგშენა̈ჳი** (-ჲშ, -ნაჳალა) ლნტ. — გამშენებელი. ნიშგჳეჲ ხოშა ბაბა ლგმა̈რ სარაგცახა̈ნ ხილრე მგშნა̈ჳი (ბზ.) — ჩვენი პაპა ყოფილა წყაროსთან ხეხილის გამშენებელი.

მგშნე (-ნე̄მიშ, — ბზ., -ნემ, — ბქ., -ნე̄შ, — ლშხ.), **მგშენე** (-ჲშ, —) ლნტ. — მახმოიარე. ალ იცხ ხოჩა მგშნე ლი (ბქ.) — ეს მსხალი კარგი მახმოიარეა.

მგშოლდა̈ნი იგივეა, რაც **მგშგლდა̈ნი**.

მგშრა̈ჳი (-ჳი̄შ, -შრაჳა ბზ., -ა̈შ, -შრაჳა ბქ.), **მგშრაჳი** (-ჳი̄შ, -შრაჳა) ლშხ., **მგშერა̈ჳი** (-ჲშ, -რაჳალა) ლნტ. — სახსნილოს

მჭამელი, მარხვის გამტეხი. მგშერა̈ჟ̄ედ მგზ-ჟ̄ებს ქორხო დემ იხნეს ლაფანაყი (ლნტ.) — მარხვის გამტეხს საკურთხის დადგმისას სახლში არ უშვებენ.

მგშტაბნე იგივეა, რაც **მგშდრე**.

მგშტა̈ბ იგივეა, რაც **მგშდაბ**.

მგშტნე იგივეა, რაც **მგ̄შდნე**.

მგშტრა̈ნი იგივეა, რაც **მგშდრა̈ნი**.

მგშყბგნე (-ნე̄მი̄შ, -შყბგნა̄ლა ბზ., -ნემ, -შყბგნა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.) — მიმხლელი, მიმჯახებელი. თ ხუმრე უშხუ̈არ მგშყბგნე ბეფშილდ ლგმარ (ბქ.) — თავების ერთმანეთზე მიმხლელი ბავშვი ყოფილა.

მგშხა̈ტი იგივეა, რაც **მგშხტი**.

მგშხბიე̄ლი (-ლი̄შ, -ბიე̄ლა) ბზ., ლშხ., **მგშხბელი, მგშხბგრი** (-ა̈შ, -ლა‖-რა) ბქ., **მგშხებიელი** (-ჲშ, -ბია̈რ) ლნტ. — მკერავი. ანღრი ჩაფლარე მგშხბიე̄ლი (ბზ. 323) — მოდის ფეხსაცმელების მკერავი. გიგა ხოჩა მგშხბიე̄ლი ლი (ლშხ.) — დეიდა კარგი მკერავია.

მგშხბგრი იგივეა, რაც **მგშხბიე̄ლი**.

მგშხებიელი იგივეა, რაც **მგშხბიე̄ლი**.

მგშხრე (-რე̄შ, -შხრა ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄მი̄შ, -რე̄ლ ლშხ.) — დამპობი (შეშის, კვარის...). კუ̂ილიშ მგშხრეს ჯამშა ხაწგხ (ბქ.) — კუნძის დამპობს ძალა სჭირდება.

მგშხტი (-ტი̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -შხტა ბქ., -ტი̄შ, -შხტა ლშხ.), **მგშხა̈ტი** (-ჲშ, -შხატალა) ლნტ. — დამწვნელი (კალათისა, გოდრისა...); მღობავი. ჰალგიშ მგშხტად ლა̈ჲშუ̂ემხ (ბქ.) — ღობის მღობავებმა შეისვენეს.

მგშგლდა̈ნი (-ნი̄შ, -დანია̈რ ბზ., -ა̈შ, -დანა), **მგშელდე** (-დემ, -დანა) ბქ., **მგშგლდანი** (-ნი̄შ, -დანა) ლშხ., **მგშელდა̈ნი, მუშოლდა̈ნი** (-ჲშ, -შოლდანალა) ლნტ. — დამთელელი. თეთრი მგშელდა̈ნი (ლნტ.) — ფულის დამთელელი.

მგჩა̄̈ყი (-ყი̄შ, -ჩა̄ყა) ბზ., **მგჩა̈ყი** (-ა̈შ, -ყაუა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **მგჩა̄ყი** (-ყი̄შ, -არ) ლშხ. — ცხენოსანი. [ეჯნე̄მდ] ლა̈ჲჯერნე აშირ მგჩა̄̈ყი (ბზ. 162) — იმან ასი ცხენოსანი წაიყოლა. მიშგო მუ ხოჩა მგჩა̈ყიდ ხოთრახ (ბქ.) — მამაჩემს კარგ ცხენოსნად იცნობენ.

მგჩდი̄ნე (-ნე̄მი̄შ, -დი̄ნა ბზ., -ნე̄ლ ლშხ.), **მგჩდინე** (-ნემ, -დინა ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — 1. ამრევი. ლა̈დი სი ხი̄რა ლგჯე̄მი მგჩდი̄ნე (ბზ.) — დღეს რძის ამრევი შენ იქნები. 2. გამომრევი. ლითუ̂რი ჰასგა̈შ ესერ მგჩდინე ლი (ბქ.) — სწაელა ჭალარის გამომრევიაო.

მგჩემ იგივეა, რაც **მუჩუ̂ემ**.

მგჩერა̈ჟ̂ი იგივეა, რაც **მგჩრაჟ̂ი**.

მგჩრა̈ჟ̂ი (-ჟ̂ი̄შ, -ჩრაჟ̂ა ბზ., -ჟ̂ი̄შ, -ჟ̂ა̄ლა ლშხ.), **მგჩრა̈ჟ̂ი** (-ა̈შ, -ჩრაჟ̂ა) ბქ., **მგჩერა̈ჟ̂ი** (-ჲშ, -რაჟ̂ალა) ლნტ. — შემჩერებელი, გამჩერებელი, შემაყოვნებელი. ლიმა̈ჩუ̂იშ მგჩრა̈ჟ̂ი მამაგუ̂ეშ წუ̂ა (ბქ.) — სიბერის შემაყოვნებელი არაფერი ჩანს.

მგჩფე[1] (-ფე̄მი̄შ, -ჩფა ბზ., -ფემ, -ჩფა‖-ფოლ ბქ., -ფე̄მი̄შ, -ფე̄ლ ლშხ.) — გამომკვებავი. ალამა̈გ კუმში მგჩფე დე̄სა ხუ̂ი ამ ზაუ̂ (ბზ.) — წელს ამდენ საქონელს ვერ გამოვკვებავ (გამომკვებავი არა ვარ). ჲერუ̂ა ლინთუ̂ისგა ქუ̂ინგმგენა ხოსგდი, ეჯის მგჩფე ხაქხა (ბქ.) — ვინც ზამთარში საქონელს უვლის, მას გამომკვებავი პქვია.

მგჩფე[2] (-ფე̄მი̄შ, -ჩფა ბზ., -ფემ, -ჩფა‖ფოლ ბქ., -ფე̄მი̄შ, -ფე̄ლ ლშხ.) — მომგვრელი. ლეზუ̂ებემ ლისკორე მა̈იდიშ ესერ მგჩფე ლი (ბქ.) — საჭმელზე ფიქრი შიმშილის მომგვრელიაო.

მგჩფგლა̄̈რი (-რი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **მგჩფგლა̈რი** (-ა̈შ, -ჩფგლარა) ბქ., **მგჩფგლგ̄რი** (-რი̄შ, -ალ) ლშხ., **მგჩაფლა̈რი** ლნტ. — მეწალე. ალ დინა მგჩფგლა̈რია̈შ გეზალ ლი (ბქ.) — ეს გოგო მეწაღის შვილია. იხ. **მგკარძალი**.

მგჩხმა̄̈რ (-იშ, —) ბზ., **მგჩხმა̈რ** ბქ., ლნტ., **მგჩხმა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ქონიანი. დადუდ მგჩხმა̈რ შია̈რ ა̈დბა̈რ (ბქ.) — დადუმ ქონიანი ხელები დაიბანა.

მგცა̄̈დი[1] (-დი̄შ, -ცა̄და̄ლა) ბზ., **მგცა̄დი** (-დი̄შ, -ცა̄̈და) ლშხ., **მგცა̈დი** (-ა̈შ, -ცადა ბქ., -ჲშ, -ცადალა ლნტ.) — გამცვლელი; გამომცვლელი. ლა̈დი დე̄სა ხუ̂ი ალ კა̈ბა̈ მგცა̄̈დი (ბზ.) — დღეს ამ კაბის გამომცვლელი არა ვარ.

მგცა̄̈დი[2] (-დი̄შ, -ცა̄და̄ლა) ბზ., **მგცა̄დი** (-დი̄შ, -ცა̄და) ლშხ., **მგცა̈დი** (-ა̈შ, -ცადა ბქ.,

-ǡშ, -ცადალა ლნტ.) — (დაძახებაზე) პასუხის გამცემი. მგცა̈დი და̈რ ა̈რი ქორს (ბქ.) — სახლში პასუხის გამცემი არავინაა.

მგცლე (-ლე̄მიშ, -ცლა̈ლ ბზ., -ლემ, -ცლა ბქ., -ლე̄შ, -ლე̄ლ ლშხ., -ǡშ, -ცლალა ლნტ.) — შუაზე გამხეთქი, გამპობი; გამხევი. ბეფშ ლგმა̈რ ლადრიშ ისგდ მგცლე (ბქ.) — ბავშვი ყოფილა წერილის შუაზე გამხევი.

მგცხი[1] (ხომცხა̈ნა‖ხომცხა, მამცხე ბზ., ხომცხანა, მა̈მცხანე ბქ.) — ცივი. მგცხი ლიცს ნომ ხითრე! (ბზ.) — ცივ წყალს ნუ სვამ! კა̈ლუნ ჩი ნაჰრაყუნს ლიც მგცხი ესერ ხოჩა (ანდ.) — ზოგჯერ ყოველგვარ პატივისცემას ცივი წყალი სჯობიაო. ნენა ლინთუ̂ ხომცხანა ლას ალ ლინთუ̂დ (ლნტ.) — შარშანდელი ზამთარი უფრო ცივი იყო წლევანდელზე. იხ. **ქუ̂ეირ.**

მგცხი[2] (-ხი̄შ, -ა̈რუ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ხი̄შ, -ხǡე̄რუ‖-ხǡარ ლშხ.), **მა̈ცხა̈ǡ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — სიცივე. მა̈ǡ მირ მგცხი ლი! (ბზ. 241) — რა სიცივეა (ცივაა)! ლინთუ̂ მგცხი ხემთქუნ სგუ̂ირს (ბქ. 303) — ზამთარში ხამის ტილომ სიცივე იცის. ლათ მგცხა̈ǡ ლას (ლნტ.) — გუშინ სიცივე იყო.

მგცგრცა̈უ̂ი (-უ̂ი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **მგცგრცა̈უ̂ი** (-ა̈შ, -ცაუ̂ა ბქ., -იშ, -არ ლნტ.), **მგცგრცაუ̂ი** (-უ̂ი̄შ, -ცაუ̂ა) ლშხ., — მძარცველი, ქურდი. ქორთე მგცგრცაუ̂ი ანჴად (ლშხ.) — სახლში ქურდი შემოვიდა.

მგძიენი იგივეა, რაც **მგძჰენი.**

მგძღირ (ხოძღრა, მგძღირა̈ლა) ლშხ., **მგძღგრ** (ხოძღირა, მგძღირალა) ლნტ. — სველი. მგძღირ გიმ ხოჩა ლეჴნი ლი (ლშხ.) — სველი მიწა კარგად იხნება (კარგი მოსახნელია). იხ. **მგუ̂ირ.**

მგძხა̈ლი (-ხა̈ლი̄შ, -ხალია̈რ ბზ., -ლა̈შ, -ხალა ბქ.), **მგძხალი** (-ლი̄შ, -ხა̈ლა) ლშხ. — პირუტყვის შემძახებელი; გამრეკი. კუ̂მში მგძხა̈ლი და̈რ მაყა (ბზ.) — საქონლის გამრეკი არავინ მყავს.

მგძჰენი (-ნი̄შ, -ძჰენა) ბზ., **მგძიენი** (-ნი̄შ, -ძიენა) ლშხ., **მგზჰენი** (-ა̈შ, -ჰენა) ბქ., **მგზიენი** (-ǡშ, -ნალი) ლნტ. — დამკვლელი; ყასაბი. მიჩა დიდ ი მუდ ჴ̈ანმა̈რეხ ჰყინტ ამი̄ მგძჰენიდ (ბზ. 312) — მისმა დედამ და მამამ ბიჭი ამის დამკვლელად გაამზადეს. მგზჰენი ეჯ მარე ლა̈სუ̂ (ბქ.) — ყასაბი ის კაცი იყო. ანჴადხ მგზიენალა (ლნტ.) — ყასბები მოვიდნენ.

მგწბი̄ნე (-ნე̄მიშ, -წბი̄ნა̈ლა ბზ., -ნემ, -ბინა ბქ., -ნე̄მიშ, -ნა̈ლა ლშხ., -ǡშ, -ა̈ლ ლნტ.) — დამკიდებელი. ამშა მგწბი̄ნე მა̈ ხუ̂ას მი (ლშხ.) — მე ამის დამკიდებელი არ ვიყავი.

მგწესე იგივეა, რაც **მგწსე.**

მგწიი იგივეა, რაც **მგწჰი.**

მგწი̄ იგივეა, რაც **მგწჰი.**

მგწკრე (-რე̄მიშ, -რალა ბზ., -რემ, -როლ ბქ., -რე̄შ, -რა̈ლა ლშხ., -ǡშ, -რალა ლნტ.) — გამპობი; გამბზარავი. ალე ლი მიშკუ̂ი გუ̂იმი მგწკრე (ლნტ.) — ეს ჩემი გულის გამპობია.

მგწნა̈უ̂ი (-უ̂ი̄შ, -წნაუ̂ა̈ლა ბზ., -ა̈შ, -წნაუ̂ა ბქ., -ǡშ, -წნაუ̂ალა ლნტ.), **მგწნაუ̂ი** (-უ̂ი̄შ, -უ̂ა̈ლა) ლშხ. — დამწუნებელი. ალ დინა̈შ მგწნა̈უ̂ი დემეგ ლი ქა ლგთაუ̂ე (ბქ.) — ამ გოგოს დამწუნებელი არ გაჩენილა.

მგწრა̈ნი (-ნი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -რანა ბქ., -ǡშ, -ა̈რ ლნტ.), **მგწრანი** (-ნი̄შ, -ნა̈ლა) ლშხ. — გამწითლებელი. ლა̈ტხაჟი ლახანა̈შ მგწრა̈ნიდ ჩიგინდუ̂ირს იჴმა̈რიხ (ბქ.) — დამწნილების კომბოსტოს გასაწითლებლად ჭარხალს ხმარობენ.

მგწრე იგივეა, რაც **მგნწირ.**

მგწსე (-სე̄მიშ, -წსა ბზ., -სემ, -სოლ ბქ., -სე̄მიშ, -სა̈ლა ლშხ.), **მგწესე** (-ǡშ, -სალა) ლნტ. — დამწესებელი; შემქმნელი. ამშა მგწესე ძღვდ ჰკუ̂იერ ლგმა̈რ (ლნტ.) — ამის დამწესებელი ძალიან ჭკვიანი ყოფილა.

მგწჰი (-ჰი̄შ, -წჰა ბზ., -ა̈შ, -წჰა ბქ.), **მგწი̄** (-წი̄შ, -წǡენა̈ლა) ლშხ., **მგწიი** (-წიǡშ, -წიალა) ლნტ. — დამპატიჟებელი. ჩა̈ჟ მაწგხ მგწჰი̄შდ (ბზ.) — დამპატიჟებლისათვის ცხენი მჭირდება. სოფელს მგწჰა ქა ხეჴმენიუ̂ხ (ბქ. 296) — დამპატიჟებლები სოფელს შემოიელიდნენ. მე̄რმა ლადელ დედფალი დიე ლაჴდათე აზზიხ მა̈რას მგწი̄ს (ლშხ. 33) — მეორე დღეს დედოფლის დედის მოსაყვანად დამპატიჟებელ კაცს აგზავნიან. მგწიალა ანაუ̂ზეხ (ლნტ.) — დამპატიჟებლები გამოგზავნეს. მგწჰი მიშგუ̂ი სი ხიროლე (ჰოჯ. 122) — ჩემი დამპატიჟებელი

(მაწვეეარი) შენ ხარ (იქნებოდი).

მგწგხ იგივეა, რაც **მაწგხ**.

მგჭარა̈ყი იგივეა, რაც **მგჭრა̈ყი**.

მგჭა̈ხუ̂ი იგივეა, რაც **მუჭხუ̂ი**.

მგჭბიდე (-დე̄მიშ, -ბიდა̄ლა ბზ, -დემ-ა̈შ, -ბიდა ბქ., -დე̄მიშ, -და̄ლა ლშხ.), **მგჭებდე** (-ეშ, -დალა) ლნტ. — დამამწყედეველი. ხამრე მგჭბიდას ყორა̈შ ქა ლიდის სგა ლახემდგნენახ (ბქ.) — ლორების დამამწყედევლებს კარის გამოხურვა დავიწყებიათ.

მგჭდე (-დე̄მიშ, -ჭდა ბზ., -დემ, -ჭდა ბქ., -დე̄შ, -და̄ლა ლშხ., -ეშ, -ჭდალა ლნტ.) — მიმყუდებელი. ყორმგყ თეფიშ მგჭდე მი ხუ̄ა̈სუ̂ (ბქ). — კართან თოფი მე მივაყუდე (მიმყუდებული ვიყავი).

მგჭე (-ჭე̄მიშ, — ბზ., -ჭემ, — ბქ., -ჭე̄შ, — ლშხ., -ეშ, — ლნტ.) — გამომცხვარი. დია̈რ მა̈მა ლი ჩიჭე მგჭე (ბზ.) — პური ჯერ არ არის გამომცხვარი. დინად მგჭე დია̈რ სგადაჲე ქორთე (ბქ.) — გოგომ გამომცხვარი პური სახლში შეიტანა. მგჭე დიარ ხოჩა ლი (ლშხ.) — გამომცხვარი პური კარგია. თორნისა მგჭე დია̈რ ხოჩა გა̈მიშ ლი (ლნტ.) — თონეში გამომცხვარი პური გემრიელია (კარგი გემოსია).

მგჭებდე იგივეა, რაც **მგჭბიდე**.

· **მგჭედ** იგივეა, რაც **მუჭუ̂ედ**.

მგჭეი იგივეა, რაც **მგჭი**.

მგჭემე იგივეა, რაც **მგჭმე**.

მგჭემნე იგივეა, რაც **მგჭმინე**[1].

მგჭი (-ჭიშ, -ჭა̄ლა ბზ., ლშხ., -ა̈შ, -ჭა ბქ.), **მგჭეი** (-ეშ, -ჭეალა) ლნტ. — გამომცხობი. ქორს დირიშ მგჭი მი ხუ̂ი (ბქ.) — სახლში პურის გამომცხობი მე ვარ.

მგჭკა̈მ[1] (-ჭკმიშ, -ჭკმა̈რ ზს., -იშ, -კამა̈რ ლნტ.), **მგჭკამ** (-ჭკმიშ, -ჭკმარ) ლშხ. 1. ნაპერწკალი. მეგმემ ნა̈ყუ̂იჩს მგჭკმა̈რ გარ ოთცუ̂ირა (ბქ. 209) — ხის ნატეხს მხოლოდ ნაპერწკლები დაუტოვებია. მგჭკამ ოთშყად ბოფშუ̂ს თეთე (ლშხ.) — ბავშვს თვალში ნაპერწკალი ჩაუვარდა. ლემესკ მგჭკამა̈რს ფიშტუ̂ა (ლნტ.) — ცეცხლი ნაპერწკლებს ყრიდა (უშვებდა). 2. ბქ. ცეცხლი (მონადირის ენაზე).

მგჭკა̈მ[2] (-ჭკმიშ, -ჭკმა̈რ) ბქ., **მგჭკიჲლ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ციცინათელა.

მგჭკიჲლ იგივეა, რაც **მგჭკა̈მ**[2].

მგჭკიუ̂ე იგივეა, რაც **მგჭკჵუ̂ე**.

მგჭკყე (-ყე̄მიშ, -ჭკყა̄ლა ბზ., -ყემ, -ყოლ ბქ., -ყე̄მიშ, -ყა̄ლა ლშხ., -ეშ, -ჭკყალა ლნტ.) — ამომწყვეტი, ამომჟლეტი. მგშკრე მგჭკყე მამგუ̂ეშ წუ̂ა (ბქ.) — ჭიანჭველების გამწყვეტი არაფერი ჩანს.

მგჭკრგნე[1] (-ნე̄მიშ, -ჭკრგნა̄ლა ბზ., -ნემ, -რგნა ბქ.) — მომთმენი. ალ ბეჩშ ხოჩა მგჭკრგნე ლი (ბქ.) — ეს ბავშვი დიდი (კარგი) მომთმენია.

მგჭკრგნე[2], **მგჭკგრნე** (-ეშ, -ნალა) ლნტ. — მზრუნველი. ა̈რ ლი ამშა მგჭკგრნე? (ლნტ.) — ამაზე მზრუნველი ვინ არის?

მგჭკჵუ̂ე (-უ̂ე̄მიშ, -ჭკჵუ̂ა̄ლ) ბზ., **მგჭკჵუ̂ე** (-უ̂ემ, -უ̂ოლ) ბქ., **მგჭკიჲუ̂ე** (-უ̂ე̄მიშ, -უ̂ე̄ლ) ლშხ., **მგჭკიუ̂ე** (-ეშ, -ა̄ლ) ლნტ. — მბჟუტავი; მოციმციმე; ციმციმა. ლემესგ ჯუ̂ე̄დიას მგჭკჵუ̂ე გარ თერჲნდა (ბზ.) — ცეცხლი შორს მბჟუტავილა ჩანდა. ალი ხეწად აშხუ̂ ადგის მოლე მგჭკჵუ̂ეს (ბქ.) — ერთ ადგილას ამან რაღაც მოციმციმე დაინახა. მაკა̈ მგჭკიუ̂ე თერა̈ლ ჯარ?! (ლნტ.) — რა ციმციმა თვალები გაქვს?!

მგჭმე (-მე̄მიშ, -ჭმა ბზ., -მემ, -ჭმა ბქ., -მე̄მიშ, -მა̄ლა ლშხ.), **მგჭემე** (-ეშ, -მალა) ლნტ. — მთიბავი. ეშხუ̂ ხოჩა მგჭმე აშხუ̂ ლადელ ჰექტარს ჩუ̂ ა̈ჭმე (ბქ.) — ერთი კარგი მთიბავი ერთ დღეს ჰექტარს დაათიბავს. მგჭმა̄ლა ლახუ̂თე აჩადხ (ლშხ.) — მთიბავები მთაში წავიდნენ. მგჭემე და̈რ მაყა (ლნტ.) — მთიბავი არავინ მყავს.

მგჭმინე[1] (-ნე̄მიშ, -ჭმინა̄ლა ბზ., -ნემ, -ჭმინა ბქ., -ნე̄მიშ, -ნე̄ლ ლშხ.), **მგჭემნე** (-ეშ, -ჭემნალა) ლნტ. — (უკან) გამყოლებელი, გამყოლი. სი ხასგ ალ ბებში მგჭემნე? (ლნტ.) — შენ იყავი ამ ბავშვის გამყოლებელი?

მგჭმინე[2] (-ნე̄მიშ, -ჭმინა ბზ., -ნემ, -ჭმინა ბქ.) — დამგველი, დამხვეტი. ჰა̈ზუ̂ი მგჭმინე ხოხუ̂რა დჲნჲლ ლი (ბზ.) — ეზოს დამგველი პატარა გოგოა.

მგჭრა̈ყი (-ყიშ, -ჭრაყა ბზ., -ა̈შ, -ჭრაყა

ბქ.), **მგჭრაყი** (-ყი̄შ, -ჭრაყა) ლშხ., **მგჭარა̈-ყი** (-დ̄შ, -რაყალა) ლნტ. — შემთავაზებელი; დამძალებელი. ა̈რყიშ მგჭრაყას ქა ლა̈ყჩა დე-მეგ ხარხ (ბქ.) — არყის დამძალებლებს ვერ მოიშორებ. ეჯი იმშა მგჭარა̈ყიდ ა̈რი?! (ლნტ) — ის რისი შემთავაზებელია?!

მგჭშხი (-ხი̄შ, -ჭშხდ̄ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ჭშხა ბქ., -ხი̄შ, -არ ლშხ., -დ̄შ, -ა̈რ ლნტ.) — მეკვლე. ზომხას მა̈ნკუ̂ი მგჭშხი ჯედნი (ბზ.) — ახალ წელს პირველად მეკვლე მოდის. მგშდ̄ა̈შის ხაშხა ქორა̈შ მგჭშხი (ბქ. 73) — „დამკვებე-ბელს“ ოჯახის მეკვლე ჰქვია. ალ მა̄რას ხა̄დ̄შ-ხა მგჭშხი (ლშხ. 16) — ამ კაცს მეკვლე ჰქვია. მგჭშხი ჯედენი (ლნტ. 57) — მეკვლე მოვა.

მგხ (-ი̂ც, -ა̈რ) ზს., ლნტ. — აუდარი. ლგ-ჰყა̈რ მგხს ლჯჰყა̈რ ესერ გუ̂ა̈ლი ხაჭიმ (ანდ.) — გაბმულ აუდარს გაბმული დარი (ავალვა) მოსდევსო.

მგხატა̈ჳი იგივეა, რაც **მგხტა̈ჳი**.

მგხა̈რ[1] (-ხრიშ, — ზს., -ხა̈რიშ, — ლნტ.), **მგხარ** (-ხრი̄შ, —) ლშხ. — ხვალე. ა̈ლ ლეზ-უ̂ებ მგხა̈რიშდ მაკუ (ლნტ.) — ეს საჭმელი ხვალისათვის მინდა.

მგხა̈რ[2] **ზმნზ.** — ხვალ. მგხა̈რ ესერ და̈̄უ̂ს ფიშუ̂დეხ (ბზ. 311) — ხვალ დევს გამო-ვუშვებთო. მგხა̈რ გრილ ირა (ლნტ. 18) — ხვალ სიგრილე იქნება. მგხარ ჰამს ყი ა̈ნგენიხ (ჰოჯზ. 138) — ხვალ დილას ადგებიან.

მგხა̈რბა̄ზი ბზ., **მგხა̈რბა̈ზი** ბქ., **მგხარ-ბა̄ზი** ლშხ., **მგხა̈რბაზი** ლნტ., **ზმნზ.** 1. ზს. ხვალღამ. 2. ქ.. ხვალსაღამოს. მგხარბა̄ზი მახე ზად̄ ლი (ლშხ.) — ხვალსაღამოს ახალი წელია. მგხა̈რბაზი ა̄ტუ̂ეხენი ლოქ (ლნტ. 314) — ხვალ საღამოს დავბრუნდებით.

მგხა̈რეჩეხენ იგივეა, რაც **მგხა̈რეჩხა̈ნ**.

მგხა̈რეჩხა̈ნ ბზ., **მგხა̈რეჩხენ** ბქ., **მგხა-რეჩხენ** ლშხ., **მგხა̈რეჩეხენ** ლნტ., **ზმნზ.** — ზეგ. მგხა̈რეჩხენ მინს ესერი ა̈დჯერნის (ბქ. 48) — ზეგ თქვენც წაგიყვანთო.

მგხენე (-ნე̄მიშ, -ხენა||-ნა̄ლ ბზ., -ნემ, -ხენა ბქ., -დ̄შ, -ა̈რ ლნტ.), **მგხე̄ნე** (-ნე̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. 1. მახარობელი. ნალუ̂ეურიშ მგხენა ლგნ-ქროუ̂ე თეფოუ̂ ხასჩქუ̂არე (ანდ.) — ვაჟის დაბადების მახარობელს მოოქროვილი თოფი აჩუქეო. ბაპ'ა̈შ'ხო შიშტ მგხენე ადაუ̂უზეხ (ლნტ. 181) — მღვდელთან მაშინვე მახარობე-ლი გააგზავნეს. 2. ლშხ. მადლიერი.

მგხიმ (ხომხგმა, მგხმა̄რა, მამხგმე ბზ., ხომხგმა ბქ.) — 1. მწარე. ლეზუ̂ებ მგხიმ ლა̈სუ̂ (ბზ. 142) — საჭმელი მწარე იყო. **გადატ.** ერხის მგხიმ რაგა̈დ ხა̈მთქუ̂ახ (ბქ.) — ზოგს მწარე ლაპარაკი სჩვევია. 2. ქხ. მჟავე. ალ ბალახ მგხიმ გემაშ ლი (ლშხ. 16) — ეს ბა-ლახი მჟავე გემოსია.

მგხირ (-ხრიშ, -ხრა̈რ ბქ.) — კვარი. ხემა მგხირ მუტუ̂ა̈რ, ამყი ესერ ელმა̈ზა̈ლი (ბქ. 311) — როგორც ანთებული კვარი, ასე მიდიო-და თურმე. იხ. **მუგუ̂ა̈ლ**.

მგხმირი იგივეა, რაც **მგხმე̄რი**.

მგხმე̄რი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -რი̄შ, -ალ ლშხ.), **მგხმგრი** (-ა̈შ, -ხმგრა) ბქ., **მგხმირი** (-რიშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მეორე. ესღრი ალა ი მგხმე̄რი ლახხუ̂ი̄დ (ბზ. 248) — მიდის ეს და მეორე მე-ხედა. ყალაჩუ̂ყლა̄ნდ სგა ლა̈დ̄ქუ̂ე მგხმე̄რი̄ ლერქუ̂ა̈ლ (ბზ. 248) — ყალაჩუყლანმა მეო-რის ტანსაცმელი ჩაიცვა. მგხმე̄რი ჰყინტ ან-ჯად (ლშხ.) — მეორე ბიჭი მოვიდა. **კნინ.** **მგხმე̄რილ** ბზ., **მგხმგრილ** ბქ., **მგხმე̄რო̄ლ** ლშხ. ყჷრგმ-შაუ̂ხანს ლახხუ̂ი̄დ მგხმე̄რი̄ლ (ბზ. 253) — ყარამშაეხანს მეორე შეხედა.

მგხნი (-ნი̄შ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **მგხ-ნე** (-ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ., -დ̄შ, -ხნალა ლნტ.) — შემშვები. დინა̈შ ქორთე მგხნე მიჩა დი ლგ-მა̈რ (ბქ.) — გოგო დედამისს შეუშვია სახლში (დედა ყოფილა შემშვები). ამშა ქორხო მგხნე მა̈დ ხუ̂ი (ლნტ.) — ამას სახლში არ შევუშვებ (შემშვები არ ვარ).

მგხპე (-პე̄მიშ, -ხპა̄ლა ბზ., -პემ, -ხპა ბქ., -პე̄შ, -პე̄ლ ლშხ., -დ̄შ, -ხპგრალი ლნტ.) — გამომთხრელი. თემი ლეხპე მარე მგხპა ლედ-გა̈რიდ დემის აზარა (ბქ.) — თვალისგამოსა-თხრელი კაცი გამომთხრელს სასიკვდილოდ არ მოეგაედა. **გადატ.** გამხეთქი. მიშგუ̂ი გუე მგხპე ალე ლი (ლშხ.) — ჩემი გულის გამხეთქი ეს არის.

მგხრინე (-ნე̄მიშ, -ხრინა̄ლა ბზ., -ნემ, -ხრინა ბქ., -ნე̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -დ̄შ, -ნალი ლნტ.) — გამჯავრებელი, გამბრაზებელი. მიშგუ მგხ-

რინე მა̈რა̈ლ აჯალ იცჳა̈ლხ ქა̈მენჩჳნ (ბზ. 422) — ჩემი ცამჯავრებელი კაცები გარეთ კიდევ ჩსუბობენ. ისგჳი მგხრინე და̈რ არი (ლშხ.) — შენ ვერავინ გაგაჯავრებს.

მგხტა̈ჳი (-ჳი̄შ, -ხტაჳა̈ლა ბზ., -ა̈შ, -ხტაჳა ბქ.), **მგხტაჳი** (-ჳი̄შ, -ჳა̈ლა) ლშხ., **მგხატა̈ჳი** (-ეშ, -ტაჳალა) ლნტ. — დამხატავი, მხატვარი. შჳა̈ნეშ მგხტა̈ჳის გუნ ნიჭ ხაწ̈გხ (ბქ.) — სვანეთის დამხატავს დიდი ნიჭი სჭირდება.

მგხჭი (-ჭი̄შ, -ჭეა̈რ) ბზ., **მგხჭია** (-ჭია̈შ, -ხჭიოლ ბქ., -ჭი̄შ, -ჭიე̄ლ ლშხ.) — რაც უჭერს („მომჭერი"), მოჭერილი. მგხჭია ჩაფგლ ლეგ ლეგეჭ ლი (ბქ.) — მოჭერილი ფეხსაცმელი ცუდი გასაძლებია.

მგჯა̈ნი იგივეა, რაც **მგჯნი.**

მგჯა̈ცე იგივეა, რაც **მგჯცე.**

მგჯდე (-დე̄მიშ, -ჯდა̈ლა ბზ., -დემ, -ჯდა ბქ., -დე̄შ, -დე̄ლ ლშხ., -ეშ, -დალა||-ა̈რ ლნტ.) — 1. მომტანი. მაშენე მუხჳბე სა̈დლი მგჯდად აცჳირხ (ბზ. 245) — უფროსი ძმა სადილის მომტანად დატოვეს. ტგტა̈შ დია̈რ მიჩა მგჯდა ტაბაგშჳ ოხლოჳანდ (ბქ.) — სატირლის პური მის მომტანს ტაბაკით მოჰქონდა. აგის ეშხჳს გარ ცურეხ ზექი მგჯდას (ლშხ. 24) — სახლში მხოლოდ ერთ შეშის მომტანს ტოვებენ. ალე დემშა მგჯდე ლოქ ერ ლგმა̈რელი, ჩუ ლოქ ხახალა მიჩ (ლნტ. 233) — ეს რომ არაფრის მომტანი არ იყო, მე ვიცოდიო. 2. გადამხდელი. წორ მგჯდად ხოშა მგკედს ესერ ხარ გარჯ (ანდ.) — სისხლის საზღაური გადამხდელზე მეტად მიმღებს უძნელება. ალე მა̈რე ჳალი ხოჩა მგჯდე ლი (ლშხ.) — ეს კაცი ვალის კარგი გადამხდელია.

მგჯეფია იგივეა, რაც **მგჯფია.**

მგჯმა̈რი (-რი̄შ, -რეა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -მარა ბქ., -რიშ, -ა̈ლ ლნტ.), **მგჯმარი** (-რი̄შ, -რა̈ლა) ლშხ. — მომხმარებელი. ამი მგჯმა̈რი მი მა̈მა ხჳი (ბზ.) — ამის მომხმარებელი მე არ ვარ. აშირ მგკარქა ეშხჳი მგჯმა̈რი ესერ ხა̈სრე (ანდ.) — ას შემოვნელს (შემომტანს) ერთი მომხმარებელი სჯობნისო. ამშა მგჯმარიდუ ხორდჳენა̈ხი ღე̄რბათს! (ლშხ.) — ამის მომხმარებლად გამყოფოს ღმერთმა! მირანგულ მგჯმა̈რიდუ ა̈რი, ლეჯმა̈რი მეჳარ ხუღჳა (ლნტ.) — მირანგულა მომხმარებლად იყოს, მოსახმარი ბევრი აქვს.

მგჯნი (-ნი̄შ, -ჯნა ბზ., ლშხ., -ა̈შ, -ჯნა ბქ.), **მგჯა̈ნი** (-ნიშ, -ნალი) ლნტ. — მხენელი. მგჯნა თხე̄რა ა̈თლჳა̈ჭხ (ბზ. 361) — მხენელები მგელს გაეკიდნენ. მგჯნა სგა̈თშგმხ მალულდს (ბქ. 135) — მხენელებმა მელას შეუძახეს. [ჭყინტ] ხოჩა მგჯა̈ნი ა̈ხეფასოლ (ლნტ. 51) — ბიჭი კარგი მხენელი გამოვიდოდა.

მგჯფია (-ფია̈შ, -ფია̈ლ ბზ., -ფია̈შ, -ჯფიოლი ბქ., -ფია̈შ, -ფია̈ლ ლშხ.), **მგჯეფია** (-ეშ, -ფალი) — 1. კბენია. ეჯმინს მგჯეფია ქელ ხაყახ (ლნტ.) — იმათ მკბენარა ძაღლი ჰყავთ. 2. მკბენარი. ლგსბრალე სგა̈დს მგჯფია ესერ ხესგჳრი (ანდ.) — დასაწყლებულ მოზარდს მკბენარი ესევაო. წიდრა̈ლს მგჯფია ხერდჳენი (ლშხ.) — ბინძურს მკბენარები უჩნდება (ეყოლება). შდრ. **ტიშ.**

მგჯშდა̈ნი (-ნი̄შ, -ნა) ბზ., **მგჯშდა̈ნი** (-ა̈შ, -ნა) ბქ., **მგჯშდა̈ნე** (-ნე̄შ, -ნე̄ლ) — გამომხრელი (ძვლისა). ალ ქელჳლ ამშა მგჯშდა̈ნე მა̈მ ლი (ლშხ.) — ეს ძაღლი ამას ვერ გამოხრავს (გამომხრელი არაა).

მგჯჩე (-ჩე̄მიშ, -ჯჩა ბზ., -ჩა̈ლა ლშხ., -ჩემ, -ჯჩა ბქ., -ეშ, -ჩალა ლნტ.) — გამცემი. ლერქჳრე მგჯჩად ობა̈შქაოლჳ ხა̈რი! (ბქ.) — დიდხანს გეცოცხლოს (ტანისამოსის გამცემად დიდხანს ყოფილიყავე)! ჩაფლა̈ლე მგჯჩე (ლნტ.) — ფეხსაცმელების გამცემი.

მგჯჩი (-ჩი̄შ, -ა̈რ ბზ., ლშხ., -არ ლშხ., -ა̈შ, -ჯჩა ბქ.), **მგჯეჩი** (-ეშ, -ა̈რ) ლნტ. — დამკვესებელი. მგჯჩი ჰობედს ხა̈ბდინე (ბქ.) — დამკვესებელი აბედს მოუკიდებს.

მგჯცე[1] (-ცე̄მიშ, -ჯცა̈ლა ბზ., -ცემ, -ჯცა ბქ., -ცე̄მიშ, -ცა̈ლა ლშხ.), **მგჯა̈ცე** (-ეშ, -ცალა) ლნტ. 1. დამლუპველი, დამქცევი. ალ მეზგემ მგჯცად მა̈შინა ა̈სპგდ (ბქ.) — ამ ოჯახის დამქცევად მანქანა იქცა. ანღრიხ ლოქ ალ ოჯა̈ხი მგჯაცალა (ლნტ.) — ამ ოჯახის დამქცევები მოდიანო. 2. ქს. ირიბად დამდები.

მგჯცე[2] (-ცემ, -ჯცა) ბქ. — წამქცევი (ჭიქისა); მომგონებელი. ეჯყი ანხჳატხ, ერე ჭიქიშ მგჯცე და̈რ ოთსადხ (ბქ.) — ისე ამო-

წყდნენ, რომ ქიქის წამქცევი არავინ დარჩათ.

მგჯა̈ბ, მუჯა̈ბ (-იშ, -ჯაბა̈რ ზს., -ბალა ლნტ.), **მგჯაბ** (-არ) ლშხ. — მოხარშული. მგჯა̈ბ ლელჷ ხაკუხ (ბზ. 315) — მოხარშული ხორცი უნდათ. ამშა ძირს იზბიხ მგჯაბს (ლშხ., ხორ. 19) — ამის ძირს მოხარშულს ჭამენ.

მგჯგრი[1] (-რი̄შ, -ჯგრა ბზ., -ა̈შ, -ჯგრა ბქ., -რი̄შ, -რა̄ლა||-რიალ ლშხ., -ჲშ, -რალა ლნტ.) — საკურთხის გამკეთებელი (დამდგმელი). მგჯგრიდ მახე ლერქჷა̈რ ხეკჷეს ყანმარას (ბქ.) — საკურთხის დამდგმელმა ახალი გასაცმელი უნდა მოამზადოს. [ეჯი] მინე მგჯგრი ხაბაყახ (ლნტ. 42) — ის მათი საკურთხის დამდგმელი ჰყონიათ.

მგჯგრი[2] (-რი̄შ, -ჯგრა ბზ., -ა̈შ, -ჯგრა ბქ., -რი̄შ, -რა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -რალა ლნტ.) — დამრიგებელი, რჩევის მიმცემი. ჩუ ჯაწგხ მგჯგრი (ლნტ.) — დამრიგებელი კი გჭირდება.

მგჯილკე იგივეა, რაც **მგჯლიკი**.

მგჯიშ (-იშ, -ჯშა ზს., -ალა ლნტ.), **მგჯში** (-ა̈შ, -ჯშა ბქ., -იშ, -შა̄ლა ლშხ.) — მქსოველი. ანღრ' ამექა მგჯიშ მა̄რე (ბზ. 322) — აქ მქსოველი კაცი მოდის. მგჯშას მასა̈რდ ჰირ ხარხ (ბქ.) — მქსოველებს ბევრი ჯაფა ადგათ (აქეთ). წინდა̄რე მგჯ'ში და̄რ ჯიხალა̄? (ლშხ.) — წინდების მქსოველი არავინ იცი? ეშხუ მგჯიში მაზუმდ მიჯეშ! (ლნტ.) — ერთი მქსოველი რამდენად მიღირს!

მგჯლა̈ი (-ლა̈ი̄შ, -ლაჲა ბზ., -ლაჲა ბქ. -ლა̈ჲშ. -ლაჲა̈რ ლნტ.), **მგჯლაი** (-ლაი̄შ, -ლაჲა) ლშხ. — მარჩიელი, მკითხავი. მგჯლა̈ი ლეჯლა̈იხენქა ჷარჩხილს იკადჷ (ბქ.) — მკითხავი სამარჩიელოსაგან ფულს იღებდა.

მგჯლიკი (-კი̄შ, -ჯლიკა ბზ., -ა̈შ, -ჯლიკა ბქ.), **მგჯლიკე** (-კე̄შ, -კა̄ლა) ლშხ., **მგჯილკე** (-ჲშ, -კალა) ლნტ. — ხელის მკვრელი, წამჯიკავებელი. მგჯლიკიდ ტაფ ა̈დქინე (ბქ.) — ხელისმკვრელი გაიქცა. გ ა დ ა ტ. შემგულიანებელი, წამქეზებელი. ჩიილა მგჯილკე ჲა̈რ ჯეყენი? (ლნტ.) — ყოველთვის შემგულიანებელი ვინ გეყოლება?

მგჯმარი იგივეა, რაც **მგჯმი**.

მგჯმი (-მი̄შ, -ა̈რ ბზ., -მი̄შ, -არ ლშხ., -ა̈შ, -ჯმა ბქ.), **მგჯმგნე** (-ჲშ, -რალა) ლნტ. — დამარილებელი. ლალჷემ მგჯმის სურუ ჯიმ ლახარა (ბქ.) — ხორცის დამმარილებელს შედმეტი მარილი მოსვლია.

მგჯრა̈ჷი (-ჷი̄შ, -ჯრაჷა ბზ., -ჯრაჷა ბქ., -ჲშ, -ჷალა ლნტ.), **მგჯრაჷი** (-ჷი̄შ, -ჷა̄ლა) ლშხ. — დამჯერებელი, დამჯერე. დიეშ მგჯრა̈ჷი ქალს დემის ხექდი (ბქ.) — დედის დამჯერე არ შეცდება. ალ ამბაჷი მგჯრაჷი მა̄ ხჷი (ლშხ.) — ამ ამბის დამჯერებელი არ ვარ. მა̈გს ხალა̈ტ ხოჩა მგჯრა̈ჷი ბეფშ (ლნტ.) — კარგი დამჯერი ბავშვი ყველას უყვარს.

მგჯში იგივეა, რაც **მგჯიშ**.

მგჯჯგგნე (-ნე̄მიშ, -ჯჯგგნა ბზ., -ნემ, -ჯჯგგნა ბქ., -ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — აძიგძიგებული (მოძიგძიგე), აკანკალებული (მოკანკალე). ლეჷან ქორთე მგცხიშჷ მგჯჯგგნე ანტახ (ბქ.) — ლევანი შინ სიცივისაგან აკანკალებული დაბრუნდა.

მგჰდგრე (-რე̄მიშ, -რა̄ლა ბზ., -რემ. -ჰდგრა ბქ.), **მგიდგრე** (-რე̄შ, -რა̄ლა) ლშხ., **მგჲედჷრე** (-ჲშ, -რალა) ლნტ. — მომნანიებელი. ლითჷრია̈შ მგჰდგრე და̈რ მიწჷა (ბქ.) — სწავლის მომნანიებელი არავინ მინახავს. ზურალს მა̈დ ლოქ ხალა̈ტ მგჲედჷრე მარე (ლნტ.) — ქალს მომნანიებელი კაცი არ უყვარს.

მგჰი (ხომჰა) ზს., **მგი** (ხომჲა, მგია̄რა ლშხ., ხომგჲა, მგიარა ლნტ.) — მწიფე. ჰეცრა̈რ აშხჷ მეზგე̄მი ყორყი მგჰი ჰებს ახა̄სდხ (ბზ. 56) — ეცერელები ერთი ოჯახის კარზე მწიფე ბალს წააწყდნენ. მგჰი განჰჷს ქა იხჷრიხ კჷიდოლა̈რთეჲსგა (ბქ. 229) — მწიფე ანწლს ჩაკრეფენ გოდრებში. მგი ჷიცხ მეჩჲა̈რს ხალა̈ტხ (ლნტ.) — მწიფე მსხალი მოხუცებს უყვართ. ხომგჲა ჷისკჷ ხოჩილ გა̈მიშ ლი (ლნტ.) — (უფრო) მწიფე ვაშლი უფრო გემრიელია.

მგჰრა̈ყი (-ყი̄შ, -ჰრაყა||-ყია̈ლ) ბზ., **მგჲრა̈ყი** (-ყა̈შ, -ჲრაყა) ბქ., **მგ̄ჲრაყი** (-ყი̄შ, -ყალ) ლშხ., **მგარა̈ყი** (-ჲშ, -ყალა) ლნტ. 1. არყის მხდელი. მგლქერის ი მგრბის მგჲრაყა ქა დემის ხექჷცენიჷხ (ბქ. 300) — მეწისქვილესა და ხაბაზს არყის მხდელები არ ჩამორჩებოდნენ. ეჯი მგჲრაყი დე̄სა ლი ათხე (ლშხ.) — ის ახლა არყის გამომხდელი არ არის. 2. არყის

მოყვარული. ჰგარაყალა ჩიილა გუშკუეშმოყ იხორიელიხ (ლნტ.) — არყის მოყვარულები ყოველთვის ჩვენთან იკრიბებიან

მგჰრე (-რე̄მიშ, -ჰრა ბზ., -რემ, -ჰრა ბქ.), **მგარე** (-ųშ, -რალა) ლნტ. 1. დამცლელი, დამცარიელებელი (ჭურჭლისა). ბოთლიკიშ ქა მგჰრე ა̈ხთხელ! (ბქ.) — ბოთლის დამცლელი მონახეთ! ალ კეცი მგარე და̈რ მოშ ითხან (ლნტ.) — ამ ჭურის დამცლელი ვერავინ მოიძებნა. 2. ბქ. გადამყრელი. ბილუიშ ქა მგჰრეჲ და̈რ მაყა (ბქ.) — ნაგვის გადამყრელიც არავინა მყავს.

მჷ̄ზნა̈ნი (-ნი̄შ, -ნანა||-ნųა̈რ) ბზ., **მგზნა̈ნი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ųშ, -ა̈რ ლნტ.), **მჷ̄ზნანი** (-ნი̄შ, -ნანა) ლშხ. — მომვლელი. ჰა̈მდ სგა ლოხჰერნე... ეშხუ ზურა̄ლ მიჩა ხეხუმი მჷ̄ზნა̈ნილ (ბზ. 370) — ქმარმა ერთი ქალი თავისი ცოლის მომვლელად გააყოლა. აგის ცურეჴ კუმში მჷ̄ზნანჲს (ლშხ. 21) — შინ საქონლის მომვლელს ტოვებენ. მიშკუი მუე მგზნა̈ნი მიშკუი უდილ ლას (ლნტ.) — მამაჩემის მომვლელი ჩემი და იყო.

მჷ̄თა̈̄ლი (-ლი̄შ, -თა̄ლა||-თა̈ლųა̈რ) ბზ., **მგთა̈ლი** (-ა̈შ, -თალა) ბქ., **მჷ̄თა̄ლი** (-ლი̄შ -თალა) ლშხ., **მგთალი** (-ųშ, -თალა) ლნტ. — გამყოფი, გამნაწილებელი. ჰყა̈ნი პე̄რი მჷ̄თა̈̄ლი... (პოეზ. 196) — ქონის ქაფის გამყოფი.

მჷ̄მნე (-ნე̄მიშ, მგმნა ბზ., -ნემ, მგმნა ბქ., -ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ.), **მგმნუნე**, **მუმნუნე** (-ųშ, -მნუნალა) ლნტ. — მჭმეველი, მიმწოდებელი (საჭმლისა). ბებში ლეზუები მუმნუნე და̈რ მაყა (ლნტ.) — ბავშვისათვის საჭმლის მიმწოდებელი არავინ მყავს.

მჷ̄ųრაყი იგივე, რაც **მგჰრა̈ყი.**

-მჷ̄ჴ იგივე, რაც **-მგჴ.**

მჷ̄ჴი (-ჴი̄შ, -ჴა ბზ., -ჴი̄შ, -ჴა̄ლა ლშხ.), **მგჴი** (-ჴა̈შ, -ჴა) ბქ. 1. ხელში ამყვანი, ხელით გადამყვანი. ტუიბრაქა ბეფშუი მჷ̄ჴი და̈̄რ მაჴა (ბზ.) — ღელეზე ბავშვის გადამყვანი არავინ მყავს. მიშგუ ჰალა̈გქა ქა მგჴი მიშგო მუ ლა̈სუ (ბქ.) — მე ღობეზე მამას გადავეყვანე (გადამყვანი მამა იყო). 2. პატარძლის მომყვანი. დინა̄ ქორთე მჷ̄ჴა ლგრიხ (ბზ. 6) — გოგოს სახლში მომყვანები მიდიან. წუილიშ მგჴილ შუა̈ნს ეშხუ ზურალ ი ეჯგნქა ლელუემარე ხემთქუუნხ (ბქ.) — პატარძლის მომყვანად სვანეთში ერთი ქალი და დანარჩენი მამაკაცები იყოდნენ (სჩვეოდათ).

მჷ̄შგა̄ლი იგივე, რაც **მჷ̄შგა̈̄ლი.**

მჷ̄შგა̈̄ლი (-ლი̄შ, -შგა̈̄ლიარ) ბზ., **მგშგა̈ლი** (-ა̈შ, -გალა) ბქ., **მჷ̄შგა̄ლი** (-ლი̄შ, -გა̄ლა) ლშხ., **მგშკალი** (-ųშ, -კალა) ლნტ. — მწყემსი. მგშგა̄ლა ლახუთე ლიხ მეჩდე (ბზ.) — მწყემსები მთაში არიან წასულები. ხოჩა მგშგა̈ლის ფუირ ესერი ჩუ თერ (ანდ.) — კარგ მწყემსს ძროხაც იცნობსო. დოშერ ლოქ ხეწეს ნა̄შგს დო ქორაშ ი დო ნაქა̄მ მჷ̄შგა̄ლინქა იშგენ (ლშხ. 7) — ჩამონაწერილი მწყემსების გარდა არავინ უნდა ნახოს — არც შინაურმა და არც გარეშემ. ეჯი ხოჩა მგშკალი ლი (ლნტ.) — ის კარგი მწყემსია.

მჷ̄შდნე (-ნე̄მიშ, -შდნა ბზ., -ნე̄შ, -ნა̄ლა ლშხ.), **მგშდნე** (-ნემ, -დნა) ბქ., **მგშტნე** (-ųშ, -ა̈რ) ლნტ. — დამვიწყებელი. ამი̄ მჷ̄შდნე დე̄მ ჩიქს ხუი̄რა (ბზ.) — ამას არასდროს დავივიწყებ (დამვიწყებელი არ ვიქნები). ა̈ლი ესერ მიჩა ჰირიშ მგშდნ'ოლუ ლი (ბქ. 222) — ეს შენი ჭირის დამვიწყებელი იყოს.

ნ

ნა- — -ˊჳˋ ზს., ქს., **ნა̈- — -ˊჳˋ** ზს., ლნტ. ნამყოს მიმღეობის მაწარმოებელი კონფიქსი. **ნაგა̈მˊჳˋ** (ბზ.), **ნა̈გემ** (ბქ.), **ნაგემ** (ლშხ.), **ნაგამ** (ლნტ.) — ˊდაˋნადგამი. **ნა̈ფდა̄ლჳ** (ბზ.), **ნა̈ფედჳ** (ბქ.), **ნაფდა̄ლ** (ლშხ.), **ნა̈ფედალ** (ლნტ.) — ხელ:ნახლები.

ნაბარალ იგივეა, რაც **ნაბარა̄ლˊჳˋ**.

ნაბარˊჳˋ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაბარ** ლშხ. — ნაბანი. ში̄მი ნაბარჳ ლიც ქ'ა̄ბიდ (ბზ.) — ხელის ნაბანი წყალი გადაღვარა. ეშხუ მარემი ნაბარისა მერბემი ლიბარა̈ლ მა̈დ ლოქ შიდ (ლნტ. 77) — ერთი კაცის ნაბანში მეორის დაბანა არ შეიძლებაო.

ნაბა̈დ (-ბდიშ, -ბდა̈რ ბზ., ბქ., -ბდარ ლშხ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — ნაბადი; ქეჩა. ბიბუს ნაბდიშ ნეკურთხ ქოთფიშგა (ბქ. 12) — ბიბუს ქეჩის ლეკვერთხი მოუხსნია. კუბ სგობინისა ჩჳაფი̄ნეხ ნაბადს (ლშხ. 34) — კუბოს წინ დააფენენ ნაბადს. ლები მგქა̈ფ ნაბა̈დს ირშიდა (ლნტ.) — ლეიბის ნაცვლად ნაბადს იგებდა.

ნაბა̈ნ (-იშ, —) ზს., **ნაბან** ლშხ. — ფიცი. როსტომდ ნაბა̈ნ აკჳიშ (ბზ.) — როსტომმა ფიცი გატეხა. ხელწიფე ნაბა̈ნს როქ დემის კჳიშე (ბქ. 67) — ხელმწიფე ფიცს არ გატეხსო.

ნაბა̈რწყ იგივეა, რაც **ნაბგრწყელ**.

ნაბგი (-გი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ა̈შ, — ბქ.), **ნამბგგი** (-ეშ, —) ლნტ. — სიმაგრე, სიმტკიცე. გჳი̄მი ნაბგის გაჭირჳება ესერ ა̈თნე (ბზ.) — გულის სიმაგრეს გაჭირება გამოაჩენსო. თჳეთჳნა რაშს მეშხე ლოქ ხოჩა ნაბგან (ლშხ. 64) — თეთრ რაშს სიმაგრით შავი სჯობსო. ა̈თხე ლოქ ჯაწგხ ნამბგგი (ლნტ.) — ახლა გვჭირდება სიმაგრეო.

ნაბიდ იგივეა, რაც **ნა̈ბიდჳ**.

ნაბირ იგივეა, რაც **ნა̈ბირˊჳˋ**.

ნაბრა̄ლˊჳˋ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნაბრალ** (-იშ, —) ბქ., **ნაბრა̄ლ** ლშხ., **ნაბარალ** ლნტ. — ნაბანი. ამის მგჟე ნაბრა̄ლ ხე̄რა ხოჩა (ბზ. 297) — ამას მზის ნაბანი არგებსო. ბეფში ნაბარალ ლიცისა ლერექჳა̈ლ აშყჳედ (ლნტ.) — ბავშვის ნაბან წყალში ტანსაცმელი გარეცხა.

ნაბჳრ — შეღამება, დაბნელება. ნაბჳრჳნლო ქათალ დე̄მგჳაშ მოშ იწჳე̄ნე (ბზ.) — შეღამების (შენაღამები) შემდეგ ქათამი ვერაფერს ხედავს. ნაბჳრჳნლჳე ჩოჩჳადდ სადგემთეჩუ (ბქ. 206) — შეღამების შემდეგ ჩავედით სადგომამდე.

ნაბგრწყელ (-იშ, —) ბზ., **ნაბა̈რწყ** ბქ., **ნაპგრწკელ** ლნტ. — შთამომავლობა, ჩამომავალი. გუშგჳე̄ჲ ნა̈ბგრწყელ ლგჰა̈ჯუ ლი! (ბზ.) — ჩვენი შთამომავლობა ბედნიერი (ძლიერი) იყოს! ამჲა̈რე ნაბა̈რწყ როქჳ ლიხ ქალდანა̈რ (ბქ. 244) — ამათი ჩამომაელები არიან ქალდანებიო.

ნაგაზი იგივეა, რაც **ნაგზი**.

ნაგამ იგივეა, რაც **ნაგა̈მ**.

ნაგარჯˊჳˋ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაგგრჯ** ლშხ. — ნაშრომი, ნაჯაფი. ხოჩა̄მდუ ა̈ჯჵმრახ მიშგუ ნაგარჯ! (ბზ.) — კეთილად მოგეხმაროთ ჩემი ნაშრომი! მი ხჳა̄ჲ ნაგარჯ ხჳი (ლშხ.) — მე ბევრი მიშრომია (მე ბევრი ნაშრომი ვარ). პარაბოჳილს ამხჳა̈ჲ ნაგარჯ ლოქ ხარ (ლნტ. 215) — პარაბოეილს ამდენი ნაჯაფი აქვსო (გარჯა აქვსო).

ნაგა̈მ[1] (-იშ, —) ბზ., **ნა̈გემ** ბქ., **ნაგემ** ლშხ., **ნაგამ** ლნტ. — ანაგები, აშენებული. ნიშგე ქორ მიშგჳა ბაბა̈შ ნაგემ ლი (ბქ.) — ჩვენი სახლი ბაბუაჩემის აშენებულია.

ნაგა̈მ[2] (-იშ, —) ბზ., **ნა̈გემ** ბქ., **ნაგემ** ლშხ., **ნაგამ** ლნტ. — დანახური (ქუდი). იშგნემ

ნაგამ ფაყუს დემ იგამ (ბქ.) — სხვის დანახურ ქუდს არ იხურავდა.

ნაგა̈მ'ჷ'[3] (-იშ, —) ბზ., **ნა̈გემ** ბქ., **ნაგემ** ლშხ., **ნაგამ** ლნტ. — 'და'ნადგამი. ჭიშხი ნაგა̈მჲი ჭიშხ̈ს ხეგა̈მდა̈ს (ბზ. 377) — ფეხის დანადგამზე ფეხი დაადგი (დგამდე). ჯანჷემ ჭიშხიშ ნა̈გემისგა ტობგლდ ლეგან (ბქ. 19) — ხარის ფეხის დანადგამში გუბურა იდგა. ჯგჷრა̈გი საყდრი ნაგემჲი ათხე ჷთინ ლეგ (ლშხ. 60) — წმ. გიორგის საყდრის ნადგამზე ახლა ნიში დგას.

ნაგა̈ნ'ჷ'[1] (-იშ, —) ბზ., **ნა̈გენ** ბქ., ლნტ., **ნაგენ** ლშხ. — ამდგარი (ანადგომი). ჰამს დოსდ ნა̈გენ ლასჷ თამარ (ბქ.) — თამარი დილით ადრე იყო ამდგარი (ანადგომი).

ნაგა̈ნ'ჷ'[2] (-იშ, —) ბზ., **ნა̈გენ** ბქ., **ნალგენ** ლშხ., **ნალაგან** ლნტ. — ღამენათევი. ჲორი ნაგზა̈შ ნა̈გენ ლი (ბქ.) — ორი კვირის ღამენათევია.

ნაგემ იგივეა, რაც **ნაგა̈მ**.

ნაგენ იგივეა, რაც **ნაგა̈ნ'ჷ'**[1].

ნაგენუნ იგივეა, რაც **ნაგნჷრ**[2].

ნაგზი (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -ზიშ, -არ ლშხ.), **ნაგა̈ზი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — კვირა, მხვეფსი. აფხნეგდ ხაშჷჷმინ ჲარ ნაგზა̈ ჷადა ლა̈შმინად (ბზ. 439) — ამხანაგმა სთხოვა ორი კვირის ვადა დასასვენებლად. ჷსხჷობა ნაგზას ჷსხჷობიერი მიშს ხჷაყლედ (ლშხ. 28) — უსხობის კვირას უსხობიერის კვირას ვეძახით. თენგიზ ი მიჴა ჲეხჷ იშკჷიდ ნაგა̈ზი არდახ ცხეკისა (ლნტ. 312) — თენგიზი და მისი ცოლი შვიდი კვირა იყვნენ ტყეში.

ნაგმირჷ იგივეა, რაც **ნა̈გმირ'ჷ'**.

ნაგმჷრ იგივეა, რაც **ნა̈გმირ'ჷ'**.

ნაგნჷრ იგივეა, რაც **ნაგენჷრ**[2].

ნაგნჷრ[1] ლშხ. იხმარება გამოთქმაში: **ქჷნე ნაგნჷრ** — გადარჩენისათვის, სულის ჩადგმისათვის. მიჩა ჭადილჷ ლოჟ ხარ ჲაკოფს მიჩა ქჷნე ნაგნჷრ! (ლშხ. 64) — ჩემი მადლი ჰქონდეს იაკობს ჩემი სულის ჩადგმისათვისო!

ნაგნჷრ[2] ბზ., ლშხ., **ნაგნურ** ბქ., **ნაგენუნ** ლნტ. — გაცილების, გამყოლის ქირა. ალი მარა ნაგნურ თჷიმენ ლახემხ (ბქ.) — ამ კაცს გაცილებისათვის (განაცილები) თუმანი მისცეს.

ნაგჷა̈ნ'ჷ' (-იშ, —) ბზ., **ნაგჷან** ბქ., ლნტ., **ნაგჷა̄ნ** ლშხ. — ნამგზავრალევი. ნაგჷა̈ნჷ თერა̈ლ მგში ხა̈დ (ბზ.) — ნამგზავრალევი თვალები შესიებული ჰქონდა. ნაგჷან თხჷიმ მეზგიჷ (ბქ.) — ნამგზავრალევი თავი მტკიოდა.

ნაგჷედ (-იშ, —) ბზ. — კანაფის ნაძენძი. ხელწიფდ ნაგჷედს სგა̈თჴჷენ ზჷრა̈ლ (ბზ. 296) — ხელმწიფემ კანაფის ნაძენძში შეახვია ქალი.

ნაგგრგალჷ (-იშ, —) ბზ., **ნაგგრგალ** ლშხ. — ნალაპარაკევი. სემშდა̈რდ მა̈მ ესჴუნრე ხალჷრდა̈ ნაგგრგალჷ (ბზ. 306) — სემშდარმა არ ისმინა ხალოდის ნალაპარაკევი. შდრ. **ნარგადჷ**.

ნაგგრჯ იგივეა, რაც **ნაგარჯ'ჷ'**.

ნადაჷრა იგივეა, რაც **ნადა̈ჷრ**.

ნადა̄ჷრა იგივეა, რაც **ნადა̈ჷრ**.

ნადა̈სგჷ (-იშ, —) ბზ., **ნადისგჷ** ბქ., **ნადეს** ლშხ., **ნადასკჷ** ლნტ. — 'და'ნადები. კალხჷმა̈შ ნადისგჷლისგა თაშს დემის ადისგხ (ბქ.) — თემის ნადებში ყველს არ ჩადებენ.

ნადა̈ჷრ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ნადაჷრა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ნადა̄ჷრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — დევი. ბოგჲი ჩჷაყჷრა ეშხჷ ხოშა ნადა̈ჷრ (ბზ. 286) — ხიდზე იწვა ერთი დიდი დევი. გადატ. — რევენი, გაუთლელი.

ნადგარ'ჷ' (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — მოკლული „მონაკლავი". ალ თხერე ალექსიშ ესერ ნადგარჷ ლი (ბზ.) — ეს მგელი ალექსის მოკლულიაო. ჩჷ ნადგარჷ ჲი და̈ს ესერ ხოგნა (ანდ.) — მოკლული (მონაკლავი) ვერავის გაუცოცხლებია (აუყენებიაო).

ნადეს იგივეა, რაც **ნადა̈სგჷ**.

ნადისგჷ იგივეა, რაც **ნადა̈სგჷ**.

ნადიჲ იგივეა, რაც **ნა̈დიჲ**.

ნადმოყ იგივეა, რაც **დომეყ**.

ნადრა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **ნა̈დრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ. 1. თივის ბულული. ჩჷ ჷკჷნბა ნადრა შიშდ ქჷერნი (ბზ.) — დაუტკეპნელი ბუ-

ლული მალე ლპება. ნა̈დრა ჩუქჳან ჩუ ადპეჳჳნეხ დინელ (ბქ. 92) — ბულულის ქვეშ დამალეს გოგონა. 2. ჩალის კონა.

ნაერთგული იგივეა, რაც **ნა̈ჲრთგული.**

ნაზარ იგივეა, რაც **ნაზა̄რ˹ჳ˺.**

ნაზა̈ჲმახჳ იგივეა, რაც **ნაზო̄მახჳ.**

ნაზა̄რ˹ჳ˺ (-იშ, —) ბზ., **ნაზარჳ** ბქ., **ნაზა̄რ** ლშხ., **ნაზარ** ლნტ. — დანამოვი. ნაზა̄რჳ ესერ ქა̈ჯიშ ლი (ბზ.) — დანამოვი ემმაკისაო. ნა̈ქიმდ ნაზარჳს ესერ ოხჳსერა (ანდ.) — დამოვილს (დანამოვს) შეძენილისათვის უჯობნიაო.

ნაზემ[1] იგივეა, რაც **ნაზიმ[1].**

ნაზემ[2] იგივეა, რაც **ნაზიმ2.**

ნაზიმ[1], ნაზემ[1] (-იშ, —) ბქ. — გასწვრივ. ნიშგე ნაზიმქა კოჯყი ლჳაშ ლგგან (ბქ.) — ჩვენს გასწვრივ, კლდეზე ჯიხვი იდგა.

ნაზიმ[2], ნაზემ[2] (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაზგმ** ლშხ. — ზომა, ოდენობა. ჰგშხეშ ნაზემ ხეკჳეს ლამო̄მედ (ბზ. 77) — ფეხის ზომა უნდა მომცეთ. მა̈რე მიჩა ნაზიმ გიმყი ესერ ლგგ (ანდ. 79) — კაცი თავის ზომა მიწაზე დგასო.

ნაზობ (-იშ, —) — ნაჭამი. ნაზობ-ნათუნს ესერ ქა ლიჴჩე ხაკუ (ბზ.) — ნასვამ-ნაჭამს მოწელეჲა უნდაო. თხერეს ყი ხა̈თერნა დაჴლა̈ ნაზობ (ლნტ. 163) — მგელს ეტყობოდა, რომ თხა ჰყავდა შეჭმული თურმე (თხის ნაჭამი).

ნაზორ, ნანზორ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლშხ.), **ნანაზორ** (-იშ, —) ლნტ. — მონაგროვები, შეგროვებული. ქჳერწილყი ნაზორ თეთრ ქა ლახჳე̄მხ (ბზ.) — ქორწილში შეგროვებული ფული მისცეს. ალ ლიც თელ ლა̈დელი ნანაზორ ლი (ლნტ.) — ეს წყალი მთელი დღის ნაგროვებია.

ნაზო̄მახჳ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნაზო̄მახ** (-იშ, —) ლშხ., **ნაზა̈ჲმახჳ** (-იშ, —) ლნტ. — ნაახალწლევი. ნაზო̄მახჳნლო ლადა̈ლს მეჳარ ხეთრა ნაცხა̈ჲ (ბზ.) — ნაახალწლევის შემდეგ ძალიან ეტყობა დღეს მომატება. საციქჳიჲ ლიჳდის ხოკჳიბდ ზომხჲერმგყქა ჲედ ნაზო̄მახს (ლშხ. 17) — საახალწლოდ ან ნაახალწლევს საცივქვლის გაცემას ვერიდებით.

ნაზჳ იგივეა, რაც **ნა̄ზჳ.**

ნაზგზ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ნაუზ** ბქ., ლნტ. — გაგზავნილი, გამოჩაგზავნი. მგლახხა̈ნ ნაზგზ მა̄რა̄ლ ატა̈ხხ ა̈გითე (ბზ. 339) — მულახიდან გაგზავნილი კაცები შინ დაბრუნდნენ. ისკჳი ნაუზ ლერექჳა̈ლ მა̈ქჳ (ლნტ.) — შენი გამონაგზავნი ტანსაცმელი მაცვია.

ნაზგმ იგივეა, რაც **ნაზიმ[2].**

ნათაჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ნაშობი, შობილი; დაბადებული, დანაბადები. შომა̈ ნათაჳ ხი? (ბზ.) — როდის ხარ დაბადებული? ეშხუ ბეფშილდ კერა̈მგყ იბურღჳანელ მა̈ხე ნათაჳ (ბქ. 220) — ერთი ახალშობილი ბავშვი კერასთან ფართხალებს.

ნათთარჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნათთარ** (-ა̈რ ბქ., -ალა ლნტ.) — ნათათრალი, თათრების მიერ დალაშქრული (ნალაშქრი). ნათთარჳ ჲურინ ლი შჳა̈ნ (ბზ. 3) — თათრების მიერ ორჯერ არის სვანეთი დალაშქრული. ნათთარს ხა̈ჯეშ (ლნტ.) — თათრების მიერ დანალაშქრს ჰგავს. გადატ. გაბინძურებული. ისგუ ნათთარჳ სი ათშდაბჳინ (ბქ.) — შენი გაბინძურებული (განაბინძურები) შენვე გაწმინდე.

ნათორ (-იშ, —) — 1. ნასწავლი, ნასწავლები; დანარიგები, დარიგება. [ლეზჳრა̈ლ გოშა̈რ] მიშგჳა დიეშხენქა ნათორ მარ (ბქ. 7) — საქალებო საქმეები დედაჩემისაგან მაქვს ნასწავლი. ჲახჳდ ესერ ეჯი ხოჩა, ჲესჳა̈ს ნათორ ხესმი (ანდ.) — ცოლად ის ჯობია, ვისაც დარიგება ესმისო. ჩჳასონაცხა ალ დენას ჰა̈ში ნათორ (ლნტ. 266) — ამ გოგოს დაუხსომებია ქმრის ნასწავლები. 2. განათლებული, სწავლა მიღებული.

ნათსაჳ იგივეა, რაც **ნა̈თსა̈ჳ.**

ნათუნ (-ა̈შ, -ჳა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ნასვამი, დალეული, ეჯა ნათუნ ანჴა̈დ ა̈გითე (ბზ.) — ის ნასვამი მოვიდა სახლში. მაშდმა̄რყი, არყი ნათუნ ერ ლიხ, ეჩქა დე̄სმამ ხერი̄და̄ლხ (ლშხ. 37) — სიმთვრალეში, არაყნასვამი როცა არიან, მაშინ არაფერს ერიდებიან. ყი ხეთიროლდა, ნათუნ ერ ლას (ლნტ.) — ეტყობოდა, ნასვამი რომ იყო.

ნათჳალყ (-იშ, —) ლშხ., **ნათალყჳ** ლნტ. — გათვალული, თვალნაცემი. ალ ბალახს

ხოტჳსეხ კუ̈ჲაშს ნათჳალყხენ (ლშხ., ხორ. 4) — ამ ბალახს აეი თეალისაგან (თეალნაცემისაგან) დასაფარავად უკმეევენ საქონელს.

ნათჳა̈რ იგივეა, რაც **ნამა̄თუა̈რ**.

ნათხა̈ლოჳ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈თხელ** ბქ., **ნათხე̄ლ** ლშხ., **ნათხალ** ლნტ. — ˹მო˺ნაძებნი, დაძებნილი, ნაშოვი, ნაპოვნი. მანკჳი̄ ნათხე̄ლ ზითუნახაჳ გიმე ხელმწიფს ლახო̄მ (ლშხ. 71) — პირველად ნაპოვნი მზეთუნახავი მიწის ხელმწიფეს მისცა. მინე ნათხალ თჳი მინს ხაკუხ (ლნტ. 24) — მათი ნაპოვნი თაფლი თვითონ უნდათ.

ნათხუმ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — ნათაველი (არაყი). მეცქულა̈რს ნათხუმ ჩუ ლახა̈შ (ბზ. 24) — მოციქულებს ნათაველი დაალევინა. ნათხუმ არაყს მო̄შ ადშხუნნეხ (ლშხ. 32) — ნათაველ არაყს ცალკე შეინახავენ. ჩიდლა ჯე გთრა ნათხუმ არა̈ყს (ლნტ.) — ყოველთვის თვითონ სვამდა ნათაველ არაყს.

ნათხჳიარ, ნათხჳიარე იგივეა, რაც **ნა̈თხჳიარ**.

ნაირ იგივეა, რაც **ნა̈ირ**.

ნაკ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ვაკე. ჲერბ ამიშ ლაზობ ხოჩა ნაკ ა̈დგის ხა̈თხელნა (ბქ. 26) — ორბი ამის შესაჭმელად თურმე კარგ ვაკე ადგილს ეძებდა. გირგტანდ ხოჩა ნაკ ლა̄რე̄ლ ხაცხიპ (ლშხ. 3) — ირგვლივ კარგი ვაკე მინდვრები არტყას.

ნაკ[2] (-იშ, —) ბზ. — მოფერება, დაყვავება. ნაკშჳ ლა̈ჲჳ ესერ ჩ'ალგ̄შგე̄ლი, ფხა̈კჳშუ — ფჳრ'ი̄ დე'შ (ბზ.) — მოფერებით ირემიც კი ჩამოწველილა, გაწყრომით — ძროხაც ვერაო.

ნაკალაჳ იგივეა, რაც **ნაკლაჳ**.

ნაკარქჳ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნაშოვნი, ნაშოვარი. უგარჯჳდ ნაკარქჳ უტკლაბდ ესერ ომჩედ (ანდ.) — უშრომლად ნაშოვარი დაუნანებლად წასულაო.

ნაკბა̄ლოჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈კბალ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ნაფერები, მოფერება. გეზალ ესერ იმ ოთდაჳშა ი მიჩა დიეშ ნა̈კბალს (ანდ.) — შვილი რას წაუხდენია და — თავისი დედის ფერებასო.

ნაკეც, ნაკიც იგივეა, რაც **ნა̈კიც**.

ნაკლაჳ (-ა̈შ/-იშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.), **ნაკალაჳ** ლნტ. — ˹გა˺ნალეწი, გალეწილი (ბზე). ყინღგლდდ ნაკლაჳ აშხჳთ'ესდე, ითქ — მერმათე (ბქ. 91) — ბატკანმა ბზე (განალეწი) ერთ მხარეს დადო, მარცვალი — მეორეზე. ნაკლაუნლო მაშდს ლჳაყა̈რ ქაბა̈ბიხ (ბქ. 7) — გალეწვის შემდეგ (განალეწ) მარცვალს კაცები გაანიავებენ.

ნაკლა̈თხი (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ნა˹ნ˺კლათხი** (-ი̄შ, -არ) ლშხ. — სიმაღლე. ეჯზუმ ნაკლა̈თხი̄ჳ ლა̈ხპოდა̈ნ (ბზ. 328) — იმხელა სიმაღლე მიეცესო. ნაკლათხანი ა̈მიცა̈ლ ღეთ ლიხ (ბქ. 241) — სიმაღლითაც თითქმის ამხელა არიან. აშხალთე მეჩდე მეგემ ნაკლა̈თხის ესერ ხოკჳდე (ანდ.) — მტოებად გასული ხე სიმაღლეში კლებულობსო (სიმაღლეს უკლებსო). საჯენდ ხოშა̄მ ნანკლათხან იჩოხ მურყჳამს (ლშხ. 20) — კოშკს საქენზე მეტი სამაღლისას აკეთებენ.

ნაკჳარჳ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაკჳარ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ნაკჳა̄რ** (-არ) ლშხ. 1. დანაგდები. დაგდებული. ალა ლა̈სჳ [ლჳაპრი] ნაკჳარჳ ბეფშჳ (ბზ. 333) — ეს იყო ვაჟრის დაგდებული ბავშვი. ძირს ნაკჳარ ჳისკჳს პარჯხო ლედასკდ მა̈დ ხაყა (ლნტ.) — ძირს დანაგდები ვამლი პირში ჩასადებად არ ვარგა. 2. ნასროლი. თეფიშ ჰერ ანსიმგდ ეჯი ისგუ ნაკჳარ ირიჳ (ბქ.) — თოფის ხმა რომ გაისმა, შენი ნასროლი იქნებოდა.

ნაკჳახ (-იშ, —) ზს., ლნტ. — ნამარხულები. ნაკჳახს ჰარჯ ლგჳრე ხა̄რ (ბზ.) — ნამარხულებს ხახა აქვს გამხმარი. ჳოხთრისს გა̈მ ნაკჳახუნლოჳ' ესერ ხულჳე (ანდ.) — სახსნილოს ჭამო მარხვის შემდეგ აქვსო. ნაკჳახუნლო ჩინა̈ირ ლეზჳებს იზობდახ (ლნტ.) — მარხვის შემდეგ ყველანაირ საჭმელს ჭამდნენ.

ნაკჳა̄რ იგივეა, რაც **ნაკჳარ˹ჳ˺**.

ნაკჳიდ იგივეა, რაც **ნა̈კჳიდჳ**.

ნაკჳიშ იგივეა, რაც **ნა̈კჳიშ**.

ნალაგან იგივეა, რაც **ნა̈ლგა̈ნ**.

ნალაგენ იგივეა, რაც **ნაგა̈ნ˹ჳ˺**[2].

ნალაყურ იგივეა, რაც **ნალყურ**.

ნალაშჳ იგივეა, რაც **ნალა̄შჳ**.

ნალაჴჳამ (-იშ, -ა̈რ) ლნტ — ნაეკლესი-არი. ამელეჟ ჲედჳრ ჯჳინელ ნალაჴჳამა̈რ ა̈რიხ (ლნტ. 109) — აქეთ სულ (მთლად) ძველი ნაეკლესიარები არის.

ნალაჯჳუნ იგივეა, რაც **ნალჯჳუნ**.

ნალა̄შჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ნა-ლაშჳ** ბქ., ლნტ. — 'და'ნათესი, დათესილი. ქა ნალაშჳს ისგა ტეხა ესერ ხა̈მთქჳა (ანდ.) — დათესილმა (დანათესმა) შინ დაბრუნება იცისო. ისკჳი ნალაჩ̄ჳ სიმინდ ჟ'ა̈ხეზჳაბ (ლნტ.) — შენი დათესილი სიმინდი ამოცენდა.

ნალბაქჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაჳბაქჳ** ლხმ., **ნაჳბახ** (-არ) ლნტ. — ციხე. კჳსა̈რ ჩ'აკა̈ფ ი ნალბაქჳთე ადგენე (ბზ. 435) — კეისარი წააქ-ცია და ციხეში ჩასვა. [ლეჳა̈რ] ჰედ ნა̈ღიჴჳშ ლასჳ ლეჭირე, მოდეი — ნალბაქჳშჳ (ბქ. 293) — დამნაშავე ან საშლაურით იყო დასასჯელი (გასაწვალებელი), ან ციხით.

ნალგენ[1] იგივეა, რაც **ნაგა̈ნ⌈ჳ⌉**[2].

ნალგენ[2] იგივეა, რაც **ნა̈ლგა̈ნ**.

ნალგი (-გე̄მიშ ბზ., -ი̄შ ლშხ., -იშ ლნტ.) **ნალგჳი** (-ა̈შ, —) ბქ. — სიგლახე, მოუქნე-ლობა, სიზარმაცე. ჲა̈ს ნალგჳი ესერ არდჳნე ლეგდ ი ჲა̈ს — ნაჳჩემნი (ანდ.) — ზოგს სიგ-ლახე ხდის აეად და ზოგს — უქნარობა.

ნალგჳარი, ნალგჳა̈რი (-რი̄შ, -ა̈ლ) ბზ., **ნალგჳა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ნალგჳარი** (-რი̄შ, -ალ) ლშხ. — სიმსუქნე. სი ჯაშა მიშგუ ნალგჳარი (ბზ. 361) — შენ გშურს ჩემი სიმსუქნე [ალი მარე] კინჩხს ჟი ღეშ ა̈ს-პე ნალგჳაროშ (ბქ. 157) — ეს კაცი კისერს ვერ აბრუნებს სიმსუქნით. ალეს ნალჴამშოშ ი ნალგჳაროშ იმჴერიხ (ლშხ. 4) — ამას სიძლი-ერითა და სიმსუქნით გებულობენ. ნალგჳა̈რის ნომის ხინატლაჳა̈ლ (ლნტ.) — სიმსუქნეს ნუ ნატრობ.

ნალმაზალ იგივეა, რაც **ნამაზ⌈ჳ⌉**.

ნალმასკჳ იგივეა, რაც **ნა̈ლმესგჳ**.

ნალმესგ იგივეა, რაც **ნა̈ლმესგჳ**.

ნალტგნ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -ა̈რ ლშხ.) — 'გა'ნაჭყლეტი, 'გა'ნასრესი, დანაბეჟი, დაბე-ჟილი. ნალტგნ ხოშა მუსტჳე̄ნ ესერ ლი ნახ-ჳა̈ტდ (ბზ.) — დაბეჟილი (დანაბეჟი) უფრო მტკივნეულია, ვიდრე ჭრილობა. ნალტგნუნ-ღჳე ნაგზი ჟი ა̈ხერი, ჟი იფუინი (ბქ. 196) — დაჭყლეტის მერე, კვირა რომ შეუსრულდება, ადუღდება. ჳისკჳე ნალტგნ ტოტა̈რ მისტუ-ნი (ლნტ.) — ვაშლის ნაბეჟი ხელები მტკივა.

ნალფარჳნ (-იშ, -ჳა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -ჳალ ლშხ.) — 'გა'დასაფარებელი რამე. გიმ ლაშდღჳი ი ჳერ ნალფარჳნ და̈ს ესერ ხა̈შთხა (ანდ.) — დედამიწა დასამარხი და მიწა ზედ დასაფარებელი არავის გამოლევიაო. ნა̈თ ტჳნჳჲ ნალაფარჳნდ ახომკახა (ლნტ. 267) — ნაფოტი ქოთნის დასაფარებლად უფიქრია.

ნალღჳაჟალ იგივეა, რაც **ნალღჳაჟ**.

ნალყინ იგივეა, რაც **ნა̈ლყინ⌈ჳ⌉**.

ნალყურ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -არ ბქ., -ალ ლშხ.), **ნალაყურ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაწოლი. ცჳიდდ ნალყურ-ნასგურჟი მა̄მგჳეშ ესერ ა̈მჴედ (ბზ.) — ტყუილა ნაწოლ-ნაჯდომზე არა-ფერი ამოსულაო. ჯა მა̄რაცახა̈ნ ნალყურ დე̄სა ლი (ბზ. 372) — მე კაცთან ნაწოლი არა ვარო. ამეჩუ ეშა ნალაყურ ლი? (ლნტ.) — აქ ვისი ნაწოლია?

ნალშგარჳ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ.), **ნალშგარ** (-ალ) ლშხ. — ნალაშქრევი, და-ლაშქრული. უშხჳა̄რ ხა̈ნჩგდა მა̈გ თათრი ნალშგარჳშა̄ლ (ბზ.) — ყველაფერი ერთმა-ნეთშია არეული თათრის მიერ დალაშქრული-ეით. მ'ესერ მინს ხერიხ ნალშგარჳ, ეჯი ესერ ხარ ბაც (ბქ. 313) — რაც ჩვენ გვექნება ნალაშ-ქრევი, ის შენც გერგება.

ნალძიჰო̄რა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ) ბზ. — სწო-რი ნაწლავი. ნალძიჰო̄რა̈ ესერ ქა მირე̄ს ახ-ნა̈ჩდე̄ნა (ბზ. 354) — ალბათ, სწორი ნაწლავი გამოერიაო.

ნალჴამში (-ა̈შ, —) ბზ., **ნალჴმა̈ში** (-ა̈შ, — ბქ., -შიშ, — ლნტ.), **ნალჴამა̈შ⌈ი⌉** ლშხ. — სიძლიერე, ღონე, სიმაგრე. ჰარა̈ყს ნალჴამში ხაკლი (ბზ.) — არაყს სიმაგრე აკ-ლია. ღერმეთ ესერ ნალჴმა̈შის ხაჰჳდი ჩი (ბქ. 74) — ღმერთი სიძლიერეს აძლევს ყველა-სო. ჲაკოფს ჲერუ ეჲზუმ ნალჴმაში ლეხჳო-და̄ნ (ლშხ. 64) — იაკობს ორი იმხელა ღონე მო-ეცა.

ნალჯომ იგივეა, რაც **ნალჯჳემ.**

ნალჯუნ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ნალაჯუნ** (-არ) ლ̈ნტ. — 1. დასამაგრებელი, დასაბმელი. გუსეინ ლახადა შტგქა̈რშჳ ალ ნალაჯუნი ლა̈ქჳცას (ლნტ. 187) — გუსეინი შეუდგა კბილებით ამ საბელის გაჭრას. 2. დასარგველი.

ნალჯჳემ (-ჳმიშ, -ჳმა̈რ) ზს., **ნალჯომ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ქცევა (ფართობის საზომი ერთეული). კარდალღა ჩხარა ნალჯჳემ ა̈დჳიდხ (ბზ. 26) — კარდალაში ცხრა ქცევა გადაიხადეს.

ნამაზ'ჳ' (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ნალმაზალ** (-ა̈რ) ლნტ. — მონაგები (ნაშიერნაყოლი) პირუტყვი. ალი ფირჳ ეშხუ ნამაზ გარ ლი (ბქ. 79) — ეს ძროხა მხოლოდ ერთხელაა 'ზბო'მონაგები. ალ ფირ მა̈ხე ნალმაზალ ლი (ლნტ.) — ეს ძროხა ახალი მონაგებია.

ნამარ იგივეა, რაც **ნამა̄რჳ.**

ნამარუნ იგივეა, რაც **ნამა̄რუნ.**

ნამაშედა̈ლ იგივეა, რაც **ნა̈მშედა̄ლჳ.**

ნამა̈ტჳ იგივეა, რაც **ნამა̄̈ტჳ.**

ნამა̄თუა̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნა̈თალა̈რ** ბქ., **ნა̄თჳარ** (-ალ) ლშხ., **ნათჳა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — განაყოფი, განაყარი. ალ სოფელს ნიშგჳე̄ჲ ნამე̄თუა̈რ იზგ̈ეხ (ბზ.) — ამ სოფელში ჩვენი (ოჯახის) განაყოფები ცხოვრობენ. ყი იხჳრჲელიხ ,ეშხუდ ნა̄თჳარალ (ლშხ. 19) — მეიკრიბებიან ერთად (ერთი საძმოს) განაყარები.

ნამა̄რინ იგივეა, რაც **ნამა̈რინ.**

ნამა̄რუნ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ნამარუნ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — სამზადისი, მოსამზადებელი. ლემარა მიჩა ნამარუნ ესერ ხაკჳ (ანდ.) — მოსამზადებელს თავისი სამზადისი უნდაო.

ნამა̄რჳ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნამარ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ნამა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ნამზადი, დამზადებული. მიჩა ნამა̄რჳ ხა̈რჯე̄ნქა დე̄შა ნამა̄რჳს იზბიხ (ბზ. 283) — მისი ნამზადი საჭმლის გარდა არავის დამზადებულს (დანამზადებს) არ ჭამენ. ისკჳი ნამარ ლეზჳებ ხოჩა გემიშ ლი (ლ̈ნტ.) — შენი დამზადებული საჭმელი გემრიელია.

ნამა̄̈რინ, ნამა̄̈რუნ (-იშ) ბზ., **ნამა̈რინ** (-იშ, —) ბქ., **ნამა̄რინ** ლშხ. — ადამიანის ხელით ჩადენილი, ნამოქმედარი. ნამა̈რინ ლი ა იშგანშჳ ნა̈ყრინ? (ბქ. 258) — ადამიანის ნამოქმედარია თუ სხვა რამის ჩადენილი? (სხვა რამით ჩანადენი).

ნამა̄̈ტჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნამა̈ტჳ** (-მატჳა̈რ) ბქ., ლნტ., **ნამა̄ტჳ** (-არ) ლშხ. — ნაოტები, ოტებული, გა'მო'ქცეული. თამა̈რ დედფა̈ლ შჳა̈ნთე ნამა̄̈ტჳ ა̈მჳედე̄ლი (ბზ. 16) — თამარ დედოფალი სვანეთში ოტებული მოსულა. ბიფხიშ ნამა̈ტჳ ზულჳას ესერ ლახდენა (ანდ.) — ნამისაგან გაქცეული (განაქცევი) მღეას მიადგაო.

ნამბგგი იგივეა, რაც **ნაბგი.**

ნამგებაჳ იგივეა, რაც **ნა̈მგებ.**

ნამპრ იგივეა, რაც **ლამპა̈რ.**

ნამპრობ იგივეა, რაც **ლამპრობ.**

ნამყლორ (-იშ, —) ბზ., **მანყლორ** ლშხ., **ნამყოლირ** ლნტ. — საშემოდგომო (ხორბალი...). კჳეცენ ხოხალ მანყლორ ი მალფხჳ (ლშხ. 4) — ხორბალი იყის საშემოდგომო და საგაზაფხულო.

ნამშე̄და̄ლ იგივეა, რაც **ნა̈მშედა̄ლჳ.**

ნამშუკჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაშუკჳ** ლნტ., **ნაშუკ** (-არ) ლშხ. — 1. ნაბილიკარი. ნამშუკჳეი ლაჩა̈ხჳ ლი მეჳდე (ბზ.) — ნაბილიკარზე ბალახი არის ამოსული. 2. ნამგზავრი. ნაშუკჳ ხალხ სურუ მაფშარ ლასჳ (ბქ.) — ნამგზავრი ხალხი ძალიან დაღლილი იყო.

ნამცა̈დ იგივეა, რაც **ნაცა̄̈დ.**

ნამცჳირ იგივეა, რაც **ნამცჳირია̈ნ.**

ნამცჳირია̈ნ (-იშ, -რიანა̈რ ბზ., -რიანა̈ლ ლნტ.), **ნამცჳირ** (-ა̈რ) ბქ., **ნამცჳირიან** (-ალ) ლშხ. — ქმრისაგან მიტოვებული ქალი. ნა̈მცჳირს ყი და̈რ ხოკადჳ ეჩქანღჳე (ბქ. 294) — ქმრისგან დატოვებულს 'ამ სახელს' არავინ უცელიდა. 2. ლნტ. გაუთხოვრად დარჩენილი ქალი.

ნანაზორ იგივეა, რაც **ნაზორ, ნანზორ.**

ნანა̈გ იგივეა, რაც **ლანა̈გ.**

ნანგა̈ჳ იგივეა, რაც **ლანგა̈ჳ.**

ნანგჳლი იგივეა, რაც **ლანგჳლი.**

ნანზღრ იგივეა, რაც **ნაზღრ.**

ნანკლათხი იგივეა, რაც **ნაკლა̈თხი.**

ნანკოშდ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ნანკოშტ** ლნტ. — 1. დანადუღები, ნახარში. ალ ნანკოშდ ჸ̈ესწ̈იქჳ ტოტყენ (ბზ. 31) — ეს დანადუღები (ნახარში) დაიწვეთია ხელზე. 2. ქს. სიმოკლე.

ნანკჳრი იგივეა, რაც **ლენკჳრი.**

ნანჳლ იგივეა, რაც **ნა̈ნოლ.**

ნანღლა̈შ იგივეა, რაც **ნა̈ღლია̈შ.**

ნაძ იგივეა, რაც **ნა̈ძ.**

ნაძენდღრ იგივეა, რაც **ჰა̈̄ნდჳრ.**

ნაოსტატი იგივეა, რაც **ნაჳსტატი.**

ნარგადჳ (-იშ, —) ბქ., **ნარაგად** ლნტ. — ნალაპარაკევი. დემიაქ ნარგადჳ ჯუღჳე (ბქ.) — ცუდი ნალაპარაკევი გაქვს. შდრ. **ნაგგრგალჳ.**

ნარღოჲ იგივეა, რაც **ნაღჳრედ.**

ნარღჳედ იგივეა, რაც **ნაღჳრედ.**

ნასაჩქჳარ იგივეა, რაც **ნასჩქჳარ.**

ნასგურ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ნასკურ** ლნტ. — ნაჯდომი. ძეხჳდ ქა ხათონე ეჯმინე ნასკურ (ლნტ. 183) — ცოლმა მიასწავლა მათი ნაჯდომი ადგილი.

ნასკურ იგივეა, რაც **ნასგურ.**

ნასრჳლი (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -ძშ, -ა̈ლ ლნტ., -ლიშ, -არ ლშხ.) — სისრულე, სიდიდე. თჳელ ლი გჳეშ, ალო ნასრჳლი მა̄ღრასჼ მა̄მ ხაკლი (ბზ.) — ტვინია საქმე, თორემ სიდიდე მეზურად გამხმარ ხესაც არ აკლია. ხოშა კჳლიძაქ ლგბბარ ხოშა ლიხ შელდდ ი ნასრჳლან (ბქ. 305) — დიდი სამალე გორგლები მეტია რაოდენობით და სიდიდით. თელ თხუმემ ნასრჳლოშჳ ესერ მოდმა ლი (ანდ.) — ჭკუა თავის სიდიდით არ არისო. ალ ხორგა̈ ნასრჳლი დეშ ისკჳდნე ყურძენს (ლნტ.) — ამ სიდიდის საწნახელი (სიდიდე) ვერ დაიტევს ყურძენს.

ნასყაჳ, ნასყეძ იგივეა, რაც **ნა̈სყა̈ჳ.**

ნასყუნ იგივეა, რაც **ნა̈სყუნ.**

ნასჩქჳარ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ, -ალ ლშხ.), **ნასაჩქჳარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაჩუქარი, გასაჩუქრებული. ნასჩქჳარიშ მუტხუნე ნატბგნს ესერ ილოკე (ანდ.) — გასაჩუქრებულის დამბრუნებელი ნაფურთხს ლოკავსო. ალ ყანწა̈რ მიშკჳი ჯუმლა̈ ნასაჩქჳარ ლიხ (ლნტ.) — ეს ყანწები ჩემი ძმის ნაჩუქარია.

ნასხათჳ̈ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — მონახერხები, გახერხებული. ალი შა̈მშიათგლა̈შ დაჩჳრემ ნასხათჳ ლი (ბქ. 64) — ეს მამშიათილის დის მონახერხებია.

ნასგმჳ (-იშ, —) ბზ., **ნასგმ** ლშხ., **ნა̈სმინ** ლნტ. — განაგონი, გაგონილი, მოსმენილი. ალე მიჩ ნასგმ ხა̄რ შჳანისა (ლშხ. 86) — ეს მას გაგონილი აქვს სვანეთში. ნა̈სმინს ჩიის ქა ბგრბლა̈ჳდა (ლნტ.) — გაგონილს ყველაფერს წამოროშავდა.

ნატა̄ბჳ̈ (-ა̈შ, -ჳა̈რ) ბზ., **ნატაბ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ნატა̄ბ** (-აშ, -არ) ლშხ. — 1. ნათალი. ლა̈ნშა̈ნდ ესერ ნატა̄ბალსჳ შიდნუნიხ (ბზ. 401) — (ვშის) მისანიშნებლად ნაფოტებს (ნათალს) დაეყრითო. ამშა ნატაბ ქა̈მეშყედ მინე დაბხოძსა (ლნტ. 267) — ამის ნათალი გადაყარდნილა მათ ყანაში. 2. ბზ. ნაფოტი.

ნატბგნჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნატბგნ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ნაფურთხი. ნატბგნს ღეშგიმ ყი და̈რ ესერ ილოკე (ანდ.) — ნაფურთხს არავინ ლოკავსო.

ნატძალ, ნატძელ იგივეა, რაც **ნა̈ტიელ.**

ნატტჳელი იგივეა, რაც **ნა̈ტტჳელი.**

ნატჳსუნ (-ა̈შ, -ჳა̈რ ბზ., -იშ, -ჳარ ლშხ.), **ნატუსუნ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — საკმეველი. ნატჳსუნა̈ ქჳინ ხოძა̈ხ (ბზ.) — საკმევლის სუნი ეცა. მინე ადგილ-მამულ მაგ ქოთჳოდახ ჯჳიდლა ი ნატჳსუნლა (ლშხ. 68) — მათი ადგილ-მამული ყველაფერი გაუყიდიათ სანთელზე და საკმეველზე. ა̈ესკხ ასტამშჳ ღგრჩა̈ლს ი ჯჳიდს ნატუსუნძაქ (ლნტ. 62) — ასტამით ნაკეერჩხალს და სანთელს წაიღებენ საკმეელისათვის.

ნატჳ იგივეა, რაც **ნა̈̄ტჳ.**

ნატჳარჳ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ნატჳარ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — ანანთები (სანთელი, კვარი...). ნატჳარჳ მუგჳა̈ლს მე̄რმა̄მდ ხოლა̄მდ ხებდინი (ბზ.) — ანანთებ კვარს მე

ორედ ძრელად ეკიდება. ნამპარე მგისგ ჟი ნატუარუნლჺე გარ ხუითნიუდ ქა (ბქ. 196) — ლამპრის წამლები ანთების მერეღა გამოჲჩნდებოდით. ნატუარ კირენს ლგდგარს დემ ხოტუარეჲ (ლნტ.) — ანანთებ სანთელს მეკდარს არ უნთებენ.

ნატფუნ იგივეა, რაც **ნატფუნ.**

ნატფგნ იგივეა, რაც **ნატფუნ.**

ნატყაბ[უ] (-იშ, -არ ზზ., -არ ლშხ., -ალ ლნტ.) — შენაწევაჲი. ნატყაბუ ლეღუ ხოდრა ლეჭჩე ესერ ლი (ბზ.) — შემწვარი (შენაწვავი) ხორცი უფრო ძნელი მოსანელებელიაო.

ნატყაცუ (-იშ, -არ) ბქ., ლნტ. — ნარტყამი, ნაცემი. ღერეხის ზისხ ახოზი ჭარჭჲა ჯუგუმარდი ნატყაცუ (ლნტ. 214) — მოგიერის პირიდან სისხლი 'მო'სდის მუშტის ნარტყამი.

ნატყაცუ, ნატყიცუ (-იშ, -არ) ბზ., **ნატყიცუ** (-არ) ბქ., ლნტ., **ნატყიც** (-უარ) ლშხ. — 1. დასარღვევი (შეკერილი რამე). კაბს ნატყიცუ ჟ'ესთენან (ბქ.) — კაბას დანარღვევი დაეტყო. 2. ჩამოშვავებული, ჩამოშლილი. ქა ნატყაცუ იმუაღ ლასუ, ეჩეჩუ შუკუ ლუნხუწე ლგმარ (ბზ.) — ჩამოშვავებული სადაც იყო, იქ გზა დავიწროებული ყოფილა. [ლაუდილა] ამეჭედელიხ ნატყიცუმოჟ (ლნტ. 151) — დები მოსულან ჩამოშვავებულთან.

ნატხანუ იგივეა, რაც **ლგტხანე.**

ნაუ, ნაურ ბქ., მიმართვის ფორმა — ბიჭო.

ნაუბახ, ნაუბაჭ (-იშ, -ახარ) ბზ., **ნაუბაქუ** (-არ) ბქ., **ნაუბახ** (-არ ლშხ., -არ ლნტ.) — საპყრობილე (პაუპტვახტი). დოლასუიფს ხუარდას ნაუბახისგა (ბზ. 23) — დოლასვიფში ვიყავი საპყრობილეში. სემი ლეთი-ლადელ ლამადა ნაუბახისა (ლნტ.) — სამი დღე-ღამე დავყავი საპყრობილეში.

ნაუზ იგივეა, რაც **ნაზგზ.**

ნაუზი იგივეა, რაც **ნაუზი.**

ნაუძსენი (-აშ, —) ზს., **ნაუზეჭნი** ბქ., **ნაუძღენი** ლშხ., **ნაუზიენი** (-ღშ, —) ლნტ. — დაუკვლელობა. ქუერწილჟი ჭანი ნაუძსენი შგუირ ლი (ბზ.) — ქორწილში ხარის დაუკვლელობა სირცხვილია. ხოლა დარარს ხაბრალიხ ყუიჟიშ ნაუძსენის (ბქ. 7) — ცუდ ამინდებს შესაწირის დაუკვლელობას აბრალებენ. ალ ქათალა ნაუზიენი მად ჯარ (ლნტ.) — ამ ქათმის დაუკვლელობა არ გარგია.

ნაურ იგივეა, რაც **ნაუ.**

ნაურდგული იგივეა, რაც **ნადრთგული.**

ნაუსყალი იგივეა, რაც **ნაუსყალი.**

ნაუსყალი იგივეა, რაც **ნაუსყალი.**

ნაუჩხ (-იშ, —) — ნაწვიმარი. ნაუჩხუნლოო მებილუ მიქს ხოხლა (ბზ.) — წვიმის შემდეგ ქვეწარმავალი მზეს არის მიფიცხებული. ლუწლორეჲსკა ლგჭან იშხუნი ნაშტუეს ი ნაუჩხს (ლნტ. 26) — ქვა-ღორღისაგან გაწმენდილში დახნული ინახავს ნათოელარსა და ნაწვიმარ ნესტს.

ნაუძღენი იგივეა, რაც **ნაუძსენი.**

ნაუჭედი (-იშ ბზ., -აშ, — ბქ., -დიშ, — ლშხ.), **ნაუჭედი** (-ღშ, —) ლნტ. — მოუსვლელობა. ეჩი ნაუჭედი გუნ ამლოჩ (ბზ.) — იმისი მოუსვლელობა ძალიან მეწყინა. ბაზი მად ჯარ ნაუჭედი (ლნტ.) — ამაღამ არ გარგია მოუსვლელობა.

ნაუზი (-ზიშ, —) ბზ., ლშხ., **ნაუზი** (-აშ, — ბქ., -ზიშ, — ლნტ.) — წაუსვლელობა. მამა მაზნუნი, მარე ნაუზი მამა მარ (ბზ. 85) — არ მინდა წასვლა, მაგრამ წაუსვლელობა არ მარგია. ეჩოხ ნაუზი ღერბათ ნომაუ ხოჩუემნა (ლნტ. 222) — იქ წაუსვლელობა ღმერთს ნუ უქნია. ლექუა ნაუზი მამა ნარ (პოეზ. 124) — ქვევით (წაუსვლელობა) ჩაუსვლელობა არ გვარგია.

ნაუად[უ] (-იშ, —) ბზ., **ნაუად** ბქ., ქხ. — ნანაგრი. ეშხუ ნაუადუ დინა ხორი (ბზ. 254) — ერთი ნანაგრი ქალიშვილი ჰყავს. ნასბრალი ნაუად დას ესერ ხარ (ანდ.) — სიღარიბე ნანაგრი არავის აქვსო (სიღარიბე არავის უნაგრიაო).

ნაუბაქ იგივეა, რაც **ნალბაქუ.**

ნაუბახ იგივეა, რაც **ნალბაქუ.**

ნაუბადური (-რიშ, —) ბზ., **ნაუბედური** (-აშ, — ბქ., -ღშ, — ლნტ.), **ნაუბედრი**

(-რი̄შ, —) ლშხ. — უბედურება. მäჲ ნაჳბäდ-ჳრი ჯაკუ ამჴჳ̄ნ (ბზ. 320) — რა უბედურება გინდა აქ? ჳბäდჳს ნაჳბედჳრი ესერ ხოჴირ (ანდ.) — უბედურს უბედურება უკან სდევსო (უჭირსო). ნაჳბედრი ი̄რი̄ ალ ერ ჟენკაჩი (ლშხ. 13) — უბედურება იქნება, ეს რომ წამოი-წევს. დი ი ჩ̂უ გუდ äმეჳედხ მინე ნაჳბედ-ჳრის (ლნტ. 277) — დედ და მამა მიმხედარან თავიანთ უბედურებას.

ნაჳდჳნ იგივეა, რაც **ნაჰჳდჳნ**.

ნაჳზეჰნი იგივეა, რაც **ნაჳჲსენი**.

ნაჳზიენი იგივეა, რაც **ნაჳჲსენი**.

ნაჳკäრი (-რი̄შ, — ბზ., -äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **ნაჳკარი** (-რი̄შ, —) ლშხ. — გაუ-ღებლობა, გაუხსნელობა. იმნäრ ლოქ ხექნა სკიჳრი ნაჳკäრის? (ლნტ. 101) — რატომ მი-თხრა, სკივრი არ გახსნაო? (რატომ მითხრა სკივრის გაუღებლობაო?)

ნაჳმეჳრი (-რი̄შ, — ბზ., ლშხ., -äშ, — ბქ.), **ნაჳმეჳერი** (-ჲშ, —) ლნტ. — უგუნურო-ბა, უჭკუობა, მოუსაზრებლობა. მიჩა ნაჳმეჳ-რიდ დäჳით ჩჳადღუმპაჳე (ბქ.) — მისმა უჭკუობამ დაკითი დაღუპა. იმნäრ გჳეყäრ ალ ნაჳმეჳრი (ჩოჯხ. 192) — რად დაგვემართა ეს უგუნურობა.

ნაჳოდ იგივეა, რაც **ნაჰოდ**.

ნაჳოდჳნ იგივეა, რაც **ნაჰჳდჳნ**.

ნაჳსტäტი (-ტი̄შ, —) ბზ., **ნაოსტäტი** (-äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **ნაოსტატი** (-ტი̄შ, —) ლშხ. — ოსტატობა, ხელოვნება. ყაბათგრდ ლäჲბäრჲე ნაჳსტäტი, მäჲ ქორს ჩჳ ხაკუ (ბზ. 260) — ყაბათირმა დაივალა ოსტატობა, რაც სახლს სჭირდება. მინე ნაოსტäტი ჟასა-თენეხ ქორს (ლნტ.) — თავიანთი ოსტატობა დაატყვეს სახლს.

ნაჳსყä̈ლი (-ლი̄შ, —) ბზ., **ნაჳსყäლი** (-äშ, —) ბქ., **ნაჳსყა̄ლი** (-ლი̄შ, —) ლშხ., **ნა-ჳსყალი** (-ჲშ, —) ლნტ. — შეურიგებლობა. იჳალäდლი ნაჳსყä̈ლი ნაჳგჳäრი ესერ ლი (ბზ.) — სამუდამო შეურიგებლობა უგვარობა-აო. ჲერჳე̄და მხარე̄მიშდ ხოლა̄მდ ჰედნი ჩჳ ნაჳსყა̄ლი (ლშხ. 46) — ორივე მხარისათვის ცუდი გამოდის შეურიგებლობა. ნაჳსყალი მäდ ჯიყახ (ლნტ.) — შეურიგებლობა არ შეგვფერით (გვიეარგათ).

ნაჳქჳისგი (-გი̄შ, — ბზ., -äშ, — ბქ.), **ნაჳქჳი̄სი** (-გი̄შ, —) ლშხ., **ნაჳქჳისკი** (-ჲშ, —) ლნტ. — უთქმელობა. ჲäრ ესერ ლუქჳს ლგმჰედრუჳნელი, ჲäრ — ნაჳქჳის-გის (ანდ.) — ვინ ნათქვამს ნანობდა, ვინ — უთქმელობას. ამშა ნაჳქჳისკის ჩჳ ჯიყადდა (ლნტ.) — ამის უთქმელობა კი შეგვეძლო (გვ-ევარგოდა).

ნაჳლჳე̄ნი (-ნი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ნაჳლ'ჳ'ენი** (-äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — უქონლობა, სიღატაკე. ჯჳინალდ მასäრდ ნას-ბრäლი ი ნაჳლჳე̄ნი ლგმä̈რ შჳäნს (ბზ.) — ძველად დიდი გაჭირვება და სიღატაკე ყოფილა სვანეთში. ლäშიäშ ნაჳლენოშჳ ჲერჳალე ჯგმ ესერ ლგმლაშჳნელი (ანდ. 52) — თესლის უქონლობის გამო ვიღაცა მარილს თესავდაო. ნაჳლჳენოშ დაჰლä ტუფე ჩაფლäლ ხაზგდა (ლნტ.) — უქონლობის (სიღატაკის) გამო თხის ტყავის ფეხსაცმელები ეცვა.

ნაჳყიდი — შეუსყიდველობა, უყიდვე-ლობა. ამი̄ ნაჳყიდის დე̄მყი ხჳიჩო (ბზ.) — ამას აუცილებლად ვიყიდი (ამის უყიდველობას არაფრით ვიზამ). [ალ ჰიქიშ] ნაჳყიდი მäდ ჯარ (ლნტ. 162) — ჭიქა აუცილებლად უნდა იყი-დო (ამ ჭიქის უყიდველობა არ გივარგა).

ნაჳჩჳემნი (-ნი̄შ, — ბზ., ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.), — **ნაჳჩემნი** (-äშ, —) ბქ. — გაუკეთებ-ლობა, შეუსრულებლობა. გჳეში ხოლა̄მდ ლიჩჳმეს ნაჳჩჳემნი ხოჩა (ბზ.) — საქმის ცუ-დად გაკეთებას გაუკეთებლობა სჯობს. იმäჲ ლჳექარ, ეჩა ნაჳჩემნის დემ ხჳიჩო (ლნტ.) — რაც ვთქვი, იმის შეუსრულებლობას არ ვი-ზამ.

ნაჳჰედი იგივეა, რაც **ნაუჰედი**.

ნაჳჰი̄დი[1] (-დი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ნაჳჰი-დი** (-äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — მოუტანლობა, მოუყვანლობა. დä̈ჳä ამაჳ ნაჳჰი̄დი ესერ მა̄მა ჯა̄რ (ბზ. 311) — დევის აქამდე მოუყვანლობა არ ქნაო.

ნაჳჰი̄დი[2] (-დი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ნაჳჰი-დი** (-äშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — გადაუხდე-ლობა. ქორäშ ნაგმირიშ ნაჳჰიდი დემეგ იმäრგ (ბქ.) — სახლის აშენების საფასურის

გადაუხდელობა არ შეიძლება (არ ივარგებს).

ნაფადჷ იგივეა, რაც **ნა̈ფდა̄ლჷ**.

ნაფანჲუნ იგივეა, რაც **ნაფა̄ნჲუნ**.

ნაფარჲუნ იგივეა, რაც **ნაფრჲუნ**.

ნაფაცხ, ნაფაცხჷ იგივეა, რაც **ნაფა̄ცხჷ**.

ნაფა̈ს (-იშ, -ფასა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაფას** (-არ) ლშხ. — ფასი, საფასური. ეჩა̄ ნაფა̈სშჷ ესერ დია̈რს ლგმზობინხ (ბზ. 301) — იმისი საფასურით პურს ჭამდნენო. ისგუ ნაფა̈ს მი მამაგჷეშ მაწჷა (ბქ. 258) — შენი ფასი მე არაფერი გამაჩნია. ეჩა ნაფასჷშ ენყიდე კეცარ (ლშხ. 68) — იმისი ფასით იყიდა ჭურები. ლექჷ' ა̈ჯზგზი ნაფა̈ს მიშგჷა (ჰოეზ. 100) — ჩამოვივმაენი ჩემს საფასურს.

ნაფა̄ნჲუნ (-იშ, -ჷა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ნაფანჲუნ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ნჷა̈რ ლნტ.) — საკურთხი. ნაფა̄ნჲუნ ლგმა̄რე ლი (ბზ.) — საკურთხი გამზადებულია. ეჲ ლა̈დელ... ნაფანჲუნ ოხღჷანდ ჩი (ბქ. 302) — იმ დღეს საკურთხი მოჰქონდა ყველას. იმოხ ლოქ ასხრი ი ნაფანჲუნ ლოქ ასჷღჷე (ლნტ.) — სად მიდისო და — საკურთსი მიაქვსო.

ნაფა̈̄ცხჷ (-იშ, —) ბზ., **ნაფაცხ** ბქ., ლშხ., **ნაფაცხჷ** ლნტ. — ნაფარცხი, მონაფოცხი, მოფოცხილი. ჰამა̈ ნაფა̈̄ცხჷს ნა̈ბოზს მექჷდ აგემხ (ბზ.) — დილით მოფოცხილს საღამოს დაამზეინებენ. მიშგუ ნაფაცხჷ ნა̈ნკდ ოსა̈დ (ბქ.) — ჩემი მოფოცხილი ცალკე დაედეი. ალე მა̈გ ისკჷი ნაფაცხჷ ლიჷ? (ლნტ.) — ეს ყველა შენი მოფოცხილია? ნაკისგა ნაფა̈ცხჷ ჯაჰა̈რ მეზგი (ბზ.) — ეაკეში ფარცხეით (ნაფარცხი) წელი მტკივა.

ნაფდა̄ლჷ იგივეა, რაც **ნა̈ფდა̄ლჷ**.

ნაფდია იგივეა, რაც **ნა̈ფდია**.

ნაფთ იგივეა, რაც **ნა̈ფთ**.

ნაფიც იგივეა, რაც **ნა̈ფიცჷ**.

• **ნაფრჲუნ** (-ა̈შ, -ჷა̈რ) ბზ., **ნაფრჲუნ** (-იშ, -ჷალ) ლშხ., **ნაფარჲუნ** (-ჲა̈ლ) ლნტ. — თავზე დასახურავი, სარქველი. თხჷიმჲი ნაფარჲუნ მა̈დმა მჷღჷა (ლნტ.) — თავზე დასახურავი არაფერი მაქვს.

ნაფშირი იგივეა, რაც **ნა̈ფშირი**.

ნაფგრჷ[1] (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაფგრ** (-არ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — გამხმარი, განახმობი. ნაფგრჲუნღჷე კეცენს ქა აკლა̈ჷიხ (ბქ. 230) — გახმობის შემდეგ ხორბალს გალეწავენ. პოლიაქ ფიცა̈რ ნაფგრ ხეკჷეს ლესეს (ლნტ.) — საიატაკე ფიცარი გამხმარი უნდა იყოს.

ნაფგრჷ[2] (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაფგრ** (-არ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ნაწრთობი. ბერეჟ ლახ ნაფგ̈რჷ მა̄მა ლი, გა̈ჩ ხოლა შდგქიშ ლი (ბზ.) — თუ რკინა ნაწრთობი არ არის, დანა ცუდად ჭრის (ცუდი კბილისაა).

ნაფგრჷ[3] (-იშ, -ა̈რ) ზს. — მოწყურებული, „მონაწყურები". ჰამჲუნღჷეშ ნაფგრ ნებოზს ქოხტგხელ, ეძზჷ ლიც ლოხგშ (ბქ.) — დილიდან მოწყურებულმა (მონაწყურებმა) საღამოს გამოვისყიდე, იმდენი წყალი დავლიე.

ნაქ იგივეა, რაც **ნა̈ქ**.

ნაქაბჲუნალ იგივეა, რაც **ნაქა̄ბჲუნა̄ლ[ჷ]**.

ნაქადჷ[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაქად** (-ჷარ) ლშხ. — შემცდარი, შენაცდენი. ხაპა̈ტიჷეჷ ესერ, მა̈ჲ ესერ ნაქადჷ ლე̄სჷ (ბზ. 14) — მაპატიე, რაც უნდა შემცდარი ვიყო.

ნაქადჷ[2] (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაქად** (-ჷარ) ლშხ. — 1. ორი წლის თხა. ნაქადჷ მჷქლჷრ მაჩენე ლი ლა̈ზჰად (ბქ.) — ორი წლის თხა შემოდგომაზე დასაკლავად საუკეთესოა 2. ბზ., ლნტ. ბერწი. გუშკჷე ფირ ნაქადჷ ლი ი ეჯნა̈რ ლი ლაშკ (ლნტ.) — ჩვენი ძროხა ბერწია და იმიტომ იწველის (არის საწველი).

ნაქამ იგივეა, რაც **ნაქა̄მჷ**.

ნაქაფჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაქაფ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ნაზიდი, მოზიდული (ტვირთი). გარჯ ახოჴად ამხჷა̈ჲ ნაქაფ (ლნტ.) — ცუდად გახდა ამდენი ტვირთის ზიდვით (ნაზიდი).

ნაქაჩჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაქაჩ** (-არ) ლშხ. — დანაჭერი, დანაკოდი; განაკაფი. გა̈ჩშჷ ნაქაჩჷ ნიჩჷა̈რყი ათხე̄ჲ ყი ხეთრა (ბზ.) — დანით დანაკოდი ახლაც ატყვია სახეზე. ეშა ნაქაჩჷ ირა ალ ცხეკ? (ლნტ.) — ვისი განაკაფი იქნება ეს ტყე?

ნაქა̈ხჷ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈ქეხჷ** ბქ., **ნაქახჷ** ქს. — გადაწეული, გადანაწევი. ქორა̈ ჰჷა̈დ ჩუბა̄ჷ ნაქა̈ხჷ ლი (ბზ.) — სახლის კედელი ქვევით არის გადაწეული. ამხჷა̈ჲ ნა-

ქახჳ ქა დო ღოშტ აშყად (ლნტ.) — ამდენი ვადანაწევი კინაღამ გადავარდა.

ნაქა̄ბუნა̄ლ˹ჳ˺ (-აშ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ნაქაბუნალ** (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ. — ანარიდი, არიდებული. თე̄მიშ ი აყბა̄ ნაქა̄ბუნა̄ლ (ლშხ. 44) — ავ თვალსა და მითქმა-მოთქმას არიდებული.

ნაქა̄მჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნაქამ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაქა̄მ** (-ჳარ) ლშხ., **ნაქა̈მ** ლნტ. — სტუმარი, გარეშე კაცი, „გარეთ ნამყოფი“. ნაქა̄მჳა̈რ მა̈გ ჩუ ლუსკჳრე ლა̈სხჳ ტაბა̈გჟი (ბზ. 345) — სტუმრები (გარეშეები) ყველანი დამსხდარი იყვნენ სუფრასთან. ლა̈ხჭჳედდა ნაქამა̈რს ლიჭედიშ მიზეზს... (ბქ. 25) — ჰკითხა სტუმრებს (გარეშეებს) მოსვლის მიზეზი. ნაქა̄მ მა̄რას დე̄მ იხნეხ ეჯ ლადეღ სოფელთე̄ჲსა (ლშხ. 28) — სტუმარ (გარეშე) კაცს არ უშვებენ იმ დღეს სოფელში.

ნაქიმ იგივეა, რაც **ნა̈ქიმ˹ჳ˺**.

ნაქომ იგივეა, რაც **ნაქჳა̈მ**.

ნაქო̄რდა̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ნაქულდალ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაქროთალ** ლნტ. — ნალოლიაევები, სათუთად აღზრდილი. ნაქო̄რდა̄ლ ბეფშჳს მე̄ნშგჳე ხეფსი (ბზ.) — სათუთად აღზრდილი ბავშვი უნიათო (რბილი) დაიგება. ნაქულდალ ლალმა̈ჰიას ლაცჳდათე ხარ (ბქ.) — ნალოლიავებ ახალგაზრდობას უსაქმურობისაკენ აქვს (მიდრეკილება).

ნაქულდალ იგივეა, რაც **ნაქო̄რდა̄ლ**.

ნაქუნ (-იშ, —) — პირდანაკარები, ნაპირალი, დანაყნოსი. ხოშე̄მი ნაქუნ ჰიქხა̈ნქა ბეფშჳს ლიცს დე̄მ ხათრეხ (ბზ.) — უფროსის პირდანაკარებ ჭიქიდან ბავშვს წყალს არ ასმევენ. რეჭჳალ ყი ლოქ იმჭერიხ, იშა̄ჲ ნაქუნ ი̄რი (ლშხ. 89) — კურდღლები მიხედებიან, რისი დანაყნოსი იქნება.

ნაქჳ იგივეა, რაც **ნა̈ქჳ**.

ნაქჳა̈მ (-იშ, ნაქჳმია̈რ) ბზ., **ნა̈ქჳემ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაქჳემ** (-ჳარ) ლშხ., **ნაქომ** (ნაქომუა̈რ) ლნტ. — ნაცვამი. ლგბეფშჳ მეზგე ბოფშა̈რს უშხჳა̄რე ნაქჳა̈მ ლერექჳისგა ირდი (ბზ.) — მრავალშვილიანი ოჯახი ბავშვებს ერთმანეთის ჩანაცვამ ტანსაცმელში ზრდის. დედფალი ნაქჳემ ლერექჳლალნ ლოქ ხოჟვნდახუ ჯეჲ (ლშხ. 73) — დედოფლის ნაცვამი ტანსაცმლის გამო ვებრალებოდეთო. ისკჳი ნაქომ ლერექჳა̈̄ლს დემ ხჳაწნა̈ჳი (ლნტ.) — შენს ნაცვამ ტანსაცმელს არ ვიწუნებ.

ნაქჳთერ იგივეა, რაც **ნა̈ქჳთა̈რ**.

ნაქჳთუნ (-იშ, —) ზს., ლნტ. — შენანძრევი, განანძრევი, შენარხევი. მა̈ღენა შირე ნაქჳთუნს ესერ ოხლჳე (ანდ.) — ქონება ხელის განძრევას მოაქვსო.

ნაქჳიც იგივეა, რაც **ნა̈ქჳიც**.

ნალალ (-იშ, -ლლარ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ნათესავი. ეჩე ხჳა̄ჲ ნალლარ მაყა (ლშხ.) — იქ ბევრი ნათესავი ჰყავს.

ნალალდ იგივეა, რაც **ლალალ˹დ˺**.

ნალალობ იგივეა, რაც **ნალლობ**.

ნალაფუნ იგივეა, რაც **ნალფენუნ**.

ნალა̈რიბი იგივეა, რაც **ნა̈ლრიბ˹ჳ˺**.

ნალენ იგივეა, რაც **ნალჳა̈̄ნ**.

ნალლიჯ იგივეა, რაც **ნა̈ლლიჯჳ**.

ნალლობ (-იშ, —) ლშხ., **ნალალობ** ლნტ. — სისხლით ნათესაობა. ნალლობ ჳო̄შთხჳ — ჳოხუშდთექა გარ ლი (ლშხ. 43) — სისხლით ნათესაობა ოთხ-ხუთ თაობამდეა მხოლოდ. ისკჳი ნალალობ დემოხ მაკახ ლი (ლნტ.) — შენი ნათესაობა არაფერშია სარგები.

ნალჟურ იგივეა, რაც **ნალჳჟურ**.

ნალრიბი იგივეა, რაც **ნა̈ლრიბ˹ჳ˺**.

ნალჳან იგივეა, რაც **ნალჳა̈̄ნ**.

ნალჳაჟ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნალლჳაჟა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ნალლჳაჟა̈ლ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნამშობიარევი. ნალჳაჟ ზურალ ესერ ამჟი ლი (ბქ. 39) — ნამშობიარევი ქალი ასე არისო.

ნალჳა̈̄ნ (-იშ, —) ბზ., **ნალჳენ**, **ნალენ** ბქ., **ნალჳე̄ნ** ლშხ., **ნალჳან** ლნტ. — ნაქონი. ეჩი̄ ნალჳა̈̄ნ გა̈ჩ მი მულჳა (ბზ.) — იმის ნაქონი დანა მე მაქვს. ცულა̈ჭემანტ ლას მიჩა მუხჳბეჲ ნალჳან (ლნტ. 314) — მშვილდისარი მისი ძმის ნაქონი იყო.

ნალ˹ჳ˺ენ იგივეა, რაც **ნალჳა̈̄ნ**.

ნალჳჟურ, **ნალჟურ** (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — ვაჟი, ბიჭი. მა̄მ˙ე̄სჰუნრე ნალჟურდ

დედბერი̄ლს (ბზ. 337) — ვაჟმა არ გაუგონა დედაბერს. ჯღ̈ირი ნალღ̈ჳეჟურ ი ეშხუ დინ'ესერ ხა̈რდენახ. (ბქ. 8) — ორი ვაჟი და ერთი ქალიშვილი ჰყოლიათ. იხ. **ჵჟინტ**.

ნალღ̈ჳეჟურგეზალ (-ზლა̈შ, -ზლირ) ბქ. — ვაჟიშვილი. [სორთმანს] ოჰერა მიჩა უსგჳა ნალღ̈ჳეჟურგეზალ (ბქ. 13) — სორთმანს უხმია თავისი ექვსი ვაჟიშვილი.

ნალღ̈ჳრედ (-იშ, —) ბზ., **ნერღედ** ბქ., **ნარღოდ** ლშხ., **ნარღ̈ჳედ** ლნტ. — მღვრიე. თხჳიმმგჷ ლჷნღ̈ჳრედე ჰალა̈ჲ ჰოკარდ ესერი̄ ნალღ̈ჳრედ ლი (ბზ.) — თავში ამღვრეული მდინარე ბოლოშიაც მღვრიეაო. მა̈კა̈ ნარღ̈ჳედ ლიც ანღ̈ირი! (ლნტ.) — რა მღვრიე წყალი მოდის!

ნალფენჳუნ (-იშ, -ფენჳარ) ლშხ., **ნალაფუნ** (-ჳა̈რ) ლნტ. — სალებავი. ენდროს ნალფენუნდ იჭმარიხ (ლშხ., ხორ. 2) — ენდროს სალებავად ხმარობენ. ჯუღ̈ჳაესა ლგგრა̈ლე ნალაფუნ? (ლნტ.) — კვერცხების სალებავი თუ გაქვს?

ნალჯგნ (-იშ, —) ზს. — 'გა'ნაბრაშები, ნალიშიანები. ნალჯგნ ფეკჳნას ხოჩ' ესერ ჟელ ხეფსი (ანდ.) — ნალიშიანები ლეკვი კარგი ძაღლი დადგებაო.

ნაყალ იგივეა, რაც **ნაყა̈ლჳ**.

ნაყა̈ლჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ყელ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაყე̄ლ** (-ჳარ) ლშხ., **ნაყალ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. ერთი წველა ყველი. ნა̈ჲქიმი̄რჳ ეშხუ ნაყა̈ლჳ თა̈შ ახკიდ (ბზ. 421) — ექიმობისათვის ერთი წველა ყველი გამოართვა. 2. ამონაყვანი. ისგჳა ნა̈ყელ მოდე მაკუ (ბქ.) — შენი ამონაყვანი (ყველი) არ მინდა. ამშა ნაყალ თა̈შ ჩიჲღა ხიჩა ლი (ლნტ.) — ამის ამონაყვანი ყველი ყოველთვის კარგია.

ნაყდა̄ნჳურ იგივეა, რაც **ნა̈ყდა̄ნჳი̄რ**.

ნაყიდჳ იგივეა, რაც **ნა̈ყიდჳ**.

ნაყირ იგივეა, რაც **ნა̈ყირჳ**.

ნაყუნ იგივეა, რაც **ნა̈̄ყუნ**.

ნაყჳილ იგივეა, რაც **ნა̈ყჳილ**.

ნაყჳინ იგივეა, რაც **ნა̈ყჳინ**.

ნაჲგლ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნათქვამი. ა̈დსკორე გჳა̈მიდ, გუმი ნაჲგლს ესჰგდ (ბქ. 330) — იფიქრა კარგად, გულის ნათქვამს დაენდო.

ნაშგერ იგივეა, რაც **ნა̈შგერჳ**.

ნაშგურა̄ნ'ჳ' (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაშგურან** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაშგჳრა̄ნ** (-ელ) ლშხ., **ნაშკჳრან** (-ა̈ლ) ლნტ. — 1. დანაბარები. ეჩქა ლა̈ხშყა̈დ ჳოჰრი̄ლს... ნაშგურა̄ნჳ (ბზ. 325) — მამინ გაახსენდა ობოლს დანაბარები. 2. დანარიგები, დარიგებული. ნაშკჳრან ხჳას, ალე ნოშა̈შდ ხეკჳეს მიქჳან (ლნტ.) — დარიგებული (დანარიგები) ვიყავი, ეს არავისთვის არ უნდა მეთქვა.

ნაშგჳ იგივეა, რაც **ნა̄შგჳ**.

ნაშდაბჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ.), **ნაშდაბ** (-არ) ლშხ., **ნაშტაბ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნაკეთები, ნამუშევარი, ნაშრომი. ალ მა̄რე ხჳა̈ჲ ნაშდაბ ლი (ბზ.) — ეს კაცი ბევრი ნაშრომია. ნაშდაბჳ მგშდა̈ბიშ ესერ ჩქიმ ლი (ანდ.) — ნაკეთები გამკეთებლის შნოაო. მა ლოქ ხულჳა ნაშტაბ ლა̈დელი (ლნტ) — რა აქვს ნაკეთები (გაკეთებული) დღესო.

ნაშდა̈ბჳ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈შდებჳ** (-არ) ბქ., **ნაშდებ** (-ჳარ) ლშხ., **ნა̈შტაბ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნასესხები. ნაშდა̈ბჳ ფექს ბარაქ მა̄მ'ხაჰო̄ნა (ბზ.) — ნასესხებ ფქვილს ბარაქა არა აქვს (ახვევია). ლოგჳაცჳრ ნაჲ ნაშდებჳარ გუშგჳე (ლშხ. 94) — მევარჩინე ჩვენ ჩვენი ვალები (ნასესხები).

ნაშდა̈ბჳ[2] (-იშ. -ა̈რ) ბზ., **ნა̈შდებჳ** (-არ) ბქ. — ხარშვაში მონამატები. ნაშდა̈ბჷ̄ნლო ითქ ჩჳე̄ნი̄სგა დეშ ათსკჷ̄დ (ბზ.) — ხარშვისას მომატებული (ხარშვაში მონამატები) მარცვალი ქვაბში ვერ ჩაეტია.

ნაშდა̈ქ (-იშ, ნაშდქა̈რ‖ნაშთქა̈რ) ბზ., **ნა̈შთქ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაშდექ** (-არ) ლშხ., **ნაშტაქ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნამგალი. ნაშდა̈ქ და̈ბისგა აცჳირ (ბზ.) — ნამგალი ყანაში დატოვა. ნაშთაქ ი მერჩილ ლითელ-ლიჰმელს ესერ ოხღელიხ (ანდ.) — ნამგალი და ცელი მკა-თიბვას ელოდებიანო. ნაშტაქ მიახ ტჳეტქა (ლნტ.) — ნამგალი მომხვდა ხელზე.

ნაშდბუნ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — განაწმენდი, გამოშიგნული (საკლავი). [ბიბუს] მიჩა ნაშდბუნ ღჳაშ ჩ'ოთთგრა (ბქ. 13) — ბიბუს თავისი განაწმენდი (გამოშიგნული)

ჯიხვი უცვნია.

ნაშდებ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ბჷ**[1].

ნაშდექ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ქ**.

ნაშდობი იგივეა, რაც **ნა̈შდები**.

ნაშია̄ლ იგივეა, რაც **ნა̈შია̄ლჷ**.

ნაშიჴ იგივეა, რაც **ნა̈შიჴჷ**.

ნაშკჷ იგივეა, რაც **ნა̈შგჷ**.

ნაშკჷ იგივეა, რაც **ნა̄შგჷ**.

ნაშკჷრან იგივეა, რაც **ნაშგურა̄ნ**'**ჷ**'.

ნაშნაჷ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ნა̈შენაჷ** ლნტ. — განაშენები, გაშენებული. ჯჷინლა̈რე ნა̈შნაჷ ლეჴლერა̈რ ათხეი ეზარ იშნეჴ (ბქ. 282) — ძველების გაშენებული ბაღები ახლაც კარგად ისხამენ. ალ ქორ ხოჩა ნა̈შენაჷ ლი (ლნტ.) — ეს სახლი კარგი ნაშენებია.

ნაშო̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ნაშონ** ბქ., ლნტ. — შენახარბები, შენაშურები. ნაშონს ბარა̈ქ ესერ ქა ჯოზი (ანდ.) — შენაშურებს ბარაქა ეკარგებაო. ეჩა ნაშონ მა ხოჩა ხეყერენ (ლნტ.) — იმის შენაშურებს კარგი რა დაემართებოდა.

ნაშტაბ იგივეა, რაც **ნაშდაბჷ**.

ნაშტაქ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ქ**.

ნაშტაჴ იგივეა, რაც **ნაშჴატჷ**.

ნაშუკ, ნაშუკჷ იგივეა, რაც **ნამშუკჷ**.

ნაშურ (-იშ, —) — ნავნები, მოწამლული. ალექსან̈დრე სგა ლახსგურდ, ე̄სნა̈რ კჷახნეშჷშ ნაშურს (ბზ. 61) — ალექსანდრე მიუჯდა თურმე კვახით მოწამლულს.

ნაშყი იგივეა, რაც **ნა̈შყი**.

ნაშჴა ბ. — სახელზე ლაყჷრია̈რს ჯჷინალგნდირ ნა̈გდენა ეშჴუ ნამპა̈რ ყა̈ჰიშ ნაშჴა (ბქ. 19) — ლაყერიელებს ძველთაგანვე გემართებია გვავის სახელზე ერთი ლამპარი.

ნაშჴაბ იგივეა, რაც **ნაშჴა̈ბჷ**.

ნაშჴატჷ (-იშ, -შჴჷტა̈რ) ზს., **ნაშჴატ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — დაწნული (ღობე) ტა̈რიელდ ნაშჴატჷს ძა̈ძ ათთხიფ (ბზ. 63) — ტარიელმა ღობეს ძაძა გადააფარა. [ჴაჷიჩ] ნაშჴტა̈შ ბა̈ჯჷკჷ ჟ'ესაგან (ბქ. 22) — ჩხიკვი ღობის სარზე დაჯდა (დაფრინდა). ქორს გირტა̈ნ ნაშჴატ ხაცხიპ (ლნტ.) — სახლს გარშემო (წნული) ღობე არტყია.

ნაშჴა̈ბჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈შჴებჷ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაშჴებ** (-არ) ლშხ., **ნაშჴაბ** (-ა̈ლ) ლნტ. — შენაკერი, შეკერილი. ძერხის აგის ნაშჴებ ლერექჷ ჴა̈ქჷ (ლშხ. 25) — ზოგს შინ შეკერილი (შენაკერი) ტანსაცმელი აცვია. ეჯის ხოჩა ნაშჴაბ ლერექჷა̈ლ ჴა̈ქჷ (ლნტ.) — იმას კარგად შეკერილი (შენაკერი) ტანსაცმელი აცვია.

ნაშჴებ იგივეა, რაც **ნაშჴა̈ბჷ**.

ნაშჴერ იგივეა, რაც **მაშჴე̄რ**.

ნაშჴუნ (-იშ, —) — შენანახი, შენახული. ჩუ ნაშჴუნ მუშჴჷნის ყი ესერ ხეხელი (ანდ.) — შენახული (შენანახი) შემნახველს დაუხვდებაო. ისკჷი ნაშჴუნს დემის მოშ ხჷელა̈ჸი (ლნტ.) — შენს შენახულს ვერაფერს ვპოულობ.

ნაჩა̈დჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ჩედჷ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაჩედ** (-არ) ლშხ., **ნა̈ჩედჷრია̈ლ** (-დჷრიელა̈ლ) ლნტ. — განაქსეეი, გაქსეული. სადგომჴენ ნაჩედ ჷოქრე ფატან ძჷლჷა̄ პილისა ლგმსიპინ (ლშხ. 73) — სადგომიდან განაქსეეი ოქროს პერანგი მღვის პირას გწვალებდა თურმე.

ნაჩდი̄ნ იგივეა, რაც **ნა̈ჩდი̄ნჷ**.

ნაჩედ იგივეა, რაც **ნაჩადჷ**.

ნაჩო̄მ (-იშ, —) — ნაქნარი, ნაკეთები, ჩანადენი. ნეჰნა̈შ ნაჩომს მისიშ ესერ აშ ჴა̈ლგაცალა (ანდ.) — შარშანდელ ნაქნარს წლევანდელი დასცინოდაო. დე̄სამა ხაშყიდ ეჩა ნაჩომ (ლშხ. 34) — არაფერი ახსოვს მისი ნაკეთები.

ნაჩოქაჷ იგივეა, რაც **ნაჩქოჷ**.

ნაჩოქაჷალ იგივეა, რაც **ნაჩქოჷ**.

ნაჩქოჷ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ნაჩქჷენდა̄ლჷ** ბზ., **ნაჩქოჷა̄ლ** ლშხ., **ნაჩქოჷ, ნაჩქოჷალ** ბქ., **ნაჩოქაჷ, ნაჩოქაჷალ** ლნტ. — დანაჩოქები. ლულა̄რ ლოქ დო̄სა ოჴგებეჴ გიმყი ნაჩქოჷ (ლშხ. 34) — მიწაზე დანაჩოქები (დაჩოქებით) მუხლები არ დაესვაროთო. ჴა̈ტ სკჷებინ ნაჩოქაჷ ლულა̈ლ ხადა მეჴჷერე (ლნტ.) — ხატის წინ დანაჩოქები (დაჩოქებით) მუხლები ჰქონდა მოკვეთილი.

ნაჩქოჷალ იგივეა, რაც **ნაჩქოჷ**.

ნაჩქჷენძა̄ლჷ იგივეა, რაც **ნაჩქოლჷ.**

ნაცა̈დ, ნაცა̄დ[2] იგივეა, რაც **ნაცა̈̄დ.**

ნაცა̄დ[1] იგივეა, რაც **ნაცა̄დჷ.**

ნაცა̄დჷ (-აშ) ბზ., **ნაცადჷ** (-იშ) ბქ., **ნაცა̄დ**[1] ლშხ., **ნაცად** ლნტ. — 'გამო'ნაცვალი, გამოცვლილი. ნაცადჷ ლერქჷა̈რ ჭა̈მშხენ ესჷად (ბქ.) — გამონაცვალი ტანსაცმელი გარეთ დაედე. მა̈ხე ნაცად ხუღჷა ლერში-ლექჷემ (ლნტ.) — ახალი გამოცვლილი აქვს ქვეშაგები.

ნაცა̈̄დ (-იშ, -ცა̄დღა̈რ) ბზ., **ნაცა̈დ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაცა̄დ**[2] (-არ) ლშხ., **ნამცა̈დ** (-ცადღა̈რ) ლნტ. — სანაცვლო, სამაგიერო. ისგჷა ნაცა̈დდ თხუმ დეშ ჰჷიდე (ბქ.) — შენს სანაცვლოდ თავს ვერ გაციმეტებ (მოეიტან). ისკჷი ნამცა̈დჲ ლი ალ ღეთრ! (ლნტ.) — შენი სანაცვლო იყოსო ეს ფული!

ნაცბჷრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ნაცბურ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — გამონაჭერი, გამოჭრილი. ლერქჷა̈ლ მიჩა ტა̈ნჟი ნაცბჷრშა̄ლ ოხჴა̈დ (ბზ. 385) — განისამოსი თავის ტანზე გამოჭრილივით (გამონაჭერი) მოერგო. ეშა ნაცბურ ლი ალ კაბ? (ლნტ.) — ესი გამოჭრილია ეს კაბა?

ნაცლგლ, ნაცლგრ იგივეა, რაც **ნაცლგრჷ.**

ნაცლგრჷ (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაცლგრ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაცლგ̄რ** (-ალ) ლშხ., **ნაცლგლ** (ნაცლუა̈რ) ლნტ. — დანახევი, დანაფლეთი. დანაგლეჯი. ნაცლგრთე ღემალ ჩხარა ლადღიშს ესერ ანღრი (ანდ.) — ნადირის მიერ დაგლეჯილ მძორთან (დანაგლეჯთან) ყორანი ცხრა დღის სავალიდან მოდისო. ჟეღი ნაცლგლ ლი ალ ქათალ (ლნტ.) — ძაღლის მიერ არის დაგლეჯილი ეს ქათამი.

ნაცმუნ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ნაცომუნ** (-ა̈რ) ლნტ. — საცხებელი. წასასმელი (ქონი); ღორის მუცლის ქონი. ტა̈ხი... ნაცმუნ ჟი ხეცჷმა̈ნ (ბზ. 22) — ტახის ქონი ეცხო. ნაცმუნშალ ა̈ღჰინაჸ (ბქ. 41) — ქონივით დაღნა. ჰა̈დისა ხუღჷე: ფა̈შჷ, წიკანტა̈რ, ბუშტ, ნაცომუნ (ლნტ. 39) — მუცელში აქვს: ფაშვი, ნაწლავები, ბუშტი, მუცლის ქონი.

ნაცოდ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ცოდვილი. ამკა̈ლიბ მექნოჷა̈ლ ნაცოდდ ხებჟგნხ (ბქ. 297) — ასეთი მომაკვდავი ცოდვილად მიაჩნდათ.

ნაცომუნ იგივეა, რაც **ნაცმუნ.**

ნაცუალ იგივეა, რაც **ნაცჷა̄ლჷ.**

ნაცჷა̄ლ იგივეა, რაც **ნაცჷა̄ლჷ.**

ნაცჷა̄ლჷ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნაცუა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ნაცუალ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნაჩხუბარი, განაწყრომი; წყრომა. ნაცჷა̄ლ ლიხ მგლახ ი მგჷა̄ლ (ბზ. 22) — მელახი და მუჟალი ნაჩხუბრები არიან. ამღა მაყლჷნი ჯგგრა̄გი ნაცჷა̄ლდ (ლშხ. 51) — ამიტომ მეშინია წმინდა გიორგის წყრომისა. ჟი ჯეთირი ნაცუალ ნინჩჷა̈რჟი (ლნტ.) — სახეზე გეტყობა ნაჩხუბარი.

ნაცჷრიე̄ლ (-იშ) ბზ., **ნა̈ცჷრერ** ბქ., **ნაცჷრჷ̄ლ** ლშხ. — ცოლის ან ქმრის მიტოვების სამლაური („სადამწუნებლო"). მგრგა̈დი მარა ნა̈ცჷრერდ ჩუ ლებრე ხად (ბქ. 294) — შუამავალ კაცს მიტოვების სამლაურისთვის უნდა ჩამოეკლო.

ნაცჷრჷ̄ლ იგივეა, რაც **ნაცჷრიე̄ლ.**

ნაცყა̈რუნ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნაცყერუნ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაცყე̄რუნ** (-ალ) ლშხ., **ნა̈ცყერუნ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საცობი. ღალოლსოლჷ ახქუცურეხ შდგმრა̈რე ნაცყერუნ (ბქ. 259) — ფრთებს მოაჭრან ყურების საცობით. და̈ჷს ჴა̈ნ შდგქე ნაცყერუნდ ესერ ახკედა (ანდ.) — დევს ხარი კბილის საცობად მოუნდაო.

ნაცხამ იგივეა, რაც **ნაცხა̈მჷ**[1].

ნაცხა̈მჷ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ცხემჷ** ბქ., **ნაცხემ** (-არ) ლშხ., **ნაცხამ** ლნტ. — ნამატი, მომატებული, გაზრდილი. ნაცხა̈მს ისგდ როქჷ ა̈ღყჷილეხ (ბზ. 439) — ნამატს შუაზე გავიყოფთო. დაბთე ქა ლუკჷა̈რ ითქ ისგა ნა̈ცხემშჷ ესერ ანღრი (ანდ.) — ყანაში გადაგდებული მარცვალი ნამატით ბრუნდებაო. ნაცხამ მეწჷენიხი (ლნტ.) — მომატებული მეჩვენები.

ნაცხა̈მჷ[2] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ცხემჷ** ბქ. — ალაგებული (სუფრა); ალაგება. ჟ̈ანგგა̈̄ნხ ტაბა̈გჟი ნაცხა̈მჩიქდ (ბზ.) — სუფრის ალაგებამდე ადგნენ.

ნაცხემ იგივეა, რაც **ნაცხა̈მჷ**[1].

ნაცხი̄და̄ლ იგივეა, რაც **ნა̈ცხი̄და̄ლ'ჷ'.**

ნაცხკიშ იგივეა, რაც **ნა̈ცხკიშჷ.**

ნაცხჷაპ (-იშ, —) — მოტაცებული, მო-

ნატაცები. ნაცხუაჰ თელღგრა ლა̈მთილს ხეყიბა̈ლ (ბზ.) — მოტაცებული (მონატაცები) რძალი ქმრის ოჯახს ედიდებულება. ქა ნაცხუაჰ მარეს ტყუე ხაყახჭნდა (ლნტ. 5) — მოტაცებულ კაცს ტყვე ერქვა.

ნაძგერ იგივეა, რაც **ნა̈ძგირ.**

ნაწა̈ღუ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈წედუ** ბქ., **ნაწედ** ლშხ. — ნანახი; დანახული. დალი̈ ნაწედგნლო ჩუ ისჷყი (ლშხ. 13) — დალის დანახვის (ნანახი) შემდეგ გაგიჟდება.

ნაწერ (-წრიშ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ნა̈წერ** (-წრიშ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.) — 1. ბედისწერა. ნაწერს ჩუ და̈რ ესერ მოშ ხა̈პყა (ანდ.) — ბედისწერას ვერავინ დამალავსო. 2. სიკვდილი. დემ ხოჯ̈ადენი ნა̈წერ (ლნტ.) — სიკვდილი არ აკითხავს (მოსდის).

ნაწეუანუნ, ნა̈წუა̈რ იგივეა, რაც **ნა̈წუა̈ნუნ.**

ნაწრექ იგივეა, რაც **წაქ.**

ნაწურინ (-იშ, —) ბქ. — ნაწური. მიშგუა დი... ნაწურინ ჰერა̈მს ჩუა̈ნკეუშდე (ბქ. 7) — დედაჩემი ნაწურ სასაპნეს (მასალას) დაადუღებს.

ნაწუანუნ იგივეა, რაც **ნა̈წუა̈ნუნ.**

ნაჭა იგივეა, რაც **ნა̈ჭა.**

ნაჭათ იგივეა, რაც **ნაჭათუ.**

ნაჭათუნ იგივეა, რაც **ნაჭთუნ.**

ნაჭათუ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაჭათ** ლშხ. — ნაწყევარი; წყევლა. დაუა̈შ ნაჭათუ მეზგ' ესერ ხუიტე (ანდ.) — დევის ნაწყევარი ოჯახს ამოწყვეტსო. მიჩა ნაჭათუ მა̈გ ქათახუიდა (ლნტ.) — მისი ნაწყევარი ყველაფერი აუხდა.

ნაჭარაჲ იგივეა, რაც **ნაჭრაჲუ.**

ნაჭარაჲუნ იგივეა, რაც **ნაჭრაჲუნ.**

ნაჭთუნ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ნაჭათუნ** ლნტ. — დანაწყევლი, ნაწყევარი; დაწყევლილი. მინე ნაჭთუნ სიმონ ლეთ' ესერ ჩუალდაგა̈რ (ბზ. 298) — მათი დანაწყევლი სიმონი წუხელ მომკვდარაო. იხ. **ნაჭათუ.**

ნაჭთხე (-ხემიშ, -ხა̈ლ ბზ., -ეშ, -ხა̈ლ ლნტ.), **ნაჭთხი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -თხიშ, -არ ლშხ.) — ერთი ალება, ერთი მკლავი (მეშა, თივა...). ეჲ იქცურე ეშხუ ნაჭთხე ბარძგა̈ნს (ლნტ. 65) — ერთი ალება ბაძგს მოჭრის.

ნაჭირ იგივეა, რაც **ნა̈ჭირ.**

ნაჭონ იგივეა, რაც **ნაჭონუ.**

ნაჭონუ (-ა̈შ, -უა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ნაჭონ** (-ა̈ლ) ბქ., ლნტ. 1. შეხვეული, შენახვევი. ქა ხა̈წუენე მიჩა ნაჭონ ფხულე (ლნტ. 292) — აჩვენა თავისი შეხვეული (შენახვევი) თითი. 2. მობრუნებული. უეშგდ ნაჭონ მეთხუა̈რდ სოფელს ქ'ოთქა̈ბ (ბზ.) — უკან მობრუნებულმა (მონაბრუნებმა) მონადირემ სოფელს გვერდი აუარა.

ნაჭრაჲ იგივეა, რაც **ნაჭრაჲუ.**

ნაჭრაჲუნ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაჭარაჲუნ** (-ა̈ლ) ლნტ. — მისართმევი, შესათავაზებელი. ნაჭრაჲუნდ ლიც-მგცხი ესერი ხოჩა ლი (ანდ.) — მისართმევად ცივი წყალიც კარგიაო. ნაჭარაჲუნ მა̈დმა ხუღუან ი იწხუაუალდა (ლნტ.) — მისართმევი არაფერი ჰქონდა და წუხდა.

ნაჭრაჲუ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ.), **ნაჭრაჲ** ლშხ., **ნაჭარაჲ** ლნტ. — შენაძლევი. ნაჭრაჲუ თელღგრას ლუგუენ ხოშყდენი (ბზ.) — შენაძლევ რძალს ფასი ეკარგება. ჰამშუშ ნაჭრაჲუ ქუთ ესერი ხოლა გა̈მა̈შ ლი (ანდ.) — დაძალებული (ძალით შენაძლევი) ხაჭაპური უგემურიაო. ნაჭარაჲ და̈რს მა̈დმა ხაკუჩ (ლნტ). — შენაძლევი არავის (არაფერი) უნდა.

ნაჭგშხუ[1] (-იშ, —) — 1. ფეხის 'და'ნადგამი, ნაფეხური. 2. ფეხი (მეკვლისა), ფეხშემონადგამი. ხოჩა ნაჭგშხ ლოქ ახარა სასოს (ლნტ.) — სასოს კარგი ფეხი მოუტანიაო.

ნაჭგშხუ[2] (-იშ, —) — კალაპოტზე გაჭიმული „განაჭიმი". ხოჩამდ ნაჭგშხ ლუშნუ ფაყუს ფა̈სი̈ ხოშა ხა̈ზ (ბზ.) — კალაპოტზე კარგად გაჭიმულ (განაჭიმ) სვანურ ქუდს ფასი მეტი აქვს (ადევს.)

ნახა̈ზ (-ხზიშ, -ა̈რ) ზს., **ნახაზ** (-ხზიშ, -არ) ლშხ. — 1. ნახაზი. 2. სურათი. დურგა̈ლს ესერ ოხტა̈ბა ხელწიფი ნახა̈ზ (ბზ. 86) — დურგალს გამოუთლია ხელმწიფის სურათი. ეჲ ლა̈ჲკიდ მიქიხტა̈რდ ეშუი დინა̈შ ნახა̈ზ (ბქ. 319) — აიღო მიქიხტარმა ერთი გოგოს სურათი.

ნახა̈შ (-ხ̈შიშ, —) ბქ., **ნახაშ** ლშხ. — სალამლანდარო ადგილი. ქეგმი ნახაშ ხამგმი ლგზორ (ლშხ. 82) — ჩეჳემის სალამლანდარო ადგილი ღორების საკრებულო. ქეგმიშ ნახა̈შ ჟი გუეში ლი (ჰოეზ. 26) — ჩეჳემის სალამლანდარო ადგილი სავსე არის.

ნახე იგივეა, რაც **ნა̈ხე**.

ნახიპ იგივეა, რაც **ნა̈ხიპ'ჷ'**.

ნახნისგ იგივეა, რაც **ნა̈ხნისგჷ**.

ნახნისკი იგივეა, რაც **ნა̈ხნისგჷ**.

ნახომსარ იგივეა, რაც **ნახუნსა̈რ**.

ნახორ (-იშ, —) — მონაკრეფი, მოკრეფილი. ჰამჲ ნახორ იცხს ნა̈ბოზს ყ'ანცოლახ (ბზ.) — დილით მონაკრეფ მხალს სალამოს (ჩირად) ააცვამდნენ. მერბე-მერბე ლერწხენქა ნახორ ყურძენს მერბე-მერბე ხორგა̈ლისკა შიდეხ (ლნტ. 28) — სხვადასხვა ვაზიდან (ვენახიდან) მოკრეფილ ყურძენს სხვადასხვა საწნახელებში ყრიან.

ნახრეკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) 1. ბზ., ლშხ. ბოტ. სარეველა ბალახი. 2. გადანარჩენი. ნახრეკს ჩუ შიდეხ (ბზ. 19) — გადანარჩენს გადაყრიან.

ნახსი (-ა̈შ, —) ბქ. — სიჩქარე, სისწრაფე, სიმარდე. ქაკჷა̈ჰ ჩითე... ა რა̈შიშ ნახსი (ბქ. 332) — ყველგან გავარდა ხმა ამ რაშის სისწრაფის (შესახებ).

ნახუმსერ იგივეა, რაც **ნახუნსა̈რ**.

ნახუნ[1] (-იშ, —) ზს., ლშხ. — ნასაძირკვლარი. კალჲ პილქა ჯჷინელ ქორა̈ ნახუნ ქა თერა (ბზ.) — კალოს პირას ძველი სახლის ნასაძირკვლარი ჩანს.

ნახუნ[2] (-იშ, —) ზს. — ჩანაფიქრი, მონაფიქრი, განზრახული. მახმა̈რეიშ ნახუნ მაშდმა̈რეი ესერ იქჷი (ანდ.) — სიფხიზლეში მონაფიქრი სიმთვრალეში ითქმისო.

ნახუნსა̈რ, ნა̈ხუმსა̈რ ბზ., **ნახუნსერ** ბქ., **ნახუმსერ** ლშხ., **ნახომსარ, ნახუმსერ** ლნტ., ზმნს. — 1. მსგავსად. ეჩი̄ ნა̈ხუნსა̈რ ნოსამა ხაკლი̄ნღჷ̄დს (ბზ. 275) — იმის მსგავსად არაფერი აკლდეს. თანფაშ ნახუმსერ საფტინს დე̄მ ხოქა̄ბი მეჲსაროპ (ლშხ. 18) — აღდგომის მსგავსად შაბათს არ ასცდება მეისარობა. 2. მაჲ ნახუმსერ ლი? (ლშხ.) — რა განსხვავებაა?

ნახჷიტ იგივეა, რაც **ნა̈ხჷიტ**.

ნახჷლი (-ა̈შ, —) ზს., — სიგლახე. ნახჷლის ნაჷღე̄ნი ხოხა (ბზ.) — სიგლახეში უქონლობა იცის. ნახჷლი თელა̈წეს ქაფდ და̈ს ესერ ხა̈ცჷ (ანდ.) — სიგლახე სხვის დასანახ ტვირთად არავის ჰკიდიაო.

ნახჷწი (ხონხუწა ზს., ხონახჷწა, ნახჷწიარა ქს.) — ვიწრო. ნე̄სგაჩუ ნახჷწი შუკჷ ლოხცჷი̄რახ (ბზ.) — შუაში ვიწრო გზა დაუტოვებიათ. შჷა̈ნე ნაზიმეი დეც ესერი ნახჷწი ლი (ანდ.) — სვანეთის „ასწერივ" ცაც ვიწროაო. ალე ეი ხეკჷეს ა̈ნცუბურენს ჩუბაჷ ნახჷწიდ (ლნტ. 31) — ეს ქვევითკენ ვიწროდ უნდა გამოიჭრას. ზურა̄ლდ ხონხუწა ჩაფლა̈რ ლახბიშე მიჩა დის (ბზ.) — ქალმა უფრო ვიწრო ფეხსაცმელები მიაწოდა თავის დედას.

ნაჭადჷ იგივეა, რაც **ნაჭა̈დჷ**.

ნაჭაფ იგივეა, რაც **ნაჭა̈ფჷ**.

ნაჭა̈დჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ჭედჷ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაჭედ** (-არ) ლშხ., **ნაჭადჷ** (-ა̈რ) ლნტ. — 'გა'მოსული, „მონასახლელი". იმხა̈ნ ნაჭა̈დჷ ესერ ლი? (ბზ. 344) — საიდან არის მოსულიო? — მა̈გ აშჷ ჭადჷხენქა ნა̈ჭედჷ დემეგ ლი (ანდ.) — ყველა ერთი მუცლიდან გამოსული არ არისო. სგიმართე ნაჭედჷარ ხოფშირა ლეგმერდე̄ლ ლიხ (ლშხ. 3) — ვეძავე მოსულები მეტწილად ავადმყოფები არიან. იშკენ ფა̈ყხენ ნაჭადჷ ლიხ (ლნტ. 13) — სხვები ფაყიდან არიან მოსული (მონასახლელი).

ნაჭა̈ფჷ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈ჭეფჷ** ბქ., **ნაჭეფ** ლშხ., **ნაჭაფ** ლნტ. — ნაკბენი. ქალჷდ ხონდრა ნა̈ჭეფ მარა ესერ ხარ (ანდ.) — ძაღლზე უარესი კაცის ნაკბენი არისო. ჷიჯი ნაჭეფს შიშდ ყახჩოჷი ამშა წჷე̄ნე (ლშხ., ხორ. 4) — ძველის ნაკბენს სწრაფად არჩენს ამის წვენი. იმეჩუ ჯარ ქელი ნაჭაფ? (ლნტ.) — სად გაქვს ძაღლის ნაკბენი?

ნაჭედ იგივეა, რაც **ნაჭა̈დჷ**.

ნაჭეფ იგივეა, რაც **ნაჭა̈ფჷ**.

ნაჭიდ იგივეა, რაც **ნა̈ჭიდჷ**.

ნაჭგრალ იგივეა, რაც **ნაჭგ̄რა̄ლჷ**.

ნაჯგ̄რა̄ლჳ (-ა̈შ) ბზ., **ნაჯგრალ** ბქ., ლნტ., **ნაჯგ̄რალ** (-იშ) ლშ. — ნახევწარი, ნავედრები. სგჳებდუ აჯჩედა ნა̈მზგ̄რ-ნაჯგ̄რა̈̄ლ! (ბზ.) — ღმერთმა გისმინოს (წინ წავსელოდეს) ნალოცავ-ნავედრები! ღერთემ ნაჯგრალ ქუთულა̈რყი ჩ̈ეჲა̈შ ტკეჩა̈რ ხოგანხ (ბქ.) — ღმერთის ნავედრები მუხლებზე სპილენძის საკერებლები ეცგათ.

ნაჯიშ იგივეა, რაც **ნა̈ჯიშჳ.**

ნაჰა̈რჳ (-იშ, -ჰარჳა̈ლ) ბზ., **ნაჰარჳ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — დაცლილი. გამოცარიელებული. ქა ნაჰარჳ მარქჳს ქ'აკჳანე (ბქ. 306) — დაცლილ მაქის გადააგდებს.

ნაჰოდ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაჳოდ** (-არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — მოცემული, ნაბოძები. ღერთა̈ ნაჰოდ ესერ მასა̈რდ ხჳღჳეხ (ბზ. 67) — ღთის ნაბოძები ბევრი გვაქვსო. აშ ნაჰოდს წჷნა̈ჳ დემ ესერ ხექჳი (ანდ.) — მოცემულს წუნი არ დაედება (ეთქმისო).

ნაჰჳა̈რ (-იშ, —) ბზ., **ნაჰ˹ჳ˺ერ** ბქ. — მზის ჩასვლის შემდეგ. მიჟ ნაჰა̈რგ̄ნლო ჟ'ი̅ნქჳე̄რი (ბზ.) — მზის ჩასვლის შემდეგ აგრილდება. მგჷემ ქა ნა̈ჰჳერჷნლჳე ჲორი ღჳაშა̈რ მეკარქხ (ბქ. 215) — მზის ჩასვლის შემდეგ ორი ჯიხვი მეშოვა.

ნაჰჳდჷნ (-იშ, —) ზს., **ნაჳდჷნ** ლშ., **ნაჳოდჷნ** ლნტ. — მისაცემი. მო̅რჳალს ნაჳდჷნს ჳოდ დო ლახო̅დნეხ, ეჩქად ჩუ დემ იღჳნიხ საყდარისა (ლშ. 47) — შუაკაცებს სანამ მისაცემს არ მისცემენ, მანამ არ დაიფიცებენ საყდარში. ჯჷლჳა მამა იმალე ბებშიშჳდ ნაჳოდჷნ? (ლნტ.) — გაქვს თუ არა რამე ბავშვისთვის მისაცემი?

ნაჰჳერ იგივეა, რაც **ნაჰჳა̈რ.**

ნა̈ იგივეა, რაც **ნა̈ჲ.**

ნა̈- — -˹ჳ˺ იგივეა, რაც **ნა- — -˹ჳ˺.**

ნა̈ბ (-ა̈̄შ, — ბზ., -იშ — ბქ.), **ნებ** (-ა̄შ) ლშ., **ანაბ, ნა̈ბ** (-იშ, —) ლნტ. — ნება. ხელწიფდ და̈ჳიოს ნა̈ბ ლახჳე̄მ ა̈გითე ლი̅ზი̅შ (ბზ. 270) — ხელმწიფემ დაეითს სახლში წასვლის ნება მისცა. ლესს ისგჳი ნებ იმჟი̅ დეცჳი, ეჲჟი გიმჟი (ლშ. 94) — იყოს ნება შენი როგორც ცაზე, ისე მიწაზე. ბელტიყლაპია̈ს ანაბ ხოქჳა პარაბოჳილიშჳ (ლნტ. 209) — ბელტიყლაპიას ნება მიუცია (უთქვამს) პარაბოჳილისთვის.

ნა̈ბიდჳ (-იშ, —) ზს., **ნაბიდ** ლშ. — დანაქცევი, დაღვრილი. ხარშჳა̈ ნა̈ბიდჳჟი ჰა̈ლჳა̈ მეგმა̈რ ანჴა̈დხ (ბზ. 303) — ნახარშის დანაქცევზე ალვის ხეები ამოვიდნენ.

ნა̈ბირ˹ჳ˺ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაბირ** ლშ. — მონაკლები, გამონაკლები. ლეზჳებს ნაბირჳ ესთენე (ბზ.) — საჭმელს მონაკლები დაატყო. ხეთირი ესა კეცს ღჳინალა̈ ნა̈ბირ? (ლნტ.) — ეტყობა ქვევრს ღვინის მოკლება (მონაკლები)?

ნა̈ბოზ, ნა̈ბჷზ (-ბზჳა̈შ, -ბზჳა̈რ) ბზ., **ნა̈ბოზ, ნებოზ** (-ზჳა̈შ, -ზჳა̈რ) ბქ., **ნებოზ** (-იშ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — საღამო. ჰიტიკჳა̄ბად ნა̈ბჷზს ა̈გითე ანჴიდ ჲერჷ დაჯგლ (ბზ. 309) — ჰიტი-კვაბამ საღამოს სახლში მოიყვანა ორი თხა. **ნა̈ბზჳა̈ პილ** ბზ., **ნებზჳა̈შ პილ** ბქ., **ნებოზა̈ პილ** ლნტ. — საღამოს ჟამი (პირი). ნა̈ბზჳა̈ პილთე ფჳ̈რილდ ანღრ˹ა̈˺გითე (ბზ. 324) — საღამო ჟამს ძროხა შინ მოდის. ნებოზა̈ პილხო ლანაყაჳალდ ასხგრდა (ლნტ.) — საღამოს ჟამს სასეირნოდ მიდიოდა.

ნა̈გემ იგივეა, რაც **ნაგა̈მ.**

ნა̈გემირ იგივეა, რაც **ნა̈გმი̅რ˹ჳ˺.**

ნა̈გენ იგივეა, რაც **ნაგა̈ნ˹ჳ˺.**

ნა̈გმი̅რ˹ჳ˺ (-იშ, —) ბზ., **ნაგმირჳ** ბქ., **ნაგმჳ̄რ** ლშ., **ნა̈გემირ** ლნტ. — აშენების ქირა, საფასური. ხენწიფდ ნაგმჳ̄რ ჳო̅შთხჳ ათას მანათ ლახო̅მ ჴელჳანარს (ლშ. 4) — ხელმწიფემ აშენების საფასური ოთხი ათასი მანეთი მისცა ხელოსნებს.

ნა̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნოდ** (ნოდრე, -ა̈რ) ბქ., **ნად** (-იშ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — ნადი. ნადა̈რ ქა̄ჩა̈დხ ცხეკთე ლამშჲა̈თე (ბზ. 334) — ნადი ტყეში გავიდა სამუშაოდ. ხოხჳრა მუხჳბად ლეჲწეჳნე ნადარ (ლშ. 64) — უმცროსმა ძმამ დაიხმარა ნადი.

ნა̈დიჴ (-იშ, —) ზს., **ნადიჴ** ლშ. — საზღაური. მუქჳთერ ლახა ნა̈დიჴს ქა̈თჴიდა, თაჳრობხენ მაყაჳ დემეგ ხად (ბქ. 292) — ქურდი თუ საზღაურს გადაიხდიდა, მთაერობა აღარ სჯიდა (მთაერობისაგან საშიშროება

ალარ ჰქონდა).

ნა̈დრა იგივეა, რაც **ნადრა.**

ნა̈ერთგჳლი იგივეა, რაც **ნა̈ჲრთგჳლი.**

ნა̈თ (-ი'შ, ნათა̈რ) ზს., ლნტ. — ნაფოტი. ნა̈თს ი ფანჩჷა̈რს ხოჩა ლემესგ ხოხა (ბზ.) — ნაფოტმა და ფიჩხმა კარგი ცეცხლი იცის. ეშხუ ნა̈თ ჯოდიათჷ აშყად (ბქ. 67) — ერთი ნაფოტი შორს გადავარდა. დაჩჳირ ხეკჳეს მიჩა ლაჯმილა̈ჲ ჩჳ ლიგშიდ ნათა̈რს ათაჰემან (ლნტ. 277) — და უნდა გაჰყოლოდა თავისი ძმების დაყრილ ნაფოტებს.

ნა̈თალა̈რ იგივეა, რაც **ნამა̄თჳა̈რ.**

ნა̈თი იგივეა, რაც **ნე̄̈თი.**

ნა̈თიობა იგივეა, რაც **ნე̄̈თიჳობა.**

ნა̈თსა̈ჳ (-იშ, -საჳა̈რ) ზს., **ნათსაჳ** (-არ) ლშხ., **ნა̈სცა̈ჳ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნათესავი, მთამომავალი. ნა̈თსა̈ჳშ ი ჩიჳშ ხოჩა გჳი ხოზხ (ბქ. 73) — ნათესავით და ყველაფრით კარგად არიან (კარგი გული უდევთ). ჲერბეშტიჩხარა მეზგე ხჳიდ გოჩჳლა̈ ნა̈სცა̈ჳიშ ნა̈სცა̈ჳ (ლნტ. 111) — ოცდაცხრა ოჯახი ეართ გოჩულას ნათესავის ნათესავი.

ნა̈თჳირ (-თჳრა̈შ, -თჳრა̈ლ) ბზ. — ნაცნობი. მინს ესერ ლა̈ჩჳ, ფა̈რშმა̈გ ი ნეზჳ მა̈გ ნა̈თჳრა̈ლ ხა̄რხ (ბზ. 251) — ირემი, ფარშევანგი და ნეზვი — ყველანი ჩვენი ნაცნობები არიანო.

ნა̈თხელ იგივეა, რაც **ნათხა̄̈ლჳ.**

ნა̈თხჳიარ (-ე̄მიშ, -ა̄̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ნა̈თხჳრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ნათხჳიარ, ნათხჳიარე** (-რე̄მიშ||-რიშ, -რა̄ლ-||-რე̄ლ) ლშხ. — ნანადირევი. მიჩა დის ნა̈თხჳიარე̄მი ლჳელს გარ ხა̄მნე (ბზ. 257) — დედამისს მხოლოდ ნანადირევის ტვინს აჭმევს. ნა̈თხჳიარს ლახჳხა̈ნ ქაფშჳ ჰჷდეხ (ბზ.) — ნანადირევს მთიდან ზურგით მოიტანენ. 2. გარეული ჩლიქოსანი ცხოველი (არჩვი, ჯიხვი...) ეჩხენ ნათხჳჲარე ლოქ ხოშა არი (ლშხ. 56) — იქით მხარეს უფრო მეტია გარეული ცხოველიო.

ნა̈ირ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაირ** ლშხ. — ნაირი. ლგლენტეხჳ ლირაგა̈დი მერბე ნა̈ირ ლი (ლნტ. 9) — ლენტეხური მეტყველება სხვანაირია.

ნა̈კბალ იგივეა, რაც **ნაკბალჳ.**

ნა̈კითხჳა̈რი (-ა̈შ) ბქ. — ზედმეტი სიფრთხილე. აშჳ მარა ნა̈კითხჳაროშ ქორ ესერ ისგლადელქა ათშიხენა (ანდ.) — ერთ კაცს ზედმეტი სიფრთხილით სახლი შუადღეზე დასწვიაო.

ნა̈კიც, ნეკიც (-კციშ, -კცა̈რ) ზს., **ნაკიც** (-იშ, -ჳარ) ლშხ., **ნა̈კეც** (-ა̈რ) ლნტ. — ნამცეცი, ნაკუწი, ნაჭერი. კამინჩირხა̈დ ჳაშლა ნა̈კიცდ ადგენე (ბქ. 65) — კამინჩირხამ ვაშლი ნაკუწებად აქცია. ეშხუ ნა̈კეც ლელჳ სკა̈მსიდე შიხოჲსკა (ლნტ.) — ერთი ნაჭერი ხორცი ჩამიდო ხელში.

ნა̈კლინჳ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — 1. დანამოგი. აშჳ ლა̈დღიშ ნა̈კლინჳ კიბდენს ესერ ლახქემა (ანდ. 17) — ერთი დღის დანამოგი კიდობანს შემატებიაო. 2. მონაკლები, დანაკლები. ისგჳი ნა̈კლინჳ მოდე მაკუ (ბქ.) — შენი მონაკლები არ მინდა.

ნა̈კჳიდჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈კჳიდ** (-იშ. -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ნაკჳიდ** (-არ) ლშხ. — დაკლებული, 'და'ნაკლები. ა̄, ლჷკჩე მა̄მა̄ნყჳს ხჳი ნა̈კჳიდჳ (ბზ. 234) — ნეტავი მე, არა ვარ დაკლებული. ლა̄შგ ერ ნაკჳიდ ა̄რი... თეს ი აყბას ხაბრალიხ (ლშხ. 7) — წველა თუ დაკლებული იქნება, ავ თვალს (და ყბას) აბრალებენ. ძინა̈რს ა̈ნწჳენხ ი დესა ლი ნა̈კჳიდ [დენა] (ლნტ. 199) — დილას აწონეს და არაა დაკლებული ქალიშვილი.

ნა̈კჳიშ (-იშ, -შუა̈რ ბზ., ლნტ., -კჳშა̈რ ბქ.), **ნაკჳიშ** (-ჳარ) ლშხ. — 1. ნატეხი. კჳა̄̈ში ნა̈კჳიშ ხელწიფს ჯიბთე ესჳდა (ბზ. 272) — მჭადის ნატეხი ხელმწიფეს ჯიბეში ჩაუდვია. [ეშხუ ნალჳყჳრს] კაკა̈შ ნა̈კჳიშ ჩოთშყად (ბქ. 31) — ერთ ვაცს კაკლის ნატეხი დაუვარდა. ზჳრალს ჯიბა̈ჲსკა ხა̈ლჳენა დია̈რი ნა̈კჳიშ ი ბა̈ნგ (ლნტ. 201) — ქალს ჯიბეში ჰქონია პურის ნატეხი და ბანგი. ქჷრჯნიშ ნა̈კჳიშ ლეზიზდ ლამემხ (ჰოეზ. 32) — ქარჯინის ნატეხი საგზლად მომცეს. 2. განატეხი (ფიცი, კამირი...) ხა̈ტა̈ ნა̈კჳიშ ოხტა̈ხ (ბზ.) — სამაგიერო მიეცლო ფიცის (ხატის) გატეხვისათვის (ხატის განატეხი მოუბრუნდა). 3. გამონატეხი, გამონაჩეკი. ალ ქათლა̈შ ნა̈კჳიშ წინწლა̈რ ჲორი გარ სიდხ

(ბქ.) — ამ ქაითმის გამონაჩეკი წიწილ'ებ'ი ორიღაა დარჩენილი.

ნა̈ლგა̈ნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ლგენ** ბქ., **ნალგენ** ლშხ., **ნალაგან** ლნტ. — ღამენათევი. მუხჷბე სამთი̄ლა̈ ნა̈ლგა̈ნმგჷ ადჷ̄გა̈ნ (ბზ.) — ძმა სამთილის ღამენათევ ალაგას გაჩერდა. ლეთიშ ნალგ.ენ ხჷი (ბქ.) — წუხანდელი ღამენათევი ვარ. ამხჷა̈ჲ ნალაგან ქჷინ იმშა ხოგ (ლნტ.) — ამღენ ღამენათევს რისი სული უდგას.

ნა̈ლეყან იგივეა, რაც **ნა̈ლყინ⌜ჷ⌝**.

ნა̈ლმესგჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ლმესგ** ბქ., **ნალმესგ** (-არ) ლშხ., **ნალმასკჷ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნაცეცხლარი. ნა̈ლმესგჷეი ლაჩა̈ხჷ დე̄მ ჴედნი (ბზ.) — ნაცეცხლარზე ბალახი (მოსაძო-ვი) არ ამოდის. ამეჩუ მგლდელა̈ჲ ნალმასკჷ ლას (ლნტ. 81) — აქ მწყემსების ნაცეცხლარი იყო.

ნა̈ლყინ⌜ჷ⌝ (იშ, -ა̈რ) ზს., **ნალყინ** (-არ) ლშხ., **ნა̈ლეყან** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნამყენი. ნა̈ლყინჷ ჷისგჷს ხონგრა მაშა̈ნ ხეშა̈ნ (ბზ.) — ნამყენ ვაშლს უფრო მსხვილი ნაყოფი ასხია. ბალა̈რისგა ხილჯახ ნა̈ლყინ ხილა̈რ (ბქ. 2) — ბაღებში ნამყნი ხილი ურგიათ. ალ სოფელა̈ლისკა ა̈რი ჲერ ნა̈ლეყან, ჲერ აშ ნაზჷაბ ხილ (ლნტ. 15) — ამ სოფლებში ზოგი ნამყენი ხილია, ზოგი — თავისით ამოსული.

ნა̈მგებ, ნამგებაჷ (-იშ, —) ზს. — მონაგები; მონაგარი. მა̈̄ჲ ესერ მიჩა ნა̈მგებ-ნათხა̈̄ლჷ მო̄მა ლი, ეჩას ლუგჷე̄ნი̄ მა̄მ ხა̈ზ (ბზ.) — რაც შენით მონაგებ-მოპოვებული არ არის, იმას არც ფასი აქვსო. დიეშ ი მუეშ ნა̈მგებაჷს გეზალდი ლახქიმოჷ (ანდ.) — დედისა და მამის მონაგებს შვილმაც მოუმატოსო.

ნა̈მშედა̄ლჷ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნა̈მშედალ** (-აშ, —) ბქ., **ნამშე̄და̄ლ** (-აშ, —) ლშხ., **ნამაშედალ** (-იშ, —) ლნტ. — ამაგი, ღვაწლი (ნაღვაწი), ნაშველი. დეჷთაკ ლგმყლო̄ნინ ერე მიჩ ლოქ ხოშა ნამშე̄დჷა̄ლ ხუღჷა (ლშხ. 56) — დევთაკი ამბობდა თურმე, მე მეტი ამაგი მაქვსო.

ნა̈ნო̄ლ, ნა̈ნჷლ (-ა̈შ, -ჷა̈რ) ბზ., **ნანჷ̄ლ** (-იშ, -ერ) ლშხ. — ქალიშვილი. ჲეშდჲერუ ნა̈ნჷლ სგა ხასგურ ეჩხა̈ნ-ამხა̈ნ (ბზ. 85) — თურმეტი ქალიშვილი უზის აქეთ-იქით. მზეთუნახა̈ჷ ნა̈ნო̄ლ იცხე̄ნიე̄ლ (ბზ. 406) — მზეთუნახავი ქალიშვილი თმას ივარცხნის.

ნა̈ჲ ბზ., **ნა̈** ბქ., ლნტ., **ნაჲ** ლშხ. — პირველი პირის ნაცვალსახ. მრ. რიცხვისა — ჩვენ (ინკლუზ. — მე და შენ; ექსკლუზ. — მე და ის). ნა̈ჲ ყარჷლდ ხჷარდად (ბზ. 35) — ჩვენ (მე და ისინი) დარაჯად ვიყავით. ნა სურუ გჷალატ უშხჷრე თხჷიმ (ბქ.) — ჩვენ (მე და შენ) ძალიან გვიყვარს ერთმანეთი. ნა̈ ოჩჷადდ ლა̈ქმათე (ბქ.) — ჩვენ (მე და ის) წავედით საშოვარზე. ნაჲ ეში̄ ეჯის ლოღლიდ (ლშხ. 97) — ჩვენ მაინც იმას ველოდებით. ნა̈ სურუ გჷალატ ლემშჷა̈ნიერა (ლნტ.) — ჩვენ ძალიან გვიყვარს სვანეთი (სასვანეთო).

ნა̈ჲრთგული, ნა̈ჲრდგული (-ა̈შ, -ლი̄შ —) ბზ., **ნაურდგული** (-ა̈შ) ბქ., **ნაერთგული** (-ლი̄შ) ლშხ., **ნა̈ერთგული** (-იშ) ლნტ. — ერთგულება. ლი̄ჲმახჷს ლისყა̈ლჷნღო ნა̈ჲრთგული ახჭიმ (ბზ.) — მტრობას შერიგების შემდეგ ერთგულება მოსდევს. ნაურდგული თგმიყი ესერ ითნი (ანდ.) — ერთგულება გასაჭირის დროს გამოჩნდებაო. ისკჷი ნა̈ერთგული ნოჷ მა̈შტეხა! (ლნტ.) — შენი ერთგულება არ მომშლოდეს! (გამთავებოდეს!)

ნა̈პო̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈პჷრ, ნეპოლ** ბქ., (-ა̈ლ) ლნტ., **ნეპო̄ლ** (-აშ, -არ) ლშხ. — ჩიტი, ფრინველი. ნა̈პო̄ლი̄ დე̄სა მეპრე̄ლი (ბზ. 281) — ჩიტიც არ გაფრენილა. თეთნე ნა̈პჷრ თხუმეი ესაგან ნალღურს (ბქ.) — თეთრი ჩიტი თავზე დაადგა ვაჟს. მიჩა მაყალშჷ ამეჩუ ნეპოლ დეშ ლოქ პერენი (ლნტ. 292) — ჩემი შიშით აქ ჩიტი ვერ დაფრინავსო.

ნა̈პჷრ იგივეა, რაც **ნა̈პო̄ლ**.

ნა̈რ იგივეა, რაც **ნო̄რ**.

ნა̈რჩჷ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ) ბქ. — საზამთროდ ხის კასრში შენახული ყველი. ნა̈რჩჷა̈ ლიზჷრი ოხბინ (ბზ.) — კასრის ყველის მოგროვება დაიწყე. ნა̈რჩჷიშ თა̈შხენქა ხოჩა ქუთა̈რ იმა̈რი (ბქ.) — კასრის ყველისაგან კარგი ხაჭაპურები ცხვება.

ნა̈სკიცხაუნ, ნა̈სკიცხაჷინ (-იშ, —) ბქ. — მოსაკითხი, მისართმევი. მადმაგჷეშ ესერ ხუღჷახ მინე ნა̈სკიცხაუნ (ბქ. 26) —

არაფერი გვაქეს თქვენი მოსართმევიო.

ნა̈სმინ იგივეა, რაც **ნასგმჷ**.

ნა̈სყა̈ჷ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈სყეჷ** ბქ., **ნას-ყეჲ** ლშხ., **ნასყაჷ** ლნტ. — ნაკეთები. გაკეთებული. ამჷ ნა̈სყა̈ჷ ჩიქე და̈ს მა ხოწჷა (ბზ.) — ამის გაკეთებული (განაკეთები) ჯერ არაფის უნახავს. წა̈მჲეშ ნა̈სყეჷს წა̈მჲი ესერ დაჷშა ხა̈მთქჷა (ანდ.) — წამში გაკეთებულმა წამში წახდენა იცისო. ნასყაჷ თჷი დეშომა ლი შუ-რა̈ (ლნტ. 24) — გაკეთებული თაფლი არასდროს არ არის მაწყინარი.

ნა̈სყუნ (-ა̈შ, -ჷა̈რ) ბზ., ლნტ., **ნასყეუნ** (-იშ, -ჷარ) ლშხ. — საკმაზი. ნა̈ყუნი ნასყუნდ იჳმარიხ ალეს (ლშხ., ხორ. 7) — შეჭამანდის საკმაზად ხმარობენ ამას. ნა̈სყეუნ ჯუღჷა მამა? (ლნტ.) — საკმაზი გაქვს რამე?

ნა̈სცა̈ჷ იგივეა, რაც **ნა̈თსა̈ჷ**.

ნა̈ტეფუნ იგივეა, რაც **ნა̈ტფუნ**.

ნა̈ტიალ ბზ., ლნტ., **ნატჲალ**, **ნატჲელ** ლშხ. — ნეტავი. ნა̈ტიალუ ჯა̄ქჷა, მა̄ლს! (ბზ. 361) — ნეტავი შენ, მელია! ბედილს მიშგჷა ნატჲალ ხაქჷა! (ლშხ. 85) — ნეტავი ჩემს ბედს! მინს მად ხაჷშგედხ, ნა̈ტიალ ხა̈ქჷახ (ჱოჳზ. 80) — ისინი არ უკადრისობენ, ნეტავი მათ.

ნა̈ტტელი იგივეა, რაც **ნა̈ტტჷელი**

ნა̈ტტჷელი (-ლჷშ, —) ბზ., ლნტ., **ნატ-ტჷელი**, **ნა̈ტტელი** (-ა̈შ, —) ბქ., **ნატ-ტჷელი** (-ლჷშ, —) ლშხ. — სიტიტვლე, სიშიშვლე. ნაჷშდა̈პის ნა̈ტტჷელი ხოხალ (ბზ.) — უშრომელობამ სიტიტვლე იცის. ნა̈ტტელი ნაჷღენის ესერ ხოხალ (ანდ.) — სიტიტვლე უქონლობამ იცისო. ალ ბეფში ნა̈ტტჷელი გჷის მითლე (ლნტ.) — ამ ბავშვის სიტიტვლე გულზე მიჭერს (მიკლავს გულს).

ნა̈ტფუნ (-იშ, -ჷა̈რ ბზ., -არ ბქ.), **ნატ-ფუნ**, **ნატფგნ** (-ჷარ) ლშხ., **ნა̈ტეფუნ** (-ჷა̈რ) ლნტ. — ქერქი, საქერქე, გარედან შემოსაკრავი ცომი (პურისა, ხაჭაპურისა...). ნატფგნია̄ქ ძეტხე კჷეცნა დჲარ ხუღჷახ მჷშ (ლშხ. 15) — გარედან შემოსაკრავად ცალკე აქვთ აფუებული პურის ცომი. ჯაცჷირესა ნა̈ტეფუნიაქ ჲიც? (ლნტ.) — გარედან შემოსაკრავად ცომი თუ გაქვს დარჩენილი?

ნა̈ტყიცჷ იგივეა, რაც **ნატყა̈ცჷ**.

ნა̈ფდა̄ლჷ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ფდალ**, **ნა̈ფედჷ** (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაფდა̄ლ** (-იშ, -ჷარ) ლშხ., **ნა̈ფედალ**, **ნაფადჷ** (-იშ, -დუ-ა̈რ) ლნტ. — ხელნახლები. დიეშ ნა̈ფდალ გეზალს აშ ესერ ხეცჷმი (ანდ.) — დედის ხელნახლები შვილისთვის ალალიაო (შვილს საპოხივით წაესმევაო). ში ნა̈ფედჷ ჩი მეგჷი მოდ ესერ ხარ (ანდ.) — ხელი (ხელნახლები) ყველას ერთნაირი არა აქვსო. ეჩა ნა̈ფედალ ლეზჷებს დემ იზობდა (ლნტ.) — იმის ხელნახლებ საჭმელს არ ჭამდა. ტჷეტი ნაფადჷ ჲი ხეთერე (ლნტ.) — ხელშენახები ეტყობა.

ნა̈ფდია (-დია̈შ, —) ზს., **ნაფდია** (-დია̄შ, —) ლშხ. — სიახლოვე. ეშჷ ესერ დე̄მის ითლე მინს ნა̈ფდიათე (ბზ. 344) — მათ მაინც არ გაეყარებ სიახლოვესო. ტჷიბერიშ ნა̈ფდიას ჲა̈ბშხენ ლი სოფელ ლეზგარა (ბქ. 69) — ტვიბერის სიახლოვეს (ახლოს), ზემოთ არის სოფელი ლეზგარა. კუბი ნაფდიაქა ზარს ყგლეხ მოზარა ჲერუ გუნდ (ლშხ. 37) — კუბოს სიახლოვეს ზარს ამბობს მოზარეთა ორი გუნდი.

ნა̈ფედალ, **ნა̈ფედჷ** იგივეა, რაც **ნა̈ფდა̄ლჷ**.

ნა̈ფთ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაფთ** ლშხ. — ნავთი. ნა̈ფთს ეჩქა დესა იჳმა̈რდახ (ლნტ. 5) — ნავთს მაშინ არ ხმარობდნენ.

ნა̈ფითქჷ (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — გამონახეთქი (გამონაფეთქი). ლაარა̈ყი ცხჷადს ამეჩუ ხეთირი ნა̈ფითქჷ (ლნტ.) — საარაყე ქვაბს აქ ემჩნევა გამონახეთქი.

ნა̈ფიტჷ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈ფიტ** ბქ., ლნტ., **ნაფიტ** ლშხ. — განახვრეტი, გაბურღული. ლგჲნა ჯჷიდს ჩუ ლოქ ფუშდეხ ჩერეშტა̄ ნაფიტ ჰურჷ ლექჷა (ლშხ. 89) — დამდნარ სანთელს უშვებენ თითისტრით გაბურღულ ხვრელში. მეგამს ჲი ხეთერე ნა̈ფიტ (ლნტ.) — ხეს ეტყობა ნახვრეტი.

ნა̈ფიშჷდ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნა̈ფიშტჷ** ლნტ. — 1. ნასროლი. ყინა̈შ ნა̈ფიშჷდ თეფ ჩჷესერ იურწყული (ანდ.) — ძერასთვის ნასროლი თოფი გაუწმინდურებაო. ისკჷი ნა̈ფიშტჷ ტყჷი ქა ხოჲახ ნეპოლს (ლნტ.) — შენი ნასროლი ტყვია მოხვდა ჩიტს. 2. გაშვებული, განაშვები. გგრკიდ ხა̈სიპ ნა̄ჭახა̈ნჲი ნა̈-

ფიშუ̂დ ყელი გუჳა̈რდ (ბზ.) — ჯაჭეიდან აშვებული ძაღლივით უვლის გარს. დურყუხენ ნა̈ფიშუ̂დ ქჳანგმგენე აშ ესერ იმურტკჳელ (ბქ.) — ბაკიდან გაშვებული საქონელი კუნტრუშებსო.

ნა̈ფშირი (-რემიშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), **ნაფშირი** (-რი̅შ, —) ლშხ. — სიმრავლე. ნა̈ფშირრი̅ჳ ლაჯჰოდე̄ნახ! (ბზ.) — სიმრაელე მოგცემოდეთ! მეზგემ ნა̈ფშირის ყალჳემ ესერ ბოჯდ ლოხჳცხემნა (ანდ.) — მოსახლის წევრთა სიმრაველეს ძაღლის ლუკმა გაუმრდიაო (ძაღლის ლუკმად მოუმატნიაო). მარემი ნაშტჳ:ები ი კუმა̈ში ნა̈ფშირი ლოქუ ახოჳიდა მინ‘შდჳ მა̈ხე ზა̈ს! (ლნტ.) — ადამიანებისათვის ამშეიდობა და საქონლის სიმრავლე მოეტანოს თქვენთვის ახალ წელსო!

ნა̈ფხისკჳ ბზ., **ფხინსკჳ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — 1. ნამცეცი, ნაფხვენი. შაქრიშ ფხინსკჳ ლოხჳიდ ჳუშკთე (ბქ.) — შაქრის ნამცეცი ჩავიდე პირში. 2. ხორკლი. იხ. **ლგფხინსკჳ; ფხიტ.**

ნა̈ქ (-იშ, ნაქა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაქ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ნაქი, რბილი სასა. ლა̈ზჲას ჳარჳისგა ხარ ნინ, შტგქა̈რ, ნა̈ქ... (ლნტ. 39) — საკლავს პირში აქვს ენა, კბილები, ნაქი.

ნა̈ქეხჳ იგივეა, რაც **ნაქა̈ხჳ.**

ნა̈ქიმ'ჳ' (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაქიმ** (-არ) ლშხ. — შენაძენი, ნაშოვარი, მონაგები. გჳიშგე ლა̈ჲსჳას ნა̈ქიმს ოლჳიდედ (ბქ.) — ჩვენს ცოლებს ნაშოვარს მივუტანთ. ნა̈ქიმდ ნაზარჳს ესერ ოხჳსერა (ანდ.) — დამოვილს შეძენილისთვის (შენაძენისთვის) უჯობნიაო. ხოჩა ნა̈ქიმ აჴულჳა ქორხო (ლნტ.) — კარგი შენაძენი მოაქვს სახლში.

ნა̈ქჳემ იგივეა, რაც **ნაქჳა̈მ.**

ნა̈ქჳთა̈რ (-იშ, -თარა̈ლ) ბზ., **ნა̈ქჳთერ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაქჳთერ** (-ალ) ლშხ., **ნა̈ქჳთარ** (-რჳა̈ლ) ლნტ. — ნაქურდალი, მოპარული. ნა̈ქჳთა̈რ ლელჳს მუბირისგა აჯა̈ბხ (ბზ.) — მოპარულ ხორცს სიბნელეში ხარშავენ. მალატ ნა̈ქჳთერ ესერ ხოჩა (ანდ.) — სიყვარული ნაპარავი სჯობიაო. დი̅კონს ნაქჳთერ ბოფშ აგითე ოთჲა (ლშხ. 58) — დიაკვანს მოპარული ბავშვი სახლში წაუყვანია. ნა̈ქჳთარ მგსკა̈ტ ჩჳათათჳეფა (ლნტ.) — მოპარული ბეჭედი დაჰკარგვია.

ნა̈ქჳისგ, ნა̈ქჳისკ იგივეა, რაც **ნა̈ქჳი̅სგჳ.**

ნა̈ქჳიც (-იშ, ნა̈ქჳცუჳა̈რ ბზ., -უა̈რ ლნტ., -არ ბქ.), **ნაქჳიც** (-ქჳცჳარ) ლშხ. — ნაჭერი. და̈შდჳს ოხკჳა̈რ ეშხუ ნა̈ქჳიც (ბზ. 360) — დათვს გადმოუგდო ერთი ნაჭერი. ჲარჳ ბერჟემ ნა̈ქჳიც სგებინ ჩ'ოსდე (ბქ. 248) — ორი რკინის ნაჭერი წინ დაუდო. ლგდგა̈რიშ ნაყჳაუნდ ლჳაზა̈შ ნა̈ქჳიც ესერი იმა̈რგ (ანდ.) — მიცვალებულისათვის კუბოში ჩასატანებლად ვამის ნაჭერიც გამოდგებაო. ბიყრჳნჩ — მექჳრე ბიკი ნაქჳიც (ლშხ., ხორ. 6) — ბიყრუნჩი — დამპალი ჯირკის ნაჭერი. ხეკჳეს ა̈ნცუბურენს ბარდანი ჲერბი ნა̈ქჳიც (ლნტ. 30) — უნდა გამოიჭრას მატერიის ორი ნაჭერი.

ნა̈ღლია̈შ, ლა̈ღლია̈შ (-იშ, -აშა̈რ) ბზ., **ნანღლა̈შ** (-ლაშა̈რ) ბქ., **ლაღლიაშ** (-არ) ლშხ., **ლა̈ღელია̈შ** (-ა̈რ) ლნტ. — იღლია. ცხჳითაგნდ ხოხჳრა მუხჳბე ნა̈ღლია̈შისგა ლა̈ჲყედნე (ბზ. 376) — ცხვითაგნმა უმცროსი ძმა იღლიაში ამოიჩარა. მამილჳს ლა̈ღლია̈შ იჩხინე (ბზ. 9) — მამალს იღლიაში ამოიჩრის. ფაყჳ ლა̈ღელია̈შ მუღჳან (ლნტ) — ქუდი იღლიაში მქონდა.

ნა̈ღლიჯჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაღლიჯ** (-არ) ლშხ. — წართმეული (წანართმევი). მერმემ ნაღლიჯჳს მეშხად ესერ ლისედ ხა̈მთქჳა (ანდ.) — სხვისთვის წართმეულმა (წანართმევმა) შავად (ოხრად) დარჩენა იცისო.

ნა̈ღრიბ'ჳ' (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ნაღრიბი** (-ალ) ლშხ., **ნაღა̈რიბი** (-ა̈ლ) ლნტ. 1. სიღარიბე. მა̈ნკჳი̅ ნა̈ღრიბს ღჳეშგინ ლიდდარ ჩუ ხა̈შდნე (ბზ. 299) — პირვანდელ სიღარიბეს შემდგომი გამდიდრება აეწყებს. ჩაფგლს დეშ იდე̄სხ ნაღრიბუშ (ლშხ. 11) — სიღარიბით ფეხსაცმელს ვერ იცვამენ. 2. გაღარიბებული, გამხდარი; გასაცოდავებული. დაჳა̈რს ეშჳი ნა̈ღრიბჳ ნეხშდ ხეჩგდ (ბქ.) — თხებს ერთი გამხდარი თიკანი ერია.

ნა̈ყდა̄ნჳირ (-იშ, -ალ) ბზ., **ნა̈ყდანჳირ** (-არ) ბქ., **ნაყდა̄ნჳრ** (-ალ) ლშხ., **ნა̈ყედანჳირ, ნა̈ყედანჳნ** (-ა̈ლ) ლნტ. — საწინ-

დარი, ბელგა, ნიშანი (ქალის დასანიშნავად). ლამუარ ნა̈ყდ̈ანჷირს იკადჷ (ბქ. 293) — ქალის ოჯახი ბელგას იღებდა. დი̄ნას ქა ლახო̄დნე თუმანს ნაყდა̄ნჷრდ (ლშხ. 30) — ქალიშვილს ბელგად თუმანს მისცემს. ნა̈ყედანუნ თეთრ ჩჷაცჷირ ა̈ლექსიდ (ლნტ. 179) — ალექსიმ ბელგად ფული დატოვა.

ნა̈ყედანუნ იგივეა, რაც **ნა̈ყდა̄ნჷირ**.

ნა̈ყელ იგივეა, რაც **ნაყა̄ლჷ**.

ნა̈ყეუნ იგივეა, რაც **ნა̈ყუნ**.

ნა̈ყიდ იგივეა, რაც **ნა̈ყიდჷ**.

ნა̈ყიდჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ნაყიდჷ** (-ყდჷარ) ლშხ., **ნა̈ყიდ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაყიდი. ათხე ხოშა ნეღალდ მა̈გ ნა̈ყიდ შედა̈რს იჯმა̈რი (ლნტ. 20) — ახლა მეტწილად ყველა ნაყიდ ჭურჭელს ხმარობს.

ნა̈ყირჷ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნა̈ყირ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ნაყირ** ლშხ. — დანარტყამი; დარტყმა, ნარტყამი. სერ დეშ ხოგჰენიდ ალამა̈გ მადგრჯი ნა̈ყირსჷ (ბზ. 284) — მეტს ვერ გაეუძლებთ. ამდენი მათრახის დარტყმას (ნარტყამს). ნექჭა̈რ ჷშხჷარ ნენსგადსგა ხარ ნა̈ყირ (ბქ. 16) — წარბებს შორის ჰქონდა დანარტყამი. ნაყირსყი დეშერ იზმე (ლშხ. 46) — ნარტყამს ვერაფერი მომავს. თჷით ფოყ ნა̈ყირ ფგრი ჯარახ (ჰოეზ. 106) — თითო თეძო დარტყმისაგან გამხმარი ჰქონიათ. ტყჷიე ნა̈ყირ ხეთერე ბარჯისა (ლნტ.) — ტყვიის მონარტყამი ეტყობა ბეჭში.

ნა̈ყროლ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნაჭუჭი. სათანას კაკა̈შ ნა̈ყროლ როქ ტჷტა̈შ ლაფთჷიდ ხჷლჷა (ბქ. 169) — სათანას კაკლის ნაჭუჭი ნაცრის ასარევად (სათქვეფად) აქვსო.

ნა̈ყჷილ (-იშ, ნა̈ყლჷჷა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **ნაყჷილ** (-არ) ლშხ. 1. გამონაყოფი, განაყარი. ზჷლჷა̈შ ნა̈ყჷილ ტობს ათასდხ (ბქ. 217) — მლეისგან გამონაყოფ ტბას წააწყდნენ. 2. ნაშიერი. ხოლე̄მი ნა̈ყჷილ ხი! (ბზ.) — ვლახის ნაშიერი ხარ!

ნა̈ყჷინ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაყჷინ** (-არ) ლშხ. — დანაწევენი, დანაწოლი. და̄ჷ გიმჯი მიჩა ნაყჷა̄ნს ყი ლოქ ხათნე (ლშხ. 66) — დევი მიწაზე თავის დანაწოლს დაატყობსო.

ნა̈ყჷიჩ (-იშ, ნა̈ყჷჩა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ნაყჷიჩ** (-ჷარ) ლშხ. 1. ნატეხი. ალდარე ნა̈ყჷიჩდ ყი გჷეშ' ესერ ხა̄რ მა̈გ (ბზ. 420) — ამათი ნატეხით სავსე მაქვს ყველაფერიო. ნა̈ყჷიჩ შდას ჷშხჷართე შიდეხ (ბქ. 231) — მონატეხ ტაროს ერთმანეთზე აყრიან. 2. მონატეხი. ეშხუ ჰიშხ ნა̈ყჷიჩ ხარ (ლნტ.) — ერთი ფეხი მონატეხი აქვს.

ნა̈შგერჷ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნაშგერ** (-ალ) ლშხ., **ნაშკარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ფუტკრის ნაყარი. ნა̈შგერჷს ბეჰთელისგა ლა̈გნედ (ბქ. 309) — ფუტკრის ნაყარს ვეჯაში ესვამთ. ლგჯმა̈შ ღებს ნა̈შგერჷ ესერი ლგჯმა̈შ ხა̈მთქჷა (ანდ.) — ძლიერმა სკამ ნაყარიც ძლიერი იცისო. ძერეხინ ნაშკარ ცხეკხო ასხრი ი ლჷებს დემ ხეტეხენი (ლნტ.) — ზოგჯერ ფუტკრის ნაყარი ტყეში მიდის და სკას არ უბრუნდება.

ნა̈შდები (-ა̈შ, —) ზს., **ნაშდობი** (-ბი̄შ, —) ლშხ., **ნა̈შტჷები** (-ეშ, —) ლნტ. — მშვიდობა, ჯანმრთელობა. ნა̈შდები რიგ მა̈რემ ჷჯრდ მოდმ'ესერ მა̈ ლი (ანდ.) — მშვიდობის მსგავსი კაცის წყალობად არაფერი არისო. მა̄რე̄მი ნაშდობოშ ოგხი̄დ! (ლშხ. 19) — ადამიანის მშვიდობით გაგვახარე!

ნა̈შდებჷ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ბჷ**[1].

ნა̈შდებჷ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ბჷ**[2].

ნა̈შენაჷ იგივეა, რაც **ნაშნაჷ**.

ნა̈შთქ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ქ**.

ნა̈შიალ იგივეა, რაც **ნა̈შია̄ლჷ**.

ნა̈შია̄ლჷ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნა̈შიალ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ნაშია̄ლ** ლშხ. — ნაომარი, ნაჩხუბარი. ლგქჩხვნე ლი ნა̈შია̄ლჷ ყჷიჩშა̄ლ (ბზ.) — ნაჩხუბარი მამალივით არის აქოჩრილი. მიშკჷი ჯუმილ ხჷა̈ძ ნა̈შიალ ლი (ლნტ.) — ჩემი ძმა ბევრი ნაომარია.

ნა̈შიხჷ (-შხჷიშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ნაშიხ** (-არ) ლშხ. — დანაწევავი. გა̈ნჰჷ მასა̈რდ წჷა ცხეკრე ნა̈შიხჷლისგა (ბქ. 282) — ანწლი ბლომად არის ტყეების დანაწევავში. ქორა ნა̈შიხჷ გარ ლი მესედე (ლნტ.) — მხოლოდ სახლის ნაწევავი არის დარჩენილი.

ნა̈შკერ იგივეა, რაც **ნა̈შგერჷ**.

ნა̈შტაბ იგივეა, რაც **ნაშდა̈ბჷ**[1].

ნა̈შტჷებ იგივეა, რაც **ნა̈შდები**.

ნა̈შჷდები იგივეა, რაც **ნა̈შდები**.

ნა̈შყი იგივეა, რაც **ნა̈̈შყი**.

ნა̈შხებჷ იგივეა, რაც **ნაშხა̈ბჷ**.

ნა̈ჩდინალ (-იშ) ბქ., ლნტ. — ნარევი. ნა̈ჩდინალ ღაჯა̈რ ხოშამ ესერ იპანტა̈ლხ (ანდ.) — ნარევი თხები უფრო იფანტებიანო. ალ ღჷინალ ნა̈ჩდინალ დოჷ ლას (ლნტ.) — ეს ღვინო ნარევი უნდა იყოს.

ნა̈ჩდი̄ნჷ (-იშ, —) ბზ., **ნა̈ჩდინჷ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ნაჩდი̄ნ** (-იშ, —) ლშხ. — შენარევი, შერეული. ნა̈ჩდი̄ნჷ ლა̈ში ლუჯჷა̈რ ესერ ჰედნი (ანდ.) — ნარევი თესლი კარგად გაიხარებსო (ჯვარდაწერილი გამოვაო). ხამა̈რს ქატოისა ნა̈ჩდინ დია̈რს ხჷამნედ (ლნტ.) — ღორებს ქატოში შერეულ პურს ვაჭმევთ.

ნა̈ჩედჷ იგივეა, რაც **ნაჩადჷ**.

ნა̈ჩედჷრიალ იგივეა, რაც **ნაჩადჷ**.

ნა̈ცჷრერ იგივეა, რაც **ნაცჷრიე̄ლ**.

ნა̈ცყერუნ იგივეა, რაც **ნაცყა̈რუნ**.

ნა̈ცხეკ იგივეა, რაც **ნა̈ცხკიშჷ**.

ნა̈ცხეკჷ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. ზოოლ. — კვერნა. ნა̈ცხეკჷს ი მალჷს ლინთჷ-ლადეღ ხეჭემინა̈ლხ (ბქ. 234) — კვერნას და მელას გამთრობით დასდევენ. იხ. კჷენ.

ნა̈ცხემჷ იგივეა, რაც **ნაცხა̈მჷ**[2].

ნა̈ცხემჷ იგივეა, რაც **ნაცხა̈მჷ**[1].

ნა̈ცხიდალ იგივეა, რაც **ნა̈ცხი̄და̄ლ'ჷ'**.

ნა̈ცხი̄და̄ლ'ჷ' (-ა̈შ, —) ბზ., **ნა̈ცხიდალ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ნაცხი̄და̄ლ** (-აშ, —) ლშხ. — დანაწუნები. მეცხიდა̈ლს ნა̈ცხიდალჷ ესერ ა̈თმარჯჷა (ანდ.) — წუნიას დანაწუნები შეხვდაო. მეცხი̄და̄̈ლს ესერ ნა̈ცხი̄და̄ლ ათხჷიე̄ნა (ბზ.) — წუნიას დანაწუნები შეხვდაო.

ნა̈ცხკიშჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ცხეკიშ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაცხკიშ** (-არ) ლშხ., **ნა̈ცხეკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ტყიური, ველური, ტყის კაცი. ლა̈კი̄ლუშ ლა̈ხშგა̈ბ ნა̈ცხკიშჷშა̄ლ (ბზ.) — კივილით შემოიჭრა ტყიურივით. ნაცხკიშ ლოქ ხეწჷე̄ნიხ (ლშხ. 93) — ტყის კაცი ეჩვენებათო. ნა̈ცხეკს ხა̈ჯეშხი (ლნტ.) — ტყის კაცს ჰგავხარ.

ნა̈ძგერ იგივეა, რაც **ნა̈ძგირ**.

ნა̈ძგირ (-იშ, -ჷა̈ლ) ბზ., **ნა̈ძგერ**, **ნეძგერ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაძგერ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ნაძვერები, ნაკრავი, ნატაკები. იმჷა̈ჲ გა̈ჩა̈ ნა̈ძგირ ხა̄დდა, ეჩჩუ და̈ლ ხეთრი̄ნ (ბზ.) — სადაც დანის დანაკრავი ჰქონდა, იქ დალი აჩნდა. პალჷრიშ ნეძგერს ფაუა̈შ ესერ ნეყირ ხოჩა (ანდ.) — წიხლის დანაკრავს ჯოხის დანარტყამი სჯობსო.

ნა̈წედჷ იგივეა, რაც **ნაწა̈დჷ**.

ნა̈წენჷ (-იშ, -არ) ბქ. — ნათხოვარი. ნა̈წენჷ ი ნა̈შდებჷ ლა̈დი-ბა̈ზიშ გარ ესერ ლი (ანდ) — ნათხოვარი და ნასესხები მხოლოდ ერთი-ორი დღის საკმარისი არისო.

ნა̈წერ იგივეა, რაც **ნაწერ**.

ნა̈წეჷა̈რ იგივეა, რაც **ნაწჷა̈ნუნ**.

ნა̈წინგჷილი (-ა̈შ, —) ზს. — სიძუნწე. ნა̈წინგჷილის მეზგე ისგანჩუ ესერ ესჷშიხა (ანდ.) — სიძუნწეს ოჯახი დაუწვავსო.

ნა̈წირხლაუნ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ღვლერჭი. ნა̈წირხლაუნს ხოშა ძალა ხჷჷანდახ (ლნტ. 23) — ღვლერჭებს დიდი გამძლეობა ჰქონდათ.

ნა̈წჷა̈ნუნ, **ნა̈წჷერ** (-იშ, —) ბზ., **ნაწჷანუნ** ბქ., **ნაწეჷანუნ**, **ნაწჷარ** ლშხ., **ნა̈წეჷა̈რ** ლნტ. — შესაწევარი. ლაშდლჷა̄ლთე ნა̈წჷერ ესლჷა ჩი̄ (ბზ.) — გასვენებაზე შესაწევარი მიაქვს ყველას. ნაწჷანუნ ნა̈ბშჷ ლასჷ (ბქ. 298) — შესაწევარი ნებით იყო. ნაწჷარდ ოხლჷახ აშირ დიარ, დორაჲ არაყ ი მიჩა ნა̄ყუნ (ლშხ. 37) — შესაწევრად მოაქვთ ასი პური, კოკა არაყი და მისი მისატანებელი.

ნა̈ჭი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ნა̈ჭირ** (-ა̈რ) ბქ., **ნაჭი̄რ** (-ალ) ლშხ., **ნა̈'ნ'ჭირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნაშრომი, ნაჯაფი, ჭირგამოვლილი. ხჷა̈ჲ ნა̈ჭი̄რ ლი ი დო̄სგ ანკჷა̈შ (ბზ.) — ბევრი ნაჯაფია და ადრე მოტყდა. ნა̈ჭირჷ ნაპუ ხოჩ'ესერ გა̈მა̈შ ლი (ანდ.) — ნაშრომ ლუკმას კარგი გემო აქვსო. იმშა ქჷინ ხოგ ამხჷა̈ჲ ნა̈ნჭირს! (ლნტ.) — ამდენ ჭირგამოვლილს რისი სული უდგას!

ნა̈ჭმუნ (-იშ, —) ზს. — სასმელზე მისატანებელი, მისაყოლებელი. მეცქულა̈რს ნათხუმ ჩუ ლახა̈̈შ ი ლგგრა̈̈ლ ნა̈ჭმუნდ ლახ-

ჳე̄მ (ბზ. 24) — მოციქულებს ნათაეედი (არაყი) დაალევინა და მისატანებლად კვერცხები მისცა.

ნა̈ჭრა̈ლ'ჳ' (-იშ, —), **ნა̈ჭრელჳ** ბქ. — აჭრელებული. მიშგუ ნა̈ჭრა̈ლჳ დეცდ მა̈წ-დუნი (ბზ. 361) — ჩემი აჭრელებული ცის დანახეა მსურს.

ნა̈ჭრელ'ჳ' იგივეა, რაც **ნა̈ჭრა̈ლ'ჳ'**.

ნა̈ხე (-ხე̄მიშ, -ხა̈ლ ბზ., -ხემ, -ხოლ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ნახე** (-ხე̄შ, -ხე̄ლ) ლშხ. — იარაღი. ბერეჟ ჲემგჳაშჳ ნახა იხნი ისგა̈ხი (ბქ. 261) — რკინა არავითარ იარაღს არ იკარებს (უშვებს ახლოს). ცხეკხო ლაზჟი ნა̈ხეს ჩიჲლა იყედნახ (ლნტ.) — ტყეში წასვლისას იარაღს ყოველთვის წაიღებდნენ (იკავებდნენ).

ნა̈ხიპ'ჳ' (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნახიპ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ნახეთქი. ჳოჴრილ ეჯჟი იგჳნი, გჳე̄მი ნა̈ხიპჳს ჟ'აკჳა̈ნე (ბზ. 327) — ობოლი ისე ტირის, გულის ნახეთქს ამოაგდებს.

ნა̈ხნისგჳ (-იშ, —) ბქ., **ნახნისგ** ლშხ., **ნახნისკი** (-ჲშ, —) ლნტ. — ნახევარი. ნაწეჳანუნდ ამბიშ ნა̈ხნისგჳ ესერი ხოჩა ლი (ანდ.) — შესაწევად სიტყვის ნახევარიც კარგია. ეჩა ნახნისკი ერ ხესე მა ჯიჭირ? (ლნტ.) — იმის ნახევარი რომ იყო, რა გიჭირს?

ნა̈ხუმსა̈რ იგივეა, რაც **ნახუნსა̈რ**.

ნა̈ხჳიტ (-იშ, -ხჳტუჳა̈რ ბზ., ლნტ., -იშ, -ხჳტა̈რ ბქ.), **ნახჳიტ** (-იშ, -ჳარ) ლშხ. 1. ამოწყვეტილი. გაპარტახებული. 2. ნაჭერი. სგა̄დკჳა̈ნნე ეჩხა̄ჳთეჲსა ლელჳი ნახჳიტს. (ლშხ. 38) — ჩააგდებს იმაში ხორცის ნაჭერს. ლა̈დელისა ღოჲ ხიზობდა̈ს სემი ნა̈ხჳიტს (ლნტ. 273) — დღეში სამი ნაჭერი ჭამეო. 3. ჭრილობა. და̈ჳიის გა̈ჩა̈ ნა̈ხჳიტ გჳიანდ ა̈თჟაგ (ბზ.) — დაეითს ჭრილობა (დანით განაჭერი) გვიან მოურჩა.

ნა̈ჴედჳ იგივეა, რაც **ნაჴა̈დჳ**.

ნა̈ჴეფჳ იგივეა, რაც **ნაჴა̈ფჳ**.

ნა̈ჴიდჳ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ნაჴიდ** ლშხ. — მოტანილი, მოყვანილი (მონატანი). თათრა̈ლს ხონჴერხ... იშგნა̈გხა̈ნ ნა̈ჴიდჳ მა̈რა̈ლ (ბზ. 1) — თათრებს ახლდნენ სხვა მხრიდან მოყვანილი (მონაყვანი) კაცები. ბაღა̈რისგა ხოლჯახ ეჩხეს ნა̈ჴიდ ხილა̈რ (ბქ. 2) — ბაღებში იქიდან მოტანილი ხილი აქვთ დარგული. შჳა̈ნხენ ნა̈ჴიდჳ ლი... ალ ხა̈ტ (ლნტ. 66) — ეს ხატი სვანეთიდან არის მოტანილი (მონატანი).

ნა̈ჴჩოლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — კანვაცლილი კანაფის ღერო. [ამის] ქანა̈შ ნა̈ჴჩოლა̈შ ლათჴჷლ ოთგა (ბქ. 255) — ამას კანაფის ღეროს ფარეხი აუშენებია.

ნა̈ჯიშჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ნაჯიშ** (-არ) ლშხ. — ნაქსოვი; მოქსოვილი. მიშგუ დიე ნა̈ჯიშჳ კაბ ათხე̄ჲ ჩუ მირი (ბზ.) — დედაჩემის ნაქსოვი კაბა ახლაც მაქვს. ნა̈ჯიშჳ ხემ'ეჯჟი იცხემ (ბქ. 306) — ნაქსოვი თანდათან იმატებს. ალ ჟიბაჳლექჳემ მიშკჳი ნა̈ჯიშ ლი (ლნტ.) — ეს მედაწელი ჩემი მოქსოვილია.

ნა̈ჰდური (-რი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.) — ჯანმრთელობა. ნა̈ჰდური̄ჳ ლაჯოდე̄ნახ (ბზ.) — ჯანმრთელობა მოგცემოდეთ. ლეგლირდე ხჳა̈' შჳიმიშ ესერ ლი, ნა̈ჰჳდური — ეშჳი გარ (ანდ.) — ავადმყოფობა ბევრნაირია, ჯანმრთელობა კი — ერთიო.

ნა̈ჰერჳ (-იშ, —) ბქ. — ნათხოვნი. ლახ ესერ მიჩა ნა̈ჰერჳ ჩოთმაჴდა, ჯინემოლჳი ხა̈ჰერ (ბქ. 311) — რადგან ჩემი ნათხოვნი შეასრულე, შენც მთხოვეო.

ნა̈ჰჳჯინ (-იშ) ბქ. — ნასროლი. ნა̈ჰჳჯინუნლჳე უშხჳარ ჰერს ხა̈ლისგხ (ბქ.) — გასროლის შემდეგ ერთმანეთს ეხმიანებიან.

ნა̄ზჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ნაზჳ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — ნაკვალევი, კვალი. ჴანა̈რ ატა̈ხხ მინე ნა̄ზჳს (ბზ. 339) — ხარები თავიანთ ნაკვალევზე გაბრუნდნენ. [მაროლს] ასხჳენახ და̈შლჳა̈შ ნაზჳ (ბქ. 17) — კაცებს დათვის ნაკვალევი დახვედრიათ.

ნა̄თი იგივეა, რაც **ნა̈̄თი**.

ნა̄თიობა იგივეა, რაც **ნა̈̄თიჳობა**.

ნა̄თჳარ იგივეა, რაც **ნამა̄თუა̈რ**.

ნა̄ქჳ იგივეა, რაც **ნა̈̄ქჳ**.

ნა̄ქჳი̄ს იგივეა, რაც **ნა̈̄ქჳი̄სგჳ**.

ნა̄ყუნ იგივეა, რაც **ნა̈̄ყუნ**.

ნა̄შგ იგივეა, რაც **ნა̄შგჳ**.

ნა̄შგჳ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნაშგჳ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ნა̄შგ** (-იშ, —) ლშხ., **ნაშკჳ** (-ა̈შ, —) ლნტ. — ნაწველი. ნაშგჳს ჳორემ სტურა̈რშჳ ლგმ-

ფიშჷდნელის... შდგხირთე (ბქ. 247) — ნაწეელს თიხის ქილებით უშვებდნენ თურმე შდიხირში. ფჷრ ზაჷ მიჩა ფასჷ ნაშგშჷ ესერ ცჷირე (ანდ.) — ფური თავის ფასს ბაფხულში წველით აკეთებსო. დო̄სა ლოქ ლახშო̄ნდეს ნა̄შგ (ლშხ. 7) — ნაწველი არ შემურდესო.

ნა̄შყი იგივეა, რაც **ნა̈̄შყი.**

ნა̄ჭა (-ჭა̈̄შ, -ჭა̈̄ლ ბზ., -ჭა̄შ, -ჭე̄ლ ლშხ.), **ნაჭა** (-ჭა̈შ, -ჭა̈ჲ ბქ., -ჭა̈ღშ, -ჭალ ლნტ.) — ჯაჭვი, ჩაჭა. მგჷჲრდს ყ'ახშკა̄დჷნედ უსგჷა საჲენ ნა̄ჭა (ბზ. 81) — მჭედელს გააჭედვინეთ ექვსი საჟენი ჯაჭვი. ნაჭაჲი ჩჷეინს ხორეკნედ (ლნტ.) — ჯაჭვზე თუჯის ქვაბს ვკიდებთ.

ნა̈̄თი (-თი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈თი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ნა̄თი** (-თი̄შ, -არ) ლშხ. — 1. ნათესავი. [სეხჷ-ჭა̈მდ] ხელწიფ ი მიჩა ნა̈თია̈რ ა̈წსეხ (ბზ. 419) — ცოლ-ქმარმა ხელმწიფე და მისი ნათესავები დაპატიჟა. მა̈იდს ესერ დე ნა̈თი ხოთრა, დე სა̈ხსამგრთა̈ლ (ანდ.) — შიმშილმა არც ნათესავი იცის, არც წეს-სამართალიო. ჩემიშდ ხოშილ ეჯ მეზგას ხოჯედენი, ღერჷა̈ღს ხჷა̈ღ ნათია̈რ ხორი (ლნტ. 52) — ყველაზე მეტი იმ ოჯახს შემოსდის, ვისაც ბევრი ნათესავები ჰყავს. 2. წილი, ხვედრი. მიჩა ნა̈̄თი ჯა̈ნ თჷნგიზდ ქა ლანჷე̄მ (ბზ. 27) — თენგიზმა თავისი წილი ხარი მოგვცა. ლამშა̈ღ ა̈დგია̈შ ხოშა ნა̈თი ლარად ხარხ მეფშჷდე (ბქ.) — დასამუშავებელი ადგილის მეტი წილი სათიბად აქვთ გაშვებული. მიჩა ნა̄თი ლეზობჷ ლოქ ლალე̄მხ მინდ (ლშხ. 73) — ჩემი წილი საჭმელი თქვენ ჭამეთო. ეშხუ ქა ხიშდ ნა̈თიშ მგკა̈დდ (მოჲ. 126) — ერთი საკმარისი ხართ (კმარხართ) წილის ამღებად.

ნა̈̄თიჷობა (-ბა̈̄შ, —) ბზ., **ნა̈თიობა** (-ბა̈შ, —) ბქ., **ნა̄თიობა** (-ბა̄შ, —) ლშხ. — 1. ნათესაობა. ნა̈̄თიობა მა̈გ ლგმზგრე̄ჷ გჷა̄რ (ბზ.) — ნათესაობა ყველა დალოცვილი გვყავდეს. სგა ხჷა̈წჭინე ნა̈თიჷობას (მოჲ. 148) — დავპატიჟებ ნათესაობას. 2. ლშხ. წილი, წილხვედრი. ხელწიფი ნა̄თიობა̄ღ ამის ოთტკიცეხ ჩჷ (ლშხ. 68) — ხელმწიფის წილხვედრი ამას დაუმტკიცეს.

ნა̈̄ტჷ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̄ტჷ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ნატჷ** (-ა̈შ, -არ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — განაქცევი, გაქცეული. [გელა] ა̈გიხენქა ნატჷ მა̈დ ლა̈ს... (ლნტ. 73) — გელა სახლიდან გაქცეული (განაქცევი) არ იყო. შდრ. **ნამა̈̄ტჷ.**

ნა̈̄ქჷ (-ა̈შ, —) ბზ., **ნაქჷ** ბქ., ლნტ., **ნა̄ქჷ** (-იშ, —) ლშხ. — ნათქვამი. ლჷა̈ყმა̄რე̄მი ნა̈ქჷ ესერ ჩიგარ ხოშა ლი (ბზ. 345) — მამაკაცის ნათქვამი (სიტყვა) ყოველთვის მეტი არისო. მარა მა̈რემ ესერ ნაქჷ ხაჯრაჷა (ანდ.) — კაცს კაცის ნათქვამი სჯერაო. იმა̈ღჲი ნაქჷ გჷა̈რ, ეჯჲი ახჷასყენედ (ლნტ.) — როგორც ნათქვამი გვაქვს, ისე გავაკეთებთ. იხ. **ნა̈̄ქჷისგ.**

ნა̈̄ქჷი̄სგჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈ქჷისგ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ნა̄ქჷი̄ს** (-იშ, -არ) ლშხ., **ნა̈ქჷისკ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ნათქვამი. ლაჷდილად ნა̈̄ქჷი̄სგჷ მა̄მგჷე̄შ ადსჷრლეხ (ბზ. 303) — დებმა ნათქვამი არაფერი შეასრულეს. მეცარხენ ხა̄რ ნა̄ქჷი̄ს (ლშხ. 12) — მარჩიელისაგან აქვს ნათქვამი. იხ. **ნა̄ქჷ.**

ნა̈̄ყუნ (-იშ, -ჷა̈რ) ბზ., **ნაყუნ** (-ა̈რ) ბქ., **ნა̄ყუნ** (-ჷარ) ლშხ., **ნა̈ყეუნ** (-ა̈რ) ლნტ. — შეჭამანდი, მისაყოლებელი. საჭმელი. ნა̈ყუნდ... ხა̈გნე̄ნახ ლედერ ტჷნუშჷ (ბზ. 358) — შეჭამანდად ედგათ ქოთნით მუხუდო. როგს ნაყუნდ ასყიხ (ბქ. 229) — ცერცვს შეჭამანდად აკეთებენ. ჭყა̈ნტ თა̈შს ხჷიჯმა̈რიდ ნა̈ყეუნდ (ლნტ. 38) — ჭყინტ ყველს შეჭამანდად ეხმარობთ.

ნა̈̄შყი (-ყი̄შ, -ა̈რ) ბზ., **ნა̈შყი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ნა̄შყი** (-ყი̄შ, -არ) ლშხ., **ნაშყი** (-ღშ, -ა̈რ) ლნტ. — კევი. მიჲ ერ ჩუ ხეჷერენი, ეჩანღო ნაშყიღ ლინაშყე მა̈დ შიდ (ლნტ. 77) — მზე რომ ჩავა, მერე კევის ღეჭვა არ შეიძლება.

ნებ იგივეა, რაც **ნა̈ბ.**

ნებგჷა (-ჷა̈̄შ, -ჷა̈̄ლ ბზ., -ჷა̈შ, -ჷოლ ბქ.), **ნიგბა** (-ბა̄შ, -ბე̄ლ) ლშხ., **ნიგობა** (-ბა̈ღშ, -ბალ) ლნტ. — შუბლი. [ალ ჭყინტს] ნებგჷა ქო̄თფა̈ტ (ბზ. 31) — ამ ვაჟს შუბლი გაეხვრიტა. [და̈ჷს ცხჷი] ნებგჷაღსგა ხა̈ჷხა (ბქ. 205) — დევს ტყვია შუბლში მოხვედრია. ქაჯს ნიგობაჲი ეშხუ თე ხადა (ლნტ. 260) — ქაჯს შუბლზე ერთი თვალი ჰქონდა.

ნებოზ იგივეა, რაც **ნა̈ბოზ.**

ნებულ (-იშ, —) ლშხ. — ნაძლევი, სანაძლეო. ათხე მესმა̄მდ ელდად ნებულ (ლშხ. 63) — ახლა მესამედ დავდოთ სანაძლეო.

ნეზჷ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) ზ ო ო ლ. — ნეზვი. ხორდახ ეშხუ ნეზჷ (ბზ. 349) — ჰყავდათ ერთი ნეზვი. აშჷ ნეზჷიშ თელ ჩხარა ზურალს ესერ ოთგთალახ (ანდ.) — ერთი ნეზვის ჭკუა ცხრა ქალს გაუნაწილებიაო. გუშკჷე ნეზჷდ ჲეშტჲერბი გჷეჲ ანჴიდ (ლნტ.) — ჩვენმა ნეზვმა თორმეტი გოჭი დაყარა (მოიგანა).

ნეკიც იგივეა, რაც **ნა̈კიც**.

ნეკჷენი იგივეა, რაც **ნეკჷნი**.

ნეკჷნი (ონნკჷ, ანნა̈კჷ, ა̈ნკჷენი ბზ., ონნეკჷ, ანნა̈კჷ, ა̈ნკჷენი ბქ., ანნაკჷ, ანკჷენი ლშ.), **ნეკჷენი** (აჷნეკჷ, ანნაკჷ, ანნეკჷენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იღუნება, იხრება. ლიმა̈ჩჷ ლადა̈ლ სი̂ჲ ამჟი ა̈ნკჷენი (ბზ.) — სიბერისას შენც ასე მოიღუნები. ლგჲგნთრინე ბერეჟ ჟ'ანნაკჷ (ბქ.) — გახურებული რკინა მოიდრიკა. გ ა დ ა ტ. თანხმდება, დაჰყვება. ჟ'ანნა̈კჷ ა̈ლი: — ჲაღჷ' ესერ ეჩერ (ბქ. 214) — დასთანხმდა ეს: — აბა კარგიო.

ნემ იგივეა, რაც **ნომ**.

ნემეგ იგივეა, რაც **ნომეგ**.

ნენა იგივეა, რაც **ლეჰნა**.

ნენზ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ბ ო ტ. — სოჭი. და̈ჷს ხოშა ჩენზ ჩჷრიდ ხუღჷე (ბზ. 406) — დევს დიდი სოჭი თითისტარად აქვს. ცხეკისგა ხაგ ხოშა ლადა̈ლდ ღუმირ, ნენზ ი გჲგიბ (ბქ. 70) — ტყეში მეტწილად არის ნაძვი, სოჭი და ფიჭვი.

ნენი იგივეა, რაც **ნჷნი**.

ნენკჷრი იგივეა, რაც **ლენკჷრი**.

ნენსგა იგივეა, რაც **ნჷსგა**.

ნენსკა იგივეა, რაც **ნჷსგა**.

ნენჩა იგივეა, რაც **ლენჩა**.

ნეპოლ იგივეა, რაც **ნა̈პოლ**.

ნერლედ იგივეა, რაც **ნალჷრედ**.

ნესკა იგივეა, რაც **ნჷსგა**.

ნესკამეზი იგივეა, რაც **ნჷსგამეზი**.

ნესყე იგივეა, რაც **ნჷსყე**.

ნეფე (-ფჷმიშ, -ფა̈ლ ბზ., -ფემ, -ფოლ ბქ., -ფჷშ, -ფჷლ ლშ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — მეფე. ნეფე ი მიჩა ჯარ ლიზა̈ლს ჩოთსაჩქჷრა მეზგას (ლშ. 51) — მეფე და მისი ჯარი ოჯახს დაუსაჩუქრებია წასვლისას.

ნეფყუ, ნეფყჷი (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — ურიბი, თავსაბური (ლეჩაქის ბოლოების ისე შეკვრა, როცა ნიკაპი და ტუჩები არ უჩანს ქალს). ლოხკიდ ნეფყჷი ბიქჷდ ბეჟანიშ ხახჷ (ბქ. 163) — ქარმა გადახადა თავსაბურავი ბეჟანის ცოლს.

ნეფხჷნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ.), **ლეფხჷნა** (-ნა̈შ, -ნა̈ლ) ლშ., **ლეფხნა** (-ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ) ლნტ. — ცხვირი. ალ მახეღჷა̈ჲს ნეფხჷნაჲა ლახთხეჲ ჰაკჷა̈დ (ბზ. 446) — ამ ვაჟკაცს ცხვირზე გააკრა კუდი. ნეფხჷნა წჷგრნი პატრაჯანდ ესერ ხა̈გნენა (ბქ. 252) — ცხვირი წითელი პამიდორივით ჰქონდა. ლეფხჷნა̈ სტჷირა̈ლ (ლშ.) — ცხვირის ნესტოები. თხჷიმს ხუღჷე ჩუქანა̈ გაგადა, ლეფხნა, შტგმარა̈ლ... (ლნტ.) — თავს აქვს ქვედა ყბა, ცხვირი (და) ყურები.

ნექჴა (-ჴა̈შ, -ჴა̈რ ბზ., -ჴა̈შ, -ჴა̈რ ბქ.), **ნიქჴა** (-ჴაშ, -ჴა̈რ) ლშ., **ნიქეჴა** (-ჴა̈ჲშ, -ჴა̈რ) ლნტ. — წარბი. ნექჴა̈რჟი, ნეფხჷნაჟი — ჩია̈გ ხაცჷმენიხ გუნა̈ჲს (ბზ. 13) — წარბებზე, ცხვირზე — ყველგან უსვამენ მურს. ნექჴა̈რ ჷშხჷარნენსგაჲსგა ჩა̈ჴულდ ხარ, ამეჲსგა ოთმგგინ (ბქ. 16) — წარბებს შუა რომ ღრმული აქვს, იმაში დაეუმიზნე. ალ დენას ხოჩა ნიქეჴა̈რ ხარ (ლნტ.) — ამ გოგოს კარგი წარბები აქვს.

ნელა̈რ (-ლრიშ, -ლრა̈ლ ბზ., -იშ, -არა̈რ ბქ.) **ნელარ** (-არალ) ლშ.—კასრი. ნელა̈რ ქა ლუშჷჷედ მა̈რ (ბზ.) — კასრი გარეცხილი მაქვს.

ნელა̈შდ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ნეხშდ, ნეჴშდ** ბქ., **ნელეშტ** (-იშ, -ლშტარ) ლშ., **ნილა̈შტ** (-ა̈რ) ლნტ., ზ ო ო ლ. 1. თიკანი. გიგას ნელა̈შდ ა̈თქარჷა̈ნ (ბზ.) — დეიდას თიკანი დაეკარგა. დაჴჲლს ნელშტარ ოხთაჷა (ლშ. 34) — თხას თიკნები მოუგია. იმეხენ ისმი ნილა̈შტი ლიბლელი? (ლნტ.) — საიდან ისმის თიკნის ბღავილი? 2. ბქ. მონადირის ენაზე ჯიხვი. ხოშა ლჷაშდ ნეჴშდ ხოჯხახ (ბქ. 236) — დიდ ჯიხვს თიკანს უწოდებენ.

ნელეშტ იგივეა, რაც **ნელა̈შდ**.

ნე̄შკა იგივეა, რაც **ნე̄შკა**.

ნეცინ (მა̈ნცინე, ხონცინა, ნეცნა̈რ ბზ., ხონცინა, მანცინე ლშხ., ხონეცნა, ნეცინარა ლნტ.) — წვრილი. [სამთილდ] ჩჳადკჷპნე ნეცინდ ალღა̈რ (ბზ. 398) — სამთილმა წვრილად დაკეპა ესენი. ამთეჲსგა ა̈დისგხ ნეცინ ჰინჰლა̈რს (ბქ. 77) — ამაში წვრილ ნაწლავებს დებენ. ჰკჷტაჲ ნეცინ იცხ ლი (ლშხ., ხორ. 3) — ჰკიტა წვრილი მსხალია. ხონცინა მეგა̈მ კოჯს ლა̈ხსა̈დ (ბზ.) — უფრო წვრილი ხე კლდეს შერჩა.

ნეცხჳნი იგივეა, რაც **ჲეცხნი**.

ნეძგერ იგივეა, რაც **ნა̈ძგერ**.

ნეწჳიდ, ნეწუდ (ხონწუდა) ზს. — წვრილი. ნეწჳიდ კჳედალშჳ კჷლა̈რს ა̈სყიხ (ბქ. 231) — წვრილი წნელით კონებს აკეთებენ. ხონწუდა ფაჳ ქა ლა̄მო (ბზ.) — უფრო წვრილი ჯოხი მომეცი.

ნეხშდ იგივეა, რაც **ნელა̈შდ**.

ნეჴშდ იგივეა, რაც **ნელა̈შდ**.

ნეჰნა იგივეა, რაც **ლეჰნა**.

ნე̄ნა იგივეა, რაც **ლეჰნა**.

ნე̄ნი (-ნი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ნენი** (-ა̈შ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — თივა. ნე̄ნი თამფიარ ქა̄მა̄დ (ბზ.) — თივა აღდგომამდე მეყო. ჳობა̈შ ნენი ხეჰმი ჩჳიბეჴეჳიშ ლარას (ბქ. 231) — ბევრი თივა ითიბება (ეთიბება) ჩუბეხევის მინდორში. გუშკჳე ღჳაქა̈რდ ხჳა̈ი ნენი ა̈ნმაჯეხ (ლნტ.) — ჩვენმა კაცებმა ბევრი თივა მოზიდეს. იხ. **ჰემ**.

ნე̄სგა (-გა̈შ, — ბზ., -გა̄შ, — ლშხ.), **ნენსგა** ბქ., **ნესკა** (-კა̈ჲშ, —) ლნტ. — შუა, შუაში, შორის. ჩიგარ ლიცჳა̈ლ ხა̄დხ უშხჳა̄რ ნე̄სგა (ბზ. 22) — ყოველთვის ჩხუბი ჰქონდათ ერთმანეთის შორის. დოლა̈სჳიფიშ ი უშხჳანა̈რიშ ნენსგა და̈რ იზგე (ბქ. 2) — დოლასვიფსა და უშვანარს შუა არავინ ცხოვრობს. ეჯი ნე̄სგაქა ქამეფეტე ლოქ ხეკჳეს ლე̄სეს (ლშხ. 78) — ის შუაში გახვრეტილი უნდა იყოსო. ნესკა ა̈ზჳისა ჳისკჳ ხოგხ (ლნტ.) — შუა ემოში ევამლი უდგათ. გუშკჳე ნესკა მა̈გ ქა̈დგათჳან (ლნტ.) — ჩვენ შორის ყველაფერი დამთავრდა.

ნე̄სგამე̄ზი (-ზი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ნესკამეზი** (-ჲშ, -ზალა) ლნტ. — შუამავალი. ეჯჲარე ნე̄სგამე̄ზი მა̄მა ლიშდ ნა̈ჲ (ბზ.) — ჩვენ მათი შუამავლები არა ვართ. ნე̄სგამე̄ზჲარ ენთიშნეხ კუმში მგლგონი მა̄რე̄ლს (ლშხ. 49) — შუამავლები საქონლის შემფასებელ კაცებს აირჩევენ. ალე ნესკამეზიურ დესა ლი მეწჳილა̈ლ (ლნტ.) — ეს შუამავლის გარეშე ვერ გათხოვდება (არ არის გამთხოვებელი).

ნე̄სყე (-ყე̄მიშ, -ყა̈ლ ბზ., -ყე̄შ, -ყე̄ლ ლშხ.), **ნესყე** (-ყემ, -ყოლ ბქ., -ჲშ, -ყა̈ლ ლნტ.) — ნემსი. შდექჳეი ნე̄სყა ხეთხე̄ლი (ბზ.) — თივის ზვინზე ნემსს ეძებს (ამაოდ ირჯება, საქმე არა აქვს). ამეჩუ ხელწიფხეს მურყჳამქა ნესყე ხორიკ (ბქ. 64) — აქ ხელმწიფეს კოშკზე ნემსი უკიდია. მალატ ნესყემ ჴომქ' ესერ მუგჳწუნე ლი (ანდ. 73) — სიყვარული ნემსის ყუნწში გამძვრენიაო. და̈ჳდ ლახაჴა̈ლე აგჳისა ნესყე ალ მარეს (ლნტ. 305) — დევმა შეურჭო ქუსლში ნემსი ამ კაცს. იმ ხაშდბა ლემგრხელაისგა? — ნე̄სყა ხჳეთხე̄ლი (ჰოფ. 258) — რას აკეთებ ჭინჭრებში? — ნემსს ვეძებ.

ნე̄შკა (-კა̈შ, -კა̈ლ ბზ., -კა̄შ, -კე̄ლ ლშხ.), **ნეშკა** (-კა̈შ, -კოლ ბქ., -კა̈ჲშ, -კა̈ლ ლნტ.) — სხვენი. [ქათლიდ] ნეშკაქა ხაგან (ბქ. 90) — ქათამი სხვენზე იდგა.

ნიბა̄შილ იგივეა, რაც **ნიბა̈̄შინ**.

ნიბა̈̄შინ (-შნა̈̄შ, ლა̈ნბა̈̄შნა) ბზ., **ნიბა̈შინ** (-შნა̈შ, ლა̈ნბა̈შნა) ბქ., **ნიბა̄შილ** (-იშ, ლანბა̄შლა) ლშხ., **ნიბაშილ** (-ლამბაშლა) ლნტ. — შვილიშვილი, დისშვილი, ძმისშვილი. სახლიშვილი. ჰმირანს უსუჰი ნიბა̈̄შინ ცამცუმ ასხჳიე̄ნა (ბზ. 16) — ამირანს უსუპის ძმისწული ცამცუმი შეხვედრია. მიჩა ნიბა̈შინ... სგა ლახსგურდა ბექჷრბის (ბქ. 83) — მისი ძმისწული მიუჯდა ბექირბის. ნიბა̈შინს გეზალდ ხოშ'ესერ მალატ ხაყა (ანდ.) — შვილიშვილი შვილზე მეტად საყვარელიაო (შვილიშვილს შვილზე მეტი სიყვარული აქვსო). ლამბაშლა ხოჩამდჳ გჳირიდ! (ლნტ.) — სახლისშვილებო კარგად გვყოლოდეთ!

ნიგბა იგივეა, რაც **ნებგჳა**.

ნიგობა იგივეა, რაც **ნებგჳა**.

ნიზლაჳ იგივეა, რაც **ლინძლა̈ჳ**.

ნიკბა, ნიკპა. იხ. **კაპრა̈ჲ**.

ნიკრა̈ტ (-იშ, -რატა̈ლ ბზ., -რატა̈ლ ლნტ.), **ნიკრატ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.) — ნისკარტი. ნიკრატ დეშ ოთსკვდდა მეტკრაქა (ბქ. 24) — ნისკარტი ვერ გაეტეა ღრიჭოში. ლეფხჷნა̈ დ მჷქაფ ჯოდი ნიკრა̈ტ ლოქ ხარ (ლნტ. 70) — ცხვირის ნაცვლად გრძელი ნისკარტი აქვსო. იხ. **ნჷნძჷ**.

ნინ (-იშ, ნჷნა̈რ ბზ., ნჷნემ, ნჷნა̈რ ბქ., -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — ენა. ნინ ქა ხოზ ქამენჩუ (ბზ. 363) — ენა გადმოგდებული აქვს. ანქჷიჰე ნინ ქა (ბქ. 41) — გამოყო ენა. ნჷნ რაგა̈დ დეშ ესერ ჰიჩე (ანდ.) — ენას ლაპარაკი ვერ გაცვეთსო. ლა̈ზდას ჰარჯისა ხუღუ: ნინ, შტჷქა̈რ, ხჷრხინტ (ლნტ. 39) — საკლავს პირში აქვს ენა, კბილები, ხორხი.

ნინჩუ იგივეა, რაც **ნიჩუ**.

ნიორა̈ იგივეა, რაც **ნიჲრა**.

ნირზლაუ იგივეა, რაც **ლინძლა̈უ**.

ნიჲრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈შ, -რჷლ ლშ.), **ნიორა̈** (-ა̈შ, -რა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — ნიორი. ჰარტმა̈რისგა გჷილაშა ნიჲრა (ბქ. 225) — ბოსტნებში გვითესია ნიორი. ნიჲრჷლ ლოქ ოხჲიდ (ლშ. 57) — ნივრები მომიტანეო. ნიორა̈ მეჲარ მილაშა (ლნტ.) — ნიორი ბლომად მითესია.

ნიქეჰა, ნიქჰა იგივეა, რაც **ნექჰა**.

ნიღა̈შტ იგივეა, რაც **ნეღა̈შდ**.

ნიშა̈ნ (-შნიშ, -შნა̈რ) ზს., **ნიშან** (-იშ, -არ) ლშ., **ლჷშა̈ნ** (-შანა̈რ) ლნტ. — ნიშანი, ბელგა. მა̈ დ ესერ ხა̈რა ზურა̈ლა̈ ნიშნა̈რ? (ბზ. 237) — რად ჰქონდოდა ქალის ნიშნებიო. ნიშა̈ნ ათხედ ჟი მაგ შიქა (ბქ. 16) — ნიშანი ახლაც მაქვს ხელზე. ქა ლჷჲედ ხა̈რენა ლჷშა̈ნ დენა̈იშდუ (ლნტ.) — მიცემული ჰქონია ნიშანი ვოგოსთვის.

ნიჩუ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ნინჩუ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — 1. სახე, პირისახე. ნიჩუ შიყთე ხეყა̈რ (ბზ. 86) — პირისახე მურგვისაკენ მოექცა. მიჩა მუხუბე ნიჩუჲი ტუეტს იტკბე (ბქ. 221) — მისი ძმა სახეზე ხელს ირტყამს. 2. ღრუნჩი, დინგი. კერს ნინჩუ ქა ა̈ა̈რდულ ლახრეკუნე მინდორლისგა? (ბქ. 165) — კვერვს დინგი ვინ ამოაკვერეინოს მინდორში?

ნო უარყ. ნაწილაკი — არც, ნურც; ნუ. ლეღუ ნოსა ლახა̈მა, ნო ხარშუ ლახჷშა (ბზ. 325) — ხორცი არ ჭამო, ნურც ნახარშს დალევნოდ ლჷცთე ოღუ იხნიხ ი ნოდ ნომთე (ბქ. 199) — ნურც წყალზე მოუშვებთ და ნურც ნურაფერზეო. ნო ლირდე ლოქუ ხა̈ღრისა ი ნო ლოქ სედა! (ლნტ.) — არც სიცოცხლე გვღირსობ და არც სიკვდილი! ნო ხიჩო (ლშ.) — ნუ შერები!

ნოდა̈რ იგივეა, რაც **ნადა̈რ**.

ნოთი იგივეა, რაც **ნოთაუ**.

ნომ იგივეა, რაც **ნომ**.

ნომაგეშ იგივეა, რაც **ნომაგუეშ**.

ნომაგუეშ ზს., **ნომაგეშ** ლხმ. — არაფერი (საქმე). ნომაგუეშ ესერ ხა̈ყრის და̈შდუდ (ბქ. 17) — დათემა არაფერი დაემართოსო.

ნომეგ, ნემეგ ბქ., უარყ. ნაწილაკი — არ. ქუნა̈რს ესერ ჰჷშხა̈რ ნომეგ ა̈ხკურეკენეხ (ბქ. 5) — სულებს ფეხები არ დაესვაროთო.

ნოსა იგივეა, რაც **ნოსა**.

ნოსამამა იგივეა, რაც **ნოსამამა**.

ნოთაუ ბზ., **ნოთი** ლშ., **ნოთი** ბქ., ლნტ. ნაწილაკი — ევება, იქნებ. ნოთაუ ესერ ადთჷმე ესამა (ბზ. 328) — იქნებ რამე ეომოეოო. ნოთი ლოქ ღერთემ გეზალ ლახომეხ (ლშ. 58) — იქნება ღმერთმა შვილი მოგვცესო. ნოთი აჩუე ა̈გხო (ლნტ.) — იქნებ წავიდე სახლში.

ნომ, ნუმ ბზ., ლშ., **ნომ** ბქ., ლნტ., **ნემ** ბქ., უარყ. ნაწილაკი — ნუ. ნომ ხაჰთე შუკუთე მეზის (ბზ.) — ნუ წყეული გმად მიმაველს. სურუს ნემ რაგდი! (ბქ.) — ბევრს ნუ ლაპარაკობ! ნომ ჯაყლუნი ლიზი-ლიჩედდ (ლშ. 83) — წასვლის ნუ გეშინია. ნომ ხიცუალდ! (ლნტ.) — ნუ ჩხუბობთ!

ნორ ბზ., ლშ., **ნა̈რ** ბქ., ლნტ. უარყ. ნაცვალსახ. — არავინ, ნურავინ. ყორქა ესერ ნორუ ანჯა̈დხ (ბზ. 13) — კარში არავინ გამოხვიდეთო. ნორ ლოქ ანფუშდად (ლშ.) — არავინ გამოუშვათო.

ნოსა, ნოს ბზ., ლშ., **ნოსა** ლნტ. უარყ. ნაწილაკი — არ, ნუ. ეჩქად ალა ჩუ ნოსა ათკარა (ბზ. 85) — მანამდე ეს არ გაალო. ეჩქად ლექუა ნოსა ანჯე (ჰოეზ. 120) — მანამდე

არ ჩამოხვიდე.

ნო̄სამა ბზ., ლშხ., **ნოსამამა** ლნტ., უარყ. ნაცვალსახ. — არაფერი. იშგენ ნო̄სამ' ა̈თდა გუთე (ბზ. 276) — სხვა არაფერი ჩაიდო გულში. ნოსამამა ა̈ჯღორაუ̂აჴ (ლნტ.) — არაფერი მოგატყუონ.

ნუკუ̂[1] (-იშ, —) ზს., ლშხ. — ნამუსი, სინდისი. ნუკუ̂ ანჴჷ! (ბზ.) — ნამუსი იქონიე! ნუკუ̂ ი ლგრდობ ჩი მოდ' ესერ ხოხალ (ანდ.) — სინდისი და მორიდება ყველამ არ იცისო.

ნუკუ̂[2] (-იშ, —) ზს., ლშხ., ლნტ. — ნაირი. ყა̈ნრექუ̂ა̈ნ ჭიტი მე̄რმა ნუკუ̂იშდ (ბზ.) — ჩაიცვა ჭიტიმ სხვანაირად. ჭიშხაშყი ჩი ნუკუ̂ი ლიღრა̈ლს ყგლეჴ (ლშხ. 22) — ფერხულზე ყველანაირ სიმღერას ამბობენ.

ნუ̄მ იგივეა, რაც **ნო̄მ.**

ნგნ იხ. **ნინ.**

ნგნი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ზს., -ალ ლშხ.), **ნგნირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ელენთა. ნგნი̄რა̈ლ ი პერშუ̂და̈̄ლ ა̈ხუ̂ტყაბედ (ბზ. 40) — ელენთები და ფილტვები შევიწვით.

ნგნძგ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნისკარტი. ხოჩ' ესერ ეჯი ლესეს, მიჩა უჭუ̂დალდ ნგნძგ ლახთგლეს (ბქ. 315) — აბა გაბედოს და, ჩემს უკითხავად ნისკარტი შეახოსო. იხ. **ნიკრა̈ტ.**

ჲ

ჲადურ იგივეა, რაც **ჰა̈დურ.**

ჲადურდ იგივეა, რაც **ჰა̈დურდ.**

ჲალენ (-იშ, —) ლნტ. — ალიონი. ჲალენჟი ჰედეჩი მგჰშხი (ლნტ. 57) — მეკელე ალიონზე მოდის.

ჲარა̈ლ იგივეა, რაც **იარა̈ლ.**

ჲარ̄ი̄მოშ იგივეა, რაც **ჲა̈რმოშ.**

ჲარმოშ იგივეა, რაც **ჲა̈რმოშ.**

ჲაფ იგივეა, რაც **ჲეფ.**

⌜ჲ⌝ალო იგივეა, რაც **ჰა̄ჲუე.**

ჲალო, ჲალჲუე, ალო, ალჲუე ზს., ლშხ., ალჲუე, ელჲუე, აჲუე ლნტ. — ნაწილაკი — აბა; თუ. ჲალო, ეჯა მაჰკჭრა (ბზ.) — აბა, იმის დარდი მაქეს. მინს ესერ ლუნი ლელჲუ ხოცხახ ალო (ბზ. 22) — ჩვენ აბა, ხბოს ხორცი გვირჩევნიაო. მი ხუჲი, ჲა̈ლჲუე ჲა̈რ? (ბქ.) — მე ვარ, აბა ვინ? ჲალო ჩჲუჲ აწჲე ჯეჲ მიჩა კერძმა̄რათე (ლშხ. 64) — აბა, დამპატიჟე მეც შენს მოყვარესთანო. ალჲუე მა ლუჩომნედ? (ლნტ.) — აბა, რა ვქნათ?

ჲალჲუე იგივეა, რაც **ჲალო.**

ჲა̈რ (მოთხ. ჲა̈რდ, მიც. ჲა̈ს, ნათ. იშა) ზს., **ჲარ** (ჲარდ, ჲას, ჲეშა) ლშხ., **ა̈რ, ჲა̈რ** (ჲა̈რდ, ⌜ჲ⌝ა̈რს, ჲეშა) ლნტ., კითხვ. ნაცვალსახ. — ვინ. ჲა̈რ ლი ისგუჲი მგკეთ? (ბზ.) — ვინ არის შენი მოკეთე? შუკჲუს ჲა̈რ ესერ ესხრი? (ბქ.) — გზაზე ვინ მიდისო? ა̈რს ჯა̈გედიხ ი ა̈რს მა̈დე? (ლნტ. 307) — ვის გეძინებათ და ვის არა?

ჲა̈რმა̈გ ზს., ლნტ., **ჲარმაგ** ლშხ. ნაცვალსახ. — „ვინ და ვინ." ჲა̈რმა̈გ აჩა̈დხ ლა̈თხუჲართე? (ბზ.) — „ვინ და ვინ" წავიდნენ სანადიროდ? ჲა̈რმა̈გ ანჴა̈დხ ლამშაჲუთე? (ბქ.) — ვინ და ვინ მოვიდნენ სამუშაოდ?

ჲა̈რმოშ ზს., ლნტ., **ჲარმოშ, ჲარ̄ი̄მოშ** ლშხ., განუსაზღვრ. ნაცვალსახ. — ვინმე; თუ ვინმე. ა̈ხწინი ჲა̈რმოშ̄ ალას? (ბზ.) — მოერევა ვინმე ამას? ჲა̈რმოშ ა̈ჴდენი. გუდ ა̈მიშ ლიჴდეს, ეჰე ეზერ ირი (ბქ.) — თუ ვინმე მიხედება ამის მოგანას, კარგი იქნება. ჲარმოშ ადინედ ალ შუკჲუს, ხოჩა ლირდე ჯ̄ერახ (ლშხ.) — თუ ვინმე წახვალთ ამ გზით, კარგი ცხოვრება (ყოფა) გექნებათ.

ჲა̈ს ზს., **ჲას** ლშხ., **ჲა̈რს** ლნტ., იხ. **ჲა̈რ.**

ჲა̈ს-ჲა̈სგნ იგივეა, რაც **ჲეს-ჲესინ.**

-ჲა̄ქ ბზ., ლშხ., **-ჲაქ** ბქ., ლნტ., დანიშნულების მაწარმოებელი სუფიქსი: — სა-ო, სა-ე. ალი როქჲუ ლი მიჩა ჰა̈შჲა̄ქ (ბზ. 444) — ეს არის ჩემი საქმროო. ქორჲაქ მეგემ (ბქ.) — სახლის (სასახლო) ასაშენებელი ხე.

ჲა̄ქა̈შ ბზ., **⌜ჲ⌝აქა̈შ** ლნტ. — შესაფერისი, საკადრისი. დეშ ხორი მიჩა ჲა̄ქა̈შ ხეხჲუ (ბზ.) — ვერ პოვებს თავისი შესაფერისი ცოლი.

⌜ჲ⌝ებ იგივეა, რაც **ჰებ.**

⌜ჲ⌝ებრა იგივეა, რაც **ჰებრა.**

ჲეგირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — წყალდიდობა; ღვართქაფი. ხოშა ჲეგირ ესღგრდა (ლშხ.) — დიდი ღვართქაფი მიდიოდა.

⌜ჲ⌝ედ იგივეა, რაც **ჰედ.**

ჲედო იგივეა, რაც **ედო.**

ჲედურ იგივეა, რაც **ჰა̈დურ.**

ჲედურდ იგივეა, რაც **ჰა̈დურდ.**

ჲედჲუოდ ლშხ., **ჲედიჲუოდ** ლნტ. — საეჭვო, საითუო. ჲედჲუოდჟი ლე̄ქჲუ — საეჭვოდ თქვა. ჲედჲუოდჟი ხოზ ლი̄ზი — წავა თუ არა, არა აქვს გადაწყვეტილი (საეჭვოდ აქვს წასვლა).

ჲეზჲუ იგივეა, რაც **ჰა̈ზჲუ.**

ჲეკენობ იგივეა, რაც **ჲენკანობ.**

ჲელ იგივეა, რაც **ჰელ.**

ჲელიობ იგივეა, რაც **ჲელჲობ.**

ჲელჲა იგივეა, რაც **ელჲა̈.**

ჲელჲობ ბზ., **ჲელიობ** ბქ., ქს., **ჲელობ** ბქ., რელიგ. — ელიობა. ნა̈ბა̈შ გჳა̈ლია̈შ ნაშხა... ხემთქუნხ ჲელობ (ბქ. 238) — კარგი ამინდის სახელზე იცოდნენ ელიობა.

ჲელსერ ბქ. — **გამეტებული.**

ჲელჳა იგივეა, რაც **ჰა̈ლჳა.**

ჲელწესდ იგივეა, რაც **ელწესდ.**

ჲენა̈რ ბზ. — პირველი ნათიბი თივა. შჳა̈ნს ჲერხი ლა̄რა̈ლს ჲორინ ა̈ჴმეხ, მა̈ნკჳი̄ ნაჴა̈მჳს ჲენა̈რს ხაყლეხ (ბზ.) — სვანეთში მოგ სათიბს ორჯერ თიბავენ, პირველ ნათიბს „იენარს“ უწოდებენ.

ჲენა̈ს, ენას ბზ., **ჲენას** ლშ. — სწრაფი, ჩქარი. ჲენას მა̄რე ლას ბელხანჯარ (ლშ. 72) — ბელხანჯარი სწრაფი კაცი იყო. ზმნზ. **ჲენა̈სდ, ენასდ** ბზ., **ჲენასდ** ლშ. — სწრაფად, ჩქარა. და̈ჳით ჲენა̈სდ ანჴა̈დ ა̈გითე (ბზ. 270) — დავითი სწრაფად მოვიდა შინ.

ჲენკანობ (-ა̈შ, —) ბზ., **ჲენკენობ** ბქ., ლნტ., **ჲეკენიობ, ეკენობ** (-იშ, —) ლშ. — ენკენისთვე (სექტემბერი). ამე ყურძენს ჲენკენობა̈ თჳეჲსგა იხჳერიხ (ლნტ. 17) — აქ ყურძენს ენკენისთვეში კრეფენ.

ჲენწ იგივეა, რაც **ჰა̈ნწ.**

ჲეპრუტდ ლიკჳა̄ნე ბზ. — აბუჩად, მასხრად აგდება. გოგიდ მა̈გ ჲეპრუტდ ა̈ნკჳა̈რ (ბზ.) — გოგიმ ყველა მასხრად აიგდო.

ჲერ[1] განუსაზღვრ. ნაცვალსახ. — ზოგი. ჲერ ხოშა̄მ გჳიჲა̈ნდ ჴედნი ა̈გითე ი ჲერ — დო̄სდ (ბქ.) — ზოგი უფრო გვიან მოდის შინ და ზოგი — ადრე. ხჳა̈ჲ ცხეკი ხილ ა̈რი: ჲერ ნა̈ლეყან, ჲერ აშ ნაზჳაბ (ლნტ. 15) — ტყის ხილი ბევრია: ზოგი ნამყენი (დანამყნობი), ზოგი თავისით ამოსული.

ჲერ[2] (-იშ, —) ლშ. — ერი; მრევლი. მეჳარ იშდმიხ პაპ ი ჲერ (ლშ. 10) — მღვდელი და ერი ძალიან თვრება.

ჲერ[3] იგივეა, რაც **ჰერ.**

ჲერბეშტ იგივეა, რაც **ჲერჳეშდ.**

ჲერბი იგივეა, რაც **ჲო̄რი.**

ჲერდგულ იგივეა, რაც **ართქჳილ.**

ჲერე[1] იგივეა, რაც **ე̄რე.**

ჲერე[2] იგივეა, რაც **ე̄რე.**

ჲერეხი იგივეა, რაც **ჲერხი.**

ჲერთხილ იგივეა, რაც **ირთხინ.**

ჲერსკა̈ნ იგივეა, რაც **ჰერსკნ.**

ჲერსკნ იგივეა, რაც **ჰერსკნ.**

ჲერუ იგივეა, რაც **ჲო̄რი.**

ჲერჳა̄ლე (-ლე̄მიშ, -ლა̄̈ლ ბზ., -ლე̄შ, -ლე̄ლ ლშ.), **ჲერჳალე, ლერჳალე** (-ლემ, -ა̈რ, -ლემ, -ლოლ) ბქ., **⌈ჲ⌉ერჳალე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ., განუსაზღვ. ნაცვალსახ. — ვიღაცა, ვინმე. ჲერჳა̄ლე ახლჳიჴ ჰყინტს (ბზ) — ვიღაცა მოსდევს ვაჟს. ყორლისგა ლა̈ხშგმ ლერჳალე (‖ჲერჳალე) (ბქ. 212) — ვიღაცამ კარიდან დაუძახა. დის ხეკჳად ერე ჲერჳა̄ლე ემჰედე̄ლა̄ნ (ლშ.) — დედას უნდოდა, რომ ვინმე მოსულიყო.

ჲერჳა̄̈ჲ იგივეა, რაც **ერჳა̄̈ჲ.**

ჲერჳეშდ, ერჳეშდ (-იშ) ზს., ლშ., **ჲერბეშტ** ლნტ. — ოცი. ალას ჲერჳეშდ გეზალ ხორდა (ბზ.) — ამას ოცი შვილი ჰყავდა. მი ა̈მქჳიცხ ერჳეშდ ზა̈ჲ კატორღა (ბზ. 24) — მე ოცი წელი კატორღა მომისაჯეს (გადამიწყვიტეს). ჲერბეშტ მუშკჳა̈რი ხეყადხ (ლნტ.) — ოცი სტუმარი ჰყავდათ.

ჲერჳე̄და იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲერქდა იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲერქედა იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲერქე̄და იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲერხი, ერხი (-ხო̄შ‖-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ხო̄შ, -ალ ლშ.), **ჲერეხი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — განუსაზღვ. ნაცვალსახ. — ზოგი, ზოგიერთი. [მურყჳამ] ჲერხი მერღჳე ლი (ბზ. 1) — ზოგიერთი კოშკი დარღვეულია. ერხი ზურალა̄̈რ საფლა̈ჳთე̄სგა სგა̄̈სკნეხ (ბზ. 9) — ზოგი ქალი საფლავში ჩახტება. ჲერხის ქუთა̄შხენ ნაჯიდ ლერექჳ ხა̄ქჳხ, ჲერხის — აგის ნაშხებ (ლშ. 25) — ზოგს ქუთაისიდან მოტანილი ტანსაცმელი აცვია, ზოგს — სახლში

შეკერილი. ბელტიჲლაპია̈ს ჲერეხი ჩუ ლახო-მა, ჲერეხი — მა̈დე (ლნტ. 213) — ბელტიყლა-პიას ზოგი შეუჭამია, ზოგი — არა.

ჲერხჷ, ჲერხჷლა (-იშ, -ა̈შ, -ლა̈ლ) ბზ., **ჲერხჷლა, ერხჷლა, ერხჷ** (-ლა̈შ, -ლოლ) ბქ., **ჲერხჷლა, ჷერხჷლა** (-ლა̄შ, -ლა̄ლ) ლშხ., **ჷერხჷ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — ვერხვი. ალ დი̄ნა აჯჯგჷნე ჲერხჷი ბალა-შა̄ლ (ბზ.) — ეს გოგო ვერხვის ფოთოლივით თრთის. ხოჩამდ იცხემხ თეკრა ი ერხჷლა (ბქ. 70) — კარგად იზრდება ბოყვი და ვერხვი.

ჲეს ბზ., ლშხ., ზმნს. — ხან, ზოგჯერ. ლიც ესერ ჲეს მგსკჷიხ ლი (ბზ.) — წყალი ზოგჯერ ანკარაა. ჲეს ლამთილს არი დი̄ნა ი ჲეს ლამჷრს (ლშხ. 31) — ხან ქმრის სახლშია ქალი და ხან — მამის სახლში.

ჲეს-ჲესინ ბზ., ლშხ., **ჲეს-ჲესჷნ, ჲა̈ს-ჲა̈სგჷნ** ბქ., **ესი-ესინ, ჲესი-ჲესინ** ლნტ., ზმნს. — ხანდახან, ზოგჯერ. ჲა̈ს-ჲა̈სჷნ დოსდ აშდჷე ლახჷა̈რს (ბქ.) — მთებს ზოგჯერ ად-რე დაათოვს. ესი-ესინ სკჷებნაჷ ხაყლახ მგჭ-შხის ლიჯედ (ლნტ. 60) — მეკვლეს ხანდახან წინასწარ ეუბნებოდნენ მოსვლას. ჲეს-ჲესინ ქა იდა̄რი (ლხნ.) — ხანდახან გამოიდარებს.

ჲეს-ჲესჷნ იგივეა, რაც **ჲეს-ჲესინ.**

ჲესჷა̈̄ჲ იხ. **ერჷა̈̄ჲ.**

ჲეფ, ჲა̈ფ (ხოჲფა, მაჲფე ზს., ხო̄ჲფა ლშხ., ჲეფ, ხოჲეფა ლნტ.) — იაფი. შჷა̈ნს ჰა-რა̈ყ ჲეფ ლი (ბზ.) — სვანეთში არაყი იაფია. საჷარ ჴანარს ჲეფდ ჷოდიხ (ლშხ.) — ოსები ხარებს იაფად ყიდიან. ხოჲფა ბარდან ჯჷლჷე-სა? (ბზ.) — უფრო იაფი ფართალი გაქვს?

ჲექდა იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲექიმ იგივეა, რაც **ა̈ქიმ.**

ჲექგრდა იგივეა, რაც **ერქგდა.**

ჲეშდ, ეშდ ზს., ლშხ., **ჲეშტ** ლნტ. — ათი. ამჩუ ჲეშდ მეზგე იზგე (ბზ.) — აქ ათი ოჯახი ცხოვრობს. ჲეშტ გეზალ ხჷა̈ჲს ხაყა შჷა̈ნს (ლნტ.) — სვანეთში ბევრს ჰყავს ათი შვილი.

ჲეშდეშხუ, ჲეშდეშხჷი იგივეა, რაც **ეშდეშხუ.**

⌈ჲ⌉ეშდჲორი (-იშ) ბზ., ბქ., **⌈ჲ⌉ეშდჲ-ერუ** (-ჷშ) ლშხ., **⌈ჲ⌉ეშტ⌈ჲ⌉ერბი** (-ჲშ) ლნტ. — თორმეტი. ჩუ ხჷიდშაჷოლდ ეშდჲო-რი მა̄რე (ბზ.) — თორმეტი კაცი დაეილუპებო-დით. კერა̈ჲს ეშდჲორი ორკა̈ცდ ქახცხეპა (ბქ. 11) — კერას თორმეტჯერ შემორტყმია. ლგ-მარდელიხ ეშტერბი ლახჷბა (ლნტ. 254) — ყოფილა თორმეტი ძმა.

ჲეშდსემი იგივეა, რაც **ეშდსემი.**

ჲეშდჷოხჷშდ იგივეა, რაც **ეშდოხ-ჷიშდ.**

ჲეშმაჲ იგივეა, რაც **ჰეშმა̈ჲ.**

ჲეშმა̈კ, ჲეშმა̈ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ჲეშმა̄ჲ** (-მა̄ჲშ, -ა̄რ) ლშხ., **ჲეშმა̈, ეშმა̈** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ეშმაკი. ქა̈ჯს ი ჲეშმა̈ს და̈რ ესერ ხერ-მისგა̈ლ (ანდ.) — ქაჯსა და ეშმაკს დასაჭერად არავინ დასდევსო. ჲეშმა̄რს ლოქ ოთფი̄თ-ქჷახ ჩა̄ჷ ლაქნა̄ლს (ლშხ.) — ეშმაკებს ცხენი სირბილით გაუხეთქავთო. ეშმა̈ კერეტა̈ნს ხა̈ს-კჷერენა (ლნტ. 8) — ეშმაკი გახმე მჯდარა.

ჲეშტ იგივეა, რაც **ჲეშდ.**

ჲეშტჲერბი იგივეა, რაც **ეშდჲორი.**

ჲეშხჷა̈მ იგივეა, რაც **შუშხჷა̈მ.**

ჲეცხენი იგივეა, რაც **ჲეცხნი.**

ჲეცხნი (ონცხ||ონცხჷ||ოხჲა̈ცხჷნა̈ნ. ანჲა̈ცხ⌈ჷ⌉||ა̈ნჲა̈ცხჷნა̈ნ; ანჲეცხნი||ა̈ნცხენი-||ა̈ნჲა̈ცხჷნი) ბზ., **ჲეცხჷნი||ნეცხჷნი** (ონეცხ, ანჲა̈ცხ||ანაცხ; ა̈ნცხენი ბქ., ონჲეცხ. ანჲაცხ; ანჲაცხნი||ანცხენი ლშხ.), **ჲეცხენი** (ა̈ნიეცხხჷეს, ა̈ნიაცხ; ა̈ნიეცხენი) ლნტ., გრდუვ. — ელეიძება, ილეიძებს. ათხე [და̈ლ] ჷა̈ნჲეცხნა̈ნ (ბზ. 64) — ახლა დალ'ს' გამოელ-ეიძა. ისგოჷრ ჷი ნეცხჷნი (ბქ. 23) — უშენოდ გავილეიძებო. ეჩანლო ქემჲეცხე̄ლი ზითუნა-ხაჷ (ლშხ. 66) — შემდეგ გალეიძებია მზეთუნა-ხავს. დენა ა̈ნიაცხ (ლნტ.) — გოგოს გაელეიძა.

ჲეცხჷნი, ნეცხჷნი იგივეა, რაც **ჲე-ცხნი.**

ჲეჭოფ (-იშ, -არ) ლშხ. — ბალახიანი ბელტი. ჭალა̄ჲ ჲეჭოფშჷ ლი გოში (ლშხ.) — ჭალა ბალახიანი ბელტებით არის სავსე.

⌈ჲ⌉ეხჷ იგივეა, რაც **ხეხჷ.**

ჲეხჷრობ (-ა̈შ, —) ბქ., რელიგ. — ქალ-თა დღესასწაული ლახამულაში. ჲეხჷრობ ჷეფ-

ლიშიშ დეშღილა̈ღეელ ლასჳ (ბქ. 294) — ქალების დღესასწაული უფლის ორშაბათს იყო.

ჲო̄რი, ჲო̄რუ, ჲერუ (მიც. ჲარჳ, მოთხ. ჲარჳემ, ნათ. -ი̄შ, — ბზ.), **ჲორი** (ჲარჳ, ჲარჳემიშ||ჲორია̈შ) ბქ., **ჲერუ** (მიც. ჲერუს, მოთხ. ჲერუდ, ნათ. ჲერჳ̄შ) ლშხ., **ჲერბი** (მიც. -ის||არბ, მოთხ. -ერბიდ, ნათ. -იშ) ლნტ. — ორი. და̈ჳითს ხო̄რ·და ჲო̄რუ გეზალ (ბზ.) — დავითს ორი შვილი ჰყავდა. ჲერუ ლიხ ლახჳბა (ლშხ.) — ორი ძმა არის. არბ კოჯ ნესკა ლოქ ქა̈ჯ ა̈რი (ლნტ. 306) — ორ კლდეს შუა ქაჯი არისო.

ჲრტყჳი იგივეა, რაც **არტყჳი.**

-ჲს˹გ˺ა იგივეა, რაც **-ისგა, -ჲსგა.**

ჲს˹კ˺ა იგივეა, რაც **სგა.**

ჲგგემ, გგემ (ოთგგ||ოხუგ, ადგე||ანგე; ადგემნე||ანგემნე ბზ., ადიგ; ადგემ ბქ., ათუგ, ადგგე; ადგემ ლნტ.), **აგემ** (ოთგგ, ადგე; ადგემ) ლშხ., გრდმ. — 1. აშენებს. ჩიჳგ ამგჳა̈ჲ ქორს ჲგგემ (ბზ.) — ყველგან ასეთ სახლს აშენებს. ძულ·ჳა ნე̄სგაისგა ადგე... მურყჳამ (ბზ. 249) — შუა ზღვაში ააშენა კოშკი. ჲერჳალე ქორს ყა̈რხენჩუ ესერ ლგმგემჳნელი (ანდ.) — ვიღაცა სახლს სახურავიდან აშენებდაო. საათისა გგემდა აშირ ქორს (ლნტ. 303) — საათში ას სახლს აშენებდა. 2. დგამს, ˹და˺აყენებს. იმგჳა̈ჲ ლგგან მა̈ნკუშყი, ეჩეჩუ ესგენე [ნალჳყურ] (ბქ. 29) — სადაც პირველად იდგა, იქ დააყენა ვაკი. კარდალა̈ს ფეჩყინ გგემ (ლნტ. 3) — ქვაბს ღუმელზე დგამს.

ჲგთინ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — ზვინი. ბოფშა̈რდ ლელჳნთდ ჲგთინ ადგეხ ჰემიშ (ბზ.) — ბავშვებმა საზამთროდ თივის ზვინი დადგეს.

ჲგთრე იგივეა, რაც **გთრე.**

ჲგნში (-ში̄შ, —) ბზ. — ნაზი, რბილი მატყლი. ყინღგლდა̈რს ჲგნში მა̈ტყ ხა̄გხ (ბზ.) — ბატკნებს რბილი მატყლი აქვთ.

ჲგრყი, გრყი (ხოჲგრყა) — მწვანე. ჲგრყი ლაჩა̈ხჳ (ბზ.) — მწვანე საბალახო [ალ ბალახ] ფერდ ჲგ̄რყი ლი (ლშხ. 22) — ეს ბალახი ფერით (ფერად) მწვანეა. ხოგრყა ჰემუ ესერ ესჳდეხ ლუნჳა̈რს (ბზ.) — უფრო მწვანე თივა ხბორებს დაუდევითო.

ჲგრტყჳი იგივეა, რაც **არტყჳი.**

ო

ხ-ობა̈ცე იგივეა, რაც **ხ-ობცე**.

ხ-ობდერ იგივეა, რაც **ხ-ობიდ**.

ხ-ობე̄ლე (ლოხჳბე̄ლ, ლოხბე̄ლე; ლოხბე̄ლნე ბზ., ლო̄ხბელ ლშხ.), **ხ-ობელე** (ლოხჳბელ, ლოხბელ; ლოხბელნე ბქ., ლახობელ, ლახობელე; ლახობელი ლნტ.), გ რ დ მ. — უბერავს. ბობშარ ხობე̄ლეხ ალ ბალახს (ლშხ., ხორ. 6) — ბავშვები (სულს) უბერავენ ამ ბალახს. ბუშტს ქა ხობე̄ლე ბეფშჳს (ბზ.) — ბუშტს გავუბერავ ბავშვს.

ხ-ობიდ (ოხობდჳ, ოხბიდ; ოხბიდნე ბზ., ოხობდ, ოხბგდ; ოხბგდა ბქ.), **ხ-ობდერ** (ოხბგდ, ოხბ̈გდდა; ოხბგდნი ლშხ., ახობდ, ახობიდ; ახობიდე ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ეწევა. თხე̄რემ ქო̄ხბიდ ჰაკჳა̈დს (ბზ. 300) — მგელმა გამოსწია კუდი. ა ჳა̈ნ დეშ ხობიდ (ბქ. 200) — ეს ხარი ვერ ეწევა. ცჳლა̈ჭემანტს მარე დეშ ხობდერდა (ლნტ. 314) — კაცი მშვილდისარს ვერ ეწეოდა (ექაჩებოდა).

ხ-ობიც (მიბცჳნ‖მიბიცდა, ხობცჳნ‖ხობიცდა; ხობიცდე̄დს) ბზ., **ხ-ობცა** (მიბცჳნ‖მიბცჳნდა, ხობცჳნ‖ხობცჳნდა; ხობცჳნეს) ბქ., **ხ-ობიც, ხ-ობცა** (მიბცჳნ, ხობცჳ̄ნ; ხობცჳ̄ნდეს) ლშხ., **ხ-ობიცა** (მიბიცჳნ‖მიბიცდა, ხობიცჳნ‖ხობიცდა; ხობიცდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ძალუძს, შეუძლია. ჲა̈ს ხობიც მიშგჳა ჯო̄გი ლიღე̄შგი? (ბზ. 60) — ვის ძალუძს ჩემი ჯოგის წართმევა? ალ დჳა̄ს ჩიდ ხოშა ხაბცე̄ნა (ლშხ. 71) — ამ დევს ყველაზე მეტი შესძლებია.

ობჳრ იგივეა, რაც **ჳობჳრ**.

ხ-ობცე, ხ-ობცი (ოთჳბა̈ც, ოთბაცე; ოთბა̈ცნე ბზ., ოთბა̈ცისგ ბქ., ოთბაც, ოთბაცე; ოთბაცნე ლშხ.), **ხ-ობა̈ცე** (ათჳბც, ათობა̈ცე, ათობა̈ცნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ჰპირდება. მანე̄სგრა ჳდილდ ჩოთბაცე, ერე მიჩა ხეხჳ ესერ ჲ̄რა (ბზ. 295) — უმცროსი და დაჰპირდა, რომ შენი ცოლი ეიქნებიო. ქათობა̈ცე ამნემ დენა̈ჲ ლიჳდე (ლნტ. 196) — ეს დაჰპირდა ქალიშვილის მოყვანას.

ხ-ობგრგჳნე (ლოხბგრგინ, ლოხბგრგნე; ლოხბგრგნი) ბზ., **ხ-ობრგგჳნე** (ლოხჳბრგგინ, ლოხბრგგნე; ლოხბრგგნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უბრაგუნებს, უბრახუნებს. ყორისგა ლოხბრგგნეხ სორთმანშერს (ბქ. 126) — სორთმანაანთ კარზე დაუბრახუნეს.

ხ-ობგრდა̈გი (ოთბგრდა̈გ, ადბგრდაგე; ადბგრდა̈გისგ) ბქ., გ რ დ მ. — აცილებს. ქჳნა̈რს ჰამს ქა ხობგრდა̈გიხ (ბქ. 5) — სულებს დილით გააცილებენ.

ხ-ოგბე[1] (ოთოგბ, ესჳგიბ; ესჳგიბე ბზ., ოთოგბ, ოთგიბ; ოთგიბე ლშხ.), **ხ-ოქფე** (ასჳქფ, ასოქიფ; ასოქიფე) ლნტ., გ რ დ მ. — 1. ფეხს უცურებს, უსხლეტს. ესჳგიბე ქა ჰიშხს ი ფოყს ქო̄თყჳიჩე (ბზ. 366) — აეუცურებ ფეხს და თეძოს მოვტეხ. ქა დემ ხოგბეხ მარას ალ ჩაფლა̈რ (ლნტ. 7) — ეს ფეხსაცმელები კაცს არ უცურს. 2. ფეხი უცურს. შდრ. **ხ-ოქფე**.

ხ-ოგბე[2] (ოხოგბ, ოხგიბ; ოხგიბე ბზ., ლშხ., ახოგბ, ახოგიბ; ახოგიბე ლნტ.) — 'ვა'უსვრის.

ხ-ოგდჳრი (ხოგჳდირდა̈ს, ხოგდჳ̈რდა; ხოგჳდირდე̄დს ბზ., ხოგდჳრის, ხოგდჳრდა; ხოგდჳრდეს ლშხ.), **ხ-აბორგა** (ხჳაბორგჳნდას, ხაბორგჳნდა; ხაბორგჳნდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უჭირავს, ხელი უკიდია. გა̈ჩს მჳჭხა̈ნ ხოგდჳრი (ბზ.) — დანა ტარით მიჭირავს (დანას ტარიდან ეიჭერ).

ხ-ოგემ (ესჳოგ, ესჳგე; ესგემნე ბზ., ესოგ ბქ., ოსოგ, ოსგე; ოსგემ ლშხ., ლახჳგ, ლახოგე; ლახოგემ ლნტ.), გ რ დ მ. 1. უდგამს. სგალა̈ნჳდენი, შიშდ ლეზჳებს ესჳგემნე სგჳებინჩჳ (ბზ.) — როგორც კი შემოვა, ხელად საჭმელს დავუდგამ წინ. ბებშილდს მე-

გამთეჟი კიბ ლოხგეხ (ბქ.) — ბაემეს ხეშე კიბე მიუდვეს. 2. (ოთოგ, ოთგე; ოთგემნე ზს., ოთგემ ლშ.) — უშენებს. მუდ გეზლჷრს თითჵლაჟი ოთგე ქორა̈ლ (ბზ.) — მამამ შვილებს საითაოდ დაუდგა სახლები. 3. (ლჷხოგ, ლოხგე; ლოხგემნე ბზ., ლოხოგ ბქ., ლოხგემ ლშ.) — 'შე'უდგამს. მასჷრს ბა̈ჯგ ლოხგე (ბზ.) — მესერს (ღობე) საბიჯგი შეუდგა.

ხ-ოგენე იგივეა, რაც **ხ-ოგნე**[1].

ხ-ოგთხჷნე (ლჷხოგთხ, ლოხგეთხ; ლოხგეთხნე ბზ., ლოხგეთხ'ინ', ლოხგეთხე; ლოხგეთხნე ლშ.), **ხ-ოგა̈თხი** (ასუ̂გეთხ, ასოგეთხ; ასოგეთხნე) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'გა'იქნევს (უცებ გაქნევა). შიჳრ ჩ'ოთყედჳნე, მარე ლოხგეთხ ი ჩუ̂ათფიშდუ̂ნე (ბზ.) — ხელები გაუკავა, მაგრამ გაუქნია უცებ და გააშვებინა. ჩა̈ჯს ასოგეთხა ი ყ'ახოკუ̂არა ორმოხენჟი [მა̈რუ̂ენე მუხუ̂ბე] (ლნტ. 171) — ცხენს გაუქნევია და უმცროსი ძმა ამოუგდია ორმოდან.

ხ-ოგიჭ (მიგიჭდა, ხოგიჭდა; ხოგიჭდჷდს ბზ., ხოგიჭდეს ბქ., ქხ.), გ რ დ უ ვ. — უძლებს. ლაჟუ̂რა დეშ ხოგიჭ ჲაკოფს (ბზ.) — საწოლი ვერ უძლებს იაკობს.

ხ-ოგნე[1] (ლოხგენ, ლოხგენე; ლოხგენნე ბზ., ლოხგენისგ ბქ., ლოხგენე; ლოხგენნე ლშ.), **ხ-ოგენე** (ასუ̂გენ, ასოგენე; ასოგენი) ლნტ., გ რ დ მ. — ჩაუდგამს. ჩაუყენებს. ქუ̂ინს ესერ ჯა ლოხკენი (ბზ. 294) — სულს მე ჩაეუდგამო.

ხ-ოგნე[2] (ოთგენ, ოთგენე; ოთგენნე ბზ., ლშ., ოთგენისგ ბქ.), **ხ-ოგენე** (ათუ̂გენ, ათოგენე; ათოგენი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გადა'უქცევს. თხუ̂იმ პა̈ნტღ ოთგენე (ბზ. 390) — თავი ნაფლეთებად უქცია.

ხ-ოგნოუ̂ი, **ხ-ოგონა̈უ̂ი** იგივეა, რაც **ხ-ოგუ̂ნეუ̂ი**.

ხ-ოგუ̂ეში იგივეა, რაც **ხ-ოგუ̂შე**.

ხ-ოგუ̂ნეუ̂ი, **ხ-ოგნეუ̂ი** (ოხუ̂გონეუ̂, ოხგონუ̂ე; ოხგონუ̂ი) ბზ., ოხგონუ̂ისგ ბქ., **ხ-ოგნოუ̂ი** (ოხგონაუ̂, ოხგონუ̂ე; ოხგონუ̂ი ლშ.), **ხ-ოგონა̈უ̂ი** (ახუ̂გონა̈უ̂, ახოგონა̈უ̂ე, ახოგონა̈უ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'მო'უგონებს, უხერხებს. ოხგონუ̂ეხუ̂ ესამ' ჵლას (ბზ. 364) — ამას რამე მოუხერხეთო (მოუგონეთო). მა̈ჲ ლა̈ყრიდ ი მა̈ჲ ოლგონუ̂ად? (მოეზ. 48) — რა ვუყოთ და მოვუგონოთ? თამარდ ილნუსის ბა̈ქ ოხგონუ̂ე (ბზ.) — თამარმა ილნუსის ტყუილი მოუგონა.

ხ-ოგუ̂შე (ესოგუ̂შ, ესგუ̂ეშ; ესგუ̂ეშნე ბზ., ოსოგუ̂შ, ოსგუ̂ეშ; ოსგუ̂ეშნე ბქ., ოსგოშ, ოსგოშე; ოსგოშნე ლშ.), **ხ-ოგუ̂ეში** (ასუ̂გუ̂შ, ასოგუ̂ეშ; ასოგუ̂ეშნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უსხამს. დედეს ჰარყილს ესგუ̂ეშნე (ბზ.) — დედას არაყს დაუსხამს. ბაბად [ზორგეთს] ქოხგუ̂ეშ კათხთექა ა̈ჲრა̈ყ (ბქ. 197) — პაპამ მორგეის კათხაში ჩაუსხა არაყი. ლუ̂ინალს ხოგუ̂ეშიხ ჰიქა̈რხო (ლნტ. 53) — ღვინოს ჭიქებში უსხამენ.

ხ-ოგცხა̈დი (ოხგაცხა̈დ, ოხგაცხდე; ოხგაცხდი ბზ., ოხგაცხდისგ ბქ.), **ხ-ოგცხადი** (ოხგაცხდ, ოხგაცხდე; ოხგაცხდი) ლშ., გ რ დ მ. — უცხადებს. ქჷხგაცხდე ხელწიფხდ ალა ფა̈მლია̈რს (ბზ. 442) — ხელმწიფემ გამოუცხადა ეს შინამოსამსახურეებს.

ოდ, ოდე, ოდედე იგივეა, რაც **უ̂ოდ**.

ხ-ოდაგა̈რი იგივეა, რაც **ხ-ოდგა̈რი**.

ხ-ოდანწყე იგივეა, რაც **ხ-ოდა̈წყე**.

ხ-ოდარა̈ჯი იგივეა, რაც **ხ-ოდრა̈ჯი**.

ხ-ოდაწყე იგივეა, რაც **ხ-ოდა̈წყე**.

ხ-ოდა̈უ̂შე (ოთდა̈უ̂ა̈შ, ოთდა̈უ̂შე; ოთდა̈უ̂ში ბზ., ოთდა̈უ̂შ, ოთდა̈უ̂შე; ოთდა̈უ̂შნე ლშ.), **ხ-ოდუ̂ა̈ში** (ოთდაუ̂ა̈შ, ოთდაუ̂შე; ოთდაუ̂შისგ) ბქ., **ხ-ოდაუ̂შე** (ათუ̂და̈უ̂შუ̂, ათოდაუ̂შე; ათოდა̈უ̂ში) ლნტ., გ რ დ მ. — უფუჭებს, უმალავს, ულუპავს. ქა̈ჯდ კოჯა̈რისგა გეზალ ოთდა̈უ̂შე (ბზ.) — ქაჯმა კლდეებში შვილი დაუღუპა. ალ ზარბუ̂ზანს ესერ ჩუ̂ემოშ ხოდუ̂ა̈ში (ბქ. 81) — ამ მარბაზანს თუ გაუფუჭებო. მიჩა ქორხო ლოქ ასხრი, იმ ლოქ ხოდაუ̂შე (ლნტ. 106) — ჩემს სახლში მივდივარ, რას გიმალავო.

ხ-ოდა̈წყე (ოთდა̈წყ, ოთდა̈წყე; ოთდა̈წყი ბზ., ოთდა̈წყ, ოთდა̈წყე; ოთდა̈წყნე ლშ.), **ხ-ოდაწყე** (ოთდა̈წყ, ოთდაწყე; ოთდა̈წყისგ) ბქ., **ხ-ოდანწყე** (ათუ̂და̈ნწყ, ათოდანწყე; ათოდანწყი) ლნტ., გ რ დ მ. — ულაგებს, უწყობს. ალა ამჷინგდ ხოდა̈წყე ჩჷ ქორისგა (ბზ. 381) — ეს ისევ ისე ულაგებს სახლ-

ში ყველაფერს. მიჩა დიდ ლერქჳარ სგ'ოთდაწყე შაუხანს (ბქ.) — დედამისმა ტანსაცმელი ჩაულაგა შაუხანს.

ხ-ოდგჳრი (ოთოდგრ, ოთდაგჳრ; ოთდაგრი ბზ., ოთდაგრისგ ბქ.), **ხ-ოდგარი** (ოთდაგარ, ოთდაგრე; ოთდაგრი) ლშ., **ხ-ოდაგჳრი** (ათუდგრ, ათოდაგჳრ; ათოდჳგარნე) ლნტ. გრდმ. — უკლავს. [ჭიტიდ] ფჳრ ოთდაგჳრ ღუაჭჳრს (ბზ. 336) — ჭიტიმ ეაჭარს ძროხა მოუკლა. ეჯის ჭჳშ ათოდაგჳრხ (ლნტ. 224) — იმას ქმარი მოუკლეს.

ხ-ოდგე (ოთოდგ, ოთდიგ; ოთდიგე ზს., ლშ., ათუდგ, ათოდიგ; ათოდიგე ლნტ.), გრდმ. — უქრობს. ფჳკუნა ლემასგჳ ხოდგე (ბზ. 379) — ლეკვი ცეცხლს უქრობს.

ხ-ოდგენი (ჳმდჳგ, ოთდჳგ; ოთდეგნი ბზ., ჳმდაგ, ოთდჳგ; ოთდეგნი ბქ., ემდაგ, ოთდაგ; ოთდეგნი ლშ.), **ხ-ოდეგენი** (ჳმდაგ, ათოდაგ; ათოდეგენი) ლნტ., გრდუ. 1. უქრება. ჩუ'ესერ ათდეგა, ჩუჳ ახბიშე ლემესგ (ბზ. 268) — ჩამიქრა, ჩამომაწოდე ცეცხლით. ალ დინას ლემესგ ჩოთდაგ (ბქ. 66) — ამ ქალიშვილს ცეცხლი ჩაუქრა. 2. გადატ. ევსება (თვალი), ემრიტება. თე ლჳდდი ქახოდაგ (ლნტ. 221) — თვალიც დაევსო.

ხ-ოდგჷრე (ოხდგგჷრ, ოხდგგჷრე; ოხდგგჷრნე) ბზ., ლშ., **ხ-ოდგგრე** (ოხდგგირ, ოხდგგჷრე; ოხდგგჷრისგ ბქ., ახუდგგჷრ, ახოდგგჷრე; ახოდგგჷრი ლნტ.), გრდმ. — თვალებს სთხრის. ბეფშუდ ნჳპრლს თჷრჳლ ქ'ოხდგგჷრე (ბზ.) — ბავშვმა ჩიტს თვალები დაითხარა. [ზურალს] თერჳლ ქაჳ ახოდგგჷრეხ! (ლნტ. 162) — ქალს თვალები დაითხარეთო!

ხ-ოდეგენი იგივეა, რაც **ხ-ოდგენი**.

ოდერ იხ. **ესდრი, ესხრი**.

ხ-ოდჷრჳე, ხ-ოდჳერე იგივეა, რაც **ხ-ოდურჳჳნი**.

ოდო იგივეა, რაც **ედო**.

ხ-ოდრჳჯი (ოთუდარჳჯ, ოთდარჯე; ოთდარჯი ბზ., ოთდარჯისგ ბქ.), **ხ-ოდრაჯი** (ოთდარაჯ, ოთდარჯე; ეთდარჯი) ლშ., **ხ-ოდარჳჯი** (ჳსუედარჳჯენ, ჳსედარაჯან; ჳსედარჳჯი) ლნტ., გრდუ. — უდარაჯებს, უთვალთვალებს. ჭყინტჳრდ ჩოთდარჯეხ [დჷნას] (ბზ. 379) — ეაკებმა დაუდარაჯეს ქალიშვილს.

ხ-ოდრუანი იგივეა, რაც **ხ-ოდურჳჳნი**.

ხ-ოდურჳჳნი, ხ-ოდჷრჳე (ოთდურჳჳნ, ოთდურჳანე; ოთდურჳჳნნე) ბზ., **ხ-ოდურჳჳნი, ხ-ოდირჳჳნი, ხ-ოდერჳე** (ოხდურჳჳნ, ოხდურჳჳნე; ოხდურჳჳნისგ||ოხდირჳჳნ, ოხდირჳანე; ოხდირჳჳნისგ||ოხდირჳჳნ, ოხდირჳანე; ოხდირჳჳნისგ||ოსდერჳჳ, ოსდერჳე, ოსდერჳისგ) ბქ., **ხ-ოდჷრჳე, ხ-ოდრუანი** (ოთდჷრაჳ, ოთდჷრჳე; ოთდჷრჳი||ოთდრუან, ოთდრუანე; ოთდრუანნე) ლშ., **ხ-ოდჳერე** (ახუდჳერ, ახოდჳერე; ახოდჳერნე) ლნტ., გრდმ. — დაუშლის (ნებას არ აძლევს). ეჩხჳჳ ლჷზის ჯა ესერ მჷშ ხოდურჳჳნი (ბზ. 330) — მე იქ წასვლას არ მიშლითო. წინწილ ესერ ქაჳ ადდე, დჷშ ხოდერჳე (ბზ. 397) — წიწილა წაიყვანე, არ მიშლიო. ნომ'ესეროლჳ ოხდირჳანეხ ქალაქთე ლიზი (ბქ.) — ქალაქში წასვლა არ დამიშალოთო. დედე გეზალს დჷსამამ ხოდრუანი (ლშ.) — დედა შვილს არაფერს უშლის. ქორს ლისტულის ჩიჲს ხოდჳერეხ (ლნტ. 78) — სახლში სტვენას ყველას უშლიან.

ხ-ოდჳჳში იგივეა, რაც **ხ-ოდჳჳშე**.

ხ-ოეცხენი იხ. **ხ-ეეცხჷნი**.

ხ-ოჷსგი (ოჯნ. ოთოჯდ, ოთჯიდ; ოთჯიდე) ბზ., **ხ-ოეესგ** (ოთოჯდ, ოთჯიდ; ოთჯიდე) ბქ., **ხ-ოეეს** (ოთოჯ, ოთჯიდ; ოთჯიდე) ლშ., **ხ-ო'ჲ'ესკ** (ათოხჳჲდ, ათო'ჲ'ე; ათო'ჲ'ესკ) ლნტ., გრდუ. — მიაქვს (ვინმესთვის). დი გეზლირს ლეზებს ხოეესგ (ბქ.) — დედა შვილებს საჭმელს 'წა'ულებს.

ხ-ოზგე (მიზგჳნ, ხოზგჳნ: ხოზგჷდს ბზ., მიზგა, ხოზგა; ხოზგადეს ბქ., მიზგჳნ, ხოზგჳნ: ხოზგჷნს ლშ., მიზგე, ხოზგე; ხოზგედეს ლნტ.), გრდუ. — დასახლებული ჰყავს, „უსახლია". ალ მჷრა უოხუიშდ გეზალ ხოზგე შუჳნს (ბზ.) — ამ კაცს ხუთი შვილი სვანეთში ჰყავს დასახლებული. („უსახლია"). ლატლის ხოზგეხ ლჷნბჳშნა ჯარაშერ (ბქ. 201) — შვილიშვილები ჯარასანებს ლატალში „უსახლიათ".

ხ-ოზზი (ოთზიზ. ოთზგზე; ოთზიზნე

ბზ., ოთზგზ, ოთზგზე; ოთზგზნე ლშ.), ხ-ოთუზე (ოთუიზ, ოთუზუ; ოთუზისგ) ბქ., ხ-ოთუზი (ათუუზ, ათოუზე; ათოუზი) ლნტ., გ რ დ მ. — უგზავნის; უთვლის. ხელმწიფედ ი მიჩა ხეხუდ ამბაუ ოთზგზეხ... (ბზ. 283) — ხელმწიფემ და მისმა ცოლმა ამბავი შეუთვალეს. ხენწიფს ლოხზგზე მოცქულ... დაუდ (ლშ. 64) — დევმა ხელმწიფეს მოციქული მიუგზავნა. თათრიშ ლაშგარდ მეცქუილ ხოზზახ (ჰოეზ. 46) — თათრის ლაშქრისთვის მოციქული მიუგზავნიათ.

ხ-ოზძენი იგივეა, რაც **ხ-ოძჭენი.**

ხ-ოზური (ოხოზურ, ოხოზუერ; ოხზუერნე ბზ., ოხოზურ, ოხზორ; ოხზორნე ბქ.), **ხ-ონზორე** (ოხნაზორ, ოხნაზორე; ოხნაზორნე) ლშ., **ხ-ონაზორი** (ახუნაზორ, ახონაზორე; ახონაზორი) ლნტ., გ რ დ მ. — უგროვებს. თუით კარან ჭგმინს ქა ხოზური მაგ (ბზ. 7) — თითო ჩანახ ქერს უგროვებს ყველა. თაშს მასარლს ხონზორეხ უოჯახს (ლშ.) — ყველს ბლომად უგროვებენ ოჯახს. ქ'ახონაზორახ თეთრ დენაშუდ (ლნტ.) — შეუგროვებიათ ფული ქალიშვილისთვის.

ხ-ოზხალი (ლოხუზახალ, ლოხზახლე; ლოხზახლისგ) ბქ., გ რ დ მ. — შეუძახებს, გარეკავს. ლოხზახლეხ ამ ჯანუ (ბქ. 200) — შეუძახეს ამ ხარს.

ხ-ოზჭენი იგივეა, რაც **ხ-ოძჭენი.**

ოთად იხ. **ესყა.**

ხ-ოთალი (ოთურთალ, ოთურთალე; ოთურთალი) ბზ., **ხ-ოთალი** (ოთოთალ, ოთოთალე; ოთოთალისგ ბქ., ათუთალ, ათოთალე; ათოთალი ლნტ.), **ხ-ოთალი** (ოთურთალ, ოთურთალე; ოთურთალნე) ლშ., გ რ დ მ. — უნაწილებს, უწილადებს. ეშხუ ღუაშ მგქფას ოთურთალ (ბზ. 40) — ერთი ჯიხვი მტეირთავებს გაუნაწილე. ჩოთგთალე მიჩა ლახუბას (ბქ. 96) — გაუნაწილა თავის ძმებს. გეზლარს დაბარს ხრთალი (ლშ.) — შვილებს ყანებს უნაწილებს.

ხ-ოთე იგივეა, რაც **ხ-ოთე.**

ხ-ოთერ (ლოხოთერ, ლოხთირ; ლოხთერნე ბზ., ლოხთერ ბქ., ლოხთერნე ლშ., ლახუთერ, ლახოთირ; ლახოთერნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ურჩევს (შეუტყობს). ეღდ ესერ ლოხუთირუ მა ქი-ღ მოდეღ კინჩხს ხაქუცე ქი! (ბზ. 343) — ან მირჩიე რამე, ან არადა თავს (კისერს) მოგჭრიო. ლაჩიჟალთ' ესერ ესხრი ი იმ ესერ ხოთერ? (ბქ. 34) — ცოლის შესართავად (გასასიძებლად) მივდიეარ და რას მირჩევო (ურჩევო)?

ოთთგრ, ოთთგრენ იხ. **თირ, ხ-ათირ.**

ხ-ოთი იგივეა, რაც **ხ-ოთე.**

ოთიჯდ იხ. **იჯდე.**

ხ-ოთლე (ესოთლ, ესუთილ; ესუთილე ბზ., ბქ., ოსოთლ; ოსთილ; ოსთილე ლშ., ასუთლ, ასოთილ; ასოთილე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. 'და'აჭერს. ხოშა ბაჩ ქ'ესუთილხ როსტომს საფლაუქი (ბზ. 234) — როსტომს საფლავზე დიდი ქვა დააჭირეს (დაადეს). მიჩა დოლობ შირა ლოქ ოსთილ... (ლშ. 66) — ჩემი წისქვილის ქვა დააჭირეო (დაადეო). 2. (ოთოთლ, ოთთილ; ოთთილე ბზ., ოხოთლ, ოხთილ; ოხთილნე ბქ., ლშ., ახუთლ, ახოთილ; ახოთილე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'უჭერს. ჰემი საუს სემი თაკუ ოთთილ (ბზ.) — თავის მარხილს სამი თოკი მოუჭირა. ცუიცდ შდუგურე მათხუმი ადირმ ი ყიას ოხთილ (ბქ. 30) — კატამ თაგვების მეთაური დაიჭირა და ყელში მოუჭირა.

ხ-ოთლგრე (ოხუთგლირ, ოხთგლგრე; ოხთგლირნე ბზ., ოხთგლგრ, ოხთგლგრე; ოხთგლგრნე ლშ.), **ხ-ოთლგრე** (ოხუთგლირ, ოხთგლგრე; ოხთგლგრისგ ბქ., ახუთგლგრ, ახოთგლგრე; ახოთგლგრნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'უჭერს. ბაბად ლოხუთგლგრე [თაშს] ი წუენ ახფიშდუნე (ბზ: 421) — პაპამ ყელს მოუჭირა და წვენი გამოადინა. დაუემ ლოხთგლგრე ტოტ ი ჩუადბულურე მუქოხ (ლშ. 80) — დევმა ხელი მოუჭირა და რიყის ქვა დაფშვნა. ჰყინტდ ბგგიდ ახოთგლგრე ტოტარ (ლნტ.) — ბიჭმა ხელი მაგრად მოუჭირა.

ხ-ოთმინე (ოხუთგმინ, ოხთგმინე; ოხთგმინნე ბზ., ოხთგმინ ლშ.), **ხ-ოთმინე** (ახუთგმინ, ახოთგმინე; ახოთგმინი) ლნტ., გ რ დ მ. — უთმენს. ხუაჲხანს ხოთმინახ ხოშა ლახუბა [დაუს] (ბზ. 443) — დიდ ხანს უთმენდნენ უფროსი ძმები დევს. დეშ ლოქ ხოთმინე ჩიგარ ეჯჲარს (ლშ.) — ყოველთვის ვერ მოვუთმენო იმათ. ხორუა დენოლაშუდ მათშ ახოთგმინა

გჳის (ლნტ. 231) — გულს არ მოუთმენია უმცროსი ქალიშვილისათვის.

ხ-ოთნე (ოხთენ, ოხთენე; ოხთენისგ) ბქ., გრდმ. — უგონებენ; უხერხებენ რამეს. უშხუარ ხäქჳხ: — ოხთენეხოჳ მოლე! (ბქ. 341) — ერთმანეთს უთხრეს: — მოვუგონოთ რამე.

ხ-ოთო̄ნე იგივეა, რაც **ხ-ოთჳრი**.

ხ-ოთრა (მითრო̄ნ⌈და⌉, ხოთრო̄ნ⌈და⌉; ხოთრო̄ნდე̄დს ბზ., ლშხ., მითრონ⌈და⌉, ხოთრონ⌈და⌉; ხოთრონდეს ბქ., ლნტ.), გრდუკ. — იცნობს, იცის. ზურა̄ლს ჩუ ხოთრა ჳეზირ (ბზ. 293) — ქალი იცნობს ევზირს. მეზგე მäგ ყახალუნდოშ ხäთრონა (ბქ. 11) — ყველა მოსახლე სახელდებით სცნობია. ნäწერიშ მäშედ დäს ესერ ხოთრა (ანდ.) — ბედისწერის წამალი ვერავის უპოვნია (არავინ იცის).

ოთჳაყრ იხ. **ხ-ეჩო, ხ-äჩო.**

ხ-ოთჳერი[1] იგივეა, რაც **ხ-ოთჳრი**.

ხ-ოთჳეფენი იგივეა, რაც **ხ-ოთჳფენი**.

ოთჳიჯ იხ. **იჯდე**.

ხ-ოთჳრი (ოთჳთო̈ნ, ოთთო̄ნე; ოთჳთე̄ნნე) ბზ., **ხ-ოთო̄ნე** (ლოხჳთო̄ნ, ლოხჳთო̄ნე; ლოხჳთჳენნე) ბზ., **ხ-ოთჳრი** (ოთთენ, ოთთონე; ოთთონისგ), **ხ-ოთო̄ნე** (ოთთჳენ, ოთთონე; ოთთენისგ‖ოთთჳენისგ) ბქ., **ხ-ოთჳრი** (ოთთო̄ნ, ოთთო̄ნე; ოთთო̄ნნე) ლშხ., **ხ-ოთჳერი** (ლახჳთჳრ, ლახოთჳერ; ლახოთჳერნე) ლნტ., გრდმ. 1. ასწავლის, უკარნახებს. ბეფშს ხოლოლუს ნომ ხოთჳრი (ბქ.) — ბავშვს ცუდს ნუ ასწავლიო. 2. აგზავნის, მიასწავლის. გელჳäნäრდ მეცქულäრს ოხჳთო̄ნეხ სანდუხჳიშთე (ბზ. 24) — გველოვანებმა მოციქულები სანდუხეთან გამოგზავნეს. მე̄სმäმდ ქა̄დ ოთთო̄ნე ჰყინტს მიჩა დიდ (ბზ. 258) — მესამედ კელავ გაგზავნა ბიჭი დედამისმა. ოთთონა უსგჳა მარად ჰჳალმäნდშჳ ზულჳათეჲსგა... (ბქ. 218) — ექვსი კაცი ხომალდით ზღვაში გაუგზავნია. აფხნეგდ სოფელთე ხოთონა (პოეზ. 60) — ამხანაგი სოფელში გაუგზავნია. 3. ბზ., ქს. უშვებს (გარეთ). ბაბა ქამთე ჴოთო̄ნე ჩა̄ს (ლშხ.) — პაპა ყველას გარეთ უშვებს. ყჳლს ქäმხო ლახოთჳერხ (ლნტ.) — ძაღლი გარეთ გაუშვეს.

ხ-ოთჳფენი (äმთჳäფ, ოთთჳäფ; ოთთჳეფნი ბზ., äმთჳაფ ბქ., ემთჳაფ, ოთთჳაფ; ოთთჳეფნი) ლშხ., **ხ-ოთჳეფენი** (äმთჳაფ, ათოთჳაფ; ათოთჳეფენი) ლნტ., გრდუკ. — ეკარგება. ჲერხის დაჭკლ ხოთჳფენი, ჲერხის ფჳ̈რ (ბქ.) — ზოგს თხა ეკარგება, ზოგს — ძროხა. ისკჳი ილბäლ ეშიჲ დემ ჯითჳეფენი (ლნტ. 268) — შენი ბედი მაინც არ დაგეკარგება.

ოთჳჭიდჳინ იხ. **ხ-äჭდუნე**.

ხ-ოთში (ოხოთშ, ოხთიშე; ოხთიშნე ბზ., ოხოთშ, ოხთიშ; ოხთიშნე ბქ., ოხთიშ, ოხთიშე; ოხთიშნე ლშხ., ახჳთშ, ახოთიშ; ახოთიშნე ლნტ.), გრდმ. — 'ა'ურჩევს; მეურჩევს, ამოურჩევს. როსტომდ ჭერჭ ესჳთიშ... დä̈ჳს (ბზ. 235) — როსტომმა დევს ხერხი შეურჩია. გიგოს ჯოგხენ მაჩე̄ნე ღოლიäქ ოხთიშეხ (ლშხ.) — გიგოს ჯოგიდან საუკეთესო ცხვარი ამოურჩიეს. მäხე მგჭე დიäრ ახოთიშ... (ლნტ.) — ახლად გამომცხვარი პური ამოურჩია.

ხ-ოთხäპნე იგივეა, რაც **ხ-ოთხპ̄ინე**.

ხ-ოთხეპენი იგივეა, რაც **ხ-ოთხფენი**.

ხ-ოთხერენი იგივეა, რაც **ხ-ოთხრენი**.

ხ-ოთხპ̄ინე (ესოთხპ, ეს⌈ჳ⌉თხეპ; ეს⌈ჳ⌉თხეპნე ბზ., ოთთხეპ, ადთხეპე: ადთხეპნე ლშხ.), **ხ-ოთხპინე** (ოსოთხპ, ოსთხეპ: ოსთხეპნე) ბქ., **ხ-ოთხäპი** (ლახუთხპ, ლახოთხეპ; ლახოთხეპნე) ლნტ., გრდუკ. — ბრუნდება, უკუიქცევა, 'მე'უხვევს. ბეფშჳს ათყალჳ̈ნდა ი ჟ'ესთხო̈პ (ბზ. 262) — ბავშვს შეეშინდა და უკუიქცა. შუკჳქა ერ ანღგრდა ლესკხო ლახოთხეპა (ლნტ.) — გზაზე რომ მოდიოდა, გვერდზე გაუხვევია.

ხ-ოთხრე (ოხოთხრ, ოხთხირ; ოხთხირნე ზს., ლშხ., ახჳთხრ, ახოთხირ: ახოთხირე ლნტ.), გრდმ. — უხეთქს, უჭრის (მუწუკს–). ეჩქალ ქა ნო̄სäჳ ოხთხირ სკელ (ბზ. 405) — მანამდე არ გაუხეთქო (გაუჭრა) წვივით. ქახოთხირხ ბიკის მგსკირ (ლნტ.) — გაუხეთქეს ძირმაგარა ბიჭს. მეზჳბელდ გიგოს კუპრ ოთთხირ (ბზ.) — მეზობელმა გიგოს ტიკი გაუხეთქა.

ხ-ოთხრენი (äმთხäრ, ოხთხäრ; ოხთხერნი ზს., ემთხარ, ოხთხარ; ოხთხერნი

ლშ.), **ხ-ოთხერენი** (ამთხარ, ახოთხარ; ახოთხერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. ბქ., ქს. უსკდება, წასკდება (სიცილი..). ბაბას მაჟგრშუ ლიგუნ' ოთთხარ (ბქ. 110) — პაპას სიბრალულისაგან ტირილი წასკდა. 2. უსკდება, გამოერწყვება (მუწუკი..). მგსკჹრ ამთხარ (ბზ.) — მუწუკი გამომერწყო. ქაცი ნესკა ლექუა ათოთხარხ (ლნტ.) — ხალხთა შუაზე გაუსკდათ.

ოთხუჰად იხ. ესყა.

ხ-ოთხფენი (ამთხაფ, ოხთხაფ; ოხთხეფნი ბზ., ემთხაფ||ემთხაპ, ოხთხაფ; ოხთხეფნი||ოხთხეპნი ლშ.), **ხ-ოთხეპენი** (ამთხაპ, ახოთხაპ; ახოთხეპენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წასკდება (უსკდება სიცილი..). ალის ქაჲ ხეწად დჲნა ი ლჲცუნალ ოხუთხაფ (ბზ. 444) — როგორც კი ეს დაინახა ქალიშვილმა, სიცილი წასკდა (წაუსკდა). ბუღლუდს ლინცუ ახათხეპა ი გაგადა ჩუახაყუეჩა (ლნტ. 121) — ხოჭოს სიცილი წასკდომია და ნიკაპი 'ჩა'მოსტეხია.

ხ-ოკარძალი (ახუკარძალ, ახოკარძალე; ახოკარძალი) ლნტ., გ რ დ მ. — უბლანდავს (ფეხსაცმელს). იმნარ ლოქ ხოკარძალი ჩაფლალს? (ლნტ. 128) — ქალამნებს რატომ უბლანდავო?

ხ-ოკაუე იგივეა, რაც **ხ-ოკუენი**.

ხ-ოკარე იგივეა, რაც **ხ-ოკრე**.

ხ-ოკაცნე იგივეა, რაც **ხ-ოკცენი**.

ხ-ოკდუსი (ოხკუდის, ოხკუდსე; ოხკუდსისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — უახლოვდება. [მარე] ხემ'ამჟი ხოკდუსი გარ (ბქ. 98) — კაცი თანდათან უახლოვდება.

ხ-ოკდჷრე[1] (ოხუკვდჲრ, ოხკვდჷრე; ოხკვდჲრნე ბზ., ოხკვდჷრ; ოხკვდჷრნე ლშ.), **ხ-ოკდგრე** (ოხკვდირ, ოხკვდგრე; ოხკვდგრისგ ბქ., ახუკვდგრ, ახოკვდგრე; ახოკვდგრი ლნტ.), გ რ დ მ. 1. გამოუღებს, აცლის, 'გამო'თხრის, დასთხრის. [ალჲარდ] გეზალს თჷრალ ქოხკვდჷრეხ (ბზ. 331) — ამათ შვილს თვალები დასთხარეს. ხუნუარს ხოკდგრახ მურყუამს (ჰოჟ. 76) — საძირკვლებს უთხრიდნენ ციხეს. ჩუემჴედჷლი ღომელ, თჷრალ ქოხკვდჷრა (ლშ. 67) — ჩამოსულა ყორანი, თვალები დაუთხრია. 2. აძლევს („ულებს") სალამს. აქანის თოფარშუ გუჲკდგრეხ (ჰოჟ. 14) — სალამს თოფებით გვაძლევენ.

ხ-ოკდჷრე[2] (ოთკვდჲრ, ათკვდჷრე; ათკვდჲრნე) ბზ. — ხდის (მას ფეხზე..). დიე ლიჯდალ მეზუბელდ ბეფშუ ქოთკვდჷრე (ბზ.) — დედის მოსვლამდე მეზობელმა [მის] ბავშვს ფეხზე გახადა (დედას „გაუხადა").

ხ-ოკედ (ოხუოკ, ოხკიდ; ოხკედნე ბზ., ოხოკ ლშ., ოხკედ ბქ., ახუუკ, ახოკიდ; ახოკედნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 1. ულებს, აცლის, მიჰა გეზალს ესერ ყუიყ-პერშუდა ქაუ ოხკიდ (ბზ. 249) — შენს შვილს ღვიძლი (და) ფილტვი გამოუღეო. დაუდ... თე ქამკიდ (ბქ. 260) — დევმა თვალი გამომიღო. ქ'ოხკიდ დაუემ ჭადხენჟი დიარ (ლშ. 80) — დევმა მუცლიდან პური ამოუღო. 2. მოხსნის. [ბესილადდ] ალის ულუა ქ'ოხკიდ (ბქ. 200) — ბესილმა ამას უღელი მოხსნა. [უხეიროდ] ალმინს ულუა ჩუახოკიდ (ლნტ. 220) — უხეირომ ამათ უღელი ჩამოხსნა. 3. პპარავს („ულებს"). ოხკიდ [გოგუერ დედბერდ] თგრქად თხუმრაშ (ბზ. 64) — კუდიანმა დედაბერმა სასთუმლიდან მაკრატელი მოპპარა („აულო"). 4. სალამს აძლევს („ულებს"). მგხმჷრიდ აქანი მამ' ოხკიდ [აფიცარს] (ბზ. 350) — მეორე ოფიცერს არ მიესალმა (სალამი არ აულო).

ხ-ოკიდ (მიკიდდა, ხოკიდდა; ხოკიდდედს ბზ., მიკად, ხოკად; ხოკადეს ბქ.), გ რ დ უ ვ. — აკლებული აქვს, ერთ ყოფაშია. [დაუს] ლაყღარმჷრლას მაგ ჟი ხოკიდ (ბზ. 414.) — დევს ღრიალით ყველაფერი აკლებული აქვს. [ციცუს] ხოკიდ მაგ ჟი (ბქ. 316) — კატა ერთ ყოფაშია.

ხ-ოკიჩი იგივეა, რაც **ხ-ოკჩე**.

ხ-ოკჲკუარი (ოხკჲკუარ, ოხკჲკუარე; ოხკჲკუარი) ბზ., **ხ-ოკუიკუარი** (ოხკუიკუარ, ოხკუიკუარე; ოხკუიკუარისგ) ბქ., გ რ დ უ ვ. — უჭვრიტინებს. მამასახლდ ლოხუკჲკუარე ალჲარს ლაპურაისგა (ბზ. 306) — მამასახლისმა ამათ ფანჯარაში შეუჭვრიტინა. მაგ ეჯის ხოკიტანი (ლნტ.) — ყველა იმას უყურებს. იხ. **ხ-ოკჲტანი**.

ხ-ოკჲტანი (ლოხკჲტან, ლოხკჲტანე; ლოხკჲტანნე) ლშ., **ხ-ოკიტანი** (ლახუკიტან, ლახოკიტანე; ლახოკიტანი) ლნტ. — უჭვრიტინებს; უყურებს. მაგ ეჯის ხოკიტანი

(ლნტ.) — ყველა იმას უყურებს. იხ. **ხ-ოკი̄კჷა̈რი.**

ხ-ოკლა̈თხი (ოხკალათხ, ოხკალთხე; ოხკალთხი̄ნე ბზ., ესჷკჷლთხისგ ბქ.), **ხ-ონკლათხი** (ოხონკლათხ, ოხონკლათხე; ოხონკლათხნე) ლშხ., **ხ-ონკლა̈თხე** (ახუნკლა̈თხ, ახონკლა̈თხე; ახონკლა̈თხი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ა'უმაღლებს. ესჷკჷლთხე ცხჷის ჰყინტდ (ბზ.) — ბიჭმა ისარს სიმაღლე მისცა (ისარს აუმაღლა). ნომ ხონკლა̈თხე ჲერს! (ლნტ.) — ხმას ნუ უმაღლებ!

ხ-ოკლი (მიკა̈ლდა, ხოკა̈ლდა; ხოკა̈ლდე̄დს ბზ., მიკლიჷ, ხოკლიჷ; ხოკლიდეს ბქ., მიკლჷნ'და', ხოკლჷნ'და', ხოკლჷნ'დე's ლშხ., მიკლიდა, ხოკლიდა; ხოკლინდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უკლია. ათხე კოტ̄ლ გარ ხოკლიხ ეჳენდი̄ ყო̄რმჷყ (ბზ. 341) — ახლა ცოტალა უკლიათ ეჳენდის კარამდე.

ხ-ოკოკმანი (ლოხკოკმან, ლოხკოკმანე; ლოხკოკმანნე) ლშხ., **ხ-ოკოკმა̈ნი** (ლახჷუკოკმა̈ნ, ლახოკოკმა̈ნე; ლახოკოკმა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — 1. უარს ეუბნება, უმლის. ხაკუჩდა ლეთნა̈შ ლიზი, მარე მი ლახოკოკმა̈ნ (ლნტ.) — ღამით წასვლა უნდოდა, მაგრამ მე დაეუმალე. 2. აეჭვებს. ქა ლა̈მეშყად... ისნაჷ, ლამაკოკმანგს, მარე დამაინტერესა (ლნტ. 83) — სიმმარი გამახსენდა, დამაეჭვა, მაგრამ დამაინტერესა.

ხ-ოკრე (ოთოკრ/ოთკა̈რ, ოთკარე; ოთკა̈რნე ბზ., ოთკა̈რ, ოთკარე; ოთკა̈რისგ ბქ.), **ხ-ოკრენი** (ოთკარ, ოთკარე; ოთკარნე) ლშხ., **ხ-ოკა̈რე** (აჷთჷუკრ, ათოკა̈რ; ათოკა̈რნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უღებს. [დი̄ნა] დე̄მ ხოკრე ყო̄რს (ბზ. 295) — გოგო კარს არ უღებს. ისგა̈შხენ მერდა ხოკრეხ ყორა̈რს (ბქ. 232) — შიშნით მყოფნი კარებს უღებენ.

ხ-ოკრენი იგივეა, რაც **ხ-ოკრე.**

ხ-ოკჷა̄ნე[1] (ოხჷოკჷრ, ოხკჷა̈რ; ოხკჷა̄ნნე ბზ., ოთოკჷ, ოთკჷა̄რ; ოთკჷა̄ნნე ლშხ.), **ხ-ოკჷანე** (ოხჷოკჷრ, ოხკჷა̈რ; ოხკჷანე ბქ., აითჷუკჷრ, ათოკჷა̈რ; ათოკჷანე ლნტ.), გ რ დ მ. — უგდებს. გჲერგი̄ლდ ქა̄დოხკჷა̈რ მე̄სმე (ბზ. 314) — გიერგილმა ისევ გადმოუგდო მესამე. [დუდად] ჟალჷ დია̈რ ლოხკჷა̈რ (ბქ. 18) — დუდამ ძაღლს პური მიუგდო. ჲერჷა̈ჲს [ჷისკჷს] ათოკჷანე კალთა̈ხოჲსკა, ეჯი ირა მიჩა ჰა̈შ (ლნტ. 158) — ვისაც ეამლს ჩაუგდებს კალთაში, ის იქნება მისი ქმარი.

ხ-ოკჷა̄ნე[2] (ოხჷოკჷრ, ოხკჷა̈რ; ოხკჷა̄ნნე ბზ., ოხოკჷრ, ოხკჷარ; ოხკჷა̄ნნე ლშხ.), **ხ-ოკჷანე** (ოხჷოკჷრ, ოხკჷა̈რ; ოხკანე ბქ., ათჷუკჷრ, ახოკჷა̈რ; ახოკჷანე ლნტ.), გ რ დ მ. — აძრობს (უძრობს, ამოუგდებს). კინჩხს ესერ ჟი ხოკჷა̄ნე (ბზ. 273) — კისერს მოგაძრობო.

ხ-ოკჷა̄რა, ხ-ოკჷრა (მიკჷრა̈ნ'და', ხოკჷრა̈ნ'და'; ხოკჷა̄რა̈ნდე̄დს) ბზ., **ხ-ოკჷა̄რა** (მიკჷა̄რან, ხოკჷა̄რან; ხოკჷა̄რე̄ნ'დე's) ლშხ., **ხ-ოკჷარა, ხ-ოკჷრა** (მიკჷარან||მიკჷრუნ, ხოკჷარან||ხოკჷრუნ; ხოკჷრუნეს ბქ., მიკჷარგნდა, ხოკჷარგნდა; ხოკჷარგნდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უგდია (რაღაც საგანი, ნივთი). ეშხუ ნა̈დიანულ... ნიკჷა̄რა (ბზ. 327) — ერთი გოგონა ვყავს (გვიგდია). უნა̈გირ ქორს ხოკჷარა (ლნტ.) — უნაგირი სახლში უგდია. 2 მიკჷარა̈ნ'და', ხოკჷრა̈ნდა; ხოკჷრე̄ნს ბზ. — მიგდებული (მიშვებული) აქვს წყალი.

ხ-ოკჷდე'რ' (ჩოთოკჷდ, ჩოთკჷიდ; ჩოთკჷიდე ბზ., ოხოკჷდ, ოხკჷიდ; ოხკჷიდე ბქ., ლშხ., ახჷუკჷდ, ახოკჷიდ; ახოკჷიდე ლნტ.), გ რ დ მ. — აკლდება (უკლებს). გმირს გაჷა აშ-ი-აშ ხოკჷდე (ბზ. 261) — გმირს ძალა თანდათან აკლდება (უკლებს). ამნემ ფასჷ ოხკჷიდ (ბქ.) — ამან ფასს დაუკლო. ალ წესს... ჟი ლო̄ხკჷიდხ ზჷმჷლშჷ (ლშხ. 10) — ამ წესს (ახლა) ნაკლებად იცავენ.

ხ-ოკჷენი (ოხკა̈ჷ, ოხკაჷე; ოხკა̈ჷნე ბზ., ოხკაჷ, ოხკაჷე; ოხკაჷნე ლშხ.), **ხ-ოკაჷე** (ოხკა̈ჷ, ოხკაჷე; ოხკა̈ჷისგ) ბქ., **ხ-ოკა̈ჷე** (ახჷკა̈ჷ, ახოკა̈ჷე; ახოკა̈ჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — უკრძალავს; უკავებს. გიგოს აშხჷ ზაჷ ლითრე ყოხკაჷეხ (ბზ.) — გიგოს ერთი წლით სმა აუკრძალეს. პაპუნა̈დ ლექსურა̈ლს ლიც ჩჷათოკა̈ჷე (ლნტ. 90) — პაპუნამ ლექსურელებს წყალი შეუწყვიტა (დაუკავა).

ხ-ოკჷეჷენი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷჰენი.**

ხ-ოკჷეშენი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷშენი.**

ხ-ოკჷეშტე/ი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷშდე.**

ხ-ოკჷეშტი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷშდენი.**

ხ-ოკჷეჰა̈ლი, ხ-ოკჷია̄ლე იგივეა, რაც **ხ-ოკჷჰა̈ლი.**

ხ-ოკჷიბ (ოხოკჷბ, ოხკჷაბ; ოხკჷებნი ლშხ., ახჷკჷბ, ახოკჷაბ; ახოკჷებენი ლნტ.), გრდუვ. 1. უფრთხის, ერიდება. ალეს ლოქ გჷეფი თე ხა̄რ ი მჷჷარ ხოკჷიბხ შჷკჷისა ლიხჷძეს ეჯკალიბარეშს (ლშხ. 6) — ამას ავი თვალი აქვსო და ძალიან ერიდებიან იმისთანებთან გვაში შეხვედრას. 2. უფრთხილდება ქს. ბობშს ძღჷ̄დს ხოკჷიბხ (ლშხ.) — ბავშვს ძალიან უფრთხილდებიან. ძღჷდს ხოკჷიბხჷი, ნომა იჯ ადქჷელენს (ლნტ.) — დიდად ვუფრთხილდები, არ გაციედეს-მეთქი.

ხ-ოკჷიეს იგივეა, რაც **ხ-ოკჷჰე.**

ხ-ოკჷძა̄ლე იგივეა, რაც **ხ-ოკჷჰა̈ლი.**

ხ-ოკჷძენი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷჰენი.**

ხ-ოკჷრა იგივეა, რაც **ხ-ოკჷა̄რა.**

ხ-ოკჷფხე (ოხჷოკფხ, ოხკჷიფხ; ოხკჷიფხე) ზს., გრდმ. — ირეკლავს (ურეკლავს). ჩხირა̈რს გჷერე ლოშგდ ხოკჷფხე (ბქ. 256) — ტყავი ჩხირებს უკუირეკლავს.

ხ-ოკჷშდე, ხ-ოკჷშდენი (ლო̄ხოკჷშდ, ლოხკჷეშდ; ლოხკჷეშდნე) ბზ., **ხ-ოკჷშდი** (ლოხოკჷშდ, ლოხკეშდ; ლოხკეშდნე ბქ., ლოხკოშდ, ლოხკოშდე; ლოხკოშდნე ლშხ.), **ხ-ოკჷეშტი** (ლახჷკჷშტ, ლახოკჷეშტ; ლახოკჷეშტნე) ლნტ., გრდმ. — უკეცავს. ალაჰა̈გ იმღა ლო̄ხოკჷშდ (ბზ.) — ამდენი რატომ აუკეცე [გარდატყუამდ] ქი ლოხკოშდე ჟიბოჷ [ეჯი] (ლშხ. 79) — გარდატყუამ ზევით აუკეცა. ნესყაჷშ სკა ლალოკჷეშტნედ (ლნტ. 30) — ნემსით შემოეუკეცავთ.

ხ-ოკჷშდენი იგივეა, რაც **ხ-ოკჷშდე.**

ხ-ოკჷშე (ოთოკჷშ, ოთკჷიშ; ოთკჷიშნე ბზ., ოთკჷიშე ბქ., ლშხ., ათჷკჷშჷ, ათოკჷიშ; ათოკჷიშე ლნტ.), გრდმ. — 'გა'უტეხს. ჰყინტდ კეტშჷ თხჷიმ ოთკჷიშ ქჷითს (ბზ.) — ბიჭმა ქურდს კეტით თავი გაუტეხა. აჷთა̈ნდილს ჩჷათოკჷიშა მეჩი ზჷრალიშდ სტამან (ლნტ.) — ავთანდილს მოხუცი ქალისათვის კოკა გაუტეხავს.

ხ-ოკჷშენი[1] (ა̈მკჷა̈შ, ოთკჷა̈შ; ოთკჷეშნი ბზ., ამკჷაშ, ოთკჷაშ; ოთკჷეშნი ბქ., ლშხ.), **ხ-ოკჷეშენი** (ა̈მკჷაშ, ათოკჷაშ; ათოკჷეშენი) ლნტ., გრდუვ. — უტყდება. ეჯძა̈რს ხა̈ტ ხოკჷშენიხ (ბზ.) — იმათ ფიცი (ხატი) უტყდებათ. [ძაკოფს] ხმალ ოთკჷაშ ჩჷ (ლშხ. 62) — იაკობს ხმალი გაუტყდა.

ხ-ოკჷშენი[2] (ლა̈მკჷა̈შ, ლა̈ხკჷა̈შ; ლა̈ხკჷეშნი ბზ., ლა̈მკჷაშ, ლა̈ხკჷაშ; ლა̈ხკჷეშნი ბქ., ლემკჷაშ, ლეხკჷაშ; ლეხკჷეშნი ლშხ.), **ხ-ოკჷეშენი** (ლა̈მკჷაშ, ლახოკჷაშ; ლახოკჷეშენი) ლნტ., გრდუვ. — 'გამო'უტყდება (რაიმეში). გელა მი ჩი̄ს ქა მიკჷშენი (ბზ.) — გელა მე ყველაფერში (ყველაფერს) გამომიტყდება.

ხ-ოკჷშჷ̄რე (ოთკუში̄რ, ოთკუშჷ̄რე; ოთკუში̄რნე ბზ., ოთკუშჷ̄რ, ოთკუშჷ̄რე; ოთკუშჷ̄რნე ლშხ.), **ხ-ოკჷშურე** (ოთკუშირ, ოთკუშურე, ოთკუშურისგ) ბქ., **ხ-ოკჷშურე** (ათჷკუშურ, ათოკუშურე; ათოკუშური) ლნტ., გრდმ. — უმტვრევს. ალექსიდ [ამახჷს] დაშნა̈ძ ჩოთკუშჷ̄რე (ბზ. 255) — ალექსიმ მტერს ხმალი გადაუმტვრია. ბეფშდ ჩჷათოკუშურე მიჩა დის ჰიქა̈რ (ლნტ.) — ბავშვმა დედას ჭიქები დაუმტვრია.

ხ-ოკჷჰა̈ლი (ოხჷკჷიჰა̈ლ, ოხკჷჰა̈ლე; ოხკჷიჰა̈ლნე) ბზ., **ხ-ოკჷეჰა̈ლი** (ოხჷკეჰა̈ლ, ოხკჷეჰალე; ოხკჷეჰა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ოკჷია̄ლე||ხ-ოკჷძა̄ლე** (ოხკჷია̄ლ, ოხკჷია̄ლე; ოხკჷია̄ლნე) ლშხ., **ხ-ოკჷიალი** (ახჷკჷია̈ლ, ახოკჷიალე; ახოკჷიალი) ლნტ., გრდმ. — შეუტყობს, შეიგულებს (მისთვის „შეუგულებს“). გიგოს ჴა̈ნი მგყდი ოხჷკჷიჰა̈ლ (ბზ.) — გიგოს ხარის მყიდველი შეუგულე. მიჩა გჷეშ ქი ლოქჷ ახოკჷიალე (ლნტ. 287) — ჩემი საქმე გამიგეო.

ხ-ოკჷჰე (ოხოკჷჰ, ოხკჷიჰ; ოხკჷიჰე ბზ., ოთოკჷჰ, ოთკჷიჰ; ოთკჷიჰე ბქ.), **ხ-ოკჷიეს** (ოთკჷი̄, ედკჷძე; ედკჷი̄ნე ლშხ., ათჷკჷი, ათოკჷიე; ათოკჷინე ლნტ.), გრდმ. — უვრცელებს (ხმას_). ეჩას შიშდ ჩჷ ლოკჷჰედ (ბზ.) — იმას ხელად გავუვრცელებთ ხმას. დინას ბა̈ქ ოთკჷიჰ (ბქ.) — გოგოს ტყუილი გაუვრცელა. ალე ხოჩა ამბა̈ჷ ათოკჷი (ლნტ.) — ეს კარგი ამბავი გაუვრცელე.

ხ-ოკჷჰენი (ა̈მკჷა̈ჰ, ოთკჷა̈ჰ; ოთკჷეჰ-

ნი ბზ., ემკუ̈აჰ, ესკუ̈აჰ; ესკუ̈ეჰნი ბქ.), **ხ-ოკუ̈იენი, ხ-ოკუ̈ძენი** (ემკუ̈აუ̈, ოთკუ̈აუ̈; ოთკუ̈ეუ̈ნი) ლშ.. **ხ-ოკუ̈ეუ̈ენი** (ა̈მკუ̈აუ̈, ათოკუ̈აუ̈, ათოკუ̈ეუ̈ენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — 1. გამოაჩნდება; გაუ̈ქლავნდება; უმოწმდება. თოყის ჩოთკუ̈ა̈ჰ ლიმხელუ̈აუ̈ ბატუ̈ცახა̈ნ (ბზ.) — თოყის ეაქკაცობა ბატუსთან გაესინჯა. ლიმარგ ბა̄ზი ლოქ ეჯკუ̈ეძნი ეჯძარცახან ლაცუ̈ა̄ლისა (ლშ. 62) — სიმამაცე ამალამ იმათთან ჩხუბში შევიმოწმდებაო (გამოვიჩნდებაო). 2. ურცელდება.

ხ-ოკჩე[1] (ოხკა̈ჩ, ოხკაჩე; ოხკა̈ჩნე ზს., ოხკაჩ; ოხკაჩნე ლშ.), **ხ-ოკა̈ჩე** (ახუ̈კა̈ჩ, ახოკა̈ჩე; ახოკა̈ჩი) ლნტ. გ რ დ მ. — მაღლა 'ა'უწევს. ტუ̈ეტს ხოკაჩე (ლნტ.) — ხელს უწევს.

ხ-ოკჩე[2] (ოხოკჩ, ოხკიჩ; ოხკიჩნე ბზ., ლშ., ახუ̈კჩ, ახოკიჩ; ახოკიჩნე ლნტ.), **ხ-ოკიჩი** (ოხკიჩ, ოხკიჩნე; ოხკიჩისგ) ბქ. — 'ამო'უძრობს; 'მო'უწყვეტს. ლოხუ̈კიჩ ფა̈რშმა̈გდ მიჩა ღალე (ბზ. 25:1) — ფარშავანგმა (აქ: ფასკუნჯმა) თავისი ფრთა ამოუძრო. ეშხუ შაურდენს ესერ ღალიდ ლოხკიჩა (ბქ. 222) — ერთ შევარდენს ფრთა გამოუძრია. ქახოკიჩ ზურალდ ეშხუ უ̈ისკუ̈ ბეფშს (ლნტ.) — ქალმა ბავშვს ერთი კამლი მოუწყვიტა.

ხ-ოკცენი (ოთოკც, ოთკა̈ც; ოთკა̈ცი ბზ., ლოხოკც, ლახკა̈ც; ლოხკა̈ცნე‖ოთკა̈ცისგ ბქ., ოთკაცე; ოთკაცნე ლშ.), **ხ-ოკა̈ცნე** (ათუ̈უ̈კც, ათოკა̈ც; ათოკა̈ცნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. ჭდეს უკეთებს. ბექნუდ მეგა̈მ ნიშა̈ნიაქდ ყოსკა̈ც (ბქ.) — ბექნუმ სანიშნედ ხეს ჭდე გაუკეთა. 2. უცრის (ყვავილს). ბეფშს ჩოთკა̈ცხ (ბქ.) — ბავშვს აუცრეს. გ ა დ ა ტ. უნიშნავს (დროს). ძორი ლადა̈ლ ოთოკც ამი̄ ლასკო̄რად (ბზ.) — ამის მოსაფიქრებლად ორი დღე დავუნიშნე. ჰირსუფა̈ლს დრეუ̈ს ხაკცუნახ (ბქ. 240) — ჭირისუფალს დროს უნიშნავდნენ. ავალებს. ათხე ხოშა გუ̈ეშ ლოხკაცა (ბზ.) — ახლა უფრო დიდი საქმე დაუვალებია. მგხა̈რ აშხუ̈ გუ̈აშუ̈ ლა̈ძკა̈ცნე (ბქ. 258) — ხვალ ერთ საქმეს დაგავალებ.

ხ-ოკგლდინე (ესუ̈კგლდინ, ესკგლდნე; ესკგლდნი‖-დნი̄ნე ბზ., ოსკგლდინ, ოსკგლდინე; ოსკგლდინისგ ბქ., ასკუ̈ულდინ, ასოკგლდინე; ასოკგლდინი ლნტ.), **ხ-ოკგლდი̄ნე** (ოსკგლდი̄ნ, ოსკგლდი̄ნე; ოსკგლდი̄ნნე) ლშ., გ რ დ მ. — უჩქარებს (აჩქარებს). ესკგლდინ, мӓმ ნიჟიბ ლაღელდ (ბზ.) — დაუჩქარე, მოსაცდელად არ გვცალია. მალუ̈ლდ ხოკგლდინე (ბქ. 24) — მელა უჩქარის (აჩქარებს). დე ჯიკგლდინე, დე ჯარაგე (ლნტ. 58) — არც გაჩქარებ, არც გაგვიანებ.

ხ-ოკგლკგნე (ლოხკგლკინ, ლოხკგლკინე; ლოხკგლკინისგ) ბქ., გ რ დ უ კ. — ელის (მოუთმენლად). და̈უ̈რე ხოხუ̈რა მეხუ̈ბე აშ ხოკგლკგნე დუ̈რეუ̈იშ ქა ლიზის (ბქ. 59) — დევების უმცროსი ძმა მოუთმენლად ელის დროის გასვლას.

ხ-ოლაგა̈ფი იგივეა, რაც **ხ-ოლგა̈ფი**.

ხ-ოლაჯა იგივეა, რაც **ხ-ოლჯა**.

ხ-ოლა̈ბი, ხ-ოლა̄ბი იგივეა, რაც **ხ-ოლა̈̄ბი**.

ხ-ოლა̈̄ბი (ოთლა̄ბ, ოთლა̄ბე; ოთლა̈̄ბნე) ბზ., **ხ-ოლა̈ბი** (ოხუ̈ლაბ, ოხლა̈ბე; ოხლა̈ბისგ ბქ., ახუ̈ლა̈ბ, ახოლა̈ბე; ახოლა̈ბი ლნტ.), **ხ-ოლა̄ბი** (ოთლა̄ბ, ოთლა̄ბე; ოთლა̄ბნე) ლშ., გ რ დ მ. — დაუტყეპავს. ჰილუ ესერ ოთლა̈̄ბხ ტყუ̈იუ̈შ (ბზ. 234) — ჯოხი ტყეით დაუტყეპიათო. ალა̈რ ყ'ოხლა̈ბ მიჩა ბაბად (ბქ. 107) — ესენი პაპამისმა დაუტყეპა.

ხ-ოლგა̈ფი (ოხუ̈ლაგა̈ფ, ოხლაგფე; ოხლაგფი ბზ., ოხგლგაფ, ოხგლგაფე; ოხგლგა̈ფისგ ბქ.), **ხ-ოლგაფი** (ოხგლგაფ, ოხგლგაფე; ოხგლგაფნე) ლშ., **ხ-ოლაგა̈ფი** (ახუ̈ლაგა̈ფ, ახოლაგა̈ფე; ახოლაგა̈ფი) ლნტ., გ რ დ მ. — (ხორცის) ულუფას უნაწილებს, ანაწილებს. კონჩხა̈რხენ სოფელ ლაგა̈ფს ქა̈ისგუ̈, კუ̈ა̈მყი ხოლგა̈ფიუ̈ხ (ბქ. 303) — წლისთავიდან სოფელი ულუფას წაიღებდა, კომლზე ანაწილებდნენ.

ხ-ოლთე (ოხოლთ, ოხლეთე; ოხლეთნე ზს., ოხლეთ ლშ.), **ხ-ოლეთე** (ახუ̈ლეთ, ახოლეთე; ახოლეთი) ლნტ., გ რ დ მ. — ურთავს. სგუ̈ირი̄ ყი̄უ̈ ესერ ოხუ̈ლეთ ნა̈ბოზდ (ბზ. 324) — ხამი ტილოც დამირთე საღამომდეო.

ხ-ოლშანა იგივეა, რაც **ხ-ონშანა**.

ხ-ოლჯა (მილჯა̈ნ'და', ხოლჯა̈ნ'და'; ხოლჯა̈ნდე̄დს ბზ., მილჯგნ, ხოლჯგნ; ხოლჯგნეს ბქ., მილჯა̄ნ'და', ხოლჯა̄ნ'და', ხოლჯე̄ნ'დე'ს ლშ.), **ხ-ოლაჯა** (მილაჯგნ'და', ხო-

ლაჯგნ'და', ხოლაჯგნდეს) ლნტ., გრდუკ. — უთესია, ურგია (დარგული აქვს). ბაღა̈რისგა ხოლჯახ ეჩხენ ნა̈ჯიდ ხილა̈რ (ბქ. 2) — ბაღებში იქიდან მოტანილი ხილი ურგიათ.

ხ-ომახა̈ლი იგივეა, რაც **ხ-ომხა̈̄ლი.**

ხ-ომა̈რე (ოხჳმა̈̄რ, ოხმა̈რე; ოხმა̈̄რნე ბზ., ოხმა̈რ, ოხმა̈რე; ოხმა̈რნე ლშ.), **ხ-ომარე** (ოხჳმა̈̄რ, ოხმარე; ოხმა̈̄რისგ ბქ., ახჳმა̈რ, ახომარე; ახომარი ლნტ.), გრდმ. — უმზადებს. ჩიგარ ალა ხომა̈რე ხა̈რჯს (ბზ. 283) — ყოველთვის ეს უმზადებს საჭმელს.

ხ-ომბა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ო̄მბჳი.**

ხ-ომგჳნე (ესჳმგგინ, ესმგგნე; ესმგგნი ბზ., ოსმგგინ, ოსმგგნე; ოსმგგნისგ ბქ., ოსმგგჳნ, ოსმგგნე; ოსმგგნი ლშ., ა̈სჳმგგინ, ასომგგნე; ასომგგნი ლნტ.), გრდმ. — უმიმნებს (დროს, ნივთს...). ოსმგგინ ა მეშხა (ბქ. 205) — ამ შავს დავუმიმნე.

ხ-ომეზრე იგივეა, რაც **ხ-ომზგრი.**

ხ-ომეწჳნე იგივეა, რაც **ხ-ომწჳინე.**

ხ-ომზგრი (ოთმა̈ზირ, ოთმა̈ზრე; ოთმა̈ზრი ბზ., ოთმეზირ, ოთმეზრე; ოთმეზრისგ ბქ., ოთმეზგრ, ოთმეზრე; ოთმეზრი ლშ.), **ხ-ომეზრე** (ათჳმეზირ, ათომეზრე; ათომეზრი) ლნტ., გრდმ. 1. 'და'ულოცავს (დალოცავს). უშხჳა̈რ ხოჩზგრიხ ამეი (ლშ. 15) — ასე 'და'ულოცავენ ერთმანეთს 2. გადაულოცავს. ხელწიფდ მიჩა ლიხგლწიფ ალას ოთმა̈ზრე (ბზ. 389) — ხელმწიფემ თავისი ხელმწიფობა ამას გადაულოცა.

ხ-ომნარი იგივეა, რაც **ხ-ოჰჳნა̈რი.**

ხ-ომტკიცე იგივეა, რაც **ხ-ოტკცე.**

ხ-ომურჯჳი (ლოხმა̈რჯჳ, ლოხმარჯჳე; ლოხმა̈რჯჳნე) ბზ., **ხ-ომა̈რჯჳი** (ლოხმა̈რჯჳ, ლოხმა̈რჯჳე; ლოხმა̈რჯჳისგ ბქ., ლახჳმა̈რჯჳ, ლახომა̈რჯჳე; ლახომა̈რჯჳი ლნტ.), **ხ-ომურჯი** (ლოხმუ́რჯ, ლოხმურჯე; ლოხმურჯნე) ლშ., გრდმ. — ეხმარება, ხელს უმართავს. [როსტომდ] ლოხმარჯჳე ბეჟანს (ბზ. 241) — როსტომი ბეჟანს დაეხმარა. გაჭირჳებულ მეზგა მა̈გ ხომა̈რჯჳი (ბქ.) — გაჭირვებულ ოჯახს ყველა ხელს უმართავს.

ხ-ომწჳინე (ოსჳმეწჳინ, ესმეწჳნე; ესმეწჳნი ბზ., ესმეწჳინ, ესმეწჳნე; ესმეწჳნისგ ბქ., ოსმეწჳინ, ოსმეწჳნე; ოსმეწჳნი ლშ.), **ხ-ომწჳნე** (ასჳმიწჳინ, ასომიწჳნე; ასომიწჳნი) ლნტ., გრდმ. 1. უმიმნებს. [ანზორდ] ხელწიფს ესჳმეწჳნე ი ჩჳადგა̈რ (ბზ. 286) — ანზორმა ხელმწიფეს დაუმიმნა და მოკლა. [ხელწიფეშ გეზალდ] ლა̈ჩჳა̈რს ქოთმეწჳნე თჳეფ (ბქ. 66) — ხელმწიფის შვილმა ირმებს თოფი დაუმიმნა. ქუდოლ ასომიწჳნე და̈ჳს ლაშტმგლდიძსა (ლნტ. 319) — ქუდომ დევს ყვრიმალში დაუმიმნა. 2. **ხ-ომწჳინე** (ოთმეწჳინ, ოთმეწჳნე; ოთმეწჳნი ბზ., ოსმეწჳნისგ ბქ.), **ხ-ომეწჳნე** (ახჳმეწჳინ, ახომეწჳნე; ახომეწჳნი) ლნტ. — უსწორებს. დედე ბობშს ლერექჳს ხომწჳინე (ლშ.) — დედა ბავშვს ტანსაცმელს უსწორებს.

ხ-ომხა̈̄ლი (ოთმახა̈ლ, ოთმახა̄ლე; ოთმახა̈̄ლნე ბზ., ოთმახალისგ ბქ.), **ხ-ომხა̄ლი** (ოსმახა̄ლ, ოსმახა̄ლე; ოსმახალნე) ლშ., **ხ-ომახა̈ლი** (ასჳმახა̈ლ, ასომახა̈ლე; ასომახალი) ლნტ., გრდმ. — უბარებს, უთვლის. მიჩა ძეხჳიშჳდ ასომახალა, ერე: — სკიჳრ ნოსაჳ აკა̈რ ჩჳ! (ლნტ. 101) — თავისი ცოლისთვის დაუბარებია, სკივრი არ გააღოო!

ხ-ომგრხელდე (ოხჳმგრხელდ, ოხმგრხელდე; ოხმგრხელდი ბზ., ოხმგრხელდისგ ბქ.), გრდმ. — უმცირებს, გამოუხშირავს. ამნე̄მ ოხმგრხელდე ღუმრა̈ლ (ბზ. 283) — ამან გამოუხშირა ნაძვები.

ონა იგივეა, რაც **ჳანა.**

ხ-ონაზორი იგივეა, რაც **ხ-ოზჳრი, ხ-ონზო̄რე.**

ხ-ონახა იგივეა, რაც **ხ-ონხა.**

ხ-ონა̈ყე იგივეა, რაც **ხ-ონყე.**

ხ-ონა̈ჩდე იგივეა, რაც **ხ-ონჩგდე.**

ხ-ონა̈ხნე იგივეა, რაც **ხ-ონხენი.**

ხ-ონგრე (—, ოთგნგგრე; ოთგნგგრი ბზ., ოთგნგგრისგ ბქ., —, ოთგნგგრე; ოთგნგგრნე ლშ., —, ათონგგრე; ათონგგრი ლნტ.), გრდმ. — კვერცხს უდებს. ეშხუ ლაშყ გჳეში ლგგრეს ჯინგრე (ბქ. 23) — ერთ სავსე კალათა კვერცხს დაგიდებ.

ხ-ონზო̄რე (ოხუნზჳე̄რ, ოხუნზო̄რე; ოხუნზჳე̄რნე) ბზ., **ხ-ონზერი** (ოხჳნაზორ,

ოხნაზორე; ოხნაზორისგ) ბქ., **ხ-ონზორი** (ოხჷნზო̄რ, ოხნჷზო̄რე; ოხნჷზო̄რნე) ლშხ., **ხ-ონაზორი** (ახუ̂ნაზორ, ახონაზორე; ახონაზორი) ლნტ., გ რ დ მ. — უგროვებს, უკრებს. ნათა̈უ̂ და̈ბისგა შდა̄რა̈ლ ოხუნზო̄რე (ბზ.) — მომკილ ყანაში თავთავები შეუგროვა. ბოფშა̈რ ლოქუ ახონაზორე (ლნტ. 8) — ბავშვები შემიკრიბეთ.

ხ-ონთხ̌ლე (ოხუნთხილ, ოხუნთხილე; ოხუნთხილნე ბზ., ოხუნთხილისგ ბქ.), გ რ დ მ. — უფრთხილდება, შეუნახავს. ოქრშუ̂ გუ̂ეში გუდრ'ე̄სერ ქი̄უ̂ ოხუნთხილეხ (ბზ. 432) — ოქროთი სავსე გუდა შემინახეთო.

ხ-ონი (მინდეს, ხონდეს; ხონდე̄დს ბზ., მი̄ნდა, ხო̄ნდა; ხო̄ნდეს ლშხ., მინდა, ხონდა; ხონდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — სურს, უნდა. დი̄ნას მა̄დ ხონდა (ბზ. 349) — გოგოს არ სურდა. იმჟი̄ მიჩა დის ი მუს ხო̄ნდახ, ეჯჟი იჩმგდა (ლშხ. 33) — როგორც მის დედ-მამას სურდათ, ისე იქცეოდა.

ხ-ონკელა (მინკე̄ლა̈̄ნ'და', ხონკე̄ლა̈̄ნ'და'; ხონკე̄ლა̈̄ნდე̄დს ბზ., მინკე̄ლა̄ნ, ხონკე̄ლა̄ნ; ხონკე̄ლე̄ნ'დე'ს ლშხ., მინკელგნ'და', ხონკელგნ'და'; ხონკელგნდეს ლნტ.), **ხ-ონკლა** (მინკლგნ, ხონკლგნ; ხონკლგნეს) ბქ., გ რ დ უ კ. — უწყენდევია. და̈შდუ̂ ჩუ ხონკლანხ (ბქ. 15) — დაიცვი უმწყვდევიათ.

ხ-ონკლა იგივეა, რაც **ხ-ონკელა**.

ხ-ონკლა̈თხე იგივეა, რაც **ხ-ოკლა̈თხი**.

ხ-ონკუ̂ე (ოხონკუ̂, ოხნიკუ̂; ოხუ̂ნიკუ̂ე ზს., ოხნიკუ̂ე; ოხნიკუ̂ნე ლშხ., ახუნკუ̂, ახონიკუ̂; ახონიკუ̂ე ლნტ.), გ რ დ მ. — უხრის, უღუნავს. იუ̂ად თხუ̂იმ ოხნიკუ̂ (ბქ. 257) — ივა მიესალმა (თავი დაუხარა). დათოდ ბესიკს მეჯა̈რ ოთნიკუ̂ (ბზ.) — დათომ ბესიკს მკლავი გადაუღუნა.

ხ-ონყა̈რი (ოხუ̂ნაყა̈რ, ოხნაყრე; ოხნაყრი) ბზ., ოხნაყრისგ ბქ., **ხ-ონყარი** (ოხნაყარ, ოხნაყრე; ოხნაყრი) ლშხ., **ხ-ონაყა̈რი** (ახუ̂ნაყა̈რ, ახონაყა̈რე; ახონაყა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — უძლებს, უითმენს, იტანს. მა̈დილუ ესერ ხე̄რი ი ქი̄უ̂ ლოხუ̂ნაყრე (ბზ. 284) — მადლი ქენი და მომითმინეო. ალა̈რს მოლეუ ხოწენეხ, ედო დეშ ესერ ხონყა̈რიხ (ბქ. 39) — ამათ რამე მოუხერხეთ, თორემ ვერ მოეუთმენთო.

ხ-ონსკემ იგივეა, რაც **ხ-ოსგემ**.

ხ-ონყე (ოხონყ, ოხნაყე; ოხნა̈ყნე ბზ., ოხნა̈ყ, ოხნაყე; ოხნა̈ყისგ ბქ., ოხნაყ, ოხნაყე; ოხნაყნე ლშხ.), **ხ-ონა̈ყე** (ახუ̂ნა̈ყ, ახონა̈ყე; ახონა̈ყი) ლნტ., გ რ დ მ. — უცხობს. ეჩი̄ ხეხუ̂ს თუ̂ით კუ̂ერო̄ლს ხონყეხ (ბზ. 254) — იმის ცოლს თითო კვერს უცხობენ. ქახონაყახ ლაუ̂აშა̈რ (ლნტ. 120) — ლავაშები გამოუცხვიათ.

ხ-ონშანა (მინშანა̈̄ნ'და', ხონშანა̈̄ნ'და'; ხონშა̈ნა̈̄ნდე̄დს ბზ., მინშანან, ხონშანან; ხონშანენეს ბქ., მინშანა̄ნ, ხონშანა̄ნ; ხონშანე̄ნ'დე'ს ლშხ.), **ხ-ოლშანა** (მილშანგნ'და', ხოლშანგნ'და'; ხოლშანგნ'დე'ს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — მიაჩნია; დანიშნული აქვს. ლახუ̂ა̈რხენქა მაჩენამთეშდ ხონშანახ უთუ̂ირ (ბქ. 225) — მთებიდან უთეირი მიაჩნიათ საუკეთესოდ.

ხ-ონჩგდე (ოთუ̂ნა̈ჩიდ, ოთნა̈ჩდე; ოთნა̈ჩდი ბზ., ოთნა̈ჩდისგ ბქ., ოთნეჩდ, ოთნეჩდე; ოთნეჩდი ლშხ.), **ხ-ონა̈ჩდე** (ათუ̂ნა̈ჩდ, ათონა̈ჩდე; ათონა̈ჩდი) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'ურევს. დედბერილდ ხეხუ̂-ქა̈შს ლეზო̈ბთე̄სგა ბა̈ნგ ოთნა̈ჩდე (ბზ. 282) — დედაბერმა ცოლ-ქმარს საჭმელში ბანგი ჩაურია. თოფვი ყაგს ამშა შიხს ხონჩგდეხ (ლშხ., ხორ. 1) — თოფის წამალს ამის ნახშირს 'გა'ურევენ.

ხ-ონცუ̂ნე იგივეა, რაც **ხ-ო̄ცუ̂ნე**.

ხ-ონჭუ̂რე (ოხუნჭუ̂ი̄რ, ოხუნჭუ̂რე; ოხუნჭუ̂̈რნე ბზ., ოხუნჭუ̂რ, ოხუნჭუ̂რე; ოხუნჭუ̂რნე ლშხ.), **ხ-ონჭურე** (ოხუნჭუ̂ირ, ოხუნჭურე; ოხუნჭურისგ) ბქ., გ რ დ მ. — თავს უყრის; ულაგებს. ნებოზს ტაბგა̈რ ქ'ოხუნჭურედ მეზუ̂ბელს (ბქ.) — საღამოს მეზობელს ტაბლები ავულაგეთ.

ხ-ონხა (მინხა̈̄ნ'და', ხონხა̈̄ნ'და', ხონხა̈̄ნდე̄დს ბზ., მინხგნ, ხონხგნ; ხონხგნეს ბქ., მინხა̄ნ'და', ხონხა̄ნ'და'; ხონხე̄ნ'დე'ს ლშხ.), **ხ-ონახა** (მინახგნ'და', ხონახგნ'და'; ხონახგნდეს) ლნტ., გ რ დ უ კ. — დატანებულია. [როსტომს] ფა̈თუ̂დ ეჩზუმ ოხცხე, ერე ჭგშხა̈რ ჩუქუ̂ა̄ნ ხონხა (ბზ. 437) — როსტომს თმა ისე გაეზარდა, რომ ფეხებ ქვეშ აქვს დატანებული. სტამნგლ ესერ მიჩა ხარჯა̈რს ჩუქაქა

ხონხა (ბქ. 197) — დოქი შენი საგმლის ქვეშ არის დაგანებული.

ხ-ონხენი (ოთონხ, ოთნა̈ხ; ოთნა̈ხნე ბზ., ოთნახ, ოთნა̈ხე; ოთნახნე ლშ.), **ხ-ონხი** (ოთონხ, ოთნა̈ხ, ოთნა̈ხნე) ბქ., **ხ-ონა̈ხნე** (ასუნხ, ასონა̈ხ; ასონა̈ხნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ჩაატანს, ჩააყოლებს. ბეჳანდ ჸისგუს ფინდიხ ოთნა̈ხ (ბზ. 240) — ბეჳანმა ვაშლს ტყეია ჩაატანა. ა̈ნწს ლაჸა̈ნიჟი ჸერს ხონა̈ხდახ (ლნტ. 6) — ხენისას მიწას ნაკელს ჩაატანდნენ.

ხ-ონჴრი (ხონჴერდა̈ს, ხონჴერდა; ხონჴერდე̄ლს ბზ., ხონჴერ, ხონჴრიჸ; ხონჴრიდეს ბქ., ხონჴრის. ხონჴერდა; ხონჴრიდეს ლშ., ხონჴერდა̈ს, ხონჴერდა; ხონჴერდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ახლავს. ბეჳანს გურგენი̄ სგა ხონჴრი (ბზ. 240) — ბეჳანს გურგენიც თან ახლავს. დედფალს ხინჴრი ლამჸორხენ დად (ლშ. 33) — პატარძალს მამის სახლიდან მდადე ახლავს.

ხ-ონჴრინე (ლოხჸჴერინ, ლოხჴერნე; ლოხჴერნი̄ნე ბზ., ლოხჴერნისგ ბქ., ლოხგნჴერა̈ნ; ლახგნჴერა̈ნე; ლახგნჴერა̈ნნე ლშ.), **ხ-ა̈რჴენე** (ათჸარჴენ, ათარჴენე; ათარჴენი) ლნტ., გ რ დ მ. — თან ახლებს, გააყოლებს. ეშდეოერუ მოდა̈ხლ ლოხჴერნე (ბზ. 344) — თორმეტი მოახლე ახლა.

ონჴუ[1] იხ. ა-ხ-ყა.

ონჴუ[2] იხ. ჴიდე.

ონჴუედ იხ. ანღრი.

ხ-ოდესˊგ̄, **ხ-ოˊდ̄ესკ** იგივეა, რაც **ხ-ოშიესგ**.

ხ-ოˊდ̄ესკ იგივეა, რაც **ხ-ოშიესგ**.

ხ-ოდეხენი იგივეა, რაც **ხ-ოდხენი**.

ხ-ოდსენი იგივეა, რაც **ხ-ოძშენი**.

ხ-ოდხენი (მედა̈ხ‖მია̈ხ, ხოდა̈ხ‖ხედა̈ხ; ხოდხენი‖ხედხენი ბზ., მი̄ახ, ხოდახ; ხოდხენი ლშ.), **ხ-ოჸხენი** (მეჸხ, ხოჸახ ხეჸახ; ხოჸხენი‖ხეჸხენი) ბქ., **ხ-ოდეხენი** (მიˊდ̄ახ, ხოˊდ̄ახ; ხოდეხენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ხვდება, ეცემა. ჴყინტს ხოდხენ ბა̈ჩ (ბზ. 244) — ბიჭს მოხვდებოდა ქვა. ცხეტაკს ხა̈დხენა კჷნჴას ცხუ (ლშ. 57) — ცხეტაკს ნეკში მოხვედრია ისარი. ბა̈ჩ ჷი ხა̈დეხა და̈ჸს (ლნტ. 101) — ქვა დასცემია დევს. გ ა დ ა ტ. მეზუბჷლა̈რ უშხუა̈რ ხა̈დეხახ (ლნტ. 171) — მეზობლები ერთმანეთს სცემიან.

ხ-ოდგრჟა იხ. დგრჟი.

ო-ხ-ო̄ზი, **ო-ხ-ჸე̄ზი** (ა̈მი̄ზდა, ოხო̄ზდა; ოხო̄ზდე̄დს) ბზ., **ო-ხ-ო̄ზი** (ემი̄ზდა, ოხო̄ზდა; ოხო̄ზდეს) ლშ., **ო-ხ-ოზი** (ამეზიჸ, ოხჸეზიჸ; ოხეზიდეს ბქ., ამიზდა, ახოზდა; ახოზდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — სდის (გამოსდის); მოუდის. ბეჩჸის ნენსგა ლექჸა ოხოზი დოლრა (ბქ. 2) — ბეჩოს შუაში მდინარე დოლრა ჩამოუდის. ლგჷა̈ჩს ზისხ ოხო̄ზდა (ლშ.) — დაჭრილს სისხლი სდიოდა. დერხის ზისხ ახოზი ჴარჴჷა (ლნტ. 214) — მოვს სისხლი სდის პირიდან.

ხ-ოპერენი იგივეა, რაც **ხ-ოპრენი**.

ხ-ოპი̄რა (ხოპი̄რა̈ნ; ხეპი̄რი) ბზ., **ხ-ოპირა** (ხოპირან; ხეპირი) ბქ., გ რ დ უ ვ. — აპირებს („პირობს"). მეჴრა̈რე ლიქჸცურე ხოპირანხ (ბქ. 63) — მკლავების მოჭრას აპირებდნენ.

ხ-ოპი̄რე (ოთპი̄რ, ოთპი̄რე; ოთპი̄რნე ბზ., ლოხპირ, ლოხპირნე; ლოხპირისგ ბქ.), გ რ დ მ. — უპირებს (ეპირება.) სემშდა̈რს ჭა ლიზგუნე ოთპი̄რეხ (ბზ. 366) — სემშდარს გადასახლება დაუპირეს.

ხ-ოპრენი (ოხჸეპრ, ოხპა̈რ; ოხპერნი ზს., ეხპარ; ეხპერნი ლშ.), **ხ-ოპერენი** (ახუპრ, ახოპარ; ახოპერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წამოუხტება, წამოუფრინდება. მუნწულდ ოხპარ (ბქ. 24) — ლობემძერალა აუფრინდა. მეთხჸდა̈რს შჷა̈ჷჸ ქოხპა̈რ (ბზ.) — მონადირეს მწყერი აუფრინდა.

ხ-ოპრისდი (ოხჸპირისდ, ოხპირსდე; ოხპირსდი̄ნე ბზ., ოხპირსდისგ ბქ., ოხპრისდ, ოხპრისდე; ოხპრისდნე ლშ.), **ხ-ოპრისტე** (ახჸპრისტ, ახოპრისტე; ახოპრისტი) ლნტ., გ რ დ მ. — უნათლავს. დჸრე ლოქ მელჸანდეს... ჷა̈ახოპრისტოლ ბეფშს (ლნტ. 317) — დრო რომ მქონდეს, ბავშვს მოგინათლავდიო.

ხ-ოპრისტე იგივეა, რაც **ხ-ოპრისდი**.

ხ-ოჟელ იგივეა, რაც **ხ-ოჟო̄ლ**.

ხ-ოჷიბ (მიჷბგნˊდა̄‖მიჷიბდა, ხოჷბგნˊდა̄‖ხოჷიბდა; ხოჷიბდე̄დს ბზ., მიჷიბდა,

ხოჟიბდა; ხოჟიბდეს ბქ., ლნტ., მიჟბჷნ'და', ხოჟბჷნ'და'; ხოჟბჷნ'დე'ს ლშ.) გრდუკ. — სცალია. ჩიქ' ე̄სერ დეშ ხოჟიბ (ბზ. 273) — ჯერ არ მცალიათ. ლა̈ღელიდ ლოქ მა̈დ ხოჟიბ (ლნტ. 183) — დასაცდელად არ მცალიათ.

ხ-ოჟომე იგივეა, რაც **ხ-ოჟჷმე.**

ხ-ოჟო̈ლ (ხოჟჷელდა̈ს, ხოჟჷელდა; ხოჟჷელდე̄დს ბზ., ხოჟოლდა̈ს, ხოჟოლდა; ხოჟოლდეს ლნტ.), **ხ-ოჟელ** (ხოჟლჷ, ხოჟოლჷ; ხოჟოლჷდეს) ბქ., **ხ-ოჟოლ** (ხოჟლჷის, ხოჟოლჷდა; ხოჟოლდეს) ლშ., გრდუკ. — 'მი'უძღვის. ზაპ სგობინ ხოჟოლჷ ხატარს (ლშ. 26) — მღვდელი ხატებს წინ უძღვის.

ხ-ოჟრი (ლა̈მჟინდა, ლოხჟინდა; ლა̈ხჟირნი ზს., ლემჟჷნდა, ლოხჟჷნდა; ლეხჟჷრნი ლშ., ლა̈მჟჷნდა, ლახოჟჷნდა; ლა̈ხეჟირნი ლნტ.) გრდუკ. — ეცოდება, ებრალება. მასა̈რდ ლა̈მჟინდა ალექსანდრე (ბზ.) — ალექსანდრე ძალიან შემებრალა. მეჴრა ლუდჷაშე ჩი ხოჟრიჷ (ბქ. 291) — მკლავდამშვენებული ყველას ებრალებოდა. ქორშალს ხოჟჷნდახუ ჯეჲ (ლშ. 73) — ოჯახის წევრებს მე ვებრალებოდეთო. დენას ლახოჟჷნდა ალ გოლჲაშა̈პ (ლნტ. 263) — ქალიშვილს შეებრალა ეს ვველეშაპი.

ხ-ოჟჷმე (ოხჷჟო̈მ, ოხჟომე; ოხჟჷემნე ბზ., ოხჷჟემ, ოხჟომე; ოხჟემისგ ბქ., ოხჟომ, ოხჟომე; ოხჟიმნე ლშ.), **ხ-ოჟომე** (ახუჟმ‖ახჷჟომ, ახოჟომე; ახოჟომი) ლნტ., გრდმ. — 'ჩა'უშლის. [რაჷა̈ზდ] უშხუდ ლირდე მა̄მა ოხჟომე (ბზ. 378) — რევაზმა ერთად ყოფნა არ ჩაუშალა. მათხეფ მა̄რა ლასგიდს ხოჟჷმე (ლშ. 90) — მოარული ავადმყოფობა კაცს მხედველობას უშლის. ჲერჷა̈ჲ ლიმეზგრს ჟ'ახოჟომი, ეჯის ჩჷაჰათჷნეხ (ლნტ. 62) — ვინც ლოცვას ჩაუშლის, იმას დაწყევლიან.

ხ-ოჟღრე იგივეა, რაც **ხ-ოშხრე.**

ორა̈̄შ იგივეა, რაც **ჷორა̈̄შ.**

ხ-ორგა̈ჷი (ოთრიგა̈ჷ, ოთრიგჷე; ოთრიგჷი̄ნე ბზ., ოთრიგჷისგ ბქ., ოთრიგაჷ, ოთრიგჷე; ოთრიგჷი ლშ.), **ხ-ორგა̈ჷი** (ათჷრიგა̈ჷ, ათორიგა̈ჷე; ათორიგა̈ჷი ლნტ.), გრდმ. — ურიგებს, უნაწილებს. არყი მგქაფ ლჷინელს ხორგაჷდახ (ლშ. 39) — არყის ნაცვლად ლეინოს ურიგებდნენ. გომიჯა̈რს ხა̈ლხს ჩუ ხორგა̈ჷდახ (ლნტ. 65) — ხალხს სეფისკვერებს დაურიგებდნენ.

ხ-ორეკენი იგივეა, რაც **ხ-ორკენი.**

ხ-ორეკნე იგივეა, რაც **ხ-ორკინე.**

ხ-ორი (მირდა, ხორდა; ხორდე̄დს ბზ., ხორდეს ბქ., ლნტ., მი̄რდა, ხო̄რდა; ხო̄რდეს ლშ.) გრდუკ. — ჰყავს; აქვს. ალ გმირს ჷო̄შთხჷ ხორი ლა̈ხხჷა (ბზ. 261) — ამ გმირს ოთხი ცოლი ჰყავს. ჯჷინალდ ბეჷა̈რს ხა̈რდენახ ბაბა ბეჷა (ბქ. 197) — ბევაანთ ძველად ჰაჰა ბევა ჰყოლიათ. [დადას] ხორდა სემი ლგგრი̄ლ (ბზ. 314) — დედაბერს სამი კვერცხი ჰქონდა.

ორი იგივეა, რაც **ჰო̄რი.**

ორია იგივეა, რაც **ჰო̄̈რია.**

ხ-ორიკ (მირკჷნ‖მირიკდა‖მირა̈კ, ხორკჷნ‖ხორიკდა‖ხორა̈კ; ხორიკდე̄დს ბზ., მირკჷნ‖მირკა̈ნ, ხორკჷნ‖ხორკა̈ნ; ხორკჷნეს ბქ., მირიკდა, ხორიკდა; ხორიკდეს ქს.) გრდუკ. — უკიდია, ჰკიდია. ეშდჲარჷ ყო̄რს ესერ ეშდჲორი ბოქლომ ხორიკ (ბზ. 351) — თორმეტ კარს თორმეტი ბოქლომი ჰკიდიათ. ამეჲსგა ხორიკდა ჷოქრა̈შ კაბ (ბქ. 33) — ამაში ოქროს კაბა ეკიდა. კალა̈თ ხა̈რეკა ხუმლა̈ჲ კა̈ცხჟი (ლნტ. 297) — კალათი ხურმის წვერზე ეკიდა თურმე („ჰკიდებია თურმე").

ორკა̈ც იგივეა, რაც **ჷორტკეც.**

ხ-ორკენი (ოხჷრეკ, ოხრა̈კ; ოხრეკნი ბზ., ემრაკ, ოხრაკ; ოხრეკნი ლშ.), **ხ-ორეკენი** (ა̈მრაკ, ახორაკ; ახორეკენი) ლნტ., გრდუკ. 1. მოხვდება, ედება, გაჰკრავს. ბა̈ღრის ჰა̈გჷს თჷეფ ოხჷრა̈კ (ბზ. 4) — ბადრის თოფი ქუსლზე მოხვდა. მახა̈ილს მამაგჷეშ ახრეკა (ბქ. 202) — მახაილს არაფერი მოხვედრია. 2. შეემთხვევა. ბეფშჷს დამ დე̄სამა ოხრა̈კ? (ბზ.) — ბავშვს ხომ არ შეემთხვა რამე?

ხ-ორკინე (ოხორკ, ოხრეკ; ოხრეკნე ბზ., ესორკ, ესჷრეკ; ესჷრეკნე ბქ., ოხრეკ, ოხრეკე; ოხრეკნე ლშ.), **ხ-ორეკნე** (ახურკ, ახორეკ; ახორეკნე) ლნტ., გრდმ. 1. ჰკიდებს. [ქიპს] ქა ხორეკნეხ ლა̈ფკჷად (ლნტ. 30) — ძაფს ვასაშრობად დაჰკიდებენ. ფარა̈ნ ამშა ჷოთა̈ხის ლახორეკხ (ლნტ. 198) — ფანარი ამის ოთახში ჩამოკიდეს. 2. გამოსდებს, გამო-

პკრავს. ზურალდ ლოხუ̂რეკ ჩერი (ბზ. 416) — ქალმა თითისტარი გამოსდო. გარდატყუადდ ქოხრეკე ცხა̈ლგჲლ (ლშ. 77) — გარდატყუამ ფრჩხილი გამიპკრა.

ხ-ორკუნე (მირკუნა, ხორკუნა, ხორკუნე̄დს ბზ., ხორკუნადეს ბქ., მირკუნდა, ხორკუნდა; ხორკუნდეს ქს.) გრდუვ. — უკანკალებს, უცახცახებს. რა̈ჭუს შდგმრა̈ლ ხორკუნა მაყალშუ̂ (ბზ.) — კურდღელს შიშისაგან ყურები უცახცახებდა. მგცხიშუ̂ ტა̈ნ აშ ნირკუნა (ბქ. 84) — სიცივისაგან ტანი გვიკანკალებდა.

ხ-ორკჷლე (ოთრგჷლ, ოთრგჷლე; ოთრგჷლნე ბზ., ოთრგჷლ, ოთრგჷლე; ოთრგჷლნე ლშ.), **ხ-ორკჷლე** (ახუ̂რგჷლ, ახორგჷლე; ახორგჷლი) ლნტ., გრდმ. — პკიდებს. შაუ̂ყანს კუ̂იცრა ჩუ̂ათუასურა ი ყი ლახორგჷლა (ლნტ. 288) — შავყანს ჯიხვი ასო-ასოდ აუქნია და ჩამოუკიდებია.

ხ-ორმი (ოთორმ, ოთგრმე; ოთგრმინე ბზ., ოთგრმინე ბქ., ოთურმ, ოთგრმე; ოთგრმნე ლშ., ახურმ, ახორმე; ახორმინე ლნტ.), გრდმ. — 1. [და]უჭერს. სოზარ ბოფშა̈რს ნა̈პრუ̂ა̈რს ხორმიუ̂ (ბქ.) — სოზარი ბავშვებს ჩიტებს უჭერდა. 2. დაუკავებს. ეშხუ მარე ჰგშხა̈რს ხორმი (ლნტ. 38) — ერთი კაცი ფეხებს უკავებს.

ხ-ორსკჷნე (ლოხრგსკინ, ლოხრგსკნე; ლოხრგსკნი ბზ., ლოხრგსკნისგ ბქ., ლახუ̂რგსკინ, ლახორგსკნე; ლახორგსკნი ლნტ.), გრდმ. — ურეკავს, უწკარუნებს. ეერ ასტამს ი ბერქა̈ლს ხორსკჷნეხ (ბზ. 19) — ზოგი ასტამსა და რკინებს უწკარუნებს. ბაჩა̈რს უშხუ̂ა̈რჟი ხორსკჷნა (ლნტ.) — ქვებს ერთმანეთზე ურაკუნებდა.

ორტოლი, უ̂ორტოლი ლშ. — ოტური (ქლიავი).

ხ-ორყინე იგივეა, რაც **ხ-ა̈რყინე**.

ხ-ორშა̈ლი (ოთგრშა̈ლ, ოთგრშა̈ლე; ოთგრშა̈ლნე) ბზ., **ხ-ორშა̈ლი** (ოთორშა̈ლ, ოთორშალე; ოთორშა̈ლისგ ბქ., ათუ̂რშა̈ლ, ათორშალე; ათორშა̈ლი ლნტ.), **ხ-ორშა̈ლი** (ოთგრშა̈ლ, ოთგრშა̈ლე; ოთგრშა̈ლნე) ლშ., გრდმ. — დაუგებს, გაუშლის (ქვეშაგებს). ყიქა̈ნ თა̈კუ̂ა̈რს მაბიშა̈ლიხ, ჩუქუ̂ა̈ნ ნაბდა̈რს ემგრშა̈ლიხ (ჰოეზ. 284) — ზემოდან თოკებს მაწედიან, ძირს ქეჩებს მიგებენ.

ხ-ორში (ოთორშ, ოთგრშე; ოთგრშინე ბზ., ოთორშე, ოთგრშინე ბქ., ოთორშნე ლშ., ასურშ, ასორშე; ასორშინე ლნტ.), გრდმ. — დაუგებს, გაუშლის, ქვეშ დაუფენს. მიჩ ესერ ხოჩა ლაყუ̂რა̈უ̂ ოთერშ (ბზ. 403) — მე კარგი ლოგინი გამიშალეო. [კე̄სა̈რს] ჩოთგრშეხ ფარდა̈გ (ბზ. 259) — კეისარს გაუშალეს ფარდაგი. [მგფა̈ყიშდ მარა̈ლს] თა̈კუ̂ი თხუმა̈რ ეჩეხ-ამეხ ჩუ̂ასორშახ (ლნტ. 97) — კაცებს ფაყელისათვის თოკის თავები აქეთ-იქიდან დაუფენიათ.

ხ-ორშუ̂ენი იგივეა, რაც **ხ-ორშუ̂ნი.**

ხ-ორშუ̂ნი (ოხურშუ̂ენ, ოხურშონე‖ ოხურშუ̂ნე; ოხურშუ̂ენნე ბზ., ოხგრშენ, ოხურშონე; ოხგრშენნე ბქ., ოხურშონ, ოხურშონე; ოხურშონნე ლშ.), **ხ-ორშუ̂ენი** (ახურშუ̂ენ, ახორშუ̂ენ; ახორშუ̂ენნე/ი) ლნტ., გრდმ. — უხსენებს, ახსენებს. ალ გუ̂ეშ უშხუ̂ა̈რ დოსა ოხურშონახ იუ̂ალადეღ (ლშ. 49) — ეს საქმე ერთმანეთს არ უხსენონ არასოდეს.

ხ-ორხჷნე (ოთრგხინ, ოთრგხნე; ოთრგხნი ბზ., ოთრგხნისგ ბქ., ოთრგხგნ, ოთრგხნე; ოთრგხნი ლშ., ახუ̂რუხინ, ახორგხნე; ახორგხნი ლნტ.), გრდმ. — ახლის, ურახუნებს, ახეთქებს. ეერ ჰუ̂ა̈დს ხორხჷნე თხუ̂იმს, ეერ აბაყა̈რს იკაწრა̈უ̂ი (ლნტ. 52) — ზოგი კედელს ურახუნებს თავს, ზოგი ლოყებს იკაწრავს.

ხ-ოსგდი (ლოხუ̂სგი, ლოხსგიდდა; ლა̈ხსგიდნი ბზ., ლოხსგიდიუ̂ ბქ., ლოხსგი, ლოხსგიდდა; ლოხსგიდნი ლშ.), **ხ-ოსკიდი** (ლახუ̂სკი, ლახოსკიდდა; ლა̈ხესკიდნი) ლნტ., გრდუვ. — 1. უყურებს; ხედავს. ეერუ ღუ̂აშა̈რ მი მისგდიხ (ბზ. 40) — ორი ჯიხვი მე მიყურებს. ალის ხოსგდი ბიშტილდ (ბქ. 19) — ამას ბუზგი უყურებს. მა̈რას დეშ ლოქ ხოსგდიჲ? (ლშ. 62) — კაცს ვერ ხედავო? მარე ხუ̂ა̈ დ ხა̈ნს ხოსკიდდა ალმინს (ლნტ. 301) — კაცი ამათ დიდხანს უყურებდა. დეცეშ კამრა̈ ეს გარ ჰურ ლოსგდიდ (ჰოეზ. 16) — ცის კამარასაღა ვხედავთ. 2. მოუვლის, მიხედავს. ფურ ლინთუ̂ ლოხსგიდიუ̂ოუ̂, ღუ̂ე ზაუ̂ ხოჩ ესერ მეშგ ხა̈მთქუ̂ა (ანდ.) — ძროხას მამთარში მოუარე (მიხედე), მაფხულში კარგი მეწველი

იქნებაო (სჩვევიაო).

ხ-ოსგემ (ოხოსგ, ოხესგ; ოხსგემ ბქ., ოხოსგ, ოხსგე; ოხსგენნე ლშხ.), **ხ-ონსკემ** (ასუნსკ, ასონსკე; ასონსკნე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'და'აქცევს, ანარცხებს, ამხობს. ჯინემ ხა̈ტ ესერ ჸ'ოხოსგეს, ხაჴიდხოლჳ თოფა̈რ (ბქ. 198) — მე ხაცს რომ წავაქცევ, თოფები ესროლეთო. ამშა მგდგა̈რის ჸ'ასონსკეხ ხა̈ტ (ლნტ.) — ამის მკვლელს ხატი პირქვე დაუმხეს.

ხ-ოსგიდა̈რი (ოთსგიდა̈რ, ა̈დსგიდარე; ა̈დსგიდა̈რისგ) ბქ., **ხ-ოსგი̄დრა̄ლ** (ლოხჳსგი̄დრა̄ლ, ლახსგი̄დრა̄ლე; ლახსგი̄დრა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ათვალიერებს. ბიბუ გოშუანს ოხსგიდარა ლჳაშდ (ბქ. 22) — ბიბუ გოშუანს ჯიხეი შეუთვალიერებია.

ოსგო ზს., **ასგო** ლშხ., **ასკო** ლნტ. — ბატონო, დიახ, ბატონო.

ხ-ოსგოჯი იგივეა, რაც **ხ-ოსგჳეჯი**[1].

ხ-ოსგურ (მისგურდა, ხოსგურდა, ხოსგურდე̄დს ზს., მისგჳრდა, ხოსგჳრდა; ხოსგჳრდეს ლშხ.), **ხ-ოსკურ** (მისკურდა, ხოსკურდა; ხოსკურდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — უზის. ჲო̄რი დაჩჳირ ქორს ხოსგურ (ბზ.) — ორი და შინ უზის. ეშხუ გარ ესერ თე იმღა ხოსგურ? (ბქ. 258) — მხოლოდ ერთი თვალი რატომ გაქვსო (გიზისო)? და̈რჯგლ მეგჳნი ნენსგა ხოსგურხ (პოეზ. 134) — მტირალი დარჯული შუაში უზით.

ხ-ოსგუჳ (ა̈მსგუჳდა, ოთსგუჳდა; ა̈თსგუჳი ბზ., ა̈მაგუჳუდ, ოთსგუჳუდ; ა̈თსგჳიჳი ბქ.), **ხ-ოსკუჳ** (ა̈მსკუჳდა, ა̈სოსკუჳდა; ა̈სესკუჳი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — რგებს (უხდება). სი მა̈ჲ ჯისგუჳ, ჰჳე̄რ? (ბზ. 367) — ყვავო, შენ რა გრგებს? ღეჲ მა̈იდ ხოსგუჳხ, დეჲ ბიზა? (ბქ. 13) — არც შიმშილი რგებთ, არც გაძღომა?

ხ-ოსგჳეჯი[1] (მისგჳეჯდა, ხოსგჳეჯდა; ხოსგჳეჯდე̄დს) ზს., **ხ-ოსგოჯი** (მისგოჯდა, ხოსგოჯდა; ხოსგოჯდეს) ლშხ., **ხ-ოსკჳეჯი** (მისკჳეჯდა, ხოსკჳეჯდა; ხოსკჳეჯდეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უსვენია, დაბრძანებული ჰყავს (ხატი; მიცვალებული). აშხჳხა̈ნ შა̈ლია̈ნი ხოსგჳეჯდახ (ბზ. 4) — ერთ მხარეს მალიანი (ხატი) ესვენათ. ჩუ ხოსკჳეჯნგნდახ ლგდგა̈რ (ლნტ.) — მკვდარი ესვენათ.

ხ-ოსგჳეჯი[2] (ხოსგოჯ, ხოსგოჯ; ხოსგოჯნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უბრძანებს. ხოსგოჯ ანგლოზდ ჲაკოფი მუ სარე̄ჩს (ლშხ. 66) — ანგელოზმა იაკობის მამას სარეჩს უბრძანა.

ხ-ოსგჳრე (ლოხჳსგჳირ, ლოხსგურე; ლოხსგჳირნე ბზ., ლოხჳსგჳირ, ლოხსგურე; ლოხსგურისგ ბქ., ოსსგურ, ესსგურე; ესსგურნე ლშხ.), **ხ-ოსკჳრე** (ასჳსკურ, ასოსკურე; ასოსკური) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'უსვამს. ზუჰა ჩუქამშხენ ბერს ხოსგჳრედ (ბქ. 229) — კავის ღერძს ქვემოდან სახნისის ჩასასმელს ეუსვამთ.

ხ-ოსდგჳი (ოხჳსდიგჳ, ოხსდუგჳე; ოხსდჳიგჳნე ბზ., ოხოსდგჳ, ოხსდიგჳ; ოსდიგჳნე ბქ., ოხსდუგჳ, ოხსდუგჳე; ოხსდუგჳნე ლშხ.), **ხ-ოსტგჳი** (ახუსტგჳ, ახოსტჳიგ; ახოსტჳიგნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უწნავს. ზურალდ სიმაქს ფა̈თჳა̈რ ჸ'ოხსდიგჳ (ბქ.) — ქალმა ქალიშვილს თმები დაუწნა. ბუწანწალაჲ ჩა̄ჲს ხოსდგჳი ფაფალს (ლშხ., ხორ. 6) — ბირკა ცხენს ფაფარს უწნავსო.

ხ-ოსდენი (ემსა̈დ, ესსა̈დ; ესსედნი ბზ., ემსად, ესსად; ესსედნი ბქ., ემსად, ოთსად; ოთსედნი ლშხ.), **ხ-ოსედენი** (ა̈მსესად, ა̈სესად; ა̈სესედენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. 1. რჩება (დაურჩება). ლა̄თა̄ლჲი მურყჳამ მი ემსა̈დ (ბზ.) — გაყოფისას კომში მე დამრჩა. მიშგჳა დის სემი ლგნგა̈ზ გარ ოთესდ (ბქ. 14) — დედაჩემს მხოლოდ სამი კვირისა დაურჩა. [ჲაკოფს] ტოტ ქა̄მენჩუ ოსსად (ლშხ. 62) — იაკობს ხელი გარეთ დარჩა. ეჲს ქა ხოსედენდა დია̈რ (ლნტ. 239) — იმას პური გადარჩებოდა. დენას ასესად ქორ (ლნტ.) — გოგოს სახლი დარჩა. 2. გადაურჩება (ხიფათს_). ალ ნეზჳს ესერ ქა და̈რ მოშ ხოსდენი (ბზ. 396) — ამ ნემვს ვერავინ გადაურჩებაო. ალ და̈ჳა̈რს იმჟ ოხსედნი?! (პოეზ. 32) — ამ დევებს როგორ გადაევურჩები?!

ხ-ოსედენი იგივეა, რაც **ხ-ოსდენი**.

ხ-ოსერნე იგივეა, რაც **ხ-ოსრინე**.

ხ-ოსთა̈ლი (ოხჳსათა̈ლ, ოხსათლე; ოხსათლი) ბზ., **ხ-ოსუნთალი** (ოთსუნთა̈ლ, ადსუნთალე; ადსუნთა̈ლისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უთვალთვალებს; ათვალიერებს. ოთსუნთა̈ლ... ი ნაზჳს ხჳეწდ (ბქ. 204) — დავათვალიერე

და ნაკვალევი დავინახე.

ჴ-ოსკიდი იგივეა, რაც **ჴ-ოსგდი.**

ჴ-ოსკჷრ იგივეა, რაც **ჴ-ოსგჷრ.**

ჴ-ოსკჷეჯი იგივეა, რაც **ჴ-ოსგჷეჯი.**

ჴ-ოსკჷრე იგივეა, რაც **ჴ-ოსგჷრე.**

ჴ-ოსმინე (ლოჴსიმინ||ოთჷსიმინ, ლოჴსიმნე||ოთსიმნე; ლოჴსიმნი||ოთსიმნი ბზ., ოთსიმინ, ოთსიმნე; ოთსიმნისგ ბქ.), გ რ დ მ. — ასმენს, აბეზღებს. [ხელწიფხი ხეხჷდ] ლოჴსიმნე [ფა̈მლია̈რ] ხელწიფხს (ბზ. 442) — ხელმწიფის ცოლმა მოსამსახურეები ხელმწიფესთან დაასმინა (ხელმწიფეს დააბეზღა). ხახჷემ ლოჴსიმნე ჰაშჷ (ბქ.) — ცოლმა ქმარი დაასმინა.

ოსო̄ზი იგივეა, რაც **ესო̄ზი.**

ოსო̄შ ი დოსო̄შ, ოსოჷე̄შ ი დოსჷე̄შ ბზ., **ოსა̈შ ი დოსა̈შ, ოსეშ ი დოსეშ** ბქ., **ოსო̄შ ი დოსო̄შ** ლშხ., **ოსოჲშ ი დოსოჲშ** ლნტ. — იქითურ-აქეთური, მოგონილი ამბავი, ჭორი, მიკიბულ-მოკიბული, მითქმა-მოთქმა. ოსო̄შ ი დოსო̄შ მირ მა̈გ ჩუ ჯიგჟა (ბზ.) — ათასგვარი მითქმა-მოთქმა წინ გილაგია.

ჴ-ოსპე (ოჴოს[ჷ]პ, ოჴსიპე; აჴსიპნე ბზ., ოთსიპ, ოთსიპე; ოთსიპნე ლშხ., ათჷსიპ, ათოსიპე; ათოსიპი ლნტ.), გ რ დ მ. 1. [გადა]უბრუნებს. დი̄ნა მიჩა დის დია̈რს ჴოსპე (ბზ.) — გოგო თავის დედას პურს გადაუბრუნებს. 2. (ოჴჷსიპ, ოჴსიპე; ოჴსიპნე ბზ., ოჴსიპ ლშხ., აჴჷსიპ||აჴუსპ, აჴოსიპე; აჴოსიპი ლნტ.) — მოუქნევს. [ეჯნე̄მ] დაშნა̈ჲ ოჴსიპე ზურა̄ლს (ბზ. 289) — მან დაშნა მოუქნია ქალს. აჴოსიპე მათრა̈ხ ეჯნემ (ლნტ.) — იმან მათრახი მოუქნია.

ჴ-ოსრინე (ლო̄ჴჷოსრ, ლოჴსერ; ლოჴსერნე ბზ., ლოჴჷასრ, ლოჴსერ; ლოჴსერნე ბქ.), **ჴ-ოსერნე** (ათჷოსერინ, ათოსერნე; ათოსერნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ამეტებს, აჭარბებს. ლეჷიზჲაქ ლემზგრა̈რ ქა ლოჴსერა (ბქ. 243) — საგზლად სალოცავი კვერები ზომაზე მეტი გამოუცხვია.

ჴ-ოსსინე იგივეა, რაც **ჴ-ოსსგნე.**

ჴ-ოსსგნე (ოჴ[ჷ]სგსინ, ოჴსგსნე; ოჴსგსნი ბზ., ლოჴსგსინ, ლოჴსგსნე; ლოჴსგსნისგ ბქ., ლოჴსგსინ, ლოჴსგსნე; ლოჴსგსნი ლშხ., ლაჴჷსგსინ, ლაჴოსგსნე; ლაჴოსგსნი ლნტ.), გ რ დ მ. — უსევს, უსისინებს. ოჴსგსნეხ ქა წეჷა̈რ-მეძბარა̄ლ (ბზ. 363) — მიუსიეს მწევარ-მეძებრები. ა̈ნმეჴრე ამნემ ა̈მირმიშ... ლიჰედ ი ოჴსგსნე გჷელერშაპა̈რ (ბქ. 261) — ამან გაიგო ამირანის მოსვლა და მიუსია გველეშაპები. ხამა̈რს ყელა̈რ ლაჴოსგსნეხ (ლნტ.) — ღორებს ძაღლები მიუსიეს.

ჴ-ოსტგჷი იგივეა, რაც **ჴ-ოსდგჷი.**

ჴ-ოსტჷლი (ლოჴსტჷლ, ლოჴსტჷლე; ლოჴსტჷლნე) ლშხ., **ჴ-ოსტული** (ლაჴჷსტულ, ლაჴოსტულე; ლაჴოსტული) ლნტ., გ რ დ მ. — უსტვენს. ბეფშჷდ დაჴა̈რს ლოჴსტულე (ლნტ.) — ბავშვმა თხებს დაუსტვინა. შდრ. ჴ-ოშჷეპ.

ჴ-ოსჷემ (ლო̄ჴოსჷ, ლოჴსჷე; ლოჴჷსჷემნე ბზ., ლოჴოსჷ ბქ., ოთოსჷ, ოთსჷე; ოთსჷემ ლშხ.), **ჴ-ოცუე** (აჴჷცუჷ, აჴოცუე; აჴოცუჷი) ლნტ., გ რ დ მ. — უყრის, ურჭობს, „უსობს“. ეჯჲა̈რ მეგმა̈რდ ლოჴსჷაჴ (ბზ. 3) — ისინი ხეებისათვის ჩაურჭვიათ. ლეტჷროლს... დია̈რყი ყი ჴოსჷემხ (ბქ. 75) — სანთლებს პურზე დაარჭობენ.

ჴ-ოსყეი იგივეა, რაც **ჴ-ოსყი.**

ჴ-ოსყი (ოჴჷოსყ, ოჴსყე; ოჴსყე̄ნნე ბზ., ოჴსყენე ბქ., ოჴოსყ ლშხ.), **ჴ-ოსყეი/ჲ** (აჴუსყ, აჴოსყე; აჴოსყენე) ლნტ., გ რ დ მ. — უკეთებს. ამნე̄მ ოჴსყე ნიურწყა̈ლ (ბზ.) — ამან ნიორწყალი გაუკეთა. ათხე ხენწიფდ კლას ოჴსყე სასა̄შარს (ლშხ. 4) — ხელმწიფემ ახლა სკოლა გაუკეთა სასამელებს. გუშკჷეერა ლერწა̈ლს... ზაჷლა̈დელ შა̈ბიამანი ყაგა̈რს ჴოსყეჲხ (ლნტ. 27) — ჩვენებურ ვაზს ზაფხულობით შაბიამნის წამალს ასხურებენ (უკეთებენ).

ჴ-ოსჴა̈თი (ოჴჷსაჴა̈თ, ოჴჷსაჴთე; ოჴსაჴთი ბზ., ოჴსაჴთისგ ბქ.), გ რ დ მ. — უხერხებს. [ექიმა̈რდ] მა̄მგჷეშ მოშ ოჴჷსაჴთეხ (ბზ. 283) — ექიმებმა ვერაფერი მოუხერხეს. დადას ხაკუ, ერე... გეზალს მოლე ოჴსაჴთას (ბქ. 63) — დედაბერს უნდა, რომ შვილს რამე მოუხერხოს.

ჴ-ოტა̄ბე (ოჴ[ჷ]ტა̈ბ, ოჴტა̄ბე; ოჴტა̈ბნე

ბზ., ოხტა̈ბ, ოხტა̈ბე; ოხტა̈ბნე ლშ.), **ხ-ოტაბე** (ოხჷტაბ, ოხტაბე; ოხტა̈ბისგ ბქ., ახჷტაბ, ახოტაბე; ახოტაბი ლნტ.), გ რ დ მ. — უთლის (ხის საგანს). ჰიტიდ ხა̈ქჷ: კუბს ესერ ოხტა̈̄ბნე (ბზ. 311) — ჭიტიმ უთხრა: კუბოს გაგითლით. [დი-გეზალდ] ხეკჷეს ოხტაბახ ა̈შიკ (ჰა̈შიკ) (ბქ. 110) — დედა-შვილმა ყუთი უნდა გაუთალოს (გაუთალონ).

ხ-ოტკცა̈ჷი იგივეა, რაც **ხ-ოტკცე**.

ხ-ოტკცე (ოთტკიც, ოთტკიცე; ოთტკიცნე) ბზ., ლშ., **ხ-ოტკცა̈ჷი** (ოთტკიც, ოთტკიცაჷე; ოთტკიცა̈ჷისგ) ბქ., **ხ-ომტკიცე** (ასჷმტკიც, ასომტკიცე; ასომტკიცი) ლნტ., გ რ დ მ. — უმტკიცებს. ხელწიფხდ მიჩა სა̈ხგლწიფ ჩოთტკიცე გეზალს (ბზ.) — ხელმწიფემ თავისი სახელმწიფო შვილს დაუმტკიცა. ქახობა̈ცე, ერე ქორს მიჩ ლოქ ათომტკიცი (ლნტ.) — შეჰპირდა, რომ სახლს შენ დაგიმტკიცებო.

ხ-ოტსჷნე იგივეა, რაც **ხ-ოტჷსე**.

ხ-ოტჷსე (ლოხტჷ̈ს, ლოხტჷსე; ლოხტჷ̈სნე ბზ., ლოხტჷს, ლოხტჷსე; ლოხტჷსნე ლშ.), **ხ-ოტუსე** (ოხჷტჷის, ოხტუსე; ოხტუსისგ) ბქ., **ხ-ოტსჷნე** (ლახჷტუსჷინ, ლახოტუსჷნე; ლახოტუსჷნი) ლნტ., გ რ დ მ. — უკმევს, უბოლებს. ალ ბალახს ხოტჷსეხ კუმაშს (ლშ., ხ.ირ. 4) — ამ ბალახს საქონელს უბოლებენ.

ხ-ოტჷა̈რე იგივეა, რაც **ხ-ოტჷრე**.

ხ-ოტჷრე (ოხტჷა̈რ, ოხტჷარე; ოხტჷა̈რნე) ბზ., ოხტჷა̈რისგ ბქ., **ხ-ოტჷრენი** (ოხტჷარ, ოხტჷარე; ოხტჷარნე) ლშ., **ხოტჷა̈რე** (ახჷუტჷა̈რ, ახოტჷა̈რე; ახოტჷა̈რი) ლნტ., გ რ დ მ. — უნთებს [მედუქა̈ნდ ბეფშჷს] ლეტჷრე ოხტჷარე (ბზ. 262) — მედუქნემ ბავშვს სანთელი აუნთო. ყ'ახოტჷა̈რ ბოფშარს ჰრა̈ქ (ლნტ.) — ბავშვებს ჭრაქი აუნთე.

ხ-ოტჷრენი იგივეა, რაც **ხ-ოტჷრე**.

ხ-ოტყა̈ბე იგივეა, რაც **ხ-ოტყბე**.

ხ-ოტყბე (ოხჷტყა̈ბ, ოხტყაბე; ოხტყა̈ბნე ბზ., ოხტყა̈ბისგ ბქ.), **ხ-ოტყბი** (ოხტყაბ, ოხტყაბე; ოხტყაბნე) ლშ., **ხ-ოტყა̈ბე** (ახუტყბ, ახოტყა̈ბე; ახოტყა̈ბი) ლნტ., გ რ დ მ. — უწევს. კჷსა̈რდ ყ'ოხტყაბე წჷა̈დ [გიორგილს] (ბზ. 315) — კეისარმა გიორგის მწვადი შეუწვა. მა̈რჷენე მუხჷბედ ყახოტყა̈ბე ნა̈თხჷიარ (ლნტ.) — უმცროსმა ძმამ ნანადირევი შეუწვა.

ხ-ოტხგნე (ესჷტგხინ, ესტგხნე; ესტგხნი ბზ., ოსტგხინ, ოსტგხნე; ოსტგხნისგ ბქ.), გ რ დ მ. — აბემლებს. [დი̄ნად] ლჷაჰრი გეზალ ქჷსტგხნე (ბზ. 445) — გოგომ ვაჟის შვილი დააბემლა.

ხ-ოტგრხნე (ოხტგრხა̈ნ, ოხტგრხნე; ოხტგრხნი) ბზ., **ხ-ოტგრხა̈ნი** (ოთტგრხნ. ოთტგრხნე; ოთტგრხნისგ) ბქ., **ხ-ეტგრხან** (ლოხტგრხან, ლახტგრხნე; ლახტგრხნი) ლშ., **ხ-ოტა̈რხა̈ნი** (ლახჷატა̈რხა̈ნ, ლახატა̈რხე; ლახტარხა̈ნა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. — ესვრის (ჯოხს...) ჯოდიათე ოთტგრხნ ეჯღა̈რს (ბქ. 85) — იმათ შორით ესროლე. მიჩა ნა̈ჴიდუა̈რ მა̈გ ნინჩჷა̈რისა ლახჷატარხა̈ნ (ლნტ.) — მისი მოტანილი ყველაფერი სახეში ესროლე.

ხ-ოუნგარე იგივეა, რაც **ხ-ოჰგნგრე**.

ხ-ოჷზე, ხ-ოჷზი იგივეა, რაც **ხ-ოზზი**.

ხ-ოჷნარი იგივეა, რაც **ხ-ოჰჷნა̈რი**.

ხ-ოჷხენი იგივეა, რაც **ხ-ოღხენი**.

ხ-ოფჷლი (ლოხჷფჷლ, ლოხფჷ̈ლ; ლოხფჷ̈ლნე ბზ., ლოხფჷლ, ლოხფჷლე; ლოხფჷლნე ლშ.), **ხ-ოფულე** (ლოხჷფულ, ლოხფჷილ; ლოხფჷილნე ბქ., ლახჷფულ, ლახოფულე; ლახოფული ლნტ.), გ რ დ მ. — უბერავს. [და̈̄ჷ] ქა ხოფჷლი ქჷინს (ბზ. 235) — დევი სულს უბერავს. [ღაკოფდ] ქა ლოხფჷლე (ლშ. 64) — იაკობმა შეუბერა. დაჩჷირდ ლახოფულე ჯგმილს (ლნტ. 279) — დამ ძმას (სული) შეუბერა.

ხ-ოფხკგნე (ლოხჷფხგკინ, ლოხფხგკნე; ლოხფხგკნი ბზ., ლოხფხგკნისგ ბქ., ლოხფხგკგნ ლშ., ათოფხგკინ, ათოფხგკნე; ათოფხგკნი ლნტ.), გ რ დ მ. — 1. უკაკუნებს, უფხაკუნებს. [ჰაბგჷა̈რდ] სგა ლოხფხგკნეხ და̈̄ჷს (ბზ. 66) — ჭაბუკებმა დევს მიუკაკუნეს. [ეჯი] ხოფხკგნე ყორისგა მინე მგჰშხის (ბქ. 73) — ის მათ მეჯელეს კარზე უკაკუნებს. 2. ლნტ. უფხეკს.

ხ-ოფხჟი (ოთოფხჟ, ოთფხიჟ; ოთფხიჟე) ზს., ლშ., **ხ-ოფხჟე** (ათუფხჟ, ათოფხიჟ;

ათოფხიჲე) ლნტ., გ რ დ მ. — 'გა'უშლის. მგჷემ ლიწდა̈ლჲი შიშდხი ქა ხოფხჲეხ კალჷს (ბქ. 230) — მზის ამოსვლისთანავე კალოს გაუშლიან. დედედ ქ·თოფხიჲ ბეფშს ლაყჷრა მგლჩამისა (ლნტ.) — დედამ ბავშვს ლოგინი ჩრდილში გაუშალა.

ხ-ოქა̈̄ბი (ლოხჷქა̈̄ბ, ლოხქა̈̄ბ; ლოხქა̈̄ბნე) ბზ., **ხ-ოქა̈ბი** (ლოხჷქაბ, ლოხქა̈ბ; ლოხქაბნე) ბქ., **ხ-ოქა̄ბი** (ლოხქა̄ბ, ლოხქა̄ბე; ლოხქა̄ბნე) ლშხ., **ხ-ოქაბი** (ლახჷქაბ, ლახოქაბე; ლახოქა·ბი) ლნტ., გ რ დ მ. — უელის, უქცეეს (გვერდს..). მა̄ლდ ქო̄თქა̈̄ბ ქჷერწლა̈რს (ბზ. 315) — მელა მექორწილეებს გაეცალა (გვერდი აუარა). ბესილა̈დდ ქა ლოხქა̈ბ (ბქ. 200) — ბესილმა გვერდი აუქცია.

ხ-ოქეფენი იგივეა, რაც **ხ-ოქფენი.**

ხ-ოქმე (ლო̄ხჷაქმ, ლახქიმ; ლახქიმე ბზ., ლშხ., ლოხჷაქმ ბქ., ლა̈ხჷაქმ, ლახაქიმ; ლახაქიმე ლნც.), გ რ დ მ. — უმატებს. ლგმარე ტებდი ხა̈რჯსიდ ხოქმეხ [ტაბა̈გჲი] (ბქ. 76) — სუფრაზე გამზადებულ თბილ კერძს კიდევ უმატებენ.

ხ-ოქრუხჷა იხ. **ქურუხჷ.**

ხ-ოქჷეცენი იგივეა, რაც **ხ-ოქჷცენი.**

ხ-ოქჷთერ (ოთოქჷთ, ოთქჷით; ოთქჷითნე ზს., ოთქჷით, ოთქჷითე; ოთქჷითნე ლშხ., ა̈თჷექჷთ, ა̈თექჷით; ა̈თექჷითნე ლნტ.), გ რ დ მ. — პპარავს („უპარავს"). ეჩას ესერ ჰე მოშ გაცხა̈ძდ ქა ხოქჷთერ, ეჩქას... გაცხა̈ძდ კინტო ი̄რა (ბზ. 351) — იმას თუ მართილაც მოპპარავ, მაშინ ნამდვილად კინტო იქნებიო. ალ დინოლ ხოქჷთერდახ ჩაჲჷ დია̈რს (ბქ. 49) — ეს გოგოები ცხენს პურს პპარავდნენ. [ჰყინტს] მესემეძშჷდ ლერექჷა̈ლ ათოქჷითა (ლნტ. 302) — ბიჭს მესამისათვის ტანსაცმელი მოუპარავს.

ხ-ოქჷლეჰნე იგივეა, რაც **ხ-ოქჷჰე.**

ოქჷრ, ოქრ იგივეა, რაც **ჷოქჷრ**

ხ-ოქჷცენი (ამქჷა̈ც, ოთქჷა̈ც; ოთქჷეცნი ზს., ემქჷაც, ოთქჷაც; ოთქჷეცნი ლშხ.), **ხ-ოქჷეცენი** (ა̈მქჷაც, ათოქჷაც; ათოქჷეცენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უწყდება; ეჭრება. [მუხჷბა] თა̈კჷ ჩოთქჷა̈ც (ბზ. 253) — ძმას თოკი გაუწყდა. ზურალს ზექი ლებემ ლეთხჷმი ჩჷათოქჷაც (ლნტ.) — ქალს მეშის შემოსაკრავი თოკი გაუწყდა. გ ა დ ა ტ. რა̈შს ჩჷათქჷეცა ჯა̈რლჷ (ბქ.) — რაშს ილაჯი გასწყვეტია.

ხ-ოქჷჰე (ოხქჷიჰ, ოხქჷიჰე; ოხქჷიჰნე ბზ., ლშხ., ოხქჷიჰისგ ბქ.), **ხ-ოქჷლეჰნე** (ლახჷქჷლეჰ, ლახოქჷლეჰ; ლახოქჷლეჰნე) ლნტ., გ რ დ მ. — გამოუყოფს, უჩვენებს. მა̄ლდ ქო̄ხქჷიჰე ჰაკჷა̈დ (ბზ. 360) — მელამ კუდი გამოუყო. ბეფშდ ლა̈ხრინალა ნინ ოხქჷიჰე (ბქ.) — ბავშვმა გასაჯავრებლად ენა გამოუყო.

ხ-ოქფე (ოხოქფ||ოთოქფ, ოხქიფ||ოთქიფ; ოხქიფე||ოთქიფე ზს., ლშხ., ახუქფ, ახოქიფ; ახოქიფე ლნტ.), გრდმ. — აცლის (საყრდენს...). აშხჷ მა̄რემ ქო̄ხქიფ კა̈პ [ზურა̄ლს] (ბზ. 313) — ერთმა კაცმა ქალს საყრდენი გამოაცალა. [ეჯძა̈რდ] ფაუ ქოხქიფხ ჰყინტს (ბქ. 168) — იმათ ბიჭს ჯოხი გამოაცალეს. ნომ ხოქფე ბა̈ჯგა̈რს, ედო ჩუ იკაფი ქორ (ლნტ.) — ბოძებს ნუ აცლი, თორემ სახლი წაიქცევა. შდრ. **ხოგბე**[1].

ხ-ოქფენი[1] (ოხჷექფ, ოხქა̈ფ; ოხქეფნი ბზ., ოხქაფ ბქ., ოხჷექფ, ოხქაფ; ოხქეფნი ლშხ.), **ხ-ოქეფენი** (ახუქფ, ახოქიფ; ახოქიფე) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — 'ა'იყრება, 'გა'ეცლება (ადგილიდან). [ლახჷბა] ჷ'ოხქა̈ფხ ამეჩჷნა̈ ლა̈ლზიგას (ბზ. 391) — ძმები აქაური საცხოვრისს გაეცალნენ.

ხ-ოქფენი[2] (ლა̈მქა̈ფ, ლოხქაფ; ლოხქეფნი) ბქ., **ხ-ოქეფენი** (ლა̈მქაფ, ლახოქაფ; ლახოქეფენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უსხლტება (ფეხი). ალის ლოხქაფ ჲი კჷა̈რემჲი (ბქ. 82) — ამას ყინულზე (ფეხი) დაუსხლტა. ბეფშს ლახოქაფ კჷა̈რემჲი (ლნტ.) — ბავშვს ყინულზე (ფეხი) დაუსხლტა.

ხ-ოქხენი[1] (ოხჷექხ, ოხქა̈ხ; ოხქეხნი) ზს., გ რ დ უ ვ. — ჩამოდის, 'ჩამო'ხტება (ცხენიდან...). გიე̄რგი̄ლ ჩოხქა̈ხ ჩა̄ჲჷ (ბზ. 321) — გიერგილი ცხენიდან (ცხენს) ჩამოხტა (ჩამოვიდა). [ჰყინტარ] ჩოხქა̈ხხ რა̈შს (ბქ. 217) — ბიჭები რაშიდან ჩამოხტნენ..

ხ-ოქხენი[2] (ესჷექხ, ესჷქა̈ხ; ესჷქეხნი) ბზ. — ეცლება (ადგილს უთმობს). ქორხა̈ნქ' ე̄სერ ქაჷ ესჷქა̈ხხ (ბზ. 13) — სახლიდან გაგვეცალონო.

ხ-ოღელი იგივეა, რაც **ხ-ოღლი.**

ხ-ოღე̄შგ, ხ-ოღი (ოთოღ, ოთღე; ოთღი||ოთღინე ბზ., ოთღეშგ ბქ.), **ხ-ოღე̄შგ** (ოთოღ, ოთღე; ოთღე̄შ) ლშხ., გ რ დ მ. — არ-თმევს. [ეჯნე̄მ] ქო̄თღე ეშხუ დაჴგლ (ბზ. 361) — იმან ერთი თხა წაართვა. დჳდას ესერ ჩა̈ჟ ოთღა (ბქ. 18) — დუდას ცხენი წაურთმევიათ. შიშდ ქო̄თღე̄შხ ტაბგლს (ლშხ. 24) — ტაბლას (სალოცავ პურს) მაშინვე წაართმევენ.

ხ-ოღი იგივეა, რაც **ხ-ოღეშგ.**

ხ-ოღლა̈ტი (ესჳღალა̈ტ, ესჳღალტე; ესჳღალტი/ი̄ნე ბზ., ოსჳღალა̈ტ, ოსღალტე; ოსღალტისგ ბქ., ასჳღლა̈ტ, ასოღლატე; ასოღლა̈ტი ლნტ.), **ხ-ოღლატი** (ხოღლატ, ხოღლატე; ხოღლატნე) ლშხ., გ რ დ უ კ. — უღა-ლატებს. მიჩა გჳირგჳინს ესერ დე̄მ ხოღლა̈-ტი ჯა (ბზ. 229) — ჩემს გვირგვინს ვერ ეუღა-ლატებო.

ხ-ოღლი (ოხღე̄ლა̈ჳ, ოხღე̄ლჳე; ოხ-ღე̄ლჳი ბზ., ოსღელ., ოსღელიჳ; ესღელნი ბქ., ოხღე̄ლ, ოხღე̄ლე; ოხღე̄ლნე ლშხ.), **ხ-ოღელი** (ახჳღელ, ახოღელე; ა̈ხეღელნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უცდის, ელის, ელოდება. ბე-ჟან ხოღელდა მიჩა მუხჳბა (ბზ. 376) — ბეჟა-ნი თავის ძმას ელოდა. მა̈გ ხოღლიხ მეჴმას (ბქ. 74) — ყველა მთიბავებს ელოდება. ძუღ-ჳას ეჩეხ მიჩა ლახჳბა ლოქ ხოღელიხ (ლნტ. 189) — მღვის იქით მისი ძმები ელოდებიანო.

-ოღ˹ჳ˺ ბქ. -მცა, -ცა, -ც ნაწილაკები. ჲაღჳ' ესერ ჲარა̈ღოღჳ ა̈ნკიდ (ბქ. 201) — აბა, იარა-ღიც აიღეო.

ო-ხ-ღჳა/ე იგივეა, რაც **ა-ხ-ღჳა/ე.**

ოღჳერ იხ. **ანღრი.**

ო-ხ-ჟა იგივეა, რაც **ა-ხ-ჟა.**

ხ-ოყდი (ოხოყდ, ოხყიდ; ოხყიდნე ზს., ოხყიდ, ოხყიდე; ოხყიდნე ლშხ., ახჳყდ, ახო-ყიდ; ახოყიდნ̆ე ლნტ.), გ რ დ მ. — უყიდის (შეუ-ძენს). [მჳდ გეზალს] ხოჩა ლარდა ოხყიდ (ბზ. 384) — მამამ შვილს კარგი სახლი უყიდა. მა̈გ მასა̈რდ ოხყიდ მიჩა ხახჳ (ბქ.) — ყველა-ფერი ბევრი (საყოფად) უყიდა თავის ცოლს.

ხ-ოყერ (ოსოყრ, ოსყირ; ოსყერ) ბქ., გ რ დ მ. — არჭობს (ურჭობს). ნამპა̈რს... მუსის-გა ხოყერხ (ბქ. 77) — ჩირაღდანს თოვლში ჩა-არჭობენ.

ხ-ოყი̄, ხ-ოყიესკ იგივეა, რაც **ხ-ოყჰე.**

ხ-ოყჳრე (მიყურ˹და˺, ხოყურ˹და˺; ხო-ყურდე̄დს ბზ., ხოყურდეს ბქ., ლნტ., მიყჳრდა, ხოყჳრდა; ხოყჳრდეს ლშხ.) გ რ დ უ კ. — უწევს. ბეფშჳ სგა ხოყჳრე მიჩა დის (ბზ.) — ბავშვი თავის დედას უწევს. ზურა̄ლ ლაყჳრაჲსა ხოყჳრეხ (ლშხ.) — ქალი საწოლში უწევთ.

ხ-ოყჰე (ოთოყჰ, ოთყიჰე; ოთყიჰნე) ბზ., **ხ-ოყი̄** (ოთყი̄, ოთყიე; ოთყი̄ნე) ლშხ., **ხ-ოყი-ესგ** (ოთყი, ოთყიე; ოთყიესგ) ბქ., **ხოყიესკ** (ათჳყი, ათოყიე; ათოყიესკ) ლნტ., გ რ დ მ. — 'ჩა'უყოფს. გიგოს ხეხჳდ ოთყიჰე ტომა̈რა̈თე ტჳეტ (ბზ.) — გიგოს ცოლმა ტომარაში ხელი ჩაუყო. ჰყინტდ ოთყიე ყიაჩუ ჟელს ში ი ჟ'ახ-ყჳიფ ჯიჯჳ (ბქ.) — ბიჭმა ძაღლს ყელში ხელი ჩაუყო და ძვალი ამოაძრო. [დენად] ჯიბა̈ხოჲ-სა ტჳეტ ათოყიე (ლნტ. 197) — გოგომ ჯიბე-ში ხელი ჩაუყო.

ხ-ოშაქრა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ოშქა̈რი.**

ხ-ოშა̄რდე (ოთშა̄რდ, ოთშა̄რდე; ოთ-შა̈̄რდნე ბზ., ოთშა̄რდ, ოთშარდე; ოთშარ-დნე ლშხ.), **ხ-ოშარდე** (ოთშა̈რდ, ოთშა̈რდე; ოთშარდისგ ბქ., ათჳშარდ, ათოშარდე; ათა-ოშარდი ლნტ.), გ რ დ მ. — უმშვიდებს, უწყნა-რებს. ნა̈ჲ გჳის ხოშა̄რდეედ დედეს (ბზ.) — ჩვენ დედას გულს ვუმშვიდებთ. თხუმე ლიზგე ჟაგარდ ოთშა̄რდე (ლშხ.) — თავის ტკივილი წამალმა დაუწყნარა. ხოჩა სიტყჳა გჳის ხო-შარდე მარას (ლნტ.) — კარგი სიტყვა ადამი-ანს გულს უმშვიდებს.

ხ-ოშგბე (ოხოშგბ, ოხშგიბ; ოხშგიბე) ზს., ლშხ., **ხ-ოშკბე** (ახჳშკბ, ახოშკიბ; ახოშ-კიბე) ლნტ., გ რ დ მ. — უძრობს. ქოხშგიბ ქა̈რთ ი ქალახო̈მ ბეფჳშს (ბზ.) — ამოუძრო თალ-გამი და მისცა ბავშვს. სკალა̈ხებორგანხ ი ჟა-ხოშკიბხ ჴარდან (ლნტ.) — მოჰკიდეს ხელი და ამოუძვრეს სარი.

ხ-ოშგბენი (ოთჳეშგბ, ოთშგა̈ბ; ოთ-შგებნი ბზ., ოთეშგბ, ოთშგაბ; ოთშგებნი ბქ., ლშხ.), **ხ-ოშკებენი** (ა̈თჳეშკბ, ა̈თეშკაბ; ა̈თეშკებენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — გამოუვარდება: თავს ესხმის. ხენწიფი ჟელა̈რ ქო̄ხშგა̈ბხ დი̄-ნას (ბზ. 296) — ხელმწიფის ძაღლები გამოუც-

ეივდნენ გოგოს. თხერე ქელს ყორთეჲსგა სგოხშგებნოლ (ბქ. 4) — მგელი ძაღლს კარებში შემოუვარდებოდა. ციოყ ქორთე ოთშგაბ მეზჷბელს (ლშ.) — ციოყი სახლში შეუვარდა მეზობელს.

ხ-ოშგრე (ოთოშგრ, ოთშგირე; ოთშგირნე ბზ., ოთშგირ ლშ., ოთშგირ, ოთშგირე; ოთშგირისგ ბქ.), **ხ-ოშკრე** (ათუშკრ, ათოშკირე; ათოშკირნე/ი) ლნტ., გ რ დ მ. — უკლავს (უცაბედად). ბუბას ქელ ოთშგირეხ თჷეფჷშ (ბზ.) — ბიძიას ძაღლი მოუკლეს თოფით. მაზიგს ჩუ ლოშტ ოთშგირა თამო (ლშ.) — ტკიცილს კინაღამ მოუკლავს თამო.

ხ-ოშგურ (მიშგუნდ‖მიშგურდა, ხოშგუნდ‖ხოშგურდა; ხოშგურდე̄დს ზს., მიშგჷნდა, ხოშგჷნდა; ხოშგჷნდეს ლშ.), **ხ-ოშკურ** (მიშკუნდა, ხოშკუნდა; ხოშკუნდეს) ლნტ., ა ო რ. (ჰმშგურდა, ოთშგურდა ბზ., ჰმშგუნდ, ოთშგუნდ ბქ., ლემშგჷნდა, ლოხშგჷნდა ლშ., ლამშკუნდა, ლახოშკუნდა ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — რცხვენია. მäდ ესერ ხოშგურ... მგხმი̄რიდ (ბზ. 349) — მეღორის რა გრცხვენიაო? ჷäრგს მასäრდ ოთშგუნდა (ბზ. 416) — ბატონს ძალიან შერცხვა. დეიშეშ ხოშგურხ ჲერხის (ბქ.) — ზოგიერთს არაფისი რცხვენია.

ხ-ოშდბე (ქოხოშდბ, ქოხშდäბ; ქოხშდებნე) ბზ., გ რ დ მ. — 'გადა'უტრიალებს, გადაუქცევს. ბიქჷდ აჯäრ მäგ ქ'ოხშდაბე დაბäრისგა ლაღმäრს (ბზ.) — ქარმა ლაღამელებს ყანაში ჩვინები წაუქცია.

ხ-ოშდბი (ოხოშდბ, ოხშდებ; ოხშდებნე ზს., ოხშდებ, ოხშდებე; ოხშდებნე ლშ.), **ხ-ოშტები** (ახუშტბ, ახოშტებ; ახოშტებნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უსესხებს. ლეზგზ თეთრ დედედ ოხშდებე ცაროს (ლშ.) — ცაროს სამგზავრო ფული დედამ უსესხა. თელელრად ახოშტებ დიმეთილს ფექ ი ახოჯიდ (ლნტ.) — დედამთილს რძალმა უსესხა ფქვილი და მოუტანა.

ხ-ოშდე (ოთოშდ, ოთშიდ; ოთშიდე ზს., ლშ., ათუშდ, ათოშიდ; ათოშიდე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'უყრის. [ანზორდ] ჩოთშიდ ფäტჷ წინწლäრს (ბზ. 285) — ანზორმა დაუყარა ფეტვი წიწილებს. [დიდ] ნეჯშდäრს ბალე ჩოთშიდ (ბქ. 256) — დედამ თიკნებს ფოთოლი დაუყარა. [ჴყინტ] ატლასი ქესახენქა ხოშდე თჷალ-მარგლიტს (ლშ. 63) — ბიჭი ატლასის ქისიდან უყრის თვალ-მარგალიტს. [კუმäშს] ბაგისა ხუშდად ლეზჷებს (ლნტ. 21) — საქონელს ბაგაში საჭმელს ვუყრიდით. იხ. ხ-ოჭრე.

ხ-ოშდმე (ოთშდიმ, ოთშდგმე; ოთშდიმნე ბზ., ოთშდგმისგ ბქ., ოთშდგმ, ოთშდგმე; ოთშდგმნე ლშ.), **ხ-ოშტმე** (äთჷშტგმ, ათოშტგმე; ათოშტგმი) ლნტ., გ რ დ მ. — უთრობს. მუშგჷრäლ ჩოთოშდგმ (ბზ.) — სტუმრები დავუთვრე. ზურალს ჭäშ ბგგიდ ათოშტგმეხ (ლნტ.) — ქალს ქმარი ძალიან დაუთვრეს.

ხ-ოშდლჷი (ოთოშდლჷ, ოთშდულჷე; ოთშდჷლჷნე ბზ., ოთშჷდილჷ; ოთშუილჷნე ბქ.), **ხ-ოშთხჷი** (ოთშდუხჷ, ოთშდუხჷე; ოთშდუხჷნე) ლშ., **ხ-ოშტხჷი** (ათუშტხჷ, ათოშტჷიხჷ; ათოშტჷიხჷნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უმარხავს. მეჩიäრს ქართობილ ოთოშდლჷ (ბზ.) — მოხუცებს კარტოფილი (მიწაში) დავუმარხე (შევუნახე). ლგდგარ ხამარ ჩოთშდუხჷეხ (ლშ.) — მკვდარი ღორები დაუმარხეს.

ხ-ოშდხე (ოთოშდხ, ოთშდიხ; ოთშდიხე ზს., ოხოშთხ, ოხშდიხ; ოხშდიხე ლშ.), **ხ-ოშტხე** (ახუშტხ, ახოშტიხ; ახოშტიხე) ლნტ., გ რ დ მ. — უმთავრებს, უთავებს, გამოულევს. ხოლა გეზლი̄რდ ოთშდიხხ ქონება (ლშ.) — ცუდმა შვილებმა გამოულიეს ქონება. გ ა დ ა ტ. სიცოცხლეს უსწრაფებს. ლირდე ახოშტიხხ უშხჷäრ (ლნტ.) — ერთმანეთს სიცოცხლე მოუსწრაფეს (გამოულიეს).

ხ-ოშდხენი (äმშდäხ, ოთშდäხ; ოთშდეხნი) ზს., **ხ-ოშთხენი** (ემშდახ, ოთშდახ; ოთშდეხნი) ლშ., **ხ-ოშტეხენი** (äმშტახ, ათოშტახ; ათოშტეხენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ელევა, უთავდება, უმთავრდება. ტაბäგჷი დიäრ ჩოთშდახხ (ბქ.) — ტაბლაზე პური შემოელიათ. სიმინდ ისკ ლინთჷისკა ათოშტახხ (ლნტ.) — სიმინდი შუა ზამთარში შემოელიათ.

ხ-ოშდგრე (ოხჷშგდი̄რ, ოხშგდგ̄რე; ოხშგდი̄რნე ბზ., ოხშგდირ, ოხშგდგრე; ოხშგდგრისგ ბქ.), გ რ დ მ. — აყრევინებს; უყრის. [კჷსäრდ] თხუმäრ ქ'ოხჷშგდგ̄რე (ბზ. 259) — კეისარმა თავები დააყრევინა. ჯიმ ოხშგდგრეხ

ჯა̈ნა̈რს (ბქ.) — ხარებს მარილი დაუყარეს.

ხ-ოშელდა̈ნი იგივეა, რაც **ხ-ოშგლდა̈ნი.**

ხ-ოშენა̈ჳი იგივეა, რაც **ხ-ოშნა̈ჳი.**

ხ-ოშეპ იგივეა, რაც **ხ-ოშჳეპ.**

ხ-ოშთხენი იგივეა, რაც **ხ-ოშდხენი.**

ხ-ოშთხჳი იგივეა, რაც **ხ-ოშდღჳი.**

ხ-ოში̄რე (ოთში̄რ, ოთში̄რე; ოთში̄რ-ნე) ბზ., ლშხ., **ხ-ოშირე** (ა̈თჳშირ, ათოშირე; ათოშირნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უჟქეავს (ხელით). ბებეს ყურმულ ჯიმ ოთში̄რეხ (ლშხ.) — ბებიას ქვამარილი დაუჟქეეს. და̈რს მოშ ხოშირე ჯიმს (ლნტ.) — მარილს ვერავის დაეუჟქეავს.

ხ-ოშკა̈ლი იგივეა, რაც **ხ-ოშგა̈̄ლი.**

ხ-ოშკა̈̄დი (ოხჳშკად, ოხშკა̄დე; ოხ-შკა̈̄დნე) ბზ., **ხ-ოშკა̈დი** (ოხშკად, ოხშკა̈დ; ოხშკა̈დნე ბქ., ახუშკდ, ახოშკა̈დე; ახოშკა̈დნე ლნტ.), **ხ-ოშკა̄დი** (ოხშკა̄დ. ოხშკა̄დე; ოხ-შკა̄დნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უჭედავს. ჯა ოხ-ჳშკა̈̄დნე ბერიყა̈ ლგგრა (ბზ. 343) — რკინის კვერცხს მე გამოვუჭედავ. ჩი მგშკდა̈რ ხოშკა̈-დიხ გაჩა̈რს, კადა̈რს (ბქ.) — ყველას მჭედლე-ბი უჭედავენ დანებს, ნაჯახებს.. ქახოშკადეხ დენას ჳოქჳრე მგსკა̈ტ (ლნტ.) — გამოუჭედეს ქალიშვილს ოქროს ბეჭედი.

ხ-ოშკბე იგივეა, რაც **ხ-ოშგბე.**

ხ-ოშკებენი იგივეა, რაც **ხ-ოშგბენი.**

ხ-ოშკი იგივეა, რაც **ხ-ო̄შგი.**

ხ-ოშკრე იგივეა, რაც **ხ-ოშგრე.**

ხ-ოშკურ იგივეა, რაც **ხ-ოშგურ.**

ხ-ოშკჳჷნე (ლოხშკჳჷინ, ლოხშკჳჷნე; ლოხშკჳჷნი ბზ., ლოხშკჳჷნისგ ბქ., ლოხშკჳჷნ ლშხ., ლა̈ხჳშკჳჷინ, ლახოშკჳჷნე; ლახოშკჳჷნი ლნტ.), გ რ დ მ. — უკაკუნებს. ბაბა გიგო მუჯრას ლაგა̄გიჟი ხოშკჳჷნა (ლშხ.) — პაპა გიგო ჯოხს ზღურბლზე უკაკუნებდა.

ხ-ოშნა̈ჳი (ოხშანა̈ჳ, ოხშანჳე; ოხშა̈ნ-ჳი ბზ., ოთშენა̈ჳ, ოთშენჳე; ოთშენჳისგ ბქ.), **ხ-ოშენა̈ჳი** (ახჳშენა̈ჳ, ახოშენა̈ჳე; ახოშე-ნა̈ჳი) ლნტ., **ხ-ოშნაჳი** (ოხშენაჳ, ოხშენჳე; ოხშენჳი) ლშხ., გ რ დ მ. — უშენებს. ხოშა მუხ-ჳბას ქორ ოხშა̈ნჳედ (ბზ.) — უფროს ძმას სახლი ავუშენეთ. ასჳიშს ნა̈ ხეკჳეს ახჳშენა-ჳად ქორ (ლნტ.) — ასულს სახლი ჩვენ უნდა ავუშენოთ.

ხ-ოშონდობი იგივეა, რაც **ხ-ოშუნ-დჳები.**

ხ-ოშტები იგივეა, რაც **ხ-ოშდბი.**

ხ-ოშტეხენი იგივეა, რაც **ხ-ოშდხენი.**

ხ-ოშტმე იგივეა, რაც **ხ-ოშდმე.**

ხ-ოშტხე იგივეა, რაც **ხ-ოშდხე.**

ხ-ოშტხჳი იგივეა, რაც **ხ-ოშდღჳი.**

ხ-ოშუნდჳები (ოთშუნდჳებ, ოთშუნ-დჳებე; ოთშუნდჳებნე) ბზ., **ხ-ოშუნდები** (ოთშგნდებ‖ოთშუნდებ, ოთშუნდებე; ოთ-შუნდებისგ ბქ.), **ხ-ოშგნდობი** (ოთშგნდობ, ოთშგნდობე; ოთშგნდობნე) ლშხ., **ხ-ოშონ-დობი** (ასჳშონდობ, ასოშონდობე; ასოშონ-დობი) ლნტ., გ რ დ მ. — შეუნდობს, შენდობას უგზავნის (მიცვალებულს). მა̈გ მიჩა-მიჩემჟი ხოშგნდებიჳ [ლგდგა̈რს] (ბქ. 36) — ყველა თავ-თავისით შენდობას უგზავნის მიცვალე-ბულს. ეშხუ მარე ჟი იკედ ჰიქს ი ჩუ ხოშონ-დებდა ლგდგა̈რს (ლნტ. 55) — ერთი კაცი იღებს ჭიქას და ამბობს მიცვალებულის შესან-დობარს.

ხ-ოშჳ იგივეა, რაც **ხ-ო̄შჳ.**

ხ-ოშჳე იგივეა, რაც **ხ-ო̄შჳე.**

ხ-ოშჳეპ (ოხშჳეპ, ოხშჳე̄პე; ოხშჳე̄პ-ნე) ბზ., **ხ-ოშეპ** (ოხოშჳეპ, ოხშჳეპ; ოსშჳეპ-ნე) ბქ., გ რ დ უ გ. — უსტვენს. ოსოშჳეპ ი ლოშგდ ოხსგიდინ (ბქ.) — დავუსტვინე და უკან მოვახედე. იხ. **ხ-ოსტჳლი.**

ხ-ოშჳრი (მიშჳირ, ხოშჳირ; ხოშჳრი̄-ნე ბზ., ლა̈მშჳირ, ლოხშჳირ; ლოხშჳირნე ბქ., მიშურ, ხოშურ; ხოშრუნი ლშხ., მიშჳირ, ხოშჳირ; ხოშჳრინე ლნტ.), გ რ დ მ. — სწყენს. ჰარა̈ყ ძერხის გუნ ხოშჳრი (ბზ.) — ზოგს არაყი ძალიან სწყენს. ეჯის დეთა̄ძ ლოქ ჱსამა ხოშჳრი (ლშხ. 6) — იმას არც არაფერი სწყენ-სო. ეჩე მიჩ ლოქ აჳა ხოშჳრინე (ლნტ. 176) — იქ მე პავა მაწყენსო.

ხ-ოშქა̈რი (ოთშაქა̈რ, ოთშაქრე; ოთ-შაქრი ბზ., ოთშაქრისგ ბქ.), **ხ-ოშქარი** (ოთ-შაქარ, ოთშაქრე; ოთშაქრაჳი) ლშხ., **ხ-ოშაქრა̈ჳი** (ათჳშაქრა̈ჳ, ათოშაქრა̈ჳე;

ათოშაქრაჸი) ლნტ., გ რ დ მ. — უშაქრავს. დი ბეფუშს ჩაის ხოშქარი (ბზ.) — დედა ბავშვს ჩაის უშაქრავს.

ხ-ოშყდენი (აშყად, ოთშყად; ოთშყედნი ზს., ემშყად, ოთშყად; ოთშყედნი ლშ.), **ხ-ოშყედენი** (აშყად, ათოშყად, ათოშყედენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. 1. უვარდება. ამჩიქქა ჸოკრილს ჩაფგლ ჩოთშყად (ბზ. 325) — ამ დროს ობოლს ფეხსაცმელი დაუვარდა. ჸერბს ფხგტლან ახშყედა (ბქ. 26) — ორბს ძვალი ჩამოვარდნია. საბრალს ესერ ათშყედა ი ბაის ახხჸია (ანდ.) — ღარიბს დავარდნია და მდიდარს უპოვია. სგა ლოქ ოთშყედნი [მალს] ჰარჯოე ქათალ (ლშ. 65) — მელას პირში ქათამი ჩაუვარდებაო. 2. უვარდება თოფი (უცაბედად ისვრის) ეშხუ მარეს თუეფ ათოშყად (ლნტ. 56) — ერთ კაცს თოფი გაუვარდა.

ხ-ოშყედნი იგივეა, რაც **ხ-ოშყდენი.**

ხ-ოშყუდი (ოთოშყუდ, ოთშყუედ; ოთშყუედნე ბზ., ოთშყედ, ოთშყედნე ბქ., ოთშყოდ, ოთშყოდე; ოთშყოდნე ლშ.), **ხ-ოშყუედი** (ათუშყუდ, ათოშყუედ; ათოშყუედნე) ლნტ., გ რ დ მ. — ურეცხავს. ზურალდ ფატან ოთშყუედ ბეფშუს (ბზ.) — ქალმა ბავშვს პერანგი გაურეცხა. ჸოსარს ხოშყუედდახ ღუაჸარს (ლნტ.) — კაცებს ჩოხებს ურეცხავდნენ.

ხ-ოშყუედი იგივეა, რაც **ხ-ოშყუდი.**

ხ-ოშხამაჸი, ხ-ოშხამაჸი იგივეა, რაც **ხ-ოშხმე.**

ხ-ოშხატალი იგივეა, რაც **ხ-ოშხტანძელი.**

ხ-ოშხატი იგივეა, რაც **ხ-ოშხტი.**

ხ-ოშხბი (ოხოშხბ, ოხშხებ; ოხშხებნე ზს., ოხშხებე ლშ.), **ხ-ოშხები** (ახუშხბ-||ხოშხბ, ახოშხებ; ახოშხებნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უკერავს. დინალ მინე მუს ჸოსარს ხოშხებდახ (ბზ. 302) — გოგოები თავიანთ მამას ჩოხას უკერავდნენ. ლეთნაფდ დინილს წგრნი კაბგლ ოხოშხბ (ბქ.) — სააღდგომოდ გოგონას წითელი კაბა შეუკერე. მიშკუა ლაჸდილას მი ხუშხებდას კაბარს (ლნტ.) — ჩემ დებს კაბებს მე ვუკერავდი.

ხ-ოშხები იგივეა, რაც **ხ-ოშხბი.**

ხ-ოშხი (ოთოშხ, ოთშიხე; ოთშიხნე ბზ., ოთოშხ ბქ., ოთშიხ, ოთშიხე; ოთშიხნე ლშ., ათუშხ, ათოშიხ; ათოშიხნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უწვავს. ჭაშდ აშხუ ზაუნლო ძაძარ ჩოთშიხ ხეხუს (ბზ.) — ქმარმა ერთი წლის შემდეგ ძაძები დაუწვა ცოლს. ქიმს აკბა ოხშიხა [ჭყინტიშუდ] (ლშ. 56) — ცრემლს ლოყა დაუწვავს ბიჭისათვის. ქრუჸ ზურალს ლაკირ ახოშიხხ (ლნტ.) — ქვრივ ქალს საკირე გამოუწვავს.

ხ-ოშხმე (ოთოშხმ, ოთშხამე; ოთშხამნე) ბზ., **ხ-ოშხამაჸი** (ოთშხამაჸ, ოთშხამჸე; ოთშხამაჸნე) ლშ., **ხოშხამაჸი** (ათუშხამაჸ, ათოშხამაჸე; ათოშხამაჸი) ლნტ., გ რ დ მ. — უშხამავს, უწამლავს. ბეგიდ ლიც ოთშხამე ეჯძარს (ბზ.) — ბეგიმ წყალი მოუწამლა იმათ. გ ა დ ა ტ. დედეს ხოლა გეზლირდ ოთშხამეხ ლირდე (ლშ.) — დედას ცუდმა შვილებმა მოუშხამეს სიცოცხლე.

ხ-ოშხრე (ჩოთოშხრ, ჩოთშხირ; ჩოთშხირე) ზს., ლშ., **ხ-ოყღრე** (ათუყღრ, ათოყღირ; ათოყღირე) ლნტ., გ რ დ მ. — უპობს. მამას ნესგაქა ოთშხირხ მორ (ლშ.) — მამას შუაზე გაუპეს მორი. თხერეს კადაუშ ათოყღირხ თხუიმ (ლნტ.) — მგელს თავი ნაჯახით გაუპეს.

ხ-ოშხტანძელი (ოხუშხატძელ, ოხშხატძელე; ოხშხატძელნე) ბზ., **ხ-ოშხტალი** (ოხუშხატალ, ოხშხატალე; ოხშხატალისგ) ბქ., **ხ-ოშხტალი** (ოხშხატალ, ოხშხატალე; ოხშხატალნე) ლშ., **ხ-ოშხატალი** (ახუშხატალ, ახოშხატალე; ახოშხატალი) ლნტ., გ რ დ მ. — ულობავს (ლობეს); უწნავს (გოდორს...). გიგას ჩიგარ იშგენ ხოშხატალი დაბარს (ბქ.) — დეიდას (მამიდას, ბიცოლას) ყოველთვის სხვა ულობავს ხოლმე ყანებს. გუშკუე აზუს ჩიგარ მი ხუაშხატალი (ლნტ.) — ჩვენს ემოს ყოველთვის მე ვლობავ. ბაბა ბობშარს კუეჭოლ კალათოლალს ხოშხატალი (ლნტ.) — პაპა ბავშვებს პატარა კალათებს უწნავს.

ხ-ოშხტალი იგივეა, რაც **ხ-ოშხტანძელ.**

ხ-ოშხტი (ოხოშხტ, ოხშხატ; ოხშხატნე ზს., ოხშხატ, ოხშხატე; ოხშხატნე ლშ.),

ხ-ოშხა̈ტი (ახუ̈უშხტ, ახოშხატე; ახოშხატნე) ლნტ., გრდმ. — ულობავს (ლობეს); უწნავს (კალათს...). ნოდა̈რ სასოს ჰარტამს ხოშხტი (ბქ.) — ნოდარი სასოს ბოსტანს ულობავს. დინოლარს ბაბა ოხშხატნე კალათრ̄ლარს (ლშხ.) — გოგონებს პაპა დაუწნავს კალათებს.

ხ-ოშხუ̈ნი (ოთოშხუ̈ნ, ოთშხუ̈ინ; ოთშხუ̈ინნე ზს., ოთშხუნ, ოთშხუნე; ოთშხუნნე ლშხ., ლახუშხუ̈ნ, ლახოშხუ̈ინ; ლახოშხუ̈ინნე ლნტ.), გრდმ. — 'შე'უნახავს. დედბერ ბა̈რგილდა̈რს ოთშხუ̈ინნე [ჰყინტს] (ბზ. 280) — დედაბერი ბარეგს შეუნახავს ბიჭს. დედედ ლეზობ ოთშხუნე ჰყინტს (ლშხ.) — დედამ ბიჭს საჭმელი შეუნახა. ფოყა-ბარჯა ხეხუ̈-ჰაშს ლოხუ̈შხუ̈ინხ (ჰოეზ. 56) — თეძო-ბეჭი ცოლქმარს შეუნახავს.

ხ-ოშგდენი იგივეა, რაც ხ-ოშჷდნი.

ხ-ოშგლდა̈ნი (ოხშგლდა̈ნ, ოხშგლდანე; ოხშგლდა̈ნნე ბზ., ოხშგლდა̈ნისგ ბქ.), **ხ-ოშგლდანი** (ოხშგლდან, ოხშგლდანე; ოხშგლდანნე) ლშხ., **ხ-ოშელდა̈ნი** (ახუ̈უშელდა̈ნ, ახოშელდა̈ნე; ახოშელდა̈ნი) ლნტ., გრდმ. — 'ჩამო'უთვლის, 'და'უთვლის. მგლდელდ დაჴა̈რ ქოხშგლდანე პატუ̈რენს (ბზ.) — მწყემსმა თხები დაუთვალა პატრონს. მეცარ ჩი̄ს ქა ჯიშგლდანი სგობინჩუ (ლშხ. 11) — მკითხავი ყველაფერს ჩამოგითვლის. მეზგა̈დ ხოშა სკა ხოჩოქა̈უ̈ი [ლგდგა̈რს] ი ხოშელდა̈ნი, იმა̈დ ხეშყედენი (ლნტ. 54) — ოჯახის უფროსი დაუჩოქებს მიცვალებულს და ჩამოუთვლის, რაც მოაგონდება.

ხ-ოშგნდობი იგივეა, რაც ხ-ოშუნდუ̈ები.

ხ-ოშჷდნი (ა̈მშჷდ, ოთშჷდ; ოთშჷდნი ბზ., ემშჷდა, ოთშჷდა; ოთშჷდნი ლშხ.), **ხოშგდენი** (ა̈მშგდ, ოთშგდ; ოთშგდნი ბქ., ა̈მშგდდა, ათოშგდდა; ათოშგდენი ლნტ.), გრდუ. — სცვივა; უცვივა, ეყრება. ხოხუ̈რა მუხუ̈ბეს ქჷმა̈რ ოხშჷდ (ბზ.) — უმცროს ძმას ცრემლები გადმოსცვივდა. შდიქარ გუ̈ნ დოსგ ემშჷდდა (ლშხ.) — კბილები ძალიან ადრე ჩამომცვივდა. დეცხენ და̈რს მა ხოშგდენი? (ლნტ.) — ციდან ვის რა ეყრებაო?

ხ-ოჩდენი (ა̈მჩა̈დ, ოთჩა̈დ; ოთჩედნი ბზ., ოთჩად, ოთჩედნი ბქ., ემჩად ლშხ.), **ხ-ოჩედენი** (ა̈მჩად, ათოჩად; ათოჩედენი) ლნტ., გრდუ. 1. გაექცევა, მიუდის (წაუვა), გაურბის. სემი ქა̈ჯ ჩუ̈ადგა̈რხ, სემი ჩოთჩა̈დხ (ბზ. 61) — სამი ქაჯი მოკლეს და სამი გაექცათ. მეჲჩხრე, მაჰრენ მუხუ̈ბე, ქათჩედახ (ბქ. 198) — მეცხრე, უმცროსი ძმა, გაექცევიათ. ჲაკოფ ეჩქა ქოხჩად ბარტყალს (ლშხ. 63) — იაკობი მაშინ გამოექცა ბარტყებს. მგმეგრელს ფუ̈ირ ქათოჩად სიმინდა̈რხო (ლნტ. 228) — მეგრელს ძროხა სიმინდებში გაექცა. ჰა, სი თაუ̈ბექ, დეშ ნიჩდენი! (ჰოეზ. 34) — ჰა, შე თავბედ, ვერ წამივიხვალ! 2. ამოსდის, მისდის (სული). ზურაბს ეჩქად ქუ̈ინ ჟ'ოხუ̈ჩედნი (ბზ. 234) — მანამდე ზურაბს სული ამოსძვრება (მოკვდება). და̈შდუ̈ს ქუ̈ინ ჟ'ოხჩა̈დ (ბქ. 204) — დათვს სული ამოუვიდა. ხენწიფს ბაჲ ათაჩედა (ლნტ. 233) — ხელმწიფეს გრძნობა წასვლია.

ხ-ოჩდი (ხოჩდ, ხოჩიდ; ხოჩდი̄ნე ბზ., ხოჩდინე ბქ., ლნტ., ხოჩდ ლშხ.), გრდმ. — დასცხებს, 'და'უშენს (ურტყამს). როსტომდ ეჯია̈რს ხოჩიდ (ბზ. 234) — როსტომმა იმათ ურტყა. მეცუ̈ალად ხუ̈ა̈დ ხოჩიდხ უშხუ̈ა̈რ (ლნტ.) — მოჩხუბარებმა დასცხეს (ბევრი ურტყეს) ერთმანეთს.

ხ-ოჩდი̄ნე (ოხუ̈ჩგდი̄ნ, ოხჩგდი̄ნე; ოხჩგდი̄ნნე) ბზ., ლშხ., **ხ-ოჩდინე** (ოხჩიდინ, ოხჩიდნე; ოხჩიდნისგ ბქ., ახუ̈ოჩგდინ, ახოჩგდნე; ახაჩგდინი ლნტ.), გრდმ. — მოურევს. დი̄ნად ნა̈ყუნს ჲენასდ ოხჩგდი̄ნე (ბზ.) — გოგომ მეჯამანდს სწრაფად მოურია. ტირხინას ლალუ̈თეჲსგა ხოჩდინეხ (ბქ. 237) — საწამლავს (სტრიქნინს) ხორცში ურევენ. ზურალ ლობიოს ხოჩდინე (ლნტ.) — ქალი ლობიოს ურევს.

ხ-ოჩედენი იგივეა, რაც ხ-ოჩდენი.

ხ-ოჩერა̈უ̈ი იგივეა, რაც ხ-ოჩრა̈უ̈ი.

ხ-ოჩეშენი იგივეა, რაც ხ-ოჩშენი.

ხ-ოჩოქა̈უ̈ი იგივეა, რაც ხ-ოჩქუ̈ეუ̈ი.

ხ-ოჩრა̈უ̈ი (ოთჩარა̈უ̈, ოთჩარუ̈ე; ოთჩარუ̈ი) ბზ., **ხ-ოჩრაუ̈ი** (ოთჩერაუ̈, ოთჩერუ̈ე; ოთჩერუ̈ი) ლშხ., **ხ-ოჩერა̈უ̈ი** (ათუ̈ჩერა̈უ̈, ათოჩერა̈უ̈ე; ათოჩერა̈უ̈ი) ლნტ., გრდმ. — უჩერებს. მეჩი მა̈რა ჩა̈ჲ ოთჩარა̈უ̈ (ბზ.) — მოხუც კაცს ცხენი გაუჩერე. ქორ სკუ̈ებინ ათოჩერა̈უ̈ე მარჴილ (ლნტ.) — მარხილი სახ-

ლის წინ გაუჩერა.

ხ-ოჩუდი (ოთოჩუდ, ოთჩუიდ; ოთჩუიდე ბზ., ლოხოჩდ, ლოხჩიდ; ლოხჩიდნე ბქ., ლშხ., ლახუჩდ, ლახოჩიდ; ლახოჩიდნე ლნტ.), გ რ დ მ. — შეუნთებს, დაურთავს (ცეცხლში შემას). ხოშა მუხუბედ... ყორäრ ჸ'ოსჩიდ ლემასგუäი (ბქ. 142) — უფროსმა ძმამ კარები ცეცხლში შეუნთო. გაკä კენცხალäლს სკა ხოჩდიდად ლემასკუისკა (ლნტ. 60) — კაკლის რგოებს შევუნთებდით ცეცხლში.

ხ-ოჩქოუი იგივეა, რაც **ხ-ოჩქუეუი**.

ხ-ოჩქუეუი (ოთჩოქუეუ, ოთჩოქუე; ოთჩოქუი) ბზ., **ხ-ოჩქეუი** (ოთჩოქეუ, ოთჩოქუე; ოთჩოქუისგ) ბქ., **ხ-ოჩქოუი** (ოთჩოქაუ, ოთჩოქუე; ოთჩოქუი) ლშხ., **ხ-ოჩოქäუი** (ათუჩოქäუ, ათოჩოქäუე; ათოჩოქäუი) ლნტ., გ რ დ მ. — უჩოქებს. [კესäრ] სგა ხაჩქუეუი [ხოჩქუეუი] ი ხაყლე (ბზ. 14) — კეისარი უჩოქებს და ეუბნება. ეჩქა მუგუäნე სგა ლოხჩოქუი ლგდგარს (ლშხ. 34) — მაშინ მოგირალი 'მი'უჩოქებს მიცვალებულს. ასოჩოქäუე ჰყინტდ ი ეჯჲი ათეäგრäნ (ლნტ.) — ბიჭმა დაუჩოქა და ისე შეევედრა. სგა ლოხჩოქუე ხოჩამ ყიფდანს (პოეზ. 14) — მიუჩოქდა (დაუჩოქა) კარგ ყიფიანს.

ხ-ოჩშე (ოხოჩშ, ოხჩიშ; ოხჩიშე ბზ., ლშხ., ახუჩშ, ახოჩიშ; ახოჩიშე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'ასწრებს, 'და'ასწრებს. დäუით äგითე ოხჩäშ [დäნას] (ბზ. 270) — დაეითმა გოგოს სახლში 'შე'მოასწრო. ჰყინტდ კვლი ლიბენ დეშ ლოხჩიშ (ლშხ. 73) — ბიჭმა გასაღების მიბმა ვერ მოასწრო. თათრäლს მურყუამä ლიკაფე ქა ლახოჩიშახ (ლნტ. 103) — თათრებს კომკის წაქცევა მოუსწრიათ.

ხ-ოჩშენი (ოთეჩშ, ოთჩäშ; ოთჩეშნი ბზ., ოხუეჩშ, ოხჩäშ; ოხჩეშნი ბქ., ლშხ.), **ხ-ოჩეშენი** (ახუჩშ, ახოჩიშ; ახოჩიშნე) ლნტ., გ რ დ უ. — 'გა'ასწრებს, 'და'წინაურდება. ოთჩäშ ესნäრ მიჩ' äფხნეგäრს ბუბნი (ბზ. 21) — გაასწრო თურმე თავის ამხანაგებს ბუბნიმ. [სეგზ] ჩäრდ ანäად ქორთე, გოლერშäპს სგა ოხჩäშ (ბქ. 11) — სეგმი სწრაფად შემოვიდა სახლში, ველემäპს შემოასწრო. სგუებინ ესუჩäშ მგლäხ ლაშგäრს (პოეზ.) — წინ ჩაუსაფრდა (დაასწრო) მულახის ლაშქარს.

ხ-ოჩხგნე (—, ლოხჩგჩხნე; ლოხჩგჩხნი ბზ., ლოხჩგჩხნისგ ბქ.), **ხ-ოჩხგ̄ლი** (—, ლოხჩხგ̄ლე; ლოხჩხგ̄ლნე) ლშხ., **ხ-ოჩხგლი** (—, ლახოჩხგლე; ლახოჩხგლი) ლნტ., გ რ დ მ. — უჩხავის, დასჩხავის (ფრინველი). მეთხუიარს ჰäჩუდ ლოხჩხგ̄ლე (ლშხ.) — მონადირეს ჩხიკვმა დასჩხავლა. ჰäუჩილ ჯიჩჩხგნäხ ლერთანხენ (პოეზ. 182) — კაჭკაჭი დაგჩხაოდათ მარცხნიდან.

ხ-ოჩხეფენი იგივეა, რაც **ხ-ოჩხფენი**.

ხ-ოჩხკგნე (ლოხჩხგკინ, ლოხჩხგკნე; ლოხჩხგკნი ბზ., ლოხჩხგკნისგ ბქ., ლოხჩხგკäნ, ლოხჩხგკნე; ლოხჩხგკნი ლშხ., ლახუჩხგკäნ, ლახოჩხგკნე; ლახოჩხგკნი ლნტ.), გ რ დ მ. — უჩხაკუნებს. იმ ხოჩხკäნე ჩი ლäდელ? (ბზ.) — რას უჩხაკუნებ ყოველ დღე? დინილდ რეჟენ ლოხჩხგკნე დაääრს (ბქ.) — გოგონამ მარი დაუჩხაკუნა თხებს. აჯახ ლახოჩხგკნეხ ი ქათასგმდა... (ლნტ.) — კიდევ დაუჩხაკუნეს და გაიგონა.

ხ-ოჩხფენი (äმჩხäფ, ოთჩხäფ; ოთჩხეფნი ბზ., äმჩხაფ, ოთჩხაფ ბქ., ემჩხაფ, ოთჩხაფ; ოთჩხეფენი ლშხ.), **ხ-ოჩხეფენი** (ამჩხäფ, ათოჩხäფ; ათოჩხეფენი) ლნტ., გ რ დ უ. — უხდება, უმჭლევდება. ხელწიფს ჩääრ äშ-ი-äშ გარ ხოჩხფენიხ (ბზ. 302) — ხელმწიფეს ცხენები თანდათან უმჭლევდება. ლინთუისგა ფურäრ ჩუ ხოჩხფენიხ (ბქ.) — ზამთარში ძროხები 'გა'უხდებათ. ბოფშäრ სურუ ლოქ ათäჩხეფა მäიდუშ (ლნტ.) — ბავშვები შიმშილისაგან ძალიან გამხდარა.

ხ-ოჩხგლი, ხ-ოჩხგ̄ლი იგივეა, რაც **ხ-ოჩხგნე**.

ხ-ოჩგდენიხ იგივეა, რაც **ხ-ოჩგ̄დნიხ**.

ხ-ოჩგ̄დნი-ხ (äნჩგ̄დ'და', ოხჩგ̄დხ; ოხჩგ̄დნიხ ბზ., ოგჩგ̄და, ოხჩგ̄დახ; ოხჩგ̄დნიხ ლშხ.), **ხ-ოჩგდენი-ხ** (äგუჩგდდა, ახოჩგდდახ; ახოჩგდენიხ) ლნტ., გ რ დ უ. — ჩხუბი მოსდით. ახჩგ̄დახ ლიშäლ სოსრუყუს ი ნართäლს (ბზ. 394) — სოსრუყვს და ნართალს ჩხუბი (ომი) მოსვლიათ. ბოფშäრს ლიცუალ ხოჩგდნიხ (ლნტ.) — ბავშვებს ჩხუბი მოსდით.

ხ-ოცაბურე იგივეა, რაც **ხ-ოცბურე**.

ხ-ოცäდი იგივეა, რაც **ხ-ოცäდი**.

ხ-ოცა̈დუნე (ლოხცა̈დჷინ, ლოხცა̈დუნე; ლოხცა̈დჷნი) ბზ., **ხ-ოცადუნე** (ლოხცადჷნ, ლოხცადუნე; ლოხცადუნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უცელის. ჟ'ოლცა̈დუნად ალ საფჷარა̈ლ! (ბზ.) — გამოეუცვალოთ ეს საფუარ'ები'! (თაჷბექილას) ლეზჷებ-ლეთრეს ხოცადუნეხ (პოეზ. 30) — (თავბექილას) სასმელ-საჭმელს უცვლიან. ოთცადუნედ თოფა̈რ გუშგჷეჲ (პოეზ. 16) — რიგ-რიგად ესროლეთ (გაეუცვალეთ) ჩვენი თოფები.

ხ-ოცა̈̄დი[1] (ოთცა̈̄დ, ოთცა̈დე; ოთცა̈დნე) ბზ., **ხ-ოცა̈დი** (ლოხჷცა̈დ, ლოხცად; ლოხცა̈დნე ბქ., ლახჷცა̈დ, ლახოცადე; ლახოცა̈დი ლნტ.), **ხ-ოცა̄დი** (ლოხცა̄დ, ლოხცა̄დე; ლოხცა̄დნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უცელის. მგლდელს ხამა̈რ და̈̄რდ ლოხცა̈̄დხ (ბზ. 313) — მწყემსს ღორები არავინ გაუცვალა. უშდილ ხოლა თჷალა̈შ დინა ოსცადხ ჰყინტს (ბქ.) — შეუხედავი (ცუდი თვალის) გოგო შეუცვალეს ბიჭს მალულად. გ ა დ ა ტ. ხოჩა ზაჲს ეჯცა̈დნე ღე̄რბეთ! (ლშხ. 17) — კარგ წელს დაგიყენებს (გამოგიცვლის) ღმერთი! ხოლაინ ლადელს ჯიცა̈დი! (ბქ. 204) — ცუდ დღეს დაგაყენებ (გამოგიცვლი). ხოლაიჯ ლადელს ჯიცა̈დი! (ბქ. 204) — ცუდ დღეს დაგაყენებ (გამოგიცვლი) —თქო.

ხ-ოცა̈̄დი[2] (ესჷცა̈̄დ, ესცა̈̄დ‖ესცა̄დე; ესცა̈̄დნე) ბზ., **ხ-ოცა̈დი** (ესჷცა̈დ, ოსცად; ოსცა̈დნე ბქ., ასჷცა̈დ, ასოცადე; ასოცადი ლნტ.), **ხ-ოცა̄დი** (ოსცა̄დ, ოსცა̄დე; ოსცა̄დნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უპასუხებს, მიუგებს. ზურა̄ლდ ხოლა̄მდ ესცა̈̄დ და̈̄ჷს (ბზ.) — ქალმა ცუდად უპასუხა დევს. დუდას ოსცადა ჲედაჷიშდ (ბქ. 18) — დუდას უპასუხებია იედავისთვის.

ხ-ოცბჷრა̈̄ლი (ოხ/ოთცუბჷრა̈̄ლ, ოხ/ოთცუბჷრა̄ლე; ოხ/ოთცუბჷრა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ოცბურა̈ლი** (ოხცუბურა̈ლ, ოხცუბურა̈ლე; ოხცუბურა̈ლისგ ბქ., ახჷცუბურალ, ახოცებურალე; ახოცებურალი ლნტ.), გ რ დ მ. — უჭრის. ზურალ ლჷაყმარა ყიბე ტა̈ნს ხოცბურა̈ლი (ბქ.) — ქალი მამაკაცს მედა ტანს 'გამო'უჭრის ხოლმე.

ხ-ოცბჷრე (ოხცუბი̄რ, ოხცუბჷრე; ოხცუბი̄რნე ბზ., ოხცუბჷრ, ოხცუბჷრე; ოხცუბჷრნე ლშხ.), **ხ-ოცბურე** (ოხცუბირ, ოხცუბურე; ოხცუბურისგ ბქ., ქ'ახჷცუბურ, ქ'ახოცუბურე; ქ'ახოცუბური ლნტ.), გ რ დ მ. — 'გა'მოუჭრის. ნალჷჟურს მიჩა დი სახჷშირს ხოცბურე (ბქ.) — ვაჟ'იშვილ'ს დედამისი საშარვლეს უჭრის. მაშოლდ დენას კაბჲაქ ქ'ახოცუბურე (ლნტ.) — მამიკომ ქალიშვილს საკაბე გამოუჭრა.

ხ-ოცე̄რჷე (ოხჷცერჷ‖ოხჷცე̄რა̈ჷ, ოხცე̄რჷე; ოხჷცე̄რჷი‖ოხცე̄რჷნე) ბზ., **ხ-ოცერჷე** (ოხჷცერა̈ჷ, ოხცერჷე; ოხცერჷისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უხალავს. ხეხჷ მეთხჷა̈რს ფაქჷ ხოცერჷე (ბქ.) — ცოლი მონადირეს ქუდს უხალავს.

ხ-ოცირა̈̄ლი (ჩ'ოთცი̄რა̈̄ლ; ჩ'ოთცი̄რა̄ლე; ჩ'ოთცი̄რა̈̄ლნე) ბზ., **ხ-ოცირა̈ლი** (ოთცირა̈ლ, ოთცირალე; ოთცირა̈ლისგ ბქ., ჩჷათჷცირა̈ლ, ჩჷათოცირალე; ჩჷათოცირალი ლნტ.), **ხ-ოცი̄რა̄ლი** (ჩ'ოთცი̄რა̄ლ, ჩ'ოთცი̄რა̄ლე; ჩ'ოთცი̄რა̄ლნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უფუცქნის. ბოფშა̈რს ჩ'ოთცი̄რა̄ლეხ ქართებილ (ბზ.) — ბავშვებს გაუფუცქნეს კარტოფილი.

ხ-ოცი̄რი (ოთცი̄რ, ოთცი̄რე; ოთცი̄რნე) ბზ., ლშხ., **ხ-ოცირი** (ოთცირ, ოთცირე; ოთადცირისგ) ბქ., **ხ-ოცირე** (ათჷცირ, ათოცირე; ათოცირი) ლნტ., გ რ დ მ. — უფუცქნის. დიად გეზალს ქართებილ ოთცირე (ბქ.) — დედამ შვილს კარტოფილი გაუფუცქნა.

ხ-ოცლე (ოთოცლ, ოთცილ; ოთცილე ზს., ლშხ., ათჷცლ, ათოცილ; ათოცილე ლნტ.), გ რ დ მ. — უხევს, უფხრეწს. მგჷდის კაბიაქ ჩიმთს ხოცლე მეჰჷედი (ბქ.) — მყიდველს საკაბე ჩითს უხევს გამყიდველი.

ხ-ოცლგრე იგივეა, რაც **ხოცლგ̄რე**.

ხ-ოცლგ̄რე (ოთცჷლი̄რ, ოთცჷლგ̄რე; ოთცჷლგ̄რი ბზ., ოთცჷლგ̄რ, ოთცჷლგ̄რე; ოთცჷლგ̄რნე ლშხ.), **ხ-ოცრგლე** (ოთცჷრილ, ოთცჷრგლე; ოთცჷრგლისგ) ბქ., **ხ-ოცლგრე** (ათჷცჷლგრ, ათოცჷლგრე; ათოცჷლგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — უხევს, უფხრეწს, უგლეჯს. ჰა̈შდ [ხეხჷს] ბიდგლდ ჩოთცჷლგ̄რე (ბზ. 304) — ქმარმა ცოლს მოსასხამი (ბუდე) დაუხია.

ხ-ოცმენი, ხ-ოცჷენი იგივეა, რაც **ხოცჷმი**.

ხ-ოცრგლე იგივეა, რაც **ხ-ოცლჰ̄რე.**

ხ-ოცუე (ოთცჳიჳ, ოთცუე; ოთცუისგ ბქ., ახჳცუჳ. ახოცუე; ახოცუი ლნტ.), გ რ დ მ. — უყრის. ჰახელჳაყა̈რ ლელჳისგა შამფჳრა̈რს ხოცუახ (ბქ. 232) — ახალგაზრდები ხორცში მამფურებს უყრიდნენ.

ხ-ოცჳბე (ლოხ/ოთოცჳბ, ლოხ/ოთცჳიბ; ოთცჳი/ჳბე, ლოხ/ოთცჳიბნე ზს., ოხოცჳბ, ოხცჳიბ; ოხცჳიბე ლშ., ახჳუცბ, ოხოცჳიბ; ახოცჳიბე ლნტ.), გ რ დ მ. — უჭრის. მა̈რემ ლასკჷდცა̈ლ ყორ ლოხცჳიბხ (ბქ. 263) — კაცის სიმაღლის (დასატევის) ოდენა კარი ამოუჭრეს. გ ა დ ა ტ. ჳა̈რგდ ბა̈ქ ოხჳცჳიბ მუგეზალს (ბზ. 416) — თავადმა სიტყვა (ტყუილი) მოუჭრა მამა-შვილს.

ხ-ოცჳე, ხ-ოცჳემი იგივეა, რაც **ხ-ოცჳმი.**

ხ-ოცჳმი (ოხოცჳმ, ოხცჳემ, ოხჳცჳემნე), **ხ-ოცჳე** (ოხცჳიჳ, ოხცუე; ოხცჳიჳნე) ბზ., **ხ-ოცჳმი** (ოსოცჳმ, ოსცემ; ოსცემნე) ბქ., **ხ-ოცმენი** (ოსცომ, ოსცომე; ოსცომნე) ლშ., **ხ-ოცჳემი** (ა̈სჳაცჳმ, ასაცომე; ასაცომნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. 'წა'უსვამს. დიემ ლეცჳმი ოსცემ ზეფშჳს დია̈რჟი (ბქ.) — დედამ კარაქი ('წა'სასმელი) წაუსვა ბავშვს პურზე. ბელხანჯარდ ოსცჳიე და̄ჳა თჳელ ჩა̄ყს (ლშ. 75) — ბელხანჯარმა წაუსვა დევის ტვინი ცხენს. 2. ულესავს (კედელს). გეგიდ მეზჳბელს აშხჳ ლადელისგა ყ'ოხცემ ქორ (ბქ.) — გეგიმ მეზობელს ერთ დღეში გაულესა სახლი.

ხ-ოცჳნე იგივეა, რაც **ხ-ო̄ცჳნე.**

ხ-ოცქეფენი იგივეა, რაც **ხ-ოცქფენი.**

ხ-ოცქფენი (ა̈მცქა̈ფ, ოხცქა̈ფ; ოხცქეფნი) ბზ., **ხ-ოცქეფენი** (ა̈მცქაფ, ახოცქაფ; ახოცქეფენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უსკდება, წასკდება (სიცილი...). დის ლიგჳნი ხოცქფენი (ბზ. 378) — დედას ტირილი წასკდება. დაჩჳირს ლიგჳა̈ნი ახაცქეფა (ლნტ. 278) — დას ტირილი წასკდომია.

ხ-ოცყა̈ნი (ოთცჷყინ, ოთცჷყნე ზს., ოთცჷყნი ბზ., ოთცჷყნისგ ბქ., ახჳცჷყა̈ნ, ახოცჷყნე; ახოცჷყნი ლნტ.), **ხ-ოცყანი** (ოთცჷყან, ოთცჷყნე; ოთცჷყნი) ლშ., გ რ დ მ. — უკეტავს, უგმანავს (ურდულით). ალდა̈რს ყორ ი ლაჳჳრა ლეჯჳრა̈ნია̈რშჳ ოხცჷყნეხ (ბქ.) — ამათ კარი და ფანჯარა ურდულით დაუკეტეს. ბაბად მაჩჳბი ყო̄რალ ბეგიდ ოთცჷყნე ბობშს (ლშ.) — ბაბუამ ბავშვს მაგრად დაუკეტა მაჩუბის კარი.

ხ-ოცცხგნე (ლოხჳცჷცხგ/ინ, ლოხცჷცხნე; ლოხცჷცხნი ბზ., ლოხცჷცხნისგ ბქ., ლოხცჷცხგნ, ლოხცჷცხნე; ლოხცჷცხნი ლშ., ლახჳცჷცხინ, ლახოცჷცხნე; ლახოცჷცხნი ლნტ.), გ რ დ მ. — უკეთებს, უჩუჩხურებს, აჩაღებს ცეცხლს. ლოხცჷცხგნ ლემესს! (ლშ.) — შეუკეთე ცეცხლს! ხოშა ლემსგი̄ლ ჟი ლოხჳცჷცხინ (ჰოეზ. 144) — დიდი ცეცხლი გააჩაღე.

ხ-ოცხა (მიცხა̈ნდა, ხოცხა̈ნდა; ხოცხა̈ნდე̄დს ბზ., მიცხონ, ხოცხონ; ხოცხონეს ბქ., მიცხა̄ნ, ხოცხა̄ნ; ხოცხე̄ნდეს ლშ., მიცხანდა, ხოცხანდა; ხოცხანდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — ურჩევნია, სიამოვნებს. დის ალა მა̄მა ხოცხა (ბზ.) — დედას ეს არ სიამოვნებს. ჰე ჯიცხახ, ჟა̈მჰიდდ როსტომ მურყჳამთე (ბზ. 234) — თუ გირჩევნიათ, ამომიყვანეთ როსტომი კომში. მა̈ჲ ჯიცხენდე̄დს, ეჯა ხა̈ყრ წელს (ბზ. 378) — რაც გერჩიოს, ის უქენი სახედარს. დი̄ნას ა̈ფიცა̈როთე ხოცხა̈̄ნ ლიწჳი̄ლა̈̄ლ (ბზ. 350) — ქალიშვილს ოფიცერზე გათხოვება ერჩია. [ქჳერწილს იჩოხ], შომა̈ჲ ლოქ მიჩ ხოცხანდეს (ლნტ. 178) — ქორწილს ვიზამთ, როცა შენ გერჩიოსო. ჩიდ ასლამაზ მიცხა̈̄ნ (ჰოეზ. 136) — ყველას ასლამაზი მერჩია.

ხ-ოცხემ (ოხოცხ, ოხცხე; ოხცხემნე ბზ., ლშ., ოხცხემნისგ ბქ., ახჳცხ, ახოცხე; ახოცხემ||ახოცხემნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ემრდება, ემატება. და̈̄ჳს ფა̈თჳდ მე̄ჳარ ოხცხე (ბზ., 310) — დევს თმა ძალიან გაეზარდა. ალია̈რ ლჳინლაშ ლისყის ხოცხემხ (ბქ.) — ესენი ღვინის კეთებას უმატებენ. დადა̈შდ თხუმე მასტჳნს ოხცხა (ბქ.) — დედაბრისათვის თავის ტკივილს მოუმატებია. შდრ. **ხეცხემ.**

ხ-ოცხე̄ნე (ოხჳ/ოთცხე̄ნ, ოხ/ა̈დ/ ოთცხე̄ნე; ოხ/ა̈დ/ოთც||ხე̄ნნე ბზ., ოხცხე̄ნ, ოხცხე̄ნე, ოხცხე̄ნნე ლშ.) **ხ-ოცხენი** (ოხჳცხენ, ოხცხენე; ოხცხენისგ) ბქ., **ხ-ოცხენე** (ახჳცხენ, ახოცხენე; ახოცხენი/ნნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უვარცხნის (გადატანითაც). ბიქჳ ლახჳა̈რს

ფა̈თუ̄ა̈რს ხიოცხე̄ნე (ბზ.) — ქარი მთებს თმებს უვარცხნის. დედე ბობშს ფათუ̄არს ხოცხე̄ნე (ლშხ.) — დედა ბავშვს თმებს უვარცხნის.

ხ-ოცხი̄დე (ოხ˹უ̄˺ცხი̄დ, ოხცხი̄დე; ოხცხი̄დნე ბზ., ოთცხი̄დ, ოთცხი̄დე; ოთცხი̄დნე ლშხ.), **ხ-ოცხიდე** (ოხუ̄ცხიდ, ოხცხიდე; ოხცხიდისგ ბქ., ლახუ̄ცხიდ, ლახოცხიდე; ლახოცხიდნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უწუნებს, უძრახავს. უ̄ემგიმპილს მუდი̄ ოხცხი̄დე ხეხუ̄ ნალუ̄ყურგეზალს (ბზ.) — ბოლოს მამამაც დაუწუნა ცოლი ვაჟიშვილს. სების დინა და̈რდმოშ ოხცხიდე (ბქ.) — სების გოგო ვერავინ დაუწუნა. ამშა ლისყი ოთცხი̄დ მიშგუ̄ა ამხნიკს (ლშხ.) — ამის გაკეთება დაუუშალე (დაუწუნე) ჩემს ამხანაგს.

ხ-ოცხკე (ოხოცხკ, ოხცხიკ; ოხცხიკე ლშხ., ახუ̄ცხკ, ახოცხიკ; ახოცხიკნე ლნტ.), გ რ დ მ. — სთხრის (თვალს). [ქა̈ჯდ] ქახოცხიკ ლახუ̄ბას თერა̈ლ (ლნტ. 260) — ქაჯმა გამოთხარა ძმებს თვალები. იხ. **ხ-ოხპე.**

ხ-ოცხკგრე იგივეა, რაც **ხ-ოცხკგ̄რე.**

ხ-ოცხკგ̄რე (ოხცხგკგრ, ოხცხგკგრე; ოხცხგკგ̄რნე) ლშხ., **ხ-ოცხგკგრე** (ახუ̄ცხგკგრ, ახოცხგკგრე; ახოცხგკგრი) ლნტ., გ რ დ მ. — სთხრის (თვალებს). ჰყინტე ლეეხურიდ ქახოცხგკგრე თერა̈ლ ალ დენას (ლნტ.) — ბიჭის საცოლემ გამოთხარა თვალები ამ გოგოს.

ხ-ოცხო̄რპე (ოთცხუ̄ე̄რპ, ათცხო̄რპე; ათცხუ̄ე̄რპნე ბზ., ოთცხერპ, ოთცხორპე; ოთცხერპისგ ბქ., ოთცხო̄რპ, ათცხო̄რპე; ათცხო̄რპნე ლშხ.), გ რ დ მ. — ასვევს. მეთხუ̄ჲა̈რ სინა̈ლს უ̄შხუ̄ა̈რ ხოცხო̄რპე (ბზ.) — მონადირე მა̈ვთულეპს ერთმანეთში ახვევს (ერთმანეთს უხვევს).

ხ-ოცხპენი (ემცხა̈პ˹ა̈ნ˺, ოხცხა̈პ˹ა̈ნ˺; ოსცხეპნი ბზ., ემცხაპ˹ან˺, ოთცხაპ˹ან˺, ოთცხეპნი ბქ., ემცხაპ, ოთცხაპ; ოთცხეპნი ლშხ.), **ხ-ეცხპა̈ნი** (ა̈მეცხაპნან, ა̈თეცხაპნან; ა̈თეცხგპნი) ლნტ., გ რ დ უ გ. — ენასკვება. ლანა̈უ̄ ზურალს გარ̈ა̈რ ოსცხაპ გუ̄ა̈მია̈შ ლაკადყი (ბქ.) — ფეხმძიმე ქალს ნაწლავები გაენასკვა სიმძიმის აწევისას.

ხ-ოცხრე (ოთ/ხცხირ, ოთ/ხცხირე; ოთ/ხცხირნე) ბზ., **ხ-ოცხრი** (ოთუ̄ცხრ, ოთცხირ; ოთცხირნე ბქ., ათუცხრ, ათოცხირ; ათოცხირი ლნტ.), გ რ დ მ. — ურკვევს, უხსნის, გააგებინებს. ამნე̄მ ჩ'ოთცხირე ჩი̄ მიჩა გაჭიუ̄რება (ბზ. 346) — ამან აუხსნა ყველას თავისი გაჭირვება. მა̈გ ქ'ოხცხირეხ ხელმწიფი გეზალს (ბზ. 438) — ყველაფერი გაურკვიეს ხელმწიფის შვილს. დინად ქ'ოთცხირ მუთუ̄რის, მა̈დო ხეკუ̄ად (ბქ.) — ქალიშვილმა გააგებინა (გაურკვია) მასწავლებელს, რაც უნდოდა.

ხ-ოცხუნე (ლოხუ̄ცუხ˹უ̄˺ინ, ლოხცუხ˹უ̄˺ნე ზს., ლოხცუხუ̄ნი ბზ., ლოხცუხუ̄ნისგ ბქ., ლოხცუხუნ, ლოხცუხნე; ლოხცუხნი ლშხ.), გ რ დ მ. — ˹უ˺ჩხელეტს. ჲერ ხოცხუნეხ რა̈შს (ბქ. 38) — მოვი უჩხელეტს რაშს. გ ა დ ა ტ. უღიტინებს.

ხ-ოცხუ̄დე (ოთ/ოხოცხუ̄დ, ოთ/ოხცხუ̄იდ; ოთ/ოხცხუ̄იდე ბზ., ლშხ., ათუცხუ̄დ, ათოცხუ̄იდ; ათოცხუ̄იდე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. უწყვეტს, უკეტავს. ლაჰრა̈ყყი ლგლჰე̄ნ ერე̄დ ა̈მცხუ̄იდ (ბზ.) — არყის გამოხდისას ვიღაცამ წყლის არხი გადამიკეტა. 2. ყელს ˹გამო˺ჭრის, უღადრავს. ლა̈ძჰას ყია ქოხოცხუ̄დ (ბზ.) — საკლავს ყელი გამოვჭერი (გამოვღადრე).

ხ-ოცხუ̄ლე (ოხოცხუ̄ლ‖ოხცხუ̄ილ, ოხცხულე‖ოხცხუ̄ილ ზს., ოხცხუ̄ილნე ბზ., ოხცხულისგ ბქ., ოხცხულ, ოხცხულე; ოხცხუ̄ლნე ლშხ., ახუ̄ცხულ, ახოცხულე; ახოცხული‖ახოცხულნე ლნტ.), გ რ დ მ. — ˹შე˺უტრუსავს. თხუმს ხოცხუ̄ლიხ ჰანს მუტუ̄არშუ̄ (ლშხ. 9) — ხარს თავს სანთლით უტრუსავენ.

ხ-ოცგხ (მიცგხდა, ხოცგხდა; ხოცგხდე̄დს ბზ., მიცხგნ, ხოცხგნ; ხოცხგნეს ბქ., მიცხგ̄ნდა, ხოცხგ̄ნდა; ხოცხგ̄ნდეს ლშხ., მიცხგნდა, ხოცხგნდა; ხოცხგნდეს ლნტ.) გ რ დ უ გ. — იცის, ევულება. თაფუს ხეხუ̄ დე̄მე ხოცგხ (ბზ. 386) — თაფუს ცოლი არსად ევულება. ა ზურალს ხა̈ცხენა ეშუ̄ი მელილდ (ბქ.) — ამ ქალს სცოდნია ერთი ბალახი. და̈რჯგლს ქორს და̈რ ხოცხგნ (ბქ.) — დარჯულს სახლში არავინ ევულებოდა. ცხეკი პილს ცინყა̈ ჩირგალ მიცგხ (ლშხ.) — ტყის პირას მოცვის ბუჩქები მევულება. ეჯმინს შუკუ̄ მა̈დ ხა̈ცხენახ (ლნტ. 95) — იმათ გზა არ სცოდნიათ.

ხ-ოძგრენი, ხ-გძგრენი (ხუ̄ეძგრ, ხოძ-

გა̈რ; ხეძგრენი) ბზ., **ხეძგრგნი** (ხჷეძგრ, ხეძგრგნ; ხეძგრჷნი) ბქ., **ხ-ოძგრენი** (ხჷეძგრ, ხოძგარ; ხოძგრენი) ლშხ., **ხ-ეძგერენი** (⌈ლა̈⌉ხჷეძგრ. ⌈ლა̈⌉ხეძგარ; ⌈ლა̈⌉ხეძგერენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეძგერება, ეტაკება. ჷობურ დადა კოჯს ხოძგა̈რ (ბზ. 392) — კუდიანი დედაბერი კლდეს ეტაკა. ბელხანჯარ ი და̄ჷ სგაჲ ხეძგარხ უშხჷა̄რ (ლშხ. 71) — ბელხანჯარი და დეეი ერთმანეთს ეძგერნენ.

ხ-ოძგრგნე[1] (ლოხჷძგგრინ ბზ., ლოხძგგრგნ ლშხ., ლოხძგგრნე; ლოხძგგრნი ბზ., ლშხ., ლოხძგგრინ, ლოხძგგრნე; ლოხძგგრნისგ ბქ., ლახჷძგგრინ, ლახოძგგრნე; ლახოძგგრნი ლნტ.), გ რ დ მ. — ურჭობს. მეთხჷია̈რ გიმს ფაუს ხოძგრგნე (ლნტ.) — მონადირე მიწას ჯოხს ურჭობს.

ხ-ოძგრგნე[2] (ოხჷძგგრინ ბზ.; ოხძგგრგნ ლშხ., ოხძგგრნე; ოხძგერნი ბზ., ლშხ., ოხძგგრინ, ოხძგგრა̄ე; ოხძგგრნისგ ბქ., ახჷძგგრინ, ახოძგგრნე; ახოძგგრნი ლნტ.), გ რ დ მ. უტენის; უვსებს, უყორიაეს. ბეფშჷდ ჰა̈დ ლეზობშჷ ოხძგგრნე ჟაღჷ (ბქ.) — ბაეშემა მუცელი საჭმლით ამოუყორა ძაღლს.

ხ-ოძგჷბე (ოთოძგჷბ‖ოხოძგჷბ, ოთ/ხძგჷიბ; ოთ/ხძგჷიბე ზს., ოთოძგჷბ, ოთძგჷიბ; ოთძგჷიბე ლშხ., ჟ̈ახჷა̈ძგჷბ, ჟ̈ახაძგჷიბნე ლნტ.). გ რ დ მ. — უწყვეტს, უგლეჯს; უნგრევს. თათრიშ ჯა̈რდ ბოგ ჩოთძგჷიბ ბეჩჷის (ბქ.) — თათრის ჯარმა ხიდი ჩაუნგრია ბეჩოს.

ხ-ოძგჷბენი (ა̈/ემძგჷა̈ბ, ოთძგჷა̈ბ; ოთძგჷებნი ზს., ემძგჷაბ, ოთძგჷაბ ლშხ., ა̈მძგჷა̈ბ, ო/ა̈თძგჷა̈ბ; ო/ა̈თძგჷები ბზ., ემძგჷაბ, ოთძგჷაბ; ოთძგჷებნი ლშხ.), **ხ-ოძგჷებენი** (ა̈მძგჷაბ, ათოძგჷაბ; ათოძგჷებენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უწყდება, უსკდება. ბოგ ჩა̈ნძგჷა̈ბ (ბზ. 314) — ხიდი ჩაგვიწყდა. ჰანჷ გიმ ოთძგჷაბ (ბქ.) — ხარს მიწა გაუსკდა.

ხ-ოძგჷებენი იგივეა, რაც **ხ-ოძგჷბენი.**

ხ-ოძჲენი, ხ-ოძსენი იგივეა, რაც **ხ-ოძჰენი.**

ხ-ოძლჷენი იგივეა, რაც **ხ-ოძლჷნი.**

ხ-ოძლჷნი (ლოხოძლჷნ ზს., ლოხძლჷენ ლშხ., ლოხძლჷენე‖ოთძლჷენ; ლოხძლჷენნე ზს., ლშხ., ოთძლჷენ, ოთძლჷენე; ოთძლჷენნე ლშხ.), **ხ-ოძლჷენი** (ლახჷძლჷენ, ლახოძლჷენ⌈ე⌉; ლახოძლჷენნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უძღვნის. და̈ჷითდ ჰა̈ნ ოთძლჷენ ღე̄რბათჷ (ბზ.) — დავითმა ხარი უძღვნა ღმერთს. მიშკჷი უდილს ქჷერწილისა ხჷა̈ჲ საჩქჷა̈რ ლახოძლჷენხ (ლნტ.) — ჩემს დას ქორწილში ბეერი საჩუქარი უძღვნეს.

ხ-ოძხა̈ლი (ოთძიხა̈ლ, ოთძიხლე; ოთძიხლი‖ოთძიხა̈ლნე ბზ., ოთძახა̈ლ, ოთძახლე; ოთძა̈ხლისგ ბქ.), **ხ-ოძხალი** (ოთძგხალ, ოთძგხლე; ოთძგხლი) ლშხ., გ რ დ მ. — შეუძახებს, ერეკება, მირეკავს. რაშა̈რს ეშთე ოთძახლეხ (ბქ. 166) — რაშებს იქით შეუძახეს. ლაჰანისა ბაბა ჰანარს ხოძხალი (ლშხ.) — ბაბუა სახნავში მირეკავს ხარებს.

ხ-ოძჰენი, ხ-ოძსენი (ოთოძჰ, ოთძიჰ‖ოთძიჰე; ოთძიჰნე) ბზ., **ხ-ოზჰენი, ხ-ოზჲენი** (ოთოზჰ, ოთზიჰ; ოთზიჰნე/ოთზიჲნე), **ხ-ოჲსენი** (ოთგჲსენ, ოთგჲსენე; ოთგჲსენისგ) ბქ., **ხ-ოძჲენი** (ოთძი̄ჲ, ოთძიე; ოთძი̄ჲნე ლშხ., ათჷძიჲ, ათოძიე; ათოძინე ლნტ.) — უკლავს. გიე̄რგდ ჩჷოთძიჰ მა̄ლს ქათლა̈დ (ბზ. 317) — გიორგიმ დაუკლა მელას ქათამი. მუშგჷრის ლა̈ჲსას (ლა̈ზჰას) ხოზჰენიხ (ბქ.) — სტუმარს საკლავს უკლავენ. უყროჷა ბუღჷა ჩოჷ ოთგჲსენე ალა̈რს (ბქ. 8) — დაუკოდავი ბულა დაუკალით ამათო. ზურა̄ლდ ჩოთძიე ლელატს ღოლჲაქ (ლშხ. 53) — ქალმა დაუკლა საგრფოს ცხვარი. მიშკჷი ლანხჷბა̈რდ მუშკჷარა̈ლს ხჷა̈ჲ ლა̈ძჲა ათოძიეხ (ლნტ.) — ჩემმა საძმოებმა სტუმრებს ბეერი საკლაეი დაუკლეს. მგრზილდ ეცრა̈ლს გიცა̈რ ოთძიჰ (ჰოეზ. 90) — მურგამ ეცერლებს ვერძი დაუკლა.

ხ-ოძგ̄ნძა̈ლი (ოხძგ̄ნძა̈ლ, ოხძგ̄ნძა̄ლე; ოხძგ̄ნძა̈ლი) ბზ., **ხ-ოძგნძგლი** (ოხძგნძილ, ოხძგნძგლე; ოხძგნძილისგ) ბქ., **ხ-ეგგ̄ნძა̄ლ** (ოხგგ̄ნძა̄ლენ, ეხგგ̄ნძა̄ლა̄ნ; ეხგგ̄ნძა̄ლი) ლშხ., **ხ-ეძგნძა̈ლ, ხ-ეგგნზა̈ლ** (ლახჷაძგნძა̈ლ, ლახაძგნძა̈ლე; ლახაძგნძა̈ლნი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ეწევა, ექაჩება, ეჯაჯგურება. ა̈მირმ ოხძგნძგლი ფაუს (ბქ. 267) — ამირანი ექაჩება ჯოხს. ეხგგ̄ნძა̄ლა̄ნ და̄ჷ ბეჩს (ლშხ.) — დაეჯაჯგურა დეეი ქეას. ლა̈თ ბეთქილ ყორს ხეძგნძალდა (ლნტ.) — ვუ-

შინ ბეთქილი კარს ეჯაჯგურებოდა.

ხ-ოწა̈ჷნე იგივეა, რაც **ხ-ოწჷა̈ნი.**

ხ-ოწბი̄ნე ბზ., **ხ-ოწბინე** ბქ., (ლოხწიბ-‖ოხოწბ, ˹ლ˺ოხწებ; ˹ლ˺ოხწები‖ლოხწებნე ზს., ოხ/ოთწ͞ები̄ნ, ა̈ნ/ოთწები̄ნე; ა̈ნ/ ოთწე-ბი̄ნნე ბზ.), **ხ-ოწბი̄ნე** (ოხწებ, ოხწებე; ოხ-წებნე) ლშხ., **ხ-ოწებნე** (ახჷუწბ, ახოწებ; ახოწებნე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. პკიდებს. ჩუ ლუკუ-ლინა კულის ჩუ ხოწბინახ ძარჷ ფად (ბქ. 307) — თურმე მოთელილ მატყლს ჩამოკიდებ-დნენ ორფად. ძეხჷ მეგმემ კა̈ცხქ'ოჷ ლოხ-ჷწებხ (ბქ. 340) — ცოლი ხის წვერზე ჩამოკი-დეთო. ყაჴილა ყი ლოხჷწები შგილის ჩუქან (ჰოეზ. 310) — ტიკს ჩამოეკიდებ სხვენს ქვემოთ. 2. ზს. შეპყვება, ეკინკლავება. და̈ჷა̈რდ ამის ი ამის ლოხწეჲხ (ბქ. 140) — დევები (დევებმა) ამასა და ამას წაეკიდნენ (აპკიდეს რაღაც).

ხ-ოწებნე იგივეა, რაც **ხ-ოწბი̄ნე.**

ხ-ოწეჷანი იგივეა, რაც **ხ-ოწჷა̈ნი.**

ხ-ოწიბ (მიწიბ˹და˺, ხოწიბ˹და˺; ხოწიბ-დე̄დს ბზ., ქს., მიწბგდ, ხოწბგდ; ხოწბგდეს ბქ.), გ რ დ უ ვ. — პკიდია. დი კუპრშჷ ხოწიბ (ბქ.) — დედა კუპრით პკიდია. ქჷაბისა მათა-თხარ ხოწიბ(ი)ახ (ლშხ.) — გამოქვაბულში და-მურები ეკიდა. უწმინდაჷა ქორს ბიჷ ხოწიბ (ლნტ.) — უწმინდურ სახლში (სახლს) ჭვარტლი პკიდია (უკიდია). ისგუ დია, ისგუ ბუა ბოგს ხოწიბხ (ჰოეზ. 260) — დედაშენი, მამაშენი ხიდ-ზე (ხიდს) პკიდია'ნ'.

ხ-ოწირხლა̈ჷი იგივეა, რაც **ხ-ოწგრხე.**

ხ-ოწიჷ, ხ-ოწჷიჷ (მიწიჷ˹და˺, ხო-წიჷ˹და˺; ხოწიჷდე̄დს ბზ., მიწიჷგდ, ხოწი-ჷგდ; ხოწიჷგდეს ბქ.) გ რ დ უ ვ. — მართებს, „ს-ჭირდება" — ამჩჷ ესერ ლიშია̈ლ ხოწჷიჷ (ბზ. 330) — აქ ომი 'და'გჭირდებაო. მგხრიში-აქდ სურუ გჷეშ მიწიჷ (ბქ.) — ხვალისთვის ბევრი (ძალიან) საქმე მაქვს (მმართებს). ლადი ჯიწიჷხ თხუმე ლიწჷრი (ჰოეზ. 66) — დღეს გმართებთ სისხლის აღება.

ხ-ოწიწინი (მიწიწინდა, ხოწიწინდა; ხოწგწგნდეს ლშხ., ხოწიწინდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — უწუხს. ეშ ძიწიწინი გუ ი მუჴოდ (ლშხ.) — ძალიან მიწუხს გული და მკერდი.

ხ-ოწონე იგივეა, რაც **ხ-ოწჷე̄ნე.**

ხ-ოწსე (ოხ˹ჷ˺წეს, ოხწესე; ოხ˹ჷ˺წესნე ბზ., ოხწესისგ ბქ., ოხწეს, ოხწესე; ოხწესნე ლშხ.), გ რ დ მ. — 'გა'უჩენს, უწესებს. გეზალს ესერ ჯი ოხწესისგ (ბქ. 212) — შვილს მე გაგი-ჩენო. ალას ღერთემ ოხწესე დინაგეზალ (ბქ. 30) — ამას ღმერთმა მისცა (გაუჩინა) ქალიშვი-ლი. ძესჷას ესერ დაჴელ ოხჷწესა, მიჰი ეჯის ოხჷნიკჷა (ანდ.) — ვისაც თხა გაუჩენია, რქაც იმას მოუგრეხიაო.

ხ-ოწურ (ა̈მწურდა, ოხწურდა; ა̈ხწური ბზ., ა̈მწურ/ნდა, ოხწურ/ნდა; ა̈ხწჷირი ბქ.), გ რ დ უ ვ. — სდის (ცრემლი, სისხლი...). ლგდგა̈-რი ჰირისუფა̈ლს ხოწურდა ქჷმრა̈ლ (ბზ.) — მიცვალებულის ჭირისუფალს ცრემლები სდიო-და. შდრ. **ხ-ოწჷრე.**

ხ-ოწჷა (მიწჷა̈ნ˹და˺, ხოწჷა̈ნ˹და˺; ხოწჷა̈ნდე̄დს ბზ., მიწჷანდ, ხოწჷანდ; ხოწ-ჷანდეს ბქ., მიწჷა̈ნ˹და˺, ხოწჷა̈ნ˹და˺; ხოწ-ჷე̄ნდე̄ს ლშხ., მიწჷანდა, ხოწჷანდა; ხოწჷან-დეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — უჩანს. ჩა̈ყს ჰაკჷა̈დ ხოწჷა (ბზ. 352) — ცხენს კუდი უჩანს. და̈შდჷს ქინქილ ხოწჷა̈ნდა (ბქ. 204) — დათვს ბეწვი მოუჩანდა. კუმა̈შს სკანტაფხენქა თხჷიმა̈რ ხოწჷანდახ (ლნტ. 5) — საქონელს ტიხრებიდან თავები უჩანდა'თ'. ჰიშხმიშ ჯიჯჷა̈რ ქა ჯიწ-ჷა̈ნდა (ჰოეზ. 26) — ფეხის ძვლები გიჩანდა.

ხ-ოწჷა̈ნი, ხ-ოწა̈ჷნე (ლოხწაჷა̈ნ, ლოხწა̈ჷნე; ლა̈ხწა̈ჷნი) ბზ., **ხ-ოწეჷა̈ნი** (ლოხჷწეჷან, ლოხწეჷანე; ლოხწეჷა̈ნისგ) ბქ., **ხ-ოწჷანი** (ლოხწეჷან, ლოხწეჷანე; ლოხწეჷნი) ლშხ., გ რ დ მ. — შველის, შემწეო-ბას უწევს. ეჯნე̄მ მგრშკ ქა ლოხწა̈ჷნე აფხულდს (ბზ. 305) — იმან ჭიანჭველა მიაშვე-ლა ბაყაყს. ძა̈რ ნამშა̈ს ხოწჷა̈ნიჷ მეზგა (ბქ. 298) — ზოგი მარცვლეულს (ნამუშევარს, ჭირ-ნახულს) შეაწევდა მოსახლეს. ალმა̈სგირს აფხნეგდი ლოხწეჷანე (ბქ.) — ალმასგირს ამ-ხანაგმაც უშველა.

ხ-ოწჷე̄ნე (ოხწჷე̄ნ, ოხწჷე̄ნე; ოხწჷე̄-ნი‖ოხწჷე̄ნნე) ბზ., ლშხ., **ხ-ოწონე** (ოხწჷენ, ოხწონე; ოხწჷენისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უსინჯავს. ჷეზირს ში ოხწჷე̄ნეხ (ბზ. 293) — ვეზირს ხე-ლი გაუსინჯეს. ლეზობს გემ ოხწჷე̄ნ (ლშხ.) — საჭმელს ვემო გაეუსინჯე. თაჷბექილას ჰგშხა̈რ ყი ოხწჷე̄ნეხ (ჰოეზ. 36) — თავბექი-

ლას ფეხები გაუსინჯეს.

ხ-ოწუიუ იგივეა, რაც **ხ-ოწიუ**.

ხ-ოწურე (ოხუწუირ||ოხწუირ, ოხ˹უ˺-წურე, ზს., ოხწუირნე ბზ., ოხწურისგ ბქ.), გ რ დ მ. — უღენს, ადენს (სისხლს, ცრემლს...). მიჩ კანჰოლქა ზისხუ ოხუწურე (ბზ. 400) — მე ნეკიდან სისხლი გამომადინეო. ყათლანდ ზგნე ოხწურ.ე ბაჩუ (ბქ.) — ყათლანმა წვენი გამოადინა ქვას.

ხ-ოწგრხე (ოხწგრიხ, ოხწგრხე; ოხწგრხი) ბზ., **ხ-ოწირხლაუი** (ლოხუწირხლაუ, ლოხწირხლაუე; ლოხწირხლაუისგ ბქ., ახუწირხლაუ, ახოწირხლაუე; ახოწირხლაუი ლნტ.), **ხ-ოწირხლაუი** (ოხწირხლაუ, ოხწირხლაუე; ოხწირხლაუნე) ლშხ., გ რ დ მ. — უგრეხს. ქელს ხოწირხლაუიხ [თაკუს] (ბქ. 18) — ძაღლს უგრეხენ თოკს.

ხ-ოჰადი (ოთუჰად, ოთჰადე; ოთჰადნე) ბზ., **ხ-ოჰადი** (ოხჰად, ოხჰადე; ოხჰადნე) ლშხ., **ხ-ოჰადი** (ოთჰად, ოთჰად; ოთჰადნე ბქ., ათუჰდ, ათოჰადე; ათოჰადნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უფარცხავს. [ჰყინტ] ხოჰადი [კუსარს დაბს] (ბზ. 339) — კეისარს ყანას ბიჭი უფარცხავს. ლგჯან დაბ ყოხჰადეხ ბებეს (ლშხ.) — დახნული ყანა დაუფარცხეს ბებიას. დაბარ ჩიქე ღესა ხოჰადახ (ლნტ.) — ყანები ჯერ არ დაუფარცხავთ.

ხ-ოჰბიდა (მიჰბიდან˹და˺, ხოჰბიდან˹და˺; ხოჰბიდანდედს ბზ., მიჰბიდან, ხოჰბიდან; ხოჰბიდენეს ბქ., მიჰბიდან˹და˺, ხოჰბიდან˹და˺; ხოჰბიდენ˹დე˺ს ლშხ.), **ხ-ოჰებდა** (მიჰებდგნ˹და˺, ხოჰებდგნ˹და˺; ხოჰებდგნდეს) ლნტ. გ რ დ უ ვ. — დამწყვდეული ჰყავს (უმწყვდევია). ხოსიაჲ უოშთხუეშდ ლეთ ხოჰბიდახ (ბზ.) — ხოსია ორმოცი ღამე ჰყავთ დამწყვდეული. ბერჯაშტურა... ხოჰბიდახ ლგკილ ლარდაჲსგა (ბქ. 57) — ბერჯამტურა დამწყვდეული ჰყავთ დაკეტილ სამყოფელში. ბაპს სკიურისკა სოჰებდა შტაუალ (ლნტ.) — მღვდელს სკივრში მერცხალი ჰყავს დამწყვდეული („უმწყვდევია“).

ხ-ოჰებდა იგივეა, რაც **ხ-ოჰბიდა**.

ხ-ოჰენი იგივეა, რაც **ხ-ოჰუენი**.

ხ-ოჰიდ (მიჰიდდა, ხოჰიდდა; ხოჰიდდედს ბზ., მიჰად, ხოჰად; ხოჰადეს ბქ., მიჰგდან, ხოჰგდან; ხოჰგდეს ლშხ.) გ რ დ უ ვ. — მიყუდებული აქვს („უყუდია“). ყუიჩილადს თხერე ქამ ხოჰიდ (ლნტ. 122) — ყვინჩილას მგელი გარეთ ჰყავს აყუდებული („უყუდია“).

ხ-ოჰიმ (ლოხუაჰმ, ლახჰემ; ლახჰემნე ბზ., ლოხუაჰმ ბქ., ლოხუაჰმ ლშხ., ლახუაჰმ, ლახაჰემე; ლახაჰემნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უკან მიაყოლებს. ღოშგიმ ჰათა ლახჰემხ დინილს (ბქ.) — უკან წყეულა მიაყოლეს გოგოს. ღოშკინ ბოფშარ ლახუაჰემნედ (ლნტ.) — უკან ბავშვები გაეაყოლეთ.

ხ-ოჰირ (მიჰირდა, ხოჰირდა; ხოჰირდედს ბზ., მიჰინდ, ხოჰინდ; ხოჰინდეს ბქ., მიჰინდა, ხოჰინდა; ხოჰინდეს ლშხ., მიჰგნდა, ხოჰგნდა; ხოჰგნდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — უჭირს. ყიუ ანგგან, ოდო ამირმს ესერ ხოჰირ (ბქ. 320) — ადექი, თორემ ამირანს უჭირსო.

ხ-ოჰკეუენი იგივეა, რაც **ხ-ოჰკუენი**.

ხ-ოჰკუენი (ამჰკაყ, ოხჰკაყ; ოხჰკექნი ზს., ოხჰკაყ; ოხჰკეენი ბზ., ემჰკაყ, ოხჰკაყ; ოხჰკეენი ლშხ.), **ხ-ოჰკეუენი** (ამჰკაყ, ახოჰკაყ; ახოჰკეუენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უწყდება, ეხოცება [ზურალს] ბოფშარ მგტმად ხაჰკულნა (ბქ. 245) — ქალს ბავშვები უჭმელად უწყდებოდა თურმე. დენას ნაღალალ ყახაჰკეყა (ლნტ.) — ქალიშვილს ნათესავები ამოსწყვეტია.

ხ-ოჰონე იგივეა, რაც **ხ-ოჰუენი**.

ხ-ოჰონა (მიჰონან˹და˺, ხოჰონან ˹და˺; ხოჰონანდედს ბზ., მიჰონან˹და˺, ხოჰონან˹და˺; ხოჰონენ˹დე˺ს ლშხ.), **ხ-ოჰონა** (მიჰონან, ხოჰონან; ხოჰონენეს ბქ., მიჰონგნ˹და˺, ხოჰონგნ˹და˺; ხოჰონგნდეს ლნტ.) გ რ დ უ ვ. — გამოხვეული, შეხვეული აქვს. ჰყინტს ზისხ პლატოქდ ხოჰონა (ბზ.) — ბიჭს სისხლი ცხვირსახოცში აქვს გახვეული. ბეფშდ შართქუილ ხოჰონა (ბქ.) — ბავშვისთვის საბანი აქვს მოხვეული. მად ლოქ ხოჰონა ყუელფისა (ლშხ. 55) — რა გაქვს ღველფში გამოხვეული? დიარ კალთაჲსა ხოჰონგნ (ლნტ.) — პური კალთაში ჰქონდა გამოხვეული.

ხ-ოჰონი (ოთჰონ, ოთჰუენ; ოთჰუენნე) ბზ., **ხ-ოჰენი, ხ-ოჰუენი** (ოთჰონ, ოთჰენ||ოთჰუენ; ოთჰენნე) ბქ., **ხ-ოჰონე** (ოთ-

ჰონ, ოთჰონ; ოთჰონნე) ლშ., ხ-ოჰონე (ათუჰონ, ათოჰონე; ათოჰონი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. 'შე'უხვევს (ჭრილობას...). სოზარს ჰიშ ჩოთჰუენხ (ბზ.) — სოშარს ფეხი შეუხვევს. ნალუჟურს ქორისგა ნებგუა ჩოთჰენხ (ბქ.) — ბიჭს სახლში შუბლი შეუხვევს. ხენწიფდ ჩუათოჰონე ფხულე [მებატეს] (ლნტ. 295) — ხელმწიფემ მებატეს თითი შეუხვია. 2. (ლოხჰონ, ლოხჰუენ; ლოხჰუენნე ბზ., ოხჰონ, ოხჰონე; ოხჰუენისგ ბქ., ლოხჰონ, ლოხჰონე; ლოხჰონნე ლშ., ლახუჰონ, ლახოჰონე; ლახოჰონი ლნტ.) — გაუხვევს, გამოუხვევს (რაღაცას). მიჩა დინე ფატან სგაუ ლოხუჰუენ ი ქაუ ოთჰიდ (ბზ. 342) — ჩემი ქალიშვილის პერანგი გამომიხვიე და მომეციო. დენად ქახოჰონე ლერქუ ი ქა ლახუემ (ლნტ.) — გოგომ გაუხვია ტანსაცმელი და მისცა.

ხ-ოჰონე (ოსჰონ‖ესუჰონ, ესჰუენ; ესჰუენნე ბზ., ოსჰონ, ოსჰუენ; ოსჰუენნე‖ოსჰუენისგ ბქ., ოსჰონ, ესჰონე; ესჰონნე ლშ., ასუჰონ, ასოჰუენე; ასოჰუენი‖ასოჰონი ლნტ.), გ რ დ უ ყ. — ბრუნდება, უკუიქცევა, მოუხვევს. სეგზდ ჟი ოხჰუენ ქორთე (ბქ. 11) — სევში სახლში დაბრუნდა. დენას ქახოჰონა მიჩა მუეშხო (ლნტ. 212) — ქალიშვილი გამობრუნებულა მამისაკენ.

ხ-ოჰრე (ოთჰირ, ოთჰირე; ოთჰირნე ბზ., ლშ., ოთჰირისგ ბქ.), ხ-ოჰრი (ათუჰირ ათოჰირე; ათოჰირი) ლნტ., გ რ დ მ. — შემოუთვლის. მიჩა ხეხუს ოხჰირა (ბზ. 386) — მის ცოლს შემოუთვლია. ეჩქა ხელწიფდ ოხუჰირე (ბზ. 303) — მაშინ ხელმწიფემ შემოუთვალა. ჰუბერხენ ამჰირეხ (ბქ. 203) — ჰუბერიდან შემომითვალეს. ლგდგარს შუენდბა ოთჰირე (ლშ. 36) — მიცვალებულს შენდობა შეუთვალა. ათოჰირეხ მიჩა ლახუბას (ლნტ. 259) — შეუთვალეს იმის ძმებს.

ხ-ოჰრელი (ოთუჰგრელ, ოთჰგრლე; ოთჰგრლი ბზ., ოთჰერელ; ოთჰერლისგ ბქ., ოხჰგრელ, ოსჰგრლე; ოხჰგრლი ლშ., ახუჰგრელ, ახოჰგრელე; ახოჰგრელი ლნტ.), გ რ დ მ. — უჰრელებს. [ღერბეთდ] მაცლან ხაჰიდ ჰუერს ი ღლარ ჩოთჰგრლე (ბზ. 405) — ღმერთმა მუცუმალი დაარტყა ყვავს და ფრთები აუჰრელა. ქალაქდ თერარ ჟ'ოხჰერლე დინილს (ბქ.) — ქალაქმა თვალები აუჭრელა გოგონას.

ხ-ოჰრი იგივეა, რაც ხ-ოჰრე.

ხ-ოჰუდანე (ოთჰოდან, ოთჰოდანე; ოთჰოდანნე ბზ., ოთჰოდან, ოთჰოდანე; ოთჰოდანე) ლშ., ხ-ოჰუედნე (ათუჰუედან, ათოჰუედანე; ათოჰუედანი) ლნტ., გ რ დ მ. — უკითხავს. ლადრს ხოჰუდანეხ ბაპარ (ლშ. 93) — წიგნს (წერილს) მღვდლები უკითხავენ. დადას ბოფშარდ ათოჰუედნეხ წერილ (ლნტ.) — ბებიას წერილი ბავშვებმა წაუკითხეს.

ხ-ოჰყგლი (ესჰყგლ, ესჰყილ; ესჰყილნე ბზ., ოსჰყგლ, ოსჰყგლე; ოსჰყგლნე ლშ.). ხ-ოჰყგლი (ოსჰყელ, ოსჰყილ; ოსჰყილნე ბქ., ასუჰყგლ, ასოჰყგლე; ასოჰყელნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უჭყიის, უყვირის. ეჩქას დინად ოსჰყილ [ხელწიფეშ გეზალს] (ბქ. 66) — მაშინ გოგომ ხელმწიფის შვილს უყვირა (უჭყივლა). დიანაცადს ასოჰყგლა გეზალუთრაიშდ (ლნტ. 175) — დედინაცვალს უყვირია გერისათვის.

ხ-ოხალ, ხ-ოხა (მიხალდა, ხოხალდა; ხოხალდეს ბზ., ლნტ., მიხალდ, ხოხალდ ბქ., მიხალდა, ხოხალდა; ხოხალდეს ლშ.), ა ო რ. (ლამხალდა, ლოხხალდა ზს., მიხალდა, ხოხალდა ლშ., ლამხალდა, ლახოხალდა ლნტ.) გ რ დ უ ყ. — იცის, ჰგონია. ეჲს როქ ხეხლი ამი ლიჯაბ? (ბზ. 442) — ეს ეკითხება ამის მოხარშვაო? ალას მიჩა ათხნეგ ხოხალ (ბზ. 348) — ამას თავისი ამხანაგი ჰგონია. ნიშგე თხუიმ დეცჟი როქ ნიხალდა (ბქ. 16) — ჩვენი თავი ცაში გვეგონაო. ესუჲდს ხელობ ხოხა, ეჯი იმშიუ (ბქ. 2) — ვინც ხელობა იცის, ის შრომობს. ჯუინელ დროდჟი ხოფშირა ხახლენა გუშკუემგყ ნადირ (ლშ. 9) — ძველად უფრო მრავლად ყოფილა ჩვენთან ნადირი. ჯალდა ხამ ლოქ ერ ლაჯხოლი, ეჯის ლოშტ ლიტეხ ხოხალ (ლნტ. 76) — ბოლიანი [ჭრელი] ლორი რომ შეეხედება, იმან უკან დახევა იცისო.

ოხარ, ჟოხარ (-ხრიშ, -რარ, -იშ, -რდალ ზს., -იშ, -რარ ბქ., -იშ, -ალ ლნტ.), ოხარ, ჟოხარ (-იშ, -რიალ) ლშ. — ხის წყლის კასრი (მცირე ზომის წყლის საზიდი კასრი). მგლცას ოხრარს... ჟი ხაფთქურე [თხუმჟი] (ბზ. 402) — წყლის მზიდაებს ხის კასრებს ამ-

ტერეს თავზე. ჸოხრიალ შგყეი ხაჴიდ (ბზ. 66) — წყლის კასრები ზურგზე დაარტყა. ეჩქად ჸედრელე მგჭაფ ოხრიალ გუღუჸან (ლშხ.) — მანამდე ვედროების ნაცვლად წყლის კასრები გვქონდა.

ოხდრის (-იშ, —) ბზ., **ოხთრის, ჸოხთრის** ბქ., ქს, რელიგ. — სახსნილო საჭმელი. ოხდრის მჰლე ჰნჴიდდ (ბზ.) — რამე სახსნილო მოგვიტანეთ. ჸიჯმლისგა ჸოხთრისს დარ იზბიჸ (ბქ.) — მარხვისას სახსნილოს არავინ ჭამდა.

ხ-ოხეპენი იგივეა, რაც **ხ-ოხპენი.**

ოხთრის იგივეა, რაც **ოხდრის.**

ხ-ოხლე, ხ-ოხლინე, ხ-ოხლჲნე იგივეა, რაც **ხ-ჰხლინე.**

ხ-ოხნე[1] (ოთხინ, ოთხინე; ოთხინნე ლშხ., ათუხნ, ათოხინ; ათოხინე ლნტ.), გ რ დ მ. 1. ართმევს. ხენწიფს კუმჰშ მჰგ ლჸარდ ათოხინ (ლნტ. 220) — ხელმწიფეს საქონელი (ყველა) ნიალვარმა წაართვა. 2. **ხ-ოხნე (შის)** (ოხოხნ, ოხხინ; ოხხინნე ლშხ., ახუხნ, ახოხინ; ახოხინე ლნტ.) — ხელს ართმევს. ზურალდ ი ლჸაჴმარად 'ში ახოხინხ ჸშხჸარ (ლნტ. 230) — ქალმა და კაცმა ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს.

ხ-ოხნე[2] (ოხჸხჰნ, ოხხანე; ოხხჰნნე) ბზ., გ რ დ მ. — 'გაჰო'ღადრავს. მიჩა ხახჸ ყია ქოხხანე (ბზ. 428) — თავის ცოლს ყელი გამო'უ'ღადრა.

ხ-ოხოჩჰჸი იგივეა, რაც **ხ-ოხჩოჸი.**

ოხოჴ'დ' იხ. **ჴიდე, ხ-ოჴდე.**

ხ-ოხპე (ჰმხიპ, ოთხიპ; ოთხიპე ზს., ემხიპ ლშხ., ათუხპ, ათოხიპ; ათოხიპე ლნტ.), გ რ დ მ. — უპობს, უხეთქს. მჰდილ ჯჲრიხ ი გჸი ნომ'ჰმხგპედ (ბზ. 307) — მადლიმც გექნებათ და გული არ გამიხეთქოთ. თხჸიმს ესერ ჩჸ ხოხპე კერშჸ (ბქ. 342) — თავს ჩაქუჩით გაუხეთქავსო. ხორჸა ჸდილს გჸის ხოხპახ (ლნტ. 280) — უმცროს დას გულს უხეთქავდნენ. ლანგაჸშ თხჸიმ ჩჸ ხოხიპა... (ბოჸზ. 122) — ცოცხით თავი გაუპია. იხ. **ხ-ოხპე.**

ხ-ოხპენი (ჰმხჰპ, ოთხჰპ; ოთხეპნი ბზ., ოხხჰპ, ოხხეპნი ბქ., ემხაპ, ოთხაპ; ოთხეპნი ლშხ.), **ხ-ოხეპენი** (ჰმხაპ, ათოხაპ, ათოხეპენი) ლნტ., გ რ დ უ გ. — უსკდება, ეთხრება. [თე] ოხხჰპ ჲამანს ლჰცხკის (ბზ. 66) — იმანს თვალი დაეთხარა ტყის კაფვის დროს. გ ა დ ა ტ. დინილს ხგრშჸ გჸი ხოხპენი (ბქ.) — გოგოს ჯავრით გული უსკდება.

ხ-ოხპჲრე[1] (ოთხგპჲრ, ოთხგპჲრე; ოთხგპჲრნე ბზ., ოთხგპჲრ; ოთხგპჲრნე ლშხ.), **ხ-ოხპგრე**[1] (ოთხგპირ, ოთხგპგრე; ოთხგპგრისგ ბქ., ათჸხგპგრ, ათოხგპგრე; ათოხგპგრი ლნტ.), გ რ დ მ. უხეთქავს (თავებს...). სანდუხჸ'დ' მეცქულჰრს თხუმჰრ ჩჸოთხგპჲრე (ბზ.) — სანდუხემა მოციქულებს თავები დაუხეთქა. ფაულდ თხუმარს ხოხპგრე [ჯჰრს] (ბქ. 146) — ჯოხი ჯარისკაცებს თავებს უხეთქავს.

ხ-ოხპჲრე[2] (ოხჸხგპჲრ, ოხხგპჲრე; ოხხგპჲრნე ბზ., ოხხგპჲრ, ოხხგპჲრე; ოხხგპჲრნე) ლშხ., **ხ-ოხპგრე**[2] (ოხხგპირ, ოხხგპგრე; ოხხგპგრისგ ბქ., ახოხგპგრ, ახოხგპგრე; ახოხგპგრი ლნტ.), გ რ დ მ. — უსებს, თხრის (თვალებს). კჸჰმ თჲრჰლს ქა ღეთ ხოხპჲრე მჰრა (ბზ.) — კვამლი ლამის თვალებს უსებს ('და'სთხრის) კაცს. ზურჰლს ქოხხგპჲრეხ თჲრალ (ლშხ.) — ქალს თვალები დაუსვეს.

ხ-ოხჸპა (მიხჸპჰნ, ხოხჸპჰნ; ხოხჸპენს/პჰნდჲდს ბზ., მიხჸპჰნ, ხოხჸპჰნ; ხოხჸპენ'დე'ს ლშხ.), **ხ-ოხუპა** (მიხუპან, ხოხუპან; ხოხუპენეს ბქ., მიხუპუნ'და', ხოხუპუნ'და'; ხოხუპუნდეს ლნტ.), გ რ დ უ გ. — ბეერი აქვს მოგროვებული, თავზე საყარი აქვს. ეშ ხოხჸპახ კეთილ (ლშხ.) — თავზე საყრელი აქვთ ქონება. მაულს ქათალჰ ლეღჸ... ეშ ხოხუპუნდა (ლნტ. 226) — მელიას ქათმის ხორცი თავზე საყარი ჰქონდა.

ხ-ოხჸეტენი იგივეა, რაც **ხ-ოხჸტენი.**

ოხჸთენენ იხ. **თერა, თერე.**

ხ-ოხჸიე (ოსხჸიდ, ესხჸიე; ესხჸჲნე) ბზ., **ხ-ოხჸიესგ** (ოსხჸი, ესხჸიე; ესხჸიესგ) ბქ., **ხ-ოხჸიენი** (ოსხჸჲ, ოსხჸდე; ოსხჸჲნე) ლშხ., **ხ-ჰხჸიესკ** (ასჸჰხჸი, ასჰხჸიე; ასჰხჸინე) ლნტ., გ რ დ მ. — ა/უხეედრებს. ესხჸიე დაშნჰდ როსტომდ (ბზ.) — დაუხეედრა ხმალი როსტომმა. დჲლჲრს დიარალ მგნაყ ოსხჸია (ლშხ. 67) — დედიკოს პურები გამომცხვარი დაუხეედრებია.

ხ-ოხჷიენი იგივეა, რაც ხ-ოხჷიე.

ხ-ოხჷიესგი იგივეა, რაც ხ-ოხჷიე.

ხ-ოხჷტე[1] (ლო̄ხჷოხჷტ, ლოხხჷიტ; ლოხხჷიტე ბზ., ლოხოხჷტ ბქ., ლო̄ხოხჷტ, ლოხხჷიტ; ლოხხჷიტე ლშხ., ლახჷუხჷტ, ლახოხჷიტ; ლახოხჷიტნე ლნტ.), გ რ დ მ. — 'მო'უთლის, 'პო'უჭრის. ზურა̄ლდ ქიჷხა̈ნ ხოშა ნა̈ქჷიც ლოხხჷიტ დი̄ნას (ბზ.) — ქალმა ყველის კვერიდან დიდი ნაჭერი მოუჭრა გოგოს. და̈ლ ომჴედ ი ხოქჷა: — თაშ ლოხხჷიტ ესერჷ (ბქ.) — დალი მოსულა და უთქვამს: — ყველი მომიჭერიო. მელელჷ იმ ჯა̈ჩომ? — წჷა̈დს ლა̈მხჷიტე (პოეზ. 254) — მეხორცე რას გიშამს? — მწყადს მომიჭრის.

ხ-ოხჷტე[2] (ოხოხჷტ, ოხხჷიტ; ოხხჷიტე ბზ., ხოხჷტე ბქ., ოხხჷიტნე ლშხ., ახჷუხჷტ, ახოხჷიტ; ახოხჷიტნე ლნტ.), გ რ დ მ. 'ამო'უხოცავს, 'ამო'უჟლეტს, 'ამო'უწყვეტს. ჷარგალ გლეხარს ოხხჷი̄ტახ (ლშხ.) — თავადები (აზნაურები) გლეხებს ამოუწყვეტიათ. ციცის ჰირდ ახოხჷიტ ქათალა̈ლ (ლნტ.) — ციცის ქათმები ჭირმა ამოუწყვიტა. აფხნეგ-მარე მა̈გ ყი ოხოხჷტ. (პოეზ. 92) — ამხანაგები ყველა ამოვუწყვიტე.

ხ-ოხჷტენი (ა̈მხჷა̈ტ, ოხხჷა̈ტ; ოხხჷეტნი ბზ., ოხხჷატ. ბქ., ემხჷატ, ოხხჷატ, ოხხჷეტნი ლშხ.), **ხ-ოხჷეტენი** (ა̈მხჷატ, ახოხჷატ; ახოხჷეტენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უწყდება, ეჟლიტება. ალ ზურა̄ლს მა̈გ გეზლი̄რ ყოხხჷა̈ტ (ბზ.) — ამ ქალს ყველა შვილი ამოუწყდა. ძერხის კუმა̈შ ხოხჷტენი (ბზ.) — მოვს საქონელი უწყდება. ჰასჷიშს ლამჷარ ლახა ყი ხოხჷტენიჷ... (ბქ. 299) — ასულს თუ დედულეთი ამოუწყდებოდა. მარეს მა̈გ ყ'ახახჷეტა ი ჩჷასასედა... ეშხჷ ჰყინტ გეზალ (ლნტ. 56) — კაცს ყველა ამოსწყვეტია და დარჩენია ერთი ვაჟიშვილი.

ხ-ოხჷტჷრე (ოთხჷტი̄რ, ოთხჷტჷრე; ოთხჷტჷ̈რნე ბზ., ოთხჷტჷრ; ოთხჷტჷრნე ლშხ.), **ხ-ოხჷტჷრე** (ოთხჷტირ, ოთხჷტჷრე; ოთხჷტჷრისგ ბქ., ათჷხჷტჷრ, ათოხჷტჷრე; ათოხჷტჷრი ლნტ.), გ რ დ მ. — 'და'უჭრის. კჷსა̈რს ია̈შს ხოხტჷრეხ (ბზ. 14) — კვისარს ყველს უჭრიან. დედედ ბოფშა̈რს ლელჷ ათოხჷტჷრე (ლნტ.) — დედამ ბავშვებს ხორცი დაუჭრა.

ხ-ოხჯგნე (ოთხგჯინ, ოთხგჯნე; ოთხგჯნი ბზ., ათხგჯნისგ ბქ., ოთხგჯგნ ლშხ., ასჷხგჯგნ, ასოხგჯნე; ასოხგჯნი ლნტ.), გ რ დ მ. — უხახუნებს, მაგრად უსვამს. დი̄ნას ეფენდი̄შდ თჷრა̈ლქა ოთხგჯნა საპჷნ (ბზ. 372) — გოგოს ეფენდისათვის საპონი თვალებზე მაგრად წაუსვამს. ბოფშ ბეჩარს ჷშხჷარყი ხოხჯგნა (ლშხ.) — ბავშვი ქვებს ერთმანეთზე უხახუნებდა. ქაჷ ასოხგჯნე კინჩხქა! (ლნტ. 189) — მაგრად წაუსვი კისერზე!

ხ-ოხგრზა̈ნი (ოხხგრზა̈ნ, ოხხგრზნე; ოხხგრზა̈ნნე) ბზ., **ხ-ოხგრზნე** (ოხხგრზინ, ოხხგრზნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — უღრეცს, უგრეხს (კისერს). ხალო̄ლდ გა̄ბჷლს ქ'ოხხგრზნე კინჩხ (ბზ. 306) — ხალოდმა დოლა თხას კისერი მოუგრიხა.

ხ-ოხგრზნე იგივეა, რაც ხ-ოხგრზა̈ნი.

ხ-ოჯან (მიჯანდა, ხოჯანდა; ხოჯანდჷ̄ლს ბზ., ქხ., მიჯანდ, ხოჯანდ ბქ.), გ რ დ უ ვ. — ასდის, აუდის (სუნი). ლეზჷებს ხოლა ქჷინ ხოჯან (ბზ. 368) — საჭმელს ცუდი სუნი ასდის. ჷუმბალს პიტნა̄ძ ქჷნ ხოჯან (ლშხ., ხორ. 4) — ომბალოს პიტნის სუნი აუდის.

ხ-ოჯა̈ნე იგივეა, რაც ხ-ოჯა̈ნე.

ოჯა̈რ იგივეა, რაც ჷოჯა̈რ.

ხ-ოჯა̄ნე (ლოხჷჯან‖ლოხჯა̄ნე; ლოხჯა̈ნი‖ლოხჯა̈ნნე ბზ., ლოხჯა̄ნ, ლოხჯა̄ნე; ლოხჯა̄ნნე ლშხ.), **ხ-ოჯნე** (ოთჯან‖ლოხჯან, ოთჯანე‖ლოხჯანე; ოთჯა̈ნისგ‖ლოხჯა̈ნისგ) ბქ., **ხ-ოჯა̈ნე** (ლახჷჯა̈ნ, ლახოჯა̈ნე; ლახოჯა̈ნი) ლნტ., გ რ დ მ. 1. სუნს უდებს. აბზინდად არაყს ქჷნს ხოჯა̄ნე ხოჩა̄მ (ლშხ., ხორ. 1) — აბზინდა არაყს კარგ სუნს უდებს. 2. 'უ'სუნავს. მჷლჷა̈ʼძʼს ლახჷჯა̈ნ (ლნტ.) — ყვავილს ესუნე.

ხ-ოჯდე (ოთ/ხოჯʼდʼ, ოთ/ხჯიდ; ოთ/ხჯიდე ზს., ლშხ., ათჷჯდ, ათოჯიდ; ათოჯიდე ლნტ.), გ რ დ მ. — მი/მოაქვს; მიუტანს, მოუტანს; მიუყვანს, მოუყვანს; მი/მოართმევს. ყაბათგრდ სგო̄თჯიდ მიჩა დის კჷეცჷნ (ბზ. 259) — ყაბათირმა შეუტანა თავის დედას ხორბალი. ჩილელჷშჷ ესერ ლგჯა ხოჯდე (ბქ. 255) — ჯიქნით რძეს 'მი'ვიტანო. ოხჯი̄დახ ეჯნარ ძეხჷ (ლშხ. 80) — მოუყვანიათ იმისთვის ცოლი. ზექ

ლოქუ სკაუ ახოჴიდ (ლნტ. 159) — შემა შემომიგანეთ. ალღა̈რ ოთჴიდდ მგლხა̈ მაცხუ̂ა̈რს.. (პოეზ. 46) — ;ქენი მიართვით მულახის მაცხოვარს.

ხ-ოჴდენი (ა̈მჴა̈/ად, ოხჴა̈/ად; ოხჴედნი ზს., ემჴად, ოსჴად; ოხჴედნი ლშხ.), **ხ-ოჴედენი** (ა̈მჴად, ახოჴად; ახოჴედენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — მოუდის, მისდის (სტუმარი, სიკეთე, რაღაც–). ჩიგარ ესერ ;ქა ხა̈ჴდა̈ნნახ მაჴა̈დ (ბზ. 298) — თურმე ყოველთვის მოგვდიოდა მოსავალიო. მიშგუ სჳინდის მა̄მ ჯიჴდენი ლეჰდგრად (ბზ. 283) — ჩემი სინდისი არ გაგიხდება (მოგივა) სანანებლად. ბა̈ყინ ათჴედახ ციოყა̈რს (ბქ. 198) — ცნობა მოსვლიათ ციოყაანთ. მეგმარს ხოჴდენი ჩუ ლგკა̄ფას ბგგი სოკ (ლშხ., ხორ. 1) — წაქცეულ ხეებს გამოსდის მაგარი სოკო (ხეებს– წაქცეულებს). ძინა̈რს ახაჴედახ რაშუ̂ა̈ლ (ლნტ. 215) — დილას მოსვლიათ რაშები. მარეს ჰყინტგეზალ ლეგდ ათაჴედა (ლნტ. 56) — კაცს ვაჟიშვილი ავად გახდომია. მანდროუ̂ ა̈მჴად მა̈ნოლა̈ჩხენ (პოეზ. 140) — სამდურავი მომივიდა მანოლისგან. დიდა̈ბ ა̈ჯჴა̈დ მაცხუ̂ა̈̈რ — ფუსდას! (პოეზ. 34) — დიდება (მოგივიდა) მაცხოვარ — უფალს! გ ა დ ა ტ. ხელწიფს ხოლა გუ̂ი ოხჴ:ედ (ბზ. 300) — ხელმწიფეს გული მოუვიდა. მიჩა ესეროლუ̂ მა̈ზიგ ლახჴედა! (ბქ. 200) — შ;ენი ჭირი შემეყაროსო (მომსვლოდესო). შდრ. ა–ხ-ა̄ზი.

ხ-ოჴედენი იგივეა, რაც **ხ-ოჴდენი.**

ხ-ოჴერჴე იგივეა, რაც **ხ-ოჴგრჴე.**

ხ-ოჴეჩენი იგივეა, რაც **ხ-ოჴჩენი.**

ხ-ოჴნე იგივეა, რაც **ხ-ოჴა̄ნე.**

ხ-ოჴნი (ოთოჴნ, ოთჴა̈ნ‖ოთჴანე ბზ., ოთჴა̈ნ ბქ., ოთჴა̈ნნე ზს., ოთჴან, ოთჴანე; ოთჴანნე ლშხ.), **ხ-ოჴა̈ნი** (ათუ̂ჴა̈ნ, ათოჴა̈ნე; ათოჴა̈ნი‖ათოჴა̈ნნე) ლნტ., გ რ დ მ. — უხნავს. და̈ბს აშხუ̂ ლადა̈ლ ჩუ̂ჲ ხოჴნი (ბზ. 338) — ყანას ერთ დღეში კიდეც მოუხნავს.

ხ-ოჴუ̂ა̈̈მი (ოს/ეს/ოთ/ლოხჴუ̂ა̈̈მ, ოს/ოთ/ლოხჴუ̂ა̄მე; ოს/ოთ/ლოხჴუ̂ა̈̈მნე) ბზ., **ხ-ოჴუ̂ა̈მი** (ოსჴუ̂ამ, ოსჴუ̂ა̈მ; ოსჴუ̂ა̈მნე‖ოსჴუ̂ა̈მისგ) ბქ., **ხოჴუ̂ა̄მე** (ოსჴუ̂ა̄მ, ოსჴუ̂ა̄მე; ოსჴუ̂ა̄მნე) ლშხ., გ რ დ მ. — 'გადა'ულოცავს (სასმისს–). და̈უ̂ითდ ქა ლოხჴუ̂ა̈̈მ ლა̈მზგრა̄ლ მეზუ̂ბელს (ბზ.) — დავითმა მეზობელს სადღეგრძელო (სალოცავი) გადაულოცა. ესუ̂ა ქოსჴუ̂ა̈მნეხ, ეჯა̈რ ფაყუ̂ა̈რს ჩუ იკედხ (ბქ. 80) — ვისაც გადაულოცავენ სასმისს, ისინი ქუდებს მოიხდიან. ლალხოშ მა̄რე ჰიქს ჩოსჴუ̂ა̄მნე მე̄რმას (ლშხ. 35) — უფროსი კაცი სასმისს გადაულოცავს მეორეს. ეჯნა̈რ ლუ̂ხორ ჩუ ხოჴუ̂ამახ (პოეზ. 12) — იმისთვის საკრებულო დაულოცავთ.

ხ-ოჴჩენი (ა̈მჴა̈ჩ, ოთჴა̈ჩ; ოთჴეჩნი ბზ., ა̈მჴაჩ, ოთ/ა̈ხჴაჩ; ოთ/ა̈ხჴეჩნი ბქ., ემჴაჩ, ოთჴაჩ; ოთჴეჩნი ლშხ.), **ხ-ოჴეჩენი** ('ჩუ̂'ა̈მჴა̈ჩ, 'ჩუ̂'ათოჴა̈ჩ; 'ჩუ̂'ათოჴეჩენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — უცვდება. ნაშყუ̂დელ შია̈რ ქა̈მჴაჩ (ბქ.) — რეცხვისგან ხელები გამიცვდა. მიშკუ̂ი გეზალს ჩაფლა̈რ ხოჴეჩენი (ლნტ.) — ჩემს შვილს ფეხსაცმელები უცვდება.

ხ-ოჴჩოუ̂ი (ოხჴოჩუ̂ეუ̂, ოხჴოჩუ̂ე; ოხჴხოჩუ̂ი ბზ., ოხჴხოჩეუ̂, ოხჴოჩუ̂ე; ოხჴოჩუ̂ისგ ბქ.), **ხ-ოხჩოუ̂ი** (ოხხოჩაუ̂, ოხხოჩუ̂ე; ოხხოჩუ̂ი) ლშხ., **ხ-ოხოჩა̈უ̂ი** (ახუ̂ხოჩა̈უ̂, ახოხოჩა̈უ̂ე; ახოხოჩა̈უ̂ი) ლნტ., გ რ დ მ. — ურჩენს, 'გან'უკურნავს. ექიმდ ბეფშუ̂ ყოხხოჩუ̂ე დის (ბზ.) — ექიმმა ბავშვი განუკურნა დედას. გეზალს ლოქ მი ჯიხოჩა̈უ̂ი (ლნტ. 298) — შვილს მე მოგირჩენო.

ოჴგ იხ. **ჴიდე.**

ხ-ოჴგრჴე (ოხჴერჴ‖ოხჴგრეჴ, ოხჴგრჴე; ოხჴგრჴი ბზ., ოხჴგრჴ, ოხჴგრჴე; ოხჴგრჴნე ლშხ.), **ხ-ოჴერჴე** (ოხჴერჴ, ოხჴერჴე; ოხჴერჴისგ ბქ., ახუ̂ჴერჴ, ახოჴერჴე; ახოჴერჴი ლნტ.), გ რ დ მ. — უხერხებს. ჯი ესე'რ' ხოჴერჴე ა̈მიშ მა̈შედს (ბქ. 216) — მე (რაღაცას) მოვუხერხებ ამის მშველელსო. მა ხეკუ̂ეს ალოჴერჴად ალეს? (ლნტ. 67) — რა უნდა მოვუხერხოთ ამას?

ოჯ ზს. — შორისდებული — ო. ოჯ, ღერმეთი ო, მა̈დლია̈ნ! — ო, ღმერთო და ო, მადლიანო! ოჯ, საბრალო უდეშუ̂დი̅ლა̈რ, ნამგრთალოშ სოფალუ̂შ ანხუ̂ა̈ტდ! (პოეზ. 60) — ო, საბრალო უდეშვდლებო, გულკეთილობით (მთელი) სოფელი ამოწყდით!

ხ-ოჯა̈ბ (ოხოჯბ, ოხჯა̈ბ; ოხჯა̈ბნე ზს., ჟ'ახუ̂უჯბ, ჟ'ახოჯა̈ბ; ჟ'ახოჯა̈ბნე ლნტ.), **ხ-ოჯბი** (ოხჯაბ‖ოხოჯბ, ოხჯაბე; ოხჯაბნე ლშხ.),

გ რ დ მ. — უხარშავს. კესარდ ყ'ოხჯა̈ბ თა̈შ მა̈ლს (ბზ. 315) — კეისარმა მოუხარშა ყველი მელას. მასპინძელდ ლახუ̂ბას ლები ოხჯა̈ბ (ბქ. 252) — მასპინძელმა ძმებს ლობიო მოუხარშა. დედე ბეფშს ლელუ̂ს ყ'ახოჯა̈ბი (ლნტ.) — დედა ბავშვს ხორცს მოუხარშავს.

ოჯა̈ხ (-ი̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ოჯახ** (-არ) ლშხ. — ოჯახი. ლგმზგრე̄უ̂ ლი ისგუ̂ე̄ჲ ოჯა̈ხ! (ბზ.) — დალოცვილი იყოს თქვენი ოჯახი!

ხ-ოჯბი იგივეა, რაც **ხ-ოჯა̈ბ**.

ხ-ოჯგრი (ოთოჯგრ, ოთჯგირ; ოთჯგირნე ზს., ოთჯგირ, ოთჯგირე ლშხ., ახუ̂უჯგრ, ახოჯგირ; ახოჯგირნე ლნტ.), გ რ დ მ. — უკურთხებს. ნა̈ყუნს ხოჯგრიხ მა̈გ ლგდგა̈რს (ბზ. 8) — მეჯამაგდს უკურთხებენ ყველანი მიცვალებულს. ეშხუ̂ ში ლერქუ̂ა̈რ მიჩა ყახაყიოლ ოთჯგირხ მინე ლგდგა̈რს (ბქ.) — ერთი ხელი ტანისამოსი ჩვენს სახელზე უკურთხეთ ჩვენს მიცვალებულსო.

ხ-ოჯეშ[1] (მიჯეშდა, ხოჯეშდა; ხოჯეშდე̄დს ბზ., მიჯონდ, ხოჯონდ; ხოჯონდეს ბქ., მიჯო̄ნ°და°, ხოჯო̄ნ°და°; ხოჯო̄ნდეს ლშხ., მიჯეშდა, ხოჯეშდა; ხოჯეშდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უღირს. ჩი ჰიჲდ ჩუ̂ მიჯეშ ეჯე̄ (ბზ. 304) — ის ყოველგვარ წვალებად მიღირს. ეჯას დინა ტყუ̂ედ ხოჯეშ (ბქ. 240) — იმას ქალიშვილი ძალიან ძვირად (ტყვედ) უღირს.

ხ-ოჯეშ[2] (მიჯეშდა, ხოჯეშდა; ხოჯეშდეს ბზ., მიჯონდ, ხოჯონდ; ხოჯონდეს ბქ., მიჯო̄ნ°და°, ხოჯო̄ნ°და°; ხოჯო̄ნდეს ლშხ., მიჯეშდა, ხოჯეშდა; ხოჯეშდეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უგავს. დინას უ̂იშკ მგუ̂დ ხოჯონდ (ბქ.) — გოგოს სახე მშისთვის მიუგავდა.

ხ-ოჯილკე იგივეა, რაც **ხ-ოჯლიკი**.

ხ-ოჯლიკი (ოთჯილიკ||ლოხჯი̄ლკ, ოთ/ლოხჯი̄ლკე; ლოხკილკი̄ნე ბზ., ლოხუ̂ჯილკ, ლოხჯილკე; ლოხჯილკისგ ბქ.), **ხ-ოჯლიკე** (ოთჯილკ, ოთჯილკე; ოთჯილკ°ი°ნე) ლშხ., **ხ-ოჯილკე** (ლახუ̂ჯილკ, ლახოჯილკე; ლახოჯილკი) ლნტ., გ რ დ მ. — უბიძგებს, უჯიკავებს. დედბერი̄ლდ სგო̄თჯილკე დი̄ნას ლარდათე̄სგა (ბზ. 342) — დედაბერმა შეაგდო (უბიძგა) ქალიშვილი სამყოფელში. მა̈რედ ჩუ̂ მეძგუ̂ბა კუ̂არემთე̄ჲსა სგო̄თჯილკე მუხუ̂ბას (ლშხ.) — კაცმა ჩამლილ (ჩამწყდარ) ყინულში უბიძგა ძმას. ჰყინტიშდ ლახოჯილკა ბატუ̂ენს (ლნტ. 286) — ბატონს უბიძგებია ბიჭისთვის.

ხ-ოჯრა̈უ̂ი (ოთჯგრა̈უ̂, ოთჯგრუ̂ე ზს., ოთჯგრუ̂ი ბზ., ოთჯგრუ̂ისგ ბქ., ათუ̂ჯირაუ̂, ათოჯირა̈უ̂ე, ათოჯირა̈უ̂ი ლნტ.), **ხ-ოჯრაუ̂ი** (ოთჯირაუ̂, ოთჯირუ̂ე, ოთჯირუ̂ი) ლშხ., გ რ დ მ. — უჯერებს. მა̈ლდ ჩოთჯგრუ̂ე ნა̈პო̄ლს (ბზ. 362) — მელამ დაუჯერა ჩიტს. მად ოთჯგრუ̂ე ყათლანდ მიჩა დის (ბქ. 115) — არ დაუჯერა ყათლანმა დედამისს. ბელხანჯარს მა̈დ ოთჯირუ̂ა ჲეხუ̂ეშდ (ლშხ. 73) — ბელხანჯარს არ დაუჯერებია ცოლისათვის. ამემდ მა̈დ ათოჯირა̈უ̂ე მამას (ლნტ. 200) — ამან არ დაუჯერა მამას. ჩუ̂ათოჯირა̈უ̂ე ლუ̂აყმარედ ზურალს (ლნტ. 201) — დაუჯერა (მამა)კაცმა ქალს. შიშდ ნოუ̂ ზურალს ოთჯგრუ̂ე, ნეი — ბეფშუ̂ს (ანდ.) — უცბად ნურც ქალს დაუჯერებ და ნურც ბავშვსო.

ხ-ოჰაუ̂ეჯი (ოხჰაუ̂ეჯ, ახჰაუ̂ჯე; ახჰაუ̂ეჯნე) ბზ., **ხ-ოჰა̈უ̂ჯე** (ოთჰაუ̂ეჯ, ოთჰა̈უ̂ჯე; ოთჰა̈უ̂ჯისგ) ბქ., გ რ დ მ. — ესვრის (იარაღს ნადირს). მაშე̄ნა მუხუ̂ბემ ლუ̂აშს ქ'ო̄ხჰაუ̂ჯე (ბზ. 391) — უფროსმა ძმამ ჯიხვს ესროლა. ალის ჰა̈უ̂ეჯ დემეგ ოთჰა̈უ̂ჯა (ბქ. 312) — ამას იარაღი არ უსვრია. შდრ. **ხ-აფშუ̂დე**.

ხ-ოჰა̈უ̂ჯე იგივეა, რაც **ხ-ოჰაუ̂ეჯი**.

ხ-ოჰერინე (ოთჰერინ, ადჰერინე; ადჰერ°ი°ნისგ) ბქ., გ რ დ მ. — დევნის, ერეკება: აფრთხობს (ფრინველებს, ავსულებს რამის დაჩხაკუნებით ან შეძახილით). ქა̈ჯს ი ჲეშმა̈ს ქა ხოჰერინე კალუ̂ხენქა (ბქ. 230) — ქაჯსა და ეშმაკს დევნის (ერეკება) კალოდან.

ოჰიდ იხ. **ხ-ეჰოლი**.

ხ-ოჰინგრე იგივეა, რაც **ხ-ოჰგნგრე**.

ხ-ოჰრა (მიჰრა̈ნ°და°, ხოჰრა̈ნ°და°; ხოჰრა̈ნდე̄დს ბზ., მიჰრა/გნ, ხოჰრა/გნ; ხოჰრგნეს ბქ.) გ რ დ უ კ. — უყრია, თავზე საყრელად აქვს. ბეუ̂ას ქორლისგა ხოჩერება აშ ხოჰრგნ (ბქ. 314) — ბევას სახლში ქონება (სიკეთე) თავზე საყრელად ჰქონდა.

ხ-ოჰრე (ოთჰა̈რ, ოთჰარე; ოთჰა̈რნე ბზ., ოთჰა̈რისგ ბქ., ზს.), გ რ დ მ. — 'ჩა'უყრის. მუდ დინოლს უ̂ისგ ჩოთჰარე ფათქთეჲსგა

(ბქ. 49) — მამამ ქალიშვილებს ეაშლი ორმოში ჩაუყარა. იხ. **ხ-ოშდე.**

ხ-ოჰჵნა̈რი (ლოხჵჰუნა̈რ, ლოხჰუნრე ზს., ლოხჰუნრი ბზ., ლოხჰუნრისგ ბქ.), **ხოჵ-ნარი** (ლოხუმნარ, ლოხუმნარე; ლოხუმნარ-ნე) ლშხ., **ხ-ომნა̈რი** (ასჵუმნა̈რ, ასომნა̈რე; ასომნა̈რი) ლნტ., გრდმ. — ყურს უგდებს, უს-მენს. ლჵაჰა̈რდ მეჯჵგას ლოხჰუნრე (ბზ. 334) — ვაჭარმა მეჯოგეებს ყური დაუგდო. ბეფშდ დედეს მა̈დ ასომნა̈რე (ლნტ.) — ბავშვმა დე-დას არ მოუსმინა.

ხ-ოჰჷნგრე, ხ-ოჰინგრე (ოხჵჰჷნგირ, ოხჵჰჷნგრე; ოხჰჷნგრი̄ნე ბზ., ოხჵჰინგირ, ოხჵჰინგრე; ოხჰინგრისგ ბქ.), **ხ-ოუნგარე** (ახჵუნა̈გრ, ახოუნა̈გრე; ახოუნაგრი) ლნტ., გრდმ. — უკაზმავს (ცხენს, სახედარს). ალის წელ ოჰინგრეხ (ბქ. 46) — ამას სახედარი შეუ-კაზმეს. ამლა̈კ ქი ლა̈მჰინგირ (ჰოჳ. 106) — ამ-ლაკი (ჭრელი ცხენი) შემიკაზმე. ქი ჯინჰჷნგრა ჩა̈ყილდ (ჰოჳ. 156) — შეეკაზმავს ცხენი.

ო̄

ო̄ ბზ., ლშ., **ო** ბქ., ლნტ., მ ო რ ი ს დ. — ოო, ოჰ. ო̄ გუ̂ელღა̈თ, ჩუ̂ ჲემძედა̈ნ ისგუ ლიმშედა̈ლ (ბზ.) — ოჰ, გოლიათო, ნეტავ შემეძლოს შენი შეჭმა!

ხ-ო̄გ (მი̄გა̈ნ, ხო̄გა̈ნ; ხოგდე̄დნს ბზ., მი̄გდა, ხო̄გდა; ხო̄გდეს ლშ.), **ხ-ოგ** (მიგან, ხოგან; ხოგენეს ბქ., მიგგდა, ხოგგდა; ხოგ˹გ˺დეს ლნტ.) გ რ დ უ კ. — უდგას; აქვს. გუშგუ̂ეძ ქიქა̈ნ ერე̄ს ხო̄გ ხოჩა ქორ (ბზ. 285) — ჩვენ ზემოთ ვილაცას კარგი სახლი უდგას. ლახუ̂ს ნი̄გ საყდა̈რ (ბზ. 12) — მთაში საყდარი გვიდგას. ათხე ჩი̄ს მა̄ ხო̄გ ღუ̂ინელ (ლშ. 19) — ახლა ყველას არ აქვს ღვინო. ეშხუ ძღჳდ კეც ხა̈გენახ (ლნტ. 5) — ერთი დიდი ქვევრი ჰქონიათ.

ხ-ო̄ზ (მი̄ზდა, ხო̄ზდა ხო̄ზდე̄დს ბზ., ხო̄ზდეს ლშ.), **ხ-ოზ** (მიზდ, ხოზდ; ხოზდეს ბქ., მიზდა, ხოზდა ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უდევს. — კჷლა̈რ ჯიბისკა ხო̄ზ ქა̈ჯს (ბზ. 276) — გასაღები ქაჯს ჯიბეში უდევს. სიმაქს კიბდონისგა მჷსკა̈დ ხოზ (ბქ. 30) — ქალიშვილს კიდობანში ბეჭედი უდევს. დი̄ნას მაგ სგობინჩუ ხო̄ზ (ლშ.) — გოგოს ყველაფერი წინ უდევს. ბოფშა̈რს ლეზუ̂ებ ტაბა̈გჷი ხოზხ (ლნტ.) — ბავშვებს საჭმელი ტაბლაზე უდევთ.

ხ-ო̄ზი[1] (მი̄ზდა, ხო̄ზდა, ხე̄ზნი) ბზ., ლშ., **ხ-ოზი** (მიზდა, ხოზდა, ხეზი ბქ., მიზ˹გ˺ნ˺და, ხოზ˹გ˺ნ˺და; ხეზნი ლნტ.), გ რ დ უ კ. — უძევს (მანძილი, დრო). ადგომ ლე̄თუ̂ნღო ეშხუ ნაგზი ხო̄ზი ლიჰლომა̈ლიდ (ბზ. 11) — აღდგომა ღამიდან ერთი კვირა უძევს ლიპლომალამდე (სულების გასტუმრების ღამემდე). მესტიახენ ჯუ̂ართე აშირ კილომეტრ ხოზი (ბქ.) — მესტიიდან ჯვარამდე ასი კილომეტრი მანძილია. მაზუ̂მ ხოზი სკიმერხო? (ლნტ.) — რა მანძილია სკიმერამდე? (ტოპ.)

ხ-ო̄ზი[2] (ა̈მჩა̈დ, ოთჩა̈დ; ოთჩედნი ბზ., ოთჩედნისგ ბქ.), **ხ-ოჩდენი** (ემჩად, ოთჩად, ოთჩედნი) ლშ., **ხ-ოჩედენი** (ა̈მჩად, ათოჩად; ათოჩედენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ˹გა˺ურბის. ˹გა˺ექცევა. ჩუ̂ესერ ნო̄რუ ოთჩა̈დ (ბზ. 346) — არავინ გაგვექცესო. ქათოჩად ტოტა̈რხენქა (ლნტ.) — ხელიდან გაექცა. ნესგა ხოკუ̂არხ, ხოზიხ დე̄მთე (ჰოუზ. 56) — შუაში მიიგდეს, ვერსად წაუვათ.

ხ-ო̄ზნა̈ნი (ოხო̄ზნა̈ნ, ოხო̄ზნანე; ოხო̄ზნა̈ნნე) ბზ., **ხო̄ზნანი** (ოხო̄ზინ, ოხო̄ზინე; ოხო̄ზინნე) ლშ., **ხ-ოზნა̈ნი** (ახუზინ, ახოზნე; ახოზნი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — უვლის (მოუარა). ხალო̄დ ხო̄ზნა̈ნი და̈უ̂ა̈ დის (ბზ. 307) — ხალოდი უვლის დევის დედას. ლეგმერდეს ხოჩა̄მდ ხო̄ზნანიხ (ლშ.) — ავადმყოფს კარგად უვლიან. ხოჩამდ ხოზნა̈ნდახ თელელრას (ლნტ. 239) — კარგად უვლიდნენ რძალს. ქორი ლირდედ მად გუ̂იზნანა (ჰოუზ. 80) — სახლკარისათვის არ მოუვლია.

ხ-ო̄თე (ლო̄ხუ̂ო̄თ, ლოხუ̂ე̄თ; ლოხუ̂ე̄თნე ბზ., ლოხო̄თ, ლოხო̄თე; ლოხო̄თნე ლშ.), **ხოთი** (ლოხოთ, ლოხეთ; ლოხეთისგ‖ლოხოთენე) ბქ., **ხ-ოთე** (ლახუთ, ლახოთე; ლახოთინე) ლნტ., გ რ დ მ. — უწილადებს. ეშხუ კუ̂აჩხა̈ძ ფირუ̂ილდ გარ ლოხუ̂ე̄თხ (ბზ. 427) — ერთი კოჭლი ძროხალა უწილადეს. ქონება მეშიალად ლოხოთახ (ბქ. 199) — ქონება მეომრებისთვის უწილადებიათ. ტაბლარს ქა ხო̄თეხ მჷლზონა ბაპარს (ლშ.) — მესაწირ პურებს მოლოზნები მღვდლებს უწილადებენ. ნიბაშილს ქა ლახოთეხ ა̈დგილ (ლნტ. 112) — შვილიშვილს ადგილი უწილადეს.

-ო̄ლ, -ო̄ლდ იხ. **-ილდ.**

ხ-ო̄მბუ̂ი, ხ-ო̄ნბუ̂ი (ოხო̄მბა̈უ̂, ოხუმბუ̂ე; ოხუმბუ̂ი ბზ., ოხო̄მბაუ̂, ოხო̄მბუ̂ე; ოხომბუ̂ი ლშ.), **ხ-ემბა̈უ̂** (ოხომბაუ̂, ოხომბა-

ჳე; ოხუმბა̈ჳისგ) ბქ., **ხ-ომბა̈ჳი** (ახუმბაჳ, ახომბა̈ჳე; ახომბა̈ჳი) ლნტ., გ რ დ მ. — უამბობს, უყვება. ალა ქო̄ხო̄მბჳეხ მეფე̄ გეზალს (ბზ. 370) — ეს უამბეს მეფის შვილს. [გიორგის] ქა ოხო̄ნბჳე დი̄ნად ალა (ბზ. 272) — ქალიშვილმა უამბო გიორგის ეს. კჳიციანდ მიჩა გაჰირჳება ქოხუმბაჳე (ბქ. 8) — კვიციანმა თავისი გაჭირვება უამბო. ძუღჳა̄ ხელწიფდ ქო̄ხო̄მბჳე, იმჟი̄ ლგმა̄რე̄ლი მაგ (ლშხ. 74) — მეფეს ხელმწიფემ უამბო ყველაფერი, როგორც ყოფილა. ალ ჴყინტდ ქახომბა̈ჳე ხა̈ლხს (ლნტ. 313) — ამ ვაჟმა ხალხს უამბო.

ხ-ო̄ძრენი იგივეა, რაც **ხ-ო̄ძრი**.

ხ-ო̄ძრი, ხ-ო̄ძრენი (ოთოძრ‖ოთი̄რ, ოთი̄რე; ოთი̄რნე ბზ., ოთო̄ძრ, ოთო̄ძრე; ოთო̄ძრნე ლშხ.), **ხ-ოძრი** (ოთოიძრ, ოთოიძრე; ოთოიეძრისგ) ბქ., **ხ-ოირე** (ათჳურ, ათოირე; ათოირი) ლნტ., გ რ დ მ. — უწერს, სწერს. ჰა̈შს ლგსჰად ოთი̄რეხ [მა̈გ] (ბზ. 303) — ქმარს შეპრუნებით მისწერეს (დაუწერეს) ყველაფერი. ამის ხოძრი და̈დიანშერს ლეჳან (ბქ. 200) — ამას სწერს (უწერს) დადიანებს (დადიანისანს) ლეკვანი.

ხ-ო̄შგა̈ლი (ოხო̄შგა̈ლ, ოხო̄შგა̈ლე; ოხჳოშგა̈ლნე) ბზ., **ხ-ოშგა̈ლი** (ოხოშგა̈ლ, ოხოშგალე; ოხოშგა̈ლისგ) ბქ., **ხ-ო̄შგა̄ლი** (ოხო̄შგა̄ლ, ოხო̄შგა̄ლე, ოხო̄შგა̄ლნე) ლშხ., **ხ-ოშკა̈ლი** (ახუშკა̈ლ, ახოშკალე; ახოშკა̈ლი) ლნტ., გ რ დ მ. — უწველის. ჩი̄ ლადეღ მი ხო̄შგა̈ლი გიჯას ფურა̈ლს (ბზ.) — ყოველ დღე მე ვუწველი ბიცოლას ძროხებს. საფტინს დეშ ახუშკალიედ მინადორს დაჯა̈რ (ლნტ.) — შაბათს მინადორას თხები ვერ მოვუწველეთ.

ხ-ო̄შგი (ოხო̄შგ, ოხო̄შგე; ოხჳეშგნე ბზ., ოხო̄შგნე ლშხ., ოხოშგ, ოხოშგე; ოხოშგისგ ბქ.), **ხ-ოშკი** (ახჳუშკ, ახოშკე; ახოშკინე) ლნტ., გ რ დ მ. — უწველის. ლათ მეზჳებელა̈რს ფურა̈რ ქ'ოხოშგ (ბქ.) — გუშინ მეზობლებს ძროხები მოვუწველე. ბოფშს დეშ ოხო̄შგა ფურ (ლშხ.) — ბავშვს ძროხა ვერ მოუწველია. გიგას დაჯა̈რს მი ხუშკი (ლნტ.) — დეიდას თხებს მე ვუწველი.

ო̄შთხჳ, ოშთხჳ (-იშ, —) ბზ., ⌈ჳ⌉ო̄შთხჳ ლშხ., ჳოშთხჳ ლნტ. — ოთხი. ო̄შთხჳ კჳინჩილდა̈რ ხაგდახ ლალფგრაჟი̄ნ (ბზ.) — გადახურულზე ოთხი სკვინჩა იჯდა.

ხ-ო̄შჳ (მი̄შჳა̈ნ⌈და⌉, ხო̄შჳა̈ნ⌈და⌉; ხო̄შჳა̈ნდე̄ლს ბზ., მი̄შჳან, ხო̄შჳან; ხოშჳენ⌈დე⌉ს ლშხ.), **ხ-ოშჳ** (მიშუდ, ხოშუდ; ხოშუდეს ბქ., მიშუდა, ხოშუდა ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — უნთია. შჳა̈ნს ლინთჳისგა ლემესგ მეჰად ჟი ხო̄შჳხ (ბზ.) — სვანეთში მამთარში ცეცხლი ყოველთვის (მუდმივად) უნთიათ. ძა̈რჳ ძახჳემ ჰაშჳ ლაჩგდალ ესერ ლემესგ ხოშჳ (ანდ.) — ორი ცოლის ქმარს საზიარო ცეცხლი უნთიაო.

ხ-ო̄შჳე (ოხო̄შჳ, ოხო̄შჳე; ოხჳე̄შჳნე ბზ., ოხო̄შჳ, ოხო̄შჳე; ოხო̄შჳნე ლშხ.), **ხ-ოშჳემ** (ოხოშჳ, ოხჳეშჳ; ოხჳშჳემ) ბქ., **ხ-ოშჳე** (ახუშჳ, ახოშჳე; ახოშჳინე) ლნტ., გ რ დ მ. — უნთებს. მი ოხო̄შჳნე ბაბას ლემესს (ლშხ.) — პაპას ცეცხლს მე დავუნთებ. ეშხუ მარედ ელექტრონი შუშას მუგჳა̈ლ ლახოშჳე (ლნტ. 151) — ერთმა კაცმა ელექტრონათურას კვარი შეუნთო.

ხ-ო̄ცჳნე (ლოხჳცჳინ, ლოხუცჳნე; ლოხჳცჳნი̄ნი ბზ., ოთო̄ცუნ, ოთო̄ცჳნე; ოთო̄ცჳნი ლშხ.), **ხ-ოცჳნე** (ოთოცჳნ, ოთცუნე; ოთცუნნე). **ხ-ონცჳნე** (ლახუნცჳინ, ლახონცჳნე; ლახონცჳნი) ლნტ., გ რ დ მ. — უცინის. დედედ ოთო̄ცჳნე გეზალს (ლშხ.) — დედამ გაუცინა შვილს. თათარყანს ხონცჳნა მიჟეუწდუნა დენა (ლნტ.) — თათარყანს უცინოდა მზეთუნახავი (ქალიშვილი).

პ

პანტდ იგივეა, რაც **პა̈ნტდ.**

პანტდ ლიტეხ იგივეა, რაც **პა̈ნტდ ლიტეხ.**

პაპიროს იგივეა, რაც **პა̈პიროს.**

პაპო̄ლ იგივეა, რაც **პა̈პო̄ლ.**

პარპოლა̈შ იგივეა, რაც **პა̈რპო̄ლდა̈შ.**

პარტ იგივეა, რაც **პა̈რტ.**

პარშან იგივეა, რაც **პაშან.**

პასუხ იგივეა, რაც **პასჳიხჳ.**

პასჳიხჳ (პასხჳიშ, პასხჳა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **პასუხ** (-არ) ლშხ. — პასუხი. პასხჳი მგტხე ალჲა̈რ ლიხ (ბზ. 13) — პასუხის გამცემი (დამბრუნებელი) ესენი არიან. მიჩა დედედ ი ბაბად ხექეხ პასჳხდ (ბქ. 28) — მისმა დედამ და მამამ პასუხად უთხრეს. მიჩა პა̈პის ქა̈ ხოქჳა ამშა პასჳიხჳ (ლნტ. 287) — ამისი პასუხი მის ნათლიას უთქვამს.

პატიჳ იგივეა, რაც **პა̈ტიჳ.**

პატრაჯ, პატრაჯან იგივეა, რაც **პა̈ტრიჯან.**

პატრიჯან იგივეა, რაც **პა̈ტრიჯან.**

პატრონ იგივეა, რაც **პატჳრენ.**

პატჳრენ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈ლ ლნტ.), **პატრონ** (-ალ) ლშხ. — პატრონი. აჩად ალ მეჩი... ჯოგი პატრონთე (ლშხ. 63) — ეს მოხუცი ჯოგის პატრონთან წავიდა. გეზალი პატჳრენ ლოქ ლი (ლნტ.) — შვილის პატრონი ყოფილა.

პალჳრ იგივეა, რაც **პა̈̄ლჳი̄რ.**

პალჳირ იგივეა, რაც **პა̈̄ლჳი̄რ.**

პაშან (-იშ||-შნა̈შ, -შნა̈რ) ბქ., **პარშან** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. 1. ბქ. ძნებად შეკრული ნამკალის (ქვავის, პურის...) ზვინი. ლგნჩერ მა̈ ლი, ეჯის პაშანდ ხაგემხ (ბქ. 230) — ძნად შეკრული რაც არის, იმას ზვინად დგამენ. 2. ლნტ. სიმინდის ჩალის სამ-სამი კონა გასაშრობად ერთმანეთზე მიყუდებული. სიმინდს პარშანდ ხჳა̈სყეიდად (ლნტ.) — (მოჭრილ) სიმინდს კონებად ვდგამდით გასაშრობად.

პაშჳდ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **პა̈შდჳ, პაშჳდ** (-აშ, -ა̈რ) ბქ., **პა̈შტჳ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — კოდურების კუნთი. პაშდჳა̈რ მეზგიხ (ბზ.) — კოდურების კუნთები მტკიცა.

პაწკე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ბა̈წკ** (-ა̈რ) ლნტ. — ხიწვი. ბეფშჳდ ეშხუ პაწკე̄რ დეშ ახპიწკ (ბზ.) — ბავშვმა ერთი ხიწვი ვერ მოხლიჩა. მეგემ პაწკე̄რდ ლას მეჩდე (ლშხ.) — ხე ხიწვებად იყო ქცეული (წასული).

პა̈მიდორ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., **პამიდორ** (-ა̈ლ) ლნტ., **პამინდორ** (-ალ) ლშხ., ბოტ. — პომიდორი. მასა̈რდ ჰედნი... პა̈მიდორ (ბქ. 282) — პომიდორი ბლომად მოდის. გუშკჳეშმოყ პამიდორ მეყოლირს გარ იმგი (ლნტ.) — ჩვენთან პომიდორი მხოლოდ შემოდგომაზე მწიფდება. იხ. **პატრაჯან.**

პა̈ნტდ ზს., **პანტდ** ლშხ., **პა̈ნტრიკდ** ლნტ. იხმარება გამოთქმაში: **პა̈ნტდ, პანტდ ლიგნე, პა̈ნტრიკდ ლიგნე** — ნაფლეთებად, ნამსხვრევებად ქცევა. თხუმ პა̈ნტდ როქ ხოგნე (ბქ. 143) — თავს ნამსხვრევებად გადაუქცევსო. ლერქჳ პანტდ ოთგენე (ლშხ.) — ტანსაცმელი ნაფლეთებად უქცია. ხაჭიდ ჳიშდ ლა̈ჩჳდ ი პა̈ნტდ ადგენე კარდალ (ბზ. 252) — ირემმა წიხლი ჰკრა და ქვაბი ნამსხვრევებად აქცია.

პა̈ნტრიკდ ლიგნე იგივეა, რაც **პა̈ნტდ ლიგნე.**

პა̈̄ლჳი̄რ (-ჳრიშ, -ა̈ლ) ბზ., **პალჳირ** (-ჳრა̈რ ჟბ., ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), პა-

ღურ (-იშ, -ალ) ლშხ. — პანღური. ჲეხუ̂დ ჰყინტს პალუ̂ირ ხაჴიდ (ბზ. 68) — ცოლმა ბიჭს პანღური ამოარტყა. პალუ̂ირს მასტუნდ ხოშა მა̈სდიკ ესერ ხაყა (ანდ.) — პანღური ტკიეილზე უფრო მეტად საწყენიაო.

პა̈პი იგივეა, რაც **პეპი**.

პა̈პიროზ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **პაპიროზ** (-ალ) ლშხ. — პაპიროსი. [ისმა̈ს] პა̈პიროზდ ესერ ოხბიდნა (ბქ. 252) — ისმას პაპიროსისათვის მოუკიდებია. [ალ ბალახს] პაპიროზი ქაღალდშა̄ლ დჷთხელ ბალარ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 6) — ამ ბალახს პაპიროსის ქაღალდიეით თხელი ფოთლები აქვს.

პა̈პო̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **პაპო̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჩიტი ბაშვის ენაზე. იხ. **ნა̈პო̄ლ**.

პა̈ჟუ̂ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. 1. უქმური; მაჯლაჯუნა. პა̈ჟუ̂ ასასკურდა ლაუ̂ქა̈ჲსა ბეფშს (ლნტ.) — ბავშვს ძილში მაჯლაჯუნა დააწვა (დააჯდა). 2. ჩხბ. ობობა. კნინ. **პაჟულდ** ბქ.

პა̈რპო̄ლდა̈შ (-იშ, —) ბზ., **პა̈რპოლა̈შ**, **პერპოლა̈შ** (-იშ||-ლშიშ, —) ბქ., **პერპო̄ლდაშ** (-იშ, —) ლშხ., **პერპოლდა̈შ** ლნტ., რელიგ. — პეტრე-პაელობა. პა̈რპოლა̈შ ლადეღ... მა̈გ ინზუ̂ერი ყი (ბქ. 7) — პეტრე-პაელობის დღეს ყეელა ერთად იყრის თავს. საკურთხალ ხა̄რ ლექდე ლჷდგარა პატრონ მეზგას [პერპო̄ლდაშს] (ლშხ. 42.) — მიცვალებულის პატრონ ოჯახს პეტრე-პაელობის დღეს საკურთხები აქეს მოსატანი.

პა̈რტ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., პარტა̈რ ბქ.), **პარტ** (-ალ) ლშხ. 1. ბზ., ლშხ., ბოტ. მამულა. პარტ აბზინდაჲს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ 24) — მამულა აბზინდას ჰგავს. 2. ბქ. ჭვავის, ქერის, ფეტვის ბზე. [ყანსაუ̂] სგაშხენ... პა̈რტს ხარშუნა (ბქ. 6) — ყანსავი შიგნიდან თურმე ბზეს უფენდა.

პა̈რტია (-ტია̈შ, -ტია̈ლ ბზ., -ტია̈შ, -ტიოლ ბქ.), **პარტიაჲ** (-ტია̄ჲშ, -ტიე̄ლ) ლშხ., **პარტია̈** (-ჲშ, -ტიალ) ლნტ. — პარტია, ჯგუფი. ჯაფარიძე ი მიჩა პა̈რტია სუმინ აჩადხ უშბაშ კა̈ცხთეჟი (ბქ. 2) — ჯაფარიძე და მისი ჯგუფი სამჯერ ავიდნენ უშბის წვერზე.

პა̈ტიუ̂ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **პატიუ̂** ლშხ., — პატივი, პატივისცემა. შომ' ე̄სერ ატიხეხ ალა მა̈გ პა̈ტიუ̂ს (ბზ.) — როდის გადაგიხდით ამდენ პატივისცემასო. [ამნემ] მასა̈რდ პა̈ტიუ̂ ხა̈ყერ (ბქ. 32) — ამან დიდი პატივი სცა. [მჷლეგუ̂ერ] პა̈ტიუ̂ს სცემდა ჩიჲს (ლნტ. 317) — მეწისქვილე ყველას პატივს სცემდა.

პა̈ტრიჯან (-იშ, -ა̈ლ)ბზ., **პატრაჯან** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ჩხბ., **პატრაჯ** (-ა̈რ, პატრეჯან) ბქ., ლხმ., **პატრიჯან** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — პომიდორი. [ალეს] პატრიჯანზუმ მურგუ̂ალო̄ლარ ხეშან წჷრნი ფერიშ (ლშხ., ხორ. 6) — ამას პომიდვრისხელა წითელი ფერის მრგვალი (ნაყოფი) ასხია. პატრიჯანს ჰარდან ასოციყდ ესა? (ლნტ.) — პომიდორს ხარდანი დაუსეით თუ არა? იხ. **პა̈მიდორ**.

პა̈შდუ̂ იგივეა, რაც **პაშუ̂დ**.

პა̈შტუ̂ იგივეა, რაც **პაშუ̂დ**.

პა̄ნტდ ლიტხე ბზ., **პანტს ლიტეხ** ლნტ. — ჭკუაში ჩავარდნა. ეჯა პა̄ნტდ მა̄მა ტეხნი ნა̈ხუმსა̈რ (ბზ.) — ის, რაც არის, იმაზე მეტად ჭკუაში ვერ ჩაეარდება.

პა̄ნტდ ლიტეხ ბზ., **პანტდ ლიტეხ** ლნტ. — (ავადმყოფობის შემდგომ) მოხედვა, 'გა'მოკეთება. ალ მა̄რე პა̄ნტდ ნატა̈ხუ̂ ლი ლეგდ ნარდუ̂უნლო (ბზ.) — ამ კაცს ავადმყოფობის შემდგომ მოუხედავს. ჰყინტ უ̂ედდ ანტახ პანტდ (ლნტ.) — ბიჭმა (ავადმყოფობის შემდეგ) ძლივს მოიხედა.

პა̄ჭა (-ჭა̈შ, —) ბზ., **პაჭა** (-ჭა̈შ, —) ბქ., **პა̄ჭუ̂ა** (-ჭუ̂ა̄შ, —) ლშხ. — რატრატი, ლაქლაქი. ეჯ დი̄ნას ხუ̂ა̈ჲ პა̄ჭა ხალა̈ტ (ბზ.) — იმ გოგოს ბევრი რატრატი უყვარს.

პა̄ჭუ̂ა იგივეა, რაც **პა̄ჭა**.

პეპი (-პი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **პა̈პი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — ნათლია. მიშლადეღ მიშგუ პა̈პი ქრისტე ა̈ნჴდენი (ბქ. 33) — კვირას ჩემი ნათლია ქრისტე მოვა. ჲაკოფს ლახხუ̂ი̄და მიჩა პეპი ჯგჷრა̄გ (ლშხ. 63) — იაკობს მისი ნათლია წმ. გიორგი შეხვდა. მიჩა პა̈პის ქა ხოქუ̂ა ამშა პასუ̂იხუ̂ (ლნტ. 287) — მის ნათლიას ამის პასუხი გაუცია.

პერ იგივეა, რაც **პე̄რ**.

პერენი იგივეა, რაც **პერნი**.

პერეშტჳა იგივეა, რაც **პერშუდა**.

პერნი (ოპრ, აპა̈რ; ჲპრენი ზს., აპარ; აპრენი ლშ.), **პერენი** (აპერ, აპარ; აპერნი) ლნტ., გ რ დ უ გ. — 1. 'გა'ფრინდება. ქა̈პა̈რ ლაყუ̂ა̈უ̂ოშ მინდუ̂ერთე (ბზ. 363) — გაფრინდა ყია-ყვათი მინდერისაკენ. დეცხენჩუ ესერ უ̂ორბა̈რ პერნიხ (ბქ. 46) — ციდან ორბები ფრინდებიანო. [არწიუ] ანპარ ჩუ (ლშხ. 63) — არწივი ჩამოფრინდა. მიშკუა მაყალშუ ნეპოლ დემ პერენი (ლნტ. 318) — ჩემი შიშით ჩიტი ვერ ფრენს. 2. წამოხტება. და̈უ ქა̈მპერ ი... ეშ ლახქარუ̂ენა (ბზ. 30) — დევი წამომხტარა და გამქრალა. გელა ქი ლადპარ ი ქახოსკინე ქა̈მხო (ლნტ. 73) — გელა წამოხტა და გარეთ გამოუვარდა.

პერპელ[1] (-იშ, -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — პეპელა. ბეფშ პერპელს ლარმიდ ა̈ხეჭამ (ლნტ.) — ბავშვი პეპელას დასაჭერად გამოუდევნა.

პერპელ[2] (-იშ, —) ბზ., ქს. — ცხვრის ავადმყოფობა (პეპელი). ალ ბალახს ღოლდაქრე პერპელი ქაგარდ იჯმარიხ (ლშხ., ხორ. 25) — ამ ბალახს ცხვრის ავადმყოფობის (პეპელის) წამლად ხმარობენ. პერპელ ხეზგოლნი ალ ღოლიაქსა? (ლნტ.) — ნეტა ამ ცხვარს პეპელი სჭირს?

პერპილ (-რპლიშ, -პლა̈რ) ბქ., ზ ო ტ. — სამყურა. პერპილ... აშ ხაჰრა ამ ლახუ̂ა̈რისგა (ბქ. 225) — სამყურა ამ მთებში ბლომადაა.

პერპოლა̈შ, პერპოლდა̈შ იგივეა, რაც **პა̈რპო̄ლდა̈შ**.

პერპო̄ლდაშ იგივეა, რაც **პა̈რპო̄ლდა̈შ**.

პერშუდა (-და̈შ, -და̈ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -დაშ, -დე̄ლ ლშ.), **პერეშტჳა** (-ჲშ, -უ̂ალ) ლნტ. — ფილტვი. ყუ̂იჟე-პერშუდა სგა̈უ̂ ოხუ̂ჭიდ ქორთე (ბზ. 325) — ღვიძლი და ფილტვი სახლში შემომიტანოსო. ყუ̂იჟეს ი პერშუდას ხოჩამდ ყ'აჯა̈ბხ (ბქ. 77) — ღვიძლსა და ფილტვს კარგად მოხარშავენ. ლუ̂ზდას მეუ̂ოდისა ხუღუ̂ე გუ̂ი... პერეშტუ̂ა (ლნტ. 39) — საკლავს მკერდში გული (და) ფილტვი აქვს. ლუ̂აშა̈შ ყუ̂იჟ-პერშუდა ქი ლა̈ხუ̂ტყა̈ბ (ბოეზ. 142) — ჯიხვის ღვიძლ-ფილტვი შევიწვი. გადატ. გაუბედავი. **პერშუდა̈შ გუ̂ი** — გაუბედავი; ჩვილი გულის ადამიანი. კ ნ ი ნ. **პერშუ̂დი̄ლ** ბზ., **პერშუ̂დო̄ლ** ლშ., **პერშუ̂დილ** ბქ., **პერეშტუ̂ილ** ლნტ.

პეხილ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ხლიშ, -ხლა̈რ ბქ.), **პოხილ** (-იშ, -ხლარ) ლშ. — საპოხი, ქონი. ტა̈ხი პეხილ... ქი ხეცუ̂მა̈ნ გა̈ჩს (ბზ. 22) — დანას ტახის ქონი ეცხო. კ ნ ი ნ. **პეხილდ** ბქ., **პოხილე̄ლ** ლშ.

პეხლა̈დ (-ლა̈იშ, -ლადა̈რ) ბზ., **პოხილად** (-ლაიშ, -ლე̄ლ) ლშ. — ქონიჭამია. მაგ პოხილად თაძსაუ̂შე̄რალ (ბოეზ. 212) — ყველა ქონიჭამია თაისაეიაანები.

პე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.), **პერ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) 1. ქაფი. საპნი პე̄რ ახა̈გა̈ნ ეფენდის თე̄რა̈ლქა (ბზ. 369) — ეფენდის თვალებზე საპნის ქაფი მიადგა. საპნიშ პერს ისგა ხა̈ცუ̂რახ (ბქ. 307) — საპნის ქაფს 'შეა'ტოვებდნენ. 2. დუჟი, დორბლი. კუმაშ პე̄რს ხატხუნა̈ლუ̂ნე (ლშხ., ხორ. 16) — საქონელი დუჟს აღებინებს. კ ნ ი ნ. **პე̄რო̄ლ** ბზ., **პერილდ** ბქ., **პე̄რი̄ლ** ლშ.

პე̄რა̈ლ (-იშ, -რა̈ლა̈რ) ბზ., **პერა̈რ** (-იშ, -რარა̈რ) ბქ., ლნტ., **პე̄რა̈ლ, პე̄რე̄ლ** (-ეშ, -არ) ლშ. 1. ქაფიანი. 2. დორბლიანი. ალა იმჟი პე̄რა̈ლ ბეფშუ̂ ლი (ბზ.) — ეს როგორი დორბლიანი ბავშვია.

პე̄რე̄ლ იგივეა, რაც **პე̄რა̈ლ**.

პილ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.) — ტუჩი, პირი. ზურა̈ლდ ტუ̂ტ ლოხდე პილა̈რქა (ბზ. 291) — ქალმა ტუჩებზე ხელი მიადო. ჴე̄ლშუ̂ პილა̈რ და̈ს ესერ ხოკლა (ანდ.) — კლიტით პირი არაფის დაუკეტავსო. პილარ ეჯნემ დეშ ემყირე (ლშხ. 52) — იმან ტუჩები ვერ დამისველა. პილყი ბუ̂ზლუ̂იტ ახოჯად ბეფშს (ლნტ.) — ბავშვს ტუჩზე მუწუკი ამოუვიდა. კ ნ ი ნ **პილილდ** ზს., **პილი̄ლ** ლშ.

პილ[2] (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშ., -ალ ლნტ.) — ნაპირი, კიდე. [ჭყინტ] ადჯად ძღუ̂უ̂ა̈დ პილმოყ (ლნტ. 302) — ბიჭი ზღვის ნაპირთან მივიდა. ზ მ ნ ხ. **პილს, პილყი** ზ მ ნ ხ. — პირას, ნაპირას. [ეჯნე̄მ] ლგცე პილს ყა̈ნშუ̂ემ (ბზ. 380) — იმან წყლის პირას დაისვენა. ჩოთჴჩიდახ ძღუ̂უ̂ა̈ პილთეყი ზითუნახაუ̂ (ლშხ.

66) — მზეთუნახავი ზღვის ნაპირას ჩაუყვანიათ.

პილოტად იგივეა, რაც **პილჷარდა̈დ.**

პილოჩა̈ იგივეა, რაც **პილჷარდა̈დ.**

პილჷარდა̈დ (-და̈იშ, -დაუ) ბზ., **პილჷარდა̈** (-და̈იშ, -და̈უ) ბქ., **პილჷარდად, პილოტად** (-ტა̄დშ, -ტე̄ლ) ლშხ., **პილოჩა̈** (-დშ, -ჩა̈რ) ლნტ. — დიდტუჩა, ლაშებიანი. ალ პილჷარდაუდ ლირდე ა̈მშდიხხ (ბზ.) — ამ ლაშებიანებმა ცხოვრება გამიმწარეს (გამომილიეს). იმს ხეჩომდა მიშკჷი ბეფშს ალ პილოჩა̈?! (ლნტ.) — ეს ლაშებიანი ჩემს ბავშვს რას ერჩოდა?!

პილწ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — ბილწი, უწმინდური. ეჯდა̈რ პილწა̈რ ლიხ (ბზ.) — ისინი ბილწები არიან. ჯედ პილწ, იმღა ლოქ დოსა ლახჴოდნე̄ნა მიჩ? (ლშხ. 63) — მე უწმინდური, მე რატომ არ მკითხეთ?

პილწია̈ნ (-იშ, -ანა̈რ) ბზ., **პილწიან** (-არ) ლშხ. — უწმინდური, საძაგელი. პილწია̈ნ სი! (ბზ. 110) — შე, საძაგელო!

პინტ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ჩვარი, ჭინჭი; ნაფლეთი.

პინტ, პრინტ (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — თავში ჩარტყმის ხმა.

პირობ (-ა̄შ, -ა̈̄ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — პირობა. [ალდა̈რდ] ჩ'ა̈ირხ ბა̈ჩჲინ პირობ (ბზ. 226) — ამათ ქვაზე პირობა დაწერეს. პირობს ჯაჰჷდი ა̈მიშ (ბქ. 205) — ამის პირობას გაძლევ. [ხენწიფდ] ჩჷესდე... პირობ (ლშხ. 79) — ხელმწიფემ პირობა დადო. პირობ ლახჷემ დენად (ლნტ. 247) — გოგომ პირობა მისცა.

პირსახოც (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.), **პირსახჷეც** (-ა̈ლ) ლნტ., — პირსახოცი. ეჯის პირსახოც ესერუ ლახჴემ (ბქ. 48) — იმას პირსახოცი გაუსვით. კ ნ ი ნ. **პირსახოცგლ** ბქ., **პირსახოცი̄ლ** ლშხ.

პირსახჷეც იგივეა, რაც **პირსახოც.**

პისჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **პის** ბქ., ლნტ., **პი̄ს** (-არ) ლშხ. 1. წვრილი თოვლი. პისჷ ანღრი (ბზ.) — წვრილი თოვლი მოდის. 2. ხრილი. მგჯა̈ბ მერხელს პისს ჟი ხა̈შდეხ მგნსკელიანდ (ლნტ.) — მოხარშულ ჭინჭარს ხრილს აყრიან გასასქელებლად. 3. მტვერი (ბზ.) ბა̈რგს პისჷ ესდე̄ნა (ბზ.) — ავეჯს მტვერი დასდებია.

პიტ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) 1. კვერი. პიტი ლიზჷებს ქუთიშ მიცხა (ბზ.) — კვერის ჭამას ხაჭაპურის (ჭამა) მირჩევნია. კ ნ ი ნ. **პიტილდ** ზს., **პიტი̄ლ** ლშხ. ეშხჷი პიტილდ მად მიკჷარიხ (მოეზ. 238) — ერთი კვერიც არ გადმომიგდეს. 2. უშგ. ლუკმა-პური.

პიტნად იგივეა, რაც **პიტნა̈დ.**

პიტნა̈ იგივეა, რაც **პიტნა̈დ.**

პიტნა̈დ (-ნა̈იშ, -ნადა̈რ) ბზ., **პიტნად** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ., **პიტნა̈** (-დშ, -ნა̈რ) ლნტ., ბ ო ტ. — პიტნა. დერხი პიტნა̈დ ჩა̈ის ა̈გნეხ (ბზ.) — ზოგი პიტნის ჩაის აყენებს. ალ ბალახს მურგჷალ ბალჳლარ ხა̄რ, პიტნადს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 34) — ამ ბალახს მრგვალი ფოთლები აქვს, პიტნას ჰგავს. მერხელს პიტნა̈ს ხჷეჩოდ ხოჩა გა̈მი მგჩჷემდ (ლნტ.) — ჭინჭარს კარგი გემოს მისაცემად პიტნას ეურევთ. იხ. **მინთჷ.**

პი̄ს იგივეა, რაც **პისჷ.**

პლატიად იგივეა, რაც **პლა̈ტდა̈დ.**

პლა̈ტდა̈დ (-ტდა̈იშ, -ტდაუ) ბზ., **პლატიად** (-ტია̄დშ, -ტიე̄ლ) ლშხ. — ლაშებიანი; უშნო პირისახისა. იმჟი პლა̈ტდა̈დ მირ ხი! (ბზ.) — როგორი ლაშებიანი ხარ!

პოტყჷე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **პოტყჷერ** ბქ., ლნტ., **პოტყორ** (-ა̄ლ) ლშხ. — უშნო, ცუდი შესახედავი. იმდ ლოქ ხა̈რენა ალ პოტყჷერ ზურალჲ ლიწიი?! (ლნტ.) — რად უნდოდა ამ უშნო ქალის დაპატიჟება?!

პოხილ იგივეა, რაც **პეხილ.**

პოხილად იგივეა, რაც **პეხლა̈დ.**

პრატ ზს., **ბრატ** (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -იშ, -ალ ლშხ.) 1. ლევედი. ჰყინტს ტჷეტისგა პრატ ხულჷა̈̄ნდა (ბზ.) — ბიჭს ხელში ლევედი ჰქონდა. კ ნ ი ნ. **პრატგლდ** ზს. პრატგლდ გარ მულჷანდა (ბქ. 204) — მხოლოდ ლევედი მქონდა. 2. ა ნ ა ტ. მყესი. ბრატა̈ლ მეზგი (ლნტ.) — მყესები მტკივა.

პჷსა̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — მტვრიანი.

პუშ (-იშ, -არ) ლშხ. — ერთგვარი საჭმელი ბალახია.

ჟ

ჟაბა̈რ, ჟაბა̈̄რ იხ. მგჟა̄ბირ.

ჟაგა̈რ (-გრიშ, -გრა̈ლ ბზ., -გრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ჟაგარ** (-იშ, -გრალ) ლშხ. — წამალი. ნასე̄ლჳუნ ჟაგა̈რჳ [ესერ] მა ლახჳე̄მ (ბზ. 97) — მოსარჩენი წამალი რამე მომეციო. ჟაგა̈რს გა̈მლა ღა̈რ გთრე (ბქ.) — წამალს გემოსთვის არავინ სვამს. ამის იჳმარიხ ლუშხჳრემი ჟაგარდ (ლშხ., ხორ. 38) — ამას ხმარობენ დამწერობის წამლად. მგზაჳრე ჟაგა̈რ ლოქჳ ათანაჩდე (ლნტ. 143) — გამაბრუებელი წამალი გაურიეო.

ჟაგ-ნაჟგუნ იგივეა, რაც ჟა̈გ-ნაჟგუნ.

ჟამობ (-ა̈შ, — ზს., ლნტ., -აშ ლშხ.) — ჟამიანობა, ჭირიანობა. იმსგა̈ჲ ჟამობ ლი? (ბზ.) — ჟამიანობა ხომ არაა? ღე̄სამა ლეგლირღეს ხოჩღა ჟამობგნლო (ლშხ. 5) — ჟამიანობის შემდეგ არავითარი ავადმყოფობა არ ყოფილა.

ჟაჲ იგივეა, რაც ჟა̈ჰ.

ჟაჲ-ბა̄ბა იგივეა, რაც ჟა̈ჰ-ბა̄ბა.

ჟარ ზს. — მოწყენა. უშდი̄ხა ლიმშგჳარა̈ლს მასა̈რდ ჟარ ხაყა (ბზ.) — გაუთავებელმა სტუმრობამ მეტისმეტი მოწყენა იცის. ჟარ ალბა̈შ ტაბა̈გს ესერი ხაყა (ანდ.) — მოწყენა ალების სუფრამაც იცისო.

ჟაჳ (ხომჟაჳა, მჟაჳა̄რა) ლშხ. — მჟავე. ალ ბალახ ჟაჳ ლი (ლშხ., ხორ. 25) — ეს ბალახი მჟავეა.

ჟაჳო̄რა (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **ჟაჳორა** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — მჟავეული. გუშგჳემგყ ხჳა̄ი ჟაჳო̄რა ისყი (ლშხ.) — ჩვენთან ბევრი მჟავეული კეთდება.

ჟალჳ იხ. ჟელ.

ჟახალგმდად ზს., ქს. — სახელდებით, სახელდობრ, აშკარად. ჟახალგმდად ჲა̈რ დორ ლასჳ, დეშ მაშყიდ (ბქ.) — სახელდობრ ვინ იყო, არ მახსოვს.

ჟახა̈̄რ, ჟა̈ხი̄რჲა̈ნ (-იშ, -ჲანა̈ლ) ბზ., **ჟახრიან** (-არ) ბქ., **ჟახი̄რიან** (-ალ) ლშხ., **ჟახირიან** (-ა̈ლ) ლნტ. — სახელოვანი, სახელგანთქმული. ჯჳინალგნდი̄რ ჩიგარ ჟახა̈̄რ ლა̈სხჳ (ბზ.) — ძველთაგანვე ყოველთვის სახელოვანნი იყვნენ. ჲაკოფ ჟახი̄რიან მა̄რე ლას (ლშხ.) — იაკობი სახელოვანი კაცი იყო.

ჟახირიან, ჟახი̄რიან, ჟახრიან იგივეა, რაც ჟახა̈̄რ.

ჟაჯჳა̈რ (-იშ, -ჳარა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ჟა̈ჯჳრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ჟაჯჳე̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — არყის ხე. ჟაჯჳა̈რჟი̄ნ გა̈გო ხა̈გნე̄ნა (ბზ. 31) — არყის ხეზე ვუგული მჯდარა. ნენჩას ხაგ ჟა̈ჯჳრა, წიფრა... (ბქ. 228) — ტყეშია არყის ხე, წიფელა. ჟაჯჳე̄რი ტეფ ლებდინად ხულჳახ (ლშხ., ხორ. 36) — არყის ხის ქერქი მოსაკიდებლად აქვთ. ეჩა ჟიქან ჳერხჳ ი ჟაჯჳარ [ლიხ] (ლნტ. 4) — იმის ზემოთ ვერხვი და არყია.

ჟაჯჳე̄რ იგივეა, რაც ჟაჯჳა̈რ.

ჟა̈ იგივეა, რაც ჟა̈ჰ.

ჟა̈ბ იგივეა, რაც ჟა̄̈ბ.

ჟა̈ბე იგივეა, რაც ჟა̄ბე.

ჟა̈ბშა̈რ (-ე, —) ზს. — ზემოთ დასახლებული ოჯახის სახელი (ქვემოელებისაგან დარქმეული), „ზემოელები", „ზემოურები". ჟა̈ბშა̈რხენ ჯგლთხი რაგად მასგმდ (ბქ.) — ზემო მეზობლიდან (ზემოურთაგან) ხმამაღალი ლაპარაკი მომესმა.

ჟა̈ბშხა̈̄ნ ბზ., **ჟა̈ბშხენ** ბქ., **ჟა̄ნხენ** ლშხ., **ჟიბეშხენ** ლნტ., ზმნს. — ზემოდან, ზევიდან. ზედამხრიდან. ჟა̈ბშხა̈̄ნ ალმა̈̄ზ ლაშგა̈რ (ბზ.) — ზემოდან მოდიოდა თურმე ლაშქარი. ჟა̈ბშხენ ოთარ ჯიბულთქუნე (პოფ. 106) — ზემო-

დან ოთარი გიბაკუნებს ფეხებს.

ჟა̈გ (-იშ, ჟაგრა̈ლ) ზს., ლნტ., **ჟაგ** (-იშ, -რალ) ლშ. — 1. წამალი. ალე კუჭი მაზიგი ჟაგ ლოქ ლი (ლშ., ხორ. 14) — ეს კუჭის ტკივილის წამალიაო. 2. ქს. საწამლავი. დენას ჟა̈გ ლახოშჳა (ლნტ.) — გოგოს საწამლავი დაულევია. 3. დენთი, თოფის წამალი. ეშხუ მარემ ჟა̈გ ლახჳემ (ბქ. 83) — ერთმა კაცმა დენთი მისცა. თოფი ჟაგს ერ ასყიხ, შიხს ხონჩგდეხ (ლშ., ხორ. 1) — თოფის წამალს რომ აკეთებენ, ნახშირს ურევენ. გადატ. **ნა̈წრიშ ჟა̈გ** (ბქ.) — ერთი ციცქნა (ბედისწერის წამალი).

ჟა̈გ-ნა̈ჟგჳნ (-აშ, -ჳა̈რ) ზს., **ჟაგ-ნაჟგჳნ** (-იშ, -ჳარ) ლშ. — წამლეულობა. ხჳაჲ ჟაგ-ნაჟგჳნ ხოშჳა (ლშ.) — ბევრი წამალი (წამლეულობა) დაულევია.

ჟა̈თხ ბზ., **ჟეთხ** ლშ. — ხვნის დაწყება გაზაფხულზე, სახნისის პირველი კვალი. ეჲჟი გჳალი ლი, ერე ჟეთხ დეშე̄რდ ლოხგე (ლშ.) — ისეთი გვალვაა, რომ სახნისის კვალი ვერავინ გაავლო.

ჟა̈მ ზს., ლნტ., **ჟამ** ლშ. — ჟამი, ჭირი. აშხჳ ზაჳ ღალ ჟა̈მ ა̈მჯედ სოფელთე (ბზ. 29) — ერთ წელს ჟამი (ჭირი) მოსულა სოფელში. გადატ. უჟმური. ჟა̈მ მა̈რე ლი (ლხმ.) — უჟმური კაცია.

ჟა̈ხე (-ხე̄მიშ, -ხა̈ლ ბზ., -ხემ, -ხოლ ბქ., -ხემ, -ხა̈ლ ლნტ.), **ჟახე** (-ხე̄მიშ‖-ჲშ, -ხე̄ლ) ლშ. — სახელი. ალას ჟახად ათჟა̈ხ ზურაბ (ბზ. 232) — ამას სახელად ზურაბი დაარქვა. მარა ჩი მიჩა-მიჩა ჟა̈ხ' ესერ ხაშხა (ანდ.) — კაცს ყველას თავ-თავისი სახელი ჰქვიაო. ლენტეხა ეშხუ სოფელი ჟა̈ხე მა̈დ ლი (ლნტ. 3) — ლენტეხი ერთი სოფლის სახელი არაა. ჟახემი მგსგდი (ბქ.) — თავმოყვარე, სირცხვილ-ნამუსიანი (სახელის მაცქერალი).

ჟა̈ჯ (-იშ, ჟაჯა̈რ) ზს., ლნტ., **ჟაჯ** (-არ) ლშ. — ტიკი, ტიკჭორა. სა̈ჭირო ჯარხ ეშხუ ჟა̈ჯ (ბქ. 260) — ერთი ტიკი გესაჭიროებათ. შედღ ხა̈ლჳენახ ლა̈ზენა̈ჲ ჟა̈ჯ (ლნტ. 104) — ჭურჭლად ხბოს ტიკი ჰქონიათ.

ჟა̈ჯჳრა იგივეა, რაც **ჟაჯჳა̈რ**.

ჟა̈ჰ (-იშ, ჟაჰა̈რ) ზს., **ჟაჲ** (-არ) ლშ., **ჟა̈** (-ჲშ, ჟაჲა̈რ) ლნტ. — ზვავი. ლინთჳისგა ხოშე̄მიშთა̄ნ ჟა̈ჰ ანჯა̈დ ჩამგრგა̈̄შჩუ (ბზ.) — ზამთარში უზარმაზარი ზვავი მოწყდა ჩამირგიაშს (ჩამოვიდა ჩამირგიაში). ალხრ მა̈გ ჟა̈ჰს ა̈ხნაჩდანხ (ბქ. 38) — ესენი ყველა ზვავს ქვეშ მოჰყვნენ.

ჟა̈ჰ-ბა̄ბა (-ბა̈̄შ, —) ბზ., **ჟაჲ-ბა̄ბა** (-ბა̄შ, —) ლშ. — ზვავ-ქარი. ჟა̈ჰ-ბა̄ბასჳ ოთხჳია ისგჳე̄ჲ ლი̄რდე! (ბზ.) — ზვავ-ქარსაც წაუღია თქვენი სიცოცხლე (ცხოვრება)! ლისგჳრე̄შალე ნამშაჲ ჟაჲ-ბა̄ბას ესღრი (ლშ.) — უქმე დღეების ნაშრომი ზვავ-ქარს მიაქვს (იკარგება).

ჟა̄ბე ბზ., ლშ., **ჟა̈ბე** ბქ., ლნტ. — ზემო. ჟა̄ბე სოფლა̈რს ლიჲმახჳს და̈̄რ მოშ ხობდა̈ჳდა (ბზ.) — ზემო სოფლებს მტრობას ვერავინ უბედავდა. ბაჳა̈რ მეყჳლე ლი სამდ: ჩჳა̈ბე ბაჳა̈რ, ნესკა̈ჲ ბაჳა̈რ ი ჟა̈ბე ბაჳა̈რ (ლნტ. 14) — ბავარი გაყოფილია სამად: ქვემო ბავარი, შუა ბავარი და ზემო ბავარი.

ჟა̄ნ ლშ. — ზემო. ჟა̄ნ ლა̄შხხენ ნაჯდჳარ ადშგმნიხ სამყურს (ლშ. 20) — ზემო ლაშხეთიდან მოსულები დაუკრავენ საყვირს.

ჟა̄ნხენ იგივეა, რაც **ჟა̈ბშხა̈ნ**.

ჟა̈̄ბ ბზ., **ჟა̈ბ** ბქ., ლნტ., **ჟა̄ბ** ლშ., **ზმნს.** — ზემოთ. ჟა̈̄ბ ი ჩჳა̈̄ბ ჩია̈გ შდჳე (ბზ.) — ზემოთ და ქვემოთ ყველგან თოვს. ჟა̈ბ სარაგჟი ეშჳი სტამნგლ ა̈მსად (ბქ.) — ზემოთ, წყაროსთან, ერთი დოქი დამრჩა.

ჟეთხ იგივეა, რაც **ჟა̈თხ**.

ჟელ (მიც. ჟალჳ, -იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ძაღლი. მინს ესერ ლგფე̄თე ჟელ ხორიხ (ბზ. 296) — ჩვენ ავი (ფეთიანი) ძაღლი გვყავსო. **ჟელმეჟელ** ზს., **კუდგ.** — ძაღლი-მაძაღლი. **ჟელლგტჟცა̈ნ** (ბქ.) — ხელცარიელი, იმედგაცრუებული. **ჟელჳილჳ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჟელიჳლჳ** (-იშ, -არ) ლშ. — ძაღლყურძენა. ჟელიჳლჳი ლიზობ მა̄ შიდ (ლშ.) — ძაღლყურძენას ჭამა არ შეიძლება.

ჟი[1] (ჟ) — წინდებული ა'ღ'. დი̄ნად ლიც ჟი ანჯიდ (ბზ. 246) — ქალიშვილმა წყალი ამოიტანა. ჟ'ახგე ჩქა̄რდ, ბუბა! (ლშ.) — სწრაფად ადექი, ბიძია!

ჟი[2] — თანდებული ზე, ზედ, ზედა; ში. ზექი სკა̈მჟი ესგუ (ბზ. 162) — ხის სკამზე დაჯე

ქი. ეჩეჟი ჟი ხასკურ წგრა̈ნი და̈ჷ (ლნტ. 252) — იმაზე (ზედ) აჩის წითელი დევი.

ჟიბ იგივეა, რაც **ჟი̄ბ**.

ჟიბაჷ, ჟიბოჷ — აღმა, მაღლა, ზევითკენ. ზმნს. ხოძგა̈რხ ჟიბაჷ ი ჟ'ანქუა̈რხ ბა̈ჩ (ბზ. 239) — ესვრიან ზევით და ქვა ამოაგდეს. ტოტარს აკჩენიხ ჟიბაჷ (ლშხ. 24) — ხელებს მაღლა სწევენ.

ჟიბა̈ლიდ იგივეა, რაც **ჟიშა̈ლიდ**.

ჟიბა̈ჲჩუ, ჟიბჩუ ზს., **ჟიბა̈ჩუ** ბქ., **ჟიბჩუ** ლშხ., **ჟიბაჷ ი ჩუბაჷ** ლნტ., ზმნს. — აღმა-დაღმა. ისგუი ჟიბა̈ჲჩუ ლიზელა̈ლდ ამშდიხ! (ბქ.) — შენმა აღმა-დაღმა სიარულმა მომკლა! გადატ. ვარევნობა, აღნავობა. იმჟი ჟიბჩუ ჯა̈რ? (ბზ.) — რას ჰგავხარ (რას გივავს ცხვირპირი)? ქს. იხმარება გამოთქმაში: **ჟიბჩუ დე̄მ ხოსგდი** ლშხ., **ჟიბჩუ დემ ხოსკიდი** ლნტ. — ზედ არ უყურებს.

ჟიბე — ზედა, ზემო. ჩა̈რკუიანა̈რ... ჟიბე შუა̈ნხოჲ ალფიშრელიხ (ლნტ. 4) — ჩარკვიანები ზემო სვანეთშიც გამრავლებულან.

ჟიბებუა̄სდ (-ა̈შ, —) ბზ., (-აშ) ლშხ., **ჟიბებუას** ბქ., **ჟიბებუა̈სტ** ლნტ. — ბოლო, საიქიო. ალჲა̈რს ჟიბებუა̄სდთე ლი̄ზი ხაკუხ (ბზ. 106) — ამათ ბოლოს უნდათ ასვლა. ჟიბებუა̄სდთე ღერთალ ოხწუხაუახ (ლშხ. 57) — ბოლოს ღმერთები შეუწუხებიათ. თუეთენე [დაჯგლ] ლოქ ადა̈ჲესკ ჟიბებუა̈სტხო (ლნტ. 139) — თითო თხა წაიყვანს ბოლოსაკენ.

ჟიბეშხენ იგივეა, რაც **ჟა̈ბშხა̈ნ**.

ჟიბიშა̈რ იგივეა, რაც **ჟიბშა̈რ**.

ჟიბოჷ იგივეა, რაც **ჟიბაჷ**.

ჟიბრეშია ბქ. — ზეციური. ჯგგრა̈გ ჟიბრეშია, შუიდებდ ნარდუინ! — ზეციურო წმინდა გიორგი, მშვიდობით გვამყოფე!

ჟიბლა̈ლი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ფერდობ ალაგას მოთავსებული სახლ-კარის ზემო მხარე.

ჟიბშა̈რ, ჟიბიშა̈რ (-ეშ) ზს., ლნტ., **ჟიბშარ** ლშხ. — ზემოურები. ჟიბიშა̈რ ი ჩუბიშა̈რ მანძლუილს უშხუარ ესერ ლოხჯაცა (არდ.) — ზემოურები და ქვემოურები დასმენამ ერთმანეთს შეაკლაო.

ჟიბჩუ იგივეა, რაც **ჟიბა̈ჲჩუ**.

ჟინა იგივეა, რაც **ჟუი̄ნა**.

ჟინალ (-ნლა̈შ, -ნლა̈რ ბზ., -იშ, -ნლარ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), **ჟინლ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ბაკანი, კრაო. ღოლჲა̈ქდ სემი ჟინალ ანთენე (ბზ. 102) — ცხვარმა სამი ბაკანი მოიგო. ღოლჲაქა̈ ჯუეგს ლოქ ჰჭრელ ჟინალ ხეჩდა (ლნტ. 217) — ცხვრის ფარას ჭრელი ბაკანი უჩვენიაო.

ჟინჟლილ ბზ., ლნტ. — ლამაზი, ქინელილი. ალას ჟ'ახოტუარა ჟინჟლილ თათრი ჯა̈რისკა (ლნტ. 103) — ამას აუნთია ლამაზი თათრის ჯარში. გადატ. **ჟინჟლილდ ლგგ** — გალაქლაქებულია.

ჟინლ იგივეა, რაც **ჟინალ**.

ჟიჲდ იგივეა, რაც **ჟი̄დ**.

ჟიუდ იგივეა, რაც **ჟი̄დ**.

ჟიქა̈'ნ' ბზ., ლშხ., **ჟიქა'ნ'** ბქ., ლნტ., ზმნს. — ზემოთ, ზევით. გუშგუეჲ ჟიქა̈ნ ჲე̄რეს ხო̄გ ხოჩა ქორ (ბზ. 255) — ვილაცას ჩვენ ზემოთ კარგი სახლი უდგას. ეჲ ლიც ჟიქან ქუა̈ბისა არდახ ჩხარა ყაჩა̈ლ (ლნტ. 312) — იმ წყალს ზემოთ გამოქვაბულში ცხრა ყაჩაღი იყო. ჟიქან ჰყინტ არდა (ლნტ.) — ზევით ბიჭი იყო.

ჟიშა̈̄ლიდ ბზ., **ჟიბა̈ლიდ** ბქ. — ზევითობისას. ჟიშა̈̄ლიდ ჩუა̈ნჰა̄უდარ (ბზ. 39) — ზევითობისას გაგვიავდრდა. დინად ჟიბა̈ლიდ ლიც ა̈ნჟელნე (ბქ.) — ქალიშვილმა ზევითობისას წყალი წამოიძღვანა.

ჟიშხე იგივეა, რაც **ჟი̄შხა**.

ჟიხი ზმნს. — ზევით, ზემოთ, ზემოთკენ. მუა̄შგნ ჟიხი ხაზუიბ მე̄რმე სგიმ (ლშხ. 3) — მუამს ზემოთ ამოდის მეორე ვეშა. ეჯ ა̈დგილჟი გიმ ჟიხი მეჩედელი (ლნტ. 109) — იმ ადგილას მიწა ზემოთ არის ამოწეული.

ჟიგდ იგივეა, რაც **ჟი̄დ**.

ჟი̄ბ ბზ., ლშხ., **ჟიბ** ბქ., ლნტ., ზმნს. — ზევით, აღმა. ჟი̄ბ ნარდუ ერუა̈̄ჲ ლი, ეჩას კე̄სარ... დე̄მ ხეზურიე̄ლ (ბზ. 13) — ზევით ნამყოფი ვინცაა, იმას კეისარი არ ეტანება გასალახავად. ჟი̄ბ ლახჰოდნე̄ნახ, მაჲ ლოქ ხოჩმი̄ნა (ლშხ. 67) — ზევით უკითხავთ, რა ქენიო. [გე-

გის] ლილარა̈ლ ახობინა ჟიბ (ლნტ. 96) — გუეის ზევით სიმღერა დაუწყია.

ჟი̄დ ბზ., **ჟიუდ**, **ჟიგდ**, **ჟიჲდ** ბქ. — ისევ, კვლავ. ჟი̄დ ა̈ნწახუ̂ა̈ნ ალა (ბზ. 339) — ეს კვლავ შეწუხდა. ჟიუდ ესუ̂ეტხ მესმად ამიშ ლაქუ̂ისგს (ბქ.) — მესამედ კვლავ მიეუბრუნდი ამის თქმას.

ჟი̄შხა (-ხა̈შ, -ხა̈ლ ბზ., -ხა̄შ, -ხე̄ლ ლშხ.), **ჟიშხე** (-ხემ, -ხოლ) ბქ. — ლაფერთხა. ალ ხეხუ̂-ჭა̈შს ეშხუ̂ი ჟი̄შხა ხო̄ზღახ (ბზ.) — ამ ცოლ-ქმარს ერთი ლაფერთხა ჰქონდა (ედეათ). ლებიას ჟიშხეშუ̂ ხურხიდ (ბქ.) — ლობიოს ლაფერთხათი ვლესავთ (ვცქნით). ჟი̄შხას ლუმუ̂რი კეცხხენქა ასყიხ (ლშხ.) — ლაფერთხას ნაძვის წვერისაგან აკეთებენ.

ჟრინტ ლშხ. — წვეთი; ყლუპი. ლიცე ჟრინტ მა̈დ ითხი — წყლის ყლუპი არ იშოვება (წვეთი წყალი არ იშოვება).

ჟულ იგივეა, რაც **ჟუ̂ლ**.

ჟუპუ̂ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ჟუპუ̂ი** (-ი̄შ, -არ) ლშხ. — მწიფე (წვენჩამდგარი). ჟუპუ̂ს ი კუხუ̂ს შდჷქა̈რ ჩი̄ სგა ხაკცენიხ (ბზ.) — მწიფეს და მკვახეს კბილები ყველას მოერევა. გ ა დ ა ტ. რბილი, ჩვილი. **ჟუპუ̂ გუ̂ში** (ბქ.) — გულჩვილი.

ჟუ̂ლ ბზ., ლშხ., **ჟულ** ბქ., ლნტ. — ზუზუნი. ბიქუ̂ს ეშ ჟუ̂ლ ხა̈რ ყო̄რისგა (ბზ.) — ქარს ზუზუნი გააქვს კარში.

ჟუ̂ა̈ნ (-იშ, ჟუ̂ანა̈რ) ზს. — მურთხი. ჟუ̂ა̈ნს გუ̂ირკუნლუ̂ე ხეპემინა̈ლხ (ბქ. 234) — მურთხზე ივლისის შემდეგ ნადირობენ (მურთხს— დასდევენ).

ჟუ̂ი̄ნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ.), **ჟინა** (-ნაშ, -ნოლ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.) — ძერა. ლიმრიეთექა ჲარუ̂ ნაგზა ჟინას ლიც ესერ ჟი ლჷყა̈ჯ ხარ (ბქ.) — მარიამობამდე ორი კვირით ადრე ძერას წყლის სმა აკრძალული აქვსო.

ჟლაბიაჲ იგივეა, რაც **ჟლა̈ბჲა̈ჲ**.

ჟლაე̄რდ ბზ. — აშკარად. უფვგოშ ი ჟლაე̄რდ ნიშგუ̂ეჲ ამხუ̂ა̈რ მა̄მ ნაზა̄რეხ (ბზ.) — ფარულად თუ აშკარად ჩვენი მტრები არ გვშოგავენ.

ჟლა̈ბჲა̈ჲ (-ბჲა̈იშ, -ბჲაჲა̈რ) ბზ., **ჟლა̈ბია̈** (-ჲშ, -ბიაუ) ბქ., **ჟლაბიაჲ** (-ბია̄ჲშ, -ბიე̄ლ) ლშხ. — ლაქლაქა. იმჟი ჟლა̈ბჲა̈ჲ ხი (ბზ.) — როგორი ლაქლაქა ხარ? ყორლისგა ჟლა̈ბია̈ ზურალ ა̈ნსგიდიუ̂ (ბქ.) — კარებში ლაქლაქა ქალმა შემოიხედა.

ჟლერ ლშხ. — თქეში, თავსხმა წვიმა. ძღჷდ ჟლერ ლას — ძლიერი თქეში იყო.

ჟლერენი იგივეა, რაც **შხერნი**.

ჟლიპე (ოჟლჷპ, აჟლიპ; ა̈ჟლპე ზს., ა̈ჟლუპ, ა̈ჟლიპ; ა̈ჟლპე ლნტ.), **ჟლჷპე** (ოჟლჷპ, აჟლიპ, აჟლპე) ლშხ., გ რ დ მ. — ჭყლეტს. მჷრშკჷლდ ჩუ დო̄სა აჟლჷპა! (ბზ. 339) — ჭიანჭველა არ გაჭყლიტო!

ჟლირე იგივეა, რაც **შხირე**.

ჟლიუ̂ა̈რ-ბლიუ̂ა̈რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ.), **ჟლიუ̂ა̄რ-ბლიუ̂ა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ჟლიუ̂ა̈რ-ბლიუ̂ა̈რ** (-უ̂არა̈ლ) ბქ., ლნტ. — ჭრელთვალება, დიდთვალება. ჟლიუ̂არ-ბლიუ̂არ ჯაუ̂აშე̄რალ (პოეზ. 208) — ჭრელთვალება ჯავასანნი.

ჟლი̄ლი იგივეა, რაც **ჟლჷ̄ლი**.

ჟლჷპე იგივეა, რაც **ჟლიპე**.

ჟლჷ̄ლი (ჟლუ̂ი̄ლდა̈ს, ჟლი̄ლდა; ჟლი̄ლდე̄ს ბზ., ჟლჷ̄ლის, ჟლჷ̄ლდა, ჟლჷ̄ლდეს ლშხ.), **ჟლჷლი** (ჟლუ̂ილ, ჟლჷლიუ̂; ჟლჷლიდეს ბქ., ჟლულდა̈ს, ჟლჷლდა; ჟლჷლდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ღნავის, ბღავის. [ციცუ̂] ჟლჷლი (ბქ. 315) — კატა ღნავის.

ჟჷრ — წყალობა. ხელმწიფხა̈ნქა ესერ ხუ̂ა̈ჲ ჟჷრ ხე̄რა (ბზ. 272) — ხელმწიფისგან ბევრი წყალობა გექნებაო. ჟჷრ შუკუ̂ლისგა და̈ს ესერ ხოდა (ანდ.) — წყალობა გზაში არავის დაუდვიაო. ღერთემ ჟჷრ (ბქ.) — ღვთის წყალობა.

ჟჷრჷ̄ნ-ფჷრჷ ბზ., **ჟჷრჷმ-ფჷრჷმ** ლშხ. — აბდაუბდა, უთავბოლო, უწესრიგო, არარა. ეჩას მიშგუ ნაგჷრგალუ̂ ჟჷრჷ̄ნ-ფჷრჷდ გარ ხესმი (ბზ.) — იმას ჩემი ლაპარაკი არარად ულირს. ჟჷრჷმ-ფჷრჷმს გარგლი (ლშხ.) — უთავბოლოდ ლაპარაკობს.

ჟჷტჷნილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ბუთხუზა ბავშვი. იმჟი ჟჷტჷნილ პიწილ ლი — როგორი ბუთხუზა ბავშვია.

ჟჷჯ (-იშ, -არ) ლშხ. — ძირმაგარას ძირი.

რ

-რა 1. ზს., ლშ. — მერქნიან მცენარეთა აღმნიშენელი სუფიქსი. სებიდ ანქა̈ჩ წიფრა (ბზ.) — სებიმ მოჭრა წიფელი. ცხეკისა მეჩი ჯი̄რა ლჱგ (ლშ.) — ტყეში ბებერი მუხა დგას. 2. ლნტ. ამა თუ იმ ხის მასალის აღმნიშენელი სუფიქსი. ცხჵიმრა — რცხილის მასალა. შდრ. ცხჵიმ — რცხილა (ხე).

რაგა̈დ (-გდიშ, -გდა̈რ) ბქ. — ლაპარაკი. ბაბა... ჩიმი რაგა̈დს გუდ ჰედნიჵ (ბქ. 19) — ბაბუა ყველას ლაპარაკს ხედებოდა. ნჷნ ესერ რაგა̈დ ხა̈შელდა, შის — ლეჩემ (ანდ.) — ენას ლაპარაკი აკისრია („ათელია"), ხელს — საქნარიო. შდრ. **გა̈რგლა.**

რაგა̈დი იგივეა, რაც **რაგდი.**

რაგდი (ესჵრაგდინ, ესრაგდინე; ესრაგდინისგ) ბქ., **რაგა̈დი** (ლა̈ხჵრაგა̈დინ, ლა̈ჲრაგა̈დნე; ლა̈ჲრაგა̈დნი) ლნტ., გრძუკ. — ლაპარაკობს, ამბობს, საუბრობს. მა̈გ თამა̈შდ რაგდი (ბქ. 75) — ყველა ხმადაბლა (ნელა) ლაპარაკობს. ამეჩუ ბოფშა̈რ... ლგლენტეხუდ რაგა̈დიხ (ლნტ. 9) — აქ ბავშვები ლენტეხურად ლაპარაკობენ. შდრ. **გა̈რგლი.**

რაგდობ (-ა̈შ, —) ბქ. — ლაპარაკი, საუბარი, მოლაპარაკება, საქმეზე მსჯელობა. ანსგმდა შჵანრე რაგდობ (ბქ.) — მოისმა სვანების საუბარი. შდრ. **რაგა̈დ, გა̈რგლა.**

რაგჵ იგივეა, რაც **რა̈გჵ.**

რადაგ იგივეა, რაც **რადა̈გ.**

რადა̈გ[1] (-იშ, -დაგა̈რ) ბქ., **რადაგ** (-ალ) ლშ. 1. დიდი ცეცხლი, კოცონი. რადა̈გ ლემესგ შგილს ხეშდორალ (ლხმ.) — კოცონი სხვენს სწვდებოდა (ეხეოდა, ახტებოდა). 2. ლამით ვზის გამნათებელი მუგუზალი.

რადა̈გ[2] ბქ., **რადაგ** ლშ. — ნოყიერი, მოსავლიანი. ამეჩუ რადაგ გიმ ლი (ლშ.) — აქ ნოყიერი მიწაა.

რაზ[ა] იგივეა, რაც **რა̈ზ**[1].

რაკ იგივეა, რაც **რა̈კ.**

რანგ იგივეა, რაც **რა̈ნგ.**

რაპა̈ტ (-პტიშ, -პტა̈ლ) ბზ., **რაპატ** (-იშ, -ალ) ლშ., **რა̈ფ** (რაფა̈რ) ბქ. — შევისა და ქარისგან ერთად თავმოყრილი თოვლი; ნამქერი; ლავგარდანი. ზაგა̈რქა მუსი რაპა̈ტ ხა̄სდა̈ნ||ხა̈ზდა (ბზ.) — მეგანზე (თოვლის) ნამქერი იდო. ლჷყა̄რხენქა რაპატ ანშყად (ლშ.) — სახურავიდან თოვლის გროვა გადმოვარდა.

რაჟან იგივეა, რაც **როჟან.**

რაყ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — კასრი, საარაყე მასალის დასაყენებელი ხის დიდი, თავღია ჭურჭელი. რაყა̈[შ] ლიგმი (ბზ.) — კასრის (ძირის, ფსკერის) დაგმანვა. გა̈ნჭჵს რაყა̈რთეჲსგა ისგა ხა̈თქეხ (ბქ. 228) — ანწლს კასრებში ჩააყენებენ. **რაყუბტკა** (ბქ.) — უსალტებო კასრი, გადატ. — მუდამ საშიშ მდგომარეობაში ყოფნა.

რაშ იგივეა, რაც **რა̈შ.**

რა̈გჵ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **რაგჵ** (-ალ) ლშ. — მორყეული, მოფამფალებული, დანგრევის პირას მისული (შენობა, ვზა...). რა̈გჵისგა ლირდე ლემყალჵ ლი (ლხმ.) — მორყეულ შენობაში ცხოვრება საშიშია. კნინ. **რა̈გულ** ბქ.

რა̈კ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **რაკ** ლშ. — წამი, თვალის დახამხამება (დრო). ბეფშჵდ აშხჵ რა̈კს ქა̄დზჷგრე მა̈გ (ბზ. 26) — ბავშვმა ერთ წამში გაათავა ყველაფერი. ეშხჵ რაკს ლამდჲა̄ნ გეჩ! (ლშ.) — ერთ წამს მათხოვე დანა! **ჩი რა̈კს** (ზს.) — ყოველ წამს. **წა̈მნირა̈კნ** (ზს.) — წამდაუწუმ. **თერა̈კზჵ ხა̈ნს** (ჩბხ.) — თვალის დახამხამებაში, მყისვე. კნინ. **რა̈კი̄ლდ** ბზ., **რა̈კილდ** ბქ., **რაკი̄ლ** ლშ.

ალ ღჷნას აშხუ რაკჷლდაშ'უ' გარ ხუალატ (ბზ.) — ამ ქალიშვილს მარტო ერთი წამით ვუყვარვარ. აშხუ რაკილდს ლიც ლაზს ესერ იშუმინე (ანდ.) — ერთ წამს წყალი სელაში ისვენებსო. ეშხუ რაკჷლს ემღელ! (ლშ.) — ერთ წამს დამიცადე!

რა̈ნგ ზს., ლნტ., **რანგ** (-იშ, —) ლშ. — თაფლუჭი, რანგი. (სუსუდ) დორა̈ჲ რა̈ნგ ანჰიდ (ბზ. 27) — სუსმ კოკა თაფლუჭი მოიტანა. ჯუინალდ ყუნზლიშ რა̈ნგს ლგმჩომნელიხ (ბქ. 282) — ძველად თურმე ყურძნის რანგს აკეთებდნენ. საკოკიაჲ ლაწუდა̈რდ ხაყა... რანგიშდ (ლშ., ხორ. 25) — გოქმო (ბოტ.) საწურად ვარგა თაფლუჭისთვის. რა̈ნგ ი ღუინა̈ლ... მიჯგრის! (პოეზ. 286) — რანგი და ღვინო მიკურთხოს!

რა̈ჲგა̈ (-იშ, -გაუ) ლხმ., **რა̈ჲგა** (-გა̈შ, -გოლ) ჩხბ. — უძრავი ქონება. რა̈ჲგა ხოჩამდოლუ ა̈ჲჯგმრა (ჩხბ.) — უძრავი ქონება კარგად მოგეხმაროსო.

რა̈ფ იხ. **რაპა̈ტ**.

რა̈ქუ იგივეა, რაც **რა̈ქუ**; იხ. ყგლე.

რა̈შ (-იშ, რაშა̈ლ ბზ., რაშა̈რ უშგ., ბქ.), **რა̈შუ** (რაშუა̈რ ბქ., რაშუა̈ლ ლნტ.), **რაშ** (-ალ) ლშ. — რაში. რა̈შს ათყალუნდა ალექსიშდ (ბზ. 255) — რაშს შეეშინდა ალექსის (ალექსის'ა'დ). ალის ხორი ბიქუიშ რა̈შ (ბქ. 35) — ამას ჰყავს ქარის რაში. ადჰად მებატე... რა̈შუშუ (ლნტ. 296) — მივიდა მებატე რაშით. ლალზიგა რაშ-ბედაურინ გოშია (პოეზ. 116) — სასახლე რაშ-ბედაურით სავსეა. კნინ. **რა̈შილდ** ზს., **რაშილ** ლშ.

რა̈ჭ'უ' (-ა̈შ, რაჭუა̈ლ ბზ., რაჭუა̈რ ბქ.), **რეჭუ** (-იშ, -ალ) ლშ., **ზოოლ**. — კურდღელი. მეთხუია̈რდ ხელწიფს რა̈ჭუარე ყუიეპერშუდ' რთჰიდ (ბზ. 395) — მონადირემ ხელმწიფეს კურდღლების გულ-ღვიძლი (ღვიძლფილტვი) მიუტანა. ჯი რა̈ჭუდ ა̈სიპდა (ბქ. 64) — თვითონ კურდღლად გადაიქცა. ღუაშ ი რა̈ჭუ უშხუა̈რ დემეგ ესერ ხაგხ (ანდ.) — ჯიხვი და კურდღელი ერთმანეთის ბარდაბარი არ არიანო („ერთმანეთს არ ადგანანო"). რეჭუი ბალახ... რეჭუა̈ლს ხალატხ (ლშ., ხორ. 25) — კურდღლის ბალახი კურდღლებს უყვართ. კნინ. **რა̈ჭულდ**. რა̈ჭულდს ყ'ახფა̈შ (ბზ. 366) — კურდღელს ქანცი გაუწყდა (დაიღალა).

რა̈ზ[1] (-იშ, რა̈ზა̈ლ) ბზ., **რა̈ზა̈რ** უშგ., **რაზ** ჩხბ., **რაზა** (-ზა̈შ, -ზა̈რ) ლხმ., **რაზა** (-ა̈შ, -ზელ) ლშ. 1. რაზა, კარის საკეტი. ისლამდ რაზ ყ'ოსდე ყორს (ბქ.) — ისლამმა კარი გადარაზა (რაზა დაუდო კარს). 2. კარის ჩამოსაკიდი.

რა̈ზ[2] უშგ. — რამძი, მწყობრი, რიგი.

რა̈ქუ იხ. ყგლე.

რეჟენ იგივეა, რაც **როჟან**.

რეღუენი იგივეა, რაც **რეღუნი**.

რეღუნი (ორღუ ბზ., ორეღუ ბქ., ლშ., არა̈ღუ; ა̈რღუენი ზს., არაღუ; არღუენი ლშ.), **რეღუენი** (ორეღუ, არა̈ღუ; ა̈რეღუენი) ლნტ., გრდუკ. — ირღვევა, ინგრევა. მურყუამ ჩუ რეღუნი (ბზ. 17) — კოშკი ინგრევა. (ბერ) ჩ'ომრეღუელი (ბქ. 198) — წინდა დარღვეულა.

რეწუნი (ორწუ ბზ., ორეწუ ბქ., არა̈წუ; ა̈რწუენი ზს., ორეწუ, არაწუ; არწუენი ლშ.), **რეწუენი** (არეწუ, არა̈წუ; არეწუენი) ლნტ., გრდუკ. — იმართება, სწორდება, იწელება, იჭიმება. ჯი ესერ ა̈რწუენი ქა (ბქ. 223) — მე გავიწელებიო. ჟაღუემ ჰა̈კედ ქა დემ ესერ რეწუნი (ანდ.) — ძაღლის კუდი არ გასწორდებაო.

რეჭუ იგივეა, რაც **რა̈ჭუ**.

რეკ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **რიკ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.) — 1. რიკი; რიკ-ტაფელას სათამაშო ჯოხი — ჩილიკა. რეკ ანჴგ ი ღო ლირეკუნა̈ლდ (ბზ.) — რიკი მოიტანე და მერე ვითამაშოთ რიკ-ტაფელა. ბაბად რიკ ემსყე (ლშ.) — ბაბუამ რიკი გამიკეთა. 2. თოკის ბოლოს მობმული ხის გახვრეტილი ნაწილი.

რექუ იგივეა, რაც **რა̈ქუ**, იხ. ყგლე.

რია̈ლ (-იშ, —) ზს., **რიალ** ლშ. — ხმამაღალი ლანძღვა. მიშგუა ამახუს შუა̈ნია̈ რია̈ლ შგყყი ესუა̈დ (ბზ.) — ჩემს მტერს სვანეთის ლანძღვა აეკიდე („დაევადე") ზურგზე. მეზუბელა̈რდ უშხუა̈რ რია̈ლ ახთხიფხ (ბქ.) — მეზობლებმა ერთმანეთი გამოლანძღეს (ერთმანეთის ლანძღვა მიაფერთხეს). **რია̈ლ-თრია̈ლ** ზს. — ლანძღვა-გინება. ბესის ხუა̈ჲ რი-

ალ-თრიალ ხა̄ლდა (ლშხ.) — ბესის ბეერი ლან-ძღეა-გინება ხედა (ჰქონდა). **რიალ ი ქეთერ!** (ლშხ. გინება).

რიგ^{1} (-იშ, —) — 1. რიგი, ჯერი. სგუ̂ებნე რიგ ლექუ̂ა ლიფუნჩულა̈ლ ა̈დბინეხ (ბზ.) — წინა რიგში ჩურჩული დაიწყეს. აშხუ̂ რიგჟი თხერ'ესერი დემ ხეჰა̈ნი (ანდ.) — ერთ რიგზე მგელსაც არ გაეწბილებაო (ეჰაგიებაო). 2. ზს. წყება. კე̄სა̈რდ მე̄რმე რიგგდ ადზგზე უ̂ა̈ზ-რა̈ლ (ბზ. 259) — კეისარმა მეორე წყებად გა-აგზავნა ვეზირები. ეშხუ რიგ ლერექუ̂ გარ მუღუ̂ა (ბქ.) — მარტო ერთი ხელი (წყება) ტა-ნისამოსი მაქვს. 3. ჯგუფი, სახეობა, გვარი. ალე ეშხუ რიგი ლობიო ლი (ლშხ., ხორ. 12) — ეს ერთგვარი ლობიოა.

რიგ^{2} — წესი. რიგ მა̄ ლი ყუ̂ელძერისა ლეღუ̂ი ლიზობ (ლშხ. 20) — წესი არ არის ყველიერში ხორცის ჭამა. **რიგ ი წეს** (ბქ.) — რიგი და წესი. **რიგიშ მარე** (ბქ.) — წესრი-გის კაცი.

რიგ^{3} ზს. — თანდებული -თანა, მსგავსი. თხუ̂მრიგ მარა მოდმაგეშ ესერ ხორი (ანდ.) — (საკუთარი) თავისთანა კაცს არაფერი ჰყავ-სო. ამ ჩაყუ̂რიგ დესა ა̈რი შუ̂ანისგა (ბქ.) — ამ ცხენის მსგავსი სვანეთში არ არის.

რიგ^{4} უშგ. — ზოგი. რიგს ხაცუდა ნაბდი ქაფარ,... რიგს ხაცუდა წერქუ̂ა ქაფარ (ჰოფზ. 24) — ზოგს ეკიდა ქეჩის ტვირთ(ებ)ი, ზოგს ეკი-და თომის ტვირთ(ებ)ი.

რიგია̈ნდ ზს., **რიგიანდ** ლშხ., ზმნზ. — რიგიანად, წესიერად. ბებე ჩი̄ს რიგიანდ ასყი (ლშხ.) — ბებია ყველაფერს რიგიანად აკეთებს.

რიდ^{1} (-იშ, —)ბზ., ლშხ. — რიდი, ხათრი; მორიდება. იმშა რიდ ჯა̄რ? (ბზ.) — რისი გე-რიდება (რიდი გაქვს)? ალეს ჩი̄მე რიდ ხა̄რ (ლშხ.) — ამას ყველას რიდი აქვს.

რიდ^{2} ზს., ლშხ. — შნო. რიდ ი ზირზ სგებინ ხოჟელ მარა (ბქ.) — შნო და წარმოსა-დეგობა (ომახიანობა) წინ მიუძღვის ადამიანს.

რიდია̈ნ^{1} (-იშ, -ანა̈ლ) ზს., **რიდიან** (-ალ) ლშხ. — მორიდებული. სუ̂როუ რიდიან მა̄რას მა̄ღ ხაყა! (ლშხ.) — ძალიან მორიდებუ-ლი კაცი არ ეარგა!

რიდია̈ნ^{2} ბზ. — შნოიანი, წარმოსადეგი მეხედულებისა. იმჟი რიდია̈ნ ბეფშუ̂ ხი! (ბზ.) — როგორი შნოიანი ბავშვი ხარ!

რიკ^{1} იგივეა, რაც **რე̄კ**.

რიკ^{2} (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — რული, თვალის მი-ლულვა, თვალის მოტყუება, ოდნავ მიძინება. ლეთიშ ლეთ რიკ მადმა ხოდა მგრზას (ბქ.) — წუხანდელ ღამეს მურზას თვალი არ მიულუ-ლავს (რული არ მიუღევს).

რიფ (-იშ, —) ბზ., ლშხ. — თოვლის მო-წყვეტის ან რაიმე რბილი საგნის დაცემის, სიღ-რმეში ჩავარდნის ხმა. მუსდ რიფ ა̈ნკიდ (ბზ.) — თოვლმა (მოწყვეტისას) ხმა გაიღო. მუსი რიფ ანსგ̌მღა (ლშხ.) — თოვლის (დაცემის) ხმა მოისმა. იხმარება გამოთქმაში: **რიფ მაჭიდ გუ̂ძ-სა** (ლშხ.) — ელდა მეცა (დაცემის ხმა მომხვდა გულში).

რიღუ̂ე (ორუღუ̂; ა̈რღუ̂ე ზს., არუღუ̂; ადრიღუ̂ე ლნტ., არიღუ̂ ზს., ლნტ.), **რგღუ̂ე** (ორგღუ̂‖ორუღუ̂, არიღუ̂; არღუ̂ე) ლშხ., გ რ დ მ. — არღვევს, ანგრევს, შლის. ხოხუ̂რა̈ლ მურყუ̂ამს ჩუ რიღუ̂ეხ (ბზ. 16) — უმცროსები კოშკს ანგრევენ. ლექუ̂ა̄უ̂იშარ ლგმრიღუ̂ინხ (მუ̄რყუ̂ამს) (ლშხ. 21) — ქვემოურები თურმე ანგრეეღნენ კოშკს.

რიყ (-იშ, -ა̈რ‖-ალ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. რიყე, მდინარის ნაპირი. ალას კუმა̈შ რი-ყისგა ხაყა (ბზ. 339) — ამას საქონელი რიყეში ჰყავს. (ჩუ̂ალ) ჟა̈გუ̂ერშლე რიყა̈რს (ბქ. 227) — მვაეი აავსებს რიყეებს. ეჯი ლეძსგიდღა რიყთე (ლშხ. 62) — იმან მიიხედა რიყისკენ. რიყ... ბა̈ჩშუ̂ ლგმა̈რელი გუ̂ეში (ლნტ. 264) — რიყე ქვ'ებ'ით ყოფილა სავსე. რიყისა ჩუ̂ა̈დ-გეხ... ქორულდ (ლნტ. 247) — რიყეში ჩადგეს პატარა სახლი. რიყიას ლეჟა ესღგრიდ (ჰოფზ. 12) — რიყის ზემოთ მიდიხართ. 2. რიყის ქვა. (და̄̈უ̂ს) რიყ ხა̄̈ცუ̂ ბარჯა̈ლჩუ (ბზ. 242) — დევს რიყის ქვა ჰკიდია მხრებზე. 3. ბზ. იხმარება გამოთქმაში **რიყი ლიკდუნე** — რაიმე მოქმე-დების ბოლომდე მიყვანა. და̈უ̂ითდ ჟა̈ნკიდ გუ̂ეში ტუმარა̈ძ ი სა̈უ̂თეჟი რიყ გარ ახკიდ-უ̂ნე (ბზ.) — დავითმა აიღო სავსე ტომარა და მარხილზე დადო („ბრახვანილა გაადენინა“). 4. ლხმ. იხმარება გამოთქმაში **რიყი ლიღნე** — ხარ-ბად ყლაპვა. ბეფშდ ლეზობ რიყ გარ ათღანე (ლხმ.) — ბავშვმა საჭმელი ხარბად გადაყლან-

სლა. 5. ლხმ. საგნის ცარიელ ჭურჭელში ჩავდების ხმა. შდრ. **რიყირა̈ყა.**

რიყირა̈ყა (-ა̈შ, —) ბზ., **რიყირაყა** (-ა̈შ, —) ლხმ. — რახარუხი. დოლებშ̄ირას ესერ ეშდღარჷ თანა̈ლ ეჩხა̈ნჩუ რიყირაყა (ბზ. 269) — დოლაბი თურმე მთას იქით გადავტყორცნეო (დოლაბს— რახარუხიო).

რიჩხ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — რაჩხუნი, რეჩხი. გუდ||გჷიდ რიჩხ ა̈ნკიდ (ბზ.) — გულმა რეჩხი უყო (გაიღო). რა̈შს ათყალჷნიჷ სოსლანიშ რიჩხდ (ბქ. 170) — რაშს შეეშინდა სოსლანის რაჩხუნისა (რაჩხუნად). შიშდ რიჩხ მაჲიდ გუს (ლშხ.) — გულმა მაშინვე რეჩხი მიყო (დამარტყა გულს).

რიჰ (-იშ, —) ზს. 1. გაუთავებელი ლაპარაკი. იმშა რიჰ ჯა̄რხ? (ბზ.) — რა (რისი) გაუთავებელი ლაპარაკი გაქვთ? 2. აყალმაყალი. რიჰიშ ლიგნე (ბქ.) — აყალმაყალის ატეხა (დაყენება).

რიჰი-რაჰა (-ჰა̈შ, —) — მითქმა-მოთქმა; ჭორიკნობა. ჩუ ხა̄დახ ზურალჷლს რიჰი-რაჰა (ლშხ.) — ქალებს მითქმა-მოთქმა ჰქონდათ. რიჰი-რაჰა ნესგა̈ უბნა̈რ (ჰოეზ. 222) — ჭორიკანა („მითქმა-მოთქმა") შუა უბნები.

რიხ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — რახუნი, ბრაგვანი, გათქი, გლართანი. მგრა̈მნჷმდ რიხ ა̈ნკიდ (ბზ.) — რაღაცამ ბრაგვანი გაიღო. ნენზს რიხ ათღანდა გიმ ლეჟა (ბქ.) — სოჭმა მიწაზე გლართანი მოადინა. ბეჩდ რიხ ანკიდ (ლშხ.) — ქვა გარახუნდა (ქვამ რახუნი გაიღო).

რკჷენ იგივეა, რაც **კჷენ.**

რობ იგივეა, რაც **რუებ.**

როგჷ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), — ცერცვი. მათხჷმის... როგჷა̈ ითქა̈რ ლოხჷია̈სგჷნა (ლაშგა̈რდ) (ბზ. 20) — მეთაურმა თურმე ლაშქარს წაალებინა (მეთაურს— წაუღებინებია ლაშქრისად) ცერცვის მარცვლები. ამეჩუ ლალჷა̈შიდ როგს (ბქ. 225) — აქ ვთესავთ ცერცვს. როგჷ ⌈ლი⌉ მენგრე ლედერ (ლშხ. 25) — ცერცვი მსხვილი ბარდაა. ჟი ლოხჷბინახ როგჷა̈შ ლინკჷლი (ჰოეზ. 48) — დაუწყიათ ცერცვის კენკვა. შდრ. **ლედა̈რ.**

როდინ იგივეა, რაც **რგდინ.**

როდინ-გურნა იგივეა, რაც **რგდინ-გურნა.**

როკჷ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ., -ალ ლშხ.) — 1. ორთითა. როკა̈რშჷ ი ბიწრა̈რშჷ ა̈წჷრემიხ [ითქს] (ბქ. 230) — მარცვალს ორთითებითა და ფიწლებით ანიავებენ. 2. ორად განშტოებული, ორკაპა (ხე). ხეწა̈დ მა̄ლ როკჷ მეგემს (ბზ. 434) — მელიამ ორკაპა ხე დაინახა (ხეს შეხედა). (ხოშას) ბრუჰჷ (როკ) მეგამქა ოთსკინა ქა (ბქ. 131) — უფროსი ორკაპა ხეზე გადამხტარა (უფროსს— უსკუპია). 3. ხის ტარიანი ორწვერა შუბი. ფუსდა̈შ როკოლჷ ჯა̈ჷხა! (ბქ.) — უფლის ორწვერა შუბიმც მოგხვედრია! კნინ. **როკგლდ** ზს. შდრ. **ბრუჰჷ.**

როჟან, როჟენ, როჟჷენ ბზ., ბჟ., (-იშ, -ენა̈რ უშკ., ბჟ., -ენა̈ლ ბზ.), **რეჟენ** (-ენიშ, -ენა̈რ) ჩბხ., ლხმ., **როჟან** (-იშ, -ალ) ლშხ., **რაჟან** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ეევანი, განგალაკი. ია̈სონს თითბრიშ... რეჟენ ახხჷია (ბქ. 227) — იასონს თითბრის ეევანი უპოეია („დახვედრია"). დაჰგლს როჟან ხა̄ბ (ლშხ.) — თხას ეევანი აბია. (ჯანარეს) ყიას ხორკგდახ როჟნარე (ჰოეზ. 40) — ხარებს ყელზე ეკიდათ ეჟვნები. კნინ. **როჟჷნილ** უშკ.

როსკა იგივეა, რაც **რუსკა.**

როფ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.) — საფანელი. როფ ხაკლი როგჷს (ლშხ.) — ცერცვს (ცერცვის წვენს) საფანელი აკლია. მერხელი ნა̄ყუნს როფულ მა̄ ხაყა (ლშხ.) — ჭინჭრის შეჭამადი უსაფანელოდ არ ვარგა. გადატ. **როფდ მეჩდე** — ძალიან მოხარშული, ჩაქნილი. როფდ ლი მეჩდე ლელჷ (ლშხ.) — ხორცი ჩაქნილია (საფანელადაა წასული). **როფდ ლიგნე** — დიდი ჩხუბი. უშხჷა̄რ როფდ ლახა̄გა̈ნხ (ბზ.) — ძალიან ეჩხუბნენ („საფანელად მიადგნენ") ერთმანეთს.

როქ⌈ჷ⌉ ზს., **ლოქ⌈ჷ⌉** ქს. — ხხვათა ხიტყვის ნაწილაკი -მეთქი, -თქო, -ო (გამოიყენება, ჩვეულებრივ, მესამე პირის კონსტრუქციასთან). ჯა როქჷ ხოლა მა̄რე! (ბზ. 378) — შე ცუდო კაცოო! მი როქ ოდრი ეჯღა̈რთე (ბზ. 28) — მე იმათთან წავალო. ათხე როქჷი ამჟი ა̈რი (ბქ. 199) — ახლაცო ასეა. მაღ ლოქ ჯაკუ (ლშხ.) — რა გინდაო. ხჷა̈ღ გეზელილ ლოქუ ლახაოდახ (ლნტ. 47) — ბევრი შვილ(ებ)იო მისცემოდ-

ეთ. დე̄მ როქჷ იგნი (ჰოჳზ. 66) — არ დაედგებით.

როშ (-იშ, —) ქს. — ქატო. ხამარს მასარდ ოსშიდხ როშ (ლშხ.) — ღორებს ბლომად დაუყარეს ქატო. ჩა̈ჲს როშს ხამნეხ (ლნტ. 165) — ცხენს ქატოს აჭმევენ. შდრ. გა̈ტ.

როჰიკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — როჰიკი, სარჩო, გასამრჯელო. ალ ზადა როჰიკს ღჷაჲარ ითხე̄ლნეხ (ლშხ.) — ამ წლის სარჩოს მამაკაცები იშოვიან („მოიძებნიან“).

რუებ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **რობ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ.) — ოდნავ ჩაღრმავებული ადგილი. ეჯდა̈რ აჩა̈დხ რუებთე (ბზ.) — ისინი წავიდნენ ჩაღრმავებული ადგილისაკენ. რობისგა ლიც ჩუ იტები (ბქ.) — ჩაღრმავებულ ადგილას წყალი დაგუბდება. გუშგჷე დაბ რობისა ლას (ლშხ.) — ჩვენი ყანა ჩაღრმავებულ ადგილას იყო. კნინ. **რობგლდ** ბქ., **რობი̄ლ**, **რობჷლ** ლშხ.

რუსკა (-კა̈შ, -კა̈ლ), **რუცკა** ბზ., **როსკა** (-კა̈შ, -კა̈ლ უშგ., -კა̄შ, -კე̄ლ ლშხ.) — ფინია. ალ მა̄რე თე̄ლდ როსკას ხაჯეშ (ლშხ.) — ეს კაცი მთლად ფინიას ჰგავს. კნინ. **რუსკო̄ლ**‖**რუცკოლ** ბზ., **როსკო̄ლ** უშგ., ლშხ. ჯუმილდ ჩჷა̈ძიჰ როსკო̄ლ (ბზ. 369) — ძმამ დაკლა ფინია.

რჷის, მურ᾿ჷ᾿ის (-იშ, რუსა̈ლ) ბზ., **მურუსჷი** (-ა̈შ, რუსა̈რ) ბქ., **მურუს** (რუსალ ლშხ., რუსა̈ლ ლნტ.) — რუსი. რჷისი ლაშგა̈რდ მამ მაყჷლუნი (ჰოჳზ. 64) — რუსის ლაშქრის (ლაშქრად) არ მეშინია. რუსა̈რ ამჰედხ ქორთესგა (ჰოჳზ. 66) — რუსები მოსულან შინ.

რჯჷილ (-იშ, —) ბზ., **რჯულ** ბქ., ლშხ., **ჯჷრილ** ბქ. — რჯული. მა̈დ რჯჷილი ხა̈ლხ მო̄მა არდა ეჩე! (ბზ.) — რა რჯულის ხალხი არ იყო იქ! მა̄დ ლენ რჯულიშ ხი? (ლშხ.) — რა რჯულის'ა' ხარ?

რგდინ (-იშ, -დნა̈რ, -დნა̈ლ) ბზ., **როდინ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — როდინი. ჲა̈ხჷკდ ჯიმ რგდინხა̈ნჲი (ბზ.) — მარილი ამოვიღე როდინიდან. ბებედ მახე როდინ ანჴიდ (ლშხ.) — ბებიამ ახალი როდინი მოიტანა. გაკ როდინისა ათჷაყა̈ლ (ლნტ.) — კაკალი როდინში დაენაყა.

რგდინ-გურნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ) ბზ., **როდინ-გურნა** (-ნა̄შ, -ნე̄ლ) ლშხ. — ფილთაქვა, როდინი და ქვასანაყი. ალდა̈რს ხორდახ რგდინ-გურნა (ბზ. 335) — ამათ ჰქონდათ როდინი და ქვასანაყი. კნინ. **რგდინ — გურ᾿ნ᾿ო̄ლ.** რგდინ-გურ᾿ნ᾿ო̄ლ ესერ ქა̄ჷ ლახტიხხ (ბზ. 339) — როდინი და ქვასანაყი დამიბრუნეთო. რგდინ-გურო̄ლგნქა გჷაწჷა დე̄სამა (ბზ. 337) — ფილთაქვის გარდა არაფერი გაგვაჩნია.

რგსკნა̈დ (-ა̈იშ, -ნადა̈ლ) ბზ., **რგსკნა̈** (-ნაუ) ბქ., **რგსკნად** (-აიშ, -ნე̄ლ) ლშხ. — წკრიალა. იმკა̈ლიბ რგსკნა̈დ ზანგლა̈გ ა̈ჯბა ფირჷდ! (ბზ.) — როგორი წკრიალა ეძვანი შეგიბამს ძროხისთვის („ძროხად“)! ბეფშჷს რგსკნა̈ ჰერილდ ხოზ (ბქ.) — ბავშვს წკრიალა ხმა აქვს („უდევს“).

რგლჷე იგივეა, რაც **რილჷე**.

რგჰი (-ი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — ნათელი, გათენებული, განთიადი, სინათლე, სინათლიანი, განათებული. რგჰი ლი სერ (ბზ.) — უკვე განთიადია. სი გჷი რგჰი ჯულჷე (ბზ. 340) — შენ გული ნათელი გაქვს. ჯანყჷა̈თდ ლეჰმე რგჰია̈შდ ა̈დლიე (ბქ.) — ჯანყვათმა თიბვა (სათიბი) გათენებისას (განთიადის'ა'დ) მოათავა (გალია). რგჰილისგა̈შ ნაჩომ ლგჰემ ესერ დემეგ ლი (ანდ.) — სინათლეში გაკეთებული (ნაკეთები) დაფარული არ არისო. **რგჰი გჷეშ** (ბქ.) — ნათელი საქმე. რგჰი იროლე (ჰოჳზ. 40) — სინათლე იქნება. რგჰი დ ბურის თა̈ჷირ ესერი̄ გუდ ჴედნი (ბზ.) — ნათელსა და ბნელს ბრმაც მიხვდებაო (გულად მოდისო). რგჰი ი ბური ჩილა̈დეღ ესერ ითხა̈ლხ ი იჲჷლურა̈ლხ (ანდ.) — სინათლე და სიბნელე ყოველდღე შეიყრებიან და გაიყრებიანო. **რიჰდ** ზს., ზმნზ. — განთიადამდე. რიჰდ ანჴა̈დხ [ზურა̄ლა̈რ] (ბზ. 259) — განთიადამდე მოვიდნენ ქალები. შდრ. **ნა̈რჰი.**

რგჰიდბური (-რი̄შ, —) ბზ., **რგჰი-ბური** (-ა̈შ, —) ბქ. — სიბნელისა და სინათლის მიჯნა, ბინდბუნდი, რიჟრაჟი. ალ ზურა̄ლ რგჰიდბურიჲი იგნა̈ლ (ბზ.) — ეს ქალი რიჟრაჟზე დგება. მეთხჷა̈რ რგჰი-ბურიჲი ათაგან შუკჷს (ბქ.) — მონადირე ბინდბუნდში გაუდგა გზას.

ს

-ს მიცემითი ბრუნვის სუფიქსი: **ბეფშჷს** ზს., **ბეფშს** ლნტ. **ბობშს** ლშხ. — ბავშვს. **მა̈რეს** ლშხ. — კაცს. **გჷეშს** — საქმეს.

სა- მყოფადის მიმღეობისა და დანიშნულების სახელთა პრეფიქსი, იხმარება **ლა-, ლე-** პრეფიქსების ადგილას ან, იშვიათად, მათ პარალელურად. **სალჯიმ; ლალჯგმ** ბქ. — სამარილე. **სამნელ** ბზ. — საურველი. **სანგეჰჷ, ლენგეჰჷ** ბქ. — სიმაგრე. **საგჷილ** ზს., ლნტ. — ახალუხი (საგულე).

საბ იგივეა, რაც **სა̈ბ.**

საბა̈ნ (-იშ, -ბნა̈რ ბზ., -ბანა̈რ ლნტ.) — **საბან** (-ბნარ) ლშხ. — საბანი. დი̄ნად საბან ანშხებე (ლშხ.) — გოგომ საბანი შეკერა. თელეღრას ჟი ხოჴდიდახ... საბანა̈რს (ლნტ. 46) — რძლისთვის ყიდულობდნენ საბნებს.

საბრალ (ხოსბრალა, მასბრალე ზს., ლშხ., ხოსაბრალა ლნტ.) 1. საბრალო, საწყალი. საბრალს თეთრ მა̄მ ხულჷე (ბზ. 262) — საბრალოს ფული არა აქვს. ეჯჲა̈რდ ხოსბრალა და̈̄რ არდა (ბზ.) — იმათზე უფრო საბრალო არავინ იყო. 2. ღარიბი. ა̈რიხ აშხჷ ა̈გის საბრალ ჲეხჷ-ჰა̈შ (ლნტ. 171) — იყო ერთი ღარიბი ცოლ-ქმარი (არიან ერთ ადგილას საბრალო ცოლ-ქმარი).

საბუთ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — საბუთი, ცნობა. ჯჷღჷამა ლეგლირდე̄ საბუთ? (ბზ.) — ავადმყოფობის ცნობა (საბუთი) გაქვს? საბუთ ლახჷემ ლიმოლეჲშ (ლნტ. 14) — ახოს გაჩეხვის საბუთი მისცა.

საბულ იგივეა, რაც **სა̄ბელ.**

საბჭო (-ჭჷე̄შ, -ჭოა̈ლ ბზ., -ო̄შ, -ჭოე̄ლ ლშხ., -ჭოჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **სა̈ბჭო** (-ჭოშ, -ა̈ლ) ბქ. — საბჭო. ფა̈რიშ სა̈ბჭოშ სოფლა̈რ ლიხ: სჷიფ, კა̈ცხ... (ბქ. 195) — ფარის საბჭოს სოფლებია: სვიფი, კაცხი — ათხე ლენტეხა ჷოშთხჷ სოფელი საბჭო ლი (ლნტ. 11) — ახლა ლენტეხში ოთხი სოფლის საბჭოა.

საბგრწა̈მ (-იშ, -წმა̈რ) ბქ. — საპირისწამლე, სამასრე. ჷოსა̈რს მუჰჷედქა საბგრწმა̈რ ხარ (ბქ. 239) — ჩოხას მკერდზე სამასრეები აქვს. იხ. **სასტრაფ.**

საგ იგივეა, რაც **სა̈გ.**

საგულ იგივეა, რაც **საგჷილ.**

საგუნზილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ბქ., **საგუნძილ** (-არ) ლშხ. — სანდო, საგულდაგულო, საფუძვლიანი. საგუნზილ გჷაშჷ მა̈რე ნომოჷ ლა̈ხჰიალ (ანდ.) — საფუძვლიან საქმეს კაცმა არ მოუჩქაროსო. საგუნძილ გჷეშ ლოქ ლი ალე (ლშხ.) — ეს სანდო საქმეაო. **საგუნზილდ** ბქ., **საგუნძილდ** ლშხ., ზ მ ნ ხ. 1. სანდოდ, საგულდაგულოდ, საფუძვლიანად. ალ ქორ საგუნზილდ ლჷგ ლი (ბქ.) — ეს სახლი საიმედოდ (საგულდაგულოდ) არის ნაგები. ეჯიარ ჩი̄ს საგუნძილდ ასყიხ (ლშხ.) — ისინი ყველაფერს საგულდაგულოდ აკეთებენ. 2. ლშხ. დიდი ღირებულების მქონე ნივთი.

საგურმეტ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) — ზედმეტად მიღებული რამ. საგურმეტდ მგრე̄ს ხაკუჩ! (ლშხ.) — ალბათ ზედმეტად უნდა (ზედმეტის აღება უნდა)!

საგჷილ (-ჷლიშ, -ჷლა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **საგულ** (-არ) ლშხ. — ახალუხი, (საგულე). მახე საგჷილ ოხშხებხ მამას (ბზ.) — მამას ახალი ახალუხი შეუკერეს. საგჷილი ქამეშხენ ჷოსა̈რს ხჷიქჷემდად. (ლნტ. 7) — ახალუხის გარედან ჩოხას ეიცვამდით. კ ნ ი ნ. **საგჷლიდ** ბზ., ლნტ., **საგულე̄ლ** ლშხ.

სადაგ იგივეა, რაც **სადა̈გ.**

სადამ ზს., ეთნ. — საქორწილო სიმღერა (მღერიან პატარძლის მოყვანისა და კერიის გა-

რშემოელისას). ქორს სადამშჷ ქა ხჷეჭმენიდად (ბქ. 4) — სახლს სადამის (სიმღერით) გარს ეუვლიდით.

სადარ-კჷდარ იგივეა, რაც **სადა̈რ-კჷდა̈რ.**

სადაფ იგივეა, რაც **სადა̈ფ.**

სადა̈გ (-იშ, -დაგა̈რ) ბქ., ლნტ., **სადაგ** (-არ) ლშხ. 1. მიუდგომელი, ობიექტური, მიუკერძოებელი. მედიატჷერ სადა̈გ მა̈რე ლი (ბქ.) — მედიატორე მიუკერძოებელი კაცია. 2. ჩვეულებრივი, უბრალო (დღე...), საშინაო (ტანსაცმელი...). სადაგ არა̈ყ (ბქ.) — ჩვეულებრივი არაყი. სადაგ ლადეღ (ლშხ.) — უბრალო დღე (სამუშაო დღე). სადაგ ლერექჷ (ლშხ.) — საშინაო ტანსაცმელი. ცა̈შ სადა̈გ ლა̈დეღ ლი (ლნტ.) — ხუთშაბათი სამუშაო დღეა.

სადა̈რ-კჷდა̈რ ბქ., **სადარ-კჷდარ** ლშხ. — დიდი საყვედური; ვინება. სადა̈რ-კჷდა̈რ მა̈გ ჭაჭა̈რ ლექჷა ხაჯიდ (ბქ.) — ძალიან უსაყვედურა (მეტისმეტად გალანძღა საჯაროდ).

სადა̈ფ (-დფიშ, -დფა̈რ ბზ., -იშ, -დაფა̈რ ლნტ.), **სადაფ** (-არ) ლშხ. 1. სადაფი. სადა̈ფშჷ ლგშკა̈̄დ ჭგნგირ ხუღჷა (ბზ.) — სადაფით მოჭედილი უნაგირი აქვს. 2. ღილი. ქიბე ტა̈ნს... სადაფა̈რს ალსოგემდ (ლნტ. 30) — მე და ტანსაცმელს სადაფებს (ღილებს) დავაკერებთ.

სადგა̈მ (-გმიშ, -გმა̈რ ზს., -იშ, -გამა̈რ ლნტ.), **სადგომ**[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სადგამ** (-არ) ლშხ. — სადგამი, სანაშენე (ღორი, ცხვარი...). ჩიგარ ხჷა̈დ სადგამარ ხეყჷდახ (ლშხ.) — ყოველთვის ბევრი სადგამი ჰყავდათ. სადგამდი დესა გჷაყა ხა̈მ (ლნტ.) — სანაშენედაც აღარა გვყავს ღორი.

სადგემ იგივეა, რაც **სადგჷემ.**

სადგომ[1] იგივეა, რაც **სადგა̈მ.**

სადგომ[2] იგივეა, რაც **სადგჷემ.**

სადგჷემ (-ჷმიშ, -ჷმა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **სადგემ** (-ჷმიშ, -ჷმა̈რ) ბქ., **სადგომ**[2] (-იშ, -არ) ლშხ. — სადგომი, ბინა, კარავი. ხჷიზელა̈ლდ ი სადგჷემს დეშ ხჷითხე̄ლიდ (ბზ. 39) — დავდივართ და ბინას ვერ ვშოულობთ. ჭყინტდ ცილიშ სადგჷემ ადიგ (ბქ. 38) — ბიჭმა... ტყავის კარავი დადგა. ქა̈ნსკინე სადგომხენქა ჷოქრე ფატანდ (ლშხ. 73) — გამოხტა სადგომიდან ოქროს პერანგი. მა ამბა̈ჷ ლი ალ სადგჷემისკა? (ლნტ.) — რა ამბავია ამ სადგომში?

სადილ იგივეა, რაც **სა̈დილ.**

სადლობ იგივეა, რაც **სა̈დლობ.**

საზრ იგივეა, რაც **სა̄ზრ.**

საზლჷა̈რ (-იშ, -ჷრა̈ლ ბზ., -ჷარა̈ლ ლნტ.), **სამზლჷარ, სამძლჷა̈რ** (-ჷარა̈რ) ბქ., **საზლჷარ** (-ალ) ლშხ. — საზღვარი. ალა ლი მჷლხა̈შ ი მესტია̈̄ საზლჷა̈რ (ბზ.) — ეს მულახის და მესტიის საზღვარია. მიქლაწადხენ საზლჷა̈რ ლი ლექჷსირი თემსაბჭო (ლნტ. 13) — აღმოსავლეთიდან (მზის ამოსვლის მხრიდან) საზღვარია ლექსურის თემსაბჭო.

სათ იგივეა, რაც **სალა̈თ.**

სათა̈თჷრ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **სათეთჷრ** (-ა̈რ) ბქ., **სათითურ** (-ალ) ლშხ., **სა̈თითურ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სათითური, სათითე. ჩაფლა̈რს სათა̈თჷრულ დეშ ა̈შხბიხ (ბზ.) — ფეხსაცმელებს სათითურის გარეშე ვერ კერავენ. სათითურ ა̈მთჷაფ (ლნტ.) — სათითური დამეკარგა.

სათა̈ლ (-იშ, -თლა̈რ) ბზ., **სჷანთალ** (-თლაშ, -თლა̈რ) ბქ. 1. დურბინდი. ჟა̈̄ხჷიკდ სათა̈ლ, ჩჷესწო̈̄ნ (ბზ. 39) — ავიღე დურბინდი (და) დავინახე. კოჯართე ათჷსგი სჷანთალშჷ (ბქ.) — დურბინდით კლდეებისაკენ გავიხედე. 2. ბქ. კორა (სამიმნე თოფისა). სჷანთალჟი ლიკჷანე (ბქ.) — მიმანში ამოღება.

საინ იგივეა, რაც **სა̈ინ.**

საკარცხულ იგივეა, რაც **საკარცხჷილ.**

საკარცხჷილ, სა̈კგრცხჷილ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈ლ ლნტ.), **საკარცხულ** (-არ) ლშხ. — საკარცხული, უფროსის დასაჯდომი სკამი; სავარძელი. მჷქჷთერ ესერ საკარცხჷილჟო̈̄ნ ხოსგჷრხ (ბზ. 26) — ქურდი თურმე საკარცხულზე უზით. საკარცხულს მაჩე̄ნემ აგის აგმგდახ (ლშხ.) — საკარცხულს საუკეთესო ადგილზე დგამდნენ.

საკა̈რცხ იგივეა, რაც **სა̈კაცხ.**

საკეცურ იგივეა, რაც **წკა̈ლ.**

საკმეჷელ, საკმე̄ლჷ, საკმჷე̄ლ

(-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სა̈კმეჳელ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **საკმოჳელ, საკმეჳელ** (-არ) ლშხ. — საკმეველი. ჯჳიდ ი საკმეჳელ ა̈ნყიდხ (ბზ. 405) — სანთელი და საკმეველი იყიდეს. [ძეხჳ-ჭაშს] ჩოთო̄შჳახ ჯჳიდიშ ი საკმოჳელი (საკმეჳელი) ლაკირ (ლშხ. 58) — ცოლ-ქმარს სანთლის და საკმევლის საკირე დაუნთიათ.

საკმოჳელ იგივეა, რაც **საკმეჳელ.**

საკუთა̈რ (-იშ) ზს., **საკუთარ** ლშხ., **საკჳთა̈რ** ლნტ. — საკუთარი. ლი მა̄ ალა ისგუ საკუთა̈რ ქორ? (ბზ.) — არის ეს შენი საკუთარი სახლი? სასა̄შ საკუთარ ეშხუ საბაპ ლი (ლშხ.) — სასაში (საკუთრად) ერთი სამრეველოა. ციცის საკჳთა̈რ დაბ ხუღჳა (ლნტ.) — ციცის საკუთარი ყანა აქვს.

საკურთხ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.) — საკურთხი. თანაფს საკურთხ ხა̄რ ლექდე ლგდგარა პატრონს (ლშხ. 42) — აღდგომას საკურთხი უნდა მიიტანოს მიცვალებულის პატრონმა. ხოჩა საკურთხს ამარეხ (ლნტ.) — კარგ საკურთხს ამზადებენ.

საკჳთარ იგივეა, რაც **საკუთა̈რ.**

საკჳრელ იგივეა, რაც **სა̈კჳრელ.**

საკჷნზელა̈რ (-ეშ) ზს., ლნტ. (იხმარება მხოლოდ მრავლობითი რიცხვის ფორმით) — დგიმის ბაწრები. ლა̈ჯშა̈რს საკჷნზელა̈რ ა̈თქჳცჳრა̈ნ (ბზ.) — საქსოვ დაზგას დგიმის ბაწრები დაუწყდა.

სალა̈ტ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სალატ** ბქ. — ალაო. სალატდ იმა̈რგ ჰჷმინ, მანა̈შ, სიმინდ, ფეტჳ (ბქ. 196) — ალაოდ ვარგა ჭვავი, ქერი, სიმინდი, ფეტვი. იხ. **ზა̈დ.**

სალტ იგივეა, რაც **სა̈ლტ.**

სალხინ იგივეა, რაც **სა̈ლხინ.**

სამ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — ძაღლის კისერზე მისაბმელი ჯოხი. [დუდად] სამს სგა ხა̈ფხეჭ (ბქ. 18) — დუდამ ძაღლის კისერზე მისაბმელ ჯოხს ხელი სტაცა.

სამართა̈ლ იგივეა, რაც **სამჷრთა̈ლ.**

სამარხჳ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — სამარხვო. სამარხჳს გარ ჩი̄ ხჳამა̄რედ (ბზ. 10) — ყველაფერს მხოლოდ სამარხვოს ვამზადებთ. უჭმისა სამარხჳს გარ იზბიხ (ლშხ.) — მარხვაში მხოლოდ სამარხვო საჭმელს ჭამენ.

სამა̈̄ლ (-იშ, -მა̄ლა̈რ) ბზ., **სამა̈ლ** (-მალა̈რ) ბქ. — ეშმაკი, ქაჯი. ნამთილ ოხჴა̈დ სამა̈ლს (ბქ. 152) — ეშმაკს გასაჭირი დაუდვა. იხ. **ძეშმა.**

სამეგჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სამოგ** (-არ) ლშხ. — სამოგვე (ტყავი). ლჳაჭრი გეზალდ სამეგჳ ლა̈ძშხებ ჳეშგიმ (ბზ. 446) — ვაჭრის შვილმა სამოგვე (ტყავი) უკნიდან მიიკერა. სამოგი ჩაფლარ ხა̄ზხ (ლშხ.) — სამოგვის ფეხსაცმელი აცვიათ.

სამზლჳარ იგივეა, რაც **საზლჳა̈რ.**

სამნელ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.) — სამურეველი, საურეველი. სამნელ დეშ ოთთიმ (ბზ.) — საურეველი ვერ ვიშოვე. ჩა̈ჟი სამნელ ლოქ ათთჳეფა შუკჳეი (ლშხ.) — გზაზე ცხენის საურეველი დამეკარგაო.

სამოგ იგივეა, რაც **სამეგჳ.**

სამრა̈კჳ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ. — სამრეკლო. სამრა̈კჳა̈ ჰა̈ზჳისგა კარჳა̈̄ლს ჩუ იგემხ (ბზ. 17) — სამრეკლოს ეზოში დიდ ვოდრებს დგამენ. სამრა̈კ ი იშგენ მა̈გ ხად ლაჭჳმის (ბქ.) — ეკლესიას სამრეკლო და სხვა ყველაფერი ჰქონდა.

სამტინ იგივეა, რაც **საფტინ.**

სამტრა̈კ (-იშ, -რაკა̈ლ) ბზ., **ამტრაკ** (-რაკა̈რ) ბქ., **აპუტრაკ, ამტრაკ** (-ალ) ლშხ., **აპუტრა̈კ** (-რაკა̈ლ) ლნტ. ბოტ. — აპუტარაკი, შხამა. ამტრაკშჳ ყელა̈რს აყგჷრიხ (ბქ.) — შხამათი ძაღლებს წამლავენ. ამტრაკს მე̄ჳარ მგლნი ძირ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 1) — შხამას ძალიან მწარე ძირი აქვს.

სამყურ[1] (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — სამყურა ბალახი. სამყურ ლეჭმა ლა̄რელისა ხოხალ (ლშხ. ხორ. 25) — სამყურა სათიბ მინდვრებში იცის.

სამყურ[2] იგივეა, რაც **სამყჳირ⌈ჳ⌉.**

სამყჳირ⌈ჳ⌉, სანყჳირ (-ჳრიშ, -ჳრა̈ლ) ბზ., **სანყჳერ** (-ჳრა̈რ) ბქ., **სამყურ, სანყურ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **სამყჳირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბუკი, საყვირი. სამყჳირჳ ესერ ა̈ნკიდ ი სოფელთე̄ჳ ადბა̈ყნე (ბზ.) — საყვირი აიღე

და სოფელს შეატყობინეო. ნაჴდჳარ ადშგმნიხ სამყურს (ლშხ. 20) — მოსულები საყვირს (ბუკს) დაუკრაეენ. მგლენტეხდ სამყჳირ ასაშუმნე (ლნტ. 132) — ლენტეხელმა ბუკი დასცა (დაუკრა).

სამძღჳა̈რ იგივეა, რაც **საზღჳა̈რ.**

სამწ იგივეა, რაც **სა̈მწ.**

სამწჳალდ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მამფური, სამწვადე. ესლჳანდახ ყჳიჟე ი გჳი სამწჳალდშჳ ჟი მგტყა̈ბ (ბქ. 3) — შამფურზე შემწვარი ღვიძლი და გული მიჰქონდათ. იხ. **შამფჳირ.**

სამწგხ⌈ჳ⌉ (-იშ) — საჭირო. ჟაგა̈რ სამწგხჳეი̄შდ მა̄რ ლჳშხჳინ (ბზ.) — წამალი საჭიროებისათვის მაქვს შენახული. ქორა̈შ სამწგხ ბარგრი⌈შ⌉ ლა̈ყდად ქალა̈ქთე ხა̄დ ლე̄ზი (ბზ.) — ოჯახისთვის საჭირო ნივთების შესაძენად ქალაქში მოუხდა წასვლა (ჰქონდა წასასვლელი).

სამხუბ, სანხუბ (-ა̈შ, -ჳა̈რ ბზ., სახჳბა̈შ, მეხჳბა̈რ ბქ.) — საძმო, საგვარეულო. სამხუბჳ გჳა̄რ ლგმზგრე! (ბზ.) — საძმო გვყავდეს დალოცვილი! მიშგჳი სახჳბა̈შ მა̈რე ლი (ბქ.) — ჩემი საძმოს კაცია. იხ. **ლანხუბ.**

სამგრთა̈ლ (-იშ) ზს., **სამგრთალ** ლშხ., **სამართა̈ლ** ლნტ. 1. სამართალი. სამგრთა̈ლ ესერ ბიჯჳშ ესღრი (ზს.) — სამართალი ნაბიჯით დადისო (სამართალი თავისას გაიტანსო). სამგრთა̈ლი თგრქა̈დჳ ოხჳზგზე (ბზ. 416) — სამართლის მაკრატელი გამომიგზავნეო. 2. ბქ. სასჯელი. ქორა̈შ კეშალა მჳკჳშა სამგრთა̈ლ ხედიჳ (ბქ. 292) — სახლის გატეხისათვის გამტეხს სასჯელი დაედებოდა.

სანა̈ჲ (-ნა̈̄შ‖-ნე̄მიშ, -ნა̈̄რ) ბზ., **სენა** (-ნოლ ბქ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), **სენაჲ** (-ნა̈⌈ჲ⌉შ, -არ) ლშხ. 1. წალო, განჯინა. სანა̈ისგა ბერჟა̈ წირო̄ლ ა̈რი (ბზ. 18) — წალოში რკინის უროა. ჯჳინელ ქორალს სენჲარ ხა̄დახ (ლშხ.) — ძველ სახლებს წალოები ჰქონდათ. ნეცინ ხიბა̈კს სენა̈ჲსა ხჳაშხჳნიდ (ლნტ.) — წვრილმან ნივთებს (ბარგს) წალოში ვინახავთ. 2. ლშხ. სარკმელი. სენჲარს ქა ხოგემხ ლუნთისა (ლშხ.) — ზამთარში სარკმელებს ხურავენ.

სანა̈ფ იგივეა, რაც **სანეფ.**

სანგა̈ჰჳ (-გჰჳიშ, -გჰჳა̈რ) ბზ., **სა̈ნგეჰჳ** ბქ. — სიმაგრე, გამაგრებული, გამძლე. თანღა̈რუნღო სანგა̈ჰჳ ა̈დგილა̈რჟი მურყჳმა̈ლს გგა̈მდახ (ბზ.) — უღელტეხილების აქეთ (შემდეგ), სამაგრ (გამაგრებულ) ადგილზე, კოშკებს აშენებდნენ. სა̈ნგეჰჳ კოჯართელისგა სა̈ცრაჳ დემხენ ლი (ბქ. 312) — გამაგრებულ კლდეებში შესასვლელი არსაიდანაა.

სანდრო̈ჳ, სანდრეჳ (-იშ, -როჳა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **სანდროჳ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — სამდურავი, საყვედური. ლახჳბად სანდრო̈ჳ ხა̈ქჳხ [ხოხჳრა მუხჳბას] (ბზ. 103) — ძმებმა სამდურავი (საყვედური) უთხრეს უმცროს ძმას. თანაფ ლა̈დეღ ღერთა̈ სანდროჳს ჲა̈რ ყგლე? (ლნტ.) — აღდგომა დღეს ღვთის სამდურავს ვინ ამბობს?

სანეფ (-ნფიშ, -ნფა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **სანა̈ფ** (-ნფიშ, -ნფა̈რ) ბქ., **სა̈ნეფ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — სინაფი (ვაშლის ჯიში). მე̄ჳარ ხეშა̈ნდა წგრნი სანეფს (ბზ. 187) — ბლომად ესხა წითელ სინაფს. ჰყინტდ სანა̈ფ ა̈ნკიდ ჯიბხენჟი (ბქ. 22) — ბიჭმა ჯიბიდან სინაფის ვაშლი ამოიღო. სანეფ ჳსკჳ ლი მენგრე ი მუჰხჳი (ლშხ., ხორ. 25) — სინაფის ვაშლი მსხვილი და ტკბილია.

სანტყჳი̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — დილეგი, კოშკის ერთი სართული, რომელიც ტყვისათვის იყო განკუთვნილი. სანტყჳი̄რს კიჩხ ლოხგეხ (ბზ.) — დილეგს კიბე მიუდგეს.

სანყურ იგივეა, რაც **სამყჳირ⌈ჳ⌉.**

სანყჳერ იგივეა, რაც **სამყჳირ⌈ჳ⌉.**

სანყჳირ იგივეა, რაც **სამყჳირ⌈ჳ⌉.**

სანცხჳერ (-იშ‖-ხჳრიშ, -ჳრა̈ლ ბზ., -ჳრა̈რ ბქ.), **სა̈ნცხერ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — სათოფური, სათვალთვალო ჭუჭრუტანა. მიშგუ მურყჳამს სანცხჳრა̈ლ ჟი მერლჳე ხა̄რ (ბზ.) — ჩემს კოშკს სათოფურები მონგრეული აქვს. მურყჳმა̈რს სანცხჳრა̈რ ხარხ (ბქ. 241) — კოშკებს სათოფურები აქვს. კნინ. **სა̈ნცხჳერი̄ლ** ბზ.

სანწჳეფ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სანწოფ** ბქ., **წანწოფ** (-არ) ლშხ., **წანწჳეფ** (-ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — ძახველი. ღი̄ნა სანწჳეფი ლახჳერთე აჩა̈დ (ბზ.) — გოგო ძახველის საკრეფად

წაეიდა. შჵა̈ნია̈ ცხეკა̈რისა წანწჵეეფ ხჵა̈ი ითხი (ლნტ.) — სვანეთის ტყეებში ბევრი ძახვე-ლი იცის (იშოვება).

სანხჵბ იგივეა, რაც **სამხჵბ.**

საჲათ იგივეა, რაც **სალა̈თ.**

საპ'ჵ'ენ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -პნიშ, -ნა̈რ ბქ.), **საპონ** (-არ) ლშხ. — საპონი. დი̄ნა საპენს ხოხჯგნა ეფენდის (ბზ. 369) — გოგო საპონს უსვამდა ეფენდის. სა̈ყჵდირს ლიც ი საპენ დემ ესერ ხა̈ლრეხ (ანდ.) — საყვედური წყლით და საპნით არ მოიცილებაო. ალ ბალახ საპონშა̈ლ იქაფაჵი (ლშხ.) — ეს ბალახი სა-პონიეით ქაფდება.

საჟენ იგივეა, რაც **საჯენ.**

სარაგ იგივეა, რაც **სარა̈გ.**

სარაჯ იგივეა, რაც **სარა̈ჯ.**

სარა̈გ (-რგიშ, -რგა̈ლ ბზ., -რგა̈რ ბქ., -იშ, -რაგა̈ლ ლნტ.), **სარაგ** (-ალ) ლშხ. — წყა-რო. ლგჯჷმი სარა̈გ ზისხდ ესსიპდა (ბზ. 267) — რძის წყარო სისხლად იქცა. ღობრე მო-ლა̈ტს თუმი ესერ სარა̈გ ახა̈ზინა (ანდ.) — ფუტკრის მოყვარულს თაფლის წყარო მოსდი-ოდაო. მეგემ ჩუქჵა̈ნ სარაგ ანღრი (ლშხ.) — ხის ქვეშ წყარო მოდის. სარაგმოყ მეჩი ზუ-რალ ლგმა̈რდელი (ლნტ. 206) — წყაროსთან მოხუცი ქალი ყოფილა.

სარა̈ჯ (-რჯიშ, -რჯა̈ლ ბზ., -რჯა̈რ ბქ., -რაჯა̈ლ ლნტ.), **სარაჯ** (-ალ) ლშხ. — სარაჯი, თაფლით სავსე ფიჭა. სარაჯ ლახ ხედი, ეჯი ქა ლეკედ ლი (ბქ. 308) — თუ ფიჭა თაფლით სავ-სეა, ის ამოსაღებია. ბაბად გჵეში სარა̈ჯ ა̈ნ-კიდ ლჵებხენქა (ლნტ.) — პაპამ სკიდან სავსე სარაჯი ამოიღო.

სარგებ იგივეა, რაც **სა̈რგებ.**

სარგიბ იგივეა, რაც **სა̈რგებ.**

სარკ იგივეა, რაც **სა̈რკ.**

სასდიკ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სასტიკ** (-არ) ლშხ., **სა̈სტიკ** (-ა̈რ) ლნტ. — სასტიკი, მკაცრი. ეჯა გუნ სასდიკ ზურა̈ლ ლი (ბზ.) — ის ძა-ლიან მკაცრი ქალია. სასტიკ მა̈რე ლგმა̈რ გი-გო (ლშხ.) — სასტიკი კაცი ყოფილა გიგო.

სასტიკ იგივეა, რაც **სასდიკ.**

სასტრაფ, სასწრაფჵ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.) — საჲამნე, პატრონგამჩ. ციოყდ ქალა̈ჲბე სასტრაფ (ბზ.) — ციოყმა საჲამნე შეიბა. სასტრაფ ქალგრო̄ნჩხე ხჵლ-ჵა̈ნ პატრონელშჵ (ლშხ.) — საჲამნე ტყუე-ბით პქონდა გამოჭედილი. შდრ. **საბგრწა̈მ.**

სასჵა̈ბ (-იშ) ბზ. — გასაქანი, საშუალე-ბა. სასჵა̈ბ მა̄მ მა̄რ ბა̈რგი ლადა̄სგდ (ბზ.) — ბარგის დადების საშუალება არ მაქვს.

სასწრაფჵ იგივეა, რაც **სასტრაფ.**

საჵდ (-იშ) ბზ., **სეჵდ, სეჵდ** ბქ., ქხ. — სეედა, მონატრება, ნახვის ნატვრა. [ჳყინტს] ოხჳა̈დ დი̄ნა̄ საჵდ (ბზ. 433) — ეაქს მოენატრა გოგო (მოუეიდა გოგოს სეედა). ქორს ჰამუნ-ლჵე ნებოზდი სეჵდ ხაყა (ანდ.) — სახლი დი-ლიდან საღამომდეც მოგენატრებაო.

საჵჭმ იგივეა, რაც **სა̈ჵიჭმ.**

საჵ იგივეა, რაც **სა̈ჵ**[1].

საფლა̈ჵ (-იშ, -ლაჵა̈რ) ზს. ლნტ. **საფ-ლა̈** (-ლაჵ) ბქ., **საფლაჵ** (-არ) ლშხ. — საფ-ლავი, სამარე. ნა̈ბოზს საფლა̈ჵს იწჵა̈ნეხ (ბზ. 8) — საღამოს საფლავს მოინახულებენ. ჸა̈სე-რჵ ესლაჩხ საფლაჵყი (ბქ.) — საფლავს უდა-რაჯეთო. მა̈გ ესერ ხაწჵა, ეჩქას საფლა̈ გარ ხაკლი (ანდ.) — ყველაფერი როცა გაქვს, მაშინ საფლავიღა გაკლიაო. მუტჵა̈რს ხოტჵრენიხ საფლაჵყა̈ნ (ლშხ. 25) — სანთელს უნთებენ საფლავზე.

საფტინ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), **სამტინ** (-ა̈რ) ბქ. — შაბათი. საფტინ ლირ-ჰა̈ლთე ჸა̈ხჵნა̈ზჵრა̈ნდ (ბზ. 40) — შაბათს, გათენებისას შევეყროდით. ჯი ესერ იდგა̈რი თანფა̈ საფტინ ლადელ (ბქ. 10) — მე ალდგო-მის შაბათ დღეს მოვკვდებიო. საფტინს, ჲერჵ თანფა ნე̄სგა ჩუკჵლარს ხოხალხ ლიმზგრ (ლშხ. 27) — ორი აღდგომის შუა, შაბათს, ჩუკუ-ლელებმა ლოცვა იციან საფტინ ლა̈დელ დოსკ ღგრიხ ლახჵხო (ლნტ.) — შაბათ დღეს მთაში ადრე მიდიან.

საფუა̈რ, საფჵა̈რ (-იშ, -ჵარა̈რ ზს., -ჵარა̈ლ ბზ., ლნტ.), **საფუარ** (-ალ) ლშხ. 1. სა-ფუარი. ეშხუ ასა̈ლ საფჵა̈რი მგლჩად (ბზ.) — ერთი საფუარის მცეელად დარჩა. საფუა̈რს ქა ხჵიმასედჵნედ ლა̈რბიელყი (ლნტ.) — საფუ-არს ვიტოვებთ (გამოვირჩევთ) ცხობისას. 2. სა-

საფუერე (ჭურჭელი). ქორისგა ხოჯგხ სემი საფუ̈ა̈რ (ბზ. 261) — სახლში სამი სასაფუერე უდგათ. საფუ̈ა̈რს ჩუ მგგემდ ლა̈ტებიდ მა̈გის (ლნტ. 33) — საფუარს თბილ ადგილზე ედგამთ კნინ. **საფუარგლ** ზს., **საფუარილ** ბქ., ლნტ., **საფუარე̄ლ** ლშხ.

საფუსნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **საფუსდ** ბქ., -არ ლშხ., **საფუსტ** (-ა̈რ) ლნტ. — საბატონო, სამფლობელო. ალი ადგი დაჩქელანრე საფუსდ ლასუ̂ (ბქ.) — ეს ადგილი დადეშქელიანების საბატონო იყო. ჩო̄ლურ გალფხა̄ნარე საფუსნ ლგ̄მა̄რ (ლშხ.) — ჩოლური გარდაფხაძეების საბატონო ყოფილა.

საფუსტ იგივეა, რაც **საფუსნ.**

საფუ̂ა̈რ იგივეა, რაც **საფუა̈რ.**

საქლეუ̂ იგივეა, რაც **საქუელ.**

საქოლ იგივეა, რაც **საქუელ.**

საქუელ, საქლეუ̂ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სა̈ქლეუ̂** ბქ., **საქოლ** (-არ) ლშხ. — საქოლავი ქვა: სახურავზე (ყავარზე) დასაწყობი სამაგრი ქვა. ტუ̂იბჩუ ხოჩა საქლეუ̂ ბაჩა̈რ ა̈მითხ (ბზ.) — ღელეში კარგი საქოლავი ქვები მიპოვეს. ყარუ̂ი სა̈ქლეუ̂ ბაჩა̈რ ესდეხ (ბქ.) — ყავარზე საქოლავი ქვები დააწყვეს.

საქუ̂ნელ (-იშ) ბზ. — ჭირნახული. მაშე̄ნამ მუხუ̂ბა კიბდონა̈რ საქუ̂ნელშუ̂ გუ̂ეში ესხუ̂ი̄დ (ბზ.) — უფროს ძმას კიდობნები ჭირნახულით სავსე დახვდა.

საქგლ (-იშ, -ქლა̈რ) ბქ. — საქალებო, ქალების ხელსაქმისათვის განკუთვნილი სათავსო, ძველებური სვანური სახლის შესასვლელთან მიშენებული. ლუშნუ ქორს სგებინხენ საქგლს ხოგემხ (ბქ.) — სვანურ სახლს წინა მხრიდან საქალებოს უშენებენ.

სალარ იგივეა, რაც **სალა̈რ.**

სალა̈თ, სადათ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სა̄თ** (ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **სათ** (-სათა̈რ) ლნტ. — საათი. ქა̄ჩა̈დ ჩხარა სალა̈თ (ბზ. 440) — გავიდა ცხრა საათი. [მარეს] ქა ლახემხ ეშხუ სალა̈თ ლისკორემ ნა̈ბ (ბქ. 150) — კაცს ერთი საათის ფიქრის ნება მისცეს. სათ მა̈დ მულუ̂ანდა (ლნტ.) — საათი არ მქონდა.

სალა̈რ (-იშ, -ლარა̈ლ) ბზ., ლნტ., **სალარ** (-ალ) ლშხ. — სალარი. სალა̈რ ჩა̈ყ ა̈ნყიდხ (ბზ.) — სალარი ცხენი იყიდეს.

სალგრმათ, სა̈ლგრმათ (-იშ) ბქ., **სალგრბეთ** ლშხ., **სა̈ლერბეთ** ლნტ. — სალმრთო. სალგრბეთ ტაბაგუ̂ი ლოქ ხოსგურ დედე (ლშხ.) — დედა სალვთო სუფრაზე უზისო. სა̈ლერბეთ ტაბაგ ახუ̂ამარედ (ლნტ.) — სალმრთო ტაბლა მოამზადეთ.

საყა̄̈ნ[1] (-ყა̄ნა̈შ) ბზ., **საყა̈ნ** (-ყნიშ, -ყნა̈რ) ბქ., — ღეობაზე შესრულებული სიმღერა. საყნიშ მა̈ლდშუ̂ ესეროდ ლგმზგრე ლი მინე... მუშგუ̂რი! (ბქ. 80) — საყანის მადლით დალოცვილიყოს ჩვენი სტუმარიო!

საყა̄̈ნ[2] (-იშ) ბზ., **საყე̄ნ** ლშხ. — ქელეხის დროს დიდი რაოდენობით სასმელ-საჭმელის ემოში დადგმა და არყის სმის წესი მიცვალებულის სახელზე (სიტყვასიტყვ. გასატანებელი). ჩუ̂ესგემხ კალისა ტაბაგს... ალეს საყე̄ნს ხაყლეხ (ლშხ. 36) — ემოში ტაბლას დადგამენ. ამას საყენს (გასატანებელს) ეძახიან.

საყდა̈რ (-დრიშ, -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ., -იშ, -დარა̈ლ ლნტ.), **საყდარ** (-დრიშ, -დრალ) ლშხ. — საყდარი, ეკლესია. ლეტუ̂რა̄̈ლს ხაპუ̂დიხ ჩი̄ს, ერუ̂ა̄̈დ საყდა̈რს ნარდუ̂ ლი (ბზ. 14) — სანთლებს აძლევენ ყველას, ვინც ეკლესიაში ნამყოფი. სტა̄რუ̂ნიში... ზაგარუ̂ი ლგგა̄ნ... საყდარ (ლშხ. 50) — ჯვრის გადასასვლელზე ეკლესია იდგა. საყდა̈რს ხუსკიდიდ (ლნტ.) — საყდარს ვუყურებთ. კნინ. **საყდრილ** ზს., **საყდარე̄ლ** ლშხ., **საყდარილ** ლნტ.

საყდურ იგივეა, რაც **სა̈ყუ̂დირ.**

საყუ̂ედირ იგივეა, რაც **სა̈ყუ̂დირ.**

საშშობ იგივეა, რაც **შა̈შშობ.**

საშჩიუ̂არ იგივეა, რაც **სა̈ჩიუ̂არ.**

საჩფგლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — ერთი საქალამნე ტყავის ღირებული (საფასური) რამე. ყუ̂ეკრე მგკდა... ხოჯდე მა̈გ ეშხუ საჩფგლ კუ̂ეცან (ბქ. 7) — ზვარაკის მომყვანს ყველა ერთი საქალამნე ტყავის საფასურ ხორბალს მოუტანს.

საჩქუ̂ა̈რ (-უ̂რიშ, -უ̂რა̈ლ ზს., -იშ, -უ̂არა̈ლ ლნტ.), **საჩქუ̂არ** (-ალ) ლშხ. — საჩუქარი. მგკგლმა̈ხიდ უ̂ოქუ̂რეშ კალმახ ლუ̂აპა̈რს

ოთჴიდ საჩქჷა̈რდ (ბზ. 381) — მეთევზემ ოქროს თევზი საჩუქრად მიუტანა ვაჭარს. საჩქჷა̈რდ ეშხჷარ ქორ ესერ და̈ს ხოცჷა (ანდ.) — საჩუქრად ერთიმანეთისათვის სახლი არავის აუკიდებიაო. დიმთილს ხოჩა საჩქჷა̈რს ხაჷედიხ (ლნტ.) — დედამთილს კარგ საჩუქარს აძლევენ.

საციქჷ იგივეა, რაც **სა̈ციქჷ**.

საძუჷ (-იშ, -ა̈რ ჩს., ლნტ., -არ ლშხ.) — საძუე. მახე საძუჷ გჷა̄რ ლეთმე (ბზ.) — ახალი საძუე უნდა ეიმოვოთ. ჩა̄ყს საძუჷ ოხჷმეწჷინ (ლშხ.) — ცხენს საძუე გაეუსწორე.

საწუთრ[1] (-იშ, —, ბზ., ლშხ.) — საწუთრო. ა̈დსგიდდახ საწუთრი სა̈რკთე (ბზ. 74) — ჩაიხედეს საწუთროს სარკეში.

საწუთრ[2] (-იშ, -ალ) ლშხ. — ლამაზი, კოხტა, სანატრელი, სასურველი. მე̄ჷარ საწუთრ მუშგჷრი ლი (ლშხ.) — ძალიან სასურველი სტუმარია.

საწყინ (-იშ, -ა̈რ) ჩს., **საწყენ** (-არ) ლშხ., **სა̈წყენ** (-ა̈რ) ლნტ. — საწყენი. საწყინ გჷეშ ხეყა̈რხ (ბზ.) — საწყენი საქმე დაემართათ. ისგჷი საწყენ ნოსჷ ხასმა (ლშხ.) — შენი საწყენი ნურავისამც სმენია. სა̈წყენ გჷეშ ხეყარხ (ლნტ.) — საწყენი საქმე დაემართათ.

საჭირო იგივეა, რაც **სა̈ჭირო**.

სახ იგივეა, რაც **სა̈ხ**.

სახელწიფ, სახელწიფხ იგივეა, რაც **სახელმწიფ**.

სახინახობ, სახლინახობ (-იშ, -არ) ლშხ., **სა̈ხინახობ, სახნა̈ხობ** (-ა̈ლ) ლნტ. — „სახლინახობა“ (ნიშნობითურთ). სახლინახობ ლე̄ჷთ ძღჷდ ხინ [ხა̄რხ] (ლშხ. 30) — „სახლინახობა“ დღეს დიდი ლხინი აქეთ. ალახ გჷეშს ჷა̈ნასყენახ, სა̈ხინახობს იჩომდახ (ლნტ. 48) — რაკი საქმეს მოაგვარებდნენ — „სახლინახობას“ აწყობდნენ.

სახიშ იგივეა, რაც **სა̈ხიშ**.

სახკაფ იგივეა, რაც **სა̈ხკა̈ფ**.

სახლინახობ იგივეა, რაც **სახინახობ**.

სახმახ იგივეა, რაც **სა̈ხმა̈ხ**.

სახნახობ იგივეა, რაც **სახინახობ**.

სახრა̈ბ (-იშ ბზ., -რაბა̈შ ბქ.), **სახრებ** (-იშ) ლშხ., **სახარება** (-ბა̈ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. 1. სახარება. სახრებს იჭჷდა̄ნეხ (ლშხ.) — სახარებას კითხულობენ. 2. აღდგომის ცისკრის წირვა. ლიზგნგლა̈გი ერ ა̈დბინეხ, სახრა̈ბიშ წიროჷლდ ლა̈ჯხალდა (ჰოფზ. 328) — ზარის რეკა რომ დაიწყეს, აღდგომის ცისკრის წირვა გაგონა. სახრებთე მე̄ზი ჷენრექჷოლ მახე ლერქჷალშჷ (ლშხ. 25) — აღდგომის ცისკრის წირვაზე წამსვლელი ახალი ტანსაცმლით შეიმოსებოდა.

სახჷშირ იგივეა, რაც **სახშჷირ**.

სახშჷირ (-იშ, -შჷრა̈ლ) ბზ., **სახჷშირ** ბქ. — შარვალი. ლინთჷიშდ ა̈შხბიხ... სახჷშირს [კჷლიაშს] (ბქ. 239) — საზამთროდ კერავენ ხამი შალის შარვალს. იხ. **შა̈ლბარ, შალჷარ.**

საჴეჷ იგივეა, რაც **სა̈ჴეჷ**.

საჴსა̈რ (-იშ, -სარა̈ლ) ჩს., ლნტ., **საჴსარ** (-ალ) ლშხ. — სახსარი, ტყვის გამოსახსნელი გადასახადი. ნჷ̄თია̈რდ საჴსა̈რ ანნა̈ზორეხ (ბზ. 26) — ნათესავებმა სახსარი შეაგროვეს. ათოჭირახ ა̈გიხო... საჴსა̈რ 'ანჴიდდ! (ლნტ. 105) — შეუთვალეს თურმე სახლში, გამოსახსნელი მოიტანეთო!

საჴსნილ (-იშ) ბზ., **სა̈ხსნილ** ლნტ. — სახსნილო, არასამარხვო საჭმელი. ქჷინს მა̄დ ხოცხა ეჯ ლე̄ჷთ საჴსნილ (ბზ. 11) — სულს არ ურჩევნია იმ ღამეს სახსნილო. ჴსნილისა სა̈ჴსნილ ლეზჷებს ამარახ (ლნტ.) — ხსნილში სახსნილო საჭმელს ამზადებდნენ.

საჯა̈ყ (-იშ, -ჯაყა̈რ) ბზ., ლნტ. **საჯაყ** (-არ) ლშხ. — 1. უცნაური, საოცარი, საკვირველი. საჯა̈ყ დი̄ნა ლი (ბზ.) — უცნაური ქალიშვილია. — 2. ქს. ცუდი, უშნო, უხეირო. ძღჷდ საჯაყ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ძალიან ცუდი კაცია. ამკა̈ლი საჯა̈ყ მარე მა̈დ მიწჷა გუშკჷე კჷითხისა (ლნტ.) — ასეთი უხეირო (უხიაგი) კაცი არ მინახავს ჩვენს კუთხეშიო.

საჯენ, საჟენ (-ჯნიშ, -ნა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **სა̈ჯენ, სა̈ჟენ** (-ჯნიშ, -ნა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — საჟენი. მგშკიდს ჷ'ახშკა̄დჷნედ უსგჷა საჟენ ნა̄ჭა (ბზ. 81) — გამოაჭედვინეთ მჭედელს ექვსი საჟენი ჯაჭვი. საჯენდ ხოშა̄მ

ნანკლათხან იჩოხ მჷრყჷამს (ლშხ. 20) — სიმაღლით საქენზე მეტს აშენებენ კოშკს. ჲერბი სა̈ჯენჲი აშთხა̈რხ გიმ (ლნტ. 250) — მიწა ორ საქენზე ამოთხარეს.

სა̈ბ (-იშ, -საბა̈რ) ზს., **საბ** (-არ) ლშხ. — ახალმოჭრილი, ნედლი, წერილი შეშა. სეჲს საბ ოსდეხ (ლშხ.) — მარხილის წერილი შეშა დაუდეეს.

სა̈ბელ იგივეა, რაც **სა̄ბელ.**

სა̈ბჭო იგივეა, რაც **საბჭო.**

სა̈გ (-იშ) ბქ., **საგ** ლშხ. — „მოყვანილობა" (მომარდი საქონლისა). ხოჩა სა̈გიშ ლჷნ ლი (ბქ.) — კარგი „მოყვანილობის" სბოა.

სა̈და იგივეა, რაც **სედა.**

სა̈დილ (-დლიშ, -დლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **სადილ** (-დლარ) ლშხ. — სადილი. დი̄ნად სა̈დილ ოთჲიდ მიჩა ლაჯმილას (ბზ. 401) — გოგომ სადილი მოუტანა თავის ძმებს. ლგჷფკელ ქ'ანჷგან სა̈დილიშ ლამარათე. (ბქ. 94) — ქალბატონი ადგა სადილის გასამზადებლად. სადილს ბაპარს ხა̄მნეხ მგლზონა (ლშხ. 28) — სადილს მღვდლებს მონაზვნები აჭმევენ. მიჩა დაჩჷირს ახოჲიდა სა̈დილ (ლნტ. 277) — მის დას სადილი მოუტანია.

სა̈დლობ (-იშ||-ა̈შ, —) ზს., ლნტ. **სადლობ** (-იშ) ლშხ. — სადილობა. სადლობა̈ დრო̈ჷქა ჲედნი მეშხე და̈̄ჷ (ბზ. 255) — სადილობის დროს შავი დევი მოდის. ხეხჷ-ჭა̈შს სა̈დლობ ხარხ (ბქ. 103) — ცოლ-ქმარი სადილობს (ცოლ-ქმარს სადილობა აქვთ).

სა̈დჷ, სჷა̈დ (-იშ, სადჷა̈რ||სჷადჷა̈რ) ბზ. — სადენი მიწის ქვეშ, (მილი). ლგჷჯ' ესერ სჷა̈დშჷ ხა̄რა ლჷკჷა̈რ ჰა̈ზჷთე (ბზ.) — რძე სადენით (მილებით) ჰქონია ეზოში შემოყვანილი (შემოგდებული).

სა̈ზრ იგივეა, რაც **სა̄ზრ.**

სა̈თითჷრ იგივეა, რაც **სათა̈თჷრ.**

სა̈ინ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., სა̈ჲნიშ, საჲნა̈რ ბქ.), **საინ** (-არ) ლშხ. — თეფში. ჷოქრეშ სა̈ინჲი ხო̄ზ თე (ბზ.) — თვალი ოქროს თეფშზე უდევს. ჭიქ ი სა̈ინ ზჷრალა̈შ ესერ ქა̈ხე ლი (ანდ.) — ჭიქა და თეფში ქალის სახელიაო.

სა̈კაცხ, საკა̈რცხ (-კცხიშ, -კცხა̈რ) ზს., **საკაცხ̈** (-იშ, -არ) ლშხ., **საკა̈ც** (-კაცა̈რ) ლნტ. — ჯალამბარი, საკაცე. ლგდგარ საკაცხჷშ ანჲიდხ (ლშხ.) — მიცვალებული საკაცით მოასვენეს (მოიყვანეს). შიშტ ანა̈სყეხ საკა̈ც (ლნტ.) — სწრაფად გააკეთეს საკაცე.

სა̈კმეჷელ იგივეა, რაც **საკმეჷელ.**

სა̈კსა̈რ (-სრიშ, -სარა̈ლ||-სარა̈რ ბზ., -იშ, -სარა̈რ ბქ.) — ბერკეტი, საკისარი. სა̈კსა̈რ გჷაწჷგხ დი̄რი ქალადასგდ (ბზ.) — ბერკეტი გვჭირდება დირეს გასადებად.

სა̈კჷრელ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **საკჷრელ** (-ალ) ლშხ. — საკვირველი, საოცარი. დი̄ნას მა̈ჲ სა̈კჷრელ, აფიცერთე ხოცხა̈ნ ლიწჷი̄ლა̈̄ლ (ბზ.) — გოგოს, რასაკვირველია, ოფიცერზე ერჩია გათხოვება. მაჲ საკჷრელ ლი, ერე ბაპ ჩუ ხოტბგლი (ლშხ. 9) — მღვდელი, რასაკვირველია, აკურთხებს სუფრას. სა̈კჷრელ [ლენაბაჲ] ლი კაცოლშა გჷეშ (ლნტ.) — საკვირველია კაცოაანთ საქმე.

სა̈კგრცხჷილ იგივეა, რაც **საკარცხჷილ.**

სა̈ლტ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სალტ** (-არ) ლშხ. — სალტე. რაყს სა̈ლტ ყოხსყეხ (ბზ.) — კასრს სალტე გაუკეთეს. ჷრემდ სალტარ მა̄რ ლეჭმი̄ნე (ლშხ.) — ურემს სალტეები უნდა შემოევლო.

სა̈ლხინ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სალხინ** (-არ) ლშხ. — სალხინო, ლხინში სახმარი. სა̈ლხინ ტაბა̈გჷ ჯა̄რხ ლემა̄რე (ბზ.) — სალხინო სუფრა მოგვემზადებინოთ. სალხინდჷ ლოქ ლაჯჲედა ალე მაგ მჷშგჷრი მე̄რმაჲი! (ლშხ. 35) — მეორედ სალხინოდ მოგვსვლოდეს ამდენი სტუმარიო! ალე სა̈ლხინ ლჷინალ ლი (ლნტ.) — ეს ლხინში სახმარი ღვინოა!

სა̈მჷნ (-ა̈შ, ლა̈სმჷნა) ბზ., **სემჷნ** (-იშ, ლა̈სმჷნა ბქ., ლასმჷნა ლშხ., ლა̈სემნა ლნტ.) — ცოლისძმა. ⌈და̈̄ჷ⌉ჯიჯჷა̈რს მიჩა ლა̈სმჷნას ხოშდე (ბზ. 401) — დევი ძელებს თავის ცოლისძმებს უგრის. ძჷერს ჯი იზბი... ჯიჯჷს მიჩა სემჷნს ხატყცი (ბზ. 114) — ხორცს თვითონ ჭამს, ძვალს თავის ცოლისძმას ურტყამს. გეგის ხოჩა სემჷნ ხაყა (ლნტ.) — გეგის კარგი ცოლისძმა ჰყავს.

სა̈მწ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სამწ** ბქ. 1. ბზ. მოე-

ნა, შეძენა. ხოჩა სა̈მწიშ ლი (ბზ.) — კარგი მშოვნელია (კარგი შოვნის არის) 2. შემწეობა, ხელშეწყობა.

სა̈მწჳინ (-იშ) ზს. — ხეირიანი, გამართული, კარგი. სამწჳინ ა̈ზჳ ხარხ მგსყე||ლგსყე (ბქ.) — გამართული (გაკეთებული) ემო აქვთ. **სა̈მწჳინდ** ზს. ზ მ ნ ს. — ხეირიანად, გამართულად, კარგად. გჳეშს სა̈მწჳინდ ხაკუ ლიჩჳმე (ბქ.) ლისყი (ზს.) — საქმეს ხეირიანად უნდა გაკეთება.

სა̈ნგეჭჳ იგივეა, რაც **სანგა̈ჭჳ**.

სა̈ნდ იხმარება გამოთქმაში **სა̈ნდ ლიგნე** — ნაკუწებად ქცევა. თა̈კჳ ესერ სა̈ნდ ოთგენახ (ბქ.) — თოკი ნაკუწებად უქცევიათო. სანდ ლას მეჩდე [ლგგნე] (ლშ.) — ნაკუწებად იყო ქცეული. ბოფშა̈რს მა̈გ სა̈ნდ ათოგენახ (ლნტ.) — ბავშვებს ყველაფერი ნაკუწებად უქცევიათ.

სა̈ნეფ იგივეა, რაც **სანეფ**.

სა̈ნყჳირ იგივეა, რაც **სამყჳირ**.

სა̈ნცხერ იგივეა, რაც **სანცხჳერ**.

სა̈ნჭლა (-ლა̈̄შ, -ლა̄ლ ბზ., -ლა̈შ, -ლოლ ბქ.) — კანდრიბი, კირკალი. ჭა̈ნდ სა̈ნჭლა ჩჳაყჳიჩ (ბზ.) — ხარმა კირკალი გატეხა.

სა̈ნჯ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — სამხრეული ღვედი, თასმა. თეფიშ სა̈ნჯ (ბქ.) — თოფის სამხრეული ღვედი.

სა̈ჟენ იგივეა, რაც **საჯენ**.

სა̈რგებ (-იშ) ზს., ლნტ., **სარგიბ** უშგ., **სარგებ** ლშ. — სასარგებლო, სარგებელი. წინწილ ხა̄მნე მიჩა დის, მარე სა̈რგებდ მა̄მა̄დ ოხჯა̈დ (ბზ. 251) — წიწილი აჭამა თავის დედას, მაგრამ ისევ არ არგო. ამ ლგცა̈რს გუნ სა̈რგებ ხეფსიხ (ბქ. 227) — ეს წყლები ძალიან სასარგებლოა (სასარგებლო გახდებიან). სა̈რგებ მა̈დმა ხოწჳახ ლახჳხო ლიზიჳშ (ლნტ.) — მთაში წასელით სარგებელი არაფერი უნახავთ.

სა̈რკ (-იშ, სარკა̈ლ ბზ., ლნტ., -სარკა̈რ ბქ.), **სარკ** (-ალ) ლშ. 1. სარკე. ა̈დსგიდდახ საწჳთრი სა̈რკთე (ბზ. 74) — საწუთროს სარკეში ჩაიხედეს. სა̈რკ დეშ ა̈ხჳთხედ (ლნტ.) — სარკე ვერ ეიპოვეთ. გ ა დ ა ტ. დეც სა̈რკდ ლგგ (ბქ.) — ცა მოწმენდილია (ცა სარკედ დგას). 2. მინა. ბაბად კუბს ჟიქანქა სარკა̈რ ხა̈ყერ (ბქ. 111) — მამამ კუბოს ზემოდან მინები გაუკეთა.

სა̈სტიკ იგივეა, რაც **სასდიკ**.

სა̈ჳლდ (-აშ, -ა̈რ) ბქ. — 1. ნიკაპი. მი სა̈ჳლდ მებჯჳე მად (ბქ.) — მე ნიკაპი გახეთქილი მქონდა.

სა̈ჳ[1] (-იშ) ზს., ლნტ., **საჳ** ლშ. — ოსეთი (ძველი გაგებით), ახლა: მთის გადაღმა მხარე, ჩრდილოეთკავკასიელი თურქულენოვანი ხალხების საცხოვრისი. ალ ჳოლრეშ ი კოჯა̈რ ეჩხა̈ნჩუ სა̈ჳ ლი (ბზ.)— ამ მყინვარების და კლდეების იქით ოსეთია. სა̈ჳით' ოჩადდ ლა̈ჭმათე (ბქ. 17) — ოსეთში წავედით სათიბად. ალ ხა̈ტ ლგმარდელი სა̈ჳს (ლნტ. 95) — ეს ხატი ოსეთში ყოფილა.

სა̈ჳ[2] (-იშ, საჳა̈რ) ზს., ლნტ. **სეჳ** (-არ) ლშ. — მარხილი. ყაბათგრ ჟი ხა̄გ სა̈ჳჟი ი ანღრი კე̄სა̈რთე (ბზ. 259) — ყაბათირი მარხილზე დგას და კეისართან მოდის. მოღა̈ჳს სა̈ჳა̈რჟი ხოლჯენიხ (ბქ. 230) — მოსავალს მარხილებზე აკრავენ. სეჳ ლგმა̄რე ხეკჳეს ლგ̄გე̄ნდეს (ლშ. 16) — მარხილი გამზადებული უნდა იდგეს კ ნ ი ნ. **სა̈ჳლდ** ზს., ლნტ., **სეჳლ** ლშ. ჰემს ეშხუ სა̈ჳლდ ქა ხეფსი (ბზ.) — თივა ერთი პატარა მარხილი გამოვა.

სა̈ჳიჭმ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **საჳჭმ** (-არ) ლშ. — სამარხვო. დედედ სა̈ჳიჭმ ლეზჳბა̈რ ჟ'ანმა̄რე (ბზ.) — დედამ სამარხვო საჭმელები მოამზადა. ადგომ ლადელ სა̈ჳიჭმ ნაყუნ გარ იმა̈რი (ბქ. 75) — ადგომა დღეს (ნათლიღების წინა დღე) მხოლოდ სამარხვო საჭმელი მზადდება. სა̈ჳიჭმს გარ ხჳიზჳებ'ი'დ ჳიჭმისა (ლნტ.) — მარხვაში მხოლოდ სამარხვო საჭმელს ვჭამთ.

სა̈ჳ-ჩა̈ჳ (-იშ, -ჩაჳა̈რ) ზს., **სეჳ-ჩეჳ** (-არ) ლშ. — მარხილი და ჩეო, ჩეოიანი მარხილი. ჯა̈ნი ლესგ აშხჳ სა̈ჳ-ჩა̈ჳთ' ე̄სჳდედ (ბზ. 27) — ხარის ფეშხო (გვერდი) ჩეოიან მარხილში ჩაედეთ. კირ სა̈ჳ-ჩა̈ჳშ ქორა̈რთე ოხლჳახ (ბქ. 277) — კირი ჩეოიანი მარხილით სახლებში მიაქეთ. ენწს სეჳჩეჳშჳ იმა̄ჯეხ (ლშ.) — ნაკელს ჩეოიანი მარხილით ეზიდებიან.

სა̈ფჯა̈ლ, სა̈ფგრჯელ (-იშ, -ა̈რ ზს.) იხ-

მარბა მრავლობითში. — საფეხურები — საქსოვი დაზგის ნაწილი. ლელჯჳმარა̈რს სა̈ფჴალა̈რ ხა̈ბხ ჩუბაჳ (ბქ. 306) — დგიმ-სავარცხლებს საფეხურები (ფეხის გასაყრელი) აქვს მიბმული.

სა̈ფგრჴელ იგივეა, რაც **სა̈ფჴა̈ლ**.

სა̈ქლეჳ იგივეა, რაც **საქუელ**.

სა̈ლერბეთ იგივეა, რაც **სალგრმათ**.

სა̈ლგრმათ იგივეა, რაც **სალგრმათ**.

სა̈ყ (-იშ, საყა̈რ) ბქ. — სამანი. მიშგჳა დაბლისგა ჲესჳალა სა̈ყ ესჳჩიხნა (ბქ.) — ჩემს ყანაში ვიღაცას სამანი ჩაურჭვია.

სა̈ყჳდირ (-დრიშ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ.) **საყდურ** (-ალ) ლშ., **სა̈ყჳედირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — 1. საყვედური. ლახჳბად სა̈ყჳდირ ხა̈ქჳხ [ხოხჳრა მუხჳბეს] (ბზ. 109) — ძმებმა საყვედური უთხრეს უმცროს ძმას. ცერა სა̈ყჳდირდ ხესდენიჳ ზურალ ირიჳ ა ლჳაყმარა (ბქ. 294) — მიტოვება (დაშორება) სასაყვედუროდ (სირცხვილად) რჩებოდა — ქალი იქნებოდა თუ კაცი. [მა̄რჳალს] საყდურდ მა̄მა ხა̄რხ ლემყალ (ლშ. 48) — მედიატორებს საყვედურის შიში აღარ აქვთ. — 2. ბქ. გლახაკი, უშნო. ამკა̈ლიბ სა̈ყჳდირ ამსჳალდ დემეგ მიწჳა (ბქ.) — ასეთი გლახაკი ადამიანი არსად მინახავს.

სა̈შშობ იგივეა, რაც **შა̈შშობ**.

სა̈ჩიჳა̈რ (-ჳრიშ, -ჳრა̈ლ ბზ., -ჳრა̈რ ბქ., -იშ, -ჳარა̈ლ ლნტ.), **საშჩიჳარ** (-ალ) ლშ. — საჩივარი. სა̈ჩიჳა̈რთე დეშ ლურდად (ბზ. 38) — საჩივლელად ვერ მივდიოდით. ლგქჳთერ სა̈ჩიჳა̈რს ლეშტ იტხა (ბქ. 208) — გაქურდული საჩივარს უკან იბრუნებდა. სა̈ჩიჳა̈რი ლიირე შკჳირ ხაბაყახ (ლნტ.) — საჩივრის დაწერა სირცხვილად მიაჩნიათ.

სა̈ციქჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -ცქჳიშ, -ცქჳა̈რ ბქ.), **საციქჳ** (-იშ, -არ) ლშ. — საციქველი. სა̈ციქჳთე მეცა̈დ მოშ ეჯჲა̈რთე? (ბზ.) — იმათთან საციქველისთვის ვერ გამეგზავნები? საციქჳი ლიჳდი მა̄ შიდ ზომხიე̄რ (ლშ.) — ახალ წელს საციქველის გაცემა არ შეიძლება. სა̈ციქჳი ლიჳედი მა̈დ ხამა̈ჭირხ (ლნტ.) — საციქველის მიცემა არ ეზარებათ (არ უჭირთ).

სა̈ჭირო ზს., (-ჲშ) ლნტ., **საჭირო** (-ო̄შ, —) ლშ. — საჭირო. სა̈ჭირო ესერ მა̄მა ხა̄რ [ლი̄ზი] (ბზ. 251) — საჭირო არ არის წასვლაო. ა̈დკიდახ სა̈ჭირო სახსა̈რს (ბქ. 240) — გადაიხდიდნენ საჭირო სახსარს. [ბა̈ჩი] ლა̈ჲასკდ სა̈ჭირო ლი ჩა̈ჳ (ლნტ. 23) — ქვის წასალებად საჭიროა ჩეო.

სა̈ხ (-იშ) ზს., ლნტ., **სახ** ლშ. — 1. სახე. ლა̈ჭმათე̄სგა მა̄რა̄ლე სა̈ხჲი ანჴა̈დხ ჯგჷრა̈გ ი... ა̈ნგლოზა̈რ (ბზ. 289) — წმინდა გიორგი და ანგელოზები სათიბში კაცის სახით მოვიდნენ. — 2. ბქ. საქმე; წესი. ბერჟემ სა̈ხ მგშკიდს ესერ ხოხალ (ბქ.) — რკინის წესი მჭედელმა იცისო. ლემბა̈ჲ ლი ისგუ სა̈ხ (ბქ.) — გასაოცარია შენი საქმე.

სა̈ხელმწიფ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სახელწიფხ** ბქ., **სახელწიფ** (-არ) ლშ. — სახელმწიფო. ხელწიფდ ჩჳა̈დნა̈ზჳრე მიჩა სა̈ხელმწიფისგა მერდე მა̄რე მა̈გ (ბზ. 249) — ხელმწიფემ თავის სახელმწიფოში მყოფი ყველა კაცი შეაგროვა. შამშია̈თილ ათასდდა ეშხუ სახელწიფხს (ბქ. 53) — შამშიათილი წააწყდა ერთ სახელმწიფოს. ეჯ სახელწიფისა ხენწიფს ხაყე̄ნა ზითუნახაჳ [დინა] (ლშ. 67) — იმ სახელმწიფოში ხელმწიფეს მზეთუნახავი ქალიშვილი ჰყოლია. ხორჳა მუხჳბეს ა̈სესად ეჯ სა̈ხელმწიფოჲ ბატონობ (ლნტ. 314) — იმ სახელმწიფოს ბატონობა უმცროს ძმას დარჩა.

სა̈ხინახობ იგივეა, რაც **სახინახობ**.

სა̈ხიშ (-ა̈რ) ზს., ლნტ., **სახიშ** (-არ) ლშ. 1. სახისა, შესახედაობისა. მაგჳა̈ჲ სა̈ხი მა̄რე ლი? (ბზ.) — როგორი სახის კაცია? ხეჳჳეს ენწჳე̄ნე̄ნდეს ლიცისა, ჲედ ჳიჯი სახიშდ, ჲედ ბაყაყიშ (ლშ. 89) — უნდა გამოჩნდეს წყალში გველის ან ბაყაყის სახით. 2. ხასიათი. ძღგდ ხოლა სა̈ხიშ მარე ლგმა̈რ [ნასო] (ლნტ. 92) — ძალიან ცუდი ხასიათის კაცი ყოფილა ნასო.

სა̈ხკა̈ფ (-იშ) ზს., ლნტ., **სახკაფ** ლშ. — 1. ყოფაქცევა, ხასიათი. ხოჩა̄მ სა̈ხკა̈ფი მა̄რე ლა̈სჳ (ბზ.) — კარგი ყოფაქცევის კაცი იყო. სახკაფდ [სახდ ი კაფდ] და̄რ ხოჩა ეჯის (ლშ.) — ხასიათით იმას არავინ არ სჯობს. ხოჩა სა̈ხკა̈ფი ჲეხჳ ხაყა სასოს (ლნტ.) კარგი ყოფაქცევის ცოლი ჰყავს სასოს. — 2. კანონ-სამართალი. გიგას სა̈ხკა̈ფდ ლინჯნძლა̈ჳი ესერ მადმა

ახხელოლნა (ბქ.) — მამიდას (დეიდას) კანონით გალანძღვა არ ეკუთვნოდაო (არ დაუმსახურებიაო).

სა̈ხმა̈ხ[1] (-იშ, -მახა̈რ ზს., -მახა̈ლ ლნტ.), **სახმახ** (-არ) ლშ. 1. საქმე, ვაივაგლახი, ვაინაჩრობა. გუშგუ̂ეჲ ქუ̂ინი მუცუ̂რე ამჟი სა̈ხმა̈ხისგ'ა̈რი (ბზ. 410) — ჩვენი მარჩენალი ასეთ ვაივაგლახშია. [და̈უ̂ა̈რდ] ეჯგუ̂ა̈რ სა̈ხმა̈ხ ანსყეხ, ერე... (ბქ. 163) — დევებმა ისეთი ვაი-ვაგლახი ატეხეს, რომ ამჟი ლი ლა̄შხისა ლა̄შგლაყუ̂ლი სახმახარ (ლშ. 8) — ასეა ლაშხეთში მოწეელა, ყეელის ამოყვანასთან დაკავშირებული საქმეები. ლგდგა̈რს ხუ̂ა̈ჲ სა̈ხმა̈ხ ხაწგხ (ლნტ.) — მიცვალებულს ბევრი ვაი-ვაგლახი სჭირდება. 2. ზს. ერთი ყოფა, აურზაური. გუნ სა̈ხმა̈ხ ა̈დბინეს ქორშა̈რდ (ბქ.) — დიდი აურზაური დაიწყეს შინაურებმა.

სა̈ხმა̈ხ[2] (-იშ, -მახა̈რ ზს., -მახა̈ლ ლნტ.), **სახმახ** (-არ) ლშ. — პატივისმცემელი, გულუხვი, ხელგაშლილი. ალ მეზგე ეზერ სა̈ხმა̈ხიშ ლი (ბზ.) — ეს ოჯახი ხელგაშლილია. თინო ძღზ̄დ ხოჩა სახმახი ზურა̄ლ ლი (ლშ.) — თინო ძალზე გულუხვი ქალია.

სა̈ხს ლიღუ̂ე̄ნე ბზ. — ღირსია, ეკუთვნის. ჰო, ჲაღო, ალას ესერ მა̄დ ლახღუ̂ა სა̈ხ! (ბზ. 32) — ჰო, აბა, ამას არ ეკუთვნისო! გიე̄რგ, ალას მა̄დ ლამღუ̂ა სა̈ხ ისგუ̂ახა̈ნქა! (ბზ. 321) — გიორგი, ეს არ არის შენგან ამის ღირსი!

სა̈ხსნილ იგივეა, რაც **საჴსნელ**.

სა̈ჭეუ̂ (-იშ) ზს., ლნტ., **საჭეუ̂** ქს. — სახეო, საქვეყნო. სა̈ჭეუ̂ გუ̂ეშ (ზს.) — სახეო საქმე (სახალხო საქმე). ლგდგა̈რიშ ტაფა̈შ ლიჩემ სა̈ჭეუ̂დ ლესდიკ ლი (ბქ.) — მიცვალებულისადმი ცუდად მოქცევა საქვეყნოდ საწყენი საქმეა. ამშა ლისყეჲ სა̈ჭეუ̂ გუ̂ეშ ლი (ლნტ.) — ამის გაკეთება საქვეყნო საქმეა. ყიფჲანას მახელუ̂აჟარე..., საჭეუ̂ას ისგუ̂ე ლახორა (მოეზ. 12) — ყიფიანთ ახალგაზრდებო, სახევოში თქვენი შეკრება.

სა̈ჯენ იგივეა, რაც **საჯენ**.

სა̈ჯილ (-იშ) ბქ. — დამბლა. ეჩქას თა̈რგლეზერდ სა̈ჯილ ხაჭიდ ეჯია̈რს (ბქ. 161) — მაშინ იმათ მთავარანგელოზმა დამბლა დასცა.

სა̄ბელ (-ბლიშ, -ბლა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშ.), **სა̈ბელ** (-ბლიშ, -ბლა̈რ ბქ.), **საბელ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — კვიცი. ლოხუ̂ფუ̂ე̈ლ ქრისდედ ღუნს ი სა̄ბელდ ესსიპე (ბზ. 44) — შეუბერა ქრისტემ ხბოს და კვიცად აქცია. ჩაჟუ̂ სა̈ბელ ღეშგიმ ხეჭამ (ბქ. 314) — ცხენს კვიცი უკან მიჰყვებოდა. ჩა̄ჟემ ანთაუ̂ე სა̄ბელ (ლშ. 68) — ცხენმა კვიცი მოიგო. [უ̂ოქუ̂რეშ] საბელს ლოქ ანჭდე (ლნტ. 246) — ოქროს კვიცს მოვიყვანო.

სა̄ზრ (-ა̈შ ბზ., -აშ ლშ.), **საზრ** (-იშ) ბქ., **სა̈ზრ** ლნტ. — აზრი, განსჯა; გონება, აზროვნება. ციოყს ხოჩა სა̄ზრ ხოხა (ბზ.) — ციოყმა კარგი განსჯა იცის. სა̈ზრ დესა ხულუ̂ა (ლნტ.) — აზრი არა აქვს.

სა̄თ იგივეა, რაც **სალა̈თ**.

სბენდიკ, სბონდიკ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშ.) **სპენდიკ** (-ა̈რ) ლნტ. — სპონდიო, ფამარი და მჩატე ქვა. სბენდიკ ჩუ ლგთმე ნა̈რ (ბზ.) — სპონდიო ნაშოვნი გვაქვს. მეზრა̈შ თა̈რგლეზერ სბენდიკიშ ლი (ბქ. 4) — მეზრის მთავარანგელოზის ეკლესია სპონდიოს ქვისაა. ჲერეხი სპენდიკი ლაშთხარს ლახარახ (ლნტ. 67) — ზოგი სპონდიოს ქვის ამოთხრას მისდევომია(ნ).

სბონდიკ იგივეა, რაც **სბენდიკ**.

სგა-, ისგა- ზს., ლშ., **სკა-, ისკა-, ჲსკა-** ლნტ. ზ მ ნ ი ს წ ი ნ ი. — შე-, შთა-, შემო-. **სგალა̈ხჭა̈დგნხ** აშხუ̂ სოფელთე̄სგა (ბზ. 369) — შემოვიდნენ ერთ სოფელში. და̈უ̂დ... **სგა̄დჲე** ქორთე (ბზ. 271) — დევმა შეიყვანა სახლში. ხეხუ̂დ **სგა̈დჲერნე** ქორთე (ბქ. 187) — ცოლმა მოიწვია სახლში. მეთხუ̂იარა **სგა̄ჩადხ** ქუ̂აბთეჲსა (ლშ.) — მონადირეები შევიდნენ გამოქვაბულში. **სკადა̈ჲეხ** ბეფშ ქორხო (ლნტ.) — შეიყვანეს ბავშვი სახლში.

სგალა̈ტ (-ლტიშ, -ლატა̈რ ზს., -იშ, -ლატა̈რ ლნტ.), **სგალატ** (-არ) ლშ. — მაუდი. სგალა̈ტ მასა̈რდ ნირი (ბზ.) — მაუდი ბლომად გვაქვს. სგალა̈ტი უ̂ოსა̈რს ხუ̂იშხებდად (ლნტ.) — მაუდის ჩოხას ეიკერაედით.

სგამე იგივეა, რაც **სგა̄მეშ**.

სგან იგივეა, რაც **სგა̈̄ნ**.

სგანჩუ იგივეა, რაც **სგა̈̄ნჩუ**.

სგაჲ იგივეა, რაც **სგა̈ჲ**.

სგაჵ იგივეა, რაც **სგა̄ჵ.**

სგაჵდაშ იგივეა, რაც **სგა̄ჵიშ.**

სგაშირ იგივეა, რაც **სგა̄შირ.**

სგაშხენ იგივეა, რაც **სგა̄̈შხა̈ნ.**

სგახი (-ი̄შ) ბზ., **სგა̈ხი** (-იშ) ბქ., **სგა̄ხი** (-ი̄შ) ლშხ., **სკა̈ხი** (-იშ) ლნტ. **ზმნს.** — ახლოს, უფრო შიგნით, სიღრმისკენ. ხელწიფიშ გეზალ სგა̈ხფე̄დლა̈ნ სგახი ლგდგა̈რს (ბზ. 438) — ხელმწიფის შვილი მიუახლოედა მიცვალებულს (უფრო ახლოს მიეიდა). სკა̈მ სკა̈ხი ადტიხ ზურალდ (ლნტ.) — სამი ქალმა ახლოს (სიღრმისკენ) მისწია.

სგა̈დ ზს., **სგად** ლშხ., **სკა̈** ლნტ. II პირის ნაცვალსახელი მრავლობითში. — თქვენ. სგა̈დ მა̄̈დ ჯე̄ცხე̄ნიხ, ეჯას ხიჩოლ (ბზ. 259) — თქვენ რაც გერჩივნებათ, იმას იმამთ. სგა̈ ხოფშირა ხა̈რიდ ქორისგა (ბქ. 206) — თქვენ უფრო ბევრნი ხართ სახლში. ეჯის სგად ჩოთშდგმად ბგგი ლეთრაჵშ (ლშხ. 74) — იმას თქვენ მაგარი სასმელით დაუთერიხართ. სკა̈ შომა ანჴადდ? (ლნტ.) — თქვენ როდის მოხეედით? იხ. **სი.**

სგა̈ხი იგივეა, რაც **სგახი.**

სგა̄მეშ, სგა̄̈შ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სგამე** ბქ., **სგა̄მე** (-მე̄შიშ, -მე̄შარ) ლშხ., ⌜ი⌝**სკაშხენა** (-ნა̈დშ) ლნტ. — შიგნითა. სგა̄̈შ ი ქა̈მეშ მა̈გ ლგნჩგდე ხა̄რხ (ბზ.) — შიგნითა და გარეთა ყველაფერი არეული აქვთ. [თა̈შ] სგამე ყორჯი ოსდეხ [დამაჭირა̈დს] (ბქ. 42) — ყველი შიგნითა კარზე დაუდევს დამაჭირას (ნაცარქექიას). სიმინდი ტარო̄ სგა̄მე გუგ (ლშხ. ხორ. 7) — სიმინდის ტაროს შიგნითა გული. ისკაშხენა ყორ ჩჵაკილხ (ლნტ.) — შიგნითა კარი დაკეტეს.

სგა̄ნ იგივეა, რაც **სგა̄̈ნ.**

სგა̄ნჩჵ იგივეა, რაც **სგა̄̈ნჩჵ.**

სგა̄ნხენ იგივეა, რაც **სგა̄̈შხა̈ნ.**

სგა̄ჵ ბზ., ლშხ., **სგაჵ** ბქ., **სკაჵ** ლნტ. **ზმნს.** 1. შიგნით, შიგ. სგა̄ჵ ესერ ლა̈ხქალა̈ნ ი ლისჵე̄ნ შდიქუ ათგე (ბზ. 177) — შიგ მიეპარე და ძუძუზე კბილი დაადგიო. სგა̄ჵ ლოქ ანჭად ქორთე! (ლშხ. 66) — შიგ შემოდი სახლშიო! 2. გაღმა, იქითა მხარეს. სგა̄ჵ ხოტბიდა ლი (ბზ.) — გაღმა (ბარისკენ) უფრო სითბოა.

სგა̄ჵიშ (-ა̈რ) ბზ., **სგაჵდაშ** (-არ) ლშხ. — გაღალმელი, იქითური, შიგნითა (ქართველი). სგაჵი ლგთორ მა̄რე̄ლ [ანჴადხ] (ლშხ. 22) — გაღალმელი ნასწავლი კაცები მოვიდნენ.

სგა̄შირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **სგაშირ** (-ა̈რ) ბქ., **სგა̄შჵრა** (-რა̄შ‖-რე̄მიშ, -რე̄ლ) ლშხ., **სკაშჵრა** (-რა̈დშ, -რა̈ლ) ლნტ. — შიგნეული, შიგანი, შიგნეულობა. ხა̈მი სგა̄შირ ქა ლეშყჵდი ლი (ბზ.) — ღორის შიგნეული გასარეცხია. ჯითიშ სგაშირს ყ'აჯა̈ბხ (ბქ. 77) — ბურვაკის შიგნეულს მოხარშავენ. სგა̄შჵრე̄მიშს კეპლარს ანსყე̄ნნეხ (ლშხ. 18) — შიგნეულის კუპატებს გააკეთებენ. სკაშჵრას ერ ქა̈ხჵკედდ, ეჩანლო ლა̈ზდას ხჵაქჵცჵრედ (ლნტ. 39) — შიგნეულს რომ გამოეაცლით, შემდეგ საკლავს დაჭრით.

სგა̄შჵრა იგივეა, რაც **სგა̄შირ.**

სგა̄ხი იგივეა, რაც **სგახი.**

სგა̄ხი̄შ (-ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **სკახიდშ** (-ა̈რ) ლნტ. — ახლო ნათესავი, ახლობელი. სგა̄ხი̄შ ი ქახი̄შ მა̈გ ანჴა̈დხ (ბზ.) — ახლობელი და შორეული — ყველანი მოვიდნენ. დერჵად სგა̄ხიშ ი̄რი, ეჯი [სედნი ქორს] (ლშხ. 38) — ვინც ახლობელია ის რჩება სახლში. ძღგდ სკა̈ხიდშ და̈რ ხაყა დენას (ლნტ.) — ძალიან (დიდი) ახლო ნათესავი არავინ ჰყავს გოგოს.

სგა̄̈ნ ბზ., **სგან, ისგან** ბქ., **სგა̄ნ** ლშხ., **სკა̈ნ** ლნტ. — **ზმნს.** — შიგნით, შიგნიდან. — სგა̄ჩა̈დ სგა̄̈ნ ი ხეწა̈დ სი̄მაქს (ბზ.) — შევიდა შიგნით და დაიხახა ქალიშვილი. სგა̄ნ ლახტჵლე... გარდატყჵადდ (ლშხ. 79) — გარდატყუამ შიგნიდან დაუძახა.

სგა̄̈ნჩჵ ბზ., **სგანჩჵ** ბქ., **სგა̄ნჩჵ** ლშხ., **სკაშხენჩჵ** ლნტ. — შიგნით (შიგნიდან ქვემოთ). სგა̄ჩა̈დ სგა̄̈ნჩჵ დი̄ნა (ბზ. 287) — ქალიშვილი შიგნით (შიგნიდან ქვემოთ) შევიდა. ლეჩყა̈ნ სგანჩჵ დარჵდ ლი მეყჵლე (ბქ. 3) — ლეჩყანი შიგნით (შიგნიდან ქვემოთ) ორად არის გაყოფილი. მეჵარ მაშედ ხა̄რ სგა̄ნჩჵ მა̄რას ამშა ლიზობ (ლშხ.) — ძალიან რვებს ადამიანს შიგნით (მუცელში) ამის ჭამა.

სგა̄̈შ იგივეა, რაც **სგა̄მეშ.**

სგა̄̈შხა̈ნ ბზ., **სგაშხენ** ბქ., **სგა̄ნხენ** ლშხ.,

სკაშხენ ლნტ., ზმნზ. — შიგნით, შიგნიდან. დი̄ნას სგა̈შხა̈ნ კაბ ხა̈ქუდა (ბზ.) — გოგოს შიგნით კაბა აცვია. სგაშხენ [ნენის ხარშუნახ] (ბქ. 4) — შიგნით თივას უკაბდნენ. სგა̈ნხენ ლიბრია̈ლ ისმო̄ლ (ლშხ.) — შიგნიდან სიმღერა ისმოდა. სკა̈შხენ და̈რ ასად (ლნტ.) — შიგნით არავინ დარჩა. სგა̈შხან ჯაქუდა ატლასე (ჭოეზ. 18) — შიგნით ატლასი ეცვა.

სგე იგივეა, რაც **სგეჲ**.

სგებინ იგივეა, რაც **სგჷებინ**.

სგებნაჷ იგივეა, რაც **სგჷებნაჷ**.

სგებნე იგივეა, რაც **სგჷებნე**.

სგელ (ხონსგლა, მა̈ნსგლე ბზ., ხონსგლა, მანსგლე ბქ., ხონსგლა, სგელა̄რა ლშხ.), **სკელ** (ხონსკელა, სკელარა) ლნტ. — სქელი. სგელ ფიცრა̈ლ ონჴუ (ბზ.) — სქელი ფიცრები მოვიტანე. სგელ ნამშიშ ესერ ითქ ნეცინ ლი (ანდ.) — სქლად ამოსული ჭირნახულის მარცვალი წვრილიაო. ლინთჷიშდ ლელჷაყმა̈რს ა̈შხბიხ ჷოსა̈რს... ხონსგლა̈რშალ ფაყჷარს (ბქ. 239) — სამამითოდ სამამაკაცოს კერავენ პერანგს — მოსქელო ქუდებს. ტუფ სკელ ხეკჷეს ლესეს (ლნტ. 31) — ტყავი სქელი უნდა იყოს. ქაქ ხონსკელა ახასყედ (ლნტ.) — ფაფა უფრო სქელი გააკეთეთ.

სგეჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., (-არ) ლშხ., **სგე**, **ემსგე** (-გემიშ, გმსგოლ) ბქ., **სკე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — მემკვიდრე, ძე; ვაჟიშვილი. ჯგჷრა̈გ... ალ ქორა̈... ხოხჷრა̄მ სგეჲ ხათხე̄ლინ (ბზ. 12.) — წმინდა გიორგი, ამ ოჯახის უმცროსს მემკვიდრე მოასწარიო (აშოვნინეო). დაჷითს ხოჩა ემსგე ოთსად (ბქ.) — დავითს კარგი მემკვიდრე დარჩა. კნინ. **სგეილდ** ზს., **სგეი̄ლ** ლშხ.

სგიმ (-იშ, სგგმა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.), **სკიმ** (-ა̈რ) ლნტ. — ვება, მჟავე წყალი. ჯ'ე̄სერ სგიმსი̄ ჩუ ლა̈ჲთგრე (ბზ. 324) — მე ვებასაც კი შევსვამო. ნესგა სოფელისგა ხაზჷიბ სგიმ (ბქ. 69) — შუა სოფელში ამოდის მჟავე წყალი. სასა̄შთა̄ნ სგიმარ დემე არიხ (ლშხ. 3) — სასაშისთანა მჟავე წყლები არსად არის. ჭურია̈შ ლეჟაშხენ ა̈ნთხეხ სკიმ (ლნტ. 10) — ჭურიაშის (ლენტეხის) ზემოთ იპოვეს მჟავე წყალი. კნინ. **სგიმი̄ლ** ბზ., ლშხ., **სკიმილდ** ლნტ.

სგირი (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რი̄შ, -ალ ლშხ.), **სკირი** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — 1. სვანური სახლის ქვედა სართული. ლახჷბა ჩჷა̈დგთა̈ნხ: — ეშხუს დარბა̈ზ ხა̈ხჷიდ, მერმას — სგირი (ბქ. 149) — ძმები გაიყარნენ: ერთს დარბაზი შეხვდა, მეორეს — ქვედა სართული. 2. მიწის იატაკი, სოხანე. კუბ სგობინისა [სგირიყი] ჩჷაფი̄ნეხ ნაბადს (ლშხ. 34) — კუბოს წინ, სოხანეზე ნაბადს დააფენენ. [ზურალ] სკირიქა ჩოქჷშ ასხრი (ლნტ. 63) — ქალი სოხანეზე ჩოქით მიდის. ჩუ ლაჯყჷინეხ სგირი ლეჟა (ჭოეზ. 129) — დააწვინეს სოხანეზე.

სგობინ იგივეა, რაც **სგჷებინ**.

სგობნა̄ჷ იგივეა, რაც **სგჷებნაჷ**.

სგობნე იგივეა, რაც **სგჷებნე**.

სგოჯ იგივეა, რაც **სგჷეჯი**.

სგოჯნი იგივეა, რაც **სგჷეჯნი**.

სგურ[1] (სგურდა̈ს, სგურდა; სგურდე̄დს ბზ., სგურდ, სგურდა; სგურდეს ბქ., სგჷ̄რდ, სგჷ̄რდა; სგჷ̄რდეს ლშხ), **სკურ** (სკურდა̈ს, სკურდა; სკურდეს) ლნტ. კრძუკ. — ზის. და̈ჷ... ჩუ სგურ ი ილჭა̈ლ (ბზ. 311) — დევი ზის და მოთქვამს. ჯი ქახიქა სგურ (ბქ. 10) — თვითონ მოშორებით ზის. ჩუ სგჷ̄რდა ი იგჷა̄ნდა (ლშხ. 69) — იჯდა და ტიროდა. ბაზა̈რი თხუმ სკურდა რუკაპ (ლნტ. 255) — ბაზრის თავში როკაპი იჯდა.

სგურ[2] იგივეა, რაც **სგჷირ**.

სგჷან (-ა̈შ) ბზ., **სგჷენ** (-იშ) ლშხ. — მშვენება, შნო, სილამაზე. მჷმლჷა̈ჲო̄ლა̈რ სგჷანა̈ მგტხე ლიხ ლა̄რალეშ (ბზ.) — ყვავილები სათიბების მშვენებაა (სათიბების სილამაზის დამბრუნებელია).

სგჷებინ, სგებინ, სგობინ ზს., **სგობინ** ლშხ., **სკჷებინ** ლნტ. ზმნზ — წინ, პირველად. გეზალ ანჴა̈დ სგჷებინ [სგებინ] (ბზ. 369) — შვილი პირველი მოვიდა. ლა̈ჲრეკლე სგობინ [ჯო̄გ] (ბზ. 158) — გაირეკა წინ ჯოგი. დაგრას სგებინ დარ მოშ ესერ ხეგნი (ბქ.) — სიკვდილს წინ ვერავინ დაუდგებაო. ეშდოხუშდ ზაჷ სგჷებინჩუ ბეჩჷის ლა̈ხქამ ეშხუ სოფელ (ბქ. 1) — თხუთმეტი წლის წინ ბეჩოს ერთი სოფელი მოემატა. ბაპ სგობინ ხოყოლჷ ხატარს (ლშხ. 26) — მღვდელი წინ მიუძღვის

ხატებს. ჩქჷიმდ გჷიყჷელ სკჷებინ გელა (ლნტ. 73) — გელა ჩუმად მიგეიძლეის წინ.

სგჷებნაჷ ბზ., **სგებნაჷ** ბქ., **სგობნა̈ჷ** ლშხ., **სკჷებნაჷ** ლნტ. ზმნზ. — წინასწარ, წინდაწინ. ალა მგლხა̈რს ყ'ოხბაყახ სგჷებნაჷ (ბზ. 3) — ეს მულახელებს წინდაწინ შეუტყვიათ. დაგრას გჷი ი ტა̈ნ სგებნაჷ ესერ იბყენიხ (ანდ.) — სიკვდილს გული და ტანი წინასწარ იგებენო. ჩი̄ს სგობნა̈ჷ ამო̄რჷეხ ლეკერძგ̄ლდალ (ლშხ. 44) — ახლობლები ყველაფერს წინდაწინ არჩევენ. ჯიმს სკჷებნაჷ ხჷეჩოდ ყი ლცმგცნად (ლნტ. 36) — მარილს წინასწარ ეუშერებით მომიერად.

სგჷებნე, სგობნე, სგებნე (-ნემ, -შა̈რ ზს., -ნე̄მიშ, ნე̄შა̈რ ბზ.), **სგობნე** (-ნე̄შ-‖ნე̄მიშ, -ნე̄ლ) ლშხ., **სკჷებნე** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — წინა, წინანდელი. განცხდა̈ბ სგჷებნე ლადელს ადგომს ხჷაყლედ (ბზ. 11) — ნათლიღების (გამოცხადების) წინა დღეს „ადგომ"-ს ეძახით. სგჷებნე ჰგშხა̈რ ძჷლჷაშ აშხჷ ძგიდჲი ხა̈გნენა (ბქ. 26) — წინა ფეხები მღვის ერთ ნაპირზე ედგა. თამჷა სგობნე მი̄შს ხოშა. თამჷა მი̄შს ხაყლეხ (ლშხ. 5) — აღდგომის წინა კვირას დიდი აღდგომის კვირას ეძახიან.

სგჷენ იგივეა, რაც **სგჷა̈ნ**.

სგჷეჯნი (ა̈ხჷსგჷეჯნა̈ნ, ა̈ნსგჷეჯნა̈ნ; ა̈ნსგჷეჯნი ბზ., ონსგჷეჯ, ანსგჷეჯ; ა̈ნსგჷეჯნი ბქ.), **სგოჯნი** (ოხსგჷოჯნენ, ენსგოჯნა̈ნ; ენსგოჯნი) ლშხ., **სკჷეჯნი** (ა̈ხჷსკჷეჯნენ, ა̈ნსკჷეჯნა̈ნ; ა̈ნსკჷეჯნი) ლნტ. გრდუვ. — მობრძანდება. სგაჷ ესერ ანსგჷეჯდახ! (ბზ. 291) — შემობრძანდითო! სგაანსგჷეჯ, სი ბედნია̈რ! (ბქ. 73) — შემობრძანდი, შე ბედნიერო! ფუსნა ოთარ, ყი მოშ ანსგჷეჯდ! (ჰოუზ. 84) — ბატონო ოთარ, როგორმე ამობრძანდით!

სგჷე̄ჯი (სგჷე̄ჯჷდა̈ს, სგჷე̄ჯდა; სგჷე̄ჯდე̄დს ბზ., სგჷეჯ, სგეჯიჷ; სგჷეჯიდეს ბქ.), **სგოჯ** (სგოჯდას, სგოჯდა; სგოჯდეს) ლშხ., **სკჷეჯი** (სკჷეჯდა̈ს, სკჷეჯდა; სკჷეჯდეს) ლნტ. გრდუვ. — ბრძანდება, არის. მ'ესერ ტა̈რ ბედნიერ სგეჯი (ბქ. 213) — რა ბედნიერი ბრძანდებიო. ეშხუ [ლჷაშ] ესერ ამეჩუ სგეჯი (ბქ. 235) — ერთი ჯიხვი აქ არისო.

სგჷიზე (ონსგუზ, ანსგჷიზ; ა̈ნსგჷზე) ზს., გრდმ. — ქლეტს, მუსრავს, წყვეტს. ეჩქ' ა̈ხჷხირნა̈ნ ი ყ'ონსგუზ (ბზ. 307) — მაშინ გაებრაზდი და ამოუწყვიტა. ა̈მირმ ჷეფხიშ ჰა̈კჷედშჷ სგჷიზა [ეჯჲა̈რს] (ბქ. 259) — ამირანი ვეფხვის კუდით ქლეტდა იმათ.

სგჷირ (-იშ, სგურა̈ლ ბზ., სგურა̈რ ბქ.), **სგურ** (-ალ) ლშხ. — ხამი ტილო; კანაფის ძაფის ქსოვილი. სგჷირი̄ ყი̄ჷ ოხჷლეთ ნა̈ბოზდ (ბზ. 324) — საღამომდე ტილოც მომიქსოვეო. სგჷირიშ ესერ ფატა̈ნ ი ეჯია̈ჲ მეკჷშდე (ანდ.) — ხამი ტილოს პერანგი და — ისიც მოკლეო. სგური ფატან ხა̈ქჷ (ლშხ.) — ხამი ტილოს პერანგი აცვია.

სდჷუგჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სდუგჷ** ბქ., (-არ) ლშხ., **სტჷუგჷ** (-ა̈რ) ლნტ. — ნაწნავი, წნული (ძაფისა, ბალახისა, თამბაქოსი...) ალ ბალახს... ყასდგჷიხ ჯო̄დი სდჷუგჷარდ (ლშხ. ხორ. 29) — ამ ბალახს გრძელ წნულებად წნავენ. ქალაკოდა̈ჲ სტჷუგჷ გულჷა (ლნტ.) — ქალაკოდას წნული გვაქვს.

სეგდა (-და̈შ, -და̈ლ ბზ., -და̄შ, -დე̄ლ ლშხ.) — ხის ვედრო. ყალაჩჷყლა̄ნდ ყ'ოხჴიდ [სეგდა] (ბზ. 246) — ყალაჩუყლანმა ამოუტანა ხის ვედრო. ნა̄შგს... სგე̄სგოშნეხ სეგდახენ ცხჷადთე (ლშხ. 7) — მონაწველს ხის ვედროდან ქვაბში ჩაასხამენ.

სედა, სა̈და (-და̈შ ბზ., -და̈შ ბქ.), **სედა** (-და̄შ ლშხ., -და̈ჲშ ლნტ.) — გადარჩენა; შერჩენა. ეჩი̄ ქჷინი სედა‖სა̈და გუნ მაჩა [მა̈ხჲად] (ბზ.) — იმისი სულის შერჩენა (გადარჩენა) ძალიან მიხარია. ქუნემ სედა (ბქ.) — სულის შერჩენა. დაგრა ი სედა (ბზ.) — სიკვდილი და დარჩენა.

სედენი იგივეა, რაც **სედნი**.

სედნი (ოსედ, ასად‖ასა̈დ; ა̈სდენი ზს., ასად, ასდენი ლშხ.), **სედენი** (ასჷედ, ასად: ასედენი) ლნტ. გრდუვ. — რჩება. ჰიტი ეჯ ლე̄თ კე̄სა̈რშე̄რმგყ ასა̈დ (ბზ. 313) — ჭიტი იმ ღამეს კეისრიანთია დარჩა. ამ ლა̈შიალჷი ბაბა ბეჷა გარ ომსედელი (ბქ. 197) — ამ ომში პაპა ბევალა დარჩენილა. უნჩყად ხაბნა დემ ესერ სედნი (ანდ.) — მოზვერი გაუხედნავი არ რჩებაო. ჲერხი შუკჷარისა სედნი ნამშდცმოშ (ლშხ. 31) — ბოვი სიმთვრალით გზაში რჩება. ჩჷა̈მესედხ მჷ ი სემი გეზალ (ლნტ. 196) — დარჩენილან მამა და სამი შვილი.

სეირ (-იშ) — სეირი. ალ სეირი მგსგდი ხჷა̈სჷ (ბზ.) — ამ სეირის მაყურებელი ვიყავი. ძღგდ სეირ გჷადა ეჯ ლა̈დეღ (ლნტ.) — დიდი სეირი გვქონდა იმ დღეს.

სემე̄და (-და̄შ) ლშხ., **სემედა** (-და̈ჲშ) ლნტ. — სამივე. სემე̄და ლაჷდილას ქო̄ხო̄მბჷე... (ლშხ) — სამივე დას უამბო. ალმინ სემედა ჰყგნტა̈რ ლგმა̈რელიხ (ლნტ. 264) — ესენი სამივე ბიჭები ყოფილა'ნ'.

სემი (-მი̄შ||სამმიშ ზს., -მი̄შ ლშხ., -ჲშ ლნტ.) — სამი. ჷოფრიდომს სემი მა̄ლ ხაყა (ბზ. 60) — ვიოფრიდომს სამი მელა ჰყავს. მიშგჷა დის სემი ლგნგაზ... ოთესდ (ბქ. 14) — დედაჩემს სამი კვირისა დავურჩი. სემი ზაი̄ლ ცანად ლამა̄დ (ლშხ. 85) — სამი წელი ცანაში დავყავი. მეზგემი ხოშას სემი ჰყგნტა̈რ ხა̈რდენა (ლნტ. 8) — ოჯახის უფროსს სამი ვაჟი ჰყოლია.

სემულ, სემუნ იგივეა, რაც **სა̈მუნ.**

სენა, სენეჲ იგივეა, რაც **სანა̈.**

სერ[1] 1. ამიერიდან; მეტი, მერე, კიდევ. მიჩა ლირდე ესერ მა̄მა ლი სერ (ბზ. 263) — ამიერიდან ჩემი სიცოცხლე არაფერიაო. ხაკუ ესერ ესამა̄ სერ? (ბზ. 362) — კიდევ ხომ არაფერი გინდაო? სერ მადმა ღალ მაშყიდ (ბქ. 14) — მეტი არაფერი მახსოვს. ღერბეთ ა̈მეჩედელი სერ (ლნტ. 264) — მერე ღმერთი წასულა. 2. უშგ., ქს. გარდა. თეთრ სერ დე̄სმა ხაკუ (უშგ) — ფულის გარდა არაფერი უნდა. თჷეფ სერ მა̈დმა ახოკიდახ (ლნტ.) — თოფის გარდა არაფერი აუღიათ.

სერ[2] ბქ. — ყურადღება, მრუნვა. სერ ჯადეს ეჩხაჷ (ბქ.) — ყურადღება მიაქციე (გქონდეს) იქით. ჷშხჷრეშიშ სეროღჷ ხადხ! (ბქ. 263) — ერთმანეთის ყურადღებამც გქონდეთო!

სერდე (-დე̄მიშ ბზ., ლშხ., -დემიშ ბქ., -დე̄შ ლშხ., -ჲშ ლნტ.) — ჯავრი, დარდი; მზრუნველობა, ყურადღება. ეჩი̄ სერდ' ე̄სერ მიჩ ნომა̄ჷ ხა̄რ (ბზ.) — იმის დარდი შენ ნუ გექნებაო. ეჩა ნაგგრგალი სერდე̄ჲ მა̄მა ხა̄რხ (ლშხ. 33) — იმის ნალაპარაკევის დარდიც არა აქვთ.

სერდე-მერდე ბზ., ქს. — სულერთი. გიგოს დე̄მშა სერდე-მერდე ხა̄რ (ბზ.) — გიგოსთვის ყველაფერი სულერთია. ლე̄ნშყად ჰან ი̄რჲა̄ ხამ, მა̄მ სერდე-მერდე ლი (ლშხ. 12) — გასასუქებელად, ხარი იქნება თუ ღორი, სულერთია.

სერთხი ზს., ლნტ., **სერთხი̄** ლშხ — ვინძლო, ეგების, მართლადა, ვაითუ. სერთხი მიჩა ბაბას დეშ ოთღორჷი (ბზ. 98.) — ეგების ჩემი პაპა ვერ მოატყუოს. სერთხი, ლა̈პყუნა მოდმა ხად (ბქ. 290) — ვაითუ დასამალი არაფერი ჰქონდა. სერთხი, ბეფშს ლიზი ხაკუ (ლნტ.) — ვაითუ ბავშვს წასვლა უნდა.

სეტ იგივეა, რაც **სჷეტ.**

სეუდ იგივეა, რაც **საუდ.**

სეჷ[1] იგივეა, რაც **სჷეჷ.**

სეჷ[2] იგივეა, რაც **სა̈ჷ**[2]**.**

სეჷდ იგივეა, რაც **საუდ.**

სეჷ-ჩეჷ იგივეა, რაც **სა̈ჷ-ჩა̈ჷ.**

სეფსკ'ჷ'ერ (-იშ, -ა̈ლ||-ა̈რ ზს., ლნტ., -ალ ლშხ.) 1. სეფისკვერი [ბექანდ] სეფსკერა̈რ ჩუ ლა̈ლემ (ბქ. 166) — ბექანმა სეფისკვერები შეჭამა. ანჴდეხ... ქამგნაყ სეფსკჷერალს (ლშხ. 35) — მოიტანენ გამომცხვარ სეფისკვერებს. 2. ჩხბ., ბოტ. კიდობანა, ჩვეულებრივი ჭანჭყატა. ლშხ. **მჷნგრო̄ლ** — უნაგირას. ლა̄შხარ მჷნგირო̄ლს ხაყლეხ, ლატლარ სეფსკჷერს (ლშხ. ხორ. 26) — ლაშხელები უნაგირას ეძახიან, ლატალლები — სეფისკვერს.

სი (სგა̈ჲ ზს., სგაჲ ლშხ., სკა̈ ლნტ.) მეორე პირის ნაცვალსახელი — შენ. სი მა̈ჲ ჯაკუჲ? (ბზ. 367) — შენ რა გინდა?! მი სი მალატ (ბქ.) — მე შენ მიყვარხარ. ჯგგრა̄გ, სი ოგჷაჲ თანაფ შჷიდობდ! (ლშხ. 24) — წმინდა გიორგი, შენ მოგვასწარი აღდგომა მშვიდობით! სი, მა ჯაყახა? (ლნტ.) — შენ, რა გქვია?

სიამაქ იგივეა, რაც **სი̄მაქ.**

სიგატ იგივეა, რაც **სიგა̈დ.**

სიგა̈დ (-გდიშ, -გდა̈რ) ბზ., **სგგა̈დ** ბქ., **სიგატ** (-იშ, -არ) ლშხ. — 1. ბზ., ლშხ. ნათესის ნედლი ღერო საერთოდ. — 2. ჩბხ. სიმინდის ღერო დამწიფებამდე.

სიდ (სჷიდდა̈ს, სიდდა; სიდდე̄დს ბზ., ლნტ., სჷიდგდ, სიდგდ; სიდგდეს ბქ., სიდდას, სიდდა; სიდდეს ლშხ.) ზს., გრდუვ. — დარჩენილია. ჰარა̈კდ სიდ ალ ამბა̈ჷ (ბზ.) — არაკა-

დაა დარჩენილი ეს ამბავი. ნამბუალდ სიდ ჯჷინლიშ ჯჷინალდ... (ბქ. 247) — ამბად არის დარჩენილი ძველთაგანვე (ძველისძველიდან).

სიკჷ იგივეა, რაც **სჷიკჷ.**

სიკცხა̈ჷ, სიკცხაჷ (-იშ) ბქ. — პატივი. ეჯნემ ხოჩა სიკცხაჷ ხა̈ყერ მახელჷაყა̈რს (ბქ. 25) — იმან პატივი სცა ეაქკაცებს.

სიმაქ იგივეა, რაც **სი̄მაქ.**

სიმინდ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) ბოტ. — სიმინდი. სიმინდ ხჷა̈ჲ ნილა̄შა (ბზ.) — სიმინდი ბევრი გვითესია. თხჷიმ მოსაჷა̈ლ ალ სოფელს ლი სიმინდ (ბქ. 1) — ამ სოფლის ძირითადი მოსავალია სიმინდი. ლელეჩე ხა̈რენახ ლგკიდ სიმინდ (ლნტ. 246) — დასაცავი პქონიათ აღებული (მოჭრილი) სიმინდი.

სიმრა იგივეა, რაც **სჷიმრა.**

სიპ (სჷიპლდა̈ს, სიპლდა; სიპლდე̄ლს ბზ., სიპდეს ლნტ., სჷიპლდ, სიპგდ; სიპგდეს ბქ., სიპის, სიპდა; სიპდეს ლშ.) გრდუვ. 1. ტრიალებს, ბრუნავს. ლექჷე̄რ ხოჩა̄მდ სიპ (ბზ. 56) — წისქვილი კარგად ბრუნავს. ქუნემ მგტხე აშჷ ჰალა̈გდ ამყი სიპგდ (ბქ. 301) — სულის დამბრუნებელი ერთხანს ასე ტრიალებდა. 2. დადის. გიგო დემ სიპ გუშგჷეთე (ლშ.) — გოგო არ დადის ჩვენთან. ეშხუ მურისჷ სიპდა (ლნტ.) — ერთი რუსი დადიოდა ხოლმე ჩვენთან.

სირმა იგივეა, რაც **სი̄რმა.**

სისგ (-იშ) ზს., ლშ., **სისკ** ლნტ. — ზიზღი, სიძულვილი. სისგიშ ლა̄შიდა̈რ ლი (ზს.) — ზიზღის მომგვრელია. ისგჷა სისგდ ამდაგარ (ლშ.) — შენმა სიძულვილმა მომკლა. ეშ სისკ ხათგმ ლეზჷებიშ (ლნტ.) — საჭმლის ზიზღი აქვს (სჭირს).

სისნა, სგსნა (-ნა̈შ, -ნა̈ლ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშ.) **სისნა̈, სგსნა̈** (-იშ, -ნაჷ ბქ., -ჲშ, -ნალ ლნტ.) — 1. წიწვი. ლუმჷრს სისნა ჩოთშ̄გდდა (ლშ.) — ნაძვს წიწვი დასცვიოდა. ცხეკ სისნაჷშ ლას გოში (ლშ.) — ტყე წიწვით იყო სავსე. — 2. ნაძვის ან სოჭის შტოები. დენად მეჷარ ანჴიდ სისნა (ლნტ.) — გოგომ ნაძვის შტოები ბლომად მოიტანა. კნინ. **სისნოლ** ბზ., **სისნილ** ლნტ. გადატ. ქს. — ნატამალი, ნასახი, ნამცეცი. იხ. **ფხინიზ.**

სისოდ იგივეა, რაც **სისჷდ.**

სისჷდ (-იშ) ბზ., **სისოდ** ბქ., ლნტ., **სისოდ** ლშ. 1. შიში. სისჷდს ხა̈შდე მა̄რა ხოშა ჰალა̈ჲ (ბზ.) — შიშს პგვრის ადამიანს დიდი მდინარე. სისოდს მაშდე ეჩა ლიწედ (ლშ.) — შიშს მგვრის იმისი დანახვა. ლიყულიდ ბეფშს სისოდ ასაშიდ (ლნტ.) — ყვირილმა ბავშვი შეაშინა („შიში დააყარა"). 2. ბქ. სიჩუმე; გასუსვა; მყუდროება. ლაჯგრი-ლაფანაყი სისოდ ხესყიჷ (ბქ. 299) — საკურთხი ტაბლის წადგმის დროს სიჩუმე დგებოდა.

სიფრითჷ (სიფრუთა̈ლ) ბზ.; **სიფრითჷ** (-იშ, -ა̈რ) უშგ., **სიფრუთ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.), **სიფრუტ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ბურღი (ციბრუტი). სიფრითშჷ ადჯურჷე ფიცა̈რ (ბზ.) — ბურღით გახვრიტა ფიცარი. სიფრუთ ჩი მოხელს ხუღჷა (ლშ.) — ბურღი ყველა ხელოსანს აქვს. სიფრუტ ახჷდიან (ლნტ.) — ბურღი ეინათხოვრე.

სიქუნქჷილ ზს., **სიქუნქულ** ბქ., ლშ. — მოუსვენრობა, ფუსფუსი, დაუდგრომლობა. იმშა სიქუნქჷილ ჯა̄რხ? (ბზ.) — რა ფუსფუსი გაქვთ? დი̄ნას სიქუნქულ ხოსგურ (ლშ.) — გოგოს მოუსვენრობა სჭირს (უზის).

სი̄მაქ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშ.), **სიმაქ** (სიმქა̈შ, სიმქა̈რ) ბქ., **სიამაქ** (-ა̈რ) ლნტ. — ქალიშვილი. ხელწიფს ხორდა მიყიუწდუნა სი̄მაქ (ბზ. 387) — ხელმწიფეს მშვენიერი ქალიშვილი ჰყავდა. ამფხჷ სიმაქდ ა̈სიპდა (ბქ. 50) — ბაყაყი ქალიშვილად იქცა. ყორქა ხოჩა თჷალა̈შ სიამაქ ანჴად (ლნტ.) — გარეთ ლამაზი ქალიშვილი გამოვიდა.

სი̄რმა (-მა̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̄შ, -მე̄ლ ლშ.), **სირმა** (-მა̈ჲშ, -მა̈ლ) ლნტ. — სირმა, ყაითანი. ბაშლაყს სი̄რმას ხაჭმინეხ (ლშ.) — ყაბალახს სირმას აყოლებენ. გადატ. — მშვენება. მეწყლანა̈რ ზურალ ქორლისგა სირმ' ესერ ა̈რი (ანდ.) — სისუფთავის მოყვარული ქალი ოჯახის მშვენება არისო.

სკა- იგივეა, რაც **სგა-.**

სკამ იგივეა, რაც **სკა̈მ.**

სკამეშ იგივეა, რაც **სგა̄მეშ.**

სკანტ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — წერილი. შია̈რ ჯაბრა̈ლ, სკელა̈რ სკანტა̈რ (პოეზ. 226) — ხელებბანდულნი, წვივებწვრილნი. იხ. **წკა̈ნტ.**

სკარუ̄, სკარობ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.) — გვარის ან თემის საერთო დღეობა. რიგრიგობით მართავენ, ერთ წელს ერთ ოჯახში, მეორე წელს — მეორეში. სკარუ̄ ჩი შუ̄ა̈ნს ხად სახუბ-სახუბჟი (ბქ. 294) — გვარის ან თემის დღეობა მთელ სვანეთში საძმოების მიხედვით იცოდნენ. ჩუ ლგმსგურო̄ლინხ ეშხუდ სკარდ სოფელ (ლშ. 28) — მთელი სოფელი სადღეობოდ თურმე ერთად დასხდებოდა. ნებოზა̈ მეჭარხო თუ̄ითონ სოფელისა იბნი სკარ (ლნტ. 68) — საღამოს (საღამო მხარისკენ) თვითონ სოფელში იწყება თემის დღეობა (ლხინი).

სკარხალ (-ხლა̈შ, -ხლა̈რ ბზ., -იშ -ალ ლშ., -ხა̈ლიშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სეტყვა. ანჭა̈დ მოუ̄ა̈რ სკარხა̈ლ (ბზ. 138) — მოვიდა დიდი (ბევრი) სეტყვა. ეჱთა̈ნ სკარხალს ლოქ იჩო, ერე გიმდ ლოქ ესტიხე ჩ̣ის ნამშაუ̄არს (ლშ. 54) — ისეთ სეტყვას ვიგამ (მოვიყვან), რომ ყოველგვარ მოსავალს (ჭირნახულს) მიწად ვაქცევო. შომას სკარხალ ჰედენდა, ელია̈ს ხაბრა̈ლდახ (ლნტ. 78) — როცა სეტყვა მოვიდოდა, ელიას აბრალებდნენ. კ ნ ი ნ. **სკარხლუ̄გდ** ზს., **სკარხალგდ** ლნტ., **სკარხალუ̄ლ** ლშ. იხ. **თხარსკ.**

სკაუ̄ იგივეა, რაც **სგა̈უ̄.**

სკაშურა იგივეა, რაც **სგა̈შირ.**

სკაშხენ იგივეა, რაც **სგა̈̄შხა̈ნ.**

სკაშხენჩუ̄ იგივეა, რაც **სგა̈̄ნჩუ̄.**

სკახიშ იგივეა, რაც **სგა̈ხიშ.**

სკა̈ იგივეა, რაც **სგა̈დ.**

სკა̈მ (-იშ, სკამა̈რ) ზს., ლნტ., **სკამ** (-არ) ლშ. — სკამი. უ̄ოქრე სკა̈მს ეჯგემნეხ (ბზ. 162) — ოქროს სკამს დაგიდგამენ. სკამა̈რს ჯიდეხ (ბქ. 75) — სკამებს გამოიტანენ. დეშსა ხოგიჲ ჲაკოფს სკამ (ლშ. 64) — ვერ უძლებს იაკობს სკამი. ზურალ სკა̈მ ლოშკინჩუ̄ ქა̈დკაფან (ლნტ. 236) — ქალი სკამის უკან გადავარდა. კ ნ ი ნ. **სკა̈მილდ** ზს., ლნტ., **სკამი̄ლ** ლშ.

სკა̈ნ იგივეა, რაც **სგა̈̄ნ.**

სკა̈ხი იგივეა, რაც **სგახი.**

სკე იგივეა, რაც **სგედ.**

სკედი იგივეა, რაც **სკო̄დი.**

სკელ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — წვიმი. მა̈რა სკელდ ლიშდე ლოხბინე (ბზ. 405) — კაცს წვიმამ გასივება დაუწყო. ნაღუ̄ჟურს სკელა̈რ ჟი ლგხლიწე ხარ (ბქ. 306) — ბიჭს წვივები აკარწახებული აქვს.

სკელ[2] იგივეა, რაც **სგელ.**

სკიბ (ხონსკბა, მანსკბე, სკიბა̈რა ბზ., ხონსკბა, მგსკიბ, სკიბა̈რა ლშ., ხონსკიბა, სკიბარა ლნტ.), **სკუ̄იბ** (ხოსკუ̄იბა) ბქ. — მჭიდრო. სკიბ ნაშხატუ̄ ანშხა̈ტ (ბზ.) — მჭიდრო ღობე დაწნა. **სკუ̄იბდ, სკიბდ** ზ მ ნ ზ. — მჭიდროდ სკიბდ მა̈რ ქართობილ ლგ̄ლა̈შე (ბზ.) — კარტოფილი მჭიდროდ მაქვს დათესილი. სკიბდ მიცხა̈ნ სიმინდი ლილა̈შე (ლშ.) — მჭიდროდ მერჩია სიმინდის დათესვა.

სკიბე (ოსკვბ, ასკიბ; ა̈სკბე) ზს., **სკვბე** (ასკბე ლშ.), გ რ დ მ. 1. გადაწყვეტს (საქმეს), დაადგენს. და̈უ̄დ ი ზურა̈ლდ ჩუ̄ასკიბხ ლიხეხუ̄ჭა̈შუ̄ (ბზ. 243) — დევმა და ქალმა გადაწყვიტეს დაქორწინება (ცოლქმრობა). ასკბეხ ლემეჲლორად ქორწილს (ლშ. 32) — შემოდგომისათვის ქორწილს გადაწყვეტენ. 2. ბქ. აჩერებს. დინა ქორს დემლადმოშ ოსკვბ (ბქ.) — გოგო სახლში ვერაფრით ვერ გავაჩერე.

სკიმ იგივეა, რაც **სგიმ.**

სკინტილ იგივეა, რაც **სკვდგლ.**

სკირი იგივეა, რაც **სგირი.**

სკიუ̄რ (-იშ, -უ̄რა̈ლ ბზ., -ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.) — სკივრი, ზანდუკი. შდუ̄გულდ ჩუ̄აკუ̄იშ სკიუ̄რა̈ლ (ბზ. 410) — თაგუნიამ სკივრები გატეხა. ბაპს სკიუ̄რისკა ხა̈ჰებდენა სემი შტაუ̄ალ (ლნტ. 101) — მღვდელს სამი მერცხალი სკივრში ჰყოლია დამწყვდეული. კ ნ ი ნ. **სკიუ̄რგლდ, სკიუ̄რუ̄ლ** ბზ., ლშ., **სკიუ̄რილდ** ლნტ. სკიუ̄რუ̄ლ ენყიდე დი̄ნად (ლშ.) — ქალიშვილმა პატარა სკივრი იყიდა.

სკო̄დი (მალსკო̄დე, ხოლსკო̄დი̄ლ, სკოდა̈რა ბზ., სკოდია̈რა, ხონსკო̄და ლშ.), **სკედი** (მალსკოდე, ხოლსკოდილ) ბქ., **სკოდი** (მგნსკოდა||სკოდიარა, ხონსკოდა) ლნტ. — ღრმა. მუდ ადბგრჯე სკო̄დი თხრილ (ბზ. 302) — მამამ ღრმა თხრილი ამოთხარა. ლიც სკოდი ლას (ლნტ.) — წყალი ღრმა იყო. **სკო̄დიდ** ბზ., ლშ., **სკედიდ** ბქ., **სკოდიდ** ლნტ.

ზმნს. — ღრმად. დäშდუდ ადქუიჴე მებჴუაჩუ სკედიდ ტოტäრ (ბქ. 254) — დათემა გახეთქილში ღრმად ჩაყო თათები. სკოდიდ არი გიმისა (ლშხ., ხორ. 17) — ღრმად არის მიწაში. მეჩი უäზს სკოდიდ ხუäყუნედ უერისა (ლნტ.) — დაბერებულ ვაშს ღრმად ვაწვენთ მიწაში.

სკურ იგივეა, რაც **სგურ**.

სკუებინ იგივეა, რაც **სგუებინ**.

სკუებნაუ იგივეა, რაც **სგუებნაუ**.

სკუებნე იგივეა, რაც **სგუებნე**.

სკუეჯი იგივეა, რაც **სგუეჯნი**.

სკუეჯნი იგივეა, რაც **სგუეჯნი**.

სკუიბ იგივეა, რაც **სკიბ**.

სკუიბდ იგივეა, რაც **სკიბდ**.

სკუინჩ იგივეა, რაც **კუინჩ**.

სკუიხ, სკუიხ-სკუახ (-იშ) — რაკუნი, კაკუნი, რაკა-რუკი. სკუიხ ხოგ კუäთხუშ (ბზ.) — ჩაქუჩის კაკუნი ისმის (დგას). სკარხალს სკუიხ-კუახ ხოგ ლგყäრყი (ლშხ.) — სეტყვას რაკა-რუკი გაუდის (უდგას) სახურავზე. იმშა სკუიხ ლგგ? (ლნტ.) — რისი რაკუნი ისმის (დგას)?

სკგბე იგივეა, რაც **სკიბე**.

სკგდა — 1. ტევა, ტევადობა. სურუ სკგდა ხაკუ ძერხის (ბზ.) — მოგვი ვერსად ვერ ეტევა (მოვს დიდი ტევადობა უნდა). ხოჩა სკგდä ცხუად ახუიყდ (ლნტ.) — კარგი ტევადობის საარაყე ქვაბი ეიყიდე. 2. III ხუბ. ჰირი ეტევა ზმნისა. ეჯა ჩიძäგ ჩუ სკგდა (ბზ.) — ის ყველგან დაეტევა. გუი ლაგუს ჩიგარ ესერ დემ სკგდა (ანდ.) — გული საგულეში ყოველთვის არ ეტევაო.

სკგდგლ (-დლäშ, -დლäრ) ბზ., **სკგნდგლ** ბქ. 1. ზხ. ნაძვის კვეი, ქარვისფრად დაკოდებული. სკგდლäრ ოხკიდხ ლუმირს (ბზ.) — ნაძვს კვეი გამოუღეს. მიშგო მუდ ლახუხენ სკგნდლäრ äნჴიდ (ბქ.) — მამაჩემმა მთიდან კვე(ებ)ი მოგვიტანა. 2. ცინვლი, წეინტლი.

სკგრე, სკგრი (მანსკრე, ხონსკრა ზს., ხონსკგრა, სკგრიäლა ლშხ., სკგრიალა||მგსკგრალა, ხონსკგრა ლნტ.) — წვეტიანი, წაწვეტებული; წერილი. მგშკიდს სკგრე ბერჟäლ ახშკäდუნე (ბზ. 233) — მჭედელს წვეტიანი რკინები გამოაჭედვინა. ალ ბალახს მუჯოდრა ბალარ ხäრ ი კეცხთე სკგრი (ლშხ., ხორ. 6) — ამ ბალახს მოგრძო და კენწეროსკენ წერილი ფოთლები აქვს. გ ა დ ა ტ. სკგრი ნინ ხარ (ლნტ.) — ენამახვილია (წვეტიანი ენა აქვს).

სოკ (-იშ, -äრ ბქ., -იშ||-კოძშ, -კოჵლ|| სოკუარ ლშხ., -კოძშ, -კოäრ ლნტ.) — 1. სოკო. კორიჵოლ ზისხშäლ წგრნი სოკ ლი (ლშხ. ხორ. 10) — კორიჭოლი სისხლივით წითელი სოკოა. 2. ბქ. საქონლის ჭირი, საქონლის ყბაზე შეკენჭებული ხორცი.

სოძ იგივეა, რაც **სუეუ**.

სოუ იგივეა, რაც **სუეუ**.

სოფელ (-ფლიშ, -ფლäრ ზს., -ფლარ ლშხ., -იშ, -äლ ლნტ.) — სოფელი. სოფელ... ლგმäრდ ლäგურკამგყ (ბზ. 3) — სოფელი ყოფილა კვირიკეს (სალოცავთან). სეგზ სგა ანტახ სოფელთე (ბქ. 10) — სევში შემობრუნდა სოფელში. ლაგას მგგნე სოფელს ჩიგარ ესერ ხორი (ანდ.) — ერთი მეთაური (ჭკუის დამრიგებელი) სოფელს ყოველთვის ჰყავსო. ნაქäმ მäრას დეშ იხნეხ... სოფელთეძსა (ლშხ. 29) — უცხო კაცს არ უშვებენ სოფელში. დენა აჩად სოფელი ფედიას ცხეკხო (ლნტ. 300) — გოგო წავიდა სოფლის ახლოს ტყეში.

სოხ (-იშ, äრ) ზს., ბ ო ტ. — ჭლაკვი, სოხვი. ხოლჯახ სოხ [ჭაგუ], ნიურა... (ბქ. 252) — დარგული აქვთ ჭლაკვი, ნიორი. იხ. **ჭäგუ**.

სöძ იგივეა, რაც **სუეუ**.

სპარს უშგ., ქს — სხარტი. ბრიგონ სურუ სპარს მäრე ლას (ლშხ.) — ბრიგონი ძალიან სხარტი კაცი იყო.

სპარსდ ბზ., ქს. იხმარება გამოთქმაში **სპარსდ მგგგრგäლი** ბზ. — მჭერმეტყველი. სხაპასხუპით მოლაპარაკე. სპარსდ მგგგრგალი მეცარ (ლშხ. 12) — სხაპასხუპით მოლაპარაკე მკითხავი.

სპäნ (სპანäშ, სპანäრ ბზ., -იშ ლნტ.) — საქონლის ბაგის თავის გადახურული ნაწილი. [ჭäშ] ქäმეჩედ სპäნჟი (ლნტ. 148) — ქმარი ასულა ბაგის თავზე.

სპელენჯ იგივეა, რაც **სპილენჯ**.

სპენდიკ იგივეა, რაც **სბენდიკ**.

სპილენჯ, სპილენძ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სპელენჯ** (-არ) ბქ., **სპილენძ** ლშხ. — სპილენძი. სპილენძიშ ყო̄რა̈ლ ხოწიბხ (ბზ. 100) — სპილენძის კარები უქიდიათ. სპილენძი ცხჳადჳარს საჳიარ ასყჷდახ (ლშხ.) — სპილენძის ქვაბებს ოსები (ლეკები) აკეთებდნენ.

სრიბ (ხოსრიბა, მჷსრიბ ზს., მჷსრიბა̄ლა ლშხ., მჷსრიბალა ლნტ.) 1. მრუდე. სრიბ ფიცრა̈ლ ანჯიდხ (ბზ.) — მრუდე ფიცრები მოიტანეს. სრიბ კიბ ლახოგეხ ქორს (ლნტ.) — სახლს მრუდე კიბე მიუდგეს. 2. ზს. ელამი. ზჳრა̄ლს სრიბ თე̄რა̈̄ლ ხა̄რ (ბზ.) — ქალს ელამი თვალები აქვს. **სრიბდ** ზმნზ. — მრუდედ. აჲ სრიბდ (ჴაცდ) ლჷ̄გ (ლშხ) — ვინი მრუდედ დგას.

სრჷლ იგივეა, რაც **სჳრილ.**

სტამა̄ნ (-მნა̈შ, -მნა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **სტამან** (-მნა̈შ, -მნა̈რ ბქ., -მა̈ნიშ, -ა̈რ ლნტ.) — კოკა, დოქი. ჭყინტ... სტამა̄ნა̈რს ჩი̄ ყი ხაკჳშჳრე (ბზ. 402) — ბიჭი დოქებს ყველას თავზე (ზედ) ამტვრევს. ეშხჳ სტამა̄ნ ღჳინელი̄ლ ხალჳე̄ნა [ზჳრა̄ლს] (ლშხ. 53) — ქალს ერთი დოქი ღვინო ჰქონია. სტამან ქა ლოქ ხეკჳეს ახოჯჷდის (ლნტ. 266) — დოქი უნდა გამოუტანოსო.

სტამფილო იგივეა, რაც **სტა̈მფილო.**

სტარინ იგივეა, რაც **სტა̈რჳ̈ნ.**

სტაქა̈ნ (-ქნიშ, -ქნა̈რ ზს., -იშ, -ქანა̈რ ლნტ.), **სტაქან** (-ქნიშ, -ქნარ) ლშხ. — ჭიქა. ეშხჳი სტაქა̈ნ ღჳინა̈ლ (ბზ. 59) — ერთი ჭიქა ღვინო. არა̈ყ ოსგჳეშ სტაქანთექა (ბქ. 32) — არაყი ჩაუსხა ჭიქაში. სტაქა̈ნ აკჳაშ (ლნტ.) — ჭიქა გატყდა.

სტა̈მფილო (-ფჳილჳე̄შ, -ლჳა̈̄ლ ბზ., -ლოჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **სტამფილო** (-ლო̄შ, -ე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — სტაფილო. სტა̈მფილო ოთლა̈შ (ბზ.) — სტაფილო დავთესე. ლა̄შხს ხოჩა სტამფილო ჴედნი (ლშხ.) — ლაშხეთში კარგი სტაფილო მოდის.

სტა̄რჳ̈ნ (-რჳნიშ) ბზ., **სტარინ** (-იშ) ბქ., **სტა̄რჷნ** ლშხ., **ჷსტარჷნ, ჷსტარჳინ** ლნტ. — ჯვარი; პირჯვარი. მი სტა̄რჳ̈ნს ხჳა̈ჩო ი ჭყინტ ა̈ხთენი (ბზ. 63) — მე პირჯვარს დავწერ და ბიჭი გაუჩნდება. სტა̄რჳნიში თანღი ზაგარჷი ლჷ̄გა̄ნ... საყდარ (ლშხ. 50) — ჯვრის (მთის) გადასასვლელზე იდგა საყდარი. მიშკჳი დადა ჷსტარჷნს იირენი (ლნტ.) — ჩემი ბებია პირჯვარს იწერს.

სტელ იგივეა, რაც **სტჷგლ.**

სტოლჷმბა̈შ იგივეა, რაც **ტოლიბა̈შ.**

სტჷგჳ იგივეა, რაც **სდჳგჳ.**

სტჳი̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **სტჳირ** (სტურა̈რ||სტჳირა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) 1. მილი. ჯჳინალდ ლიც ოყალი სტჳი̄რა̈ლშჳ ხა̄დხ ლჷკჳა̈რ (ბზ.) — ძველად წყალი თიხის მილებით ჰქონდათ გადმოყვანილი. ეჯჲა̈რს ხა̈რენახ ლიც სტურა̈რშჳ ლჷყე (ბქ. 199) — იმათ წყალი მილებით ჰქონიათ გამოყვანილი. 2. სტვირი, სალამური. სტჳი̄რს ქალა̈ქს ხჳიყდიდ (ბზ.) — სტვირს ქალაქში ვყიდულობთ. 3. ლულა (თოფისა). ბაბას ქო̄ხწმინდაჳა თოფი სტჳი̄რალ (ლშხ.) — პაპას თოფის ლულები გაუწმენდია. კნინ. **სტჳირი̄ლდ** ბზ., **სტჳი̄რი̄ლ** ლშხ., **სტჳირილ** ბქ., ლნტ. ლაჲშგმე ჭყინტდ სტჳი̄რილდ (ბზ. 46) — ბიჭმა სალამური დაუკრა.

სტჷგლ ზს., **სტჷგრია̈̄ლ** ბზ., **სტელ** ბქ., **სტჷ̄გლ, სტჷგრია̄ლ** ლშხ., **სტჷგლ, სტჷგრია̈ლ** ლნტ. — ჭექა. თეფიშ სტელ ჩუ ლჷგან (ბქ.) — თოფის ჭექა ისმოდა (იდგა). თოფს ლირჳა̄ლთე სტჷ̄გლ ათა̄და (ლშხ.) — თოფმა გათენებისას იჭექა (ჭექა გაადინა).

სჷ (სჷდ||სჷდად) შორისდებული — გაჩუმდი! სჷ! სჷ, ნო̄მ ხიგჳნი (ბზ.) — სუ, ნუ ტირი. სჷდად! მახჳშის ლოხჳჳნარედ! (ლშხ.) — გაჩუმდით! უფროსს მოუსმინეთ! სჷდად, ბოფშა̈რ! (ლნტ.) — გაჩუმდით, ბავშვებო!

სჷბი იგივეა, რაც **ისჳბი.**

სჷგჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ჩელხი, ჯელღი. ნაკლაჳ სჷგჳს ქა̄ფრეხ ი კჷმა̈შს ხა̄მნეხ (ბზ.) — ლეწვის შემდეგ დარჩენილ ჩელხს გაახმობენ და საქონელს აჭმევენ. კალ სჷგჳშ ლას გჳეში (ლნტ.) — კალო ჩელხით იყო სავსე.

სჷდ, სჷდად იგივეა, რაც **სჷ.**

სჷქ იგივეა, რაც **სჳიკჳ.**

სჷმინ ბზ., ლშხ., **სჷმინ** ლნტ. — სამჯერ.

სუმინ ლახტჳრილ ჰყინტდ (ბზ. 342) — ბიჭმა სამჯერ დაუძახა. ჯაფარიძე სუმინ აჩა̈დ უშ-ბა̈შ კა̈ცხთეჲი (ბქ. 2) — ჯაფარიძე სამჯერ ავიდა უშბის წვერზე. ამკალიბდ ლე̄ქჳნეხ სუ-მინ (ლშხ. 16) — ასე იტყვიან სამჯერ.

სუმრა იგივეა, რაც **სჳიმრა.**

სუნა̈ჲ (-ნა̈იშ, -ნჲა̈რ) ზს. — დაგრეხილი ზონარი, სვანური ქუდის მოსართავი. თჳეთჳნა ფაყჳს მეშხე სუნა̈ჲ ხოსგუჳ (ბზ.) — თეთრ ქუდს შავი ზონარი უხდება.

სურ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — სურა, შალიანის ხატის ჩამონაბანი წყლის ჭურჭელი. აშხჳხა̈ნ შა̈ლია̈ნი ხოსგჳეჯდახ, მე̄რმახა̈ნ სურ (ბზ. 4) — ერთ მხარეს შალიანის ხატი ჰქონდათ დაბრძანებული, მეორეს — სურა (ხატის ნაბანი წყლით).

სურდუქ (-იშ, -ჳა̈რ) ბქ. — სერთუკი. ლინთჳიშდ ლედჳაყმა̈რს ა̈შხბიხ ჳოსა̈რს, მადეჲ სურდუქს (ბქ. 239) — საზამთროდ კაცისთვის (საკაცოს) კერავენ ჩოხას ან სერთუკს.

სური̄ ბზ., ლშხ. ზმნზ. — 1. სიამოვნებით. მა̈ჲ ჯეკჳეს, ეჩის ჯაჰჳდი სური̄ (ბზ. 387) — რაც გინდა, იმას სიამოვნებით მოგცემ. 2. დიახაც, სრულებითაც. ლა̈დი მა̄მა ხჳირდო̄ლ სური̄ (ბზ.) — დღეს დიახაც არ ეიქნებოდი. ეჯნარ ნომა ჯიყრი სური̄ (ლშხ.) — იმისათვის სრულებითაც ნუ შეებრალები. 3. ნეტავი. ლე̄თი̄ჲ ნომმა̄ჳ აჯბგრგა̈ნ სური̄ (ბზ. 233) — ნეტავ წუხელაც არ დაეჭიდებოდი.

სურნელ (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.) — სუნელი. ლგფრე სურნელა̈რ მირი (ბზ.) — ხმელი სუნელი მაქვს. კამა ნა̄ყუნი̄ ლეჩომ სურნელ ლი (ლშხ. ხორ) — კამა შეჭამანდის გასაკეთებელი სუნელია.

სურუ ზმნზ. — მეტად, ძალიან. ეჯა სურუ ეზა̈რ დი̄ნა ლა̈სჳ (ბზ. 341) — ის ძალიან კარგი გოგო იყო. მალუღდ სურუ ა̈ნ-ხირნან (ბქ. 24) — მელია ძალიან გაბრაზდა. [ეჯის] სურუ ძჳირდ ჳოდიხ (ლშხ. 8) — იმას ძალიან ძვირად ყიდიან. და̈შტჳ სურუ მა̈ჲდა̈რ ლგმა̈რელი (ლნტ.) — დათვი მეტად მშიერი ყოფილა.

სუსტ იგივეა, რაც **სჳისტ.**

სუტ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. გლოვა, მწუხარება, ჯავრი. ეჩას სუტ ათა̄სდ მიჩა გეზალა̈ დაგროშ (ბზ.) — მას შვილის სიკვდილით დიდი მწუხარება დაატყდა. სუტს ძღჳდ ლიგეჰ ხაკუ (ლნტ.) — მწუხარებას დიდი გაძლება უნდა. 2. ძაძები, სამგლოვიარო ტანსაცმელი. სუტ ჟი ნომ'ოღჳ აჯკედა! (ბქ.) — ძაძები ნუმც გაგხდიათ!

სუტჳა̄რ (-იშ, -ჳა̄რა̈ლ) ბზ., **სუტჳა̄რ** (-ალ) ლშხ., **სუტჳა̈რ** (-ჳარა̈ლ) ლნტ. — მწუხარე, მგლოვიარე; ძაძებიანი. დარბაზისა სუტჳა̄რ ზურალე̄ლ სგურხ (ლშხ.) — დარბაზში მგლოვიარე (ძაძებიანი) ქალები სხედან. სუტჳა̈რ ზურალ ლაგჳახჳიდა (ლნტ.) — მწუხარე ქალი შეგვხედა.

სუფ იგივეა, რაც **სჳიფ.**

სუფრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — სუფრა. [ქა̈ჯს] სუფრეჲი̄ნ ქესა ხორდა (ბზ. 276) — ქაჯს სუფრაზე ქისა ჰქონდა. ხოჩა სუფრ ოთ-გურნახ (ბქ.) — კარგი სუფრა გაუშლიათ (გადაუგორებიათ).

სჳანთალ იგივეა, რაც **სათა̈ლ.**

სჳანირ (-ნრიშ, -ნრა̈რ) ზს. — ძველებური სვანური ოდა — სახლი. ესფხეჰ თეფს ი ჟი [აჩად] სჳანირთე (ბქ. 123) — სტაცა თოფს ხელი და ოდა-სახლში ავიდა.

სჳა̈დ იგივეა, რაც **სა̈დჳ.**

სჳეტ (-იშ, სოტა̈რ ბზ., -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), **სეტ** (-ა̈რ ბქ.) — სვეტი, ბოძი. მინდჳერისგა ლზ̄გ ჳოქჳრე სჳეტ (ბზ. 325) — მინდორში ოქროს ბოძი დგას. მეზრა̈შ თა̈რგლეზერ სბენდიკიშ ლი სოტა̈რთექა (ბქ. 4) — მეზირის მთავარანგელოზის ეკლესია სვეტებითურთ სჰონდიოს ქვისაა. მარეს ჩა̈ყ ლახობენა სჳეტდ (ლნტ. 119) — კაცს ცხენი სვეტისთვის მიუბამს.

სჳეჳ (-იშ) ბზ., ლნტ., **სჳეჲ**, **სო̈ჲ** ბზ., **სეჳ**, **სოჳ**, **სოჲ** ბქ., **სოჳ**, **სოჲ** ლშხ. 1. სვებედი, იღბალი. ოხურშჳენ ჯგ̄ზრა̄გ — სჳეჳი მუჰჳდი (ბზ. 40) — ვახსენე წმინდა გიორგი — სვე-ბედის მომცემი. იმა̈ჲხო ქაჩეხი, ჩიაგუ ხოჩემი სჳე ი გამარჯუ ლაჯოდა (ლნტ.) — საითაც წახვიდე, ყველგან კარგი ბედ-იღბალი და გამარჯვება მოგეცეს. 2. ძალა, ღონე; ბარაქა. ნაჲ უშხუდ ხჳიმზგრდად სეჳხენქა (ბქ. 3) —

ჩვენ ერთად ელოცულობდით ბარაქისათვის (ძალღონისათვის). მად ლოქ მაკუჩ ი დიარიშ ი კეთილი სოდ ლოქ ერ მუღჳე̄ნს (ლშხ. 52) — რა მინდა და, პურის და (კეთილის) ქონების ბარაქა რომ მქონდესო.

სჳიკჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სიკჳ** ბზ., **სუკ** (-არ) ლშხ. 1. ბორცვი, გორა. [ეჯას] სიკჳქა ჳიჯ ხა̈ყჳნე̄ნა (ბზ. 30) — იმას ბორცვზე გველი ეწვინა. სჳიკჳქა ღჳაშ ანწჳა̈ნდ (ბქ.) — ბორცვზე ჯიხვი გამოჩნდა. ხოშა მუხჳბეს თელდ სჳიკჳა̈რ ჩჳათოზნა (ლნტ. 285) — უფროს ძმას მთელი ბორცვები დაუვლია. 2. სუკი, საქონლის ხერხემლის რბილი ნაწილი.

სჳიმრა (-რა̈̄შ ბზ., -რა̈შ ბქ.), **სიმრა**, **სუმრა** (-რა̄შ) ლშხ. — ხალხი, შეკრებილი საზოგადოება, საფიხვნო, უმაღლესი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანო ძველ სვანეთში. ეჩის ი მიჩა სუმრას ძღგდ ღალ ხოშგურხ პეჳისა (ლშხ. 20) — იმას და იმის ხალხს ძალიან რცხვენიათ ხევში (საზოგადოებაში). ბაჩა გჳიგჳი ჰოლში სჳიმრა (ჰოეზ. 196) — ქვისგულა ჭოლაშის საზოგადოება (საფიხვნო).

სჳინა̈დ, **სჳინა** (-იშ, ლა̈სჳნა̈და ბზ., -აიშ, -ა̈ჳ||ლასჳნადა ჩბხ., -აჳ ბქ) — ნათლია, სეინა; ნათლიმამა, ნათლიდედა. გიგო მიშგჳი სჳინა̈დ ლი (ბზ.) — გიგო ჩემი ნათლიაა. შდრ. **პა̈პი**.

სჳინდის (-იშ) ბზ., ქს. — სინდისი. სჳინდის მა̄მ ჯუღჳადა ჰა̈დურდ? (ბზ.) — სინდისი სულ არა გაქვს? მა̄დ ლახთგრის მიჩა აზრშჳ ი სჳინდისშჳ, ეჯი აქუცის (ლშხ. 45) — რაც თავისი აზრით და სინდისით შეატყოს, ის გადაწყვიტოსო.

სჳინდისია̈ნ (-იშ, -სიანა̈რ) ზს., ლნტ., **სჳინდისიან** (-არ) ლშხ. — სინდისიანი, სინდისიერი. ეჯა სჳინდისია̈ნ მა̄რე ლი (ბზ. 60) — ის სინდისიანი კაცია.

სჳისტ (-იშ, სუსტა̈რ ზს., ლნტ.), **სჳისდ** (სუსდარ) ბქ., **სუსტ** (-არ) ლშხ. — სუსტი. გჳნ სჳისტ ბეფშჳ ლი (ბზ.) — ძალიან სუსტი ბავშვია. სუსტ ღჳნ ეხთენა̄ნ ფჳურს (ლშხ.) — ძროხას სუსტი ხბო დაებადა. სურუ სჳისტ გჳი ხა̈ღჳენა დენას (ლნტ.) — ძალიან სუსტი გული ჰქონია გოგოს.

სჳიფ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **სუფ** (-არ) ლშხ. — სასოფლო მოედანი, ხალხის შესაკრები ადგილი; საფიხვნო. ესღრი სჳიფქა ზეთუნახა̈ჳ (ბზ. 234) — მიდის მოედანზე მზეთუნახავი. ბედაჳირა̈რ ჩუ ომჰკეჳელიხ ი სჳიფ ესერ წელა̈რს ესსედახ (ანდ.) — ბედაურები დახოცილან და მოედანი ვირებს დარჩენიათო. ჩუ ისკჳროლხ სჳიფისკა (ლნტ. 65) — დასხდებოდნენ სოფლის მოედანზე. კნინ. **სჳიფი̄ლდ** ბზ., ლშხ.

სჳიღჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **სჳიღჳრა** (-რა̈იშ, -რაჳ) ლხმ. — ელამი, ბრუციანი. ლედხურის თერა̈რ სჳიღჳ ესერ ხარ (ბქ. 39) — საცოლეს ელამი თვალები აქვსო.

სჳრილ (ხოსრულა ზს., სრულარა ლნტ.), **სრულ** (ხოსრულა, სრულა̄რა) ლშხ. — სრული. მა̄მ ხჳა̈რი სჳრილ ჰკჳაჟი (ბზ.) — არა ვარ სრულ ჭკუაზე. ჩჳიბე ჰეჳს სჳრილ ლიც დორი ახა̈ზი (ბქ. 224) — ჩუბეხევს ორი დიდი (სრული) მდინარე ჩაუდის. ხჳა̈დ დიდაბუხლო დენა სკანჰად სჳრილ ჰკუახოდსა (ლნტ. 301) — ბევრი (ლოცვა) დიდების შემდეგ გოგო მოვიდა სრულ ჭკუაზე.

სხაპ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.) — კუკუხო. სხაპს ჩიდ მა̄ჩენე ლელჳ ხა̄რ (ბზ.) — კუკუხოს ყველაზე გემრიელი ხორცი აქვს. ფუ-რი სხაპ ოხჯაბედ (ლშხ.) — ძროხის კუკუხო მოვხარშეთ.

სხა̈პდა̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **სხჳაპიად** (-პია̄შ, -პიე̄ლ) ლშხ., **სხჳა̈პია̈** (-დშ, -პია̈ლ) ლნტ. — მოქნილი. სხჳაპიად კჳედელ ხოყდანა̄ნ ბოფშს (ლშხ.) — ბავშვს მოქნილი წნელი ეჭირა. გ ა დ ა ტ. მოხდენილი თვალტანადობის ადამიანი. ხოჩა სხჳაპია დენა ხაყა ბესის (ლნტ.) — კარგი თვალტანადობის ქალიშვილი ჰყავს ბესის.

სხჳიპ — სხაპანი. ანპა̈რ სამთი̄ლ ი ეჩხა̈ნთე ეშ გარ სხჳიპ ა̈ნკიდ (ბზ. 398) — სამთილი წამოხტა (აფრინდა) და იქით სხაპანილა მოადინა. ჰერწემდ გიმი ჰურუჩუ სხჳიპ ანკიდ (ბქ. 28) — ქვეწარმავალმა ხვრელში მოადინა სხაპანი. კჳედელს სხჳიპ ათა̄და (ლშხ.) — წკნელმა სხაპანი გაილო.

სგგა̈დ იგივეა, რაც **სიგა̈დ**.

სჷლ იგივეა, რაც **სჷ̄ლ.**

სჷლმასჷლ (-იშ) ზს., ლნტ., **სჷ̄ლმასჷ̄ლ** ლშხ. — სისინი. ბუქჷს სჷ̄ლმასჷ̄ლ ხო̄გდა (ლშხ.) — ქარი სისინებდა. ტყჷი სჷლმა̈სჷლშჷ აჩად (ლნტ.) — ტყვია სისინით წავიდა.

სჷლხჷრ ზს. — 1. აწრიალებული. ძღჷ̄დ სჷლხჷრ ხა̈რხ (ბზ.) — ძალიან აწრიალებული არიან. — 2. ლხმ. — მნედაცემული.

სჷმა̈ნ, სჷმან (-იშ) ბქ. — მოსმენა, ყურადღება, ყურის 'და'გდება. ეჩქას ეჩეჩუ მერდა სჷმანს ა̈სყიჷხ (ბქ. 296) — მაშინ იქ მყოფნი უსმენენ (სმენას აკეთებენ). აშჷ ჰალა̈გდ ამჟი სჷმან ლასჷ (ბქ. 299) — ერთ ხანს ასეთი სმენა (ყურადღება) იყო.

სჷმინ იგივეა, რაც **სუმინ.**

სჷმსედა იგივეა, რაც **ესჷმსედა.**

სჷნდიკდ იხმარება გამოთქმაში **სჷნდიკდ ლიგნე** ზს., ლშხ. — ნაკუწ-ნაკუწად ქცევა, დანაკუწება. ეჯას სინდიკდ ხო̄გდა ლერქჷა̈ლ (ბზ.) — იმას ტანსაცმელი ნაკუწებად ჰქონდა ქცეული. ეჩა სჷნდიკდ ლიგნე მაკუ (ლშხ.). — იმის დანაკუწება (ნაკუწ-ნაკუწებად ქცევა) მინდა. იხ. **სა̈ნდ ლიგნე.**

სჷრა ზს. — 1. სასმელი. 2. ბქ. საარაყე სითხე.

სჷრიგაგა ბქ. — მოუსვენრობა, წრიალი სჷრიგაგას ჟი ხაგ (ბქ.) — აწრიალებულია (მოუსვენრობას აღგას).

სჷრტნა̈ჲ (-ა̈შ, -ნაჲა̈ლ ბზ., -აიშ, -აუ ბქ.), **სჷრტნაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ნე̄ლ) ლშხ. — რატრატა; ყვირილის ხმამაღალი ლაპარაკის მოყვარული. ეჯგჷა̈ჲ სჷრტნა̈ჲ ლი, ჟი ხოკიდ მა̈გ (ბზ.) — ისეთი რატრატაა, აკლებული აქვს ყველაფერი. ეჯა ძღჷ̄დ სჷრტნაჲ ზურა̄ლ ლი (ლშხ.) — ის ძალიან რატრატა ქალია.

სჷრტჷ̄ნ (-იშ) ბზ., ლშხ., **სჷრტჷნ** ბქ., ლნტ. — ჭახჭახი, ჭახანი, ლაწა-ლუწი. იმშა სჷრტჷ̄ნ ლი (ბზ.) — რა ჭახჭახია. ბუქჷისა ცხეკს სჷრტჷ̄ნ ხო̄გ (ლშხ.) — ქარში ტყეს ლაწა-ლუწი გააქვს (უდგას).

სჷსნა, სჷსნა̈ იგივეა, რაც **სისნა.**

სჷ̄ლ ბზ., ლშხ., **სჷლ** ბქ., ლნტ. — ქარის სისინი. ბიქჷს სჷ̄ლ ხო̄გ (ბზ.) — ქარს სისინი გაუდის (უდგას). ბუქჷ̂ი სჷ̄ლ მესმო̄ლ (ლშხ.) — ქარის სისინი მესმოდა.

სჷ̄ლმასჷ̄ლ იგივეა, რაც **სჷლმასჷლ.**

სჷ̄მი-ყჷ̄მი (-ი̄შ) ლშხ., **სჷმი-ყჷმი** (-ჲშ) ლნტ. — თბილი და წყნარი (ამინდი). ლადი სჷ̄მი-ყჷ̄მი ამინდ ლი (ლშხ.) — დღეს თბილი და წყნარი ამინდია. **სჷმი-ყჷმიდ** ზმნზ. დამშვიდებულად, წყნარად. ლშხ. ჩუ̄არიხ აგის მინეშდ სჷ̄მი-ყჷ̄მიდ (ლშხ.) — არიან შინ თავისთვის დამშვიდებულად.

ტ

ტაბაგ იგივეა, რაც **ტაბა̈გ.**

ტაბაგად (-გა̈დშ, -გჷლ) ლშხ. — ტაბაკა (მსხლის ჯიში); ტაბლისნაირი. ტაბაგად ტყელ იცხ ლი (ლშხ. 2) — ტაბაკა ბრტყელი მსხალია. **ტაბაგად დი̄ნო̄ლ** (ლშხ.) — დაბალი ტანის (ტაბლა) ვოვი.

ტაბა̈გ (-ბგიშ, -ბგა̈რ ზს., -ბგიშ, -ბაგა̈რ ლნტ.), **ტაბაგ** (-ბგიშ, -ბგარ) ლშხ. 1. ტაბაკი, მაგიდა, სუფრა. ეჯდა̈რ ჩჳასგურდახ ტაბა̈გდ (ბზ. 318) — ისინი შემოუსხდნენ („დასხდნენ") სუფრას („სუფრად"). ტაბა̈გლეჟა ადაწყეხ სა̈ჳიჭმ ლეყი-ნაყუნს (ბქ. 75) — სუფრაზე აწყობენ სამარხეო საჭმელს. ტაბა̈გს ესერ კიბდენხენ ახა̈ზი, კიბდენს — დეცეგიმხენ (ანდ.) — სუფრას კიდობნიდან მოსდის, კიდობანს — მეციდანო. ჟი ლჷმა̈რე ლიხ... ლასგჳრჷლ ი ტაბგარ (ლშხ. 35) — მომზადებულია სკამები („'და'საჯდომები") და მაგიდები. ალ ტაბა̈გს ლიზა̈ლე ტაბა̈გ ხაყახგნ (ლნტ. 48) — ამ სუფრას (იგულისხმება „მექორწილეთა") წასვლის სუფრა ერქვა. დაჳბრა̈რ ლიხ ტაბა̈გ ხოშა (ჰოეზ. 216) — დავბერლები არიან სუფრადიდ'ნ'ი. **ტაბგიშ თხჳიმ** (ბქ.) — თამადა, სუფრის თავი, სუფრის წესების მცოდნე. გადატ. **ხოლა ტაბა̈გ** (ბქ.), **ლეგ ტაბაგ** (ლშხ.) — ცუდი სუფრა; ცუდი, არასასიამოვნო შემთხვევა, მოულოდნელი უბედურება. 2. რელიგ. ტაბლა (სულებისათვის გაშლილი სუფრა). სგა ღგრი ტაბგა̈რთჷსგა ქორა̈ მახჳში (ბზ. 12) — მიდის ტაბლებთან ოჯახის (სახლის) უფროსი. ა ტაბა̈გს ჟი იკედხ (ბქ. 75) — ამ ტაბლას აიღებენ. ყარ ალბა̈შ ტაბა̈გს ესერი ხაყა (ანდ.) — მოწყენა ალების სუფრამაც იცისო (სუფრასაც აქვსო). ტაბაგი ლაჯგირთე ლოქ ანჴადდ (ლშხ. 35) — ტაბლის საკურთხებლად მოდითო. ჩუ ხოგემდახ კეჭოლი ტაბა̈გს (ლნტ. 47) — დაუდგამდნენ პატარა ტაბლას.

ტაბგობ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — დღეობა, ლხინი, ნადიმი. ისგ ტაბგობჲი̄ნ ანჷგა̈ნ ჟი თენგიზ (ბზ. 27) — შუა ნადიმში წამოდგა თენგიზი. [ეჯის] ტაბგობ ხეჭემენიდა (ბქ. 4) — იმას დღეობა მოსდევდა.

ტაბლა̈შ (-იშ, -ლაშა̈რ ზს.), **ტაბილ, ტაბგლ** (-ბლა̈შ, -ბლა̈რ უშგ., -ბლიშ, -ბლარ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), რელიგ. — ტაბლა, კვერი, კოკორი. ლემზგრა̈რს ტაბლა̈შდ იზბიხ (ბქ. 71) — სალოცავ კვერებს ტაბლად ჭამენ. ტაბლა̈შიშ ლემზგრს ჟი ხა̈მზგრი ზურალ (ბქ. 71) — ტაბლის სალოცავ კვერს შეულოცავს ქალი. ტაბლჷლარს ანყეხ (ლშხ., ხორ. 21) — სალოცავ კვერებს აცხობენ. ძღგდ ტაბგლს ახჳტური (ლნტ. 62) — დიდ ტაბლას ჭრიან. ქჷრჯინს ჯამინეხ ყჳიქან-ტაბილან მგქაფჲი (ჰოეზ. 24) — ქარჯინს („საეურ" პურს) გაჭმევენ ღეიძლ-ტაბლის ნაცვლად. **ბა̈ქიშ ტაბლა̈შ** (ბქ.) — ტყუილის ტაბლა, გადატ. წინასწარმოფიქრებული ტყუილის თქმა; მსმენელი რომ ადვილად ატყობს სიცრუეს, ისეთი ტყუილი. ბაქარა̈ ბა̈ქიშ ესერ ტაბლა̈შ ლი (ანდ.) — ბაქარა ტყუილის ტაბლააო.

ტაბგლ იგივეა, რაც **ტაბლა̈შ.**

ტაგა̈ნ (-გნიშ, -გნა̈რ) უშგ., **ტაგან** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. უშგ. ანცი, ცელქი. 2. ლშხ. გულგრილი, გულციეი, ნათესაობის უგულებელმყოფელი. ალ ბობშარ ტაგანარ ლიხ (ლშხ.) — ეს ბავშვები გულციენი არიან.

ტაიჭ იგივეა, რაც **ტა̈იჭ.**

ტალ იგივეა, რაც **ტა̈ლ.**

ტან იგივეა, რაც **ტა̈ნ.**

ტანლაგენ იგივეა, რაც **ტა̈ნლაგენ.**

ტანჳემ იხ. **ტა̈ნ.**

ტარ იგივეა, რაც **ტა̈რ.**

ტაროს, ტაროც იგივეა, რაც ტარჳეს.

ტარჳეს[1] (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ტაროს, ტაროც** (-ალი) ლშხ. — ამინდი. დეშ ლი ლადი ხოჩა ტაროც (ლშხ.) — ვერ არის დღეს კარგი ამინდი. ხოლა ტარჳეს ლგმა̈რ (ლნტ. 97) — ცუდი ამინდი ყოფილა. [სასოდ] ჲეხჳ მა̈დშ ადა̈ჲე ხოლა ტარჳსი ბადჳშ (ლნტ. 181) — სასომ ცოლი არ წაიყვანა ცუდი ამინდის გამო.

ტარჳეს[2] (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ტაროს, ტაროც** ლშხ. — გუნება, განწყობილება, ჯანმრთელობა. მი ეჩი̄ ტარეს მა̄მა მა̄რ (ბზ. 437) — მე იმის გუნებაზე არ ვარ (გუნება არ მაქვს). დეშ მარ ლა̈დი ხოჩა ტარეს (ბქ.) — ვერ ვარ დღეს ჯანმრთელად (კარგი განწყობილება ვერ მაქვს). მა̈ ტარესჟი ხა̈რი? (ბქ.) — როგორ გუნებაზე ხარ?

ტარხან (-ხნა̈შ, -ხნა̈რ უშგ., ბქ., -ხნიშ, -ხნა̈ლ ბზ., -ხნალ ლშხ., -იშ, -ალ ლნტ.) — 1. ხელკეტი, ჭოლოკი. ელთუქჳარდ სემი ტარხან ა̈ნქა̈ჩ (ბქ. 96) — ელთუქვარმა სამი ხელკეტი 'გა'მოიჭრა. სა̈ნეფს ტარხან ახაფიშტჳხ (ლნტ. 154) — სინაფს (ვაშლს) ჭოლოკი ესროლეს. გ ა დ ა ტ. იცხს ლახ ჟი მო̄მგჳეშ||მა̄მგჳეშ ხეშა̈ნ, ეჩქა ეჩას ტარხანსი̄ და̈̄რ ხა̈ფშჳდე (ბზ.) — თუ კაცი არაფერს წარმოადგენს, მას არც მტერი ჰყავს („თუ მსხალს არაფერი ასხია, მაშინ იმას ჭოლოკსაც არავინ ესვრის"). 2. ბქ. თოფი (ტაბუ მონადირის ენაზე). მეთხჳარა ტარხნა̈რს (თოფა̈რს) ჟი ხა̈ჭდეხ (ბქ. 235) — მონადირეები თოფებს აყუდებენ.

ტაფ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) 1. ტაფობი. აშირ მეტრს ხჳიდ ტაფთე ქა მეზი (ბქ. 207) — ას მეტრზე უნდა წავიდეთ (მეტრს ვართ წასასვლელი) ტაფობამდე. 2. დამრეცი, განი ადგილი; განზე, გარდიგარდმო. ამეჩუ მეჳარ ტაფ ლი (ბზ.) — აქ ძალიან დამრეცი ადგილია. ბა̈ჩ ლგმდენ ტაფთე (ბქ. 242) — ქვა გარდიგარდმო დებულა. ლჳაჟა̈რ ჩუ ხეჭა̈ნჭიხ ტაფქა (ლნტ. 52) — მამაკაცები ჩამწკრივდებიან განზე. [მეთხჳარ] ტაფ აჩა̈დ (ბქ. 205) — მონადირე გაზზე გაუყვა (წავიდა). გ ა დ ა ტ. ქა̄შ **ტაფს ლი̄ზი** (ლშხ.) — უპატივცემულოდ წასვლა. გვერდის ავლა (სალმის მიუცემლად). **ტაფა̈შ ლიჩჳემ** (ბქ.) — უმართებულო საქმის ჩადენა, ცუდად მოქცევა. ტაფა̈რს ნომ ხიჩო! (ბქ.) — ცუდად ნუ იქცევი!

ტაფ˹ა˺რა̈ იგივეა, რაც ტაფრა̈ჲ.

ტაფრა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ტაფ˹ა˺რა̈, ტაფ˹რ˺ელა̈** (-უ ჩბხ., -რ/-ლაუ ლხმ.) — ანცი, ცელქი, მოუსვენარი, უკუღმართი. ტაფრელა̈ ბეფშს ხოშა ში ხაკუ (ბქ.) — ანც ბავშვს მეტი მოვლა (ხელი) სჭირდება.

ტაფ˹რ˺ელა̈ იგივეა, რაც ტაფრა̈ჲ.

ტაფშჳ იგივეა, რაც ტა̄ფშუ.

ტაფწე̄ლა (-ლა̈̄შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლა̄შ, -ლე̄ლ ლშხ.), ბ ო ტ. — ერთგვარი ბალახია. ტაფწე̄ლა ლი მჳლახს (ლშხ., ხორ. 29) — „ტაფწელა" ხარობს (არის) მულახში.

ტახრა (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., ბ ო ტ. 1. მამალი ნაძვი ან ფიჭვი. მუგჳალ ტახრა ლუმჳ̄რს ხოხალ ი გგგბსი̄ (ლშხ., ხორ. 17) — კვარი მამალმა ნაძვმაც იცის და ფიჭვმაც. 2. კავკასიური სოჭი.

ტა̈ბ (-იშ, ტაბა̈რ) ბზ., **ტა̈ლბ** (ტალბარ) ლნტ. — წივა, წივის ნატეხი. [ჰა̈ზჳისგა ზგსდა̈ნდა] ტა̈ბ (ბზ. 366) — ემოში ევდო (იდო) წივის ნატეხი. [ეჯის] ა̈ნწი ტა̈ლბ ქა ათოკჳარა (ლნტ. 229) — იმას ნაკელის წივა გადაუგდია.

ტა̈იჭ[1] ზს., **და̈იჭ** ბზ., **ჭა̈იტ** ბქ., **ტაიჭ** (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ტაიჭი, ბედაური ცხენი, რაში. გუშგჳე ჩა̈ჟს ტაიჭ ოხთაჳა (ლშხ.) — ჩვენს ცხენს ტაიჭი მოუგია. გ ა დ ა ტ. — სახელოვანი. და̈̄ჳა̈ გეზალ ესერ და̈იჭ (ბზ.) — დევის შვილი სახელოვანიო. ხოლ ესერ დიეშ ი მუეშ გეზალს ტა̈იჭ (ჭა̈იტ) ახფასა (ბქ.) — ცუდი დედ-მამის შვილი სახელოვანი გამოსულაო.

ტა̈იჭ[1], **ჭა̈იტ** — მარხილის ფეხი.

ტა̈კ (-იშ, ტაკა̈რ) ბქ. — ჯიბრი. ეჯჲა̈რ ტა̈კს ოხოგანხ უშხჳა̈რ (ბქ.) — ისინი ჯიბრში ჩაუდგნენ ერთმანეთს. მიჩ ა̈დგიჟი ნა̈კჳ ესერი ხოჩა ლი ი ტა̈კი (ანდ.) — თავის ადგილზე დათმობაც (ქედის, მუხლის მოდრეკა) კარგია და ჯიბრიცო.

ტა̈ლ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ტალ** (-არ) ლშხ. 1. ტალი, ლაქა. გიე̄რგს დოშდულა̈ მაჯო̄ნ ტა̈ლ

ხა̈გდა ნიჩჷე̄ნ (ბზ.) — გიორგის მთვარის მსგავსი ტალი ჰქონდა სახეზე. ჷობა̈შს ტა̈ლ ხესდენიჷ (ბქ. 290) — ბევრს ლაქა ემჩნეოდა („რჩებოდა"). 2. რამე ნაკლი სხეულისა. ძერს მეჯრა ა̈თკჷაშ, ძერს მა̈ ტა̈ლ ლახაგან (ბქ. 38) — ზოგს მხარი მოტყდა, ზოგს რა ზიანი (ნაკლი) მიადგა. ეშჷი ტა̈ლ ამსოლდს ჩი ესერ ხონჯრი (ანდ.) — ერთი ნაკლი ყველა ადამიანს დაჰყვებაო. გადატ. ალ ჰყინტს ტალა̄რ ნიჩჷ ხა̄რ (ლშ.) — გინებაა (ამ ბიჭს უშნო სახე აქვს). კნინ. **ტა̈ლილდ** ბზ., **ტალი̄ლ** ლშ.

ტა̈ლბ იგივეა, რაც **ტა̈ბ.**

ტა̈მ (-იშ, —) ბქ. — დათმობა. ჩიგარ ტა̈მ ნალდეჷი ლი (ბქ.) — ყოველთვის დათმობა სიბრიყვეა.

ტა̈ნ (-იშ ბზ., ტანჷემ ბქ., ტანა̈რ ზს., ლნტ.), **ტან** (-არ) ლშ. — ტანი, სხეული. ლჷაჰა̈რდ... ჷიჯი ტა̈ნ ყ'ანკჷა̈რ (ბზ. 441) — ვაჟარმა ჭვლის სხეული ამოაგდო. გუგჩა̈ ხოშა ტა̈ნიშ მარე ლგმა̈რ (ბქ. 81) — გუგჩა დიდი ტანის კაცი ყოფილა. ტანას აბჯარის ლა̈ხჷქჷემნე (პოეზ. 110) — ტანზე აბჯარს ჩაეიცვამ. **ტა̈ნინატმა̈ნ** (ბზ.) — სისხლ-ხორცი, ერთი დედ-მამის შვილები. ისგუ ტა̈ნინატმა̈ნ მა̈გ ლგმზგრე̄ჷ ჯა̄რ! (ბზ.) — ყველა შენი დედმამიშვილი (სისხლ-ხორცი) დალოცვილი იყოს! **ტა̈ნი დაჩჷირ** (უშგ.) — ღვიძლი („ტანის") და. **ტა̈ნიშ ტუფ** (ლხმ.) — ახლო ნათესავი („ტანის ტყავი"). **ტანიტანდ** ზმნზ. გვერდიგვერდ („ტანდატან").

ტა̈ნლაგენ (-იშ||-ლა̈გნიშ, —) ბზ., **ტანლაგენ** ლშ., **ტა̈ნნა̈გენ** ბქ. — ტანადობა, აგებულება. მეთხჷია̈რ ხოჩა||ხოჩა̄მ ტა̈ნლაგ˹ე˺ნიშ ლა̈სჷ (ბზ.) — მონადირე კარგი ტანადობისა იყო.

ტა̈რ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ტარ** ლშ. — მიზეზი; ბრალი. მა̈გ ხელწიფი ტა̈რ ხა̄რ (ბზ. 280) — ყველაფერი ხელმწიფის ბრალია. ამშა ტარშჷ ი ბრალშჷ გეზალ მა̄ ლეხჷოდა̄ნხ მინს (ლშ. 12) — ამის მიზეზით'ა' და ბრალით მათ შვილი არ მიეცათ. იმშა ტა̈რ ხერა ალეს? (ლნტ. 207) — რა (რისი) მიზეზი ექნება ამას?

ტა̈რბედნიე̄რ (-იშ, —) ბზ., **ტა̈რბედნიერ** ბქ. — ნეტარბედნიერი. მ'ესერ ტა̈რბედნიერ სგეჯი? (ბქ. 213) — რა ნეტარბედნიერი ბრძანდებით?

ტა̈ჷა̈ნ იგივეა, რაც **ტეჷან.**

ტა̄ფშუ (-ჷი̄შ, -ა̈რ ბზ., -შჷშ, -არ ლშ.), **ტაფშჷ** (-ა̈შ, -ა̈რ) უშგ. 1. ბრტყელი; ბრტყელი და ცარიელი (მაგ. ლობიოს პარკი). ტა̄ფშუს აგჷრა̈ნი ი მურგჷა̈ლს ითრინე (ბზ.) — ბრტყელს მიაგორებს და მრგვალს მიათრევს (იტყვიან ადამიანზე, ვინც უკუღმართად აკეთებს საქმეს). ქართს ტა̄ფშუარა თხჷიმ ხა̄რ (ბზ.) — კომბოსტოს მობრტყელო თავი აქვს. **ტაფშულუთხჷიმ** ბზ., **ტაფშულუთხუმ** ლშ. — ბრტყელთავიანი. 2. მსხლის ჯიში. ტა̄ფშუ იცხ ლი (ლშ., ხორ. 28) — „ბრტყელა" მსხალია. შდრ. **ტყელ.**

ტა̈̄ნ (ტა̄ნა̈შ, ტა̄ნა̈რ) ბზ. — ბუჩქი. კოჯქა მეშყდე მა̄რე ცა̈გი ტა̈̄ნსი მა̈ხძადა̈̄რ ხა̈ფხჴი (ბზ.) — კლდეზე გადავარდნილი კაცი ეკლის ბუჩქსაც სიამოვნებით (სიხარულით) წაეტანება. ტა̈̄ნ ი ღუმირ იმე ირა (პოეზ. 164) — ბუჩქი და ნაძვი იქნება სადმე. კნინ. **ტა̈̄ნო̄ლ.** მიჩა ქიქა̄ნ ყაჰჷრა̈ ტა̈̄ნო̄ლ ლგგ (ბზ. 282) — მის ზევით ვერხვის ბუჩქი დგას. იხ. **ჭჷამ, ტეჷრ, ჩირგ, ქო̄ბ.**

ტა̈̄ჷა იგივეა, რაც **ტე̄ჷა.**

ტებდი ზს., ლშ. (ხოტებდა ზს., ლშ., მა̈ტბიდე, ტებდა̄რა ბზ., ტებდიარა ლშ.), **ტებედი** (ხოტბიდა) ლნტ. — თბილი. დი ასტღუნე [გეზალს] ტებდი ლგცშჷ (ბზ. 287) — დედა შვილს ტანს ბანს თბილი წყლით. ლგდგა̈რს ტებდიყი ქაჰშხახ (ბქ. 297) — მიცვალებულს თბილს (თბილზე) გაასწორებდნენ. ტებდი ლიც ტყჷიშ ესერ ლეთრე ლი (ანდ.) — თბილი წყალი ტყვის სასმელიაო. ტებდი დგტხორს ლახდე̄სხ ჰიშხს (ლშ. 92) — თბილ ნაცარტუტას მიადებენ ფეხს. ტებედიძ გუნლა ფეჩა̈რ ხოცხახ (ლნტ. 11) — სითბოსთვის (თბილის გულისთვის) თუნუქის ღუმელები ურჩევნიათ. ტებდი დია̈რ დესა გჷიმა (პოეზ. 78) — თბილი პური არ გვიჭამია.

ტებედი იგივეა, რაც **ტებდი.**

ტელ[1] იგივეა, რაც **ტჷელ.**

ტელ[2] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — სარგებელი. ჯამა̈ხგრსა̈ს თხჷიმ ი ტელ ხად ლეჯდე (ბქ. 292) —

ჯამახირსას თავენი და სარგებელი ჰქონდა მისატანი.

ტელა̈ფ იგივეა, რაც **დე̄ფა̈ნ.**

ტელე̄ფი (-ფი̄შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ტელეფი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — მთის ლოლო. ტელე̄ფი ესდეხ დე̄ფა̈ნჟი̄ნ (ბზ.) — მთის ლოლო დადეს აივანზე. ლაროლისგა ჰედნი ტელეფი (ბქ. 70) — სათიბებში იზრდება (მოდის) მთის ლოლო. ტელე̄ფი̄ ნა̈ყუნ (ლშხ.) — მთის ლოლოს შეჭამადი. კ ნ ი ნ. **ტელეფილ** ბქ.

ტენტერ, ტენტეშ (-იშ, -ა̈რ უშგ., -ალ ლშხ.) — რეგვენი, სულელი, „ტენტერა". ბესი ტენტერ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ბესი სულელი კაცია.

ტეტ იგივეა, რაც **ტჳეტ.**

ტეჳა იგივეა, რაც **ტე̄ჳა.**

ტეჳან (-იშ, -ჳნარ) ლშხ., **ტეჳა̈ნ** (-ჳანა̈რ) ლნტ., **ტა̈ჳა̈ნ** (-ჳნიშ, -ჳნა̈რ) უშგ. — მტევანი. ალ მეგემ მეშხა ტეჳნარს იშნე (ლშხ., ხორ. 8) — ეს ხე შავ მტევნებს ისხამს. ლამო ეშხუ ტეჳა̈ნ ყურძენ! (ლნტ. 314) — მომეცი ერთი მტევანი ყურძენი! კ ნ ი ნ. **ტა̈ჳნგლ** უშგ.

ტეჳე იგივეა, რაც **ტე̄ჳე.**

ტეჳრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — 1. ტევრი, გაუვალი ტყე. ჩალისიმეს ლა̈ხჳა̈დღ̄ნ ტეჳრი პილთექა (ბზ. 117) — ჩალისიმე მიადგა ტევრის ნაპირს. ალ ცხეკ ჯჳინალდ ტეჳრდ ლგმა̈რდელი (ლნტ. 106) — ეს ტყე ძველად ტევრი (ტევრად) ყოფილა. 2. იგივეა, რაც **ტა̈ნ.**

ტეფ (-იშ ზს., ლშხ., -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — კანი (ხაჭაპურისა), ქერქი. ზურალ ქუთი ტეფა̈რს უშხჳა̄რ ხა̈ტხე (ბზ. 362) — ქალი ხაჭაპურის კან(ებ)ს ერთმანეთზე ადებს. ამნემ ტეფარ უშხჳარჟი̄ ესდე (ბქ. 90) — ამან ქერქ(ებ)ი ერთმანეთზე დადო. ბობშდ დიარი ტეფარ გარ ხა̄მნე ჟღლს (ლშხ.) — ბავშვმა მხოლოდ პურის ქერქ(ებ)ი აჭამა ძაღლს. ეცრალეშ ხიშდ ტეფ ნამსა̈დჳ (ჰოეზ. 220) — ეცერლების ნარჩენი ქერქი ხართ („ეცერლების ხართ ქერქი ნარჩენი"). კ ნ ი ნ. **ტეფილდ** ბზ., **ტეფე̄ლ** ლშხ. ღებს დგთხელ ტეფე̄ლ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 11) — ბალს თხელი კანი აქვს.

ტეხენი იგივეა, რაც **ტეხნი.**

ტეხნი[1] (ონტჳეხ‖ონტჳხ, ანტა̈ხ; ა̈ნტხენი ზს., ონტეხ, ანტახ; ანტხენი ლშხ.), **ტეხენი** (ანტჳეხ, ანტახ; ანტეხენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ბრუნდება. მი ტჳეხნი შიშდ (ბზ. 380) — მე უცებ (ხელად) 'და'ვბრუნდები. [ეჯღარ] ჟი ლგხოჩჳე ტეხნიხ მინე აგღართე (ლშხ. 3) — ისინი გამოჯანმრთელებული ბრუნდებიან თავიანთ სახლებში. ზურალა̈რ ქორხო ტეხენიხ (ლნტ. 62) — ქალები სახლში ბრუნდებიან.

ტეხნი[2] (—, ანტა̈ხ; ა̈ნტხენი ზს., —, ანტახ; ანტხენი ლშხ.), **ტეხენი** (—, ანტახ; ანტეხენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — ფუვდება; მყავდება. ძეჳლა̈რ ჟია̈ ტეხნიჳხ, ჰიცა̈რს ჟი იბჳრდიჳხ (ბქ. 300) — საფუარ(ებ)ი („მძევლები") როგორც კი აფუვდებოდა (აფუვდებოდნენ), ცომ(ებ)ს მოზელდნენ.

ტე̄ჳა (-ჳა̈შ, — ბზ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **ტეჳა** (-ჳა̈შ, —) ბქ., **ტა̈̄ჳა** (-ჳა̈̄შ, —) უშგ. — აურზაური, აყალმაყალი, ჩხუბი. მიჩა მუს... ტე̄ჳა ხე̄რა ჩიგარ (ბზ. 412) — მამამისს (მის მამას) ყოველთვის აურზაური ექნება. ჩიგარ ტე̄ჳა დო̄ს ხასმა? (ლშხ.) — სულ აყალმაყალი ვის გაუგონია? ამნა̄რ ტეჳა ხოფსახ (ჰოეზ. 50) — ამაზე ჩხუბი მოსელიათ.

ტე̄ჳე (ტჳე̄ჳა̈ს, ტე̄ჳა; ტე̄ჳე̄ლს ბზ., ტე̄ჳის, ტე̄ჳლა; ტე̄ჳლეს ლშხ.), **ტეჳე** (ტჳეჳ, ტეჳა; ტეჳალეს ბქ., ტჳეჳლა̈ს, ტეჳლა; ტეჳლეს ლნტ.), გ რ დ უ კ. — ხმაურობს, ყაყანებს. [ხა̄ლხ] დე̄მ ტე̄ჳეხ (ბზ. 12) — ხალხი არ ხმაურობს (ხმაურობენ). მა̈გ ტეჳე (ლნტ. 52) — ყველა ყაყანებს.

ტირხინა (-ნა̈შ ბზ., -ნა̈შ ბქ., ლნტ., -ნა̄შ ლშხ.) — სტრიქნინი. თხეროლს ტირხინოშჳი აჟგჷრიხ (ბქ. 237) — მგლებს სტრიქნინითაც წამლავენ.

ტიტა̈გ (-იშ, -ტაგა̈რ) ზს., ლნტ., **ტიტა̈მ** ბზ. — ტრიალი, ვაკე ადგილი. სგა̈ნჳა̈დღ̄ნ ტიტა̈გ ლა̄რათეისგა (ბზ.) — მივედით ტრიალ მინდვრამდე. ამნემ ტიტა̈გ მინდჳერისა ქორს ხეწად (ლნტ. 186) — ამან ტრიალ მინდორში სახლი დაინახა (სახლს შეხედა).

ტიტოლ იგივეა, რაც **ტჳიტელ.**

ტიშ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), ზ ო ო ლ. — კბილი. ნაჵღჷჱნი ტიშსი̄ ტუფს ხა̈შყჷჲე (ბზ.) — უქონლობა კბილსაც ტყავს აძრობს. აშჷ ჭიშხმეკჷშა ტიშს ჩხარა ესერ ლაყჷრა ოთხელალა (ანდ.) — ერთ ფეხმოტეხილ კბილს ცხრა ლოგინი (საწოლი) დაუვლიაო. ტიშარ ლგმქინა̄ლინხ ეჩხა̄ჷ-ამხა̄ჷ (ლშხ.) — თურმე კბილები დაცოცავდნენ აქეთ-იქით.

ტიხე (ოტჷხ, ატიხ; ა̈ტხე) ზს., **ტჷხე** (ოტჷხ, ატიხ: ატხე ლშხ., ატუხ, ატიხ; ატხე ლნტ.), გ რ დ მ. — აბრუნებს. [დი̄ნად] ალა ჷეშგდ ატიხ (ბზ. 346) — გოგომ ეს უკან გააბრუნა. ლოშტ ატუხ მიშკჷი ჷდლიდ (ლნტ.) — ჩემი დაიკო უკან გაეაბრუნე.

ტკა̈ბ (-ა̈შ, —) ბზ., **ტკებ** (-იშ, —) ლშხ. 1. დახამხამება (თვალისა). ეჯ ზურა̄ლ თე̄მი ტკა̈ბს (ტკა̈ბისგა) ქა იცხპე ჩი̄ს (ბზ. 177) — ის ქალი თვალის დახამხამებაში შემოივლის ყველაფერს. 2. რული. თანჷ ტკა̈ბ მა̄მ' ლამა̄სდ (ბზ.) — თვალზე რული არ მომეკარა. თელ ლე̄თ ტკებ მე̄დ ახჴედა (ლშხ.) — მთელი ღამე (თვალზე) რული არ მიეკარებია („მოსულია").

ტკეჩ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — საკერებელი, ბებკი. დიდ ბეფშჷი ფაყჷს ოთგე ტუფ ტკეჩდ (ბზ. 415) — დედამ ბავშვის ქუდს დაუდო („დაუდგა") ტყავი საკერებლად. ალ მა̄რა ტკეჩჲი ტკეჩ ხო̄გ (ბზ.) — ამ კაცს ბებკზე ბებკი აქვს დაკერებული („უდგას" — იტყვიან უკიდურესი სიღარიბის გამოსახატავად). ქუთულა̈რჲი ჩეჲა̈შ ტკეჩა̈რ ხოგანხ ხეხჷ-ჰა̈შს (ბქ. 30) — მუხლებზე სპილენძის საკერებლები ჰქონდათ („ედგათ") ცოლ-ქმარს. ეჩა ლერექჷს ჩია̄გ ტკეჩარ ხო̄გდა (ლშხ.) — იმის ტანსაცმელს ყველგან საკერებლები ედო („ედგა").

ტკეც[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **კეც**[2] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ტკეჩი, წნელი, წნული. მიშგჷა მუხჷბედ ლაშგყიაქდ ტკეცა̈რ ანჴიდ (ბზ.) — ჩემმა ძმამ საგოდრად ტკეჩები მოიტანა.

ტკეც[2] ბზ., **კეც**[2] ბქ. — საარაყე ჭურჭელი (თიხისა, უსახელურო, ქვევრის ტიპისა). მაჩე̄ნე ტკეც ა̄ხა̈ჲ (ბზ. 102) — ყველაზე კარგი საარაყე ჭურჭელი მოიტანე. შდრ. **კეც**[1].

ტკიც (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ., -ეშ, -ა̈რ ლნტ.) — 1. სიმართლე. ალა ხოშა ფე̄დიას ა̈რი ტკიცცახა̈ნ (ბზ. 389) — ეს უფრო ახლოს არის სიმართლესთან. ტკიც ლესეს მიჩა ნა̈ლთერ (ბქ. 10) — სიმართლე იყოს მისი ნამარჩიელევი. ტკიცს მაზნა̈ბ დემეგ ესერ ხა̈მთქჷა (ანდ.) — სიმართლეს მორიდება არ იცისო (სიმართლეს არ სჩვევიაო). ჯეჲ ლოქ გარ გარგლი ტკიცს (ლშხ. 57) — მარტო შენ ლაპარაკობ სიმართლესო. ალე ტკიც ლი (ლნტ. 169) — ეს სიმართლეა. — 2. მართლის მთქმელი. გჷედო ტკიც მა̄რე ლა̈სჷ (ბზ.) — გვედო მართლის მთქმელი კაცი იყო. ზ მ ნ ზ. **ტკიც**, **ტ**ˈ**კისდ** ზს. — **ტკიც** ს ა ხ ე ლ ი ს ვ ი თ. ბ რ უ ნ ვ ი ს ფ ო რ მ ა — მართლა. მომრა̈ჷდ ტკიცდ ჴ'ესბიზა̄ლე ალჲა̈რ (ბზ. 295) — მოურავმა მართლა დაამლო ესენი. ყაბათგრ ტკისდ ქა̄ჩა̈დ ტჷიბთე (ბზ. 258) — ყაბათური მართლა გაეიდა ხევში. წჷეთს ტკისდ ჯიმმიშ გა̈მ ხად (ბქ. 60) — წვეთს მართლა მარილის გემო ჰქონდა. ალი ტკიცდ ამჲი ლი (ბქ. 23) — ეს მართლა ასეა. **ტკიცუშ** ზს. — **ტკიც** ს ა ხ ე ლ ი ს მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ვ ი ს ფ ო რ მ ა. — მართლაც. ალ ჷაგა̈რდ ტკიცუშ ჴ'ანჰა̈დჷრე დი̄ნა (ბზ. 411) — ამ წამალმა მართლაც მოარჩინა ქალიშვილი. შდრ. **გაცხა̈ჲდ**.

ტკჷჩ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მაგრად დაჭიმული რამ. ლაპტყჷნა̈რ, ტკჷჩ მოდმა ლი (ბქ. 305) — საპენტი მატყლი მაგრად დაჭიმული არ არის.

ტობ იგივეა, რაც **ტო̄მბ**.

ტოლ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — კაჟი. ალ და̈ჷ ტოლა̈შ ლგმა̈რ (ბქ. 52) — ეს დევი კაჟის'ა' ყოფილა.

ტოლ[2] იგივეა, რაც **ტჷელ**.

ტოლ[3] (-ა̈შ, — ბზ., -ა̄შ, — ლშხ.) — ტოლი (სახურავის სახეობა). მეზჷბელს ტოლა̈ ლალფა̈რს ლოხჷმა̈რჯჷ (ბზ.) — მეზობელს ტოლის დაფარებაში მიეხმარე. ლგჷა̄რჲი ტოლ ჴ'ესთხიფხ (ლშხ.) — სახურავზე ტოლი გადააფარეს (გადაფინეს).

ტოლბაშობ (-ა̈შ, —) ზს., ლნტ., **ტოლუმბაშობ** (-აშ, —) ლშხ. — თამადობა, ტოლიბაშობა. ტოლბაშობა̈შ ქა ნა̈ლიასგუნღჷე მახელჷაჲა̈რ ჲი ინჰურიჷხ უშხჷა̈რთე (ბქ. 232) — თამადობის დამთავრების შემდეგ ახალგაზრდები თავს მოიყრიან ერთმანეთთან.

ტოლუმბაშობ ჩი̄ს მა̄ ხა̄ჲმედა (ლშ.) — თამადობა ყველას არ შეუძლია.

ტოლბა̈შ იგივეა, რაც **ტოლიბა̈შ**.

ტოლიბა̈შ ზს., **სტოლუმბა̈შ** ბზ., **ტოლბა̈შ** (-იშ, -ბაშა̈რ) ბქ., **ტოლიბაშ** (-არ) ლშ., **ტოლობაშ** (-ა̈რ) ლნტ. — ტოლუმბაში, თამადა. ტოლიბა̈შ დო̄სგ ა̈დშდგმა̈ნ (ბზ.) — თამადა ადრე დათვრა. ტოლიბა̈შ იმზგრა̈ლი (ბქ. 80) — თამადა ილოცება. ეჯ ლეთ ტოლიბაშ მასძელიშ ლი (ლშ. 33) — იმ ღამეს ტოლუმბაში მასპინძლის'ა' არის. მექჳერწილს მოშ ხეყადდა ტოლობაშ (ლნტ. 47) — მექორწილეს სხვა ჰყავდა თამადა.

ტოლობაშ იგივეა, რაც **ტოლიბაშ**.

ტოლუმბაშობ იგივეა, რაც **ტოლბაშობ**.

ტომარა̈ჲ, **ტუმარა̈ჲ** (-იშ, -რჲა̈ლ) ბზ., **ტომარაჲ** (-რა̄იშ, -რე̄ლ) ლშ. — ტომარა. მახელჳა̈ჳდ ტომარა̈ჲ ესთხიჳ დი̄ნას (ბზ. 444) — ახალგაზრდამ ტომარა დააფარა (დაафინა) გოგოს. და̄ჳდ ჟ'ენკიდ ტომარაჲ (ლშ.) — დედამ აიღო ტომარა.

ტოტ იგივეა, რაც **ტჳეტ**.

ტოჳელ იგივეა, რაც **ტჳელ**.

ტო̄მბ (-ა̈შ/-იშ, ტო̄მბ'ჳ'ა̈რ) ბზ., **ტობ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ტო̄ბ** (-იშ, -არ) ლშ. — გბა, გუბე. ჯჳარედიინი შუკჳისგა ტო̄მბ ლგგ (ბზ. 204) — გზაჯვარედინზე (ჯვარედინ გზაზე) გბა დგას. ტობხესყი ამჳხჳდ ანსკინე (ბქ. 50) — გუბიდან ბაყაყი ამოხტა (ბაყაყმა ისკუპა). ჩოსწჳე̄ნ ძღჷდ ტო̄ბ (ლშ.) — დაეინახე დიდი გუბე. კნინ. **ტომბო̄ლ** ბზ., **ტობგლდ** ბქ. ჯანჳემ ჰიშხიშ ნა̈გემისგა ტობგლდ ლგგან (ბქ. 19) — ხარის ნაფეხურში (ფეხის ნადგამში) პატარა გუბე იდგა.

ტრა̈კ იხმარება გამოთქმაში **ტრა̈კდ ლიგნე** ზს., **ტრაკდ ლიგნე** ლშ. — დამტვრევა, დამსხვრევა. და̈ჳდ ლუმირ ტრა̈კდ ადგენე (ბზ. 402) — დედამ ნაძვი დაამტვრია. შდრ. **ტჳე̄რდ ლიგნე**.

ტრედიფერ (-იშ, -ალ) ლშ. — ვოვრის ჯიში. ტრედიფერ კჳახნესჳ ლი (ლშ.) — „ტრედიფერი" ვოვრის (კვახის) ჯიშია.

ტუბა̈ (-ბა̈შ, -ა̈რ ბზ., -ჲშ, -ბჲა̈რ ლნტ.), **ჰუბ** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლაზჳ**[1] ბქ., **ტუბა** (-ჲშ, -ბჲარ) ლშ., **ტგბა̈** ლნტ. — ბორი; ჭაობი. უჩხანლო ჩია̄გ ტუბჲარ ლგ̄გ (ლშ.) — წვიმის შემდეგ ყველგან ბორები დგას. ღჳაშა̈ ბინამოყ ა̈რი ტუბა̈ (ლნტ. 304) — ჯიხვის სადგომთან ჭაობია. სკ'აჩად ჯე ტგბა̈ხოისკა (ლნტ. 172) — თვითონ ბორში შევიდა.

ტული იგივეა, რაც **ტჳლი**.

ტუმარა̈ჲ იგივეა, რაც **ტომარა̈ჲ**.

ტუნუ იგივეა, რაც **ტჳნუ**.

ტურა (-რა̈შ, -როლ) ბქ. — ქაჩალი. იმეჲსგა ხოგ ტურას ქჳინ? (ბქ. 58) — რაში უდგას ქაჩალს სული?

ტურფა̈ (-ჲშ, -ფაუ) ბქ. — ხორბლის საწყაო. დია̈რჲაქს ჟი ხჳიზჳრიდ თჳით ტურფა̈ს (ბქ. 79) — საპურედ ვაგროვებთ თითო საწყაოს.

ტურშჳნ-ბურგჳნ (-იშ, —) ბზ., ლშ., **ტურშუნ-ბურგუნ** ბქ. — რახარუხი, ხმაური. ცხეკისგა ანსგმდა ტურშჳნ-ბურგჳნ (ბზ.) — ტყეში რახარუხი გაისმა. ისგლეთიშ ჳონაქა ოლბინელი ტურშუნ-ბურგუნ (ბქ. 246) — შუაღამისას (შუაღამის დროს) დაწყებულა ხმაური.

ტუფ (-იშ ზს., ლნტ., -ჳა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -ეშ/-იშ, -ჳარ ლშ.) — ტყავი. კჳენო̄ლ ესერ ლა̈ქმათე ამჩედე̄ლი ი ტუფი̄ ესერ ეჩე ათსედა (ბზ.) — კვერნა სამოვარზე წასულა და ტყავიც იქ დარჩენიაო. და̈შდჳემ ტუფ ესერ ხაწგხხ (ბქ. 204) — დათვის ტყავი გაუძვრება. ტუფ მარა აშჳგნქა დემ ესერ ხეტჳმენი (ანდ.) — ტყავი ადამიანს ერთხელ (ერთის გარდა არ) 'გა'ძვრებაო. ტუფს ჟი ხანცო̄ლნახ ფაუს (ლშ. 8) — თურმე ტყავს წამოაცვამდნენ ჯოხზე. კუმა̈შ შჳანა̈რს ხა̈ჳედდა ტუფს (ლნტ. 6) — საქონელი სვანებს აძლევდა ტყავს.

ტჳლი (ლჳ. რჳე̄ქ'არ'||ლოქა, რა̈ქჳ'ე'|| ლა̈ქჳ'ე'||ლა̈ქჳინ; რა̈ქჳინნე||ლა̈ქჳინნე||ლა̈ქჳნინე ბზ., ლო̄ქარ, ლე̄ქჳ; ლე̄ქჳნე ლშ.), **ტული** (როქარ||რჳექარ, რა̈ქჳ'ე'; რექინე ბქ., ლჳექარ, ლა̈ქჳ; ლექნე ლნტ.) — 1. გრდმ. ამბობს. ალ მა̄რე ტკიცს ტჳლი (ბზ.) — ეს

კაცი სიმართლეს ამბობს. მა̈გ ალეს ტჳლი (ლნტ.) — ყველა ამას ამბობს. 2. (ტჳი̄ლდა̈ს, ტჳი̄ლდა; ტჷჳი̄ლდე̄ლს ბზ., ტჳილ, ტჳლიჳ; ტჳლიდეს ბქ., ტჳ̄ლის, ტჳ̄ლდა; ტჳ̈̄ლდეს ლშხ., ტჳლდა̈ს, ტჳლდა; ტჳლდეს ლნტ.) კ რ დ უ კ. — იძახის, ყვირის; ყივის. ჰყინტ ტჳლი (ბზ.) — ბიჭი იძახის. ყჳიჩ ურჰად ტჳლდა (ბზ.) — მამალი უთენია ყიოდა. დადა ჰამუნლჳე ნებოზდ ტჳლიჳ (ბქ.) — დედაბერი დილიდან საღამომდე ყვიროდა. ტჳ̄ლი ე̄რე (ლშხ.) — ვიღაც იძახის.

ტჳინუ (-ნ̄ჳ̄ი̄შ, -ნჳა̈რ ბზ., -ჳშ, -არ ლშხ.), **ტჳინუ** (-ა̈შ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — ქოთანი. ღედერ ტჳ̄ნუშჳ ხა̈გნე̄ნახ (ბზ. 358) — მინდვრის ბარდა ქოთნით სდგმიათ. ბებედ ანსყე ეშხუ ტჳინუ ლობიო (ლშხ.) — ბებიამ გააკეთა ერთი ქოთანი ლობიო. ყი ლოქუ ა̈სგე თხჳიმყი ლიცშჳ გჳეში ტჳინუ (ლნტ. 201) — თავზე წყლით სავსე ქოთანი დაიდგიო.

ტჳა̈რდ ლიგენე იგივეა, რაც **ტჳე̄რდ ლიგნე.**

ტჳელ (-იშ||ტოლიშ, ტოლა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ტოჳელ, ტელ**[1] (-ა̈რ) ბქ., **ტოლ**[2] (-არ) ლშხ. 1. ტოლი, თანასწორი, ერთი ასაკისა. მი მაკუ მიშგუ გჳეჭი ტჳელ გჳეჭ (ბზ.) — მე მინდა ჩემი გოჭის ტოლი გოჭი. ათხე სერ და̈რ ა̈რი მიჩა ტჳელ (ბქ. 37) — ახლა აღარავინ არის მისი ტოლი. მა̈გ ჳშხჳა̈რი მეგჳიტჳელ ლასხჳ (ლნტ.) — ყველა ერთმანეთის თანასწორი (თანაბარი და ტოლი) იყო (იყვნენ). ჭაბიგჳს ტოჳელდ და̈რმოშ ხოჯდენიდახ (ბქ.) — ჭაბუკს ტოლი არ მოეძებნებოდა (ტოლად ვერავინ მოუდიოდნენ). ა̈ჳერას მიჩა ტელ დემეგ ა̈რდ (ბქ. 330) — ახლომახლო მისი ტოლი არსად იყო. ბაბა̄ ტოლ და̄რ ლგმა̄რე̄ლი შჳანისა (ლშხ.) — ბაბუას ასაკისა (ტოლი) არავინ ყოფილა სვანეთში. შ დ რ. **მეგჳი.** 2. შესაფერისი, საკადრისი. ეცს მა̈დ ხეჳენი მიჩა ტჳელ ლეზჳებ (ლნტ. 297) — იმას არ ექნება მისი საკადრისი საჭმელი.

ტჳეტ ზს., ლნტ., **ტეტ** (-იშ, ტოტა̈რ) ბქ., **ტოტ** (-ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ხელი, ხელის მტევანი. ჳოფრინდომ ესჭემნე ტჳეტს ჳა̈ზრა̈ლს (ბზ. 60) — ვოფრინდომი (ზღაპრ. პერს.) წაუსვამს ვეზირებს ხელს. დიმეთილს ტჳეტისა ხუანდა ფაკა̈ნ (ლნტ. 47) — დედამთილს ხელში ეჭირა ჯამი. ღერმათ ტეტ დეჲშეშჳ ესერ ხოდა (ლხმ.) — ღმერთს ხელი არავისთვის მიუშვებიაო (მიუღევსო). ამნე̄მ ტოტისგა (||ტჳეტისგა) მადრა̈ჯ ლა̄ჲე (ბზ. 148) — ამან ხელში მათრახი დაიჭირა. მუხჳბემ ტოტშჳ ფაქჳემ ლიშდე ლა̈ჲბინე (ბქ. 253) — ძმამ ხელით ფქვილის ყრა დაიწყო. მეშზირს ესერი ტოტა̈რ ხახლენა ი მგჭთაი (ანდ.) — მლოცველსაც ხელები აღეპყრო და მწყევლელსაცო. ჰყინტს ზისხჳშ ახგოშლე̄ნა ტოტ (ლშხ. 56) — ბიჭს სისხლით ავსებია ხელი. ტოტა̈რ შიყთე ყი ა̈ჯჯგრქანეხ (ჰოეზ. 24) — ხელები ზურგზე მაგრად მიუკრეს. 2. თათი (ცხოველისა). და̈ჳდ ხაჯიდ ტჳეტ ნალჳყურს (ბქ. 57) — დევმა თათი მოარტყა ვაჟს.

ტჳე̄რდ ბზ., ლშხ., **ტჳრა̈მდ** ბქ., **ტჳრამდ** ლშხ., **ტჳა̈რდ** ლნტ. — იხმარება გამოთქმაში **ტჳე̄რდ, ტჳრა̈მდ, ტჳრამდ ლიგნე** ზს., ლშხ., **ტჳა̈რდ ლიგენე** ლნტ. — ნამსხვრევებად, ნაფლეთებად ქცევა („დაყენება“), დამტვრევა. ჳა̈რგდ ლათრა̄ლა̈რ ტჳე̄რდ ადგენე (ბზ.) — ამნაურმა სასმისები ნამსხვრევებად აქცია („დააყენა“). მა̈გ ტჳრა̈მდ ხაგან საბრალს (ბქ. 265) — ყველაფერი შემოფლეთილი ჰქონდა („ადგა“) საწყალს. დეშდჳდ ტჳრამდ ადგენე ჩირგ (ლშხ.) — დათვმა დაამტვრია ბუჩქი. ჲერსკნ კოჯა̈ ძირს ტჳა̈რდ ასაგენა (ლნტ. 118) — არჩვი კლდის ძირას დამტვრეულა.

ტჳიბ (-იშ, -ა̈რ ტუბა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), — ხეობა, ხევი. კუმა̈შ ტჳიბთე ესღრიხ (ბზ.) — საქონელი ხევში მიდის (მიდიან). ტუბა̈რისგა მუყჳმბლეჳიდ ნომ' ამღაგრა (ბზ. 308) — ხევებში მოხეტიალედ მაინც დამტოვე („ხევებში მოხეტიალედ არ მომკლა“). ტჳიბისგა ფოქ ხად (ბქ. 26) — ხეობაში გამოქვაბული იყო. ცხუმელლა̈რ იზგეხ ტჳიბისკა (ლნტ. 17) — რცხმელურლები ცხოვრობენ ხეობაში.

ტჳიბრა (-რა̈̄შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ღელე. ბეფშჳ ტჳიბრაისგა ლგმშდირა̈̄ლ (ბზ. 30) — ბავშვი თურმე ღელეში თამაშობდა. ქორ ლოშგიმლექჳა ტჳიბრა' ალრი (ბქ. 213) — სახლის (სახლ)უკან ღელე ჩამოდის.

ტუ̂იტელ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.), **ტიტოლ** ზს. — ტიტველი. ხელწიფი გეზალ ი ტუ̂იტელ მა̈რე იცუ̂ა̈ლხ (ბზ. 225) — ხელმწიფის შვილი და ტიტველი კაცი კამათობენ („ცილაობენ"). ტუ̂იტელ ჰჲინტმარე ჩუ̂ა̈თპაჲ (ბქ.) — ტიტველი ბიჭი დაიმალა. **ტუ̂იტელდ** ზმნზ. — ტიტვლად. ზურა̈ლდ ენბინე ტუ̂იტელდ ლიზელა̈ლ (ლშ.) — ქალი გატიტვლდა (ქალმა დაიწყო ტიტვლად სიარული).

ტუ̂ურამდ, ტუ̂ურა̈მდ ლიგნე იგივეა, რაც **ტუ̂ე̄რდ ლიგნე.**

ტყაბ იგივეა, რაც **ტყა̈ბ.**

ტყარაბურა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ.), **ტყარაბულა** (-ლა̈შ, -ლე̄ლ) ლშ. 1. წერილმანი; ფუჭი, თავის გასართობი საქმე. ეჩი̄ დიდ ქუ̂ეყნი ტყარაბურა ა̈მუმბუ̂ე (ბზ.) — იმისმა დედამ ქვეყნის წერილმანი (ამბავი) მიამბო. ტყარაბურა გუ̂აშულა როქ დრეუ̂ს იმნა̈რ ხოთუ̂ფე? (ბქ. 132) — ფუჭი საქმისათვის დროს რატომ მიკარგავო? 2. ქს. ყბედობა.

ტყაჩო (-ჩოშ, -ჩუ̂არ) ლშ., **ტყა̈ჩუ** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ. — ტყისმცველი. ბუბას ლახხუ̂იენა ტყაჩო (ლშ.) — ბიძას შეხვედრია ტყისმცველი. დადიანს ჩჲაგუ̂ ტყა̈ჩუ̂ა̈რ ხეყადდა (ლნტ. 89) — დადიანს ყველგან ტყისმცველები ეყენა.

ტყა̈ბ (-იშ, ტყაბა̈რ) ბზ., ლნტ., **ტყაბ** (-არ) ლშ. — ფერდობი. მგხა̈რ ტყა̈ბს მა̈რ ლეჭმე (ბზ.) — ხვალ ფერდობზე უნდა ეთიბო (ფერდობს მაქვს 'მო'სათიბი). ლგჲა̈ნკუ̂ე მეგამ ტყაბ ა̈დგილს ა̈რი (ლნტ. 22) — მოღუნული ხე ფერდობ ადგილასაა. მამას ლეჭმე ტყაბარისა ხუღუ̂ა (ლშ.) — მამას სათიბი ფერდობებზე (..ში) აქვს.

ტყა̈რ (-იშ, ტყარა̈რ) ბქ. — გარეული, ტყიური. ტყა̈რ ხა̈მშუ̂ გუ̂ეში ლა̈სუ̂ ცხეკ (ბქ. 18) — გარეული ღორ'ებ'ით სავსე იყო ტყე. მა̈ როქ ტყა̈რ-ბედნიერ სგეჯი? (ჰოჯ. 274) — რა გარეულ-ბედნიერი ბრძანებებიო?

ტყა̈ჩუ იგივეა, რაც **ტყაჩო.**

ტყებერა (-რა̈შ, -რა̈რ) ბქ. — ბეწვიანი, დაუმუშავებელი ტყავისგან შეკერილი სამზამთრო ფეხსაცმელი. ლინთუ̂ისგა ტყებერა̈რს იშხბიუ̂ხ (ბქ. 239) — ზამთარში ბეწვიან ფეხსაცმელებს იკერავდნენ.

ტყელ (-იშ, -არ) ლშ. — ბრტყელი. ალ ბალახს ტყელ ბალარ ხა̈რ (ლშ., ხორ. 36) — ამ ბალახს ბრტყელი ფოთლები აქვს. შდრ. **ტა̈ფშუ, ტყგფრი.**

ტყენ (-იშ ზს., ლშ., -ა̈რ ბზ., ტყონა̈რ ბქ., -არ ლშ.) — 1. კეტი. ალ მა̈რას ტყენა̈რშუ̂ ხატყციხ (ბზ. 176) — ამ კაცს კეტებით სცემენ. ამირანდ ტყენ ხოჩიდ და̈უ̂ს (ლშ.) — ამირანმა კეტი ურტყა დევს. 2. ბერკეტი. ლა̈შიალდ ხა̈ღუ̂ენახ ლა̈ჯრა̈შ ტყონა̈რ (ბქ. 241) — საომრად ჰქონიათ ვერხვის კეტები. გადატ. ტყენ მა̈რე (ზს.) — გაუთლელი კაცი. ციოჲ ტყენ მა̈რე ლი (ბზ.) — ციოყი გაუთლელი კაცია.

ტყეფ იგივეა, რაც **ტყუ̂ეფ.**

ტყირნალ (-იშ, -არ) ლშ. — ბუჩქოვანი მცენარე. ტყირნალ თუ̂ეთუ̂ნე კაკლარს იშნე (ლშ. 28) — „ტყირნალი" თეთრ მარცვლებს ისხამს.

ტყიცე (ოტყცე, ატყიც; ა̈ტყცე ზს., ატყუც, ატყიც; ატყცე ლნტ.), **ტყცე** (ოტყცე, ატყიც; ატყცე) ლშ., გრდმ. — 'გა'ხსნის. ნაღუ̂ეჟურიშ ლითა̈უ̂ლჟი მეზგემ კეცოუ̂ ატყიც (ჰნდ.) — ვაჟის დაბადებისას ოჯახმა ქვევრს თავი მოხადოსო (ქვევრი გახსნასო).

ტყლიპ (-იშ, -არ) ლშ., **ტყლიბ** (-ა̈რ) ლნტ. — ელენთა, ტყირპი. ჯუნისდ ქალს ტყლიპ ახკუ̂არუ̂ნე ნაქნა̈ლ'უ̂' (ლშ.) — ჯუნისმა ქალს სირბილით ტყირპი („ტყლიპი") ჩაუქცია (გააგდებინა). წიკანტა̈რს ჭაჭარახ: ფა̈შუ̂, ლა̈ირ, მა̈ჭიკ, ტყლიბ (ლნტ. 61) — ნაწლავებთან შეერთებულია: ფაშვი, წივნარა, მაჭიკი, ელენთა.

ტყონა̈რ იხ. **ტყენ.**

ტყუბ იგივეა, რაც **ტყუ̂იბ.**

ტყუბულ იგივეა, რაც **ტყუბუ̂ლ.**

ტყუბულო (-ოშ, -ლე̄ლ) ლშ. — ტყემლის ორი ნაყოფი, ერთად შეზრდილი. ტყუბულო ბარყუ̂ენს ჲერუ მაშან ხაჭრა უშხუ̂ა̈რ (ლშ. 28) — ტყუპად შეზრდილ ტყემალს ორი ნაყოფი აქვს მიკრული („აკრია") ერთმანეთზე.

ტყუბუ̄ლ (-ა̈შ, -ბლა̈რ) ბზ., ლშხ., **ტყუბულ** (-ბლიშ, -ბლა̈რ) ბქ. 1. სოკო. ბეფშუ̄დ ტყუბუ̄ლ ა̈ნკიჩ (ბზ. 402) — ბავშვმა სოკო მოწყვიტა. 2. სოკოვანი დაავადება, სიმ-სიენე. დედე ლაყუ̄რაისგა ტყუბუ̄ლს ქა მა̄მა ხოწუ̄ა (ბზ. 130) — დედა საწოლში არ ჩანს სიმსივნის გამო (სიმსიენეს არ უჩანს).

ტყუი იგივეა, რაც **ტყუ̄ი**.

ტყუ̄ალ (-უ̄ა̈ლიშ, -ა̈რ) ბზ., ლშხ., **ტყუ̄ა̈ლ** (-უ̄ალა̈შ, -ალა̈რ) ბქ. 1. შლამი. კუ-ლია̈შ ჩუ ლიღფი ხემთქუნხ ტყუ̄ა̈ლშუ̄ (ბქ. 307) — ხამი მალის შეღებვა იცოდნენ (სჩვეო-დათ) შლამით. 2. ლაფი. ალეს ოხლუ̄ა მეშხე ტყუ̄ალ (ლშხ. 2) — ამას მოაქვს შავი ლაფი.

ტყუ̄ე (-ე̄მიშ, -უ̄ა̈ლ ბზ., -ემი⌈შ⌉, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ტყუ̄ეჲ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ტყვე. ღუ̄აყა̈რს ტყუ̄ედ ლგმჷიდუ̄ნელიხ (ბქ. 240) — ვაჟები თურმე ტყვედ მოიყვანდნენ. ჲე-შა ტყუ̄ეჲარ ლიხ? (ლშხ.) — ვისი ტყვეები არიან?

ტყ⌈უ̄⌉ეფ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ. -არ ლშხ.) — მხარე, არემარე; მიწა-წყალი. ა̈ნჴა̈დჷნდა სა̈უ̄ჲა̈ ტყუ̄ეფთე (ბზ.) — მივაღწიეთ ჩრდი-ლოკავკასიელ თურქთა მხარეში. ნენჴერა̈შ ტყეფ კალთა̈ს მგლხამლი ხეზგე (ბქ. 281) — ლენხერის არემარეში ლახამულელი ცხოვ-რობს. მარა ჩიჩა ტყეფყი ლირდე ესერ ხო-ცხა (ანდ.) — კაცს თავის მიწა-წყალზე ყოფნა ურჩევნიაო. ღეჴუ̄აუ̄ი ტყუ̄ეფს დე̄უ̄დარჲა̈ნ ასფუსნე̄ნა (ლშხ. 1) — ქვედა მხარეს დევდა-რიანი დაპატრონებია. გოჩულ სკ'ათამითქუ̄ა ეჯ ტყუ̄ეფს (ლნტ. 111) — გოჩა შესჩვევია იმ არემარეს.

ტყუ̄ი (-ი̄მიშ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ტყუი‖ტყუ̄ი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ტყუ̄იჲ** (-უ̄ი̄შ, -არ) ლშხ. — ტყვია. ჰილუ ესერ ოთლა̈ბხ ტყუ̄იუ̄შ (ბზ. 234) — ჯორი დამიტვირთეთ ტყვიითო. ბა̈რგ ტყუჲშალ გუ̄ა̈მი ლა̈სუ̄ (ბქ.) — ბარგი ტყვიასავით მძიმე იყო. ეშხუ ტყუ̄იჲ გარ ხეცუ̄არ ბაბას (ლშხ.) — ერთი ტყვიაღა დარჩა ბაბუას. და̈უ̄ს ტყუ̄იჲ მადა̈ნ ჩუ̄ათო-ლაფარა (ლნტ. 101) — დევს ტყვიის მადანი და-უფარავს.

ტყუ̄იბ (-იშ, -ა̈რ‖ტყუბა̈რ) ზს., ლნტ., **ტყუბ** (-არ) ლშხ. — ტყუპი, ტოლი, წყვილი, შეწყვილებული. შდგხინდს ტყუ̄იბ შდიხა̈რ ხეშა̈ნ (ბზ.) — თხილის ბუჩქს ტყუპი თხილები ასხია. მეჯუ̄ეგს ხოქუ̄ა ტყუბა̈რდ (ბქ. 26) — მეჯოგეს უთქვამს ტოლებისთვის. **ტყუბ⌈ა⌉დ** ბზ., ლშხ., **ტყუ̄იბდ** ზს., ლნტ., ზმნზ. — ტყუ-პად, ტოლად, წყვილად, შეწყვილებულად. ეშხუ გუ̄ეჰ მაკუ მიჩა გუ̄ეჰი ტყუბად (ბზ. 349) — ერთი გოჭი მინდა მისი გოჭის შესაწყვილებ-ლად („ტყუპად"). ჰყგნტა̈რ ჟი ლახასკურდახ ხა̈ლიჩას ტყუ̄იბდ (ლნტ. 169) — ბიჭები წყვი-ლად შეასხდნენ ხალიჩას. შდრ. **ტყუ̄ელ**. 2. შე-მრდილი, შეხორცებული. თაუ̄ბედი̄ლს ფხუ-ლარ ტყუბ ხა̈რახ (ლშხ. 84) — თავბედილს თითები შეხორცებული ჰქონია.

ტყუ̄იჲ იგივეა, რაც **ტყუ̄ი**.

ტყგრ (-იშ, -ა̈რ‖-ა̈ლ ზს., -ალ ლშხ.) — 1. ტალახი, წუმპე. ნაუჩხყი ტყგრ ხა̈მთქუ̄ა (ბქ.) — ნაწვიმარზე ტალახი იცის. ხამ ტყგრისა ლას ლუსურაუ̄ე (ლშხ.) — ღორი წუმპეში იყო ამოსვრილი. 2. ფაღარათი. ალ ფაშტილს ტყგრ ხა̈რ (ბზ.) — ამ ფამაკს ფაღარათი აქვს.

ტყგრსგნა̈ჲ (-ა̈იშ, -ნაუ̄‖-ნაუ‖-ნაჲა̈ლ) ბზ., **ტყგრსგნა̈** (-ჲშ, -ნაუ) ბქ. — ტკაცუნა. ლემესგ ტყგრსგნა̈ჲ ლა̈სუ̄ (ბზ. 303) — ცე-ცხლი ტკაცუნა იყო. ყა̈რს ტყგრსგნა̈ ლემესგ ხა̈მთქუ̄ა (ბქ.) — ყავარმა ტკაცუნა ცეცხლი იცის (ყავარს — სჩვევია).

ტყგფრი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ბრტყელი. ტყგფრიხენ ნეყირ ხანჯა̈რ დემ ესერ ქუ̄იცე (ანდ.) — ბრტყელი(მხრი)დან დარტყმული ხან-ჯალი არ ჭრისო. შდრ. **ტყელ, ტა̄ფშუ**.

ტყგცე იგივეა, რაც **ტყიცე**.

ტგბა̈ იგივეა, რაც **ტუბა̈**.

ტგრშგნ იგივეა, რაც **ტურშუ̄ნ**.

ტგრხნა̈ჲ (-ა̈იშ, -ნაჲა̈ლ) ბზ., **ტგხნა̈** (-ნაუ) ბქ. — ენატანია, დამსმენი. ტგრხნა̈ჲდ ხოდრა მა̄მგუ̄ეშ ლი (ბშ.) — ენატანიაზე ცუდი არაფერია. ტგხნა̈იშ ესერ მა̈დილ, ლახა ლეტ-ხა̈ნი ხულუ̄ე (ანდ.) — დამსმენის მადლი (ის არის), როცა დასასმენი აქვსო.

ტგტ (-ა̈/იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -ი/ეშ, -არ ლშხ.), **დგტ** (-ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) — ნაცარი. მა̄ლდ ტგტ ლახშიდ და̈შდუ̄ს (ბზ. 360) — მე-ლამ ნაცარი შეაყარა დათვს. უბა̈დიშ ტგტ

ესერჲ მა̄მ' ბჷრლჷე (ბზ.) — უბედურის ნაცარიც კი არ ამტეერდება. ჯ' ესერ ტგტს ხეყჷნა̈ლ (ბქ. 96) — მე ნაცარს მიეუწევებით. ჩიქ ლოქ ტგტს ლედზობნე (ლშხ. 56) — ჯერ ნაცარს შეევჭამო. მა̄რად ყურძენ ჩჷესციყე დგტისა (ლშხ. 62) — კაცმა ვამი ჩაუშვა (ჩაარჭო) ნაცარში. მაჷლდ ლიცისგა სკაშიდ ტგტ (ლნტ. 318) — მელიამ წყალში ჩაყარა ნაცარი.

ტგტა̈რ იგივეა, რაც **ტგტა̈̄რ**.

ტგტა̈შ'დია̈რ (-იშ, -დიარა̈ლ||დჲრა̈ლ ბზ., დირა̄რ ბქ.), **ტგტა̄რ დიარ** (-ალ) ლშხ., **ტგტა̈̄რ დია̈რ** (-დიარა̈ლ) ლნტ. — პურის კვერი (ნაცრის პური), რომელსაც მიცვალებულის თანამოქალაქეები აცხობენ დაკრძალვის წინა საღამოს და ჭირისუფლის ოჯახში მიაქვთ შესაწირავად, მისი სულის მოსახსენებლად. მჷსმა ლჷთ ტგტა̈დია̈რს იჩო'შ'ხ (ბზ. 7) — მესამე ღამეს პურის კვერს აცხობენ. ტგტა̈შ 'დია̈რიაქ ჴიცს ჩჷასფაჷრიჷხ (ბქ. 299) — პურის კვერისთვის ცომს საფუარს გაუკეთებდნენ. ტგტა̄რ დიარალ გჷა̄მნეხ (ლშხ.) — პურის კვერები გვაჭამეს.

ტგტა̄რ იგივეა, რაც **ტგტა̈̄რ**.

ტგტა̄რ დიარ იგივეა, რაც **ტგტა̈'შ'-დია̈რ**.

ტგტა̈̄რ ბზ., **ტგტა̈რ** (-იშ, -ტარჷ ჴს., -ტარა̈ლ ლნტ.), **ტგტა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ნაცრიანი. გდერგჲლს ტგტა̈̄რს ხაყლეხ (ბზ. 314) — ვიერვილს ნაცრიანს ეძახიან.

ტგხე იგივეა, რაც **ტიხე**.

ტგხნა̈ იგივეა, რაც **ტგრხნა̈დ**.

უ

უ იხ. ა⁸.

უ- — -ა უარყოფითობის გამომხატველი კონფიქსი. უდიარა — უჭმელი (დაუპურებელი). უჯმა — უმარილო.

უა იგივეა, რაც უჲა¹.

უაშამ იგივეა, რაც უჲშამ.

უბა (-ბა̈̄შ, -ბა̄ლა ბზ., -ბა̈შ, -ბოლუ ბქ., -ბა̄შ, -ბე̄ლ ლშხ.), **უბემა** (-მა̈ჲშ, -მა̈ლ) ლნტ. — დაუბმელი. უბად ნ'ა̈̄ჯსეს კჳმა̈შ (ბზ.) — საქონელი დაუბმელი არ დაგრჩეს. უბა ჴანარ ქე̄მჩედხ ლაკჳმაშხენქა (ლშხ.) — დაუბმელი ხარები გასულან ბაკიდან.

უბა̈დჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **უბედ** (-არ) ლშხ. — უბედო, უბედური. უბა̈დჳი ნაზა̄რჳ ესერ ბედნიერს (ბზ.) — უბედურის დანაზოგი ბედნიერსო. თხუმე უბედ ლოქ საჳთე ოთჳოდახ (ლშხ.) — თავის უბედური ოსეთში გაუყიდიათო. მიჩა თხუმე უბა̈დჳ ლას ეჯ ჴირა̈ლ (ლნტ.) — თავისი თავის უბედური იყო ის საწყალი (გაჭირვებული).

უბა̄ბა (-ბა̈̄შ, — ბზ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **უბაბა** (-ბა̈შ, — ბქ., -ბა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუნიავებელი. უბა̄ბა სიმინდ ქა̄მ ოგჳსად (ლშხ.) — გაუნიავებელი სიმინდი გარეთ დაგვრჩა.

უბემა იგივეა, რაც **უბა**.

უბზა, უბიზა (-ზა̈̄შ, -ზა̈̄ლ ბზ., -ზა̈შ, -ზოლ ბქ., -ზა̄შ, -ზე̄ლ ლშხ., -ზა̈ჲშ, -ზა̈ლ ლნტ.) — გაუმაძღარი. ხოლა ყელშა̄ლ უბზა ლოქ ლი (ბზ.) — ცუდი ძაღლივით გაუმაძღარიაო. უბზა მა̄რე ხოლა ყელს ხემჯო̄ნი (ლშხ.) — გაუმაძღარი კაცი ცუდ (უვარგის) ძაღლს ემსგავსება. ამკა̈ლი უბიზა და̈რ ლოქ ხოწჳა მიჩა თერა̈ლს (ლნტ.) — ამისთანა გაუმაძღარი არავინ უნახავს ჩემს თვალებსო.

უბიზა იგივეა, რაც **უბზა**.

უბი̄ბა იგივეა, რაც **უბი̄და**.

უბი̄და (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უბიდა** (-და̈შ, —) ბქ., ლნტ. — დაუღვრელი, გადაუქცეველი. დადას ნაშყჳდელ ლიც ქა უბიდა ხად (ბქ.) — დედაბერს ნარეცხი წყალი გადაუღვრელი ჰქონდა.

უბი̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უბირა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — 'გამო'უკლები. **უბი̄რად** ზმნზ. — უკლებლად. ჴა̈ნ უბი̄რად... ესსა̈დ (ბზ. 367) — ხარი უკლებლად დარჩა.

უგა (-გა̈̄შ, — ბზ., -გა̈შ, — ბქ., -გა̄შ, — ლშხ., -გა̈ჲშ, — ლნტ.) — 1. აუშენებელი. ქორ აჯახ უგა ხა̄რხ (ლშხ.) — სახლი ისევ აუშენებელი აქვთ. 2. დაუდგმელი, დაუხურავი. თელდ მახე უგა ფაყჳ ლახდია̄ნე (ლშხ.) — მთლად ახალი, დაუხურავი ქუდი ათხოვა.

უგამჳ იგივეა, რაც **ულგა̈მჳ**.

უგა̄თჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უგთაჳა** (-ჳა̈შ, —) ბქ., **უგათჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუთავებელი, დაუმთავრებელი. ლიმდა̈ბ უგა̄თჳა მა̄დ (ბზ.) — სამუშაო დაუმთავრებელი მქონდა. ამკალიბ უგა̄თჳა დე̄სამა მიწჳა (ლშხ.) — ასეთი გაუთავებელი არაფერი მინახავს. უგათჳას დე ლხინს ლოქ ხაყა (ლნტ.) — გაუთავებელი არც ლხინი ვარგაო.

უგა̈̄ზდილა (-ლა̈̄შ, -ლა̈̄ლ) ბზ., **უგა̈ზდილა** (-ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლა̈ჲშ, -ლალა ლნტ.), **უგა̄ზდილა** (-ლა̄შ, -ლე̄ლ) ლშხ. — 'გა'უზრდელი, გაუწვრთნელი. ჩჳა̄თჩარჳა̈ნ, სი უგა̈̄ზდილა! (ბზ.) — გაჩერდი, შე უზრდელო! ეჯ ზურა̄ლს უგა̄ზდილა ბობშარ ხაყა (ლშხ.) — იმ ქალს უზრდელი (გაუზრდელი) შვილები ჰყავს. უგა̈ზდილა ბოფშა̈რ ოჯა̈ხი შკჳირ ლოქ ლიხ (ლნტ.) — უზრდელი ბავშვები ოჯახის სირცხვილიაო.

უგზა̈ლა, უგზელა (-ლა̈შ, —) ბზ., **უგზა̈ლჟ̂ნა** (-ნა̈შ, —) ბქ., **უგზელა** (-ლა̄შ, —) ლშხ., **უგეზელნა** (-ნა̈ჲშ, —) ლნტ. — უშვილო. ხელწიფს უგზელა ხეხჲ̂ ხორდა (ბზ.) — ხელმწიფეს უშვილო ცოლი ჰყავდა. მიშგჲ̂ი ბუბა უგზელა მა̄რე ლი (ლშხ.) — ჩემი ბიძა უშვილო კაცია.

უგთაჲ̂ა იგივეა, რაც **უგა̄თჲ̂ა**.

უგლა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **უგლება** (-ა̈შ, — ბქ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **უგა̈ჲლებ** (-იშ, —) ლნტ. — გამოუცდელი. უგლებჲ̂ნას მა̈გ ხოშ' ესერ ხამბაჟ (ანდ.) — გამოუცდელს ყველაფერი უფრო უკვირსო.

-უდ[1] იგივეა, რაც **-ილდ**.

-უდ[2], **-ჷდ**, **-იდ** — კვლავ, კიდევ. აჯალჷდ ადზჷზე ბეჟანდ მიჩა ხეხჲ̂ (ბზ. 239) — ბეჟანმა კვლავ გაგზავნა თავისი ცოლი. ეჯის აჯალჷდ და̄დჲა̄ნშა ხეგდურჲელხ მინეშჲ̂დ (ლშხ. 4) — იმას კვლავ დადიანები ეპატრონებიან თავისთვის.

უდა (-და̈შ, — ბზ., -და̈შ, — ბქ., -დაშ, — ლნტ.) — დაუდებელი, წაუქცეველი. **უდად** ზმნს. წაუქცევლად, დაუდებლად. და̈ჲ̂ითი უდად მა̄მ ხჲ̂იგნი (ბზ.) — დავითის წაუქცევლად არ გაეჩერდები.

უდაგარა იგივეა, რაც **უდგარა**.

უდანწყა იგივეა, რაც **უდა̄წყა**.

უდარა იგივეა, რაც **უდიარა**.

უდა̄ჲ̂შა (-შა̈შ, — ბზ., -შა̄შ, — ლშხ.), **უდჲ̂აშა** (-შა̄შ, —) ბქ., **უდაჲ̂შა** (-შა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუფუჭებელი, წაუხდენელი. ლელჲ̂ ჩუ უდჲ̂აშა ლასჲ̂ (ბქ.) — ხორცი გაუფუჭებელი იყო. **უდა̄ჲ̂შად** ბზ., ლშხ., **უდჲ̂აშად** ბქ., **უდაჲ̂შად** ლნტ., ზმნს. გაუფუჭებლად. უდა̄ჲ̂შად დე̄სამა აცჲ̂ირ (ლშხ.) — გაუფუჭებლად არაფერი დატოვა.

უდა̄წყა (-ყა̈შ, — ბზ., -ყა̄შ, — ლშხ.), **უდაწყა** (-ყა̈შ, —) ბქ., **უდანწყა** (-ყა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაულაგებელი. უდანწყა ქორ ზურალა შკჲ̂ირ ლი (ლნტ.) — დაულაგებელი სახლი ქალის სირცხვილიაო.

უდგარა (-რა̈შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **უდაგარა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — უკვდავი. ლირდ'ესერ კამინსგარ ლი, ჟახე — იჲ̂ა̈შიშჲ̂ უდგარა (ანდ.) — სიცოცხლე ერთი მგზავრობაა, სახელი კი — სამუდამოდ უკვდავიო. უდგარა და̈რ ლი (ლნტ.) — უკვდავი არავინაა.

უდიარა, უდჲარა (-რა̈შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **უდიარა, უდჲარა, უდარა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — უჭმელი (დაუპურებელი), დაუნაყრებელი. ეჩი ბოფშა̈რ ჩიქი უდიარა ლიხ (ბზ.) — იმისი ბავშვები ჯერ დაუნაყრებელი არიან. **უდიარად** ზს., ლშხ., **უდარად** ლნტ., ზმნს. დაუნაყრებლად, უჭმელად. უდჲარად ნ'ა̄ჩე! (ბზ.) — უჭმელი არ წახვიდე! ხოხჲ̂რა უდილ ჩიგარ უდიარად სედენ (ბზ. 302) — უმცროსი და ყოველთვის დაუნაყრებელი რჩებოდა. ბობშ უდიარა ასად (ლშხ.) — ბავშვი უჭმელი დარჩა.

უდიე̄რ (-იშ, —) ბზ., **უდიერ** ბქ., ქს. — უდიერი. ბებე უდიერ ზურა̄ლ ლი (ლშხ.) — ბებია უდიერი ქალია. ალეს ახაფასა უდიერ (ლნტ. 67) — ეს უდიერი გამოსულა (გამრდილა). **უდიე̄რდ** ბზ., **უდიერდ** ბქ., ზმნს. — უდიერად. იმნა̈რ ლა̈ხხელა̈ნ ამჟი უდიე̄რდ (ბზ.) — რატომ მოექცევი ასე უდიერად?

უდილ (უდლა̈შ, ლაჲ̂დილა ბზ., ლნტ., -უდლაშ, ლაჲ̂დილა ლშხ.), **ჲ̂იდილ** (ჲ̂იდლა̈შ, ლაჲ̂დილა) ბქ. — და (დისთვის). მანე̄სგრა უდილდ ჩოთბაცე (ბზ. 295) — შუათანა და შეპპირდა. იმბუა̈ლხ სემი ლაჲ̂დილა (ბქ. 98) — სამი და საუბრობს. ხოხრა უდილ ჲეხჲ̂დ ადჲე (ლშხ. 79) — უმცროსი და ცოლად წაიყვანა.

უდინდრობა იგივეა, რაც **ჲ̂იდრობა**.

უდი̄გა (-გა̈შ, — ბზ., -გა̄შ, — ლშხ.), **უდიგა** (-გა̈შ, — ბქ., -გა̈ჲშ, — ლნტ.) — ჩაუქრობელი; დაუშრეტელი. ლემესგ ჩუ უდი̄გა ლა̈სჲ̂ (ბზ.) — ცეცხლი ჩაუქრობელი იყო.

უდროჲ̂ ზს., ლნტ., **უდროჲ** ლშხ. — უდროო, ნაადრევი. უდროჲ̂ დჲ̂რეჲ̂ჟი (ბზ.) — უდროო დროს. ალ ჲ̂იცხ უდროჲ̂ დჲ̂რეს იმგი (ლნტ.) — ეს მსხალი უდროო დროს მწიფდება.

უდუმბირჲ̂, უდჷნდაბჲ̂ირ (-იშ, —) ბზ., **უდუმბურ, უდუნბურ** ბქ., ქს. — უდა-

ბური, უღრანი. აშხჷ ცხეკისგა... ჳდუმბირჷ ა̈დგილ ლი (ბზ. 379) — ერთ ტყეში უდაბური ადგილია. გეგის ა̈თჴა̈დჷნ ჳდჷნდაბჷირ ცხეკ-თე (ბზ.) — გეგი უღრან ტყეში აღმოჩნდა. აშხჷ ჳდუმბურ ცჷეკისგა ა̈რიხ ხეხჷ-ჴა̈შ (ბქ. 44) — ერთ უღრან ტყეში ცხოვრობს (არის) ცოლ-ქმარი. [ალედ] ადა̈ჲე მაჷრენე ჰყინტ ჳდუმ-ბირ ცხეკხო (ლნტ. 264) — ამან უმცროსი ვაჟი უღრან ტყეში წაიყვანა.

ჳდჷნი ბზ., ლშხ. — დიდი, ვეებერთელა, უშეელებელი. სჷაჷს ჰა̈დურდ ჳდჷნი ლა-ლა̈რ ხა̄რ (ბზ.) — სვავს ვეებერთელა ფრთები აქვს.

ჳდჷაშა იგივეა, რაც **ჳდა̄ჷშა**.

ჳდჷნდაბჷირ იგივეა, რაც **ჳდუმ-ბირჷ**.

ჳედჷრა იგივეა, რაც **ჳჰდგრა**.

ჳზა[1] (-ზა̈შ, -ზა̄ლ ბზ., -ზა̈შ, -ზოლ ბქ., -ზა̈ჲშ, -ზა̈ლ ლნტ., -ზა̄შ, -ზე̄ლ) ლშხ. — ხბო-მოუგებელი. ჷვურ აჯახ ჳზა ლია? (ლშხ.) — ძროხა ისევ მოუგებელია? **ჳზად** ზმნზ. — ხბომოუგებლად. ჰა̈შთქე ფირჷ ჳზად ესერ დემის სედნი (ბქ.) — მაკე ძროხა ხბოს მოუ-გებლად არ დარჩებაო.

ჳზა[2] (-ზა̈შ, -ზა̄ლ ბზ., -ზა̈შ, -ზოლ ბქ., -ზა̈ჲშ, -ზა̈ლ ლნტ.), **ჷზა** (-ზა̄შ, -ზე̄ლ) ლშხ. — წაუსვლელი. **ჳზად** ბზ., ლნტ., **ჷზად** ლშხ., ზმნზ. — წაუსვლელად. ბაზი ქორთე ჳზად დემეგ ესერ ხოყა (ბქ.) — ამაღამ სახლში წა-უსვლელად არ მივარგაო. ქა̄მთე ჳზა̄დ ბობშ ქენსუსტა̄ნ (ლშხ.) — ბავშვი დასუსტდა გარეთ გაუსვლელად (გაუსვლელობით).

ჳზაბაკ (-იშ, —) ლშხ. — უმიზეზო, უნაკ-ლო. ჳზაბაკ მა̄რე ლი (ლშხ.) — უნაკლო კა-ცია.

ჳზა̄რა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ჳზარა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუ-ზოგავი, უზოგველი. ჳზარა̈შ ლეჷიზ დოსდ ესერ ომშდეს (ანდ.) — უზოგველის საგზალი ადრე გამოილიაო. **ჳზა̄რად** ბზ., ლშხ., **ჳზა-რად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. — დაუზოგავად. უმომ-ჭირნეოდ. ამჟი ჳზა̄რად შომად ხა̈პი̄რე ლირ-დეს (ბზ.) — ასე დაუზოგავად (ქონებისა) რო-დემდის აპირებ ცხოვრებას?

ჳზგა (-გა̈შ, — ბზ., -გა̈შ, — ბქ., -გა̄შ, — ლშხ., -გა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუსახლებელი. **ჳზ-გად** ზმნზ. — დაუსახლებლად. ეჩე ჳზგად მა̄-მა ხჷიჩო (ბზ.) — იქ დაუსახლებლად არ გა-ეჩერდები.

ჳზგჷნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — აუტკიეარი. ჳზგჷ-ნა თხჷიმს იმნა̈რ ხიზგჷნე? (ბზ.) — აუტკი-ვარ თავს რატომ იტკიებ?

ჳზნანა იგივეა, რაც **ჷზნანა**.

ჳზჷნა იგივეა, რაც **ჷზჷნა**.

ჳთა იგივეა, რაც **ჷთა**.

ჳთაჷა იგივეა, რაც **ჳთჷა**.

ჳთია იგივეა, რაც **ჷთა**[2].

ჳთინ, ჷითინ, გთინ (-იშ, —) — ნიში. ჯგჷრა̄გი საყდრი ნაგემჟი ათხე ჳთინ ლჷგ (ლშხ. 50) — წმინდა გიორგის ნასაყდრალზე ახ-ლა ნიში დევს.

ჳთი̄რა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ჳთირა, ჳნთჷირ** (-ა̈შ, — ბქ., -აჲშ, — ლნტ.) — უცნობი. მუშგჷრა̈ლ ჲერხი ჳთი̄რა მა̄დხ (ბზ.) — ზოგი სტუმარი უცნობი იყო ჩემ-თვის. ეშჷი ჳნთჷირ მა̈რე ხონჴრიჷხ (ბქ.) — ერთი უცნობი კაცი ახლდათ.

ჳთნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ.) — უჩინარი, გაუცხადებელი, გაუმჟღავნე-ბელი. **ჳთნად** ზმნზ. — გაუცხადებლად. ჳთ-ნად მა̄მგჷეშ სედნი (ბზ.) — გაუცხადებლად (გაუმჟღავნებლად) არაფერი რჩება.

ჳთნებ (-იშ, —) ბქ. — გასაჭირი, დიდი მოუცლელობა. სჷრჷ ესერ ჳთნებ ხარ (ბქ. 329) — ძალიან მოუცლელი ვარო (მოუცლე-ლობა მაქვსო). ჳთნებჟი მა̈რემ კაჩჷშოჷ ლა̈ჲჷჟე (ანდ.) — გაჭირვებისას კაცმა ფეხზე გამოიძინოსო.

ჳთოლ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ლშხ.), **ჳთჷელ** (-იშ, —) ლნტ. — უტვინო, უჭკუო. ლგთელ ჳთოლს დემ ესერ ხა̈ჭიმ (ანდ.) — ჭკვიანი უჭკუოს არ 'ა'ჰყვებაო.

ჳთორა იგივეა, რაც **ჳთჷრა**.

ჳთჳთქჷა (-ჷა̄შ, -ჷე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — მცენარე. ჳთჳთქჷა ლუმჷრს ხაჯეშ (ლშხ. 3) — „უთუთქვა“ ნაძვს ჰგავს.

უთჷთქჷა (-ჷა̄შ, -ჷე̄ლ) ლშ. — გამოუმცხვარი, გამოუშუშებელი. უთჷთქჷა დიარ — გამოუმცხვარი პური.

უთჷა (-ჷა̈̄შ, — ბზ., -ჷა̄შ, — ლშ.), **უთაჷა** (-ჷა̈შ, — ბქ., -ჷა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუბადებელი. უთაჷა გეზალს ჰადჷთელისგ' ესერ ხა̈შდროჷნახ (ანდ.) — დაუბადებელ ბავშვს მუცელში ეთამაშებოდნენო.

უთჷელ იგივეა, რაც **უთოლ**.

უთჷნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — უსმელი, დაულეველი, დაუურწყულებელი. ჰამს ჷეთხმა̈ლ უთჷნა ლასჷხ (ბქ.) — დილას საქონელი დაუურწყულებელი იყო. ალე მა̄რე უთჷნა ლი (ლშ.) — ეს კაცი უსმელია.

უთჷრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშ.), **უთორა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — უსწავლელი. გუგჩა უთჷრა მა̈რე ლგმა̈რ (ბქ. 81) — გუგჩა უსწავლელი კაცი ყოფილა.

უთხე̄ლა (-ლა̈̄შ, — ბზ., -ლა̄შ, — ლშ.), **უთხელა** (-ლა̈შ, — ბქ., ლა̈ჲშ, — ლნტ.) — 'და'უძებნელი. **უთხე̄ლად** ბზ., ლშ., **უთხელად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — დაუძებნელად. კუმა̈შ უთხელად დჷმ ანღრი ა̈გიხო (ლნტ.) — საქონელი 'და'უძებნელად არ მოდის შინ.

უთხმჷლ ბზ., **უთხმულ** ბქ., **ინთხმჷლ** ლშ., **ითხმულ** ქს., ზმნს. — უკუღმა, თავდაყირა, თაღდაღმა. ჰყგნტა̈რ უთხმჷლ ლგმა̈რდხ ლაყჷრა̈ლისგა (ბზ.) — ბავშვები თავდაღმა წოლილან (ყოფილან) ლოგინებში. ესნარი გაზეთ უთხმულ ხა̈ლჷენა ისმა̈ს (ბქ. 252) — ისმას გაზეთი უკუღმა ეჭირა თურმე. მეთეთხ ესერ უთხმულ ხორკა (ბქ.) — ღამურა თავდაყირა ჰკიდიაო.

უისგა იგივეა, რაც **უდა**[1].

უისტჷ ბზ. — სწრაფი, უეცარი, მოულოდნელი. **უისტჷდ** ზმნს. — უეცრად, მოულოდნელად. უისტჷდ მა̄დ ლე̄ზი ქალა̈ქთე (ბზ.) — მოულოდნელად მომიხდა ქალაქში წასვლა.

უკაკალა იგივეა, რაც **უკკალა**.

უკალაჷა იგივეა, რაც **უკლაჷა**.

უკავ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — უსამართლო, უმართებულო, ავი. სამსონ უკავ მა̄რე ლი (ბზ.) — სამსონი უსამართლო კაცია.

უკილა იგივეა, რაც **უკლა**.

უკი̄და[1] (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშ.), **უკიდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈ჲშ, — ლნტ.) — აუღებელი. დაბა̈რ ჟი უკიდა მარ (ბქ.) — ყანები აუღებელი მაქვს. **უკი̄დად** ბზ., ლშ., **უკიდად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — აუღებლად. და̈ბ უკი̄დად მა̄მ სედნი (ბზ.) — ყანა აუღებლად არ დარჩება.

უკი̄და[2] (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშ.), **უკიდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈ჲშ, — ლნტ.) — მოუსპობელი, ამოუწყვეტელი. **უკი̄დად** ბზ., ლშ., **უკიდად** ბქ., ლნტ., ზმნს. —ამოუწყვეტლად. ამ სოფლიშ მეზგე ჟი უკიდად და̈რ ათსედახ (ბქ.) — ამ სოფლის მოსახლე ამოუწყვეტლად არიან დარჩენიათ.

უკკალა (-ლა̈̄შ, — ბზ., -ლა̈შ, — ბქ., -ლა̄შ, — ლშ.), **უკაკალა** (-ლა̈ჲშ, —) ლნტ. — ჯიუტი, ურჩი. იმთე ესღრი, სი უკკალა! (ბზ.) — სად მიდიხარ, შე ურჩო!

უკლა (-ლა̈̄შ, — ბზ., -ლა̈შ ბქ., -ლა̄შ, — ლშ.), **უკილა** (-ლა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუკეტავი. სგაჩადხ უკლა ყჷრალისა (ლშ.) — დაუკეტავ კარებში შეეიდნენ. **უკლად** ზს., ლშ., **უკილად** ლნტ., ზმნს. — დაუკეტავად. ქორა ყორ უკლად ათა̈სედა (ლნტ.) — სახლის კარი დაუკეტავად დარჩენია.

უკლაჷა (-ჷა̈̄შ, — ბზ., -ჷა̈შ, — ბქ., -ჷა̄შ, — ლშ.), **უკალაჷა** (-ჷა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაულეწავი. ჰგმინ უკლაჷა მა̄რ (ბზ.) — ქერი გაულეწავი მაქვს. თგმი მარა უკლაჷნას ესერ ხაკლაჷნე (ანდ.) — გაჭირვება კაცს გაულეწავს გაალეწვინებსო.

უკმაკურ ლშ. — უშნო, უხეირო. ეჯის უკმაკურ გარგლა ხოხალ — იმან უხეირო ლაპარაკი იცის.

უკჷი̄და (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშ.), **უკჷიდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈ჲშ, — ლნტ.) — მოუკლებელი, უბერებელი. და̈ჷით უკჷიდა მა̈რე ლი (ბქ.) — დავითი უბერებელი კაცია.

უკჷი̄შა[1] (-შა̈̄შ, — ბზ., -შა̄შ, — ლშ.), **უკჷიშა** (-შა̈შ, — ბქ., -შა̈ჲშ, — ლნტ.) 1. გაუტეხავი. გაკ უკჷი̄შა ლი (ბზ.) — ნიგოზი გაუ-

ტეხავია. 2. უტეხი, ჯიუტი. ქოლჷ ადა̈ჲე ა ჷკჷი̄შა ზურალ ყორთექა (ბქ. 315) — ეს ჯიუტი ქალი კარებამდე მიიყვანეო. 3. ყამირი.

ჷკჷი̄შა[2] (-შა̈̄შ, — ბზ., -შა̄შ, — ლშხ.), **ჷკჷიშა** (-შა̈შ, — ბქ., -შა̈ჲშ, — ლნტ.) — უთქმელი. ქა ჷკჷი̄შა გულისგა გარ ესერ ომბეჯკჷ (ანდ.) — უთქმელ კაცს გული გასკდომიაო.

ჷკჷშჷრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ჷკჷშურა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუტეხელი, დაუმსხვრეველი. **ჷკჷშჷრად** ბზ., ლშხ., **ჷკჷშურად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — გაუტეხავად. დიჵ̈რ ჷკჷშურად დემ ესერ იმი (ანდ.) — პური გაუტეხავად არ იჭმევაო.

ჷკცხა, ჷკგრცხა (-ხა̈̄შ; — ბზ., -ხა̄შ, — ლშხ.) — ჩამოუბელავი, გაუსხეპავი. [და̈̄ჷს] ქა ჷკცხა ლუმირ ხა̈̄ცჷ (ბზ. 401) — დევს ჩამოუბელავი ნაძვი ჰკიდია.

ჷლა̈დელა იგივეა, რაც **ჷლდელა**.

ჷლა̄შა (-შა̈̄შ, — ბზ., -შა̄შ, — ლშხ.), **ჷლაშა** (-შა̈შ, — ბქ., -შა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუთესავი. ჷლა̄შა დაბა̈ར (ბზ.) — დაუთესავი ყანები.

ჷლგა̈მჷ (-მა̈შ, —) ბზ., **ჷლგამჷ**, **ჷგამჷ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ჷ˹ლ˺გამ** ლშხ. — უგემური, უგემოვნო. ლეზებ ჷგამჷ ლასჷ (ბქ.) — საჭმელი უგემური იყო. **ჷლგამდ** ბზ., ლშხ., **ჷგამდ** ბქ., ლნტ., ზმნს. — უგემურად. ჩი̄ს ჷლგა̈მდ ნჷმ ხიჩო (ბზ.) — ყველაფერს უგემურად ნუ აკეთებ.

-ჷლდ იგივეა, რაც **-ილდ**.

ჷლდელა (-ლა̈̄შ, — ბზ., -ლა̈შ, — ბქ.), **ჷლა̈დელა** (-ლა̈ჲშ, —) ლნტ. — უდღეური. ჷლდელას ლირდ'ესერ სგებნაჷ ოთლია (ანდ.) — უდღეურს თავისი ცხოვრება წინასწარ მოუთავებიაო. სი ჷლა̈დელა სია! (ლნტ.) — შე უდღეურო, შენა!

ჷლია (-ლია̈̄შ, — ბზ., -ლია̈შ, — ბქ., -ლია̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუთავებელი, დაუმთავრებელი, ულევი. გჷეშ ქა ჷლია მა̄რ (ბზ.) — საქმე დაუმთავრებელი მაქვს. ლჷაშა̈შ ლიტმურე ქა ჷლია ხად (ბქ. 84) — ჯიხვის გატყავება დაუმთავრებელი ჰქონდა.

ჷლიშ იგივეა, რაც **ჰგლიშ**.

ჷლმა̈შ (-იშ, -მაშა̈რ) ზს., ლნტ., **ლჷმლა̈შ** (-იშ, -ლაშა̈რ) ბქ., **ჷლმაშ** (-იშ, -ა̄რ) ლშხ. — ულვაში. გოგად თჷი ესნა̈რ ყ̈ა̈დცჷემ ჷლმაშა̈რყეი̄ნ (ბზ. 29) — გოგამ თურმე ულვაშებზე თაფლი წაისვა. და̈ჷითს ჯჷედი ლჷმლაშა̈რ ხაგან (ბქ.) — დავითს გრძელი ულვაშები ჰქონდა (ედგა). ჷლმა̈შს ლიბერგ ციცჷს ესერი ხა̈სდიკ (ანდ.) — ულვაშზე ხელის მოკიდება კატასაც სწყინსო.

ჷლტეხჷ, ჷლტეხ (-იშ, -არ) ბქ. — უღრანი, გაუვალი. ჭჷბერ ჷლტეხჷ ცხეკ ლგ‹მა̈რელი (ბქ. 226) — ჭუბერი გაუვალი ტყე ყოფილა.

ჷმა იგივეა, რაც **ჷმა**.

ჷმანი იგივეა, რაც **ჷმა̈̄ნჷ**.

ჷმარჯჷ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ბქ., ქს.) — მოუხერხებელი; მოურგებელი. ჷმარჯჷ ჩაფლა̈რ მა̈ზ (ლნტ.) — მოუხერხებელი ფეხსაცმელები მაცვია. **ჷმარჯჷდ** ზმნს. — მოუხერხებლად; შეუძლოდ. ჷმარჯჷდ ლირდე (ბქ.) — შეუძლოდ ყოფნა.

ჷმაშარა იგივეა, რაც **ჷმშარა**.

ჷმახა იგივეა, რაც **ჷმხა**.

ჷმა̈̄ნჷ (-ა̈შ, —) ბზ., **ჷმა̄ნ** (-ი̄შ, —) ლშხ., **ჷმანი** (-ჲშ, —) ლნტ. — ბოროტი, მავნებელი, საზარელი. ჷმა̈̄ნჷა ლიჩჷმე მა̄მ ლი ხოჩა (ბზ.) — ბოროტის გაკეთება ცუდია. ჷმა̄ნ მა̄რე (ლშხ.) — ეშმაკზე ეშმაკი კაცი.

ჷმბილ, ჷნბილ, ჷმბჷლ — უნებლიე, უნებური. ნა̈ბი ჷმბილ მა̈გ ლგნჩგდე ხა̄რ [დეჷეთს] (ბზ. 338) — დევეთს ნება და უნებლიე ერთმანეთში აქვს არეული. **ჷმბჷლიდ, ჷმბჷლდ, ჷმბილდ** ზმნს. — უნებლიედ, უნებურად. ჷმბჷლიდ ნაჩომლა... ხა̈ტ — ნაბა̈ნს იწეჷანიჷხ (ბქ. 291) — უნებლიედ ჩადენილზე ხატსა და ფიცს იშველიებდნენ. [გჷეფ თე ლახ] ლეხხჷიხ ჷმბჷლდ შჷკეი, ატბგნეხ (ლშხ. 7) — ავი თვალი რომ შეხედებაო გვაზე უნებლიედ, გადააფურთხებენ. ეშხუ მარეს ჷმბილდ თჷეფ ათოშყად (ლნტ. 56) — ერთ კაცს უნებლიედ თოფი გაუვარდა.

ჷმბჷლ იგივეა, რაც **ჷმბილ**.

ჷმეჩა იგივეა, რაც **ჷმჩა**.

უმეჯერა იგივეა, რაც **უმჯა̈რა**.

უმზა̈ზ ბქ., ლნტ., **უმზაზ** — უმიზეზო. **უმზაზდ** ზმნზ. — უმიზეზოდ. იმჟი ლოქ ა̈ნ-ჯღდეხ უმზაზდ (ლნტ. 112) — უმიზეზოდ როგორ აეიღოთი?.

უმზიგა̄რა ბზ., ლშხ, **უმზიგარა** ბქ. — უმტკივნეულო, უსნეულო. **უმზიგა̄რდ** ბზ., ლშხ., **უმზიგარდ** ბქ., ზმნზ. — უმტკივნელოდ. ხჳაჲ ხანსჳ ხარი უმზიგა̄რად (ლშხ.) — დიდხანს ყოფილიყავი ჯანმრთელად (უმტკივნეულოდ).

უმზუნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — მდედრობითი სქესის პირუტყვი (ოთხფეხა), რომელსაც ჯერ არ მოუგია. ნალჷჟურს ხელჳაჰ უმზუნა ყჳერილდ (ბქ. 96) — ეაქს მისდეედა მოუგებელი (პატარა) ნეზვი.

უმთქჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̈შ, — ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ., -ჳა̈ჲშ, — ლნტ.) — შეუჩვეველი. ჩინჩჳილ ჰენჭს უმთქჳა ხად (ბქ.) — ბავშვი აკვანს შეუჩვეველი იყო.

უმიჰჳ'ა' (-აჲშ, -ჳა̈ლ) ლნტ. — ურქო (თხა_). უმიჰჳ დაჴჷლ გჳაყა (ლნტ.) — ურქო თხა გვყავს.

უმკახა, უმკახ'ჳ' (-ჳა̈შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ., -ა̄შ, — ლშხ., -ა̈ჲშ, — ლნტ.) — უსარგებლო. უიმედო, გამოუსადეგარი. უმკახ გეზლი̄რ ხაყა (ლშხ.) — გამოუსადეგარი შვილები ჰყავს. მიჩა̈შდ მა̈გ უმკახა ლი (ლნტ.) — მისთვის ყველაფერი უსარგებლოა.

უმო̄რაჳა იგივეა, რაც **უმო̄რჳა**.

უმო̄რჳა, უმო̄რაჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უმორჳა** (-ჳა̈შ, —) ბქ., **უმორაჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუსამართლებელი, გაურჩეველი. უმო̄რჳა გჳეშ ხა̄დხ ლემო̄რჳე (ბზ.) — გაურჩეველი საქმე ჰქონდათ გასარჩევი. **უმო̄რჳად, უმო̄რაჳად** ბზ., ლშხ., **უმორჳად** ბქ., **უმორაჳად** ლნტ., ზმნზ. — გაუსამართლებლად. ნე̄სგამე̄ზჲარ უმო̄რაჳად ლისყა̄ლს აჴჷრჴეხ (ლშხ. 46) — შუაკაცები გაუსამართლებლად ახერხებენ შერიგებას.

უმყა̄ლჳა̄ლად ბზ., **უმყალჳალდ** ბქ., **უმყა̄ლჳა̄ლდ** ლშხ., ზმნზ. — უშიშრად. უმყა̄ლჳა̄ლად ჲერჳა̄ჲ არი... ეჩას მა̄მა სერდე ხა̄რ მეცრალეშ (ლშხ. 12) — უშიშრად ვინც არის, ის არაფრად აგდებს მკითხაეებს.

უმშაჲა (-შაჲა̈̄შ, — ბზ., -შაჲა̈შ, — ბქ., -შაჲა̄შ, — ლშხ., -ა̈ჲშ, — ლნტ.) — 1. უმუშევარი, დაუსაქმებელი. **უმშაჲად** ზმნზ. — დაუსაქმებლად. ალ მარა უმშაჲად დეშერ ხაჩდენო̄ლნა (ლშხ. 51) — ამ კაცს დაუსაქმებლად ვერაჲინ წაუვიდოდა. 2. დაუმუშავებელი. უმშაჲა დაბა̈რ დესა ა̈რი (ლნტ.) — დაუმუშავებელი ყანები არ არის.

უმშარა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უმაშარა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუფართოებელი. შჳა̈ნთე შუკჳ უმშარა ხა̄დხ (ბზ.) — სვანეთისკენ გზა გაუფართოებელი ჰქონდათ.

უმჩა (-ჩა̈̄შ, — ბზ., -ჩა̈შ, — ბქ., -ჩა̄შ, — ლშხ.), **უმეჩა** (-ჩა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუბერებელი. უმჩა-უდგარა (ბზ.) — უბერებელ-უკვდავი. უმჩა ი უდგა̄რჳა და̄რ ლი (ლშხ.) — უბერებელი და უკვდავი არვინაა.

უმხა[1] (-ხა̈̄შ, — ბზ., -ხა̈შ, — ბქ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უმახა** (-ხა̈ჲშ, —) ლნტ. 1. გაუახლებელი. მუშგჳრის უმხა ტაბაგს დემის ხჳასგჳრად (ბქ.) — სტუმარს გაუახლებელ ტაბლასთან არ დაესვამდით. 2. ახალ მთვარე დაუდგომელი. უმხაჲი დარაშ გეშს ხოლა ლჷცხრი ხარ (ბქ.) — ახალმთვარე დაუდგომელზე ამინდის ამბავი ცუდი გასარკვევია.

უმხა[2] (-ხა̈̄შ, — ბზ., -ხა̈შ, — ბქ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უმახა** (-ხა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუაედრებელი. **უმხად** ზს., ლშხ., **უმახად** ლნტ., ზმნზ. — გაუაედრებლად. ბაზი უმხად დემის იგნი (ბქ.) — ამაღამ გაუაედრებლად არ გაჩერდება.

უმჯა̈რა, უმჯერა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ) ბზ., **უმჯერა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **უმეჯერა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — უგნური, მიუხვედრელი, უჭკუო. უმჯერა მა̄რე ხოლა ლი (ბზ.) — უგუნური კაცი ცუდია. ჯეჲ ლოქ უმჯერა! (ლშხ. 63) — შე უგუნურო! [გეჯი] ჲედურ უმეჯერა ლგმა̈რ (ლნტ. 116) — გეგი მთლად უგუნური ყოფილა.

უნათჳრია იგივეა, რაც **უნთჳრი**.

უნას ლშხ. — ავი. უნას დი̄ნო̄ლ ხეყედა.

— აეი გოგონა ჰყაედა.

უნა̈გირ იგივეა, რაც **ჭინგირ**.

უნბილ იგივეა, რაც **უმბილ**.

უნგირ იგივეა, რაც **ჭგნგირ**.

უნენიად ბქ., ზმნზ. — მოულოდნელად, უცაბედად. უნენიად თუ̄ირქუ̄იშ ჯა̈რ ახშგდახ (ბქ. 309) — მოულოდნელად თურქის ჯარი შემოესიათ.

უნთუ̄რი (-რი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **უნთური** (-ა̈შ, —) ბქ., **უნათუ̄რია** (-ა̈ჲშ, —) ლნტ. — უცნობი. შუკუ̄ს ეშუ̄ი უნთური მა̈რე ლამხუ̄იდ (ლხმ.) — გზაზე ერთი უცნობი კაცი შემხვდა.

უნთუ̄ირ იგივეა, რაც **უთი̄რა**.

-უნღუ̄, -უნღრ, -გნღო, -უნღო თანდებ. — გან, შემდეგ, მერე. ლა̄თგნღო უუ̄ქად ხუ̄ა̈რი (ბზ.) — გუშინდელს აქეთ უძილოდ ვარ. ხუ̄ა̈ჲ ხა̈ნუნღო ღერბეთ ანჴა̈დ (ლნტ. 264) — დიდი ხნის შემდეგ ღმერთი მოვიდა.

უნჩგ̄და იგივეა, რაც **უჩგ̄და**.

უნჭყა (-ყა̈̄შ, — ბზ., -ყა̈შ, — ბქ., -ყა̄შ, — ლშხ., -ყა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუხედნავი. ლუ̄აჭრი გეზალ სგა ლახჴა̈̄ბხ უნჭყა ყუ̄ა̈რილს (ბზ. 447) — ვაჭრის შვილი მიაბეს გაუხედნავ ლაფშას. **უნჭყად** ზმნზ. — გაუხედნავად. უნჭყად ლაბნა დემ ესერ სედნი (ანდ.). — მოზვერი გაუხედნავად არ დარჩებაო.

უნხა̈უ̄დ, უმხალდ ლიკედ ბქ. — დიდი ამბით მიღება. გეგიდ უმხალდ (უნხა̈უ̄დ) ა̈ნკიდ მუშგუ̄რა̈რ (ბქ.) — გეგიმ დიდი ამბით მიიღო სტუმრები.

უჲა[1], **უისგა, უა** (-ა̈შ, —) — წაუღებელი, წაუყვანელი, გაუგზავნელი. **უ˹ჲ˺ად** ზმნზ. ამბი უიად ნ'ა̄ჩე! (ბზ.) — ამბის წაუღებლად ნუ წახვალ! აჲ ზა̈უ̄ კუმა̈შ ლახუ̄ხო უად ლოქ ათასედა (ლნტ.) — წელს საქონელი მთაში წაუყვანელი დამრჩაო.

უჲა[2] იგივეა, რაც **უჭჲა**.

უჲდგრა იგივეა, რაც **უჭდგრა**.

უჲრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.), **უ̄ჲრა** (-რა̄შ, —) ლშხ. — დაუწერელი. მაგ უ̄ჲრა ხულუ̄ა̈ნ (ლშხ.) — ყველაფერი დაუწერელი ჰქონდა. **უჲრად** ზს., ლნტ., **უ̄ჲრად** ლშხ., ზმნზ. — დაუწერლად. ლა̈ჲრ უჲრად ა̈მსა̈დ (ბზ.) — წერილი დაუწერლად დამრჩა.

უჲშამუ̄ (-იშ, —) ზს., **უჲშამ** ლშხ., **უაშამ, უჲშამ** ლნტ. — უმადური. უჲშამთე ყა̈ლია̈ნ თუთუ̄ინ ესერი ლეტკლებ ლი (ანდ.) — უმადურისათვის ყალიონი თუთუნიც დასანანებელიაო.

უჟ იგივეა, რაც **უ̄ჟ**.

უჟაგა იგივეა, რაც **უჟგა**.

უჟა̈̄შ ბზ., **უჟა̈შ** ბქ., **უჟა̄შ** ლშხ. — დარდი, წუხილი. მიშგუ უჟა̈̄შ ნო̄მის ჯა̄რხ (ბზ.) — ჩემი დარდი არ გქონდეთ. მაჲ უჟა̄შ ჯა̄რ ეჩა? (ლშხ.) — რა დარდი გაქვს მისი?

უჟგა (-გა̈̄შ, — ბზ., -გა̈შ, — ბქ., -გა̄შ, — ლშხ.), **უჟაგა** (-გა̈ჲშ, —) ლნტ. — მოურჩენელი. უჟგა მა̈ზიგ ახზიგდა (ბზ.) — მოურჩენელი ავადმყოფობა დაემართა.

-ურ უქონლობის სუფიქსი: **ქორურ** — უსახლო. **ყორურ** — უკარო. **გეზალურ** — უშვილო.

ურაურდა იგივეა, რაც **უ̄რაურდა**.

ური (-ა̈შ, — ბქ., -რი̄შ, — ლშხ., -ჲშ, — ლნტ.) — მკვახე, უმწიფარი. ალ ბალახ ჩუ დე̄მ იმჲი, ჩიგარ ურის ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 8) — ეს ბალახი არ მწიფდება, ყოველთვის უმწიფარს ჰგავს. ური ხილ ახოხორახ (ლნტ.) — მკვახე ხილი მოუკრეფიათ.

ურიბ (-იშ, -ალ) ლშხ. — ლეჩაქი, თავსაფარი. [ეჩა თუ̄ელ] სგე̄სჭო̄ნე ურიბთე (ლშხ. 70) — იმისი ტვინი შეახვია ლეჩაქში.

ური̄ლუ̄ა (-უ̄ა̈̄შ, — ბზ., -უ̄ა̄შ, — ლშხ.), **ურილუ̄ა** (-უ̄ა̈შ, — ბქ., -უ̄ა̈ჲშ, — ლნტ.) — ურღვევი, დაუნგრეველი. მურყუ̄მა̈ლ ჲერხი მერლუ̄ე ლიხ ი ჲერხი ური̄ლუ̄ა (ბზ. 1) — კოშკები ზოგი დარღვეულია და ზოგიც დაურღვეველი.

ურტყუ̄ი იგივეა, რაც **არტყუ̄ი**.

ურუად იგივეა, რაც **ურჭად**.

ურქნელ ბქ., ქს. — ავი, ბოროტი. ალე ურქნელ ზურა̄ლ ლი (ლშხ.) — ეს ავი ქალია.

ურშუ̄ლია̈ნ (-იშ, -ლიანა̈რ) ბქ. — უწ-

მინდური. ახ̈ედ' ესერ ხოლა ურშჳლია̈ნ და̈ჳს ლოშგმჷ ლადელ (ბქ. 261) — ცუდ უწმინდურ დევს დაუდგა უკანასკნელი დღეო.

ურშჳნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **ურშონა** (-ნა̈ჲშ, —) ლნტ. — 1. უხსენებელი (გველი...). ურშჳნა̈ დაგრას მა̄მ ხაყჷნა ჯჳინალდ (ბზ.) — უხსენებლის მოკვლა არ შეიძლებოდა ძველად. 2. თრითინა. ურშჳნა ჯინარს ხემჯენ (ბქ.) — თრითინა ციყვს წააგავს.

ურწყულ, ურწყჳულ — უწმინდური, ბინძური. სგა̈ჲ ურწყულჳ, სგა̈ჲ ურჯულჳ! (ბზ.) — თქვე უწმინდურებო, თქვე ურჯულოებო! ურწყულ ზურალს ჳიდ ესერ დემ ხერი (ანდ.) — უწმინდურ ქალს რძე არ უდედდებაო. ეჩექა ა̈მეჩედ ურწყულ და̈ჳ (ლნტ. 101) — იქ გაუვლია უწმინდურ დევს.

ურწყჳ — მარხვა მვლოვიარობის გამო. ჲესჳალა ალმა̈ცგირ ოთდაგრა... ი ეჩ' ესერ ურწყჳ ლი (ბქ. 245) — ვილაცას ალმასგირი მოუკლავს და იმის მარხვააო.

ურჰად, ურგჰდ ზს., **ურჳად** ქს., — უთენია. იმხა̈ჺ ანღრი ამჟი ურგჰდ? (ბზ.) — საიდან მოდიხარ ასე უთენია? დაჳით ურჰად ოლგენ (ბქ.) — დავითი უთენია ამდგარა.

ურგჰდ იგივეა, რაც **ურჰად**.

უსახჳ იგივეა, რაც **უსჳახჳ**.

უსბერ, ჳოსბერ (-სბრიშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჳოსპერ** (-ი'შ, -ა̈ლ) ლნტ. — მარხილის ტაფელა. სა̈ჳს ჳოსბრა̈ლ ა̈თყუჩჳრა̈ნ (ბზ.) — მარხილს ტაფელები დაემტვრა.

უსგჳა (-ჳა̈შ, — ბზ., -ჳემ, — ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უსკჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — ექვსი. უსგჳა მა̄რე სა̈ჳთე ოთჩა̈ღხ (ბზ. 22) — ექვსი კაცი ოსეთში გაექცათ. [ალი ფოქლისგა] უსგჳა-იშგჳიდ მარე ჩუ სკჺდა (ბქ. 206) — ამ გამოქვამულში ექვსი-შვიდი კაცი დაეტეოდა. უსკჳა ზა̈ჳნლო ბოფშა̈რს ლალდალხო აჳზიდახ (ლნტ. 8) — ექვსი წლის შემდეგ ბავშვებს სამწყესურში აგზავნიდნენ.

უსკი̄ბა (-ბა̄შ, — ბზ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **უსკიბა** (-ბა̈შ, — ბქ., -ბა̈ჲშ, — ლნტ.) — 1. ზედმოუდგმელი, ზედმიუბჯენელი. 2. დაუმტკიცებელი; დაუდგენელი; მოუგვარებელი. **უსკი̄ბად** ბზ., ლშხ., **უსკიბად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. გჳეში უსკი̄ბად ნ'აფხეჳედ (ბზ.) — საქმის მოუგვარებლად არ დაიმალოთ!

უსკჳ იგივეა, რაც **ჳისგჳ**.

უსკჳა იგივეა, რაც **უსგჳა**.

უსმართჳლ, უსმართულ — უსამართლო. უსმართულ მარა ხოლა დრეჳოჳ ხუღჳე! (ბქ.) — უსამართლო კაცს ცუდი დღე დასდგომოდეს! უსამართულ-სამგრთა̈ლ — უსამართლო სამართალი.

უსპა, უსიპა იგივეა, რაც **ჳისპა**.

უსტარუნ იგივეა, რაც **სტარჳნ**.

უსურმა̈ნ (-იშ, -მანა̈ლ ბზ., -მანა̈რ ბქ.), **უსურმან** (-იშ, -ალ) ლშხ. — მუსულმანი. გადატ. — გაუტანელი, დაუნდობელი, ურჯულო. სი უსურმან, იმ ხიჩო? (ბქ.) — შე ურჯულო, რას შერები?

უსჳახჳ, უსახჳ (უსჳახჳიშ) — უცნაური, თავისებური. მა̈რინო უსახჳ ზჳრა̄ლ ლა̈სჳ (ბზ.) — მარინო უცნაური ქალი იყო. იხმარება გამოთქმაში: **ხოშა უსახჳიშ** — უზარმაზარი. ამირა̈ნდ ა̈ნსჳილ ხოშა უსახჳიშ და̈ჳ მა̈ყმა̈ყ (ბქ. 261) — ამირანმა მოიქნია უზარმაზარი ბაყბაყ-დევი.

უსყა[1] (-ყა̈შ, — ბზ., -ყა̈შ, — ბქ., -ყა̄შ, — ლშხ., -ყა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუკეთებელი. ლათა̈შ უსყა გოშა̈რ ლა̈დი მად ლესყი (ბქ.) — გუშინდელი გაუკეთებელი საქმეები დღეს მქონდა გასაკეთებელი.

უსყა[2] (-ყა̈შ, — ბზ., -ყა̈შ, — ბქ., -ყა̄შ, — ლშხ., -ყა̈ჲშ, — ლნტ.) — შეურიგებელი. ლა̈თლგღრა უსყა ლასჳხ (ბქ.) — რძლები შეურიგებელი იყვნენ.

უსხჳაჲ იგივეა, რაც **ჳისხჳ**.

უსხჳობ, უსხჳობიერ (-იშ, —) ბქ., ლშხ. — უსხების დაკვლის დღე. თანფიერუნლო ხოხალხ აჯალ ლა̄შხარს უსხჳობ (ლშხ. 28) — ლაშხელებმა აღდგომის შემდეგ იციან აგრეთვე „უსხეობა".

უტა̄ბა (-ბა̄შ, — ბზ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **უტაბა** (-ბა̈შ, — ბქ., -ბა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუთლელი. უტაბა მეგამ ა̈ზჳისა ხოკჳარახ (ლნტ.) — გაუთლელი ხე ეზოში უდიათ. **უტა̄ბად** ბზ., ლშხ., **უტაბად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. — გაუთ-

ჭელად. ლა̄და̈̄რ უტა̄ბად აცჳირ (ბზ.) — ტა-რი გაუთლელად დატოვა.

ხ-უტე იგივეა, რაც **ხ-ჳიტე**.

უტი̄ხა[1] (-ხა̈̄შ, — ბზ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უტიხა** (-ხა̈შ, — ბქ., -ხა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუბ-რუნებელი. სჳიმონ უტიხა ლასჳ ქჳერწილ-ხენ (ბქ.) — სიმონი ქორწილიდან (დაუბრუნე-ბელი იყო) არ დაბრუნებულიყო.

უტი̄ხა[2] (-ხა̈̄შ, — ბზ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უტიხა** (-ხა̈შ, — ბქ., -ხა̈ჲშ, — ლნტ.) — აუფუ-ებელი. ჰიც უტი̄ხა ლა̈̄სჳ (ბზ.) — ცომი აუფუ-ებელი იყო. ჭჳურუ უტიხა მჷრგჳა̈ლ დია̈რ ლი (ლნტ. 34) — „ჭურუ" აუფუებელი (ცომისა-გან გამომცხვარი) მრგვალი პურია.

უტკუნ, უტკჳინ (-იშ, —) ქხ. — ბნე-ლი, უკუნი, სიბნელე. ცხეკქა მა̄რ ლე̄ზი უტკუ-ნისა (ლშხ.) — ტყე სიბნელეში უნდა გაეიარო (ტყეზე მაქვს გასაველელი სიბნელეში). უტკჳი-ნისა ბოფშა̈რს ქა̈მხო დემ აჳზიხ (ლნტ.) — სიბნელეში ბავშვებს გარეთ არ გზავნიან.

უტკჳნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უტკუნა** (-ნა̈შ, — ბქ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — და-უხუჭავი, ღია. მაროს თე̄რა̈ლ უტკჳნა ხა̈დდა (ბზ.) — მარიის თვალები დაუხუჭავი ჰქონდა. თერა̈ლ უტკენა ათოსად ლგდგა̈რს (ლნტ.) — თვალები დაუხუჭავი (ღია) დარჩა მკვდარს

უტკჳინ იგივეა, რაც **უტკუნ**.

უტყაბა იგივეა, რაც **უტყბა**.

უტყაბარა იგივეა, რაც **უტყბა̄რა**.

უტყბა (-ბა̈̄შ, — ბზ., -ბა̈შ, — ბქ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **უტყაბა** (-ბა̈ჲშ, —) ლნტ. — შეუწვა-ვი. გეგის უტყბა გოჭ ოხჳიდხ (ლშხ.) — გეგის შეუწვავი გოჭი მოუტანეს. და̈̄ჳ უტყაბა ლელჳს იზობდა (ლნტ.) — დევი შეუწვავ ხორცს ჭამდა.

უტყბა̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უტყბარა** (-რა̈შ, —) ბქ., **უტყაბარა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — თითქმის შეუწვავი (ნახევ-რად შემწვარი). აშხჳ მგმსტიჳს უტყბა̄რა ხალტე̄ნა კჳახნეშ (ბზ. 61) — ერთ მესტიელს თითქმის შეუწვავი გოგრა ჰყვარებია.

უჳდა[1] (-და̈̄შ, — ბზ., -და̈შ, — ბქ., -და̄შ, — ლშხ.) — უნატრებელი. ამიშ უჳდა ჩუ მო-დმაგეშ სიდ (ბქ.) — ამან რომ არ ინატროს, (ამის უნატრებელი) არაფერია დარჩენილი.

უჳდა[2] იგივეა, რაც **უჭჳდა**.

უჳზი̄ნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უჳზინა, უჳეზნა** (-ნა̈შ, — ბქ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.)— გა'მო'უჯავრებელი, მიუბაძავი, დაუცი-ნავი. **უჳზი̄ნად** ბზ., ლშხ., **უჳზინად, უჳეზნად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — გამოუჯავრებ-ლად, მიუბაძავად. უჳზი̄ნად ჩუ და̄რ ასად (ლშხ.) — დაუცინავი არავინ დარჩა.

უჳოდა იგივეა, რაც **უჭჳდა**.

უფაშტჳა იგივეა, რაც **უფშჳდა**[1].

უფგოშჳ იგივეა, რაც **უქბოშ**.

უფეშტჳა იგივეა, რაც **უფშჳდა**[2].

უფითქა (-ქა̈შ, — ბქ., -ქა̄შ, — ლშხ.) — გაუმჟღავნებელი. მალატ ქა უფითქა მად (ბქ.) — სიყვარული გაუმჟღავნებელი მქონდა.

უფი̄თქჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უფითქჳა** (-ჳა̈შ, — ბქ., -ჳა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუსკდომელი, გაუხეთქავი. **უფი̄თქჳად** ბზ., ლშხ., **უფითქჳად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — გაუხეთ-ქავად, გაუსკდომლად. გიმ-მეჳა̈მს — უფი̄თ-ქჳად დე̄მგჳაშჳ ცჳირე (ბზ. 320) — ყველა-ფერს ანგრევს (მიწასა და ხეს — გაუხეთქავად არაფერს ტოვებს).

უფლიშ რელიგ. — საუფლო დღესასწაუ-ლი. იმართება აღდგომის მესამე კვირას. უფ-ლიში საფტინ ლე̄თ ანჴა̈დ ტურა̄ნშა გიე̄რგ (ბზ. 25) — უფლის დღესასწაულის შაბათ ღამეს მოვიდა ტურაანთ გიორგი. უფლი ლადელ ა̈ჲ-სენიხ ჴანჳ (ბქ. 6) — უფლის დღეს ხარს კლავენ.

უფლიშერ, უფლიშიერ (-იშ, —) ბქ. — უფლის დღესასწაული. უფლიშერ ჳოშთხჳ ნაგზა ხა̈მთქჳახ (ბქ. 6) — უფლის დღესასწაუ-ლი ოთხ კვირას სჩვევიათ.

უფუჭაჳა იგივეა, რაც **უფჭაჳა**.

უფშჳდა[1] (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უფშდა** (-და̈შ, —) ბქ., **უფაშტჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — უქები. ხოტბაშეუსხმელი. **უფ-შჳდად** ბზ., ლშხ., **უფშდად** ბქ., **უფაშტჳა** ლნტ., ზმნს. მიჩა თხუმე უფშდად დემ იგნიჳ (ბქ.) — თავისი თავის ხოტბაშეუსხმელად არ

გაჩერდებოდა.

უფშჷდა² (-დǟშ, — ბზ, -დāშ, — ლშხ.), **უფშდა** (-დäშ, —) ბქ., **უფეშტჷა** (-დäჲშ, —) ლნტ. — გაუკრეჭელი, გაუპარსავი. ჷოქრეშ ლაშყჷდიდ ღოლაქäშ უფშდა ტუფäრ ხალჷნახ (ბქ. 241) — ოქროს გასარეცხად ცხერის გაუკრეჭელი ტყავები ჰქონიათ.

უფჭაჷა (-ჷǟშ, — ბზ., -ჷāშ, — ლშხ.), **უფუჭაჷა** (-ჷäჲშ, —) ლნტ. — გაუფუჭებელი. **უფჭაჷად** ბზ., ლშხ., **უფუჭაჷად** ლნტ., ზმნს. — გაუფუჭებლად. ლელჷ უფჭაჷად მგრǟმეინ გჷäრ ლეშხჷნი (ბზ.) — ხორცი როგორმე გაუფუჭებლად უნდა შევინახოთ.

უფხი̄ჟა (-ჟǟშ, — ბზ., -ჟāშ, — ლშხ.), **უფხიჟა** (-ჟäშ, — ბქ., -ჟäჲშ, — ლნტ.) — გაუშლელი. უფხი̄ჟა ლერში-ლექჷემ ხულჷახ ალჲარს (ლშხ.) — მათ გაუშლელი ქვეშაგებელი აქვთ. **უფხი̄ჟად** ბზ., ლშხ., **უფხიჟად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — გაუშლელად. ითქ უფხი̄ჟად ხორდახ დე̄ფäნჟი (ბზ.) — მარცვალი გაუშლელად ჰქონდათ აივანზე.

უქ ბზ., ლშხ. ნაწილაკი — ო. ჷäჲ უქ ისგჷა ბედს (ბზ.) — ეაი, შენს ბედსო.

უქად⌈ჷ⌉ — აუცდენელი, აუცილებელი, შეუმცდარი. ალა უქადჷ გჷეშ ლი (ზს.) — ეს აუცილებელი საქმეა. უქäდჷ ხäრხ ეჯმინს ამშა ლისყეი (ლნტ.) — მათთვის აუცილებელია ამის გაკეთება.

უქბოჷშ იგივეა, რაც **უქბოშ**.

უქბოშ, უფგოშჷ ბზ., **უქბოჷშ** ბქ., ლშხ., **უქობოშ** ლნტ., ზმნს. — მალვით, ჩუმად, მიპარვით. თამის კǟლა ხულჷǟნ უფგოშ (ბზ.) — თამის მალულად ნაჯახი ჰქონდა. დაჩჷირ უქობოშ ხოზნäნდა ლახჷბას. (ლნტ.) — და მალულად უვლიდა ძმებს.

უქმ იგივეა, რაც **ჷიქმ**.

უქობოშ იგივეა, რაც **უქბოშ**.

უქჷა იგივეა, რაც **ჷქჷა**.

უქჷთუნა (-ნǟშ, — ბზ., -ნäშ, — ბქ., -ნāშ, — ლშხ., -ნäჲშ, — ლნტ.) — გაუნძრეველი, უძრავი. გუშკჷეჲ ამახჷს უქჷთუნა ლაყჷრāჷ ათგრშჷნა! (ბზ.) — ჩვენს მტერს უძრავი საწოლიმც გაშლია (კუბოში ჩაწოლილიყოს)! იჷალადღი უქჷთუნა ბეჩ ზგსდ (ლშხ.) — თავის დღეში უძრავი ქვა იდო.

უქჷი̄ცა¹ (-ცǟშ, — ბზ., -ცāშ, — ლშხ.), **უქჷიცა** (-ცäშ, — ბქ., -ცäჲშ, — ლნტ.) — შეუწყვეტელი, გაუწყვეტელი. **უქჷი̄ცდ, უქჷი̄ცად** ბზ., ლშხ., **უქჷიცად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — განუწყვეტლად, შეუწყვეტლად. ხელწიფხდ ანგაცხდე სემი ლე̄თ-ლადäლ უქჷი̄ცდ ქეიფ (ბზ. 444) — ხელმწიფემ სამი დღე-ღამის განუწყვეტლად ქეიფი გამოაცხადა. ლასგჷჯინაჟი ლგდგარაშ ზარ უქჷი̄ცად ხეკჷეს ლე̄სეს (ლშხ. 37) — მკვდრის გამოსვენებისას ზარი შეუწყვეტლად უნდა იყოს.

უქჷი̄ცა² (-ცǟშ, — ბზ., -ცāშ, — ლშხ.), **უქჷიცა** (-ცäშ, — ბქ., -ცäჲშ, — ლნტ.) — მოუჭრელი. სიმინდ ჩიქი უქჷიცა ხადხ (ბქ.) — სიმინდი ჯერ კიდევ მოუჭრელი ჰქონდათ. **უქჷი̄ცად** ბზ., ლშხ., **უქჷიცად** ბქ., ლნტ., ზმნს. — მოუჭრელად.

ულა იგივეა, რაც **ჷლა**.

ულაფა იგივეა, რაც **ულფა**

ულäდ, ულლäდჷ ბზ., **ულადჷ** ბქ. — უსამართლო, უკანონო. ულäდ ლედიში სამგრთäლი მუმწჷინე თგრქäდუ ოხჷზგზე (ბზ. 416) — უსამართლო კანონის სამართლის გამწორებელი მაკრატელი გამომიგზავნეო.

ული̄რა (-რǟშ, — ბზ., -რāშ, — ლშხ.), **ულირა** (-რäშ, — ბქ., -რäჲშ, — ლნტ.) — მოუშორებელი, მოუცილებელი. ქა ული̄რა მäზიგ (ბზ.) — მოუშორებელი (ქრონიკული) დაავადება. მედგრ მუშგჷრი ქ'ესერ ულირა ჰასჷიშდ ისპი (ანდ.) — მუდმივი სტუმარი შინაბერა (მოუშორებელ) ასულად იქცევაო.

ულჷ იგივეა, რაც **ჷილჷ**.

ხ-ულჷა/ე (მულჷǟნ⌈და⌉, ხულჷǟნ⌈და⌉; ხულჷǟნდეს ბზ., მულჷანდ, ხულჷანდ; ხულჷანდეს ბქ., მულჷāნ⌈და⌉, ხულჷāნ⌈და⌉; ხულჷე̄ნდეს ლშხ., მულჷან⌈და⌉, ხულჷან⌈და⌉; ხულჷანდეს ლნტ.) გრძუკ. — აქვს. ჰყინტს მäგ ულეჷდ ხულჷე (ბზ. 291) — ვაჟს ყველაფერი ულევად აქვს. ჟაბე სოფლäრს ხოჩა ლახჷäრ ხულჷახ (ბქ. 1) — ზემო სოფლებს კარგი მთები აქვთ. ბობშარს დაშნāრ ხულჷახ (ლშხ. 29) — ბავშვებს დაშნები აქვთ. ჯჷინელდ

დაშნä ძჳირდ გარ ხუღჳანხ (ლნტ. 7) — ძვე-
ლად ხმალი იშვიათად ჰქონდათ.

უღჳა იგივეა, რაც **ჳღჳა.**

უღჳერა იგივეა, რაც **უღჳნა**[1].

უღჳლაშობ (-äშ, —) ბქ. — ბერიკაო-
ბის მსგავსი დღესასწაული.

უღჳნა[1] (-ნǟშ, — ბზ., -ნäშ, — ბქ., -ნǟშ,
— ლშხ.), **უღჳერა** (-რäჲშ, — ლნტ.) — დაუ-
ფიცებელი. **უღჳნად** ზს., ლშხ., **უღჳერად**
ლნტ., ზმნს. — დაუფიცებლად. ჩუ უღჳნად
ჳოხუშდ მანäთს იკედხ მōრჳალ (ლშხ. 47) —
მედიატორები დაუფიცებლად ხუთ მანეთს
იღებენ.

უღჳნა[2] (-ǟშ, — ბზ., -äშ, — ბქ., -āშ, —
ლშხ., -äჲშ, — ლნტ.) — იდაყვი. კჳარემქი უღ-
ჳნა ხაჯიდ (ბზ.) — ყინულზე იდაყვი დაარტყა.

უღფვა (-ფვǟშ, — ბზ., -ფვäშ, — ბქ., -ფვāშ,
— ლშხ.), **უღაფვა** (-ფვäჲშ, —) ლნტ. — შეუღე-
ბავი. კაბ უღფვა მāდ (ბზ.) — კაბა შეუღებავი
მქონდა.

უღფვ̄გრა (-რǟშ, — ბზ., -რāშ, — ლშხ.),
უღფვგრა (-რäშ, —) ბქ. — ძაძებჩაუცმელი,
შავებჩაუცმელი. **უღფვ̄გრად** ბზ., ლშხ., **უღფვგ-
რა** ბქ., ზმნს. — ძაძებჩა-უცმელად. სოფელ-
ლისგა უღფვგრად დäრ ასäდ (ბქ.) — სოფელ-
ში ძაძებჩაუცმელად არავინ დარჩა.

უყა იგივეა, რაც **ჳყა.**

უყალა იგივეა, რაც **უყლა.**

უყაჩა იგივეა, რაც **უყჩა.**

უყāლჳა (-ჳǟშ, — ბზ., -ჳāშ, — ლშხ.),
უყალჳა (-ჳäშ, — ბქ., -ჳäჲშ, — ლნტ.) —
უშიშარი; შეუშინებელი. ეჩშāლ უყāლჳა დǟრ
მიწჳა (ბზ.) — იმასავით უშიშარი არავინ მინა-
ხავს. **უყāლჳად** ბზ., ლშხ., **უყალჳად** ბქ.,
ლნტ., ზმნს. — შეუშინებლად. დაჳäრ უყალ-
ჳად ქა დäს ფიშჳდახ (ბქ.) — დევები შეუში-
ნებლად არავის უშვებდნენ.

უყდა (-დǟშ, — ბზ., -დāშ, — ლშხ.),
უყიდა (-დäშ, — ბქ., -დäჲშ, — ლნტ.) — უყი-
დელი. ფექ უყდა მāრ (ბზ.) — ფქვილი არ მი-
ყიდია (უყიდელი მაქვს). **უყდად** ბზ., ლშხ.,
უყიდად ბქ., ლნტ., ზმნს. რანგ დāს ხოგ ეჳი
უყდად (ლშხ. 19) — რანვი უყიდლად არავის
არ აქვს (უდგას).

უყდāნა (-ნǟშ, — ბზ., -ნāშ, — ლშხ.),
უყდანა (-ნäჲშ, —) ბქ., **უყედნა** (-ნäჲშ, —)
ლნტ. — 1. დაუკავებელი. 2. ცოლდაუნიშნავი.
ხეხჳ უყდāნა ჯāრა? (ბზ.) — ცოლდაუნიშნავი
ხარ? (ცოლი არ დაგინიშნავს?)

უყიდა იგივეა, რაც **უყდა.**

უყიმა იგივეა, რაც **უყმა**

უყīჩა (-ჩǟშ, — ბზ., -ჩäშ, — ლშხ.),
უყიჩა (-ჩäშ, — ბქ., -ჩäჲშ, — ლნტ.) — დაუ-
თხოვნელი, მოუშორებელი. ჲäრ ხი ამკäლიბ
უყīჩა?! (ბზ.) — ვინ ხარ ასეთი მოუშორებე-
ლი?!

უყლა (-ლǟშ, — ბზ., -ლäშ, — ბქ., -ლāშ,
— ლშხ.), **უყალა** (-ლäჲშ, —) ლნტ. — დაუნა-
ყავი. უყლა ჯიმ ჰათ'ესერ (ანდ.) — დაუნაყავი
მარილი იწყეელებაო.

უყმა, უყიმა (-მǟშ, — ბზ., -მäშ, — ბქ.,
-მāშ, — ლშხ., -მäჲშ, — ლნტ.) — დაუხრჩობე-
ლი. ღუნს თაკჳ სგა ლოხწირხლაჳა, მარე
ჩუ უყმა ლასჳ (ბქ.) — ხბოს თოკი შემოუგრე-
ხია, მაგრამ დამხრჩვალი (დაუხრჩობელი) არ
იყო.

უყრა (-რǟშ, — ბზ., -რäშ, — ბქ., -რāშ,
— ლშხ.) — დაუმართებელი. ლეყრე [ი] უყრა
მაგ ჩუ მაყრა (ლშხ. 82) — დასამართებელი და
დაუმართებელი ყველაფერი დამმართეიაო.

უყჳ იგივეა, რაც **ჰუყჳ.**

უყჳīლა (-ლǟშ, — ბზ., -ლāშ, — ლშხ.),
უყჳილა (-ლäშ, — ბქ., -ლäჲშ, — ლნტ.) — 1.
გაუყოფელი. ქიბე ლარდა უყჳīლა ლǟსჳ
(ბზ.) — ზედა სართული გაუყოფელი (მთლიანი)
იყო. 2. მოუცილებელი, მოუშორებელი. მიჩა
დის ლუსჳს უყჳილა ხად (ბქ. 86) — დედა-
მისს ძუძუზე მოუშორებელი ჰყავდა.

უყჳīფვა[1] (-ფვǟშ, — ბზ., -ფვāშ, — ლშხ.),
უყჳიფვა (-ფვäშ, — ბქ., -ფვäჲშ, — ლნტ.) —
ამოუძრობელი, ამოუგდებელი, აუყრელი. **უყ-
ჳīფვად** ბზ., ლშხ., **უყჳიფვად** ბქ., ლნტ., ზმნს.
— ამოუძრობელად, ამოუგდებლად, აუყრე-
ლად. ალ მეზგა დēმ ხოთხჳმäნიხ უყჳīფვად
(ბზ.) — ამ ოჯახს არ ეშვებიან ვიდრე არ ამო-
აგდებენ (ამოუგდებლად).

უყჷი̄ფვა[2] (-ფა̈̄შ, — ბზ., -ფა̄შ, — ლშხ.), **უყჷიფვა** (-ფა̈შ, — ბქ., -ფა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუფუქავი, გაუპუტავი. ალე ქათლო̄ლ უყჷიფვა ლჲა? (ლშხ.) — ეს ქათამი გაუპუტავია?

უყჷი̄ჩა (-ჩა̈̄შ, — ბზ., -ჩა̄შ, — ლშხ.), **უყჷიჩა** (-ჩა̈შ, — ბქ., -ჩა̈ჲშ, — ლნტ.) — მოუტეხელი. ქა̈ბე სოფლა̈რს სიმინდ ქა უყჷიჩაუდ ხადხ (ბქ.) — ზემო სოფლებში სიმინდი კიდევ მოუტეხელი ჰქონდათ.

უყჷნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუწვენელი, დაუწოლელი. მ'ე̄რ ოდერ, ეჩქა ჩუ უყჷნა ლა̈სჷ (ბზ.) — მე რომ წაველი, ჯერ კიდევ დაუწოლელი იყო.

უყჷშგულ იგივეა, რაც **უშგულ**.

უყჩა (-ჩა̈̄შ, — ბზ., -ჩა̈შ, — ბქ., -ჩა̄შ, — ლშხ.), **უყაჩა** (-ჩა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუწვევი, მიუწვევი, დაუხრაკავი. **უყჩად** ზს., ლშხ., **უყაჩად** ლნტ., ზმნზ. ეშხუ კაბ მა̄მ ხაცჷირ უყჩად (ბზ.) — ერთი კაბა არა აქვს დარჩენილი დაუწვევად.

უშგდა (-და̈̄შ, — ბზ., -და̈შ, — ბქ., -და̄შ, — ლშხ.), **უშკედა** (-და̈ჲშ, —) ლნტ. — უკადრისი, უკადრებელი. უშგდა გჷეშს იმნა̈რ ხიშგდე? (ბზ.) — უკადრის საქმეს რატომ კადრულობ?

უშგულ ბზ., **უყჷშგულ** ლშხ. — უკუღმა, პირიქით. ათხე ჩაჲას უყჷშგულ ხასგურ (ჩოჯზ. 160) — ახლა ცხენს უკუღმა აზის.

უშგჷლა̈რ იხ. **მჷჷშგილ**.

უშდილ, უშდილდა̈შ ბქ., ზმნზ. — მალულად, ჩუმად. ნალჷყურდ დინა უშდილ ქ'ანგენე (ბქ. 31) — ვაჟმა მალულადააყენა გოგო. მეთხჷა̈რ მარე ლა̈თხჷართე უშდილდა̈შ ესხრი (ბქ. 234) — მონადირე კაცი სანადიროდ მალულად მიდის.

უშდი̄ხა (-ხა̈̄შ, — ბზ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უშდიხა** (-ხა̈შ, —) ბქ., **უშტიხა** (-ხა̈ჲშ, —) ლნტ. — ულევი, გამოულეველი. **უშდი̄ხად** ბზ., ლშხ., **უშდიხად** ბქ., **უშტიხად** ლნტ., ზმნზ. ალჲარს ლეზებ-ლეთრე ჩიგარ უშდიხად ხუღჷანდხ (ბქ.) — ამათ სასმელ-საჭმელი ულევად ჰქონდათ ყოველთვის.

უშდნა (-ნა̈̄შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ.), **ჷშდნა** (-ნა̄შ, —) ლშხ., **უშტნა** (-ნა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუეიწყარი. უშდნა გჷეშ ა̈მისყ სი (ბზ.) — მენ დაუეიწყარი საქმე გამიკეთე.

უშე̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უშერა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაულესავი. და̈ჷითს ეშხუ უშე̄რა კა̄და ხუღჷა̈ნ (ბზ.) — დავითს ერთი გაულესავი ნაჯახი ჰქონდა. უშერა გა̈ჩს დეშ ხჷიჯმა̈რი (ლნტ.) — გაულესავ დანას ვერ ხმარობ.

უშკბარ, უშკუბარდ იგივეა, რაც **უშკუშიმ**.

უშკედა იგივეა, რაც **უშგდა**.

უშკუშიმ, უშკუშუმ, უშკჷუშგმდ ბზ., **უშკუშუნ** ბქ., **უშკუბარდ** ლშხ., **უშკუშუნდ** ლნტ., ზმნზ. — უბრად, უმძრახად, უხმოდ. ღჷაჲმა̈რე უშკჷუშგმდ ქა ღგრი ცხეკთე (ბზ. 19) — მამაკაცი უხმოდ გადის ტყეში. ქორს ჩჷა̈რიხ უშკუშუნდ (ბქ. 256) — შინ უბრად არიან. ეჯ ლადელ ტაბლარს ანყეხ უშკუბარდ (ლშხ. 24) — იმ დღეს სალოცავ პურებს ხმისამოუღებლად აცხობენ. ქორა ხოშა ზურალ ეჲ იგენი ყჷიჩე ტულეჲ უშკუშუნდ (ლნტ. 64) — ოჯახის უფროსი ქალი მამლის ყივილზე უხმოდ დგება.

უშკჷ იგივეა, რაც **ჷიშკჷ**.

უშკჷ, უშკ იხ. **ჷიშკჷ**.

უშო̄ნა, უშო̄ნა̄ლა (-ლა̈̄შ, — ბზ., -ლა̄შ, — ლშხ.), **უშონა** (-ნა̈შ, — ბქ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — უშურველი, დაუნანებელი. ყარამან უშო̄ნა̄ლა მა̄რე ლა̈სჷ (ბზ.) — ყარამანი უშურველი კაცი იყო. **უშო̄ნად** ბზ., ლშხ., **უშონად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. ა̈ლი იმჲი უშონად ლაჯომე, ეჯჲი უშონადოლჷ ჯა̈პჯინენა მა̈გთან ხოჩერება (ბქ.) — ეს როგორც დაუნანებლად მოგცე, ისე დაუნანებლად მოგცეს (მოგცემოდეს) ყოველგვარი სიკეთე.

უშტიხა იგივეა, რაც **უშდი̄ხა**.

უშტნა იგივეა, რაც **უშდნა**.

უშუშ (-იშ, —) — სუნი; მთის ქარი, რომელსაც მოაქვს რაიმე სუნი. ანყირ და̈ჷა̈ უშუშდ (ბზ.) — დევის სუნმა მოაღწია.

უშჷრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — უწყინარი, უვნებე-

ლი. უშჷრა ხილ (ბქ.) — უწყინარი ხილი.

უშყჷდა (-და̈შ, — ბზ., -და̄შ, — ბქ., -და̄შ, — ლშხ.), **უშყოდა** (-და̈ჲშ, —) ლნტ. — გაურეცხავი. უშყჷდას დე̄სამამ ცჷრე (ლშხ.) — გაურეცხავს არაფერს ტოვებს

უშხჷა̄რ ბზ., ლშხ., **უშხჷარ, უშხჷა̈რ** ბქ., **უშხჷა̈რ** ლნტ., ნაცვალსახ. — ერთმანეთს. ლახჷბა უშხჷა̄რ ხემშედა̈ლხ (ბზ.) — ძმები ერთმანეთს შველიან. ჷოხუშდ მეზგე უშხჷა̈რ ხეტყუბალხ (ბქ. 6) — ხუთი ოჯახი ერთმანეთს უყურადღება. ლიცჷი ფი̄შირ ზურალე̄ლ ხეთხნიხ უშხჷა̄რ (ლშხ. 6) — წყაროზე ბევრი ქალი ხვდება ერთმანეთს.

უშხჷიდ იგივეა, რაც **აშხუ[მ]დ.**

უშხჷიდ, უშხუდ, აშხუდ ზს., **ეშხუდ** ლშხ., **აშხუმდ** ლნტ., ზმნზ. — ერთად. ალდა̈რ უშხჷიდ აყჷრეხ (ბზ. 64) — ესენი ერთად წვანან. ესხრიხ მა̈გ უშხუდ (ბქ. 22) — ყველანი ერთად მიდიან. ეშხუდ ემჩედხ ლათორთე (ლშხ.) — ერთად წასულან სასწავლებლად. აშხუდ ოჩა̈დდ (ბზ.) — ერთად წავედით. ხჷა̈დ ასღრიხ ლახჷხო აშხუმდ (ლნტ.) — ბევრნი მიდიან მთაში ერთად.

უჩერაჷა იგივეა, რაც **უჩრაჷა.**

უჩეხჷნა იგივეა, რაც **უჩხუნა.**

უჩი̄ყა (-ყა̈შ, -ყალა ბზ., -ყა̄შ, -ყე̄ლ ლშხ.), **უჩიყა** (-ყა̈შ, -ყოლ ბქ., -ყა̈დშ, -ყალა ლნტ.) — უცოლო (გაუსიძებელი). [ლეჷანი] ლახჷბა მა̈გ უჩი̄ყა̄ლა ლა̈სჷხ (ბზ. 261) — ლეჷანის ძმები ყველანი უცოლონი იყენენ. ეშჷი უჩიყა ჯიმილ ხორდ (ბქ.) — ერთი უცოლო ძმა ჰყავდა.

უჩომა იგივეა, რაც **უჩჷმა.**

უჩრაჷა (-ჷა̈შ, — ბზ., -ჷა̈შ, — ბქ., -ჷა̄შ, — ლშხ.), **უჩრეჷა** ბქ., **უჩერაჷა** (-ჷა̈დშ, —) ლნტ. — გაუჩერებელი, შეუჩერებელი. **უჩრაჷად** ზს., ლშხ., **უჩერაჷად** ლნტ., ზმნზ. — შეუჩერებლად, გაუჩერებლად. ჩუ უჩრაჷად ხაშდბა (ბზ.) — გაუჩერებლად მუშაობს. [მგზაჷრა̈რ] ესხრიხ უჩრეჷად (ბქ. 98) — მგზავრები მიდიან გაუჩერებლად.

უჩჷმა (-მა̈შ, — ბზ., -მა̈შ, — ბქ., -მა̄შ, — ლშხ.), **უჩომა** (-მა̈დშ, —) ლნტ. — გაუკეთებელი. ლეჩომ ი უჩჷმა მაგ ჩუ მიჩმი̄ნა (ლშხ. 82) — გასაკეთებელი და გაუკეთებელი — ყველაფერი გამიკეთებია.

უჩხა, უჩხე (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ოლ ბქ., -ა̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ა̈დშ, -ა̈ლ ლნტ.) — წვიმა. ლე̄თი მა̄მა აქჷიც უჩხა (ბზ.) — წუხელ წვიმა არ შეწყვეტილა (შეწყვიტა). ეჯკა̈ლი უჩხე ლი, ერე ქჷეყანა ესღჷა ზუღჷას (ბქ. 98) — ისეთი წვიმაა, რომ ქვეყანა ზღვას მიაქვს. უჩხას ი ლიცს დეშ ა̈ჩერა̈ჷი გიმ (ლნტ. 4) — წვიმასა და წყალს მიწა ვერ აჩერებს.

უჩხა̄რობ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **უჩხარობ** (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.) — წვიმიანობა. ამ ზაჷ მეჷარ უჩხა̄რობ ლა̈სჷ (ბზ.) — წელს ხშირი წვიმიანობა იყო.

უჩხე (ლა̈დუჩხე; ლა̈დუჩხნე ზს., ლედუჩხე; ლედუჩხნე ლშხ., ლა̈დუჩხე; ლა̈დუჩხნი ლნტ.) — წვიმს. ჩია̈გ უჩხე, ჩია̈გ შდუე (ბქ. 121) — ყველგან წვიმს, ყველგან თოვს. ლადელი ძინარნეშ უჩხე (ლნტ.) — დღეს დილიდან წვიმს.

უჩხუნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უჩეხჷნა** (-ნა̈დშ, —) ლნტ. — მოუძოვებელი. ჷეთხმა̈ლ უჩხუნა ლარათე ოთრეკა̈ლ (ბქ.) — საქონელი მოუძოვებელ მინდორში გავრეკე. **უჩხუნად** ზს., ლშხ., **უჩეხჷნა** ლნტ., ზმნზ. — მოუძოვებლად. სე̄მი ზა̈დ ესერ ხა̄რ უჩხუნად (ბზ. 19) — სამი წელია არ მომძოვიაო (მოუძოვებლად ვარო). ლაროლ მისა̈ს უჩხუნად ოლგიჰდ (ბქ.) — წელს სათიბები მოუძოვებლად შევინარჩუნეთ.

უჩე̄გდა, უნჩე̄გდა (-და̈შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უჩგდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈დშ, — ლნტ.) — 1. გაურეველი. 2. შეუწყობელი. **უნჩე̄გდად** ბზ., ლშხ. **უნჩგდად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. ნა̈თის ხოჩა̄მდ უჩე̄გდად მა̄დ ხაყა (ბზ.) — ნათესავს კარგად უნდა შეეწყო (შეუწყობლად არ ვარგა).

უცა̄და (-და̈შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უცადა** (-და̈შ — ბქ., -და̈დშ, — ლნტ.) — გამოუცვლელი, გაუცვლელი. ალ კა̄დეს უცა̄და ლადა̄რე ხა̄რ (ლშხ.) — ამ ნაჯახს ტარი გამოუცვლელი აქვს.

უცხა[1] (-ხა̈შ, — ბზ., -ხა̈შ, — ბქ., -ხა̄შ, — ლშხ.), **უცხემა** (-ხა̈დშ, —) ლნტ. — გაუშრე-

ლი. ქა ლგთა̈ჷ ე ირი, ჷი უცხა ხერი (ბქ. 52) — თუ დაბადებული იქნება, გაზრდილი მაინც არ იქნებაო (გაუზრდელი იქნებაო).

უცხა[2] (-ხა̈შ, —) ბქ. — აულებელი სუფრა. ტაბაგ ჷი უცხა ხადხ — სუფრა აულებელი ჰქონდათ.

უცხემა იგივეა, რაც **უცხა**[1].

უცხჷ̄ნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უცხენა** (-ნა̈შ, — ბქ., -ნა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუვარცხნელი. ღინოლს ჰამს ფათჷა̈რ უცხენა ხადხ (ბქ.) — ქალიშვილებს დილით თმები დაუვარცხნელი ჰქონდათ.

უცხი̄და (-და̈შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უცხიდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუწუნებელი, წუნდაუდებელი. თამარა გუნ უცხიდა დინა ლი (ბქ.) — თამარი წუნდაუდებელი ქალიშვილია.

უცხრა[1] (-რა̈შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — გამოუძიებელი, გამოურკვეველი (გაუცხრილავი). ა̈მიშ უცხრა მოდმაგეშ ლი (ბქ.) — ამის გამოუძიებელი არაფერია. **უცხრად** ზმნზ. — გამოუძიებლად, გაურკვევლად. ალ გჷეშს ესერ უცხრად მა̄მ ცჷირე (ბზ.) — ამ საქმეს გამოუძიებლად არ დავტოვებო. მჷრჷალ ქა უცხრად დჷსამ ცურეხ (ლშხ. 49) — მედიატორეები გამოუძიებლად არაფერს ტოვებენ.

უცხრა[2] (-რა̈შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ჷიცხრა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — 1. მსხლის ხე. უცხრა̈შ ზგსყი ფაუს ხასგჷრეხ ბეფშჷს (ბქ. 6) — ბავშვს მსხლის ხის ნედლ ჯოხზე დასვამენ. 2. მსხლის ჩირის ფქვილი. ბებედ უცხრა ა̈ნსყე (ბზ.) — ბებიამ „უცხრა" გაგვიკეთა.

უცხჷ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) — უცხო, საპატიო, პატივსაცემი. უცხჷ ამბა̈ჷ (ბზ.) — უცხო ამბავი. უცხჷ მუშგჷრი (ლშხ.) — საპატივცემულო (უცხო) სტუმარი. მჷრაჷ ჩულულჷერ ლი მაშქ̈ნე უცხჷ ხატჷი (ლშხ. 46) — მუამავალი დაფიცებულია ყველაზე პატივსაცემ ხატზე.

უწაბურა იგივეა, რაც **უწბჷრა**.

უწბჷრა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უწბურა** (-რა̈შ, —) ბქ., **უწაბურა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუპარსავი. ეშხუ ნაგზია̈ უწბჷრა ხჷი (ბზ.) — ერთი კვირის გაუპარსავი ვარ. ჩა̈ჩ უწაბურა ხადა (ლნტ.) — წვერი გაუპარსავი ჰქონდა.

უწდჷნა (-ნა̈შ, — ბზ., -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უწედჷნა** (-ნა̈ჲშ, —) ლნტ. — უნახავი. იმჷა̄ლე მგჷეშ ი დოშდლა̈ უწდუნა ნანჷლ ა̈რი (ბზ. 265) — სადღაც მზისა და მთვარის უნახავი (მზეთუნახავი) ქალიშვილი არის.

უწედჷნა იგივეა, რაც **უწდჷნა**.

უწენა̈შ იგივეა, რაც **უწონა̈შ**.

უწჲა იგივეა, რაც **უწჰა**.

უწონა̈შ, უწენა̈შ ზზ. — საგანგებოდ შეწირული საკლავის ან ნამცხვრის შეჭმა ოჯახში ისე, რომ გარეშემ არ დაინახოს.

უწჷი̄ლა, უწი̄ლა (-ლა̈შ, -ლა̄ლა ბზ., -ლა̄შ, -ლელ ლშხ.), **უწჷილა** (-ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლა̈ჲშ, -ლალა ლნტ.) — გაუთხოვარი. ალ სა̈ხგლწიფისგა ა̈რი ეშხუ უწჷი̄ლა დი̄ნა (ბზ. 439) — ამ სახელმწიფოში არის ერთი გაუთხოვარი ქალიშვილი. მიჩ ესერ ხორი ჲორი უწჷილა დინა (ბქ.) — მე მყავსო ორი გაუთხოვარი ქალიშვილი.

უწჰა (-ჰა̈შ, — ბზ., -ჰა̈შ, — ბქ.), **უწჲა** (-წჲა̄შ, — ლშხ., -წჲა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუპატიჟებელი, მოუწვეველი. უწჲა მუშგჷრალ ოგჰადხ (ლშხ.) — დაუპატიჟებელი სტუმრები მოგვივიდა.

უჰა (-ჰა̈შ, — ბზ., -ჰა̈შ, — ბქ., -ჰა̄შ, — ლშხ., -ჰა̈ჲშ, — ლნტ.) — გამოუმცხვარი. ტაბა̈გჷი ეშჷი უჰა დია̈რგარ ასა̈დ (ბქ.) — ტაბლაზე ერთი გამოუმცხვარი პურილა დარჩა.

უჰემა იგივეა, რაც **უჰმა**.

უჰი̄რა (-რა̈შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უჰირა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — უშრომელი, გაურჯელი. **უჰი̄რად** ბზ., ლშხ., **უჰირად** ბქ., ლნტ. ზმნზ. — უშრომლად, გაურჯელად. მინე უჰირდ შია̈რ ქეთბარანხ (ბქ. 96) — მათ გაურჯელად ხელები დაებანათ.

უჰმ იგივეა, რაც **ჷიჰმ**.

უჰმა (-მა̈შ, — ბზ., -მა̈შ, — ბქ., -მა̄შ, — ლშხ.), **უჰემა** (-მა̈ჲშ, —) — მოუთიბავი. უჰმა-უფცხა ლა̄რე (ლშხ. ბზ.) — მოუთიბავ-

მოუფოცხავი სათიბი.

უჭჳდალა, უჭჳდელა იგივეა, რაც **უჭჳდიელა**.

უჭჳდიჷლა, უჭჳდჲჷლა (-ა̈̄შ) ბზ., ლშხ., **უჭჳდალა, უჭჳდელა** ბქ., **უჭჳდიელა** (-ლა̈ჲშ) ლნტ. — უკითხავი. **უჭჳდიჷლად** ბზ., ლშხ., **უჭჳდალდ** ბქ., **უჭჳდიელდ** ლნტ., ზმნს. — უკითხავად. ჩჳალყჳინჷლი უჭჳდიჷლად (ბზ. 23) — უკითხავად დაწოლილა. მიშგჳა უჭჳდალდ ნემთ ა̈ჩე (ბქ.) — ჩემს უკითხავად არსად წახვიდე.

უხაზაჳა იგივეა, რაც **უხზაჳა**.

უხალ⌜ჳ⌝ (-იშ, —) ბზ., **უხლა** (-ლა̈შ, — ბქ., -ლა̄შ, — ლშხ.), **უხალა** (-ლა̈ჲშ, —) ლნტ. — უცოდინარი, უვიცი. როსტომ უხალჳ მა̄რე ლა̈სჳ (ბზ.) — როსტომი უვიცი კაცი იყო. უხლა ნა̈როჳ ანფიშდჳხ (ბქ. 310) — უცოდინარი არავინ გამოუშვათო.

უხატაჳა იგივეა, რაც **უხტაჳა**.

უხზაჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̈შ, — ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უხაზაჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუხაზავი. ალი უხზაჳა ა̈მსად (ბქ.) — ეს დაუხაზავი დამრჩა.

უხიაგჳ (-იშ, —) ბზ. — უხიავი. აშხჳინ უხიაგჳ მა̈რიამდ მიჩა გეზალ ადზგზე ლალდა̈ღთე (ბზ. 326) — ერთხელ უხიაგმა მარიამმა თავისი შვილი გაგზავნა სამწყემსურში.

უხი̄და (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უხიდა** (-და̈შ, —) ბქ., **უხიადა** (-და̈ჲშ, —) ლნტ. — გაუხარელი. ციოყ უხი̄და მა̄რე ლი (ბზ.) — ციოყი გაუხარელი კაცია. **უხი̄დად** ბზ., ლშხ., **უხიდად** ბქ., **უხიადად** ლნტ., ზმნს. — გაუხარლად. ხჳა̈̄ჲ ზა̈ჲ ახა̄დ როსტომს უხი̄დად (ბზ.) — როსტომი მრავალ წელს იყო გაუხარელი (როსტომმა მრავალი წელი გაატარა გაუხარელად).

უხი̄შკა (-კა̈̄შ, — ბზ., -კა̄შ, — ლშხ.) — ჯიუტი, უტეხი. იმჟი უხი̄შკა ბეფშჳ ლი (ბზ.) — როგორი ჯიუტი ბავშვია.

უხლა იგივეა, რაც **უხალ⌜ჳ⌝**.

უხტაჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̈შ, — ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უხატაჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუხატავი. დი̄ნას თჷრა̈ლ უხტაჳა ხა̄დ (ბზ.) — ქალიშვილს თვალები დაუხატავი ჰქონდა.

უხჳა̈̄ნ (-იშ, —) ბზ., **უხჳა̄ნ** ლშხ. — მიუვალი კლდე. შჳკჳ ესღრი უხჳა̄ნა̈რთე (ბზ.) — გზა მიუვალი კლდეებისაკენ მიდის.

უხჳი̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უხჳირა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაუნგრეველი, დაურღვეველი. ეჩქა ქორ უხჳირა გუღჳან (ლნტ.) — მაშინ სახლი დაუნგრეველი გვქონდა. **უხჳი̄რად** ბზ., ლშხ., **უხჳირად** ბქ., ლნტ. ზმნს. — დაუნგრევლად, დაურღვევლად. ჯჳინელ მურყჳმა̈ლ უხჳი̄რად ლგგხ (ბზ.) — ძველი კოშკები დაუნგრევლად დგანან.

უხგრჯა (-ჯა̈̄შ, — ბზ., -ჯა̈შ, — ბქ., -ჯა̄შ, — ლშხ.) — ძუნწი (უხარჯო). ამშა̄ლ უხგრჯა მა̄რე მა̄მ მიწჳა (ბზ.) — ასეთი ძუნწი კაცი არ მინახავს.

უჭანა იგივეა, რაც **უჭნა**.

უჭი̄და (-და̈̄შ, — ბზ., -და̄შ, — ლშხ.), **უჭიდა** (-და̈შ, — ბქ., -და̈ჲშ, — ლნტ.) — 1. მოუტანელი. ლელინთჳ ზექ უჭი̄და მა̄დდა (ბზ.) — საგამთრო შეშა მოუტანელი მქონდა. 2. მოუსვლელი. ბოფშა̈რ კლა̈სხენ უჭიდა ლიხ (ბქ.) — ბავშვები სკოლიდან მოუსვლელები არიან. 3. გადაუხდელი. ჳა̈ლ ქა უჭიდა ლი (ზს.) — ვალი გადაუხდელია.

უჭი̄ჩა (-ჩა̈̄შ, — ბზ., -ჩა̄შ, — ლშხ.), **უჭიჩა** (-ჩა̈შ, — ბქ., -ჩა̈ჲშ, — ლნტ.) — გაუცვეთელი. უჭი̄ჩა ლერქჳალ ხუღჳახ (ლშხ.) — გაუცვეთელი ტანსაცმელი აქვთ.

უჭმარა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — უხმარი, დაუხარჯავი. უჭმარა ლერექჳ ხჳა̄ი ხუღჳა (ლშხ.) — ბევრი უხმარი ტანსაცმელი აქვს.

უჭნა (-ნა̈̄შ, — ბზ. -ნა̈შ, — ბქ., -ნა̄შ, — ლშხ.), **უჭანა** (-ნა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუხნავი. დაბა̈რ უჭნა მა̄დ (ბზ.) — ყანები დაუხნავი მქონდა.

-უჯ იგივეა, რაც **-გჯ**.

უჯაბარა იგივეა, რაც **უჯბა̄რა**.

უჯბა (-ბა̈̄შ, -ბა̈̄ლ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ ბქ., -ბა̄შ, -ბა̄ლ ლშხ.), **უჯაბა** (-ბა̈ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — მოუხარშავი. ლეღჳ უჯბა ლასჳ (ბქ.) — ხორცი მოუხარშავი იყო.

უჯბჷ̄რა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **უჯბარა** (-რა̈̄შ, —) ბქ., **უჯაბარა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — თითქმის მოუხარშავი. ქართობილ უჯბჷ̄რა ლი (ბზ.) — კარტოფილი თითქმის მოუხარშავია.

უჯერაჳა იგივეა, რაც **უჯრაჳ**.

უჯმა (-მა̈̄შ, — ბზ., -მა̈შ, — ბქ., -მა̄შ, — ლშხ., -მა̈ჲშ, — ლნტ.) — უმარილო. უჯმა ლეზჳებ (ბზ.) — უმარილო საჭმელი. დეჯიკს დ'ესერ უჯმა ჴა̈სგუა, დეჲ ლგჯიმ (ანდ.) — ურჩს არც მარილიანი უხდებოდა თურმე, არც უმარილო.

უჯმაჯურდ ბქ., ზმნზ. — უხეშად. ა̈მბგდხ ქი უჯმაჯურდ (ბქ. 16) — უხეშად ამომწიეს.

უჯრაჳ, უჯრაჳა (-ჳა̈̄შ, — ბზ., -ჳა̈შ, — ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **უჯერაჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — დაუჯერებელი, გაუგონარი. იმჟი უჯრაჳ ლიზ ბაპ? (ბზ. 431) — როგორი დაუჯერებელია მღვდელი?

უჭდჳრა (-რა̈̄შ, —) ბზ., **უჭდურა** (-რა̈შ, —) ბქ. — განუკურნავი, უკურნებელი. პილატონ ქი უჭდჳრა ლა̈სჳ (ბზ.) — პლატონი განუკურნავი იყო.

უჭდგრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ.), **უჲდგრა** (-რა̄შ, —) ლშხ., **უედჳრა** (-რა̈ჲშ, —) ლნტ. — მოუნანიებელი, არსანანებელი. უჭდგრა გჳეშ მეჭადუ ა̈გჳსყა (ბზ.) — მოუნანიებელი საქმე ყოველთვის გვეკეთებინოს.

უჭჲა̄ ზს., **უჲა** ქს. — 1. მოუსწრებელი, მოუღწეველი. ქორთე უჭჲა მად, ეჯეი ლა̈მშგმხ (ბქ.) — სახლში არ ვიყავი მისული (მიუღწეველი ვიყავი), რომ დამიძახეს. 2. შავი, უბედური. უჲა მი̄მან ესგენე (ლშხ.) — შავი დღე დააყენა.

უჭჳდა (-და̈̄შ, — ბზ., -და̈შ, — ბქ.), **უჳდა** (-და̄შ, —) ლშხ., **უჳოდა** (-და̈ჲშ, —) ლნტ. 1. მიუცემელი სგებინჩუ ჳარჩხლა̈შ ქა უჭჳდად თა̈შს და̈რ ჯაყდი (ბქ.) — წინასწარ ფულის გადაუხდელად (მიუცემლად) ყველს არავინ მოგყიდის. 2. გაუყიდავი. ქართო̈ბილ უჭჳდა მეღჳა (ბზ.) — კარტოფილი გაუყიდავი მაქვს.

ჷ̄

ჷ̄ზნანა (-ნǟშ, — ბზ., -ნāშ, — ლშხ.), **ჷზნანა** (-ნäჲშ, —) ლნტ. — მოუელელი. ამზუმ ხäნიä ჷზნანა ლოქ ლი (ლნტ. 18) — ამდენი ხნის მოუცლელი ვარო. **ჷ̄ზნანად** ბზ., ლშხ., **ჷზნანად** ლნტ., ზმნზ. — მოუცლელად. ლეგმერდეს ჷ̄ზნანად მāმ ხაყა (ბზ.) — ავადმყოფი მოუცლელად არ ეარგა.

ჷ̄ზჳნა, ჷ̄ზნჷნა (-ნǟშ, — ბზ., -ნāშ, — ლშხ.), **ჷზჳნა** (-ნäშ, — ბქ., -ნäჲშ, — ლნტ.) — უვალი; წაუსვლელი. [დაჳს] ხოხალ ლირდე... ამსჳāლდა ჷ̄ზჳნა ცხეკარისა (ლშხ. 14) — დევმა ადამიანისგან უვალ ტყეებში იცის ყოფნა.

ჷ̄თა[1] (-თǟშ, — ბზ., -თāშ, — ლშხ.), **ჷთა** (-თäშ, — ბქ., -თäჲშ, — ლნტ.) — გაუყოფელი, გაუყრელი. მეზგე ჷ̄თა დოს ხასმა (ბზ.) — გაუყოფელი (გაუყრელი) ოჯახი არავის სმენია.

ჷ̄თა[2] (-თǟშ, — ბზ., -თāშ, — ლშხ.), **ჷთა** (-თäშ, —) ბქ., **ჷთია** (-თäჲშ, —) ლნტ. — მოუმკელი. ლეთი მäგ ჷთა მარ (ბქ.) — სამკალი სულ მოუმკელი მაქვს.

-ჷ̄ლ იგივეა, რაც **-ილდ.**

ჷ̄მა (-მǟშ, — ბზ., -მāშ, — ლშხ.), **ჷმა** (-მäშ, — ბქ., -მäჲშ, — ლნტ.) — უჭმელი, მშიერი. გაცხად ჷ̄მა ლდა ალე მāრე? (ლშხ.) — ეს კაცი მართლა მშიერია? ეშხუ ნაგäზი ჷმა ლას (ლნტ.) — ერთი კვირის უჭმელი იყო.

ჷ̄ჟ (-იშ, —) ბზ., **ჷჟ** ბქ., ქს — ძილი. ქ'ოხჳდäცხჵნ ჷ̄ჟ როსტომს (ბზ. 240) — გაუფრთხა ძილი როსტომს. თელ ლეთ ჷჟ მäდ მäპედა (ლნტ.) -- მთელი ღამე არ მიძინია (ძილი არ მომსვლია).

ჷ̄რაჷრდა (-დǟშ, —) ბზ., **ჷრაჷრდა** (-დäშ, —) ბქ. — უნათესავო, უთვისტომო, მარტოხელა. ჷ̄რაჷრდა ნოსა ჯიხა! (ბზ.) — უთვისტომო არ გეგონო!

ჷ̄ქჳა[1] (-ჳǟშ, — ბზ., -ჳāშ, — ლშხ.), **ჷქჳა** (-ჳäშ, — ბქ., -ჳäჲშ, — ლნტ.) — უთქმელი. ალე ჩიქე ჷქჳა გჳეშ ლი (ლნტ.) — ეს ჯერ უთქმელი საქმეა. **ჷ̄ქჳად** ბზ., ლშხ., **ჷქჳად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. — უთქმელად. ამბაჳ ჷქჳად äმსად (ბქ.) — ამბავი უთქმელად დამრჩა.

ჷ̄ქჳა[2] (-ჳǟშ, — ბზ., -ჳāშ, — ლშხ.), **ჷქჳა** (-ჳäშ, — ბქ., -ჳäჲშ, — ლნტ.) — ჩაუცმელი. მიშგჳა დიდ ჷქჳა ლერქჳäლ äმჴიდ (ბქ.) — დედაჩემმა ჩაუცმელი ტანსაცმელი მომიტანა.

ჷ̄ლა (-ლǟშ, —) ბზ., **ჷლა** (-ლāშ, — ლშხ., -ლäშ, — ბქ., -ლäჲშ, — ლნტ.) — წაურთმეეელი. **ჷ̄ლად** ბზ., ლშხ., **ჷლად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. — წაურთმეელად. ქჳინ გარ äჯსäდ ჷ̄ლად (ბზ.) — მხოლოდ სული დაგრჩა წაურთმეეელად.

ჷ̄ლჳა (-ჳǟშ, -ǟლ ბზ., -ჳāშ, -ჳēლ ლშხ.), **ჷლჳა** (-ჳäშ, -ოლ ბქ., -ჳäჲშ, -äლ ლნტ.) — უღელი. მიჰჳ ეჩზუმ ლäსჳ, ერე ეშხუ ჷ̄ლჳა ჴანäრ სგა ლგრდახ (ბზ. 422) — რქა იმხელა იყო, რომ ერთი უღელი ხარი შეეიდოდა. ქორäშ ჷლჳას მäგ დეშ ესერ ხობიდ (ანდ.) — ოჯახის უღელს ყველა ვერ სწევსო. ეჩქäში არა თუმäნ ჲერბი ჷლჳა ჴანäრს იყდიდა (ლნტ. 48) — მაშინდელი რვა თუმანი ორ უღელ ხარს ყიდულობდა.

ჷ̄ყა (-ყǟშ, — ბზ., -ყāშ, — ლშხ.), **ჷყა** (-ყäშ, — ბქ., -ყäჲშ, — ლნტ.) — ამოუყვანელი. **ჷ̄ყად** ბზ., ლშხ., **ჷყად** ბქ., ლნტ., ზმნზ. ჟი ჷ̄ყად ნ'ამცჷრა ბლეჲსგა (ბზ.) — ამოუყვანელი არ ჩამტოვო ნაპრალში.

ჳ

-ჳ-[1] I სუბ. პირის ნიშანი თანხმოვნით დაწყებულ ფუძესთან. დჳიჳე (ზს., ლნტ.) — ვაქრობ, ტჳიხე (ზს., ლნტ.) — ვაბრუნებ.

-ჳ[2] ნამყო უწყვეტლის ერთ-ერთი დაბოლოება ბალსქვემოური დიალექტის ეცერულ და ლახამულურ კილოკავებში. ხჳიყიდჳ — ვყიდულობდი. ხიყიდჳ — ყიდულობდი. იკადჳ — იღებდა.

-ჳ[3] მიცემითი ბრუნვის ერთ-ერთი ნიშანი. ჭანჳ (ზს.) — ხარს. ჭაშჳ (ზს.) — ქმარს. ჟაღჳ (ზს.) — ძაღლს.

ჳ[4] **ჷ** — „მცა" ნაწილაკის რედუცირებული სახეობა. იხმარება ბოლოხმოვნიან სიტყვებთან. ბზ-სა და ლშხ.-ში წინამავალ ხმოვანს აგრძელებს. ლეგმზგრე̄ჳ ხიშდ (ბზ., ლშხ.) — კურთხეულიმც ხართ! ლეუჭთუნე̄ჳ ლიხ! (ლშხ.) — წყეულიმც იყონ!

ჳად იგივეა, რაც **ჳა̈დ**.

ჳადა (-და̈შ -და̈ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -და̄შ, -დე̄ლ ლშხ., -დაäშ, -და̈ლ ლნტ.) — ვადა, დრო. ათჳხნეგდ ხაშგჳმინ ჲარ ნაგზა̈ ჳადა (ბზ. 439) — ამხანაგმა სთხოვა ორი კვირის ვადა. ჳადა ქ'ესერ ოთჩედნი (ბქ. 58) — ვადა გაუვაო. ქა̈ფიშჳდხ ეშხუ თოჲა ჳადაჳშ ბალახთე (ლშხ. 60) — ერთი თვის ვადით გაუშვეს საბალახოდ.

ჳალ იგივეა, რაც **ჳა̈ლ**.

ჳანა იგივეა, რაც **ჳონა**.

ჳარ (-ა̈შ, — ზს., ლნტ., -აშ||-იშ, — ლშხ.), **ჳა̈რია** (-ა̈შ, —) ზს. — უარი. ხელწიფხდ ჳარია დეშ ხა̈ქჳე (ბზ. 438) — ხელმწიფემ უარი ვერ უთხრა. ალ მარე ჳარჟი ლგგ (ბქ. 145) — ეს კაცი უარზე დგას. მიჩა დი ჳარს ხაყლა (ლნტ. 273) — დედამისი უარს ეუბნებოდა.

ჳარგ იგივეა, რაც **ჳა̈რგ**.

ჳარილ (-იშ, ჳა̈რლა̈რ) ბზ., **ჳარყა** (-ა̈შ, -ილ) ბქ. — თაენება ცხენი. ეჯჲა̈რს ხორდახ ეშხუ ჳარილ (ბზ.) — იმათ ჰყავდათ ერთი თაენება ცხენი. მანდრე მა̈ნკიშ ჳარყოლოჳ ანჴიდხ (ბქ. 343) — ყველაზე თავნება (შლეგი) ცხენები მოიყვანეთო. გ ა დ ა ტ. — უზნეო (ადამიანი).

ჳარყა იგივეა, რაც **ჳარილ**.

ჳარჩხილ (-ხლიშ, -ხლა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ., -ხლიშ, -ხლარ ლშხ.) — 1. ვერცხლი. ჳერს ხეჩდახ ნეწუდ ძიჳა̈რ, ჳარჩხლიშ ი ოქრეშ თასა̈რ (ბქ. 195) — მიწას ურევია წვრილი მძივები, ვერცხლისა და ოქროს თასები. 2. ფული. ხელწიფდ ქა ლახჳე̄მ მასა̈რდ ჳარჩხილ (ბზ. 412) — ხელმწიფემ მისცა ბევრი ფული. იჳანეს ახხჳია ჳოქრეშ ჳარჩხილ (ბქ. 227) — ივანეს ოქროს ფული უპოვია.

ჳა̈დ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ჳად** ბქ., ლშხ. — ნატერა. „ლეგჭაჯ ი ბედნიერ" ჭა̈რი ჳად ესერ ლი (ანდ.) — „ნეტავი და ბედნიერი" ცარიელი ნატერა არისო. ჲერჳა̈ჲ ქა ლახოჩიშე ჳა̈დი ლიჳა̈დის, იმა̈ჲს ჩუ ა̈სჳა̈დნე, მა̈გ ხოჭედენი (ლნტ. 76) — ვინც მოასწრებს რამის (ნატერის) ნატერას, რასაც ინატრებს, ყველაფერი აუსრულდება (მოუვა).

ჳა̈ზ (-იშ, ჳაზა̈რ) ბზ., ლნტ., **ლჳა̈ზ** ბქ., **ჳა̄ზ** (-არ) ლშხ. — ვაზი. მი ეჯცჳირე ჳა̈ზი კჳადლა̈რს (ბზ. 232) — მე დავიტოვებ ვაზის წნელებს. ყურძნიშ ლჳა̈ზ ჟი ა̈თჭამ მეგამ (ბქ.) — ყურძნის ვაზი აჰყვა ხეს. ამნე̄მ ახჴიდჳნე ჳა̄ზ ყურძენიშ (ლშხ. 52) — ამან (ყურძნის) ვაზი მოატანინა.

ჳა̈იბედუშჳ ბქ. — ძლივს, ვაი-ვაგლახით. ჳა̈იბედუშჳ ჩჳათკარჳნე დიდ ყორ (ბქ. 255) — დედამ ვაი-ვაგლახით გააღებინა კარი.

ჳა̈ლ (-იშ, -ჳალა̈რ) ბზ., ლნტ. **ჳალ** (-არ) ლშხ. — ვალი. ჳა̈ლ ხაგდგნდა და̈ჳა̈შ (ბზ. 62) — დევის ვალი მართებდა.

ჳა̈ლჳ̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჳელურ** (-ალ) ლშხ., **ჳელირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ველური, გარეული. ჰყინტდ ოხჳიდ ჳა̈ლჳ̈რ ნეზჳი გჳეჰ (ბზ. 251) — ვაქმა მოუყვანა გარეული ღორის გოჭი. ჳელირ ტა̈ხიშ ნანღჳელ ხაშკჳემნე ა̈ლექსანდრეს (ლნტ. 142) — ველური ტახის ნაღველი სთხოვა ალექსანდრეს.

ჳა̈რგ (-იშ, ჳარგა̈ლ ბზ., ლნტ., ჳარგა̈რ ბქ.), **ჳარგ** (-ალ) ლშხ. — თავადი, აზნაური. ალჲა̈რს ხორდახ ჳა̈რგ დეჳდარია̄ნ (ბზ. 28) — ამათ ჰყავდათ თავადი დევდარიანი. ჳარგა̈ლს ესერ მა̈გ ხოლა ხაზნახ (ბზ. 29) — თავადებს ყველაფერი ცუდი სჩვევიათო. ჯჳინალდ ფა̈რსი ჳარგა̈რ ხეფჳსდა̈ნხ (ბქ. 195) — ძველად ფარსაც თავადები იყვნენ დაპატრონებული (ეპატრონებოდნენ). ალიარ ჳარგალ ლიხ (ლშხ. 1) — ესენი აზნაურები არიან. ამეჩუ ჳარგა̈ლს შა̈მ ხალაშენახ (ლნტ. 109) — აქ თურმე თავადებს ლომი ეთესათ.

ჳა̈რე, ჳერე (-რე̄მიშ, -რა̈̄ლ ბზ; -რემ, -როლ ბქ.) — წვერი (კაცისა, თხისა...). ფიკჳს ჳა̈რე ხა̈გნე̄ნა ეჯზუმ, ერე ჯო̈გ ჳა̈რა ჩუქჳა̄ნთექჲსგა ლჷგმა̈̄ზ (ბზ. 216) — ვაცს იმოდენა წვერი ჰქონია, რომ ჯოგი წვერქვეშ შეეფარებოდა (შედიოდა). [ეჩაბჳა̄სდა̈ თხჳიმს] ხჳა̈ფხჰ სგა ჳერა (ბზ. 423) — საიქიოს მეუფეს წვერში ეტაცე ხელი.

ჳა̈რია იგივეა, რაც **ჳარ**.

ჳა̈ჰმ (-იშ, —) ლხმ. — შიში, თავზარი. ნა̈ქჳთერს ჰირ ი ჳა̈ჰმ ხაყა, ეჯნა̈რ დეშ ესერ ხაჯეშ (ანდ.) — ნაქურდალს წვალება და შიში რომ ახლავს, იმდენი არ ღირსო.

ჳა̄ზ იგივეა, რაც **ჳა̈ზ**.

ჳებიშ (-ბშიშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **ჳობიშ** (-იშ, —) ლშხ. — პარასკევი. ჳებიშდ ეჩე ხოდრა̈ჯღა̈ს (ბზ. 39) — პარასკევამდე იქ ვლარაჯობდი. ჳებიშს მიშგჳა დი ანჴად (ბქ.) — პარასკევს დედაჩემი მოვიდა.

ჳედდ, ჳედნ ზ მ ნ ზ. — ძლიევს. ა̈ლა ჩუ ჳედდ გარ ოთჩა̈დ (ბზ. 235) — ეს ძლიევს გაექცა. ღანაჳ ესერ ლი ი ა̈გის ჳედნ ა̈რი (ბზ. 91) — ფეხმძიმედ არის და სახლში ძლიევს არისო. ეჯჲარს კა̈ჳა̈რშჳ ჳედდ გარ ოხკიდახ ფხჷტლა̈ნ (ბქ.) — იმათ კავებით ძლიევს აუღიათ ბეჭი.

ჳედი იგივეა, რაც **ჰოდი**.

ჳედნ იგივეა, რაც **ჳედდ**.

ჳეთ იგივეა, რაც **ღე̄თ**.

ჳეთხმალ (-იშ, —) ბქ., **ჳეთხმა̈ლ** ლხმ. ზ ო ო ლ. — საქონელი, პირუტყვი. ეჯნემ ჳეთხმალ ჟ'ანხჳიტ (ბქ. 22) — იმან საქონელი ამოწყვიტა. უშხჳრე ზისხს ჳეთხმა̈ლ ესერ ხეყჳლელხ (ანდ.) — ერთმანეთის სისხლს საქონელი დაპბლავისო.

ჳელირ იგივეა, რაც **ჳა̈ლჳ̈რ**.

ჳელურ იგივეა, რაც **ჳა̈ლჳ̈რ**.

ჳერ (-იშ‖ჳორე̄მ, —) ზს., ლნტ., **ჳორ** (-იშ, —) ლშხ. — მიწა; თიხა. თხრილთე̄სგა ჳერ ათშიდ (ბზ. 302) — თხრილში მიწა ჩააყარა. ეჩ̄ მაყალშჳ ესერ ჳორუნჩუ ხაყა ხელწიფს მა̈რე მა̈გ (ბზ. 255) — ხელმწიფეს იმის შიშით მიწის ქვეშ ჰყავს ყველაო. ჳერს ხეჩდახ ნეწჳდ ძიჳა̈რ (ბქ. 195) — მიწას ურევია წვრილი მძივები. სკაშიდ ტჷტ ი ჳერ (ლნტ. 318) — ჩაყარა ნაცარი და მიწა.

ჳერბ (-იშ, ჳორბა̈ლ ბზ., ლნტ., ჳორბა̈რ ბქ.), **ჳორბ** (-ალ) ლშხ. ზ ო ო ლ. — არწივი (ზს.), ორბი. ჳერბ ჟ'ათგენე̄ნა მჳ̈ჰჳეი (ბზ. 216) — არწივი დასჯდომია რქაზე. ჳერბს ესერ ხა̈შონა, შგინის ხაჰჳრინა (ანდ.) — არწივს ემეტებოდა (ებევრებოდა), წიწკანას ეცოტავებოდაო.

ჳერდელ იგივეა, რაც **ჰერდელ**.

ჳერე იგივეა, რაც **ჳა̈რე**.

ჳერჩხ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.), **ჳორჩხ** (-ალ) ლშხ. — ქარქაში. ხანჯა̈რ ა̈მშყა̈დ ჳერჩხხა̈ნქა (ბზ. 102) — ხანჯალი ამომივარდა ქარქაშიდან. ჳერჩხ ჩოლშიხელი (ბქ. 207) — ქარქაში დამწვარა. გეჩარ ჩ̄ის მინე-მინეშ ხა̄ბ ჳორჩხჳშ ჩჳლჷწ̄იბ (ლშხ. 40) — ყველას თავ-თავისი დანები აქვს ქარქაშით ჩამოკიდებული.

ჳერხჳლა, ჳერხჳ იგივეა, რაც **ჲერხჳ**.

ჳესკა̈ც (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — თხისებრი ნადირი, ვაცკაცი (ოჩოკოჩი). ალ ჯეგს ახმითქჳენა სგა ჳესკა̈ც (ბქ. 129) — ამ ჯოგს ვაცკაცი

შემოსჩეეეია.

ჳეფ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ჳოფ** ლშხ. — ოფლი. ეჯგჳა̈რ ა̈ხფაშ, ჳეფს აშ იწქჳა (ბქ. 53) — ისე დაიღალა, ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა. ხჳა̈ჲ ჳოფ ხოგჳშა ალ გიმთე (ლშხ.) — ბევრი ოფლი ჩაუღერია ამ მიწაში.

ჳეშგდ იგივეა, რაც **ლჳეშგდ**.

ჳეშგიმპილს იგივეა, რაც **ლჳეშგინპილს**.

ჳეშგინ, ჳეშგიმ იგივეა, რაც **ლჳეშგინ**.

ჳეშგმაჳ იგივეა, რაც **ლჳეშგმაჳ**.

ჳეშგნაჳ იგივეა, რაც **ლჳეშგმაჳ**.

ჳეჰ^{1} (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ჳოჰ** ლშხ. — ბზე. ითქ ყინღგლდს ხა̄დ ი, ჳეჰ — მა̈ლს (ბზ. 432) — მარცვალი ბატკანს ერგო, ბზე — მელას.

ჳეჰ^{2} ლხმ. — ნისლი; ბული. დაბა̈რს ქამიზა̈ლს ჳეჰ ოხჳეზიხ (ბქ.) — გამაფხულზე ყანებს ბული ასდით.

ჳიბ (-იშ, —) ზს., ლშხ. — შიში, კრთომა. ჳიბთე̄სგ, ა̈შყა̈დხ (ბზ. 423) — შეკრთნენ (შიშში ჩაცვივდნენ). **ჳიბა̈რ მა̈რე** (ბქ.) — მშიშარა კაცი. **ჳიბ ხარ** — ეშინია.

ჳიდ (-იშ, -ა̈რ) ზს. 1. საყველედ შედედებული რძე, დელამა. ურწყულ ზურალს ჳიდ ესერ დემ ხერი (ანდ.) — უწმინდურ ქალს რძე არ უდედდებაო. 2. ლშხ. ცვარი, წვეთი.

ჳიდილ იგივეა, რაც **უდილ**.

ჳიდრობა (-ბა̈შ, -ბა̈ლ ბზ., -ბა̄შ, -ბე̄ლ ლშხ.), **ჳინდრობა**, **ჳონდრობა** ლშხ., **უდინდრობა** (-ბა̈ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — ჭუჭყიანი, ბინძური, უწმინდური. ჳიდრობა მგხმჷრის ესერ აქჷნი მა̄დ ოხკი̄და (ბზ. 360) — ბინძურმა მელორემ სალამი არ მომცაო. ჳიდრობა ხოლა სახიშ ლოქ მგრ ლი (ლშხ. 13) — უწმინდური (დევი) ცუდი შესახედავიაო.

ჳითინ იგივეა, რაც **უთინ**.

ჳილ იგივეა, რაც **ჰჳულ**.

ჳიმცა̈რ (-იშ, -ცარუ) ბქ. — სუსტი, უძლური. ჳიმცა̈რ ჯანჳ ულჳაი გჳა̈მი ესერ ხა̈რენა (ანდ.) — უძლურ ხარს ულელიც ემძიმებოდაო.

ჳინდრობა იგივეა, რაც **ჳიდრობა**.

ჳისგჳ (-იშ, უსგჳა̈რ) ბზ., **ჳისგ** (უსგა̈რ) ბქ., **უსგჳ** (-არ) ლშხ., **ჳისკჳ** (-ა̈რ) ლნტ. — ვაშლი. ჩუ ლალე̄მ ალ ჳისგჳ დი̄ნად (ბზ. 249) — ქალიშვილმა შეჭამა ეს ვაშლი. ეჯნე̄მ ლახჳე̄მ უსგჳა̈რ (ბზ. 287) — იმან მისცა ვაშლები. ბაღა̈რისგა ხოლჯახ უსგა̈რ ი უცხა̈რ (ბქ. 2) — ბაღებში უდგათ (ურგიათ) ვაშლები და მსხლები. ეჲს ხა̈ჳენა ეშხუ ჳისკჳ (ლნტ. 307) — იმას ჰქონია ერთი ვაშლი. ხჳა̈ჲ ა̈რიხ ჳიცხა̈რ, ჳისკჳა̈რ ი ჲება̈რ (ლნტ. 17) — ბევრია მსხლები, ვაშლები და ბლები.

ჳისია̈შ (-იშ, -აშა̈რ) ზს. — მოუსვენარი. ეჯ ლე̄თ აშ ხა̄დ ჳისია̈შ (ბზ. 292) — იმ ღამეს მოუსვენრად იყო. ხელწიფხეშ ნალჳყურ ხოშა ჳისია̈შ ლა̈სჳ (ბქ. 56) — ხელმწიფის ვაჟი ძალიან მოუსვენარი იყო.

ჳისკჳ იგივეა, რაც **ჳისგჳ**.

ჳისპა (-პა̈შ, -პა̈ლ) ბზ., **უსპა** (-პა̈შ, -პოლ ბქ., -პა̄შ, -პე̄ლ ლშხ.), **უსიპა** (-პა̈ჲშ, -პა̈ლ) ლნტ. — გადაუბრუნებლად გამომცხვარი პური. ქო̄ხჯიდ ეშხუ ჳისპა (ბზ. 105) — გამოუტანა ერთი გადაუბრუნებელი პური. ამ ლე̄თ სოფელ უსპა კეცნემ დირა̈რს ანყა (ბქ. 298) — ამ ღამით სოფელი ხორბლის გადაუბრუნებელ პურებს აცხობდა.

ჳისხჳ (-იშ, უსხჳა̈რ) ზს., **უსხჳაჲ** (-ჳა̄შ, -ჳე̄ლ) ლშხ., **ჳისხჳა** (-ჳა̈ჲშ, -ჳა̈რ) ლნტ. — სამსხვერპლო მოზვერი, უსხი. თჳით ლა̈ჲსას მა̈გ ა̈ჲსენიხ ჳისხჳ ქამჩუ (ბქ.) — ყველა კლავს თითო საკლავს უსხის გარდა.

ჳიქმ (-იშ, უქმა̈რ) ზს., ლნტ., **უქმ** (-არ) ლშხ. — უქმე. ეშხუ ჳიქმ ნიხალ ლახრა̈ლს (ბზ. 12) — ლახირელებმა ერთი უქმე ეიცით. ჩიგარ უქმ მა̄მ ლი (ლშხ.) — ყოველთვის უქმე არ არის.

ჳილჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ულჳ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) ბოტ. — მაყვალი. ჳილჳშა̄ლ მეშხე თე̄რა̈ლ ხა̄დ (ბზ.) — მაყვალივით შავი თვალები ჰქონდა. ა̈მის ხა̈გნენა ჳილჳიშ ლგჳმა̈შ ა̈რა̈ყ (ბქ. 209) — ამას მაყვლის მაგარი არაყი ჰქონდა (ედგა) თურმე.

ჳიშდ, იშდჳ (-იშ; -ა̈რ||უშდა̈რ) ბზ., **იშთხჳ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — წიხლი. ხაჯიდ

ჰიშდ ლა̈ჩუდ (ბზ. 252) — პკრა ირემმა წიხლი. ხაჯიდ იშთხუ ი სგა̈დკარე ყორალ (ლშხ. 63) — პკრა წიხლი და შეალო კარები. ჩა̈ყდ იშთხუ ხაჯიდ (ლნტ.) — ცხენმა წიხლი პკრა.

ჰიშკ იგივეა, რაც **ჰიშკუ**.

ჰიშკუ (-იშ, უშკუემ, უშკუა̈რ ზს., -ა̈რ ლნტ.), **ჰიშკ** (უშკა̈რ) ლხმ., **უშკუ** (-არ) ლშხ. 1. პირი. და̈უდ ფხულე უშკუთე ა̈დდე (ბზ. 390) — დევმა თითი პირში ჩაიდო. ჩუ'ესერუ ადკარე ჰიშკუ (ბქ. 20) — დაალე პირიო. ლემესკშალ ახაზნენა ჰიშკუ ლეჟა კუა̈მ (ლნტ. 251) — ცეცხლიეით ამოსდიოდა თურმე პირიდან კვამლი. 2. სახე. უშკეი გუნა̈ ესჰემ (ბქ.) — სახეზე მური წაისვა.

ჰიშხდ ბქ. ზმნზ. — პირდაპირ, აშკარად. თეფიშ მუკუანა ჰობა̈შ მა̈რე ხემზგრ, ძა̈რ ჰიშხდ ი ძა̈რ გულისგა (ბქ. 288) — თოფის მსროლელს ბევრი ლოცაედა, ზოგი აშკარად, ზოგი — გულში.

ჰიცხ იგივეა, რაც **იცხ**.

ჰიწყდ იგივეა, რაც **ჰიწყუდ**.

ჰიწყუდ ბქ., ლნტ., **ჰიწყდ** ლშხ., ზმნზ. — მუდამ, განუწყვეტლივ, ხშირად. შუანა̈რს გიმა̈რ ჰიწყუდ ლეანწე ხარხ (ლნტ. 4) — სვანებს მიწები ‟მუდამ ნაკელით აქეთ გასანოყიერებელი.

ჰიჰმ (-იშ, -ა̈რ‖უჰმა̈რ) ზს., ლნტ., **უჰმ** (-არ) ლშხ. 1. მარხვა, ქრისტეშობის მარხვა. ულთხომალ მეზგა ჰოხთრისობ ჰიჰმ ესერ ხა̈რენა (ანდ.) — უსაქონლო ოჯახს ხსნილობის დროს მარხვა ჰქონიაო. 2. ქრისტეშობისთვე, დეკემბერი. ჰიჰმუნლო მა̈ისდ ობა̈შგნ მუს ხა̈ზ (ბქ. 2) — დეკემბერიდან მაისამდე ხშირად თოვლი მოვს.

ჰიჯ (-იშ, უჯა̈რ ბზ., -ა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.), ზოოლ. 1. გველი. ანჴა̈დ თეთნე ჰიჯ (ბზ. 440) — მოეიდა თეთრი გველი. ეშხუინ ჰიჯ ჵრეს ათგუეწა ჴარჴისა (ლშხ., ხორ. 31) — ერთხელ გველი ჩასძრომია ვილაცას ხახაში. აჴს ძღუდ ჰიჯ ქა ხაკგრსანენა (ლნტ. 266) — შეინს თურმე დიდი გველი შემოხვეოდა. თხუიმიშე ისგუი ჰაყა̈რი უჯა̈რს ხულუეხ ლა̈წგნწილად (მოუზ. 10) — შენი თავის ქალა გველებს აქეთ საწიწილედ (წიწილების ბუდედ). 2. ბქ. ძლოკვი. ჰიჯდ ხოხრა ხაყლუნიხ (ბქ.) — ძლოკვის ნაკლებად ეშინიათ.

ჰობაშგნ იგივეა, რაც **ჰო̄ბაშინ**.

ჰობა̈შუნ იგივეა, რაც **ჰო̄ბაშინ**.

ჰობელ (-ბლიშ, -ბლა̈რ, ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ჰობოლ** (-იშ, -ბლარ) ლშხ. — ობოლი. ეშხუ ჰობელ ჯიმილ-დაჩუირ ახასდახ (ბქ. 27) — ერთი ობოლი და-ძმა შემოეყარათ. სი დიდა̈რ ოჯა̈ხი გეზალ ხი, მი ჰობელ ხუი (ლნტ. 239) — შენ მდიდარი ოჯახის შვილი ხარ, მე ობოლი ვარ. იხ. **ჰოჴა̈რ**.

ჰობიშ იგივეა, რაც **ჰებიშ**.

ჰობოლ იგივეა, რაც **ჰობელ**.

ჰობურ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — ბოროტი, კუდიანი. ჰობურ დადად და̈ლ ხელწიფს ოთჴიდ (ბზ. 393) — კუდიანმა დედაბერმა დალი ხელმწიფეს მიუყვანა. ომჴედ ეშხუ ჰობურ დადა (ბქ. 66) — მოსულა ერთი კუდიანი დედაბერი.

ჰოდ, ჰოდე, ჰოდო, ჰოდდო, ჰოდოდო, ჰოდედე, ოდ, ოდე, ოდედე ზს., **ჰოდ, ჰოდდო** ქს., კავშ. — ვიდრე, სანამ. ჰოდ მა̈რა დო ხოჴდეჲდ, ლგც დე̄მ ნა̈ნბე (ბზ. 253) — სანამ კაცს არ მივუყვანთ, წყალს არ გვანებებს. ჰოდე გაჭირუება დო ა̈ჯჴეს, ეჩქად ალა ნო̄სა ათკარა! (ბზ. 85) — სანამ გაჭირვება არ დაგადგეს (მოგივიდეს), მანამ ეს არ გააღო! ჰოდ ეჯა̈რს ლეწედ, ეჩქადუ ლა̈რიდ (ბქ. 19) — სანამ იმათ ვნახავდეთ, მანამ ვიყოთო გვეცოცხლოსო. ჰოდო გა̈ბრიელ ჩუა̈დლონახ, ყორ ნგმ ოთკარა (ბქ. 8) — სანამ გაბრიელი (მთავარანგელოზი) არ დაიფიცონ, კარი არ გაუღო. ჰოდოდო მიჩა ჰიდლა̈შ ქუინ ა̈დლუენას, ეჩქად ნომეგუ აფიშუდ (ბქ. 34) — ვიდრე დის სული არ დაიფიცოს, მანამდე არ გაუშეაო. ამო̄რუეხ ჰო̄ბა ხანს, ჰოდ ჩუ დო ადმო̄რუიხ ჩი̄ს (ლშხ. 48) — დილხანს ბჭობენ, სანამ ყველაფერს არ განსჯიან. ჰოდდო ლოქ ეშხუ დენას დემ ლახინეხ ლეზობდ, ეჩქად გუელძაშა̈პ ლიცს დემ ლოქ ხა̈ნებე (ლნტ. 276) — სანამ ერთ ქალიშვილს არ მივცემთ საჭმელად, მანამ გველეშაპი წყალს არ გვანებებსო.

ჰოდდო იგივეა, რაც **ჰოდ**.

ჸოდე იგივეა, რაც **ჸოდ.**

ჸოდედე იგივეა, რაც **ჸოდ.**

ჸოდემჩიქდ, ჸოდემჩიქად, ოდემჩიქად ბზ., **ზმნზ.** — სანამ, სანამდე, ერთხანს. ჸოდემჩიქდ ესერ ჟი ლახსგურდēდს, ეჩქად ესერ ლäმ̄ეჸ ალსმი კäდოლ (ბზ. 277) — სანამ შეაჯდებოდე, მანამ აიღე ალმასის ნაჯახიო. ჸოდემჩიქდ ხოთმīნახ ხოშა ლახჸება (ბზ. 443) — ერთხანს უთმენდნენ უფროსი ძმები. ჰäლჸირს ოდემჩიქად ხჸეჯე იხჸიäსგდა, ეჩქად ჩäჟ ქäსკნა (ბზ.) — ეიდრე ხეეჯე ალეირს ხელთ ივდებდა, მანამ ცხენი განზე ხტებოდა.

ჸოდი[3] იგივეა, რაც **ჰოდი.**

ჸოდი იგივეა, რაც **ჰöდი.**

ჸოდ-ი-ჸოდ — ერთხანს, ეიდრემდე. ჸოდ-ი-ჸოდ ესერ ლგმგიჰჸინ ი ათხ’ēსერ დეშ ოთგīჰა (ბზ. 369) ერთხანს ეაკავებდით და ახლა ველარ შევაკავეთ. ჸოდ-ი-ჸოდ ასაყენა ლიცს ჰყინტ (ლნტ. 286) — ერთხანს მიჰქონდა თურმე წყალს ბიჭი.

ჸოდო იგივეა, რაც **ჸოდ.**

ჸოდოდო იგივეა, რაც **ჸოდ.**

ჸოთილ (-თლიშ, -თლäრ) ბქ. — ბალიში. [აშხჸ მარა] ჰადჸეი ჸოთილს ხონხიხ (ბქ. 233) — ერთ კაცს მუცელზე ბალიშს აღებენ ('ჩა'უტნეეენ). იხ. **ბალიშ.**

ჸოკერ იგივეა, რაც **ჰოკერ.**

ჸოლ (-äშ||იშ, -äრ ბზ., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.), **ჸოლჸ** (-äრ) ლნტ. — მყინვარი, ყინული. ლäთხჸიარäლ ჸოლა ფēდიას ლიხ (ბზ.) — სანადირო (ადგილები) მყინვარების ახლოსაა. ლათხუმ ხäრ ლახჸარისა ი ჸოლარისა (ლშხ. 2) — სათავე მთებსა და მყინვარებში აქვს. ნაქალაქეჸ ჩჸათოლაფარა ჸოლს (-||ჸოლჸს) (ლნტ. 101) — ნაქალაქევი ყინულს დაუფარავს.

ჸოლჸ იგივეა, რაც **ჸოლ.**

ჸონა, ჸანა ზს., **ჸონა** ქს. — ჟამი, დრო. სგა ლახäგäნ ისგლēთი ჸონაქა მიჩა დაჩჸირს (ბზ. 342) — შუაღამისას (ჟამს) მიადგა თავის დას. ისგლäდლიშ ჸონაქა ბეჸა ჩოლყჸინ (ბქ. 312) — შუადღისას ბევა დაწოლილა. დრეჸ ი ჸანაუნლჸე ლäლჸერს თაჸრäრ ათჟახენა (ბქ. 224) — დრო და ჟამის გასვლის შემდეგ ლალვერს თაერარი დარქმევია. ისგლეთისა ჸონა ჩიქე მაცხჸäრ მგლხაშ ემჴედელი (ლშხ. 83) — შუაღამის ჟამს მელახის მაცხოვარი მოსულა.

ჸონდრობა იგივეა, რაც **ჸიდრობა.**

ჸორ იგივეა, რაც **ჸერ.**

ჸორაყჸიჟ (-იშ, -ალ ლშხ., -äლ ლნტ.) — საკლაეი, რომელსაც ოჯახი კლავს მიცვალებულის დაკრძალვის მესამე დღეს — მიწის მვარაკი (მიწის ღეიძლი). ითხēლიხ ჸორაყჸიჟიშდ ჟინალს მედ ლოლმäქს (ლშხ. 39) — მიწის მვარაკად მოულობენ ბატკანს ან ცხვარს.

ჸორǟშ (-იშ, —) ბზ., **ჸორäშ** ბქ., ლნტ., **ჸორäშდ** ლხმ., **ჸორāშ** ლშხ. — არყის გამოხდის შემდეგ ნარჩენი თხლე, ბუზალაყი. ნǟყუნდ ჸორǟშ ხულჸäნხ (ბზ. 259) — მეჭამანდად ბუზალაყი ჰქონდათ.

ჸორბ იგივეა, რაც **ჸერბ.**

ჸორკäც იგივეა, რაც **ჸორტკეც, ჸორკეც.**

ჸორმოც (-იშ, -äრ ბქ., -äლ ლნტ.), **ორმოც** (-ალ) ლშხ. — ორმოცი (გარდაცვალებიდან მეორმოცე დღის აღნიშვნა). ამჟი გჸიხალდა ალე მეს-მესინ აშხჸ ზäმსკა ი მეს-მესინ ჸორმოცხოქა (ლნტ. 55) — ასე ვიცოდით ეს ხანდახან ერთ წლამდე და ხანდახან ორმოცამდე.

ჸორტკეც, ჸორკეც ბზ., **ჸორკäც** ბქ., ლნტ. — ორკეცი, ორფა. **ჸორტკეცდ** ბზ., **ჸორკäცდ** ბქ. **ზმნზ.** — ორკეცად. ხელწიფდ ყäრჸლäრ ჸორტკეცდ ახცხიჰ (ბზ. 280) — ხელმწიფემ დარაჯები ორკეცად შემოარტყა. სიმაქდ ლუსდგჸäრ ჸორკäცდ ქა ლäმჰჸენ (ბქ.) — ქალიშვილმა ნაწნავები ორკეცად შემოიხვია.

ჸორჩხ იგივეა, რაც **ჸერჩხ.**

ჸორცბიäნ იგივეა, რაც **ჸორცფიäნ.**

ჸორცობიäნ იგივეა, რაც **ჸორცფიäნ.**

ჸორცფიäნ, ჸორცბიäნ (-იშ, -äლ ბზ., -ანჸ ბქ.), **ჸორცობიäნ** (-ანäრ) ლნტ. — მურიანი. ალ მარე ესერ გუნ ჸორცბიäნ მარე ლი (ბქ. 132) — ეს კაცი ძალიან მურია-

ნი კაციაო.

ჳოსა̈რ (-სრიშ, -სრა̈ლ ბზ., -სრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნ.ჯ.), **ჳოსარ** (-სრიშ, -სრ̣ალ) ლშხ. — ჩოხა. ქა ლეჲდე ხა̈დხ ლამა̈რ ლერქჷა̈ლ: კაბ ი ჳოსა̈რ, ფაყჷ ი ლა̈რტყ-ხანჯა̈რ (ბზ. 318) — გამოსატანი ჰქონდათ საგარეო გასაცმელი: კაბა და ჩოხა, ქუდი და ქამარ-ხანჯალი. ლინთჷიშდ ლეღჷემა̈რს ა̈შხბიხ: ჳოსა̈რს მადეღ სურდუქს (ბქ. 239) — სამამთროდ მამაკაცებისათვის (სამამაკაცოს) კერავენ: ჩოხას ან სერთუკს. ალე ჳოსრ̣ალე ლაღფენალ ლი (ლშხ., ხორ. 39) — ეს ჩოხების სალებავია. ქამეშხენ ხჷიქჷემდად ა̈შკი ჳოსა̈რს (ლნტ. 6) — გარედან ეიცვამდით (შინნაქსოვი) შალის ჩოხას.

ჳოსბერ იგივეა, რაც **ჳუსბერ.**

ჳოსპერ იგივეა, რაც **ჳუსბერ.**

ჳოსტა̈ტ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ჳოსტატ** (-არ) ლშხ. — ოსტატი (ხელოსანი, დურგალი). ეშხუ ბაპ ლა̈სჷ, მერმე — ჳოსტა̈ტ (ბზ. 101) — ერთი მღვდელი იყო, მეორე — დურგალი. ნაგმურ ლახო̄მ ჳო̄შთხჷ ათას მანათ ჰელჷანარს ი ზექი ჳოსტატარს (ლშხ. 4) — აშენებისათვის მისცა ოთხი ათასი მანეთი ხელოსნებსა და დურგლებს. ჩხარა ლახჷბა ლასჷხ ჳოსტა̈ტა̈რ (ლნტ. 277) — ცხრა ძმანი ოსტატები იყვნენ.

ჳოფ იგივეა, რაც **ჳეფ.**

ჳოფლა̈ნდ, ოფლა̈ნდ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ჳოფლა̄ნდ** ლშხ., ბოტ. — ხურტკმელი. ჳოფლა̄ნდ დამბალ ბალახჷლ ლი (ლშხ. ხორ. 4) — ხურტკმელი დაბალი ბალახია.

ჳოქრ იგივეა, რაც **ჳოქჷრ.**

ჳოქჷრ (-ეშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ემ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლხმ.), **ჳოქრ** (-ემ‖-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ეშ, -ალ ლშხ.) — ოქრო. მგჷკლმა̈ხიდ ადგრმე ჳოქჷრე კალმახ (ბზ. 367) — მეთევზემ ოქროს თევზი დაიჭირა. ამეჲსგა ხორიკდა ჳოქრა̈შ კაბ (ბქ. 33) — ამაში ეკიდა ოქროს კაბა. სჷეტ ჳოქრეშ ხაგჷნა (ლშხ. 27) — ოქროს სვეტი ედგა (სდგმია). ჩჷასახჷიახ ჳოქჷრე ქორ (ლნტ. 265) — დახვეჭრიათ ოქროს სახლი.

ჳოშა ნაცვალსახ. — რამდენი. ჩუ ჳოშა ბა̈ჩ ა̈სდენიჷ, ეჩშელდ ლგდგა̈რ ირიჷხ (ბქ. 197) — რამდენი ქვაც დარჩებოდა, იმდენი მკვდარი იქნებოდა. ქა ინგრიშეხ, მინე სოფელისა ჳოშა მა̈რე არი (ლშხ. 34) — გამოიანგარიშებენ, თავიანთ სოფელში რამდენი კაცი არის.

ჳოშელდ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშელდინ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშელდჷნ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშელდგნ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშჲორ (-იშ, —) ლშხ. — ოხშივარი. და̄ჷა ჳოშჲორდი̄ ანყირ (ლშხ. 70) — დევის ოხშივარმაც მოაღწია.

ჳოშტ იგივეა, რაც **ლჷეშგდ.**

ჳოშჷა̄ჲდინ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშჷა̈ლდინ იგივეა, რაც **ჳოშჷა̈ჲდინ.**

ჳოშჷა̈ჲდინ, ჳოშჷა̈ლდინ ბზ., **ჳოშელდჷნ, ჳოშელდგნ** ბქ., **ჳოშელდინ** ქს., **ჳოშჷა̄ჲდინ** ლშხ. ზმნს. — რამდენჯერაც. ჳოშჷა̈ჲდინ ლგრი ყორქა ხელწიფ, ეჩშელდინ ტჷლიხ (ბზ. 303) — რამდენჯერაც გარეთ (კარში) გადის ხელმწიფე, იმდენჯერ იძახიან. ჳოშჷა̈ლდინ ატჷრა სანთლა̈რს, ეჩშელდინ ჰედნიხ სჷმი ზურა̈ლ (ბზ. 263) — რამდენჯერაც აანთებდა სანთლებს, იმდენჯერ მოვიდოდა სამი ქალი. ჳოშელდინ ჩჷაქჷცეხ ზურა̄ლე̄ლ ლირჭა̄ლს, ეჩშელდინ ეჯი ქა იშგლდანი ჩი̄ს ლარჭა̄ლუშ (ლშხ. 36) — რამდენჯერაც შეწყვეტენ ქალები მოთქმას, იმდენჯერ ის ჩამოთელის ყველას მოთქმით.

ჳოხა̈რ იგივეა, რაც **ოხა̈რ.**

ჳოხდრის, ჳოხთრის (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — სახსნილო. ნაფა̈ნუნდ ხჷამა̈რედ ჳოხდრისს (ბზ. 10) — საკურთხად ვამზადებთ სახსნილოს. ჩილა̈დეღ ჳოხთრის ჳა̈რგს ესერ დეშ ოხჷმაჲლჷრა (ანდ.) — ყოველდღე სახსნილო (საჭმელი) თავადსაც ვერ უმრუნეველუყეიაო. ჳოხდრისს ალ ლადეღ დე̄მ აშრაჷიხ (ლშხ. 38) — ამ დღეს სახსნილოს არ ჭამენ (ხსნიან).

ჳოხთრის იგივეა, რაც **ჳოხდრის.**

ჳოხუშდ იგივეა, რაც **ჳოხჷიშდ.**

ჳოხჷიშდ (-იშ, —) ბზ., **ჳოხუშდ** ბქ.,

ლშხ., **ჳოხჳიშტ** ლნტ. — ხუთი. ჳოხჳიშდ მა̈რე ჩოთდაგრა (ბზ. 1) — ხუთი კაცი მოუკლავს. ჳოხუშდ გიცა̈რ ხოშჩქჳარა (ბქ. 14) — ხუთი ვერძი უჩუქებია. ეშხჳმი მგქაფ ჳოხუშდ საბაპ ლი (ლშხ. 4) — ერთის ნაცვლად ხუთი სამწყსოა (სამრევლოა). ჳოხჳიშტ ლა̈დეღ ცხეკისა არდახ (ლნტ.) — ხუთი დღე ტყეში იყვნენ.

ჳოჰ იგივეა, რაც **ჳეჰ**.

ჳოჴა̈რ (-ჴრიშ, -ჴრქა̈ლ ბზ., -ჴრა̈რ ბქ.), **ჳოჴარ** (-ჴრიშ, -ჴრიალ) ლშხ. — ობოლი. ნა̈ქ ჯე̄ქჳნინედ, ჳოჴა̈რ ბოფშა̈რ (ბზ. 77) — ჩვენ ვეტყვით, ობოლო ბავშვებო. მინ ესერ ქჷრდა ჳოჴრა̈რ ლიხ (ბქ.) — ჩვენ ორივენი ობლები ვართო. იხ. **ჳობელ**.

ჳოჯა̈ხ (-იშ, -ჯახა̈რ) ზს., ლნტ., **ჳოჯახ** (-არ) ლშხ. — ოჯახი. ქათლა̈ თხჳიმ ლგმა̈რლი ხენწფობ. ტა̈ნ ლგმა̈̈რლი ჳოჯა̈ხი ცხოჳრება (ბზ. 68) — ქათმის თავი ყოფილა ხელმწიფობა, ტანი ყოფილა ოჯახის ცხოვრება. ჳოჯახა̈რს ხუღჳეხ ლარტამა̈ლ (ლნტ. 18) — ოჯახებს აქვთ ბოსტნები.

ჳო̄ბაშინ ბზ., ლშხ., **ჳობა̈შუნ**, **ჳობაშგნ** ბქ., ზმნზ. — ხშირად, ბევრჯერ. მა̈რე ჳობა̈შუნ მა̈რემ ღერმეთ ესერ ლი (ანდ.) — კაცი ხშირად კაცის ღმერთიაო. ჳო̄ბაშინ მა̈რჳალ დეშ ხოსყიხ სგა უშხჳა̈რ (ლშხ. 48) — ხშირად მოციქულები ვერ რიგდებიან ერთმანეთში (ეწყობიან ერთმანეთს).

ჳო̄ბა̈"შ" ბზ., **ჳობა̈"შ"** ბქ., ლნტ., **ჳო̄ბა"შ"** ლშხ. — ბევრი, მრავალი. თეფიშ მუკჳანა ჳო̄ბა̈შ მა̈რე ხემზგრ (ბქ. 288) — თოფის მსროლელს ბევრი კაცი ლოცავდა. ქჷრეი ქჷრ ჳობა̈შს ესერ ხაქიმ (ანდ.) — ბევრს წყალობაზე წყალობა ემატებაო (ამატიაო). ჳო̄ბაშს ხოხალხ ლა̈შხისა ალ ლექს (ლშხ. 84) — ბევრმა იცის ეს ლექსი ლაშხეთში.

ჳო̄შთხჳ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჳოშთხჳ** ბქ., ლნტ. — ოთხი. ქორი გეზლა̈შ მუფსჳდი დის ჳოშთხჳ ში ი ჳოშთხჳ ჰიშხ ესერ ხა̈კუ (ანდ.) — ორი შვილის პატრონ დედას ოთხი ხელი და ოთხი ფეხი უნდაო. ნალლობ ჳო̄შთხჳ-ჳოხუშდთექა გარ ლი (ლშხ. 43) — სისხლით ნათესაობა მხოლოდ მეოთხე-მეხუთე თაობამდეა. **ჳო̄შთხჳე̄და** ლშხ. — ოთხივე. **ჳო̄შთხჳინ** — ოთხჯერ. **ჳო̄შთხჳქა̈ნ** — ოთხიანი. **ჳო̄შთხჳაშირ** — ოთხასი. **ჳო̄შთხჳ ათა̈ს** — ოთხი ათასი. **ჳო̄შთხჳ ლუკჳითხჳ** — ოთხკუთხედი, კვადრატი.

ჳო̄შთხჳეშდ (-იშ, —) ბზ., ლშხ. — ორმოცი. ჳო̄შთხჳეშდ ლგზა̈ქ ხჳი (ბზ.) — ორმოცი წლისა ვარ. ჳო̄შთხჳეშდ სეფსკჳერ ხეხჳი თჳით მეზგას (ლშხ. 38) — ორმოცი სეფისკვერი ხვდება თითო ოჯახს.

ფ

ფა (ფა̈მი, ფა̈შ ბზ., ფამი, — ბქ., ლნტ., ფა̄მი, — ლშ.) — 1. ფა, წვერი (ძაფისა), ცალი. ეშხუ ფა — ერთი ცალი. ჲარუ̂ ფა ქიპს აშხუ̂ ფად ტიხეხ (ბქ. 305) — ორფა ძაფს ერთფად აქცევენ (აბრუნებენ). 2. ბზ., ლშ. მოდგმა, გვარი. ემსგ̂ემი ფა იცა̈დი (ბზ.) — შთამომავლ'ობ'ის გვარი იცვლება. მე̄რმე ფა̄მი მა̄რე (ლშ.) — სხვა მოდგმის კაცი. 3. ბქ. წყება, გოგი. ეშხუ ფა აფხნეგა̈რ დოსდ ასადხ (ჩბხ.) — ერთი წყება ამხანაგები ადრე წავიდნენ. ეშუი ფა ჩაფლა̈რსი დემის იდისგ̂უნ (ბქ. 298) — გოგ'ნ'ი ფეხსაცმელებსაც არ იცვამდნენ.

ფადას იგივეა, რაც **ფა̈და̈ს.**

ფადასობ იგივეა, რაც **ფა̈და̄სობ.**

ფადა̈ს, ფადე̄ს იგივეა, რაც **ფა̈და̈ს.**

ფაზარ (-იშ, -ალ) ლშ., ბოტ. — ბალახის სახეობაა. ფაზარ ნათხუ̂ჲარას გარ ხოცვხ ჩუ (ლშ., ხორ. 28) — მხოლოდ ნადირ(ებ)მა (=არჩვმა, ჯიხვმა) იციან „ფაზარი" (სად მოიპოვება).

ფათა[1] (-თა̈შ, -თოლ) ბქ. — განიერი ქუდისა და ტანისამოსის მოყვარული.

ფათა̄ნ, ფათე̄ნ (-იშ, —) ლშ. — ფარღალალა. ფათა̄ნისა ჩუ იყგნი მა̄რე (ლშ.) — ფარღალალა(შენობა)ში გაიყინება ადამიანი. შდრ. **მათგნ.**

ფათერაკიჲა̈ნ იგივეა, რაც **ფათრა̈კიჲა̈ნ.**

ფათე̄ნ იგივეა, რაც **ფათა̄ნ.**

ფათრა̈კ (-იშ, —) ბზ., **ფათრეკ** ბქ., ქს. — ფათერაკი. ფათრა̈კს ქა ლიქა̈ბი ხაკუ (ბზ.) — ფათერაკს გვერდის ავლა (აცდენა) უნდა. ჲერხის ფათრეკ ჰგშხ ესერ ხა̈ბ (ბქ.) — გოგს ფათერაკი თავს სდევსო (ფეხზე აბიაო).

ფათრა̈კიჲა̈ნ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფათრეკა̈ჲ** (-კაუ) ბქ., **ფათრეკიჲა̈ნ** (-იანა̈რ ბქ., -იანა̈ლ ლნტ.), **ფათერაკიჲა̈ნ** ლნტ., **ფათრეკიან** (-ალ) ლშ. — ფათერაკიანი. ალ მარე მაშდშა̈რყი სურუ ფათრეკიჲა̈ნ ლი (ბქ.) — ეს კაცი სიმთვრალეში ძლიერ ფათერაკიანია.

ფათუ̂ იგივეა, რაც **ფა̈თუ̂.**

ფათუ̂აროზ იგივეა, რაც **ფა̈თუ̂ა̈როზ.**

ფათუ̂ა̈რ, ფათუ̂ა̄რ იგივეა, რაც **ფა̈თუ̂ა̈რ.**

ფათქ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — ორმო. ნა̈ბოზთექა ფათქი ჩოთბგრიჯ (ბზ.) — საღამომდე ორმოც ამოვთხარე (ჩავთხარე). ლელინთუ̂ ქართებილს ფათქისგა იშხუ̂ნიხ (ბქ.) — სამამთრო კარტოფილს ორმოში ინახავენ. კნინ. **ფათქგლდ.** ტობაშ ძგიდს ფათქგლდოლუ̂ ადბარჯე (ბქ. 213) — ტბის ნაპირას (ძგიდეში) პატარა ორმო ამოთხარეთ.

ფათქუს (-იშ, -არ) ლშ., ბოტ. — დამპალი (ხე). ფათქუს მეგემ ახქუ̂იც ბაბად (ლშ.) — ბაბუამ მოჭრა დამპალი ხე.

ფათქუ̂ალად იგივეა, რაც **ფა̈თქოლა̈დ.**

ფაკა̈ნ (-კნიშ, -კნა̈რ ბზ., -იშ, -კანა̈რ ლნტ.), **ფაკან** (-კნიშ, -კნარ) ლშ., **ფაკნი** (-ა̈შ, -ნა̈რ) ბქ. — ჯამი. ალას მუდ ეშხუ ფაკა̈ნ თუი ოხჴიდ (ბზ. 29) — ამას მამამ ერთი ჯამი თაფლი მოუტანა. მუთურას ფაკნა̈რთე ქა̈დისგხ (ბქ. 6) — ოხშივრიან შეჭამადს ჯამებში ჩამოარიგებენ (გადადებენ, გადაიღებენ). ეშხუ ფაკან ლობიო ლოხუ̂ემ (ლშ.) — ერთი ჯამი ლობიო შევჭამე. შიდ ხა̈ლუ̂ენახ ეშხუ ფაკა̈ნ გინება̈შ (ლნტ. 133) — ხელთ ჰქონიათ ერთი ჯამი კანაფის თესლი. კნინ. **ფა̈კნი̄ლ** ბზ., ლშ., **ფაკნილ** ბქ., **ფაკა̈ნილ** ლნტ. ოხგუ̂ეშლ' ესერ მა̈ ფაკნი̄ლ? (ბზ. 325) — გაუვსე პატარა ჯამიო?

ფაკნი იგივეა, რაც **ფაკა̈ნ.**

ფალანგ (-ლგნგიშ, -ლგნგა̈რ ბზ., -არ

ლშ.), **ლაფლანგა** (-გა̈შ, -გა̈ლ) ბზ., **ფალა̈ნგ** (-იშ, -ლანგა̈რ) ბქ., ლნტ. — ხარიხა, დანდალი, ფალანგა — ქვიტკირის კედელში გაყრილი ხე, ხარაჩოების ვასამართავი. ფალანგ||ლაფლანგა ჩოხკჷდგ̄რე ქორს ეჯნე̄მდ (ბზ.) — იმან სახლს ფალანგა ჩამოუღო.

ფალაჳა̈ნდ (-იშ, -ჳანდა̈რ) ბზ., **ფალჳა̈ნდ** (-ჳანდა̈რ) ჩს., **ფალჳა̈ნ** (-ჳანა̈რ) უშგ., **ფალჳანდ** (-არ) ლშ. — ფალავანი. ალაჳა̈ნდ ი ფალაჳა̈ნდ ალბგრგე̄ლიხ (ბზ. 241) — ალავანდი და ფალავანდი (საგ. სახ.) მესჭიდებიან ერთმანეთს. მიჩა ფალჳანდ ლოქ ალე ჰყინტ ლი (ლშ.) — ჩემი ფალავანი ეს ბიჭიაო.

ფალთა̈ჲ, ბალდა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფალთა̈, ბალდა̈** (-იშ, -თაუ/დაუ), **ფათა**[2] (-თა̈შ, -თოლ) ბქ. 1. თმაგაშლილი, თმაგაჩეჩილი; გრძელბალნიანი, ბანჯგვლიანი. ფალთა̈ ჟეღ ნირდა (ბქ.) — გრძელბალნიანი ძაღლი გვყავდა. შუკჳს ანღრი ფათა მარე (ბქ.) — გზაზე მოდის თმაგაჩეჩილი კაცი. იმ ხეტკე̄ნჩა̈ლდ ფუთა ფა̈ლთა̈ჲს? (ჰოჯზ. 116) — რად ებრძოლებით („სცემთ") ბანჯგვლიან ფუთას? 2. დაფლეთილ(დაძონძილ)ტანისამოსიანი ადამიანი. ნალჳეჟურ ალას ხოლამდ (ბალდა̈ჲდ) ა̈რქჳი (ბქ. 35) — ამას ვაჟი ცუდად (დაძონძილად) აცმევს.

ფალჳანდ იგივეა, რაც **ფალაჳა̈ნდ**.

ფალჳა̈ნ, ფალჳა̈ნდ იგივეა, რაც **ფალაჳა̈ნდ**.

ფალჩა̈ჲ, ფლა̈ჩჲა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფალჩა̈** (-იშ. -ჩაუ) ბქ.— თვინიერი, წყნარი. მიშგჳი ბაბა ფალჩა̈ მარე ლა̈სჳ (ბქ.) — ბაბუაჩემი თვინიერი კაცი იყო. შდრ. **ფანთქჳალ**.

ფამლი იგივეა, რაც **ფა̈მლი**.

ფამფალ (-ა̈შ, -ა̈რ), **ფანფალ, ფანთალ** (-ფლაშ/თლა̈შ, -ფლა̈რ/თლა̈რ) ბქ. — ტოტებგაშლილი (ხე). ალ ჳისგჳ ფამფალ მეგემ ლი (ბქ.) — ეს ვაშლი ტოტებგაშლილი ხეა.

ფან იგივეა, რაც **ფა̄ნ**[1].

ფანა̈რ იგივეა, რაც **ფარა̈ნ**.

ფანგალა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფანგალა̈** (-იშ, -ლაუ) ბქ. — ბრვე, მაღალი, ტანხმელი ადამიანი, აყლაყუდა. იმჟი ფანგალა̈ჲ ლი ბესი?! (ბზ.) — როგორი აყლაყუდაა ბესი?!

ფანდ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშ.) — ფანდი. ციოყს ფანდ დე̄სამა ხოხალ (ბზ.) — ციოყს ფანდი არ სჩვევია. ნაცარქექჲად ხოჩა ფანდ ოხსყე და̄ჳს (ლშ.) — ნაცარქექიამ კარგი ფანდი დაუგო (გაუკეთა) დევს.

ფანდჳირ (-ჳრიშ, -ჳრა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ უშგ., ლხმ., -ა̈ლ ლნტ.), **ფანდურ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.) — ფანდური. ჳოქჳრა̈ ჰუნირფანდჳირ მეჰად ილრა̄ლდა (ბზ. 69) — ოქროს ჭიანურ-ფანდური მუდამ მღეროდა. მიშგჳა დის ხოჩა ფანდჳირ ხოხალ (ბქ.) — დედაჩემმა ფანდურის კარგი დაკვრა (კარგი ფანდური) იცის (ჩემს დედას სჩვევია). ბაბას ფანდური ლიტა̄ბე ხოხა̄ლდა (ლშ.) — ბაბუამ ფანდურის გამოთლა იცოდა (ბაბუას სჩვეოდა). დენად გოლჲა̈თს ქახოჭიდ ფანდჳირ (ლნტ. 19) — ქალიშვილმა გოლიათს გამოუტანა ფანდური. იხმარება გამოთქმაში: **ფანდჳირდ ლჵგნე** — სწრაფი, მარჯვე (ადამიანი); გამხდარი, გაძვალტყავებული (საქონელი). ნალუნთუნლო კუმა̈შ ფანდჳირდ ლჵგხ (ბზ.) — ნაზამთრალი (ნაზამთრის შემდეგ) საქონელი გაძვალტყავებულია (არიან).

ფანელ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ფა̈ნელ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — ფლანელი. ფანელი ლაცა̄და̈რ ტებდი ლიხ (ბზ.) — ფლანელის საცვლები თბილ(ებ)ია. ბებედ ბობშს ფანელი შალჳარ ოხშხებე (ლშ.) — ბებიამ ბავშვს ფლანელის შარვალი შეუკერა.

ფანთალ იგივეა, რაც **ფამფალ**.

ფანთქჳალ (-ა̈შ, -ა̈რ) ჩს., **ფანჩჳ'ალ'** (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფანშყჳალ, ფანჩალ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. 1. ფუნჩულა, ფაფუკი, რბილი. მა̄ლს ფანთქჳალ ჰაკჳა̈დ ხა̄რ (ბზ.) — მელიას ფაფუკი კუდი აქვს. 2. მშვიდი ხასიათის არსება. მიშგჳი მეზჳბელ ფანჩჳალ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ჩემი მეზობელი მშვიდი ხასიათის ქალია. 3. თოთო, ქორფა. ძაძულ ფანშყჳალ კინტრა̈რ ა̈ნჭიდ (ბქ.) — ძაძუმ ქორფა კიტრები მოიტანა. შდრ. **ფალჩა̈ჲ**.

ფანთქჳის ბზ., ქს., **ფუნთქჳის** ბზ., **ფანქჳის, ფანქუს** ლშ., **ფანთქურ, ფუნთქჳირ** ბქ. (-იშ, -ა̈რ ჩს., ლნტ., -არ ლშ.),

ბოტ. 1. ხავსი (მიწისა ან ქვისა). ეჯმინ ქ'ათალაკახ ფანთქჺისს (ლნტ. 282) — ისინი წასწყდომიან ხავსს. ლა̈შდჺს ფჺნთქჺირ ისგოთხჺადა ფოქისგა (ბქ. 203) — დათვს ხავსი შეუტანია ბუნაგში. 2. ბზ. ძნელად მოსათიბი ბალახი, ამოდის ბუჩქ-ბუჩქად, ქუჩი. მეჺარ ოთჰჷრა̈ნ ფანთქჺისი ლა̈ჰმაყი (ბზ.) — ძალიან გამიჭირდა ქუჩის მოთიბვისას. 3. ლშხ. ვაციწვერა. შდრ. ბზ. **ლჺაშა̈ ჺა̈რე.**

ფანთხალ (-იშ, -არ) ბქ. — დაჩუტული, მოფამფალებული, მოშვებული. მეჩია̈რს ფანთხალ ტუფ ხარხ (ბქ.) — მოხუცებს მოფამფალებული კანი აქეთ.

ფანფალ იგივეა, რაც **ფამფალ.**

ფან-ფან (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ფა̄ნ-ფა̄ნ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ბქ. დღე-დღე. ფან-ფანეჲი ზა̈ ინზერი — დღეებისაგან (დღე-დღეზე) წელიწადი დგება (გროვდება). 2. ლშხ. ლუკმა-ლუკმა, ნაწილ-ნაწილ. ეჯის ფა̄ნ-ფა̄ნ ხა̄რ ლეთხე̄ლი ლეზობ — იმას საჭმელი ლუკმა-ლუკმა აქვს საშოვნელი (საძებნი). **ფა̄ნ-ფა̄ნდ** ზმნზ. — ნაწილ-ნაწილ. ეჯდარ ფა̄ნ-ფა̄ნდ იყდიხ არაყს (ლშხ.) — ისინი ნაწილ-ნაწილ ყიდულობენ არაყს.

ფანქჺის, ფანქუს იგივეა, რაც **ფანთქჺის.**

ფანშყჺალ იგივეა, რაც **ფანთქჺალ.**

ფანჩალ იგივეა, რაც **ფანთქჺალ.**

ფანჩჺ'ალ' იგივეა, რაც **ფანთქჺალ.**

ფანცალა̈დ (-ა̈იშ, —) ბზ., **ფანცალა̈** (-დშ, —) ბქ., **ფანცალა̄დ** (-ა̄იშ, —) ლშხ. — ბანდალა, ფანცალა, ბანცალა (ძაღლის ავადმყოფობაა). სი ფანცალა̈დ'შ' ბედიშ! (ბზ.) — შე ბანდალას ბედისავ! (ასე წყევლიან ძაღლებს).

ფანცხ იგივეა, რაც **ფა̄რცხ.**

ფანჯ'ჺ'ალ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. 1. ფართხუნა, განიერი რამ. ეჯ მარა ფანჯჺალ პალტო ხაქუდ (ბქ.) — იმ კაცს ფართხუნა პალტო ეცვა. 2. ჩასკვნილი.

ფანჯასან (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — გამხმარი. გიმ ფანჯასანდ ლგგ (ლხმ.) — მიწა გამომხმარია (გამხმარად დგას).

ფანჯა̄გჷლ, ფანჯა̄კჷლ (-აშ, -არ) ლშხ. — ქრთამი. ალ მა̄რე ფანჯა̄გჷლს მეშგო — ეს კაცი ქრთამს მთხოვს.

ფადდა იგივეა, რაც **ფა̈დდა**[1].

ფაჟ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. 1. გაოგნებული, ელდანაცემი. დი ჰა̈რი ფაჟა̈რ გარ ასა̈დ — დედა მთლად ელდანაცემილა დარჩა. 2. მისუსტებული, გაძვალტყავებული.

ფაჟელა̈ (-იშ, -ლაუ ბქ.) — უგონოდ მოხეტიალე, ბოდიალა. ეშხუ ფაჟელა̈ ბეფშ მითრონ (ბქ.) — ერთ ბოდიალა ბავშვს ვიცნობდი.

ფარ[1] (-ა̈შ||-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — ფიტი, თაფლგამოცლილი ფიჭა. ლჺებისგა ჰა̈რი ფარა̈ლ გარ არდახ (ბზ.) — სკაში ცარიელი ფიტებილა (ფიჭებილა) იყო. მეშხე ფარ ქა ლექჺცე ლი (ბქ. 308) — შავი ფიტი მოსაჭრელია.

ფარ[2] იგივეა, რაც **ფა̈რ**[1].

ფარან იგივეა, რაც **ფარა̈ნ.**

ფარაშ (-იშ, -ალ) ლშხ., ბოტ. — ბალახი თეთრი ვარდის მსგავსი ყვავილით.

ფარა̈ნ (-რნიშ, -რნა̈ლ ბზ., -რნა̈რ უშგ., -იშ, -რანა̈ლ ლნტ.), **ფანა̈რ** (-ნრა̈რ) ბქ., **ფარან** (-რნიშ, -რნალ) ლშხ. — ფანარი. ფარა̈ნ ჩჺა̈მფაჰჺა̈ნ (ბზ.) — ფანარი გამიფუჭდა. ფარან ხოლა̄მდ ატჺრენი (ლშხ.) — ფანარი ცუდად ანათებს.

ფარა̈შ (-იშ, -რაშა̈ლ) ბზ. — ფარეში, ჭანჭიკი, სოლი. პოლ ფარა̈შშჺ ახგნწყრჺე გერმანდ უშხჺა̄რ (ბზ.) — გერმანმა იატაკის (ფიცარი) ერთმანეთს მჭიდროდ მიაწყო სოლით.

ფარდა̈გ (-იშ, -დგა̈ლ) ბზ., **ფარდა̈ქ** (-დაქა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ფარდაგ** (-ალ) ლშხ. — ფარდაგი. ჺა̈ზრა̈ლს ჩოთგრშეხ ფარდა̈გ (ბზ. 259) — ვეზირებს დაუგეს (გაუშალეს) ფარდაგი.

ფართჺიკჺ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ფართუკ'ჺ'** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — წინსაფარი. მიშგჺა დადას ხემთქუნ ფართჺიკჺრე ლიშხბი (ბქ.) — ბებიაჩემმა იცოდა (ჩემს ბებიას სჩვეოდა) წინსაფრების კერვა. ბებეს ჭჷრელ ფართუკჺ ხა̄ბ (ლშხ.) — ბებიას ჭრელი წინსაფარი უკეთია (აბია).

ფარისეჺელ იგივეა, რაც **ფა̈რისეჺელ.**

ფარიქცეულ, ფარიცქეულ იგივეა, რაც **ფირცქეჷილ**.

ფარსაგ (-ა̈შ, —) ბზ., **ფარსა̈გ** (-იშ, —) ბქ., **ფარცაგ** ლშხ., **ფარცა̈გ** ლნტ. — ფარსაგი, კარვი. ქა ჯა̈ჩი̄ჲე ფარსაგ ა̈გითე (ბზ. 316) — ცოლს გათხოვენინებ (გაგასიძებ) კარგ ადგილას. **ფარსაგდ** ზს., **ფარცაგდ** ქს., ზ მ ნ ს. — რიგიანად, ღვარიანად, ბლომად, კარგად. ღორჷადს ფარცაგდ ხოჩიდხ (ლშხ.) — მატყლს არას ღვარიანად ურტყეს. ბაბად ღჷინა̈ლ ფარსა̈გდ მიჯგრის (ჰოუზ. 286) — მამამ ლეინო ბლომად მიკურთხოს.

ფარუკად იგივეა, რაც **ფარუკ'ჷ'**.

ფარუკე̄ლარ (-იშ, —) ლშხ. 1. პირფერობა, პირმოთნეობა. ჲეხჷდ ჭაშს ფარუკე̄ლარ ხაჭიდ — ცოლმა ქმარს პირფერობა დაუწყო (დაარტყა). 2. ცბიერება. შდრ. **ფერა̈ბ**.

ფარუკ'ჷ', ფარუკად (-იშ, -ალ) ლშხ. 1. პირმოთნე, პირფერი. ფარუკჷ‖ფარუკად მა̈როლ ჩი̄ს ხაჲისგ — პირფერი კაცუნა ყველას სძულს. შდრ. **ფა̈რშიჷ**. 2. ცბიერი. კ ნ ი ნ. **ფარუკე̄ლ**.

ფარჷ იგივეა, რაც **ფა̈რჷ**.

ფარფ იგივეა, რაც **ფა̈რფ**.

ფარფალ (-ფლა̈შ, -ფლა̈რ) ბზ., ლხმ., **ფარფ'ა'ლა̈ჲ** ზს. 1. ყლორტი. ნიჷრას ფარფალ ქა მეფჷ̈ჷდე ხა̈დ (ბზ.) — ნიორს ყლორტები გამოსული ჰქონდა. 2. ცეცხლის დიდი ალი. ფარფ'ა'ლა̈ჲ ლემესგ (ბზ.) — გუზგუზა ცეცხლი. 3. ხარ-კამეჩის უღლის ბოლო ნაწილები. 4. ლხმ. თევზის ფარფლები.

ფარფაშა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფარფაშაჲ** (-აიშ, -აჷ) ლშხ. — შილიფად ჩაცმული. ფარფაშა̈ჲდ და̈̄რ ირქჷა̈̄ლ ისგჷანქა ლინთჷისგა (ბზ.) — ზამთარში შენს მეტი შილიფად არავინ იყვამს. შდრ. **ცინცილა̈ჲ**.

ფარშაჷანგ, ფარშაჷა̈ნგ იგივეა, რაც **ფა̈რშმა̈გ**.

ფარშა̈ (-იშ, -შაჷ) ლხმ. — საიდუმლოს გამცემი. ალ ჸურალ ფარშა̈ ლა̈სჷ — ეს ქალი საიდუმლოს გამცემი იყო.

ფარშიჷ იგივეა, რაც **ფა̈რშიჷ**.

ფარშმაგ იგივეა, რაც **ფა̈რშმა̈გ**.

ფარჩა (-ჩა̈̄შ, -ჩა̈̄ლ ბზ., -ჩა̄შ, -ჩე̄ლ ლშხ., -ჩა̈ჲშ, -ჩა̈ლ ლნტ.) — 1. ფარჩა, სტავრა. გიერგდ ა̈ნყიდ ფარჩა (ბზ.) — გიორგიმ იყიდა ფარჩა. 2. ბზ., უშგ. სვანური ქუდი.

ფარცაგ, ფარცა̈გ იგივეა, რაც **ფარსაგ**.

ფა'რ'ხსდი, ფახცი (-დი̄შ, -ცი̄შ, —) ბზ. — უხეში, ხაოიანი, ხორკლიანი. ლუშნუ ჷოლჲა̄ქა̈რს ფარხსდი მა̈ტყ ხა̈გხ — სვანურ ცხვრებს უხეში მატყლი აქვთ (ადგათ).

ფას იგივეა, რაც **ფა̈ს**.

ფასა̈ჲ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — მოსავლიანი, ფასიანი, ხეავიანი. მიშგჷა ლა̈მთილა̈რს ფასა̈ჲ დაბა̈რ ხულჷა̈̄ნდახ (ბზ.) — ჩემი ქმრის ოჯახს (სამამამთილო-სადედამთილოს) მოსავლიანი ყანები ჰქონდათ.

ფასა̈ჲ[2] ბზ. — ქოთქოთა, ყაყანა. ქორთე ანჭა̈დ ფასა̈ჲ მა̈რე (ბზ.) — სახლში მოვიდა ყაყანა კაცი.

ფასკუნჯ (-იშ, -არ) ლშხ., **ფასკჷინჯ** (-ა̈რ) ლნტ. — ფასკუნჯი. ცხა̈კჷ ფასკჷინჯი ცინდალა̈ლს იზობდა (ლნტ. 26) — ქორი ფასკუნჯის ბარტყებს ჭამდა.

ფასკჷინჯ იგივეა, რაც **ფასკუნჯ**.

ფასობ (-იშ, —) ბქ. — 'გა'მოსავლიანობა. მისა̈ს ხოჩილ ფასობ ლი ნეჭნა̈შდ — წელს მარმანდელზე (მარმანდელის'ა'დ) უკეთესი მოსავლიანობაა.

ფასჷდ, ფასდჷ (-იშ, —) ლხმ. — ჩაჩუმი. ფასჷდ მოდე ისმი — ჩაჩიჩუმი არ ისმის.

ფატა̈ნ (-ტნიშ, -ტნა̈რ ზს. ლნტ., -იშ, -ტანა̈რ ლნტ.), **ფატან** (-ტნიშ, -ტნარ) ლშხ. — პერანგი. მა̈გ ფატა̈ნშჷ ასა̈დ (ბზ.) — ყველა პერანგის ამარა (პერანგით) დარჩა. ბებედ ფატან ემშხებე (ლშხ.) — ბებიამ პერანგი შემიკერა. ჯჷინალდ ხჷიქჷემდად ქანა̈ ფატა̈ნს (ლნტ. 6) — ძველად ვიცვამდით ტილოს (კანაფის) პერანგს. კ ნ ი ნ. **ფატნგლ'დ'** ბზ., **ფატლად** ჩბხ., **ფატნილ** ლხმ., **ფატლგდ** ფარ., **ფატნი̄ლ** უშგ., ლშხ.

ფაუ, ფაჷუ (ფაჷი̄შ, ფაჷა̈რ) ბზ., **ფაუ** (-ა̈შ ბქ., -იშ ლნტ., -ა̈რ ბქ., ლნტ.), **ფა̄უ** (ფა̄ჷშ, ფა̄უარ‖ფა̄ჷარ ლშხ.) — ჯოხი. ლახ-

ჟბად ბერჟა ფაჟარ ჩ'აჯიჩხ (ბზ. 2) — ძმებმა რკინის ჯოხები გაცვითეს. ზგსყი ფაუს ხასგჟრეჯ ბეფშჟს (ბქ. 6) — ნედლ ჯოხზე შესვამენ ბავშვს. მეჩი მარე ფაუს ჩუ იბაჯგე (ლშხ.) — მოხუცი კაცი ჯოხს დაეყრდნობა (დაიბჯენს). **ფაუ ლგყგგნე** (ბქ.) — გამხმარი ჯოხი, გადატ. უშილო, უძირო, უძეოდ გადაშენებული. **მიშგუოლდ ფაუ ჯუდჟე** (ბქ.) — ჩემი ჯოხი გქონდესო, ჩემს დღეში (ე. ი. ცუდ დღეში) ჩავარდნილიყავიო. **აშხჟ ფაუსოლჟ ლახზურგანხ** (ბქ.) — ერთი დროშის ქვეშ დავირაზმოთო („ერთ ჯოხს ჩავკიდოთ ხელიო"). კნინ. **ფაჟლდ** ბზ., **ფაულდ** ბქ., **ფაჟლ** ლშხ.

ფაჟუ იგივეა, რაც **ფაუ**.

ფაფალ (-ფლაშ, -ფლარ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ალ ლნტ.), **ფაფარ** (-არ) ლშხ. — ფაფარი. ჩაჲს ფაფალ ქაჟ ესერ ათფეშჟდხ (ბზ.) — ცხენს ფაფარი შეკრიჭეთო. ჲაკოფ ჩაჲს ხოსდგჟი ფაფალს (ლშხ. 60) — იაკობი ცხენს უწნავს ფაფარს. ლიგერგი თრჲსა ჩარს ფაფარ ხეძგრხანიხ (ლშხ. 14) — გიორგობის თვეში ცხენებს ფაფარი ებურდებათ (ეძახებათ, ეგრიხებათ). გადატ. მევანი, გორაკი, გორა. ამჲარს ქორ ფაღვარჟი ხაგნენახ (ბქ. 250) — ამათ თურმე მევანზე სდგმიათედგათ სახლი. გუშგჟე ქორ ფაფარი თხუმჟი ლგზგ (ლშხ.) — ჩვენი სახლი გორაკის თავზე დგას. კნინ. **ფაფლიდ** ბქ.

ფაფიაჲ იგივეა, რაც **ფაფიაჲ**.

ფაფრანჯ, ფაფრანჯიან[2] იგივეა, რაც **ფაფრანჯ**.

ფაფრანჯიან[1] (-იშ, -ალ) ლშხ. — მარჯვე, სწრაფი; გამჭრიახი. ჯაბა ფაფრანჯიან მარე ლი (ლშხ.) — ჯაბა მარჯვე კაცია.

ფაფრანჯ, ფაფრანჯჲაჲ (-'ა'იშ, -რანჯალ ბზ., -რაჯარ ბქ.), **ფაფრანჯ, ფაფრანჯიან**[2] ლშხ. — ახმახი; დიდი ძალ-ღონის მქონე არსება. ლამჟჟიდ ეშხუ ფაფრანჯჲაჲ დაჟ (ბზ.) — შემხვდა ერთი ახმახი დევი.

ფაქარ (-იშ, —) ბქ. — ჩირქი; წყლული. ფაქარდოღ აჲჩგდა ლეზებ-ლეთრე (ბქ.) — ჩირქად გადაგქცეოდეს საჭმელ-სასმელი! (წყევლაა).

ფაქრაჟან (-იშ, -ჟანალ) ბზ., **ფაქრაჟან, ფაქრეჟან, ფრექ** (-ალ ლშხ., -ალ ლნტ.) — უფსკრული, ხრამი. ყანსაჟს ფაქრაჟანდ ლოხრიღჟა მიჩა ლირდე-ლიზგე (ბზ.) — ყანსავს გაუნიავებია (უფსკრულისთვის მიუხეთქებია, გადაუყრია) თავისი ქონება (ყოფა-ცხოვრება). ბაბად ფეტჟ ფაქრაჟანს ლახრიღჟ (ლშხ.) — ბაბუამ ფეტვი ხრამში გადაყარა (ხრამს ჩაახეთქა). ლჟაშ ფრექს აშყად (ლშხ.) — ჯიხვი ხრამში გადავარდა.

ფაქრეჟან იგივეა, რაც **ფაქრაჟან**.

ფაქუტ (-იშ, -არ ლშხ., -ალ ლნტ.) — ფაცხა, ჯარგვალი, ქოხი. კნინ. **ფაქუტოლ** ლშხ., **ფაქუტოლ** ლნტ. ნაჲ სურუ ხოლა ფაქუტოლ გჟიგ (ლშხ.) — ჩვენ ძალიან ცუდი ქოხი გვიდგას. მგლდეღ ლახეკიან ფაქუტოლხო (ლნტ. 130) — მწყემსი გაიქცა (გაექანა) ფაცხისაკენ. შდრ. **ფაცხ**.

ფაქჟ იხ. **ფექ**.

ფაყჟ (-აშ‖-იშ, -არ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ქუდი. ამნემ ჩუ ლაჲკიდ ფაყჟ (ბზ. 281) — ამან მოიხადა (ჩამოიღო) ქუდი. ფაყჟარ ჩუ ლგკიდ ხარხ ჩის (ლშხ. 22) — ქუდები ყველას მოხდილი (ჩამოღებული) აქვთ. თხუმჟი ლეგემ გუღჟან გუშკჟეურა ფაყჟ (ლნტ. 6) — თავზე დასახურავად (დასადგამად) გვქონდა ჩვენებური ქუდი. ნაჲ ფაყჟარე თხუმჟი ნეგნი (ჰოუზ. 80) — ჩვენ ქუდები თავზე გვეხურება (გვედგმება). იხმარება გამოთქმებში: **ფაყჟაშ მგგემ** (ზს.) — მამაკაცი, ქუდოსანი („ქუდის 'და'მდგმელი"). მინე ლასკარისგა ფაყჟაშ მგგემ ჩუ ესეროღ ადფიშრე (ბქ. 9) — ჩვენს გვარში ქუდოსანი ამრავლეო. **სოფლიშ ფაყჟ** (ზს.) — სოფლის თავკაცი. გადატ. ყანსაჟდ **ჟოქრეშ ფაყჟ** ესიგ (ბქ.) — ყანსავმა თავი ისახელა (ოქროს ქუდი დაიხურა). **ფაყჟ ჟი მეკდე** (ბქ.) — ქუდმოხდილი, თაელაფდასხმული, შერცხვენილი. კნინ. **ფაყჟლდ** ბზ., **ფაყჟლ'დ'** ზს., **ფაყჟლ** ლშხ.

ფაყშჟირ იგივეა, რაც **ფჲყჟშირ**.

ფაშაჲ, ფაშარაჲ (-აიშ, -არ, -ალ) ბზ., **ფაშა** (-შაუ ბქ., -შარ ლნტ.), **ფაშარ** ლშხ. — ფაშვიანი; ღიპიანი. ბუბა ქჟიტი ფაშარ ლი (ლშხ.) — ქვიტი ბიძია ღიპიანია. გადატ. გაუმაძღარი. იმჟი ფაშაჲ კუმაშ ჯირი?! (ბზ.) —

როგორი გაუძლარი საქონელი გყავს?! კ ნ ი ნ. **ფა̈შილა̈ჲ** ბზ.

ფაშა̈რ იხ. სგა̄შურა.

ფაშა̄რ იგივეა, რაც **ფაშა̈ჲ.**

ფაშდ იგივეა, რაც **ფაშდჷ.**

ფაშდელა̈ იგივეა, რაც **ფაშდჷჲელა̈ჲ.**

ფაშდია̈ნ იგივეა, რაც **ფაშჷდჲელა̈ჲ.**

ფაშდჷ, ფაშჷდ ბზ., **ფაშდ** ბქ., (-ა̈შ, —) ზს., **ფაშდჷ** (-აშ, —) ლშხ. — ქება. ჰეცრიშ ფაშდ ჯჷინელ ლაღრალა̈რსი ხეჩდა (ბქ. 121) — ეცრის ქება ძველ სიმღერებშიც ურევია. ჯაბაშა ფაშდჷგნქა დე̄სმა მეჴედ ეჩა ყია ლეჟა (ლშხ.) — ჯაბაანთ ქების მეტი არაფერი ამოსულა იმის პირიდან (ყელს ზემოთ).

ფაშდჷჲელა̈ჲ, ფა̈შჷდჲე̄ლა̈ჲ (-ა̈იშ, -ლაჷუ) ბზ., **ფაშდელა̈** (-იშ, -უ/-ლაუ), **ფაშდია̈ნ** (-იშ, -დიანუ) ბქ., **ფაშჷდ'ჲელ'აჲ** (-ლაიშ, -ლაჷუ) ლშხ. — ბაქია, ტრაბახა. ფა̈შჷდჲე̄ლა̈ჲ მა̄რე ხოლა ლი (ბზ.) — ტრაბახა კაცი ცუდია. კატი გჷა̈მიდ ფაშდელა ზურალ ლა̈სჷ (ბქ.) — კატო (კატი) მეტად ტრაბახა ქალი იყო. მიშ:ყჷი აფხნიკ ფაშჷდჲელაჲ ლი (ლშხ.) — ჩემი ამხანაგი ბაქიაა.

ფაშჷდ იგივეა, რაც **ფაშდჷ.**

ფაშჷდ'ჲელ'აჲ იგივეა, რაც **ფაშდჷჲელა̈ჲ.**

ფაშჷირდ ლიგნე იგივეა, რაც **ფა̈ში̄რდ ლიგნე.**

ფაშყჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ბ ო ტ. — ქაშა (ეაშლი). მი ფაშყჷ სანაფ სურუ მალა̈ტ (ბქ.) — მე ქაშა სიცაფი ძალიან მიყვარს.

ფაჩლე̄ლ იგივეა, რაც **ფა̈ჩი.**

ფაჩხ'ჷ'[1] (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. 1. აუცმელი ჩირი. ფაჩხს მაჰე̄რაისგა აფრეხ (ბზ.) — აუცმელ ჩირს ჩრდილში ახმობენ. 2. გამხმარი ხილი.

ფაჩხჷ[2] იგივეა, რაც **ფა̈ჩხჷ.**

ფაცე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ფაცერ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ფაცერი. ბობშარდ ღელაჲსა ფაცე̄რ ესგეხ (ლშხ.) — ბავშვებმა ღელეში ფაცერი ჩადგეს. გ ა დ ა ტ. **ფაცე̄რშა̄ლ ლჲ̄გ** ხალხ (ლშხ.) — ბევრი ხალხია (ფაცერივით დგას ხალხი).

ფაციც (-იშ, —) ლშხ. — ფრთხილი, გაფაციცებული. გულო ფაციც ზურა̄ლ ლი — გულო ფრთხილი ქალია. **ფაციცდ** ზ მ ნ ს. — ფრთხილად. მიხე ფაციცდ ა̄რდა — მიხეილი ფრთხილად იყო.

ფაცხ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -ოლ ბქ., -იშ, -არ ლშხ.) — ფაცხა. ფაცხთეისგა ოჩა̈დდ (ბზ.) — ფაცხაში შეედით. კ ნ ი ნ. **ფაცხგლდ** ზს., **ფაცხი̄ლ** ლშხ. ფაცხგლდგნქა მამგჷეშ ხაწჷახ (ბქ.) — პატარა ფაცხის გარდა არაფერი გააჩნიათ. ფაცხი̄ლისა̄ჲ ლოქ ჩოთგენი მახჲადა̄რ (ლშხ. 60) — ფაცხაშიც დაელევები სიხარულითო. შ დ რ. **ფაქუტ.**

ფახ იხმარება გამოთქმაში **ფახ ხაჴიდ** ლშხ. თხე̄რად ქინალს ფახ ხაჴიდ — მგელმა კრავი დააფრთხო (კრავს ფახი მისცა).

ფახსდი იგივეა, რაც **ფარხსდი.**

ფახშურ იგივეა, რაც **ფა̄̈ყჷშირ.**

ფახცი იგივეა, რაც **ფარხსდი.**

ფაჴიაჲ იგივეა, რაც **ფა̈ჴია̈ჲ.**

ფაჴშურ იგივეა, რაც **ფა̄̈ყჷშირ.**

ფა̈თჷ (-ა̈შ ზს., -იშ ლნტ., ფათჷა̈რ ზს., ლნტ.), **ფათჷ** (-არ) ლშხ. — თმა. ახბგდა ქი და̄̈ჷა̈ ფა̈თჷს (ბზ. 30) — ცეცხლი მოჰკიდებია დევის თმას. ფა̈თჷიშ შელდდ ესეროღჷ ათგენა! (ბქ. 235) — ეს ერთი და სხვა ათასიო („თმის სათვალავად დასდგომოდესო")! ზურა̄ლე̄ლ ფათჷარს ლემესთე შგდეხ (ლშხ. 59) — ქალები თმებს ცეცხლში ყრიან. ეჲ მარეს ფა̈თჷ ხა̈რენა ლუთთჷენე (ლნტ. 246) — იმ კაცს თმა ჰქონია გათეთრებული. ფა̈თჷა̈რ ჯაგა̈ნდა ყჷა̈რყჷლაი (პოეზ. 2) — თმები ჰქონდა (ედგა) ხუჭუჭი. კ ნ ი ნ. **ფა̈თჷლდ** ბზ., **ფა̈თულდ** ბქ., ლნტ., **ფათჷლ** ლშხ. ფათჷლ ლოქ ეხკიჩდ (ლშხ. 49) — თმის ღერი („პატარა თმა") მოიგლიჯეთო (ფიცის ამღებს ეტყვიან). **ფა̈თჷ ლა̈გნა̈შ** დინა (ბქ.) — ქალიშვილი, რომელიც თმის გაშვების (დაყენების) ასაკისაა. გ ა დ ა ტ. ზს. — ბზარი. ჰიქს **ფა̈თჷ ხა̄გ** (ბზ.) — ჭიქას ბზარი აქვს (ადგას).

ფა̈თჷა̄რობ (-ა̈შ, —) ბზ., **ფათჷარობ** (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.), **ფათჷა̄რობ** (-აშ, —) ლშხ. — თმების წეწვა-გლეჯით ჩხუბი, ქალების ხელჩართული ბრძოლა. გა̈რგლას ზუ-

რელა̈ლდ ფა̈ჵა̄რობ ახჭემხ (ბზ.) — ქალებ-მა ლაპარაკს ჩხუბი მოაყოლეს. ზურალე̄ლს ჩუ ხა̄დახ ფაჲჵა̄რობ (ლშხ.) — ქალებს პქონ-დათ წეწაა-გლეჯა.

ფა̈თჵა̈̄რ (-იშ, ფათჵა̄რა̈ლ) ბზ., **ფათ-ჵა̈რ** (-ჵარა̈ლ) ბქ., ლნტ., **ფათჵა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ბალნიანი, თმიანი. ალ ზურა̄ლს ფა̈თ-ჵა̈̄რ ნიჩჵ ხა̄დდა (ბზ.) — ამ ქალს თმიანი პი-რისახე პქონდა. ჲეშმაჲს ფათჵა̄რ ტოტარ ხა̄და (ლშხ.) — ეშმაკს ბალნიანი ხელები პქონდა.

ფა̈თქოლა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფათქჵა-ლაჲ** (-ლა̄ჲშ, -ლე̄ლ) ლშხ. — გასახეთქი. სი ფა̈თქოლა̈ჲ, ქჵა̈რილ მიშგუ (ჳოჟ. 152) — შე გასახეთქო, ჩემო ლაფშა.

ფა̈თქჵა (-ჵა̈̄შ, —), **ფეთქჵა** (-ჵა̈შ, — ბქ., -ჵა̄შ, — ლშხ., -ჵა̈ჲშ, — ლნტ.) — 1. ქანცის გამოლევა, ქანცის გაწყვეტა. ლიშდა̈ბშჵ ფა̈თ-ქჵა იმ მაშიდ? (ბზ.) — მუშაობით ქანცის გა-წყვეტა რას მარგებს („მიშველის")? 2. გახეთქა, გასკდომა (გულისა, მუცლისა...). ალ ჰყინტს მი-შგუ გუმი ფეთქჵად გჵი ხარ (ბქ.) — ამ ბიჭს ჩემი გულის გასკდომა უნდა („გასკდომად აქვს გული"). ხამს ფეთქჵანუნ ხა̄რ ჯად ლგბე̄ლე (ლშხ.) — ღორს გახეთქამდე აქვს მუცელი გა-ბერილი. იხმარება გამოთქმაში **ფა̈თქჵდ ლიგნე** ზს. — გაძღომა, გასკდომა. ალ ხა̈მ ფა̈თქჵდ ლგგ (ბზ.) — ეს ღორი ძალზე მაძღარია („გას-კდომად დგას").

ფა̈თქჵია̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფა̈თქჵია̈** (-იშ, -იაუ) ბქ. — ფამფამა. ძაძუ ფა̈თქჵია̈ჲ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ძატუ ფამფამა ქალია.

ფა̈თხია̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფა̈თხია̈** (-იშ, -იაუ) ბქ. — სუსტი, მიკნავებული. მა̈ჲ ფა̈თხჲა̈ჲ ბეფშჵილდ ლი ალ ჰყინტგლდ? (ბზ.) — რა სუსტი ბავშვია ეს ბიჭუნა?

ფა̈კჵნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄რ‖-ნა̈̄ლ) ბზ., **ფეკჵნა** (-ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ნა̈ჲშ, -ნა̈რ ლნტ.), ზ ო ო ლ. — ლეკვი, ბოკვერი. ამნე̄მდ ფა̈კჵნა̈̄რ ქჵა̈სგრდა̄ლე (ბზ. 395) — ამან ლეკ-ვები დაზარდა. ქა̈ჯდ ესსიპე ჰა̈შ ი რა̈შ ფეკ-ჵნოლდ (ბქ. 21) — ქაჯმა გადააქცია ქმარი და რაში ლეკვებად. ჟე̄ლდ ფეკჵნე̄ლ აშიდ (ლშხ.) — ძაღლმა ლეკვები დაყარა. მაჵრენეს ფეკ-ჵნა ახათენა (ლნტ.) — უმცროსს ლეკვი გასჩე-ნია. კ ნ ი ნ. **ფა̈კჵლ‖ფა̈კჵი̄ლ** ბზ., **ფეკ-ჵნილ, ფეკჵნულ** ბქ., ლნტ., **ფეკჵნო̄ლ** ლშხ. ალის ხალთთეჲსგა ფეკჵნილ ოთგენეჲ (ბქ. 92) — ამას ხალთაში პატარა ლეკვი ჩაუს-ვეს.

ფა̈ლიკდ ლიგნე იხ. **ფელიკ.**

ფა̈მლი (-ლი̄შ; -ა̈რ ბზ., -ლა̈შ, -ლა‖-ლა̈რ ბქ.), **ფამლი** (-ლი̄შ, -არ) ლშხ. — ში-ნაყმა, შინამოსამსახურე, ლაქია. ხელწიფხ ა̈ნ-ხირნა̈̄ნ ფა̈მლია̈̄რთე (ბზ. 442) — ხელმწიფე გაჯავრდა შინაყმებზე. ლჵაჰა̈რს ხოქჵა ფა̈მ-ლად (ბქ. 251) — ვაჭარს უთქვამს ლაქიებისა-თვის. ყორ მიკარედ, ფა̈მლა! (ჳოჟ. 108) — კა-რი გამიღეთ, შინაყმებო!

ფა̈ნელ იგივეა, რაც **ფანელ.**

ფა̈ნთხ იგივეა, რაც **ფა̄ნთხ.**

ფა̈ნჩხ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფონჩხ** (-ა̈რ) ბქ., **ფიჩხ**[1] (-არ) ლშხ. — ფიჩხი. ქჵერიჵ ანჴა̈დ ფანჩხა̈რთე (ბზ. 381) — ქერიეი მოვიდა ფიჩხის ასაღებად (ფიჩხებისკენ). ამნემ ესბოგალე ფონჩხა̈რ (ბქ.) — ამან ხიდივით დააწყო ფი-ჩხები. ბებედ ფიჩხ ანხურჲელე (ლშხ.) — ბე-ბიამ ფიჩხი შეაგროვა.

ფა̈ჲდა[1] (-და̈̄შ, —) ზს., **ფაჲდა** (-და̈შ, —) ლხმ., **ფა̄ჲდა** (-და̄შ, —) ლშხ. — ბედი. ალ ზურალს ხოლა ფა̈ჲდა ლაპოდენა (ბქ.) — ამ ქალს ცუდი ბედი პქონია (მისცემია).

ფა̈ჲდა[2] ზს., **ფაჲდა** ლხმ., **ფა̄ჲდა** ლშხ. — ბარაქა. ფა̄ჲდა მა̄ ხა̄რ ქერს (ლშხ.) — ქერს ბარაქა არა აქვს.

ფა̈ჲტონ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ფა̄ჲტონ** (-არ) ლშხ. — ფაეტონი. ამ წა̈მქი ფა̈ჲტონოლჵ ოხ-მარე! (ბქ. 251) — ამ წამსვე ფაეტონი მომიმზა-დეთ! ხენწიფი გეზალ ფა̄ჲტონშჵ ანჴად (ლშხ.) — ხელმწიფის შვილი ფაეტონით მოვი-და.

ფა̈რ[1] (-იშ, -ფარა̈ლ ბზ., -ფარა̈რ ჳმ.), **ფარ**[2] (-ალ) ლშხ. — ფარი. მიჩა ფა̈რ ი ხან-გა̈რდ ესერ ხაყლჵნი (ბზ. 26) — შენი ფარ-ხმლის (ხმლად) მეშინიაო.

ფა̈რ[2] იგივეა, რაც **ფა̈რჵ.**

ფა̈რისეჵელ, ფა̈სეჵელ (-ჵლიშ, -ჵლა̈რ) ბზ., **ფარისეჵელ** (-ჵლარ) ლშხ. —

ფარისეველი. როსტომ ფა̈რისეჳელ მა̄რე ლი (ბზ.) — როსტომი ფარისეველი კაცია. ამკად ფარისეჳლიშ დე̄სმა მამწამ (ლშხ.) — ასეთი ფარისევლის'ა' არაფერი მწამს.

ფა̈რჳ (-იშ, ფარჳა̈ლ ბზ., ფარჳა̈რ ბქ., უშკ.), **ფარჳ** (-ალ) ლშხ., **ფიარჳ** (-ა̈რ) ჩბხ., **ფა̈რ²** (-ფარა̈ლ) ლნტ., **მგფა̈რჳ** ზს., ლნტ., **მგფარჳ** ლშხ. — რუხი, ნაცრისფერი. მი მაყა ფა̈რჳ ჩა̈ჯ (ბზ.) — მე მყავს რუხი ცხენი. ნალჳეჳრდ ფა̈რჳ აბგოლ ყ'ოსრეკ ჰინგირს (ბქ. 31) — ვაჟმა ნაცრისფერი აბგები ჩამოჰკიდა უნაგირს.

ფა̈რფ (-იშ, ფარფა̈ლ ბზ., ფარფა̈რ ბქ.), **ფარფ** (-ალ) ლშხ. — ფარფლი, კიდე. ფაყჳა̈შ ფა̈რფს მოშ ჰა̈ბ ხასდა (ბქ.) — ქუდის ფარფლს სხვანაირი ფერი ედო.

ფა̈რღილ (-იშ, —) ბქ. — შიში, ფეთება. ალ ლეგლირდე ფა̈რღილიშ მგგნე ლი — ეს ავადმყოფობა შიშის მომგვრელია (მდგმელია).

ფა̈რშიჳ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -არ ბქ.), **ფარშიჳ** (-ალ) ლშხ. — ყალბი, ორგული, არაგულწრფელი, ზერელედ მომუშავე, ფარშავი. ისგჳედ ქორა̈ ფა̈რშიჳ ისგჳე̄დჳრჳ ალჰა̈ცლი! (ბზ.) — თქვენი ოჯახის ორგული უთქვენოდ დაიღუპულიყოს! ფა̈რშიჳდ ლიშდა̈ბს სეჳ დემეგ ხ:ულჳე (ბქ.) — ზერელედ შრომას ბარაქა (სვე) არ აქვს. შდრ. ფარუკ'ჳ'.

ფა̈რშმა̈გ (-იშ, -მაგა̈ლ) ბზ., **ფარშაჳა̈ნგ** (-ჳანგა̈რ ზს., -ჳანგა̈ლ ლნტ.), **ფარშმაგ, ფარშაჳანგ** (-ალ) ლშხ., ზოოლ. — ფარშევანგი. ფა̈რშმა̈გდ ლოხჳკიჩ ღალე ყალაჩჳყლა̄ნს (ბზ.) — ფარშევანგმა გამოუძრო ფრთა ყალაჩუყლანს. დედჳფალს ძეზჳისა ფარშაჳანგალ ხეყე̄და (ლშხ.) — დედოფალს ეზოში ფარშევანგები ჰყავდა. გ ა დ ა ტ. ეშმაკი, მოხერხებული. ალ მა̄რე ფა̈რშმა̈გდ ლგგ (ბზ.) — ამ კაცს ყველაფერი ეხერხება („ფარშევანგად, ეშმაკად დგას"). ამირან ფარშმაგ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ამირანი მოხერხებული კაცია.

ფა̈რცჳლობ იგივე, რაც **ფერცჳლობ.**

ფა̈რხ (-იშ, ფარხა̈რ) ბქ. — კვერნის დასაჭერი ხაფანგი. ცხეკისგა კჳენს ფა̈რხ ოთგეხ — ტყეში კვერნას ხაფანგი დაუგეს. კ ნ ი ნ. **ფა̈რხილდ.** შდრ. **გასკად.**

ფა̈რ-ხანჯა̈რ იგივე, რაც **ფა̄რ-ხანგა̈რ.**

ფა̈რჯიგ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ურჩი, ჯიუტი. ფა̈რჯიგ მარა დემთე ლამარგა ხარ (ბქ.) — ჯიუტ კაცს ვერაფერში გამოიყენებ (ვერაფერში აქვს გამოსაყენებელი).

ფა̈ს (-იშ, ფასა̈რ) ზს., ლნტ., **ფას** (-არ) ლშხ. — ფასი; საფასური. ქორა̈ ფა̈ს ბაპა̈რს ხა̄დხ (ბზ. 2) — სახლის ფასი ერგოთ მღვდლებს. ეჯდა̈რ ხგნსგა ფასჳეი ქოთჰოდახ (ბქ. 199) — ისინი ნახევარ ფასში გაუყიდიათ. მა̄რას ნამუსი ფას დე̄მჩიქს ე̄სმა ხელჳე̄ნი (ლშხ.) — კაცს ნამუსის ფასი არასოდეს არაფერი ექნება. დეთა̈დ ხულჳე ჯიმე ფა̈ს (ლნტ. 22) — არც აქვს მარილის საფასური. კ ნ ი ნ. **ფა̈სილდ** ზს., ლნტ., **ფასი̄ლ** ლშხ.

ფა̈სეჳელ იგივე, რაც **ფა̈რისეჳელ.**

ფა̈ტლინჯ იგივე, რაც **ფეტლა̈ნჯ.**

ფა̈ტჳ (-ა̈შ/-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ფეტჳ** (-ეშ/-იშ, — ბქ., ქს.), ბ ო ტ. — ფეტვი. ალას ა̈ხჩგდ ფა̈ტჳა̈ კაკლი̄დ (ბზ. 339) — ამას გამოერია ფეტვის მარცვალი (კაკალი). ნალჳეჳრს ფეტჳეშ ითქილდ ახხჳიდ (ბქ. 89) — ვაჟმა (ვაჟს) ფეტვის მარცვალი იპოვა (დახედა). ალეს ფეტჳი კაკალზუმ გჳლჳლ ხარ (ლშხ.) — ამას ფეტვის მარცვლის(კაკლის)ხელა გული აქვს. მუხჳბოლს ფა̈ტჳ ხა̈ჳენა ჯიბა̈დსა̈ (ლნტ. 285) — პატარა ძმას ფეტვი ჰქონია ჯიბეში. ედმინს ხა̈ჳენახ ფეტჳ (ლნტ. 308) — იმათ ჰქონიათ ფეტვი. კ ნ ი ნ. **ფა̈ტჳლდ** ბზ., **ფეტჳლდ** ბქ., ლნტ., **ფეტჳლ** ლშხ.

ფა̈ტჳა̈რ იგივე, რაც **ფეტჳრა.**

ფა̈ფია̈დ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფა̈ფია̈** (-იშ, -იაჳ) ბქ., **ფაფიად** (-ია̄დშ, -ე̄ლ) ლშხ. 1. გაშლილი, განიერი. ალ ბალახ ფაფიად ქონდარშა̄ლ ჰედნი ყი (ლშხ., ხორ.) — ეს ბალახი ფართოდ გაშლილი ქონდარივით ამოდის. 2. ფართოტოტებიანი, ფართოფარფლებიანი. უჩხაყი̄ნ ფა̈ფია̈დ ზექს ლოხკჳნჩა̈ნდ (ბზ.) — წვიმაში ტოტებგანიერ ხეს შევაფარეთ. ალ მეგემ ფაფიი̄ლ ლი (ლშხ., ხორ.) — ეს ხე ტოტებგანიერია. 3. მსუქანი, ფაშფაშა. ნოჳე̄ დეხჳ ფაფიად დედბერ ლი (ლშხ.) — ნოეს ცოლი ფაშფაშა დედაბერია. კ ნ ი ნ. **ფა̈ფია̈ი̄ლ** ბზ., **ფაფიი̄ლ** ლშხ.

ფა̈ყ იხ. **ფოყ 2.**

ფა̈შ (-იშ, ფაშა̈რ) ზს., **ფაშუ̂** (-არ) ლშხ., **ფა̈შუ̂** (ფაშუ̂ა̈რ) ლნტ. — ფაშვი. ფა̈შ ხოჩა̈მდუ ესერ ოხკიდხ ლა̈ძჰას (ბზ.) — ფაშვი კარგად გამოუღეთ საკლავსო! ა̈მირანდ ალ მარა ფაშა̈რ ქამჩუ ოსდე (ბქ. 10) — ამირანმა ამ კაცს ფაშვ(ებ)ი გამოუღო. ჩარგაზდ ფაშ ი თხუმ ჯოდღას ესდე (ლშხ. 63) — ჩარგაზმა ფაშვი და თავი შორს დადო. ჰა̈ნს ჰა̈დისა ხულ-უ̂ე ფა̈შუ̂ (ლნტ. 39) — ხარს მუცელში აქვს ფაშვი. იხმარება გამოთქმაში **ფა̈შირდ** (ბზ.), **ფაშუ̂ირდ** (ბქ.) **ლიგნე** — გამოფატვრა, ნაწლავების გამოყრევინება. ბულუ̂ად ფეკუ̂ნა ფაშუ̂ირდ ადგენე (ბქ.) — ბულამ ლეკვი გამოფატრა. კ ნ ი ნ. **ფა̈შილდ** (ბქ.)

ფა̈შილა̈ღ იხ. **ფაშა̈ღ.**

ფა̈შუ̂დღელა̈ღ იგივეა, რაც **ფაშდუ̂ღელა̈ღ.**

ფა̈ჩი (-ჩუ̂შ/-ჩა̈შ/-იშ, -ა̈რ) ზს., **ფაჩლუ̂ლ** (-აშ, -არ) ლშხ. — ფაჩუჩი. ბებედ ბობშარს ფაჩლუ̂ლარ ოხჯიშე (ლშხ.) — ბებიამ ბავშვებს ფაჩუჩები მოუქსოვა. კ ნ ი ნ. **ფა̈ჩილ, ფაჩლიდ** ბზ. ფა̈ჩილა̈რ ესერ ხაკუ (ბზ.) — ფაჩუჩები მინდაო.

ფა̈ჩხუ̂ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ფა̈ცხ** ბქ., **ფაჩხუ̂**[2] (-არ) ლშხ. — ნამსხვრევი, ნაფშვენი. ფა̈ჩხუ̂დ ლგგნე ემხუ̂იდ დია̈რ (ბქ.) — პური დაფშვნილი (ნაფშვენად ქცეული) დამხვდა. ჰიქ შიშდ ფაჩხუ̂ეე ადგგა̈ნ (ლშხ.) — ჭიქა მაშინვე დაიმსხვრა (ნამსხვრევად იქცა). იხმარება გამოთქმაში **ფა̈ჩხუ̂დ/ფა̈ცხდ ლიგნე** ზს. — დანამცეცება, დაფშვნა. დია̈რი ნა̈კუ̂იშს ფა̈ცხდ ლიგნე ხაკუ (ბქ.) — პურის ნატეხს დანამცეცება უნდა.

ფა̈ცხდ ლიგნე იგივეა, რაც **ფა̈ჩხუ̂დ ლიგნე.**

ფა̈ჰ (-იშ, ფაჰა̈რ) ბქ., ლნტ. — საქსოვი დაზგის საყრდენი ორკაპა ხე (ფეხი). ალე ხეკ-უ̂ეს ა̈ნგაწყობლენს ფა̈ჰყინ (ლნტ. 30) — ეს უნდა გაიწყოს საქსოვი დაზგის ორკაპა საყრდენზე.

ფა̈ჰია̈ღ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფა̈ჰია̈** (-იშ ბქ., -ა̈უ ჩზს., -იაუ ლხმ.), **ფა̈ჰუ̂ია̈** ლხმ., **ფაჰიაღ** (-ია̈ღშ, -არ) ლშხ. — განიერლაჯება, გაჩაჩხული. იმჟი ფა̈ჰია̈ღ ხი! (ბზ.) — რა განიერლაჯება ხარ! მადკად ფაჰიაღ ბა̈ჰარს იგემ სემნარ! (ლშხ.) — რა განიერ ნაბიჯებს ადგამს სემნარი!

ფა̄და̄სობ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ფადასობ** (-ა̈შ ბქ., -იშ ლნტ., —) — არეულობის, აშლილობის ხანა; მდევრობა, მოსახლეობის დამცველი რამმების მშადყოფნის ჟამი. ფა̄და̄სობ ა̈დჰიდ სოფელდ (ბზ.) — აშლილობის („ჩაფრობის") ხანა გადაიტანა სოფელმა.

ფა̄და̄ს ბზ., **ფა̄და̄სგ** უშგ., **ფადა̈ს** ჩზს., ლნტ., **ფადას** ბქ., ლხმ., **ფადეს** ლშხ. (-იშ, —) — 1. რამმი. ბუბნი ყესჰიდ ლენჯა̈რი ფა̄და̄სს (ბზ. 21) — ბუბნიმ მიუსწრო ლენჯერის რამმს. 2. მდევარი. ლატლია̈შ ფადასდი ლეჟ' ანჰიე (ბქ. 8) — ლატალის მდევარმაც მოაღწია. ფადა̈სი ბედიშ ლოქუ ლი (ლნტ. 6) — მდევრის მსხვერპლი გახდესო (ბედისამც არისო). მირანგულას ფა̄და̄ს ახლუ̂იჰდა (პოეზ. 8) — მირანგულას მდევარი გამოეკიდა. კ ნ ი ნ. **ფადასგილ** ბქ. ფადასგილ ლუზუ̂ერ იროლე (პოეზ. 88) — მდევარი შეკრებილი იქნება.

ფა̄ნ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ უშგ., -იშ, -არ ლშხ.), **ფან** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მთელი დღე. სამ ფანუ̂ნღო და̈უ̂ა̈რდ ხა̈ქუ̂ეხ ალ მარა (ბქ. 26) — სამი დღის შემდეგ დევებმა უთხრეს ამ კაცს.

ფა̄ნ[2] ლშხ. — ჯერი (ჭამისა). ფა̄ნი შელდუ̂ი — (ყოველი) ჯერის მიღებამდე.

ფა̄ნ[3] ლშხ. — ღერი, ბეწვი (თმისა). თხუმე ფა̄ნ ჩუ̂ემჰად შგურშუ̂ — თავმარი დამეცა (თმის ბეწვი ჩამომცვივდა) სირცხვილისაგან.

ფა̄ნთხ (-იშ, -არ) ლშხ., **ფა̈ნთხ** (-ა̈რ) ლნტ. — ობობას ქსელი, აბლაბუდა. კიდბონარისა უ̂ობობუა̄ღ ფა̄ნთხარ სერ დე̄სამა არი (ლშხ. 59) — კიდობნებში ობობას ქსელ(ებ)ის მეტი არაფერია. შ დ რ. **ოფლოფა̈ი̄ ლა̈ჯშღა̈რ.**

ფა̄ნ-ფა̄ნ იგივეა, რაც **ფან-ფან.**

ფა̄ღდა იგივეა, რაც **ფა̈ღდა.**

ფა̄ღტონ იგივეა, რაც **ფა̈ღტონ.**

ფა̄ღქარ ლშხ. იხმარება გამოთქმებში: **ფა̄ღქარდ ლჷ̄გ** — გამრჯეა, ძალიან სწრაფია, დაუზარებელია; **ფა̄ღქარშა̄ლ ისიპანა̄ლ** — მარჯვედ (ჯარასავით, ციბრუტივით, ფეიქარივით) ტრიალებს.

ფა̄რა (-რა̈შ, —) ბზ. — ფარა, ფულის სამომი ერთეული (ძეელი). დედფა̈ლს ბეგა̈რ ოთგადა̄ნა ჟ̄ოხჟ̄იშდ ფა̄რა (ბზ.) — დედოფალს ბეგარა'დ' დაუდეია ხუთი ფარა.

ფა̄რცხ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **ფანცხ** (-არ) ლნტ. — ლასტი. ფა̄რცხ ჩუ'ჟ̄' ესერ ა̈შიხ ფეჩისგა (ბზ.) — ლასტი დაწვი დუმელშიო. ჰემი ლამა̄ჯიყი ლეწგხ ლი ფა̄რცხ (ლშხ.) — თივის მიდეისას საჭიროა ლასტი. ჩალა̈ ლა̈ძასდ ხჟ̄იჯმა̈რიდ ფანცხა̈რს (ლნტ. 23) — ჩალის წასაღებად ეხმარობთ ლასტებს.

ფა̄რ-ხანგა̈რ (-გრიშ, -გრა̈ლ) ბზ., **ფა̄რ-ხანგარ** (-გრიშ, -გრალ) ლშხ., **ფა̈რ-ხანჯა̈რ** (-იშ, -ჯარა̈ლ) ლნტ. — ფარ-ხმალი (ფარ-ხანჯალი). მაძ ლოქ ხაყრის ფა̄რ-ხანგარს (ლშხ. 66) — რა ვუქნა ფარ-ხმალსო?

ფა̄ტჟ̄რა იგივეა, რაც **ფეტჟ̄რა**.

ფა̄ჟ̄ იგივეა, რაც **ფაჟ̄**.

ფა̈ყჟ̄შირ (-იშ, —) ბზ., **ფაყშჟ̄ირ** ლხმ., **ფაჯშურ, ფახშურ** ლშხ. 1. მოუწესრიგებელი. იმყი ფა̈ყშჟ̄ირ ხი? (ბზ.) — რა მოუწესრიგებელი ხარ? 2. მერელე. ალე ქორ სურუ ფაჯშურდ||ფახშურდ ლი ლგბე (ლშხ.) — ეს სახლი ძალიან მერელედაა აგებული.

ფედი იგივეა, რაც **ფე̄დი**.

ფედიას იგივეა, რაც **ფე̄დიას**.

ფედია̈'ძ'შ იგივეა, რაც **ფე̄დია̈შ**.

ფედძად იგივეა, რაც **ფე̄დიას**.

ფეთ (-იშ, -არ) ლშხ. — ფთილა. ეშხუ ფეთ მატყი̄ დე̄სა გულჟ̄ა̄ნდა ქორისა (ლშხ.) — ერთი ფთილა მატყლიც არ გვქონდა სახლში.

ფეთე̄ნ (-იშ, —) ლშხ. — სამიმარი, სახიფათო. ბობშ ფეთე̄ნყი ხა̄გან (ლშხ.) — ბავშვი სახიფათო (ადგილ)ზე იდგა.

ფეთქჟ̄ა იგივეა, რაც **ფა̈თქჟ̄ა**.

ფეთქჟ̄ა̈ძ (-ა̈იშ, -ჟ̄აჟ̄) ბზ., **ფეთქჟ̄ა̈** (-იშ, -ჟ̄აჟ̄||-ჟ̄ა̈ჟ̄) ბქ. — „სკდომია". ბიშტჟ̄ ფეთქჟ̄ა̈ ლი (ბქ.) — ბუშტი „სკდომიაა".

ფეკჟ̄ნა[1] იგივეა, რაც **ფა̈კჟ̄ნა**.

ფეკჟ̄ნა[2] (-ნა̈შ, -ნა̈რ||-ნა̈ლ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ., -ნა̄შ, -ნა̄რ ლშხ., -ნა̈ძშ, -ნა̈რ ლნტ.)— სოლი, რიკი, კოტა (ხისა). სა̈ჟ̄ს ფეკჟ̄ნა̈რს ყი ხჟ̄აჯა̈ლიდ (ლნტ. 23) — მარხილს ესობთ სოლებს.

ფელანდიშ (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ფელამუში. ხჟ̄ა̈სყეძდ ფელანდიშს (ლნტ. 32) — ვაკეთებთ ფელამუშს.

ფელდ იგივეა, რაც **ფელტ**.

ფელენჯ იგივეა, რაც **ფელინჯ**.

ფელიკ (-ლკიშ ზს., -იშ ქს., -ლკა̈რ ზს., -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), **ფო̄ლიკ** (-ლკიშ, -ლკა̈რ) ბზ. 1. ფელიკი (საკლავის მეოთხედი). ეჯიარე ქორისგა მეჰად ფელიკ ხორიკ (ბზ.) — იმათ ოჯახში მუდამ ფელიკი ჰკიდია. ქა ლამო ეშხუ ჯანი ფელიკ! (ლშხ.) — მომეცი ხარის ერთი ფელიკი! კნინ. **ფელკიდ** უშგ., **ფელიკე̄ლ** ლშხ. 2. იხმარება გამოთქმაში **ფელიკდ** (ზს., ლშხ.), **ფილიკ'ჟ̄'დ** (ზს.), **ფა̈ლიკდ** (ბქ.) **ლიგნე** — დანგრევა, დამსხვრევა, დაფლეთა, ასოასოდ დაჭრა, დანაკუწება, აჩეხა. და̈ჟ̄დ ბიკ ფა̈ლიკდ ადგენე (ბქ. 115) — დევმა ჯირკი დაანაკუწა. გჟ̄ელერშა̈ჰ მეშიალას ფილიკდ ა̈გნე (ბქ. 260) — გველეშაპი მებრძოლებს აჩეხა. **ფა̈ლიკდ ლგგნე** (ბქ.) — დანგრეული, დამსხვრეული.

ფელინჯ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფელენჯ** (-ა̈რ) ბქ., **ფილე̄ნჯ** (-არ) ლშხ. 1. კრუნჩხვა; ფილენჯი. ბობშს ფილენჯარდ ოხო̄ზინე (ლშხ.) — ბავშვს კრუნჩხვებმა მოუარა. 2. ბქ. დამბლა. მიშგჟ̄ა ამახჟ̄ს ფელენჯოჟ̄ ხაჟ̄ხა! — ჩემს მტერს დამბლა დასცემოდეს!

ფელტ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ფელდ** (-არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), **ფო̈ლტ** (-ა̈რ) ბზ. — ფერდობი. მგლდელდ დაჯა̈რ ფელტთე ლახშიდ (ბზ. 30) — მწყემსმა თხები ფერდობისკენ გარეკა (შეაყარა). ფელტჩუ ქაფა̈რ ლა̈თრიშჟ̄ ონჰჟ̄იდდ (ბქ. 86) — ფერდობზე ტვირთ(ებ)ი თრევით ჩამოვიტანეთ. გუშგჟ̄ე ლეჯნი-ლელა̄ში ფელდისა ლი (ლშხ.) — ჩვენი სახნავ-სათესი ფერდობზეა (ფერდობშია). კნინ. **ფელტე̄ლდ** ბზ., **ფელტილდ** ბქ.

ფემფირ, ფიმფორ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — ადიდებული, აქაფებული მდინარე. ფემფირს დეშ ხჟ̄ედა (ბზ.) — აქაფებულ მდინარეზე (მდინარეს) ვერ გადავალ.

ფემფრობ, ფემფრდანობ (-ა̈შ, —) ბზ., **ფიმფრობ, ფინფრობ** (-ა̈შ, —) ბქ. — წყალდიდობა. ეჯ ზაჳ ფემფრდანობ ლა̈სჳ (ბზ.) — იმ წელს წყალდიდობა იყო. ლგჳრე ფიმფრობჟი ლიმშაჳ ჩუ ქჳეცნიჳ (ბქ. 242) — (წყლების) წყალდიდობის პერიოდში მუშაობა წყდებოდა. შდრ. **ლუხჳობ.**

ფენ¹ (-იშ, -ა̈რ||ფონა̈რ) ბქ. — წყალობა. ფენ მ'ესერ ხოწჳრ მიჩეშხენქა? (ლხმ.) — შენა რა წყალობა მახსოვსო („სდის, უწვეთავს, უჟონავს")?

ფენ² ბქ. — ხორცის ნახარშის ცხიმიანი ქაფი, ფენა. ხარშჳს ფენ ხაგ — ხორცის ნახარშს ცხიმიანი ფენა ადგას.

ფენ³ ბქ. — ფისი. ფენ||ფისე ხოწჳრ მიშგჳა ლირდეს (ლხმ.) — ცუდადაა ჩემი საქმე (ფისი სდის ჩემს სიცოცხლეს). შდრ. **ფისე.**

ფენ⁴ იგივეა, რაც **ფონ.**

ფენთხ¹ (-იშ, -ა̈რ||ფონთხა̈რ) ბქ. — ნანადირევი. ყასბულათდ ფენთხ სგა̈ნჴიდ ქორთე (ბქ.) — ყასბულათმა სახლში შემოიტანა ნანადირევი. შდრ. **ნა̈თხჳიარ.**

ფენთხ² იგივეა, რაც **ფჳ̈ნთხ.**

ფერ¹ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — ფერი. ჰა̈ლჳირ ჩა̈ჟს ოხჳა̈დ ეზერ ფერიშ (ბზ. 70) — ცხენს ალვირი მოუხდა (მოუვიდა კარგი ფერის'ა'). ლიც ზისხიშ ფერიშდ ენსყი (ბქ. 65) — წყალი სისხლისფრად (ფერის'ა'დ) 'გადა'იქცევა. დოდის წჳგრნი ფერი აყბა̈რ ხა̈რ (ლშხ.) — დოდის წითელი ფერის ლოყები აქვს. მი ძაკჳ მერბე-მერბე ფერიშ ძიჳა̈რა̈ლ (ლნტ. 101) — მე მინდა სხვადასხვა ფერის მძივები. ჩაჲილდ ჭეყად ქჳიშმიშ ფერიშ (ზოეზ. 2) — ცხენი გყავდა ქვიშისფერი.

ფერ² ბქ. — კვეთიანი რძის ამოსარევი ჩხირი. ჳიდიშ ლა̈ჩდინა ფერ ჩჳა̈მთჳაფ (ბქ.) — კვეთის მოსარევი ჯოხი დამეკარგა. შდრ. **სა̈რხელ.**

ფერა̈ბ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ფერებ** ლშხ. — პირფერობა; მობოდიშება. დიმთილ თელღრას ფერა̈ბს ესტა̈ხ (ბზ.) — დედამთილმა რძალს პირფერობა დაუწყო (პირფერობით დაუბრუნა). ამნჳმ ფერა̈ბი დემეგ ხა̈ქჳე მეზჳბელს (ბქ.) — ამან მეზობელს არც მოუბოდიშა (მობოდიშებაც არ უთხრა). შდრ. **ფარუკე̄ლარ.**

ფერბა̈დ (-ა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ფერბა̈** (-იშ, -ბაჳ) ბქ.||**ფერბია̈ნ, ფერბდა̈ნ** (-ი/დანა̈რ) ზს., **ფერბად** (-ბა̈დშ, -ბაჳ), **ფერბიან** (-იშ, -არ) ლშხ. — პირფერი, პირმოთნე, ფარისეველი; მომფერებელი. ფერბა̈ მარე ლესისგ ლი (ბქ.) — პირფერი ადამიანი საძულველია. გჳედოს გეზალი მიჩეშმალ ფერბია̈ნ ხორი (ბქ.) — გვედოს შვილიც თავისნაირი ფარისეველი ჰყავს. უშკჳისკა ფერბა̈დ (ლნტ.) — პირმოთნე (პირში მომფერებელი). შდრ. **ფარუკ'ჳ', ფა̈რისეჳელ.**

ფერბია̈ნ იგივეა, რაც **ფერბა̈დ.**

ფერდ იგივეა, რაც **ფელტ.**

ფერებ იგივეა, რაც **ფერა̈ბ.**

ფერთხა̈ (-დშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ციცხვი, ლობიოს ამოსაქნელი კოვზი (ხისა), ლაფერთხა. ჩუ მგრხიდ ლობიოს ფერთხაჳშ (ლნტ. 37) — ლობიოს ციცხვით გავქნით. შდრ. **ჟჳ̄შხა, ლაფე̄რთხა.**

ფერიშ ზს., ლნტ., ნათ. ბრ. სახელისა **ფერ** — მსგავსი; უცნაური. ალი დეიშა ფერიშ ლი (ბქ.) — ეს უცნაურია (არავისი მსგავსია).

ფერმა (-მა̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̈შ, -მოლ ბქ., -მა̈შ, -მე̄ლ ლშხ., -მა̈დშ, -მა̈ლ ლნტ.) — ფერმა. მჴშგა̈ლა აჩა̈დხ ფერმათე (ბზ.) — მწველავები წავიდნენ ფერმაში. ფერმას ხორი აშირ მეშგ ფჳრ (ბქ. 195) — ფერმას ჰყავს ასი მეწველი ძროხა. ფერმა სოფლი ჳოკერისა ლჴგ (ლშხ.) — ფერმა სოფლის ბოლოს არის (დგას). კოლექტიჳს ხაყა მენგერე კჳმა̈ში ფერმა (ლნტ.) — კოლექტივს ჰყავს მსხვილფეხა საქონლის ფერმა.

ფერფ (-იშ, —) უშგ., **ფერფილ** ლშხ. — ფერფლი. ალდარს ფერფილ დჳსა ლეხფედა̈ნხ (ლშხ. 152) — ამათ ფერფლი არ მიეკარა(თ). შდრ. **ფილ.**

ფერცილ¹ (-ცლიშ, -ცლა̈რ) ლხმ. — სარაჯის ფურცელი. ფერცილს ლეზობდ მამ ხაყა (ლხმ.) — სარაჯის ფურცელი არ იჭმევა (საჭმელად არ ვარგა).

ფერცილ² ლხმ. — ადამიანის სხეულის ნაწილი მუცლის არეში.

ფერცლაბ, ფერცლა̈ბ იგივეა, რაც **ფერცჳლობ.**

ფერცჳლობ (-იშ, —) ბზ., ჭხ., **ფა̈რცჳლობ** (-ა̈შ, —) უშგ., **ფერცლა̈ბ, ფერცლაბ** ბქ. — ფერისცვალება (რელიგიური დღესასწაული, რომელიც იმართება ძველი სტილით 6 აგვისტოს). ალა ლა̈სჳ ფერცჳლობ ლადა̈ღ (ბზ.) — ეს მოხდა (იყო) ფერისცვალების დღეს. ფერცჳლობ ლადეღ ან̈ჯად ციოყ (ლშხ.) — ფერისცვალების დღეს მოვიდა ციოყი.

ფესო (-იშ, -არ) ლშხ. — ფესვი, ძირი, ბოლო. მიშგუ მუხჳბე ჩი̄ს ფესოთე̄ჲსა ხაჴიმ სგა (ლშხ. 48) — ჩემი ძმა ყველაფერს ბოლომდე (ფესვამდე) მიჰყვება. შდრ. **წჷსხე.**

ფეტა (-ჲშ, — ბქ., ლშხ., -ტა̈ჲშ, — ლნტ.) — გახვრეტა. შდგმრა̈რე ფეტა ჯაკუმა? (ბქ.) — ყურების გახვრეტა გინდა? კასრულა̈ჲ ძირს ფეტათექა კოტო̄ლ ხაკლჷ̄ნ (ლშხ.) — ქვაბის ძირს გახვრეტამდე ცოტა აკლდა.

ფეტლა̈ნჯ (-იშ, -ლანჯა̈რ) ბზ., **ფა̈ტლინჯ** (-ა̈რ) ბქ. — ფეტველა (ღორის ავადმყოფობა). ხამა̈რს ფა̈ტლინჯ ხორდახ (ბქ.) — ღორებს ფეტველა ჰქონდათ.

ფეტჳ იგივეა, რაც **ფა̈ტჳ.**

ფეტჳობ (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ჭხ.) — ფეტვის მოსავლიანობა. ნეჰნა ხოჩა ფეტჳობ ლასჳ (ბქ.) — შარშან ფეტვის კარგი მოსავალი („ფეტვობა") იყო.

ფეტჳრა ზს., **ფეტჳრა̈̄ლ** (-რა̈̄შ, -იშ, -რა̈̄ლ) ბზ., **ფეტჳრა̈ლ** (-ა̈შ, -როლ) ბქ., **ფა̄ტჳრა** (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ), **ფა̈ტჳა̈̄რ** (-ჳა̄-რა̈რ) უშგ., **ფეტჳრა̄ლ** (-აშ, -ალ) ლშხ. — ყველიანი ფეტვნარევი პური. ალჲა̈რდ ესყედნეხ ლეზიზდ თჳით ფეტჳრა‖ფეტჳრა̈̄ლ (ბზ.) — ამათ წაიღეს (დაიკავეს) საგულად თითო ფეტვნარევი პური. ფეტჳრა მექჳრაშე̄რთე [ოსლჳრი] (ბზ. 389) — დამცხვარ ფეტვნარევ პურს რომ აცხობენ, იმ ოჯახში მიუდიოდი (დაცინვით იტყვიან ხოლმე). შჳანა̈რს ხა̈მთქჳახ ფეტჳრა̈შ ქჷთა̈რ (ბქ.) — სვანებს სჩვევიათ ფეტვნარევი ხაჭაპურები. მიშგუ ბობშ ფეტჳრა̄ლ ჺიარს დე̄მ იზბი (ლშხ.) — ჩემი ბავშვი ფეტვნარევ პურს არ ჭამს.

ფექ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ფქვილი. დადად ფექ ჩჳადძუჰე̄რე (ბზ. 246) — ბებიამ ფქვილი გაცრა. კიბდენ ფაქჳშჳ გჳეში ლი (ბქ. 246) — კიდობანი ფქვილით სავსეა. დიხსალს ყ'ახხჳე̄ნა ფექ კიდბონისა (ლშხ. 59) — დიასახლისს ფქვილი უპოვია (დახვედრია) კიდობანში. ჭაჭ ფექხენქა ისყი (ლნტ. 7) — ფაფა ფქვილისგან კეთდება. იხმარება გამოთქმაში **ფექდ ლიგნე** (ზს.) — დაფშვნა, დანაყვა. კნინ. **ფექილდ** ზს., **ფექი̄ლ** ლშხ.

ფექა̈̄რ (-იშ, -ქა̄რა̈ლ) ბზ., **ფექა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ფექა̈რ** (-ქარა̈რ ბქ., -ქარა̈ლ ლნტ.) — ფქვილიანი. ფექა̄რ ტომრალე ბუღჳი̄რ ლჷ̄გა̄ნ (ლშხ.) — ფქვილიანი ტომრების ბუღი იდგა.

ფეყჳ იგივეა, რაც **ფოყ 2.**

ფეშა[1] (-შა̈შ, — ბქ., -შა̈შ, — ლშხ., -შა̈ჲშ, — ლნტ.) — დაღლა. იოჳელს ფეშა დემეგ ხა̈მთქჳა (ბქ.) — იოელს დაღლა არ სჩვევია.

ფეშა[2] ლშხ. — ყურადღება, თანაგრძნობა. ალეს ფეშა ხეფსი (ლშხ.) — ამას თანაგრძნობა მოჰყვება.

ფეშგა (-გა̈შ, — ბქ., -გა̄შ, — ლშხ.) — გახსნა, მეხსნა. დინას ყიაქა ლებრე ფეშგა დემეგ ოთბაკა (ბქ.) — ქალიშვილს ყელზე მძივების მეხსნა არ გაუგია.

ფეშგა̈ჲ (-ა̈იშ, -გაუ) ბზ., **ფეშგა̈** (-იშ, -უ/-გაუ) ბქ., **ფეშჳა̈** (-ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ხსნადი, ადვილად გასახსნელი. ალ თა̈კჳ ფეშგა̈ჲ ლი (ბზ.) — ეს თოკი ადვილად იხსნება (გასახსნელია). ფეშგა̈ ყურყჳ მალჳს დეშ ირმი (ბქ.) — ადვილად ხსნადი მარყუჟი მელას ვერ 'და'იჭერს.

ფეშდჳა (-ჳა̈̄შ ბზ., -ჳა̈შ ბქ., -ჳა̄შ, — ლშხ.), **ფეშჳდა** (-და̈̄შ, —) ბზ., **ფეშტჳა** (-ჳა̈ჲშ, —) ლნტ. — უეცარი წაქცევა. კიბეჲ ფეშდჳა ლემყა̈ლ ლი (ბქ.) — კიბეზე წაქცევა საშიშია. ლეჯგლირდეს დოსგ ხოხალ მა̄რე̄მი ფეშდჳა (ლშხ.) — ავადმყოფობამ ადრე იცის კაცის წაქცევა (ავადმყოფობას სჩვევია).

ფეშენი იგივეა, რაც **ფეშნი.**

ფეშკა̈ იგივეა, რაც **ფეშგა̈ჲ.**

ფეშნი[1] (ოფშ ბზ., ოფეშ ბქ., აფა̈შ; ა̈ფშენი ზს., ოფეშ, აფაშ; აფშენი ლშხ.), **ფეშენი** (ამფეშ, აფა̈შ; ა̈ფეშენი) ლნტ., გ ა რ დ ა ვ. — იღლება. ჰყინტს ყ'ა̈ხფა̈შ (ბზ.) — ბიჭი დაიღა-

ლა (ბიჭს ქანცი გაუწყდა).

ფე̈შნი[2] (ოფე̈შ, აფა̈შ; ა̈ფე̈შენი ბზ., ონფე̈შ, ანფა̈შ; ანფე̈შენი ბქ., ოფეშ, აფაშ; აფშენი ლშხ.), **ფე̈შენი** (ამფე̈შ, აფა̈შ; ა̈ფე̈შენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ბრუნავს, ირჯება. გეზალღა ჳიჯ ი აფხუ̂რ ფე̈შნი (ბზ.) — ნაშიერისთვის (შვილისთვის) გველი და ბაყაყიც ბრუნავს.

ფე̈შტჳა იგივეა, რაც **ფე̈შდჳა**.

ფეჩხჳა̈ˈდˈ იგივეა, რაც **ფუჩხჳრა̈დ**.

ფეხჳრა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **ფიხჳრა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.) — ბ ო ტ. ქორაფი, ნეკერჩხალი. ფეხჳრა ახჳიქჩ სა̈ჳა̈ ჰგშხა̈რიპქდ (ბზ.) — ქორაფი მოეჭერი მარხილის ფეხებისთვის. ამ ნენჩას წჳა ფიხჳრა (ბქ. 229) — ამ ტყეში მოიპოვება ნეკერჩხალი. შდრ. **ბიკენჩხა̈ლ, ნაკჳერცხ.**

ფე̄დი ზს., **ფე̄დია||ფე̄დდა** ბზ., ლშხ., **ფედი, ფედია||ფედდა** ბქ., ლნტ. — ახლო. ფედიˈაˈ ა̈დგის ლიც ანღრი (ბქ.) — ახლო ადგილას წყალი მოდის. სოფელ ლასკადარ ლენტეხამოყ ფედია ლი (ლნტ. 18) — სოფელი ლასკადურა ლენტეხთან ახლოა. **ფე̄დიას/ფე̄დდას; ფე̄დიˈაˈდ/ფე̄დდად; ფე̄დიათე/ფე̄დდათე** ბზ., ლშხ., **ფედიას/ფედდად** ბქ., ლნტ., ზ მ ნ ს. — ახლოს. ფე̄დიას ჰადაჳჯუყშა იზგახ (ბზ. 369) — ახლოს პადაევჯუყიანი ესახლნენ. სგა̄ღერ ფე̄დიად! (ბზ. 63) — შემოდი ახლოს! მჷმზგრი ფე̄დიას ჰ̄რდი (ლშხ. 91) — მლოცველი ახლოს იქნება. დიარ ქ̇ოთდა აყბა̄ ფე̄დდათე (ლშხ. 68) — პური მიუტანია პირთან (ყბის) ახლოს. ცხუმელლა̈რ იზგეხ შუკჳე ფედიას (ლნტ. 17) — რცხმელურლები სახლობენ გზის ახლოს. კჳიცრა ლოგˈჳˈხჳიდ მასა̈რდ ფედდას (ჩოეზ. 16) — შუნი შეგვხედა ძალიან ახლოს. ასლამაზ ლამუარა̈ ფედიდ ა̈მჩედლი (ჩოეზ. 136) — ასლამაზი ცოლეურთიან („ცოლის მამის სახლის") ახლოს მისულა.

ფე̄დია̈შ (-იშ, -ია̄შა̈რ) ბზ., **ფედია̈შ/ფედია̈დშ** (-იაშა̈რ) ბქ., ლნტ., **ფე̄დია̄შ/ფე̄დდა̄შ** (-არ) ლშხ. — ახლობელი. ნა̈დ მეჳარ ფე̄დდა̈შ ხჳიშდ (ბზ.) — ჩვენ ძალიან ახლობელ'ნ'ი ვართ. ფედიაშა̈რდ სგ'ანჰიეხ (ბქ.) — ახლობლებმა მოაღწიეს. ფე̄დი/და̄შ ლოქ ხი მიშგჳი (ლშხ.) — ახლობელი ხარ ჩემით.

ფე̄დდად, ფე̄დდათე იხ. **ფე̄დი**.

ფე̄დდა̄შ იგივეა, რაც **ფე̄დია̈შ**.

ფიარჳ იგივეა, რაც **ფა̈რჳ**.

ფიზ (-იშ, -ა̈რ||ფჷზა̈რ ბზ., -არ ლშხ.) — ფეტვის ან კანაფის მარცვლის ჩენჩო. გიმბა̈შს ფიზ ქ̇ოთჩა̈დ (ბზ.) — კანაფის თესლს ჩენჩო მოსცილდა.

ფიზლად (-ლა̄დშ, —) ლშხ. — ღიპიანი. ყასბჳლათ ფიზლად მა̄რე ლი (ლშხ.) — ყასბულათი ღიპიანი კაცია.

ფითკირ იგივეა, რაც **ფითკირ**.

ფითˈჳˈ[1] (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ნამცეცი, (ერთი) ბეწვი, ღერი. ფითˈჳˈ მა̄დ ითხი ჰემიშ (ლშხ.) — ერთი ღერი თივა (თივის) არ იშოვება. კ ნ ი ნ. **ფითჳლ**. ამნე̄მ ფითჳლი დეშ ახბირ ლეზობს (ლშხ.) — ამან ნამცეციც (კი) ვერ მოაკლო საჭმელს. შდრ. **ფინჩ.**

ფითჳ[2] ბზ. — თოვლის ფთილა. ა̈ლ თჳეისგა მუსი ფითჳ დე̄მეგ ა̈სდენი (ბზ.) — ამ თვეში თოვლის ფთილა არსად დარჩება.

ფითქჳე (ოფუთქჳ, აფითქჳ; ა̈ფთქჳე ზს., აფუთქჳ ლნტ.), **ფჷთქჳე** (ოფჷთქჳ, აფითქჳ; აფთქჳე) ლშხ., გ რ დ მ. — ხეთქს. მიჩა (ესერ) იშჳსჰ̄ ა̈ფთქჳე ი ჯიჯჳსჰ̄! (ბზ. 396) — ცუდ დღეს დაგაყენებო (რბილსაც გაგიხეთქ და ძვალსაცო)!

ფიკჳ, ფჳკჳ (-იშ, -ა̈რ||ფუკჳა̈რ) ზს., ლნტ., **ფუკჳ** (-არ) ლშხ., ზ ო ო ლ. — ვაცი. ალ ფიკჳს ლელგიე̄რგიდ ლა̈გნედ (ბზ.) — ამ ვაცს გიორგობისთვის გავასუქებთ (დავაყენებთ). ფიკჳდ ლილწხჳი დემეგ ადგენე ჩუ (ბქ. 139) — ვაცმა ცოხნა არ შეწყვიტა (არსად დააყენა). მუხჳბედ ფიკჳე ტუფ ლა̈დქჳე (ლნტ. 306) — ძმამ ვაცის ტყავი ჩაიცვა. კ ნ ი ნ. **ფიკჳილდ** უშგ., **ფიკულˈდˈ** ბქ., **ფიკჳლ** ლშხ. მია ფიკულდ ნომ ლა̈ჯხალდე̄დ (ჩოეზ.) — მე პატარა ვაცი არ გეგონოთ.

ფიკჳი იგივეა, რაც **ფუკჳი**.

ფიკჳიაროჲ იგივეა, რაც **ფუკჳა̄როჲ**.

ფილ (-იშ, -არ) ლხმ. — ფერფლი. ზურალს მაყაჳშჳ ფილიშ ჰა̈ბ ესდენა (ლხმ.) — ქალს შიშით ფერფლის ფერი დასდებია. შდრ.

ფერფ.

ფილე̄ნჯ იგივეა, რაც **ფელინჯ.**

ფილთა იგივეა, რაც **ფილითა̈დ.**

ფილითა̈დ (-იშ, -ფდა̈რ) ზს., **ფილითა̈** (-უ ჩბს., -თაუ ლხმ., -ა̈̄რ უშგ.), **ფილითად** (-აიშ, -არ) ლშხ., **ფილთა** (-დშ, -ა̈რ) ლნტ. — ფილთა თოფი. გჳენეს ეშხუ ფილთა̈დ თჳეფ ხორდა (ბზ.) — გვენეს ერთი ფილთა თოფი ჰქონდა. ბეფშს ფილთა̈ (თეფ) ბარჯს ხა̈ზ (ბქ. 230) — ბავშვს ფილთა თოფი მხარზე აქვს გადადებული.

ფილიკ'ჳ'დ ლიგნე იხ. **ფელიკ.**

ფიმფილ (-ფლიშ, -ფლა̈რ) ბქ. — ფოჩი (მაგ. სიმინდისა). სიმინდ ფიმფილს ქა ჴიდე (ბქ.) — სიმინდი ფოჩს გამოიტანს.

ფიმფორ იგივეა, რაც **ფემფირ.**

ფიმფო̈̄ს (-იშ, -ფო̄სა̈რ) ბზ., **ფიმფო̈ს** (-ფოსა̈რ) ბქ., ლნტ., **ფიმფო̄ს** (-არ) ლშხ. — ბუსუსი; ხის ხავსი. ტიტიდ ზექს ფიმფო̈̄ს ქა̈თხჳკნე (ბზ.) — ტიტიმ ხეს ხავსი გადაფხიკა.

ფიმფრობ იგივეა, რაც **ფემფრობ.**

ფინდიხ (-დხიშ, -დხა̈რ) ბზ., **ფინთიხ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ტყვია, ფინდიხი. ჯჳინალდ ფინდიხ ხემთქჳა̈ნხ ნიშა̈ნდ (ბზ. 6) — ძველად ტყვია იცოდნენ (ქალის) დასანიშნავად. ლგდგა̈̄რს ფინთიხ სგა ხესა̈დ (ბქ.) — მკვდარს ტყვია შერჩენოდა. ფინთიხს ადკჳა̈ნნახ ქორთე̄დსა (ლშხ. 29) — ტყვიას შეავლებდნენ სახლში. მურყჳამს დეშ ხოდესკდა ზარბაზა̈ნი ფინთიხ (ლნტ. 103) — კოშკს ვერ უწევდა ზარბაზნის ტყვია. გ ა დ ა ტ. — სწრაფი, დაუდეგარი. ჴარჯვე გეგი ფინდიხდ ლგგ (ბზ.) — გეგი ძალზე სწრაფია. ციოყ ფინთიხ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ციოყი დაუდეგარი კაცია. კ ნ ი ნ. **ფინდხილ** ბზ., **ფინთიხე̄ლ** ლშხ.

ფინზ იგივეა, რაც **ფხინიზ.**

ფინზდ ლიგნე იხ. **ფხინიზ.**

ფინთ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ბინძური, უსუფთაო, ცუდი, ფინთი. სოზარ მე̄ჳარ ფინთ მა̄რე ლი (ბზ., ლშხ.) — სოზარი ძალზე ცუდი კაცია. ეჯ ფინთარე ზურალარე (ჰოეზ. 8) — ეგ ფინთ(ებ)ი ქალები.

ფინთილად (-აიშ, -არ) ლშხ., **ფითილ,** **ფინთილა̈** (-დშ, -ა̈რ) ლნტ. — ფითილი, პატრუქი. ლახოდახ ფინთილა̈ ზარბაზა̈ნიშჳდ (ლნტ. 102) — პატრუქი მიუდვიათ (მიუციათ) ზარბაზნის'ა'თვის. გ ა დ ა ტ. ფიცხი. ბაჯუ ფინთილად გუეშ ლი (ლშხ.) — ბაჯუ ფიცხი გულისაა.

ფინთიხ იგივეა, რაც **ფინდიხ.**

ფინია̈დ (-იშ, -ა̈რ‖-ა̈̄ლ) ბზ., **ფინიად** (-აიშ, -არ) ლშხ., **ფინია̈** (-დშ, -ა̈რ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — ფინია. ჯგმილდ ფინია̈̄ლი სგა ლა̈დჰემ ჳეშგინ (ბზ. 342) — ძმამ ფინიებიც უკან გაიყოლია. ქალჳემ ანთაჳე დერჳ ფინია̈და̈რ (ბზ. 255) — ძაღლმა დააგდო (შობა) ორი ფინია (ფინიები).

ფინკჳილ ბზ., **ფინკილ** ბქ. იხმარება გამოთქმაში **ფინკ'ჳ'ილდ ლიგნე** — ნანვრევებად ქცევა; დაქუცმაცება, დამსხვრევა. ფინკჳილდი ლგგა̈ნდა იცხრა̈ში (ჰოეზ. 224) — მტვერი იდგა მსხლის ფქვილისა (ნამცეცებად ქცეული მსხლის ფქვილისაგან გაკეთებული ნამცხვარი). შდრ. **ფინჩხილდ ლიგნე.**

ფინფრობ იგივეა, რაც **ფემფრობ.**

ფინჩ (-იშ, -ა̈რ) ზს. 1. ბეწვი. ალ ბეფშჳს ფინჩს დეშ ახკიჩე მიშგჳა უჰჳდია̄ლად (ბზ.) — ამ ბავშვს ბეწვს ვერ ააცლი ჩემს უკითხავად. ლაჰჳდიყი ქჳინგმგენა ფინჩს ხა̈კიჩიხ (ჩბს.) — გაყიდვისას საქონელს ბეწვს 'გამო'აძრობენ. 2. ნამცეცი. შდრ. **ფით'ჳ'.**

ფინჩიხ იგივეა, რაც **ჩინჩრიხ.**

ფინჩხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ნამცეცი, ფინჩხა. იხმარება გამოთქმაში **ფინჩხილდ ლიგნე** — დამსხვრევა, დაფშვნა, დანამცეცება. ზურალდ სა̈დნა̈რ ფინჩხილდ ადგენე (ბქ.) — ქალმა თეფშები დაამსხვრია. შდრ. **ფინკჳილდ ლიგნე, ფიქჳი̄რდ ლიგნე.**

ფინჯალ (-ჯლა̈შ, -ჯლა̈რ უშგ., -ჯლაშ, -ჯლარ ლშხ.) — ფინჯანი. ლახგშ ეშხუ ფინჯალ ლიც! (ლშხ.) — დალიე ერთი ფინჯანი წყალი! კ ნ ი ნ. **ფინჯლგდ** უშგ., **ფინჯალე̄ლ** ლშხ.

ფიორ იგივეა, რაც **ფიჳე̄რ.**

ფირე'ნ'ცხ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ფირე̄ცხ** (-ალ) ლშხ. — ხოჭიჭი (ახალშობილის დასაწვენად გაკეთებული ცაცხვის ქერქის მოწყობილო-

ბა). ჩინჩჳილს ფირენცხჷი ა̈ყჳნეხ (ბქ.) — ჩვილს ხოჭიჭრე აწვენენ. შდრ. **ქუბუდან, ქობურდან.**

ფირთჳ იგივეა, რაც **ბირთჳ.**

ფირთხილდ ჱს., **ფჷრთხილდ** ლშხ., ზმნს. — ფრთხილად. ფირთხილდ ესერ იმღა მო̄დ ლგმა̈რდ? (ბზ. 53) — ფრთხილად რატომ არ იყავიო? ფირთხილდ ლიშდა̈ბ ხოჩა ჩიგარ (ბქ.) — ფრთხილად მუშაობა სჯობს ყოველთვის.

ფირო̄მფა (-ფა̈̄შ, -ფა̈̄ლ) ბზ. — ძაფსახვევი ხელსაწყო.

ფირ᾿ჳ᾿ იგივეა, რაც **ფჳ̈რ.**

ფირჳენ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — ფრინველი. ჰყინტ დეცს ფირჳენს დე̄მ ხა̈ცჳრე (ბზ. 395) — ბიჭი ცაში ფრინველს არ ტოვებს (ცას... არ ატოვებს).

ფირფიტა̈ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) **ფირფიტაჲ** (-ტა̄ჲშ, -ტე̄ლ) ლშხ. — ფირფიტა. მა̄მა აჯჷანდაჲა̄ ფირფიტა̈ი ლაშდრა̄ლს? (ბზ.) — არ მოგწყინდა ფირფიტას თამაში? კნინ. **ფირფიტო̄ლ** ბზ., ლშხ., **ფირფიტა̈ილ** ბქ.

ფირქ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ხის კასრი. ალა̈რს ფირქა̈რ ლერა̈ყიშ გჳეში ხა̈რენახ (ბქ. 11) — ამათ ხის კასრები საარაყეთი (მასალით) ჰქონიათ სავსე. შდრ. **რაყ.**

ფირღილ იგივეა, რაც **ფჷრღჷ̄ნ.**

ფირცქა̈ჳილ იგივეა, რაც **ფირცქეჳილ.**

ფირცქეჳილ, ფჷრცქეჳილ ბზ., **ფირცქა̈ჳილ, ფჷრცქა̈ჳილ** (-იშ, -ა̈რ) ჲშა., **ფირცქეულ, ფჷრცქეულ, ფარიცქეულ, ფარიქცეულ** (-არ) ლშხ. 1. ბზ. ტყუილი, სიცრუე. ალამა̈გ ფირცქეჳილ იმხა̈ნ ჯეშყდენი? (ბზ.) — ამდენი ტყუილი საიდან გაგონდება? 2. მატყუარა, ცრუპენტელა; ფარისეველი. ფარიქცეულ მა̄რე ლაჷგიარ ლი (ლშხ.) — მატყუარა კაცი საძაგელია. 3. სიბინძურე.

ფი᾿რ᾿წალ იგივეა, რაც **ბირწა̈ლ.**

ფირწამა̈ლ (-იშ, -მალა̈რ) ბზ., **ფირწამალ** (-არ) ლშხ. — საპირისწამლე. ალას ფირწამა̈ლ ჷი ლოხკიდხ (მოეზ. 120) — ამას საპირისწამლე ააცალეს. შდრ. **საბჷრწმა̈რ.**

ფირხილ, ფრიხილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ქონდრისკაცი, ჩია კაცი. მიშგჳი მეზჳბელ ფირხილ მარე ლი — ჩემი მეზობელი ჩია ტანის კაცია.

ფისარა̈ იგივეა, რაც **ფისრა̈ჲ.**

ფისა̄რ ლშხ. იხმარება გამოთქმაში **ფისა̄რ კუჰ ემჴად** (ლშხ.) — გული მომივიდა, გავგულისდი, ძალიან გავბრაზდი (ფისიანი კუჭი მომივიდა, „გავეკუჭდი").

ფისე (-ე̄მიშ, -სა̈̄ლ ბზ., -ემ, -სოლ ბქ., -სე̄შ, -სე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -სა̈ლ ლნტ.) — ფისი, კუპრი. ბეფშს შია̈რ ფისეშჳ ჷ'ახკურეკანხ (ბქ.) — ბავშვს ხელები ფისით გაესვარა (გაესვარნენ). გ ა დ ა ტ. ფისე̄ჳ ხაბა ამი მგჷშკა̈̄დის (ბზ. 344) — დაიწვას ამის გამომჭედი (ფისიმც ასხია ამის გამომჭედს)! ფისე ხოწურ მიშგჳა ლირდეს! (ბქ.) — ცუდადაა ჩემი საქმე (ფისი სდის ჩემს ცხოვრებას)! **ფისემ ტობ** (ბქ.) — კუპრის ტბა (ჯოჯოხეთი). **ფისათე ლეკჳანე** (ბქ. 128) — კუპრში (ჯოჯოხეთში) ჩასავლები. მა̈ ფის'ეჲბგდ? (ბქ.) — რა უბედურება დაგემართა („ფისი დაგესხა")? ფისეჳ ხაბა მიშგჳა ლითჳა̈ლს! (მოეზ. 130) — დაიწვას ჩემი დაბადება (ფისიმც ასხია ჩემს დაბადებას)!

ფისეგარგას (-იშ, —) ბქ. — მდუღარე ფისი. გ ა დ ა ტ. ჯოჯოხეთი. ფისეგარგასისგოლჳ ხარ ლაქუნ! (ბქ.) — ჯოჯოხეთი იყოს მისი სამკვიდრო (სასულე)! შდრ. **ფისე, ფისემაჩხჷნდრინ, ფისემაწქჳინ.**

ფისი̄ნკჲა̈ნ (-იშ, -ჲანა̈რ) ბზ., **ფისი̄ნკიან** (-არ) ლშხ. 1. მიზეზიანი, სნეული. ალ ფირჳ ფისი̄ნკჲა̈ნ ლა̈სჳ (ბზ.) — ეს ფური მიზეზიანი იყო. 2. უზნეო. მა̈ჲ ფისი̄ნკჲა̈ნ ბეფშჳ ხი სი! (ბზ.) — რა უზნეო ბავშვი ხარ! 3. ენაკვიმატი.

ფისრა̈ჲ ბზ., **ფისრა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ., **ფისარა̈** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ., **ფისარაჲ** (-რა̄ჲშ, -რა̄უ) ლშხ. — წაწყმედილი, ჯოჯოხეთში მოსახვედრი. ანჴა̈დ ფისრა̈ჲ დედბერილ (ბზ. 41) — მოვიდა წაწყმედილი დედაბერი. ფისრაუ ოთარშერა̈ლ ანჴადხ (მოეზ. 110) — წაწყმედილნი ოთარიანნი (დადეშქელიანები) მოვიდნენ. ფისარა̈ჲ მეზჳბელ მიშგუ! (მოეზ. 34) — წაწყმედილო ჩემო მეზობელო! კნინ. **ფისრა̈ილ** ჱს., ფისრა̈ილ ჳეზდენილა ჩუ ხოდრაჯ-

და და̈შდჳს (ჰოჳ. 8) — წაწყმედილი ევმდენი უდარაჯებდა დათვს.

ფიტე (ოფჷტ, აფიტ; ა̈ფტე) ზს., **ფჷტე** (ოფჷტ, აფიტ; აფტე ლშ., აფუტ, აფიტ; ა̈ფტე ლნტ.), გ რ დ მ. — ხერეტს, ბურღავს. [გეზალდ] პოლ ჩუქჳა̈ნჟი ჟ'ანფიტ (ბზ. 440) — შეილმა იატაკი ქვევიდან ამოხერიტა. ხენწიფდ ფიცარ ქა̈ფიტ ნე̄სგაქა (ლშ. 79) — ხელმწიფემ ფიცარი შუაში გახერიტა.

ფიტის (-ტსიშ, —) ზს. — ხრეში; კენჭი. ეშხუ ფიტისს მჷრყჳამ ოთგიჰა̈ (ლხმ.) — ერთ კენჭს კოშკი გაუმაგრებია (დაუჭერია). გ ა დ ა ტ. **ფიტიზ‖ფიტის** (ზს.) — ნატამალი. ბაჯჳს თჳელი ფიტიზ ქა მეკდე ხა̈რ (ბზ.) — ბაჯუს ჭკუის ნატამალი არ აქვს („ტვინის კენჭი გამოღებული აქვს")

ფიტკირ (-კრიშ, —) ზს., **ფითკირ** (-იშ, —) ლნტ. — ქვიტკირი. ჯჳინელ მჷრყჳმა̈ლ ფიტკირშჳ ლჷგვე ლიხ (ბზ.) — ძველი კოშკები ქვიტკირით არის (არიან) ნაგები. კირს ფიტკრიშ ქორრე ლა̈ლგიმალდ იჯმა̈რიხ (ბქ. 227) — კირს ქვიტკირის სახლების საშენად ხმარობენ.

ფიტკრდა̈ნ (-იშ, -დანა̈ლ/-დანჳ) ბზ. — ქვითკირიანი. გ ა დ ა ტ. გამოყრუებული. სი ფიტკრდა̈ნ, იმ მაგჷრგა̈ლი? — შე გამოყრუებულო, რას მელაპარაკები?

ფიჳე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფიჳერ** (-ა̈რ) ბქ., **ფიოჳრ** (-ალ) ლშ., ზ ო ო ლ. — კლდის ნადირი (ჯიხვი, არჩვი). ფიჳე̄რ დე̄მე თერი̄ნ (ბზ.) — კლდის ნადირი არსად ჩანდა. კოჯას ფიჳერს დემ ხაცჳრი (ჰოჳ. 184) — კლდეში ნადირს არ ტოვებ.

ფიფა იგივეა, რაც **ფი̄ფა**[1].

ფიქრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.) — ფიქრი, დარდი. ეჩა ფიქრ მარ (ბქ.) — იმისი დარდი მაქვს. შდრ. **ღედ**[2].

ფიქრია̈ნ (-იშ, -იანა̈რ ბქ., -იანა̈ლ ლნტ.) — ფიქრიანი, დარდიანი. სები ფიქრია̈ნ მარე ლი (ბქ.) — სებაი დარდიანი კაცია.

ფიქჳი̄რ ბზ., **ფუქჳინ** ლხმ., **ფუქჳი̄რ** ლშ., **ფუქჳირ** ლნტ. იხმარება გამოთქმებში **ფიქჳი̄რდ /ფუქჳინდ /ფუქჳირდ ლიგნე (ლიჩედ)** — მტვრად ქცევა, დაფშვნა, დამსხვრევა. დია̈რ ფიქჳი̄რდ ლჷგ (ბზ.) — პური დაფშვნილია (მტვრად დევს). საღნარ ფუქჳი̄რდ აჩადხ (ლშ.) — თეფშები დაიმსხვრა (ნამსხვრევებად წავიდნენ). შდრ. **ფინჩხილდ ლიგნე, ფინკჳილდ ლიგნე.**

ფიქშირ (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. 1. ბ ო ტ. ბრობრელო (ჩალაბულის, ბზისა და მისთანათა გროვა), ჯაინდრი. 2. ქერტლი. ლუშნჳ საპენ ფიქშირიშ ჟაგა̈რ ლი (ლხმ.) — სვანური საპონი ქერტლის წამალია.

ფიშირ (ხოფშირა, მა̈ფშირე, მაფშირე) — მრავალი, ბევრი. ში̄რა̈ლ ფიშირ ანსყა̄ლეხ (ბზ. 3) — წისქვილის ქვები ბევრი გააკეთეს. უშბათეჟი ფიშირ ხოზნახ (ბქ. 2) — უშბაზე ბევრი ასულა(ნ). ფიშირ ზჷრა̈ლ ხეთხნი უშხჳა̈რ (ლშ. 6) — ბევრი ქალი ხვდება ერთმანეთს. ჳოჯა̈ხხენქა ფიშირ ღჷრდად (ლნტ.) — ოჯახიდან ბევრი მიდიოდით. ზ მ ნ ზ. **ფიშრა̄მინ** ბზ., **ფიშრამინ** ლნტ., **ფიშრან** უშგ., **ფიშირამჷნ, ფიშირჷნ, ფიშირუნ** ბქ., **ფიშრე̄მინ** ლშ. — ბევრჯერ, ხშირად. მეთხჳდა̈რდ ფიშრა̄მინ რა̈ქჳ ალა (ბზ. 362) — მონადირემ ბევრჯერ თქვა ეს. ალი ფიშირამჷნ ლი სოფელთე ნა̈ჴედჳ (ბქ.) — ალი (საკ. სახ.) ბევრჯერ მოსულა (მოსული არის) სოფელში. რანგ ეჯდარს ხოჷგხ ფიშრე̄მინ (ლშ. 19) — რანგი იმათ ხშირად აქვთ (უდგათ).

ფიშირე̄მინ, ფიშრან იგივეა, რაც **ფიშრა̄მინ.**

ფიშრობ (-ა̈შ, —) ზს. — ხალხმრავლობა, სიმრავლე. ფიშრობჟი̄ნ ხჳა̈დ ა̈ნყჳაბა̈ნ (ბზ.) — ლხინში („მრავლობაში") ბევრმა მოიყარა თავი. ფიშრობისგა ბეფშს დემ აჩრა̈ჳიხ (ბქ.) — ხალხმრავლობაში ბავშვს არ აჩერებენ.

ფიშტა̈დ იგივეა, რაც **ფხიშტა̈დ.**

ფიშტჳე იგივეა, რაც **ფიშჳდე.**

ფიშჳდე, ფჳ̈შდე (ოფჳ, აფიშჳდ‖აფჳ̈შდ; ა̈ფშჳდე ზს.), **ფუშდე** (ოფუ, აფუშდ; აფშჳდე) ლშ., **ფიშტჳე** (აფუ, აფიშტჳ; ა̈ფშტჳე) ლნტ., გ რ დ მ. — უშვებს. და̈ჳ დე ამხა̈ჳ ფიშჳდე, დე ეჩხა̈ჳ (ბზ. 241) — დევი არც აქეთ უშვებს, არც იქით. ხელწიფხდ ქაფიშჳდ ა̈მირმ (ბქ. 263) — ხელმწიფემ გაუშვა ამირანი. ქა̈ფიშჳდხ ეშხუ თოდა ჳადაჳშ ბალახთე

რაშ (ლშხ. 60) — რამი ერთი თვით (თვის ვადით) საბალახოდ (ბალახისკენ) გაუშვეს. [უ̂ენა̈ხს] ლიცს სუფშტუ̂ედ ძირისა (ლნტ. 28) — ვენახს ძირში წყალს 'მი'ეუშვებთ.

ფიჩ ბზ., **ფლიჩ** ბქ. იხმარება გამოთქმებში: **ფიჩი'შ', ფლიჩიშ ლიკედ, ფიჩი'შ', ფლიჩიშ ლიღნე** — ფაჩუნი, მსუბუქად დაცემა, მსუბუქად დარტყმა. გურნად ფიჩ ა̈ნკიდ ჰემე̄ი̄ნ (ბზ.) — რიყის ქვა მსუბუქად დაეცა (ქვამ ფაჩუნი გაიღო) თიეაზე. მალუ̂ლდდ ნა̈კლა̈უ̂ეჲი ათღანე ფლიჩ (ბქ. 134) — მელამ ბზეზე („განალეწ'ა̈ე') გაიფაჩუნა (გაადინა ფაჩუნი). კნინ. **ფიჩგლდ.** მალგ'ლ'დდ უ̂ეჯჲი̄ნ ა̈ნკიდ ფიჩგლდ (ბზ.) — მელამ ბზეზე გაიფაჩუნა (ფაჩუნი გაიღო).

ფიჩიფუ̂ჩი (-ჩი̄შ, —) ლშხ., **ფიჩიფუ̂ჩუ** (-ჲშ, —) ლნტ. — ჩურჩული, ფაჩიფუჩი. ქორს ფიჩიფ'უ̂ჩი̄ დე̄სა ისმი (ლშხ.) — სახლში ჩურჩულიც არ ისმის.

ფიჩქ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — სამფეხა მრგვალი მაგიდა. მანე̄სგირა ხა̈ხუ̂იდ ფიჩქ (ბზ. 335) — შუათანას ერგო (შეხვდა) სამფეხა მრგვალი მაგიდა. ფიჩქთეჲი იკედხ ჩი (ბქ.) — მრგვალ მაგიდაზე დებენ (გადმოიღებენ) ყველაფერს. ლუ̂ა̈შა̈ თხუ̂იმ-კინჩხ ფიჩქთეჲი ა̈ხუ̂იკდ (ჰოეზ. 114) — ჯიხვის თავ-კისერი სამფეხა სუფრაზე დაედევი (გადმოეიღე). კნინ. **ფიჩქილდ, ფიჩქგლდ** ზს., **ფიჩქი̄ლ** ლშხ. ფიჩქგლდს ჲი იკედ ქორა̈ ხოშა (ბზ. 12) — სამფეხა მრგვალ მაგიდას აიღებს ოჯახის (სახლის) უფროსი.

ფიჩხ[1] იგივეა, რაც **ფა̈ნჩხ.**

ფიჩხ[2] (-იშ, —) ლხმ. — მსუბუქად სიარული. ალ დინა ფიჩხს დემის ხაღნე (ლხმ.) — ეს ქალიშვილი მსუბუქად დადის (სიარულისას ჩქამს არ გაიღებს).

ფიცა̈რ (-ცრიშ, -ცრა̈ლ ბზ., -ცრა̈რ უშგ., ბქ., -იშ, -ცარა̈ლ ლნტ.), **ფიცარ** (-ცრიშ, -ცრალ) ლშხ. — ფიცარი. ფიცრიშ ლარდა ქორს ჲიქაქა ხაგა̈ნ (ბქ. 202) — ფიცრის ოთახი (სამყოფი) სახლს ზემოდან ედგა („ადგა"). ბუბა ფიცა̈რი ლალტაბალხო აჩად (ლნტ. 27) — ბიძა ფიცრის სათლელად წავიდა. გ ა დ ა ტ. **გუ̂ა̈მი'შ' ფიცა̈რ** ზს. — გულის ფიცარი. აშხუ̂ემ ხაჲიდ გუ̂ა̈მი'შ ფიცა̈რს (ჰოეზ. 76) — ერთმა მოარტყა გულის ფიცარში. კნინ. **ფიცლა̈̄დ** ბზ., **ფიცლად** ბქ., ლნტ., **ფიცრგლ** უშგ., **ფიცარე̄ლ** ლშხ. ამნე̄მდ კუბს ფიცლა̄და̈რ ესფარგ̄ლე (ბზ. 302||ესლაფრა̄ლე) — ამან კუბოს პატარა ფიცრები დააფარა.

ფიცხ[1] (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ნა̈ფიცხუ̂** ბზ., ლნტ. — ნამცეცი. დი̄რი ფიცხი̄ დე̄სა გუ̂ი̄მა (ბზ.) — პურის ნამცეციც არ გვიჭამია. კნინ. **ფიცხილდ** ბზ., **ფიცხი̄ლ** ლშხ., შდრ. **ფინჩ'ხ'.**

ფიცხ[2] იგივეა, რაც **ფიცხელ.**

ფიცხელ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფიცხ**[2] (-არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ფიცხი. ბაბა ჯობე სურუ ფიცხ მარე ლი (ლშხ.) — ბაბუა ჯობე ძალიან ფიცხი კაცია.

ფიცხელობ იგივეა, რაც **ფიცხლობ.**

ფიცხლობ (-ა̈შ ზს., -აშ ლშხ., —), **ფიცხელობ** (-ა̈შ, —) უშგ., ლნტ. — სიფიცხე. მურზაბეგს ფიცხლობ ხეთი̄რი ალ საქმე̄ჲსა (ლშხ.) — მურზაბეგს სიფიცხე ეტყობა ამ საქმეში.

ფიცხ-ფიცხ (-იშ, —) ბქ. — ფაჩუნი. ფიცხ-ფიცხ მესმი (ბქ. 204) — ფაჩუნი მესმის. შდრ. **ფიჩ.**

ფიწა̈ლ იგივეა, რაც **ბირწა̈ლ.**

ფიჭ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.)— ფიჭა. ფიჭხა̈ნქა ლეტუ̂რა̄ლ ოხუ̂სყედ (ბზ.) — ფიჭისაგან სანთლები გავაკეთეთ. ღობა̈რს ფიჭ მასა̈რდ ხოსდახ (ბქ.) — სკებს ფიჭა ბლომად ჰქონდათ (ედოთ).

ფიხი (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — ყოყლოჩინა, ამაყი. შა̈რლან ფიხი მარე ლა̈სუ̂ (ბქ.) — შარლანი ყოყლოჩინა კაცი იყო. კნინ. **ფიხილ.**

ფიხუ̂რა იგივეა, რაც **ფეხუ̂რა.**

ფიჯ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ფლიჯ** (-ა̈რ) ბქ. 1. მეჩხერი. უ̂ენახ ფიჯ ლი (ლშხ.) — ვენახი მეჩხერია. ქართობილს ფიჯ-ფიჯდ ხაკუ ლილა̈̄ში (ბზ.) — კარტოფილს მეჩხრად უნდა დარგვა ('და'თესვა). ქართ ფიჯ-ფიჯდ ლი ლგნერგაუ̂ე (ბქ.) — კომბოსტო მეჩხრადაა დარგული. 2. განიერნაბიჯებიანი. სოზარდ ფლიჯდ ადსყე ა̈გითე (ბქ.) — სოზარი განიერი ნაბიჯებით გაემართა (სოზარმა განიერნაბიჯე

ბად გააკეთა სელა) მინისკენ. გ ა დ ა ტ. **ფიჭდ, ფლიჭდ ლიგნე** (ბქ.) — მტკიცედ დგომა (გაშლილ, განიერ ფეხებზე დგომა).

ფიჭლა̈ჲ (-ა̈იშ, ლაუ||-ლაჲა̈რ) ბზ., **ფიჭლა̈, ფიჭრა̈** (-იშ, -ლაუ/-რაუ) ბქ. — განიერლაჯება. სამჭელა̈ქ ფიჭლა̈ ზურალ ლი (ბქ.) — სამჭელაქი განიერლაჯება ქალია.

ფი̄ნი̄ლ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშ.) — მოჩვენება, სწრაფი, უხილავი არსება; გაიძვერა. გ ა დ ა ტ. მელაკუდა, ტყუილების გუდა, ეშმაკი. ეჯა ფი̄ნი̄ლდ ლგგ (ბზ.) — ის (ძლიერ) ეშმაკია (მოჩვენებად დგას). ალ ბობშ ჩიგარ ფი̄ნი̄ლარს ხაგგრგალი (ლშ.) — ეს ბავშვი ყოველთვის ტყუილს ლაპარაკობს (ეშმაკებს ელაპარაკება).

ფი̄ნი̄ლ[2] ბზ. — ბარაქიანი, ხვავრიელი.

ფი̄ფვა[1], **მა̈ფი̄ფვა** (-ფვა̈შ, -ფვა̈ლ) ბზ., **ფი̄ფვა** (-ფვა̄შ, -ფვე̄ლ ლშ., -ფვა̈შ, -ფვა̈ლ უშგ.), **ფიფვა** (-ფვა̈ჲშ, -ფვა̈ლ) ლნტ. — აჩრდილი; ჩრდილი, ლანდი. ალჲა̈რ ხეწ̄დენიხ დი̄ნა̈ ფი̄ფვას (ბზ. 313) — ქაენი დაინახავენ ქალიშვილის აჩრდილს. ჩა̈ჳ ფჳიფვას ხეწ̄ად ლიცისა (ლნტ. 242) — ცხენმა ლანდი დაინახა (ლანდს შეხედა) წყალში. იხ. **მა̈ფი̄ფვა**.

ფი̄ფვა[2] (-ფვა̈შ, -ფვა̈რ) უშგ. — დევი. შდრ. **და̈ჳ**.

ფლა̈ჩჲა̈ჲ იგივეა, რაც **ფალჩა̈ჲ**.

ფლით იგივეა, რაც **ფლიჳ**[1].

ფლითა̈ჲ (-ა̈იშ, -თაუ||-ა̈რ) ბზ., **ფლითა̈** (-იშ, -თაუ) ბქ. — დიდწვერა. გუშგჳემგყ ეშხუ ფლითა̈ მარე ანჭა̈დ (ბქ.) — ჩვენთან ერთი დიდწვერა („ფაჩენიერი") კაცი მოვიდა.

ფლიჳ[1] (-იშ, —) ბზ., ლხმ., **ფლით** ბქ. — ხვავიანი თოვა, ბარდნა, ფთილების ცვენა. ლა̄თ ფლიჳდ შდუჳა (ბზ.) — წუხელ ხვავიანად თოვდა. ეჯ ლეთ შდუას ფლით ჩუ ხად (ბქ.) — იმ ღამეს თოვლი ბარდნიდა (თოვლს ხვავი ჰქონდა).

ფლიჳ[2] ბზ., ლხმ. — ფლური (ოქროს ან ვერცხლის ფული ძველად).

ფლიჩ იგივეა, რაც **ფიჩ**.

ფლიჭ იგივეა, რაც **ფიჭ**.

ფლოქ იგივეა, რაც **ფორჩლიკ, ფო̈ლ**.

ფოთრ (-იშ/-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.), **ფჳთ** (-ა̈რ) ბქ., ზ ო ო ლ. — ჯიხვის ან არჩვის თიკანი, ფოთრი (ერთ წლამდე). ეჯი ლა̈სჳ ფჳთ (ნეჭშდ) (ბქ. 86) — ის იყო ჯიხვის თიკანი. კ ნ ი ნ. **ფოთრგლდ** ბზ., **ფოთრო̄ლ** ლშ., **ფჳთილ** ბქ. ეჯ ლადა̈ლ ეშხუ ფოთრგლდი ოდგა̈რდ (ბზ.) — იმ დღეს ერთი პატარა ფოთრიც მოვკალით. შდრ. **კანდრეჳ**.

ფოლ იგივეა, რაც **ფო̈ლ**.

ფოლა̈დ (-იშ, -ადა̈რ) ბზ., ლნტ., **ფოლედ** (-ა̈რ) ბქ. — ფოლადი. ლა̈თიდ ფოლედიშ ნაშთქა̈რ ხულჳეხ (ბქ.) — სამკალად ფოლადის ნამტვრევები აქვთ.

ფოლხ (-იშ, -არ) ლშ. — დაერდომილი, დაუძლურებული. ბესი ამ ლინთჳისა ფოლხ ლას (ლშ.) — ბესო (ბესი) ამ ზამთარში დაუძლურებული იყო.

ფონ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ფო̈ნ** ბზ., **ფჳნ** (-ა̈შ, -ა̈რ) უშგ., **ფენ**[4] (-იშ, -ა̈რ||ფონა̈რ) ბქ. — როკი, ნუჟრი. ალ მეგა̈მს ფო̈ნ ხა̄რ (ბზ.) — ამ ხეს როკი აქვს.

ფონა̈რ იხ. **ფენ**.

ფონა̈̄რ ბზ., **ფონა̄რ** ლშ. — როკიანი, ნუჟრიანი. ამეჩუ ლგ̄გა̈ნ ფონა̈̄რ მეგა̈მ (ბზ.) — აქ იდგა როკიანი ხე. ბაბას ფონა̄რ ფიცრალ ოხჭი̄და (ლშ.) — ბაბუას ნუჟრიანი ფიცრები მოუტანია.

ფონთა̈ იგივეა, რაც **ფო̄ნთა̈ჲ**.

ფონთხ (-იშ, -არ) ლშ. — ლობიოს ბარდების მვინი.

ფონთხა̈რ იხ. **ფო̈ნთხ**.

ფონჩა̈ (-იშ, -ჩაუ) ბქ. — მშვიდი, უწყინარი. ნიშგე ბა̈ბა გჳამიდ ფონჩა̈ მარე ლა̈სჳ (ბქ.) — ჩვენი ბაბუა მეტად უწყინარი კაცი იყო.

ფონჩხ იგივეა, რაც **ფა̈ნჩხ**.

ფორეცხ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ფორენცხ** (-ა̈რ) ლხმ., **ფოცხჳერ** (-ალ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.), ზ ო ო ლ. — ფოცხვერი. ფირჳს ფორეცხი ნაჭა̈ფჳ ხა̄დდა (ბზ.) — ძროხას ფოცხვერის ნაკბენი ჰქონდა. ფორეცხდ ობა̈შ კჳა̈დ ანდე (ბქ.) — ფოცხვერმა ბევრი ზარალი მოგვაყენა.

ფორმა (-მა̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̈შ, -მოლ ბქ.,

-მა̄შ, -მე̄ლ ლშ., -მა̈ჲშ, -მა̈ლ ლნტ.) — ფორმა. ალჲა̈რს ჸაჲ ი ფორმა მა̄რე̄მიშ ხულუ̂ეხ (ბზ. 249) — ამათ გონება და ფორმა ადამიანის'ა' აქეთ. ჸრხის მოშ ფორმა̈შ რაგა̈დ ხა̈მთქუ̂ახ (ბქ.) — მოვს სხვანაირი (სხვა ფორმის) ლაპარაკი სჩვევია(თ).

ფორშდელ იგივეა, რაც **ფოშდელ.**

ფორჩა იგივეა, რაც **ფურჩა̈ჲ.**

ფორჩლა̈ჳი იგივეა, რაც **ფგრჩლა̈ჳი.**

ფორჩლიკ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფოჩლიგ** (-ა̈რ) უშგ., **ფოჩლიკ** (-არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — ჩლიქი. დიენაცა̄დს ცხეტაკიშდ ხალჳე̄ნა დიარ, და̄ჳა ფიჩლიკარეშ სგა ლუკჳან (ლშ. 57) — დედინაცვალს ცხეტაკისთვის ჰქონია დეეის ჩლიქებგარეული პური. ხა̈მს ქი ხეკჳეს ლახაჭკორიხ ფოჩლიკა̈რ (ლნტ. 61) — ღორს უნდა მოაჭრას ჩლიქები. შდრ. **ფლოქ, ჩირქ.**

ფორცელ იგივეა, რაც **ფურცელ.**

ფორცხა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფორცხა̈** (-ხაუ ბქ., -ა̈ჲშ, -ხა̈ლ ლნტ.) — ცოცვის ოსტატი, მცოცავი. კოჯჸჳე̄ნ ეჯთა̄ნ ფორცხა̈ჲ და̄რ ლა̈სჳ (ბზ.) — კლდეზე იმ'ის'თანა მცოცავი არავინ იყო. ალ მარე ხოხრობგნდირ ხოჩა ფორცხა̈ ლა̈სჳ (ბქ.) — ეს კაცი პატარაობიდან კარგი მცოცავი იყო.

ფორხა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ||-ხაუ) ბზ., **ფორხა̈** (-ხაუ) ბქ. — ჩინდრიკ-ჩინდრიკით მოსიარულე. მეზჳბელა̈რს ეშხუ ფორხა̈ ბაბილ ხორდახ (ბქ.) — მეზობლებს ერთი ჩინდრიკა ბაბუკა ჰყავდათ.

ფოსტა იგივეა, რაც **ფოშტა.**

ფოტორ (-ტრიშ, -ტრა̈ლ) ბზ., **ფროტ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ფუტურო ხე. ქაჳზა̈ ფროტა̈რს ითრინე (ბქ. 236) — ქავმა ფუტურო ხეებს ათრევს. ფროტა̈შ მგტ (ბქ.) — ფუტურო ხის მატლი.

ფოქ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. 1. გამოქვაბული, ბუნაგი. კჸნჯა̈ბს ფოქ ხარ (ბქ. 203) — კლდეს გამოქვაბული აქვს. 2. ფუღურო (ხისა). სოზარდ ერხჳიშ ფოქისკა ჯიმლა̈შ ტა̈ნ ჩუ აცჳირ (ბქ. 53) — სოზარ!ა ვერხვის ფუღუროში ძმის გვამი (ტანი) დატოვა.

ფოყ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -აშ||-იშ, -არ ლშ.) — 1. თეძო, გვერდი, გავა. დედედ ფოყ ქა̄დგიბ (ბზ. 67) — დედამ თეძო იღრძო (ამოიგდო). მგსკდილ ფოყა̈რჩუოლჳ ხაჯიდ (ბქ.) — ბეჭედი გვერდებში ჩაარტყით. ფოყს ეთგიბედ (ლშ. 23) — თეძოს იღრძობთ. ალეს ხაყახა ფოყ (ლნტ. 39) — ამას ეწოდება გავა. ფოყ ფგრი ჯარახ (ჰოფ. 106) — თეძო გამხმარი გქონიათ. ალა̈რს დაშნა̈ჲ ფოყს ხორიკხ (ჰოფ.) — ამათ ხმალი გვერდზე ჰკიდიათ. ფოყა-ბარჯა ხეხჳ-ჭაშს ლოხშხჳინხ (ჰოფ. 56) — თეძო 'და' ბეჭი ცოლ-ქმარს შეუნახეს. 2. **ფოყ, ფა̈ყ, ფეყჳ** — მხარე. ლჳაყა̈რ ქა ისკჳე̄რიხ ჲარჳ ფოყხა̈ნ (ბზ. 7) — მამაკაცები გამწკრივდებიან ორ მხარეს (მხრიდან). მგჸლაწადხენჩუშ ფოყს თაჳრა̈რ ხაშხა (ბქ. 224) — ალმოსავლეთის („მზის სანახავის") მხარეს თაერარი ეწოდება. ლაშხირი ლერთან ფოყხენ ანღრი მორელ (ლნტ. 17) — ლაშხურის მარცხენა ნაპირას (მხრიდან) 'გა'მოდის მყავე წყალი. ალას ჭაჳიჩ ლახხჳიდ ლერთენ ფოყას (ჰოფ. 36) — ამას ჩხიკვი შეხედა მარცხენა მხარეს. ეჯას მიჩა ფა̈ყთე ხოჩა ზა̈ჲ ხოჭდენი (ბზ. 1) — იმას თავის მხარეს („თავის მხრისკენ") კარგი მოსავალი (წელი) მოუვა. იხმარება გამოთქმაში **ფოყს ლიგნე** (ბქ.) — გაბუტვა (გვერდზე, განზე გადგომა). გადატ. ბაჯჳს **ხოლა ფოყ ხად** (ბქ.) — ბავშვ დაითარსა (ბავშვს ცუდი მხარე ჰქონდა).

ფოყრა̈ (-იშ, -რაუ) ლხმ. — თეძოამოვარდნილი, დაფეხვილი. სორთმანს ფოყრა̈ ხეხჳ ხორდა (ბქ.) — სორთმანს დაფეხვილი ცოლი ჰყავდა.

ფოშდა[1] (-და̈შ, -დოლ) ბქ. — გვერდის ფიცარი. ქორს ხულჳე ფოშდოლ — სახლს აქვს გვერდის ფიცრები.

ფოშდა[2] იგივეა, რაც **ფოშტა.**

ფოშდელ, ფორშდელ (-დლიშ, -დლა̈რ) ზს., **ფოშდერ** ლშ., **ფოშტელ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., ბოტ. 1. ფშუტა თავთავი. ამზაჳ კჳეცენს ფოშდელ ხულჳე (ბქ.) — წელს ხორბალს ფშუტა თავთავი აქვს. 2. სათიბში გარეული დაბალი ბალახი. ეჯ ტყჳეფჸე̄ნ ფოშდელ მასა̈რდ ხა̄გდა (ბზ.) — იმ მხარეში ბლომად იყო („ზედ ადგა") „ფოშდელი".

ფოშოშ (-იშ, —) ლშ. 1. ფხვიერი. ფეტ-

ჟრა̄ლ ფოშოშ ლი — ფეტვის პური ფხვიერია. 2. უყუათო, უმაწივრო. ქერი დიარ ფოშოშ ლი — ქერის პური უყუათოა.

ფოშტა (-ტა̈შ, ბზ., -ტა̈ჲშ ლნტ., -ტა̈ლ ბზ., ლნტ.), **ფოშდა** (-და̈შ, -დოლ) ბქ., **ფოსტა** (-ტა̄შ, -ტე̄ლ) ლშხ. — ფოსტა. მგზა̈რ ფოშდა̈ჲთე მარ ლ̄ეზი (ბქ.) — ხვალ ფოსტაში უნდა წავიდე (მაქვს წასასვლელი).

ფოშტელ იგივეა, რაც **ფოშდელ**.

ფოჩ (-ა̈შ ბზ., ლნტ., -იშ ბქ., -ა̈რ ზს., ლნტ.) — ფოჩი. კაბს ფოჩს ალსოგემდ (ლნტ. 30) — კაბას ფოჩს მივაკერებთ (მივუდგამთ).

ფოჩლიგ, ფოჩლიკ იგივეა, რაც **ფორჩლიკ**.

ფოცხ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — 1. ფოცხი. 2. ანკესი. კალმახს ფოცხა̈რშჳ გრმიხ მგკვლმახა (ბქ. 227) — თევზს („კალმახს") ანკესით იჭერენ მეთევზეები. კ ნ ი ნ. **ფოცხგლდ**.

ფოცხჳერ იხ. **ფორეცხ**.

ფოხ[1] (-იშ, -არ) ლშხ. 1. მწირი. ამეჩუ ფოხ გიმ ლი — აქ მწირი ნიადაგია. 2. ნათოვლარი ადგილი.

ფოხ[2] ლშხ. — ბნელი, წყვდიადი. თეს ფოხ მა̄დ იყჷრი — ბნელა, თვალთან თითს ვერ მიიტან („თვალს წყვდიადი არ ერგყმევა").

ფოხ[3] ლშხ. — ხანმოკლე, მცირე დროისა, არახანგრძლივი. ალ ლ̄ეზობ ჲერუ ლადღი ფოხ ლი — ეს საჭმელი ორი დღის ხანგრძლივობისაა.

ფოხა̈ლ (-ხლა̈შ, -ხლა̈რ ზს., -ხალა̈შ, -ხალა̈ლ ლნტ.), **ფოხალ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ჩაფი; კოკა. მიშგჳა ბუბას ფოხა̈ლშჳ ა̈ჲრა̈ყ ოხხჳი (ბქ.) — ბიძაჩემს (ჩემს ბიძას) ჩაფით არაყი დაეხვედრე. 2. ბათმანი. ბაბას ჲერბი ფოხა̈ლ ლელეგჳერი ახოჯიდა (ლნტ.) — ბაბუას ორი ბათმანი საფქვავი მოუტანია.

ფჷლ (-იშ ბზ., -ა̈შ ბქ., -ა̈რ ზს.), **ფოლ** (-აშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.)||**ფლოქ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ფლოქვი, ჩლიქი. წელს ფოლა̈რ ჩჳა̈თბუჭკურან (ბქ.) — სახედარს ჩლიქები დაუსკდა. ბაბად ჩა̈ჟი ფოლარ ჟ̈ანხურჲელე (ლშხ. 75) — ბაბუამ ცხენის ფლოქვები შეაგროვა. დაჭჳლდ ფლოქა̈რ სგა ლოხგე მეგემს (ლშხ.) — თხამ ჩლიქები მიადგა ხეს. შდრ. **ფორჩლიკ, ფლოქ, ჩირქ.**

ფჷლტ იგივეა, რაც **ფელტ**.

ფჷნ იგივეა, რაც **ფონ**.

ფჷნთხ (-იშ, ფონთხა̈რ) ბზ., **ფენთხ** (-ა̈რ||ფონთხა̈რ ბქ., ლნტ.), **ფჷნთხ** (-არ) ლშხ. — ფენთხი (ადამიანისა თუ საქონლისა). ფჷნთხმგუ აჭა̈ჩხ მურზა (ბზ.) — ფენთხში (ფენთხთან) დაჭრეს მურზა. ყასბულათდ ნა̈თხჳიარე ფენთხ სგა̈ნჯიდ ქოთე (ბქ.) — ყასბულათმა ნანადირევის ტყირთი (ფენთხი, თხელი ფერდი) შემოიტანა სახლში.

ფჷლიკ იგივეა, რაც **ფელიკ**.

ფჷნთაჲ ფონთა̈ჲ (-ა̈იშ, -თაჲა̈რ) ბზ., **ფონთა̈** (-აუ) ბქ., **ფჷნთაჲ** (-თა̈ჲშ, -თარ) ლშხ. 1. დამტვერილი; მტვრის ადვილად მიმღები. ალ ლერქჳა̈ლ ფჷნთა̈ჲ ლი (ბზ.) — ეს ტანსაცმელი („საცმლები") დამტვერილია. 2. წებოვანი. ეჯ მელ გჳა̈მიდ ფონთა̈ ლი (ბქ.) — ის ბალახი ძალიან წებოვანია.

იგივეა, რაც **ფონთა̈ჲ**.

ფჷნთხ იგივეა, რაც **ფჷნთხ**.

ფრანგ იგივეა, რაც **ფრა̈ნგ**.

ფრანტ იგივეა, რაც **ფრა̈ნგ**.

ფრაჯ იგივეა, რაც **ფრა̈ჯ**.

ფრა̈ნგ (-იშ, ფრანგა̈ლ ბზ., ფრანგა̈რ ბქ.), **ფრანგ, ფრანტ** (-ალ) ლშხ. — მარჯვე, დაოსტატებული, მოქნილი. ლებსუყჳ ხოჩა ფრა̈ნგ მა̄რე ლი (ბზ.) — ლებსუყი ძალზე მარჯვე კაცია. მიშგჳი მეზჳბელ ლიმშიჳხენ ფრა̈ნგდ ლგვ (ბქ.) — ჩემი მეზობელი კარგი ხელოსანია (სამუშაოდან მარჯვედ დგას).

ფრა̈ჯ (-იშ, ფრაჯა̈ლ) ზს., ლნტ., **ფრაჯ** (-ალ) ლშხ. — როსკიპი; უზრდელი. ეჩჷ ნა̈ქჳჷსგ ფრა̈ჯ ზურა̄ლა̈ ნაბა̈ნდ ხოშა ლეჯრა̈ჳი მა̈მ ლი (ბზ.) — იმისი ნათქვამი როსკიპი ქალის ფიცზე მეტად დასაჯერებელი არაა.

ფრა̈ჯჲა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ.||-ჲაუ ბზ.), **ფრა̈ჯია̈** (-იაუ) ბქ. — მაღალი ტანის, ზორბა ადამიანი. შუკჳს ანღრი ფრა̈ჯჲა̈ჲ მა̄რე (ბზ.) — გზაზე მოდის ზორბა კაცი.

ფრექ იგივეა, რაც **ფაქრაჳა̈ნ**.

ფრიხილ იგივეა, რაც **ფირხილ.**

ფროტ იგივეა, რაც **ფოტორ.**

ფრგხგნილ იხ. **ფგხ.**

ფუე (—, ფუ'უ'ა, ფუდე̄ს ბზ., —, ფუა, ფუადეს ბქ., —, ფუა, ფუუ̈დეს ქს.), **ფუუ̈ე** ლნტ., გ რ დ ე უ. — 1. დუღს. ფუე ლიც (ბქ. 252) — დუღს წყალი. 2. ღელავს. ძუღუ̈ა ფუე (ბქ.) — მღეა ღელავს.

ფუთე̄რა იგივეა, რაც **ფგრე̄თა.**

ფუთიä̈ნ (-იშ, -თიანä̈რ) ზს., ლნტ., **ფუთიან** (-არ) ლშხ. — ფუთიანი. ნალქურდ ფუთიä̈ნ უ̈ედრო̈შ ანჴიდ ჰებ (ბქ.) — ბიჭმა (ჭაბუკმა) ფუთიანი ვედროთი მოიტანა ბალი.

ფუთკუ̈ე̄რდ ბზ., **ფუტკუ̈ე̄რდ** ბზ., ლშხ., **ფუტკუ̈ირდ** ლნტ. იხმარება გამოთქმაში **ფუთკუ̈ე̄რდ, ფუტკუ̈ე̄რდ ლიჩედ** — გადაბუგვა, ფერფლად ქცევა. ეჯ ქორ ფუტკუ̈ე̄რდ აჩად (ლშხ.) — ის სახლი დაიფერფლა (ფერფლად წავიდა). შდრ. **გრä̈მდ ლიგნე.**

ფუთხუ̈ იგივეა, რაც **ფურთხუ̈.**

ფუკუ̈ იგივეა, რაც **ფიკუ̈.**

ფუკუ̈ä̈რობ (-ä̈შ, —) ბზ., **ფუკუ̈არობ** (-იშ, —) ლნტ., **ფიკუ̈იარობ** (-ä̈შ, —) ბქ. 1. სიმშრალე. მეუ̈არ ფუკუ̈ä̈რობ ä̈ხთეას (ბზ.) — მეტად მშრალი ამინდები („ხმელიანობა“) დადგა (გამოდგა). მისიშ მუქლურ გუნ ფიკუ̈იარობ ლი (ბქ.) — წლევანდელ შემოდგომაზე ძალიან სიმშრალეა. 2. გ ა დ ა ტ. დანაშაულში დაჭერილის შეცბუნება, გაშრობა, სახტად დარჩენა.

ფუკუ̈ი (ხომფუკუ̈ა, მამფუკუ̈ე ბზ., ფუკუ̈იარა ლნტ.), **ფიკუ̈ი** (ხომფიკუ̈ა, მამფიკუ̈ე||მემფაკუ̈) ბქ. — მშრალი. დადას ხულუ̈ა ფუკუ̈ი მä̈ტყ (ბზ.) — ბებიას აქვს მშრალი მატყლი. ალ ცამ ჩიგარ ფუკუ̈ი ლი (ლნტ. 4) — ეს მიწა ყოველთვის მშრალია. გ ა დ ა ტ. ფიკუ̈იდ გარ ესერ ომსედ (ბქ. 251) — სახტადღა (მშრალად) დავრჩით.

ფუკუ̈ნირ (-იშ, -ä̈რ) ლხმ. — ოხშივარი. ითქ ლä̈ცერუ̈ä̈ჟი ფუკუ̈ნირს იქუ̈ცე (ლხმ.) — მარცვალი მოხალვისას ოხშივარს უშვებს.

ფულ იგივეა, რაც **ფუ̈ლ.**

ფუმფი (-ფე̄შ, —) ლშხ. — მოშვებული, დუნე, ფომფლე. ძაძუდ დე̄ნას ფუმფიდ ლახბე ლä̈რტყ (ლშხ.) — ძაძუმ გოგოს ფომფლედ შეაბა სარტყელი.

ფუნთქუ̈ირ, ფუნთქუ̈ის იგივეა, რაც **ფანთქუ̈ის.**

ფურ იგივეა, რაც **ფუ̈ურ.**

ფურეთა იგივეა, რაც **ფგრე̄თა.**

ფურთი იგივეა, რაც **ფუ̈ურთ**[1].

ფურთე̄ნა (-ä̈შ, -ä̈ლ ბზ., -ä̈შ, -ნე̄ლ ლშხ.) — ერთგვარი გულიანი პური. ბებედ ანნაყე ფურთე̄ნა (ბზ.) — ბებიამ გამოაცხო „ფურთინა“.

ფუ'რ'თხუ̈ (-იშ, -ä̈რ) ბქ. 1. საქონლის მჭლე ხორცისათვის დამახასიათებელი ბუშტუკები. ლატმურაჟი მეჩხეა ლაღუ̈ ფურთხä̈რ ხä̈მთქუ̈ა (ბქ.) — გატყავებისას მჭლე ხორცმა ბუშტუკები იცის (ხორცს... სჩვევია). 2. ქონში დაბუდებული მაენე უჯრედი, ხორცის შემაერებული ბურთულა.

ფურთხუ̈ალე იგივეა, რაც **მურთხუ̈ä̈ლ.**

ფურის იგივეა, რაც **ფურუ̈ისუ̈.**

ფურნე (-ემ, -ე̄მიშ, -ნä̈ლ ბზ., -ნოლ ბქ., -ეშ, -ნä̈ლ ლნტ.) — ფურნე. ლენტეხას ლგვ ძღვდ ფურნე (ლნტ. 10) — ლენტეხში არის (დგას) დიდი ფურნე.

ფურსგუ̈ე̄ნ'ა' ბზ., **ფურსგუ̈ინ, ფურს'უ̈'ინ, ფგრსინ** ბქ., **ფურშგუ̈ინ** ბქ., ლშხ., **ფურშკუ̈ინ** ლნტ., **მურსე̄ნა, მურსინ** ბზ. იხმარება გამოთქმაში **ფურსგუ̈ე̄ნ'ა'დ... ლიგნე** — დამსხვრევა, დამტვრევა, დაფშვნა. მეთხუ̈ä̈ä̈რდ ღუ̈აშს ფურსგუ̈ინდ ლახგენე ფხურსკუ̈ä̈რ (ბქ. 262) — მონადირემ ჯიხვს კოჭები დაუმსხვრია. მანოლდ ხეწä̈დ ჯიმილს, ფურსგუ̈ინდ ლგგნეს (ბქ. 53) — მანოლმა მეხედა დამტვრეულ ძმას.

ფურსდუ̈ნ ზს., **ფურსტუ̈ნ** ბქ., ლნტ., **ფგრჩლაუ̈ა** (-იშ, —) ქს. — ჩურჩული. მერმე ლარდახენქა ფურსდუ̈ნ ისმიუ̈ (ბქ.) — მეორე ოთახიდან ჩურჩული ისმოდა.

ფურსკუ̈ იგივეა, რაც **ფხირსკუ̈.**

ფურსტუ̈ნ იგივეა, რაც **ფურსდუ̈ნ.**

ფურს'უ̈'ინ იგივეა, რაც **ფურსგუ̈ე̄ნა.**

ფჷრჷცხჷ იგივეა, რაც **ფჷრის**.

ფჷრჩულ (-ა̈შ, -რულა̈რ) ბზ. — არშია. ეჯნე̄მ ლაცა̈და̈რს ფჷრჩულ ახჭემ (ბზ.) — მან საცელებს არშია შემოავლო.

ფჷრ'ჷ'ის'ჷ' (-'ჷ'ს'ჷ'იშ, -'ჷ'ს'ჷ'-ა̈ლ) ბზ. — ნაძვის ან ფიჭვის ტოტების გროვა (საქონლის საკვებად იყენებენ მამთაარში). კუმ-შიშდ ფჷრის ანჴიდხ (ბზ.) — საქონლისთვის ნაძვის ტოტები მოიტანეს.

ფჷრყჷნა̈დ (-ა̈იშ, -ა̈ლ/-ნაუ) ბზ., **ფჷრყჷნად** (-ნა̈დშ, -ნაუ) ლშ. — ზურგს უკან მძრახველი. მიშგჷი მეზჷბელ ფჷრ-ყჷნა̈დ ზურა̈ლ ლი (ბზ.) — ჩემი მეზობელი ზურგს უკან მძრახველი ქალია.

ფჷრშგჷინ, ფჷრშკჷინ იგივეა, რაც **ფჷრსგჷინა**.

ფჷრშჷკჷ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.) თხელი ფაფა. ბეფშჷს ხალა̈ტ ფჷრშკჷი ლიზჷებ (ბზ.) — ბავშვს უყვარს თხელი ფაფის ჭამა.

ფჷრჩა̈დ (-ჩა̈შ, -ჩა̈ლ) ბზ., **ფჷრჩა̈** (-დშ, -ჩაუ), **ფორჩა** (-ჩა̈შ, -ჩოლ) ბქ. — ფუჩე-ჩი (სიმინდისა). ფჷრჩა̈ დარბა̈ზთე ხეკჷეს ადაჲახ (ბქ. 231) — ფუჩეჩი დარბაზში (სვანური სახლის ზედა სართულზე) უნდა აიტანონ. კნინ. **ფჷრჩა̈ილ**. მდრ. **ქჷჩჷნჩელა**.

ფჷრცელ (-ცლიშ, -ცლა̈რ ზს., -ცლარ ლშ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ფორცელ** ბქ. — ფურცე-ლი. ბეფშს ფჷრცლა̈რ ქ'ოხცჷრგლა (ბქ.) — ბავშვს ფურცლები ამოუხევია. კნინ. **ფჷრ-ცლიდ** ზს., **ფჷრცელიღ** ლშ. ალას სემი ფჷრცლიდ გარ ხოკა̈ლდა (ბზ. 417) — ამას სამი ფურცელიღა უკლდა.

ფჷრც'ხ'ჷნ (-იშ, —) ბქ. — ფაცხაფუ-ცხი, ფუსფუსი. მოლე ფჷრცხჷნ ა̈ნსყან (ბქ.) — რაღაც ფუსფუსი ატყდა (გაკეთდა).

ფჷრცხჷ იხ. **ფხინიზ**.

ფჷსდ ჰს, **ფჷს** ბზ., **ფჷს'ჷ'ნ** ბზ., ლშ. (-იშ||-ა̈შ, -ა̈რ||-დჷა̈რ||-და̈დჷ ბზ., -დედჷ ბქ., -არ ლშ.), **ფჷსტ** (-ა̈რ) ლნტ. 1. მეუფე, უფალი, ღმერთი. ალას თხუმჟი ხეკჷეს ხა̈ზდეს ფჷს-ნა ლემზგრ (ლშ. 16) — ამას ზემოდან (თავზე) უნდა ედოს უფლის სეფისკვერი. მაცხჷა̈რფჷს-და ყორს მაგ.ენა (ჰოჸ. 23) — მაცხოვარი უფა-ლი კარს მომდგომია. ფჷსნა̈ ჯგლა̈დ (ბზ.) — საღვთო კენჭი. **ფჷსდა̈შ, ფჷსდიშ ტაბ-ლა̈შ** (ბქ.) — უფლის ტაბლა. 2. ბატონი, მფლო-ბელი, მბრძანებელი. ჯი როქ მინე ფჷსდ მა̈მა ლი (ბზ. 436) — მე თქვენი ბატონი არ ვარო. ჩუბე შა̈ნდა̈ ფჷსტა̈რ ჩა̈რკჷიანა̈რ ლგმა̈რხ (ლნტ. 4) — ქვემო სვანეთის მფლობელები ყუ-ფილან ჩარკვიანები. ყორს ხაგენახ ფჷსნქ ოთარს (ჰოჸ. 212) — კარს მისდგომიან ბატონ ოთარს. 3. პატრონი, მესაკუთრე. მანა̈თ ცჷი-ციშ ფჷსდდ ადჲე (ბქ. 28) — მანეთი წაიღო კატის პატრონმა. ჩი ხა̈ტხეხ ფჷსდედჷს (ბქ.) — ყველაფერს უბრუნებენ პატრონებს. 4. ბატო-ნო (მიმართვის ფორმა). ხელწიფ ფჷსდ, ქა̈თსგი ლაჰჷრაქა! (ბზ. 286) — ხელმწიფევ ბატონო, გაიხედე ფანჯარაში! ფჷსდ, ფაქჷდ კირ ოთ-ჩიდნახ (ბქ. 13) — ბატონო, ფქვილისთვის კაფი გაურევიათ. ფჷსნა კასა̈რ, დომის ნითში! (ჰო-ჸ. 70) — ბატონო კეისარო, ნუ აგვირჩევ!

ფჷსდა̈დ (-ა̈იშ, -დაჲა̈რ) ბზ., **ფჷსდა̈**, -დაუ) ბქ., **ფჷსჷნა̈** (-დშ, -ა̈ლ) უშგ., **ფჷსნად** (-ნა̈დშ, -არ) ლშ., **ფჷსტა̈** (-იშ, -ტაჲა̈რ) ლნტ. — საუფლო, უფლის შესაწირავი ხარი. ეჯ ლადა̈ლ ფჷსდა̈დს ჩჷ ლაიძიჰნეხ (ბზ.) — იმ დღესდღეს საუფლო ხარს დაკლავენ. ალ ჴანს ფჷსნად ხა̈დშხა (ლშ. 9) — ამ ხარს სა-უფლო ჰქვია.

ფჷსდობ (-ა̈შ, —) ზს., **ფჷსნობ** (-აშ, —) ლშ., **ფჷსტობ** (-იშ, —) ლნტ. — ბატონო-ბა; ბატონყმობა. ფჷსდობს ხა̈ნ ხარ ქა მეშყ-დან (ბქ.) — ბატონყმობა დიდი ხნის გადავარ-დნილია (ბატონყმობას ხანი აქვს გადავარდნი-ლი). ფჷსტობ ი გლეხობ ამეჩჷ და̈რს ხაშ-ყიდ (ლნტ. 4) — ბატონობა და გლეხობა აქ არავის ახსოვს.

ფჷსნად იგივეა, რაც **ფჷსდა̈დ**.

ფჷსნა̈ბჷა̈სდ (-იშ, — ბზ., -ჷა̈სდიშ, — უშგ.), **ფჷსნაბჷა̈სდდა, ბჷრსნაბჷა̈ს-დდა** (-ა̈შ, —) ლშ., **ფჷსტა'მ'ბჷასტია** (-ია̈დშ, —) ლნტ. — სამყაროს, ქვეყნის უფალი, მამაზეციერი, უზენაესი ძალა, ღმერთი, სამყა-როს ბატონი. ფჷსნა̈ბჷასდ, სი ლა̈ნეშდ! (ბზ.) — მამაზეციერო, შენ შევევედრე! ფჷსნაბჷა̈სდდ-ად საჩჷქარ ხაზგმინ მასძელს (ლშ. 54) — უზენაესმა საჩუქარი სთხოვა მასპინძელს.

ამულჷა ფუსტამბუასტია̈ჲ ჟჷრ (ლნტ.) — მომაქვს უფლის წყალობა.

ფუსნობ იგივეა, რაც **ფუსდობ.**

ფუსტ იგივეა, რაც **ფუსდ.**

ფუსტამბუასტია იგივეა, რაც **ფუსნა̈ბუა̄სდ.**

ფუსტა̈ჲ იგივეა, რაც **ფუსდა̈ჲ.**

ფუსტობ იგივეა, რაც **ფუსდობ.**

ფუსჷლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფჷსგჷლ** (-გლიშ, -გლა̈რ) ბქ. — ბურძგლი, ღინღლი; ჯინჯლი. ფეკჷ́ნას ფუსჷლ კაჩ ხოჯ (ბზ.) — ლეკვს ჯინჯლი ყალყზე უდგას. ნა̈პჷრს მჷცხიშჷ ფჷსგჷ̈ლ ხაგან (ბქ.) — ჩიტი სიცივისაგან აბურძგნილი იყო („ჩიტს სიცივით ბურძგლი ედგა"). შდრ. **ღინღილ.**

ფუსჷლა̈̄რ (-იშ, -ა̄რა̈რ) ბზ. — მციანა („ბურძგლიანი"). იმჟი ფუსჷლა̈̄რ ხი? (ბზ.) — რა მციანა ხარ?

ფუსჷნ იგივეა, რაც **ფუსდ.**

ფუსჷნა̈ იგივეა, რაც **ფუსდა̈ჲ.**

ფუს'ჷ'ნა̈მუჟჷელ (-ჟჷლიშ, -ჟჷლა̈რ), **ფუსჷნა̈მუჟელჷ** (-ჟლჷიშ, -ჟლჷა̈რ) ბზ., **ფუსნამუჟოლჷ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ბზ. საუფლო სეფისკვერი. ფუსჷნა̈მუჟჷელს (მუჟელჷს) ლჷნლადელ ანყეხ (ბზ.) — საუფლო სეფისკვერს რელიგიურ დღესასწაულზე აცხობენ. 2. გ ა დ ა ტ. სიმსივნე, ძირმაგარა.

ფუტკჷი̄რდ იგივეა, რაც **ფუთკჷი̄რდ.**

ფუტუ (-ტჷ̈შ||-ტჷი̄შ, ტ'ჷ'ა̈რ ბზ., -ტი̄შ, -ტჷარ უშგ.), **ფჷტ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ჭუჭრუტანა. ყჷ̄რს ფუტუ ხა̄რ (ბზ.) — კარს ჭუჭრუტანა აქვს. კ ნ ი ნ. **ფუტჷლ** ბზ., **ფჷტლა̈დ, ფჷტჷლ, ფჷტლჷდ** ბქ. მეჯამ ნესგაისგა ფჷტჷლ ხად (ბქ.) — ხეს შუაში პატარა ჭუჭრუტანა ჰქონდა.

ფუქჷინდ, ფუქჷი̄რდ ლიგნე იგივეა, რაც **ფიქჷი̄რდ ლიგნე.**

ფუყჷ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ბზ., ქს. ჩიყვი. ამჩუ მა̄დ ენთხელი მა̄რე, ერე ფუყჷ ხა̄დეს (ლშხ. 3) — აქ არ დაიძებნება კაცი, ჩიყვი რომ ჰქონდეს. შდრ. **ყუყჷ, ყჷიყჷ.** 2. ზს. ძირმაგარა; ჩირქოვანი სიმსივნე, მუწუკი. ბეფშჷს ფუყჷ ქოხთხა̈რ (ბზ.) — ბავშვს ძირმაგარა გაუსკდა. ფუყჷს გჷა̈მიდ მასტუნ ხა̈მთქჷა (ბქ.) — ძირმაგარამ ძლიერი ტკივილი იცის (ძირმაგარას... სჩვევია). 3. ბქ. ხის ნუკრი, კორძი. მეგმა̈შ ფუყჷა̈რ ახჷქა̈ჩ (ბქ.) — ხის კორძები მოეჭრი. 4. ბზ. ხის სოკო (საბელე). კ ნ ი ნ. **ფუყულდ** (ბქ.).

ფუყჷ[2] ბზ. — ჯიუტი, უხასიათო. ქეთუ ფუყჷ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ქეთო (ქეთუ) უხასიათო ქალია.

ფუყჷა̈̄რ (-იშ, -ჷა̄რუ||-ჷა̄რა̈ლ) ბზ., **ფუყჷარა̈** (-რაუ) ბქ., **ფუყჷა̄რ** (-უ) ლშხ., **ფუყჷა̈რ** (-ალ) ლნტ. 1. ზს. ძირმაგარებიანი. ფუყჷარა̈ მარე ლამხჷიდ (ბქ.) — ძირმაგარებიანი კაცი შემხვდა. 2. ქს. ჩიყვიანი. კ ნ ი ნ. **ფუყჷა̈რი̄ლ** ბზ.

ფუშ (-იშ, -არ) ლშხ. — თიაქარი. გიერგს ფუშ ხალჷე̄ნა (ლშხ.) — გიორგის თიაქარი ჰქონია.

ფუშდე იგივეა, რაც **ფიშჷდე.**

ფუჩჷლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ. 1. რბილი ხასიათი. გჷედო ფუჩჷლ მა̄რე ლა̈სჷ (ბზ.) — გვედო რბილი ხასიათის კაცი იყო. 2. სატკივარი (ბავშვის ენაზე).

ფუჩქუნი̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.) — ხორცის გამონაზარდი ჩლიქის უკანა არეში. ღუნს ფუჩქუნი̄ლ ლჷნთა̄რუნე ხა̄დ (ბზ.) — ხბოს ჩლიქის გამონაზარდი დაჩირქებული ჰქონდა.

ფუჩხჷრა̈ჲ (-ა̈იშ, -რაჲა̈ლ) ბზ., **ფეჩხჷა̈** (-ჷაუ) ბქ. — ფშვნადი, ფხვნადი. აგურ ფეჩხჷა̈ ლი (ბქ.) — აგური ფშვნადია.

ფუცე̄რა (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — ფაცაფუცი. აფხნეგარს ძღჷდ ფუცე̄რა ხა̄რხ (ლშხ.) — ამხანაგებს დიდი ფაცაფუცი აქვთ.

ფუცხჷ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — რკინის კავი (იხმარება მოხარშული ხორცის ამოსაღებად). აფხნეგდ ჩჷადგა̈რ ეჯა ბერჟა̈ ფუცხჷშ (ბზ. 289) — ამხანაგმა მოკლა იგი რკინის კავით.

ფუხჷ იგივეა, რაც **ქუხჷ.**

ფუხჷჩი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ამპარტავანი. ეჯჲა̈რ ფუხჷჩია̈რ ლასჷხ (ბქ.) — ისინი ამპარტავნები იყვნენ.

ფჷკჷ იგივეა, რაც ფიკჷ.

ფჷ̈რ ჩს., **ფირჷ** (-იშ, -ჷ̈შ, ფჷრა̈ლ) ზს., ლნტ., **ფჷირ** (ფჷრემ, ფჷრა̈რ ბქ., -იშ, ფირჷემ, ფჷ̄რა̈ლ ლნტ.), **ფჷრ** (-ალ) ლშხ., ზოოლ. — ფური, ძროხა. სგა ლა̈ხჴა̈დჷნხ ფჷ̈რჷ̈შ' ...მეჯჷეგთესგა (ბზ. 320) — მიეიდნენ ძროხის მწყემსთან (მეჯოგესთან). თინა̈თდ ხაშგჷმინ ალას ფირჷი ლგჯე (ბზ. 286) — თინათინმა (თინათმა) ამას ძროხის რძე სთხოვა. ანდა̈ჷდ ფირჷს სგა ხა̈ფხეჳ (ბქ. 10) — მწყემსმა ფურს ხელი სტაცა. ფერმას ხორი აშირ მეშგ ფჷ̈რ (ბქ. 105) — ფერმას ჰყავს ასი მეწველი ძროხა. ფჷრ ჩ̄ის ჩუ ხორი (ლშხ. 5) — ძროხა ყველას ჰყავს. ფჷირს ხა̈ყრინნენა დენა (ლნტ. 300) — ძროხას თურმე ებრალებოდა გოგო. მჷლდელს ფირჷე ჰიშხა̈რ ჩჷათოშტჷხჷა (ლნტ. 300) — მწყემსს ძროხის ფეხები დაუმარხავს. სიმქა̈რ ფჷრა̈რს იშგიჷხ (ჰოეზ. 108) — ქალიშვილები ძროხებს წველიდნენ. გადატ. **ფჷ̈რი წიდ** (ბზ.) — ძროხის მომყოლი (სალანძღავი სიტყვაა). **ფჷრემ ქჷირთ** (ჩბხ.) — ვარსკვლავთა კრებული. **ეშხუ ფჷრეშ დაბ** (ბქ.) — ერთი ძროხის (საფასური) ყანა. ასლან მეჷარ ფჷრ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ასლანი ძალიან უნამუსო (ძროხა) კაცია. კნინ. **ფჷ̈რილდ, ფჷ̈რჷ̈ლდ** ჩს., **ფჷრ̄ლ** ლშხ., **ფჷირილდ** ბქ., ლნტ., **ფირჷილდ** ზს. ჸეხჷ-ჰა̈შს ეშხუ ფჷ̈რჷ̈ლდ ხორიხ (ბზ. 323) — ცოლ-ქმარს ერთი ფური ჰყავთ. ალჲა̈რს ფირჷილდ ლოხჷეთხ (ბზ. 42) — ამათ ფური უწველიათ. ეჯის ფჷრ̄ლარე ლიშჷშე ხოხალ (ლშხ.) — იმან ძროხების გაშრობა იცის.

ფჷ̈რთ[1] იგივეა, რაც ბჷ̈ლთ'ჷ'.

ფჷ̈რთ[2] (-იშ, ფჷრთა̈ლ) ბზ. — ბანქოს თამაშის ერთი სახე. ფჷ̈რთი ლიშდრა̈ლ ჯალა̈ტმა̄? (ბზ.) — ფურთის თამაში გიყვარს?

ფჷ̈შდე იგივეა, რაც ფიშჷდე.

ფჷლ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ფჷლ** ბქ., ლნტ. — სულის ერთი მებერვა, ერთი წამი. ჲერხი გჷაშჷ ფჷლ'ხჷმ ხა̈ნს გარ ხაკუ (ბზ.) — ზოგიერთი საქმეს ერთ წამში ამთავრებს (წამისოდენა ხანსღა უნდა). ქუნს ლოქ ოთქჷიცე ფჷლ ხანისა (ლშხ. 66) — სულს ამოგაძრობ (გაგიჭრი) ერთი წამშიო (წამ-ხანშიო).

ფჷნგჷა̈ჲ (-ა̈იშ, -ჷაჲა̈რ) ბზ. — კუზიანი, მოხრილი, კეხიანი. ჯანყჷა̈თს ფჷნგჷა̈ჲ ნეფხჷნა ხა̄რ (ბზ.) — ჯანყვათს კეხიანი ცხვირი აქვს.

ფჷირ იგივეა, რაც ფჷ̈რ.

ფჷჷჰ! ბზ., ლშხ., **ფჷუჰ! ფუჲ!** ბქ., ლნტ. შორისდ. — ფუი! ფჷუჰ ისგჷა ლიმა̄რჷს (ბზ.) — ფუი შენს კაცობას!

ფშალ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ფშალაჲ** (-ა̄ჲშ, -ლე̄ლ) ლშხ. 1. ყლორტი, მორჩი; ნორჩი. ფშალა̄ჲ ჷაზ (ლშხ. 3) — ნორჩი ვაზი. 2. სვია.

ფშიკ ბზ., **ფშიტ** ლშხ. იხმარება გამოთქმაში **ფშიკი, ფშიტი ლიკედ** — სიკვდილი (დაფშუტვა). მიშგჷა მეზჷბელდ ფშიკ გარ ა̈ნკიდ (ბზ.) — ჩემმა მეზობელმა ფეხებიღა გაფშიკა (დაიფშუტა, მოკვდა).

ფშუტურაჲ (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ. — მჩატე, მსუბუქი, ფშუტურა, რბილი. ალ თუთუნ ფშუტურაჲ ლი (ლშხ.) — ეს თუთუნი რბილია.

ფშუქიან (-იშ, -არ ლშხ., ა̈რ ლნტ.) — ფეთიანი. ბაჯუს ხაყა ფშუქიან ჩა̄ჲ (ლშხ.) — ბაჯუს ჰყავს ფეთიანი ცხენი.

ფხა (-ა̈შ, -ა̄რა̈ლ/რ ბზ., -ში, -რა̈რ ბქ., -ა̄შ||-ა̄მიშ', -ა̄რალ ლშხ., ფხა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — 1. ფხა. ჲერხი ცუზს ხა̄რ ფხა̄რა̈ლ (ბზ.) — ზოგ თევზს ფხები აქვს. ალეს ქა ხაყა ფხა̄რალ ფათჷლარშა̄ლ (ლშხ. 89) — ამას თმებიდან ფხები გამოჰყვება. გადატ. ხანჯარ ხოჩა ფხა̄მიშ ლი (ლშხ.) — ხანჯალი კარგად ჭრის (ფხიანია). კნინ. **ფხაჲგლდ** ბზ., **ფხა̄ლდ** უშგ., **ფხა̄ლგლ** ლშხ. ეშხუ ფხაჲგლდ დოს' ო̄თშყეხ! (ბზ. 381) — ერთი ფხა არ დაუვარდეთ! ფხა̄ლგ̄ლ ჩუ იწწილი სგა̄მენ (ლშხ. 89) — ფხა გამრავლდება („წიწილიანდება") შიგნით. 2. ინფექციური დაავადება.

ფხაკჷ- იხმარება გამოთქმაში **ფხაკჷდ ლიშერე** ბქ. — ბლაგვად ლესვა. ფხაკჷდ ლიშერესი ლიხა̈ლ ხაკუ (ბქ.) — ბლაგვად ლესვასაც ცოდნა უნდა.

ფხალდა იგივეა, რაც ფხა̄ლდა.

ფხალდა̈ იგივეა, რაც ფხა̄ლდა̈ჲ.

ფხანკალ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ძალიან გამხმარი. მეჩიერ ფხანკალდ ისყი ტუფ (ბქ.) —

სიბერეში ძალიან ხმება (გამხმარად კეთდება) კანი. იხ. ფხა̈კ-.

ფხანჭა̈შ იხ. **ლეფხა̈ნჭჷ.**

ფხაჭ[1] (-ა̈შ, —) ზს., ლნტ., **ფხა̈ჭ** ბქ., **ფხერჭ** (-იშ. —) ლშხ. — მაგარწვეტებიანი რამ. ფხა̈ჭ ნა̈გა̈ჷ (ბქ.) — მოცეეთილი (მაგარწვეტებიანი) ცოცხი.

ფხაჭ[2] ბ;. — მკეახე, მჟავე (მსხალი).

ფხა̈კ- იხმარება გამოთქმაში **ფხა̈კდ ლიგნე** ბქ. — ძალზე ხახმობა;

ფხა̈ნჭჷ იგივეა, რაც **ფხა̈ნჭჷ.**

ფხა̈ჷჲა̈ჲ (-ა̈იშ, -ჲაჲა̈რ) ბზ., **ფხიჷა̈** (-იშ, -ჷაჷ) ბქ. — ციმციმა. მარინოლას ფხა̈ჷჲა̈ჲ თჷრა̈ლ ხა̄რ (ბზ.) — მარინეს (მარინოლას) ციმციმა თვალები აქვს.

ფხა̈ჭ იგივეა, რაც **ფხაჭ**[1].

ფხა̈ჭია̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **ფხიჭა̈** (-იშ, -ჭაჷ) ბქ. — სწრაფი, მარდი. იმჟი ფხიჭა̈ მარილ ლი თაიაჷ! (ბქ.) — რა მარდი კაცია თათავი!

ფხა̄ლდა (-და̈შ, -და̈ლ) ბზ., **ფხალდა** (-და̈შ, -და̈რ) ბქ. — ფანტვა, ბნევა. მალჷჷნა̈ ფხა̄ლდას ნაგჷგჷეჷი ახჭიმ (ბზ.) — ქონების ფანტვას სილაცაკე (ნაფქვაეი, ნახვეტი) მოსდევს.

ფხა̄ლდა̈ჲ (-ა̈იშ, -დაჷ‖-ა̈რ) ბზ., **ფხალდა̈** (-დაჷ) ბქ. — „ფანტეია", მბნეველი. ალ ზჷრა̄ლ ბიქჷშა̄ლ ლი ჩი̄მი ფხა̄ლდა̈ჲ (ბზ.) — ეს ქალი ქარიფით ფანტავს ყველაფერს (ყველაფრის ფფანტველია). ჷარჩხლიშ ფხალდა̈ს ჷარჩხილ დეშომა ხჷლჷე (ბქ.) — ფულის მფანტავს ფული არასდროს აქვს. შდრ. **ფხეჲა̈ჲ.**

ფხა̈ნჭჷ (-იშ, ფხა̄ნჭჷა̈რ) ბზ., **ფხა̄ნჭჷა** (-ჷა̈შ, -ჷა̈რ/ა̈ლ უშგ., -ჷა̄შ, -ჷე̄ლ ლშხ.), **ფხა̈ნჭჷ** (ფხანჭჷა̈რ) ლნტ. — მუჭი, პეშვი, ბლუჯა. ჟი ხეკჷეს ეხკჷდი ლაფექხენჟი ეშხუ ფხა̄ნჭჷა გალ (ლშხ. 43) — უნდა აეღო ფქვილის ჭურჭლიდან (საფქვილედან) ერთი მუჭა ქატო.

ფხეკ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — მწირი, კლდოვანი (ადგილი). ამეჩუ ფხეკ გიმ ლი (ლშხ.) — აქ მწირი მიწაა. ფხეკა̈რისკა მა̈დმა ანღრი (ლნტ.) — მწირ ადგილებში არაფერი მოდის.

ფხეჲა (-ჲა̈შ ბზ., -ჲა̈შ ბქ., -ჲა̈შ ლშხ., -ჲა̈ჲშ ლნტ.), **ფხა̈ჲა** ბზ. — 'და'ფანტვა, 'და'შლა. ეჯჲა̈რ დე̄ს ხამჷრჯიხ ჩიქე ფხეჲას‖ ლიფხეჲს (ბზ.) — ისინი ჯერ არ აპირებენ დაშლას.

ფხეჲა̈ჲ (-ა̈იშ, -ჲაჲა̈რ) ბზ., **ფხეჲა̈** (-იშ, -ჲაჷ) ბქ. — ფანტეია, შლადი. ითქ ფხეჲა̈ჲ ლი (ბზ.) — ხორბალი ადვილად იფანტება („ფანტვადია"). შდრ. **ფხა̄ლდა̈ჲ.**

ფხეჲნი (—, აფხა̈ჲ; ა̈ფხჲენი ზს., —, აფხაჲ; აფხჲენი ლშხ.), **ფხეჲენი** (—, აფხაჲ; ა̈ფხეჲენი) ლნტ., გრდუკ. — იშლება. ნაგზალადალჷ დე̄ს' ა̄ფხა̈ჲ ქჷერწილ (ბზ. 321) — კვირამდე ქორწილი არ გათავდა (დაიშალა). ნასდილობგნლო მაგ ჩუ ფხეჲნიხ (ლშხ. 23) — ნასადილევს ყველა'ნი' იშლებიან. ჩჷაფხაჲ გიმ (ლნტ.) — დაიშალა მიწა.

ფხერა იგივეა, რაც **ფხე̄რა.**

ფხერჭ იგივეა, რაც **ფხაჭ**[1].

ფხე̄რა (-რა̈შ, —) ბზ., **ფხერა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ჲშ, — ლნტ.) — 'გ'ახელა (თვალისა). თერრე ფხერას ნომოღ აჰია ისგუ ამახჷ! (ბქ.) — თვალების გახელას არ მოსწრებოდეს შენი მტერი!

ფხიკ (-იშ, —) — ფხაკუნი. ჩხგტდ ფხიკ ა̈ნკიდ ლგყა̄რჲი (ბზ.) — კენჭმა გაიფხაკუნა (ფხაკუნი 'გ'აიღო) სახურავზე. ეჯის ისგლეთქა ფხიკ ახსიმგდ (ბქ.) — იმან შუაღამისას ფხაკუნი გაიგონა. ფხიკ ისმო̄ლ (ლშხ.) — ფხაკუნი ისმოდა.

ფხიკა̈ჲ (-ა̈იშ, -კაჲა̈რ) ბზ., **ფხიკა̈** (-იშ, -კაჷ), **ფხიკი** (-კიშ, -ა̈რ) ბქ.— ფაფხურა. მიშგჷი აფხნეგ ფხიკა̈ჲ ლი (ბზ.) — ჩემი ამხანაგი ფაფხურაა.

ფხინიზ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ფინზ** (-ა̈რ) ლხმ., **ფურცხჷ** (-ალ) ლშხ., ბოტ. — წიწვი. მეგამ ჩუქა ფხინიზ ხეჰრან (ბქ.) — ხის ქვეშ წიწვი ეყარა. ლუმჷრი ფურცხჷალ შგ̄დდახ ლა̄რა̄ჲსა (ლშხ.) — ნაძვის წიწვები ეყარა (ეყარნენ) მინდორში. იხმარება გამოთქმაში **ფინზდ ლიგნე** (ლხმ.) — დამსხვრევა, დაფშვნა. შდრ. **სისნა.**

ფხინსკჷ შდრ. **ნა̈ფხისკჷ.**

ფხინტელა̈, ფხჷტნა̈ (-იშ, -ლაუ ჩბს., -ნაუ ლხმ.) — ჩიჩქნია. ალ ბეფშუ̂ ნეფხუ̂ნა̈შ ფხინტელა̈ ლი (ბქ.) — ეს ბავშვი ცხვირის ჩიჩქნიაა. ნეჲხუ̂ნა̈შ ფხჷტნა̈ ბეფშს ლიწ̂უ̂ფილა̈ნი ხ̂აკუ (ბქ.) — ცხვირის ჩიჩქნია ბავშვს გაწყრომა უნდა.

ფხიუე (ოფხჷჟ, აფხიჟ; ა̈ფხჟე ზს., აფხჟე ლშხ., აფხუჟ, ა̈ფხიჟ; ა̈ფხჟე ლნტ.) გრდმ. — 'გა'შლის, 'გა'ხსნის. ა̈ნწ̂ს... ჩუ ფხიჟახ ლაჰა̈ნი გიმჟი (ლნტ. 5) — ნაკელს სახნავ მიწაზე გაშლიდნენ. ბოფშა̈რს ათოფხიჟახ ა̈შიკ (ლნტ. 160) — ბავშვებს ქუთი გაუხსნიათ.

ფხირკაღ იგივეა, რაც **ფხი̄რკუ̂ა̈ღ**.

ფხირსკუ̂ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ფხურსკუ̂** (-ა̈რ) ბქ., **ფურსკუ̂** (-ალ) ლშხ. — კოჭი. ბეფშუ̂ს ფხირსკუ̂ ა̈თჯო̄რბა̈ნ (ბზ.) — ბავშვს კოჭი გადაუბრუნდა (ეღრძო). ალას ა̈მირმდ ფურსგუ̂ინდ ლახგენე ფხურსკუ̂ა̈რ (ბქ. 262) — ამას ამირანმა კოჭები მიაფშენა (ნამცეცებად უქცია). დაჰჷლს ლგშღე ფურსკუ̂ალ ხა̄რ (ლშხ.) — თხას დასიეებული კოჭები აქვს. კნინ. **ფხურსკულდ** (ბქ.).

ფხირჰა̈, ფხირჰუ̂ა̈ღ იგივეა, რაც **ფხი̄რკუ̂ა̈ღ**.

ფხიტ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., ფხჷტა̈რ ბქ., -არ ლშხ.) — ნატეხი, კენიტი, კენჭი (მარილისა, ქვისა, კევისა...). ისგა ა̈ხხუ̂არხ ჯჷმემ ფხიტს (ბქ. 322) — შემოეხვივნენ (მოაწყდნენ) მარილის ნატეხს. კნინ. **ფხიტჷლდ** ბზ., **ფხიტილდ** ბქ., **ფხიტი̄ლ** ლშხ.

ფხიტ[2] ბქ., ქს. — მარჯვე, გაბედული, მოქნილი; ფრთხილი. ფხიტ მარე — გაბედული კაცი.

ფხიუ̂ა̈ იგივეა, რაც **ფხა̈უ̂ღა̈ღ**.

ფ˹ხ˺იშტა̈ღ (-ა̈იშ, -ტაღა̈რ) ბზ. — გაშეერილრქებიანი ცხოველი. დედბერი̄ლს ხორი ფ˹ხ˺იშტა̈ღ დაჰჷლ (ბზ.) — დედაბერს ჰყავს გაშეერილრქებიანი თხა.

ფხიჰა̈ იგივეა, რაც **ფხა̈ჰია̈ღ**.

ფხი̄რკუ̂ა̈ღ, ფხირჰუ̂ა̈ღ (-ა̈იშ, -ა̈ლ/-ა̈რ) ბზ., **ფხირჰა̈** (-იშ, -ჰაუ) ბქ., **ფხირკაღ** (-კა̄ღშ, -კე̄ლ) ლშხ. — ჩიჩქნია, ჩხრეკია, მიხრელი. მიშგუ̂ი დიმთილ შდუგუ̂შა̈ლ ფხირჰუ̂ა̈ღ ლი (ბზ.) — ჩემი დედამთილი თავვეით მთხრელია. ალი ხოლემ ფხირჰა̈ მა̈რე ლა̈სუ̂ (ბქ.) — ეს ავის (ცუდის) ჩხრეკია კაცი იყო.

ფხოლე იგივეა, რაც **ფხულე**.

ფხოტლა̈ნ ლხმ., **ფხჷტლა̈ნ** ჩბს. (-იშ, -ანა̈რ) — ბეჭი. ალი მესტუ̂ა̈შ ფხოტლა̈ნ ლჷმა̈რ (ბქ. 314) — ეს დეკეულის ბეჭი ყოფილა. ჩიდ როქ ხოცხა ლუ̂აშა̈შ ფხოტლა̈ნ (ჰოფზ. 226) — ყველაფერს მირჩევნია ჯიხვის ბეჭიო. ფხჷტლა̈ნჟი სოფელ ესზი̂ჲენა (ბქ. 27) — ბეჭზე სოფელი დასახლებულა. **ფხოტლა̈ნდ ლჷგ** (ლხმ.) — შორსმჭვრეტელია, დიდი დაკვირვების მქონეა. კნინ. **ფხოტლა̈ნილ, ფხჷტლა̈ნილ** ბქ.

ფხოუ̂ელ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — მამაცი. მიშგუ ბაბა ფხოუ̂ელ მა̄რე ლასუ̂ (ლშხ.) — ბაბუაჩემი მამაცი კაცი იყო.

ფხულე (-ე̄მიშ ბზ., ლშხ., -ლა̈რ ბზ., -ემ, -ლოლ ბქ., -ლე̄ლ ლშხ., -ღშ, -ლა̈ლ ლნტ.), **ფხოლე** (-ე̄მიშ, -ლა̈რ) ჭშკ. — თითი. ფხულა̈რჟი მჷტყა̈ბ თა̈შდ გუ ხა̄რ (ბზ. 319) — თითებზე შემწვარი ყველი მოუნდა. ფხულა დემეგ ხარ თეთე ლა̈ისჷ (ბქ. 203) — თვალთან თითს ვერ მიიტან (თითს არსად აქვს თვალისკენ მისატანი). კლარს იჰდე, ფხულე̄მი ნანგრიალს (ლშხ. 8) — ღეროებს 'გამო'იტანს, თითის სიმსხო(ებ)ს. ხენწ̂იფდ ჩუ̂ათოჰონე ფხულე გეზალს (ლნტ. 295) — ხელმწიფემ შეუხვია თითი შვილს. ა̈თუ ლამა̄დ, ჰიშხიშ ფხულა̈რს (ჰოფზ. 112) — დამცხა (სიცხე შემედვა) ფეხის თითებში. გადატ. **ფხულ' ესბეკ** (ბქ.) — აირჩია, საუკეთესო შეიხედრა. **ფხულ' ესზჷმე** (ბქ.) — თავისი გავლენა აგრძნობინა (თითი მიაზომა). **ფხულ' ოსქუთნე** (ბქ.) — დაემუქრა (თითი დაუქნია). **ფხულაქა ლეჰენი მარე** (ბქ.) — რბილი, ადვილად ასაყოლიებელი (თითზე დასახვევი) კაცი. **ფხულაქა ლეჰენი პინტ ესერ დემეგ ხოზ** (ბქ.) — ფართლის მაგვარი (თითზე სახვევი) არაფერი გამაჩნიაო. **მიჩა ფხულა ხეჰფი** (ბქ.) — ძალიან ნანობს (თავის თითს კბენს). **ფხულემ ლა̈ჩდინა̈რ ნაყუნ** (ბქ.) — საუკეთესოდ შემავებული (თითის ჩასაყოლებელი) მეჭამადი. **ფხულოშუ̂ ლათუ̂რი** (ბქ.) — მერცხვენილი, თავლაფდასხმული (თითით საჩვენებელი).

ფხულაჳშ ლჷთიშ (ლშ.) — საუკეთესო (თითით გამორჩეული). **ფხულეს იქჳცე** (ლშ.) — ძალიან სჭირდება (თითს იჭრის). კნინ. **ფხულიდ** (ზს.), **ფხოლი̄დ** (უშგ.), **ფხულო̄ლ** (ლშ.). ფხულიდს ლა̈თლა̈რს ხაბორგჳნახ ბ̈ეფშს (ბქ. 289) — თითს სასხლეტზე 'მო'აკიდებინებდნენ ბავშვს. ფხულო̄ლ ლოქ ნო̄საჳ ლახფედე ეჯის (ლშ. 79) — თითი არ მიაკარო იმასო.

ფხულელა̈ (-იშ, -ლაჳ) ბქ. — ანჩხლი, მრისხანე. მეზჳბელს გჳა̈მიდ ფხულელა̈ ხეხჳ ხორდა (ბქ.) — მეზობელს ძალიან ანჩხლი ცოლი ჰყავდა.

ფხურსკჳ იგივეა, რაც **ფხირსკჳ**.

ფხურსკჳა̈ლ იხ. **ფხირსკჳ**.

ფხჷლ[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს. — გველის წიწილა; ხვლიკი. ჰერწემ ქათლა̈შ ლჷგრა ქ'ა̈ნკჳიშე, ეჯის ფხჷლ ესერ ხეფსი (ბქ.) — გველი (რომ) ქათმის კვერცხს გამოჩეკს, იმას გველის წიწილა გამოუვაო.

ფხჷლ[2] ბქ. — უცბად 'გა'დაწვა. მჷჴირს ფხჷლ გარ ათღანდა — კვარი უცებ დაიწვა. ფხჷლინა̈ მჷჴირ — კარგი ხარისხის („უცბად მწვარი") კვარი.

ფხჷრკჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშ., **ფხჷრკჷნ** ბქ., ლნტ. — ფხაკუნი. ფხჷრკჷ̄ნ ანსჷმდა (ბზ.) — ფხაკუნი მოისმა.

ფხჷტლა̈ნ იგივეა, რაც **ფხოტლა̈ნ**.

ფხჷტნა̈ იგივეა, რაც **ფხინტელა̈**.

ფხჷტჷნი̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ. — ხრტილი, კაკნატელა. ფხჷტჷნი̄ლ ესერ ესყჳეჩა (ბზ.) — ხრტილი გამიცყდაო.

ფჷზა̈რ იხ. **ფიზ**.

ფჷთ იგივეა, რაც **ფოთრ**.

ფჷთე̄რა იგივეა, რაც **ფჷრე̄თა**.

ფჷთქჳე იგივეა, რაც **ფითქჳე**.

ფჷთხჷნილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ. — ფუმფულა. ბებშს ხალატ ფჷთხჷნილ დიარ (ბქ.) — ბავშვს უყვარს ფუმფულა პური.

ფჷლთჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., **ფჷლთჷნ** ბქ. — ბარტყუნი, ფართხუნი. ჯჳედიახენ ისმი და̈შდჳა̈ ფჷლთჷ̄ნ (ბქ.) — შორიდან იმის დათვის ფართხუნი.

ფჷლჯნა̈ჲ (-ა̈იშ, -ნაჳ) ბზ., **ფჷლჯნა̈** (-იშ, -ნაჳ) ბქ. — როხროხა; ანჩხლი, მოჩხუბარი (ქალი). მიშგჳი მეზჳბელ ფჷლჯნა̈ჲ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ჩემი მეზობელი ანჩხლი ქალია.

ფჷნ იგივეა, რაც **ფონ**.

ფჷნდჷი, ფჷნდეგა იგივეა, რაც **ფჷნდიგ**.

ფჷნდიგ, ფჷნდჷი, ფჷნდეგა (-დჷიშ‖-დგა̈შ, —) ზს. — 'მო'ძებნა (საგანგებო). თემჷრყანს ა̈რყიშ ფჷნდჷი ხად — თემურყანი (გამწარებული) ეძებდა არაყს (არაყის ძებნა ჰქონდა).

ფჷნე (-ე̄მიშ, —) ბზ. — ნაცარტუტა.

ფჷნჩიხ იხ. **ჩინჩრიხ**.

ფჷნციხდ ლიგნე იხ. **ცინციხდ ლიგნე**.

ფჷრა (-რა̈შ, —) ბქ. 1. 'გა'ხმობა. ალის ფჷრა ხაკუ (ბქ.) — ამას გახმობა უნდა. 2. გადატ. მოწყურება.

ფჷრა̈მფა ბქ. — დაგორება. ბაჩჳ ფჷრამფა ხეჲარ (ბქ.) — ქვა დაგორდა (ქვას დაგორება დაემართა).

ფჷრე̄თა (-თა̈შ, —) ბზ., **ფჳრეთა** (-თა̈შ, —) ბქ., **ფჳთე̄რა, ფჷთე̄რა** (-ა̈შ, —) ლშ. — არევ-დარევა, ფათური, ორომტრიალი, ალიაქოთი. ჩჳ ხა̈დახ მეჲად ფჳთე̄რა (ლშ.) — მუდამ ორომტრიალი ჰქონდათ. გადატ. ქარბუქი. ფჳრეთაისგა დესმა თერა შუკჳს — ქარბუქში არაფერი ჩანს გზაზე.

ფჷრთქჷ̄ნ (-იშ‖-ა̈შ, —) ბზ., **ფჷრთქჷნ** ბქ., ლნტ. — ფრთქიალი; ბაგაბუგი. ანსჷმდა ჰჳე̄რლე ფჷრთქჷ̄ნ (ბზ.) — მოისმა ყვავების ფრთქიალი. გუს ფჷრთქჷნ ჩჳ ხოგან (ბქ.) — გულს ბაგაბუგი გაჰქონდა (ედგა).

ფჷრთხილდ იგივეა, რაც **ფირთხილდ**.

ფჷრი (ხომფრა, მა̈მფრე ბზ., ხონფრა, მანფრე‖ფჷრია̈ჲრ უშგ., ფჷრია̈რ ბქ., ხოფრა, ფჷრია̄ლა ლშ., ფჷრიალა ლნტ.) — ხმელი. ლეჭშჷრის ჩჳ ხოყდა̄ნა ტჳტისგა ფჷრი ჳა̈ზ (ბზ. 290) — საქმროს ხელში უკავია ხმელი ვაში. სჷჳირ ფჷრიდ სედნიჳ (ბქ. 307) — ხამი

ტილო ხმელად რჩებოდა. მეგამ ფჷრია̈რ ბალოლ ჩ'ოხშიდა̈ (ლხმ.) — ხეს მოხმელო ფოთლები ჩამოუყრია. ჟი ხანცოლნახ ფჷრი ტუფს ფა̈უს (ლშხ. 8) — წამოაცვამდნენ ხმელ ტყაეს ჯოხზე. თა̈შ ფჷრიალა ლა̈ს (ლნტ.) — ყველი ოდნავ ხმელი იყო. ფოყ ფჷრი ჯარახ (ჰოეზ. 106) — თეძო გამხმარი (ხმელი) ჰქონიათ. **ფჷრი ლჷყჷჷნე** (ბქ.) — მედმეტად გამხმარი. გ ა დ ა ტ. ალ მარა ფჷრი ფაუ ხულჳე (ბქ.) — ეს კაცი უშეილძიროა (ამ კაცს ხმელი ჯოხი აქვს). კ ი ლ ი ნ. **ფჷრილ.**

ფჷრიალა იხ. **ფჷრი.**

ფჷრსინ იგივეა, რაც **ფურსგჳი̄ნ'ა'.**

ფჷრფჷნა̈ჲ[1] (-ა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფჷრ** (-იშ, -ნაუ) ბქ. 1. ფრიალა, ფაშფაშა. ალ წჷრნი კაბ ფჷრფჷნა̈ჲ ლა̈სჳ (ბზ.) — ეს წითელი კაბა ფრიალა იყო. 2. გუზგუზა. ფ რფჷნა̈ჲ ლემესგ ა̈ნი̄შჳა̈ა̈ (ბზ.) — გუზგუზა ცეცხლი დაინთო.თო.

ფჷრფჷნა̈ჲ[2] ბზ. 1. ჩიფჩიფა. ძაძუ ფჷრფჷნა̈ჲ ზურა̄ლ ლი (ბზ.) — ძაძუ ჩიფჩიფა ქალია. 2. **ფჷრფჷნა̈** ბქ. — მოლაყბე. თა̈ჲსაჳს ფჷრფჷნა̈ ჲეხჳ ხორი (ბქ.) — თაისაეს მოლაყბე ცოლი ჰყავს.

ფჷრფჷნ (-იშ, —) ბქ. — უაზრო რატრატი. ჰამუნლოჳ ნებოზდ ფჷრფჷნ გარ ისმიჳ (ბქ.) — დილიდან საღამომდე მხოლოდ უაზრო რატრატი ისმოდა.

ფჷრღჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., **ფირღილ** (-ღლა̈შ‖-ღლიშ, —) ბქ., **ფჷრღჷნ** (-იშ, —) ბქ., ქს. — ძრწოლა, ცახცახი, კანკალი (შიშისგან), ძაგძაგი. ჰყინტს მაყალშჳ ფირღილ ოხშყად (ბქ.) — ბიჭი შიშისგან შეძრწუნდა (ბიჭს შიშით კანკალი აუვარდა). დინად მაყალშჳ ფჷრღჷნ ადბ·ინე (ბქ.) — გოგომ შიშით ცახცახი დაიწყო. ფჷკჳნას მჷცხიჳშ ფჷრღჷნ ახოშყად (ლნტ.) — ლეკვს სიცივისგან (სიცივით) კანკალი დააწყებინა.

ფჷრჩლაჳა იგივეა, რაც **ფურსდჳნ.**

ფჷრჩლა̈ჳი (ფჷრჩლა̈ჳდა̈ს, ფჷრჩლა̈ჳდა; ფჷრჩლა̈ჳდე̄დს ბზ., ფჷრჩლაჳდა̈ს, ფჷრჩლაჳდა; ფჷრჩლაჳდეს ლნტ.), **ფორჩლა̈ჳი** (ფორჩლა̈ჳ, ფორჩლა̈ჳიჳ; ფორჩლა̈ჳიდეს) ბქ., **ფჷრჩლაჳი** (ფჷრჩლაჳის, ფჷრჩლაჳდა; ფჷრჩლაჳდეს) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — ჩურჩულებს („ფურჩულებს"). დადა ქა ჳედ გარ ფორჩლა̈ჳი (ბქ.) — ბებია ძლივსღა ჩურჩულებს.

ფჷრცქა̈ჳილ, ფჷრცქეჳილ, ფჷრცქეულ იგივეა, რაც **ფირცქეჳილ.**

ფჷსგჷლ იგივეა, რაც **ფუსჳლ.**

ფჷტე იგივეა, რაც **ფიტე.**

ფჷტლა̈დ, ფჷტჷლ იგივეა, რაც **ფუტუ.**

ფჷტრა̈ იგივეა, რაც **ფჷტჷრა̈ჲ**

ფჷტჷრა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ფჷტრა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ. — გამხვრეტი, ხვრეტია. სოსრუყჳ ბერყემ ფჷტრა̈ მა̈ხელჳაჲ ლა̈სჳ (ლხმ.) — სოსრუყვი რკინის გამხვრეტი ეაკაცი იყო.

ფჷცეჳა იგივეა, რაც **ფჷცე̄ჳა.**

ფჷცეჳა̈ (-იშ, -ჳაუ) ბქ. — ფუსფუსა. მგლხამლი ბეჳა ფჷცეჳა̈ მარე ლი (ბქ.) — ლახამულელი ბევა ფუსფუსა კაცია.

ფჷცე̄ჳა (-ა̈შ ბზ., -ა̈შ, — ლშხ.), **ფჷცეჳა** (-ა̈შ ბქ., -ჲშ, — ლნტ.) — ფუთფუთი (ფრინველებისა, ჭიაღუებისა). ფჷცე̄ჳა ხა̈დხ ნა̈პო̄ლა̈რს (ბზ.) — ჩიტებს ფუთფუთი გაჰქონდათ.

ფჷჭა̈̄რ იგივეა, რაც **ფიჭა̈̄რ.**

ფჷხ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — ბაქია, ფაფხურა, ყოყლოჩინა. იმჟი ფჷხ მა̈რე ხი? (ლშხ.) — როგორი ბაქია კაცი ხარ? კ ნ ი ნ. **ფჷხჷლდ** (ბზ.), **ფჷხჷნილ** (ბზ., ლშხ.), **ფრჷხჷნილ** (ბქ.). ცჳიდღ ფჷხჷლდ გარ ხი (ბზ.) — ტყუილადღა ფაფხურობ (ყოყლოჩინა ხარ). ეჩი̄ ჰყჷნტა̈რ ეზა̈რ ფჷხჷნილა̈რ ლიხ (ბზ.) — იმის ბიჭები კარგა ფაფხურები არიან. ფრჷხჷნილ მარა ხეცჳნალხ (ბქ.) — ფაფხურა კაცს დასცინოდნენ.

ფჷჯინ იხმარება კავშირში **ფჷჯინდ ლიგნე** (ბქ.) — მეტისმეტად გახმობა; გ ა დ ა ტ. — გამეშება, გაქვავება. მეზჳბელ შიშდ ფჷჯინდ ადგჷან (ბქ.) — მეზობელი უცებ გამეშდა.

ქ

ქა-[1] — ზმნისწინი, მიუთითებს მოძრაობაზე — აქედან იქით გა'ნ'-, წა'რ'... ქāჩäდ მāრე ბოგ-ქა (ბზ.) — გავიდა კაცი ხიდზე. ქāპარ ნეპოლ (ლშხ.), ქაპარ ნეპოლ (ლნტ.) — გაფრინდა ჩიტი. ქა ხაჯიდხ უშხჷäრ (ბზ.), ქა ხაჯიდხ უშხჷäრ (ლნტ.) — გაარტყეს ერთმანეთს. ქათოხინ ბერგ (ლნჯ.) — წაართვა თოხი.

-ქა[2] — თანდებული, სახელს მართავს მიცემით ბრუნვაში და აღნიშნავს — -ზე, -დან (-ითგან). ყორქა აჩäდხ (ბზ.) — კარიდან (კარზე) გავიდნენ. ძუღჷაქა აჩად (ბქ.) — ზღვაზე გავიდა. ბოგქა აჩად (ლშხ.) — ხიდზე გავიდა. ლიცქა აჩადხ (ლნტ.) — წყალზე გავიდნენ. თხუმქა ხაჰōნა (ლშხ.), თხჷიმქა ხაჰონა (ლნტ.) — თავზე აქვს შემოხვეული.

ქაბäბ (ქაბბიშ, -ბაბäრ) ბზ., **ქაბაბ** (-იშ, -არ) ლშხ. — სატირლის, დასაფლავების პური დიდი ზომისა. ლაშთხჷāლყი შჷანäრს ქაბäბი ლინყე ხäმთქჷახ (ბზ.) — დასაფლავებისათვის სვანებმა სატირლის პურის (ქაბაბის) გამოცხობა იციან.

ქად (-äშ ზს., -იშ ლშხ.) — 1. 'შე'მცდარი. დრეჷიშ მგლლი ქადს ესერ ხოხჷრამ ათქადა (ანდ.) — დროის მომლოდინე ნაკლებად შემცდარ'ი'აო (შეცდარიაო). ქად მāრე ლი (ლშხ.) — მცდარი კაცია. 2. ლშხ., ბზ. ღალატი, შეცდენა. ამეჩუ მāმ მაყლჷნი ქადდ (ბზ.) — აქ ღალატის არ მეშინია.

ქადა (-დäშ ბზ., -დäშ ბქ., დāშ ლშხ., -დäჲშ ლნტ.) — 'გა'ცდენა, აცდენა. ლიჩმჷäშäრისგა ქადა ლეგ გჷეშ ლი (ბზ.) — სამუშაო დღეებში გაცდენა ცუდი საქმეა. ჰირიშ ქადა მგშä მარა ხასდიკ ი მამჰირჷäს ხäხიად (ბქ.) — ჯაფის აცდენა მუშა კაცს სწყინს და ზარმაცს უხარია. მიშკჷეი ქადა ალ ლადეღäრისა ცოდობ ლი (ლნჯ.) — ჩემი გაცდენა ამ დღეებში ცოდვაა.

ქადäჲ (-დäჲშ, -äრ) ბზ., **ქადა** (-დäჲშ, -დäუ) ჩბხ. — 1. გამცდენი. ქადäჲ ბეფჷშ ხოლა მუთჷრი ლი (ბზ.) — გამცდენი ბავშვი ცუდი მოსწავლეა. 2. ურწანი, უზეი. ქადäჲ დაჰგლ (ბქ.) — უზეი თხა.

ქადჷირ (-ჷრიშ, -äრ) ბზ., **ქადჷაჲ** (-ჷāშ, -ჷāრ) ლშხ. — მაცდური, შემცდენი. ქადჷირ მāრე ლი (ბზ.) — მაცდური კაცია. ქადჷაჲ მāრე ლემყალ ლი (ლშხ.) — მაცდური კაცი საშიშია.

ქათალ[1] (-თლäშ, -äრ ზს., -თლაშ, -თლარ ლშხ., -თäლიშ, -äშ, -äლ ლნტ.) — ქათამი. ალჲäრს ხორიხ ეშხუ ქათალ (ბზ. 264) — ამათ ერთი ქათამი ჰყავთ. მალულდდ ქათლäრ მäგ ყ'ანხჷიტ (ბქ. 22) — მელიამ ყველა ქათამი ამოწყვიტა. ქათალს წიწლარ ოხკჷīშა (ლშხ. 84) — ქათამს წიწილები გამოუჩეკავს.

ქათალ[2] (-თლäშ, -თლäრ) ზს. — გირჩა (სოჭის, ნაძვის, ფიჭვის). გგგბä ქათლäრს მეგრე ლäში ხოზ (ბზ.) — ფიჭვის გირჩებს მსხვილი თესლი აქვს (უდევს).

ქაი იგივეა, რაც **ქāჲ**.

ქაიდ იგივეა, რაც **ქāდ**.

ქალაკოდä'ჲ' (-დäშ ბქ., -ჲშ ლნტ.), **ქალაკოდაჲ** (-დāშ) ლშხ., ბოტ. — ქალაკოდა, ნიუკა. ალ ბალახ ქალაკოდაჲს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 4) — ეს ბალახი ქალაკოდას ჰგავს. ზურელäლ ადინახ ქალაკოდäჲ ლäთხელიდ (ლნტ. 14) — ქალები ქალაკოდას საძებრად წავიდოდნენ.

ქალäქ (-იშ||-ლქიშ, -ლაქäრ ზს., -იშ ლნტ.) **ქალაქ** (-არ) ლშხ. — ქალაქი. ქალäქ ადშäნჷეხ ალ სäხგლწიფხისგა (ბზ. 439) — ქალაქი გააშენეს ამ სახელმწიფოში. ქალäქის-

გა ქანა̈შ ესႸერ ნასანი ქა იჰუდი (ანდ.) — ქალაქში კანაფის ნარჩენებიც გაიყიდებაო. ლაღუჭარდ ხასიპხ ქუთა̄ში ქალაქს (ლშ. 2) — საეაჭროდ დადიან ქალაქ ქუთაისში (ქალაქ ქუთაისს). კ ნ ი ნ. ქალაქოლ ლშ., ქალაქგლდ ლნტ.

ქალღა̈რთ იგივეა, რაც ქარღა̈ლთ.

ქამ იგივეა, რაც ქა̈მ[1].

ქამარა იგივეა, რაც ქა̈მა̄რა.

ქამასა̈რ (-სრიშ, -სრა̈ლ ბზ., -სრუ ბქ., -იშ, -სარა̈ლ ლნტ.) — გადამეტებული, მედმეტი. ამ ლინთუ̂ ჰემ ქამასა̈რდ მირი (ბზ.) — ამ მამთარში თიკა მედმეტი მაქვს. ბეფშუს ლემსგემ ნაშუ̂ერ ეშხუ ლემზგრს ქამასა̈რს ხონყეხ (ბქ. 71) — ბავშვს ცეცხლის დანთებისთვის ერთ პურს მედმეტს უცხობენ. ბეფშს ქამასა̈რ მალატ ი ლიკბა̈ლ ესერ აცუ̂დე (ანდ.) — ბავშვს გადამეტებული სიყვარული და მოფერება აფუჭებსო. გ ა დ ა ტ. მეტიჩარა. ქამასა̈რ ბეფშს ლიწუ̂ფილა̈ნი ხაკუ (ბქ.) — მეტიჩარა ბავშვს გაწყრომა უნდა.

ქამაჲ იგივეა, რაც ქა̈მაჲ.

ქამე იგივეა, რაც ქა̈მე.

ქამენქა იგივეა, რაც ქა̈მენქა.

ქამიზა̈ლ (-ზა̄ლა̈შ) ბზ., ქამლიზა̈ლ (-იშ) ბქ. — გაშაფხული. ქამლიზა̈ლს ღობა̈რს ლიფთხენე ხაკუხ (ბქ. 308) — გაშაფხულზე სკებს დაფერთხვა (გაწმენდა) უნდა. ქამლიზა̈ლ მეპერს ესერ აღრალნე (ანდ.) — გაშაფხული ფრინველს ამღერებსო. იხ. ლუფხუ̂.

ქამინჩუ იგივეა, რაც ქა̈მ.

ქამქეთ იგივეა, რაც ქა̈მქეთ.

ქან (-იშ||-ა̈შ ზს., ლნტ., -იშ ლშ.), ბ ო ტ. — კანაფი. ქანა̈ ჰყაუ̂ა̈რილ ქა ლახუ̂ემ დი̄ნას (ბზ. 324) — კანაფის კონა მისცა გოგოს. მიშგუ̂ა დის ხოხალ... ქანა̈შ ლილთე (ბქ. 7) — დედაჩემმა იცის კანაფის დართვა. ალა ქანა ლა̄ში ლი (ლხ., ხორ. 7) — ეს კანაფის თესლია. ჯუ̂ინალდ ნა̈ ხუ̂იქუ̂ემდად ქანა̈ ფატა̈ნს (ლნტ. 6) — ძველად ჩვენ კანაფის პერანგს ვიცვამდით.

ქანდა̈რ (-დრიშ, -დრა̈რ) ბქ., ქანდარ (-რა̈დშ, -ა̈ლ ლნტ.), ქანდარად (-რა̈დშ, -რე̄ლ) ლშ. — ქანდარა. ნამკიჩუს და̈რ ქანდრა̈რს ხალწიუ̂ (ბქ. 299) — (სანთლის) ნამწვავს მოგი ქანდარებზე აწებებდა. ქათალა̈რ ქანდარა̈ჟი სკურხ (ლნტ.) — ქათმები ქანდარაზე სხედან.

ქადქა ზს., ლნტ., ქა̈დქა ლშ., ზ მ ნ ზ. — იქით-იქით. ქა̈დქა ემტეხე̄ლი ჰყინტ (ლშ.) — ბიჭი იქით-იქით გაწეულა.

ქარ იგივეა, რაც ქა̈რ, ქარა̈ლ.

ქარა̈ლ იგივეა, რაც ქარ.

ქარა̈ფ (ქარფიშ, ქჳრფა̈რ ბქ., -იშ, -რაფა̈ლ ლნტ.) — ქარაფი, კლდის ქიმი. და̈მღუ̂ ი ლუ̂ა̈შ ანშყა̈დხ ქჳრაფა̈რჩუ (ბქ. 313) — დათვი და ჯიხვი ქარაფ'ებ'იდან გადმოცვივდნენ.

ქარბა̈ქ (-იშ, -ბაქა̈რ) ბზ., ქარბაქ (-ალ) ლშ., ქარბა̈კ (-ბაკა̈ლ) ლნტ. — საქონლის დროებითი სადგომი, ბაკი (ქვის ყორით ან ხის ღობით შემოკავებული), ქართა. ქარბაქისა ფურალს აჰბიდეხ (ლშ.) — ბაკში ძროხებს ამწყვდევენ. ქარბა̈კ ანასყეხ ლახუ̂ს (ლნტ.) — საქონლის ბაკი გააკეთეს მთაში.

ქართ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -არ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), ბ ო ტ. — 1. ზს. თალგამი. დი̄ნად ქართ ანჴიდ (ბზ. 69) — გოგომ თალგამი მოიტანა. ხოლჯახ ქართ (ლგძიკუ̂ ი ძიკურ) (ბქ. 282) — დარგული აქვთ თალგამი (ბოლქვიანი და უბოლქვო). 2. ლნტ. ჭარხალი. ქართის ლინთუ̂ისკა მეშკი ფურა̈ლს ხამნეხ (ლნტ. 16) — ჭარხალს ზამთარში მეწველ ძროხებს აჭმევენ. იხ. ჩიგინდუ̂ირ.

ქართობლა̈რ (-იშ, -ლა̄რა̈ლ) ბზ., ქართოფლა̈რ (-ეშ, -ალ) ლშ., ქართოფილი დიარ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — კარტოფილიანი, კარტოფილისგულიანი პური. ქართოფლა̈რ ხოჩა გა̈მა̈შ ლი (ბზ.) — კარტოფილიანი პური გემრიელია. დეს ქართოფილა̈რს ანყეხ (ლშ. 20) — ხანდახან კარტოფილიანებს აცხობენ. ქართოფილი დიარა̈ლს ხშირდ ხუ̂ანა̈ყედ (ლნტ.) — კარტოფილიან პურებს ხშირად ვაცხობთ.

ქართუ̂ებილ, ქართობილ (-ბლიშ, -ა̈რ) ბზ., ქართებილ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ქართოფილ (-იშ, -არ ლშ., -ა̈ლ ლნტ.), ბ ო ტ. — კარტოფილი. დაბა̈რისგა ლალა̈შიდ ლებიას,

ქართებილს... (ბქ. 225) — ყანებში ვთესავთ ლობიოს, კარტოფილს. ამეჩუ ახაყახ: ლობიო, კჳახნეს, ქართოფილ (ლნტ.) — აქ მოჰყავთ: ლობიო, გოგრა, კარტოფილი.

ქართჳილ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ქართულ** ლშხ. — ქართული. აშხჳი̄ლს ხოხალ ზგშშჳ ქართჳილ (ბზ. 52) — ერთმა იცის ცოტა ქართული. ლეგმერდა ღალ ქართჳილ მაღმა ხა̈ხლეჸა (ბქ. 250) — საწყალ ავადმყოფს ქართული არ სცოდნია. ჩიჲს ხოჩამდ ხოხალ ქართჳილ (ლნტ. 9) — ყველამ კარგად იცის ქართული.

ჭარმეფ̌ხ იგივეა, რაც **ქა̈რმეფ̌ხ.**

ქარჳა̈ნ (-იშ, -ჳანა̈ლ ბზ., -ჳანა̈რ ბქ.), **ქარჳან** (-ალ) ლშხ., **ქარაჳა̈ნ** (-ჳანა̈ლ) ლნტ. — გუნდი, ქარავანი. ნეპო̄ლა̈ ქარჳა̈ნ ანჴა̈დ (ბზ.) — ჩიტების გუნდი მოვიდა. დაბა თხუმქა ნეპო̄ლა ქარჳან იპე̄ნა̄ლ (ლშხ.) — ყანის თავზე ჩიტების გუნდი დაფრინავს.

ქარქა̈შ[1] (-ქშიშ, -ქშა̈რ ზს, -იშ, -ქაშა̈ლ ლნტ.), **ქარქაშ** (-ალ) ლშხ. — ქარქაში. ხანჯრიშ ქარქა̈შ ჳარჩხილშჳ ლა̈სჳ ლგშკა̈დ (ბქ.) — ხანჯლის ქარქაში ვერცხლით იყო მოჭედილი. ხანჯა̈რ ქარქა̈შისკა ასჳა̈დ (ლნტ.) — ხანჯალი ქარქაშში ჩავაგე. გ ა დ ა ტ. ლშხ. ქომაგი, მფარველი. ჩი̄მი ქარქაშ ალე ლი (ლშხ.) — ყველას მფარველი (ქარქაში) ეს არის.

ქარქა̈შ[2] (-ქშიშ, -ქშა̈რ) ბქ. — არშია, ფოჩი. კაბს ქარქა̈შ ოსგე ჩუქაქა (ბქ.) — ქვემოდან კაბას არშია მოაკერა (მიუდგა).

ქარღა̈ლთ, ქალღა̈რთ, ქაღალთ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ქარღა̈თ** (-ღთიშ, -ღთა̈რ) ბქ., **ქაღალდ** (-იშ, -არ) ლშხ.— 1. ქაღალდი. თხჳიმ ქარღა̈ლთს ლა̈ჲჰე̄ნ (ბზ. 440) — თავი ქაღალდში გაიხვია. ქალღა̈თიშ ჳარჩხილ ლიშგლდა̈ნის ესერ ოთჴიჩა (ანდ.) — ქაღალდის ფული თელას გაუცვეთიაო. — 2. ქს. წერილი. ლგდგარს ქაღალდ ჟი ხა̄ზ მუჰოდჟი (ლშხ. 63) — მიცვალებულს წერილი მკერდზე ადევს.

ქარჩა̈̄ლ (-იშ||-ჩა̄ლა̈შ, -ჩა̄ლა̈რ) ბზ., **ქარჩა̈რ** (-იშ, -ჩალა̈რ) ბქ., **ქარჩა̄ლ** (-არ) ლშხ., **ქარჩა̈ლ** (-ჩალა̈ლ) ლნტ. — 1. ქერტლიანი. მა̄რეს ქარჩა̈̄ლ თხჳიმ ხა̄რ (ბზ.) — კაცს ქერტლიანი თავი აქვს. ქარჩა̈რ თხჳიმ ლეგ ლესგდი ლი (ბქ.) — ქერტლიანი თავი ცუდი საყურებელია. 2. მუნიანი. სი ქარჩა̈̄ლ, სია! (ბზ.) — შე, მუნიანო შენა! იხ. **ქა̈რჩ.**

ქარც იგივეა, რაც **ქა̈რჩ.**

ქასანიკ (-იშ, -არ) ლშხ., **ქასა̈ნიკ** (-ა̈რ) ლნტ. — გაიძვერა, ეშმაკი; ბუშის ბუში. ქასანიკ მარე̄მიშ დე̄სმა მანწამ (ლშხ.) — გაიძვერა კაცის არაფერი მწამს. ჲერხი სჳრუ ქასა̈ნიკ ლი (ლნტ.) — ბოვი ძალიან გაიძვერაა.

ქაუდ იგივეა, რაც **ქა̄დ.**

ქაჳქან (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — სალი კლდე. ძღგდ ქაჳქან კოჯჟი ლჷგ მურყჳამ (ლშხ.) — დიდ, სალ კლდეზე კოშკი დგას. ქაჳქან კოჯხენ ანშყადხ (ლნტ.) — სალი კლდიდან გადმოეარდნენ.

ქაფ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ტვირთი. ჲეშდ მახელჳა̈ჟი ქაფ ეხფასა̈̄ნ (ბზ. 40) — ათი ახალგაზრდა კაცის (ვაჟკაცის) ტვირთი გამოვიდა. სოსლანდ ქაფ ჩჳადკჳა̈რ მიჩა ყორჟი (ბქ. 170) — სოსლანმა ტვირთი თავის კარზე დაავდო. ქაფ შიყჳშ ასულჳანდახ (ლნტ.) — ტვირთი ზურგით მიჰქონდათ. კ ნ ი ნ. **ქაფგლდ** ბზ., ლნტ., **ქაფჷ̄ლ** ლშხ.

ქაქ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ., ლნტ.), **გაგ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ფაფა. მი̄ჲ მა̈მჲედა ქაქა̈ ლიჩჳმე (ბზ. 308) — მეც შემიძლია ფაფის გაკეთება. ციცულდა̈რ კონტისგა გაგს იხკა̈ნიხ (ბქ.) — კატები ქოთანში ფაფას 'ი'ფხეკენ. რეგჳენილს ჟ'ახოსყა ქაქ (ლნტ. 272) — რეგვენს ფაფა გაუკეთებია. **გაგა̈შ გჳი** — გ ა დ ა ტ. რბილი, დონდლო, გაუბედავი (ფაფის გული). კ ნ ი ნ. **ქაქგლდ, გაგგლდ** ზს., **ქაქი̄ლ** ლშხ., **ქა̈ქგლდ** ლნტ.

ქაქბირიან, ქაქბურიან იგივეა, რაც **ქა̈ქბჳირია̈ნ.**

ქაქბჳირ, ქაქდჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ, **ქაქბირ, ქაქბურ** (-ალ) ლშხ. — 1. ბზ. წამხდარი, გაფუჭებული, ბინძური. ჲა̈ს ხაგგრგა̈ლი, ხოლა ქაქბჳირ? (ბზ.) — ვის ელაპარაკები, შე გაფუჭებულო? 2. ლშხ. ტყუილი, აბდაუბდა. ქაქბირს გარგლი (ლშხ.) — ტყუილს ლაპარაკობს, ცრუობს.

ქალა̈ლთ იგივეა, რაც ქარლა̈ლთ.

ქაშა̈გ (-იშ, ქაშგა̈რ) ზს. — 1. ჩერქეზეთი. ეშ ლამკიჰეხ ქაშა̈გითე (პოეზ. 28) — გამაქრეს ჩერქეზეთში. ქაშგიშ ფუსდა ქაჲ მაწედა (პოეზ. 28) — ჩერქეზეთის ბატონს ვუნახივარ. 2. ჩერქეზი.

ქაშა̈ნ (-იშ||-შნიშ, -შნა̈რ ბზ., -იშ, -შანა̈რ ლნტ.), **ქაშან** (-არ) ლშხ. — საცალფეხო ბილიკი. ლახჳს ხჲა̈ჲ ქაშა̈ნ ხა̄რ (ბზ.) — მთაში ბევრი ბილიკია. ღჲაშა̈რ ქაშა̈ნქა ახადხ (ლნტ. 87) — ჯიხვები ბილიკზე გაეიდნენ.

ქაშბეკ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — 1. დამცირ. მუცელი, ფაშვი. ქაშბეკ ესერ ყოხგჲეშლა ხა̈მს (ბზ.) — მუცელი ამოივსო ღორმა. 2. ბქ. მუცლის აპკი (აკრავს ღორის მუცლის ქონს). 3. ლშხ. ძარღვიანი მაგარი ხორცი. ქაშბეკ ლელჲ ოგმურჯა̈ნ (ლშხ.) — ძარღვიანი ხორცი გამოვვადგა.

ქაშბეკია̈ნ[1] (-იშ, -კიანა̈რ ბზ., ლნტ.), **ქაშბეკიან** (-არ) ლშხ. — 1. ბზ. ღიპიანი. ეჯ მა̈რე ქაშბეკია̈ნ ლა̈სჲ (ბზ.) — ის კაცი ღიპიანი იყო. 2. ძარღვიანი და მაგარი, ძნელად მოსახარში ხორცი ქაშბეკიან ლელჲ ჲოდშ ოხჯაბედ (ლშხ.) — ძარღვიანი ხორცი ძლივს მოვხარშეთ.

ქაჩა (-ჩა̄შ ბზ., -ჩა̈შ ბქ., -ჩა̄შ ლშხ., -ჩა̈ჲშ ლნტ.) — დაჭრა (ჭრილობის მიყენება). მა̄რე̄მი ქაჩას ლიმო̄რ·ეჲ ახჰიმ (ბზ.) — კაცის დაჭრას საქმის გარჩევა (მედიატორობა) მოჰყვება. მარემ ქაჩა ი ზურალა̈შ ცჲერა უშხჲა̈რ ესერ ხოგხ (ჩბხ.) — ადამიანის დაჭრა და ქალის მიტოვება ერთმანეთის ტოლიაო (ერთმანეთს უდგანანო).

ქაჩა̄რობ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ქაჩობ** ბქ., **ქაჩარობ** ლნტ. — დაჭრა ბევრისა, ჭრილობის მიყენება. ა̈ლი დეი დაგრობა̈შ თეფდ ისყიჲ ი დეი ქაჩობა̈შ (ბქ. 289) — ეს არც მკვლელობის ფასად ითვლებოდა და არც დაჭრისა. ძღგდ გჲამი ქაჩობ ერ ი̄რი, ეჩქას ლი ლუფხულშჲ ლისყა̈ლ (ლშხ. 45) — მძიმედ დაჭრის შემთხვევაში ხდება ფიცით შერიგება. დაგრა̈ გოჲა̈რ ქაჩობ ისგუ (პოეზ. 156) — სიკვდილის დარი შენი დაჭრა.

ქახი ბზ., ლშხ., **ქა̈ხი** ბქ., ლნტ., ზმნს. — უფრო მორს, უფრო იქით, მოშორებით. ეზერ ქახი სი̄მაქ ისტღუნა̈ლ (ბზ. 274) — კარგა მოშორებით ქალიშვილი ბანაობს. ჯი ქა̈ხიქა სგურ (ბქ. 10) — თვითონ მოშორებით მის. ქახი ასმა ა̈რი (ლნტ. 69) — მოშორებით შენობა (სამეურნეო ნაგებობა) არის.

ქახიქა̈ˇშˇ იგივეა, რაც ქა̈ხიქა̄შ.

ქახი̄შ იგივეა, რაც ქა̈ხიქა̄შ.

ქახქა̈ჲˇშˇ იგივეა, რაც ქა̈ხიქა̄შ.

ქახქა̄შ იგივეა, რაც ქა̈ხიქა̄შ.

ქაჯ იგივეა, რაც ქა̈ჯ.

ქაჯრა̈ჲ (-რა̄შ, -რა̈ლ ბზ., -იშ, -რა̈ჲ ბქ.), **ქაჯრა** (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ., **ქაჯარა̈** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — მოუსვენარი, ცელქი, დაუდეგარი. ეჯ დი̄ნას მე̄ჲარ ქაჯრა̈ჲ ხეფსი (ბზ.) — ის გოგო ძალიან დაუდეგარი იქნება. კნინ. ქაჯრა̈ილ ბზ., ქაჯილდ ლნტ.

ქა̈მ[1] (-იშ, ქამა̈რ) ზს., ლნტ., **ქამ** (-არ) ლშხ. — ფერფლი. ქორ ქა̈მდ ადჸგა̈ნ (ბზ.) — სახლი ფერფლად იქცა. ყველაფერი ფერფლად იქცა (მხოლოდ ფერფლი დარჩა). გიმკი ქამა̈რ შიდდა (ლნტ.) — მიწაზე ფერფლი ეყარა. კნინ. ქა̄მილდ (-აშ, -ა̈რ) ბზ., ქა̈მილდ ბქ., ლნტ. ქა̈მილდა̈რ გარ ასა̈დ (ბზ. 341) — ფერფლილა დარჩა. ერჲა̈ჲ ესერ ბა̈ქ ლესეს, ეჯი ქა̈მილდა̈რ გარუ ომსედელი! (ბქ. 50) — ვინც მტყუანი იყოს, ის ფერფლად იქცესო! გადატ. გაქრობა, დაკარგვა, გადნობა. ქამდ ესღრი მუს (ლშხ.) — დნება (იკარგება) თოვლი.

ქა̈მ[2] იგივეა, რაც ქა̄მ.

ქა̈მა (ქამა̄შ), **ქემა** (-მა̄შ ბქ., -მა̄შ ლშხ., -მა̈ჲშ ლნტ.) — 'და'მატება, შეძენა. ეჯა ქა̈მას იშგჲემ (ბზ.) — ის დამატებას თხოულობს. ქა ბერა ისგა ქემად ხესპიჲ (ბქ. 314) — დაკლება მატებად ექცევაო. ქემას ბერაურ მალჲანთ'ოთჰია (ანდ.) — გამოუკლებლად მატებას ქონებამდე მიუღწევიაო. ლგფო̄მფა ზაჲსუ ლოხგენე̄ნად ცხემაჲშ, ქემაჲშ! (ლშხ. 16) — სავსე (ახალ) წელს მივეგომოდეთ ზრდით, მატებითო!

ქა̈მე იგივეა, რაც ქა̄მეშ.

ქა̈მენჩუ იგივეა, რაც ქა̄მენჩუ.

ქა̈მინჩუ იგივეა, რაც ქა̄მენჩუ.

ქა̈მიშ იგივეა, რაც **ქა̈მეშ.**

ქა̈მტაფს იგივეა, რაც **ქა̈მტაფს.**

ქა̈მქეთ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ქამქეთ** (-არ) ლშხ. — 1. მოხერხებული, მარჯვე. დეშ ლი ქა̈მქეთ ზურალ (ლნტ.) — ვერ არის მოხერხებული ქალი. 2. ფიცხი; სწრაფი. ძღვდ ქა̈მქეთ ზურალ ლი (ბქ.) — ძალიან ფიცხი ქალია. ქამქეთ ჩა̈ჳ ენყიდხ (ლშხ.) — ფიცხი ცხენი იყიდეს.

ქა̈მშხენ ზს., **ქა̈მხენ** ბზ., ლშხ., **ქა̈მხენ** ჩბხ., **ქა̈მეშხენ** ლნტ., ზმნს. — გარეთ, გარედან. მეწწულდ ქა̈მშხენ ჵიცხჟი ესაგან (ბქ. 24) — ბეღურა გარეთ მსხლის ხეზე დაჯდა (დადგა). ქა̈მხენ მეჳედ (ჩბხ.) — გარედან მომსვლელი. ლიცჳნა̈ლ ოგსგმდა ქა̈მხენ (ლშხ.) — გარედან სიცილი მოგვესმა. ქა̈მეშხენ სურუ ხოჩა თჳალა̈შდ თეროონდა (ლნტ.) — გარედან ძალიან ლამაზად მოჩანდა.

ქა̈ნცჳ იგივეა, რაც **ქა̈ნცჳ.**

ქა̈რ, ქარა̈ლ (-იშ, ქარა̈ლ ბზ., ლნტ., ქარა̈რ ბქ.), **ქარ** (-ალ) ლშხ. — ქარები, რევმატიზმი. ქარა̈ლ ბგვი ლეგლირდე ლი (ბზ.) — რევმატიზმი მძიმე ავადმყოფობაა. ალ ბალახს ქარი ჟაგარდ იჾმარიხ (ლშხ., ხორ. 4) — ამ ბალახს ქარების წამლად ხმარობენ. ქარა̈ლ სურუ აწხჳა̈ჳი დადას (ლნტ.) — ბებიას რევმატიზმი ძალიან აწუხებს.

ქა̈რა̈ხს, ქერახს (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ქერახს** (-ალ) ლშხ. — ქარახსი, ყანწი. ღჳინა̈ლ ლახჳა̈შ ქა̈რა̈ხსშჳ (ბზ. 347) — ყანწით ღვინო დაალევინა. ქერახსხა̈ნქა ჰარა̈ყ ხოჩა ლეთრე ლი (ბზ.) — ყანწიდან არაყი კარგი დასალევია. კ ნ ი ნ. **ქა̈რხსგლ** ბზ., **ქერახსჳლ** ლშხ.

ქა̈რმა̈ფხ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ქარმეფხ** ლშხ. — მეჩხერღრუბლიანი ცა; ღრუბლებით სანახევროდ დაფარული ცა (ქარ-დარი). ქა̈რმა̈ფხეჲ მეჳარ მგცხი ლი (ბზ.) — მეჩხერღრუბლიანობის დროს ძალიან ცივა. დეც ძინარნეშ ქარმეფხ ლი (ლშხ.) — ცა დილიდანვე მეჩხერღრუბლიანია.

ქა̈რჩ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ქარც** ბქ. — ქერტლი, თეფო. ქა̈რჩ ხჳა̈ჲს ხა̈რ თხჳიმჟი (ბზ.) — ქერტლი ბევრს აქვს თავზე. ლუშნჳ საპენ... ქა̈რჩ'ა დემ ცჳირე თხუმჟი (ბქ.) — სვანური საპონი ქერტლს არ ტოვებს თავზე. იხ. **ქარჩა̈ლ.**

ქა̈ქბჳირია̈ნ, ქაქდჳირია̈ნ (-იშ, -რიანა̈ლ) ბზ., **ქაქბირიან, ქაქბურიან** (-ალ) ლშხ. — გაფუჭებული, სამარცხვინო, უპატრონო. ეჯია̈რ მა̈გ ქა̈ქდჳირია̈ნ ლა̈სხჳ (ბზ.) — ისინი ყველანი სამარცხვინონი იყვნენ.

ქა̈ც (ქაცა̈შ||-იშ, ქაცა̈რ) ბზ., **ქეც** (-იშ, ქეცჳლარ) ლშხ. — ბავშვის საფენები. დედედ ქა̈შყჳედ ქაცა̈რ (ბზ.) — დედამ გარეცხა ბავშვის საფენები. ზურა̈ლდ ჟენკიდ ბოფშჳ ქეცჳლარ (ლშხ.) — ქალმა ბავშვის საფენები აიღო. ქა̈ც ესერ მა̈მა ხოტყჳცა (ბზ.) — გ ა დ ა ტ. ჯერ პატარაა, გამოუცდელიაო (ჯერ საფენები არ მოუშორიაო).

ქა̈ცი (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ციშ, -ცჲა̈რ ლნტ.), **ქა̈ცი** (-ცი̄შ, -არ) ლშხ. — გუდა. ფექ ქა̈ციჳშ ადიეხ (ლშხ.) — ფქვილი გუდით წაიღეს. მჩოლილს ბერგ ასოდა ქაციჲსკა (ლნტ. 114) — ჩოლურელს თოხი გუდაში ჩაუდვია. კ ნ ი ნ. **ქაციო̄ლ** ლშხ., **ქა̈ცინოლ** ლნტ.

ქა̈ხიქა̈შ, ქა̈ხქა̈შ (-იშ, -ქა̈შა̈რ ბზ.), **ქახიქა̈ჷშ, ქა̈ხიჷშ** (-ქაშა̈რ) ბქ., **ქა̈ხი̄ჷშ, ქახქა̈შ** (-არ) ლშხ., **ქახქა̈ჲჷშ** (-ა̈რ) ლნტ. — გარეშე; შორებელი, შორეული (ნათესავი.) ნიბა̈შინ მა̈დ ლი ქა̈ხიქა̈ ნა̈თი (ბზ.) — შვილიშვილი (ძმისშვილი...) არაა შორეული ნათესავი. ლახჳბად ხონკი ქა̈ხიქაშა̈რდ ანჰიეხ (ბქ.) — ძმებზე ადრე შორეულმა ნათესავებმა მოაღწიეს. ზურალ ქახქა̈ჲ ნაღა̈ლ ხადა ჰყინტს (ლნტ.) — ქალი ვაჟის შორეული ნათესავი იყო.

ქა̈ჯ (-იშ, ქაჯა̈რ) ზს., ლნტ., **ქაჯ** (-არ) ლშხ. — ქაჯი. ქაჯა̈რს ოთხჳჲახ მურყჳამთე̄სგა (ბზ. 60) — ქაჯებს კოშკში წაუყვანიათ. ქაჯრე რაგა̈დ ხესმი ნაღჳჟურს (ბქ. 60) — ვაჟს ქაჯების ლაპარაკი ესმის. არბ კოჯ ნესკა ქა̈ჯ ა̈რი (ლნტ. 306) — ორ კლდეს შუა ქაჯია. კ ნ ი ნ. **ქა̈ჯჳლდ** ბზ.

ქა̈ჯ ი ჰეშმა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ქა̈ჯ-ეშმა̈** (-იშ, -მაჳ||-მა̈ჳ ბქ., -ჲშ, -მა̈ლ ლნტ.), **ქაჯ-ეშმაჲ** (-მა̈ჲშ, -მა̈რ) ლშხ. — ქაჯი და ეშმაკი. ქა̈ჯ ი ჰეშმა̈ჲდ ადიე ეჯია̈რე ლირდე (ბზ.) — ქაჯმა და ეშმაკმა წაიღო იმათი ცხოვრება. თფუ, ესერ მინ ქა̈ჯ-ეშმა̈ჳ! (ბქ. 338) — ფუი, თქვე ქაჯ-ეშმაკებო! ამჳნლჳჳ ოთქა̈ბჳნა

ისგუ̈ეუ̈ ღერთალს ქაჯ-დეშმად! (ლშ. 49) — აწი ქაჯ-ეშმაკი ღმერთმა გაშოროთო! ყ'ასაშგდდახ ქაჯა̈რ ი დეშმა̈რ ლა̈სყედს (ლნტ. 291) — მისცვივდნენ ქაჯები და ეშმაკები გასაკეთებლად.

ქა̄დ ბზ., **ქაიდ** ბქ., **ქა̄უ̈დ** ლშ., **ქაუდ** ლნტ., ზმნს. — კვლავ, კიდევ, კიდეც. ქა̄დ აჩა̈დ... მა̄რე ძულუ̈ა̈ პილთექა (ბზ. 368) — კვლავ გაეიდა კაცი მღვის ნაპირზე. ქაიდ ანკუ̈ა̈რხ ბეფშ ჟორქა (ბქ.) — კვლავ გამოაგდეს ბავშვი გარეთ (კარში). ქაუდ ლა̈ხეშყად ზურალს მა̈გ (ლნტ.) — კვლავ ყველაფერი მოაგონდა ქალს.

ქა̄მ'აუ̈', ქა̄მ'ოუ̈' ბზ., ლშ., **ქამ'აუ̈', ქამ'ოუ̈'** ბქ., ლნტ., ზმნს. — გარეთ, გარეთკენ. გდერგილს — ქა̄მოუ̈ ლიზი ა̈ხკუ̈ა̈დ (ბზ. 315) — გიორგის გარეთ გასვლა მოუნდა. ლახტულდა: — კესა̈რშერ, ქა̈ხსგიდდად ქამოუ̈! (ბქ. 21) — დაუძახა: — კეისრისსანებო, გამოიხედეთ გარეთ! ბოფშარ ქამ არიხ (ლშ.) — ბავშვები გარეთ არიან. მიჩ ლოქ ქამაუ̈ ლახოსიპა (ლნტ. 194) — მე გვერდზე (გარეთკენ) გადავუხვიეთ.

ქა̄მა̄რა (-რა̈შ) ბზ., ლშ., **ქამარა** (-რა̈შ ბქ., -რა̈დშ ლნტ.) — საკმარისი, საყოფი. ჰემს ქა̄მა̄რა ხოგა̈ჳდა̈ს (ბზ. 335) — თითვეა საყოფად დაუყარე (დაუდგი) ხოლმე. ლელინთუ̈დ ქამარა ზექ ყ'ანმარეხ (ბქ.) — საზამთროდ საკმარისი შეშა დაამზადეს.

ქა̄მე (-ჳე̄შ) ბზ., ლშ., **ქა̈მე, ქამე** ბქ., (-დშ) ლნტ. — გარე'თა'. ქა̄მე ყა̄რ ლგჳილ ლი (ბზ.) — გარეთა კარი დაკეტილია. ქა̈მე სოფლა̈რთე ალ ლა̈დელს ქა კუ̈იჰახ (ბქ. 303) — გარე სოფლებს ამ დღეს (ამ დღის შესახებ) შეატყობინებდნენ. ქანაშ... ქა̄მე ტეფს იჳმარიხ (ლშ., ხორ. 6) — კანაფის გარეთა კანს ხმარობენ.

ქა̄მენ (-იშ) ბზ., ლშ., ზმნს. — გარეთ; გაღმა, გარედან. ჰა̈ნ ჰუ̈ილა̈ ქა̄მენ ა̈რი (ბზ.) — ხარი ყორის გარეთ არის. ქა̄მენ ამის დგთხელ ტეფ ხაჰა̄ნა (ლშ., ხორ. 6) — გარედან ამას თხელი კანი ახვევია.

ქა̄მენქა ბზ., ლშ., **ქა̈მშხენქა** ბქ., **ქამენქა** ლნტ., ზმნს. — 1. გარედან. ქა̄მენქა ახცხიპხ მარგალიტი ჰა̈ზუ̈ (ბზ. 25) — გარედან მარგალიტის ეშო შემოაელეს. ქა̄მენქა ხე̄დრა̄ნდა ეჯის... (ლშ. 63) — იმას გარედან ეწერა. 2. გარეთა. ყ'ალაცხულიდ ქამენქა̈დ ფა̈თუ̈ს (ლნტ. 32) — გარეთა თმას შევკრუსავთ.

ქა̄მენჩუ ბზ., **ქა̈მინჩუ** ბქ., **ქა̄მენჩუ** ლშ., **ქა̈მენჩუ** ლნტ., ზმნს. — გარეთ, გარედან ქვემოთ. ქა̈ნკიდ ქა̄მენჩუ კარდალ [ნეზუ̈დ] (ბზ. 252) — ნეზვმა კარდალა გარეთ (ქვემოთ) გამოიგანა (გამოილო). ნინ ქა̈მინჩუ ოხდა ჰუ̈იჯს (ბქ. 197) — ვვლს ენა გარეთ (ქვემოთ) გადმოუვდია.

ქა̄მეშ, ქა̄მიშ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ქა̈მე, ქა̈მიშ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ. — გარეთა, გარეშე. ქა̄მეშ ხოგუ̈დანილდ იმჰერი ქორა̈ გუ̈ეშს (ბზ.) — ოჯახის საქმეს გარეშე მოგვიანებით გებულობს. ქა̈მიშ ი ქორა̈შ დარდ ადმეგუ̈ე? (ბზ.) — გარეშე და შინური ვინ გაათანაბრა? ქა̄მე მარეს დარ ხეჰუ̈ედიელ უ̈ოჯახი გუ̈ეშს? (ლნტ.) — გარეშე კაცს ოჯახის საქმეს ვინ ეკითხება?

ქა̄მოუ̈ იგივეა, რაც **ქა̄მაუ̈**.

ქა̄მხენ იგივეა, რაც **ქა̈მშხენ**.

ქა̄დ ბზ., ლშ., **ქაი** ბქ., ლნტ. — 1. კიდეც, კიდევაც. დალო, ჯ'ესერ ეჩხა̄უ̈ ქა̄დ ადრი ი ქა̄დ ა̈ნტხენი (ბზ. 259) — აბა, მე იქით კიდეც გავალ და კიდეც დავბრუნდებიო. ქოხგაცხდისგუ̈ხ ი ქად ადსრულისგუ̈ხ (ბქ. 292) — გამოუცხადებდნენ და კიდეც ასრულებდნენ. ბეჩარს ქა̄დ ადსიპნეხ (ლშ. 32) — ქვებს გადააბრუნებენ კიდეც. 2. როგორც კი. ჰყინტდ ცხუ̈ი ქადაკუ̈ა̈რ, ქად აშგდდახ ალ ჰყჷნტა̈რ (ლნტ. 169) — ბიჭმა (როგორც კი) ისარი ისროლა, ეს ბიჭებიც გაცვივდნენ.

ქა̄ცი იგივეა, რაც **ქა̈ცი**.

ქა̈̄მ ბზ., **ქა̈მ** ბქ., ლნტ., **ქა̄მ** ლშ., ზმნს. — გარეთ. რუსა̈ლ ქა̈მ ა̈რიხ (ბზ.) — რუსები გარეთ არიან. დინა ლეგმბარა̈ლლი ქა̈მ (ბქ. 197) — გოგო თურმე გარეთ ბანაობდა. ქა̄მ დეზუ̈ისა... ჲშგიხ ფურალს (ლშ. 7) — გარეთ, ეზოში 'ი'წველიან ძროხებს. ლეთი კუმა̈შ ქა̈მ ა̈გუ̈სად (ლნტ.) — წუხელი საქონელი გარეთ დაგვრჩა.

ქა̈̄მიშ იგივეა, რაც **ქა̄მეშ**.

ქა̈̄მტაფს ბზ., **ქა̄მტაფს** ლშ., **ქა̈მტაფს**

ლნტ., ზმნს. — გარე-გარე. ეჯიäრ ჩიგარ ქäმ-ტაფს იზელäლხ (ბზ.) — ისინი ყოველთვის გარე-გარე დადიან. ქäმტაფს ემქäბე (ლშ.) — გვერდი ამიარა (გარე-გარე გამიარა). გადატ. გულგრილად. ეჯ მäრēმ ქäმტაფს äმმუშგუäნე (ბზ.) — იმ კაცმა გულგრილად მომიშორა (გამისტუმრა).

ქäნცუ (-äშ, -äრ) ბზ., **ქäნცუ** (-იშ, -äრ) ბქ. — შეთვალებული მსხალი. ქäნცუ ხოჩა გäმäშ ლი (ბზ.) — შეთვალებული მსხალი გემრიელია. ქäნცუ უიცხ შიშდ შგდნი უცხხენჩუ (ბქ.) — შეთვალებული მსხალი ხიდან მალე ცვივა.

ქეირ იგივეა, რაც **ქუეირ**.

ქეიფ (-იშ, -äრ ზს., ლნტ, -არ ლშ.) — ქეიფი. მეჰად ქეიფ ხალტგნ (ბზ.) — ყოველთვის ქეიფი უყვარდა. ლახუბად ქეიფ აჩუმინხ (ბქ. 82) — ძმებმა ქეიფი გამართეს. ოჯäხს ქეიფ ხარახ (ლნტ. 279) — ოჯახს ქეიფი ჰქონია.

ქელ (-იშ, -äრ) ზს. — კარავი. ჩიäგ ესერ ჯიჯუი ქელ ხოგ (ბზ. 269) — ყველგან ძელის კარავი უდგასო. ქელისგა äნბინეხ ლილზი-გäლ მäნკუიჲში (ბქ.) — პირველად კარავში დაიწყეს ცხოვრება.

ქელეფäნ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ქელე-ფენ** ბქ., **ქელეფან** ლშ. — კეთრი, ჭირი. მäდ ქელეფäნ ჯაკუ? (ბზ.) — რა ჭირი გინდა? ქელეფენიშ ბედიშ! (ბქ.) — კეთრის მსხვერპლო! (წყეულო). უäი, სი ი ქელეფან! (ლნტ.) — ვაი, შენ და — კეთრი! (წყეულაა).

ქელეფნä (-იშ, -ნაუ) ბქ. — კეთრიანი, კეთროვანი. ქელეფნä მარა ფედიათე დäრ ხეთლენიუ (ბქ.) — კეთრიან კაცს ახლოს არავინ ეკარებოდა. კნინ. **ქელეფნäილ** ბქ.

ქემა იგივეა, რაც **ქäმა**.

ქერ (-იშ, —) ქს., ბოტ. — ქერი. ქერს ი კუეცენს ალäშიხ (ლშ. 3) — ქერს და ხორბალს თესავენ. ძეხუ-ჭäშ ქერს ალაშდახ დაბისა (ლნტ. 265) — ცოლ-ქმარი ქერს თესავდა ყანაში. შდრ. **ჰგმინ**.

ქერახს იგივეა, რაც **ქäრäხს**.

ქერქ (-იშ, -äრ‖-äლ ბზ., -äლ ლნტ., -ალ ლშ.) — ქერქი. მეგäმ ქერქäლ გარ ასäდ (ბზ.) — ხე მხოლოდ ქერქი დარჩა. ცäძრä ქერქ (ლშ., ხორ. 6) — თელის ქერქი. მეგემი ქერქ მაწხგნ (ლნტ.) — ხის ქერქი მჭირდებოდა.

ქესა იგივეა, რაც **ქēსა**.

ქეყანა იგივეა, რაც **ქუეყანა**.

ქეშēნი (-ნიშ, -ნდäრ ბზ., -არ ლშ.), **ქე-შენი** (-äშ, -äრ) ბქ. — 1. მიცვალებულის პატივსაცემად საფლავზე აღმართული პატარა შენობა. ხოჩა ქეშēნი ოთგეხ ბაბას საფლäუჟი (ბზ.) — კარგი შენობა დაუდგეს პაპას საფლავზე. 2. ბქ., ლშ. ქვის კარავი მთაში თავშესაფარებლად.

ქეშპ (-იშ, -äრ) ბქ., ბოტ. — დათვიმხალა. ბეუäს ქეშპიშ სტუირილდ ოხქაჩა (ბქ. 197) — ბევას დათვიმხალას სტვირი გამოუჭრია.

ქეც იგივეა, რაც **ქäც**.

ქეხნი (äქუხ, აქäხ; äქხენი ბზ., ოქეხ, აქახ; აქხენი ბქ., ლშ.), **ქეხენი** (äქუეხ, აქახ; აქეხენი) ლნტ., გრდუ. — იხევს, იწევს (უკან). ეჯი ლოშდ-ლოშდ ქეხნი (ლშ.) — ის უკან-უკან იწევს. ჩäჟს ათაყამნიდა ი ლოშკმäუ აქახ (ლნტ. 242) — ცხენს შეეშინდა და უკან დაიხია.

ქēბīლäრ ბზ., **ქēბīლარ** ლშ. — ჟინი, უმიზეზო გაბრაზება. იმშა ქēბīლäრ ესერ ახჴედა? (ბზ.) — რა ჟინი მოგივიდა. ქēბīლარ ხოზნანი ძესი-ძეს (ლშ.) — ზოგჯერ უმიზეზოდ გაბრაზება მოუვლის (გაჭირვეულდება).

ქēსა, ქისა (-სäშ, -სäლ) ბზ., **ქესა** (-სäშ, -სოლ ბქ., -სäშ, -სēლ ლშ., -სäძშ, -ძäრ ლნტ.) — ქისა. äფიცარდ ქა ლახუēმ უსგუა ქēსა თეთრ (ბზ. 350) — ოფიცერმა მისცა ექვსი ქისა ფული. ათäს ქესაღა მადე ჩემინ (ბზს.) — ათასი ქისის გულისთვის არ დათანხმდა. ატლასი ქესა ი ქაღალთ ჟი ხäზ მუჰოდჟი (ლშ. 63) — ატლასის ქისა და წერილი ადევს მკერდზე. ტუფუუäრ ახოშხებახ ქესალშალ (ლნტ. 102) — ტყავები ქისასავით შეუკერავთ.

ქიზ (-იშ, —) — სიცილი, ხარხარი. ქიზ ოხშგäბ დīნას (ბზ.) — გოგოს სიცილი წასკდა. ამშა ლიქუისკს ქიზ ასამანე (ლნტ.) — ამის თქმას ხარხარი მოაყოლა.

ქილ, ქგლ[1] (-იშ, -äრ) ზს., ლნტ., (-არ ლშ.) — ეშვი, ქილი, ღოჯი. ლოხურეკ ნეზუდ ქილ (ბზ. 252) — ნეზმა ეშვი გაჰკრა. დäუს ქგ-

ლა̈რ ქახოწჷანდა (ბქ.) — დევს ეშეები უჩანდა. და̈ჷს ძღჷდ ქილა̈რ ხარ (ლნტ. 220) — დევს დიდი ეშეები აქვს.

ქილა̈̄რ (-იშ, -ლა̄რა̈რ||-ლა̄რა̈ლ) ბზ., **ქილა** (-ლაჲ) ბქ., **ქილა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ქილარ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ეშეებიანი, ღოჯებიანი. ხოშა ქილა̈̄რ თხე̄რე (ბზ.) — დიდკბილებიანი მგელი. ძღჷდ ქილა̈რ ხა̈მ ხეყადდახ (ლნტ.) — დიდეშეებიანი ღორი ჰყავდათ.

ქილიბ იგივეა, რაც **ქლიბ**.

ქილიქ (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — სახლის, შენობის გარეთა კუთხე. მგქოხა̈რს გდესკხ ქორა̈ ქილიქა̈რჟი (ლნტ. 65) — თეთრ რიყის ქვებს დებენ სახლის გარეთა კუთხეებში.

ქილჷა̈რდ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ქირჷა̈დ** ბქ., **ქილდაჷ** (-არ) ლშხ., ბოტ. — ქლიავი. ქილჷა̈რიდ ხოჩა გამა̈შ ლი მგჰიჟი (ბზ.) — მწიფე ქლიავი გემრიელია. მეზგა ფიშირს ხოგ... ქირჷა̈დ (ბქ. 282) — ბევრ ოჯახს უდგას ქლიავი.

ქიმ (-იშ, ქჷმრა̈ლ ბზ., ქჷმრა̈რ ბქ., -იშ, ქჷმრა̄ლ||ქიმრა̄ლ ლშხ.), **ქჷმ** (ქჷმარა̈ლ) ლნტ. — ცრემლი. ზურა̄ლს ქიმ ოხშყა̈დ (ბზ. 247) — ქალს ცრემლი ჩამოუვარდა. ქიმ თეს ესერ აწრა̈ნი, გუ ა̈წჲლა̈ნი (ანდ.) — ცრემლი თვალს აწითლებს, გულს კი — წმენდსო. ქიმს აყბა ოხშიხა (ლშხ. 56) — ცრემლს ლოყა დაუწვავს. ქჷმარა̈ლ ა̈მირა̈ნს ა̈სეწეფხან (ლნტ. 276) — ცრემლები ამირანს დაეწვეთა. კ ნ ი ნ. **ქჷმილდ** ბზ., ლნტ., **ქიმი̄ლ** ლშხ.

ქინზ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ქინძ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), ბ ო ტ. — ქინძი. ქინზ ხოჩა ლელგრტა̈მ ლი (ბზ.) — ქინძი კარგი ბოსტნეულია. ჰარტამა̈რისგა ალა̈შიხ ქინზს (ბქ. 69) — ბოსტნებში ქინძს თესავენ. ქინძ ხჷა̈დ გჷილაშა (ლნტ.) — ქინძი ბევრი ვეითესია.

ქინქილ (-ქლიშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — ფაფარი. იმჟი ქინქლა̈რ ესერ ხა̄გ?! (ბზ.) — როგორი ფაფარი გაქვსო?! ქინქილ გარ ხოწჷა̈ნდა (ბქ. 204) — მხოლოდ ფაფარი მოუჩანდა.

ქინძ იგივეა, რაც **ქინზ**.

ქიდა̈მ (-აშ, -ამა̈რ) ბზ., **ჰიდა̈მ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — წყლის ხავსი. ჰიდა̈მიშ ლებარს ასყიდახ (ბქ.) — წყლის ხავსის ლებებს აკეთებდნენ.

ქიპ (-იშ, ქჷპა̈რ||ქიპა̈რ ზს., ლნტ., ქიპარ ლშხ.) — ძაფი. ზურა̄ლ ჰა̈შკი ქიპს ჟა̈ნჩრე (ბზ. 19) — ქალი მალის ძაფს დაძახავს. დადალ ქან ქიპდ ი ლგბა̈რდ ხამკა̈ხხ (ბქ.) — დედალ კანაფს ძაფად და მონრად ხმარობენ. ლოხჷოდახ დაგუნდი ქიპ (ლშხ. 57) — მიუციათ იაგუნდის ძაფი. ჟა̈მასლეხ ლა̈ჯიშ ქიპს (ლნტ. 30) — მაქოზე გადაახვევენ საქსოვ ძაფს.

ქირა̈'დ' (-რა̈შ||-იშ, -რდა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -დშ, -ქირა̈ლ ლნტ.), **ქირად** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — ქირა, ხელფასი. [მა̈სძელს] ქირა̈დ ხაშგჷმინხ (ბზ. 416) — მასპინძელს ქირა სთხოვეს.

ქირს (-იშ||-ა̈შ, —) ზს., **ქირც** (-იშ, —) ქს., ბ ო ტ. — ოსპი. ეშხუ ქირსა̈ ითქ (ბზ. 422) — ოსპის ერთი მარცვალი. ლალაშიდ ქირსს, ღედა̈რს (ბქ. 225) — ეთესავთ ოსპს, ბარდას. ქირცი ნინჩორს ხაჯეშ (ლშხ.) — ოსპის კონას ჰკავს. ამეჩუ ახაყახ ქირც, ლობიო, ღედერ (ლნტ. 7) — აქ მოჰყავთ ოსპი, ლობიო, ბარდა.

ქირჷა̈დ იგივეა, რაც **ქილჷა̈რდ**.

ქირქიბ (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — ნაფლეთი, ნაქექი. ბოფშა̈რს ჩაფლა̈რ ქირქიბდ ოთგენახ (ბზ.) — ბავშვებს ფეხსაცმელები ნაფლეთებად უქცევიათ. გ ა დ ა ტ. ლანდი (უჭმელობით დასუსტებულზე იტყვიან). ეჯ მა̄რა ქირქიბ ხაშიდ მა̈დდშჷ (ბზ.) — ის კაცი ლანდადქცეულა შიმშილით (ნაქექი აყრია).

ქირც იგივეა, რაც **ქირს**.

ქირცად ლშხ. — ოსპის მოყვარული. ოსპიჭამია; გ ა დ ა ტ. — მეტისმეტად ღარიბი. ეჯი ქირცად ლი (ლშხ.) — ის ოსპიჭამიაა (ღარიბია).

ქისა იგივეა, რაც **ქე̄სა**.

ქისჷნბჷრა̈დ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ქისინბჷრა**, **ქისჷნბჷრა̈** (-რა̈შ, -რა̈ლ) უშგ. — ავგაროზი, ბაზმანდი, შანა, თილისმა. ქისჷნბჷრა̈დს ყიაქა იბემხ (ბზ.) — ავგაროზს ყელზე იბამენ. იხ. **ცინციბჷრ**.

ქიჷ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ყველის კვერი (ერთი წველა ყველი). სემი ქიჷ აშიდხ ყო̄რქა (ბზ. 364) — ყველის სამი კვერი გარეთ (კარში) გადაყარეს. ენკიდ ნაცარქექე-

ად ქიჶ ი ლ(ჯე ათწჶირჶნე (ლშ. 80) — აი-ლო ნაცარქექიამ წველა ყველი და რძე გაადი-ნა. კ ნ ი ნ. **ქიჶჶლ** ბზ., ლშ. **ქიჶულდ** ლნტ.

ქიჶა̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ქიჶად** (-ჶა̈შ, -ჶე̄ლ) ლშ. — ყველიპარია; ყველის მოყვარუ-ლი. ქიჶა̈დს ესერ ქიჶა̈დდ ოხჩი̄შა (ბზ.) — ყველიპარიამ სხვას დაასწრო ყველიპარიას და-ძახებაო (ყველიპარიამ ყველიპარიას დაას-წროო).

ქიქი (-ა̈შ||-ქჷშ, -ა̈რ) ზს. — ნამცეცი. კიბდონისგა ფექი ქიქ დე̄სა ხი̄რიხ (ბზ.) — კიდობანში ფქვილის ნამცეცი არა აქვთ. კ ნ ი ნ. **ქიქილ** ბზ.

ქიქიმდ — იხმარება გამოთქმაში: **ქიქიმდ ლიგნე** ზს., **ქჷქიმდ ლიგნე** ლშ., **ქჷქიმდ ლიგენე** ლნტ. — ფერფლად ქცევა, დაფერ-ფვლა, გადაბუგვა. მა̈გ ქიქიმდ ადგენეხ (ბზ.) — ყველაფერი ფერფლად აქციეს. ქჷქიმდ ოთ-გენეხ ქორ (ლშ.) — გადაუბუგეს სახლი. მა̈გ ქჷქიმდ ლჷგჷნე ასოხჶიდა (ლნტ.) — ყველა-ფერი ფერფლად ქცეული დახვდა. გ ა დ ა ტ. ნაფ-ლეთებად, ნაკუწებად ქცევა, განადგურება. ლერქჶა̈ლე ქიქიმდ ლიგნე ხეკჶად (ლშ.) — ტანსაცმლის ნაფლეთებად ქცევა უნდოდა.

ქლა̈ჶ (-იშ||ქლაჶა̈შ) ბზ., **ქნა̈ჶ** (-იშ) ბქ., **ქლაჶ** (-იშ) ლშ. — ნიავი. ნა̈ბზჶა̈ ქლა̈ჶ ლესია̈მ ლი (ბზ.) — საღამოს ნიავი სასიამოვ-ნოა. ქნა̈ჶ ლი (ბქ. 235) — ნიავია. გ ა დ ა ტ. ქლა̈ჶ ხოდახ — ნიავმა დაჰკრა (გაცივდა).

ქლიბ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშ.), **ქჷ-ლიბ, ქილიბ** (-ა̈რ) ბქ. — ქლიბი. კა̄დას ქლიბ ხოჩა̄მდ აშე̄რე (ბზ.) — ნაჯახს ქლიბი კარგად ლესავს. ქლიბ აშხუნლოჶე ჩუ იჶრი (ბქ.) — ქლიბი გარკვეული დროის შემდეგ ბლაგვდება.

ქნა̈ჶ იგივეა, რაც **ქლა̈ჶ**.

ქობა̈დ (-ბა̈დშ, ქობადა̈რ) ბზ., **ქობა̈** (-იშ, -ბა̈ჶ ბქ., -დშ, -ბა̈ლ ლნტ.), **ქობა** (-ბა̈შ, -ბე̄ლ) ლშ. — ქობა, არშია. ქობა̈დ კაბ ხოჩა ლესგდი ლი (ბზ.) — არშიაშემოვლებული კა-ბა ლამაზია (კარგი საყურებელია). მინად კაბს ქობა̈ ასოგე (ლნტ.) — მინამ კაბას ქობა მოა-კერა (დაუდგა).

ქონა̈ბ, ქონება (-იშ||-ბა̈შ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ ბქ.), **ქონება** (-ბა̈შ ლშ., -ბა̈დშ ლნტ.) — ქონება. ოხდეხ ტჶეტ მიჩა ქონებას ი ა̈ჯი-თე ანჴა̈დხ (ბზ. 87) — მოსდეს ხელი იმის ქო-ნებას და სახლში წამოვიდნენ (მოვიდნენ). დი-ნად ამხენი ობა̈შ ქონება ადაე (ბქ. 54) — გო-გომ აქედანაც უამრავი ქონება წაიღო. იმე ლოქ ხითხ ალემა̈გ ქონაბ? (ლნტ. 298) — საღ იშოვე ამდენი ქონებაო?

ქონდორ იგივეა, რაც **ქჶანდარ.**

ქონება იგივეა, რაც **ქონა̈ბ.**

ქორ (-ა̈შ, -ა̈რ||-ა̈ლ ზს., -აშ||იშ, -ალ ლშ., -ა̈შ||-იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — სახლი, ოჯახი. ხელწი-ფხი გეზალ ქორთე ანტა̈ხ (ბზ. 439) — ხელ-მწიფის შვილი სახლში დაბრუნდა. ქორისგა ჴჷლთხიდ რაგა̈დ მადე შიდ (ბქ. 6) — სახლში ხმამაღალი ლაპარაკი არ შეიძლება. სგა̄დდესხ დი̄ნას ქორთე (ლშ. 32) — ქალიშვილს სახლ-ში შეიყვანეს. მაულ სკანტახ ქორხო (ლნტ. 317) — მელა სახლში შემობრუნდა. **ქორა̈ მახჶში** (ბზ., ლნტ.) — ოჯახის უფროსი. კ ნ ი ნ. **ქორჶლ** ბზ., ლშ. **ქორგლდ, ქორჶლდ** ლნტ. ეშხუ ქორგლდ ხოგან ი ეჯია̈დ ჩუა̈თშჷ̄-ხან (ბქ.) — ერთი პატარა სახლი (სახლაკი) ედ-გათ და ისიც დაეწვა.

ქორა̈შ მა̈რე (-რე̄მიშ, -რა̈ლ) ბზ., **ქორა̈შ მარე** (-რემ, -როლ) ბქ., **ქორა მა̈რე** (-რე̄მიშ, -რე̄ლ) ლშ., **ქორა მარე** (-დშ, -რა̈ლ) ლნტ. — 1. ოჯახის წევრი. ქორა̈ მარე წჷრხო ა̈მეჩედხ (ლნტ. 300) — ოჯახის წევრები წირვამე წასულან. 2. სახლიკაცი. ქორა̈ მა̈-რა̈ლს უშხჶა̈რისგა ხოჩა ლირდე ხოხან (ბზ.) — სახლიკაცები ერთმანეთში კარგად არიან. ქორა̈შ მარემ ლიჴედს ხოლლიჶხ მა̈გ (ბქ.) — ყველა სახლიკაცის მოსვლას ელოდებოდა. ქო-რა მა̈რე̄ლ ლახხჶი̄დახ უშხჶა̈რ (ლშ.) — სახლიკაცები ერთმანეთს შეხვდნენ.

ქორგა (-გა̈შ, -გა̈ლ ბზ., -გა̈შ, -გა̈ლ უშგ., -გა̈შ, -გოლ ბქ., -გა̈შ, -გე̄ლ ლშ., -დშ, -გა̈ლ ლნტ.) — ქოლგა. უჩხაჟი ზურლა̈რ ქორგა̈ლს იჸდა̄ნიხ (ბზ.) — წვეიმაში ქალები ქოლგას იჭე-რენ (ხელში). ბალარ ძღჷდ ხა̄რ ქორგაშა̈ლ (ლშ., ხორ. 6) — ფოთლები ქოლგასავით დიდი აქვს.

ქორშა̈ლ (-იშ) ბზ., **ქორშა̈რ** (-ემ) ბქ., **ქორშალ** (-ეშ) ლშ. — შინაურები, ოჯახის

წეერები. ქორშა̈რ ჩუ დეშ თა̈რდახ... (ბზ. 31) — ოჯახის წევრები ვერ ცნობდნენ. ჩუ ისგჳრიხ ქორწა̈რ ი ჩუ იდარალხ (ბქ. 76) — დასხდებიან შინაურები და დალაპარაკდებიან. ამზუმს ლოქ იშგოხ დი̄ნა̄ ქორშალ (ლშხ. 31) — ამდენს თხოულობენ ქალიშვილის ოჯახის წევრებით.

ქორწილ იგივეა, რაც **ქჳერწილ.**

ქოქ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ფუღურო. ქოქ მეგამხენქა რაყა̈რს ა̈სყიხ (ბქ.) — ფუღურო ხეებისგან კასრებს აკეთებენ. **ქოქდ** — იხმარება გამოთქმაში: **ქოქდ ლიკედ** — ძირფესვიანად, მთლიანად ამოღება, ამოწყვეტა. თელდ ჳოჯა̈ხ ქოქდ ანკა̈დ (ბზ.) — მთელი ოჯახი ძირფესვიანად ამოწყდა. ქოქდ ანკდენიხ ეჯდარ (ლშხ.) — ისინი მთლიანად გაწყდებიან.

ქოქთაშ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — მაბიამანი. ქოქთაშს ლალჸაგრი̄ლდ იჴმა̈რიხ (ბზ.) — მაბიამანს შესაწამლავად ხმარობენ.

ქოქოჩა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ქოჩჩა̈** (-ჩაუ) ბქ., **ქოჩოჩაჲ** (-ჩა̄ჲშ, -ჩე̄ლ) ლშხ., **ქოჩოჩა̈** (-ჲშ, -ჩა̈ლ) ლნტ. — ქოჩორა ქათამი. ეშხუ ქოჩჩა̈ ქათლჷდ მირდა (ბქ.) — ერთი ქოჩორა ქათამი მყავდა. გუშგჳე ქოჩოჩაჲ ხოჩა მჷნგრე ლი (ლშხ.) — ჩვენი ქოჩორა კვერცხის (კარგი) მდებელია. ლამა̈რია̈ ქოქოჩა̈ჲ (ბზ.) — ოფოფი (ღვთისმშობლის ქოჩორა). ლამა̈რია̈შ ქოჩჩა̈ჲლს ხაჯეშ (ბქ.) — ოფოფს ჰგავს.

ქოქჳეჩ (-იშ||-ჳჩიშ, -ჳჩა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ქოჩეჩ** (-იშ, -ჩჩა̈რ) ბქ., **ქოჩოჩ** (-არ) ლშხ. — ქოჩორი. და̈ჳს ოქჳრე ქოქჳეჩ ხა̄გა̈ნ (ბზ. 310) — დევს ოქროს ქოჩორი ჰქონდა (ედგა). ნალჸუერს ფაყჳხანქა ქოჩეჩ ხოწჳანდა (ბქ.) — ბიჭს ქუდიდან ქოჩორი უჩანდა.

ქოშ[1] (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ქოში. შჳანს თამარი ქოშ ლოქ ხაშხჳნა (ბქ.) — თამარის ქოში სვანეთში ინახებაო.

ქოშ[2] — ფაშარი, ქაშა (ეამლი, ყველი...). მინე-მინე ჸაჴოლ ხაშხახ უსგა̈რსი: სანაფ, ლენგეჰჳ, ქოშ (ბქ. 282) — ეამლებსაც თავ-თავისი სახელები ჰქვია: სინაფი, საგეიანო (გამძლე), ქაშა ეამლი.

ქოჩ იგივეა, რაც **ქო̄ნჩ.**

ქოჩეჩ იგივეა, რაც **ქოქჳეჩ.**

ქოჩოჩ იგივეა, რაც **ქოქჳეჩ.**

ქოხ (-იშ, -არ) ლშხ. — მწირი, გამოფიტული მიწა. სურუ ქოხდ ედსიჰა̄ნხ გუშკჳე გიმარ (ლშხ.) — ძალიან გამოიფიტა ჩვენი მიწები.

ქო̄ბ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ქო̄ლბ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ქოლბ** (-ა̈რ) ლნტ. — ბუჩქი. სე̄მი ქო̄ბ ჸაჰჳა̈რ ჸ'ანქა̈ჩხ (ბზ.) — სამი არყის ბუჩქი მოჭრეს. ეშხუ ქო̄ლბეჲ ფიშირ კელარ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 1) — ერთ ბუჩქზე ბევრი ღეროები აქვს.

ქო̄ლბ იგივეა, რაც **ქო̄ბ.**

ქო̄ნჩ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ქოჩ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — 1. ბუდნა, მცენარის ძირზე შემოყრილი მიწა. ეშხუ ქო̄ნჩ კარტოფილ ოხკიდდ (ლშხ.) — ერთი ბუდნა კარტოფილი ამოვიღეთ. 2. გროვა. **ქოჩ-ქოჩდ** ზმნზ. — გროვაგროვად. ლა̈ჲრა̈რ ქოჩ-ქოჩდ შიდ (ბქ.) — წიგნები გროვა-გროვად ყრია.

ქრა̈ფ (ქრაფა̈შ, -ქრაფა̈რ) ბქ., **ქრაფ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — 1. ქარაფი კლდე, ხრამი. ხოშა ქრაფს აშყად (ბქ.) — დიდ ქარაფ კლდეზე გადავარდა. ძღჷდ ქრაფს ლახგენე̄ნახ (ლშხ.) — დიდ ქარაფს მისდგომიან. 2. ნამქერი, თოვლის დიდი კედელი.

ქრისდე (-დე̄შ, — ბზ., ლშხ., -დეშ, — ბქ.), **ქრისტე** (-ჲშ, —) ლნტ. — ქრისტე. ისგჳი მჷწრე ნო̄რუ ა̈რი ჳოდე სუმინ ქრისდე̄ თა̈სდჳებ დ' ა̈კუში (ბზ. 64) — შენი მომრევი ნურავინ ნუ იქნება, სანამ ქრისტეს თაყვანს სცემ, ის არ გასტეხო. ქრისდე მიჩა ქადაგებას ესერ ესდაგრა (ანდ.) — ქრისტე თავის ქადაგებას დააკვდომიაო. იმოხ ლოქ ასხრი? — ლახა̈ჰჳედნა ქრისტეს ეშმა̈ (ლნტ.) — საით მიდიხარო? — უკითხავს ეშმაკს ქრისტესთვის. **ქრისდე მირჰენ** (ბქ.) — ქრისტეს მირონი. გადატ. მირონით დანათესავებულნი, ნათელმირონი, ნათლია, ნათლიმამა (ნათლიდედა). დეც ესერ მებჰკჳე ლჷმა̈რ ი უშხჳარ ქრისტე მირჰენს გარ ლოხჳტიხა (ბქ.) — ცა გამსკდარი ყოფილა და მხოლოდ ქრისტეს მირონს გაუმთელებიაო.

ქრისდე̄შ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ქრისდეშ** ბქ., **ქრისტეშ** ლნტ. — 1. შობა, ქრისტეშობა.

ქრისდე̄შ შუ̂ანა̈რს ლიმზირ ი ლიფა̈ნე ხა̈მთქუ̂აჴ (ბზ.) — ქრისტეშობას სვანებმა ლოცვა და მიცვალებულისთვის ტაბლის დადგმა იციან. ალი ლა̈სუ̂ ქრისდეშ ი კანდაშ ნენსგა (ბქ. 15) — ეს იყო შობასა და ახალ წელს შორის. საკურთხ ხა̈რხ ლეჭდე ქრისდე̄შ... (ლშხ. 42) — შობას საკურთხი აქვთ მოსატანი. მა̈ნკუ̂იჲ ღჷნ ლი ქრისტეშ (ლნტ. 56) — პირველი (ყველაზე დიდი) რელიგიური დღესასწაული შობაა. 2. დეკემბერი, ქრისტეშობის თვე. ქრისდე̄შ შუ̂ანს ძღჷდ მუს ჲ̄ადნი (ლშხ.) — დეკემბერში სვანეთში დიდი თოვლი მოდის.

ქრისდე̄შჲელ (-იშ||-ეშ) ბზ., ლშხ., **ქრისდეშერ** ბქ., **ქრისტეშჲელ** (-იშ) ლნტ. — შობის კვირა. ქრისდე̄შჲე̄ლე ღუნს ხოჩა ხეფსი (ბზ.) — შობის კვირაში გაჩენილი ხბო კარგი გამოდის. ქრისტეშჲელ მჷცხიერობ ლი შუ̂ა̈ნს (ლნტ.) — ქრისტეშობის კვირაში სვანეთში სიცივეა.

ქრისდიანობ (-ა̈შ ბზ., -ა̈შ ბქ.), **ქრისტიანობ** (-ა̈შ||-იშ ლშხ., -ა̈ჲშ||-იშ ლნტ.) — ქრისტიანობა. ეჩუნღო ქრისდიანობ ესფხეუა ქუ̂ეყანას (ბზ.) — შემდეგ ქრისტიანობა გავრცელებულა ქვეყანაზე.

ქრისდია̈ნ, ქრისტიან (-იშ, -ა̈ლ||-ა̈რ) ზს., **ქრისდიან, ქრისტიან** (-ალ) ლშხ., **ქრისტია̈ნ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ქრისტიანი. შუ̂ანა̈რ ქრისდიანა̈რ ლიხ (ბქ.) — სვანები ქრისტიანები არიან. **გადატ.** კეთილშობილი. ქრისდია̈ნ ამსუ̂ა̈ლდ (ბზ.) — ქრისტიანი (კეთილშობილი) ადამიანი ეჲს ხეყად ჲეხუ̂იაქ ქრისტია̈ნ ზურალ (ლნტ. 307) — იმას ცოლად ჰყავდა ქრისტიანი (კეთილშობილი) ქალი.

ქრისტეშ იგივეა, რაც **ქრისდე̄შ.**

ქრისტიან იგივეა, რაც **ქრისდია̈ნ.**

ქრუუ̂ იგივეა, რაც **ქუ̂რიუ̂.**

ქუბურდა̈ნ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ხოჭიჭი. ოდნავ ჩაღრმავებული (ღარისებრი) ფიცარი ახალშობილის ჩასაწვენად (აკვანში გადაყვანამდე). ეჩა ჲეხუ̂ს ბეფშ ხა̈ყენა ქუბურდა̈ნისა (ლნტ. 309) — იმის ცოლს ბავშვი ხოჭიჭში ჰყოლია.

ქუდა იგივეა, რაც **ქულა.**

ქუთ (-იშ, -უა̈რ||-უ̂ა̈რ||ქუთა̈რ) ბქ., ზს. — ხაჭაპური. დის ხა̈ქუ̂ე, ქუთუ როქ ოხნაყე (ბზ. 436) — დედას უთხრა, ხაჭაპური გამომიცხვეო. კანდა ლადღიშდ ანყეჴ ქუთს (ბქ. 71) — ახალი წლისთვის აცხობენ ხაჭაპურს. მა̈ბზა̈რ ქუთს გა̈მდ ესერ ხა̈ცხიდალა (ანდ.) — მაძღარი ხაჭაპურს ვემოს უწუნებდაო. **კნინ. ქუთულდ. იხ. თაშა̈̄რ. თა̈ში დია̈რ.**

ქუთუ̂ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ქუთულ** (-თლა̈შ||-თუ̂ლა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მუხლი. [დი̄ნად] ქუთუ̂ლა̈რთეჟი̄ნ ქა ხაწუ̂ე̄ნე სკელა̈რ ჰყინტს (ბზ. 424) — ქალიშვილმა ვაკს მუხლებამდე აჩვენა წვივები. ღა̈რჟი მუს ხასდა ქუთულთეჟი (ბქ. 85) — ხეობაში მუხლებამდე იდვა თოვლი.

ქულა (-ლა̈̄შ, -ლა̈̄ლ ბზ., -ლა̄შ, -ლე̄ლ ლშხ.), **ქუდა** (-იშ, -და̈უ||-დაუ) ბქ. — ქულა (მატყლისა, ბამბისა). მა̈ტყი ქულა̈̄ლ ბიქუ̂ს ესღუ̂ა̈̄ნდა (ბზ.) — მატყლის ქულები ქარს მიჰქონდა. ქუდა-ქუდა̈შჟი ჟა̈სყი ი სერ ლილთე გარ ხაკუ (ბქ. 305) — ქულას ქულაზე დააწყობს და შემდეგ დართვალა უნდა.

ქუმფა̈ს, ქუმფა̈შ (-იშ, -ფაშა̈რ ბქ., -ფაშა̈ლ ლნტ.), **ქუმფაშ** (-არ) ლშხ. — ცხვრის, თხის ან ღორის შიგნეულს კეპავენ, ამარილებენ, საკმაზით ანელებენ და საგულდაგულოდ გასუფთავებულ ფაშვში (ან მაჭიკში) აწყობენ. ფაშვს თავს უკრავენ და ისე ხარშავენ. ქუმფა̈ს ხოჩა ლეზუ̂ებ ლი (ბქ.) — ქუმფასი კარგი საჭმელია. ხოჩა ქუმფაშს ასყიხ (ლშხ.) — კარგ (გემრიელ) ქუმფას აკეთებენ.

ქუმფა̈შ იგივეა, რაც **ქუმფა̈ს.**

ქუნ იხ. **ქუ̂ინ.**

ქუნა̈რეშ (-იშ, —) ბქ., ლნტ., **ქუნარეშ** ლშხ. — სულთა კვირა. ამ მიშ ქუნა̈რეშ ლი (ბქ.) — ეს კვირა სულთა კვირაა. ადგომ ლე̄თ ქუნარეშ იბნი (ლშხ.) — აღდგომა ღამეს სულთა კვირა იწყება. კალანდაუნღო... ჲედენი ქუნა̈რეშ (ლნტ. 63) — ახალი წლის შემდეგ სულთა კვირა მოდის.

ქუნდრ (ქუნდრულდა̈შ) ბქ., **ზმნს.** — ოდნავ მაინც, ცოტათი. ჲესუ̂ა̈ს ქუნდრ ლილთერ ი ლიხლაჲ ჩუ ხოხალ, ანჴეს (ბქ. 328) — ვინც ოდნავ მაინც (ლობიოს ან სიმინდის) მარცვლებით მკითხაობა და მარჩიელობა იცის,

მოვიდეს. ქუნდჷრ ემოშ ოხჷყებნე, ჯჷედნი (ბქ.) — ოდნავ თუ მოვიცალე, მოვალ.

ქუნეგ°ა° ლშხ., ბქ. — ალღოს აღება, მოყნოსვა. ალ ჟიეღ ლუმითქჷ ლი დიარი ქუნეგს (ლშხ.) — ეს ძაღლი ალღოს უღებს (კებულობს, იყნოსავს) პურობის დროს.

ქუნლგმგენე იგივეა, რაც **ქჷინლგმგენე**.

ქუნმასწარად (-ადშ, -ეჱლ) ლშხ. — სულწასული. სურიუ ქუნმასწარად ზურა̈ლ ლი (ლშხ.) — ძალიან სულწასული ქალია.

ქუნოშ იგივეა, რაც **ქუნუშ**.

ქუნუშ, ქუნოშ ზმნს. — ერთი სული აქვს— მოუთმენლად ელის. ქუნოშ არდახ და̈ჷა̈ ლიწედს (ბზ. 38) — ერთი სული ჰქონდათ, ენახათ დევი. ქუნოშ არი ეჩა ლიწედს (ბქ.) — მოუთმენლად ელის იმის ნახვას. ეჯდარე ლიჯედს ქუნუშ ახლელიხ (ლშხ. 24) — მოუთმენლად ელიან იმათ მოსვლას.

ქურე იგივეა, რაც **ქჷირე**.

ქურზუნ ბზ., ლშხ., **ქურზუნ** ბქ., **კურზუნ** ქს. — სწრაფი გაძრომ-გამოძრომა, სწრაფი სიარული. ეჯ მა̈რე ქურზჷნშჷ აჩა̈დ (ბზ.) — ის კაცი სწრაფად წავიდა, გაიქცა.

ქურილ, ქურმილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — 1. გრდემლი. ქა იმ ხექინეხ, ეჯის იჩო ალი ქურილ (ბქ. 142) — რასაც ეტყვიან, იმას აკეთებს ეს გრდემლი. ქურმილ ოსეგ, კჷერ ლახემ (ბქ. 248) — გრდემლი დაუდგა, ჩაქუჩი მისცა. 2. ცელის გამოსაპირავი პატარა გრდემლი.

ქურმილ იგივეა, რაც **ქურილ**.

ქურმუხჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **მუქოხ** (-იშ, -არ) ლშხ. — რიყის ქვა. ჰყინტ ქურმუხჷდ ლგჷგ (ბზ.) — ბიჭი მაგრად (რიყის ქვასავით) დგას. მუქოხარ ჭალას ითხი (ლშხ.) — რიყის ქვები ჭალაში იპოვება.

ქურუხ°ჷ° (მუქ°ჷ°რუხ, ხოქრუხჷა) ბზ., ლშხ. — რუხი. ქურუხ ჩა̈ჟ (ბზ.) — რუხი ცხენი. ამის სგ.ელ ბალე ხარ, მუქჷრუხ (ლშხ.) — ამას სქელი ფოთოლი აქვს, მორუხო. ქურუხ ფა̈ყჷი ლიყდი მაკუ (ლნტ.) — რუხი ქუდის ყიდვა მინდა.

ქუფ (-იშ, -ჷა̈რ ბზ., -ჷარ ლშხ., -ა̈რ ბქ.) — 1. დაწნული კიდობანი. ფა̈რშმა̈გდ ყ°ისგე ქუფ ბარჯჟი (ბზ. 247) — ფარშევანგმა (ფასკუნჯმა) დაწნული კიდობანი ბეჭზე შეიდგა. ღჷესე ქუფისგ° ესდეხ (ბქ. 19) — ბადე ქონი კიდობანში ჩადევს. 2. ბზ. ბუდე. შდაჷლა̈რ ქუფუა̈რს ისყჷნეხ (ბზ.) — მერცხლები ბუდეს იკეთებენ. 3. ბქ. გაწურული ყველის შესანახი მოგრძო ჭურჭელი, რომელიც სახლის ჭერზეა ჩამოკიდებული. კნინ. **ქუფულდ** ზს., ბქ., **ქუფჷლ** ლშხ.

ქუშაგ (-იშ, -არ) ლშხ., **ქაშა̈კ** (-შაკა̈რ) ლნტ. — ძლიერი, შეუპოვარი (ქალი). მჷეჷარ ქუშაგ ზურა̈ლ ლი მარო (ლშხ.) — ძალიან შეუპოვარი ქალია მარო.

ქუჩირი იგივეა, რაც **ქუცურჲლ**.

ქუცე იგივეა, რაც **ქჷიცე**.

ქუცირჲლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ქჷითილ** ბქ., **ქუჩირი** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ძაღლის, ლეკვის მოფერებითი სახელი — ლეკუნა. ლგფჷთე ქუცირჲლ ხორიხ (ბზ.) — ფეთიანი ლეკვი ჰყავთ. ქჷითილა̈რ ხორიხ (ბქ.) — ლეკვები ჰყავთ. ბოფშა̈რე მა̈გიერ ქუჩირილა̈ლ ლახოყჷინეხ (ლნტ. 166) — ბავშვების მაგივრად ლეკვები მიუწვინეს.

ქუცმაცჷელ (-იშ, -არ) ლშხ. — წვრილმანი. ანმა̈რნეხ ლელჷს ი იშგენ ქუცმაცჷლარს (ლშხ. 44) — მოამზადებენ ხორცს და სხვა წვრილმანს.

ქუხჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ქუხ** (-ჷარ) ლშხ. — მუწუკი: მუწუკის, ნაჭრილობევის გამხმარი თავი. ქუხჷ ხოლა ლესგდი ლი (ბზ.) — მუწუკი ცუდი საყურებელია. ლილჩალისგა ხამემ ლელჷს და̈რ იზბი: — ქუხჷა̈რ ესერ ხოხალ (ბქ.) — მარხვაში ღორის ხორცს არ ჭამენ. — მუწუკები იცისო. ბეფშს ძღგდ ქუხჷ ხა̈გენა ჰიშხჟი (ლნტ.) — ბავშვს დიდი მუწუკი ჰქონია ფეხზე.

ქუხჷა̈რ (-იშ, -ჷა̈რა̈რ) ბზ., **ქუხჷა̈რ** (-ალ), **ქუხჷარად** (-რა̈დშ, -რჷელ) ლშხ., **ქუხჷა̈რ** (-იშ, -ჷარა̈ლ) ლნტ. — 1. მუწუკიანი. დჲნას ქუხჷა̈რ ნიჩჷა̈რ ხა̈რ (ბზ.) — გოგოს მუწუკიანი სახე აქვს. 2. მსხლის ჯიშია, რომელსაც ხორკლიანი კანი აქვს. ქუხჷარად — იცხ ლი (ლშხ., ხორ.) — ქუხვარა — მსხალია

(მსხლის ჯიშია).

ქჳრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ქჷრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ. — 1. ზს. ნასვენი, მოუხენელი მიწა. ამ ზაჳ და̈ბ ქჳრად ა̈მსა̈დ (ბზ.) მისას დაბ ქჷრად ა̈მსა̈დ (ბქ.) — წელს ყანა მოუხენელი დამრჩა. **ქჳრად ლისედ** ბზ. — გადატ. ცარიელზე დარჩენა. 2. მინდორი, მოლი. ქჷრა შიხჳშ ოხგჳერშლე (ბქ. 248) — მინდორი ნახშირით გაუვსო. ღეზჳისა ხოჩა ქჷრა ხიორიხ (ლშხ.) — ეზოში კარგი მოლი აქეთ. 3. სამჭედლო ქურა.

ქჳანდარ, ქონდორ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ბოტ. — ქონდარი. ჰარტმა̈რისგა ალა̈შიხ... ქჳანდარს, ნიჳრას... (ბქ. 69) — ბოსტნებში თესავენ ქონდარს, ნიორს...

ქჳას (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ქჳა̄სი** (-სი̄შ, -არ) ლშხ. — ბალახის ცოცხი. ხოჩა ქჳას ანსყე (ბზ.) — ბალახის კარგი ცოცხი გააკეთა. ქჳასჳშ ხჳა̈ჯელედ სკირის (ლნტ.) — სოხანეს ბალახის ცოცხით ეხეეტაეთ. კნინ. **ქჳასგლდ** ბზ., ლნტ., **ქჳა̄სოლ** ლშხ.

ქჳა̈ბ (-იშ, ქჳაბა̈რ) ბზ., ლნტ., **ქჳაბ** (-არ) ლშხ. — გამოქვაბული, ქვაბი. ბეფშჳ სგა̄ჩა̈დ ქჳა̈ბოთე (ბზ. 262) — ბავშვი გამოქვაბულში შეეიდა. ფიშირს ხოწჳახ თანჳშდად ლე̄თჳშ ქჳაბისა (ლშხ. 14) — ბეერს უნახავს ალი (ავი სული) ღამით გამოქვაბულში. ლიც ეიქან, ქჳა̈ბისა არდახ (ლნტ. 312) — წყალს ზემოთ, გამოქვაბულში, იყენენ.

ქჳა̈ნ (-იშ, ქჳანა̈რ ბზ., ლნტ., ქჳანა̈შ ბქ.), **ქჳან** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჭიუხი, კლდოვანი ადგილი. ქჳა̈ნდჳ ალგენე̄ლი ამეი ლირდე! (ბზ.) — ქვად (ჭიუხად) იქცეს ასეთი ყოფაო! დაჴარ ქჳანს ემსედე̄ლიხ (ლშხ.) — თხები ჭიუხში დარჩენილან. ქჳანა̈რს მიჲ ახეწად (ლნტ.) — ჭიუხებს მზე მოადგა (გამოხედა).

ქჳა̈სტ იგივეა, რაც **ლჳა̈სტ**.

ქჳა̈ქჳია̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ქჳაქჳია** (-იშ, -ჳია̈ჳ ბქ., -ჳია̄შ, -ჳიე̄ლ ლშხ.), **ქჳა̈ქჳია̈** (-ჳია̈დშ, -ჳია̈ლ) ლნტ. — დაბალი და მსუქანი ადამიანი. იმეი ქჳა̈ქჳდა̈დ ზჳრა̄ლ ანჴა̈დ?! (ბზ.) — რა მსუქანი და დაბალი ქალი დამდგარა?! გიგოს ქჳაქჳიად ღეხჳ ხაყა (ლშხ.) — გიგოს დაბალი და მსუქანი ცოლი ჰყავს.

ქჳა̈ცა იგივეა, რაც **ქჳეცა**.

ქჳა̈ხ (ქჳახა̈შ||-იშ) ბზ., **ქჳა̈ხი** (ქჳახა̈შ ბქ., -ხიშ ლნტ.) — იანვარი. ქჳა̈ხისგა თხე̄რედ ესერ დე̄მა აკჳა̄ნე ფა̈კჳნას ქა̈მთე (ბზ.) — იანვარში მგელიც არ გააგდებს კარში თავის ლეკვს. ქჳა̈ხია̈შ მგცხი ციცჳს ი კენს ესერ ათხა̈ი (ანდ.) — იანვრის სიცივე კატას და კვერნას ერთად უყრის თავსო. ქჳა̈ხისა სჳრჳ მგცხა̈დ ხოხალ (ლნტ.) — იანვარში დიდი სიცივეები იცის.

ქჳა̈ჯ (-იშ, ქჳაჯა̈რ) ზს., **ქჳაჯ** (-არ) ლშხ. — სახელური (კოტა, მაჭი). მერჩილს ხოჩა ქჳა̈ჯ ოხსყე (ბზ.) — ცელს კარგი კოტა გაუკეთა. ა̈მის ქჳა̈ჯ ხაშხა (ბქ. 229) — ამას ცელის სახელური ჰქვია. კნინ. **ქჳა̈ჯილდ** ზს., **ქჳაჯი̄ლ** ლშხ.

ქჳეირ, ქჳე̄რ (ხონქჳე̄რა, მანქჳე̄რე ბზ., ლშხ., ხოქჳეირა, ქჳეირალა ლნტ.) **ქეირ** (ხონქერა) ბქ. — ცივი; გრილი. ნა̈ბოზთე ხოჩა ქჳეირ ხაზნა (ბზ.) — საღამო ხანს (კარგი) სიგრილე სჩვევია. ჩჳიბეჴეჳს ჯჳედი ლინთჳ ხა̈მთქჳა ი ქეირ ამზაჳ (ბქ. 224) — ჩუბეხევში გრძელი ზამთარი და გრილი ზაფხული იცის. ლგფინე ლიც ა̈თჳი ლი, უფინა — ქჳეირ (ლნტ. 18) — ადუღებული წყალი ცხელია, აუდუღარი — ცივი.

ქჳე̄რ იგივეა, რაც **ქჳეირ**.

ქჳერწილ (-წლიშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ქორწილ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ქორწილი. მიჩა დის ი და̈ჳს ქჳერწილ ხა̄რხ (ბზ. 252) — დედამისსა და დევს ქორწილი აქეთ. ჯი ესერ ქჳერწილისგ' ა̈რი ამეჩჳ (ბქ. 197) — მე აქ ქორწილში ვარო. დედფალი დის ჴგდეხ ქორწილთე (ლშხ. 33) — დედოფლის დედა მოჰყავთ ქორწილში. ქჳერწილ ხოშა ნალალდ მჳეოლირს ხოხალდახ (ლნტ. 46) — ქორწილი უფრო ხშირად შემოდგომაზე იცოდნენ.

ქჳეყანა (-ნა̈შ, -ყნა̈რ ბზ., -ნა̄შ, -ნე̄ლ ლშხ., -ნა̈დშ, -ნა̈ლ ლნტ.) **ქეყანა** (-ნა̈შ, -ყნა̈რ) ბქ., — ქვეყანა. როსტომი მონწირ ჩჳ დე̄მ ა̈რი ქჳეყანაჲი (ბზ. 233) — როსტომის მომრევი არსადაა ქვეყანაზე. ამზჳ ქეყანა ესერ ქომჩედელი (ბქ. 11) — ამდენი ქვეყანა გამოვია-

რეო. გ ა დ ა ტ. ხალხი, ქვეყანა. ქჷეყანა ეშჩუ ლგმარდ მეჭჳე (ლშხ.) — ქვეყანა (ხალხი) იქ ყოფილა მოსული.

ქჷეცა, ქჷა̈ცა (-ცა̈შ ბზ., -ა̈შ ბქ.), **ქჷეცა** (-ცა̄შ ლშხ., -ჲშ ლნტ.) — მოჭრა. იხმარება გამოთქმაში: **კინჩხი ქჷა̈ცა!** (ბზ.) — კისრის მოჭრა! (თავის მოჭრა, დიდი სირცხვილი). ეჯი ჷოჯახი კა̄ნჩხი ქჷეცა ი̄რი (ლშხ. 39) — ის ოჯახის თავის (კისრის) მოჭრა იქნება.

ქჷეცენი იგივეა, რაც **ქჷეცნი.**

ქჷეცნი (ოქჷეც, აქჷა̈ც; ა̈ქჷცენი ზს., ოქჷეც, აქჷა̄ც; აქჷცენი ლშხ.), **ქჷეცენი** (აქჷეც, აქჷა̈ც; ა̈ქჷეცენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — წყდება, იჭრება. ლგცრე ფიმფრობჷი ჷოქრეშ ლიმშაჷ ჩუ ქჷეცნიჷ (ბქ. 242) — წყალდიდობისას ოქროს (მოპოვებისთვის) მუშაობა წყდებოდა. თჳკჷ ჩჷაქჷაც (ლშხ.) — თოკი გაწყდა. ჭაჭჳი ლოქ ამექჷეცხ, ეჯმა̈გ ლოქ ლახომგუშა̈ჲახ (ლნტ.) — წელში გაეწყდით, იმდენი ეიმუშავეთო.

ქჷიბილ იგივეა, რაც **ქჷირა̈ფ.**

ქჷით (-იშ, -ა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.) — ქურდი. ქჷით დე̄მე მოშ ა̈ნთხეჴ (ბზ. 26) — ქურდი ვერსად ვერ იპოვეს. ქჷითიშ მა̈დილ ესერ მუბჷირ ლე̄თ ლი (ბზ.) — ქურდისთვის მადლი ბნელი ღამეაო. ჩიჩოლ ლგმა̈რელი ქჷით (ლნტ. 116) — ჩიჩოლი ქურდი ყოფილა. კ ნ ი ნ. **ქჷითილ'დ'** ბზ., ლნტ.

ქჷითილ იგივეა, რაც **ქჷცურე̄ლ.**

ქჷითრა̈-ბურსა̈ (-იშ, -საუ) ბქ. — ქურდბაცაცა. სოჳველისგა ეშხუ-ეშხუ ქჷითრა̈ბურსა̈ დემის შდეჴნიჷ (ბქ.) — სოფელში ერთი ქურდბაცაცა არ გამოილეოდა.

ქჷითრა̈ჲ (-იშ, -ჲა̈ლ) ბზ., **ქჷითრა̈** (-იშ, -რა̈უ||-რაუ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ქჷითრაჲ** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — ქურდი, ქურდბაცაცა. ეჯზუმ ქჷითრა̈ჲს ქჷინ მა̄მ ხო̄გ (ბზ.) — ისეთი ქურდი არავინ არ არის (ისეთ ქურდს სული არ უდგას). ქჷითრა̈ მარე და̈ს ხალა̈ტ (ბქ.) — ქურდი კაცი არავის უყვარს.

ქჷილგმგენე იგივეა, რაც **ქჷინლგმგენე.**

ქჷინ (-იშ, ქუნა̈რ) ზს., ლნტ., **ქუნ** (-არ) ლშხ. — 1. სული. მუშჷა̈ნ მა̄რა მე̄ჷარ ხანწა̈მ ლგდგა̈რი ქჷინ (ბზ. 11) — სვან კაცს ძალიან სწამს მიცვალებულის სული. ჭირისუფა̈ლს ქჷინ ქორთე ხად ლეტხე (ბქ. 301) — ჭირისუფალს მიცვალებულის სული ოჯახში უნდა დაებრუნებინა. ქუნა̈რს ლაფანაჲი სა̈ხმა̈ხ ხასდიკ (ბქ.) — სულებს კურთხევის (საკურთხის) დროს ხმაური სწყინთ. ძაულდ ქა̈დქჷით ქჷინ ი ჷითამ ჩჷადაგან (ლნტ. 316) — მელამ სული განაბა (მოიპარა) და ვითომ მოკვდა. ქუნა̈რს ეშხუ ლა̈დელ ლახორ ლოქ ხარხ (ლნტ. 63) — სულებს ერთი დღე თავყრილობა აქვთო. 2. სუნი. ეჩი̄ ქჷინ ღე̄რბათჷ ლახჴანდა ჷიბებუა̄სდთე (ბზ. 329) — იმისი სუნი ღმერთს მიუვიდა ზესკნელში. ჷიცხს ა̈რყიშ ქჷინ ხეჴნი (ბქ. 196) — მსხალს არყის სუნი აუვა. პიტნა̄ჲ ქუნ ხოჴან (ლშხ., ხორ. 4) — პიტნის სუნი აქვს (უდის). ქუნა̈რ გაკრა აშხალა̈ ქჷინს ლოქ ხაჭიმხ (ლნტ. 63) — სულები კაკლის გოგის სუნს მოჰყვებიანო. კ ნ ი ნ. **ქჷინილდ** ზს., ლნტ., **ქუნჷლ** ლშხ., გ ა დ ა ტ. — ნეტავი! ქჷინილდ, ათხეჷ ჲა̈რდ ემგენე შჷა̈ნს! (ბზ.) — ნეტავი ახლა ვინმე სვანეთში დამსვას! იხ. **ქუნა̈რ.**

ქჷინლგმგენე (-ნე̄მიშ, -ნა̈ლ ბზ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ქჷინიმგენე**, **ქჷილგმგენე**, **ქჷინგმგენე** (-ნემ, -ნოლ) ბქ., **ქუნლგმგენე** (-ნე̄მიშ, -ნე̄ლ) ლშხ. — სულდგმული, პირუტყვი, საქონელი. ამ ლინთჷ ხჷა̈ჲ ქჷინლგმგენე ა̈ნბა̈რ (ბზ.) — ამ ზამთარს ბევრი საქონელი მოუვაკლდა (დაგვეხოცა). და̈ჷს ქჷინიმგენემ ჯჷეგ ესყა (ბქ. 51) — დევს საქონლის ჯოგი მიჰყავს. დემგჷაშჷ ქჷინლგმგენს ხა̈ჲმედა ეჩექა ლიჭედ (ლნტ. 167) — არცერთ სულდგმულს არ შეუძლია იმაზე გამოსვლა.

ქჷინმეყჷლე (-ლე̄მიშ, -ლა̈̄ლ ბზ., -ლემ, -ლოლ ბქ.) — ორგული („სულგაყოფილი"), ბოროტი. ეჯა მე̄ჷარ ქჷინმეყჷლე მა̄რე ლი (ბზ.) — ის ძალიან ბოროტი კაცია. ქჷინმეყჷლე მარე და̈ს ხალა̈ტ (ბქ.) — ბოროტი კაცი არავის უყვარს.

ქჷინმეჩდე (-დე̄მიშ, -და̈̄ლ ბზ., -დემ, -დოლ ბქ.), **ქჷინმეჩედე** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — სულწასული. იმჲი ქჷინმეჩდე მა̄რე ლი (ბზ.) — როგორი სულწასული კაცია. ქჷინმეჩდე ამსჷალდა̈შ მა̈გ ხოლამდ მეწჷენი (ბქ.) — სულწასული ადამიანის ყველაფერი

ცუდად მეჩვეიება.

ქჷინგმგენე იგივეა, რაც **ქჷინლგმგენე.**

ქჷირა̈ფ (-რფიშ, -რფა̈რ ბზ., -იშ, -რაფა̈ლ ლნტ.), **ქჷიბილ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ქჷირაფ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ხვიმირი. ლექჷე̄რს ქჷირა̈ფ ჩჷა̈ოფაჰჷა̈ნ (ბზ.) — წისქვილს ხვიმირი გაუფუჭდა. ქჷიბილს ესერ მ ̈ ახბირე, ლა̈რყია̈რ ე ღერ (ანდ.) — ხვიმირას რა მოაკლებს, რომ სარეკელა არ გამორეკავდესო. ლეგჷერს მა̈ჴე ქჷირა̈ფ ახოსყეხ (ლნტ.) — წისქვილს ახალი ხვიმირი გაუკეთეს.

ქჷირე (ოქურ, აქჷირ; ა̈ქჷრე) ზს., ლნტ., **ქურე** (ოქურ, აქჷირ; აქჷრე) ლშხ., გრდმ. — ალპობს. ქირს უჩხად ჩჷაქჷირ (ბზ.) — ოსპი წვიმამ დაალპო. ფათქისგა ქართებილ ჩოთქჷირახ (ბქ.) — ორმოში კარტოფილი დაულპიათ. ხჷა̈ჲ უჩხად ჩჷაქჷირ ლგყა̈რ (ლნტ.) — ბევრმა წვიმამ სახურავი (ყავარი) დაალპო.

ქჷირეთ იგივეა, რაც **ქჷირით.**

ქჷირით (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) **ქჷირეთ** (-ა̈რ) ბქ., **ქჷირეთ** უშკ. — ქვირითი. ცუზჷა̈რ ქჷირითს შგდეხ (ლნტ.) — თევზები ქვირითს ყრიან. ბქ. გადატ. შეჯგუფებული. ქჷირთშჷ ესღრიხ (ბქ.) — შეჯგუფებული მიდიან. ლუნჩჷრა̈რს უშხჷა̈რთე ხა̈ღისგხ ქჷირთ-ქჷირთდ (ბქ. 230) — ძნებს ჯგუფ-ჯგუფად დებენ.

ქჷირქჷ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ალ ბქ.) — ქურქი. ეჯ მა̄რეს ქჷირქჷ ოხყი̄და (ბზ.) — იმ კაცს ქურქი უყიდია. ქჷირქჷ ქოხჰონ თხუმქა (ბქ. 206) — ქურქი თავზე მოვიხვიე.

ქჷიშ[1] ლშხ. — სახელწოდება სოფ. სასაშის ერთ-ერთი ეკლესიისა. თამფა დოშდი ძინარს... ადინეხ ქჷიშთე (ლშხ. 25) — აღდგომის ორშაბათ დილას წავლენ ქვიშის ეკლესიაში. იხ. **ქჷიშობ.**

ქჷიშ[2] (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ცხენის ავადმყოფობაა. **ქჷიში ბედიშ!** (ბზ.) — ქვიშის ბედისა (ქვიშის კერძი)!

ქჷიშარა̈ჲ (-რა̈̄შ) ბზ., **ქჷიშორა** (-რა̈ჲშ) ბქ., **ქჷიშარაჲ** (-რა̄შ) ლშხ. — ქვიშისფერი, რუხი. ქჷიშარა̈ჲ ჩა̈ჟ ლი (ბზ.) — ქვიშისფერი ცხენია.

ქჷიშარა̄ჲ (-რა̄ჲშ) ლშხ. — ქვიშობაზე დასაკლავი (ცხვარი, ხბო, ძროხა). ქჷიშარა̄ჲ ბარჯს ბაპს ხა̄ჷდიხ (ლშხ. 26) — „ქვიშარას" ბეჭს მღვდელს აძლევენ. იხ. **ქჷიშობ.**

ქჷიშა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., ლშხ. — ქვიშიანი. ჰალი რიყ მეჷარ ქჷიშა̈̄რ ლა̈სჷ (ბზ.) — მდინარის ნაპირი ძლიერ ქვიშიანი იყო. ჩა̄ჟ ქჷიშა̄რ აგის ხეყე̄დ ლგბე (ლშხ.) — ცხენი ქვიშიან ადგილზე ჰყავდა დაბმული.

ქჷიშობ ლშხ. — რელიგიური დღესასწაული, რომელიც აღდგომის შემდეგ კვირის ორშაბათს იმართება ქვიშის ეკლესიაში. ეშხჷ აგის გჷი̄ჲრა ქჷიშობჟინ (ლშხ. 27) — ერთ ადგილას გვიწერია ქვიშობის შესახებ.

ქჷიჩი̄დო̄ლდ, ქჷიჩი̄დო̄ლუშ ბზ., ზმნს. — ნელა, ფრთხილად, ჩუმად. მიჩა დაჩჷირ ქა̄ჩა̈დ ქჷიჩი̄დო̄ლუშ (ბზ. 276) — იმისი და ფრთხილად გავიდა. შკაფა̈ ყორს ქჷიჩი̄დო̄ლუშ ხაკრად! (ბზ.) — კარადის კარი ფრთხილად გააღეთ (აღებდეთ)!

ქჷიცე (ოქუც, აქჷიც; ა̈ქჷცე ზს., აქუც, აქჷიც; აქჷცე ლნტ.), **ქუცე** (ოქუც, აქჷიც; აქჷცე) ლშხ., გრდმ. — ჭრის, წყვეტს. თგრქა̈დ... ჩი̄ ჩუ ქჷიცე (ბზ. 439) — მაკრატელი ყველაფერს ჭრის. ეჯჲარდ ჩჷაქჷიცხ თეკჷ (ლშხ.) — მათ თოკი გაჭრეს. კა̈ცხმოყ ჩუ ქჷიცეხ თგრქა̈დშჷ (ლნტ. 29) — წვერთან გაჭრიან მაკრატლით.

ქჷიჯ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — 1. როდინი, „ქვეჯა", ფილთა. ჰუბრა̈რს ხეხელიხ... ბაჩრე ქჷიჯა̈რ (ბქ. 227) — ჭუბერლები პოულობენ ქვის როდინებს. 2. ფალია, საპირწამლე. კნინ. **ქჷიჯილ.**

ქჷრიჷ (-იშ, ქჷრიჷა̈ლ ბზ., ლნტ., -არ ბქ.), **ქრუჷ** (-ალ) ლშხ. — ქერივი. ფე̄დიას ეშხუ ქჷრიჷ იზგა (ბზ. 381) — ახლოს ერთი ქერივი ცხოვრობდა. ემჰედე̄ლი ქრუჷი ჰყინტო̄ლ (ლშხ. 67) — მოსულა ქერივის ბიჭუნა.

ქგთხ იგივეა, რაც **ქგთხჷლ.**

ქგთხა̄რ (-იშ, -ალ) ლშხ., **ქგთხა̈რ** (-ხარა̈ლ) ლნტ. — მუწუკიანი. ქგთხა̄რ ნიჩჷ ხა̄რ (ლშხ.) — მუწუკიანი სახე აქვს. ქგთხა̈რ თხჷიმქა ასაცჷემხ ჟაგა̈რ (ლნტ.) — მუწუკიან თავზე წამალი წაუსვეს.

ქჷთხჷ̄ლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), ქჷთხჷლ (-თხლა̈შ, -ა̈რ) ბქ., ქჷთხ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — 1. პატარა მუწუკი. ქჷთხჷ̄ლა̈ ლიხეპს მასტუნა ხოხა (ბზ.) — მუწუკის გასკდომამ ტკივილი იცის. ქჷთხჷლდ მერღუე (ბქ.) — მუწუკებისაგან შეჭმული. 2. ბებერა. ქჷთხ მუსტუნია̈ ლი (ლნტ.) — ბებერა მტკივნეულია.

ქჷლ[1] იგივეა, რაც ქილ.

ქჷლ[2] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ხმირი სუნთქვა, ქშენა. ლჷყალუე ბეფშილდა̈შ ქჷლ მია̈დ ქა მესმიუ (ბქ.) — შეშინებული ბავშვის ქშენა მე მესმოდა.

ქჷლიბ იგივეა, რაც ქილიბ.

ქჷმ იგივეა, რაც ქიმ.

ქჷნა̈შ (-ნშიშ, -ნშა̈შ) ზს., ქჷნეშ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — კანაფის თესლის მეჭამანდი. ქჷნა̈შ ლალუ̄მხ (ბზ.) — კანაფის თესლის მეჭამანდი ჭამეს. ა̈სყედხ ჭარხალს ი ქჷნეშს (ლნტ. 53) — აკეთებენ ჭარხალს და კანაფის თესლის მეჭამანდს.

ქჷნთიირ, ქჷნთჷრ (-იშ, -ა̈რ, -ა̈ლ) ზს. — ცარიელი ქონი. ლაგა̈ფდ ქჷნთიირ ამხუ̄ედ (ბზ.) — წილად ცარიელა ქონის ნაჭერი შეხვდა.

ქჷნშა̄რ (-იშ, -ალ) ლშხ., ქჷნეშა̈რ (-ა̈რ) — კანაფის თესლის გულიანი პური. ჟესსყუ̄ნეხ ეჩეჟი ქჷნშა̄რალს (ლშხ. 35) — დააწყობენ იმაზე კანაფის თესლიან პურებს.

ქჷსა (-სა̈შ, -სა̈ლ) ბზ., ქჷსე (-სემ, -სოლ) ბქ., ქჷქ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ფიფქი, მშრალი თოვლი. ლინთუისგა ქჷსა ხოხა (ბზ.) — ზამთარში მშრალი თოვლი იცის. ჯაჰა̈რლეჟა ქჷსე ხა̈ზ (ბზ.) — ზურგზე ფიფქი [თოვლი] ადევს. გადატ. ქჷსდ ლირგა̈დი (ბქ.) — მსუბუქად ლაპარაკი. კნინ. ქჷქჷლდ.

ქჷქიმდ ლიგნე იგივეა, რაც ქიქიმდ ლიგნე.

ქჷქშჷ ბზ., ლშხ. — 'და'ძვრა. ქჷქშჷ დეშ ჩომინ (ლშხ.) — ვერ დაიძრა ადგილიდან. ქჷქშჷ დეშ ხაყერხ ბეჩს (ლშხ.) — ძვრა ვერ უყვეს ქვას. გადატ. ქჷქშჷ მა̄მ ესდე (ბზ.) — ყურადღება არ მიაქცია.

ქჷჩხ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.), ბოტ. — სარეველა ბალახი. ქჷჩხ მაუ̄ინ ლი (ბზ.) — სარეველა ბალახი მავნეა. ლარტამ ქჷჩხუ̄შ ლი გუ̄ეში (ლნტ.) — ბოსტანი სარეველა ბალახითაა სავსე.

ქჷხ (-იშ, —) ბზ., ქჷხნა (-ნა̈შ, —) ბქ. — გადადება, 'და'ძვრა ადგილიდან. ლა̈დეღხენქა ლადეღთექა ქჷხ-ქჷხ ზა̈ა̈რ ესერ ოხკუ̄არახ (ბქ.) — დღიდან დღემდე გადადებას წლები გაუყვანიათ (გამოუვლიათ).

ლ

-ლა თანდ. — -თვის, -გამო. ლგდგა̈რლა ესერ ლგჲა̈რჲუ ლოხცა̈დხ (ბზ. 314) — მკედარში (მკვდრისთვის) ცოცხალი გაგვიცვალეთო. ბოგს ეჩხენიშ ნაჩომლა ბოგს ამხენ ესერ ხა̈წრალახ (ანდ.) — ხიდს იქით ნაქნარისთვის ხიდს აქეთ აგინებდნენო.

ლაბნა იგივეა, რაც **ხაბნა.**

ლადალ (-დლიშ, -დლა̈რ) ზს., **ლანდალ** (-დლარ) ლშხ. — ბაღლინჯო. ჯჷინელ ჭედს ლადლა̈რ ხორდ (ბქ.) — ძველ კედელს ბაღლინჯოები ჰყავდა. შდრ. **გგრდლაბ.**

ლაზჷ[1] იხ. **ტუბა̈, ჭუბ.**

ლაზჷ[2] იგივეა, რაც **ლა̈ზჷ.**

ლალ ზს., ლშხ. — სიბრალულის გამომხატველი ნაწილაკი. ეჩჷნღო ლალ ჯა̄ჲ ჩ'ოთდაგრახ (ბზ. 1) — მერე თეითონაც მოუკლავთ საწყალი. სერ მადმა ლალ მაშყიდ (ბქ. 14) — მეტი აღარ მახსოვს (მე) საწყალს. მეთხჷჲარას ლალ ხაყლჷწიხ დალიშ (ლშხ. 13) — საბრალო მონადირეებს დალის ეშინიათ. მა̈ჲ ლალ ჯაკუხ? (ჰოეზ. 46) — რა გინდათ, (თქვე) საცოდავებო?

ლალა̈ტ (-ლტიშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **ლალატ** ლშხ. — ღალატი. დაჩჷირს ხაყლუნი ჯიმლა̈შ ლალა̈ტდ (ბქ. 200) — დას ეშინია ძმის ღალატის'ა' (ღალატად). ლალა̈ტს მინ იმჲი ლოქ ადაბედა̈ჷიხ? (ლნტ. 90) — ჩვენ ღალატს როგორ გავბედავთო? ლალა̈ტ ხაკჷდახ გალფხანარეშ (ჰოეზ. 44) .— ღალატი უნდოდათ გარდაფხაძეების'ა' (გალფხანების).

ლალე (-ე̄მიშ ბზ., ლშხ., -ლა̈რ ბზ., -ე̄შ, -ლარ ლშხ.), **ლა̈ლე** (-ლემ, ლალოლ ბქ., -ჲშ, ლალა̄ლ ლნტ.) — ფრთა. ჭყინტს ფა̈რშმა̈გდ ლალე ლოხკჲჩ (ბზ. 286) — ფარშევანგმა ბიჭს ფრთა მოუგლიჯა. გჷეფ ზჷრა̄ლდ აფხიჲ ლალარ (ლშხ. 73) — კუდიანმა ქალმა გაშალა ფრთები. სკა ლოქჷ აჩადხ მიჩა ლალა̈ლხოჲსა (ლნტ. 261) — ჩემს ფრთებში შემოდითო. აჷთა̈ნდილა ლა̈ირს ა̈ჲრი მჷგჷი ლალოშ (ჰოეზ. 326) — ავთანდილი წერილს წერს მტრედის ფრთით. კნინ. **ლალიდ** ზს. ლალიდ ჩ'ოთშყადხ (ბქ. 67) — ფრთა დაუვარდათ. და̄ლდ მანგჷრს ლალიდ ლახთხეპ (ჰოეზ. 278) — დალმა მანგურს ფრთა მოუსვა (გაჰკრა).

ლანაჷ (-იშ ბზ., ლნტ., -ა̈შ ბქ., -ა̈რ ზს., ლნტ.), **ლა̄ნაჷ** (-არ) ლშხ. — ფეხმძიმე, ორსული. ჲეხჷ ლანაჷ ა̈მსა̈დ (ბზ. 58) — ცოლი ფეხმძიმე დამრჩა. ლანაჷ ზჷრალ ჲორი მარემ ქჷინ ესერ ლი (ანდ.) — ფეხმძიმე ქალი ორი ადამიანის სულიაო. ჲეხჷ̄ ლა̄ნაჷ ი̄რი (ლშხ. 68) — ცოლიც ორსული იქნება. ეჯ მარას ჲეხჷ ხეყადდა ლანაჷ (ლნტ. 277) — იმ კაცს ფეხმძიმედ ცოლი ჰყავდა. ხეხჷ ლანაჷ ჯარ (ჰოეზ. 309) — ცოლი ორსული გყავს.

ლანდალ იგივეა, რაც **ლადალ.**

ლარ იგივეა, რაც **ლა̈რ.**

ლარდჷა̈ნ (-იშ, -ჷანა̈ლ) ბზ., **ლარდჷანა̈** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ლარდჷან** (-ელ) ლშხ. 1. ნაჭრილობევი, იარა. გიერგდ სანდუხჷს ლარდჷა̈ნ ესგენე ნიჩჷჲი̄ნ (ბზ.) — გიორგიმ სანდუხვს სახეზე ნაჭრილობევი დაამჩნია (დაადვა). 2. დაღარული. ციოყ ლარდჷანე ჷიშკიშ მარე ლი (ბქ.) — ციოყი სახედაღარული (დაღარული სახის) კაცია.

ლარზჷ იგივეა, რაც **ლა̈ზჷ.**

ლართ იგივეა, რაც **ლა̈რთ.**

ლარიბ იგივეა, რაც **ლა̈რიბ.**

ლარლა̄დ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ლარლად** (-ლდიშ, -ლდა̈რ) ბქ., **ლარლა̄ნდ** (-ა̈ლ) ლშხ. — ბატი. ლარლდა̈რს გუნ ლასგრგებ ლინლილ

ხაგხ (ბქ.) — ბატებს მეტად სასარგებლო ღინ-ღლი აქეთ. ღარღდა̈რ ლგცისგა დოშდულს ესერ ხა̈რმისკალახ (ანდ.) — თურმე ბატები მთეარეს დასაჭერად დასდევდნენ (იჭერდნენ) წყალშიო.

ლაჭა იგივეა, რაც **ლა̄ჭა**.

ლაჯგ იგივეა, რაც **ლგჯგ**.

ლა̈ბენა იგივეა, რაც **ხაბნა**.

ლა̈ზუ̂ (-იშ, ლაზუ̂ა̈რ) ბზ., **ლაზუ̂**[2] (-არ) ბქ., **ლარზუ̂** (-ა̈შ, -ა̈რ) ლხმ., **ლეზუ̂** (-არ) ლშხ., **ლა̈ძუ̂** (ლაძუ̂ა̈რ) ლნტ. — ბზიკი, ბუზანკალი. ჯანა̈რს ლა̈ზუ̂ა̈რ მეუ̂არ ხეჳუ̂ა̈დიხ (ბზ.) — ხარებს ბუზანკალები ძალიან ესევიან. ლარზუ̂ა̈შ ნაჯეფს ქა ლიშიდე ხამთქუ̂ა (ლხმ.) — ბზიკის ნაკბენმა გასიება იცის (ნაკბენს_ სჩვევია).

ლა̈ლე იგივეა, რაც **ლალე**.

ლა̈ნწუ̂იშ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ლენწიშ** (-წშიშ, -წშა̈რ) ბქ., **ლენწუშ** (-წშიშ, -წშარ) ლშხ., **ლენწუ̂'იშ'** (-ა̈რ) ლნტ. — კავი (სახვნელი იარაღი); კუთანი. ლა̈ნწუ̂იშ მგკრაულ ლეშ აჴნი (ბზ.) — კავი სახნისის გარეშე ვერ ხნავს. ლაჴნიდ ლენწშა̈რ ნულუ̂ანდა (ბქ. 229) — სახნავად კავები გვქონდა. ლენწიშ ბერ ესერ უ̂ორ ლახჴეჩა, მგკრა — ბერს (ანდ.) — სახვნელი (კავის ძირითადი ნაწილი, რომელზედაც სახნისია დამაგრებული) მიწას შესცვეთია, სახნისი კი — სასვენელსო. ხაკუჩ ანნაყახ ლენწუში მაჯრნ დიარ (ლშხ. 24) — უნდა გამოაცხონ კავის მსგავსი პური. ბელტიყლაპია̈ს კამბეჩა̈რ სკა ხობგდა ლენწუ̂იშუ̂დ (ლნტ. 209) — ბელტიყლაპია... [illegible] ...ეჩები კავში (კავისთვის) ება. შდრ. **გუ̂თა̈ნ**.

ლა̈რ (-იშ, ლარა̈ლ ბზ., ლნტ., ლარა̈რ ბქ.), **ლარ** (-ალ) ლშხ. 1. ღარი. კალმახ ქა̈ნხოჩუ̂ა̈ნ სარგა̈ ლა̈რისგა (ბზ. 74) — კალმახი გაცოცხლდა წყაროს ღარში. თქლეღრას ბეფშ ახახუ̂ია ლეგუ̂ერი ლა̈რმოყ (ლნტ. 259) — რძალს ბავშვი უპოვია წისქვილის ღართან. 2. ხევი, ხეობა. ლარა̈რისგა იშყუ̂დიუ̂ხ ქუ̂იშა (ბქ. 242) — ხევებში ქვიშას რეცხავდნენ. შდრ. **ტუ̂იბ**.

ლა̈რა (-რა̈შ, —) ბზ., **ლერა** (-რა̈შ, — ბქ., -რა̈ძშ ლნტ., -რა̄შ, — ლშხ.) — მოშორება, გადაშენება. მა̄მ მეკუ̂ა̈დ ალ ჩა̈ჟი ლა̈რა (ბზ.) — არ მინდოდა ამ ცხენის მოშორება. თხერემ ლერა ი შდეხა! (ბქ.) — მგლის გადაშენება და ამოწყვეტა! (წყევლაა).

ლა̈რთ (-იშ ზს., ლნტ., -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.), **ლართ** (-ალ) ლშხ. — ნაბადი. მიჯნე̄მ ლა̈რთ ა̈დირშ (ბზ. 237 ‖ა̈დგრშე) — თვითონ ნაბადი გაიშალა. შაუ̂ა̈ძდ ლა̈რთ სგა ლა̈იქუ̂ (ბქ. 38) — მაეამ ნაბადი მოიხურა (ჩაიცვა). ლა̈რთ ასგრშეხ (ლნტ. 182) — ნაბადი გაშალეს (დაიგეს).

ლა̈რიბ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ლარიბ** (-ალ) ლშხ. — ღარიბი. გძერგი̄ლ ლა̈რიბ მა̈რე ლა̈სუ̂ (ბზ. 314) — გიორგი ღარიბი კაცი იყო. მეცართე ლი̄ზის ითძა̈ლხ ლარიბ ი დიდარ (ლშხ. 11) — მკითხავთან წასვლას ცდილობენ ღარიბი და მდიდარი. ალძა̈რ ლა̈რიბა̈ლ ლიხ (ლნტ.) — ესენი ღარიბები არიან.

ლა̈უ̂ა̈რ იგივეა, რაც **ლე̄უ̂ა̈რ**.

ლა̈ძუ̂ იგივეა, რაც **ლა̈ზუ̂**.

ლა̄ნაუ̂ იგივეა, რაც **ლანაუ̂**.

ლა̄ჭა (-ჭა̈შ, -ჭა̈ლ) ბზ., **ლაჭა** (-ჭა̈ძშ. -ჭა̈ლ) ლნტ. — ნიჟარა; ავგაროზი. ბეფშს ლაჭა ახორეკეხ აკაუ̂ა̈ნჟი (ლნტ.) — ბავშვს ნიჟარა ჩამოუკიდეს აკვანზე.

ლე[1] იგივეა, რაც **ლენ**.

ლე[2] იგივეა, რაც **ლეჰ**.

ლებ იგივეა, რაც **ლუ̂ებ**[1].

ლედ[1] (-მიშ, — ზს., -იშ, — ქს.) — სამართალი. ულა̈დ ლედიში სამგრთა̈ლი მუმწუ̂ინე თგრქა̈დუ ოხუ̂ზგზე (ბზ. 416) — უსამართლო სამართლის გამსწორებელი (გამმართავი) მაკრატელი გამომიგზავნეო. ნექა̈დს ი უნბლა̈რს ლედლისგა მინე შუ̂იმ ხა̈ზხ (ანდ.) — მეცდომით'ა' და უნებლიეთ მომხდარს (ანაცდენს'ა' და უნებლიეს) (თავ-) თავისი სამართალი აქვთ.

ლედ[2] — დარდი; ეჭვი, შიში. ნუმაუ̂ ესერ ლედ ხა̄რ (ბზ. 315) — დარდი ნუ გაქვსო. ბულათს ამშა ლედ ხა̄და (ლშხ. 69) — ბულათს ამისი დარდი ჰქონდა. სი იმშა ლედ ჯარ? (ლნტ. 100) — შენ რისი გეშინია (დარდი გაქვს)? ეჩი ლედ სგა̈ძ ნომა ჯარხ (ჰოჯ. 146) — თქვენ იმის დარდი ნუ გაქვთ. შდრ. **ფიქრ**.

ღედა̈რ, ღედერ (-იშ‖-დრიშ, -დრა̈ლ ბზ., -დრა̈რ ბქ.), **ღედერ** (-დრიშ, -დრალ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — მინდვრის ბარდა. მუ ღედა̈რის ალა̈ში (ბზ. 412) — მამა ბარდას თესავს. ჰგლდელს ნა̈ყუნდ ხა̈გნენა ღედერ (ბზ. 358) — მწყემსს შეჭამადად ჰქონია (სდგმია) ბარდა. დაბა̈რისგა ლალა̈შიდ ღედა̈რს (ბქ. 224) — ყანებში ეთესაეთ ბარდას. ღედა̈რ ჴადჳ ესერ ა̈ჰერალნე (ანდ.) — ბარდა მუცელს ახმაურებსო. ბობშ იწა̈ნნი ღედერს (ლშხ. 59) — ბავშვი გლეჯს ბარდას. მგლეჩხჳიმდ ანშიდ ქა ღედერ (ლნტ. 228) — ლეჩხუმელმა გადმოყარა ბარდა. ღედრაშ ფაკნა̈რს ჟი ხექე̄ლუნიდ (ჰოეზ. 36) — ბარდის (შეჭამადიან) ჯამებს მიაძლებით. შდრ. **როგჳ**.

ღეზჳ იგივეა, რაც **ღა̈ზჳ**.

ღეი იგივეა, რაც **ღეჰ**.

ღელეღულე, ღელეტეხე (-ე̄მიშ, -ე̄ლ) ლშხ. — ხევხუვი. ღელეღულეჲსა იზგეხ ლენტხელ (ლშხ. 13) — ხევხუვებში ცხოვრობენ ლენტეხლები.

ღემალ იგივეა, რაც **ღჳემა̈ლ**.

ღემესა̈რ იგივეა, რაც **ღჳესა̈̄რ**.

ღენ[1] ზს., ლშხ., **ღენა̈** ბზ., ლხმ., ლნტ., **ღენა** ქს. — აბა ერთი, რაღა, ერთიღა (განუხაზღვრ. ნაწილ.). ჟი ღენ ახგენედ ყაბათგრ! (ბზ. 261) — ერთი ააყენეთ ყაბათური! ალე, ღენა̈! (ბზ.) — წამოდი, რაღა! მაჲ ღენ ამბაჳ ლი ჩუბებუა̈სდ? (ლშხ. 57) — რაღა ამბავია ქვესკნელში? ასიმჩარედ ღენა! (ლნტ. 316) — მოისმინეთ, ერთი! ჲექვრდა ღენ ნომის ღგრიდ! (ჰოეზ. 126) — ორივე ნუღა წახვალთ!

ღენ[2] იგივეა, რაც **ღჳენ**.

ღენწჳ'იშ', ღენწიშ, ღენწუშ იგივეა, რაც **ღა̈ნწჳიშ**.

ღეჲ იგივეა, რაც **ღეჰ**.

ღერ იგივეა, რაც **ღე̄რ**.

ღერა იგივეა, რაც **ღა̈რა**.

ღერბეთ იგივეა, რაც **ღე̄რბეთ**.

ღერბეთხჳარა იხ. **ღე̄რბეთღჳარა**.

ღერთა იხ. **ღე̄რბეთ**.

ღერთა̈ნი იგივეა, რაც **ღე̄რბეთღჳარა**.

ღერთემ, ღერმეთ იგივეა, რაც **ღე̄რბეთ**.

ღერმეთღო'ნ' იგივეა, რაც **ღე̄რბეთღჳარა**.

ღერღ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — 1. ღორღი. ნიშგე დაბ აშხჳ დრეჳქა ღერღ ლგმა̈რ (ბქ.) — ჩვენი ყანა ერთ დროს ღორღი(თ სავსე) ყოფილა. 2. ღრე. და̈რმოშ ხოზიხ ცხეკთე, ღერღთე (ჰოეზ. 56) — ეერავინ წაუვათ ტყე(ში)-ღრეში.

ღერღ[2] 1. შამბი, შამბნარი. 2. მსხვილღეროიანი მაღალი ბალახის თივა.

ღერღილ (-ღლიშ ზს., -იშ ქს.) — ღერღილი. ღერღილს მინე-მინეშუ მგდისგა̈ლი ახჰიმგდ (ბქ. 303) — ღერღილს თავ-თავისი ჩამომრიგებელი მოჰყვებოდა. მენგერე ფექს ღერღილ ხაჟახა (ლნტ. 33) — მსხვილ ფქვილს ღერღილი ჰქვია.

ღესე იგივეა, რაც **ღჳესე**.

ღეჳა̈რ იგივეა, რაც **ღე̄ჳა̈რ**.

ღეშგიმ, ღეშგინ იგივეა, რაც **ღჳეშგინ**.

ღეშგმაჳ იგივეა, რაც **ღჳეშგმაჳ**.

ღეშდ იგივეა, რაც **ღჳეშგდ**.

ღეჰ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ღეჰი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ღეი, ღეჲ** (-არ) ლშხ., **ღე** (-ა̈რ) ლნტ. — დუცი. ეჯ ლადა̈ლ ოჩა̈დდ ღეჰთე (ბზ.) — იმ დღეს წავედით დუცის საკრეფად (დუცზე). ღეჰი ლეზობდ იმა̈რგ (ბქ. 282) — დუცი საჭმელად ვარგა. ლა̈შხარს ოხჰი̄დახ ღეჲ (ლშხ., ხორ. 31) — ლაშხელებს მოუტანიათ დუცი. მიშგჳი ჳახშამ (ლი) თოთანიშა მეგრე ღეჰარ (ჰოეზ. 239) — ჩემი ვახშამი(ა) თოთიანის (ტოპ.) მსხვილი დუცები.

ღე̄ზა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ღე̄ზაჲ** (-აჳ) ლშხ. — ბუზანკალშემჯდარი, ბზიკნაკბენი; ფეთიანი, დამფრთხალი (საქონელი). მიშგუ ჰანა̈რ მე̄ჳარ ღე̄ზა̈ჲ ლიხ (ბზ.) — ჩემი ხარები ძალიან მფრთხალ'ნ'ი (ფეთიან'ებ'ი, ბუზანკალშემჯდარ'ნ'ი) არიან.

ღე̄თ, ღე̄თა̈შ, ჳე̄თ ბზ., **ღჳე̄თ** ეშგ., **ღეთ** ბქ., **ღო̄თ, ღო̄თაშ'ჳდ'** ლშხ., **ღოღოშტ**[1] ლნტ., ნაწილაკ. — ბარე, -ოდე, თითქმის, კინაღამ; მაინც. სე̄მი ღე̄თ თეჳ აჩა̈დ

(ბზ.) — თითქმის სამი თვე გაეიდა. აჴა ჩუ ღჳეთ ადგან (უშგ.) — ის კინაღამ მოკვდა. ჩხარა ღე̄თა̈ში მა̄რე იზგე სოფელისგა (ბზ.) — ცხრაოდე კაცი ცხოვრობს სოფელში. მიჩა მუ ჩუ ჳეთ ა̈ჲსო̄ყა̈ნ (ბზ. 259) — მამამისი (მისი მამა) კინაღამ გაგიჟდა. მიშგჳა მუხჳბა ჲეხჳ ღეთ სჳა მეჴდე ხადოჳ (ბქ.) — ჩემს ძმას ცოლი მაინც ჰყავდეს მოყვანილი. როსტომს ჲერბი ღე̄თ ხოდგარა დაშდჳ (ლშ.) — როსტომს ორიოდე დათვი მოუკლავს. ჲელჳა̄ მეგემ ეჩ:ჲ გარ არი ფიშირ ღე̄თ (ლშ., ხორ. 14) — ალვის ხე მაინც მხოლოდ იქაა ბლომად. ჳიჴ'ი ქაგარ ჲერჳ კამგლს ღო̄თ იცხემ (ლშ., ხორ. 4) — გველის წამალი (ბალახია) თითქმის ორ მტკაველს იზრდება. ჩიქე ათხეჷ ამჟი ღო̄თაშ ლი აჴალ (ლშ. 33) — ჯერ კიდევ ახლა(ც) მაინც ისევ ასეა. ღუმე̄რს ღო̄თაშჳდ ხაჴეშ ალ მეგემ (ლშ., ხორ. 3) — თითქმის ნაძვს ჰგავს ეს ხე. ამნე̄მ ჩუ ღო̄თაშდ ოგშიხა̄ლე მეგ (ლშ.) — ამან კინაღამ ყველა დაგეწვა. ჳოშთხჳ ღეთ ზაილდ ბერჲანს ხადა (ჰოჟ. 116) — ოთხიოდე წელი ბერიანში დაჰყო (ბერიანს ჰქონდა).

ღე̄ლა, ღე̄ლე (-ა̈შ||-ე̄შ, -ლა̈ლ) ბზ., **ღელა** (-ლაშ, -ლა̈რ ბქ., -ლა̈ჲშ, -ლა̈ლ ლნტ.), **ღელა** (-ა̄შ), **ღელე** (-ე̄შ, -ლა̄რ), **ღელ** (-იშ, -არ) ლხ. — ღელე. ალჲა̈რ ჩჳა̈თაჰა̈ჟხ ღე̄ლეჲსგა (ბზ. 128) — ესენი დაემალნენ ღელეში. ლა̄შხს ყულე ჲერჳდ აშხაშური ღელ (ლშ. 1) — ლაშხეთს ორად ყოფს აშხაშურის ღელე. ჲაკოფ:დ ქ'აშიდ და̄ჳარ ღელა̈თე̄ჲსა (ლშ. 61) — იაკობმა გადაყარა დევები ღელეში. და̄ჳარ იზელა̄ლხ ღელარისა (ლშ. 13) — დევები დადიან ღელეებში. ღელახოქა ლიჰჯდალ ამეჴედ მუს (ლნტ. 101) — ღელესთან მისვლამდე მოსულა თოვლი. კნინ. **ღელო̄ლ** ბზ., ლშ., **ღელოდ** ლნტ. ღელოლისგა დედბერ ბეჴლენილა (ჰოჟ. 189) — ღელეში დედაბერი გდია (გდებულა). შდრ. **ტჳიბ.**

ღე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.), **ღერ** (-ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ღერო, ღერი. ჩიჩჳლა̈ ღე̄რა̈ლ ოხუნზჳე̄რ (ბზ.) — დიყის ღეროები შევაგროვე. ნენია̈შ ღერ ლუფხთეოჳ ადკჳა̈რ, ლინთჳ ესერ აშ ა̈ხხელი (ანდ.) — თივის ღერო საბძელში შეაგდე, ზამთარში დაგიხვდებაო. კნინ. **ღე̄რო̄ლ** ბზ., **ღერილდ** ბქ., **ღე̄რი̄ლ** ლშ. ალ ბალახს ჴო̄დი ღე̄რილარ ხა̄რ (ლშ. 12) — ამ ბალახს გრძელი ღეროები აქვს.

ღე̄რბეთ (-იშ||ღერთა̈შ, ღერთა̈ლ) ბზ., **ღერმეთ** (ღერთემ, ღერთა̈ლ ჩზ., ღერთაშ, ღერთალ ლშ.), **ღერბეთ** (-ა̈ლ||ღერთა̈ლ) ლნტ. — ღმერთი. ხოშა ღე̄რბეთუ ლაგჳშედა! (ბზ.) — დიდი ღმერთი შეგვეწიოს (ღმერთიმც შეგვეწევაია)! ალჲა̈რს ღერთა̈ ნაჰოდ მასა̈რდ ხულჳეხ (ბზ. 267) — ამათ ღვთის მოცემული ბლომად აქვთ! დიდა̈ბუ ხა̄რ ღე̄რბათჳ! (ბზ. 233) — დიდება ჰქონდეს (დიდებამც აქვს) ღმერთს! ჴა̈მზგრახ ღერთემ (ბზ. 337) — დაგლოცოთ ღმერთმა! ღერმეთ ხია? (ბქ. 29) — ღმერთი ხარ? ხოშა ღერთემ ნამჰარს ატჳრეხ (ბქ. 77) — დიდი ღმერთის სანთელს ანთებენ. ღერმათ დეცხენჩუ მოდმაგეშ ესერ ხოშიდა (ანდ.) — ღმერთს ციდან არაფერი ჩამოუყრიაო. მი ხჳი ისგჳი ღე̄რბეთ (ლშ. 68) — მე ვარ შენი ღმერთი. ღერთალ ფიშირ ხანწამხ ლა̄შხარს (ლშ. 9) — ლაშხელებს ბევრი ღმერთ(ებ)ი სწამთ. ღერბეთს ჩჳათოცჳირა ხოშა ჰყინტ (ლნტ. 264) — ღმერთს დაუტოვებია უფროსი ბიჭი. ღერბათ დიდა̈ბ ხჳექა (ჰოჟ. 68) — ღმერთს მადლობა ეუთხარი. ღერმეთ მიღჳნე̄ნს (ჰოჟ. 66) — ღმერთს ეფიცავარ (ღმერთი დამეფიცოს).

ღე̄რბეთღჳარა ბზ., ლშ., **ღერმეთღო̄'ნ**, **ღერთა̈ნი** ბქ., **ღერბეთღჳარა**, **ღერბეთხჳარა** ლნტ. — ღმერთმანი. ღერმეთღო̄'ნ, ძიხა ხოჩა დინა ლასჳ (ბქ.) — ღმერთმანი, ძიხა კარგი გოგო იყო. ღე̄რბეთღჳარა, ბა̄ზი მა მაჲმედა ლი̄ზი (ლშ.) — ღმერთმანი, ამაღამ წასვლა არ შემიძლია.

ღე̄ჳა̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ღე̄ჳარ** (-ალ) ლშ., **ღა̈ჳა̈რ** (-ა̈ლ) უშგ., **ღეჳა̈რ** (-ა̈ლ) ბქ., ლნტ. — დამნაშავე, მტყუანი. მო̄რჳა̈ლდ ალ მა̄რე ღე̄ჳა̈რდ ანსყეხ (ბზ.) — შუაკაცებმა ეს კაცი დამნაშავედ აღიარეს („გააკეთეს").

ღილიკ (-იშ, -ა̈რ) ჩზ., **ღირკილ** (-კლიშ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშ., -ა̈რ ლნტ.) — ღილკილო. ჲეხჳრობ ლა̈დელ ღილიკს ისგა იბამხ (ბქ. 294) — ქალების დღესასწაულზე (ქალობა დღეს) ღილ-კილოს იკეთებდნენ (იბამდნენ). ჳოსარს ღირკლა̈რშჳ იგემხ (ბქ. 339) — ჩოხას ღილ-კილოებით იკრავენ (იდგამენ).

ღინღილ (-ღლიშ, —) ზს., ლშხ. — ღინღლი. ღარღდიშ ღინღილხენქა ოთლა̈რს ა̈სყიხ (ბქ.) — ბატის ღინღლისაგან ბალიშებს აკეთებენ. ალ ბალახს ღინღილშა̄ლ მე̄ნშგჷე თხუმჷარ ხა̄ი (ლშხ., ხორ. 18) — ამ ბალახს ღინღლივით რბილი თავები აქვს. შდრ. **ფჷსჷლ**.

ღირკილ იგივეა, რაც **ღილიკ**.

ღირს (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ღრის** (-ა̈ლ) ქს. — ღირსი. მა̄მ ლი ეჯა ამი̄ ღირს (ბზ.) — არაა ის ამის ღირსი. ალ მა̈ხელჷაყ ხოჩა დინა̈შ ღირს ლი (ბქ.) — ეს ახალგაზრდა კარგი ქალიშვილის ღირსია. ჯე ი მიჩა ჲეხჷ ეჩა ღრის ლოქ ლიხ (ლნტ. 289) — შენ და შენი ცოლი იმის ღირსი ხართო.

ღირჩა̈ (-ჩა̈ჲშ, -ჩაჷ) ბქ., **ღირჩაჲ** (-აიშ, -აჷ) ლშხ. — ჯიუტი, თავნება; ფიცხი. ალ ზურალს გუნ ღარჩა̈ ჰა̈შ ხორი (ბქ.) — ამ ქალს ძალიან ჯიუტი ქმარი ჰყავს.

ღიჯჷ (-ჷიშ, -ჷარ) ბქ., ლშხ. — დაღრეჯილი. იმჟი ღიჯჷ მარე ხი! (ბქ.) — რა დაღრეჯილი კაცი ხარ!

ღო იგივეა, რაც **ღჷე**.

ღოლჲა̄ქ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -ა̄შ, -არ ლშხ.), **ღჷელჲა̄ქ**, **ჷელჲა̄ქ**, **ღულია̈̄ქ**, **ღოლჲაქ** ბზ., **ღოლაქ**, **ღოლა̈ქ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ღოლჲა̈ქ** (-იშ, -ა̈რ||-ლექა̈რ) ლნტ. — ცხვარი. ღოლჲა̄ქდ ყინაღ ანთენე (ბზ. 102) — ცხვარმა კრავი მოიგო. ღჷელჲა̄ქ ჩჷა̈ზიჰხ (ბზ. 56) — ცხვარი დაკლეს. ჷოქრეშ ლაშყჷდიდ ღოლაქა̈შ ტჷფა̈რ ხა̈ლჷენახ (ბქ. 241) — ოქროს სარეცხად ცხვრის ტყავები ჰქონიათ. ღოლაქ მეზგემ მურქჷი ესერ ი მგლდესგი ლი (ანდ.) — ცხვარი ოჯახის (მოსახლის) ტან-ფეხმე ჩამცმელიაო. თხერა ღოლაქა̈შ მაჟგრსოჷ ლა̈ხჰედიჷ (ანდ.) — მგელს ცხვრის სიბრალული შეეკითხეო. ღოლია̄ქ ძჷირდ ხორიხ (ლშხ. 2) — ცხვარი იშვიათად (ძვირად) ჰყავთ. ღოლჲაქა̈ თხჷიმს ჟი დემ ხჷაცხჷლედ (ლნტ. 39) — ცხვრის თავს არ ერჩოდნენ. თხერა̈̄ლ ხელღჷუნიხ ღჷელჲა̄ქა̈რს (ჰოეზ. 250) — მგლები ცხვრებს მომწყემსავენ („ემწყემსებიან“). კ ნ ი ნ. **ღოლჲა̄ქი̄ლ** ლშხ. ზურა̄ლს ეშხუ ღოლჲა̄ქი̄ლ ხეყე̄და (ლშხ. 53) — ქალს ერთი პატარა ცხვარი ჰყავდა.

ღომა̈ლ, ღომელ იგივეა, რაც **ღჷემა̈ლ**.

ღომირ იგივეა, რაც **ღუმირ**.

ღორეკ (-რკიშ ზს., -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ღჷერეკ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ხის კავი (ბაწრის დასაგრეხი). კ ნ ი ნ. **ღჷერეკი̄ლ** ლშხ.

ღორთელ, ღურთელ (-თლიშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — 1. ყელის ჯირკვალი. და̈ჷითს ყიაქა̈შ ღორთლა̈რ ექიმდ ქ'ოხკიდ (ბქ.) — დავითის ყელის ჯირკვლები ექიმმა ამოაცალა (ამოუღო). 2. კატაჯვარა (დაავადებაა). კ ნ ი ნ. **ღორთლიდ, ღურთლიდ**.

ღორთლია̈ნ ზს., **ღორთლიან** ლშხ. — ჯირკვლიანი; კატაჯერიანი. სი ღორთლია̈ნ! (ბზ.) — შე ჯირკვლიანო! მა̈ჲ გჷაწხენდა ღორთლიან თაზიშ ლიაქჷ? (ჰოეზ. 130) — რად გეჭირდებოდა კატაჯერიანი თავის მოყვრობა?

ღორჷა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ღორჷა̈** (-ჲშ, -აჷ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ღორჷაჲ** (-ალ) ლშხ., **მეღორაჷა̈ლ** (-ა̈ლ) ლნტ. — მატყუარა. მანო̄ლ ღორჷა̈ჲ ლგმა̈̄რ (ბზ.) — მანოლი მატყუარა ყოფილა. ღორჷა̈ ბოფშა̈რ სოფელისგა მადე ხალა̈ტხ (ბქ.) — მატყუარა ბავშვები სოფელში არ უყვართ.

ღორღობ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ქარაფი, მურო; ღარი. ნეკშდ ხორკა̈ნ ღორღობჩუ (ბქ. 205) — თიკანი ეკიდა ქარაფზე.

ღოსე იგივეა, რაც **ღჷესე**.

ღოშგინ/მ იგივეა, რაც **ღჷეშგინ/მ**.

ღოშგინ/მპილს იგივეა, რაც **ღჷეშგინ/მპილს**.

ღოშდ იგივეა, რაც **ღჷეშგდ**.

ღოშკინ იგივეა, რაც **ღჷეშგინ/მ**.

ღოშკინპილს იგივეა, რაც **ღჷეშგინ/მპილს**.

ღოშკმაჷ იგივეა, რაც **ღჷეშგმაჷ**.

ღოშტ იგივეა, რაც **ღჷეშგდ**.

ღო̄თ იგივეა, რაც **ღე̄თ**.

ღო̄თაშჷდ იგივეა, რაც **ღე̄თ**.

ღო̄ნა (-ა̈̄შ), **ღო̄ნე** (-ე̄მიშ, -ა̈̄ლ) ბზ. — ქვების გროვა. ლოხგნკე̄ლედ ჩა̈ჟა̈რ ღო̄ნაცახა̈ნ (ბზ.) — მოვამწყვდიეთ ცხენები ქვების

გროეასთან.

ღო̄ლა (-ა̈შ, -ღია̈რ ბზ., -ა̄შ, -ა̄რ ლშხ.), ბ ო ტ. — ღორღოვანა (ბალახია). ა̈მჭედლიხ ღო̄ლია̈რ (ბზ. 153) — ამოსულა(ნ) ღორღოვანები. ღო̄ლა ძღ̈გდს იცხემ (ლშხ., ხორ. 31) — ღორღოვანა მაღალი (დიდს) იზრდება.

ღრის იგივეა, რაც **ღირს**.

ღუბაბ იგივეა, რაც **ღგბა̈ბ**.

ღულ იგივეა, რაც **ღუ̄ლ**.

ღულა̈ჲ (-ა̈იშ, -ა̈რ‖-ლა̈̄რ) ბზ., **ღულა̈** (-იშ, -ლაუ‖-ლაა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ღულაჲ** (-აიშ, -ლა̄რ) ლშხ. 1. მუხლი. ზურაბს ღულა̈ჲთეჟი ჟი ლიგნა̈ლ ჩუ ხა̈მჲე̄და (ბზ. 234) — ზურაბს მუხლზე ადგომა შეუძლია. ქორ ღულა̈იშ ესე̈რ ლა̈ნკუ̄ად გარ ხოჩა ლი (ანდ.) — სახლი მარტო მუხლის მოსადრეკადაა კარგიო. ღულა̄რ დო̄სა ოხგებეხ ბობშარს (ლშხ. 34) — მუხლები არ გაესვაროთ ბავშვებს. ჲერქედა იჩოქა̈უ̄ახ ღულა̈ლჟი (ლნტ. 52) — ორივენი იჩოქებენ მუხლებზე. თამბილ ხეცხორპალ ქურდაისს ღულარისგა (ჰოჯ. 116) — თამბი ეხვევა ქურდიანს მუხლებზე. ისლამს ღულა მეტყუ̄ეფე ხეროლე (ჰოჯ. 116) — ისლამს მუხლი 'გად'ატყავებული აქვს (ექნება). **ღული ლიხუ̄ერ** (ბზ. 261) — მუხლის მოკვეთა. **ღული მგგნე** (ბზ.) — მუხლის გამმაგრებელი. 2. ზს. კალთა. თელღრას სგე̄სგურეხ ბეფშუ̄ ღულა̈̄რთე̄ისგა (ბზ.) — რძალს ჩაუსვეს ბავშვი კალთაში („მუხლებს შორის"). დადას ღულაისგა ციცუ̄ ხოყუ̄რა (ბქ.) — ბებიას კალთაში კატა უწევა. გ ა დ ა ტ. ქანცი, ჯანი, გამძლეობა. მიჩგუ ცოდ ეჯის ღულა̈სოდ ხოხუ̄რე (ბქ.) — ჩემი ცოდვა იმას ჯანსამც გაუწყვეტსო („მუხლს დაურღვევსო").

ღულია̈̄ქ იგივეა, რაც **ღოლჲა̈ქ**.

ღუმირ (-მრიშ ზს., -მრა̈ლ ბზ., -მრა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ღომირ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ღუმუ̄რ** (-ალ) ლშხ. — ნაძვი. ლახუ̄ბად ღუმრი ლიკცხე ა̈ნცხე̄ნეხ (ბზ. 401) — ძმებმა ნაძვის გასხეპა არჩიეს. გჲერგი̄ლ ღომრა̈ აშხლი̄დჟი ჩუ̄აჟუ̄რა (ბზ. 314) — გიორგი ნაძვის ტოტზე იწვა. ცხეკისგა ხაგ ღუმირ (ბქ. 70) — ტყეში დგას ნაძვი. ნა̄შყი ღუმუ̄რს ხოჭდენი (ლშხ. 24) — კევი ნაძვს გამოსდის. ეჩა ჟიქან ლიხ ღუმირლა̈ ცხეკა̈რ (ლნტ. 4) — იმის ზევით ნაძვის ტყეებია. კ ნ ი ნ. **ღუმრილ**. ეჯი კოტოლ ღუმრილ ირი (ჰოჯ. 308) — ის პატარა ნაძვი იქნება.

ღუმლა̈შ იგივეა, რაც **ულმა̈შ**.

ღუნ (-იშ, -უ̄ა̈რ ბზ.,-ა̈რ ბქ., ლნტ., -უ̄არ ლშხ.) — ხბო. მინს ესერ ღუნი ლეღუ̄ ხოცხახ (ბზ. 22) — ჩვენ ხბოს ხორცი გვირჩევნიაო. ღუნა̈რ ხაყახ ღუ̄ებალდს (ბქ. 70) — ხბორები ჰყავთ ღვებალდში. ღუნ ესერ ი მუგუ̄ ქჳრდა უმა̈უ̄ინ ლიხ (ანდ.) — ხბო და მტრედი ორივე უენებელიაო (არიანო). ხოჩა ღუნს ჩუ̄ადძრ̄ნეხ (ლშხ. 25) — კარგ ხბოს დაკლავენ. ყუ̄იჟს ხუ̄იყდიდ ხოჩა ღუნს (ლნტ. 67) — ზვარაკად (ზვარაკს) ვყიდულობთ კარგ ხბოს. კ ნ ი ნ. **ღუნუ̄ლ'დ'** ბზ. ეშხუ ღუნულდ დეშ მოშ ოთოქუ̄თ (ჰოჯ. 232) — ერთი ხბოც ვერ მოვპარე.

ღუნტულ (-იშ, -ა̈რ), **ღუნტლა** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ღუჩ** (-უ̄არ) ლშხ. — ჯირკვალი, სიმსივნე. დი̄ნას ღუნტულ ხო̄ზდა ნა̈ღლია̈შ (ბზ.) — ქალიშვილს ჯირკვალი ჰქონდა (ედგა) იღლიაში.

ღურთელ იგივეა რაც **ღორთელ**.

ღურჩ, ღუ̄ირჩ (-იშ, ღურჩა̈ლ) ბზ., **ღგრჩ** (-ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), **ღგრ** (-ა̈რ) ბქ. — ნაკვერცხალი; ნაღვერდალი. ეჯა ღურჩა̈ლს შიდე (ბზ.) — ის ნაკვერცხლებს ყრის. კერძა̄რე ჟესშიდე ღგრჩალთეჟი გატს (ლშხ. 43) — მოკეთე დააყრის ნაღვერდლებზე ქატოს. ბოფშა̈რ ა̈ესკხ ასტამშუ̄ ღგრჩა̈ლს (ლნტ. 61) — ბავშვები ასტამით წაიღებენ ნაკვერცხლებს. შდრ. **უგრჩ**.

ღუჩ იგივეა, რაც **ღუნტულ**.

ღუჰ (-იშ, -უ̄ა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — ბუ. მელთერს ღუჰშა̄ლ თე̄რა̈ლ ხა̄დდა (ბზ.) — მკოთხავს ბუსავით თვალები ჰქონდა. ღუჰდ დინას ლახტუ̄ილ მეგამხენჩუ (ბქ. 47) — ბუმ გოგოს დასძახა ხიდან.

ღუ̄ლ, ღგ̄ლ ბზ., ლშხ., **ღულ** ბქ., **ღგლ** ლნტ. (-იშ, —) — 1. გაბმული ხმაური; ღმუილი, ღრენა. ანსგმდა მანქანა̄ ღუ̄ლ (ბზ.) — მოისმა მანქანის ხმა. ჟეღდ ღგ̄ლ ესდე (ბზ.) — ძაღლმა დაიღრინა (ღრენა დადო). 2. ღრჭიალი (კა-

რისა). ყორდ ღგლ ა̈ნკიდ (ბქ. 142) — კარმა დაიღრჭიალა (ღრჭიალი გაიღო).

ღჳა იგივეა, რაც **ღჳა̈ჩია̈ჲ.**

ღჳამალ იგივეა, რაც **ღჳემა̈ლ.**

ღჳაჟ იგივეა, რაც **ღჳა̈ჟ.**

ღჳაჟმარე, ღჳაჟმა̄რე იგივეა, რაც **ღჳა̈ჟმა̄რე.**

ღჳარ იგივეა, რაც **ღჳა̈რ.**

ღჳარა ქართული სიტყვა, ჩვეულებრივ, იხმარება **ლირდე** („ყოფნა, ცხოვრება") ლექსემასთან — მშემ, სიცოცხლემ. ლახჳბა, ისგჳე ლირდა(||ლირდე) ღჳარა, ლა̈თხჳართე (||ლა̈თხჳართე) ლი̄ზის დე̄მის ლიქჳმედ (ბზ. 77) — ძმებო, თქვენმა სიცოცხლემ, სანადიროდ წასვლას ვერ დაეიშლით. დე̄დე̄ ლირდე̄ ღჳარა, ეჯი მა̄ მაკუჩ ჰაშდ (ლშხ. 33) — დედის მშემ, ის არ მანდა ქმრად. მა̈ჲ ეჯწგხგნ, დედე ღჳარა (ჰოეზ. 42) — რა გაგიჭირდა, დედას გაფიცებ (დედის სიცოცხლემ).

ღჳარკლა̈ იგივეა, რაც **ღჳა̈რკლა̈ჲ.**

ღჳარჩინ (-იშ, ღჳარჩნოლ) ბქ. — ჩოგანი. ნომაგეშოჳ იკჳდუნე ღჳარჩინგნქა (ბქ. 310) — არაფერი ინდომო ჩოგნის გარდა.

ღჳასე იგივეა, რაც **ღჳესე.**

ღჳატ (-ა̈შ, -ა̈რ), **ხჳატ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) 1. დიდი წნელი. ხჳატ ოხჳიქჩ (ბქ. 203) — დიდი წნელი მოეჭერი. 2. ჭოკი. გაკ ხჳატშჳ ა̈ნშუდ (ლნტ.) — კაკალი ჭოკით ჩამოვაყარე. გაკა̈ ლაფთხგნად ღჳატ მაწგხ (ბზ.) — კაკლის დასაბერტყად დიდი ჯოხი მჭირდება.

ღჳაშ (-ა̈შ ზს., -იშ ლნტ., -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — სარჯიხვი. ოჩა̈დდ ღჳაშრე ლა̈ჴდათე (ბზ. 40) — წაეედით ხარჯიხვების მოსატანად. მეთხჳა̈რდ ღჳაშ ანჴიდ (ბქ. 203) — მონადირემ ხარჯიხვი მოიტანა. ჰერსკნ მა̈ბგა̈რ ესერ ლი, ღჳაშ — ბედნიერ (ანდ.) — არჩვი ეშმაკეულია, ხარჯიხვი — კეთილშობილიო (ბედნიერიო). ხეკჳეს ახოჴიდანხ ღჳაშა̈რ ლოჳარდ (ლნტ. 304) — უნდა მოეყვანათ ხარჯიხვები ცოცხლად. ღჳაშა თხჳიმა ქა მასჩუქჳრეხ (ჰოეზ. 114) — ხარჯიხვის თავი მაჩუქეს. კნინ. **ღჳაშგლდ** ბზ. ეშხუ ღჳაშგლდ ჩუ მიდგარა (ჰოეზ. 140) — ერთი ხარჯიხვი მომიკლავს.

ღჳაჩიაჲ იგივეა, რაც **ღჳა̈ჩია̈ჲ.**

ღჳაჭა̈რ (-ჭრიშ ზს., ლნტ., -ჭრა̈ლ ბზ., ლნტ., -ჭრა̈რ ბქ.), **ღჳაჭარ** (-ჭრიშ, -ჭრალ) ლშხ. — ვაჭარი. ალჲა̈რს ღჳაჭა̈რ ლახა̄გა̈ნხ ყორს (ბზ. 332) — ამათ ვაჭარი მიადგა(თ) კარს. ისმა̈ ღჳაჭა̈რმგყ ოსგენახ (ბქ. 251) — ისმა ვაჭართან დაუყენებიათ. ჭაშს ლახახჳია ღჳაჭა̈რ (ლნტ. 299) — ქმარს შეხვედრია ვაჭარი.

ღჳა̈ზ იგივეა, რაც **ჳა̈ზ.**

ღჳა̈მა̈ლ იგივეა, რაც **ღჳემა̈ლ.**

ღჳა̈ჟ (-იშ, ღჳაჟა̈რ) ზს., ლნტ., **ღჳაჟ** (-არ) ლშხ. — ვაჟი; კაცი, მამაკაცი. ღჳაჟა̈რ ფაყჳა̈რს ჩუ ხჳიკდე̄გრედ (ბზ. 10) — კაცები (ვაჟები) ქუდებს ვიხდით. ყორისგა ღჳაჟ ანჴად (ბქ.) — კარში ვაჟი შემოვიდა. ღჳაჟარ იბგრგიელხ (ლშხ. 19) — კაცები ჭიდაობენ. ახორჩეჳახ ღჳაჟარს (ლნტ. 67) — უთათბირიათ კაცებს. ამეჩუნ ღჳაჟა̈რ ემხჳი̄დდახ (ჰოეზ. 112) — აქ კაცები დამიხვდნენ.

ღჳა̈ჟმა̄რე (-ე̄მიშ, -რა̈̄ლ) ბზ., **ღჳაჟმარე** (-რემ, ღჳაჟა̈რ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლ||ღჳაჟა̈რ ლნტ.), **ღჳაჟმა̄რე** (-ე̄მიშ, -რე̄ლ) ლშხ. — ვაჟკაცი; კაცი, მამაკაცი. ღჳა̈ჟმა̄რე ა̈გითე აჩა̈დ (ბზ. 142) — კაცი შინ წავიდა. ღჳაჟმარემ ჰერ ხოჩა ლი (ბქ. 211) — ვაჟკაცის ხმა კარგია. ფაყჳ ესერ — ღჳაჟმარა, ლაჩა̈ქ — ზჳრალს (ანდ.) — ქუდი — მამაკაცს, ლეჩაქი — ქალსო. ჟი იხჳრიელიხ ღჳაჟმა̄რემი ჯარ (ლშხ. 12) — შეგროვდება (შეგროვდებიან) ვაჟკაცების ჯარი. ა̈მეჩედ ეჲ ღჳაჟმარე ლათხჳარხო (ლნტ. 309) — წასულა ის კაცი სანადიროდ.

ღჳა̈რ (-იშ, ღჳარა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ღჳარ** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -ალ ლშხ.) — ღვარი. ზისხი ღჳა̈რ ანჴეს ყორქა (ბზ. 61) — სისხლის ღვარი გამოვიდეს კარიდან. დინოლ ქჷმრა̈რე ღჳარდ აცქა̈თჳხ (ბქ.) — გოგონები ცრემლების ღვარად იქცნენ (გასკდნენ). ქაქჷლდ ღჳარს ათხოჲა (ლნტ. 132) — ფაფა ღვარს წაუღია.

ღჳა̈რკლა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ღჳარკლა̈** (-ლაუ) ბქ. — ტიტლიკანა, ტიტველი, წვივებშიშველა. იმ ხიზელა̈̄ლ ღჳა̈რკლა̈ჲ? (ბზ.) — რა

ტიტლიკანა დადიხარ? ეშხუ ღჷარკლა̈ დინა ხონჯრიჳ ბესის (ბქ.) — ერთი წეიეებშიშეელა გოგო ახლდა ბესის.

ღჷა̈სე იგივეა, რაც **ღჷესე**.

ღჷა̈სკ (-ლშ‖-ა̈შ, ღჷასკა̈რ ზს., ლნტ.), **ღჷასკ** (-არ) ლშხ. — ჭია (ადამიანის მუცლისა). ეჩას ღჷასკა̈რ ხარდე̄ნა ჰა̈დჷისგა (ბზ.) — იმას ჭიები ჰყოლია მუცელში. ღჷასკა̈რ ბეფშს ძერს დემ ხაცჷმუნეხ (ბქ.) — ჭიები ბავშვს (რბილი) ხორცის შესხმას („მძორს") არ ანებებენ. გადატ. **ღჷა̈სკიშ ლისერ** (ბქ.) — გულის ძმარვა.

ღჷა̈სტ ზს., **ქჷა̈სტ** ბქ. (-იშ, ღჷასტა̈რ, ქჷასტა̈რ), **ღჷესტად** ლშხ., **მუღჷლისტი** ლნტ. — გალიპული, მოლიპული, სხლტომია, სრიალა, სლიპინა. ტყვრეი ღჷა̈სტ ლა̈სჷ (ბზ.) — ტალახი (ტალახზე) სლიპინა იყო.

ღჷა̈შგ (-იშ, —) ზს. — ძვირი, ავი. ჯიმლა̈შ ღჷა̈შგ ლეგ ლეჰჷნა̈რი ლი (ბქ.) — ძმის ავი ცუდი მოსასმენია.

ღჷა̈ჩია̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ღჷაჩდა̈**, **ღჷია̈დ**, **ღჷია'დ'** ბქ., **ღჷაჩიად** ლშხ. 1. მორბა. ანჴა̈დ ღჷა̈ჩია̈დ მა̈რე (ბზ.) — მოვიდა მორბა კაცი. 2. პირმსუქანი. ალდა̈რს ღჷაჩია̈ ბეფშილდ ხორიხ (ბქ.) — ამათ პატარა პირმსუქანი ბავშვი ჰყავთ.

ღჷა̄ნჭი იგივეა, რაც **ღჷა̈̄ჭი**.

ღჷა̈̄დ ბზ., **ღჷა̄დ** ლშხ., განუსაზღვრ. ნაწილაკი — რაღა. ემეყჩ, ღჷა̄დ, ემეყჩ! (ლშხ.) — თავი დამანებე, რაღა!

ღჷა̈̄ჭი (-ი̄შ, -ჭდა̈რ) ბზ., **ღჷა̄'ნ'ჭი** (-ა̄რ) ლშხ., **ღჷა̈ჭი** (-ჭიშ, ღჷაჭია̈რ) ლნტ., ბოტ. — მაჩიტა. ჰყვნტა̈რდ ყა̈ნშგვბჷრეხ ღჷა̈̄ჭია̈რ (ბზ.) — ბიჭებმა ამოაძვრეს მაჩიტები. ღჷა̄ნჭის მუჯო̄ღრა თჷეთნე ძირალ ხა̄რ (ლშხ. 32) — მაჩიტას მოვრძო თეთრი ძირები აქვს.

ღჷე ზს., ლნტ., **ღჷო** ფარ., **ღო** ზს., ლშხ., ზმნზ., ზოგჯერ გამოყენებულია თანდებულადაც. 1. მემდეგ, მერე; მაშინ. ეჩი̄ ხეხჷს მა̈გჷა̈დდ ხა̈ჩოხ ღო? (ბზ. 264) — იმის ცოლს როგორ ექცევიან მერე? ღჷე ჰერ იმღა დემ ისმი? (ბქ. 253) — მაშინ ხმა რატომ არ ისმის? ღოლს მაჩენამ პედნი კჷეცეს, ღო — სიმინდ (ბქ. 1) — დოლში (სოფელია) ყველაზე კარგად მოდის ხორბალი, შემდეგ — სიმინდი. დი-გეზლა̈შ ლიყჷლურე ჩიქი ესერ დაგრას ხობცა, ღჷე — დახჷ (ანდ.) — დედა-შვილის დაშორება ჯერ სიკვდილს შეუძლია, მერე — ცოლს'ა'ო. და̈მტჷედ ჩიქე ეშხუ ლალემ, ღჷე — მერბე (ლნტ. 297) — დათვმა ჯერ ერთი შეჭამა, მერე — მეორე. ღჷე ლინშინა̈ლ შომა გჷერი? (პოეზ. 132) — მერე ნიშნობა როდისღა გვექნება? 2. ნაწილაკი — აბა. მი როსტომ ხჷი ღო! (ბზ. 241) — მე როსტომი ვარ, აბა! ღო მად ლოქ ხა̄რ გარდატყუად? (ლშხ. 79) — აბა, რა გინდა გარდატყუაო? 3. კავშ. თუ. ლგვენ ემაჲ, ღჷე ლგარჲი ხოჩა (ანდ.) — დაფასება თუა. სიცოცხლეში (ცოცხალზე) სჯობიაო.

ღჷებ[1] ზს., ლნტ., **ღებ** (-იშ, ღობა̈რ) ლხმ., **ღობ** (-არ) ლშხ. — სკა, ბუკი; ფუტკარი. მულგჷეჰე̄რი ღჷები ბუზჷლს ლგშგლდნინ (ბზ. 160) — მეწისქვილე ფუტკარს (სკის ბუზს) ითვლიდა თურმე. ალის ღობა̈რ ხოგ (ბქ. 169) — ალის სკები უდგას. ღებ შინა̈რი ლი ი ტყა̈რი (ბქ. 308) — ფუტკარი შინაურიცაა და გარეულიც. ლგჴმა̈შ ღებს ნა̈შგერჷ ესერი ლგჴმა̈შ ხა̈მთქჷა (ანდ.) — ძლიერმა სკამ ნაყარიც ძლიერი იცისო (სკას— სჩვევიაო). ბაბას ხა̈ყენა ეშხუ ღჷებ ბუზულ (ლნტ. 309) — ბაბუას ჰყოლია ერთი სკა ფუტკარი. კნინ. **ღჷებილდ** ბზ. ეშხუ ღჷებილდ ღჷებრალარე (პოეზ. 222) — ერთი სკა ლევბრელები.

ღჷებ[2] ბზ. — გობი. მუდ ხამა̈რს ღჷებთე სგესჷდე ლეზჷებ (ბზ.) — მამამ ღორებს გობში ჩაუყარა (ჩაუდო) საჭმელი. შდრ. **გჷებ**.

ღჷელდა̄ქ იგივეა, რაც **ღოლდა̄ქ**.

ღჷელფ იგივეა, რაც **ღჷე̄ლფ**.

ღჷემა̈ლ, **ღჷა̈მა̈ლ**, **ღჷამალ**, **ღჷამა̈ლ** (-მლა̈შ, ღჷამლა̈რ), **ღომა̈ლ** (-მლიშ. -მლა̈რ) ბზ., **ღჷემალ** ბქ., **ღემალ** ლხმ. (-მლა̈შ, -მლა̈რ), **ღომელ** (-მლაშ, -მლარ) ლშხ., **ღომალ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ყორანი. ღჷამლა̈რ იზბიხ ნამდაგჷრას (ბზ. 150) — ყორნები ჭამენ ლეშს („ნამკვდრევს"). ღჷემა̈ლდ ჩუ ლაი̄შ ზისხ (ბზ. 394) — ყორანმა დალია სისხლი. ღჷემალდ თერა̈რ ქოხკიდ ჰაბიგჷს (ბქ. 106) — ყორანმა თვალები დასთხარა (ამოუღო) ჭაბუკს. ღჷემალს ოხთონე ღერ-

თემ (ბქ. 106) — ყორანი გამოგზავნა ღმერთმა. ნაცლგრთე ღემალ ჩხარა ლადღიშს ესერ ანღრი (ანდ.) — ნადირის დაგლეჯილ მძორთან ყორანი ცხრა დღის სავალიდან (დღის'ა'ს) მოდისო. ჩოხ'ხვზახ ღერთალს ღომელ (ლშხ. 58) — ჩამოუგზავნიათ ღმერთებს ყორანი. ღომლა ცაგ ჩვშშხა ცაგ ლი (ლშხ. 31) — ყორნის ეკალი მოშავო ეკალია. ეცს (‖ეჩს) ლახამითქჳა ღომალ (ლნტ. 309) — იმას შესჩვევია ყორანი. ჟიქჷნ ღჳემალ ჯიყულჰუნე (ჰოეზ. 288) — მეეიდან ყორანი დაგყურანტალებს (უსიამოვნო სახით დაცქერის, დაჩხავის). ეჯძა̈რ ღჳამლა̈რს ხა̄დახ ლასგრკალე'დ' (ჰოეზ. 10) — ისინი ყორნებს ჰქონდათ სარკედ (სასარკედ, სარკეში ჩასახედად). **ღჳამლა̈ძ** (ბზ.), **ღჳემლა** (ლშხ.) — ყორანა (შავი ძაღლის სახელია). მეთხჳძა̈რს ღჳამლა̈დ ჳეშგინ ხეჰამ (ჰოეზ. 296) — მონადირეს ყორანა უკან მისდევდა.

ღჳენ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ღენ**[2] ლხმ. — შეძლება, ძალა, ღონე. გიერგს ამჷ ღჳენ გარ ხუღჳა̈ნ (ბზ.) — გიორგის მარტო ამის შეძლება ჰქონდა. მა̈ჲ ღჳენ მე̄რა, დე̄მგჳაშჳ ოთზა̈რი (ბზ.) — რაც ღონე მექნება, არაფერს დაეზოგავ. **ღჳენიბედ** ზს. — ძალ-ღონე („ძალა და ღონე"). ჰა̈ნს უზარად ხეფშჳდეხ გჳერა, მა̈ ღჳენიბედ ხარხ (ბქ.) — ხარს 'და'უზოგავად ესვრიან კაკავს, რა'ც' ძალ-ღონე აქვთ.

ღჳე̄ნდელ (-დლიშ, -დლა̈რ) ბქ. — მოზარდი მსხვილფეხა საქონელი. ფერმას ხორი ძორი აშირ ი ეშდსემი ღჳენდელ (ბქ. 195) — ფერმას ჰყავს ორას ცამეტი (სული) მოზარდი მსხვილფეხა საქონელი. შდრ. **კუმა̈შ, მანგა̈რ.**

ღჳენიბედ იხ. **ღჳენ.**

ღჳე̄რეკ იგივეა, რაც **ღორეკ.**

ღჳესა̄რ იგივეა, რაც **ღჳესა̈რ.**

ღჳესა̈რ, ღჳასა̈რ (-იშ, -სა̄რა̈ლ) ბზ., **ღემესა̈რ** (-სრიშ, -სრა̈რ‖-სარა̈რ) ბქ., **ღჳესა̄რ** (-ალ) ლშხ. — პური, რომელშიც ჩართულია სიმინდის ფქვილში არეული ღორის ბადექონი. ღემესა̈რ ხეკჳეს ანნაყახ ჩიემ (ბქ. 78) — ყველამ უნდა გამოაცხოს ღორის ბადექონიანი პურები.

ღჳესე (-ე̄მიშ ბზ., ლშხ., -სა̈რ ბზ., -სემ, -სოლ ბქ., -ე̄ლ ლშხ., -ძშ, -სა̈ლ ლნტ.), **ღჳასე** ბზ., **ღჳა̈სე** უშგ., **ღოსე** ფარ., **ღესე** ლხმ. — ქონი, ბადექონი (საქონლისა, ღორისა, თხისა, ცხვრისა). დიდ ეჩის ღჳესე ქ'ოხკიდ ჰადჳსგა (ბზ. 376) — დედამ იმას ბადექონი გამოულო მუცლიდან. დაჰლა̈ ღჳა̈სე ჩჳა̈დშხჳინხ (ბზ.) — თხის ქონი შეინახეს. დაჰვლს ღჳესე ქა ხოწჳა (ბქ. 19) — თხას ქონი უჩანს. სგა ხოჩდიხ დძარს ხამი ღჳესას (ლშხ. 15) — შეურევენ პურს ღორის ბადექონს. ღჳესა̈ლ ჩუ ლუშხჳინ ხა̈რენახ (ლნტ. 122) — ბადექონ(ებ)ი შენახული ჰქონიათ.

ღჳეშგდ, ღჳეშდ, ჳეშგდ ზს., **ღეშდ** ლხმ., **ღჳოშდ, ღჳოშტ, ჳოშტ** ფარ., ლნტ., **ღოშდ** ბქ., ლშხ., **ღოშტ** ლნტ., ზმნს. — უკან. ზჳრა̄ლა̈რ ღჳეშგდ ტეხნიხ (ბზ.) — ქალები უკან ბრუნდებიან. ისლამ ღჳეშგდ ატახ (ბქ. 9) — ისლამი უკან დაბრუნდა. მალულდ ღჳეშდ ესტახ ნა̈რჩჳს (ბქ. 21) — მელა უკან მიუბრუნდა საზამთროდ შენახულ კასრის ყველს. ოხსგი ღოშდ (ბქ. 20) — მოეიხედე უკან. ლადეღს ღეშდ ლა̈ტხა დემეგ ესერ ხარ (ანდ.) — დღის უკან დაბრუნება არ შეიძლებაო (დღეს უკან დასაბრუნებელი არსად აქვსო). ბაჴს ლოქ დეშ იგემ, დე სგობდ ი დე ღოშდ (ლშხ. 6) — ნაბიჯს ვერ 'გადა'ედგამო, ვერც წინ და ვერც უკან. მუ ღჳოშტ (‖ჳოშტ) ა̈მეტეხ (ლნტ. 263) — მამა უკან დაბრუნებულა. ძერჳა̈ძ ა̈მეჩედლი, ღოშტ და̈რ მეტეხელი (ლნტ. 306) — ეინც წასულა, უკან არავინ დაბრუნებულა.

ღჳეშგინ ზს., **ჳეშგინ, ჳეშგიმ** ბზ., **ღჳეშგიმ** ბქ., **ღეშგინ, ღეშგიმ** ლხმ., **ღოშგინ, ღოშგიმ** ბქ., ლშხ., **ღოშკინ** ლნტ., ზმნს. — უკან, ბოლოს. ლეღჳი პატრონ ა̈თღჳა̈ჰ ღჳეშგინ ქჳითრა̈ლს (ბზ. 349) — ხორცის პატრონი უკან გაეკიდა ქურდებს. ღოშგიმ ა̈რყიშ ქჳინ ხეჳნი ალისი (ბქ. 196) — ბოლოს არყის სუნი აუვა ამასაც. და̈შდჳ ჟ'ესხჳარ ღოშგიმჩუ (ბქ. 207) — დათვი გადავარდა (ჩაკეცა) უკან. სიმაქ ღჳეშგიმჩუ ა̈დსიპდან (ბქ. 29) — ქალიშვილი უკან გადავარდა (გადაბრუნდა). ძა̈რ სგებინხენ ესერ ითგრი, ძა̈რ — ღეშგიმხენ (ანდ.) — ზოგი წინიდან იცნობა, ზოგი — ზურგიდანო (უკნიდანო). ნაცარქექძაძ ხატჳლი ღოშგინისა (ლშხ. 81) — ნაცარქექია უკნიდან ეძახის. ეჯ მა̄რას ღოშგინ მე̄რმე მა̈-

რე ლეხგუდრი (ლშხ. 21) — იმ კაცს უკან მეორე კაცი მოჰკიდებს ხელს. ლოშკინ მებატე ქა̈ხეჭამ ლა̈ჩყას (ლნტ. 294) — მებატე უკან გამოედევნა სიძეებს.

ლჷეშგინპილს, ˹ლ˺ჷეშგიმპილს, ჷეშგინპილს ზს., **ლოშგინპილს, ლოშგიმპილს** ბქ., ლშხ., **ლოშკინპილს** ლნტ., ზმნზ. — უკანასკნელად, ბოლოს. ლჷეშგინპილს ხა̈ქჷხ მაშე̄ნა̈მ მუხჷბა (ბზ. 289) — უკანასკნელად უთხრეს უფროს ძმას. ლჷეშგიმპილს ლახჷჴას ახარახ ლითალ (ბქ. 82) — ბოლოს ძმები გაყოფილან (მოსელიათ გაყოფა). ლოშგიმპილს ჩი მი ლამბჷრლისგხ (ბქ.) — ბოლოს ყველაფერს მე დამაბრალებენ.

ლჷეშგმაჷ, ჷეშგმაჷ, ჷეშგნაჷ ბზ., **ლოშგმაჷ** ბქ., **ლეშგმაჷ** ლხმ., **ლოშგმა̄ჷ** ლშხ., **ლოშკმაჷ** ლნტ., ზმნზ. — ბოლოს, უკან; შემდეგ. ლეშგმაჷ ლილა̈ში ა̈დბინეხ (ბქ. 282) — შემდეგ თქვევა დაიწყეს. ლოშგმა̄ჷ მა̄მა ხოსდენიხ გეზლე̄რ (ლშხ. 42) — ბოლოს შვილები არ რჩებათ. ჯუმილ ლოშკმაჷ ლა̈ჲსკიდდა (ლნტ. 311) — ძმამ უკან მოიხედა. ყიფჲანდ ლჷეშგმაჷ ლახასინჯჷე (ჩოლ. 12) — ყიფიანმა უკან მოიხედა (მოსინჯა).

ლჷეშგმეშ˺, ჷეშგმეშ˺ ბზ., **ლოშგმეშ˺** ბქ., ლშხ., **ლეშგმეშ˺** ლხმ., **ლოშკმეშ˺** ლნტ. — უკანა, ბოლო, ნაბოლარა. ჯი ესერ ლოშგმე გეზალ ლი (ბქ. 206) — მე ნაბოლარა შვილი ვარო. და̄ჷარდ ჩა̄ყი ლოშგმე ჭიშხე̄ლს ლასთხეპეხ თე (ლშხ. 72) — დევებმა ცხენის უკანა ფეხს მოჰკრეს (მიატყეპეს) თვალი. ტანტაროზ ჩჷა̈დიტჷან ლოშკმე ყორქა (ლნტ.) — ტარტაროზი გაიპარა (გაიქცა) უკანა კარიდან.

ლჷეშდ იგივეა, რაც **ლჷეშგდ**.

ლჷე̄თ იგივეა, რაც **ლე̄თ**.

ლჷე̄ლღჷ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ლჷელღჷ** ლნტ. — ღვეღფი, ლადარი. ალჲა̈რდ ყ'ესდეხ წჷადრეჲა̄ქ ლჷე̄ლღჷყი (ბზ.) — ამათ ლადეს სამწვადეები ღველფზე. დაჩჷირს ლჷელღჷ ახოჰიდა (ლნტ. 171) — დას ლადარი მოუტანია.

ლჷე̄ნთ (-იშ, -არ) ლშხ. — ღვენთი, წვეთი. ეშხუ ლჷე̄ნთ ხეკჷეს მე̄დ ოთბჷ̈დდეხ! (ლშხ.) — ერთი წვეთი არ უნდა დაელვაროთ!

კნინ. **ლჷე̄ნთილ**. მდრ. **წიქჷ**.

ლჷია̈ჲ, ლჷია˹ჲ˺ იგივეა, რაც **ლჷა̈ჩია̈ჲ**.

ლჷინა̈ლ (-ნლიშ, -ნლა̈რ) ზს., **ლჷინელ** (-იშ||-აშ, -ნლარ) ლშხ., **ლჷინალ** (-არ) ლნტ. — ღვინო. ეშხჷი სტაქან ლჷინა̈ლ ლახჷე̄მხ ტარიელს (ბზ. 59) — ერთი ჭიქა ღვინო მისცეს ტარიელს. ლჷინა̈ლჷ ლაიშ (ბქ. 148) — ღვინო დალიეო. ზურა̄ლდ ლჷინელ ქა̄დჲე მუშგჷრე̄შთე (ლშხ. 54) — ქალმა ღვინო გაიტანა სტუმართან. ლჷინალს ხოგჷეშიხ მეჴედას (ლნტ. 53) — ღვინოს უსხამენ მომსვლელებს. გიგოს ქა ლოჰოდა ლჷინალშჷ ლგ̈ლა̈ბ ჰილ˹ჷ˺ი (ჩოლ. 46) — გიგოს მიუცია ღვინით დატვირთული ჯორი. წჷრნი ლჷინელს ყი ლოხჷბინი (ჩოლ. 148) — წითელი ღვინის სმას (წითელ ღვინოს) დაეწყებ. კნინ. **ლჷინლიდ||ლჷინლგდ** ბზ., **ლჷინელე̄ლ** ლშხ. გიგოს ეშხუ სტამა̄ნ ლჷინელე̄ლ ხალჷე̄ნა (ლშხ. 53) — გიგოს ერთი დოქი ღვინო ჰქონია.

ლჷირჩ იგივეა, რაც **ლჷრჩ**.

ლჷო იგივეა, რაც **ლჷე**.

ლჷოშდ, ლჷოშტ იგივეა, რაც **ლჷეშგდ**.

ლგბა̈ბ (-ბბიშ, -ბბა̈რ) ზს., **ლგლა̈ბ** (-ლბიშ, -ლბა̈რ) ბზ., **ლუბაბ** (-ბბიშ||-იშ, -ბბარ) ლშხ. — მორევი (ძაფისა). ლგბა̈ბ ჩჷაშყად ჰურუჩუ (ბქ. 55) — მორევი ჩავარდა ხვრელში. კნინ. **ლგბბილ**. ლგბბილდ ლიკრა̈ნკ ლა̈ჲბინე (ბქ. 329) — პატარა მორევმა გორაობა დაიწყო.

ლგლ იგივეა, რაც **ლჷლ**.

ლგნ (-იშ, -ჲა̈რუ ბზ., -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ლგნმალგნ, ლგნჲემურ** ზს., ლშხ. — რელიგიური დღესასწაული. ხჷა̈ჲ ლგნსუ ახჰე̄ნა შჷიდებდ! (ბზ.) — ბევრ დღესასწაულს მოსწრებოდე მშვიდობით (მშვიდობიანად)! ფა̈რს ნემთქუნ ხოშა ლგნა̈რ (ბქ. 195) — ფარში ვეჩვეოდა დიდი დღესასწაულები. ცხუმელლა̈რ ხემა̈რა̈ლხ მა̈ხე ლგნეშჷდ (ლნტ. 66) — რცხმელურლები ემზადებიან ახალი დღესასწაულისა'თვის.

ლგნმალგნ იგივეა, რაც **ლგნ**.

ლგნჲა̈რუ (-რჷე̄შ, —) ბზ., **ლგნჲე̄რუ** (-რუშ, —) ლშხ. — დღესასწაულების პერიოდი.

ღჷნძა̈რუჟი ცჷლთხი ჰერს და̈რ იკედ (ბზ.) — დღესასწაულების (იგულისხმება რელიგიური) დროს ხმამაღლა არავინ ლაპარაკობს (მაღალ ხმას არავინ იღებს).

ღჷნძემურ იგივეა, რაც **ღჷნ.**

ღჷრი იგივეა, რაც **ღჷ̄რი.**

ღჷრჩ იგივეა, რაც **ღჳრჩ.**

ღჷრწნი (ღჷრწნიდა̈ს||ღჳურწნიდა̈ს, ღჷრწნიდა; ღჷრწნიდე̄ლს ბზ., ღჷრწნიდეს ლნტ., ღჳჷრწინ, ღჷრწნიჳ; ღჷრწნიდეს ბქ., ღჷრწნის, ღჷრწნიდა, ღჷრწნიდეს ლშხ.) *გ რ დ უ ვ.* — ჭრიალებს, ჭრიჭინებს, ღრჭიალებს. ლაყჳრა ღჷრწნი (ბზ. 322) — საწოლი ჭრიალებს. ყორ სურუს ღჷრწნი (ლნტ.) — კარი ძალიან (ნამეტანს) ღრჭიალებს. *შდრ.* **ღჷრჭნი.**

ღჷრწჷ̄ნ (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ღჷრწჷნ** ლნტ., **ღჷრჭჷნ** ბქ. — ჭრიალი. ანსჷმდა ურმი ღჷრწჷ̄ნ (ბზ.) — მოისმა ურმის ჭრიალი. სა̈ჳს ღჷრწჷნ ჩუ ხად (ბქ.) — მარხილს ჭრიალი გაჰქონდა.

ღჷრჭნი (ღურჭნიდა̈ს||ღურჭინდა̈ს, ღჷრჭნიდა||ღჷრჭინდა; ღჷრჭნიდე̄ლს||ღჷრჭინდე̄ლს ბზ., ღჷრჭნიდეს ლნტ., ღჳჷრჭინ, ღჷრჭნიჳ; ღჷრჭნიდეს ბქ., ღჷრჭნის, ღჷრჭნიდა; ღჷრჭნიდეს ლშხ.) *გ რ დ უ ვ.* — ღრჭიალებს, ჭრიჭინებს, ჭრაჭუნებს. ეჯა ჩი რა̈კს ღჷრჭინდა (ბზ. 303) — ის ყოველ წამს ღრჭიალებდა. ჩაფლა̈რ გჳა̈მიდ ღჷრჭნიჳხ (ბქ.) — ფეხსაცმელები ძალიან ჭრაჭუნებდნენ. *შდრ.* **ღჷრწნი.**

ღჷლა̈ბ იგივეა, რაც **ღჷბა̈ბ.**

ღჷლ - იხმარება გამოთქმებში: **ღჷლი̄[შ] ლი̄ქჳი̄სგ** ბზ., **ღჷლჷშ ლიკედ, ღჷლჷშ ლიქჳისგ** ბქ. — ხმის (კრინტის) ღალება. ბიბუდ მანო̄ლს ღჷლჷ მა̄მ ოხკიდ (ბზ.) — ბიბუმ მანოლს ხმა (კრინტი) არ გასცა (გააღებინა). ღჷლჷშ მუქჳისგ და̈რ წჳანდა (ბქ.) — ხმის გამღები (კრინტის მთქმელი) არავინ ჩანდა.

ღჷჯჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ღაჯჷ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **გარჯღ[ნ]** (-ა̈შ ლხმ., -იშ ჩბხ., -ა̈რ), **გჷ[რ]ჯღ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ტკიპა. ღჳა̈შ ღაჯგა̈რშჳ გჳე̄ში ლჷმარ (ბქ. 12) — ჯიხვი ტკიპებით სავსე ყოფილა. გარჯღნ ჳინცბა̈რ ქჳინჷმგენა ხორი (ბქ.) — ტკიპა დაუძლურებულ საქონელს ჰყავს. *გ ა დ ა ტ.* ცეროდენა. ღჷჯჷზუმ გარ ხი! (ბზ.) — მხოლოდ ცეროდენა ხარ!

ღჷჯ[ჷ], ღჷჯ[ჷ]! ბქ. — ნიშნის მოსაგები მიმართვა. ღჷჯ, ღჷჯ, მაგჳა̈რ ლადეღ ჯარ! (ბქ.) — ახია შენზე (ესეც შენ), რა დღეში'ც' ხარ (როგორი დღე გაქვს)!

ღჷ̄ლ იგივეა, რაც **ღჳლ.**

ღჷ̄ლა̈ძ (-ა̈იშ, -ლაუ) ბზ., **ღჷლა̈** (-იშ ბქ., -ძშ ლნტ., -ლაუ ბქ., ლნტ.) — ღრენია. პლატონს ხორი ღჷ̄ლა̈ძ ჟეღ (ბზ.) — პლატონს ჰყავს ღრენია ძაღლი. *გ ა დ ა ტ.* **გჳიღჷლა̈[ძ]** ზს. — გულღრძო. ბესი გჳიღჷლა̈ მარე ლი (ბქ.) — ბესი ავი (გულღრძო, „გულღრენია“) კაცია.

ღჷ̄ლი (ღჳი̄ლდა̈ს, ღი̄ლდა; ღი̄ლდე̄ლს ბზ., ღჷ̄ლის, ღჷ̄ლდა; ღჷ̄ლდეს ლშხ.), **ღჷლი** (ღჳილ, ღჷლიჳ; ღჷლდეს ბქ., ღჳჷლდა̈ს, ღჷლდა, ღჷლდეს ლნტ.), *გ რ დ უ ვ.* — ღრენს. ნუმუჳ (||ნუმაჳ||ნომაჳ) ესერ ღჷ̄ლი! (ბზ. 311) — ნუ ღრენო! ღჷლი ალმინე ჟეღ (ლნტ.) — ამათი ძაღლი ღრენს.

ღჷ̄რი[1] (-ი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ღჷრი** (-რიშ, —) ბქ. — ოდნავ დარი. უჩხანლო ზუმულდშ ღჷ̄რი ლა̈სჳ (ბზ.) — წვიმის შემდეგ ოდნავ გამოიდარა (დარი იყო).

ღჷ̄რი[2] იხ. **ესღრი**

ყ

ყა (ყა̈შ, — ბქ., ყა̄შ, — ლშხ.) — კენტი; ცალი. ყად ლირდე — კენტად ყოფნა. გადატ. **ყად მეჩდე** — გაეარდნილი, ხელიდან წასული.

ყაბა (-ბა̄შ, -ბე̄ლ) ლშხ. — ცალ მხარეზე გადაწონილი ტვირთი. ყაბა ეხფასა̄ნ ლა̄ზარს — ტვირთი ცალ მხარეზე გადაწონილი გამოვიდა.

ყაზახ (-იშ, -არ) ლშხ. — ყაბახი, სამიზნე, მიზანი. ყაზახ ესგეჴ — ყაბახი დადგეს. ლითოფი̄ მე̄ჷარ ხე̄რიხ ყაზახთე (ლშხ. 30) — მიზანში სროლასაც გამართავენ.

ყაბულ ზს., ლშხ., **ყა̈ლბუნ** ლნტ. — ყაბული, თანახმა. ზურა̄ლ ყაბულს ოხ̈ჭა̈დ (ბზ. 56) — ქალი დაჰყაბულდა (თანახმა გახდა). ამშა ყა̈ლბუნს ლოქ ლი [მატაშოლ] (ლნტ. 125) — მატაშოლი ამაზე თანახმა არისო.

ყაბ⌈ჷ⌉ (-ა̈შ, —) ზს. — წეერი. ყაბჷა̈ ნა̈თსა̈ჷ დე̄სა ლა̈ძცჷირ (ბზ.) — წეერის ნატამალი არ შეირჩინა. **ყაბ უგნა** — უწვერული.

ყალა — იხმარება გამოთქმაში: **ყა̈ლდ ლიგნე** — დამტვრევა, ნამსხვრევებად ქცევა, დანაყვა. ში̄რა ყა̈ლდ ადგენე (ბზ. 57) — დოლაბი ნამსხვრევებად აქცია. და̈ჷა̈რდ უშხჷარ მა̈გ ყა̈ლდ ლახგენეჴ (ბქ. 27) — დევებმა ერთმანეთი „დანაყეს (სცემეს). იხმარება გამოთქმაში: **ყალა-ჩხუფა.** — ორომტრიალი, ვაი-უშველებელი. ხა̄რხ ამჟი ყალა-ჩხუფა (ბზ. 62) — აქეთ ასე ორომტრიალი.

ყალია̈ნ იგივეა, რაც **ყალძა̈ნ.**

ყანაოზ, ყანაჷეზ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — აბრეშუმი, ფარჩა. დი̄ნას ყანაჷეზი კაბ ხჷასჩუქჷა̈რ (ბზ.) — ქალიშვილს აბრეშუმის კაბა ვაჩუქე.

ყანსგჷ იგივეა, რაც **ყა̄ნსგჷ.**

ყარყა̈შ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ყარყაშ** (-ყშიშ, —) ლშხ. — აყალმაყალი, აურზაური, დავიდარაბა, ჩხუბი. ჭელედა̈რს ყარყა̈შ ახოწოდახ (ლნტ. 91) — ხელედლებს ჩხუბი დაუწყიათ.

ყაურჭელ/ნ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ყაურჭენ** (-ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ყავარჯენი. [ბერა̈ლს] ხოყრახ... მინე ყაურჭელა̈რ (ბზ. 354) — ბერებს თავიანთი ყავარჯნები დაურტყამთ. [გა̄ბუ ზურა̄ლდ] ყაურჭენ ში̄სა ლეძყედნე (ლშხ. 73) — კუდიანმა ქალმა ყავარჯენი ხელში დაიჭირა.

ყაფ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — საკერებელი, სადგმელი. მეჭჩა შალზა̈რს ყაფა̈რ ოთგე (ბზ.) — გაცვეთილ შარვალს საკერებელი დააკერა.

ყაფლა̄ნ იგივეა, რაც **ყა̄ფლა̄ნ.**

ყაფრან იგივეა, რაც **ყა̈ფრ.**

ყაყბერ (-იშ, —) — ყბაყურა. ჭა̈რზილ ხამ ყაყბერს დემ ესერ ხა̈თლე (ბქ.) — ხარისძირა ღორს ყბაყურას არ მიაკარებს. ამის იჭმარიხ, ხამარს ერ ყაყბერ ხეზგუნიხ, ეჩქა, ჟაგდ. (ლშხ., ხორ. 19) — ამას ხმარობენ წამლად მაშინ, როცა ღორებს ყბაყურა ემართებათ.

ყაყელ ლშხ. — აჩრდილი, მოჩვენება, ქაჯი.

ყაჩა ზს., ლშხ. — ჩახრაკვა, ჩაწვა, დაწვა. ყაჩა̈ ქჷინ ჭან (ბზ.) — დამწვრის სუნი ტრიალებს.

ყაჭ იგივეა რაც **ყა̈ჭ.**

ყა̈ლბუნ იგივეა, რაც **ყაბულ.**

ყა̈ლიბ იგივეა, რაც **კა̈ლი⌈ბ⌉.**

ყა̈ლძან (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ყა̄ლძან, ყა̄ლძონ** (-არ) ლშხ., **ყალია̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — ყალიონი. უძშამთე ყა̈ლია̈ნ თუთჷინ ესერი ლეტ̣კლებ ლი (ანდ.) — უმადურისთვის (ერთი) ყალიონი თუთუნიც დასანანიაო. ყა̄ლძანშჷ თუთუნი̄ ქი ხა̄ზ კუბს (ლშხ. 37) — ყალიონით თუთუნიც ადევს კუბოს. ყალია̈ნ... ჩჷასოდა ლესკხენ (ლნტ. 285) — ყალიონი გვერდით დაუდევს.

ყა̈ნჩჷ იგივეა, რაც **ყა̈̄ნჯჷ.**

ყა̈რ იგივეა, რაც **ყა̈̄რ.**

ყა̈რჷილ (ყა̈რჷლიშ, ყა̈რჷლა̈რ) ბზ., **ყარჷილ** (-ჷლიშ, -ჷლა̈რ) ბქ., **ყარულ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ყა̈რეჷილ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ყარაული, გუშაგი, დარაჯი. ალ ქორს ეშდძერუ ყა̈რჷლ ხა̄გ (ბზ. 85) — ამ სახლს თორმეტი ყარაული უდგას (ადგას). ალ დენას ხა̈ყენა ყა̈რეჷილდ როკაპ (ლნტ. 137) — ამ ქალიშვილს ყარაულად ჰყოლია როკაპი.

ყა̈ფვრ (-იშ, —) ბზ., **ყაფვრან** ლშხ. — სუსხი, ყინვა, ციეი. ყა̈ფვრ ლინთჷ (ბზ.) — ცივი გამთარი.

ყა̈ჭ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ყაჭ** ლშხ. — ყაჭი, აბრეშუმი. [ძიძა̈ძდ] ლახჷე̄მ ყა̈ჭი კჷკჷა̈̄ლ (ბზ. 266) — ძიძამ აბრეშუმის გორგალი მისცა.

ყა̄ლძონ იგივეა, რაც **ყა̈ლძან.**

ყა̄ნსგჷ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ყგნსგ** (-იშ, -არ) ბქ., **ყჷა̄ნსგჷ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ყანსგჷ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — რიკი. ყა̄ნსგჷ ჯჷე̄დიათე ადკჷა̈რ (ბზ.) — რიკი შორს გადააგდო.

ყა̄ნჩჷ იგივეა, რაც **ყა̈̄ნჯჷ.**

ყა̄რ იგივეა, რაც **ყა̈̄რ.**

ყა̄ფვლა̈̄ნ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ყაფვლა̈̄ნ** (-არ) ლშხ. — ხაფანგი. ლაზარედ ყა̄ფვლა̈̄ნ ოთგე და̈შდჷს (ბზ.) — ლაზარემ დათვს ხაფანგი დაუგო.

ყა̄ყა[1] (-ყა̈̄შ, — ბზ., -ყა̄შ, — ლშხ.) — ავი თვალი. ეჯის ჩი̄მი ყა̄ყა ხა̄გ (ლშხ.) — მას ყველას თვალი ადგას.

ყა̄ყა[2] ლშხ. — არაფერი. ყა̄ყას ხე̄მბჷა̄ლ — არაფერს ეუბნება.

ყა̈̄ნჯჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ყა̈ნჩჷ** ბქ., ლნტ., **ყა̄ნჩჷ** (-არ) ლშხ. — ყანჩა. ყა̈̄ნჯჷს კინჩხ ჴაც ხა̄რ (ბზ.) — ყანჩას კისერი მრუდე აქვს.

ყა̈̄რ (-იშ, ყა̄რა̈ლ) ბზ., **ყა̈რ** (ყარა̈რ ბქ., ყარა̈ლ ლნტ.), **ყა̄რ** (-ალ) ლშხ. — 1. ყავარი. [დი̄კჷენდ] სგა ლა̈ძბე ყა̈̄რი ნა̈ცილ (ბზ. 362) — დიაკვანმა შეიბა ყავრის ნატეხი. მა̈გ მეგემ ყა̈რდ ესერ დემ იყა̈რი (ანდ.) — ყველა ხე ყავრად არ გამოიხდებაო. ნა̈ფთი მგქაფ ...ყა̈რს ი მუგჷა̈ლს ატ̣ჷარახ (ლნტ. 5) — ნაეთის მაგივრად ყავარს და კვარს ანთებდნენ. 2. სახურავი. ძერჷალე ქორს ყა̈რხენჩუ ესერ ლგმგემჷნელი (ანდ.) — ვიღაცა სახლს სახურავიდან ამენებდაო.

ყელშგრ, ყგლშირ (-შრიშ, -რა̈ლ) ბზ. — ღაბაბი. ეშ ხოთირდა ყელშგრ (ბზ.) — ღაბაბი ეკიდა (დასთრევდა).

ყერ[1] (-იშ, —) — მადლი, ძალა. ზა̈მი მგცა̈დი ყერ, ხოჩა ზა̈ ენცად (ბქ. 73) — წლის მცვლელო ძალავ, კარგი წელი დაგვიყენე. ხოჩა ზა̄ძს ეჯცა̄დნე... ზომხა̄ ყერ (ლშხ. 17) — კარგ წელს დაგვიყენებს ახალი წლის მადლი.

ყერ[2] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -იშ, -ა̈რ ბქ., ლშხ.) — ნეშვი. იმჷალეგ... ესერ ტ̣ყა̈რ ყერს გეჭილდ ხაჭიმ (ბქ. 221) — სადღაც- გარეულ ნეშვს გოჭი ჰყავსო (დაჰყვებაო).

ყერ[3] (ოყგრ, აყირ; აყერნე ბზ., ა̈ყერ ბქ.), გ რ დ უ ვ. — ეშურება, 'მი'ემართება, გასწევს. ა̈მირმდ აყირ [ქორთე] (ბქ. 265) — ამირანმა სახლისაკენ გასწია. [ალძა̈რს] ოთყგრახ ნალჷჷურიშ ქორთე (ბქ. 218) — ამათ ვაქის სახლისაკენ გაუწევიათ.

ყერბ იგივეა, რაც **ყჷერბ.**

ყერიაშ (-იშ, —) უშგ., **ყე̄რიაშ** ლშხ., რუ ლიგ. — საღვთო ლხინი, შესაწირების მიძღვნა, ვედრება, თხოვა.

ყეშ იგივეა, რაც **ყო̄შ.**

ყია (ყია̈̄შ, ყია̈̄ლ ბზ., ყია̈შ, ყიოლ ბქ., ყიე̄მიშ, ყიე̄ლ ლშხ., ყია̈ძშ, ყია̈ლ ლნტ.) — ყელი. ალ დი̄ნას ყიაქა ხა̈̄ბდა ლება̈რ (ბზ. 287) — ამ გოგოს ყელზეება მძივები. უსმართჷილ ნაპუ ყიალისგ' ესერ ათცხოტ̣ენა (ანდ.) — უსამართლო ლუკმა ყელში გაჩხერიაო. გუ ყიათექი მა̄რ მეჭდე (ლშხ.) — გული ყელთან მაქვს მიბჯენილი (ამოსული). ალმინს ხაყახახ: მაშკ... მუჭოდ, ყია (ლნტ. 39) — ამათ ჰქვიათ: ბარძა-

ყი, მკერდი, ყელი.

ყიმა (-მა̈შ, — ბზ., -მა̈შ, — ბქ., ლნტ., -მა̄შ, — ლშხ.) — ხრჩობა. ლგცშჷ ყიმა ი ლემასგშჷ შიხა უშხჷარდ ესერ ხოლა ლიხ (ანდ.) — წყალში დახრჩობა და ცეცხლში დაწვა ერთმანეთზე უარესიაო.

ყიმა̄რობ (-ა̈შ, —) ბზ., **ყიმარობ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ყიმა̄რობ** (-იშ, —) ლშხ. — (წყურვილით) 'და'ხრჩობა. მათჳგნშჷ ყიმა̄რობ ლას (ლშხ.) — წყურვილით 'და'ხრჩობა იყო.

ყინილ იგივეა, რაც **ყიჷნულ**.

ყირმულ იგივეა, რაც **ყგრმილ**.

ყირო (-რო̄̈შ, — ბზ., -რო̄შ, — ლშხ., -როჲშ ლნტ.) — ყიჳანახველა. ალ ჰყინტს ყირო ხეზგი (ბზ.) — ამ ვაჟს ყივანახველა სჭირს.

ყირყჷჯა̈[1] (-იშ, -ჯა̈რ ჩბხ., -ჯაჷ ლხმ.) — რქადაგრეხილი. ნიშგეშს ეშჷი ყირყჷჯა̈ ჴა̈ნ ხორდახ (ბქ.) — ჩვენებს ერთი რქადაგრეხილი ხარი ჰყავდათ.

ყირყჷჯა̈[2] (-იშ, -ჯა̈რ ჩბხ., -ჯაჷ ლხმ.) — კორძები. ლესგიშ ქიპს ყირყჷჯა̈რ ხარ (ბქ. 12) — ნეკნს კორძები აქვს.

ყიჷნულ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ყინილ** ლნტ. — ყინულა (ვაშლის ან მსხლის სახეობა). ყიჷნულ იცხ ლი, მე̄ჷარ მუჰხჷი (ლშხ. 2) — „ყინულა“ მჟავეა, ძალიან ტკბილი. ალმინს... ახოფიშტჷახ [ბაჩა̈რ] ყიჷნილ ჷისკჷდ (ლნტ. 287) — ამათ ქვები უსერიათ „ყინულა“ ვაშლისთვის.

ყიჯბა̈რ იგივეა, რაც **ყჷიჯბა̈რ**.

ყიჯბა̈რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ყჷიჟბა̈რ ბქ. — ფუყე მარცვალი. ხოლა̄მ ყიჯბა̈რს ჩუ შიდეხ (ბზ. 19) — ცუდ მარცვალს გადაყრიან. ყჷიჟბა̈რს... ნა̈ნკდ ა̈დისგხ (ბქ. 231) — ფუყე მარცვალს ცალკე დებენ.

ყლიფ ზს. — ტყლაშანი, ტკაცანი. ყლიფიშ ლიღნე — სილის გაწნა. ყლიფ ი ყლიფ ესერ ოთღანა ამნა̈რ (ბქ. 261) — სილა სილაზე გაუწნავს ამისთვის.

ყორ იგივეა, რაც **ყო̄რ**.

ყოშ იგივეა, რაც **ყო̄შ**.

ყო̄რ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **ყორ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ყორჷა̈ლ** ლნტ. — კარი. ყო̄რჷ ესერ ოთკარე (ბზ. 295) — კარი გამიღეო. ყორქა დეშ ოხჩიშ ლიზი (ბქ. 17) — კარში ვერ გაასწრო გასვლა. ჩუ ლოქჷ ა̈დჩერაჷან, ედო ყორქა ლოქ აკჷანე (ლნტ. 261) — გაჩერდი, თორემ კარში გაგავდებო. **ყორნიყორ ლიზელა̈ლ** — კარდაკარ სიარული.

ყო̄რ-ლაჴჷრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **ყორ-ლაჴჷრა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — კარ-ფანჯარა. ჩო̄მი ყო̄რ-ლაჴჷრას ჯა ხაჴლა (ბზ.) — ყველას კარ-ფანჯარაში თვითონ არის შემძვრალი. ლა̈დიშ ყერ, ხოჩემ ყორ-ლაჴჷრა ა̈ნკა̈რ! (ბქ.) — დღევანდელი დღის მადლო, კარგი დღე გაგვითენე (კარგის კარ-ფანჯარა გაგვიღე)!

ყო̄რ-ლიკრა̈̄ლ (-ა̈შ, -რა̄ლა̈რ) ბზ. — დღეობაა ერთგვარი.

ყო̄შ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ყეშ** (ყოშა̈რ) ბქ., **ყოშ** ლნტ. — კოვზი. ჩუ ხაძგერ ყიაჩუ ქაქჷშ გჷეში ზექი ყო̄შ (ბზ. 308) — აძგერა ხახაში ფაფით სავსე ხის კოვზი. ჲერჷალე ზულჷათელისგა ყეშშჷ ესერ ხა̈ქმუნა (ანდ.) — ვილაცა მღვიმეში (წყალს) კოვზით უმატებდაო. გადატ. თხუმთე ყო̄შ ლი (ლშხ.) — თავკერძაა.

ყრუჷ იგივეა, რაც **ყჷრიჷ**.

ყუა იგივეა, რაც **ყუჷა**[1].

ყუბ (-იშ, —) ბქ. — ცარიელი. მიჩ ესერ ყუბ სტამნგლ ხოგ (ბქ. 197) — მე ცარიელი დოქი მიდევსო.

ყუბლა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ყუბლა̈** (-ჲშ, -ლაჷ) ბქ., **ყუბლაჲ** (-ლა̄შ, -ლა̄ლ) ლშხ. — უფხო (პურეულის ჯიშია). ჯჷინალდ ყუბლა̈ჲ კჷეცენსი ალა̈̄შდახ ი ლგფხა̈ჲსჷ̄ (ბზ.) — ძველად უფხო ხორბალსაც თესავდნენ და ფხიანსაც.

ყუგ (-იშ, -ა̈რ||-არ) ბქ., **ყუგუ** (-გჷ̄შ, -არ) ლშხ. — ყრუ. ყუგჷს ესერ მა̈გ ყუგ ხა̈ხლენა (ბქ.) — ყრუს ყველა ყრუ ეგონაო. იხ. **ყურმა̈ნჯ**.

ყუდი იგივეა, რაც **ყჷე̄დი**.

ყულ იგივეა, რაც **ყჷ̄ლ**.

ყულე იგივეა, რაც **ყჷილე**.

ყულო იგივეა რაც **ყჷ̄ლო**.

ჴუნზელ (-ზლიშ, -ზლა̈რ) ზს., **ჴურძენ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ყურძენი. ჲერხა̈გის ჴუნზელ ხარხ (ბქ. 69) — მოგ ადგილას ყურძენი აქვთ. ახჲიდჳნე ჳა̄ზ ჴურძენიშ (ლშხ. 52) — ყურძნის ვაზი მოაგანინა. ლამო ეშხუ ტეჳა̈ნ ჴურძენ! (ლნტ. 314) — ერთი მტევანი ყურძენი მომეცი!

ჴუნტა̈ჲ (-ტა̈ჲშ, -აჲა̈რ) ბზ., **ჴუნტაჲ** (-ტა̄ჲშ, -ე̄ლ) ლშხ. — დაბლა რქადახრილი. [ჯა̈ნს] მუჭჳა̈რ ჩუბა̄ჳ ჴუნტა̈ჲ ხა̄დ (ბზ. 28) — ხარს რქები დაბლა ჰქონდა დახრილი.

ჴურბეჳილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლნტ., **ჴურბოულ** (-არ) ლშხ. — ყვერბეული. ჴურბეჳილს ჩი ლა̈დეღ ხჳანა̈ყედ ოჯა̈ხისა (ლნტ. 34) — ყვერბეულს ყოველდღე ვაცხობთ ოჯახში.

ჴურმა̈ნჯ (-იშ, -მანჯა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ჴურმანჯ** (-ალ) ლშხ. — ყრუ-მუნჯი. ეშხუ ჴურმანჯიან ზურა̄ლ არდა (ლშხ.) — ერთი ყრუ-მუნჯი ქალი იყო. ბეფშს ჴურმა̈ნჯ ა̈ხეფასან (ლნტ.) — ბავშვი ყრუ-მუნჯი გამოვიდა. იხ. **ჴუგ**.

ჴურძენ იგივეა, რაც **ჴუნზელ**.

ჴუ⌈ჳ⌉ა[1] (-ჳა̈̄შ, -ჳა̄ლ ბზ., -ჳა̄შ, -ჳე̄ლ ლშხ.), **ჴჳა** (-ჳა̈̄შ, —) ბქ. — ყუა; ძირი. კა̄ლდა̈შ ჴუჳა — ნაჯახის ყუა. **შდიქმიშ ჴუჳა** — კბილის ძირი. შდიქმიშ ჴუა მად მასედა (ლშხ. 85) — კბილის ძირი არ შემრჩენია.

ჴუ⌈ჳ⌉ა[2] ბზ., ლშხ., **ჴჳა** ბქ. — ყვა (ყვავის ჩხავილი). ჰერ ჴჳას დემ ხექინე (ბქ.) — ყვავი „ყვას" არ ეტყვისო.

ჴუფე იგივეა, რაც **ჴჳიფე**.

ჴუჴჳ, ჴჳიჴჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჴჳიჩ** (-ა̈რ) ბქ., **ჴუჴჳ** (-არ) ლშხ., **ჴჳიჴჳ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჩიყვი. ჯიმ მა̈ჲ ჩუ ითხი, შჳა̈ნს ჴჳიჴჳ ქ'ა̈ნკა̈დ (ბზ.) — (მას შემდეგ), რაც მარილი იშოვება, სვანეთში ჩიყვი მოისპო. დადას ჴჳიჩ ხად (ბქ.) — დედაბერს ჩიყვი ჰქონდა.

ჴჳ́რჴჳ, ჴჳირჴჳ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — მარყუჟი. სგებნე ჰიშხ ჴურჴჳეი ესიგ (ბქ. 205) — წინა ფეხი მარყუჟზე დაიდგი. გ ა დ ა ტ. ხოლ'ესერ ჴურჴჳს ლახგრმენა (ბქ.) — ცუდ მარყუჟში (ამბავში) გაებაო.

ჴჳე̄დი იგივეა, რაც **ჴჳე̄დი**.

ჴჳე̄ლ ბზ., ლშხ., **ჴჳელ** ბქ., ლნტ. — ყვირილი, ღრიალი, ყროყინი. და̈̄ჳდ ჴჳე̄ლ ა̈ნკიდ (ბზ. 364) — დევმა დაიყვირა (ყვირილი ამოიღო). ჴჳელშჳ ე ლესეს, წელს ესერ ჲა̈რ ა̈ხხეჩიჳ (ანდ.) — ყროყინით რომ იყოს, ვირს ვინ აჯობებდაო. **ჴჳე̄ლ-ჴჳე̄ლ** ბზ., ლშხ., **ჴჳელ-ჴჳელ** ბქ., ლნტ. — გაბმული ყვირილი.

ჴჳე̄ლი (ჴჳი̄ლდა̈ს, ჴჳი̄ლდა; ჴჳი̄ლდე̄დს ბზ., ჴჳე̄ლის, ჴჳე̄ლდა; ჴჳე̄ლდეს ლშხ.), **ჴჳელი** (ჴჳილ, ჴჳელიჳ; ჴჳელიდეს ბქ., ჴჳელდა̈ს, ჴჳელდა; ჴჳელდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ბღავის, ყვირის, ღრიალებს, ყმუის. მიჩა მუ... ჴჳე̄ლი (ბზ. 259) — მამამისი ღრიალებს. და̈შდჳ ჴჳელიჳ (ბქ.) — დათვი ღრიალებდა. ჴჳელდა ხოშა მუხჳბე (ლნტ.) — ყვიროდა უფროსი ძმა.

ჴჳა იგივეა, რაც **ჴუჳა**[1].

ჴჳაბ იგივეა, რაც **ჴჳა̄ბ**.

ჴჳალბ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ. — გრდემლი. ბგგი ჴჳალბ ადთგმეხ — მაგარი გრდემლი იშოვეს.

ჴჳარილ იგივეა, რაც **ჴჳა̈რჳ́ლ**.

ჴჳარჴჳა̈ლა, ჴჳარჴჳალა იგივეა, რაც **ჴჳა̈რჴჳალა̈ჲ**.

ჴჳასგ იგივეა, რაც **ჴჳა̈სგ**.

ჴჳაჴჳიაჲ (-ჳიაიშ, -ჳია̈რ ბზ., -ჳია̈ჳ ბქ., -ჳიე̄ლ ლშხ.), **ჴჳაჴჳია** (-ჳია̈ჲშ, -ჳია̈ლ) ლნტ. — მშვიდობიანი, წყნარი. ანდრო ჴჳაჴჳიაჲ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ანდრო წყნარი კაცია.

ჴჳა̈ლ (-ა̈შ, —) ზს. — განმარტოებული, მარტოხელა. სოფელს ეშჳიგარ ჴჳალსოღჳ ნომ'ახჴჳალ (ბქ.) — სოფელს მარტო ერთი ნუ გამოეთიშებაო. გ ა დ ა ტ. **ჴჳა̈ლს მეჴჳლე** (ბზ.) — უმსგავსო, გავარდნილი.

ჴჳა̈რჳ́ლ, ჴჳა̈რილ (ჴჳარჳლიშ, ჴჳარჳლა̈რ||ჴჳარლა̈რ) ბზ., **ჴჳარილ** (-რლიშ, -რლა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — ლაფშა ცხენი. [ღა̈რიბ] ჴი ლახსგურდა მიჩა ჴჳა̈რჳლს (ბზ. 330) — ღარიბი შეაჯდა თავის ლაფშას. ჴგრგმ-შაჳხანდ ანჲიდ... ჴჳარჳლა̈რ (ბზ. 252) — ყირიმ-შავხანმა მოიყვანა... ლაფშა ცხენები.

ჴჳა̈რჴჳალა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჴჳარჴჳა̈ლა, ჴჳარჴჳალა** (-ლაჲშ, -ლაჳ) ბქ. — ხუჭუჭი. დინილს მეშხე ჴჳა̈რჴჳალა ფათჳ

ხაგან (ბქ.) — გოგონას შავი ხუჭუჭი თმები ჰქონდა. ფა̈თჳა̈რ ჯაგა̈ნდა ყჳა̈რყჳალა̈ი (პო-ეზ. 2) — თმები ჰქონდა ხუჭუჭი.

ყჳა̈სგ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ყჳასგ** (-იშ, -არ) ლშხ., ბ ო ტ. — ყინტორა. ლეჯსედნი ლოქ ყჳასგშა̄ლ (ლშხ.) — ყინტორასავით შეგრჩე-ბათ.

ყჳა̄ბ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ყჳაბ** (-აშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — გუნდა. მიშგჳა დადად თაშჳემ ყჳაბ ლამემ (ბქ.) — ბებიაჩემმა ყვე-ლის გუნდა მომცა. **ყჳაბდ** ზ მ ნ ზ. გუნდად, ერ-თად.

ყჳა̄ნსგჳ იგივეა, რაც **ყა̄ნსგჳ**.

ყჳედი იგივეა, რაც **ყჳე̄დი**.

ყჳელენი იგივეა, რაც **ყჳელნი**.

ყჳელნი (ა̈ყჳლ, აყჳა̈ლ; ა̈ყჳლენი ბზ., ოყჳელ, აყჳა̈ლ||-ჳალ; ა̈ყჳლენი ბქ., ოყჳელ, აყჳალ; აყჳლენი ლშხ.), **ყჳელენი** (აყუელ, აყჳა̈ლ; აყჳელენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იყოფა. ჰა̈ლჳროშ და̈ბ ისგდ ა̈ყჳლენი (ბზ.) — ყანა მღეარით შუაზე გაიყოფა. შჳა̈ნეშ ფადა̈ს ისგდ აყჳა̈ლ (ბქ. 209) — სვანეთის ლაშქარი (მდეეარი) შუაზე გაიყო. ზა̈ ყჳელენი ჳოშთხჳ დჳრედ (ლნტ. 40) — წელიწადი ოთხ დროდ იყოფა.

ყჳელფ (-იშ, ყოლფა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. კერია. დი̄ნას ყჳელფ გგრკდა̈ნ სუ-მინ ქა ხა̈ცხპეხ (ბზ. 6) — ქალიშვილს სამჯერ შემოატარებენ კერიის ირგვლივ. 2. ღველფი. მაჲ ლოქ ხოჰ̄ნა ყჳელფისა (ლშხ. 55) — რა გაქვს შეხვეული ღველფშიო. გომჯარ ყჳელ-ფისკა ლგნა̈ყ მურგჳალ... დიარა̈ლ ლიხ (ლნტ. 53) — გომიჯები ღველფში გამომცხვარი მრგვალი პურებია.

ყჳერ იგივეა, რაც **ყერ**.

ყჳერბ, ყერბ (-იშ, —) ბქ. — შუაცე-ცხლის ადგილი მაჩუბში, ყვერბი. ქათლიდდ ყჳერბ ქადჯელჳე (ბქ. 89) — ქათამმა ყვერბი გასვეტა. ყერბ ქ'სეროლჳ ადჯელჳე (ბქ. 214) — ყვერბი გადახვეტეო.

ყჳეფენი იგივეა, რაც **ყჳეფნი**.

ყჳეფნი (ოყჳეფ, აყჳა̈ფ; ა̈ყჳფენი ზს., ოყჳეფ, აყჳაფ; აყჳფენი ლშხ.), **ყჳეფენი** (აყჳეფ, აყჳა̈ფ; ა̈ყჳეფენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — იპუტება, იფუფქება. ბაპ... ჩჳაყჳა̈ფ (ბზ. 354) — მღვდელი დაიფუფქა. შგურშ ქალეთ ოყჳეფ (ბქ.) — სირცხვილით კინაღამ დაეიწვი (დაი-ფუფქე).

ყჳე̄დი (-დი̄შ, -დჲა̈რ) ბზ., **ყჳედი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), **ყჳ̄დი** (-დჲა̄შ, -ა̄ლ) ლშხ. — 1. წყნარი, თვინიერი. ზურალა̈რი ყჳე̄დიდ ა̈რიხ (პოეზ. 252) — ქალებიც წყნარად არიან. 2. ბზ., ლნტ. ნელთბილი წყალი.

ყჳიბლად (-იშ, —) ლნტ. — ბოყვი, ხის ქერქისაგან დამზადებული ჭურჭელი. თხერე... სკა̈მეშყედელი ყჳიბლადხოჲსა (ლნტ. 122) — მგელი ჩავარდნილა ბოყვში.

ყჳითელ (ხოყჳთილა, მა̈ყჳთილე ბზ., მუყჳთალ ლშხ., მუყჳთა̈ლ ლნტ.) — ყვითელი. ადრა ყჳითელ მულჳაჲს იშნე (ლშხ., ხორ. 1) — იელი ყვითელ ყვავილს ისხამს. მუყჳთა̈ლ კაბ ა̈ხჳიშხბ (ლნტ.) — მოყვითალო კაბა შეუ-კერე

ყჳილ (-იშ, —) — ცალი. ყჳილ ჰა̈ნ (ზს.) — ცალუღელა ხარი. ემდჲორი ყჳილ რა̈ჰჳ ჯა̄დ ლეჳდე (ბზ. 365) — თორმეტი ცალი კურდღელი უნდა მოგეყვანა (მქონდა მოსაყვა-ნი). [გუსეინდ] ქ'ახაშკიბ ცხჳი ყჳილ ტჳეტშჳ (ლნტ. 186) — ჰუსეინმა ამოაძრო ისარი ცალი ხელით.

ყჳილე (ოყულ, აყჳილ; ა̈ყჳლე ზს., აყულ, აყჳილ; აყჳლე ლნტ.), **ყულე** (ოყულ, აყჳილ; აყჳლე) ლშხ., გ რ დ მ. — ყოფს. [ჳერბ ღალა̈რშჳ] ძულჳას ესერ ისგდ ა̈ყჳლე (ბზ. 398) — ორბი მღვას ფრთებით შუაზე გაყოფსო. [ენგურ] ჲარჳდ ყჳილე ჟიბე შჳა̈ნს (ბქ. 70) — ენგური ზემო სვანეთს ორად ყოფს. შჳა̈ნჲა̈ ლახჳ ჟიბე ი ჩუბე შჳა̈ნს ყჳილე (ლნტ. 3) — სვანეთის ქედი (მთა) ზემო და ქვემო სვანეთს ყოფს.

ყჳიმბრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.), **ყჳიმბ** (-ა̈რ) ბქ. — უნაგირის თავი. ჰგნგრი ყჳიმბრა̈ლ ლგნქროჳე ლიხ (ბზ.) — უნაგი-რის თავები მოოქროვილია.

ყჳიჟ (-იშ, ყუჟა̈რ ზს., -არ ქხ., -ა̈რ ლნტ.) — ზვარაკი, შესაწირავი (ცხოველი). გიცრა̈რს ხეთხე̄ლიხ... ნა̈მზურუნ ყუჟა̈რდ (ბზ. 411) —

სალოცავ ზვარაკად ეძებენ ვერძებს. ყჷიყდაქ... ღუნ ხად ლეჭდე აშხჷ მეზგა (ბქ. 238) — ერთ ოჯახს ზვარაკად ხბო უნდა მოეყვანა (პყავდა მოსაყვანი). ლაგჷანგნლო... ბაპს წირს ხაჩმჷნდჷნეხ ჷორა ყჷიყიშს (ლშხ. 38) — ტირილის (დაკრძალვის) შემდეგ მღვდელს მიწის ზვარაკის წირვას ასრულებინებდნენ. ნა̈... ყჷიყს ხჷიყდიდ ხოჩა ღუნს (ლნტ. 67) — ჩვენ ზვარაკად ვყიდულობთ კარგ ხბოს. **ყჷიყდ ლიგნე** ბზ., ლშხ. — მაგრად დაფიცება. ყჷიყდ ედგენე მაგ, ეჯი ე ჩუ ხოდგარე̄ნს (ლშხ.) — (მაგრად) დაიფიცა (ზვარაკად დაიყენა) ყველაფერი, რომ ის არ მოუკლავს.

ყჷიყბა̈რ იგივეა, რაც **ყჷიჯბა̈რ.**

ყჷიყე (-ყე̄მიშ, -ყა̈̄ლ ბზ., -ყემ, -ყოლ ბქ., -ყე̄მიშ, -ყე̄ლ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ღვიძლი. კოტოლ ესერ გჷისჷ ლახხჷიტ... [კოტოლ] ყჷიყაი (ბზ. 269) — ცოტა გულს მოაჭერი, ცოტაც — ღვიძლსო. ყჷიყე ი გჷი ყ'ანტყაბეხ (ბქ. 9) — ღვიძლი და გული შეწვეს. ლა̈ზჲას მუჰოდისა ხუღჷე: გჷი, ყჷიყე, პერეშტჷა (ლნტ. 39) — საკლავს მკერდში აქვს გული, ღვიძლი, ფილტვი.

ყჷიყ-პერშჷდა, ყჷიყე-პერშჷდა (-და̈̄შ, -და̈̄ლ ბზ., -და̈შ, -დოლ ბქ., -და̄შ, -და̄ლ ლშხ.), **ყჷიყე-პერეშტჷა** (-ჷა̈შ, -ჷა̈ლ) ლნტ. — ღვიძლი და ფილტვი, ჯიგარი. ეჩ̄ი ყჷიყ-პერშჷდა̄ჷ ოთჰიდ (ბზ. 249) — იმისი ღვიძლი და ფილტვი მომიტანეო. ყჷიყე-პერეშტჷას ყი ხჷიჯა̈ბდ (ლნტ.) — ჯიგარს მოვიხარშავთ.

ყჷირა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ყჷირა̈** (-იშ, -რაუ ბქ., -ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — ცალთვალა. აშხჷ ყჷირა̈ჲ დი̄ნად ხა̈̄ქჷ (ბზ. 406) — ერთმა ცალთვალა გოგომ უთხრა. თეურ მა̈გ ყჷირა̈ს ესერ ხა̈ლჰაჯალა (ანდ.) — ყველა ბრმა ცალთვალას შენატროდაო.

ყჷირყჷ იგივეა, რაც **ყჷ̂რყჷ.**

ყჷისგ (-იშ, —) ბქ. — ჭახანი, თოფის ხმა. მა̈ხე ზაჷ თეფიშ ყჷისგ ჩუ ლგგ (ბქ.) — ახალ წელს თოფის ჭახანი გაისმის (დგას).

ყჷიფე (ოყუფ, აყჷიფ; ა̈ყჷფე ზს., აყუფ, აყჷიფ; აყჷფე ლნტ.), **ყუფე** (ოყუფ, აყჷიფ; აყჷფე) ლშხ., გრდმ. — ფუფქავს, პუტავს. ზურალდ ქათალ ქაყჷიფ (ბქ.) — ქალმა ქათამი გაპუტა. ჩუ ყჷიფედ [ქათლა̈რს] მამფუა ლიცშჷ (ლნტ. 61) — ქათმებს მდუღარე წყლით ვპუტავთ.

ყჷიყჷ იგივეა, რაც **ყუყჷ.**

ყჷიყჷ იგივეა, რაც **ყუყჷ.**

ყჷიჩ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — მამალი. მა̄ლდ ჩჷადცგლგ̄რე ყჷიჩ (ბზ. 256) — მელამ დაგლიჯა მამალი. ქათალა̈ლ ლიხ: და̈დჷ, ყჷიჩ, წიწილ (ლნტ. 39) — ქათმები არიან: დედალი, მამალი, წიწილა.

ყჷიჩ[2] ბქ. იგივეა, რაც **ყუყჷ.**

ყჷლაფიაჲ იგივეა, რაც **ყჷლა̈ფიაჲ.**

ყჷლა̈ფ ზს. — 1. ატყავება, აყელეფა. კა̈ნ მა̈გ ყჷლა̈ფდ მა̄გ (ბზ.) — კანი სულ აყელეფილი მაქვს. ბქ. **ყჷლა̈ფდ ლიგნე** — გადაბუგვა. დაჷითს ქორ ყჷლა̈ფდ ოთოგან — დავითს სახლი ნაცარტუტად ექცა. 2. ლშხ. დამტვრევა, დამსხვრევა.

ყჷლა̈ფიაჲ (-ფია̈იშ, -ფიაჲა̈რ) ბზ., **ყჷლაფიაჲ** (-ფია̄ჲშ, -ფიე̄ლ) ლშხ. — ტანადი, მორბა. ყჷლაფიაჲ ჰაშრა ლი (ლშხ.) — მორბა ტანის კაცია.

ყჷრიჷ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.), **ყრუჷ** (-ალ) ლშხ. — 1. ყრუ. ანჴად ყრუჷ ზურა̄ლ (ლშხ.) — მოვიდა ყრუ ქალი. 2. უვიცი, გაუნათლებელი. ეშხჷ ყჷრიჷ ლგმა̈რ ი მერბე ჰკუჷიერ (ლნტ. 133) — ერთი უვიცი ყოფილა და მეორე ჭკვიანი.

ყგლე (იყჷნ. რჷე̄ქა⌜რ⌝‖ლოჷქა, რა̈̄ქჷ⌜ე⌝‖ლა̈̄ქჷ⌜ე⌝‖ლა̈̄ქჷინ; რა̈̄ქჷინნე‖ლა̈̄ქჷინნე‖ლა̈̄ქჷნინე ბზ., როქარ‖რჷექარ, რა̈ქჷ⌜ე⌝; რექინე ბქ., ლოჷქარ, ლე̄ქჷ; ლე̄ქჷნე ლშხ., ლჷექარ, ლა̈ქჷ; ლექნე ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ამბობს; იძახის. [ეჯა] ჩია̈̄გ ამყი ყგლე (ბზ. 11) — ის ყველგან ასე ამბობს. აშხჷ ზურა̄ლდ რა̈̄ქჷ (ბზ. 236) — ერთმა ქალმა თქვა. დირიშ მგნყე... ყგლე (ბქ. 1) — პურის მცხობელი ამბობს. ხოხრა ლახჷბას ხოქჷახ (ბქ. 8) — უმცროს ძმებს უთქვამთ. აჯალ ლე̄ქჷ მეჩი მა̄რად (ლშხ. 62) — მოხუცმა კაცმა კვლავ თქვა. ხედი ხოჩილ არა̈კს ლოქ ლექნედ, ეჯის ლოქ გჷადეს ლეგჷერ (ლნტ. 308) — რომელიც უკეთეს არაკს ვიტყვით, წისქვილი იმისი იყოსო.

ჸჷლშირ იგივეა, რაც **ჸელშჷრ**.

ჸჷნსგ იგივეა, რაც **ჸა̄ნსგჳ**.

ჸჷრმილ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ჸირმულ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ყირიმულა, ყირიმის თოფი. ჸჷრმილ თჳეფლა არა ნალჯჳემ ა̈დჴიდხ (ბზ. 26) — ყირიმულ თოფში რვა დღიური მიწა გადაიხადეს.

ჸჷრყი̄ნჯ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჸჷყრი̄ნჯ**, **ჸჷყრჷ̄ნჯ** (-ალ) ლშხ., **ჸჷყრჷნტ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ხორხი; ყრონტი. ჸჷრყი̄ნჯ ყ'ოხჳაკჳრ ლატჳი̄ლს (ბზ.) — ხორხი ამოვიგდე, იმდენი ვიძახე (ხორხი ამოეიგდე ძახილით). ჸჷყრჷნტ ხეზგოლდა (ლნტ.) — ხორხი სტკიოდა.

ჸჷრჯა̈ღ (-ჯა̈იშ, -ჯაღა̈ლ) ბზ., **ჸჷრჯაღ** (-ჯა̄ღშ, -ჯე̄ლ) ლშხ. — ჯოგი. ჸჷრჯა̈ღ ჩა̈ჲ ქა̈დბე̄ლა̈ნ (ბზ.) — ჯოგი ცხენი გაიბერა.

ჸჷსგრ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.) — მოზარდი საქონელი. ჸჷსგრს ლახჳთე ხონკი ხჳა̈გნედ (ბქ.) — მოზარდ პირუტყვს მთაში უფრო ადრე 'ა'ვრეკავთ.

ჸჷყრი̄ნჯ, **ჸჷყრჷ̄ნჯ** იგივეა, რაც **ჸჷრყი̄ნჯ**.

ჸჷყრჷნტ იგივეა, რაც **ჸჷრყი̄ნჯ**.

შ

შაირ იგივეა, რაც **შა̈ირ.**

შაკიკ იგივეა, რაც **შა̈კიკ.**

-შალ იგივეა, რაც **-შა̄ლ.**

შალაშინ იგივეა, რაც **შალშჳიმ.**

შალაშჳიმ იგივეა, რაც **შალშჳიმ.**

შალჵ̈ჾ (-იშ, —) ბზ., **შალა̈რ** ბქ. — ჩირ-ქი. შალა̈რ ხოგ ფუყჳისგა (ბქ.) — ჩირქი უდ-გას მუწუკში.

შალი-ბამბა̈ დ იგივეა, რაც **შა̈რი-ბამ-ბა̈დ.**

შალჳ იგივეა, რაც **შაჳლჳ.**

შალშჳიმ, შალაშჳიმ (-შჳმიშ, -შჳმა̈რ) ბზ., **შალაშენ** (-იშ, ა̈რ) ბქ., **შალა-შინ** (-არ) ლშხ., **შალა̈შინ** (-ა̈რ) ლნტ. — შა-ლაშინი. ხოჩა ლემგრგენი შალაშჳიმშჳ ხოჩა ლეშულშჳემი ლი (ბზ.) — მარჯვე შალაში-ნით კარგი გასაშალაშინებელია. ფიცრიშ ლა̈მწჳინად შალაშენ ხუღჳეჲ (ბქ.) — ფიც-რის გასასწორებლად შალაშინი აქვთ.

შამ იგივეა, რაც **შა̈მ.**

შამბალიკ იგივეა, რაც **შა̈მბლიკა̈დ.**

შამფირ⌜ჳ⌝, შა̈მფჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., **შამფურ** (-ალ) ლშხ., **შამფირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — შამფური. ხა̈ძგრიდა შამფჳ̈რს (ბზ. 248) — შამ-ფურს აძგერებდა. სოფელს ხეჭმენიჳჲ გგრ-კანდ ჯჳედი შამფრა̈რშჳ (ბქ. 232) — სოფელს გრძელი შამფურებით ირგვლივ უვლიდნენ. ქა̈ჯდ... ჩჳადაქჴრთინე შა̈მფირ (ლნტ. 260) — ქაჯმა შამფური გაახურა.

შანა, შანა̈ იგივეა, რაც **შა̄ნა̈.**

შანთ იგივეა, რაც **შა̈ნთ.**

შარ იგივეა, რაც **შა̈რ.**

შარა̈დ (-იშ, შარჵ̈ლ) ბზ., **შარა̈** (-იშ, -რა̈ჳ) ბქ. — მოლებიანი. შარჵ̈ლ ა̈ხფას ჰჳა̈დს (ბზ.) — კედელი მოლიანი გამოვიდა. შარა̈ ბარდან (ბქ.) — მოლებიანი ფართალი.

შარდა̈ იგივეა, რაც **შა̄რდა̈დ.**

შარდი იგივეა, რაც **შა̄რდი.**

შართქუმ იგივეა, რაც **შართქჳინ.**

შართქჳინ (-თქჳნიშ, -ჳნა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **შართქჳილ** (-ქჳლიშ, -ა̈რ) ლხმ., **შარ-თქუმ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — საბანი. ლიხთჳისგა სგელ შართქჳინ ლი ტებდა̈დ (ბზ.) — ზამ-თარში სქელი საბანი თბილია („მთბობია"). დეხჳ-ჰა̈შიშ ლიბურდალს შართქჳილ ესერ ა̈წენე (ანდ.) — ცოლ-ქმრის აშლილობას საბა-ნი გამოაჩენსო. მად ჯაკუ? — ი შალი შარ-თქუმ (ლშხ. 86) — რა გინდა? — და შალის სა-ბანი. კ ნ ი ნ. **შართქჳნილ** ბზ.

შარლა̈ნი იგივეა, რაც **შა̈ლია̄̈ნი.**

შაურ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — შაური. შაურდ მადე ხაჯეშ (ბქ.) შაუ-რად არ ღირს. ლგჯმარეს შაურდ ალგონიჲ (ლშხ.) — სულგუნს შაურად აფასებენ. შაურდ ხოჯეშ ხოლემი ლიქჳისკ (ლნტ.) — შაურად უღირს ცუდის-თქმა.

შაურდენ იგივეა, რაც **შაჳურდელ.**

შაჳ — ვაი, უი, უბედური; შავი ბედისა. შაჳბედ (ზს.) — შავი ბედი. შაჳ სი, მა̈დ ხო-ლა ხი! (ბზ.) — ვაი შენ, რა ცუდი ხარ! შაჳ მი-ჩა ბედ! (ბქ., ლნტ.) — ვაი მის ბედს (ვაი, მის დღეს და მოსწრებას)! შაჳ მი ი შაჳ მიშკჳი ბედ! (ლნტ.) — ვაი მე და ვაი ჩემი ბედი!

შაჳა (-ჳა̈შ, -ჳოლ) ბქ. — სასარგებლო, დამხმარე, მარგებელი. ლეზებ მა̈გ ესერ შაჳა ხარ მარა (ბქ.) — ადამიანს ყოველგვარი საჭ-მელი რგებსო. მოლე შაჳა ბეფშს ესერი ხეფ-სი (ბქ.) — მცირე სარგებლობა (სასარგებლო)

ბაეშვსაც შეუძლიაო.

შაჷარდენ იგივეა, რაც **შაჷურდელ.**

შაჷგურმა̈ლ, შეგურმა̈ნ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -მანა̈რ ბქ.), **შეჷგჷრემან** (-არ) ლშხ., **შაჷგურმა̈ნ** (-მანა̈ლ) ლნტ. — მაეჭრემანი. უშგჷლა̈რ ხოშა ნალა̈ლ შაჷგურმა̈ლ ლიხ (ბზ.) — უშგულელები უმეტესად მაეჭრემანები არიან. ეშჷი შეგურმა̈ნ დინა ანჯად ყორჭა (ბქ.) — ერთი მაეჭერემანი ქალიშვილი გამოეიდა გარეთ.

შაჷლჷ, შალჷ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — მამალი ფუტკარი. შაჷლჷ თუმი მუზჷებ გარ ლი (ბქ.) — მამალი ფუტკარი მხოლოდ თაფლის მჭამელია.

შაჷურდელ, შაურდენ (-იშ, -ა̈რ-‖-ა̈ლ) ზს., **შაურდენ** (-ალ) ლშხ., **შაჷარდენ** (-ა̈ლ) ლნტ., ზოოლ. — მეეარდენი. ათხე შაჷურდელ უცხჷდ ანღ̄რი (ბზ. 62) — ახლა მეეარდენი იშვიათად მოდის. ლგმა̈რდ̄ხ ესერ მუგჷ, შაურდენ ი ცხა̈კჷ (ბქ. 339) — ყოფილან: მტრედი, მეეარდენი და ქორი. გადატ. მარდი, სწრაფი, მოქნილი (ვაჟკაცი). ხოჩა მეთხჷია̈რ შაურდენა̈შ ლი კოჯა̈რისგა (ბზ.) — კარგი მონადირე კლდეებში მარდია (სწრაფია, მეეარდენივითაა).

შაჷფსხალად (-ლა̄დშ, -ლე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — მსხლის ჯიში: შაემსხალა. შაჷფსხალად იცხ ლი გჷრამბი მაჯო̄ნ (ლშხ. 3) — მაემსხალა ვულაბის მსგავსი მსხალია.

შაქა̈რ (შაქრიშ, შაქრა̈ლ ზს., -იშ, -ქარა̈ლ ლნტ.), **შაქარ** (შაქრიშ, შაქრალ) ლშხ. 1. შაქარი. ნგნე კა̈ცხჷი ესერ შაქა̈რ'ილ', ნგნემ ჰოკერ-თაკარილ (ანდ.) — ენის წვერზე — შაქარიო, ენის ძირში — ხანძარიო. თუჷშ ი შაქარშჷ აჯქჷიცჷნი ისგჷა გარგლას (ლშხ.) — დიდ ბოდიშს ვიხდი, ლაპარაკს რომ გაწყვეტინებო (თაფლით და შაქრით მეგაწყვეტინებ ლაპარაკს). 2. კანფეტი. ქს. ბოფშა̈რს შაქა̈რ ახუყდ (ლნტ.) — ბავშვებს კანფეტი ეუყიდე.

შაშა̈ლ (-იშ, შაშლა̈რ) ბქ. — ლახვარი. იხმარება წყევლის დროს. ფუსდა̈შ შაშა̈ლ ესეროლჷ ხაჷხა! (ბქ.) — უფლის ლახვარი დაგცემოდესო!

შაშკლაჷ, შაშკჷლაჷ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.), ბოტ. — რეპანი, მამკელაეი. შაშკჷლაჷ ლარტამისა ანღ̄რი (ლშხ.) — მამკელავი ბოსტანში მოდის (ხარობს). შაშკჷლაჷს მა̈ხე ლობიოს ხეჩოხ (ლნტ.) — მამკელაეს ახალ ლობიოს უშერებიან.

შა̈ბლიკა̈ იგივეა, რაც **შა̈მბლიკა̈დ.**

შა̈თჷ იგივეა, რაც **შჷათ.**

შა̈ირ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **შაირ** (-ალ) ლშხ. — მაირი, ლექსი. გიგას ხოჩა შა̈ირა̈ლ ხოხა (ბზ.) — ბიცოლამ კარგი მაირები იცის. შა̈ირა̈ლს ხაყლეხ უშხჷა̈რ (ლნტ.) — მაირებს ეუბნებიან ერთმანეთს.

შა̈კიკ (-იშ) ზს., ლნტ., **შაკიკ** ლშხ. — შაკიკი. შა̈კიკი მა̈ზიგ მეჷარ თგმი ლი (ბზ.) — შაკიკი ძალიან მძიმე დაავადებაა. შაკიკ ხა̄დშხა [თხუმ]ერ ხეზგი მე̄ჷარ მა̄რას... (ლშხ. 92) — თავი ძალიან რომ სტკივა ადამიანს, (იმას) შაკიკი ჰქვია.

შა̈ლია̈̄ნი, შა̈ლდა̈̄ნი (-ნი̄შ) ბზ., **შა̄ლდა̄ნი** (-ნი̄შ) ლშხ., **შალია̈ნი** (-ნიშ) ლნტ. — ხატის სახელია, რომელიც კვირიკეს ეკლესიაში (სოფ. კალა) ინახება. შჷა̈ნისგა ლაჯრა̈ჷ შა̈ლია̈̄ნი̄ ხა̈ტ ლა̈სჷ (ბზ. 4) — სვანეთში შალიანის ხატისა სჯეროდათ (სწამდათ). ლა̄შხარს შა̄ლდანი ხატ გჷნ ხამწამხ (ლშხ.) — ლაშხელებს შალიანის ხატი ძალიან სწამთ.

შა̈მ (-იშ, შამა̈რ) ზს., ლნტ., **შამ** (-არ) ლშხ. 1. ბოტ. თავთავიანი პურეული — ღომი. ამეჩუ ჷარგა̈ლს შა̈მ ხალაშენახ (ლნტ. 109) — აქ ბატონებს (თავადებს) თურმე ღომი ეთესათ. 2. ღომის მეჭამანდი. ზანა̈რს შა̈მ მეჷარ ხალა̈ტხ (ბზ.) — მეგრელებს ღომი ძალიან უყვართ. მა̈სპინძელდ შა̈მ ოხჩემინ ლახჷბას (ბქ. 252) — მასპინძელმა ძმებს ღომი გაუკეთა.

შა̈მბლიკა̈დ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შა̈ბლიკა̈** (-კა̈ჷ ბქ., -დშ, -კა̈ლ ლნტ.), **შამბალიკ** (-არ) ლშხ., ბოტ. — ულუმბო; უცხო სუნელი. შამბლიკა̈დ ნა̈ყჷნს ხოჩა გა̈მს ხა̈კდჷნე (ბზ.) — ულუმბო მეჭამადს კარგ გემოს აძლევს. ჰარტამა̈რისგა ალა̈შიხ ნიჷრას, შა̈ბლიკას... (ბქ. 69) — ბოსტნებში თესავენ: ნიორს, ულუმბოს... შანბლიკა̈ს ჩუ ხჷაფრედ (ლნტ.) — ულუმბოს ვახმობთ.

შა̈მფჳირ იგივეა, რაც **შამფირ'ჳ'**.

შა̈ნთ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **შანთ** (-არ) ლშხ. — შანთი. შა̈ნთიშ ბედიშ! (ბქ.) — შანთის ბედისა (შანიით დასაწვავი)! ბერეჯ-ბერჯა̈ შა̈ნთდ ანშკა̄დხ (ბზ. 433) — რკინა-რკინის შანთად გამოჭედეს. შა̈ნთიშ ლაბორგ (ბქ. 248) — მარწუხი. შა̈ნთი ლიკედ — შანთის აღება. გადატ. ლშხ. მტკიცე ფიცი (მტკიცედ დაფიცება). ამ ბედჟი შანთი ლიკედ მა̄ჲმედა (ლშხ.) — ამ საქმეში ალალმართალი ვარო (ამ საქმეზე შანთის აღება შემიძლია, ისე მართალი ვარო).

შა̈ჲრა (-რა̈̄შ, -რა̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈ჲშ, -რა̄ლ ლნტ.) ბოტ. — წითელი ხე, ურთხელი. ნენჩას წჳა შა̈ჲრა (ბქ. 223) — ღრან ტყეში არის ურთხელი. შა̈ჲრა ხოჩა მეგეჰ მეგამ ლი (ლნტ.) — ურთხელი (კარგი) გამძლე ხეა.

შა̈რ (-იშ, შარა̈ლ) ბზ., **შარ** (-ა̈შ) ბქ. — ფართო ზოლი, რამე ფერის ფონზე მორუხო ზოლი. ბარდჳიხჳს რგჰი ი მუტკჳინ შარა̈ლ ხა̄გ (ბზ.) — ვეეანა ძროხას ღია და (ბნელი) მუქი ზოლები აქვს (ადგას).

შა̈რდი-ბა̈რდი (-ა̈შ) ზს., **შა̄რდი-ბა̄რდი** (-დი̄შ) ლშხ. — ილაჯი, ქანცი. შა̈რდი-ბა̈რდი ოთქჳაც (ჩბხ.) — ილაჯი გაუწყდა. ლახჳთე ლა̄ზჟი შა̄რდი-ბა̄რდი ემჩად (ლშხ.) — მთაში მიმავალს ქანცი გამიწყდა. იხ. **ჩა̈̄რდი-ბა̈̄რდი**.

შა̈რი-ბამბა̈ჲ, შალი-ბამბა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შჳა̈რი-ბამბა** (-აუ) ბქ. 1. შალი და ბამბა. შა̈რი-ბამბა̈ჲ მასა̈რდ ა̈ნყიდხ (ბზ.) — შალი და ბამბა ბევრი იყიდეს. 2. ბქ. მძიმე საქმის მორიგება (მოგვარება). გოშა̈რ შა̈რ-ბამბად ოთგენ (ბქ.) — საქმეები კარგად მოაგვარე. 3. ბქ. მალამო, დამამშვიდებული წამალი. გადატ. ფუფუნება. ბესა̈რიონს მიჩა დი შა̈რი-ბამბა̈ჲდ სგა ხოჰრ̄ნა (ბზ.) — ბესარიონს დედა დიდ ფუფუნებაში ჰყავს (შალსა და ბამბაში ჰყავს გახვეული).

შა̈შშობ (-იშ, —) ბზ., **სა̈შშობ** ბქ., ლნტ., **საშშობ** ლშხ. — ჭიაკოკონობა, ჭინკობის თვის ბოლო ღამე. შა̈შშობჟინ ქა̈̄მთე ლიჰედ ხაყლჳნიხ (ბზ.) — ჭიაკოკონობის დროს გარეთ გამოსვლის ეშინიათ. სა̈შშობლისგა სა̈შშილა̈რ ბოჯგერს როქ ხაბდინეხ (ბქ. 304) — ჭიაკოკონობა ღამეს ჭინკები ქუჩს უკიდებენ ცეცხლისო.

-შა̄ლ ბზ., ლშხ., **-შალ** ბქ., ლნტ. 1. თანდ. -ვით. მა̄რაშა̄ლ (ბზ.) — კაციევით. ისგჳაშა̄ლ და̈̄რ იშდმი (ბზ.) — შენსავით არავინ თერება. დგბჟი ამსოლდ ჳერთხმა̈ლშალ ლეზხა̈ლი ესერ ლი (ანდ.) — მოუქნელი ადამიანი პირუტყვივით გასახედნიაო (შესაძახებელიაო). ჰყინტს ლემესკშალ ახაზნენა ჳიშკჳ ლეჟა კჳა̈მ (ლნტ. 251) — ბიჭს ცეცხლივით ასდიოდა ბოლი სახეზე. 2. ნაწილაკი — თითქოს, თითქმის. ლახ ლა̈ხსგიდნი, ქა შა̄ლ ჯალფარა კოჯ (ბზ. 1) — თუ გაიხედავ, თითქოს კლდე გეფარება (გაფარია). ჩუშალ მეკჳად ლახჳხო ლიზი (ლნტ.) — თითქმის მინდოდა მთაში წასელა.

შა̄ნა̈ ბზ., **შანა̈** ბქ., ლნტ., **შანა** ლშხ. — იხმარება გამოთქმებში. **შა̄ნა̈̄ ლიგემ** (ბზ.) **შანა̈ ლიგემ** (ლშხ.) **შანა̈ ლიქჳისკ** (ლნტ.) — ნიშნის მოგება. შა̄ნა̄ჳ ჯა̄რხ! (ბზ.) — ახია შენზე! შანა̈ გაროლ ჯარ! (ბქ. 10) — ახიმც იყოს შენზე! ალმინ მიჩა შანა მგგემ ლიხ (ლნტ. 183) — ესენი ჩემი ნიშნის მომგებნი არიან.

შა̄რდა̈ჲ (-იშ) ბზ., **შარდა̈** (-იშ, -და̈ჳ-‖-დაუ) ბქ. — ის, ვინც ადვილად მშვიდდება, წყნარდება. ჲენასდ შა̄რდა̈ჲ ბეფშჳ ლი (ბზ.) — ადვილად დასაწყნარებელი ბავშვია.

შა̄რდი (-დი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -დიშ‖-ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **შა̄რდი** (-დი̄შ, -არ) ლშხ., **შარდი** (-დიშ, -ა̈ლ) ლნტ. — მდარე, რბილი, სუსტი (არაყი, თამბაქო,..). ხილს შა̄რდი არაყ ხოხალ (ლშხ.) — ხილმა რბილი არაყი იცის. შარდი არა̈ყი ლითრე მა̈დ ხალა̈ტხ (ლნტ.) — რბილი არყის სმა არ უყვართ.

შა̄რდი-ბა̄რდი იგივეა, რაც **შა̈რდი-ბა̈რდი**.

შგედ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ) ლშხ., **შგეთ** (-არ) ლხმ. — ჩრდილიანი ადგილი, უმზეო ადგილი. შგედი მა̈შნა ხოგჳიანა̄მდ იჰი (ბზ.) — უმზეო ადგილის ნაყოფი გვიან მწიფდება. შგედხენ ლილზიგა̈ლ ჩის ხამჰირ (ბქ.) — ჩრდილიან მხარეს დასახლება ყველას ეზარება.

შგერი იგივეა, რაც **შგო̄რი**.

. **შგერობ** (-ა̈შ) ბქ., ლშხ., **შკერობ** (-იშ)

ლნტ. — ფუტკრის ყრა, ფუტკრის ყრის პერიოდი. ლალჷბა̈შ შგერობ მა̈ისისგა იბნი (ბქ.) — ფუტკრის ყრა მაისში იწყება. შკერობს ლგმარე ხეხოლი ლალღობა̈ჲ პატჷრენ (ლნტ.) — საფუტკრის პატრონი მომზადებული ხედება ფუტკრის ყრას.

შგილ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **შკილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სხვენი. გა̈ჩ შგილჷი̄ნ ახხჷიჷნახ (ბზ. 49) — დანა სხვენზე უპოვიათ. შგილქა ნა̈ღისგ ნიჷრა ლამო, გიგა! (ბქ.) — სხვენზე ნადები ნიორი მომეცი, ბიცოლა! ლელინთჷდ კჷახნესს შკილქა იშხჷნიხ (ლნტ.) — საზამთროდ გოგრას სხვენზე ინახავენ.

შგინი, შგინილ იგივეა, რაც **შგი̄ნი̄ლ.**

შგირა (-რა̈შ ბზ., -რა̄შ ბქ., -რა̄შ ლშხ.), **შკირა** (-რა̈ჲშ) ლნტ. — უეცარი სიკვდილი (გაქვავება, გაშეშება). შგირა მა̄მ ლია̄ ამშა ლიჩმე? (ბზ.) — სიკვდილი არ არის ამის გაკეთება? მაჲ ხაკუ ი მიჩა შგირა (ლშხ.) — რა უნდა და მისი სიკვდილი. **შგირაკითხა** (ბქ.) — უეცარი სიკვდილი.

შგი̄ნი̄ლ (-ნლა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **შგინი, შგინილ** (-ნლა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ზ ო ო ლ.** — წიწკანა, კუტკალია. შგინილ, ა̈თყაჩოჷ ლა̈ჷერბალს, ჷერბდ ესერ დეშომა ხესყი (ანდ.) — წიწკანავ, გაანებე თავი ორბობას, ვერასოდეს ვერ გაორბდებით.

შგომ'ა'ლა̈ჲ (-იშ, -ლაჲა̈რ) ბზ., **შგომაჲ** (-მა̄ჲშ, -მჷლ) ლშხ., **შკომალა̈** (-ჲშ) ლნტ. — მათხოვარი (ის ვინც ყველაფერს ითხოვს). სურუ შგომალა̈ჲ მეზჷბელ მაყა (ბზ.) — ძალიან მთხოვნელი („თხოვნია") მეზობელი მყავს. სურუ შკომალა̈ ზურალ ლი მარო (ლნტ.) — ძალიან მათხოვარი („თხოვნია") ქალია მარო.

შგჷ̄რი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.) **შგერი** (-რიშ, -ა̈რ) ბქ., **შკერი** (-რიშ, -ა̈ლ) ლნტ., **ბ ო ტ.** — მქერი. ნენჩას ხაგ ადაიდ შგერი (ბქ. 228) — ულრან ტყეში არის აგრეთვე მქერი. შურა თჷი ხეფა̈სი ადრა ჲედ შკერიჲ მულჷა̈ხენქა (ლნტ. 24) — მაწყინარი თაფლი გამოდის იელის ან მქერის ყვავილისაგან.

შგუდა (-და̈შ ბზ., -და̄შ ბქ., -და̄შ ლშხ.), **შკუდა** (-და̈ჲშ) ლნტ. — დახრჩობა, ხრჩობა! (იხმარება წყევლის დროს). დაგრა ი შგუდა̄ჷ ხა̄რ ისგჷა პატრონს! (ლშხ.) — სიკვდილი და დახრჩობა (ჰქონდეს) შენს პატრონს! ისკჷი შკუდაჷ ამაჲა! (ლნტ.) — შენს დახრჩობას მომასწრო!

შგურ იგივეა, რაც **შგჷირ.**

შგურა̈̄ლ (-იშ||-ა̈შ, შგურალა̈რ) ბზ., **შგურა̈რ** (-რარა̈რ) ბქ., **შგჷ̄რა̄ლ** (-არ) ლშხ., **შკურა̈ლ** (-რალა̈ლ) ლნტ. 1. შერცხვენილი, სირცხვილნაჭამი, სირცხვილიანი. შგურა̈̄ლ ესერ მა̄მ ა̈მსედ (ბზ.) — სირცხვილიანი არ დარჩენილა. ჰეჷცახან შგურა̈რ დემ ოლსდენიდ (ბქ. 258) — ხევთან (საზოგადოებასთან) სირცხვილიანი არ დავრჩებით. 2. ქს. მორცხვი. შგჷ̄რა̄ლ ბოფშარ ხაყა მაროს (ლშხ.) — მორცხვი ბავშვები ჰყავს მაროს. სურუ შკურა̈ლ ბეფშ ლი კესო (ლნტ.) — ძალიან მორცხვი ბავშვია კესო.

შგჷაბ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ. — ურო. მგლტეხდ ესფხიჲე... ბერყა̈ შგჷაბს (ბზ. 57) — ლენტეხელმა რკინის უროს დაავლო ხელი.

შგჷიბ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **შკჷიბ** (-ა̈ლ||-ა̈რ) ლნტ., **ბ ო ტ.** — რკო. იცხ იცხს იშნე, ჯიჰრა — შგჷიბს (ბზ.) — მსხალი მსხალს ისხამს, მუხა — რკოს. რა̈ჰჷ ჩუ იჷყა ი შგჷიბ ხოჷახ თხუმჩუ (ბქ. 317) — კურდღელს ეძინა და თავში რკო მოხვდა. შკჷიბ ხამა̈რს ხოჩამდ ალგჷა̈რი (ლნტ.) — რკო ღორებს კარგად ასუქებს.

შგჷირ (-იშ) ზს., **შგურ** ლშხ., **შკჷირ** ლნტ. — სირცხვილი. ლამჷარს ლირდე შგჷირ ლიზ (ბზ. 384) — მამისეულ სახლში ყოფნა სირცხვილია. ღეშდ ლიტეხ შგჷირ ესერ მამა ხარ (ბქ. 210) — უკან დაბრუნება სირცხვილი არ იქნებაო. ალ საქმე̄ ლისყი შგურ ლი (ლშხ.) — ამ საქმის გაკეთება სირცხვილია. ეჯმინ შკურშჷ ჩჷალბაქელიხ (ლნტ. 281) — ისინი სირცხვილით გამქრალან.

შგჷირიყახე ზს., **შკჷირ ი ყახე** ლნტ. — სირცხვილ-ნამუსი (სირცხვილი და სახელი). შგჷირიყახე ჩჷოლჷ ა̈ჲთიშურა (ბქ.) — სირცხვილი და ნამუსი ერთმანეთისაგან გაყვრჩიოს. მიშკჷი შკჷირ ი ყა̈ხე მიშკჷი გეზელილ ლიხ (ლნტ.) — ჩემი სირცხვილ-ნამუსი ჩემი შვილები არიან.

შდა (შდა̈̄შ, შდა̄რა̈ლ ბზ., შდამიშ, შდა̈რ ბქ., შდა̄მიშ, შდა̄რალ ლშხ.), **შტა** (შტა̈ჲშ, შტარა̈ლ) ლნტ. 1. თავთავი. შდუგულს შდა̄-რა̈რ ესღუა ლელინთუდ (ბზ. 443) — თავებს საგამთიროდ თავთავები მიაქვს. დაბა̈შ ნა̈ნ-სგლის შდამი ნა̈ნცინი ესერ ხოხალ (ანდ) — ყანის სისქემ თავთავის სიწვრილე იცისო. [ხუანყედ] შდამი მაჯო̄ნ დიარს (ლშხ. 24) — პურის თავთავის მსგავს პურს ვაცხობთ. 2. ტარო (სიმინდის). ნაყუიჩ შდას უშხუართე შიდეხ (ბქ. 231) — მოტეხილ ტაროს ერთიად ყრიან. სიმინდს ხოჩა შტარა̈ლ ახოჯიდა (ლნტ. 109) — სიმინდს კარგი ტაროები გამოუტანია.

შდაბ ლშხ. — ზურგს უკან ლანძღვა. მიშგუი შდაბ ხა̄დხ (ლშხ.) — მე მლანძღავდნენ (ჩემი ლანძღვა ჰქონდათ).

შდაბლა̈ჲ (-იშ, -ლაუ) ბზ., **შდაბლაჲ** (-ლა̄ჲშ) ლშხ., **შტაბლა** (-ლა̈ჲშ) ლნტ. — მოსაქმე, საქმიანი, მომუშავე. ხოჩა̄მ შდაბლა̈ჲს მეჰად ხოჩა̄მდ ხა̄რ (ბზ.) — საქმიანი კაცი ყოველთვის კარგად ცხოვრობს. გიგას ხოჩა შტაბლა გეზლილ ხაყა (ლნტ.) — ბიცოლას საქმიანი შვილები ჰყავს.

შდაუალ (-ა̈შ, -ულა̈რ ზს., -იშ, -ულარ ლშხ.), **შდაულ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **შტაუალ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., ზოოლ. — მერცხალი. ამე̄სგა ა̈რიხ სე̄მი შდაუალ (ბზ. 279) — ამაში სამი მერცხალია. ბეფშდ ჟა̈ნირმ შდაულა̈რ (ბქ. 341) — ბავშვმა დაიჭირა მერცხლები. შდაუალ ქამლიზა̈ლს ესერ ახყა ი მუქლუირ ქ'ესყა (ანდ.) — მერცხალი გაზაფხულს მოჰყავს და შემოდგომას კი მიჰყავსო. ბაპს სკიურისკა ხაჰებდენა სემი შტაუალ (ლნტ. 101) — მღვდელს კიდობანში სამი მერცხალი ჰყოლია დამწყვდეული.

შდაშუ იგივეა, რაც **შდა̄შუ**.

შდა̈ბ იხმარება გამოთქმაში **შდა̈ბ-ტა̈ხ** (ზს.) — სესხი და გადასახდელი (დასაბრუნებელი). ხოლაჲ ი ხოჩა მაგ შდა̈ბ-ტახშუ ლი (ბზ.) — ცუდი და კარგი ყველაფერი სესხებაგადახდითააო.

შდა̈მ იგივეა, რაც **შდო̈მ**.

შდა̈ხა (-ხა̈̄შ) ბზ., **შდეხა** (-ხა̈̄შ ბქ., -ხა̄შ ლშხ.), **შტეხა** (-ხა̈ჲშ) ლნტ. — იხმარება წყევლის დროს. გ ა დ ა ტ. გამოლევა, გათავება. ამოწყვეტა. ხოლა შდა̈ხა̄უ ჯა̄რხ (ბზ.) — ცუდადამც ამოწყვეტილხართ! ისგე შდეხაოუ ამჰია! (ბქ.) — თქვენი ამოწყვეტა მომესწროსო! ისკუი შტეხა ისკუა დედეს! (ლნტ.) — შენი ამოწყვეტა შენ დედას!

შდა̈ხობ (-ა̈შ) ბზ., **შდეხობ** (-ა̈შ ბქ., -აშ ლშხ.), **შტეხობ** (-იშ) ლნტ. — რაღაცის გათავების, ამოწყვეტის, სულის ამოსვლის ჟამი. მაკვლბურე შდა̈ხობ ხა̄დხ (ბზ.) — გაუგონარი ამოწყვეტის ჟამი დაუდგათ. ისგ ლინთუისგა ნენიშ შდეხობ ანჯად (ბქ.) — შუა ზამთარში თივა გაგვითავდა (თივის გათავების ჟამი დაგვიდგა).

შდა̄შდაუარი̄ლ, შდა̄შდაური̄ლ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **შდაშდაურელა** (-ლა̈-იშ, -ლა̈უ) ჩბხ., **შტაშტაუა̈რილ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ლნტ. — მარტოხელა, მარტოდმარტო, მარტო. დი̄ნა შდა̄შდაური̄ლ აჩა̈დ (ბზ.) — გოგო მარტოდმარტო წავიდა. ზურალს ჟ'ახყანდა შდაშდაურელა ლარდას (ბჩ.) — ქალს მოსწყინდა მარტოხელობა. შტაშტაუა̈ლიდ ა̈მეჩედ ბეფშ ცხეკხო (ლნტ.) — ბავშვი ტყეში მარტოდმარტო წასულა.

შდა̄შუ ბზ., ლშხ., **შდაშუ** ბქ., **შტაშუ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — მარტო, ცალკე. მა̄რე შდა̄შუ ადყუინეხ ი ზურა̄ლ შდა̄შუ (ბზ. 301) — კაცი ცალკე დააწვინეს და ქალი — ცალკე. [ჰყინტ] ლახსგურდა შდა̄შუდ მიჩა ჩა̄ჟს (ლშხ. 72) — ბიჭი მარტო შეჯდა თავის ცხენზე. — გელა ლათხუიარხო შტაშუ ა̈მეჩედ (ლნტ. 72) — გელა სანადიროდ მარტო წასულა.

შდებნი (ა̈ხუშდაბა̈ნ, ა̈ნშდაბა̈̄ნ; ა̈ნშდა̈-ბი ბზ., ანშდაბა̈̄ნ; ანშდა̈ბი უშგ., ონშდებ, ანშდაბან; ა̈ნშდებნი ბქ.), გ რ დ უ. 1. 'გადა'ბრუნდება. სა̈უ ქა̈̄ნშდაბა̈̄ნ (უშგ.) — მარხილი გადაბრუნდა. 2. ფუვდება. ჯიც სურუ ანშდაბან (ბქ.) — ცომი ძალიან აფუვდა.

შ'დემ იგივეა, რაც **შდო̈მ**.

შდექუ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — საქონლის გამოსაკვები თივის მარაგი სვანურ დარბაზში; ნამკალ-ნათიბის დიდი ზვინი. ხოშა̄მ ლინთუს ხოშა შდექუ ხაკუ (ბზ.) — დიდ ზამთარს თივის დიდი მარაგი უნდა. ძღვდ შდექუარ ოხმა̄რედ (ლშხ.) — დიდი ზვინები და-

ედგით (გაეამჩადეთ.)

შდეხა იგივეა, რაც **შდა̈ხა**.

შდეხნი (ოშდხ, აშდა̈ხ; ა̈შთხენი ბზ., ოშდუ̂ეხ, აშდა̈ხ; აშდხენი ბქ., ოშდეხ, აშდახ; აშდხენი ლშხ.), **შტეხენი** (აშტუ̂ეხ, აშტახ; აშტეხენი) ლნტ., გრდუკ. — თავდება, ილევა. მაცლა̈ნ ჩუ შდეხნი (ბზ. 332) — შემის ნაპობი ილევა (ციცხლში). ტაბაგილჲი ლელუ̂ დემის ლგმშდეხოლნელი (ბქ. 198) — მაგიდაზე ხორცი არ თავდებოდაო. შუკუ̂ ი რაგა̈დ ჩუ დემ ესერ შდეხნიხ (ანდ.) — გზა და ლაპარაკი არ დაილევაო. ენკენობა̈ თუ̂ე შტეხენი (ლნტ.) — ენკენობის თვე მთავრდება.

შდეხობ იგივეა, რაც **შდა̈ხობ**.

შდიმ (ნათ. იშ, მიც. შდგმ, შდგმრა̈ლ ბზ., ნათ. შდიმემ, შდგმრა̈რ ბქ.), **შტიმ** (ნათ. იშ, მიც. შტიმს, -რა̄ლ ლშხ., -არა̈ლ ლნტ.) — ყური. ფუ̂რუ̂ლდდ ქა̈ნკიდ შდგმხა̈ნქა სგუ̂ირ (ბზ. 324) — ძროხამ ყურიდან ხამი ტილო გამოიღო. [ლუ̂აყმარე] შდიქს ხა̈გმუნაუ̂ნე ბეფშუ̂ს გუ̂ეჰიშ შდიმჲი (ბქ. 73) — მამაკაცი ბავშვს გოჭის ყურზე კბილს ადგმევინებს. მა̈ფშა̈რს შდიმ ესერ გუ̂ა̈მი ხარ (ანდ.) — დაღლილს ყურიც ემძიმებაო. შტიმრალ მაიდშუ̂ მიშგდენდახ (ლშხ. 82) — შიმშილისაგან ყურები მცვიოდა. ეშხუ მარას შტიმ ხადენა გიმჲი (ლნტ. 145) — ერთ კაცს ყური მიწაზე ჰქონია მიდებული.

შდიქ (ნათ. -იშ||-ეშ, მიც. შდგქ, შდგქა̈რ ზს., -იშ, მიც. შდიქს, -არ ლშხ.), **შტიქ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. კბილი. მა̄ლს შდგქა̈რ ჲი ხოგ ჰუ̂ე̄რდ ი ტუ̂ლი (ბზ. 364) — მელას ყვავი კბილებით უჭირავს (კბილი „ყვავზე/ად უდგას) და იძახის. და̈უ̂ს ჯა̈ნ შდგქე ნაცყერუნდ ესერ ახკედა (ანდ.) — დევს ხარი კბილის საცობად ეყო. ეჯი დე̄მ ხაგემ შდიქს (ლშხ. 39) — ის კბილს არ აკარებს (ადგამს). ბეფშს შტიქ ახაზიგდა (ლნტ.) — ბავშვს კბილი ასტკივდა. 2. კბილა; ტოლი წლოვანებით. **შდგქდ ლიჭედ** (ზს.) — ასაკში შესვლა, ვინმეს (ჩვეულებრივ მოხუცის) ასაკამდე მისვლა. მიშგუ̂ა შდგქდოლუ̂ ომჭედეხი (ბქ.), მიშგუ̂ა შდგქდუ ომჭედე̄ლხი (ლშხ.) — ჩემს ასაკამდე (კბილამდე) მოვეღწიოსო (ჩემი კბილა გამხდარიყო). 3. ბქ. მჭრელი. მაგუ̂ა̈რ ესერ შდგქემ ლი ალ გა̈ჩ? (ბქ.) — როგორი მჭრელია ეს დანაო? კნინ. **შდიქილდ** ზს., ლნტ., **შდიქი̄ლ** ლშხ.

შდიქურ'ა' (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **შდიქურა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ., **შდიქურა̄** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **შტიქურ'ა̈'** (-იშ, -რა̈ლ) ლნტ. — უკბილო. შდიქურა̈ ბაბა ლეზობ ჩუ დეშ იზბიუ̂ (ბქ.) — უკბილო პაპა საჭმელს ვერ ჭამდა. შტიქურ ზურალ ლახახუ̂იდახ (ლნტ.) — უკბილო ქალი შეხვდათ.

შდიხ (ნათ. -იშ, მიც. შდგხ, შდგხა̈რ ზს., შდიხარ ლშხ.), **შტიხ** (-იშ, მიც. შტიხს, შტიხა̈რ) ლნტ., ბოტ. 1. თხილი. აშხუ̂ ლადა̈ლ დი̄ნას შდიხ ა̈ხბა̈გუ̂ (ბზ. 379) — ერთ დღეს გოგო თხილს წააწყდა. ნალუ̂ყერ შდგხა̈რს აკუ̂შურე (ბქ.) — ბიჭი თხილს (თხილებს) ამტვრევს. ეჯის შდიხზუმ კაკლარ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 8) — იმას თხილისოდენა მარცვლები აქვს. 2. თხილის ბუჩქი. ჲეზუ̂ისა შდიხ გუ̂ი̄გ (ლშხ.) — ეზოში თხილის ბუჩქი გვიდგას. შტიხს ლგძა̈ლუ̂ ბა̈ლე ხარ (ლნტ.) — თხილის ბუჩქს ძარღვიანი ფოთოლი აქვს.

შდიხა̄რობ, შდიხობ (-ა̈შ ბზ., -იშ ლშხ.), **შდიხარობ, შდიხობ** (-ა̈შ) ბქ., **შტიხარობ, შტიხობ** (-იშ) ლნტ. — თხილის მოსავლიანობა, თხილის მწიფობის დრო. მუ̂ეღუ̂ერ ესიეს მე̄უ̂არ შდიხა̄რობ ხეფსი (ბზ.) — შემოდგომაზე მოვჯერ თხილის კარგი მოსავლიანობაა. შდიხობ ჟ'ენბინა̄ნ (ლშხ.) — თხილის მწიფობის დრო დაიწყო. ხოჩა შტიხარობს ძღჷდ მუს ლოქ ხოხალ (ლნტ.) — თხილის კარგმა მოსავალმა დიდი თოვლი იცისო.

შდიხე (ოშდგხ, აშდიხ; ა̈შდხე) ზს., **შდგხე** (აშდხე) ლშხ., **შტიხე** (აშტუხ, აშტიხ; აშტხე) ლნტ., გრდმ. — ამთავრებს, ათავებს; გამოლევს. ლიბუ̂რა̄ლუ̂ კოჯა̈რ ქოშდგხ (ბზ. 40) — დალამებამდე კლდეები გამოელიე (გამოეიარე). მალუ̂ლდ ნა̈რჩუ̂ ჰედურდ ჩუ̂აშდიხ (ბქ. 20) — მელამ კასრის დაფშენილი („ნორჩი") ყველი სულ გაათავა. ნიკოდ ჩუ̂აშტიხ მიჩა ქონება (ლნტ.) — ნიკომ გამოლია თავისი ქონება.

შდიხობ იგივეა, რაც **შდიხა̄რობ**.

შდიხუ̂ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შდუ̂იხუ̂** (-ა̈რ) ბქ. 1. ჭიპი. შდიხუ̂ი მა̈ზიგ (ბზ.) — ჭიპის ტკივილი. შდიხუ̂ ეჯ ქორისგა ხა̄რ მექუ̂ცე (ბზ.) —

ჭიპი იმ ოჯახში აქვს მოჭრილი (იტყვიან იმაზე, ვისაც იმ ოჯახში ხშირად ყოფილა). ჩინჩჳილს შდჳიხჳ ხოსტუნიჳ (ბქ.) — ბავშვს ჭიპი სტკიოდა. 2. ლხმ. ჩალის ან ფოთლიანი ტოტების ზვინი ხეზე. მეგამჲი ხოშა შდჳიხჳ ოხჳაგ (ბქ.) — ხეზე (ჩალის) დიდი ზვინი დავდგი.

შდო̈მ, შდა̈მ (-იშ) ბზ., **შდომ** ლშხ., **შ'დემ** (შდჳემ'იშ') ბქ. — ტანზე დაყრა; გამონაყარი. ზურალს შდა̈მს ხაჯიდ (ბზ.) — ქალს ტანზე გამოაყარა. ბასყდ შდემ მაყერ (ბქ.) — მარწყვემა ტანზე გამომაყარა (გამონაყარი მიქნა.)

შდუგჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **შტუგჳ** (-ა̈რ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — თავვი. იშდრა̈ლხ ამეჩჳნ შდუგჳა̈რ (ბზ. 410) — აქ თამაშობენ თავები. ცჳიცჳდ შდუგჳრე მათხჳმი ადირმ (ბქ. 30) — კატამ თავვების მეთაური დაიჭირა. ქა̈მეჳედ შტუგჳ ი ხოქჳა (ლნტ. 282) — გამოსულა თავვი და უთქვამს. კ ნ ი ნ. **შდუგულდ** ზს., **შდუგჳლ** ლშხ., **შტუგულ** ლნტ. შდუგჳლს ლაყჳლა ხოგგდა (ლშხ. 84) — თაგუნას ყველის ამოსაყვანი ედგა. ეჩქა შტუგულს ხოქჳა (ლნტ. 310) — მაშინ თაგუნას უთქვამს.

შდულ, შდურ (-იშ, -ჳა̈რ ზს., -არ ლშხ.) — 1. კოშკის ქონგური (კოშკის უკანასკნელი სართული...). აჩა̈დხ მურყჳამა̈ შდულჳა̈რდ (ბზ. 61) — ავიდნენ კოშკის ქონგურებამდე. 2. სათოფური კოშკის ზედა სართულის კედლებში. როსტომს ქა ხეწა̈დ [ზითუნახაჳ] მურყჳამა̈ შდურქა (ბზ. 234) — მზეთუნახავმა როსტომი კოშკის სათოფურიდან დაინახა. 3. ჩზს. მაჩუბიდან დარბაზში ასასვლელი ასახდელი კარი. 4. ჩზს. ბანი, ერდო. კ ნ ი ნ. **შდურულდ.**

შდუჳე (—, ანშდუჳე; ანშდუჳი) ბზ., **შდუე** (ანშდუე, ანშდუისგ ბქ., ანშდუჳნე ლშხ.), **შტუე** (ანაშტუე; ანაშტუი) ლნტ., გ რ დ უ ჳ. — თოვს. ჰა, ხოლა მამაჭირა̈ჲ, ქიჳშჳ შდუჳე (ბზ. 364) — ჰა, საწყალო ნაცარქექია, ყველს თოვსო (ყველით თოვსო). ეჯ ლეთ ლა̈ჲდი ბგგიდ შტუჳა (ლნტ. 90) — იმ ღამესაც მაგრად თოვდა.

შდჳლ ბზ., **შტჳლ** ლშხ., **შტულ-შტულ** ლნტ. — რაიმე საგნის ვარდნის ხმა. ჟა̈ჰს ეშ შდჳლ ხა̄რ კოჯა̈რხა̈ნჩუ (ბზ.) — მეავს კლდეებში საშინელი ხმაური გააქვს. გ ა დ ა ტ. ქს. ფრენა, ჭენება. ჩა̄ყ შტჳლშჳ აჩად (ლშხ.) — ცხენი (სწრაფი) ჭენებით წავიდა.

შდჳიხჳ იგივეა, რაც **შდიხჳ.**

შდგმ იხ. **შდიმ.**

შდგმა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შდგმა̈** (-მაიშ, -მა̈უ||-მაუ) ბქ., **შდგმაჲ** (-მა̄ჲშ) ლშხ., **შტგმა̈** (-ჲშ) ლნტ. — მათრობელა. შდგმა̈ჲ ჰარა̈ყ გულჳა (ბზ.) — მათრობელა არაყი გვაქვს. ალ ღჳინალ გუნ შდგმა̈ ლი (ბქ.) — ეს ღვინო ძალიან მათრობელაა. ბაბა ძღვდ შტგმა̈ ღჳინალს ა̈გენე (ლნტ.) — პაპა ძალიან მათრობელა ღვინოს აყენებს.

შდგქ იხ. **შდიქ.**

შდგხ იხ. **შდიხ.**

შდგხე იგივეა, რაც **შდიხე.**

შდგხი̄ნდ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **შდგხგნდ** ბქ., **შდიხგ̄ნდ, შდიხგ̄ნდრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **შტიხგნდ** ლნტ., ბ ო ტ. — თხილის (ბუჩქი, ტოტი, ჯოხი.) შდგხი̄ნდი ფაუ (ბზ.) — თხილის ჯოხი. ცხეკისგა ხაგ შდგხგნდ (ბქ. 27) — ტყეში ხარობს (ადგას) თხილი. შუშხჳამ ლე̄თ ღჳაჟარ შდიხგ̄ნდი კჳედლარს ჳგდეხ (ლშხ. 16) — ახალი წლის წინა ღამეს კაცებს თხილის წნელები მოაქვთ.

შეგურმა̈ნ იგივეა, რაც **შაჳგურმა̈ლ.**

შედ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ჭურჭელი. ჳა̈ზირდ ლოხხელ შედ ლიცს (ბზ. 273) — ეემირმა ჭურჭელი წყალს მიუშვირა. ნაღჳჟურდ ეშხუ ზურალს შედა̈რ ჩოთკუშურე (ბქ. 66) — ეაჟმა ერთ ქალს ჭურჭლები დაუმტვრია. მა̈გ ოჯა̈ხს ხულჳახ მერბე-მერბე შედარ (ლნტ. 20) — ყველა ოჯახს აქვს სხვადასხვა ჭურჭელი. 2. კვერნის დასაჭერი ხაფანგი. კ ნ ი ნ. **შედი̄ლ** ზს., ლშხ. ლიცი ლარდა შედი̄ლ ჩჳათკუში̄რ (ბზ. 234) — წყლის (სამყოფი) ჭურჭელი დაამტვრიე.

შედ-მაკჳედ (-კჳდიშ, -ა̈რ) ბზ., **შედ-მაკჳედ** ბქ., **შედ-მა̈კჳედ** (-იშ) ლნტ., **შედ-მაკჳედ, შედ-მაშედ** (-არ) ლშხ. — ჯამ-ჭურჭელი. ფიშრობს ხჳა̈ჲ შედ-მაკჳედ ხაკუ (ბზ.) — (ხალხ)მრავლობას ბევრი ჯამ-ჭურჭელი უნდა. შედ-მაკჳედს... აშყჳდიხ (ბქ. 6) — ჯამ-ჭურჭელს რეცხავენ. აჳზიდახ დენა̈ჲ ბზი-

თეუს... შედ-მაკჷედს. (ლნტ. 47) — აგზავნიდნენ ქალიშვილის მზითევს– ჯამ-ჭურჭელს.

შელ იგივეა, რაც **შჷელ.**

შელდ (-იშ) ზზ., ქს. — რიცხვი, სათვალავი, რაოდენობა. ფარშმა̈გს ბა̈ჯი შელდჲი თჷთ ასჷ ხაკჷ (ბზ. 275) — ფარშავანგს ყოველ ნაბიჯზე (ნაბიჯის სათვალავზე) თითო ასო უნდა (შესაჭმელად). ქიპიშ შელდოჷ აჯჴიჩა! (ბქ.) — ძაფის რაოდენობისა გაგეცვითოსო (ახალი ტანისამოსის ჩამცმელს ასე ლოცავენ)! თჷით ბეჩ ჩჷ̄ს ოსდა ეჩეჩჷ მა̈რე̄მი შელდჲი (ლშხ. 50) — თითო ქვა ყველას დაუდვია იქ კაცის სათვალავის მიხედვით. ხჷა̈ძდინ ალმინე შელდ ჷოხჷიშტაშირხოჲი ღგრი (ლნტ. 22) — ხშირად ამათი რაოდენობა ხუთასამდე ადის.

შემბერ იგივეა, რაც **შჷ̄მიბერ.**

შემინდ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შემინდჷილ** ბქ., (-არ) ლშხ. — ნებადართული, ღვთისაგან შენდობილი, დასაშვები; შეწყნარებული. ნაჷხა̈ლი შემინდჷ ლი (ბზ.) — არცოდნა არ ცოდვაო (შესაწყნარებელია). ისგჷი ნაბინ გოშა̈რ შემინდჷილოჷ ლიხ (ბქ.) — შენი დაწყებული საქმეები ნებადართული, (დასაშვები) იყოს. მიშგჷა როქ ნარშონს... შემინდჷლ ხაყრ! (ბქ. 71) — ჩემს (ლოცვის დროს) ნახსენებს ყველას შეუნდეო!

შემლიან, შემლია̈ნ იგივეა, რაც **შუემლია̈ნ.**

შენ (-იშ) ბქ. — სიდიდე, ზომა, მოცულობა, ფართობი. ამეჩჷშ ლაროლ შენდი მასა̈რდ ლიხ (ბქ. 225) — აქაური მინდვრები ფართობითაც დიდია. შენდ მა̈ზგ ლი? (ბქ.) — მოცულობით რამოდენაა?

შენდბა იგივეა, რაც **შჷენდბა.**

შენობ (-იშ, -ოლ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **შენებ** (-ნბა̈შ, -ოლ) ლხმ. — შენობა. მერმა შენბა̈შ ჰერთეჲ' ადსკინე (ბქ. 7) — მეორე შენობის ჰერზე ახტა. ლენტეხას აბანოდ ხოჩა შენობა ლგგ (ლნტ. 10) — ლენტეხში აბანოს კარგი შენობა დგას.

შერ — 1. მეტისმეტი დაღლა, დაქანცვა; შეხურება. შერ ოხჴა̈დ დჷ̄ნას (ბზ.) — დაიღალა გოგო (დაღლა მოუვიდა გოგოს). სიმაქდ შერ ოხჴიდ ა̈მირმს (ბქ. 262) — ქალიშვილმა დაქანცა ამირანი. 2. მობეზრება. ეჯ ზურა̈ლ შერს ხა̈გ (ლშხ.) — იმ ქალს თავი აქვს მობეზრებული.

შერობ ჩხხ. იხმარება გამოთქმაში **შერობა̈შ ლიჴედ** — მოღლა, მოქანცვა, დაშერომა, მოთმინებიდან გამოსვლა; თავმობეზრებულობა. შერობ ა̈მჴად ა̈ლიმა̈გ ნა̈ჭირ (ბქ.) — დაეიქანცე (ქანცი გამიწყდა) ამდენი ვასაჭირისაგან.

შეჷგჷრემან იგივეა, რაც **შაჷგურმა̈ლ.**

ში[1] (შჷ̄მ'იშ', მიც. შინ, შუნ, შგნ; შია̈რ ზზ., შიმი, მიც. შინ, შიდ, შის; შია̈რ ბქ., შიეშ მიც. შიდ, შის; შიარ ლშხ., შიეშ, მიც. შის, შიდ; შია̈რ ლნტ.) — ხელი. ჰყინტდ შია̈რ ქა̈თბა̈რ (ბზ. 244) — ბიჭმა ხელები დაბანა. ყაჷრჯელა̈რ ჩჷ̄ შუნ ხუღჷეხ (ბზ. 362) — ყაჷარჯნები ყველას ხელთ აქვს. უშხჷარ ხეწა̈დხ ი ში ლახჷემხ (ბქ. 9) — ერთმანეთი ნახეს და ხელი მისცეს (შეთანხმდნენ). თჷით ტყენ შგნ ლადახ! (ბქ. 8) — თითო კეტი ხელით წაიღონ! ქა ლოქ ხაყა შის დედ სოდ, დედ ბედ (ლშხ. 73) — ან სვე, ან ბედი ხელს გააქვებაო. ჷედნიშ ახორეკა შიხოდსკა თათიას და̈ლ (ლნტ. 72) — თათიას დალი ძლივს მოუგდია ხელში. თჷეფ შიდ მედჷა (ლნტ.) — თოფი ხელთა მაქვს. ხოჩა შიე მარე ლი (ლნტ.) — კარგი ხელის ადამიანია. შჷ̄რე ჷგნა ბზ., ლშხ., შიარე ჷგენა ლნტ. — ხელგაუშვერებელი, ცელქი. ბზ., გ ა დ ა ტ. ქურდი.

ში[2] ბქ. — კანაფის თესლის სანაყი. ხის ფილთაქვა (დიდი ზომისაა და ორი სახელური აქვს).

შიარე ჷგენა იგივეა, რაც **შჷ̄რე ჷგნა.**

შიბ (-იშ, -ა̈რ) ზზ., ლნტ. — ხვანჯარი. არშჷილს თხუმქა ჟი ლგკეშდ ხა̈რ ი შიბ ხოჷზ ეჩექა (ბზ.) — შარვალს სათავე გადაკეცილი აქვს და მასში ხვანჯარია გაყრილი. ბეფში არშჷილს შიბს ხოგემხ (ლნტ.) — ბავშვის შარვალს ხვანჯარს უყრიან (უდგამენ).

შიბა̈ქ (-იშ, -ბაქა̈რ) ზზ., ლნტ., **შიბაქ** (-არ) ლშხ. — შიბაქი. ბაბად მახე შიბა̈ქ ანტჷა̈ბე (ბზ.) — პაპამ ახალი შიბაქი გამოთალა. [ბეფშს] აკაჷა̈ნისა... შიბა̈ქს ხუგემდ (ლნტ. 51) — ბავშვს აკვანში– შიბაქს უდგამთ. კ ნ ი ნ.

შიბაქე̄ლ ბზ., ლშხ., **შიბაქილ** ლნტ.

შიგელ (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — საწურიდან ამოღებული ჭყინტლი ყველის შესანახი ჭურჭელი (შეიძლება იყოს ყუთის ფორმის, ან ტკეჩისაგან მოწნული კალათი). მახე ნაყე̄ლ თაშს შიგელთეჲსა ხჷადე̄სდ (ლშხ.) — ახალ ამოყვანილ ყველს შიგელში ვდებთ. იხ. **ზერდ.**

შიდ — ნებადართულია, შესაწყნარებელია, შეიძლება, რელიგიური ეთიკით დასაშვებია. მა̄დე შიდ (ბზ.) — არ შეიძლება. ქორისგა... კჷლთხიდ რაგა̈დ მადე შიდ (ბქ. 6) — სახლში ხმამაღალი ლაპარაკი არ შეიძლება. აშჷ ზაჷულჷე შიდ მეშხემ ქა ლიშყჷეე (ბქ.) — ერთი წლის შემდეგ ნებადართულია (შეიძლება) მაეის გახდა. ზომხა ლადეღ ჷარ დე̄მშა შიდ (ლშხ. 17) — ახალ წელს უარის თქმა არაფერზე არ შეიძლება. ა̈ლე ი ა̈ლე მა̈დ ლოქ შიდ (ლნტ.) — ესა და ეს არ შეიძლებაო.

შიდე, შგდე (ოშგდ, აშიდ, ა̈შდე ზს., აშდე ლშხ., აშუდ, აშიდ; ა̈შდე ლნტ.), გ რ დ მ. — ყრის. ჰყინტდ ქა̄თჰკჷერ თხუმა̈რ [დაჷა̈რს] ი სგა̄შიდ ძუღჷათე (ბზ. 249) — ბიჭმა დევებს თავები დააჭრა და ჩაყარა ღლეაში. [და̈შდჷდ] ეჩხა̄ჷ-ამხაჷ აშიდ მა̈გ (ბქ. 203) — დათვმა აქეთ-იქით გადაყარა ყველაფერი. ზურალე̄ლ ფათჷარს ლემესთე შგდეჴ (ლშხ. 58) — ქალები თმებს ცეცხლში ყრიან. ნა̈ლია̈ჲსა შიდეჴ შტა სიმინდს (ლნტ. 21) — ნალიაში სიმინდის ტაროს ყრიან.

შიდობდ იგივეა, რაც **შჷდო̈ბდ.**

შიემბერ იგივეა, რაც **ში̄მიბერ.**

შიმბერ იგივეა, რაც **ში̄მიბერ.**

შიმო̈რ (-იშ, -მორა̈ლ) ბზ., **შჷიმორ** (-არ) ბქ., **შუმორ** (-ალ) ლშხ. — რქის ნუნა, რქის ძირი. შიმორა̈ლ ქა̄შიდეჴ (ბზ.) — რქის ნუნები გადაყარეს. ჯანს შუმორალ გარ ლეჴსად (ლშხ.) — ხარს რქის ნუნებიღა შერჩა.

შინ ი ქჷინ, შგნ ი ქჷინ (-იშ, —) ზს., **შუნ ი ქუნ** ლშხ. — სული და გული (სიტყვასიტყვ. ხელი და სული). გეგი შუნ ი ქუნ ლი მა̄რე̄მიშ (ლშხ.) — გეგი კაცის სული და გულია. გ ა დ ა ტ. რაიმე კავშირი, ურთიერთობა, ასაეალ-დასაეალი. მი̄ჷ ოლდაგა̈რხჷი, ჰე̄სამა ეჯ გჷეშიშ შინ ი ქჷინ მიმჴერე̄ნს (ბზ.) — მე მოკედე, თუ იმ საქმის ასაეალდასაეალი ეიცოდე. მიჩა შინ ი ქჷინ ესერ დემეგ ხეჩდა (ბქ.) — მისი მონაწილეობა არ ჩანსო (ამ საქმესთან არავითარი კავშირი არა აქვსო).

შინა̈ჷრ (-იშ, -ნა̄ჷრა̈რ) ბზ., **შინა̈რ** (-იშ, -ნარა̈რ) ბქ., **შინაჷრ** (-ალ) ლშხ., **შინა̈ჷირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — შინაური. ღებ შინა̈რი ლი ი ტყა̈რი (ბქ. 303) — ფუტკარი (სკა) შინაურიცაა და გარეულიც (ტყიურიც). ალ სოფელისკა მა̈გ ნა̈ირიშ შინაჷირ ი ცხეკი ხილ ა̈რი (ლნტ. 15) — ამ სოფელში ყველანაირი — შინაური და გარეული (ტყის) — ხილია. **შინა̈რ მატატა** — ბალახია. **შინა̈რ მინთჷ** (ბქ.) — ომბალო.

შინდაშინ˹დ˺ იგივეა, რაც **შგნნიშგნ.**

შინჷრ ი ქუნჷრ ზს. — ჩაურევლად, მონაწილეობის გარეშე. სოფლიშ ამახჷ სოფლიშ შინჷრ-ქუნჷრ ესერ ოლჯაცელი (ანდ.) — სოფლის მტერი სოფლის ჩაურევლად დაღუპულაო.

შინჰა̈რი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ხელცარიელი. შინჰა̈რიდ ლა̈მჴედგნ ისგეშთე (ბქ.) — ხელცარიელი მოვედი თქვენთან.

შიჲპირობ იგივეა, რაც **ში̄ჲპირობ.**

შირა, შირა-დოლებ იგივეა, რაც **ში̄რა.**

შიჷრ (-იშ, -ა̈ლ ზს., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — უხელო. შიჷრ მა̄რე ლოგჷეხჷი̄და სგობინ (ლშხ.) — უხელო კაცი შეეჴხვდა წინ. შიჷრ მარე ცოდ ლი (ლნტ.) — უხელო კაცი ცოდვაა. გ ა დ ა ტ. არაფრის მკეთებელი. შიჷრ ი ჰგშხგრჷ მერდე (ბზ.) — უუნარო, უქნარა (სიტყვასიტყვით უხელ-ფეხო).

შიყ (-იშ, შგყა̈რ ზს., -ა̈რ ლნტ., -არ ლშხ.) — ზურგი. ნიჩჷ შიყთე ხეყა̈რ [ხეხჷს] (ბზ. 86) — ცოლს სახე ზურგისკენ მოექცა. თუნგა̈რს შგყჷი ხაფთქჷრაჴ ჩი̄ს (ბზ. 89) — თუნგებს ყველას ზურგზე ამტერევდნენ. და̄ჷდ ჷი ლეჲსგურე ნაცარქექია̄ჲ შიყჷი (ლშხ. 80) — დევმა ნაცარქექია ზურგზე შეისვა. მა̈გ ხეკჷეს ჩა̈ყი შიყჷშ ათხოიანეჴ... (ლნტ. 9) — ყველაფერი ცხენის ზურგით უნდა წაეღოთ. გ ა დ ა ტ. იმედი. იშგნემ შგყშჷ მოდ' ესერ ხაკუ ლილზიგა̈ლ (ლხმ.) — სხვისი იმედით (ზურგით) არ უნდა

ცხოვრება. კნინ. **შიყი̄ლ** ბზ., ლშ., **შიყილ** ბქ., **შიყილდ** ლნტ.

შიყრა (-რა̈̄შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშ., -რა̈ჲშ, -რა̈ლ ლნტ.) — 1. მურგვიელი (ღორის). შიყრა შიშდ ენჯაბა̄ნ (ლშ.) — მურგვიელი მალე მოიხარშა. ლგზიე ხა̈მს შიყრას ქი ხოკედხ (ლნტ.) — დაკლულ ღორს მურგვიელს აცლიან. 2. საქონლის მურგვის ტყავი. შგყრა̈̄ ჩაფგლ გექა̈ჲ ლიხ (ბზ.) — მურგვის ტყავის ქალამანი გამძლეა. შიყრა̄ ჩაფგლ ოხშხებ (ლშ.) — მურგვის ტყავის ქალამანი შევკერე.

შიყულ იგივეა, რაც **შიყჷილ**.

შიყჷილ, შიყულ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შიყულ** (-არ) ლშ. — პეშვი, მუჭი. მუხჷბა ზისხჷშ ეხგჷეშლა̈ნ შიყჷილ (ბზ. 257) — ძმას პეშვი სისხლით გაევსო. ეშხუ შიყულ ლიცი̄ლ (ლშ.) — ერთი პეშვი წყალი.

შიშგარა (-რა̈შ) ბქ., **შიშგა̄რა** (-რა̄შ) ლშ., **შიშკარა** (-რა̈ჲშ) ლნტ. — ქუჩუნა წვიმა. შიშგარა ანჴად ეჯ ლადეღ (ბქ.) — იმ დღეს ქუჩუნა წვიმა მოვიდა. კნინ. **შიშგარილ** ბქ., **შიშგა̄როლ** ლშ., **შიშკარილ** ლნტ.

შიშგარე (—, ანშიშგარე, ანშიშგა̈რისგ) ბქ., **შიშგა̄რე** (ანშიშგა̄რე, ანშიშგა̄რნე) ლშ., **შიშკარე** (ანშიშკარე; ანაშიშკარი) ლნტ. — ქუჩუნა წვიმა მოდის. ათხე შიშგარე (ბქ.) — ახლა ქუჩუნა წვიმა მოდის. თელ ლა̈დეღ შიშკარა (ლნტ.) — მთელი დღე ქუჩუნა წვიმა მოდიოდა.

შიშგა̄რა იგივეა, რაც **შიშგარა**.

შიშგილ იგივეა, რაც **შგშგილ**.

შიშდ ზს., **ʳაʾშიშდ, აშდ** ლშ., **ʳაʾშიშტ, აშტ** ლნტ., ზმნზ. — მალე, ახლავე, უცებ, უცბად, საჩქაროდ, სწრაფად, მაშინვე. ჯʼე̄სერ შიშდ ა̈ნჴდენი (ბზ. 381) — მე ახლავე მოვალო. ეჯი შიშდ ნაცმუნშალ ა̈დჰინან (ბქ. 41) — ის უცბად ქონიერით დაღნა. ხეძგარხ და̄ჷს ი შიშდ ადგარხ (ლშ. 65) — დაეძგერენ დევს და მაშინვე მოკლეს. აშტ ლოქ ახოთხე მიჩა ხოშა მუხჷბე (ლნტ. 256) — ჩემი უფროსი ძმა ახლავე მომიძებნეო.

შიშდა̈გ (-დგიშ, -დგა̈რ) ბზ., **შიშდიქ** (-იშ, -არ) ლშ. — ღილი, ღუგმა. მეშხე შიშდა̈გ ჷესგეხ (ბზ.) — შავი ღილი მიაკერეს. შიშდიქს ქი ლეჲფიშგე დი̄ნა (ლშ.) — ღილს შეიხსნის ქალიშვილი. კნინ. **შიშდგგლ** ბზ.

შიშდიქ იგივეა, რაც **შიშდა̈გ**.

შიშკარა იგივეა, რაც **შიშგარა**.

შიშკარე იგივეა, რაც **შიშგარე**.

შიშკილ იგივეა, რაც **შგშგილ**.

შიშტ იგივეა, რაც **შიშდ**.

ში-ჰიშხ (-იშ, —) — ხელ-ფეხი. ბესლანს ში-ჰიშხ ქამეყჷჩე ხა̄დ (ბზ.) — ბესლანს ხელ-ფეხი მოტეხილი ჰქონდა. გადატ. სამსახური, შრომა, ჯაფა. კათხ-ტაბაგჷი მაჴმარʼ ესერ მეზგემ, ში-ჰიშხ — სოფლიშ (ანდ.) — წვეულებისას სურსათ-სანოვაგე ოჯახისაა, სამსახური (შრომა) — სოფლისაო. ჷობაშ ში-ჰიშხ ხაკუ ქორა̈შ ლიგემს (ბქ.) — სახლის აშენებას ბევრი შრომა (ხელ-ფეხი) სჭირდებაო.

შიხ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ნახშირი. [და̈̄ჷდ] ა̈დბინე შიხიშ ი ტგტიʼშʼ ლიზო̈̄ბ (ბზ. 267) — დევმა დაიწყო ნახშირისა და ნაცრის ჭამა. კჷაპად ა̈ნიცჷ ქი კჷიდოლშჷ შიხ (ბქ. 324) — კვაპამ გოდრით ნახშირი მოიკიდა. დაშნაჲ ლგლაფ ლგმა̄რ შიხჷშ (ლშ. 23) — ხანჯალი ნახშირით ყოფილა შეღებილი. კნინ. **შიხილდ** ზს., ლნტ., **შიხი̄ლ** ლშ.

შიხა (-ხა̈̄შ ბზ., -ხა̈ჲშ ბქ., ლნტ., -ხა̄შ ლშ.) — დაწვა. ქორა̈ შიხა‖ლიშხი ხოლა გჷეშ ლი (ბზ.) — სახლის დაწვა ცუდი საქმეა. ლიცშჷ ყიმა ი ლემასგშჷ შიხა უშხჷარდ ესერ ხოლა ლი (ანდ.) — წყალში დახრჩობა და ცეცხლში დაწვა ერთმანეთზე უარესიაო. შიხა ნომʼ ესეროლჷ ათქადა! (ბქ.) — დაწვა არ აგცდენოდესო! (წყევლაა). ისგჷი ბედი შიხა მაკუ! (ლშ.) — შენი ბედის დაწვა მინდა! (წყევლაა). იხ. **ლიშხი**.

შიხაჲ, შიხა̈ იგივეა, რაც **შიხა̈ჲ**.

შიხა̈ილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — ʼკაʼდასაწვავი. შიხა̈ილ ისგჷი ლალზიგა (ბზ.) — გადასაწვავი შენი სახლ-კარი! (წყევლაა).

შიხა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ხაუ ბქ.), **შიხაჲ** (-ხა̄ჲშ, -ხე̄ლ) ლშ., **შიხა̈** (-ჲშ, -ხა̈ლ) ლნტ. — წვის უნარიანი, რაც ადვილად იწვის. („წვადი“) ფჷრი ქაჯჷა̈რ ხოჩა შიხა̈ჲ ლი (ბზ.) — ხმელი არყის ხე კარგად იწვის („წვადია“). ალ ზექ

ხოჩა შიხა̈ლი (ლნტ.) — ეს შემა კარგად იწვის.

შიხა̈რ იგივეა, რაც **შიხა̈რ**.

შიხა̈რცა̈შ (-იშ) ბზ., **შიხა̈რცა̈შ** ბქ., ლნტ., **შიხა̄რცა̄შ** ლშხ. — დიდი ხუთშაბათი, აღდგომის, ქ̈ვების კვირის ხუთშაბათი, შავი ხუთშაბათი (სიტყვა სიტყვ. ნახშირიანი ხუთშაბათი). შიხა̈რცა̈შ ქორხენ და̈ს ფიშუ̂დეხ შუკ̈უ̂თე (ბქ.) — დიდ ხუთშაბათს სახლიდან გარეთ (ეზოში) არავის უშვებენ. შიხა̄რცა̄ში ლიჰედს ხოღლიხ (ლშხ.) — დიდი ხუთშაბათის მოსვლას ელოდებიან. შიხა̈რცა̈შ აგუ̂ჰად მუშკუ̂არა̈ლ (ლნტ.) — დიდ ხუთშაბათს სტუმრები მოგვივიდა.

შიხა̈რ (-იშ, -ხა̄რა̈ლ) ბზ., **შიხა̈რ** (-აუ ბქ., -ხარა̈ლ ლნტ.), **შიხა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ნახშირიანი. შიხა̄რ ნიჩუ̂ ქა̈თბარეხ ბობშს (ლშხ.) — ბავშვს ნახშირიანი სახე დაბანეს. შიხა̈რ ტოტარ მადა (ლნტ.) — ნახშირიანი ხელები მქონდა. გ ა დ ა ტ. ღარიბ-ღატაკი. ჩუ̂ესგურდად, სგა̈დ შიხა̈რუ! (ბზ.) — დასხედით თქვე ღატაკებო (ნახშირიანებო)!

შიხგოგა̈ნ (-იშ, -განა̈რ) ბზ., **შიხდოგა̈ნ** ლნტ. — ძალიან შავი, ნახშირის ფერი. ეჯ̈ჟი მეშხე ჩუ ლი, ერე შიხგოგა̈ნდ ლგჷ (ბზ.) — ისეთი შავია, რომ ნახშირიეითაა (ნახშირად დევს.)

შიხუ̂ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **შიხუ̂ნდ** (-იშ, -არ) ლშხ., **შიხუნდ** (-ა̈რ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — ანკარა, ძლოკვი. ნაუ̂ჩხუნლო შიხუ̂ლა̈რ მე̄უ̂არ ა̈რიხ (ბზ.) — წვიმის შემდეგ ძლოკვები ბლომად არიან. შიხუ̂ნდე შუ̂ანსჩ̄ ხოხალ (ლშხ.) — ძლოკვი სვანეთშიც იცის. შიხუნდ სურუ̂ ხაჯეშ უ̂იჯს (ლნტ.) — ძლოკვი ძალიან ჰგავს გველს.

შე̄მიბერ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **შიმბერ, შიემბერ** (-ა̈რ) ბქ. — 1. ხელისგული. მგჷნი-მგლა̈შის შე̄მიბერა̈ლ მეგბე ხეკუ̂ეს ხა̈დეს (ბზ.) — მხენელ-მთესველს ხელისგულები გასერილი უნდა ჰქონდეს. ნაბრაუ̂ შე̄მიბერა̈ლ ლუტფუ̂რე ხა̈დ (ბზ.) — ხელისგულები ბარვისაგან გადაღლეტილი ჰქონდა. 2. ხელთათმანი. გიგად შე̄მიბერა̈ლ ანწჷნდიე (ბზ.) — მამიდამ (დეიდამ) ხელთათმანები მოქსოვა. 3. სიგრძის საზომი ერთეული ხელისგულის ოდენა.

შე̄დპიროშ ბზ., ლშხ., **შიდპიროშ** ლნტ. — ხელი და პირობა, საფუძელიანი პირობა. ჯუ̂მილდ მა̈დ ოთკარე ყორ... უ̂ოდ შე̄დპიროშს დო ლაჰო̄დნე (ბზ. 295) — ძმამ არ გაუღო კარი... სანამ საფუძვლიან პირობას არ მომცემო.

შე̄რა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ.), **შირა, შირადოლებ** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈დშ, -რა̈ლ ლნტ.) — დოლაბი, წისქვილის ქვა. მგლტეხდ იშდუ̂ ხაძგერ შე̄რას (ბზ. 57) — ლენტეხელმა წიხლი ჰკრა დოლაბს. შამშია̈თილდ ადკუ̂ა̈რ შირადოლებ მურყუ̂ამქა (ბქ. 53) — შამშიათილმა დოლაბი კოშკის თავზე გადააგდო. ლეგუ̂ე̄რი შე̄რა ჩუ̂ალკუ̂შურე̄ლი (ლშხ.) — წისქვილის დოლაბი დამტვრეულა. კ ნ ი ნ. **შირო̄ლ** ბზ., ლშხ., **შირილ** ბქ., **შიროლ** ლნტ.

შკერი იგივეა, რაც **შგო̄რი**.

შკერომ იგივეა, რაც **შგერომ**.

შკილ იგივეა, რაც **შგილ**.

შკირა იგივეა, რაც **შგირა**.

შკომალა̈ იგივეა, რაც **შგომალა̈დ**.

შკუდა იგივეა, რაც **შგუდა**.

შკურა̈ლ იგივეა, რაც **შგურა̈ლ**.

შკუ̂იბ იგივეა, რაც **შგუ̂იბ**.

შკუ̂ირ ი ჟახე იგივეა, რაც **შგუ̂ირი-ჟახე**.

შკუ̂ირ იგივეა, რაც **შგუ̂ირ**.

შობ (-ა̈შ ზს., -აშ ლშხ., -იშ ლნტ.) — კორკოტობა, შობის წინადღე. შობ ლადეღ შობა̈ ქაქს ლაჯა̈ბდ (ბზ.) — შობის წინადღეს კორკოტს (შობის ფაფას) ეხარშავთ. ზუღუ̂ას ესერ შობ ლეთ ეშხუ კობ ლოხკუ̂იდა (ბქ.) — მღვას შობის წინაღამეს ერთი კულა დაუტლიაო. **შობლე̄თ** (ბზ.), **შობლეთ** (ბქ.) — კორკოტობა ღამე. **შობა̈ ქაქ** (ბზ.) — კორკოტი (შობის ფაფა).

შოთ იგივეა, რაც **შუ̂ეთ**.

შოლტ იგივეა, რაც **შუ̂ელტ**.

შომა ზს., ქს. **შომუ̂ა, შომაუ̂ა** ბზ., ზ ე მ ნ ს. — 1. როდის. ჰაბუ̂გუ̂ შომა ხოცლჷრა [ბუღუ̂ას]? (ბზ. 436) — ჭაბუკი ბუღას როდის

დაუგლეჯია? შომა ჯაკუხ ლიზი? (ლშხ.) — როდის გინდათ წასვლა? კოჯ ლექჳა ლიკჳანე შომა ჯექარხჳეს? (ლნტ. 316) — კლდეზე გადაგდება როდის გითხარი? 2. კ ა ვ შ ი რ. როცა. [ლა̈ჲრაყი] შომა ლიფუეს ჩუ ქჳიცე, ეჩქას ლაჯბა̈შ ლი (ბქ. 196) — როცა საარაყე დუღილს შეწყვეტს, უკვე გამოსახდელია (მოსახარშია).

შომად ბზ., ქს., ზ მ ნ ს. — სანამდე, როდემდე, რა დრომდის. შომად ხირდი სი ქუთა̈̄შ? (უშგ.) — შენ როდემდის იქნები ქუთაისში? შომად ჯაკუ ამყი ლირდე? (ლშხ.) — როდემდე გინდა ასე ყოფნა? შომად ხჳარდე ამეჩუ? (ლნტ.) — როდემდე ეიყო აქ?

შომალე იგივეა, რაც **შომჳა̄ლე.**

შომაჳა იგივეა, რაც **შომა.**

შომა̈ იგივეა, რაც **შომჳა̈̄ჲ.**

შომა̄ჲ იგივეა, რაც **შომჳა̈̄ჲ.**

შომრიას ზს., ლშხ., ზ მ ნ ს. — როდის; ოდესღაც. შომრიას ესერ იმჩი? (ბზ.) — როდის დაბერდებაო? შომრიას ლასჳ ა̈ლი? (ბქ.) — როდის იყო ეს? შომრიას მგრა̄მთე აჩად (ლშხ.) — ოდესღაც, სადღაც წავიდა.

შომჳა იგივეა, რაც **შომა.**

შომჳა̄ლე ბზ., ლშხ., **შომალე** ბქ., ლნტ., ზ მ ნ ს. — 1. როდისმე. მი შომალე ლადელ ა̈ჯმა̈რგი... (ბქ. 31) — მე როდისმე გამოგადგები. შომალე ყა̈თელა̈კი მიჩა მუე ლანხუბს (ლნტ. 177) — როდისმე იპოვის მამის საძმოს. 2. ოდესღაც. შომჳა̄ლე ჳა̈რგ ი მიჩა ხეხჳ ანჭა̈დხ (ბზ. 427) — ოდესღაც თავადი და მისი ცოლი მოეიდნენ.

შომჳა̈̄ჲ ბზ., **შომა̈** ბქ., **შომ˹ჳ˺ა̄ჲ** ლშხ., **შომ˹ჳ˺ა̈ჲ** ლნტ., მ ი მ ა რ თ. ზ მ ნ ს. — როცა, როდესაც. შომჳა̈̄ჲ ერე ლჳაპა̈რ ა̈გით' აჩა̈დ, ეჩქა ანჭა̈დ დი̄ნა (ბზ. 350) — როდესაც ვაჟარი სახლში წავიდა, მაშინ მოვიდა გოგო. შომა̄ჲ ჩჳადძი̄ნეხ ფუსნაჲს... ბარჯს ლახო̄დნეხ ბაპს. (ლშხ. 26) — როდესაც სალმრთოს დაკლავენ, ბეჭს მღვდელს მისცემენ. შომა̈ჲ ჯეკჳადდეხ, ეჩქა ანჭადდ! (ლნტ.) — როცა გინდოდეთ, მაშინ მოდით!

შონ (-იშ, —) ბზ., ქს., **შორ** ბზ., **შონ-მაშონ** ბზ., ლნტ., **შონ-მაშო̄ნ** ლშხ. — ხსენება. მა̈ჲდა̈̄რს ლეზჳბა̈ შორ გარ ესერ ხა̄რ (ბზ.) — მშიერი მხოლოდ საჭმლის ხსენებაშიაო (ხსენება აქვს). ლითხჳარიშ შონ ახადხ (ბქ.) — ნადირობას იხსენებდნენ (ნადირობის ხსენება ჰქონდათ). ისგჳი შონ გჳა̄რ (ლშხ.) — შენს ხსენებაში ვართ. ხოჩემი გაროლჳ შონ-მაშონ ლი ამ ლა̈ზგაისგა! (ჩბხ.) — მხოლოდ კარგის ხსენებამც იყოს ამ საცხოვრებელში (ოჯახში)! ახადახ შონ ლიშია̈ლე გჳეშეინ (ლნტ. 292) — გაიხსენეს ომის საქმე (დაიწყეს ომის საქმის ხსენება).

შონდობა იგივეა, რაც **შჳე̄ნდბა.**

შონ-მაშონ იგივეა, რაც **შონ.**

შონ-მაშო̄ნ იგივეა, რაც **შონ.**

შორ იგივეა, რაც **შონ.**

შო̈ლ იგივეა, რაც **შჳელ, შელ.**

შო̈ლტ იგივეა, რაც **შჳელტ.**

შო̄ნდო (-დო̄შ) ლშხ., ეთნოგ. — საგალობელი მიცვალებულის პატივსაცემად, შენდობის სიმღერა. შო̄ნდო̄შ ლიღრა̄ლ ხაჯეშ... სალხინია ლიღრა̄ლს (ლშხ. 42) — შენდობის სიმღერა ლხინის (სალხინო) სიმღერას ჰგავს.

შტა იგივეა, რაც **შდა.**

შტაბლა იგივეა, რაც **შდაბლა̈ჲ.**

შტამილ (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — კვირისტავი. რუკაპს ჩერიდ შტამილ ხა̈ზენა (ლნტ.) — როკაპს თითისტარზე კვირისტავი ჰქონია წამოცმული.

შტაჳალ იგივეა, რაც **შდაჳალ.**

შტაჳა̈ლ იგივეა, რაც **შდაჳალ.**

შტაშტაჳა̈რილ იგივეა, რაც **შდა̄შდაჳარი̄ლ.**

შტაშჳ იგივეა, რაც **შდა̄შჳ.**

შტეკჳ˹ე˺ იგივეა, რაც **შდეკჳ.**

შტეხა იგივეა, რაც **შდა̈ხა.**

შტეხენი იგივეა, რაც **შდეხნი.**

შტეხობ იგივეა, რაც **შდა̈ხობ.**

შტიმ იგივეა, რაც **შდიმ.**

შტიფ, შტიფლა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **შტიბლაჲ** (-ლე̄ლ) ლშხ., **შტიჳლა̈** (-ჲშ. -ლა̈ლ) ლნტ. — ელამი, თვალმრუდი, ბრუტია-

ნი; ლნტ. თვალებგადმოკარკლული. შტიფლა̈დ მა̄რე (ბზ.) — ელამი კაცი. შტიჷლა̈ ჩა̈ყ ხაყახ (ლნტ.) — ბრუტიანი ცხენი ჰყავეთ. შდრ. **ლგშ-დრანე; ბრიტა̈ლ.**

შტიქ იგივეა, რაც **შდიქ.**

შტიქურ'ა' იგივეა, რაც **შდიქურ'ა'.**

შტიხ იგივეა, რაც **შდიხ.**

შტიხარობ იგივეა, რაც **შდიხა̄რობ.**

შტიხე იგივეა, რაც **შდიხე.**

შტიხობ იგივეა, რაც **შდიხა̄რობ.**

შტიხგნდ იგივეა, რაც **შდგხი̄ნდ.**

შტუგჷ იგივეა, რაც **შდუგჷ.**

შტუე იგივეა, რაც **შდუჷე.**

შტულ-შტულ იგივეა, რაც **შდჷ̄ლ.**

შტჷ̄ლ იგივეა, რაც **შდჷ̄ლ.**

შტგმა იგივეა, რაც **შდგმა̈დ.**

შუა (შუა̈შ ბქ., შუა̄შ ლშხ.) — დარდი, გრუნვა, ფიქრი. მა̈ შუა მარ (ბქ.) მად შუა მა̄რ (ლშხ.) — რა მენაღვლება (რას დავეძებ). ეჩა შუა მარ (ბქ.) — იმის დარდი მაქვს. ეჩა შუა მა̄მა ხა̄რხ (ლშხ. 11) — იმის დარდი არა აქვთ.

შუბ იგივეა, რაც **შჷიბ.**

შუდობ იგივეა, რაც **შჷიდბა.**

შუდობდ იგივეა, რაც **შჷ̈დო̈ბდ.**

შუემლია̈ნ (-იშ, -ლიანა̈რ) ბზ., **შემლი-ან** (-არ) ლშხ., **შემლია̈ნ** (-ლიანა̈რ) ლნტ. — შნოიანი, წარმოსადეგი. ალ ბეფშჷს ესერ შუ-ემლია̈ნ მა̄რე ხეფსი (ბზ.) — ეს ბავშვი შნოია-ნი კაცი დადგებაო. ო, სი შემლია̈ნ იმღა მოდ ანჴედ?! (ბქ.) — ო, შე დალოცვილო (შნოიანო), რატომ არ მოხვედი?! ძღგდ შემლჲან მა̄რე ლი გიორგი (ლშხ.) — გიორგი ძალიან შნოიანი კა-ცია.

შუკ'ჷ' (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -ა̈შ ბქ., -არ ლშხ.) — გმა. შუკჷეჷნ ჰყინტს ლახხჷი̄დდა თა̄რინგზელ (ბზ. 333) — გმამე ბიჭს მთავარან-გელოზი შეხვდა. ათაგანხ შუკჷს სემი ლახ-ჷბა (ბქ. 19) — გაუდგა გმას სამი ძმა. დეშმად შუკჷარისა ლიცჷა̄ლს ლოქ ალა̄ში (ლშხ. 59) — ეშმაკი გმებში ჩხუბს თესავსო. შუკჷა̈შ ლი-ჩემ (ბქ.) — გმის დათმობა (გმიდან ჩამოღვო-მა). შუკჷ ლიცს ათხოდა (ლნტ.) — გმა წყალს წაუღია. **შუკჷეპილ** — გმის პირი. **შუკჷ-ლაჭარ** — გმაჯვარედინი. **შუკჷლა̈ყჷლა** ზს., ლნტ., **შუკჷლაყჷლა** ლშხ. — გმის გა-საყარი. კ ნ ი ნ. **შუკულდ** ზს., ლნტ., **შუ-კჷლ** ლშხ.

შულ იგივეა, რაც **შხჷ̄ლ.**

შული იგივეა, რაც **შჷ̄ლი.**

შუმ იგივეა, რაც **შჷიმ**[I].

შუმორ იგივეა, რაც **შიმო̈რ.**

შუნ ი ქუნ იგივეა, რაც **შინ ი ქჷინ.**

შუნ იხ. **ში**[I].

შუნდუკჷ (-იშ||-ა̈შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.), **შუნდუკჷ, შუნდუკ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — კოპი. ბეფშჷს შუნდუკჷ ლა̈ხპა̈რ (ბზ.) — ბავშვს კოპი დააჯდა (მიაფრინდა). მაყრუ-ნეხ თხჷიმ კოჯს, შუნდუკჷ ლა̈მპარ (ბქ. 16) — თავი კლდეს მიმარტყმევინეს, კოპი დამაჯ-და (მომაფრინდა).

შუნშხჷე იგივეა, რაც **შჷ̄ნშხჷე.**

-შურა'დ' იგივეა, რაც **-შგ̄რა**

შურა̈დ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **შურა̈** (-რაუ ბქ., -დშ, -რა̈ლ ლნტ.), **შურად** (-რა̄დშ, -რე̄ლ) ლშხ. — მავნებელი, მაწყინარი (საჭმელი). დერ-ხი ტყუბჷლ შურა̈დ ლი (ბზ.) — ზოგი სოკო მაწყინარია. შურა̈ ლეზებ ნომა ლა̈ხემე! (ბქ.) — მაწყინარი საჭმელი არ ჭამო! თჷის დესი-დესინ შურა̈ ხეფა̈სი (ლნტ.) — თაფლი ზოგ-ჯერ მაწყინარი გამოდის.

შურდუმ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **შურდჷიმ** (-ა̈რ) ბქ., **შურდულ** (-არ) ლშხ. — შურდუ-ლი. ბაბად შურდუმ ოხსყე ბეფშჷს (ბზ.) — პაპამ ბავშვს შურდული გაუკეთია. შურდჷიმ ახფიშჷდხ უშხჷა̈რ (ბქ.) — ერთმანეთს შურ-დული ესროლეს.

შუშპა̈რ (-იშ, -პარა̈ლ) ზს., ლნტ., **შჷიშ-პა̈რ** (-პარა̈რ) ბქ., **შუშპარ** (-ალ) ლშხ. — ცეკვა, შუშპარი. შჷიშჷპა̈რ ხოჩა გუყი ლირ-დეს ესერ ხოხალ (ანდ.) — შუშპარი კარგ გუ-ნებაზე ყოფნამ იცისო. დეშ ჩომინხ შუშპარ ხანჯრალე კეცხუი (ლშხ. 63) — ხანჯლების პირზე ვერ იცეკვეს. ჯუმილ-დაჩჷირდ შუშპა̈რ ჩჷემინხ (ლნტ. 31) — და-ძმამ იცეკვა (ცეკვა ქნეს).

შუშპრა̈ჲ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **შჷიშპრა** (-რა̈ჲშ, -რაჳ) ბქ., **შუშპრაჲ** (-რა̈ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ., **შუშპრა̈** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — მოცეკვავე, ცეკვა-თამაშის მოყვარული. როზი გუნ შჷიშპრა ლი (ბქ.) — რომი ძალიან (კარგი) მოცეკვავეა. გ ა დ ა ტ. შუშპრა̈ჲ ლამტჷარა̈ლ (ბზ. 429) — მოცეკვავე ჩირაღდანი.

შუშპრე იგივეა, რაც **იშჷპარა̈ლ**.

შუშხჷა̈მ (-ჷმიშ, — ბზ., -იშ, — ლნტ.), **ჲეშხჷამ** (-იშ||-ჷმიშ, —) ბქ., **შუშხჷამ** (-იშ, —) ლშხ. — ახალი წლის წინადღე. შუშხჷა̈მ ლე̄თ მუს ანჴიდ მეჷარ (ბზ.) — ახალი წლის წინა ღამეს დიდი თოვლი დადო (მოიტანა). ზომხა̄ სგობნე ლადელს შუშხჷამ ხა̈ჲშხა (ლშხ. 15) — ახალი წლის წინადღეს მუშხეამი აქვეია.

შჷდო̈ბდ ბზ., **შჷიდებდ** ზს., **შჷიდობდ** ბქ., **შიდობდ** ლშხ., **შუდობდ**, **შჷიდებდ**, **შუდებდ** ლნტ., ჟშკ., ზ მ ნ ზ. — მშვიდობით, მშვიდობიანად. შჷდო̈ბდჷ ესერ ხორი მიჩა თხჷიმ! (ბზ. 265) — მშვიდობით მეყოლოს შენი თავიო! ჩი̄ხა̈ნ შჷიდებდ ანჴა̈დ ანზორ (ბზ. 286) — ყოველი მხრიდან მშვიდობიანად დაბრუნდა ანზორი. შჷიდებდჷ მირიდ! (ბზ.) — მშვიდობიანად მეყოლეთ! არგის მა̈გ შჷიდებდ ა̈რიხ (ჟშკ.) — მის ყველანი მშვიდობიანად არიან. შჷიდობდოჷ ხარი! (ბქ.) — მშვიდობით იყავი! ჯაჷ ესერ ხორი შჷიდებდ, მიჩა ჟჷრ ესერ ლი ალი (ბქ. 12) — შენ მეყოლე მშვიდობიანად, ეს შენი წყალობააო. ეთჴჷრიხ ღე̄რბათს თანჶი შჷიდობდ ლიჲესს (ლშხ. 20) — შეევედრებიან ღმერთს ალდგომის მშვიდობით მოსწრებას. მერმაჟი შჷიდებდჷ ამსახჷიად! (ლნტ.) — მეორედ მშვიდობით დამხვედროდეთიო!

შჷმ იგივეა, რაც **შჷიმ**[1].

შჷლ (-იშ) ბზ., ლშხ., **შულ** ბქ., ლნტ. — შიილი, ფშვინვა. მაშდმა̈რდ ქა̄ჶიშდჷ შჷლ (ბზ.) — მთვრალმა დაიწყო (გაუშვა) ფშვინვა. ბაბას ჰამდ შულ ჩუ ხოგ (ბქ.) — ბაბუა გათენებამდე ფშვინავს.

შჷლი (შჷი̄ლდა̈ს, შჷი̄ლდა; შჷი̄ლდე̄დს ბზ., შჷე̄ლის, შჷე̄ლდა; შჷე̄ლდეს ლშხ.), **შული** (შჷილ, შგლიჷ; შგლიდეს ბქ., შულდა̈ს, შულდა; შულდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ქშენს. ნაწიჶინ ხამარშა̄ლ შჷლიხ მაშდმა̈რ ლჷაჟარ (ლშხ.) — მთვრალი კაცები წიწიბონაჭამი ღორებივით ქშინავენ. იმალჷა̈გის და̈შტჷ შულდა (ლნტ.) — სადღაც დათვი ქშენდა.

შჷნშხჷე (შჷნშხჷა̈ს, შჷნშხჷა; შჷნშხჷე̄დს ბზ., შჷნშხჷის, შჷნშხჷა; შჷნშხჷდეს ლშხ.), **შუნშხჷე** (შუნშხჷ, შუნშხჷა; შუნშხჷადეს ბქ., შუნშხჷდა̈ს, შუნშხჷდა; შუნშხჷდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ქშუტუნებს, ხრუტუნებს. იმჟი ხოლა̄მდ შჷნშხჷე ალ ზურა̄ლ (ბზ.) — რა ცუდად ქშუტუნებს ეს ქალი. იმჟი შუნშხჷეალ მარე (ლნტ.) — როგორ ქშუტუნებს ეს კაცი.

შჷათ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **შა̈თჷ** ბქ. 1. სალესი ქვა. შჷათ ხოჩა̄მდ აშე̄რე ნახა (ბზ.) — სალესი ქვა იარაღს კარგად ლესავს. 2. ლხმ. ფიქალისმაგვარი თლილი ქვა. კალჷისგა ხოშა შა̈თჷ ზგსდ (ბქ.) — ეზოში დიდი თლილი ქვა იდო.

შჷან იგივეა, რაც **შჷა̈ნ**.

შჷანა̈რ იხ. **მუშჷა̈ნ**.

შჷარ[1] (-ა̈შ ზს., -იშ ქს.) — კვნესა, ხვნეშა (დარდის გამო). დი̄ნილდ შჷარა̈შ ლიკედ დეშ ადბედჷე (ბქ.) — გოგომ ამოხვნეშა ვერ გაბედა. ბოჶშს შჷარა̄ კჷეც მა̄ ხოკი̄და (ლშხ.) — ბავშვს არ დაუკვნესია (კვნესა არ გაუღია).

შჷარ[2] (-იშ, -ა̈ლ) ზს. — ნორჩი (ყლორტი, ღერო...). მეგა̈მს მახე შჷარა̈ლ ახლჷა (ბზ.) — ხეს ახალი (ნორჩი) ყლორტები გამოაქვს. გ ა დ ა ტ. ახალგაზრდა (ადამიანი). ალექსანდრე ჩიქე მახე შჷარ გარ ლი (ბზ.) — ალექსანდრე ჯერ ახალგაზრდაა.

შჷარ[3] ზს. — წყლული, იარა. შჷარა̈ ჟაგა̈რ ხაწგხხ (ბზ.) — წყლულის წამალი სჭირდებათ.

შჷარაშ ბალე (-ლე̄მიშ, -ლოლ) ბქ., **შჷარა ბალე** (-ლე̄ლ) ლშხ. — მრავალძარღვა. შჷარა-ბალე — მაშრი ბალე ხა̄რ თუთუნშა̄ლ (ლშხ., ხორ. 5) — მრავალძარღვა — ფართო ფოთლები აქვს თამბაქოსავით.

შჷა̈ბ (შჷაბა̈შ||-იშ) ბქ. — მოშვება, შვება, მოსვენება. შჷა̈ბ ხიყრ! (ბქ.) — მოეშვი, თავი გაანებე (ნუ დარდობ)! ეჯლა შჷა̈ბ გარ

ხიყრ! (ბქ. 259) — ამის გამო ნუ შეწუხდები (მოისვენე, თავი მიანებე)!

შჳა̈ლ იხ. **ჰა̈შდა̈კჳ, ჰა̈შდეკჳ.**

შჳა̈მ (შჳამა̈შ) ზს. — მოსვენება. შჳა̈მ დე̄სა ოხჯა̈დხ (ბზ.) — ვერ მოისვენეს (არ მოუვიდათ მოსვენება). ჳოთარშერ... დე უჲს იჯდახ ი დე შჳა̈მს (ფარ) — ოთარაანთ, არც ძილი ჰქონდათ და არც მოსვენება.

შჳა̈მია̈ნ (-იშ) ზს. — მოსვენებული, უდარდელი, უზრუნველი. შჳა̈მია̈ნდ ლარდა (ბქ.) — მოსვენებულად სამყოფი. შჳა̈მია̈ნ მარე ლი გიერგი (ბქ.) — უზრუნველი კაცია გიორგი.

შჳა̈ნ (-იშ‖-ˈდˈა̈შ‖-ეშ) ზს., ლნტ., **შჳან** (-იშ‖-ეშ‖-ˈდˈაშ) ლშხ. — სვანეთი. თათრა̈ლ მე̄ჳარ ლგმჯა̈დჳნხ შჳა̈ნთე (ბზ. 1) — თათრები ხშირად მოდიოდნენ სვანეთში (თავს ესხმოდნენ). ენგურ დარჳდ ყჳილე ჟიბე შჳანს (ბქ. 70) — ენგური ორად ყოფს ზემო სვანეთს. შჳა̈ნ ესერ მიჩა ჯჳრილს აჯლი (ანდ.) — სვანეთი თავისი რწმენა-რჯულით ცხოვრობსო. სასა̄შზუმ გიმ დეხდა სოფელს ე̄სა ხუღჳა თელდ შჳანისა (ლშხ. 3) — სასამისოდენა მიწა (სახნავ-სათესი) არც ერთ სოფელს არ აქვს სვანეთში. ლენტეხა ხაჟახა შჳა̈ნდა̈ ეშხუ კჳითხს (ლნტ. 3) — ლენტეხი სვანეთის ერთ კუთხეს ჰქვია.

შჳა̈რი-ბამბა იგივეა, რაც **შა̈რი-ბამბა̈დ.**

შჳეთ, შოთ (-იშ, შოთა̈რ) ბზ., **შოთ** (-შოთარ ლშხ.), **შჳეთ** (შჳეთარ‖შოთა̈რ ლნტ.) — შოთი, შოთი პური. ჟი იდე̄სხ ტაბგლჟი შჳეთარს (ლშხ. 38) — შოთებს ტაბლაზე დაიწყობენ. დენას ქახონაყა შჳეთ დიარ (ლნტ. 267) — ქალიშვილს შოთი პური გამოუცხვია. კნინ. **შო̈თი̄ლდ** ბზ., **შოთი̄ლ** ლშხ., **შჳეთილდ** ლნტ. ზურა̄ლდ შო̈თი̄ლდ ანნაყე (ბზ. 345) — ქალმა პატარა შოთი პური გამოაცხო.

შჳელ (-იშ) — შრატი, სველი. ნაღებს შჳელხა̈ნქა ასყე̄ნეხ (ბზ.) — ნადუღს შრატისაგან აკეთებენ. ლეზობდ... შჳელგნქა დემგჳაშ ხაჰდუნახ [ტყჳეს] (ბქ. 240) — თურმე ტყვეს საჭმელად სველის გარდა არაფერს აძლევდნენ. შჳელს დეს-დესინ მინი̄ იზბის (ლშხ.) — სველს ხანდახან თვითონაც ჭამენ. შჳელს ხამა̈რს ხჳათრედ (ლნტ.) — სველს ღორებს ვასმევთ.

შჳელტ, შო̈ლტ (-იშ, შოტლა̈რ) ზს., ლნტ., **შოლტ** (-არ) ლშხ. — ერთი საქალამნე ტყავი, საქალამნედ გამოჭრილი ტყავის ერთი ნაწილი. სა̈მ შო̈ლტ ჩაფგლს ჯაკჳრუნე (ბზ.) — სამ საქალამნე ტყავს აგაძრობ. ტუფე ჩაფგლია̈ქდ ეშხუ შჳელტ ტუფ ხაკუ (ლნტ. 31) — საქალამნედ ერთი შოლტი ტყავია საჭირო (უნდა).

შჳელწაქ იხ. **მგლმესგილ.**

შჳენდა̄̈გ (-ნდა̄გა̈შ, -ნდა̄გა̈რ) ბზ., **შჳენდა̄გ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ქამანდი, საგდებელი. შჳენიდა̄̈გ დე̄ს ამხჳი̄დ (ბზ.) — ქამანდი ვერ ვიპოვე. 2. გრძელი ღვედი, თასმა ნანადირევის ზურგზე ასაკიდებლად. შჳენდა̈გშუ ა̈ნრეკ ნა̈თხჳიარ! (ბზ.) — ნანადირევი თასმით ჩამოიკიდე! მეთხჳიარ მა̄რე შჳენდა̄გს ჩიგარ ადეს ლათხჳია̄რთე (ლშხ.) — მონადირეს (კაცს) გრძელი თასმა სანადიროდ ყოველთვის თან დააქვს.

შჳე̄ნდბა (-ბა̄̈შ ზს., -ბა̄შ ლშხ.), **შენდბა** (-ბა̈შ) ლხმ., **შონდობა** (-ბა̈დშ) ლნტ. — შენდობა. შჳე̄ნდბაუ ხა̄რხ გუშგჳე̄ი ლგდგა̄რუს! (ბზ.) — შენდობა ჰქონდეთ ჩვენს მიცვალებულებს! ჩი ლგდგა̈რს შენდბა დემ ესერ ხექჳი (ანდ.) — ყველა მიცვალებულს შენდობა არ ეთქმისო. ლგდგარს შჳენდბა ოთჰირეხ (ლშხ. 35) — მიცვალებულს შენდობა შეუთვალეს. შონდობას ხუჳზიდ ქუნა̈რს (ლნტ. 59) — შენდობას ვუთვლით (ვუგზავნით) სულებს.

შჳიბ, შუბ (-იშ, შუბა̈რ) ზს., ლნტ., **შუბ** (-არ) ლშხ. — შუბი. როსტომდ შუბჳა̈რ ქუთჳლა̈რჟი̄ნ ესლაჯგ̄რე (ბზ. 233) — როსტომმა შუბები მუხლებზე მიიმაგრა. ეჯის შუბ ხალჳე̄ნა (ლშხ. 4) — იმას შუბი ჰქონია.

შჳიდბა (-ბა̄̈შ ბზ., -ბა̈შ ბქ.), **შჳიდებ** (-იშ) ბქ., **შჳიდობ, შუდობ**ˈაˈ (-აშ ლშხ., -იშ‖-ბა̈დშ ლნტ.), ქს. — მშვიდობა. შჳიდბა ესერ ხა̄რხ მო? (ბზ. 384) — ხომ მშვიდობა გაქვთო? [მუნწულ] აჩად შჳიდებდ (ბქ. 24) — ჩიტი მშვიდობით წავიდა. ჯგჷრა̄გ, სი ოგჳად თანაფ შჳიდობდ! (ლშხ.) — წმინდა გიორგი,

შენ მოგვესწარი ალდგომა მშვიდობით!

შჳიდბა̄რობ იგივეა, რაც **შჳიდბობ.**

შჳიდბობ, შჳიდბა̄რობ (-ა̈შ) ბზ., **შჳიდბა̄რობ** (-იშ) ლშხ., **შჳიდბარობ** ლნტ. — მშვიდობიანობა. ამგნლო შჳიდბობჳ გარ ჯა̄რხ! (ბზ.) — ამის შემდეგ მხოლოდ მშვიდობა გქონდეთ! ალ ქორს ჩიგარ შჳიდბარობჳ ხარ (ლნტ.) — ამ სახლს (ოჯახს) სულ მშვიდობიანობა ჰქონდესო. მშჳიდბა̄რობჟი ანტახ გეგი ქორთე (ლშხ.) — მშვიდობიანობის დროს დაბრუნდა გეგი სახლში.

შჳიდებ იგივეა, რაც **შჳიდბა.**

შჳიდებდ იგივეა, რაც **შჳ̈დო̈ბდ.**

შჳიდობდ იგივეა, რაც **შჳ̈დო̈ბდ.**

შჳიმ[1], **შჳ̈მ** (-იშ, —) ბზ., **შუმ, შგმ** ლშხ., **შჳიმ** ლნტ. 1. სიმღერის კილო, მოტივი, სახე. ხჳად მე̄რმა-მე̄რმა შუმ ი ლიღრა̈ლს ლე̄ქჳნეხ ეჯ ლე̄თ (ლშხ. 19) — ბევრ სხვადასხვა სახის სიმღერას იტყვიან (იმღერებენ) იმ ღამეს. 2. -ნაირი, -გვარი, -ფერი. მიშგჳა დის... ხოხალ... ლიშხბი ფიშირ შჳიმიშდ (ბქ. 7) — დედაჩემმა სხვადასხვანაირი კერვა იცის. ანჰდეხ მე̄რმა-მერმა შუმიშს... (ლშხ. 23) — სხვადასხვანაირ (შეჭამანდს) მოიტანენ. 3. წესი, ფორმა, ნიმუში, მაგალითი. ღედ შჳიმს ესერ ესჰიმ (ანდ.) — სამართალი თავისი წესით მიდის (განაჩენი მაგალითს მოსდევსო). ლიჰრის მიჩ' ესერ შჳიმ ხონჯრი (ანდ.) — თხოვნას თავისი ფორმა (წესი) აქვსო (ახლავსო).

შჳიმ[2] ზს. — 1. საზღვარი, ფარგლები. ეჯჟი ჩუ ლახლატგნხ უშხჳარე თხჳიმ, ერე შჳიმ მა̄მა ხა̄რ (ბზ. 330) — ერთმანეთი უსაზღვროდ შეუყვარდათ (ისე შეუყვარდათ ერთმანეთი, რომ საზღვარი არა აქვს). 2. გასაკვირი, საოცარი. ეჩჟი ლიღრა̈ლ ქა რა̈ქჳხ ერე შჳ̈მ მა̄მ ხა̄რ (ბზ. 262) — ისეთი სიმღერა იმღერეს, რომ გასაოცარი. ალ საქმეს შჳიმ მა̄მ ხა̄რ (ლშხ.) — ეს საქმე გასაკვირია.

შჳიმორ იგივეა, რაც **შიმო̈რ.**

შჳიშპა̈რ იგივეა, რაც **შუშპა̈რ.**

შჳიშპრა იგივეა, რაც **შუშპრა̈ჲ.**

შყა̈ჟჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ ლნტ.), **შყეჟჳ** (-არ) ლშხ., ზოოლ. — მწყერი. ციცულდდ შყაჟჳა̈რ ადგრმე (ბზ. 220) — კატამ მწყრები დაიჭირა. შყა̈ჟჳს ესერ დეცე გურგუნ ქა ფხიჟე (ანდ.) — მწყერი გრგვინვას მოჰყვებაო (მწყერს ცის გრგვინვა გამლის). შყეჟჳარს მასარდ ხჳირმიდ (ლშხ.) — მწყრებს ბლომად ვიჭერთ.

შყედენი იგივეა, რაც **შყედნი.**

შყედნი (ონშყჳდ, ანშყა̈დ; ა̈ნშყდენი ბზ., ა̈ნშყდენი ბქ., ონშყედ, ანშყად; ანშყდენი ლშხ.), **შყედენი** (ანჳშყედ, ანშყად; ანშყედენი) ლნტ., გრდუვ. — 1. ვარდება. მა̄ლ... ჩჳაშყა̈დ ჰალა̈ჲთე (ბზ. 361) — მელა მდინარეში ჩავარდა. მგსკა̈დ ქანშყად თჳინგხენქა (ბქ. 59) — თუნგიდან ბეჭედი გადმოვარდა. გადატ. სოზარ ლაჰკჳა̈რთეჲსგ აშყა̈დ (ჟოუზ. 126) — სოზარი საგონებელში ჩავარდა. 2. (—, აშყა̈დ; ა̈შყდენი ზს., აშყად; აშყდენი ლშხ., აშყად; აშყედენი ლნტ.) — ვარდება თოფი. ერ აშყად თჳეფ, და̈შტჳ ჩჳა̈დკაფან (ლნტ. 86) — თოფი რომ გავარდა, დათვი წაიქცა.

შყეჟჳ იგივეა, რაც **შყა̈ჟჳ.**

შყიბ (-იშ, —) ქს. — ბრაგვანი, თხლამანი. ბეჩდ შყიბ ანჰიდ (ლშხ.) — ქვამ ბრაგვანი გაადინა.

შყი̄ბ-შყა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **შყიბ-შყაბ** ლშხ., **შყიბ-შყა̈ბ** ლნტ. — ბრახაბრუხი, ჯახაჯუხი. თელ ლადელ შყიბ-შყაბ ისმო̄ლდა (ლშხ.) — მთელი დღე ბრახაბრუხი ისმოდა. შყიბ-შყა̈ბჳშ ლიზელა̈ლ (ლნტ.) — ბრახაბრუხით სიარული.

შხა̈მ (-იშ, შხამა̈რ) ზს., ლნტ., **შხამ** (-არ) ლშხ. — შხამი, გესლი. ისგუ ნაზობ-ნათუნ შხა̈მ ლი (ბზ.) — შენი ნაჭამ-ნასვამი შხამია. ჲეს-ჲესუნ შხა̈მ დეცს ესერი ხაბიდ (ანდ) — ზოგჯერ შხამი ცასაც მოესხურებაო. გადატ. უხალისო, უწესო, უსიამოვნო. შხა̈მ მარე (ბქ.) — უხალისო კაცი. შხა̈მ რაგა̈დ (ბქ.) — უწესო (გესლიანი) ლაპარაკი.

შხა̈რ[1] (-იშ, შხარა̈რ) ზს., ლნტ. — შუბლზე თეთრნიშნიანი საქონელი (ცხენი, ხარი და მისთ., სალარი. ბქ. მხოლოდ ხარი), ნიშა. შხა̈რ ჩა̈ჟ ოხჳყიდდ (ბზ.) — თეთრშუბლა (სალარი) ცხენი ვიყიდეთ. შხა̈რ ჰა̈ნ (ბქ.) — ნიშა ხარი.

შხა̈რ[2] ბქ. იხმარება კამოთქმაში **შხა̈რდ**

ლიგნე — გაპობა, გახლეჩა. თხუიმ შხარდ ოთგენ (ბქ.) — თავი (შუაზე) გავუპე.

შხერნი (ჩოშხრ, ჩუაშხარ; ჩუაშხრენი ჩზ., ოშხერ, აშხარ; აშხრენი ლშ.), **ჟღერენი** (აჟღუერ, აჟღარ; აჟღერენი) ლნტ., გრდუვ. — იპობა, სკდება. ეჯკალიბ სიტყუელ მეჭუ, ჩუ ღრთაშდ ოშხერ (ლშ.) — ისეთი სიტყვები მითხრა, კინაღამ გავსკდი. ათუისა მეგამ მიჩაუშ აჟღარ (ლნტ.) — სიცხეში ხე (მორი) თავისით გასკდა.

შხიბ (-იშ, -არ) ზს. — გამონაწვავი, მეტად შავი, ჩამავებული. ეჩას შხიბდ ხრგდა მაგ ნაყირუ (ბზ.) — მას ნაცემი ყველაფერი ჩამავებული ჰქონდა. ეჯ მარე შხიბდ ლგგ ნამშხოშუ (ბქ.) — ის კაცი სიშავით გამონაწვავს ჰგავს.

შხირე (ოშხგრ, აშხირ; აშხრე ზს., აშხრე ლშ.), **ჟღირე** (აჟღურ, აჟღირ; აჟღრე) ლნტ., გრდმ. — აპობს, ხეთქავს. მეგამ უენდშ გარ ოშხირდ (ბზ.) — მორი ძლივს გავაპეთ. წიფრა მორ ურშუ აჟღურ (ლნტ.) — წიფლის მორი უროთი გავაპე.

შხუელ (-იშ, —) ბზ., ლშ., **შუელ, შხგლ** ბქ., ლნტ. — შხაპუნი; შხუილი. ლიცი შხუელ (ბზ.), ლგცემ შხუელ (ბქ.) — წყლის შხუილი. უჩხემ შხგლ გარ ისმიუ (ბქ.) — მხოლოდ წვიმის შხაპუნი ისმოდა. თელ ლეთ ლიცე შხგლ გუესმოლდა (ლნტ.) — მთელი ღამე წყლის შხუილი გვესმოდა.

შგდე იგივეა, რაც **შიდე**.

შგლ იგივეა, რაც **შგ̄ლ**[1].

შგლ-ბგლ იგივეა, რაც **შგ̄ლ-ბგ̄ლ**.

შგმ იგივეა, რაც **შუიმ**[1].

შგნ ი ქუინ იგივეა, რაც **შინ ი ქუინ**.

შგნ იხ. **ში**[1].

შგნნიშგნ ბზ., **შინდაშინ'დ'** ქს. — ხელდახელ. შგნნიშგნ ხარახ ლიცუელ (ბზ.) — ხელდახელ ჰქონიათ ჩხუბი. შინდაშინდ ოთიდ სგა დეშდუს (ლშ.) — ხელდახელ დაევწიე დათვს (ხელი წაევლე დათვს).

-შგრა იგივეა, რაც **-შ̄გრა**.

შგყ იხ. **შიყ**.

შგშგილ (-გლიშ, -გლარ) ბზ., **შიშგილ** ბქ., **შიშკილ** (-იშ, -ალ) ლნტ., ბოტ. — ღანძილი. ლეზობდ იმარგხ... შიშგილ, ღეჰი (ბქ. 282) — საჭმელად ვარგა ღანძილი, ღუცი.

შ̄გდნი (—, აშ̄გდ; აშ̄გდნი ბზ., აშ̄გდდა; აშ̄გდნი ლშ.), **შგდნი** (აშგდ; აშგდნი) ბქ., **შგდენი** (აშგდდა; აშგდენი) ლნტ., გრდუვ. — იბნევა, ცვივა, იყრება. ანშ̄გდხ ქა ბერალ ქამთე (ბზ. 354) — ბერები გარეთ გამოცვივდნენ. ზიჯხენქა მანაშ ანშგდდა (ლნტ.) — ტომრიდან ქერი გადმოცვივდა.

შ̄გლ (-იშ, —) ბზ., ლშ., **შგლ** ბქ., ლნტ. — შხუილი. ჰალი შ̄გლ ისმი (ბზ.) ლგცემ შგლ ისმი (ბქ.) — მდინარის (წყლის) შხუილი ისმის. წელს ესერ შდგმ ხაქუცუნახ ი შგლ მალი? (ბქ.) — სახედარს ყურს ჭრიდნენ და რა შხუილიაო?

შ̄გლ-ბ̄გლ ბზ., ლშ., **შგლ-ბგლ** ბქ., ლნტ. — დიდი ხმაურით რამის კეთება, გაბმული ხმაური, შრიალი. ძღგდ შ̄გლ-ბ̄გლ მირ ხადხ ქუერწილობუი (ბზ.) — რაღაც დიდი ხმაური იყო ქორწილში. ძღგდ შგლ-ბგლ ისმოლდა ლეთი (ლნტ.) — წუხელი დიდი ხმაური ისმოდა.

-შ̄გრა ბზ., **-შგრა** ბქ., **-შურა'დ'** ლშ., **-შურა** ლნტ., თანდ. — -ებრ, -ებური. ქესსიპანალ ისგუაშ̄გრად (ბზ.) — დატრიალდი შენებურად! მიჩაშგრა ნომოღუ ახჩიდინე (ბქ.) — შენებური არ გამოურიოო. ჩი გუეშს მინეშურად ასყიხ (ლშ.) — ყველა საქმეს თავისებურად (როგორც მათ სურთ, ისე) აკეთებენ. ჩიმი ლისყეჲ მიშკუაშურად მიცხა (ლნტ.) — ყველაფრის გაკეთება ჩემებურად მირჩევნია.

ჩ

ჩაბაყჳ (-იშ, -არ) ლშხ. — ჩაეარდნილი, ჩამნექილი (ადგილი). ჩაბაყჳ გიმ დემ იზსკი (ლშხ.) — ჩაეარდნილი მიწა არ შრება.

ჩაბა̄ლ ჰზ., **ჩაბალ** ბქ., შორისდ. — ყოჩაღ. ჩაბალ, სია! — ყოჩაღ, შენ!

ჩაბა̄ნა̈ლ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჩაბა̄ნელ** (-არ) ლშხ. — მარცვლეულის საწყაო, უდრის ნახევარ ბათმანს, ანუ 4 კგ. (ამ საწყაოთი აგროვებდნენ მარცვლეულს რელიგიური დღესასწაულებისათვის).

ჩაბა̄ნელ იგივეა, რაც **ჩაბა̄ნა̈ლ**.

ჩაბო̈̄გ ბზ. — ფეხწამოსაკრავი, აბუჩად ასაგდები. ჩი̄მა ჩაბო̈̄გდ დეშ ხჳიგნი (ბზ.) — ყველასაგან აბუჩად აგდებას ვერ ავიტან (ვერ დავდგები).

ჩაბრა̈სტ იგივეა, რაც **ჩაფრა̈სტ**.

ჩათარაჲ (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ. — დაბალი და სქელი. უშნო მოყვანილობის კაცი. ნოჳე მე̄ჳარ ჩათარაჲ მა̄რე ლი (ლშხ.) — ნოე ძალიან სქელი კაცია.

ჩალათაჲ ლშხ. — მჭედლის ხელსაწყოა, ხარების დაჭედვისას ხმარობენ.

ჩალა̈̄რ (-იშ, -ა̄ლ) ბზ., **ჩალა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ჩალა̈რ** (-ლარა̈ლ) ლნტ. — ჩალიანი, ჩალაშერეული. დარბა̈ზისგა ჩალა̈̄რ ჭემ ხორდახ (ბზ.) — დარბაზში ჩალაშერეული თივა ჰქონდათ.

ჩალგაროზ ბქ., რელიგ. — კოჭლი მიცვალებულების სულთა მოსახსენებელი დღე.

ჩალგა̈ იგივეა, რაც **ჩორგა̈ჲ**.

ჩალდა̈ყ (-დყიშ, -დყა̈რ) ზს. — აივანი. ჲორი ყარჳლ ხაგ მიჩ ქა̈შხენ ჩალდა̈ყჲ (ბქ. 166) — ორი ყარაული უდგას (ადგას) მას გარეთ აივანზე.

ჩალქმეტ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — მოკლე და წვრილი ბაწარი. ლახბე ალას ჩალქმეტ (ბზ.) — ამას შეაბა მოკლე ბაწარი.

ჩალყჳ[1] (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — ბაწრის (თოკის) მარყუჟი, კვანძი. თა̈კჳს ჩალყჳდ ცხიპეხ (ბზ.) — თოკს მარყუჟად ნასკვავენ.

ჩალყჳ[2] (-ა̈შ‖-იშ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.) — გამლილ თითებზე დახვეული ძაფი, ხიფა. მეზჳბელდ ეშხუ ჩალყჳ ქიპ ლამშდებ (ბზ.) — მეზობელმა ერთი ხიფა ძაფი მასესხა.

ჩამაგა იგივეა, რაც **ჩა̄მა̄გა**

ჩამსჳა̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ჩამსჳალ** ლშხ. — თოფის წამლის ბევარა. ჩამსჳა̈ლ ხეჴხა̈ნ ჟა̈გი ბეგა̈რს (ბზ.) — „ჩამსვალი" ერქვა თოფის წამლის ბევარას.

ჩამჳირ (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — დონდლო, მოუქნელი. კესა ჩამჳირ ზჳრალ ლასჳ (ლხმ.) — კესა დონდლო ქალი იყო.

ჩანგ იგივეა, რაც **ჩა̈ნგ**.

ჩანთხალ (-თხლა̈შ, -თხლა̈რ) ბქ., **ჩანთხარ** (-იშ, -ა̄ლ) ლშხ., **ჩანთხა̈რ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ძველმანები. ქს. ძველი ფეხსაცმელი. ხჳა̄ჲ ჩანთხარ ხჳითხე̄ლ (ლშხ.) — ბევრი ძველი ფეხსაცმელი ვიშოვე.

ჩართ იგივეა, რაც **ჩა̈თრ**.

ჩარინგ იგივეა, რაც **ჩა̈რინგ**.

ჩარჩ იგივეა, რაც **ჩა̈ჩ**.

ჩაფრა̈სტ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ჩაბრა̈სტ** (-რასტა̈რ) ბქ., **ჩაფრასტ** (-ალ) ლშხ. — ჩაფრასტი. სამკაული. ჯჳინალდ ზჳრლა̈̄რ ჩაფრასტა̈ლს ირკჷნახ (ბზ.) — ძველად ქალები ჩაფრასტებს იკიდებდნენ. ჳერს ხეჩდახ ჳარჩხლიშ მგსკდა̈რ, ჩაბრასტა̈რ ი ლეშდმა-

რა̈რ (ბქ. 195) — მიწას ურევია ვერცხლის ბეჭ-დები, ჩაფრასკები და საყურეები.

ჩაფგლ (-ფლა̈შ, -ფლა̈რ ზს., -ფლა̈ლ ლნტ., -ფლაშ. -ფლარ ლშხ.) — ფეხსაცმელი. ბერჟი ჩაფლა̈რ... ჩუ̂აჯიჩხ ჯუ̂ე̄დია შუკუ̂ს (ბზ. 72) — რკინის ფეხსაცმელი გაცვითეს შორ გზაზე. ისგა ლუკუ̂რემე მად ჩაფგლ, ზგთჯა̈რ, სახშუ̂ირ (ბქ. 204) — ფეხსაცმელი, პაჭიჭი და შარვალი ზედ მქონდა მიყინული. მინეშდ ჩა-ფგლს დე̄მ იდე̄სხ ნაღრიბუ̂შ (ლშხ. 11) — თვითონ სიღარიბით ფეხსაცმელს არ იცვამენ. ზაუ̂ლა̈დეღ მერბე ნა̈ირ ჩაფლა̈ლ გუ̂აწგხ (ლნტ. 31) — ზაფხულში სხვანაირი (მეორენაი-რი) ფეხსაცმელები გვჭირდება.

ჩაჩ იგივეა, რაც **ჩა̈ჩ**.

ჩაჩაბ იგივეა, რაც **ჩოჩბირა**.

ჩაჩამეტ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., ლხმ. — სახელ-დახელოდ გამომცხვარი ულამაზო პური.

ჩაჩე (-ედჩაჩა̈ნ; ედჩა̈ჩი ბზ., —, ედჩაჩა̈ნ; ედჩაჩი) ლშხ., **ჩა̈ჩე** (—, ა̈დჩაჩან; ა̈დჩა̈ჩი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ყვავის, ულვაშდება (სიმინდი). შუ̂ანს სიმინდა̈რ ათხე ჩაჩეხ (ლშხ.) — სვა-ნეთში სიმინდები ახლა ულვაშდება. ამ ზაუ̂ სი-მინდ გუ̂ია̈ნდ ა̈დჩაჩან (ლნტ.) — წელს სიმინ-დი გვიან დაულვაშდა.

ჩახმახ, ჩახმა̈ხ იგივეა, რაც **ჩა̈ხმა̈ხ**.

ჩახუ̂ნარე ლშხ., რელიგ. — შუა მარხვა. შდრ. **ისგლინჩა̈ლ**.

ჩა̈თრ (-იშ, -ჩათრა̈ლ) ბზ., **ჩათრ** (-ალ) ლშხ., **ჩართ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ნეხვისა და ნაგვის გასაზიდი ჩელტი. ქა̈შიდხ ეშხუ̂ ჩა̈თრ ნა-ჯა̈ლუ̂ (ბზ.) — გადაყარეს ერთი ჩელტი ნა-გავი (ნახვეტი).

ჩა̈ნგ (-იშ, ჩანგა̈რ) ზს., ლნტ., **ჩანგ** (-არ) ლშხ. — ჩანგი. როსტომ ჩა̈ნგს შგნჟი იყდა̈ნი (ბზ. 9) — როსტომი ჩანგს ხელში იჭერს. ჩა̈ნგ ესერ ხოგხ მა? (ბქ. 38) — ჩანგი თუ გაქვთო?

ჩა̈პ (-იშ, -ჩაპა̈რ) ბზ., **ჩეპ** (-ა̈რ) ბქ. — ჩაღრმავებული ადგილი, ფოსო. კეკეს ჰა̈ყბაჟი ჩა̈პ ხა̄რ (ბზ.) — კეკეს ლოყაზე ფოსო აქვს.

ჩა̈რთოლა̈ჲ (-იშ, —) ბზ. — ნარევი თესლი. ნა̈ჲ აშხუ̂ და̈ბუ̂ისგა ამზაუ̂ ჩა̈რთო-ლა̈ჲ ოლა̈შდ (ბზ.) — ჩვენ წელს ერთ ყანაში ნარევი თესლი დავთესეთ.

ჩა̈რი̄ნგ[1] ბზ., **ჩარინგ** ლშხ. — გამოულე-ველი სურსათ-სანოვაგე. და̈უ̂ითს ლეზუ̂ებ-ლეთრე ჩა̈რი̄ნგდ ხაკა̈ფ (ბზ.) — დავითს სას-მელ-საჭმელი გამოულევად (თავზე საყრელად) უნდა.

ჩა̈რი̄ნგ[2] (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — საბოლოო სა-დღეგრძელო, რომლის შემდეგ სმა აღარ გრძელდება. უ̂ეშგიმპილს ჩა̈რი̄ნგი̄ ჩუ̂ ლა-ხა̈შხ (ბზ.) — ბოლოს „ჩარინგიც“ დაალევინეს.

ჩა̈რხ იგივეა, რაც **ჩა̄̈რხ**[1].

ჩა̈ჟ იგივეა, რაც **ჩა̄̈ჟ**.

ჩა̈უ̂ (-ჩაუ̂ა̈შ, -ჩაუ̂ა̈რ) ზს., ლნტ., **ჩეუ̂** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჩეო. ბაბად ჩა̈უ̂ ჟ'ანშხა̈ტ (ბზ.) — ბაბუამ ჩეო დაწნა. ჩა̈უ̂ს ნეცინ კუ̂ე-დალა̈ლხენქა ხუ̂ა̈შხა̈ტიდ (ლნტ. 23) — ჩეოს წვრილი წნელებისაგან ეწნავთ.

ჩა̈ჩ (-იშ, -ჩაჩა̈რ) ბზ., **ჩარჩ** (-ა̈რ) ბქ., **ჩაჩ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — წვერი (სამკლოვე-აროო). [როსტომდ] ჰუ̂ნირ ანსყე... მიჩა ჩა̈-ჩხა̈ნქა (ბზ. 43) — როსტომმა ჭიანური გააკეთა თავისი წვერისგან. ა̈მირა̈ნი მუ̂ს ჩაჩ ხადა ჟი ლგგენე (ლნტ. 249) — ამირანის მამას წვერი ჰქონდა მოშვებული.

ჩა̈ჩე იგივეა, რაც **ჩაჩე**.

ჩა̈ხმა̈ხ (-იშ, -მახა̈რ) ბზ., ლნტ., **ჩახმა̈ხ** ბქ., **ჩახმახ** (-არ) ლშხ. — ჩახმახი. ცენტრა ქა̈მკგლა̈ნ ი... ჟი დეშ ხუ̂იტხე ჩახმა̈ხს (ბქ. 204) — თოფი (ცენტრალი) ჩამეკეტა და ჩახმახს ზევით ვერ ვწევ (ვიბრუნებ).

ჩა̄მა̄გა (-გა̈შ, — ბზ., -გა̄შ, — ლშხ.), **ჩა-მაგა** (-გა̈შ, —) ბქ. — სავსე, უხვი სუფრა. ეშ-დორი და̄უ̂ს ჩამაგა ჩუ̂ ხოგხ (ბქ. 171) — თორმეტ დევს უხვი სუფრა უდგას. ჩა̄მა̄გა ემგეხ (ლშხ.) — სავსე სუფრა დამიდგეს.

ჩა̄ჟ იგივეა, რაც **ჩა̄̈ჟ**.

ჩა̄რ ლშხ. იხ. **ჩა̄̈ჟ**.

ჩა̄რხი იგივეა, რაც **ჩა̄̈რხ**[2].

ჩა̄̈ჟ (-იშ, ჩა̄ჟა̈რ) ბზ., **ჩა̈ჟ** (ჩაჟუ̂ემ, ჩა-ჟა̈რ ბქ., -ა̈რ ლნტ.), **ჩა̄ჟ** (ჩა̄რ||-არ) ლშხ., ზო-ოლ. — ცხენი. ჟი ლახსგურდახ ხეხუ̂-მა̈შ ჩა̄-ჟა̈რს (ბზ. 331) — შეჯდა ცოლ-ქმარი ცხენებზე. მა̈გ ჩა̈ჟ თუხუ̂არიკ ესერ დემ ჰედნი (ანდ.) —

ყველა ცხენი თოხარიკი არ გამოვაო. ბელხანჯარდ ჟი ლეჲნბეცჳე ჩა̈ჟი ლიჷმარი (ლშ. 68) — ბელხანჯარმა შეიძლო ცხენის გამოყენება. მა̈გ ხეკჳეს ჩა̈ჟი შიყჳშ ათოხოანხ ლენტეხა̈ჲ ცენტრხოჲსკა (ლნტ.) — ყველაფერი ცხენის ზურგით უნდა წაელოთ ლენტეხის ცენტრამდე.

ჩა̈̄რდი-ბა̈̄რდი იგივეა, რაც **შა̈რდი-ბა̈რდი.**

ჩა̈̄რხ[1] (-იშ, ჩა̄რხა̈ლ) ბზ., **ჩა̈რხ** (-იშ, ჩარხა̈რ) ბქ. — ჩარხი. მიშგჳა ბუბას ჯჳინელ ჩა̈̄რხ ხო̄გა̈ნ (ბზ.) — ბიძაჩემს ძველი ჩარხი ჰქონდა.

ჩა̈̄რხ[2] (-იშ, ჩა̄რხა̈ლ) ბზ., **ჩა̄რხი** (-ხი̄შ, -ალ) ლშ. — ციგა. ჩიქჳანა̈შ ჩა̈რხ ქეყანას ესერ ხა̈თრინა (ანდ.) — ჩიქოვანის ციგას ქვეყანა ათრევდაო. ლიბობშს ხოჩა ჩა̄რხი მელჳა̈ნ (ლშ.) — ბავშობაში კარგი ციგა მქონდა.

ჩეგ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — საბელის მარყუჟით გასკვნილი ნაწილი, მარყუჟის ნასკვი.

ჩეი̄ (ჩეი̄შ, —) ბზ., ლშ., **ჩეი** (ჩეჲა̈შ, —) ბქ. — სპილენძი. დადას ეშჳი ჩეჲა̈შ კასრულუდ ხოგან (ბქ.) — დედაბერს ერთი სპილენძის ქვაბი ედგა. ადქჷნთრინეხ... ჩეი̄ კა (ბზ. 346) — სპილენძის ფიქალი გაახურეს.

ჩელტ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ჩელტი. ჩელტი ბოგ (ბზ.) — ჩელტის ხიდი.

ჩემჟი ბზ., ქს. — გულისათვის, გამოისობით, სახელზე. იმშა ჩემჟი ჩჳემნ? (ბზ.) — რის გულისათვის ქენი? მიშგჳა ჩემჟი ეხბიშდ (ლშ.) — ჩემს სახელზე (ჩემთვის) გამოართვი.

ჩენთ იგივეა, რაც **ჩო̈ნთ.**

ჩეჲნ იგივეა, რაც **ჩჳე̄ნი.**

ჩეპ იგივეა, რაც **ჩა̈პ.**

ჩერგენ (-იშ, -ალ) ლშ. — ერთმანეთზე მიყუდებული ჩალის კონები (იმერ. ჩერგილი). სგა̈ნჷგ კირაჳთე ჩერგენ (ლშ.) — შემოიტანე საბძელში ჩერგილი;

ჩერდიკ (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — კუნძი. ჲერხი მა̈რე ჩერდიკს ესერ ხა̈ჯეშ (ლხმ.) — ზოგი კაცი კუნძს ჰგავსო.

ჩერთ (-იშ, -ა̈რ) ზს. — ეჩო. ჩერთშა̈ლ თხუმთე გარ იტა̈ბე (ბზ.) — ეჩოსავით მხოლოდ თავისკენ ითლის.

ჩერი იგივეა, რაც **ჩე̄რი.**

ჩერჩ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.) — მარცვლეულის ჩენჩო. ჩერჩს ქა შგდეხ (ლშ.) — ჩენჩოს 'გა'დაყრიან.

ჩეჳ იგივეა, რაც **ჩა̈ჳ.**

ჩეფგენ (-იშ, -არ) ლხმ. — უხეში ტყავისაგან შეკერილი წუღა. ბებშს ხოჩა ჩეფგენა̈რ ხასდ (ლხმ.) — ბავშვს კარგი წუღები ეცვა.

ჩექ იგივეა, რაც **ჩჳექ.**

ჩე̄რი (-რი̄შ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშ.), **ჩერი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — თითისტარი. დედბერდ ლოხრეკ ჩე̄რი (ბზ. 415) — დედაბერმა გამოჰკრა თითისტარი. ლგლეთ ქიპს... ჩერია̈რხენქა ქა ითჳდიხ (ბქ. 305) — დართულ ძაფს თითისტარიდან გადაახვევენ. [დენად] ეშხუ ჩერი ლახჳემ მათხოჳა̈რს (ლნტ. 264) — ქალიშვილმა ერთი თითისტარი მისცა მათხოვარს.

ჩია̈გ იგივეა, რაც **ჩია̈̄გ.**

ჩია̈გიშნენსგა იგივეა, რაც **ჩია̈̄გინესგა.**

ჩია̈̄გ (-იშ, —) ბზ., **ჩია̈გ** ბქ., **ჩია̄გ** ლშ., **ჩია̈გჳ** ლნტ. — ყველგან. ხჳა̈ჲ მერყჳამ ლგგ ჩია̈̄გ (ბზ. 1) — მრავალი კოშკი დგას ყველგან. ლეჩომ ჩია̈გ ჟ'ესერ ლა̈თხი ხარ (ანდ.) — საქმე ყველგან მოიძებნებაო. იმა̈ჲხო ქაჩეხი, ჩია̈გუ ხოჩემი სჳე... ლაჯაოდა (ლნტ. 57) — სადაც წახვიდე, ყველგან კარგი ბედი მოგყვებოდესო.

ჩია̈̄გინესგა (-გა̈შ, —) ბზ., **ჩია̈გიშნენსგა** (-გა̈შ, —) ბქ., **ჩიაგჳა̈ნესკა** (-ჲშ) ლნტ., ზმნზ. — ყველგან. ჩია̈̄გინესგა ალა მეშყდენდა (ბზ.) — ყველგან ეს მახსენდებოდა. ჩია̈გიშნენსგა სი ჯეთხელი (ბქ.) — ყველგან შენ გეძებ.

ჩიბრუყჳ ლხმ. — უშნო, ჯირკივით აგებულების კაცი. გიერგ ჩიბრუყჳ მა̈რე ლასჳ (ბქ.) — გიორგი ჯირკივით კაცი იყო.

ჩიგ ლშ., ზმნზ. — კოჭლობით სვლა. ჩუ ხო̄გ ჩიგ — კოჭლობით დადის (ჩინდრიკა გაუდის).

ჩიგარ — ყოველთვის, მუდამ. ჩიგარ გჳი̄მი ლიზგეს ესერ, ჩიგარ შიყი ლიზგე ხო-

ჩა (ბზ.) — მუდამ გულის ტკივილს, მუდამ მურგის ტკივილი ჯობიაო. გჷი ლაგუს ჩიგარ ესერ დე̄მ სკჲდა (ანდ.) — გული საგულეში ყოველთვის არ ეტევაო. ალ ბალახ ჩუ დე̄მ იმჲი ჩიგარ (ლშხ., ხორ. 8) — ეს ბალახი ყოველთვის არ მწიფდება.

ჩიგინდჷირ (-იშ, -დჷრა̈რ) ბქ., ბ ო ტ. — ჭარხალი. ჭარტმა̈რისგა გჷილაშა... ჩიგინდჷირ (ბქ. 225) — ბოსტნებში გვითესია ჭარხალი. ჩიგინდჷირიშ მერცილ — ჭარხლის სათესლე. იხ. **ქართ.**

ჩითა-ხჷითა ლშხ. — მიეთ-მოეთი, ამყოლ-დამყოლი, მიდებ-მოდებული. ჩითა-ხჷითა მა̈რე̄ლ — ამყოლ-დამყოლი კაცი.

ჩითახჷირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — ფარისეველი, პირმოთნე, მლიქვნელი. ალ ხელწიფიშ მომსახჷრა ჩითახჷირა̈ლ ლა̈სჷხ (ბზ.) — ამ ხელმწიფის მოსამსახურეები მლიქვნელები იყვნენ.

ჩილ (-ა̈შ||იშ, -ა̈რ) ზს. — ქანჯიანი, ოდნავ მჟავე წყალი. ეჯჲარე სოფელისგა ხოჩა ჩილ ანღრი (ბზ.) — იმათ სოფელში კარგი მჟავე წყალი მოდის.

ჩილელჷ (-იშ, -ა̈რ||-არ) — ცური, ჯიქანი. დაჴჲლდ ხა̈ქჷე: ჩილელჷშჷ ესერ ლგჯა ხოჴდე ი მჷჰა̈რშჷ ბალა (ბქ. 255) — თხამ უთხრა: ჯიქნით რძეს მოგიტან და რქებით ბალახსო.

ჩიმთ იგივეა, რაც **ჩინთ.**

ჩინა̈ირ იგივეა, რაც **ჩინჷკჷიშ.**

ჩინა̈რ ზს., ლნტ., **ჩი̄ნარ** ლშხ. — ყველანაირად, ყველაფრად, ყოველმხრივ. თამარ ჩინა̈რ ხოჩა დინა ლი (ბქ.) — თამარი ყოველმხრივ კარგი გოგოა.

ჩინთ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.), **ჩიმთ** (-ა̈რ) ბქ. — ჩითი. დინას ჩიმთიშ კაბ ხესგჷიშგდ (ბქ.) — გოგოს ჩითის კაბა შეენოდა. კ ნ ი ნ. **ჩიმთილდ, ჩინთილდ.** ჩიმთილდ სტოლქ' ესგრშან (ბქ. 337) — ჩითი მაგიდაზე დაეფინა.

ჩინჷკჷიშ ზს., ლშხ., **ჩინა̈ირ** ლნტ. — ყველა სახის, ყველანაირი. ტაბგა̈რ ჟი ლა̈ჲგჷემლა̈ნხ ჩინჷკჷი ლეზობშჷ (ბზ. 419) — სუფრები გაივსო ყველანაირი საჭმლით.

ჩინჩაყჷ, ჩინჩა̈ყჷ იგივეა, რაც **ჩინჩა̈ხჷ.**

ჩინჩა̈ხჷ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჩიჩა̈ხჷ** ბქ., **ჩინჩაყჷ** (-არ) ლშხ., **ჩინჩა̈ყჷ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. ჩიჩაყვი. ჟოხოკ ქათალს ჩინჩაყჷ (ლშხ.) — ამოეულე ქათამს ჩიჩახვი. 2. ბქ. (ნანადირევის) გულ-ღვიძლი. ჩიხა̈ხჷ ჟ'ოხტყაბედ (ბქ. 207) — გულ-ღვიძლი შეეწვით.

ჩინჩრიხ ზს., **ფჷნჩიხ** ლშხ., **ფინჩიხ** ლნტ. — დამსხვრეული. იხმარება გამოთქმაში: **ჩინჩრიხდ ლიგნე** ზს., **ფჷნჩიხდ ლიგნე** ლშხ., **ფინჩიხდ ლიგენე** ლნტ. — დამსხვრევა, დამტვრევა. კაკოს მა̈ხე მა̈შინა ჩინჩრიხდ ოთგენა (ბქ.) — კაკოს ახალი მანქანა მთლად დაუმსხვრევია.

ჩინჩჷილ (-ჷლა̈შ, -ჷლა̈რ) ბქ. — ჩვილი, ბავშვი. ლა̈კბალლისგა ჩინჩჷილ ჩჷ'ესერ ოლცუდელი (ანდ.) — მოფერებაში ბავშვი გაცუდებულაო.

ჩიჟე იგივეა, რაც **ჩი̄ჟე.**

ჩიჟეაქ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ჩი̄ჟეა̄ქ** (-არ) ლშხ. — სასიძო. იხ. **ლეჩჟჷ̄რი.**

ჩირა̈კს ბქ., ლნტ., **ჩირაკს** ლშხ., ზ მ ნ ზ. — ყოველ წამს. გეზალ ჩირა̈კს ხეთხელიჷ დის (ბქ.) — შვილი ყოველ წამს ეძებდა დედას.

ჩირგ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), ბ ო ტ. — ჩირგვი, ბუჩქი. ჲეკალაჲ ცაგშა̈ლ ჩირგ ლი (ლშხ., ხორ. 3) — ეკალა ეკალივით ბუჩქია.

ჩირთ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.) — ქვების გროვა. [როსტომ] ჩირთჟი̄ნ ჩჷადყურდა (ბზ. 235) — როსტომი ქვის გროვაზე წამოწვა.

ჩირხა̈ (-იშ, -ხა̈უ ჩბხ., -ხაუ ლხმ.) — ქონდრის კაცი, პატარა ტანის ადამიანი. მიშგჷა ბაბა ჩირხა̈ მა̈რე ლგმა̈რ (ბქ.) — ბაბუაჩემი პატარა ტანის კაცი ყოფილა.

ჩიფე, ჩჷფე (ოჩჷფ, აჩიფ; ა̈ჩფე ზს., აჩფე ლშხ.), გ რ დ მ. — კვებავს. ალამა̈გ კუმა̈შს დეშ ჩჷიფე ამზაჷ (ბზ.) — ამდენ საქონელს ვერ გამოეკვებავე წელს. რა̈შ ეჯჟი ადჩიფეხ, ერე დეცთე მჷჰკმა̈რს ხეშდრალდა (ბქ. 68) — რაში ისე გამოკვებეს, რომ ცაში ვარსკვლავებს ეთამაშებოდა. ამ ლუნთ კუმაშ ჷედნუშ ოთჩჷფედ (ლშხ.) — ამ ზამთარს საქონელი ძლივს

გამოვკვებეთ.

ჩიქ, ჩიქე, ჩიქი — ჯერ, ჯერჯერობით. მიჩ ესერ ლიგგრგა̈ლი მა̈დ ხა̈კუ̂და ჩიქე (ბზ. 30) — მე ჯერ დალაპარაკება არ მინდოდაო. ჩიქი მ'ამფიშუ̂დხ ჩუ (ბქ. 15) — ჯერ მე ჩამიშვეს. ჩიქ ლოქ ტგტს ი შიხს ლეძზობნე (ლშხ. 56) — ჯერ ნაცარს და ნახშირს შევჭამო. ქათალა̈ ლიზძენი ერ გუ̂აკუ, ჩიქე ლიცს ხუ̂ა̈ფინედ (ლნტ. 39) — ქათმის დაკვლა რომ გვინდა, ჯერ წყალს ვადუღებთ.

ჩიქდ ზმნზ. — დრომდე. ისგუ̂ა ჩიქდ და̈ს ხოჩდა ამეჩუ (უშკ.) — შენამდე არავინ არ ყოფილა აქ. **ამ ჩიქდ** (ზს., ლშხ.) — ამ დრომდე. **ამ ჩიქს** (ზს., ლშხ.) — ამ დროს. ჩიქ'ე̄სერ ხაყუ̂ლუ̂ნი, აშხუ̂ დოშდულ მახა ჩიქდ (ბზ. 414) — ჯერ, ახალ მთვარემდე, მეშინიაო.

ჩიქი-ჩიქი ბქ., **ჩიქე̄ძ-ჩიქე** ლშხ., **ჩიქეძ-ჩიქ** ლნტ. — ჯერჯერობით. ჩიქი-ჩიქი მამგუ̂ეშ მიჭირ (ბქ.) — ჯერჯერობით არაფერი მიჭირს.

ჩილა˹დ˺, ჩილა̈˹დ˺ იგივეა, რაც **ჩი̄ლა**.

ჩილა̈ი ბქ., ლნტ., **ჩი̄ლაი** ლშხ. 1. გაჭირვებისა, ძლივს. ჩილა̈იშ გარ ლიზგე ხარხ (ჩბხ.) — გაჭირვებით ცხოვრობენ (ძლივს ცხოვრობენ). ჩილა̈იშ გარ ესერ მა̈რე ლი (ლხმ.) — გაჭირვების კაციაო, (ვერაფერი სახარბიელო კაციაო). [ლუ̂აშს] ჩილა̈ძ გარ როქუ̂ ხოგან ქუ̂ინ (ბქ. 12) — ჯიხვს ძლივსღა ედგა სულიაო. 2. ლშხ. მიუხედავად ყველაფრისა, ყველაფრის გამო. ჩი̄ლა̄ი მა̄ ხაკუ ლიცუ̂ა̄ლ — ყველაფრის გამო კი არ უნდა ჩხუბი. 3. ლშხ. ტყუილუბრალოდ. ჩი̄ლა̄ი ნუმა გარგლი — ტყუილუბრალოდ ნუ ლაპარაკობ.

ჩიჩა̈ხუ̂ იგივეა, რაც **ჩინჩა̈ხუ̂**.

ჩიჩუ̂ლა (-ლა̄შ, -ლა̄ლ ბზ., -ლა̈ლ, -ლოლ ბქ., -ლა̄შ, -ლე̄ლ ლშხ.), **ჩიჩუ̂ელა** (-ლა̈ძშ, -ლა̈ლ) ლნტ., **ბოტ.** — დიყი. ლეჭმე ლაროლისგა ჯედნი... ჩიჩუ̂ლა... (ბქ. 70) — სათიბ მინდვრებში ხარობს დიყი.

ჩიჩხუ̂ა̈რ (-იშ, -უ̂არუ) ლხმ., ლნტ., **ჩიჩხუ̂ა̄რ** (-ალ) ლშხ. — ფოჩიანი. **გადატ.** ძონძიანი, ძველმანებიანი. ჯი ესერ თიკა̈რ-ჩიჩხუ̂ა̈რ! (ლხმ.) — შე, წილიან-ძონძებიანო!

ჩიჭე̄ნდ იგივეა, რაც **ჭეჭენდ**.

ჩიხენ იგივეა, რაც **ჩი̄ხენ**.

ჩი̄დ იხ. **მა̈გ**.

ჩი̄ნარ იგივეა, რაც **ჩინა̈რ**.

ჩი̄ჟე (-ჟე̄მიშ, ლა̈ჩჟა ბზ., ლაჩჟა ლშხ.), **ჩიჟე** (-ჟემ, ლა̈ჩჟა ბქ., -ძშ, ლა̈ჩჟა ლნტ.) — სიძე. ხამა ლახშგედდ... ისგუ̂ეძ ჩი̄ჟა ალ ლერქუ̂ა̈ლ (ბზ. 318) — როგორ აკადრეთ თქვენ სიძეს ეს ტანსაცმელი. მესკბა ლადელ... ანჯდენიხ ჩი̄ჟე̄მი მაყრალ (ლშხ. 32) — დადგენილ დღეს მოვლენ სიძის მაყრები. დენაგეზალა̈ ჭა̈შ მიჩა ქორა̈ მარემიშუ̂დ ჩიჟე ლი (ლნტ. 20) — ქალიშვილის ქმარი მისი (ე. ი. ქალიშვილის) სახლიკაცებისათვის სიძეა.

ჩი̄რხა (-ხა̈შ, -ხა̈ლ ბზ., -ხა̄შ, -ხე̄ლ ლშხ.) — სიპი ქვა. ზურალა̈რ... ჩი̄რხა̈ლს კიდეხ ჭალა̈ძხა̈ნ (ბზ. 19) — ქალები სიპ ქვებს ამოიტანენ მდინარიდან.

ჩი̄ლა ბზ., **ჩილა˹დ˺** ბქ., **ჩი̄ლად˹ი̄˺** ლშხ., **ჩილა̈˹დ˺** ლნტ. — ყველაფერზე, ყველაფრისათვის. ჩილა ლიქუ̂ჯუნ წეს დე ლი (ბქ.) — ყველაფერზე დაფეთება (გადარევა) არ შეიძლება. „უ̂ა̈იმია̈" ჩილა მოდმ' ესერ იქუ̂ი (ანდ.) — „ვაიმე" ყველაფერზე არ ითქმისო.

ჩი̄ლაი იგივეა, რაც **ჩილა̈ი**.

ჩი̄ხა̈ნ ბზ., **ჩიხენ** ბქ., **ჩი̄ხენ** ლშხ., **ჩიხენ** ლნტ., **ზმნზ.** — ყოველი მხრიდან. ჩი̄ხა̈ნ შუ̂იდებდუ ა̈მჭედე̄ლხ! (ბზ.) — ყოველი მხრიდან მშვიდობით მოსულიყავით! ჩი̄ხენ ჯედნიხ მუშგუ̂რალ (ლშხ. 29) — ყოველი მხრიდან მოდიან სტუმრები.

ჩი̄ხენ იგივეა, რაც **ჩი̄ხა̈ნ**.

ჩოინ იგივეა, რაც **ჩუ̂ე̄ნი**.

ჩონთ, ჩო̄ნთ იგივეა, რაც **ჩო̈ნთ**.

ჩონჩხ იგივეა, რაც **ჩო̈ნჩხ**.

ჩორგა̈ძ (-იშ, -ძა̈ლ) ბზ., **ჩალგა̈** (-გაუ) ბქ., **ჩორგა̈** (-გა̈ძშ, -გა̈ლ ლნტ.) — კოჭლი. ხეწა̈ლხ ეშხუ ჩორგა̈ძ დედბერს (ბზ.) — დაინახეს ერთი კოჭლი დედაბერი.

ჩორთაძ, ჩორთა̈ იგივეა, რაც **ჩორთა̈ძ**.

ჩორთა̈ძ (-იშ, -თაუ) ბზ., **ჩორთა̈** (-იშ, -თა̈უ) ბქ., ლნტ., **ჩორთაძ** (-თა̄ძშ, -თე̄ლ)

ლშხ. — ფეხმრუდე, ფეხებმოქცეული. თა̈ჲსაჳს ეშჳი ჩორთა̈ ჰჳილ ხორდ (ბქ.) — თაისავს ერთი ფეხმრუდე ჯორი ჰყავდა.

ჩოფთგრლა (-ლა̄შ, -ლე̄ლ) ლშხ. — სქელი, უხეში, ცუდი ხარისხის (შალი). ჩოფთგრლა შალ — უხარისხო, მსხვილად ნაქსოვი შალი.

ჩოქ იგივეა, რაც **ჩჳექ**.

ჩოღლოთ (-იშ, -არ) ლშხ., **ჩოღლა̈თ** (-ა̈რ) ლნტ. — ქვემქვემა, გულჩახვეული, ცბიერი. გიერგ მე̄ჳარ ჩოღლოთ მა̄რე ლი (ლშხ.) — გიორგი ძალიან ცბიერი კაცია.

ჩოჩბირა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ) ბზ., **ჩაჩაბ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ჩოჩჳებ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჭილობი. გ ა დ ა ტ. მსუბუქი ყოფა-ქცევის ქალი. ხოლა ჩოჩბირა ზჳრა̄ლ (ლშხ.) — ცუდი ყოფაქცევის ქალი.

ჩო̈ნთ (-იშ, —) ბზ., **ჩენთ** ბქ., **ჩო̄ნთ** ლშხ., **ჩონთ** ლნტ. — მეკერა, დასტა. თეთრ ჩო̈ნთშ ხჳღჳე (ბზ.) — ფული დასტა-დასტად აქვს.

ჩო̈ნჩხ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჩჳენჩხ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ჩონჩხ** (-არ) ლშხ. 1. ჩონჩხი. 2. ცხვირ-პირი. ჲერხის ჩიგარ ხოლა ჩო̈ნჩხ ხა̄რხ ქორისგა (ბზ.) — ზოგს მუდამ ჩამოსტირის ცხვირ-პირი ოჯახში (ცუდი ცხვირ-პირი აქვს). გ ა დ ა ტ. ხოლა ჩონჩხიშ ლი — ავი გულისაა.

ჩო̄ნთ იგივეა, რაც **ჩო̈ნთ**.

ჩუ[1] — წ ი ნ დ. — ჩა, უჩვენებს მოქმედებას ზემოდან ქვემოთ. ჩუ ლიზი — ჩასვლა, ჩუ ლიშყედ — ჩავარდნა. ჩჳჳ ესერ ანჴა̈დ, ერჳა̈̄ჲღენ ლი (ბზ. 370) — ჩამოდი, ვინც ხარო. ეჩე̄ჲსა ჩუ ინწ̄გრდი თაშ (ლშხ.) — იმაში ჩამოიწრიტება ყველი. ჩუ ხოსკინა ჯარაშდუყჳას (პოეზ. 14) — ჩამომხტარა ჯარამდუყეა.

ჩუ[2] დადასტურებითი ნაწილაკი — კი. ჩუ ხოხალ — კი იცის. ჩუ იჩო — (კი) გააკეთებს.

ჩუბ იგივეა, რაც **ჩჳი̄ბ**.

ჩუბებჳასდ (-იშ, —) ბზ., **ჩჳიბებჳას** ბქ., **ჩუბებჳა̄ს** ლშხ., **ჩუბებჳას**⌜დ⌝/⌜ტ⌝ ლნტ. — ქვესკნელი. აღზგზე [ღერთემ] ჩუბებჳა̄სდოთე ჰო̈̄რ (ბზ. 329) — ღმერთმა გაგზავნა ყვავი ქვესკნელში. მაჲ ლოქ ამბაჳ ლი ჩუბებჳა̄სდ? (ლშხ. 57) — რა ამბავია ქვესკნელშიო? მეშეხე [გიცა̈რდ] ჩჳადა̈ჲე ჩუბებჳასხო (ლნტ. 276) — შავმა ვერძმა ჩაიყვანა ქვესკნელში.

ჩუჳდ, ჩუიდ იგივეა, რაც **ჩჳდ**.

ჩუქა, ჩუქან იგივეა, რაც **ჩუქჳა̄ნ**.

ჩუქჳა̄ნ ბზ., ლშხ., **ჩუქა** ბქ., **ჩუქან, ჩუქჳან** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ქვეშ, ძირს. სტოლ ჩუქჳა̄ნ (ბზ.) — მაგიდის ქვეშ. ჩუქჳა̄ნ ლერში (ბზ.) — ძირს დასაგები. აშჳ ლეთ კჳა̈მ ნენზ ჩუქ ესერი ყი იფიშჳდი (ანდ.) — ერთი ღამის გათევა ფიჭვის ქვეშაც შეიძლებაო. ჩუქჳა̄ნ ესცა̄და̄ნ (ლშხ.) — ქვეშ მოექცა. ეჲ ჰყინტ... ლაყჳრა ჩუქან ჩჳა̈თეპაჲჳ (ლნტ. 257) — ის ვაჟი ლოგინის ქვეშ დაიმალა.

ჩჳდ იგივეა, რაც **ჩჳი̄ბ**.

ჩჳდ ბზ., ლშხ., **ჩუიდ** ზს., **ჩუჳდ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — ისევ, კვლავ. [ზურაბდ] ჩჳდ ა̈ნდე [როსტომ] (ბზ. 237) — ზურაბმა კვლავ წააქცია როსტომი. აჯალ ჩჳდ ესპაჲჳ ჲაკოფ (ლშხ. 66) — კვლავ დაიმალა იაკობი.

ჩჳალობ ზს., ლნტ. — მეწყერიანობა. ამზაჳ მე̄ჳარ ჩჳალობ ლი (ბზ.) — წელს დიდი მეწყერიანობაა.

ჩჳა̈ბ იგივეა, რაც **ჩჳა̈̄ბ**.

ჩჳა̈ბე იგივეა, რაც **ჩჳა̄ბე**.

ჩჳა̈ბრა იგივეა, რაც **ჩჳა̄ბრა**.

ჩჳა̈ლ (-ა̈შ, ჩჳალა̈რ) ზს., ლნტ., **ჩჳალ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მეწყერი. ჩჳალ... ყა̈გჳერშლე [ლგცემ] რიყა̈რს (ბქ. 227) — მეწყერი აავსებს მდინარის ნაპირებს.

ჩჳა̈ჲა ლხმ. — გალუმპული, სველი. ჩჳა̈ჲა ზექ — სველი შეშა.

ჩჳა̄ბ იგივეა, რაც **ჩჳა̈̄ბ**.

ჩჳა̄ბე (-ბეშ, —) ბზ., ლშხ., **ჩჳა̈ბე** ბქ., ლნტ. — ქვედა, ქვემო. ჩჳა̈ბე ჰეჳ (ბქ.) — ქვემო ხევი. შჳა̈ნეშ ჩჳა̈ბე ჰოკერ... ლა̈ლჳერ ხეკჳეს ლგმა̈რლასჳ (ბქ. 224) — სვანეთის ქვედა სამლევარი ლალვერი უნდა ყოფილიყო.

ჩჳა̄ბრა (-რა̈̄შ, — ბზ., -რა̄შ, — ლშხ.), **ჩჳა̈ბრა** (-რა̈შ, —) ბქ. — ქვენა (ქარი). ჩჳა̄ბრა̈̄ ბიქჳ გჳა̈̄ლი̄შ ლი (ბზ.) — ქვენა ქარი გვალვის ნიშანია.

ჩუ̈ა̈ბ ბზ., **ჩუ̈ა̈ბ** ბქ., ლნტ., **ჩუ̈ა̈ბ** ლშ., ზმნს. — ქვემოთ. ჩუ̈ა̈ბ წ̈ჷრნი დე̈უ̈ არდა (ბზ.) — ქვემოთ წითელი დევი იყო. ჩუ̈ა̈ბ კაკ̈ლისგა ეშუ̈ი კაკ ლგგან (ბქ.) — ქვემოთ, ემოში, ერთი კაკლის ხე იდგა.

ჩუ̈ეინ, ჩუ̈ედნ იგივეა, რაც **ჩუ̈ე̄ნი.**

ჩუ̈ენთ იგივეა, რაც **ჩო̈ნთ.**

ჩუ̈ენჩხ იგივეა, რაც **ჩო̈ნჩხ.**

ჩუ̈ექ (-ი̇შ, ჩოქა̈რ ბზ., ბქ., ლნტ.), **ჩექ** (ჩოქა̈რ) ბქ., **ჩოქ** (-არ) ლშ. — ჩოქი. ალ ჰყინტ ყ̈ა̈ნწ̈გა̈ნ ჩუ̈ექთეჯი (ბზ.) — ეს ვაჟი ჩოქებზე დადგა. ალ მახელუ̈აყა̈რ ჩუ̈ექს ეშშყადხ ალ მარა (ბქ. 27) — ეს ვაჟკაცები ჩოქებზე დაუდგნენ ამ კაცს.

ჩუ̈ე̄ნი (-ნი̇შ, -ნდა̈რ) ბზ., **ჩუ̈ედნ, ჩედნ** (-ი̇შ, -ა̈რ) ბქ., **ჩოინ** (-არ) ლშ., **ჩუ̈ეინ** (-ა̈ლ) ლნტ. — სპილენძის ან თუჯის ქვაბი, დიდი კარდალა. კი̇ნჩხ ჩუ̈ე̄ნი ლენკუ̈რიდ ხოჯე̄შ (ბზ.) — კისერი ქვაბის ძირს მიუგავს. კა̈ლუ̈ნ კას ჩუ̈ინ ესერ ხეცა̈დი ლეზუ̈ბემ ლა̈სყის (ანდ.) — საჭმლის კეთებაში კერას მოგჯერ ქვაბი ენაცვლებაო. ზურა̈ლე̄ლს ოხლუ̈ახ ნა̈ყუნუ̈არ ჩოინი ცხუ̈ადუ̈არშუ̈ (ლშ. 35) — ქალებს გამოაქეთ საჭმელები კარდალებით და საარყე ქვაბებით.

ჩუ̈იბ იგივეა, რაც **ჩუ̈ი̇ბ.**

ჩუ̈იბებუ̈ას იგივეა, რაც **ჩუბებუ̈ასდ.**

ჩუ̈იტარ-ყუ̈ისკარ ლშ. — ელამი, ბრუციანი. ჩუ̈იტარ-ყუ̈ისკარ გახოლშე̄რალ (პოეზ. 210) — ელამიყალა გახოლისანები.

ჩუ̈ი̇ბ ბზ., **ჩუ̈იბ** ბქ., **ჩუ̈ბ** ლშ., **ჩუბ, ჩუ̈იბ** ლნტ., ზმნს. — ქვემოთ. სი ყ̈ადი, მი ჩუ̈იბ ჯელლენი (ბქ.) — შენ ადი, მე ქვემოთ დავიცდი. ა̈მირა̈ნ ლახუ̈ბად ჩუ̈იბ აცუ̈ირხ (ლნტ.) — ამირანი ძმებმა ქვემოთ დატოვეს.

ჩქიმ — შნო, ლამაზი, იერი. ტაბგიშ ჩქიმ ლეზებ-ლეთრ' ესერ ლი (ბქ.) — სუფრის ლამაზი საჭმელ-სასმელიაო. **ხოლა ჩქიმ ხაგ** — ცუდად გამოიყურება. **ხოჩა ჩქიმ ხაგ** — კარგად გამოიყურება.

ჩქოლ იგივეა, რაც **ჩგჩქ.**

ჩქუ̈ა (-ში, -რა̈რ) ბქ. — ეშვი. ჩქუ̈ა ლოხყუ̈იფა ეშხუ̈ კერს (ბქ.) — ერთი ტახს ეშვი ამოუძვრია.

ჩქუ̈იმ (-ი̇შ, -ა̈რ) ლნტ. — ჩუმი, წყნარი. **ჩქუ̈იმდ** ზმნს. — წყნარად, ჩუმად. გელა ჩქუ̈იმდ გუ̈იკუ̈ელ სკუ̈ებინ (ლნტ. 73) — გელა ჩუმად მიეპარება წინ.

ჩხარა (-რე̄მი̇შ, — ბზ., -რემ, — ბქ., -რა̈შ-||-რე̄მი̇შ, — ლშ., -და̈შ, — ლნტ.) — ცხრა. ჭო̈ლა̈შ არდახ ჩხარა ლახუ̈ბა (ბზ. 28) — ჭოლამში იყო ცხრა ძმა. ჩხარა თანა̈ლს ეჩეხენჩუ̈ ლოქ ა̈რი თუ̈ეთუ̈ენე დე̈უ̈ (ლნტ. 292) — ცხრა მთის (უღელტეხილს) იქით არის თეთრი დევიო.

ჩხა̈ფ (-ი̇შ, ჩხაფა̈რ) ბზ. — მარცვლეულის საწყაო. იფა̈რა̈ლს ოთქუ̈ა̈ცხ ჩოლა̈რხა̈ნქა ძერუ̈ეშდიდორი ჩხა̈ფ კუ̈ეცე̄ნ (ბზ.) — ჩოლურელებს დაეკისრათ იფარელების სასარგებლოდ ოცდაორი „ჩხაფი" ხორბალი.

ჩხეფნი (ოჩხეფ, აჩხა̈ფ; ა̈ჩხფენი ბზ., ოჩხეფ ბქ., აჩხაფ; აჩხფენი ლშ.), **ჩხეფენი** (ა̈ჩხუ̈ეფ, აჩხაფ; აჩხეფენი) ლნტ., გ რ დ უ. — 'გა'ხდება. ჯა̈ნ ლიჰმა̈ლისგა ჩუ̈აჩხა̈ფ (ბზ.) — ხარი თიბვის პერიოდში გახდა. დი̇ნა სურუ̈ ემჩხეფ ჯა̈ჰრშუ̈ (ლშ.) — გოგო დარდისაგან ძალიან გამხდარა. ლეგმერდე ჩუ̈აჩხაფ უმად (ლნტ.) — ავადმყოფი უჭმელობით გახდა.

ჩხინკორა̈ (-ი̇შ, -რა̈უ̈ ბზბ., -რაუ̈ ლხმ.) — 1. კოჭლი. ზურაბშერს ეშუ̈ი ჩხინკორა მოდნალიდ ხორდხ (ბქ.) — მურაბიანთს ერთი კოჭლი მოსამსახურე ჰყავდათ. 2. გამხდარი.

ჩხგლი იგივეა, რაც **ჩხე̄გლთ.**

ჩხგნდგრ (-ი̇შ, —) ბქ. — ჯოჯოხეთი. ჩხგნდგრთე ლესკნიაქ! — ჯოჯოხეთში ჩასაგდებო!

ჩხგტ (-ი̇შ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — 1. კეჭი. [თათრა̈ლს] ჩხგტა̈რ ოთშგდხ მურყუ̈ამხა̈ნჩუ̈ (ბზ. 4) — თათრებს კეჭები ჩაუცვივდათ კოშკიდან. ჩხგტ დაბლისგა თეს ესერ ხა̈სისგ (ანდ.) — კეჭი ყანაში თვალს ეჩავერებაო. 2. სამკითხაო კენჭი, მარცვალი. მიჩა ჩხგტს ზისხ ესერ ხა̈გ (ბზ.) — შენს სამკითხაო კენჭს სისხლი აწერიაო (ადგასო).

ჩხე̄გლი (ჩხე̄გლდა̈ს, ჩხე̄გლდა; ჩხე̄გლდე̄დს ბზ., ჩხე̄გლის, ჩხე̄გლდა; ჩხე̄გლდეს ლშ.), **ჩხგლი** (ჩხუ̈ილ, ჩხგლიუ̈; ჩხგლიდეს ბქ., ჩხუ̈ლდა̈ს, ჩხგლდა; ჩხგლდეს ლნტ.), გ რ დ უ. — ჩხავის.

ცხეკისგა ჯაჳიჩ ჩხჷ̄ლი (ბზ.) — ტყეში ჩხიკეი ჩხავის. იმ ჩხჷლი ჰამუნლო? (ბქ.) — რას ჩხავი დილიდან?

ჩჷფე იგივეა, რაც **ჩიფე**.

ჩჷჩქ (-იშ, -ჷ̈რ) ზს., **ჩქოლ** (-იშ, -ჷ̈რ) ლნტ. — ჭყინტი, ნორჩი, ქორფა. ჩჷჩქ მელ — ქორფა ბალახი.

ჩჷჩჷნი̄ლ (-ჷ̈შ, -ჷ̈რ) ბზ., **ჩჷჩჷნილ** (-ჷ̈შ, -ჷ̈რ) ბქ. — ფოთლებიანი შტო, რომელსაც არჭობენ ჯეჯილში და ღმერთს ევედრებიან ბარაქიან მოსავალს.

ც

ცაგა̄̈რ (-იშ, -გა̄რა̈ლ) ბზ., **ცაგარა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ., **ცაგა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ცაგა̈რ** (-გარა̈ლ) ლნტ. — ეკლიანი. ეჯჲა̈რს ნა̈თიდ ცაგა̄̈რ ლეჭმე ათხუ̂რ̄დხ (ბზ.) — იმათ წილად ეკლიანი საითბი შეხვდათ. ჭალად ცაგა̄რ ლი (ლშხ.) — ჭალა ეკლიანია.

ცად⌈ა⌉ იგივეა, რაც **ცა̄დ⌈ა⌉**.

ცადაქჳეყანა, ცადაქჳეყნიერობა (-ბა̄შ ბზ., -ბა̄შ ლშხ.), **ცადა̈ქჳეყანა** (-ნა̈შ ბქ., -ნა̈ჲშ ლნტ.) — მთელი სამყარო, ცა და ქვეყანა. გ ა დ ა ტ. ყველაფერი. ცადაქჳეყნიერობა მა̈გ ბა̈ჩდ ლგსპე ლი (ბზ.) — ცა და ქვეყანა (ყველაფერი) ქვად არის ქცეული. ქაკუ̂ა̈ჰ ჩითე, ცადაქჳეყანათე ა რა̈შიშ ნახსი (ბქ. 332) — ამ რაშის სისწრაფის ამბავი ყველგან ცასა და ქვეყანას მოედო. ცადა̈ქჳეყანა ა̈თჳიზინ (ლნტ.) — ცა და ქვეყანა (ყველაფერი) მოვიარე.

ცალ იგივეა, რაც **ცა̈ლ**.

ცალმაგ იგივეა, რაც **ცა̈ლმა̈გ**.

ცანდ იგივეა, რაც **ცა̈ნდ**.

ცანდია̈ნ (-იშ, -იანა̈რ) ბქ., ლნტ., **ცანდიან** (-არ) ლშხ. — საფეხურიანი. დი̄ნა ჩუ̂ანჰად ჲეშდ ცანდიან (ლგცანდ) კიჩხენ (ლშხ.) — გოგო ჩამოვიდა ათსაფეხურიანი კიბიდან. ბაბას ეშტიერბი ცანდია̈ნ კიბ ლახოგა (ლნტ. 309) — ბაბუას თორმეტსაფეხურიანი კიბე მიუდგამს.

ცანცი იგივეა, რაც **ცა̄ნცი**.

ცარიელ (-იშ, -არ) ლშხ., **ცა̈რიელ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ცარიელი. ქორ ცარიელ ოგხუ̂რ̄და (ლშხ.) — სახლი ცარიელი დაგვხვდა. ცხუ̂ად ცა̈რიელ მიგ (ლნტ.) — ქვაბი ცარიელი მიდგას.

ცაჳ იგივეა, რაც **ცა̈ჳ**.

ცაცხჳ იგივეა, რაც **ცა̈ცხჳ**.

-ცახა̈ნ ზს., **-ცახან** ლშხ., **-ცა̈ხენ** ლნტ., თ ა ნ. -თან. სი ნიშგუ̂ეჲცახა̈ნ მა̄მგუ̂ეშ ჯულუ̂ა ლეთხე̄ლი (ბზ. 232) — შენ ჩვენთან არაფერი გაქვს საძებარი. ესცუ̂და ფუსნაბუ̂ა̄სდჲა მიჩაცახან მერდა̄ლას (ლშხ. 54) — ეჩხუბა მამალმერთი (სამყაროს ბატონი) მასთან მყოფთ. ალმინეცა̈ხენ დემ ლოქ იჩერა̈ჳი (ლნტ. 275) — მე ამათთან არ გავჩერდებით.

-ცახა̈ნჩუ̂ ზს., **-ცახანჩუ̂** ლშხ., რ თ უ ლ ი თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი — გვერდით, ახლოს. ისგუ̂აცახა̈ნჩუ̂ ლა̈ხჴერინ დი̄ნა გეზალ (ბზ.) — შენს გვერდით იყოლიე ქალიშვილი. ჩი̄ჟა ხენწიფს ხონჴრი ცახანჩუ̂ (ლშხ. 79) — სიძე ხელმწიფესთან (გვერდით) ახლავს.

ცა̈გ (-იშ, ცაგა̈რ) ზს., ლნტ., **ცაგ** (-არ ლშხ.) ბ ო ტ. — ეკალი, ნარი. შა̈შმა̈რს ესერ ხაყლუ̂ნიხ ცა̈გდ (ბზ. 18) — ჭინკებს ეკლის ეშინიათო. მიჟ ცაგა̈რჟი ოლყუ̂ინ ი ურჰად ოლგენ (ბქ. 6) — მზე ეკლებზე დაწოლილა და უთენია ამდგარა. ეშმა̄ჲ მადრაჰ ცაგ ლი (ლშხ.) — ეშმაკის მათრახი ეკალია. ალეს ფირუ̂ ცაგა̈რქა ათაჩედა (ლნტ. 174) — ამას ძროხა ეკლებში გაექცევა.

ცა̈გ-ნაცა̈გუ̂ (-იშ) ბზ., ლნტ., **ცა̈გ-ნაცა̈გი** ბქ. — ნარ-ეკალი (ეკალ-ნაეკლარი). ცა̈გ-ნაცა̈გუ̂ მა̈გ ჟა̈ნკიდ სკარხალდ (ბზ.) — ნარ-ეკალი მთლად ამოაგდო (ამოიღო) სეტყვამ. მა̈გ ცა̈გ-ნაცაგუ̂შ ლას გუ̂ეში (ლნტ.) — ყველაფერი ნარ-ეკლით იყო სავსე.

ცა̄დილ-ყუ̂ა̄დილ იგივეა, რაც **ცა̄და-ყუ̂ა̄და**.

ცა̈ლ (-იშ, ლაცლა ზს., ლაცალა ლნტ.), **ცალ** (ლაცალა) ლშხ. — 1. ტოლი, ხელა; კბილა, ერთი ასაკისა. ცა̈ლი პა̈ტიუ̂ლა დე̄მგუ̂აშ ლგმზა̄რინ (ბზ. 439) — (თავის) ტოლის პატივისაცემად არაფერს მოგაელა. ცა̈ლ-ცა̈ლს ხეხე-

ლიჵ, ლასკართე ინჭრინა (ბქ. 295) — ტოლი ტოლს ხედებოდა, დღეობაში მიჰყავდა. ცალ ლამეგჵ ლის ბოფშარ (ლშ.) — ბავშვები ტოლ-სწორები არიან. 2. ერთი, ერთეული, ცალი. ეშხუ ცალ დიარ ოხნაყ (ლშ.) — ერთი ცალი პური გამოვაცხვე. ეშხუ ცა̈ლ ფიცა̈რ ახჵიშჵბ (ლნტ.) — ერთი ცალი ფიცარი ვისესხე. 3. ქს. ცალ მხარეს, განზე. ცალთეჵ ედკჵა̈რა̈ნ ჯეჲ, ლაწჷნგჵა̈რ (ლშ. 72) — განზე გაეთრიეო, შე წჷრპლიანო! ცა̈ლხო აჩადდ მა̈გ! (ლნტ.) — განზე გადექით (წადით) ყველანი!

ცა̈ლადელ იგივეა, რაც **ცა̈̈ლადა̈ლ.**

ცა̈ლა̈დელ იგივეა, რაც **ცა̈̈ლადა̈ლ.**

ცა̈ლმა̈გ (-იშ, -მაგა̈რ) ბზ., **ცალმა̈გ** ბქ., **ცალმაგ** (-არ) ლშ., **ცა̈ლმა̈გ** (-მაკა̈რ) ლნტ. — კარავანი, ცალმაგი. კალოზე სამ კედელზე აშენებული და გადახურული შენობა. მოლჵჵიშ ლაშხჵნი ცალმა̈გისგა ნარ (ბქ. 230) — მოსავლის შესანახად კარავანი გვაქვს. ცა̈ლმა̈გ (კარაპა̈ნ) ახოგა ეშხუ ლა̈დეღისა (ლნტ.) — ერთ დღეში აუშენებია კარავანი.

ცა̈ნდ[1] (ცანდა̈შ, ცანდა̈რ) ზს., ლნტ., **ცანდ** (-იშ, -არ) ლშ. — კიბის საფეხური. დეცთეჲი ეშხუ ცანდ გარ ხოკლი (ლშ.) — ცამდე ერთი საფეხურიღა აკლია. კიბი მეუსკჵე ცანდხენ ანშყჵედ (ლნტ.) — კიბის მეექვსე საფეხურიდან გადმოვეარდი. კნინ. **ცა̈ნდგლდ** ზს., **ცანდჷლ** ლშ., **ცა̈ნდილდ** ლნტ.

ცა̈ნდ[2] (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ ბქ.) — 1. ხიწვი. ცანდა̈ ლისჵემ (ბზ.) — ხიწვის შერჭობა. 2. უმგ. ჭანჭიკი, ჭინჭილაქი, ჭილიბი (ხის ლურსმანი).

ცა̈ჲრა იგივეა, რაც **ცა̈̈ჲრა.**

ცა̈რიელ იგივეა, რაც **ცარიელ.**

ცა̈ქჵ (-იშ, ცაქჵა̈რ) ბზ. — მოციქული, შიკრიკი. ადზჷზენ ცა̈ქჵ მეთერთე (ბზ.) — გავგზავნეს შიკრიკი მკითხავთან. კნინ. **ცა̈ქულდ.** გადატ. ვამგონე ბავშვი.

ცა̈ყ (-იშ, ცაყა̈რ) ბზ., ლნტ., **ცაყ** (-არ) ლშ., ეთნ. — ბლის ჯოხი (არჭობენ ყანაში და ბოსტანში გაითვალეისაგან დასაცავად). ცაყარს დაბარისა ხაცყენ (ლშ.) — ბლის ჯოხებს ყანებში არჭობენ. ლარტამისა ასაციყ კაკოდ ცა̈ყ (ლნტ.) — კაკომ ბლის ჯოხი ბოსტანში დაარჭო.

ცა̈შ იგივეა, რაც **ცა̈̈შ.**

ცა̈ცხჵ (-იშ, ცაცხჵა̈რ) ბზ., ლნტ., **ცაცხჵ** (-არ) ლშ., ბოტ. — ცაცხვი. ეჩხა̈ნთე ხჵა̈ჲ ცა̈ცხჵ ხა̈გდა (ბზ.) — წყალგაღმა (იქეთკენ) ბევრი ცაცხვი იდგა. ცა̈ცხჵი ფიცა̈რ ხაწჷხ ნასოს (ლნტ.) — ცაცხვის ფიცარი სჭირდება ნასოს.

-ცა̈ხენ იგივეა, რაც **-ცახა̈ნ.**

ცა̈დ'ა' (-ა̈შ) ბზ., ლშ., **ცად'ა'** (-ა̈შ ბქ., -და̈ჲშ ლნტ.) — სანაცვლო, სამაგიერო, გადანაცვლება. ბაჭიშ ცადა (ბქ.) — ფეხის შენაცვლება. ისგჵი ცა̈დაჵ ხჵი (ლშ.) — შენი სანაცვლო ვიყო.

ცა̈და-ყჵა̈და (-და̈შ) ლშ., **ცა̈დილ-ყჵა̈დილ** (-იშ) ლნტ. — აბდაუბდა, არეულდარეული. ლეგმერდე ცა̈და-ყჵა̈დას ჰამბჵი (ლშ.) — ავადმყოფი აბდაუბდას ჰყვება.

ცა̈ლადელ იგივეა, რაც **ცა̈̈ლადა̈ლ.**

ცა̈ნცი (-ცჷშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.), **ცანცი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ჲშ, -ა̈რ ლნტ.), ბოტ. — კუნელი. ჭჵბერ წჵა... ცა̈ნცი (ბქ. 228) — ჭუბერში ჩანს (ჩანს) კუნელი. ცა̈ნცი მეჵღორ იმჷ (ლშ.) — კუნელი შემოდგომაზე მწიფდება. ცანცის დაჵა̈რ იზბიხ (ლნტ.) — კუნელს თხები ჭამენ. კნინ. **ცანცჷლ** ბზ., ლშ., **ცანცილდ** ლნტ.

ცა̈ჲრა იგივეა, რაც **ცა̈̈ჲრა.**

ცა̈ქჵა-მა̈ქჵა (-ჵა̈შ) ლშ. — მითქმამოთქმა, მისვლა-მოსვლა. ხჷრიხ ჵქჵჷცად ცა̈ქჵა-მა̈ქჵა ამ ბედჲი (ლშ.) — ექნებათ (განუწყვეტლივ) ამ საქმის გამო მისვლა-მოსვლა (მითქმა-მოთქმა).

ცა̈შ იგივეა, რაც **ცა̈̈შ.**

ცა̈დი იგივეა, რაც **აცა̈̈დი.**

ცა̈ლადა̈ლ (-იშ) ბზ., **ცა̈ლადელ** ბქ., **ცა̈ლა̈დელ** ლნტ., **ცა̈ლადელ** ლშ.— ხუთმაბათი დღე. ლაშთხჵერიჲა̈რს ხა̈მთქჵახ თჷრინგზელი წჷრ ალბა̈ ცა̈ლადა̈ლ (ბზ. 16) — ლაშთხვერლებს აღების ხუთშაბათს მთავარანგელოზის წირვა სჩვევიათ. ცა̈ლადელ დჷსგ ოხგენიდ (ლშ.) — ხუთშაბათ დღეს ადრე ავდგებით. ცა̈ლა̈დელ ხჵამა̈რჯჵიდ ლა̈თხჵიარხო ლიზის (ლნტ.) — ხუთშაბათ დღეს ვაპირებთ

სანადიროდ წასელას.

ცა̈̄ძრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ) ბზ., **ცა̈ძრა** (-რა̈შ, -როლ ბქ., -რაძშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ცა̄ძრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშ., ბ ო ტ. — თელა. ცა̈̄ძრა̈̄ ბეჩჷ (ბზ.) — თელის ბოყვი. ხოჩამდ იცხემხ... ბალყეჩ, ცა̈ძრა (ბქ. 70) — კარგად ხარობს (იზრდება) თხილა, თელა... წი̄ჷა წიფსი̄ ხა̄რ ი ცა̄ძრასი̄ (ლშ. 88) — აბედი წიფელასაც აქვს და თელასაც. ცხეკა̈რისა ცა̈ძრა მეჷარ ითხი (ლნტ.) — თელა ტყეებში ბლომად იშოვება. გ ა დ ა ტ. — უშნოდ სქელი ადამიანი.

ცა̈̄შ (-იშ, -ცა̈̄შა̈რ) ბზ., **ცა̈შ** (-ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ცა̄შ** (-არ) ლშ. — ხუთშაბათი. თამფა̈ ცა̈̄შ ეშხუ ზჷრა̄ლ დო̄სგ იგნა̈̄ლ (ბზ. 19) — აღდგომის ხუთშაბათს ერთი ქალი ადრე დგება. დეშდიშს ცა̈შ ა̈ხჭემნი (ბქ. 77) — ორშაბათს ხუთშაბათი მოჰყვება. ხოშა ცა̄შ... დო̄სგ იგნა̄ლხ (ლშ. 5) — დიდ ხუთშაბათს ადრე დგებიან. მა̄ბე ცა̄შ (ლშ.) — დღეის სწორი ხუთშაბათი. ის. **ცა̈̄ლადა̈ლ.**

ცელენი იგივეა, რაც **ცელნი.**

ცელნი (ოცლ, აცა̈ლ; ა̈ცლენი ზს., ოცელ, აცალ; აცლენი ლშ.), **ცელენი** (აცჷელ, აცა̈ლ; ა̈ცელენი) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — იხევა, იფხრიწება, სკდება. მარემ ეჯზჷ ლეზებ ლა̈ძემ, ერე ჴადჷლექჷა ღეთ აცა̈ლ (ბქ.) — კაცმა იმდენი საჭმელი ჭამა, რომ კინაღამ მუცელზე გასკდა.

ცემილ იგივეა, რაც **ცგმრა.**

ცენირ, ცენერ (-იშ, -ა̈ლ) ბქ., **ცენი̄რ** (-ალ) ლშ. — მიჯნური. ცენირ ესერ ზურალს ხორი ი ლელიატ — ლჷაყმარა (ანდ.) — მიჯნური ქალს ჰყავს და საყვარელი — კაცსო. გეგის ჩუკჷლს ცენირ ხაყა (ლშ.) — გეგის ჩუკულში საგრფო ჰყავს.

ცერ (-იშ, -ა̈ლ||-ა̈რ ბზ., ლნტ. -ა̈რ ბქ., -ალ ლშ.) — ცერი. ცერშჷ ხჷა̈ბუნყჷილა̈ჷდა̈ს ლელჷა̈რის (ბზ. 423) — ხორცს ცერით ეაქუცმაცებდი. იახსჷილე დაშნა̈ძ ი ცერ ქათქჷიც (ბქ. 30) — მოუქნია დაშნა და ცერი წააჭრა. დი̄ნას ცერჟი ოსგენა მუღჷლ (ლშ.) — გოგოს ცერზე დაუსვამს ხოჭო. **ცერიშ ლიკჩე** (ბქ.) — ცერის ჩვენება (აბუჩად აგდება).

ცერა იგივეა, რაც **ცჷარა.**

ცერმგკა̈ჩ (-იშ) ზს., ლნტ., **ცერმგკაჩ** ლშ. — ციდა. ჰყინტ კამინჷს ლა̈̄თშჷ იცხემ ი ცერმგკა̈ჩს ლადა̈ლშჷ (ბზ. 402) — ბიჭი მტკაველს ღამით იზრდება და ციდას დღისით.

ცეჰემა̈დ იგივეა, რაც **ცხჷი-ცგჰემა̈დ.**

ციაფუა — ფუსფუსი, სწრაფი მოძრაობა, მისელა-მოსელა, გაწამაწია. ჩუ ხა̄რხ ციაფუა ბუზჷლა̈რს (ბზ.) — აქეთ ფუსფუსი (გაწამაწია) ფუტკრებს. მაგ ლეზო̄მახდ ხემა̄რა̄ლხ, ხა̄რხ ციაფუა (ლშ.) — ყველა საახალწლოდ ემზადება, აქვთ ფუსფუსი.

ციბ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშ.) — მაღალი ლობე; გალავანი. ციბ ახჭემხ ჰა̈ზჷს (ბზ.) — ეზოს გალავანი შემოავლეს.

ციგინ იგივეა, რაც **ცგგინ.**

ცილ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშ.), **ცირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — 1. ქერქი, კანი. ალ ცილა̈რს და̈̄ჷ ა̈თთხანა̈̄ნ (ბზ. 401) — ამ ქერქებს დევი წააწყდა. მარე ჩჷაქცურე გოგლა̈ნდიშ ცილს (ბქ. 78) — კაცი დაჭრის ცირცელის ქერქს. 2. ცილა, კვერცხის ცილა. გჷიგჷ მიჯნე̄მ ლალე̄მ ი ცილა̈რ მოა̈ხ'ლ'ს ხა̄მნე (ბზ. 393) — გული თვითონ შეჭამა და ცილა მოახლეს აჭამა. ლგგრე̄მი ცილ ჩი̄ს მა̄ ხალატ (ლშ.) — კვერცხის ცილა ყველას არ უყვარს. 3. ტყავი (მონადირის ენაზე). ნა̈თხჷრა მასარდ ადგა̈რ ი ცილიშ სადგჷემ ადიგ (ბქ. 39) — ნანადირევი ბლომად მოკლა და ტყავის სადგომი ააშენა (დაიდგა). კ ნ ი ნ. **ცილილდ** ბზ.

ცილა̈ჷ (-ლაჷა̈შ ბზ., -იშ ბქ., ლნტ.), **ცილაჷ** ლშ. — დავა, შეცილება, ცილობა. ცჷიდდ ცილა̈ჷ ესერ ხოლა ლი (ზს.) — ტყუილუბრალოდ დავა ცუდიაო. ხშირდ ხა̄რხ ცილაჷ უშხჷა̄რისა (ლშ.) — ხშირად აქვთ ცილობა ერთმანეთში. ცილა̈ჷ ახოჯადხ ჰემი ბედჟი (ლნტ.) — თიეის გამო დავა მოუვიდათ.

ცილე (ოცჷლ, აცილ; ა̈ცლე ზს., აცჷლ, აცილ; აცლე ლნტ.), **ცგლე** (აცილ, აცლე) ლშ., გ რ დ მ. — აპობს, ხევს, ხლეჩს. ხოშა კუდჷრ ოცჷლ (ბზ.) — დიდი კუნძი გაეაპეთხჷიმს ჩოთცილე [მეზგას] (ბზ. 366) — თავს გაეუჩეხ მოსახლეს. ტანტაროზდ ჩა̈ყს ჭიშხ ქახაცილ (ლნტ.) — ტარტაროზმა ცხენს ფეხი მოაგლიჯა. ჟიბაჷ ჯა̈ცლე დეცხო (ლნტ. 205)

— ზევით მიგახეთქებ ცას. [მეცხუანას] ჩუათოცილახ გაკ (ლნტ. 102) — (მეცხოვრეებს) გაუხლეჩიათ კაკალი.

ცინაყა იგივეა, რაც **ცი̄ნყა.**

ცინაყობ იგივეა, რაც **ცინყობ.**

ცინგილ იგივეა, რაც **ცგგინ.**

ცინგგლ იგივეა, რაც **ცგგინ.**

ცინდაჴუ (-იშ||-დუიშ, -დუა̈რ) ზს., **ცინდაჴუ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ცინდალ** (-დალა̈ლ) ლნტ. — მართვე, ბარტყი, ბახალა. აკა̈რუნე კუინჩი ცინდაჴუშა̈ლ (ბზ.) — სკვინჩის ბარტყიეით აღებს პირს. ფასკუინჯი ცინდალა̈ლს იზობდა ცხა̈კუ (ლნტ. 276) — ფასკუნჯის ბარტყებს ქორი ჭამდა.

ცინყობ იგივეა, რაც **ცი̄ნყობ.**

ცინციბურ, ციციმბურ (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ავგაროზი, თილისმა. ალეს ხა̈ღშხა ცინციბურ (ლშხ. 6) — ამას ჰქეია ავგაროზი. ცინციბურისა უიჯი გარჩუშა ხაჭრ̄ნა (ლშხ.) — ავგაროზში გველის პერანგია გახვეული. ბეფშუს ციციმბურ ახოსყეხ (ლნტ.) — ბავშვს ავგაროზი გაუკეთეს. იხ. **ქისუნბურა̈ღ.**

ცინცილა̈ˊღˈ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., (-ლა̈ღშ, -ლა̈ლ) ლნტ., **ცინცილაღ** (-ლა̄ღშ, -აუ||-ლე̄ლ) ლშხ. — შილიფად ჩაცმული. ცინცილაღˊდˈ ლგრექუ მა̈რე შიშდ იქუე̄ლი (ლშხ.) — შილიფად ჩაცმული ადამიანი (კაცი) სწრაფად ცივდება. ბეფშ ცინცილა̈ ლგრექუ ლა̈ს (ლნტ.) — ბავშვი შილიფად იყო ჩაცმული.

ცინციხდ ბზ., ლნტ., **ფგნციხდ** ლშხ. იხ. მარჯვა გამოთქმაში **ცინციხდ, ფგნციხდ ლიგნე** — დაქუცმაცება, დამსხვრევა, ნამსხვრევებად ქცევა. ბებედ დიარ ფგნციხდ ადგენე (ლშხ.) — ბებიამ პური დააქუცმაცა.

ცირ იგივეა, რაც **ცილ.**

ცირ̄იმბურუ̈ლა̈რ (-ეშ) ბზ., **ცუირიმბარი, ცუირინბა̈რი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ცუიდუმბარა** (-რა̈ღშ, -რა̈ლ) ლნტ. — წვრილმანები; წვრილმანი ნივთები. მა̈ღ ჯა̈რ ალ ცირ̄იმბურუ̈ლა̈რ (ბზ.) — რად გინდა ეს წვრილმანები. ჭუბრა̈რს ათა̈ს შუიმიშ ღა̈რა̈ღ ი ცუირიმბა̈რი ხეხელიხ (ბქ. 227) — ჭუბერლები ათასი სახის იარაღს და სხვა წვრილმან ნივთებს პოულობენ.

ციუ̈ალ (-იშ) ბზ., ლშხ., **ციუ̈ა̈ლ** ლნტ. 1. ჯეჯილი. დაჴლა̈რს ციუ̈ალ ჩულოხმამახ (ლშხ.) — თხებს ჯეჯილი შეუჭამიათ. 2. ახლად ამოსული სიმინდი.

ციუ̈ა̈ლდობ ბზ. — ჯეჯილობა. ბიქუ დაბა̈რს აქუთუნე ციუ̈ა̈ლდობჟი̈ნ (ბზ. 49) — ქარი ყანებს არხევს ჯეჯილობის დროს.

ციციმბურ იგივეა, რაც **ცინციბურ.**

ციცუნდრა (-რა̈ღშ ლშხ., -რა̈ღშ ლნტ.) ბოტ. — მდგნალი. ციცუნდრა̄ აშხალალ ონჰუიდდ (ლშხ.) — მდგნალის ტოტები მოჭრეთ.

ციცუ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.), **ცუიც** (-ა̈რ) ბქ. ზოოლ. — კატა. შუკუისგა ციცუ ხოყუ̈რეხ (ბზ. 408) — გმაში კატა უწევთ. მიჩ'ესერ ქუინ მინე ცუიცუისგა ლგგ (ბქ. 59) — ჩემი სული ჩვენს კატაშიაო. ულმა̈შს ლიბერგ ციცუს ესერი ხა̈სდიკ (ანდ.) — ულვაშზე ხელის მოკიდება კატასაც სწყინსო. ნაცარქექიაღ ხაბმინა ციცუარს ლაჴანს (ლშხ. 80) — ნაცარქექია გუთანში კატებს აბამდა თურმე. მებატეს ჩუ ხა̈პეუნენა ციცუ (ლნტ. 294) — მებატეს კატა ჰყოლია დამალული. კნინ. **ციცულˊდˈ** ბზ., ლშხ., **ციცულდ** ლნტ.

ცი̄ნყა (-ყა̈შ, -ყა̈ლ) ბზ., **ცინყა** (-ყა̈შ, -ყოლ ბქ., -ყა̄შ, -ყე̄ლ ლშხ.), **ცინაყა** (-ყა̈ღშ, -ყა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — მოცვი. მი ცი̄ნყა̈ ლალრფა̈ლთე ღური (ბზ. 434) — მე მოცვის შესაჭმელად (შესათქვლეფად) წავალ. ცხეკისგა მგნწირდ ხაგ ცინყა (ბქ. 70) — ტყეში მოცვია მოძალებული. გუშგუე ცხეკარისა მასარდ ითხი ცინყა (ლშხ.) — ჩვენს ტყეებში მოცვი ბლომად იშოვება. ცინაყა ლიმარიეღსა იმგი (ლნტ.) — მოცვი მარიამობის თვეში მწიფდება.

ცი̄ნყობ (-ა̈შ) ბზ., **ცინყობ** (-ა̈შ ბქ., -აშ ლშხ.), **ცინაყაობ** (-იშ) ლნტ. — მოცვის მწიფობის დრო (მოცვობა). ეჯჩიქქა ცი̄ნყობი̄ ა̈ნბინა̈ნ (ბზ.) — იმ დროს მოცვის მწიფობაც დაიწყო. ცინყობ ლა̈შხს ლიმრიეღსა იბნი (ლშხ.) — ლაშხეთში მოცვის მწიფობა აგვისტოში იწყება.

ცოდ (-იშ, -ა̈შ ზს., ლნტ., -აშ ლშხ.) — 1.

ცოდეა. ამე̄ ცოდშჲ ნა̈ჲ დე ლეზჲებ გჲაშიდ ი დე ლეთრე (ბზ. 283) — ამის ცოდეით ჩვენ არც საჭმელი გვარგია (გვშველის) და არც სასმელი. ტურალ ხა̈ქჲე: მიჩა ესერ ი მიჩა ცოდ მაგ მიჩუ ხარ (ბქ. 59) — ტურამ უთხრა: — აბა, ჩემიც და შენი ცოდვა ყველაფერი შენო. მა̈ხელჲა̈ჲს ზისხ ესერ ხოფუე, მა̈რემ მგდგა̈რის ცოდ (ანდ.) — ვაჟკაცს სისხლი უღუღს, კაცისმკვლელს კი — ცოდვაო. მადილს ი ცოდს დო̄მ ათშგდახ (ლშხ. 54) — ცოდვას და მადლს არ არჩევდნენ. ლა̈დეღი ამეჩუ ცოდ ლოქ იფინი (ლნტ. 181) — დღეს აქ ცოდვა დატრიალდებაო (ადუღდებაო). 2. საცოდავი. ალე ზურა̄ლ ძღჷდ ცოდ ლი (ლშხ.) — ეს ქალი ძალიან საცოდავია.

ცოდა̈-კალ'ჲ'ენ ბზ., **ცოდა̈-კალა̈** ბჟ., **ცოდა̈შ-კალა̈** ლხმ., **ცოდა̈შკალა̈ნ** ჩბხ., **ცოდ-კალონ** ლშხ., **ცოდიკალენ** ლნტ. — ცოდვის კანონი, ცოდვა-ბრალი; საცოდავი! აფსუს! ცოდა̈ კალჲენ, მა̈ჲ მა̈რე ლა̈სჲ! (ბზ.) — საცოდავი, რა კაცი იყო! ცოდა̈-კალა̈, მა მახელჲა̈ჲ ოლდაგრელი! (ბქ.) — აფსუს, რა ვაჟკაცი გარდაცვლილა! უჰ, მიშკჲი ცოდიკა̈ლენ! ბეფშ მა̈იდარ ლგმა̈რ (ლნტ.) — ოჰ, ჩემი ცოდო-ბრალი! ბავშვი მშიერი ყოფილა.

ცოდლია̈ნ, ცჲედლია̈ნ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ცოდრია̈ნ** (-ნუ) ბქ., **ცოდლიან** (-არ) ლშხ. — ცოდვილი, შემცოდე, ცოდვიანი. ცჲედლია̈ნ სი ჰო! (ბზ.) — ო, შე ცოდვილიანო! სი ცოდრია̈ნ, იმღა ა̈თღორჲენ? (ბქ.) — შე, ცოდვილიანო რატომ მოტყუედი? ცოდლიან ეჩა ბედ! (ლშხ.) — ცოდვიანი იმისი ბედი! ძღუდ ცჲედლია̈ნ მარე ლი ჰიტი (ლნტ.) — დიდი ცოდვილი კაცია ჰიტი.

ცოდრიან იგივეა, რაც **ცოდლია̈ნ.**

ცოდჲლ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -აშ, -არ ლშხ.), **ცოდჲლდ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — საცოდავი, შესაცოდები. ამჩუჲ ცოდჲლდ მე̄რი (ბზ. 319) — აქაც საცოდავად ვიქნები (მექნება). ბობშარე ჲედე ცოდჲლდ ლჷგ (ლშხ.) — ბავშვების დედა ცოდვილობს (ცოდვად დგას). კნინ. **ცოდჲლგლდ** ბზ., ლშხ. მეხჲტე ზურა̄ლ ცოდჲლგლდ იზგა სოფელისგა (ბზ.) — უშვილო (ამოწყვეტილი) ქალი საცოდავად ცხოვრობდა სოფელში.

ცონა̈რ[1] (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ჩბხ.) — უსუსური (მცონარა). გიორგი ცონა̈რ ბეფშჲილდ ლი (ბზ.) — გიორგი უსუსური ბავშვია.

ცონა̈რ[2] (-იშ, -ა̈რ) ჩბხ. — ყურმახვილი, ფხიზელი (ძაღლი). ციოყა̈რს ხოჩა ცონა̈რ ჟეღა̈რ ხორდახ (ბზ.) — ციოყაანთ კარგი, ფხიზელი ძაღლები ჰყავდათ.

ცუბე იგივეა, რაც **ცჲიბე.**

ცუდ იგივეა, რაც **ცჲიდ.**

ცუდდ იხ. **ცჲიდ.**

ცუდმოცალდ იგივეა, რაც **ცჲიდიმუქჲდილდ.**

ცუზ (-იშ, -ჲა̈რ) ზს., ლნტ., ზოოლ. — თევზი. თევზისნაირი წყლის ბინადარი საერთოდ. ლიცისკა ხჲა̈ჲ ცუზს ხჲირმიდ (ლნტ. 16) — წყალში ბევრ თევზს ვიჭერთ. ცუზი თე (ბზ. ქხ.) — თევზის თვალი (თევზის თვალის მსგავსი მუწუკი-მეჭეჭი).

ცულა̈ჰემანტ იგივეა, რაც **ცხჲი-ცგჰემა̈დ.**

ცურ იგივეა, რაც **ცჲირ.**

ცურაჲე (ლოხცურაჲ, ლეჲცურაჲე; ლეჲცურაჲნე) ლშხ., **ცურა̈ჲე** (ოჟრ. ლა̈ხჲცურა̈ჲ, ლა̈ჲცურა̈ჲე; ლა̈ჲცურაჲი) ლნტ., გრდუვ. — ცურავს, ცურაობს ჯეჲე̄ ზისხისა ცურაჲე (ლშხ. 72) — თვითონაც სისხლში ცურავს. ლა̈დეღი მიშკჲა ჰყინტდ ხოჩამდ ლა̈ჲცურა̈ჲე ჰელედურა̈ჲსკა (ლნტ.) — დღეს ჩემმა ბიჭმა კარგად იცურავა ხელედურაში.

ცურე იგივეა, რაც **ცჲირე.**

ცუყჲბა (-ბა̈შ, -ბა̈ლ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ ბქ.), **ცუყჲბე̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — სარქველი, საცობი. ცუყჲბა ბგგიდ ათცჷყე̄რე (ბზ.) — საცობი მაგრად დააცო. ცუყჲბე̄რა ათთჲეფახ (ლშხ.) — საცობი დაჰკარგვიათ.

ცუყჲბე̄რა იგივეა, რაც **ცუყჲბა.**

ცჲა̈რა (-რა̈შ) ბზ., **ც'ჲ'ერა** (-რა̈შ ბქ., -რა̄შ ლშხ., -რა̈ჲშ ლნტ.) — მიტოვება (ქალისა). ზურა̄ლა̈ ცჲა̈რას ჯჲინალდ დაგრობ ხეფსოლ (ბზ.) — ქალის მიტოვებას ადრე მკვლელობა მოჰყვებოდა. ზურალა̈შ ცერა შჲა̈ნს გუნ გჲაშჲდ ლასჲ ლგკიდ (ბქ. 294) — ქალის მიტოვება ძალიან მძიმე საქმედ ითვლებოდა

სვანეთში. გარჯ ლი ცჷერა, დაგრობ ხეფსი (ლშხ. 31) — ძნელია ქალის მიტოვება, მკვლელობა მოჰყვება.

ცჷედლიäნ იგივეა, რაც **ცოდლიäნ.**

ცჷერა იგივეა, რაც **ცჷარა.**

ცჷიბე (ოცჷბ, აცჷიბ; äცჷბე) ზს., **ცჷბე** (ოცჷბ, აცჷიბ; აცჷბე) ლშხ., **აცჷბე** (აცჷჷბ, äცჷიბ; აცჷბე) ლნტ. გ რ დ მ. — ჭრის. თäთს მäრე ხოჩäმდ ცჷიბე თხილმäრშჷ (ბზ.) — ფიფქ თოელს კაცი კარგად კვალავს (ჭრის) თხილამურებით. ძღჷდ ლაძიას ნëსგალექჷა ცჷბეხ (ლშხ.) — დიდ საკლავს შუაზე ჭრიან. äმირäნს ჩჷათოცჷიბა დäჷ (ლნტ. 274) — ამირანს გაუჭრია დევი.

ცჷიდ ზს., ლნტ., **ცჷდ** ლშხ. — ფუჭი, ტყუილი, ამაო. მახალჷნქა მäგ ცჷიდ ლგმäრ (ბზ.) — ცოდნის გარდა ყველაფერი ფუჭი ყოფილა. ცჷიდ მარე (ბქ.) — ცუდი (მატყუარა, ფუჭი) კაცი. ეäი ცჷიდ ლოქ ლი ეჩოხ ლიზი (ლნტ. 217) — მაინც ამაოა (ფუჭია) იქ წასვლაო. **ცჷიდდ** ზს., ლნტ., **ცჷდდ** ლშხ., ზ მ ნ ხ. — ფუჭად, ტყუილად, ამაოდ. ბäზი ესერ ცჷიდდ ხäრხ ლიჷēლიელ (ბზ. 348) — ამაღამ ტყუილად კვნესიანო. თეფ აშ ცჷიდდ დäს ხეფშჷდენიჷ (ბქ. 289) — თოფს ტყუილად არავის ესროდნენ. გჷურდ მäგთან ცჷიდ ესერ ლგმäრ (ანდ.) — უგულოდ ყველაფერი ფუჭი ყოფილაო. ქ'ახჷარēნახ ცჷდდ ი მგმქადჷნად ეჩა ლისēლჷე (ლშხ. 90) — მოსწყინდათ თურმე ტყუილუბრალოდ (ფუჭად და გამცდენად) იმისი რჩენა.

ცჷიდიმჷქჷდ'დ'ილდ (-იშ) ბზ., **ცჷიდიმოცäლდ** ბქ., **ცჷდმოცალდ**, **ცჷდიმჷქდჷნად** ლშხ., **ცჷიდდიმოცäლდ** ლნტ. ზ მ ნ ხ. 1. ტყუილ-უბრალოდ, უსარგებლოდ. მისიშ მოსაჷäლ ცჷიდიმოცäლდ ესღრი (ბქ.) — წლევანდელი მოსავალი უსარგებლოდ მიდის. 2. აბდაუბდად ლნტ. ჩიგარ ცჷიდიმოცäლდ რაგäდი (ლნტ.) — ყოველთვის აბდაუბდას (ფუჭად და მოცლილად) ლაპარაკობს.

ცჷიდმაცჷდი (-იშ, -äრ) ბქ., **ცჷიდმäცჷდი** (-äლ) ლნტ. — უდანაშაულო, ბრალის უქონელი. დაჷით ალი გჷაშჷლისგა ცჷიდმაცჷდი ლასჷ (ბქ.) — დავითი ამ საქმეში უდანაშაულო იყო. ცჷიდ მäცჷდი ლი გიგოდ დენა (ლნტ.) — გიგოს ქალიშვილი უდანაშაულოა.

ცჷიდჷმბარა იგივეა, რაც **ცირāმბჷლარ.**

ცჷირ (ცჷირდäს, ცჷირდა; ცჷირდēდს ბზ., ცჷირგდ, ცჷირგდ; ცჷირგდეს ბქ., ცჷირდäს, ცჷირდა; ცჷირდეს ლნტ.), **ცჷრ** (ცჷრდას, ცჷრდა; ცჷრდეს) ლშხ., გ რ დ უ ვ. — დარჩენილია. [მურყჷამ] კოტჷლ გარ ცჷირ (ბზ.) — კოშკი ცოტაღაა დარჩენილი. კოშკხენქა მäდმა ცჷირ (ლნტ.) — კოშკიდან არაფერია დარჩენილი.

ცჷირე (ჩ'ოცჷრ, ჩჷ'აცჷირ; ჩჷ'äცჷრე ზს., აცჷჷრ, აცჷირ; აცჷრე ლნტ.), **ცჷრე** (ოცჷრ, აცჷირ; აცჷრე) ლშხ. გ რ დ მ. — ტოვებს. გძერგჷლ ჩჷაცჷირხ ლგხäხჷდ (ბზ. 316) — გიორგი დატოვეს ცოლიანად. ლჷაშäრ ჩოცჷრ (ბზ. 40) — ჯიხვები დავტოვე. მიჩ ესერ გარ ცჷირეხ მო ამჩჷნ? (ბზ. 232) — მარტო მე მტოვებთ აქო? ნალჷქურდ ჩჷაცჷირ გჷიჯიშ ნäკჷიშ (ბქ. 32) — ვაჟმა წაბლის ნატეხი დატოვა. ნაჩომოჷ ეჯჷი აცჷირ, ერე მეწēდდ ნომა ლახლაგცას (ანდ.) — ნამოქმედარი ისე დატოვე, რომ მნახველმა არ დაგცინოსო. ფჷირ ზაჷ მიჩა ფასჷ ნაშგშჷ ესერ ცჷირე (ანდ.) — ფური ზაფხულში თავის ფასს წველით აკეთებსო (ტოვებსო). აგის ცჷრეხ ზექი მგჷდას (ლშხ. 24) — შინ ტოვებენ შეშის მომტანს. ნä ჩჷაცჷირდ დäშტჷ (ლნტ. 85) — ჩვენ დავტოვეთ დათვი. ჰყგნტäრს ჩჷათოცჷირახ დი წანäშ (ლნტ. 107) — ბიჭებს დაუტოვებიათ დედა წანაში. მიშგუ გეზალ იმე აცჷირდ? (ჰოეზ. 66) — ჩემი შვილი სად დატოვეთ?

ცჷირიმბარი იგივეა, რაც **ცირāმბჷრჷლარ.**

ცჷირინბäრი იგივეა, რაც **ცირāმბჷრჷლარ.**

ცჷიც იგივეა, რაც **ციცჷ.**

ცჷიცგჷპემდ იგივეა, რაც **ცხჷი-ცგჷპემäდ.**

ცქეფენი იგივეა, რაც **ცქეფნი.**

ცქეფნი (ოცქფენი, აცქäფ; äცქფენი ზს., ოცქეფ, აცქაფ; აცქფენი ლშხ.), **ცქეფენი**

(აცქჳეფ, აცქაფ; აცქეფენი) ლნტ., გ რ დ ე ჳ. — სკდება. ჰინჭილ ჩჳაცქაფ (ბქ.) — ნაწლავი გასკდა. ბუშტ ობა̈შგნ მიჩეჳშ ცქეფნი (ბქ.) — ბუშტი ს შირად თავისით სკდება.

ცქიფე (ოცქფ, აცქიფ; ა̈ცქფე ზს., აცქჷფ, აცქიფ; აცქფე ლნტ.), **ცქჷფე** (ოცქჷფ, აცქიფ; აცქფე) ლშხ., გ რ დ მ. — ხეთქს. ჰყინტ ა̈ცქფე ბუშტს (ბქ.) — ბიჭი გახეთქს ბუშტს. ბოფშა̈რს ბულთ ჩჳათოცქიფახ (ლნტ.) — ბავშვებს ბურთი გაუხეთქავთ.

ცქჷრ (-იშ) — 1. საქონლის ფაშვში მოთავსებული მოუნელებელი საჭმელი. ფა̈შ ცქჷრდ გჳეში ხა̄დდა (ბზ.) — ფაშვი მოუნელებელი საჭმლით ჰქონდა სავსე. 2. ბზ., ლშხ. ფაღარათი.

ცქჷფე იგივეა, რაც **ცქიფე**.

ცხა (ცხა̈̄შ, ცხა̄რა̈ლ ბზ., -მიშ, -ცხარა̈რ ბქ., ცხა̄მიშ, ცხა̄რალ ლშხ., -ცხა̈ჲშ, ცხარა̈ლ ლნტ.) — 1. ფრჩხილი. გარდატყუაჲ ლეხპარ ი ქო̄ხრეკ ცხა (ლშხ.) — შეახტა გარდატყუა და ფრჩხილი გამოჰკრა. ალ მარე ცხარა̈ლს იკჳეპტე (ლნტ.) — ეს კაცი ფრჩხილებს იჭრის. 2. ბრჭყალი. მა̄ლიდ ცხა̄რა̈ლ ქა̄თჰკჳერ და̈შდჳს (ბზ. 360) — მელამ დათვს ბრჭყალები მოაჭრა. ცხა̈კჳს ცხარა̈რშჳ ხა̈ლჳენა კალმახ (ბქ. 227) — ქორს კალმახი ბრჭყალებით ჰყოლია (დაჭერილი). იხ. **კანჭ᾿ჳ᾿**.

ცხამ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.) — 1. ღვარძლი. ცხამ მა̄რე (ლშხ.) — ბოროტი, ღვარძლიანი კაცი. ცხამა̈შ მგლა̈შის ცხამ ესერ ოხჳთია (ანდ.) — ღვარძლის დამთესავს ღვარძლი მოუმკიაო. 2. ბ ო ტ. სარეველა ბალახი, ღვარძლა.

ცხამა̈̄რ ბზ., **ცხამა̄რ** ლშხ. — ღვარძლიანი, ღვარძლა ბალახიანი (ხორბალი, პურის ნათესი). გუშკჳე კჳეცნა დაბს ცხამა̄რ ეხფასა̄ნ (ლშხ.) — ჩვენი პურის ყანა ღვარძლა ბალახიანი გამოდგა.

ცხაპ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ. — ხერხემალი. ჭა̈ნი ცხაპ სგა̄თგეხ ლაჯაბს (ბზ.) — ხარის ხერხემალი მისახარშად ჩაადვეს. სა̈ნჯიხიშ მერა̈რ ცხაპ-ცხაპგლდჲი ხეგნიხ ლენწირს (ბქ. 309) — მებრძოლი ფუტკრები ხერხემალზე დაცხრებიან დაჭარცხებულ (მოსარევ) ფუტკარს.

იხ. **შიყრა**.

ცხა̈ეშ იგივეა, რაც **ცხა̈̄ჲ**.

ცხა̈ი იგივეა, რაც **ცხა̈̄ჲ**.

ცხა̈კჳ (-იშ, ´ცხაკჳა̈რ) ზს., ლნტ., **ცხეკჳ** (-არ) ლშხ., ზ ო ო ლ. — ქორი. ანპა̈რ ეშხუ ცხა̈კჳ (ბზ.) — მოფრინდა ერთი ქორი. ამეჲი ხახტაჳენა ცხა̈კჳ (ბქ. 227) — ამაზე თურმე ქორი ეხატა. მახე თელელრა ცხა̈კჳ ლეშნა̈რი ესერ ლი (ანდ.) — ახალი რძალი მოსაშინაურებელი ქორიაო. ფასკჳინჯი ცინდალა̈ლს იზობდა ცხა̈კჳ (ლნტ. 276) — ფასკუნჯის ბარტყებს ქორი ჭამდა. კ ნ ი ნ. **ცხეკჳლ** ლშხ., **ცხა̈კჳლ** ბზ., **ცხა̈კჳლდ** ლნტ. ცხეკჳლ მგლჩად ხაყენა [დი̄ნას] (ლშხ. 94) — ქორი მცველად ჰყოლია გოგოს.

ცხა̈მა (-მა̈̄შ) ბზ., **ცხემა** (მა̈შ ბქ., -მა̈შ ლშხ., -მა̈ჲშ ლნტ.) — მატება, ზრდა. ცხა̈მანი ქა̈მან უჳ ალხი̄დელხი! (ბზ.) — ზრდით და მატებით გეხაროს (გახარებულიყავი)! ალი ქალა̈შ ცხემალა (ბქ. 89) — ეს დათესე მატებისათვის. მახე ზაჲსუ ლოხგენე̄ნად ცხემაჳშ, ქემაჳშ, ბედჳშ ი ბარაქჳშ! (ლშხ. 16) — ახალ წელს შევხვედროდეთ (მიეგებოდეთ) ზრდით, მატებით, ბედით და ბარაქით! ისკჳე ცხემა ი ხოჩა გჳეშუ მასმა ჩიგარ (ლნტ.) — თქვენი მატება და კარგი საქმე მსმენოდეს ყოველთვის.

ცხა̈̄ჲ, **ცხა̈ჲ** ბზ., **ცხა̈ი** ბქ., **ცხაჲ** ლშხ., **ცხა̈ჲ**, **ცხა̈ეშ** ლნტ. ნ ა წ. — ხომ, განა, რა თქმა უნდა, ცხადია. ათხე. ცხა̈̄ჲ, ჩჳაჯდაგრი (ბზ. 335) — ახლა, ცხადია, მოკვლავ. სოლომა̈ნიშმა̈ლ მეთხჳა̈რ ცხა̈ი, და̈რ ლგწსელი (ბქ. 209) — სოლომონისთანა მონადირე, ცხადია, არავინ გაჩენილა. ქა ცხაჲ დე̄სა ხაწჳე̄ნეხ დი̄ნა (ლშხ. 6) — გოგო რა თქმა უნდა, არ აჩვენეს. ბაპცა̈ხენ, ცხა̈ეშ დია̈კჳენ ჩიგარ არდა (ლნტ. 54) — მღვდელთან, რა თქმა უნდა, დიაკონი ყოველთვის იყო.

ცხეკ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ტყე (მერეული, ფოთლოვანი ტყე). ცხეკისგა ლეზჳებ მა̄მგჳეშ ა̈რი (ბზ. 283) — ტყეში საჭმელი არაფერია. უდუმბურ ცხეკისგა ა̈რიხ ხეხჳ-ჭა̈შ (ბქ.) — უდაბურ ტყეში არის ცოლ-ქმარი. ფედიას ხარხ ცხეკა̈რ (ლნტ. 17) — ტყეები ახლოს აქვთ. **ცხეკი მა̄რე** (ბზ., ლშხ.) — ტყის კაცი. **ცხეკ ი ჳელ** (ზს.) —

ტყე და ველი.

ცხეკა̈̄რ ბზ., **ცხეკა̄რ** ლშხ., **ცხეკა̈რ** ლნტ. — ტყიანი. ცხეკა̈̄რ გოლა̈ძჩუ მა̄მა იჟა̈ჰ (ბზ.) — ტყიან დალმართზე თოვლის ზვავი არ ჩამოწვება. ლა̄შხ ცხეკა̄რ ლი (ლშხ.) — ლაშხეთი ტყიანია. ლენტეხა ეჩქად ხოშა ცხეკა̈რ ლას (ლნტ.) — ლენტეხი ადრე უფრო ტყიანი იყო.

ცხეკიშ (-იშ, -შა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ტყის ბინადარი, ტყიური, ავი სული. სი ცხეკიშ იმე ჯიჩდა? (ბზ.) — შე ტყიურო (ავო სულო), სად ყოფილხარ? მეთხჷია̈რს ცხეკი მარე ლახახჷიდა (ლნტ.) — მონადირეს ტყის კაცი შეხვდა. 2. არჩვი, გარეული თხა. ჰერსკნა̈რდ მეთხჷარას ცხეკიშა̈რ ხოშხახ (ბქ. 235) — არჩვებს მონადირეები ტყიურებს ეძახიან.

ცხეკჷ იგივეა, რაც **ცხა̈კჷ**.

ცხემა იგივეა, რაც **ცხა̈მა**.

ცხემა̈დ იგივეა, რაც **ცხჷი-ცგჰემა̈დ**.

ცხენ (-იშ, -ა̈რ) ლხმ., **ცხჷენ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — სხვენი. მიჩ ესერ ცხენ ლექჷა ეშდძორი ძეჳჷ ხოჰარა (ბქ. 315) — მე სხვენზე თორმეტი ცოლი მყავს ჩამწკრივებულიო. ქა ხორკინეხ ცხჷენს ლეფრად (ლშხ. 5) — ჩამოჰკიდებენ სხვენზე გასახმობად. მაულ... ჟა̈თეფორცხან ცხჷენჟი (ლნტ. 193) — მელა აფორთხდა სხვენზე.

ცხეპენი იგივეა, რაც **ცხეპნი**.

ცხეპნი (ონცხეპ, ანცხა̈პ, ა̈ნცხპენი ზს., ანცხაპ, ანცხა̈ენი ლშხ.‖ოხჷეცხპ, ოხცხაპ; ოხცხეპნი ბქ.), **ცხეპენი** (ა̈ნჷცხეპ, ა̈ნცხაპ; ა̈ნცხეპენი) ლნტ., გრდუკ. — კრთება, იხრება, იკეცება. ზურალ უნენიად ჟ'ახცხეპა (ბქ. 316) — ქალი უნებურად შემკრთალა. ბეფშ ლიტეჷეისა ჟ'ანცხაპ (ლნტ.) — ბავშვი ხმაურისაგან (ხმაურში) შეკრთა.

ცხიდ იგივეა, რაც **ცხი̄დ**.

ცხიდიან იგივეა, რაც **ცხი̄დიან**.

ცხიკ, ცხინკ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ცხიკო̄ლ** (-არ) ლშხ. — გოდორი, ბზ. კალათი. ოთჰიდხ და̈ჷს ცხიკჷშ სა̈დილ (ბზ. 310) — დევს კალათით სადილი მოუტანეს. ცხი[ნ]კ ესერ ცხინკდ ლახ ჟი ხექდი, ლაფკანა̈რიდ ესერ ჟი იმა̈რგ (ანდ.) — კალათი რომ უვარგისდება, ჯამ-ჭურჭლის შესანახად გამოდგებაო. ლგმა̄რე ცხიკო̄ლს ჟენცჷემხ შიყჟი (ლშხ. 16) — გამბადებულ გოდორს ზურგზე მოიკიდებენ. კნინ. **ცხიკო̄ლ** ბზ., **ცხიკო̄ლი̄ლ** ლშხ., **ცხიკილდ, ცხიკგლდ** ბქ.

ცხინკ იგივეა, რაც **ცხიკ**.

ცხიპე (ონცხგპ, ანცხიპ; ა̈ნცხპე) ზს., **ცხგპე** (ოცხგპ, აცხიპ; აცხპე) ლშხ., **აცხპა̈ნი** (ათჷაცხგპა̈ნ, ადაცხგპა̈ნე; ადაცხგპ[ა̈]ნი) ლნტ., კრდმ. — ნასკვავს. ბებედ ქიპ აცხიპ (ლშხ.) — ბებიამ ძაფი განასკვა. ლა̈რტყს ჩუ აცხპა̈ნიხ (ლნტ. 71) — ქამარს გასკვნიან. ჰგშხა̈რს ჩუ აცხპა̈ნიხ (ლნტ. 52) — ფეხებს 'გადა'იჯვარედინებენ. ბეფშდ ჩაფლა̈ ლაზან ჩჷადაცხგპა̈ნე (ლნტ.) — ბავშვმა ფეხსაცმლის თასმა განასკვა.

ცხირ (-იშ, -ა̈ლ) ზს. 1. ხიწვი, ხიჭვი. მეჩი ცხირს ჷენდ გარ ხება̈̄ჰ (ბზ. 328) — მოხუცი ხიწვს ძლივს 'გადა'აბიჯებს. ცხირშჷ ლეკჷანად ესერ მადე ხაყა (ბქ.) — ხიწვით გადაგდების ღირსიც არააო (უღირსი, უქნარა, ყოველგვარ ღირსებას მოკლებული ადამიანი). 2. ბზ. კენჭი; წილი, ხვედრი. ცხირი ლიკჷა̄ნე (ლიშდე) (ბზ.) — კენჭისყრა (კენჭის აგდება).

ცხირე იგივეა, რაც **ა̈ცხრე**.

ცხირწე̄ლა (-ლა̈̄შ ბზ., -ლა̄შ ლშხ., -ლა̈შ ბქ.) — წვრილი ღერო, ხიწვისოდენა ღერო. ცხირწე̄ლა დესა ჯისპა (ბზ. ლშხ.) — ხიწვისოდენა ღერო არ გადაგიბრუნებია (არაფერი არ შეგიქმნია). გადატ. უსაქმურობა. თელ ლადეღ ცხირწე̄ლა მა̄ ხოსპა (ლშხ.) — მთელი დღე უსაქმურადაა.

ცხი̄დ (-იშ) ბზ., **ცხიდ** ბქ., ლშხ., ქს. — წუნი, ნაკლი, რამე მიზეზი. ცხი̄დ ესერ მა̄მ ხულჷა ალ ჩა̈̄ჷს (ბზ.) — ამ ცხენს ნაკლი არ აქვსო. ცხიდ მოდმ' ესერ ხექჷი (ბქ.) — არ დაიწუნებაო. ცხიდ დეშერდ ხეკჷეს ოხკჷდის ლაგჷანს (ლშხ. 34) — წუნი ვერავინ უნდა აუღოს სატირალს (გასვენებას). ცხიდ მა̈დ ხეკიდი ალ გჷეშს (ლნტ.) — არ დაიწუნება ეს საქმე.

ცხი̄დია̈ნ, ცხი̄დძა̈ნ (-იშ, -დძანა̈რ)

ბზ., **ცხიდიან** (-ა̈რ) ბქ., **ცხიდიან, ცხი̄დი-ან** (-არ) ლშ., **ცხიდია̈ნ** (-ა̈რ) ლნტ. — **წუნია.** ძღჷდ ცხი̄დია̈ნ მა̄რე ლი (ბზ.) — **ძალიან წუ-ნია კაცია.** ცხიდია̈ნ ჯი ესერ ლჷმა̈რ ლეცხი-და̈ლ (ანდ.) — **წუნია თვითონ იყო დასაწუნე-ბელი.**

ცხოჷელ — **ძლიერი, ცხოველი** (**ხატი, ეკლესია...**). ალ ლადღა̈რ ხოშა ცხოჷელ ლა-დღა̈რდ ნადხ ლჷნშა̈ნ (ბქ. 195) — **ეს დღეები ძლიერ დღეობად ჰქონდათ აღიარებული** (**მო-ნიშნული**).

ცხრილ იგივეა, რაც **ცხჷრილ.**

ცხუ იგივეა, რაც **ცხჷი.**

ცხუდე იგივეა, რაც **ცხჷიდე.**

ცხულა̈ჰემა̈ტ იგივეა, რაც **ცხჷი-ცჷჰე-მა̈დ.**

ცხუმ იგივეა, რაც **ცხჷიმრა.**

ცხუმრა იგივეა, რაც **ცხჷიმრა.**

ცხურჷ (-ა̈შ||-რჷშ, -ა̈რ, -ა̈ლ) ზს. — **პა-ტარა ხვრელი, მცირე სარკმელი.** ცხურჷა̈რქა ანღრი ათჷ ჷერთქ (ბქ. 263) — **ხვრელებიდან ცხელი ორთქლი ამოდის.** **ცხურჷ-ბურჷ** — **მრავალხვრელიანი, დაჩხვლეტილი.** ცხურჷ-ბურჷს ხჷა̈ფტისა̈ლი [ხჷაცყჷრა̈ლი] (ბზ. 365) — **პატარა ხვრელებს ევმანავ.** იხ. **ჰურჷ.**

ცხურჷ-ბურჷ იხ. **ცხურჷ.**

ცხუტ იგივეა, რაც **ცხჷირტ.**

ცხჷადეშ (-იშ, -დუშა̈რ) ბზ., **ცხჷა-დიშ** (-დშიშ, -ა̈რ) ბქ. — **მიწის ფართობის სა-ზომი ერთეული, ერთი დღიური მიწა.** ეშხუ ცხჷადეშ გიმ ხულჷახ (ბზ.) — **ერთი დღიური მიწა აქეთ.**

ცხჷად⌈ჷ⌉ (-ა̈შ, -⌈ჷ⌉ა̈რ ზს., ლნტ., -იშ, -ჷარ ლშ.) — **დიდი ქვაბი, საარაყე ქვაბი.** კამ-ბეჩ ცხჷადისგა ლაჯა̈ბდ ხორიხ (ბზ. 81) — **ქვაბში კამეჩი მოსახარშად უდგათ.** ნა̄შგს სგჷსგოშნეხ ცხჷადთე (ლშ.) — **მონაწველს დიდ ქვაბში ჩაასხამენ.** ითხეხ, იმა̈ჷშ ლას ცხჷად (ლნტ. 125) — **იშოვეს, როგორც იქნა დიდი (საარაყე) ქვაბი.** კ ნ ი ნ. **ცხჷადგლდ** ბზ., ლნტ., **ცხჷადი̄ლ** ლშ.

ცხჷედენი იგივეა, რაც **ცხჷედნი.**

ცხჷედნი (—, აცხჷა̈დ; ა̈ცხჷდენი ბზ., —, აცხჷად ლშ.), **ცხჷედენი** (—, აცხჷად; აცხჷედენი) ლნტ., გ რ დ უ კ. — **წყდება** (**წყალი**). ლაპრა̈ყეი ჷცეფდ ლიც ჩ'აცხჷად (ბზ.) — **არყის გამოხდისას წყალი უცებ შეწყდა.** მჷხარ ლიც აცხჷედენი (ლნტ.) — **ხვალ წყალი და-წყდება.**

ცხჷენ იგივეა, რაც **ცხენ.**

ცხჷი (-ჷი̄მიშ, ცხჷია̈რ ბზ., ცხუმი, -ა̈რ ბქ., -ჷიშ, -ჷია̈რ ლნტ.), **ცხუ** (ცხჷშ||ცხჷმიშ, -არ) ლშ. 1. **ისარი.** მურყჷამს სგა ხა̈ჩხინახ ცხჷია̈რ (ბზ. 2) — **კოშკს ისრები აქვს შერჭო-ბილი.** მეჩი მარემ ცხჷი ლახჷემ [დინილს] (ბქ. 83) — **მოხუცმა კაცმა ისარი მისცა გოგო-ნას.** ჰყინტდ ცხუ ხაჰიდ მეგემს (ლშ.) — **ბიჭ-მა ისარი მოარტყა ხეს.** ჰყინტდ ცხჷი ქადაკ-ჷა̈რ (ლნტ. 169) — **ბიჭმა ისარი ისროლა.** 2. **ნესტარი.** ღებ ცხუ ყი ესერ ხედგა̈რი ი ამახჷს ეში ქა ხატყცი (ანდ.) — **ფუტკარი ისარს** (**ნესტარს**) **მიაკვლება, მტერს მაინც ის-რავსო.** ბუზჷლდ ცხუ ხაჰიდ ჟელს (ლშ.) — **ფუტკარმა უკბინა** (**ნესტარი დაარტყა**) **ძაღლს.** 3. **თოფის და მისთ. ტყეია.** ნაჰაც თეფ ცხუ ქ'ესერ ოთტიხ (ანდ.) — **მრუდე თოფი ტყვიას გაუსწორებიაო.**

ცხჷიდე (ოცხუდ||ოცხჷიდ, აცხჷიდ; ა̈ცხჷდე||აცხჷდინე ბზ., აცხჷუდ, აცხჷიდ; აცხჷდე ლნტ.), **ცხუდე** (ოცხუდ, აცხჷიდ; აცხჷდე)ლშ. გ რ დ მ. — **წყვეტს, კეტავს.** და̈-ჷით ლექჷე̄რი ღა̈რს აცხჷდინე (ბზ.) — **და-ვითი წისქვილის ღარს დაკეტავს.** ლადი ნიცს აცხჷდეხ (ლშ.) — **დღეს წყალს გადაკეტავენ.**

ცხჷიმ იგივეა, რაც **ცხჷიმრა.**

ცხჷიმრა, ცხჷიმ (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ., -რა̈დშ, -რა̈ლ ლნტ.), **ცხჷიმ, ცხუმრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშ., ბ ო ტ. 1. **რცხილა.** ცხჷიმრა̈ აშხალ მა̄რ ლექჩე (ბზ.) — **რცხილის ტოტი უნდა მოეჭრა** (**მაქვს მოსაჭრელი**). ხო-ჩამდ იცხემ ცხჷიმრა (ბქ. 70) — **რცხილა კარ-გად იზრდება.** ბოგმოყ ძღჷდ ცხჷიმ ლჷგ (ლნტ.) — **ხიდთან დიდი რცხილა დგას.** 2. **ჯხ. წაქცეული რცხილა, რცხილის მორი, ფიცარი.** ცხუმრა̄ მორალ ოხმა̄რედ (ლშ.) — **რცხილის მორები დაამზადეთ.** ცხჷიმრა ფიცა̈რ ა̈ხ-ჷიყდ (ლნტ.) — **რცხილის ფიცარი ვიყიდე.**

ცხჷირტ, ცხჷიტ, ცხუტ (-იშ, -ა̈რ)

ზს. — თავხე, მთავარი დირე, სათავე, საყვავე. ქორა̈შ ცხუტ̣დ მეგრე მეგემ ოხქა̈ჩ (ბქ.) — სახლის თავხედ მსხვილი ხე მოვჭერი.

ცხჵიშილ (-იშ, -არ) ლშხ. — შინაყმა, მოჯამაგირე, ნაყიდი ყმა. ხჵა̄ჲ ცხჵიშილ ხო̄რდახ (ლშ.) — ბევრი შინაყმა ჰყავდათ. კნინ. **ცხჵიშილე̄ლ** ლშხ.

ცხჵი-ცჷპემა̈დ (-იშ, -ა̈რ) **ცჷპემდ**, **ცპემა̈დ** (ცჷპომდა̈რ, ცხემდა̈რ) ზს., **ცპჵე-მა̈დ**, **ცეპემა̈დ**, **ცხემა̈დ** (-მდიშ, -მდა̈რ) ბზ., **ცხულაპემეტ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ცხულა̈-პემატ**, **ცულა̈პემანტ** (-ა̈რ) ლნტ. — მშვილდ-ისარი. ეჩქას ლიშია̈ლ ცხჵი-ცჷპემა̈დშჵ ლგ-მა̈̈რ (ბზ. 2) — მაშინ ომი მშვილდ-ისრებით ყოფილა. [ნალღურს] მიჩა დიდ ცჷპემდ ოხსყე (ბქ. 87) — ბიჭს დედამისმა მშვილდ-ისარი გაუკეთა. ჰყინტს ახოსყეჵნა მუშკიდიშჵდ ცხულა̈პემა̈ტ (ლნტ. 287) — ბიჭს მჭედლისათვის მშვილდ-ისარი გაუკეთებინებია.

ცხგნდ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ნაკვერცხალი, ნაკვერჩხალი. დადად ცხგრილშჵ ლახჵემ ცხგნდა̈რ (ბქ. 66) — ბებიამ ცხრილით მისცა ნაკვერცხალი. **ცხგნდდ ლჷგ** (ბქ.) — ნაკვერცხალივითაა (დიდი სიცხე აქვს). კნინ. **ცხგნ-დჷლდ**. ათაგანხ შუკჵს ბიშტილდ, წჵილდ ი ცხგნდჷლდ (ბქ. 19) — გაუდგნენ გზას ბუშტი, ღერო და ნაკვერცხალი. იხ. **ღჷრჩ**.

ცხ̈გპე იგივე, რაც **ცხიპე**, **აცხა̄მპე**.

ცხგრილ (-რლიშ, -რლა̈რ, -ა̈რ ზს.), **ცხრილ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ცხრილი, ცხავი. მიშგჵა დიე ლითჵა̈ლყინ ცხგრილშჵ ლიც მი ამღჵა̈ნ (ბზ. 422) — დედაჩემის დაბადებისას ცხრილით წყალი მე მომქონდა. ცხგრილშჵ ლახჵემ ცხგნდა̈რ (ბქ. 66) — ცხრილით მისცა ნაკვერჩხლები. ჲერხი ამსოლდ მეგრ' ესერ ცხგრილჩუ ლჷცხრილე ლი (ანდ.) — ზოგი ადამიანი მსხვილ საცერში გაცრილიაო. 2. ბქ. საცერი.

ცპჵემა̈დ იგივე, რაც **ცხჵი-ცჷპემა̈დ**.

ცჷგ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს. -იშ, -არ ლშხ.) — ცომის გუნდა. მა̈ჲ ჯა̄რხ ალამა̈გ ცჷგ? (ბზ.) — რად გინდათ ამდენი ცომის გუნდა?

ცჷგ[2] ბქ. — წისქვილის ბორბლის რკინის წვეტიანი ფეხი, რომლითაც ბორბალი კიბორჩხალაზე ტრიალებს. კნინ. **ცეგჷლდ**.

ცჷგინ (-გნიშ, -გნა̈რ) ბზ., **ციგინ** (-იშ, -გნა̈რ ბქ., -გნარ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), **ცინგილ**, **ცინგჷლ** (-იშ, -გლა̈რ) ბქ. 1. ზღაპარი. ცჷგნილუ ესერ ანა̄მბჵე (ბზ. 345) — ზღაპარი გვიამბეო. ცინგილს იმბჵალხ ხოშოლუ (ბქ. 6) — ზღაპარს ჰყვებიან უფროსები. ალ ციგინ ნესტორი ნა̄მბაჵ ლი (ლშხ.) — ეს ზღაპარი ნესტორის ნაამბობია. ეშხუ მარე ხაყლა: ციგინ ლოქ ახომბა̈ჵე (ლნტ. 132) — ერთი კაცი ეუბნებოდა: ზღაპარი მიამბეო. 2. ზს. ეშმაკობა; მიდებ-მოდებით ლაპარაკი; რისამე მოტყუებით თქმა.

ცჷლე იგივე, რაც **ცილე**.

ცჷმრა (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **ცემილ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ღორის მუცლის ქონი; ცმელი. ცჷმრად ლიგნე (ბქ.) — მუცლის ქონად ქცევა (ძალიან გასუქება). ლა̄შხარ ცემილს იშხჵნიხ ლელეუნთდ (ლშხ.) — ლაშხელები ცმელს საზამთროდ ინახავენ.

ცჷრცმა (-მა̈̈შ, -მა̈ლ ბზ., -მა̈შ, -მოლ ბქ., -მა̄შ, -მე̄ლ ლშხ.) — ქონნარევი ფაფა, ქონიანი ფაფა. ცჷრცმას ბოფშა̈რს ხა̄მნეხ (ბზ.) — ქონიან ფაფას ბავშვებს აჭმევენ. ცჷრცმა დე̄სა მი̄მა (ლშხ.) — ქონიანი ფაფა არ მიჭამია.

ცჷც ბოტ. — საადრეო სიმინდის ჯიში, წვრილმარცვლიანია, მთაში ხარობს. ხოლაშახ... სიმინდ [ცჷც...] (ბქ. 281) — უთესიათ სიმინდი (წვრილმარცვლიანი).

ცჷპემა̈დ იგივე, რაც **ცხჵი-ცჷპემა̈დ**.

ცჷპემდ იგივე, რაც **ცხჵი-ცჷპემა̈დ**.

ძ

ძაგუნი იგივეა, რაც **ძაგჳǟრ.**

ძაგჳ (-äშ, -äრ ზს., ლნტ., -იშ, -არ ლშხ.) — ჯაგარი. ჯჳინალდ ანღგრდახ შჳäნთე ძაგჳ ლäყიდიჲე (ბზ.) — ძველად სვანეთში მოდიოდნენ ჯაგარის საყიდლად. ათხე ალდäრდ ლახჳემხ ძაგჳ (ბქ.) — ახლა ამათ ჯაგარი მოსცეს. ხამემ ძაგჳლა ჳოქრ ესერ იკიდი (ანდ.) — ღორის ჯაგარში ოქრო აიღებაო. კ ნ ი ნ. **ძაგულდ** ზს., **ძაგჳლ** ლშხ. [დეჳიშჳილდ] ჩოხკჳäრ ძაგულდ (ბზ. 244) — დევიშვილმა ჯაგარი ჩამოუგდო. მეგრე ძაგულდäრ ჯაგ (ბქ. 101) — მსხვილი ჯაგარი გაქვს (გადგას).

ძაგჳარად (-რǟდშ, -რე̄ლ) ლშხ., **ძაგჳარä** (-დშ, -რäლ) ლნტ., ბ ო ტ. — შვიტა (ცხენის სამკურნალო ბალახია). ეჲ ლეყჳფურე გჳარ ალ ძაგჳარä (ლნტ.) — ეს შვიტა უნდა ამოვთხაროთ.

ძაგჳä̈რ (-ჳǟრäშ||-იშ, -ჳǟრäლ) ბზ., **ძაგჳäრ** (-იშ, -ჳ ბქ., -ჳარäლ ლნტ.), **ძაგჳǟრ** (-იშ, -ალ), **ძაგუნი** (-ნი̄შ, -არ) ლშხ. — ჯაგრიანი (ბალნიანი). მაკä ძაგჳäრ ლი ალ ზჳრალ! (ლნტ.) — როგორი ბალნიანია ეს ქალი! კ ნ ი ნ. **ძაგუნი̄ლ** ლშხ. (სალანძღავი სიტყვაა).

ძალფანად იგივეა, რაც **ძაფანäდ.**

ძანძäხ (-იშ, -ძახäრ) ზს., ლნტ., **ძანძახ** (-არ) ლშხ. 1. წვიმიანი; ნესტიანი (ამინდი). ძანძახ ამინდარ ლიხ (ლშხ.) — წვიმიანი ამინდებია. მაკä ძანძäხ äმინდ ლას ლეთი! (ლნტ.) — წუხელ როგორი ნესტიანი ამინდი იყო! 2. გადაუღებელი, ძლიერი წვიმა. ლადი ძანძახ ლი (ლშხ.) — დღეს გადაუღებლად წვიმს (წვიმა არის).

ძარლჳ იგივეა, რაც **ჯäრლჳ.**

ძაფანäდ (-ნäდშ, -äრ ბზ., -ნäიშ, -ნǟლ უშგ.), **ძაფანა** (-ნäშ, -ნოლ) ბქ., **ძაფäნä** (-დშ, -ნäრ) ლნტ., **ძალფანად** (-ნǟდშ, -ნე̄ლ) ლშხ., ბ ო ტ. 1. წიწაკა. ძაფანäშ კიჩხ (ბქ.) — წიწაკის პარკი. ძაფანäდ ოხჳიჰმ თე̄რä̈ლქა ი ქჷმრäლ äმშჷ̄დხ (ბზ.) — თვალებში წიწაკა გამოვისვი და ცრემლები წამომცვივდა (დამცვივდა). ჰარტმäრისგა ალäშიხ... ძაფანას, კინტჳრის... (ბქ. 69) — ბოსტნებში თესავენ წიწაკას, კიტრს. ლობიოს ხჳეჩოდ ნიორäს, ძაფäნäს ი ქინძს (ლნტ. 37) — ლობიოს ვუმერებით ნიორს, წიწაკას და ქინძს. 2. ლშხ. მაფრანა.

ძაფრა (-რä̈შ, — ბზ., -რäშ, — ბქ., -რǟშ, — ლშხ., -რäდშ, — ლნტ.) — მაფრა; დარდი, ჯავრი. ეჯ დი̄ნä̈ მალატშჳ ძაფრა მეყრენი (ბზ.) — იმ გოგოს სიყვარულით ვიმაფრები (მაფრა მემართება). ალე ერ äხჳმეჯჷერ, ძაფრა მეტეკან ჯäჳრშჳ (ლნტ.) — ეს რომ გავიგე, დავიმაფრე დარდით (მაფრა დამეტაკა ჯავრით).

ძალლნäკ იგივეა, რაც **ძალნაკ.**

ძალნაკ (-იშ, -არ) ლშხ., **ძალლნäკ** (-äრ) ლნტ. — ძუნწი. ალ მǟრე ძალნაკ ლას (ლშხ.) — ეს კაცი ძუნწი იყო. შაჳ ისკჳი თხჳიმს, მäდ ძალლნäკ მაროლ ხი! (ლნტ.) — ვაი შენს თავს, რა ძუნწი კაცუნა ხარ!

ძაძ იგივეა, რაც **ძäძ.**

ძაძრა (-რä̈შ, -რǟლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ.) — ტომარა. ეშხუ ძაძრა ხატäრ ყ'ოხკიდ თათრäრს (ბზ. 2) — თათრებს ერთი ტომარა ხატები მოჰპარა (აუღო). ითქს ძაძროლთე იკედხ (ბქ. 230) — მარცვალს ტომრებში იღებენ. ჰäრი ძაძრა კაჩ დემ ესერ იგნი (ანდ.) — ცარიელი ტომარა ფეხზე არ დადგებაო.

ძაძფურ⌈ა⌉ იგივეა, რაც **ძäძფულა.**

ძäნგ[1] (-იშ, -äრ) ბზ. — ძუნწი. ზჳრǟლ ძäნგ ლä̈სჳ (ბზ.) — ქალი ძუნწი იყო. იხ. **ძალნაკ.**

ძäნგ² (-იშ, -äრ) ლხმ. — ხლართი (ძუის მახისა).

ძäჸäლ იგივეა, რაც **ძეჸäლ.**

ძäფ (ძაფäშ‖-იშ, ძაფäრ ზს., -იშ, ძაფäრ ლნტ.), **ძაფ** (-იშ, -არ) ლშხ. 1. ზს. კანაფის ცალფა ძაფი. ძäფ ჰაწჷხ (ბზ.) — კანაფის ცალფა ძაფი მჭირდება. 2. ქს. მავთული. ამშა ლäსყედდ მეშეხე ძäფ ჩაწჷხ (ლნტ.) — ამის გასაკეთებლად შავი მავთული მჭირდება. გ ა დ ა ტ. ერთი ბეწვა. მართას ძäფä ქჷინილდ გარ ლäხსäდ ლალჸäლჷჩ (ბზ.) — მართას მშობიარობისას (სიკვდილამდე) ერთი ბეწვიღა დააკლდა. ეშხუ ძäფ გარ ემკäლიჸ, ხიäრ ქონშყჷედ (ბქ.) — ერთი ბეწვა დამაკლდა, კინაღამ გადმოვვარდი.

ძäძ (ძაძäშ, ძაძäრ ზს., -იშ, ძაძäრ ლნტ.), **ძაძ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ძაძა. დიეშ ი მუეშ ძäძ ესერ ხათხიფ (ბქ.) — დედ-მამის გამო ძაძები მაცვიაო. [დიäას] ძაძäრ ხäქუდა (ბქ. 47) — ქალიშვილს ძაძები ეცვა. äგის მიჩა ქორä მარედ ძაძäრ ჩჷაჴიხ ეჩა ბედჟი (ლნტ. 300) — იმის გამო შინ ჭირისუფალმა (სახლის კაცმა) ძაძები გაცვითა.

ძäძფულა (-ლäშ, —) ბზ., **ძაძფურ᾽ა᾽** (-რäშ, — ლშხ., -რიშ, — ლნტ.) 1. გაწამაწია. მეზჷბელს ქჷერწლი ძäძფულა ხäრ (ბზ.) — მეზობელს ქორწილის გაწამაწია აქვს. 2. გაბრაზება; შეწუხება. ძაძფურა მეყარ (ლშხ.) — გავბრაზდი („ძაძფურა" დამემართა).

ძგიდ (-იშ, -äრ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ძგიდე, ნაპირი, კიდე. [ლგფäელ] ჩჷაჩად ძჷლჸäშ ძგიდთე (ბქ. 110) — ქალბატონი მღვის ნაპირზე ჩავიდა. 2. ყუა (პურისა). დირი ძგიდგლ დი დემ ლოხრთე (ბზ.) — პურის ყუაც კი არ უწილადა. ქäთოკჷრ ჸედს დიäრი ძგიდ! (ლნტ.) — გადაუგდე ძაღლს პურის ყუა!

ძგიდ-პილ (-იშ, -äრ) ბქ. — ძგიდე-᾽ნა᾽პირი. გ ა დ ა ტ. — თავიდან ბოლომდე. დინად ქოხუმბაჷე ხელწიფეს ძგიდიშ-პილიშ ნენსგა ძიჩა გაჭირება (ბქ. 68) — ქალმა ხელმწიფეს თავიდან ბოლომდე უამბო თავისი გაჭირვება.

ძგუბე იგივეა, რაც **ძგჸიბე.**

ძგჸäბა (-ჸაბäშ, —) ბზ., **ძგჸება** (-ბäშ, — ბქ., -ბäშ, — ლშხ., -ბäდშ, — ლნტ.) — ჩაწყდომა, გასკდომა (მიწისა...). გიმე ძგჸება მäდ მიცხაჷ ალეს? (ლნტ.) — მიწის გასკდომა არ მირჩევნია ამას?

ძგჸება იგივეა, რაც **ძგჸäბა.**

ძგჸებენი იგივეა, რაც **ძგჸებნი.**

ძგჸებნი (ოძგჸ᾽ე᾽ბ, აძგჸäბ; äძგჸბენი ზს., აძგჸäბ; აძგჸბენი ლშხ.), **ძგჸებენი** (აძგჸუებ, აძგუაბ; აძგჸებენი) ლნტ., გ რ დ უ. — წყდება, ტყდება, სკდება, ინგრევა. ფათქ ჩჷაძგჸäბ (ბქ. 48) — ორმო ჩაწყდა.

ძგჸიბე (ოძგუბ, აძგჸიბ; äძგჸბე ბზ., აძგჸიბე ბქ., აძგჸუბ, აძგჸიბ; აძგჸბე ლნტ.), **ძგუბე** (ოძგუბ, აძგჸიბ; აძგჸბე) ლშხ., გ რ დ მ. — ხეთქს; წყვეტს, გლეჯს; ანგრევს. დäჸäრ გიმს ძგჸიბეხ (ბზ. 68) — დევები მიწას ხეთქენ. მანქანას ბოგ ჩ᾽ოთძგჸიბა (ლშხ.) — მანქანას ხიდი ჩაუნგრევია. ნოთი ჩუ ლოქ ახძგუბის ალე (ლშხ. 77) — ეს იქნებ ჩაეგლიჯოო. თäკჷს ხჷäძგჸბäს (ლნტ.) — თოკს ვწყვეტდი.

ძერ იგივეა, რაც **ძჸერ.**

ძეჸäლ (-ჸლიშ, -ჸალäრ ზს., -იშ, -ჸალäლ ლნტ.), **ძäჸäლ** (-ჸალäრ) უშგ., **ძეჸალ** (-იშ, -ჸლარ) ლშხ. 1. მძევალი. ლეჸäნდ ჩჷესყედინ ძეჸäლდ ჲორი ლახჸბა (ბქ. 126) — ლევანმა მძევლად ორი ძმა დაიტოვა. სემი ძეჸäლ ჩეჩენს მირი (ჰოჯ. 32) — სამი მძევალი ჩეჩნეთში მყავს. 2. საფუარი. 3. მაწვნის დედა. მარწჷნი ლäტხად ძეჸäლ მაწჷხ (ბზ.) — მაწვნის დასაყენებლად დედა მჭირდება. 4. საბუდარში ჩატოვებული კვერცხი, მძევალი. ეშხუ ლგგრეს ძეჸäლდ ცჷირეხ (ლნტ.) — ერთ კვერცხს მძევლად ტოვებენ. იხ. **ძირ².**

ძეწäრ, ზეწäრ (-წრიშ, -წრäლ ბზ., -იშ, -äრ ბქ., -წარäლ ლნტ.), **ძეწარ, ზეწარ** (-წრიშ, -წრალ) ლშხ. — ზეწარი. ძეწäრდ მუღჸäნ დეცე ნäკჷიშ (ბზ.) — ზეწრად მქონდა ცის ნატეხი. ზჷრალ ჩი ლäდელ äშჷჸედდა ბეფში ძეწäრäლს (ლნტ.) — ქალი ყოველდღე რეცხავდა ბავშვის ზეწრებს.

ძიგირ იგივეა, რაც **ძგგირ.**

ძიკჷრ (-იშ, -äრ) ბქ. — უთავო. ჲეხჸäრს ხოლაშახ ქართ (ლგძიკჷ ი ძიკჷრ) (ბქ. 282) — ქალებს უთესიათ კომბოსტო (თავიანი

და უთავო).

ძიკჳ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. 1. თავი (კომბოსტოსი...) კაჳლისგა ქართა̈შ ძიკჳა̈რ ხოსდხ (ლხმ.) — ემოში კომბოსტოს თავები ეწყოთ. 2. თავი (ნანადირევის). მეთხჳარა̈რ ძიკჳს (თხუმს)... ა̈ისგხ ქორთე (ბქ. 235) — მონადირეები (ნანადირევის) თავს სახლში წაიღებენ.

ძინა̈რ (-ნრიშ, — ბზ., -იშ, — ლნტ.), **ძინარ** (-ნრიშ, —) ლშხ. — დილა. ჳო̄ბა ხანს ლი ძინრი ხეჳსობ (ლშხ. 56) — დილის საუზმე (საუზმობა) დიდხანს გრძელდება (არის). **ძინა̈რს** ბზ., ლნტ., **ძინარს** ლშხ., ზმნზ. — დილას, დილით. ძინარს დეჳთაკ დო̄სგ ე̇მჴედ (ლშხ. 56) — დევთაკი დილით ადრე მოსულა. ლაგჳა̈ნ ლა̈დეღ ძინა̈რს იბნა ხალხ ლიჴედს (ლნტ. 55) — ტირილის დღეს ხალხი დილით იწყებდა მოსელას. იხ. **ძირ²**.

ძინცხჳ (-იშ, ძუნცხჳა̈რ) ბზ., **ძინძღჳ** (-ა̈რ) ბქ., ზოოლ. — ნამგალა. მეზჳბელი ბეფშჳს ძინძღჳ ოთდაგრა (ბზ.) — მეზობლის ბავშვს ნამგალა მოუკლავს.

ძინძიფ იგივეა, რაც **ძიძიბ**.

ძინძიფდ ლჷგენე იგივეა, რაც **ძიძიბდ ლჷგნე**.

ძინძღჳ იგივეა, რაც **ძინცხჳ**.

ძირ¹ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -ალ ლშხ.) — 1. ძირი, ფესვი. ამშა ძირ მა̄რე̄მი ტოტს ხაჯეშ (ლშხ.) — ამის ძირი კაცის ხელს პგავს. 2. ზმნზ. ძირას. გოგჳერ დედბერ ა̈მჩედე̄ლი კოჯა̈ ძირთეჲსგა (ბზ. 64) — კუდიანი დედაბერი კლდის ძირას მისულა (წასულა). [მარე] ლოქ აყჳრე ხუმლა̈ჲ ძირს (ლნტ. 299) — ხურმის ძირას კაცი წევსო.

ძირ² (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.), — 1. საფუარი. 2. მაწვნის დედა. მაწჳენი ძირ ლემი̄თ (ლშხ.) — მაწვნის დედა მიზიარე. იხ. **ძეჳა̈ლ**.

ძიჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არა̈ლ ლნტ., -არ ლშხ.) — მძივი. ჳერს ხეჩდახ ნეწუდ ძიჳა̈რ (ბქ. 196) — მიწას წვრილი მძივები ურევია. [ბესი] ყი ხალაკა მერბე-მერბე ფერიშ ძიჳარა̈ლს (ლნტ. 101) — ბესი სხვადასხვა ფერის მძივებს წასწყდომია. კნინ. **ძიჳულდ, ძიჳგლდ** ბზ., **ძიულდ** ლნტ., **ძიჳჳლ** ლშხ.

ძიძიბ (-ძბიშ, -ა̈რ) ზს., **ძიძიფ** ლხმ., **ძიბ, ძჷძიბ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ძინძიფ** (-ა̈რ) ლნტ. — იხმარება გამოთქმაში: **ძიძიბდ ლჷგნე** ლშხ., **ძიძიფდ ლჷგენე** ლნტ. — დაფლეთილი, დაგლეჯილი. ალ ლერქჳა̈ლს ძიძიბდ ლიგნე ხაკუ (ბზ.) — ეს ტანსაცმელი უნდა დაიფლითოს (ნაფლეთებად უნდა ქცევა). ზჳრალს ძინძიფდ ხადა ლჷგენე ლერექჳა̈ლ (ლნტ.) — ქალს ტანისამოსი ნაფლეთებად ჰქცეოდა (ქცეული ჰქონდა).

ძმა̈ჲ (ძმა̈იშ, ლაძმა̈ჲა) ბზ., **ძმაჲ** (ძმაიშ, ლაძმაჲა) ლშხ., **ძმა̈** (-ჲშ, ლაძმაა, ლაძმა̈ჲა) ლნტ. — მამლი. ნინო̄ლს ეჯ ლე̄თ ლაძმა̈ჲაი̄ ოხჴა̈დხ (ბზ.) — ნინოლს იმ ღამეს მამლებიც მოუვიდნენ. თელეღრას ლაძმაად ათოგეხ ქორ (ლნტ.) — რძალს სახლი მამლებმა დაუდგეს.

ძორ იგივეა, რაც **ძჳერ**.

ძუმბა̈ (-ბაშ, -ბა̈ლ უშგ., -ჲშ, -ბა̈ლ ლნტ.), **ძუმბაჲ** (-ბა̄შ, -ბე̄ლ) ლშხ. — ბუმბა. თჳეფი ლა̈წმინდა̈ჳიდ ძუმბა̈ ხუღჳანხ (ლნტ.) — თოფის გასაწმენდად ბუმბა ჰქონდათ.

ძუჳ[ა] (-ჳა̈̄შ, -ჳა̈ლ ბზ., -ჳა̈შ, -ჳა̈რ), **ძჷ** (-მი, -ა̈რ) ბქ., **ძუა** (ძუა̄შ, ძუე̄ლ ლშხ., -ძუა̈ჲშ, -ძუა̈ლ ლნტ.) — ძუა. ძუახა̈ნქა ნეჯჳიდ ოხჳა̈სყ (ბზ.) — ძუისაგან მახე გააკეთე. ა̈ბიხანჯა̈რს მიჩა რა̈შ ძჷჳშჳ ესჳბა (ბქ. 335) — აბიხანჯარს თავისი რაში ძუით დაუბამს. მგლდელს... ყ'ახოკიდა თჳეთჳენე ძუა რა̈შჳიშ (ლნტ. 280) — მწყემსს რაშის თეთრი ძუა ამოუღია. კნინ. **ძუჳო̄ლ** ბზ., **ძჷჷლდ** ბქ. ეშხუ ძჷჷლდ გარ ემკა̈ლიჳ ხია̈რ კოჯქ' ოშყჳედ (ბქ.) — ერთი ბეწოლა (პატარა ძუისხელა) დამაკლდა, კინაღამ კლდეზე გადავვარდი.

ძუღჳა (-ჳა̈̄შ, -ჳა̈ლ ბზ., -ჳა̈შ, -ჳოლ ბქ., -ჳა̄შ, -ჳე̄ლ ლშხ., -ჳა̈ჲშ, -ჳა̈ლ ლნტ.), **ზუღჳა** (-ჳა̈შ, -ჳოლ) ბქ. — ზღვა. წე̄ჳარმეძბარა̈ლ ჩუ ლჷ̄გხ ძუღჳა̈̄ პილყე̄ნ (ბზ. 251) — მწევარ-მეძებრები ზღვის პირას დგანან. ქათლადა̈შ ნა̈ბკულ ლახაგან ეშხუ ძუღჳას (ბქ. 22) — ნახევარქათამა ერთ ზღვას მიადგა. ძუღჳად ედბინე ლიტორტმანი (ლშხ. 65) — ზღვამ ღელვა (ტორტმანი) დაიწყო. ბითხიშ ნამატჳ ზუღჳას ესერ ლახდენა (ანდ.) — ნამისაგან გაქცეული ზღვას მისდგომიაო.

ძუჰე̄რა (-რა̈̄შ, -რა̈ლ) ბზ., **ძჳე̄რე**

(-რე̄შ, -რე̄ლ) ლშხ. — საცერი. შიშდ ადე ი ხე̄ქა... კალმახს ჳოქჳრე ძუჰე̄რა (ბზ. 367) — ახლავე წადი და სთხოვე (უთხარი) თევზს ოქროს საცერი. მიშგჳი ძჳე̄რე ჩიდ ხოჩულ ლი (ლშხ.) — ჩემი საცერი ყველაზე კარგია. იხ. **ლერცჳილ.**

ძჳერ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ძერ** (-ა̈რ) ბქ., **ძორ** (-ალ) ლშხ. 1. რბილი ხორცი. ძჳერ ესერ ხოცხახ ა ჯიჯჳა̈რ? (ბზ. 401) — რბილი ხორცი გირჩევნიათ თუ ძვლებიო? დი ესერ გეზლა̈შ ძერ ლი ი მუ — ჯიჯჳ (ანდ.) — დედა შვილის ხორცია, მამა კი — ძვალიო. 2. მძორი, ლეში. ეჩე ლგჳდგარ ჳიჯი ძორ წჳა (ლშხ. 89) — იქ მკვდარი გველის მძორი არის (ჩანს). გადატ. მკვიდრი ნათესავი. ალე ძორ ი ლეღჳ მა̄რ მი (ლშხ.) — ეს ჩემი მკვიდრი ნათესავია (ხორცი და მძორია).

ძჳე̄რა იგივეა, რაც **ძუჰე̄რა.**

ძჳირ (ხონძჳრა ზს., ლშხ., ხონძჳირა ლნტ.) — ძვირი. გუშგჳე̄იმგჷყ ფექ ხონძჳრა ლი (ბზ.) — ჩვენთან ფქვილი უფრო ძვირია. ზმნზ. **ძჳირდ.** 1. იშვიათად, ძვირად. მურყჳმა̈ლ ჰა̈დჳრ ძჳირდ გარ ლჷგჷნ (ბზ. 1) — კოშკები მთლიად იშვიათადღა დგას(ნან). დაჰჷლ-ღოლდა̄ქ ხოშა ძჳირდ გარ ხორიხ (ლშხ. 2) — თხა-ცხვარი იშვიათადღა ჰყავთ. [ლენტეხალს] დაშნა̈ ძჳირდ გარ ხუღჳანხ (ლნტ. 7) — ლენტეხელებს ხმალი იშვიათადღა ჰქონდათ. 2. ძვირად, ზედმეტ ფასად. [ზურა̄ლე̄ლ] თაშს სურუ ძჳირდ ჳოდიხ (ლშხ. 8) — ქალები ყველს მეტისმეტად ძვირად ყიდიან.

ძჳირობ (-ა̈შ, — ზს., -აშ, — ლშხ., -იშ, — ლნტ.) — სიძვირე. ჯჳინალდ ძჳირობ ლასჳ (ბქ.) — ძველად სიძვირე იყო.

ძლერ იგივეა, რაც **ძლჳერ.**

ძლუდ[1] იგივეა, რაც **ძლჳიდ.**

ძლუდ[2] იგივეა, რაც **ძლჷდ.**

ძლჳენ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ძლევენი. ჰა̈შდ ჲ'ანმა̄რე... ჩხარა ლეჴა̈ნ ძლჳენ (ბზ. 370) — ქმარმა ცხრა სახარე ძლევენი გაამზადა. ძლჳენწა̈ლ ოსლჳახ დი̄ნაცახან კალათ (ლშხ. 32) — კალათი ძლევენი'ვით' მიაქეთ ქალიშვილთან ერთად. კნინ. **ძლჳენილდ** ზს., **ძლჳენი̄ლ** ლშხ.

ძლჳერ, ძლერ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ცხიმი. გადატ. ყუათი, ბარაქა. ბა̈რბოლს ესერ ძლჳერ... ესეროღ ლოჰოდა მინე ლასკა̈რდ! (ბქ. 80) — (წმინდა) ბარბალეს (ეკლესიას) ბარაქა მიეცეს თქვენი დღეობისთვისო! კნინ. **ძლერილდ** ბქ.

ძლჳიდ (-იშ, ძლუდა̈რ ზს., -ა̈რ ლნტ.), **ძლუდ**[1] (-არ) ლშხ. — ზღუდე. [ჰა̈შდ] ძლუდა̈რ ახცხიპ ლარდა̄ლს (ბზ. 331) — ქმარმა სამყოფელს ზღუდე (ზღუდეები) შემოავლო. [ნალჳეჳრდ და̈ჳ] ძლჳიდს ქა̈მ ჩუ ქადკჳა̈რ (ბქ. 35) — ვაჟმა დევი ზღუდის გარეთ (იქით) გადააგდო. [ბელხანჯარდ] ძლუდ ი ყჳრალ სგა̄ჲ ადყუჩჳრე (ლშხ. 72) — ბელხანჯარმა ზღუდე და კარები შეამტვრია კიდეც. კნინ. **ძლჳიდილდ** ზს., ლნტ., **ძლუდჳ̄ლ** ლშხ. ძლუდილ ჯაცხეპი ჳოქჳრეში (ჰოეზ. 22) — ზღუდე გართყია ოქროსი.

ძლჳიდე (ონძლუდ, ანძლჳიდ ზს., ანძლჳიდნე ბზ., ანძლჳდინე ბქ.), **აძლჷდე** (ათჳაძლჷდ, ადაძლჷდე; ადაძლჷდი ლნტ.), გრდმ. — ადიდებს; აზვიადებს. ჰორიკანა̈ლდ ალ ამბა̈ჳ ჲ'ანაძლჷდეხ (ლნტ.) — ჰორიკნებმა ეს ამბავი გაადიდეს (გააზვიადეს).

ძლჷდ (ძლჷდა̄რა) ბზ., **ძლჷ̄დ** (ძლჷ̄და̄რა) ლშხ., **ძლუდ**[2] (ხონძლჷდა, ძლუდარა) ლნტ. — დიდი. ფაყჳ ძლჷდ ლი (ბზ. 2) — ქუდი დიდია. ლა̄შხ ეჩქად ძლჷ̄დ ჰეჳ ლჷმა̄რ (ლშხ. 1) — ლაშხეთი მანამდე დიდი ხევი ყოფილა. ალ ბალახს ძლჷ̄დ ბალარ ხა̄რ (ლშხ., ხორ. 5) — ამ ბალახს დიდი ფოთლები აქვს. ზმნზ. — დიდად, ძალიან. ალ კოჯ ძლჷდ კჷ̄ლთხი ლი (ბზ. 1) — ეს კლდე ძალიან მაღალია. დენას ძლუდ ლახალატჷნ ალ ლჷჩა̈ჲ ჰყინტ (ლნტ. 301) — ეს ცხენოსანი ბიჭი გოგოს ძალიან შეუყვარდა.

ძლჷ̄დ იგივეა, რაც **ძლჷდ.**

ძჷ იგივეა, რაც **ძუჳ'ა'.**

ძჷგჷრ (-გრიშ, -ა̈ლ) ბზ., **ძიგირ** (-ა̈რ) ბქ., **ძჷგჷრ** (-იშ, -გრალ ლშხ., -გრა̈ლ ლნტ.), ბოტ. — ეკალნარი, ძეძვი. ემმა (||იმა̈ჲ) ხიბა̈კ შიდ ხუღჳანდახ, მა̈ჷ ძჷგჷრს ხაჰიდ (ლნტ. 172) — რაც ბარგი ხელთ ჰქონდათ, ყველაფერი ეკალნარში გადაყარა. იხ. **ცა̈ჷ.**

ძჷნ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — რკილი. შაშხს ძჷნ

ათურდუნენა (ბქ.) — ლორს რქილი (მაგლი) გასჩენია. კნინ. **ძგნგლდ.**

ძგნერა (-რა̈შ, -როლ) ბქ., ბოტ. — მცენარე, რომლისაგანაც საცერს აკეთებენ. ძგნერაშხენქა ცხჷრილ ოხჳასყ (ბქ.) — „ძგნერასაგან" საცერი გავაკეთე.

ძგძიბ იგივეა, რაც **ძიძიბ.**

ძგძგ (-იშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ძგძინ** (-იშ, —, -ძჷ̄შ, —) ლშხ. — ძერა. ძგძგ დეშ ხაყერ (ბზ.), ძგძინ დეშ ხაყერ (ლშხ.) — ძერა ვერ უყო. [და̈ჳდ] ესქჳთნალე, ძგძგ დეშ ჩჳემინ (ბქ. 37) — დევი გაინძრა, ძერა ვერ ქნა.

წ

წაბ, წაბჷ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **წაბ** (-იშ, -არ) ლშხ. — სამართებელი. [ჰყინტდ] ლა̈ძკიდ წაბ (ბზ. 207) — ბიჭმა სამართებელი აიღო. წაბ ჯიზ მა? (ბქ. 101) — სამართებელი გაქვს? წაბი ლილოკე ხოჩა ეჩა გარგლას (ლშხ.) — იმასთან ლაპარაკს სამართებლის ლოკვა სჯობს. წაბჷშჷ ჩჷალაწაბჷრიდ ფაყჷს (ლნტ. 32) — ქუდს სამართებლით ჩამოვპარსავთ. გ ა დ ა ტ. ა̈მიშ ნინ წაბს ესერ ხელოკე (ბქ.) — მჭრელი ენა აქვსო (ამის ენა სამართებელს „ელოკებაო").

წაბა̈-შერა ბქ. — სამართებლის ლესვა. წაბა̈-შერა, წაბა̈-შერა, და̈დჷ დედფა̈ლიშ კინჩხიშ ლაკუპერა! (ბქ. 23) — სამართებლის ლესვა, სამართებლის ლესვა, დედალი დედოფლის კისრის მოსაჭრელი!

წაბჷ იგივეა, რაც **წაბ.**

წაგა̈ბ (-იშ, —) ბზ., **წაგაბ** ლნტ., **წაგებ** ლშხ. — წაგება. წაგა̈ბ მა̄მ ჯა̄რ ალ გჷეშ (ბზ.) — ეს საქმე წამგებიანი (წაგება) არ იქნება. **წაგა̈ბ-მოგა̈ბ** ბზ., **წაგაბ-მოგაბ.** ლნტ. — წაგებ-მოგება. ჰყინტ წაგაბ-მოგაბჲი დესა აჰკუა̈რდა ძედურ (ლნტ.) — ბიჭი წაგებ-მოგებაზე სრულებით არ ფიქრობდა.

წათხ იგივეა, რაც **წა̈თხ.**

წა⌈ლ⌉კა̈ტ[1] (-კტიშ, -კატა̈რ ზს., -იშ, -კატა̈რ ლნტ.), **წა⌈ლ⌉კატ** (-იშ, -არ) ლშხ. — წერაქვი. ბუბად წალკა̈ტ ხაჲიდ ბა̈ჩს (ბზ.) — ბიძამ ქვას წერაქვი დაარტყა. ბეგი გიმს წალკა̈ტურ დეშ ხაშთხა̈რდ (ლნტ.) — მაგარ მიწას წერაქვის გარეშე ვერ ამოთხრით. კ ნ ი ნ. წაკტგლ ბქ. ლაჲნიჲი ჰუბრა̈რს ხეხელიხ... წაკტგლა̈რ (ბქ. 227) — ხვნის დროს ჭუბერელები წააწყდებიან (შეხვდებიან) ხოლმე წერაქვებს.

წა⌈ლ⌉კა̈ტ[2] (-კტიშ, — ზს., -იშ, — ლნტ.), **წა⌈ლ⌉კატ** (-იშ, —) ლშხ. — ბლაგვი. მა̈ძ მა̄რ წაკა̈ტ კა̄და?! (ბზ.) — ბლაგვი, ნაჯახი რად მინდა?! ქს. გ ა დ ა ტ. გაუთლელი, ბრიყვი. ალე წაკატ მა̄როლ ლი (ლშხ.) — ეს ბრიყვი კაცია.

წამ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — 1. პალო. [ეჯა] წამსუ როქ ასკრა ი ლაბა̈მს⌈უ⌉ აშდრა̈ნდა (ბზ. 223) — ის პალოებს თლიდეს და საბელს გრეხდესო. 2. წვეტიანი ჯოხი (სარეველა ბალახის ამოსაღებად).

წამ[2] იგივეა, რაც **წა̈მ**[1].

წამ[3] იგივეა, რაც **წა̈მ**[2].

წამდირაკდ იგივეა, რაც **წა̈მნირა̈კ.**

წანა̈ იგივეა, რაც **წა̄ნა̈ძ.**

წანი იგივეა, რაც **წა̈̄ნი.**

წანწჷეფ (-წჷფიშ, -წჷფა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **წონწოფ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **წა̄ნწუფ, წანწოფ** (-იშ, -არ) ლშხ. ბ ო ტ. — ძახველი. ლა̈ხჷსგი ჩუბაჷ, წანწჷეფს ხეშა̈ნ (ჰოეზ. 202) — დაბლა დაიხედე, ძახველს ახსია. ჰუბერ... წჷა წონწოფ (ბქ. 228) — ჭუბერში იცის (არის) ძახველი. წანწჷეფს ჩუ ხჷიშხჷნიდად ლინთჷიშჷდ (ლნტ.) — ძახველს ვინახავდით შამთრისათვის.

წაძ იგივეა, რაც **წა̈ჰი.**

წარმა̈თ! ზს., **წარმა̈თილა̈შ!** ბქ., **წარმათ!** ლშხ., მ ო რ ი ს დ. — არიქა!; აბა, შენ იცი! წარმა̈თ, ნომ'აძჲანდეს! (ბქ.) — აბა, შენ იცი, არ მოგწყინდეს!

წარმა̈თილა̈შ! იგივეა, რაც **წარმა̈თ.**

წარფხან (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), **წარფხა̈ნ** (-ხნიშ, -ა̈რ) ბქ. — წიხლი. [ასლანმურზად] წარფხან ხაჲიდ [კიბდენს] (მოეზ. 134) — ასლან-მურზამ წიხლი ჰკრა სკივრს (კიდობანს). გუშკჷე ფირს წარფხან ხა̈მთქჷა ლაშკიჲი (ლნტ.) — ჩვენმა ძროხამ

წეელისას წიხლი იცის (სჩვეეია) კნინ. **წარფხნჷლ.**

წარფხნა̈ჲ (-იშ, -ნაუ) ბზ., **წარფხნა̈** (-ნა̈უ ჩბზ., -ნაუ ლხმ.), **წარფხნაჲ** (-ნაჲშ, -ნე̄ლ) ლშხ. — წიხლის, ტლინკის მკვრელი, „მეწიხლია". ეშხუ წარფხნა̈ჲ ფირუ̂ მაყა (ბზ.) — ერთი წიხლის მკვრელი ძროხა მყავს.

წაფხ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **წაფხუ̂** (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.) — დაქანებული (ფერდობი; სახურავი). წაფხყი ჩა̄ყა̈რ ყი უ̂ედ აჩა̈ღხ (ბზ.) — ცხენები დაქანებულ ფერდობზე ძლიეს აეიდნენ.

წაქ (-ა̈ჵ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.), **წრა̈ქ, ნაწრექ** (-იშ. -არ) ლნტ. — სეელი, შრატი, წაქი. აშხუ̂ ლაღა̈ლ სემშდა̈რდ წაქა̈ ნა̈ყუნუ̂ა̈რ ანჩუ̂მინ (ბზ. 305) — ერთ დღეს სემშდარმა სეელის შეჭამანდები გააკეთა. კნინ. **წაქჷლდ** ბზ., **წაქი̄ლ** ლშხ., **წ⌈რ⌉აქჷლდ** ლნტ. შტუგულდ, წრაქჷლდ ლახჷშ! (ლნტ. 44) — თაგუნავ, შრატი დალიე!

წაქა̈ჲ (-იშ, -ქაუ) ზს. — შრატის მოყვარული. წაქაუ ფეჩუ̂ა̈რ (ჰოეზ. 196) — შრატის მოყვარულ⌈ნ⌉ი ფეჩუაანნი.

წაქა̈̄რ (-იშ, -ქა̄რა̈ლ) ბზ., **წაქა̈რ** (-იშ, -ქარუ) ბქ., **წაქა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — სეელიანი, შრატიანი. წაქა̈̄რ ნა̈̄ყუნ (ბზ.) — სველის (სეელიანი) შეჭამანდი.

წაქუ̂ იგივეა, რაც **წიქუ̂.**

წაღარა̈ლ იგივეა, რაც **წუღუ̂ზა̈რ.**

წა̈თხ (-იშ, წათხა̈რ) ზს., ლნტ., **წათხ** (-არ) ლშხ. 1. მარილწყალი (წათხი). თა̈შ მა̈გ წა̈თხთე̄უ̂ ესერ აშიდ (ბზ.) — ყველი მთლიანად მარილწყალში ჩაყარეთ. თა̈შს წა̈თხს ხუსყეიდ (ლნტ.) — ყველს მარილწყალს ეუკეთებთ. 2. ლშხ. საწებელი. ბარყუ̂ენი წათხ — ტყემლის საწებელი. კნინ. **წა̈თხილდ** ზს.

წა̈ი იგივეა, რაც **წა̈ჰი.**

წა̈მ[1] (-იშ, -წამა̈რ) ზს., ლნტ., **წამ** (-არ) ლშხ. — სისხლით ნათესავი, თეისტომი, მკვიდრი (და, ძმა; ნათესავი). წა̈მ მუხუ̂ბე ანჴა̈დ (ბზ.) — მკვიდრი ძმა მოვიდა. ალა̈რ წა̈მ ჯიმილ-დაჩუ̂რეჲ გეზლირ ლიხ (ბქ. 201) — ესენი მკვიდრი და-ძმის შვილები არიან. პაპუნა̈ი წა̈მ მუხუ̂ბე ჩუ̂ა̈მესედ ამეჩუ (ლნტ. 90) — პაპუნას მკვიდრი ძმა აქ დარჩენილა.

წა̈მ[2] (-იშ, წამა̈რ) ზს., ლნტ., **წამ** (-არ) ლშხ. — წამი. ზეთუნახა̈უ̂ ჩი წა̈მს კუ̂ეც (ბზ.) — მზეთუნახავი ყოველ წამს კვნესის. **წა̈მყი** ზმნს. — იმწამსვე, მაშინვე. ზურა̄ლ წა̈მყი აჩა̈დ ა̈გითე (ბზ.) — ქალი იმწამსვე სახლში წავიდა. მარე ეჯ წა̈მყი ადგან (ბქ. 10) — კაცი მაშინვე მოკვდა.

წა̈მა̈შუ̂ იგივეა, რაც **წემა̈შ.**

წა̈მნირა̈კ, წა̈მნირა̈კდ, წა̈მნირა̈კნ ზს., **წამდირაკდ** ლშხ., ზმნს. — წამდაუწუმ. ეჯის ესერ წა̈მნირა̈კს... გუ̂ი ხესუსუტი (ბქ. 58) — იმას წამდაუწუმ გული უსუსტდებაო. წამდირაკდ მატუ̂ლი ბობშ (ლშხ.) — წამდაუწუმ მეძახის ბავშვი.

წა̈მ-წუ̂თ ლნტ., ზმნს. — წამდაუწუმ. დენა ჩი წა̈მ-წუ̂თს იგუ̂ა̈ნი (ლნტ.) — გოგო წამდაუწუმ ტირის.

წა̈ნი იგივეა, რაც **წა̈̄ნი.**

წა̈უ̂ა̈რ იგივეა, რაც **წე̄უ̂ა̈რ.**

წა̈უ̂რ იგივეა, რაც **წა̈̄უ̂რ.**

წა̈ჰი (-ჰიშ, -ა̈რ) ზს., **წაჲ** (-ი̄შ, -არ) ლშხ., **წა̈ი** (-ჲშ, წაია̈რ) ლნტ. — მჭლე. ლეჰუ̂დიიდ წა̈ჰი ლეღუ̂ გარ მუღუ̂ე (ბზ.) — გასაკვირად მხოლოდ მჭლე ხორცი მაქვს. წა̈ი ლეღუ̂ ხუღუ̂ან ალ ხა̈მს (ლნტ.) — ამ ღორს მჭლე ხორცი ჰქონდა.

წა̄ნა̈ჲ (-იშ, -ნაუ) ბზ., **წანა̈** (-ნა̈უ||-ნაუ ბქ., -ჲშ, -ნაუ ლნტ.), **წა̄ნაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ე̄ლ) ლშხ. — წიწკნია, „გლეჯია". ბალა̈ხი წანა̈ ეზერ ხი (ლნტ.) — ბალახს კარგად გლეჯ (კარგი გლეჯია ხარ).

წა̄ნი იგივეა, რაც **წა̈̄ნი.**

წა̄ნწოფ, წა̄ნწუფ იგივეა, რაც **წანწუ̂ეფ.**

წა̈̄ნი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **წა̈ნი** ბქ., **წა̄ნი** (-ნი̄შ, -არ) ლშხ., **წანი** (-ჲშ, -ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — ცუდბალახა. წანი ა̈ხწან ესა დაზისა? (ლნტ.) — ყანაში ცუდბალახა თუ ამოგლიჯე? კნინ. **წა̈ნილ** ბქ., **წა̄ნი̄ლ** ლშხ.

წა̈̄უ̂რ (-იშ, წა̄უ̂რა̈ლ) ბზ., **წა̈უ̂რ** (-ა̈რ) ბქ. — წერო. ეშხუ ლჷდგა̈რ წა̈̄უ̂რს ხუ̂ეწდ (ბზ.) — ერთი მკვდარი წერო ვნახე. კნინ.

წა̈ჳრგლ ბზ., **წა̈ჳრგლდ** ბქ. იხ. **მგყრო̄ნტ**.

წელ[1] — კიბორჩხი (წისქვილის ნაწილი). მიშგჳ ლეგჳე̄რს წელ ეთცუდჳა̈ნ (ლშხ.) — ჩემს წისქვილს კიბორჩხი გაუფუჭდა.

წელ[2] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ვირი, სახედარი. ხელწიფდ ქალა̈ქთე ადგე წელ ზექჳშ ლგლა̈ბ (ბზ. 299) — ხელმწიფემ მეშით დატვირთული ვირი ქალაქში წაიყვანა. გერხის წელა̈̈რ ესყადხ ამ ტობა̈რთე (ბქ. 238) — ბოგიერთის ამ ხევებისაკენ ვირები მიჰყავდა(თ). ეშხუ მეზგეს ხა̈ყენა მეჩი წელ (ლნტ. 121) — ერთ მოსახლეს ბებერი ვირი ჰყოლია. წელიშ ჰა̈კჳედშჳ ლიჰელი (ბქ.) — ვირის კუდით დაწევა. გ ა დ ა ტ. სწრაფად დაწევა. **წელი შდიმ** ზს., **წელი შტიმ** ქს., ბ ო ტ ა ნ. — ვირისყურა. კ ნ ი ნ. **წელო̄დ** ბზ., **წელილდ** ბქ., **წელო̄ლ** ლშხ., **წელოდილ** ლნტ. 2. ჭუნირის ჯორი.

წელა იგივეა, რაც **წე̄ლა**.

წემა̈შ (-მშიშ, -მშა̈რ) ბზ., **წა̈მა̈შჳ** (-მშჳიშ, -ა̈რ) უშგ., **წემაშჳ** (-ა̈შ, -ა̈რ‖წემშჳა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **წემეშ**, **წემბეშ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჭაპანი. ულჳა̈გშ ი მა̈რჰილი უშხჳა̈რ სკა ლაბამდ წემაშჳ მაწხვნდა (ლნტ.) — ულღისა და მარხილის ერთმანეთთან დასაკავშირებლად (შესაბმელად.) ჭაპანი მჭირდებოდა. გ ა დ ა ტ. — დიდი ჯაფა, მძიმე შრომა. მიშგუ წემა̈შ გა̈რჯ ლი (ბზ.) — დიდი ჯაფა მადგას (ჩემი ჭაპანი მძიმეა).

წემბეშ, წემეშ იგივეა, რაც **წემა̈შ**.

წერაქჳ იგივეა, რაც **წერექჳ**.

წერექჳ (-რქჳიშ, -რქჳა̈ლ ბზ., -იშ, -ალ ლშხ.), **წერქჳა** (-ჳა̈შ, -ჳოლ) ბქ., **წერაქჳ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ., ბ ო ტ. — თომი. წერექჳ[ს] ჩაფვლისა იჯმარიხ შჳანარ (ლშხ., ხორ. 37) — თიმს სვანები ფეხსაცმელში ხმარობენ. წერაქჳ ეშხუნა̈ირ ბალა̈ხ ლი (ლნტ.) — თომი ერთნაირი ბალახია. ჩაფვლისკა ლინთჳისკა ი ზაჳლა̈დელ წერაქჳს ინა̈ხნახ (ლნტ. 7) — ზამთარ-ზაფხულ ფეხსაცმელში თომს იფენდნენ. რიგს ხაცუდა წერქჳა ქაფარ (ჰოჯზ. 24) — ბოვს ეკიდა წერექის (თომის) ტვირთები. **დედჳ წერექჳ** (ლშხ.) — დედალი თომი (წვრილი და ნაზია). **ყჳიჩ წერექჳ** (ლშხ.) — მამალი თომი (მსხვილი და უხეშია).

წეს[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. წესი, ჩვეულება. ბაპა̈რ წეს-აგებას ხა̈ჩოხ ლგდგა̈რს (ბზ. 8) — მღვდლები მიცვალებულს წესს უგებენ (უკეთებენ). ნა̈ ჳობა̈შ ხოჩა წეს გჳაზნა (ბქ.) — ჩვენ ბევრი კარგი ჩვეულება გვაქვს (გვჩვევია). წესარ ჩგაგ ამყი ლიხ (ლშხ. 27) — ჩვეულებები ყველგან ასეთია. 2. ბნე. ალ მარე ხოლა წესიშ მეზგე ლგმა̈რელი (ბქ. 199) — ეს კაცი ცუდი ზნის მოსახლე ყოფილა.

წეს[2] (-იშ, —) ბზ. — ნამდვილი. წეს შდიქ ხოჩაგა, ჳოქრა̈შ შდიქ? (ბზ.) — ნამდვილი კბილი ჯობია თუ ოქროსი?

წესიე̄რობ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **წესიერობ** (-ა̈შ, —) ბქ., ლნტ. — წესიერება. წესიე̄რობს მა̈მგჳეშ ხოჩა (ბზ.) — წესიერებას არაფერი სჯობს. მა̈ნკჳი დენა̈გ წესიერობს იჰჳედიელხ (ლნტ.) — პირველად გოგოს წესიერებას კითხულობენ.

წეჳარ იგივეა, რაც **წე̄ჳა̈რ**.

წეჳა̈რ-მაძებარ, **წეჳარ-მეძბარ** იგივეა, რაც **წე̄ჳა̈რ-მეძბა̈რ**.

წე̄ლა (-ლა̈შ, -ლა̈̈რ ბზ., -ლე̄ლ ლშხ.), **წელა** (-ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლა̈გშ, -ლალ ლნტ.), ბ ო ტ. — წბილა. წე̄ლა ბალახ ლი (ლშხ., ხორ. 37) — წბილა ბალახია. ლუნს წელას ხჳამნად (ლნტ.) — ხბოს წბილას ვაჭმევთ.

წე̄ჳა̈რ (-იშ, -ჳრა̈ლ) ზს., **წა̈ჳა̈რ** (-ჳრა̈შ, -ჳრა̈რ) უშგ., **წეჳარ** (-იშ, -ჳრა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — მწევარი. მე̄რმა ქა̈ჯდ ლე̄ქჳე, წა̈ჳა̈რდ როქ ესსიპი (ბზ. 61) — მეორე ქაჯმა თქვა, მწევრად გადავიქცევიო. წეჳრა̈რ მა̈იდშჳ იდგა̈რიჳხ (ბქ. 104) — მწევრები შიმშილით იხოცებოდნენ. წაჳრარე ისგჳე წგრწკგნა ისგა ისმი რაჭ-ლა̈ჩხუმთე (ჰოჯზ. 284) — თქვენი მწევრების წკმუტუნი ისმის რაჭა-ლეჩხუმამდე.

წე̄ჳა̈რ-მეძბა̈რ (-იშ, -ალ) ბზ., **წეჳა̈რ-მეძბა̈რ** ბქ., **წეჳარ-მეძბარ** (‖მეძმარ) ლშხ., **წეჳა̈რ-მაძებარ** (-ა̈რ) ლნტ. — მწევარ-მეძებარი. იმე ირდიხ მიშგუ წე̄ჳა̈რ-მეძბარა̈ლ? (ბზ. 245) — სად იქნებიან ჩემი მწევარ-მეძებრები? წეჳარ-მეძბარს აჯალ მა̈მა ოთქჳი̄ცახ ლიყჳლი (ლშხ. 67) — მწევარ-მეძე

ბარს კიდევ არ შეუწყვეტია'თ' ყმუილი. ქა ლახოჳოლდა რ:ჳკაპს... სემი წეჳა̈რ-მა̈ძება̈რ (ლნტ. 231) — როკაპს სამი მწევარ-მეძებარი მიუცია.

წე̄ქჳ იგივეა, რაც **წიქჳ.**

წიბა̈რ იგივეა, რაც **წი̄ბა̈̄რ.**

წიდ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — წვირე, ჭუჭყი. მიჩა ნამა̄რს ესერ წიდი ქჳინ ხოჴან (ბზ. 368) — შენს გამზადებულს (ნამზადს) წვირის სუნი უდისო. ჳოქრ წიდს დემ ესერ იცჳმი (ანდ.) — ოქრო ჭუჭყს არ იკარებსო.

წიდ[2] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ძროხის მომყოლი. მგდრა̈ჴდ იმ ლამპჳედნე? — ფირჳი წიდს (პოეზ. 260) — მათრახად რას მომცემ? — ძროხის მომყოლს.

წიდა̈̄რ (-იშ, -და̄რა̈რ) ბზ., **წიდა̈რ** (-დარა̈ლ) ბქ., ლნტ, **წიდა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — წვირიანი, ჭუჭყიანი. წიდა̈̄რ ლერქჳა̈ლშჳ ლიზელა̈̄ლ შ:კჳირ ლი (ბზ.) — ჭუჭყიანი ტანსაცმლით სიარული სირცხვილია. ალ ფირ ჩიილა წიდა̈რ ლი (ლნტ.) — ეს ძროხა ყოველთვის წვირიანია. იხ. **წჳირა̈̄ლ.**

წითელა̈ იგივეა, რაც **წითლა̈ჲ.**

წითლა̈ჲ (-იშ, —) ბზ., **წითლა̈** (-იშ, —) ბქ., **წითლაჲ** (-ლა̄ჲშ, —) ლშხ., **წითელა̈** (-ჲშ, —) ლნტ. — წითელა (ბატონები). წითლა̈ მეჭყარ ლეგლირდე ლი (ბქ.) — წითელა გადამდები ავადმყოფობაა. გუშგჳე ბობშარს წითლაჲ ხა̄რხ (ლშხ.) — ჩვენს ბავშვებს წითელა აქვთ. ჯა̈ზგუნა ესა წითელა̈ ბატონა̈რ? (ლნტ.) — წითელა ბატონები გქონდა (ავტკიებია)?

წიკა̈ნტ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **წიკა̄ნტ** (-იშ, -არ) ლშხ., **წიკა̈ნტ** (-იშ, -კანტა̈რ) ლნტ. — ნაწლავი. ალ აკიმ ეზერ ლოქ ხარ... წიკანტა̈რე ლეგლირდეს (ლნტ. 10) — ეს ვეძა ნაწლავების ავადმყოფობას შველისო.

წიკა̈რტ (-იშ, -კარტა̈ლ ბზ., ლნტ.) **წიკარტ** (-ალ) ლშხ. — ქამრის ლითონის ენა; ფეხსაცმლის ენა. ჩაფულს ჟახაშყედა წიკა̈რტ (ლნტ.) — ფეხსაცმელს ენა ამოვარდნია.

წილა̈მ (-იშ, -ლამა̈რ) ბქ., **წილამ** (-არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) ბოტ. — შხაპრი. ლეჭმე ლაროლისგა ჴეჲნი წილა̈მ (ბქ. 70) — სათიბში (დასათიბ მინდორში) შხაპრი ა'მოდის.

წიმწა̈რ (-იშ, -წარა̈ლ) ზს., ლნტ., **წიმწარ** (-იშ, -ალ) ლშხ., ბოტ. — ძირმწარა. წიმწა̈რი ძირა̈ლს იშთხა̈რდახ შტიქი ჟაგა̈რდ (ლნტ.) — ძირმწარას ძირებს თხრიდნენ კბილის წამლად. გადატ. ბქ. მწარე. ისგჳაცახა̈ნ მა̈გ წიმწარ ლი (ბქ.) — შენთან ყველაფერი მწარეა.

წინალ (-იშ, —) ზს. — ნასახი, მსგავსი. ქჳინგმგენე ესერ წინალ მადმა ხორიხ (ბქ.) — პირუტყვის მსგავსი არაფერი გააჩნიათო. იხმარება გამოთქმაში **წინალდ ლეკდიაქ** — ამოსაწყვეტო (წყეულაა).

წინაჳ იგივეა, რაც **წგნა̈ჳ.**

წინგულ იგივეა, რაც **წინგჳილ.**

წინგჳილ (-იშ‖-გჳლიშ, -ა̈რ) ზს., **წინგულ, წუნწ** (-იშ, -არ) ლშხ., **წინწკჳ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — ძუნწი. ალ მარე გუნ წინგჳილ ლი (ბქ. 132) — ეს კაცი ძალიან ძუნწია. იშგნა̈გ ჰალა̈ლ, ყჳრჟი წინგჳილ (პოეზ. 230) — სხვაგან ხელგაშლილი, (თავის) კარზე ძუნწი. ალ ზურა̄ლ მეჳარ წუნწ ლი (ლშხ.) — ეს ქალი ძალიან ძუნწია.

წინდ (-იშ, -ა̈რ უშ., ბქ., -არ ლშხ.) — საწინდარი.

წინდა̈ჲ (-იშ, -და̈რ) ბზ., **წინდა̈** (-იშ, -დაუ) ბქ., **წინდაჲ** (-და̄ჲშ, -და̄რ) ლშხ., **წინდა** (-და̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — წინდა. წინდა̄რე მგქაფ შჳანარს ალე (წერექჳ) ხა̄რხ (ლშხ., ხორ. 37) — წინდების ნაცვლად სვანებს ეს (თომი) აქვთ. კნინ. **წინდა̈ილ** ბზ.

წინწილ (-წლიშ, -წლა̈რ) ზს., **წიწილ** (-იშ, -წლარ ლშხ., -წლა̈შ, -წლა̈ლ ლნტ.) — 1. წიწილა. მგცხაუშ მა̈გ ჟა̈მეკედხ წიწლა̈ლ (ლნტ.) — სიცივისაგან წიწილები ყველა ამოწყდარა. 2. ბარტყი. [ფა̈რშმა̈გ] წინწლა̈რს ა̈გის ცჳირა (ბზ. 247) — ფარშევანგი ბარტყებს შინ ტოვებდა. ეჩ' ესერ [შაურდენიშ წინწლიშ] ხარშჳ ხარ ხოჩა (ბქ. 222) — იმას მევარდნის ბარტყის ნახარში მოუხდებაო.

წინწკჳ იგივეა, რაც **წინგჳილ.**

წიორ იგივეა, რაც **წიჳე̄რ.**

წირ[1] (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლხმ., **წირჳ** ბზ.,

(-ალ) ლშხ. — ურო. ბერჷა წირდ ესჷსიპი (ბზ. 375) — რკინის უროდ გადაექცევი. კნინ. **წი̄რო̄ლ** ბზ., ლშხ. **წირგლდ, წიროლ** ბქ. ამის ლახხჷრ̄დ წირ̄ო̄ლ (ბზ. 389) — ამას შეხვდა პატარა ურო. აჲნემ ალსმიშ წირგლდ ახშკადჷნე მგშკიდს (ბქ. 148) — ამან მჭედელს ალმასის ურო გამოაჭედვინა.

წირ² — წირვა. ლაშთხჷერიäრს... ხäმთქჷახ თა̄რინგზელი წირ (ბზ. 16) — ლაშთხვერელებს მთავარანგელოზის დღესასწაული (წირვა) სჩვევიათ. დედჷფალია̄ქ წჷილ ი მიჩა ლექშგ̄რი ჰყინტ წირი დროჲჲი ჲადრინეხ საყდართეჲი (ლშხ.) — სადედოფლო ქალწული და მისი საქმრო ეაჟი წირვის დროს საყდარში ავლენ.

წირჷელი იგივეა, რაც ä**წგრჷელი**.

წირლჷ (-იშ, -äლ ბზ., -äრ ბქ., ლნტ., -ალ ლშხ.) — წვივის ძვალი. წირლჷი თჷელ äმკიდ ნäჭჷედიალ (ლნტ.) — ძვლის ტვინი გამომიღო კითხვით („ნაკითხავი"). იხმარება გამოთქმაში: **წირლჷი თჷელი ლიკედ** (ლშხ.) — ჩაციება, ჩაძიება.

წირხ (-იშ, -äლ ბზ., ლნტ., -äრ ბქ., -ალ ლშხ.) — ღვლერძი. [ალჲäრდ] ათბეხ წირხ [ლგდგäრს] (ბზ. 288) — ამათ მკვდარს ღვლერძი შეაბეს. ჰასტამს წირხს ხაბემხ (ბქ. 5) — ასტამს ღვლერძს აბამენ. ცხეტაკს ი დეჷთაკს სგა ლოხბახ წირხ (ლშხ. 57) — ცხეტაკს და დევთაკს ღვლერძი შეუბამთ. [ქუდოდ] კუბს სკა ლაჰაბე წირხ (ლნტ. 319) — ქუდომ კუბოს ღვლერძი შეაბა. გადატ. **წირხ მა̄რე** ბზ., ლშხ. — უგულმართო კაცი.

წიჷ იგივეა, რაც **წჷი**.

წიჷე̄რ (-ჷრიშ, -äლ) ბზ., **წიჷერ** (-იშ, -äრ ბქ., -äლ ლნტ.), **წიორ** (-ალ) ლშხ., ზოოლ. 1. წავი. 2. ბქ., ;ჩ. მტაცებელი ნადირი (ზოგადად). [ჰაბიგჷ] კოჯს ლჷაშს დემ ხäცჷრა, ცხეკს — წიჷერს (ბქ. :130) — ჭაბუკი კლდეს ჯიხვს არ 'შე'ატოვებდა. ტყეს — მტაცებელ ნადირს. წიჷერäლ ლგდგäრ ჩäყს იზობდახ (ლნტ.) — მტაცებელი ნადირები მკვდარ ცხენს ჭამდნენ. სამ ნასკინჲი წიჷერს ხეჰა (ჰოჲზ. 303) — სამ ნახტომზე ნადირს ეწევა.

წიფ (-იშ, -äრ ზს., ლნტ. -არ ლშხ.) — 1. ზს. წიწიბო. წიფრას წიფ ხეშäნ (ბზ.) — წიფელს წიწიბო ასხია. 2. ბოტ. ქს. წიფელი (ხე მოჭრამდე). წიფი მეგმარს ხოწიბხ ჯო̄დი თჷეთჷნე ჩაჩ ხაჷსშა̄ლ (ლშხ., ხორ. 38) — წიფლის ხეებს ხავსივით გრძელი თეთრი წვერი ჰკიდია'თ'. მეთხჷäრს ჩჷ ლახაგედა აშხჷ წიფე ძირს (ლნტ. 283) — მონადირეს ერთი წიფლის ძირას დაეძინა.

წიფარი იგივეა, რაც **წიფრჷ**.

წიფრა (-რǟშ, -რǟლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ., -რა̄შ; -რე̄ლ ლშხ., -რäჲშ, -რäლ ლნტ.), ბოტ. — წიფელი (მოჭრამდე და მოჭრის შემდგომ). .რაჷაზს წიფრǟ ძირისგა ლემესგ ოხო̄შჷა (ბზ. 377) — რევაზს წიფლის ძირას ცეცხლი დაუნთია. ამგნქა ხოჩამდ იცხემხ წიფრა, ცხჷიმრა... (ბქ. 70) — ამის გარდა კარგად იზრდება წიფელი, რცხილა.. ზექდ ხჷიჴმარიდ წიფრას (ლშხ. 2) — შემად წიფელს ვხმარობთ.

წიფრჷ (-äშ, -äრ) ბქ., **წიფარი** (-რიშ, -äლ) ლნტ. — მწიფე თხილი. დენა შგჷრშჷ წიფრჷ შდიხშალ äხსყან (ბქ.) — გოგო სირცხვილით გაწითლდა (მწიფე თხილის ფერი გახდა). შტიხ წიფარი ლი (ლნტ.) — თხილი მწიფეა.

წიფხ (-იშ, -äრ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — წვეთი. ამ ზაჷ წიფხ დე̄ს მეშყედ (ბზ.) — წელს წვეთი (წვიმა) არ ჩამოვარდნილა. გჷირკ ეჯჲი აჩად, ეშხჷ წიფხ ჷჩხა დემეგ მექდე ლი (ბქ.) — ივლისი ისე გავიდა, ერთი წვეთი წვიმა არ მოსულა. იმალäგხენ წიფხ მიჲახ ჲი (ლნტ.) — საიდანღაც წვეთი დამეცა.

წიფხა̄რა (-რა̄შ, —) ბზ., ლშხ., **წიფხარა** (-რäშ, — ბქ., -რäჲშ ლნტ.) — ცრა (წვიმისა), ჟინჟღელა. მგშლადეღ ჰამს წიფხარა äდბინე (ბქ.) — კვირა დილას ჟინჟღლვა დაიწყო.

წიქჷ (-იშ, -äრ) ზს., **წე̄ქჷ** (-არ) ლშხ., **წაქჷ** (-äრ) ლნტ. — წვეთი. წიქჷ ესერ წიქჷს ლახგნზორენა ი ჰალä ახფასა (ანდ.) — წვეთი წვეთს მიმატებია და მდინარე გამოსულაო. მუგჷდა წიქჷი მად ხოცჷირა (ჰოჲზ. 108) — თითქოს წვეთიც არ დაუტოვებია.

წიწილ იგივეა, რაც **წინწილ**.

წიწმäრტ (-იშ, -äლ) ბზ., **წიწმäტ** (-მატäრ) ბქ., **წიწმატ, წიწმარიტ** (-არ/-ალ)

ლშხ., **წიწმäრიტ** (-äლ) ლნტ., ბოტ. — წიწმატი. [ალ ბალäხს] იზბიხ წიწმარიტშäლ (ლშხ., ხორ. 38) — ამ ბალახს წიწმატივით ჭამენ. გადატ. მწარე. გუნ წიწმატ ნინ ჯიზ (ბქ.) — ძალიან მწარე ენა გაქვს.

წიწჷ (-იშ, -äშ, -äრ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — წინწილი. ბეფშს თჷრäლჲი წიწჷ ხა̈დ (ბზ.) — ბავშვს თვალებზე წინწილი ჰქონდა.

წი̄ბა̈̄რ (-იშ, -ბა̄რäლ) ბზ., **წიბäრ** (-ბარäრ) ბქ., **წი̄ბა̄რ** (-ალ) ლშხ. — წრიაპი. ჷრ̄შთხჷ ლგჷქილ წი̄ბა̈̄რ მირი (ბზ.) — ოთხკბილიანი წრიაპი მაქვს. იხ. **წრიაპ**.

წკა (წკäმიშ, წკǟლ ბზ., წკამი, წკარäრ ბქ.) — თესლი (კვახის, საზამთროს, ნესვის...). მგჷპი კოპეშიას წკარäრს ქა ხოკედხ ი ჩუ აფრეხ (ბქ.) — მწიფე კვახს თესლს გამოუღებენ და ახმობენ.

წკამ (-äშ, — ზს., -იშ, — ლშხ., ბზ., ლნტ.) — 1. უარი. წკამä ლა̈̄ქჷი̄სგ მა̄მა ხა̄რ (ბზ.) — უარის სათქმელი არა აქვს. 2. ბქ. კრინტი. წკამ დეშ äნკიდ (ბქ.) — კრინტი აღარ დაძრა. იხმარება გამოთქმაში: **წკამ ხაყერ** (ლშხ.) — შეწყვიტა.

წკäლ (-იშ, წკალäრ) ზს. — მაშა. ბერჲä წკäლ (ბზ.) — რკინის მაშა. იხ. **საკეცურ**.

წკäნტ (-იშ, წკანტäრ) ბქ. — ვიწრო (ტანისამოსი...). იხ. **სკანტ**.

წკäპ (-იშ, წკაპäრ) ბზ., **წკაპ** (-არ) ლშხ. — მწკრივი. ჯრ̄დი წკაპ (ლშხ.) — გრძელი მწკრივი. **წკäპდ** ბზ., **წკაპდ** ლშხ. ზმნზ. — მწკრივად. მäგ წკäპდჷ [როქჷ] ესგურდახ (ბზ. 483) — ყველანი მწკრივად დასხედითო.

წკäრა (-რäშ, —) ბზ., **წკერა** (-რäშ, — ბქ., -რა̄შ, — ლშხ., -რäჲშ, — ლნტ.) — ბზარვა; სკდომა. წკერა ესერ ნომ'ოლჷ ათქადა! (ბქ.) — გასკდომა არ აგცდენოდესო! წკერა ამშა მუჰოდს! (ლნტ.) — გახეთქეა ამის გულს (წყევლაა)!

წკერა იგივეა, რაც **წკäრა**.

წკიპäრტ (-იშ||-პჷრტიშ, -äლ ბზ., -იშ, -პარტäლ ლნტ.), **წკიპურტ** (-äრ), **წკირპäტ** (-პატäრ) ბქ., **წკიპარტ** (-ალ) ლშხ. — წკიპურტი. წკიპäრტი ნäყირლა დǟრ ესერ ლგჷდგäრ ლი (ბზ.) — წკიპურტით (ნარტყამით) არავინ მომკვდარაო. ჲი ჲერჷäჲს ხäსერეხ ლäტრელალჲი, წკიპäრტს ხატყäციხ (ლნტ.) — ვისაც თამაშის დროს უგებენ, წკიპურტს ჩაარტყამენ.

წკირპäტ, წკიპურტ იგივეა, რაც **წკიპäრტ**.

წკურჷ (-äშ, -äლ ბზ., -äრ ბქ., -რჷშ, -ალ ლშხ., -ჲშ, -äლ ლნტ.) — ჭუჭრუტანა. ყრ̄რს ეშხუ წკურჷ ხა̄დდა (ბზ.) — კარს ერთი ჭუჭრუტანა ჰქონდა. კნინ. **წკურჷლ** ზს., **წკურჷ̄ლ** ლშხ.

წკჷ̄ლ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **წკჷლ** ბქ., ლნტ. — წკმუილი, წკმუტუნი (ძაღლისა). ლამსჷმდა ჲელი წკჷ̄ლ (ბზ.) — ძაღლის წკმუტუნი მომესმა. ისგჷი წკჷ̄ლ ნრ̄სა ამსჷნდეს (ლშხ.) — შენი წკმუტუნი არ გავიგონო. იხ. **წურწკჷნ**.

წკჷäმ[1] (-იშ, წკჷამäრ) ბზ., ლნტ. **წკჷამ** (-არ) ლშხ. — ნაპერწკალი. ალა წკჷäმ ლი (ბზ.) — ეს ნაპერწკალია. გადატ. თვალის დახამხამებაზე გაქრობა. დაჷდ მიშკჷი ლეჲეხური მერემიშ ი მეფხემი ნესკაქა წკჷäმს ლახაქარäჷე (ლნტ. 209) — დევმა ჩემი საცოლე დედამიწასა და ცას შუა თვალის დახამხამებაზე გააქრო.

წკჷäმ[2] (-äშ, წკჷამäრ) ბქ. — წკმუტუნი. წკჷäმ ესერ მადე ხოქჷა ჲალჷ (ბქ.) — ძაღლს არ დაუწკმუტუნიაო. იხ. **წკჷლ**.

წმიდ ზს., **წმინდ** ლშხ., ლნტ. — წმინდა, სუფთა. წმინდ შედისა სკა ხჷäგჷეშიდ კჷეჰოლ ლიცს (ლნტ. 36) — სუფთა ჭურჭელში ცოტა წყალს ჩავასხამთ.

წმინდ იგივეა, რაც **წმიდ**.

წონწოფ იგივეა, რაც **წანწჷეფ**.

წორ (-äშ, -äლ ბზ., -äრ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ., -äლ ლნტ.), ეთნ. — სისხლის საფასური (მკვლელობისას). [ალჲარს] წორს ხეშგმგდახ (ლშხ. 79) — ამათ სისხლის საფასურს სთხოვდნენ. ეჯმინე მუე წორისკა ნäკიდჷ ლგმäრ ალ äდგილ (ლნტ. 111) — იმათი მამის სისხლის საფასურად აღებული ყოფილა ეს ადგილი.

წორობ (-äშ, — ზს., ლნტ., -აშ, — ლშხ.), ეთნ. — მედიატორობა მკვლელობის საქმეზე. ლäშხისა წორობჲი თუმან ლი ეშხუ მრ̄რაჷი

ლეჳდი (ლშხ. 47) — მკვლელობის საქმეზე მედიატორობისას ლაშხეთში მომრიგებელს ერთი თუმანი უნდა მიეცეს (არის მისაცემი). ახადახ წორობ ალ საქმეჟი (ლნტ.) — ამ საქმეზე (მკვლელობის) მედიატორობა დაიწყეს.

წრäქ იგივეა, რაც **წაქ**.

წრიაპ (-იშ, -äლ) ლნტ. — წრიაპი. ალ კჳäრემქა წრიაპäლ ხაწგხხ (ლნტ.) — ამ ყუნულზე წრიაპები სჭირდებათ. იხ. **წჹბä̈ რ**.

წუარ იგივეა, რაც **წჳი**.

წუნე (-ნēმიშ, -ნäლ) ბზ., **წჳენ** (-იშ, -არ) ბქ., **წჳēნე** (-ნēშ, -ნēლ) ლშხ., **წჳენე** (-ნäჲშ, -äრ) ლნტ. — წვენი. დä̈ჳდ წუნად ადძგჳიბ ბäჩ (ბზ. 67) — დევმა ქვა (ისე დაფშვნა), წვენად აქცია. [ალ ბალახი] წჳēნას ჰჳეში ჟაგდ ითრეხ (ლშხ., ხორ. 20) — ამ ბალახის წვენს ხელებს წამლად სვამენ.

წუნწ იგივეა, რაც **წინგჳილ**.

წურ¹ (-იშ, -äრ ბქ., -äლ ლნტ.) — ნახვრეტიანი, გახვრეტილი (ჭურჭელი). დინად წურ შედ ჟäნკიდ (ბქ.) — გოგომ გახვრეტილი ჭურჭელი აიღო.

წურ² (-იშ, —) ლნტ., ჟონ. — მშობიარობის შემდგომდროინდელი ორმოცდღიანი წოლა. კოტეტს ხჳანäყედ მოსäკითხდ, შომäჲ ზურალ ჟი იგენი წურეჲ (ლნტ. 34) — კოტეტს მოსაკითხად ვაცხობთ, როცა ნამშობიარები ქალი ორმოცდღიანი წოლის შემდგომ ადგება. იხმარება გამოთქმებში: **წჳირეჲ ლიყჳრე** (ბზ.) — სამშობიარო წოლა. **წჳირეჲ მეყჳნე** (ბქ.) — მშობიარე.

წურწკჳნ (-აშ, —) უშგ., **წურწკჳნ** (-იშ, —) ბქ., ქს. 1. წკმუტუნი. ჟალჳემ წურწკჳნ äდბინე (ბქ.) — ძაღლმა წკმუტუნი დაიწყო. 2. წუწუნი. ნუმა ჯäრ ჩიგარ წურწკჳნ (ლშხ.) — ნუ წუწუნებ ყოველთვის (ნუ გაქვს წუწუნი). იხ. **წკჳლ**.

წუსხჳრა (-რäშ, -როლ) ბქ. — წყეული (იგყვიან მგლის შესახებ). კჵნჯბäრისგა წუსხჳრäდ (თხერად) ხოხჳრა მაყალჳ ხარხ (ბქ. 235) — კლდეებში წყეულის (მგლის) ნაკლებად ეშინიათ.

წულჳზäრ (-იშ, -ზარäლ) ბზ., **წულზარ** (-äლ) ლშხ., **წალარäლ** (-äლ) ლნტ. — წულები (მრავლობითის ფორმით). ჯჳინალდ წალარäლს იდესკდახ (ლნტ.) — ძველად წულებს იცვამდნენ.

წჳა (წჳä̈ნდäს, წჳä̈ნდა; წჳä̈ნდēდს ბზ., წჳანდ, წჳანდა; წჳანდეს ბქ.), გ რ დ უ ვ. 1. ჩანს. ნäხნისგჳ ესერ მä წჳა, ნაჳოშთხულ მä წჳანდეს (ანდ.) — ნანახევრალი რა ჩანს, ნათხალი რა ჩანდესო. 2. არის; იცის. ისგჳēჲმგყ წჳა მä გäნჭჳ? (ბზ.) — თქვენთან ანწლი იცის (არის)? 3. იშოვება. თგმიჟი მ'ესერ წჳა, ეჯი ლი ლäკთილäრ (ანდ.) — გაჭირვების დროს რაც იშოვება, ის არის სასიკეთოო.

წჳäდ (-იშ, წჳადäრ ბზ., წჳäდჳäრ ზს., ლნტ.), **წჳად** (-იშ, -არ‖-ჳარ) ლშხ. — მწვადი. დედბერ⌈დ⌉ ლოხჳბინე წჳäდს ლიზჳებ (ბზ. 399) — დედაბერმა მწვადს ჭამა დაუწყო. მეგრე ლäზჰას ხოფშირა წჳäდ ესერ ხეჯäთი (ანდ.) — მსხვილ საკლავს ბევრი მწვადი ჩამოეთლებაო. ჰანარეში წჳäდ ი კუბäდ (პოეზ. 250) — ხარების მწვად-კუპატი. კ ნ ი ნ. **წჳä-დჹლდ** ბზ. [აჳთäნდლ] ხოშა წჳäდჹლდ ლატყბას ლახდე (პოეზ. 322) — ავთანდილმა დიდი მწვადი მიუფიცხა (შესაწვავად მიადო).

წჳēნე, წჳენე იგივეა, რაც **წუნე**.

წჳი, წიჳ (-მიშ, წუჳäრ ბზ., წჳიმიშ‖წუმიშ, წუäრ ბქ., -მიშ, წუჳარ ლშხ.), **წუარ** (-იშ, -äლ) ლნტ., ბ ო ტ. — წველი, წბილა. ფაყჳ ძღჳ̄დ ლი, წჳჹმიშ (ბზ. 2) — ქედი დიდია, წველისა. წჳი — კჵლთხი ბალახ ლი (ლშხ., ხორ. 38) — წველი მაღალი ბალახია. გ ა დ ა ტ. ბეწვი. წჳიმი ბოგქა ლჹზი ბზ. — ბეწვის ხიდზე გავლა. კ ნ ი ნ. **წჳიილდ** ბქ. წჳიილდდ რä̈ქჳე: ჯი ესერ ამექა ბოგდ ხედი (ბქ. 19) — წველმა უთხრა, მე აქ ხიდად გადავვდებიო.

წჳილ (-იშ, -äრ ბზ., ბქ., -არ ლშხ., -äლ ლნტ.) — პატარძალი, დედოფალი. წჳჹლს ესერ ლაგäფვ ხაჰრჳჹნნა (ბზ.) — პატარძალს კერძი ეცოტავებოდაო. ხჳäჲდინ ლიცჳäლ ხოჩჳ̄დნიხ მაყრალს — წჳილი მგნჳრის ი მესჳფელს (ლშხ. 33) — ხშირად მაყრებს — დედოფლის მხლებლებსა და სოფლელებს — უსიამოვნება (ჩხუბი) მოსდით. წჳილი ლასგჳრად მäჲ ჯაყა? (პოეზ. 266) — პატარძლის 'და'საჯდომად რა გყავს?

წჷირ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -ალ ლშხ.) — წვირე, ჭუჭყი. ამნურ წჷირ დემ ლოქ ხეყჷელენი (ლნტ. 187) — უამისოდ ჭუჭყი არ მომცილდებაო.

წჷირა̈̄ლ (-რა̄ლა̈შ, -რა̄ლა̈ლ) ბზ., **წჷირა̈ლ** (-რალა̈შ, -რალა̈ლ ბქ., -იშ, -რალა̈ლ ლნტ.), **წჷირა̄ლ** (-იშ, -არ) ლშხ. — წვირიანი, ჭუჭყიანი. ზურა̄ლს გჷნ წჷირა̄ლ ლერექჷ ხა̄ქჷუდა (ლშხ.) — ქალს ძალიან ჭუჭყიანი ტანსაცმელი ეცვა. ეჩა ბოფშა̈რ დეშომა ლიხ წჷირა̈ლ (ლნტ.) — იმისი ბავშვები ჭუჭყიანები არასდროს არ არიან. იხ. **წიდა̈̄რ**.

წყაზარ იგივეა, რაც **წყგზა̈მ, წყგზემ**.

წყაჷ იგივეა, რაც **წყეჷ**.

წყა̈დ (-იშ, წყადა̈რ) ბქ. — კანაფის ღეროების კონა. ქანა̈შ წყადა̈რს ლასგმ ა̈დგის ხა̈ჭდეხ (ბქ.) — კანაფის ღეროების კონებს მოფარებულ ადგილას აყუდებენ.

წყა̈ნ (-იშ, —) ზს. — მარალი. თხეროლ ჷობა̈შ წყა̈ნს იჩოხ შჷა̈ნისგა (ბქ.) — სვანეთში მგლები (მოსახლეობას) დიდ მარალს აყენებენ (მარალს ჰვერებიან).

წყა̈რშინდ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ჩბხ., **წყა̈სინჯ** ლხმ., **წყარშგნდ** (-არ) ლშხ., ზოოლ. — იხვი. [და̈ჷდ] მა̈გ წყა̈რშინდა̈რდ ესსიპე (ბქ. 217) — დეემა ყველანი იხვებად გადააქცია. იხ. **მგლც**.

წყა̈სინჯ იგივეა, რაც **წყა̈რშინდ**.

წყეჷ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **წყაჷ** (-არ) ლშხ., ბოტ. 1. ბზ. ძაღლყურძენა. 2. ბქ. წყავი. ნენჩას ხაგ წყეჷ (ბქ. 228) — ტყეში წყავი არის (დგას).

წყილია̈ნ, წყგლჲა̈ნ[1] (ხოწყგლიანა ბზ., ხოწყლანა ბქ.), **წყგლჲან** (ხოწყგლჲან) ლშხ., **წყგლია̈ნ** (ხოწყლიანა) ლნტ. — წმინდა, სუფთა. ალჲა̈რს ახა̄ზიხ წყგლია̈ნ ლიცი სარაგ (ბზ. 264) — ამათ (წყლის) სუფთა წყარო მოუდით. წყილია̈ნ მარემ ნარდჷმიყ სა̈კმეჷლიშ ქჷინ ესერ ჴან (ანდ.) — წმინდა კაცის ნამყოფთან საკმევლის სუნი დისო. წყილიან ზადაშინ გოშია (პოეზ. 318) — წმინდა მედამით სავსეა. **წყილია̈ნდ** ზს., **წყგლჲანდ** ლშხ., **წყლია̈ნდ** ლნტ., ზმნზ. — წმინდად, სუფთად. ხოჩა წყილიანდ ქა ლგშყედს [მა̈ტყს] მგჷ ხოდისგხ (ბქ. 306) — კარგად სუფთად გარეცხილს (მატყლს) მზეზე გაფენენ.

წყილია̈ნ, წყგლჲა̈ნ[2] (-იშ, -ლჲანა̈რ) ბზ. — ვერცხლი. [ეჯნე̄მ] წყგლჲა̈ნ მეჩი მა̄რილს ლახჷე̄მ (ბზ. 287) — იმან ვერცხლი მოხუც კაცს მისცა.

წყგზა̈მ, წყგზემ (-იშ, ა̈რ) ბზ., **წყგზემ** (-არ) ლშხ., **წყაზარ** (-ზარა̈ლ) ლნტ. — სუფთა, ფაქიზი, წმინდა; (მწყაზარი). ალე წყგზემ ლი (ლშხ., ხორ. 2) — ეს სუფთაა. სიმინდ გჷნ წყგზემ ლუგოჲ ლი (ლშხ.) — სიმინდი ძალიან წმინდად არის დაფქვილი. კნინ. **წყგზემო̄ლ** უშგ., ლშხ.

წყგლჲა̈ნ იგივეა, რაც **წყილია̈ნ**[1].

წყგნა̈̄რ (-იშ, -ნა̄რა̈ლ) ბზ., **წყგნა̄რ** (-ალ) ლშხ., **წყგნა̈რ** (-ნარა̈ლ) ლნტ. — წყნარი, ნელი, მშვიდი. გუჯუ წყგნა̄რ ბეფშჷ ლი (ბზ.) — გუჯუ წყნარი ბავშვია. **წყგნა̈̄რდ** ბზ., **წყგნა̄რდ** ლშხ., **წყგნა̈რდ** ლნტ., ზმნზ. — წყნარად, ნელა, მშვიდად. [დი] ჷეშგინ ჭედნი წყგნა̈̄რდ (ბზ. 240) — დედა უკან ნელა მოდის. დენა წყგნა̈რდ ანღრი (ლნტ. 229) — გოგო მშვიდად მოდის. კნინ. **წყგნა̈̄რო̄ლდ**.

წგდა̈ჲ (-იშ, -დჲა̈რ) ბზ., **წგდა̈** (-იშ, -და̈ჷ ჩბხ., -დაჷ ლხმ.) — მწდე, მერიქიფე. ბა̄ზი ესერ ჲა̈რ ჰ̄ირა წგდა̈ჲ? (ბზ.) — ამაღამ მერიქიფე ვინ იქნებაო? წგდა̈ ა̈ჲრა̈ყს ხორგა̈ჷი (ბქ.) — მწდე არაყს ურიგებს.

წგლ იგივეა, რაც **წგ̄ლ**.

წგლა̈ იგივეა, რაც **წგ̄ლა̈ჲ**.

წგნა̈ჷ (-იშ, —) ზს., **წინაჷ** ლშხ. — წუნი, ნაკლი. აშ ნაჰოდს წგნა̈ჷ დემ ესერ ხექჷი (ანდ.) — მოცემულს წუნი არ დაედება (ეთქმის). იხ. **ლიწნა̈ჷი**.

წგნწხა იგივეა, რაც **წგ̄წყა**.

წგრან (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ბქ. წითურა (მსხლის ჯიშია). ბალა̈რისგა ხოლჯახ წგრან (ბქ. 2) — ბალებში უდგათ წითურა მსხალი. 2. ლნტ. წითური, წითურა. გუშკჷეშმოყ ეშხუ მარე ა̈რი ი წგრანს ხჷატულიდ (ლნტ.) — ჩვენთან ერთი კაცი არის და წითურას ვეძახით.

წგრა̈ნი იგივეა, რაც **წგრნი**.

წგრდი̄ში ბზ., **წგრდ** ბქ., **წგ̄რდი̄ში**

ლშხ., ქართ. სიტყვა. — მართლა. წჷრდი, ბექჷზა ლი მა ლა̈თხჳარხენ მეტხე?! (ბქ.) — მართლა, ბექუმა ნადირობიდან დაბრუნდა?! წჷ̄რდი, ქა̄ჳ ლოქ ადერ! (ლშხ.) — მართლა, გამოდიო!

წჷრნი (ხოწრანა; მაწრანე; მეწრა̈ნ ბქ., მჷწრან ლშხ., წჷრნა̄ლა ბზ., წჷრნია̈რ ბქ., წჷრნია̄ლა ლშხ.), **წჷრა̈ნი** (მჷწრა̈ნ; წჷრნიარა) ლნტ. — წითელი. [ა̈მირანს] სგა ლახხჳი̄დ წჷრნი და̈ჳ (ბზ. 233) — ამირანს წითელი დევი შეხედა. წჷრნი რა̈შს წჷრნი და̈ჳ ყი ხასგურ (ბქ. 95) — წითელ რაშზე წითელი დევი ზის. წჷრნი რაშემ ხე̄ქჳ პასუხ (ლშხ. 64) — წითელმა რაშმა პასუხი უთხრა. ჩხარა თანა̈ლს ეჩეხენჩუ ლოქ ა̈რი წჷრა̈ნი და̈ჳ (ლნტ. 292) — ცხრა მთას იქით წითელი დევი არისო. ხოწრანა ფირჳ თხერედ ათოგჷლგრე (ლნტ.) — უფრო წითელი ძროხა მგელმა დაუგლიჯა. წჷრნი ფაულდ შჷნ ხალჳენა (ჰოეზ. 118) — წითელი ჯოხი ხელთ ჰქონია.

წჷსხე (-ხე̄მიშ, -ხა̈̄ლ ბზ., -ხემ, -ხოლ ბქ.) — ფესვი, ძირი. ხა̈მს ი გოჭა̈რს და̈ბა̈ წჷსხე (ჰოეზ. 250) — ლორსა და გოჭებს — ყანის ბალახის ძირი.

წჷხი (-ხი̄შ, -ჲა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -ხი̄შ, -არ ლშხ.) — 1. საჭიროება. მიჩა წჷხი ჩიგჳაშჳ ხუღჳე (ბქ.) — თავის საჭიროება ყველაფერს აქვს. 2. გასაჭირი. წჷხი-თგმი მარა უჩჳმუნას ესერ ხაჩმუნე (ანდ.) — გასაჭირი კაცს შეუძლებელს შეაძლებინებსო (არგასაკეთებელს გააკეთებინებს). იხ. **მჷწჷხ**.

წჷ̄ლ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **წჷლ** ბქ., ლნტ. — წივილი. წჷლ მესმი შდგმისგა (ბქ.) — ყურში წივილი მესმის. იმშა წჷ̄ლ ჯა̄რ? (ლშხ.) — რას წივიხარ (რისი წივილი გაქვს)?

წჷ̄ლა̈ჲ (-ლა̈იშ, -ა̈რ) ბზ., **წჷლა̈** (-იშ, -ლა̈ჳ ბქ., -იშ, -ლა̈ლ ლნტ.), **წჷ̄ლაჲ** (-ლა̄ჲშ, -ე̄ლ) ლშხ. — მწიევანა. ეშხუ წჷლა̈ ნეპლოდ გჳა̈სიპ (ლნტ.) — ერთი მწიევანა ჩიტი მოფრინავს ხოლმე ჩვენთან. სურუ წჷ̄ლაჲ ლი ალე დი̄ნო̄ლ (ლშხ.) — ეს გოგო ძალიან მწიევანაა.

წჷ̄წყა (-ყა̈̄შ, -ყა̈̄ლ) ბზ., **წჷნწხა** (-ხა̈შ, -ხოლ) ბქ., **წჷ̄წხა, წჷ̄წყა** (-ყა̄შ, -ყე̄ლ) ლშხ., ბოტ. — გარეული ოხრახუში. [შჳა̈ნს] ლეზობდ იმა̈რგჷხ წჷნწხა, მურთხჳა̈ლი (ბქ. 282) — სვანეთში საჭმელად იყენებენ (ვარგა) გარეულ ოხრახუშს, მჟაუნას.

წჷ̄წხა იგივეა, რაც **წჷ̄წყა**.

ჭ

ჭა[1] (-ჭა̈̄შ, -ჭა̈̄ლ ბზ., -ში, -რა̈რ ბქ.), **ჭა̈** (-ჲშ, -ჭაა̈ლ) ლნტ. 1. ჭა. ეჯჲა̈რდ ჩჳადბგრჯეხ ხოშჲრობა ჭა (ბზ.) — იმათ ეეებერთელა ჭა გაითხარეს. 2. ჯურღმული. ნა̈დენა̈რდ ჭა̈ჲსკა ლა̈ჲბინეხ ლიშთხა̈რ ჯჳრელიშ (ლნტ. 257) — გოგონებმა ჯურღმულში ხერელის თხრა დაიწყეს.

ჭა[2] (-ში, -რა̈რ) ბქ. — სიმინდის ჩალა. ჭას ჟი ხა̈ქჳცეხ (ბქ. 231) — ჩალას მოჭრიან.

ჭაბ იგივეა, რაც **ჭა̈ბ.**

ჭაბა იგივეა, რაც **ჭა̈̄ბი.**

ჭაბა̈ იგივეა, რაც **ჭა̈ბ.**

ჭაბი იგივეა, რაც **ჭა̈̄ბი.**

ჭაბიგჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ჭაბუკ** (-არ) ლშხ. — ჭაბუკი. ჰა̄, მა̈ჲ ეზა̈რ ჭაბიგჳ ლი (ბზ. 237) — ჰა, რა კარგი ჭაბუკია. მა̈გ ალის იგჳანე, ამგჳა̈რიშ ჭაბიგჳს (ბქ. 106) — ყველა ამას დასტირის, ამისთანა ჭაბუკს. [ხოჩა] ჭაბუკ ლი ბელხანჯარ (ლშხ. 71) — ბელხანჯარი კარგი ჭაბუკია. ჰოჲ, ჳორჳ, როსტომ ჭაბიგჳ'ი' ჳო (ჰოეზ. 114) — ჰო, ვორუ, როსტომ ჭაბუკი, ვო!

ჭაბუკ იგივეა, რაც **ჭაბიგჳ.**

ჭაგ იგივეა, რაც **ჭა̈გ.**

ჭაგჳ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ჭაკუნტელ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.), ბოტ. — ჭლაკვი. ხჳა̈ჲ ჭაგჳ მიგდა ლარტამისგა (ბზ.) — ბოსტანში ბევრი ჭლაკვი მქონდა (მედგა). ჰარტმა̈რისგა გჳილაშა ჭაგჳ (ბქ. 225) — ბოსტნებში ჭლაკვი ვეითესია. ლიაბიოს ხჳეჩოდ... ჳოხრახჳიშს, ჭაგჳს, ნიორა̈ს (ლნტ. 37) — ლობიოს ვუშვებით ოხრახუშს, ჭლაკვს, ნიორს. ქა ლოქჳ ლახჳემ ჭაკუნტელ (ლნტ. 283) — ჭლაკვი მომეციო.

ჭადა̈რ (-იშ||დრიშ, -დრა̈ლ) ბზ., **ჭადარ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ჭანდა̈რ** (-დრიშ, -დრა̈ლ) ბქ., ბოტ. — ჭადარი. ახაგან ხოშა ჭანდა̈რ (ბქ. 67) — დიდი ჭადარი ამოვიდა.

ჭათა (-თა̈შ, — ბზ., -ა̄შ ლშხ., -თა̈შ, — ბქ., -თა̈ჲშ, — ლნტ.) — წყევლა. ჲერხის ჭათა ლიმზგრდ ესერ ხესპიხ (ანდ.) — მოვს წყევლა დალოცვად აუხდებათო (ექცევათო). ხჳა̈ჲ ჭათა ხოხალ ალ ზჳრა̈ლს (ლნტ.) — ამ ქალმა ბევრი წყევლა იცის.

ჭათა̈ჲ (-იშ, -თაჲია̈რ ბზ., -თა̈იშ. -თა̈უ ბქ., -თა̈იშ, -თაუ ლხმ.), **ჭათაჲ, ჭათა** (-თა̄შ. -თჱლ) ლშხ., **ჭათა** (-თა̈ჲშ, —) ლნტ. — წყევლის მოყვარული. ციოყს ჭათა̈ჲ ხეხჳ ხორი (ბზ.) — ციოყს წყევლის მოყვარული ცოლი ჰყავს.

ჭათე (ჭჳათა̈ს, ჭათა; ჭათჱდს ბზ., ჭჳათ, ჭათა̂; ჭათგდეს ბქ., ჭათის, ჭათდა; ჭათდეს ლშხ., ჭჳათა̈ს, ჭათა; ჭათდეს ლნტ.), გრდუვ. — იწყევლება. უყლა ჯიმ ჭათ' ესერ: მიჩ' ესერ მგყალს მა̈ ჩუ მოდ' ოთყალა, მიჩეშმალ ესეროჳ ოლფგრელი (ანდ.) — დაუნაყავი მარილი იწყევლებაო (წყევლაშია): ჩემი დამნაყავი, რომ არ დამნაყა, ჩემსავით გამხმარიყოსო. ხოლა დედბერ ჩიგარ ჭათე (ლნტ.) — ცუდი დედაბერი ყოველთვის წყევლაშია.

ჭაკუნტელ იგივეა, რაც **ჭაგჳ.**

ჭალაჲ იგივეა, რაც **ჭალა̈ჲ**[2].

ჭალა̈ჲ[1] (-იშ, ჭალჲა̈რ) ბზ., **ჭალა̈** (-ლა̈უ) ბქ. — მდინარე. ბეფშჳ... აჩა̈დ ჭალა̈ჲთე (ბზ. 264) — ბავშვი მდინარისაკენ წავიდა. გოლარშა̈პ ანღრი ჭალა̈ჲ ლეჟა ლა̈კილელშჳ (ბქ. 10) — გველეშაპი მდინარის სათავისაკენ კივილით მოდის.

ჭალა̈ჲ[2] (-იშ, -ლჲა̈რ) ბზ., **ჭალა̈** (-იშ, -ლა̈უ ბქ, -ჲშ ლნტ.), **ჭალაჲ** (-იშ, -ლჲარ) ლშხ. — ჭალა; მდინარის პირა მინდორი. ალ

ბალახ ჰალაჳ პილყი ხოხალ (ლშხ., ხორ 6) — ეს ბალახი ჭალის პირზე იცის. ჰალჷჳსა ჩაყäრ თერეხ (ლნტ.) — ჭალაში ცხენები ჩანან.

ჰანდäრ იგივეა, რაც **ჰადäრ.**

ჰანქალ (-äშ, -äრ) ბქ. — პრიალა, სწორი ზედაპირი. საპნიშ პერს ხაზჷხგნახ, ხოჩ'ესერ ჰანქალ äნჭდენი, ეჯღა (ბქ. 307) — საპნის ქაფს აპკურებდნენ, კარგი პრიალა რომ გამოსულიყო, იმიტომ.

ჰარა (-რäშ, -რäლ ბზ., -როლ ბქ., -რāშ, -რēლ ლშხ.) — სივრძეზე წასამატებელი, დასაგრძელებელი რაიმე (თოკი...). ამჷ ჰარა ჯჷღჷესā მā? (ბზ.) — ამის წასამატებელი გაქვს რაიმე? თäკჷäშ ჰარას ხეთხელიჷხ (ბქ.) — თოკის წასამატებელს ეძებდნენ. ათხē ლēთს მაჲ ჰარა ხაწჷხ (ლშხ.) — ახლანდელ ღამეს (ზამთრისას) რა წამატება (წასამატებელი) სჭირდება.

ჰაჷრგäნ, ჰაჷრგენ (-გენიშ, -äლ) ბზ. — კარის საკეტი ხის კაუჭი. ჰაზჷä ყ̄რ ჰაჷრგენშჷ იკლი (ბზ.) — ემოს კარი ხის კაუჭით იკეტება.

ჰაფჷ̈რ იგივეა, რაც **ჰაფჷ̈რ.**

ჰაფჷ̈რ (-ფჷრიშ, -ფჷრäლ) ბზ., **ჰაფჷ̈რ** (-ფჷრიშ, -ფრäლ) უშგ., **ჰაფხჷირ** (-იშ, -äრ) ბქ., **ჰაფორ** (-იშ, -ალ ლშხ., -äლ ლნტ.), ბ ო ტ. — ფამფარა. ჰაფჷ̈რს მāმნე მā? (ბზ. 326) — ფამფარას მაჭმევ? ჰაფორს იწანდახ კუმäში ლეზჷებდ (ლნტ.) — საქონლის საკვებად ფამფარას გლეჯდნენ. ჰაფორ ჯჷმა ლახჷეშიშა (პოეზ. 186) — ფამფარა გიჭამია მთისა.

ჰაფხჷირ იგივეა, რაც **ჰაფჷ̈რ.**

ჰალ იგივეა, რაც **ჰäლმ.**

ჰაშ იგივეა, რაც **ჰäშ.**

ჰაჭ იგივეა, რაც **ჯაჭ.**

ჰაჭäრ იგივეა, რაც **ჯაჭäრ.**

ჰაჭკჷ იგივეა, რაც **ჰäჭკჷ.**

ჰახნეგ იგივეა, რაც **ჰახრäგ.**

ჰახრäგ (-იშ, -რაგäლ) ბზ., **ჰახნეგ, ჰახრეგ** (-äრ) ბქ., **ჰახრაგ** (-ალ) ლშხ., **ჰახრäკ** (-რაკäლ) ლნტ. — ჭახრაკი. მანქანას ჰახრäგ მირ äთღვაჭჷäნ (ბზ.) — მანქანას რაღაც ჭახრაკი გაუფუჭდა. გ ა დ ა ტ. ლშხ. უკუღმართი, ჭირვეული. ეჯი მēჷარ ჰახრაგ მāრე ლი (ლშხ.) — ის ძლიერ უკუღმართი კაცია.

ჰახრეგ იგივეა, რაც **ჰახრäგ.**

ჰახჷ (-äშ, —) ზს. — 1. ტაში. ყ'ანსჷიბდახ ი ხაჴიდხ ჰახჷს (ბზ.) — ცეკვა დაიწყეს და ტაში დაუკრეს (დაჰკრეს). ხოჩა შჷიშჷპäრს ხოჩა ჰახჷ ესერ ხაკჷ (ანდ.) — კარგ მუშპარს კარგი ტაში უნდაო. 2. ბზ. თქეში. ჰახჷ ანჴäდ (ბზ.) — თქეში მოვიდა.

ჰäბ (-იშ, ჰაბäრ) ზს., **ჰაბ** (-არ) ლშხ., **ჰაბä** (-ჲშ, ჰაბäლ) ლნტ. — თეთრი ნიშანი (სახეზე...). ზურალს ჰაყბაქა ფაქჷემ ჰäბ ესაგან (ბქ.) — ქალს ლოყაზე ფქვილის ნიშანი დააჩნდა. ნიგობაყი ღუნს ჰაბä ხაგგდა (ლნტ.) — ხბოს შუბლზე თეთრი ნიშანი ჰქონდა (ადგა). შდრ. **ჰā̈ბი.**

ჰäგ (-იშ, ჰაგäრ) ზს., **ჰაგ** (-არ) ლშხ., **ჰäკ** (ჰაკäრ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — ჭაკი. ამნēმჷ სგāთსკინäჷნე მიჩა თეთნა ჰäგს ყ̄რისგა (ბზ. 444) — ამანაც თავისი თეთრი ჭაკი კარში შეახტუნა (შეახტუნებინა).

ჰäიტ (-იშ, -äრ) ბქ. — ტაიჭი. იხ. **ტäიჭ.**

ჰäკ იგივეა, რაც **ჰäგ.**

ჰäმა[1] (-მā̈შ, -მāლ) ბზ., **ჰემა** (-მäშ, -მოლ ბქ., -მāშ, -მēლ ლშხ.), ე თ ნ. — სულის რიგი (მიცვალებულის მოსახსენებელი სუფრა). ქჷინმი ჰäმას ეზარს ჯეჩო (პოეზ. 14) — სულის რიგს კარგს გიმზამ.

ჰäმა[2] (-მā̈შ, -მāლ) ბზ., **ჰემა** (-მäშ, -მოლ ბქ., -მāშ, -მēლ ლშხ.), ა ნ ა ტ. — მომყოლი. ზურāლდ ჷეშგინ ჰäმაჲ ქāნთენე (ბზ.) — ქალმა ბოლოს მომყოლიც დაბადა.

ჰäმა[3] (-მā̈შ, —) ბზ., **ჰემა** (-მäშ, — ბქ., -მāშ, — ლშხ.) — კარდაკარ სიარული (ჩამოყოლა). იმნäრ ჯეკჷäდ სოფლი ჰäმა? (ბზ.) — სოფელში კარდაკარ სიარული რად გინდოდა?

ჰäნტი იგივეა, რაც **ჰāნტი.**

ჰäლმ (-იშ, ჰალმäრ) ზს., **ჰალ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ჰმäლ, ჰäლმ** (-იშ, -äრ) ლნტ. — პირხმელი (ადამიანი). ჰäლმ მāრე (ბზ.) — პირხმელი კაცი. ჰმäლ მარე ლი მიჩა მუ (ლნტ.) — მამამისი პირხმელი კაცია.

ჰäშ (-იშ, ლაჰშა ზს., ლაჰაშა ლნტ.), **ჰაშ**

(-იშ, ლაჰშა) ლშხ. — ქმარი. ამ დროჷს ჰა̈ში ლახა̄გა̈ნ ყორს (ბზ. 354) — ამ დროს ქმარიც მიადგა კარს. ჰიჩა ჰა̈შ მელთერთე ომჩედელი (ბქ. 35) — მისი ქმარი მკითხაეთან წასულა. ალე ათსაკჷრელჷგნ ჰაშს (ლშხ. 69) — ეს ქმარს გაუკეირდა. [დენას] ალ ჰა̈შცა̈ხენ ლირდეს ხოცხა, ერე ლჷც ერ ადასკინას (ლნტ. 300) — გოგოს ამ ქმართან ყოფნას ურჩევნია, რომ წყალში ჩახტეს. მა̈ მაგდენა ჰაშჷემ დაგრას? (ჰოეზ. 140) — რა მემართა ქმრის სიკვდილისა? კნინ. **ჰა̈შილდ** ზს., ლნტ., **ჰაში̄ლ** ლშხ.

ჰა̈ჰკჷ (-იშ, —) ზს., **ჰაჰკჷ** ლნტ., **ჰეჰკჷ** ქს. — რული, თვალის მოხუჭვა, მილულვა, თვლემა. მეჰენწ ზურალ ქათლა̈შ ჰა̈ჰკჷს ესერ ლახმითქჷენა (ანდ.) — მეაკენე ქალი ქათამივით თვლემას მისჩვევიაო. მეთხჷძა̈რდ ეშხუ ჰაჰკჷ ქა ლა̈ძუჷე (ლნტ.) — მონადირემ ერთი თვალის მოხუჭვა წაიძინა.

ჰა̈ნტი (-ტი̄შ, —) ბზ., ლშხ., **ჰა̈ნტი** (-ძშ, —) ლნტ. — კორკოტი (წანდილი). ჰა̈ნტის ხოშა ლუგჷნიასჷდ ხოგდურიხ (ლშხ. 36) — კორკოტს უფრო გულმოდგინედ აკეთებენ (დაფასებულად ჰკიდებენ ხელს). ლიბობშჲი ჰა̈ნტიზუმ მა̈დმა მალატჷგნ (ლნტ.) — ბავშვობისას კორკოტივით (კორკოტის ხელა) არაფერი მიყვარდა.

ჰა̈̄ბი (-ბი̄შ, -ბძა̈რ) ბზ., **ჰაბი** (-ბიშ, -ა̈რ) უშკ., **ჰაბაძ** (-ბა̄ძშ, -ბძე̄ლ) ლშხ., **ჰაბა̈** (-ძშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — ნიკორა, ნიშა. ეშხუ ჰაბაძ ლჷუნ მეყე̄და (ლშხ.) — ერთი ნიკორა ხბო მყავდა. შდრ. **ჰა̈ბ.**

ჰედ იგივეა, რაც **ჰჷა̈დ.**

ჰეკ იგივეა, რაც **ჰჷეკ.**

ჰემ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — თივა. აშხჷ ა̈დგილს [ეჯძა̈რდ] ადჰარეხ ჰემ (ბზ. 413) — იმათ ერთ ადგილას თივა დაახვავეს (დაყარეს). ჰემ ხოჩა ლი კუმში ლე̄მნად ლუნთისა (ლშხ. 6) — ზამთარში თივა კარგია საქონლის საჭმელად. ჰემს კირაჷისკა იშხჷნიხ (ლნტ. 16) — თივას საბძელში ინახავენ. შდუგჷი, იმთე? — ჰემ ლაშგომთე (ჰოეზ. 252) — თავვო, საით? — თივის სათიხოვნელად. კნინ. **ჰემილდ** ზს., ლნტ., **ჰემი̄ლ** ლშხ.

ჰემ[2] იგივეა, რაც **ჰჷემ.**

ჰემა იგივეა, რაც **ჰა̈მა.**

ჰერ[1] იგივეა, რაც **ჰჷე̄რ.**

ჰერ[2] (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ეჭვი. ჰერ ესერ ეჩხაჷ ხარხ (ბქ.) — ეჭვი იმაზე (იმისაკენ) გვაქვსო.

ჰერამ იგივეა, რაც **ჰჷრემ.**

ჰერელ იგივეა, რაც **ჰჷრელ.**

ჰერეხ[1], **ჰირეხ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — სახარატო იარაღი.

ჰერეხ[2] ლშხ. — რიყის ქვა, ქვიანი ადგილი. გუშგჷე ქორ ჩუქჷა̄ნ ძღჷდ ჰერეხ ლი (ლშხ.) — ჩვენი სახლის ქვემოთ დიდი ქვიანი ადგილია. გადატ. მოფენილი, ძირს დაყრილი (რიყის ქვებივით). ჰერეხდ ხასყახ ლჷდგარუ (ბქ.) — მიდამო მკვდრებითაა მოფენილი. მეკედე გოჰა̈რ ჰერეხდ ხასყჷნდახ (ლნტ.) — ამოწყვეტილი გოჭები (რიყის ქვებივით) ძირს ეყარნენ.

ჰეჰკჷ იგივეა, რაც **ჰა̈ჰკჷ.**

ჰე̄რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ჰერ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ლატანი. სეგზს ბოგდ ჰერა̈რ [ხუღჷე] (ბქ. 11) — სვეჷმს ხიდად ლატნები აქვს (გადებული). 2. ჭერი (გრძელი და წვრილი ხეებისაგან გაკეთებული). ამნე̄მ ჟიბაჷ ჰე̄რს ხაჰიდ [თხჷიმ] (ბზ. 446) — ამან მევით ჭერს აარტყა თავი.

ჰიანჷირ იგივეა, რაც **ჰჷნი̄რ.**

ჰიბ იგივეა, რაც **ჰჷი̄ბ.**

ჰიგირ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მელოტი. ანჴად ეშხუ ჰიგირ მარე (ბქ.) — მოვიდა ერთი მელოტი კაცი.

ჰითხ (-იშ, —) — წყრთა. [ჰყინტ] ჰამს კამინს იცხემ, ლეთშჷ — ჰითხს (ბქ. 115) — ბიჭი დღისით მტკაველს იზრდება, ღამით — წყრთას. ზურალ ჰითხჷშ იზემა სა̈ტინა̈ს (ლნტ.) — ქალი წყრთით 'ი'ზომავდა სატინას. მებჰკოლ ხარა ჰითხ ი კამჷლ (ჰოეზ. 188) — გახეთქილი ჰქონია წყრთა და მტკაველი.

ჰილჷჷფ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჰილოფ** (-არ) ლშხ., **ჰილეფ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჭილოფი. ჰყინტ ჩუ იყჷნოლდა ჰილეფჟი (ლნტ.) — ბიჭი ჭილოფზე დაწვებოდა ხოლმე.

ჭინირ იგივეა, რაც **ჭჳნი̄რ**.

ჭინტრაკა̈ (-ა̈ჲშ, -აჳ) ბქ. — ჭინჭრაქა. იხ. **გჳა̈წინაჲ**.

ჭინჭილ (-იშ‖-ჭლიშ, -ჭლა̈რ ზს., ჭლიშ, -ჭლარ ლშხ.) — ნაწლავი. მეზჳბელს ჭინჭილ ესცხეპა (ბზ.) — მეზობელს ნაწლავი გასკდენია. [მალჳდ] ჭინჭლა̈რ ჩუ ლა̈ჲემ (ბქ. 19) — მელამ ნაწლავები შეჭამა. იხ. **წიკანტ**.

ჭირ (-იშ, —) — 1. ჭირი, მწუხარება. ლა̈დი ესერ მიჩა ბა̈დშჳ... ხა̄რ ჭირ (ბზ. 382) — დღეს ჩემ გამო ჭირი გადგასო (გაქესო). ლგბა̈ჲცახა̈ნ ესერ ჭირ ხოჩა უბაჲცახა̈ნ ხლინს (ანდ.) — შეძლებულთან ჭირი სჯობია შეუძლებელთან ლხინსო. მიჩა-მიჩა დროჲჲი ჩი̄ს ლოქ ყჳრს ხეგნი ჭირ ი ხინ (ლშხ.) — თავთავის დრომე ჭირი და ლხინი ყველას მიადგება კარშეო. [გომიჯ] ინა̈ყი ჭირჲი გარ (ლნტ. 34) — გომიჯი მხოლოდ ჭირის (ქელეხის) დროს ცხვება. სი ლალ ასედ ჭირიშ მუნკჳლიდ (ჰოჯ. 110) — შენ, გლახ, დარჩი მწუხარების მომხვეჭად. 2. შრომა, გარჯა, ჯაფა. [ეჯჲა̈რს] ჭირგნქა მამგჳეშ ლა̈ხქამხ (ბქ. 266) — იმათ შრომის გარდა არაფერი შერჩათ (მიემატათ). კნინ. **ჭირილდ** ბქ., **ჭირი̄ლ** ლშხ.

ჭირა! — ბიჭო! იმე ხარი, ჭირა?! (ლშხ., ლნტ.) — სადა ხარ, ბიჭო?! ჭირა, იმენ ლოლ ამოჭიდა ამკა̈ლი ლერქჳა̈ლი ი ჩა̈ჲ?! (ლნტ. 165) — ბიჭო. საიდან მოიტანე ამისთანა ტანსაცმელი და ცხენი?! შდრ. **ჭყიტრა**.

ჭირა̄̈რ, ჭირა̄̈ლ (-იშ, -რა̄რა̈ლ‖-ა̈შ, -რა̄ლა̈ო) ბზ., **ჭირა̈რ** (-რარა̈რ‖-რა̈რჳ) ბქ., ლხმ., **ჭირა̄ლ** (-არ‖-რა̄ლჳ) ლშხ., **ჭირა̈ლ** (-რალჳ) ლნტ. — გაჭირვებული, საცოდავი. ნომ ხიგჳნი, ჭირა̄̈რ (ბზ.) — ნუ ტირი, გაჭირვებულო! ამკა̈ ჭირალჳ ლი გუშკჳე ამახჳ! (ლნტ.) — ასეთი საცოდავი ყოფილიყოს ჩვენი მტერი!

ჭირეხ იგივეა, რაც **ჭერეხ**[1].

ჭირისუფა̈ლ (-იშ‖-ფლიშ, -ფლა̈რ ბზ., -იშ, -ფალა̈რ ბქ., ლნტ.), **ჭირისუფალ** (-ფლიშ, -ფლარ) ლშხ. — ჭირისუფალი. ლგდგა̈რი ჭირისუფა̈ლს გუ ხა̄რ (ბზ.) — მიცვალებულის ჭირისუფალს სურს. ჭირისუფა̈ლ მა̈გ მეჭდე ლი (ბქ. 201) — ჭირისუფალი ყველა მოსულია. ჭირისუფა̈ლ ტეჳე (ლნტ. 62) — ჭირისუფალი ხმამაღლა ლაპარაკობს (მოთქვამს).

ჭირობ (-იშ, —) — მწუხარება, ჭირი. მა̄რა ჭირობჲი ხაკჳ გა̈ნჲი ლიგნე (ბზ.) — კაცს მწუხარებისას უნდა გვერდში ამოდგომა. ჭირობ ნა̈თისი ქა ხედიჳ (ბქ. 298) — მწუხარება ნათესავსაც გადაედებოდა.

ჭიქ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. ჭიქა. ჳაშლად მიჩა დაჩჳირს ჭიქ გჳეში ლიც ესგემჳნე ლაჭჳრაჲი (ბქ. 65) — ვაშლამ თავის დას წყლით სავსე ჭიქა დაადგმევინა სარკმელზე. ეშხუ ჭიქ ღჳინალ ლოქ ლახაშედ მათხოჳა̈რს (ლნტ. 265) — ერთი ჭიქა ღვინო შეასვით მართხოვარსო. 2. შუშა, მინა. დი̄ნად ქა̄დსკინე ჭიქი ლაჭჳრაქა (ბზ. 369) — გოგომ (მინის) სარკმლიდან ისკუპა. **ჭიქიშ ლიჭცე** ბქ. — ჭიქის წაქცევა (მიცვალებულისათვის). ლგდგა̈რს ჭიქიშ ლიჭცეს ხაჩოხ (ბქ.) — მიცვალებულს ჭიქას წაუქცევენ (წაქცევას უშერებიან). კნინ. **ჭიქჷლდ** ბზ., **ჭიქილდ** ბქ., ლნტ., **ჭიქი̄ლ** ლშხ. ჳოქჳრე ჭიქჷლდ ლ̈ჷგ (ბზ. 326) — ოქროს პატარა ჭიქა დგას.

ჭიშდჳა̈რ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ჳრიშ, -ა̈რ ბქ.) — 1. ჭიმდვარი (სიმინდის, ფეტვის ყველნარევი ნამცხვარი). ზჳრა̄ლდ ანნაყე ჭიშდჳარა̈ლ (ბზ. 284) — ქალმა ჭიმდვარები დააცხო. ანყეხ ქჳთა̈რს ი ჭიშდჳრა̈რს (ბქ. 80) — ხაჭაპურებს და ჭიმდვარებს აცხობენ. ხჳანა̈ყედ კჳაშის, დია̈რს, ჭიშტჳა̈რს (ლნტ. 32) — ვაცხობთ მჭადს, პურს, ჭიმდვარს. მიჩა ნანაყ ქჳთ ი ჭიშდჳა̈რს ლეთ ი ლადელნ მიფანადეს (ჰოჯ. 282) — თავის ნაცხობ ხაჭაპურსა და ჭიმდვარს დღე და ღამე მიდებდეს სულის მოსახსენებლად. 2. ქხ. ყველიან-კვერცხიანი ნამცხვარი. შდრ. **ლჳკჳნა̄რ**.

ჭიშტჳა̈რ იგივეა, რაც **ჭიშდჳა̈რ**.

ჭიშხ (-ი̆შ, ჭჷშხა̈რ ბზ., ჭჷშხემ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ., -იშ, -ა̈რ‖ჭჷშხა̈რ ლნტ.) — ფეხი. მიშგჳა ჭიშხი ნაგა̈მჲი ჭიშხს ხჷგა̈მდა̈ს (ბზ. 377) — ჩემი ფეხის ნადგამზე ფეხს დგამდი. ჭჳილს ლოხბინა ლიბარჯე ჭჷშხჳშ (ბქ. 199) — ჯორს (მიწის) თხრა ფეხით დაუწყია. [ბოფშარს] გიმჲი ხოგხ ჭიშხარ (ლშხ. 23) — ბავშვებს ფეხები მიწაზე უდგათ. [ჭყჷნტა̈რს] მა̈ხიადშჳ გიმჲი ჭჷშხა̈რ დესა ხოგხ (ლნტ. 228) — ბიჭებს სიხა-

რულით მიწამე ფეხები არ უდგათ. კნინ. **ჭიშხილდ** ზს., ლნტ., **ჭიშხი̄ლ** ლშ. ისგუ ჭიშხი̄ლ ქა ლალ ლამწჳე̄ნ (ლშ. 83) — შენი პატარა ფეხი მაჩვენე. **ჭიშხი ბერ** (ბზ.), **ჭჷშხემ ბერ** (ზს.) — ტერფი, ფეხის გული. **ჭჷშხემ ლიფშდუნე** (ბქ.) ეთნ. — ფეხის აშვება (პატარძლის პირველად მიყვანა საქმროს ოჯახში). **ჭჷშხა̈რ ლუყჳზჳრე** (ბზ.) — ფეხებგამომძვრალი. გადატ. საქმიდან ხელებდაბანილი. **ჭიშხ ესერ ტაფ მადე ხოგა** (ბქ.) — ფეხი გვერდზე არ ჩადუდგამსო ე. ი. ცუდი არაფერი გაუკეთებიაო. **ჭიშხ ჩაფჷლ ენკიდ** (ლშ.) — ქრთამი აიღო. **ჭჷშხემ ლიჩემ** (ბქ.) — ფერხულის ცეკვა. **ჭჷშხემ სალდა̈თ** (ბქ.) — ქვეითი ჯარისკაცი.

ჭიშხარგარ (-იშ, —) ლშ., **ჭიშხაგა̈რ** ლნტ., ზმნზ. — ფეხშიშველა. ჯჳინელდ ბობშარ ჭიშხარგარ ხეყე̄დახ (ლშ.) — ძველად ბავშვები ფეხშიშველა ჰყავდათ. იხ. **ჭაგა̈რ**.

ჭიშხაშ იგივეა, რაც **ჭჷშხა̈შ**.

ჭიშხრა̄შ იგივეა, რაც **ჭჷშხრა̈̄შ**.

ჭიჭკჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — კვირტი. ჭიჭკჳს ქა მა̈ ჯიდე, მა̈გ იმა̈რგ (ბქ. 196) — კვირტი რასაც გამოაქვს, ყველაფერი ვარგა.

ჭიხ იგივეა, რაც **ჭი̄ხ**.

ჭი̄ნჳრ იგივეა, რაც **ჭჳნი̄რ**.

ჭი̄ხ (-იშ, —) ბზ., **ჭიხ** ბქ., ქს. — ჭახანი, ჭექა; ტკაცანი; სილის გაწნა. თეფს ჭიხ ათღანდა (ბქ.) — თოფმა ჭახანი გაიღო. ჭიხ გარ ახალენეხ ჭიქა̈რს ლათრაყი (ლნტ.) — სმის დროს ჭიქებს ჭახანილა გაალებინეს. ჭიხ ათღანე ბიძილ მისა (მოეზ. 134) — მისმა სიმამრმა (თოფს) ჭახანი გაალებინა.

ჭკიდ (-იშ, ჭკჷდა̈რ ბქ., ჭკიდა̈რ ლხმ.) — მჭადი. ბეფშდ ლგჷჯიმ ჭკიდ ლახემ (ბქ. 152) — ბავშვმა მარილიანი მჭადი მისცა. კნინ. **ჭკიდილდ**. იხ **კჳა̈̄ში**.

ჭკიჲე (ონჭკჷჲ, ანჭკიჲ; ა̈ნჭკჲე ბზ., ოჭკჷჲ, აჭკიჲ; ა̈ჭკჲე ზს., ონჭკჷჲ, ანჭკიჲ; ანჭკჲე ლშ., ანჭკუჲ, ანჭკიჲ; ანჭკჲე ლნტ.), გრდმ. — ქლეტს, 'ამო'წყვეტს. მერა̈რ ჩჳაჭკიჲხ (ბქ. 269) — ბუმები გაწყვიტეს. ხამდ ანჭკიჲ გუშგჳე წიწლარ (ლშ.) — ღორმა ამოწყვიტა ჩვენი წიწილები. იხ. **სგჳიზე**.

ჭკჷრნა̈ჲ (-იშ, -ნაჲა̈ლ) ბზ., **ჭკჷრნა̈** (-ჲშ, -ნა̈ჳ ბქ., -ჲშ, -ნა̈ლ ლნტ.), **ჭკჷრნაჲ** (-ნა̄ჲშ, -ე̄ლ) ლშ. — მომთმენი („თმენია“). მიშგუ დი გუნ ჭკჷრნა̈ჲ ზჳრა̄ლ ლი (ბზ.) — დედაჩემი ძალიან მომთმენი ქალია.

ჭკჷტ[1] (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — მჭადის კვერი. ფეტჳრა̈̄ ჭკჷტ (ბზ.) — ფეტვის მჭადი. იხ. **ჭკიდ**.

ჭკჷტ[2] (-იშ, -ა̈რ ლნტ., -არ ლშ.), ბოტ. 1. პანტა (ჭკუტა) მსხალი. მეჳარ ა̈რიხ ჭკჷტა̈რ ა̈ზჳისა (ლნტ.) — ეზოში ბევრი პანტა მსხალია. 2. წვრილი, უჯიშო ვაშლი, მსხალი.

ჭკჷტა̈ჲ (-იშ, -ტაჳუ) ბზ. — მჭადის მოყვარული. მიშგუ ბეფშჳ ჭკჷტა̈ჲ ლი (ბზ.) — ჩემი ბავშვი მჭადის მოყვარულია.

ჭმა̈ლ იგივეა, რაც **ჭა̈ლმ**.

ჭოდა̈რ იხ. **ჭჳა̈დ**.

ჭოკ იგივეა, რაც **ჭჳეკ**.

ჭომა̈რ იხ. **ჭჳემ**.

ჭო̈კ იგივეა, რაც **ჭჳეკ**.

ჭო̄̈რ იგივეა, რაც **ჭჳე̄რ**.

ჭურ ზს., ლშ., ნაწილაკი — თითქოს. ლა̈დი დეშ ჭურ ომჩედელიხ (ბქ.) — დღეს თითქოს ვეღარ წასულან. ჩუ ჭურ ოთცჳი̄რა (ლშ.) — თითქოს დაუტოვებია. ლუშჳნუ გა̈რგლა ჭურ ხესმოლდა (მოეზ. 16) — თითქოს სვანური ლაპარაკი ესმოდა.

ჭურუ იგივეა, რაც **ჭჳრუ**.

ჭურჭყუნ იგივეა, რაც **ჭჷრჭყჷ̆ნ**.

ჭუქჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ. -არ ლშ.) — მწვერვალი. ჭუქჳჲი ოთრგჭედ (ბზ.) — მწვერვალზე გაათენეთ. კჳიცრა ი ლჳაშ... ჭუქჳა̈რისგახი გარ ა̈რიხ (ბქ. 234) — არჩვი და ჯიხვი მარტო მწვერვალებზეა არიან.

ჭჳ̈შ, ჭჳიშ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჭუშ** (-ჳარ) ლშ. — ვაჟიშვილი. ა̈გის ეშხუ ჭჳ̈შ მირი (ბზ.) — შინ ერთი ვაჟიშვილი მყავს.

ჭჳნი̄რ (-იშ||-ნრიშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჭინირ**, **ჭჷნირ** (-ნრიშ, -ა̈რ) ბქ., **ჭი̄ნჳრ** (-იშ, -ალ) ლშ., **ჭიანჳირ** (-ა̈ლ) ლნტ. — ჭიანური. მიშგჳი ჳოქჳრა̈ ჭუნირ-ფანდჳირ მეჭად ილ-

რა̈ლ (ბზ. 69) — ჩემი ოქროს ჭიანურ-ფანდური ყოველთვის მღერის. ჰჷნირს ესერ აშმე (ბქ. 253) — ჭიანურს ვუკრავო. ეჲ ლოქ აშმუნე ჰიანჳირს (ლნტ. 261) — ის ჭიანურს უკრავსო. კნინ. **ჰჳნრილ** ბზ., **ჰჷნრილ** ბქ.

ჰჳრუ (-რჳ̈შ||-რჳი̄შ, -ჳა̈ლ ბზ., -რჳშ, -ალ ლშხ.), **ჰურუ** (-აშ, -არ ბქ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — აუფუებელი ცომის პური. დიხსა̈ლ ეშხუ ლემზგრს ანყე, ალი ჰურუა̈შ ლი (ბქ. 71) — დიასახლისი ერთ სეფისკვერს აცხობს, ის აუფუებელი ცომისაა. სგა ხოჩდიხ ჰჳრუ კჳეცნა დჲარს ხამი ღჳესას (ლშხ. 16) — აუფუებელ ხორბლის პურს ღორის ბადექონს შეურევენ.

ჰჳა̈დ (ჰჳადა̈შ||-იშ, ჰჳადა̈რ||-ჳა̈რ ზს., -იშ, ჰოდა̈რ, ჰჳადჳა̈რ ბქ., ლნტ.), **ჰედ** (ჰოდარ) ლხმ., **ჰჳედ** (-იშ, -ჳარ) ლშხ. — კედელი. [დი̄ნა] ჰჳა̈დჳა̈რს მიჟს ხა̈წდუნე (ბზ. 304) — გოგო (ისეთი ლამაზი იყო) კედლებს მზეს აფენდა. ქამლიზალსოჳ ჩუ ლადყურა ი ღჳე ლინთ ჰოდა̈რს ესერ ლახჴა̈ფ (ანდ.) — გამაფხულზე დაწექი და მამთარში კედლებს უკბინეო. გიორგიდ... ხანჯა̈რ ჰჳა̈დჟი ჟი ლახორეკ (ლნტ. 179) — გიორგიმ ხანჯალი კედელზე ჩამოკიდა.

ჰჳა̈რტ (-იშ) ზს., **ჰყჳარტ** ლშხ., **ჰყჳა̈რტ** — ჭვარტლი. ჰჳა̈რტშჳ გაბს მეგებე ლას ქორ (ლნტ.) — სახლი ჭვარტლით ძლიერ იყო გასვრილი.

ჰჳედ იგივეა, რაც **ჰჳა̈დ**.

ჰჳეკ, ჰო̈კ (-იშ, -ა̈რ||ჰოკა̈რ) ზს., ლნტ., **ჰოკ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჭოკი; ძელი, მორი. ჰალა̈ჲქა ჰჳეკ გარ ხა̄ზ (ბზ. 317) — მდინარეზე მხოლოდ მორია გადებული. ხოხჳრა ჰოკა̈რს ხა̈დისგხ ეჩხაჳ-ამხაჳ ლაზღ (ბქ. 227) — აქეთ-იქით სავალად პატარა ძელებს გასდებდნენ (ხოლმე). ბოგი მჷქაფ ჰჳეკ ხაზგდა ღელაქა (ლნტ.) — ხიდის ნაცვლად ღელეზე ძელი იყო გადებული.

ჰჳემ (-იშ, ჰომა̈რ) ზს., ლნტ., **ჰემ** (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — სახელური, ყური, ტარი. სტამა̄ნს ჰჳემ ა̈თყჳა̈ჩ (ბზ.) — დოქს ყური მოსტყდა. [ეჯის] ახოფიშტჳა ლოქ მერჩილ ჰჳემშჳ (ლნტ. 309) — იმას ცელი ტარით უსვრია (გაუშვია). კნინ. **ჰჳემილდ** ზს., ლნტ., **ჰემილდ** ლხმ. კალთილს ესერ ჟი ხა̈ბდა, ჰემილდს ხა̈ცჳნინა (ანდ.) — პატარა კალათას ცეცხლი ეკიდა, სახელურს ეცინებოდაო.

ჰჳე̄რ (-იშ, -ა̈ლ||ჰო̄რა̈ლ ბზ., -ალ ლშხ.), **ჰო̈̄რ** (-ა̈შ, -ა̈ლ) ბზ., **ჰჳერ, ჰერ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ჰჳერ** (-ა̈ლ) ლნტ., ზოოლ. — ყვავი. ეჯჲა̈რს ჰჳე̄რ ლახხჳი̄დხ (ბზ. 389) — იმათ ყვავი შეხვდა'თ'. ჲორი კოჯ უშხჳარ ნენსგა ა̈რი'ხ' ჰჳერიშ ჯჳეგ (ბქ. 119) — ორ კლდეს შუა ყვაის გუნდი არის. კნინ. **ჰჳე̄რო̄ლ** ბზ., **ჰჳერილდ** ბქ., **ჰჳერი̄ლ** ლშხ. ჰჳე̄რო̄ლს მეგმი კა̈ცხჟი ლა̈ცჷნდაჳ ხა̄რ (ბზ. 363) — ყვაეს ხის კენწეროზე ბუდე აქვს.

ჰჳიშ იგივეა, რაც **ჰჳ̈შ**.

ჰჳი̄ბ, ჰიბ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჰყიბ** (-ა̈რ) ბქ., **ჰყებ** (-არ) ლშხ., **ჰყებ** (-ა̈რ) ლნტ. — ჭაობი. დი̄კჳენდ [ჩა̈̄ჟი ჰაკჳა̈დ] ჰჳი̄ბჩჳ ჩჳათცჷყე̄რე (ბზ. 352) — დიაკვანმა ცხენის კუდი ჭაობში ჩააკვეხა (ჩაარჭო). ჰყებისა ბაყაყა̈რე ლიყიყინი ისმოლ (ლნტ.) — ჭაობში ბაყაყების ყიყინი ისმოდა.

ჰყანტ იგივეა, რაც **ჰყა̈ნტ**.

ჰყაჳარა, ჰყაჳრა იგივეა, რაც **ჰყაჳა̈̄რ**.

ჰყაჳა̈̄რ (-იშ, -ჳა̄რა̈ლ) ბზ., **ჰყაჳარა, ჰყაჳრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ. — კანაფის კანის კონა, შეკვრა. ქანა̈ ჰყაჳა̈̄რილხა̈ნქ'ე̄სერ სგჳირი̄ ჟი̄ჳ ოხჳლეთ ნა̈ბოზღ (ბზ. 324) — კანაფის კანის კონისაგან სალამომდე ტილო მომიქსოვეო. კნინ. **ჰყაჳა̈̄რი̄ლ** ბზ., **ჰყაჳრულ** ბქ. მიჩა შდგმ ლექჳა ქანა̈შ ჰყაჳრულ ზჷ (ბქ. 99) — ჩემი ყურის ქვეშ კანაფის კანის კონა ძევს.

ჰყა̈ნ (-იშ, ჰყანა̈რ) ზს., ლნტ., **ჰყან** (-არ) ლშხ. — ქონი, ცხიმი (გადამდნარი). ხა̈მი ჰყა̈ნ ხოჩა გა̈მა̈შ ლი (ბზ.) — (გადამდნარი) ღორის ქონი კარგი გემოსია. [და̈შდჳა̈შ] ჰყა̈ნშჳ საპენსი ა̈სყიხ (ბქ. 236) — დათვის ქონით საპონსაც აკეთებენ. ჰყა̈ნი პე̄რი მჷ̄თა̈̄ლი ლა̈ჰლა̈ ჰალა̈ჲ ლატლა̈რ (მოჟზ. 196) — ქონის ქაფის გამყოფი ლაჰილის ხეობის ლატალელები.

ჰყა̈ნტ (-იშ, —) ბზ., ლნტ., **ჰყინტ**[1] ბქ., **ჰყანტ** ლშხ. — ჭყინტი. ჰყა̈ნტ ლობიო (ბზ.), ჰყანტ ლობიო (ლშხ.) — ჭყინტი ლობიო. ჰყა̈ნტ თა̈შ მა̈დ გუღჳა (ლნტ. 35) — ჭყინტი

ყეელი არა გვაქვს.

ჰყებ იგივეა, რაც **ჰუ̈ჲბ**.

ჰყენ იგივეა, რაც **ჰყუ̈ენ**.

ჰყერნი (ოჰყერ, აჰყარ; ჰ̈ყრენი) ბქ., გრძუკ. — გრძელდება, ებმის ერთმანეთს. უღუ̈ლაშობ ჲოშთხ-ჲოხუშდ ლადელ ჰყერნიუ̈ (ბქ. 232) — ბერიკაობა ოთხ-ხუთ დღეს გრძელდებოდა.

ჰყე̄რი (-რიშ, -რძა̈ლ‖-რძა̈რ) ბზ., **ჰყერი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ჰყე̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., ბოტ. — ჭყორი. ჰყე̄რი ხუ̈ჲძ ხაგ ცხეკს (ბზ.) — ჭყორი ტყეში ბევრია (ადგას).

ჰყიბ იგივეა, რაც **ჰუ̈ჲბ**.

ჰყინტ[1] იგივეა, რაც **ჰყა̈ნტ**.

ჰყინტ[2] (-იშ, ჰყგნტა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ბიჭი. ჰყინტ გაცხა̈ძდ აჩა̈დ ლა̈თხუ̈იართე (ბზ. 258) — ბიჭი, მართლაც, წავიდა სანადიროდ. ლეძხუ̈რი ჰყინტ... ხეყე̄ნი მგლა̈შხს (ლშხ. 29) — ლაშხელს საცოლე ბიჭი ეყოლება. დიეშ ი მუე გეზალს, ალუ̈ე ჰყინტ ლი, ჰყინტგეზალ ხაყახა (ლნტ. 19) — დედისა და მამის შვილს, თუ ბიჭია, ვაჟიშვილი ჰქვია. კნინ. **ჰყინტგლდ** ბზ., ლნტ., **ჰყინტოლ** ლშხ., იხ. **ნალუ̈უურ**.

ჰყიტრა! ბზ., **ჰიტრა!** ლშხ., ფამილარ. მიმართვ. — ბიჭო! იმა̈უ̈ ქალგრი, ჰყიტრა?! (ბზ.) — საით მიდიხარ, ბიჭო?!

ჰყიუ̈ა̈რ (-იშ, -უ̈არა̈ლ ბზ., -ურა̈ლ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.), **ჰყიუ̈არ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ლორთქო ბალახი. კუმა̈შ ჰყიუ̈ა̈რ ბალა̈ხს იზობდა (ლნტ.) — საქონელი ლორთქო ბალახს ჭამდა.

ჰყიუ̈ა̈̄რ (-იშ, -უ̈ა̈რა̈ლ) ბზ., **ჰყიუ̈ა̄რ** (-იშ, -ალ) ლშხ., **ჰყიუ̈ა̈რ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ბრუტიანი. ზურა̈ლს ეშხუ ჰყიუ̈ა̈̄რ ბეფშუ̈ილდ სორი (ბზ.) — ქალს ერთი ბრუტიანი ბავშვი ჰყავს. ნომა ხისკიდარი ჰყიუ̈ა̈რშალ! (ლნტ.) — ბრუტიანივით ნუ იყურები!

ჰყონ იგივეა, რაც **ჰყუ̈ენ**.

ჰყუ̈არტ იგივეა, რაც **ჰუ̈ა̈რტ**.

ჰყუ̈ენ (-იშ, ჰყონა̈რ) ზს., ლნტ., **ჰყენ** (ჰყონა̈რ) ლხ., **ჰყონ** (-არ) ლშხ. — საზარდული. ბეფშს ხუ̈ა̈იდინ ჰყუ̈ენა̈რ ყი ხეწრა̈ნი (ლნტ.) — ბავშვს ხშირად საზარდულები უწითლდება.

ჰყგ̄ლ (-ა̈შ‖-იშ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ჰყგლ** (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.) — ჭყივილი. ხა̈მი ჰყგ̄ლ ისმჲლ (ბზ.), ხამემ ჰყგლ ისმიუ̈ (ბქ.) — ღორის ჭყივილი ისმოდა. ჰყგლცა̈ლ მგჰყგლი დეშ ესერ ლგმა̈რ (ანდ.) — ჭყივილისოდენა მოჭყიელე (მჭყივანა) ვერ ყოფილაო. ხოლა ლემნა̈რი ლი ჰყგლ (ლნტ.) — ჭყივილი ცუდი მოსასმენია.

ჰყგ̄ლი (ჰყუ̈გ̄ლდა̈ს, ჰყი̄ლდა; ჰყგ̄ლდე̄დს ბზ., ჰყგ̄ლდას, ჰყგ̄ლდა; ჰყგ̄ლდეს ლშხ.), **ჰყგლი** (ჰყუ̈ილ, ჰყგლიუ̈; ჰყგლიდეს ბქ., ჰყუ̈ლდა̈ს, ჰყგლდა; ჰყგლდეს ლნტ.) გრძუკ. — ჭყივის. ალ ხა̈მ ესრენიშ დემ ჰყგლი ქუ̈ერწილყი (ლნტ. 290) — ეს ღორი ქორწილის დროს თურმე არ ჭყივის.

ჰგმინ (-იშ‖-მნიშ, ჰგმნა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.), ბოტ. — ქერი. უ̈ა̈რგი ჩა̈უ ესერ ჰგმინთექ' ა̈სკნე (ბზ. 413) — თავადის ცხენი ქერისაკენ გადახტებაო. ლიჯნი-ლილა̈ში ლი... ჰგმნიშ, ფეტუ̈იშ (ბქ. 69) — ხენათესვა არის ქერის, ფეტვის.

ჰგმნგრა (-რა̈შ, —) ბქ. — პურეული („ქერეული"). ჰგმნგრა მა̈ძ ლა̈სუ̈, ეჯის არა̈ყდ ჩუ̈არა̈ყიდახ (ბქ. 3) — პურეული („ქერეული") რაც იყო, იმას არყად გამოხდიდნენ.

ჰგნირ იგივეა, რაც **ჰუ̈ნი̄რ**.

ჰგრელ (ხოჰრელა, მა̈ჰრელე‖მგჰრელა ზს., მაჰრელა ლშხ., მგჰრელ ლნტ.) — ჭრელი. ამის ხეწა̈დ ჰგრელ და̈უ̈ (ბზ. 390) — ეს დაინახა ჭრელმა დევმა. ჰგრელ ყალუ̈ ხოშ'ესერ თე ხაგ (ანდ.) — ჭრელ ძაღლს თვალი უფრო ადგასო. ალე ჰგრელ ბალახ ლი (ლშხ., ხორ. 7) — ეს ჭრელი ბალახია. ღოლძაქა̈ ჯუ̈ეგს ლოქ ეშხუ ჰგრელ ყინალ ხეჩდა (ლნტ. 217) — ცხერის ფარას ერთი ჭრელი ბატკანი ურევიაო. ძაძუდ ხოჰრელა ლეკა̈ბხენქა ბეფშს ახოშხებ კაბულდ (ლნტ.) — ძაძუმ უფრო ჭრელი საკაბისაგან ბავშვს კაბა შეუკერა.

ჰგრემ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჰერამ** (-ა̈რ ბქ., ლნტ., -ალ ლშხ.) — ჭრელა (ძროხის სახელია). ეჯძა̈რს ეშხუ ფირუ̈ ხორდახ, ჰგრემ ხოჟხა̈ნხ (ბზ.) — იმათ ერთი ძროხა ჰყავდათ, ჭრელა ერქვა („ერქმიათ"). ჰერამ ლი ესა მეჰა̈დე?

(ლნტ.) — ჭრელა მოსულიაო?

ჭჷრქჷ̄ნ, ჭჷრჴჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჭჷრქჷნ, ჭჷრჴჷნ** ბქ., ლნტ. — ჭიხვინი. [ჩა̈ყდ] ა̈ნკიდ ჭჷრქნა (ლნტ. 206) — ცხენმა დაიჭიხვინა (ჭიხვინი 'გა'იღო) ჩა̈ყილდდ ლა̈ძკიდ ხოშა ჭჷრჴჷნ (მოჟ. 322) — ცხენმა ძლიერად დაიჭიხვინა. შდრ. **თჷრტჷ̄ნ.**

ჭჷრჭყჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჭურჭყუნ** ლშხ., **ჭჷრჭყჷნ** ბქ., ლნტ. — ჭიჭყინი. ქო̄რხა̈ნ ჭჷრჭყჷ̄ნ ისმო̄ლდა (ბზ.) — სახლიდან ჭიჭყინი ისმოდა. იმნა̈რუ ჭჷრჭყნიდეს ალ ბეფშ? (ლნტ.) — ეს ბავშვი ნეტავ რატომ ჭიჭყინებს?

ჭჷრჴჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჭჷრჴჷნ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. 1. იგივეა, რაც **ჭჷრქჷ̄ნ.** 2. ჭახაჭუხი, ბათქა-ბუთქი. ჩუ ლა̈̄სუ̂ თოფრე ჭჷრხჷ̄ნ (ბზ.) — იყო თოფების ბათქა-ბუთქი. დეცხენ ჭჷრხჷნ ანსჷმდა (ლნტ.) — ციდან ჭახაჭუხი გაისმა.

ჭჷქრი (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — პრიალა, სიპი, სწორი მედაპირი. ხოჩა ჭჷქრი სჷლჷნა̈რ ოხუ̂ასუ (ბზ.) —კარგი პრიალა სულგუნები გავაკეთე. ეჯძა̈რს თუ̂ით ბა̈ჩ ჭჷქრი ლარაძსჷ' ოსდახ ჩუ (ბქ. 197) — იმათ თითო ქვა სწორმედაპირიან სათიბში დაუდეიათ.

ჭჷშჴ იხ. **ჭიშჴ.**

ჭჷშჴა̈შ (-იშ, -ხაშა̈რ) ზს., ლშხ., **ჭიშჴაშ** (-არ) ლშხ. — ფერხული. ჭჷშხა̈შს იჩოხ ი ილრა̈̄ლხ (ბზ. 13) — ფერხულს ცეკვავენ და მღერიან. ჭიშხაშს იჩოხ ხატარ სგობინ (ლშხ. 26) — ხატების წინ ფერხულს ცეკვავენ. ამეჩუნი ჭჷშხა̈შ ხე̄რახ (მოჟ. 104) — აქაც ფერხული ექნებათ.

ჭჷშჴრა̈̄შ (-იშ, -ხრა̄შა̈ლ||ლაჭჷშხრა̄შა̈ლ) ბზ., **ჭჷშჴრა̈შ** (-იშ, -ა̈ლ) ბქ., **ჭიშჴრა̄შ, ლაჭშჴარა̄შ** (-არ) ლშხ., **ლეჭშჴარა̈შ** (-რაშა̈ლ) ლნტ. — ფერხთით. ეჩი საფლა̈უ̂ეი̄ნ ეშხუ ლეტუ̂რე ხატუ̂არ ჭჷშხრა̈̄შ (ბზ. 407) — იმის საფლავზე ფერხთით ერთი სანთელი ანთია.

ჭჷჭჷნდ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლხმ., **ჭჷჭჷნდრა** (-რა̈შ, -როლ) ლხმ., **ჩჷჭჷ̄ნდ** (-არ) ლშხ., **ჩიჭჷნდ** (-ა̈რ) ლნტ., ბოტ. — ტირიფი. მინდუ̂ერისგა ლჷგ ჭჷჭჷნდ (ბზ.) — მინდორში ტირიფი დგას. ჩიჭჷნდ ხოჩა თუ̂ალა̈შ მეგამ ლი (ლშხ.) — ტირიფი ლამაზი ხეა.

ხ

ხ-[1] — მეორე სუბიექტური პირის პრეფიქსი: **ხი**შხ̈ჷნი — ინახავ. **ხა**მა̄რე — ამზადებ. **ხი** — ხარ.

ხ-[2] — ბრუნვაუცვლელი ობიექტის პრეფიქსი მესამე პირში: **ხ**აყა — ჰყავს. **ხ**ალა̈ტ — უყვარს. **ხ**ა̄რ — აქვს.

-ხ[3] — 1. მრავლობითი რიცხვის სუფიქსი მესამე სუბიექტურ პირში: დიგე**ხ** — აქრობენ, ტიხე**ხ** — აბრუნებენ. 2. მრავლობითი რიცხვის სუფიქსი მეორე ობიექტურ პირში: ჯალა̈ტ**ხ** ბზ., ლნტ. — გიყვართ, ჯაღმახ**ხ** ბზ., ლშხ. — გქვიათ. 3. მრავლობითი რიცხვის სუფიქსი ბრუნვაუცვლელობიექტიან ზმნების მესამე პირში: ხაყა**ხ** — ჰყავთ, ხა̄რ**ხ** — აქვთ.

ხაბნა, ღაბნა (-ნა̈̄შ, -ნა̈̄რ ბზ., -ნა̈შ, -ნოლ ბქ.), **ღაბნა** (-ნა̄შ, -ნა̄ლ||-ნე̄ლ) ლშხ., **ღა̈ბენა** (-ნა̈ღშ, -ნა̈რ) ლნტ., ზოოლ. — მოზვერი. [ალ] მა̄რა მურყჷამს ეშხუ ხაბნა̈̄ გჷა̈რე ხალჷე̄ნა (ბზ. 1) — ამ კაცს კოშკში ერთი მოზვერის ტყავი ჰქონია. უნჭყად ხაბნა დემ ესერ სედნი (ანდ.) — გაუხედნავად მოზვერი არ დარჩენილაო. ჩჷადაზიეხ ეშხუ ღა̈ბენა (ლნტ. 172) — ერთი მოზვერი დაკლეს.

ხაბჷრზა̈კ (-იშ, -ზაკა̈რ) ბზ., **ხარბჷზ** (-ა̈რ) ბქ., **ხაბჷრზაკ** (-ალ) ლშხ., **ხაბჷზრა̈კ** (-რაკა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — სამამთრო. მასა̈რდ ჴედნი ხაბჷრზა̈კ (||ხარბჷზ) (ბქ. 289) — სამამთრო ბლომად მოდის. ბოფშა̈რს სურუ ხალა̈ტხ ხაბჷზრა̈კ (ლნტ.) — ბავშვებს სამამთრო ძალიან უყვართ.

ხაბჷრზრა̈კ იგივეა, რაც **ხაბჷრზა̈კ.**

ხაზა̈რ (-იშ||ხაზრიშ, ხაზრა̈ლ) ბზ., **ხაზარ** (-ზრიშ, -ზრალ) ლშხ. — მასრა. ჯჷინელდ ჟა̈გს ხაზრა̈ლთესგაღ იდე̄სგდახ (ბზ.) — ძველად თოფის წამალს მასრებშიც იყრიდნენ (იდებდნენ).

ხათრ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ხა̈თრ** ბქ., ლნტ. — ხათრი. ალას ბაბა̈̄ ხათრშჷ ჯა̈ჩო (ბზ. 259) — ამას მამის ხათრით გიკეთებ (გიშვები). ისკჷი დიე ხა̈თრშჷ ხჷა̈ის ხჷითმინე (ლნტ.) — დედამენის ხათრით ბევრს ითმენ.

ხალ იგივეა, რაც **ჰა̄ლ.**

ხალთა (-თა̈̄შ, -თა̈რ) ბზ., **ხალთ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ხალთა, გუდა. [მალჷლდდ] შიხჷშ ხალთ ყ'ანგჷერშლე (ბქ. 91) — მელამ ხალთა ნახშირით აავსო.

ხალიკ იგივეა, რაც **ხა̈ლიკ.**

ხალხ იგივეა, რაც **ხა̈ლხ.**

ხამ იგივეა, რაც **ხა̈მ.**

ხამა, ჰამა ბზ. **ხემა** ბქ., ქს. კითხვ. ზმნზ. — როგორ, როგორ თუ. ჰამა, მი მა̄მ მიხალდაღა ალა?! (ბზ.) — როგორ, ეს მე არ ვიცოდი?! ხამა იმაჷ?! ჴა̈ნ ლა̈ქჷთა̈რთე (ბზ. 366) — როგორ თუ საით?! ხარის მოსაპარად. ხემ`ესერ ღა̈რ?! მა̈ყმა̈ყ ღა̈ჷა̈შ [მუხჷბე ხჷი] (ბქ. 264) — როგორ თუ ვინ ვარ?! ბაყბაყ დევის ძმა ვარ. ხემა მაღ ლოქ ხაწ̈გხ (ლშხ. 73) — როგორ თუ რა მჭირდება?! ხემა ღა̈რ ხჷი?! (ლნტ. 220) — როგორ თუ ვინ ვარ?!. ხამა მიშგუ გჷეშ მა̈ღ ირი?! (ჰოეზ. 44) — როგორ თუ რა ჩემი საქმე იქნება?!

ხამო̄რა, ხამორა იგივეა, რაც **ხამრა.**

ხამრა (-რა̈̄შ, -რა̈̄ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ.), **ხამო̄რა, ხამრა** (-რა̄შ, -რე̄ლ) ლშხ., **ხამორა, ხამრა** (-რა̈ღშ, -რა̈ლ) ლნტ. — ღორის ხორცი (ღორეული). ეჯღა̈რს ეშხუ ფელიკ ხამრა ხორკვნხ (ბზ.) — იმათ ერთი ფელიკი ღორის ხორცი ეკიდათ. ხოშა ნალალდ ხამრა̄შს იზბიხ (ლშხ. 32) — უმეტესად ღორის ხორცს ჭამენ. ლინთჷისა ხამრაჷშ ისელდახ თხჷიმს

(ლნტ.) — ბაჰთარში ლორის ხორცით ირჩენდნენ თავს.

ხან იგივეა, რაც **ხა̈ნ**.

ხანგა̈რ (-იშ||-გრიშ, -გრა̈ლ) ზს., **ხანგარ** (-გრიშ, -ალ) ლშხ. — ხმალი, მახვილი. მიჩა ფა̈რ ი ხანგა̈რდ ესერ ხაყლჳნი (ბზ. 267) — შენი ფარისა და მახვილის მეშინიაო. ამ დრეჳქა ლა̈შიალდ ხა̈ლჳენახ ხანგრა̈რ (ბქ. 241) — ამ დროს საბრძოლველად ხმლები ჰქონიათ. ფუთას ხანგა̈რ ოხუშგუნა (პოეზ. 302) — ფუთას ხმალი უშიშელია. კნინ. **ხანგრი̄ლ** ბზ., **ხანგრილ** ბქ., **ხანგარე̄ლ** ლშხ. ხანგრილს მიშგჳა ფოყს ესჳრეკნე (პოეზ. 136) — ჩემს ხმალს (ხანჯარს) გვერდზე („თეძოზე") დავიკიდებ.

ხანთალ (-იშ||-თლიშ, -ა̈რ ბზ., -თლა̈შ, -ა̈რ ბქ., -თლიშ, -არ ლშხ.) — წვეტიანი საკიდი. ჳოქჳრეშ ხანთალს ჟი ლოლრეკნედ! (პოეზ. 302) — ოქროს (წვეტიან) საკიდზე დავკიდებთ!

ხანსარ (-სრა̈შ, -სრა̈ლ ბზ., -სრიშ, -ა̈რ ბქ.), **ხაშარ** (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ბზ. ყინულის დიდი ნამსხვრევები. ზაჳლადა̈ლ ლაჰრა̈ყჳნ ხანსარ ახლჳახ (ბზ.) — მაფხულში არყის გამოხდისას ყინულის ნამსხვრევები მოაქვთ. 2. ბქ. მყინვარი. ხანსარჟი ხჳა̈რიდ (ბქ. 206) — მყინვარზე ვართ. 3. ქს. თრთვილი. ძინა̈რს ბალა̈ხს ხაშარ ხაზგდა (ლნტ.) — დილით ბალახს თრთვილი ედო.

ხანჯარობ იგივეა, რაც **ხანჯრა̄ლობ**.

ხანჯა̈რ (-იშ||ხანჯრიშ, ხანჯრა̈ლ ბზ., -ჯრიშ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ხანჯარ** (-ჯრიშ, -ჯრალ) ლშხ. — ხანჯალი. ლჳაშ ჩჳა̈ძჳჰ ხანჯარშჳ (ბზ. 40) — ჯიხვი ხანჯლით დავკალი. ეჯნემ ხანჯა̈რ ხაჰიდ (ბქ. 41) — იმან ხანჯალი დაარტყა. თოფ, ტამბაჩად, ხანჯარ — მაგ ჟი ხა̄ზხ კუბს (ლშხ. 37) — თოფი, დამბაჩა, ხანჯალი — ყველაფერი ზედ აძევს კუბოს. ჲერჳა̈ჲს ჩუ ხემედგნ, ვერცხლი ხანჯა̈რი ლა̈რტყ ხულჳან (ლნტ.) — ვისაც შეეძლო (შეეძლებოდა), ვერცხლის ხანჯალი და ქამარი ჰქონდა. კნინ. **ხანჯრი̄ლ** ბზ., **ხანჯალო̄ლ** ლშხ., **ხანჯრგლ** ბქ., ლნტ.

ხანჯრარობ იგივეა, რაც **ხანჯრა̄ლობ**.

ხანჯრა̄ლობ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ხანჯრარობ** (-ა̈შ, —) ბქ., **ხანჯარობ** (-იშ, —) ლნტ. — ხანჯლებით ჩხუბი. ა̈ნსყა̈ნ ხანჯრა̄ლობ (ბზ.) — გაიმართა ხანჯლაობა. ლი ძლგდ ხანჯრა̄ლობ (ლშხ. 37) — არის დიდი ხანჯლაობა. ალ ლიცჳა̈ლს გაჩარობ ი ხანჯარობ ა̈ხეჰამ (ლნტ.) — ამ ჩხუბს დანისა და ხანჯლის ტრიალი (დანაობა და ხანჯლაობა) მოჰყვა.

ხარა̈ბ (-იშ, —) ზს., **ხარაბ** (-რბა̈შ||-იშ, — ლხმ., ლნტ.), **ხარებ** (-იშ, —) ლშხ., რელიგ. — ხარება. ამზაჳ ხარა̈ბ თანაფჳნლო ლი (ბზ.) — წელს ხარება აღდგომის შემდეგაა. ხარა̈ბ ლადა̈ლ ჩჳა̈დჰა̄ჳდარ (ბზ.) — ხარება დღეს გაავდრდა. ამზაჳ ხარაბ ცა̈შ ხეხოლი (ლნტ.) — წელს ხარება ხუთშაბათს ხვდება.

ხარბ იგივეა, რაც **ხა̈რბ**.

ხარბიან იგივეა, რაც **ხა̈რბია̈ნ**.

ხარბუზ იგივეა, რაც **ხაბურზა̈კ**.

ხარდან იგივეა, რაც **ჭარდა̈ნ**.

ხარებ იგივეა, რაც **ხარა̈ბ**.

ხარშჳ (-ა̈შ||-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **ხარჩჳ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ხორცის ნახარში წვენი. ხარშჳა̈ ნა̈ბიდჳჟი ჰა̈ლჳა̈ მეგმა̈რ ანჴა̈დხ (ბზ. 303) — ნახარშის („ხარშვის") ნასხამზე ალვის ხეები ამოვიდა. ხარშჳ ჩუ ლაიშხ ალჲა̈რდ (ბქ.) — ამათ ნახარში დალიეს.

ხარძილ, **ხა̈რძილ** იგივეა, რაც **ხა̈რზილ**.

ხარჯ იგივეა, რაც **ხა̈რჯ**.

ხარჯიკ იგივეა, რაც **ხა̈რჯიკ**.

ხარჯობ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ., -იშ, — ლნტ.), **ხა̈რჯობ** (-ა̈იშ, —) ბქ. — 1. პურობა, სადილობა, ვახშმობა. გიოშერა̈ლს მეჳარ ხარჯობ ხა̄რხ (ბზ.) — გიოშერებს დიდი პურობა აქვთ. 2. ხარჯი (მიცვალებულისა). ჯჳინალდ გუშკჳეშმოყ ხარჯობ ლას (ლნტ.) — ადრე ჩვენთან ხარჯის მიტანა სჩვეოდათ (ხარჯობა იყო).

ხატ იგივეა, რაც **ხა̈ტ**.

ხაჳიზ იგივეა, რაც **ხაჳის**.

ხაჳის (-იშ||ხაჳსიშ, ხაჳსა̈რ ბზ., -იშ, -არ ლშხ.), **ხაჳიზ** (-ჳზიშ, -ა̈რ) ბქ. — ხავსი. ცხეკისა ხავისს ოსლაკენ (ლშხ.) — ტყეში

ხავსს წაეაწყდი.

ხაშარ იგივეა, რაც **ხანსარ.**

ხახჷ იხ. **ხა̈ხჷ.**

ხა̈დჷრდ იხ. **ჰა̈დჷრ.**

ხა̈თრ იგივეა, რაც **ხათრ.**

ხა̈ლიკ (-იშ‖ხა̈ლკიშ, ხა̈ლკა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ.), **ხალიკ** (-არ) ლშხ., **ხგლა̈კ** (-ა̈რ) ლნტ. — ღორღი, ხრეში. ხჷა̈ჲ ხა̈ლიკ ა̈ხკჷა̈დხ ქორ ლაგა̈მჟი (ბზ.) — სახლის აშენებისას ბევრი (ქვა-)ღორღი დასჭირდათ (მოუნდათ). თგქე ლა̈სყეიჟი ხგლა̈კს ხონა̈ჩდეხ (ლნტ.) — დუღაბის მომზადებისას ხრეშს ურევენ.

ხა̈ლხ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ხალხ** ლშხ. — ხალხი. ამხა̄ჷ ლგმშიდჷ̄ნე̄ლი ხა̈ლხს (ბზ. 87) — ხალხს ამაში ჰყრიდა თურმე. ათხე ლენტეხა თელ ჩუბე შჷა̈ნჲა̈ ხა̈ლხჷშ ლი გჷეში (ლნტ. 9) — ასლა ლენტეხი მთლიანად ქვემოსვანებით (ხალხით) არის სავსე.

ხა̈მ[1] (-იშ, ხამა̈რ) ზს., ლნტ., **ხამ** (-არ) ლშხ., ზოოლ. — ღორი. მგხმჷრიდ ნა̈ბუზს ა̈გითე ანჴიდ ხამა̈რ (ბზ. 343) — საღამოს მეღორემ სახლში მოიყვანა ღორები. ამეჩუ ტყა̈რ ხა̈მშჷ გჷეში ლა̈სჷ ცხეკ (ბქ. 18) — აქ ტყე გარეული ღორით სავსე იყო. ზომხაჲ ხამს ჩჷადძი̄ნეხ ძინარს მე̄ჷარ დო̄სგ (ლშხ. 15) — საახალწლო ღორს დილით ძალიან ადრე დაკლავენ. ხენწჲფს ხეყადდა ხამა̈რე მგლდელ (ლნტ. 293) — ხელმწიფეს ღორების მწყემსი ჰყავდა.

ხა̈მ[2] (-იშ, —) ჩბხ. იხმარება გამოთქმაში **ხა̈მ ხეყა̈რ** — ილაჯი გაუწყდა.

-ხა̈ნ ბზ., **-ხენ** ბქ., ქს., თანდებული — -გან, -დან. ბოფშა̈რდ ჴანა̈რ ანრეკლეხ ლახჷ**ხა̈ნ** (ბზ.) — ბავშვებმა მთიდან ხარები მორეკეს. ა̈მეჴდელი ნებოზს და̈ჷ ლათხუარ**ხენ** (ლნტ. 227) — საღამოს დევი ნადირობიდან დაბრუნებულა (სანადიროდან მოსულა).

ხა̈ნ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ხან** ლშხ. — ხანი. აჩა̈დ ხა̈ნ (ბზ. 85) — გავიდა ხანი. ეჩუნღო ხჷა̈ჲ ხა̈ნ აჩად (ბქ. 10) — იმის შემდეგ დიდი ხანი გავიდა. ხა̄რხ ჷო̄ბა ხანს ლიდჲარა̄ლ ი ლითრე (ლშხ. 37) — პურობა და სმა დიდხანს აქვთ. ალ მარე ხჷა̈ჲ ხა̈ნს ხოსკიდდა ალმინს (ლნტ. 301) — ეს კაცი ამათ დიდხანს უყურებდა.

ხა̈ჲბჷირ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — მტერი, ნაგავი. [ეჯჲა̈რს] ჷა̈შჲა ხა̈ჲბჷირ ხოზხ (ბქ. 308) — იმათ ბევრი ნაგავი უყრიათ (უძევთ).

ხა̈რბ (-იშ, -ა̈ლ) ზს., ლნტ., **ხარბ** (-ალ) ლშხ. — ხარბი, მოშურნე. ხა̈რბ მა̄რად ხოდრა მა̄მა გჷეშ ლი (ბზ.) — ხარბ კაცზე უფრო ცუდი არაფერია. ეჯი სურუ ხა̈რბ მარე ლი (ლნტ.) — ის ძალზე ხარბი კაცია.

ხა̈რბია̈ნ (-იშ, -ბიანა̈ლ) ზს., ლნტ., **ხარბიან** (-ალ) ლშხ. — შურიანი, ხარბი'ანი'. ბეფშჷს მეჷარ ხა̈რბია̈ნ ა̈ხფას (ბზ.) — ბავშვი ძალზე შურიანი გამოვიდა. ა̈მკა̈ ხა̈რბია̈ნ მა̈დ ხეკჷეს ხესე (ლნტ.) — ასეთი შურიანი არ უნდა იყო.

ხა̈რზილ (-ზლიშ, -ა̈რ) ბზ., **ხარძილ** (-იშ, -არ) ლშხ, **ხა̈რძილ** (-ა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — ხარისძირა. ხა̈რძილი ძირა̈ლ მარ ლეყჷფურე (ლნტ.) — ხარისძირას ფესვები უნდა ამოვთხარო (ამოსაძრობი მაქვს).

ხა̈რძილ იგივეა, რაც **ხა̈რზილ.**

ხა̈რხჷილ (-ჷლიშ, -ა̈რ) ბზ., **ხერხულ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ხერხჷილ** (-ა̈ლ) ლნტ. — აივანი. ზურა̄ლა̈რ ხა̈რხჷილჟი სგურდახ (ბზ.) — ქალები აივანზე ისხდნენ. [ცხჷი] ჟ'ა̈სეცაყ ალ დაჷა̈რე ხერხჷილჟი (ლნტ. 186) — ისარი ამ დევების აივანზე დაერჭო.

ხა̈რჯ (-იშ, ხარჯა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ.), **ხარჯ** (-ალ) ლშხ. 1. ხარჯი (საჭმლისა). ზექბათგრ ხა̈რჯს ამა̄რა (ბზ. 260) — ზექბათური ხარჯს ამზადებდა. ლამორაჷჟი̄ნა ხარჯ ხაკუხ ხჷა̄ჲ (ლშხ. 46) — მედიატორობისას ბევრი ხარჯი სჭირდებათ (უნდათ). ლაგჷა̈ნისკა ლა̈ჲდი ხეკჷეს მიჩა ხა̈რჯ ათოჴგდეს (ლნტ. 52) — ტირილშიც თავისი ხარჯი უნდა წაუღოს. 2. საგზალი. ჰყინტდ ხა̈რჯ ადჲე შუკჷს (ბქ. 66) — ბიჭმა გზაზე საგზალი წაიღო. 3. ხარჯი (ფულისა). თეთრი ხა̈რჯ (ბზ.) — ფულის ხარჯი.

ხა̈რჯიკ (-ჯკიშ, -ა̈ლ‖ხა̈რჯკა̈ლ) ბზ., **ხარჯიკ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ბალთა, აბზინდა. მგსგრთა̈ჷს ხა̈რჯიკ მეძგჷბე ხა̄დ (ბზ.) — მოსართავს ბალთია მოგლეჯილი ჰქონდა.

ხა̈რჯობ იგივეა, რაც **ხარჯობ.**

ხა̈სდ ბქ., ზმნზ. — ჩქარა, სწრაფად. ჟ'ანგგა̈ნ ალ მარე ი ყორ ჩჷადკარე ხა̈სდ (ბქ.

142) — ეს კაცი ადგა და კარი სწრაფად გააღო.

ჴა̈ტ (-ი̇შ, ხატა̈რ) ზს., ლნტ., **ჴატ** (-არ) ლშხ. 1. ხატი. გეზლო̄დ ლა̈სჳ მიშგუ ჴა̈ტ-ლა̈ლჳრი̄ნა (ბზ.) — შეილი იყო ჩემი საფიცარი ხატი (ხატი საფიცარი). ამეჲსგა ჯჳინელ ხატა̈რ მასა̈რდ ზგჷხ (ბქ. 70) — ამაში ძველი ხატები ბლომად ძევს. მაშედუ ლოქ ხა̄რხ ალ ხატ ი ჯჳარ (ლშხ. 47) — შეეწიოთ ეს ხატი და ჯვარიო. გუშკჳე ლაჯჳამა̈რისა ხჳა̈ი ხატა̈რ ა̈რიხ (ლნტ.) — ჩვენს ეკლესიებში ბევრი ხატია. 2. ფიცი (დაფიცება ხატზე). **ჴა̈ტი ლიკჳშე** (ბზ., ლნტ), **ჴა̈ტჳემ ლიკჳშე** (ბქ.) — ფიცის (ხატის) გატეხა. ამის ესერ ჩოთკჳი̄შა ჴა̈ტ (ბზ. 347) — ამას ფიცი გაუტეხიაო. ჴა̈ტ ნა̈კჳიშ გეზლა̈შ გეზა̈ლს ესერ ახდენა (ანდ.) — განატეხი ფიცი შვილიშვილს მოჰკითხეიაო. ეჩა ხოშას ჴა̈ტ ათოკჳიშა (ლნტ.) — იმის წინაპარს (უფროსს) ფიცი გაუტეხია. ხატი გჳიკუშიხ მიჩაში! (ჰოეზ. 40) — მისი ფიცი გაგვიტეხეს!

ჴა̈ჩო იგივეა, რაც **ჴეჩო**.

ჴა̈ხჳ (-იშ‖-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ჴახჳ** (-იშ, -არ) ლშხ., ბოტ. — ხახვი. ლინთჳისგა ქა̈მ ჴა̈ხჳ ჩუ იკჳრა̈მი (ბზ.) — ზამთარში ხახვი გარეთ გაიყინება. ჰარტმა̈რისგა ალა̈შიხ ლახანას, ჴა̈ხჳს... (ბქ. 69) — ბოსტნებში თესავენ კომბოსტოს, ხახვს. ლობიოს ხჳეჩოდ ჳოხრახჳიშს, ნიორა̈ს, ჴა̈ხჳს (ლნტ. 37) — ლობიოს ვუმერებით ოხრახუშს, ნიორს, ხახვს. კნინ. **ჴა̈ხულდ** ბქ., ლნტ.

ჴა̄ლ იგივეა, რაც **ჰა̄ლ**.

ჴა̄ლმოშ იგივეა, რაც **ჰა̄ლმოშ**.

ჴედ[1] (-იშ, -ა̈რ), **ჴედა** (-და̈̄შიშ, ჴედია̈რ) ბზ., **ჴედი/ა** (-დია̈შ‖-და̈შ, -დია̈რ‖-დოლ ბქ., -დიჲშ‖-და̈ჲშ, -დია̈ლ‖-და̈ლ ლნტ.), **ჴედი** (-დი̄შ, -არ) ლშხ., კითხვითი ნაცვალსახელი — რომელი. ჴედ ბეფშჳ ანჴა̈დ? (ბზ.) — რომელი ბავშვი მოვიდა? ჴედა ესერ ლი მიჩა ჭა̈შ (ბზ. 269) — რომელია ჩემი ქმარიო? ჴედა ჰა̈ნ წჳა? (ბქ. 200) — რომელი ხარი ჩანს? ჴედა ჯიცხა — ჩუ ლისედ ა ლიზი? (ლნტ.) — რომელი გირჩევნია — დარჩენა თუ წასვლა? ჴადაშ ხოშა წჷილდანდ ჯულჳეხ? (ჰოეზ. 70) — რომელს უფრო სუფთად გაქვთ?

ჴედ[2] იგივეა, რაც **ჰედ**.

ჴედი იგივეა, რაც **ჴედ**[1].

ჴედრა (-რა̈̄შიშ, —) ბზ., განუსაზღვრ. ნაცვალსახ. — რომელიმე. ლახ ამხჳ ჴედრა̈̄შ ჩუ მ'ა̄თყერხ, ეჩქ'ე̄სერ მინე ჯაყჳა̈რ... ზისხშუ კჳე̄თხეხ (ბზ. 244) — თუ რომელიმეს რამე მოგვივიდეს, მაშინ ჩვენი ჯაყვები სისხლით წვეთავდნენო (წვეთავდნენ იქნებაო).

ჴედურდ იგივეა, რაც **ჰა̈დურდ**.

ჴედჳაჲ იგივეა, რაც **ჴედჳა̈̄ჲ**.

ჴედჳა̈ჲ იგივეა, რაც **ჴედჳა̈̄ჲ**.

ჴედჳა̄ლე (-ლე̄მიშ, — ბზ., ლშხ., -ლე̄შ, — ლშხ.), **ჴედჳალე** (-ლეშ, — ბქ., -ჲშ, — ლნტ.), განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახ. — რომელიმე, რომელიღაც. ჴედჳა̄ლე ქა̄ლერდად! (ბზ.) — რომელიმე გამოდით! ჴედჳალე ყჳრიჳს მარა̈ნისკა ლემესკ ათასედა (ლნტ. 111) — რომელიღაც ბრიყვს მარანში ცეცხლი დარჩენია.

ჴედჳა̈̄ჲ (-იშ, -ჳა̄ჲა̈რ) ბზ., **ჴედჳა̈ჲ** (-იშ, -ჳა̈ჳ ბქ., -ჳა̈ჲშ, -ალ ლნტ.), **ჴედჳაჲ** (-ჳო̄ჲშ, -არ) ლშხ., მიმართებითი ნაცვალსახ. — რომელიც. ჩჳესწჳე̄ნეხ ეჯ სი̄მაქ — ე, ჴედჳა̈̄ჲ ერ ბამბი კარაჳისგა სგურდა (ბზ. 330) — დაინახეს ის ქალიშვილი, რომელიც (რომ) ბამბის კარაეში იჯდა. [ლენტეხას] ლჷგ ძღჷდ საა̈ჳადმყოფო, ჴედჳა̈ჲს ხჳა̈ჲ ნა̈ირ განყოფილება̈რ ხულჳე (ლნტ. 9) — ლენტეხში არის (დვას) დიდი საავადმყოფო, რომელსაც მრავალგვარი განყოფილება აქვს.

ჴეკ[1] (-იშ, -ა̈რ ბქ., -არ ლშხ.) — მწირი, ხრიოკი ადგილი. ამექა ჴეკ აგი ლი (ბქ.) — აქ მწირი ადგილია.

ჴეკ[2] (-იშ, -ა̈რ) ლხმ. — ხორბლეულის საწყაო ჭურჭელი.

ჴეკა̈რჩხი იგივეა, რაც **ხ-ეკა̈̄რჩხი**.

ჴელმწიფ იგივეა, რაც **ჴელწიფ**.

ჴელწიფ (-იშ, -წფა̈რ) ზს., **ჴენწიფხე** (-ხემ, -ხოლ) ბქ., **ჴენწიფ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ჴენწიფ**, **ჴელმწიფ** (-ა̈რ) ლნტ. — ხელმწიფე. შჳანა̈რს ჴელწიფ მა̄დ ხეკჳა̈დხ (ბზ. 31) — სვანებს ხელმწიფე არ უნდოდათ. ზულჳა̈შ ამხე ძგიდს ლგმა̈რდ ეშხუ ჴენწიფხე (ბქ. 218) — ზღვის აქეთა ნაპირას ერთი ხელმწიფე ყო-

ფილა. ეჯ ხენწიფს ხაყენა ზითუნახაჷ (ლშხ.) — იმ ხელმწიფეს მზეთუნახავი ჰყოლია. ეჲმინს ლახახჷიდა სკჷებინ ხენწიფ (ლნტ. 172) — იმათ წინ ხელმწიფე შეხვდა.

ხემა[1] ლხმ., ზმნს. — თანდათან. ჯჷინელ ხემა ეჯჲი თეფნი (ლხმ.) — ძველი თანდათან იკარგება.

ხემა[2] იგივეა, რაც **ხამა.**

ხემა მადე ბქ., **ხემა მო̈დე** ლშხ., **ხემა მა̈დე** ლნტ. — როგორ არა. ჯეწადხ ესა ლეგლარდაჟი ისკჷი ლაჯჷმილა? — ხემა მა̈დე! (ლნტ.) — ავადმყოფობისას გნახეს თუ არა შენმა ძმებმა? — როგორ არა.

ხემალალ, ხემამოშ ბქ., **ხემა̈ჲმოშ** ლშხ., **ხემა̈ჲმოშ** ლნტ., მიმართ. ზმნს. — როგორც. დინა ხემალალ მიჟ, ამჟი ანარჰა (ბქ.) — გოგო როგორც მზე, ასე ანათებდა.

ხემამოშ იგივეა, რაც **ხემალალ.**

ხემა̈ჲმოშ იგივეა, რაც **ხემალალ.**

ხემა̈ჲ ლშხ., **ხემა̈ჲ** ლნტ., ზმნს. — როგორც კი. ხემა̈ჲ ანჴად, შიშდ ჩჷადყჷრდა (ლშხ.) — როგორც კი მოვიდა, უცებ დაწვა.

ხემა̈ჲმოშ იგივეა, რაც **ხემალალ.**

-ხენ იგივეა, რაც **-ხა̈ნ**[2].

ხენკი იგივეა, რაც **ხუნკჷი.**

ხენსრა იგივეა, რაც **ხონსრა.**

ხენწიფ იგივეა, რაც **ხელწიფ.**

ხენწიფხე იგივეა, რაც **ხელწიფ.**

ხერა̈ს (-იშ, —) ბზ., **ხერას** (-რსიშ, —) ბქ. **ხირეს** (-იშ, —) ლშხ. — რიგი, ჯერი. ათხე მიშგუ ხერა̈ს ლი (ბზ.) — ახლა ჩემი ჯერია. ადა̈იდ ალა̈რე ხერას ანჴად (ბქ. 26) — კვლავ ამათი რიგი მოვიდა.

ხერნი იგივეა, რაც **ხჷერნი.**

ხერხა̈ლ (-იშ, -ალა̈რ) ბქ. — სარის ლობიო.

ხერხულ იგივეა, რაც **ხა̈რხჷილ.**

ხერხჷილ იგივეა, რაც **ხა̈რხჷილ.**

ხერხჷლა იგივეა, რაც **ჲერხჷ.**

ხეურდ ბქ., ჩართული სიტყვა — ალბათ. ალა̈რს ესერ ხეურდ ჩუ ხა̈მედახ მინე ლიხოლი (ბქ. 57) — ამათ ალბათ ჩვენი დახვედრა შეუძლიათო

ხეჲს (-იშ, -ა̈რ ბზ., ლნტ., -არ ლშხ.) — საუზმე. მა̈ჲ მიზეზ ლი... ერე ღო ხეჲსს დო̈მ ხიკედ? (ბზ. 339) — მიზეზი რა არის, რომ არ საუზმობ (საუზმეს არ იღებ)? ჩუ ლალემედ ხეჲს! (ლნტ.) — ვისაუზმოთ (შევჭამოთ საუზმე)! ხეჲსი ლიკედს ხჷემურჯალე (ჰოჯზ. 270) — საუზმის აღებას ვაპირებ'დი'.

ხეჲსობ (-იშ, —) ბზ., ქს. — საუზმობა; საუზმობის დრო. ხეჲსობ გჷა̈რ (ბზ.) — ესაუზმობთ (საუზმობა გვაქვს).

ხეშნაჲრ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — ბექთარი. მეჴრა̈ლს ჯასდა̈ნდა ხეშნაჲრე (ჰოჯზ. 100) — მკლავებზე ედგა ბექთარი.

ხეხჷ (-იშ, -ა̈რ‖ლა̈ხხჷა ბზ., ხახჷემ, ხეხჷა̈რ‖ლა̈ჲხჷა ბქ.), ⌈**ჲ**⌉**ეხჷ** (-იშ, ლაჲხჷა ლშხ., ლა̈ჲეხჷა ლნტ.) — 1. ცოლი. ათხე ალა... მიჩუ ხა̈დ ხეხჷდ (ბზ. 289) — ახლა ეს შენ გყავდესო (გქონდესო) ცოლად. ამეჩუ პაპ ი მიჩა ხეხჷ ლგმზიგხ (ბქ. 8) — აქ მღვდელი და მისი ცოლი სახლობდნენ თურმე. ხოჩა ჲეხჷ ხა̈ყენა სოლომანს (ლნტ.) — სოლომანს კარგი ცოლი ჰყოლია. ლა̈ხხჷა მიშგუ, იმ ღალ გა̈რგლიდ? (ჰოჯზ. 54) — ჩემო ცოლებო, რას ამბობთ? კნინ. **ხეხჷილდ, ხეხჷილ** ბზ., **ჲეხჷლ** ლშხ., **ჲეხჷილდ** ლნტ. ხეხჷილ ჯირდა ჩინ მაჩენე (ჰოჯზ. 134) — ცოლი გყავდა ყველაზე უკეთესი. 2. ბქ. ქალი. ხეხჷა̈რ ლამშაჲას ა̈რიხ (ბქ.) — ქალები სამუშაოზე არიან.

ხეხჷ-ჭა̈შ (-იშ‖-მიშ, -ა̈რ) ზს., ⌈**ჲ**⌉**ეხჷ-ჭა̈შ** (-იშ, -არ) ლშხ., **ჲეხჷ-ჭა̈შ** (-ა̈რ) ლნტ. — ცოლ-ქმარი. ლა̈სჷხ ეშხუ ხეხჷ-ჭა̈შ (ბზ. 351) — იყო ერთი ცოლ-ქმარი. ლგმა̈რდელიხ ეშხუ ხეხჷ-ჭა̈შ (ბქ. 212) — ყოფილა ერთი ცოლ-ქმარი. ფოყა-ბარჯა ხეხჷ-ჭაშს ლოხჷშხჷინხ (ჰოჯზ. 66) — თეძო-ბეჭი ცოლ-ქმარს შეუნახეს.

ხეჴშდა̈ნი (ლოხჴეშდა̈ნა̈ნ‖ა̈მჴეშდა̈ნა̈ნ, ლა̈ხჴეშდანა̈ნ‖ახჴეშდა̈ნა̈ნ; ლა̈ხჴეშდა̈ნი‖ა̈ხჴეშდა̈ნი) ბზ., **ხ-ეჴშდა̈ნი** (ა̈მჴეშდნან, ლა̈ხჴეშდნან; ლახჴეშდნი) ბქ., გრდუკ. — ხრავს (ეხვრება). მა̈ლ ყიბჲა̈ნ ხეჴშდა̈ნი ბულჲას (ბზ. 416) — მელა ბეჭის თავზე ხრავს ბუდას. შდგჭრე ლა̈ნგჷჭად ჟჲლ ესერ ჯიჯჷა̈რს ხეჴშდა̈ნი

(ანდ.) — კბილების გასამაგრებლად ძაღლი ძვლებს ხრავს.

ხიად! შორისდ. — სიხარულო, საყვარელო, გენაცვა! (იხმარება მიმართვისას). ხიად, მა̈დ ჰ̄რა მიზ̧ეზ? (ბზ. 340) — სიხარულო, რა არის მიზეზი? (მიზეზი რა იქნება?!). [ლგჯე] ჩუ ლოქ ოთჟოლიინ ხიად! (ლშხ. 8) — რძე ჩავკეთე. გენაცვალე! ო, ხიადი, ჟოთარ ფუსდა (ჰოეზ. 12) — ო, გენაცვა, ოთარ ბატონო! ალ ბეფშ ლი მიშკჟი ლხინ ი ხიად (ლნტ.) — ეს ბავშვი ჩემი ლხინი და სიხარულია. **ხიადჟულ!** ბზ., ლშხ., შორისდ. — სიხარულო! ყოჩაღ! ბარაქალა! ხიადჟულ ეჯა, მიჩა ნაზიმ ჟოქჟრ ლი! (ბზ.) — ყოჩაღ ის, თავისი წონა (ზომა) ოქროა! ამთა̈ნ ლოქ დე̄სამა ლგმა̄რ, ჟოდ ხიადჟულ ლოქ! (ლშხ. 77) — ამისთანა არაფერი ყოფილა, ო, სიხარულოო! ო, ხიადულ, თამარ დედფა̈ლ! (ჰოეზ. 2) — ო, სიხარულო, თამარ დედოფალო!

ხია̈რ იგივეა, რაც **ხია̈̄რ.**

ხია̈რილდა̈შ, ხია̈როდო ბქ., ზმნს. — თითქმის, კინალამ. იხ. **ხია̈̄რ.**

ხია̈როდო იგივეა, რაც **ხია̈რილდა̈შ.**

ხია̈̄რ ბზ., **ხია̈რ** ბქ., ზმნს. — კინალამ, თითქმის. [დეჲბერდ] ლა̈ჩჟ ქა̄დგა̄თჟე ხია̈̄რ (ბზ. 399) — დედაბერმა ირემი თითქმის გაათავა. [ნალჟყურდ] ხია̈რ ჰაჰრიშ ცხაპ ყ'ოსქჟიც და̈შდჟს (ბქ. 16) — ვაჟმა დათვს ხერხემალი კინალამ ჩაუჭრა.

ხილ (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ხილი. ხილს ხოშა ლალა̈ლს ჩი მიჩა-მიჩა ყა̈ხე ხაშხა (ბქ. 282) — ყველა ხილს მეტწილად თავ-თავისი სახელი აქვია. სასა̄შისა ხილჰ̄ მასარდ ხეშან ჰეგმარს (ლშხ. 4) — სასაშში ხეებს ხილიც ბლომად ასხია. ხილა̈ლ მგი ლიხ, კჟეთხეხ (ლნტ. 315) — ხილი მწიფე რომაა, ცვივა. 2. ხეხილი. [ხჟა̈დ] ა̈ნშენე ხილდ (ბზ. 243) — ხეხილმა ბევრი 'გა'მოისხა.

ხილმა̈ხილ (-ა̈შ, —) ზს., **ხილმახილ** (-იშ, —) ლშხ., ლნტ. — ხილეული. ხჟა̈̄დ ხილმა̈ხილ ანჴა̈დ ამ ზაჟ (ბზ.) — წელს ბევრი ხილეული მოვიდა. ნენჴერას ხილმა̈ხილ მასა̈რდ წჟა (ბქ. 282) — ლენხერ'ი'ს (ხეობაში) ხილეული ბევრია.

ხილობ (-ა̈შ, — ზს., ლნტ., -იშ, — ლშხ.) — ხილიანობა, ხილობა. ეზერ ესერ ხილობ ლი (ბქ.) — კარგი ხილიანობააო. ხოჩა ხილობ ხა̄რხ (ლშხ.) — კარგი ხილობა აქვთ.

ხინ (-იშ, —) ბზ., ქს., **ხლინ** (-იშ, —) ბქ. — ლხინი. შჟა̈ნ უშხჟა̄რ ლა̈ხნაბნა̈ნ, ერე უშხჟა̄რე თხჟიმი უცჟრუნა ლგმა̈̄რლესჟხ ხინშჟ ი ჰირშჟ (ბზ. 4) — (მთელი) სვანეთი (ერთმანეთს) შეეფიცა, რომ ერთმანეთი არ დატოვონ ჭირსა და ლხინში. ხე̄რიხ ხინ ეჯ ლადეღ (ლშხ. 38) — იმ დღეს ლხინი ექნებათ. ხინ ი ლახდადალ ხოჩჟემინახ (ჰოეზ. 88) — ლხინი და სამხიარულო გადაუხდიათ (გაუკეთებიათ). **ხინ ი ხიად!** (ლშხ.) — ლხინი და სიხარული!

ხინობ (-ა̈შ, — ზს., -იშ, — ლშხ.) — ლხინობა (ლხინის გადახდა). [დაჟარს] ძღგდ ხინობ ხა̄დახ (ლშხ. 54) — დევებს დიდი ლხინი ჰქონდათ.

ხინჰკ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ხინჰ** (-არ) ლშხ. — სილა. ხოლა ხინჰკა̈რხენქა ლგლესა̈ჟე ქორს ქა̈ხეტყგცერან ჰჟა̈დჟა̈რ (ლნტ.) — ცუდი სილით შელესილ სახლს კედლები ჩამოეშალა.

ხიპე (ოხგპ, ახიპ; ა̈ხპე ზს., ახპე ლშხ., ახუპ, ა̈ხიპ; ახპე ლნტ.,) გრდმ. — ხეთქს, აპობს. ბეფშჟდ სემი ლგგრე ახიპ (ბზ.) — ბავშვმა სამი კვერცხი გატეხა (გახეთქა). კჟახნესს ნესკა ლექჟა ხიპეხ (ლნტ.) — გოგრას შუაზე აპობენ.

ხირეს იგივეა, რაც **ხერა̈ს.**

ხირესშჟ ლშხ., ზმნს. — რიგრიგობით.

ხირკ (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — ხრიკი, სარმა; ფანდი, ილეთი. ხაჰიდ ა̈მირმდ [და̈ჟს] ხირკ (ბქ. 261) — ამირანმა დევს სარმა გამოსდო (დაარტყა). ლაბორგიალყი ბაჯუდ ეჯკა̈ლი ხირკ ახოსყე, ერე შიშტ ასაფიშტჟ (ლნტ.) — ჭიდაობისას ბაჯუმ ისეთი ილეთი გაუკეთა, რომ მყისვე წააქცია.

ხირკა̈დ (-კა̈იშ, -კაუ) ბზ., **ხირკა̈** (-იშ, -კა̈უ ბქ., -კაუ ლხმ., -დშ, -კა̈ლ ლნტ.), **ხირკად** (-კა̄დშ, -კე̄ლ) ლშხ. — ორშიმო. ჩჟ'ანღრი, ილრა̄ლ — იბზი, ყ'ანღრი, ილრა̄ლ — ხაიდ (ხირკად) ლშხ. — ჩამოდის, მღერის — ძლება, ამოდის, მღერის — შია (ორშიმო). ქა ლოქჟ

ახოჯიდ ხირკა̈ კეცხენჲი ლჷინალა̈ ლაკადდ (ლნტ.) — ჭურიდან ღვინის ამოსაღებად ორშიმო გამოუტანიათ.

ხირჷლ იგივეა, რაც **ხი̄რჷ̈ლ.**

ხი̄და̈რ ბზ., **ხი̄დარ!** ლშხ., შორისდ. — სიხარულო! სიყვარულო! (მიმართვისას). ოჲ, ხი̄და̈რ, სი ხია̄?! (ბზ.) — ოჰ, სიხარულო, შენა ხარ?! ეჲ, დეცე̄ ხი̄დარ! (ლშხ.) — ჰეი, დედის სიყვარულო!

ხი̄რჷ̈ლ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ხირჷლ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ხი̄რჷლ** (-იშ, -არ) ლშხ. — მხიარული. ლა̈ხჲადა̄ლჷჲი ხი̄რჷ̈ლა̈რ ლიხ (ბზ.) — ქეიფის დროს (ქეიფზე) ყველანი მხიარულნი არიან. **ხი̄რჷლდ** ბზ., ლშხ., **ხირჷლდ** ბქ., ზმნს. — მხიარულად. ეჯი ხირჷლდ ესღგრდ (ბქ. 296) — ის მხიარულად მიდიოდა.

ხლინ იგივეა, რაც **ხინ.**

-ხო ლნტ., თანდებული — -კენ. ქორხო — სახლისაკენ. ქალა̈ქსხო — ქალაქისაკენ.

ხო—ა შედარებითი ხარისხის მაწარმოებელი კონფიქსი **ხოშჩა** — უფრო ბებერი. **ხომხა** — უფრო ახალი. **ხოდრა** — უფრო ცუდი. **ბოლდარა** (ლნტ.) — უფრო ცუდი.

ხოათჷა იხ. **ხოჲთჷა.**

ხოაშა იგივეა, რაც **ხოჭშა.**

ხობგა იხ. **ბგგი.**

ხობდნჲე̄რა იგივეა, რაც **ხობგდნიე̄რა.**

ხობედნიერა იგივეა, რაც **ხობგდნიე̄რა.**

ხობენარა იგივეა, რაც **ხობგდნიე̄რა.**

ხობგდნიე̄რა იხ. **ბედნიერ.**

ხობგნდლჷალა იხ. **ბანდლჷალ.**

ხოგრილა იხ. **გრილ.**

ხოდთხელა იხ. **დგთხელ.**

ხოდრა იხ. **ხოლა.**

ხოზგ̄სყა იხ. **ზგ̄სყი.**

ხოთთენა იგივეა, რაც **ხოთთჷენა.**

ხოთთჷენა იხ. **თჷეთ˚ჷ˚ნე.**

ხოთთხელა იგივეა, რაც **ხოდთხელა.**

ხოკორა̈ჲ (-რა̈ჲშ, -ა̈ლ) ბზ., **ხოკორაჲ** (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ., **ხოკორა** (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — 1. ბზ. მწარე კვახის (აყიროს) ჭურჭელი. 2. უშგ. არყის ქერქის ჭურჭელი ხაჭოსათვის.

ხოლა (ხოდრა, მადრე̄ნე ბზ., ლშხ., ხონდრა, მანდრენ ბქ., ხოლდარა, მადრენე ლნტ.) — ცუდი, უვარგისი; გამოუსადეგარი. ლეზჷებს ესერ ხოლა ქჷინ ხოჯან (ბზ. 368) — საჭმელს ცუდი სუნი უდისო. ალე ხოლა მეშხე ლიც ლი (ლშხ. 2) — ეს ცუდი შავი წყალია. ეჯის ხაქჷდა ხოლა ლერექჷა̈ლ (ლნტ. 294) — იმას ცუდი განსაცმელი ეცვა. **ხოლა̄მდ** ბზ., ლშხ., **ხოლამდ** ბქ., ლნტ., ზმნს. — ცუდად. ჰყინტ ხოლა̄მდ ლღმშდაბინ (ლშხ.) — ბიჭი თურმე ცუდად იქცეოდა. ჲერეხი ხოჩილ ლიხ, ჲერეხი — ხოლდარა (ლნტ. 18) — ზოგი უკეთესია, ზოგი უფრო ცუდი. **ხოლა თჷალა̈შ** (ზს.) — უშნო, ულამაზო. **ხოლა კა̈ფვიშ** (ბზ.) — ფიცხი, ავგული. **ხოლა კჷმა̈შ** (ბზ.) — დონდლო, დოყლაპია, უქნარა (ცუდი საქონელი). **ხოლა ჯა̈დიშ** (ბზ.) — ღორმუცელა (ცუდი მუცლისა). **ხოლამთე მეყჷჩე** (ბქ.) — უზრდელი. **ხოლემ ლითქე** (ბქ.) — უბედურების თესვა („ცუდის დაგროვება, ჩაყენება“). **ხოლა მა̄რე** (ბზ.) — ცუდი კაცი. **ხოლა თე** (ბქ.) — ავი (ცუდი) თვალი. **ხოლა გჷი ხოზ** (ბქ.) — გული ერევა. **ხოლა მა̈ზიგ!** (ბქ.) — ცუდი ავადმყოფობა! (წყევლაა). **ხოლა მახალ** (ბქ.) — ცბიერება. **ხოლა ფაჷ** (ბქ.) — ცუდი ჯოხი. გადატ. უბედურება, გაჭირვება. **ხოლა შია̈რე ფუსდ** (ბქ.) — ქურდი, ცუდი ხელების პატრონი (ბატონი).

ხოლგჷარა იხ. **ლჷგჷა̈რ.**

ხოლდარა იხ. **ხოლა.**

ხოლე̄რება (-ბა̈შ, — ბზ., -ბა̄შ, — ლშხ.), **ხოლერება** (-ბა̈შ, —) ბქ., **ხოლორობა** (-ბა̈ჲშ, —) ლნტ. — ცუდი, საშინელება, უბედურება. ამკა̈ლიბ ხოლე̄რება დე̄სამა მიწჷა (ბზ.) — ამისთანა საშინელება არაფერი მინახავს.

ხოლორობა იგივეა, რაც **ხოლე̄რება.**

ხოლჯამშა იხ. **ლგჯმაშ.**

ხომაშარა იგივეა, რაც **ხომშარა.**

ხომე̄ნშგჷა იგივეა, რაც **ხონშგჷა.**

ხომნეშკჷა იგივეა, რაც **ხონშგჷა.**

ხომჲა იგივეა, რაც **ხომჭა.**

ხომფუკუა იხ. **ფუკუი.**

ხომშარა იხ. **მაშრი.**

ხომშხა იხ. **მეშხე.**

ხომჩა იხ. **მეჩი.**

ხომცხა̄ნა იხ. **მგცხი.**

ხომჭა̈ხუა იხ. **მუჭხუი.**

ხომხგმა იხ. **მგხიმ.**

ხომჰა იხ. **მგჰი.**

ხონგრა იხ. **მეგრე.**

ხონგრილა იხ. **გრილ.**

ხონგუმა იხ. **გუა̈მი.**

ხონგუჰა იხ. **მეგჰე.**

ხონდრა იგივეა, რაც **ხოდრა.**

ხონეცნა იგივეა, რაც **ხონცინა.**

ხონი[1], **ხონ** ზს., ლნტ., **ხონი̄** ლშ., ნაწილ. — თითქოს. ხონი ჯე ლესეს ჩიმი მგსყეი, ეჯმა̈გს რაგა̈დი (ლნტ.) — თითქოს თვითონაა ყველაფრის გამკეთებელი, იმდენს ლაპარაკობს.

ხონი[2], **ხონ** ზს., ლნტ., **ხონი̄** ლშ., ჩართ. სიტყ. — გინდ, თუნდაც, თითქოს. ხონი ლეს ი ხონ ნო̄მა (უშგ.) — გინდ იყოს და გინდ არა. ხონი ეშხუ ომჩედლასუ ი ხონი მერმე, მიშგოუ ეშხუ ლი (ბქ.) — გინდ ერთი წასულიყო და გინდ მეორე, ჩემთვის სულერთია. ხონი̄ ჩუ მგსყე ლე̄სეხ (ლშ.) — თითქოს მერიგებული იყვნენ.

ხონი̄ იგივეა, რაც **ხონი**[2].

ხონკი იგივეა, რაც **ხუნკუი.**

ხონკუეშტა იგივეა, რაც **ხონკუშდა.**

ხონკუი̄ იგივეა, რაც **ხ̣უნკუი.**

ხონკუშდა იხ. **მეკუშდე.**

ხონსგლა იხ. **სგელ.**

ხონსრა, ხენსრა (-რა̈შ, -როლ) ბქ. — უცხო, მოულოდნელი, არაჩვეულებრივი (ამბავი...). ქორს როქუ ხონსრა ნომ'ოლჩემნელასუნ (ბქ. 262) — სახლში რამე მოულოდნელი ამბავი არ მოხდარიყოს.

ხონქუე̄რა იხ. **ქუეირ.**

ხონშგუა იხ. **მე̄ნშგუე.**

ხონჩხფა იხ. **მეჩხფე.**

ხონცინა იხ. **ნეცინ.**

ხონძუირა იგივეა, რაც **ხონძურა.**

ხონძურა იხ. **ძუირ.**

ხონწუდა იხ. **ნეწუიდ.**

ხონწუხა იგივეა, რაც **ხონხუწა.**

ხონხუწა იხ. **ნახუწი.**

ხონჯოდა იგივეა, რაც **ხოჯუდა.**

ხოჸეფა იგივეა, რაც **ხოჸფა.**

ხოჸთუა იხ. **ა̈თუ.**

ხოჸფა იხ. **ჸეფ.**

ხორაუ̂ იგივეა, რაც **ხორეუ̂.**

ხორა̈უ̂ იგივეა, რაც **ხორეუ̂.**

ხორგიაჸ (-გია̄შ, -გე̄ლ) ლშ. — გორბა, დიდი. მაგ ხორგიაჸ ჩარგაზშე̄რალ (პოეზ. 208) — ყველა გორბა ჩარვამისანები.

ხორეუ̂ (-რუ̂იშ, -რუ̂ა̈ლ ბზ., -იშ, -ა̈რ ბქ.), **ხორა̈უ̂** (-რუ̂ა̈რ უშგ., -ა̈ლ ლნტ.), **ხორაუ̂** (-რუ̂ალ) ლშ. — გროვა, ხორა; კრებული. და̈უს ზექი ხორეუ̂ ხოგ ყორყე̄ნ (ბზ. 320) — დევს კარზე შეშის ხორა უდგას. ჯიჯუი ხორაუ̂ ქოტუშე̄რა̈ლ (პოეზ. 200) — ძვლის საყუდელი (ზვინი) ქოტუაანნი.

ხორუა იგივეა, რაც **ხოხურა.**

ხორუაობ იგივეა, რაც **ხოხურობ.**

ხოსაბრალა იგივეა, რაც **ხოსბრალა.**

ხოსბრალა იხ. **საბრალ.**

ხოფდია იხ. **ფედია.**

ხოფშირა იხ. **ფიშირ.**

ხოღა̈რბა იგივეა, რაც **ხოღრიბა.**

ხოღრიბა იხ. **ღა̈რიბ.**

ხოყუ̂თელა იგივეა, რაც **ხოყუ̂თილა.**

ხოყუ̂თელა იხ. **ყუ̂ითელ.**

ხოშა (ხოშილ, მაშე̄ნე ბზ., ხოშულ, ლშ., ხოშილ; მაშენე ბქ., ლნტ.) — 1. დიდი. ბა̈ზი [ბოფშა̈რ] ხოშა ლემესგს ა̈შუეხ (ბზ. 12) — ბავშვები ამ საღამოს დიდ ცეცხლს ანთებენ. ბეჩუის ხოშა ლინთუ ხა̈მთქუა (ბქ. 2) — ბეჩოში დიდი გამთარი იცის (სჩვევია). 2. უფროსი. ეჯჸა̈რე ხოშას ბექნუ ხაქხენა (ბზ.) —

იმათ უფროსს ბექნუ რქმევია. ხოშა მუხჳბად ჩჳადლჳენე ჯგჷრა̄გჳშ (ლშხ. 51) — უფროსმა ძმამ წმინდა გიორგით დააფიცა. მეზგემი ხოშას სემი ჰყგჷნტა̈რ ხა̈რდენა (ლნტ. 8) — ოჯახის უფროსს სამი ვაჟი ჰყოლია. 3. **ზ მ ნ ს.** — უფრო. ლახჳა̈რ ბა̈რდ ხოშა ლაწყლანალ ესერ ლიხ (ანდ.) — მთები ბარზე უფრო სუფთააო. ხადაშ ხოშა ჸყილდანდ ჯუღჳეხ (პოეზ. 70) — რომელს უფრო სუფთად გაქეთ. **ხოშა ბაბა** (ზს., ლშხ.) — ბაბუა. **ხოშა გჳი̄მიშ** (ბზ.), **ხოშა გუმი** (ბქ.) — დიდგულა. **ხოშა მგნწირ** (ზს.) — მეტწილად. **ხოშა ლადა̈ლ, ნადა̈ლ** (ბზ.), **ხოშა ნადალდ** (ლშხ.) — უმთავრესად. **ხოშა ნა̄თი** (ბზ., ლშხ.) — მეტი წილი.

ხოშაობ იგივეა, რაც **ხოშობ.**

ხოშაუსჳახჳიშ იგივეა, რაც **ხოშე̄რობა.**

ხოშე̄მიშთა̄ნ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ. — უშეელებელი, უზარმაზარი. ხოშე̄მიშთა̄ნ დოლებ ანშყა̈დ (ბზ.) — უზარმაზარი ლოდი (დოლაბი) გადმოეარდა.

ხოშე̄რობა (-ბა̈̄შ, -ბა̈̄ლ) ბზ., **ხოშაუსჳახჳიშ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ., **ხოშე̄რობა, ხოშე̄რება** (-ბა̄შ, -ბე̄ლ) ლშხ., **ხოშორობა** (-ბა̈ჲშ, -ბა̈ლ) ლნტ. — უზარმაზარი, ვეებერთელა. ჰა̈ზჳისგა ხოშე̄რობა ჰა̈ლჳა̈ მეგა̈მ ხა̄გდა (ბზ.) — ეზოში უზარმაზარი ალვის ხე იდგა. ეჲმინს ხოშორობა დაბ ხუღჳანს (ლნტ.) — იმათ ვეებერთელა ყანა ჰქონდათ. იხ. **ხოშე̄მიშთა̄ნ.**

ხოშილ იხ. **ხოშა.**

ხოშობ (-ა̄შ, —) **ხოშო̄ბ** (-ა̄შ, —) ლშხ., **ხოშაობ** (-იშ, —) ლნტ. 1. დიდობა. ფეკჳნას ნალჯგნ ხოშობყი ესერ ლახშყედა (ანდ.) — ლეკვს ნალიზიანები დიდობისას გახსენებიაო. 2. უფროსობა. ჩჳა̈სესად მიჩ ხოშაობ (ლნტ.) — მას უფროსობა დარჩა.

ხოშორობა იგივეა, რაც **ხოშე̄რობა.**

ხოშო̄ბ იგივეა, რაც **ხოშობ.**

ხოჩა (ხოჩილ, მაჩენე ზს., ლნტ., ხოჩულ, მაჩე̄ნე ლშხ.) — კარგი, კეთილი. სარაგცახა̈ნ ხოჩა მეგმა̈რ ლგგხ (ბზ. 369) — წყაროსთან კარგი ხეები დგას. [ყაბე სოფლა̈რს] ხოჩა ლახჳა̈რ ხუღჳახ (ბქ. 1) — ზემო სოფლებს კარგი მთები აკრავს (აქვთ). ამე̄ჲსა ლიხ ხოჩა სგიმარ (ლშხ. 1) — აქ კარგი ვეძებია. გუშკჳ ცხეკა̈რისკა ხჳა̈ჲ ხოჩა მეგამ ითხი (ლნტ. 16) — ჩვენს ტყეებში ბევრი კარგი ხე არის (მოიპოვება). **ხოჩა̄მდ** ბზ., ლშხ., **ხოჩამდ** ბქ., ლნტ., **ზ მ ნ ს.** — კარგად. ალ დი̄ნა ჲა̈ნრექჳა̈ნ ხოჩა̄მდ (ბზ. 327) — ეს გოგო კარგად შეიმოსა. [ზურა̄ლს] ხოჩა̄მდ ხახლე̄ნა ალ გჳეშ (ლშხ. 51) — ქალს ეს საქმე კარგად სცოდნია. ა̈დლეთან ხოჩამდ (ლნტ. 149) — კარგად დაღამდა. მინ როქჳ ხოჩამდ ჩუჲ ა̈დჳოხშმა̈ნხ (პოეზ. 92) — მათ კი კარგად ივახშმესო. **ხოჩა გჳიმი ლიდი** (უშგ.), **ხოჩა გუმი ლიდისგ** (ბქ.) — კარგ გუნებაზე დადგომა (კარგი გულის ჩადება). **ხოჩა კა̈ნიშ ამსჳალდ** (ბზ.) — კარგი გარეგნობის (კანის) ადამიანი. **ხოჩა თჳალა̈შ** (ზს.) — ლამაზი. **ხოჩა ლჳრდბა̈შ** (ზს.) — გულუხვი, ხელგაშლილი. **ხოჩა ლადელ!** ზს., ლშხ., **ხოჩა ლადა̈ლ, ხოჩა ლა̈დელ!** ლნტ. — გამარჯობა! (კარგი დღე!) მისალმებისას. ხოჩა̄ჳ ლადა̈ლ ჯა̄რ მეჯჳეგს! (ბზ. 320) — კარგი დღემც გქონდეს მეჯოგეს! [ბეჳა] სგომჴედელი ი „ხოჩა ლადელ“ ხოქჳა (ბქ. 197) — ბევა შემოსულა და „გამარჯობაო“-უთქვამს. ხოჩა ლა̈დელ, ჰყგნტა̈რ! (ლნტ.) — გამარჯობათ, ბიჭებო! **ხოჩა ლე̄თ!** ბზ., ლშხ., **ხოჩა ლეთ!** ბქ., ლნტ. — ღამე მშვიდობისა! კარგი ღამე! (გამოსალმებისას). ხოჩა ლეთუ ჯარხ ბაზი ი ამანლო ლა̈ჲდი! (ლნტ.) — კარგი ღამეც გქონოდეთ ამაღამ და ამის მეორე დღევაც! **ხოჩა ნა̈ბოზ!** ბზ., **ხოჩა ნებოზ** ბქ., ქს. — საღამო მშვიდობისა! (კარგი საღამო!) (მისალმებისას). ხოჩა ნა̈ბოზჳ ჯა̄რხ! (ბზ.) — საღამო მშვიდობისა! (კარგი საღამოც გქონოდეთ!).

ხოჩერება იგივეა, რაც **ხოჩე̄რობა.**

ხოჩე̄რობა (-ბა̈̄შ, —) ბზ., **ხოჩე̄რება** (-ბა̄შ, — ლშხ.), **ხოჩერება** (-ბა̈შ, —) ბქ., **ხოჩორობა** (-ბა̈ჲშ, —) ლნტ. — ქონება, დოვლათი (სიკეთე). [ალჲა̈რდ] ანკოკჳეხ მა̈გ, და̈̄ჳა̈ ხოჩე̄რობა (ბზ. 403) — ამათ, დევს რაც ქონება ჰქონდა, შეაგროვეს. ხოჩერება ლასგჳრათელისგა დემ ესერ ანღრი (ანდ.) — სიკეთე მჯდომარესთან თავისით არ მოვა.

ხოჩილ იხ. **ხოჩა.**

ხოჩორობა იგივეა, რაც **ხოჩე̄რობა.**

ხოჩულ იხ. **ხოჩილ.**

ხოწრანა იხ. **წგრნი.**

ხოწყგლიანა იხ. **წყილია̈ნ.**

ხოჭრელა იხ. **ჭგრელ.**

ხოხრა იგივეა, რაც **ხოხჳრა.**

ხოხრო̄ბ იგივეა, რაც **ხოხჳრობ.**

ხოხჳრა (ხოხრილ, მაჭჳრე̄ნე) ბზ., **ხოხრა** (მაჭრენე‖მაჭენ ბქ., ხოხრო̄ლ, მაჳრე̄ნე ლშხ.), **ხორჳა** (მაჳრენე) ლნტ. — პატარა, უმცროსი. ხოხჳრა დია̈რ მიჩა̈შდ ესერ ლოჭოდახ (ბზ. 358) — პატარა პური მე მომცესო. [კჳიციანს] ხოხრა დინა მასა̈რდ ლახლატგნ (ბქ. 9) — კვიციანს უმცროსი გოგო დიდად შეუყვარდა. ლა̈მხჳრს ხენჩგდიხ.... ხოხრა ლიცო̄ლარ (ლშხ. 2) — ცხენისწყალს პატარა წყლები უერთდება (ერევა). ხორჳა ჭყინტს ჯა̈ჳრ ხარ (ლნტ. 30) — უმცროს ბიჭს ჯავრი აქვს. კ ნ ი ნ. **ხოხჳრე̄ლ, ხოხჳრი̄ლ** ბზ., **ხოხჳრილ** ბქ., **ხოხრო̄ლ** ლშხ. [ეჯი] ხოხრო̄ლ ლგმა̄რ (ლშხ. 55) — ის უმცროსი ყოფილა. იხ. **კოჭო̄ლ.**

ხოხჳრობ (-ა̈შ, —) ზს., **ხოხრო̄ბ** (-აშ, —) ლშხ., **ხორჳაობ** (-იშ, —) ლნტ. — პატარაობა, უმცროსობა, ბავშვობა. ხოხჳრობჷი̄შ მა̈გ ჩუ მაშყიდ (ბზ.) — პატარობისდროინდელი ყველაფერი მახსოვს. დი ხოხრობჷი ათდაგანხ ჩუ (ბქ. 63) — დედა ბავშვობისას მოუკვდათ. მა̈დმა ხოჩანდა ალ ბეფში ლისკდის ხორჳაობჷი (ლნტ.) — პატარობისას ამ ბავშვის შეხედვას არაფერი სჯობდა.

ხოჯჳდა იხ. **ჯო̄დი.**

ხოჯჳდია̄მს ბზ., ლშხ., ზ მ ნ ზ. — უფრო შორს. ნიშგჳეჲხა̈ნ ლა̈თხჳიარა̈ლ ხოჯჳდია̄მს ლიხ (ბზ.) — ჩვენგან სანადირო ადგილები უფრო შორსაა. იხ. **ჯო̄დი.**

ხოჯჳნელა იხ. **ჯჳინელ.**

ხოჭშა იხ. **ჭა̈ში.**

ხოგრჟა იხ. **გრჟი, ირჟი.**

ხო̄ჲშა იგივეა, რაც **ხოჭშა.**

ხუბდა იგივეა, რაც **ხჳიბდა̈'ჲ'.**

ხულ იგივეა, რაც **ხჳლ.**

ხულა̈ იგივეა, რაც **ხჳლა̈ჲ.**

ხულუგჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.), **ხულუგ** (-იშ, -არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ხულუგო, უფხო პური. იმსგა̈̄ჲ ყჳბლა̈ჲ ხულუგს როქ ლალა̈̄შიდ? (ბზ.) — განა უფხო პურს ვთესავთო? ლეზჳებდ ხულჳანდახ ხულუგ (ლნტ.) — საჭმელად უფხო პური ჰქონდათ.

ხუნ (-იშ, -ჳა̈რ ბზ., -ა̈რ ბქ., ლნტ., -ჳარ ლშხ.) — 1. საძირკველი, საფუძველი, ბალავარი. ქორს ხუნჳა̈რ ესერ ნო̄ჳ ოხკგდჷრე! (ბზ.) — სახლს საძირკველი ნუ გამოუთხარეო (გამოუღეო)! დადა სგაჩად კიბიშ ხუნთეჲსგა (ბქ. 34) — დედაბერი კიბის საძირკველში შევიდა. ხოლა თეჳშ ლოქ... ლოხსი̄ნჯჳა ქორა ხუნი ლაქჳცაჲი (ლშხ. 11) — სახლის საძირკვლის გაჭრისას, ცუდი თვალით შეუხედავსო. ხუნს ლაჩჳარე ჩუ აყჳრეხ (ჵოჳზ. 4) — ძირში („საძირკველთან") ირმები წვანან. 2. ბზ. დიდი ლოდი. ბექა̈ჲ ხოშე̄მიშთა̄ნ ხუნჳა̈რს იკედ შია̈რთეჲი (ბზ.) — ბექა უზარმაზარ ლოდებს იღებს ხელში.

ხუნკჳი ბზ., ლნტ., **ხონკჳი, ხონკი** ბზ., **ხენკი** ბქ., **ხონკჳი** ლშხ., ზ მ ნ ზ. — 1. ჩქარა, მალე. ღება̈რ ლიშგრინეს ხენკი იბნეხ (ბქ. 308) — სკები (ფუტკრებისა) ყრას მალე დაიწყებენ. ქჳინილდ ხონკჳი ჲი ლა̈მჩედნი (ჵოჳზ. 128) — იქნებ სული მალე ამომძვრეს. 2. პირველად, ჯერ, უფრო ადრე. სი ახმა̈ზირ ხუნკჳი ღე̄რბეთ! (ბზ. 59) — ღმერთი პირველად შენ დალოცე! ხუნკჳი მგქჳისკდ ხეკჳეს ჲი ხაჴგდეს ლგგრე (ლნტ. 65) — პირველად მთქმელმა უნდა დაარტყას კვერცხი. 3. უწინ, წინათ; კარგა ხნის წინათ. დეც ი გიმ ეზარ ხენკი ესერ ომყელლიხ (ანდ.) — ცა და მიწა კარგა ხნის წინათ გაყრილანო (გაყრილი არიანო).

ხურგჳნ (-ა̈შ, — ბზ., -აშ, — ლშხ.), **ხურგუნ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. 1. ზს., ლშხ. ხრიგინი. ხურგჳნ ანსგმდა (ბზ.) — ხრიგინი მოისმა. 2. ლნტ. ხრამუნი. ჭყინტ ხურგუნ-ხურგუნშჳ იზობდა მგხიმ ლახანას (ლნტ.) — ბიჭი ხრამუნ-ხრამუნით ჭამდა მჟავე კომბოსტოს.

ხურე იგივეა, რაც **ხჳირე.**

ხურხჳნ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ხურხუნ** (-იშ, —) ბქ., ლნტ. — კრუტუნი. ხჳა̈̄ინ ციცჳი ხურხჳნ ისმო̄ლ (ბზ.) — ხშირად კატის კრუტუნი ისმოდა. წელს როქჳ შდგმ

ხაქჳცუნახ ი ხურხუნ როქჳ მა̈ ლი (ბქ.) — ეირს ყურს სჭრიდნენ და კრუტუნი რააო.

ხურჯინ (-იშ||ხურჯნიშ, -ა̈ლ||ხურჯნა̈ლ ბზ., -ჯნიშ, -ა̈რ ბქ., -იშ, ხურჯნა̈ლ ლნტ.), **ხურჯუნ** (-იშ, -ალ) ლშხ. — ხურჯინი. ისგჳი ჲეხჳ ხურჯინთე ესგდ (ბზ. 74) — შენი ცოლი ხურჯინში ჩადევი. ბექნუ ჩუ ხორეკნა ხურჯნა̈ლს წელს (ლნტ.) — ბექნუ ეირს ხურჯინებს ჩამოჰკიდებდა ხოლმე. კნინ. **ხურჯნილ** ზს., **ხურჯუნე̄ლ** ლშხ., **ხურჯუნილ** ლნტ.

ხუტე იგივეა, რაც **ხჳიტე**.

ხჳლ (-იშ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ხულ** (-იშ, -ა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ.) — ყლუპი. ბეფშჳს ლგჯე აშხჳ ხჳლდ გარ ახა̄დ (ბზ.) — ბავშვს რძე მხოლოდ ერთ ყლუპად ეყო. ჯიმილდ ეშხუ ხულ ლეთრე დეშ ადირტყჳ (ბქ. 114) — ძმამ ერთი ყლუპი სასმელი ვერ გადაყლაპა. ალ მარე ეშხუ ხულ არა̈ყს ძინა̈რს ქა იხულდა (ლნტ.) — ეს კაცი ერთ ყლუპ არაყს ყოველ დილით გადაკრავდა (გადაყლაპავდა). კნინ. **ხულულდ** ზს., ლნტ., **ხჳლჳლ** ლშხ.

ხჳლა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ხულა̈** (-ა̈ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ხვრეპია. ჯე ლოქ ლიუ კეცი თხჳიმჟი ღჳინალა ხულა̈? (ლნტ.) — შენ ხარ ჭურის თავზე ღვინის ხვრეპიაო? შჳელი ხჳლაჲ გიოშე̄რალ (ჰოჲზ. 210) — სველიხვრეპია გიოსანები.

ხჳალმა̈ნდ იგივეა, რაც **ჰჳალმა̈ნდ**.

ხჳაჲ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ჲ**.

ხჳარს იგივეა, რაც **ხჳარც**.

ხჳარც (-ა̈შ, —) ზს., **ხჳარს** (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლხს.), **ხჳა̈რბ** (-იშ, —) ლნტ. — მუნი, ქეცი. ა̈ხჭყარდახ ჩი̄ს ხჳარც (ბზ.) — ყველას ქეცი გადაედო. ხჳარცა̈შ ბედიშ! (ბქ.) — ქეცის ბედისა! (თხებს ასე წყევლიან). შდრ. **მახე̄რა**.

ხჳ-ას იხ. **ლი, ლიზ**.

ხჳატ იგივეა, რაც **ლჳატ**.

ხჳა̈ინ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ინ**.

ხჳა̈ჲ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ჲ**.

ხჳა̈ჲდინ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ინ**.

ხჳა̈რბ იგივეა, რაც **ხჳარც**.

ხჳა̈ტა (-ტა̄შ, —) ბზ., **ხჳეტა** (-ტა̈შ, — ბქ., -ტა̄შ, — ლშხ., -ტა̈ჲშ, — ლნტ.) — 'ამო'წყვეტა, გადაშენება, ძირფესვიანად ამოგდება. სი მაგჳა̈ჲ გა̈მა̈შჳ ჯა̈̄ც გეზლი̄რე ხჳა̈ტა?! (ბზ. 234) — შენ როგორ მოგწონს (გემოსი გაქვს) შვილების ამოწყვეტა?! და̄ჳარე ხჳეტა... ლოქ ოხმეკრედ (ლშხ. 75) — დევების ამოწყვეტა გაეიგეთო. ხჳეტა ალ გოჭა̈რს (ლნტ.) — გაწყვეტა ამ გოჭებს! ლა̈მთილა̈შ ისგჳა ხჳა̈ტოში (ჰოჲზ. 102) — შენი სამამამთილოს ამოწყვეტა.

ხჳა̄ჲ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ჲ**.

ხჳა̄ჲდინ იგივეა, რაც **ხჳა̈̄ინ**.

ხჳა̈̄ინ ბზ., **ხჳა̈ინ** უშკ., **ხჳა̄ჲდინ** ლშხ., **ხჳა̈ჲდინ** ლნტ., ზმნზ. — ხშირად, ბევრჯერ. ბეფშჳდ ეჩე ხჳა̈̄ინ ანტჳარა̄ლე სანთლა̈რ (ბზ. 263) — ბავშვმა იქ სანთლები ბევრჯერ აანთო. ხჳა̈ჲდინ მიშიდა ქჯმარა̈ლ მიშკჳი ჯუმილჟი, მარე მა̈ჩ ახჳალჳა̈რ (ლნტ.) — ბევრჯერ გადმომიყრია ცრემლები ჩემი ძმის გამო (ჩემს ძმაზე), მაგრამ ვერ გავაცოცხლე.

ხჳა̈̄ლმი (-მი̄შ, —) ბზ., **ხჳა̈ლმი** (-მიშ, —) ბქ. — ხელებისა და ყელის დაავადების დროს სალოცავი ღმერთი.

ხჳა̈̄ჲ (-ჳა̈̄იშ, —) ბზ., **ხჳა̈ჲ** (-ჳა̈იშ, —) ბქ., ლნტ., **ხჳა̄ჲ**, **ხჳაჲ** (-ჳა̄ჲშ, —) ლშხ. — ბევრი, მრავალი. [შჳა̈ნს] ხჳა̈ჲ მურყჳამ ლჱგ ჩია̈̄გ (ბზ. 1) — სვანეთში ყველგან ბევრი კოშკი დგას. ხელწიფხედ ეჯის ხჳა̈ჲ ბა̈რგ ლახჳემ (ბქ. 41) — ხელმწიფემ იმას ბევრი მზითევი (ბარგი) გაატანა (მისცა). ზურალ მერჳა̈̄გ ხჳა̈ჲ ხეთხოლდახ (ჰოჲზ. 80) — ქალი სხვაგანაც ბევრი ემოვებოდათ. **ხჳა̈ჲხა̈ნს** ზს., ლნტ., **ხჳა̄ჲხანს** ლშხ., ზმნზ. — დიდხანს (ბევრხანს). ხჳა̄ჲხანს ა̄რდახ ეჩე (ლშხ.) — დიდხანს იყვნენ იქ. ალ მარე ხჳა̈ჲხა̈ნს ხოსკიდდა ალმინს (ლნტ. 301) — ეს კაცი ამათ დიდხანს (ბევრხანს) უყურებდა.

ხჳერენი იგივეა, რაც **ხჳერნი**.

ხჳერნი (ოხჳერ, ახჳა̈რ; ა̈ხჳრენი) ზს., **ხერნი** (ოხჳერ, ახჳარ; ა̈ხჳრენი ბქ., ახჳარ; ახჳრენი ლშხ.), **ხჳერენი** (ახჳერ, ახჳა̈რ, ა̈ხჳერენი) ლნტ., გრდუვ. — ინგრევა, იშლება. კოჯა̈რ ხერნიხ, ხერხჯნი მა̈გ ჳშხჳარ (ბქ. 321)

— კლდეები ინგრევა, ყველაფერი ერთმანეთში ირევა. ტაბგიბ ისგლათჳთექა დემის ხჳერნი (ბქ. 233) — ქეიფი („ტაბაკობა“) შუაღამემდე არ იშლება. კოჯ ხჳერენი (ლნტ. 305) — კლდე ინგრევა. ქჳერწილ, მა ლექჳისკ ლი, ჩჳახჳარ (ლნტ. 50) — ქორწილი, რა თქმა უნდა (რა სათქმელია), დაიშალა.

ხჳ-ეს იხ. **ლი, ლიზ.**

ხჳეტა იგივეა, რაც **ხჳა̈ტა.**

ხჳეტენი იგივეა, რაც **ხჳეტნი.**

ხჳეტნი (ონხჳეტ, ანხჳა̈ტ; ა̈ნხჳტენი ზს., ანხჳატ; ანხჳტენი ლშხ.), **ხჳეტენი** (ანჳხჳეტ, ანხჳა̈ტ, ა̈ნხჳეტენი) ლნტ., გ რ დ მ. — წყდება, ილუპება. ლა̈დი ეჯჲარე გჳა̈რიშ დჷა̈რ ა̈რი: ჯა̈მხჳეტჷელიხ (ბზ. 23) — დღეს იმათი გვარის არავინაა: ამოწყვეტილან: ლეჳიზ ისგა ლა̈ხშდახხ ი მგტმად ხჳეტნიხ (ბქ. 252) — საცზალი შემოიელიათ და შიმშილით წყდებიან. ამნილ ეჯჳი ლიხ მა̈ჲდა̈რ, ერე ხჳეტენიხ (ლნტ. 309) — ესენი ისე არიან დამშეულები, რომ წყდებიან.

ხჳიბდა̈˹ჲ˺ (-და̈იშ, -და̈ჳ), **ხჳიბი** (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **ხჳიბდა̈შ** (-იშ, -დაშა̈რ) ლნტ., **ხჳბდა** (-და̄შ, -დე̄ლ) ლშხ. 1. ძმა. ხჳიბდა̈ჲ ლადა̈ღჳ ეჯქ.ჳმა! (ბზ.) — ძმის დღემც შეგვემატოს! (დალოცვაა). ხჳიბდა̈შ, მა̈ჲ ხოჩა მარე ხას! (ლნტ.) — ძმაო, რა კარგი კაცი იყავ! 2. ბქ. ძმობა. მიჩ ქსერ, ხჳიბდა̈ჲღონ, ყორხენქა დემთე ხოზნა (ბქ. 11) — ძმობამ (ძმობას გეფიცები), მე კარს იქით არსად წავსულვარო.

ხჳიბდა̈შ იგივეა, რაც **ხჳიბდა̈˹ჲ˺.**

ხჳიბი იგივეა, რაც **ხჳიბდა̈ჲ.**

ხჳილიმახალ (-ხლა̈შ, — ზს., -ხლაშ, — ლშხ.), **ხჳილმახალ** (-იშ, —) ლნტ. — ცოდნა (მიხვედრა). ხჳილიმახალ ჟი დეშ როქ ილჳნე (ბზ.) — ამ ამბის შესახებ არაფერი ვიცით (ცოდნამდე ვერ დავიფიცებო).

ხჳიმა̈ხჳი (-ჳი̄შ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.), **ხჳიჲ** (-ჳი̄შ, —) ლშხ., **ხჳიჳ** (-იშ, —) ლნტ. — მიხვედრა (თადარიგის დაჭერა); წესრიგი. ხჳიმა̈ხჳის დჷა̈რმოშ ხეხო̄ლდახ (ბზ.) — თადარიგს ვერავინ იჭერდა. მეზგე-მერდე ხჳიმახჳის ესერ ასყა (ანდ.) — ოჯახი თადარიგს მიჰყავსო. ცჳგჳ ხჳიჳს მა̈ჩ ათახჳიდა (ლნტ.) — ცუგუ მისახვედრს ვერ მიხვდა.

ხჳინაჳხი (-ა̈შ, —) ბქ. — მიუხვედრელობა, უყაირათობა. მიჩა ხჳინაჳხის ამგჳა̈რ ესერ ხოყრა (ბქ.) — მის მიუხვედრელობას ასეთი (რამ) უქნია.

ხჳი˹ჲ˺[1] (-მი, —) ზს., **ხჳილ** ბზ. — წესი, რიგი; სამართალი. საბრალ ესერ ჰერ იმგჳა ხასგმდეს, ეჩეჩჳ ქოღ ათხჳიდ ხჳის (ბქ. 210) — საცოდავი (საბრალო) ხმა სადაც მოგესმას, იქ სამართალი (წესი, რიგი) გააჩინე. ხჳილს დეშ ხჳეხჳა (ბზ.) — დაბნეული ვარ.

ხჳი˹ჲ˺[2] (-მი, —) ზს. — ცოდნა; მიხვედრა. ჩი გჳაშჳ მიჩა ხჳიჲ ესერ ხაკჳ (ბზ.) — ყველა საქმეს თავისი ცოდნა უნდა.

ხჳიჲ იგივეა, რაც **ხჳიმა̈ხჳი.**

ხჳირ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ა̈რ ბქ., -ალ ლშხ.) — ხვადი. ხჳირ ციცჳ — ხვადი კატა. ხჳირ და̈შდჳ (ბქ.) — ხვადი დათვი. ალ ჟეღილდ ჯჳ ლი ა ხჳირ? (ლნტ.) — ეს ძაღლი ძუ არის თუ ხვადი?

ხჳირე (ოხჳრ, ახჳირ; ა̈ხჳრე ზს., ახჳრ, ახჳირ; ახჳრე ლნტ.), **ხჳრე** (ახჳირ; ახჳრე) ლშხ., გ რ დ მ. — ანგრევს. ჯჳინელ ქორს ჩიქე დე̄მ ხჳრედ (ლშხ.) — ძველ სახლს ჯერ არ ვანგრევთ. [თათრა̈ლს] ჩჳათოხჳირახ ლაჴჳა̈მ (ლნტ. 109) — თათრებს დაუნგრევიათ ეკლესია.

ხჳიტე (ონხჳტ, ანხჳიტ; ა̈ნხჳტე ზს., ანხჳტ ლნტ.), **ხჳტე** (ონხჳტ, ანხჳიტ; ანხჳტე) ლშხ., გ რ დ მ. — წყვეტს, მუსრს ავლებს, ხოცავს, ჟლეტს. ჰყინტდ ლა̈ჲცხჳა̈ჰ დაშნა̈ჲ ი ხჳიტე ალჲა̈რს (ბზ. 331) — ბიჭმა იშიშვლა ხმალი და ჟლეტს ამათ. მალჳლდდ ქათლა̈რ მა̈გ ჟ'ანხჳიტ (ბქ. 22) — მელამ ქათმებს ყველას მუსრი გაავლო. ჟანხჳიტ და̄ჳარ ჲაკოფდ (ლშხ. 61) — იაკობმა დევები ამოწყვიტა. ხენწიფ ერ კიდა ხა̈ლხს, ჲერბი ეჲზჳმს მებატე ხჳიტა (ლნტ. 295) — ხელმწიფე რომ ჟლეტდა ხალხს, ორ იმდენს მებატე ხოცავდა.

ხჳიჳ იგივეა, რაც **ხჳიმა̈ხჳი.**

ხჷკ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — საფხეკი. ხჷკ ახა̈ჲ! (ბზ.) — [ქვაბის] საფხეკი მოიტანე!

ხჷკ[2] (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — მატლი. ხჷკ ასარ-

დუ̂ნა ლახანას (ლნტ.) — კომბოსტოს მატლები დასევია.

ჴჷლ იგივეა, რაც **ჴჷ̄ლ**.

ჴჷლა̈კ იგივეა, რაც **ჴა̈ლიკ**.

ჴჷლ-ბჷლ იგივეა, რაც **ჴჷ̄ლ-ბჷ̄ლ**.

ჴჷლმაჴჷლ იგივეა, რაც **ჴჷ̄ლმაჴჷ̄ლ**.

ჴჷნსგა (-გე̄მიშ, — ბზ., -გა̈შ, — ბქ.), **ჴჷ̄ნსგე** (-გე̄მიშ, —) ლშხ., **ჴჷნსკა** (-კა̈ჲშ, —) ლნტ. — ნახევარი. [ეჯჲა̈რდ] ქა ხასჩუქუ̂რეხ მინე სა̈ხჷლწ̄იფუ̂ი ჴჷნსგა (ბზ. 284) — იმათ თაეიანთი სახელმწიფოს ნახევარი აჩუქეს. [მალს] ჴჷნსგა ტუფ ამნემ ახტუ̂იმ (ბქ. 27) — მელას ნახევარი ტყავი ამან გააძრო. [ხენწ̄იფ] ჯილდოს ხა̈უ̂დი ჴჷნსგა სახენწ̄იფს (ლშხ. 75) — ხელმწიფე ჯილდოდ აძლევს ნახევარ სახელმწიფოს. ლაკუ̂მაშ ჩუბე სართულიშ მერბე ჴჷნსკაჲსა ლას (ლნტ. 21) — (საქონლისათვის) განკუთვნილი ადგილი სასაქონლე ქვედა სართულის მეორე ნახევარში იყო.

ჴჷნსგა̈მინ ბზ., ლშხ., **ჴჷნსგამჷნ** ბქ., **ჴჷნსკამინ** ლნტ., ზმნზ. — ნახევარჯერ. ჴჷნსგა̈მინ უდჲარალ ხუ̂არდა̈ს (ბზ.) — ნახევარჯერ უჭმელად ვიყავი. ჴჷნსკამინ მიჩა ჭა̈შ კოჯა̈რჟი ლიზელა̈ლს ჟი ხაკუდა (ლნტ.) — მისი ქმარი ნახევარჯერ კლდეებზე სიარულს უნდებოდა.

ჴჷნსკა იგივეა, რაც **ჴჷნსგა**.

ჴჷნწ̄ჷრა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **ჴჷნწ̄ჷრ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — სერი, საქონლის გამოსაცნობად ყურზე შეჭრილი ნიშანი.

ჴჷრ (-იშ, —) ზს., ლნტ., **ჴჷ̄რ** ლშხ. — ბრაზი (გაბრაზება); ჯავრი. ფა̈კუ̂ლდ ამნოუ̂შ ქა̈თტიხ ჴჷრ დი̄ნას (ბზ. 39) — ლეკემა გოგოს სამაგიერო (ჯავრი) ამით გადაუხადა. ჲა̈ს ჴჷრ ესერ აგუ̂ა̈ნე, ჲა̈ს — მაჟჷრ (ანდ.) — ზოგს ჯავრი ატირებს, ზოგს — სიბრალული.

ჴჷრმჷ̄ნ-ტურმუ̂ნ (-ა̈შ, —) ბზ., **ჴჷრმჷნ-ტურმუნ** (-იშ, —) ქს. — მტერევა-ლეწვა. მუშგუ̂რალს... ხო̄ჯხ ჴჷრმჷნ-ტურმუნ (ლშხ. 33) — სტუმრებს მტერევა-ლეწვა უდგათ.

ჴჷრტნი (ჴჷრტინდა̈ს, ჴჷრტინდა; ჴჷრტინდე̄დს ბზ., ჴჷრტინ, ჴჷრტნიუ̂; ჴჷრტნიდეს ბქ., ჴჷრტნის, ჴჷრტნჷდა; ჴჷრტნჷდეს ლშხ., ხუ̂ჷრტნჷდა̈ს, ჴჷრტნიდა; ჴჷრტნიდეს ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ხროტინებს, ხვრინავს. მაშდმა̈რ მარე ჴჷრტნჷდა (ლშხ.) — მთვრალი კაცი ხროტინებდა. იუ̂ა̈ნას ჩუ ლახაგედდა ი ჴჷრტნი (ლნტ. 85) — ივანას დაეძინა და ხროტინებს (ხვრინავს).

ჴჷრტჷ̄ნ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჴჷრტჷნ** ბქ., ლნტ. — ხროტინი. ანსჷმდა ჴჷრტჷნ (ლნტ.) — მოისმა ხროტინი.

ჴჷ̄ლ (-ა̈შ||-იშ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ჴჷლ** ბქ., ლნტ. — ხრიალი; ღრიალი; გაბმული ხმაური (წვიმისა...); ხარხარი. ხასჷმდახ [უ̂ისგუ̂ი] ჴჷ̄ლ დაჭა̈რს (ბზ. 307) — თხებს ვამლის (ცეუნის) ხმა მოესმათ. ეშხუ ლადელ უ̂ჩხა̈შ ჴჷლ გარ ლჷგან (ბქ.) — ერთი დღე წვიმის ხმაური იდგა.

ჴჷ̄ლ-ბჷ̄ლ (-იშ, —) ბზ., ლშხ., **ჴჷლ-ბჷლ** ბქ., ლნტ. 1. დიდი ხმაური. ჴჷ̄ლ-ბჷ̄ლ ა̈დგა̈ნო̄ლ (ბზ.) — ხმაური დაიწყებოდა. მა ჯეყარხ, მაკა̈ლ ჴჷლ-ბჷლ ჯარხ?! (ლნტ.) — რა მოგივიდათ, როგორი ხმაური გიდგათ (გაქვთ). 2. მეხლა-შემოხლა. ხუ̂ა̈ჲ ჴჷ̄ლ-ბჷ̄ლ ეხფასა̈ნ (ლშხ.) — ბევრი მეხლა-შემოხლა მოხდა.

ჴჷ̄ლმაჴჷ̄ლ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლშხ.), **ჴჷლმაჴჷლ** (-ა̈შ, — ბქ., -იშ, — ლნტ.) — რახარუხი; დიდი ხმაური. ა̈ნბინა̈ნ ჴჷ̄ლმაჴჷ̄ლ (ბზ.) — დიდი ხმაური დაიწყო. ეჯგუ̂ა̈რ ა̈ნსყან ჴჷლმაჴჷლ, ქორა̈შ ლიხუ̂ერ მიხალდ (ბქ. 102) — ისეთი ხმაური ატყდა, მეგონა, სახლი ინგრეოდა. ჴჷლ-მაჴჷლ ისმოლდა ცხეკხენ (ლნტ.) — ტყიდან დიდი ხმაური ისმოდა.

ჴჷ̄რ იგივეა, რაც **ჴჷრ**.

ჯ

ჯაარჩუ იგივეა, რაც **ჯაჵიჩ.**

ჯაბჵ, ჯაბ-ჯაბა̈̈ლ (-იშ, —) ბზ., **ჯაბჵ** ბქ., ლნტ., **ჯაბ-ჯაბე̄ლ** ლშხ., **ჯაბ-ჯაბელ** ლნტ., ზ მ ნ ს. — გულაღმა, პირაღმა. ჯაბ˹ჵ˺ ხჵიყ-ჵნა̈ლ (ბზ.) — გულაღმა ვწევები. ყელ ჩჵალ-ყჵინე̄ლი ჯაბ-ჯაბა̈̈ლ (ბზ.) — ძაღლი გულაღმა დაწოლილა. ჴყინტ ჯაბ-ჯაბე̄ლ აყჵრე (ლშხ.) — ბიჭი გულაღმა წევს. [ლგზიე] ხა̈მს ჩუ ხჵა̈-დესკდ ჯაბ-ჯაბელა̈დ (ლნტ. 61) — დაკლულ ღორს გულაღ:მა˹დ˺ ვდებთ. ლუშჵანუ სკამს ჩუ ჷგემხ ჯაჸყი (ლნტ. 71) — სვანურ სკამს გადაყირავებულს (გულაღმა) დგამენ.

ჯადˇ იგივეა, რაც **ჯა̈დ.**

ჯადა̈ჲ, ჯადარა̈ჲ (-იშ, -რაჲა̈ლ) ბზ., **ჯადრა̈, ჯადარა, ჯადა̈** (-დაჳ) ბქ., **ჯადაჲ** (-და̄ჲშ, -დარე̄ლ) ლშხ., **ჯადრა̈** (-ჲშ, -რა̈ლ) ლნტ. — 1. გაუმაძღარი, ღორმუცელა. ალ მა̄რე ისგჵე̄ჲშა̄ლ ჯადარა̈ჲ მა̄დ ლი (ბზ.) — ეს კაცი თქვენსავით ღორმუცელა არ არის. ჯადრა̈ მარე მად მაღ̣ა̈ტ (ლნტ.) — ღორმუცელა კაცი არ მიყვარს. 2. დიდმუცელა, ღიპიანი. ეჯიარ გჵარდ ლიხ ჯადაჲ (ლშხ.) — ისინი გვარად არიან ღიპიანები.

ჯადრა̈ იგივეა, რაც **ჯადა̈ჲ.**

ჯალ იგივეა, რაც **ჯა̈ლ.**

ჯამაშა იგივეა, რაც **ჯამშა.**

ჯამირ (-მრიშ, -ა̈რ) ბზ., **ჯემურ, ჯემჷრ** (-იშ, -მრა̄ლ) ლშხ. — (საქონლის) ფეხების ტყავი. ეჯა ტიშს ჯამირს ხა̈ტმე ნაწჷნგულოშ (ბზ.) — ეჯი ტიშს ლოქ ჯემჷრს ხაკედ (ლშხ.) — ის (სიძუნწით) ტილს ფეხებზე ტყავს აცლისო.

ჯამშა (-შა̈შ, — ბზ., -შა̈შ, — ბქ. -შა̄შ, — ლშხ.), **ჯამაშა** (-შა̈ჲშ, — ლნტ.) — ძალა, ღონე. ჯამშა ესერ ზჷსყისჷ აკლა̈ჵი (ბზ.) — ძალა ნელ-ნელა ˹გა˺ლეწავსო. მჷხა̈როჵ ა̈დცხი-რან მინე ჯამშა (ბქ. 321) — ხვალ გაირკვევს ჩვენი ძალაო (ვინ უფრო ძლიერიაო). მეზგემ ჯამშა კაკერა̈ს ესერ ხეთირი (ანდ.) — ოჯახის ძალა კერას ეტყობაო. ჯამაშოშ ლიხნემი იმედ ბაპს მა̈დ ხადა (ლნტ. 183) — ძალით წართმევის იმედი მღვდელს არ ჰქონდა. კ ნ ი ნ. **ჯამშოლ** ბზ., **ჯამშილ** ბქ., ლნტ., **ჯამშო̄ლ** ლშხ.

ჯან[1] (ჯანდა, ჯანდეს ზს., ლშხ., ლნტ.), გ რ დ უ კ. — სუნი დის. გჵეჭი ქჵინ ჯან (ლნტ.) — გოჭის სუნი დის.

ჯან[2] იგივეა, რაც **ჯა̈ნ.**

ჯანჵლჵა იგივეა, რაც **ჯა̈ნჵლჵა.**

ჯარდან (-ა̈შ, -დნა̈ლ ბზ., -დანა̈რ ბქ., -ა̈ლ ლნტ., -დნიშ, -დნალ ლშხ.), — ხარდანი, სარი. ჯარდნა̈ ლობიოშა̄ლ მე̄რმა ხაჭო̄ნა (ბზ.) — სარის ლობიოსავით სხვაზეა ჩამოკიდებული. მიხნარს ჯარდან ხა̄რ ლეჭდე (ლშხ.) — მიხნარს ხარდანი აქვს მოსატანი. ჯარდანს ლაგაბლა̈ჲ ცხეკისა ხჵაქა̈ჩედ (ლნტ.) — სარს ლაგაბლის ტყეში ვჭრით.

ჯარჩუ იგივეა, რაც **ჯა̈ჵიჩ.**

ჯარჯ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — 1. ხახა, პირი. და̈შდჵდ ჩჵადკარე ჯარჯ (ბზ. 434) — დათვმა ხახა გააღო. და̄ჵ ჯარჯს ადკარნე (ლშხ. 66) — დევი პირს გააღებს. მოჯამა̈გირდ და̈ჵს ჯარჯლექჵა მამფუა ასოგჵეშ (ლნტ. 260) — მოჯამაგირემ დევს ხახაში მდუღარე ჩაასხა. 2. ხვიმირის პირი. მეზგემ მაჯად მა̈გ ლექჵრიშ ჯარჯჩუ ესერ ესხრი (ანდ.) — ოჯახის მოსავალი ყველაფერი წისქვილის ხვიმირში (ხახაში) მიდისო. 3. ბქ. უღელტეხილი, გადასასვლელი. ქონჯჵადდ ჩიდია̈შ ჯარჯთეჟი (ბქ. 86) — ამოვედით ჩიდიაშის გადასასვლელზე. კ ნ ი ნ. **ჯარჯჷლდ** ბზ., **ჯარჯი̄ლ** ლშხ., **ჯარჯჷლდ** ლნტ.

ჯასჷ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -არ ლშხ.), **ჯასკ**

(-ა̈ლ) ლნტ. — ჭაღარა. ჰასგ ქამეჭდე ჯა̈რ ი ბეფშუშა̈ლ იმნა̈რ ხიჩო? (ბზ.) — ჭაღარა გამოგრეეია (გამოსული გაქვს) და ბავშვივით რატომ იქცევი? ჰასკ ახანაჩდა ზურალს (ლნტ.) — ქალს ჭაღარა გამორეეია.

ჰასგა̈რ (-იშ, -გა̈რა̈ლ) ბზ., **ჰასგა̈რ** (-გარა̈უ) ბქ., **ჰასგა̄რ** (-ალ) ლშხ., **ჰასკა̈რ** (-კარა̈ლ) ლნტ. — ჭაღარა, ჭაღაროსანი. ჰასგა̈რ მა̈რე ანჴა̈დ (ბზ.) — ჭაღარა კაცი მოვიდა. ჰასგა̄რ ფათუ̂ ხა̈რ იუ̂ანეს (ლშხ.) — ივანეს ჭაღარა თმა აქვს.

ჰასკ იგივეა, რაც **ჰასგ.**

ჰასკა̈რ იგივეა, რაც **ჰასგა̈რ.**

ჰაჳიჩ (-იშ, -ჳჩა̈რ) ბზ., **ჰააჩუ** ბქ., **ჰა̄ჩუ** (-ჩუ̂შ, -არ) ლშხ., **ჰარჩუ** (-ჲშ, -ა̈ლ) ლნტ., ზ ო ო ლ. — ჩხიკვი. ეჯია̈რს ჰაჳიჩ მურსგუ̂ენხა̈ნ ლახხუ̂ჱდხ (ბზ.) — იმათ ჩხიკვი მარჯვენა მხრიდან შეხვდათ. ესხრიხ ეშხუდ... მამილ ი ჰაჳიჩ (ბქ. 22) — მიდიან ერთად მამალი და ჩხიკვი. ლახოჴხგლე ჰარჩუდ მეფეს (ლნტ. 166) — ჩხიკვმა მეფეს მიაჩხავლა. კ ნ ი ნ. **ჰაჳჩილ** ბზ., **ჰა̄ჩულ** ლშხ., **ჰარჩულდ** ლნტ.

ჰაშ იგივეა, რაც **ჰა̈შჳ.**

ჰაც (-იშ||-ა̈შ ბზ., ლნტ., -აშ ლშხ.) — მრუდე, არასწორი, დახრილი. ჟოდერ ჰაც კიჩხუ̂ნ (ბზ. 39) — ავედი მრუდე კიბეზე. ჰედ ჰაც ა̈მჰად (ბქ.) — ცელი მრუდე გამომივიდა. ჰაცს შიშდ ესერ გუდ ლაჰად ხარ (ბქ.) — ნი'მრუდე მაშინვე გაიგებაო. ყა̈ნჩუს კინჩხ ჰაც ხარ (ლნტ. 119) — ყანჩას მრუდე კისერი აქვს. **ჰაცდ.** ზ მ ნ ზ. მრუდედ, დახრილად. კუ̂ამ ჰაცდ ესხრი (ბქ. 39) — კვამლი მრუდედ მიდის. ჰაცდ იყდა̈ნიხ გოში ჰიქს (ლშხ. 36) — სავსე ჭიქას დახრილად იკავებენ.

ჰაცა (-ცა̈შ ბზ., -ცაშ ბქ., -ცა̈შ ლშხ., -ცა̈ჲშ ლნტ.) — დაღუპვა, სიკვდილი; ოჯახის დაქცევა. მეჳარ ა̈ღსა̈სიდჳეხ ეჯჲარე ჰაცა (ბზ.) — ძალიან იწყინეს იმათი დაღუპვა. ბედიშ ნამა̈ტჳინ ჰაცას ესერ ლახგენა (ანდ.) — ბედს გაქცეული დაღუპვას მისდგომიაო. ოჯა̈ხი ჰაცას ხუ̂ა̈ჲ მა̈დ ხერაგი (ლნტ.) — ოჯახის დაქცევას ბევრი არ სჭირდება (აგციანდება).

ჰაცობ (-ა̈შ, — ბზ., -იშ, — ლნტ.) — დაღუპვა, აღსასრული. ჰალდე̄ ჰაცობ (ბზ. 3) — ხალდეს აღსასრული. ეჯ ოჯა̈ხი ჰაცობ მასმა (ლნტ.) — იმ ოჯახის დაღუპვა გამიგია (მსმენია).

ჰაც-ჰუ̂იც (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ., **ჰაც-ჰუცუ̂ა̈რ** (-ალ) ლშხ. — უსწორმასწორო. ჰაც-ჰუ̂იცდ მგლდი ხა̈ლხიშ ამახუ̂ ლი (ბქ.) — უსწორმასწორო მოსამართლე (განაჩენის მემდგენი) ხალხის მტერია. ჰაც-ჰუცუ̂ა̈რ ლგვე ლი ქორ (ლშხ.) — უსწორმასწოროდ არის სახლი აშენებული.

ჰა̈დ (-იშ, ჰადა̈რ ბზ., ლნტ., -დუ̂ემ ბქ.), **ჰად** (-არ) ლშხ. — 1. მუცელი. [ქა̈ჯს] ჰადუ̂სგა ჳიჯ ხოსდა̈ნ (ბზ. 289) — ქაჯს მუცელში ველი ეჯდა (ესვა). უჰა ხილ ჰადუ̂ემ ესერ მა̈ზიგ ლი (ანდ.) — უმწიფარი ხილი მუცლის ჭირიაო (ტკივილიაო). რაშ ზისხა̄რ ლას ჰადისა ნარდუ̂ (ლშხ. 66) — მუცელში ნამყოფი რაში სისხლიანი იყო. ჰა̈დ ლოქ ხეზგი ი თაშა̈რი კუ̂ერუ ახონა̈ყე (ლნტ. 156) — მუცელი მტკივა და ყველიანი კვერი გამომიცხვეო. 2. მუცელა (დემინტერია), ტიფი. **ჰად ხეზგი** (ბქ.) — მუცელი სტკივა. გ ა დ ა ტ. ტიფი სჭირს. კ ნ ი ნ. **ჰადჲლ** ლშხ., **ჰადილდ** ლნტ.

ჰა̈ლ (-იშ, ჰალა̈რ) ბზ., ლნტ., **ჰალ** (-არ) ლშხ. — მხარი (სიგრძის საზომი ერთეული — გაშლილი ორი მკლავის სიგრძე). როსტომდ ეშდჲორი ჰა̈ლ გიმ ჩუ̂აქუ̂იც (ბზ. 234) — როსტომმა თორმეტი მხარის სიგრძეზე მიწა ჩაჭრა. ბალე უსგუ̂ა ჰა̈ლ ლასუ̂ (ბქ. 336) — ფოთოლი ექვსი მხარის სიგრძე იყო.

ჰა̈ლიდ იგივეა, რაც **ჰა̈ლჲდ.**

ჰა̈ნ (-იშ, ჰანა̈რ ბზ., -ნუ̂ემ, -ნა̈რ ბქ., ჰანა̈რ ლნტ.), **ჰან** (-არ) ლშხ. 1. ხარი. სამ ზაუ̂ ჰა̈ნიშ ი მა̈რე̄მი ნამშაუ̂ დე̄სა ანჴა̈დ (ბზ. 294) — სამი წლის მანძილზე ხარის და კაცის ნამუშევარი (მოსავალი) არ მოვიდა. უფლი ლადელ ა̈ჲსენიხ ჰა̈ნუ̂ (ბქ. 6) — უფლის დღეს ხარს დაკლავენ. ადჲესხ ეშხუ უ̂ლუ̂ა ჰანარს (ლშხ. 32) — წაიყვანენ ერთ უღელ ხარს. ჰა̈ნ სკა̈თეჭამ ბოსელხოჲსა ჰყინტს (ლნტ. 303) — ხარი შეჰყვა ბიჭს ბოსელში. კ ნ ი ნ. **ჰა̈ნილდ** ბზ., ლნტ., **ჰანჲლ** ლშხ. — 2. ბქ. ლშხ. ხარაბუზა.

ჰა̈ნულუ̂ა (-უ̂ა̈შ, -უ̂ოლ ბქ., -უ̂ა̈ჲშ, -უ̂ა̈ლ ლნტ.), **ჰარუ̂ლუ̂ა** (-უ̂ა̈შ, -უ̂ე̄ლ) ლშხ. — ხარუღელი, უღელი ხარი. ტყუ̂იბ მგსყიაურ ჰა-

ნუღჵას ლიმშაჵ გარჯ ესერ ხარ (ანდ.) — მეუწყობელ უღელ ხარს მუშაობა უძნელდებაო. მზ̈ითეჵს ჯა̈ნუღჵაჵშ ა̈ჲესკხ ჩიჷეჲ ქორხო (ლნტ.) — მზითევი სიძის ოჯახში ხარ-უღლით მიაქვთ.

ჯა̈რზ̈ილ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **ჯა̈რძილ** (-ა̈ლ) ლნტ., ბოტ. — ხარისძირა. ჯა̈რზ̈ილ ხა̈მ ყაყბერს დემ ესერ ხა̈თლე (ანდ.) — ხარისძირა ღორს ყბაყურას არ მიაკარებსო.

ჯა̈ფ⌈ჵ⌉ (-ა̈შ‖-იშ, ჯაფა̈რ) ზს., ლნტ., **ჯაფ** (-იშ, -არ) ლშხ. — 1. პირი, კბილები, პირის ღრუ, ხახა. [მა̄ლს] ჯა̈ფშჵ ესღჵა ჵჵე̄რ (ბზ. 364) — მელას პირით მიაქვს ყვავი. ბელილდ ჯა̈ფშჵ ხა̈ფხ̈ჸჳ ფხულა (ბქ. 207) — ბელმა თითს პირი წაავლო. შგნ ხუღჵე ჯაფშჵ (ზს.) — კბილებით უჭირავს (პირი აქვს წავლებული). 2. მოტეხილი პირი (რაიმე საგანზე). დაშნა̈ს ჯა̈ფ ლა̈ხყა̈დ (ბქ. 169) — დაშნა პირმოტეხილი იყო. გა̈ჩს ჯა̈ფ̈ ხარ (ლხმ.) — დანას პირი აქვს მოტეხილი. 3. ბქ., ლშხ. შეჭრილი, გულამოღებული.

ჯა̈შ⌈ჵ⌉ (-იშ, ჯაშა̈რ) ბქ., ლნტ., **ჯაშ** (-არ) ლშხ. — 1. ქერის, ფეტვის — (სარიანი) ჵეინი. უნჩჵრა კჵეცენს ჯა̈შდ [ხაგემხ] (ბქ. 230) — ძნად შეუკრავ ხორბლეულს ჵეინად დგამენ. 2. ჩხა, ორკაპა სარი საკიდლად. სოლომა̈ნს ნათხჵროლ ჯაშჵა̈რჟი ჟი ლოხრეკა (ბქ. 208) — სოლომონს ნანადირევი ორკაპაზე ჩამოუკიდია. კნინ. **ჯაშილდ** ბქ., ლნტ.

ჯა̄ჩუ იგივეა, რაც **ჯა̈ჵიჩ**.

ჯა̈̄ლი̄დ (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ჯა̈ლიდ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ზოოლ. — შავი (ყელთეთრა) მგალობელი ჩიტი. ეჯ ლადა̈ღ სე̄მი ჯა̈̄ლი̄დ ოთგრმ (ბზ.) — იმ დღეს სამი მგალობელი ჩიტი დავიჭირე. ლაჯჵრაჟი ეშჵი ჯა̈ლიდ ესაგა̈ნ (ბქ.) — ფანჯარაზე ერთი მგალობელი ჩიტი დაჯდა.

ჯედენი იგივეა, რაც **ჯედნი**.

ჯედნი (ოჟნ. ოღჵე⌈რ⌉, ანჯა/ა̈დ; ა̈ნჯდენი ზს., ონჯჵედ, ანჯად; ანჯდენი ლშხ.), **ჯედენი** (ანჯჵედ, ანჯად; ანჯედენი) ლნტ., გრდუვ. 1. მოდის, მოვა. სგა̄ნჯა̈დ ქორთე მაჰჵრე̄ნე გეზალ (ბზ. 242) — შემოვიდა სახლში უმცროსი შვილი. ლელჵ̄თად ჯედნიხ მეხჵბარალ (ლშხ. 89) — ღამის სათევად მოდიან თანამოძმეები.

ლექჵაჵ მა̈გ ჯედენდა (ლნტ. 8) — ქვევით ყველაფერი (ჭირნახული) მოდიოდა. 2. დგება, გამოდის. ნაჭირჵ ამსოლდ ხოჩ'ესერ ჯედნი (ანდ.) — ნაშრომი ადამიანი კარგი გამოდისო. 3. იხმარება გამოთქმაში **გუდ ჯედნი** ზს., ლშხ., **გუდ ჯედენი** ლნტ. — ხვდება. ბაბა ჩიმი რაგა̈დს გუდ ჯედნიჵ (ბქ. 197) — ბაბუა ყველას ლაპარაკს ხვდებოდა. დადა ათხე აჯად გუდ, ერე ლგღროჵე ლასხ (ლშხ.) — ბებია ახლაღა მიხვდა, რომ მოტყუებული იყვნენ. ალეს იშკენ და̈რ ა̈მეჯედ გუდ (ლნტ. 207) — ამას სხვა ვერავინ მიმხვდარა.

ჯელტა̈რ (-ტრიშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) **ჯელტარ** (-ალ) ლშხ. — მქსოველი. ალ ზ̈ურა̄ლ ხოჩა ჯელტა̈რ ლი (ბზ.) — ეს ქალი კარგი მქსოველია. მიშკჵი დადა ჯელტა̈რ ლი (ლნტ.) — ჩემი ბებია მქსოველია.

ჯელჵა̈ნ (-იშ, -ჵანა̈რ) ზს., ლნტ., **ჯელჵან** (-არ) ლშხ. — კალატოზი, ხელოსანი. ჯელჵა̈ნ მა̄რა ლახე̄კსი̄ ესერ ნა̄თი ხორი (ბზ.) — კალატოზს ქვათა საცვენ ადგილზეც კი ნათესავი ჰყავსო. ლგმა̈რდელიხ: პაპ, ხარა̈ზ̈ ი ჯელჵა̈ნ (ბქ. 338) — ყოფილან: მღვდელი, ხარაზი და ხელოსანი. ალ საყდრი მგგემ ჯელჵანდ ქორონო ხეკჵეს ლგმა̄რე̄ლას (ლშხ. 25) — ამ ეკლესიის მშენებელი (დამდგმელი) კალატოზი ქორონო უნდა ყოფილიყო. ამშა მგსყეჲ ჯელჵანა̈რ იროლხ (ლნტ. 6) — ამის გამკეთებელი კალატოზები (ხელოსნები) იქნებოდნენ.

ჯემ, ჯომ (-იშ, ჯომა̈რ) ბქ. — ძირი, ბოლო. ეჯ ლახჵა̈შ ჯომ ეშხუ მაზ̈ჵაბ ანღრი (ბქ. 257) — იმ მთის ძირში ერთი წყარო მოდის.

ჯემა̈დ (-მდიშ, -მდა̈რ) ბზ., **ჯემდ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ჯემეტ, ჯემდ, ჯემად** (-არ) ლშხ., **ჯემა̈ტ** (-მატა̈რ) ლნტ. — მშვილდი. ა̈მირანდ ა̈ნკიდ მიჩა ჯემა̈დ (ბზ. 67) — ამირანმა აიღო თავისი მშვილდი. ლაპტყგნა̈რ... ჯემდშალ მენკჵე ლი (ბქ. 305) — საპენტავი მშვილდივით მოღუნულია. **ჯემდშჵ ხერხ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ხელის ხერხი (სადურგლო ხელის ხერხი). კნინ. **ჯემდილდ** ბქ.

ჯემეტ იგივეა, რაც **ჯემა̈დ**.

ჯემურ იგივეა, რაც **ჯამირ**.

ჯემგრ იგივეა, რაც **ჯამირ**.

ჰენაჟ, ჰენეჟ იგივეა, რაც **ჰუ̂ენეჟ**.

ჰეობ იგივეა, რაც **ჰეჳობ**.

ჰერ იგივეა, რაც **ჰე̄რ**.

ჰერი იგივეა, რაც **ჰე̄რი**.

ჰერჰ[1] (-იშ, -ა̈რ‖-ა̈ლ ზს., ლნტ., -ალ ლშხ.) — ხერხი, მიხეედრილობა. როსტომდ ჰერჰ ესჳთიშ (ბზ. 235) — როსტომმა ხერხი შეურჩია. ჰერჰ ჰამშას ესერ ქა ხოჩა (ანდ.) — ხერხი ღონეს სჯობიაო.

ჰერჰ[2] (-იშ, -ა̈რ‖-ა̈ლ) უშგ., ბქ. — სათესლე კანაფი. იხ. **ჰერჰლა**.

ჰერჰია̈ნ (-იშ, -ჰიანჳ ბზ., -ჰიანა̈რ ბქ., -ჰიანა̈ლ ლნტ.), **ჰერჰიან** (-ალ) ლშხ. — ხერხიანი, მოხერხებული. მათხჳმი ეზერ ჰერჰია̈ნ მა̈რე ლგმა̈რელი (ბზ. 20) — მეთაური ძალიან მოხერხებული კაცი ყოფილა. ძღჳდ ხერხია̈ნ მარე ლი გაბი (ლნტ.) — ძალიან მოხერხებული კაცია გაბი.

ჰერჰლა (-ლა̈შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლა̄შ, -ლე̄ლ ლშხ.), ბოტ. — სათესლე კანაფი. ლექიპა̈რიდ ჰერჰლა̈ ქანს დედლა ხოჩა (ბზ.) — ძაფად სათესლე კანაფს დედალი კანაფი სჯობია. იხ. **ჰერჰ**[2].

ჰეჳ (-იშ, -ა̈რ ბზ., ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.) — ხევი (ერთ ხეობაში განლაგებული საზოგადოება), ხეობა. ჰეჳისგა̈დ მა̈მ მიშგურ თხჳიმ (ბზ.) — ხევშიც (საზოგადოებაში) არ მრცხვენია თავი. ჰეჳცახა̈ნ შგურა̈რ დემ ოლსდენიდ (ბქ. 258) — ხევთან სირცხვილიანი არ დაერჩებით. ა̈დღჳრ ჰეჳ ჩუ ინზორი ქახუნდერი სუფისა (ლშხ. 20) — მთელი ხეობა გროვდება ქახუნდრის მოედანზე. ლექჳა̈დ ჰეჳხენ ჳა̈ნა̈დ ლახჳქა ლასჳ ლაზ ლენტეხახო (ლნტ. 6) — ქვედა ხეობიდან ლენტეხისაკენ ვანის მთაზე იყო გადასასვლელი. — გ ა დ ა ტ. **ჰეჳიშ ზურალ** (ბქ.) — მსუბუქი ყოფაქცევის ქალი (ხევის ქალი). **ჰეჳიშ მგშა** (ზს.) — თავის თავისთვის უსარგებლო ადამიანი.

ჰეჳობ, ჰეობ (-ა̈შ, — ზს., ლნტ., -აშ ლშხ.) — ხევის მოსახლეობის შეკრება, ხევის თავყრილობა, ერობა. ეჩქა ჰეობ ა̈ნსყა̈ნ (ბზ. 3) — მაშინ ხევის თავყრილობა მოეწყო. ჰეჳობჟი ზურალე̄ლ დე̄მ ესღჳრდახ (ლშხ.) — ხევის თავყრილობაზე ქალები არ მიდიოდნენ.

ჰეფა̈დ (-ფა̈დშ, -ა̈რ) ბზ., **ჰეფა̈** (-იშ, -ფა̈ჳ ბქ., -დშ, -ფა̈ლ ლნტ.), **ჰეფად** (-ფა̄დშ, -ფე̄ლ) ლშხ. — კბენია (ძაღლი, რწყილი...). უშდა̈დს ესერ სგჳებინჩჳჳ ოთქა̈ბ, ჰეფა̈დს ჳეშგინჩუ (ბზ.) — გლინკიანს წინიდან ჩაუარე, კბენიას — უკნიდანო. სურუ ჰეფა ჟეღარ ხაყახ (ლშხ.) — ძალიან კბენია ძაღლები ჰყავთ. ცხეკი ბუზულ ხოშა ჰეფა̈ ლი (ლნტ. 23) — ტყის ბუზი უფრო კბენიაა.

ჰეშდა̈დ (-იშ, -დადა̈რ) ბზ., **ჰეშდა̈** (-იშ, -დაჳ) ბქ., **ჰეშდად** (-და̄დშ, -დე̄ლ) ლშხ., **ჰეშტა̈** (-დშ, -და̈ლ) ლნტ. — მყეფარა. ჰეშდა̈დ ჟეღ (ბზ.) — მყეფარა ძაღლი. სურუ ჰეშდად ჟეღ ხაყახ (ლშხ.) — ძალიან მყეფარა ძაღლი ჰყავთ. ფეკჳნას სურუ ჰეშტა̈ ჟეღ ა̈ხეფასან (ლნტ.) — ლეკვი ძალიან მყეფარა ძაღლი დადგა.

ჰეშდე (—, ჰეშდა; ჰეშდე̄დს ბზ., ჰეშდედეს ბქ., ჰეშდდეს ლშხ.), **ჰეშტე** (—, ჰეშტა; ჰეშტედეს) ლნტ., გ რ დ უ ვ. — ყეფს. ალ ჟეღ ხოლა̄მდ მირ ჰეშდე (ბზ.) — ეს ძაღლი რაღაც ცუდად ყეფს. გ ა დ ა ტ. რატრატებს, ყბედობს. ალ ზურალ ქალჳშალ ჰეშდე (ბქ.) — ეს ქალი ძაღლივით რატრატებს (ყეფს).

ჰეშტა იგივეა, რაც **ჰეშდა̈დ**.

ჰეშტე იგივეა, რაც **ჰეშდე**.

ჰეჩენი იგივეა, რაც **ჰეჩნი**.

ჰეჩნი (ოჰჩ, აჰა̈ჩ; ა̈ჰჩენი ზს., ოჰეჩ, აჰაჩ ბქ., ოჰეჩ, აჰაჩ; აჰჩენი ლშხ.), **ჰეჩენი** (აჰჳეჩ, აჰაჩ, აჰეჩენი ლნტ.), გ რ დ უ ვ. — ცვდება. ზგსყი მა̈რჰილ ხელათ ჰეჩენი (ლნტ. 22) — ნედლი მარხილი მალე ცვდება.

ჰეც (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — 1. მხეცი. ჯიჯბა̈ჰ და̄ჳს ი ჰეცს ჩუ დე̄მე ცჳირე (ბზ. 406) — ჯიჯბახი დევს და მხეცს არსად ტოვებს (ყველას ხოცავს). ასაყახ ალმა̈გ ჰეც ი ასხრიხ (ლნტ. 188) — მიჰყავთ ამდენი მხეცი და მიდიან. 2. დევი. ჰეცი მაჯო̄ნ (ბზ.) — დევის მსგავსი. ხეხჳ-ჰა̈შს ჰეც ლა̈ხმუშგჳრა̈ნხ (ბქ. 212) — ცოლ-ქმარს დევი ესტუმრა.

ჰეცმა̈ნდ იგივეა, რაც **ჰისმა̈ნდ**.

ჰე̄რ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჰერ** (-ა̈რ) ბქ. — სამკლავე, სახელური. ყორს ჰე̄რ მეტყცე ხა̄დ (ბზ.) — კარს სახელური მოგლეჯილი ჰქონდა.

ჰერს ლირკინე (ბქ.) — სახელურზე ჩამოკიდება რამისა.

ჰე̄რი (-რიშ, -ა̈ლ) ბზ., **ჰერი** (-ა̈შ, -ა̈რ ბქ., -რიშ, -ალ ლშ.) — თავსაფრის კუთხე, ყური, კიდე. ქვმრა̈ლ ლაჩქი ჰე̄რიშჷ ა̈დკოცა̈ნე (ბზ.) — ცრემლები თავსაფრის ყურით მოიწმინდა. ჰისმა̈ნდი ჰე̄რის ლა̈ხჷჰჷნ ნა̈შყი (ბზ.) — თავსაფრის ყურში შეეხვიე კევი.

ჰი (ჰიმიშ) ბზ. — ფიჭვის ქერქი (იყენებენ კასრების საცხანავად). ნა̈შყი მიჩ ხად ი მი ჰი გარ ლამჷმ (ბზ.) — კევი თვითონ დაიგოვა, მე ქერქილა მომცა.

ჰიდ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ძღვენი, მოსაკითხი. ხელწიფს ეჯ ჰიდ კოწოლ ლახბაჟჷნ (ბზ.) — ხელმწიფეს ის ძღვენი ეცოტავა. ჰიდს ხა̈შხა კალათი ლიჯდე ლა̈შხისა (ლშ. 32) — ძღვენს კალათის მიტანა ჰქვია ლაშხეთში. კ ნ ი ნ. **ჰიდილ, ჰიდგლდ** ზს.

ჰიდე (ონჰჷ/გ, ანჰიდ; ა̈ნჰდე) ზს., **ჰგდე** (ონჰჷ, ანჰიდ; ანჰდე) ლშ., **ჰიდე** (ანჰჷ, ანჰიდ; ა̈ნჰდე) ლნტ., გ რ დ მ. 1. მოაქვს. ჰანა̈რ ესერ დეშ ჰიდეხ [დგრს] (ბქ. 200) — ხარები ვერ მოიტანენ დირეს. [ზურალს] ქახოჰიდა დია̈რი ნა̈კჷწუა̈რ (ლნტ. 213) — ქალს გამოუტანია პურის ნატეხები. 2. მოჰყავს. ყგრგმ-შაჷხანდ მაჩენე დინა ქა̈ნჰიდ (ბზ. 253) — ყირიმშავხანმა ყველაზე კარგი ქალიშვილი გამოიყვანა. ანჰიდხ კოჰოლ კალმა̈ხე̄ლ (ლშ. 74) — მოიყვანეს პატარა თევზი (კალმახი).

ჰისმა̈ნდ, ჰეცმა̈ნდ (-იშ, -მანდა̈რ) ბზ., **ჰისმანდ** (-არ) ლშ. — თავსაფარი, ხილაბანდი; თავზე შემოსაკრავი გრძელი და ვიწრო ნაჭერი. ზურა̈ლდ ჟა̈დფა̈რ ჰისმა̈ნდ (ბზ.) — ქალმა თავსაფარი დაიხურა. კ ნ ი ნ. **ჰისმა̈ნდილ** ბზ., **ჰისმანდილ** ლშ.

ჰიჩე (ოჰგჩ, აჰიჩ; ა̈ჰჩე) ზს., **ჰგჩე** (ოჰგჩ, აჰიჩ; აჰჩე ლშ., აჰჷჩ, აჰიჩ; ა̈ჰჩე ლნტ.), გ რ დ მ. — ცვეთს. ჯა̈რი-მა̈რა ეშდეერჷ ბერჟა̈ ლაგა̈გი ხოჰიჩა (ბზ. 13) — ჯარს თორმეტი რკინის მღურბლი გაუცვეთიაო. ნგნ რაგა̈დ დეშ ესერ ჰიჩე (ანდ.) — ენას ლაპარაკი ვერ ცვეთსო. ქორა̈ მარად ძაძა̈რ ჩჷაჰიჩხ (ლნტ. 300) — ოჯახის წევრებმა (სამგლოვიაროდ) ძაძები გაცვითეს.

ჰიც (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — ცომი. ჰგმნა̈ მეტხე ჰიცშა̈ლ ხა̈რ ლჷბჰჷრე შია̈რ (ბზ.) — აფუებული ქერის ცომივით აქვს ხელები დამსკდარი. ქორს ჰიცრე ლიშდა̈ბ ი დირიშ ლინყე იბნიჷ (ბქ. 298) — სახლში ცომის მოზელა და პურის ცხობა იწყებოდა. უჯმა ქონს სკა ხჷა̈დესკდ ჰიცისა (ლნტ. 34) — უმარილო ქონს ცომში ვდებთ.

ჰმელ, ჰმელეთ (-იშ, —) — ხმელეთი. მა̈დილჷ ესერ ხე̄რა ი ჰმელს ნოჷ ადკჷა̈რ (ბზ. 235) — მადლიმც გექნება და ხმელეთზე ნუ დამაგდებო.

ჰომ იგივეა, რაც **ჰემ.**

ჰოჟ იგივეა, რაც **ჰოჷჟ.**

ჰოც (-ა̈შ||-იშ, —) ბზ., **ჰჷა̈ც, ჰჷაც** (-იშ, —) ბქ. — ხსენი. ჰოცს ლეთრად მა̈მ ხაყა (ბზ.) — ხსენი სასმელად არ ვარგა.

ჰოჷჟ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჰოჟ** ბქ., (-არ) ლშ. — შეშის ან ყავრის წყობა, ხორა. ეშხჷ ჰოჷჟ ზექ ოხჷმა̈რ (ბზ.) — ერთი ხორა შეშა დაეამზადე. ეშხჷ ჰოჟ ყა̈რ ლეჷდიდ ხეკჷადხ (ლშ.) — ერთი ყავრის წყობა გასაყიდად უნდოდათ.

ჰულ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშ.) — 1. ხუნდი, ბორკილი. ალჲა̈რს ჰულა̈რს ხა̈დისგუნახ ჰგშხ (ბქ. 240) — ამათ ხუნდებს ადებდნენ თურმე ფეხებზე. 2. მსხლის, არყის ხის, კაკლის ან მის მსგავსთაგან გამოჭრილი მომრგვალო კეტი; სარიტუალო ჯოხი. ახალ წელს მოაქვთ ოჯახში. ახალ წელს „ბობღზე“ მოსიარულე ახალგაზრდები იღებენ ამ ჯოხს, ორი მხარზე გაიდებს, ერთს ზედ შესვამენ და ოჯახში კერიის ირგვლივ შემოატარებენ, ბომბლა-ბომბლას ძახილით. ყველა ზედ შემჯდარ ყმაწვილს ბწკენს. შემდეგ ინახავენ ამ ჯოხს და სულთა ხსენების კვირაში ნელ-ნელა წვავენ. მჷსჷი მჷრყჷამს ხჷაჰლედ ჰულს (ბზ. 10) — თოვლის კოშკს „ჰულს“ (სარიტუალო ჯოხს) ვარჭობთ. ღჷაჟმარე ჰულს სგა ჰიდე ქორთე (ბქ. 74) — მამაკაცი „ჰულს“ (სარიტუალო ჯოხს) სახლში შემოიტანს. კალანდა ლა̈დეღ ჰულს ჰჷიდედ (ლნტ. 67) — ახალი წლის დღეს „ჰული“ მოგვაქვს. 3. მამალი ფუტკარი. იხ. **შაჷლჷ.** 4. თავხუა (სიმინდის ტაროს სოკო).

ჰჷრჷ (-ჷიშ, -ჷა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.,

-რჳშ, -ჳალ ლშხ., -ჲშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ხერელი. შირო̄ლ ჩუქჲა̈ნ ჰურუ ხა̈რ (ბზ. 39) — ღოლაბის ქეეშ ხერელია. მალუ̄ლდღ ჰურუა̈ⁱ მაგ ჩჳადჰგბნე (ბქ. 23) — მელიამ ყველა ხერელი ამოქოლა. ლჭჲნა ჯჳიდს ჩუ ფუშდეხ ჰურუ ლექჳა (ლშხ. 39) — გამდნარ სანთელს ჩაუშვებენ (ჩაასხამენ) ხერელში. გერგის თჳეფ ჰურუქა ქახოყია (ლნტ. 107) — გერგის თოფი ხერელში გამოუყეია (გამოყოფილი აქვს). კნინ. **ჰურულ** ზს., ლნტ., **ჰურჳლ** ლშხ.

ჰჳალმა̈ნდ (-იშ, -ანდა̈რ) ზს., ლნტ., **ჰჳალმანდ** (-არ) ლშხ. — ხომალდი. ხენწიფხეს ოთთოსა უსგჳა მარად ჰჳალმა̈ნდშჳ ზულჳათეჲსგა (ბქ. 218) — ხელმწიფეს ექვსი კაცი ხომალდით ზღვაში გაუგზავნია.

ჰჳალჩა̈ბ (-ჩბიშ, -ჩაბა̈რ) ბზ., **ჰჳარჯა̈ბ** (-ჯბიშ, -ჯაბა̈რ) ბქ. — კედელში დატანებული თარო. მეთხჳია̈რდ ჰჳალჩა̈ბისა ადშხუნე ტყჳი (ბზ.) — მონადირემ კედლის თაროში შეინახა ტყვია. ნიშგჳე ქორა̈რს ჰჳარჯაბა̈რ ხარ (ბქ.) — ჩვენს სახლებს კედლის თაროები აქვს. იხ. **სენა**.

ჰჳამ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს. — ბუჩქი, ჩირგვი. ჰჳამა̈რხენქა მოლე მეშხემ ლა̈ჲწჳენე თხჳიმ (ბქ. 205) — ბუჩქებიდან რაღაც შავმა გამოაჩინა თავი. კნინ. **ჰჳამგლდ**.

ჰჳარჯა̈ბ იგივეა, რაც **ჰჳალჩა̈ბ**.

ჰჳაც იგივეა, რაც **ჰოც**.

ჰჳა̈ნჩ იგივეა, რაც **ჰჳინჩა̈ბ**.

ჰჳა̈შ (-იშ||ჰჳაშა̈შ) ზს., ლნტ., **ჰჳეშ** (-იშ) ლშხ. 1. ზს. ხველა. დაჰლა̈ ლჳა̈სას ჰჳა̈ში ყაგა̈რდ ასყჳსეხ (ბზ.) — თხის ქონს ხველების წამლად აკეთებენ. ხჳა̈ინა̈ირ ყაგა̈რ მიხალ ჰჳა̈შიშ (ლნტ.) — ხველების ბევრნაირი წამალი ვიცი. 2. ქს. მსუბუქი გრიპი, სურდო. არსენ ჰჳეში გუნლე ჩუ იყჳნი (ბქ.) — არსენი სურდოს გამო წვება. დადას ჰჳა̈შ ხარ (ლნტ.) — ბებიას სურდო აქვს.

ჰჳა̈ც იგივეა, რაც **ჰოც**.

ჰჳენეჲ, ჰჳინეჲ, ჰჳინაჲ (-ნეიშ, -ნეა̈რ) ბზ., **ჰენეჲ, ჰენაჲ** (-იშ, -ნეარ) ბქ., **ჰჳენეჲ** (-ნეა̈რ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — 1. სახელო. კაბს მეკჳშდე ჰჳენეა̈ⁱ ხა̈ⁱ (ბზ.) — კაბას მოკლე სახელოები აქვს. კაბს ჰჳენეა̈რ ლოხყენ (ბქ.) — კაბას სახელოები მივაკერე. ეჩანღო ჰჳენეა̈რს ყ'ალაშხებნედ (ლნტ. 31) — შემდეგ სახელოებს შევაკერავთ. 2. უბე. ალექსანდრედ ჰჳენეა̈რ ყ'ა̈ნგჳა̈შლე ჰებშჳ (ბზ. 56) — ალექსანდრემ უბე ბლით გაივსო. ჰყინტდ შდაჳლა̈რ ჰენაეთ' ადგენე (ბქ. 341) — ბიჭმა მერცხლები უბეში ჩაისხა. წინგჳილ ჰენაეთ' ესერ იტბგნე (ანდ.) — ძუნწი უბეში იფურთხებაო. კნინ. **ჰჳენეჲილ** ბქ., **ჰჳენეჲილ** ლშხ., **ჰჳენეჲილ** ლნტ.

ჰჳეშ იგივეა, რაც **ჰჳა̈შ**.

ჰჳილა (-ლა̈შ, -ლა̈ლ ბზ., -ლა̈შ, -ლოლ ბქ., -ლაშ, -ლჳლ ლშხ., -ლა̈ჲშ, -ლა̈ლ ლნტ.) — ყორე. ჯა̈რს თხჳიმ ჰჳილა̈ლე ჰოკერ ხორდახ (ბზ. 3) — ჯარის თავი ყორეების ბოლოში იყო. ჰჳიჯა̈რ ჰჳილაჲსგა ისგა ჩადხ (ბქ. 43) — ვეელები ყორეში შეეიდნენ. მა̈ხე ჰჳილა ახჳასყედ (ლნტ.) — ახალი ყორე გავაკეთეთ. კნინ. **ჰჳილიდ** ბქ., **ჰჳილოლ** ლშხ., **ჰჳილოდ** ლნტ.

ჰჳიმფა (-იშ, -ა̈რ) ზს. — მოხრილი, წელში მოხრილი, კუზიანი. გიგო ჰჳიმფ მა̈რე ლი (ბზ.) — გიგო წელში მოხრილი კაცია. თამარიშ ლაშგა̈რ ჰჳიმფს ახგენეხ (ბქ. 8) — თამარის ლაშქარი წელში მოხარეს. ამ ა̈დგილს ა̈ლეახა̈ნ ჰჳიმფა (ბქ. 8) — ამ ადგილს კუზიანი დაერქვა. იხ. **ლუჰუმფე**.

ჰჳინაჲ იგივეა, რაც **ჰჳენეჲ**.

ჰჳინეჲ იგივეა, რაც **ჰჳენეჲ**.

ჰჳინჩა̈ბ (-იშ, -ჩაბა̈რ), **ჰჳა̈ნჩ** (ჰჳანჩა̈რ) ზს. — ჩინჩახვი. ქათალს ჰჳინჩა̈ბ ითქმჳ გჳეში ხად (ბზ.) — ქათამს ჩიჩახვი მარცვლით ჰქონდა სავსე. იხ. **ჩინჩაყჳ**.

ჰგდე იგივეა, რაც **ჰიდე**.

ჰგჩე იგივეა, რაც **ჰიჩე**.

ჯ

ჯ- მეორე ობ. პირის ნიშანი. **ჯჷტხე** — გაბრუნებს. **ჯიხტა̈ჳი** — გიხატავს. **ჯიშხი** — გიწევს.

ჯა იგივეა, რაც **ჯი.**

ჯაბ[1], **ჯჳაბ** ბქ., ლშხ. — ჩაღრმავებული ადგილი სხეულზე. ბაჩჳემ ნეყირ თხუმჟი ჯაბ ხაგ (ბქ.) — ქვის ჩანარტყამი თავზე ჩაღრმავებული აქვს.

ჯაბ[2] ლშხ. — ბეჭედი, დამღა. თოფს ჯაბ ხა̄გ — თოფს დამღა აქვს. გადატ. ლხმ. წყევლაა. ჯაბოლჳ ადშყედა! — ძირიც ამოგვარდნიაო!

ჯაბირ (-ბრიშ, -ბრა̈ლ‖-რა̈რ) ზს., **ჯაბრ** (-იშ, -ა̄ლ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ბანდული. და̈ჳს მე̄რმე ჯაბირ ოხკი̄და (ბზ. 30) — დევს მეორე ბანდული აუღია. ჯაბრა̈რ ჟა̈ნკა̄რზა̈ლე (ბზ. 64) — ბანდულები ამოიბლანდა. ჯაბრა̈რდ... ლგლა̈ფ ტუფს იჴმა̈რიხ (ბქ. 239) — ბანდულებად შეღებილ ტყავს ხმარობენ. კოჯა̈რისკა ლა̈ზელალდ ჯაბრა̈ლს იშხებდახ (ლნტ. 7) — კლდეებში სასიარულოდ ბანდულებს იკერავდნენ.

ჯაზნა̈რ (-იშ, -ნარა̈რ) ბქ. — ნაბოლარა არაყი. ა̈რა̈ყდ იმ მათრე? — გა̈ნჭჳა̈შ ჯაზნა̈რს (ბქ. 89) — არყად რას შემასმევ? — ანწლის ნაბოლარას.

ჯალ[1] (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ჯა̈ლ**, **ჯჷლ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ჯჷლ** (-არ) ლშხ. — მძევალი (მაგ. ქათმის საბუდარში ჩატოვებული კვერცხი). დადჳილს ლანგრადსგა ეშჳი ლჷგრეს ხოცჳრეხ ჯალდ (ბქ.) — დედალს საბუდარში მძევლად ერთ კვერცხს უტოვებენ.

ჯალ[2] ბზ., **ჯა̈ლ**, **ჯჷლ** ბქ., **ჯჷლ** ლშხ. — სატყუარა, ნადირის მისატყუებელი. ლაშდბა̈რისგა ჯჷლდ ხოდისგხ მოლემ ძერს (ბქ. 237) — რაღაცის ლეშს უდებენ სატყუარად ხაფანგში.

ჯალჩი (-ა̈შ, -ა̈რ) ბზ., **ჯალჩჷ**, **ჯაჳჩუ** ბქ. — შინამოსამსახურე, მოჯამაგირე. ლჳეშგინპილს ჟ'ანგჷგა̈ნ ჯალჩი (ბზ. 372) — ბოლოს მოჯამაგირე ადგა. ლახსგიდნენ'ესერ ლოშგდ მიჩა ჯალჩჷ (ბქ. 251) — იმის მოჯამაგირეს უკან გაუხედავს.

ჯარ იგივეა, რაც **ჯა̈რ.**

ჯაჳ იგივეა, რაც **ჯა̈ჳ.**

ჯაჳჩუ იგივეა, რაც **ჯალჩი.**

ჯაყჳ (-ა̈შ, -ა̈რ ზს., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.), **ჯაყჳად** (-ჳა̄დშ, -ჳე̄ლ) ლშხ. — ჯაყვა, ჯიბის დანა. თოფა̈რსი̄ ჩჳა̈დცა̄დუნა̈ნხ ი ჯაყჳა̈რსი̄ (ბზ. 244) — თოფებიც გაუცვალეს ერთმანეთს და ჯიბის დანებიც. ქორს კიბდონისგა ჯაყჳ ესერ ხოზ (ბქ. 37) — სახლში კიდობანში ჯაყვა მიდევსო. ლაცჳა̄ლჟი ჯაყჳადს და̄რ იჴმარი (ლშხ.) — ჩხუბისას ჯაყვას არავინ ხმარობს. ბაბას სკა ლოქ ათაშყედა ჯაყჳ (ლნტ. 308) — პაპას ჩავარდნია ჯაყვა.

ჯაჭ (-ა̈შ, -ა̈რ ბზ., -არ ლშხ.), **ჭაჭ** (-იშ, -ა̈რ) ბქ., ლნტ. — თირკმელი. ჯაჭარე ლიზგედ მე̄ჳარ ამწუხჳაჳე (ლშხ.) — თირკმლების ტკიეილმა ძალიან შემაწუხა.

ჯაჭა̈რ (-ჭრა̈შ‖ჭრეშ', -ჭრა̈ლ ბზ., -იშ, -ჭარა̈ლ ლნტ.), **ჯაჭარ** (-იშ) ლშხ., **ჭაჭა̈რ** (-ჭრიშ, -ა̈რ ბქ., -იშ, -ჯარა̈ლ ლნტ.) — წელი, ზურგი. გჳაშად წელს ტომარა̈დ ესთხიფ ჯაჭა̈რჟი (ბზ.) — გვაშამ სახედარს ტომარა დააფარა ზურგზე. [ეჯნემ] ხაჴიდ ფაუ ჴანჳ ჭაჭა̈რქა (ბქ. 200) — იმან ხარს ზურგზე ჯოხი დაარტყა. [თამარ] ჟი ჳედ ანგან ჭაჭა̈რე მა̈ზიგშჳ (ლნტ. 221) — თამარი ძლივს ადგა წელის ტკივილის გამო.

ჯაჭკიად იგივეა, რაც **ჯა̈ჭკდა̈დ.**

ჯა̈ლ[1] იგივეა, რაც **ჯალ**[1].

ჯა̈ლ[2] იგივეა, რაც **ჯალ**[2].

ჯა̈რ[1] (-იშ, ჯარა̈ლ ბზ., ლნტ., ჯარა̈რ ბქ.), **ჯარ** (-ალ) ლშხ. — ჯარი. რუსი ჯა̈რ ბეჩჳის ლგმგრდე̄ლიხ (ბზ. 3) — რუსის ჯარი ბეჩოში ყოფილა.

ჯა̈რ[2] ზს., ლნტ., **ჯარ** ლშხ. — ეარცლი. დედბერ ჯა̈რთე̄სგა... იბურდენი (ბზ. 253) — დედაბერი ეარცლში (ცომს) ზელს (იზელს).

ჯა̈რღჳ (-იშ, ჯარღჳა̈რ ზს., -ა̈ლ ლნტ.), **ძარღჳ** (-ალ) ლშხ. — ძარღვი. ხა̈მს ყი ხეკჳეს ლახაჭკორიხ... ჯარღჳა̈ლ (ლნტ. 61) — ღორს უნდა მოაჭრან ძარღვები. იხმარება გამოთქმებში: **ჯა̈რღჳ მექჳცე** — ილაჯგაწყვეტილი. **ხოჩა ჯა̈რღჳიშ** — კარგი მოსიარულე, მარდი.

ჯა̈ჳ (-ჯაჳა̈შ, ჯაჳა̈რ) ბზ., **ჯაჳ** (-ა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — იხმარება გამოთქმაში **ჯაჳა̈შ ლიჭმინე**. გადატ. ძირფესვიანად ამოგდება, ამოწყვეტა.

ჯა̈ჳერ იგივეა, რაც **ჯა̄̈ჳერ**.

ჯა̈ჭკია̈ იგივეა, რაც **ჯაჭკჲა̈ჲ**.

ჯა̈ჭკჲა̈ჲ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჯა̈ჭკია̈** (-ჲშ, -კიაჳ ბქ., -კია̈რ ლნტ.), **ჯაჭკიაჲ** (-კია̄ჲშ, -კიე̄ლ) ლშხ. — ჩაფსკვნილი, დამრგვალებული, მსუქანი. ლე̄ლაბდ ჯა̈ჭკია̈ჲ ტა̈ხ ა̈ძიჭხ (ბზ.) — საალებოდ დამრგვალებული თხა დაკლეს. ყორ ანკარე ჯაჭკიაჲ მა̄რად (ლშხ.) — კარი შემოაღო ჩაფსკვნილმა კაცმა.

ჯა̄̈ჳერ (-იშ, —) ბზ., **ჯა̈ჳერ** ბქ., ლნტ., **ჯა̄ჳერ** ლშხ. — ჯავრი, დარდი. ჯაჳერშჳ თხჳიმ ი აბაყა ჩჳა̈თეშიან (ლნტ. 49) — ჯავრით თავ-ყბა გაუსივდა.

ჯგირა̈̄გ იგივეა, რაც **ჯგჷრა̈̄გ**.

ჯგჷრა̈̄გ, ჯგირა̈̄გ (-იშ, —) ბზ., **ჯგჷრა̈გ** ბქ., ლნტ., **ჯგჷრა̄გ** ლშხ. — წმინდა გიორგი. ჯგჷრა̈̄გდ ი ა̈ნგლოზა̈რდ ადშგურა̄ნეხ ლახჳბა (ბზ. 290) — წმინდა გიორგიმ და ანგელოზებმა დაარიგეს ძმები. სეტს ჯგჷრა̈გიშ ესერ ჴამშა ხოგ (ანდ.) — ბოძს წმინდა გიორგის ძალა აქვსო (უდგასო). ჯგჷრა̄გი საყდრი ნაგემჟი ათხე უთიჩ ლჷგ (ლშხ. 60) — წმინდა გიორგის საყდრის ადგილზე (ნადგამზე) ახლა ნიში დგას.

ჯგჷრა̈გიშ ყერ (ბქ.) — წმინდა გიორგის მადლი (ძალა).

ჯე იგივეა, რაც **ჯი**.

ჯეგ იგივეა, რაც **ჯჳეგ**.

ჯედი იგივეა, რაც **ჯო̄დი**.

ჯედიაშ იგივეა, რაც **ჯო̄დია̈̄შ**.

ჯერა̈ბ (-რბიშ, —) ზს., **ჯერებ** (-იშ. —) ლშხ. — მადანია ერთგვარი (ხმარობენ გამოქნილი ტყავის და მალეულის შესაღებად.) კულია̈შ ჩუ ლიღჳი ხემთქჳნხ ჯერა̈ბშჳ (ბქ. 307) — მალს „ჯერაბით" ღებავდნენ (მალის ღებვა „ჯერაბით" სჩვეოდათ).

ჯი, ჯა'ჲ', ჯე'ჲ' ნაცვალსახ. — თვით, თვითონ. ჯი ხა̈ტხე გადანს (ბზ.) — თვითონ უხდის ვალს. ჯაჲ̄ ქა̄ჩა̈დ (ბზ. 232) — თვითონაც გავიდა. ამეჩუ არდა ჯა გარ (ბზ. 369) — აქ მხოლოდ თვითონ იყო. ჯეჲ ჩჳესგჳრდა... ჳოქჳრე ბეჩყი (ლშხ. 71) — თვითონ დაჯდა ოქროს ქვაზე. ჯე ა̈ხელაბნან ეშხუ ჰყინტს (ლნტ. 312) — თვითონ დაენაძლევა ერთ ვაჟს.

ჯიბ (-იშ, -ა̈რ) ზს., ლნტ., **ჯიბაჲ** (-ბა̄ჲშ, -ბჲარ) ლშხ., **ჯიბა̈** (-ჲშ, -ბა̈რ) ლნტ. — ჯიბე. ამნე̄მ ჯიბთე ტო̈ტ ოთქჳიჭე (ბზ. 254) — ამან ჯიბეში ხელი ჩაუყო. ლიზებ-ლითრეს კიბდენსოჳ ი ჯიბს ლა̈ხჭედიჳ (ანდ.) — ჭამა-სმა კიდობანსა და ჯიბეს ჰკითხეო. ხოჩჳა მუხჳბოლს ფა̈ტჳ ხა̈ჳენა ჯიბა̈ჲსა (ლნტ. 295) — უმცროს ძმას ფეტვი ჰქონია ჯიბეში.

ჯიბაჲ, ჯიბა̈ იგივეა, რაც **ჯიბ**.

ჯით (-იშ, -ა̈რ ბქ., ლნტ., -არ ლშხ.), ზოოლ. — ბურვაკი. ჯითიშ სგაშირს ი მუჭდურას ჟ'აჯა̈ბხ (ბქ. 77) — ბურვაკის მიგნეულსა და მკერდის ნაწილს მოხარშავენ.

ჯიკ იგივეა, რაც **ჯირკ**.

ჯილ[1] (-იშ, -ა̈რ ზს., -არ ლშხ.), **ჯილაჲ** (-ლა̄ჲშ, -ლჲარ ლშხ., -ლა̈ჲშ, -ა̈რ ლნტ.) — სიმი. ფანდჳრიშ ჯილ ჩჳაქჳა̈ც (ბზ.) — ფანდურის სიმი გაწყდა. ალეს ჲე̄რუ ჯილ ხაწგხ (ლშხ.) — ამას ორი სიმი სჭირდება.

ჯილ[2] (-იშ, —) ზს., ლშხ., **ჯილაჲ** (-ლა̄ჲშ, — ლშხ., -ლა̈ჲშ, — ლნტ.) — რჯული. მოდგმა. ჲერხი მიჩა ჯილს მამ იგჭე (ბზ.) — ზოგი თავის რჯულს არ იცავს.

ჯილად იგივეა, რაც **ჯილ**².

ჯიმ (-იშ, — ბზ., ქს., ჯჷ̄მემ, — ბქ.,) — მარილი. ალ წჳეთს ტკისდ ჯიმიშ (||ჯჷ̄მემ) გამ ხად (ბქ. 60) — ამ წელს, მართლაც, მარილის გემო ჰქონდა. [ჰიცს] კეჰოლ ჯიმს ხჳა̈შდედ (ლნტ. 33) — ცომს ცოტაოდენ მარილს ვაყრით. **ჯიმ ი დიარ** — პურ-მარილი.

ჯიმილ იგივეა, რაც **ჯჷმილ**.

ჯინირ (-ნრიშ, -ა̈რ) ზს., ზოოლ. — ციყვი. ჯინირ ა̈დჟიშრა̈ნ შჳა̈ნია̈ ცხეკისგა (ბზ.) — ციყვი გამრავლდა სვანეთის ტყეში.

ჯინჯილ (-ჯლიშ, -ჯლა̈რ ზს., -არ ლშხ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.) — სამკაული, ჯინჯილი. ჳოშა ფა̈თჳ ხაგ, ამშელდ ჯინჯილ ახრეკინ (ბქ. 170) — რამდენი თმაც აქვს, ამდენი ჯინჯილი ჩამოეკიდა.

ჯირკ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., ლნტ., -ალ ლშხ.), **ჯიკ** (-არ) ბქ. — ჯირკი. კაჩჩუ ჯირკ ესერი̄ ჩუ იგჳრა̈ნი (ბზ.) — დაღმართზე ჯირკიც დაგორდებაო. [მალჳდ] სგაადჲე ჯიკიშ ფოქთეჲსგა [მამილ] (ბქ.) — მელამ შეიყვანა ჯირკის ფუღუროში მამალი.

ჯიჯჳ (-იშ, -ა̈რ ზს., ლნტ., -არ ლშხ.) — ძვალი. და̈ჳ... ჯიჯჳა̈რს მიჩა ლა̈სმუნას ხოშდე (ბზ. 401) — დევი ძვლებს თავის ცოლისძმებს უყრის. ისგა̈შხენ ჩჲა̈გ ნა̈თხჳრა̈შ ჯიჯჳშ გჳეში ლი (ბქ. 206) — შიგნით ყველაფერი ნანადირევის ძვლებით არის სავსე. ჯიჯჳა̈რ (ბზ.) — ძვლიანი. **ჯიჯჳიშ ლიკჳშე** — ძვლის გატეხვა; გ ა დ ა ტ. გვარში სისხლის აღრევა. **ჯიჯჳიშ ნა̄თი** (ბზ.) — ახლო ნათესავი.

ჯიჰრა (-რა̈შ, -რა̈ლ ბზ., -რა̈შ, -როლ ბქ.), **ჯი̄რა** (-რა̄შ, -რე̄ლ ლშხ., -რა̈ჲშ, -რალ ლნტ.), ბ ო ტ. — მუხა. ხჳიკედ ჯიჰრა̈ ტყენს (ბზ. 307) — ავიღებ მუხის კეტს. ალ მინდორისგა ხაგ ხოშა ჯიჰრა (ბქ. 37) — ამ მინდორში დგას დიდი მუხა.

ჯი̄რა იგივეა, რაც **ჯიჰრა**.

ჯოგ იგივეა, რაც **ჯჳეგ**.

ჯორ (-იშ, -ალ ლშხ., -ა̈ლ ლნტ.) — ჯორი. [ჯგჷრა̈გ] ჯორს ხა̈სკჳრენა (ლნტ.) — წმინდა გიორგი ჯორზე მჯდარა. იხ. ჰჳლ.

ჯორად, ჯორა̈ იგივეა, რაც **ჯორა̈ჲ**.

ჯორა̈ჲ (-რა̈ჲშ, -რა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ჯორა̈** (-იშ, -რაუ) ბქ., **ჯორაჲ** (-რა̄ჲშ, -რე̄ლ) ლშხ. — მოზრდილი მორი, რომელსაც ათი-თხუთმეტი ვაჟკაცი ხელებით მაღლა სწევს და გამოქანებით ურტყამს სახლის კარებს ან ჭიშკარს შესანგრევად. ყორა̈რს ჯორა̈ს ხატყციხ (ბქ. 232) — კარებს მორს ურტყამენ.

ჯოხე, ჯოხთე იგივეა, რაც **დახჳდე̄ჲ**.

ჯო̄დი, ჯჳე̄დი (ხოჯჳდა, მაჯჳდე, ჯო̄და̈რა) ბზ., **ჯო̄დი** ლშხ., **ჯჳედი, ჯედი** (ხონჯჳდა) ბქ., **ჯოდი** (ხონჯოდა, მანჯოჳდა, ჯოდიარა) ლნტ. — გრძელი. ხელწიფი ხეხჳს ჯო̄დი ლუსდგჳა̈რ ხა̄გ (ბზ. 272) — ხელმწიფის ცოლს გრძელი ნაწნავები აქვს. [ჩჳიბეჴეჳს]... ჯჳედი ლინთჳ ხა̈მთქჳა (ბქ. 224) — ჩუბეხევში გრძელი ზამთარი იცის. ლგდგარა... ლესგხენ ჯო̄დი სკამ ლგჷგ (ლშხ. 34) — მიცვალებულის გვერდით გრძელი სკამი დგას. ლეფხჳნა̈ჲ მგჷქაფ ჯოდი ნიკრა̈ტ ლოქ ხარ (ლნტ. 70) — ცხვირის მაგივრად გრძელი ნისკარტი აქვსო. **ჯო̄დიას, ჯჳე̄დიას** ბზ., ლშხ., **ჯედიას, ჯჳედიას** ბქ., **ჯოდიას** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — შორს. ჯჳე̄დიას იზგა და̈ჳ (ბზ. 379) — შორს ცხოვრობდა დევი. **ჯჳე̄დია-ნაჯჳდა** — მეტისმეტად შორს, შორს-შორს. ადჲე ალ ბოფშა̈რ ჯჳე̄დია-ნაჯჳდა მინდჳერთე (ბზ. 284) — წაიყვანა ეს ბავშვები შორს-შორს მინდორში. **ხოჯჳდია̄მს** ბზ., ლშხ., **ხოჯჳდიას** ბქ., ზ მ ნ ზ. — უფრო შორს. ნიშგეჲხა̈ნ ლა̈თხჳიარა̈ლ ხოჯჳდია̄მს ლიხ (ბზ.) — სანადირო ადგილები ჩვენგან უფრო შორსაა.

ჯო̄დია̄რა იხ. **ჯო̄დი**.

ჯო̄დია̈შ, ჯჳე̄დია̈შ (-იშ, —) ბზ., **ჯჳედიაშ, ჯედიაშ** ბქ., **ჯოდია̈ჲშ** ლნტ., **ჯო̄დია̄შ** ლშხ. — შორეული, შორიდან. ჯჳე̄დჲა̈ ნა̈თი (ბზ.) — შორეული ნათესავი. ჯ'ე̄სერ... ჯჳე̄დია̈შ ლი (ბზ. 292) — მე შორიდან ვარო.

ჯუ იგივეა, რაც **ჯუა**.

ჯუა, ჯუჳა, ჯუ (-ა̈შ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -უოლ ბქ., -ჳა̄შ, -ე̄ლ ლშხ., -ა̈ჲშ, -ალ ლნტ.) — ძუკნა. [დი̄ნად] ჯუჳა ესგენე გუდრათე̄სგა (ბზ. 433) — ქალიშვილმა ძუკნა გოდორში ჩასვა. [ეჯჲა̈რს] ლუფკჳინუ ჯუა ხორდახ (ბქ. 36) — იმათ ლეკვებიანი ძუკნა ჰყავდათ.

ჯუჷჳმა̈რდ (-იშ, -მარდა̈რ უმკ.‖-ა̈ლ ბზ.), **ჯუჷჳმა, ჯუჷმა** (-მა̈შ, -მოლ‖-მა̈ლ) ბქ., **ჯუჷჳმარდ, ჯუჷმარდ** (-იშ, -ა̄ლ) ლშხ., **ჯუჷმა̈რდ** (-ძარდა̈ლ) ლნტ. — მუშტი. სი ჯუჷჳმა̈რდ მაჴდ... (ბზ. 292) — შენ მუშტი დამარტყი. მა̈ხიადშჳ მუჴოდისა ჯუჷმა̈რდი ლიჯგბუნე ლახოჰინა (ლნტ. 125) — სიხარულისაგან მკერდში მუშტის ცემა დაუწყია.

ჯუმაშ იგივეა, რაც **ჯჷმა̈შ.**

ჯუმილ იგივეა, რაც **ჯჷმილ.**

ჯურღჳ, ჯუღჳ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ბარძაყის ან წინა მხრის ძვალი. ღჳაშა̈შ ჯუღჳ ხაბგდ... ცხჳი-ცჷჴემდს (ბქ. 211) — ჯიხვის მხრის ძვალი ჰქონდა მიბმული მშვილდ-ისარს.

ჯურჯჳმა (-მა̈შ, -მოლ) ჩბხ., **ჯურჯმა** (-მა̈შ, -მოლ) ლხმ. — საქონლის მოხარშული შიგნეულის კუპატი.

ჯუჳა იგივეა, რაც **ჯუა.**

ჯუღჳ იგივეა, რაც **ჯურღჳ.**

ჯჳაბ იგივეა, რაც **ჯაბ**[1].

ჯჳა̈რ (-იშ, ჯჳარა̈ლ) ბზ., ლნტ., **ჯჳარ** (-ალ) ლშხ. — ჯვარი. მურყჳამს ყიქა̈ნ ჯჳა̈რ ხა̄გ (ბზ. 16) — კოშკს ზემოდან ჯვარი ადგას. ფაუს ჯჳა̈რდ ა̈სყიჳხ (ბქ. 303) — ჯოხს ჯვარად აკეთებდნენ. ჩუ დეშერ კუშე ხატს ი ჯჳარს (ლშხ. 48) — ხატსა და ჯვარს ვერავინ ტეხავს.

ჯჳეგ (ჯოგიშ, ჯოგა̈რ ბზ., -იშ, -ა̈რ ლნტ.), **ჯეგ** (-იშ, -ა̈რ‖ჯოგა̈რ) ბქ., **ჯოგ** (-იშ, -არ) ლშხ. — ჯოგი. ალ ჯჳეგს ესერ ეშხუ ბოტა ხონჴრი (ბზ. 415) — ამ ჯოგს ერთი ვაცი ახლავსო. ჯეგიშ ნამყჳილს თხჳიმ ესერ ხამშდა̈შ (ანდ.) — ჯოგს დაშორებულს თავი ემარტოვებაო. ალ მეზგეს დაჴლა̈ ჯჳეგ ხა̈ყენა (ლნტ. 8) — ამ ოჯახს თხის ჯოგი ჰყოლია.

ჯჳედი იგივეა, რაც **ჯოდი.**

ჯჳე̄დია̈შ, ჯედიაშ იგივეა, რაც **ჯო̄დია̈შ.**

ჯჳიდ (-იშ, —) — თაფლის სანთელი. ხეხჳ-ჰა̈შდ ჯჳიდ ი საკმეჳელ ა̈ნყიდხ (ბზ. 405) — ცოლ-ქმარმა სანთელი და საკმეველი იყიდა. ჩოთო̄შჳახ ჯჳიდიშ ი საკმოჳელი ლაკირ (ლშხ. 58) — დაუნთიათ სანთლისა და საკმევლის საკირე. ა̈ესკხ ასტამშჳ ღჷრჩა̈ლს ი ჯჳიდს (ლნტ.) — ასტამით მიაქვთ ნაკვერჩხლები და სანთელი.

ჯჳინალჷნდი̄რან ბზ., **ჯჳინალჷნდჷრ** ბჟ., **ჯჳინალჷნდრინ, ჯჳინალჷნდირ** ბქ., **ჯჳინელდჷ̄რან** ლშხ., **ჯჳინალდჷრან, ჯჳინალდჷნდირან** ლნტ., ზმნზ. — ძველთაგანვე. ლაყჳრია̈რს ჯჳინალჷნდრინ ნა̈გდენა ეშხუ ნამპა̈რ ყა̈ჰიშ ნაშხა (ბქ. 196) — ლაყერიელებს ძველთაგანვე ჰყემართა ერთი ლამპარი ზვავის სახელზე. ალ ციგინ ანა̄მბჳე ჯჳინელდჷ̄რან ნასჷმ... ნესტორდ (ლშხ. 76) — ეს მლაპარი, ძველთაგანვე განაგონი, ნესტორმა გვიამბო (მოჰყვა). [შჳა̈ნს] ჯჳინალდჷნდირან ხოშა ნაღალდ ა̈რიხ ძღჷდ ოჯახა̈რ (ლნტ. 19) — სვანეთში ძველთაგანვე უმეტესად დიდი ოჯახებია.

ჯჳინელ (ხოჯჳნელა ზს., ქს., მაჯჳნელე, ჯჳინლა̄რა ბზ., ლშხ., ჯჳინელარა ლნტ.) — ძველი. ჯჳინელ დრო̈ჳს ესნა̈რ თათრა̈ლ მე̄ჳარ ლჷმჴა̈დჳნხ შჳა̈ნთე (ბზ. 1) — ძველ დროს თათრები ხშირად მოდიოდნენ თურმე სვანეთში. ალ სოფელისგა ლჷგ ჯჳინელ ლაჴჳმი (ბქ. 70) — ამ სოფელში დგას ძველი ეკლესია. ჯჳინელ ზა̈ აჩად (ლნტ. 15) — ძველი წელი წავიდა. **ჯჳინლიშჯჳინელ** — ძველისძველი. ძერხი სოფლა̈რს ლა̈დი ჩიქდ სიდ ჯჳინლიშჯჳინელ... ღჷნ (ბქ. 231) — ზოგ სოფელში დღემდე შემორჩენილა ძველისძველი დღესასწაული. **ჯჳინალდ, ჯჳინელდ** ზმნზ. — ძველად. ჯჳინალდ კა̈ჟია̈ნ თოფა̈რ ხოხალდახ (ლნტ.) — ძველად კაჟიანი თოფები ჰქონდათ.

ჯჳინელა̈რ იგივეა, რაც **ჯჳინლა̈რ.**

ჯჳინელჷნდჷ̄რან იგივეა, რაც **ჯჳინალჷნდი̄რან.**

ჯჳინლა̈რ (-ეშ, —) ზს., **ჯჳინლარ** ლშხ., **ჯჳინელა̈რ** ლნტ. — წინაპრები, ძველები. ჯჳინლა̈რე ნა̈შნაჳ ლეხლერა̈რ ათხეი ეზარ იშნეხ (ბქ. 282) — წინაპრების (ძველების) გაშენებული ხეხილი ახლაც კარგად ისხამს.

ჯჳინლა̄რა იხ. **ჯჳინელ.**

ჯჳრილ იგივეა, რაც **რჯჳილ.**

ჯჷლ იგივეა, რაც **ჯალ.**

ჯგლაჲ, ჯგლä იგივეა, რაც **ჯგლäჲ**.

ჯგლäჲ (-ლäჲშ, -ლჲäრ) ბზ., **ჯგლä** (-იშ, -ლაუ ბქ., -ლäრ ლნტ.), **ჯგლაჲ** (-ლāჲშ, -ლēლ) ლშხ. — კენჭი, წილი. ჯგლäჲ äნკუäრხ (ბზ.) — წილი ყარეს. ჯგლაჲ მი ამხუīდა (ლშხ.) — წილი მე შემხვდა.

ჯგლყ, ჯგლყგ იგივეა, რაც **ჯგლგყ**.

ჯგლგყ (-იშ, -äრ) ბზ., **ჯგლყგ** (-äშ, -äრ) ბქ., **ჯგლყ** (-იშ, -არ) ლშხ. — რემა. ალ მäრა ჩäჟი ჯგლგყ ხორდა (ბზ.) — ამ კაცს ცხენების რემა ჰყავდა. მერმამგნ... ჩაყუემ ჯგლყგ ანჴიდხ (ბქ. 39) — მეორეჯერ ცხენების რემა მოიყვანეს.

ჯგმ იხ. **ჯიმ**.

ჯგმäშ (-მშიშ, — ზს., -იშ ლნტ.), **ჯუმაშ, ჯგმაშ** (-იშ, —) ლშხ. — ოთხშაბათი. äხუმäრäნ ლäთხუიართე... ჯგმä ლēთ (ბზ. 39) — გავემზადე სანადიროდ ოთხშაბათ ღამეს. ჯუმაშ... თაშრāჲ ლიქთუნე მā შიდ (ლშხ.) — ოთხშაბათს ყველის ნაწარმის (ყველეულის) ხელის ხლება (განძრევა) არ შეიძლება. ჯგმäშ ლახორ ლოქ ხარხ ქუნäრს (ლნტ. 58) — ოთხშაბათს სულებს შეკრება აქვთო.

ჯგმილ (ჯგმლäშ, ლაჯმილა) ბზ., **ჯიმილ** (ჯიმლäშ, ლაჯმილა) ბქ., **ჯუმილ** (ჯუმლაშ, ლაჯმილა ლშხ., ჯგმლäშ, ლაჯმილა ლნტ.) — ძმა (დისთვის). მაშოდ ლახტუēლ მიჩა ხოშäმ ჯგმილს (ბზ. 295) — მაშომ დაუძახა თავის უფროს ძმას. დīნად ლახფანჩუēლე მიჩა ჯგმილს (ბზ. 345) — ქალიშვილმა წასჩურჩულა თავის ძმას. მიჩა ლაჯმილა მიჩ ოთდაგრა (ბზ. 256) — თავისი ძმები მას მოუკლავს. ხოჩა დაჩუირ ჯიმლäშ ესერ მუუარგე ლი (ანდ.) — კარგი და ძმის დამამშვენებელიაო. [დაჩუირს] ხოქუა ჯუმლäშდ (ლნტ. 311) — დას უთქვამს ძმისთვის.

ჯგრäუ ზს. — დაჯერება. ჯგრäუს დēმ ხაკედ (ბზ.) — არ უჯერებს. მადილ ჯერი, ჯგრäუ ჩემ (ბქ.) — მადლი ქენი, დაიჯერე (დაჯერება ქენი).

ჯგჭკ (-იშ, -äრ ზს., -არ ლშხ., ბზ.), ზოოლ. — პატარა ჩიტია, ბეღურას მსგავსი. ჯგჭკი მაჯრნ სი! (ბზ.) — პატარა ჩიტის მსგავსო, შენ!

ჰ

ჰა[1], ა ზს., ლნტ., ლშხ., კავშ. — თუ. დ̈ჷ̈ჲ ჯიცხა ჰა დ̈ჷ̈ჲა̈ ქორ? (ბზ.) — დევი გირჩევნია თუ დევის სახლი? გუდ როქჲ ჰედნი, მიჩა ლახჲბა ლგდგა̈რ ირიხ ა მადე (ბქ. 201) — მივხედები, ჩემი ძმები მკვდრები იქნებიან თუ არაო. ეჩხა̄ჲ ადწჲი̄ლნახ ა ამხა̄ჲ, მინე მანდალას (ლშხ. 3?) — იქით გაათხოვებდნენ თუ აქეთ, მათი ნება იყო.

ჰა[2], ა ზს., ლნტ., ა̄ ლშხ. კითხვითი ნაწილ. — აკი. ჩჲა̈თყურმანჯა̈ნ ჰა? (ბზ.) — დაყრუედი? ქ̈შ̈ჲი ესერ დირილდ ა̈ნხჲტე ჰა? (ბქ.) — ერთი პური ამოგავლებსო?

ჰა[3], ა ზს., ლნტ., ა̄ ლშხ., ჩვენებითი ნაწილაკი. — აჰა, აი. ჰა, ხა̈ჲე (ბქ.) — ჰა, წაიღე.

ჰა[4], ა ზს., ლნტ., ა̄ ლშხ., შორისდ. — ახ. ჰა, ბედნიერ, ეჩი̄ შგნთე̄ისგა ლიკჲა̄ნე! (ბზ.) — ახ, ნეტავი, იმის ხელში ჩავდება?!

ჰა[5], ა ზს., ლნტ. ა̄ ლშხ. შორისდ. — არიქა. ჰა, ნომ̈ა̈ თრაგა! (ბქ.) — არიქა, არ დაიგვიანო!

ჰაბედ (ჰაბდიშ, —) ბზ., **აბედ, ჰობედ** (-იშ, —) ბქ., **აბედ** ლშხ., **ა̈ბედ** ლნტ., ბოტ. — აბედი. ჰაბედ ჟ'ესდე [ილარიონდ] თოქალთჲეი̄ნ (ბზ. 6?) — ილარიონმა აბედი თოქალთომე დადო. მგბიდ ჰობედ ჟ'ოსდა გოლერშა̈ჰდ (ბქ.) — მოკიდებული აბედი დაუდეია ველეშაჰისთვის. წიჲა აბედშა̄ლ ლი ი ქა ერ ენჯაბი, აბედ ხეფსი (ლშხ., ხორ 37) — წივა აბედივითაა და რომ გამოიხარშება, აბედად ვადაიქცევა (აბედი გამოვა).

ჰაბჯა̈რ (-იშ, -ჯარა̈ლ ბზ., -ჯრიშ, -ჯრა̈რ ბქ.), **აბჯარ** (-ჯრალ) ლშხ., **აბჯა̈რ** (-იშ, -ჯარა̈ლ) ლნტ. — აბჯარი. ტა̈ნის ჯა̈ქუდა აბჯარი (ჰოეზ. 100) — ტანზე ეცვა აბჯარი.

ჰაგ იგივეა, რაც აჯ[1].

ჰაგა̈რ (-იშ, -გარა̈ლ ბზ., -გა̈რუ ბქ.) — ფეხშიშველა. დინილ კაჲქა ჰაგა̈რ იქინალ (ბქ.) — გოგონა ეზოში ფეხშიშველა დარბოდა. იხ. **ჰიშხარგარ.**

ჰაგა̄მ (-იშ, —) ბზ., **აგამ** ბქ., ქხ. — კარმიდამო, ეზო. [მა̄ლდ] გუდრა ჰაგა̄მისგა ჩჲადკჲა̈რ (ბზ. 432) — მელამ გუდურა ეზოში დააგდო.

ჰაგჲ (-ა̈შ, -ა̈რ) ზს., **აგჲ** (-იშ, - არ ლშხ., -ა̈რ ლნტ.) — ქუსლი. [ჲ]ოქრაშ... ლუსდგჲა̈რ... ჰაგჲთეჩუ ესერ ხეჰოლიხ (ბქ. 46) — ოქროს ნაწნავები ქუსლამდე სწვდებაო. [დ̈ა̈ჲდ] ლახაჴა̈ლე აგჲისა ნესყე ალ მარეს (ლნტ. 305) — დევმა ამ კაცს ნემსი ქუსლში შეარჭო.

ჰადრა (-რა̄შ, — ბზ., -რა̈შ, — ბქ.), **ადრა** (-რა̄შ, — ლშხ., -რა̈ძშ, — ლნტ.), ბოტ. — იელი. ლუმლჲა̈ძე ჰადრა̈ ლისგდის მა̄მგჲეშ ხოჩა (ბზ.) — აყვავებული იელის შეხედვას არაფერი სჯობს. ადრა ყჲითელ მულჲაძს იშნე (ლშხ., ხორ. 1) — იელი ყვითელ ყვავილს ისხამს.

ჰაკჲა̈დ (-კჲდიშ, -კჲდა̈რ) ბზ., **ჰა̈კედ** (-კჲშდიშ, -კჲდა̈რ) ბქ., **აკჲედ** (-კჲდიშ, -კჲდარ) ლშხ., **აკჲატ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. — კუდი. დი̄კჲენდ ჩა̈ჲს ჰაკჲა̈დ ქა̄ხქჲიც (ბზ. 352) — დიაკვანმა ცხენს კუდი მოაჭრა. ჟალჲთექა ჰა̈კედ გარ ესერ ხაკლი (ბქ.) — ძაღლობამდე კუდილა აკლიაო. ალ ბალახ შდუგჲი აკჲედს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 18) — ეს ბალახი თავის კუდს ჰგავს. მიჩა აკჲატშჲ მა̈გ ჟ'ახოსრიმა (ლნტ. 288) — თავისი კუდით ყველა ამოუწყვეტია.

ჰაკჲა̈ნ (-ჲნიშ, -ჲნა̈რ) ბზ., **აკჲან** (-იშ, -არ) ლშხ., **აკაჲა̈ნ** (-ჲანა̈რ) ლნტ. — აკვანი

ბექნუ ჰაკჳა̈ნს ატა̈ბე (ბზ.) — ბექნუ აკვანს თლის. აკაჳა̈ნისა... წერაქჳს ხურშიდ (ლნტ. 51) — აკვანში თომს ეუფენთ. იხ. **ჰენწ.**

ჰალა̈გ (-ლგიშ, -ლგა̈რ) ზს., **ალაგ** (-ლგიშ, -ლგარ) ლშხ., **ალა̈გ** (-იშ, -ა̈რ) ლნტ. 1. ჭიმკარი. ჰალა̈გ ჷრეს ოთკარა (ბზ.) — ეილაცას ჭიმკარი გაუღია. 2. ღობე (ბქ.). მარა მარ᾽ესერ ხობჯგი ი ჰალა̈გს — ბა̈ჯგ (ანდ.) — კაცს კაცი ემვ:ულება, ღობეს კი — სარიო.

ჰალა̈ლ (-იშ, —) ზს., **ალალ** ლშხ., **ალა̈ლ** ბქ., ლნტ. — ალალი. სასო ალალ გჳეშ ლი (ლშხ.) — სასო ალალი გულისაა.

ჰამ (-ა̈შ, —) ზს. — დილა. **ჰამს ზმნზ.** — დილას, დილით. ჩი ჰამს ესერ ეჯ სჷმაქს ჟი იწნიხ (ბზ. 281) — ყოველ დილით იმ ქალიშვილს წონიანო. დეშდშიშ ჰამს ჯოდი ჰამ ხაშხა (ბქ. 76) — ორშაბათის დილას გრძელი დილა ჰქვია. იხ. **ძინარ.**

ჰამა იგივეა, რაც **ხამა.**

ჰამა̈რ ზს., **ამარაჸ** ლშხ., **ამარა** ლნტ. — ამარა. ბედი ჰამა̈რჲი ლისედ (ბზ.) — ბედის ამარა დარჩენა. იშგნემ ჰამა̈რჲი ლეჩემ ესერ უჩჳმინად ომსედ (ანდ.) — სხვისი ამარა საქმე გაუკეთებელი დარჩაო.

ჰამენ იგივეა, რაც **ამე̄ნ.**

ჰანწჳალ, ჰაწჳალ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **აწჳალ** (-ჳლიშ, -ჳლარ) ლშხ., **აწოლ** (-იშ, -ა̈ლ) ლნტ. — ხეზე დადგმული ბეინი. ჭას... ჰანწჳალდ ხაგემხ მეგმარჲი (ბქ. 234) — ჩალას ბეინად დგამენ ხეებზე. ჭემა̈რს ხჳაგემდ აწოლა̈ლდ (ლნტ. 16) — თივას ბეინებად ედგამთ.

ჰარა̈კ[1] (-რკიშ, -რაკა̈რ||-ა̈ლ) ზს., **არაკ** (არკიშ, არკალ) ლშხ., **არა̈კ** (-იშ, არაკა̈ლ) ლნტ. — არაკი, ამბავი. ამის ესერ... ჩუ ხეხლი ხოჩა ჰარა̈კ (ბზ. 372) — ამას ელოდინება კარგი არაკიო. ჰარა̈კ მა̈გ ესერ ტკიც ლი (ანდ.) — არაკი ყველა მართალიაო. [ბეფშს] ხოჩილ არა̈კ ხოქჳა (ლნტ. 309) — ბავშვს უკეთესი არაკი უთქვამს.

ჰარა̈კ[2] (-რკიშ, -რაკა̈რ||-ა̈ლ) ზს., **არაკ** (არკიშ, არკალ) ლშხ., **არა̈კ** (-იშ, არაკა̈ლ) ლნტ. — მაგალითი, სამაგალითო, საარაკო. ჰარა̈კ გჳეშ (ბზ.) — სამაგალითო საქმე. **ჰარა̈კდ, არაკდ ზმნზ. არაკად.** დოლა̈შ კჳეცენ ჰარა̈კდ ზჷ (ბქ. 1) — დოლის ხორბალი სამაგალითო არის (არაკად არის).

ჰარა̈ყ (-რყიშ, —) ბზ., **ა̈რა̈ყ, ა̈ჸრაყ** (-იშ||არყიშ, —) ბქ., **არაყ** (-რყიშ, —) ლშხ., **არა̈ყ** (-იშ, —) ლნტ. — არაყი. ჰარა̈ყს ითრეხ (ბზ. 13) — არაყს სვამენ. ნამშა̈გნქა უცხემ ა̈რა̈ყსი ლაჯა̈ბდ (ბქ. 196) — მარცვლეულის გარდა მსხლის არაყსაც ხდით. ქა ბგდეხ... ტაბაგთეჟი არაყს (ლშხ. 36) — ტაბლაზე არაყს 'და'დგამენ.

ჰარდალ (-დლა̈შ, —) ბზ., **არდალ** (-იშ, —) ლშხ., **არდა̈ლ** ლნტ. 1. პაპანაქება. არდა̈ლ ლგ̆ბგ̆და (ლნტ.) — პაპანაქება იდგა. 2. ოხშივარი. და̈ჳდ ჰარდალ ანფიშდჳ ყიახა̈ნჟი (ბზ.) — დევმა ოხშივარი ამოუშვა ყელიდან.

ჰარტამ იგივეა, რაც **ლარტამ.**

ჰასკამ (-კმა̈შ, -ა̈რ) ბქ. — ტახტრევანი. ხოშემიშ ლასგჳრად ჰასკამს ამარეხ (ბქ. 75) — უფროსის დასაჯდომად ტახტრევანს ამზადებენ.

ჰასტა̈მ (-ტმა̈შ, -ტმა̈რ) ბზ., **ჰასტამ** (-ტმიშ, -ტმა̈რ) ბქ., **ასტამ** (-იშ, -ტმარ ლშხ., -იშ, -ა̈ლ ლნტ.) — ასტამი. ჰასტამჟი ქა̈მილდა̈რ გარ ასა̈დ (ბქ. 336) — ასტამზე მხოლოდ ფერფლი დარჩა.

ჰასჳიშ (-იშ, ლა̈ჸსუშა) ზს., **ასუშ** (ლაჸსუშა) ლშხ., **ასჳიშ** (ლაჸსუშა) ლნტ. — ასული, გათხოვილი ქალი (მამის ოჯახისა და ნათესაობისათვის). ალა გუშგჳე̄ჸ ჰასჳიშ მა̈რიამ ლი (ბზ.) — ეს ჩვენი ასული მარიამია. ხახჳდ ოსყედნეხ ეშხუ ხელწიფხიშ ჰასჳიშ (ბქ. 266) — ცოლად მოუყვანეს (დაუკავეს) ერთი ხელმწიფის ასული. ხელწიფი ასუშ ზითუნახაჳ ქა ლახო̄მხ (ლშხ. 68) — ხელმწიფის მზეთუნახავი ასული მისცეს.

ჰატ, ჰა̈ჸტ, ატ ზს., **'ჰ'ატ** ლშხ., **ა̈ტ** ლნტ., შორისდ. — ჰატ! ჰაიტ! ჰატ, იმ ხიჩო, სი ზურა̄ლ?! (ბზ.) — ჰატ, რას შვრები, შე ქალო?! ა̈ტ, ხოლა სია! (ლნტ.) — ჰატ, შე ცუდო!

ჰაჳეჯ (-ჳჯიშ, -ჳჯა̈რ) ზს., **აჳეჯ** (-იშ, -აჳჯარ) ლშხ. — იარაღი. ჰა̈ჳეჯს მა̈რჯჳ ა̈დგის ჟი ხა̈ჭდეხ (ბქ. 236) — იარაღს მოხერხებულ ადგილზე მიაყუდებენ. კუბჟი ლგ̆დგარა აჳეჯ მაგ ჟი ხა̄ზ (ლშხ. 37) — მიცვალებულის ყველა

იარაღი კუბოში დევს (ადევს).

ჰაყა̈რ (-ყრიშ, -ყრჲა̈ლ‖-ყრა̈რ) ბზ., **აყარ** (-ყრიშ. -ყრალ) ლშხ., **აყა̈რი** (-იშ, აყარა̈ლ) ლნტ., ბ ო ტ. 1. აყირო ქს. 2. ბზ. ორშიმო, ხრიკა. ზურალა̈რს ჰაყრა̈რს თხუმჟი ხაბჱკუ̂რე [როსტომ] (ბზ. 436) — როსტომი ქალებს თავზე ამტვრევს ორშიმოებს (წყლის ჭურჭელს.).

ჰაშამ (-იშ, —) ზს., **აშამ** ქს. — მადლობა. ლგლაფურე ზურალდ აშამ ხა̈ქუ̂ (ლნტ. 229) — შავებიანმა ქალმა მადლობა უთხრა.

ჰაშმა̈რ (-იშ, —) ბზ., **ჰაშმია̈ნ, ჰაშმოუ̂ა̈რ** ბქ., **აშმა̄რ** ლშხ., **აშამა̈რ** ლნტ. — მადლიერი, მადლობელი. [ალ მა̄რე] აშმა̄რ ლი მიჩა ბედიშ (ლშხ. 12) — ეს კაცი თავისი ბედის მადლობელია. ჲექუ̂თიმე... აშამა̈რ ასად გუშკუ̂ე (ლნტ. 110) — ექვთიმე ჩვენი მადლობელი დარჩა.

ჰაწუ̂ალ იგივეა, რაც **ჰანწუ̂ალ**.

ჰაჯ[1] (-ა̈შ, —) ზს., **აჯ** ლშხ. 1. ნატვრა, სურვილი. 2. ნატვრისთვალი. მიჩ ესერ ალ უ̂იჯ ჰაჯს ლახჱარ;ჟი (ბზ. 408) — შენ ეს ძველი ნატვრისთვალს შემოგთავაზებსო.

ჰაჯ[2] ზს., **აჯ** ლშხ. — ძალა, ღონე. ჰაჯოლუ̂ ეჲქემა (ბზ.) — ძალ-ღონე მოგმატებოდესო. **ჰაჯა̈შ ლიკედ** (ზს.) — საშველის მიცემა, თავის დანებება. [დაუ̂ითს] აჯ მა̄დ ოხკი̄და ი [დეუ̂ეთ] ოთ:გნჱერა̄ნა (ლშხ. 56) — დავითს საშველი არ მიუცია და დევები გაუყოლებია (წაუყვანია).

ჰაჯა̄ბოლ ბზ. იხმარება გამოთქმაში **ჰაჯა̄ბოლა̈ ლიკედ**. მა̄ლდ... მა̄დ ახკიდ ჰაჯა̄ბოლ (ბზ. 317) — მელამ საშველი არ მისცა.

ჰა̈ბ (-იშ, — ბზ., -ა̈შ, — ბქ.) — ფერი, ელფერი. წგრნი ი თუ̂ეთუ̂ნე ჰა̈ბ ეშ ილე̄შგა̄ლ (ბზ. 257) — წითელი და თეთრი ფერი ერთმანეთს ეცილებიან. ლიც მიჩა ჰაბა̈შ კალმახუ̂ს ესერ ირდი (ანდ.) — წყალი თავისი ფერის თევზს ზრდისო. **ჰა̈ბ მეჩდე** — ფერწასული.

ჰა̈დურ, ჰა̈დუ̂ირ, ჰედურ (-იშ, -ა̈ლ ბზ., -ა̈რ ბქ.), **ჲადურ, ჲედურ, ედურ** (-იშ, ჲედუ̂რალ) ლშხ., ⌈ჲ⌉ედურ (-ა̈ლ) ლნტ. — მთელი, დაუზიანებელი. ლეზიზდ სე̄მი ჰა̈დუ̂ირ დია̈რ ესუ̂ყედა̈ნ (ბზ.) — სავზლად სამი მთელი პური დავიკავე. ჲესუ̂ა̈ს ჰედუ̂ირ ხარ ში ი ჭიშხ, ლა̈ჲქუთნეოუ̂ (ანდ.) — ხელ-ფეხი ვისაც მთელი (საღი) აქვს, გაანძრიოსო. **ჰა̈დურდ, ჰედურდ, ჰეურდ, ხა̈დურდ** ზს., **ხედურდ** ბქ., **ჲედურდ** ლშხ., **ედურდ** ლნტ., ზ მ ნ ზ. — სულ, მთლად, მთლიანად. [გეზალ] ალექსის ხაჯეშ ჰა̈დურდ (ბზ. 257) — შვილი მთლად ალექსის ჰყავს. ალე ედურდ ტკიც მა̈დ ლასუ̂ (ლნტ. 6) — ეს სულ არ იყო მართალი.

ჰა̈დუ̂ირ იგივეა, რაც **ჰა̈დურ**.

ჰა̈ზუ̂, ა̈ზუ̂ (ჰაზუ̂ა̈შ, ჰაზუ̂ა̈რ) ზს., **ჲეზუ̂** (-იშ, -არ) ლშხ., **ა̈ზუ̂** (-იშ, აზუ̂ა̈რ) ლნტ. — ეზო. ბოფშა̈რდ მუშგუ̂რი ა̈დჱერნეხ საყდრი ჰა̈ზუ̂თე̄სგა (ბზ.) — ბავშვებმა სტუმარი წაიყვანეს საყდრის ეზოში. [იასონს] ა̈ზუ̂ისგა როყნა̈რ ახხუ̂ია (ბქ. 227) — იასონს ეზოში ეკვნები უპოვია. ალ ხენწიფი ა̈ზუ̂ისკა სემი ა̈ლი მეგამ ლოქ ა̈რი (ლნტ. 297) — ამ ხელმწიფის ეზოში სამი ალვის ხე არისო.

ჰა̈კედ იგივეა, რაც **ჰაკუ̂ა̈დ**.

ჰა̈ლ (-იშ, ჰალა̈რ) ზს. — ალი, ბოროტი სული. ჰა̈ლდ ესერ ხაყუ̂ლენი (ბქ. 211) — ალის მეშინიაო.

ჰა̈ლუ̂ა, ჰელუ̂ა (-უ̂ა̈შ, -უ̂ა̄ლ) ბზ., **ჰალუ̂ა** (-უ̂ა̈შ, -ლოლ) ბქ., **ჲელუ̂ა** (-უ̂ა̈შ, -უ̂ე̄ლ) ლშხ., **ა̈ლ** (-იშ, -ალ) ლნტ., ბ ო ტ. — ალვა, ალვის ხე. [ბოფშა̈რ] ყ'აჩა̈დხ ჰა̈ლუ̂ა̈ მეგა̈მთეჟი (ბზ. 284) — ბავშვები ალვის ხეზე ავიდნენ. უ̂ერხუ̂ ჲელუ̂ა̄ მეგემს ხაჯეშ (ლშხ., ხორ. 4) — ვერხვი ალვის ხეს ჰყავს. ხელწიფი ა̈ზუ̂ისკა... ა̈ლი მეგამ... ა̈რი (ლნტ. 297) — ხელმწიფის ეზოში ალვის ხე არის.

ჰა̈ნწ, ა̈ნწ (-იშ, —) ზს., **ჲენწ** ლშხ., **ა̈ნწ** ლნტ. — ნაკელი, ნეხვი. ჰა̈ნწ დაბა̈შ ესერ ღუ̂ესე ლი (ბქ.) — ნაკელი ყანისთვის ბალღამიაო. ლგნაზორე ა̈ნწს ქა̈ჲესდახ დაბა̈რხო (ლნტ. 5) — დაგროვებულ ნაკელს ყანაში გაიტანდნენ.

ჰა̈ჲჭა იგივეა, რაც **ჰე̄ჭა**.

ჰა̈რი (-რი̄შ, -რჲა̈ლ ბზ., -ა̈შ, -ა̈რ ბქ.) — ცარიელი. [ჭიტის] გუდრა ჰა̈რი ესხუ̂ი̄დ (ბზ. 313) — ჭიტის გუდურა ცარიელი დახვდა. ჰა̈რი შედ ჰერშუ̂ ესერ ოთთგრახ (ანდ.) — ცარიე-

ლი ჭურჭელი ხმით გამოუცენიათო. შდრ. ცა-
რიელ.

ჰა̈რკჷ (-იშ, —) ბზ., **ანკრ** ბზ., ქს., **ჰარკჷ** ბქ. — გუმანი; ეჭვი. მახელჷაჟა̈რს... ჰარკჷ ლახაღხ (ბქ.) — ვაჟკაცებს ეჭვი შეეპარათ.

ჰა̈ურდ ბზ. — უდაოდ, უთუოდ. ჰა̈ურდ როქჷ ქჷერწილთე ესღრიხ (ბზ. 444) — უთუოდ ქორწილში მიდიანო.

ჰა̈ღჷრა (-რა̈შ, -რა̈ლ) ბზ., **ა̈ღჷრა** (-რა̈შ, -როლ) ბქ., **აღჷრა** (-რაშ, -რე̄ლ) ლშხ., **ლა̈ღჷერა** (-რა̈დშ, -რა̈ლ) ლნტ. — საზღვარი, მიჯნა. დრეჷს ა̈ღჷრა დემ ესერ ხეყირი (ანდ.) — დროს საზღვარი არ დაედებაო.

ჰა̈ყბა (-ბა̈შ, -ბა̈ლ ბზ., -ბა̈შ, -ბოლ ბქ.), **აყბა** (-ბაშ, -ბე̄ლ) ლშხ., **აბაყა** (-ყა̈დშ, -ყა̈ლ) ლნტ. 1. ლოყა. [ალექსანდრეს] ქჷმრა̈რ ჰა̈ყბა̈რჩუნ ახჭიმდა (ბზ. 55) — ალექსანდრეს ლოყებზე ცრემლები ჩამოსდიოდა (ლოყაზე ჩამოსდევდა). ეჩთა̈ნ ქიმ ახშყედა, ერე აყბა ოხშიხა (ლშხ. 56) — ისეთი ცრემლი გადმოვარდნია, რომ ლოყა დაუწვავს. 2. ყბა. [ხამემ] აყბას შუშხჷამ ლჷთ ჷახშამდ ყი ლახმეზგრიხ (ლშხ. 15) — ღორის ყბას კალანდის წინა ღამეს ვახშმად შეულოცავენ.

ჰა̈ყრ ზს. იხმარება გამოთქმაში **ჰა̈ყრს ლიგნე** — დაქცევა, აკლება, ამოვდება. ქორ ჰა̈ყრს ხაგ (ბზ.) — ოჯახი დაქცევამდეა მისული.

ჰა̈შდა̈კჷ, ჰა̈შდეკჷ (-დკჷიშ, -დკჷა̈რ) ზს., **შჷა̈ლ** (შჷალა̈შ||-იშ, შჷალა̈რ||შჷა̈ლჷა̈რ) ბზ., **აშდე̄კჷ** (-იშ, -არ) ლშხ., **აშტაკჷ** (-იშ, -ტაკჷა̈რ) ლნტ. — ხელიკი. შჷალჷა̈რ ლღუფხჷთე იფთგნიხ (ბზ.) — ხელიკები გაზაფხულზე გამოიშლებიან. ჴედჷი ჰა̈შდუკჷ ესჷორცხალ (ბქ.) — კედელზე ხელიკი მიცოცავდა. აშტაკჷ დემ იჴეფიელ (ლნტ.) — ხელიკი არ იბინება.

ჰა̈შდქე, ჰა̈შთქე (-ქემ, -ქოლ) ბქ., **აშთქე** (-ქე̄მიშ, -ქე̄ლ) ლშხ., **აშტექე** (-დშ, -ა̈რ) ლნტ. — მაკე. [ჩა̈ყ] ჰა̈შთქე ესერ ლი (ბქ. 314) — ცხენი მაკეაო.

ჰა̈ში (ხოჰშა ზს., მა̈ჰშე, ჰა̈შა̈რა ბზ.), **აში** (ხრდშა, აშია̈რა) ლშხ., **ა̈ში** (ხოაშა, აში-
არა) ლნტ. — მსუბუქი, მჩატე, იოლი. ბამბა̈დ ჰა̈ში ლი (ბზ.) — ბამბა მსუბუქია. აში გჷეშჷი სემი მჷრაჷ ლი ლეთში (ლშხ. 47) — იოლ საქმეზე სამი მედიატორია ასარჩევი. ხოაშა ზიჴ ხორჷა მუხჷბეს ლახაყედანნე (ლნტ.) — უფრო მსუბუქი ტომარა უმცროს ძმას დააჭერინა.

ჰა̈შკ (-იშ, —) ზს., **აშკ** ლშხ., **ა̈შკ** ლნტ. 1. შალის ორწვერა ძაფი. თანჷა̈ ცა̈შ ეშხუ ზურა̈ლ... ჰა̈შკი ქიპს ყ'ანჩრე (ბზ. 19) — აღდგომის ხუთშაბათს ერთი ქალი შალის ორწვერა ძაფს დაახვევს. 2. შინნაქსოვი შალი.

ჰა̈ლ ბზ., **ხა̈ლ** ლშხ., **ხალ** ლნტ., კავშ. 1. როგორც კი. ჰა̈ლ ანჴეს, შიშდ ჩჷათსა̈დილ (ბზ.) — როგორც კი მოვიდეს, მაშინვე ასადილე. 2. რამდენადაც. ჰა̈ლ ხოშა ლი, ხოჩა̈ლ ლი (ბზ.) — რამდენადაც დიდია, მით უკეთესია.

ჰა̈ლმოშ ბზ., **ხა̈ლმოშ** ლშხ., **ხემა̈დმოშ** ლნტ., მიმართ. ნაცვალსახ. — როგორც, რამდენადაც. ჩჷდ ადკარე მა̈ლდ ჴარჴ, ჰა̈ლმოშ ხემდედა̈ნ (ბზ.) — მელამ გააღო პირი (ხახა) რამდენადაც შეეძლო.

ჰა̈ჷდა̈რ (-დრიშ, —) ბზ., **აჷდარ** (-იშ, —) ლშხ., **აჷდა̈რ** ლნტ. — ავდარი. ჰა̈ჷდა̈რ ა̈დბინე (ბზ. 83) — ავდარი დაიწყო. შუკჷს... გუნ აჷდა̈რ ახადახ (ლნტ. 19) — გვაში ძლიერ გააედრებიათ.

ჰა̈ჷდრობ ბზ., **აჷდრობ** ბქ., ლშხ., **ა̈ჷდარობ** ლნტ. — აედრიანობა. ამ მა̈შჷ ჰა̈ჷდრობ გჷა̈რ ბაც (ბზ.) — ამ კვირაში ავდრიანობა გველის. აჷდრობ ლოქ ხეჭყრი მედად (ლშხ. 15) — ავდრიანობა უწყვეტად გრძელდებაო. გჷა̈ლიუნდოო ა̈ჷდარობ ლი ბაც (ლნტ.) — გვალვის შემდეგ ავდრიანობა არის მოსალოდნელი.

ჰა̈ჷე, ა̈ჷე ბზ., **'დ'ალო** ლშხ., **ა'ლ'ჷე** ლნტ. 1. კავშ. — რომ. დე̄მყი ხაჴგრჴედ, ა̈ჷე მი ქა მაწჷა̈ნედ (ბზ. 114) — ვერ მოახერხებთ, რომ მე მაჩვენოთო. 2. ლნტ., ნაწილ. — აბა. აჷე ღგრდა ლოქჷ ჴე ლაბა̈ყნა̈ლიხო (ლნტ. 283) — აბა, წადი შენ შესატყობინებლადო. 3. ლნტ., კავშ. — თუ. აჷე ლოქ დეშ ათერ, ეჩქა მიჩ ლოქ ა̈სესედენი (ლნტ. 284) — თუ ვერ იცნობ, მაშინ მე დამრჩებაო.

ჰა̈ნდჷურ (-იშ, —) ბზ., **ჰა̈ნდჷურ** ბქ.,

ნაძენდგრ ქს. — სახურავიდან წვეთ-წვეთად მომდინარე ნაწვიმარი წყალი. მგხს ესერ ჰäნდურ ახჩეშა (ბქ.) — აეძარს სახურაეიდან ნაწვეთმა წყალმა მოასწრო.

ჰäლჟირ (-ჟრიშ, -ჟრäლ) ბზ., **ალჟირ** (-ჟრიშ, -ჟრäრ ბქ., -ჟრიშ, -ჟრალ ლშ., -იშ, -äლ ლნტ.) — ალვირი. ხოხუჟრა მუხუბელ... [ჩäჲს] ლäრტყ ლახბე ჰäლჟრი მგქაფდ (ბზ.) — უმცროსმა ძმამ ცხენს ქამარი შეაბა ალვირის ნაცვლად.

ჰებ (-იშ, -äრ) ზს., **ⁿძ ებ** (-არ ლშ., -äრ ლნტ.), ბოტ. — ბალი. ამხუ მეზგემი ყორყი მგჰი ჰებს ახäსდხ (ბზ. 56) — ერთი ოჯახის კარზე მწიფე ბალს წააწყდნენ. კახგმბალ მენგრე ძებ ლი (ლშ., ხორ. 10) — კახამბალი მსხვილი ბალია.

ჰებრა (-რäშ, -რäლ ბზ., -რäშ, -როლ ბქ.), **ⁿძ ებრა** (-რäშ, -რჷლ ლშ., -რäძშ, -რäლ ლნტ.), ბოტ. — ბლის ხე, მორი. ხოჩა ფიცäრ äხეფäსან ებრäძ მეგამხენქა (ლნტ.) — ბლის ხისგან კარგი ფიცარი გამოვიდა.

ჰედ ბზ., **ⁿძ ედ** კავშ. — ან. ჰედ ღგრ, მადეი ჩუესგჷურდ! (ბზ.) — ან წადი, ანდა დაჯექი! ეჯა ედ გიმს ჰოდი... ი ძედ ქჟილგმგენäლს (ბზ.) — ის ან მიწას პყიდის, ან საქონელს. ლაყუროლს... ნენის ძედ პäრტს ხარშუნახ (ბქ. 5) — ლოგინზე თივას ან ჩალას აგებდნენ თურმე. კუმäშ აგუსაყა ლექჟäჟ... ძედ ძუღჟäძ პილხო (ლნტ. 18) — საქონელი ქვევით მიგვყავს ან მღვის პირას.

ჰედემ იგივეა, რაც **ჰედოჵმ**.

ჰედი იგივეა, რაც **ჰოდი**.

ჰედოჵმ ბზ., **ჰედემ** ბქ., **ედოჵმ** ლშ., **ედომ** ლნტ., კავშ. — თუ არ. [ეჯ ჯან] მიჩაუშ ედოჵმ ედდაგრი, აშ ხეყჷნიხ (ლშ. 9) — ის ხარი თავისით თუ არ მოკვდება, ასე ეყოლებათ.

ჰედოჵრი ბზ., **ედოჵრლჟäძ, ედოჵმäძ** ლშ., **ედორი, ედომäძ** ლნტ., კავშ. — თუ არადა. ალჩეჲდ, ჰედოჵრი ჩუალსედდ ქჟäბისგა (ბზ.) — წაიღეთ, თუ არადა გამოქვაბულში დაერჩეთ. ალჟე ლოქ ხექნე მამა ლოქ იმს იგჟäნი, ედომäძ ქა ლოქ ხäქჟცე კჟილფხს (ლნტ. 293) — მითხარი (თუ მეტყვი) მამა რატომ (რას) ტირის, თუ არადა ძუძუს

თავს მოგაჭრით.

ჰედურ იგივეა, რაც **ჰäდურ**.

ჰელ (-იშ, —) ზს., **ალ** ქს. 1. ალი. ლემსგემ ჰელ — ცეცხლის ალი. 2. ზს. ელდა. ჰელ ესბჷდ (ბზ.) — ელდა ეცა.

ჰელჟა იგივეა, რაც **ჰäლჟა**.

ჰემოჵმ ბზ., **ჰემოდ** ბქ., **ემოჵდ** ლშ., **ემად** ლნტ. — თუ არ. ჰემოჵმ ანღრი, ქა ლჷქჟა (ბზ.) — თუ არ მოდიხარ, თქვი. ლჟაჲმäრე ემოჵდ ჵრდი აგის, ძარ ღალ ანლაღჵ (ლშ. 24) — მამაკაცი თუ არ იქნება შინ, ვინ გადმოთოელავს.

ჰენწ (-იშ, -äრ) ბქ. — აკვანი. ეშჟი სიმაქ ჟოქრე ჰენწშჟ ქი ხორკახ (ბქ. 337) — ერთი ქალიშვილი ოქროს აკვნით უკიდიათ. იხ. **ჰაკჟäნ**.

ჰერ (-იშ, -äლ ბზ., -äრ ბქ.), **ძერ** (-ალ ლშ., -äლ ლნტ.) — ხმა. [მგხმჷრიდ] ჰერ მäმ ლახტიხ (ბზ. 310) — მელორემ ხმა არ გასცა. [ალი] იბნე ლირჷჰეს... კჷლთხი ძერშჟ (ლშ. 36) — ეს იწყებს მაღალი ხმით მოთქმას. ახასგმა ზურალä ძერ (ლნტ.) — გაუგონია ქალის ხმა.

ჰერäმ (-იშ, —) ზს., **ერამ** ლშ., **ერäმ** ლნტ. — „ნაცარწმენდილი". მიშგჟა დი... ჰერäმს ჩჟäნკჟშდე (ბქ.) — დედაჩემი ნაცარწმენდილს დაადუღებს (დაამოკლებს).

ჰერდელ (-იშ, —) ბქ.; **ჟერდელ** ქს., ბოტ. — გრძელღეროიანი საჭმელი მხალია, მომჟავო გემო აქვს. გუშგჟე ცხეკარისა ხჟäძ ჟერდელ ითხი (ლშ.) — ჩვენს ტყეებში ბევრი „ვერდელი" იშოვება.

ჰერია იგივეა, რაც **ჰორია**.

ჰერსკნ, ერსკნ, ძერსკäნ (-იშ, -კანäლ ბზ., -კანäრ ბქ.), **ძერსკნ** (-ალ ლშ., -äლ ლნტ.), ზოოლ. — არჩვი. სამთილს ძერსკäნ ოთდაგრა (ბზ.) — სამთილს არჩვი მოუკლავს. ჰერსკნ კოჯხენქა ქანშყად (ბქ. 55) — არჩვი კლდიდან გადმოვარდა. ლäშხს... ითხäრხ ძერსკნალს (ლშ. 2) — ლაშხეთში არჩვებზე ნადირობენ.

ჰერყლიäნ (-იშ, -äრ ბზ., -ანუ ბქ.), **ერყანიან, ერყალიან** (-იშ, -არ) ქს. — ღორმუ-

ცელა, გაუმაძღარი. ეჯი ესერ, ხოლა ჰერყლია̈ნ ლი (ბქ. 253) — ის გაუმაძღარიაო. სი, ერყანიან! (ლშ.) — შე, ღორმუცელა!

ჰერწა̈მ (-წმიშ, -წმა̈ლ) ბზ., **ჰერწემ** (-წმიშ, -წმა̈რ) ბქ., ზოოლ. — გველი, ქვეწარმავალი. ჰერწა̈მი მაჯონ ესერ ჯა! (ბზ.) — შე, გველის მსგავსო! ალ ჰერწემ... სიმაქდ ოლსიპელი (ბქ. 29) — ეს გველი ქალიშვილად ქცეულა. იხ. **ჟიჯ.**

ჰეშმ ბზ. — თილისმა, ავგაროზი. მიჩა მუე... ჰეშმ ყიაქა სგა ლა̈ჲბე (ბზ. 436) — მამამისის თილისმა ყელზე შეიბა.

ჰეშმა̈ჲ (-მა̈ჲშ, -ა̈რ) ბზ., **ჲეშმა** (-მა̈ჲშ, -მაუ) ბქ., **ჲეშმაჲ** (-მა̈ჲშ, -მელ) ლშ., **⌈ჲ⌉ეშმა̈** — ეშმა, გრძნეული, ეშმაკი. იმა̈შ ჲეშმაშალ ლამხუიდ სგა̈ებინხენ (ბქ.) — რა გრძნეულიეთ შემომხვდი წინ.

ჰეშნაჳირ (-იშ, -ა̈ლ) ბზ. — ბეგთარი. ბატუს ჰეშნაჳირ ხოჩიშა (ბზ.) — ბატუს ბეგთარი აუფარებია.

ჰეჭ (-იშ, -ა̈რ) ბქ. — ურდული. ლაჴჳროლ ჰეჭა̈რშუ ხოზხ ისგა̈შხენქა (ბქ. 232) — ფანჯრები ურდულებით აქვთ შიგნიდან გადაკეტილი.

ჰე̄¹, ჰე, ე̄ ბზ., **⌈ჰ⌉ე** ბქ., ლშ., **ე** ლნტ. — თუ. ჰე̄ ესერ გა̈რგლა ჩუ ხახლე̄ნა, იმღა ესერ მრდ ლგმგრა̈ლინ (ბზ. 370) — თუ ლაპარაკი იცოდი, რატომ არ ლაპარაკობდიო. ღა̈რიბ ესერ ე̄ ლი, ჰამა ესერ ათჴერნა ღა̈რიბ მა̈რა (ბზ. 299) — ღარიბი თუ არის, როგორ გაყვეი ღარიბ კაცსო? ეჯთე ნაუზი ჰე ქი იმა̈რგ, იმღა მითჳრი? (ბქ.) — რატომ მაგზავნი, თუ იქ წასვლელობა შეიძლება? სი ლოქ ე ამთან მა̈რე ხი... ნადირ... ადაგრ (ლშ. 68) — ნადირი მოკალი, შენ თუ ასეთი კაცი ხარო. ე ლოქ იქჳცე ალეს (მეგამს), დომა̈ჲ... ღგრი ლოქ (ლნტ. 267) — ამ ხეს თუ მოჭრი (მოიჭრი), თუ არადა წავალო.

ჰე̄², ⌈ყ⌉ე² ბზ., **⌈ჰ⌉ე** ბქ., ლშ., **ე** ლნტ. შორისდ. — არიქა! ჰე, ღგრი მა (ზს.) — არიქა, მიდიხარ?

ჰე̄მა ბზ., **ე̄მე** ბზ., ლშ., **ემეგ** ბქ., **ემე** ლნტ., ზმნს. — თუ სადმე. თუეფ მაკუჩ, ე̄მე ითხი (ბზ.) — თოფი მინდა, თუ სადმე იშოვება.

უჩხე ემეგ ანჴდენიუ, ნენი ჩუ იდჳა̈შიუ (ბქ.) — წვიმა თუ მოვიდოდა, თივა გაფუჭდებოდა. გიმჟი ე̄მე ი̄რდოლ, ეჩა ლათხე̄ლის ლახა̈და (ლშ. 74) — მიწამე თუ სადმე იქნებოდა, იმის ძებნას შეუდგა.

ჰე̄მა ბზ., **ე⌈მ⌉⌈მ⌉ა** ბქ., ლნტ. **ემა** ლშ., კაუშ. — თუ, თუკი. წჳგლია̈ნ ჰე̄მა ხიშდ, მგხა̈რ ლიმზირ ჩუემინდ (ბზ.) — თუ სუფთა ხართ, ხვალ ილოცეთო. ემმა გეზალ ჯაკუ ...გალტზა̈რ შუიდებდ სგანფუ (ბქ. 63) — თუ შვილი გინდა, კალატოზები მშვიდობით შემოუშვიო. ემმა ჯულჳე დია̈რ, ქანჴგ (ლნტ.) — პური თუ გაქვს, გამოიტანე.

ჰე̄მგჳაშ ბზ., **ემგჳაშუ** ზს., ლნტ. — თუ რამეს. ჰე̄მგჳაშ ჰიდე, დჳრეჳეჳნ ანჴგ! (ბზ.) — თუ რამეს მოიტან, დროზე მოიტანე!

ჰე̄მის ბზ., **ემის** ბქ., ლნტ., **ე̄სმა** ლშ. — თუკი, თუ რამე. ეჩის ჰე̄მის მოშ ლალშიდდ, ეზა̈რ ი̄რა (ბზ.) — იმას თუკი ვუშველით, კარგი იქნება. ლამუარ ...ლა̈ფშუდა̈შს ემის ათყერნა, მოდეი ჳობა̈შ... დემის ფეშნიუ (ბქ. 293) — მამის ოჯახი მშითევს თუ რამეს გაატანდა, თუ არადა ბევრი არც იმაზე წუხდა.

ჰე̄მოშ ბზ., **ემოშ** — თუკი, თუ როგორმე. ემოშ ლოქ ელწინად (ლშ. 65) — თუ როგორმე მოეერევითო. ემოშ ლოქ ადგრმინე დოლა̈ბს, ეჩქა ჩუ ლოქ ხაყა ეროხ მეზიდ (ლნტ. 248) — დოლაბს თუკი დაიჭერ, მაშინ ივარგებ იქ წამსვლელადო.

ჰე̄მხა̈ნ ბზ., **ემხენ** ბქ., **ე̄მხენ** ლშ., **ემეხენ** ლნტ. — (თუ) საიდანმე. ქახჳა̈ქჳინნე, ჰე̄მხა̈ნ ა̈ნჴდენი (ბზ.) — თუ საიდანმე მოვიდა, ეტყეიო. ლაშედ ე̄მხენ ხე̄რი, [ლეხშედნიხ] (ლშ. 12) — უშველიან, თუ საიდანმე საშველი ექნება.

ჰე̄რჳდა იგივეა, რაც **ჰორია.**

ჰე̄სა ბზ., **ე̄სა** ბზ., ლშ., **ესა** ლნტ., კაუშ. — თუ, თუკი. ჰე̄სა ანჴეს, ყიუ ესერ ა̈ნირმხ (ბზ. 297) — თუ მოვიდეს, დაიჭირეთო. ჟუნტუ ე̄სა ითხი, ლემგუ აგის გარ (ლშ., ხორ. 26) — მხოლოდ მშიან ადგილებში თუ იპოვება მღმარგლი.

ჰე̄სამა ბზ., **ე̄სამა** ბზ., ლშ., **ესამა** ლნტ. — რამე, თუ რამე. ე̄სამა ჯაკუ, ქა მეჭა (ბზ.) — მითხარი, თუ რამე გინდა. არგებს ლოქ ეჯის

ჷსამა ხოხა̄ლდეს (ლშხ. 74) — იქნებ იმან იცოდეს რამეო.

ჰჷჭა (-ჭა̈შ, -ჭა̈ლ) ბზ., **ჰა̈ძჭა** (-ჭა̈შ, -ჭოლ) ბქ. — მაჯა. ლუსდჳგჳს ესერ იჭჳჷნდაჳ ჰჷჭაქა (ბზ. 272) — ნაწნავი მაჯაზე დაიხვიეო. დაჳითდ ჰა̈ძჭაქა თაკჳ ლა̈ძბე (ბქ.) — დავითმა მაჯაზე თოკი შეიბა. იხ. **მაჯა̈შ.**

ჰიდ ზს. იხმარება გამოთქმაში **ჰიდ ლიჭედ** — გაზრდა. ჰიდ ნომოჳ ომჭედეხი! (ბქ.) — არ გაზრდილიყავიო!

ჰილ იგივეა, რაც **ჰჳ̈ლ.**

ჰინგირ იგივეა, რაც **ჰჷნგირ.**

ჰინკარ (-იშ, —) ბქ. — გროვა. ნებოზთექა ზექიშ ჰინკარ ესჳგენ (ბქ.) — სალამომდე შეშის გროვა დაედგი.

ჰირიკ (-იშ, —) ზს. — ტყავის გამოსაყვანი სითხე (მზადდება წაქისა და პურის ფქვილისაგან). მიჳგჳა გიგას ხოჩა ჰირიკს ოხჳბი̄შდ (ბზ.) — ბიცოლაჩემს კარგი „პირიკი" გამოვართვი. იხმარება გამოთქმაში **ჰირიკდ ლიგნე** — გათელვა, მაგრად დაზელვა.

ჰიწჳ (-იშ, -ა̈რ) ბზ. — საყელო. ჰიწჳ მეჭჩე ხა̄რ (ბზ.) — საყელო გაცვეთილი აქვს. ეჩი̄ კაბს ხოჩა ჰიწჳ ხა̄რ (ბზ.) — იმის კაბას კარგი საყელო აქვს.

ჰი̄ბა̈̄რ (-იშ, —) ბზ., **ჰიბარ** ლხმ. — სოფლის საკანონმდებლო ორგანოს მიერ დადებული ჯარიმა (უფრო მეტად ნათესების წახდენისათვის.)

ჰობედ იგივეა, რაც **ჰაბედ.**

ჰოკერ (-კრიშ, -ა̈ლ) ზს., **ჳოკერ** (-იშ, —) ქს. — ფსკერი, ძირი, ბოლო. ფექ ჰოკერქა გარ სიდგდ (ბქ.) — ფქვილი ფსკერზედა იყო დარჩენილი. ალე გობს ჳოკერ მეფტე ხა̄რ (ლშხ.) — ამ გობს გახვრეტილი აქვს ფსკერი. ბალარ ხარ ჳოკერთე სკჷრი (ლშხ., ხორ. 23) — ფოთლები ბოლომი წამახვილებული აქვს. ლექჳსირი ჳოკერ ხენა̈ჩდი ლაშხირს ჭელედურა (ლნტ. 13) — ხელედურა ლექსურის ბოლოს ერთვის ლაშხურას (ცხენისწყალს).

ჰომა̈ძ (-მა̈ძშ, —) ბზ., **ჰომა̈** ბქ. — გულჩათხრობილი. იმჟი ჰომად ახსყენ (ბქ.) — როგორი გულჩათხრობილი გახდი.

ჰორია იგივეა, რაც **ჰო̈რია.**

ჰო̈დი, ჰედი (ოჰოდ, აჰო̈დ; აჰჳდი̄ნე) ბზ., **ჰ⌜ჳ⌝ედი** (ოჰოდ, აჰ⌜ჳ⌝ედ; აჰჳდინე) ბქ., **ჳოდი** (ოთჳოდ, ადჳოდე; ადჳოდნე) ლშხ., **ჳედი** (აუდ, აჳედ; აჳედნე) ლნტ., გრდმ. — ყიდის. ალძა̈რდ ქა̄ჰედხ მა̈გ (ბზ. 441) — ამათ გაყიდეს ყველაფერი. ეჯძა̈რს ხგნსგა ფასჳეი ქოთჰოდახ ქორ (ბქ. 199) — იმათ ნახევარ ფასში გაუყიდიათ სახლი. ათხად ძადურდ და̄რ ჳოდდა ლგჯას (ლშხ. 8) — აქამდე სულ არავინ ყიდდა რძეს. იარა̈ლ ქ'ათოჳოდახ შჳა̈ნს (ლნტ. 94). — იარაღი გაუყიდიათ სვანეთში. აშხჳეინ ნაჰოდს სუმინ ჰედჳდახ (ჰოგზ. 72) — ერთხელ განაყიდს სამჯერ ყიდდნენ.

ჰო̄რი ბზ., **ორი** ბქ., ლნტ., **ო̄რი** ლშხ. — არიქა! ჰო̄რი! და̈̄რ ხა̈̄რიდ ამჩუა? (ბზ.) — არიქა! აქ არავინა ხართ? ო̄რი, ხოწა̄დად! (ლშხ.) — არიქა, უშველეთ!

ჰო̈̄რია, ჰჷრჳძა (-რია̈̄შ, -რია̈̄ლ) ბზ., **ჰორია, ჰერია** (-რია̈შ, -რიოლ) ბქ., **ორია** (ორია̄შ, ორია̄ლ ლშხ. ორია̈ძშ, ორია̈ლ ლნტ.) — კუდიანი, ჭინკა. აშხჳინ ჭა̈შდ ადგრმე ჰჷრია̈̄ კჳინჩ (ბზ. 419) — ერთხელ ქმარმა კუდიანის სკვინჩა დაიჭირა. ჰო̄რია̈̄ მი̄შ (ბზ.) — ჭინკების კვირეული.

ჰულდუმ იგივეა, რაც **ჰურდუმ[2].**

ჰურდუმ[1] (-იშ, ჰურდმა̈ლ) ბზ. — ურდული.

ჰურდუმ[2] ბზ., **ჰულდუმ** (ჰულდჳმა̈რ) ბქ. — ერდო. სეგზ ოლსგიდნელი ჰულდუმჩუ (ბქ. 11) — სეგზს ერდომი ჩაუხედავს.

ჰუყჳ (-იშ, -ა̈რ) ზს., **უყჳ** (-არ) ლშხ. — გროვა. კალჳისგა ზექიშ ჰუყჳ ესჳგენ (ბქ.) — ეზოში შეშის გროვა დაედგი.

ჰჳ̈ლ, ჰილ (-იშ, -ა̈რ) ბზ., **ჰჳილ** ბქ., **ჳილ** (-არ) ლშხ., **ზოოლ.** — ჯორი. ეშხუ ჰჳ̈ლ ესერ ჳოქრშჳ ლგლა̈̄ბ ხაყა (ბზ. 293) — ერთი ჯორი ოქროთი ჰყავს დატვირთულიო. ხელწიფდ ქა ლახჳემ სემი ჰილ (ბზ.) — ხელმწიფემ სამი ჯორი მისცა. იხ. **ჯორ.**

ჰ⌜ჳ⌝ედი იგივეა, რაც **ჰო̈დი.**

ჰჳილ იგივეა, რაც **ჰჳ̈ლ.**

ჰჳიჯ (-იშ, -ა̈რ) ბქ., **ზოოლ.** — ძლოკვი.

ჰჷიჯ ამსოლღäშ ესერ მჷკეთ ლი ი ჰერწემ — ამახჷ (ანდ.) — ძლოკეი ადამიანის მოკეთეა და გველი — მტერიო. იხ. **ჷიჯ.**

ჰგლა (-ლäშ, —) ბქ. — პაპანაქება. ჰგლაისგა ლაბერგის ქა ხჷეყჩენიჷდ (ბქ.) — პაპანაქებაში თოხნას თავს ვანებებდით.

ჰგლიშ (-ლშიშ, —) ზს., **ჷლიშ** (-იშ, —) ქს. — ულიშობა (უფლისობა). იჷლისისგა ჰგლიშობ ხემთქუნხ (ბქ. 225) — ივლისში ულიშობა სჩეეოდათ. ჷლიშ შჷანს ძღგდ ლიმზგრ ლი (ლშხ.) — ულიშობა სვანეთში დიდი ლოცვაა.

ჰგნგირ (-იშ, -äლ) ბზ., **ჰინგირ** (-გრიშ, -გრäრ) ბქ., **ჷნგირ** (-გრიშ, -გრიალ) ლშხ., **ჷნäგირ** (-იშ, -äლ) ლნტ. — უნაგირი. ჩäჷ ი ჰგნგირ როსტომიშ ლიხ (ბზ. 233) — ცხენი და უნაგირი როსტომისაა.

ჳ

-ჳ იგივეა, რაც ა[4].

ჳგემ იგივეა, რაც ღჳგემ.

-ჳდ იგივეა, რაც -უდ.

-ჳდ იგივეა, რაც -ილდ.

ჳთერ იგივეა, რაც თერ.

ჳთინ იგივეა, რაც უთინ.

ჳთრე, ღჳთრე (იჳ̄ნ. ლო̄ხუშ, ლაი̄შ; ლა̈ღთჳრე ბზ., ლოხუშ, ლაიშ; ლა̈ღთჳრე ბქ.), **ჳთრე, ითრე** (ლახუშ, ლაიშ; ლა̈ღთჳრე ლნტ.), **ითრე** (ლო̄ხუშ, ლაი̄შ; ლეღთჳრე) ლშხ., გ რ დ მ. — სვამს. ლეთრა ჳთრეხ (ბზ. 69) — სასმელს სვამენ. ჰარა̈ყს ითრეხ ი დია̈რს იზბიხ (ბზ.13) — არაყს სვამენ და პურს ჭამენ. ითრეხ არაყს (ლშხ. 16) — სვამენ არაყს. [ეშხუ მარე] ლაშხჷირს ჳთრა (ლნტ. 200) — ერთი კაცი ლაშხურას (ცხენისწყალს) სვამდა.

ჳთხერ იგივეა, რაც დჳთხელ.

ჳლწი იგივეა, რაც ალწი.

ჳლჯი იგივეა, რაც ალჯი.

ჳმსგე იგივეა, რაც სგეღ.

ჳნგრე იგივეა, რაც ანგრე.

-ჳნდირ, -ჳნდჳრ ბქ. თანდებული — დან. უშგულჳნდირ (ბქ.) — უშგულიდან. ჯჷი-ნალჳნდჳრ — ძველთაგანვე.

-ჳნქა თანდებ. — გარდა. მიჩა ფხუ-ლა̈რჳნქა მა̈ჰგჷეშ ხულჷა უშკჷთე ლედი (ბზ.) — საკუთარი თითების გარდა არაფერი აქვს პირში ჩასადები. დაგრაჳნქა მა̈გ გადან მჳლი ესერ ხოჩა (ანდ. 30) — სიკვდილის გარდა ყველა ვალი გასტუმრებული ჯობიაო. მა̈ღმა ხა̈ლჷენახ კეჰოლ ნა̈კჷეთჳნქა (ლნტ. 265) — პატარა ნაკვეთის გარდა არაფერი ჰქონდათ.

ჳნდო იგივეა, რაც უნდჷ.

ჳრ იგივეა, რაც -ა̈ლ.

ჳრმი[1], ირმი (ლოხურმ, ლაირმ; ლაჳრ-მინე) ზს. — იკავებს (ხელში), თან აქვს. ალა̈რდ ნიჷრა ლაირმხ (ბქ. 66) — ამათ ნიო-რი დაიკავეს (თან იქონიეს).

ჳრმი[2], ირმი (ოთჳრმ, ადჳრმე; ადჳრ-მინე ბზ., ა̈დჳრმინე ბქ., ა̈ხჷირმ, ა̈ნირმე; ა̈ნირმინე ლნტ.), **ირმი** (ოხურმ, ენჳრმე; ენჳრმნე) ლშხ., გ რ დ მ. — იჭერს [მეთებზედ] წჳრნი კალმახ ჩჷადჳრმე (ბზ. 81) — მეთევზემ წითელი თევზი დაიჭირა. ლახჷს ჷედნიშ ა̈ნირმეხ ჩა̈ყ (ლნტ.) — მთაში ძლივს დაიჭირეს ცხენი.

ჳრტყჷი იგივეა, რაც არტყჷი.

ჳრში იგივეა, რაც არში.

ჳრხი, არხი (ოთჳრხ, ადჳრხე; ადჳრხი̄-ნე ბზ., ადირხ; ადჳრხინნე ბქ., ათურხ, ადჳრ-ხე; ადჳრხინე ლნტ.), **არხი** (ოთჳრხ, ადჳრხე; ადჳრხნე) ლშხ., გ რ დ მ. — ამოქნის, ამოლესავს, ამოზელს. ჩუ მჳრხიდ ლობიოს ფერთხაჷშ (ლნტ. 37) — ლობიოს ლაფერთხით გავქნით.

ჳჷრტყჷი იგივეა, რაც არტყჷი.

-ჳჯ, -უჯ ზს., **-ოჯ** ქბ. ხხეათა ხიტეეიხ ნაწილ. — მეთქი, თქო. ჰაჯჳჯ ამაკ (ბზ.) — თავი დამანებე-მეთქი.

-ჳჰ ბზ., **-ჳჰ** ბქ. 1. სინანულის შორისდებუ-ლი — ეჰ! ჳჰ, ჩუ ნაჩომუნდჷე ლიჰჳდრ' ესერ მიჩი! (ბქ.) — ეჰ, შესრულების მერე მეც ვინანეო! 2. უარყ. ნაწილ. — არა. ჳჰ, მოდმ' ესერ ხა̈იდ (ბქ.) — არა, არა მშიაო.

ჷ̄

ჷ̄ნძლა-ბჷ̄ნძლა ბზ., ლშხ., **ჷნძლა-ბჷნძლა** ბქ. — შერკინება, ჭიდილი, შებმა. ახა̄დდახ დჷ̈ჲს ი სემი ლახჳბას ჷ̄ნძლა-ბჷ̄ნძლა (ბზ.) — დევმა და სამმა ძმამ დაიწყეს ჭიდილი.

ჷ̄რ იხ. **-ჷ̈ლ**

<u>დანართი</u>

ვარლამ თოფურია და სვანური ლექსიკონი

სვანური ენის, როგორც ქართველურ ენათა ერთ–ერთი საინტერესო წევრის, ლექსიკის, გრამატიკული სტრუქტურისა დ ფონეტიკური სისტემისადმი დაინტერესება ადრიდანვე დიდი იყო. ამის წყალობით სვანურის შესწავლის მიზნით ცოტა რამ ჯერ კიდევ XVIII–XIX საუკუნეებშიც გაკეთდა. ეს ინტერესი კიდევ უფრო გაიზარდა XX საუკუნის დამდეგს, განსაკუთრებით აკად. ნ. მარის მოღვაწეობის პირველ პერიოდში. მაგრამ ყველაფერი ეს ჯერხნობით მხოლოდ მოსამზადებელ მუშაობას წარმოადგენდა იმისათვის, რომ სვანური ენის შესწავლა სხვა მოძმე ქართველურ ენებთან ერთად მაღალ მეცნიერულ დონეზე ასულიყო. მართლაც, ამ ენის ნამდვილ მეცნიერულ შესწავლას მტკიცე საფუძველი მხოლოდ XX საუკუნის 20-იან წლებში ჩაეყარა. ამ წლებში დაიწერა და გამოქვეყნდა ა. შანიძის „წელიწადის ეტიმოლოგიისათვის“ („წელიწდეული“, I–II) და „უმლაუტი სვანურში“ („არილი“), ვ. თოფურიას „სახელთა დაბოლოების ისტორიისათვის სვანურში“ (ტსუ მოამბე, VII), „კვლავ უმლაუტისათვის სვანურში“ (ტსუ მოამბე, VIII), და, რაც მთავარია, „სვანური ენა, I, ზმნა“ (ტფილისი, 1931). ამ ფუძემდებელ შრომებში გაშუქებულია სვანური ენის ფონეტიკისა და მორფოლოგიის საკვანძო პრობლემები. ანალოგიური მუშაობა მომდევნო წლებშიც გრძელდება.

1930-იან წლებში დაარსდა სვანური ტექსტების გამოცემის სერია. ამ სერიიდან უკვე გამოქვეყნდა სვანური პოეზიის ერთი და პროზაული ტექსტების სამი ტომი. ამ ტექსტების შეგროვება-რედაქტირებისა და გამოცემის საქმეში დიდი წვლილი შეიტანა ვ. თოფურიამ. მაგრამ ვ. თოფურიას ინტერესები სვანური ენის მიმართ მხოლოდ ფონეტიკისა და მორფოლოგიის გაშუქებითა და დიალექტოლოგიური ტექსტების შეკრება-გამოცემით არ შემოიფარგლებოდა. მას განზრახული ჰქონდა ამ ენის ყოველმხრივი და დეტალური შესწავლა. ამ მიზნით იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა სვანური ლექსიკის შეგროვებას.

სვანური ენის ლექსიკური შედგენილობა ადრეც იქცევდა ყურადღებას. მხედველობაში გვაქვს ი. ა. გიულდენშტედტის „ქართველურ ენათა სიტყვის კონა“ („მოგზაურობა საქართველოში, II“), სადაც ორასამდე სვანური ლექსიკური ერთეული გვხვდება, ი. ნიჟარაძის „რუსულ–სვანური ლექსიკონი“, არს. ონიანის „ხეებისა და მცენარეების სახელთა კრებული“, აკად. ნ. მარის „სვანურ–რუსული ლექსიკონი“ და სხვ. მაგრამ მათ მიერ ამ დარგში შესრულებული მუშაობა ისე მცირეა, რომ იგი ოდნავაც ვერ ასახავს სვანური ენის დიალექტების მდიდარ ლექსიკურ მასალას. ამან განაპირობა ის დიდი მუშაობა, რომელიც სვანური ლექსიკის შესაკრებად ვარლამ თოფურიას ხელმძღვანელობით გაიშალა ჯერ ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის გაყოფილებაში (1936-1941 წლები), ხოლო შემდეგ საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ქართველურ ენათა განყოფილებაში (1941-1960 წლები).

სვანურ-ქართული ლექსიკონი დაიგეგმა და ლექსიკური მასალის ინტენსიური შეკრება დაიწყო 1936 წელს. ვარლამ თოფურიამ ამ მუშაობაში ჩააბა სვანური ენის სხვადასხვა დიალექტის წარმომადგენლები. ზოგი მათგანი ინსტიტუტის მუდმივ ან დროებით თანამშრომლად მოიწვია, ზოგი კორესპონდენტად ან ხელშეკრულებით მომუშავედ ჰყავდა გაფორმებული. ასე ჩაეყარა საფუძველი სვანურ ლექსიკონზე მუშაობას, ასე დაიწყო სხვადასხვა კილოთა და კილოკავთა ლექსიკური ფონდების შევსება. **განსაკუთრებით კარგად წარიმართა უშგულური, მულახური, ჩუბეხეური, ლახამულური და ლაშხური სალექსიკონო მასალის შეგროვება.** ვარლამ თოფურია ყოველ ღონეს ხმარობდა იმისათვის, რომ სვანურ-ქართული ლექსიკონი ამომწურავი ყოფილიყო, რომ ამ ლექსიკონში სრულად ასახულიყო დიალექტების მდიდარი და მრავალფეროვანი ლექსიკა. ამ მიზნის მისაღწევად ლექსიკის შეგროვებაზე მომუშავე პირებისაგან ვარლამ თოფურია მოითხოვდა თავდადებას, საქმისადმი სიყვარულს. ამ გზით შეიქმნა სვანური ენის ხუთი სხვადასხვა დიალექტის ლექსიკური ფონდი: უშგულურის, მულახურის, ჩუბეხეურის, ლახამულურისა და ლაშხურის. უშგულური ლექსიკური ფონდის შექმნაზე ხელშეკრულებით მუშაობდნენ უშგულელი (იმჟამად ლაილაშში მცხოვრები) ი. ნიჟარაძე, მულახური ლექსიკა შეაგროვა მ. გუჯეჯიანმა. ჩუბეხეურის სალექსიკონო ფონდი შექმნა მ. ქალდანმა, რომელიც 1949-1956 წლებში საზაფხულო-სამეცნიერო მივლინებების დროს აგროვებდა ბალსქვემოური კილოს ბეჩოური, ცხუმარული, ეცერული და ფარული კილოკავების ლექსიკურ მასალას, ხოლო 1957 და 1958 წლებში განაგრძობდა ლენტეხური კილოს ლექსიკის შეგროვებას. ლახამულური კილოკავის მასალას თავი მოუყარა და სისტემაში მოიყვანა ალ. დავითიანმა. ნაყოფიერი მუშაობა გასწია ლაშხური ლექსიკის შეგროვებაზე არ. ონიანმა. ლენტეხურ ლექსიკაზე ერთხანს სპ. ტვილდიანი მუშაობდა. ამ მასალების სახით შეიქმნა სალექსიკონო ფონდი დაახლოებით ნახევარი მილიონი ბარათის რაოდენობით. ზემოდასახელებული სხვადასხვა ფონდების შეერთებისა და ლექსიკონის სარედაქციოდ გამზადების შემდეგ გაირკვა, რომ შეგროვილია 50 000-ზე მეტი სალექსიკონო ერთეული.

სახელმძღვანელო პრინციპები, რომლებიც სვანურ-ქართული ლექსიკონის შედგენას საფუძვლად უნდა დასდებოდა, სამწუხაროდ, ვარლამ თოფურიას წერილობით არ ჩამოუყალიბებია, მაგრამ თავისთვის, რა თქმა უნდა, ეს პრინციპები შემუშავებული ჰქონდა. ამაში გვარწმუნებს, ერთი მხრივ, მის მიერ სარედაქციოდ გამზადებულ მონაკვეთზე დაკვირვება და, მეორე მხრივ, კონსულტაციების დროს მოცემული მითითებანი. ვემყარებით რა ამ ორ ფაქტორს, ეს პრინციპები დაახლოებით ასე წარმოგვიდგება:

1. ლექსიკურ ერთეულად აღებულია არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი (დადებითი, ოდნაობითი, შედარებითი და აღმატებითი ხარისხის ფორმები), რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი, მასდარი, ზმნა (პირიანი ფორმა მხოლოდ დეფექტური ზმნებისა), ზმნისართი, კავშირი, თანდებული, შორისდებული, ნაწილაკი და სხვადასხვა საწარმოებელი აფიქსები.

2. ყველა სახელი ლექსიკონში სახელობითი ბრუნვის ფორმით არის წარმოდგენილი. მას გვერდით მიწერილი აქვს ნათესაობითი ბრუნვისა და მრავლობითი რიცხვის სუფიქსები (მაგ., **ცხინკ** -იშ, -ä̈რ — კალათი. **თეთნე** -ē̄მიშ, -ä̈ლ — თეთრი, **ხოკლათხა** -ē̄მიშ, -ä̈ლ — უფრო მაღალი, **მē̄სმე** -ē̄მიშ, -ä̈ლ — მესამე, **ეჯი**

ეჩა, ეჯია̈რ — იგი...). აქვე დიალექტურ სხვაობასთან ერთად მითითებულია სუფიქსისეული ხმოვნის მიერ ფუძეში გამოწვეული ცვლილებებიც (მაგ., ცხჷი -ი̄მიშ, ცხუჷა̈რ ბზ., ცხუმი, -უა̈რ ბქ. — ტყვია, ან დაჰგლ -ჰლა̈შ, -ჰა̈რ ზს., -ჰლა̈რ ლნტ., -ჰლაშ||-ჰგლიშ ლშხ. — თხა). რაოდენობით რიცხვით სახელს, ზოგ ზედსართავსა და ნაცვალსახელს მიწერილი აქვს მხოლოდ ნათესაობითი ბრუნვის ფორმანტი (მაგ., იშგჷიდ -იშ — შვიდი, კგლთხი -ა̈შ — მაღალი, ხი ისგუ — შენ...). მათ გრამატიკული რიცხვი არ აქვთ.

შენიშვნა 1. მიმღეობებიდან ლექსიკონში უმთავრესად შედის ისეთები, რომლებსაც ან რაიმე ტერმინოლოგიური, ან კონკრეტული საგნობრივი მნიშვნელობა აქვთ (მაგ., ლარდა „სამყოფი“, ოთახი, ოდა, სახლი; ლადარა „სატარე“, ტარი; ლექჷერ „საფქველი“, წისქვილი; მგჩხიმ ცხიმი; ნაყუნ საჭამადი; ჷთჷრა უსწავლელი...) და არა მორფოლოგიურად მართებული ხელოვნური ფორმები.

შენიშვნა 2. ნათესაობის აღმნიშვნელ სახელთა მრავლობითი რიცხვის ფორმა (ლა̈დია, ლაჯმილა...) ანბანთრიგში თავის ადგილას იქნება სათანადო გრამატიკული დახასიათებითა და ამ სახელის მხოლოობითი რიცხვის სახელობითი ბრუნვის ფორმაზე მითითებით [მაგ., ლაჯმილა მრ. რ. სახელისა ჯგმილ (ნ.)].

შენიშვნა 3. ანბანთრიგში თავის ადგილას არის გამოტანილი ორფუძიან სახელთა მიცემითი ბრუნვის ფორმაც გრამატიკული დახასიათებითა და ამ სახელის მხოლოობითი რიცხვის სახელობითი ბრუნვის ფორმაზე მითითებით [მაგ., ლაღჷ მიც. ბრ. სახელისა ლეღჷ (ნ.); ან: ფურ მიც. ბრ. სახელისა ფჷირ, ფირჷ (ნ.); ან: ჰგშხ მიც. ბრ. სახელისა ჰიშხ (ნ.), ან: ლარა მიც. ბრ. სახელისა ლარე (ნ.)...].

3. მასდარის გვერდით ფრჩხილებში წარმოდგენილია აწმყოს, ნამყო ძირითადისა და მყოფადის მხ. რიცხვის III პირის ფორმები. აქვე დროთა ფორმებს მოსდევს ჩამოთვლა იმ წინდებულებისა, რომლებიც ამ მასდართან ან მისგან ნაწარმოებ პირიან ფორმებთან შეიძლება შეგვხვდეს. მაგ., ლიბა̄ნდე (აბა̄ნდე, ანბა̄ნდე, ანბა̄ნდი: ჟი-, ისგა-). თუ პრევერბი შინაარსობრივ განსხვავებას იწვევს, ყველა ეს ერთეული იქვეა ჩამოთვლილი და განმარტებული.

4. დეფექტური ზმნებიდან ლექსიკურ ერთეულად გამოტანილია მხოლოობითი რიცხვის III პირის ერთმანეთისაგან განსხვავებული აწმყოს, ნამყო ძირითადის, მყოფადის... ფორმები მასდარზე მითითებით (მაგ., ესღრი მიდის, ნ. ლიზი., აჩა̈დ წავიდა, ნ. ლიზი, ადრინე წავა, ნ. ლიზი...).

5. ნაცვალსახელებს, ფორმაუცვლელ სიტყვებსა და აფიქსებს... თან ახლავთ გრამატიკული დახასიათება (მაგ., მიშგუ ნაცვალსახ., ეჩხენ ზმნს., ერე კავშ., -ისგა თანდებ., ჩაბალ შორისდ. -ხედა ნაწილ., ლი- მასდარის საწარმოებელი პრეფიქსი...). *

6. ცალკე ლექსიკურ ერთეულებად არის შეტანილი ომონიმები, რომლებიც ბოლოში მიწერილი ციფრებით არის ერთმანეთისაგან გამოყოფილი (მაგ., და̈რ[1] დარი, და̈რ[2] არავინ...).

7. ლექსიკონში არ შევა: ა) გეოგრაფიული და ადამიანის საკუთარი სახელები;

---

*გაუგებარია ისგუ („შენი“) და ეჩა („იმისი“) ლექსემათა მითითება ხი („შენ“) და ეჯი („იგი“) ნაცვალსახელთა ნათესაობითი ბრუნვის ფორმანტად (როგორც ჩანს, კორექტურული შეცდომაა — ი.ჩ.).

ბ) სათაკილო სიტყვები, რომელთაც წესიერ წრეში არ ხმარობენ; გ) ორი და მეტი სიტყვისაგან შემდგარი გამოთქმები.

8. ლექსიკური მასალა დალაგებულია ანბანთრიგზე.

9. ა) ლექსიკონი ორენოვანია. სვანური ლექსიკური ერთეული თარგმნილია ქართულ ენაზე (მაგ. **თა̈̄რ, თა̈რ, თა̄რ** -იშ ბალღამი...). თარგმანი აქვს საილუსტრაციო მასალასაც; ბ) ერთმანეთისაგან თვალსაჩინოდ განსხვავებული ორი და მეტი მნიშვნელობის მქონე სიტყვებთან ეს მნიშვნელობები გამოყოფილია სათანადო ნომრებით (მაგ. **ჭყინტ** -იშ, ჭყგნტა̈რ ზს., -არ ლშხ. 1. ბზ., ლშხ. ვაჟიშვილი; 2. ბქ., ქართ. ჭყინტი. ჭყინტ თა̈შ — ჭყინტი ყველი); გ) ორი და მეტი მნიშვნელობის მქონე მასდარებთან ყოველ მნიშვნელობას ახალ ნუმერაციასთან ერთად ფრჩხილებში ეწერება თავისი პირიანი ფორმები და ყველა შესაძლებელი პრევერბი. მაგ., **ლიფშუ̂დე** 1. ა) (**ფიშუ̂დე, აფიშუ̂დ. ა̈ფშუ̂დე** ზს. **ფუშუ̂დე, ანფიშუ̂დ, ანფშუ̂დე** ლშხ., ლნტ. ა-, ქა-, ჟი-, ჩუ-, ან-, სგა-‖ისგა-...) გაშვება, განთავისუფლება, **ქაფიშუ̂დ** ბქ. გაუშვა, **სგ'აფიშუ̂დ** ბქ. შეუშვა, **ჟი ლიფშუ̂დე** ბქ. აშვება, ამოხსნა დაბმული მდგომარეობიდან, სგა ლახფიშუ̂დ ლიც ლარა ბქ. მიუშვა წყალი სათიბს, ქა̈ფიშუ̂დხ მინდუ̂ერთე ბზ. გაუშვეს მინდორში, ჟ'ონფშუ̂დე ჟეღს ი გლაჯდ აჯგენნე ლშხ. ავუშვებ ძაღლს და დაგგლეჯს; ბ) მოშვება, მობოშება (სარტყლისა, მოსართავისა). 2. (**ა̈ფშუ̂დე, ანფა̈შუ̂დე, ანფა̈შუ̂დი** უშგ., **ანფეშუ̂დე, ანფეშუ̂დი** ბზ. ან-, -ჟი-, ქა-) გაკრეჭა (თმისა): შდრ. **ლიფშდე, ლიფშდი.** 3. (**ხა̈ფშუ̂დე, ახფიშუ̂დ, ახფიშუ̂დე** უშგ., ბზ. **ა̈ხფიშუ̂დ** ბქ. **ხაფშუ̂დე** ლშხ. ქა-, სგა-, ჟი-, ჩუ-...) ტყორცნა; სროლა. ბა̈ჩ (თეფ) ა̈ხფიშუ̂დ ბქ. ქვა (თოფი) ესროლა. 4. (**ხა̈ფშუ̂დე, ესფიშუ̂დ, ესფიშუ̂დე** ზს., **ხაფშუ̂დე** ლშხ., ეს-, ჩუ-, ჟი-...) წაქცევა (აქცევს), ძირს დაცემა (ძირს დასცემს). შდრ. **ლიფეშუ̂დ.** 5. (**ხოფშუ̂დე, ოხფიშუ̂დ, ოხფიშუ̂დე** ჟი-, ქა-...) ბქ. ამორთმევა, ამოძრობა (სულისა) ქუ̂ინ ჟი ნომ'ოღუ̂ ოხფიშუ̂დ ბქ. სული ნუ ამომართვიო. 6. (**იფშუ̂დე, ლა̈ჲფიშუ̂დ, ლა̈ჲფიშუ̂დე** ქა-, ჟი-...) ბქ. ავარდნა (ალისა) ნენჩაისგა ჰელ ლა̈ჲფიშუ̂დ ლემსგემ ტყეში ცეცხლის ალი ავარდა. 7. ა) (**ხა̈ფშუ̂დე, ლახფიშუ̂დ, ლახფიშუ̂დე** ბქ., **ხაფშუ̂დე** ლშხ. ლა-, ქა-, ისგა-...) მიპყრობა, შევლება (თვალისა), შეხედვა ხოლ'ესერ თე ლოხფიშუ̂და ბქ. ავი თვალი მიაპყროო, მტრულად შეხედაო, გათვალაო. ხაფშუ̂დე წგრნი თე̄რალს ლშხ. მათკენ მიაპყრობს წითელ თვალებს; ბ) მისევა (მიუსევს), მიშვება ჟეღა̈რს ხა̈ფშუ̂დე ბქ. ძაღლებს მიუსევს. 8. (**იფშუ̂დე, ა̈ნფიშუ̂დ, ა̈ნფიშუ̂დე** ა̈ნ-, ჟი-...) ბქ. მვ. რელიგ. გახსნილება, ხსნილის დადგომა, სახსნილოს ჭამა მარხვის შემდეგ, ეთნ. ხელის გახსნა (ახალ წელს); პატარძლის პირველი მოყვანა (ფეხის შედგმა) საქმროს ოჯახში ბადგგერა̈რდ თერღგრას ჰიშხ ახფიშუ̂დნეხ ბადიგერაანთ რძალს ფეხი შეადგმევინეს, რძალი მიიწვიეს ოჯახში. 9. (**ხოფშუ̂დე, ოხფიშუ̂დ, ოხფიშუ̂დე** ქა-) ბქ. გამოჟონვა, დენა, გამოშვება (მაგ., სისხლისა) ექიმდ ლეგმერდა ზისხ ოხფიშუ̂დ ბქ. ექიმმა ავადმყოფს სისხლი გამოუშვა.

შენიშვნა 1. თუ ერთი ნომრის ფარგლებში გამოიყოფა ორი ან მეტი ისეთი მნიშვნელობა, რომელთა პირიანი ფორმებიც ერთი და იგივეა, მაშინ ისინი ამ ერთი ნომრის ქვეშ რჩებიან. ერთმანეთისაგან მათ გასარჩევად გამოყენებულია ასოები (ა, ბ, გ...) ისე, როგორც ეს ზემომოყვანილი სიტყვა-სტატიის 1 და 7 ნომრის ქვეშ არის წარმოდგენილი.

შენიშვნა 2. როცა მასდარი გადმოსცემს მრავლის მოქმედებას, მას ფრჩხილებში ეწერება აწმყოს, ნამყო ძირითადისა და მყოფადის მრ. რიცხვის მესამე

პირის ფორმები: მაგ., ლისყა̈ლ (ისყა̈ლხ, ა̈დსყალხ, ა̈დსყა̈ლიხ...). ეს იმიტომ, რომ ეჯი ისყა̈ლ „ის რიგდება“ არ არსებობს ცოცხალ მეტყველებაში. რეალურია ეჯია̈რ ისყა̈ლხ „ისინი რიგდებიან“, ანალოგიურია: ლითა̈ლ (ითა̈ლხ..) გაყრა, ლითილა̈ლ (ითილა̈ლხ...) სტუმრობა.

შენიშვნა 3. ოდენ ხმოვანთა უმლაუტით ან სიგრძე-სიმოკლით განსხვავებული ორი ან მეტი სიტყვა ანბანთრიგში შეტანილია ცალ-ცალკე მხოლოდ მაშინ, თუ მათ მნიშვნელობაც სხვადასხვა აქვთ (მაგ., ლინა̄ქჷა̄ლ ბზ. გაკვირვება; ლინაქჷა̈ლ ბქ. დამჯერობა; ჯა̈ნ ხარი; ჯან სუნი დის...).

შენიშვნა 4. მასდარის ერთი რიგი იძლევა მოქმედებითი და ვნებითი გვარის საპირისპირო ფორმებს. თარგმანი (მაგ., ლიდგე — ლიდეგ „ჩაქრობა“) ვერ ასახავს ამ სხვაობას, რადგან ლიდგე მოქმედებითი გვარისაა („აქრობს“) და ლიდეგ — ვნებითისა („ქრება“). ამ ტიპის მასდარებს გრამატიკული დახასიათება მიეცემათ (ეს უფრო ეკონომიური ჩანს, ვიდრე თარგმანისათვის ფრჩხილებში პირიანი ფორმების მიწერა).

შენიშვნა 5. მასდარის ნაწილი არჩევს მოქმედების ჯერობას, მაგრამ თარგმანი (მაგ. ლინწგრე-ლინწგრა̈ლი „გამოწურვა, გამოცლა“) ვერ ასახავს ამ ფორმებს შორის არსებულ შინაარსობრივ სხვაობას, რადგან ლინწგრე მოქმედების ერთგზისობაზე მიუთითებს, ლინწგრა̈ლი — მრავალგზისობაზე. ამათგან მრავალგზისებს შეიძლება გრამატიკული დახასიათება მიეცეთ.

ამ პრინციპებზე აგებული ლექსიკონი, ძირითადად, თარგმნითია, მაგრამ იგი ნათელ წარმოდგენას იძლევა აგრეთვე ამ ენის ფონეტიკურ სისტემასა და გრამატიკულ სტრუქტურაზეც.

ვარლამ თოფურია მრავალ ღონისძიებას ატარებდა სვანური ლექსიკისა და დიალექტოლოგიური მასალების დიდი რაოდენობით მოპოვებისათვის. მისი აზრით, **სვანური მასალა ხელსაყრელ საფუძველს ქმნის იბერიულ-კავკასიურ და ძველ აღმოსავლურ ენათა გენეტური ურთიერთობის საკვანძო საკითხთა გადასაჭრელად.** ეს განაპირობებდა იმ დიდ მნიშვნელობას, რასაც ვარლამ თოფურია ანიჭებდა სვანური ენის თარგმნითი ლექსიკონის შედგენას, ერთი მხრივ, და ამ ენის ფონეტიკური სისტემისა და გრამატიკული სტრუქტურის ისტორიულ ასპექტში აღწერას, მეორე მხრივ.

პროფ. მაქსიმე ქალდანი

(გადმობეჭდილია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომებიდან, 6-7 (151-152), თბილისი, 1974, გვ. 69-74)

სარჩევი

გვ.

ი. ჩანტლაძე, წინასიტყვაობა 5-11

სიტყვა-სტატიის აგებულება და ლექსიკონით სარგებლობის წესები 12-14

შემოკლებათა განმარტება 15-16

დამოწმებული ტექსტები 17

ანბანთრიგი 18

ლექსიკონი ა — ჷ 19-900

მ. ქალდანი, ვარლამ თოფურია და სვანური ლექსიკონი (დანართი) 901-905

ტექნიკური რედაქტორი ლევან ვაშაკიძე

მხატვარი ბიძინა ქავთარაძე